שו״ת · אחרונים · צמח צדק

צמח צדק (לובאוויטש)
יורה דעה חלק ב

רבי מנחם מנדל שניאורסון

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

צמח צדק (לובאוויטש) יורה דעה חלק ב

רבי מנחם מנדל שניאורסון

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/צמח-צדק-לובאוויטש-יורה-דעה-חלק-ב/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

סימן צה 6
סימן צו 8
סימן צז 13
סימן צח 35
סימן צט 52
סימן ק 68
סימן קא 77
סימן קב 81
סימן קג 86
סימן קד 87
סימן קה 100
סימן קו 103
סימן קז 105
סימן קח 106
סימן קט 107
סימן קי 109
סימן קיא 113
סימן קיב 122
סימן קיד 139
סימן קטו 145
סימן קטז 150
סימן קיז 152
סימן קיח 160
סימן קיט 162
סימן קכ 171
סימן קכא 187
סימן קכב 189
סימן קכג 196
סימן קכד 203
סימן קכה 206
סימן קכו 211
סימן קכז 217
סימן קכח 218
סימן קכט 221
סימן קל 247
סימן קלא 249
סימן קלב 251
סימן קלג 254
סימן קלד 262
סימן קלה 264
סימן קלו 269
סימן קלז 280
סימן קלח 302
סימן קלט 317
סימן קמ 326
סימן קמא 331
סימן קמב 337
סימן קמג 352
סימן קמד 352
סימן קמה 353
סימן קמו 365
סימן קמז 373
סימן קמח 374
סימן קמט 382
סימן קנ 384
סימן קנא 385
סימן קנב 396
סימן קנג 399
סימן קנד 400
סימן קנה 406
סימן קנו 422
סימן קנז 423

סימן קנח 440
סימן קנט 457
סימן קס 458
סימן קסא 459
סימן קסב 461
סימן קסג 469
סימן קסד 484
סימן קסה 500
סימן קסו 523
סימן קסז 526
סימן קסח 530
סימן קסט 532
סימן קע 537
סימן קעא 543
סימן קעב 546
סימן קעג 552
סימן קעד 554
סימן קעה 555
סימן קעו 560
סימן קעז 647
סימן קעח 652
סימן קעט 658
סימן קפ 659
סימן קפא 667
סימן קפב 671
סימן קפג 682
סימן קפד 697
סימן קפה 699
סימן קפו 700
סימן קפז 701
סימן קפח 704
סימן קפט 705
סימן קצ 709
סימן קצא 710
סימן קצב 715
סימן קצג 718
סימן קצד 722
סימן קצה 726
סימן קצו 742
סימן קצז 744
סימן קצח 760
סימן קצט 765
סימן ר 769
סימן רא 770
סימן רב 776
סימן רג 795
סימן רד 796
סימן רה 796
סימן רו 805
סימן רז 814
סימן רח 817
סימן רט 820
סימן רי 827
סימן ריא 839
סימן ריב 841
סימן ריג 842
סימן ריד 843
סימן רטו 845
סימן רטז 849
סימן ריז 850
סימן ריח 850
סימן ריט 858
סימן רכ 860
סימן רכא 862

סימן רכב 866
סימן רכג 874
סימן רכד 879
סימן רכה 881
סימן רכו 881
סימן רכז 892
סימן רכח 894
סימן רכט 894
סימן רל 897
סימן רלא 898
סימן רלב 905
סימן רלג 906
סימן רלד 909
סימן רלה 910
סימן רלו 926
סימן רלז 931
סימן רלח 932

מהלכות נדה

סימן צה

שמואל פסק בנדה רפ"ח דאין האשה טמאה עד שתרגיש בבשרה ביציאת הדם. ומודה שמואל דטמאה מדרבנן (תוס') אפילו לא הרגישה כלל (רש"י) וי"א משום דחיישינן מדרבנן דלמא ארגישה ולאו אדעתה (גמ' דנ"ז ע"ב) ומ"מ כשהרגישה אעפ"י שיש לספק שמא הרגשת עד הוא (רש"י) שציערתה בדיקת העד. לא חיישינן וטמאה ודאית (רמב"ם) שחזקת הדם שבא בהרגשה (גמ') ואין טהורה אא"כ ודאי לא הרגישה כגון שבדקה קרקע עולם וישבה עליה ומצאה דם דאז אין לומר דארגישה אא"כ לאו אדעתה ולזה לא חיישינן (שו"ת שב"י סי' ל"ח וס"ט סס"י ק"ץ משמרת הבית דקע"ח) ואם בדקה א"ע ולא הרגישה בדם רק ארגישה הכנסת העד י"א דג"כ טמאה ודאית דהא אפילו הרגישה בדם יש לחוש דלמא באמת לא ארגישה רק הרגשת עד הואי ואעפ"כ לא חיישינן לזה וטמאה ודאית וצ"ל משום שחזקת הדם שבא בהרגשה א"כ כמו"כ להיפך אעפ"י שלא הרגישה בדם י"ל דבאמת ארגישה והא דכסבורה דלא הרגישה היינו משום דהיא תולה שהרגשת עד הוא וכיון שי"ל כן טמאה ודאית דחזקת הדם שבא בהרגשה ולא טיהר שמואל אא"כ ליכא לתלות בטעות כגון בבדקה קרקע עולם (שב"י וט"ז סי' ק"ץ סקכ"ג וצ"ע בדעת הגמי"). וי"ח ואומרים דאדרבה כיון דאפי' ארגישה בדם הי' סברא להקל לומר דלמא טעתה והרגשת עד הואי ונהי דל"ח לזה היינו משום דאין לתלות בטעותים ודמיונות א"כ כשלא הרגישה ודאי אין לתלות בטעותים ודמיונות לומר דארגישה וכסבורה הרגשת עד הוא ולכאורה נ"ל לדייק מלשון רש"י שציערתה בדיקת העד משמע היכא דלא הרגישה צער מהבדיקה וכש"כ כשלא הכניסה העד בעומק ודאי אין לתלות דבאמת ארגישה בדם רק הא דלא ארגישה משום דתולה בהרגשת עד דהרגשת עד כשלא מרגשת שום צער אינו דומה כלל להרגשת דם וליכא למיתלי בהכי וצ"ל דס"ל לרש"י דהרגשה דקאמר שמואל היינו הרגשת עקירת הדם מהמקור שבהרגשה זו שייך צער כמ"ש בגמ' ד"ג ע"א אגב צערא כו' (מהרשש"ך בשב"י סי' ל"ט והנ"ב) וי"א דהרגשת זיבת דבר לח נמי נק' הרגשה ולדבריהם י"ל דאפי' לא נצטערה מהבדיקה יש לתלות דארגישה וכסבורה הרגשת עד הוא ומסברא הי' נ"ל דבלא ארגישה בדם (אפי' ציערה בדיקת העד לפרש"י או שלא ציערה להאומרים דהרגשת זיבת דבר לח נמי הוי הרגשה) רק ארגישה בעד הוי ספק דאורייי' דא"א לומר דמטהר לגמרי א"כ למה אמר בדקה קרקע עולם כו' הל"ל בדקה א"ע בעד הבדוק ולא ארגישה כו' (ולומר דטמאה מדאורייי' ודאית ג"כ חומרא גדולה ע"כ

י"ל דספק הוא ובקרטין קטנים דלא שייך לומר חזקה שבאו בהרגשה כמ"ש בס"ט סי' ק"צ ס"ק ס"ז י"ל דכשלא ארגישה לא דיינינן לי' אפי' כספק דאוריי' כ"ד הס"ט שם) וע' בגמ' שם ואי דלא ארגישה אותיום אמאי טמאים הרי גם דהוי כבדיקת עד אפ"ה אי לא ארגישה טהורה (ע' מפתח) ויש לדחות דכיון דלא ארגישה אמרינן אח"כ בא הדם ע' גמ' דף ס' ע"ב ותוס' שם ד"ה אימא וכ"ז לפ"ד רב ירמי' מדפתי בגמ' שם. אבל רב אשי שם (רש"י) פי' דלשמואל ג"כ א"צ הרגשה כלל מדאורייתא והטעם דבדקה קרקע עולם וישבה עליה ומצאה דם אין ע"ז רק דין כתם לבד (ס"ט סס"י ק"צ) היינו כדאמר ר"ע (דנ"ח ע"ב) דם ולא כתם ור"ל (רש"י חולין נ"ה א' וב"ק ל"ח ב') דבעינן שתראהו מגופה ולא שתמצאהו בבגדה וכה"ג וכשראתה מגופה אף שלא הרגישה טמאה מדאורייתא אבל כשמצאתה בבגדה טהורה דלמא מעלמא אתיא והגם דבעלמא ספיקא דאוריי' לחומרא מדאורייתא לכ"ע בדבר שהוא איסור כרת הכא גזירת הכתוב הוא דספיקו לקולא וצ"ל לפ"ז דאפי' הספק רחוק ביותר ואינו אלא מיעוטא דמיעוטא כמו בדקה קרקע עולם כו' דודאי מראי' הדברים בלי ספק דממנה בא הדם מ"מ כיון דיש איזה צד לומר דמעלמא אתי ה"ל רק כתם. כן דעת הס"ט ולי צ"ע מסוגיא די"ד ב' דבדקה א"ע בעד שאינו בדוק טמאה נדה לרבי והתם הספק דמעלמא אתי קרוב יותר מבדקה קרקע עולם א"כ אמאי התם טמאה נדה והכא טהורה. ע"כ נ"ל דכמו דלר' ירמי' מדפתי גזה"כ דבעינן הרגשה כך לרב אשי (וי"ל דרב ירמי' נמי מודה בזה רק דמוסיף דבעינן נמי הרגשה) גזה"כ הוא דם ולא כתם דכל שודאי לא ראתה ר"ל שלא הי' לה שום ידיעה כשיצא הדם מגופה רק מצאתו אח"כ בבגדה אפי' ודאי בלי ספק יצא מגופה שאין כלל שום דבר במה לתלות אפ"ה טהורה ואע"ג דלא בעינן הרגשה לא הרגשת עקירת הדם מהמקור (ולא אפי' הרגשת זיבת דבר לח כגון שניטל חוש ההרגש משם) רק כיון שהיא רואה בעיניה שהדם יוצא משם וכן כשמכנסת עד נקי ומוציאתו מלוכלך בדם אעפ"י שלא הרגישה דם רק העד הרי זו טמאה ודאית ואע"פ שלא ידעה מהדם רק אחר יציאת העד מגופה וא"כ מה בין זה לבדקה קרקע עולם כו' שאני הכא דמיד שמכנסת העד הוא נופל הספק שמא ימצא שם דם וא"כ נפל הספק בהיות העד בגופה ואח"כ כשהוציאתו בדם איגלאי ונתברר ספק זה וה"ל כאילו נתברר בהיותו בגופה משא"כ גבי בדקה קרקע עולם נתברר בהיות הדם מובדל מגופה ובהיותו בגופה לא הי' ספק כמו גבי עד כו' ע"כ זהו כתם אע"ג דודאי בא מגופה (ודוגמא לזה מדין ט' חנויות מוכרות בשר שחוטה כו' דכשנפל הספק בקבוע ה"ל דאוריי' וכשנפל הספק כשפירש מותר לגמרי ע"ש אך צריך הסבר לדמותו לכאן) (ע' מפתח) והשתא א"ש גבי עד שאינו בדוק דטמאה נדה אע"ג דקרוב יותר כו'

מבדקה קרקע עולם משום דנפל הספק כשהעד בגופה ה"ל כשאר ספיקא דאורייתא דכשהצד להקל הוא רחוק ה"ל דין ודאי איסור אך קשה מהאשה שהיא עושה צרכיה וראתה דם דמטמא ר"מ משום נדה (בגמ' די"ד) התם נודע מהדם אחר שיצא מגופה ואפי' בהיותו בספל כו' וצ"ל כיון שידעה מיציאת המ"ר ועכשיו נתגלה שיצא דם עם המ"ר ההם שראתה מגופה ה"ל כאילו ראתה הדם ג"כ מגופה כיון שנמצא במ"ר הא למה זה דומה לסומא שהרגישה שזב ממנה דבר ולא ידעה מהו ואומרת לה חברתה שזהו דם דפשיטא דה"ל רואה מגופה וה"נ הרי ידעה בשעה שיצאה ממנה משקה זה שבספל ונמצא שראתה מגופה משקה זה והרי משקה זה הוא דם כו' משא"כ כשנמצא כתם על דבר שלא הי' בגופה (דוגמא לזה בפתח פתוח מצאתי אסורה מספק מדאורייי' משא"כ בקינוי וטומאה ע"פ עד א' או באומרת טמאה אני לך או אפי' רוחצת עם בנ"א ואפי' ראה שוכבים זה אצל זה אינה נאסרת עליו כו' ואף שספק זה קרוב יותר אלא צ"ל שאני התם עכ"פ נעשה מעשה ודאי שהפתח פתוח רק הספק שמא קודם הנשואין וה"נ כשעד הי' בגופה נעשה מעשה משא"כ בכתם הנמצא כו' וע' מהרי"ק שקכ"ט וע' ר"פ החולץ בענין אגלאי מלתא למפרע) הרי לא ידעה כלום בשעה שיצא מגופה. ולהס"ט י"ל כשהעד הי' בגופה ה"ל כשאר ספק דאורייי' ולא הקילה בזה התורה ודוקא במוצאת כתם הקילה שלא לחוש אפי' אם הספק דמעלמא רחוק ביותר ותוס' ס"ל דרב אשי לא פליג על ר' ירמיה. והרמב"ם ורמב"ן ורשב"א פסקו כשמואל דבעינן הרגשה וע' ס"ט דלדבריהם ג"כ הדין אמת דדם ולא כתם אף בלא טעמא דהרגשה ונפ"מ למוצאת כתם אחר תשמיש דהוי ג"כ רק דרבנן משום דם ולא כתם אבל לטעם דהרגשה יש לפקפק ע"ש ומיהו קשה על חילוק הנ"ל דהא ר' חייא ס"ל דבעד שאינו בדוק ג"כ אינה טמאה רק משום כתם אף שבודאי הי' העד בגופה הרי בספק זה ג"כ מותר מדאורייתא ודוחק לומר דהתם הצד דמעלמא אתי' שכיח יותר כי לפי' התוס' ורשב"א ענין עד שאינו בדוק ודאי אינו שכיח יותר וצ"ל משום דהתם נפל הספק על העד קודם שהכניסתו לגופה ע"כ גם זה ה"ל רק ככתם משא"כ כשבדקה בעד הבדוק ואח"כ נפל בו ספק אז י"ל ספק זה נידון כשאר ספק דאורייי' וצ"ע מרואה במי רגלים למ"ד דר"מ מטמא משום כתם:

זה כתבתי בשנת תקפ"ה וכתבתי אח"כ תשו' ארוכה מזה בקיץ תר"ט העבר בעז"ה:

סימן צו

שאלה מה שכתוב בש"ע רס"י קפ"ג. והוא שהרגיש ביציאתו כו'. דמשמע דבראתה בלא הרגשה טהורה מדאורייי' מהו ענין הרגשה זו אם הוא הרגשה שנפתח מקורה דייקא או

הרגשת זיבת דבר לח נמי הוי הרגשה ואת"ל דהרגשת זיבת דבר לח נמי הוי הרגשה אי בעינן שתרגיש זיבת הדבר לח מיד ביציאתו מהמקור לפרוזדור דייקא או אפי' לא הרגישה כלל בתחלת יציאתו לפרוזדור:

אלא שכשהגיע הלחלוחית לסוף הפרוזדור או כשהגיע לכותלי בית הרחם אז הוא שהרגישה זיבת הלחלוחית הוי נמי הרגשה וטמאה מדאורייתא:

א תשובה דין זה כבר דרכו בו רבים וכן שלימים אשר קטנם עבה כו' ואולם תורה היא ואענה חלקי גם אני והש"י יצילני משגיאות בשמעתא קמייתא דמכילתין אמרינן ואיבעית אימא טעמא דשמאי הואיל ואשה מרגשת בעצמה כלומר יודעת בעצמה כשיוצאת דם ממנה. ולשמאי הא איכא ישינה ישינה נמי אגב צערא מיתערא:

מידי דהוה אהרגשת מי רגלים והנה מזה מוכח דהאי הרגשה היינו כשנעקר הדם מן המקור וכ"כ התוס' שם ד"ה מרגשת דאל"כ אלא דהיינו הרגשת לחלוחית לבד א"כ לא א"ש מ"ש ישינה נמי אגב צערא מיתערא דהרי הלחלוחית אינו צער כ"כ שתתעורר משנתה מחמתו ועוד מהו שאמר מידי דהוה אהרגשת מ"ר. ור"ל דכמו שמחמת הרגשת מ"ר מתעוררי' מן השינה כמו"כ כאן והדבר ברור שהתעוררות מן השינה ע"י מ"ר אינו מצד הלחלוחית אלא מצד הרגשת עקירתן מהגוף שהם דוחים לעקור והנקב סתום ומחמת צערא מיתערא וא"כ כמו"כ הרגשת יציאת הדם הוא ג"כ מה שנעקר מהמקור:

ב אלא שיש להשיב דנהי דאשה מרגשת דקאמר שמאי היינו עקירת הדם מהמקור מ"מ הרגשה דבעינן בנדה דקאמר שמואל עד שתרגיש בבשרה לא סגי בהרגשה זו לחוד דהא מבבשרה ילפינן הרגשה ובבשרה היינו בית החיצון עד מקום שהשמש דש דהא מבבשרה ילפינן נמי שמטמאה בפנים כבחוץ ובעוד הדם במקור ואפי' בבין השיניים אינו מטמא וא"כ ע"כ ששם לא נכלל בבשרה דקרא אלא מבין השיניים ולחוץ נק' בשרה וא"כ כיון דהרגשה בעינן בבשרה י"ל נמי דדוקא הרגשת ביה"ח בעינן אבל הרגשת עקירת המקור לא מהני לענין הטומאה מכאן ולהבא אלא דמהני לשלא לטמאותה למפרע מהאי טעמא אפי' בישנה מדלא ארגשה מאתמול כו'):

מיהו י"ל דאין ראי' מכאן דאילו היינו לומדים מבבשרה שאינו מטמא מבפנים שפיר הוה מוכח דהמקור ועד ביה"ש לא נק' בבשרה אבל הרי אנו אין אנו לומדים מבבשרה אלא שמטמאה בביה"ח. דסלקא דעתך שאינו מטמאה עד שיצא הדם לחוץ לגמרי כמו זב ובעל קרי משו"ה אנו לומדים מבבשרה שמטמאה מבפנים ג"כ אבל מה שאינו מטמא בעוד הדם במקור ובביה"ש אין אנו צריכים לימוד ע"ז משום דבעודו במקור לא יתכן כלל שיטמא דהא כי יזוב זוב דמה כתיב דהיינו כזב מן המקור לחוץ וכן ביה"ש הוא סמוך

מאד למקור וקיבלו חז"ל דבעוד הדם שם אינו מיטמא ולאו משום דלא נק' בשרה אלא דהא דמטמא בביה"ח ילפינן מבבשרה דכיון דעכצ"ל שיש בשרה, ששם מיטמאה לכן אמרו דהיינו בביה"ח אבל לעולם דלמעלה מביה"ח נמי נק' בשרה והכי משמע פשטא דקרא בבשרה דמשמע שכל הזיבה היא בבשרה דלמעלה מביה"ח נמי נק' בשרה מיהו ברש"י דמ"א ע"ב ד"ה אותו מקום משמע קצת דביה"ח לחוד נקרא בבשרה [ע' מפתח]: ד וכן הביא כאזמו"ר נ"ע בקו"א רס"י קפ"ג ראי' מחי' הר"ן רפ"ח דס"ל דהרגשת ביה"ח דוקא בעינן מדפי' דשפופרת ממעטינן משום דאין כאן הרגשה ואת"ל דהרגשת עקירת הדם מהמקור נק' הרגשה א"כ הרגשה זו יכול להיות גם ברואה בשפופרת אלא שאח"כ בהג"ה חזר בו משום דאי הרגשת ביה"ח הוי הרגשה א"כ מאי פריך רפ"ח אלא לאו דלא ארגישה כו' ומחמת קושיא זו פי' דברי הר"ן באופן דס"ל ג"כ דעקירת הדם מהמקור הוי הרגשה ומ"ש דבשפופרת ליכא הרגשת דם היינו משום דס"ל להר"ן כפירש"י שהכניסה תוך המקור וארגשה השפופרת ולא הדם שבתוכה דומיא דחתיכה שדם אגור בתוכה ולא הבינותי זה דמה בכך שמכנסת השפופרת במקור מ"מ מרגשת עקירת הדם מגידים שבמקור שזהו עיקר הרגשת עקירת הדם מהמקור לפ"ד חכמי הרופאים האומרים שהמקור פתוח לעולם רק בשעת העיבור הוא סגור ובחלל האם אינו נמצא דם כלל רק שהדם מתקבץ לאט לאט בהמשך חדש ימים להעורקים שבדפנות האם שמתנפחים מחמת אסיפת הדם בתוכם ובזמן הקצוב דהיינו בהגיע וסתה אז נפתחים פיות העורקים והדם מסתנן לחלל האם ומשם זב לביה"ח אלו דבריהם. וכ' לי כן הדאקטער המופלג ירא ה' מו"ה ישעי' נ"י ולפ"ז הרגשת עקירת הדם מהמקור היינו בהכרח עקירתו מהעורקים דאילו מהאם עצמו אינו שייך עקירה כיון שפתוח תמיד. וא"כ הרגשה זו יכולה להיות גם כשהכניסה השפופרת בתוך המקור ואמאי ממעטינן לי' משום הרגשה א"ו צ"ל דלהר"ן הרגשת ביה"ח דייקא בעינן ועוד תמה אני על מ"ש רבינו בשם רש"י שהכניסה תוך המקור והרי רש"י דכ"ב ב' פי' שהכניסה באותו מקום ומאן לימא לן דהיינו במקור דייקא ואדרבה לשון אותו מקום בגמ' די"ד משמע דהיינו בביה"ח וא"כ י"ל דרש"י נתכוין הכא שהכניסה השפופרת עד ביה"ש באופן שכשהדם יוצא לביה"ח אינו נוגע בבשר ביה"ח אלא בשפופרת וממעט משום חציצה עיי"ש וא"כ את"ל דהרגשת עקירת הדם מהמקור הוי הרגשה א"כ יש כאן הרגשה בעקירת הדם מהמקור לביה"ש ואפ"ה כ' הר"ן דלא הוי הרגשה א"כ ש"מ דהרגשת ביה"ח דייקא בעינן לפ"ד הר"ן:

ה מיהו בחי' הר"ן רפ"ח לא נז' דשפופרת ממעט משום הרגשה אלא דשפיר וחתיכה ממעטי משום הרגשה ובשפיר וחתיכה ודאי ליכא הרגשת עקירת הדם מהמקור ג"כ

שהרי מסתמא גדלו הדם והחתיכה זמן רב במקור קודם שנעקרו לביה"ח וא"כ הדם כנוס בו זמן רב קודם שנעקר וא"כ לא מיבעי לפי לשון הפוסקים דהרגשת עקירת הדם מהמקור היינו עקירתם מהאם לפרוזדור פשיטא דבחתי' ושפיר ליכא הרגשה זו אלא אפי' לפמ"ש בשם הרופאים מ"מ עקירת הדם מגידי הרחם להכנס תוך החתיכה לא שייך לקרוא כלל בשם הרגשה כיון שאין עקירה זו אדעתא דהנחה להשתפך לפרוזדור וע' חילוק כה"ג בחי' הר"ן לדף כ"ב ד"ה או דלמא וצ"ל דמ"ש רבינו דלהר"ן שפופרת מימעט משום הרגשה היינו משום דאמרינן בגמ' בבשרה ולא בשפיר ולא בחתיכה וה"ה לשפופרת אלמא דשפופרת נתמעט ג"כ מבבשרה כמו שפיר וחתי' וא"כ כיון דבשפיר וחתי' הטעם משום דליכא הרגשה כמו"כ הטעם בשפופרת ובשפופרת איכא הרגשת עקירת הדם מהמקור וא"כ ע"כ צ"ל דהרגשת ביה"ח בעינן:

ו אמנם משמעות הרמב"ם ורמב"ן ומהרא"י דהרגשת עקירת הדם מהמקור הוי הרגשה ומ"מ אין ראי' מדבריהם דהרגשת ביה"ח לא הוי הרגשה אך בשב"י הביא ראי' דהרגשת ביה"ח לא מהני הביאו הס"ט רס"י ק"ץ והסכים עמו והיינו מסוגיא דר"פ הרואה דפריך גבי האשה שעושה צרכיה ואי לא ארגשה כו' הרי ע"כ ארגשה זיבת דבר לח ואני תמה אהשב"י דס"ל גבי דם המעורב בליחות דלא הוי הרגשה לדם דתלינן ההרגשה בליחות א"כ ה"נ י"ל דתלינן ההרגשה במ"ר דהוי רובא ורבינו ז"ל דחה זה דדמי לפלי פלויי ואינו מוכרח דשאני גבי חתי' שהרגשת הליחות של הדם אינו דומה להרגשת החתיכה שהיא יבישה משום הכי חשיב הרגשת הדם הרגשה בפ"ע. משא"כ הכא דשניהן דבר לח תלינן ההרגשה במ"ר דהוי רובא ואולם זהו שינויא דחיקא אבל באמת יש לתרץ בפשיטות דהא כ' מהרי"ו סי' כ"ה שהנקב של מ"ר הוא למטה הרבה מהמקור וא"כ יש חלק גדול מביה"ח מהמקור עד נקב מ"ר וא"כ פריך שפיר אי דארגישה זיבת הדם דהיינו שזב בחלק שלמעלה ממ"ר יושבת אמאי טהורה דבודאי מהמקור הוא בא כיון שהוא למעלה ממ"ר ואי דלא ארגישה שם שום לחלוחית א"כ עומדת אמאי טמאה ואעפ"י שמרגשת לחלוחית המ"ר מ"מ לאו כלום הוא דבודאי אינו הרגשת הדם דא"כ היתה מרגשתו ג"כ למעלה מהמ"ר ומדלא הרגישתו שם ש"מ שאינו יוצא בהרגשה ותלינן ההרגשה שלמטה במ"ר ומשני לעולם דארגישה שם למעלה ואעפ"כ אין ראי' ברורה שהוא דם די"ל דהרגשת מ"ר הוא דהדור קצת למעלה מהנקב של מ"ר או שטעתה וקסברה דמרגשת שם ובאמת ההרגשה היא למטה קצת [ע' מפתח]:

ז ולכאורה ראי' מכאן לדעת הח"ד רס"י ק"ץ דנהי דהרגשת ביה"ח הוי הרגשה מ"מ בעינן שתרגיש נפילתו מהמקור לפרוזדור ולא כמרגשת זיבתו אח"כ בפרוזדור לחוד

דלפ"ז פריך שפיר ואי דלא ארגשה כו' דמה שמרגשת זיבת דבר לח של המ"ר לא הוי הרגשה כיון שהוא למטה בפרוזדור כנ"ל מיהו יש לדחות דנהי דבעלמא הוי הרגשה אפי' מרגשת הדם למטה מטה בפרוזדור מ"מ פריך שפיר ואי דלא ארגישה כו' דכיון דלא ארגשה למעלה אמרינן דלא ארגשה למטה ג"כ ותלינן ההרגשה במ"ר לסברת המקשן (ולפי האמת דאמרינן אימור הרגשת מ"ר וא"כ י"ל דאפילו לא הרגישה בדם טמאה משום דתלינן דארגשה וכסבורה הרגשת מ"ר כמו גבי עד למסקנא):

ח והנה במ"ש דהרגשת ביה"ח נק' הרגשה. יתיישבו כל הקושיות שהקשו האחרונים על הפוסקים דבעי' הרגישה והקושיא העיקרית הוא מסוגיא דדי"ז ע"ב שחתה ואזדקרה [ע' מפתח ועמד עליה הגאון מו"ה ליב בשב"י סי' מ"א (והנ"ב לא ראה אותו) ורבינו ז"ל במה"ב. ומ"ש מהר"ל משום שחזקת הדם שבא בהרגשה אינו עולה יפה דא"כ בבדקה קרקע עולם נמי נימא הכי ולפמ"ש דהרגשת ביה"ח נק' הרגשה א"ש ומזה מוכח דהרגשה תחתית ביה"ח נמי הוי הרגשה דהתנן נמצא בפרוזדור כו' מן הלול ולחוץ כו' וכן מוכח מהא דרב הונא ד"ו כדי לשרוף כו' והתם מיירי ודאי בדלא ארגישה קודם דאל"כ בלא"ה נמי מחוייבת לבדוק ועוד דאטו כל אימתי שעוברת מלאכול בתרומה מרגשת וכיון דמיירי בדלא ארגישה מקודם למה שורפין תרומה ע"ז כיון דטהורה מדאורייתא ועכצ"ל דכיון שמקנחת בעד תלינן דארגשה הדם בשעת הקינוח וכסבורה הרגשת עד הוא והיינו משום שחזקת הדם שמרגשת בו והשתא אי אמרת בשלמא דהרגשת ביה"ח הוי הרגשה שפיר י"ל הכי אבל את"ל דהרגשת עקירת הדם מהמקור בעינן או אפי' הרגשת נפילתו מהמקור לפרוזדור א"כ התם ליכא למימר הכי דהא אפי' את"ל ששייך לטעות מקינוח גם לפתיחת המקור או לנפילת הדם בפרוזדור מ"מ א"כ נטמאה בשעת בדיקה לבד ואמאי שורפת התרומה שאכלה קודם הבדיקה מיהו א"כ אפי' את"ל דהרגשת סוף ביה"ח נמי הוי הרגשה א"כ ע"כ לא הרגישה רק בשעת בדיקה ואמאי שורפת תרומה שאכלתו קודם שהרגישה שאז הי' הדם טהור אעפ"י שהי' בתחלת ביה"ח כיון שעדיין לא הרגישה בו אם לא שנדחוק דכיון שהי' הדם בביה"ח מטמא ואע"ג שלא הרגישה בו אז מ"מ מהני הרגשה שהרגישה בו לבסוף לטמאותו אף למפרע ולא אמרו דבלא הרגישה בו טהור אלא כשלא הרגישה בו כלל או י"ל דלענין שריפת תרומה וקדשים לא בעינן הרגשה דעכ"פ הדם טמא טומאת ערב משום דמק"מ טמא. וע' דמ"א ע"ב גבי מקור שנעקר כו' ולענין טומאתה לבעלה מיתטמאה מכאן ולהבא משום די"ל דארגישה וכסבורה הרגשת עד הוא:

סימן צז

דין אם בעינן מדאורייתא שתרגיש בבשרה או לא בעינן הרגשה כלל משום דלרב אשי שמואל לא איירי בהרגשה כלל לפרש"י דנ"ח ע"א או משום דסוגיא פ"ב דשבועות די"ח ע"א משמע דלא כשמואל וכ"מ לכאורה מהא דרב הונא ד"ו ע"א ובר פדא ד"ס סע"ב ומבעיא די"ב ע"א ומסוגיא פ"ב נמצא בפרוזדור אימור שחתה ואימור אזדקרה גם יש לחקור למ"ד דקיי"ל כשמואל ובעינן הרגשה מהו הרגשה זו אם דוקא הרגשת הגוף שמתפעל ויודע בעצמו בשעת יציאת הדם דומיא דהרגשת קרי שההרגשה היא בהגוף ממש או עכ"פ הרגשה שנפתח החדר אבל הרגשת זיבת דבר לח אינו חשוב הרגשה כלל או שגם הרגשת זיבת דבר לח לבד נק' ג"כ הרגשה גם אם קיי"ל מ"ש הרמב"ם שחזקת הדם שבא בהרגשה ומהיכן נמשך לו חזקה זו מהש"ס. גם איך הדין במוצאה דם ע"י בדיקת עד ולא הרגישה אם אמרינן לחוש דהרגישה אלא דטעתה וסבורה שזהו הרגשת עד כמ"ש סברא זו במשמרת הבית הביאו הס"ט נמצא יש כאן ד' חקירות הא' אם בעינן הרגשה הב' מהו הרגשה הג' אם קיי"ל שחזקת הדם שבא בהרגשה הד' בבדיקת עד אם אמרינן דהרגישה אלא שהיא טועה בדמיונה וסבורה שזהו רק הרגשת עד:

תשובה הנה ז"ל הרמב"ם רפ"ט מהא"ב אין האשה מתטמאה מן התורה בנדה או בזיבה עד שתרגיש ותראה כו' וכ' הה"מ בפ' הרואה כתם דנ"ז ע"ב בגמרא בבשרה עד שתרגיש בבשרה מבואר דס"ל בפשיטות דקי"ל כשמואל דבעינן מדאורייתא הרגשה וכ"כ הרמב"ן בהלכותיו רפ"ד אין האשה מתטמאה מן התורה עד שתרגיש בשעה שהדם יוצא בבשרה עכ"ל וכן כ' הרשב"א בתה"א והקצר תחלת שער ד' עד שתרגיש כו' וכ"כ בהגמי"י פ"ד מהא"ב אות כ' כיון דמדאורייתא בעינן שתרגיש בבשרה כו' וכ"כ בחידושי הר"ן פ' הרואה כתם דנ"ח בד"ה שמואל דאמר כר' נחמי' וכיון דרב אשי אוקי שמואל כר' נחמי' נקטינן כוותי' הרי הביא ראיה משמואל דהלכה כר' נחמיה משמע דפשיטא דהלכה כשמואל וכ"מ שם עוד בדף נ"ז בד"ה תרתי ש"מ וכ"מ ג"כ דעת הרז"ה בשער הכתמים סעיף ב' שהביא ג"כ ראיה מהא דשמואל ורב אשי דהלכה כר' נחמיה וכן הרשב"ץ ר"פ הרואה כתם פסק בדקה קרקע עולם וישבה עליה ומצאה דם טהורה והיינו כשמואל וכ"כ בפי' בד"ה במגעות והסיטות דמדאורייתא טהורה כיון דלא ארגישה וכ"ד רבינו ירוחם נכ"ו ח"ב שכתב כתם מטמא מדרבנן כי מדין תורה אין האשה טמאה עד שתרגיש הדם בבשרה וגם הסמ"ג לאוין קי"א פסק הא דבדקה קרקע עולם אלא שבטעמא דכתמים דרבנן כ' שנאמר דם יהי' זובה בבשרה דם ולא כתם וכ"פ בפשיטות בטוש"ע סי' קפ"ג ורס"י ק"צ וכ"ד פסקי מהרא"י סי' מ"ז גבי אין סברא לעולם לומר הרגשת עד הוא וכ"ז

דלא כהגאון מו"ה גבריאל בתשו' שב"י סי' ל"ו דמ"ו ע"א ד"ה והנה נחזור וד"ה אמנם כן שלא מצא כ"כ מהפוסקים דס"ל דבעינן הרגשה והנה בתשו' מהרמ"ל סי' ב' שאל השואל והוא הגאון החסיד השל"ה אם הא דבעינן הרגשה גזרת הכתוב הוא היינו דאפי' ודאי ראתה הדם מגופה מהחדר טהורה מדאורייתא אם ראתה שלא בהרגשה או נאמר שהוא מטעם דכשאינה מרגשת איכא לספוקי שאין הדם ממנה ואפילו היכא שהמקום שישבה עליה היה בחזקת בדוק מ"מ איכא למימר שלא בדקה שפיר עכ"ל וע' בס"ט סס"י ק"צ סס"ק צ"ג בד"ה ודע שלולי שכתבו פי' שלדבריו אם בדקה המקום במתכוין י"ל חשוב יודעת בבירור שהדם יצאה מגופה וכמו שצייר השל"ה שם בהשאלה היכא שהאשה יודעת בבירור שזה הדם הוא ממנה וא"א בענין אחר כגון שהיתה ישנה על הסדין הבדוק לה ואח"כ כשניערה משנתה מצאה סדינה מלוכלך בדם הרבה והגיע וסתה כו' עכ"ל אבל הס"ט עצמו ס"ל דגם כשבדקה המקום במתכוין אין זה בירור שמגופה שי"ל דלא בדקה שפיר כדמשמע בגמרא וכן הבין מהרמ"ל גם בדברי השואל וז"ל או הוא מטעם דכשאינה מרגשת איכא לספוקי שאין הדם ממנה אפי' היכא שבדקה המקום שישבה עליו אימא לא שפיר בדקה לכך צריכה שתרגיש שאז הוא בירור גמור שהדם ממנה עכ"ל והנה מהרמ"ל השיבו דהרגשה גזה"כ הוא דבהרגשה דוקא תליא וכל היכא דלא הרגישה אע"ג דברור הוא דמינה הוא טהורה מן התורה והוכיח כן מהש"ס ומהרמב"ם וממהר"ם בהגמי"י. ולפע"ד כן משמע מאידך דשמואל דאמר פרק יוצא דופן דף מ"ג ע"א לענין טומאת ש"ז דג"כ בעינן הרגשה שיהי' כל גופו מרגיש בה ושירגיש כשנעקרה וגם שירגיש ביציאתה היינו שתהא יורה כחץ ורבא שם מבעיא לי' בנעקרה בהרגשה ויצתה שלא בהרגשה והתם פשוט הפי' דהרגשה גזה"כ הוא וא"א לפרש שם באופן אחר א"כ כמ"כ יש לנו לומר גם בהא דשמואל דבעי הרגשה בטומאת נדה דג"כ גזה"כ הוא:

קיצור שהרמב"ם והרמב"ן והרשב"א והה"מ והר"ן ומהר"מ בהגמי"י ורבינו ירוחם ומהרא"י והטוש"ע ס"ל דמה"ת אינה טמאה עד שתרגיש ודלא כהג"מ גבריאל בתשו' שב"י סי' ל"ו והג"מ ליב ממענץ שם סי' מ"א שנעלם מהם הרבה מפוסקים אלו ופי' מהרמ"ל בתשובה דכל היכא דלא הרגישה אע"ג דברור הוא דממנה הוא הדם טהורה מה"ת וכ"מ קצת מאידך דשמואל דמ"ג ע"א: ב אך הנה הג"מ גבריאל ז"ל בתשובת שב"י סי' ל"ו בתחלת התשובה דמ"ד ע"ב ד"ה אמנם כן פי' דרב אשי דנ"ח ע"א דהוא בתרא ס"ל דטעמא דשמואל לאו משום הרגשה כלל וכ"כ שם אח"כ דמ"ו ע"ד בד"ה אמנם כן נ"ל דעכ"פ זהו דעת רש"י רק שהודה שהרמב"ם והרי"ף והרא"ש לא ס"ל כן וכ"ד הג"מ ליב ממענץ ז"ל בשב"י סי' מ"א שזהו מחלוקת רש"י ותוספות דלפרש"י לרב אשי דהלכתא

כוותיה אין חילוק בין הרגישה ללא הרגישה אלא אפי' לא הרגישה טמאה מן התורה ושמואל לא איירי בהרגשה אכן התוספות כתבו דרב אשי נמי מודה דלשמואל היכא דלא הרגישה טהורה מן התורה וטמאה מדרבנן. ושהרי"ף והרא"ש וסמ"ג ס"ל כפרש"י מדהשמיטו הא דשמואל (ואין דבריו מוכרחים בזה וכנ"ל בשם הגאון מוהר"ג ז"ל דכ' להפך) והרמב"ם ס"ל כהתוספות ובאמת נעלם ממנו שלא הרמב"ם לבד ס"ל כן כ"א גם הרמב"ן והרשב"א ומהר"ם מרוטנבורג ושא"פ כמש"ל וכן האריך בזה הס"ט סס"י ק"צ ס"ק צ"ג בשטת רש"י דס"ל דלרב אשי לא בעינן הרגשה כלל אלא ששטתו מחולק משטת הגאונים מהר"ג ומהר"ל הנ"ל דלשטתם לפרש"י שמואל לא איירי בהרגשה כלל והוא לא ס"ל כן משום דא"כ לכאורה דברי רש"י תמוהים דהא שמואל גופא אמר שנאמר בבשרה עד שתרגיש בבשרה וכמו שהקשה השב"י סי' מ"א בתשובתו על תשו' הג"מ ליב ממענץ דס"ט ע"א ד"ה והנה באמת. ופירושו על רש"י לא נ' להס"ט וכן הגאון מוהררי"מ בשב"י שם השיב להשב"י דלא נראה לו כלל פירושו ברש"י וכדלקמן ע"כ פי' הס"ט וז"ל לכן נלע"ד דרש"י ס"ל דהא דמסיים שמואל שנאמר בבשרה עד שתרגיש בבשרה צ"ל אליבא דרב אשי דה"ק דמן התורה בעינן הרגשה שהוא מברר שהדם מגופה אתיא אבל בלא הרגשה י"ל דלאו מגופה אתיא ותלינן דמעלמא אתיא ואפי' בבדקה קרקע עולם י"ל דלא בדקה שפיר וכמו דס"ל להשואל בתשו' מוהרמ"ל הנ"ל אלא דחכמים גזרו על כתם ובנמצא על דבר שאינו מקבל טומאה לא גזרו עכ"ל ודבריו אינם נכונים. דהא פרש"י הלכך כל הני תיובתא לאו קושיא נינהו דשמואל לא איירי בהרגשה כלל עכ"ל רש"י וזה נכון למהר"ג ומהר"ל דפירשו כפשוטו דלרב אשי לא הזכיר שמואל ענין הרגשה כלל והא דהכתם אינו טמא מן התורה זהו מטעמי' דרע"ק ס"פ הרואה כתם דאמרינן דם ולא כתם דחיישינן דמעלמא אתיא וע' מזה ג"כ בס"ט שם ובספר בית מאיר על אה"ע בתשו' שבסוף ספרו סי' י"ג וא"כ לפ"ז שפיר דלק"מ כל הנך קושיות שהקשה הש"ס על שמואל משא"כ לפי' הס"ט ברש"י איך כ' רש"י דשמואל לא איירי בהרגשה כלל הא עיקר דברי שמואל דבעינן הרגשה מן התורה אלא דאינה גזה"כ כ"א שזהו מברר לנו שהדם הוא מגופה א"כ הרי איירי בהרגשה גם הקושיא שהקשה הש"ס על שמואל ישארו עתה ג"כ דמאחר שהרגשה הוא מדאורייי' שאינה טמאה אא"כ הרגישה רק דהוא מטעם שעי"ז מתברר שהדם הוא מגופה אבל מ"מ כיון שבירור זה מן התורה הוא ע"י הרגשה וכל שלא הרגישה אנו מחזיקים שהדם אינו מגופה אף שהדבר רחוק במאד כמו בבדקה קרקע עולם. א"כ ישאר קושיית הש"ס כבתחלה מהאשה שהיא עושה צרכיה כו' אלא לאו דלא ארגשה וקתני עומדת טמאה דכיון דלא ארגישה כדרך הרגשת דם שיוצא מהחדר

א"כ יש לתלות דהדם בא ממקום מי רגלים דזה קרוב הרבה יותר מבבדקה קרקע עולם וכיון דהתם מחמת דלא הרגישה תלינן דלמא לא בדקה שפיר מה שזה רחוק מאד עכ"ז התורה אמרה שכל שלא הרגישה תלינן אפי' באפשר רחוק א"כ מכש"כ שיש לתלות באפשר קרוב לומר דהדם בא ממי רגלים מאחר דלא הרגישה שהרי ר' יוסי מטהר בלאו הכי משום דחזקה שמשביל המים בא כמ"ש הרשב"א א"כ גם לר' מאיר כשלא הרגישה יש לטהר וכן בעד שהוא נתון תחת הכר כשלא הרגישה משוך אמאי טמא דהא רבנן מטהרי גם במשוך וכן לראב"צ בכתם טהור במשוך דנ"ט סע"א וא"כ גם בבדיקה אמאי טמא מאחר שלא הרגישה זהו בירור שאין הדם מגופה וכמו גבי כתם וא"כ איך פרש"י הלכך כל הני תיובתא לאו קושיא נינהו דשמואל לא איירי בהרגשה א"ו צ"ל, כפי' מהר"ג ומהר"ל דלפרש"י לרב אשי לא בעינן לשמואל הרגשה כלל ומש"ה אין שייך כלל הקושיות אי דארגישה כו' מאחר דשמואל לא איירי בהרגשה כלל וכן ראיתי בתשו' מהררי"מ להשב"י שם וז"ל אך את זה אני קיהה בדברי רום מעכת"ר דכוונת רש"י נמי כתוספות זה לא יוכל להיות אם לא על צד הדוחק דהא רש"י כתב הלכך כל הני תיובתא לאו קושיא נינהו עכ"ל בשב"י דע"א ע"ד ד"ה ומ"ש רום כת"ר:

קיצור הגאונים מוהר"ג ממיץ ומוהר"ל ממעגץ כ' דלפרש"י ברב אשי לשמואל אפילו לא הרגישה טמאה מה"ת ושמואל לא איירי כלל מדין הרגשה והס"ט פי' דלרש"י ג"כ שמואל איירי בהרגשה אלא דאינה גזה"כ רק שעי"ז מתברר שהדם יוצא מגופה ולשון רש"י לא משמע כדבריו אלא כדעת הגאונים הנ"ל ועוד לדבריו ישארו הקושיות על שמואל כמקודם:

וא"ת הא גם אם שמואל לא איירי בהרגשה כלל ע"כ צ"ל הא דגבי בדקה קרקע עולם מדאורייתא טהור הוא משום דחיישינן דלאו מגופה אתי כ"א לא בדקה הקרקע שפיר וזהו מדברי רע"ק דאמר דם ולא כתם והקשה השב"י סי' ל"ו הלא כתם נמי דם הוא ופי' הס"ט דר"ל שיהי' ודאי דם היוצא מגופה ולא כתם שי"ל דמעלמא אתי ואף שהוא באפשר רחוק וא"כ אכתי ישארו הקושיות ע"ז מ"ש דהכא חיישינן לאפשר רחוק ומטהרים עי"ז מדאורייתא ומדוע גבי האשה שעושה צרכיה דקרוב יותר שבא ממקום מי רגלים אמרינן דבעומדת טמאה ונוכל לתרץ דהתם נמי טמאה רק מדרבנן א"כ גם לפי שטת הס"ט דלעיל אות ב' יש לתרץ כן אך זה אינו דהא בעומדת לר' מאיר טמאה נדה וכן בעד שהוא נתון תחת הכר ומ"מ לא קשה מהא דבדקה קרקע עולם די"ל הא דאמרינן דם ולא כתם ומטהרין מדאורייתא אף באפשר רחוק זהו דוקא כשלא הי' ע"י בדיקת עד כ"א בכתם הנמצא שע"ז י"ל משום דאין מחזיקין טומאה ממקום למקום ור"ל

כיון שנמצא הדם בעלמא אין מחזיקין שיצא מגוף האשה כמ"ש סברא זו הג"מ גבריאל ז"ל בשב"י סי' ל"ו ואף שהשב"י שם חלק עליו מ"מ בנדון זה יודה דעד כאן לא חלק עליו אלא באם הדם ודאי בא מגופה רק שירד מגופה בקרקע עולם שלא נאמר שחזקתו בא בהרגשה משום דאין מחזיקין טומאה ממקום למקום ע"ז כ' שאין לזה טעם כיון דגם כשנמצא כאן ע"כ צ"ל שהי' במקום הראשון ע"ש דנ"א סע"ב וה"ל כנמצא שם במקום הראשון דאמרינן חזקתו שבא בהרגשה להרמב"ם אבל בנדון זה שבאנו לומר שכיון שלא נמצא רק במקום אחר אנו אומרים שלא הי' במקום הראשון כלל דהיינו שלא בא כלל מגופה ע"ז י"ל שיודה להגאון מהר"ג דיש לחלק כן בין עד שבדקה בו שכיון שהיה בגופה ע"ז לא אמרה תורה דם ולא כתם דלא נאמר זה אלא ע"ד שאין מחזיקין טומאה ממקום למקום שזהו ענין כתם. ע"ז שפיר י"ל שאין מחזיקין שזהו דם הבא מגופה אבל בדיקת עד שהי' בגופה שאני ומש"ה לק"מ מדין בדקה קרקע עולם לדין עומדת ודין עד: אבל אם נאמר דשמואל איירי בהרגשה והא דטהורה בבדקה קרקע עולם זהו משום דלא ארגישה אמרינן דאתיא מעלמא א"כ גם בעומדת ובדין עד י"ל כן דכיון שלא הרגישה יש ויש מקום לתלות דלא אתיא מגופה יותר מבבדקה קרקע עולם:

קיצור דאין לומר שגם אם שמואל לא איירי בהרגשה ורק משום דלא ברור דמגופה אתי ישארו ג"כ קושיות דלעיל דהא גם בהאשה שעושה צרכיה ובעד שהוא נתון תחת הכר לא ברור דמגופה אתי מן החדר ביתר שאת מבבדקה קרקע עולם דע"ז יש להשיב דבבדקה קרקע עולם שאני דשייך יותר החזקה דלאו מגופה אתי דאין מחזיקין טומאה ממקום למקום משא"כ בהאשה שעושה צרכיה ובעד ולכן לק"מ הנך דינים אהדדי אבל אם שמואל מטהר בבדקה קרקע רק משום דלא הרגישה ומש"ה הוא דתלינן דלאו מגופה אתיא א"כ ישאר הקושיא ג"כ מהאשה שהיא עושה צרכיה ומעד שהי' נתון תחת הכר: ומעתה כיון שלפרש"י ע"כ לרב אשי שמואל לא איירי בהרגשה כלל כדעת הגאונים מהר"ג ומהר"ל ולא כהס"ט מש"ה א"ש דעת הרמב"ם והרמב"ן והרשב"א והה"מ והר"ן ורי"ו וסיעתם שפסקו כרב ירמי' מדפתי דלשמואל בעינן הרגשה הגם דרב אשי הוא בתרא והי' ראוי לכאורה לפסוק כוותי' אלא משום דלדידי' צריך לשבש בדברי שמואל ולומר דמ"ש שמואל שנאמר בבשרה עד שתרגיש בבשרה זהו יתיר ולא אמר שמואל זה מעולם וזהו דוחק ע"כ תפסו עיקר דברי ר' ירמי' מדפתי דלדידי' א"ש ד' שמואל כמו שהן וכן באגודה פרק הרואה הביא רק ד' ירמי' מדפתי וז"ל בדקה קרקע עולם וישבה עליה ומצאה עליה דם טהורה אמר רב ירמי' מדפתי מודה שמואל שהיא טמאה מדרבנן עכ"ל ועוי"ל משום דמפרשים כמ"ש התוס' דלרב אשי נמי לשמואל היכא דלא הרגישה

טהורה מן התורה והטעם של התוס' י"ל ג"כ כנ"ל דאל"כ יצטרך לסתור מדברי שמואל ועוי"ל טעמייהו דהתוספות כי הגם דסברי דדין המשנה דדם ולא כתם היינו דחיישינן דלאו מגופה אתי מ"מ בהא דבדקה קרקע עולם שזהו רחוק מאד לומר דלא בדקה שפיר ע"כ דוחק להם לומר דבכה"ג נמי תלינן מהתורה דמעלמא אתי כיון שזה רחוק מאד ואינו נכנס בגדר ספק כלל ומצינו דטמאה נדה בספק קרוב יותר דהיינו בעד שהי' נתון תחת הכר ומשוך שאף שלפ"ד ר"ח גבי טחתו בירכה י"ל דכאן אין רק טומאת כתם כמש"ל בתשו' המתחלת בדין בדקה א"ע בעד הבדוק לה והניחתו תחת הכר ושם סעיף ג' והיינו כיון שבעגול צריכה כגריס ועוד ואין לך שצריכה כגריס ועוד ותהי' טמאה נדה וכ"ד הרמב"ם בפי' המשניות ס"פ הרואה כתם אבל לפ"ד הרשב"א החולקים על ר"ח שם נ' דטמאה נדה ושמואל ס"פ הרואה כתם ס"ל כר"א בר' צדוק א"כ להרשב"א ס"ל דטמאה נדה והרי שם קרוב הדבר יותר הרבה דמעלמא בא מתחת הכר ולכן רבנן מטהרי לגמרי וגם לראב"צ בכתם משוך טהור וא"כ מ"ש הכא גבי בדקה קרקע עולם טהור ע"כ ס"ל להתוספות דהא דחשוב הכא רק כתם זהו מפני שלא הרגישה ולא משום דאמרינן דלאו מגופה קאתי דזה א"א לומר כאן וכן ביאר אאזמ"ו הגאון בסי' ק"צ סעיף יו"ד משא"כ בעד שהי' נתון תחת הכר הא מוקי לה שמואל ר"פ הרואה דמיירי בדארגישה ממש וא"כ א"א לטהר רק משום שנאמר דלאו מגופה אתי ואימור הרגשת עד הוא וע"ז ס"ל דבמשוך אין תולין והנה אף שנאמר דמשם אין הכרח דהא באמת י"א שם דאינה טמאה כ"א משום כתם כנ"ל. וא"כ מדאורייתא טהורה אף דארגישה משום דתלינן דמעלמא אתי מ"מ י"ל התוספות ס"ל דבדקה קרקע עולם רחוק הדבר לתלות דמעלמא אתי יותר מבעד שהי' נתון תחת הכר אלא לא גרע מדין בדקה א"ע בעד הבדוק וטחתו בירכה ולמחר מצאה עליה דם דס"ל לרב ושמואל פ"ב די"ד ע"א דטמאה נדה וכמ"ש הרמב"ם פ"ד דין י"ט ויש שם פר"ח ופרש"י ועכ"פ לכולם טמאה נדה והרי התם לתלות בירכה לא רחוק הדבר יותר מבבדקה קרקע עולם שכיון שבדקה הקרקע במתכוין לראות שלא יהי' שם דם מהכ"ת נאמר שלא בדקה שפיר וכיון שכן קשה מ"ש הכא דאמרינן דלמא לא בדקה שפיר ואמרינן שזהו רק כתם וטהור מדאורייתא ומ"ש התם דלא תלינן בירכה ומחזקינן לה לנדה מדאורייתא ע"כ הוצרכו התוס' לומר דהכא דהוי רק דין כתם זהו מפני שלא הרגישה אבל התם גבי עד נאמר דמיירי בדארגישה כמו שהעמידו לשמואל המשנה עד שהי' נתון תחת הכר ואמנם ליישב שטת רש"י שצריך לומר דגבי עד שהי' נתון תחת הכר לא מיירי בדארגישה מאחר שא"צ הרגשה כלל ורק הכא הוי יש לו דין כתם משום שי"ל דלאו מגופה אתי וא"כ מה שגבי עד לא אמרינן כן היינו כיון שהעד הי' בגופה תוך

רחמה לא דמי לכתם דהא דמדאוריי' אמרינן דם ולא כתם לתלות אף בדבר הרחוק זהו כשנמצא הכתם חוץ לגופה כמו על קרקע עולם אבל עד כיון שבדקה א"ע בו שאני שם לא תלינן בדבר רחוק כלל והפרש זה הוא כמ"ש הגאון מוהר"ג בשב"י סי' ל"ו בענין אין מחזיקין טומאה ממקום למקום ע"כ מקרקע לגוף האשה חשוב ממקום למקום אבל עד כיון שהי' בגופה אף שאח"כ טחתו בירכה וכה"ג אפי' נתנתו תחת הכר להרשב"א מ"מ אין זה ענין לממקום למקום שהרי היה תוך מקום שאנו דנין עליו הגם שמוהר"ג חשוב גם עד שהי' נתון תחת הכר כענין ממקום למקום אין דבריו מוכרחים בזה:

קיצור:

וכיון שלפרש"י ע"כ שמואל לא איירי כלל בענין הרגשה לדעת רב אשי ע"כ פסקו כר' ירמי' מדפתי כפשט ד' שמואל דאמר עד שתרגיש גם י"ל דמה"ט נ"ל כפי' התוספות דגם לרב אשי שמואל מיירי בדין הרגשה. גם עוי"ל התוספת הוכרחו לזה דאל"כ אין טעם שיהיה בבדקה קרקע עולם רק דין כתם דמאי שנא מבבדקה א"ע בעד הבדוק וטחתו ביריכה דטמאה נדה א"ו הכא משום דלא ארגישה הוא והתם מיירי בדארגישה ולרש"י צ"ל ההפרש משום דהכא שנמצא על דבר שלא בדקה א"ע בו ה"ל כהא דאין מחזיקין טומאה ממקום למקום:

ה והנה מהו הרגשה כבר חקר בזה הפנ"י בתשו' סי' א' ובשב"י סי' ל"ט הוא והגאון מהרשש"ך ושם בתשו' סי' מ' הגאון מו"ה יהודא מילר והובאו בס"ט רס"י ק"צ וז"ל אמנם מה זה הוא הרגשה אם ר"ל שהרגישה שנפתח מקורה הוא דמקרי הרגשה אבל לא מה שמרגשת שזב מבשרה דם לא מיקרי הרגשה או נימא דגם זה בכלל הרגשה הנה בשו"ת פנ"י חי"ד סי' א' הובא בס"ט שם מעט מזה כ' וז"ל ונ' פשוט דאין הכוונה שמרגשת שיצא ממנה דם אלא דבעינן שתרגיש שיצא ממקורה (ומ"מ נראה מלשונו שכשמרגשת זיבת דם מהמקור לפרוזדור נק' הרגשה אף שאין צער וזעזוע כל הגוף ולא כמו הרגשת עקירת ש"ז שכל גופו מרגיש בה הכא נראה א"צ לזה אע"ג דרפ"ק ד"ג ע"א אמרינן ישנה נמי אגב צערא מיתערא מידי דהוה אהרגשת מ"ר משמע שהגוף מצטער ומתפעל בעקירת הדם מהמקור וזה הוא ההרגשה וכ"מ ממ"ש רש"י דנ"ז ע"ב שציערתה בדיקת העד ור"ל והיא טועה וסבורה שזהו הרגשת עקירת הדם מהמקור הרי עכ"פ מהות הרגשה זו הוא ענין צער כמו הצער מבדיקת העד וכ"נ מתשו' מהרי"ו סי' כ"ה דלקמן ובהרמב"ם פ"ח מהא"ב דין ב' וקודם שיבוא הדם תרגיש בעצמה מפהקת ומעטשת כו' מזה יש ללמוד ג"כ לכל ראיי' דההרגשה ענין הרגשת הגוף אך י"ל ודאי זהו ההרגשה אבל עכ"ז גם כשמרגשת זיבת הדם מהמקור נמי חשוב הרגשה לכ"ע ואינו ממעט רק אם לא הרגישה

יציאתו מן המקור רק אח"כ בהיותו בכותלי בית הרחם מרגשת זיבתו וכן פי' אאזמו"ר נ"ע סי' קפ"ג סק"ג שתרגיש ביציאתו מהמקור לפרוזדור עכ"ל וכן בקו"א סי' קפ"ג כ' דמשמעות הרמב"ם רפ"ט ופ"ה הי"ז ורמב"ן ומהרא"י בתה"ד הובא ב"י וש"ע סי' ק"צ דבעינן שתרגיש הדם ביציאתו מן המקור עכ"ל משמע דלא בעינן הרגש וזעזוע הגוף כמ"ש הרמב"ם פ"ה הי"ז כ"א הרגשת יציאתו מן החדר נמי סגי ועמ"ש מזה לקמן סעיף ט' ולפ"ז י"ל החוו"ד אינו חולק ע"ז) וכדפרש"י ז"ל פ"ק ד"ג ע"א אשה מרגשת בעצמה כשנעקר דם מן המקור (אין כן ל' רש"י אלא ז"ל יודעת בעצמה כשיוצא דם ממנה עכ"ל וידיעה זו י"ל ג"כ ע"ד הצער עד שיוצא אלא התוספות שם כ' מרגשת בעצמה פי' כשנעקר דם מן המקור) וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל רפ"ט מהא"ב עד שתרגיש ותראה דם ויצא בבשרה עכ"ל משמע דעד שתרגיש אין פירושו הרגשת יציאת דם מבשרה (ר"ל מה שזב מכותלי הרחם ולחוץ כ"נ דזה הוא ממעט) אלא הרגשת המקור וכ"כ אח"כ נמצא הדם בפנים ה"ז בחזקת שבא בהרגשה משמע שהרגישה שבא מהמקור (מכאן מוכח דכוונת הפנ"י רק לומר דבעינן הרגש יציאתו מן המקור אבל לא דבעינן דוקא שהגוף מתפעל ביציאתו כנ"ל) ובנ"ד ליכא הרגשת מקור (נ' דר"ל לפי ששם בהשאלה לא הרגישה איך שהדם זב מן המקור שהרי אדרבה היא אומרת שמרגשת שבא מן הצדדין שלא כדרך ראיית וסת שלה עכ"ל השאלה. ולכן אף אם לא נעמיד יסוד על דבריה אלו עכ"פ אין מרגשת כלל שיוצא וזב מהמקור לפרוזדור מאחר שלדבריה אינו יוצא מהמקור כלל) וכ"כ בהדיא הרב מהרי"ו בתשו' סי' כ"ה וז"ל ודוחק הוא לחלק ולומר דהתם איירי דלא הרגישה מידי (רק שמצאה כתם ע"ש בגמ' פ"ט ד"ס ע"ב גבי ונמצא דם תחת אחת מהן כו' דתולה מעוברת בשאינה מעוברת דמזה מייתי מהרי"ו) ומש"ה תלינן כיון דלא הרגישה לא הוי אלא דרבנן כדדרשינן בבשרה עד שתרגיש בבשרה דשמא ה"נ דהרגישה דמיירי באשה שיש לה הארין ווינדא שמוצא דם במי רגלים. והמ"ר מצערות אותה שיש לה כאב ביציאתה) לא הוי הרגשת דם המקור:

דודאי דבר זה מצערות אותה בענין אחר ממה שמצערת אותה דם המקור ולא מקרי האי הרגשת בשרה דהרגשת מ"ר הוא ולא הרגשת דם נדות עכ"ל מהרי"ו והפנ"י הקשה וכ' שיש לתמוה עליו ז"ל דהא אמרינן פרק הרואה אימור הרגשת מי רגלים הוא אלמא הרגשת מי רגלים איכא למיחש להרגשת המקור עכ"ל ולפע"ד דברי מהרי"ו נכונים דמהרי"ו מיירי במי רגלים היוצאים ע"י כאב דחולי דהארין ווינדא וכאב וצער זה ודאי לא דמי כלל לצער יציאת דם מן המקור דבגמ' לא אמרו רק בסתם הרגשת מי רגלים שאינן באים ע"י כאב ההוא ע"ז אמרו דיש לטעות ע"י מהרגשת יציאת דם מהמקור משא"כ

בכאב דהארין ווינדא לא דמי כלל זה לזה ומש"ה ס"ל למהרי"ו דשם שמשתנת בכאב דהארין ווינדא אף שנמצא תוכו דם ה"ל כלא בא בהרגשה דהא בא בהרגשה דהארין ווינדא שאינו דומה כלל להרגשת המקור ועוד ועיקר דכוונת מהרי"ו דס"ל דלהחמיר כשלא הרגישה בדם לומר שמא טעתה בהרגשתה מי רגלים והי' הרגשת דם וכסבורה הרגשת מי רגלים הוא זה לא אמרינן משום דכיון שהדם נמצא במי רגליה חזקה משביל המים בא שלכן אע"פ דהרגישה שנזדעזעה גופה כדרך הרגשת דם אמרינן בגמרא רפ"ח אימור הרגשת מ"ר הוא כדי שלא נצטרך לאמר שהדם לא בא ממקום המים אע"פ שבא עם המים ע"כ מוטב לומר שטעתה בהרגשה כדי שנאמר שהדם בא ממקום המים ע"ד כאן נמצא כאן הי' ועוד משום חזקת טהרה ולכן ממילא מובן אשר להחמיר שאע"פ שלא הרגישה רק הרגש מי רגלים יאמרו דטעתה והי' הרגשת הדם זה ודאי לא אמרינן דמהכ"ת לומר כן הא יש חזקה לנגד שעם שביל המים בא וגם חזקת טהרה א"כ מדוע נבדה לחוש לטעות ועמ"ש מזה לקמן סעיף וא"ו כמ"כ בשם השב"י הואיל שאינו שכיח כו' אמרינן שטעתה כו' ואם משום דעכ"פ מרגשת זיבת דבר לח היינו המי רגלים זה לא נקרא הרגשה כדהוכיח השב"י והס"ט מסוגיא דר"פ הרואה כתם:

קיצור:

הפנ"י סס"י א' כ' דהרגשה היינו שמרגשת איך שהדם יוצא מהמקור לפרוזדור כגון שמצטערת ביציאתו מעין ודוגמא שמצטערת בעיכוב המי רגלים כשרוצה להשתין ולכן כשיוצא המי רגלים מרגשת כך עד"ז הוא ביציאת הדם מהמקור וכן מוכרח דעת מהרי"ו בתשובה סי' כ"ה. גם י"ל אף שאינה מצטערת אם עכ"פ מרגשת בשעה שהדם יוצא מהחדר ממש אבל אם אינה מרגשת איך שיוצא מהחדר כ"א הרגישה מה שזב ויוצא בכותלי בית הרחם ומכותלי בית הרחם ולחוץ זה לא נקרא הרגשה כלל וטהורה מדאורייתא:

ו ובתשובת שב"י סי' ל"ט דנ"ט ע"ג ס"ל דהרגשה הוא שמרגשת שנפתח מקורה אבל אם לא הרגישה שנפתח מקורה אף דמרגשת זיבת דבר לח זה לא חשוב הרגשה וז"ל ועוד קשה עלי מאד אם נאמר דהרגשת נדה לא הוי רק מה שמרגישין שזב מהם דבר לח לא אוכל להבין כלל סוגיא דשמעתא בר"פ הרואה כתם דפריך ת"ש האשה שהיא עושה צרכיה וראתה רמ"א אם עומדת טמאה ואם יושבת טהורה היכי דמי אי דארגישה יושבת אמאי טהורה אלא לאו דלא ארגשה וקתני עומדת טמאה ומתרץ לעולם דארגשה ואימור הרגשת מי רגלים הוא ואי אמרת דאין הנשים מרגישין רק מה שזב מהם דבר לח (וזהו ההרגשה שהצריך שמואל) א"כ מאי קאמר אי דארגישה הלא ע"כ הרגישה שזב

ממנה (דבר לח) דהלא המי רגלים זבין ממנה והתם מיירי דנמצאת הדם בתוך הספל דקודם דתמו מיא יצא הדם כדאוקמי ברפ"ט (ואוקימתא זו מוכרח לדברי ר' מאיר. משא"כ לר' יוסי ס"ל דאפי' נמצא על שפת הספל טהור. ומיהו יש חולקים דלר' יוסי ג"כ אינו טהור אלא בנמצא תוך הספל ג"כ ועכ"פ הש"ס כאן מיירי לר' מאיר ולדידי מיירי דדוקא דקודם דתמו מיא יצא הדם) א"כ כיון דמיירי דהדם יצא בתוך מי רגלים ע"כ הרגישה שזב ממנה הליחה דודאי א"א להבחין בשעה שזבין ממנה המי רגלים שזב הדם בפני עצמו (הג"ה לכאורה אפשר הוא עפמ"ש בתשו' מהרי"ו סי' כ"ה דאיכא באשה ב' נקבים הא' שיוצא ממנו השתן והוא למטה סמוך ליציאתם והאחר שיוצא ממנו דם נדות הוא למעלה בעומק הרבה כדאמרינן פרק יוצא דופן דמ"א ע"ב הי ניהו בית החיצון ומפרש רב יודא מקום שהשמש דש אלמא אפילו בית החיצון הוא בעומק כמו שיעור השמש והחדר לפנים ממנו עכ"ל וא"כ מה שע"כ מרגשת זיבת המי רגלים הרגשה זו הוא שמרגשת לחלוחית למטה סמוך לסוף כותלי בית הרחם משא"כ הרגשת זיבת הדם צ"ל שתרגיש איך שזב מהחדר לבית החיצון והוא בעומק הרבה א"כ לפ"ז כשאינה מרגשת לחלוחית למעלה בעומק כ"א רק למטה זהו ענין דלא ארגישה ושפיר פריך הש"ס היכי דמי אי דארגישה ליחות וזיבה למעלה בעומק יושבת אמאי טהורה הא ע"כ זהו זיבת דם מהחדר ולא ממי רגלים דממי רגלים אין נרגש רק למטה אלא לאו דלא ארגישה זיבת לחות למעלה רק למטה במקום זיבת מי רגלים וקתני עומדת טמאה אלמא לא בעינן שתרגיש זיבת הדם ומשני לעולם דארגישה זיבת לחלוחית למעלה ואימור הרגשת מי רגלים הוא שזבין למטה והיא טועה ונדמה לה שמרגשת זיבת לחלוחית למעלה ונראה דהשב"י ס"ל דמאחר דהרגשת זיבת דבר לח הוי הרגשה א"כ לא שייך כאן החקירה אם הרגישה אם לא הרגישה דמאחר שבהכרח מרגשת זיבת דבר לח בכותלי בית הרחם אין שייך לומר שמרגשת שזב למטה ולא למעלה כלל דדבר זה ודאי לאו אדעתה כ"כ לידע ברור ואין עיניה שם להבחין כ"כ ע"כ אם איתא דהרגשת זיבת דבר לח הוי הרגשה שהצריך שמואל א"כ ודאי אין מקום להקשות מענין האשה שהיא עושה צרכיה דשם ודאי חשוב הרגשה. וכ"ש להרמב"ם דס"ל שחזקת הדם שבא בהרגשה א"כ כיון שע"כ מרגשת זיבת דבר לח אמרינן שודאי הרגישה זיבת לחלוחית גם למעלה בעומק ומדפריך הש"ס אי דארגישה כו' אלא לאו דלא ארגשה כו' ע"כ דזיבת דבר לח אינו הרגשה כלל אף אם מרגשת זיבתו בתחלת בית החיצון אלא ע"כ הרגשה הוא דמרגשת בגופה ממש שהדם יוצא ממנו דומיא דהרגשת עקירת ש"ז דקאמר שמואל דמ"ג ע"א דאינו הרגשת זיבת לחלוחית כלל כ"א שהגוף ממש מתפעל מאד ומרגיש יציאתו כמ"כ מעין זה הוא

ענין מה שהאשה מרגשת ביציאת הדם מהחדר וכמו שמביא ראי' בד"ה ובאמת ראה ראיתי בהרמב"ם מדברי הרמב"ם דהרגשה היינו שנזדעזעה הגוף ממש או עכ"פ הרגשה שנפתח החדר אבל הרגשת זיבת דבר לח אינו הרגשה כלל אף אם מרגשת זיבתו מהחדר לבית החיצון אם אינה מרגשת פתיחת החדר ולא נזדעזעה גופה וזה לא כמש"ל סעיף ה' לדעת הפני"י ואף להסברא דזה נק' ג"כ הרגשה מ"מ ע"כ מוכח דמה שמרגשת רק לחלוחית למטה בסוף כותלי הרחם אינו נקרא הרגשה דא"כ אין מקום לחקירת הש"ס ואי דלא ארגישה כו' דהרגשה זו יש כאן ודאי אע"כ גם לדבריהם בעינן שתרגיש תחלת יציאתו מהחדר לבית החיצון וכל שאינה מרגשת כן אף שמרגשת למטה אינו הרגשה עכ"ה) ומכש"כ שאין להבין מאי קאמר אלא לאו דלא ארגשה כו' האיך שייך לאמר דלא ארגשה הלא ע"כ הרגישה שזב ממנה מי רגלים אלא ע"כ צ"ל דהרגשה שנפתח מקורה הוא דבר בפני עצמו ולא סגי במה שזב ממנה דבר (הג"ה דבריו מבוארין דאפי' הרגשת זיבת דבר לח למעלה לא הוי הרגשה כלל כ"א הרגשה היינו הרגש שנפתח החדר ודומיא שמרגיש כשנפתח מי רגלים שאין ההרגשה זיבת לחלוחית שהרי באיש אין המי רגלים זבין כ"א לחוץ ואין שום לחלוחית אלא ההרגשה הוא שמרגיש פתיחת נקב השתן להוציא מי רגלים כמ"כ בענין יציאת דם מהחדר מרגשת האשה שנפתח החדר להוציא דם אבל אם אינה מרגשת זה כלל רק שמרגשת לחלוחית אין זה הרגשה וכ"מ עוד בשב"י בסי' מ"א בתשובתו להגאון מוהררי"מ המתחלת יהודה שעילה בסוף התשובה סד"ה ומה שרוצה דע"א ע"א ולעיל מיני' ד"ע ע"ד בד"ה אבל לא דמי ודוגמתה באיש שיש לו חולי שמי רגלים נוטפים ממנו תמיד אז אינו מרגיש פתיחת נקב השתן כ"א הרגשת זיבת דבר לח על גופו ונק' שותת כעין גבי דם העלייה כ' הרמב"ם שותת וע' חולין דל"ח ע"א כאן בשותתת כאן במתרזת וע' בפרש"י ובערוך ערך שת הרביעי) לכך צריך לשנויי לעולם דארגישה ואימור הרגשת מי רגלים הוא היינו ביושבת הואיל שאינו שכיח שבא הדם עם מי רגלים אמרינן שטעתה האשה וזה כמו שנת"ל בסע"י ה' בשם מהרי"ו ואפשר א"צ לזה דהא גבי נמצא על שלה אמרינן ג"כ אימור הרגשת שמש הוא אע"ג דליכא לומר שאינו שכיח שיבא אות יום דשכיח זה כמו זה אלא מספק אמרינן אוקמא אחזקת טהרה וכמ"ש במ"א מיהו יש לדחות דשם הטעם דאין להחזיק טומאה למפרע כמ"ש בחידושי הרמב"ן ריש נדה בד"ה מאי טעמא דשמאי ומסוטה גמרינן מה התם מכאן ולהבא ולא למפרע אף כל ספק טומאה לא מטמאינן למפרע עכ"ל אבל אם היא אומרת בודאי שלא הרגישה שנפתח מקורה משמע אפי' בעומדת טהורה (הנה ס"ל דלא אמרינן לחומרא אימור ארגישה וכסבורה הרגשת מי רגלים הוא וכ"ד תשו' מהרי"ו

סי' כ"ה כדלעיל והח"ד רס"י ק"צ הקשה ע"ז מהא דהלל דסובר כסבורה הרגשת מ"ר היא ברפ"ק ד"ג ע"א והשב"י תירץ ע"ז בתשו' סי' מ"ה דע"ו ע"א בד"ה אך יש ליישב דהואיל והלל חושש מפקידה לפקידה שהוא זמן ארוך שפיר י"ל דלא כיונה להבחין בין הרגשת מ"ר ובין דם נדה משא"כ בזמן מועט כו' ועוי"ל דאם מחמת חזקת טהרה אמרינן שאעפ"י שאומרת שהרגישה דם נדה אימור טעתה והרגישה מ"ר:

מכש"כ כשאומרת שלא הרגישה דם נדה אף שיוכל להיות שטעתה מכש"כ עכ"פ יש לאוקמא אחזקת טהרה וכנ"ל בסעי' ה' ומהלל לא קשה מידי דשם אינו מדאורייתא כ"א מדרבנן ע"ד סייג לתורה ועוד דהכא החזקה עם שביל המים בא מסייע ג"כ שלא נאמר שטעתה משא"כ בהא דהלל שלא נמצא הדם במי רגליה כלל ואפ"ל דהשב"י כאן ר"ל אם אומרת בודאי וברי לי דאז שאני ע"ד שמבואר בש"ע סי' קפ"ז ס"ו אם אומרת ברי לי כו' וי"ל ראי' לזה מדין באומרת ברי לי פ"ב דכתובות דכ"ב ע"ב לפרש"י אין לבי נוקפי כו' ע"ש) אף דע"כ הרגישה שזב ממנה מ"ר לא אמרינן דזהו הרגשה ג"כ לענין דם:

קיצור:

בשב"י סי' ל"ט ס"ל דהרגשת זיבת דבר לח אינו חשוב הרגשה כלל ומביא ראי' מהש"ס רפ"ח ומשמע אפי' הרגשת זיבת דבר לח למעלה בעומק אינו נק' הרגשה אלא הרגשה זהו שמרגשת שנפתח החדר ובהג"ה נת' שאע"פ שיש לדחות ראייתו דהרגשת זיבת דבר לח למעלה בעומק נק' הרגשה מ"מ זהו דוחק בפי' הסוגיא גם מוכח מהשב"י דלהחמיר לא אמרינן אימור הרגישה וכסבורה הרגשת מ"ר הוא וכ"ד מהרי"ו סי' כ"ה כדלעיל בסעי' ה':

ז עוד כ' השב"י שם וז"ל ובאמת ראה ראיתי בהרמב"ם פ"ה מהל' אישות הי"ז האשה שהשתינה ויצאה דם עם מי רגלים בין שהשתינה והיא עומדת כו' ואפי' הרגיש גופה ונזדעזעה אינה חוששת שהרגשת מ"ר היא זו שאין מי רגלים מן החדר כו' עכ"ל (וכ' הה"מ ומ"ש ואפי' הרגיש גופה מבואר בפ' הרואה כתם דנ"ז ע"ב עכ"ל) א"כ נראה מדבריו דהרגשה היא שתרגיש גופה של אשה כגון שנזדעזעה (ודוגמת הרגשת יציאת שכבת זרע שהגוף מתפעל וכן ביציאת מי רגלים) או בשאר דבר עכ"פ שתרגיש האשה בגופה (וכן לשון הרמב"ן בהלכותיו פ"ג ה"ח אשה שהשתינה כו' ואפי' הרגיש גופה ונזדעזעה כו' וכן לשון רי"ו נכ"ו) ולא במה דזב ממנה דבר ואפשר שהוכיח נמי הרגשה זו מסוגיא זו לכך פי' כאן ע"י הרגשה שהיא הרגשה בגופה ונזדעזעה משום דמזה מוכח הדבר דלא הוי הרגשה מה שזב ממנה הדבר לח (גם עצם פי' הרגשה היא מלשון רגש למה רגשו גוים תהלים רס"י ב' נהלך ברגש תהלים נ"ה ט"ו. גם תרגום ותרעש הארץ

ואתרגישת ארעא תהלים י"ח ח' נמצא ההרגשה הוא ענין רעש והיינו מ"ש הרמב"ם ונזדעזעה גופה גם אל תיגע שמה ביהושע ז' ג' לא תרגיש תמן. יום מהומה יום ריגוש ובפ"ק דשבת די"ג ע"ב אמרו אין בשר המת מרגיש באזמל הרי הרגשה הוא ענין צער וזעזוע הגם דלענין פגימה נזכר בטוש"ע י"ד סי' י"ח הרגשה שהצפורן מרגשת בה ושם אינו שייך כ"כ צער מ"מ בגמ' לא נזכר ע"ז לשון הרגשה כ"א אוגרת וע' בש"ע שם ס"ד והוא מהרמב"ם מוכח אדרבה הרגשה זהו ענין נכבד וכן לפמ"ש אאזמו"ר שם סק"ב אבל הרא"ש כ' כו' דכל שהוא מרגיש כו' היינו כדי שתחגור בה הצפורן כו' וכן משמע בגמ' פ"ח דשבת דפ"א ע"א גבי צרור או אבן כדי לזרוק בבהמה והוא שמרגשת בה וכמה משקל עשרה זוז מוכח דפי' ומרגשת בה היינו הרגשת צער וכאב שיש בו ממש) וא"כ לפ"ז לא הוי בנ"ד הרגשה והוי רק ספק דרבנן ויש לנו לסמוך בשעת הדחק על הט"ז שהתיר ממש כמו נ"ד סס"י קצ"א (והשאלה מבואר שם לעיל מיני' רס"י ל"ט בתשו' מהרשש"ך דנ"ח ע"ב באשר מרגשת שיוצאת ממנה ליחה לבנה וע"י הרגשה צריכה לבדוק א"ע בתוך ימי לבונה ושמוצאת בתוך אותה ליחה טפין קטנים עגולים וארוכים ודקים מאד כו' עכ"ל וע"ז פסק השב"י דאין זה הרגשה כיון שאין מרגשת רק זיבת דבר לח לא חשוב הרגשה כנ"ל וה"ל רק דרבנן ובדרבנן סמך באשה שיש לה וסת שלא בשעת וסת שיש לה כאב בגבה כנגד הכליות וגם נמצא בהשתנה שלה אחר עמידתה זמן מה הרבה חול וחצץ אדום והרופא מומחה אומר שכל זה בא מקלקול החול והאבן הנולדים לה בכליות ע"ש דף סמ"ך ע"ב ודנ"ח ע"ב בתשו' מהרשש"ך הראשונה והשניה שבסי' ל"ט) והנה הגאון מוהרשש"ך עם שהסכים עמו להתיר האשה אבל נחלק עליו בדין הרגשה וז"ל בתשובתו השניה דף ס' סע"ג וע"ד וז"ל מה דלא נכנס לו תחת סוג שכלו הטהור דנאמר שזו הרגשה שתרגיש שזב מהן דבר לח תקרא הרגשה דא"כ האיך יתיישב הסוגיא דר"פ הרואה כתם דקשאל אי דארגישה כו' הנה אומר אילו אמר האומר שאין לנשים שום הרגשה בעולם עד צאת הדם מגופה כ"א זאת שמרגשת שזב ממנה דבר לח הי' ודאי מקום לתמיהת מכ"ת אבל זו לא שמעתי כ"א כיוצא בה שיש הרבה נשים שאין מרגישות כ"א הרגשה זו אבל ודאי יש ג"כ הרבה דמרגישות הרגשות אחרות שבגופה וכדכ' הרמב"ם ומשם ראי' לדברינו אלה כו' (ראייתו מהרמב"ם במח"כ אינה ראי' כלל) וכן הש"ס יתפרש שם אי דארגישה בהרגשה שאין לתלות במי רגלים והיינו בשנזדעזע אבריה כו' ודעת המקשן הי' שאין לתלות ההרגשה הזאת במי רגלים ותירץ לי' התרצן לעולם דארגישה בהרגשה הזאת ואפ"ה יש לתלות במי רגלים דלפעמים באים בהרגשה הזאת עכ"ל מהרשש"ך. ולכאורה כד ניים ושכיב אמר להדא מלתא דאם

כדבריו שעכ"פ זיבת דבר לח נמי נקרא הרגשה מדאורייתא א"כ איך אומר אלא לאו דלא ארגישה וקתני עומדת טמאה דבא לסתור דברי שמואל ולומר דא"צ הרגשה ואיך יסתור מזה דברי שמואל הא כאן ע"כ הרגישה זיבת דבר לח אף דלא ארגישה הרגשת זעזוע הגוף מ"מ גם זה חשוב הרגשה ואמאי לא יהי' טמא ושמואל לא אמר דטהורה רק בדלא ארגישה כלל גם לא זיבת דבר לח. וכן מצאתי שהשיג עליו הס"ט רס"י ק"צ לא ידענא מאי קאמר דמ"מ קשיא מאי מקשה אי דלא ארגישה כו' ע"ש אך באמת נראה ליישב דבריו דאזיל לשיטתו בתשובתו שם להשב"י וז"ל ובכן אם הדבר כן ודאי אם רואות ע"י הרגשה הקטנה הזאת (מה שמרגישים זיבת דבר לח) הרגשה מקרי והוא דאורייתא רק בנ"ד דיש לן לתלות דהרגשה היתה ע"י הליחה לבנה שזב ממנה תלינן בה עכ"ל ור"ל כיון הליחה לבנה מרובה יותר הרבה מהטפי דמים שבתוכה יש לתלות ההרגשה בהליחה לבנה וה"ל הטפי דמים כבאו בלא הרגשה כלל והשתא א"ש דשפיר פריך הש"ס ר"פ הרואה אלא לאו דלא ארגישה דכיון שהמי רגלים מרובים הרבה יותר מהדם שנמצא בתוכן א"כ תלינן הרגשת זיבת דבר לח בהן לבד והדם חשוב שבא בלא הרגשה. והלכך בכאן אם לא הרגישה שנזדעזעה גופה שאין לתלות במי רגלים לא חשוב הרגשה אע"ג דברואה דם לבד חשוב הרגשת זיבת דבר לח ג"כ הרגשה (הג"ה אחר זמן ועמ"ש מזה סעיף ט' בהג"ה ממ"ש בתשו' אחת):

ח והס"ט רס"י ק"צ סק"א כתב לתרץ כן ד' מהרשש"ך ושוב דחה זה דסוף סוף הרגישה בפ"א הדם עם מי רגלים וכה"ג נקרא הרגשה כיון דהכל בפעם א' א"ו דהרגשת זיבת דבר לח לא מקרי הרגשה עכ"ל ושם לעיל מיני' הביא ראי' לזה מדממעטינן בבשרה ולא בשפופרת ולא סגי בהא דבעינן שתרגיש הדם ובשפופרת יש לתלות ההרגשה רק בשפופרת א"ו דחדא הרגשה הוא וכ"כ עוד בחידושיו למס' נדה ר"פ הרואה כתם. ובתשו' אחת כתבתי שיש לדחות ראייתו דודאי לענין הרגש וזעזוע הגוף י"ל דכולא חדא הרגשה היא אבל לענין הרגש זיבת דבר לח י"ל לתלות ההרגשה בהרוב ועוד נראה לדחות ראייתו משום דבבשרה ולא בשפופרת פשוט יותר וכ"ע ס"ל ובדרשה דעד שתרגיש בבשרה י"ל לאו כ"ע ס"ל כן דלפרש"י רב אשי לא ס"ל כן וגם להתוס' ולר' ירמי' מדפתי עכ"פ הכא טמאה מדרבנן אף שלא הרגישה והתם טהורה מדרבנן ג"כ ע"כ תפסינן עיקר בבשרה ולא בשפופרת רק מ"מ באמת תרתי ש"מ ומצאתי ביאור זה בתשו' הבית מאיר סי' י"ג די"ח ע"ד וז"ל ומדברי הרמב"ם ז"ל למדתי עוד משמעות תרתי ש"מ שכ' רפ"ט עד שתרגיש כו' כמו שביארנו ואין מקום לביאורו זה אלא מה שהביא דרשה זאת פ"ה הי"ו שכ' שנאמר דם יהי' זובה בבשרה עד שתראה בבשרה

כדרך שהנשים רואות ואין דרך אשה לראות בשפופרת הרי ביאר לנו שמזה המיעוט נמי ממועט שלא בהרגשה הואיל שראתה כדרך שאין הנשים לראות בהרגשה נמצא בשני הדינים חד טעמא נינהו עכ"ל. וא"כ הרי בשפופרת הוא יותר פשוט שאין דרך כו' ע"י חציצה כו' משא"כ כ"כ בהרגשה שיש מיעוט נשים שאין להם הרגשה כ"כ כמ"ש מהרשש"ך בתשובתו דלעיל ולכן פשוט יותר דרשה בבשרה ולא בשפופרת והיא מהני לטהרה לגמרי אף מדרבנן אלא דלדינא דאורייתא ה"ה הרגשה וא"כ לק"מ ראיית הס"ט לומר דלא תלינן ההרגשה בהליחה שהיא הרוב כו' די"ל דשפיר תלינן ואעפ"כ צריך בבשרה ולא בשפופרת משום דזה אין דרך יותר ועדיף מטעם דהרגשה כנ"ל וא"כ יש לתרץ ד' מהרשש"ך דשפיר הרגשת זיבת דבר לח הוי הרגשה ולק"מ מהש"ס רפ"ח אלא לאו דלא ארגישה כו' דהתם תלינן ההרגשה בהמי רגלים כו' אלא מפלי פלויי יש להקשות לפרש"י ותוס' דלא ממעט זה מבבשרה ולא בשפופרת משום דליכא חציצה יש להקשות דנמעט זה משום עד שתרגיש בבשרה דהכא יש לתלות ההרגשה בחתיכה ולא בדם שבבקעים כו' אעכצ"ל דמקרי הרגשה לשניהם בשוה וכתבתי מזה בתשו' א' וא"כ גבי זיבת דבר לח נמי נימא הכי דהוי הרגשה למי רגלים והדם בשוה ואיך אומר אלא לאו דלא ארגשה ואפ"ל דודאי כשהדם עם ליחה לבנה עד"מ או עם חתיכה שניהם באים מהמקור אזי הרגשת זיבת דבר לח שמרגיש בזה עולה לשניהם בשוה דומיא דחתיכה דפלי פלויי וכמ"ש אאזמו"ר נ"ע בק"א דסי' קפ"ג בהג"ה ולא כהב"י והשב"י אבל עכ"ז אין מזה קושיא עמ"ש מהרשש"ך גבי אלא לאו דלא ארגישה דהתם המי רגלים אין באים מהחדר כ"א ממקוה השתן והדם בא מהחדר א"כ מה שמרגשת זיבת דבר לח היינו שמרגשת זיבת מי רגלים אינו ענין שיעלה להרגשה להדם הבא מהחדר ולא שייך לומר שיהי' ההרגשה לשניהן כיון זה בא ממקום זה וזה בא ממקום אחר ע"כ בכה"ג תלינן הרגשת זיבת דבר לח רק במי רגלים אם לא כשמרגשת זיבת הדם בפני עצמו בעודו נמשך מהחדר למעלה ממקום מי רגלים וכמש"ל אות ו' בהג"ה ומ"מ כ"ז דוחק דאם איתא דזיבת דבר לח נקרא הרגשה א"כ כשרצה להוכיח נגד שמואל מהאשה שעושה צרכיה ואומר אי דארגישה כו' אלא לאו דלא ארגישה לא ה"ל לסתום אלא לפרש ולומר דאע"ג דהכא ע"כ הרגישה זיבת מי רגלים מ"מ י"ל שלא הרגישה זיבת הדם ומדלא פירש ש"מ דזה אינו הרגשה כלל ועמש"ל אות ו' דכיון שבהכרח מרגשת זיבת דבר לח א"א להבחין שאין מרגשת שאין זיבת לחלוחית למעלה וא"כ איך אומר אלא לאו דלא ארגישה ועוד כיון דאומר א"כ עומדת אמאי טמאה והרי בעומדת אמרינן דמש"ה טמאה משום דהדור מי רגלים למקור ואייתי דם וא"כ כיון דהדור למקור בהכרח מרגשת לחלוחית גם למעלה

בעומק וא"כ איך יתכן אומרו אלא לאו דלא ארגישה דמאחר שמרגשת זיבת דבר לח למעלה הרבה מנקב מי רגלים וא"כ מנלן שלא לתלות הרגשה זו גם בדם הבא מהמקור עם מי רגלים אלו א"ו נ' דהרגשת זיבת דבר לח אינו הרגשה כלל וכ"ד הגאון מוהר"ר יהודא מילר שהובא תשובתו בשב"י סי' מ"ם שכ' דס"ד סע"ד בד"ה ומ"ש מעלתו משא"כ בנ"ד וז"ל ולדעתי פשוט כמ"ש מעכת"ר בעצמו דהרגשת שזב ממנו כו' לא הוי הרגשה כו' דהרגשת שנפתח המקור לצאת הדם נקרא הרגשה ולא הזבת הדם עכ"ל לענינינו:

קיצור מאות ז' ומאות ח'. ז מהרמב"ם והרמב"ן וריי"ו משמע הרגשה זהו זעזוע הגוף וכה"ג כ"כ משמע פירוש המלות של הרגשה ענין רעש וצער ומהרשש"ך פליג וס"ל הרגשת זיבת דבר לח נמי נק' שתרגיש בבשרה והשב"י הקשה עליו מדפריך הש"ס גבי מוצאה דם בהשתנה אלא לאו דלא ארגשה ויש לדחות דס"ל למהרשש"ך דשם שאני דתלינן הרגש זיבת דבר לח במי רגלים ולא בהדם מפני שהן הרוב:

ח הס"ט דחה תירוץ זה משום שי"ל דחשוב הרגשה לשניהן ודומיא הרואה דם בחתיכה דפלי פלויי ויש לחלק דשם שניהם באים ממקום אחד היינו מהחדר ע"כ ההרגשה עולה להדם כמו להחתיכה אבל גבי מוצאה דם בהשתנה שר"ל שהדם בא מהחדר ולא ממקום מי רגלים א"כ שפיר תלינן ההרגשה במה שמקלח ממקוה השתן ולא בהדם המועט הבא מהחדר ומ"מ כ"ז דוחק וגם ראי' מעומדת דחיישינן דהדור מי רגלים למקור ואעפ"כ נק' דלא ארגישה מוכח כהשב"י דזיבת דבר לח אינו חשוב הרגשה כלל ט אחר כתבי דנא ראיתי בדברי כאאזמ"ו הגאון ז"ל במה"ב ד"ה נדה בהג"ה וז"ל ומיהו אפי' לא הרגישה שנזדעזעה גופה רק שהרגישה ביציאת הדם מהמקור דוקא מקרי נמי הרגשה ומש"ה סתמו הרמב"ם וש"פ ולא הזכירו זעזוע הגוף דוקא ואין כאן מחלוקת הפוסקים כלל (אלא די"ל דממילא כשמרגשת ביציאת דם ממקורו א"א שלא נזדעזע הגוף קצת) וז"ש הרמב"ם כמו שביארנו ר"ל רפ"ה דטמאה כשנעקר מן הרחם לבד אף שלא שתת ואין העד מגיע שם וגם אם הי' מגיע אילו בדקה הרי יצא לחוץ ע"י העד א"ו שלא בדקה כלל רק שהרגישה ביציאת הדם מהמקור ולא דמי לר"פ האשה דהתם מרגשת רק ביציאת מי רגלים לחוץ ומש"ה לא מקרי הרגשה כלל ברפ"ח בגמרא דלא כתשו' שב יעקב עכ"ל ור"ל דלא כתשו' שב"י שהוכיח משם דהרגשת זיבת דבר לח לא נקרא הרגשה והיינו אף שמרגשת כשזב מן המקור אלא בעינן הרגש הגוף שמזדעזע גופה או מה שנפתח החדר ומוכח לה מדאמרינן רפ"ח אלא לאו דלא ארגשה הרי אף שמרגשת זיבת דבר לח אינו נקרא הרגשה וע"ז השיג עליו דאין הנדון דומה לראי' דשם רפ"ח מרגשת זיבת המי רגלים רק למטה מה שזב מהנקב דשתן ולחוץ וזה אינו הרגשה אבל כשמרגשת זיבת

דבר לח מה שזב מהחדר אף שאין כאן הרגשה גדולה דזעזוע הגוף רק הרגשה זיבת דבר לח כיון שמרגשת איך שזב מהחדר שפיר נקרא הרגשה וזהו ממש ענין הסברא שכתבתי לעיל אות ו' באריכות ובאמת קשה על חילוק זה במש"ל ססע"י ח' דמאחר דאמרינן רפ"ח אלא לאו דלא ארגשה וקתני עומדת טמאה הרי מבואר דזיבת הלחלוחית לא נקרא הרגשה אף בעומדת ובעומדת אמרינן שם בהדיא הטעם דטמאה משום דהדור מי רגלים למקור ואייתי דם וא"כ כיון דהדור מ"ר למקור ממש ע"כ מרגשת זיבת לחלוחית גם למעלה בעומק עד דחיישינן דמהמקור ירד דם ממש. וא"כ כיון דמרגשת זיבת דבר לח למעלה ממש בעומק ואעפ"כ נק' זה דלא ארגישה ש"מ דהרגשה אינו כלל ענין זיבת דבר לח אף אם מרגשת שזב ויוצא מהחדר כ"א הרגשה היינו זעזוע הגוף או שמרגשת שנפתח החדר וכמ"ש השב"י ומוהררי"מ ז"ל (הג"ה ומיהו עפמ"ש בתשו' אחת בדין אשה שבתוך ז"נ זב ממנה שלייאם הרבה ובתוכו טפה דם שי"ל דלגבי הרגשה זו דזיבת דבר לח תלינן שהרגשה זו היא בלחלוחית המי רגלים ולא בהדם הנמצא דהוא מיעוטא ואף בהדור מי רגלים למקור המים דהדור הם ג"כ רבים מטפת הדם דאייתו לכן אם אין הרגש הגוף כ"א הרגש זיבת דבר לח לא נחשב זה הרגשה כלל לגבי הדם ולכן שם ר"ל ואי דלא ארגישה הרגש הגוף דהרגשת זיבת דבר לח לא חשוב הרגשה שם דוקא אבל בזיבת דם לבד י"ל כשמרגשת זיבת דבר לח חשוב הרגשה כן יש ליישב בדוחק עכ"ה) ועוד אפ"ל בענין אחר דכל שמרגשת שזב מהחדר ממש שפיר נקרא הרגשה אבל כשאינה מרגשת ממש שזב מהחדר כ"א שמרגשת זיבת לחלוחית אף למעלה בעומק אינו נקרא הרגשה כלל ועל סברא זה לא יהי' קושיא מהסוגיא דרפ"ח דשם אף שבהכרח הרגישה איך לחלוחית בעומק מ"מ לא הרגישה איך שזב מהחדר ממש לכן שפיר י"ל דכל שהרגישה ביציאת הדם מהמקור נקרא הרגשה וא"כ ס"ל כמש"ל אות ה' לפרש כן דעת תשו' פנ"י סס"י א' ונת' אות ו' דהשב"י חולק ע"ז ג"כ ואאזמ"ו נ"ע ס"ל כהפנ"י ומיהו לפמ"ש אאזמ"ו נ"ע דכל שמרגשת ביציאת הדם ממקורו א"א שלא נזדעזע הגוף קצת א"כ לפ"ז אפשר גם השב"י מודה בכה"ג:. קיצור. שאאזמ"ו נ"ע ס"ל כשמרגשת ביציאת הדם מהמקור נק' הרגשה אף כשלא נזדעזעה גופה וא"כ זהו כדעת תשו' פנ"י הנז' לעיל אות ה' דיש לפרש דבריו כן כמש"ש ונתבאר אות ו' דהשב"י פליג ע"ז ומ"מ ע"ז ליכא הכרח מהסוגיא דרפ"ח ולפמ"ש אאזמ"ו נ"ע דכל שמרגיש ביציאת הדם מהמקור א"א שלא נזדעזע הגוף קצת א"כ גם השב"י יודה דנק' הרגשה אכן אם אין מרגשת ביציאת הדם מהמקור ממש אף שמרגשת שזב ממנה לחלוחית בעומק כותלי בית הרחם אינו נקרא הרגשה אף להפנ"י ואאזמ"ו נ"ע:

י ומ"מ לכאורה מוכרח מהסוגיא דרפ"ח שאף שמרגשת זיבת לחלוחית בעומק והרי יש להסתפק שמא זב משקה מהמקור ממש מ"מ כל שאין מרגשת בבירור שזב מהמקור כ"א שי"ל שזהו מי רגלים דהדור מלמטה למעלה עד סמוך למקור וכה"ג איזו ענין לא חשוב הרגשה וא"כ אף שנאמר דהרגשת זיבת לחלוחית מהמקור נקרא הרגשה אף שאינה מרגשת זעזוע הגוף ולא שנפתח החדר. מ"מ היינו כשמרגשת בבירור שזב מהמקור ממש אבל כשמרגשת סתם זיבת לחלוחית בעומק אינו נקרא הרגשה וא"כ זהו לכאורה תיובתא להרמב"ם דס"ל שחזקת הדם שבא בהרגשה וכיון שכן את"ל דהרגשת זיבת הדם מהמקור נקרא הרגשה אף בלי הרגש זעזוע הגוף וכה"ג א"כ כיון שמרגשת זיבת לחלוחית בעומק ה"ל לומר דמסתמא הרגישה זיבתו מהמקור וא"כ איך אומר אלא לאו דלא ארגשה וקתני עומדת טמאה. והרי בעומדת שהרגישה זיבת לחלוחית בעומק י"ל שהדם הנמצא תוך הספל חזקתו בא בהרגשה אלא לכאורה צ"ל להרמב"ם שזו אינה הרגשה כ"א הרגשה הוא זעזוע הגוף או שהרגישה שנפתח החדר ממש כנ"ל:

ועוד דלמה להתרצן לומר לעולם דארגשה ואימור הרגשת מ"ר היא דהפי' לעולם דארגישה הרגש הגוף ממש כמ"ש הרמב"ם ואפילו הרגיש גופה ונזדעזעה ה"ל לתרץ באופן קרוב יותר ולומר דאפילו לא הרגישה עומדת שאני כיון דבהכרח הרגישה זיבת לחלוחית בעומק א"כ חזקת הדם שבא בהרגשה והיינו שהרגישה זיבת הדם מהחדר וזהו הלחלוחית שהרגישה בעומק הגם שיש מפרשים דבאמת ה"ה אם לא ארגישה אמרינן אימור ארגישה וכסבורה הרגשת עד הוא או הרגשת מי רגלים הוא מ"מ זה אינו תירוץ הגמרא דהגמרא דמשני לעולם דארגישה היינו דארגישה ממש כדמוכח מדברי הרמב"ם והרמב"ן שמפרשים גבי האשה שעושה צרכיה ואפילו הרגיש גופה אלמא דמפרשים לעולם דארגישה כפשוטו שהרגישה ממש אלא שמסברא ס"ל כן להמשמרת הבית דה"ה שי"ל כן בהיפוך (וכבר כתבתי לעיל ססעי' ה' דמהרי"ו ס"ל בפשיטות להיפך וכ"ד השב"י) אבל הגמרא דהוצרך לתרץ לעולם דארגישה ממש למה הוצרך לזה הא גבי מי רגלים יש לתרץ בטוב יותר דהא בעומדת בהכרח הרגישה זיבת לחלוחית בעומק ואין שייך השאלה אי דארגישה או דלא ארגישה מטעם הנ"ל שחזקת הדם שבא בהרגשה בפרט בכה"ג שקרוב הדבר מאד לטעות ולא מהערך דטעות הרגשת עד או סתם מ"ר דלא הדור א"כ משמע או דלא אמרינן חזקה זו ובעינן שתרגיש בבירור שיוצא מהמקור או דזה לא חשוב הרגשה כלל כ"א הרגשת הגוף בעינן כנ"ל. ויש לדחות כמו בבדיקת עד אע"ג דמשני לעולם דארגישה עכ"ז לפי האמת אמרינן לפ"ד כמה פוסקים מסברא דה"ה כשלא הרגישה אמרינן דארגישה וכסבורה הרגשת עד הוא והגמרא משני תירוץ דעדיף

לשמואל ה"ה הכא י"ל כן דהגמ' משני תירוץ דעדיף לשמואל לעולם דארגישה ממש כו' מיהו אינו מספיק כ"כ דהכא גם תירוץ זה עדיף כיון דהרגישה לחלוחית בעומק א"כ קרוב הדבר דהרגישה זיבת הדם מהמקור. אלא שי"ל דא"כ מאי קמ"ל דיושבת טהורה משום דאמרינן שהדם ממי רגלים בא הרי שם בלאו הכי ליכא הרגשה כו'. ע"כ משני תירוץ הפשוט לעולם דארגישה ממש:

קיצור. לכאורה קושיא אם איתא דזיבת דבר לח מהמקור נקרא הרגשה א"כ למה נדחק התרצן לומר לעולם דארגישה ופי' הרגש הגוף הרי הכא בעומדת בלאו הכי קרוב שהרגישה וחזקת הדם שבא בהרגשה וא"כ מוכרח שאין זה הרגשה או עכ"פ דלא אמרינן חזקת הדם שבא בהרגשה וצריך שתדע בבירור שזב מהמקור וי"ל דהגמרא דמשני לעולם דארגישה משום שזהו תירוץ טוב יותר דאל"כ מהו הרבותא דיושבת טהורה אבל לפי האמת י"ל להרמב"ם אמרינן בעומדת שחזקתו שבא בהרגשה:

יא ומ"מ ק"ק דא"כ מ"ש הרמב"ם פ"ה הי"ז ואפילו הרגיש גופה ונזדעזעה הרי כ' בין עומדת ובעומדת בלא"ה קרוב שיש הרגשה והנה אף שאמרנו דמוכח מהסוגיא דבעינן עכ"פ שתרגיש בבירור שהדם זב מהמקור ואם לאו אע"פ שהרגישה זיבת לחלוחית בעומק נקרא לא ארגשה זהו לפי הקושיא אלא לאו דלא ארגישה כו' אבל לפי התירוץ דמשני לעולם דארגישה ואימור הרגשת מ"ר הוא וכ' המ"ה דה"ה אי לא ארגישה י"ל דארגישה וכסבורה הרגשת עד הוא א"כ כמ"כ בענין הרגשת דבר לח י"ל אע"ג דלא ארגשה איך שזב מהחדר כ"א איך שזב למטה י"ל דטעתה דבאמת זב מהחדר וזה הוא מרגשת אלא דטועה וסבורה שזב למטה דמאי שנא מטעות דהרגשת עד משא"כ למ"ד דזיבת דבר לח אינו נקראת הרגשה כלל לא שייך לומר כן ואפ"ל דכיון דבלא"ה השב"י ומוהררי"מ ס"ל דהרגשת זיבת דבר לח אף מהמקור אינו נקרא הרגשה כלל וכ"מ פשט לשון הרמב"ם והרמב"ן גם הסוגיא לפי פשט אלא לאו דלא ארגישה משמע קצת יותר כן וראיתי אח"כ כן בק"א דאאזמ"ו נ"ע סי' קפ"ג בהג"ה המתחלת ע"ש בר"ן וז"ל אלא הא דפריך אי דארגשה כו' היינו הרגשת הגוף ממש כמ"ש הרמב"ם ורמב"ן שם עכ"ל. א"כ אף שנחמיר כסברת הפנ"י ואאזמו"ר הגאון נ"ע במה"ב בהג"ה המתחלת ומיהו ה"ה דהרגשה שזב מן המקור נמי חשוב הרגשה היינו כשמרגשת שזב מהמקור אבל אם מרגשת זיבת לחלוחית למטה שנחוש דילמא טועה ודאי אין לחוש. מיהו במרגשת זיבת לחלוחית בעומק י"ל שיש לחוש לדבריהם אף שאין מרגשת ממש שמהמקור הוא דהא בכה"ג הדבר קרוב לטעות:

קיצור:

מ"מ מהרמב"ם ומהגמרא אלא לאו כו' משמע יותר דזיבת דבר לח אינו נקרא הרגשה ע"כ כשמרגשת זיבת דבר לח למטה אין לחוש שמא היא טועה ומהמקור זב. ובמרגשת זיבה בעומק צ"ע:

וראיתי בשו"ת נו"ב חי"ד סנ"ה ומאי ניהו הרגשה כו' נלע"ד כו' בבשרה והרי האי בשר לאו על בשר המקור כו' ואיך נימא שבעינן שתרגיש פתיחת המקור כו' אע"כ לא בעינן רק שבשרה ירגיש זיבת הדם כו' הוכחה לזה כו' דם הנמצא בפרוזדור ספיקו טמא היכי דמי אי דארגשה פתיחת המקור כו' א"ו דלא בעינן כלל הרגשת המקור אלא הרגשת זיבת דבר לח בבשרה ובזה א"א להבחין אם מן המקור או מן העלייה עכת"ד והחוו"ד רס"י ק"צ כ' על דבריו וז"ל ומשמע מדבריו דאפילו במרגשת שדבר לח זב בפרוזדור אפי' לא הרגישה בשעה שזב ג"כ ממקורה מקרי הרגשה והוא תמוה עכ"ל ולעיל מיניה אמנם נראה דבעינן שתרגיש שזב ממקורה דאם לא הרגישה שזב ממקורה רק שמרגשת שזב בפרוזדור נראה דטהורה כיון שבשעה שנפל מהמקור לפרוזדור לא הרגישה ורחמנא טהריה לדם שבא שלא בהרגשה מאין יתחיל הטומאה בפרוזדור עכ"ל ואיני יודע מנין החליט שדעת הנו"ב דאפילו לא הרגישה בשעה שזב מן המקור כו' דהא כ' ובזה א"א להבחין אם מן המקור או מן העלייה א"כ עכ"פ הרגיש זיבתו מלמעלה בתחלתו אלא שאינו מבחין אם זה מן המקור או מן העלייה ובגוף דברי הנו"ב הנה ראייתו מבבשרה אינה ראיה כלל דמה שהחליט דבבשרה היינו רק מן השיניים ולחוץ שם לבד נקרא בבשרה אינו מוכרח כלל דמדוע נאמר כן הלא פי' בבשרה בתוך בשרה אע"פ שלא יצא עדיין לחוץ א"כ מבין השיניים ולחוץ נקרא תוך בשרה א"כ גם למעלה ממנו נקרא בשר וזכר לדבר שהאשה נקראת בשר ע"ש בשר מבשרי וגם מ"ש אשר בשר חמורים בשרם ביחזקאל כ"ג כ' מוכח בגמרא פ"ה דנדה דמ"ה ע"א דקאי על הרחם והחדר של המצרים שהוא כבשר חמורים שאע"פ שהאשה מתעברת רק בת י"ב שנה ויום א' הם מתעברים בני שש ושבע שנים להיות בית ערותם בשר חמורים והעיבור הוא תוך החדר ממש שהוא האם הוא. המקור א"כ מוכח דהחדר עצמו נקרא בשרה והא דאינו מטמא עד מבין השיניים ולחוץ היינו דכתיב דם יהיה זובה בבשרה שיזוב קצת בתוך בשרה ממקום למקום והם קבלו שכל שעדיין הוא תוך בין השיניים אין זה נקרא זובה. כי עדיין הכל סמוך ממש למקור עד שזב מבין השיניים ולחוץ שהרי הזב ובעל קרי אינן מטמאין כלל עד שיצא טומאתן לחוץ ובנדה ילפינן דמטמאה בפנים ג"כ אבל היינו שיהיה זב קצת. לכן כל שלא יצא חוץ לבין השיניים אין זה נקרא זוב בבשרה. אבל לעולם גם בין השיניים והרחם הכל נקרא בשרה. וז"ש יהיה זובה בבשרה פי' שיזוב מהרחם עד מחוץ

לבין השיניים וזהו נקרא שזוב בבשרה ממקום למקום וכיון שכן אינו מוכרח להוכיח דהרגשת בית החיצון נקרא בבשרה. מאחר דהכל נקרא בשרה א"כ י"ל הרגשת הגוף בעינן כמו בבעל קרי אע"ג דאין מטמא עד שתצא טומאתו לחוץ עכ"ז ההרגשה שצריך הוא הרגשת כל גופו:

קיצור. הנ"ב הוכיח מבבשרה דהרגשת בית החיצון מה שזב בו נק' בבשרה ואין זה ראיה דגם החדר נק' בשר אלא מדכתיב זובה בבשרה שיזוב ממקום למקום בתוך בשרה ע"כ אין מטמא עד שיצא לבית החיצון ומ"מ גם להנ"ב י"ל דבעינן שירגיש בתחלת ירידתו לבית החיצון:

יב והן אמת שמצאתי סברא זו דהנ"ב ג"כ בדברי אאזמו"ר הגאון נ"ע וז"ל בקו"א דסי' קפ"ג וגם אפשר לומר דס"ל להתוס' דלא בעינן שתרגיש הדם ביציאתו מן המקור (הג"ה ר"ל כיון דהתוס' לא ס"ל דסמכינן אהא דכסבורה הרגשת עד הוא לחזקה ודאית כהרמב"ם וא"כ קשה לדבריהם איך יפרשו המשנה פ"ב נמצא בפרוזדור כו' שחזקתו מן המקור הא נמצא משמע שלא הרגישה כשירד מן המקור וא"כ אף אם חזקתו מהמקור אמאי טמא ודאי ע"כ אומר שי"ל דלהתוס' מה שמרגשת כשהדם בפרוזדור נמי חשוב הרגשה וכ"ה ממש בנו"ב סי' נ"ה אלא דלהנ"ב משמע הרגשת כשזב לתחלת בית החיצון ולאאזמו"ר נ"ע משמע אף כשמרגשת אח"כ כשהוא באמצע בית החיצון וכה"ג חשוב ג"כ הרגשה עכ"ה) כמשמעות הרמב"ם רפ"ט (הג"ה ר"ל דשם כ' אין האשה מתטמאה מן התורה בנדה או בזיבה עד שתרגיש ותראה דם יוצא בבשרה ומדכתב שתרגיש ותראה ואח"כ שיצא בבשרה. משמע דהרגשה היינו עקירת הדם מן המקור שהוא קודם שיצא בבשר בית החיצון ואי אפילו הרגשת בית החיצון מהני א"כ היציאה קדמה להרגשה עכ"ה) ופ"ה הי"ז (הג"ה שכתב ואפי' הרגיש גופה ונזדעזעה וכ"כ הרמב"ן בהלכותיו פ"ג ה"ח ומיהו מ"ש הרמב"ן רפ"ד עד שתרגיש בשעה שהדם יוצא בבשרה זה סובל גם את"ל הרגשת בית החיצון נק' הרגשה עכ"ה) ורמב"ן ומהרא"י בתה"ד הובא ב"י וש"ע סי' ק"צ (שכתב שהרגישה שנפתח מקורה להוציא דם עכ"ה) אלא דאף הרגשת בית החיצון מטמא דהא מבבשרה ילפינן לה דהיינו בית החיצון (הג"ה זהו כסברת הנ"ב סי' נ"ה וכבר השבתי ע"ז לעיל אות י"א וגם כתבתי לעיל אות ז' דלשון הרגשה שנזכר בכתוב מורה התפעלות וצער ולא שייך זה כלל על הרגשת זיבת לחלוחית מה שזב בבית החיצון עכ"ה) וכ"מ מלשון סה"ת וסיעתו גבי מכה שמרגשת שהדם נופל מהרחם משמע שר"ל מבית החיצון (הג"ה דז"ל סה"ת סי' צ"ב ודין אשה שיש לה מכה באותו מקום ואינה יודעת אם מוציאה דם אם לאו אם בודקת עצמה באותו מקום ומצאה דם או אם מרגשת

כשנופל הדם מן הרחם טמא ואינה תולה במכה כו' אמנם כל כתמים שתמצא בבגדיה טהורים עכ"ל ועד"ז כ' בסימנים סי' צ"ב ואם מרגשת שיש לה מכה באותו מקום ואינה יודעת אם מוציאה דם אם יש כתם על בגדה תולה בה וכשר כו' אבל אם בודקת א"ע באותו מקום ומוצאה דם או מרגשת שהדם יוצא מן הרחם טמאה ואין לתלות במכה עכ"ל מדלא התיר רק בכתם ש"מ פי' מרגשת כשנופל הדם מן הרחם היינו מה שנופל מבית החיצון לחוץ ממש ר"ל מה שנופל מסוף כותלי בית הרחם לחוץ ממש אלמא דזה הוי דאורייתא משום דמה שמרגשת בנפילתו מסוף כותלי בית הרחם ולחוץ נמי חשוב הרגשה ועוד נ' ראיה דפי' מרגשת כשנופל הדם מן הרחם דנקט סה"ת היינו מסוף כותלי בית הרחם לחוץ דא"א לפרש דמרגשת שנפתח המקור דא"כ כשהמכה בבית החיצון איך תתלה בה אפי' ידועה שמכתה מוציאה דם מאחר שהרגישה שנפתח החדר וכדפריך בגמ' רפ"ח מיהו אפ"ל דכמו דמתרץ שם לעולם דארגישה ואימור הרגשת מ"ר היא ה"נ גבי מכה י"ל כן דכשידוע שמוציאה דם טהורה אע"ג דארגישה שנפתח החדר עכ"ז י"ל אימור הרגשת יציאת הדם מהמכה הוא וכמו דאמרינן אימור הרגשת עד הוא עכ"ה) דמקרי רחם בגמ' רפ"ק (הג"ה דף ג' סע"א גבי כותלי בית הרחם העמידוהו וברש"י במשנה ראשונה דמכילתין ובתוספות רפ"ט דנ"ט ע"ב בד"ה האשה דאפי' בעומדת שאין רחמה נפתח ובהרא"ש שם סי' א' שאין רחמה נפתח שיוכלו מי רגלים לצאת להדיא עכ"ל וידוע דנקב מי רגלים הוא למטה קרוב לסוף כותלי בית הרחם א"כ מ"ש שאין רחמה נפתח שיוכלו מי רגלים לצאת להדיא כוונתו פתח בית החיצון מה שפתוח לחוץ ממש לזה הוא קורא רחמה נפתח מיהו בגמ' דשבת פרק מפנין דקכ"ח סע"ב נסתם הקבר פרש"י בית הרחם היינו דוקא החדר ממש וכן ויפתח ה' את רחמה בפ' ויצא וה' סגר רחמה בשמואל א' וכן פטר כל רחם ודאי הפירוש על החדר ממש מקום שהולד שם בעיבור ומ"ש בגמ' רפ"ק דנדה כותלי בית הרחם הרי לא נקראו רחם כ"א כותלי בית הרחם. ור"ל כותלים המשמשים לבית הרחם וכמו פרוזדור ובית שער לחדר ואעפ"כ הסה"ת נראה שקורא רחם לבית החיצון כמו בתוס' והרא"ש רפ"ט עכ"ה). ובתוספות ורא"ש רפ"ט עכת"ד והנה לדבריו אף עובי כותלי הרחם מבחוץ קרינן בהו בבשרה בעוביים כמו בחללם כמש"ש סד"ה ולפ"ד הרמב"ם ורמב"ן אבל לפע"ד שחזר בו לגמרי מסברא זו דהרגשת בית החיצון נקרא הרגשה מדכתב שם בהג"ה המתחלת ע"ש בר"ן וז"ל ומיהו א"כ מאי פריך ברפ"ח ואי דארגישה כו' הא ודאי ארגישה מי רגלים עם דם דדמי לחתיכה דפלי פלויי כו' ואין לומר כו' דהא הוא בענין דהדור למקור (ועמ"ש מזה לעיל אות ח') אלא הא דפריך ואי דארגישה כו' היינו הרגשת הגוף ממש כמ"ש הרמב"ם

ורמב"ן שם עכ"ל ואף שבמה"ב בהג"ה המתחלת ומיהו ה"ה כ' ולא דמי לר"פ האשה דהתם מרגשת רק ביציאת מי רגלים לחוץ ומש"ה לא מקרי הרגשה כלל ברפ"ח בגמרא דלא כתשו' שב"י עכ"ל הלא סתר סברא זו בעצמו בהג"ה דלעיל שכ' דהא הוא בענין דהדור למקור כנ"ל וכמ"ש לעיל אות ח' והג"ה ההיא היא ג"כ ממה"ב ועוד ממ"נ הא לדבריו מהא דדייק מסה"ת אף בשמרגשת רק כשנופל מסוף כותלי בית הרחם לחוץ נק' הרגשה וא"כ מאי פריך רפ"ח ואי דארגישה כו' ע"כ העיקר נ' כמ"ש לעיל אות ח' ואות ט' ותחלת אות י"א וסה"ת י"ל דס"ל שא"צ הרגשה כלל וכמו שפירש רש"י ברב אשי דנ"ח ע"א: קיצור שמצאתי סברא זו דהנ"ב סי' נ"ה בק"א מאאזמו"ר נ"ע ושהוכיח כן מסה"ת סי' צ"ב ולדבריו נראה שגם כשמרגשת רק כשנופל הדם מסוף כותלי בית הרחם לחוץ נק' ג"כ הרגשה אכן נ' שאח"כ חזר בזה וס"ל דהעיקר שהרגשה הוא הרגש הגוף או עכ"פ כשמרגשת ביציאת הדם מהמקור וכמש"ל אות ט' בשמו:

סימן צח

א ועתה נחקור בענין מ"ש הרמב"ם שחזקת הדם שבא בהרגשה וז"ל רפ"ט אין האשה מתטמאה מן התורה בנדה או בזיבה עד שתרגיש ותראה דם ויצא בבשרה כמו שביארנו ותהיה טמאה מעת שתראה ולהבא בלבד ואם לא הרגישה ובדקה ומצאה הדם לפניה בפרוזדור הרי זה בחזקת שבא בהרגשה כמו שביארנו עכ"ל וע' מזה בשו"ת שב"י סי' ל"ו דמ"ו ע"א וסי' מ' דס"ה ע"ג וס"ט ע"ג ובתשובת בית מאיר סי' י"ג ובתשו' שב"י סי' מ"א בתשו' הגאון ר"ל ממענץ פי' דהרמב"ם הכריח מהסוגיא פ"ב גבי נמצא בפרוזדור דדם היוצא מהמקור טמא אע"ג דלא ארגישה דאימור ארגישה ולאו אדעתה כנזכר סברא זו בגמ' רפ"ח דנ"ז ע"ב וא"כ לפ"ז יהי' מ"ש הרמב"ם בחזקת שבא בהרגשה כמו שביארנו היינו מ"ש פ"ה דין ה' ודם הנמצא בפרוזדור כו' (וכ"כ השב"י שם סי' מ"א בתשובתו למהררי"מ המתחלת יהודה שעילה דף ע' ע"ג בד"ה ובזה מיושב) ומ"ש תחלה עד שתרגיש כו' כמו שביארנו פי' הבית מאיר בתשו' סי' י"ג דף י"ח ע"ד וז"ל ואין מקום לביאורו זה אלא מה שהביא דרשה זו פ"ה הי"ו שכ' דם יהיה זובה בבשרה עד שתראה בבשרה כדרך שהנשים רואות ואין דרך אשה לראות בשפופרת הרי מזה המיעוט נמי ממועט שלא בהרגשה הואיל שראתה כדרך שאין הנשים רואות שדרכם לראות בהרגשה נמצא בשני הדינים חד טעמא וחד דרשה עכ"ל ויש לעיין בדבריו דהא הא שראתה שלא כדרך הנשים רואות לחוד לא מהני גבי בשפופרת כ"א מצד חציצה דהא בפלי פלויי דליכא חציצה טמאה אף שזהו שלא כדרך שהנשים רואות לפרש"י

ותוס' והרמב"ם אא"כ נצטרך לומר דס"ל כפי' רבינו שמשון שבהרא"ש שם פרק המפלת ועיין בדברי אאזמ"ו הגאון נ"ע במה"ב בתחלתה בד"ה והנה מ"ש הרמב"ם רפ"ט שלא נהירא ליה פי' השב"י הנ"ל והנה בשב"י סי' מ"א בתשובתו להגאון מוהררי"מ המתחלת יהודה שעילה דס"ט ע"ג הביא ד' הרמב"ם שמלשונו מוכח דאם מצאה דם בפנים ע"י בדיקה דהוי בחזקת שבא בהרגשה וטמא מן התורה והקשה ע"ז ב' קושיות עצומות הא' דכל הפוסקים שביארו הטעם דכתם אינו רק מדרבנן אבל מה"ת הוא טהור ופירשו הטעם משום דלא הרגישה כנראה מהרמב"ם עצמו רפ"ט דין ב' וכן ביאר יותר הרמב"ן בהלכותיו רפ"ד וז"ל אין האשה טמאה מן התורה עד שתרגיש בשעה שהדם יוצא בבשרה ומד"ס שכל המוצאה כתם דם על גופה או על בגדיה אע"פ שלא הרגישה כו' ה"ז טמאה עכ"ל. הרי בהדיא דטעם שהכתם טהור מן התורה הוא משום שלא הרגישה. ואם נאמר שחזקת הדם שבא בהרגשה א"כ לא שייך לטהר הכתם מה"ט כלל וכלל דממ"נ אם בא מהחדר הרי חזקתו שבא בהרגשה רק הספק הוא משום שי"ל דמעלמא אתיא ולא בא מהחדר כלל והרי מלשונם נראה שאף אם בא מהחדר טהור משום דלא הרגישה והרגשה גזה"כ הוא וא"כ עכצ"ל דלא אמרינן שחזקת הדם שבא בהרגשה והנה כדברי הרמב"ן כ' הרשב"א והר"ן והטור והלבוש רס"י ק"צ וכמ"ש בשמם בס"ט סס"י ק"צ ס"ק צ"א סד"ה נחזור על הראשונות דהא דכתמים דרבנן טעמא משום דלא ארגשה ולא משום ספיקא דמעלמא אתיא ועוד כ' השב"י דל"ל דבכתם לא אמרינן אימור ארגישה ולאו אדעתה דאדרבה נהפוך הוא כמ"ש התוס' רפ"ח ד"ה הרואה ואור"י דמדיני כתמים כו' ואימור הרגישה ולאו אדעתה כו' אלא נלע"ד דמן התורה לא אמרינן כלל הסברא דארגשה ולאו אדעתה הואיל דהתורה מטהר בהדיא כל הדמים היוצאים ממנה בלי הרגשה נסתר הסברא דהרגישה ולאו אדעתה כו' ולפע"ד יש עוד טעם לזה דהא חזינן דמשני לעולם דארגישה ואימור כו' והיינו משום אשה בחזקת טהרה עומדת ע"כ אמרינן אימור הרגשת עד הוא אף שהוא רחוק מכש"כ שלא נבדה חששא אימור ארגישה ולאו אדעתה ע"כ מה"ת לא חיישינן לזה כלל ויש לדחות דהתם משום שהדם נמצא עם מי רגליה וחזקה עם שביל המים בא ע"כ אמרינן אימור הרגשת מי רגלים הוא ועוד הקשה השב"י קושיא עצומה דא"כ לא יצא שום דין מדברי שמואל דאין האשה מטמא מה"ת עד שתרגיש כו' דממ"נ אי חזאי בפנים ע"י בדיקה הוי בחזקת שהרגישה כו' ולבסוף יישב ד' הרמב"ם בשני אופנים הא' יתבאר לקמן אות ה' והב' הוא דמה שכ' הרמב"ם בחזקת שבא בהרגשה לאו דוקא חזקת ודאי רק מידי ספיקא לא נפקא ולכן בכתם שיש עוד ספק שמא אתיא מעלמא ה"ל שני ספיקות וטהורה מה"ת וגם ע"ז יש להשיב

דהפוסקים שכתבו טעם טהרת הכתמים מה"ת משום שלא הרגישה היינו אף אם הוא בענין שאין כאן שום ספק דודאי אתיא מגופה אפ"ה טהורה מה"ת לדבריהם רק משום דלא ארגישה כמו גבי בדקה קרקע עולם וכמו שביאר שם אאזמ"ו נ"ע בסי' ק"צ ס"י ס"ק כ"א כ"ב ע"ש. וכן מבואר בתשובת מהר"ם לובלין סי' ב' וז"ל א"ו בהרגשה דוקא תליא וכל היכא דלא הרגישה אע"ג דברור הוא דמינה הוא טהורה מן התורה כו' אלא דסיים אבל מ"מ בנ"ד דראתה בעת השינה נראה דספק דאורייתא הוא דאימור הרגישה ולאו אדעתה עכ"ל. ומ"ש המהרמ"ל דבישנה נראה דספק דאורייתא הוא ג"כ אינו נראה חדא דבגמ' רפ"ק ד"ג סע"א פריך על שמאי דאמר אשה מרגשת בעצמה והא איכא ישנה ור"ל דשמא ראתה בעת השינה והא דלא הרגישה היינו מחמת השינה וע"ז מתרץ ישנה נמי אגב צערה מתערא. מידי דהוה אהרגשת מי רגלים. הרי לשמאי גם בישנה מחזקינן שהיתה מרגשת וניעורה משנתה ע"י הראייה. ואף דהלל פליג היינו רק לקדשים ולא לחולין דהא אינה מונה אלא משעת מציאת הכתם (ועוד דממ"נ אם הלל פליג וס"ל דבישנה י"ל שראתה בשעת השינה ולא הרגישה א"כ הענין הוא שראתה בלא הרגשה כלל מאחר דמחמת עומק השינה לא הרגישה כלל מה שנפתח החדר א"כ היינו רואה בלי הרגשה דהא גזה"כ הוא שתרגיש ואם לא הרגישה אף שראתה דם בהקיץ טהורה מכש"כ כשראתה בשעת שינה ולא הרגישה) ועוד הקשה בשב"י בסי' מ' בתשו' הגאון מוהררי"מ דס"ה ע"ד אהרמב"ם דא"כ מאי פריך בגמ' דנ"ז ע"ב אי דארגישה כו' ואי חזקתו שבא בהרגשה לק"מ דלעולם מיירי דלא ארגישה אלא שאעפ"כ אם דם המקור הוא חזקתו שבא בהרגשה וז"ל דלכאורה הוא נגד הש"ס הנ"ל דפריך ואי לא ארגישה אמאי חייבת בקרבן עכ"ל:

קיצור מ"ש הרמב"ם שחזקת הדם שבא בהרגשה. ע"כ הפוסקים האומרים דהא דכתמים מדרבנן הוא משום שלא הרגישה ואפי' בענין שא"א לספק דמעלמא אתיא:

א"כ לא ס"ל חזקה זו כלל א"ו מדאורייי' לא אמרינן כלל דילמא ארגישה ולאו אדעתה. וכ"מ' בגמ' דנ"ז ע"ב מדפריך ואי לא ארגישה גם מהתירוץ לעולם דארגישה ואימור הרגשת שמש הוא מכש"כ שלא נבדה חששא דאימור ארגישה ולאו אדעתה:

ב והנה כבר הזכרתי אות א' דברי הגאון ר"ל ממעגץ בשב"י סי' מ"א וז"ל ומ"מ בין לפי' התוס' והרמב"ם דס"ל דאי לא הרגישה טהורה ובין לפרש"י ולפי מאי דס"ד דגמ' מעיקרא דטעמא דשמואל משום הרגשה ואי לא ארגישה טהורה מן התורה צריך ביאור הא דתנן בפכה"י משל משלו חכמים באשה החדר והפרוזדור והעלייה כו' וכל מה דאתמר בגמ' עלה דנפקא מנהו הלכתא דדם שבחדר טמא ודם העלייה טהור ודם הפרוזדור מן הלול

ולפנים טמא ודאי ומן הלול ולחוץ טמא מספק שמא מן החדר והוא טמא או מן העלייה והוא טהור וכדפסק הרמב"ם בפ"ה מהא"ב. דקשה במאי מיירי כל הנך אי בדארגישה דם הפרוזדור מן הלול ולחוץ אמאי אינו טמא אלא מספק (הג"ה לכאו' הי' אפשר ליישב ולומר דכיון דמשני בגמ' רפ"ח לעולם דארגישה ואימור הרגשת מ"ר היא הרי תלינן להקל שטעתה. כמ"כ י"ל הכא דמיירי דארגישה ממש ואעפ"כ מן הלול ולחוץ רק ספיקו טמא ולחד מ"ד ספיקו טהור משום דמחזקינן ליה בדם העליי' ואם משום ההרגשה י"ל דתלינן דהרגשת מ"ר היה הגם דכאן לא מיירי במטלת מים מ"מ אפשר למתלי שיצאו ממנה מ"ר ג"כ או י"ל דמיירי שנמצא הדם אחר שהטילה מ"ר ממש במתכוין ובשעה זו הרגישה ג"כ שנפתח החדר ובמ"ר לא מצאה כלום ובדקה ומצאה דם מן הלול ולחוץ דספיקו טמא או אפילו טהור משום דמההרגשה אין ראיה דתלינן שהרגשת מ"ר הי' או שי"ל דמיירי שבדקה א"ע בעד ומצאה מן הלול ולחוץ ואיירי דהרגישה ממש ואעפ"כ הוי רק ספק או טהור משום דמההרגשה אין ראיה שי"ל הרגשת עד הוא ומיהו באמת א"א לתרץ כן לפמש"ל דהתם לא אמרינן אימור הרגשת מ"ר היא אלא כיון שנמצא הדם עם המים ממש משא"כ בנמצא אחר הטלת מ"ר וכן מה דאמרינן הרגשת עד הוא י"ל ג"כ מפני חזקת טהרה והעד היה נתון תחת הכר ע"כ יש להחזיק יותר שהדם הוא ממאכולת ולכן תלינן בטעות גם י"א דהתם מפני שהדם עגול וחזקה אם היה דם הקנוח משוך היה כמ"ש אאזמו"ר הגאון נ"ע סי' ק"צ סל"ד ס"ק ס"ה בשם הרשב"א וע' מזה בשו"ת גבעת שאול סי' ס"ו ס"ז משא"כ הכא מיהו גם כאן י"ל כיון שנמצא מהלול ולחוץ רג"ל שבא מהעלייה לכן תלינן דטעתה בההרגשה. אך בלא"ה א"א להעמיד כן מהא דאימור שחתה כו' עכ"ה) ואי בדלא ארגישה דם החדר עצמו אמאי טמא וכ"ש דם הפרוזדור מן הלול ולפנים שאינו טמא אלא משום חזקה ואמאי הא לא ארגישה וצ"ל דדם החדר טמא אע"פ דלא ארגישה דאימור ארגישה ולאו אדעתה וכדמשני בגמרא דנ"ז ע"ב גבי הסיטות הלך אחר הרוב ואע"ג דכתבו התוס' דדוקא התם אמרינן הכי משום הוכחה דרוב ולא בשארי דברים מ"מ ע"כ גבי דם מן המקור דחזקה הוא דארגישה נמי אמרינן הכי לכן דם הפרוזדור מן הלול ולפנים שחזקתו מן החדר אע"פ שלא הרגישה טמאה דאימור ארגישה ולאו אדעתה עכ"ל. ולפע"ד משם משמע דהחשש דאימור ארגישה ולאו אדעתה זה לא חיישינן בהא דרוב דמים מהמקור דהא מוכח שם דאע"ג דרוב ימיה טמאים לא אמרינן אימור ארגישה אא"כ רוב ימיה בהרגשה וא"כ הא דמן הלול ולפנים שחזקתו מן החדר לא עדיף מרוב ימיה טמאים ואעפ"כ לא חיישינן לאימור ארגישה אא"כ יש רוב בהרגשה עצמו גם לבד זה אפ"ל דאפילו אם רוב ימיה בהרגשה הא דאמרינן אימור

ארגישה ולאו אדעתה זהו רק דרבנן דהא התם מיירי רק בדיני כתמים על בשרה או על חלוקה וכן מוכרח לדברי האומרים דטהרת כתם מן התורה הוא רק מפני שלא הרגישה א"כ לדבריהם באשה שרוב ימיה בהרגשה יהיה הכתם טמא מדאורייתא. ע"כ צ"ל דס"ל דהא דאמרינן אם רוב ימיה בהרגשה טמאה היינו רק דרבנן ולא מדאורייתא וכמ"ש לקמן בשם הרשב"ץ שכ"כ בהדיא והנה בשמעתא קמייתא דנדה ד"ג סע"א דאע"ג דהלל ס"ל כסבורה הרגשת מ"ר היא דעדיף מאימור ארגישה ולאו אדעתה עכ"ז הרי ס"ל רק תולין ואינה מונה אלא משעה שראתה משמע דאין בזה חששא דאורייתא כלל על למפרע והיינו מטעם דאשה מרגשת בעצמה א"כ מבואר דמדאורייתא לא חיישינן לכסבורה הרגשת מ"ר היא וכ"ש דלא חיישינן לאימור ארגישה ולאו אדעתה היכא דאין רוב ימיה בהרגשה וגדולה מזו מצאתי בהדיא בפסקי הרשב"ץ שם רפ"ח וז"ל במגעות והסיטות הלך אחר הרוב דבין בנמצא על בשרה בין בנמצא על חלוקה דלענין כתמים כיון דמדאורייתא טהורה כיון דלא ארגישה לענין טומאה וטהרה אזלינן בתר רובא דהיינו מגעות והסיטות בין להחמיר בין להקל הלכך אם רוב ימיה שלא בהרגשה טהורה ואם רוב ימיה בהרגשה טמאה דאימור הרגישה ולאו אדעתה ולא מדאורייתא אלא מדרבנן דהחמירו בטהרות אבל לבעלה כדאמרן עכ"ל הרי ס"ל דאפילו רוב ימיה בהרגשה לא חיישינן לאימור הרגישה ולאו אדעתה אלא מדרבנן והס"ט כ' בחידושיו ספ"ח וז"ל רק בכתם הוא דרבנן כיון דלא ארגישה ואי דניחוש שמא ארגישה ולאו אדעתה ז"א אלא חששא דרבנן בעלמא עכ"ל רק אעפ"כ אין דברי הרשב"ץ מובנים מאחר דהטומאה רק מדרבנן א"כ למה צריך לרוב ימיה בהרגשה הא כתמים טמאים בכל אשה אף דלפרש"י דנ"ח רע"א הטעם משום דאימור ארגישה ולאו אדעתה עכ"פ חיישינן חששא זו אף אם אין רוב ימיה בהרגשה ומבואר בגמרא ד"ו ע"א הרואה כתם מטמאה כו' אוכלין ומשקין משכבות ומושבות כו' כמו הרואה דם ממש. וצ"ל דהגמ' תירץ כן דבעינן רוב ימיה בהרגשה מקודם דאסיק רב ירמיה מדפתי דמודה שמואל שהיא טמאה מדרבנן משום דאימור ארגישה ולאו אדעתה ומעיקרא היה סבור דאף מדרבנן טהורה לשמואל ולא חיישינן לאימור ארגישה ולאו אדעתה ע"כ הוצרך לתרץ דהכא דוקא משום דרוב ימיה בהרגשה חיישינן לאימור ארגישה ולאו אדעתה ואפ"ל לפי"ז דאף מדאורייתא חיישינן כן מאחר דלהקס"ד לא מחלק שמואל בין דאורייתא ובין דרבנן כלל וכל היכא דלא הרגישה טהורה אף מדרבנן א"כ הכא דאם רוב ימיה בהרגשה טמאה י"ל דהוא מדאורייתא דאזלינן בתר רובא ומ"מ הכא טמאה רק טומאת כתם מדרבנן כיון שהוא רק כתם ויש ספק דמעלמא אתיא וה"ט לחוד ג"כ סגי לטהרה מן התורה בלי טעמא

דהרגשה כמ"ש הס"ט דזה אמת לרוב הפוסקים וא"כ מנ"ל להרשב"ץ דאפילו רוב ימיה בהרגשה לא חיישינן לאימור ארגישה ולאו אדעתה:

קיצור הגר"ל הקשה על שמואל ממשנה נמצא בפרוזדור ולכאו' י"ל דמיירי שהרגישה ממש בשעת הטלת מ"ר ולא מצאה במ"ר כלום ואח"כ נמצא הדם בפרוזדור וכן י"ל דמיירי בבדקה א"ע ע"י עד והרגישה ממש ואעפ"כ י"ל הרגשת מ"ר הואי או הרגשת עד הואי והוא העלה דמיירי שלא הרגישה ואמרינן ארגישה ולאו אדעתה ומ"מ ראייתו מהא דבגמרא נ"ז ב' אינה ראיה דשם חיישינן רק מדרבנן כמ"ש הרשב"ץ ועוד דשם דרוב ימיה בהרגשה שאני דאזלינן בתר רובא משא"כ באשה דעלמא לומר הרגישה ולאו אדעתה זה ודאי אינו מדאורייתא:

ג ולכאורה בתוס' סד"ה הרואה כתם שכ' ומשני דמזמן רחוק הוה ואימור דארגישה ולאו אדעתה א"נ כיון דרוב ימיה טמאין יש לחוש עכ"ל משמע הא דרוב ימיה טמאין אינו שקול רק כמו מזמן רחוק כשאין רוב ימיה טמאין והתם גבי מזמן רחוק שנחוש אימור ארגישה ולאו אדעתה נראה שהחשש רק מדרבנן וא"כ כמ"כ גבי רוב ימיה טמאין והיינו רוב ימיה בהרגשה ג"כ אינו רק מדרבנן מיהו אינו מוכרח דשפיר יש לחלק ביניהן דגבי מזמן רחוק אע"פ שי"ל אימור הרגישה ולאו אדעתה לא חמור מספק שקול וגבי ספק שקול ודאי אמרינן אשה בחזקת טהרה עומדת. שהרי אפילו בהרגשה ממש אמרינן אימור הרגשת עד או מי רגלים או שמש הואי ואין מוסיפין שום חומרא מצד ההרגשה ועכצ"ל משום חזקת טהרה הוא (הג"ה יש לדחות דהתם משום דרג"ל דלאו מהמקור הוא כמש"ל עכ"ה) א"כ כמ"כ בנמצא כתם שהוא ודאי מן המקור כיון דלא הרגישה לחוש לדילמא ארגישה ולאו אדעתה אין לחוש מספק דאוקמא אחזקת טהרה אבל היכא דרוב ימיה בהרגשה ואח"כ נמצא דם בפרוזדור רובא עדיף מחזקה דחזקת טהרה ואמרינן ודאי בהרגשה אתיא דהרגישה ולאו אדעתה דאין לומר כמו גבי דם ולא כתם מטהרי' מן התורה אף שהספק דמעלמא אתיא רחוק כמ"ש הס"ט סס"י ק"צ והבית מאיר בתשו' סי' י"ג כמ"כ גבי הרגשה דדרשינן בבשרה נימא ג"כ עד שתרגיש ודאי ולא ספק דזה אינו דהספק דמעלמא לגמרי אתי שאני ותדע דאם ודאי מגופה בא אף שיש ספק שמא מהמכה הוא:

לא מטהרין בכה"ג כשהספק דמהמכה הוא רחוק ומכת בתולים יוכיח וכמ"ש במ"א א"כ בספק דהרגשה אין לתלות להקל יותר מבספק מכה דאין לטהר לכל היותר אלא כשהספק שקול ובצירוף חזקת טהרה דוקא וע"כ היכא דרוב ימיה בהרגשה טמאה בודאי דרובא וחזקה רובא עדיף אבל לגבי אימור ארגישה ולאו אדעתה דהספק שקול

לפחות ואפשר נוטה יותר לצד הקולא ודאי מוקמינן אחזקת טהרה וטהורה וגבי לעולם דארגישה ואימור הרגשת עד הוא הגם שלכאורה הספק רחוק ותדע דהא שמאי אינו חושש כלל בהרגשת עד ושמש כמ"ש התוספות רפ"ק ד"ג ע"א סד"ה מרגשת וא"כ אמאי מטהרין י"ל שם שאני כמש"ל בסעיף הקדום דחזקה אם היה דם הקינוח משוך היה ואף שי"א שאין צריך לזה הטעם כמ"ש בתשו' גבעת שאול סי' ס"ז אפ"ל כיון שיש ספק דהדם אתיא מעלמא ממש כמו גבי עד שתחת הכר ע"כ בזה יש לצדד להקל מאי דאפשר וע"כ אין ממשיכין חומרא מחמת ההרגשה כשי"ל אימור הרגשת עד הוא ומהא דשמאי אין ראיה דהתם היינו שאין חוששין כן לבדות חומרות נגד חזקת טהרה דהאשה והנה גבי האשה עושה צרכיה דמחזקינן יותר שהדם אתיא ממי רגלים וע"כ אין ממשיכין חומרא מחמת ההרגשה כיון דאפ"ל הרגשת מ"ר היא אבל היכא דהדם ודאי בא מהחדר רק בההרגש יש ספק אזי א"א לטהר אא"כ לפחות הספק שקול ולא ברוב ימיה בהרגשה כנ"ל ועפ"ז י"ל מה שהרמב"ם פ"ה מהל' איסורי ביאה הי"ז גבי האשה שהשתינה ויצא דם עם המים כ' ואפילו הרגיש גופה ונזדעזעה אינה חוששת והיינו כפשט הגמרא רפ"ח וא"כ קשה מדוע לא כתב כן שם פ"ד גבי הניחה העד תחת הכר דהא אוקמוה בגמרא שם ג"כ לעולם דארגישה וכן בפ"ה מהל' שגגות ה"ו גבי נמצא על עד שלה לא הזכיר דמיירי בארגישה כמו שהעמידו כן בגמ' רפ"ח כנ"ל מיהו על דבריו בהלכות שגגות יש לתרץ דהרגשה נכלל באומרו וראתה בשעת התשמיש כו' לפיכך אם נמצא כו' דפי' וראתה היינו שהרגישה אבל על דבריו פ"ד מהא"ב הלכה י"ח קשה כנ"ל וכן אחריו נמשך הרמב"ן בהל' נדה שלו דבפ"ג דין ח' כ' האשה שהשתינה מים ויצא דם עם מי רגלים בין מעומד בין מיושב ואפילו הרגישה גופה ונזדעזעה אינה חוששת שהרגשת מ"ר היא זו ובידוע שאין דם הבא עם מ"ר אלא דם מכה עכ"ל וספ"ד דין מ"ה גבי המקנחה עצמה בעד כו' לא הזכיר כלל והוא שתרגיש מיהו זה אינו ראיה דהתם אף שלא הרגישה טמאה מדרבנן עכ"פ לכן אפ"ל דהכא בהטלת מ"ר דרג"ל שהדם בא ממקום המים ע"כ אף שהרגישה תלינן שטעתה בהרגשה משא"כ גבי עד שאין רגלים לדבר כ"כ ע"כ לא מקילינן בדארגישה ממש ולתלות בהרגשת עד. מיהו לא משמע כן סוגיא דגמ' וע' תשו' שב יעקב סי' מ"ד ובס"ט סי' ק"צ סק"ג וכתבתי מזה במ"א וע' בפסקי הרשב"ץ רפ"ח שתמה על הרמב"ן וז"ל הרמב"ן כ' בהל' נדה שלו דהא דמטהרינן במשתנת אפילו במרגשת טהורה וכבר תמהו עליו רבים שאין לטהר במרגשת וי"ל דהרגשה שאומר הרב ז"ל אינה הרגשת דם אלא הרגשת מ"ר אבל הרגשת דם טמאה וכ"נ להתשב"ץ עכ"ל

ואין דבריו מוכרחים כלל דהא הרמב"ם והרמב"ן כתבו ואפילו הרגיש גופה ונזדעזעה כו' ועמ"ש לקמן ססע"י ז' על מ"ש החוות דעת סי' ק"צ ססק"א ודע דבשעת תשמיש כו':
קיצור דשפיר יש לחלק דאע"ג דהחשש דאימור ארגישה ולאו אדעתה אפילו בזמן רחוק הוא רק מדרבנן אבל הא דאם רוב ימיה בהרגשה י"ל דהוא דאורייתא דהתם ה"ל רק ספק וחששא וע"כ אוקמא אחזקת טהרה אבל הכא דאיכא רובא שאני והגם דאמרינן אימור הרגשת עד הוא אף שהספק אינו שקול לכאורה התם שאני דעיקר הטעם משום דם ולא כתם חקירה בדברי הרמב"ם פ"ה דין י"ז וספ"ד ופסקי הרשב"ץ ושו"ת שב"י סי' מ"ד:
ד ועיין תוספות דנ"ז סע"ב בד"ה קתני שכתבו וי"ל דהתם דרוב ימיה טמאין יש רגלים לדבר שיש לתלות בהרגשה ולאו אדעתה אבל הכא כו' ועפ"ז י"ל דלק"מ מה שהקשה כאאזמו"ר הגאון נ"ע במה"ב בתחלתה מהא דאימור שחתה ואימור אזדקרה שהוא לכאורה קושיא גדולה ועדיפא מקושיית הגאון ממענץ דלעיל אות א' שהקשה מהמשנה עצמה דנמצא בפרוזדור כו' שע"ז יש לתרץ שנמצא ע"י בדיקת עד ולעולם דארגישה ממש או שנמצא אחר הטלת מ"ר ולעולם דארגישה ממש וכנ"ל אות א' אבל בהא דאביי א"א לומר כן דהא ע"כ שחתה ונזדקרה קודם בדיקת העד אמת שלכאורה י"ל דמיירי דארגישה אתמול בשעת הטלת מ"ר ובמ"ר לא מצאה כלום ולא בדקה בפנים ומאתמול עד עתה י"ל אימור שחתה ואימור אזדקרה ואזי בא הדם דאתמול מן הלול ולחוץ או דמיירי שהרגישה אתמול בשעת תשמיש וקנחה א"ע מבחוץ ולא מצאה ואחר יום נמצא בפרוזדור לכן מן הלול ולפנים טמא ודאי או ספק לכל מר כדאית ליה דהא ארגישה ומן הלול ולחוץ אינו כן ותלינן ההרגשה בהרגשת מ"ר או בהרגשת שמש ואין להקשות איך יחזיק טומאה אלמפרע לומר שנתעכב הדם מעל"ע דרק לטהרות החמירו הכי ולא לבעלה דהא נמצא לאחר אחר זמן טהורין פ"ב די"ד דזה קשה בלאו הכי לאביי על אומרו אימור שחתה ואימור אזדקרה וצ"ל כיון דזהו רק ללישנא דבתר חששא אזלת וללשון זה חיישינן מה דאפשר לחוש וגם לרמי ורב יצחק דלא אזלי בתר חששא ועכ"ז בנמצא בגג פרוזדור מספקי דלמא אזדקרה כפרש"י די"ח ע"א ד"ה בקרקע פרוזדור היינו משום שע"כ יצא דם זה ממנהג הלוכו ע"י שנזדקרה א"כ ע"כ שבא מכבר ומקודם איזה זמן כו' וע"ש ברש"י אך יש לתרץ ברווחא יותר דמיירי באשה שרוב ימיה היא רואה בהרגשה דלכן שפיר י"ל אימור ארגישה ולאו אדעתה וכנ"ל ואף מדאורייתא חיישינן לזה מיהו י"ל מדברי התוס' רפ"ח סד"ה הרואה וסד"ה קתני דתרתי בעינן שיהיה רוב ימיה טמאין ורוב ימיה בהרגשה והיינו הא דאינו אומר רוב ראיות שלה הן בהרגשה אלא רוב ימיה

היינו רוב ימיה ממש מרגשת א"כ עכצ"ל שרוב ימיה הן טמאין ובהרגשה ומ"מ י"ל הא דאביי מיירי ג"כ בכה"ג:

ואאזמ"ו נ"ע כ' בהג"ה ממה"ב שבק"א רס"י קפ"ג וז"ל וגם כולה סוגיא דמן הלול ולפנים או לחוץ לא א"ש לשמואל דהא שחתה ונזדקרה קודם בדיקה והרגשת עד עכ"ל ולפע"ד אם איתא דמהך משנה וסוגיא שעליה היה קשה לשמואל בענין שאין תירוץ ע"ז כלל בודאי היה הש"ס רפ"ח מקשה ע"ז לשמואל שהרי הקשה כל מה שאפשר ושני רב ירמיה מדפתי מודה שמואל שהיא טמאה מדרבנן ואהך משנה וסוגיא שעליה א"א לומר כן א"ו נראה שבהנך תירוצים שתירצו שם אהא דשמואל מהקושיות שהביאו ושני לעולם דארגישה ואימור כו' או אם רוב ימיה בהרגשה כו' בזה יתורץ ג"כ משנה זו דאל"כ ה"ל לדחות דברי שמואל ורב ירמיה מדפתי ממשנה זו והיינו כנ"ל שי"ל דהרגישה בשעת הטלת מ"ר או בשעת תשמיש כו' או שרוב ימיה בהרגשה וכנ"ל. עוי"ל דהמשנה נמצא בפרוזדור והסוגיא שעליה מיירי תוך ספירת ז' נקיים ומשום שי"ל שבזה מודה שמואל דסותר אף כשראתה בלי הרגשה וכ"כ בחוו"ד רס"י קצ"ו. ואפשר לדמותו לדם טוהר דיולדות בזוב שלא ספרה דסותר לגמרי מיהו דמיון זה אינו רק לדעת התוס' פרק בנו"כ דל"ז ע"א ד"ה דבר הגורם וכ"ה לשון הרמב"ן בהל' נדה פ"ז הי"ח צריכין שיהיו נקיים מכל דם הבא מן המקור עכ"ל וא"כ ה"ה לדם הבא מן המקור שלא בהרגשה אבל לפרש"י שם דכ"ז שלא ספרה ז' נקיים אין הדם דם טוהר כלל אין הדמיון עולה יפה עוי"ל, דהמשנה והסוגיא מיירי בחרשת ושוטה שהפקחות מתקנות אותן ואין שייך כאן החקירה אי דארגישה או דלא ארגישה כו'. וכתבתי מכ"ז במ"א גם מש"ש אאזמו"ר נ"ע דהא דרב הונא ד"ו סע"א דשורפים שיריים דתוך שיעור ווסת אף שלא היתה עדיין הרגשת עד לא אתי כשמואל לפע"ד אינו מוכרח דכיון דמודה שמואל שהיא טמאה מדרבנן והיינו טומאה ודאית ולא כמו כתמים שהם מדרבנן וטומאת ספק שי"ל דמעלמא אתי אבל הכא דודאי מגופה קאתי רק שלא הרגישה הוה טומאה ודאית ולכן על טומאה זו מדרבנן י"ל ששורפין תרומה וקדשים דהא הרמב"ם ספ"ג מהל' מטמאי משכב ומושב דין ט' כ' וטומאת מעל"ע כו' וטומאת כתמים הכל מד' וטומאתן בספק לפיכך אין שורפין עליהן תרומה וקדשים אלא תולין עכ"ל הרי כ' שני טעמים מפני שהן מד"ס ומפני שטומאתן בספק א"כ י"ל נידון זה שהיא טומאה ודאית מד"ס ואב הטומאה ובדבר שעיקרו דאורייתא י"ל ששורפין ע"ז תרומה וקדשים והרי על ששה ספיקות שורפין את התרומה פ"ד דטהרות ובגמ' פ' בנ"כ דל"ג ע"ב ופ"ק דשבת דט"ו ע"ב על ספק בית הפרס ובתוס' בשבת שם ד"ה על ספק נראה לר"י דמיירי בשדה שנחרש בה

קבר דטהור מדאורייי ולא חיישינן לעצם כשעורה ולא הוי אלא מדרבנן עכ"ל ולכאורה אפי' כתמים חמירי מבית הפרס דהא כותים לא נחשדו על כתמיהן ואינן נאמנין על בית הפרס כדאיתא בנדה פרק דם הנדה דנ"ו סע"ב ובתוספות שם ד"ה לא נחשדו והגם דלענין שורפין את התרומה נהפוך הוא היינו בכתמים שיש ספק דמעלמא אתי ואיכא תרתי דספק שמא מעלמא אתי וגם אם מגופה הרי לא הרגישה אבל בדם היוצא מהחדר רק שלא ע"י הרגשה נ' דשורפין את התרומה אף שאינו כ"א מדרבנן כיון דאינו טומאת ספק והנה להתוספות פ"ק דשבת דט"ז סע"א שורפין את התרומה על טומאת כלי זכוכית כשאינו טומאת גב יעו"ש והגם שעיקר ושורש טומאת כלי זכוכית רק מד"ס וכ"ש הכא בטומאת נדה שלא בהרגשה דאף אם שם חולקים על התוס' הכא נ' הדבר נכון לכ"ע וע' במשנה פ"ק דטהרות משנה ג' בהרע"ו דשורפין את התרומה על נבלת עוף טמא טומאה דרבנן וע"ש פ"ד משנה י"א וא"כ אין מהא דרב הונא קושיא על שמואל שוב ראיתי שכ"כ הס"ט ס"ק צ"ג בד"ה והנה ראיתי בס' שב"י ובזה יישב הא דבר פדא פ"ט דנדה ד"ס סע"ב די"ל דמיירי שלא הרגישה ואעפ"כ שורפין עלי' תרומה וקדשים כיון דודאי בא מהמקור:

קיצור. שעפי"ז י"ל דלק"מ אשמואל מהא דאימור שחתה ואימור אזדקרה די"ז ע"ב ובפרש"י די"ח ע"א שי"ל דהתם מיירי באשה שרוב ימיה בהרגשה גם י"ל דמיירי בהרגישה אתמול בשעת מ"ר או בשעת תשמיש גם י"ל דמיירי בתוך ספירת ז"נ דאז הדם שראתה בלי הרגשה ג"כ י"ל דסותר. או י"ל דמיירי בחרשת ושוטה ושנטרפה דעתה והפקחות מתקנות אותן כו' ומהא דרב הונא ד"ו סע"א ג"כ אין ראיה די"ל דשורפין תרומה אטומאה ודאית דרבנן שעיקרה מה"ת ועדיף מספק בית הפרס ובהא א"ש דלק"מ ג"כ מהא דבר פדא דף סמ"ך סע"ב:

ה והנה השב"י סי' מ"א בתשובתו להגאון מוהררי"מ המתחלת יהודה שעילה ד"ע ע"ג בד"ה לפ"ז ישרים הם דרכו של הרמב"ם שכ' ואם לא הרגישה ובדקה ומצאה הדם כו' ה"ז בחזקה שבא בהרגשה והא דלא הרגישה משום דקסברה הרגשת עד היא כו' ומ"ש בש"ס ואי לא ארגישה אמאי חייב בקרבן היינו משום דהמקשה לא אסיק אדעתיה דיש לטעות בין הרגשת יציאת הדם ובין הרגשת העד והשמש כו' רק א"כ ק"ק מנ"ל להתרצן האי קולא דמיירי בארגישה כיון דיש לאוקמי המתניתין בלא הרגשה ואעפ"כ מחזקינן כו' עכ"ד ובסי' מ"ה בד"ה ואין לומר כ' אבל איפכא אי לא הרגישה דנימא דלמא כו' זה לא מצינו בסוגיא הנ"ל אדרבה מדלא מוקי הש"ס כו' ע"ש ולכאורה היה הסברא מאחר דאפי' אם הרגישה ממש עכ"ז תלינן לקולא ולומר שהיא טועה וע"כ משום חזקת טהרה

א"כ מכ"ש כשלא הרגישה שלא נימא דטועה בקל יותר לומר כן משום חזקת טהרה דהא טעות לא שכיח כ"כ ושמאי אינו חושש כלל לטעות כמ"ש התוס' פ"ק ד"ג סע"א בסד"ה מרגשת וא"כ אם תלינן בטעות מפני החזקה כ"ש כשי"ל שאין כאן טעות ולא נבדה שטעתה ועמש"ל סוף אות ג' ולעיל [סי' צ"ז אות ו' והנה מה שהקשה השב"י סי' מ"ה ד"ה אך לכאורה מסוגיא רפ"ק ד"ג ע"א דמוכח להלל דחושש כסבורה הרגשת מ"ר היא כו' ותירץ דהתם זמן מרובה כו' והביא ראיה לתירוץ זה מהתוס' רפ"ח דנ"ז ע"ב ד"ה אימור:

וי"ל דהכא זמן מועט כו' ולפע"ד הוא עזר כנגדו דמובן מהתוס' דזמן מועט לא דמי לזמן מרובה והיינו לענין אם שניהם שוים כמו לענין כסבורה הרגשת מ"ר היא אבל זמן מועט כשי"ל הרגשת עד הוא לא גרע מזמן מרובה סתם מה שי"ל כסבורה הרגשת מ"ר היא דוק ותשכח וא"כ אם בזמן מרובה סתם אמרינן מדאורייתא אימור ארגישה וכסבורה הרגשת מ"ר היא ה"ה בזמן מועט כשי"ל אימור הרגשת עד הוא. אלא מה שי"ל בזה דבלא"ה לק"מ מהלל דהא הלל אינו חושש למפרע מדאורייתא עד שנוכיח מזה דמדאורייתא אמרינן דכסבורה כו' ואדרבה אינה מונה אלא משעה שראתה רק לענין טהרות מחמיר מדרבנן וכדאמרינן ד"ג ע"ב והלל מפריה ורביה מי קאמינא לטהרות הוא דקא אמינא א"כ אדרבה מוכח משם להיפך דחששא דכסבורה כו' הוא רק מדרבנן אבל מדאורייתא הוא כדס"ל לשמאי דאשה מרגשת ואינה חוששת וטועה בהרגשת מ"ר וכן בעד ושמש שוב מצאתי שכ"כ הס"ט סי' ק"צ סל"ט סס"ק ס"ז סד"ה והנה ראיתי בספר כו"פ. ואדרבה עשה מזה הוכחה דמדאורייתא לא חיישינן לאימור הרגישה וכסבורה הרגשת מ"ר היא ע"ש. ועוי"ל דהתם בהא דהלל שאני דאיכא תרי מיעוטי לבטל הטעם דשמאי שלא לחוש למפרע משום אשה מרגשת והוא הא' שיש מיעוט נשים שאינן מרגישות כמ"ש השב"י בתשו' סי' מ"א הנ"ל בד"ה אלא נלע"ד וז"ל ע"כ היא מן המיעוט שלא הרגיש דעכ"פ צ"ל דיש דמים שיוצאים נמי מן המקור שלא בהרגשה הואיל דכתב קרא שאין האשה מטמא עד שתרגיש עכ"ל הב' שי"ל דאיכא מיעוט דהרגישה אלא שכסבורה הרגשת מ"ר היא. ולכן ע"י צירוף הנך תרי מיעוטי אין לבנות על היסוד אשה מרגשת שלא לחוש למפרע משא"כ לענין מכאן ולהבא דהמיעוט שאינן מרגישות לא מהני דאם לא הרגישה יהיה מאיזו שיהיה אינה טמאה מה"ת ונשמע רק מיעוט א' דאימור הרגישה וכסבורה הרגשת עד הוא ומשום הך מיעוטא לחוד לא מחזקינן טומאה כלל והרי היא בחזקת שלא הרגישה כ"ש בצירוף חזקת טהרה וא"ת א"כ גם על למפרע אם תצרף המיעוט שאינן מרגישות א"כ ממ"נ הרי הן טהורות מדאורייתא ולמאי ניחוש לה ע"ז י"ל דמ"מ

שורפים תרומה ע"ז כמ"ש בסעיף הקדום. וכל זה הוא דלא כמו שראיתי בחוות דעת רס"י ק"צ שכ' יש לתמוה מהא דטומאת מעל"ע כו' א"כ קשה אשמואל כו' וסברה הרגשת מ"ר היא כו' ולכאורה קושיא חמורה היא עד מאד עכ"ל ובמח"כ חוט השערה נדמה לו להר והקל לחומר דהא בהדיא מבואר שם דטומאת מעל"ע הוא רק לטהרות ולא לבעלה גם מה שתירץ שם ועכצ"ל כו' כיון דעכשיו כו' אין לו טעם כלל דאדרבה מהתוס' שם ד"ג ע"א ד"ה אשה מרגשת משמע להיפך דכשעכשיו בהרגשה חזיתיה יש טעם יותר שלא לחוש למפרע. גבי מ"ש וראיה לזה מנדה כו' טמאין מספק כו' משום דלא ארגישה כו' והשתא לא ארגישה כו' זה אינו דהא בהדיא אמרינן רפ"ח דאפילו ארגישה טמאין מספק ור"ל אלמפרע יש כאן רק טומאת ספק ולכן הבעל טמא מספק כו' אבל מכאן ולהבא האשה טמאה ודאי וכדמשני רפ"ח דמיירי בדארגישה ממש גם ממש"ש לעיל מיניה אכן יש להביא ראיה שהרגשת דבר לח כו' ג"כ תמוה דלעולם מיירי ודאי שעכשיו הרגישה שנפתח מקורה כדפרש"י בהדיא, וכמ"ש בהפנ"י תשו' סי' א' ואעפ"כ יש לחוש שמא גם מאתמול הרגישה שנפתח מקורה ויצא מעט דם גם אז וכסבורה הרגשת מ"ר היא דהא הש"ס רפ"ח ס"ל דיש לטעות מהרגשת שנפתח מקורה להרגשת מ"ר כללו של דבר כל דבריו שם המה במח"כ יוצאים ממרכז האמת:

קיצור:

השב"י סי' מ"א פי' שי"ל מ"ש בחזקת היינו משום דאמרינן כסבורה הרגשת עד הוא ומהסוגיא לא משמע כן דאדרבה מחמת חזקת טהרה י"ל שלא טעתה וממ"ש והלל כסבורה זהו רק לטהרות ותולין ועוד התם מצטרף מיעוט שאינן מרגישות כלל למיעוט דכסבורה דברי הח"ד רס"י ק"צ אינם נכונים:

וכן ראיתי בשו"ת גבעת שאול סי' ס"ז תופס בפשיטות דאם בדקה א"ע בעד ולא הרגישה הוי רק דרבנן וכ"כ בתשו' מהרמ"ל סי' ב' בפירוש דעת מהר"ם בהגמי"י וז"ל דאפילו רואה ממש אינה אסורה אלא מדרבנן כשאינה מרגשת שהרי ר"ל למה תחמיר לבדוק שאפילו יצא ממנה דם כו' ע"י בדיקה כו' אינה אסורה אלא מדרבנן כו' ע"ש:

אלא שדבריו צ"ע ממש"ש אבל מ"מ בנ"ד כו' דאימור ארגישה ולאו אדעתה כו' א"כ גם בבדיקת עד נמי הכי וצ"ל דס"ל בדיקת עד כשאינה מרגשת לא תלינן בטעות כיון שמוצאה כן תמיד ואינה מרגשת וכי בכל פעם נאמר אימור הרגשת עד הוא כו' ובתשו' ח"ד הרב מוה' מרדכי נ"י שם בגבעת שאול כ' ג"כ הא דאפילו ארגשה תלינן כשי"ל הרגשת עד הוא וכה"ג זהו מפני חזקת טהרה ולכן הא דעגול טהור לאו משום דודאי לא דם בדיקה הוא אלא איפכא משום דאינו ודאי שבא מן המקור ולכן אף אם הרגישה תלינן

דאימור הרגשת עד הוא והיינו מפני חזקת טהרה יעו"ש א"כ לפ"ז כ"ש שלא הרגישה שלא נחמיר דאימור הרגישה וכסבורה כו' וכנ"ל והכו"פ רס"י קפ"ג כ' והנה יש כאן ספק כו' או הפי' דאנן אמרינן פי' זה להעמיס דזהו כוונת הגמ' זה ודאי אינו ע"ש בפרש"י ד"ה דארגשה ועגול להכי טהור כו' וע' בס"ט סי' ק"צ סי' ל"ט סס"ק ס"ז מזה מש"ע אבל שניהם לא הביאו אשתמיטתיה שהשב"י סי' מ"א בתשו' יהודה שעילה דף ע' ע"ד הביאו והשיג עליו וכן בסי' מ"ה הביאו ומ"ש וכן הרמב"ם כבר נת"ל ומ"ש והכי משמע בגמ' דנמצא בפרוזדור ג"כ נת"ל מה שיש לתרץ זה. ומ"ש א"ו דעת התוספות. הוא רחוק ומש"ע ובכתם לא מטמא ב"ש לכאורה זהו נגד הש"ס ד"ו ע"א ועוד הרי מה שאנו חוששין הוא שמא הדם הנמצא עתה העמידוהו כותלי בית הרחם ובא לבית החיצון מקודם לא עתה א"כ אין נפקותא אם מצאתו עכשיו בהרגשה או בלי הרגשה כיון דבאנו לומר שבא מקודם לא עתה ומה ענין זה לכתם שי"ל בו דמעלמא אתיא ע"כ אין להחמיר בו למפרע לפ"ד הכו"פ משא"כ בדם שודאי יצא מהחדר רק שנמצא עתה שלא ע"י הרגשה כיון שאנו חוששין בו שמא העמידוהו כותלי בית הרחם ובא מקודם. א"כ הרגשה דעכשיו אין מעלה ומוריד אדרבה כשנמצא עכשיו שלא בהרגשה יש הוכחה יותר שבא מקודם ואז הרגישה כנ"ל כמ"ש לעיל אות ה' על הח"ד שלפה"נ דבריו הם ע"פ דברי הכו"פ האלו ואין דבריהם נכונים כנ"ל מ"ש ראה זה לבד מצאתי בהגמ"יי פ"ד מהא"ב אות כ' בשם מורי רבינו דרבנן אסרו רואה שלא בהרגשה כמו כתמים. ראייתו נכונה דהא כוונת מהר"ם היינו שאף אם יצא דם אינו טמא מדאורייתא כיון שלא הרגישה מיהו מ"ש ע"ז הכו"פ מזה מבואר דלאחר תשמיש כו' אף שזה אינו הכרח דמסתמא בודקת א"ע לאחר שיעור וסת ומ"מ נ' כוונת מהר"ם כן דבכל ענין ה"ל רק דרבנן כיון שאין כאן הרגשה כמו שהוכיח הכו"פ מדבריו וכדעת תשו' גבעת שאול הנ"ל דאל"כ ה"ל למהר"ם לפרש אא"כ בודקת א"ע תוך שיעור וסת כו' ואאזמ"ו הגאון נ"ע בק"א דסי' קפ"ג בד"ה והנה מאי דפשיטא כ' לעשות שלום בין מהר"מ ובין הרמב"ם דס"ל שחזקת כו' וז"ל ומהר"מ בהג"מ שמיחה כו' ואי בתר חזקה כו' א"כ הרי רגלים לדבר כו' הוא קצת דוחק דהא לא זכר שם טעם דרגלים לדבר דלא חזאי אלא אדרבה המכוון מה איכפת לה לחששא שמא חזאי דם כו' ע"ש שוב ראיתי שכ"כ הס"ט סי' ק"צ סל"ט סס"ק ס"ז (כ') כדברי אאזמו"ר נ"ע ואיני יודע מדוע נכריח א"ע להוציא דברי מהר"ם מפשוטו כיון שיש פוסקים ראשונים רבים ועצומים דלא ס"ל הא שחזקת הדם כו' והם הרמב"ן והרשב"א והר"ן והטור כמש"ל אות א' וכן מורה פשט הסוגיא דנ"ז ע"ב דאדרבה אפילו הרגישה אנו תולין שמא לא בא בהרגשה וכסבורה הרגשת שמש הוא והיינו מחמת חזקת טהרה דאשה כנ"ל א"כ מדוע

לא נאמר שגם מהר"מ בהגמי"י ס"ל כשטתן וס"ל דגם בבדיקה כשלא הרגישה טמאה רק מדרבנן אך צ"ל א"כ איך יפרש מהר"ם הש"ס פ"ק די"ב ע"א בעא מיניה כו' מהו שתבדוק כו' לא תבדוק כו' וא"א לומר דמיירי בדארגישה ממש דא"כ אמאי לא תבדוק ותעלים עיניה מן האיסור והגם שאפ"ל דהרגשת שמש הוא:

מ"מ לכתחלה ראוי לבדוק כיון שאפשר לברר וע"כ צ"ל דמיירי בלא ארגישה ואפ"ה יש חטאת ואשם תלוי אך נאמר ולהכו"פ מי ניחא הא הכו"פ מודה אם רק קינחה א"ע בזו לא אמרינן הרגשת עד הוא ובגמ' כאן אמרינן אלא מהו שתקנח וא"כ איך שייך בזה חטאת כיון דלא הרגישה וקשה על הס"ט סי' ק"צ ס"ק צ"ג בד"ה מיהו אע"פ שהביא ראיה זו מהש"ס די"ב ע"א בשם בנו. שהרי הוא עצמו כ' רס"י קפ"ג דדוקא כשהכניסה את העד בעומק הוא שי"ל שטעתה בהרגשה משא"כ מן הפרוזדור ולחוץ כו' וכ"מ מדבריו רס"י ק"צ סס"ק א' וכ"ש וק"ו בקינוח לבד והרי הש"ס אומר מהו שתקנח א"ע. ע"כ לכאורה נ' דר' אבא ורב הונא לא ס"ל הא דשמואל וטמאה מדאורייתא אף דלא הרגישה או י"ל דלהכא אמר איכא דאמרי כו' לחייב אשם תלוי דהקשה הס"ט סי' ק"צ ס"ק צ"ג שם מדוע לא בשיעור חטאת אלא שהאיכא דאמרי ס"ל דחטאת אין שייך כאן מאחר דלא הרגישה כ"א אשם תלוי י"ל שייך כאן דהא ר"א ס"ל מתנדב אדם אשם תלוי כו' במשנה בפב"ת דכריתות דף כ"ה ע"א וכן ס"ל לבבא בן בוטא במשנה שם ובגמרא שם דר"א דאמרו לו שבמשנה שם ס"ל דבעינן עד שיכנס לבית הספק ספק כ"ש ע"ש בפרש"י דפי' קצת איסור כל דהו בעינן ואע"ג דחכמים פליגי עלי' דר"א ועלי' דאמרו ליה הא מתניתין ספ"ב דחולין דמ"א ע"ב השוחט כו' לשם אשם תלוי אוקמינא לה כר' אליעזר והביא הרא"ש משנה זו וכן הטור סי' ה' והרמ"א בהג"ה ש"ע שם ססע"י א' דיש להחמיר ושכ"ד הרשב"א וריו"ו וכ"ד הישו"ש ואע"פ שהפר"ח בסי' ה' שם פסק שהעיקר כרבנן ומתניתין דחולין יחידאה היא מ"מ הת"ש שם סי' ה' סק"ח דחה דבריו וגם ביאר שלכן מפרש"י בחולין שם מבואר דמעמיד מתניתין דחולין כר"א דאמרו לו ולא כר"א דרישא והוא כדי שלא יקשה ע"ז ממשנה דמנחות פרק שתי מדות משנה ו' דאשם תלוי אין טעון נסכים כו' ע"ש וכיון שכן אפ"ל סוגית הש"ס דנדה י"ב א' ג"כ אזיל בשיטה זו וכסתם מתניתין דחולין דהיינו כר' אליעזר דאמרו ליה וע"כ שייך כאן חיוב אשם תלוי דמ"מ נקרא זה שנכנס לבית הספק דאולי ארגישה וכסבורה הרגשת שמש הוא ואע"ג דמדאורייתא לא חיישינן לזה עכ"ז נקרא לבית הספק ועדיף מהא דאמר ר"א רפ"ו דכריתות שאם אינו בא על חטא זה הרי הוא בא על חטא אחר והיינו ר"א דאמרו ליה כמ"ש בגמ' שם דכ"ד ע"ב עוי"ל דאפשר להעמיד סוגיא דנדה י"ב א' אפילו לרבנן ממש דאין מביאין אשם תלוי

אלא על דבר שזדונו כרת כו' ועפמ"ש התוס' בפ"ב דכתובות דכ"ב ע"ב סד"ה באשם תלוי שכתבו א"נ לאו אשם תלוי ממש קאמר אלא כלומר באיסור אשם תלוי עכ"ל ועפ"ז י"ל גם כאן דאע"ג דליכא אשם תלוי ממש משום דלא ארגישה מ"מ כיון דודאי בא מהחדר ואילו הרגישה היה חייב אשם תלוי ממש א"כ גם שלא הרגישה נקרא זה איסור אשם תלוי:

קיצור. הגבעת שאול תופס דאם בדקה א"ע ומצאה דם בלי הרגשה הוא דרבנן וכ"נ דעת חכם א' שם דאוקמא אחזקת טהרה וזהו כמו שהביא הכו"פ מהגמי"י בשם מהר"מ והס"ט נדחק לפרש דברי מהר"מ בע"א ואין להקשות על מהר"מ מסוגיא די"ב ע"א דזה קשה גם להחולקים על מהר"מ דהא התם מיירי בקנוח אלא י"ל להא"ד שם דמיירי בחיוב אשם תלוי לק"מ ולל"ק שם דמיירי בקנחה א"ע מוכרח דר"ה ור"א פליגי אשמואל:

ז ולכאורה מוכח מהסוגיא דשבועות פ"ב די"ח ע"א שהביא הכו"פ רס"י קפ"ג דלא ס"ל כשמואל דהא לשמואל מוקי המשנה דפכה"י נמצא על שלו כו' על שלה כו' דמיירי בדארגישה ולהסוגיא דשבועות משמע דס"ל דלא איירי בדארגישה כלל דהא רב אדא רצה להעמיד המשנה דחייבין קרבן אפרישה ומיירי שאמרה לו בשעת תשמיש נטמאתי ופירש מיד דחייב כהא מתניתין דרפ"ב דשבועות די"ד ע"ב. וע"ז השיב לו רבינא דא"א להעמיד המשנה בכה"ג דהא נמצא קתני ונמצא לבתר הכי משמע ואי אפרישה מעיקרא כי פריש לי' ה"ל ידיעה והנה פי' וענין שאמרה לו נטמאתי היינו ענין הרגשה שהרגישה שנפתח מקורה ויצא ממנה דם דאל"כ איך תדע והלא אין עיניה באותו מקום שתראה שיצא דם מהחדר וכן מצאתי בהדיא בחה"ר בשבועות שם בשם ר"ח. ל"ת (בפירש מיד) דכתיב ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב וכדרב פפא שם די"ח ע"ב דאמר לא תקרב לא תפרוש נמי הוא מדכתיב קרב אליך אל תגע בי פי' כשהרגישה והודיעה אותך שנטמאת אל תקרב אל עצמך מיד ותגלה ערותה אלא נעוץ צפרנך עד שימות היצר כן פי' ר"ח ז"ל עכ"ל הרשב"א בד"ה אמר לי אצית הרי למדנו מדבריו דפי' ואמרה לו נטמאתי היינו שהרגישה וא"כ רבא ורבינא דלא רצו להעמיד המשנה בכה"ג משום דקשיא להו לשון ונמצא דאם הרגישה ה"ל ידיעה מקודם בשעת תשמיש ולא שייך ע"ז ונמצא דמשמע שזהו דבר חדש א"כ מוקי מתניתין בשלא הרגישה שלא היה ידיעה מקודם כלל הרי דאפי' בלא הרגישה חייבין בקרבן. ודלא כשמואל והכו"פ ר"ל הטעם משום דאמרינן שבודאי הרגישה וכסבורה הרגשת שמש הוא אבל כבר כתבתי ס"ו דהוא דוחק ועוד לפחות ה"ל רק ספק ואיך חייבין חטאת. א"ו לפ"ז מוכח דלא ס"ל כשמואל ואין להקשות לפי' ר"ח דאם ענין נטמאתי היינו רק שהרגישה א"כ אין זה ידיעה ודאית דהא אפשר

שטעתה ואימור הרגשת שמש הוא כדאמרינן ר"פ הרואה כתם שיש להשיב ע"ז דהא באמת אנן אמרינן דרבא ורבינא לא ס"ל הא דשמואל דאם ארגישה ממש לא אמרינן כלל אימור הרגשת שמש הוא ועוד דאפי' ס"ל בזה כשמואל שי"ל אימור הרגשת שמש הוא מ"מ חייב על הפרישה דה"ל לפרוש באבר מת מספק דלא גרע משימש סמוך לוסתה דחייב אכניסה אע"ג דווסתות דרבנן וכמ"ש בזה הכו"פ מיהו אפ"ל לפר"ח מיירי ג"כ שהרגישה רק שלא אמרה לו מאומה דכסבורה אין זה ודאי אולי לא יצא דם רק ליחה לבנה או אולי טועה היא והרגשת שמש הוא וכיון דלא אמרה לו מאומה שייך לשון ונמצא מיהו זה דוחק דא"כ עשתה שלא כדין אך התוס' שם די"ח ע"א ד"ה והא נמצא נ' דמפרשים ואמרה לו נטמאתי הוה ידיעה ודאית יותר מענין הרגשה דאל"כ אין מובן קושייתם שם. שהרי זהו קושיית הגמ' ר"פ הרואה וכמ"ש הכו"פ וז"ל דלא אמרה לו להדיא נטמאתי רק דאמרה לו הנני מרגיש בפתיחת המקור כו' וכ"כ אח"כ כיון די"ל הרגשת שמש כו' וע"כ דאמרה נטמאתי כפרש"י מבואר דנטמאתי אינו שהרגישה לבד דבהרגשה עדיין שייך ספק דאימור הרגשת שמש הוא. משא"כ באמרה נטמאתי ודבר זה הוא נגד פר"ח דמפרש נטמאתי היינו שהרגישה כנ"ל וגם לכאורה הרי אין עיניה שם שתדע יותר זולת ע"י הרגשה ואפ"ל ע"ד ברי לי שכ' תשו' מהרי"ו סי' כ"ה הובא בש"ע סי' קפ"ז ס"ו דמהני אף לקולא כמ"כ פי' נטמאתי אין זה סתם הרגשה כ"א שברי לה שזהו דם היוצא מהחדר ועדיף מסתם הרגשה וא"כ לפ"ד התוס' י"ל דגם לרבא ורבינא מיירי שהרגישה רק לא ע"ד ברי לה וג"ז דוחק דא"כ הי' מחויב לפרוש וחייב אפרישה ג"כ והס"ט סי' ק"צ סל"ט ס"ק ס"ז בד"ה תו קשיא לי פי' ד' התוס' הפך כוונת הכו"פ אך גם פירושו בתוס' אינו אמת דא"כ מהו תמיהתם מי דחה להם בפשיטות התירוץ דבגמ' רפ"ח כפשוטו לעולם דארגישה ממש ואימור כו' עד שיקשו כ"כ בפשיטות ויניחו בתימה ועכ"פ הס"ט שם בד"ה נחזור לענייננו העלה דסוגיא דשבועות ס"ל דא"א לאוקמי מתניתין דפכה"י נמצא על שלה דמיירי בהרגישה שנפתח מקורה דמתניתין נמצא משמע דמעיקרא לא היה לו שום ידיעה וכדי לעשות שלום בין סוגיא זו לסוגיא דר"פ הרואה כתם דמוקי המתניתין הנ"ל לעולם דארגישה פי' דצ"ל דאנן אמרינן דארגישה וטעתה במה שאומרת שלא הרגישה לפי שסברה דהרגשת שמש הוא וכבר כתבתי לעיל שזהו דוחק גדול ונגד פרש"י ועגול להכי טהור ע"כ נראה כמו שהעלה אח"כ דסוגיא דר"פ הרואה ס"ל כרב אדא דלא חיישי להך קושיא דנמצא לבתר הכי משמע אלא דאע"פ שהרגישה שייך לשון נמצא דהא הרגשה אינו ודאי גמור מאחר שי"ל הרגשת שמש הוא אבל לרבא ורבינא דס"ל דנמצא היינו שלא הרגישה ולכן אינו חייב על הפרישה א"כ

לפ"ז מוקי המשנה שלא הרגישה כלל ואעפ"כ טמאה דתלינן דטעתה וסברה הרגשת שמש הוא עכת"ד ועיין בגמ' פ"ב דקדושין אמתניתין בדינר כסף ונמצא של זהב ובגמ' דמ"ח ע"ב ומאי נמצא דצייר בבליתא וע' בספר עצי ארזים בהל' קדושין סי' ל"ח סכ"ד ס"ק סמ"ך שכ' זהו לאוקימתא דרבא. אבל להס"ד אפי' אינו מכוסה נק' ונמצא אכן בש"ע שם סי' ל"ח סכ"ד כגון שהיה מכוסה ולא הכירה בו כו':

וראיתי בח"ד סי' ק"צ סס"ק א' מ"ש ודע שבשעת תשמיש כו' וראי' משבועות י"ח כו' הנה מ"ש אין שום אפשרות. זהו נגד תלמוד מפורש במקומו דנ"ז ע"ב דאומר ת"ש נמצא על שלו כו' ה"ד אי דארגישה כו' אלא לאו כו' לא לעולם כו' הרי דאפשר להרגיש וכמו בשעת בדיקת עד. ובפרט כמו שנת' לעיל ענין ההרגשה וראייתו משבועות י"ח הרי ר"ח פי' דנטמאתי היינו שהרגישה וכן פי' האחרונים הס"ט דמ"ש נמצא לבתר הכי משמע היינו שלא הרגישה וכן הכו"פ פי' כן לפ"ד הרמב"ם והוא לא הביא דבריהם וכותב בפשיטות הפך דברי הראשונים והאחרונים ונגד פשטא דגמ' הנ"ל ובלשון ודע כאילו הוא דבר ברור אין זה אלא מן המתמיהין קיצור מהסוגיא דשבועות י"ח משמע דמפרשי' משנה דפכה"י נמצא על שלו וכו' דלא מיירי בדארגישה. וכן מבואר שם בחי' הרשב"א בשם ר"ח א"כ משמע דס"ל דלא כשמואל אך התוס' שם נראה דלא ס"ל כפי' ר"ח ולדבריהם פי' הכו"פ די"ל דמפרש הש"ס שם ג"כ דהרגישה רק שלא אמרה נטמאתי דהוא יותר מסתם הרגשה ע"כ שייך לשון נמצא והענין מוקשה והס"ט פי' ד' התוס' באופן אחר וגם פירושו דחוק ע"כ לכאורה נ' כמסקנת הס"ט דתולה בדברי רב אדא ודברי רבא ורבינא בשבועות שם דלרב אדא נראה כאוקימתא דרפ"ח דנדה דמיירי בדארגישה אבל לרבא ורבינא שם מיירי בדלא ארגישה ודברי הח"ד סי' ק"צ סס"ק א' תמוהים ואין לו על מה שיסמוך:

ח שוב ראיתי בחידושי מהר"י אבן מיגש על שבועות שנדפסו מחדש. לדבריו אין מוכרח דלרבא ורבינא מיירי דלא הרגישה כ"א שלא הרגיש הוא ע"ש וכמש"ל אות ז' סברא זו שי"ל שלא אמרה לו כו' וז"ל שם ד"ה אמר רבא דעל הפרישה לא מחייב כלל משום דאנוס הוא שלא הרגיש בדבר אלא לאחר שפירש אלמא כמו שחייבין על הפרישה היכא דהרגיש מקמי דלפרוש כן חייבין על הכניסה סמוך לווסתה אמר לי' רב אדא בר מתנא לרבא אימא אידי ואידי אפרישה. וכגון שהרגיש בדבר מקמי דלפרוש כו' א"ל רבינא ומי מצית מוקמת לה להיא בשלו בסמוך לווסתה ואפרישה וכגון שהרגיש בדבר קודם שיפרוש והא נמצא קתני ונמצא לבתר הכי משמע עכ"ל הרי מכל דבריו מבואר שאינו ממועט מנמצא רק שלא הרגיש הוא בדבר אבל לעולם י"ל דהיא הרגישה

ואעפ"כ כיון דהוא לא הרגיש שייך לשון נמצא ומוכרח לומר דמיירי שהיא לא הודיעה אותו מההרגשה שהרגישה הנה לפמ"ש נסתלקו כמעט כל ההוכחות שהוכיחו לדחות הא דשמואל. הנה הראי' מסוגיא דשבועות פ"ב מבואר כאן. שי"ל דס"ל כרב אדא שם אלא דא"כ הא קי"ל כרבא ורבינא אך ע"פ דברי הר"י בן מיגש אפשר לתרץ דלק"מ גם לדבריהם הקושיא מפ"ק דנדה די"ב ע"א נת' לעיל באות ו' הקושיא מהא דרב הונא ד"ו ע"א ובר פדא ד"ס ע"ב נת"ל אות ד'. הקושיא מסוגיא דאימור שחתה ואימור אזדקרה נת' ג"כ אות ד' ואות ב' ג' ליישב ומ"מ לפי שכ"ז הוא רק שינויי ואטו אשינויי ניקום ונסמוך הגם שי"ל להפך שאין לדחות דבר המפורש מכח הוכחות כמ"ש בתה"ד סי' רס"א. עכ"ז אפ"ל דזה חשוב ספיקא דדינא אם בעינן הרגשה או לא אבל הא דחזקת הדם כו' אין לזה שרש כ"כ וכן לומר בבדיקה דודאי הרגישה וכסבורה כו' י"ל זה לא אמרינן להחמיר רק עכ"ז חשוב ספק אם בעינן הרגשה או לא בעינן כלל ואם בעינן הרגשה זיבת דבר לח אינו נק' הרגשה:

סימן צט

בדין אם בעינן מדאורייתא שתרגיש בבשרה ולמ"ד דבעינן הרגשה איך הדין במוצאה דם ע"י בדיקת עד אם אמרינן אימור ארגישה וכסבורה הרגשת עד הוא:

א הנה דעת הרמב"ם רפ"ט והרמב"ן בהלכותיו רפ"ד והרשב"א בתה"א והר"ן בחידושיו והגמי' בשם מהר"מ וכ"מ בפסקי הרשב"ץ רפ"ח ד"ה במגעות וכ"ד פסקי מהרא"י סי' מ"ז והטוש"ע סי' קפ"ג וסי' ק"צ דקיי"ל כשמואל דאינה טמאה מדאורייתא עד שתרגיש בבשרה ומשמע ודאי דלשמואל גזה"כ הוא דאפילו ודאי ראתה הדם מגופה מהחדר טהורה מדאורייתא אם לא הרגישה וכמ"ש מהרמ"ל בתשובה סי' ב' וגם דומיא דאמר שמואל פרק יוצא דופן דמ"ג לענין ש"ז דאם אין כל גופו מרגיש בה אינה מטמאה דגזה"כ הוא וה"נ כאן. והס"ט סס"י ק"צ כ' דלפרש"י דרב אשי אמר דשמואל לא איירי כלל בהרגשה היינו דאפי' לא הרגישה כלל טמאה כל היכא דודאי מגופה אתיא והא דכתמים הם רק מדרבנן היינו משום דלמא לאו מגופה קא חזיא וזהו שאמר ר"ע דם ולא כתם ודלא כמ"ש התוי"ט דהוא משום דבעינן הרגשה וכ' שגם התוספות אע"ג דכ' רפ"ח דגם לרב אשי היכא דלא ארגישה אינה טמאה מדאורייתא זהו לשמואל. אבל התוספות עצמן ס"ל דלא קיי"ל כשמואל וגם אאזמו"ר בקו"א סי' קפ"ג בהג"ה ממה"ב כ' שהתוספות דפ"ק ס"ל דלא קיי"ל כשמואל ושכן נראה מסה"ת סי' צ"ב גם הגאון מהר"ג בתשו' שב"י סי' ל"ו והגאון ממענץ בשב"י סי' מ"א כ' שהרי"ף והרא"ש וסמ"ג שהשמיטו הא דשמואל

לגמרי משמע דמפרשי מלתא דרב אשי לא כהתוספות אלא כרש"י והיינו שרב אשי ס"ל דטעמא דשמואל לאו משום הרגשה ומודה שמואל דאשה המוצאה דם בגופה אפי' בלא הרגשה טמאה מן התורה עכ"ל והנה מ"ש הס"ט להביא ראיות נגד שמואל כולם אינם מוכרחים מ"ש מהא דפרש"י פ"ו דנ"ב ע"ב ד"ה מהו דתימא דשמא לאו מגופה הוא כו' מבואר מדבריו דאילו מגופה חזאי אע"ג דלא ארגשה טמאה מן התורה עכ"ל. אזיל לשיטתיה דס"ל דלשמואל טעמא דכתמים דרבנן הוא רק משום הרגשה ובאמת זה אינו דגם לשמואל הטעם משום דהתורה לא טימאה אלא היכא דודאי מגופה אתיא שזהו מ"ש רע"ק דם ולא כתם. אלא דשמואל מוסיף דגם היכא דודאי מגופה חזיתיה עכ"ז אם לא הרגישה טהורה כמ"ש מזה על הגמרא רפ"ח בדקה קרקע עולם. ולהכי נקט רש"י כאן הטעם דשמא לאו מגופה הואי דזה עדיף מהטעם דלא הרגישה דע"ז י"ל שמא ארגישה ולאו אדעתה כיון שראתה ב' הימים בהרגשה ה"ל כעין מ"ש בגמרא ר"פ הרואה כתם אם רוב ימיה בהרגשה חזיא טמאה דאימור ארגישה ולאו אדעתה. ועוד י"ל כיון דראתה ב' ימים בהרגשה וצריכה שימור א"כ גם כשראתה יום ג' שלא בהרגשה טמאה ע"כ נקט רש"י טעם היותר פשוט דשמא לאו מגופה הואי והס"ט עצמו דחה ראיה זו שלו. ומש"ע הס"ט וכן נראה מפרש"י דנ"ג ע"ב כו' תמהו הרמב"ן והר"ן כו' הא שלא בהרגשה הוא כו' ולפמ"ש ניחא עכ"ל זה אינו דהרמב"ן והר"ן כשתמהו על רש"י לא הזכירו כלל הטענה דשלא בהרגשה כ"א דהא קי"ל כתמים דרבנן ובראיית כתמה אינה מטמאה האיך רבי מונה לה משעת כתמה והלא ביום ראייתה היא תחלת נדה וממנו ראוי למנות דבר תורה עכ"ל הרמב"ן וכ"כ הר"ן והא כתמים מדרבנן בעלמא נינהו דמדאורייתא לא מטמו וכיון שכן אף לרבי ע"כ משעת ראייתה היא מונה עכ"ל ור"ל דאף אם הטעם בכתמים דמשום דלאו ודאי מגופה ראתה טהורה הרי ה"נ י"ל כן דמפני שאח"כ ראתה דם אין זה ראיה והוכחה על שמקודם לזה כשמצאה הכתם הוה מגופה דהא אפי' בהוכחה גדולה מזו כמו כשסדיניה מלוכלכין בדם הרבה ובשוק של טבחים לא עברה וכן בבדקה קרקע עולם עכ"ז מדאורייתא אין זה בירור דודאי מגופה קא חזיא ואמרינן דם ולא כתם א"כ כמו"כ הוכחה דראייה דאח"כ על יום למפרע ודאי אינה הוכחה יותר גדולה מהנ"ל וממ"נ לפרש"י דס"ל דהוכחה זו עדיפא לרבי א"כ י"ל דאמרינן ג"כ ארגישה ולאו אדעתא דכמו דמהני הוכחה זו לרבי לטמא את הכתם מדאורייתא ולומר דודאי מגופה אתיא ולא מעלמא מה שבכל הכתמים מטהרינן מדאורייתא משום דשמא מעלמא קאתי כמ"כ מהני הוכחה זו לומר דארגישה ולאו אדעתא אע"ג שיש לחלק דבענין לומר דמגופה קאתי שפיר הוי הראייה שאח"כ הוכחה גם אלמפרע אבל

איך יהיה הוכחה על דבהרגשה חזיתיה אך ע"ז א"צ הוכחה כ"כ דבלא"ה חזקת הדם שבא בהרגשה ועוד כיון שודאי מגופה אתי ע"כ הרגישה זיבת דבר לח ולאו אדעתה והרי י"ל דזהו ג"כ הרגשה או דכמו שהרגישה זיבת דבר לח ולאו אדעתה כמ"כ י"ל שהרגישה פתיחת המקור ולאו אדעתה:

קיצור. הרמב"ם והרמב"ן והרשב"א והר"ן ומהר"מ בהגמי"י והרשב"ץ ומהרא"י והטוש"ע סי' קפ"ג פסקו כשמואל דאינה טמאה מדאורייתא עד שתרגיש בבשרה ופי' מהרמ"ל דאפי' ברור שראתה הדם מגופה טהורה כשלא הרגישה והס"ט סס"י ק"צ ומהר"ר גבריאל ממיץ ומהר"ל ממענץ פירשו דרש"י מפרש דלרב אשי שמואל לא איירי בהרגשה כלל מ"ש הס"ט ראיה נגד שמואל מפרש"י דנ"ב ע"ב אינה ראיה כלל וכמ"כ ראייתו מפרש"י דנ"ג ע"ב אינה ראיה:

ב ומ"ש דרב דף ס"ח לא ס"ל הא דשמואל אינו מוכרח כלל דהא כ' התוספות רפ"ח ואומר הר"י דמדיני כתמים ליכא למיפרך (אדשמואל) דהיינו יכולים להעמיד שיש זמן מרובה מזמן הכבוס ואימור הרגישה ולאו אדעתה. א"כ כך י"ל בהא דרב שיש זמן מרובה בין בדיקה שבשביעי לנדתה שמצאתה א"ע טמאה ובין הבדיקה שמצאתה א"ע טמאה בהנך י"א ימים הסמוכים לנדתה מש"ה אמרינן אימור ארגישה ולאו אדעתה ואע"פ שבפסקי הרשב"ץ על דף נ"ז בד"ה במגעות כ' דהא דאמרינן דאם רוב ימיה בהרגשה טמאה דאימור הרגישה ולאו אדעתה לא מדאורייתא אלא מדרבנן דהחמירו בטהרות אבל לבעלה כדאמרן עכ"ל א"כ לפ"ז כ"ש הא דבזמן מרובה אמרינן אימור ארגישה ולאו אדעתה (שלא נזכר סברא זו בש"ס רק בתוספות) אינו מדאורייתא אלא מדרבנן וא"כ אמאי אמר רב זבה ודאי דמשמע מדאורייתא אך נראה דהרשב"ץ למד זה ממ"ש הרמב"ן והרשב"א דטעמים דכתמים אין טומאתם דאורייתא משום דבר תורה אין האשה טמאה עד שתרגיש והרי אפילו רוב ימיה בהרגשה עכ"ז כתמיה רק דרבנן ע"כ למד דלא חיישינן מדאורייתא לאימור הרגישה ולאו אדעתא ובודאי לפ"ז כ"ש דלזמן מרובה החששא רק דרבנן דהא ודאי כתמים רק דרבנן אף שמצאתה על חלוקה ואין לה במה לתלות וגם לא בדקה חלוקה זמן רב אמנם לדברי רש"י ותוספות דהא דכתמים דרבנן הוא מצד דכל שאין ברור שראתה מגופה תלינן מדאורייתא דמעלמא חזיא א"כ לפ"ז י"ל דהא דאם רוב ימיה בהרגשה אמרינן אימור ארגישה ולאו אדעתה הוא דאורייתא וכן אפילו מ"ש התוס' דלזמן מרובה י"ל דארגישה ולאו אדעתה הוא מדאורייתא והא דאעפ"כ כתמים רק דרבנן היינו משום דכיון דלא ברור דמגופה חזיא טהורה מדאורייתא ותדע דאפי' בארגישה ממש אמר שמואל דעגול טהור כיון שיש לתלות במאכולת ולא ברור דמגופה

חזיא תלינן וגם תלינן שטעתה בההרגשה. וכ"ש שי"ל כן גבי כתם ממש אע"פ שרוב ימיה בהרגשה דאע"פ שמצד שלא הרגישה אין להתיר דהיינו אומרים מדאורייתא דארגישה ולאו אדעתה מ"מ כיון דאינו ברור דמגופה חזיא טהורה מדאורייתא וגם לשמואל היינו טעמא דכתמים טהורים מדאורייתא וכמ"ש בתשובה א' באריכות וא"כ לפ"ז י"ל דהיינו טעמא דרב דאמר זבה ודאי דכיון דמחזקינן לה ודאי ראתה אין לטהר מצד שלא הרגישה דלזמן מרובה אמרינן מדאורייתא דאימור ארגישה ולאו אדעתה ואע"ג דרש"י פי' בהדיא תחלת דנ"ח מודה שמואל שהיא טמאה מדרבנן דלמא ארגישה ולאו אדעתה הרי שמדאורייתא אין חוששין לזה י"ל היינו לזמן מועט ועי' בתשו' מהר"ם לובלין סי' ב' גבי אבל בנ"ד דראתה בעת השינה י"ל דה"ל ספיקא דאורייתא דדלמא ארגישה ולאו אדעתה א"כ לדבריו כ"ש שי"ל כן בהא דרב דס"ח א' דראתה באותן הימים שבינתיים בעת השינה. ובשב"י סי' מ"א בתשו' הג"מ ליב ממענץ סד"ה ואחר שביארנו דס"ז ע"ג במ"ש וצ"ל דדם המקור טמא כו' דאימור ארגישה ולאו אדעתה וכדמשני בגמ' גבי הסיטות הלך אחר הרוב ואע"ג דכתבו התוס' דדוקא התם אמרינן הכי משום הוכחה דרוב ולא בשארי דברים מ"מ ע"כ גבי דם המקור דחזקה הוא עכ"ל עכ"פ תופס מהתוספות דהיכא דרוב ימיה בהרגשה אמרינן מן התורה דלמא ארגישה ולאו אדעתה. אך השב"י בתשובה שאחריה המתחלת יהודה שעילה בד"ה אלא נלפע"ד דמן התורה לא אמרינן כלל הסברא דארגישה ולאו אדעתה כו' עכ"ל וכוון לדעת הרשב"ץ וע"ש לעיל מיניה בד"ה והנה ראיתי דעת גם הרי הרמב"ם דפוסק כשמואל דבעינן הרגשה דוקא אעפ"כ פסק להא דרב בפ"ו מהא"ב דין כ' וא"כ לד' הס"ט הרמב"ם סותר א"ע ולפמ"ש א"ש די"ל שבזמן מרובה אמרינן מן התורה דלמא ארגישה ולאו אדעתה אך בלא"ה י"ל שהרמב"ם לשיטתו דס"ל שחזקת הדם שבא בהרגשה. ואפשר שמהא דרב יצא לו דין זה:

קיצור. מ"ש הס"ט דרב דס"ח סע"א דאומר זבה ודאי ע"כ לא ס"ל דבעינן הרגישה יש ליישב דס"ל דלזמן מרובה אמרינן אימור ארגישה ולאו אדעתה מן התורה אלא שהרשב"ץ כ' דרק מדרבנן אמרינן כן אפי' ברוב ימיה בהרגשה ואין זה מוכרח כ"ש לפמש"כ הרמב"ם שחזקת הדם שבא בהרגשה ותדע שהרמב"ם פסק הא דרב אע"פ שפוסק בפירוש כשמואל:

ועכצ"ל כן לדעת הרמב"ם דס"ל דכשהדם בא מהחדר אמרינן שחזקת הדם שבא בהרגשה דאף את"ל דזהו רק גבי בדיקה דוקא דאמרינן דכסבורה הרגשת עד הוא. מ"מ כ"ש שי"ל ג"כ על זמן מרובה כדאמרינן רפ"ק והלל כסבורה הרגשת מי רגלים היא ולכן כ' הרמב"ם על כתמים וטומאה זו בספק שמא כתם זה מדם החדר בא. משמע הא אילו

הי' מחזקינן ליה בודאי מדם החדר הי' טמא מדאורייתא והרי לא הרגישה א"ו משום דס"ל שחזקת הדם שבא בהרגשה והא דלא ארגישה תלינן דכסבורה הרגשת מי רגלים היא ואף לפמש"כ הגאון מוהררי"מ בשב"י סי' מ"א שיש תימא על הרמב"ם מהגמ' י"ל דהיינו אזמן מועט לא אמרינן שחזקת כו' כיון דלא ארגישה וכדפריך הש"ס דנ"ז ואי דלא ארגישה כו' ומשני לעולם דארגישה משמע הא אומרת שלא הרגישה לא אמרינן שחזקת כו' אבל אלזמן מרובה אין סתירה מהש"ס שלא נאמר שחזקת כו' וארגישה ולאו אדעתה והרי התוספות כ' דאמרינן כן וא"כ הוי סברא זו דאורייתא להרמב"ם כיון שחזקת כו' ולכן אמר רב זבה ודאי וא"כ אין ראי' כלל דרב פליג אהא דשמואל ודלא כהס"ט:

אלא דלכאורה ללישנא דטעמא דשמאי משום אשה מרגשת בעצמה ואע"ג דהלל אמר כסבורה הרגשת מ"ר היא הא אינו מחמיר רק לקדשים ולא לחולין ולבעלה א"כ מוכח דאפי' לזמן מרובה לא חיישינן מדאורייתא לאימור הרגישה ולאו אדעתה דהא פריך אשמאי והא איכא כתמים ופרש"י הרואה כתם דקיי"ל לקמן דנ"ו משמע למפרע כו' עד שעת כיבוס כו' משמע דלשמאי אף לזמן מרובה אמרינן אשה מרגשת בעצמה והלל לא פליג רק לקדשים כנ"ל אלא שי"ל דהא מתרץ מודה שמאי בכתמים וא"כ היינו דאמרינן ארגישה ולאו אדעתה ואע"ג דכתמים הם רק מדרבנן י"ל הטעם רק משום דלמא לאו מגופה חזיתה ומיהו להאומרים דכתמים הם ג"כ מדרבנן משום שלא הרגישה צ"ל דגם לזמן מרובה לא חיישינן מה"ת לדלמא ארגישה ולאו אדעתה. (וע' ס"ט רס"י ק"צ דט"ז ע"א וע"ב מענין ארגישה ולאו אדעתה) אלא דלפמ"ש התוספות ד"ג ע"א ד"ה ואבע"א דלהאי לישנא נמי צריך לטעמא דהעמד אשה על חזקתה אין מזה ראי' דהרי הא דמטהר לחולין ולבעלה הוא משום חזקת טהרה אבל לפמ"ש התוספות שם בגליון ומיהו כו' ושמא כו' משמע דא"צ לטעמא דהעמד אשה על חזקתה וכן משמע ממ"ש התוספות שם ע"ב ד"ה איכא בינייהו וי"ל דטעמא דהרגשה מהני להלל שלא לטמא ודאי משמע דא"צ כלל לטעמא קמא וא"כ משמע דלא חיישינן לדלמא ארגישה וכסבורה הרגשת מ"ר היא רק מדרבנן ולא מדאורייתא ואפי' לזמן מרובה כמו מפקידה לפקידה ומ"מ הא תניא כלישנא דאי הוה דם מעיקרא הוה אתי וא"כ אין ראי' דל"ח מדאורייתא אזמן מרובה לאימור הרגישה ולאו אדעתה כיון דלא קי"ל כהך לישנא דהטעם משום דסמכינן לפי שלא הרגישה:

קיצור אף שי"ל שהרמב"ם לא כ' וחזקת הדם שבא בהרגשה רק בבדיקת עד י"ל ה"ה בכתם לזמן מרובה וכמ"ש גבי כתמים וטומאה זו מספק שמא מהחדר בא ואף שמהררי"מ בשב"י כ' דסוגיא דגמרא דרפ"ח דנדה לא משמע כדבריו שחזקת הדם כו'

זהו על לזמן מועט לא על זמן מרובה אלא דבדף ג' גבי אשה מרגשת בעצמה משמע אף לזמן מרובה לא חיישינן דלמא ארגישה ולאו אדעתה ויש לדחות גם שי"ל דלא קיי"ל כהך לישנא:

ד ולכאורה יש ראי' ברורה לסברא זו מדלא פריך על שמואל להקס"ד דטהורה לגמרי אפי' מדרבנן קאמר מהא דתנן דס"ח ב' הזב והזבה שבדקו עצמן ביום ראשון כו' והשתא לשמואל למה לנו הבדיקות כ"כ הא כיון דלא ארגישה אע"פ שראתה טהורה ושמואל פסק בפ"ק כר"א ולר"א ג"כ בעינן בדיקת תחלה וסוף א"ו צ"ל דכיון דאילו לא בדקה מחזקינן שראתה עכ"פ אז אין לטהר מצד שלא הרגישה דבימים מרובים כאלו משך ה' או ו' ימים אמרינן אימור ארגישה ולאו אדעתה אכן מ"מ אין זו ראי' מוכרחת לפמ"ש בספר חוות דעת סי' קצ"ו דבספירת ז"נ סותרת אף אם ראתה בלא הרגשה אך בתשו' בית אפרים חי"ד סי' מ"ח חלק עליו וכתבתי מזה במ"א. ועוד יש לתרץ דרב מיירי באשה שרוב ימיה כשהיא רואה היא רואה בהרגשה דבזה ודאי י"ל דכיון שנמצאת טמאה תחלה וסוף דמש"ה מחזקינן לה ברואה ודאי בינתיים ג"כ אמרינן ודאי ארגישה ולאו אדעתה כיון דהיא רואה תמיד בהרגשה וגדולה מזו כ' התוספות דנ"ז א"נ כיון דרוב ימיה טמאים יש לחוש להרגישה ולאו אדעתה וכ"ש בנמצאת טמאה תחלה וסוף וכל או רוב ראיותיה בהרגשה עוי"ל דרב מיירי אהא דתנן דחרשת והשוטה כו' פקחות מתקנות אותן כו' דבהנך אין לידע דלא ארגישה לכן כיון דנמצאת טמאה תחלה וסוף ה"ל זבה ודאי ועוד יש לתרץ עפמ"ש הס"ט רס"י ק"צ סק"ג (בד"ה בשו"ת אמ"ו) בהרגשה שניתז ממנה דבר מה תלינן במי רגלים כו' דתלינן במצוי כו' ע"ש א"כ י"ל דרב מיירי שהרגישה כמה פעמים בימים שבנתיים שניתז ממנה דבר מה אלא שמצד זה אין לטמאה דתלינן במצוי במי רגלים ובפרט דבי"א יום שבין נדה לנדה אין מצוי כלל שתראה דם כדאיתא ס"פ בנות כותים אבל כשנמצאת טמאה גם לסוף דאז מחזקינן לה בזבה ודאי א"כ אין לטהרה מצד שלא הרגישה דהא אדרבה הרגישה שניתז ממנה דבר מה ומ"ש עוד הס"ט להקשות על שמואל מסוגיא דלעיל דכ"א ע"ב משמע דממעטינן בשפיר כו' לק"מ כמ"ש בתשו' דנידון דפארפאל באריכות ליישב דברי שמואל וכן מצאתי להבית מאיר בתשובה שבסוף ספרו סי' י"ג שכ' נמצא שני הדינין חד טעמא וחד דרשה עכ"ל וע"ש ואין לכפול הדברים ובזה מיושב ג"כ מה שהקשה הגאון מוהר"ר גבריאל בשב"י סי' ל"ו (בד"ה אמנם כן) דלא ילפינן מיניה רק שני לימודים כו' וא"כ אזדא לי' לימוד הנ"ל דצריכה הרגשה עכ"ל ולק"מ כמש"ש:

קיצור לכאורה ראי' מדלא פריך על שמואל ממשנתנו הזב והזבה פלוגתא דר"א ור' יהושע מוכרח דאמרינן אימור ארגישה ולאו אדעתה מיהו ז"א ראי' דבספירת ז' נקיים סותרת אף שראתה בלא הרגשה. עוי"ל דרב מיירי באשה שרוב ימיה בהרגשה או בחרשת ושוטה שפקחות מתקנות אותן או שבאמת הרגישה שניתז ממנה דבר לח אלא דתלינן במצוי במי רגלים כו' לולי שבדקה א"ע בסוף ומצאתה טמאה:

ה והנה מ"ש עוד הס"ט לדחות דברי שמואל מהא דריש לקיש כו' ג"כ לק"מ דלשמואל נמי הא דכתמים הוא משום דמעלמא אתיא וכמ"ש בתשו' א' דנדון אשה המוצאה ט"ד מעורב בליחה) וכ"כ הבית מאיר בתשו' סי' י"ג הנ"ל ובתשו' שב"י סי' מ"א הקשה הגאון מוה' ליב ממעזן על שמואל מסוגיא די"ז נמצא בפרוזדור כו' וכן כ' אאזמו"ר הגאון נ"ע בהג"ה בק"א סי' קפ"ג וז"ל וגם כולא סוגיא דמהלול ולפנים ולחוץ לא א"ש לשמואל כו' עכ"ל ואני כתבתי בתשובה הנ"ל ליישב זה לפמש"ש דבסופרת ז' נקיים סותרת אף בלא הרגישה וראיה לזה מדלא פריך אשמואל מהא דהזב והזבה כו' כמש"ל ואם משום די"ל ארגישה ולאו אדעתה הא מ"מ מקשה מהא דאם רוב ימיה אע"ג דתירץ כן וא"כ יקשה כן ממתניתין הנ"ל וישמיענו לתרץ דאפילו בכה"ג אמרינן כן). א"כ י"ל סוגיא הנ"ל מיירי בסופרת ז' נקיים א"נ מיירי בחרשת ושוטה שפקחות מתקנות אותן ואין לידע אם הרגישה ועי' בתשו' נ"ב סי' מ"ו בד"ה והנה אחר כתבי כו'). גם מ"ש אאזמו"ר נ"ע בהג"ה שם דהך סוגיא דלא כשמואל דבעי הרגשה כו' אינו מוכרח דהא כ' התוספות דנ"ח דמודה שמואל דטמאה מדרבנן אף אם ודאי לא הרגישה ועוד דאל"כ וכי שמואל לית ליה הך לישנא דאבעי"א היינו טעמא דשמאי הואיל ואשה מרגשת כו' גם מ"ש מדשורפים שיריים דתוך שיעור וסת י"ל כיון דטמאה מדרבנן עכ"פ אף אם ודאי לא הרגישה כיון שראתה דם נדות מש"ה שורפין וכמ"ש בס"ט דכ"ט ע"ב דעל אב הטומאה דרבנן שורפים ועוי"ל דלעניין טומאה א"צ הרגשה כמ"ש הגאון מהר"ג בשב"י סי' ל"ו גם למהרש"ך בשב"י סי' ל"ט והנ"ב דהרגשה זיבת דבר לח נקרא הרגשה א"כ ודאי לק"מ והנה מאחר שיש ליישב דברי שמואל היה ראוי לפסוק כן הלכה דאף את"ל דהוא שינויי דחיקי קצת מכל מקום כיון דלא מצינו בפירוש מי שחולק עליו קשה לסתור דבריו וכמ"ש בתה"ד סי' רס"א אפילו במחלוקת הגאונים דאע"ג בפלוגתא דרבוותא דנט"י אזלינן בתר המיקל מ"מ מאי דאשכחנא בהדיא בפסקי הגאונים לאיסור ולא אשכחנא בפסקי גאון אחר בהדיא להתיר אלא דדייקינן מיניה בהוכחה דהכי סבר קשה לסתור בזה דברים המפורשים להדיא עכ"ל א"כ כמ"כ י"ל כן בדברי האמוראים וצ"ע בשבת דקל"ד ב' והתניא כוותיה דמר א"ל מתניתן כוותייהו דיקא (ובעירובין ט"ז תיובתא והלכתא כו' מיהו משם אין

ראיה כ"כ דהתיובתא ג"כ אינו רק מדיוקא) וי"ל משנה נגד ברייתא שאני אך שעומד לנגדינו הא דרש"י ס"ל דרב אשי ס"ל דגם שמואל לא בעי הרגשה אלא דהתוספות פי' דלרב אשי ג"כ בעי הרגשה וכ"ד הרמב"ם וגם הרמב"ן והרשב"א והר"ן דכ' בטעמא דכתמים משום דלא ארגישה ע"כ ס"ל כהתוספות וכ"ד מהרא"י סי' מ"ז והטוש"ע וכ"ד הרז"ה ורבינו ירוחם נכ"ו ח"ב שכ' עד שתרגיש כו' וכ"ד הרשב"ץ וכמש"ל אלא שי"ל דהא הסכמת האחרונים דטעמא דכתמים דרבנן לאו משום דלא ארגישה כנ"ל וא"כ זה אינו כשטת הרמב"ן והרשב"א והר"ן וי"ל שהם מודים ג"כ דכתמים טהורים מטעם הנ"ל ולא הוצרכו לטעמא דלא ארגישה רק בבדקה קרקע עולם דס"ל דה"ל כודאי דמגופה חזיא וכמ"ש בתה"ק סוף שער ד' ולכאורה ראיה לפרש"י דכמו (בדף מ"ג) גבי הרגשה דקרי יש תרי לישני אליבא דשמואל דלחד לישנא א"צ הרגשה כמ"ש התוס' שם ד"ה הא טמויי מטמא פי' ואפי' נעקרה בלי הרגשה עכ"ל כך י"ל כאן פליגי בזה ר' ירמיה מדפתי ורב אשי אך גם שם פסק הרמב"ם פ"ה מהל' אבות הטומאה ה"ד דכל ש"ז שאין גופו של אדם מרגיש בה אינה מטמאה אך הראב"ד שם השיגו כהובא בכ"מ שם דאמאי לא פסיק כלישנא בתרא ונראה כיון שיש בגמרא שם ג' לישני בדברי שמואל ולתרי לישני בעינן הרגשה ע"כ יותר יש לפסוק כתרי לישני נגד השלישי בשגם שלישנא קמא הובא מימרא סתמית אמר שמואל כו' וכן הרשב"ץ בפסקיו שם פסק כן:

קיצור מ"ש עוד הס"ט לק"מ דלשמואל נמי הטעם בכתמים כמו לר"ל מה שהקשה הגאון ממעגץ ג"כ כתבתי במ"א ליישב והיה ראוי לפסוק כשמואל רק משום דרש"י פי' דרב אשי ס"ל דגם שמואל לא בעי הרגשה ולפ"ז מתיישב יותר כמה סוגיות הנ"ל דאע"ג דשנינהו י"ל אשינוייא ניקום ונסמוך ע"כ י"ל דה"ל ספק של תורה אם הרגשה מעכב או לא:

ו והנה בתשובה שב"י סי' ל"ו חקר במוצאה דם ע"י בדיקת עד שלא מחמת הרגשת עקירת הדם אם הוי דרבנן להפוסקים כשמואל כיון דלא הרגישה דלכאורה אין לחלק בין זה לבדקה קרקע עולם כו' מדפריך על שמואל ממתניתין דעד שהיה נתון תחת הכר כו' ומשני דארגישה משמע אילו לא ארגישה אין בזה חששא דאורייתא וכן משמעות הט"ז סי' ק"צ ס"ק כ"ג שכ' דאין כאן ספק דאורייתא כיון שלא הרגישה וכן איתא בתשובת מהר"ם לובלין סי' ב' או שי"ל דה"ל דאורייתא שי"ל דבאמת ארגישה אלא שטעתה וכסבורה הרגשת עד הוא וע"ד דמשני הש"ס גבי עד שהיה נתון תחת הכר לעולם דארגישה ועגול טהור דאימור הרגשת עד הוא. כך י"ל לעולם דלא ארגישה ומ"מ משוך טמא דאימור ארגישה וכסבורה הרגשת עד הוא וכ"מ בט"ז ס"ק כ"ט דהוי

דאורייתא ומסיק בתשובה הנ"ל דהוה ספיקא דאורייתא ולפ"ז לדידן דיש עוד ספק שמא אין הרגשה מעכב כלל וכרב אשי לפרש"י א"כ ה"ל שני ספיקות להחמיר והגאון מוה' גבריאל דמ"ז ע"ג בד"ה ומ"ש מעלתו לבטל לא נ"ל סברא זו וז"ל ומ"ש רו"מ סברא מלבו לחלק בעד שמא תרגיש דם ותסבור הרגשת עד הוא זה לא מצינו גזירה וחששא זאת כו' וא"כ הוא מהי תיתי לתלות בהרגשת העד אם לא יש הוכחה נגד זה לתלות בעד כו' ועוד דהרי האמינה תורה לאשה בעסק נדה ולא חששו שדעתן קלות ועוד הרי נאמנת אשה לומר מכה יש לה שממנה הדם יוצא ולא חששו שמא יטעה אלא דבסוף תשובתו מסיק להחמיר בבדיקת עד עפמ"ש הרמב"ם שחזקת הדם שבא בהרגשה וכמו שביאר דבריו שם לעיל מיניה דמ"ו ע"ב ד"ה ועוד דלכאורה הש"ס שלנו סותר כללא דכייל הרמב"ם ומסיק בסוף תשובתו דבקרטי' כיון שאין דרך נשים לראות דמים כאלה ע"ז לא שייך לומר חזקה שהרגישה כו' ובסב"י סי' מ"ה נטה קצת לצד הקולא היינו דלהקל ולהעמידה בחזקתה חזקת טהרה אמרו דאע"ג שהרגישה שיצא דם ממנה אפ"ה עגול טהור משום אימא הרגשת עד הוא והיא סבורה שהרגישה דם יוצא אבל איפכא אי לא הרגישה דנימא דלמא הרגישה רק היא סבורה דהרגשת עד או שמש הוא זה לא מצינו כו' רק שעומד לנגדו פסקי מהרא"י סי' מ"ז דמשמע מיניה דהוה ספיקא דאורייתא עכ"ד שם ועמ"ש כאאזמו"ר סי' קפ"ג סק"ג דלהרמב"ם ה"ל בדיקת עד חזקתו בהרגשה (ור"ל דאינו ספק כ"א חזקה ממש וכ"כ מהררי"מ בתשובתו להשב"י) ולהתוספות ה"ל ספק כו' והגאון מהררי"מ הנ"ל (בשב"י סי' מ' דס"ד ע"ד) כ' דמ"ש הרמב"ם ואם לא הרגישה ובדקה כו' ה"ז בחזקת שבא בהרגשה הוא לכאורה נגד הש"ס דפריך דנ"ז ואי דלא ארגישה כו':

ובאמת הרי כל הפוסקים האומרים דטעמא דאין כתמים טמאים מדאורייתא הוא משום שלא הרגישה ע"כ לא ס"ל חזקה זו שכ' הרמב"ם דאל"כ מה מהני דלא ארגישה כיון דאם מהחדר הוא ה"ז בחזקת שבא בהרגשה וא"כ א"א לטהר רק משום דלמא לאו מגופה חזיתיה ולשונם אינם כן אלא דאף אם מגופה הוא טהורה מן התורה כיון דלא ארגישה כמבואר בדבריהם בכמה מקומות גבי כתם דתינוקות שלא הגיע זמנה לראות ובפרק בא סימן גבי שלא נחשדו הכותים על כתמיהן וגבי בדקה קרקע עולם כו'. וצ"ל כמ"ש הס"ט רס"י ק"צ ס"ק א' לחלק בין כתם לבדיקה דגבי כתם שהחשש שמא ארגישה ולאו אדעתה זהו רק דרבנן ולא אמרינן שחזקת כו' אבל היכא שנמצא דם בפנים ע"י בדיקת עד דאיכא למתלי הטעות דסברי הרגשת עד הוא אז היא טמאה מן התורה משום חזקת הדם שבא בהרגשה עכ"ל וצ"ע דארגישה ולאו אדעתה בזמן רב נראה שהוא במדרגה, א' עם כסבורה הרגשת עד הוא ועוד דהא בזמן רב י"ל כסבורה הרגשת מי רגלים היא

כמ"ש הלל רפ"ק וע' תוס' רפ"ח ד"ה אימור וגם מוכח שם דהמקשן ס"ל דזה שייך יותר מכסבורה הרגשת עד דהא מדיני כתמים לא פריך אשמואל משום דידע שי"ל ארגישה ולאו אדעתה כיון שיש זמן רב ומעד פריך דלא עלה ע"ד לומר אימור הרגשת עד הוא א"כ איך נאמר דלהתרצן יהי' ההיפך לגמרי:

קיצור. במוצאה דם ע"י בדיקת עד אף שלא הרגישה ס"ל להשב"י דגם לשמואל הוי ספיקא דאורייתא דלמא ארגישה רק שסבורה שזהו הרגשת עד והגאון מוה' גבריאל לא נ"ל חומרא זו רק החמיר ע"פ דעת הרמב"ם שחזקת הדם שבא בהרגשה והגאון מהרי"מ כ' שזהו נגד הגמרא וגם הפוסקים האומרים דטעם דכתמים דרבנן משום שלא הרגישה ע"כ לא ס"ל חזקה זו עכ"פ כשאין זמן רב ממציאות הכתם ואם כן נשאר הטעם רק משום דכסבורה הרגשת עד הוא ואין זה מוסכם ע"כ אפשר לומר דגם לדידן בבדיקת עד ולא הרגישה נחשב רק ספק דאורייתא ולא ודאי ונפ"מ להצטרף לס"ס:

והנה מ"ש השב"י דמאחר דאפי' לקולא תלינן דטעתה מהרגשת עד להרגשה דהיינו הא דמשני בש"ס לעולם דארגישה ואימור כו'. מכ"ש שי"ל כן לחומרא דבלא ארגישה כו' יש להשיב ע"ז דלכאורה יש לתמוה איך מיקל בגמרא בדארגישה הרי יש כמו שני ספיקות לחומרא דהא אפילו בלא ההרגשה יש ספק שקול שמא אינו מתחת הכר כ"א מגופה וכ"ש כשנוסף ע"ז ראי' גדולה מחמת שהרגישה והרגשה סברא דאורייתא הוא כמ"ש התה"ד א"כ ה"ל קרוב לודאי שממנה בא הדם וא"כ מהכ"ת נבדה מלבינו שטעתה בההרגשה (הגאון מהר"ג בשב"י סי' ל"ו הביא דוגמא לזה כמו דלא מחזקינן לה בטועה בדמיונות במראה הדם בפ' כה"י דף כ') להקל באיסור כרת ואפשר מזה יצא להפוסקי' לומר דחששא קרובה היא ולכן כ"ש דתלינן כן לחומרא כו'. אכן אדרבה באמת טעות כזה הוא רחוק קצת וגם הב"י שכ' דמדלא ארגישה כו' ואם קרוב לטעות אין להעמיד לבנות בנין ע"ז לכן נלע"ד דכבר כתבתי דדרשה דרע"ק דם ולא כתם ודרשה דשמואל עד שתרגיש הם שני דברים דכתם הוי רק דרבנן אף אם לא היו צריכים כלל הרגשה משום דכל שאינו ברור דמגופה אתיא אין זה דם שטימא התורה וזהו דרשת רע"ק ומוכח אף שקרוב הרבה דמגופה אתיא כיון שאין לה במה לתלות כלל וסדיני' שלה מלוכלכים בדם ואפ"ה אינו טמא כלל מהתורה כיון דלאו מגופה חזיתיה תלינן דמעלמא אתיא. וכמ"ש בס"ט סס"י ק"צ. ובבית מאיר בתשובה סי' י"ג וגם שמואל נמי ס"ל ודאי דה"ט דכתמים טהורים כמ"ש רע"ק רק שהוסיף דאפי' ודאי מגופה אתי בלי שום ספק אפ"ה אם לא הרגישה טהורה מדאורייתא אבל כשי"ל דמעלמא אתיא פשיטא דטהורה מדאורייתא כמ"ש רע"ק. והשתא א"ש דגבי עד שהי' נתון תחת הכר כיון בעגול י"ל

דדם מאכולת הוא ודאי תלינן ואף דכיון שהרגישה מכריע השכל יותר לצד שמגופה בא מ"מ כל שיש לתלות תלינן אף שאין הספק שקול והא דהכא טהורה אף מדרבנן היינו כיון שיש לפנינו במה לתלות כו' משא"כ כשאין לפנינו במה לתלות טמאה מדרבנן אף בכתם כו' ומעתה י"ל דדוקא לקולא אמרינן כן מדאורייתא כיון מדאוריי' אמרינן דם ולא כתם דכל שי"ל מעלמא אתיא טהורה ובפרט גבי עגול דכתב הרמב"ן דאפי' ביותר מכגריס אינה טמאה רק משום כתם ולכן אפי' הטעות רחוק לא נפיק מכלל כתם. וכמו דתלינן מדאורייתא דלמא עברה בשוק של טבחים ולאו אדעתה משא"כ להחמיר כשלא הרגישה דנימא אימור ארגישה וכסבורה הרגשת עד הוא מנ"ל לומר כן דטעות זה רחוק יותר מספק שקול והרי אפי' בספק שקול י"ל אוקמא אחזקת טהרה כ"ש דמהני החזקה שלא לחוש לטעות שזהו רק כעין חששא בעלמא ולגבי חששות ודאי דמהני החזקה (ע' תשו' פנים מאירות ח"א סי' ט"ו). ואף דבמשמרת הבית דף קע"ח כ' ובהרגשה חזיתיה אלא דכסבורה הרגשת עד הוא י"ל הרשב"א לשיטתי' דס"ל טעמא דכתמים משום דלא הרגישה הא לאו הכי לא היו מקילים מדאורייתא. וכיון שכן עכצ"ל הא דתלינן גבי עד שהי' נתון כו' לומר הרגשת עד הוא וכן הרגשת שמש הוא היינו מפני שטעות זה מצוי הוא וא"כ ה"ה להיפך להחמיר תלינן בהכי דכ"ש הוא כמ"ש השב"י. אבל לפמ"ש דהטעם דכתמים משום דכל שי"ל מעלמא אתיא טהורה מה"ת א"כ שפיר י"ל דטעות זה אינו מצוי כ"כ ואעפ"כ טהורה כיון שי"ל דמעלמא אתיא תלינן כנ"ל:

קיצור מ"ש השב"י דהא אפי' לקולא תלינן י"ל התם משום דכל שאין ברור שהוא מגופה אמרינן מדאורייתא דם ולא כתם לכך גם שהרגישה כיון שי"ל שטעתה לא נפיק מדין דם ולא כתם אבל להחמיר ולתלות בטעות אין לנו:

ח והנה בשב"י סס"י ל"ו הביא ראי' ממ"ש התוס' ד"ג (ד"ה אשה מרגשת) ורש"י פי' מה שעכשיו לא הרגישה כסבורה הרגשת עד הוא וקשה כו' אלא שמאי אית לי' כו' משמע להלל הסברא זו במקומה עומדת עכ"ל השב"י ויש לתמוה עליו דא"כ דלהלל אמרינן סברא זו מדאורייתא א"כ ודאי גם מ"ש הלל כסבורה הרגשת מ"ר היא ג"כ מדאורייתא דיותר קרוב לתלות בכסבורה הרגשת מי רגלים היא שהיו כמה פעמים בין פקידה לפקידה מלתלות בכסבורה הרגשת עד הוא וא"כ אם הוא דאורייתא יטמאנה למפרע אף לחולין ולבעלה והרי הלל אינו אומר רק בקדשים. א"ו צ"ל דהוא רק מדרבנן אבל מדאורייתא גם הלל מודה דלא חיישינן כסבורה הרגשת מ"ר היא ומש"ה לחולין ולבעלה טהורה וא"כ ודאי ה"ה לומר כסבורה הרגשת עד הוא לא חיישינן לזה מדאורייתא אך זהו לפ"ד הגליון תוספות וד"ה איכא בינייהו דלישנא דאשה מרגשת א"צ לטעמא דהעמד

אשה על חזקתה דלפ"ז מוכרח לומר דלהלל ג"כ לא אמרינן כסבורה כו' מדאורייתא אבל לפמ"ש התוס' ד"ה ואבע"א אין ראי' משם שי"ל דהלל חושש מדאורייתא כסבורה כו' ומ"מ לחולין ולבעלה טהורה משום העמד אשה על חזקתה:

והס"ט סס"י ק"צ ס"ק צ"ג הביא ראי' בשם בנו מהא דבעי מיני' ר' אבא מרב הונא (בדף י"ב) אשה מהו שתבדוק כו' דאפי' בלא ההרגשה איכא חיוב חטאת היכא שי"ל דארגישה וכסבורה הרגשת שמש הוא או הרגשת עד הוא ולכאורה הי' אפשר לדחות לפמ"ש דבסופרת ז"נ סותרת אף ברואה בלי הרגשה א"כ י"ל דמיירי בשומרת יום ושימשה אחר טבילתה ביום השימור או בסופרת ז' ביום הז' אחר הטבילה מיהו זהו דוחק דכיון דזהו תרבות רעה איך נחוש שלא יהא לבו נוקפו אך לפמ"ש כאאזמו"ר נ"ע דרב הונא לא ס"ל הא דשמואל אין משם ראי' דלשמואל יאמרו ארגישה וכסבורה כו' אך לכאורה נ' ראי' מהסוגיא גופא דבדקה קרקע עולם דפריך בגמ' (דנ"ח א') בשלמא לרב אשי היינו דקאמר קרקע אלא לרב ירמיה מאי אריא קרקע אפי' גלימא נמי ומשני לא מבעיא קאמר לא מבעיא גלימא דלא מיבדק שפיר ואיכא למימר מעלמא אתיא אלא אפי' קרקע דמיבדק שפיר כו' ופרש"י אפי' גלימא נמי בדקה בטלית וישבה עליה כו' והשתא אי איתא דאפי' בבדקה א"ע בעד הבדוק ומצאה עליו דם נמי אם לא הרגישה הוא חד דינא עם בדקה קרקע עולם לרב ירמי' דטהורה מדאורייתא וטמאה מדרבנן א"כ נשאר הקושיא לרב ירמי' נימא שמואל בדקה א"ע בעד הבדוק כו' דזהו רבותא גדולה טפי וע"ז לא שייך לתרץ דלא מיבדק שפיר דדוקא בטלית שייך לומר כן שא"א לבדוק היטב בגד גדול אבל עד הבדוק וודאי מבדק שפיר כמו קרקע ויותר נוח לבודקו וא"כ הוי חידוש גדול יותר מבדקה קרקע עולם אלא עכצ"ל דבזה באמת אין אומרים דטהורה מדאורייתא ואע"ג דמתחלה משמע בגמ' דקס"ד דגם בעד אמרינן כן כמ"ש השב"י מדפריך על שמואל מדין עד שהי' נתון תחת הכר כו' מ"מ למסקנא לא אמרינן כן והיינו דכיון דאפשר לטעות מהרגשת דם להרגשת עד לכן אפי' בלא ארגישה דם א"א לטהר מדאורייתא דאימור ארגישה וכסבורה הרגשת עד הוא ומ"מ אין לומר רק דהוי ספק אימור ארגישה כו' דדי בזה דמש"ה לא אמר שמואל רק בדקה קרקע עולם כו' מיהו כ"ז לרב ירמי' אבל לרב אשי [לדעת התוס'] י"ל דאין בזה אפי' ספק דאורייתא ומ"מ נקט בדקה קרקע עולם ולא נקט בדקה א"ע בעד הבדוק כדי להשמיענו דטהורה לגמרי אפי' מדרבנן שזהו דוקא רק בקרקע (ואע"ג שי"ל ג"כ בבדקה א"ע בדבר שאינו מקבל טומאה דה"ל כקרקע מיהו י"ל דוקא גבי כתם אמרינן דדבר שאינו מקבל טומאה אינו מקבל כתמים אבל במוצאה ע"י בדיקת עד אף שלא הרגישה לא אמרינן כן) אך קשה דממ"נ לפרש"י דלרב אשי

שמואל לא איירי בהרגשה א"כ ממילא קם דינא דלא בעינן הרגשה ולהתוספות והרמב"ן והרשב"א דלרב אשי ג"כ מצריך שמואל הרגשה א"כ משמע דטעמא דכתמים טהורים משום דלא ארגישה וס"ל דבדקה קרקע עולם ה"ל ודאי מגופה אתי וטהור רק משום שלא הרגישה כמ"ש בתה"א והקצר סוף שע"ד וא"כ מבואר דאפי' בכתם כזה טהור לגמרי כשנמצא על דבר שאינו מקבל טומאה אע"ג דודאי מגופה קא אתי א"כ מה בין זה לבדקה א"ע בדבר שאינו מקבל טומאה וא"כ קשיא לרב אשי ג"כ אמאי לא אמר שמואל דינו בבדקה א"ע בעד הבדוק שהוא מדבר שאינו מקבל טומאה אעכצ"ל לרב אשי ג"כ דבכה"ג יש בו חששא דאורייתא דאימור ארגישה וכסבורה הרגשת עד הוא אפשר לדחות דהא י"א אפי' כתם גמור על בשרה א"צ שיעור ועכ"פ בבדיקת עד אפי' יהי' כתם א"צ שיעור כמו אפי' בקינוח א"כ כמו שחלוק מדין כתמים לענין שיעור כגריס ועוד ה"נ חלוק לענין דבר שאינו מקבל טומאה:

ותדע דהא קנחה א"ע בעד הבדוק ס"ל להכו"פ דטהורה מדאורייתא וא"כ אמאי לא אמר שמואל קנחה א"ע בעד הבדוק אלא צ"ל דאמר בדקה קרקע עולם כדי להשמיענו דטהורה לגמרי משא"כ בקנחה א"ע בעד הבדוק אף שלא הרגישה ואפי' העד מדבר שאינו מקבל טומאה מ"מ טמאה רק מדרבנן וא"כ גם בבדקה א"ע בעד הבדוק י"ל הדין כן:

קיצור שי"ל דלרב ירמיה מדפתי בבדקה א"ע בעד הבדוק אף שלא הרגישה י"ל דגם לשמואל ה"ל ספיקא דאורייתא אבל לרב אשי לפירוש התוספות י"ל דטהורה מדאורייתא:

ט ומיהו יש כמה גווני דלא מחמירין לומר אימור ארגישה וכסבורה כו' הא' כמ"ש הכו"פ סי' קפ"ג והיינו דוקא בבדיקה שהכניסה העד לפרוזדור בזו אמרינן אף דהרגישה תולה הדבר בעד כנ"ל אבל אם קינחה א"ע בזו לא אמרינן הרגשת עד הוא לכך דייק הרמב"ם ובדקה ומצאה דם לפנים בפרוזדור לאפוקי דאם יצא דם לחוץ וקינחה א"ע בזו לא שייך הרגשת עד הוא עכ"ל וכן משמע מדפרש"י דנ"ז ע"ב דאימור הרגשת עד הואי שציערתה בדיקת העד וזה אינו שייך גבי קינוח רק גבי בדיקה בחורין ובסדקין כו'. וצ"ל דס"ל לרש"י דהרגשה דמצריך שמואל היינו הרגשת שנפתח החדר (ובאמת שכ"ד הפנ"י וכן הכריע הס"ט) מש"ה א"א ליפול טעות מהרגשה זו על הרגשת עד אא"כ ציערתה בדיקת העד והיינו דוקא כשמכנסת העד בעומק אבל לפ"ד מהרשש"ך בשב"י סי' ל"ט ותשובת נ"ב סי' נ"ה] דהרגשת זיבת דבר לח נמי נקרא הרגשה שתרגיש בבשרה א"כ אפילו לא ציערתה בדיקת העד ואפי' בקינוח יש ליפול טעות מזה על זה אלא דמ"מ אין לחוש לזה דאין לנקוט כל החומרות יחד לתפוס החומרא דהרגשת זיבת דבר לח נק' הרגשה שרוב

האחרונים לא ס"ל כן ולהחמיר עוד דאפי' לא הרגישה זיבת דבר לח ג"כ אמרינן ארגישה וכסבורה הרגשת קינוח העד הוא דכולי האי ודאי אין להחמיר הב' ע"ד שכתבתי לעיל בשם הגאון מהו' גבריאל בשב"י סי' ל"ו. הג' מ"ש בשב"י סי' מ"א (ד"ע ע"ד) היכא שהרגישה תחלה דבר לח וזיבה בא"מ כו' וא"כ כשאח"כ בדקה א"ע כו' אין לומר דבשעת בדיקת העד היה הרגשה כו' ע"ש אלא דלמ"ד דהרגשת זיבת דבר לח הוי הרגשה הרי הרגישה זיבת כו' אך השב"י ס"ל דזה אינו הרגשה הד' מ"ש השואל בפסקי מהרא"י סי' מ"ז הואיל ותמיד רואה בלא הרגשה אין סברא לומר לעולם הרגשת עד הוא ומהרא"י שם כ' ע"ז אין נראה דרואה מחמת תשמיש נמי אינה מרגשת דאי מרגשת דנפתח החדר פשיטא דטמא אלא אמרינן הרגשת שמש אף ע"ג דבכל פעם בלא תשמיש אינה רואה כלום בלא הרגשה וחשיב ליה ספיקא דאורייתא בלא הרגשה עכ"ל ובשו"ת שב"י סס"י מ"א פקפק ע"ז והנה הרז"ה כ' בהשגותיו על הבעה"נ להראב"ד בשער הספירה והבדיקה אות ה' דרואה מחמת תשמיש ראיית הרגשה היא ולא ראיית בדיקה וכאותה ששנינו היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי הביאו אאזמו"ר נ"ע בסי' קפ"ז סק"ב. וזה היפך מ"ש מהרא"י דרמ"ת נמי אינה מרגשת כו' וכן משמע בגמרא גבי נמצא על שלה אות יום דאמרינן לעולם דארגישה כו' ואעפ"כ בדאיכא למיתלי תלינן א"כ בכה"ג י"ל מיירי ג"כ הברייתא דס"ו דהרגישה בשעת תשמיש ואעפ"כ כשלא נמצא על ראש המכחול אמרינן דמן הצדדים הוא ותלינן ההרגשה דהרגשת שמש הוא ומהרא"י צ"ל דלא ראה ד' הרז"ה וא"כ לפ"ז מובן דמה שדחה מהרא"י סברת השואל מהך דרמ"ת אין זה דחיי כלל לסברת הרז"ה גם לכאורה ראיה להשואל מהא דאם רוב ימיה בהרגשה כו' ה"נ כיון שתמיד רואה בלא הרגשה זהו ראיה שלא הרגישה ה"ה יש לספק באומרת דברור לה שאין זה רק הרגשת עד שמא י"ל דנאמנת דאע"ג דשייך בזה טעות מ"מ כיון שאומרת שברור לה י"ל דנאמנת כעין שמצינו רפט"ו דיבמות גבי החזיקה היא מלחמה דאף במקום ששייך לומר בדדמי יש סברא דנאמנת לומר שלא אמרה בדדמי וכ"ש הכא דבלא"ה אין ברור סברא זו דתלינן להחמיר בהרגשת עד וגם אולי דומה למ"ש רמ"א בהג"ה בש"ע סי' קפ"ז ס"ו אם אמרה ברי לי שאין דם זה בא מן המקור נאמנת וטהורה עכ"ל:

קיצור:

בקינחה א"ע ס"ל להכו"פ דאם לא הרגישה טהורה מדאורייתא לשמואל גבי קרטין לא אמרינן כסבורה כו'. דעת השואל בפסקי מהרא"י סי' מ"ז הואיל ותמיד רואה שלא בהרגשה אין סברא לעולם לומר הרגשת עד הוא:

מהדורא קמא] שאלה אשה שבדקה עצמה בעד הבדוק שהכניסתו בפנים ומצאה עליו דם אך לא הרגישה כלל דהיינו שלא הרגישה כלל תחלה שזב ממנה לחלוחית מה דינה אם טמאה מדאורייתא או לא ואת"ל דטמאה מדאורייתא. אם לא הכניסה העד בעומק בפנים רק קנחה עצמה בו בעובי כותלי בית הרחם ומצאה דם מהו:

תשובה ברפ"ח גרסינן ת"ש עד שהוא נתון תחת הכר ונמצא עליו דם עגול טהור משוך טמא ה"ד אי דארגישה עגול אמאי טהור אלא לאו דלא ארגישה וקתני משוך טמא לא לעולם דארגישה ואימור הרגשת עד הואי שציערתה בדיקת העד) משוך ודאי מגופה אתיא עגול טהור ולכאורה משמע מזה דבלא ארגישה טהורה אף במשוך דודאי מגופה אתיא דאין לומר דכמ"כ בלא ארגישה טמאה במשוך משום דאמרינן דבודאי ארגישה אלא דטעתה וכסבורה הרגשת עד הוא:

דא"כ אמאי לא משני ואיבעית אימא לעולם דסברה דלא ארגישה ואימור טעתה וארגישה וכסבורה הרגשת עד הוא. דא"ל דבאמת הכי משני דלא משמע כן מלשון דארגישה. ומלשון הואי וכן משמע להדיא מפרש"י מדכ' ועגול להכי טהור כו' וטעמא רבא איכא במילתא דכיון דאפי' ארגישה ממש תלינן לקולא היכא דאיכא למתלי ולומר דהרגשת עד הואי והיינו משום דבחזקת טהרה עומדת א"כ כ"ש שלא נחמיר עליה בדלא ארגישה לומר דהרגישה וטעתה כיון דבחזקת טהרה עומדת למה לנו להחמיר עליה מלבנו מספק. מיהו יש לדחות דבכה"ג לא שייך לאוקמי אחזקה כיון דאתרעי שהרי דם לפניך. דאל"כ משוך נמי אמאי טמא מדאורייתא נהי דודאי מגופה אתיא מ"מ כיון די"ל דהרגשת עד הואי ה"ל ספיקא ונוקמי אחזקת טהרה א"ו היכא דודאי מגופה אתיא לא מוקמינן אחזקה לענין הרגשה משום דאתרעי חזקתה א"כ בדלא ארגישה נמי כיון שי"ל דארגישה וכסבורה הרגשת עד הוא לא מוקמינן אחזקה כיון דודאי מגופה חזיא:

ב ואין להקשות דהא מהלול ולחוץ טמאה מספק לבד לפ"ד הרמב"ם וא"כ נוקמי אחזקת טהרה לענין הרגשה עכ"פ כיון דלאו מגופה חזיא בבירור ר"ל דמספקא לן שמא, מהעליה בא הדם. וא"כ כיון דא"ל נמי דלא ארגישה ה"ל לוקמא אחזקת טהרה וי"ל דמ"מ מיקרי אתרעי חזקתה כיון דטמאה מספק עכ"פ ואפשר שמכאן הוכרח הרמב"ם לומר שחזקת הדם שבא בהרגשה והיינו מהאי טעמא דאל"כ מהלול ולחוץ הוי ס"ס ואפי' ארגישה אמאי טמאה אימור הרגשת עד הואי הרי ספק א' ואימור מהעליה הוא א"ו צ"ל דבודאי חזקת הדם שמרגשת בו ולהכי היכא דודאי מגופה אתיא טמא אע"ג שי"ל דהרגשת עד הואי לא אמרינן כן. אלא דהיכא דאיכא למימר דמעלמא אתיא הדם אז טהורה משום

דבחזקת טהרה עומדת ואז תלינן ההרגשה דהרגשת עד הואי ולפי"ז אפי' לא ארגשה טמאה כיון שי"ל דהרגשת עד הואי אמרינן כן מה"ט שחזקת הדם שמרגשת בו:

ג והנה לא מיבעי לפרש"י שבתוס' ד"ג ד"ה מרגשת דפי' להדיא כן טעמא דשמאי בלמפרע דקסבר הואיל ואשה מרגשת בעצמה ומה שעכשיו לא הרגישה כסבורה הרגשת עד הוא אלמא דהך סברא מדאורייתא הוא דהא לתי' זה אין אנו צריכים לתי' דחז"ט ע"ש בתוס' בגליון (ומיהו לפמ"ש התוס' שם תחלה דלהני לישני נמי צריך טעמא דהעמד אשה על חזקתה אין ראיה כ"כ דסמכינן אהך סברא מדאורייתא לענין למפרע לפ"ד רש"י ג"כ) וא"כ אמאי אינה מטמאה למפרע מדאורייתא כיון דעכשיו לא הרגישה ג"כ. א"ו צ"ל דתלינן דהרגישה בודאי וכסבורה כו' ולפי"ז מוכח מכאן דאמרינן מדאורייתא דבודאי ארגשה אלא דכסבורה כו' ולא דמספקא לן דאל"כ אכתי ה"ל לטמא למפרע מספק עכ"פ הואיל ואין שייך לומר בודאי אשה מרגשת כו' ואמנם אף גם להתוס' שם דפליגי על רש"י וס"ל דלשמאי לעולם אינה חוששת בהרגשת עד. ר"ל דלא אמרינן דטעתה כו' ואפשר דהלל נמי ל"פ עלי' דהא ל"פ עלי' לחולין מ"מ י"ל דהיינו דווקא לענין ההרגשה דמיירי התם שהוא הרגשת עקירת הדם מהמקור דבהרגשה זו ס"ל לשמאי שאין שייך לטעות מבדיקת עד ומ"ר להרגשה זו אבל בהרגשה המעכבת בנדה דהיינו אפילו הרגשת זיבת דבר לח י"ל דמודו התוס' שיכולים לטעות ובהכי א"ש הא דאמרי' רפ"ח אימור הרגשת כו' ואין אנו מוכרחים לומר דשמאי פליג על כל הני מתני' ועוד דגם הלל י"ל דס"ל כשמאי מדאורייי' והא דאמר כסבורה הרגשת מ"ר היא היינו מדרבנן כו' כמו ענין כותלי ב"ר העמידוהו וא"כ לפ"ד התוס' להלל נמי לא חיישינן מדאורייי' דטעתה בהרגשת עד כו' (את"ל דלהאי תי' לא צריכא לשינויי דחז"ט) וא"כ יהיה קשיא על שינויים דרפ"ח אלא ודאי יש לחלק כמ"ש דלגבי הרגשת דבר לח יש לטעות טפי:

ד ועוד נלפע"ד ראיה לדין זה מהך סוגיא גופא דרפ"ח דאמרינן התם דנ"ח ריש ע"א לא מיבעי גלימא כו' והשתא את"ל דבעד הבדוק בלא הרגשה טהורה מדאורייי' קשה דה"ל לשמואל לאשמעינן דין זה בבדקה בעד בדוק דודאי מיבדק שפיר דטהורה מדאורייתא בלא ארגישה והוי רבותא טפי דאפי' בבדיקה טהורה מכ"ש בישבה ע"ג קרקע. ובשלמא לרב אשי דלהכי נקט קרקע משום דבכה"ג טהורה מדרבנן משא"כ בבדקה אפילו בדבר שאינו מקבל טומאה מ"מ י"ל דטמאה מדרבנן כיון דכבר היה על בשרו כמ"ש רבינו במהדו"ב אבל לר"י דבאמת טמאה מדרבנן ושמואל ל"ק אלא דטהורה מדאורייתא א"כ ה"ל לאשמעי' רבותא טפי בבדקה עצמה בעד הבדוק ולא הרגישה כו' א"ו דכה"ג טמאה מדאורייתא ג"כ:

ה אלא שמ"מ אין ראיה מכאן רק שאינה טהורה מדאוריי' אבל מ"מ י"ל דטמאה מספק לבד מדאורייתא ולהכי ל"ק שמואל בבדקה בעד כו' משום דר"ל טהורה ממש מדאורייתא וז"א אלא בבדקה קרקע עולם וישבה עלי' כו':

זה כתבתי בשנת תקפ"ה ועמ"ש מזה תשובה ארוכה בקיץ תר"ט בעזהש"י ושם נת' דהעיקר יותר דהרגשת זיבת דבר לח אינו נקרא הרגשה:

סימן ק

בגמרא הרואה כתם אמר שמואל בדקה קרקע עולם וישבה עליה ומצאה עליה דם טהורה. שנאמר בבשרה עד שתרגיש בבשרה ומשמע לכאורה בגמרא דאפי' מוצאה ע"י עד הבדוק אם ברור דלא ארגישה טהורה. שהרי פריך ע"ז מדין עד שהיה נתון תחת הכר כו' אלא לאו דלא ארגישה וקתני משוך טמא הרי משמע דאפי' משוך דמוכח שבא מהמקור עכ"ז כיון דודאי לא הרגישה ראוי שיהיה טהור:

ומיהו יש לדחות דהתם אפילו משוך אינו בירור גמור שודאי בא מהמקור דהא גבי כתם שמוצאה בחלוקה אפי' משוך טהור וכיון דאינו ודאי גמור לכן פריך ואי דלא ארגישה נימא שמעלמא הוא כיון שהעד היה נתון תחת הכר ואעפ"כ לפ"ד רוב המפרשים דמפרשים דהרגשה גזה"כ הוא י"ל אפילו בעד הבדוק כן וכ"ה בתשו' מהרמ"ל סי' ב' גבי למה תחמיר לבדוק שאפי' יצא ממנה דם כו' ע"י בדיקה כו' אינה אסורה אלא מדרבנן כו' ע"ש דהיינו כשאינה מרגשת ובכו"פ רס"י קפ"ג העלה דהוא דאורייתא משום דאמרינן דארגישה וכסבורה הרגשת עד הוא וכן הביא אאזמו"ר ז"ל בק"א רס"י קפ"ג סק"ג בשם המשמרת הבית ולפ"ז ג"כ אם ברור לנו שלא הרגישה ולא שטעתה ה"ל רק מדרבנן ובתשובת שב"י סי' מ"א בתשובת הגאון מהו' ליב ממענץ אחר שפי' דרב אשי לפרש"י ס"ל דשמואל לא איירי בהרגשה כלל מ"מ לפירוש התוספות והרמב"ם דס"ל דטעמא דשמואל משום הרגשה ואי לא ארגשה טהורה מן התורה צריך ביאור הא דתנן פרק כל היד משל משלו חכמים כו' דקשה במאי מיירי כל הנך אי בדארגשה כו' וצ"ל דדם המקור טמא אע"ג דלא ארגישה דאימור ארגישה ולאו אדעתה עכ"ל וביאור קושייתו דלכאורה אינו מובן דהא י"ל לעולם דמיירי בארגישה ממש ואעפ"כ מהלול ולחוץ הוי רק ספק או אפילו טהור לגמרי דאימור הרגשת עד הוא וכמו דמשני בגמ' רפ"ח על נמצא על שלה לאחר זמן כו' אבל ענין קושיא זו ביארה אאזמו"ר ז"ל וז"ל וגם כולה סוגיא דמן הלול ולפנים או לחוץ לא א"ש לשמואל דהא שחתה ונזדקרה קודם בדיקה והרגשת עד עכ"ל ור"ל דא"כ א"א לתרץ דמיירי לעולם בדארגישה כששחתה דא"כ אמאי מהלול

ולחוץ אינו טמא ודאי דהרי א"א למתלי בהרגשת עד דהא שחתה ונזדקרה קודם בדיקה והרגשת עד ומטיבותיה דמר אמינא שיש להעמיד סוגיא זו גם כשמואל בכמה גווני הא' י"ל דמיירי בחרשת ושוטה שפקחות מתקנות אותן כמו שמבואר במשנה ר"פ כה"י ובטוש"ע סי' קצ"ו ס"ח והרי הפקחות אינן יודעות אם הרגישו החרשת והשוטה או לא ובכה"ג הוא דאמרינן שחזקת דם המקור שבא בהרגשה משא"כ גבי פקחת שמצאה דם ולא הרגישה מנ"ל להחמיר ולומר ארגישה ולאו אדעתה כסברת הגאון ממעץ זה אין הכרח כלל משם. הב' י"ל דמיירי באשה שרוב ימיה בהרגשה דאז אמרינן אימור ארגישה ולאו אדעתה כמ"ש בגמ' ר"פ הרואה כתם הג' י"ל בענין אחר והוא דלכאורה יש עוד קושיא גדולה לשמואל כיון דמן התורה אם לא הרגישה טהורה א"כ אמאי גבי בדיקת הזבה בעינן לר' יהושע ורע"ק בדיקה בכל יום ולר"א תחלתן וסופן הא מאי איכפת לן דכיון דלא הרגישה אף שלא בדקה א"ע ויוכל להיות שראתה דם. עכ"ז דם זה טהור הוא לגמרי כשאר דם טהור וא"כ כל שישבה הזבה שבעה ימים ולא הרגישה טהורה ודוחק לומר משום דלמא ארגישה ולאו אדעתה דעל יום א' לבד אין לומר כן ובפרט אם תתן דעתה ע"ז וראיתי בהשגות הרז"ה על ספר בעה"נ בשער הספירה והבדיקה ס"ג וז"ל וכבר ראינו מקצת החכמים שכתבו דכל לבעלה לא בעיא בדיקה כללא הוא וכל הבדיקות לענין טהרה נאמרו אבל לבעלה דיה בהרגשה בטומאתה ובטהרתה והם מסייעים דבר זה ממעשה דרבינא דאיעסק ליה לבריה בי רב חביבא כו'. כדאי' פב"ת דנדה דס"ו סע"א ולא נתכוונו לנו הדברים עכ"ל. ועיין בתה"א בית שביעי שער הפרישה דקס"ו ע"א דשם שאני דבדין תבעוה לינשא ונתפייסה שצריכה שבעה נקיים הקילו וע"ש בבד"ה ומ"ה עכ"פ בכל רואה ודאי צריכה בדיקה ממש לכל מר כדאית ליה ואע"פ שנתנה דעתה ולא הרגישה לא מהני כלל. והתירוץ ע"ז נראה דודאי מודה שמואל דבספירת שבעה נקיים סותר גם הדם שראתה בלי הרגשה משום דבעינן נקיים ממש מדם המקור והרי גדולה מזו כ' התוס' פרק בנות כותים דל"ז א' ד"ה דבר הגורם דענין יולדות בזוב שצריכה ז' נקיים הוא משום דדם טוהר נמי סותר גבי ז' נקיים ע"ש במהר"מ לובלין וכ"ה לשון הרמב"ן בהלכות נדה פ"ז הי"ח וז"ל ימי טוהר שראתה בהן אין עולין לה שימי ספירת הזבה צריכין שיהיו נקיים מכל דם הבא מן המקור עכ"ל וכ"מ עוד בתוספות שם דל"ז סע"א ד"ה רבא אמר הרי התוספות והרמב"ן מסבירים הענין כמו שכתבתי אמנם בסה"ת סי' צ"ז יש לשמוע דמסביר לה בענין אחר דגבי יולדות בזוב קודם שספרה ז' נקיים אין הדם נק' דם טוהר וכן מבואר ברש"י דל"ה סע"ב. והתורה לא טהרתו עד שתספור ז' נקיים ע"ש ברש"י ד"ה בהני מילי וד"ה ומשום הכי (אלא דמוסיף עוד הסה"ת דאפי'

ספרה ז"נ ולא טבלה ג"כ אינו נק' דם טוהר אפי' לבעלה וע"ז חלקו עליו כל הפוסקים כמ"ש בב"י סימן קצ"ד ובס"ט בשם מהרש"ל שוב ראיתי בפסקי רשב"ץ דדם טוהר אינו סותר ואינו עולה וכן משמע בהל' נדה להרמב"ן פ"ז הלכה י"ח אינן עולין כו' וכ"מ בחי' הר"ן דף ל"ז שכתב ול"ד לדם טוהר כו' אע"פ שאינו סותר אינו עולה כו' ובחי' הרמב"ן שם דלא גרע מימי טוהר כו' אינן עולין והא לא סתירה מקרי כו' אבל הרמב"ם ס"ל דסותר שאפילו ראתה יום א' סותר כל ז' וצריכה ז' נקיים אחרים וה"ט כדפרש"י ע"ש בהרמב"ם בהא"ב פ"ז ה"ה ואח"כ יהיה לה דם טוהר משמע מקודם שספרה ז"נ אינו דם טוהר והא דשם דין י"א כ' שאינו סותר ואינו עולה יש ללמוד מדברי הה"מ שם דין יו"ד וז"ל ויולדות בזוב שלא ספרה אין לה דם טוהר אם ראתה בתוך ימי טהרה בעודה סופרת כו' ואינו דומה לימי לידה שרואה בהן שאינן עולים ולא סותרים משום דהתם דם טמא קא חזיא עכ"ל נשמע להרמב"ם ביולדות בזוב שלא ספרה כל ז"נ אזי תוך ימי לידה שהוא תוך ז' לזכר ותוך י"ד לנקבה אינן לא סותרין ולא עולין אבל ראתה בימי טוהר סותר לגמרי כיון שלא ספרה עדיין ז' נקיים כו' וא"כ בזה חמור דם טוהר שאינו טהור משום שלא ספרה ז' נקיים יותר מדם לידה אף שלא ספרה ז' נקיים כו' דדם לידה שאני שהוא טומאת לידה ואינו שייך שיסתור רק שאינו עולה אבל כשרואה בימי טהרה והדם אינו דם טהרה משום שלא ספרה ז' נקיים גרע טפי וסותר הכל וראיתי בס"ט בחידושיו דל"ה ע"ב סד"ה בגמ' אמרו שכ' אמנם דרכו של הרמב"ם נסתרה ממני כו' יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא עכ"ל ולא דק כלל דאדרבה היא הנותנת דברואה תוך ימי לידה הדם שייך לטומאת לידה וכמ"ש המגיד שם ע"כ אין לו ענין שיסתור לספירת זיבה אבל לאחר ימי לידה בימי טוהר כיון שפסק טומאת לידה ה"ל ככל דין סופרת ז' נקיים שאם ראתה יום א' סותרת הכל. מיהו רש"י דל"ה סע"ב והתוס' דל"ז ע"א ד"ה דבר הגורם י"ל לא ס"ל כן אלא דגם ימי לידה שרואה בהן סותרים לגמרי ולא שאינן עולין לבד. ומתורץ בזה קושיית הס"ט בחידושיו דל"ז ע"א ד"ה דבר הגורם ואפשר שלזה רמז הה"מ באמרו פ"ז דין יו"ד זו היא שטת רבינו ור"ל דרש"י ותוס' י"ל לא ס"ל כן ועמ"ש מזה לקמן סעיף ד' והנה עכ"פ התוספות ודאי ס"ל דיולדות בזוב שלא ספרה וראתה דם בימי טוהר סותר הכל ולא כדעת הרמב"ן שאינו סותר ואינו עולה ומ"מ נקטו לשון שסותר כו' ולא כפרש"י כו') קיצור מה שהקשו על שמואל דבעיא עד שתרגיש מהמשנה נמצא בפרוזדור י"ל ג' תירוצים א' ע"ד הנזכר בש"ע סי' קצ"ו ס"ח. ב' דמיירי כשרוב ימיה בהרגשה ג' דמיירי במוצאה תוך ספירת ז' נקיים שי"ל דאז טמאה אף בלי הרגשה

וכמו ענין דם טוהר דסותר ביולדת בזוב אך לפרש"י אינו ראיה דלפרש"י שם אינו נקרא דם טוהר כלל. וכ"ד סה"ת וכ"נ דעת הרמב"ם פ"ז דין ה':

אבל להתוס' יש ראיה גם לשיטת הרמב"ן יש קצת ראיה. ואגב נתבאר שטת הרמב"ם בדין זה ע"פ ד' המגיד שם הלכה יו"ד ודלא כהס"ט שהקשה עליו והניח דבריו בצ"ע ומ"מ דעת התוספות ורש"י בזה י"ל הוא לא כהרמב"ם:

ב ונחזור לענינינו דהנה להתוספות דהטעם שדם טוהר סותר משום דבעינן נקיים מכל דם הבא מן המקור כמבואר בדבריהם דל"ז סע"א כנ"ל א"כ כ"ש וק"ו דדם טמא מן המקור שלא בהרגשה סותר בז"נ גם לשמואל וגם להרמב"ן והר"ן י"ל כמו דהתם כיון שהדם עצמו טמא לכך אינו עולה בספירת ז' נקיים כך י"ל גם ברואה שלא בהרגשה דמ"מ הדם עצמו טמא ולכך אינו עולה בספירת ז' נקיים (אלא אפי' לפי' הסה"ת ורש"י והרמב"ם דשם אין הדם טהור כלל מכ"מ כמ"כ הכא שהדם אינו דם טוהר י"ל דבודאי סותר לשמואל ג"כ בז' נקיים דעכ"פ אינו נקיים כלל ושמואל לא למד דבעינן הרגשה רק לאחותי לטומאה אבל כשצריכים להעלותה מטומאה לטהרה ע"י ספירת ז"נ י"ל דצריך נקיים ממש ואם ראתה דם אפי' שלא בהרגשה דינו כמו דם טוהר ביולדת בזוב שצריכה ז' נקיים דלהתוס' סותר לגמרי ולהרמב"ן והר"ן וסייעתם אינו עולה) [עי' מפתח ויש עוד לדמותו לדם הקושי דאע"ג דאינו סותר בז"נ עכ"ז ס"ל להראב"ד פ"ז מהא"ב דאינו עולה וכן איתא מזה בס"ט סי' קצ"ד סק"ד ד"ה נחזור לענינינו אלא דאין ספיקו רק אם היום עולה לז"נ או לאו אבל לשיסתור כל ז' משמע דלא מספקא ליה והיינו משום דמדמה רואה שלא בהרגשה רק לדם הקושי אבל לדם טוהר לא דמי דשאני דם טוהר דכ"ז שלא ספרה ז"נ דם טמא הוא כו' ולפע"ד עירוב פרשיות יש בדבריו דודאי לפרש"י וסה"ת היינו טעמא כנ"ל אבל להתוספות א"א לומר הטעם עד"ז דא"כ אין הבנה לדבריהם דל"ז ריש ע"א בד"ה דבר הגורם וא"ת כו' אע"ג דדם טוהר כו' ומהו הקושיא הא כ"ז שלא ספרה ז"נ אינו דם טוהר כלל כ"א דם טמא ממש ויותר מזה תמוה תירוצם כיון שאם לא ילדה כו' למה הוצרכו לכ"ז הרי גם עכשיו ממש דם טמא הוא וכדפרש"י דל"ה סע"ב והתורה לא טהרתו עד שתספור כו'. א"ו צ"ל דהתוספות מחולקים עם רש"י בטעמיה דקרא. דלרש"י הטעם דכ"ז שלא ספרה ז"נ אין הדם דם טוהר כלל כ"א הוי כדם זיבה ממש כמבואר ברש"י שם בהדיא ובאמת דלפ"ז אין שום מקום כלל לקושיית התוספות בדף ל"ז ע"א ד"ה דבר הגורם וכנ"ל אבל לפ"ד התוס' י"ל דלעולם כיון שילדה אתי הלידה להיות נחשב ימי טומאה וימי טהרה דלידה ואף שילדה בזוב מ"מ אין הזיבה מבטלת לגמרי חשבון דהלידה ול"ד לחשבון דנדה וזיבה שלאחר שנעשית זיבה גדולה אי אפשר

שתעשה נדה עד שתספור ז"נ בתחלה ודלא כהרמב"ם מ"מ הכא גבי לידה בהכרח חלה טומאת לידה גם על הזיבה שהרי אף אם ספרה ז"נ תוך י"ד לנקבה אינה טהורה עד י"ד ימי טומאה דלידה וא"כ בהכרח שחלה טומאת לידה על טומאת זיבה ופשוט הוא וכן לענין הקרבנות וא"כ ס"ל להתוס' דלכך א"א לומר שנעקר לגמרי ענין הדם טוהר קודם ספירת ז"נ דכמו שלא נעקרה הטומאה דלידה מחמת הזיבה שקדמה לה כך לא נעקר ג"כ ענין דם טוהר ולפ"ז הא דילפינן מקרא דיולדת בזוב צריכה ז"נ והיינו שדם טוהר סותר אין הענין כפרש"י שאינו נקרא דם טוהר כלל כ"א בדם זיבה אלא דאע"פ שהוא דם טוהר ולא דם זיבה עכ"ז סותר בספירת ז"נ כדם זיבה ממש ולפ"ז א"ש קושייתם ותירוצם בדף ל"ז א' ד"ה דבר הגורם (הג"ה ושוב ראיתי בס"ט סי' קצ"ד סק"ד בד"ה ולשון התוס' שהקשה על לשון התוס' דל"ז סע"א ד"ה רבא אמר וז"ל והא דאמרינן דבעינן ז"נ מדם לא צריכין אלא היכא דלא הוי זיבה כגון דם טהור ואפ"ה סותר לשטת התוספות שם ד"ה דבר הגורם עכ"ל מוכרח דמפרש דהתוספות בד"ה דבר הגורם מיירי שכבר ספרה ז"נ וזה אינו מובן וע"ש במהרמ"ל על התוס' כ' ר"ל דם טוהר של יולדת בזוב דאמר לעיל סוף דף ל"ה דסותר לרב דקאמר בשלמא לרב כו' ושם פרש"י בהדיא דמיירי קודם שספרה ז"נ ע"כ ד' הס"ט צע"ג). ועפ"ז י"ל דגם רואה שלא בהרגשה יש ללמוד מזה דסותר לגמרי בז"נ כמו דדם טוהר חשיב גורם מחמת שאם לא ילדה הויא זיבה מחמתו אף ע"פ שעכשיו ילדה כך י"ל דהדם שרואה שלא בהרגשה נמי נקרא גורם כיון שאילו הרגישה היה גורם טומאת זיבה עכשיו ממש ולא דמי לדם קושי כו' כמ"ש בתוס':

קיצור ביאור דברי התוס' דלא ס"ל כרש"י דגבי יולדת בזוב שלא ספרה וראתה בימי טהרה אין זה דם טוהר כלל וכשאר זבה שראתה תוך ז' נקיים אבל להתוס' אינו כן אלא כיון שראתה תוך ימי טהרה דלידה הלידה גורמת שבהכרח נק' דם טוהר ואעפ"כ סותר לגמרי ספירת הז"נ א"כ כמ"כ בשאר זבה דם שרואה שלא בהרגשה סותר לגמרי:

ג והנה כאשר כתבתי כן מצאתי בחוו"ד סי' קצ"ו סק"ג וז"ל ולפ"ז נראה במכש"כ אם בבירור ראתה דם בלא הרגשה בז"נ דסותרת כו' דהא עיקר בדיקה שהצריך רחמנא תוך ז"נ הוא משום דם שלא בהרגשה כו' עכ"ל. והביא ראיה לדבריו מהא דרע"ק דם ולא כתם כו' וזה אינו ראיה כ"כ אבל יותר יש ראיה ודמיון ברור מהא דדם טוהר לפ"ד התוס' ובתשובת בית אפרים חי"ד. סס"י מ"ח בד"ה שוב עיינתי השיג עליו ובמח"כ נעלם משניהם ד' הס"ט סי' קצ"ד הנ"ל שחקר ג"כ בזה ועכ"פ לפ"ד התוספות דל"ז הנ"ל נראה כדעת הח"ד דסותר לגמרי. אמנם לשטת רש"י דל"ה סע"ב וכ"ד סה"ת אין שום ראיה מדם טוהר דשאני התם דעדיין אינו דם טוהר כו' ואין לומר דסה"ת לשיטתיה אזיל

דס"ל דאפי' בשאר יולדות שלא בזוב עכ"ז דם היולדת שלא טבלה דמטמא לב"ה לח ויבש היינו אפי' לבעלה טומאת שבעה כדם נדה כמ"ש בסימן צ"ט וז"ל דמסתמא כמו שקרויין ימי לידה אפילו לאחר שבעה לזכר לטמא את הדם מן התורה עד שתטבול למה לא יהיו קרויין ימי לידה נמי לענין בעלה עד שתטבול עכ"ל הביאוהו הגמי"י פ"ז מהא"ב ואין כן דעת כל הפוסקים כמ"ש הרמב"ם שם פ"ז ה"ח ובמגיד משנה שם וכ"כ התוספות דמ"ב ע"א ד"ה בירידה וכ"כ רש"י שם והוא מוכרח בגמרא שם כדלקמן וכ"כ התוס' דל"ו ע"א ד"ה שבוע בתרא וז"ל ואע"ג דגורם לה טומאה מ"מ אינה נעשית בת נדה או זבה ולכשתפסוק טהורה מיד כו' וע' בס"ט סי' קצ"ד סק"ה שהאריך בזה ולכן להסה"ת כ"ש יולדת בזוב שלא ספרה אינו דם טוהר כלל אבל לפ"ד כל הפוסקים שחולקים עליו י"ל דיחלוקו ג"כ ביולדת בזוב שלא ספרה ויהיה ס"ל כהתוס' דהוא נק' דם טוהר אלא שגם דם טוהר סותר בז"נ. אך באמת זה אינו דלא קרב זא"ז דהא בדם היולדת שלא טבלה הוא פלוגתא דב"ש וב"ה דלב"ש הדם טהור מכל וכל ולכן גם לב"ה הענין שהדם טמא ומטמא אבל אינה אוסרה על בעלה אם תטבול כנ"ל משא"כ ביולדת בזוב שלא ספרה ז"נ הרי גם ב"ש מודו שצריכה ז' נקיים דווקא א"כ י"ל שפיר כפרש"י דכ"ז שלא ספרה ז' נקיים אינו דם טוהר כלל וכן רש"י פ' יוצא דופן דמ"ב סע"א גבי יולדת שירדה לטבול מטומאתה לטהרה ונעקר דם ממנה בירידה טמאה פי' דהיינו טומאת ערב משום משא ונגיעה ולא משום ראייה ע"ש בד"ה טומאה בלועה היא ובמ"ש עליו מהרמ"ל שם הרי דלא כסה"ת. אלמא דלאו הא בהא תליא וכנ"ל ודע דלכאורה יש ראיה לסברת סה"ת הנ"ל מהברייתא דל"ו ע"א וב"ה לשיטתן דמוקי לה ללוי ואיבעית אימא בשופעת כו'. וללוי עכצ"ל דב"ה מטמאי בכה"ג גם לבעלה ולא טומאת ערב לבד כמש"ש בגמ' דל"ה ע"ב איכא בינייהו שופעת כו' והיינו ודאי אפי' לבעלה וצ"ל דבאמת ללוי דשני מעיינות הן לכן היכא דלא נסתם הטמא ודאי אסורה גם לבעלה משא"כ לרב דמעיין א' הוא והתורה טמאתו והתורה טהרתו לכך שפיר דלבעלה טהרתו ביומו אלא דאסורה לו קודם שתטבול וטומאת הדם לבד ביומי וטבילה תלי רחמנא וכדמוכח מהברייתא דמ"ב ע"ב הנ"ל דאל"כ מאי פריך טומאה בלועה היא מאי שנא מכל הנשים שמטמאות בבית החיצון כו' קיצור:

שכן דעת הח"ד והב"א חולק עליו הערה בדברי סה"ת בדין יולדת בזוב שספרה ולא טבלה ואין כן דעת רש"י דמ"ב סע"ב בד"ה טומאה בלועה היא והתוספות שם ד"ה בירידה והרמב"ם פ"ו ה"ח:

ד והנה לשטת הרמב"ן והר"ן ופסקי הרשב"ץ דל"ה ד"ה יולדות בזוב דדם טוהר אינו סותר רק שאינו עולה לכאורה צ"ל ג"כ דס"ל כשטת התוספות דנק' דם טוהר אף שלא

ספרה עדיין ז' נקיים אלא דבהא פליגי על התוס' דלהתוספות אעפ"כ סותר ואינהו ס"ל דרק אינו עולה אבל את"ל דס"ל כפרש"י דכ"ז שלא ספרה אינו נקרא דם טוהר כלל וה"ל כדם זיבה אמאי לא יסתור לגמרי וכ"מ ממ"ש בחידושי הרמב"ן דל"ז ע"א בד"ה או דילמא בענין דם הקושי שאין דינו לסתור ואפי' יומו דדבר הגורם עכשיו סותר ולא דבר שטהור עכשיו וגורם בזמן אחר מיהו ודאי כיון דממעיין אחד אתי אינו עולה דלא גרע מימי טוהר דבתר לידה דאמרן לעיל לרב דאמר מעיין א' הוא אינן עולין והא לא סתירה מקריא אלא דבעינן נקיים מכל דם שבאותו מעיין עכ"ל וכ"כ עוד שם סד"ה והא דתניא וז"ל דלכולי עלמא לעלות נקיים בעינן ואפי' בתוך ימי טוהר כדאמרן לעיל עכ"ל ואי איתא דס"ל כפרש"י פשיטא שאין מזה שום ראיה לדם קושי דהכא אינו נק' דם טוהר משא"כ דם קושי לפ"ז יש להכריח שלדבריו ג"כ רואה שלא בהרגשה בז"נ הוא ממש כדין רואה בימי טוהר דבתר יולדת בזוב שלא ספרה אמנם הר"ן דל"ז סד"ה דבר המטמא סותר אחר שכ' ואיכא מ"ד כו' שהוא דעת הרמב"ן הנ"ל כתב והרמב"ם ז"ל פ"ז מהא"ב ה"י כתב דדם הקושי כיון דאינו סותר עולה למנין ז' נקיים ולא דמי לדם טוהר שאינו עולה דשאני התם שהדם טמא דביומי וטבילה תלי רחמנא וכדאיתא לעיל וכיון שגורם טומאה דרך ראייה אע"פ שאינו סותר אינו עולה דנקיים מראייה בעינן כו' אבל דם קושי כיון שהוא טהור לגמרי נקי מקרייא דה"ל כדם טוהר אליבא דלוי דאמר ב' מעינות הן שעולה עכ"ל והנה מ"ש שהדם טמא נ' דהיינו כדפרש"י וכ"ה לשון המגיד שם וז"ל ול"ד לדם טוהר דהתם ביומי וטבילה תלי רחמנא ויולדת בזוב שלא ספרה אין לה דם טוהר עכ"ל הרי כ' שאין לה דם טוהר אלא דמ"ש הטעם משום דביומי וטבילה תלי רחמנא אזלא לכאורה כשטת סה"ת דאילו לשא"פ הטבילה אינה גורמת לשלא יהי' הדם נק' דם טוהר לגבי בעלה וכנ"ל רק כשלא ספרה זהו הגורם שאינו דם טוהר כו' ומ"מ המגיד מחולק עם הר"ן דלהמגיד כיון דאינו נק' דם טוהר סותר מנינה לגמרי משא"כ הר"ן אע"ג דס"ל שאינו דם טוהר עכ"ז ס"ל בזה כהרמב"ן דאינו סותר רק שאינו עולה ועד"ז הוא דעת הרשב"א בתה"א בית ז' סוף שער ששי דקפ"ז סע"א בד"ה תניא בפרק בנו"כ כו' וא"כ לדבריהם אין מזה ראי' לרואה שלא בהרגשה דאדרבה י"ל דדומה לדם קושי שעולה ול"ד כלל לדם טוהר דיולדת בזוב שלא ספרה דשאני התם דלאו טוהר הוא כלל איברא די"ל להרשב"א והר"ן דס"ל דכשלא ספרה ז"נ דם טמא הוא אף לבעלה אמאי לא יסתור כל ז' כמ"ש המגיד ומקור סברא זו דאינו סותר רק שאינו עולה זהו מהרמב"ן בחידושיו ובהלכותיו ואיהו לשיטתי' דס"ל שהוא דם טוהר משא"כ לשיטתייהו אינו מובן דה"ל תרתי דסתרי וכ"ד הרמב"ם פ"ז הלכה ז' שאינו דם טוהר אלא כדם זיבה הוא ממש

ולכאורה אפשר לתרץ ולומר דמדמי לי' לימי לידה שרואה בהן דאע"ג דג"כ דם טמא הוא עכ"ז ס"ל דאינו סותר בז"נ רק שאינו עולה וכ"ד הרמב"ם שם ג"כ הי"א. וכ"ד הרמב"ן וכ"כ הר"ן בחי' דל"ז והרשב"א בתה"א דקפ"ז ע"ב מיהו התוספות דל"ז סע"א ד"ה רבא שכתבו וא"כ תסתור כו' ס"ל ודאי דימי לידה שרואה בהן סותרים לגמרי וכ"מ דעת רש"י בתשובה שהביאו התוספות שם ד"ה אבייי דרבי מרינוס דאומר אין לידה סותרת ולא קאמר נמי דעולה מכלל דס"ל דאינו עולה ולהר"ן והרמב"ן דרבי מרינוס מיירי אפי' בימי לידה שרואה בהן א"כ א"א לו לומר דעולה ואיך אפשר להביא ראיה מזה לימי לידה שאינו רואה בהן א"ו עכצ"ל דרש"י ס"ל דרבי מרינוס לא מיירי אלא בלידה שלא ראתה דם אבל אם ראתה דם לא גרע משאר דם שבלא לידה דסותר לגמרי ועמש"ל ססע"י א' שהס"ט תמה על הרמב"ם וכ' דרכו נסתרה ממני כו' וכתבתי ליישב ע"ש ולכאורה לרבא דמשווה מדותיו דכל שאינו סותר עולה א"כ בראתה בהן דעכ"פ אינו עולה ודאי דסותר ועי' בהרמב"ן שכ' לתרץ ולאביי ג"כ דאמר אינו עולה דוחק שיהיה כמ"כ בראתה שוה ללא ראתה ועוד דא"כ ללוי דל"ו ע"א אמאי הוצרך להעמיד הברייתא דוקא ביולדת נקבה בזוב וכ' רש"י דאי ילדה זכר א"א לה לספור שבעה כו' הוה מצי למימר כגון שספרה שני ימים קודם הלידה וביום הג' לספירה ילדה וראתה דם יום ההוא דאינו סותר ואינו עולה. ופסקה וספרה ה' ימים מימי לידה שלא ראתה בהן ואח"כ ביום השביעי ללידה חזרה וראתה הרי אפשר להעמיד הברייתא ג"כ ביולדת זכר בזוב א"ו ס"ל דימי לידה שרואה בהן סותרים לגמרי ולהעמידה בלידה שלא ראתה בה עד יום השביעי לא רצו להעמידה דלא שכיחא ועוד דס"ל אין פתיחת הקבר בלא דם ואפשר לומר בישוב דעת הרשב"א והר"ן עפמ"ש הרשב"א בתה"א דקפ"ז ע"ב וז"ל ותדע דאפי' בזבה גרידא דעלמא אם ראתה באמצע ספירה אי לאו משום טעמא, דאחר אחר לכולן לא היה סותר כו' עכ"ל ולכן גבי יולדת בזוב י"ל דלא שייך כ"כ הטעם דאחר אחר לכולן וע"כ אינו סותר ואינו עולה וצ"ע ועי' עוד בס"ט שם סי' קצ"ד סק"ד ד"ה נחזור על הראשונות שהביא עוד ראיה מחידושי הרמב"ן דנ"ב דס"ל דאע"ג שלא בהרגשה חזיתיה אין זה שימור כו' גם עוד י"ל משום הא דאיתא במשנה ס"פ בנות כותים אבל ימי הזב והזבה ושומרת יום כנגד יום הרי אלו בחזקת טמאה ע"כ אמרינן דלמא ארגישה ולאו אדעתה ע"ש ובהיות כן לפ"ז לדעת התוספות והרמב"ן שפיר יש להעמיד המשנה וסוגיא דחדר ופרוזדור דמיירי בדם שראתה בז' נקיים דאז סותר אף שראתה בלי שום הרגשה או עכ"פ שאינו עולה אותו יום במספר ז"נ:

קיצור. שמדברי הרמב"ן מוכרח ג"כ כמש"ל ס"ב לדעת התוס' אך מדברי הר"ן בחידושיו דל"ז סד"ה דבר המטמא ומדברי הרשב"א בתה"א סוף שער ששי משמע דאינו דם טוהר וכשטת רש"י אך יש להקשות עליהם א"כ מדוע אינו סותר ז' ויש ליישב בדוחק עכ"פ לשטת התוס' ולשטת הרמב"ן מוכרח דדם שראתה שלא בהרגשה סותר תוך ז' נקיים א"כ יש לתרץ המשנה והסוגיא דנמצא בפרוזדור גם כשמואל:

ה ולפ"ז מוכרח לומר דטעם דכתמים טהורים מדאורייתא לאו מהאי טעמא לחוד דלא ארגישה דא"כ מ"ט הם טהורים גם בז' נקיים מדאורייתא אלא דגזה"כ הוא דם ולא כתם כיון די"ל מעלמא אתיא וכמ"ש אאזמו"ר הגאון רס"י ק"צ והס"ט האריך בזה סס"י ק"צ ולפמ"ש יש ראיה מוכרחת לזה וכ"כ הח"ד סי' קצ"ו סק"ג לפרש הא דרע"ק דהוצרך לטעם דדם ולא כתם מיירי בכה"ג לטהר תוך ז"נ וגם מ"ש רז"ל עוד מדשורפים שיריים דתוך שיעור ווסת בגמ' ד"ו ודף ס' אף שלא היתה עדיין הרגשת עד מזה מוכח דלא כשמואל אינו הכרח גמור לפמ"ש הוא ז"ל עצמו שעכ"פ הדם טמא למ"ד מקור מקומו טמא אף אם לא הרגישה כלל א"כ שפיר ששורפין עליו את התרומה כו' אלא דקשה מסוגיא ד"ג ע"ב לשינוייא דטעמא דשמאי משום פרי' ורבי' והלל ופרי' ורבי' מי קאמינא ושמאי לטהרות נמי לא דא"כ לבו נוקפו ופורש איך יהי' לבו נוקפו כיון דהחשש לטהרות הוא שמא ראתה ולא ארגישה ובכה"ג לגבי הבעל טהורה וצ"ל משום דטמאה מדרבנן לגבי בעלה ג"כ בלי הרגשה והנה הס"ט סס"י ק"צ כ' דרש"י ותוס' ס"ל דלית הלכתא כשמואל ואחד מן הטעמים הוא משום דלשמואל טעמא דכתמים משום דשלא בהרגשה אתיא ואילו לר"ל טעמא אחרינא משום דתלינן דמעלמא אתיא כו' ולפמ"ש נדחה ראיה זו דלשמואל נמי צ"ל כן דאפילו היכא דלא שייך טעמא דהרגשה מ"מ אין בכתמים רק איסור דרבנן וה"ט משום די"ל דמעלמא אתיא כנ"ל וכמו דמסיק שם הס"ט לדעת הרמב"ם דתרתי בעינן מן התורה חדא שתהא יודעת ודאי דמגופה אתיא וגם שתרגיש בבשרה כו' ע"ש מש"ה אף בענין שא"צ הרגשה מ"מ כתמים רק דרבנן וכ"כ אאזמו"ר רס"י ק"צ:

קיצור שבזה יתורץ דגם לשמואל צריך בכתמים לטעם דרע"ק דם ולא כתם דהיינו דלמא לאו מגופה חזיתיה והיינו כדי לטהר אף בז"נ אף דאז א"צ הרגשה:

עוד נפ"מ לשמואל כגון גבי בדקה א"ע בעד הבדוק והניחתו תחת הכר עגול טהור אע"ג דארגישה זהו משום דם ולא כתם וכן בדקה א"ע בעד שאינו בדוק והניחתו בקופסא ומצאה עליו דם אפי' כגריס ועוד ומשוך טהור מדאורייתא לר' חייא ולשמואל היינו

אפילו דארגישה כמ"ש במ"א וא"כ ע"כ צריך להטעם משום דם ולא כתם ור"ל דאימא על העד היה:

סימן קא

משנה ר"פ יוצא דופן ד"מ ע"א ומטמאין בכל שהוא אפילו כעין החרדל ובפחות מכאן בגמרא דמ"ג ע"ב מבואר דקאי על הרואה שכבת זרע או זיבה וכ"כ הרמב"ם בפי' המשנה וז"ל ואמרו ומטמאין בכל שהוא רומז אל שכבת זרע ואל הזוב כו'. וכ"כ הרע"ו בפי' המשנה וכ"מ בתוי"ט שם וכ"מ באגודה ר"פ יוצא דופן סי' י"ט דגבי כל הנשים מטמאות בבית החיצון לא כתב ומטמא בכל שהוא ואח"כ כ' דיני בעל קרי אז כ' ומטמא בכל שהוא ולפ"ז בדם נדה לא נתבאר בהדיא במשנה דמטמאין בכל שהוא כעין החרדל ולכאורה מימרא דר' זירא פב"ת דס"ו ע"א בנות ישראל הן החמירו על עצמן שאפילו רואות טפת דם כחרדל יושבות עליו שבעה נקיים משמע לכאורה דגם זה מכלל החומרא שאפילו ט"ד כחרדל יהיה טמא. אך א"א לומר כן דא"כ הא דאמרינן בגמרא פכה"י דט"ז ע"ב ליחוש שמא תראה ט"ד כחרדל בביאה ראשונה ותחפנה שכבת זרע כו' ומדוע ניחוש אם אפי' ראתה ט"ד כחרדל אינה טמאה רק משום שהחמירו על עצמן וע' בהרא"ש ר"פ תינוקות סי' א' א"ו משמע דטמאה מדינא מדאורייתא וכ"כ תר"י פ"ה דברכות גבי מימרא דר' זירא הנ"ל ונראה שמפרש בפשיטות דמש"כ במשנה ומטמאין בכל שהוא קאי גם על ראיית נדה. אלא דדבריו שם צ"ע מ"ש דגם במראה כעין החרדל טמא וזה לא נתבאר בשום מקום. והרב"י הביאו סס"י קפ"ג. ולא העיר ע"ז וממ"ש הב"י שם בשם רבינו ירוחם כי לא החמירו אלא בדם היוצא מגופה כו' משמע לכאורה דגם זה שמטמאה בט"ד כחרדל הוא מכלל החומרא מיהו זה אינו דבפירוש כתב רי"ו להפך בנתיב כ"ו ח"ב שכ' על מימרא דר' זירא כ' הר"ש ז"ל וליכא למימר דהא אתא לאשמעינן דמדאורייתא דם טפה כחרדל לא מטמא והן החמירו דמטמא דהא אפילו מדאורייתא אשה מתטמאה בראיית דם כל שהוא כדתנן מטמאין בכל שהוא ואפילו כעין חרדל ובפחות מכאן אלא אראייה אחת כו' עכ"ל ע"ש וברס"י קפ"ג עמ"ש הטור משתראה דם אפילו כחרדל כ' הב"י משנה פרק יוצא דופן ומטמאין בכל שהן אפילו כעין החרדל ובפחות מכאן ובאמת אין מהמשנה ראיה מוכרחת כנ"ל ושוב ראיתי בס"ט סס"י קפ"ג סק"ד הביא דברי רש"י ר"פ כה"י דף י"ד ע"ב ד"ה א"ל רבי חייא אף אתה עשיתו כתם דאי ודאי ראייה הואי מגופה כדקאמר האמר פרק יוצא דופן דף מ' אפילו כעין החרדל ובפחות מכן הרי מפרש רש"י בפשיטות דקאי גם על ראיית נדה וזיבה. דאע"ג דקאי על

שכבת זרע וזב ה"ה דקאי גם על נדה ועוד כיון דלמשנתנו גם זב מטמא בכל שהוא וא"צ כחתימת פי האמה. א"כ מסתמא גם בזבה הדין כן. וכן מוכרח מהמשנה ס"פ הרואה כתם עגול טהור משוך טמא והיינו ע"כ בפחות מכגריס והיינו אפילו כחרדל וכן פרש"י דנ"ט ע"א ד"ה משוך כל דהו טמא דכיון דאמר משוך מגופה אתי ובמשיכה תליא טעמא אפי' בכחרדל טמא. וכ"מ שם בגמרא דנ"ח ע"ב גבי לדברי אין קץ כו' ופרש"י אפילו כחרדל טמאה כו' הרי אפילו גבי כתם היה סברא לומר כן אלא דא"כ אין קץ כו' מבואר בהדיא דברואה מגופה ט"ד כחרדל טמאה כו' וראיתי בתשו' שב"י רס"י ל"ח כתב אך המתניתין יש לדחות דמטמאין בכל שהוא ואפילו כחרדל כו' קאי רק על זב ובעל קרי כו' ונעלם ממנו המשנה דס"פ הרואה כתם הנ"ל ועיין בתשובתו סי' ל"ט סד"ה ועתה אבוא ליישב ובתשו' מהרשש"ך על דבריו בד"ה ובמה דדחה. הביאו דברי רש"י דמ"ב ע"א ד"ה ולטמא במשהו לראייה לא בעינן שיעורא כדאמרינן במתניתן לדם נדה ולזיבה ולקרי מטמאין בכל שהוא עכ"ל הרי רש"י מפרש בפשיטות המשנה ומטמאין בכל שהוא קאי על ראיית נדה ג"כ וכ"כ הרמב"ם רפ"ה מהא"ב וז"ל ומטמאה בכל שהוא אפילו ראתה טפת דם כחרדל הרי הוא כמי שזב ממנה דמים הרבה עכ"ל וכ' המ"מ ומ"ש ומטמאה בכל שהוא מפורש בהרבה מקומות עכ"ל והרמב"ן בהלכותיו רפ"א הנדה האמורים בתורה כל שראתה דם בבשרה ממקור דמיה בין שלא ראתה אלא טפה אחת כחרדל או פחות מיכן בין שהיתה שופעת כו' עכ"ל וז"ל הרשב"א בתה"ק בית שביעי שע"ד האשה שבדקה עצמה בעד הבדוק לה ונמצא עליו דם אפילו טפה כחרדל בין עגול בין משוך טמא כו' עכ"ל:

קיצור מ"ש ומטמאין בכל שהוא מבואר בגמרא דקאי על שכבת זרע וזוב וכ"כ הרמב"ם בפי' המשנה ולפ"ז בדם נדה לא נתבאר בהדיא דטמאה מדאורייתא בכל שהוא אכן רש"י דמ"ב, ע"א ודף י"ד ע"ב פי' דומטמאין בכל שהוא קאי ג"כ לראיית נדה. וכ"כ הרמב"ם רפ"ה והרמב"ן והר"י והר"ן ורי"ו והרשב"א וכן מוכרח בגמרא די"ו ע"ב ובמשנה ספ"ז וכ"כ מהרשש"ך בשב"י סי' ל"ט וכ"כ בפשיטות המ"מ והב"י:

ב אע"פ שבסי' קפ"ג סעיף ג' כתב בפשיטות דהאי ומטמאין בכל שהוא אפילו כעין החרדל ובפחות מכאן קאי בין על זב ושכבת זרע בין על נדה וזבה עכ"ז סס"י הנ"ל סעיף י"ב כ' דיש לפרש דענין חומרא דרבי זירא קאי מה שטמא בטפת דם כחרדל משום דבפרק יוצא דופן דמ"א ע"ב א"ר יוחנן מקור שהזיע כשני טפי מרגליות טמאה ודוקא תרתי אבל חדא אימא מעלמא אתיא פי' מן הצדדין וזה יאמר כאן דההמירו בנות ישראל אפילו טפת דם אחת כחרדל דאע"פ שאינה כי אם טפה אחת לא תלינן דמצדדין אתיא

עכ"ל הביאו הס"ט סי' קפ"ג סק"ד והסכים עמו וכ"מ לכאורה ממה שהעתיק האגודה בפרק יוצא דופן בתחלתו דין מקור שהזיעה כשתי טפות מרגליות טמאה לטומאת ערב ודוקא תרתי אבל חדא אימא מעלמא אתי עכ"ל ומאי נפקותא מזה עכשיו הא אין שייך טומאת ערב. אלא י"ל דאתי לאשמעינן שטפה אחת אפשר לתלות מדינא במן הצדדים ולכן גם בפרק תינוקות סי' ל"ט כ' וז"ל אמר רבי זירא נשים החמירו על עצמן אפי' רואות טפת דם כחרדל יושבות עליו שבעה נקיים עכ"ל ולא ביאר מהו החומרא אפ"ל דגם זה הוא מכלל החומרא דלא נתלה דמעלמא אתיא מן הצדדים ועד"ז אפשר לפרש דברי הראב"ד שהביא הרא"ש פרק תינוקות סי' ג' וז"ל ועוד אפילו ידוע שבא מן הצדדין הרי גזרו בנות ישראל כל רואה טפת דם כחרדל שיושבת עליו שבעה נקיים עכ"ל:

והרא"ש הקשה עליו ר"ז הוא דאמר כו' בסתם ראייה כו' אבל אם היה ידוע שבא מן הצדדים בזה לא החמירו כו'. ויש לומר דהראב"ד ס"ל כמ"ש הב"ח דאפילו בסתם ראייה הי' לנו לתלות דמן הצדדים אתיא ואעפ"כ החמירו לדונה כראייה מן המקור א"כ ה"ה שאין לסמוך על בדיקת שפופרת כו' וגם להרא"ש שהשיב עליו י"ל דבדיקת שפופרת שאני דחשוב ידוע שבא מן הצדדים אבל טפה כחרדל אין שייך לומר שידוע כו' רק שאפשר לומר שבא מן הצדדים כו' (מיהו י"ל טפה מרגליות הוא דם לבן שפיר י"ל מהצדדים בא אבל דם אדום אינו כן וכמ"ש במ"א ומ"מ בשגם לא הרגישה יש להקל שלא תבדוק ואין זה כמעלים עין מן האיסור דומיא דבדיקת הריאה. דהכא איכא כמה צדדים שמא מעלמא ודוגמת מש"ר גבי רמ"ת אזי חשוב צדדים ספק שקול וה"נ אף בלא רמ"ת בטפה א'. ב' כיון שיש לה חולי וריד הזהב שנסתם וממנו סובב הדם לכאן י"ל יותר דהוי ספק דלמא מוריד הזהב נמשך לורידין שבפרוזדור שלא ע"י המקור ג' ספק דהרגשה. ד' שאין אנו בקיאין במראה הדמים ה' שמא לא תמצא וע"י דחיקת העד תקלקל כו'):

ושוב ראיתי מכ"ז בס"ט סס"י ק"צ ס"ק צ"ה בד"ה ובשו"ת עה"ג סי' כ"ב שפי' כן דברי הראב"ד והרא"ש כמו שכתבתי וכתב שכ"כ הר"ן בתשובה סס"י מ"ט וז"ל ואע"פ שגזרו בנות ישראל על כל דם היינו לפי שאינן יודעות מאיזה מקום הדם בא אם מן המקור אם מן הצדדים אבל היכא דאתא ודאי מן הצדדים טהורה עכ"ל ור"ל דהא יש להקשות על לשונו לפי שאינן יודעות כו' דהא קיי"ל נמצא בפרוזדור חזקתו מן המקור וכפרש"י שהביאו אאזמו"ר הגאון נ"ע סי' קפ"ג דטמא טומאה ודאית, אלא צ"ל כיון שהוא טפה כחרדל שהוא דבר מועט מאד איכא למיתלי במן הצדדים ובשיש עוד ספק הסכים להקל:

קיצור הב"ח ס"ל דבטפה א' כחרדל אף שאם ודאי ראתה מן המקור טמאה מדאורייתא מ"מ מהסתם יש לתלותו במן הצדדים וע"כ אינה טמאה רק מחומרת בנות ישראל

והס"ט כ' שכ"מ מדברי הראב"ד ושגם לדעת הרא"ש והר"ן חשוב ספק ובשיש עוד ספק יש להקל:

ג אך הנה הס"ט בעצמו בסי' ק"צ ס"ק ס"ז בד"ה תשובה כ' וז"ל אלא דשם בתשו' הקשיתי על דברי הב"ח הנ"ל דס"ל דאם ראתה רק טפה א' כחרדל יש לתלות דמן הצדדים אתיא דא"כ קשה ממתניתין פרק כה"י בנמצא על שלה או על שלו אמאי חייבים בקרבן דהא איכא למיתלי דמן הצדדים אתיא כו' ומדלא יהיב שיעורא כל שהוא נמצא על שלה או על שלו חייבין בקרבן אפילו פחות משיעור גריס וא"כ ה"ה אפילו טפה א' כחרדל כו' עכ"ד ולפע"ד מוכח בהדיא בגמרא שם דטמאה נדה אפילו בפחות מכגריס מדקאמר ליה ר' חייא לרבי בדין בדקה א"ע בעד שאינו בדוק אי אתה מודה שצריכה כגריס ועוד א"ל אבל א"ל א"כ עשיתו כתם מוכח לר' חייא היכא דטמאה נדה א"צ כגריס ועוד וא"כ בעד הבדוק דטמאה נדה משמע ודאי שא"צ כגריס ועוד ורבי לא פליג רק בעד שאינו בדוק וצריך לדחוק ולומר דהתם מיירי בדארגישה. ע"כ לא מספקינן ליה בצדדין וג"ז אינו מיושב דהא היכא דאיכא למיתלי בדבר אחר תלינן ואע"ג דארגישה אמרינן כסבורה הרגשת עד הוא כמו שמבואר בגמ' רפ"ח בענין האשה שהיא עושה צרכיה ובענין עד שהיה נתון תחת הכר ובענין משנה זו גופא דנמצא על שלה לאחר זמן דאמרינן לעולם דארגישה וא"כ אם איתא דטפה א' מסתבר טפי למיתלי במן הצדדים כדברי הב"ח א"כ אע"ג דארגישה י"ל דטהור וכ"ש דאין חייבין בקרבן אפילו באות יום דאימור הרגשת שמש הוא והטפה מן הצדדים אתיא א"ו משמע כדברי הח"צ סס"י ע"ג שחלק על עה"ג אף במוצאה על העד קרטין קטנים כמו טיפין של זבוב אדומים ומובלעים בבגד כו' ומשמע בסוף תשובתו דס"ל שהוא איסור כרת יעו"ש והכי משמע פשט לשון הש"ע סס"י ק"צ שכתב והרי הן כראיות לכל דבר וקובעים וסת וראיית הב"ח סי' קפ"ג סי"ב ממקור שהזיע אינה מכרעת כלל דטיפי מרגליות שאני שהוא דם לבן וצלול כמ"ש רש"י שם וכן מוכרח בגמ' שם דאינו מהדמים הטמאים באשה כדפריך אילמא לטומאת שבעה חמשה דמים טמאים באשה ותו לא ובדם לבן י"ל שאין חזקתו כ"כ מהמקור שהרי הרא"ה בספר החינוך סי' ר"ז כתב שכל דם שאינו מאותן חמשה מראות הטמאים אינו בא מהמקור יעו"ש אך בתה"ד סס"י רמ"ו כ' וז"ל דלובן וירוק נמי מן המקור קאתי כדמוכח בפשיטות בכמה דוכתי פרק כל היד כו' עכ"ל וכ"כ בתשו' רמ"א סי' צ"ז שהביא הט"ז סס"י ק"צ וכדבריהם מוכח נמי מההיא דמקור שהזיע כו' מ"מ עכ"פ בזה לא נכחיש דברי הרא"ה דמראות הטהורים עבידי דאתו נמי משאר מקומות חוץ מהמקור משא"כ חמשה דמים הטמאים חזקתם מהמקור ודם העלייה מיעוטא הוא וגם י"ל מהעלייה ג"כ יש זב גם

שאר משקה שאינן ממראה דמים הטמאים כדמשמע בתוספות פכה"י די"ז ע"ב ד"ה ודם העלייה וכן מצאתי בשו"ת שב יעקב סי' מ"א בתשו' הגאון מוה' ליב שהיה ג"כ דאקטער וז"ל דלמא הליחה והטפות לא באו למקור אלא היו זבין מהגוף דרך הגידים של צוואר הרחם כו'. יען מה שאמרו חכמים שחזקת דם נדה או דם זיבה לבוא מן המקור היינו מדכתיב ממקור דמיה כו' משא"כ כאן ליכא חזקת דם כלל אלא חזקת הלובן כו' עכ"ל והביא דבריו ג"כ כאאזמו"ר הגאון נ"ע בקו"א דסי' קפ"ג בההג"ה סד"ה ע"ש בר"ן. המעורבת בליחות לא אמרינן שחזקתו מן המקור כו' ע"ש ובגמרא פכה"י די"ט ע"ב נהי דהיכא דקא משכחת כתם ירוק אמנא לא מטמאיתו ופרש"י דלא שכיח שיבוא דם ירוק מגופה ומעתה מובן היטב איך שאין ראיה כלל ממקור שהזיע לדינו של הב"ח גבי טפה א' כחרדל דהתם בטפה מרגליות כיון דהוא לבן וצלול ובלאו הכי אפילו הרבה טיפים כאלו אין חזקתו ממש מהמקור רק דספיקא הוי א"כ בהצטרף לזה מה שראתה רק טפה אחת תלינן דמהצדדים אתיא משום דטפה א' לבן שפיר יש לתלותו יותר במן הצדדים וג"ז בשני טיפין מטמאינן משא"כ בחמשה דמים הטמאים שחזקתם מהמקור אין זה שראתה טפה אחת כדאי להוכיח דמהצדדים אתי דרובא דמקור עדיף טפי מסברא זו (אך כשהמראה מסופק אם הוא געל או אדום י"ל כיון דם ירוק לא שכיח דמגופה שפיר יש לצרף בטפה א') וכמו דקיי"ל מן הלול ולחוץ ספיקו טמא ופרש"י די"ז ע"ב ד"ה ספיקו טמא ואע"ג דאיכא לאחזוקי בדם עלייה כו' ע"ש וכ"ש הכא גבי טפה א' שנמצא בפרוזדור אלא דאי להאי מדמית לה הוי רק טמא מספק. אבל י"ל שאין הדמיון שוה דשא"ה דאיכא הוכחה דאי מחדר אתא לא הוה אזיל בפרוזדור עד מן הלול ולחוץ כו' כדפרש"י שם. משא"כ הכא שנמצא במקום שדרך הדם להמצא רק שהוא טפה א' אין זה הוכחה כנ"ל וכ"כ הגאון ר"ל ז"ל בתשו' שב"י הנ"ל על רופא אחד וז"ל אם כוונתו שא"א לבוא איזו טפות דמים קטנות לבדן מן המקור. חוץ מכבודו לא דיבר נכונה כו':

סימן קב

בקשתי לא למנוע הטוב מאתי ולהשיב לי על שאלות אלו המבוארים במכתבא דנא כי להלכה למעשה הוצרכתי וזה יצא ראשונה האם יש לסמוך על מ"ש בסדרי טהרה בסי' קפ"ג סק"ד בחומרא דר"ז בענין טפת דם כחרדל שאעפ"י שמן הדין טמא בכ"ש והיינו בידוע שבא מן המקור אבל בספק תלינן להקל שמן הצדדים בא שאין דרך דם פחות מגריס ועוד לבוא מן המקור רק חומרא דר"ז הוא אפילו בטפת דם כחרדל לא תלינן להקל וכן פי' הב"ח בסי' הנ"ל והנה אחר העיון דבריו הם פליאה נשגבה מהגמ' די"ד ע"א נמצא

על שלו כו' ובגמ' וניחוש דלמא דם מאכולת וע"כ דאיירי מתניתין בפחות מגריס ועוד דאל"כ לא הוי מקשה הגמ' כלום דלמא דם מאכולת ואם כן אף לפי התירוץ אותו מקום בדוק הוא כו' נשאר הקושיא דנתלה דמן הצדדים אתיא כי המשנה היה עדיין קודם תקנת ר"ז ואפילו אם נאמר דההחומרא היה עדיין בימי המשנה מ"מ קשה אמאי חייבין בקרבן ועוד דבתקנת רבי לא נזכר האי חומרא דטפת דם כחרדל. ועוד קשה מגמ' שם ע"ב בבדקה בעד שאינו בדוק והניחתו בקופסא כו' דא"ל ר"ח לר' אי אתה מודה שצריכה כגריס ועוד כו' אף אתה עשיתו ככתם ולפי דברי בעל ס"ט אף בראייה מגופה צריך כגריס ועוד [דאל"כ] (הלא) נימא מן הצדדים בא באם אינו ידוע שבא מהמקור כנידון דהתם והראיה שהביא בעל ס"ט הנ"ל מהתוס' דנ"ב ד"ה בג' גריסין ומהגמ' שם אינה ראיה לפ"ד דהתם להכי צריך ג' גריסין וג' ועודות מצד שאנו מחלקים הכתם שראה אותו בג' פעמים וא"כ על כל פעם נתלה דממאכולת אתי כיון שאינו בבירור שבא מגופה ולכך צריך ג' שיעורין להוציא מדם מאכולת וזהו ג"כ כוונת התוס' שיש בו שיעור שאפשר לחלקם לג' ראיות דהיינו שכל ראיה יהיה יוצא מחשש דם מאכולת אבל לעולם היכא דחזאי מגופה אפילו בפחות מגריס לא תלינן בצדדין דרוב דמים מן המקור רק הראיה השניה שהביא בשם הב"ח מדמ"ב ע"ב במקור שהזיעה כו' ודוקא תרתי אבל חדא אימור מעלמא הוא ראיה נכונה לפ"ד דבדם מועט תלינן מן הצדדים לכן עלה בדעתי להכריע דבטפת דם כחרדל או פחות תלינן דמן הצדדים אתי אם לא שידוע שמן המקור בא אבל ביותר מכחרדל אע"פ שהוא פחות מכגריס דרך דם כזה לבוא מן המקור ובהכי יבואו דברי הגמ' די"ד על נכון וידוייק ג"כ לישנא דר"ז אפילו טפת דם כחרדל דזהו מכלל החומרא כו' אבל יותר מכחרדל לא תלינן בצדדים מדינא אפילו באין ידוע שמן המקור בא ולפי דברי בעל ס"ט היה לו לומר אפילו רואות פחות מכגריס ועוד ובהכי יבואו דברי הב"ח על נכון אבל לא דברי בעל סדרי טהרה במה שהוסיף דבפחות מכגריס הוא בכלל החומרא וכן פסקתי הלכה למעשה וטהרתי בפחות מחרדל בצירוף עוד ספק ועכשיו לבי נוקפי מאד על שלא הובא דברי הב"ח אלו בש"ע של אדמו"ר בכן לתשובתכם אני מצפה יורני האיך לעשות:

שנית יורני כבוד מעל' הרמה שיעור כגריס כמה הוא במטבע שלנו ושיעור כתורמוס כמה הוא במטבע שלנו כי עם השערות קשה לשער כי אני מסופק במ"ש בש"ע כמו שהן קבועות בגופו של אדם אם הכוונה שהם בכל הגוף או במקום בית השחי מקום המצוי שער בכן להורני דבר ברור:

שלישית אינו מבין כמה דברים בתיקוני המקוה המבוארים בש"ע אדמו"ר מ"ש להזהיר האומן העושה התיבה כו' בכדי שלא יהיה עליה תורת כלי מעולם. לא ידעתי מה איכפת אם יהיה עליה תורת כלי מתחלה אם אח"כ קודם שיקבעוה בארץ ינקבו ויבטלו אותה מתורת כלי כדמשמע מלשון הטור כיון שהיה עליה שם כלי קודם שקבעוה משמע דאם לא היה עליה שם כלי קודם הקביעות דכשר אעפ"י שהיה עליה תורת כלי מתחלה וכ"מ להרא"ש שמותר לעשות גיגית כו' ויעשה למטה נקב בשולים ויושיבנה על הארץ דמשמע שעשיית הנקב הוא אחר עשיית הכלי. וכן לשון הרמב"ם הלוקח כלי גדול ונקבו נקב המטהרו וקבעו כו' ה"ז כשר אם לא שנאמר שזהו כדי לחוש לדעת הרא"ש כמו שפי' ב"י דבריו שסובר שאין לטבול בתוך הכלי כלל אפילו בנקב כשפ"ה ואח"כ חברו בארץ מחמת גזירה דלמא אתי למיטבל בלא נקב ומ"מ מודה היכא דהיתה קבועה ואח"כ נעשית כלי דטובלין בתוכה וע"כ לומר דלא שייך כאן גזירה דלמא אתיא למיטבל בתוך כלי שנחקקה קודם הקביעות כיון שבכאן לא הי' עליה תורת כלי מעולם לא אתיא לאיחלופי ומינה נלמוד היכא שעשה הנקב בשולים קודם שחיברה אל הדפנות הוא [דלא] אתי לאיחלופי לטבול בתוך הכלי בלא נקב כיון דלא הי' עליה תורת כלי מעולם. והוי דומי' דקבעו ולבסוף חקקו רק א"כ אין הדבר מעכב כיון דכל הפוסקים פסקו דלא כהרא"ש וגם הטור אינו סובר כן אליבא דהרא"ש גופי' וגם המחבר ורמ"א לא פסקו כן בש"ע ומסתימות לשונו משמע דמעכב מדכתב אח"כ וטוב לשפוך עפר כו' הגם שאינו מעכב משמע שכל הדברים שכ' עד הנה הם לעכב גם מ"ש אח"כ ולא יכניס השוליים תוך הדפנות כו' בכדי שהנקב שבשוליים יהי' סמוך מאד וסתום יפה בנסר חלק שישימו תחתיו וכפי הנראה הוא כו' איני מבין מה צריך הסתימה בנסר חלק (כיון שסותמים) במקום סתימת צרורות המוזכר בבריי'. בסיד לבד אינה נעשית כלי ע"י סתימה זו אם לא שמעורב בגפסיס כמבואר בשער המים הביאו ב"י סתמו בסיד או בגפסיס לבד כו' ואינו פוסל וכן משמע מד' הר"ש והרא"ש בסיד ובגפסיס יחד ואע"פ שלפ"ד הרמב"ם סתמו בסיד או בגפסיס פוסל כו' היינו קודם שקבעו אבל לאחר שקבעו אינו פוסל כלשון הרמב"ם עד שיקבענו כו' וכיון שכאן בנ"ד קובעי' התיבה בקרקע א"כ אינו נעשית כלי ע"י סתימה של סיד ולמה צריך הסתימה בנסר חלק:

גם חיבור התיבה לרצפה איני יודע על מה נצרכי' כיון שמחוברת לדפנות והדפנות הם בבנין קבוע על הקרקע והם כקרקע א"כ גם התיבה הוי כמחובר לקרקע ובית הטבילה של כה"ג ושבלשכת בית הפרוה תוכיח כמבואר בתשובת הרשב"א הביאו רמ"א בהגה' שו"ע:

גם מ"ש אח"כ שאחר קביעות התיבה יכולים לשום סיד הרבה תוך הנקב כו' ואעפ"כ אינה נעשית כלי ע"י סתימה זו של סיד דוקא משמע שאם היה הסתימה בד"א היתה נעשית כלי. ולפ"ד אין שום קפידא בזה במה שנעשית כלי אחר הקביעות בארץ דומיא דסלע שקבעו ואח"כ חקקו ואפי' הרא"ש שמחמיר יותר מכל הדעות שלא לטבול בכלי אפי' ע"י נקב כשפופ"ה ואפי' כמוציא רמון מצד גזירה כמו שפי' הב"י דבריו מ"מ מודה בקבעו ואח"כ חקקו ולפ"ז ה"ה בנ"ד כיון שנעשית כלי אחר הקביעות בארץ בכן בקשתי מכמע"ה לבאר לי דבריו הקדושים וגם איזה דברים הם לכתחלה ואיזה הם לעכב כי הדברים נצרכים לי מאד ובפרט שהם נוגעים באיסור כרת:

עוד בא לפני שט"ח שהי' כתוב בו עפ"י היתר עיסקא. ואח"כ בסופו כתוב שאם יומשך הפירעון מזמן הנ"ל יתחשב לפ"ע עפ"י העיסקא הנ"ל ובתחלה עלה בדעתי שהוא ריבית גמורה מצד שהריוח מתרבה בהמשך הזמן והוי כאילו כתוב בשטר קצבה לשבועות וחדשים אעפ"י שאינו כתוב בפירוש מ"מ כיון שהמכוון הוא כן בפי' המלות של יתחשב לפ"ע וקצת ראיה מש"ע אדמו"ר (סעיף מ"א) שכ' שאם נמשך העיסקא מזמן פרעון יכתוב שט"ח חדש ושארי תקנות ולא מצא תקנה לכתוב בנוסח הנ"ל אבל אח"כ ראיתי בט"ז בתשובת שאלה שמתיר בזה האופן בפירוש אפי' ליקח ריוח מן הריוח ולא מצאתי תירוץ לסתירת הדברים. בכן בקשתי מכבוד מע"ל הרמה יורני האיך לפסוק בכל הדברים הנ"ל דברי דו"ש בלב ונפש ומאד ומצפה לתשובתו הלל במהו' מאיר זללה"ה:

בעז"ה מוש"ק שובה ועיוהכ"פ ורב שלום לפ"ק ליובאוויטש לאהובי ידידי המופלא ומופלג השנון הותיק וכו' מו"ה הלל נ"י:

מכתבך הגיעני ע"י ש"ב ר"נ נ"י ובשבוע העבר הייתי טרוד באיזו ענין ולא יכולתי לעיין היטב להשיבו בפרטות ולכן באתי עתה בקצרה מה שהקשה על הסדרי טהרה מסוגיא די"ד יפה כוון וכבר הרגיש הס"ט עצמו בקושיא זו בסי' ק"צ בס"ק ס"ז בתשו' לבנו עיי"ש ואף שאין ראיה לדבר מדהשמיט מרן כאאזמו"ר נ"ע סברת הס"ט שהרי בשום מקום לא הביאו. זכר לדבר מיהו איכא דמ"מ למעיין בו נ' שימצא בכמה מקומות סברותיו של הס"ט כמו בענין הרגשה במ"ק ובזה לא הביאו מכלל דלא ס"ל ועבמ"ש ס"ק ס"ד ומש"ה לא שמעינן האי סברא דאבל טפה א' כו' אלא דוקא גבי טיפי מרגליות כו' לכן לפע"ד שאין לסמוך בזה למעשה על סברת הס"ט בשגם שבס"ט סס"י ק"צ נראה שהוא עצמו ג"כ לא סמך ע"ז אלא רק גבי קרטין שנאבדו ולא בדקום אם נימוחו משום דאיכא בזה כמה ספיקות ע"ש ובאמת דבקרטין איכא נמי טעמא אחרינא כמו שהובא בתשובת בית אפרים סי' מ"ט ממ"ש בחי' הרשב"א דכ"ב אם לא כשהטפה היא על העד

במקום שלא היה בפנים דהיינו בחתיכת העד שלא נכנס כלל לכותלי ביה"ר או אפי' אם האשה מסופקת אם היה בפנים ורגלים לדבר שלא הי' בפנים במקום הנ"ל (כגון שניכר שאין שם לכלוכית כי העד שבפנים מתלכלך מזוהמת ביה"ר וכשמתייבש הוא כעין גיקראחמעלט) אז יש לסמוך על סברא זו וכן אם המראה מסופקת אם הוא גע‍ל או אדום יש לסמוך כנ"ל בטפה קטנה מאד אבל אם ניכר שהוא אדום אפי' דיהה ביותר אין לסמוך על זה:

בענין כגריס שמעתי שהוא כמו פיטאצאק של כסף. וכתורמוס איני זוכר בבירור וכדומה לי ששמעתי כמו מטבע אג"ש שהוא ט"ו קטנים של כסף ונלע"ד שיש לסמוך ע"ז משום שהגריס המצוייר בתשו' מעיל צדקה סי' כ"ז הוא כמטבע הנ"ל. ואף ששמעתי מדודי מהרי"ל נ"י שכאאזמו"ר נ"ע בסוף ימיו חזר בו ממה שהסכים תחלה להמ"ץ ואמר שזה היה תלוי אצלו בענין שיעור רביעית מ"מ עכ"פ הדעת נותנת דלא יהא שיעור תורמוס שלנו קטן מכגריס הנ"ל:

בענין המקוה הנה על מה שפלפל בדברי קדשו של כאאזמו"ר נ"ע אין הזמן גרמא כעת לעיין. כי המוכ"ז עומד עלי למהר הכתיבה רק דרך כלל אני אומר שלמעשה ודאי יש לעשות הכל כמ"ש שם אף גם אם לא היינו מוצאי' טעם כי מאד גבהו דרכיו מדרכינו כ"ש שבודאי המעיין היטב ימצא טוב טעם לדברי ק' ועל א' משאלותיו אבאר לפי הרשום בזכרוני מכבר מ"ש מע"ל (עמ"ש כאא"ז ואעפ"כ אינה נעשית כלי ע"י סתימה זו של סיד דוקא כו') ולפ"ד אין שום קפידא בזה במה שנעשית כלי אחר הקביעות בארץ כו' זה אינו דהמעיין בב"ב דס"ו דייקא בשאיבה דרבנן הקילו בקבעו ולבסוף חקקו (וכבר עמד בזה מוהרח"ש והקשה על הטור כמו שהובא בס"ט סי' קצ"ח סס"ק ס"ג ד"ה ומה שהקשה מוהרח"ש) משא"כ לענין טבילה תוך כלי' דההוא מדאורייי' וכן כולו שאוב י"א דמדאורייי' הוא. ובס' באר יעקב דפ"ג רצה לתרץ זה. אבל אינו מספיק לכאורה וכמדומה לי שכתבתי מזה פעם א' למחניכם זה שנתים:

גם בנדון חיבור התיבה לרצפה כתבתי שם שאם א"א בענין אחר סגי כשמעמידים אותה על קלעצליך שבארץ כיון שמחוברת היטב בדפנות ועכ"ז למעשה כשעשינו מקוה פה וג"כ מחמת עומק המים לא יכלו להעמידה על הרצפה ממש עשינו איזרוב ומלאו אותו עפר גיטרעטין היטב ואח"כ עשו עליו רצפה מנסרים והושיבו עליו התיבה של המקוה כי קשה בעיני לשנות מאמרי ק' אע"ג שלעד"נ שבזה אין עיכוב מדינא כלל וקרוב דמיירי בענין שאפשר להעמיד התיבה על הרצפה דאז ודאי עדיף טפי שיהי' החיבור של התיבה בכל צדדיה ואולם שמעתי מר"נ שגם אתם עשיתם כן ויפה הוא:

בענין שט"ע שכתוב בה אם יומשך הזמן יומשך העיסקא. בדינים שבסוף ס' לבושי שרד כתב לכתחלה לכתוב כן ע"ש ומה שהקשה מעלתו ע"ז ממ"ש כאאזמו"ר נ"ע סעי' מ"א יכתוב שטר אחר כו' יפה כוון דנראה שהוא חוכך בזה להחמיר אבל עכ"ז איני סובר שיהיה מעכב דיעבד דאל"כ יהיה קשה על הט"ז מדידי' אדידי' מסקכ"א לסקל"א שהביא מע"ל גם הבל"י ובאה"ט והח"ד הביאו ב' הדינים של הט"ז ועוד דאעיקרא דדינא של הט"ז סקכ"א (והוא מ"ש כאאזמו"ר נ"ע סעיף מ"א ומ"מ צריך ליזהר כו') חולק הש"ך בנקה"כ (והובא באה"ט של הגאון מו' זכרי' מענדל ובח"ד) וסיים שכן המנהג ומ"ש כאאזמו"ר בסע"י מ"ח וכל היתר שאינו אלא דרך ערמה אינו מועיל כלום מה"ת כו' וכ"ד הבכור שור בפסחים דכ"א דבדאוריי' לא מהני הערמה. והגם כי כשם שבין קדשי קדשים לחולי חולין גבהו דרכיהם מדרכינו. אעפ"כ יש בזה מקום עיון בסוגי' דגיטין דס"ה בענין מערימין על מעשר שני כו' וע' בזה בס' מקור חיים בא"ח סי' תמ"ח סס"ק י"א ע"ש. הלכך עכ"פ בדין אם יומשך הזמן יומשך העיסקא ודאי יש לגבות בו דיעבד עכ"פ:

סימן קג

שאלה אשה מינקת אשר טבעה שלא לראות וסת נשים בתוך ימי מיניקותה ובדקה א"ע לעת ערב ומצאת טהורה וקודם שינה הפשיטה את הכתונת ולא בדקה אותה וגם לא היה לה הרגשה כלל ונתייחדה עם בעלה ובקומה מצאה דם הרבה על הכתונת שהפשיטה קודם שינה וגם על הכתונת שהלבישה לעת שינה ואשה הנ"ל יש לה מכבר כאב גדול בבטנה מאנגיל הנשים ואומרת שע"י טרחה כבידה מתעורר אצלה כאב הנ"ל והיא עשתה מעשה טורח ב' וג' ימים קודם זה הסיבה עכ"ל השואל:

הנה ברמב"ם פ"ה מהלכות שגגות ה"ו שכתב הרי טהורה היתה משמע קצת דאם היתה טמאה מקודם התשמיש צריכה כפרה ולא אמרו בגמ' דאונס הוא אלא רק על אם פירסה נדה בשעת תשמיש. אכן בש"ג ר"פ שני דשבועות פי' בפשיטות דא"צ כפרה וע"ש מעשה כנדון דידן ובתשו' מהרמ"ל סי' ב' הביא ג"כ דברי הש"ג רק מ"ש מע"ל ואשה הנ"ל כו' א"כ אם דרכה שבעת הטורח רואה דם. י"ל דלאו אנוסה היא דה"ל לאסוקה אדעתה כשהיה לה הטורח לבדוק א"ע אבל אם באמת בדקה א"ע פ"א אחר הטורח ומצאה טהורה תו אין להחמיר עליה להצריכה כפרה:

סימן קד

מכתבו הגיעני יום ב' כ"ח תמוז העבר בנידון השאלה באשה שמוצאה כתמים בבדיקה שאחר תשמיש באופן שלא הוחזקה עדיין לרואה מחמת תשמיש כי לא ראתה ג"פ רצופים וגם אינה מרגשת מאין בא הדם ולבעלה יש ג"כ מיחוש המערידען ומחמת זה הוא מוצא תמיד כתמים על חלוקו סמוך לאמתו דומים לכתמים ממש ובמקום אחר אינו מוצא כתמים כלל אך לא ראה בפירוש שיהי' דם שותת מאמתו. והאשה הנ"ל יש לה וסת קבוע וצידד מעלתו להתירה לבעלה אף בלא ספירת ז"נ וטבילה מצד שתי טענות הא' עפ"י דעת הגש"ד והא"ש שהביא כבוד אאזמו"ר נ"ע בשולחנו הט' סי' קפ"ז סקי"ג באשה שרמ"ת ג"פ רצופים ואח"כ עברה ושמשה ולא ראתה או שבדקה בשפופרת ולא מצאה כלום דמותרת לבעלה אף אם תראה אח"כ מ"ת כמה פעמים בלי ספירת ז"נ וטבילה דהוברר הדבר שהדם שראתה מ"ת הוא מהצדדים כו' ודעת מע"ל דה"ה בנ"ד הב' עפ"י דעת רמ"א באשה שיש לה מכה באותו מקום אף שא"י אם מוציאה דם להתיר אם יש לה וסת ורואה שלא בשעת וסתה ודימה מע"ל נ"ד שאפשר לתלות בבעלה עכ"פ למכה שא"י אם מוציאה דם ונשען עמ"ש בש"ע סי' ק"צ ס"ק. זהו תורף דברי מע"ל בקיצור וביקש ממני לחוות לו דעתי באריכות והנני לבקשתו להשיב על סדר דבריו:

א והנה לכאורה יש ראיה לדברי מעלתו ממ"ש מהרי"ו בחידושי דינים שלו סי' נ"ב וז"ל אשה שראתה דם מחמת תשמיש בדילוגין אם מותרת לבעלה והשבתי לו דמותרת דאל"כ מה מועיל בדיקת שפופרת עכ"ל הנה השוה רואה מ"ת בדילוגין שאינה מוחזקת לרמ"ת. לדין מוחזקת לרמ"ת ובדקה בשפופרת ולא מצאה כלום והיינו ממש כדעת מעלתו שהשוה נ"ד דנדון של הגס"ד והא"ש אבל באמת א"א לומר כן לדעת הגש"ד והא"ש דא"כ יהי' לנגדינו תשו' הרשב"א שבב"י. סס"י קפ"ו שכ' דהני ג"פ שראתה בהם מ"ת דאמרינן דתצא בלא כתובה דוקא כשראתה בג"פ רצופים כשור המועד וכחזקת קרקעות אבל כל שפעם כך ופעם כך אין זו חזקה כלל וסת הוא דלית לה עכ"ל ומדאצטריך לאשמעינן דאם אינן רצופין אינה יוצאה בלי כתובה משום שלא הוחזקה עדיין ממילא מובן דהדם עכ"פ טמא וצריכה ז"נ דאל"כ למה ליה למימר אין זו חזקה כו' הל"ל עדיפא מיניה דא"צ ז"נ כלל. וא"כ אין שייך בכאן טענת מום כלל וכ"מ להדיא מלשון וסת הוא דלית לה ופי' רבינו ז"ל סי' קפ"ז סק"ח דהיינו שפורסת נדה בלא עת. וא"כ משמע דס"ל דהוא דם נדה ולא תלינן שהוא מהצדדים וכ"מ ג"כ מהרמב"ם פכ"ה מהל' אישות וטוש"ע אה"ע סי' קי"ז דבלא רצופים אינה מוחזקת ואינו מום גמור כ"כ מכלל דהדם הוא נדות עכ"פ וצריכה ז"נ ודוחק לומר דבאמת אלו הפוסקים פליגי אהגש"ד והא"ש

וס"ל דבדיקת שפופרת שלא מצאה כלום נמי לא מהני לטהר הדם שהיא רמ"ת אח"כ דמסתמא אי איתא דמוכרח לומר כן לפוסקים אלו לא הוי הגש"ד והא"ש פליגי עלייהו שהרי בהגש"ד שם הביא דעת הרשב"א ונשען עליו וגם הא"ש הוא אחרון ואיך ימלא לבו לחלוק על הרשב"א בלי ראי' מוכרחת ויותר יהיה קשה על הרב"י דס"ל כהא"ש לפמ"ש כאאזמו"ר נ"ע בקו"א רס"י קפ"ז וא"כ למה הוצרך לדברי הרשב"א בסס"י קפ"ו להוכיח דבאינן רצופים אינה יוצאה בלי כתובה ת"ל מתלמוד ערוך דאפי' הדם טהור דהיינו מדמהני בדיקת שפופרת כמ"ש מהרי"ו אלא ודאי האמת יורה דרכו דאף לדעת הגש"ד והא"ש ברואה בדילוגין צריכה ז"נ עכ"פ ולא אמרו דמהני עברה ושמשה ולא ראתה שלא להצריכה ז"נ בראתה מ"ת אח"כ אלא בהוחזקה תחלה להיות רמ"ת דהיינו כשראתה ג"פ רצופים וקלקלתה זוהי תקנתה לשטתם דכיון שהוחזקה זו שהתשמיש גורם לה שיבא הדם א"כ כשאח"כ עברה ושמשה ולא ראתה או שבדקה בשפופרת שהוא כמו תשמיש ולא מצאה כלום הרי אנו רואים בה שינוי ששינתה חזקתה ואנו צריכים לחקור מה טיבו של שינוי זה ואזי אנו תולים שבודאי הדם שהי' תחלה בתשמישי' הראשונים הי' מהצדדים וע"כ לא ראתה עכשיו משום די"ל שעכשיו לא בעל בכח כ"כ דאילו היה אז דם המקור מדוע לא ראתה עכשיו ג"כ דלגבי דם המקור לא שייך כ"כ לומר טעם זה שהרי בשום פעם אין האבר דוחק במקור כלל שאינו מגיע אליו כלל רק בגמר ביאה נכנס סמוך למקור כמבואר ברמב"ם רפ"ה מהא"ב ובמ"ב סי' מ"ט זהו טעמן של הגש"ד והא"ש כמו שביאר אאזמו"ר נ"ע ולזה כוון ג"כ הרב המקובל מוהר"ר חיים צנזר ז"ל בתשו' נ"ב מהד"ק סי' מ"ה (מיהו עדיין קשה לזה מה שהקשו על הב"ח בתשו' גאוני בתראי סי' ל"ד דא"כ דבדם המקור לא שייך לאפלוגי בין אצבעות וכחות א"כ מהו שאמרו בגמ' לפי שאין כל האצבעות והכחות שוות ע"ש וי"ל דרבינו ז"ל תירץ זה בצחות לשונו במ"ש טפי איכא למיתלי בצדדין כו') וכיון שכן ממילא מובן דה"ט לא שייך כלל באשה שלא הוחזקה עדיין להיות, רמ"ת מחמת שלא ראתה ג"פ רצופים לומר שהתשמיש שלא ראתה בו יוכיח על התשמיש שראתה שהוא מהצדדים דאלו היה מהמקור מדוע לא ראתה עכשיו ג"כ כו' דהא ודאי ליתא דכיון שלא הוחזקה עדיין לרמ"ת א"כ אנו אומרים שגם בהתשמיש שראתה בו אפשר לאו מחמת התשמיש ראתה אלא כמ"ש הרשב"א דוסת הוא דלית לה ר"ל שנתקלקל וסתה ופורסת נדה בלא עת. וא"כ האיך נימא מדלא ראתה אח"כ כו'. דהא באמת אפשר שגם בהתשמיש שראתה לא היה כלל מסבת התשמיש אלא שאירע כך אז. וא"כ ממילא צריכה ז"נ עכ"פ כיון דאין כאן ראיה מזה שהדם היה מהצדדים:

אך מ"מ יש להקשות דהניחא לסברת הרשב"א הנ"ל דברואה מ"ת כל שאינן ג"פ רצופים י"ל וסת הוא דלית לה כו' אבל יש סתירה לזה ממ"ש התוס' דנ"ט ע"ב סד"ה דלמא מדלא חזאי קודם עשיית צרכיה או אח"כ א"כ הדם לא ממילא אתיא אלא ע"י מי רגלים כו' ועפ"ז כתב באזמו"ר נ"ע בקו"א רס"י קפ"ז דברמ"ת אפי' פעם אחד נמי י"ל כן מדלא חזאי קודם התשמיש או אח"כ א"כ הדם לאו ממילא אתיא אלא ע"י התשמיש וצ"ל דהרשב"א לא ס"ל סברא זו של התוס' דהא גם רש"י התם לא ס"ל כן דהא התוס' שם הכריחו סברתם משום דא"כ בשעה שמזנקת נמי לפרוך שמא בא כדרכו כו' והיינו לס"ד דהתוס' אבל לפמ"ש אח"כ ושמא בשעת זינוק א"א לדם לבא כדרכו כו' אין אנו צריכים לומר דאמרינן מדלא חזאי קודם כו' אלא דלא ס"ל האי סברא כלל אלא אדרבה חיישינן דלמא בתר דתמו מיא אתא דם אם לא היכא דמוכחא מילתא כגון ביושבת על שפת הספל כו' ונמצא דם בתוך הספל כו' והנה הר"ן בתשו' סי' מ"ט תפס במושלם סברא זו האחרונה של התוס' וכ' דקים להו לרבנן שאין דרך דם המקור לצאת עם מ"ר וכ"כ הרשב"ץ רפ"ט ולכן אין תימא אם הרשב"א יסבור ג"כ כן בפרט שדרכם להמשך תמיד אחר שטת הרשב"א וכ"מ קצת בתה"א דקפ"א סע"א דמשמע דמפרש הך פירכא דדלמא בתר דתמו מיא כפשוטו ומש"ה נמי כתב גבי רמ"ת שי"ל וסת הוא דלית לה ור"ל דלאו התשמיש גרם לזה משום דליכא למימר כלל הך סברא מדלא חזאי כו' מיהו עדיין קשה דהניחא לדברי ר' מאיר רפ"ט אבל לדברי ר' יוסי שם הרי כתב הרשב"א בתה"א דלא חיישינן כלל לדלמא בתר דתמו מיא אתא דם וצ"ל דהטעם כמ"ש התוס' מדלא חזאי קודם כו'. וכיון שר' יוסי שהלכה כדבריו ס"ל סברא זו א"כ הדרא קושי' לדוכתיה דגבי רמ"ת נמי י"ל כן ואיך כ' הרשב"א וסת הוא דל"ל וי"ל דכיון דעכ"פ ק"ל שאין דרך דם המקור לצאת עם מ"ר א"כ סברא זו דמדלא חזאי קודם כו' אין אנו צריכים להשתמש בה כמ"ש התוס' דודאי המ"ר הי' סבה ליציאת הדם מה"ט דמדלא חזאי כו' לחוד אלא דמה"ט אמרינן שמסתמא יצא הדם עם המ"ר יחד ולא אח"כ בתר דתמו מיא ע"ד כאן נמצא כאן הי' אבל מ"מ מה"ט לחוד לא היינו מכריעים כלל לומר שהמ"ר היו סבה ליציאת הדם והיינו חוששי' שמא יצא דם ממקורה כדרכו משום דוסת הוא דלית לה כעין מ"ש הרשב"א ברמ"ת אלא דזה א"א לומר כאן משום שאין דרך דם המקור לצאת עם מ"ר:

משא"כ גבי רמ"ת דלא שייך לומר הכי אדרבה דרך הדם לבא ע"י הרגל תשמיש א"כ י"ל דלעולם לא בא הדם מ"ת כלל וכן לפ"ד מהר"מ בהגמי"י הובא ב"י סי' קצ"א דר' יוסי לא פליג כלל על ר"מ ביושבת א"כ לדידי' ודאי לא אמרינן כלל הך סברא מדלא חזאי

כו' ובהא אתי שפיר המשנה בפרק כה"י די"ד א' נמצא על שלו טמאין וחייבין בקרבן כו' והקשו ע"ז הא ברמ"ת הוי ספק שקול שמא מהצדדים בא הדם כמ"ש בב"י סי' קפ"ז בשם סה"ת וסמ"ג וא"כ אמאי חייבים חטאת (וע' מה שתירץ בזה אאזמו"ר נ"ע והוצרך בזה לשטת התוס' דאמרינן מדלא חזאי כו') ומצאתי בספר הפלאה באה"ע רס"י קי"ז שתירץ משום דמשנתנו מיירי כשלא הוחזקה עדיין להיות רמ"ת ג"פ רצופים וא"כ לא תלינן דבא מ"ת כלל דלא שכיח ומש"ה חייב חטאת דרוב דמים מן המקור וא"ש לפמ"ש הרשב"א וסת הוא דלית לה כו' והיינו משום דלא ס"ל הך סברא מדלא חזאי כו' ונמצא עלה בידינו בעז"ה דסברת התוס' רפ"ט הוא במחלוקת שנוי' דלפ"ד התוס' אפי' ברמ"ת פעם אחת אמרינן שבודאי התשמיש הי' סבה ליציאת הדם מדלא חזאי קודם כו' משא"כ לפ"ד רש"י והרשב"א ולפ"ד מהר"מ בהגמי"י לא אמרינן הכי:

ג ועפ"ז יש לגמגם לכאורה בנ"ד לשטת התוס' דנימא דהתשמיש שלא ראתה בו דם יהי' הוכחה ובירור שהדם שרמ"ת הוא מהצדדים דאל"כ מדוע לא ראתה עכשיו כו' כדלעיל סי' א' לפ"ד הגש"ד והא"ש אבל באמת הוא בורכא דסברת הגש"ד והא"ש לא שייך אלא כשרמ"ת ג"פ רצופים דהוחזקה זו להיות רואה כל פעם שתשמש דג"פ רצופים הוי חזקה גמורה ומש"ה כשלא ראתה אח"כ פעם א' יש מקום להתבונן מדוע לא ראתה עכשיו ונוכיח מזה אלמפרע ואלהבא שהדם הי' מהצדדים כו'. משא"כ כשלא הוחזקה עדיין דהיינו שלא ראתה ג"פ רצופים אין ראי' ממה שלא ראתה שהדם שראתה הי' מהצדדים דלעולם אימא שהי' מהמקור ולא שייך לומר א"כ מדוע לא ראתה עכשיו ג"כ כמו שראתה אז משום די"ל שהפעם ההוא מקרה הי' שאירע לה לראות מ"ת ועכשיו לא אירע לה המקרה הזה כיון שעדיין לא הוחזקה שתראה בכל פעם והרי אפי' ברמ"ת ג"פ רצופים הקשה אאזמו"ר נ"ע האיך נסמוך ע"ז לומר מדלא ראתה אח"כ איגלאי מילתא כו' לענין שלא תצטרך ז"נ שהוא איסור דאורייתא והרי וסתות דרבנן ומדאורייתא לא חיישי' כלל שמא תראה כו' וע"ש מה שתירץ ע"ז להעמיד דעת הגש"ד והא"ש אבל מ"מ נקוט מיהו בידך דבלא ראתה ג"פ רצופים ולא הוחזקה מדרבנן ג"כ שתראה מ"ת לית מאן דסבר שנאמר מדלא ראתה אח"כ איגלאי מילתא שהדם הי' מהצדדים. שהרי עדיין לא הוחזקה שתראה עד שתאמר מדלא ראתה כו' וזה פשוט מאד באין ספק כלל ובתשו' מהר"מ בת' הרשב"א סי' תתל"ח תתל"ט משמע נמי להדיא דברמ"ת בדילוגין צריכה ז"נ עכ"פ וישוב דברי מהרי"ו נלע"ד משום דמהרי"ו לא ס"ל כלל הך סברא של הגש"ד והא"ש אפילו ברמ"ת ג"פ רצופים ועברה ושמשה אח"כ או שבדקה בשפופרת ולא מצאה

כלום שיהי' מהני לענין שלא להצריכה ז"נ אפי' אם תראה אח"כ וכמו שבאמת הרבה פוסקים חולקים על סברא זו כמבואר בדברי כאאזמו"ר נ"ע שכ"ד רמ"א והש"ך:
ובס"ט צווח ככרוכיא על סברא זו של הא"ש וכן בתשו' נ"ב חי"ד סי' מ"ג החמיר יותר ועכ"פ פשוט לומר דמהרי"ו ס"ל כסברת הריצב"א שהוא ג"כ דעת הש"ך וד"מ ומשה"נ השוה לזה דין רואה בדילוגין דבשניהם מותרת לשמש אח"כ עד שתראה ג"פ רצופים אבל ודאי צריכה ז"נ מיד שתראה אח"כ אפי' בפעם א' וא"כ עלה בידינו ת"ל שאין סברא כלל בנ"ד לומר שלא תצטרך ז"נ מחמת דינו של הגש"ד והא"ש:
ולא מיבעי' לפ"ד שאר פוסקים החולקים עליהם לגמרי אלא אפי' לשטתם נמי לא דמי כלל נ"ד לנדון דידהו דבנ"ד מודו דצריכה ז"נ באין ספק כלל:
ד ועתה אשובה ואראה הטענה השנית של מעלתו והוא לתלות בבעל והנה מתשובת הרשב"א שבב"י סס"י ק"ץ אין ראי' להקל. דהא התם כ' הרשב"א דהטעם כיון דאיכא ודאי מכה בבעל שהוא מוציא דם כו' וכ"כ באזמו"ר שם סעיף כ' ובאמת שמכאן יש ראי' לשטת הש"ך בסי' קפ"ז דהרשב"א נמי ס"ל דבעינן שתדע בודאי שמכתה מוציאה דם כו' דאין לחלק בין אם המכה היא בה ממש לכשהיא באיש דאין טעם לחלק ביניהם דהא תולין במכה שבמקור אעפ"י שאינה נוגעת בה לא ע"י תשמיש ולא ע"י בדיקת עד ועוד דהתנן ותולה בבנה ובעלה ואע"ג דהתם בכתמים הקילו לתלות במכה שיכולה להגלע כו' מ"מ הא במכה כזו שבבעלה תולה ג"כ אלמא דאין חילוק בינה לבעלה.
ולפ"ז, י"ל דלהרמ"א יש להקל לתלות במכה שבבעלה ג"כ אעפ"י שא"י אם מוציאה דם ומ"מ נלע"ד דנ"ד ל"ד למכה שבמכה ודאי יש דם נצרר וסתם מכה מוציאה דם לפעמים כמ"ש אאזמו"ר משא"כ בנ"ד אין ידוע לנו כלל אם יש לו מכה ומצד הכתמים שבחלוקו אין ראי' כ"כ דקיי"ל בנדה ד"ס דאין תולים כתם בכתם משום דלאו מגופא קחזיא ע"ש ובש"ע סי' ק"צ סמ"ג ובת' רמ"א סס"י צ"ז ואע"ג דבנ"ד אין לו במה לתלות כתמו כלל מ"מ הא כל כתם עכצ"ל דאין לה במה לתלות דאל"כ היתה טהורה וכיון דאין לה במה לתלות מסתברא דבודאי מגופה אתי' הדם כדאמרינן בריש נדה (ד"ג א') בצפור לא נתעסקה בשוק של טבחים לא עברה האי דם מהיכא אתי' כו' ואפ"ה אין תולין כתם בכתם ואם בכתמים הקלין אמרו כן ק"ו בנ"ד שהיא רמ"ת ע"י בדיקת עד שהוא איסורא דאורייתא ואע"ג שאינה מרגשת מ"מ י"ל דקטעתה בהרגשת שמש או בהרגשת עד כמ"ש האחרונים אלא דלכאו' י"ל דכיון שהכתמים נמצאים לעולם במקום אחד דהיינו במקום שבחלוקו הסמוך לאמתו א"כ הוא ראי' שמאמתו בא הדם דאילו בא ממקום אחר כמו מעלמא או מנקב הרעי לא הי' נמצא תמיד במקום אחד וכה"ג

מבואר בפסקי מהרא"י ובב"י ובש"ע סי' קפ"ז סעיף ז' אם כו' אינה מוצאה כתמים אלא במקום א' יש לתלות שממכה שבאותו צד בא כו' אמנם באמת דין זה הוא במחלוקת שנויה שלדברי הט"ז סק"י נראה דמפרש במהרא"י דהוכחה זו לחוד לא מהני ובעינן ג"כ שבלא"ה ידוע לה שיש לה מכה ושיש לה וסת רק דהוכחה זו שמוצאת במקום א' מהני דהוי כידוע שמכתה מוציאה דם ופי' זה מוכרח בט"ז דאל"כ לא מקשה מידי ארמ"א דמנלן דמהרא"י לא ס"ל כרמ"א מדבעי הוכחה זו את"ל דבלא הוכחה זו א"י כלל שיש לה מכה וכן הבין הצ"צ סי' פ"ו דעת מהרא"י וכ"כ בס"ט סק"כ וכ"ד הנ"ב סי' מ"ו וגם המ"י דמפרש לה באשה שאין לה וסת מ"מ משמע דעכ"פ בעי' שיהי' ידוע שיש לה מכה דאל"כ למה לא השיג בזה ג"כ על הצ"צ ואין לומר דכמו שלהמ"י מותר בתרתי למעליותא היינו בידוע שיש לה מכה ומוצאת כתמים במקום שכואב אע"ג דאיכא חדא לגריעותא שאין לה וסת כמ"כ יהי' מותר לשטתו ביש לה וסת ומוצאת כתמים במקום א' אע"ג שא"י כלל אם יש לה מכה. די"ל דמה שידוע שיש לה מכה עדיף מיש לה וסת וכ"ד הנ"ב סי' מ"ו וכ"מ בחוות דעת סק"כ. אולם הגאון אאזמו"ר נ"ע הסכימה דעתו הק' דהוכחה זו לחוד מהני לדעת מהרא"י ביש לה וסת ובהכי א"ש דלק"מ קושיית הט"ז ארמ"א וכ"ד הגאון מו' יצחק הורוויץ שבת' נ"ב שם סי' מ"ד. ועתה בנ"ד לא מיבעי' לדברי האומרים דהוכחה זו לחוד לא מהני א"כ ודאי דבנ"ד נמי לא מהני. אלא אפי' לדברי אאזמו"ר ז"ל דבתראי הוא ואין לנו להתחכם נגד דעתו הק' מ"מ י"ל דבנ"ד לא מהני והחילוק הוא פשוט דהתם את"ל דהוכחה זו דבר ברור הוא שהדם ודאי בא מאותו המקום א"כ תו אין להסתפק כלל בטהרת האשה שהרי אותו מקום הוא בצדדים וא"כ ברור דדם הצדדים הוא משא"כ בכאן שאפי' את"ל שהוכחה זו דבר ברור הוא שהדם בא מאמתו עדיין יש להסתפק בטהרת האשה דדלמא הדם שמוצאה אינו מהבעל אלא ממנה הלכך כולי האי לא מהני הוכחה זו:

ה וראיתי להגאון בס"ט סס"י קצ"א שרצה להקל קולא יתירה ברמ"ת ודבריו מופרכים מהש"ס דלעיל דאין תולין כתם בכתם ואע"ג דספק דרבנן להקל מ"מ האי לאו ספק שקול הוא כדלקמן. וה"נ לא מהני האי ספק לאצטרופי לס"ס בדאוריי' דלא הוי ס"ס אלא היכא דברירא מילתא שיש בבעלה מכה המוציאה דם (א"נ מכה שיש בה דם לרמ"א) והטעם י"ל דכמו בענין אין תולין כתם בכתם היינו משום שיש ס"ס להחמיר ספק שמא בעלת הכתם לאו מגופא קחזיא אלא מעלמא בא לה הדם ואת"ל דמגופה קחזיא שמא כתם זה שבחלוק שלבשה האשה הב' אינו ממנה וא"כ צד הקולא רחוק מאד והוי כמו מיעוטא:

וה"נ גבי רמ"ת הספק הב' שמא מבעלה בא הדם יש בו ב' צדדים להחמיר כיון שא"י לנו שיש בו מכה וא"כ י"ל ספק אין בו מכה ואת"ל שיש בו מכה המוציאה דם שמא דם זה שרמ"ת אינו ממנו ומש"ה ספק זה שמא הדם מן הבעל לא מצטרף לס"ס משא"כ גבי איש ואשה שעשו צרכיהם לתוך הספל שני הספיקות הם שקולים ועוד יש לדחות ראייתו מאיש ואשה שעשו צרכיהם כו' בכמה גווני דהא הפמ"א סי' י"ב כ' דלר' יוחנן דאמר דלר"מ מהני האי ס"ס ס"ל דבאשה שעושה צרכיה לבד נמי אין טמאה רק משום כתם ע"ש. וא"כ לא דמי לרמ"ת דהוי ספיקא דאורייתא עכ"פ או ודאי דאורייתא לשטת הרשב"א דלעיל:

אמנם אף את"ל דר"מ משום נדה ממש מטמא ואעפ"כ מטהר גבי איש ואשה (ודלא כהפמ"א דמסתמא לא יחלוק רב אשי די"ד ב' אדר' יוחנן) מ"מ ניחא משום דהתם יש תרתי חזקה לקולא כמ"ש רבינו בקו"א חז"ט דאשה וחזקה משביל המים בא הדם כמ"ש הרשב"א ובתרתי חזקה מהני לר"מ אפי' בספק שקול אחד לבד כדאי' בעירובין דל"ו וכ"ש הכא דאיכא ס"ס ואע"ג דבלא ספק השני הי' טמאה טומאת נדה ודאי היינו משום דתרתי חזקה לא מהנו כנגד רובא דרוב דמים מהמקור באים והמיעוט דשמא משביל המים כלא חשיב נגד רובא ומשום הכי הוי טומאה ודאית (וע' בת' ריב"ש סי' שע"ט מיהו הנ"ב מהדו"ק חאה"ע סי' מ"ג חולק עליו וי"ל דלר"מ הריב"ש נמי מודה דלא מהני תרתי חזקה נגד רובא למהוי ספיקא) אבל בהצטרף לזה הספק דשמא מהאיש מהני תרתי חזקה לטהרה לגמרי ונק' ס"ס בגמרא היינו שמא משביל המים ושמא מהאיש. משא"כ גבי רמ"ת דליכא תרתי חזקה לא מהני האי ס"ס אפי' לרבנן כיון דהספק השני יש בו שני צדדים להחמיר:

וגם הספק הראשון אינו ספק אלא לפ"ד התוס' אבל לפ"ד הרשב"א שי"ל וסת הוא דלית לה אינו ספק שקול כלל כנ"ל סק"ב בשם ההפלאה ואף גם ברמ"ת ג"פ שי"ל דהוי ספק שקול מ"מ לא מהני מצד הספק השני כנ"ל:

ו ואמנם כדי לטהר אשה לבעלה נלע"ד שיש תקנה בנ"ד והוא שיעשה לו הבעל כיס שיהיה קשור סביב לאמתו ויוכל לעשות לו שנצים ולולאות שיקשור אותו על ידם מאחוריו כדי שיהי' נוח לו ללובשו וכיס זה יהי' מעור ובתוכו יהי' מרוצף מבגד פשתן לבן נקי ואז אם ימצאו בו כתמים מבפנים על בגד פשתן לבן שבו יתברר לנו שהדם בא מאמתו ולא מנקב האחור ולא מעלמא שהרי העור מפסיק וכיס זה יהי' לבוש בו תמיד ואזי לא ימצא מסתמא כתמים על חלוקו אם הכתמים היו מאמתו ויתברר לנו שהדם בא מאמתו ואזי יהיו יכולים לתלות הדם שהיא ראתה מ"ת בו ולא תצטרך לז"נ.

ואשכחן שגם חז"ל היו בודקים ענינים כי האי גוונא ע"י כיס ע' שבת די"א ע"ב. אך צריך שהכיס יהי' הדוק סביב לאמתו ולא יהי' חלל גדול מלמעלה עד שיוכל ליפול שם מדם האחור והנה אע"ג דלכאורה בכה"ג נמי אם נמצא כתמים תוך הכיס י"ל דנק' כתם לבד לפמ"ש שמואל רפ"ח בדקה קרקע עולם וישבה עליה ומצאה עליה טהורה ורב אשי דהוא בתראה אסיק דטעמי' דשמואל הוא משום דאמר כר' נחמי' דדבר שאינו מקבל טומאה אינו מקבל כתמים ופרש"י דלרב אשי שמואל לא איירי בהרגשה כלל כו' אלמא דבכה"ג נמי שבדקה קרקע וישבה עליה ומצאה עליה דם הוי רק כתם והיינו משום דמ"מ לאו מגופה קחזיא ודלמא מעלמא בא הדם וכדפרש"י נמי בב"ק דל"ח ע"ב שתראהו מגופה ולא שתמצאהו בבגדה כו' וכיון דבכה"ג הוי רק כתם א"כ י"ל דה"ה בנ"ד כשימצא על הכיס וא"כ הדרא החששא לדוכתה דאין תולין כתם בכתם אך לפי' התוס' שם טעמא דשמואל אליבא דרב אשי נמי הוא דהא דאינה טמאה מדאורייתא הוא משום דלא הרגישה ולא משום דחיישינן דמעלמא אתיא עיי"ש. וכ"כ הר"ן שם בחי' וכ"ד הרמב"ם והרשב"א ואף לפ"ד הרי"ף והרא"ש שי"א דלא ס"ל דהרגשה מעכבת מדאורייתא מדהשמיטו מימרא דשמואל כמ"ש בתשו' שב"י סי' מ"א. מ"מ מודו דטעמא דבבדקה קרקע עולם טהורה לשמואל היינו משום דלא ארגישה ולאו דחיישינן דמעלמא אתיא ולפי' רבינו ז"ל במה"ב להרמב"ם חיישינן דמעליי' אתא או מהצדדים מדלא ארגישה כו' ונמצא דעת רש"י במה דיהיו חוששין שמא מעלמא אתיא הוא דעת יחידאה (וגם במ"ש הס"ט סס"י ק"צ ס"ק צ"ג דלרש"י גזה"כ הוא כמו בספק ממזר צ"ע דבממזר גזה"כ הוא אפי' ברוב פסולי' אצלה כמ"ש בפנ"י שלהי קדושין וא"כ את"ל דה"נ גבי כתמים ומש"ה א"ש ההיא דבדקה קרקע עולם אע"ג דסברא רחוקה הוא לחוש שמא מעלמא אתי' א"כ האיך יתיישב ההיא דעד הנתון תחת הכר ומשוך אמאי טמא דמ"מ לא ברירא מלתא דמגופה בא הדם דהא בחלוקה כה"ג טהורה א"כ יכול להיות מכיני' ולרב אשי מיירי נמי בדלא ארגישה כו') והלכך לא חיישינן לזה בנ"ד:

קיצור א הנה אפילו להגש"ד והא"ש הנזכר בש"ע אאזמו"ר ז"ל סי' קפ"ז סקי"ג שבבדיקת שפופרת שלא נמצא דם כלל או ששמשה פעם אחת אח"כ ולא ראתה נתברר הדבר שבא הדם מן הצדדים והלכך כל מה שתראה אח"כ מחמת תשמיש טהורה וא"צ שבעה נקיים נראה שבנד"ז יודו דצריך ז' נקיים כיון שלא ראתה מ"ת ג"פ רצופים אמרינן וסת הוא דלית לה ולעולם הדם מן המקור:

ב אך לדברי התוספות רפ"ט דנדה אפילו ברמ"ת פעם אחת אמרינן שבודאי היה התשמיש סבה ליציאת הדם מדלא חזאי קודם כו':

ג ואפילו לפ"ז ג"כ לא אמרינן דהתשמיש שלא ראתה יהיה בירור על שהדם שרמ"ת פעם אחת היה מהצדדים דלעולם אימא לך שהיה מהמקור ומה שלא ראתה עכשיו מ"ת היינו משום שהרי לא הוחזקה כלל ג"פ רצופים שתראה מ"ת ומהרי"ו ס"ל כהד"מ והש"ך הנזכר בדברי אאזמו"ר ז"ל:

ד ובענין לתלות בבעל שמוצא כתמים תמיד על חלוקו סמוך לאמתו הרי אפילו כתם אין תולין בכתם כש"כ שבדיקת עד אין תולין בכתם ואם משום דכתמים שלו הן עדיפי משאר כתמים שנמצאים לעולם במקום אחד ודמי להדין הנזכר בש"ע סי' קפ"ז ס"ז עכ"ז י"ל דאין תולין אפילו בכה"ג:

ה בס"ט סי' קצ"א משמע להקל בכה"ג ברמ"ת אך אין דבריו מוכרחים ואולי כוונתו לא לטהר הדם בלי ז' נקיים רק שתהיה מותרת לבעלה אחר ז' נקיים ועוד שהניח בצע"ג:

ו שיעשה הבעל כיס שיתברר עי"ז שיוצא דם מאמתו אז תוכל לתלות בו:

ובענין השאלה השנית נידון אשר נהגו השו"ב לבקוע הסירכא ולקלוף אח"כ הדלדולים בנחת מאין יצא להם היתר זה בספר בית אפרים סי' ל"ט סעיף קכ"ו הביא מנהג זה וז"ל בהרבה מקומות נהגו הבודקים שממשמשין בסירכא ומותחין אותה כקרום ואח"כ אוחז בצפרניו ומושך וקולף אותה בנחת מעל הרואה וקולף והולך בנחת עד שלא נשאר ממנה כלום על הריאה ואז בודקין בנפיחה ושמין רוק או פושרין על מקום הסרכא (ר"ל על כל מקום הנקלף) ואם אינו מבצבץ מכשירין אותה ואם נשאר שום דלדול בריאה שא"א לקולפו אם לא בחוזק יד מטריפין אותה וגם כי רוב פעמים הוא מבצבץ ע"י כך והמנהג הזה נתפשט בדורות שלפנינו בין הבודקים ואע"פ שלא היה רוח חכמים נוחה מהם ולא מצאו אנשי חיל ידיהם לבטל המנהג ואמרו הנח להם לישראל (מוטב שיהיו שוגגים כו' כעין מ"ש הב"ח סי' ל"ט סט"ו) כו' ואולם עריבים עלי דברי דודי מ"ו הגאון מוהר"ס שאמר שהמנהג יש לו על מה שיסמוך לפי שכיון שהוא נקלף מעל פני הריאה זה האות כי לא קלטה הסרכא בקרום הריאה רק מחמת הליחות שמבחוץ התחיל להתקרם כמו מלבוש על הריאה וכמעשה שהביא הט"ז סי' ל"ה ס"ק י"ד בעובדא דריינוס שנתפשט קרום ונעשה כמו מלבוש לריאה וקלפוה בנחת מעליה ונמצאת הריאה שלימה והכשירוה ובודאי הלבוש הזה לא נתקרם בפעם א' כ"א מעט מעט עד שהוא מתעטף ע"פ כל הריאה. וא"כ מה לי כולם מה לי מקצתה כל שנקלף בנחת הרי שאין לסרכא שרש בקרום הריאה ומבחוץ בא ונדבק לשם וכשר אבל אם נשאר איזה דלדולי' (ר"ל אפילו מה דלחוץ שטח עובי הסירכא) א"כ שורשה פתוח אל הריאה וטריפה אע"פ שביארנו כי מה שנהגו להקל ע"י קליפת הצפורן ובדיקה הם דברים של טעם יראה לי

שאין להקל בזה כ"א כשהסירכא הוא מן הריאה לדופן שיש לה מתירים מגדולי המורים ע"י בדיקה בפושרין אפי' לחתוך הסירכא וכדאי הם לסמוך עליהם להתיר ע"י קליפת הסירכא ובדיקת הפושרין אבל אם נסרכה לשאר מקומות שבחלל הגוף אפילו למקומות שאין הנקב פוסל בהם ואין צ"ל אם הסירכא בריאה מאונא לאונא או לאומא או לשאר מקומות שבריאה שלא כסדרן אין ראוי לנהוג היתר כ"א במקומות שיש הפסד בדבר אבל במקומות שאין הפסד אין ראוי להם לזוז ממה שנת' למעך בלבד עכת"ד. העתקתי כולו לפי שאין הספר מצוי והנך רואה קצת סמך למנהג ואעפ"כ אינו מתיר שלא במקום הפסד רק בריאה הסרוכה לדופן ולעד"נ שאפילו במקום הפ"מ אין להקל כ"א בריאה הסרוכה למקומות שאין הנקב פוסל בהם כגון לשומן הלב וכה"ג דלהרבה מגדולי הראשונים יש לה היתר בבדיקה כמ"ש אאזמו"ר נ"ע בתשובתו. ולכן כדי להעמיד המנהג י"ל דאע"ג דלא קיי"ל כוותייהו מ"מ כדאי הם לסמוך עליהם להתיר ע"י קליפת הסירכא ובדיקת הפושרין אבל כשהסירכא הם ב' קצוותיה בריאה קשה מאד להקל ע"י הקליפה שהרי כאאזמו"ר נ"ע בתשובתו לברדיצוב כ' וז"ל כי מעולם לא עלה על דעתי להתיר ח"ו לקלוף הסירכא בידים כו' גם שארי מחברים צווחים על המנהג הזה ככרוכיא כמ"ש בספר לבושי שרד סס"י ל"ט בתשובתו שם ג"כ על השאלה דברדיצוב הנ"ל בשגם כי הגם דגברא רבא אמר מלתא ה"ה הגאון מוהר"ס וגברא רבא מסהיד עליו ה"ה הגאון בבית אפרים. מ"מ תורה היא כו' ואם לדין יש תשובה דממעשה דרינוס אין ללמוד היתר לפמ"ש הט"ז סס"י ל"ט דהתם בתולדתה כך היתה ובודאי נולד ונתהוה בפעם אחד ומאין לנו לומר שמתקרם מעט מעט כו' ועוד דלדבריו שהסירכות הנקלפים דשכיחי טובא הן הנה התחלת קרימת המלבוש הנ"ל א"כ למה אין מלבוש הנ"ל כעובדא דרינוס נמצא כלל על הריאה אפילו בין מאה בהמות שנמצא בהם התחלת הקרימה דהיינו ענין הסירכות הנ"ל וכידוע לכל דעובדא הנ"ל לא שכיחא כלל וכלל ולכן מסתבר יותר שהסירכות אינן מעין המלבוש כלל וגם אין לומר דמ"מ יש להתיר זה כמו זה דאין הנדון דומה לראיה דהתם כיון שהמלבוש ע"פ כל הריאה י"ל דמראים הדברים שברייתה כך משא"כ כשהיא רק במקום אחד מהריאה וכעין מ"ש הרשב"א בענין דבוקה שאם כל גג האומא דבוק בשדרה כשרה שכך מראים הדברים שזו כך ברייתה בד"א בשכל הגג כולו דבוק כו' ומשם יש ללמוד חילוק במכ"ש בין נ"ד לעובדא דרינוס ובר מן דין הנה אף את"ל דבעובדא דרינוס נמי י"ל שלא נעשה כך בתולדה כמ"ש בראש אפרים סי' ל"ה ס"ק קמ"ט בשם ימין משה מ"מ בעובדא דרינוס נמי דעת הר"ץ להטריף בסרוכה למקום אחר א"כ כ"ש בנ"ד ואף שהשמ"ח חולק עליו מ"מ היינו דוקא בכמו עובדא דרינוס ממש ולא

בסירכות ממש שיש ספק רחוק מאד אם הוא מעין עובדא דרינוס או לא ודאי דקשה מאד ללמוד בזה קולא מעובדא דרינוס. הלכך נלע"ד שאין להקל ע"י הקליפה בנחת אלא בסרוכה למקום שאין הנקב פוסל עכ"פ כדלעיל וכן שמעתי מהשו"ב דקהלתנו שהוא ואביו שהיו שו"ב בק' לאזני לפני כאאזמו"ר נ"ע נוהגים כן שלא לסמוך ע"ז בסירכא שב' קצוותיה הן בריאה וגם שמעתי משאר שוחטים נוהגים כן ואם יאמר האומר הלא בסירכא שב' קצוותיה הן בריאה יש ג"כ צדדים להקל אם אין הסירכא מאונה ראשונה לשלישית והוא ע"פ דעת רש"י שבטור רס"י ל"ט ודעת הרמב"ם לפמ"ש הלחם משנה פ"ח מה"ש דס"ל דמאונא לאונא שאצלה נקרא כסדרן אף מחיתוך לגב וא"כ נסמוך בזה ג"כ על הקליפה בנחת. ע"ד שאנו סומכים בסרוכה למקומות שאין הנקב פוסל אף אתה אמור לו דלא דמו להדדי דהא התם דעת רש"י והרמב"ם נמי לא ברירא כ"כ להקל בזה והר"ן והב"י נסתפקו בדבריהם. ושאר פוסקים רובם ככולם וגם הגאונים שדבריהם דברי קבלה מטריפין הלכך אין לסמוך להקל על סברא זו כלל משא"כ בסרוכה למקומות שאין הנקב פוסל שיש מתירים בזה להדיא מגדולי הראשונים וכן יראה מתשו' כאאזמו"ר נ"ע שבסרוכה למקומות שאין הנקב פוסל יש לצדד להקל יותר וכ"ה משמעות רמ"א בד"מ סי' ל"ט הלכך בזה אפשר לצדד זכות לענין המנהג שכבר נהגו אבל כשב' קצוותיה הן בריאה יש להתנהג בענין המיעוך כמבואר בש"ע ואחרונים:

ח והנה אף גם בענין המיעוך הנהוג מקדם יש ב' מנהגים הא' והוא המבואר בשמ"ח סי' ל"ט סעיף ל"ו ל"ח יעו"ש וביאר דבריו היטב בספר לבושי שרד שם בהג"ה וז"ל כללא דמיעוך ומשמוש כך הוא אם הסירכא דבוקה שני צדדים להריאה אזי צריך למשמש בשני הדבוקים שיגלגל הסירכא בין האצבעות אפי' הרבה רק שהגלגול יהי' בנחת ואזי אם הוא ריר בעלמא תסתלק הסירכא מעל הריאה ואם לא נסתלקה מהריאה אלא נתפרקה לשנים ונשאר עדיין מעט מהסרכא דבוק אל הריאה ימשמש עוד בהנשאר עד שתסתלק מהריאה ואפי' אם חוט דק נשאר עדיין מכל הסירכא ומחובר בהריאה צריך למשמש בחוט המדולדל ההוא עד שיפול ויסתלק מהריאה ע"י גלגול האצבעות וחלילה לו שיקלף רק שתסתלק הסרכא מעצמה מעל הריאה ע"י הגלגול באצבעות (והיינו ממש כמ"ש אאזמו"ר נ"ע בת' הנ"ל וז"ל כי מעולם לא עלה ע"ד להתיר ח"ו לקלוף הסרכא בידים רק שע"י הגלגול בין האצבעות אפי' בנחת עי"ז היא מתקלפת מאליה מהריאה ומתנתקת מעט מטה מטה עד כלותה כו' דהיינו ממש כמ"ש הלבושי שרד שתסתלק הסרכא מעצמה כו' ע"י הגלגול כו') ואם לא נסתלקה מע"ג הריאה ע"י גלגול האצבעות יטריפנה כי היא סרכא גמורה וכשנסתלקה ע"י הגלגול יבדוק בפושרין ככה יעשה בשני

צדי הסרכא. ואם הסרכא דבוקה מהריאה אל שאר מקומות שאין נקב פוסל שם א"צ למעך רק בצדה הדבוק לריאה ויעשה ככל האמור ואם אחר שנסתלק כל עובי הסרכא מעל הריאה ע"י המשמוש נשאר עוד דלדולים כעין קרומים או חוטין להלאה משטח עובי הסרכא א"צ למשמש בהם ולא לקולפם וא"צ להשגיח רק שמקום שטח עובי הסרכא ישאר נקי בלי שום דלדול (וכ"כ אאזמו"ר נ"ע בשם מורו הוא רבינו הגדול הרב המגיד נ"ע ממעזריטש ולזה הסכים הוא נ"ע ג"כ וזהו כל כוונתו בתשובתו הנ"ל וכ' שגם דעת השמ"ח י"ל כן ע"ש במ"ש ואף גם בשמ"ח אין הדבר מוכרח כ"כ כי י"ל ג"כ דכוונתו אינה אלא על מקום יציאת הסרכא ובליטתה מהריאה כו' ע"ש. והנך רואה שכן פי' ג"כ הל"ש בדעת השמ"ח) ואם אירע שקלף אותן קרומים ואח"כ בצבץ שם להלאה משטח עובי הסרכא אין לאסור (וזה הי' השאלה דברדיצוב שהתיר אאזמו"ר נ"ע ומחו' הגאון ז"ל מברדיצוב ע"ש) וזה הוא יסוד המיעוך עפ"י דרכו של הת"ש המנהג הב' הוא נז' בפמ"ג במשבצות סי' ל"ט ס"ק י"ג דכשניתקת גוף הסרכא באמצעיתה ע"י גלגול אצבעות בנחת נמי מהני וביאר זה הלבושי שרד בתשובתו הנ"ל אות ט"ז וז"ל מנהג שני במחוזין אחרים שממעכין בגלגול אצבעות כדרך רמ"א ז"ל וכאשר ניתק ע"י המיעוך (באמצע) קולפין השאר בנחת מעל הריאה ובודקין בפושרין והמדקדקין שבהם ממעכין בגלגול עד סמוך לריאה ומה שנשאר עוד מגוף הסרכא דלדולים קצרים שאין בהם כדי אחיזה וגלגול באצבעות הם קולפין בנחת ובודקין עכ"ד וההפרש בין המדקדקים האלו ובין המנהג שבת"ש הוא דאילו להת"ש אפילו הדלדול הקצר צריך שיעבור ע"י גלגול אצבעות כיון שהוא מגוף הסרכא עדיין וכמש"ש הל"ש ואפילו אם חוט דק כו' וה"ה דלדול קצר כו' ואם א"א להעבירו הרי היא טריפה מספק משא"כ להמדקדקים לפי מנהג השני כשר כה"ג ואין צ"ל לאותן שאינן מדקדקים שיש חילוק רב בין מנהג זה למנהג של הת"ש והנה כאאזמו"ר נ"ע בתשו' הנ"ל נראה דדעתו דשפיר דמי לסמוך על המנהג זה השני והביא לו סמיכות מתשו' שבו"י ומתשו' חינוך בית יהודה וכ"כ הלבושי שרד שם רק שבאיכות המיעוך כ' השבו"י שם שבתחלה יפשט הסרכא עד שיהיה כעור דק ואח"כ ימשמש בו דאי לא"ה אינו מתפסקת הסרכא כלל ע"י המשמוש דאדרבה ע"י גלגול נעשה חזק כחבל ולפעד"נ דזהו דייקא ע"פ מנהג השני דמהני אם נפסקה הסרכא באמצעיתה לבד וכדי שתפסק ותנתק באמצעיתה מוכרח שבתחלה יפשט אותה כו' דאי לא"ה אינה מתפסקת באמצעיתה אבל למנהג הת"ש שצריכי' שתסתלק ע"י המיעוך מעל הריאה ממש והיינו כמ"ש אאזמו"ר נ"ע שהיא מתקלפת מאליה מהריאה כו' אין אנו צריכים למותחה ולפושטה תחלה כעור אלא אם ימשמש ויגלגל אותה בין האצבעות

כמו שהיא תוכל להתקלף מאליה מהריאה כו' וחילוק זה מושג בחוש שיש חילוק בין ניתוק באמצע לקילוף וניתוק מהריאה אם היא שם הפשטת ליחה לבד:

ט ונמצינו למידים שיש בידינו ג' מנהגים בענין המיעוך. הא' מנהג הת"ש הב' מנהג השבו"י והפמ"ג. הג' מנהג הבודקים עתה. רק זאת כ' הל"ש והבית אפרים שלמנהג הג' והוא הקולפים בנחת צריכים הם לקלוף הכל אפי' כל מה דלחוץ עובי שטח הסרכא עד כלותם ושיהי' נקלף דוקא בנחת ואם באיזה מקום אי אפשר שיקלוף בנחת הרי נתברר שהיא סרכא וטריפה וכמדומה בבירור שכך מנהגם שהרי כך הדין בעובדא דרינוס. עכ"ד הל"ש. ועתה אומר אני מה שנלע"ד להתנהג בענין הסרכות כי הנה בסרכות יש ג"כ חילוקים הא' והוא אם נסרכה למקומות שאין הנקב פוסל בהם וכבר נת' שבזה יש לנו בהכרח להעמיד מנהג שלנו ולסמוך על מנהג הקולפים בנחת כנ"ל אלא מיהת נת' שם שכ' הבית אפרים שבמקום שאין הפסד אין לנהוג כן רק בסרוכה לדופן המין הב' בסרכות הוא כשב' קצוותיה הם בריאה שלא כסדרן דהיינו מאונא לאונא או לאומה שאצלה מחיתוך לגב או מגב לגב ובזה נ"ל שבמקום הפסד גדול יש להן לסמוך על מנהג השבו"י דדי שתנתק באמצעיתה ואף שדעת השמ"ח אינו כן מ"מ כיון דיש קצת צד כל שהוא להקל בסרכות אלו משום דעת הרמב"ם ורש"י כמו שהבינו הטור והלח"מ בדבריהם ואע"ג דכל שאר הפוסקים חולקים עליהם וכן ההלכה מ"מ צד מיהו הוי להקל בענין המיעוך לסמוך ע"ד השבו"י והחב"י ושאר האחרונים נגד דעת השמ"ח:

ומ"מ במקום שאין הפסד גדול אין להקל נגד דעת השמ"ח. אמנם אם הסרכא היא שלא כסדרן מאונא לאונא השלישי' וכן בסרכות דוורדא שבזה היא טריפה מדינא דגמ' לכ"ע באין חולק כלל רק שאנו סומכים על המיעוך והרבה פוסקים חולקים על המיעוך כידוע א"כ עכ"פ בזה יש לשמוע אל הת"ש שהוא המחמיר בענין המיעוך וכן נלע"ד מתשו' כאאזמו"ר נ"ע דהנה בתשובתו להגאון דבריסק נראה שהחמיר בכל סירכא שהיא בב' קצוות הריאה להתנהג כדעת הת"ש אפי' מחיתוך לגב ואף דאח"כ סד"ה הנה אחר שובי נחמתי כ' דהסומך על שבו"י אין מזחיחין אותו י"ל דאין מזחיחין אותו לבד אבל ראוי להחמיר עכ"פ כשב' קצוותיה הן בריאה ומש"ש לחומרא בעלמא החמרתי כן היינו בלהלאה ממקום הסרכא דבהא הת"ש נמי מודה כמש"ל בשם הלבושי שרד. והנה מ"ש להחמיר עכ"פ בסרוכה מא' לג' או בוורדא כהת"ש יש לו קצת ראי' לזה ממ"ש רמ"א בד"מ סק"ך ובהג"ה סעיף י"ג שיש מקומות שמחמירי' שלא למעך בסרכות הוורדא. ולכאורה קשה מ"ש וורדא משאר סרכות שבריאה שלא כסדרן אלא שהוא הדבר אשר אמרתי כי הנה הרמ"א כ' שם בד"מ שלדעתו חומרתינו שנהגו להטריף כל סירכא אף

במקום שהוא כשר מדינא גרמה קולא זו שנהגו למשמש ולמעך ולפיכך י"ל שנהגו למעך בסרכות שיש מכשירים אותם בלא"ה מדינא דגמ' והיינו בסרוכות לשומן הלב וכה"ג או אפי' בשני אונות שנסרכו מן הראשונה לשני' מחיתוך לגב שדעת רש"י והרמב"ם להקל בזה לפי הנראה מפשוטן של דבריהם כמו שהבין הטור משא"כ בוורדא הרי רש"י עצמו כ' בפי' דכולהו לגבה דידה שלא כסדרן הוא א"כ אין צד להקל בזה מדינא דגמ' ולכן לא סמכו על המיעוך לבד בזה וא"ת א"כ למה לא כ' ג"כ שלא נהגו למעך בסרוכה מאונא א' לג'. י"ל דזהו מילתא דלא שכיחא ולא שייך בזה כ"כ מנהג משא"כ בוורדא דשכיחא קצת שתסתרך לאיזה מקום שיהיה וכולהו לגבה שלא כסדרן וכיון דנשמע שעכ"פ יש להחמיר יותר בסרכות הוורדא או מאונא א' לג' א"כ הגם שכתבו הב"ח והש"ך שמנהג שלנו למעך בכל הסרכות. מ"מ יש לנו להחמיר בענין המיעוך גופא בסרכות דוורדא או מאונא א' לג' כמנהג הת"ש:

סיומא דפסקא בסרכות שמאונא א' לג' או בסרכות דוורדא יש להחמיר בענין המיעוך כמ"ש השמ"ח. ומ"מ יראה מדברי אאזמו"ר נ"ע שהסומך על שבו"י אין מזחיחין אותו בשאר סרכות שלא כסדרן וב' קצוותיה בריאה י"ל ג"כ כהשמ"ח. אלא שבמקום שנהגו כשבו"י יחזיקו במנהגן. בסרכות מריאה למקום שאין הנקב פוסל יש לסמוך במקום שנהגו על הקילוף בנחת ובדיקת פושרין והיינו בהפ"מ ובשלא בהפ"מ אין לסמוך על זה אלא כדעת הת"ש אא"כ הסרכא מריאה לדופן:

סימן קה

בגמ' נדה דס"ו ע"א ואם יש לה וסת תולה בוסתה ופרש"י אם יש לה וסת לקלקול הזה אבל הרמב"ם פ"ד מהא"ב דין כ' כ' אבל אם שמשה סמוך לוסתה תולה בוסתה עכ"ל. וכ"מ מדברי הראב"ד בספר בעה"נ שער הפרישה די"ז עמוד שני גבי אשה שאין לה וסת וז"ל שהרי שנינו בברייתא נשאת וראתה דם מחמת תשמיש כו' וקתני סיפא ואם יש לה וסת תולה בוסתה ש"מ דרישא באשה שאין לה וסת עסקינן עכ"ל הרי מפרש ואם יש לה וסת דמיירי בוסת ראיית נדות ולא כפרש"י והרז"ה בהשגות שם סק"ו הקשה עליו וז"ל לא ניחא לן לפרושי הכא דברשיעי עסקינן שבא עליה סמוך לוסתה אלא כך נראה לנו פירושא אם יש לה וסת בוסתות דגופה כיון שפיהקה או שעיטשה. וכאותה ששנינו אלו הן וסתות וכו' ה"ז תולה בפיהוקה כו' ולא בתשמישה כו' עכ"ל ודבריו צריכין ביאור דבמאי עסקינן אם כבר עברו הפיהוקים ולא ראתה ואח"כ שמשה בהיתר כדין המבואר בש"ע סי' קפ"ט סכ"ד א"כ איך תהיה תולה בפיהוקה הרי בשעת הפיהוק לא ראתה וה"ל

כמו בוסתות דימים כשעבר עונת הוסת ולא ראתה שאם שמשה אח"כ משמע דאינה תולה ואם שמשה קודם שעברו וכלו הפיהוקים א"כ שמשה באיסור והרי לא ניחא לי' לפרושי הכי דברשיעי עסקינן ודוחק לומר דבאמצע התשמיש התחילה לפהק ונמצא ששמשה בהיתר שהתחילה קודם הפיהוקים ואעפ"כ תולה בפיהוקה אך זה דוחק לומר דמיירי דוקא בכה"ג:

ע"כ י"ל שאף שעברו וכלו הפיהוקים ושמשה אח"כ באותה עונה שפיר יכולה לתלות בוסת דפיהוק אף דאנן לא חיישינן לכתחלה לאוסרה מלשמש באותה עונה כיון שלא ראתה בשעת הפיהוק ממש מ"מ אם אירע דראתה כיון דה"ל סמוך לוסת דפיהוק שפיר יש לתלות בהפיהוק אלא שנתאחר קצת הדם לבוא מאיזה סבה ואף שע"י התשמיש נתעורר לבוא מ"מ התשמיש לא גרם רק לדם הוסת שיבא ע"כ לא מחזקינן לה ברמ"ת וכדלקמן ועמ"ש לקמן בשם תשו' פנ"י חי"ד סי' א' גבי ואחד לאחריה כו' עכ"פ הראב"ד והרז"ה ס"ל ג"כ כפי' הרמב"ם וכ"ד הרשב"א בתה"ק ש"ב וז"ל אשה זו שראתה ע"י תשמיש והיא בשעת וסתה תולה בוסתה להקל כדי שלא תתגרש מבעלה עכ"ל וז"ל הרמב"ן בהלכותיו פ"ו הט"ו אבל אם שמשה סמוך לוסתה ה"ז תולה בוסתה עכ"ל וז"ל חידושי הר"ן ואם יש לה וסת תולה בוסתה פי' שאם סמוך לוסתה שמשה אע"פ שלא הגיע עדיין שעת הוסת שלה תולה בוסתה לומר שמחמת תשמיש הקדים הדם לבא קודם זמנו ולא מחזקינן לה ברואה מחמת תשמיש וכ"כ הרמב"ם ז"ל ורש"י ז"ל לא פי' כן עכ"ל ונ' מדברי הר"ן דמיירי אף ששמשה בעונה שלפני עונת הוסת תולה בוסתה שהרי כ' אע"פ שלא הגיע עדיין שעת הוסת שלה והרי זו העונה שרגילה לראות בה חשובה כולה כאילו הגיע שעת הוסת. דהא איפסיקא הלכתא כר' יהודה פרק האשה דס"ג ע"ב מיהו אפשר לדחוק דנהי שצריכה לפרוש כל העונה מ"מ נק' זה רק סמוך לוסתן ועיקר הוסת הוא השעה שרגילה לראות בו ומ"מ הנה לענין הרואה דם בשעת וסתה דקיי"ל דיה שעתא ואינה מטמאה למפרע משמע ודאי דכל העונה חשיבא שעת וסתה ודיה שעתא כדמשמע בגמ' פ"ק דף ד' סע"ב דלא ממעטינן אלא שלא בשעת וסתה דמשמע כשראתה בעונה אחריתי וכ"כ הרמב"ם בפי' המשניות במשנה ראשונה דנדה אם ראתה דם ביום הידוע וכיון דכל העונה חשובה שעת וסתה א"כ מ"ש הר"ן אע"פ שלא הגיע עדיין שעת הוסת שלה נראה דמיירי אפילו בעונה שלפניה ולשון פסקי הרשב"ץ שאם שמשה קרוב לוסתה וראתה דם אותה ראייה תלינן דהיא משום וסתה ולא חשבינן לה בהך ראייה רואה דם מחמת תשמיש עכ"ל משמע ג"כ כדברי הר"ן דלשון קרוב יש לפרש אפי' בעונה שלפני עונת הוסת דהא בגמ' דס"ג סע"ב אמרינן ואי מההיא הוה אמינא

סמוך לוסתה עונה אחריתי קמ"ל אותה עונה עכ"ל אלמא לשון סמוך היינו יכולים לפרש אף על עונה אחריתי ונהי דלכתחלה לא חיישי' לזה ומותרת לשמש מ"מ אם ראתה שפיר י"ל שהתשמיש גרם רק לדם הוסת ולכן כ' הרשב"ץ קרוב לוסתה. דאינו קרוב מאד כמו לשון סמוך כי סמוך משמע בקירוב יותר כמו סמוכים מן התורה מנין ביבמות פ"ק דף ד' ע"א דאמרי רבנן כיון דלא סמיך ליה דכתיב לא יקח איש את אשת אביו בינתים הרי מה שמפסיק איזו תיבות חשוב לא סמוך כי סמוכים היינו כענין אצל וקרוב לענין סמיכה שסומך ידיו עליו ממש אבל קרוב י"ל אף שאינו סמוך ממש אך מלשון הרשב"א בתה"ק דכתב בשעת וסתה משמע ודאי דס"ל שאין תולין רק בעונת הוסת ולשון הרמב"ם והרמב"ן סמוך לוסתה אם נפרשו כלשון סמוך לוסתה שבגמ' משמע ג"כ עונת הוסת דוקא ואעפ"כ אפשר לדחות כיון דבגמ' ס"ד דסמוך לוסתה היינו אף עונה אחריתי י"ל שבדבריהם י"ל כן מיהו זה אינו דגם באיסור הפרישה בעונת הוסת כ' הרמב"ם פ"ד הי"ב ואסור לו לאדם לבוא על אשתו סמוך לוסתה כו' הרי דרק עונת הוסת לבד הוא קורא סמוך לוסתה. אך י"ל כיון שהמרדכי מיקל בזה ביותר דפי' ואם יש לה וסת זמן קבוע שהיה רואה נדה תולה בוסתה שיכולה לומר זה הדם שהיתה רואה טהור שעדיין לא הגיע שעת וסתה עכ"ל הובא ב"י. והש"ך סי' קפ"ז סק"ך מפרש דמיירי אף שאין לה מכה כלל וע' מזה ג"כ שם ס"ק י"ד וכן פי' בתשו' פנ"י חי"ד סי' א' וכ' שגם דעת הרא"ש כן ונהי דמוכח בפשיטות מהש"ע סי' ד' דלא קיי"ל כן אא"כ שמשה סמוך לוסתה דוקא וישוב דברי הש"ך סק"ך ע' במנחת יעקב סי' קפ"ז ס"ק י"ד ובס"ט שם מ"מ לענין סמוך לוסתה אפשר שיש לצדד להקל אף בעונה שלפני הוסת דבכה"ג כ' הפוסקים שלא לחלוק כ"כ על ר"ח גם אפשר קצת דוגמא לדבר ממ"ש בגמ' ס"פ בנו"כ דל"ט סע"ב כגון דחזאי ריש ירחא וריש ירחא ועשרין וחמשה בירחא וריש ירחא דאמרינן דמי יתירא הוא דאיתוספו בה ופרש"י משום דאמר הך ראי' דר"ח ראיית וסתה היא והיום זמנה והאי דאקדים וחזאי בכ"ה דמים יתירים הוא דאתוספו בה וכ"כ רש"י עוד בפ"ק די"א סע"א וכ"כ הטור סי' קפ"ט ושא"פ וא"כ כמו שע"י דמים יתירים בא הדם הוסת קודם זמנו אפי' חמשה ימים א"כ כן יש סברא ג"כ לומר שע"י התשמיש יוכל להקדים עונה א' עכ"פ כמ"ש הפוסקים שדרך הדם לבוא מחמת תשמיש גם אפשר עוד קצת דמיון ממ"ש בגמ' די"א ע"א לל"ק שקפיצה של אתמול גרם לראייה של מחר וע' בש"ך סי' קפ"ט ס"ק מ"ט ובב"י שם ובש"ע סס"ך שפיהוק של אתמול גרם לראייה של ר"ח אלמא יום א' יוכל להתאחר הדבר מהגורם והמסובב מהסבה וכמ"כ י"ל שיום א' יוכל ע"י גורם לבוא הדבר קודם עיקר זמנו כיון דראינו דיום א' מצטרף למחר גם אפשר

ראיה וזכר לדבר מהא דאמרינן פ' בא סימן דנ"ג ע"ב ראתה כתם ואח"כ ראתה דם תולה כתמה בראייתה מעת לעת:
והנה הפרישה הביאו הש"ך ס"ק ט"ז היקל באם ראיית וסתה הוא בתחלת היום לתלות בלילה שלפניו והש"ך חלק ע"ז והמנחת יעקב ס"ק י"ג הסכים להפרישה ובתפל"מ פי' גם דעת הפרישה בענין אחר ושלא יחלוק על הש"ך והס"ט סק"י דעתו להקל כהר"ן דלעיל והביא מתשו' פ"י חי"ד סי' א' וכמדומה שהוא מש"ש וז"ל אא"כ ר"ל סמוך לוסתה ולא בפרקים שוין אלא א' בעונה לפניה ואחד לאחריה וזה דוחק עכ"ל ואף שכ' וזה דוחק היינו על ואחד לאחריה אבל מ"מ משמע דמפרש בעונה לפניה היינו עונה שלפני עונת הוסת:

סימן קו

שאלה אשה שיש לה כמה בנים ובחודש סיוון העבר נתעברה ואחר שבעה או שמונה שבועות היתה הלילה לאיש ומצאה בבקר על מקומות הפליטה אודם וכן מצאה בבדיקתה בבוקר ושוב פסק אודם ואחר טהרתה מצאה שוב בבקר כנ"ל וכן היה ארבעה פעמים אך בפעם הד' עשתה מעצמה וקנחה בהסדין תיכף אחר החיבור ומצאה בבוקר על מקום הקינוח אודם והחמרתי כדעת הח"ד בשטת המני"ע וצויתי שבפעם החמישי תבדוק עצמה קודם תשמיש ואחריו ונמצא אחר התשמיש אודם והנה על חלוק בעלה נמצא בכל החמשה פעמים מלוכלך בזרע ואודם ג"כ יש במקום הזרע ושלא במקום הזרע אך לא הכין עצמו לכך ולא קינח בכוונה רק מעצמו נתלכלך וכתב הס"ט בשם שב"י כיון שלא הכין ולא קינח אין זה אלא כמו כתם ולא מצינו שזכרו כתמים על בגדי איש ולפ"ז לא נתחזקה עדיין האשה אבל אני חושש שאם תטבול פעם שלישי וימצא אז תתחזק לכן אמרתי לה שתתרפא עתה קודם שנתחזקה אך שאלה לרופא ישראל ואמר לה שא"א ליתן רפואות למעוברת וקשה להמתין עד שתלד כי אמר הבעל שיהיה מוכרח לנוד מביתו והוא איש עני וטפלי' תלי' בי' וצויתי לעשות כיס מבגד פשתן עם מוך אשר ביד בני והכנסתו בעומק ולא נמצא עליה כלום והס"ט כ' שבלא נמצא כלום אין לסמוך בלא שפופרת שאפשר שלא הגיע לעומק אך אפשר עכ"פ להתיר לה לטבול ולא תבדוק אחר התשמיש כמ"ש אדמו"ר כפי שטת הכו"פ:
אבל איני סומך על דעתי לכן אני שואל דעת קדשו בזה ויוריני איך לעשות:
הנה בתשו' א"ש סי' נ"ז איתא שבתחלה בדק שלא בשפופרת ע"י מוך ועץ וכן העתיק דבריו במנחת יעקב. ובס"ט סי' קפ"ז סק"ז הביא דברי הא"ש בזה הלשון שבתחלה בדק

שלא בשפופרת ע"י מוך ולפע"ד נ' כוונת הא"ש דוקא ע"י מוך ועץ ולא ע"י מוך לבד משום דמוך בלי עץ להיותו רך מאד לא דמי כלל למה שלמודה לראות ע"י תשמיש כו' וראיה ממחלוקת המ"ב וסמ"ע עיין בדברי הגאון אאזמו"ר נ"ע סקפ"ז ס"ק י"ב ולכן אם ע"י מוך לבד לא נמצא כלום לא מהצדדין כו' נ' דקשה להקל ולומר דה"ל כבדיקת שפופרת שלא נמצא עליו כלום כי לא דמי מטעם הנ"ל ובפרט שגם הס"ט גמגם בזה שם מטעם אחר ואאזמו"ר ז"ל לא הביאה כלל ומפני שלא הוחזקה עדיין רק ב"פ ג"כ יש לעיין כיון שבג"פ הראשונים נמצא ג"כ על חלוק שלו כמו בב"פ האחרונים וגם היה האודם במקום הזרע דהנה בחי' הרמב"ן ר"פ כל היד גבי נמצא על שלו הקשה דהא מדלא יהבו רבנן שיעורא משמע שאע"פ ששהה אחר בעילה זמן מרובה קודם קנוח טמאין ואמאי ליחוש שמא מאכולת הוא שבאה עליו אחר שבעל שהרי אינו אלא ככתם בעלמא ויש לדחוק ולומר שכל קודם קינוח כיון שעדיין שכבת זרע לחה אין המאכולת באה עליו כו' עכ"ל א"כ בנ"ד ג"כ שנמצא דם הרבה בענין שא"א לתלותו במאכולת וכה"ג וכיון שנמצא במקום הזרע. נהי דלא דמי ממש לעד שקינח א"ע בו מ"מ רגלים לדבר הוי וכיון שאח"כ ראתה ב"פ ודאי ע"י תשמיש י"ל דה"ל כאילו הוחזקה ע"י צירוף ג"פ הראשונים שנמצא על שלו במקום הזרע כו' ול"ד למ"ש הש"ך סי' קפ"ז סק"א בשם אביו הגאון ז"ל דלא אמרינן איגלאי מילתא למפרע כו' דהתם שאני שי"ל שאחר תשמיש ראתה כו' אבל הכא אם הדם בא ממנה היה ודאי בשעת תשמיש כיון שנמצא על שלו אלא שבאנו לתלות דאתיא מעלמא אע"ג דאין לו במה לתלות רק משום שלא גזרו כתמים על בגדי האיש כמ"ש הס"ט סי' קפ"ז סק"ג וסי' ק"צ ס"ק י"א בשם הפמ"א. י"ל דזהו דוקא כשלא נמצא במקום הזרע דאז הוא דאמרי' שלא גזרו כתמים על בגדי האיש. משא"כ כשנמצא במקום הזרע וגם מצאה כן על סדין שלה במקום הפליטה. א"כ בכה"ג לא שייך לומר שלא גזרו כתמים על בגדי האיש. וראיה מדברי הרמב"ן הנ"ל דהא גוף ענין נמצא על עד שלו אחר זמן כ' הרמב"ן שהרי אינו אלא ככתם בעלמא ותירץ וי"ל כו' כמש"ל וא"כ נהי שבנדון זה כיון שאינו ע"י קינוח בכוונה וגם החלוק לא היה בדוק ודאי שאין לחוש בפחות מכגריס אף אם מצאה ג"כ על סדין שלה בבוקר וכו' אבל לגבי יתר מכגריס כשא"א לתלות במעלמא ה"ל כמו גבי קינוח בעד שלו ונמצא פחות מכגריס דמפני הסברא שכ' הרמב"ן לדחוק כיון שעדיין ש"ז לחה אין מאכולת באה עליו מחשבינן לי' טומאה ודאי' אע"ג דאינו אלא ככתם בעלמא כיון שנמצא אחר זמן רב וה"נ מה שאין שום מקום לתלות במעלמא לא גרע מסברא הנ"ל של הרמב"ן וכיון שנמצא במקום הזרע י"ל דמטמאינן לה אף שאינו אלא ככתם שבבגדי האיש. מיהו היינו דוקא כשמצאה ג"כ על סדין שלה אף שמצאה

בבקר דאם לא נמצא על שלה כלל י"ל דהוי ראיה להיפך דמעלמא אתיא. הגם שבנמצא על שלו ע"י קינוח בעד אין מקילי' מהאי טעמא (ועיין בתשו' אחת הקשיתי על דינו דהפמ"א מסוגיא דנ"ח ע"א במשתיתא כו' וע' רש"י שם ד"ה כי אמרינן ובש"ע סי' ק"צ סעיף ל"ב ובש"ך שם ס"ק ל"ט) ואף שיש לחלק מה"ט עוד דכיון דהרמב"ן מיירי ע"י קינוח ממש הלכך אע"ג דאינו אלא ככתם מטמאינן משא"כ בנד"ז דלא קינח בכוונה רק מעצמו נתלכלך מ"מ מאחר דהאודם נמצא במקום הזרע ה"ל כעין קינוח ולא שדומה ממש לקינוח להחזיקה ברמ"ת ע"י ג"פ שנמצא על חלוק שלו במקום הזרע ועל סדין שלה בבקר דכולי האי אין להחמיר אבל בנד"ז שאח"כ ראתה עוד ב"פ מ"ת וגם אז נמצא על שלו בכענין שנמצא בג"פ הראשוני' י"ל דחיישינן כאילו ראתה ג"פ מ"ת:

ולכן נלע"ד להחמיר להצריכה בדיקה דהא"ש סי' נ"ז ע"י מוך ועץ והיינו ליקח עץ חלק כמו חתיכה מן קאצעלקע עיין בדברי אאזמ"ו נ"ע סי' קפ"ז סקי"א אם הוא חלק כו' ולמעלה במקום שאינו חלק יש לכרוך עליו מוך הרבה שלא יסרט כו' וגם במקום שהוא חלק אפשר יש לכורכו במוך כו' ואם לא תמצא כלום הוי בדיקה להתירה לבעלה כ"ז שלא תתחזק בג"פ רצופים אח"כ או אם ירצו להמתין עד שתלד אז נלע"ד דכשתטהר ע"י ספירת ז"נ יש להתירה לבעלה תוך ימי טוהר שלה:

צ"ע אולי אפשר לבדוק ע"י הכנסת נר היינו ליחט הנעשה מבולבע שהיא חלקה יותר מעץ ועבה כעובי האבר ובודאי מצד חליקותה קרוב יותר שלא תוציא דם יותר מעץ חלק ומ"מ י"ל דנחשב בדיקה אם לא תמצא דם כלל ומ"מ צ"ע מצד שחלוקה יותר מן האבר כו' ואע"פ שגם שפופרת של אבר היא חלקה. י"ל לא דמי לחליקת ליחט העשוי מן בולבע:

סימן קז

יולדת ואחר לידתה רמ"ת ג"פ אך שהרגישה כאב גדול מאד בתשמיש הראשון ובפ"ב נתמעט הכאב וגם הדם נתמעט:

הנה בתשו' מ"ב סי' מ"ז גבי בתולה הרמ"ת הביא תשו' הריצב"א דמתוכו מוכח דאף דמרגשת כאב וצער בשעת תשמיש מ"מ בלי בדיקת שפופרת א"א לטהרה וחילק דהיינו באשה דעלמא אבל בתולה שאני ואפילו משך רב כמו שנה כו' א"כ לפ"ז ג"כ בנ"ד שהיא יולדת ומבואר בתשו' מהר"ר יוחנן בהגש"ד שהביא בד"מ סס"י קפ"ז דיש לתלות במכת הלידה שהוכו ונתחלשו הצדדים כו' א"כ י"ל דזו בביאות ראשונות שאחר לידתה לא גריעא מבתולה לאחר שנה והרי בש"ע סס"י קפ"ז סעיף י"ג כ' לעולם מחזקינן כו' מיהו

יש לחלק דהא הס"ט שם סס"ק כ"ט כתב דלהרב"י לעולם תלינן אף שאין מרגשת כאב כלל א"כ מש"ה מיקל המ"ב במרגשת צער וכאב עכ"פ משא"כ גבי יולדת לא מצאנו סברא זו. ומ"מ יש קצת סיוע לזה מהא דאמרינן בגמרא דס"ו ע"א ואם יש לה וסת תולה בוסתה וס"ל להר"ן בחידושיו ולפסקי הרשב"ץ דלאו דוקא בעונת הוסת ממש כ"א אפילו בעונה שלפניה תלינן דמהוסת הוא א"כ ה"נ גבי יולדת בפעם ראשון שסמוך ללידתה ושהרגישה כאב גדול מאד יש לתלות דממכת הלידה הוא והראיה שבפעם ב' נתמעט הדם וגם הכאב מעט. וכעד"ז בפעם השלישי וע' כה"ג בתשובת אמונת שמואל סי' כ"ג ולא צירף טעם זה שאני התם שלא היתה יולדת והגם שבש"ע סי' קפ"ז ססע"י י' אסר בזה בהדיא וז"ל אבל אם ראתה ג"פ רצופים אחר לידה לא תלינן בלידה כו' י"ל התם באינה מרגשת כאב כלל. וכמבואר בד"מ בתשו' מהר"ר יוחנן שלא נזכר כלל מענין הרגשת כאב. אבל הכא שמרגשת כאב גדול בשעת תשמיש שאני דכאב זה ודאי מחולשת הצדדין הוא וגם כמ"ש הש"ך דכשראתה פ"א תוך ימי טוהר לא מצטרף ופי' אאזמו"ר נ"ע ס"ק מ"ח משום דמימי טהרה לימי טומאה לא קבעה וסת, וכ"כ הס"ט וכ' אע"פ שמעיין אחד הוא כו' א"כ ה"נ חולשת הלידה בצירוף הכאב גדול י"ל דמזה לא קבעה וסת על זמן רב לאחר הלידה והרי אנו רואים שנשתנה הכאב:

סימן קח

אשה שראתה דם מחמת תשמיש כמה פעמים תיכף אחר טבילתה לראיית וסתה הקבועה אך לא רצופים רק אחר כמה וכמה טבילות ועדיין לא נתרפאית ובעת ראייתה כך הוא הדבר שבגמר ביאה הבעל מרגיש שהוא נוגע בפנים בדבר מה ובעת כשהוא נוגע היא מרגשת כאב גדול ותיכף אחר התשמיש היא מוצאת הכתם. והנה אין אתנו יודע וגם להבחין אם הוא מן המקור או מן המכה שהיא מרגשת בעת נגיעתו כנ"ל:

אם לא היו כלל ג"פ רצופים ודאי לא נאסרה כמ"ש בב"י רס"י קפ"ז וסס"י קפ"ו וברמ"א בהגהת ש"ע רס"י קפ"ז. ואם היו ג"פ רצופים ואח"כ היו ביאות שלא ראתה יש בזה ג' דיעות לכאורה ע' ס"ט סי' קפ"ז סק"ו לדעת מהרש"ך י"ל דע"י ביאה א' שראתה דם אח"כ נאסרה לבעלה ולדעת הס"ט עצמו עד שתתחזק ג"פ ודעה ג' היינו דעת הש"ך שכ' הס"ט גבי שפופרת שלא נמצא דם כלל דמותרת לעולם אף אם אח"כ תראה ג"פ מ"ת א"כ שמא כמ"כ נאמר בתשמיש שלא ראתה דעדיף משפופרת והס"ט ס"ל דגבי תשמיש שלא ראתה בו ליכא מ"ד הכין. מיהו אאזמו"ר נ"ע ס"ק י"ג כ"כ ופסק כן. וכש"כ בנד"ז שנראה כמו מכה שהרי בגמר ביאה הבעל מרגיש שהוא נוגע בפנים בדבר ובעת שהוא

נוגע היא מרגשת כאב גדול ותיכף אחר התשמיש היא מוצאת הכתם א"כ ניכר שמן המקום שנוגע בה הכתם וה"ל מכה אלא שי"ל שמא אין זה מכה כ"א שקצת הרחם נעקר למטה מ"מ הבאר יעקב דף ע"ז ע"ב מצדד להקל בכה"ג מצד עקירת הרחם. ואף שהנ"ב רס"י נ"ח חולק על סברא כזו מ"מ לדבריו י"ל שזהו גירירט ועקירת הפרוזדור ואף שכתב דה"ל כמכה שאינו ידוע שמוציאה דם הכא שאני שע"י נגיעה יוצא הדם מוכח שהדם יוצא מזה המקום וגם ה"ל שני ספיקות ספק הוא מכה ממש וספק עקירת הפרוזדור וממנו יוצא דם ולא מהמקור. וע"כ לבעלה ודאי לא נאסרה ולענין ספירת ז"נ אין לי פנאי כעת לעיין. לכן יש להצריכה ז"נ ועמ"ש בתשו' המתחלת דין אשה שיש לה וסת ומ"מ א"א לה להטהר:

סימן קט

ראשונה יש לצדד משום הכאב כמ"ש בתשובת שב יעקב סי' מ"ב הובא בס"ט סי' קפ"ז סק"ט והגם שהס"ט שם דחה דבריו מ"מ בנד"ז שראתה כן אחר הלידה ושקשתה בלידתה ונולד כאב כו' י"ל לצדד להקל בצירוף הכאב כמו שמצרפין להקל בדין שכתב רמ"א בהג"ה סי' קפ"ז סעיף יו"ד יש שכתבו להקל כו' דצירוף דכאב כנד"ז לא גרע מצירוף ההוא דראיות היתר שבינתיים ע"ש בד' אאזמו"ר ז"ל ס"ק מ"ו מ"ז וגם ברמ"ת דהוי וסתות דרבנן יש לצדד יותר בענין כאב עיין ס"ט שם בשם הגאון מוהרצ"ה ז"ל וע' תשובת ח"צ שבתשו' מעיל צדקה סי' ס"ז. ולכן בכאב גדול ובנד"ז שהוא אחר הלידה היה נ' להקל שלא להחזיקה ברמ"ת. וכה"ג מצאתי בעיקרי דינים בדיני נדה אות מ"א ועוד קצת ראי' מתשו' מ"ב סי' מ"ז גבי בתולה הרמ"ת דאע"ג שחלק לגמרי ע"ד הב"י מ"מ במרגשת צער וכאב היקל וכ' וא"ת דבהגמי"י בשם הריצב"א כו' וי"ל דהתם כו' דליכא למיתלי בדם בתולים ולא בשום דבר כו' אבל הכא כו' עכ"ל ומזה משמע קצת דבנ"ד דאיכא למיתלי בחולשתה מכח קושי לידתה י"ל דמהני צער וכאב כמו בבתולה מיהו לא לדמותה לבתולה ממש דבמרגשת צער וכאב קצת מהני רק זכר לדבר הוי דכאב גדול כנד"ז ודאי מהני ואין להחמיר משום דבנ"ד כבר פסק הכאב קודם שרמ"ת דכיון שאח"כ בשע"ת הרגישה כאב גדול ומאז לא פסק הכאב לגמרי אפי' שלא בשע"ת יש לתלות שמה שרמ"ת הוא מחמת הכאב ועדיף מנידון השב יעקב שהרגישה כאב בשע"ת לבד ואאזמו"ר ז"ל סוף הקו"א דהל' נדה ד"ה מ"ש הח"צ כ' ואם אינו כואב לה רק בשעת תשמיש אפשר דלא מקרי מכה גמורה כו' ומש"ה כ' ריצב"א שבהגמי"י כו' עכ"ל משא"כ בנד"ז דומה למ"ש הט"ז סס"י קצ"א ואף שזה איזה שבועות כו' דאע"פ שלפעמים כו'

ע"ש אלא דהט"ז היקל אף במוצאה שלא מחמת הכאב וע"ז השיג עליו אאזמו"ר נ"ע סי' קפ"ז סס"ק ל"ד אבל בנ"ד שאנו דנין על מה שראתה מחמת תשמיש בשעה שהרגישה כאב יש להקל אך מה שאני חוכך להחמיר הוא משום הטענה שכ' אאזמו"ר ז"ל שם ס"ק הנ"ל ולמעשה ראוי לחוש לדעת הח"צ שלא להקל בספק איסור כרת בכל כאב שיש לחוש בו שמא מחמתו בא דם מהמקור קודם זמנו עכ"ל ובנ"ד י"ל שמא הכאב במקור שהוא האם שהרי נתהווה מקושי הלידה וכאב זה גורם לדם המקור לבוא קודם זמנו אך מפני שי"ל ג"כ כמ"ש בתשובת מהר"ר יוחנן שבד"מ שע"י הלידה נתחלשו והוכו הצדדין ונכאב בשגם שהיא אומרת שמקום הכאב אינו בעומק כ"כ וגם רבינו ז"ל כ' שלא להקל בספק איסור כרת אבל אנו דנין רק על שלא להחזיקה ברואה מחמת תשמיש דהוי איסור וסתות דרבנן ולכן אפשר להקל:

עוד מצאנו בכי"ק מה שרשם לעצמו] (ולהיתר משום שלא בדקה עד אח"ז א להחמיר משום שהרגישה כאב בשע"ת אם הכאב בצדדין א"כ ממ"נ הרי אם תאמר שהכאב גרם לדם א"כ הדם מן הצדדים ואין לאסור רק שמא הכאב אינו גורם לדם כמש"ר סס"ק י"ז וא"כ אין להביא ראיה מהכאב שראתה בשע"ת):

עיין פסקי מהרא"י סס"י מ"ז דאי מרגשת דנפתח, החדר פשיטא כו' משמע לכאורה דבכה"ג טמאה אפי' בדקה אחר זמן וא"כ יהי' נגד מ"ש בתה"ד סי' רמ"ו דהרגשה סברא דאורייתא היא היכא דליכא למיתלי ההרגשה במידי אחרינא כו' מבואר בהדיא דברמ"ת שי"ל הרגשה שמש הוא תלינן אע"פ שהרגישה שנפתח מקורה כדמיירי התם בתה"ד ואמרינן דהרגשת שמש הוא וטעתה וצ"ל מ"ש פשיטא היינו לטמאותה באותו יום כו' וכן הבין רבינו סק"י בתה"ד ע"ש. ודוחק לומר בע"א דבתה"ד לא היקל רק בשאר הרגשה דז"א במשמע כנ"ל אמנם לרשב"ץ רפ"ט יש להחמיר:

ועכ"פ לאחר שתעסוק ברפואות ותראה שפסק הכאב יש להקל כמ"ש בש"ע סס"ח וניכר שהועילו כו' ולפ"ז אין לחוש שמא הכאב גורם לדם המקור שיבא קודם זמנו כמש"ר ס"ק ל"ד כ כיון שיתרפא הכאב כו':

בנידון שהבעל מצא ג"כ בכתנתו ובפ"ב פירש מיד י"ל שראתה הדם קודם תשמיש עי"ז נתלכלך חלוקו כו' שהרי הראב"ד ס"ל מה"ט דראי' זא נן חשבון וע' בס"ט סי' ק"צ סס"ק ס"א כיון שנמצא על שלו ולא על שלה כו' והרי בנ"ד נמצא ג"כ על שלה בבקר מ"מ יש לטעון דהיה קודם תשמיש כו' ועוד דבס"ט סי' קפ"ז סק"ג היקל גם בנמצא על שלה לאח"ז שיעור אשם תלוי כו'

סימן קי

משנה פרק כל הית די"ד, ע"א נמצא על שלו כו' טמאין וחייבין קרבן כתב רמ"א בהג"ה בש"ע סי' קפ"ז סעיף ה' וכן אם אין לה וסת קבוע והוא ספק אם הדם בא מן המקור או מן הצדדין תלינן במכה מכח ספק ספיקא ספק מן הצדדין או מן המקור ואת"ל מן המקור שמא הוא מן המכה אף שאינו ידוע שהמכה מוציאה דם מ"מ ה"ל ספק משמע דס"ל דנמצא הדם על עד שלה או על עד שלו חשוב ספק אם הדם בא מן הצדדין או מן המקור וקשה דהא משנה שלימה שנינו ר"פ כה"י דף י"ד דנמצא על שלו או על שלה אות יום טמאין וחייבין בקרבן. דהיינו חטאת כמבואר בגמ' שם ע"ב דאשם תלוי חייבין אפילו נמצא לאחר אות יום וכיון דחייבים חטאת משמע דמחזקינן לה ודאי בדם נדה ולא מספקינן כלל שמא הדם מן הצדדים וכדמוכח ג"כ בגמ' ד"ס ע"ב גבי פלוגתא דבר פדא ור' אושעיא דאפי' ר' אושעיא לא אמר שטהרותיה תלויות אלא משום שמא בא הדם אחר שנסתלקה מעסק הטהרות אבל לא דמספקינן שמא אינו מן המקור משמע דזה אינו שום ספק כלל דמחזקינן ליה בדם המקור וכן ראיתי בשו"ת השיב ר' אליעזר סי' ב' הקשה כן וכן ראיתי שהקשה הס"ט סעיף ה' ס"ק ט"ו וז"ל כיון דקיי"ל דם הנמצא בפרוזדור ספיקו טמא דחזקתו מן המקור לפי שרוב דמים מן המקור א"כ מה ספק ספיקא שייך הכא וכ' לתרץ כפמ"ש התוספות בנדה די"ח א' ד"ה שליא דאמרינן סמוך מיעוטא לפלגא כו' אף שהתוס' פ"ק דכתובות דף ט' א' לא ס"ל כן וה"נ נימא סמוך מיעוטא דמהצדדים לפלגא דמן המכה וה"ל רובא לטהר עכ"ד וגם ע"ז יש להקשות א"כ אמאי לאחר זמן טמאים מספק נימא סמוך מיעוטא דמן הצדדים לפלגא דשמא אחר תשמיש ראתה הדם אף שי"ל דאשם תלוי בא גם על ספק ספיקא ע' מזה בתוס' רפ"ד דכריתות ד' י"ז ב'. וע' תוי"ט שם סוף משנה א' מ"מ אמאי מטמאה את בועלה. א"ו הטעם י"ל כמ"ש הרשב"ץ בפסקיו ס"פ כה"י וז"ל דם החדר טמא ודם העלייה טהור והנמצא בפרוזדור מן הלול ולפנים ודאי טמא מן הלול ולחוץ ספק טמא והנמצא בכותלי הרחם למטה מהפרוזדור ודם הנמצא בעד אשה טמאה טומאה ודאית עכ"ל הרי דרק דם הנמצא בפרוזדור מן הלול ולחוץ הוא דטמא טומאת ספק משום דאיכא לאחזוקי בדם עלייה כדפי' רש"י ד' י"ז ב' ד"ה ספיקו טמא. ומה"ט ס"ל לרמי בר שמואל ורב יצחק בריה דרב יהודה שם דספיקו טהור אלא דאנן קיי"ל כרב הונא דספיקו טמא אבל בכותלי בית הרחם ה"ל כמן הלול ולפנים דודאי טמא גם י"ל דה"ל כנמצא בקרקע פרוזדור מהלול ולפנים דאפילו לרמי ורב יצחק ודאי טמא. דהא בעל כרחך גם לדידהו אמת דין המשנה דנמצא על שלו

או על שלה חייבין בקרבן חטאת וע"כ משום דה"ל כדין נמצא בקרקע פרוזדור דמודו גם הם דהוה ודאי טמא כמש"ש דף י"ח א':

קיצור קושיא עמ"ש רמ"א סי' קפ"ז ס"ה וכן אם אין לה וסת קבוע והוא ספק אם הדם בא מן המקור או מן הצדדים תלינן במכה מכח ספק ספיקא. וכ' הש"ך ס"ק כ"ב שמקור דבריו מהשע"ד ומקור דברי השע"ד הוא מהסה"ת סי' צ"ב ויש קושיא ע"ז מהמשנה המפורשת ר"פ כה"י נמצא על שלו כו' טמאין וחייבין בקרבן דהיינו חטאת הרי שזהו טומאה ודאית ולא מספקינן כלל שמא מהצדדים בא. וכן מוכרח בגמרא פרק האשה דף ס' ע"ב. והיינו כמ"ש בפסקי הרשב"ץ דדם הנמצא בכותלי בית הרחם למטה מהפרוזדור טמאה טומאה ודאית וע' בפרש"י פכה"י דף י"ז ע"ב ד"ה ספקו טמא ואפ"ל דדינו כנמצא מהלול ולפנים בקרקע פרוזדור וגם בס"ט סי' קפ"ז ס"ק ט"ו הקשה כעין קושיא זו ותירוצו דחוק:

ב והנה המעיין בסה"ת יראה דכל שמוצאה בבדיקת עד או רואה מהרחם אינו נכנס אצלו בגדר ספק. ולא היקל לתלות במכה שא"י אם מוציאה דם רק בכתמים ע"ש סי' צ"ב וכבר השיג זה הש"ך ס"ק כ"ב איברא דלענין רואה מחמת תשמיש מוכח בהדיא בסה"ת סי' ק"ז דחשוב ספק שמא מן הצדדים שמא מן המקור. דמה"ט מותרת לשני משום מטעם ס"ס שמא לא בא דם זה מן המקור אלא מן הצדדין ואפילו בא לראשון מן המקור שמא לא יבא לבעל שני דאין כל האצבעות שוות ועפ"ז תירץ אאזמו"ר נ"ע בסי' קפ"ז ס"ק כ"ד ליישב דברי רמ"א מקושיית הש"ך עליו מסה"ת סי' צ"ב דבסה"ת סי' צ"ב מיירי ברואה שלא מחמת תשמיש וס"ל כדברי הרשב"ץ דלעיל ורמ"א קאי ארואה מחמת תשמיש דגבי רמ"ת חשבינן לספק שמא מן הצדדים ובק"א שם סוף דבור הראשון הקשה בעצמו מהמשנה נמצא על שלו או על שלה דמיירי ברמ"ת ואעפ"כ חייבין חטאת וכמש"ל ותירץ דמתניתין מיירי דארגישה ממש כדאוקימנא רפ"ח ולא אמרינן אימא הרגשת שמש הוא אלא בלאחר זמן דמסייע חזקה שלא לטמאותה למפרע דליכא רובא דעדיף מחזקה כנגדה אבל לטהרה לגמרי לא אמרינן הרגשת שמש הוא לקולא כיון דליכא חזקה דמסייע דהא רובא עדיף מחזקה ורוב דמים מן המקור ולא אמרינן דהוא ספק שקול אלא בדלא ארגישה ממש דאף שחזקתו בהרגשה לפ"ד הרמב"ם להכי מהני חזקה ומיעוטא למהוי פלגא ופלגא אבל בדארגישה ממש לא אמרינן אימא הרגשת שמש הוא אלא בדאיכא חזקה לחודה בלא רובא כנגדה עכ"ל וכ"כ שם בפנים ס"ק כ"ד דספק מן הצדדים אפילו ברמ"ת אינו ספק שקול אלא בצירוף החזקה דאשה בחזקת טהרה עומדת שמצטרפת להאי סברא דדוחק האבר בצדדים נגד הרוב דמים מן המקור

למהוי פלגא ופלגא ולכן לא הוה ספק רק בדלא ארגישה ממש נמצא גם לפ"ז מוכרח לומר דספק מן הצדדים גבי רואה מ"ת הוי רק מיעוטא אלא רק ע"י צירוף החזקה חשוב כפלגא להצטרף לספק שני ובמוצאה שלא מחמת תשמיש בכותלי בית הרחם דחשוב טומאה ודאית כמו מן הלול ולפנים דשורפין עליו את התרומה דשם אין המיעוט מצטרף לחזקה למהוי פלגא ופלגא כדמוכח בתוס' די"ז סע"ב דרק מהלול ולחוץ דספקו טמא הוי המיעוט עם החזקה פלגא ופלגא ולא מהלול ולפנים או בכותלי בית הרחם דשם לא מצטרף המיעוט דלא שכיחא כלל להחזקה מטעם המבואר בדברי אאזמו"ר שם ובסי' קפ"ג סס"ק א':

קיצור. ובאמת במקור הדין בסה"ת סי' צ"ב נראה דכל שמוצאה בבדיקת עד או רואה מהרחם אינו נכנס אצלו בגדר ספק מהצדדין רק לענין רואה מחמת תשמיש מוכח בסה"ת סי' ק"ז דספק מן הצדדין נחשב אצלו לספק להצטרף לס"ס ושם משמע כן ממ"ש בגמ' דס"ו ע"א לא נמצא דם על ראשו בידוע שמן הצדדין הוא בא והיינו משום שבתשמיש האבר דוחק בצדדין לכן יש סברא שעי"ז הוציא דם מהצדדין ועיין מזה בש"ע אאזמו"ר הגאון ז"ל סי' קפ"ז ס"ק כ"ד בשם המ"י סי' ק"צ ובק"א כ' כן בשם הרמב"ם והרמב"ן אך ע"ז יקשה מהמשנה הנ"ל דפכה"י נמצא על שלו כו' דמיירי ג"כ ברואה מחמת תשמיש ואעפ"כ לא מספקינן בצדדים כלל ותירץ אאזמו"ר נ"ע בקו"א דסי' קפ"ז סד"ה וגם טהורה תוך ד"ה ועש"ך בכללי ס"ס דמתניתין מיירי דארגישה ממש כדאוקימנא רפ"ח ועיין לקמן סעיף ג' שיש להקשות על תירוץ זה ועמ"ש בתשו' המתחלת בדין בדקה את עצמה בעד הבדוק לה ובתשובה המתחלת בדין בדקה א"ע בעד שאינו בדוק דג"כ יש להקשות דאפילו בדארגישה כיון שיש לומר אימור הרגשת שמש הוא א"כ אינה טמאה ודאית אם הצדדים הוה ספק ברמ"ת. ובלאחר אות יום אמאי מטמאה בועלה מספק ה"ל ס"ס שמא לאחר הבעילה ושמא מהצדדים ג מיהו הא דצדדים חשוב ספק גבי רמ"ת כמ"ש בסה"ת סי' ק"ז מוכרח רק לפ"ד סה"ת שם בשם ר"י דלבעל ראשון נמי משתרי ע"י בדיקת שפופרת אלא דעצה טובה קמ"ל שלא תבדק דאם תבדוק ותמצא הדם בראשו תהי' אסורה להנשא לשום אדם כיון דליכא שני ספיקות משא"כ כשלא תבדוק רשאי להנשא לשני משום דהוה ס"ס דלפ"ז מוכרח דספק צדדים ברמ"ת ה"ל ספק ממש משא"כ לפרש"י אין מוכרח כלל דברמ"ת הוה צדדים ספק יותר משאר דם הנמצא בפרוזדור וכמשמעות המשנה פכה"י נמצא על שלו כו' דחשוב טומאה ודאית כנ"ל והא דמותרת לשני היינו רק מה"ט לחוד דאין כל האצבעות שוות דאפילו חשוב ספיקא א' י"ל דשרי משום דחששא דרמ"ת הוי איסור וסתות וקיי"ל וסתות דרבנן כש"כ

שי"ל כמו בבעל ראשון לא חשוב חזקה רמ"ת אפילו ע"י שני פעמים כמו כן לא חשוב חזקה מבעל ראשון לשני ועדיף מחד ספיקא דהא ליכא חזקה ואין עדיין איסור וסת וראי' דהתוס' ס"ו א' ס"ל דאפי' לרבי דבוסת ס"ל בשני פעמים הוי חזקה הכא בעינן ג"פ דוקא והיינו ע"כ משום דרוב נשים אין רואות מחמת תשמיש א"כ כש"כ דאין מחזיקין מבעל ראשון לשני ולכן אפשר אפילו בדקה א"ע תחת בעל ראשון ונמצא הדם בראש המוך מותרת לשני הג"ה מיהו אין כן דעת הרשב"א ושא"פ וכ"פ האחרונים הט"ז סי' קפ"ז סק"ח והש"ך שם ס"ק י"ג. עכ"ה) והא דלא נקט בדיקה תחת בעל ראשון היינו משום דלדידיה לא משתרי בבדיקה לפרש"י ואע"פ שרוב הפוסקים ס"ל דלבעל ראשון נמי משתרי בבדיקת שפופרת עכ"ז אפשר אין ראי' מהם דס"ל בהא ג"כ כסה"ת דספק מהצדדים חשוב ספק ברמ"ת די"ל אפילו אם לא חשוב ספק שריא לשני מטעם דאין כל האצבעות שוות אף דסה"ת כ' ע"ז שהוא דוחק ולכאורה יש להקשות על תירוץ אאזמו"ר הגאון ז"ל דלעיל דהמשנה די"ד מיירי בדהרגישה כו' דהא גם ברייתא דס"ו דרמ"ת י"ל דמיירי ג"כ בדארגישה דאי לא הרגישה י"ל שאינה טמאה מדאורייתא כשמצאה רק ע"י קינוח אף שבפסקי מהרא"י סי' מ"ז כ' דרמ"ת נמי אין מרגשת כו' מ"מ הרז"ה בהשגותיו בספר בעל הנפש בשער הספירה והבדיקה סק"ה כ' שכך אמרו משמשת פעם ראשונה ושנייה ושלישית ולא הזכירו בה בדיקה כלל וראיית הרגשה היא ולא ראיית בדיקה כאותה ששנינו היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי עכ"ל הרי ס"ל בפשיטות דמיירי בשהרגישה בדם בשעת תשמיש ולכן צריך לתרץ לפ"ד סה"ת דהחילוק בין המשנה די"ד להברייתא דס"ו דבהמשנה כיון שלא הוחזקה עדיין ברואה מחמת תשמיש א"כ י"ל שלא התשמיש גרם לדם. וא"כ ה"ל כשאר דם הנמצא בפרוזדור דמחזקינן לי' ודאי מן המקור ואף את"ל דהתשמיש גרם לדם כיון דהוי עדיין רק פעם א' יש להחזיקו בדם המקור אבל בדין הברייתא דהוחזקה רמ"ת ג"פ אזי כיון דודאי התשמיש גורם להדם וגם שהוחזק כן ג"פ אזי בכה"ג הוא דחשבינן צדדים לספק ומ"ש אאזמו"ר מדלא חזאי רק בשעת תשמיש אף בפעם א' חשוב הוכחה כמו קורבא כו' מ"מ לא דמי כלל לחזקה ממש ועכ"ז י"ל דגם ברמ"ת ג"פ אף דכ' סה"ת דחשוב צדדים ספק אפשר שאינו ספק שקול ומ"מ שפיר מצטרף לס"ס בהדי ספק שקול דאין כל האצבעות שוות לדעת התוספות דנדה די"ח ד"ה שליא שהבאתי לעיל מיהו לא משמע כן מלשון סה"ת ואיך שיהיה יש לקיים כן דינו דרמ"א ג"כ דמיירי ברמ"ת ג"פ אזי חשוב צדדים ספק ולכן מצטרף בהדיא ספק דמכה אף שאינו יודע אם מוציאה דם להיות ס"ס:

קיצור שלפרש"י י"ל אפילו ברמ"ת אין צדדים חשוב ספיקא ומ"ש בגמ' בידוע שהוא מהצדדים שאני התם שנתברר ע"י בדיקת שפופרת שאין הדם מן המקור ע"כ צ"ל בידוע שהוא מהצדדים אבל אין משם הכרח לומר דגם מקודם הבדיקה נחשב צדדין לספק ברמ"ת. ומה שמותרת לשני ושלישי אינו משום ס"ס דספק מן הצדדים אלא משום דהא איסור זה הוא כמו איסור וסתות ואין לאוסרה קודם שהוחזקה ולסה"ת י"ל דדוקא כשהוחזקה רמ"ת ג"פ רצופים אז חשוב צדדים לספק ובכה"ג איירי בברייתא דס"ו אבל ברמ"ת פ"א י"ל לא נחשב צדדים לספק כלל וזהו דין המשנה די"ד ולכן אפשר לקיים פסק רמ"א לענין רמ"ת ג"פ רצופים:

סימן קיא

אודות מ"ש הנ"ב בתשו' חי"ד סי' מ"ח באשה שאינה יכולה להטהר לבעלה בין וסת לוסת מחמת שבין וסת לוסת מוצאה דם על עד הבדיקה ויש לה כאבים בכליות ומגבה לסמוך על בדיקת המוך דחוק וכמו שיתבאר לקמן ענין הבדיקה ובמה"ת סי' ק"א פסק במוצאה קורט להקל ע"י בדיקה זו אפילו בלי שום כאב והחוות דעת סי' קצ"א סק"ח חלק עליו דבדיקה זו לאו דסמכא היא כלל והגאון מו' חיים צנזר ז"ל בתשו' נ"ב סי' מ"ה ג"כ חלק ע"ז ועוד יש לערער ע"ז מטעם אחר דאף אם יהיבנא לי' שע"י הבדיקה נתברר שמצאה דם בצדדין מ"מ כיון שאין שם מכה אינו כדאי לתלות בזה דם הנמצא בבדיקת עד נגד רוב דמים שבמקור וכמו דאין תולין בדם העלייה ומכה שאני שהגרת המכה מצויה וכעין זה יש בתשו' מ"צ סי' ס"ז בשם הח"צ:

והנה תחלה נדבר בענין מהות הבדיקה אם יש לסמוך עליה או לא גרסינן בנדה רפ"ק (ד"ג ע"א) איבעית אימא היינו טעמיה דשמאי דאם איתא דהוה דם מעיקרא הוה אתי והלל כותלי בית הרחם העמידוהו ושמאי כותלי בית הרחם לא מוקמי דם. משמשת במוך מא"ל (ממלאה אשה אותו מקום מוכין לשאוב את הזרע שלא תתעבר ואינו נוטלתו משם אלא בשעת הצורך ושמא מוך העמיד את הדם. ג' נשים משמשות במוך קטנה מעוברת ומניקה). פי' בשעת הצורך ר"ל בשעת הטלת מי רגלים ויש לפרש בשעת תשמיש ותלוי במחלוקת רש"י ותוס' ביבמות די"ב אם רק אחר התשמיש ממלאה במוך שיהיה נקלט הזרע בהמוך כ"מ בתוס' ביבמות די"ב ב' ושאר דוכתי ומפירוש רש"י שם משמע דמשמשת במוך היינו שנותנת באותו מקום קצת מוך קודם תשמיש שיהיה המוך שם בשעת תשמיש ממש וכ"כ הישו"ש בפ"ק דיבמות סי' ח' בשם ר"י בתוס' דכתובות דל"ט ע"א וראי' מריש נדה דקאמר משמשת במוך מאי איכא למימר דמשמע להדיא

דמיירי במוך שמונח באותו מקום כל שעה כו' וכן משמע מלשון הרא"ש שלפני תשמיש קאמר כו' עכ"ל היש"ש וכ"ה בשט"מ בכתובות שם בהדיא בשם הרא"ש. אמר אביי מודה שמאי במשמשת במוך וצ"ל איך מיירי אם נמצא דם על המוך או לא נמצא על המוך דם. ונ' דאם לא נמצא דם על המוך כלל רק הדם נמצא למעלה מהמוך או למטה מהמוך אין סברא שיודה שמאי לחוש למפרע דהרי שפיר י"ל אם איתא דהוה דם מעיקרא הוה אתי דהא ליכא למיחש שמא המוך העמיד את הדם דא"כ היה נמצא על המוך ג"כ שאם יגע הדם במוך עד שהמוך יעכבנו ויעמידנו איך אפשר שלא יוקלט מראה דם במוך היהלך איש על הגחלים ורגליו לא תכוינה ואי אפשר לומר דהדם נמצא למעלה מהמוך ולא נגע עדיין במוך דא"כ איך שייך לומר שהמוך העמידו כיון דעדיין לא פגע ולא נגע בהמוך וכש"כ שא"א לומר שהדם נמצא למטה מהמוך ויצא בחלל שהי' בין מוך לכותלי בית הרחם ומשום הכי לא נמצא על המוך כלום דא"כ כש"כ שא"א שיודה שמאי דהא אין לחוש שהמוך יעמיד את הדם שהרי עינינו רואות שגם עכשיו לא פגע ולא נגע במוך מדלא נמצא כלום על המוך וע"כ שהיה חלל בין המוך לכותלי ביה"ר וכדאמר רבא דמכויץ כויץ ויש מקומות לדם לצאת ואביי דפליג עליו אי אפשר שיחלוק עליו בכה"ג שיש ראי' ברורה שהיה מקום לדם לצאת מדלא נמצא כלום על המוך אלא ודאי ברור דאם לא נמצא על המוך כלום לא מודה שמאי כלל אלא ס"ל דאין לחוש אז כלל למפרע (וגם י"ל דאפילו הלל מודה בכה"ג דהא הלל ס"ל דחיישינן רק מפקידה לפקידה ומוך י"ל דהוה כפקידה דזה שממלאה מוך בדיקה מעלייתא היא כמ"ש בש"ע סי' קצ"ו ואף אם (לא) נמצא למטה מהמוך ובעוד שהמוך הי' בפנים והמוך נקי דאז עכצ"ל דמכויץ כויץ אח"כ מ"מ עכ"פ אין לה לחוש רק מזמן שכויץ ואילך ולא אשעת שימת המוך עכ"פ כיון דהמוך נקי ה"ז כפקידה ואפי' כשניכווץ נהי דיש מקום לדם לצאת אבל לומר שנתעכב שם הדם בכותלי ביה"ר ושעכ"ז יהיה המוך נקי הוא חששא רחוקה ומ"מ י"ל דחיישינן זה כמו בבדיק' שלפני התשמיש דאינו ממעט לפי שאין מכניסתו בחורין ובסדקין ויש לחלק שהמוך הוא בעומק יותר מיהו כשהוציאה המוך נקי ואח"כ נמצא דם ודאי הלל יודה ג"כ דאין לחוש למפרע דמהסתם חשבינן מוך לבדיקה מעליא וצ"ע) אלא ודאי מיירי שנמצא דם על המוך ג"כ וכשהוציאו המוך נמצא ג"כ לדם למטה בכותלי בית הרחם לכן מודה שמאי דחיישינן דמעיקרא אתי אלא שהמוך העמידו ועכבו עד כשהוציאו המוך ירד דם למטה:

ולכן בהא ג"כ מודה שמאי דחיישינן למפרע ורבא פליג על אביי ואמר מוך נמי אגב זיעה מיכווץ כויץ ויש מקומות לדם לצאת וע"כ לא חיישינן כלל למפרע דאי איתא דהוה

דם מעיקרא הוה אתי שלא היה המוך מעכבו אלא תלינן דזו הרגע נמשך הדם מהמקור ומודה רבא במוך דחוק דשפיר חיישינן שמעכב את הדם ולכן חיישינן למפרע והיינו אם כשהוציאה המוך נמצא דם וגם נמצא על המוך ג"כ חיישינן כנ"ל וה"ה אפי' אם בעוד המוך בכותלי בית הרחם נמצא דם למטה בכותלי ביה"ר וגם על המוך ג"כ מלמעלה אז חיישינן דהמוך עכבו לדם עד שגבר עליו במשך זמן וזב דרך המוך למטה אבל אם על המוך לא נמצא שום דם כלל אין שום סברא לומר שהמוך עיכב הדם וזה פשוט לפענ"ד. והנה פלוגתא דאביי ורבא לכאורה היא כעין פלוגתא דחזקיה ור' יוחנן ד"ג ע"ב בקופה שאין לה שוליים ויש לה אוגניים דהא מוך סתמא אף שאינו דחוק לא גרע מאוגניים וע' תוס' ד"ה כי פליגי וא"כ אביי כר' יוחנן ורבא כחזקי' ויש לדחות דלמסקנא שם חזקיה ור' יוחנן פליגי בקופה בענין אחר אבל ביש לה אוגניים טמאה לכ"ע ואכמ"ל:

ב והנה בתשו' נ"ב סי' מ"ח (וסי' מ"ג מ"ו) פסק ע"ד אשה שאינה יכולה להטהר לבעלה ואין לה מכה ידוע. שתבדוק הבדיקה המבואר בש"ע סי' קצ"א שתכניס מוך נקי לעומק הרחם ומתחלה תרחוץ אותו מקום היטב עד שלא ישאר שם שום רושם דם ואז תכניס המוך למעלה בעומק הרחם עכ"פ יותר מעט עמוק ממה שהשמש מגיע בגמר תשמיש ושם הוא פי הרחם ויהי' מוך הרבה שיהיה דחוק שם בעומק שיכסה שם כל רוחב הרחם עד שלא יהיה באפשרי לשום כל דהו דם לצאת מן הרחם לפרוזדור עד שיפגע תחלה במוך הדבוק שם ואח"כ תבדוק כדרכה פעם ושתים ושלש עד שעכ"פ תמצא פעם א' על עד הבדיקה דם ואח"כ תרחץ היטב עד שלא ישאר בפרוזדור שום רושם דם ותזהר שלא יגיעו מי הרחיצה לעומק על המוך ויותר טוב שתקנח פעמים הרבה בלי רחיצה עד שלא ישאר רושם דם ושוב תוציא המוך ואם המוך נקי א"כ ש"מ הדם הנמצא על עד הבדיקה לא מן המקור הוא בא וממילא בא מן הצדדים וא"כ הצדדים מוציאין דם ומה לנו אם יש לה מכה בצדדים א"ל ואטו המכה מטהר הדם היוצא מן המכה הוא המטהר ומה לנו בדם אם יוצא מן המכה או אם יוצא מן הבשר או מאיזה וריד שבצדדים כיון שנתברר שיש לאשה סבה הגורם להוציא דם מן הצדדים תולה בו שלא בשעת וסתה עכ"ל וחיליה דידיה לסמוך על בדיקה זו הוא מסוגיא הנ"ל וכמ"ש בסס"י מ"ג ד"ה לכן נ"ל דודאי להיות מסופק בבדיקה זו אין להעלות על דעת דכיון דמוך דחוק לה על הרחם ודאי דם שנמצא בשעת השתנה אינה מן המקור דאיך יעבור דם המקור דרך המוך ויבא למטה וריש מסכת נדה ד"ג ע"א אמר אביי מודה שמאי במשמשת במוך ואפי' רבא דפליג עלי' וסובר מוך נמי אגב זיעה מיכווץ כויץ מודה הוא במוך דחוק ומכ"ש שיעבור הדם דרך המוך למטה וימצא למטה והמוך ישאר נקי זה דבר שא"א שהרי במעבר הדם דרך המוך

ודאי שיצטבע המוך מן הדם עכ"ל ובספר חוות דעת סי' קצ"א סק"ח השיב עליו וז"ל ולפמ"ש הש"ך דבדיקה זו לאו בדיקה מעליותא היא אין לסמוך על בדיקה זו דאף שהמוך נקי יש לומר שהדם ירד דרך חורין וסדקין ולא יגע בהמוך וראי' לזה דהא באין לה כאב לא סמכי' על בדיקה זה כמו שסיים הרמ"א כן לעיל סי' קפ"ז ג"כ לא סמכינן על בדיקת שפופרת להתיר הדם כמ"ש לעיל ועוד ראי' ברורה לפע"ד שאפשר לדם לצאת דרך סדק ולא יצטבע המוך אף שהמוך ברחם מנדה ד"ג דמקשה הש"ס משמשת במוך מאי איכא למימר ומשני מוך אגב זיעה מיכווץ כויץ וע"כ א"א לומר דמיירי בנמצא הדם על המוך דכשנמצא על המוך מאי משני מוך אגב זיעה מכווץ כויץ. פי' והוה אתי מעיקרא הא כשנתדבק הדם במוך ודאי דא"א שוב לירד ועוד דכשנמצא על המוך לא גרע מכתם הנמצא בבגד אלא ודאי דמיירי שלא נמצא הדם על המוך רק ראתה ממש ואפ"ה מקשה לשמאי משמשת במוך מאי איכא למימר ועכצ"ל שהדם יצא דרך סדק והמוך דוחק בשר הקמט אחד על חבירו והדם בינתיים ואינו נוגע במוך דאלת"ה א"כ אפילו משמשת במוך י"ל אי איתא דהוה דם הוה יורד עד המוך והיה המוך נצטבע אלא ודאי דאפשר להדם להיות בסדקים ולא יהיה בהמוך עכ"ל והנה מ"ש א"א לומר דמיירי בנמצא הדם על המוך כו' אלא ודאי דמיירי שלא נמצא הדם על המוך כו' הוא נגד פשט הפשוט לכל הישר הולך דכיון דבאנו לחוש שמא המוך העמיד את הדם ועכבו א"כ כשהמוך נקי מכל דם הדבר ברור שהמוך לא נגע בהדם ואיך יעכבנו ושנחוש שעיכבו ע"י סבה נפלאה שהמציא החוות דעת שהמוך דוחק בשר הקמט אחד על חבירו והדם יהי' בינתיים ולא יגע בהמוך הוא ודאי סברא רחוקה וא"כ מאי מקשה כל כך מזה לשמאי בלשון משמשת במוך מאי איכא למימר כאילו הוא דבר תמוה שאין להשיב ע"ז אמאי לא יחוש שהמוך יעכב הדם אדרבה כיון שהמוך נקי ורואים אנו שלא פגע ולא נגע בדם מהכ"ת לחוש לסבות שונות כמו דלא חייש שכותלי בית הרחם יעמידו דם אע"פ שהלל חייש לזה מכש"כ שלא יחוש שהמוך יעמידנו כשהמוך נקי ועוד דבקופה שאין לה שוליים ויש לה אוגניים חזקיה מטהר אפי' להלל וקשה דודאי קרוב יותר להיות השרץ מתעכב ע"י האוגניים ממה שיהיה הדם מתעכב ע"י המוך והמוך יהיה נקי וכיון דמודו שמאי והלל דחיישינן לזה גבי מוך אלמא דחיישינן ג"כ לסבות רחוקות קצת וא"כ א"א שלא נחוש בזה בקופה שיש לה אוגניים אעפ"י שאין לה שוליים שהוא חשש קרוב יותר:

ג ועוד דא"כ מהו שפי' רש"י בשינוייא דרבא מוך נמי אגב זיעה מכווץ כויץ ופרש"י ויש מקומות לדם לצאת הלא לאביי נמי מוכרח שיש מקומות לדם לצאת שלא יגע בהמוך דהיינו בחללי הקמטים רק שלאביי חיישינן שהמוך דוחק בשר הקמט א' על חבירו

ורבא אם חולק ע"ז הי' צ"ל דמכווץ כוויץ ועי"ז אינו דוחק כ"כ על הקמטים וממילא יוצא הדם בדרך ומקום שהחזיק כבר אבל מלשון רש"י משמע שעי"ז שכווץ עי"ז נעשו דרכים ומקומות להדם:

וזה אינו דגם לאביי עכצ"ל שיש מקומות לדם שלא אצל וסמוך להמוך כנ"ל אלא ודאי צ"ל כדפרישית שבאמת נמצא דם על המוך ומש"ה חיישינן בפשיטות שמא המוך עיכב הדם. ומ"ש החוות דעת דא"כ מה משני רבא מוך אגב זיעה מיכווץ כויץ. פי' והוה אתי מעיקרא הא כשנתדבק הדם על המוך ודאי דא"א שוב לירד הנה דבריו היו נכונים אם לא נמצא רק הדם שעל המוך לבד אז שפיר י"ל שדם זה שנתדבקו על המוך א"א לו לזוב ממנו כיון שנבלע ונסרך ממנו אבל ודאי אם נמצא ג"כ דם עוד חוץ מדם זה שעל המוך (דהיינו או שהיה דם לרוב עד שזב ג"כ דרך המוך ובעוד המוך ברחם ראתה דם זה וגם נמצא דם על המוך או) שלא ראתה קודם שהוציאה המוך רק אחר שהוציאה המוך יצא דם ברחמה וגם נמצא דם על המוך דבכה"ג לאביי מודה שמאי דחיישינן למפרע שהמוך עיכב הדם גם אותו דם שלא נדבק בו והיה צף ממעל לו עכבו המוך עד שהוציאו המוך יצא הדם (או אם יצא דם ברחמה בעוד שהמוך למעלה ברחמה חיישינן אביי שהמוך עיכב דם זה מעל"ע או יותר עד שגבר עליו ויוצא דרך בו) ורבא משני דמכווץ כויץ ולכן לא היה מעכב כלל דם זה שלא נדבק בו שהי' צף עליו ממעל והיה יוצא לו דרך מקומות שיש לדם לצאת גם מ"ש החוו"ד בישוב דברי הרשב"א בתה"ק והש"ע רס"י קצ"ו שכתבו דמוך דחוק ביהש"מ מוציא מידי כל ספק וה"ל כאילו ידיה בין עיניה כל ביהש"מ ע' ב"י שם דמיירי שממלאה כל כותלי ביה"ר מתחלתן ועד סופן הוא ג"כ דוחק גדול דמוך דחוק שבתה"ק היינו כענין מוך דחוק שבגמ' ריש נדה דהוא רק בעומק לבד והכרח הוא כן לפרש"י, ור"י ויש"ש דלעיל אות א' שמשמשת עם בעלה בשעה שמוך מונח בה ואעפ"כ ס"ל להרשב"א וש"ע שמוציא מידי כל ספק לפי שא"א שיזוב דם מהרחם ולא נמצא על המוך והיינו כמ"ש הנו"ב:

ד ומ"מ אף שבפי' הסוגיא דריש נדה ד' הנ"ב נכוחים מ"מ נלע"ד שאין מכ"ז הכרח לדינו של הנ"ב דבגמ' ריש נדה לא אמרו אלא דמוך דחוק יוכל להעמיד הדם וא"כ ראוי לחוש למפרע מה"ט כיון דקרוב הדבר מאד אבל שיהי' זה לנמנע גמור שלא יוכל דם המקור לצאת בצדדי כותלי ביה"ר ושלא יגע בהמוך אין לזה הכרח מהגמ' דהא אפילו בקופה שיש לה אוגניים לבד ולא שוליים חיישינן למפרע אף שודאי אינו הכרח שיעכבו השרץ רק לפי שקרוב הדבר חיישי' להחמיר וכמ"כ י"ל גבי מוך דחוק אבל שנסמוך על בדיקה זו לטהר הדם לומר שהוא מהצדדים שהוא נגד הרוב דקי"ל רוב דמים מן המקור ודם

הנמצא בכותלי ביה"ר טמא טומאה ודאית כמו מן הלול ולפנים כמ"ש רבינו ז"ל בשם רש"י ורשב"ץ, וא"כ אם על בדיקה זו לבד נטהר הדם ונוציא מחזקת טומאה ודאית א"א אא"כ הבדיקה ודאית שאין בה שום ספק בעולם כלל וע"ז אין הכרח כלל מהגמ' דאם אמרו להחמיר יאמרו להקל ואף שמצינו בש"ס שסמכו על בדיקת שפופרת הרי התם י"ל דלא סמכינן ע"ז רק להתירה לבעלה אבל צריכה ז"נ אף שנמצא דם בצדדי שפופרת ע' תשו' נ"ב שם שנסתפק בזה ואף לפמ"ש רבינו אזמו"ר לטהר הדם ג"כ לומר בידוע שהוא מהצדדים וא"צ ז' נקיים י"ל התם כיון שרואה הדם מחמת תשמיש שהיא דוגמת הבדיקת שפופרת ע"כ יש לסמוך ע"ז ועוד דהתם בלאה"נ יש סברא לתלותו במן הצדדים אע"ג דרוב דמים מן המקור מ"מ כיון שהאבר דוחק בצדדים וראתה בעת זה לבד יש סברא לתלותו בדם הצדדים וכמ"ש אזמו"ר נ"ע סי' קפ"ז דהוי ספק שקול ממש לכן בכה"ג סמכינן אבדיקת שפופרת כשנמצא דם בצדדי השפופרת אבל לסמוך על הבדיקה לטהר היכא דבלא הבדיקה הוה טומאה ודאית לא שמענו. (אף אם הי' בדיקה זו טובה כבדיקת שפופרת כש"כ) שי"ל דבדיקה זו אינה ברורה כבדיקת שפופרת וכמ"ש הטעם בש"ע אדמו"ר סי' קצ"א סק"י שהמוך יוכל לירד כו' ע"ש וממה שהזכירו הרשב"א ושא"פ בדיקת שפופרת לטהר הדם גבי אשה שיש לה מכה במקור שא"י אם מוציאה דם וכן נזכר בנדה דס"ה סע"ב ע"ש בתוספות התם נמי בלא הבדיקה יש צד גדול להקל מחמת המכה או דם בתולים דוק ותשכח שהרי יש מתירים לגמרי בלא הבדיקה משא"כ בנד"ז להקל על סמך הבדיקה לבד חדת הוא לן ולא מצינו זכרון לראשונים ואחרונים בזה ובתשו' מהרי"ו סי' ר"ה (גם בתשו' מהרי"ל סי' קע"ג) שממנו מקור המצאת בדיקה זו והאחרונים בש"ע סי' קצ"א משמע להדיא דאין לסמוך על בדיקה זו לבד כשיש איסור מדינא ממש בלא הבדיקה. וע' בתשו' צ"צ סי' צ"ב ובמה שנחלק עליו הס"ט סי' קצ"א סק"ד שמדברי שניהם נלמוד שאין סברא ח"ו לסמוך על הבדיקה לבדה וכמה רב גובריה דהנו"ב לחלוק על כל הנך רבני קשישאי ראשונים מהרי"ל ומהרי"ו ואחרונים רמ"א ומפרשי הש"ע והצ"צ כנ"ל מבלי שיעיין כ"כ בדבריהם וע' עוד בדברי אזמו"ר שם סק"י הנ"ל ובס"ט שם סק"ז ה אך לכאורה יש למצוא קצת עזר להנ"ב מסוגיא דפכה"י די"ז ע"ב גבי נמצא בפרוזדור מהלול ולחוץ דנחלקו האמוראים לאביי ללישנא דבתר חזקה אזלינן מטהרים הדם לגמרי וכ"ד שני האמוראים רמי בר שמואל ורב יצחק בריה דרב יהודה והיינו משום שיש הוכחה גמורה דלא בא מן המקור אע"ג דמ"מ איכא חששא דאימור שחתה לא חיישינן לחששא רחוקה ואמרינן דמהעליי' בא אף שדם העליי' מעוטא הוא וכמ"כ החששא שבבדיקה זו שמא לאו דסמכא היא ודאי לא גדולה מחששא דאימור

שחתה וא"כ ג"כ לא נחוש לזה ונטהר הדם ולתלות בדם הצדדים שי"ל דשכיחי כמו דם העליי' עמ"ש אזמו"ר נ"ע בק"א במהדורא בתרא בסופו דאדרבה שכיחי יותר מדם העליי' כו' ומ"מ למעשה י"ל דאדרבה משם ראי' לנגד שהרי הרמב"ם פסק דמן הלול ולחוץ ספיקו טמא דלא כשני האמוראים הנ"ל כי רבו האמוראים החולקים עליהם ע' בסוגיא שם ואזלינן בתר חששא דאימור שחתה א"כ שמא כמ"כ יש לחוש ג"כ דבדיקה זו לאו דסמכא היא:

ו והנה הגאון מוהרר"ח צנזר ז"ל בתשו' נ"ב סי' מ"ה כ' לחלוק על הנ"ב שאין לסמוך על בדיקה זו וז"ל וכי עיניה בבית הסתרים לראות תמיד שיהא המוך מונח שמה ושמא באותו רגע שיגיע וסתה ינוד משם המוך ויצא הדם משם לפרוזדור ולעולם לא תהיה טמאה שאנו תולין במכתה בשלמא אם אנו יודעין לכוין השעה והרגע שהיא רואה בו כמו רואות מחמת תשמיש או אחר הטלת מ"ר אנו מכוונין לבדוק אותו השעה במוך דחוק ומכיון שאינו ניכר שם ש"מ שמן הצדדים בא משא"כ להשמר בתמידיות להמציא אותה שעה שהיא רואה והגיע וסתה שיהיה אז המוך דוחק שמה זה דבר שאין הדעת סובלת והחוש מכחישו עכ"ל וע"ש שלא היקל אף באשה שיש לה וסת לסמוך על בדיקה זו על מה שמוצאה ע"י העד טפת דם שלא בשעת וסתה ואף שהיה מוצאה רק במקום א' מהצדדים ע"ש ולעומתו הגאון מוה' יצחק הלוי הורוויץ ז"ל בנ"ב סי' מ"ד מיקל בנדון ההוא ע"י בדיקת שפופרת והנ"ב לא רצה לסמוך על בדיקת שפופרת אף אם ימצא דם בצדדי השפופרת לבד משום דחיישי' דלמא מהמקור אתא בתחלה לצדדים קודם הכנסת השפופרת כו' ע"ש ואף לדברי הגאון מוהררי"צ הנ"ל דגבי רמ"ת סמכינן על בדיקת שפופרת כשנמצא דם בצדדים לטהרה כשתראה אח"כ מ"ת בלא ז"נ וכ"כ אזמו"ר נ"ע סי' קפ"ז ס"ק י"ג יש לחלק דדוקא התם שאנו רואים שהוחזקה לראות ע"י התשמיש שהוא כענין בדיקת שפופרת שענין זה גורם לדם זה ע"כ כשראינו שענין זה הוא גורם רק ליציאת הדם מהצדדים ולכן מטהרים הדם שיצא ע"י ענין כזה ממש:

וגם בזה יש חולקים וכמבואר בכו"פ סי' קפ"ז ס"ק ז' דאלף שפופרות לא יועילו כו' אבל מנ"ל לטהר עי"ז דם שרואה שלא מחמת תשמיש ע"י בדיקת עד שאינו יוצא ע"י סבה כתשמיש שדוגמת השפופרת כו' וכי בשביל שפעם א' יצא דם מהצדדים נימא שכל הדם שמוצאה הוא מהצדדים הלא זה לא דמי כלל לרמ"ת דהתשמיש והשפופרת שניהם סבה ליציאת הדם מש"ה אמרינן כזה כן זה והכא מלבד שאינן סבה וא"כ אין למידין מזה על זה י"ל להיפך דהדם שנמצא על צדדי השפופרת זהו מצד דוחק השפופרת בצדדים ע"כ יצא דם מהצדדים אבל שאר טפת דם שמוצאה ע"י בדיקת עד הוא מהמקור לכן זה

הסברא של מוהררי"צ שע"י בדיקה שפופרת פעם א' שנמצא הדם מהצדדים נחזיק שכל מה שמוצאה ע"י בדיקת עד הוא ג"כ כזה לא יתכן אם לא בהנדון שלו שהיה מוצאה רק במקום א' מהצדדים כו' שדימה זה למ"ש בש"ע סי' קפ"ז סעיף ז' והנה ע"ד בדיקת המוך שסמך עליו הנ"ב שהרויח בזה נגד בדיקת שפופרת שאין לחוש דלמא מעיקרא אתא הדם מהמקור לצדדים כו' יש לעורר כמ"ש הגאון מוהרר"ח צנזר כמש"ל ושמא ינוד משם המוך כו' וכ"כ אזמו"ר נ"ע סי' קצ"א ססק"י וע"ש שפסק שאין לסמוך על בדיקה זו אף במוצאה דם על בדיקת עד לאחר הטלת מ"ר והיינו מטעם הנ"ל דמוהררח"צ אמנם כ' שם ומיהו בדיקת שפופרת מהני אף הכא כו' והיינו בשעה שהיא מטלת מים כמש"ש סק"ט וכ"כ עוד בתשובה (שנדפסה לפני הל' נדה שלו) תכין לה קנה דק כו' ור"ל שעי"ז א"א להמוך לירד ונסתלקה חששת מוהררח"צ ואז משמע מיני' דבדיקה זו דסמכא היא דסמכינן עלה אף באיסור דאורייתא ע"ש סק"י הנ"ל ומ"מ אין ללמוד לנ"ד כדחילק מוהררח"צ דשם גבי הטלת מ"ר אנו יכולין לכוין השעה כו' משא"כ בנד"ז ואולי י"ל שהקנה והמוך יהיה תמיד בתוכה ותקשור שני חוטין בסוף הקנה ותקשור השני חוטין על שני כתפותיה ועי"ז לא ינוד הקנה ומ"מ י"ל שאין לסמוך ע"ז כי מ"מ שמא ירד מעט כו' ועוד מטעם אחר כי הנה איך נסמוך עי"ז דבדיקה א' או ב' שתמצא דם מהצדדים לטהרה כן לעולם כשתמצא ע"י בדיקת עד בשלמא גבי רמ"ת דסמכינן על בדיקת שפופרת מטעם ששניהם גורם א' וגם בנדון שכתב אאזמו"ר נ"ע בסי' קצ"א סק"י מיירי לטהר מה שמוצאה ע"י בדיקת עד לאחר הטלת מ"ר מש"ה כיון ע"י בדיקה א' מתברר שהדם יוצא ממקום מ"ר יש לסמוך כן לעולם לטהר הדם שמוצאה אחר הטלת מ"ר דוקא שג"כ שניהן ענין א' משא"כ הכא בנדון דהנ"ב. ובאמת סי' מ"ג לא סמך רק לטהר הדם שבעת שהמוך שם אך בסי' מ"ח הקיל לטהרה לעולם ע"י בדיקה א' רק כ"ז שמוכיחה קיים שהי' לה כאב בכליות כו' וזה צע"ג דכי בשביל שפעם א' יצא דם מהצדדים נימא שכל מה שמוצאה ע"י בדיקת עד הוא מהצדדים כיון שאין לנו יסוד לבנות שיש סבה בצדדים שמוציאה דם כמו מכה (או רמ"ת שדרך כו' וגם הבדיקה מבררת כו') או כשמתברר שממ"ר יוצא הדם. ומ"ש הנ"ב ומה לנו אם יוצא מן המכה או אם יוצא מהבשר כו' כיון שנתברר כו' אינו מספיק דכשאין סבה י"ל מקרה הוא עתה שיוצא דם מהצדדים וראיה ממ"ש הח"צ הובא בתשו' מעיל צדקה סי' ס"ז וז"ל ואף שמצאה דם בראש הפתילה שהכניסה בחור ההוא אומר אני שאין לה בעבור זה דם שהיא רואה דל"ד למכה כו' עכ"ל ואף שי"ל דהח"צ לשיטתיה אזיל דמחמיר גם במכה מ"מ הרי גם המע"צ י"ל שלא צידד להקל רק כשיש נקב וחור משא"כ כשמצאה

דם בצדדים ולא נמצא בהצדדים מכה או נקב הרי כ' שם שי"ל שכל מקומות הצדדים והגרותיהם נכנסים בספק א' ודמי' לדם הבא מן העלייה כו' ולא צידד להקל רק בנקב כיון שאין זה בנמצא בכל הנשים ע"ש בתשו' דסי' ס"ח ואפילו גבי נקב סיים וטוב להחמיר והנה במה"ת סי' קי"ב גבי קרטין היקל ע"י בדיקה א' דהמוך כל הקרטין שתמצא כו' וכ"כ עוד סי' ק"א:

ובקרטין אפשר שיש לצדד לסלק חששא הנ"ל שכתבתי דכיון שענין הקרטין משונה הוא הרבה מדם גמור שרואה בשעת וסתה ע"כ כיון שנתברר ע"י בדיקת המוך שקרטין ההם יצאו מהצדדים תו תלינן קרטין שתראה במן הצדדים וע' בתשו' אאזמו"ר נ"ע ריש הלכות נדה כ' אין תקנה אלא שתכין לה קנה דק כו' משמע דאין להקל גם בקרטין לסמוך על בדיקה זו אלא לבדוק סמוך להטלת מ"ר שנתברר שהקרטין הם ממ"ר וכמו שהיה השאלה שם שסיננה מי רגליה והנה לפעמים נמצאים אחר הסינון על הבגד הקרטין הנ"ל הא בקרטין שנמצא בכותלי ביה"ר י"ל שאין לתלות כשלא נמצא בסינון מ"ר כו' ויש לדחות וגם כי בקרטין איכא כמה ספיקות כמ"ש הס"ט סס"י ק"צ וגם לא שייך בהו חזקתן שבאו בהרגשה ומ"מ אפילו בכה"ג נראה דבעינן בדיקה ג"פ כמ"ש רמ"א סי' קפ"ח ס"ה בהג"ה ואמת שהנ"ב סמ"ח השיג ע"ז אמנם הרי כל האחרונים הסכימו לרמ"א ולא חלקו עליו וכדמות ראיה לרמ"א מפסקי מהרא"י סי' מ"ז לפי מה שהגיה בו הס"ט סי' קפ"ח ס"ה וגם נ' דבעינן דוקא להיות הבדיקות המוך ע"י קנה דק ולקושרו כו' כמש"ל כדי שלא יהיה החששא שכ' אזמו"ר סי' קצ"א ססק"י והג"מ חיים צנזור ז"ל כנ"ל:

קיצור א באור הסוגיא דמודה שמאי במוך הנזכר ריש נדה שמא המוך העמיד הדם דנראה לפרש דמיירי שנמצא דם על המוך ג"כ וגם זב על כותלי ביה"ר:

ב שהנ"ב פסק לסמוך על בדיקת המוך דחוק הנ"ל לומר שהדם יוצא מהצדדים אם הוציאה המוך נקי וראייתו מסוגיא הנ"ל דמשמע שא"א שיומשך דם מהמקור לכותלי ביה"ר בעוד המוך בעומק ושלא יגע בהמוך והחוות דעת השיג עליו ופירש הסוגיא שאפשר שיומשך דם מהמקור לכותלי ביה"ר ושלא יגע בהמוך וגם מ"מ המוך יוכל לעכב הדם אף שאינו נוגע בו ודבריו דחוקים מאד שיודה שמאי לחוש למפרע מחמת חשש רחוק כזה שי"ל שרחוק יותר החשש משאר נשים שאין משמשות במוך גם ראיה לסתור סברא זו מהקס"ד דש"ס בקופה לדעת חזקיה ע"ש:

ג עוד דחה ראית הח"ד מפרש"י גבי שינויא דרבא וישוב על קושיית הח"ד שהקשה אם מיירי שנמצא דם על המוך דקושייתו אינה כלום גם מהרשב"א וש"ע סי' קצ"ו יש ראיה להנ"ב ודלא כמו שהעמיד הח"ד ד' הש"ע:

ד ומ"מ אף שבפי' הסוגיא דריש נדה נכון כדברי הנ"ב ולא כהח"ד מ"מ אין משם ראיה והכרח לדינו של הנ"ב לסמוך כ"כ על בדיקה זו לטהר הדם ולומר שמן הצדדים הוא דאם אמרו שם לחוש להחמיר אלמפרע יאמרו להקל באיסור כרת וממה שהקילו בש"ס לטהר הדם ע"י בדיקת שפופרת י"ל דוקא ברמ"ת דבלאה"נ יש סברא לתלות בהצדדים מצד דוחק האבר בצדדים וגם בדיקת שפופרת מבררת יותר שלא בא מהמקור יותר אפילו ממוך דחוק וכן משמע בתשו' מהרי"ל סי' קע"ג ובתשו' מהרי"ו סי' כ"ה וברמ"א ואחרונים סי' קצ"א ובתשו' צ"צ סי' צ"ב ובס"ט שחלילה לסמוך על בדיקה זו לבד ודלא כהנו"ב:

ה מסוגיא דפכה"י גבי נמצא בפרוזדור מהלול, ולחוץ לפרש"י יש ראיה להנ"ב דלכמה אמוראים יש לטהר בנדון דהנ"ב אך משם י"ל דלכמה אמוראים י"ל דהוה עדיין טומאת ספק כרת וכ"פ הפוסקים כאמוראים אלו:

ו מה שהשיג הג"מ חיים צנזר על בדיקה זו דהנ"ב שמא ירד המוך וכ"כ אזמו"ר ובענין בדיקת שפופרת הגם דלא שייך חששא זו יש עוד חשש מלבד חששא דהנ"ב בזה. וגם בבדיקת המוך דחוק ע"י קנה דק דליתא לא חששת מוהררח"צ ולא חששא דהנ"ב עדיין י"ל דלא למידן מזה לטהר כי י"ל מקרה הוא שמצאה דם מהצדדים ואיך נטהר מחמת זה לעולם כיון שאין יסוד במה לתלות ומ"מ בקרטין אפשר לצדד ע"י בדיקת מוך דחוק שע"י קנה דק ג"פ:

סימן קיב

שאלה באשה שהיה לה חולשה ערך שלשה שנים שהיה שותת דם מצווארה בכל יום ויום תיכף עמידתה ממטתה ועשתה רפואות וסגולות ונתרפאה מזה החולשה ובערך זמן מה שנתרפאה מזה נתהוה לה התהוות אחרת היינו שיוצא דם ממנה בהרגשה מן המקור שלא בשעת וסתה. לבד וסתה הקבוע לה תמיד גם עתה וסדר ראיית קלקולה הוא ע"י שמתחלה מרגשת כאב גדול תחת לבה ותיומ"י אח"כ היא מטפטפת הדם מהרחם טיף אחר טיף:

משנה דכ"א א' המפלת כמין קליפה כו' תטיף למים כו' ובגמ' דכ"ב ע"ב כי לא נימוחו ברי' בפ"ע היא כו' א"ר אליעזר בר"צ כו' וחכמים שאלו לרופאים כו'. והנה הראב"ד

והרשב"א בתה"א בית הנשים שער א' ס"ל דדם יבש שאינו בצורת ברי' אלא כמין חתיכה טמא אפי' לא נימוח כלל במים והרז"ה והרא"ה והרא"ש אף שמודים להן בסברא זו דאילו היה ידוע לנו שהוא דם יבש ודאי אפי' לא נימוחו טמאה עכ"ז פליגי עליהם וס"ל דכשלא נימוח אמרינן דברי' הוא ולא דם יבש והנה הא דסמכו חכמים על הרופאים צריך ביאור דלכאורה מאחר שהצריכו להטיל למים אם נימוחו טמאה ואם לא טהורה א"כ כיון שלא טיהרו אא"כ לא נימוחו א"כ מוכח שאינו דם ומה צורך להרופאים בזה. אך הענין פשוט כיון דהעלינו דדם יבש אף שלא נימוחו טמאה א"כ א"א לטהר בלא נימוח רק משום דאמרינן דלאו דם הוא אלא ברי' נינהו ומנלן לבדות מלבנו זה הלא י"ל שהוא דם יבש שלא נימוח וכמו המפלת חתיכה דטמאה לריה"ו לחד אוקימתא משום דקסבר היא גופה דם והיינו אפילו לא נימוח ומשום דאינו בצורת בריה אמר דאפי' לא נימוח טמאה. א"כ אפי' במפלת כמין קליפה ושערה היה ראוי לטמאות לכן הכרח לסמוך בזה על הרופאים דאמרו שהם ברי' בפ"ע ואינו דם וז"ש בגמ' כי לא נימוחו ברי' בפ"ע היא ולא דם ומי איכא כה"ג אין והתניא אר"א בר"צ ורש"י פי' ומי איכא כה"ג מפלת כמין שערות וקליפות וקשה מדוע לא יהי' כה"ג וכי רחוק זה יותר ממפלת כמין דגים וחגבים אלא צ"ל ומי איכא כה"ג שיהיה זה ברי' ולא דם וע"ז מביא ראיה מהא דר"א בר"צ שכן אמרו הרופאים וכן משמע הפי' בהרא"ש פ"ג ס"ג כי לא נימוחו ברי' בפ"ע היא כו' כי הא דתניא אר"א בר"צ וכן מבואר בפירוש בחידושי הרשב"א וז"ל והיינו דאקשינן ומי איכא ברי' כה"ג כלומר ברי' ממש שאינו דם אמ"ל אין וכדתניא עכ"ל וכ"כ בתשו' בית אפרים חי"ד סי' מ"ט ד"ה ושגם בפירש"י י"ל כן הרי א"כ סמכו על הרופאים בזה לומר דכמין קליפות וכמין שערות י"ל דבריה בפ"ע הוא ולא דם ולכן אם לא נימוחו טהורה וכ"כ בשו"ת פנים מאירות ח"א סס"י י"ב סד"ה וראיתי בתשו' וז"ל דסמיכה גדולה סמכו עליהם לטהר דם יבש דהא דם יבש אפי' אינו נימוח טמא ואינו טהור אלא מטעם שהוא ברי' ולא דם וזה לא ידעו החכמים עד שגילו להם הרופאים וזה פשוט עכ"ל ואף להרז"ה צ"ל כן דהא מודה הוא שאילו היה ידוע לנו שהוא דם יבש אפי' לא נימוח טמאה. א"כ הא דמטהרים כשלא נימוח משום דאמרינן ברי' הוא ומנין לנו זה אלא שסמכו על הרופאים דיש שהוא ברי' בפ"ע ולא דם אלא דלהרז"ה גם גבי חתיכה כמין עפר סמכינן ע"ז והנה גבי המפלת כמין דגים וחגבים לא תנן תטיל למים אם נימוחו טמאה פי' הרמב"ן משום דהתם ודאי ברי' נינהו עכ"ל ואפשר ר"ל וא"כ בודאי לא יהי' נימוח או אפ"ל דבכה"ג אפילו נימוחו טהורה מאחר דבודאי ברי' הוא וכ"מ ממ"ש בחידושי הרשב"א גבי כמין קליפה ואם נימוחו חוששין להם ואע"פ שרובן בריות נינהו עכ"ל משמע אע"ג שנימוחו

הוא רק חששא דבכה"ג חיישינן למיעוטא דלאו ברי' הוא א"כ גבי כמין דגים וחגבים דודאי ברי' הוא לכן אפי' נימוחו טהורה ובשו"ת בית אפרים חי"ד סי' מ"ט ד"ה והגדלתי עמד ג"כ על לשון הרשב"א הנ"ל וכ' שאפשר לשון חוששין אינו בדוקא:

קיצור הא דהוצרכו החכמים לרופאים היינו לידע דכמין קליפות ושערות ברי' נינהו דאל"כ אפי' לא נימוחו היה טמא וחקירה בענין כמין דגים וחגבים דודאי כמין בריה הוא איך הדין בנימוחו:

ב והנה יש להבין אם סמכינן על הרופאים לגמרי או שאני התם משום שביחנו דבריהם וראו שלא נימוחו דאיכא הוכחה טובא לדבריהם ומלשון הגמ' כי לא נימוחו ברי' בפ"ע היא מבואר דלא סמכינן ע"ז לומר בריה הוא אא"כ נתברר שלא נימוחו והרי הרופאים אמרו סתם אשה זו מכה שיש לה בתוך מעיה כו' ומשמע שלא הצריכו להטיל במים וכן בתוספתא רפ"ד דנדה לא נזכר כלל שאמרו הרופאים תטיל למים והחכמים ציוו להטיל במים דוקא ובתשו' פמ"א שם תי' משום דכיון שאפשר לבדוק ולברר ע"י השרייה בפושרין לכן הצריכו לברר כו' ע"ש ואינו במשמע כן מהאיבעיא שבגמ' דכ"ב ע"ב תנן התם כמה היא שרייתן בפושרין מעל"ע דכיון הבדיקה רק משום לכתחלה כיון שאפשר לברר אין להחמיר כמו שם. וע' בתשו' עה"ג סי' כ"ב תירץ דעת מהרמ"ל ג"כ משום שיש לברר ובסוף העלה ע"פ דברי הב"י שיש לסמוך ע"ד הרופאים באשה שיש לה וסת ושלא בשעת וסתה וכ"ד תשו' כנסי"ח סי' ל"ד גם בתשו' ח"צ אף שבסס"י ע"ג חלק על העה"ג שאין לסמוך על דברי הבאי של הרופא כו' כיון שאין שם מכה כו' י"ל התם עיקר הטעם שזהו נגד המשנה רפ"ה ומטמאין בכל שהוא אפי' כעין החרדל א"כ זהו נגד סברת הרופא שאומר שא"א שיצא משהו כזה מהמקור:

גם בתשו' שב"י סי' מ"א חלק ע"ז הגאון מו' יהודא מילר ז"ל מצד המשנה הנ"ל והגאון ממעגץ חלק ע"ז מצד חכמת הרפואה שלא נמצא כן בשום ספר מספרי הרפואה אבל היכא שהרופאים אומרים שיש לה מכה משמע מדבריו בתשו' סי' מ"ו שחכמים סמכו על הרופאים יעו"ש בד"ה ומ"ש ז"ל שהרופאים אמרו גם בתשו' הגאון מהו' גבריאל ז"ל שבתשו' שב"י סי' ל"ו בד"ה עד כה פלפלתי משמע דס"ל דסמכינן ע"ד הרופאים אם לא בקרטין שנימוחו יעו"ש ומתוך דבריו שם בד"ה והנה הנ"מ לנ"ד דיש לחלק אם הרופא מעיד על האשה זו בעצמותה שיש לה מכה או אם מעיד בסתם על כל אשה שהקליפות ושערות אינן כ"א ממכה או שומא כו' ע"ש. ועפ"ז י"ל דלהכי בגמ' הצריכו לברר ע"י אם נימוחו משום שהרופאים אמרו בסתם מצד הקליפות והשערות אבל כשרואה אשה זו ומעיד עליה מצד אמתלאות וראיות שיש לה בודאי מכה י"ל דסמכינן עליו וכן איתא

בתשובת שב"י סי' מ' המתחלת לדזיו ליה כבר בתיה גבי הגם שיש ליישב ולומר דודאי אם אמר הרופא מכה יש לה באו"מ ויש לו הוכחה לזה שמכה יש לה שממנה יוצא דם סמכינן על הרופא וטהורה כמו דסמכינן על האשה עצמה כו' רק במעשים דש"ס לא היו להרופאים שום הוכחה רק מצד שינוי השערות וקליפות שאין דרך שערות וקליפות לבא מן המקור כו' אע"כ מהמכה באו כו' אבל למיחוש מיהו בעי כו' לכך הוי צריכים לבחון כו' עכ"ל. עוד פי' דהרופאים עצמן אמרו תטיל למים אם נימוחו אינן בריה רק דם כו' ולכן ר"ל על בנידון שלו שאמר הרופא שע"י חריפות הליחה לבינה הוציא מעט דם מבשר הרך כו' אפשר יש לסמוך על הרופא וכ"ד הג"מ י"מ שם רק שם עשו ס"ס לבד דברי הרופא והגאון מוהר"ל ממעזע האריך שם בענין סמיכה על הרופאים שאין להחזיק דבריהם לדבר ודאי וברור ואין לסמוך עליהם אלא היכא דמוכחי מלתייהו או היכא דא"צ הוכחה גמורה אלא מספיקים דבריהם לאותו הדין גם אם לא יהיו מוכרחים עכ"ל ואח"כ העלה חילוק היכא שהרופאים אומרים שברור ודאי שכן הוא אזי העמידו חכמים הדברים על חזקתן והאמינו לרופאים משא"כ בענין שחכמת הרפואה אינה גוזרת עליה דבר ודאי כ"א אפשרי והאפשר ההוא אינו מספיק להיתר ע"ז אני אומר שאין לסמוך עליהם ולכן לא סמך ע"ד הרופא שהביא השב"י שע"י חריפות הליחה לבינה כו' ועל הגאון מוהר"ל ז"ל הנ"ל יש לסמוך כי היה ג"כ חכם בחכמת הרפואה וע' בס"ט סי' קפ"ח ס"ד סק"ה מזה:

קיצור מדברי מהרמ"ל סי' קי"א ועה"ג סי' כ"ב והפמ"א והכנסי"ח משמע דסמכינן על הרופאים וגם בהח"ק סי' מ"ו ובתשו' הג"מ גבריאל בשב"י סי' ל"ו משמע כן וכן משמע בשב"י סי' מ' אמנם הג"מ ליב ממעזע ז"ל שהיה ג"כ חכם ברפואה עשה חלוקים בזה שאין לסמוך על הרופאים אלא היכא דמוכחי מילתייהו או היכא שחכמת הרפואה גוזרת כן בדרך ודאי ולא בדרך אפשר:

ומעתה נבוא לנ"ד כי הנה בנ"ד גם בלא שום רופא ניכרים הדברים שמחמת הדם שהי' דרכו ליילך דרך הגרון עתה שינה הילוכו מלמעלה למטה דרך אותו מקום. שהרי יש ע"ז שתי הוכחות גדולות הא' מ"ש מעל' שהיה לה חולשה ערך שלשה שנים שהי' שותת דם מצוארה בכל יום ויום תיכף מעמידתה ממטתה ועשתה רפואות וסגולות ונתרפאה מזה החולשה ובערך זמן מה שנתרפאת מזה נתהווה לה התהוות אחרת היינו שיוצא דם ממנה בהרגשה מהמקור שלא בשעת וסתה לבד וסתה הקבוע לה תמיד גם עתה עכ"ל. א"כ זהו הוכחה אחת גדולה שזה הדם שרואה שלא בשעת וסתה הוא אותו הדם שהיה שותת דרך צוארה וע' בספר אוצר החיים ספר שמיני חקירה ב' שאלה ו' גבי ולפעמים

כו' בית הרחם משמע מדבריו שיוכל להיות הדם עולה מהטחול ובית הרחם דרך הפה א"כ כמ"כ י"ל להיפוך שהדם שהי' שותת מגרונה שהוא מהריאה או מהכבד עתה שע"י רפואות עיכבה ועיצרה אותו שלא ירד דרך שם לכן עשה לו מסלה ושביל לירד דרך מטה וכן שאלתי פי רופא יהודי שלמד חכמת הרפואה ולדעתו כן הוא בודאי הוכחה שנית מ"ש מעל' וסדרה של ראיית קלקולה כך הוא היינו שמתחלה מרגשת כאב גדול תחת לבה ואח"כ מתפשט הכאב בצדדיה ואח"כ מרגשת בדמיונה כמו שנתמוטט לה ממקום הנ"ל עד למטה ממקום טיבורה גם מרגשת כאב גדול למטה מן הטבור ומשונה הוא באופן אחר מהכאב שבא בעת קביעת וסתה היינו שבעת קביעת וסתה חוששת קצת בגבה ובעת שבא ראייתה של קלקולה הנ"ל מרגשת כאב גדול במקום הנ"ל הנק' שטעחענש כו' ואזי תומ"י אחר הכאבים היא מטפטפת טיף אחר טיף לא הרבה טיפין. א"כ מאחר שמתחלה מרגשת כאב בלב ואח"כ תומ"י היא רואה מוכח שהדם שהי' יוצא מהאברים שסביב הלב כמו הריאה והחזה אל הגרון עכשיו שנסתם ההילוך שם וקבע הילוכו מלמעלמ"ט דרך המקור לכן מתחיל הכאב בהלב ואח"כ מרגשת שנתמוטט ממקום הנ"ל היינו שהולך לו למטה וא"כ כיון שהרופא אומר שכן הוא בודאי וגם מוכח הדבר שכן הוא משתי הוכחות גדולות הנ"ל א"כ יש לסמוך על דבריו כנ"ל ססע"י ב':

קיצור שבנד"ז יש שתי הוכחות גדולות שהדם שהיה יוצא דרך הגרון שינה הילוכו לזוב דרך המקור וגם הרופא אומר שבודאי כן הוא א"כ כיון שמוכח הדבר וכן מעיד הרופא יש לסמוך על דבריו:

ד והנה בתשו' פנ"י רבו של הש"ך חי"ד סי' א' נשאל באשה אחת שיש לה וסת כראוי קבוע מזמן לזמן בלא כאב כלל ואח"כ בימי ליבונה כמו ג' או ד' ימים בא לה כאב גדול מאד בגופה עד שצועקת מרה ונעשה לה כמין בועה תחת הלב והכאב הוא לה עד ששותת ממנה כמו ליחה ירוקה כדרך הליחה היוצאה מן מורסא שקורין גיסווי"ר ואח"ז בא ג"כ קצת כמו דם אדום כו' ודן להתיר וראשית יסודו לסמוך ע"ד המרדכי דבאשה שיש לה וסת יש להקל לתלות במכה מה שלא היינו תולין בהמכה באשה שאין לה וסת וכן נשאל הב"ח על שאלה זו בתשו' ב"ח הישנות סי' פ"ה והעלה ג"כ להקל ע"פ דעת המרדכי בצירוף דעת הרשב"א רק הפ"י והב"ח מחולקים בפי' ד' המרדכי והרי עיקר מה שהחשיבו שיש אצלה מכה נשענו על שנעשה לה כמין בועה תחת הלב והכאב הוא לה עד ששותת ממנה דם וז"ל הפנ"י אבל הכא דאיכא רגלים לדבר כיון שהיא רואה בענין אחר ממה שהיא רואה בשעת וסתה פשיטא דאיכא לספוקי במכה כו' והב"ח בתשו' הנ"ל כ' והלכך בנ"ד דלא מבעיא דהאשה עצמה מרגשת שיש לה מכה אלא כל מי שיש

לו קצת הבנה יבין דיש לה מכה וכמו שאמרו הנשים הזקינות כו' עכ"ל. וע"ש דדברי הפנ"י לסמוך כ"כ על המרדכי אין נראה כלל וכמ"ש בתשו' ח"צ סס"י ע"ג. אך לפי' הב"ח בדברי המרדכי יש מקום לדין זה וע"ד שפי' אאזמו"ר הגאון ז"ל סי' קפ"ז ס"ק כ"ג בפי' דברי הרמ"א עכ"פ מדברי הב"ח נלמוד דכ"ש בנד"ז כל מי שיש לו קצת הבנה יבין דיש לה מכה שממנה היה יוצא דם בגרונה שלשה שנים בכ"י ועכשיו בא לו דרך הרחם ולכן בשעה שהדם צריך ליצא מרגשת תחלה כאב בלב כו' וכנ"ל ואף שהב"ח צירף מצד ס"ס וכן הפנ"י מצד שלא הי' הרגשה גמורה משא"כ הכא שהדם מן המקור וגם מרגשת לדברי מעל' מ"מ התם שאני שלא הי' מכה מבוררת ומכ"ש שא"י אם מוציאה דם אבל הכא י"ל ה"ל מכה שידוע שמוציאה דם שהרי היתה מוציאה דם דרך הגרון יום יום שלש שנים ויש לנו שתי הוכחות שדם זה שינה הילוכו לזוב דרך המקור א"כ הרי ידוע שמכה זו מוציאה דם יותר ממה שהמקור מוציא שהרי היתה יוצאה בכל יום ויום כנ"ל:

קיצור. בתשו' פנ"י סי' א' ותשו' הב"ח סי' פ"ה התירו ע"י הוכחה שיש לה מכה באשה שיש לה וסת שלא בשעת וסתה. אלא שהיו עוד צדדים והכא איכא שתי הוכחות גדולות וגם לפי השתי הוכחות היא מכה המוציאה דם יותר מן המקור:

ה ועוד ראיה דסמכינן אהוכחות שיש לה מכה ממ"ש בפסקי מהרא"י סי' מ"ז ע"י שאינה מוצאת כ"א במקום א' כו' וכן עיקר פי' ונאמנת אשה לומר מכה יש לי במקור פי' בתה"ק סוף שע"ד שהיא מרגשת בעצמה שיש לה מכה ובתשו' א"ש סי' כ"ג שמרגשת בהילוכה או בישיבתה או בשאר סברות שיש לה מכה הביאו אאזמו"ר הגאון ז"ל סי' קפ"ז ס"ק כ"ג ד"ט ע"ד. ובתשו' פמ"א סי' י"ב רצה לסמוך ע"ד הרופאים בצירוף דברי האשה שיש לה מכה בדופן שממנו יוצא הדם למקור יעו"ש אלא שאח"כ החמיר משום דאפשר שהוא נבלע תחלה בשאר אברים ומשם יורד למקור כו' לדעתי דם נדה גמור הוא הביאו הס"ט סי' קפ"ז ס"ה ס"ק י"א. וכ' עליו ולכאורה עלה בדעתי להוכיח מן הש"ס דאפי' במכה כזו תולין כו' מדקאמר פכה"י ד' ט"ז ע"א דקאתי דרך מקור ולא קאמר דקאתי מן המקור כו' וסיים דמסתפינא להקל אחר שאין לנו ראי' ברורה ע"ז וזהו בעובדא דהפמ"א שי"ל שדם המכה מהדופן נבלע תחלה בשאר אברים כו' אבל בנדון זה אשר ניכר שיורד מהמכה כרגע למקור שהרי תומ"י שמתחיל הכאב בהלב ומשם מתמוטט להטבור תומ"י היא רואה טיפי הדמים א"כ נראה בעליל שאינו נבלע תחלה בשאר אברים כ"א יוצא במישור דרך המקור ובכה"ג משמע מהפמ"א דלא היה מחמיר כלל אף שיוצא דרך שבילי דם נדה כיון שנמשך מהמכה אין זה דומה לשאר דם נדה וכמו לפירושו במכה שיש לה במעיה לפי שהמקור מחובר למעיה ודרך מכה לשפוך דם למקור קודם שנבלע בשום

אבר עכ"ל אלמא ס"ל בכה"ג הוא טהור אף שיצא דרך שבילי הילוך דם נדה כיון דמ"מ מהמכה הוא אף שהס"ט השיג עליו בפי' מעיה מ"מ על גוף הדין ודאי אינו חולק שהרי רצה להקל יותר מהפמ"א כנ"ל וכיון שבנד"ז נראה שאינו נבלע תחלה בשום אבר א"כ היה נ' להקל ומ"ש אזמו"ר ז"ל בסוף הקו"א סס"ק כ' סד"ה מ"ש הח"צ:

אבל מכה שבמ"א י"ל שאין דרך כלל להדם לילך לביה"ח אפי' ע"י המקור כו' הרי כאן הרופא אומר שזהו ודאי מדם שהי' יוצא דרך גרונה וכן נראה וכ"מ מתשו' פמ"א הנ"ל שאפשר לדם ממכה שבדופן לילך דרך המקור רק שי"ל שנבלע תחלה בשאר אברים והרי הכא אנו רואים שאינו נבלע תחלה כנ"ל גם בתשו' הב"ח דסי' פ"ה הנ"ל ותשו' פנ"י סי' א' לא היתה המכה במקור וברחם כ"א או מכה בחלחולת או מחמת הבועה שנעשה סמוך ללב ניכר שיש לה מכה באיזה מקום אבל אינו ברחם וע' בתשו' חתם סופר סי' קמ"ד הקיל במכה שלמעלה מהמקור דהיינו (פארהארטונג אין לעבר) מכה שבכבד לסמוך ע"ז באשה שיש לה וסת שלא בשעת וסתה ותמוה שלא הביא כלל דברי הפמ"א והס"ט שס"ל שאין מהני המכה שבדופן:

קיצור. ראיה ממהרא"י דסמכינן על הוכחה שיש לה מכה בתשו' פמ"א רצה להקל בכה"ג במכה שבדופן רק שבסוף העלה להחמיר משום שהדם נבלע תחלה באברים והס"ט סי' קפ"ז ס"ק י"א צידד להקל מיהו לא למעשה. ובנד"ז נראה בעליל שאינו נבלע תחלה בשאר אברים ומ"ש אאזמו"ר ז"ל שאין לו דרך כו' נ' הפמ"א והס"ט לא ס"ל הכי והרופא אומר שיש לו דרך וצע"ג למעשה:

ו אך מה שקשה לי הוא כי עדיין יש ספק גדול דאע"ג שע"כ יש לה מכה וחולשא באברים הפנימיים סמוך ללב שמשם היה הדם יוצא דרך הגרון ועכשיו יוצא דרך המקור אבל הענין מסופק אם היה לה מכה ע"ד מורסא שממנה ממש היה יוצא דם או שהמכה גרם שהיה יוצא דם חיותה דרך הגרון ולא דם המכה ממש וזה האופן השני נ' יותר דאם היה יוצא מדם שבמכה ממש הי' מעורב עם אייטער ועוד שאם היה מהמכה ממש לא היה אפשר שיצא זמן רב שלשה שנים מדי יום ביומו. אלא משמע שהמכה שהיה לה באברים הפנימיים הסמוך ללב הוא הי' רק גורם שבו וע"י יוצא דם חיותה דרך הגרון וא"כ כמ"כ עתה שנשתנה הילוך דם זה דרך המקור וגם הגורם לזה הוא המכה שהרי מתחיל בכאב הלב כנ"ל.. עכ"ז י"ל ג"כ דהיינו שהמכה גורם לדם חיותה שיצא דרך המקור וא"כ אינו דם מכה ממש כמו מכה שבמקור או מכה שבאותו מקום שהמכוון שיש שם מכה כמו מורסא שממנה ממש דם יוצא. אבל אם דם חיותה יוצא דרך שבילי הילוך דם נדה. י"ל שזהו כמו דם נדה ממש הן אמת אשר ראיתי בדברי הגאמו"ז בד"ה מ"ש הח"ץ שכ' וגם

אם הכאב גרם לדם. י"ל שאינו דם נדה שטמאתו התורה דהיינו דוקא מותרות דמים כו' אבל היוצא ע"י כאב אינן מותרות הדמים אלא דם חיותה שיצא במהלך ושבילי הילוך דם נדה כו'. ולפע"ד קשה ע"ז טובא מהדין שבש"ע סי' ק"צ ס"ג גבי שופעת כל ז' והוא ש"ס ערוך פ"ק דנדה ד"י ע"ב דודאי דם חיותה הוא שיוצא בשבילי הילוך דם נדה. ולכן פרש"י שא"א שתהיה שופעת כל ז' וחיה כי בודאי יצא כל דם חיותה עד שא"א שתחי' אבל גם בשופעת פחות מז' ימים או אפי' בפוסקת בינתיים ודאי דם חיותה יוצא אלא שאפשר לה שתחיה כי נשאר עדיין מדם חיותה שתוכל להחיות והרי בגמ' וש"ע שם משמע בפשיטות שהדם טמא (ואפ"ל שהג"ה זו שבדברי אאזמו"ר הגאון נ"ע היא מאחיו הה"ג מוהרי"ל ז"ל ולא ממנו כידוע שהוסיף לפעמים איזו הגהות) וא"כ לפ"ז אם דם חיותה יוצא ע"י מכה הנ"ל ויוצא דרך שבילי הילוך דם נדה י"ל שהוא טמא כדם נדה ממש:

קיצור שי"ל דהמכה גורם לדם חיותה שיצא ולא שהוא דם הנצרר במכה ממש ודם חיותה שיצא במהלך שבילי דם נדה משמע בגמ' ד' י' ע"ב ובטוש"ע סי' ק"צ ס"ג דנחשב דם נדה ממש:

ז אך עדיין יש לחלק ולומר דדם חיותה שיצא בעצמו דרך שבילי הילוך דם נדה הוא טמא. כי לא חילקה התורה בין שופעת לאינה שופעת. אבל הכא שאין דם חיותה יוצא כ"א מחמת המכה שיש לה ואין אנו יודעים הענין איך ומה גורם המכה להדם שיצא אבל זה ודאי שהדם יוצא מחמת המכה שיש לה שם אלא שיש לומר שהמכה גורם לדם חיותה שיצא ומ"מ כיון שאינו יוצא רק מחמת המכה י"ל שה"ז בכלל הרואה דם מחמת מכה. ועוד דיש להסתפק שמא הוא דם המכה ממש וכל שי"ל שהוא דם המכה הוא טהור ולא חיישינן שמא ג"כ דם נדה מעורב בו אף שהסברא נותנת שדם נדה מעורב בו וכמו הרואה מחמת מכה בשעת וסתה דטהורה לפ"ד הרשב"א אף שאינה מרגשת שדם זה בא מהמכה וגם לפ"ד הש"ך והח"צ דבעינן שתהא מכתה מוציאה דם אבל לא בעינן שמרגשת עתה שהדם היוצא הוא מהמכה וכיון שיש לה וסת והוא בשעת וסתה ודאי הסברא נותנת שיש בהדם ג"כ דם וסת ממש ואעפ"כ היא טהורה משום דאשה בחזקת טהורה עומדת ואף שי"ל כאן אין הספק שקול ונוטה לחומרא יותר אפ"ה התירה התורה כה"ג. ואף שהתוס' וסה"ת לא ס"ל כהרשב"א אלא דבעינן שתהא מרגשת שדם זה יוצא מהמכה הרי טעמם רק דאל"כ וכי לעולם לא תהא נדה והלא קודם המכה ה"ל וסתה משמע היכא דלא שייך הטעם וכי לעולם לא תהא טמאה לא היו מטמאין והיו תולין בדם המכה המוציאה דם אף שאינה מרגשת עתה שהדם היוצא הוא ממנה ואף בשעת

וסתה עם שקרוב יותר שיש בזה דם וסת ג"כ עכ"פ. ותדע דאף אם מרגשת שיוצא דם מהמכה הרי אם יצא דם רב יש ויש לחוש שגם מהמקור יצא דם ואפ"ה טהורה אלמא עיקר הטעם אשר היכא שיש לה מכה הקילה התורה וכן מצאתי בשו"ת דבר שמואל סי' ע"א שנשאל על אשה שיש לה חולי של טחורים ברחמה וראתה דם בבדיקתה מה דינה וצידד להקל וז"ל ואע"פ שכפי דברי הרופאים בטחורי אותו המקום אחת מן הסבות העצמית להם הוא העצר דם הנדות והיה בזה קצת פקפוק לחומרא לחלק בין דם המכה בסתם לדם היוצא מהם דשמא דייניין יתה כדם הנדות גופי' כאילו מפקד פקיד בהו לזוב מעת לעת ומפקידה לפקידה כמו זר יחשב בעיני קיום החילוק הזה שכמה מכות ומורסות הבאות שם כפי הטבע תהי' סבתם ג"כ עצור הזלת דם הנדות המתעכב בבשר להפסדו או תוספת רבויו ולא מצינו שחילקו בזה רבותינו ז"ל שא"כ כל דם מכה היה אסור מספק כיון שא"א בכגון זה לצמצם הבחינה בידי אדם אלא שצריכים אנו לומר שאינו טמא מן התורה אלא דם היוצא מפנימיות החדר והמקור עצמו בהרגשה כדרך הטבע שכך גזרה תורתנו הקדושה כו' עכ"ל. מבואר קצת מלשונו שאפי' אם המכה בגרמתה הוציאה דם נדה ג"כ אינו טמא מה"ת כיון שעיקר היציאה הוא דם המכה אלא י"ל התם שאני דדם נדה שנעצר ונעשה מחמתו מכה הרי הוא עצמו נשתנה למכה וכדם המכה יחשב עד"ז י"ל ג"כ גבי הרואה דם מחמת מכה דטהורה אפי' בשעת וסתה משום שי"ל שהגרת הדם המכה גורם להמשיך אליו הדם שבהורידים שהיו מתפתחים בשעת הוסת להוציא מותרי הדם שזהו דם נדות עכשיו הם נגרים בהמכה שיש בה דם נצרר ונבלעים בהמכה והרי הם כמו דם המכה ולכן כיון שי"ל שאין יוצא דם הוסת מהורידים ממש כ"א מהמכה ה"ז נחשב דם המכה. וכמו דם נדה שיוצא דרך הדופן דהאשה טהורה משום דבעינן שיצא מדוה דרך ערותה ר"פ יוצא דופן דמ"א ע"ב וה"נ אף שיוצא דרך ערותה כיון שיוצא דרך המכה ה"ז נחשב דם המכה. אלא למ"ד וסתות דאורייתא' אמרינן שודאי יצא דם וסת שלא ע"י המכה כלל וז"ש החסיד הדבר שמואל שצריכים אנו לומר שאינו טמא אלא דם היוצא מפנימי' החדר כו' ר"ל שאינו יוצא ע"י אמצעות המכה כ"א בפני עצמו אזי ודאי אע"פ שיוצא בשעה שדם המכה יוצא הוא טמא אבל כשיוצא ע"י אמצעות המכה כמו שמחמת שנעצר דם נדה נעשה מורסא ויוצא ממנה דם המכה וגם הדם נדה שהי' נעצר נתערב בהמורסא ויוצא עמה זה אינו דם נדה שאסרתו התורה כ"א דם מכה ועפ"ז יש לנו לומר גם בנידון שלפנינו שמחמת המכה שיש לה באברים הפנימי' כמו בהריאה או בחזה או בכבד יוצא דם דרך המקור אף את"ל שזהו דם חיותה עכ"ז כיון שיוצא דרך המכה ומתערב בדם המכה ה"ז נקרא דם המכה לכן אפי' יוצא דרך

המקור הוא טהור שהרי אמרנו שאפילו דם החדר כשיוצא תחלה בהמכה ומתערב בדם המכה ואח"כ יוצא מהמכה הוא טהור שנקרא דם. המכה כ"ש דם חיותה שאינו דם החדר עדיין כלל לכן כשמתערב בהמכה ואח"כ ממנה יוצא ונוזל דרך המקור י"ל שאין זה דם נדה כ"א דם המכה כנ"ל:

קיצור שי"ל שדם חיותה שיצא בעצמו דרך שבילי הילוך דם נדה הוא טמא כשאר דם הנדה שהוא מותרי הדם אבל אם לא יצא רק מחמת המכה שיש לה בסביבות הלב א"כ י"ל שנתערב תחלה בהמכה וממנו יצא אח"כ למקור:

א"כ נקרא דם המכה וראי' מאשה יש לה מכה המוציאה דם דטהורה להרשב"א אף בשעת וסתה ואיך לא נחוש שמא יצא דם וסת ג"כ אעכצ"ל משום שי"ל שדם וסת נמשך להמכה ואזי נקרא דם המכה וכ"מ בתשו' דבר שמואל סי' ע"א שהדם היוצא מהמכה אף שיש ספק שמא לתוך המכה ניגר ונמשך גם דם נדות אין שמאה והדב"ש י"ל לא פליג על הג' רע"ק איגר דאוסר בדם טחורים דאיהו הדב"ש אמר בטחורים שיש לה בבית רחמה והרע"ק איגר מיירי בטחורים שבסוף החלחולת:

ח ואפשר להביא עוד ראי' לדבר מהסוגיא ר"פ המפלת גבי וחכ"א אין זה דם נדה אלא דם חתיכה הא דם נדה טמא אפילו בשפופרת וקשה איך יקילו בפשיטות לומר שאין זה דם נדה כלל דהרי החתיכה מתגדלת בהמקור ונהי שהחתיכה עצמה אינה נחשב דם מ"מ שמא הדם שבה הוא דם המקור דהכי ס"ל לר"י בשם רשב"י וכ"ש לסומכוס אלא י"ל מספיקא תלינן דלאו דם נדה הוא משום דאשה בחזקת טהרה עומדת מיהו י"ל שם שאני דהוא משום דס"ל דאין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה ולאו דם נדות הוא ומיהו זהו לפרש"י עכ"פ לפ"ז ג"כ מוכרח דיש דם שנמשך ונתהוה בהמקור ואף בלי מכה במקור ועכ"ז אינו דם נדות והוא דם חתיכה כמ"כ יש לומר בנדון שלפנינו שאף שהדם יוצא מהמקור אין זה דם נדות משום שהוא דם היוצא מהמכה שבסביבות הלב ואפשר דלא גרע מדם חתיכה. וע' שו"ת שבו"י ח"א סי' ס"ה שהיקל בענין שאילתו לתלות דכאב האם הוי כמכה ודבריו אין נראין וראייתו מתשו' דב"ש סי' פ"ז אינה ראי' כלל דלא דמי זה לזה יעו"ש אך עכ"ז ממנו ניקח לנ"ד שיש לה כאב גדול בלב וגם ידוע שממנו יצא דם דרך הגרון אזי בכה"ג יש ראי' והוכחה טובא דמהכאב הוא (דהוי מכה) יוצא הדם כנ"ל והנה אח"כ אמר לי הרופא היהודי שהענין המוציאה דם מתוך גרונה זמן רב וגם הדם בלי אייטער הענין היינו שמתחלה הי' לה מורסא בריאה. והיינו בבשר הריאה וכשנתבקעה אזי מחריפות הליחה על גידי הריאה לפעמים במשך זמן מינקב הגיד וזה הוא שהדם יוצא ממנו. וזהו ענין סמפונא דריאה דאנקיב טריפה פא"ט דמ"ח

ע"ב ואפשר בנד"ז הבשר מגין עליו ולכן חיה ועכ"פ ענין הדם היוצא ממנו אע"פ שהוא דם חיותה כיון שיוצא רק מחמת נקב זה שהוא מכה גדולה שמחמתו נעשה טריפה י"ל שזה הדם נקרא דם המכה וכשיוצא אף דרך המקור י"ל אינו דם נדה ולא דמי כלל לדם חיותא היוצא בלי מכה שם י"ל לא חילקה התורה בין מותרי דמים כפי השיעור ובין שופעת אבל הכא שיוצא רק מחמת המכה העצומה הזו. אינו ענין לדם נדות וכמו שאר דם היוצא מעצם המכה ועוד אומר הרופא שיוכל להיות וקרוב שאינו יוצא דרך ורידי הרחם שדרך הם יוצא דם נדה. כ"א יוצא מהגוף דרך גידים המשתרגים משם לפרוזדור וצוואר הרחם ואינו יוצא ע"י החדר כלל וכן מהשו"ת הגאון ממעזץ שבתשו' שב"י סי' מ"א דבכה"ג חשוב ספק שמא בא מהחדר שמא מהפרוזדור דדוקא דם המקור שבא לא ע"י מכה חזקתו מהחדר אבל דם המכה שבגוף שיוצא דרך אותו מקום ע"ז י"ל לא שייך שחזקתו מן המקור (הג"ה אח"כ אך זה אינו דהרי בהשאלה נזכר שמרגשת שהדם שיוצא ממנה הוא מן המקור כנזכר לעיל סעיף ג' עכ"ה):

קיצור אפ"ל ראיה לזה מהסוגיא דכ"א וחכ"א אין זה דם נדה אלא דם חתיכה והרופא אומר שזהו סמפונא דריאה דאנקיב ואפשר הבשר מגין עליו ולכן חיה וא"כ הוי ודאי דם מכה אח"כ שאלתי פי דאקטער גדול יותר ואמר שבלתי אפשר שיבוא הדם מנקב הריאה דרך החדר בשום אופן אלא דרך גילדיני אדער אפשר הוא ולכן א"א להתיר האשה ולא התרתי אותה:

ט שוב אחר זמן הגיע לידי שו"ת חתם סופר ושם בתשו' סי' קמ"א דנ"ג ע"ג בד"ה ונחזור עתה לקושיא הנ"ל אהרשב"א שמתירה אפילו בשעת וסתה ממש כו' כי ע"י מכה שבאבר אז לפעמים נמשכו שם כמה מיני דמים מגידים ועורקים עד שנעצרו הגידים ההמה ולוקחים דרך לעצמם לשפוך דרך אותה המכה כל מותרי הדמים כו' וכן הוא במה שקורים (פונטענעלא בלע"ז) וכן הכא נמי אם יש לה מכה במקור המוציאה דם אזי אין פלא אם עי"ז נולד לה עוצר בדם נדות וכל מותרי הדמים שלה הם שופכים דרך מכתה באופן שאם תגיע עת וסתה לא יהיה לה מה להזיל דרך העורק מקום אשר דמי נדה שופכים שמה ופשוט דדם המכה אינו דם נדה כו' עכ"ל והאריך הרי אע"פ שמותרי הדמים שהן היו דם נדה אם יצאו דרך העורקים שברחם הנפתחים להוציא דמיה הנ"ל והן היו דמי נדה עכ"ז עכשיו שמותרי הדמים לקחו להם דרך אחר לצאת דרך מכתה הם טהורים אע"פ שאינן עצם דם המכה ממש עכ"ז נחשבים דם המכה לשטתו ואף שבתשו' זו כ' דמסתפינא כו' הנה בתשו' סי' קמ"ד כ' ג"כ כן דנ"ו ע"א בד"ה והנלע"ד בזה מ"מ אם יש להם מכה שדרכה להתאסף שם דם ומוגלא וכדומה כו' דם המותרות

מתקבץ במקום המורסא ההיא ומתאסף ויוצא כו' והרי הוא טהור כו' ואף שכ' שם אמנם למעשה חלילה וחלילה לסמוך על סברות הנ"ל היינו שלא לסמוך לטהרה בשעת וסתה. ודבריו הם ראיה למ"ש סעיף ז' ומיהו גם דבריו צ"ע למעשה וגם בסי' קנ"ד בד"ה והיוצא לנדון שלפנינו מובן דיש לחלק בין הנושאים וכמ"ש בזה בתשו' המתחלת אשה שיש לה וסת ויש לה חולי הטחורים הנקרא גילדיני אדער ושם ססע"י ו':

אחר כתבי כל הנ"ל במשך זמן עברתי שנית על תשובה זו והנה מ"ש בסעיף ז' שכשיוצא דם חיותה ע"י סבת המכה שיש לה סמוך ללב רק שי"ל שיצא דרך המכה בדרך מעבר יהיה זה נחשב דם המכה ויהיה טהור אף אם יצא דרך המקור ממש הוא קולא יתירה ולא דמי כלל לנדון שו"ת פנ"י חי"ד סי' א' הנז"ל סעיף א' דשם נראה שהדם בא מעצם המכה ממש ואינו דם חיותה שהרי תחלה שותת ממנה ליחה ירוקה כדרך הליחה היוצא מהמורסא אח"כ שותת ממנה מעט דם גם לא דמי לנדון שו"ת פמ"א סי' י"ב הנז"ל סעיף ה' דשם יש לה מכה ממש בדופן שממנו יוצא הדם וה"ל דם מכה רק החשש שנבלע תחלה בשאר אברים אבל הכא יש לומר שאינו דם היוצא מהמכה כלל כ"א דם חיותה שיוצא בסבת המכה וכמו דזה שיצא ממנה שלשה שנים דבר יום ביומו דרך הגרון א"א לומר שזהו דם היוצא מן המורסא כ"א דם חיותה ממש ומ"ש בסעיף ח' יש לדחות דרש"י ותוס' ורוב הפוסקים ס"ל דהטעם משום חציצה וגם לפי' הר"ש מקוצי זהו משום שלא ראתה כדרך שהנשים רגילים לראות אם לא שי"ל כאן אולי מ"מ הוא ספיקא שמא אינו דם חיותה כ"א דם המכה ואת"ל שהוא דם חיותה שמא אינו יוצא דרך המקור כ"א דרך גידים המשתרגים ממקום שהדם יוצא לפרוזדור וצואר הרחם אך זה אינו שהרי אומרת שיוצא ממנה הדם בהרגשה מן המקור כנזכר לעיל סעיף ג':

בדין אשה שיש לה ווסת ומ"מ א"א לה להטהר לבעלה כי כשבודקה א"ע בעד מוצאה דם והוא רק במקום אחד בצדדים והדם שמוצאה הוא טיפה או טיפין וכשלא תבדוק את עצמה לא תמצא דם וגם אינה מרגשת כלל ביציאת דם אפי' בשעה שבודקת א"ע ומוציאה דם וכ"ש אם אינה בודקת א"ע אינה מרגשת כלל וע' עוד תוכן השאלה בהתשובה סעיף ד':

הנה בש"ע יו"ד סי' קפ"ז סעיף ז' ע"ש. הנה הנו"ב סי' מ"ו פי' דמיירי שידוע שיש לה מכה רק שאינו ידוע אם מוציאה דם הביאו הפ"ת וכ"כ הח"ד ס"ק כ' ובחכ"א כלל צ"ו סי"א כ' ולכאורה היה נראה דזה מיירי שאינה יודעת כלל שיש לה מכה מבוררת רק מכח אומדנא שתמיד מוצאת במקום א' אבל אמ"ו בנ"ב סי' מ"ו כו' וכ"נ באמת מדברי מהרא"י ואין לזוז מדבריו עכ"ל וכן בתשו' צ"צ סי' פ"ו שהזכירו המ"י סי' קפ"ז ס"ז

מבואר בהדיא דמפרש דמיירי שידוע שיש לה מכה כו' אבל בספר תפל"מ בד"ה בט"ז דקמ"ו כ' וז"ל בפסקי מהרא"י סי' מ"ז שלא הי' לה מכה בודאי רק שיש לו הוכחה דאית לה מכה וההוכחה היא שכשהיא בודקת בכל מקום בחורים ובסדקים לא מצאה דם רק באיזה מקום מהצד שכואב לה קצת ודאי אמה שכואב לה קצת מן הצד לחוד לא סמכינן לומר דאית לה מכה לכך הצריך בדיקה (נ"ל כוונתו במ"ש שהצריך בדיקה היינו ההוכחה שכשהיא בודקת בכ"מ כו' לא מצאה כו' כנ"ל) ואפ"ה לא הוי מכה מבוררת והתיר שלא בשעת וסתה אבל הכא (ר"ל בש"ע סעיף ה' בהג"ה) מיירי במכה מבוררת שידוע לה בבירור שיש לה מכה אלא שאינה יודעת אם מוציאה דם כו' עכ"ל וכן פי' אאזמ"ו נ"ע סי' קפ"ז ס"ז ס"ק ל"ג דלא מיירי בידוע לה בודאי שיש לה מכה גמורה כו' אלא כמבואר בב"י בשם מהרא"י דמיירי בשאין ידוע אם יש לה מכה כלל כו' אלא שיש לה הוכחה שיש לה מכה מאחר שמוצאה במקום אחד לעולם ומהרא"י לא רצה לסמוך על הוכחה זו כ"א בצירוף דעת המרדכי כו'. וכן נ' דעת הגר"א סי' קפ"ז ס"ז ס"ק י"ח אשר עמ"ש בש"ע אם כל זמן כו' כתב כמו בבדיקת השפופרת הנ"ל עכ"ל. והיינו מ"ש מהרא"י שם וז"ל דמופת דמן הצדדים מן המכה בא כו' ובבדיקת שפופרת אומר תנא כו' שאם ידוע שנמצא לצדדים טהורה וא"כ בנ"ד שבשום פעם כו' עכ"ל ור"ל כמו התם בבדיקת שפופרת הרי אפילו ע"י פעם א' שידוע שנמצא הדם מן הצדדים טהורה אלא דהתם סגי בפעם א' כיון דברור שנמצא רק מהצדדים. א"כ כמו"כ הכא אף דלא דמי לבדיקת שפופרת דהא יש לחוש שמהמקור בא עכשיו לצדדים משא"כ בבדיקת שפופרת ליכא למימר הכי מדלא נמצא גם בראש המכחול רק מהצדדים וכמ"ש אאזמ"ו נ"ע סי' קפ"ז ס"ק כ"ג אבל שלא ע"י שפופרת א"א לברר כו' ע"ש מילתא בטעמא מ"מ כיון דכאן בשום פעם אינה מוצאה רק במקום א' מן הצד כו' ה"ל הוכחה גמורה דמן הצדדין בא כמו בבדיקת שפופרת בפעם אחד א"כ מזה מוכח דרק משום הוכחה זו די לטהר מאחר דה"ל כמו בדיקת שפופרת:

ב ולכאורה משמע מזה דמהרא"י ס"ל דע"י בדיקת שפופרת מטהרים הדם גם לענין שא"צ ז' נקיים וכדעת אאזמ"ו נ"ע ס"ב ס"ק י"ג דאילו להאומרים דלא מהני רק שא"צ להתגרש מבעלה אבל צריכה ז' נקיים וע' מזה בפ"ת סי' קפ"ז ס"ק ט"ו שהנ"ב מסתפק בזה א"כ מה מביא מהרא"י ראיה מבדיקת שפופרת לנדון שלו דמיירי לטהר הדם לגמרי שא"צ ז' נקיים כלל וא"כ אפי' יהיבנא לי' דחשיב כמו בדיקת שפופרת הא שם לא מהני רק לענין וסתות דרבנן אבל לא להתירה בלי ז"נ אעכצ"ל דמהרא"י ס"ל דבבדיקת שפופרת שנמצא הדם מהצדדים טהורה לגמרי בלי ז"נ וע"ז כ' וא"כ בנ"ד כו' וכנ"ל מיהו יש לדחות דהתם

בבדיקת שפופרת באנו לטהר ע"י בדיקה זו גם הדם שמוצאה אח"כ ע"י תשמיש דאז אין לנו הוכחה ברורה שהדם שבא עכשיו בשעת תשמיש הוא ג"כ מהצדדים רק משום כיון דע"י בדיקת השפופרת הי' הוכחה ברורה שאזי בא הדם רק מהצדדים ותשמיש ה"ל כענין שפופרת ע"כ מזה אנו מחליטין שהדם הנמצא ע"י תשמיש בא ג"כ רק מהצדדים ע"ז אפ"ל דאין לסמוך להתירה לגמרי בלא ז"נ. אבל הדם שנמצא בצדדי השפופרת ודאי א"צ ז' נקיים ודלא כמ"ש הפ"ת בשם הח"ד שאפי' על הדם שנמצא בצדדי השפופרת צריכה ז"נ דזה ודאי נ' ברור מדברי מהרא"י שאינו כן ודין זה דש"ע סי' קפ"ז ס"ז אם כל זמן כו' ה"ל כמו דם הנמצא בצדדי השפופרת דה"נ עכשיו יש ההוכחה דבא רק מהצדדים כו' וע' בכו"פ סי' קפ"ז ס"ו סס"ק ז' דאלף שפופרת אינם מועילים לטהרה מנדה דאמרינן באותו פעם לא חזיא ובפעם אחרת חזיא עכ"ל. משמע מדבריו דעכ"פ הדם שנמצא בצדדי השפופרת טהור לגמרי וא"צ ז"נ רק אלהבא א"א לטהרה בלי ז"נ כו' ואפ"ל דס"ל דהשפופרת אינו מברר רק שלא ראתה עתה מחמת תשמיש דא"כ היה נמצא בראש המכחול אבל עכ"ז הדם הנמצא בצדדי השפופרת י"ל דמהמקור בא לצדדים מקודם שהכניסה השפופרת אלא דאאזמו"ר נ"ע סי' קפ"ז ס"ק כ"ג הביא ראיה דלא חיישינן לזה ע"ש עכ"פ מובן ג"כ מדברי הגר"א הנ"ל בסעי' א' דחשוב זה כמו בדיקת שפופרת והדם הנמצא רק בצדדי השפופרת א"צ עליו ז"נ כנ"ל א"כ משמע ג"כ שאינו ידוע לה שיש לה מכה רק מצד הוכחה זו לבד ולא כפי' הצ"צ והנ"ב והח"ד דמיירי שגם בלא הוכחה זו ידוע לה שיש לה מכה שם ובלשון מהרא"י שם רס"י מ"ז וז"ל אשר כתבת שיש לך הוכחה שיש לה טהרה אך שאין ידוע אם מוציאה דם כו' נלע"ד שהוא ט"ס וכך צ"ל שיש לך הוכחה שיש לה מכה אך שאין ידוע אם מוציאה דם כו' ע"ש דצ"ל כן. ואף לפמש"כ שיש לה טהרה הכוונה שיש לה מכה. ומ"מ י"ל דהוכחה זו היינו מ"ש אח"כ חדא כמו שכתבת שכל זמן שהיא בודקת כו' במקום א' כו' זהו ההוכחה כמ"ש אאזמו"ר נ"ע:

ומ"מ אם לסמוך על הוכחה זו לומר דה"ל כמו נמצא בצדדי השפופרת זהו דוקא כשמוצאה תמיד רק במקום א' ממש. ע"ד צמצום המקום כמו גבי סי"מ במקום פלוני באבר פלוני אבל לא די שתאמר שמוצאה תמיד רק בצד השמאל לבד עד"מ זה אינו הוכחה דאולי מן המקור יורד לאותו צד דוקא ע"י הטיית המקור שנטה ממקומו מעט לצד ההוא ולכן מוצאה רק בצד ההוא לבד אבל אם מוצאה רק במקום א' לבד בצד השמאל לא למעלה מאותו המקום ולא למטה מאותו המקום אז י"ל חשוב הוכחה כמו בדיקת שפופרת. ושוב ראיתי כן בתשובת נ"ב סי' מ"ד שגם הגאון ר' יצחק ז"ל שהיקל

בזה ולא כהנ"ב עכ"ז היינו כשלמעלה מאותו המקום ג"כ אינו מוצאה דם רק באותו מקום:

ג ובזה אפשר לתרץ מה דלכאורה קשה טובא על מהרא"י מתשו' מהר"ם שבמרדכי פ"ב דשבועות סס"י תשל"ה אשר שאלת על האשה שבשעה שהיא עושה צרכיה רואה דם על המים כו' חזרנו על כל הצדדים ולא מצאנו לה היתר אי בכל פעם כשהיא עושה צרכיה בודקת עצמה ורואה דם בעד שמקנחת בו אע"ג דקי"ל כר' יוסי כו' הנ"מ כי נמצא דם בספל כו' אבל אם בדקה אח"כ כו' ע"ש דאמאי לא נימא דנהי דאם אירע כן פעם א' או ב' פעמים אמרינן שודאי הוא דם המקור ונזדמן דבתר דתמו מיא אתי דם אבל כאשר מזדמן כן תמיד כמ"ש בכל פעם כשעושה צרכיה כו' על כרחן ההוא דם בא ממקום שבא המים. דוגמת דמחזיק מהרא"י מדכל פעם אינה מוצאה רק במקום א' בפרוזדור ודאי לא מהמקור הוא ומהני בבדיקת שפופרת ה"נ נימא כיון דבכל פעם אינה מוצאה על העד רק אחר הטלת מי רגלים מוכחא מילתא טובא דודאי מחמת מ"ר בא וה"ל כמו בפעם א' כשנמצא בתוך הספל דטהורה משום כיון שעם המים בא ואין דרך דם נדה לבוא עם מי רגלים רק כשלא נמצא בספל ונמצא רק על העד מחזיקים דלאו מן המים בא כלל אבל כשנמצא כן פעמים רבות מוכח טובא דמחמת המי רגלים הוא בא כמ"ש מהרא"י בנ"ד שבשום פעם אינה מוצאה רק במקום אחד מן הצד דיש הוכחה דלאו מן החדר בא אלא מן המכה עכ"ל וה"נ יש הוכחה זו ממש שבשום פעם אינו מוצאה על העד רק אחר הטלת מי רגלים ואדרבה הכא עדיף דאיכא במה לתלות היינו שמשביל המים בא משא"כ התם אין לה מכה מבוררת כלל אין כ"כ במה לתלות וליכא גורם המסתבר במה לתלות כמו הכא וגם מהר"ר שלום בב"י סס"י קפ"ז כ' אבל אם היא רואה לפעמים בלתי כאב טמאה כו' ואין לומר דהתם באמת מחזקינן שהמים גרמו לדם שיבא אלא דחיישינן דילמא הדור מ"ר למקור דהא ר' יוסי לא חייש לזה כלל אפי' בפעם א'. וע"ק אמהרא"י מ"ש מהא דוסתות דקי"ל וסתות דרבנן אע"ג שהוחזקה כ"פ לראות בזמן זה דוקא אמרינן מדאורייתא מקרה הוא ה"נ י"ל כן דמ"ש מקום מ"ש זמן. ויש לדחות דהא דוסתות דרבנן משום אשה בחזקת טהרה עומדת והכא החזקת טהרה מסייע להיפך עכ"פ ממהר"ם קשה עליו וכ"ש ממהר"ש דמירי אפילו ביש לה חולי דהארין ווינדא כו' אבל אם נאמר דמהרא"י אינו מטהר במוצאה במקום א' אלא כשגם למעלה מאותו מקום בודקת ואינה מוצאה כלל אזי אפ"ל דלק"מ:

ד ועיין מ"ש במ"א על המשנה פ"ב דנדה די"ז ע"ב שחזקתו מן המקור דמלשון זה הוכיחו התוס' שם סד"ה מן הלול דהעיקר כלישנא דבתר חזקה אזלינן ואמר אביי שם דלפ"ז מן

הלול ולחוץ ודאי טהור וכן ס"ל לרמי בר שמואל ולרב יצחק ברי' דרב יהודה והטעם דטהור משום דאיכא הוכחה דלאו מן החדר בא ואע"ג דדמי עלייה מיעוטא הוא עכ"ז ע"י ההוכחה תולין בעלייה וה"נ בנידון מהרא"י הא איכא הוכחה, דמראה דמהצדדים הוא בא. ואע"ג דלרב הונא שם מן הלול ולחוץ ג"כ ספיקו טמא וכ"פ הרמב"ם פ"ה מהא"ב דין ה' נראה לכאורה דהתוספות הנ"ל לא ס"ל כן אך להרמב"ם ג"כ יש לחלק דהתם יש לומר אימור שחתה כמ"ש בגמרא שם דדלמא שחתה ומהחדר אתא אבל בנדון דמהרא"י דמוצאה כן תמיד רק במקום אחד מהצד עדיף טפי וה"ל כבדיקת שפופרת דאמרינן דדם זה עכ"פ ודאי מהצדדים הוא כנ"ל סעיף ב':

ועו"ד השאלה שלפנינו כיון שאומרת רק במקום אחד מוצאה אבל אינה אומרת שגם למעלה מאותו מקום אינה מוצאה אפ"ל דלא דמי לנדון דמהרא"י וגם המיילדת אומרת שזהו גירירת היינו שאפשר שהרחם או צואר הרחם נטה מעט לצד שמאל ויצא ממנו קצת וא"כ לפ"ז דם המקור הוא אך עכ"ז יש לצדד להקל חדא דאין זה ברור ועדיין י"ל דמן הצדדים ממש הוא הב' שאפי' הוא עקירת הרחם יש מטהרין ואפי' נעקר ממנו רק מעט כנדון זה היקל בספר באר יעקב דע"ז עמוד שני יש אצלו סברא דאם נעקר מקצת המקור אף דיצא דם משאר המקור לא הוי דרך ראי' בכך א"כ זה פשיטא ליה דדם שיצא ממקצת המקור שנעקר חשיב אין דרך ראי' בכך. אך הנ"ב רס"י נ"ח אחר שחלק על היתר דעקירת המקור כ' וז"ל ועוד מה גבול הגבלת לו והרי לפעמים המקור נוטה ממקומו לצד זה או לצד זה כמו שאומרים נשים חכמות ובקיאות וא"כ במעט נטיה שיטה המקור לאיזה צד תטהר אתמהה עכ"ל. א"כ בנעקר מקצת המקור ס"ל דתמוה לטהר אף להמקילים בעקירת המקור ודלא כסברת הבאר יעקב אך מ"מ הנה כ' הנ"ב שם בשם הרופאים דעקירת המקור עצמו אינו שכיח כלל אפי' לעתים רחוקים אבל מן הפרוזדור יורד למטה כו' וא"א ליתן לזה קולא יותר ממכה שאין אנו יודעים אם מוציא דם עכ"ל ולפ"ז בנד"ז ג"כ יש לומר שזהו גרירת של הפרוזדור וא"כ כיון שיש לה וסת ומוצאה כן שלא בשעת וסתה ורק במקום א' יש להתירה מתרי טעמי הא' ע"פ דעת רמ"א סי' קפ"ז סעיף ה' בהג"ה שכ' ואז יכולים לתלות שלא בשעת וסתה כו' וכ"ד הב"ח וכ"פ בשו"ת אמונת שמואל סס"י נ"ז שחלק על הט"ז שהחמיר בזה הב' גם להט"ז וש"כ המחמירים בזה בלי ז"נ היינו בסתם מכה שא"י אם מוציאה דם וליכא הוכחה אחרת שמהמכה בא אבל בנד"ז דאיכא הוכחה טובא שממקום זה בא היינו מה שאינו מוצאה כ"א ורק במקום זה הא' לבד א"כ היינו הא דמהרא"י סי' מ"ז ובש"ע סי' קפ"ז סעיף ז' לפ"ד הנ"ב סי' מ"ו והנמשכים אחריו דמיירי שידוע שיש לה מכה בא"מ אלא שא"י אם

מוציאה דם דבעלמא אין לטהר ע"י מכה זו כיון שא"י אם מוציאה דם. הכא ע"י צירוף הוכחה זו שמוצאה רק במקום אחד מטהר אותה ואף שמשמע מדבריו שם סי' מ"ו דלא ברירא לי' דהלכה כמהרא"י אפשר לא קאי ע"ז ע"ש בד"ה וא"ת ואכתי נימא ועכ"פ בנד"ז שיש ג' צדדים להתירה הא' שיש לה מכה וא"י אם מוציאה דם ר"ל אם הוא גרירט מעט כדברי המילדת הב' שמוצאה רק במקום א' הג' שיש לה וסת ושלא בשעת וסתה א"כ יש להקל:

ואם ניחוש שמא אינה גרירט כלל וא"כ אין לה מכה כלל ומה שמוצאה רק מצד א' י"ל שמא עכ"ז מהמקור ההוא שנטה מעט מזער לצד זה גם זה אין לחוש כיון שמוצאה רק ע"י בדיקה לבד רגלים לדבר שע"י שהעד דוחק באותו מקום יוצא משם טיפי דם. ומ"מ למעשה לא סמכתי ע"ז כלל מטעם שכתבתי בתשו' בדין עקירת המקור רק הוריתי שלא תבדוק א"ע כלל שלא בשעת וסתה רק לפעמים תקנח א"ע מבחוץ בכותלי בית הרחם וכמ"ש כה"ג בהגמי"י פ"ד בשם מהר"מ וכיון שאינה מרגשת מהכ"ת תתחייב לבדוק א"ע כיון שמן הדין י"ל דאף שתמצא טפה דם טהורה מטעם הנ"ל ע"כ מוטב שלא לבדוק מה גם כי הקינוח ג"כ חשוב בדיקה לדעת הנ"ב בס"י מ"ו אף שכ"כ רק להלכה ולא למעשה מ"מ בנד"ז יש לצרף זה ג"כ אמנם אחר עבור ימי וסתה צריך שיהיה לה ג' בדיקות נקיים היינו בדיקה דהפסק טהרה ובדיקה א' ביום ראשון של ז"נ ובדיקה א' ביום ז' של הז"נ ואח"כ לא תבדוק א"ע כלל כ"א בקינוח לבד סגי. קיצור א בדיני דמהרא"י סי' מ"ז יש ב' פירושים. הנ"ב והח"ד פירשו דמיירי בידוע שיש לה מכה רק שא"י אם מוציאה דם. ודעת אאזמ"ו הגאון ז"ל דלא מיירי בידוע לה בודאי שיש לה מכה גמורה וכן מצאתי בספר תפל"מ וכ"ד הגר"א:

ב ומזה מוכרח דמהרא"י ס"ל גבי בדיקת שפופרת דהדם הנמצא בצדדי השפופרת עכ"פ א"צ עליו ז"נ ודלא כמ"ש הפ"ת בשם החוו"ד ומ"מ אף שביארנו דמהרא"י מיירי לא בידוע ודאי שיש לה מכה עכ"ז זהו דוקא כשמוצאה תמיד רק במקום אחד ממש לא למעלה מאותו המקום ולא למטה מאותו המקום:

ג ובהא א"ש שלא יקשה על מהרא"י מתשו' מהר"מ שלא מצא היתר לאשה שבכל פעם כשהיא עושה צרכיה בודקת עצמה ורואה דם בעד שמקנחת בו דלכאורה יש שם ג"כ הוכחה דלאו מהמקור בא כיון דבכל פעם אינה מוצאה על העד רק אחר הטלת מי רגלים ולפמ"ש יש לתרץ:

ד ועמ"ש במ"א על המשנה פכה"י די"ז שחזקתו מן המקור שמהגמרא שם יש קצת ראי' למהרא"י דאזלינן בתר הוכחה דמוכחא טובא לטהר הדם. ולכן בנד"ז י"ל דאינו דומה

ממש לנדון דמהרא"י לפי שאין כאן צמצום המקום אך כאן יש עוד צד להקל משום שי"ל שזהו עקירת קצת מצוואר הרחם. וה"ל עכ"פ כידוע שיש לה מכה. וא"כ ה"ל כנדון דמהרא"י לפי' הנ"ב והנמשכים אחריו ומ"מ למעשה הוריתי שלא תבדוק א"ע כלל שלא בשעת וסתה רק תקנח א"ע מבחוץ בכותלי בית הרחם:

סימן קיד

ע"ד האשה העלובה שא"א לה ליטהר לבעלה זה זמן כביר מצד שלפעמים זב ממנה ליחה לבנה עם תערובות מעט דם ולפעמים מוצאת כן על עד הבדיקה מראה לבנה ובתוכה נקודות אדומות ויש לה וסת קבוע כשאר נשים:

ונסעה למאהילוב ואמרו לה הרופאים אינם יהודים וגם יהודי א' כשר בתוכם שראו בה מכה היינו ע"י כלי ההבטה והמחזה כהלכות הרופאים ראו מכה באותו מקום שהיא בבית החיצון סמוך לשפת הרחם ואותה המכה מחלחלת דם וליחה הן מעצמה כשנאסף שם הרבה דם במכה וכ"ש בנגיעתה לשם ע"י איזה דבר והדאקטורים אינם יהודים שפטו שאותה מכה התחיל להיות צמח מכה הנק' ראק ה"י ורפואתה קשה והרופא יהודי הכריע שאינה אלא מכה חיצונית אבל לדברי כולם שראו בעליל שאין הדם מהמקור רק זב מהמכה שבבית החיצון והיהודי עסק ברפואות סמים ונתרפאת לגמרי עד שלא מצאה שום דם לא ע"י זיבת ליחה ואף ע"י בדיקה אף בנגיעתה באותו מקום. ואח"כ ע"י איזה טרחא חזרה וניער אותה המכה להתגלע מעט אבל לא כמקדם. וחזר ועסק ברפואות ונתרפאה רק שאומר היהודי הנ"ל שהמכה זו שבבית החיצון אף שנתרפאה מ"מ הוא מחולחל ועלול הוא להתגלע מעט ואז יוכל להיות שיחזור לאסוף ליחה ודם באותה מכה ולצאת ע"י זיבה או ע"י בדיקת עד עכ"ל הרב דמאהילוב בשם הרופא היהודי ומעלתו כותב בשם האשה שהיא בעצמה אינה יודעת ומרגשת אם יש לה מכה באותו מקום אך הרופאים אמרו לה שראו שם מכה רק זאת ידוע לה שמרגשת באותו מקום כאב גדול כמו ששורף לה ומעל' דעתו להתירה כי אף שנחלקו האחרונים אם יש לסמוך על הרופא זהו כשאומר כן מאומדנא אבל כשראה בעיניו אף שהוא ע"י כלי ההבטה י"ל לכ"ע נאמן הגם כיון שהרב הנ"ל כותב דהרופא אמר לו שכבר נתרפאת לגמרי רק אמר שידוע לו בבירור שמכה זו עלול להתגלע באיזה סבה א"כ אזדא לה היתר זה דהא אמרינן לא אמרו חכמים להחמיר רק להקל וכו' א"כ מוכח דברואה ממש לא תלינן במכה שיכולה להתגלע וכן הוא להדיא בתשובת ח"צ סי' מ"ו. מ"מ נלע"ד דבנ"ד דמרגשת כאב גדול כנ"ל נראה להדיא דחזר ונראה המכה אשר היתה נראה לעיני הרופאים ועוד דראו הרופאים מכה

להדיא כנ"ל (ועוד י"ל דוק לאידך גיסא דמה שאמר הרופא שנתרפאה הוא ע"פ אומדנא והמכה ראה בעיניו) ועוד דדעת קצת פוסקים דבאשה שיש לה וסת קבוע יש לסמוך על המרדכי שלא בשעת וסת אם יש עוד צדדים להקל עכת"ד רומע"ל:

הנה מתחלה נבאר קצת המשנה פ"ח דנ"ח ע"ב אם יש בה מכה והיא יכולה להתגלע ולהוציא דם ה"ז תולה ופרש"י אם יש בה מכה יבישה וראויה להתגלע כלומר להתלחלח ולהוציא דם ה"ז תולה עכ"ל מעשה באשה אחת שבאתה לפני רע"ק אמ"ל רבי ראיתי כתם,. אמ"ל שמא מכה היתה בך אמ"ל הן וחיתה אמ"ל שמא יכולה להגלע ולהוציא דם אמ"ל הן וטיהרה רע"ק והרמב"ם בפי' המשנה כ' וז"ל ופירוש להתגלע להתקלף והיא מלה עברית ולפני התגלע הריב נטוש במשלי סי' י"ז י"ד פי' קודם התגלות והתפרסמו כמו שביארנו עכ"ל ובסה"ת סי' צ"א גרב שהיא יכולה להתקלקל ע"י הסרת הקליפה כו' שמא חפפו וגררו עצמן וכן בתה"א להרשב"א דק"פ ע"ג אע"פ שעכשיו עלה עליה קרום כו' שמא גלעה שלא מדעת כו' וכן בב"י סי' ק"צ פי' להתגלע להתקלקל אך הנה בערוך ערך גלע הביא בענין להתגלע שני פירושים וז"ל בנדה בפרק הרואה כתם אם יש בה מכה והיא יכולה להגלע ולהוציא דם ה"ז תולה בה פירוש להרהר כדכתיב ולפני התגלע הריב נטוש פירוש אחר אם יש בה מכה והיא יכולה להתגלות כפירוש חכמים עד שלא יתגלה לך הריב וזהו עיקר עכ"ל. וקרוב לומר דמ"ש פירוש להרהר צ"ל לחרחר ומ"ש להרהר הוא ט"ס והיינו דמפרש התגלע הריב שהוא כמ"ש לחרחר ריב במשלי סי' כ"ו כ"א וכמ"ש בערוך ערך חרחר השלישי לפרש המשנה סוף עוקצין והובא בר"ש פ"ג דעוקצין משנה י"א ובלע"ז רייצין אקריג וכן גבי התגלע הריב יש ב' פירושים דרש"י פי' לשון גילוי ופירשו דבריו דעיי"ן דהתגלע הוא במקום הא' וכה"ג פדעהו מרדת שחת ג"כ העיי"ן במקום אל"ף והרד"ק פי' התגלע הריב לשון עירוב ותערובות וכן נזכר פי' זה בהראב"ע שם התגלע התערב הריב זה בזה וזהו ג"כ ענין לחרחר ריב ולפ"ז לכאורה הוא דומה לענין אל תתחר במרעים דפרש"י לשון דמוע והתערב. ובקורקע' חיבר אל תתחר עם ענין כל הנחרים בך בישעיה סי' מ"א יו"ד:

ות"י דהוון מתגרין בך וכן לשון רז"ל מותר להתגרות ברשעים א"כ לפ"ז ענין מכה שיכולה להתגלע ג"כ לשון עירוב וגירוי. ובפ' תבא כ"ח כ"ב ובחרחור ופרש"י חולי המחממו תוך הגוף וצמא תמיד למים ל' ועצמי חרה מני חרב נחר מפוח מאש עכ"ל והרד"ק משלי כ"ו כ"א לחרחר ריב להדליק הריב ולהבעירו ושרשו חרר וכ"כ במכלול ערך חרר והביא פסוק ושכן חררים במדבר עכ"ל א"כ לפ"ז התגלע הריב דפי' הערוך לשון חרחור ריב הוא ג"כ ענין חום וכעס והבער שיש בהמריבה. וא"כ לפ"ז פי' מכה שהיא יכולה להתגלע

היינו שנשאר בה עדיין חריפות וחום שיכולה מעצמה לחזור לקלקולה ולהוציא דם ונראה שלפ"ז הוא חומרא יותר מפירוש הראשון להתגלע לשון גילוי דלשון להתגלות היינו ע"י קילוף והיינו אף שחיתה ונתרפאה עד שמעצמה לא תתקלקל עכ"ז כיון ע"י קילוף שיקלפו האדם יכולה להתגלות ולהוציא דם תולה בה. אבל לפירוש להתגלע לשון חרחור א"כ היינו שלא נתרפאה לגמרי עד שמעצמה עלולה להתגרות ולהתקלקל להוציא דם וכ' הערוך דפי' להתגלע לשון גילוי הוא עיקר דהיינו אף שלא תוציא דם כ"א ע"י דוחק וחיכוך בידים כמ"ש אאזמו"ר ז"ל סי' קפ"ז ס"ק כ"ג תולה בה ואפשר משמע כן מלשון וחיתה שנזכר במשנה:

קיצור בענין להתגלע פירשו רוב המפרשים ל' גילוי והיינו לקלוף ע"י דוחק וחיכוך בידים ויש פי' להתגלע לשון חרחור כמו התגלע הריב חרחור ריב והוא שיכולה להתקלקל מעצמה כי נשאר בה חום וגירוי:

ב והנה הרשב"א בתה"א ריש שער הכתמים דקע"ה ע"ב אהא דרע"ק שלא אמרו חכמים את הדבר להחמיר אלא להקל פי' וז"ל כשהקילו חכמים בכתמים לתלות אותן בבעלה ובבנה ובמכה וכיוצא בהן לא להקל אמרו שאילו היו הכתמים דבר תורה לא היו מקילין בספיקן אלא עיקר כתמים להחמיר על ד"ת הן לפיכך הקילו בספיקן עכ"ל ויש להקשות עמ"ש הרשב"א שאילו היו הכתמים ד"ת לא היו מקילין לתלות במכה שהרי בהדיא פסק סוף שער הכתמים דאפי' רואה ממש דם זובה בבשרה תולה במכה ואפילו בשעת וסתה. ואפי' באינה מרגשת שדם יורד מהמכה כו' אלא צ"ל דשם מיירי שידוע שמכתה מוציאה דם רק שאינה יודע באותה פעם שהדם שותת ויורד מן המכה וכמ"ש הש"ך והח"צ בתשו' סימן מ"ו בד"ה אלא על כרחך ולעיל מיני' כ' הדבר תמוה בעיני כו' וע"ש דס"ל להח"צ דמכה שא"י אם מוציאה דם גרע ממכה שחיתה והיא יכולה להגלע כו' שהרי כ' וא"כ איך תיסק אדעתין למימר כו' ומשמע דס"ל אף כתם לא היה תולה בה מדכתב יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא וא"כ דבריו אלו הם נגד סה"ת סי' צ"ב דפוסק דכתמים תולה במכה אף שאינה יודעת אם מוציאה דם הרי ס"ל לסה"ת דמכה שא"י אם מוציאה דם לא גרע עכ"פ ממכה שחיתה והיא יכולה להגלע. וליכא כאן הקושיא דהח"צ יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא אך מ"ש עוד הח"צ ועוד בפירוש אמר רע"ק כו' דם ולא כתם הרי בפירוש דברואה ממש אין להקל זהו טענה גדולה והי' לו להביא שכן כתב הרשב"א בפירוש ריש שער הכתמים כשהקילו חכמים כו' ובמכה כו' שאילו הי' הכתמים דבר תורה וכו' עכ"ל וכנ"ל אך באאזמו"ר הגאון ז"ל סי' קפ"ז ס"ה ס"ק כ"ג ד"י רע"א כתב להפך דמכה שאינה ידועה אם מוציאה דם יש לתלות בה יותר

ממכה שחיתה והיא יכולה להגלע כו' משום דמבואר בסה"ת דסתם מכה מוציאה דם לפעמים ואפשר לסייע סברא זו עפמש"ל דבפי' והיא יכולה להגלע יש שני פירושים הא' שמעצמה יכולה להתגרות ולהתערב להוציא דם הב' ע"י קילוף הקרום והפוסקים היקלו גבי כתמים כפירוש השני והנה סתם מכה אף שאינה ידוע אם מוציאה דם כיון שלא נתרפאה עדיין כלל י"ל שמהסתם היא יכולה להגלע מצד עצמה להוציא דם וכמ"ש בסה"ת דסתם מכה מוציאה דם לפעמים לכן ודאי יש לתלות בה יותר ממכה שנתרפאה רק שיכולה להוציא דם ע"י קילוף ודוחק בידים לכן י"ל דהיינו טעמא דהרמ"א והב"ח דס"ל שתולים להרשב"א אף במכה שאינה יודע אם מוציאה דם אף ברואה ממש אף שכתב דהא דרע"ק לא היקל רק גבי כתם זהו במכה שנתרפאה וא"י להוציא דם אלא ע"י קילוף ודוחק בידים משא"כ במכה שלא נתרפאה כלל יש לתלות יותר:

קיצור. מ"ש הרשב"א דקולא, דרע"ק ביכולה להגלע רק גבי כתם מפני שהוא מדרבנן ומזה הוכיח הח"צ ג"כ דראיי' אין תולה במכה שא"י אם מוציאה דם וס"ל דגרע מיכולה להגלע ומסה"ת סי' צ"ב מוכח דלא גריעא אך עכ"פ י"ל דלא עדיפא מינה אך י"ל ג"כ דעדיפא מינה וראי' דלא גריעא ממכה שיכולה להגלע ולהתערב כפי' הראשון:

וראיתי בנו"ב סי' מ"א סס"ק ו' תירץ קושיית הח"צ על הרשב"א דגם גבי אשה שבאתה לפני רע"ק ודאי המכה שלה לא היה במקור עצמו כו' כ"א מבחוץ הי' לכן אין להקל בכה"ג באיסור דאורייתא אבל כשהמכה היא במקור עצמו תולין להקל אף בדאורייתא משום ספק ספיקא כו' כשאינה מרגשת אם הדם יורד מהמקור או מן הצדדים כו' ודבריו דחוקים [ע' מפתח] אבל לפע"ד אפ"ל טעם אחר דכשהמכה היא במקור או בצדדי הרחם שאני משום דכיון שיש לה מכה באותו מקום אפ"ל שהדם שהיא רואה שלא בעת וסתה ה"ל ג"כ רק טומאת כתם כמ"ש הרשב"א בהקדמה אל בית הנשים בשער הרביעי וז"ל או שיש לה מכה במקור שאפשר שממנה הדם שותת ויורד כו' וכגון האשה שהיא עושה צרכיה ונמצא דם בספל כו' שכל אלו נכללין בכלל הכתמים מפני שאפי' בא ליטמא אינו מן הודאי אלא מן הספק וכל מה שאינו נאסר אלא מכלל הספק הרי הוא בכלל כתם עכ"ל והיינו כמו גבי כתם שנמצא בחלוקה אינו בכלל דם יהיה זובה בבשרה כיון שי"ל דמעלמא אתיא כמ"כ הכא אפי' ברואה מגופה כיון שיש לה מכה ואפשר שממנה הדם שותת ויורד הוא ג"כ רק טמא משום כתם. ומה גם כיון שלא הרגישה דהרשב"א ס"ל דטעמא דכתמים טהורים מה"ת משום שלא הרגישה וגזה"כ הוא וא"כ ה"נ גבי דם שרואה מגופה בלי הרגשה גמורה רק שמרגשת זיבת דבר לח יש שני טעמים דה"ל רק טומאת כתם כיון דאיכא ספק דמעלמא אתיא היינו מן המכה שבמקור או בכותלי בית

הרחם ומשום שלא הרגישה ממש וכיון דאין כאן רק טומאת כתם הי' מהדין לתלות אפי' במכה שחיתה רק שיכולה להוציא דם אלא דהכא א"א לומר כן כיון שזה שנחשב כתם הוא רק משום שי"ל שמהמכה בא א"כ במכה שחיתה א"א לומר כן אבל כשהמכה לא חיתה כלל אף שאינו ידוע אם מוציאה דם י"ל שפיר דביש לה וסת ושלא בשעת וסתה גורם לספק שמא מהמכה בא וה"ל טומאת כתם ולכן שפיר תולין בהמכה לטהרה לגמרי גם מדרבנן. רק שיש לחלק דגבי כתם ממש שנמצא בחלוקה היינו גבי מעשה דרע"ק הרי גם בלא המכה חשוב רק כתם ע"כ תולין בהמכה לטהרה לגמרי משא"כ הכא רק מצד המכה אתה רוצה ליתן ע"ז דין כתם ולהוציאו מאיסור תורה וא"כ שוב א"א לתלות בהמכה דתרתי אינה משמשת והרי אף בכתם ממש שנמצא על בשרה מחמירין טובא יותר מבכתם הנמצא בחלוקה ואמרו על בשרה ספק טמא טמא א"כ כמ"כ הכא:

אך לפ"ז א"כ טמא רק טומאת כתם וזה אינו במשמע מהח"צ אלא דס"ל דבמכה שא"י אם מוציאה דם טמאה מה"ת וי"ל דס"ל דה"ל דוגמת טחתו ביריכה דטמאה נדה. אך זה אתי שפיר להרמב"ם דמטמאה שם אפי' פחות מכגריס אע"ג דשכיחי מאכולת א"כ י"ל כמ"כ בנד"ז ברואה מגופה אע"פ שיש לה מכה שאינה ידוע שמוציאה דם ג"כ אינו תולה אבל לפ"ד הרשב"א והראב"ד והרמב"ן דבפחות מכגריס טהורה משום דתלינן במאכולת י"ל כמ"כ תולין במכה אף שא"י אם מוציאה דם ובש"ע סעיף ל"ה הביא דעה זו לעיקר: קיצור. תירוץ הנו"ב סי' מ"א ס"ק ו' דחוק ואפ"ל משום כשיש לה מכה במקור הו"ל ג"כ דין כתם וגם כיון שלא הרגישה ממש ולכן תולין במכה שא"י אם מוציאה דם אך א"כ תרתי לא עבדי ולפ"ז טמאה מדרבנן אך י"ל דהו"ל כמו טחתו ביריכה דטמאה נדה מיהו זהו להרמב"ם שם משא"כ לפ"ד שאר הפוסקים:

ד מיהו ביש לה וסת ושלא בשעת וסתה משמע בהח"צ ג"כ שם רס"י מ"ו ד"ה אבל כשאינה שיש לתלות במכה שא"י אם מוציאה דם ולדידי' כ"ש במכה שידוע שיכולה להגלע ולהוציא דם וע' שו"ת מעיל צדקה סי' ס"ו ס"ז ס"ח ע"י נקב קטן שנמצא בפרוזדור כו' התיר והח"צ שם נחלק עליו ומדבריו שם מבואר דאין תולין במכה שא"י אם מוציאה דם אף באשה שיש לה וסת ושלא בשעת וסתה דמה כח מכה זו יפה מכח העליי' וע"ז הגיה אאזמו"ר ז"ל בכ"י וז"ל א"כ אמאי חייבין באות יום ולא מספקינן בעליי' כמו במכה עכ"ל ור"ל דברואה מחמת תשמיש אם יש לה מכה תולה במכתה אף במכה שאינה ידוע אם מוציאה דם שלא להחשיבה רמ"ת אף שצריכה ז"נ כמ"ש הש"ך סי' קפ"ז ס"ק כ' וכ"ד תשובת שער אפרים זקינו של הח"צ סי' ע"ו דגבי רמ"ת סגי אף במכה שא"י אם מוציאה דם אשר גם הח"צ עצמו בסי' מ"ו הזכירו ע"ש בד"ה ואיך שיהי' ומ"ש ודיינו

אם נקיל כסברת מורי זקיני הגאון בעל ש"א י"ל משום דמדברי הש"א משמע קצת דגבי רמ"ת מיקל שא"צ גם ספירת ז"נ וכדעת שו"ת כנסי"ח סי' ל"ד שהביא הס"ט סי' קפ"ז ס"ק י"ד ד"ה עוד בש"ך שם דאל"כ דכוונת הש"א רק להתירה אחר ז"נ למה חילק בין רמ"ת לשאר רואה משום כדי שלא תאסור לעולם תיפוק לי' חילוק גדול יותר דהתם לטהרה בלי ז"נ הוא איסור כרת ולגבי רמ"ת לענין שלא תתגרש הוא איסור וסתות דרבנן וכמ"ש הס"ט שם רס"ק י"ד בד"ה בגמרא איתא וע"ז י"ל חולק הח"צ וס"ל כהש"ך שם דאין להתיר גם ברמ"ת בלי ז"נ והרי כתב הח"צ שם ומצאתי לי רב בעל ש"ך ז"ל משמע שאינו חולק על הש"ך והש"ך התיר בהדיא עכ"פ ברמ"ת לתלות במכה שא"י אם מוציאה דם לשלא להחזיקה ברמ"ת אף שצריכה ז"נ וכיון דאין מחזיקין אותה ברמ"ת ודאי כמ"כ אינה חייבת בקרבן דהיכא דחייבת בקרבן אפי' באשם תלוי ולא בחטאת מחזקינן לי' ע"י ראיי' זו ברמ"ת כמ"ש הב"י רס"י קפ"ז ובש"ע שם ובש"ך שם רס"י הנ"ל וכ"ש היכא דחייבת חטאת וא"כ מאחר דגבי מכה שא"י אם מוציאה דם לא מחזקינן לה כלל ברמ"ת ע"כ ברור דאינה חייבת ג"כ בקרבן כלל לא בחטאת ולא באשם תלוי ואילו ברמ"ת שאין לה מכה חייבת קרבן חטאת ולא מספקינן כלל בדם העליי' כמבואר במשנה וגמ' פכה"י זהו תשובה נוצחת להח"צ דעליי' לא דמי כלל למכה שא"י אם מוציאה דם ר"ל דבמכה אף שא"י אם מוציאה דם תלינן טפי טובא מבעלייה והמע"צ סי' ס"ח השיב עליו מטעם אחר דעכשיו שנוסף הגרת המכה על פתחה של עלייה הא ודאי שמשתיהם נולד לנו ספק לטהר כו' והנד"ז עדיף להקל מבנדון של המע"צ. כי בנד"ז י"ל דה"ל ידוע שמכתה מוציאה דם כמו שבא בשאלה ואם משום שהרופא יהודי אומר שנתרפאה הרי חזרה ונערה ע"י טרחה והוא אומר ג"כ שעלולה להתגלע ולאסוף ליחה ודם וגם שאר הרופאים הגדולים אינם יהודים אמרו שהיא מכה שקשה להתרפאות וגם הרי היא מרגשת כאב גדול בא"מ א"כ זהו אות שלא נתרפאה המכה וגם הליחה והדם היוצא מוכיח ע"ז שהרי הרופא יהודי כשאמר שנתרפאה זהו מפני שאז פסק לגמרי הדם לצאת וא"כ עכשיו שחזרה לקדמותה מוכח שחזרה המכה לקלקולה וכעין שאמרו פ"ק דנדה ד"י ע"א הדר קא חזיא בעונות מאי ועוד דבמשנה אמרו וחיתה משא"כ הכא אין עיניה בין מכתה לא ידעה שחיתה רק מאמר הרופא מאומדנא והמכה ראו בעיניהם וכמ"ש רומע"ל ועוד כיון שהדם מעורב בליחה זה אות שמהמכה בא. ובתשו' שב"י סי' מ"ב צידד לצרף איזה קולא בדם הנמצא בתוך השלייאם והגאון ממעז העלה שבדם הבא תמיד מעורב בתוך ליחה מרובה יותר מהדם אמרינן שבודאי ממקום שבא הליחה בא דם ואין לומר בו

שחזקתו מן המקור אלא ספק מהמקור ספק מהפרוזדור כי רק גבי דם אמרו שחזקתו מן המקור ולא גבי ליחה:

קיצור. בח"ק סי' מ"ו משמע להקל קצת ביש לה וסת שלא בשעת וסתה ובתשובתו במע"צ סי' ס"ז החמיר ואאזמו"ר נ"ע הקשה עליו והמע"צ שם ג"כ חלק עליו ובנד"ז ידוע שיש לה מכה שמוציאה דם ומה שנתרפאה אינו ברור וניכר יותר שלא נתרפאה גם בודאי יכולה להגלע מעצמה והליחה והכאב מראים ע"ז:

לכן יש להקל ע"ד שהקיל המע"צ שם להתירה בין וסת לוסת ומיהו לא עד סמוך ממש לימי הוסת אלא בסמוך להם ב' וג' ימים כפי אשר צמצמתי בנפשי לידע עיקרן של וסתה עכ"ל המע"צ. ולענין ז"נ עיין בח"ד סי' קצ"ו סס"ק ג' ועמ"ש בתשובה שלפני תשו' זו המתחלת בדין אשה שיש לה וסת ומ"מ א"א לה לטהר כו' ושם העליתי דדי שיהיה לה ג' בדיקות נקיים היינו בדיקה דהפסק טהרה ובדיקה א' ביום ראשון של ז' נקיים ובדיקה א' ביום הז' של ז"נ ובנתיים לא תבדוק כלל רק בקינוח לבד סגי:

סימן קטו

בדין עקירת מקצת הרחם וגם חוששת בשפולי מעיה ובחוט השדרה שאינה יכולה לסבול ממש עד שיוצאים טיפי דמים בהרגשה אז נפסק הכאב הנ"ל והבדיקות כולן נקיים וז"ל השאלה באריכות אשה שזה כמה שנים שמחמת לידה נשתרבב מקצת מהרחם ותלוי בפנים מעט רחוק מהחוץ שא"א לאשה אחרת לראותו רק שמכרת במשמוש ידה שהוא מן הצד ודבר קטן מאד ומאז היא רואה תמיד דמים בהרגשה בימי מניקתה לפעמים כמו וסת ממש ולפעמים יוצאים רק ט"ד להדיא ולפעמים עם ליחה לבינה והבדיקות עדים מה שלא בשעת הרגשה כולם נקיים וימי טומאתה נמשכים שלא יכלה לספור ולטבול עד אחר כמה שבועות ולפעמים שלמחרת טבילתה חוזרת לקלקולה בטיפין שבהרגשה הנ"ל עד שנטהרה ונתעברה תוך ימי יניקה אז פסקו ראיותיה לגמרי ואינה רואה כלום עד לידתה אז חוזרת לקלקולתה בראיות הנ"ל בהרגשה ונמשכין ימי טומאתה כנ"ל וכל ימיה הם ימי עבור תוך ימי יניקה וכל ימי העיבורים אינה רואה כלום כנ"ל וכך ילדה שלשה או ארבעה בנים וכעת היא בימי יניקה חזרה לראיותיה הנ"ל לפעמים למחרת טבילתה אף שנזדמן שלא היה בעלה עמה ולפעמים בימים מועטים אחר טבילתה היא רואה בהרגשה ולפעמים עם ליחה לבנה כנ"ל ולפעמים בלא ליחה ובימי יניקתה שכעת נתחדש שבתחלה היתה יכולה לספור ולטבול אך אחר טבילתה חזרה לראות כנ"ל אך כעת תמיד אינה יכולה לספור מחמת

ראיות שבהרגשה עד אחר כמה שבועות והיא חוששת בשיפולי מעיה ובחוט השדרה שאינה יכולה לסבול ממש עד שיוצאים הטיפין הנ"ל בהרגשה אז נפסק הכאב הנ"ל והבדיקות כולם נקיים גם ביניקה זו והיא אומרת שאין לה שום מכה וחבורה ומכחשת את מילדת אחת שאמרה כבר שראתה אצלה חבורה באו"מ:

הנה יש לצדד ב' צדדים הא' מצד נפילת האם שהתירו האחרונים ע"פ דעת הר"ש מקוצי שבהרא"ש פ' המפלת ובטוש"ע סי' קפ"ח וז"ל תשו' זכרון יוסף חי"ד סי' י"ב. כי כבר הי' לי בענין זה שאשה רואה דם מחמת החסרון (פאר פאל הרגיל הרבה בנשים ויכוח ופלפול ארוך מאד עם כמה רבנים נוחי נפש ואשר עודם חיים והסכמנו לדעת אחת ע"פ תשו' צ"צ סי' פ"ז וחב"י סי' ס"ז ושו"ת אמ"ו הגאון בעל שב יעקב סי' ל"ז ושבות יעקב סי' ע"ה ושו"ת פני יהושע חי"ד סי' ו' עם שאר שו"ת להתיר האשה לבעלה ולתלות הדם בחסרון פאר פאל ע"פ דעת הט"ז וסיעתו אמנם דוקא באשה שיש לה וסת קבוע או תוכל להבחין ע"י אחד מוסתות הגוף כי קרוב עת וסתה להתיר בין וסת לוסת עד סמוך לזמן וסתה עכ"ל הטעם השני מצד הכאב שהיא מרגשת בשיפולי מעיה ובחוט השדרה שאינה יכולה לסבול ממש עד שיוצאין הטיפין הנ"ל בהרגשה אז נפסק הכאב הנ"ל שמזה מוכרח שיש לה מכה בשיפולי מעיה וכאשר נפתחת ויוצאין ממנה טיפין נפסק הכאב וא"כ הוה הוכחה דטיפין הנ"ל הם דם הבא מן המכה והנה הגם כי הא דכאב הוה כמכה זהו רק דעת הט"ז סס"י קצ"א אבל הח"צ סי' ע"ג נחלק עליו וס"ל דכאב אינו כמו מכה וממקום שהט"ז מביא ראי' לדבריו היינו מפסקי מהרא"י סי' מ"ז משם מביא הח"צ ראיה לסתור דברי הט"ז דמהרא"י לא סמך כלל על הכאב לבד וע' בש"ע סי' קפ"ז ס"ז ששם הועתקו דברי מהרא"י אך מ"ש הח"צ וז"ל ואף דיש לחלק בין כאב קצת לכאב גדול חלילה לסמוך ע"ז עכ"ל ע"ז השיג הגאון אאזמו"ר ז"ל בסוף הקו"א סק"כ בד"ה מ"ש הח"צ יעו"ש והנה מצאתי ג"כ בתשו' פני יהושע חי"ד סי' א' משמע ג"כ פסק למעשה דכאב כנדון שלפנינו הוי כמכה וז"ל אשה שיש לה וסת כראוי קבוע מזמן לזמן בלא כאב כלל ואח"כ בימי ליבונה כמו ג' או ד' ימים בא לה כאב גדול בגופה עד שצועקת מרה ונעשתה לה כמין בועה תחת הלב והכאב הוא לה עד ששותת ממנה כמו ליחה ירוקה כדרך הליחה היוצא מן מורסא שקורין גישוויר ואח"כ בא ג"כ קצת כמו דם אדום כו' עכ"ל והסכים למעשה להתירה בין וסת לוסת כיון דאיכא אומדנות מוכיחות טובא דהוא מחמת מכה דהרי נעשה לה כמין בועא גם רוב פעמים אינה רואה כ"א מחמת דחק צרכיה נראה שהוא בחלחולת ממנו בא דם אחר צרכיה עכת"ד ובע"כ כוונתו מן החלחולת בא לאותו מקום או לצואר הרחם שהרי משם היא רואה את הדם

לא ממקום הרעי ומ"ש מחמת דחק צרכיה היינו שאז רואה אחר ההשתנה כו' שזהו הנק' עושה צרכיה רפ"ט דנדה. הרי עכ"פ ס"ל דכאב כנ"ל הוי כמכה ונראה דאין מכאן ראיה לדעת הט"ז דשאני הכא כיון שמיד ששותת ממנה הליחה ירוקה נפסק הכאב מוכח ודאי דהליחה באה מהמכה ועוד משום שהיא ליחה כו' אך לפ"ז גם בנ"ד עכ"פ ג"כ יש הוכחה זו:

קיצור. (ב' צדדים א' מצד הפארפאל כמ"ש הז"י ב' מצד הכאב ואף שהח"צ סי' ע"ג חלק על הט"ז דכאב אינו כמכה שאני הכא דהכאב עצום ועוד שע"י שיוצאין הטיפין נפסק הכאב מוכח קצת דהוא מהמכה וכה"ג פסק בתשובת פנ"י חי"ד סי' ו'):

ב ומיהו בדברי אאזמו"ר ז"ל בסוף הקו"א כתב סד"ה מ"ש הח"צ וז"ל ומיהו כ"ז במכה שבאותו מקום אבל שיפולי מעיה וכה"ג אף אם יש שם כאב חזק שא"א לומר שהדם גורם לכאב אלא הכאב גרם לדם אפ"ה אין דרך לדם זה לבוא לבית החיצון אפילו דרך המקור אלא שהכאב גרם לדם נדה לצאת קודם זמנו כמ"ש בהג"ה עכ"ל ובהג"ה שם נראה דלא ברירא לי' שאין דרך כו' אלא שכתב י"ל שאין דרך כו' ולעיל מיניה כ' ואת"ל שגם ממעים קאתי דרך מקור כו' ומ"ש ממעיין ט"ס הוא וצ"ל ממעים. הרי דספוקי מספקא ליה. ובתשו' פנים מאירות ח"א סס"י י"ב כ' ולכך אמרו חכמים כו' מכה יש לה במעיה בפרק המפלת דכ"ב ע"ב ולא אמרו מכה יש לה בגופה אלמא דבעינן דוקא מכה במעיה שידוע שהאם והמקור מחובר למעי האשה ודרך המכה לשפוך דם למקור קודם שנבלע בשום אבר אבל אם נבלע תחלה בשאר אברים ואח"כ ע"י ריבוי הדם נובעים גידי המקור דם זה טמא משום נדה ודאי עכ"ל הרי עכ"פ פשיטא לי' דממכה שבשפולי מעיה נשפך הדם למקור וזה שלא כדברי אאזמו"ר הגאון ז"ל אך בס"ט סי' קפ"ז סס"ק י"א השיג על הפמ"א וז"ל ומ"ש הגאון בעל פמ"א דמ"ש הרופאים מכה יש לה במעיה כו' שהמקור מחובר למעי האשה כו' נראה שהבין שהמעי הוא דבר שחוץ למקור וליתא אלא שחכמים כינו למקור בשם מעיים ואפשר משום שהוא מחובר להם כדברי הפמ"א או משום שדומה למעיים וכן פרש"י דס"ג שפולי מעיה בית הרחם וכ"כ בט"ז סי' קפ"ט ס"ק ל"ד וכן במתניתין דחולין פ"ד חיה שפשטה ידה לתוך מעיה וכן בדף מ"ב ע"ב גבי עובדא דרבא דשמע לולד דצויץ פרש"י בתוך מעיה ועוד בכמה מקומות עכ"ל:

וא"כ לפ"ז כיון דמכה יש לה במעיה הנזכר בגמרא פרק המפלת זהו מכה שבבית הרחם שוב אין לנו ראי' דממכה שבמעים יהי' דרך לבוא הדם למקור אך הרמב"ם בפי' המשניות פ"ט פי' שפולי מעיה שפולי גופה והנה ביבמות פרק הערל ד"פ ע"ב בענין סימני איילונית גרסינן כל שאין לה שפולי מעיים כנשים ופרש"י שיפולי מעים כמין

כף למעלה מאותו מקום כדאמר פרק יוצא דופן דמ"ז ע"ב ובפ' יוצא דופן שם איתא מאי כף אמר רב הונא מקום תפוח יש למעלה מאותו מקום וביאר הרמב"ם פ"ב מהל' אישות דין ז' שהוא מקום הבשר התפוח שלמעלה מן הערוה לעומת הבטן עכ"ל הרי דשפולי מעיה אינו בית הרחם כ"א שפולי גופה היינו סוף הבטן א"כ לפ"ז מעיה י"ל היינו המעיים ממש. וזה מורה לכאורה כמו שפי' הרמב"ם פ"ט דנדה כנ"ל והנה הס"ט סי' קפ"ז שם כ' אמנם אי נימא דאפי' במכה כזו טהורה כו' מדקא' דרך מקור ולא קאמר דקאתי מן המקור כו' אלא דמסתפינא להקל אחר שאין לנו ראי' ברורה ע"ז עכ"ל והנה לפ"ד הפמ"א אם נשפך מהמכה למקור קודם שנבלע בשאר אברים הדם טהור והס"ט אף שהשיג על הפמ"א בפי' מכה יש לה במעיה כו' מ"מ בעיקר דינו הנ"ל אין חולק עליו אלא שכתב אמנם אי נימא כו' דהיינו להקל אף אם נבלע תחלה כו' וע"ז מסיק דמסתפינא להקל כו' אבל אם נשפכה מהמכה למקור כו' נראה שם שאין חולק כלל וכ"ד הגאון רע"ק איגר ז"ל בתשו' סס"י ס"א:

ג וא"כ אפשר אף אם אין המכה מחובר למקור ממש רק המכה תוך הבטן מ"מ אם הולך במהירות מהמכה בלי עכוב דרך המקור לחוץ י"ל שטהור דדוקא אם נבלע תחלה בשאר אברים כו' דכיון שהס"ט יש לו סברא דאפילו אם נבלע תחלה כו' א"כ אפשר להקל בלא נבלע כלל רק עובר דרך מעבר ואינו מתעכב כלל ובתשו' אחת הבאתי סמך לזה מהש"ס דפ"ק דבכורות ד"ז סע"א דאע"ג דתנן התם שהיוצא מן הטמא טמא עכ"ז מי רגלים של סוסים וגמלים שרו דמיא עול ומיא נפיק ולאו מיניה דטמא הוא רק מי רגלים של חמור אסירי משום דעכירי וחשוב מיניה דטמא ואע"ג דלא מגופו דטמא הוא ממש וזהו לל"ק דרב ששת ולל"ב אסר רב ששת אף דסוסים וגמלים ויש דעה ג' דלא קי"ל כרב ששת כלל ואף מי רגלים דחמור שרי דאף דעכורי מ"מ לאו מגופיה דטמא הוא ומיא עול ומיא נפיק ואין זה בכלל היוצא מן הטמא טמא ודעה זו הג' היא דעת הרמב"ם כמ"ש פ"ד מהמ"א דין כ' וכמו שפי' דבריו המגיד רפ"ג מהמ"א דין ג' וכ"כ הב"י רס"י פ"א בשם תשו' הרשב"א סי' תקע"ז בשם בעל העיטור והרא"ש פ"ק דבכורות לפ"ד ר"ת נראה קי"ל כל"ק דרב ששת והטור והרא"ש עצמן ס"ל כלישנא בתרא וקושיית הב"י על הרמב"ם לק"מ דהא ב' לישני נאמרו לרב ששת והרמב"ם ור"ת ס"ל דלא קי"ל כרב ששת כלל וכן נראה מדברי הרמב"ם בפי' המשניות פ"ו דמכשירין מ"ד גבי דבש כדי שלא תחשוב שהוא כמו חלב בהמה טמאה כו' ע"ש ולפ"ז בנ"ד כיון דדם מכה טהור ואין זה דם נדה שאסרה תורה א"כ אף אם הולך דרך שבילי המקור אם אינו מתעכב כלל ה"ל כמו מי רגלי סוסים וחמורים שאין זה מיניה דטמא כלל. ומיניה דטמא היינו שאר דם האשה

היוצא דרך המקור ולא דם מכה ואף לדעת הרא"ש והטור דמחמירין כל"ב דרב ששת י"ל שאני התם שמתעכבים הרבה בגוף הסוס והגמל להכי חשוב ליה יוצא מהטמא:
משא"כ דם מכתה כשאינו מתעכב כלל י"ל טהור לכ"ע ואף אם מתעכב לדברי סברת הס"ט יש לדמותו למי רגלי סוס וגמל דהתם ה"נ מתעכב ואף דלהרא"ש כה"ג חשוב יוצא מן הטמא אין להחמיר כ"כ כיון דיש חולקים על רב ששת לגמרי כנ"ל ומיהו בזה כבר כ' הס"ט דמסתפינא להקל אבל כשאין מתעכב כלל נ' להקל כדברי הפמ"א ודעימיה:
קיצור מאות ב' אדמ"ו נסתפק אם מכה שבגוף יש לה דרך לבוא לבית החיצון אפילו דרך המקור. ומהפמ"א נראה שיש לה דרך ופסק אם אינו נבלע תחלה בשאר אברים ויורד למקור טהור וכ"ד הס"ט והרע"ק איגר והס"ט יש לו סברא להקל אפי' נבלע תחלה ומ"מ למעשה כ' שאין להקל כלל בזה:
ג ואפשר אף אם הולך מהמכה למקור דרך שאר אברים רק שהולך במהירות ואינו מתעכב בהם יש להקל ויש ראי' לזה מסוגיא פ"ק דבכורות דלא חשיב כה"ג היוצא מן הטמא טמא:
ד ומצאתי ראי' לזה שהרי אאזמ"ו נ"ע בד"ה מ"ש הח"ץ עלה על דעתו הקדש דאף דם חיותה שיוצא במהלך שבילי נדה למקור כו' ולבית החיצון אינו טמא אלא דוקא מותרות דמים כו' ע"ש מיהו זה לא כתב רק לסברא אבל אין לסמוך ע"ז מדאמרינן פ"ק דנדה ד"י ע"ב דשופעת כל ז' אינו אלא כראיי' א' עכ"פ הדם טמא ושם ודאי הוא דם חיותה כדפרש"י וא"א להיות שופעת כמעיין כל שבעה וחיה עכ"ל מ"מ נראה דדוקא בדמי האשה אין לחלק בין דם חיותה למותרות דמים אבל דם המכה שם אחר יש לו ואינו בכלל דמיה ולכן אפי' יוצא במהלך שבילי נדה טהור כל שאינו מתעכב שם. וע' מדין עקירת מקצת הרחם בבאר יעקב דע"ז עמוד שני ומה שחלק ע"ז בנ"ב רס"י נ"ח:
אך לפי שבעיבורה אינה רואה כלל מוכרח שהראיות הן מן המקור דאילו היו מן מכה שבשיפולי מעיה לא היה שייך שישתנה מחמת העיבור כי השינוי מחמת העיבור הוא שאז נסתם הרחם כמ"ש הרמב"ם פ"ה מהא"ב דין ג' שמתקבץ ראשו בשעת העיבור כדי שלא יפול הולד וכיון שאז נסתם עי"ז נפסקו הראיות שממנו כמו שנפסק דם הוסת כשמתעברת אבל אם דם זה היו מהמכה אז אף בימי עבור הי' מוצא לו מקום לירד דרך הרחם כו' גם מ"ש לעיל סעיף א' לצדד משום מ"ש הזכרון יוסף להקל בפארפאל באשה שיש לה וסת שלא בשעת וסתה. הלא בנד"ז היא מניקה ואין לה שום וסת ועוד ההיתר מצד עקירת המקור יש לפקפק בו הרבה ולא מצאנו להקל בזה רק משום שהרופאים אומרים שזהו רק עקירת צואר הרחם וי"ל שאז יוצאי' בו איזו דמים מהגוף שלא ע"י

הרחם וג"ז בשיש לזה עוד צדדים והנה הרמב"ם פ"ה מהא"ב דין ג' כ' וצואר הרחם כולו והוא המקום הארוך שמתקבץ ראשו בשעת העיבור כדי שלא יפול הולד כו' א"כ לכאורה י"ל דגם כאן מה שנופל לבית החיצון כשאינה מעוברת י"ל שהוא מצואר הרחם לכן בשעת העיבור מתקבץ למקומו ואינו נופל בבית החיצון אבל מ"מ לומר שהדם שהיא רואה ממנו בשעה שנופל אינו מהרחם אינו מראה כן כיון שנפל רק מקצת צואר הרחם לא כולו גם היא רואה בהרגשה ע"כ אין בידי להקל כלל:

סימן קטז

גרסינן בגמ' (נדה דף ס"ו א') ואם יש לה מכה, באותו מקום תולה במכתה הנה לשון תולה הוא דומיא דתנן לעיל דנ"ח ע"ב ותולה בבנה או בבעלה אם יש בה מכה והיא יכולה להגלע ולהוציא דם ה"ז תולה דהפי' שמספק תולה היא הדם במכה כיון שאפשר שבא מהמכה. וכן נזכר שם עוד בגמ' ענין תולה דנ"ח ע"א וע"ב הכל כענין זה ולכן כ' בשו"ת שער אפרים סי' ע"ו הביאו הס"ט סי' קפ"ז סקי"ב דמיירי אף שאינה יודעת אם מכתה מוציאה דם ואע"ג דאח"כ אומר תנא ונאמנת אשה לומר מכה יש לי במקור שממנה דם יוצא משמע דוקא שיודעת שממנה דם יוצא הא ספיקא טמא כמ"ש בסה"ת סי' צ"ב אך הא דנאמנת לא איירי ברואה מחמת תשמיש כ"א בשאר נשים שמוצאה דם ע"י בדיקת עד או ראייה כדמוכח בסה"ת שם שמביא שם ברייתא הנזכר מדין אשה שיש לה מכה באותו מקום כו' ולא על אשה שראתה מחמת תשמיש כו' לכן אנו מחמירים עד שתדע בודאי שמכתה מוציאה דם אבל רישא דברייתא איירי ברואה דם מחמת תשמיש כו' ואז נאסרת בבעל שלישי לעולם ולכן בכל טצדקי דאנו יכולים לתלות תולה בה משום תקנת עגונות לכן אמרינן דאם יש לה מכה באותו מקום תולה במכתה אף שאינה יודעת אם מכתה מוציאה דם והביא ראיה ממ"ש הרשב"א בתה"א מפני מה אמרו שתולין במכתה לפי שהאשה בחזקת טהרה עומדת כו' עכ"ד ויש להסתפק לפירושו אם כוונת הגמ' דתולה במכתה הוא שלא להחזיקה ברמ"ת אבל מ"מ צריכה ז"נ ודומיא דאם יש וסת תולה בוסתה לפי' הרמב"ם וכיוצא בזה גבי בתולה אפי' אחר ד' לילות כ"ז שלא חיתה המכה לדעת הב"י והב"ח בתשו' דאע"פ שצריכה ז"נ מ"מ לגבי חשש דרמ"ת תולין שהוא דם בתולים או שי"ל דתולה במכתה וממילא גם הדם טהור וא"צ ז"נ ודבריו מורים יותר דאפי' הדם מטהרינן וא"צ ז"נ דאל"כ לא היה צריך להאריך בראיות דהרבה חשו לתקנת עגונות תיפוק לי' דזה אינו איסור חמור כזה כי לטהרה בלא ז"נ הוא איסור כרת. משא"כ בלהתירה לבעלה ע"י ז"נ דהאיסור כעין איסור וסתות כמ"ש הס"ט בשם תשו'

הרשב"א שבב"י סס"י קפ"ז והוא ממהר"ם מרוטנבורג ותדע דמה"ט חילק הב"י בבתולה דתולי' בדם בתולים זמן רב שלא להחזיקה ברמ"ת אע"פ דצריכה ז"נ. וע' בתשו' פנים מאירות ח"ג סי' כ"א בד"ה ומה שנשאל מעכ"ת בבתולה בוגרות גם לא היה צריך להעיר מדין חזקת טהרה שכ' הרשב"א דהתם מיירי להתירה בלי ז"נ. אעכצ"ל כוונתו דברמ"ת יש להקל להתירה בלי ז"נ וע' בתשו' הרדב"ז שהביא אאזמו"ר נ"ע סי' קפ"ז ס"ק כ"ג. אמנם הס"ט פי' דכוונתו רק שלא תאסור לעולם אבל מ"מ צריכה ז"נ ולכאורה משמע שכ"ד סה"ת ממ"ש בסי' ק"ז גבי רמ"ת הא דנאמנת אשה לומר כו' ודילג הרישא ואם יש לה מכה כו' משמע קצת דבעינן מכה שידוע שמוציאה דם דבכה"ג מיירי הא דנאמנת אשה כו' כמ"ש בסי' צ"ב ויש לדחות ובתשו' כנסי"ח סי' ל"ד ס"ל בפשיטות דברמ"ת א"צ ז"נ ע"ש ד"ה סוף דבר והס"ט ס"ק י"ד ד"ה עוד בש"ך שם השיג עליו וע' בס' פתחי תשובה ס"ק כ"ו וע' בתשו' ח"צ שהובא בתשו' מעיל צדקה סי' ס"ז דלא אשכחן בגמ' רק אמר ואם יש לה מכה תולה במכתה אלא ברואה מחמת תשמיש דהתם טעמא רבא אית ביה כו' עכ"ל מוכח דמפרש תולה במכתה שא"צ ז"נ יעו"ש דס"ל שלא מחמת תשמיש אינה תולה במכה זו שתולה בה ברמ"ת וע"כ הכל לענין הצטרכות ז' נקיים אך הוא מפרש כ"ז במכה שידוע שמוציאה דם אבל עכ"פ מוכח דמפרש הברייתא תולה במכה שלא להצריך ז' נקיים:

אחר זמן רב ראיתי באגודה בנדה פרק תינוקות דילג דין המבואר בגמרא שם ואם יש לה מכה תולה במכתה רק כ' ונאמנת אשה לומר מכה יש לי במקור שממנה יוצא דם כו' משמע דאינו מפרש כמ"ש השער אפרים דההיא דאם יש לה מכה מיירי רק לענין רמ"ת ולכן אפילו אינה יודעת שמכתה מוציאה דם תולה במכה וסיפא ונאמנת אשה כו' אירי במוצאה דם דעלמא כנ"ל לכן בעינן שתדע שמכתה מוציאה דם אבל האגודה מפרש דסיפא פירושא דרישא הוא לכן לדבריו אין לנו ראיה להתיר ברמ"ת ע"י מכה שאינו ידוע שמוציאה דם וראיתי ברבינו ירוחם נכ"ו ח"ב העתיק שני הדינים ובסה"ת ג"כ משמע כדברי האגודה דבסי' צ"ב גבי לתלות במכה מה שהיא רואה דם או מוצאה ע"י בדיקת עד כ' רק האי ונאמנת אשה כו' דדוקא שיוצא דם מן המכה כו' כמש"ל ולקמן בד"ה ונאמנת אשה לומר מכה יש לי במקור ובסי' ק"ז גבי רואה מחמת תשמיש לא הביא כלל הדין ואם יש לה מכה תולה במכתה מוכח דלא ס"ל דברמ"ת תהא תולה במכה אף שאינה יודעת אם מוציאה דם:

סימן קיז

ונאמנת אשה לומר מכה יש לי במקור שממנה דם יוצא. כ' בסה"ת סי' צ"ב והביאו בהגהמי"י פי"א מהא"ב דאשה שיש לה מכה באותו מקום ואין ידוע אם מוציאה דם או לא אם בודקת עצמה באותו מקום ומוציאה דם או אם מרגישה כשהדם נופל מן הרחם טמאה ואין תולה במכה דתניא נאמנת אשה לומר מכה יש לי באותו מקום שממנו יוצא דם משמע דוקא שיוצא הדם מן המכה תולה אבל אם ספק לה אינה תולה אבל בשעת וסתה אפי' יודעת בודאי שהמכה מוציאה דם אין תולה בה דאל"כ לא תהא טמאה לעולם אמנם כתמים תולים בה בכל ענין עכ"ל וכ' הב"י דהרמב"ם חולק ע"ז שהרי כ' בפ"ח הי"ד וכן אשה שראתה דם מחמת מכה שיש לה במקור אע"פ שראתה בשעת וסתה היא טהורה והדם טהור שהוסתות מדבריהם עכ"ל הרי ס"ל לטהר אפי' בשעת וסתה שלא כמ"ש סה"ת והגמי"י אבל בשעת וסתה כו' ולכן הסכים הב"י דעת הרמב"ם לדעת הרשב"א שכ' בסוף שע"ד מפני מה אמרו שתולה במכתה לפי שהאשה בחזקת טהרה עומדת אפי' הגיע שעת וסתה וסתות דרבנן והביא ראיה מפרק כה"י דט"ז ע"א כו' והוא מבואר באריכות בתה"א דקפ"א ע"ב ולפע"ד אין מוכרח לומר דהרמב"ם חולק על סה"ת דהנה הטעם שכ' הסה"ת דאל"כ לא תהא טמאה לעולם הוא דברי התוספות פרק כל היד דף ט"ז ע"א ד"ה וסתות דרבנן נראה דדוקא במרגשת שבא דם זה מן המכה כו' אבל בשאינה מרגשת שדם זה בא מן המכה ואע"פ שיודעת שמכתה מוציאה דם לפעמים מ"מ טמאה לכ"ע אם הוא זמן וסתה אפילו למ"ד וסתות דרבנן דאי לאו הכי וכי לעולם לא תהא נדה והלא קודם מכה ה"ל וסתה עכ"ד התוס' וזהו מ"ש סה"ת אבל בשעת וסתה כו' דאל"כ כו' ועכצ"ל דמיירי ג"כ בשאינה מרגשת שדם זה שהיא רואה עתה בשעת וסתה בא מן המכה רק שיודעת שמכתה מוציאה דם לפעמים דאילו במרגשת ממש שדם זה שרואה עתה בשעת וסתה בא מהמכה א"כ לא שייך טעם זה דאל"כ לא תהא טמאה לעולם כמבואר בהדיא מדברי התוספות הנ"ל דבכה"ג לא שייך טעם זה דהלא תהיה טמאה כשלא תרגיש בשעת וסתה שדם זה בא מהמכה וא"כ הרמב"ם דכ' וכן אשה שראתה דם מחמת מכה י"ל דמיירי במרגשת ממש שדם זה בא מן המכה כמ"ש התוספות בפי' הגמ' דט"ז ובכה"ג אפי' בשעת וסתה טהורה גם לסה"ת והגהמי"י כיון דלא שייך הטעם דאל"כ לא תהא טמאה לעולם כנ"ל ושוב ראיתי שכ"כ הש"ך סי' קפ"ז ס"ק כ"ו שי"ל דהרמב"ם לא פליג על הסה"ת מטעם הנ"ל. אכן דעת רש"י שם נראה דלא מפרש כהתוספות שם שהרי בד"ה אפילו בתוך ימי נדתה סיים דתלינן במכה שבאותו מקום ולשון דתלינן משמע שהדבר ספק אם הדם בא מהמכה וכמ"ש הכו"פ סי' קפ"ז

סעיף ה' סק"ה דלשון ואם יש לה מכה תולה במכתה היינו אפילו אינו ידוע כלל שהמכה מוציאה דם ואף להפוסקים דבעינן שיהיה ידוע שהמכה מוציאה דם. מ"מ כיון שאין ידוע שדם זה דעתה בא מן המכה שייך לומר דתלינן במכתה אבל לפי' התוספות דמיירי שמרגשת שדם זה בא מן המכה לא שייך כלל לשון דתלינן במכה שכ' רש"י ואין לומר דכוונת רש"י דלא חיישינן שגם טפת דם נדה מעורבת בו אלא דתלינן כל הדם בהמכה. דלשון דתלינן במכה משמע שיש ספק גם על כל הדם שמא הוא דם נדה אלא דתלינן במכה ורק בדברי רבי פי' דחיישינן שמא טפת נדה מעורבת בו משום דגם רבי לא פליג בהא על רשב"ג שיש לתלות בדם המכה רק דמ"מ חייש שמא טפת נדה ג"כ מעורבת בו אבל בדברי רשב"ג הפי' דתלינן במכה אף שאינה מרגשת שבא דם זה מהמכה וזהו ענין דתלינן דהיינו מספק וכמו לשון טהרותיו תלויות דאל"כ הכי הל"ל דתלינן שכל דם זה כולו בא מהמכה והר"ן שם כ' וז"ל הרואה דם מחמת מכה אפי' בתוך ימי נדתה טהורה דאע"ג דאמרינן תבדק הכא כיון דלא אפשר למבדק טהורה שאין דנין אפשר משאי אפשר דכיון דוסתות דרבנן לא החמירו אלא היכא דאפשר עכ"ל נראה דזהו אף כפי' התוספות שמרגשת שבא דם זה מן המכה מ"מ הכא דהוה זמן וסתה הרי אף אם לא ראתה כלל אמרינן תבדק למ"ד וסתות דרבנן א"כ אף שמרגשת שדם זה בא מהמכה לא עדיף מאם לא ראתה כלל דאמרינן תבדק ואהא מהני הכא כיון דלא אפשר כו' ומ"מ אין הכרח מדברי הר"ן נגד פרש"י והרשב"א דהא גם לפרש"י והרשב"א שאינה מרגשת שדם זה ממש בא מהמכה מ"מ שייך הקושיא רק עד"ז דהא אמרינן תבדק וכ"ש הכא שראתה דם אף שיש לתלותו בדם המכה ליכא תבדק עכ"פ דהקושיא דא"כ לעולם לא תהא טמאה י"ל דלא ס"ל כמו דהרשב"א לא ס"ל קושיא זו כיון דוסתות דרבנן:

קיצור:

(סה"ת והגמי"י ס"ל דאע"ג שיודעת שמכתה מוציאה דם מ"מ כשרואה בשעת וסתה טמאה אא"כ מרגשת שדם זה בא מהמכה והרשב"א פליג ע"ז והב"י הוכיח שהרמב"ם ס"ל כהרשב"א ואינו מוכרח די"ל דהרמב"ם מפרש פי' הרואה דם מחמת מכה כפי' התוספות שם אך מלשון רש"י שם נראה דאינו מפרש כפי' התוספות ודברי הר"ן שם אין להם הכרע איך מפרש):

ב אמנם יש להקשות על דברי סה"ת שהרי התוספות כ' שזה למ"ד וסתות דרבנן אבל למ"ד וסתות דאורייתא אפילו במרגשת שדם זה בא מהמכה אפ"ה אם זמן וסתה היא טמאה וצ"ל הטעם כדפרש"י שם חיישינן שמא טפת נדה מעורבת בו. והרי הב"י רס"י קפ"ד כ' בשם סה"ת דהא דצריך לפרוש עונה א' סמוך לוסתה הוא דאורייתא א"כ צ"ל

דס"ל וסתות דאורייתא וא"כ למה כ' הסה"ת בסי' צ"ב אבל בשעת וסתה כו' דאל"כ לעולם לא תהא טמאה דלפ"ז כשמרגשת ממש שדם זה בא מהמכה יש לטהר אפי' בשעת וסתה ובאמת הא ליתא כיון דס"ל דוסתות דאורייתא ואמת שהב"י כ' דאפשר דמ"ש שהוא מדאורייתא לאו דוקא אלא שיש לה סמך מדאורייתא אכן לא משמע כן מלשון סה"ת סס"י צ"ג שכ' דהא מן התורה אסור מדכתיב והזרתם כו' וכ"כ הט"ז סי' קפ"ז סק"י בשם תשו' מהרי"ל שחש למ"ד וסתות דאורייתא ונלע"ד שי"ל דבפלוגתא אם וסתות דאורייתא או דרבנן שבגמ' דט"ז ע"א דהוא לענין אם לא בדקה א"ע בשעת וסתה ואח"כ בדקה ומצאה א"ע טהורה דלמ"ד וסתות דאורייתא טמאה דאמרינן אורח בזמנו בא בזה י"ל דלא פליג סה"ת על התוספות שפסקו כמ"ד וסתות דרבנן ומ"מ פרישה סמוך לוסתה ס"ל דהוא מן התורה שהרי התוס' עצמן כ"כ ס"פ הבא על יבמתו והטעם דודאי לכתחלה חיישינן מדאורייתא שמא תראה דהא הוחזקה כן ג"פ וה"ל כחזקת שור המועד ושא"ד דהוי דאורייתא ומיהו כשהגיע וסתה ולא הרגישה בדם אע"פ שלא בדקה א"ע לא חיישינן כלל מדאוריי' שמא ראתה ולאו אדעתה ואין חיוב בדיקה זו כלל מדאורייתא וזהו וסתות דרבנן דחיוב הבדיקה בשעת וסתה זהו מדרבנן דמדאורייתא אין חיוב לבדוק אלא כל שלא הרגישה בדם מסתמא לא ראתה. אבל מ"מ פרישה סמוך לוסתה הוי דאורייתא דחיישינן מדאורייתא שמא תראה ותרגיש כו' (אולם שא"פ ס"ל דאפילו פרישה הוי דרבנן דהחשש עצמו הוי רק דרבנן ולכאורה משמע שם בגמ' כן דט"ו ע"ב גבי רבב"ח אמר כו' קסבר וסתות דרבנן ע"ש) ולפ"ז א"ש דלענין מרגשת שדם זה בא מהמכה אפילו הוא בשעת וסתה טהורה גם לסה"ת דלא חיישינן שמא טפת דם נדה מעורבת בו דזהו למ"ד וסתות דאורייתא שאע"פ שלא הרגישה בדם נדות חיישינן דאורח בזמנו בא משא"כ לסה"ת לא חיישינן להכי דכיון דלא מרגשת בדם נדות אין לחוש לזה אפילו בשעת וסתה ומש"ה לא כ' רק אבל בשעת וסתה אפי' יודעת שהמכה מוציאה דם אין תולה בה דאל"כ לא תהא טמאה לעולם עכ"ל והיינו דוקא כששייך ענין תולה בה שאינה מרגשת עתה שדם זה בא מהמכה ואז שייך הטעם דא"כ לעולם לא תהא טמאה ומינה דבמרגשת שדם זה בא מהמכה טהורה היא אפילו בשעת וסתה וכמ"ש התוס' פכה"י ושוב מצאתי כן בנו"ב סי' נ"ה שכתב כן דמה דאמרו וסתות דרבנן היינו דלא אמרינן שכבר ראתה בשעת וסתה משום דנגד חזקת אורח בזמנו בא יש חזקת טהרה אבל לענין לפרוש מאשתו שמסתמא תראה בשעת וסתה הוא דאורייתא זהו תוכן דבריו ולפע"ד אם אמרינן מדאורייתא שמסתמא תראה בשעת וסתה לא הי' החזקת טהרה מועיל להתיר כמ"ש מהרי"ק שורש ע"ב גבי חזקה דממונא דאינה כלום נגד חזקה הבאה

מכח סברא וטעם כגון חזקה דאין אדם פורע תוך זמנו כו' ע"ש וה"נ אם מדאורייתא ה"ל וסתות חזקה שמסתמא תראה בשעת וסתה ולכן בעינן מדאורייתא פרישה סמוך לוסתה א"כ היא חזקה הבאה מכח טעם וסברא ואין החזקת טהרה כלום כנגדה אבל לפמ"ש א"ש דהכא לענין אם הגיע שעת וסתה ולא ראתה יש כמו"כ טעם וסברא להפך הסותרת חזקת הוסתה והוא מדלא הרגישה בשעת וסתה מסתמא לא ראתה נדה לכן מה"ט הוא שי"ל דאף לסה"ת דפרישה סמוך לוסתה הוא דאורייתא עכ"ז אם הגיע שעת וסתה ולא הרגישה הוא רק דרבנן והיינו בצירוף חזקת טהרה:

קיצור. (קושיא על סה"ת דמהתוספות נ' דלמ"ד וסתות דאורייתא אף שמרגשת שדם זה בא מהמכה טמאה והרי סה"ת ס"ל פרישה סמוך לעונה דאורייתא וי"ל דאע"ג דחיישינן מדאורייתא שמא תראה בשעת וסתה עכ"ז כשעבר הוסת ולא הרגישה מחזקינן לה מדאורייתא בחזקת טהרה):

ג מיהו לשון סה"ת אינו כלשון הגמי"י אבל בשעת וסתה אפי' יודעת בודאי שמכתה מוציאה דם דלשון זה משמע שמ"מ אינה מרגשת שדם זה בא מהמכה אבל לשון סה"ת הוא אבל בשעת וסתה אפי' יודעת בודאי שדם יוצא מן המכה אינה תולה בה ולשון זה אפשר לפרשו לכאורה שאף שמרגשת שדם זה יוצא מן המכה עכ"ז טמאה והיינו משום דס"ל וסתות דאורייתא אך באמת זה אינו דאם ר"ל אפי' שמרגשת שדם זה כו' הל"ל שהדם יצא מן המכה דהוה משמע על דם זה משא"כ ל' דם בלא ה' הידיעה ולשון יוצא ולא יצא משמע רק שהמכה מוציאה דם ועוד דאל"כ לא הל"ל אינה תולה בה דאם מרגשת שדם זה יצא מהמכה אין שייך לשון תולה כמ"ש לעיל אות א' ועוד דא"כ לא ה"ל לסיים הטעם דאל"כ לא תהא טמאה לעולם שהוא טעם חלוש ונאמר בתוספות רק למ"ד וסתות דרבנן ובשאינה מרגשת שדם זה יוצא מן המכה והרשב"א חולק ע"ז וגם להתוספות בשמרגשת שדם זה יוצא מן המכה י"ל לא שייך כלל טעם זה שהרי תהיה טמאה כשלא תרגיש שדם זה יוצא מן המכה הרי עדיפא הל"ל כיון דוסתות דאוריי' אפי' בדקה ומצאה טהורה נמי טמאה כשלא בדקה א"ע כשיעור וסת כמ"ש בגמ' דט"ז ע"א וכ"ש הכא דלפחות ה"ל כלא בדקה א"ע כלל ועוד דבסימני סה"ת סס"י צ"ב כ' בהדיא כמ"ש בהגמי"י וז"ל ואפי' כשיודעת בברי שזו המכה מוציאה דם אינה תולה דם בשעת וסתה דא"כ לעולם לא תהיה טמאה עכ"ל הרי כ' רק שיודעת שזו המכה מוציאה דם אבל לא שיודעת שדם זה בא מן המכה משמע דאם מרגשת שדם זה בא מהמכה אפי' הוא בשעת וסתה טהורה גם לסה"ת דלא חיישינן שמא טפת דם נדה מעורבת בו דזהו למ"ד וסתות דאורייתא שאע"פ שלא הרגישה בדם נדות חיישינן דאורח בזמנו בא משא"כ

לסה"ת לא חיישינן להכי דכיון דלא מרגשת בדם נדות אין לחוש לזה אפי' בשעת וסתה ומש"ה לא כ' רק אבל בשעת וסתה אפי' יודעת שהמכה מוציאה דם אין תולה בה דאל"כ לא תהא טמאה לעולם עכ"ל והיינו דוקא כששייך ענין תולה בה שאינה מרגשת עתה שדם זה בא מהמכה ואז שייך הטעם דא"כ לעולם לא תהא טמאה ומינה דבמרגשת שדם זה בא מהמכה טהורה היא אפי' בשעת וסתה וכמ"ש התוספות פכה"י וכמש"ל:

קיצור שמסימני סה"ת משמע דמצריך שיהיה מוציאה דם ולא שמרגשת ממש שדם זה יוצא מהמכה. אבל במרגשת שדם זה יוצא מהמכה י"ל אף בשעת וסתה טהורה:

ד ונשמע מזה דעכ"פ שלא בשעת וסתה ודאי תולה היא לסה"ת ג"כ אע"פ שאינה מרגשת שדם זה בא מהמכה רק שיודעת שמכתה מוציאה דם לפעמים ודלא כמ"ש בתשובת ושב הכהן סי' ל"ג בפי' דברי הגהמי"י הלקוחים מסה"ת דבעינן שתדע שדם זה בא מהמכה ודייק לה ממ"ש בהגמי"י משמע דוקא שיוצא הדם מן המכה בה"א הידיעה כו' ובאמת זה אינו כי בסה"ת משמע דוקא שיודעת שיוצא דם מן המכה ולא כ' הדם בה"א הידיעה וגם נדחק בדחוקים להוציא הלשון דאל"כ לעולם לא תהא טמאה שאינו כפי' הלשון שבתוספות פכה"י ויחיד הוא בפי' זה וכל האחרונים ממש לא עלתה על דעתם לפרש כן בסה"ת והגמי"י הש"ך והפ"י והכו"פ והס"ט ורבינו נ"ע ע"כ אין לחוש כלל לפירוש זה (מ"ש בושה"כ דגם שלא בשעת וסתה ס"ל להגמי"י דבעינן שתדע שמרגשת שדם זה הוא מהמכה דבריו דחויים) הגם שהח"ץ בתשובתו שבתשו' מע"צ סי' ס"ז כ' ג"כ וז"ל יש כאן מקום תימא על הסוברים דביש לה מכה באו"מ ומכתה מוציאה דם אף שאינה יודעת אם דם זה בא מן המכה תולה בה בלא עת נדתה כו' ובאמת שבגמ' אין הכרח לדבר זה דלא אשכחן בגמ' רק אמר ואם יש לה מכה תולה במכתה אלא לרואה מחמת תשמיש דהתם טעמא רבא איתי בי' דאין דרך דם המקור לבוא מחמת תשמיש אדרבה דם המכה שכיח טפי לבוא מחמת תשמיש או מחמת חיכוך האבר עצמו במכה או מחמת פגישת הזרע היורה כחץ ופוגע במכה והיא מתגלע ומוציא דם כו' עכ"ל הנה עלה על דעתו ג"כ להחמיר כסברת ושב הכהן אלא שמ"מ אח"כ כ' ליישב דבריהם (הח"צ במע"צ עלה ע"ד מסברת עצמו להחמיר כמו ושה"כ ומ"מ למעשה חזר בו) ובגוף מ"ש הח"צ שבגמ' אין הכרח לזה הלא תלמוד ערוך הוא די"א ע"ב גבי עד שתחי' המכה דבתולה אמר רב גידל אמר שמואל לא שנו אלא שלא פסקה מחמת תשמיש וראתה שלא מחמת תשמיש הרי אע"ג דחזרה וראתה ביום שלא מחמת תשמיש מחזקינן ליה בדם בתולים והא דבעינן שלא פסקה מחמת תשמיש הוא משום דא"כ כבר חייתה המכה והגם דהתם אין תולין רק יום ולילה שאחר הלילה דתשמיש ולא יותר זהו מפני דקים להו לחז"ל שאין הדם

מבעילה אחת עלול להיות יותר מזמן זה ואפשר סוגיא זו אתיא לשמואל דלא בעי נוחרת רק שלא פסקה לראות מחמת תשמיש. אבל לרב דבעיא ג"כ נוחרת י"ל דבאמת תולין אפי' יותר מיום ולילה כו' אך בתוספות דס"ד ע"ב ד"ה כל זמן משמע דגם לרב אין תולין יותר מיום ולילה) אבל כיון שמצינו עכ"פ שתולין ראייה גמורה שלא מחמת תשמיש בדם המכה א"כ במכה גמורה המוציאה דם אין שום תימא על הפוסקים שאמרו דתולין בה ראייה ובדיקה אף שלא מחמת תשמיש (מהש"ס ראי' נגד הח"צ) גם בתשו' צ"צ סי' פ"ו לא היקל רק בצירוף שיש לה וסת ושלא בשעת וסתה אין כן דעת כל הפוסקים וראיה לדבריהם מצאתי בתוספתא דנדה פ"ג ספק דם החדר ספק דם המכה טהור עכ"ל וא"כ במכה המוציאה דם כשמוצאת שלא בשעת וסתה אפי' באשה שאין לה וסת כלל בלא עת נדתה עכ"פ י"ל דזהו עכ"פ ספק דם החדר ספק דם המכה. גם בתוספתא משמע דענין נאמנת אשה הוא ענין בפ"ע ואינו שייך דוקא על רואה מחמת תשמיש ועמש"ל בשם שו"ת שער אפרים סי' ע"ו שפי' כן הסוגיא וכ"ז לשטת סה"ת והגהמי"י (בצ"צ סי' פ"ו ס"ל באשה שאין לה וסת אין לטהר אפי' בידוע שמכתה מוציאה דם ואין נ' כן מהתוספתא והפוסקים אף לפ"ד סה"ת והגמי"י):

ה אבל הרשב"א בתה"א שע"ד כ' מסתברא דאפי' אינה מרגשת שהדם שותת ויורד מן המכה כו' והבין הב"י דפליג על סה"ת והגמי"י וכ"כ בהגש"ד שבד"מ אות ו' דלהרשב"א תלינן במכה אע"ג דלא ידעינן דמכה מוציא דם וכן האריך הב"ח והפנ"י בתשו' סי' א' והש"ך סי' קפ"ז סקכ"ד והח"צ סי' מ"ו השיגו עליהם וס"ל דאין שום מחלוקת בין הרשב"א לסה"ת דלהרשב"א נמי צריכה לידע שמכתה מוציאה דם אלא שא"צ לידע שדם זה שראתה עתה בא מן המכה כו' וה"נ ס"ל לסה"ת והגהמי"י:

קיצור. (הב"י ס"ל דלהרשב"א א"צ שתדע שמכתה מוציא דם כלל וכ"ד הב"ח והפנ"י אמנם הש"ך והח"צ ס"ל דלהרשב"א ג"כ בעינן שתדע שמכתה מוציאה דם):

ובתשובת ושב הכהן הביא ראיה דפליגי עכ"פ בפי' שממנה יוצא דם הנזכר בגמרא דסה"ת והגמי"י פירשו שזהו מדברי האשה והרשב"א כ' בפי' שאין האשה צ"ל כן ע"ש אלא דהוא פי' פלוגתא שלהם דלסה"ת והגמי"י בעינן שתדע שדם זה הוא מהמכה ולהרשב"א א"צ רק לידע שמכתה מוציאה דם וכבר נתבאר שפירושו בסה"ת והגמי"י הוא נגד כל המפרשים וא"כ לפ"ז י"ל דלהרשב"א א"צ כלל לידע שמוציאה דם דאל"כ למה לא פי' כסה"ת דשממנה יוצא דם הוא מדברי האשה ויהיה קאי שמוציאה דם לפעמים אך הח"צ בתשו' דחה הוכחה זו דהרשב"א הוצרך לזה מפני שגירסתו בגמ' היה הדם בה"א הידיעה ע"ש:

אך בתה"ק שע"ד משמע יותר שא"צ כלל לידע שמכתה מוציאה דם שהרי ז"ל אם היא מרגשת בעצמה שיש לה מכה נאמנת לומר מכה יש לי במקור שאפשר שממנה הדם שותת ויורד עכ"ל דאם היות דשאפשר קאי על הדם שהיא רואה עתה מ"מ לא הזכיר כלל ולא התנה כמו שהתנה סה"ת והגהמי"י שתדע שמכתה מוציאה דם לפעמים אלמא דגם זה א"צ לידע וכן הסכים אאזמו"ר הגאון נ"ע בפי' דברי הרשב"א כמ"ש (בסוף) בקו"א דה' נדה [ז"ל] והנה ל' הרשב"א בתה"א כו' ומיהו אפ"ה לדינא הדין אמת כמ"ש רמ"א עכ"ל:

קיצור. (מ"מ בתה"ק משמע יותר כסברת הב"י בהרשב"א):

וכ"ד הכו"פ להקל בזה באשה שיש לה וסת שלא בשעת וסתה וכ"ד התשו' מע"צ סי' ס"ח וגם בח"צ עצמו סי' מ"ו נ' שאפשר להקל בכה"ג ולכאורה התוספתא הנ"ל הוי סיוע להרשב"א אלא דהח"צ כ' דכשא"י כלל שהמכה מוציאה דם אין הספק שקול שהרי דרך המקור להוציא דם בודאי ודרך המכה ספק ונהי דשלא בשעת וסתה היה אפשר לומר דאין דרך המקור להוציא דם שלא בשעת וסתה ולכך יש לתלות לקולא אבל הרשב"א ז"ל מטהרה אפי' בשעת וסתה כו' עכ"ל הח"צ הרי באשה שיש לה וסת שלא בשעת וסתה יש לומר לדידי' ג"כ דהוה ספק שקול ומוקמינן לה אחזקתה:

קיצור. ואף הח"צ משמע דס"ל שיש לומר באשה שיש לה וסת שלא בשעת וסתה אז אף אם המכה א"י שמוציאה דם הוה ספק שקול ולכן י"ל דמוקמינן לה אחזקת טהרה):

ו אמנם הנה אאזמו"ר הגאון ז"ל בק"א דסי' קפ"ז סקכ"א חידש עוד סברא דכמו בעד שאינו בדוק מטהר הרשב"א אף שאין הספק שקול והיינו משום שנולד הספק בהעד קודם שבדקה א"ע בו כמו"כ י"ל במכה שא"י אם מוציאה דם כו' ע"ש בד"ה ומ"ש הח"צ דאינו ספק שקול כו' ולפע"ד יש עוד ליתן טעם לזה דכבר לימדנו רבינו נ"ע מדהביא הרשב"א דין מכה בשער הכתמים אלמא דשייכי אהדדי דהנה כבר כתבתי בתשו' א' בהא דאמר רע"ק דם ולא כתם. והקשה התוי"ט מ"ש משאר ספק דאורייתא ומה שתירץ משום דלא ארגישה אינו עולה לפרש"י דנ"ח דלרב אשי א"צ כלל הרגשה כמו שכ' בכמה תשובות ובס"ט ואעפ"כ אמרינן דם ולא כתם וצ"ל כמ"ש הס"ט והבית מאיר בתשו' סי' י"ג דגזה"כ הוא דכל שי"ל דמעלמא אתיא אינה טמאה מדאורייתא ואע"פ שאין הספק שקול מיהו היינו דוקא כשי"ל דמעלמא ממש אתיא אבל כשרואה מגופה אמרינן שחזקתו מן המקור אבל כשיש מכה באותו מקום ה"ז מקום ספק כמו שי"ל דמעלמא אתיא כו' אלא דא"כ קשה מ"ט החמירו רבותינו מאד גבי לתלות בדם בתולים שמזה משמע כשאין הספק שקול אין להקל ומ"מ באשה שיש לה וסת שלא בשעת וסתה שיש

לה מכה גמורה אע"פ שא"י אם מוציאה דם די"ל דהוה ספק שקול יש לצדד כשיש צירוף לזה מספק הרגשה כמ"ש כאאזמו"ר נ"ע בסי' קפ"ז סקכ"ג וע' בס"ט שם ס"ק י"ג ד"ה גם מה שכ':

קיצור (עוי"ל אף אם אין הספק שקול כיון דהספק נולד קודם הראיה י"ל ע"ז דם ולא כתם אך קשה ע"ז ממכת בתולים ומ"מ ביש לה וסת שלא בשעת וסתה י"ל דהוה ספק שקול ובצירוף ספק דהרגשה):

ז והנה צ"ע בתשו' הרשב"א שהביא הב"י סס"י ק"צ וז"ל דכיון דאיכא ודאי מכה בבעל שהוא מוציא דם וכו' וכ"ש במסולקת דמים שאפי' הדם טהור עכ"ל משמע דלטהר הדם דהיינו לומר שא"צ ז' נקיים הוא דוקא כשידוע שהמכה מוציאה דם ולכאורה י"ל דאפי' בכה"ג דוקא במסולקת דמים וע"ז כ' שאפי' כו' מיהו אפשר זה אינו שאפי' קאי אדלעיל דכיון שידוע שהמכה מוציאה דם אפי' הדם טהור וכ"ש כו' א"כ נשמע מזה דלהרשב"א ג"כ אין להתירה בלא ז"נ רק כשידוע שמכתה מוציאה דם והא דמשמע מיניה לפי' רמ"א וב"ח דאפי' בשא"י שהמכה מוציאה דם יש להקל יש לומר זהו רק להתירה לבעלה שלא לאוסרה עולמית ע"י שרמ"ת לענין זה תלינן במכה כזו ג"כ אבל צריכה ז"נ וכדמשמע לכאורה בתשו' זו דמחלק ביניהם מדכ' שאפי' הדם טהור כו' וכ"ש האשה מיהו זה אינו דהפי' שהדם טהור בכי הא לכ"ע ר"ל אפי' לרשב"ג דאם דם המכה הבא מן המקור מטמא טומאת ערב הכא שאני שבא מהאיש כו' ומ"ש וכ"ש האשה היינו שא"צ ז"נ שע"ז היה השאלה אם להחזיקה בספק נדה כו' ומ"מ גם לפ"ז משמע דבעינן מכה שידוע שמוציאה דם וצ"ע על הש"ך והפ"י שלא הביאו מזה ראיה. וע' בש"ע סי' ק"צ ס"ך ובדברי הגאון אאזמו"ר ז"ל שם ס"ק מ"ז ובדברי הס"ט שם ס"ק מ"ד ואפ"ל דכיון שאין המכה בהאשה ממש רק בהאיש הגם שהיא תולה בבנה ובבעלה י"ל דוקא במכה המוציאה דם אבל בשא"י שהמכה מוציאה דם אף אם היא תולה בה אינה תולה בבעלה בכה"ג:

קיצור. (מתשובת הרשב"א שבב"י סס"י ק"צ וש"ע סעיף כ' משמע דאינה תולה אא"כ ידוע שמכתה מוציאה דם וקשה על שטת הב"י בהרשב"א הנ"ל אות ה'. ויש לתרץ דהתם שאני שהמכה בבעלה ולא בה ממש):

והנה בתה"א תחלת שע"ד דף קע"ה ע"ב כתב וז"ל ועוד היקלו ברואה ודאי מגופה אלא שהוא קרוב שלא בא מן המקור וכעושה צרכי' ונמצא דם בספל וכרואה דם מחמת מכה עכ"ל הובא בב"י רס"י ק"צ סד"ה ודע שהרמב"ם. ומדכתב שהוא קרוב שלא בא מן המקור כו' כרואה דם מחמת מכה עכ"ל משמע ג"כ לכאורה דהיינו כשידוע שהמכה מוציאה דם לפעמים דאל"כ איך הוא קרוב כו' דמשמע שהספק יותר נוטה שבא מהמכה וכמו

באשה שהיא עושה צרכיה דהתם ודאי נחשב חזקה שלא בא מהמקור כ"א עם שביל המים בא אך קשה דבשעת וסתה קרוב ודאי יותר שבא מהמקור ואעפ"כ מטהר הרשב"א ובהקדמה לשער ד' כ' שיש לה מכה במקור שאפשר שממנה הדם שותת ויורד עכ"ל ואפשר לתרץ ע"פ מ"ש לעיל סעיף ב' לתרץ דברי סה"ת משום שלא הרגישה בשעת הוסת דם המקור:

סימן קיח

אחת שאלתי מיניה דמר להשיבני ע"ד אשה אחת אשר זה קרוב לשנה תמימה שאינה יכולה לטהר לבעלה ותוכן ענינה שיש לה וסת קבוע כדרך כל הנשים. ואחרי כלות ראיית דם וסתה יש לה כמו שנים או שלשה ימים נקיים מדם ואח"כ יוצא ממנה דם מראהו כמו שריית בשר בלא שום הרגשה. וזאת האשה היה לה מקודם חולי גילדענע אדער והיו דמים יוצאים מבית הרעי שלה. רק שזה זמן אשר נסתמו ונבדקה האשה הנ"ל ע"י אשה חכמה ובעת בדיקת החכמה הרגישה האשה הנ"ל כאב באו"מ והחכמה אמרה שיש אצל האשה הנ"ל סמוך להאם בליטות וקרוב הדבר אשר מפאת הגילדענע אדער אשר נסתם אצלה נדחקו העורקים בבית רחמה ומזה נתהוו הבליטות ותוצאות הדמים ומחמת זה אינו דומה מראית הדם הזה למראית דם וסתה גם האשה הנ"ל מרגשת כאב בבטנה ואנחנו לא נדע אל מי מקדושים נפנה הגם כי בתשובת חתם סופר הסכים למעשה אשר יוכל להיות דם הגילדענע אדער לפנים בבית הרחם מ"מ לא היקל רק בכתמים:

הנה החתם סופר סי' קנ"ד ס"ל דדם גילדענע אדער אף כשיוצא דרך גידי הרחם נקרא מעין טהור וזהו לדידן כמו דם טוהר ללוי נדה ל"ה דאומר שני מעיינות הם כו' אלא דאעפ"כ מטמא כאן משום דהתם ללוי נסתם הטמא והכא אף שנפתח הטהור לא נסתם הטמא ויוביל עמו דם טמא והאשה טמאה בכל ענין זת"ד שם. וע"ש סי' קפ"ה היקל בכתמים כמ"ש רומע"ל אמנם בתשו' הגאון רע"ק איגר ז"ל סי' ס"א חולק בעיקר הענין וס"ל דאף אם דם גילדעני אדער יוצא דרך גידי הרחם אין לזה דין מעין טהור כלל וז"ל כיון שאין גיד מיוחד שיוצא מווריד הזהב לשפוך דם דרך אותו גיד בצד הרחם או בסופו אלא דמחמת שנסתם שביל ההילוך דרך פי הטבעת נתחלק הדם לאברים ובא דרך גידי המקור ונעשה דם נדות כסברת הפמ"א עכ"ד ותשובת הפמ"א הוא חלק א' סי' י"ב שהובאה בסד"ט סי' קפ"ז רסע"י ה' ס"ק י"א ואפ"ל ג"כ דחמור מנידון דהפמ"א שגמגם עליו הסד"ט ממ"ש בגמ' דט"ז דקאתי דרך מקור דהתם עכ"פ ודאי דם מכה הוא אבל דם

גילדעני אדער זהו אינו דם מכה ומורסא כ"א דם מותרות או דם חיותה וכשיוצא במהלך שבילי נדה י"ל שהוא טמא וראי' מהדין שבש"ע סי' ק"צ ס"ג ובגמרא ד"י ע"ב וצ"ע:
ועכ"ז בנדון הלז שנבדקה אשה הנ"ל ובעת בדיקת החכמה הרגישה האשה הנ"ל כאב באותו מקום והחכמה אמרה שיש להאשה הנ"ל סמוך להאם בליטות וקרוב הדבר אשר מפאת הגילדענע אדער אשר נסתם אצלה נדחקו העורקים בבית רחמה ומזה נתהוו הבליטות ותוצאות הדמים ומחמת זה אינו דומה מראית הדם הזה למראית דם וסתה עכ"ל. א"כ בכה"ג שיש לה בליטות בכותלי בית הרחם ומחמת עצירת הגילדענע אדער זהו שאני מהנדון דתשובת רע"ק איגר:
וזה יש לדמותו למה שנמצא בשו"ת דבר שמואל סי' ע"א וז"ל אשה שיש לה חולי של טחורים ברחמה וראתה דם בבדיקתה מה דינה עכ"ל ושם שעל הרוב יבאו בקצוות ופיות הווירידים אשר בפרוזדור שהוא המקום היותר חיצוני כו' אך אם באולי יקרה חולי זה במקור עצמו נראה שדינו כדין המכה כו' עד ועל האשה עצמה מוטל עיקר כובד החקירות והבדיקות לידע ולהודיע ולהוודע אם הדם בא מן הטחורים אם ממקורו כפי הטבע עכ"ל וטחורים זהו גילדיני אדער ואיך החשיב זה כדם המכה אלא הענין דטחורים אלו שהן בבית רחמה הם שאני מדין דם טחורים שבחלחולת שיוצא דרך הרחם כשאין בבית הרחם טחורים. דשם י"ל דדין מעיין טמא הוא כנ"ל כמ"ש הג"מ עקיבא איגר ז"ל אבל כאן שיש לה טחורים בבית הרחם ה"ל כדין אשה זו שומא יש לה בבית מעיה ונחשב הדם כדם המכה זת"ד. וא"כ י"ל שגם הבליטות שאצל אשה זו הם כענין הטחורים שכ' הדב"ש ומה גם שי"ל שנתהוו מחמת עצירת הווריד הזהב כנ"ל אך עכ"ז מסופק אני אם זה דומה לענין הטחורים שבשו"ת דב"ש הנ"ל וצריך חקירה מרופאים מומחים ועוד שגם בנדון של הדב"ש כתב ועל האשה עצמה מוטל כו':
לכן למעשה בנד"ז שיש לה וסת ושלא בשעת וסתה אם הדם כמו מי שריית בשר כמ"ש רומע"ל אפשר לומר שמשורת הדין אינו דם נדה דהא כמימי בשר צלי דפרש"י מוהל היוצא ממנו ב"ה מטהרין ומוהל היוצא מבשר צלי עיין פרק כל הבשר דף קי"ב ע"א בגמ' ובפרש"י ד"ה הכי גרסינן ובש"ע יו"ד סי' ע"ו סעיף ה' שיש מוהל עב ויש מוהל קלוש ובודאי הלשון מימי בשר צלי לא משמע בעבה כ"א בקלישתא אף לפ"ד הש"ך שם סי' ע"ו ס"ק כ"ד דס"ל דאף מוהל עבה אינו דם זהו לענין אכילה ובדם שבישלו אבל לענין מראה דם באשה כיון דאומר במשנה מימי בשר לא משמע בעבה כ"א בקלישתא ומ"מ מי שריית בשר י"ל לא אדום יותר ממוהל קלישתא היוצא מהבשר לאחר צלייתו ואף שאין אנו בקיאין כלל במראות הדם ואף מימי בשר צלי אסור וגם יש פוסקים כת"ק

דב"ה דמדינא תולין עב"י קפ"ח מ"מ הכא לענין אשה זו שיש לה בליטות וכואב לה בשעת בדיקת החכמה דחשבינן להו כמו מכה ע"פ דעת הדב"ש יש לסמוך להקל בענין כשהדם רק כמו מי שריית בשר מה שבדם גמור לא היינו סומכין ע"ז וגם זה היינו באשה שיש לה וסת ושלא בשעת וסתה וברואה שלא בהרגשה:

שוב נזכרתי מה שנזכר בט"ז סס"י קצ"א ד"ה שאלה אז מוצאת כמו שריית בשר ובתוכן ישנן אותן הקרטין כו' לכאורה משמע ג"כ דכמו שריית בשר אינו דם טמא מה"ת. ולכן נשא ונתן רק מצד הקרטין אך בתשובת גבעת שאול סס"י ס"ו נראה דהך מי שריית בשר חשוב כמו דם ע"ש במ"ש בשם הח"צ ובנידון הט"ז אדרבה כבר יצאו עם הדם והוא בתשו' ח"צ סס"י ע"ג כוונתו הוא משום מ"ש לעיל משום דנמצא בתוך שריית מי בשר עכ"ד הגבעת שאול. מ"מ י"ל דגם כוונת הח"צ היינו דדין כמי שריית בשר הוא כמו מימי בשר צלי שבמשנה וקוראו דם כיון דאנן קיי"ל לטמא כל מראה אודם זולת לבן וירוק ובודאי שהוא כן אך בנד"ז שיש לה בליטות סמוך להאם ובעת בדיקת החכמה הרגישה כאב באותו מקום ואינה יכולה להטהר לבעלה זה שנה תמימה וגם היא רואה זה שלא בהרגשה ואחר הוסת איזה ימים. נראה להתיר כשהדם מראהו כמו מי שריית בשר ולכן לא תתיר זה האשה בעצמה כ"א ע"פ ראות עיני רומע"ל כשהוא כמו שריית בשר נלע"ד שיוכל להתיר לה:

סימן קיט

אשה שיש לה וסת ויש לה חולי הטחורים הנקרא גילדענע אדער שעשויה להוציא דם לעתים מהחלחולת ולפעמים אירע עש ווערט פאר שלאסין הגילדענע אדער ואינה מוציאה הדם דרך חלחולת ואז מרגשת שמארצונג וכאב שם בהחלחולת ואז מוצאת דם בבדיקתה בחלל בית הרחם והרופאים אומרים שזה בא מווריד הגילדענע אדער שממנו נמשך הדם דרך אותו מקום גם בענין שכ' הס"ט סי' קפ"ז ס"ק י"ב בשם תשו' פמ"א ח"א סי' י"ב אבל במכה בדופן כו' דם נדה גמור הוא כו' ע"ש:

הנה מתחלה יש לדון אם כאב הוי כמכה והנה בזה נחלקו הט"ז סי' קצ"א והח"צ סי' ע"ג ושאר אחרונים הובאו בס"ט סי' קפ"ז סק"ט ובדברי אאזמו"ר נ"ע סי' קפ"ז ס"ק ל"ד ובק"א לסי' קפ"ז על ס"ק הנ"ל (ונרשם ס"ק ל"א) ובסוף בקו"א דה' נדה ד"ה מה שכתב הח"צ והשב"י סי' מ"ב כ' לחלק בין כאב לכאב והס"ט השיג ע"ז וכן הח"צ סי' ע"ג כ' ואף אם הכאב משונה אין זה כדאי להכריע ולא כל מקום הכואב יש לו מכה צא ולמד מדין מכה של חלל שמחללין עליה את השבת ודוק עכ"ל ואאזמו"ר נ"ע (בד"ה מ"ש

הח"צ) כ' דאשתמיטתי' תלמוד ערוך בע"ז דכ"ח לחלק בין חושש לכאיב טובא דמקרי מכה ממש. דז"ל הגמ' שם בעי ר' אלעזר ככי ושיני מאי כיון דאקושי נינהו כמכה דבראי דמו או דלמא כיון דגוואי קיימא כמכה של חלל דמו אמר אביי ת"ש החושש בשיניו לא יגמע בהן את החומץ חושש הוא דלא הא כאיב ליה טובא שפיר דמי דלמא תנא היכא דכאיב ליה טובא נמי חושש קרי ליה דמזה מבואר דכאיב לי' טובא דינו כמכה ממש ולכן לאביי מחללין את השבת על כאב גדול דשיניים כמו במכה של השיניים דהוי כמכה של חלל וכן למאי דדחי דלמא הכוונה שכמו בכאיב טובא אין מחללין כך במכה בהן. הרי עכ"פ דכאיב ליה טובא יש לו דין מכה לגבי מכה שמחללין עליה את השבת וזה הפך מ"ש הח"צ צא ולמד כו' דאדרבה משם ממש מוכח הפך דבריו וכ"פ באלי' רבא סי' שכ"ח סק"ג וז"ל ומב"ח משמע דכל דכאיב השיניים טובא הוי כמכה עכ"ל. וכ"כ התוספות שבת שם והפמ"ג וכן משמע באו"ה כלל נ"ט סעיף י"ז י"ח וע"ש סכ"ד אבל כו' דאדרבה כו' מוכח ממנו דכאב גדול הוי כמכה כנ"ל ולכאורה התירוץ ואיבעית אימא הא דאיכא מכה שבגמ' דשבת דקי"א ע"א מוכח דלא ס"ל כהך שינויא דע"א דכ"ח דמחלק בין חושש לכאיב טובא דהא האיבע"א מוקי מתני' דהחושש בדאית ליה מכה מיהו אין נפקותא לענינינו דהא א"כ לתירוץ זה צ"ל דגם במכה אין מחללין וזהו כדחיית הש"ס בע"א שם דלמא תנא היכא דכאיב לי' טובא נמי חושש קרי ליה וכבר נת' שגם לפי דחיי' זו כאיב טובא הוה כמכה כו' עוד הביא אאזמו"ר נ"ע ראי' מהנמוק"י רפ"ח דיבמות וכ"ה בחי' הריטב"א שם ביבמות דע"א ד"ה רב פפא וכ"מ ג"כ בחי' הרשב"א שם. והנה הס"ט השיג על השב"י דמחלק בין כאב לכאב מהא דכ' בתשו' מי"י רס"י ג' היא מצטערת בשעת תשמיש וקשה לה עד מאד וניכר קצת כי חולי ומכה יש לה ויש לסמוך על הבדיקה אף לפרש"י עכ"ל אלמא אפי' צער גדול לא מהני אלא שתבדוק בבעלה הראשון ואאזמו"ר נ"ע (בד"ה מ"ש הח"ץ) כיוון ליישב זה וז"ל ואם אינו כואב לה רק בשעת תשמיש אפשר דלא מקרי מכה גמורה כו' ומש"ה כ' בתשו' ריצב"א שבהגה"מ ונראה קצת כו' דאינה מכה גמורה לסמוך עליה לטהר לגמרי מאחר שאינה מצטערת רק בשעת תשמיש עכ"ל וכה"ג כ' הט"ז סס"י קצ"א משא"כ בנ"ד דברור לה הכאב בכל עת כו':

ב והנה אע"פ שהסכים רבינו דכאב גדול הוי כמכה עכ"ז לא היקל כדעת הט"ז שהכאב הוא בבטנה למעלה מאותו מקום כו' מטעם שכ' שיש לחוש בו שמא מחמתו בא דם מהמקור קודם זמנו כמ"ש בסי' קפ"ז ס"ק ל"ד ובסי' קצ"א סק"ד רק היקל בכאב שאין לחוש בו לדם המקור שיבא מחמתו ככאב הכליות והיא מוצאה קרטין שדרכן להוולד

בכליות דכ' בסי' קצ"א ס"ק ט"ז להקל בכה"ג אף גם כשמוצאת אותם על העד שבודקת שלא בשעת הטלת מ"ר רק כשהיא מוצאה אותם בשעת הכאב או אחריו מיד דתלינן במכה שבכליות ולכאורה היה נראה לפקפק ע"ז דאיך יתגלגלו ויבואו הקרטין מהכליות לבית החיצון שלא ע"י מי רגלים. ושוב מצאתי כן בס"ט בתשו' שאלה שבסס"י ק"צ ד"ה נחזור לנ"ד וז"ל ואפי' אי איכא נמי כאב בכליות יש לפקפק דאולי אין דרך לצאת מהכליות לבה"ח כ"א ע"י מ"ר עכ"ל וגם בכו"פ סס"י קצ"א כ' בסתם וח"ו להתיר בקרטין בלי מ"ר אלא דהוא לא הזכיר מאם יש כאב בכליות אך מה שהחמיר רבינו בכל כאב שיש לחוש בו שמא מחמתו בא דם מהמקור קודם זמנו כו' והיינו ודאי אפי' כשהכאב במקום שדרך הדם לבוא ממקום הכאב לכל הצדדים שבביה"ח כמ"ש בסי' קפ"ז ס"ק ל"ד וקשה ע"ז מהתוספתא פ"ג דנדה דאומר ספק דם החדר ספק דם המכה טהור עכ"ל שוב ראיתי שגם רבינו עצמו (בד"ה מ"ש הח"צ) כ' וז"ל מוקמינן אשה בחזקתה ולא חיישינן שמא הכאב גרם לדם המקור שיבא קודם זמנו אלא תלינן שלא בא מהמקור כלל אלא דאח"כ החמיר מטעם אחר דמנ"ל להוסיף על דברי חכמים ששנו בלשונם מכה במקור או באותו מקום כו' אבל מכה שבמקום אחר י"ל שאין דרך כלל להדם לילך לבית החיצון אפי' ע"י המקור כו' ע"ש:

ג והנה בתשו' פמ"א ח"א סס"י י"ב כ' וז"ל הא דמטהרינן דם מכה דוקא אם יש לה מכה במעי' במקום שיכול הדם לבוא שם בלתי שיצטרך תחלה לבלוע בשאר אברים (כמו מכה שבכליות שמן הכליות יורד סילון להחדר ומדבריו אלו ראי' לדברי רבינו נ"ע בענין הקרטין דלעיל) אבל אם יש לה מכה בשאר אברים הפנימים שאי אפשר לזוב דרך המקור אם לא שיבלע תחלה בשאר אברים זה דם נדה גמור הוא (דכל דמי האשה כך שע"י ריבוי דמיה נובעים מכל רמ"ח אברים לגידי המקור ומשפיעים דם) עכ"ל הובא בס"ט סי' קפ"ז ס"ק י"א והס"ט כ' ע"ז דאע"פ שעלה בדעתו דמדומי ראיה דאפילו במכה כזו תולין מלשון הש"ס פכה"י דט"ז דקאתי דרך מקור כו' עכ"ז מסתפינא להקל אחר שאין לנו ראיה ברורה ע"ז ומ"ש דכל דמי האשה כך כו' לא ידעתי ראייתו דהתם אפי' לא יבלע תחלה הוא טמא כשבא דרך המקור דענין דם נדה היינו מותרות דמים מהגוף שיוצאים לחוץ בעת נדתה כמ"ש הגאון הרופא ממענץ בתשו' שב"י סי' מ"א והנה בגמ' ד"י ע"ב גבי שופעת כל ז' אינו אלא כראיי' א' ובשופעת כ"כ ודאי אין הדם מתעכב לא בהאברים ולא בהמקור ועכ"ז הדם טמא כשאר דם נדה וע' בש"ע סי' ק"צ ס"ג. הרי שכל מותרי דמים העוברים דרך המקור זהו דם נדה אף שעובר במהרה מהאברים דרך המקור דהתורה לא חילקה (וקשה מכאן על מש"ר י"ל דאינו דם נדה שטמאתו התורה

דהיינו דוקא מותרות דמים כו' אבל כו' דם חיותה כו' עכ"ל דהא בשופעת כל ז' כי נהרא ודאי זהו דם חיותה כדפרש"י וא"א להיות שופעת כמעיין כל שבעה וחיה עכ"ל א"כ מוכרח דזהו דם חיותה ואפ"ה משמע התם דהיא טמאה א"כ משמע דדם חיותה הוי כדין מותרות דמים ממש ולא דמו לדם המכה דהוא לבד טהור) וצ"ל דלא דמי להא דאמרינן בפ"ק דבכורות גבי שכל' היוצא מן הטמא טמא דמי רגלים דסוסים וגמלים שרי כיון דלא עכירי אין זה יוצא מן הטמא דמיא עול ומיא נפיק. והכא אע"פ שהדם אינו מתעכב במקור כלל וא"כ מסתמא כמו שבא כך יוצא אפ"ה טמא דהכא שאני שעיקר טומאת דם היוצא מהחדר היינו בכה"ג שמותרות דמי הגוף יוצאים דרך החדר ותדע דהא אדרבה יש ס"ל מקור מקומו טהור לענין נגיעה רק טומאתו הוא כשמותרי דמים עוברים דרך בו א"כ אין חילוק בין מתעכבים בו או לא. גם בבכורות שם לל"ב מי רגלים דסוסים וגמלים ג"כ אסירי אע"ג דמיא עול ומיא נפיק וכיון שכן שבמותרי דמים מהגוף היוצאים דרך המקור שזהו ענין דם נדה וזיבה ודם לידה אין שום חילוק בין שיוצאים במהרה בלי שום עיכוב ובין אם מתעכבים הכל טמא בשוה כמו כן נאמר בהפך בדם המכה מהגוף שיוצא דרך המקור דהוא טהור א"כ אף שנבלע תחלה בשאר האברים יהיה טהור דמנ"ל לחלק ומה ענין לדמותו לשאר דמי האשה כו' דאם באת לדמותו לשאר דמי האשה א"כ אפילו ילך מהמכה בסילון להמקור ומשם יצא יהיה טמא וכמו בשופעת (כי נהרא אלא דא"א שתחי' ע"ש) דלכאורה אז אין הדם נבלע כלל באברים תחלה כו' וכיון דבהא פשיטא לי' להפמ"א בדם המכה שעובר דרך המקור דהוא טהור א"כ אף אם נבלע תחלה באברים יהיה טהור ואם באת לחוש שמא דם האברים מעורב בו והוא טמא כשעובר דרך המקור. א"כ גם בדם מכה שבמקור ניחוש שמא טפת דם נדות מעורב בו והרי לא חיישינן לזה ע' תשובת דבר שמואל סי' ע"א. ומיהו יש לחלק דהכא יש לחוש יותר כיון שעובר דרך האברים אלא דהא לל"ק דבכורות אמרינן דמי רגלים דסוסים וגמלים נקרא מיא עול ומיא נפיק אע"ג שמתעכבים המים בהאברים עד שיוצאים דרך מקוה השתן א"כ ה"ה בדם המכה היוצא דרך האברים למקור י"ל דאע"ג שיצא דרך האברים עכ"ז שמו הראשון עליו דדם מכה הוא (וגם לל"ב י"ל דיוצא מן הטמא שאני משא"כ הכא קודם המקור הכל טהור) והרי אמרינן דדם המכה אף כשיוצא דרך המקור טהור:

ד אלא שבאמת בגמ' לא נזכר רק מכה במקור או באותו מקום ודלמא באמת דם מכה שבחלל הגוף היוצא בשבילי הילוך דם נדה הוא טמא כשאר מותרי דם הגוף דהוא ג"כ טהור מצד עצמו וכשיוצא דרך ערותה נעשה טמא. ומ"ש הרמב"ם פ"ה כדם מכה שבמעיי' או בכבד או בכוליא דמשמע לכאורה דדם מכה שבכבד טהור י"ל דהתם

הפי' כשאינן יוצאים דרך המקור כלל דהא דומיא דדם העלייה קאמר וכן משמע בפי' המשניות שלו ז"ל במשנה החדר והפרוזדור שהמשיל דם העלייה לרעיפת הנחירים או דם הטחורים אשר הם אינן זבים דרך המקור כלל וכך כוונתו בחיבורו פ"ה כשממשיל לדם מכה שבכבד כו' דר"ל נמי בכה"ג כו' אבל כשיצאו בשבילי הילוך דם נדה למקור ומשם לחוץ י"ל דמטמאין ומיהו ראיתי לאאזמו"ר נ"ע בד"ה מ"ש הח"צ כ' ג"כ דדוקא מותרות דמים זהו דם נדה ולא דם המכה אף שיצא במהלך שבילי הילוך דם נדה כו' גם לא הצריך שם שלא יבלע באברים תחלה כו' ולא החמיר רק משום שאין דרך כלל להדם כו' אך אפשר כוונתו שאין דרך כלל להדם לבא מבלי שיהיה נבלע בהאברים תחלה ואז ה"ל כדם נדות. ונ' שיש לומר סמך לסברא זו דהא נתבאר לעיל ע"פ הש"ס דבכורות גבי שהיוצא מן הטמא טמא שיש לחלק בין אם עובר דרך מעבר הטמא שאז י"ל דאינו טמא וכמו מי רגלי סוסים וגמלים לל"ק שם משא"כ כשקונה איזה הוי' בעצמותו מחמת הטמא כמו מי רגלי חמור דנעשים עכורים:

ואע"פ שהוכחנו לעיל דלענין דם נדות אין לחלק כן היינו דוקא גבי דם נדות דהיינו מותרות דמים מן הגוף שזהו דם נדות שטימא התורה שיוצאים דרך המקור משא"כ דם המכה העובר דרך המקור כיון דהוא אינו דם הרגיל להיות בנדות ע"כ אין לנו לטמא אותו כשעבר דרך המקור דרך מעבר בעלמא אא"כ נתעכב תחלה בהאברים דא"כ י"ל שעי"ז חזר להיות כשאר מותרות דמים שאע"פ שעוברים דרך מעבר החדר הם טמאים. או אם נתעכב בגידי המקור הרבה עד שנשתנה ונתבשל שם ג"כ טמא. אבל כשעבר בהעברה מהמכה למקור ומשם לחוץ יש לטהרו:

ה ומעתה נבואה לשאילתנו דבנד"ז שמרגשת כאב בגילדני אדער ומוצאה דם בבדיקתה דהגילדני אדער הוי מכה שידוע שמוציאה דם רק שידוע שמוציאה דם לחוץ אבל אינו ידוע שמוציאה הדם לערותה. אך ע"ז יש לומר דכיון דיש לה כאב מחמת שנסגר היציאת הדם לחוץ ומוצאה בשעת הכאב לכ"ע הוי כאב זה ראיה שהמכה מוציאה דם לערותה ולכן כיון שהדם יוצא רק דרך מעבר מהגילדני אדער להמקור ומשם לבה"ח יש לטהרו דהרמב"ם בפי' המשניות במשנה החדר והפרוזדור המשיל דם העלייה לדם הנחירים ודם הטחורים דהוא כדם המכה ודם מכה שעבר דרך מעבר המקור הוא טהור אף אם עבר במהלך שבילי הילוך דם נדה כנ"ל אך ראיתי בתשו' הגאון ר' עקיבא איגר נ"י סס"י ס"א שהחמיר בזה לחשבו כדם נדה כיון שאין גיד מיוחד שיוצא מוריד הזהב לשפוך דם דרך אותו גיד בצד הרחם או בסופו אלא דמחמת שנסתם שביל ההילוך דרך פי הטבעת נתחלק הדם לאברים ובא דרך גידי המקור ונעשה דם נדות כסברת הפמ"א

עכ"ד. ומה שהחמיר ע"פ דעת הפמ"א כשהדם יוצא דרך גידי המקור ואין גיד מיוחד ע"ז לבד הנה בדברי הפמ"א לא נזכר תנאי זה כלל אדרבה כ' אבל אם נבלע תחלה בשאר אברים ואח"כ ע"י ריבוי הדם נובעים גידי המקור דם דם זה ודאי טמא. הרי לא החמיר משום שהדם נמשך דרך גידי המקור כ"א משום שנבלע תחלה באברים הא לאו הכי טהור ותדע דגבי מכה במעיה כ' לטהר משום שהאם והמקור מחובר למעי האשה ודרך המכה לשפוך דם למקור קודם שנבלע בשום אבר עכ"ל והרי מן המעים למקור ג"כ אין פתח וחלל שהרי המעיים חללם לחלחולת אלא דר"ל שישפוך דרך גידי המקור רק שא"צ ליבלע תחלה בשום אבר אחר מש"ה הוא טהור וכמ"ש אאזמו"ר נ"ע בפי' להתיר אף אם דם המכה מהלך בשבילי הילוך דם נדה כו' וא"כ אדרבה מדברי הפמ"א נשמע להתיר כשהדם מווריד הזהב הולך למקור אף שמהלך דרך גידי המקור דהא ווריד הזהב הוא בחלחולת שהוא סוף מעי האשה והרי הוא מתיר בהדיא במכה במעי' כו' (וע' ס"ט מה שכ' עליו ע"ז). אלא דמצד אחר חוכך אני להחמיר דכ"ז הוא בדם מכה שבחלחולת שבזה נתבאר שאף שעוברים דרך שבילי הילוך דם נדה הוא טהור וכן משמע בתשו' הב"ח סי' פ"ה ובתשו' פנ"י חי"ד סי' א' שסמכו על דברי הזקינות ששיערו שיש לה מכה בחלחולת ועי"ז טיהרו מה שהיא רואה שלא בשעת וסתה ע"ש משא"כ גבי דם מותרות הגוף הא הוכחנו דאף שאין מתעכבים בשום מקום כל שעברו דרך המקור הוי דם נדה והרי הדם שבווריד הזהב הוא דם מותרות הגוף שנוזל ונמשך דרך ווריד ההוא וכיון דשם מותרי דמים עליו א"כ י"ל כל שחזרו מותרות אלו ועלו וירדו דרך גידי המקור ה"ז דם נדות. ואע"פ שאם יצאו דרך ווריד הזהב לחלחולת היו טהורים מ"מ כל ששינו מהלך שלהן ויצאו דרך גידי המקור הם טמאים. וכן להפך אפילו דם מותרות המיוחד לילך דרך שבילי הילוך דם נדה אם שינו הילוכן ויצאו דרך ווריד הזהב ודאי הם טהורים ואפילו יצאו דרך ערותה רק שלא יצאו דרך המקור כ"א דרך הפרוזדור כ' בשו"ת שב"י סי' מ"א דהוא טהור. א"כ כמ"כ י"ל דכשמותרות המעותד לילך דרך ווריד הזהב כששינו הילוכן ויצאו דרך גידי המקור הם טמאים ול"ד לדם המכה שעבר דרך מעבר גידי המקור דהוא טהור דשאני דם המכה שהוא אינו ענין לדם מותרות הגוף. משא"כ דם שבווריד הזהב דהוא דם מותרות הגוף כדם היוצא בעת נדתה אלא כשמותרות אלו יוצאים מכאן הם טהור וכשיוצאים מכאן הם טמא וכעין מארז"ל מעין א' הוא התורה טמאתו התורה טהרתו (או שמא י"ל כיון דכבר היו דמים אלו בווריד הזהב ה"ל כדם הנחירים ודם טהור ולכן אף אם אח"כ שינו לצאת דרך המקור הוא טהור והסברא ראשונה מחוורת יותר

ועיקר וגם מי יימר שכבר היה תוך וויריד זה שמא מחמת שנסתם השביל מלמטה חזרו הדמים המעותדים לילך לווויריד הזהב לילך לגידי המקור כו' ובין כך ובין כך אין להקל):
ו אך ראיתי בתשובת דבר שמואל סי' ע"א שנשאל על אשה שיש לה חולי של טחורים ברחמה וראתה דם בבדיקתה מה דינה וצידדה להקל דהוי כמו דם המכה (הובא לשונו בתשובה המתחלת משנה דכ"א המפלת כמין קליפה כו') ובסוף התשובה סיים וז"ל ובחילוקי ארבעה וחמשה מיני הטחורים המבוארים בספרי הרפואה יש מהן אדומים ונקראים בשם שומא ואמאי מפקינן יתהון מכלל מכה ועל האשה עצמה מוטל לידע אם הדם בא מן הטחורים אם ממקורו כפי הטבע ולהחמיר בספיקו עכ"ל עכ"פ הקיל בדם הטחורים שברחמה ומיהו נראה כי מ"ש יש לה חולי של טחורים ברחמה שאני שיש לה כמין שומא ממש ברחמה לא כן בנד"ז שיש לה חולי של טחורים בחלחולת אלא שסוברת שמשם נמשך הדם לרחמה ועמ"ש קצת מזה בתשו' המתחלת משנה דכ"א הנ"ל [סי' קי"ב]:
אחר זמן רב ראיתי בתשובת חתם סופר חלק יו"ד סימן קנ"ד בד"ה אמנם אי יודעת כ' והואיל ותלינן שהמכה היא בעצמה מכח גילדני אדער יש לדון ואומר דבאמת נ"ל דכל מעיין שאינו ממדוה נדתה טהור הוא אפילו יוצא דרך המקור וראיה ברורה לזה מדברי לוי נדה דל"ה ע"ב שאמר שתי מעיינות הם כו' עכ"ל ועכ"ז אח"כ סיים בד"ה והיוצא לנדון שלפנינו וז"ל אם המכה הזו היא במקור עצמה הורע כחה משארי מכות כיון שקרוב לברור ואמת שהוא מורסא גילדני אדער והוא מעיין המתקבץ בגוף מחיצוני המקור ונכנס לתוכו אם לא נתברר באמת שנכנס בווריד ידוע לעצמו והוא לדעתי דבר שאי אפשר להתברר מסתמא נכנס ע"י ווירידי הנדות ויוביל עמו דם טמא והאשה טמאה בכל ענין עכ"ל וצריך לחלק בין זה ובין מ"ש בסי' קמ"ד שם בד"ה והנלע"ד בזה דאף ע"ג כי הדם הוא בעצמו יוצא ע"י המכה והרי הוא טהור והחילוק פשוט דשם שיש מכה ומורסא גמורה ודרך המכה שיתאסף אליה הדם. ע"כ מחשיב זה לדם המכה משא"כ הכא הוא מעיין דם הטחורים שיוצא דרך הרחם אם מוליך עמו ג"כ דם נדות הרי דם הנדות דם גמור הוא שאני והנה מה שמדמה זה לשתי מעיינות זה צ"ע ע"פ מ"ש לעיל סעיף ה'. ועי' עוד בדברי החתם סופר סס"י קפ"ה שבכתמים מיקל אמנם לכאורה לא ראה תשובת דבר שמואל הנ"ל שמיקל בחולי טחורים שברחם. ואינו חושש שמא דם נדות נמשך ע"י מורסא הנ"ל (ואפ"ל הגאון רע"ק איגר שהחמיר בגילדני אדער היינו כשאין מורסא ברחם מצד הגילדני אדער) וז"ל הדב"ש ואע"פ שכפי דברי הרופאים בטחורי אותו המקום אחת מן הסבות העצמיות להם הוא העצר דם הנדות והיה בזה

קצת פקפוק לחומרא לחלק בין דם המכה בסתם לדם היוצא מהם דשמא דייניגן יתיה כדם הנדות גופא כאילו מפקד פקיד בהו לזוב מעל"ע ומפקידה לפקידה כמו זר יחשב בעיני קיום החילוק הזה שכמה מכות ומורסות הבאות שם כפי הטבע תהיה סבתם ג"כ עצור הזלת דם הנדות המתעכב בבשר להפסדו או תוספת רבויו ולא מצינו שחילקו בזה רבותינו ז"ל שא"כ כל דם ומכה היה אסור מספק כו' מוכח שלשומא המתהוות באותו מקום דין ושם מכה יש לה. ובחילוקי ד' וחמשה מיני הטחורים כו' עכ"ל ונראה שדברי הדבר שמואל אינן שייכים לדין דם גילדני אדער כי הוא מתיר מצד הטחורים שיש ברחמה דחשיבי כמו מכה לכן אף אם ת"ל שמתערב בהן דם נדות נחשב דם היוצא מן המכה כשאר דם מכה שהתירו חז"ל אע"פ שאפשר שהמכה משכה אליה גם דם נדות וכמ"ש הח"ס שם ובתשוב' סי' קמ"ב ד"ה ונחזור לענינינו האריך בזה וכתב כי ע"י מכה שבאבר אז לפעמים נמשכים שם כמה מיני דמים מגידים ועורקים עד שנעצרו הגידים והעורקים ההמה ולוקחים דרך לעצמם לשפוך דרך אותה המכה כל מותרי הדמים כו' ופשוט דדם המכה אינו דם נדה עכ"ל וקשה על דבריו ממ"ש בגמרא דט"ז ע"א הרואה דם מחמת מכה אפילו בתוך ימי נדתה טהורה דברי רשב"ג רבי אומר אם יש לה וסת חוששת לוסתה ופרש"י חיישינן שמא טפת דם נדה מעורבת בו מאי לאו בהא קא מיפלגי דמר סבר היינו רבי) וסתות דאורייתא ומר סבר וסתות דרבנן וכ' התוס' נראה דוקא במרגשת שדם זה בא מן המכה ואפ"ה אם זמן וסת הוא חיישינן שמא גם מן המקור בא הדם וכ"ד סה"ת סימן צ"ב והשתא לדברי הח"ס שגם דם הנדות יוכל להיות שנמשך לתוך המכה שבמקור ולכן אין לה דם להוזיל אף בשעת וסתה א"כ גם למ"ד וסתות דאורייתא אמאי יטמא כיון דדם מכה הוא. דהא בסברא זו שדם הנמשך לתוך המכה נחשב כדם מכה אין שייך לחלק בין למ"ד וסתות דאורייתא ובין למ"ד וסתות דרבנן וצריך לידחק ולומר דלמ"ד וסתות דאורייתא חיישינן שמא יצא דם מן המקור גם שלא ע"י המכה כלל ורק למ"ד וסתות דרבנן לא חיישינן לזה ודברי הח"ס נוטים אל סברת הפמ"א דגם דם המכה ממש כשנבלע באברים תחלה ואח"כ יצא במהלך שביל נדה נחשב דם נדות ממש שהרי להח"ס אף להקל אמרינן כן דדם נדות ממש כשנבלע תחלה בהמכה נחשב דם מכה. מ"מ לענין דם גילדני אדער אם אין מורסא וטחורים ברחמה רק שהרופאים אומרים שדם ווריד הזהב נמשך דרך הרחם י"ל שלא היה הדבר שמואל מטהר כלל וכדברי הגאון רע"ק איגר ולא כמ"ש הח"ס דיש לו דין מעיין טהור רק שחושש שיבא עמו גם ממעיין טמא כו' ומ"מ טעמו דרע"ק איגר ז"ל זהו משום די"ל יותר שדם הטחורים כשנסתם שביל הילוך הטחורים אינו הולך מגיד הזהב ישר להמקור אלא שנתחלק הדם לאברים ומשם

הולך דרך גידי המקור כו' והנה בתשו' רע"ק איגר הנ"ל כתב שהרופאים מחולקים בזה שהפראפעסאר דפראנקפורט כתב לו שאין לזה גיד מיוחד אלא שבא דרך גידי המקור וכן אמר בפשיטות עוד רופא אחד אך רופא מומחה אחר אמר שאינו כן אלא דיש לזה גיד מיוחד ר"ל דיש גיד מיוחד לשפוך דם גיד הזהב בצד הרחם או בסופו ובתשוב' נוב"י מה"ק חי"ד סי' מ"ט כתב בשם הרופא מומחה דפראג שאי אפשר בשום אופן שיבא דם גילדני אדער דרך מקום הזה כלל ובתשובת ח"ס סי' קנ"ד נראה דס"ל דדם מגיד הזהב יכול לילך משם דרך הרחם או דרך צואר הרחם ע"ש וכמדומה שלא ראה תשובת הנו"ב הנ"ל ותשובת הג"מ עקיבא איגר ודאי לא ראה:

קיצור א שי"ל דכאב גדול הוי כמכה וכ"פ באליהו רבא בהלכות שבת סי' שכ"ח סק"ג:

ב ומה שחשש אדמו"ר בכאב שיש לחוש שמא מחמתו בא דם המקור קודם זמנו אם הכאב במקום שי"ל ג"כ שבא הדם משם דרך בית החיצון יש לצדד להקל מצד החזקת טהרה וראיה מהתוספתא פ' שני דנדה אלא שיש לחוש שמא אין דרך כלל להדם לילך לשם:

ג הפמ"א בתשובה ח"א סי' י"ב טיהר בדם מכה אף שיוצא מהמכה שבבטנה דרך החדר רק כשאינו מתעכב שם ויש לפקפק ע"ז דממ"נ אם דם זה דומה לשאר דמים היוצאים מהגוף דרך המקור הלא אף שאין מתעכבים שם בחדר טמאים ואם אתה אומר דדם מכה שאני א"כ י"ל שאף אם מתעכב תחלה בהאברים אינו טמא:

ד ומ"מ אפשר למצוא קצת סמך להפמ"א דכשאין הדם מתעכב כלל בהחדר כ"א עובר דרך מעבר וגם הוא דם מכה אפשר להקל:

ה דם היוצא מווריד הזהב אם נסגר ווריד הזהב והדם יוצא דרך החדר אין להקל כלל דלא דמי לדם מכה כיון שהוא דם מותרות הגוף:

ואולי יש להעיר מסוגיא דכ"א סע"ב וחכ"א אין זה דם נדה אלא דם חתיכה. הרי תולין שאין זה דם נדה כלל כ"א דם חתיכה שאין לו ענין לדם נדה. וה"נ הדם הנמשך בווריד הזהב י"ל שאינו דם נדה כ"א כדם חתיכה ולכן אף אם אח"כ שב ללכת מווריד הזהב אל המקור טהור:

גם אפ"ל שמא לא יצא מווריד הזהב דרך המקור כלל כ"א דרך הפרוזדור ומיהו נראה דלא דמי כלל לדם חתיכה. דהתם החתיכה מעידה עליו שהוא מהחתיכה:

ו בתשובת ד"ש סימן ע"א באשה שיש לה חולי של טחורים ברחמה ומוצאה דם בבדיקתה צידד להקל ביש לה וסת שלא בשעת וסתה מיהו זהו כשיש לה כמין שומא ברחמה דהוי כמו מכה משא"כ כשאין לה שום מכה ברחמה רק שהרופאים אומרים

שהדם דווריד הזהב הולך דרך הרחם הגאון רע"ק איגר סס"י ס"א טימא מפני שאין לזה גיד מיוחד וא"כ הולך כשאר מותרי דמים דרך גידי המקור וכ"ד הנו"ב והח"ס סי' קנ"ד סובר דיוצא מווריד הזהב דרך גידי המקור ולכן ס"ל דהוי דם טהור אך כיון שיוצא ע"י ווריד הנדות יוביל עמו דם טמא ומשמע שמטמא אף כשיש כמין מכה דגילדעני אדער ברחמה וזה לא כהדבר שמואל עכ"פ כשאין לה מכה מטחורים ברחמה אין להקל לכולי עלמא:

ולענין נאמנות הרופאים הנה הח"ס סי' קע"ג כתב דלא האמינו חז"ל לרופא על גוף ידוע לאמר גוף זה מפיל שומות כו' אך האמינו חז"ל בכלל הטבע לאמר שיש מציאות בעולם שתפיל אשה שומא כו' ע"ש ולכאורה אשתמיטתיה תשובת הגאון מו' גבריאל בשב"י סי' ל"ו בד"ה והנה הנ"מ לנ"ד דיש לחלק אם הרופא מעיד על האשה זו בעצמותה שיש לה מכה או אם מעיד בסתם על כל אשה שהקליפות ושערות אינן כ"א ממכה ושומא כו' ע"ש הפך ממש מדברי הח"ס:

סימן קכ

בדין רמ"ת ג"פ רצופים ואח"כ בדקה בשפופרת ונמצא דם בצדדי השפופרת לבד ולא במוך שבראש המכחול. דמותרת לבעלה אף שתראה אח"כ מחמת תשמיש אם צריכה ז' נקיים לדם שהיא רואה מחמת תשמיש:

גרסינן בגמרא (דס"ו ע"א) גבי, רמ"ת כיצד בודקת א"ע כו' לא נמצא דם על ראשה בידוע שמן הצדדים (וטהור רש"י) הוא בא. וכן הר"ן פ"ב דשבועות העתיק ל' רש"י וטהור וכ' רבינו בקו"א רס"י קפ"ז דכוונתם שהדם טהור ור"ל דא"צ ז' נקיים לדם שראתה מחמת תשמיש וכן מה שתראה עוד והמרדכי כ' שם ואם לא נמצא דם על המוך בידוע שרואה מן הצדדין ולא מן המקור וטהורה היא וכן הוא ל' הרמב"ן בהלכותיו פ"ו הי"ז ואם לא נמצא דם על המוך בידוע שהוא מדוחק הצדדין וטהורה היא עכ"ל ונ' מדברי רבינו בסי' קפ"ז ס"ק י"ג דס"ל שמהמרדכי והרמב"ן אין להוכיח דא"צ ז' נקיים כיון שכ' רק טהורה היא י"ל כוונתם דהיא דוקא טהורה דהיינו שמוציאין אותה מדין רמ"ת דתלינן שהדם מדוחק הצדדים אבל מ"מ אין מקילין כ"כ לטהר הדם לגמרי שלא להצריכה ז"נ משא"כ מל' רש"י והר"ן שכתבו דהדם טהור משמע ודאי שא"צ ז' נקיים ולכן לא נרשם בדברי רבינו שם רק רש"י ור"ן רמב"ם סה"ת ולא נרשם ג"כ מרדכי ורמב"ן אבל מהסה"ת בסימנים סי' ק"ז שפיר הוכיח דס"ל כרש"י והר"ן מדכתב אם אין דם בראשו טהורה דלאו מן המקור בא אלא מן הצדדים ומותרת לבעלה. מדכפל לשונו טהורה ומותרת עכצ"ל

דטהורה היינו אפי' בלא ז"נ ולכן ג"כ בההפך כ' וטמאה ואסורה כו' וכן דייק מהרמב"ם שכ' ג"כ וטהורה היא ומותרת להנשא כו' ויש לעיין דהא לרש"י צ"ל דבדיקה זו אינו בירור גמור שהדם הוא מן הצדדים מדאוסרה לישאר עם בעלה הראשון אפי' ע"י בדיקה זו וכמ"ש התוס' וכ"ה בסה"ת לרש"י פן יטעו בבדיקה ותהיה בשגגת כרת ור"י השיב על רש"י דאם היינו חוששים בבדיקה זו פן נטעה בה כו' לא היינו מתירים אותה לבעל שלישי ע"י בדיקה כו'. וכ"כ בחי' הרמב"ן להשיב על רש"י שאין אחר בדיקה של חכמים בית מיחוש שנאסור אותה לראשון ונתיר לשלישי וא"כ כיון דעכ"פ לרש"י אין זה בירור גמור ולכן אינה מתירה ע"י בדיקה רק לשלישי משום שאין לה שום תקנה אחרת להנשא לא מחמירין כ"כ הא כל שיש לה תקנה אפי' ע"י גירושין אינו מתירה ומוטב שתתגרש כו'. וא"כ איך נימא דלרש"י מותרת ע"י הבדיקה אפי' בלא ספירת ז"נ הלא יש לה תקנה לישאר עם בעלה ושתספור ז"נ ובכ"מ שיש תקנה אינו מתיר ואף את"ל שאין זו תקנה טובה כ"כ מ"מ הרי האיסור בעצמו חמור יותר דשם כשמתירין אותה להבא ע"י ז"נ הוא רק היתר איסור וסתות כמו שהוכיחו האחרונים מתשובת מהר"ם שהביא הב"י סס"י קפ"ז וסתות דרבנן משא"כ להתירה בלא ז"נ דהוא היתר איסור ברור ואיך נקיל כיון דלרש"י אין הבדיקה בירור גמור ממש והרי הרמב"ן דס"ל שאין בבדיקה זו פקפוק עכ"ז משמע דאינו מטהר רק האשה ולא הדם כמש"ל ולרש"י יהיה גם הדם טהור וכן קשה מ"ש שכ"ד הרמב"ם מדכ' טהורה ומותרת שהרי הרמב"ם מחמיר יותר מרש"י ואוסרה להשאר אפי' עם בעל השלישי ע"י בדיקה זו רק שתתגרש ותנשא לאחר ע"י הבדיקה וכ' הה"מ טעם א' שכיון שהם עצמם מוחזקים בה שרואה דם אינם מותרים אפי' בבדיקה א"כ לפ"ז עכצ"ל דס"ל ג"כ שבדיקה זו אינה בירור גמור ממש וא"כ איך נימא שלאחר יטהרו אותה כשתראה מחמת תשמיש אפי' בלא ז"נ ויש לתרץ דס"ל לרש"י דאין לחלק בין לבעלה בין לטהרה לגמרי בלי ז"נ וכמ"ש הכו"פ סי' קפ"ז סק"ה אלא או שהיא טהורה לגמרי אפי' בלי ז"נ או שאף לבעלה אסורה אחר ז"נ כרואה מחמת תשמיש והגם דמצינו שעושים חילוק בדבר א' ג"כ שלגבי הדבר שהוא דאורייתא אוסרין ולגבי דבר שהוא דרבנן הוא מותר וכמו בביצת ספק נבילה דהתרנגולת אסורה והביצה מותרת עס"י פ"ו ס"ג וכ"ד הש"ך כאן גבי רמ"ת ויש לה מכה שא"י אם מוציאה דם דמותרת לבעלה ומ"מ צריכה ז"נ. מ"מ לרש"י לא ס"ל כן משום דא"כ יהיה לבו נוקפו ופורש דמצינו חששא זו בגמ' לעיל די"ב וגם י"ל דס"ל לרש"י דאף להתירה לבעלה הוא איסור חמור דאף שוסתות דרבנן אינו דומה לשאר איסור דרבנן כיון שאם תשמש ותראה בשעת תשמיש תהיה באיסור כרת וא"כ ממ"נ אי לא סמכינן על בדיקה זו לטהרה בלא ז"נ ומספקינן שמא

אין הדם מהצדדים א"כ אין להתירה לבעלה כלל דכיון שהוחזקה רמ"ת הוא חששא קרובה שיבואו ח"ו לאיסור כרת [עי' מפתח וראיה לזה ממ"ש רבינו בסי' קפ"ז בק"א (דסס"ק י"ג) וז"ל ועש"ך בכללי ס"ס דין ל"ה דס"ס דרואה מחמת תשמיש צ"ל ס"ס גמור כשאר ס"ס ולא מקילינן בה משום וסתות דרבנן עכ"ל ועכצ"ל הטעם כנ"ל כיון דחששא קרובה היא לבא לאיסור כרת דיינינן ליה כמו איסור דאורייתא להצריך ס"ס גמור וגם י"ל דמה שהחמיר רש"י לאוסרה לבעל ראשון הוא משום דס"ל שא"א להתירה לחצאין להתירה לבעלה ולהצריך ז"נ כו' (וגם י"ל דרש"י ס"ל דברייתא זו אתיא גם למ"ד וסתות דאורייתא על"ק) ועפ"ז יתורץ ג"כ הקושיא מהרמב"ם וגם י"ל טעמו דהרמב"ם כדמסיק המגיד ועכ"פ יש לקיים ד' רבינו דלרש"י והרמב"ם כשמתירים אותה ע"י בדיקה א"צ ז"נ וכמ"ש רש"י וטהור כו':

(קיצור רבינו הוכיח מרש"י ור"ן וסה"ת ורמב"ם דרמ"ת שהיה לה בדיקת שפופרת ונמצאת טהורה אזי הדם טהור וא"צ ז"נ ויש להקשות ע"ז דהא רש"י ס"ל דהך בדיקה אינה בירור גמור מדאוסרה לראשון ויש לתרץ דמ"מ ס"ל דא"א לטהרה לחצאין מכמה טעמים):

ב ועוד הביא רבינו ראיה ממ"ש הרשב"א (בתה"א דקס"ו ע"ב) והרא"ש (פ' תינוקת סי' ג') כ' הראב"ד שעכשיו אין אנו בקיאין בבדיקה (דשפופרת) ועוד שאפי' ידוע שבא מן הצדדין הרי גזרו בנות ישראל כל רואה טפת דם כחרדל שיושבת עליו ז' נקיים כו'. וע"ז כ' הרא"ש ואין דבריו נראין כו' ומ"ש שגזרו בנות ישראל כו' אפי' ידוע שבא מן הצדדין לא ידעתי אנה רמוזה גזירה זו בהש"ס כו'. אבל אם היה ידוע שבא מן הצדדין לא החמירו לטמאות דם המכה עכ"ל וא"כ מזה מוכח דס"ל דא"צ ז' נקיים וכ"ה בתשו' נ"ב חי"ד סי' מ"ד בתשובת הגאון מו' יצחק ז"ל וז"ל מבואר בלשון הרא"ש והובא בב"י דמדחה דברי הראב"ד כנ"ל וז"ל בנות ישראל החמירו בסתם ראייה אבל אם ידוע שבא מן הצדדים בזה לא החמירו לטמאות דם המכה עכ"ל הרא"ש ולא כדעת מח"ו הנ"ל שנסתפק באם נמצא מן הצד על השפופרת אם התירו בלא ז"נ ולעד"נ כך הוא משמעות הרא"ש בפי' עכ"ל הגאון מוהרי"צ הנ"ל והנ"ב מסופק בזה אם לטהרה בלא ז"נ אף בנמצא על הצדדים דשפופרת ע"ש בסי' מ"ג וכ' דלשון הגמ' בידוע שמן הצדדים הוא בא משמע דסמכינן ע"ז לפוטרה אף מנקיים כו' אלא דהעלה חשש שמא הדם הנמצא בצדדי השפופרת לא עכשיו ע"י דוחק השפופרת יצא כ"א מעיקרא אתי מהחדר לביה"ח ונתעכב שם כו' וא"כ אין כאן רק ראיה שלא ראתה דם מ"ת אבל אם תראה אח"כ צריכה ז"נ כו' ולבסוף העלה לצדד בזה משום חזקת טהרה ל"ח דמעיקרא אתי דם כדאיתא בריש נדה והלל לא פליג

רק לקדשים ולא לחולין ולבעלה ומ"מ בסי' מ"ו כ' לדחות ראיית הגאון מוהרי"צ מהרא"ש דמ"מ י"ל הפי' דהראב"ד אינו סומך ע"ז אפי' להתירה לבעלה כיון דבנות ישראל גזרו כו' והרא"ש ס"ל דלא גזרו אבל מ"מ אינו מתירה רק לבעלה דה"ל איסור וסתות דרבנן ולא להתירה בלא ז"נ כיון דאין זה ברור שהדם בא עכשיו מהצדדים כו' ובאמת מה שקל אצלו להתירה לבעלה משום דה"ל איסור וסתות דרבנן כבר נתבאר דלא דמי כלל לשאר איסור דרבנן ועוד דהא סה"ת ס"ל דוסתות דאורייתא כמ"ש בהדיא בסי' צ"ג דהא מן התורה אסור כו' ובתשובה א' כתבתי שי"ל דכוונתו דהחשש שמא תראה בשעת וסתה הוא דאורייתא ומ"מ כשעבר זמן וסתה ולא הרגישה אין חוששין מדאורייתא שמא ראתה ולכן בפלוגתא דרב ושמואל דט"ז אפשר גם הוא ס"ל כרב והנה לפ"ז א"ש דסה"ת מצריך גבי רמ"ת ס"ס גמור כמש"ל כיון דס"ל דוסתות דאורייתא ואף על גב דהתוספות דס"ו ריש ע"א כ' דוסת דרמ"ת הוה כמו וסת דאכלה שום כו' ובעינן אף לרבי ג' זימני כו' מ"מ בג' זימני שפיר י"ל דהוה כשאר וסת ועוד דלרש"י הוה זה כשאר וסת והרי כ' הפוסקים בכמה מקומות שהרגל הדם לבוא מחמת תשמיש כו' ועיין בכו"פ סי' קפ"ז ס"ק י"ב דהחמירו חז"ל ברמ"ת יותר מבשאר וסתות) (הג"ה אחר זמן רב כמו עשרים שנה וראיה ממ"ש הרשב"א בתה"א בית הנשים סוף שע"ד דקפ"א ע"ב וכיון שכן זו שרואה דם אפי' בשע"ת ואפי' בשהגיע עת וסתה טהורה עכ"ל ובתשובת חתם סופר סי' קמ"ב דנ"ג ע"ד הביא תשובת נו"ב שעמד על לשון אפי' בשע"ת דקאמר הרשב"א ושפירש דאע"ג שי"ל דארגישה וכסבורה הרגשת עד הוא והוא דחה פירושו אלא פי' שהרבותא אע"פ דרגיל הדם לבוא מהמקור מחמת תשמיש וכמ"ש הכו"פ והבד"ה סי' קפ"ד אעפ"כ היא טהורה וא"צ ז"נ כלל ע"ש. עכ"פ למדנו מדברי הרשב"א שהדם רגיל לבוא מחמת תשמיש מהמקור כו') וא"כ מדמטהרינן אותה לבעלה ע"כ צ"ל דאפי' בדאורייתא ממש סמכינן לסה"ת וסייעתו על בדיקה זו:

ועוד נ"ל ראיה גדולה יותר דהא בגמ' כמה תנאים ואמוראים ס"ל וסתות דאורייתא ובודאי לכ"ע מהני בדיקת שפופרת. דא"א לומר דברייתא זו אתיא רק כמ"ד וסתות דרבנן דא"כ ה"ל לפרש. ועוד דהא שמואל דמפרש בשפופרת של אבר הוא ס"ל וסתות דאורייתא לעיל דט"ז ע"א וא"כ כיון דמוכרח בגמרא ופוסקים דגם למ"ד דהוא איסור דאורייתא מ"מ סמכינן על בדיקה זו ולא חיישינן דהדם מעיקרא אתי שלא ע"י השפופרת א"כ מנ"ל להחמיר ולומר דלענין לטהרה לגמרי חיישינן שמא הדם מעיקרא אתי הגם דזהו איסור חמור יותר דדאורייתא לפמ"ש במשמרת הבית דף קע"ג א' דאף למ"ד וסתות דאורייתא לאו כרואה ממש מחזקינן ליה כו' ע"ש מ"מ חששא זו דדילמא מעיקרא

אתא הדם חששא פשוטה היא וה"ל למיחש עי' רש"י ביבמות דקי"ט סע"א. ומדלא חיישינן לזה עכצ"ל דכיון דהורגלה לרמ"ת וגם עכשיו נמצא ע"י בדיקת שפופרת רג"ל דעכשיו יצא הדם כיון דבלאה"נ אמרינן דאי איתא דהוה דם מעיקרא הוה אתי כו'. ויש לדחות ולומר ודאי למ"ד וסתות דאורייתא אמרינן כן כיון דהוחזקה לרמ"ת הוה חזקה מדאורייתא דע"י השפופרת בא הדם ע"כ סמכינן ע"ז לאיסור וסתות דאורייתא דממ"נ כאיסורו כך היתירו דמה שאתה אוסרה לבעלה זהו מצד וסתות והרי מצד זה יש להתיר ע"י שנמצא הדם מהצדדים דנתברר שהדם בא מהצדדים דל"ח דמעיקרא אתא הדם אלא אמרינן שע"י השפופרת בא כיון דהוחזקה לרמ"ת הוי רג"ל. ואפשר לדידיה סמכינן ע"ז מה"ט אפי' לטהרה בלא ז"נ. משא"כ למ"ד וסתות דרבנן איך נאמר מדסמכינן ע"ז בוסתות נבוא לטהרה בלא ז"נ. הא לדידיה שפיר י"ל דבדאורייתא חיישינן דילמא מעיקרא אתא הדם כו' אך י"ל דמאיזה טעם אמרינן וסתות דרבנן הא חזקה מעלייתא היא ומ"ש משור המועד אלא כ' הס"ט משום שנגד חזקה זו יש חזקה אחרת כנגדה אשה בחזקת טהרה עומדת וע"כ הכא אדרבה החזקת טהרה מסייע ג"כ לחזקת הוסת בבדיקת שפופרת לומר שהדם טהור הוא דמן הצדדים הוא בא כו' ולהכי ל"ח דמעיקרא אתא הדם ותדע דאפי' להלל דמטמא למפרע וחייש שמא כותלי בית הרחם העמידו הדם מ"מ תנן כל אשה שיש לה וסת דיה שעתה כשראתה בשעת וסתה ולא חיישינן אלמפרע אפילו להלל (ואפשר התם ג"כ משום דהחזקת טהרה מסייע לחזקת הוסת לענין זה שלא לחוש למפרע) לקדשים ולתרומה א"כ ה"נ דכוותה ממש ועוד יש להשיב ע"ד הנ"ב שכתב דלענין רמ"ת מהני הבדיקת שפופרת אף דחיישינן דמעיקרא אתא הדם משום ממ"נ דלפ"ז עכ"פ לא ראתה מחמת תשמיש כעת דזה אינו דהא ודאי בנמצא הדם על צדדי השפופרת מטהרין אותה לבעלה עכ"פ לכל הדעות אפילו תראה כן לעולם מחמת תשמיש משא"כ בבדיקת שפופרת שלא נמצא עליה כלום או בעברה ושמשה ולא ראתה יש דעות בפוסקים דכשחזרה וראתה מ"ת פעם א' או ג"פ עכ"פ נאסרה לבעלה ולהנ"ב גם כשנמצא בצדדי השפופרת כיון דחיישינן דמעיקרא אתא הדם אלא דמהני מצד הממ"נ כו' א"כ אין להקל ג"כ בראתה אחר כך ג"פ מחמת תשמיש כו' אלא עכצ"ל דל"ח דמעיקרא אתא הדם וכבר נתבאר דגם באיסור כמו וסת דאורייתא סמכינן להתיר ע"י בדיקה זו אפי' לדידן דאית לן וסתות דרבנן כיון דהחזקת טהרה מסייע לזה ומ"מ אינה ראיה להתירה בלא שבעה נקיים דהוא איסור חמור יותר מאיסור וסתות אפילו למ"ד וסתות דאורייתא כו':

(קיצור רבינו והגאון מוהררי"צ בנ"ב סמ"ד הוכיחו מהרשב"א והרא"ש דא"צ ז"נ והנ"ב סי' מ"ג אע"פ שנטה ג"כ כן מ"מ דחה הראיה הנ"ל ומ"ש דלא סמכינן ע"ז כ"א בוסתות דרבנן זה אינו דגם למ"ד וסתות דאורייתא סמכינן ע"ז ואין לומר דשאני למ"ד וסתות דאורייתא דא"כ, יש הוכחה מדאורייתא שע"י השפופרת בא הדם דגם למ"ד וסתות דרבנן יש הוכחה זו כיון שהחזקת טהרה מסייע בזה. גם קושיא על הממ"נ שכתב הנ"ב):

וכתב עוד רבינו ז"ל דאע"ג דהכו"פ לית ליה סברא זו דכ' סי' קפ"ז סק"ז וז"ל דאף דתכניס מכחול ומוך בזו תברר דאין מוחזקת ברואה מחמת תשמיש ומותרת לבעלה אבל מ"מ לא בשביל זה מבורר דדם בא מהצדדים לטהרה אותה משום דם ולא תהא צריכה ז"נ וטהורה בלי טבילה וא"צ לפנים דאלף שפופרות אינם מועילים לטהרה מנדה דאמרינן באותו פעם לא חזיא ובפעם אחרת חזיא עכ"ל מ"מ דבריו צע"ג שהרי מרש"י והר"ן וסה"ת משמע לטהרה בלי ז"נ וגם סברתו שכ' דאמרינן באותו פעם כו' הרי ע"כ עינינו הרואות שהתשמיש גרם לדם שיבוא כמו למ"ד וסתות דאוריי' ובא האורח בזמנו והכא אף למ"ד וסד"ר אמרינן כן כיון החז"ט מסייע כנ"ל וכיון שהתשמיש גורם וראינו ונתברר ע"י השפופרת שראתה מחמת תשמיש מהצדדים מהכ"ת נימא שבפעם זה גרם התשמיש שיבא הדם מהצדדים ובפעם אחר גורם שיבא מהמקור כו' כי חולי זה מהסתם במקום אחד הוא. וכ"ש להגזים כ"כ שאפילו אלף שפופרות לא יועילו כו' דמ"ש ממ"ש בש"ע סי' קפ"ז סעי' ז' אם כל פעם כו' כ"א בצדדים יש לתלות כו' וה"נ כשנתברר עכ"פ ג"פ שנמצא רק על צדדי שפופרת ודאי אין לחוש שבפעם אחר אתא הדם מהמקור כו' דהא דבש"ע שם כ' אם כל זמן כו' ובעינן הרבה פעמים היינו דשם אינה מוצאה ע"י שפופרת ויש לחוש דממקור בא לצדדים ע"כ אומר אם כ"ז כו' דאז הוי רג"ל. ועוד כ' רבינו להביא ראיה ממ"ש הרשב"א בתה"א סוף שע"ד דקפ"א ע"ב בענין רמ"ת דתולה במכתה אפילו אינה מרגשת ממש שהדם שותת ויורד מן המכה והביא ראיה ע"ז שהרי א"א לה לידע (שהדם שותת מן המכה) אלא בבדיקת שפופרת כו' והרי בפ' תינוקת גבי רמ"ת משמע דברואה דם מחמת מכה א"צ בדיקת שפופרת וראיה זו אינו מובן כ"כ דבשלמא אם ראיית הרשב"א היה דברואה מחמת מכה א"צ בדיקת שפופרת דהא בבדיקת שפופרת בלבד היא טהורה אף שאין לה מכה אז היה מוכרח לומר כמ"ש רבינו דהרשב"א ס"ל דבבדיקת שפופרת א"צ תו ז' נקיים דאל"כ הא אהני מכה שנבדקה ע"י שפופרת שא"צ לספור ז' נקיים וטבילה אבל ראיית הרשב"א אינה כלל מזה דאל"כ מאי מהני המכה אלא ראייתו היא כפשוטו דבגמ' שם משמע דכשיש לה מכה א"צ כלל בדיקת שפופרת וממילא שא"א לה לידע שהדם שותת מן המכה ע"ש בתה"א וא"כ לפ"ז י"ל איפכא

דמדלא הביא הרשב"א עוד ראיה דאל"כ מאי מהני המכה ברמ"ת כיון דעכ"פ צריכה בדיקת שפופרת ובבדיקה זו לבד בלי מכה ג"כ טהורה וא"כ מהו שאמר בגמ' ואם יש לה מכה כו' ונאמנת כו' א"כ מזה משמע דהרשב"א ס"ל דבדיקת שפופרת לא מהני רק שלא תהא מוחזקת ברמ"ת אבל צריכה ז"נ וטבילה משא"כ כשתולה במכתה א"צ ז"נ ולכן הוכרח להביא ראיה דא"צ שתדע שהדם שותת ויורד מן המכה מפשט ד' הש"ס שם מיהו י"ל דלהביא ראיה איפכא מהרשב"א אינו ראיה כיון דהרשב"א הביא ראיה טובה יותר מלשון הגמרא ל"ל לאהדורי על עוד ראיות קלושות בשגם שי"ל דהמכה מהני לתלות אף למה שמוצאה ע"י בדיקת עד שלא מחמת תשמיש כו' וע"ז קאי מ"ש הש"ס ונאמנת כו' ועוד כ' רבינו ראיה מתשובת הר"ן סי' מ"ט והוא לכאורה ראיה ברורה שהרי מביא ראיה שם לסמוך על הבדיקה לטהרה לגמרי בלי ז"נ עי' בדברי רבינו בסי' קצ"א סק"ט במ"ש ולזה נתכוין הר"ן כו' וע"ז מביא ראיה מדסמכינן בש"ס על בדיקת שפופרת א"כ מוכח דס"ל דסמכינן על בדיקת שפופרת לטהרה בלי ז"נ וטבילה דאי צריכה ז"נ וטבילה אין מזה שום ראיה להנדון שלו וכן בתשו' נ"ב סי' מ"ג כ' ראיה מתשו' הר"ן הלזו ואע"פ שאפשר לדחות משום דבנדון דהר"ן בלא"ה ג"כ רחוק טובא לחוש דלמא בא הדם מן המקור עם מ"ר ע"כ ע"ז אומר לסמוך על בדיקה הנ"ל כמו דסמכינן ברמ"ת על הבדיקה להתירה לבעלה עכ"פ אף למ"ד וסתות דאורייתא כן יש לסמוך בנדון שלו אף לטהרה לגמרי מ"מ י"ל דא"כ ה"ל לפרש:

(קיצור הכו"פ ס"ל דבדיקת שפופרת אף שנמצא הדם מן הצד לא מהני לטהרה בלי ז"נ וטבילה לכאורה יש ראיה מהרשב"א סוף שע"ד דא"צ ז"נ. ויש לדחות אמנם מתשובת הר"ן סי' מ"ט קרוב שיש ראיה דא"צ ז"נ):

ד וראיתי להחוות דעת סי' קפ"ז סק"ג המציא סברא חדשה דברואה מ"ת יש לחוש לשני חששות או שהוא מחמת חולי הממלאה ונופצת או שהוא וסת של חימוד התשמיש או לשאר מקרי התשמיש ובדיקת שפופרת שנמצא עליה דם בצדדים או שלא נמצא עליה דם כלל מברר לנו דאם הדם הוא מחמת חולי הממלאה ונופצת ודאי אין החולי במקור אלא בצדדין אבל מ"מ אם הדם אינו מחמת חולי זו רק מחמת חימוד התשמיש או שאר מקרי התשמיש אין ראיה כלל מבדיקת שפופרת שאין הדם שרמ"ת מהמקור ומ"מ מותרת לבעלה כיון דוסתות דרבנן ואיכא עוד ספק צדדין ובמקום עיגון התירו בספק וסת משא"כ לענין ז"נ דהוי ספק דאורייתא ודאי צריכה ז"נ ואין דבריו נכונים כלל דאם איתא דבדיקת שפופרת אינו מברר כלל שאין הדם מהמקור כשהוא דם חימוד וכה"ג א"כ איך נסמוך להתיר על בדיקת שפופרת למ"ד וסתות דאורייתא ומ"ש הח"ד כיון דוסתות

דרבנן שגגה היא דאף למ"ד וסד"א סמכינן על בדיקת שפופרת כמש"ל ראיה ברורה ע"ז דהא שמואל שמפרש בגמ' שם ענין השפופרת איך תהיה ס"ל וסד"א וכן בסה"ת פוסק וסד"א ופוסק לסמוך על בדיקת שפופרת והרי יש כאן ספק דאורייתא שאם הדם מחמת חימוד או שאר מקרי התשמיש אין שום ראיה מבדיקת שפופרת והרי סה"ת פי' בהדיא דברמ"ת בעינן ס"ס גמור להתירה דלכך אין מתירין אותה לשני כשבדקה אצל הראשון ונמצא הדם בראש המכחול הגם שיש ספק דאין כל האצבעות שוות כו' מ"מ ע"י ספק א' אין מתירין (ועי' ח"ד רס"י קפ"ז דהקשה כשנמצא אחר תשמיש בשיעור שחייבים אשם תלוי אמאי נק' רמ"ת הא ה"ל ספק בוסתות דרבנן ותירץ דכאן שאני דכיון דעיקר הספק נולד בדאורייתא ודבריו אלה ג"כ תמוהין דבהדיא מבואר בסה"ת וסמ"ג והב"י דבספק א' אין מתירין אף שהספק רק בענין זה שמא לא תראה אצל השני כנ"ל). וא"כ איך יתירוה לראשון ע"י בדיקת שפופרת שלא נמצא בראשו דם כיון דמ"מ יש ספק שמא רמ"ת מחמת חימוד ושאר מקרי התשמיש דאז משמע מיניה דהוא ודאי מן המקור דאין לומר דאפי' הוא דם חימוד יש ספק שמא מן הצדדים וא"כ הוי ס"ס להקל דא"כ איך כ' בפשיטות דודאי צריכה ז"נ כיון שיש שני ספיקות להקל אעכצ"ל דאם הוא דם חימוד וכה"ג הרי רוב דמים מהמקור רק בדם חולי הוא שיש ספק צדדים כו' ועוד דמ"ש דבדיקת שפופרת אינו מברר רק לענין חולי הממלאה ונופצת הוא נגד דברי הרמב"ן בחידושיו שם בסוגיא דכתב בהדיא דאם הוא חולי הממלאה ונופצת אין לה תקנה אפילו ע"י בדיקת שפופרת ובדיקת שפופרת הוא דוקא באשה שלא ידענו שיש לה חולי זו ע"ש א"כ מוכרח דלהרמב"ן בדיקת שפופרת דמהני לברר שהדם שרמ"ת אינו מהמקור הוא דוקא כשבא מחמת תשמיש מצד מקרים אחרים שלא מחמת חולי הנ"ל ואע"ג שהר"ן בסוגיא פי' בע"א דלדידיה גם בחולי המ"ו יכולים לברר ע"י שפופרת מ"מ ע"ז ודאי לא פליג על הרמב"ן דאף גם בדם הבא ע"י תשמיש שלא מחמת חולי הנ"ל יש בירור ע"י בדיקת שפופרת שהדם בא מהצדדים ולא מהמקור גם מדברי הב"י מבואר שלא כדברי הח"ד שכ' רס"י קפ"ז וענין בדיקה זו מבואר שהוא להבחין אם הדם שרואה זו בשעת תשמיש הוא מהמקור או מהצדדין ולכן מכנסת המכחול שמאחר שהיא למודה לראות ע"י אבר תשמיש תראה ע"י המכחול עכ"ל ואלו לדעת הח"ד אע"פ שהיא למודה לראות ע"י תשמיש דם חימוד או שאר מקרי התשמיש לא תראה כלל ע"י המכחול כו' א"כ ודאי הרב"י לא ס"ל כלל דעת הח"ד:

(קיצור נתבאר סתירת דעת הח"ד דבנינו דלא הקילו לסמוך על בדיקת שפופרת רק בוסתות דרבנן דודאי סמכינן ע"ז גם למ"ד וסד"א וגם ראיה מהרמב"ן נגד סברא והמצאה שהמציא וכן מהב"י):

ה ובתשובת בית אפרים חי"ד סי' נ"א נשאל ג"כ בזה ולא העלה דבר ברור ואפשר לסמוך להקל כשיש עוד צד להקל דהיינו כשרמ"ת אח"כ שלא בהרגשה דהגם שי"ל אימור ארגישה וכסבורה הרגשת עד הוא מ"מ הרי בגמ' משמע דמוקמינן הא דרמ"ת דחייבי בקרבן דמיירי בארגישה וכן פי' הרז"ה גם ברייתא דרמ"ת כמ"ש רבינו סי' קפ"ז סק"ב בשמו ואע"ג דמהרא"י בפסקיו סימן מ"ז לא פי' כן אלא דרמ"ת היינו דאמרינן ארגישה וכסבורה כו' מ"מ י"ל דבכה"ג הוי רק ספק דאורייתא וא"כ יש לדמותו קצת לדין וסתות למ"ד וסתות דאורייתא דאעפ"כ סמכינן אבדיקת שפופרת כמש"ל ומיהו נראה דדוקא ברמ"ת ג"פ ואח"כ בדקה בשפופרת ונמצא הדם בצדדים דאז י"ל דכיון שהוחזק כן ג"פ א"כ ה"ל חזקה דגם דם זה ע"י השפופרת בא דחזקה גמורה היא כוסת ולהקל מהני מדאורייתא לכ"ע כיון דחזקת טהרה מסייע לכן מהני החזקה לומר שע"י שפופרת בא הדם ולא חיישי' דילמא מקודם היה הדם בצדדים שבא לשם מהמקור. וכיון שע"י השפופרת בא הדם מהצדדים י"ל דסמכינן לומר דה"ה הדם שרמ"ת הוה ודאי מהצדדים וא"צ ז"נ משא"כ בלא רמ"ת ג"פ או שראתה ג"פ שאינן רצופים אף ע"פ שבדקה בשפופרת ונמצא הדם מהצדדים י"ל דלא סמכינן לטהרה בלי ז"נ דכיון דליכא חזקה גמורה דמסייע לומר שע"י שפופרת בא הדם חיישינן אימור מעיקרא היה הדם שם. והגם דבגמ' משמע דאמרינן דאם איתא דם מעיקרא הוה אתי הרי מ"מ פקפקו הפוסקים בזה וגם מ"ש רבינו בקו"א מדלא חזאי קודם כו' א"כ הדם לאו ממילא אתיא כו' הרי כ' דלרש"י הוא רק ספק כו' ועוד מטעם אחר י"ל דלא סמכינן ע"ז לטהרה בלי ז"נ מדכתב בתשובת הרשב"א שבב"י סס"י קפ"ו גבי רמ"ת ג"פ שאינן רצופים וסת הוא דלית לה ור"ל דתלינן שלא בא הדם מחמת תשמיש כלל רק שפורסת נדה בלא עת וא"כ מאי מהני לזה בדיקת שפופרת דהא פשיטא דלא מהני להתיר ח"ו הדם שרואה שלא מחמת תשמיש כמ"כ לא מהני להתיר דם זה דרמ"ת כיון שאינן רצופים דתלינן שאינו מחמת תשמיש כלל אך לסברת התוספות רפ"ט דאמרינן דמדלא חזאי קודם עשיית צרכיה או אח"כ א"כ הדם לאו ממילא אתיא כו' ולפ"ז כ' רבינו בק"א דה"ה גבי רמ"ת אפי' פ"א אמרינן דודאי הדם בא מחמת תשמיש א"כ כ"ש כשראתה ג"פ אפי' אינן רצופים והא דמותרת לבעלה צ"ל משום דכיון שאינן רצופים אינה חזקה גמורה שתראה כן להבא מחמת תשמיש. אבל כל שראתה מחמת תשמיש אמרינן ודאי דע"י התשמיש בא הדם

וא"כ יהיה מהני שפופרת שנמצא הדם בצדדים להתירה בלי ז"נ כו' אלא דלקמן אות ח' יתבאר דגם להתו' לא סמכינן כלל על סברא זו מדלא חזאי קודם כו' רק ברואה בתוך מ"ר ולא ברמ"ת ע"ש ועוד דכבר נת' דקשה להקל אפי' בראתה ג"פ רצופים אם לא כשיש עוד צד גדול להקל:

שוב מצאתי בתשב"ץ ח"ג סי' שי"ו על דין בדיקת שפופרת שכתב וז"ל שהיא מותרת לו לעולם ואינה חוששת לאותו דם כי בודאי דם מכה היא ולא מהמקור עכ"ל מדכ' מותרת כו' וכפל ואינה חוששת כו' משמע דס"ל ג"כ שא"צ ז"נ כלל מטעם כי בודאי כו' אלא דלכאורה משמע בו שאפי' לא נמצא דם כלל על השפופרת דינא הכי וצ"ע:

(קיצור נתבאר כשיש עוד צד גדול להקל אפשר שיש להקל שע"י בדיקת שפופרת שנמצא הדם בצדדים יש להתירה בלי ז"נ כגון שתראה אח"כ מ"ת שלא ע"י הרגשה רק שנמצא דם על שלו או על שלה ומיהו דוקא ברמ"ת תחלה ג"פ רצופים ואח"כ בדקה בשפופרת ונמצא בצדדים).' ובענין דין בדיקה בשפופרת כשלא נמצא דם כלל על השפופרת כ' רבינו בק"א דהוא מחלוקת הפוסקי' דהריצב"א בתשובת מי"י דשייכי להלכות ביאות אסורות סס"י ג' שכ' וז"ל ועתה נ"ל דאפי' בדקה עצמה ע"י שפופרת ולא מצאה דם כלל תוכל לשמש אחרי כן דלמא נתרפאת שהרי ע"י הכנסת שפופרת רגילה לראות כמו ע"י אצבע דאל"כ מה הועילו חכמים בבדיקה זו הלא שמא לא תמצא דם כלל א"ו ע"י השפופרת רואה תדיר כל זמן שלא נתרפאת עכ"ל א"כ מבואר דהריצב"א מחלק דבנמצא על הצדדים טעם ההיתר משום דאמרינן בידוע שהדם שרמ"ת בא מהצדדים ולכן לפ"ז יש להתירה בלא ז"נ לדעת כמה פוסקים משא"כ בשלא נמצא דם כלל לא שייך לומר בידוע שהדם שרמ"ת מהצדדים הוא מדלא נמצא כלום על ראש המוך דהא לא נמצא גם בצדדי השפופרת אלא דמ"מ יש להתירה משום דתלינן שנתרפאה וא"כ כשחזרה וראתה אח"כ מחמת תשמיש צריכה עכ"פ ז' נקיים בודאי וכן דקדק רבינו מלשון הרמב"ם ספ"ד ומיושב בזה מה שהקשו עמ"ש הרמב"ם אם נתרפאה כו'. וסיים מן הצדדים כו' דזהו לכאורה תרתי דסתרי אבל כ' שתשובת מהר"ר יוחנן שבהגהש"ד משמע ס"ל דאף בדיקה שפופרת שלא נמצא עליה דם כלל מהני לומר שהדם רמ"ת הוא ודאי מן הצדדים ולכן יש לטהרה בלא ז"נ והיינו מדכ' כיון שהוחזק באותו כח היתר (ר"ל תשמיש שעברה ושמשה ולא נמצא דם כלל דה"ל כמו בדיקת שפופרת שלא נמצא עליה דם כלל) כשבא דם לאחר מכאן בא מן הצדדים ולא מן המקור וכ"ש הכא שיש לתלות במכת הלידות ונתחלשו והוכו הצדדים כו' הלא תלינן שהש"ס תולה להקל אם יש שם מכה וכתב הרשב"א דהא דנאמנת גבי מכה כו' עכ"ל הרי עכ"פ ס"ל דגם

בדיקת שפופרת שלא נמצא עליה דם כלל מהני לומר שכשאח"כ רמ"ת אמרי' שהדם הוא מהצדדים וזה דלא כהריצב"א. וגם מוכח מלשונו דסמכינן ע"ז אף לטהרה בלי ז"נ מדכתב וכ"ש הכא שיש לתלות במכת כו' וכיון דה"ל כמכה ודאי א"צ ז' נקיים וא"כ מדכתב וכ"ש הכא כו' אינו רק כ"ש ולא חידוש דין לטהרה בלי ז"נ א"כ משמע דגם מש"ל כשבא דם לאח"כ בא מן הצדדים מהני ג"כ לטהרה אפי' בלי ז"נ ועוד דקדק כן מדברי תשו' אמונת שמואל סי' א' שכ' עד שתבדוק א"ע בשפופרת כו' ואם לא תמצא דם בראש המוך תהי' מותרת לעולם כשתראה חוץ מראיית וסתה ממש עכ"ל דמדכ' ואם לא תמצא דם בראש המוך משמע אע"פ שלא מצאה דם כלל בצדדי השפופרת ואפ"ה כ' תהי' מותרת לעולם כשתראה חוץ מראיית וסתה ממש אפילו בלא ז"נ דאם ר"ל דמותרת לבעלה ע"י ז"נ א"כ מהו חוץ מראיית וסתה דמשמע דיש חילוק בין הדם שרמ"ת לראיית וסתה ואם הי' צריכה ז"נ על דם שרמ"ת א"כ אין שום חילוק ביניהם כלל אלא מוכח ודאי דס"ל דבדיקה זו מהני לטהר לגמרי הדם שרואה אח"כ מחמת תשמיש וא"צ ז"נ כלל חוץ בדם ראיית וסתה צריכה ז"נ אך תמוהין לי ד' הא"ש שם דהא בהשאלה שם כ' ולא הועילו לה כל הרפואות כ"א פעם א' שאחר וסתה טבלה ושמשה ולא ראתה עכ"ל. והיינו בביאה ראשונה שאחר טבילתה לוסתה ותשמיש זה ה"ל כבדיקת שפופרת שלא נמצא עליה כלום וא"כ אע"ג דאח"כ תראה מחמת תשמיש בביאה ראשונה שאחר טבילתה לוסתה מה בכך הא אמרינן דנתברר שהוא דם טהור כו' ומהו שכ' אח"כ בהתשובה אבל בנ"ד כו' וצריך בדיקת שפופרת בשעת קלקולה כגון בליל טבילתה ראשונה שתרצה לשמש והן הן תיקוניה עכ"ל הא כבר עברה ושמשה ולא ראתה בטבילתה שאחר וסתה דה"ל כבדיקת שפופרת ואף שאח"כ כשחזרה וראתה בוסת שאחריו וטבלה ושמשה מצאה בביאה ראשונה ואיגלאי מילתא שחוזרת לקלקולה מה בכך הא התשמיש שלא ראתה בטבילתה לוסתה מברר לנו שהדם הוא מהצדדים כו' וכמ"ש בתחלה דהבדיקת שפופרת שלא מצאה כלום מהני שתהיה מותרת לעולם כו' וסבור הייתי אולי בכה"ג דקבעה לה וסת ס"ל להא"ש דצריכה לעוקרו ג"פ בשעת וסתה אכן ז"א כמ"ש רבינו סי' קפ"ז ס"ק י"ג (ד"ח ע"ב) ואם הוא בביאה ראשונה שאחר טבילתה לראיית וסתה כו' די לה שתעקרנו פ"א בבדיקת שפופרת אע"פ שלא נמצא עליה כלל או שעברה ושמשה ולא ראתה כו' ואפשר לתרץ עפמ"ש רבינו עוד אלא שאם כו' בליל טבילתה צ"ל בדיקת השפופרת או התשמיש כו' בליל טבילתה דוקא כו' וא"כ י"ל הא"ש מיירי שהתשמיש ההוא שלא ראתה אע"פ שהיה בביאה ראשונה שאחר טבילתה לוסתה רק שלא היה בליל טבילתה כו' ע"כ אינו עוקר הוסת וג"ז אינו תירוץ דעכ"פ עוקר הוסת דחשש ביאה

ראשונה וא"כ תהיה מותרת לשמש בטבילתה אחר וסתה בליל, שני או שלישי עכ"פ רק שלא תשמש ליל טבילתה כו':

קיצור נתבאר בענין בדיקת שפופרת שלא נמצא עליה כלל להריצב"א הא דמותרת משום דתלינן שנתרפאה לפ"ז אם חזרה וראתה אפי' פ"א מ"ת צריכה ז"נ עכ"פ. ולהגש"ד וא"ש הטעם דתלינן שמהצדדים הי' רמ"ת וא"כ לפ"ז אפילו חזרה וראתה מ"ת א"צ ז"נ כלל קושיא על תשו' א"ש מיני' ובי'):

ועוד כ' רבינו שכ"ד הב"י דאף שלא נמצא דם כלל על השפופרת אמרינן בידוע שהוא מן הצדדים וכ"כ הט"ז ר"ל בסק"ז דמשמע שם דס"ל דאף בלא נמצא דם כלל אמרינן בידוע שהוא מהצדדים משא"כ בש"ך שם סקי"א לא משמע כן אלא דאמרינן נתרפאה ע"ש וכ' עוד רבינו ואין לומר דהב"י וב"ח וט"ז לא ס"ל כמ"ש הא"ש כו' א"ו צ"ל כמ"ש לקמן דרמ"ת ספק שקול הוא כו' וא"כ כשיש עוד רג"ל מדלא נמצא על המוך כמ"ש הב"י שוב אינו ספק שקול כו':

וביאור דבריו היינו דזה שלא נמצא על השפופרת כלום או אפי' כשנמצא על צדדי השפופרת אינה ראיה גמורה מספקת מצד עצמו מדאורייתא לומר שהדם שרמ"ת תחלה ג"פ הוא מהצדדים. דהא אפי' נמצא על צדדי השפופרת י"ל דלמא השתא הוא דחזאי מחמת השפופרת אבל מה שרואה מחמת תשמיש תחלה אירע לה ראיות נדתה ולא מחמת תשמיש כלל ואע"ג דג"פ רמ"ת לא סמכינן מדאורייתא לומר דודאי מחמת התשמיש ראתה כשהוא להקל דהא קיי"ל וסתות דרבנן וזהו סברת הכו"פ סי' קפ"ז סק"ז במ"ש דאלף שפופרות כו' אלא עכצ"ל דבאמת זה אינה ראיה מספקת רק מ"מ רג"ל הוי דודאי כשראתה מחמת תשמיש ג"פ אע"ג דוסתות דרבנן מ"מ הסברא מראה דמחמת תשמיש ראתה הדם. ובדיקת שפופרת כשלא נמצא על המוך כלום אף שלא נמצא ג"כ בצדדי השפופרת הוי רג"ל דדם שרמ"ת הוא מהצדדים וא"כ כיון דרואה מ"ת מצד עצמו בלא רג"ל הוי ספק שקול שמא הדם מהצדדים א"כ כשנוסף עוד רג"ל שהדם הוא מהצדדים שוב אין הספק שקול כו' ולא הבינותי דברי קדשו דמלבד שיש לפקפק במ"ש דרמ"ת מצד עצמו הוא ספק שקול כו' אך עוד זאת דא"כ אפילו בפ"א שרמ"ת ואח"כ שמשה ולא ראתה ואח"כ רמ"ת עוד פ"א נימא הכי דבידוע שמהצדדים הוא וא"צ ז"נ. דהא אפילו ברמ"ת פ"א ה"ל ספק שקול שמא הדם מן הצדדים כמש"ש. וכשיש עוד רג"ל מהתשמיש שלא ראתה דהוי כבדיקת שפופרת שלא נמצא עליה כלום לומר דהדם שרמ"ת הוא מהצדדים שוב אין הספק שקול וזה נגד תשו' הרשב"א שבב"י סס"י קפ"ו והביאו רמ"א בהג"ה סי' קפ"ז ס"א דהני ג"פ דרמ"ת צ"ל רצופים כשור המועד וכחזקת

קרקעות אבל כל שפעם כך ופעם כך אין זו חזקה כלל וסת הוא דלית לה הביאו רבינו עצמו בסי' קפ"ז סק"ח ופי' שנתקלקל וסתה ופורסת נדה בלא עת מבואר בפשיטות דטמאה נדה וצריכה ז"נ וכ"מ כל הפוסקים בטואה"ע סי' קי"ז ולדברי רבינו הנ"ל יש לטהרה בלא ז"נ לדעת הגש"ד והא"ש והב"י וב"ח וט"ז וזה מהתימא שהרי כולם ס"ל דינו דהרשב"א והב"י הנ"ל ולתרץ ד' רבינו צ"ל דהרשב"א לשיטתי' אזיל דס"ל כפרש"י בסוגיא דהאשה שהיא עושה צרכיה בפי' ודלמא בתר דתמו מיא אתא דם כי אורחי' ולא ס"ל מ"ש התוס' מדלא חזאי קודם כו' וא"כ לפ"ז ה"ה ברמ"ת פ"א אמרינן דלמא הדם אתא כי אורחי' ולא מחמת תשמיש כלל ומ"ש רבינו בקו"א הנ"ל דאף רש"י רפ"ט י"ל דמודה להתוס' שם בכה"ג דהוה ספק שקול מ"מ הוי ס"ס להחמיר דהא אפילו ודאי התשמיש גרם לדם הוה ספק שקול לפחות אם הדם בא מהמקור או מהצדדים וכשיש עוד ספק שקול שמא הדם בא כי אורחי' מחמת שנתקלקל וסתה ופורסת נדה בלא עת ולא התשמיש גרם לדם שיבא דאז ודאי מחזקינן ליה בדם המקור א"כ הוי ס"ס להחמיר. לכן א"א להתירה בלי ז"נ ע"י רג"ל לבד דתשמיש שלא ראתה אא"כ הוחזקה ג"פ רצופים לראות מחמת תשמיש אז חזקה זו בצירוף הסברא מדלא חזאי קודם כו' מהני להרשב"א ורש"י ג"כ לומר דהתשמיש גרם לדם שיבא וא"כ ה"ל ספק שקול שמא בא הדם מהצדדים לכן כשנוסף ע"ז רג"ל מבדיקת שפופרת שלא נמצא עליה כלום יש להתירה בלי ז"נ אך לפ"ז א"כ להתוספות והרא"ש דס"ל הסברא מדלא חזאי כו' א"כ אפי' בפעם א' י"ל כן וא"כ ק' מסתימת כל האחרונים גבי ג"פ שאינן רצופים דלית מאן דאמר שא"צ ז' נקיים כנ"ל ויש ליישב דלא שייך לומר שע"י בדיקת שפופרת שלא נמצא עליה דם כלל הוי רג"ל שהדם שרמ"ת הוא מהצדדים אלא דוקא כשרמ"ת ג"פ רצופים דכיון שהוחזקה ג"פ רצופים דהוי חזקה גמורה מדרבנן לכ"ע שהוחזקה להיות רואה כל פעם שתשמש ומש"ה כשאח"כ שמשה ולא ראתה או בבדיקת שפופרת שלא נמצא עליה כלום יש מקום להתבונן מדוע שינתה חזקתה ונוכיח מזה אלמפרע ואלהבא שהדם היה מהצדדים ולכן בכה"ג דוקא נק' זה רג"ל שהדם הוא מהצדדים וראיה גמורה לא הוי כיון דחזקה וסת זה הוי רק דרבנן כו' משא"כ כשלא ראתה מ"ת ג"פ רצופים אין מהתשמיש שלא ראתה אפילו רג"ל לומר שהדם הוא מהצדדים אף שודאי מחמת תשמיש ראתה כשרואה בשעת תשמיש מ"מ אין שייך לומר דאם היה מהמקור מדוע לא ראתה עכשיו ג"כ כמו שראתה אז משום שי"ל שהפעמים ההמה שרמ"ת מקרה היה שאירע לה לראות מ"ת ועכשיו לא אירע לה המקרה הזה כיון שעדיין לא הוחזקה שתראה בכל פעם ע"י ג"פ רצופים לכן בכה"ג לא חשוב אפי' רג"ל כלל להוכיח מזה שהדם שרמ"ת הוא מהצדדים

דכך י"ל שהוא מהמקור כמו שי"ל שהוא מהצדדים אלא דפעם אירע מקרה זה ופעם לא כו' דאפי' ברמ"ת ג"פ רצופים ס"ל להריצב"א דבדיקת שפופרת שלא נמצא עליה כלום אינה הוכחה כלל שהדם הוא מהצדדים רק שנתרפאה וכ"ד הרמב"ם. א"כ גם להפוסקים דהוי הוכחה שזהו מהצדדים וכמו שביאר טעמם באזמו"ר נ"ע בסי' קפ"ז ס"ק י"ג דכיון שביאת הדם תלויה בגרם כחות כו' איכא למיתלי טפי בדוחק הצדדים כו' ולזה כוון ג"כ הה"ג המקובל מוהרר"ח צענזר ז"ל בשו"ת נ"ב סי' מ"ה במ"ש שוסת זה אנו רואים שבא מחמת ביאת תשמיש כו' אנו תולין לומר שמן הצדדים בא כו' ע"ש. כ"ז לא שייך דוקא כשהוחזקה. כן לרמ"ת ג"פ רצופים תחלה אז חשוב הוכחה. ולא כשלא הוחזקה כלל אין זה אפי' הוכחה:

קיצור (מ"ש רבינו שדעת הב"י וב"ח וט"ז סק"ז כהתשו' א"ש וביאר הטעם דמטהרינן אף בלי ז"נ משום דרמ"ת מצד עצמו ה"ל ספק שקול שמא הדם מהצדדים בצירוף חז"ט וכשיש עוד הוכחה. מדלא נמצא על המוך שוב אין הספק שקול ומ"מ אפילו לפ"ז לא נק' הוכחה רק כשרמ"ת תחלה ג"פ רצופים ואח"כ בדקה בשפופרת שלא נמצא עלי' כלום):

ח והנה בתשו' א' על ט"ד המעורב בליחה הארכתי בס"ד בדין זה ולפמש"ש גם להתוס' ורא"ש י"ל דלא סמכינן על סברא זו מדלא חזאי קודם כו' רק בדם הנמצא במ"ר ולא ברמ"ת ולא בט"ד המעורב בליחה וכ"ש לפירש"י והרשב"א ע"ש באריכות. ובהא א"ש דבלא ראתה ג"פ רצופים מחמת תשמיש ליכא למ"ד לטהרה בלי ז"נ אף בבדיקת שפופרת שנמצא עליה דם בצדדים דנתברר שראתה עכשיו מהצדדים מ"מ חיישינן שמא מה שראתה בשעת תשמיש תחלה או מה שתראה אח"כ בשעת תשמיש הוא שלא מחמת תשמיש כלל כ"א וסת הוא דל"ל כלל דלא סמכינן להקל על סמך סברא זו מדלא חזאי קודם כו' רק ברמ"ת ג"פ רצופים י"ל כן את"ל כמו שדקדק רבינו מרש"י והר"ן ורמב"ם וסה"ת בנמצא על צדדי השפופרת ולהגש"ד והא"ש אפי' לא נמצא כלל על השפופרת דכיון שרמ"ת ג"פ רצופים אמרינן להקל דודאי התשמיש גרם לדם שיבא. דאע"ג דקיי"ל וסתות דרבנן הא עכצ"ל הטעם משום שכנגד חזקה זו יש חזקת טהרה דאשה בחז"ט עומדת וא"כ כשהחז"ט מסייע ג"כ לחזקת הוסת ודאי הוי דאורייתא לכ"ע ולכן כשאח"כ נמצא בשפופרת דם מהצדדים י"ל דסמכינן לטהרה בלי ז"נ בכל דם שרמ"ת. ואף למאי דבעינן למימר דרמ"ת מצד עצמו אינו ספק שקול כלל שמא הדם מן הצדדים אלא כשאר דם הנמצא בכותלי בית הרחם דמחזקינן ליה בדם המקור מ"מ כיון שיש ראיה ברורה שרמ"ת מהצדדים אין לחוש שמא פעם רמ"ת מהמקור ופעם מהצדדים וכמ"ש רבינו הטעם בשם תשו' מהרי"ו סי' כ"ה משא"כ כשלא הוחזקה רמ"ת די"ל וסת הוא דלית

לה מה מהני שבפ"א נמצא הדם מצדדים אמנם לפמ"ש רבינו בשם הגש"ד וא"ש דע"י בדיקת שפופרת שלא נמצא עליה כלום ג"כ יש לטהרה בלי ז"נ. אע"ג דאינו רק הוכחה בעלמא שיותר י"ל שהדם בא מהצדדים ואינה ראיה ברורה שיש דם בצדדים א"כ זה א"א להעמיד אא"כ נאמר כמש"ר דרמ"ת מצד עצמו ה"ל ספק שקול כו' וע"ז ק' דא"כ מדוע החמירו כ"כ גבי שלא לתלות בדם בתולים דכיון דרמ"ת מצד עצמו ה"ל ספק שקול ומש"ה כשיש עוד הוכחה שהדם בא מהצדדים טהורה בלי ז"נ ואין לך הוכחה יותר מכ"ז שלא חיתה המכה וא"כ ה"ל ליתן שיעור זה אפי' בהגיע זמנה לראות ואפי' בראתה ועודה בבית אביה דבלי ספק זהו הוכחה יותר מבדיקת שפופרת שלא נמצא עליה דם ואין לתרץ דהא לא מהני ההוכחה אלא כשידעינן דהדם בא ודאי מחמת תשמיש דהיינו כשראתה ג"פ רצופים מחמת תשמיש הא מקודם חיישינן שהדם בא מהמקור שלא מ"ת כלל כנ"ל דא"כ עכ"פ בהגיע זמנה לראות וניסת דלב"ה נותנין לה ד' לילות א"כ יתנו לה עד שתחי' המכה דהא ג"פ ראשונים תלינן לב"ה ג"כ ואח"כ הרי נעשית מוחזקת שהדם בא מ"ת ויהי' מהני הוכחה דלא חיתה המכה במכש"כ מבדיקת שפופרת שלא נמצא עליה דם והגם שהפוסקים תירצו משום דבעילת מצוה לכל מסורה כו' זהו תירוץ על החומרא שחזרו ונמנו להחמיר יותר מדין המשנה אבל על דין המשנה לא נזכר כלל סברא זו דהא נחתו לשיעורים עד שתחיה המכה ועד ד' לילות כו' לכן סברא זו שכ' רבינו בשם הגש"ד וא"ש צע"ג:

גם מה שתירץ רבינו המשנה דתנן נמצא על שלו כו' על שלה כו' דמחזקינן ליה ודאי בדם המקור אף שרמ"ת דהוא משום דארגישה כו' ק' לפי הסוגיא רפ"ח דכשיש ספק שהדם אינו מהמקור אין מחמירין מחמת ההרגשה כי י"ל הרגשת שמש או עד הוא כו' וכמו בעד הנתון תחת הכר לרבנן דראב"צ דס"ל דאפי' משוך טהור דאע"ג דס"ל דמשוך אינו ודאי מגופה מ"מ ספק שקול מיהו הוי כו' אלא שי"ל דשאני הכא דאינו ספק שקול רק בצירוף החזקה כו' אך עוד קשה דאם המשנה מיירי בדארגישה דוקא לכן לא תלינן בדם הצדדים אע"ג דהוא ספק א"כ מאי פריך די"ד וליחוש דלמא דם מאכולת הוא כו' דכיון דלא הניחתו תחת הכר רחוק יותר שיבא דם מאכולת מספק צדדין כו' דלא תלינן כיון דארגישה כו':

קיצור (דסברא דמדלא חזאי קודם כו' לא אמרינן לכ"ע ברמ"ת וברמ"ת ג"פ רצופים י"ל אפי' למ"ד וסתות דרבנן הכא אמרינן מדאורייי' שהתשמיש גרם לדם (כשהוא) (שיבא] לסמוך על בדיקת שפופרת שנמצא בצדדים לומר בידוע שדם הצדדים הוא קושיא

עצומה על סברת הא"ש והגש"ד דא"א לטהר בלי ז"נ כשלא נמצא כלום על השפופרת בענין רמ"ת אם הוי ספק שקול מצד עצמו):

ט והנה מתוך דברי רבינו למדתי טעם להאומרים דאף שנמצא מצדדים לא מהני כלל לטהרה בלי ז"נ. מדכ' בק"א דמ"א ע"א ואף שראתה כן ג"פ אין זו חזקה שרמ"ת דהא קיי"ל וסתות דרבנן כו' אלא שאירע לה ראיות נדה בשעת תשמיש כו'. לכן לא סמכינן על בדיקת שפופרת שנמצא הדם בצדדים להתירה בלי ז"נ כשרואה מ"ת אח"כ מאחר שי"ל שאין התשמיש גורם לדם דנימא ודאי מהצדדים הוא אלא שי"ל שאירע לה ראיות נדה כו' ולא סמכינן ע"ז לומר בידוע שמהצדדים הוא אלא נגד דין שאתה מחזיקה ברמ"ת לאוסרה לבעלה ע"ז אני אומר אם רמ"ת היא בידוע שמהצדדים הוא דאם רמ"ת היא ודאי מהני הבדיקה שפופרת כו' משא"כ להתירה בלי ז"נ חוששני דלמא אין התשמיש גורם כו' וכ"ש כשאח"כ פעם היא רמ"ת פעם אינה רואה שי"ל כן אע"ג שתחלה הוחזקה רואה ג"פ ואף למש"ל דכיון דחז"ט מסייע הוי כעין וסד"א י"ל הלא גם למ"ד וסד"א פרש"י דט"ו דמחזקינן לה בטומאת ספק ואיך נסמוך ע"ז להתיר איסור ודאי דכרת. ואולי י"ל דהא דוסד"א הוה רק טומאת ספק זה לחוש קודם שמא תראה אבל כשראתה בוסתה ה"ל ודאי שהוסת בא בזמנו וא"כ לפ"ז י"ל דסמכינן ע"ז אף באיסור ודאי ואף אם אח"כ רמ"ת לפרקים מ"מ הפעם שרמ"ת י"ל ודאי התשמיש גורם כיון שמתחלה הוחזקה רואה ג"פ מ"ת וכיון שהתשמיש גורם ואנו רואים שנמצא בצדדי השפופרת הרי יש דם בצדדים שיצא ע"י תשמיש יש מקום להתירה בלי ז"נ מיהו קשה מ"ש ממ"ש רמ"א בהג"ה סי' קפ"ח ס"ה דבעינן בדיקה ג"פ לראות שלא נימוחו ואף גם בזה החמיר שלא לסמוך על בדיקה זו להקל באותן שערות שלא נבדקו אא"כ באשה שיש לה וסת ושלא בשעת וסתה וע' בס"ט שם סק"ו בשם מהרא"י שמחמיר בבדיקתן וכ"כ עוד בסי' קצ"א בהג"ה ואם בדקה עצמה ג"פ:

ולמה הכא יקילו בבדיקה א' לטהרה לגמרי מספירת ז"נ. וא"כ קשה מכאן על רמ"א וראיתי בס"ט סי' קצ"א סק"ו כ' דהא דבעינן בדיקה ג"פ הוא מהמרדכי בשם מהר"ם ולא דק דהמרדכי מיירי בבדיקה שפסקה לראות לגמרי אחר מ"ר ע"ז הצריך ג"פ כמו עקירת וסת אבל רמ"א דמיירי שבדיקת המוך מברר שהדם מהמ"ר לא מהמקור י"ל בפ"א סגי כמו בבדיקת שפופרת דע"י בדיקה א' מברר שהדם מן הצדדים כו':

(קיצור. נת' טעם לסברת האומרים דאף בנמצא על צדדי השפופרת לא מהני להתירה בלי ז"נ דחיית טעם זה קושיא אמאי לא בעי' בדיקה ג"פ):

ובענין בדיקת שפופרת שלא נמצא עלי' כלום. אם ראתה אח"כ מ"ת ג"פ ס"ל להס"ט דאסורה לבעלה. ורבינו מקיל בזה או בעברה ושמשה ולא ראתה דמותרת לבעלה דלגבי אסור וסתות תלינן דמהצדדים הוא גם הס"ט כ' (בהג"ה שבין חצאי עגולים) דמל' הגמ' משמע כן וק' דכיון דאמרינן שכשביאת הדם תלוי בגרם כחות כו' טפי איכא למיתלי בדוחק הצדדים כו' א"כ בדם המקור אין חילוק בין כחות ואצבעות איה הוא הספק ספיקא אצל השני דספק מהצדדין ניחא:. אבל הספק שאם מהמקור שמא לא תראה אצל השני. הא קאמרת בדם המקור אין חילוק כו' דאם יש חילוק מנ"ל שכשלא נמצא דם כלל בהשפופרת הוא מהצדדים וצ"ל דאינו ספק שקול ומ"מ מכריע שהספק צדדין יהיה מהני ודוחק דגם ספק צדדין אינו ספק שקול. דדם הנמצא בפרוזדור טמא:

כדתנן נמצא על שלו כו' אלא דמשום דהוחזקה ג"פ י"ל דהוי ספק שקול ואינו מוכרח וכיון ששני הספיקות אינן שקולים איך מתירים אותה לשני אעכצ"ל להפך דגם בדם המקור יש ספק שקול ע"י שינוי אצבעות שמא לא תראה כו' ובתשו' הה"ג מוהרר"ח צנזר שבנ"ב סי' מ"ה י"ל דדוקא בשפופרת שלא נמצא עליה כלום שייך לומר יותר בידוע שהדם בא מן הצדדים ולא בשמשה ולא ראתה וה"ט משום דהשפופרת אינו יוצא ונכנס כו' ע"ש ולסברת רבינו שהוא מהגש"ד צ"ל דודאי אצל השני שלא הוחזקה עדיין שתראה באצבעו וכחותיו י"ל שאף אם הדם שרמ"ת אצל הראשון היה מהמקור יש ספק שמא לא תראה אצל השני. דגם לגבי דם המקור אמרינן אין כל האצבעות או הכחות שוות אבל אצל הראשון שהוחזקה לאצבע וג' כחות שלו ע"ז אמרינן דאם הדם היה מהמקור היתה רואה גם בתשמיש הד' כיון שכבר הוחזקה לכל כחות שלו משא"כ כשהדם הי' מהצדדים אף שהוחזקה לכל כחותיו אפשר שלא תראה פעם הד' לכן כשלא ראתה פעם הד' אמרינן יותר דדם הצדדים הוא והטעם שנאמר כן דבצדדים אין ראיה מהחזקה כ"כ מבואר מדברי רבינו משום שהאבר דוחק בצדדים בכח כו' ואף אם אין זאת י"ל לצרף לזה הסברא שלא לחלוק כ"כ על ר"ח כו' ומ"מ צע"ג:

סימן קכא

בדבר האשה שבימי עיבורה מוצאה כתמים רבים ג' חדשים הראשונים והדאקטורים אומרים שזהו ממחלה מוטר קראמף וכשאינה מעוברת יש לה וסת ככל הנשים:

הנה לא פירשו אם הם רק כתמים או שמוצאה בבדיקה ג"כ אך בין כך ובין כך קשה למצוא היתר דהנה פשוט במשנה וגמרא דמעוברת שרואה דם הדם טמא כמו בכל הנשים והנפקותא רק אם דיה שעתה במשנה פ"ק ד"ז ע"ב וגם שם אמרו ובמה אמרו

דיה שעתה בראייה ראשונה אבל בשנייה מטמא מעל"ע ובגמרא שם דף ט' ע"א הגיע עת וסתה בימי עיבורה כו' מבואר דהחקירה רק אם חוששת לוסתה אבל אם ראתה דם אין שום נפקותא בינה ובין שאר אשה דהוא דם נדות או דם זיבות וכמבואר ג"כ במשנה וגמרא פרק בנות כותים דף ל"ו ע"ב המקשה נדה וכו' ושפתה מעל"ע וילדה הרי זו יולדת בזוב כו' וכן אף לענין כתם הדין כן כמו שאמרו בגמ' פ"ק דנדה ד' ה' ע"א ונשים שאמרו חכמים דיין שעתן כתמן כראייתן וכן פשוט בגמ' פרק האשה ד"ס סע"ב עוברה ושאינה עוברה תולה עוברה בשאינה עוברה מבואר דכשאין לה במי לתלות כתמה טמא כשאר כל הנשים וכ"ז פשוט בשו"ע ולא הוצרכתי לכתוב זה רק מפני שאיזו מלומד בחכמת הרפואה כתב שבעת העיבור שהחדר סגור אזי אם רואה דם נדה אינו יוצא מהחדר כ"א מצואר הרחם וא"כ לפי דבריו היה זה חקירה אם הדם טמא דכיון דאינו יוצא דרך המקור כלל י"ל שאין טמא דם נדה ועיין בשו"ת שב"י סי' מ"א בתשו' הגאון ממענץ. אך הנה מבואר במשנה וגמ' ההפך דהוא דם נדה גמור א"כ ודאי דבריו בטלים ושקרים לגמרי. כי גם כשהאשה רואה בימי עיבורה ודאי הדם יוצא מהמקור דהיינו מהחדר וכמדומה שכן דעת כל חכמי הרופאים גם כן:

ואם משום שהיא רואה זה מחמת החולי הנקרא מוטער קראמף ע"ז נאמר הרי ענין זה נחשב כמו רואה דם מחמת אונס ופשוט בגמרא פרק בנו"כ שם דל"ו ע"ב דרואה מחמת אונס טמאה בין בימי זיבה בין בימי נדה וכן פשוט בגמרא פ"ק דף י"א ע"א ועיין בגמרא פב"ת דנדה דף ע"א א' דאפילו רואה מחמת ביעתותא דמה טמאה נדה ואין זה דומה כלל לדין מכה במקור וגם לא דמי לדין אשה שיש לה פארפא"הל שהמקור נפל למטה שיש קצת אחרונים מתירים בזה ע"פ פי' רבינו שמשון שבהרא"ש פרק המפלת סי' ג' שלא ראתה כדרך שהנשים רגילות לראות כהובא בתשובת מעיל צדקה סי' ל"ד ובכו"פ סי' קפ"ח אין לומר גם כאן כן שכיון שרואה מחמת חולי מוטער קראמף אינה רואה כדרך שהנשים רגילות לראות זה לא דמי כלל וכלל אף לדברי קצת אחרונים המתירים בפארפ"אהל. די"ל דשאני התם שיש בחוש שינוי גדול בהאם מה שאינו בשאר הנשים והוא מה שהאם ירד למטה ע"ז אמרו כיון שזהו שינוי הנראה בהאם מה שמשונה משאר הנשים חשבו זה שלא ראתה כדרך שהנשים רגילות לראות אבל כשהאם במקומה אלא שיש בה שינוי בפנימית שיש בה מחלה זה לא אמר אדם מעולם שיהיה סברא לומר שלא ראתה כדרך שרגילות לראות דא"כ בכל רואה מחמת אונס נימא הכי וזה מבואר בהרבה שו"ת דרואה מחמת חולי שיש בהאם כל שאין בה מכה ממש טמאה וע' שו"ת דבר שמואל ושו"ת ח"צ:

מלבד שגם בדין פארפא"ל הרבה אוסרים כי זה ההיתר שהמציא המע"צ והכו"פ ע"פ פי' רבינו שמשון הלא רש"י דכ"א מפרש לא כמו רבינו שמשון ולפירושו אין שום היתר במה שלא ראתה כדרך שהנשים רגילות לראות כ"א מצד חציצה וגם לפי' התוספות שם וכן לפי' הרמב"ן שם אין שום היתר וגם אף אם נתפוס כפי' רבינו שמשון הרי גם לשטתו חלק הנו"ב חי"ד סי' נ"ח על דעת התשו' מע"צ הנ"ל וא"כ הדבר צע"ג למעשה אם לא כשיש עוד צירופים חזקים ג"כ צ"ע אבל יהיה איך שיהיה בנדון פארפאל אבל ענין מוטער קראמף שהוא חולי בהאם אין שום מקום לצדד להקל ולדמותו לפארפאה"ל אף להמקילים שם לכן אין לי שום היתר כ"א מן השמים ירחמו על העלובה הזאת:

סימן קכב

ע"ד האשה הנעצבת במר נפשה שנתקלקלה אחר לידתה ומצאה ג"פ אחר תשמיש דם על הסדין ובש"ת הרגישה כאב ונגשה אלי מדי עברה לשאול אם יש עזר להמציא לה היתר והנה צויתי לנשים בקיאות לבדוק אותה ומצאו שיש בצד אחד מכותלי הרחם סמוך לביה"ח מקום אחד שהוא משונה במשמוש שיש בו כמין גומא וסדק ובכל פעם שנוגע העד שם בשעת בדיקה כואב לה מאד מאד וכשבודקות אותה בשאר מקומות אינה מרגשת שום כאב ובכל פעם כשנוגעין בעד בא"מ מוצאין תמיד דם על העד אם מעט ואם הרבה לפי ענין הדחק בנגיעת העד בא"מ ולפעד"נ שמותרת לבעלה אף בלא ספירת ז"נ מחמת כמה טעמים עכ"ל השאלה שנשאלתי ע"ז מכבר מהמ"צ דק"ק טאטרסק:

ועוד שאלה שניה שנשאלתי זה מקרוב מהמ"צ דק' באבינעוויץ וז"ל ע"ד האשה הזקנה שראתה מחמת תשמיש ג' פעמים הנה היום באתה לפני וסיפרה לי איך שזה ערך ב' שבועות עלה על דעתה לבדוק א"ע ולידע מה היא באותן הימים ושכבה מושלך על גבה ופניה למעלה ומשמשה באו"מ באצבע שלה והנה בצד ימין לא הרגישה שום הרגש ובצד שמאל כמעט בסוף כלות אורך האצבע שלה משמשה באצבע מקום שתחגור בה האצבע ואומרת שזה כמו גיד ושאלתי אם מצאה אז דם על האצבע והשיבה שלא עיינה אז ואחר כמה ימים רצתה לידע אם נתרפאה ועשתה מבגד פשתן כיס ארוך בלא עץ והכניסה לאו"מ ומצאה דם על הצדדים אך אינה יודעת אם היה גם על הראש וצויתי לה היום שתבדק א"ע בעד ובדקה א"ע בעד הבדוק והכניסה העד בעומק והרגישה בשעת בדיקה כשנגעה בצד המקום ההוא כואב לה מאד ומצאה דם על העד מכוון נגד אותו מקום ובשאר חורים וסדקים לא הרגישה כאב כלל ולא מצאה כלום ועד היום לא היה

מוצאת שום פעם על בדיקת העד דם שלא בשע"ת כ"א אח"ת. אך זה כמה שבועות שאינה בודקת א"ע כלל שמחזקת א"ע לטמאה עכ"ל:

זמן רב מה שנתחדש אצלה. שיש לה גיד בפרוזדור המוציא דם אנסה בזה היום עוד ב' פעמים ובבירור כשמכנסת העד בא"מ מוצאת דם באו"מ שנוגע העד לשם למקום הנ"ל לצד שמאל שכאב לה שם וגם קרוב הדבר שהי' לה זה מכבר רק שלא ידעה עד עתה ולא נתחדש אצלה. וגם אומדנות והוכחות יש לה ע"ז עכ"ל:

תשובה א הנה נלע"ד אשר זה נקרא ידוע שמכתה מוציאה דם ואף שהרשב"א כ' דאין עיניה בין מכתה וא"א לה לידע אלא בבדיקת שפופרת הובא ב"י סי' קפ"ז הרי פי' בתשו' ח"צ סי' מ"ו דמגעת במוך שבראש המכחול במכה אם יש בה דם בידוע שמכתה מוציאה דם כו' וכ"כ הכו"פ סי' קפ"ז סק"ה וא"כ ה"נ זה כשנוגע בעד באו"מ הגומא הכואב מוצא תמיד דם על העד ה"ז כבדיקת שפופרת הנ"ל לפי' הח"צ והכו"פ. אך אאזמו"ר הגאון ז"ל סי' קפ"ז ס"ק כ"ג חלק על פירוש של הח"צ והכו"פ בדברי הרשב"א ופי' שצ"ל נמצא דם על צדדי השפופרת ולא על המוך כו' ע"ש ובבדיקת עד כנ"ד לא שייך זה מיהו י"ל דלדברי הש"ך והח"צ דהרשב"א בעי ג"כ שתדע שמכתה מוציאה דם ומ"ש וא"א לה לידע אלא בבדיקת שפופרת זהו לברר שדם זה שהיא רואה עתה הוא שותת ויורד מן המכה א"כ אף שנאמר דבדיקת שפופרת היא דוקא כדפי' אאזמו"ר נ"ע ולא כפי' הח"צ והכו"פ. הרי עכ"פ על שמכתה מוציאה דם משמע בהדיא לפ"ז שא"צ בדיקת שפופרת כלל שהרי כ' בהדיא בתה"א סוף שע"ד דקפ"א ע"ב וז"ל והתם משמע ודאי דברואה דם מחמת מכה א"צ בדיקה שפופרת כו' עד אלמא אף בלא בדיקה דשפופרת תולה במכתה עכ"ל וא"כ להש"ך והח"צ דהרשב"א מודה ג"כ דבעינן שתדע שמכתה מוציאה דם על כרחך זה אפשר לידע אף בלי בדיקת שפופרת והיינו ודאי ע"י הוכחה כנדון שלפנינו בשאילתנו אך ורק לפי' הרמ"א בהרשב"א דס"ל שהרשב"א ס"ל דאינו צריך כלל לידע שמכתה מוציאה דם. א"כ לפ"ז מוכח דס"ל להרשב"א שלידע שמכתה מוציאה דם א"א כ"א ע"י בדיקת שפופרת. אך ממנ"פ הרי לפ"ד הרמ"א מיקל הרשב"א לתלות במכה אף שאינו ידוע אם מכתה מוציאה דם כלל ואם באתי להחמיר להרמ"א כדעת סה"ת והגמי"י הרי לשיטתם ע"כ מוכרח דלידע שמכתה מוציאה דם א"צ בדיקת שפופרת דאל"כ ישאר עליהם קושיית הרשב"א שהכריח דבמכה א"צ בדיקת שפופרת כנ"ל וכיון שכן דה"ל ידוע שמכתה מוציאה דם א"כ לא מבעיא שיש לטהר הדם שרמ"ת בלי ספירת ז' נקיים שהרי בזה הכנסי"ח סי' ל"ד מיקל אע"פ שאינו ידוע שהמכה מוציאה דם הביאו הס"ט סס"ק י"ד ואפשר שכ"ד התשו' שער אפרים סי' ע"ו שהביא הס"ט רס"ק י"ב מיהו הס"ט

סס"ק י"ד חלק בפשיטות על הכנסי"ח וכ"כ אאזמו"ר נ"ע ס"ק כ"ג גבי ולכן דעת הש"ך כו' אחר ספירת ז' וטבילה כו' ברמ"ת כו' אך הכא יש לטהר אפילו דם שמוצאה בבדיקת עד אף שלא מחמת תשמיש. כמבואר בסה"ת סי' צ"ב והגמי"י פי"א אות ז' שלא אסרו אלא בשעת וסתה כו'. הא כל שלא בשעת וסתה תולה בה אף דם שרואה ממש. רק באם מרגשת שהדם בא מן המקור היא טמאה כיון שהמכה בצדדין ולא במקור אבל אם אינה מרגשת את הדם מן המקור או מן הצדדין תולה במכתה כיון שמכתה מוציאה דם וכ"כ בתשו' נ"ב קמא סס"י מ"א אות י"א:

ב ומיהו צ"ע אם לטהרה עכשיו בלי ספירת ז"נ וטבילה כיון שכשראתה מ"ת ג"פ עדיין לא נודע לנו אז שהיה לה מכה. ושהיה המכה מוציאה דם אז רק עכשיו נודע לנו כן ע"י בדיקות הנשים א"כ אפשר אין לטהר הדם למפרע שרמ"ת דדלמא עכשיו נתהוה המכה וממילא שהדם שרמ"ת הי' מן המקור וכן משמע בפא"ט דנ"א ע"א הגליד פי המכה בידוע ששלשה ימים קודם שחיטה לא הגליד פי המכה הממע"ה. הרי אפילו הגליד פי המכה לא אמרינן דהיתה כן למפרע רק על שלשה ימים. וע"ש בתוס' ובש"ע ח"מ סי' רל"ב ססע"י י"א ועיין כעין חקירה זו בשו"ת מהרי"ט חי"ד סי' ל' ושם העיר ממ"ש בגמ' פ' הרואה כתם דנ"ח ע"א דאין מחזיקין טומאה ממקום למקום אף כדי להקל בכתמים הקלים ע"ש וע"ש בתוס' סד"ה ומי מחזקינן וכמ"כ י"ל דאין מחזקינן טהרה מזמן לזמן ועיין בא"ח סי' תס"ז ועיין בתוי"ט ספ"ט דטהרות במשנה נמצא בגג המעטן טהור נמצא במעטן הגג טמא ובתו"ח שם. ואין לומר דניזל בתר השתא להחזיקה כמו"כ במכה אלמפרע דמאי חזית דהא איכא חזקה דמעיקרא שבודאי היה זמן שלא היה לה מכה זו וא"כ י"ל השתא הוא דאיתרע והוכתה דהא חזקה דמעיקרא עדיפא מחזקה דהשתא אם לא בחזקה העשוי להשתנות ע' קדושין דע"ט ב' ותשו' הר"ן סי' ס"ו הובא בב"י בי"ד סס"י ר"א ע"ש ואין לומר דע"י הלידה אתרעי חזקה דמעיקרא משום שע"י הלידה עלולה להתקלקל אם המילדת אינה בקיאה (וסמך לדבר מתשו' מהר"ר יוחנן שביו"ד סי' קפ"ז בד"מ סק"ו) והיכא דאתרעי חזקה דמעיקרא י"ל דאזלינן בתר השתא ע' תוס' פסחים דף צ"א ד"ה שהיה טמא דהא ליתא דשאני התם דנפילת הגל הוא ריעותא גדולה ביותר ולא בערך ריעותא דלידה דהא רוב נשים לא נעשה להם מכה ע"י הלידה אלא שאפשר לצדד קצת משום דכיון דלא ראתה רק מח"ת ורוב נשים אינן רואות דם מ"ת וא"כ רובא מסייע לחזקה דהשתא וגם חזקה דהשתא דנ"ד עדיפא קצת דמסתמא לא נעשית המכה בבת אחת ודומה קצת לחסר ואתאי דריש נדה גבי מקוה שנמדד ונמצא חסר דבצירוף חזקת טומאה דמעיקרא כודאי טומאה משוינן לה וא"כ ה"ה הכא להיפך יש לטהר לכאורה

בשגם שיש עוד חזקה לקולא דאשה בחזקת טהרה עומדת אלא שמ"מ אין לסמוך ע"ז ואין ללמוד קולא מחומרא תדע דתר"ל דמקוה לאו ודאי גמור הוא אלא להחמיר וגם יש לחלק קצת אלא מ"מ לענין שלא לאוסרה על בעלה מחמת שראתה מחמת תשמיש ג"פ שהוא רק איסור דרבנן משום וסתות אחר שתטבול הי' נ' להקל ודוגמת שהקיל הב"י סס"י קפ"ז בענין בתולה שנשאת ורמ"ת לתלות בד"ב לעולם עד שתשמש פ"א ולא תראה דם וכ"פ בש"ע שם סעיף י"ג וע"ש בס"ט סס"ק כ"ט דהיינו אף שאין מרגשת כאב אלא שהאחרונים גמגמו בזה ודי להקל כשיש כאב בשע"ת דאיכא ידים מוכיחות הא בלא"ה לא עכ"ל ובנד"ז נמי יש קצת ידים מוכיחות דהמכה נתהוה ע"י הלידה שהרי הרגישה כאב בשע"ת דרגלים לדבר דמכה היה לה ע' בל"י סי' קפ"ז סקי"ג בשם שבות יעקב:

ועתה נבא לשאלה שנייה של הזקינה והנה יש להעיר בזה עוד ע"פ מ"ש בקדושין פב"ת דע"ט ע"ב דר' נתן ס"ל אם בריא הוא עליו להביא ראיה משום דאזיל בתר השתא והיינו משום שיש ספק מצד השטר כדאיתא בפ"ט דב"ב דקנ"ד ע"א איכא למימר הכי כו' ע"ש. ומדמה לה בגמ' בקדושין שם להא דרב דאמרינן מדהשתא בוגרת בצפרא נמי בוגרת א"כ ע"כ ס"ל להש"ס דבהא דר"נ ליכא חזקה קמייתא ג"כ דהוי ברי רק חזקה דהשתא דאילו יש שם ג"כ חזקה קמייתא א"כ אינה ראיה כלל להא דרב א"ו צ"ל דשם לא חשיב חזקה קמייתא דהוי ברי והיינו משום שמצד לשון השטר יש ספק גמור ע"ז כיון שלא נכתב בו הלשון כדרך שכותבים כשהוא בריא הגם שלא נכתב ג"כ הלשון כדרך שכותבים בשטר של שכ"מ י"ל דעכ"פ אתרעי החזקה מצד הלשון השטר וליכא למימר אוקמא אחזקה קמייתא ובסהמ"ק כתב משום דהאומדנא דמוכח הוא שאין אדם נותן נכסיו לאחרים אא"כ הוא שכ"מ א"כ זה גופא הוי ריעותא לומר דע"כ לא היה בריא ע"כ ס"ל דאזלינן בתר השתא ועיין במל"מ פ"ט מהל' זכייה הך"ב. וא"כ לפ"ז גם כאן י"ל דליכא למימר אוקמא אחזקה קמייתא שלא היה לה מכה. דהא אתרעי דכיון שרמ"ת ג' פעמים רצופים ורוב נשים אין רואות מ"ת ממילא נולד ספק שמא יש לה מכה. לכן כיון שאחר זמן נמצא לה מכה י"ל דאזלינן בתר השתא להחזיק שמה שרמ"ת שהוא לא כדרך כל הנשים הוא מחמת מכה. והגם שר' יעקב חולק על ר"נ וכוותי' פסק בש"ע ח"מ סי' רנ"א אך בהגמי"י פ"ח מהל' זכיי' הביא יש פוסקים כר"נ ואפ"ל ע"כ לא פליג ר' יעקב רק משום העמד ממון על חזקתו ועיין תשו' הר"ן סי' ס"ו ובנ"ד ליכא חזקה זו דאדרבה אשה בחזקת טהרה עומדת ורוב נשים אין רמ"ת ווסתות דרבנן והגם דשמואל פי' טעמיה דר' נתן משום כ"ע בחזקת בריאים קיימי הרי ה"נ י"ל כן דרוב נשים אין רמ"ת מן המקור וגם שהתוס' פ"ט דב"ב דקנ"ג ע"ב בד"ה רבי נתן כתבו בשם ר"י דרבה שם וסוגיית הגמרא שם לא ס"ל הא

דאמר שמואל בטעמי' דר' נתן דאל"כ אין ראי' מר' נתן להא דרבה ובאמת אפשר שיש לדמות נד"ז להא דרבה פ"ט דב"ב דקנ"ג ע"ב דאמר הרי מת וקברו מוכיח עליו ואזיל בתר השתא להחזיק כמ"כ על למפרע שלא עמד בינתיים והיינו כיון שידוע שהיה חולה ואע"ג דאביי הקשה לו דהא קיי"ל רוב חולים לחיים עכ"ז ס"ל לרבה דזהו כשי"ל שלא מת אבל כשנודע שמת מהני החולי להחזיק שמאותו חולי מת:

וכ"פ רשב"ם והרבה פוסקים עמו א"כ כמ"כ מהני הרובא דרוב נשים אין רמ"ת להחזיק על מכה זו שנמצא לה אלמפרע וליזל בתר השתא. דלא גרע הך רובא מענין החולי. ואף שבש"ע סי' רנ"א פסק כאביי ולא כרבה היינו מספיקא אין להוציא ממון וה"נ בנד"ז הוא להיפך דמספיקא כזה אין להחזיקה ברמ"ת דהא וסתות דרבנן ועוד דהא המרדכי פ"ט דב"ב סי' תרכ"א הביא תשו' מהר"ם שפוסק ג"כ כרבה ור"נ והביאו הרמ"א להלכה בש"ע סי' של"ה ס"א בהג"ה ועיין בתויק"ו סי' פ"א שהקשה על הרמ"א דסותר א"ע לפסק הש"ע סי' רנ"א וצ"ל שסמך רמ"א עמ"ש המרדכי שם כש"כ זה כו' דמלדעל"ג כו' משמע שיש בזה עדיפות יותר מהא דר"נ ע"ש. עכ"פ מכ"ז יש צד להקל בנד"ז ועוד דבפרק המדיר דע"ו ב' גבי על בעל החמור להביא ראיה פי' בתוספות ע"ד כל הטומאות כשעת מציאתן ואף שדחו אח"כ משום שזהו רק לקדשים הלא הרמב"ם ס"ל דזהו גם לחולין כמ"ש בתשו' ח"צ סי' ג' ועיין מזה בט"ז בי"ד סי' שצ"ז ואף דלמסקנא לא קיי"ל כן כ"א על בעל הפרה להביא ראיה לפרש"י מ"מ הכא מטעם דרוב נשים אין רמ"ת יש לומר דאזלינן בתר שעת מציאתן ולו יהא דהוי ספיקא אפשר אין להחמיר בוסתות דרבנן ובפרט לפ"ד הרב"י בש"ע סס"י קפ"ז גבי בתולה הרואה מ"ת כנ"ל אות ב':

ד אך עכ"ז צריך עיון דהא מכאן ולהבא ע"כ הדין נותן לטהרה לגמרי בלי ז' נקיים כיון שיש לה מכה שידוע שמוציאה דם וזה א"א משום שהרי הוחזקה רמ"ת מקודם שידענו לה מכה ולא סמכנו להחזיק המכה למפרע רק לגבי וסתות דרבנן אבל לא לגבי דאורייתא וא"כ לגבי איסור דאורייתא לטהר את הדם להבא איך יעשו לטהרו א"א שמא היא רמ"ת שלא מחמת המכה דהא ביארנו שאין זה ברור להחזיק המכה על למפרע רק בוסתות דרבנן הקלנו וא"כ לגבי להתיר בלי ז' נקיים לא אפשר לסמוך ע"ז וחיישינן שראתה שלא מחמת מכה זו וא"כ איך נטהר הדם להבא דהא מסתמא כשתראה עתה מ"ת הוא מאותו מקום שהוחזקה מקודם רמ"ת. והוה כהוחזקה רמ"ת דם שצריך עלי' ספירת ז' נקיים ואיך נטהרנו לגמרי עתה. וגם לטמאות הדם א"א דהא אפילו מה שתמצא בבדיקת עד יש לטהר כיון שיש לה מכה שידוע שמוציאה דם וא"כ איך יטהרו מה שמוצאה בבדיקת עד ויטמאו דם שרמ"ת זהו תרתי דסתרי וכמו חוכא ואפ"ל לפמ"ש אאזמ"ו נ"ע בסי' קפ"ז

כ"ק כ"ד דברמ"ת בלא"ה ה"ל ספק שמא הדם מן הצדדים א"כ הכא דנוסף עוד ספק שמא הי' מן המכה א"כ יש לטהרה לגמרי גם בלי ז"נ ובק"א שם סי' הנ"ל סוף דיבור הראשון הקשה ע"ז ממתניתין פכה"י דף י"ד ע"א אות יום טמאים וחייבים בקרבן הרי דלא מספקינן שמא הדם מהצדדים ותירץ דמתניתין מיירי בארגישה ממש ובמ"א הקשיתי ע"ז דהא כמ"כ גבי רמ"ת י"ל דאיירי בארגישה ממש כמ"ש הרז"ה בהשגותיו על בעה"נ. ועוד דמשום דארגישה אין מניחים מלתלות כשיש לספק שאין הדם מהמקור כמ"ש בתשו' אחת המתחלת בדין בדקה א"ע בעד הבדוק לה שדין המשנה ס"פ הרואה כתם עד שהיה נתון תחת הכר ונמצא עליו דם עגול טהור משוך טמא דמיירי אפילו בדארגישה ממש כמ"ש בגמ' רפ"ח דנ"ז ע"ב דהפי' דדוקא משוך טמא משום דמצד משיכותו מוכח דודאי מגופה קאתי אבל הא דעגול טהור אינו משום דהוי הוכחה גמורה דלאו מגופה קאתי אלא כיון דליכא הוכחה דמגופה קאתי טהור כן הוכחתי ממ"ש בחידושי הרשב"א והר"ן פכה"י גבי וטחתו ביריכה וכ"מ בפי' הרע"ב במשנה הנ"ל והטעם דתלינן מספק הוא משום דדרשינן דם ולא כתם יעו"ש ומסולק בזה קושיית הס"ט סי' קפ"ג ד"ה גם צל"ע על הט"ז סי' ק"צ ס"ק כ"ג בהא דמשמע דמספק גמור תולין וא"צ הוכחה ורגלים לדבר וכ"כ הס"ט סי' ק"צ ס"ק ס"ז בד"ה אכן נראה ובד"ה תשובה אלא שפי' דמיירי בלא הרגישה דאל"כ מדוע נתלה מספק ולפמ"ש דזהו גזה"כ דם ולא כתם לק"מ וכבר כ' כן הס"ט סס"י ק"צ ס"ק צ"ג מן ד"ה וטרם אכלה עד סד"ה ומעתה ניחא מה שתמהתי ובד"ה נחזור לענייננו וכ"כ הבית מאיר סוף ספרו בתשובה סי' י"ג לכן עפ"ז י"ל דמשנה דעד שהיה נתון מיירי בהרגישה כמ"ש בגמ' ואפ"ה רק משוך טמא ולא שאינו משוך דהא רבנן דר' אליעזר בר' צדוק פליגי אפילו במשוך ע"ש בגמרא וא"כ אם ברמ"ת הוה צדדים ספק לא היה טמא אף דארגישה וכמו בעד שנתון תחת הכר כל שאינו משוך אע"כ צ"ל דאינו ספק כלל ומיהו בסה"ת סי' ק"ז משמע דחשוב ספק ממש אך זהו לשטתו שם כפי' ר"י אבל לפרש"י אין זה מוכרח כלל כמ"ש בתשו' אחת אך לפ"ד סה"ת דהוי ספק א"כ ליישב המשנה נמצא על שלו או על שלה הנ"ל צריך לחלק דכשראתה רק פ"א אחר תשמיש מחזקינן ליה ודאי בדם המקור ולא אמר סה"ת דצדדים ה"ל ספק אלא כשראתה ג"פ מחמת תשמיש וא"כ לפ"ד סה"ת אפ"ל דיש לטהרה בלי ז' נקיים כיון גם אלמפרע יש שני ספיקות האחד ספק מן הצדדים השני ספק שמא היה מכה זו המוציאה דם גם מקודם אבל לפמ"ש לשטת רש"י דצדדים אינו ספק א"כ קשה לטהרה בלי ז' נקיים:

ה מיהו י"ל כיון לפרש"י ג"כ אין הדין נותן לאוסרה על בעלה בהחלט מחזקה דרמ"ת מטעם הנ"ל ואם משום שעכשיו יוכרחו ג"כ לטהר הדם וזה דבר הקשה כדלעיל אות

ד' י"ל הלא כה"ג ממש מצינו באשה שנתחדש לה מכה הידוע שמוציאה דם ורואה דם בשעת וסתה דס"ל להרשב"א דטהורה הובא ב"י סי' קפ"ז בד"ה אבל בהגמי"י וז"ל וא"ת והלא בנשים דעלמא חיישינן לעונת הוסת כולה והאיך אתה מתיר את זו שהיא בעונת הוסת ועוד שהרי דם לפניך י"ל ההיא דרבנן היא ומשום דאפשר למיקם עליה דמילתא אבל הכא ליכא למיקם עליה דמלתא ואין דנין אפשר משאי אפשר שא"כ אף עתה אוסרה על בעלה לעולם עכ"ל והנה הש"ך והח"צ פירשו דמיירי בידוע שמכתה מוציאה דם רק שאינה מרגשת שדם זה בא מהמכה טהורה והב"י והב"ח והפנ"י הבינו דמיירי אף בא"י כלל אם מכתה מוציאה דם ובמ"א כתבתי שמתשו' הרשב"א שהביא הב"י סס"י ק"צ דכיון דאיכא ודאי מכה בבעל שהוא מוציא דם כו' ע"ש משמע קצת כדעת הש"ך והח"צ. הרי עכ"פ אף שמקודם היה לה וסת עכשיו אתה מטהרה אף בשעת וסתה וא"כ כמ"כ בנ"ד אף שהוחזקה רמ"ת ה"ל כמו וסת אך כיון שאין הדין נותן לאוסרה על בעלה כנ"ל מעתה עכשיו יש להתיר אפילו הדם בלי ז"נ כיון שעכשיו ידוע שיש לה מכה המוציאה דם. וא"ת והלא הדין נותן שהדם שהוחזקה רמ"ת מקודם א"א לטהרו בלי ז' נקיים וא"כ הרי הוחזקה שיש לה וסת דרמ"ת שהדם טמא וצריכה ז' נקיים וטבילה ואיך עתה אתה מתירה בוסת זה שראתה בו בלי ז"נ ע"ז יש להשיב מה שהשיב הרשב"א דהא וסתות דרבנן וא"כ עכשיו שא"א למיקם עלי' דמלתא שהרי יש לה מכה המוציאה דם אין דנין אפשר משא"א ואף דלא קיי"ל כהרשב"א בהא אלא דבשעת וסתה טמאה אף שידוע שמכתה מוציאה דם זהו רק משום דאל"כ וכי לעולם לא תהי' טמאה והכא לא שייך כן דהרי היא זקינה שאין לה וסת. ועוד כיון לסה"ת דלעיל אות ד' בלא"ה יש לצדד רק לפרש"י החמרנו די לצדד ע"פ דעת הרשב"א כיון דאף לשטת רש"י יש ספק שהדם שראתה מקודם מ"ת הוא דם טהור מחמת ספק שמא היה מכה זו מקודם רק דליכא שני ספיקות להקל ועדיף טובא מנדון דהרשב"א שבב"י סי' קפ"ז דהתם היה ברור שהוחזקה בוסת מדם הנדה ממש משא"כ הכא דגם לפרש"י אינו רק ספק ע"כ יש לצדד להתירה לגמרי בלי ז"נ ומ"מ למעשה וכי מפני שאנו מדמים נעשה מעשה אבל להתירה לבעלה נראה שיש לסמוך אף למעשה רק היכא שתראה מ"ת תצטרך ספירת ז' וטבילה ומ"מ מה שתראה בבדיקת העד שלא מח"ת נ' דיש להקל. אח"כ נמלכתי שיש להסתפק שמא גיד הנ"ל זהו לול הפתוח מן העלייה לפרוזדור עיין בהרמב"ם רפ"ה מהא"ב וכמו נקב פתוח כו' ועיין תשו' הח"צ שבמעיל צדקה סי' ס"ז ומ"מ אף אם כן הוא אינו נפ"מ דאע"ג דמלול הנ"ל נמשך מעט מזעיר דם ואינו מצוי כלל הכא על כרחך נתקלקל הלול עד

שמוציא דם תמיד והדר ה"ל כמכה הידוע שמוציאה דם וכה"ג כתב בשו"ת נו"ב קמא חי"ד סס"י נ"ח:

סימן קכג

באתי בשאלתי ובקשתי להורני בדבר האשה אשת הנוכחי אשר בהקשותה בלידתה הראשונה הוכו צדדיה ונעשו שם חבורות ופצעים והכאב הי' גדול מאד עד שלא היתה יכולה ליגע שם ולא להלך כדרכה מחמת מכתה ואחר כמה חדשים טבלה וכשהערה בה צעקה שאינה יכולה לסבול הכאב:

והוצרך לפרוש ממנה ולמחר מצאה סדינה מלוכלך בדם הרבה וכשטבלה עוד הפעם לבד הכאב שלא היתה יכולה לסבול אמר שצר לו המקום ונסתם מחמת המכה והוצרך ג"כ לפרוש ממנה ולמחר מצאה ג"כ דם בסדינה ושאלה פי הרופאים ומילדות בקיאות יהודית וא"י ומהם אמרו שבהכרח לחתוך מכתה (הנקרא אפיראציע) והדאקטער וויאטקוסקי אמר שא"צ ונתן לה רפואות וליעוועטאל עשה לה כלי עגול משעוה נילוש בשמן זית שתלך עמו תדיר כדי להרחיב רחמה ונתרפאית קצת שתחלה נתפשטה המכה בכל בית החיצון ועתה נשארה רק במקום א' ואחר כמה שבועות טבלה עוד הפעם לוסתה (כי יש לה וסת רק שהוא בתוך כ"ד חדש) ולא ראתה אז כלל שפירש מחמת שהיה עדיין רחמה צר במקום המכה ושהתה כך כמה ימים בטהרה עד שעת וסתה ואח"כ כשטבלה הרגישה כאב גדול בשע"ת כי נתרחב רחמה ונדחק גם במקום המכה. וא"ת מיד הרגישה זיבת דבר לח ולקחה עד וקנחה בו ומצאה עליו דם והיא אומרת שברי לה שמכתה הראשונה (שהיה אפ"ל עלי' עיניה בין מכתה כו') הוציאה גם עכשיו את הדם (שעדיין לא נתרפאית) ובכל פעם שבודקת מוצאת דם כשנוגעת באו"מ אפילו בדחיקה מועטת אם מעט ואם רב לפ"ע הדחק באו"מ וצויתי למילדת יהודית לבדוק אותה ובדקה אותה באצבעה ומצאה בצדה השמאלית שני בליטות וביניהם גומא וחלל וכשנגעה בהבליטות הרגישה כאב גדול ובשארי מקומות לא הרגישה כאב כלל ורצתה להכניס אצבעה בהגומה וצעקה במר נפשה ואמרה שאינה יכולה לסבול הכאב כלל והמילדת לא עיינה אז אם היה דם על האצבע וטבלה עוד שני פעמים והרגישה ג"כ כאב גדול בשע"ת. וראתה דם מ"ת וצויתי לבדוק אותה ע"פ המבואר בס"ט (סק"ז) לעשות כיס מבגד פשתן ארוך כו' ובדקה עצמה בו (בימי ליבונה) ומצאה דם מן הצד ולא בראשו אחלה אדוני להורני מה דינה של האשה הזאת ואי אינה מוחזקת לרמ"ת או צריכה ז' נקיים וטבילה ואיך תתנהג בהפסק טהרה ויום א' מז' נקיים שלפי הנראה א"א לה

לבדוק היטב בחורין וסדקין באותו צד שאם תגע במכתה בחוזק קצת כואב לה מאד ולא תהיה הבדיקה נקיה לגמרי ועד כעת היתה מקילה לעצמה ע"פ עצת נשים שהביאו לה ראיה מבתולה שבמקום שא"א א"צ להכניס כ"כ בעומק ואי צריכה לפרוש בליל טבילה ומחמת שקשה עלי להורות באיסור חמור כזה אף שלפ"ד הקלושה יש איזה סברות להקל כאשר פרשתי שיחתי לפני כבוד בנו הה"ג מוה' ישראל נח נ"י אעפ"כ אין בידי להכריע גם בעל האשה רצונו לשמוע הדין מפי כ"ק דוקא לזאת מלאני לבי לגשת אל הקדש לשאול את פי כ"ק ולבקש מאתו לעורר רחמים על בעל האשה הנוכחי העומד ומתחנן על דבר אשתו העלובה שיורנו איזה דרך ישכון אור התורה בדבר טהרתה והנהגת בדיקתה (ופרישתה):

ותוכן שאלה זו שאחר עשיית הטבעת עגול משעוה נשארה המכה במקום אחד והמילדת בדקה אותה באצבעה ומצאה בצדה השמאלית שני בליטות וביניהם גומא וחלל וכשנגעה בהבליטות הרגישה כאב גדול ובשארי מקומות לא הרגישה כאב כלל ורצתה להכניס אצבעה בהגומא וצעקה במר נפשה ואמרה שאינה יכולה לסבול הכאב כלל אך לא ביאר מעלתו אם שני בליטות אלו והגומא הם בהמקום שנשאר המכה או הם במקום אחר אך מסתמא זהו הכל מקום אחד והאשה רמ"ת ג"פ ובפעם (ג') [א'] מיד כשנגע השמש שם הרגישה זיבת דבר לח ולקחה עד וקנחה בו ומצאה עליו דם עוד רמ"ת עוד ב' פעמים ונבדקה ע"פ בדיקת האמונת שמואל סי' נ"ז שהביא הס"ט סי' קפ"ז סק"ז ונמצא הדם מן הצד. גם האשה אומרת שבכל פעם כשבודקת א"ע מוצאת דם כשנוגעת באותו מקום (ר"ל במקום המכה) אפילו בדחיקה מועטת אם מעט ואם רב לפי ערך הדוחק באותו מקום. והשאלה היא הא' אם אינה נקרא מוחזקת להיות רמ"ת ואם אינה מוחזקת אם צריכה ספירת ז' נקיים וטבילה או יש לטהר הדם לגמרי ואיך תתנהג בהבדיקות דהפסק טהרה ויום א' מז' נקיים שלפי הנראה אי אפשר לה לבדוק שאם תגע במכתה בחוזק לא יהיה הדם נקי:

א הנה אם זהו מכה בפרווזדור כפי דעתו י"ל שזה נקרא מכה שידוע שמוציאה דם. כיון שבכל פעם שנוגעת באותו מקום המכה מוציאה דם מחמת דחיקת העד על המכה דהרי זהו כעין מ"ש בפסקי מהרא"י סי' מ"ז וז"ל ואם כן בנ"ד שבשום פעם אינה מוצאה רק במקום אחד מן הצד דיש הוכחה דלאו מן החדר בא אלא מן המכה שבצדדין כו' עכ"ל וכ"כ בשו"ת צ"צ סי' פ"ז וז"ל ועוד יש צד אחר להתיר באשה שיש לה וסת קבוע שלא בשעת וסתה אפילו היכא שאינה יודעת שמכתה מוציאה דם אם הוא בענין שמרגשת כאב תמיד במקום אחד באו"מ ושם באותו צד במקום שמרגשת כאב מוצאת דם שלא

בשעת וסתה ובצדדים אחרים בכל החורין והסדקין אינה מרגשת כאב ואינה מוצאה דם ותמיד הוא כן שלעולם אינה מרגשת כאב ואינה מוצאה דם אם היא בודקת בכל החורין והסדקין רק בצד ההוא במקום אחד יש לתלות שהדם הוא מהמכה שבאותו צד וזה מבואר בפסקי מהרא"י סי' מ"ז הביאו הרב בש"ע סי' קפ"ז ס"ז ויש להתירה שלא בשעת וסתה ובאמת שבדינו דפסקי מהרא"י הנ"ל יש ב' שיטות האחד דמיירי שאינו מבורר כלל שיש לה מכה רק ע"י הוכחות הנ"ל אנו מחזיקים שיש לה מכה כאשר כן כתוב מפורש באזמו"ר הגאון ז"ל בש"ע שלו סי' קפ"ז ס"ז ס"ק ל"ג דמיירי בשאינו ידוע אם יש לה מכה כלל וכ"כ בספר תפל"מ בסי' קפ"ז בד"ה בט"ז דקמ"ו. וכ"ד הגאון מוה' יצחק הלוי איש הורוויץ בשו"ת נו"ב קמא סי' מ"ד. וכן משמע מדברי הכו"פ דלקמן ואמנם הנו"ב שם סי' מ"ו פירש דמיירי בידוע שיש לה מכה רק שאינו ידוע אם מוציאה דם וא"כ גם להנו"ב הרי יש להתיר בכה"ג כמ"ש הצ"צ כנ"ל ולדעת אאזמו"ר הגאון ז"ל וסיעתו י"ל דכה"ג נקרא מכה שידוע שמוציאה דם כיון שיש לה מכה מבוררת וגם כל זמן שנוגעת בה בהעד מוצאה דם וכ"כ בשו"ת חתם סופר סי' קמ"ד ד"ה והשתא נדון ק"ו וכ"כ בכו"פ סי' קפ"ז סק"ה וז"ל ועמ"ש הש"ע בשם תשו' מהרא"י בסעיף ז' והדברים ק"ו כשיש לה מכה דע"י כן כשאינה מוציאה רק במקום ההוא דמחזקינן דם במכה עכ"ל וכ"מ ממ"ש בס"ט סי' קפ"ז ס"ק י"ד ד"ה ודע אע"ג:

וכ"מ דעת תשו' ח"צ סי' מ"ו וא"כ אף שהיא רמ"ת טהורה. וכמ"ש הרשב"א בתה"א בית הנשים סוף שע"ד דף קפ"א ע"ב וכיון שכן זו שרואה דם אפי' בשעת תשמיש ואפילו כשהגיע עת וסתה טהורה ואשה בחזקת טהרה עומדת ותלינן להקל שאני אומר דם זה מן המכה בא עכ"ל והנה הוא ז"ל כתב כן אף במכה שאינו ידוע שמוציאה דם כמו שפירש הב"י ורמ"א וכן הסכימו לפירושם גדולי האחרונים הכו"פ והס"ט וכן הכריח בתשו' חתם סופר סי' קמ"ב ודחה פי' הש"ך והח"צ ובנד"ז דה"ל כמכה שידוע שמוציאה דם א"כ אף לסה"ת והגמי"י וסיעתם הדין כן ובפרט שיש לה וסת ושלא בשעת וסתה ובתשו' חתם סופר סי' קמ"ב דף נ"ג עמוד שני הביא תשו' נו"ב שעמד על לשון אפילו בשעת תשמיש דקאמר הרשב"א מהו אפילו ושפירש אע"פ שי"ל דארגישה וכסבורה הרגשת שמש הוא והוא דחה פירושו דאין זה רבותא:

אלא פי' שהרבותא אע"פ דרגיל הדם לבוא מהמקור מחמת תשמיש. וכמ"ש הבד"ה והכו"פ סי' קפ"ד אעפ"כ היא טהורה:

והיינו שא"צ ז"נ כלל. וכמ"ש הש"ך ס"ק כ"ג:

קיצור אם זהו מכה כמו פצע וחבורה וכיון כשדוחקת שם בעד מוצאה דם י"ל להצ"צ נקרא מכה שאינה ידוע שמוציאה דם אבל יש הוכחות שמוציאה דם ולפ"ד הכו"פ י"ל דנקרא מכה שידוע שמוציאה דם. ואיך שיהיה עכ"פ אפילו רואה מחמת תשמיש טהורה וא"צ ז' נקיים. ומה גם בצירוף שאשה זו יש לה וסת ושלא בשעת וסתה. וצ"ע אם נמצא דם הרבה שא"א לתלות סך זה בהמכה ה"ל כמו נתעסקה בכחצי סלע ומצאה דם כסלע וה"ל כמו ואם דם מכתה משונה מדם ראייתה:

ב אך ממ"ש במכתבו שליעווענטאל עשה לה כלי עגול משעוה נילוש בשמן זית שתלך עמו תדיר כדי להרחיב רחמה ונתרפאית קצת כו' עכ"ל וכלי עגול זה משעוה דרך לעשות לאשה שיש לה חולי פאר פאל כמובא בשו"ת זכרון יוסף חלק יו"ד סי' ט' וסי' יו"ד ובשו"ת חינוך בית יהודה סי' ס"ז שזה הוא פעולה להגן שלא יפול הרחם והפרוזדור לכותלי בית הרחם והובא ג"כ בס"ט סי' קצ"ו סעיף ו' ס"ק כ"ג ד"ה וראיתי בספר שו"ת זכרון יוסף אבל לאשה שיש לה מכה במקור או בכותלי בית הרחם לכאורה לא שייך כלל עשיית הטבעת משעוה הנ"ל וא"כ מזה שהי' לה פעולה מעשיית הטבעת מוכח שמכתה הוא ענין נפילת הרחם הנקרא פאר פאהל. ודין זה אינו דומה לדין אשה שיש לה מכה ממש במקור או בכותלי בית הרחם דהתם ודאי יש להקל כשידוע שמכתה מוציאה דם אף לא להצריכה ז"נ אבל אם אין לה מכה כ"א זהו נפילת הרחם וא"כ הדם הוא דם נדה ולא דם מכה כ"א שיוצא מחמת נפילת הרחם יש בזה דיעות רבות דהמקילים בזה סומכים על פי' רבינו שמשון שבהרא"ש פ' המפלת והאוסרים ס"ל כפרש"י שם וכן יש שם כמה שיטות להתוספות והרמב"ן והרשב"א ולפ"ד כולם אין הדין כמו לפי' רבינו שמשון אבל מ"מ מסקנת הס"ט סי' קפ"ח סק"ד בד"ה אבל הואיל שגדול השלום ע"פ מ"ש בתשובת צ"צ סי' פ"ו דבר פשוט הך בליטה שהאשה מרגשת בצד שמאל וכאב לה ובשמושה יכולה ליגע בה דזה מקרי מכה באותו מקום בין שתהיה כו' האם עצמה מקרי מכה באותו מקום עכ"ל ואף שכ' שם בשם הצ"צ דדוקא במרגשת כאב באותה חתיכה הוא דנקרא מכה. הרי בנד"ז מרגשת כאב בין בשעת תשמיש הרגישה כאב גדול וכן כשנגעה המיילדת בהבליטות שבצד שמאל הרגישה כאב גדול א"כ י"ל גם לו יהא זה נפילת האם נקרא מכה (גם בלא הטענה דאין דרך אשה להיות רואה בכך שע"ז יש הרבה חולקים כנ"ל) וכ"כ בתשו' נו"ב מהד"ת חי"ד סס"י קי"ד וז"ל ואם נאמר שנפילת המקור הוא המקור עצמו שירד כו' יש לנו לתלות מתוך דוחק המקור בצדדים או שנתחדש איזה פצע בצדדים שהם צדדי הפרוזדור או שנתחדש איזו פצע בחיצוניות המקור כו' א"כ אמרינן ספק מצדדי הפרוזדור והאשה והדם טהורים ואת"ל

מן המקור שמא מחיצוניות המקור והדם טמא והאשה טהורה עכ"ל הגם שלכאורה יש לעיין מנלן שזהו בחיצוניות המקור שמא אדרבה הוא פנימית המקור כי אם זהו נפילת האם שנפלה לכותלי בית הרחם א"כ י"ל שנתהפך צד הפנימים של המקור ונעשו למטה חיצוניים והחיצוניים נעשו פנימיים שכן דרך כשמהפכים הדבר נעשה הפנימי חיצון והחיצון פנימי כמו דהפכיה ככיתונא פ"ג דר"ה דכ"ז ע"ב ופרש"י לעשות פנימי חיצון ואף אם לא נפלה כל האם ונהפכה רק חציה עד"מ נשתרבב למטה ג"כ הפנימי נעשה חיצון וא"כ זה המכה אינה בחיצוניות המקור כדברי הנו"ב במהד"ת סי' קי"ד כ"א בצד הפנימי של המקור וא"כ הדם היוצא ממנו שמא נחשב דם החדר. אך יש ע"ז ב' תשובות האחד שי"ל דזה אינו נפילת האם ממש כ"א נפילת צוואר הרחם הנקרא שייד כמ"ש בנו"ב קמא סי' נ"ח וכן כ' המנוח מ' ישעי' דאקטור מדרוייא לאאזמ"ו הגאון ז"ל שזה מצוי יותר מנפילת האם עצמה. ואף אם שזהו נפילת האם ממש כמו שבתשובת חתם סופר חי"ד סי' קע"ג חלק על הנו"ב מ"מ אין דם החדר טמא אלא דם היוצא מן הגידים שבהחדר שדרך הם יוצא דם מותרי הגוף אבל אם הדם יוצא מקלקול בשר החדר עצמו טהור הוא כמבואר בשו"ת שב יעקב סי' מ"א בתשו' הג"מ יהודה ממנעץ וכ"כ בתשו' מהרמ"ל סי' קי"א בהשאלה ומקור דמיה הוא המקורות שברחם שהם נפתחים כו' וע' בשו"ת שארית יהודה חי"ד סי' ט' מה שהשיג על תשובת מ"ב סי' מ"ט במ"ש שהמקור מלא דם כו' וא"כ כיון דדם היוצא מבשר המקור אינו דם נדה א"כ מה שע"י נגיעת העד בבשר זה כשירד ממקומו ונחלש ונתקלקל יוצא דם י"ל אין זה דם נדה ולא דמי לאם נוגע בעד בכותלי הפרוזדור כשהאם במקומו דמטמאין בכל שהוא ולא תלינן שמהבשר יצא הדם ולא מהגידים דהתם שאני שלא יש קלקול בבשר אבל הכא שנשתרבב האם ונהפך הפנימי לחוץ שפיר יכולים לתלות שע"י דוחק העד בבשר ההוא יוצא ממנו דם כמו בבשר שבין השיניים ועוד והוא העיקר שי"ל שנתחדש איזו פצע בבשר המקור מחמת נפילה זו שנתהפך ומתוך דוחקו בהצדדים כותלי בית הרחם כמ"ש הנו"ב ומה גם בנד"ז שהמיילדת מצאה בצדה השמאלית שני בליטות וביניהם גומא וחלל וכשנגעה בהבליטות הרגישה כאב גדול א"כ יש כאן מכה באותו מקום ולדעת הנו"ב במהד"ת חשוב ס"ס אך בשו"ת שמן רוקח סי' מ"ם השיג עליו מ"מ נתפוס דעת הצ"צ והס"ט דזה נקרא מכה ואף שלדעת הצ"צ והס"ט נקרא זה מכה שאינה ידוע אם מוציאה דם הנה בנד"ז כיון שבכל פעם שבודקת מוצאת דם כשנוגעת באותו מקום (דהיינו במקום המכה ר"ל מה שהיא קוראה מכה אף שאפשר שזהו נפילת האם עכ"פ כשנוגעת במקום שנפל שנחשב להצ"צ והס"ט מכה מוציאה דם מחמת הנגיעה שם בהעד אפילו בדחיקה

מועטת אם מעט ואם רב לפי ערך הדחק באותו מקום א"כ י"ל עי"ז נקרא מכה זו מכה שידוע שמוציאה דם וגם הכא עדיף טובא ע"י שנמצאו בה הבליטות ובצ"צ שם סד"ה והיינו אם היא. התיר בכה"ג ממש באשה שיש לה וסת ושלא בשעת וסתה אף שלא להצריכה ז"נ אף שלא החשיב זה מכה שידוע שמוציאה דם דימה זה למ"ש בש"ע סי' קפ"ז ס"ז היוצא מפסקי מהרא"י סי' מ"ז וכמש"ל סעי' א' עכ"פ בנד"ז אף אם הוא נפילת האם יש להתיר מה שרמ"ת אפילו בלי ספירת ז"נ מטעמים הנ"ל דהא נתברר שיש מכה בהחתיכה שנפלה ומוכח שממנה יוצא הדם:

קיצור. שבנד"ז י"ל שזהו לא מכה פצע וחבורה כ"א עקירת המקור ובעקירת המקור הדם יוצא מהרחם ולא דם מכה ויש בזה דעות. אך מ"מ הצ"צ סי' פ"ו והסכים עמו הס"ט ס"ל דמחמת נפילה י"ל שנעשית מכה ופצע וכשיש ראי' לזה נחשב כמכה שאינה ידוע אם מוציאה דם ובנד"ז שמא י"ל שנחשב כמכה שידוע שמוציאה דם:

ג אך זה אינו דאף שיש הוכחות גמורות דמכה זו מוציאה דם אך כיון שהוא עקירת המקור א"כ י"ל שדם זה אינו יוצא מהמכה שנעשה מחמת נפילה זו כדברי הצ"צ והס"ט דלו יהא כן מ"מ הדם י"ל שהולך מהחדר שמחמת עקירת המקור הדרך שיוצא דם מהחדר וא"כ הדר ה"ל המכה שנתהוה מחמת הנפילה כדין מכה שא"י שמוציאה דם. אך באמת גם במכה שאינו ידוע אם מוציאה דם ס"ל להרמ"א דבאשה שיש לה וסת ושלא בשעת וסתה יש לטהר בלא ז"נ והש"ך סי' קפ"ז ס"ק ך' חולק ע"ז ופירושו בהרשב"א דחה הכו"פ והס"ט ותשובת חתם סופר סי' קמ"ב האריך לדחות פירושו וגם הביא כמה פוסקים ראשונים שעומדים בשטת הרשב"א וכן דעת הכו"פ סק"ה בד"ה ומעתה נשוב לדברי הש"ך וז"ל אבל האמת יורה דרכו דדעת הרמ"א להתיר (ר"ל בלי ז"נ) ויפה כ' הב"ח דהא המחבר פסק כהרשב"א דבמכה לחוד אף שאינה ידועה שמוציאה דם סגי ולמה לא נקיל בצירוף יש לה וסת עכ"ל והכנסי"ח סי' ל"ד הבין גם דעת הש"ך כן לענין רמ"ת ואף שהס"ט חלק על פירושו בהש"ך מ"מ בס"ק ט"ז כ' שמדברי הש"ך סקכ"ד משמע כדברי הכנסי"ח ועוי"ל לצרף לזה שאף לדברי הגמי"י ע"פ סה"ת דאין לטהר הדם אלא במכה שידוע שמוציאה דם והכא הרי נחשב אין ידוע שמוציאה דם משום שי"ל שהדם נמשך מן החדר מ"מ אף לו יהא כן יש דיעה להתיר שהרי הרבה גדולי האחרונים העלו להתיר דין עקירת המקור ע"פ פירוש רבינו שמשון שהביא הרא"ש פ' המפלת סי' ג' והטוש"ע סי' קפ"ח כמ"ש בשו"ת פנ"י חי"ד סי' וא"ו ובכו"פ רס"י קפ"ח ובספר באר יעקב (אך אם ע"י הטבעת שעוה חזרה הנפילה למקומה בטלה קולא זו כמ"ש בתשו'

חתם סופר הנ"ל סי' קמ"ה אך א"כ לא היה לה כאב ולא הבליטות א"כ לכאורה לא חזר המקור למקומו לגמרי):

וברואה שלא בהרגשה כמ"ש אאזמו"ר הגאון ז"ל רס"י קפ"ח וכ"כ בתשו' חתם סופר סי' קע"ג והרגשת זיבת דבר לח י"ל שאינה הרגשה כמ"ש בתשו' הנ"ל היוצא מזה שי"ל שיש בנד"ז ג' ספיקות לקולא הא' שמא הוא מכה כפשוטו וא"כ ה"ל כמכה שידוע שמוציאה דם הב' אף אם זהו עקירת המקור ה"ל כמכה שא"י שמוציאה דם שיש היתר באשה שיש לה וסת ושלא בשעת וסתה אף בלא ז"נ לפ"ד רמ"א:

וע' תשו' חתם סופר סי' קמ"ד הביא שכ"ד הרבה פוסקים ראשונים וכ"ד הכו"פ ומה שנקרא מכה שא"י שמוציאה דם אף שיש הוכחה שמוציאה דם וכנ"ל דהוה לי' כמכה שידוע שמוציאה דם אך כיון שזהו עקירת המקור א"כ הספק שמא אין דם זה מהמכה כ"א הולך מחדר מחמת עקירת המקור אך עכ"ז ספיקא מיהו הוי ולדעת רמ"א וסיעתו יש להתיר לגמרי. הספק הג' דאף אם נאמר שדם זה יוצא מהחדר כיון שזה בא מחמת עקירת המקור שע"כ נשאר ממנו חלק בפרוזדור א"כ זהו פארפאהל שהתירו הרבה גדולי אחרונים כשרואה שלא בהרגשה והרגשת זיבת דבר לח אינו נקרא הרגשה וע' בשו"ת ח"ס הנ"ל סי' קע"ג היקל בפארפאהל כשרואה שלא בהרגשה וגם מה שתראה שלא מחמת תשמיש כ"א ע"י בדיקת עד יש לצדד להקל מצד צירוף ג' ספיקות הנ"ל:

אך יותר טוב שלא תבדוק א"ע כלל רק בקינוח מבחוץ וגם זה לפרקים וכל זה לפי שיש לה וסת ושלא בשעת וסתה. אכן בשעת וסתה ודאי תהיה טמאה ובענין ספירת ז"נ תצטרך הפסק טהרה ויום א' מהשבעה נקיים כמ"ד תחלתן אע"פ שאין סופן דבאשה זו ההכרח להקל בכה"ג וגם יש טעמים להקל בה יותר מבשאר נשים לבד שעת הדחק א"כ תצטרך בדיקה א' ביום הראשון של ז"נ ושאר ששה ימים לא תבדוק א"ע כלל כ"א תסמוך על חזקת טהרה שע"י הפסק טהרה ויום א' מהז"נ עי"ז יהיו הששה ימים ג"כ מוחזקים בטהרה אף בלי שום בדיקה רק י"ל תעשה קינוח מבחוץ בכל יום בימי הז"נ ותטבול סוף הז"נ ותהיה מותרת לבעלה עד זמן וסתה ע"ד שכתבתי והנה בענין בדיקת הפסק טהרה ויום א' מז"נ ג"כ לכאורה אם תבדוק א"ע גם במקום המכה תמצא דם כמ"ש רומע"ל ואם לא תבדוק א"ע שם א"כ י"ל אין זה בדיקה המחזיקה בחזקת טהרה. אך הנה בשו"ת זכרון יוסף חלק יו"ד סי' יו"ד היקל בזה. כיון שבודקת נגד פתח החדר לפרוזדור הביאו הס"ט סי' קצ"ז ס"ק כ"ג והשיג עליו דאף אם לגבי הפסק טהרה מהני כה"ג מ"מ בבדיקה א' דז' נקיים לא מהני ע"ש טעמו ואין דבריו מוכרחים דא"כ אף אם בודקת כל הצדדין ניחוש שמא יצא דם שעה א' קודם הבדיקה זו ונפל לארץ א"ו לא

חיישינן זה משום דבעינן רק בדיקה א' ביום זה ולא שתבדוק א"ע כל היום. א"כ י"ל גם בדיקה כהך דהזכרון יוסף מהני. מיהו אף להס"ט באשה שיש לה מכה כיון דלהרשב"א אף בשעת וסתה טהורה נהי דאנו ס"ל דבשעת וסתה טמאה. מ"מ כיון דלא חיישינן רק לזמן וסתה שהוא עת נדתה א"כ מדאורייתא א"צ ז"נ כלל אלא מתקנת רבי א"כ מקום המכה שא"א לבדוק שם י"ל שא"צ בדיקה מה גם שהורה כן הזכרון יוסף מיהו גם בנדה שא"צ ז"נ מ"מ צריך בדיקה גמורה לידע שפסק הדם כדאיתא במשנה פב"ת דף ס"ח נדה שבדקה א"ע כו' וחכ"א אף בשנים לנדתה ובנד"ז א"א לה לבדוק א"ע במקום המכה ועכצ"ל לסמוך בזה עמ"ש הס"ט שם תחלת ס"ק הנ"ל אבל מן התורה אע"פ שלא בדקה בחורין ובסדקין כל שהיא שוהה בבדיקה בכדי שתרד מן המטה תו ליכא למיחש למידי כו' בצירוף מה שנגד מקום המכה יש לצרף דעת הרשב"א דאף בשעת וסתה כו' א"כ מקום זה א"צ בדיקה:

קיצור. שיש באשה זו שלשה ספיקות להקל ולטהר הא' שמא זהו מכה וידוע שמוציאה דם הב' אף אם הוא עקירת המקור י"ל שנעשה מכה ונחשב מכה שא"י אם מוציאה דם וגם זה ס"ל להכו"פ להקל כדעת רמ"א והב"ח באשה שיש לה וסת ושלא בשעת וסתה הג' שמא הלכה להתיר בעקירת המקור כשרואה שלא בהרגשה ומ"מ בשעת וסתה ודאי טמאה וא"כ איך יהיה ספירת הז"נ. יש להורות כתשובת זכרון יוסף:

סימן קכד

הא דקיי"ל שכל מראה אדום שהאשה רואה או מוצאה בבדיקת עד או בכתם בין אם הוא כהה הרבה או עמוק טמאים וכן כל מראה שחור כמ"ש בש"ע רס"י קפ"ח:

יש להסתפק אם חומרא זו הוא מצד הספק שבאמת בכל מראה אודם או שחור אפי' הוא דיהה מן הדיהה י"ל שמ"מ אפשר שהיא אסורה מדאורייתא משום דאולי היא דומה לא' מן ה' דמים הטמאים השנוים במשנה די"ט א'. ולפ"ז יש ספק דאורייתא ממש בכל מראה אודם אפי' אם הוא כהה הרבה כשהאשה רואה אותו או באמת אם הוא כהה הרבה אין להסתפק בו כלל אולי הוא מא' מה' דמים הטמאים אלא שאנו מחמירים דרך חומרא לבד לאוסרו וא"כ אין בזה ס' דאורייתא כלל רק איסור דרבנן לבד:

הנה בודאי בכל מראה דיהה יש ספק דאורייתא שהרי ד' מראות שבאודם שהם האדום וכקרן כרכום וכמימי אדמה וכיין מזוג הם אינן שוין במדרגת האודם אלא א' למטה מזולתו דהיינו שהאדום כדם הקזה הוא באמת היותר אדום ואח"כ כקרן כרכום ע"ד דוגמא הוא דיהה ממנו הרבה:

ומ"מ שניהם טמאים מדאורייתא ויש ג"כ בחינות מראות דמים שהם עמוקים מן קרן כרכום ולא הגיעו לכלל דם המכה ועד"ז בשאר המראות. והנה מפרש"י ד"כ ע"א נלע"ד להוכיח דס"ל שהמראות השנויים במשנתנו הם דיהה כל א' יותר מחבירו שהרי רש"י פי' גבי הא דאמרינן בענין מזוג שעמוק ממנו טהור ודיהה ממנו טהור וז"ל עמוק מכן טהור אם מאותו מראה הוא אבל אם האדום הרבה עד שבא לכלל א' משאר המראות של מעלה הימנו הרי בא לחדא מהנך דמתניתין עכ"ל וכוונתו בזה לתרץ שלא יקשה עלינו אמרו עמוק מכן טהור דא"כ יש לטהר ג"כ מראה אדום כדם המכה שהיא בלי ספק עמוקה מן מזוג כדגרסי' שם ריש ע"א מאי לאו אאדום לא אשאר דמים אלמא דשאר דמים אין מגיעים להפלגת האודם כמו אדום וכן יש לטהר שאר מראות מן הד' מראות העמוקים ממזוג ולזה נתכוין לתרץ זה באומרו אם מאותו מראה הוא כו' ור"ל שהרי יש מראות דמים הממוצעים בין כל א' מד' מראות אדומים הטמאים בין המדרגה התחתונה לשעליה ולהממוצעים הם שנקרא עמוק ממראה המדרגה האחרונה והם בכלל עמוק מכן דמזוג טהור אבל אם האדום יותר עד שבא לכלל המראה שעליה ה"ז טמאים כדאיתא במשנתנו וכיון שלמדנו מדבריו דד' מראות הטמאים הם הא' דיהה הרבה מחבירו ואעפ"כ הוא טמא מדאורייתא ויש ג"כ עמוק ממנו שטהור מעתה לכאורה כל מראה אודם אפי' הוא דיהה הרבה י"ל דאפשר הוא אסור מדאורייתא דאולי הוא דומה למימי אדמה וכה"ג דאע"פ שנראה לעין שהוא דיהה הרבה מן הדם הקזה או דם אצבע האדם שנקפו מה בכך הלא הד' מיני דמים באמת הם הא' דיהה הרבה מחבירו שהרי בין כל מראה ומראה יש כמה מיני ממוצעים כנ"ל והם יורדים במדרגת האודם זה אחר זה מדם המכה ואעפ"כ האודם כמראה הדם האחרון ג"כ טמא ואע"פ שיש עמוק ממנו וטהור כעמוק דמזוג ואין ידוע לנו כלל ענין אודם דמימי אדמה ודכרכום לשער בהן ואולי מימי אדמה הוא האחרון במדרגת האודם וא"י לנו מהו אך מ"מ י"ל דמלשון רש"י מוכח שמזוג הוא האחרון במדרגת האודם מדפירש אבל אם האדום הרבה הרי בא לחדא מהנך דמתניתא עכ"ל אלמא דכל א' מהשנויים במשנתנו עמוקים יותר ממזוג גם פשטא דמתניתין משמע כן ששונה אותם זא"ז והמוקדם במשנה הוא העמוק יותר שהרי האדום כדם המכה מוכרח בגמ' שהוא היותר עמוק כנ"ל וא"כ הנסמך לו הוא מה שאחריו במדרגה והשחור הוא אדום כדם המכה אלא שלקה ולכן סמכן זל"ז ואחריו כקרן כרכום ואחריו כמימי אדמה ואחריו כמזוג וכענין שאמרו בגמ' בדוכתי [טובא]שהמוקדם בפסוק מעלתו יותר על שאחריו כגון אמרם ז"ל כל המוקדם בפסוק דארץ חטה ושעורה גפן כו' מוקדם לברכה. וכ"ה במשנה ג"כ כמ"ש בהגמי"י ספ"ז מהחו"מ ובטוש"ע א"ח סי' תע"ג בענין ה' מיני

מרור הנזכר במשנה פ"ב בפסחים שהמוקדם במשנה מוקדם לאכילה ויחזור אחריו אלמא שכן דרך המשנה להקדים מי שמעלתו יותר. וא"כ מדהתחילה המשנה בהיותר מופלג באודם ש"מ שהאחרון השנוי במשנה הוא היותר דיהה מכולם וזהו המזוג והנה רש"י ז"ל פי' בשבת דע"ז א' דאי יהיב ביה טפי משני חלקים מים ה"ז הדם הדומה לו כדם ירוק הוא וטהור ולפ"ז לכאורה מעיקר הדין היה אפשר לידע שהדם הדומה ליין בינוני שלנו מזוג על חד תלת ה"ז דם כשר דלכאורה יין השרוני הוא יין טוב וסומק ביותר מכרמל לגי' שלנו בנדה דכ"א תחלת עמוד א' דכרמלי חי ה"ז כמזוג דשרוני אך בבה"ג גריס כרמלי ה"ז כשרוני גם בשבת דע"ז א' לחד תירוצא יין שרוני רפי ע"ש ואפשר לסייע גירסת רש"י דפי' כרמלי ע"ד כרמלית שפירשו התוס' פ"ק דשבת ד"ו ע"א ד"ה כרמלית לא לח ולא יבש אלא בינוני ה"נ כרמלית אינו לא כרה"י ולא כר"ה עכ"ל ועד"ז י"ל ענין יין כרמלי שהוא בינוני ולכן יין השרוני עדיף מיניה ומ"מ יין הנקרא פראנץ הרי אדמימותו מעוטה הרבה מן הפאנטעק א"כ יש לשער בו מה גם אם מזגו על חד ארבעה עד"מ אז ודאי שהדם הדומה לו או דיהה ממנו אינו אסור דאורייתא והגם שאנו מחמירים לאסור כל מראה אודם היינו רק גזירה דרבנן שלא לסמוך על בדיקותינו שלא יבא לטהר דם טמא אבל אין בזה איסור דאורייתא אם ברור שדיהה הרבה מן המזוג ע"ד הנ"ל וכן נ' קצת מדברי רבינו סי' קפ"ח סק"ב גבי שחור וה"ה לאדום לפמ"ש שהיותר אחרון הוא המזוג א"כ הדיהה ממנו הרבה ונראה לעין את"ל דהני ד' מראות דמים טמאים הם הא' למטה ממש במראה אודם מזולתו כנ"ל וא"כ לפמ"ש דהמזוג הוא האחרון א"כ כל הדיהה הרבה מן המזוג שוב פשיטא שאין להסתפק בו בשאר מראות הטמאים שהרי הם למעלה מהמזוג אבל לענ"ד יש להבין בפירוש זה דא"כ קשיא טובא מ"ש בגמרא וכולן עמוק מכן טמא דיהה מכן טהור חוץ ממזוג שעמוק מכן טהור כו' דכיון שהד' מראות השנויים במשנתנו אין ביניהם הפרש אלא שהא' אדום יותר מזולתו א"כ האיך שייך לומר דכולן דיהה מכן טהור הלא מה שהוא דיהה מן האדום כדם המכה הרי הוא עמוק מן כקרן כרכום וא"כ האיך תטהרנו באמרך שהוא דיהה מן האדום כדם המכה (וכמ"ש בגמרא להדיא שקלי לי' אחריתי וא"ל אשתני כו') לומר דכה"ג טהור הרי מ"מ תטמאנו להיותו בכלל עמוק מכקרן כרכום והרי עמוק מכקרן כרכום טמא וכן להיפך אם תרצה לטמא דם מחמת עמוק מכקרן כרכום אני אומר למה לא תטהרנו מחמת היותו דיהה מאדום וכדם המכה והרי אמרו כולן דיהה מכן טהור א"ו צ"ל שהד' מראות הללו מלבד השנויים שיש ביניהם בהפלגת האודם עוד זאת יש שינוי ביניהם באיכות ומהות האדמומית וכ"מ בהרמב"ם. וא"כ י"ל שמא מימי אדמה אינו אדום כמזוג רק מין

אחר. וא"כ אע"פ שהדם דיהה מן המזוג יש לחוש שמא הוא ממין מי אדמה או קרן כרכום שהוא מין אודם אחר ומ"מ י"ל דהמוקדם במשנה אדום יותר אף דלא דמי ג"כ מהות האודם זל"ז מ"מ ג"כ המוקדם אדום יותר וא"כ מזוג הוא היותר אחרון באודם ואפשר דמה"ט הקיל בו בר קפרא דעמוק ממנו כדיהה כו' וצ"ע. ובמקוואות פ"ז משנה ה' משמע אפי' ע"י קורטוב יין בג' לוגין מים נעשו המים אדומים א"כ היה היין אדום ביותר ומשמע שם יותר משנה היין מראה המים ממה שהחלב משנה אף יש גי' אחרת שם וגם י"ל התם מיירי ביין אדום ביותר מסתם יינות:

סימן קכה

אם יש שרש למ"ש הב"ח סי' קפ"ח שנהגו הנשים שלא לילך למרחץ בימים שבין לבישת לבנים לטבילתה:

משנה פ"ב דנדה די"ט ע"א חמשה דמים טמאים באשה האדום והשחור כו' ובגמרא ושחור זה לא מתחלתו הוא משחיר אלא כשנעקר הוא משחיר משל לדם מכה לכשנעקרה הוא משחיר ופרש"י לכשנעקר מן הגוף לוקה ומשחיר ויש להבין פי' אלא כשנעקר הוא משחיר אם ר"ל כשנעקר מן המקור וירד לבית החיצון שם בבית החיצון הוא משחיר או ר"ל דתומ"י כשנעקר מן המקור הוא משחיר אף קודם שהגיע לבית החיצון דהיינו מן השיניים ולפנים. או אפילו אפשר קודם היינו כשנעקר מגידי המקור שבהם כנוס הדם וכשנעקר מהם להמקור לוקה ומשחיר והיינו כמו דם המכה כשנעקר מגידי ווורידי הדם הוא משחיר ומ"ש רש"י לכשנעקר מן הגוף זה קאי על דם מכה ולכאורה י"ל דאריכות לשון הגמ' ושחור זה לא מתחלתו כו' מורה כפי' הראשון כי לכאורה הגמ' מכוון לתרץ בזה מאחר דדם אדום לבד הוא טמא כדכתיב אדומים כדם א"כ זה הדם השחור אף שמתחלתו היה אדום עכ"ז כיון שנשתנה מראיתו לגמרי למראה אחרת הטהור דהיינו שחור שאינו ממראות הטמאים בעצם א"כ מדוע יטמא אם נשתנה כן קודם שבא לכלל טומאה דכל הנשים מטמאות בבית החיצון וכשנשתנה בעודו במקור או בין השיניים ולפנים ונהפך מראיתו ממראה הטמאה למראה אחרת שאינה טמאה א"כ בהגיעו לבית החיצון שאז מטמא הרי אז אינו דם הטמא:

ומה בכך שהיה מתחלה אדום הרי עכשיו נהפך לשחור והתורה לא מטמא רק דם אדום וכמו שמצינו במראות נגעים כי ישוב הבשר החי ונהפך ללבן כו' וטהר הכהן כו' הרי מהני מה שנהפך ממראה טמא למראה טהור. כמ"כ הכא אם נהפך הדם ממראה טמא למראה אחרת קודם שנטמאה האשה י"ל דראוי שלא יטמא עוד וע"כ האריך הש"ס

ושחור זה לא מתחלתו הוא משחיר אלא כשנעקר כו' משל כו' ור"ל לכשנעקר לבית החיצון אזי הוא לוקה ומשחיר אבל בתחלת ביאתו לבית החיצון היה אדום וע"כ נטמאה האשה כשהיה אדום קודם שנהפך מראיתו וכן משמע שפי' הב"ח בתשו' סי' פ"ד ובחיבורו סי' קפ"ח דפי' לכשנעקר הוא משחיר היינו אחר שהיה אדום בבית החיצון ואפשר עוד דמפרש לכשנעקר מן הגוף לגמרי הוא משחיר וע"ש:

ב אך קשה דא"כ מדוע מטמאים דם שחור בטומאה ודאית ולא חיישינן שמא נשתנה לשחור בבית הפנימי עדיין ולכן אפשר לומר דאפ"ה טמאה ואף שנשתנה קודם בית החיצון מ"מ כיון כשנעקר הוא משחיר הנה עקירה זו אתחלתא דהנחה הוא כדאמרינן בכתובות פרק אלו נערות דף ל"א ע"א הזורק חץ כו' שעקירה צורך הנחה היא וכ"פ הרמב"ם פ"ג מהל' גניבה ה"ב ור"י בתוס' פרק מרובה ד"ע ע"ב ד"ה לענין וע' תוס' דגיטין דנ"ב סע"ב:

ולכן אע"פ שבשעת עקירה עדיין לא נטמאת כיון שעקירה זו אתחלתא דטומאה היא ע"כ כיון שהיה אדום אז אע"פ שהשחיר קודם שנטמא ממש הוא טמא וכיוצא בזה מצינו פי' נעקר לפי' הרמב"ן פרק יוצא דופן דף מ"ב סע"ב גבי יולדת שירדה לטבול מטומאה לטהרה ונעקר ממנה דם בירידה טמאה דפרש"י ונעקר לבית החיצון. והרמב"ן בחידושיו הקשה ע"ז וכתב דאיכא לפרושי דנעקר לאו לבית החיצון משמע אלא הרגשה בעלמא שנעקר מן המקור אע"פ שהוא בין השיניים ולפנים טמאה מיהו הר"ן בחידושיו שם הקשה על פי' הרמב"ן והעלה כפרש"י וסיים כל שהוא בבית הפנימי לא מקרי נעקר כלל וכ"פ הרמב"ם פ"ה מהל' מטמאי משכב ומושב ה"ג ונעקר כו' ויצא חוץ לבין השיניים כו'. ועוד קשה דהנה הרמב"ן שם לפי פירושו דנעקר היינו אפילו בפנים הוכרח שם לומר דמ"ש הנדה והזבה כו' והיולדת כולן מטמאים בפנים כבחוץ דבפנים כבחוץ דקתני ביולדת לאו דומיא דנדה וזבה אלא אינהו בבית החיצון דוקא ויולדת אפילו בבית הפנימי. כמבואר בחידושי הר"ן משמו ובחידושיו וקשה דלמה הוצרך לדוחק עצום זה והרי לדברינו דעקירה אתחלתא היא א"כ י"ל דאף שעדיין אינו מטמא כ"א בבית החיצון והוא לא בא לבית החיצון אלא אחר טבילה ואז אינו מטמא עכ"ז כיון שנעקר היה ראוי ליטמא בתר עקירה אזלינן וכדלעיל גבי דם שחור. אעכצ"ל דס"ל להרמב"ן דלא אזלינן כה"ג בתר עקירה כיון שאז בשעת עקירה אין שום טומאה עדיין כלל ומיהו זה אינו כמו שאבאר דהנה בגמרא שם דמ"ג א' בעי רבא נכרי שהרהר וירד וטבל מהו את"ל בתר עקירה אזלינן הנ"מ לחומרא אבל הכא דלקולא לא או דלמא ל"ש תיקו ועיין בהרמב"ם ספ"ה מהל' אה"ט הי"ח דהרי זה ספק טמא והנה הרמב"ן בחידושיו שם הקשה אמאי

קאמר לה באת"ל ולא פשיטא להו מילתא דבתר עקירה אזלינן מדאמרינן לעיל ונעקר ממנה דם בירידתה טמאה כו' וכ' בחידושי הר"ן על זה וז"ל וקושיא זו אינו אלא דרך פירושו ז"ל שפירש ונעקר ממנה דם בבית הפנימי. אבל לפי פרש"י ז"ל שפי' ונעקר ממנה ויצא לבית החיצון לא קשיא כלל דכיון שמטמאה מבפנים כבחוץ הרי הוא כאילו נגמרה יציאתו עכ"ל ולכאורה אפי' לפי' הרמב"ן שם דנעקר היינו לבית הפנימי ג"כ לק"מ כלל דהא א"כ ס"ל דיולדת מטמא גם בבית הפנימי כמו נדה וזבה בבית החיצון כנ"ל וא"כ הרי הוא כאילו נגמרה יציאתו ואיך יפשוט מזה הגמ' לשכבת זרע שאינה מטמאה עד שתצא לחוץ אעכצ"ל דהרמב"ן כאן ס"ל דגם יולדת אינה מטמאה אלא בבית החיצון כמו נדה וזבה וע"ש לעיל בד"ה יולדת לטמוי בפנים כבחוץ הן שוין אבל בשיעור מקומן הא כדאיתא והא כדאיתא צריך לדחוק לפ"ז לומר לא שביולדת מטמא ממש בבית הפנימי אלא דמהני מה שנעקר לשם לשיטמא אח"כ בבית החיצון אפילו לא יבא לשם כ"א אחר טבילה וא"כ לפ"ז מוכח אדרבה דאזלינן בתר עקירה אלא בחידושי הר"ן שם חילק דהתם דלענין טומאת הדם בלחוד אם טמא טומאת ערב או לא אזלינן בתר עקירה אבל הכא דמדין ראייה הוא י"ל דלא אזלינן עכ"פ משמע בגמ' דמ"ג א' די"ל דבתר עקירה אזלינן אף להקל וכ"ש לחומרא א"כ גבי שחור אדום הוא אלא שלקה י"ל בודאי בתר עקירה אזלינן:

ג והא דלא הביאו מכאן לפשוט האיבעיא דשם אם בתר עקירה אזלינן י"ל משום דלא ברירא דבבית הפנימי השחיר ושמא אינו משחיר כ"א כשכבר בא לבית החיצון א"נ משום דאורחיה הוא ר"ל כיון שדרך האדום להשחיר כשלוקה ה"ז כאילו עודו אדום דבכה"ג אמרינן בגמרא דכ"א ב' דאע"פ דהרואה דם בשפופרת טהורה משום דהוי חציצה בין דם לבשרה עכ"ז א"ש הא דאמר ר' יוחנן משום רשב"י המפלת חתיכה קורעה אם יש בה דם אגור טמאה משום דדרכה של אשה לראות דם בחתיכה ע"כ אינו חציצה וכך י"ל כיון דרך דם האדום להשחיר ה"ל כאילו הוא אדום אך קשה ע"ז ממ"ש בגמ' די"ט סע"א ואיבעית אימא כו' ה"נ מילקא הוא דלקי וכן די"ט ב' והא אפילו מילקא לקי מ"מ כיון דלאו אורחיה כ"כ כמו בשחור א"כ אין מטמא אם נלקה כן קודם בית החיצון את"ל דלא אזלינן בתר עקירה וי"ל דב"ש ועקביא ס"ל דה"נ אורחיה הוא ואעפ"כ ממ"ש בגמ' גבי לא מתחלתו הוא משחיר אלא כשנעקר כו'. מוכח דאם מתחלתו משחיר לא היה טמאה אע"פ שאורחי' של אדום להשחיר ע"י לקותא מ"מ עכ"פ איך שיהיה אין לו מראה דם אדום ולא דמי להא דרשב"י דהתם דהטעם רק משום חציצה שפיר י"ל כיון דאורחיה בכך אינו חוצץ. אבל הכא שנשתנה לגמרי ממראה דם הטמא י"ל דלא

מהני מה שאורחיה בכך ועוד דלאו אורחי' בהכי כ"א ע"י לקותא אלא הטעם משום דאחר שנעקר הוא לוקה ובתר עקירה אזלינן מיהו זה אינו ראיה דהא הוצרך לומר ולא מתחלתו כו' לומר דלא מעיקר הווייתו היה שחור דאל"כ לא היה טמא רק מ"מ ממ"ש וכשנעקר מוכח כנ"ל:

ד והנה הב"ח סי' קפ"ח כ' בשם הר"ר יעקב מרגליות שקיבל מפי הרב מהר"ד לנצהוט שהאשה שיצא ממנה סמיכת לבן ועב לאחר שרחצה במרחץ כמו שנים ושלש שעות היא טמאה שדרך הדם להתלבן מחמת רחיצה ותלינן דדם נדה הוא וטמאה מספק. ונראה שע"פ הוראה זו נהגו הנשים שלא לילך למרחץ בימים שבין לבישת לבנים לטבילה והוא שחששו פן תראה דם ויתלבן לאחר הרחיצה והיא לא ידעה עכ"ל והט"ז רס"י קפ"ח חלק ע"ז וכתב וז"ל ודברים תמוהים הם שלא נמצא בתלמוד ופוסקים רמז לזה כו' ובגמרא אמרינן על מראה שחור שהוא אדום אלא שלקה ואם איתא לסברא זאת הי' לו לומר רבותא טפי דאפילו בלובן אשכחן לפעמים שלקה כו' אלא דבר זה חומרא יתירה היא עכ"ל מבואר מדבריו דעיקר טעמו שחולק עליו משום שאינו מודה לו כלל בחידוש זה שהמציא שדרך הדם להתלבן ע"י רחיצה ולפע"ד י"ל שאף אם היינו מודים לו דאפשר להיות כן אין שום טומאה מדינא דהא גם לדבריו ע"כ נתלבן קודם שנעקר שהרי אמר שיצא ממנו כו' לאחר שרחצה במרחץ כמו שנים ושלש שעות ומהעקירה עד יציאתו מהגוף אין שוהה כלל כמ"ש בגמ' רפ"ק דנדה ד"ג סע"א דאם איתא דהוה דם מעיקרא הוה אתי כו' וע' די"ד א' ואח"כ מטמאה מעל"ע ואינה מטמאה את בועלה כו' וע"ש בפרש"י ובגמ' ד"ס ע"ב כל שבעלה פטור כו' וכיון שכן שנתלבן קודם שנעקר וכשנעקר כבר היה לבן י"ל שאין שום טומאה כלל כיון דאין בו מראית דם כלל וכמשנ"ת לעיל דאף בשחור ה"ט דטמאה משום דכשנעקר הוא משחיר משא"כ הכא שנתלבן קודם שנעקר ואף את"ל דבשחור טמאה אפילו השחיר קודם שנעקר י"ל שאני התם משום דדרך האדום להשחיר משא"כ הכא דאין דרך דם האדום להתלבן מעצמו כ"א ע"י רחיצה י"ל דודאי אין שום טומאה אם נתלבן קודם שנעקר ואין לחוש שמא יתלבן אחר שנעקר כי אם נעקר אדום אזי בין תחלת עקירתו עד סוף יציאתו כיון שאין בזה שהיית זמן כלל כנ"ל לא הי' מתלבן כ"כ שלא יהיה בו שום מראית דם לפחות כמו דם שנתערב במים ויש בו מראית דם ועוד דהא גם מהר"י מרגליות ג"כ לא קאמר רק כשיצאה ממנה סמיכות לבן ועב. ור"ל דבכה"ג דוקא יש לחוש שהוא היה דם יען כי הדם הוא סמיך ועב כמ"ש בגמ' פ' המוציא יין דע"ז א' ולכן אף שכעת הסמיכות הזה לבן ואין בו מראית דם חושש שמא נתלבן ע"י הרחיצה אבל במשקה לבן וצלול גם למהרי"מ אין לחוש ולבדות

כלל שמא היה דם כיון דג"כ אינו עב כדם. וכיון שכן בסמיכות לבן ועב ודאי אין לחוש שנתלבן אחר שנעקר דא"כ היה נשאר בו רושם אדמומית עכ"פ א"ו גם למהרי"מ אין לחוש רק כשי"ל שנתלבן מאיזו משך זמן דהיינו קודם שנעקר וכמבואר בדבריו וא"כ י"ל דבכה"ג אפילו נודע לו שנתלבן מחמת רחיצה אין שום חשש כיון כשנעקר כבר היה לבן וכמו שמוכח ממ"ש בגמ' ושחור זה לא מתחלתו הוא משחיר אלא כשנעקר כו' כנ"ל:

ועוד ראיה מסוגיא דהרואה דם בשפופרת דאמרינן בבשרה אמר רחמנא ולא בשפופרת ופרש"י דם יהיה זובה בבשרה שיצא דרך כותלי הרחם ואין מפסיק כו' הרי למדנו דכשאין מתקיים כדכתי' דם בבשרה טהורה ואע"פ שהוא דם נדה ממש כ"ש בכה"ג כשנתלבן כבר הדם שא"כ אינו דם נדה שטימאתו התורה ועיין רש"י די"ט סע"א ד"ה דמיה אבל שלמטה מהן לאו דם הוא ואף דמשמע שם בגמרא דמ"מ נקרא דם טהור כמש"ש בענין בין דם לדם כו' ועמוד ב' דם ירוק כו' מ"מ כוונת רש"י דאינו דם נדה שטימאתו התורה וא"כ ליכא דם יהיה זובה בבשרה כי בשעה שזוב בבשרה אינו דם כלל ולכאורה לפ"ז ראוי שנאמר שאף אם כשנעקר מהרחם היה אדום אלא שבבית הפנימי נתלבן ובתחלת בית החיצון כבר היה לבן ג"כ י"ל דטהור כמו גבי הרואה דם בשפופרת דמבואר בהרמב"ם פ"ה הט"ז שהכניסה השפופרת בפרוזדור כו' טהורה הרי דאף כשנעקר מהמקור נגע בבית הפנימי בלי שום חציצה רק החציצה היא בתחלת בית החיצון טהורה א"כ לא אזלינן בתר עקירה בכה"ג שיש חציצה אח"כ וכ"מ מפרש"י דכ"א ב' בד"ה שפופרת הכניסה קנה חלול באותו מקום ונמצא בתוכו דם משמע שא"צ להכניס השפופרת עד המקור ממש. וא"כ כש"כ בדם שנתלבן שא"כ אינו דם כלל וגרע מחציצה שי"ל דלא אזלינן בתר עקירה ולפ"ז גם מ"ש בגמ' גבי שחור לכשנעקר הוא משחיר צ"ל ג"כ שבתחלת בית החיצון היה אדום מיהו י"ל שחור שאני כיון דאורחי' הוא ל"ד לשפופרת אכן גבי לבן ודאי י"ל דלא גרע משפופרת מיהו אאזמו"ר הגאון נ"ע בסי' קפ"ח פי' דלהר"ש והרא"ש והטוש"ע גם בשפופרת אינה טהורה אא"כ הכניסה השפופרת עד המקור ממש שאז דוקא שייך לומר שלא ראתה כדרך שהנשים רגילות לראות יעו"ש סס"ק ט' וא"כ לפ"ז אם נדמייה מה שנתלבן הדם לשפופרת ג"כ אינה טהורה אא"כ כשנעקר מהמקור היה לבן ועכ"פ אם הי' לבן קודם שנעקר עד שבשעה שנעקר מהמקור כבר הי' לבן ודאי לכ"ע טהורה. וכבר נת' שזה שנחוש שנעקר אדום ואח"כ בדרך יציאתו הלבין כ"כ עד שלא נשאר בו רושם אדמומית רחוק מאד ולכן י"ל שאין מקום להחמיר לקיים המנהג שכ' הב"ח שלא לילך למרחץ כו' דאדרבה הנה אם עי"ז יתלבן הדם קודם שנעקר ודאי טוב ויפה לטהר אשה לבעלה עי"ז וכה"ג איתא בגמ'

פ"ט דנדה דס"א סע"ב בקשו לגזור על בגדי צבעונין אמרי הא עדיפא כדי להקל על כתמיהן ואף דהתם היינו רק בכתמים שהן מד"ס והכא הוא ראייה מ"מ התם הכתמים הן טמאים מדינא לולי הבגד הצבוע כו' והכא הראייה היא ראייה טהורה לגמרי ושנחוש שיתלבן אחר שנעקר זהו חששא רחוקה מאד:

קיצור א פי' מ"ש בגמרא ושחור זה כו' כשנעקר הוא משחיר ר"ל שבתחלת ביאתו לבית החיצון היה אדום וע"כ נטמאה האשה אז אע"פ שאח"כ השחיר לית לן בה:

ב או אפשר אף שהשחיר קודם בית החיצון טמאה כיון בשעה שנעקר הי' אדום וכשנעקר השחיר דאזלינן בתר עקירה כמו שיש סברא כן בגמרא דמ"ג א' לענין שכבת זרע וד' הרמב"ן שם דמ"ב צריך ישוב:

ג ועוי"ל כיון דאורחי' דאדום להשחיר ע"י לקותא דייניגן ליה כאילו הוא אדום מיהו ממ"ש בגמרא ולא מתחלתו כו' לא משמע כן:

ד עפ"ז י"ל מ"ש הב"ח סי' קפ"ח שדרך הדם להתלבן מחמת רחיצה כו' דאף לו יהא כן אין לחוש כיון שנתלבן קודם שנעקר:

ועוד ראיה לזה דלא גרע מחציצה דשפופרת אלא שלפ"ז י"ל אפילו נתלבן אחר שנעקר קודם בית החיצון ועיין לעיל אות ב' מיהו זה צ"ע עכ"פ מנהג דהב"ח אין לו שורש:

סימן קכו

משנה פ"ב דנדה די"ט א' הירוק עקביא בן מהללאל מטמא וחכמים מטהרים ובגמרא ולית ליה לעקביא דמיה דמיה הרי כאן ארבעה איבעית אימא לית ליה. ואיבע"א ה"נ מילקא הוא דלקי וכ' הב"ח בחיבורו סימן קפ"ח ובתשו' סי' פ"ד דעד כאן לא פליגי חכמים אעקביא דאמר בירוק מילקא לקי אלא בנשאר ירוק מתחלתו עד סופו התם הוא דלא חיישינן ללקוי אבל כשנשתנה לאחר שנתייבש ונעשה אדום בקצותיו שפיר חיישינן ללקוי אפילו לרבנן ור"ל דחיישינן שמתחלה בעת יציאתו היה אדום וכשנעקר מן הגוף לקה ונעשה ירוק ולכן לכשנתייבש חוזר קצת למראהו שהיה אדום בתחלה ובתשו' ח"צ סי' מ"ו חלק עליו וכתב ואם איתא להך מילתא לא הוו שתקי רבנן בעלי התלמוד מלאשמעינן דבר גדול באיסור חמור כזה וכמ"ש הרי"ף ז"ל על בה"ג אדרבה מדטהרו רבנן ירוק בכל אופן טהרו עכ"ל ועיין מדברי הרי"ף בפרק האשה רבה ובב"י באה"ע סי' קנ"ט ובש"ע שם ס"ב ועיין בתשו' מהריב"ל ח"ד סס"י כ"ה שכ' ג"כ על חידוש סברא של תשו' להרמב"ן דודאי שא"פ חולקים עליו דאם איתנהו להנך מילי לא הוו שתקי כו' ובכללים שבסוף ספר ג"פ סי' ד' האריך בזה והעלה דהיכא שהסברא אינה

מקובלת אז הוא דאמרינן כן דמסתמא שא"פ שלא חילקו כן חולקים ע"ז ולפ"ז בנד"ז ודאי י"ל כהח"צ שהסברא אינה מקובלת מכמה טעמים הא' דגוף הסברא הוא לחוש לנביאות לומר שהיה אדום מתחלה מאחר שלפנינו הוא ירוק וחכמים לית להו בירוק דמילקא לקי. א"כ וכי מפני שאח"כ נתאדם בקצותיו נבדה שגם מתחלה היה אדום נגד מה שראינו שהי' ירוק והרי כל הטמאות כשעת מציאתן כדאיתא פ"ק דנדה דף ד' ע"א נגע באחד בלילה כו' והרי התם יש לחוש ביותר שמא בשעה שנגע היה חי כיון דעכ"פ מקודם איזה זמן היה,חי בודאי ויש לו חזקה דמעיקרא כמבואר בפ"ג דערובין דל"ה ב' ובפרש"י שם דר"מ דמטהר משום דאוקמי' אחזקה מכלל דלחכמים לא מהני חזקה דמעיקרא ונהי דהתם מיירי שלא ראהו חי מבערב כמ"ש התוס' שם מ"מ עכ"פ חי הי' בודאי מתחלה והן אמת שהתוס' בערובין שם הקשו ע"ז דא"כ אמאי קיי"ל כל הנשים דיין שעתן לגבי חולין ולבעלה אמאי לא אמרינן דכל הטמאות כשעת מציאתן. ותירצו דהא דכל הטמאות כשעת מציאתן לא הוי אלא לתרומה ולקדשים כו' וכ"כ בנדה ד"ד ד"ה שכל הטמאות (עי' מפתח) אבל מדברי הרמב"ם פי"ח מהל' אה"ט הי"ד משמע בהדיא דהא דכל הטמאות כשעת מציאתן היא אף לחולין וכמ"ש בתשו' ח"צ סס"י ג' וכדבריו מבואר בחידושי הרשב"א רפ"ק דנדה ד"ה התם איכא תר"ל וא"ת עוד ומ"ש מהא דתנן ומייתינן לה לקמן נגע באחד כו' וחכמים מטמאין כלומר טומאה ודאית לשרוף כו' יש מתרצים דשאני אשה דבחזקת טהורה היא דודאי בדוקה היא מעיקרא כו' וזה כתירוץ הח"צ שם ויש מפרשים דל"ד דהתם ודאי נגע כו' וכ"כ בחידושי הר"ן שם סד"ה דאילו מעת לעת וכ"כ בחידושי הרמב"ן שם סד"ה מ"ט דשמאי וכ"פ הרשב"ץ שם דכל הטמאות כשעת מציאתן בין לקולא בין לחומרא וכ"מ דעת הריטב"א בערובין שם. והנה נהי דבנגע באחד ליכא חזקה ברורה כמו באשה ממש משום דלא ראהו חי מבערב עכ"פ חזקה שאינה ברורה הוי דה"ט דר"מ דמטהר דהא עכ"פ פ"א היה חי ואפ"ה קיי"ל דכל הטמאות כשעת מציאותן א"כ כש"כ בנד"ז דליכא שום חזקה דמעיקרא לומר שהיה אדום תחלה ולא ראינוהו רק ירוק דהוא בחזקת ירוק מעיקרו כשעת מציאותו ומפני שנשתנה אח"כ בקצותיו אין בו שום כח אמעיקרא אפילו כחזקה שאינה ברורה לכן אפילו להתוס' י"ל דאזלינן בתר שעת מציאתן כיון דליכא חזקה להיפך כמו גבי נגע באחד כו' ואדרבה אשה בחזקת טהרה עומדת. ועיין בדברי אאזמו"ר הגאון נ"ע במה"ב סס"י קפ"ג במ"ש דלהרמב"ם ההיא דכל הטמאות כשעת מציאתן היינו אפילו במקום חזקה ברורה כקופה בדוקה כו' ובאשה ה"ט משום דאשה מרגשת כו' א"נ אי איתא דהוי דם מעיקרא הוה אתא כו' ע"ש ואפשר שכ"ד הריטב"א הובא בשט"מ בכתובות דע"ו

סד"ה הי כלה וז"ל דההיא חידש הוא בטומאה וכדתניא דכל הטמאות כשעת מציאותן ולא נזכר לעולם בממון טעם זה עכ"ל וע' בגמ' פ"ק דנדה תחלת דף ד' בדין קופה בדוקה דלר' יוחנן הטהרות טמאות:

ב ועוד נלע"ד ראיה להח"צ דאם היה סברא להש"ס דבנתאדמו קצותיו כשנתייבש מודו חכמים לעקביא א"כ כשמקשה הש"ס בנדה י"ט ב' וחכמים מטהרים היינו ת"ק ה"ל לשנויי איכא בינייהו כשחזר ונתאדם קצת כשנתייבש דחד מהני תנאי מטהר אפילו בכה"ג וחד מטמא וזה עדיף מהתירוץ דאיכא בינייהו לתלות ודוחק לומר משום דס"ל להש"ס דבכה"ג אין שום תנא שיטהר דזהו דוחק גדול ועוד הא גם לאיכא בינייהו לתלות עכ"פ חד מהם מוקמינן ליה דלא כהלכתא א"כ ה"נ יאמר כן ואם משום דא"כ יצטרך לומר דחכמים בתראי מטהרין בכה"ג וזהו דלא כהלכתא דאין מוכרח לומר כן וכמ"ש בשבת דכ"ד איכא בינייהו הא דרב ברונא ולא מסיימי ועוד הרי כל דברי הב"ח אינם שייכים רק לשינוייא ואיבעית אימא כו' ה"נ מילקא הוא דלקי אבל לשנוייא קמא אין מקום לכל זה. גם ממ"ש הרשב"א בתה"א שער א' ראיה שלא לתלות בירוק מהא דרפ"ג גבי חתיכה ירוקה מוכח דאין שום חילוק בין לח ליבש דהא חתיכה יבישה הוא והביא ראיה ממנה לענין ירוק לח ועוד דהא ודאי במראה לבן השיב הח"צ תשובה נוצחת על הב"ח וז"ל ועוד מה יאמר בלבן שכל הדעות שוות בו לטהר ולא הוזכר בו ליקוי כלל עכ"ל ור"ל א"כ לא שייך מ"ש הב"ח דע"כ לא פליגי חכמים אעקביא כו' וא"כ אף אם נתאדם אחר שנתייבש אין לבדות בשום ענין לומר שהיה אדום מתחלתו אלא שלקה ונתלבן ולכן חזר ונתאדם כשנתייבש דאין שייך לומר כן אפילו להב"ח רק בירוק משום דבלא"ה ס"ל לעקביא דמילקא הוא דלקי ע"כ י"ל דבחזר ונתייבש גם חכמים מודו משא"כ בלבן דליכא למ"ד דמילקא הוא דלקי ודאי דמשום שחזר ונתאדם בקצותיו כשנתייבש אין לבדות דמילקא הוא דלקי מקודם וא"כ ודאי תמוה מדוע תפס הב"ח דגם בכתם לבן הדין כן כמו בירוק. וראיתי בספר תפארת למשה סי' קפ"ח דהב"ח לטעמי' אזיל דשייך בלבן לקותא דהא אוסר בלבן אחר רחיצה אף שלא נשתנה וגם זה אינו מספיק דזה אינו ענין ללקותא כלל אפילו להב"ח ועוד דהא עכ"פ אנן לא קיי"ל כהב"ח בזה שאוסר אחר רחיצה וא"כ לבן אינו לקותא כלל וא"כ מדוע משמעות הט"ז והש"ך שכ' רק דא"צ להמתין בלבן וירוק עד שנתייבש משום דאין לדיין אלא מה שעיניו רואות ואחזוקי ריעותא לא מחזקינן שמזה הוכיח הבל"י דמ"מ אם נמצא אח"כ שנתאדם בקצותיו דטמאה ומשמע גם בלבן כמו בירוק וכ"כ בהדיא בכו"פ רס"י קפ"ח. ואין לזה טעם כלל אפילו אם נחזיק כהב"ח בירוק וצ"ל הטעם כמ"ש בכו"פ רסי' קפ"ח אולי יש בו תערובות אודם אלא שלחות

הלבנה חופף עליו כו' אבל באמת הב"ח עצמו בחיבורו ובתשו' לא משמע כלל שחשש לחששא זו כ"א כל החששא דלמא אחר שנעקר מן הגוף הוא שנעשה ירוק כו' כעקביא דהכא י"ל דגם חכמים לא פליגי כו' ע"ש וא"כ בלבן לא שייך כלל חששא זו לדידן עכ"פ: ולכאורה צ"ל הטעם עפמ"ש הט"ז והש"ך להעיר בזה מהא דפרק אלו טריפות דנ"ו ע"ב ובש"ע סי' נ"ב גבי איגלאי בהתייהו פי' שלא נתגלה הפסדן אלא ע"י שליקה הרי אף שלא הוריקו כלל בתחלה בשעת נפילה לאור כ"א בסוף אחר שליקה אמרינן דהענין שלא היה ניכר בהן הפסדן ואזלינן בתר בסוף וכדפי' בתה"א דנ"א ודנ"ב:

א"כ שמא כמ"כ הכא דנקטו האחרונים איגלאי בהתייהו ע' כו"פ רס"י קפ"ח הענין ג"כ שאף אם כשיצאו מהמקור ומהגוף לא היה אדום כלל עכ"ז כשנתאדם אח"כ ג"כ אזלינן בתר בסוף ורואין כאילו כח האודם הי' כמוס בהן מתחלה ולפ"ז א"ש דגם בלבן טמאה מה"ט אך באמת בתשו' הב"ח עצמו שממנו מקור דין זה מבואר בהדיא דאם כשנעקר מן הגוף היה ירוק הוא טהור מן התורה רק שכ' להחמיר בזה מפני הטועים וכן מבואר ג"כ בחיבורו שכל עיקר הטעם רק מפני דחיישינן שהיה אדום אלא כשנעקר מן הגוף לקה ונעשה ירוק ולכשנתייבש חזר קצת למראהו שהיה אדום בתחלה מבואר בהדיא דאם כשנעקר מן הגוף לא היה כלל אדום מתחלה פשוט דטהורה מדינא וכן ודאי הדין נותן אף אם היינו מחזיקים שהיה סופו להאדים מ"מ כל כמה שלא יש בו מראה אדמומית א"כ ליכא דם יהיה זובה בבשרה ולא גרע מדין הרואה דם בשפופרת דאע"ג דראתה דם נדה ממש טהורה משום שכשזב לא נגע בבשרה לפרש"י והתוס' והרמב"ם או משום שלא ראתה כדרך שהנשים רגילות לראות לפי' רבינו שמשון וכ"ש הכא כשהיה בבשרה לא היה דם כלל דגרע מחציצה וגם לפי' ר"ש ודאי אין רגילות הנשים לראות דם נדה בכה"ג שבשעת שזב בבשרה אינו דם טמא כלל ואפילו החולקים על פיר"ש יודו כאן דהא גרע מחציצה וגם יש לדמותו למ"ש בגמרא דמ"א ב' בדם נדה שיצא דרך דופן דטהורה משום דבעינן שיצא מדוה דרך ערותה וכמ"כ ודאי בעינן שיצא מדוה דהיינו דם טמא דרך ערותה ולא דם ירוק ולבן אף שסופו להאדים הרי אז אינו זב בבשרה ולא דמי כלל לדין איגלאי בהתייהו דגבי נחמרו בני מעיה דהתם הטריפות אינו מצד עצם המראה כ"א ממה שנחמרו בני מעיה דהיינו מה ששלט בהן האור ונפסדו וה"ל כנקובים דפי' נחמרו פרש"י שכווצו וענין זה היינו שקרוב לנשרפו כמו שהביא בכנה"ג בי"ד רס"י נ"ב בשם פי' המשניות להרמב"ם פא"ט שכ' ופי' נחמרו נשרפו וכן אמרו במחוייבי שריפה וחומרת את בני מעיו בסנהדרין דנ"ב א' גבי מצות הנשרפין כיצד כו' וגם שם פרש"י וחומרת כווצת:

והמרדכי פא"ט הביא עוד פי' שהוא מלשון חמימות והרד"ק באיכה א' ך' פי' שהוא מלשון יחמרו מימיו בתהלים סי' מ"ו שהוא לשון חומר וטיט דהיינו עכירות וכן פי' בקאנקרדאנסיע אבל רש"י בתהלים שם חילק ביניהם ועיקר דחמרמרו דהכא היינו מענין שריפה וכיוץ כנ"ל ותוכן הענין דה"ל כנקובים ושינוי המראה אינו אלא סימן שע"י אנו יודעים ששלט בהן האור ונכווצו ולכן אף אם איגלאי הסימן אחר שליקה אנו יודעין שנכווצו ושלטה בהן האור כשנפלו לאור ומה איכפת לן שאזי עדיין לא נשתנה מראיהן הלא עיקר הטריפות אינו תולה כ"א במה שנכווצו אז משא"כ הכא דעצם ענין דם הטמא באשה היינו כשהוא אדום כדילפינן בגמר' ממ"ש אדומים כדם וכל שאין בו אדמומית לאו דם טמא הוא כלל וכה"ג איתא במשניות לענין קדשים בזבחים דע"ז ב' ולענין כיסוי הדם בחולין דפ"ז אם יש בו מראית דם כו' ושם סע"ב וכל מראה אדמומית שבו כו' הרי דעיקר היותו דם זהו המראה אדמומית שבו א"כ כיון כשהיה זב בבשרה לא היה דם אדום כלל אין לטמאה כלל.. ותדע שבע"כ אינו דומה לשם. דהתם לפ"ד רוב הפוסקים וכ"פ בש"ע שם סי' נ"ב ס"ב אזלינן בתר בסוף ולא בתר מעיקרא אפי' להקל דירוקין שהאדימו ושלקן והוריקו כשרה וכמ"ש בתה"א דנ"ב א' דאזלינן בתר בסוף בין להקל בין להחמיר. ואילו הכא מוכרח בגמ' ס"פ כה"י ד"ך סע"ב דאם כשהיה לח הי' דם טמא אע"פ שכשנתייבש נשתנה מראיתו לדם טהור אזלינן בתר מעיקרא וטמאה בפשיטות א"כ כמ"כ להיפך אם כשהי' לח היה טהור אע"פ שאח"כ כשנתייבש נשתנה מראיתו ונתאדם קצת אזלינן בתר מעיקרא וכ"כ החוות דעת סימן קפ"ח ססק"א להסכים עם הח"צ מה"ט וז"ל והדין עמו דכמו שהדין במראה אדום שנהפך ללובן ביובש דאזלינן בתר יציאה מהגוף כן הוא להיפך עכ"ל אך לכאורה אין ראייתו מספקת רק נגד את"ל דס"ל להט"ז והש"ך דאף אם כשנעקר מהגוף הי' לבן ונהפך לאודם ביובש אמרינן איגלאי בהתייהו ע"ז יפה הכריח דאזלינן בתר יציאה מהגוף אבל אין זה תשו' מספקת על טענת הב"ח גבי ירוק דכיון שנהפך לאודם ביובש חיישינן שגם מעיקרא הי' אדום ואפ"ל שגם ע"ז מביא ראיה מדלא מספקינן במראה אדום שנהפך ללובן ביובש דילמא מעיקרא היה ג"כ לבן כו' מיהו זה אינו ראיה דקולא מחומרא לא גמרינן ועוד שאני ירוק די"א שהוא לקותא כנ"ל מיהו העובדא דגמרא שם רבי ראה דם י"ל דמשמע ודאי דהדין כן בדם שחור ג"כ שאם כשהיה לח הי' שחור כחרת וביובש דיהה מראיתו אעפ"כ טמא והרי שחור ודאי הוא לקותא לכ"ע וא"כ נימא שכשנעקר מן הגוף לא היה שחור כחרת רק אח"כ לקה ולכן כשיבש חזר למראיתו הראשונה, כמ"ש הב"ח גבי ירוק מיהו גם ע"ז י"ל שא"ה דלהחמיר. והנה בתשו' שבו"י ח"ב סי' ע"ד מביא מגמרא

הנ"ל דרבי ראיה נגד הח"צ וז"ל וכן איתא בהדיא מסוגיא דש"ס ס"פ כל היד כיון דחזא דהדר נשתנה אמר האי טמא יעו"ש הרי שלא כדבריו שכ' להקל מטעם שבהתחברו אל הפשתן ישתנה כו' ודבריו בלתי מובנים כלל דהתם כיון דהדר אשתני עוד יותר יהיה מאיזה סבה שיהיה לכן עכ"פ שפיר יש לתלות שכמ"כ מה דאשתני תחלה כשראהו ביום נגד מה שראהו בלילה הוא ג"כ מסבה אחת אבל אמיתית מראיתו הי' כמו שראהו בפעם הראשון. וע' מזה בשו"ת גבעת שאול סי' ס"ג. ובס"ט סס"י ק"ץ סס"ק צ"ג ד גם יש ראיה לכ"ז ממ"ש בגמ' די"ט ע"א ושחור זה לא מתחלתו כו' ומבואר הפי' לעיל די"ל הפי' באחד משני אופנים אם שבבית החיצון השחיר ומה"ט דוקא טמא או שי"ל עכ"פ משום בשעת עקירה מהמקור היה אדום הא לאו הכי לא הי' טמא כלל כיון כשנעקר כבר לא היה אדום אף אם מתחלה קודם לזה היה אדום א"כ כש"כ אם בשעה שנעקר היה לבן רק שאח"כ חוץ לגוף ביובש נהפך לאודם שאין לחוש כלל והנה כ"ז אף את"ל שאח"כ נתאדם מעצמו אפ"ה י"ל כל שבבשרה לא היה אדום לית לן בה כנ"ל. אבל עוד זאת הרי הח"צ כתב שי"ל שינוי האויר עם הבגד גרמו לו להתאדם כו' והביא ראיה לזה שי"ל כן ואולי להעיר עוד דמיון ע"ז ממ"ש בגמרא פ"ד דחולין דע"ה א' אוירא גרים כו' כמ"כ כאן להיפך דבבשרה תליא מלתא והנה הא דבכתמים טהורים מן התורה פי' הס"ט סס"י ק"צ ס"ק צ"ג שי"ל דהתורה לא טימא אלא היכא דודאי מגופה אתאי אבל כתמים דאיכא למימר דמעלמא אתאי לא אסרה התורה אע"ג דבעלמא קיי"ל דספיקא דאורייתא לחומרא מ"מ כאן גזה"כ הוא דספיקא שריא כו' והביא ראיות לזה וכ"מ מפרש"י פ"ד דב"ק דל"ח ע"ב שתראהו מגופה ולא שתמצאהו בבגדה כו' ועיין מזה בדברי אאזמו"ר הגאון נ"ע רס"י ק"צ דס"ל ג"כ משום צירוף אשה בחזקת טהרה עומדת וא"כ עכ"פ כ"ש הכא כשהדם כשהיה לח הי' לו מראה טהור דהוחזק לדם טהור נוסף על חזקת טהרה דאשה א"כ מה שנהפך לאודם ביובש כיון שי"ל דספיקא מיהו הויא ששנוי האויר עם הבגד גרמו לו להתאדם לא גרע מהספק דילמא מעלמא אתאי דגבי כתמים דהוא ספק רחוק יותר מספק כמ"ש בגמ' רפ"ק ד"ג ע"א בצפור לא נתעסקה בשוק של טבחים לא עברה האי דם מהיכא אתאי כו' וא"כ מדאורייתא פשיטא שהיא טהורה מטעם הנ"ל וטומאת כתמים שמדרבנן לא מצינו שגזרו רק על דם טמא ממש ונגד הספק דמעלמא אתאי דהוא ספק גרוע תדע דאפילו הכותים לא נחשדו על כתמיהם מה"ט כמ"ש התוס' דנ"ו סע"ב דסברא דמגופה אתא משא"כ בספק הנ"ל אין לחדש גזירות מדעתנו ועוד יש לצרף הספק שמא גם מה שנשתנה ביובש לאודם אין זה אדום הטמא מן הדין וכמ"ש הס"ט סס"י ק"ץ לצרף ספק זה גבי קרטין אף שהם אדומים מתחלתן ועד סופן וכ"ש

באודם זה שנתחדש עתה ביובש ודאי יש רגלים לדבר לעשות מזה ספק שמא אין זה מראה אדום הטמא וה"ל ס"ס וגם תרתי חזקה ובשו"ת מים רבים סי' מ' מ"א פסקו ארבעה רבנים כהח"צ הובאו בספר עיקרי דינים סי' כ"א אות למ"ד:

קיצור א בענין דם ירוק ואח"כ כשנתייבש על העד נתאדם קצותיו שכ' הב"ח לחוש שמא כו' והח"צ חולק וכ"מ מהא דכל הטמאות כשעת מציאתן אף נגד חזקה דמעיקרא כ"ש הכא דגם חזקה דמעיקרא מסייע לחזקה זו:

ב ועוד א"כ היה לומר דהיינו הנפקותא בין חכמים לת"ק. ועוד הא עכ"פ בלבן ליכא למימר הכי:

ג ואין לומר דאזלינן בתר בסוף כמו גבי איגלאי בהתייהו דגם הב"ח לא קאמר הכי גם כמ"ש הח"ד מדלא אזלינן בתר בסוף באדום שנעשה דיהה:

ד גם ראיה מדאמרינן בשחור ולא מתחלתו כו' ועוד דכאן יש ספק שמא מחמת האויר והבגד נתאדם וה"ל ככתם דספק מעלמא אתיא וגזירת כתמים לא שייך הכא מה גם בצירוף הטעם דלעיל ומ"מ למעשה הנה גבי לבן נ' ודאי לסמוך ע"ד הח"צ וסיעתו אבל בירוק אפשר אין להקל כשנתאדם אחר שנתייבש נגד משמעות הט"ז והש"ך והשבו"י והבל"י סי' קפ"ח אבל עכ"ז במה שנשאל באשה שהוחזקה שכתמיה הירוקים אחר שנתייבשים מתאדמים בקצותיהן שמ"מ בעודו לח תוכל לשוטפו במים. אך בתשו' מים רבים סס"י מ' משמע שצריכה להראותו להמורה שיראהו שהוא רק דם ירוק ולבן ולא יש בו אדמומית ח"ו:

סימן קכז

בנידון מה שנחלקו בתשו' ח"צ סי' מ"ו על הב"ח סי' קפ"ח דכל שהיה לבן וירוק ביציאתו מן הגוף. הנה בשו"ת מים רבים סי' מ' מ"א פסקו ארבעה רבנים כדעת הח"צ לטהר הכתמים היוצאים בסימני טהרה הובאו בספר עיקרי דינים סי' כ"א אות ל' וכ"נ דעת החוות דעת סי' קפ"ח דאזלינן בתר יציאה מהגוף גם לכאורה גבי לבן אפילו להב"ח אין שום שרש לחומרא זו דהא כאן לא שייך הטעם מה שכתב דעד כאן לא פליגי חכמים אעקביא כו' אבל כשנשתנה כו' חיישינן ללקוי כו' אלא שבספר תפארת למשה כ' דהב"ח לשיטתי' דס"ל לבן נמי לקותא היא אבל אנן לא קיי"ל כוותי' בהא כמ"ש הט"ז רס"י קפ"ח ואם איתא כו' דאפילו בלובן כו' ע"ש וכיון דלבן לאו לקותא הוא מהכ"ת נחוש ללקוי למפרע אע"פ שאחר שנתייבש נתאדם בקצותיו אם לא לחוש כמ"ש הכו"פ רס"י קפ"ח אולי יש בו תערובות אודם אלא שלחות הלבנה חופף עליו כו' אבל באמת בב"ח

עצמו בחיבורו ובתשו' סס"י פ"ד לא משמע כלל חששא זו רק דלמא לכשנעקר מן הגוף הוא נעשה ירוק כו' כעקביא וא"כ בלבן לא שייך לומר כן לדידן עכ"פ וגם בירוק י"ל כהח"צ משום דכל הטמאות כשעת מציאתן ואזלינן בתר יציאה מהגוף ואע"ג שהתוס' ריש נדה ס"ל דהא דכל הטמאות כשעת מציאתן הוא רק לתרומה ולקדשים כו' היינו כשיש חזקה דמעיקרא להיפך שמקודם היה חי משא"כ הכא אדרבה אשה בחזקת טהרה עומדת ומ"מ למעשה אין להקל נגד משמעות הט"ז וש"ך ודעת המנ"י והבל"י רס"י קפ"ח אבל זה נראה שאין צריכה להמתין עד שיתייבש ולבודקו כ"א בעודו לבן וירוק לח תוכל לשוטפו במים כו' כמ"ש כת"ר ויש לסמוך בזה ע"ד הח"צ וסיעתו דלעיל מיהו בתשו' מים רבים שם משמע שלא תסמוך על עצמה בזה כ"א שהמורה יראהו שהוא רק ירוק או לבן כו':

סימן קכח

מכתבו הט' הגיעני יום ג' ט' שבט ועדיין לא ראיתי היום את הדאקטער ר"י לחקור מעמו אך בשבוע העבר דברתי עמו מעצמי מזה והנני להודיעו את אשר אמר לי שהדם היוצא מן האם יוצא מגידים גדולים שבאם. והגידים יש להם פיות קטנים ובעת הזלת הדם נפתחים ויוצא הדם מהגידים להאם ומפי האם יוצא לפרוזדור הנק' בלשונם שיי"ד ובלשון הרמב"ם צואר הרחם אבל בעת שאין דם יוצא ממנה דהיינו בלא עת נדתה אזי הדם כנוס בתוך הגידים אבל בהאם עצמה אין נמצא אז דם כלל עוד אמר לי שגיד אחד ישנו בצואר הרחם שממנו ג"כ יוכל לצאת דם כמו הדם היוצא מן הגידים שבאם עוד אמר לי שביצים של אשה הנק' בלשון הרמב"ם לול אינן בצואר הרחם כמ"ש הרמב"ם אלא בתוכיות הרחם דהיינו בהחדר הנק' אם ממש אלו דבריו ולכאורה דבריו תמוהים שהם נגד הגמ' שהלול פתוח מן העליי' לפרוזדור אלא שאם כדבריו כן הוא י"ל דלול שבגמ' אינו הביצים כמ"ש הרמב"ם אלא זהו הגיד הנ"ל שבצואר הרחם. וכה"ג מצאתי בתשובת הגאון הדאקטער מוהרר"ל ממעגץ בשב"י סי' מ"ז דס"ז ע"ד כתב וז"ל מבואר בחכמת הניתוח שכל הדמים והליחות היוצאים מהגוף דרך האם באים דרך שני מיני גידים הצומחים משארי גידים הפנימים שבגוף ונאחזים בהאם הלא המה הגידים היורדים לחדר ומקור שבאם והגידים הנתפשים בצואר הרחם כולו גם מהלול ולחוץ וקרובים דבריהם לדברי חכמים ז"ל שדם העלי' ודאי טהור שבא מהגוף דרך גידי צואר הרחם ודם שבפרוזדור דאיכא למימר שבא מהגוף דרך הגידים הנכנסים לתוכו וגם אפשר שבא מן העליה מ"מ ודאי טמא שחזקתו מן המקור עכ"ל העתקתיו כי כמדומה לי

שאין תשו' הנ"ל אצלו ומלשונו נראה שלדברי הרופאים י"ל שדם העלי' היינו דם היוצא מהגוף דרך גידי צואר הרחם. אך הוא עצמו ס"ל דזהו לחוד ועלי' לחוד ויהיו דברי ר' ישעיה כהרופאים הנ"ל ואין מזה נפקותא לדינא אף את"ל שהאמת כדבריו אלא שלפע"ד דברי הרמב"ם נאמנים יותר אף גם בחכמת הניתוח אך במ"ש שבאם אין דם בלא עת נדתה לכאורה דבריו מוכרחים דאל"כ איך מצאנו ידינו ורגלינו לתלות במכה שבמקור ג"כ כיון שע"כ נפתח המקור להוציא דם המכה א"כ מסתמא יוצא ממנו ג"כ דמי נדה כיון שלעולם נמצא שם דם ועוד דאל"כ היכא משכחת לה ששאר משקה הבא מהמקור טהורה כדתנן סוף פ' כל היד כיון שהמקור מלא דם למה לא יצא ממנו דם ג"כ וגם האיך פסק הרמב"ם דאפשר לפתיחת הקבר בלא דם. מיהו בסה"ת סי' צ"ז ובשאלתות פ' תזריע כתב דלא מיפתח כ"כ כו' א"כ י"ל שהדם בתחתיתו וצ"ע ובמדרש פ' תזריע הגי' אם. אך בילקוט הגי' אום וכן הוא בערוך ערך אם. א"כ לכאורה היה מקום לומר דהאום לאו היינו האם אלא הגידים שבאם. אך זה דוחק גם במ"ש רז"ל אשה חמת כו' ופיה מלא דם משמע כפשוטו ומ"ש מר דהיינו בשעת העיבור לולי דברי מר הייתי אומר דלא משמע כן ממ"ש תחלה אמר ר"מ כו' כל ט"ח הקב"ה מסלקו למעלה מדדיה ועושה אותו חלב:

א"כ מ"ש אח"כ אום של אשה מלא דם צ"ל דהיינו קודם העיבור ובמדרש יש הפסק רב בין מאמר דר"מ להיא דאם של אשה כו' אך בילקוט איוב יו"ד סמוכים הם ממש ומ"מ לענ"ד נראה ג"כ כמ"ש מר דלאו מילתא פסיקתא היא שיש דם במקור אלא שקרוב בעיני שלפני וסתה זמן מה מתכנס הדם מעט מעט ובהתכנס הרבה מהם יוצא מהרחם ונפתח פי האם וכענין מי רגלים כו' וכן נ"ל מלשון אאזמו"ר במה"ב במ"ש שעכשיו נולדו ונגמרו בהרגשה זו כו' ומ"ש מר שמהרא"ש משמע כמה"ב לענ"ד י"ל דמ"ש הרא"ש כגון שהכניסה שפופרת עד המקור אין רצונו לומר כמ"ש מע"ל דכיון שהכניסה שם ממילא הדם יוצא אלא ר"ל דלא תקשי למה פסק ר"ז דרואה דם בשפופרת טהורה ת"ל דכבר נטמאת האשה בעוד שהדם בביה"ח טרם הכנסו בשפופרת ומשו"ה כתב דהכניסה השפופרת עד המקור ומשם יצא הדם בשפופרת ולא היה בביה"ח תחלה ואעפ"י דלפ"ז לא הוצרך לומר עד המקור ממש אלא עד בין השיניים י"ל דפורתא לא דק א"נ י"ל דאורחא דמלתא קתני דאם היה הדם יורד מן המקור בפרוזדור על בשרה ממש למעלה מבין השיניים ובבין השיניים אלא שמשם ולמטה היה נכנס בשפופרת אזי א"א לצמצם שלא הי' משהו מן הדם כחרדל או פחות מכן מתפשט על בשרה מבין השיניים ולמטה

וה"ה נטמאת מחמתו ולא היה השפופרת מועילה משום הכי כתב שהכניסתו עד המקור ושופך מפי הרחם בשפופרת אבל עכ"פ אין כדאי מזה להוכיח דהמקור מלא דם תמיד: ב ואשר תמה מר על פי' של מו"ר אא"ז נ"ע בפי' דברי הרא"ש לא אמנע מלהציע למר דעתי בזה. והוא שכ"ק נ"ע תירץ בזה במ"ש ססק"ח כ"ד הטוש"ע לפ"ד הרא"ש וכוונתו בזה שלדעתם אנו מוכרחים לפרש כן בדעת הרא"ש עם היות כי לולי דבריהם יש ויש פי' מרווח בדברי הרא"ש כדמר והוא דהטור כתב גבי מעשה דר"ש ודוקא חתי' קטנות דומיא שפופרת. מכלל דס"ל דבשפופרת גדולה שהקבר נפתח על ידה טמאה אעפ"י שהדם יוצא בהפסקה. וא"כ האיך אפשר לומר כמ"ש מר דאפי' לא הכניסה השפופרת רק בביה"ח (דהיינו עד ראשיתו) טהורה משום דיש הפסקה ואין דרך נשים לראות בכך א"כ היה לו לטהר גם בשפופרת גדולה שהכניסתו עד המקור ומה בכך דאין פתיחת הקבר בלא דם. הרי גם אם יצא הדם מעצמו מהרחם ואח"כ בהגיעו לבית החיצון הפסיקתו שפופרת טהורה א"כ כש"כ כה"ג:

וא"כ מנ"ל להטור דמיירי בשפופרת דקה עד שכתב דומיא דשפופרת כו' ולא הבינותי דברי מר מ"ש ומ"מ כתב הטור שפיר דומיא דשפופרת משום דבהכניסה עד המקור נמי מיירי וכמ"ש הרא"ש דלדברי מר דכל שיש הפסקה נק' רואה שלא כדרך שהנשים רואות להרא"ש והטור א"כ מה בכך שהכניסתו עד המקור ואין פתיחת הקבר בלא דם מ"מ הדם יוצא בהפסקה וראוי שתהיה טהורה א"ו מדהוצרך הטוש"ע לומר שהשפופרת דקה מכלל דהפסקה לא מהני וא"כ אין טעם לומר דרואה בשפופרת טהורה אלא משום דהשפופרת הוציאתו לחוץ ואין דרך נשים לראות כן כמבואר היטב בדבריו הק' סק"ח ומ"מ כתב כ"ד הטוש"ע לפ"ד הרא"ש משום דלולי דברי הטוש"ע י"ל דהפסקה נמי מהני לרבנן ג"כ אלא דלר"א הוא מגזירת הכתוב שאין נוגע בבשרה ולרבנן הוא משום דאין דרך כו' וכל שיש הפסקה מדבר דלאו אורחא בהכא הוא בכלל אין דרך כו' ולאפוקי חתיכה למ"ד דדרכה של אשה לראות דם בחתי' ולפי"ז בהכניסה שפופרת אפי' עד המקור אפילו שפופרת גסה שהמקור נפתח ע"י טהורה מחמת ההפסקה דאין דרכה כו' וכן משמע באמת מדברי הרא"ש כמ"ש בב"י והניח בצ"ע דברי הטור מ"ש דומיא דשפופרת כו' אבל מדכ' בש"ע דומיא דשפופרת א"כ לפסק הלכה פסק ג"כ כהטור משום הכא הוצרך כאזמו"ר נ"ע לבאר מ"ש בסק"ח. זה נ"ל ברור בדעתו הק' אלא שמ"מ היה מקום לומר דלהטוש"ע נמי מהני הפסקה והא דבשפופרת גסה ס"ל דטמאה היינו משום דאם המקור נפתח יוצא דם גם שלא דרך השפופרת אלא בדופניו מבחוץ ודם זה טמא אלא שזה דחוק דמי הגיד זה להטור מש"ה הוצרך רבינו ז"ל לפרש כדפי' סק"ח ועיין בספר חוות דעת

שפסק דרואה בשפופרת גסה נמי טהורה וכמ"ש בב"י דלא כהטור וכן נ"ל עיקר אלא דבטוש"ע לא משמע כן וכן בל"ח כ' להדיא להיפוך והדבר צ"ע כי בסוגיא נראה עיקר כמ"ש החוו"ד:

סימן קכט

בדין אשה שנעקר המקור המבואר בדברי הכו"פ סי' קפ"ח ובדברי כאאזמו"ר נ"ע שם. והנה דין זה כבר נזכר בשו"ת גדולי האחרונים מהן בשו"ת פנ"י סי' ו' ובתשו' גאוני בתראי סי' כ"ח ובכו"פ ובתשו' מעיל צדקה ובס"ט סי' קפ"ח ובשו"ת זכרון יוסף סי' י"ב. ובספר באר יעקב. והנה הפנ"י שם הקיל אפי' רואה בהרגשה וז"ל סס"י הנ"ל ע"כ נלע"ד ברור דלפי' הר"ש אפי' ידעינן בודאי דדם נדה שיצתה מן מקורה והרגישה דם מן המקור מ"מ כיון דע"י חתיכה בא טהורה דלא טמאה תורה אלא אם היא רואה כדרך הנשים אבל אם היא רואה שלא כדרכה טהורה כמו בשפופרת כו' כיון שאין דרך לראות כך כו' אפי' אם דם ממש הוא ויוצא בלא חתיכה מ"מ כיון שהחתיכה מוציאה דם מן המקור אין זו דרכה כו' עכ"ל ובענין מ"ש אפי' כו' ויוצא בלא חתיכה לכאורה הוא נגד הגמרא ויתבאר לקמן אות ז' בעזה"י אמנם הכו"פ סי' קפ"ח סס"ק ב' לא הקיל לסמוך על פי' הר"ש לבדו כיון דלרש"י ותוס' אין זה היתר אא"כ יש לזה עוד צירוף היינו בבודקת ומוצאה בלי הרגשה הואיל ודעת מהר"ם מרוטנבורג בהגמי"י דבעינן דוקא הרגשה גמורה אפי' בבדיקה ולא אמרינן אימור הרגשת עד הוא ולכן סמך בצירוף שני הסברות היינו דהר"ש ומהר"ם והקיל במקום עיגון עכ"ד וכ"ד באאזמו"ר נ"ע והמע"צ סס"י ל"ד החמיר בזה ומ"מ לא נתבאר בדבריו בפירוש להחמיר אפי' רואה שלא בהרגשה והנה נציע השיטות שיש בסוגיא דגמרא הנה לפי שטת רש"י בהא דאמר אביי ד' כ"ב ע"א כי פליגי בחתיכה מר סבר היינו ר"א דרכה של אשה לראות דם בחתיכה ור"ל דדם נדות הוא ולאפוקי מרבנן בתראי דס"ל דאין דרכה כו' ואין זה דם נדה ולכן לר"א היכא דהחתיכה פלי פלויי טמאה דהא בבשרה קרינן בה דליכא חציצה ומ"מ בחתיכה דשיעא טהורה מטעם חציצה ואע"ג דלעיל ברבי יוחנן ארשב"י ס"ל כיון דדרכה של אשה לראות דם בחתיכה בבשרה קרינן ביה דמין במינו אינו חוצץ צ"ל דר' אליעזר פליג עלי' וס"ל אע"ג דדרכה כו' מ"מ הוי חציצה. א"נ י"ל דדרכה דקאמר ר"א היינו לאפוקי ממ"ש רבנן בתראי דאין זה דם נדה אבל מ"מ ס"ל דאין רגילות כלל שתהיה רואה דם בחתיכה ומש"ה הוי חציצה ונמצא מבואר מפרש"י לפי תירוצו של אביי דעיקר הטעם דמבבשרה ממעטינן הרואה דם בחתיכה הוא משום חציצה הא היכא דליכא חציצה טמאה אפילו אין דרכה לראות

דאין לומר דלא נצרך טעמא דחציצה אלא משום דדרכה של אשה לראות דם בחתיכה דא"כ ל"ל לרש"י לפרש בומר סבר דהיינו רבנן בתראי משום דלאו דם נדה הוא יפרש כפשוטו דכיון דס"ל אין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה לכן אפילו פלי פלויי וליכא חציצה טהורה ואין לומר משום דלשון הברייתא וחכ"א אין זה דם נדה אלא דם חתיכה. משמע לפרש דלאו דם נדה הוא כלל דהא לרבא אין הפי' כן כמבואר ברש"י דכ"ב א' ד"ה ורבנן סברי וא"כ גם לאביי היה יכול רש"י לפרש כן א"ו משמע דס"ל לאביי היכא דליכא חציצה טמאה אע"ג דאין דרכה לראות כך וכן ברואה בשפופרת דטהורה היינו משום חציצה הא אם יש בקעים וסדקים בשפופרת שהדם נוגע בבשרה טמאה וכן הוא בפסקי הרשב"ץ פ' המפלת הרואה דם בשפופרת שאינו נוגע בבשרה טהורה משמע דוקא כשאינו נוגע הא נוגע טמאה אע"ג דלכ"ע אין דרכה של אשה לראות דם בשפופרת רק לגירסא ברש"י שלפנינו דכ"א סע"ב בשפופרת כ"ע לא פליגי דטהורה דאין דרך רואה בכך משמע דהא דאין דרך רואה בכך הוא מועיל מצד עצמו לטהרה דאם היכא דיש חציצה ל"ל טעמא דאין דרך רואה בכך הא אפי' בחתיכה דדרכה של אשה לראות דם בחתיכה לר"א אעפ"כ היא טהורה כשיש חציצה מיהו באמת מהרש"ל מוחק זה מפרש"י וכ"ז לאביי אמנם רבא מתרץ דכ"ע אין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה וכ' הס"ט בחידושיו וגם בתשו' שבסי' קפ"ח וז"ל דלפרש"י ע"כ הך אין דרכה דקאמר רבא אין הפי' כמו אין דרכה דקאמר אביי דלאביי פירוש אין דרכה כו' לפיכך אין זו דם נדה אלא דם חתיכה אבל בדברי רבא ל"ל הכא אלא דה"ק רבא כיון דאין דרכה לראות בחתיכה אע"ג דודאי דם נדה הוא אפ"ה טהורה כיון שלא ראתה כדרך שהנשים רגילות לראות עכ"ל והביא ראיה מלשון רש"י דלאו ראייה היא כו' ול"נ ראיה יותר ממ"ש רש"י דקרא מתורת ראייה מעטיה ואלו הפי' דאין זה דם נדה כלל אין שייך לומר דקרא מעטיה מתורת ראיה דהא ה"ז כדם מכה וא"צ למיעוט הכתוב א"ו משמע דדם נדה הוא רק דקרא מתורת ראיה מעטי' מדכתיב מבבשרה ולא בחתיכה ולפ"ז אפשר דלרבא כיון טעם המיעוט מבבשרה היינו דבחתיכ' טהורה כיון דאין דרך רואה בכך ואע"ג דליכא חציצה כמו בפלי פלויי טהורה מיהו הס"ט בסי' קפ"ח סק"ד (בתשובתו הראשונה לדודו בד"ה והנה בתשו' פ"י) כ' וז"ל וכיון שכן ליכא למימר לרבא לכ"ע אין דרכה אפי' בפלי פלויי דא"כ היינו שיטת הר"ש מקוצי כו' ול"ל לר"ש לסתור פרש"י כו' א"ו צ"ל דלפירש"י איכא לפרש הא דקאמר דכ"ע אין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה היינו בחתיכה דשיעא ורבא לאו אדברי אביי קאי דמיירי בחתיכה דפלי פלויי אלא לדחות דברי המקשה דלעיל כו' עכ"ל ע"ש. ומ"מ אין ההכרח בפירש"י עצמו לומר כן רק שר"ש פי' כן ברש"י ולפ"ז ענין הפארפאל

א"א לטהר לפרש"י דאע"ג דאין דרך הנשים לראות בענין זה מ"מ כיון דהדם נוגע אח"כ בבשרה טמאה דמבבשרה לא ממעטינן רק היכא שיש חציצה ויש להקשות לפרש"י א"כ הא דתנן המפלת חתיכה אם יש עמה דם טמאה הרי סתם מתני' דביש עמה דם דהיינו על גב החתיכה טמאה היא לכ"ע וכיון דלרבנן בתראי דברייתא לאביי דם שבתוך החתיכה אינו דם נדות כלל כ"א דם החתיכה ולכן אפי' פלי פלויי והדם נוגע בבשרה טהורה שהרי הוא כדם היוצא מחוטמה א"כ אמאי טמאה בדם שע"ג החתיכה מנ"ל דהוא דם נדה נימא שדם זה נמשך מדם שבתוך החתיכה דרך הבקעים ומ"ש מהרואה דם מחמת מכה ותניא בתוספתא פ"ג דנדה ספק דם החדר ספק דם המכה טהור והכא רגלים לדבר שבא מהחתיכה כיון דבא עם החתיכה וצריך לומר דלפירש"י הא דתנן אם יש עמה דם טמאה לא מיירי בחתיכה דפלי פלויי כ"א בחתיכה דשיעא מש"ה א"א לספק בדם שבתוך החתיכה דאיך יצא מתוך החתיכה על גבי החתיכה כיון דהחתיכה סתומה אבל בחתיכה שיש בה בקעים והדם יוצא מהחתיכה להבקעים באמת י"ל דגם אם יש דם ע"ג החתיכה היא טהורה דתלינן שנמשך מתוך החתיכה וא"כ אין זה דם נדות אלא דם חתיכה אך לכאורה יש לצדד דהנה אם ראתה דם בשפופרת חלולה משני צדדים וקצרה באופן שהגיעתו להחדר ויצא הדם רק דרך השפופרת בחציצה והפסק רק כיון שהשפופרת קצרה אזי למטה בתוך כותלי הרחם יצא הדם מהשפופרת יש להסתפק כי יש לנטות לכאן ולכאן דלכאורה י"ל דטמאה דהא כיון שנגע אח"כ בכותלי בית הרחם בתחתיתם א"כ בבשרה קרינן ביה דכל בית החיצון מהתחלת צואר הרחם עד סוף כותלי בית הרחם מקרי בבשרה. ואע"ג שאין דרך הנשים לראות כך מ"מ הא טעם זה לבד לא מהני כנ"ל אלא משום בבשרה ממעטינן לה שלא יהיה חציצה וכיון שכאן נגע בבשרה אחר שיצא מהשפופרת אין כאן חציצה וכן משמע לכאורה מדפירש"י גבי הרואה דם בשפופרת ונמצא בתוכו דם דלכאורה לל"ל בתוכו א"ו דאם נמצא בבשרה אע"פ שעבר דרך השפופרת ואין דרכו לראות בכך טמאה מיהו זה אינו די"ל דכוונת רש"י דאם לא נמצא בשפופרת אזי חיישינן שיצא מן המקור שלא ע"י השפופרת כלל ויש לנטות ג"כ דטהורה דהא עיקר טומאת הדם הוא כשיוצא מן המקור ובא לבית החיצון ובכאן כיון תחלת ביאתו לבית החיצון הוא ע"י חציצה והפסק שלא כדרך שהנשים רואות ונדחה מטומאה לכן אין לו טומאה אח"כ אף שנגע אח"כ בתחתיתו ולכאורה תליא בפלוגתא דהחוות דעת והנו"ב בענין הרגשה כשלא הרגישה בשעה שזב הדם מהחדר לבית החיצון רק אח"כ כשכבר היה בבית החיצון הרגישה זיבת הלחלוחית הח"ד בסי' ק"צ כ' דנ"ל דטהורה כיון שבשעה שנפל מהמקור להפרוזדור לא הרגישה ורחמנא טהריה להדם

שבא בלא הרגשה מאין יתחיל הטומאה בפרוזדור עכ"ל וכ' עוד דמדברי תשו' נו"ב משמע דאפי' במרגשת שדבר לח זב בפרוזדור אפי' לא הרגישה בשעה שזב ממקורה ג"כ מקרי הרגשה והוא תמוה עכ"ל וכמו שהבאתי זה לקמן סעי' ז' וכן ראיתי בספר עצי לבונה רס"י ק"צ תופס בפשיטות סברת הח"ד. וצ"ע בסוגיא דסוכה פרק לולב הגזול דל"ג ע"א בענין יש דיחוי אצל מצות ולגבי קדשים ודאי יש דיחוי וא"כ למאי מדמינן לה האי טומאה והנה לדברי הח"ד ה"נ כיון שבא לפרוזדור ובית החיצון בהפסק השפופרת ורחמנא טהריה משום בבשרה א"כ יש לומר שלא יתחיל טומאה אח"כ ולהנ"ב י"ל כמו גבי הרגשה מיטמאה אח"כ כמ"כ הכא לאחר שיצא הדם מהשפופרת ונגע בבשרה טמאה. וא"כ גם בנידון הפארפאל שקצת מן הרחם נשתרבב וירד למטה בבית החיצון כמ"ש הכו"פ וא"כ כשהדם זב ויורד דרך שם הרי זה בשר הרחם שירד למטה מפסיק בין הדם ובין בית החיצון וא"כ הדם אף שבא לבית החיצון עדיין אינו מטמא מפני שהוא בחלל הקצת מהרחם שירד למטה וא"כ הגיע לכלל מקום המיטמא ואעפ"כ טהור א"כ י"ל שגם אח"כ לא יותחל בו טומאה ומ"מ י"ל דלא דמי כלל לשפופרת דהתם הדם יוצא מהחדר ואעפ"כ יש הפסק בינו ובין בית החיצון ע"כ שייך לומר רחמנא טהריה משא"כ גבי פארפאל שכשירד קצת מהמקור עם הדם שבתוכו לפרוזדור הרי עדיין לא יצא הדם מהמקור ע"כ מה שהחתיכה מפסיק בין הדם והפרוזדור אינו כלום ואח"כ כשיוצא מהחתיכה לפרוזדור מתחיל בו טומאה וכעין מ"ש רש"י בסוכה דף ל"ג ע"ב בד"ה הכי גרסינן כו' אגד הזמנה בעלמא הוא כו' והלכך אפי' דיחוי מעיקרא אין כאן עד שיקדש עליו היום כו' ומ"מ אינו מוכרח דהא עכ"פ אינו במקומו בהחדר שלמעלה מבית החיצון כ"א ירד עם קצת החדר לבית החיצון וצ"ע:

קיצור נתבאר ג' דעות שיש בענין פ"פ הא' תשובת פ"י שמקיל לגמרי אפי' רואה בהרגשה. ב' הכו"פ דאינו מקיל אא"כ יש צד להקל משום דלא הרגישה. ג' המע"צ דמחמיר בכל ענין ונתבאר דלפרש"י לאביי היכא דליכא חציצה טמאה אע"ג שלא ראתה כדרך שהנשים רגילות לראות ולרבא לפ"ד הס"ט בחידושיו היה מקום לומר שאם לא ראתה כדרך שהנשים רגילות לראות טהורה אף לפרש"י ע"ש בחידושיו דכ"ב סד"ה רבא אמר אמנם בתשובתו לדודו שבסי' קפ"ח סק"ד בד"ה והנה בתשובת פנ"י משמע דהיינו דוקא בחתיכה דשיעא וא"כ היינו משום חציצה ולפ"ז ענין הפארפאל מה שקצת מהרחם יורד ומשתרבב למטה בבית החיצון א"א לטהר לפרש"י ומ"מ נתבאר איזה סברא שי"ל דקצת הרחם שנשתרבב ג"כ חשוב חציצה בין הדם לבית החיצון אלא שמ"מ זהו רחוק ואינו מתקבל עמ"ש בתשובה המתחלת אם יש שרש למ"ש הב"ח סי' קפ"ח

שנהגו הנשים שלא לילך למרחץ בימים שבין לבישת לבנים לטבילה מענין לכשנעקר הוא משחיר כו':

ב והנה התוס' דכ"ב ע"א ד"ה כי פליגי הקשו על פרש"י דא"כ השתא אין דרכה. של אשה לראות דם בחתיכה לא הוו כההיא דאין דרכה של אשה לראות דם בשפופרת והרמב"ן הקשה עוד ג"כ דאי הכי לא דמי הא דרכה של אשה כו' לאותו שאמרו למעלה בדרבי יוחנן כו' והרשב"א כתב ע"ז ואין קושייתו של הרמב"ן מחוורת בעיני דהרבה לשונות בגמ' שהלשון אחד לשני ענינים מתחלפים וא"כ ממילא מובן שגם קושיית התוס' אינה מחוורת לפ"ד הרשב"א והרשב"א הקשה על פרש"י ב' קושיות אחרות הא' דלפי פירושו ז"ל היינו לישנא קמא ממש כו' וא"כ לא היה צריך אביי למימר אלא לא תימא הא דם נדה ודאי טמאה אלא הא קמ"ל דאין דרכה של אשה לראות דם (ר"ל דם נדות) בחתיכה (ולכן אפי' פלי פלויי טהורה) הב' דאם איתא לא הוה להו למנקט פלוגתייהו בדשיעא דהא בדשיעא כ"ע טהורי מטהר ליה אלא בדפלי פלויי דהוא עיקר פלוגתייהו הוה להו למנקט כו' דבשלמא לל"ק אפשר לומר דנקט מיהא משום דיוקא דהא דם נדה טמאה כו' ור"ל דבשלמא לל"ק דפליגי בתרתי היינו בחתיכה דפלי פלויי וגם ברואה דם נדה בשפופרת מש"ה היינו יכולים לתרץ הא דנקט פלוגתייהו בדשיעא אף ע"ג דשניהם מטהרים רק פלוגתייהו בטעם ההיתר הוא כדי שנבין מזה ג"כ דפליגי ברואה דם נדה בשפופרת ולכך אע"ג דפלוגתייהו בחתיכה דפלי פלויי אינו מתבאר בפירוש בדבריהם רק שמובן מדבריהם מ"מ עי"ז מובן ג"כ הפלוגתא ברואה דם נדה בשפופרת משא"כ אם היה נקט פלוגתתם בחתיכה דפלי פלויי לא היו מבינים מזה דלרבנן בתראי הרואה דם נדה בשפופרת היא טמאה משא"כ לפי תירוץ אביי דבאמת לא פליגי ברואה דם נדה בשפופרת דלכ"ע טהורה א"כ ה"ל למינקט פלוגתייהו בדפלי פלויי דהוא עיקר פלוגתייהו ונ"ל לתרץ פרש"י דהא ודאי כחא דהתירא עדיף א"כ צריך היה להשמיענו ההיתר דהרואה דם בחתיכה דשיעא טהורה לכ"ע רק דהקושיא דהוה להו למינקט תרתי ולומר בד"א בחתיכה דשיעא אבל פלי פלויי טמאה וע"ז יש לתרץ שלא חש להאריך כיון שממילא מובן זה כיון דמפרש דההיתר מבבשרה ולא בשפיר ולא בחתיכה א"כ ממילא מובן לכל הא פלי פלויי טמאה דהא בבשרה קרינן בה. ובמהרש"א כתב דלפרש"י נשאר הקושיא דהמקשה דייק הא דם נדה טמאה אפי' בשפופרת משום דאל"כ לא הוו פליגי רבנן אמאי דקאמר ר' אליעזר בהדיא כמ"ש התוס' דכ"א סע"ב ואיך אביי מתרץ דבשפופרת כ"ע לא פליגי דטהורה ואינו חש דא"כ לא פליגי רבנן אמאי דקאמר ר' אליעזר בהדיא אבל לשיטת התוספות יתורץ זה קצת וכ"ש לשטת הר"ש מקוצי שהביא

הרא"ש זהו דברי מהרש"א. אמנם הרמב"ן כתב דקושיא זו דא"כ לא פליגי רבנן אמאי דקאמר ר"א בהדיא לאו מלתא היא ועי' בפלוגתא דרבנן ור' אליעזר פ"ד דפרה מ"ג דר' אליעזר לא פליג אמאי דקאמרי רבנן בהדיא כ"א אדיוקא דהיינו בחישב להזות דמה למחר ע"ש בפי' הר"ש ובפי' הרע"ב וכ"ה בפי' הרא"ש שם. נמצא לא נשאר על פרש"י רק קושיא ראשונה דהרשב"א:

ג השטה הב' הוא פי' התוספות דחתיכה דמטהר ר' אליעזר היינו דומיא דשפיר שהיא סתומה מכל צד דאין דרכה לראות דם בחתיכה זו מש"ה הוי חציצה לכ"ע וממעט מבבשרה אבל בחתיכה העשויה כשפופרת שהוא כמו קנה חלול מטמא ר"א אע"ג דמטהר ברואה בשפופרת היינו משום דאין דרכה של אשה לראות דם בשפופרת לכן חוצץ. אבל בחתיכה העשויה כשפופרת ס"ל דדרכה של אשה לראות דם בחתיכה כזו (משא"כ בחתיכה הסתומה כשפיר מודה דאין דרכה כו') מש"ה לא מהני החציצה וכדפרש"י לעיל גבי ר' יוחנן בשם רשב"י (מיהו לר' יוחנן אפי' בחתיכה דומיא דשפיר דרכה לראות משא"כ לר' אליעזר כנ"ל ולפ"ז גם להתוספות האי דרכה של אשה כו' לא הוה ממש כאותו שאמרו למעלה בר' יוחנן וכיון דע"כ גם לשיטתם מוכרח לומר דאף ע"פ שהלשון שוה מ"מ הפירוש מתחלף קצת וכמש"ל בשם הרשב"א ממילא גם לפרש"י לק"מ מהא דאין דרכה כו' שהקשו התוס' על רש"י כנ"ל) ורבנן בתראי ס"ל דגם בחתיכה כזו אין דרכה כו'. ולכן הוי חציצה אבל בפלי פלויי גם רבנן מטמאים כיון דדם נדות הוא ונוגע בבשרה ואע"ג שאין דרכה כו'. והרוויחו בפירושם זה נגד פרש"י דלק"מ מה שהקשו הם על רש"י מהא דפי' אין דרכה כו' וגם קושייתם דא"כ לא הוו פליגי רבנן אמאי דקאמר ר' אליעזר בהדיא יתורץ קצת לשיטתם עי' מהרש"א דהרי פליגי בדרשה דבבשרה הנזכר בהדיא בר"א דר"א לא ממעט מיניה רק חתיכה דומיא דשפיר ורבנן ממעטי אפי' חתיכה העשויה כשפופרת משא"כ לפרש"י אית להו דרשא דבבשרה ע"ד דדריש ר"א ועי' בכו"פ סי' קפ"ח כ' דלפי' התוספות קשה קושיית מהרש"א ור"ל דזה לא נק' דפליגי רבנן אמאי דקאמר ר"א בהדיא ומזה כ' סמך לפירוש הר"ש מקוצי וכבר כתבתי לעיל בשם הרמב"ן דקושיא זו לאו מלתא היא גם בתוס' שמהם מקור דבר זה לא נזכר זה לקושיא רק לפרש דברי המקשן ע"ש בתוס' דכ"א סע"ב. והנה גם קושיא הראשונה דהרשב"א לק"מ לשטת התוס' כמובן אבל הקושיא הב' דהרשב"א במקומה עומדת גם לשטת התוספות דא"כ ה"ל למנקט עיקר פלוגתייהו דהוא בחתיכה העשויה כשפופרת ולמה העיקר חסר ואדרבה קושיא זו עצומה ביתר שאת לפי' התוס' מלפרש"י דאילו לפרש"י דפלוגתתם הוא בדפלי פלויי א"כ אע"פ שאין זה מבואר בפירוש מ"מ

מובן הוא בבירור דר"א מטמא בכה"ג כמש"ל אות ב' וכן מובן ברור דרבנן בתראי מטהרי כיון דאומרים שאין זה דם נדות כלל ומש"ה כיון דמובן בבירור י"ל שלא הוצרכו לפרש כדי לקצר. משא"כ להתוספות דבחתיכה העשוייה כמין שפופרת פליגי ומטמא ר"א אף ע"ג דאינה פלי פלויי זה אינו מובן כלל וכלל מדברי ר"א דבשלמא פלי פלויי שפיר מובן דר"א מטמא כיון דממעט חתיכה מבבשרה היינו דוקא בדשיעא אבל בדפלי פלויי הרי הוא נוגע בבשרה אבל לומר שמטמא ר"א אפי' בחתיכה דשיעא מנ"ל לאביי דהא ר"א סתמא אמר ולא בשפיר ולא בחתיכה והגם שי"ל חתיכה דומיא דשפיר מ"מ אין זה מוכרח כלל (ועי' במהרמ"ל שהקשה על התוס' האיך משתמע כו' דמטמא כו') וכן ברבנן בתראי אין מוכרח כ"כ דמטהרי בכה"ג מאחר דאין זה דם נדה דקאמרי ר"ל שלא טימא הכתוב בכה"ג שמא זהו דוקא בחתיכה דאיירי בהו דהיינו דומיא דשפיר וא"כ קשה דעיקר פלוגתייהו חסר בדבריהם וכמו שהקשה הרשב"א והעולה מדינא לשטת התוספות דבפלי פלויי טמאה לכ"ע ובחתיכה דשיעא טהורה אפי' עשויה כשפופרת דהא קי"ל כרבנן נגד ר"א ועוד דרבא אמר דכ"ע אין דרכה כו' ולפ"ז לשטת התוס' ג"כ אין לטהר נדון דפארפאל כמו לפרש"י לעיל דהא לדידהו ג"כ לא סגי בטעמא דאין דרך רואה בכך אא"כ יש ג"כ חציצה דלכך בפלי פלויי טמאה וכן תפסו הב"ח ושאר אחרונים דדין דנעקר חתיכת המקור שהתיר הר"ש מקוצי א"א לטהר לפי' התוס' אמנם כאאזמו"ר הגאון נ"ע בסי' קפ"ח סק"י כ' דטעמא דמטמא בפלי פלויי לפ"ד התוס' י"ל משום דכיון דהחתיכה פלי פלויי מקרי דרך ראייה דלא איכפת לן בחתיכה שיצא עמו כו'. אבל היכא דודאי אין דרך ראייה בכך טהורה אע"ג שהדם נוגע בבשרה ממש ע"ש וצ"ע דלכאורה לפרש"י ותוס' עיקר המיעוט מבבשרה הוא משום חציצה כמו שנקטו בלשונם ונוגע בבשרה כו' אלא דבעינן שיהיה אין דרכה כו' דאל"כ אין זו חציצה וביותר מוכרח זה לפרש"י דהא לר"א אע"ג דדרכה של אשה לראות דם בחתיכה מ"מ טהור מגזה"כ משום חציצה אלמא דהעיקר משום חציצה א"כ ה"ה להפך דאף ע"ג דאין דרכה כו' אי ליכא חציצה טמאה ואפשר מה"ט לא כתב אאזמו"ר נ"ע רק דלפי' התוספות והרמב"ם י"ל כן ולא הזכיר פרש"י משום דלפרש"י ודאי א"א לומר כן כנ"ל:

ד והרמב"ן והרשב"א יש לכל א' עוד שטה ולכל א' הפי' דרבנן בתראי מטהרי משום שאין זה דם נדה אלא דם חתיכה הא דם נדה אפילו בחתיכה דשיעא טמא דמין במינו אינו חוצץ ור"א דמטהר להרמב"ן משום דס"ל דאין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה (והוא ומר סבר השני שבדברי אבייי) וה"ל כשפופרת וחייצא ולהרשב"א ס"ל דדרכה כו' ומ"מ חוצץ והיכא דהוי פלי פלויי ודאי טמאה לר"א ולרבנן בתראי היכא דהוא דם נדה

טמאה אפי' בחתיכה דשיעא כמבואר בדבריהם וגם הקושיא הא' שהקשה הרשב"א על פרש"י כתב בעצמו דגם לשטתו קשיא וכן על פי' הרמב"ן הקשה הרשב"א ועכ"פ כיון דלשטתם ג"כ הטעם לר"א משום חציצה כמ"ש הרשב"א בפי' וגם הרמב"ן כ"כ מר נסיב לה טעמא מבבשרה ולא בחתיכה ולפום טעמיה אפלויי פלויי טמאה א"כ א"א לטהר הפארפאל אפי' לר"א וכ"ש לרבנן בתראי כיון דליכא חציצה ואף לרבא דכ"ע אין דרכה כו' בין כשנפרש האי אין דרכה כמו שהפי' באין דרכה דאביי דהיינו שאינו דם נדה בין כשנפרש אין דרכה ולכן ה"ל חציצה לכ"ע מ"מ בדם נדה שבחתיכה בפלי פלויי משמע דטמאה לכ"ע:

השטה החמישית הוא פי' רבינו שמשון מקוצי שהביא הרא"ש דטעמא דרבנן בתראי הוא משום דכיון שלא ראתה כדרך שהנשים רגילות לראות דהא אין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה לכן אע"ג דהוא דם נדה והחתיכה פלי פלויי טהורה והכי דרשי מבבשרה ולא בשפופרת ולא בחתיכה דממעטין שפופרת וחתיכה משום דאין דרכה כו'. ואע"פ שאין כאן חציצה כו' ולרבא גם ר"א ס"ל כן ולכאורה לפי' זה ג"כ שייך קושיית הרמב"ן דלעיל (אות ב') על פרש"י דאי הכי לא דמי הא דרכה של אשה כו' לאותו שאמרו למעלה בדרבי יוחנן אמר רשב"י דהתם אמרינן דכיון דדרכה לכן אפי' החתיכה שיעא טמאה והכא אמרינן דכיון דדרכה כו'. לכן טמאה בפלי פלויי אבל בחתיכה דשיעא טהורה גם קושיית התוס' מאין דרכה ג"כ קשה דהא עד עתה לא שמענו אלא דהא דאין דרכה של אשה לראות דם בשפופרת מהני לטהר רק כשאין הדם נוגע בבשרה דומיא דחתיכה דרשב"י דבכה"ג מחלקינן בין חתיכה לשפופרת משום דרכה ואין דרכה כו'. וגם סתמא דשפופרת הוא כן ועתה יהיה הפי' דאין דרכה מהני לטהר אפי' כשהדם נוגע בבשרה גם קושיא השנית דהרשב"א קשה דאי הכי הוה להו למנקט בברייתא פלוגתייהו בדפלי פלויי כו' אבל הקושיא דא"כ ל"פ רבנן אמאי דקר"א בהדיא מתורץ שפיר לפי' הר"ש גם קשה דהפי' ברבנן בתראי אין זה דם נדה אלא דם חתיכה לפרש"י והרמב"ן והרשב"א היינו שאין זה דם נדות באמת כי כך משמע פשט הלשון ולפר"ש נצטרך להוציא הלשון מפשוטו והגם דהס"ט כתב דלרבא לכ"ע הפי' שאין דרכה כו' אפי' לפרש"י היינו שהוא דם נדה רק שאין דרכה לראות בחתיכה מ"מ פי' אין זה דם נדה דקאמרי רבנן א"ש היינו דלא דמי לדם נדות כלל שהדם ג"כ טהור א"כ א"ש הלשון כפשוטו ולאביי ודאי א"ש הלשון כפשוטו דאינו דם נדות לגמרי משא"כ לפר"ש מקוצי הנה לאביי יוצא הלשון אין זה דם נדות מפשוטו מיהו גם להתוס' צ"ל כן ועוד צ"ל דא"כ מהו שאמר אביי בשפופרת כ"ע ל"פ כי פליגי בחתיכה מר סבר דרכה של אשה

לראות דם בחתיכה ומר סבר כו' מורה הלשון דיש לחלק בין שפופרת לחתיכ' ואילו לפר"ש אין שום חילוק בין שפופרת לחתיכה בין לר"א בין לרבנן בתראי מיהו לכאורה גם לפרש"י קשה כן וכן להרשב"א אבל לתוס' ורמב"ן א"ש דשפופרת חייצא ולא חתיכה אע"ג דשיעא אמנם מ"מ גם לפרש"י ולהרשב"א אע"ג דלר"א אין שום חילוק בין חתיכה לשפופרת מ"מ לרבנן בתראי יש ענין בחתיכה מה שאינו בשפופרת והוא שבחתיכה אמרינן שאינו דם נדה כלל משא"כ בשפופרת מיהו ז"א דהלשון משמע דשפופרת קיל מחתי' לכן עכצ"ל סתם שפופרת שיעא היא אבל חתי' י"ל בה פלי פלויי וא"כ גם לפר"ש לק"מ עוד קשה לפרש דא"כ לרבנן בתראי יש לטהר אפי' יש דם ע"ג החתי' שהרי החתיכה הוציאה הדם וא"כ לא ראתה כדרך שהנשים רגילות לראות והרי משנה שלימה שנינו המפלת חתיכה אם יש עמה דם טמאה ומיהו בדברי כאאזמו"ר הגאון נ"ע סי' קפ"ח סק"ט נמצא תירוץ ע"ז וכ"ה בספר באר יעקב דפ"א ע"א דדם שע"ג החתיכה לא שייך עליו לומר אין דרך ראייה בכך ולכאורה לשון הרמב"ם פ"ה מהא"ב הט"ז גבי האשה שהכניסה שפופרת כו' מבואר כפר"ש מקוצי דהא כ' הטעם שנאמר בבשרה עד שתראה בבשרה כדרך שהנשים רואות ואין דרך האשה לראות בשפופרת אלמא דעיקר הטעם לפי שלא ראתה כדרך שהנשים רואות וכן משמע במ"מ שם. אכן באמת א"א לומר כן מדכתב הרמב"ם שם הי"ד הפילה חתיכה קרועה ודם אגור בתוכה טמאה ועי' במגדול עוז שם דקרועה הוא פלי פלויי הרי ס"ל בחתיכה דפלי פלויי טמאה ואילו לפר"ש מקוצי הוא טהור לרבנן בתראי לאביי וכ"ש לרבא דאפי' לר"א אין דרכה כו' וא"כ לא ראתה כדרך כו' ואפשר לתרץ כמ"ש אאזמו"ר הגאון נ"ע דבחתיכה דפלי פלויי נק' זה דרך ראייה בכך לפ"ד הרמב"ם ויהיה א"כ מדברי הרמב"ם הט"ז ראיה לדברי אאזמו"ר נ"ע ואפשר שמשם הוציא סברא זו והפי' בגמ' לשטה זו דהרמב"ם צ"ל שהוא ע"ד שטת הרמב"ן דמר סבר דרכה כו' היינו רבנן בתראי וא"כ זהו כדרך הנשים ומטהרי משום שאינו דם נדה רק דם חתיכה והיכא דהוא דם נדה כמו בחתיכה שדם אגור טמאה ומר סבר השני היינו ר"א ומטהר משום שאין דרכה כו' ר"ל שלא ראתה כדרך שהנשים רואות כיון שיש חציצה ומה שפסק כר"א זהו משום דרבא אמר דכ"ע אין דרכה כו' ועי' בגמ' דסוטה די"ח א' בשפופרת מהו דרך שתי' בכך כו' ועי' במ"ש אאזמו"ר סק"ט ד"ה והתוס' והרמב"ם כו' ור"ל דהרמב"ם ס"ל דמה שהחתיכה מפסקת בין הדם לבשרה זהו פעולה שעי"ז נק' אין דרך הנשים רגילות כן ובדליכא הפסק כגון בפלי פלויי נק' כדרך שהנשים רגילות משא"כ לפרש"י עיקר הפעולה מה שהחתיכה מפסקת הוא משום שעי"ז הוי חציצה ובחציצה תליא מלתא וזהו עיקר ההיתר ולא משום שלא ראתה כדרך הנשים

רגילות אלא דכשראתה בחתיכה אע"ג שיש חציצה איכא למ"ד דאין חציצה זו חשובה חציצה כיון שדרכה לראות כן אבל לפ"ד הרמב"ם עיקר ההיתר דחציצה משום שאין דרך הנשים לראות כן וכמ"ש הט"ז עד שתראה בבשרה כדרך שהנשים רואות כו' וזהו כסברת ר"ש מקוצי לרבנן בתראי אלא דלר"ש מקוצי אפילו פלי פלויי נק' שלא כדרך ראייה משום שהדם יוצא ע"י החתי' אבל להרמב"ם אף עפ"י שהחתיכה הוציאה דם נק' זה דרך ראייה וכמו שביאר טעמו אאזמו"ר סק"י אלא כשיש חציצה נק' אין דרכה לראות כן. ונפ"מ מזה דהיכא דודאי אין דרכה לראות כן י"ל דהרמב"ם נמי מודה להר"ש מקוצי דטהורה אע"ג דליכא חציצה דחציצה לאו דוקא דהא טעמא דחציצה הוא משום שאין זה כדרך שהנשים רואות א"כ ה"ה היכא שיש דבר אחר הברור שאין זה כדרך שהנשים רואות והוא ענין נעקר המקור וכמ"ש אאזמו"ר נ"ע ע"ש:

ה ולכאורה יש להביא ראיה לפי' זה דעיקר טעם המיעוט מבבשרה ולא בחתיכה ולא בשפופרת הוא משום שאין זה כדרך שהנשים רואות דבר"פ הרואה כתם אמר שמואל בדקה קרקע עולם וישבה עליה ומצאה דם עליה טהורה שנאמר בבשרה עד שתרגיש בבשרה האי בבשרה מבעי' ליה שמטמאה מבפנים כבחוץ א"כ לימא קרא בבשר מאי בבשרה ש"מ עד שתרגיש בבשרה. ואכתי מבעי' ליה בבשרה ולא בשפיר ולא בחתיכה תרתי ש"מ עכ"ל הגמ' וכ' הר"ן שם בחידושיו וז"ל תרתי ש"מ פי' דכיון דדרשינן מבבשרה עד שתרגיש בבשרה ממילא משמע ולא בשפיר ולא בחתיכה שאין בכיוצא בזה הרגשת דם אלא הרגשת שפיר וחתיכה עכ"ל ונ' שהוצרך הר"ן לומר דטעמא דלא בשפיר ולא בחתיכה הוא משום שאין זה הרגשה הגם שלכאורה הוא דוחק וכמו שהקשה ע"ז הרבה בס"ט משום דקשיא ליה להר"ן ז"ל איך אמר שמואל תרתי ש"מ מבבשרה לבד מה שמטמא מבפנים כמבחוץ דנפקא מבבשר דהא בגמ' דכ"א ע"ב משמע דא"א לומר תרתי ש"מ דאל"כ מאי מקשה שם על ר' זירא דאמר בבשרה ולא בשפופרת האי בבשרה מיבעי' ליה שמטמא מבפנים כבחוץ והוצרך לתרץ א"כ לימא קרא בבשר מאי בבשרה ש"מ תרתי משמע דמבשרה לחוד א"א לשמוע שני דברים רק א' דאת"ל דאפשר לשמוע מזה ב' דברים כמו לשמואל דיליף מזה ב' דברים הרגשה ולא בשפיר א"כ מהו הקושיא לר' זירא דלמא ר' זירא לא בעי הרגשה ויליף מבבשרה ג"כ רק ב' דברים שמטמא מבפנים כבחוץ ולא בשפיר וחתיכה א"ו משמע מפשט הגמ' שא"א לשמוע ב' דברים מבבשרה אלא חד מבבשר וחד מבבשרה ור"ל דאל"כ נימא קרא בבשר מאי בבשרה ש"מ תרתי והשתא היה קשה להר"ן איך אמר שמואל דמבבשרה ש"מ ב' דברים מלבד הא דילפינן שמטמאה מבפנים כבחוץ מבבשר וע"כ הוצרך הר"ן לומר דהנך ב' דברים הן רק דבר א' לבד דהיינו

הרגשה וממילא משמע ולא בשפיר ולא בחתיכה אכן הס"ט בחידושיו הקשה ע"ז והעלה דהא דממעטינן ולא בשפיר ולא בחתיכה אינו מצד הרגשה כלל ודבריו נכונים בזה אך לא שת לבו ליישב הענין שהכריחו להר"ן לפרש כן דמאחר שהם באמת ב' ענינים א"כ איך שמעינן הנך תרתי מבבשרה אמנם לפמ"ש בדעת הרמב"ם דהא דממעטינן מבבשרה ולא בשפיר ולא בחתיכה עיקר הענין הוא דממעטינן כל שלא ראתה כדרך שהנשים רואות א"כ לפ"ז א"ש הא דיליף שמואל מבבשרה ג"כ הרגשה דהוא ג"כ מהך טעמא דכיון שלא הרגישה לא ראתה כדרך שהנשים רואות וכדאמרינן רפ"ק אשה מרגשת בעצמה הרי דרך הנשים להרגיש והלל ג"כ לא פליג אלא דאמר כסבורה הרגשת מי רגלים הוא והשתא א"ש דשני דברים אלו ענינן א' דמטעמא דממעט ולא בהרגשה מהך טעמא ממעט ולא בשפיר ולא בחתיכה (אלא דלמסקנא מודה שמואל דשלא בהרגשה טמאה מדרבנן משא"כ בשפיר וחתיכה טהורה לגמרי משום דהתם כשראתה בחתיכה ניכר לכל שאין זה כדרך שהנשים רואות לכך לא גזרו בזה רבנן משא"כ ברואה בלא הרגשה אינו נודע לכל שלא ראתה כדרך שהנשים רואות רק לה נודע זה ע"כ גזרו רבנן א"נ י"ל משום דחיישינן מדרבנן דלמא ארגישה ולאו אדעתא כדפרש"י דנ"ח ע"א) והוא משום שלא ראתה כדרך שהנשים רואות וכיון שכן הנך תרתי חדא מלתא נינהו ממש לכן ילפינן תרווייהו מבבשרה אבל ענין שמטמאה מבפנים כבחוץ הוא ענין אחר ע"כ א"א ללומדו מבבשרה אפי' עם חד מהנך תרתי הנ"ל ולכך הוצרך הש"ס לומר לר' זירא דא"כ נימא קרא בבשר כו' וכ"ז א"ש לפי' הרמב"ם דהא דממעט ולא בשפיר ולא בחתיכה הוא משום שלא ראתה כדרך שהנשים רואות שלפ"ז י"ל שהוא נלמד יחד מבבשרה עם הרגשה. אבל לפרש"י דטעמא דלא בשפיר ולא בחתיכה הוא משום חציצה א"כ הרגשה הוא ענין בפ"ע דהא דעת רוב המפרשים דהרגשה דבעי שמואל זהו שמרגשת בגופה כמ"ש הרמב"ם ונזדעזעה ולא הרגשת זיבת דבר לח וא"כ הרי הרגשה זו אינה בבית החיצון והא דבעינן שלא יהיה חוצץ זהו שלא יחצוץ בין הדם לבית החיצון ומש"ה בפלי פלויי שהדם נוגע בבית החיצון טמאה א"כ הם ודאי ב' דברים. ואפי' לדעת מהרשש"ך בתשו' שב"י דהרגשת זיבת דבר לח נק' הרגשה והיא הרגשת בית החיצון מ"מ הוא ענין נוסף על הא דבעינן שלא יהיה חציצה דלא די במה שאין חוצץ כ"א שתרגיש הדם ולכן כתמים הם דרבנן למ"ד הטעם משום שלא הרגישה אף שלא היה שום חציצה וכן יש בדרשה דלא בשפיר ולא בחתיכה ענין נוסף על הא דבעינן הרגשה כי מצד הא דבעינן הרגשה י"ל כמ"ש הס"ט דזה מקרי הרגשה כיון שמרגשת החתיכה שבתוכה דם נדה כולא חדא הרגשה היא רק מ"מ ממעטינן משום דבעינן שלא יהא חציצה וא"כ איך אמר שמואל

תרתי ש"מ מיהו ז"א דאת"ל זיבת דבר לח נק' הרגשה א"א לומר דמה שמרגשת החתיכה הוי נמי הרגשה לדם שבתוכה דא"כ גבי בדקה א"ע בעד נמי נימא דמה שמרגשת העד בביה"ח הוי הרגשה לדם שעליו וא"כ מאי משני הש"ס ר"פ הרואה לעולם דארגישה ואימור הרגשת עד הוא ת"ל דהרגשת העד זהו הרגשה להדם וכן מוכח שם ממי רגלים דהרגשת מ"ר לא נק' הרגשה להדם המעורב עמהן וכ"ש שאין הרגשת החתיכה נק' הרגשה לדם שבתוכה והס"ט לא כ' דכולא חדא הרגשה היא רק כשהרגישה בגופה ונזדעזעה שהרגשה זו י"ל דעולה ג"כ להדם שבתוך החתיכה וא"כ לפ"ז למהרשש"ך דזיבת דבר לח נק' הרגשה א"כ כשיש הרגשה זו כ"ש שאין כאן חציצה לפ"ז א"ש דכיון דשמואל בעי הרגשה שירגיש זיבת הדם בביה"ח מכ"ש דממעט ולא בשפיר ולא בחתיכה וא"ש דלומד הנך תרתי מבבשרה דר"ל דלומד דבעי' הרגשה וממילא ממעט ולא בשפיר ולא בחתיכה ומיהו מ"מ אינו מתורץ דהא גם מהרשש"ך דס"ל דהרגשת דבר לח בביה"ח נמי נקרא הרגשה מ"מ מוכרח להודות דגם הרגשת הגוף נק' הרגשה כמבואר מסוגיא דר"פ הרואה. והרגשה זו נ' דעולה ג"כ לדם שבתוך החתיכה וא"כ מנ"ל לשמואל ללמוד תרתי מבבשרה נהי דיליף הרגשה נימא דהוא הרגשת הגוף. וא"כ אפי' בשפיר וחתיכה מטמאה דהא איכא הרגשה ואם אינה מרגשת הרגש הגוף אז הוא שתהיה טהורה כשרואה בחתיכה ומנ"ל למעט לא בשפיר לא בחתיכה בכל ענין. וכ"ש לדעת הרבה מפרשים דעיקר הרגשה דמיירי שמואל הוא הרגש הגוף ולא הרגשת לחלוחית ומוכרח דאפי' רואה בחתי' עולה הרגשה זו לגבי הדם שבתוך החתיכה כמ"ש הס"ט וא"כ מנ"ל למעט לא בשפיר ולא בחתיכה וליישב שטת רש"י י"ל דודאי לשמואל דס"ל דבעי' הרגשה צ"ל דבעינן כדרך שהנשים רואות ולדידיה י"ל באמת דממעט שפיר וחתיכה מהאי טעמא ולכן אמר תרתי ש"מ אבל הא לפי המסקנא שם מסיק רב אשי דשמואל לא איירי כלל בהרגשה וכמו שהאריך הס"ט סס"י ק"צ לפ"ד רש"י ולפ"ז י"ל דלא בעינן כלל כדרך שהנשים רואות רק ממעט ולא בשפיר ולא בחתיכה משום חציצה וסוגיא דפ' המפלת דכ"א דמשמע דממעט שפיר וחתיכה רק משום חציצה אבל טעמא דלא ראתה כדרך שהנשים רואות לחוד לא מהני אתיא כמסקנא דרב אשי שם דשמואל לא איירי בהרגשה כלל כו' ולפ"ז יצא לנו דהפוסקים דבעינן הרגשה אף לפי המסקנא וילפינן מבבשרה עד שתרגיש בבשרה עכצ"ל דהא דממעטי מבבשרה ולא בשפיר ולא בחתי' היינו רק משום דילפינן מבבשרה שתראה כדרך שהנשים רואות כו' ולכן ילפינן מבבשרה הנך תרתי והיכא שראתה שלא כדרך שהנשים רואות טהורה אף ע"ג דליכא חציצה:

ו ומ"מ אין לעמוד יסוד ע"ז דלעולם אימא לך דממעט שפיר וחתיכה משום חציצה ואעפ"כ לומדים ג"כ מבבשרה דבעינן הרגשה אע"פ שהם ב' דברים מ"מ קרובים ענינם זל"ז דבעינן שתרגיש הדם בבשרה אף את"ל דהוא הרגש הגוף מכל מקום נק' ג"כ בבשרה וגם שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין ביה"ח הנק' בשרה משא"כ שנלמוד מזה שמטמא בפנים כבחוץ ולא בשפיר ולא בחתיכה הם ב' ענינים רחוקים שהאחד משמש חומרא לומר שמטמא מבפנים כבחוץ והב' משמש קולא דבשפיר וחתיכה הוי הפסקה לכן א"א ללמוד תרווייהו מבבשרה כו' אבל הרגשה ושלא יהא חציצה שניהם קרובים ענינם ושניהם לקולא להכי אמר שמואל תרתי ש"מ:

ולכאורה י"ל עוד דהנה צ"ל איך יליף שמואל דבעינן הרגשה מדכתיב בבשרה הלא הרגשה זו פי' רוב המפרשים דהוא הרגש הגוף כענין הנזכר במשנה ר"פ יוצא דופן גבי קרי והרגיש שנזדעזעו אבריו וכ"כ הרמב"ם גבי הרגשה דנדה וכמו שהובא בש"ע סי' קצ"א וא"כ מהו ענין לשתרגיש בבשרה דהא בשרה דקרא קאי על בית החיצון והרגשה הנ"ל היא הרגש הגוף ואפי' הרגשת פתיחת המקור הנזכר בתרומת הדשן אין זה שתרגיש בבשרה דהיינו ביה"ח והרי י"א דהרגשת ביה"ח דהיינו הרגשת זיבת דבר לח אין זה הרגשה כלל כמו שהוכיחו מסוגיא דר"פ הרואה גבי האשה שעושה צרכיה דפריך ואי דלא ארגישה כו' ע"ש:

וא"כ כיון דילפינן הרגשה מבבשרה דבעינן שתרגיש בבשרה ובבשרה נק' ביה"ח איך נהפך כחומר חותם לומר דהרגשת ביה"ח אינו נק' הרגשה כ"א הרגש הגוף או הרגש פתיחת החדר וגם להאומרים דגם הרגשת ביה"ח נק' הרגשה ק' מנ"ל דגם הרגש הגוף הוי הרגשה וגבי שכבת זרע דיליף שמואל דף מ"ג דבעינן הרגשת הגוף היינו מדכתיב שכבת זרע שתהא ראויה להזריע וכשאין כל גופו מרגיש בה אינה ראויה להזריע אבל הכא דיליף מבבשרה ובבשרה היינו ביה"ח וא"כ מנ"ל דבעינן הרגש הגוף או הרגשת פתיחת החדר ולכן צ"ל דה"פ דיליף מבבשרה דבעינן שתהא רואה כדרך שהנשים רואות דהיינו שתרגיש ולכן ממעט רואה בחתי' ג"כ מטעם שאין רגילות לראות בחתי' ואע"ג שהרגישה מיהו יש לדחות דג"ז אינו ראי' דהא ודאי הרגשת פתיחת המקור הוי הרגשה לכ"ע ולאו דוקא זעזוע הגוף וכשמרגשת שנפתח החדר היינו נקרא שתרגיש בבשרה דאע"ג דבשרה ר"ל ביה"ח מ"מ כשנפתח החדר יוצא הדם לביה"ח ויציאה זו היא ע"י הרגשה שמרגשת שנפתח החדר כו' ויוצא ממנו הדם בבשרה. או י"ל דגם החדר נכלל בבשרה והא דאינו טמא עד שיצא מן השיניים ולחוץ היינו משום דכתיב זובה בבשרה

ובעינן שיזוב קצת מהחדר ולחוץ אבל לענין הרגשה מה שמרגשת פתיחת החדר זה נק' שתרגיש בבשרה:

והנה מ"ש בהרא"ש והטור ורי"ו וכן עשה רבינו שמשון מעשה באשה שנעקר מקור שלה כו' זה אינו דין הש"ס ממש כי בש"ס מיירי בחתיכה שנתהווה ונתגדל במקור אבל איננה חלק מחלקי המקור אבל עובדא דרבינו שמשון הוא שהחתיכה היא שנעקר מחלקי המקור ממש ואאזמו"ר נ"ע סי' קפ"ח סק"י הביא בזה שני דעות בפי' דעת הר"ש בעובדא שלו הא' היא דעת הב"ח הובא בש"ך דלדידי' אין להתיר בזה רק מה שהתירו בחתיכה דמיירי הש"ס דהיינו הדם שבבקעים ולא הדם שע"ג החתיכה אלא שהדם שהיו בהבקעים אפילו אם פירש אח"כ (כשכבר הי' בביה"ח) מבקעי החתיכה ויצא על העד טהור ולא חיישינן שמא כו' ומיהו דוקא כו' ע"ש אבל דעת רמ"א והט"ז דאף דם שלא הי' מובלע בבקעי החתי' כו' ול"ד לחתיכת בשר בעלמא כו' דהיינו חתיכה דמיירי בש"ס) ע"ש וכ"כ הגאון מ' יוסף ז"ל שטיינהרט (בעה"מ שו"ת זכרון יוסף) הובא בספר באר יעקב דצ"ה ע"א שכן פי' רבו השב יעקב סי' ל"ז דברי הט"ז. והוא עצמו כ' שלולי דברי רבו הי' אומר דאף הט"ז אינו מטהר רק הדם שבבקעי החתיכה כו' ע"ש והבאר יעקב דע"ו עמוד רביעי כתב לו ע"ז שלא יתכן לפרש דברי הט"ז אלא כדפי' השב"י וגם פי' שגם דעת הב"ח כן והג"מ יוסף בר"ע ז"ל השיגו ע"ז שהשיא דעת הב"ח לדעת אחרת אלא דהב"ח אינו מטהר רק הדם שבתוך הבקעים ע"ש דע"ח ע"ג ע"ד אבל בפי' דעת הט"ז הסכים לו שהוא דוקא כדפי' השב"י ושכן הוא ג"כ דעת תשו' פנ"י סי' ו' דכתב וז"ל אפילו אם דם ממש הוא ויוצא בלא חתיכה מ"מ כיון שהחתיכה מוציא דם מן המקור אין זה דרכה כו' עכ"ל ע"ש בבאר יעקב דע"ט עמוד שני וע"ש דפ"א ע"א דהמחבר הוכיח דעכ"פ דעת רמ"א כהט"ז מדכ' בד"מ ואע"ג דקאמר ר"פ המפלת כו' ע"ש וזהו לכאורה ראי' גדולה דאל"כ מהו הקושיא מהש"ס די"ל הש"ס מיירי בחתיכה דשיעא ויש עמה דם דטמאה דליכא למיתלי שהדם הי' תחלה בבקעי החתיכה כיון דהחתיכה שיעא משא"כ בנדון דהר"ש י"ל דמיירי כמ"ש הב"ח ולמה הניח רמ"א בצ"ע אבל למאי דפרישית דרמ"א ס"ל כמ"ש הט"ז ופנ"י בדעת הר"ש לכן מקשה שפיר כו' והתירוץ ע"ז צ"ל כאשר כ' אאזמו"ר נ"ע ול"ד לחתיכת בשר בעלמא כו' כנ"ל:

ויש עוד ב' שטות בפי' ד' הר"ש מקוצי בעובדא שלו שלא הזכירם אאזמו"ר ז"ל נ"ע והם שטת הרב"י ושטת המעי"ט ושטת המעי"ט לכאורה הוא רק כמו הב"ח שאינו מתיר רק דם שהי' תוך הבקעים ואח"כ פירש בביה"ח מהבקעים לחוץ אך א"כ קשה דגם לדידי' אינו מתורץ מה שהקשה על הב"י דלרש"י נמי טהורה כיון שבשעת נפילת

החתיכה לביה"ח טהורה לפרש"י ג"כ אף שהוא חתיכת מקור דהיינו הך דינא דדף מ"א מקור שנעקר כו' דדם אמר רחמנא ולא חתיכה (והיינו בחתיכה דאינו פלי פלויי אף שיש דם בתוכה טהורה). ולכן אף אם אח"כ בביה"ח פירש דם מחתיכה זו י"ל דטהורה כמ"ש הב"ח דמיד שנפלו לביה"ח ה"ל כאילו נפלו לחוץ וכיון שאז היתה טהורה משום דדם אמר רחמנא ולא חתיכה אם לא הי' פלי פלויי שוב אח"כ אע"פ שנמשך ופי' מהם דם טהורה. וי"ל דהב"ח לא כ"כ רק להר"ש דההיתר משום דאין דרך רואה בכך משא"כ לפרש"י דאין ההיתר רק משום חציצה א"כ כל שאח"כ פירש הדם מהחתיכה בביה"ח ולא יש עוד חציצה טמאה ומיהו גבי הרגשה כ' החוות דעת רס"י ק"צ דאם לא הרגישה שזב ממקורה רק שמרגשת שזב בפרוזדור נראה דטהורה כיון שבשעה שנפל מהמקור לפרוזדור לא הרגישה ורחמנא טהריה לדם שבא בלא הרגשה מאין יתחיל הטומאה בפרוזדור עכ"ל א"כ כמ"כ י"ל לענין חציצה לפרש"י אך כ' שם שהנ"ב ס"ל דאפי' במרגשת שדבר לח זב בפרוזדור אפילו לא הרגישה בשעה שזב ממקורה ג"כ מקרי הרגשה א"כ י"ל המעי"ט ס"ל כך לענין חציצה לפרש"י ותדע דהס"ט כ' בתשו' ב' ד"ה ומ"ש מעכ"ת בהשגות וז"ל לדעת הב"י אם ראתה אח"כ דם להדיא אף שמחתיכות שמבית החיצון בא מקרי דרך ראיי' עכ"ל הרי ס"ל דהב"י מטמא גם במה שמטהר הב"ח לדעת ר"ש בדם שהיו בתוך הבקעים ואח"כ פירש כו' מכ"ש שי"ל כן לפרש"י גבי חציצה אך באמת פירושו בהב"י אינו נ' אלא שי"ל דטעמו דהב"י היינו משום דחיישינן שהדם הי' ע"ג החתיכה כו' ובתשו' מעיל צדקה סי' ל"ד כ' וז"ל ובלי ספק לפירושו (ר"ל לפי' המעי"ט) מיירי שראתה דם מן המקור עם אותו החתיכה דאל"כ כו' ע"ש הנה הבין דהמעי"ט מטהר ע"ד דעת הט"ז והפנ"י אכן אין דבריו מוכרחים דמ"ש וא"כ איך יחזיר לטומאה לאחר שיצא אגור בחתיכה הנה אילו הי' דם זה דם חתיכה שאינה מחלקי המקור שהדם אינו דם נדות כלל לרבנן בתראי ודאי שפיר קאמר איך יחזור כו' אבל בחתיכה זו דמיירי הר"ש שהיא מחלקי המקור שהדם האגור בה הוא דם נדות רק שהי' טהור משום חציצה א"כ אפשר לומר דכשפירש מהחתיכה בבית החיצון דיחזיר לטומאה:

ח וכ"ז מיירי בחתיכה שנתלשה מן המקור ואמנם ענין פארפאל שכמו מעי מהרחם נופל למטה סמוך למקום השתן כו' אף שאין כאן תלישה מהמקור מ"מ דעת תשו' שב"י שלפ"ד הט"ז בהר"ש יש להקל הואיל דאין דרך האשה להיות רואה כך. וז"ל הכו"פ שהראיי' הנכונה צ"ל למעלה מבית החיצון אבל שיהא הרחם מתפשט למטה ומשם יזוב הדם אין דרך ראיי' כלל עכ"ל וכן תשו' פנ"י סי' ו' התיר בזה מחמת דברי הר"ש אף

שבהנדון דפנ"י אין שום תלישה מהמקור רק שכמו מעי מהרחם נופל למטה כו' ובנדון דהר"ש משמע שהפנ"י מפרש ג"כ שנתלשו חתיכות מהמקור עכ"ז משוה אותן הפ"י נד"ז לנד"ז משום דגם בזה אין דרך ראיי' כמו בחתיכה שנתלשה (אלא דבנדון דהפנ"י הי' המעי מהרחם יוצאים לחוץ ממש ואפשר אינו כן ע"ש בהשאלה ותולין כך ברחמה כו') וכ"כ הס"ט בתשו' הא' לדודו שלדעת הט"ז בדברי הר"ש שכ' כשהמקור מוליך עמו דם אין דרך ראיי' בכך וכ"ד פ"י ול"ח א"כ בנד"ז דפארפאל נמי טהורה אבל לפי' הב"י והב"ח נד"ז אינו דומה לעובדא דהר"ש שהר"ש לא הקיל רק משום שאין דרכה של אשה לראות דם בתוך בקעי חתיכה שנתגדלה במקור או שנתלשה מהמקור משא"כ גבי פארפאל שרואה דם להדיא בלא חתיכה רק שהמקור נפל בביה"ח מנ"ל דאין דרך ראיי' בכך והכו"פ והתשו' מעיל צדקה שניהם פי' דהנדון דהר"ש היינו ממש פארפאל ולא חתיכה שנתלשה לגמרי ולכן הכו"פ סמך ע"ז להקל בבודקת ומוצאה דם בלי הרגשה הואיל ובלא"ה דעת מהר"מ בהגמי"י דבעי' דוקא הרגשה אפי' בבדיקה. אמנם המע"צ מחמיר שלא לסמוך להקל על פי' ר"ש כי ממימרא דר"ל משום ר"י נשיאה דף מ"א ע"ב משמע דוקא כשנעקר המקור (והתם ג"כ לא שנתלשה החתיכה רק ע"ד פארפאל שנפל החתיכה) ונפלה ממנו חתיכה ולא יצאה ממנה דם טהורה אבל אם יצא ממנה דם טמאה. והר"ש יפרש דאפילו דם יוצא אח"כ מהחתיכה טהורה ואינו במשמע. ובאמת לכאורה יש עוד ראי' ברורה יותר דר"ל לא ס"ל הך דינא דמפני שאין דרך ראיי' בכך תהי' טהורה דהא בדף מ"א שם אר"ל לדברי המטמא בדם מטמא באשה כו' הרי ס"ל דאפי' יצא הדם דרך דופן היא טמאה נדה כאילו יצא דרך ערותה דהא רבנן מטמאי שם בדם והלכתא כוותייהו נגד ר' שמעון ואין לך שלא כדרך ראיי' גדול מזה וכ"ש וק"ו בדם שיצא דרך ערותה רק שניתק הרחם ממקומו וא"כ י"ל דמה"ט לק"מ קושיא זו דמאי מותיב מר"ל הא איהו ס"ל דאפילו לא יצאה המדוה דרך ערותה כ"א דרך דופן טמאה אלמא דלא ס"ל דבעינן כדרך שהנשים רואות אבל אנן דלא קי"ל כוותיה בהא י"ל כדברי הר"ש אך זה יש להקשות דהא אפילו לר' יוחנן שם דפליג אריש לקיש ומטהר באשה היינו משום דיליף מקרא דאינו טמאה עד שיצא מדוה דרך ערותה משמע הא כשיצא דרך ערותה טמאה אף שלא ראתה כדרך שהנשים רגילות לראות. דאל"כ ל"ל קרא לטהר כשיצא דרך דופן תיפוק לי' דאפילו דרך ערותה טהורה בראתה שלא כדרך הנשים וא"כ עכצ"ל הטעם דבבשרה ולא בשפופרת דס"ל לר"י גם כן דטהורה כמ"ש בגמ' דכ"א ע"ב אינו משום שלא ראתה כדרך הנשים כפי' הר"ש מקוצי דז"א לר"י אלא משום חציצה דבעינן שיהי' נוגע בבשרה כדפי' רש"י. וראיתי בס"ט שם בתשו' דודו השני' שכ' דמאן

לימא לן דזה (שרואה דרך דופן נק' שלא כדרך ראייתן ולכאורה דבריו תמוהין בזה וצריך לדחוק לומר דכיון דר"י משום רשב"י אמר זה בדף מ"א דבעינן שיצא מדוה דרך ערותה ורשב"י מחמיר בדף כ"א יותר מר"א דס"ל דהרואה דם בחתיכה דשיעא נמי טמאה אף שיש חציצה דס"ל מין במינו אינו חוצץ משא"כ לר"א הוי חציצה אע"ג דדרכה כו' וכיון דמחמיר יותר מר"א מכ"ש דלא ס"ל כרבנן בתראי שם דמקילי יותר מר"א דהיינו אפילו פלי פלויי משום שלא ראתה כדרך הנשים ע"כ הוצרך להביא מהפסוק לטהר כשאינו יוצא דרך ערותה אבל לרבנן בתראי שם באמת א"צ לזה דכ"ש הוא מבבשרה ולא בחתיכה כו' (אחר זמן רב מצאתי כן בס"ט בחידושיו דכ"ב ע"א סד"ה כי פליגי בחתיכה וז"ל ראיתי מי שהקשה על סברת הר"ש מהא דלקמן דמ"א ע"ב מהא דאר"י משום רשב"י כו' ולק"מ כו' ע"ש) ומיהו במכות די"ד ב' ואידך מבעיא ליה כו' משמע דנצרך דרשה זו דר"י משום רשב"י גם לדידן ולכן צריך עיון:

ואפשר לצדד עוד ולומר דהסוגיא דדף מ"א לא אתיא כשמואל דבעיא הרגשה דאת"ל דבעינן הרגשה אין סברא שיהי' טמאה דרך דופן דהרגשה אפשר אינו רק כשיוצא דרך ערותה גם בהא דר"ל דמקור שנעקר ונפל לארץ ודאי א"א שיהי' הרגשה אף אם יצא משם דם וא"כ ל"ל לטהר מטומאת שבעה מחמת דדם אמר רחמנא ולא בחתיכה אפילו דם יש לטהר משום דבעינן שתרגיש בגופה וכשהמקור ניתק לארץ י"ל דליכא הרגשה אף כשיצא משם דם מאחר דנתקלקל ג"כ ונשפך לחוץ אלא נ' דר"ל לית לי' הא דשמואל ולמאן דלית ליה הא דשמואל י"ל באמת דהא דממעט הש"ס דכ"א מבבשרה ולא בחתיכה הוא רק משום חציצה ולא משום דבעינן שתראה כדרך שהנשים רואות. וע"כ יש סברא לטמא אף דם היוצא דרך דופן אבל לשמואל דממעט מבבשרה רואה בלא הרגשה י"ל דטעמא דממעט מבשרה ולא בחתיכה הוא משום דבעינן שתראה כדרך שהנשים רואות כו' וכמש"ל וא"כ לפ"ז גם קושיית המע"צ על הר"ש מהא דאר"ל מקור שנעקר כו' לק"מ מטעם הנ"ל דר"ל לשטתיה דלא בעי הרגשה כו' ומבבשרה משום חציצה ממעט חתיכה משא"כ לשמואל וקי"ל כשמואל:

והנה השב"י סס"י ל"ז (ד"ה גם יצא) כ' לחוש בפארפאל שהוא חתי' המקור שנפל משום אין פתיחת הקבר בלא דם. אלא דלדעת הט"ז דס"ל דהדם שהוליך החתיכה עמו טהור אין נפ"מ בזה כו' וע' בבאר יעקב דצ"ה ודף ע"ז עמוד א' ד"ה אמנם ודף ע"ח והכו"פ כ' וז"ל וגם לא שייך כאן א"א לפתה"ק בל"ד כמו שהקשה השב"י כי אין זה כלל פתה"ק כי הרחם סתום כמו מקדם רק ירד מלמעלה למטה עכ"ל הביאו אאזמו"ר נ"ע ולפע"ד אין תשובתו נוצחת לפמ"ש לקמן ענין הפארפאל בשם הדאקטור ר"י שכ'

וזה דומה בתכלית לנפילת הכרכשתא מפי הטבעת כו' עד ואז נתהפך שטח הפנימי חוצה עכ"ל א"כ אם תאמר כן בנפילת האם שנפל עליונותו ונתהפך שטח הפנימי חוצה א"כ אין הרחם סתום כמו מקדם שהרי אדרבה נתהפך כו' וא"כ יש כאן פתיה"ק ולכן ההכרח לצדד משום מ"ש השב"י דלדעת הט"ז כו' ובפרט כמש"ל דבלא"ה צ"ל דההיתר דפארפאל הוא ע"פ דעת הט"ז בהר"ש. ועוד י"ל משום דבשאלתות כ' גבי נפל וז"ל היכא אמרינן א"א לפתיה"ק בל"ד היכא דגמר צורתו דולד דמיפתח טפי אבל הכא כיון דלא גמר צורתו דולד ולא מפתח טפי אפשר לפתיה"ק בל"ד וכן הלכתא עכ"ל ומבואר בחי' הרמב"ן והרשב"א שכן הי' גרסתם בגמ' בכריתות ד"ט וכ"פ הרשב"ץ בפסקי נדה שלו א"כ גבי נפילת המקור דבלא"ה ל"ד לנפילת חתיכה דעלמא מהמקור כמ"ש בבא"י יש לצדד דאפשר לפתיה"ק בל"ד:

אלא שעדיין יש לחוש ממ"ש בחה"ר ר"פ המפלת דת"ק דר' יהושע אע"ג דס"ל יש פתה"ק בל"ד היינו דוקא כשבדקה ומצאה טהורה כו' ע"ש אך בחי' הר"ן כ' ול"נ דאפי' לא בדקה טהורה כו' ע"ש:

ט ומ"מ כל צד היתר זה לסמוך על פי' ר"ש הוא דוחק כיון שרש"י ותוס' והרמב"ם והרשב"א והר"ן כולם מפרשים הסוגיא רק משום חציצה ממעט מבבשרה אלא דלעיל כתבנו דלהרמב"ם י"ל דטעמא דחציצה משום שאין דרך כו' וגם יש קושיא על שטת ר"ש מסוגיא דדף מ"א כמש"ל הגם שכתבנו לתרץ וכמ"ש הס"ט וגם להר"ש יש ב' דעות והיינו שטת הב"ח ושטת הט"ז ואין ההיתר רק ע"פ דעת הט"ז בהר"ש. מיהו דעת הכו"פ והמע"צ בהר"ש הוא ג"כ דמיירי בפארפאל ממש. גם דעת השב"י בהר"ש הוא כמ"ש הט"ז אך מ"מ קשה מאד להעמיד יסוד ההיתר ע"ז נגד שאר פוסקים שלא פירשו כפי' הר"ש והס"ט צידד להקל די"ל שמחמת הנפילה נעשית מכה והוי כמכה שא"י אם מוציאה דם ובאמת דלגבי דם הנמצא על בדיקת עד הנוגע באותו חתיכה שנפלה י"ל כן וכמ"ש לקמן בשם הדאקטער שכ' וזאת לדעת שמנגיעה קלה להבליטה מהנפילה אף אם דבר רך כמו מוך יוכל לצאת דם ממקום הנגיעה כי העור נתפשט ונתרפה וזה דומה בתכלית לנפוח הנעשה בבשר השיניים הנקרא שקארבוט שמנגיעה קלה לבשר הנ"ל יוצא דם עכ"ל ודם זה היוצא מבשר הרחם טהור הוא כי הוא כמו דם מכה שבמקור דה"נ הדם יוצא מנפיחת הבשר כו' ודם נדות הוא הדם היוצא מפיות הגידים והעורקים שבדפנות האם כ"כ הדאקטער הנ"ל וז"ל הדאקטער הנ"ל ששאלתו ממנו אם האם מלא דם כמ"ש המ"ב או שרק בעת וסתה מתמלא דם והיתה תשובתו וז"ל בחלל האם בלתי נמצא דם כלל דם הזה מתקבץ לאט לאט בהמשך חדש ימים לסעיפי העורקים שמספרם

עצום מאד הנמצאים בדפנות האם שמתנפחים מאסיפתו לפי מדתם הקצוב עד זמן הקצוב ואז נפתחים פיות העורקים והדם נסתנן לחלל האם הפתוח תמיד זולת בעת ההריון הוא סגור משם לביה"ח ולחוץ עכ"ל וכ"ה ג"כ בהשאלה של הרופא שבתשו' מהרמ"ל סי' קי"א ומקור דמיה הוא המקורות שברחם שהם נפתחים והדם זה מהם ולא מן הרחם עצמו כי הוא מקוה לדם ולא מקור עכ"ל ור"ל שהוא מקוה לדם שהדם נמשך מן המקורות שהם פיות העורקים לתוך חלל האם שהוא המקוה לדם טמא ולכן שנינו דם החדר טמא אך מה שהבין מזה בתשו' שב"י סס"י ל"ז דהדם שיוצא מן הדמים הנקווים במקור לא אסרה תורה כו' שהאם מלא דם כו' הבין שיש באם בתוך חללה ג"כ מקוה דם טהור וזה אינו דשנינו דם החדר טמא כי בחללו אין שום דם אחר אלא דם המסתנן לו מהעורקים הנ"ל שהוא דם נדות רק בהא שפיר קאמר דדם היוצא מבשר דופן האם מחמת דוחק העד אינו בכלל זה כי דם נדות אינו רק דם הנמצא בחלל האם שהוא בא מפתיחת הגידים הנ"ל משא"כ דם היוצא מבשר האם שנפח מחמת הנפילה ה"ז בכלל דם המכה גם מ"ש שאין חוששין שע"י נגיעת העד יפתחו הגידין ג"כ סברא נכונה ולכן דם הנמצא ע"י בדיקת עד כשנוגעת בחתי' שנפלה יש לטהר ויש לדמות זה לדין בדקה א"ע בעד שאינו בדוק דאע"ג דהתם כ' אאזמו"ר נ"ע דהטעם משום שנולד הספק בהעד קודם בדיקה הרי ה"נ בנד"ז כיון שידוע לנו מקודם הבדיקה שע"י נגיעת העד בהחתיכה יוכל לצאת דם ה"ז כמו נולד הספק קודם הבדיקה וכמ"ש אאזמו"ר נ"ע בק"א דסי' קפ"ז (סקכ"ג ד"ה ומ"ש הח"צ) וז"ל וה"ה בספק מכה שא"י אם מוציאה דם ל"ד לספק שלאחר בדיקה כו' עכ"ל ע"ש וכאן אין לחלק בין פחות מכגריס ליותר מכגריס דלגבי דם היוצא מהמכה ע"י העד יש לתלות ג"כ אפי' ביותר מכגריס טובא וראיתי בתשו' הגאון רע"ק איגר נ"י סי' ס"ב שהחמיר בבדיקת עד משום דבדיקת עד אין לצרף הקולא דשלא בהרגשה חזיתי' משום דאמרינן ארגישה וכסבורה הרגשת עד הוא והיקל ברואה שלא בהרגשה אף בראיי' ממש ולא בכתם ולענ"ד אזיל בתר איפכא כי כמו דגבי בדיקת עד יש מחמירים לומר דתלינן דארגישה וכסבורה כו' כמ"כ גבי רואה אע"ג דלא הרגישה פתיחת המקור הרי י"א (מהרשש"ך בשב"י וכ"ד הנ"ב והח"ד) דהרגשה שמרגשת שזב ממנה דבר לח נמי נקרא הרגשה. ואע"ג שרבו החולקים מ"מ גם בבדיקת עד כשלא הרגישה יש מקילים דלא אמרינן ארגישה וכסבורה כו' ואף את"ל דבזה יש לנטות יותר החומרא דהרגשה מ"מ הרי עכ"פ בבדיקת עד יש צד גדול לתלות שע"י נגיעת ודוחק העד יוצא הדם מבשר מהחתי' דזהו דם מכה ממש לכ"ע דהיינו אף לרש"י ותוס' וכל הפוסקים וכבר כ' הב"י סי' ק"צ גבי בדיקת עד דכל היכא דאיכא למתלי

תלינן מדלא ארגישה ממש משא"כ גבי רואה ראייה גמורה שלא ע"י בדיקת עד קרוב יותר שהדם יוצא מהנקב שבחתי' דהוא דם נדות ואין להתיר רק ע"פ פי' ר"ש והרא"ש לפ"ד הט"ז כמש"ל וע"ז קשה להשען וגם השב"י סס"י ל"ז והכו"פ התירו והקילו במה שמוצאה ע"י בדיקת עד דוקא ע"ש:

אמנם בס"ט סי' קפ"ח מבואר שפסקו למעשה להקל בפארפאל אף ברואה ראיי' ממש והיינו באשה שיש לה וסת שלא בשעת וסתה וכ"פ אאזמו"ר נ"ע וז"ל ואעפ"כ כ"ז שלא חזרה חתיכה זו למקומה כל דם שתראה משם יש לטהר אם רואה שלא בהרגשה עכ"ל ולהעמיד דבריהם נ"ל מטעם אחר דהנה כאאזמו"ר נ"ע סוף ימיו אחר חיבורו הל' נדה שחיברו זמן רב קודם) צוה להדאקטער ר"י הנ"ל שיבאר לו ע"פ נתוח ענין החדר והלול ומהו חולי פארפאהל והעתיק לו באריכות והשייך לענין זה הוא דנפילת האם עצמה היא מלתא דלא שכיחא כלל אלא שמעי הנרתק הנק' בלשונם שייד ובלשון המשנה והגמרא נקרא בית החיצון הוא הוא שמתרפה מאיזה סבה וניתק ממקומו ונעתק ונופל למטה וכ"כ בתשו' נ"ב חי"ד סי' נ"ח (וע' בהשאלה שבס"ט רס"י קפ"ח או צואר האם שקורין בלשונם שייד שיצא לחוץ כו') וכיון שכן ה"ל כהא דאיתא בפ' אלו טריפות דנ"א בההוא אמרתא דהוה שדרן כרען בתרייתא דא"צ בדיקה בחוה"ש דתלינן דשגרונא נקטא משום דשגרונא שכיח חוט השדרה לא שכיח ולא מצרכינן לבדוק החוט השדרה אפי' אחר שחיטה כמ"ש בסה"ת סי' י"ט ובחי' הרשב"א ובהגמי"י ובטוש"ע סי' ל"ב וא"כ כמו"כ גם כאן תלינן דהוא נפילת השייד ולא נפילת האם עצמה ולא מצרכינן לה לעמוד על הבירור בזה ע"י מיילדות בקיאות לידע ולהוודע ול"ד למ"ש הרשב"א בחידושיו פ"ק דחולין ד"ט בשם רבו דאחד מן הטעמים שהצריכו לבדוק הריאה וז"ל ועוד טעם אחר בדבר שהוא קרוב ומזומן לראותו כגון הריאה שאם יש בה סרכא מיד תראה לעינים בפתיחת הבהמה. אם אינו בודק נראה כמעלים עין מן האיסור עכ"ל וכ"כ בתה"א דל"ג ע"ב דשאני התם שניכר לעיניים ממש משא"כ הכא דצריך טורח רב כדי לעמוד על הבירור בזה ותדע דכ' שם דאם מן הטעם הנ"ל היה מותר לאכול מן הבהמה קודם שפתח אותה כו' ע"ש. הרי דבכה"ג אינו כמעלים עין מן האיסור כיון שעדיין לא פתח הבהמה אע"פ שעתיד לפותחה תומ"י וכ"ש בנד"ז ועוד דשם כ' הטעם משום דהוא ג"כ מיעוט המצוי ושכיח (וטעם, זה נקטו כל הפוסקים) וגם מפני שמזומן לראותו וניכר לעינים כו' משא"כ בנד"ז כנ"ל ואדרבה בנד"ז קרוב שא"א לברר לגמרי ומאחר דמחזקינן שחתיכה זו שנפלה היא הפרוזדור ולא החדר א"כ י"ל שיש לתלות שהדם שהיא רואה משם שלא בשעת וסתה הוא בא ונמשך מהגידים והעורקים שבפרוזדור עצמו ולא מחזקינן שחזקתו מן המקור

דאע"ג דבנמצא בפרוזדור תנן שחזקתו מן המקור היינו כשלא נתקלקל הפרוזדור אבל בנד"ז שנתקלקל ונתרפו קשריו עד שניתק ונפל י"ל שעי"ז ג"כ פתוח פיות אותן הגידים והעורקים הנמצאים בפרוזדור כמ"ש הדאקטער ר"י הנ"ל וכ"ה בתשו' שב"י סי' מ"א בתשו' הגאון הרופא ר' ליב ממענץ וע"ש דלענין השלייאם כ' דלא אמרינן שחזקתו מן המקור אלא דמספקינן שבא מן הגידים שבצואר הרחם רק גבי דם אמרינן שחזקתו מן המקור והיינו דוקא כשאין ריעותא בפרוזדור משא"כ בנד"ז דה"ל כעין מכה וקלקול בפרוזדור יש לתלות שעי"ז גידי הפרוזדור מוציאים הדם כו' ועוד דאפי' את"ל שבא מהמקור עכצ"ל דנפילה זו דהפרוזדור גורם לדם המקור שיבא בלא עת נדתה כאשר נראה בחוש שזהו הגורם א"כ כיון דסוף סוף זה גרמא ליציאת הדם א"כ יש לספק עכ"פ שגורם שיבא הדם משם ממש ממקום הריעותא כיון דאפשר הוא שיבא משם שהרי יש גידים בפרוזדור כנ"ל ואע"פ שאין ראי' לדבר זכר לדבר מהא דאיתא בפרק הרואה כתם דנ"ח ומי מחזקינן טומאה ממקום למקום כו' דאע"ג דהתם מיירי בענין שא"א כלל שיבא הטומאה ממקום א' למקום השני זולת ע"י מקום אחר הממוצע ביניהם כמו מכתפה לצד פניה שא"א לבוא אא"כ ע"י שנגעה בידה משא"כ הכא הרי אפשר מאד שיבא מהחדר לפרוזדור מ"מ כיון דעכ"פ סברא הוא דלא מחזקינן ממקום למקום י"ל ג"כ דכשאפשר לומר שהדם בא ממקום שנמצא לא מחזקינן לי' שבא ממקום אחר אע"פ שאפשר הוא וע' בסמ"ע סי' רנ"ט סק"ו מ"ש גבי רוב וקרוב דכשנמצא במקום הקרוב בתוכו ממש לא אזלינן בתר הרוב מיהו זה אינו שייך כאן כיון דהדמים הבאים ממקום הרוב ג"כ אין להם דרך אחר כ"א דרך הקרוב וע' בת"ש רס"י ס"ג אך עכ"פ נראה דבכה"ג יש לדונו כספק וכמ"ש בתשו' מע"צ סי' ס"ח שי"ל דכל שיש מקום לדם לבוא גם ממקום אחר (ר"ל לבד העלייה) הלך לו הרוב שיש לו לדם המקור על דמי העלייה ואדרבה נתרבה דמי טהרה של אותו האשה ותלינן בהו טפי מבדם המקור כשהוא שלא בשעת וסתה עכ"ל והנ"ב סי' נ"ח כ' שמחמת הנפילה י"ל שישוסע עורק העלייה כו' והנה זה ודאי פשוט דאם הדם בא מגידי הפרוזדור הוא טהור וכמ"ש בתשו' הגאון ממענץ הנ"ל שבתשו' שב"י הנ"ל דאף מותרי דמים הבאים מהגוף שהם דם נדות אם זבים דרך החדר מ"מ אם זבים דרך גידי הפרוזדור שלא ע"י החדר הוא טהור לגמרי וכ"מ ממ"ש התוס' פ' כה"י די"ז ע"ב ד"ה ודם העלייה. דהיינו טעמא דדם העלייה טהור דכתיב ממקור דמיה דוקא דמי מקור דהיינו חדר עכ"ל וא"כ מה"ט גם דם הבא מגידי הפרוזדור הוא טהור דדוקא דמים הבאים מהחדר שהוא מקור דמים הם טמאים ואף דיש מ"ד מקור מקומו טהור היינו דדם שאינו נדות אינו מטמא אף שנוגע במקור אבל טומאת דם נדות הוא רק דוקא כשבאים

ממקור דהיינו החדר גם בהדיא אמרינן בברייתא דס"ו ע"א בידוע שמן הצדדים הוא בא וטהור ואין לומר דהתם הכוונה דם היוצא מבשר הצדדים ע' רמב"ם ספ"ד שכ' מדוחק הצדדים כו' דמנ"ל שלא יצא הדם מהגידים שבצדדים ואין לסתור זה מדהוצרך ר' יוחנן משום רשב"י להביא מקרא מן התורה שהדם היוצא דרך דופן טהור משום דבעינן שיצא מדוה דרך ערותה וא"כ מזה משמע שכשיצא מגידי הפרוזדור דהוא טמא דהא זהו דרך ערותה דזה אינו כי ר' יוחנן מיירי בדם היוצא מן החדר ומקור דמיה דרך דופן וכמ"ש שם דלמ"ד מקור מקומו טמא הדם טמא טומאת ערב משום דנגע במקור אלמא דמיירי כשבא הדם מן המקור ולכך ס"ל לר"ל דאף כשיוצא דרך דופן הוא טמא כיון דהוא דם החדר ור"י מטהר משום דאע"ג דהוא דם החדר אינו טמא אלא כשיוצא דרך ערותה אבל כשהדם יוצא מהגוף שלא ע"י החדר כלל אף שיוצא דרך ערותה הוא טהור כיון דאינו דם החדר כלל ואל יפלא זה למה דם מותרי הגוף שהוא דם נדות כשיוצא דרך החדר יהי' טהור כשיוצא דרך גידי הפרוזדור שלא ע"י החדר דהא גדולה מזו מצינו דדם החדר עצמו לפעמים טהור כמו דם טוהר של יולדת דאמרינן מעיין א' הוא התורה טמאתו התורה טהרתו וכן דם קושי וכ"ש שי"ל כן על מותרי דם הגוף אף שראוי להיות דם נדות אילו יצאו דרך החדר מ"מ כשיצאו שלא ע"י החדר הם טהורים לגמרי וגם כמו דבלא הרגשה טהור לשמואל מדאורייתא אף שבא מהחדר וכן כשבא בשפופרת או בחתיכה דשיעא כנ"ל דטהור לכ"ע גם מדרבנן כמ"כ כשלא בא כלל דרך החדר הוא טהור לכ"ע גם מדרבנן וכיון שכן מאחר שאנו מחשבין זה לספק שקול שמא בא מהפרוזדור שנפל או מהעלייי א"כ בספק שקול י"ל דיש לטהר האשה כדמשמע ממ"ש התוס' פכה"י די"ז סע"ב סד"ה ואין שורפין וכ"מ מדברי הרמב"ן ר"פ המפלת ד"ה באפשר לפה"ק בל"ד וכ"כ בחי' הר"ן שם:

יא והנה גם לפמ"ש הנ"ב והח"ד שא"א ליתן לזה קולא יותר ממכה שא"י אם מוציאה דם הנה הרי גם במכה שא"י אם מוציאה דם דעת רמ"א והב"ח להקל באשה שיש לה וסת שלא בשעת וסתה וכ"ד הכו"פ והשיב על הח"צ וכן השיגו עליו הס"ט והנ"ב ובתשו' פנ"י סי' א' ג"כ היקל בזה ועמ"ש כאאזמו"ר נ"ע בק"א (ס"ק י"ט] דסי' קפ"ז ס"ק כ"ג דמכה שא"י אם מוציאה דם יש לדמותו לעד שאינו בדוק כו' ובתשו' א' כתבתי ראי' מהתוספתא פ"ג דנדה דמטהר בספק בא מהמכה ספק מהמקור וי"ל הטעם דמטהרים הכא בספק שקול אף שהוא ספק כרת וגבי טריפות דהוא איסור לאו י"א דלא מוקמינן אחזקה בספק שקול והענין כיון דהתורה אמרה דם ולא כתם אף ששם אינו ספק שקול לומר דמעלמא אתיא דאדרבה שכיח טפי דמגופה אתיא עד שלכך הכותים לא נחשדו

על כתמיהם כמ"ש התוס' פ' דם הנדה. מ"מ התירה התורה ספק זה בלא טעמא דהרגשה כמ"ש אאזמו"ר נ"ע רס"י ק"ץ אלא שזהו דוקא גזה"כ כשהספק שמא הדם מעלמא אתיא ממש. משא"כ כשבא מגופה לא הקילה התורה בכה"ג (אף) אם יש ספק רחוק כזה שלא בא מהחדר מ"מ בספק שקול התירו חז"ל אף בכה"ג ולכן אמרו ספק בא מהמכה טהור דה"ל כעין דם ולא כתם אפס למעשה החמירו הס"ט ואאזמו"ר נ"ע שלא להקל במכה שא"י אם מוציאה דם אא"כ יש עוד צד להקל וכ"מ לכאורה ממ"ש בירושלמי בברכות פרק הי' קורא לתלות בדם המכה לא הורי כו' והיינו על מכת בתולים דר"פ תינוקת רק שע"פ מ"ש הרא"ש פב"ת דנדה סס"י ג' יש ליישב אך בנד"ז ג"כ באשה שיש לה וסת ושלא בשעת וסתה וכשרואה שלא בהרגשה ה"ז צד להקל מה גם בצירוף דעת הר"ש והרא"ש והטוש"ע לפי' הט"ז שאין דרך ראיי' בכך כו' וגם י"ל דיש כאן כמו שני מכות שא"י אם מוציאה דם היינו הא' שי"ל מגידי הפרוזדור והעלייי' יוצא הדם והב' שי"ל מהנפילה נעשה כמו מכה כמ"ש הס"ט סי' קפ"ח סק"ד בד"ה אבל הואיל שגדול השלום. וגם כל גדולי האחרונים הקילו בזה למעשה ומעשה רב וע' בבית מאיר בסוף ספרו בתשו' סס"י י"ג וז"ל ואף שלא נאמרו דבריו אלא כשיש לה וסת לע"ד זקינה כזו מכ"ש היא כמו שמצינו בסי' ק"צ סעי' מ"ט דתולה הזקינה בילדה וכן שם סעי' נ"ב ובש"ך שם ס"ק ע"א בשם הפרישה דאפי' הילדה יש לה וסת והוא שלא בשעת וסתה וכ"מ בכל האחרונים חוץ ממה שראיתי בשו"ת פנ"י שאלה ו' שכ' וכ"ש שאין להתיר מטעם אחרון שכתבתי שלא בשעת וסתה כיון שאמרה שחדל להיות לה אורח כנשים ודבריו לענ"ד תמוהים עכ"ד הבית מאיר הביאו בספר פר"ת סי' קפ"ז סעיף ה' והמ"צ סי' ס"ח העיר חומרא דאיך תספור ז"נ ולפע"ד לצדד לקולא מאחר דאין אנו מטמאין אותה רק בשעת וסתה והשאר מטהרין מצד דתולין במכה ע"ד הנ"ל רק בשעת וסתה א"א לטהר וע"ז א"צ מדאורייתא ז"נ כלל דהוסת הוא עת נדתה שא"צ ז"נ מדאורייתא רק דאנן מחמירין שלא לחלק בין ימי זיבה לימי נדה מחומרא דר"ז ובאשה זו שאין לה רק טומאת ימי נדה וא"א להטהר יש להקל עכ"פ לפסוק כמ"ד תחלתן אע"פ שאין סופן וסופן אע"פ שאין תחלתן דלפ"ז ודאי לא בעינן ספורין לפנינו ע' במ"ה דקפ"ג ע"א: יב אך הנה כ"ז כשרואה בעת שהחתיכה נופל לה למטה אבל כשהגביהו החתיכה למעלה ע"י טבעת של שעוה שתוחבין לה לתוך רחמה כמוזכר בס"ט סי' קצ"ו ס"ק כ"ג. אם מוצאה אז גם בבדיקת עד קשה לטהר דמלבד שאז בטלה צד הקולא שע"פ פי' הר"ש שאין דרך ראיי' בכך אך עוד זאת דגם אם הנפילה מצואר הרחם י"ל כשהוא במקומו

ולא ירד למטה מחמת הטבעת מחזקינן הדם שמוצאת בחזקת שמהמקור הוא בא דדוקא כשהפרוזדור נפל אז י"ל דהוי ספק שממנו בא הדם. משא"כ כשהוא במקומו:

ועובדא אתאי לידינו באשה שהי' לה שבירה כנ"ל וידעה שאין השבירה מהרחם ממש כי בשעת הוסת הדם נוזל סביב השבירה ולא מפה השבירה ומ"מ ידעה שגם פה השבירה מוציאה דם לפעמים והנה הגביהו השבירה ע"י טבעת שעוה הנ"ל ויש לה וסת כראוי ושלא בשעת וסתה א"א לה ליטהר מחמת שמוצאה דם בבדיקת עד שלא בהרגשה והדם מעורב באייטער ואין לומר דה"ל כידוע שיש לה מכה המוציאה דם מאחר שדם וסת נוזל ממקום אחר דמ"מ לא ידוע שמוציאה דם רק כשהחתיכה למטה משא"כ כשהיא למעלה ועוד דעדיין אין זה, ראי' ברורה שגם לשם לא בא מהרחם דמפני שהוסת נוזל ממקום אחר אין זה ראי' ברורה כ"כ די"ל שגם חלק מהפרוזדור שנפל נמשך בו ג"כ הדם מפה הרחם אף שעיקר מעבר הדמים מהרחם אינו על ידו מיהו לפ"ד תשו' מעיל צדקה סי' ס"ח שהיקל באשה שמצאו בה בביה"ח נקב קטן כמו ראש מחט והכניסה בו פתילת בגד דק ולא מצאה בו רושם דם ולא נכנס בעומק כ"כ כי הכאיב לה ביותר והעידה החכמה הזאת שבדקה פעם אחת באשה אחרת ומצאה ג"כ אותו הנקב ובה מצאה ג"כ דם בתוך הנקב ע"ש סי' ס"ו ורצה לטהר בזה ביש לה וסת שלא בשעת וסתה מה שמוצאה בבדיקת עד א"כ כמ"כ יש לטהר אשה זו אף שבעוד החתיכה למעלה אין ידוע שמוציאה דם כיון שידוע כשהיא למטה מוציאה דם ושני מקומות אלו שבאשה אחת לא גרע משתי נשים דנדון דהמע"צ ועדיף מיניה אלא דבצד א' גרע קצת שי"ל שמהמקור בא גם לשם. אך יש ראי' קצת ממה שהדם מעורב באייטער וע' בתשו' נו"ב תניינא סי' קי"ד מנדון כשהחתיכה במקומה למעלה ע"י טבעת דשעוה וגם המע"צ בנדון שלו סיים וטוב להחמיר באיסור חמור כזה:

יג אחר זמן רב שאלוני וז"ל השאלה באשה אחת שמחמת קלקול המילדת בשעת לידה נתהווה ענין יציאת הרחם לחוץ והחתיכה היוצאת גדולה ועבה ויש לה פה שממנו הדם שותת ויורד בשעת וסת ואין ספק שזה פה הרחם ויש לה וסת קבוע ובשעת וסתה רואה מן פה הזה בהרגשה ומתמיד ענין יציאת הרחם וכשהיא בודקת שלא בשעת וסתה ע"י עד שמכנסת תוך פה המעי הזה היוצא שאין ספק שזה פה הרחם מזדמן שיהי' הבדיקה עולה יפה ג' או ד' ימים שיהי' העד נקי אך עפ"י רוב אין בדיקתה עולה יפה ואינה יכולה לטהר לבעלה זה זמן רב כי טרם יכלו ימי ספירתה ולפעמים אף בימי ליבונה יוצא דם מתוך פה הרחם הזה היוצא לחוץ עכ"ל וא"כ לפי לשון השאלה משמע שהוא פה הרחם ממש ולא מן הפרוזדור ואם נאמר כן א"כ בטל עיקר צד הקולא והנה אם החתיכה

יוצאה לחוץ ממש אפ"ל אף לרש"י יש להקל דכיון דהדם היוצא מהחדר אינו נוגע בבית החיצון כלל כ"א יוצא לאויר העולם א"כ הרי אינו מתקיים בבשרה דהיינו בבית החיצון וא"כ לכאורה ק"ו הדברים מאם שפופרת מפסקת בין הדם לבשר בית החיצון טהורה כש"כ כשלא ראה כלל בית החיצון כ"א נוטף מהרחם לחוץ י"ל דטהורה ונתמעט ג"כ מבבשרה והגם שאמרנו לעיל דלרש"י לא מהני הא דלא ראתה כדרך שהנשים רואות אא"כ יש חציצה היינו כשהדם נוגע בבית החיצון אבל כשלא נגע כלל בביה"ח י"ל דנתמעט ג"כ מבבשרה:

קיצור א לפירש"י לאביי היכא דליכא חציצה טמאה אע"ג שלא א ראתה כדרך שהנשים רגילות לראות ולרבא לפ"ד הס"ט בחידושיו היה מקום לומר שאם לא ראתה כדרך שהנשים רגילות לראות טהורה אף לפרש"י ע"ש בחידושיו דכ"ב סד"ה רבא אמר אכן בתשובתו לדודו סי' קפ"ח סק"ד בד"ה והנה בתשו' פנ"י משמע דהיינו דוקא בחתיכה דשיעא וא"כ היינו משום חציצה ולפ"ז ענין הפארפאל א"א לטהר לפרש"י:

ב מדברי הרשב"א מובן שקושיית התוספות על פירש"י אינה מחוורת. ומה שהקשה הרשב"א על רש"י יש ליישב ג"כ גם מ"ש מהרש"א קושיא על פירש"י מבואר מדברי הרמב"ן דלאו מלתא היא:

ג שטת התוספות דת"ק דהוא ר"א ורבנן בתראי פליגי בחתיכה העשוייה כשפופרת ובדשיעא אבל פלי פלויי טמאה לכ"ע ושהקושיא שהקשה הרשב"א על פירש"י היא עצומה יותר לפי' התוספות והב"ח כ' דלתוס' ג"כ א"א לטהר הפארפאל כמו בפלי פלויי ושאדמו"ר נ"ע סי' קפ"ח סק"י כ' שלהתוס' יש לצדד בזה:

ד לשטת הרמב"ן ושטת הרשב"א ג"כ א"א לטהר הפארפאל אך שטת הר"ש מקוצי שהביא הרא"ש כשראתה בחתי' אע"ג דפלי פלויי טהורה משום שלא ראתה כדרך שהנשים רגילות לראות ויש להקשות על שטה זו ג"כ מדברי הרמב"ם ג"כ נראה דעיקר ההיתר דחציצה הוא משום שלא ראתה כדרך שהנשים רואות אלא דבזה מחולק עם הר"ש דס"ל היכא דפלי פלויי ה"ל כדרך שהנשים רואות:

ה ראיה מהא דשמואל ר"פ הרואה כתם בבשרה עד שתרגיש לפי' הרמב"ם עכ"פ דהא דממעטינן ולא בשפיר ולא בחתי' הוא משום שלא ראתה כדרך שהנשים רגילות לראות וקושיא על פירש"י דהוא משום חציצה א"כ איך ילפינן מבבשרה תרתי ושצריך ליישב דפרש"י הוא ע"פ דברי רב אשי שם דשמואל לא איירי בהרגשה כלל:

ו שמ"מ אין זה מוכרח די"ל דענין הרגשה וענין שלא יהי' חציצה בין הדם לבשרה קרובים זל"ז ע"כ י"ל תרתי ש"מ משא"כ ענין שמטמאה בפנים כבחוץ וענין שלא יהיה חציצה

הם שני דברים רחוקים זה מזה עוד קצת ראיה דטעמא דבעינן הרגשה הוא משום שיהיה הראיי' כדרך שהנשים רגילות לראות דאל"כ איך למדים הרגש וזעזוע הגוף מבבשרה דקאי על ביהח"צ ודחיה ע"ז שי"ל שהוא הרגש שנפתח מקורה וזה שפיר יש ללמוד מבבשרה ואח"כ אומרים מסברא דה"ה הרגש וזעזוע הגוף דנק' הרגשה אפילו לענין בעל קרי:

ז שעובדא שטיהר הר"ש ע"פ פירושו אינו דין הרואה דם בחתיכה שבברייתא דהוא חתיכה שנתגדלה במקור כ"א בחתיכה שנתלשה מגוף המקור וכ' הב"ח דגם בזה אין להתיר הדם שע"ג החתיכה. אבל דעת הט"ז ותשו' פנ"י להתיר בזה אף הדם שע"ג החתיכה ושטת המעי"ט י"ל ג"כ כמו הב"ח שאינו מטהר רק הדם שבתוך הבקעים אף שאח"כ בבית החיצון פירש הדם מהבקעים לחוץ. ובתשו' מעיל צדקה סי' ל"ד הבין שדעת המעי"ט כהט"ז ואינו מוכרח:

ח וכ"ז מיירי בחתיכה שנתלשה מן המקור וענין הפארפאל שהרחם נפל למטה מ"מ כ' השב יעקב שלדעת הט"ז בהר"ש יש להקל הואיל דאין דרך האשה להיות רואה כך וכ"ד תשו' פנ"י אבל לפי' הב"ח בהר"ש אין להקל כאן והכו"פ והמע"צ שניהם פי' דהנדון דהר"ש שהתיר היה ממש ענין הפארפאל המע"צ הקשה על הר"ש מריש לקיש דמ"א ויש לדחות דבלא"ה ר' יוחנן פליג אר"ל לעיל מיני' אך גם מר"י קשה לכאורה אך הס"ט בחידושיו דכ"ב כ' לתרץ ויש עוד ישוב דהסוגיא דמ"א עכצ"ל דלא אתיא כשמואל רפ"ח דבעי הרגשה אבל לשמואל יש לקיים הסוגיא דדף כ"א ע"ב כפירוש הר"ש מה שהעיר השב"י לחוש לאין פתיה"ק בלא דם יש לדחות:

ומ"מ דם הנמצא ע"י בדיקת העד כשנוגע בחתיכה שנפלה יש להקל ודלא כתשו' הגאון מ' עקיבא איגר ז"ל סי' ס"ב. אך בראייה ממש קשה להתיר כנ"ל:

רק לפמ"ש הדאקטורים דהנפילה אינו האם עצמו כ"א בית החיצון ע"כ כיון דנתקלקל בית החיצון י"ל שהדם יוצא ממנו ממש שלא מהחדר כיון דאפשר הוא שיבוא מותרי דם הגוף דרך שם כמ"ש הג"מ ליב ממענץ בשב"י סי' מ"א וכאן דנתקלקל יש לתלות כן וגם אם ה"ל ספק שקול יש להתיר שלא בשעת וסתה מצד חזקת טהרה כדמשמע בתוספות די"ז סע"ב ובחידושי הרמב"ן והר"ן רפ"ג:

יא הנ"ב והח"ד ס"ל שדינה כמכה שא"י אם מוציאה דם. אך הרי גם שם דעת רמ"א וסיעתו להקל באשה שיש לה וסת ושלא בשעת וסתה מיהו י"ח שם מה שהעיר המ"ץ סי' ס"ח איך תספור ז"נ אחר וסתה לק"מ:

יב כשהגביהו החתיכה למעלה ע"י טבעת של שעוה ועכ"ז רואה דם אף שלא בשעת וסתה צ"ע:

סימן קל

ז"ל השואל. הנה נידון הפארפאל שהכו"פ וש"ע אדמו"ר זקינו הגאון נ"ע ושא"פ שהקילו מטעם רואה שלא בהרגשה ושלא בשעת וסתה ויש לה וסת ע"ז השגנו תשובת מעכ"ק לא להקל כ"א ברואה ע"י בדיקת העד או במקום דחק ועיגון או בשיש עוד צד להקל כדיהא וכו' ומבואר הטעם דתולין במכה כמבואר בשם באריכות ויש לה וסת ושב"ו או במניקה וכה"ג והתנאי שלא בהרגשה לא הזכיר מעכ"ק:

תשובה מקודם צריך לחזור ולבאר הטעם שהקלתי בבדיקת עד ולא ברואה ממש ואומר הנה הכו"פ סי' קפ"ח סס"ק ב' התיר בבודקת ומוצאה בלי הרגשה כו' כוונתו במוצאה ע"י בדיקת עד ולא הרגישה כלל לא פתיחת המקור ולא זיבת דבר לח וע"ז כ' הואיל דדעת הר"ם כו' ור"ל דבסי' קפ"ג סק"א כ' יש כאן ספק עצום בכל בדיקות שבדקה ומצאה דם בלי הרגשה כלל אי הוה חשש איסור דאורייתא או לא ושם מסיק דהגמי"י בשם מהר"ם ס"ל דזהו רק דרבנן אבל הרמב"ם ותוס' ומהרא"י בעל תה"ד ס"ל דהוה דאורייתא לכן כאן גבי אשה שיש לה הפארפאל צירף סברת מהר"ם להקל ואע"ג דבסי' קפ"ג פסק כהרמב"ם. מ"מ לסניף צירף דעת מהר"ם והנה אאזמו"ר הגאון ז"ל בק"א לסי' קפ"ג חלק על הכו"פ בפי' דעת מהר"ם בהגמי"י והסכימו ג"כ לסברת הרמב"ם דוקא וא"כ למהר"ם ג"כ בדיקת עד יש בו איסור דאורייתא. וא"כ לכאורה בטלה צירוף קולא זו דהכו"פ וע' תשו' מהר"ם לובלין סי' ב' נ' דס"ל בדעת מהר"ם כמ"ש הכו"פ מ"מ נראה שאף לדברי רבינו ז"ל יש צירוף להקל במה שהיקל הכו"פ ע"ד שביאר בסי' קפ"ז ס"ק כ"ג במ"ש ומ"מ למעשה כו' והוא שעת הדחק שמוצאה דם על העד כו' אם יש לה וסת יש להקל שלא בשעת וסתה כו' ע"ש וכ"ז במוצאה ע"י בדיקת העד בלא הרגשה אבל הרי הוא רבינו ז"ל היקל יותר בשולחנו הטהור בסי' קפ"ח ססק"י וז"ל כל דם שתראה משם יש לטהר אם רואה שלא בהרגשה כו' עכ"ל. מבואר דמטהר אפילו ברואה ממש שלא ע"י בדיקת עד כלל אלא שהתנה אם רואה שלא בהרגשה ונראה דאין כוונתו שאינה מרגשת כלל אם זב ממנה שום דבר שזה רחוק ממציאות דהא החתיכה אינה תולה לחוץ ממש אלא היא מבפנים כמו שכתב שם סמוך למקום השתן וא"כ איך לא תרגיש אם יזוב משם דבר לח לסוף כותלי בית הרחם:

אעכצ"ל דצירף סברת האומרים דזה לא נק' הרגשה כלל. וכמו שהאריך בזה בשו"ת פנ"י חי"ד סי' א' הביאו הס"ט רס"י ק"צ והסכים עמו לדינא ואע"פ שרז"ל עצמו בק"א לסי' קפ"ג (ד"ה שם ס"ק ג' וכל כו') הביא שם שהר"ן ס"ל דהרגשת בית החיצון נמי נק' הרגשה והיינו הרגשת זיבת דבר לח ושאפשר הרמב"ם ורמב"ן והטוש"ע ג"כ ס"ל כן ע"ש מ"מ לסניף צירף סברת הפנ"י דהבינו דהרגשה היא דוקא הרגשת הגוף שמרגשת שנפתח מקורה כו' וכמו שצירף הכו"פ סברת מהר"ם אע"ג דאין הלכה כן. וזהו שהיקל בפארפאל אם רואה שלא בהרגשה ר"ל אף שמרגשת לחלוחית בסוף כותלי בית הרחם רק שאינה מרגשת פתיחת המקור וע"ז כתבתי אני לרומע"ל זה מכבר דקולא זו א"א לצרף לפי המהדורא בתרא שלו (שכ' בלאדי בזקנותו אחר חיבור הש"ע שנים רבות והוא ד"ה מה שכתוב בתשובת ש"י והוא דבשלמא לפמ"ש בש"ע להלכה פסוקה דכל שלא הרגישה אינה טמאה מדאורייתא אף שבודאי הדם יצא מגופה וע"כ כיון שי"א דהרגשת זיבת דבר לח אין זה הרגשה כמ"ש הס"ט לכן יש לצרף זה לסניף מיהת להקל בפארפאל אבל לפמ"ש במה"ב (דל"ח ע"ד) וז"ל לפ"ז אין בזה מחלוקת הפוסקים בגופא דדינא דהרגשה רק בטעמא דמלתא דלהרמב"ם לאו גזירת הכתוב חדשה היא אלא דמסתמא לא אתא מן המקור עכ"ל א"כ בנד"ז שידוע שבא מהמקור טמאה וגם כ' שסה"ת ס"ל דשמואל יחידאה הוא ולא קיי"ל כוותיה וכ"ה בתשו' שב"י סי' מ"א בתשו' הגאון ר' ליב ממענץ. וא"כ אף דלהרשב"א וש"ע גזה"כ הוא הרי גם לדבריהם רבו האומרים דהרגשה זיבת דבר לח ג"כ ה"ל דאורייתא וא"כ בכאן שיש הרגשת זיבת דבר לח ליכא רק סברא יחידית לטהר משום דלא ארגישה ממש וזה קשה לצרף לסניף אא"כ במקום עיגון גמור ובאשה שיש לה וסת ושלא בשעת וסתה אז יש לטהר ברואה ממש אף שהרגישה זיבת דבר לח רק שלא הרגישה פתיחת המקור וגם לא נזדעזעה גופה אבל שלא במקום עיגון לא הקלתי רק בבדיקת עד משום דאז איכא טעמא אחרינא להקל כי מקום הנפילה עלול להוציא דם ע"י דוחק העד בו כמ"ש בשם הדאקטער מוה' ישעיה שכתב כן לאאזמו"ר הגאון ז"ל מיהו טעמא זה לא שייך אא"כ לא ארגישה כלל קודם הבדיקה אבל אם הרגישה זיבת דבר לח ובדקה בהעד ומצאה דם הרי א"א לתלות שהעד הוציא דם דמסתמא בא הדם מההרגשה שקודם שבדקה אך אם מצאה ג"כ מראות טהורות ודם י"ל דההרגשה היה ממראות טהורות ואז יש לתלות הדם בדוחק הנגיעה וכמ"ש בגמ' רפ"ח לעולם דארגישה ואעפ"כ עגול טהור ותלינן במאכולת וההרגשה תלינן בהעד וה"נ תלינן ההרגשה במראות טהורות דלא גרע מהרגשת עד ואז תלינן הדם בדוחק הנגיעה כמו דתלינן במאכולת שתחת הכר הגם שי"ל מאכולת שכיח טפי מ"מ הא לעומת זה יש

מטהרים לגמרי בפארפאל כמ"ש לעיל וכה"ג פסק בתשובת שב"י סי' מ"ד שכתב הואיל שיש לתלות ההרגשה במי רגלים או בליחה לבינה לא מחזקינן ריעותא והסכים עמו הס"ט סי' ק"צ סק"ג לדינא ואף שיש לחלק משום דהכא בא כא' המראה טהורה והטמאה קשה לחלק נ' דלדינא אין להחמיר מטעם הנ"ל שיש מקילין ומטהרין הדם לגמרי ובח"ד סי' ק"צ ס"ק ל"ז שכתב וראיה ברורה כו' דלישני דמיירי בדארגישה כו' דבריו קשים להולמן דמהו הקושיא הא עדיפא מיניה משני דמיירי בדארגישה וגם לא מצאה מראה אחרת רק הדם כפשט לשון המשנה ואפ"ה טהורה משום דאימור הרגשת עד הוא וכ"ש במצאה מראות טהורות דיש לתלות ההרגשה בטוב יותר בהמראות טהורות ורמ"א לא קאמר אלא מדלא משני בדלא ארגישה כו' אבל את"ל דמיירי בדארגישה א"כ לל"ל דמיירי במצאה ג"כ מראות טהורות כיון דא"ש נמי בדלא מצאה רק מראה טמאה ואפ"ה טהורה משום דאימור הרגשת עד הוא ואפשר בנ"ד יודה הח"ד ג"כ מטעם הנ"ל שהרי יש מטהרין לגמרי בפארפאל אך נראה דיש להורות שלא תבדוק א"ע בעומק אף אם מרגשת זד"ל רק תקנח א"ע ואם תמצא מראה טהורה די כיון דהוחזק דרוב זיבות דבר לח אצלן הם מראות טהורות לא נצרך שתבדוק בעומק שהרי עי"ז תקלקל א"ע וה"ל כדין נאבדה הריאה דא"א לבדוק ושרי וה"נ כן כ"ש דיש כאן בדיקת הקינוח עכ"פ:

בתשובה א' בדין הרגשה נתבאר אצלי שלדברי הפוסקים כשמואל דבעינן הרגשה העיקר דהרגשת זיבת דבר לח בבית החיצון אינו נק' הרגשה אלא שגוף הדין אם קיי"ל כשמואל נחשב ספיקא דדינא ע"כ אפשר לצרף קולא זו באשה שיש לה וסת ושלא בשעת וסתה אף שלא במקום עיגון גמור היכא דרואה שלא בהרגשה:

סימן קלא

בנדון האשה שיש לה וסת ההפלגות מכ"ה יום לכ"ה יום ומ"מ מעת תחלת הוסת עד טבילתה שוהה ערך י"ז יום נמצא נשאר מהטבילה עד הוסת הבא רק ערך שבעה ימים ואף גם באותן השבעה ימים אינה טהורה לגמרי כי ביום הרביעי אחר טבילתה מוצאה בבדיקתה לכלוכית דם געל נוטה לאדמומית ולפעמים מקדמת למצוא בבדיקתה גם ביום שלישי שאחר טבילתה או אפי' קודם ועתה שאלו מאת כבודו אם תחוש לפרוש עונה של יום השלישי שאחר טבילתה גם מקודם שתראה מחשש פרישת עונה אף לוסת שאינו []קבוע[כאמור בש"ע סי' קפ"ט ס"ב ואם ככה יחמירו עליה נמצא אתה מכלה בהבל גם כל ימיה הטהורים:

והנה אם באנו לצדד להקל שלא לחוש לפרישת עונה בוסת שאינו קבוע משום שמראה הדם אינו דם גמור לא מצאנו כזאת בפוסקים דכיון שנוטה לאדמומית א"כ הוא טמא עכשיו שאין רואים במראות הדמים אך אולי הדם שמוצאה אז אחר ג' וד' ימים לטבילתה בא לה ע"י מקרים המתיילדים אז בגופה כמו מפהקת ומעטשת וכה"ג. אזי נראה שלא תחוש קודם עד שלא באו המקרים הנ"ל. שהרי דעת הט"ז בסי' קפ"ט סעיף כ"ה ס"ק ל"ט שוסת המורכב מימים שוים ומוסתות דגופא דהיינו מפהקת או מעטשת וכה"ג אינה חוששת גם אם בא היום קודם שבאו המקרים דלא כמשמעות הש"ע שם סעיף כ"ה ואף שדעת אדמו"ר נ"ע שם ס"ק צ"ז הוא כהש"ע ולא כהט"ז והוא דעת הרמב"ן בהלכותיו פ"ו ה"ט והי"א והרז"ה והרשב"א בתה"א דקע"ג סע"ב והר"ן בחידושיו פ"ט דנדה דף ס"ג ע"ב ומ"מ גם דעת הט"ז יש לה שרש בראשונים והוא דעת הראב"ד בספר בעה"נ דף ה' ע"ד שכ' אבל בוסתות דגופה כגון מפהקת ומעטשת וחוששת בפי כריסה וכל אותם השנוים במשנתנו פרק האשה שהיא עושה צרכיה אינה אסורה אלא עם וסתה בלבד בין יש לה יום קבוע לאותן סימנים בין אין לה אבל לפני וסתה מותר ואם בדקה בשעת וסתה ולא ראתה מותרת לאחר הוסת עכ"ל ובזה מיקל יותר גם מהט"ז אך בנדון זה נראה דיודו להראב"ד דעד כאן לא פליגי עליה רק בוסת קבוע מימים ומגוף אבל כשאין הוסת קבוע כנדון שאילתנו י"ל דיודו ליה וכ"מ בהרז"ה אות ה' ובהרמב"ן והר"ן שם. אמנם אם אין זאת אלא שהיא מוצאה בלא שום פיהוק ועיטוש ושאר וסתות דגופא אזי בטלה קולא הנ"ל ואעפ"כ אם היא מוצאה באותן הימים היינו ביום ג' או ד' שאחר טבילתה הכל בשעה א' זהו הנק' קבעה וסת לשעות ולא לימים בש"ע סי' קפ"ט ס"ג ואינה חוששת אלא לשעתה בלבד ע"ש בספר חוות דעת ס"ק ג' דבכה"ג אף ר' יהודה מודה לר' יוסי דאתיא קביעותיה דשעה ועקרא ליה ליום שאינו קבוע אמנם אם גם זאת אינו אלא שאין הכל בשעה א' כי אם ביום ג' שאחר טבילתה מצאה עד"מ בחצי היום ופעם אחרת מצאה בתחלת היום וכה"ג אזי בטלה צד קולא זו דכיון שאין השעה קבועה בימים אלו אסורה כל העונה אך אעפ"כ מפני הדחק הגדול לטהר אשה לבעלה אפשר שיש לצדד להוראת שעה ע"י צירוף כמה טעמים להקל והוא מודעת זאת מחלוקת ר' יהודה ור' יוסי פרק האשה דס"ג ע"ב שלר' יוסי אינה חוששת רק לשעות ולא כל העונה ואף דקיי"ל כר' יהודה ואפילו בוסת שאינו קבוע מ"מ בכה"ג שהדם הוא געל רק שנוטה למראה אדמומית אפשר שיש לסמוך ע"ד ר' יוסי בוסת שאין קבוע שלא תחוש רק לשעות ובצירוף שתבדוק א"ע אחר שהגיע השעה ולא ראתה דהרמב"ן מיקל כה"ג בחששא דעונה בינונית דס"ל דסגי בבדיקה כמ"ש אדמו"ר סי' קפ"ט ססק"א בשם

רש"י ותוס' והרמב"ן והעיקר בצירוף מה שאל"כ א"י להטהר כלל כ"א יום או יומים בחודש וע"כ בכה"ג ההכרח לצדד להקל כו'

סימן קלב

נידון אשה שהרגישה שנפתח מקורה ובדקה א"ע ולא מצאה או שמצאה מראה לבן אם צריכה הבדיקה שיהי' מיד ממש ובאשה שהרגישה זיבת דבר לח ג"כ כהנ"ל:

בפ"ת סי' קפ"ד ס"ק י"ט דהאחרונים חולקים על הב"ח שהביא הבאה"ט סק"י ועיין בתשו' ושה"כ סי' ל"ד עכ"ל אך בפ"ת שם ס"ק י"ח דדוקא משום שלא הרגישה כו' ולפ"ז אם בדקה א"ע בעד ונאבד העד דליכא ראיה מהא דלא הרגישה כו' וכמ"כ אם בשעת וסתה הטילה מים כו' וצ"ע ומש"כ אהטלת מים י"ל לא דמי כי אין דרך הדם לבוא עם מ"ר כו' עכ"פ לפ"ז אף אם נאמר דהרגשה ה"ל כוסתות דרבנן ולא כתה"ד וכמו שחלק עליו הרדב"ז עכ"פ הכא ליכא ראיה כמו בוסתות א"כ י"ל דעכ"פ בעינן בדיקה מיד אף לרדב"ז:

ב אבל אם מצאה מראה לבן י"ל א"צ מיד דכיון שמצאה אף לאחר זמן עדיף לתלות ההרגשה בזה משנאמר שנאבד הדם. דלא דמי לוסתות כשליכא ראיה מהרגשה וגם לא בדקה עד אחר זמן א"כ א"א לטהר רק משום שלא ראתה כלל ע"ז יש לחוש כנ"ל כיון דהוחזקה אבל הכא לתלות שלא נפל הלובן הוא סברא ע"כ יש לתלות אף שלא בדקה כ"א אחר שיעור וסת ואפילו זמן מה יותר ולא כהס"ט סק"ד שכ' דהא ודאי כו' אחר זמן רב כו' דהוא כ"כ לשיטת תה"ד דס"ל דהרגשה ה"ל כוסתות דאורייתא אבל כיון שחלק עליו הרדב"ז וגם שארי אחרונים הקילו ע"כ יש לתפוס כוסתות דרבנן לכן נ' להקל בכה"ג:

ג וגדולה מזו משמע בהרדב"ז ח"א סס"י קמ"ט שכ' יש לחוש כל זמן שלא בדקה כו' משמע שאין מצריך בדיקה מיד ממש רק כל שבדקה סמוך להרגשה ולא מצאה כלל נמי שרי מדלא החמיר רק כשלא בדקה וגם ע"ז כ' רק יש לחוש ואפשר ס"ל דקיל מוסתות אף למ"ד וסתות דרבנן דהתם עכ"פ הוחזקה חזקה גמורה וגם כן דרך כל הנשים והוא דבר טבעי רק משום שיש לנגד זה חזקת טהרה הוי רק דרבנן אבל לגבי הרגשה כיון שכתב שיש כמה מאורעות שתבא מהם ההרגשה ואשה בחזקת טהרה עומדת ה"ל כספיקא ובהצטרף לזה שבדקה ולא מצאה כלום אף שלא בדקה תוך שיעור וסת אין להחמיר:

שוב ראיתי בפ"ת סי' ק"צ סק"ה דהכו"פ סק"ג ס"ל דתה"ד ג"כ אינו מחמיר אלא (כשלא] בדקה כשיעור וסת. והיינו משום דגם אם נדמה ההרגשה כוסתות דאורייתא הרי שם

ג"כ כשבדקה א"ע בשיעור וסת של וסתה אע"פ שלא בדקה א"ע בשעת וסתה ממש טהורה לרב כדפרש"י דט"ז ע"א ד"ה דכ"ע אפילו אי וסתות דאורייתא רק שמואל מחמיר בזה ולפי איכא דאמרי גם שמואל ס"ל כן ע"ש בגירסת מהרש"א וא"כ פשיטא דאין להחמיר בהרגשה יותר וא"כ לפ"ז בבדקה ומצאה מראה לבן משמע אפילו אחר שיעור וסת טהורה אלא החוות דעת רס"י ק"צ לא ס"ל כהכו"פ אבל לא ראה ד' הכו"פ ונדחק בסוגיא דגמרא דט"ז א' דרנב"י פליג על אוקימתות הראשונות בזה ג"כ ואין דבריו נכונים והנה לשטתו בבדקה ומצאה מראה לבן בעי' תוך שיעור וסת כ"כ רס"י קפ"ח וג"ז אינו נכון וסס"ק ו' כתב הפ"ת שכ"ד הס"ט כהכו"פ א"כ מינה דלהרדב"ז אף שבדקה אחר שיעור וסת טהורה אף שלא מצאה כלום וע"ש סק"ז בשם פמ"א ח"ג סי' י"ג משמע ס"ל כהרדב"ז ויש להעיר מדין בדיקת שפופרת שלא מצאה כלום דג"כ מטהר מדין חזקה דרמ"ת רק משום דמסתבר יותר לתלות מהצדדים א"כ ה"נ גם בלא מצאה כלום אחר שיעור וסת יש לתלות יותר שלא ראתה כלל מראתה ונימוק והרגשה י"ל דלא חמירא מחזקה דרמ"ת. ועכ"פ לפ"ז במצאה מראה לבן ודאי טהורה להכו"פ וסיעתו לכ"ע אף שמצאה אחר שיעור וסת וגם להחוות דעת דמחמיר היינו להתה"ד אבל לפ"ד הרדב"ז נ' להקל גם להח"ד:

קיצור. אשה שהרגישה פתיחת המקור ובדקה א"ע תוך שיעור וסת ולא מצאה כלום כ' הכו"פ שיש להתירה אף לפ"ד תה"ד ולפ"ז להרדב"ז יש להקל אף כשבדקה א"ע אחר שיעור וסת. והח"ד ס"ל להחמיר לתה"ד אף בבדקה א"ע תוך שיעור וסת ומצאה טהורה דטמאה ולפ"ז י"ל גם רדב"ז אינו מיקל רק שבדקה א"ע תוך שיעור וסת. מיהו נ' עיקר כהכו"פ ואם בדקה ומצאה מראה לבן יש להקל להכו"פ לתה"ד ג"כ אף שבדקה א"ע אחר שיעור וסת ולהרדב"ז יש להקל יותר אף [שלא] בדקה א"ע סמוך להההרגשה:

וכ"ז בדין הרגשה דפתיחת המקור אבל אם רק הרגישה זיבת דבר לח כ' בס"ט סק"ג סד"ה עוד כ' מ"מ מספיקא כו' מסתבר למיתלי כו' וסד"ה בשו"ת אמ"ו דתלינן במצוי בכ"מ וכיון דשכיח כו' דדוקא בפתיחת כו' משא"כ בהרגשה כו' ועיין בגמ' רפ"ח דנדה אם רוב ימיה כו' ובתוס' ובפסקי הרשב"ץ שם א"כ אם בדקה א"ע אפילו אחר ב' מינוטין בערך ומצאה מראה לבן ודאי יש להקל דהא אפי' בהרגשה דפתיחת המקור יש להקל להכו"פ בכה"ג להרדב"ז עכ"פ א"כ בהרגשה זו נ' להקל לכ"ע ומ"ש רומע"ל כיון דאינה מרגשת מן המקור אלא סמוך ליציאה לחוץ אין הדם שוהה לצאת הנה עכ"פ טפי מסתבר לתלות ההרגשה במה שמצאה מלומר שהיה דם ונפל וזה בא עוד אח"כ בלא הרגשה ועוד דגם מן המקור ועד היציאה לחוץ א"צ להתעכב כ"כ ואעפ"כ אף שנמצא אחר ב'

מינוט עד"מ תלינן דהוא הוא רק מפני מיעוטו נסרך על פני שפתי כותלי בית הרחם ולא נפל. והגם דללישנא דאם איתא דהוה דם מעיקרא הוה אתי פרש"י ד"ג ע"ב ד"ה ולזו אין לה שוליים ואי הוה דם מאתמול בבית החיצון הוה נפיק ונפיל וא"כ הרי מוכח דמחמת טעם זה לא חיישינן אלמפרע כלל דמ"ש רש"י מאתמול ע"כ לאו דוקא דהא ס"ל דיין שעתן והלל ג"כ מודה לזה מדינא כמש"ש אין טעמא קאמרת דאם איתא דהוה דם מעיקרא הוה אתי ומיהו עשה סייג לדבריך אלמא דלולי סייג לא חיישינן אלמפרע י"ל הטעם משום דמוקמינן טהרות אחזקתייהו וכמ"ש הרמב"ן בחידושיו גבי טעמא דהעמד אשה על חזקתה דאף דהלל לא ס"ל להך חזקה כלל מ"מ בחולין אע"ג דאיכא למיחש במלתא כיון דלא מכרעא מלתא דטומאה מוקמינן טהרות אחזקתייהו או משום כל ספק טומאה לא מטמאינן למפרע אלא משום מעלה דקדשים וא"כ ה"נ לטעמא דאם איתא דהוה דם מעיקרא הוה אתי והוה נפיק ונפיל י"ל דמשורש הדין אין זה נחשב לודאי גמור שלא בא רק לגבי אתמול או עכ"פ לגבי שעה שלימה אבל לשנאמר מה"ט דודאי רק רגע זו בא אינו מספיק ואעפ"כ לא חיישינן מדינא אלמפרע לחולין מטעמים הנ"ל ולהתוס' שם דלא ס"ל כהרמב"ן אלא ס"ל דאוקמא אחזקת טהרה להאשה לחולין אף להלל כמש"ש בדיבור הראשון י"ל דה"נ גם לטעמא דאם איתא דהוה דם מעיקרא הוה אתי צריכים לטעמא דחזקת טהרה לגבי ענין שלא לטמאה למפרע אפילו כרבע שעה מקודם או פחות דע"ז י"ל שבאמת אין מספיק כלל טעמא דאם איתא דהוה דם מעיקרא הוה אתי והוה נפל די"ל דזמן מועט יוכל להתעכב ולהסתרך על שפתי כותלי בית הרחם אלא דע"ז מהני החזקה וכ"מ בתוס' ד"ג ע"א בד"ה ואיבעית אימא נראה דלהאי לישנא נמי צריך טעמא דהעמד אשה על חזקתה כו' אלא שבגליון תוספות לא ס"ל כן ואפ"ל דלהלל לא מהני טעם זה לבד דאם איתא דהוה דם מעיקרא הוה אתי בלי צירוף החזקה רק בדם מרובה שע"ז שפיר י"ל אפי' אזמן מועט מאד דהוה נפיק ונפיל אבל על דם מועט רק כמו משקה טופח שאין בו כדי להטפיח י"ל ודאי צריך בהכרח לצירוף טעם החזקה שוב ראיתי בחידושי הר"ן ד"ג ע"ב גבי אי אתה מודה בקופה ס"ל בהדיא דלהלל צריך כאן ג"כ לטעמא דחזקת טהרה דמש"ה הכא רק תולין ובקופה טמאות ודאי ועוד כתב שם מתחלה דהא בשוכבת אפרקיד ולא נתהפכה דל"ל אם איתא דהוה דם מעיקרא הוה אתי אעפ"כ טהורה לשמאי וכ"כ בתוספות ד"ג ע"א ד"ה מרגשת והיינו משום דלא פלוג רבנן וקשה איך מחמת לא פלוג יטהרו ספק דאוריי' אעכצ"ל משום חזקת טהרה או מטעם של הרמב"ן א"כ אין ראיה דטענה דאם איתא דהוה דם כו' היא ראיה וטענה מוכרחת וקצת ראיה ממ"ש בגמ' פ"ב דף ט"ז ע"א טעמא דראתה ופרש"י דכיון כו' בשעת

וסתה נמי הוה משכחא עכ"ל. לכאורה משמע דעל דם זה גופא שמצאה עכשיו קאמר שהיתה מוצאה אותו ג"כ בשעת וסתה וכמ"ש התוס' בפ"ק ד"ג ע"ב סד"ה לאביי ועוד דדומיא דחוששת לראייתה מעל"ע דהיינו ודאי על דם זה שמצאה עכשיו חוששת שמא הוא עצמו היה מעל"ע מקודם כמ"ש התוס' הנ"ל א"כ כמ"כ פי' חוששת לוסתה היינו ג"כ על דם זה ועיין תוס' ד"ה וחוששת דמקולקלת ג"כ למנינה אלמא חששא גמורה היא עיין בגמרא פ"ק ד"ו ע"א ובפרש"י שם ד"ה ואינה מקולקלת אך הרמב"ם פ"ח מהא"ב דין י"ג ס"ל דאינה מקולקלת למנינה וע"כ לענין לתלות ההרגשה במראה לבן י"ל דתלינן כשמצאה משקה טופח כהנ"ל אפי' אחר זמן מה היינו אף שלא בדקה תיכף ממש דהא הכא חזקת טהרה מסייע ע"כ שפיר תלינן דאתרמי שלא נפל:

וזהו אף באשה שאינה רגילה בליחה לבינה אבל נשים שרגיל בהם ליחה לבינה ומוחזקת בזה נ' ודאי דאף אם לא בדקה כלל תליא ההרגשה בליחה לבינה דהא ה"ל רובא וחזקה לקולא וגם ליכא ריעותא ולא דמי למוצאה דם במי רגלים דמטמא ר' מאיר בעומדת וכתב הר"ן בתשו' סי' מ"ט משום דחייש למיעוטא דעכ"פ התם יש ריעותא. אבל הכא ליכא ריעותא דמסתמא י"ל היה ליחה לבינה ועוד הא אף כשמצאה דם ממש תלינן במכה. ומהכ"ת לא יחשב גירוי הנ"ל כמכה ואדרבה י"ל דה"ל כמכה המוציאה דם ועיין בש"ע סי' קצ"ו סעיף יו"ד דתולין גם בספירת ז"נ אף תוך ג"י וע"ש בס"ט ס"ק ל"ד ואף גם במכה שא"י אם מוציאה דם ס"ל לרמ"א סי' קפ"ז ס"ה דתלינן במכה כשיש ס"ס כו' וה"נ הוי ס"ס כהא דרמ"א ספק בא מן הצדדים ספק מן המקור וגם אם מן המקור י"ל הוי ליחה לבינה כיון שרגילה בליחה לבינה כו' ושוב ראיתי כן בחכמת אדם כלל צ"ט סעיף ג' וז"ל ונ"ל דה"ה נשים שרגיל בהם ליחה לבינה ומוחזקות בזה אפילו הרגישה זיבת דבר לח ולא בדקה טהורה כיון שמוחזקת בכך ורגילה בכך תלינן במצוי עכ"ל הביאו הפתחי תשובה סי' ק"צ סס"ק ג' אלא שהחכ"א לא הביא ראיה לדבר ולפע"ד יש ראיה ברורה לזה מהא דתלינן במכה כנ"ל:

סימן קלג

תוכן השאלה מבואר לקמן בהתשובה אות ז'. לדין הנזכר בב"י סי' קפ"ח בד"ה וכ' עוד בתה"ד אע"ג דהרגשה דאורייתא היא כדמוכח בפ' הרואה כתם (דנ"ז ע"ב) ה"מ היכא דליכא למתלי ההרגשה במידי אחרינא אבל כשמצאה לחלוחית דלובן על העד אמרי' דההיא טפת לובן הוא דארגשה כו' ובד"מ שם סק"ב כ' שצ"ע דלא אמר הרגשה דאורייתא היא אלא במצאה כתם עם הרגשה כו' אבל בלא"ה ל"מ שם דטמא ובש"ע

סי' ק"צ ס"א הביא בשם יש מי שאומר וז"ל ואם הרגישה שנפתח מקורה להוציא דם ובדקה אח"כ ולא מצאה כלום יש מי שאומר שהיא טמאה עכ"ל ופי' הכו"פ שם דאף להתה"ד דס"ל דאם הרגישה שנפתח מקורה ובדקה ולא מצאה כלום שהיא טמאה אינו אלא דוקא אי לא בדקה תיכף כשיעור וסת משא"כ אם בדקה תוך שיעור וסת טהורה וראייתו מוכרחת מהש"ס דט"ז ע"א דאף למ"ד וסתות דאורייתא הדין כן והתה"ד לא מחמיר רק לדמות הרגשה כמו למ"ד וסתות דאורייתא יעו"ש:

וכיון שכן מוכרחים לומר דבבדקה א"ע ומצאה מראה לבן דטהורה היינו אף שבדקה א"ע אחר שיעור וסת להרגשה שהרי התה"ד ביאר בפירוש דאע"ג דאם לא מצאה כלום היא טמאה אבל אם מצאה מראה לבן היא טהורה ומאחר שגם בלא מצאה כלום אינה טמאה להתה"ד ג"כ אלא אם היה הבדיקה אחר שיעור וסת א"כ בכה"ג גופא היא טהורה כשמצאה מראה לבן אלא שהחוות דעת לא ס"ל כהכו"פ וס"ל דבבדקה א"ע ולא מצאה כלום אף שהבדיקה היה תוך שיעור וסת לא מהני וטמאה היא וא"כ לפ"ז גם בבדקה ומצאה מראה לבן דטהורה היינו רק כשבדקה א"ע תוך שיעור וסת וכ"כ בח"ד רס"י קפ"ח אבל לא ראה דברי הכו"פ ונדחק בסוגיא דגמ' דט"ז א' לומר דרנב"י פליג על אוקימתות הראשונות בזה ג"כ. ואין דבריו נכונים והנה לשטתו בבדקה ומצאה מראה לבן בעי' תוך שיעור וסת כ"כ רס"י קפ"ח וג"ז אינו נכון:

קיצור. הכו"פ מפרש דהתה"ד שבש"ע סי' ק"צ סס"א מיירי בלא בדקה א"ע בתוך שיעור וסת אלא לאחר שיעור וסת. והח"ד פי' דמיירי בבדקה א"ע תוך שיעור וסת ופי' הכו"פ עיקר:

ב ונלע"ד ראיה להכו"פ מלשון התה"ד עצמו סי' רמ"ו וז"ל אשה שהרגישה בעצמה שנפתח מקורה והלכה ובדקה, א"ע מיד ומצאתה על העד לחלוחית לבן עכ"ל. ותיבת והלכה הוא שפת יתר וידוע שהתה"ד בעצמו המציא השאלות כדי לבאר התשובות א"כ למה כ' והלכה והל"ל ובדקה א"ע מיד. אלא ודאי לומר שאם היות שהיה הבדיקה מיד אעפ"כ נשתהה יותר מכשיעור וסת אחר ההרגשה דהיינו עד"מ שהיתה בין הנשים והוצרכה לילך מהם לחדר אחר ובדקה א"ע שם וזה מורה כפי' הכו"פ ובהכי אתי שפיר מ"ש התה"ד שם בפשיטות הוי כלמ"ד וסתות דאורייתא דאפילו בדקה ומצאה טהורה טמאה עכ"ל ואת"ל דמיירי כשבדקה א"ע תוך שיעור וסת הרי בכה"ג מפורש בגמרא שם דגם למ"ד וסתות דאורייתא טהורה ומ"ש הח"ד דרב נחמן בר יצחק לא ס"ל כן אין דבריו מוכרחים כלל ומנ"ל לאפושי מחלוקת חדשה חנם. ועכ"פ ה"ל להתה"ד לפרש כן ואיך יאמר בפשיטות נגד המפורש בגמרא ופרש"י א"ו מיירי שבדקה א"ע אחר שיעור

וסת. ועוד הא מוכח בגמ' שם נ"ז ע"ב שאע"פ שהרגישה תלינן אימור הרגשת עד הוא כש"כ הכא דתלינן ההרגשה במראה לובן אף שבדקה א"ע לאחר שיעור וסת:

קיצור:

שמלשון תה"ד הלכה ובדקה מורה כפי' הכו"פ:

אך הס"ט סי' ק"צ ס"א סס"ק ד' כ' וז"ל ודע דאף מה שנראה מדברי התה"ד שם וכן דקדק בש"ע כאן שכ' ובדקה אח"כ ולא מצאה כלום הא אילו מצאה שום מראה טהורה היא יכולה לתלות הרגשתה בזה עדיין יש לספק עד כמה יכולה לתלות בהא דהא ודאי אין סברא דאם הרגישה ואחר זמן רב בדקה א"ע ומצאה מראה טהורה דאינה יכולה לתלות הרגשה זו בהא דא"כ אם איתא דהוה מעיקרא בשעת הרגשה מאן עכביה עד השתא והיה לו לצאת אע"ג דלחומרא לענין קדשים תלינן דנתעכב בביה"ח עד מעל"ע מ"מ לענין חולין הא קי"ל דדיה שעתא מהאי טעמא דאם איתא דהוה דם מעיקרא אתיא וכמו דאמרינן בריש מכילתין וע' בתוס' דף ס' ע"ב בד"ה בעלה פטור וכו':, א"ו צ"ל דתיכף להרגשה בדקה א"ע ומצאה המראות הללו בהא תלינן להרגשה זו וא"כ עדיין ספק עד כמה מקרי בהא מיד דהא מסקינן שם לכ"ע דכל שבעלה פטור טהורותיה טהורות ולא חיישינן דמקמי הכי הוי דם ומכ"ש דלא תלינן בזמן כזה להקל ואפשר לחלק וצ"ע עכ"ל.

ובאמת מאחר שכבר נתבאר דהתה"ד מיירי שבדקה א"ע אחר שיעור וסת. א"כ ע"כ צריך לחלק דמאחר שמוכרח לומר דבבדקה א"ע ומצאה מראה לבן אין צריך תוך שיעור וסת ממש א"כ יש לומר דגם לאחר אחר זמן ג"כ תלינן דאין לחלק רק כל שנקרא סמוך ממש להההרגשה וזהו השיעור ב' או ג' מינוטין נראה שיש להקל והגם דלישנא דאם איתא דהוה דם מעיקרא הוה אתי פרש"י ד"ג ע"ב ד"ה ולזו אין שוליים ואי הוה דם מאתמול בבית החיצון הוה נפיק ונפיל וא"כ הרי מוכח דמחמת טעם זה לא חיישינן אלמפרע כלל דמ"ש רש"י מאתמול ע"כ לאו דוקא דהא ס"ל דיין שעתן. והלל ג"כ מודה לזה מדינא כמש"ש אין טעמא קאמרת דאם איתא דהוה דם מעיקרא הוי אתי ומיהו עשה סייג לדבריך אלמא דלולי סייג לא חיישינן אלמפרע י"ל הטעם משום דמוקמינן טהרות אחזקתייהו וכמ"ש הרמב"ן בחידושיו גבי טעמא דהעמד אשה על חזקתה דאף דהלל לא ס"ל להך חזקה כלל מ"מ בחולין אע"ג דאיכא למיחש במלתא כיון דלא מכרעא מלתא דטומאה מוקמינן טהרות אחזקתייהו או משום כל ספק טומאה לא מטמאינן למפרע אלא משום מעלה דקדשים וא"כ ה"נ לטעמא דאם איתא דהוה דם מעיקרא הוה אתי והוה נפיק ונפיל י"ל דמשורש הדין אין זה נחשב לודאי גמור שלא בא רק לגבי אתמול או עכ"פ לגבי שעה שלימה אבל לשנאמר מהאי טעמא דודאי רק רגע זו בא אינו

מספיק ואעפ"כ לא חיישינן מדינא אלמפרע לחולין מטעמים הנ"ל ולהתוס' שם דלא ס"ל כהרמב"ן אלא ס"ל דאוקמא אחזקת טהרה להאשה לחולין אף להלל כמש"ש בדבור הראשון י"ל דה"נ גם לטעמא דאם איתא דהוה דם מעיקרא הוה אתי צריכים לטעמא דחזקת טהרה לגבי ענין שלא לטמא למפרע אפילו כרבע שעה מקודם או פחות דע"ז י"ל שבאמת אינו מספיק כלל טעמא דאם איתא דהוה דם מעיקרא הוה אתי והוה נפל די"ל דזמן מועט יוכל להתעכב ולהסתרך על שפתי כותלי בית הרחם אלא דע"ז מהני החזקה וכ"מ בתוספות ד"ג ע"א בד"ה ואיבעית אימא נ' דלהאי לישנא נמי צריך טעמא דהעמד אשה על חזקתה כו' אלא שבגליון תוספות לא ס"ל כן ואפ"ל דלהלל לא מהני טעם זה לבד דאם איתא דהוה דם מעיקרא הוה אתי בלי צירוף החזקה רק בדם מרובה שע"ז שפיר י"ל אפילו אזמן מועט מאד דהוה נפיק ונפיל אבל על דם מועט רק כמו משקה טופח שאין בו כדי להטפיח י"ל ודאי צריך בהכרח לצירוף טעם החזקה שוב ראיתי בחידושי הר"ן ד"ג ע"ב גבי אי אתה מודה בקופה ס"ל בהדיא דלהלל צריך כאן ג"כ לטעמא דחזקת טהרה דמש"ה הכא רק תולין ובקופה טמאות ודאי ועוד כ' שם מתחלה דהא בשוכבת אפרקיד ולא נתהפכה דל"ל אם איתא דהוה דם מעיקרא הוה אתי אעפ"כ טהורה לשמאי וכ"כ בתוספות ד"ג ע"א ד"ה מרגשת והיינו משום דלא פלוג רבנן וקשה איך מחמת לא פלוג יטהרו ספק דאורייתא אלא עכצ"ל משום חזקת טהרה או מטעם של הרמב"ן א"כ אין ראיה דטענה דאם איתא דהוה דם כו' היא ראי' וטענה מוכרחת מדאורייתא ממש וקצת ראי' ממ"ש בגמרא פ"ב דט"ז ע"א טעמא דראתה ופרש"י דכיון דבדיקה ראשונה מצאתה טמאה כו' בשעת וסתה נמי הוי משכחא עכ"ל:

לכאורה משמע דעל דם זה גופא שמצאה עכשיו קאמר שהיתה מוצאה אותו ג"כ בשעת וסתה וכמ"ש התוספות בפ"ק ד"ג ע"ב סד"ה לאביי ועוד דדומיא דחוששת לראייתה מעל"ע דהיינו ודאי על דם זה שמצאה עכשיו חוששת שמא הוא עצמו היה מעל"ע מקודם כמ"ש התוס' הנ"ל א"כ כמ"כ פי' חוששת לוסתה היינו ג"כ על דם זה וע' תוספות ד"ה וחוששת דמקולקלת ג"כ למנינה אלמא חששא גמורה היא ע' בגמרא פ"ק ד"ו ע"א ובפרש"י שם ד"ה ואינה מקולקלת. אך הרמב"ם פ"ח מהא"ב דין י"ג ס"ל דאינה מקולקלת למנינה:

קיצור:

שאע"פ שבדקה א"ע אחר ב' או ג' מינוטין ומצאה המראה לבן יש להקל גם לתה"ד ולתלות ההרגשה בזו ולא אמרינן דא"כ מאן עכביה עד השתא משום דיוכל להיות

שיתעכב קצת ערך זה והא דאמרינן אם איתא דהוה דם מעיקרא הוה אתי זהו משום אשה בחזקת טהרה עומדת והכא מה"ט הוה סיוע להיפך לומר דנתעכב קצת:
ד ועוד שהרי הרמ"א והרדב"ז חולקים על סברת התה"ד באמרו דהרגשה סברא דאורייתא הוא. והאריך הרדב"ז ח"א סי' קמ"ט וכ' וכן בדין שלא יגזרו על ההרגשה שיש כמה מיני מאורעות שמא תבוא הרגשה לאשה ואינה פתיחת הקבר הלכך לא חששו לה כלל דהא אפילו היכא דאיכא דם אמרינן בגמרא דתלינן בהרגשת מי רגלים ובהרגשת עד ובהרגשת שמש וכ"ש היכא דליכא דם דתלינן בכל דהו ולא מטמאינן לה אפילו מדרבנן כללא דמילתא דאם הרגישה בשעת וסתה בלאו הכי אסורה לשמש כל עונת הוסת ואם הרגישה שלא בשעת וסתה יש לחוש כ"ז שלא בדקה אבל אם בדקה א"ע יפה אינה חוששת כלל עכ"ל ועכ"ז לא פירש אם הבדיקה תומ"י אך כיון שנתבאר דגם להתה"ד אם בדקה א"ע תוך שיעור וסת ולא מצאה טהורה א"כ ע"כ הרדב"ז דחולק עליו וס"ל דהרגשה לחוד לא דמי כלל לדין וסת למ"ד וסתות דאורייתא א"כ ממילא מובן דאף שבדקה א"ע אחר שיעור וסת ולא מצאה כלום טהורה ולכאורה מהדין שבש"ע סי' ק"צ סל"ו גבי בדקה א"ע בעד שאינו בדוק ולשמואל ע"כ מיירי בהרגישה ואעפ"כ טהורה בפחות מכגריס משום דתלינן פחות מכגריס שהיה בעד מקודם וקשה דא"כ יהיה טמא מצד שהרגישה ועל כרחך יצא ממנה דבר מה או עכ"פ מזה נכריח דהפחות מכגריס יצא בשעת ההרגשה א"ו מוכרח דלא חיישינן מצד ההרגשה וא"כ כ"ש כשלא מצאה כלום ואין לדחות דהתם היינו טעמא דתלינן שהרגשת עד היה מה שהרגישה להכי אין מטמאין מחמת ההרגשה. כי דבר זה אינו מוסכם כלל רק להפך שאם הרגישה י"ל שאעפ"כ טהור כשיש לתלות משום אימור הרגשת עד הוא. אבל להחמיר ולומר שאף שלא הרגישה י"ל דהרגישה רק שסבורה הרגשת עד הוא, אף שכן כתב במשמרת הבית דקע"ח אין זה מוסכם כמ"ש בתשו' שב יעקב ואעפ"כ הכא על להקל י"ל טעם זה וא"כ אין ראיה מכאן (וע' תשו' פמ"א ח"ג סי' י"ג). ואפשר להרמ"א והרדב"ז דין הרגשה לא חמור מוסתות למ"ד וסתות דרבנן והתם קיי"ל דאף שלא בדקה א"ע כ"א זמן אחר הוסת נמי טהורה וע' בהרמב"ם פ"ג מהל' שגגות דין ה' משמע לכאורה אפילו לאחר ימים בדקה א"ע מיהו ממ"ש אח"כ ואם מצאה א"ע טהורה כשבדקה אחר הוסת אפ"ל דמשמע כשבדקה א"ע סמוך אחר הוסת ובפ"ח מהא"ב דין י"ג משמע בהדיא שאפילו לאחר ימים בדקה ומצאה טהורה ה"ז בחזקת טהורה גם ממ"ש הר"ן בפ"ב דשבועות ולמה ניחוש שיהיו דמים מצויים בה שלא בשעת הוסת מפני שלא בדקה בשעת הוסת כו' מוכח דאף למ"ד דצריך בדיקה היינו אפילו אחר ימים מהוסת סגי ולכן ר"ל דמה"ט להרי"ף

והרמב"ם א"צ בדיקה כלל וכמ"ש בב"י וש"ע סי' קפ"ד ס"ט בשמו ולכן אם נדמה דין הרגשה שהרגישה לדין וסתות למ"ד וסתות דרבנן י"ל דסגי אפי' בדקה א"ע אחר כמה שעות מההרגשה ולא מצאה כלום דטהורה וחומרת הב"ח וש"ך סי' קפ"ד ס"ט לחוש להספר יראים לא ס"ל כלל לכל האחרונים כמ"ש הגאון אזמו"ר ז"ל שם ס"ק כ"ט בשם ב"י ט"ז כו"פ דלא כב"ח עכ"ל וכן דברי הס"ט שם ס"ק י"ב וכ"כ בס' תפארת צבי על הלכות נדה בסי' קפ"ד ס"ט וע' ס"ט שם שאף להס"י טעם החומרא דחוק במאד:. קיצור: לפ"ד הרדב"ז י"ל אף אם בדקה א"ע אחר זמן מההרגשה ולא מצאה כלום טהורה וכמו שהדין כן בוסתות למ"ד וסתות דרבנן וגם הרמ"א בד"מ סי' קפ"ח סק"ב נוטה לדעת הרדב"ז:

ה אך יש לחלק דהתם גבי וסתות יש עוד טעם חזק כיון שלא הרגישה כל זמן הוסת זהו ראיה שלא ראתה דהא י"א שזה לבד די כמבואר בש"ע סי' קפ"ד ס"ט ע"כ הגם דקי"ל שצריכה בדיקה מ"מ מה"ט אף שאיחרה הבדיקה מהני אבל הכא גבי הרגשה אף את"ל דהוה כמו וסתות דרבנן י"ל שאם לא בדקה בסמוך אף שבדקה אח"כ ולא מצאה כלום אינה טהורה וע' בספר פתחי תשובה בסי' קפ"ד ס"ק י"ח בשם החוו"ד דדוקא משום שלא הרגישה כו' ולפ"ז אם בדקה א"ע בעד ונאבד העד דליכא ראיה מהא דלא הרגישה כו' וכמ"כ אם בשעת וסתה הטילה מים ג"כ טמאה כשעבר הוסת ולא בדקה ולא הרגישה דאימור ארגישה וכסבורה הרגשת מי רגלים הוא כו' וצ"ע ופשוט דכ"ז אפי' בדקה עצמה אחר הוסת ומצאה טהורה ג"כ טמאה כיון דחיישינן דבשעת וסתה ראתה על העד כו' ומש"כ אהטלת מים י"ל דלא דמי כי אין דרך הדם לבוא עם מ"ר כו' וכבר נת' לעיל ס"א שהחו"ד החמיר שם יותר עכ"פ לפ"ז אף אם נאמר דהרגשה ה"ל כוסתות דרבנן ולא כתה"ד וכמו שחלק עליו הרדב"ז עכ"פ הכא ליכא ראיה כמו בוסתות דשם יש ראיה מדלא ארגישה משא"כ כאן. ע"כ י"ל שאין להקל אם איחרה הבדיקה זמן רב אף שאח"כ בדקה ולא מצאה כלום. אבל אם מצאה מראה לבן יש לצדד להקל דכיון שמצאה אף לאחר זמן עדיף לתלות ההרגשה בזה משנאמר שנאבד הדם דלא דמי לוסתות כשליכא ראיה מהרגשה וגם לא בדקה עד אחר זמן א"כ א"א לטהר רק משום שלא ראתה כלל ע"ז יש לחוש כנ"ל כיון דהוחזקה אבל הכא לתלות שלא נפל הלובן הוא סברא ע"כ יש לתלות אף שלא בדקה כ"א אחר שיעור וסת ואפי' זמן מה יותר ולא כהס"ט סק"ד שכ' דהא ודאי כו' אחר זמן רב כו' דהוא כ"כ לשטת תה"ד דס"ל דהרגשה ה"ל כוסתות דאורייתא אבל כיון שחלק עליו הרדב"ז וגם שארי אחרונים הקילו ע"כ יש לתפוס כוסתות דרבנן. לכן נ' להקל בכה"ג גם מלשון הרדב"ז יש לחוש כ"ז שלא

בדקה כו' משמע קצת דס"ל דקיל מוסתות אף למ"ד וסתות דרבנן דהתם עכ"פ הוחזקה חזקה גמורה וגם כן דרך כל הנשים והוא דבר טבעי רק משום שיש לנגד זה חזקת טהרה הוי רק מדרבנן אבל לגבי הרגשה כיון שכ' שיש כמה מאורעות שתבוא מהם ההרגשה ואשה בחזקת טהרה עומדת ה"ל ספיקא ובהצטרף לזה שבדקה ולא מצאה כלום אף שלא בדקה מיד אין להחמיר ויש להעיר מדין בדיקת שפופרת שלא מצאה כלום דג"כ מטהר מדין חזקה דרמ"ת רק משום דמסתבר יותר לתלות מהצדדים. א"כ ה"נ גם בלא מצאה כלום אחר שיעור וסת יש לתלות יותר שלא ראתה כלל מראתה ונימוק והרגשה י"ל דלא חמירא מחזקה דרמ"ת:

קיצור שיש לחלק בין בין וסתות דשם גם בלא הבדיקה יש ראיה מדלא הרגישה משא"כ כאן ליכא ראיה זו ע"כ אם לא מצאה כלום י"ל שאין להתיר אא"כ היתה הבדיקה סמוך להרגשה אף שהיה יותר מכשיעור וסת דהיינו ערך ב' מינוטין להרגשה יש לטהר אבל אם מצאה מראה לבן י"ל שיש להקל אפי' איחרה הבדיקה יותר משני מינוטין מ"מ למעשה צ"ע:

וכ"ז בדין הרגשה דפתיחת המקור אבל אם רק הרגישה זיבת דבר לח כ' בס"ט סק"ג סד"ה עוד כתב מ"מ מספיקא כו' מסתבר למיתלי כו' וסד"ה בשו"ת אמ"ו דתלינן במצוי בכ"מ וכיון דשכיח כו' דדוקא בפתיחת כו' משא"כ בהרגשה כו' ועי' בגמרא רפ"ח דנדה אם רוב ימיה כו' ובתוספות ובפסקי הרשב"ץ שם א"כ אם בדקה א"ע אפי' אחר ב' מינוטין בערך ומצאה מראה לבן ודאי יש להקל בפשיטות אפי' לפ"ד התה"ד דלעיל ועמש"ל סעי' ג' וזהו אף באשה שאינה רגילה בליחה לבינה אבל נשים שרגיל בהם ליחה לבינה ומוחזקת בזה נ' ודאי דאף אם לא בדקה כלל תליא ההרגשה בליחה לבינה דהא ה"ל רובא וחזקה לקולא וגם ליכא ריעותא ול"ד למוצאה דם במי רגלים דמטמא ר' מאיר בעומדת וכ' הר"ן בתשובה סי' מ"ט משום דחייש למיעוטא דעכ"פ התם יש ריעותא אבל הכא ליכא ריעותא דמסתמא י"ל היה ליחה לבינה ועוד הא אף כשמצאה דם ממש תלינן במכה ומהכ"ת לא יחשב גירוי הנ"ל כמכה ואדרבה י"ל דה"ל כמכה המוציאה דם ועי' בש"ע סי' קצ"ו סעיף יו"ד דתולין גם בספירת ז"נ אף תוך ג' ימים וע"ש בס"ט ס"ק ל"ד. ואף גם במכה שא"י אם מוציאה דם ס"ל לרמ"א סימן קפ"ז ס"ה דתלינן במכה כשיש ס"ס כו' וה"נ הוי ס"ס כהא דרמ"א ספק בא מהצדדים ספק מן המקור וגם אם מן המקור י"ל הוי ליחה לבינה כיון שרגילה בליחה לבינה כו' ושוב ראיתי כן בחכמת אדם כלל צ"ט ס"ג וז"ל ונ"ל דה"ה נשים שרגיל בהם ליחה לבינה ומוחזקת בזה אפי' הרגישה זיבת דבר לח ולא בדקה טהורה כיון שמוחזקת בכך ורגילה בכך תלינן במצוי עכ"ל הביאו

הפתחי תשובה סי' ק"צ סס"ק ג' אלא שהחכ"א לא הביא ראיה לדבר ולפע"ד יש ראיה ברורה לזה מהא דתלינן במכה כנ"ל:

קיצור. שאם ההרגשה היה רק זיבת דבר לח יש לצדד להקל טפי ובאשה שרגיל בה זיבת ליחה לבינה י"ל אפילו לא בדקה א"ע כלל טהורה:

ועתה נבוא לענין שאלותיו וז"ל אשה שמוחזקת לראות כמין ליחה לבינה ואין לה וסת קבוע כלל אם הרגישה (היינו זיבת דבר לח) ולא בדקה אם יכולה לתלות הרגשה בליחה הנ"ל לפחות שלא בימי ליבונה עכ"ל הנה כבר כתבתי שבחכ"א כלל צ"ט ס"ג פסק בהדיא דטהורה דתלי' במצוי וכ"מ בס"ט סי' ק"צ סק"ג בסד"ה בשו"ת אמ"ו שכ' דתלינן במצוי אלא שלא הביאו ראיה ברורה לדבריהם. ולפע"ד יש ראיה ברורה מהא דתלינן במכה דהתם אע"ג שמצאה דם ממש תלינן שמהמכה הוא ובמכה שידוע שמוציאה דם תולין לכל הדעות אף באשה שאין לה וסת וגם במכה שא"י אם מוציאה דם עי' ברמ"א סי' קפ"ז ס"ה דלפעמים תלינן וא"כ הכא לענין הרגשת זיבת דבר לח לתלות בליחה ה"ל כדין מכה הידוע שמוציאה דם מאחר שמוחזקת בליחה לבינה הרי ידוע שיוצאה ממנה זיבת דבר לח וראיה לזה ממ"ש בב"י סס"י ק"צ כתב הרשב"א בתשובה מי שיצא ממנו דם דרך פי האמה בהרגל פעם או פעמים בחודש כו' גם לאחר תשמיש כשהאיש מקנח וחוזר ומקנח מוציא טפות דם כו' דכיון דאיכא ודאי מכה בבעל שהוא מוציא דם כו' עכ"ל הרי כה"ג חשוב ידוע שמכתה מוציאה דם. וכן פסק בשו"ע סי' ק"צ סעי' כ' וה"נ אשה שמוחזקת לראות כמין ליחה לבינה לגבי הרגשת זיבת דבר לח ה"ל כשיש לה מכה ידוע המוציאה זיבת דבר לח כו':

ומ"ש מעל' עוד ובכל מקום שצריכה אשה הנ"ל בדיקה מיד או אם אינה מוחזקת לראות ליחה לבינה והרגישה אז בודאי צריכה בדיקה מיד אם יש לסמוך דבתוך שיעור ב' מינוטין בערך חשוב מיד או לא דכיון דאינה מרגשת מן המקור אלא למטה סמוך ליציאה אין הדם שוהה לצאת לחוץ עכ"ל הנה מ"ש ובכל מקום שצריכה אשה הנ"ל בדיקה מיד אם כוונתו דהיינו בימי ליבונה אין נראה כן דגבי מכה שידוע שמוציאה דם פסק רמ"א בסי' קצ"ו ס"י דתולה אפילו תוך ג"י מכ"ש בכל ז"נ ואף הט"ז וש"ך שם לא חלקו על רמ"א רק לענין תוך ג"י ולא בשאר ימי הספירה שאחר ג' ימים:

ואף שהס"ט החמיר במוצאה דם ע"י בדיקת עד משום דספורין לפנינו בעינן אין כן דעת האחרונים אלא דבספורין מוחזקין סגי ואף שכ' דגם למ"ד בספורין מוחזקין יש לפקפק הנה והנה מ"מ בנ"ד שאינה רואה דם ממש רק הרגשת זיבת דבר לח אין להחמיר

כ"כ ועכ"פ בזה ודאי יש להקל כשבודקת א"ע ומצאה ליחה לבינה דסגי אף שנשתהה מההרגשה עד סוף הבדיקה ערך שני מינוטין:

קיצור:

באשה שרגילה בזיבת ליחה לבינה יש להקל אפילו בימי ליבונה ואף באינה רגילה אם הרגישה זיבת דבר לח. ובערך שני מינוטין מההרגשה בדקה א"ע ומצאה ליחה לבינה יש להקל כמשנ"ת למעלה ועמ"ש מדין זה דהתה"ד ג"כ בתשובה המתחלת בדין בדקה א"ע בעד שאינו בדוק יעו"ש סעי' ה' מש"כ ואף באינה רגילה כו' זה צ"ע:

מש"ל תחלת סעיף ג' בשם הס"ט סי' ק"צ סס"ק ד' ויש לחלק וצ"ע עכ"ל י"ל כוונתו באומרו ויש לחלק היינו שני חילוקים האחד בענין מה שהביא מהתוספות פב"ת דף סמ"ך ד"ה בעלה פטור שם אם נאמר שאחר שיעור וסתה בא הדם אין אנו צריכים להוסיף שום מעשה אבל כאן אם נאמר שליחה לבינה זו באה אחר שיעור וסת ולחוש שמא בתוך שיעור וסת היה דם טמא נצטרך להוסיף שהיה עוד מעשה היינו שבתחלה מעט קודם ליחה לבינה זו זב ממנה דם טמא וזב לחוץ עד שלא נשאר ממנו שום רושם כלל ואח"כ מיד באה ליחה לבינה זו והכל בזמן מועט ערך שני מינוטין י"ל כולי האי לא חיישינן אלא קרוב הרבה לומר שליחה לבינה זו שנמצאת עתה היא היא שזבה ממנה מן החדר בשעת ההרגשה החילוק השני דשם דף סמ"ך ע"ב החזקת טהרה של האשה מסייע לומר שהדם הנמצא אחר שיעור וסת לא הי' מקודם שיעור וסת כ"א עתה בא דספיקא מיהו הוי ובספק י"ל מעמידין אחזקה לענין למפרע עכ"פ אבל הכא החזקת טהרה של האשה מסייע להפך לומר שליחה זו הנמצאת עתה ע"י בדיקה זו שבדקה א"ע אחר שיעור וסת היא שזבה בשעת ההרגשה ולא היה דם אחר כלל מקודם מה גם בהצטרף שני טעמים אלו יחד:

סימן קלד

מעוברת בחדש הח' שהיתה חולה ב' שבועות חולי החום והקיזו לה דם גם עלוקות אח"כ ת"ל נתרפאה ושאלתה אם מותרת לבעלה בלי טבילה כי במשך חולי הנ"ל ודאי הרגישה כמה פעמים שניתז ממנה דבר מה. רק אצלה מצוי מאד שניתזים ממנה מי רגלים וכן הוא בכל המעוברות. וביותר אצלה ובכל יום היה מפנים מסדיניה ששכבה עליהם בחלי' כמה כפות עד"מ מי רגלים:

הנה כיון שמצוי ביותר שניתזים ממנה מ"ר א"כ ודאי תולין ההרגשה בזה דהא דם אין מצוי כלל שהרי מעוברות הן בחזקת מסולקות דמים וה"ל כהא דאמרינן גבי האשה

שעושה צרכיה לעולם דארגישה ואימור הרגשת מ"ר היא דהתם הכוונה דארגישה שנפתח החדר להוציא דבר ותלינן דטעתה בזה כי לא היה רק הרגשת מ"ר כ"ש הכא שא"צ לומר שטעתה וכ"פ בס"ט סי' ק"צ סק"ג ואין לחוש שמא הרגישה שנפתח החדר ובכה"ג י"ל דאין תולין שטעתה רק כשיש הוכחה דלאו מגופה אתיא דם כמו ביושבת ועגול דמ"מ אפשר במעוברת ג"כ תולין (כשלא בדקה א"ע) לתלות שטעתה בההרגשה שבאמת היה רק הרגשת מ"ר שזהו מצוי אצלה משא"כ דם אינו מצוי כלל והטעם דהנה הגאון מוהר"ג ז"ל בתשובת שב"י סי' ל"ו כ' דאף לפמ"ש התה"ד סי' רמ"ו דהרגשה סברא דאורייתא הוא מ"מ לא חמיר מוסתות למ"ד וסתות דאוריי' כמ"ש התה"ד ע"ש ולכן תמה אתה"ד אמאי ס"ל דלא מהני בדיקה מיד בכשיעור וסת כו' ותירץ דלא משכחת לה בדיקה בשיעור וסת כיון דאין עד בידה ע"ש ואפשר משום דלמ"ד וסתות דאורייתא פרש"י דט"ו סע"א דמחזקינן לה בטומאת ספק והרגשה להתה"ד י"ל כודאי דמי וחמור מוסתות לכן ל"מ בדיקה כלל אך ז"א דהא התה"ד מדמה זה לוסתות למ"ד וסד"א והיינו משום שגם כאן מידי ספיקא לא נפקא שמא הטפה שנימוק היה דם טהור גם אימור טעתה ועוד דהתוס' דט"ו סע"א פליגי על רש"י וס"ל למ"ד וסד"א כודאי ראתה משוינן ליה ע"ש וכיון דהרגשה שנפתח מקורה לא חמיר מוסתות למ"ד וסד"א וגבי מעוברת מבואר בש"ס פ"ק ד"ט ע"א דאף למ"ד וסתות דאורייתא כיון דמסולקת דמים היא לא בעיא בדיקה אם כן כמו כן לענין ההרגשה כשיש לתלות ההרגשה במי רגלים (או בשלייאם) תלינן והגם שנצטרך לומר שטעתה בההרגשה מ"מ תלינן כמו בעד בעגול דה"נ כיון דמסולקת דמים היא קרוב יותר שהיה מ"ר והנה במנ"י רס"י ק"צ שהקיל במעוברת אף שי"ל דהיינו בבדקה א"ע מיד ולא מצאה כלום משא"כ בלא בדקה א"ע כלל ל"ד לוסד"א דא"צ בדיקה כדחילק הס"ט סי' ק"צ סק"ג מיהו זהו כשאין מצוי לזוב אצלה מ"ר אז י"ל דלא תלינן הרגשתה במ"ר כשלא בדקה א"ע אבל כשידוע שזב אצלה כמה פעמים מ"ר י"ל דתולין ההרגשה במ"ר אף שלא בדקה א"ע טהורה. וגם יש לתלות בשלייאם הבא מהמקור כו':

ועוד והוא העיקר שבנד"ז אינו ידוע שהרגישה שנפתח החדר א"כ שניחוש שמא הרגישה זה ודאי ל"ח ועי' בגמ' די"ג ב' מחמת חולי הרי דל"ח שמא ראתה ותנן פ"ב כל הנשים בחזקת טהרה כו' ואע"ג דליתיה במתא דלא רמיא אנפשיה כו' וגם כיון דמעיקרא היתה טהורה ועכשיו (ותומ"י כשנתחזקה מעט מחליה) בדקה ונמצאת טהורה ודאי ה"ל חזקה מעלי' דבינתיים נמי טהורה היא ועיין בגמרא דס"ח דס"א ע"א:

סימן קלה

נשאלתי באשה אחת בימי ליבונה שבדקה עצמה כמה בדיקות ביום וכולם נקיים ובלילה הרגישה איזה לחלוחית בכותלי הרחם למטה כי כן דרכם שבימי ליבונם זב מהן השלאיים המצוי בנשים כנז' ג"כ בתשו' שב"י בכמה תשובות ובפרט סי' מ"א וסי' מ"ד וגם מצוי לחלוחית מחמת זיעה כשמתחממת כגון שעומדת אצל התנור או באיזה מלאכה המחממת והנה ביום כשמרגשת לחלוחית ע"ד הנ"ל הם בודקים עצמן תמיד (בבגד נקי הנק' עד כידוע) ומוצאים רק שלאיים או לחלוחית וזה אירע לה כמה וכמה פעמים ובלילה לא מצאה עד נקי וכשהרגישה לחלוחית קנחה בכתונת שלה ואח"כ למחר מצאה שם במקום הבדיקה כתם קטן פחות מכגריס משוך וגם ניכר שם לכלוכית מן השלאיים הרבה יותר מכגריס מה דינה של האשה אם יש לתלות הכתם קטן בכינים ופרעושים המצויים שם כי יש שם על כתונת הנ"ל עוד כתמים כאלה עגולים או משוכים קצת או לא כיון שהרגישה ועכ"פ יצא מגופה דבר מה וכיון שנמצא הכתם במקום שקינחה דלמא יש להחמיר:

תשובה. נלפע"ד שיש להקל בפשיטות והנה מתחלה יש לבאר דין החלוק שהאשה לובשת ובודקת אותו כשמתלבשת בו ואח"כ מקנחת א"ע בו בלא ראות תחלה באותו מקום שבכתונת אם הוא נקי אם דינו כעד הבדוק או כעד שאינו בדוק וידוע הנפקא מינה שיש בין עד הבדוק לאינו בדוק הוא דבעד שאינו בדוק אינו מטמא אא"כ יש בו כגריס ועוד משא"כ בעד הבדוק דמטמא בכל שהוא כמבואר בי"ד סי' ק"ץ מסעי' ל"ד ואילך אמנם אם הכתם עגול אין נפ"מ בזה כיון דאף בעד הבדוק אם נתנתו אחר הבדיקה תחת הכר או תחת הכסת כיון שיש לתלות במאכולת תולה כתם עגול במאכולת כשהוא פחות מכגריס ועוד כדאית' בש"ע שם ובמשנה וגמ' ס"פ הרואה וא"כ חלוק זה לא גרע עכ"פ מהניחתו תחת הכר שהרי בחלוק מצויה מאכולת הרבה יותר מבכר וכסת והוא דבר הנראה לעין אבל אם הכתם פחות מכגריס ועוד משוך יש נפ"מ דבעד שהניחתו תחת הכר היא טמאה א"כ אם החלוק דינו כעד הנ"ל יש לטמאה אבל את"ל דדינו כעד שאינו בדוק יש להקל כמבואר בש"ע:

והנה משמעות החוות דעת סי' ק"ץ ס"ק ל"ז דדינו כעד (הנ"ל) [הבדוק]אבל בסדרי טהרה שם בסי' הנ"ל ס"ק נ"ה כ' וז"ל ונראה דאם בדקה א"ע בחלוק שהיא לובשת ולא בדקה החלוק קודם שבדקה א"ע בו אם הוא נקי באותו מקום מדם מאכולת או לאו ואחר הבדיקה מצאה בו דם פחות מכגריס דאינו טמאה דאע"פ שבדקה חלוקה מקודם כשלבשה ולשטת הרשב"א מקרי זה בדוק לה כיון שהיה בחזקת בדוק לעולם

הוא בחזקת בדוק עד שתדע שיצאה מחזקתו מכל מקום כיון דאין לך כל סדין וסדין שאין עליה כמה טפי דמים כדאיתא בריש פרק הרואה כתם. אם כן מן הסתם הוא יוצא מחזקתו עד שתדע שהוא נקי וא"כ כיון שהוא כעד שאינו בדוק בעינן כגריס ועוד וכל זמן שאינו כגריס ועוד תלינן בדם מאכולת שהיה כבר בחלוק וכמבואר לקמן בסעיף ל"ז ומ"מ הכל לפי ראות עיני המורה כנלע"ד עכ"ל ולע"ד הדבר ברור דיש לתלות בו כתם פחות מכגריס טפי ממה שיש לתלות בעד שאינו בדוק ומנא אמינא לה מדברי רבינו ז"ל סי' ק"ץ ס"ק ע"א שחילק דהיינו עדיפותא דעד שאינו בדוק אע"ג שהיה בדוק קודם אלא שיצאה מחזקתו יש להסתפק שמא העבירתו בשוק של טבחים וא"כ לכאורה מ"ש מעד הבדוק שבדקה בו ואח"כ הניחתו תחת הכר דטמאה במשוך אלא משום דהכא נולד הספק בעד קודם שבדקה בו נק' עד שאינו בדוק משא"כ התם שנולד הספק אח"כ וא"נ הכא בחלוק הרי נולד הספק בעד קודם שבדקה בו ואין להקשות על חילוקו של רז"ל מספק עברה בשוק של טבחים שאינו תולה בו כתם דשא"ה שהספק נולד קודם שמצאה הכתם אבל אינו ברור שנולד הספק קודם התהוות הכתם משא"כ הכא שהדבר ברור שנולד הספק קודם הבדיקה ועוד דמסברא זה עדיף טפי מעד שאינו בדוק שהרי אין שם רק ספק שמא נתלכלך בדם והוא ספק רחוק תדע דקיי"ל כגריס ועוד טמאה ואינה תולה בו משא"כ גבי חלוק לענין פחות מכגריס הרי קרוב לודאי שנמצאו בו כמה וכמה ט"ד פחות מכגריס כמ"ש הס"ט א"כ עדיף לענין פ' מכגריס יותר מעד שאינו בדוק והוא בעיני לענין פחות מכגריס כמו עד שאינו בדוק כלל שלקחתו מהאשפה דאין לך אשפה יותר מזה מאחר שעינינו רואות שיש בו עוד כמה טפי דמים. ועוד שהרי אמרו רבותינו ז"ל דבכתמים תולה כה"ג כמו בנמצא כתם א' למעלה מהחגור וא' למטה אמרינן מדהא מעלמא כו' אפי' ביותר מכגריס כמ"ש התוס' ס"פ הרואה וא"כ ה"נ אף שהחלוק היה בדוק כיון שעינינו רואות שמתהווה בו ט"ד. א"כ יש לתלות שגם זה הטפה שבמקום הקינוח אתיא מעלמא דהא כל היכא דתולין בכתמים תולין נמי בעד כמ"ש רז"ל זולתי לענין מכה שיכולה להגלע כו' ומיהו אף גם אם לא נמצא בו ט"ד משוך זולת זה דינו כעד שאינו בדוק מטעם הנ"ל. ולכך נלע"ד שאף לפמ"ש רז"ל סק"ע שבע"נ יחמיר לעצמו בעד שאינו בדוק בפחות מכגריס ומשוך לפמ"ש הרמב"ם דבכגריס ועוד טמאה נדה א"כ אין להקל בו במשוך אפי' בפחות מכגריס כמו ששנינו בעד הבדוק שנתנתו תחת הכר כו' שמ"מ אין להחמיר בכה"ג בחלוק מטעם הנ"ל דחלוק לענין פחות מכגריס דמי לעד שאינו בדוק כלל דהיינו מ"ש רמ"א סל"ו בהג"ה כשלקחה עד ממקום שדמים מצויים שם כו'. דבודאי מצוי שם טובא ט"ד פחות מכגריס בחלוק ומשיכותו

אין ראיה שהרי כתמים תולים בו כמ"ש בעצמו ס"ק ס"ד. ודבר ברור הוא שיש לחלק בין עד הבדוק שנתנתו במקרה תחת הכר לחלוק שלובשתו תמיד וגם לבשתו קודם שבדקה בו כנ"ל וגם עדיף טפי מעד שאינו בדוק שנחלקו בו רבי ור"ח דאילו בעד הנ"ל לכאורה רחוק החשש לתלות במאכולת שהרי אינו מניחתו תחת הכר אם לא שנתלה בחשש רחוק ואפשר שז"ש ר"ח לרבי א"כ אף אתה עשיתו כתם כו' דמשו"ה אתה תולה במאכולת אעפ"י שהוא חשש רחוק ורבי השיב לו דמ"מ מאכולת מצוי יותר מלתלות בדם דעלמא שאינו מצוי כלל וכיון שמאכולת אין מצוי בו כ"כ מש"ה יש מקום לומר שנחמיר במשוך לפ"ד הרמב"ם כיון שבלאה"נ מ"מ רחוק קצת חשש דמאכולת א"כ רחוק לומר שהוא ממאכולת וגם נזדמן שנעשה משוך אבל בחלוק שהמאכולת מצויה מאד ועדיף טפי אפי' ממכה המוציאה דם שהרי תולים בו אפי' תוך ג"י נקיים לד"ה א"כ אין להחמיר בו אפי' במשוך שהרי תולים כתמים תוך ג"י במאכולת אפי' במשוך דכ"מ מסתימת כל הפוסקים אף ע"ג דאין תולים במכה אע"פ שמוציאה דם לדעת קצת פוסקים א"כ בבדיקת עד שתולים לד"ה במכה המוציאה דם כ"ש שיש לתלות במאכולת אע"פ שמשוך ובלאה"נ חומרא זו של רז"ל י"ח עליה אפי' לפ"ד הרמב"ם כמ"ש המגיה ברמב"ם דפוס בארדיטשוב פ"ד מהא"ב גבי עד שאינו בדוק וגם הרז"ה לא כ"כ לקושטא דמלתא אלא לסתור דברי רבי ואין זה מוכרח כ"ש שכל הפוסקים לא פסקו כרבי שהרי ר"י מטהר לגמרי לפ"ד הרמב"ן בהלכותיו והרשב"א א"כ דיינו לתפוס מלתא מציעתא דהיינו כר' חייא שמטמא משום כתם וא"כ אין להחמיר במשוך. ועכ"פ בחלוק ודאי אין להחמיר כלל אפילו לבע"נ מטעם הנ"ל דחלוק קיל טפי מעד שאינו בדוק לענין פ' מכגריס:

ב ועדיין יש מקום לבעל דין לחלוק לומר דאף אם דינו כעד שאינו בדוק מ"מ בעד שאינו בדוק נמי יש להסתפק כיון דמצאה ממראות הטהורות וגם כיון דארגישה ואע"ג שיש לתלות ההרגשה בלחלוחית מ"מ מאן לימא לן דתלינן בהכי ולברר זה הנה לכאורה י"ל דתלוי במחלוקת הפוסקים גבי עד שאינו בדוק דבפחות מכגריס טהורה אם הוא דייקא בדלא ארגישה או אפי' בדארגישה ואפ"ה טהורה בפחות מכגריס משום דאמרי' אימור הרגשת עד הוא שלדברי האומרים דהתם תלינן בהרגשת עד א"כ ה"נ (דתלינן הכא בלחלוחית) דאע"ג דאין שייך לתלות בהרגשת עד כיון שהרגישה קודם שקנחה בו מ"מ יש לתלות בלחלוחית אבל לדברי האומרים התם דדייקא בדלא ארגישה אבל בדארגישה לא תלינן בהרגשת עד י"ל דלא תלינן נמי בלחלוחית אף ע"ג שיש לחלק כדלקמן אי"ה והנה בשב יעקב סי' מ"ד כתב דבעד שאינו בדוק מיירי בדארגישה ג"כ

ובס"ט רס"י ק"ץ סק"ג השיג עליו ואמר דאשתמיטתיה מ"ש במ"ה דקע"ח דודאי מגופה אתיא ובהרגשה אתיא אלא דקסברה הרגשת עד הוא עכ"ל הרי דהרשב"א מוקי לה בדלא ארגישה ואיני רואה מכאן הכרח דלא מיירי בדארגשה רק דמצי מיירי נמי בדלא ארגישה ואעפ"כ טמאה נדה לרבי משום די"ל דבהרגשה אתיא אלא דקסברה הרגשת עד הוא אבל מ"מ י"ל דמיירי נמי בדארגישה כמו שתירצו לדברי שמואל משנת בדקה בעד הבדוק והניחתו תחת הכר לעולם בדארגישה כו' וא"כ לדידיה ה"נ מיתוקמא דין בדקה בעד הבדוק שבגמ' די"ד ודכוותה בדקה בעד שאינו בדוק דשם ואין להקשות דא"כ מ"ט תלינן כיון דרגלים לדבר דארגישה דא"כ קשיא נמי בעד הבדוק שתחת הכר. ואין לומר דהתם ה"ט משום שהוא עגול דמשום הכי יש ראיה שאינו מהקינוח דדם הקינוח משוך היה דא"כ מ"ט דרבנן דמטהרי אפי' במשוך כדאיתא ס"פ הרואה ומיירי נמי בדארגישה כמ"ש ר"פ הרואה ועכצ"ל דכל היכא דאיכא למיתלי תלינן משום דאשה בחזקת טהרה עומדת וכיון דאיכא למיתלי לא אתרעי חזקתה (ועי' בתשובה אחת שהארכתי בזה דלבעלה מוקמינן אחז"ט בלהבא ג"כ וכש"כ בשלא בשעת וסתה דאינו מצוי שתראה דם וכדאיתא בריש כתובות תחלת ע"ב עיי"ש). וראב"צ לא פליג אלא במשוך משום דמשוך ודאי מגופה אתיא כדפרש"י ס"פ הרואה אבל היכא דאין לברר אם הוא משוך או עגול כגון בטיפים קטנים מאד נ' דגם ראב"צ מודה דאפושי פלוגתא לא מפשינן וא"כ צ"ל דטעמו משום דאשה בחז"ט עומדת (ועי' בס"ט רס"י קפ"ג ובסימן ק"ץ בתשובתו בענין הכינים שנדחק בכ"ז ללא צורך דלע"ד תולים אפי' בדארגישה) ולפ"ז ה"ה בעד שאינו בדוק דתולים מה"ט אפי' בדארגישה ואפי' במשוך דבעד שאינו בדוק אין חילוק בין עגול למשוך וכ"כ הב"ח סי' ק"ץ סל"ה דהטעם שתולים בעד שאינו בדוק משום דאשה בחזקת טהרה עומדת. ואע"ג דכ"כ לר' יוסי ה"ה לר"ח בפחות מכגריס ושוב ראיתי שבתה"ק כ' ג"כ הטעם משום חזקת טהרה ועוד נ"ל ראיה דעד שאינו בדוק מיירי נמי אפי' בדארגישה דהא מדמו לה התם בגמ' להאשה שעושה צרכיה וראתה דם ושם מיירי אפי' בדארגישה כדאיתא בגמ' ר"פ הרואה ולא מיבעי לדברי ר"ח שהם שוים ממש אלא אפי' לפ"ד הרמב"ן ורשב"א מ"מ לר' יוסי שוי' הם ממש א"כ מיירי מסתמא בחד גוונא בדארגישה וגם לפ"ד הפוסקים דלר' יוסי מטמא נמי משום כתם או להפוסקים דקיי"ל כר' חייא מ"מ עכ"פ י"ל דבגוונא דהתם טהורה לגמרי הכא אינה טמאה נדה עכ"פ והיינו בדארגישה וא"כ בפחות מכגריס טהורה לגמרי ואפי' במשוך ועוד דאל"כ אין חילוק בין עד שאינו בדוק לעד הבדוק שהניחתו תחת הכר בארגישה ואינו במשמע ולפ"ז כיון דבעד שאינו בדוק יש לטהר פחות מכגריס אפי' בארגישה א"כ

ודאי שיש לטהר בנ"ד נמי דתולים בלחלוחית אמנם אף גם להאומרים דבעד שאינו בדוק וארגישה טמאה מ"מ יש להקל בנ"ד משום דלתלות שטעתה בהרגשת עד הוא חשש רחוק וס"ל דלא תלינן בהכי אלא היכא דמוכחי מלתא דלאו מגופה קחזיא כגון בעגול א"נ באשה שעושה צרכיה משום דאין דרך הדם לבוא עם שביל המים או להחמיר תלינן דארגישה וכסבורה הרגשת עד הוא היכא דליכא לתלות דמעלמא אתיא אבל להקל לא תלינן בזה היכא דליכא הוכחה משא"כ לתלות בלחלוחית ודאי תלינן שהרי לחלוחית זה ודאי מגופה קחזיא ובודאי שהרגשה זו היתה מהלחלוחית אלא שאתה מספק שמא היה דם ג"כ בהרגשה זו וא"כ אין ראיה עכ"פ מההרגשה כיון דאנו רואים שההרגשה היה מלחלוחית וא"כ הדם יש לתלות במאכולת כמו אילו לא ארגישה וכנ"ל ראיה מתשובת שב"י סי' מ"ד שהסכים עמו הס"ט סי' ק"צ סק"ג ואע"ג דהתם מיירי בכתם מ"מ יש כאן מעלה דהתם לא ניכר לחלוחית אלא שתולין בנימוק ונתייבש ואינו ניכר והכא ניכר לחלוחית ויש במה לתלות כו' ועוד נ"ל ראיה מתשובת רמ"א סי' צ"ז דלפי לשון השואל שם האשה היתה רגילה לראות מראה לבן וירוק וכל חלוקה היה מלוכלך מכתמים אלו כו' א"כ ודאי ארגישה כשזב ממנה המראות הנ"ל וכמ"ש רמ"א שם סוף התשובה ודוקא שידוע לה שזה המין הלבן והירוק הוא ממנה כו' שידוע שאלו הלחלוחית באים מן המקור כו' עכ"ל. ואפ"ה כ' שם דתולין כתם קטן אדום פחות מכגריס שבקצה כתמים הירוקים הנ"ל במאכולת ומשמע אפי' במשוך כמ"ש תחלת התשובה ואפי' כתם המשוך כו' וכ"ש לפ"ד הט"ז סס"י ק"צ שהסכימו עמו האחרונים וא"כ ה"נ מאי שנא. ועוד דא"כ אמאי לא מתרץ הש"ס דף י"ד אקושיא וליחוש דלמא דם מאכולת הוא כגון שמצאה ג"כ דם ירוק עמו ומדהא מגופה חזיא הא נמי ודאי מגופה חזיא א"ו אינו ראיה ולרשב"א ור"ן הקושיא וליחוש היינו שנטהר לגמרי (ואף ע"ג שבחוות דעת כ' סס"י ק"ץ דרמ"א מיירי בדלא ארגישה דייקא מ"מ כוונתו בדלא ארגישה פתיחת המקור דאי בארגישה שנפתח המקור כיון דאפי' לא מצאה כלום טמאה לתה"ד ואף גם להחולקים עליו מ"מ אינה טהורה אא"כ בדקה מיד ולא מצאה או שמצאה מראות טהורות לבד א"כ ודאי אין לטהרה במצאה מראות טהורות וטמאות אבל בהרגשת שזב ממנה דבר לח ודאי דלא מיירי תה"ד כמ"ש הס"ט סי' ק"צ סק"ג וא"כ בכה"ג מיירי רמ"א וט"ז וכ"מ ממ"ש החוו"ד ברואה בלא הרגשה ור"ל בלא הרגשת פתיחת המקור או בלא הרגשת שזב מהמקור ממש אבל עכ"פ מרגשת לחלוחית כיון דנק' רואה עי' במ"ש החוו"ד רס"י ק"ץ דזה לא נק' אצלו הרגשה ופליג אהנ"ב ולפ"ד הנ"ב שזה נמי מיקרי הרגשה אין ראיה לומר דרמ"א מיירי בלא ארגישה כלל וע"ד שכ' בתשובת מ"צ סס"י כ' שהרי בלשון השואל כ' לראות

כו' כנ"ל והראיה שהביא החוו"ד מר"פ הרואה תמוה דהא הגמ' עדיפא מיניה משני דמיירי בדארגישה וגם לא מצאה רק מראה טמא ואפ"ה טהורה ול"ל לשנויי דמיירי נמי בשמצאה ג"כ במראה טהורה כיון דיש לאוקמי כפשוטה דאפי' בלא נמצא רק מראה טמא אפ"ה טהורה משום אימור הרגשת עד ורמ"א לא קאמר אלא דיתרץ דמיירי בלא ארגישה ובס"ט סי' ק"ץ ס"ק צ"ג נדחק ג"כ בכל זה ללא צורך דהדבר פשוט כמ"ש):

ועוד נלע"ד לתת טעם פשוט להתיר בנ"ד דהא עכ"פ אם הרגישה שזב ממנה לחלוחית ולא בדקה א"ע כלל היתה טהורה כמ"ש השב"י סי' מ"ד והס"ט סי' ק"ץ סק"ג דתולין במצוי שמצוי לזוב ממנה שלאיים והיינו דייקא שלא בשעת וסתה כנ"ד דאז אין שכיח שיזוב ממנה דם כדאיתא ריש כתובות תחלת ע"ב ושלאיים שכיח וכן זוהמת בית החיצון כנזכר בתה"ד סס"י רמ"ו או תמצית מי רגליה או זיעה וא"כ ודאי דבלא בדקה יש להקל ואם כן כיון שהבדיקה אינה חיובי' א"כ כשבדקה ונמצא שם שלאיים ונמצא ג"כ דם פחות מכגריס שיש לתלותו במאכולת ה"ז כלא בדקה וטהורה ויש לדמות זה למ"ש בגמ' בחולין ד"נ דאינקיב ריאה היכא דממשמשא ידא דטבחא תלינן וכתב הר"ן דאע"ג דאינקיב במקום שיש ריעותא בריאה תלינן וכ' הת"ש סי' ל"ו סי"א דהיינו בריעותא דא"צ בדיקה ור"ל היכא שאין הבדיקה מעכבת ועי' בזה בתשו' שהשיב רז"ל בענין הריאה דאנקיב במשמוש יד הטבח בנסרכה שלא כסדרן ועברה ע"י מיעוך כו' ע"ש ובתשובה שבסוף ספר לבושי שרד והארכתי בזה ג"כ במקום אחר וא"כ כמו דהתם תלינן אע"ג דאיכא ריעותא היכא שאין הבדיקה מעכבת א"כ ה"נ כיון דאילו לא בדקה כלל לא היינו מטמאים אותה מחמת ריעותא דההרגשה שהיינו תולים ההרגשה בזיבת דבר לח א"כ עכשיו שבדקה בחלוק שאינו בדוק ונמצא כתם קטן פחות מכגריס אפי' משוך שתולין אותו מדינא במאכולת תלינן כיון דנמצא ג"כ שלאיים ויש לתלות ההרגשה בו א"כ תולין במצוי ועוד והוא העיקר דאשה בחזקת טהרה עומדת בס"ד מ"ב

סימן קלו

אשה שיש לה וסת קבוע ובימי ספירתה ז"נ מצוי אצלה השלאיים וכשמרגשת לחלוחית בודקת א"ע בעד הבדוק ומוצאה שלאיים הנ"ל או שאר לחלוחית כמו מימי רגלים וגם יוכל להיות אצלה לחלוחית מזיעה כשעוסקת במלאכה אצל התנור וכה"ג ופעם א' בלילה בסוף ז"נ הנ"ל הרגישה לחלוחית ולא היה אצלה עד נקי וקינחה א"ע בחלוק בדוק לה שלובשת בימי ליבונה ולמחר בדקה החלוק באותו מקום שבדקה א"ע בו ונמצא שם מן השלייאם הרבה יותר מכגריס וגם כתם קטן דם פחות מכגריס משוך אם תוכל

לתלות שהדם היה ממאכולת ופרעושים שאע"פ שהחלוק היה בדוק קודם שלבשתה מ"מ עכשיו כשלבשתו יש עליו כמה טפים מפרעושים וכה"ג או כיון שהכתם נמצא במקום שבדקה את עצמה כשהרגישה לחלוחית אין תולין:

הנה בסדרי טהרה סי' ק"צ ס"ק נ"ה כ' וז"ל ונראה דאם בדקה א"ע בחלוק שהיא לובשת ולא בדקה החלוק קודם שבדקה א"ע בו אם הוא נקי מדם מאכולת או לאו ואחר הבדיקה מצאה בו דם פחות מכגריס דאינה טמאה דאע"פ שבדקה חלוקה מקודם כשלבשה ולשטת הרשב"א מקרי זה בדוק לה כיון שהיתה בחזקת בדוק לעולם הוא בחזקת בדוק עד שתדע שיצאה מחזקתו מ"מ כיון דאין לך כל סדין וסדין שאין עליה כמה טפי דמים כדאיתא בר"פ הרואה כתם א"כ מן הסתם הוא יוצא מחזקתו עד שתדע שהוא נקי וא"כ כיון שהוא כעד שאינו בדוק בעינן כגריס ועוד וכל זמן שאינו כגריס ועוד תלינן במאכולת שהיה כבר בחלוק וכמבואר לקמן בסעיף ל"ו ומ"מ הכל לפי ראות עיני המורה כנלע"ד עכ"ל והנה מאחר דהוא כעד שאינו בדוק א"כ אפילו הפחות מכגריס הנמצא עליו הוא משוך יש להקל ולזה ודאי נתכוין הס"ט באומרו וכ"ז שאינו כגריס ועוד כו' ר"ל אפי' הוא משוך. וז"ש ג"כ וכמבואר לקמן בסעיף ל"ו דשם מבואר בש"ע גבי עד שאינו בדוק דטהורה אא"כ יש בו כגריס ועוד ור"ל שאין חילוק כלל בין עגול למשוך ועוד דאת"ל לטהר רק בעגול לא היה צ"ל שהוא כעד שאינו בדוק דהא גם בעד הבדוק משנה שלימה שנינו עד שהוא נתון תחת הכר ונמצא עליו דם עגול טהור. וה"נ החלוק שלובשת א"ע בו ה"ל כעד שהוא נתון תחת הכר דאין לך חלוק שאין בה כמה טפי דמים מפרעושים המצויים לרוב וא"כ אף אם דינו כעד הבדוק דינו שיהיה טהור בעגול וכ"ש הכא דה"ל כעד בדוק שהיה נתון תחת הכר קודם שבדקה א"ע בו וגם אח"כ ועדיף מדין המשנה דפי' הפוסקים שבדקה א"ע בעד הבדוק ואח"כ נתנתו תחת הכר. א"ו כוונת הס"ט דיצא מחזקתו לגבי פחות מכגריס כעד שאינו בדוק דאפי' משוך ג"כ טהור וא"ת מאי שנא מעד הבדוק שנתון תחת הכר דמשוך טמא ע"ז י"ל כמו שהקשו לגבי עד שאינו בדוק דמשוך טהור מ"ש מעד הבדוק שהוא נתון תחת הכר דמשוך טמא וע"ז תירץ הס"ט סעי' ל"ו ס"ק ס"ב דבעד שאינו בדוק י"ל שקנחו בו דם מאכולת מש"ה הוא משוך משא"כ בהניחתו תחת הכר והכסת דליכא למיתלי בקינוח וא"כ לפ"ז גבי חלוק ג"כ י"ל שמא חיככה וקינחה בו א"ע על בשרה כשהיה על החלוק ט"ד מפרעושים ועי"ז נעשה משוך. או י"ל בשעה שקינחה א"ע בו בא"מ כשהרגישה הלחלוחית עי"ז נעשה משוך אותו הטפת דם שהיה במקום הנ"ל בהחלוק מפרעוש וגם אולי לכלוך השלייאם גרם לעשות הט"ד שהיה בהחלוק מקודם שיהיה משוך. משא"כ בעד הנתון תחת הכר לא שייך

כ"ז ואפשר משום הכי פי' הפוסקים דמיירי שבדקה א"ע בו ואח"כ נתנתו תחת הכר כמבואר מלשון הטוש"ע סעי' ל"ד ומדוע לא פי' דה"ה אם מתחלה היה העד בדוק הזה נתון אצלה תחת הכר ואח"כ לקחתו ובדקה א"ע בו ולפמ"ש י"ל דבכה"ג י"ל דראב"צ נמי מודה לרבנן דאפי' משוך טהור כשאין בו פחות מכגריס דאין ראיה ממשיכותו שהוא מהקינוח שהרי י"ל שאותה ט"ד שבאה על העד ממאכולת תחת הכר והכסת נעשית משוך ע"י הקינוח שקינחה ובדקה א"ע בהעד מש"ה פי' דמיירי שבדקה א"ע בו קודם שנתנתו תחת הכר וא"כ משוך עכצ"ל שהוא מדם הקינוח ולפ"ז בנד"ז דהחלוק ה"ל כעד שהוא נתון תחת הכר ואח"כ בדקה א"ע בו יש להקל אפי' במשוך ואמנם לכאורה יש לפקפק על חילוק זה דא"כ למה הוצרך הש"ס ס"פ הרואה כתם לתרץ וכי קאמר ראב"צ (משוך ודאי מגופה אתא) בעד (שבודקת א"ע בו) אבל בכתם (שעל חלוקה כגריס ועוד בעינן) לא הל"ל דאפי' בעד שבודקת א"ע בו כשנתנתו תחת הכר ואח"כ בדקה א"ע בו בעינן כגריס ועוד אבל פחות מכגריס אפי' משוך לא מטמא ומדלא חילק הש"ס כן ש"מ דהחילוק הוא רק בין עד לכתם אבל בעד שבודקת א"ע בו אפי' נתנתו תחת הכר קודם הבדיקה מ"מ כיון שבדקה א"ע בו ונמצא עליו דם משוך טמאה ומ"מ אפילו לפי זה חלוק דנ"ד שאני דהתם גבי עד הבדוק י"ל דה"ט דמשוך טמא בכל שהוא דכולי האי לא תלינן שהט"ד (צ"צ) שמפרעוש יהיה נעשה משוך מחמת הקינוח דאיך יזדמן שיהי' עדיין לח אבל בחלוק י"ל שהט"ד שמפרעוש נעשית משוך מחמת משיכת החלוק על בשרה הנה והנה גם מתחככת בו לפעמים כנ"ל וכדין עד שאינו בדוק דמטהרינן במשוך אף ע"פ שבדקה א"ע בו כנ"ל ובאמת בחלוק מצוי יותר שיהיה בו ט"ד משוך מבעד שאינו בדוק שכ' הס"ט דתלינן שקנחו בו דם מאכולת כו' דהוא חשש רחוק כו' דהא עד שאינו בדוק אפילו להרשב"א היינו שנוטלתו ממקום המוצנע שדרכן של נשים להצניע ולהכין להם עדים כו' וא"כ זה שיזדמן שיקנחו בו דם מאכולת ודאי אינו מצוי כלל וכ"ש לפי' התוס' ורמב"ן בעד שאינו בדוק הוא אינו מצוי יותר א"כ בחלוק שזה מצוי יותר ודאי תלינן אפי' במשוך:

ב אך לכאורה עדיין יש להשיב לפי' הרשב"א בעד שאינו בדוק אפשר לומר דחלוק זה כיון שמתחלה בדקה אותו חמור יותר מעד שאינו בדוק דהתם פי' הכו"פ ס"ק כ' דכוונת הרשב"א דעד שאינו בדוק היינו שלא היה לו מעולם בדיקה ואע"פ שכ' הרשב"א בתה"א וז"ל אלא נ"ל שזהו עד שאינו בדוק כל שהיא נוטלתו ממקום המוצנע שדרכן של נשים להצניע ולהכין להם עדים ואין מוליכות אותן בשוק ולא מתעסקת בהן בכתמים על הרוב עכ"ל מ"מ יוכל להיות שאותה האשה שהצניעה שם העד עדיין לא בדקתו כלל עד

שיהיה כדין עד הבדוק רק שהכינה אותו שם שאח"כ תבדקנו וכ"ת א"כ מדוע הוא עדיף מלקחה חלוק מן השוק י"ל הכא כיון שמצנעת אותו לעד אע"פ שעדיין צריכה לבודקו היינו שצריכה לבודקו רק מט"ד קטנים דמסתמא אם היה בו ט"ד גדולים הנראים לעין לא היתה מצנעתו במקום שמכינים להם עדים נקיים משא"כ בלקחה בגד מהשוק כו' ותדע דעד הבדוק ודאי צריך בדיקה היטב עד שיהיה נקרא בדוק וכדאמרי' ר"פ הרואה לא מבעיא גלימא דלא מיבדק שפיר כו' מש"ה כל שלא בדקתו אף שהצניעתו לעד ומסתמא לא היה בו דם הנראה לעין מ"מ אינו נק' עד הבדוק וה"ל עד שאינו בדוק כיון דעדיין לא בדקתו ממש ומ"מ עדיף טובא מלקחה בגד מהשוק כו' וכיון דעכ"פ עד שאינו בדוק מיירי שלא היה לו בדיקה מעולם מש"ה מטהרים אפי' משוך דכיון שלא היה לו בדיקה מעולם כך י"ל שהיה בו פחות מכגריס משוך כמו עגול (ואפי' כגריס ועוד טהור לפ"ד הרשב"א ולשא"פ דמטמאי וכ"ד הש"ע אף שמפרש פי' עד שאינו בדוק כהרשב"א מ"מ כיון שהצניעתו במקום עדים נקיים מסתמא לא היה בו כתם גדול כ"כ ומיהו זה דחוק דא"כ כגריס נמי אעכצ"ל דאין ראיה ממה שהצניעתו כו'. רק דכיון שלא נבדק מעולם פחות מכגריס דשכיח ממאכולת א"א ליטמא כו' וכגריס ועוד דנפיק ליה מדם מאכולת לא מחזקינן ביה). משא"כ הכא גבי חלוק שהיה בדוק ממש רק שלגבי פחות מכגריס ה"ל שיצא מחזקת בדוק כיון שאין לך כל סדין כו' א"כ י"ל דזהו דוקא לגבי עגול ולא לגבי משוך מיהו אין לחלק דהא גבי אין לך כל סדין שאין עליו כמה ט"ד פחות מכגריס לא אמרינן דוקא עגול ולא משוך מש"ה גם גבי חלוק י"ל כן שבודאי יצא מחזקת שהיה בדוק לגבי פחות מכגריס בין על עגול בין על משוך כנ"ל ול"ד לעד הבדוק שהיה נתון תחת הכר כנ"ל ' ועוד יש טעם אחר לחלק בין חלוק זה לעד שהיה נתון תחת הכר ע"פ פירושו של הגאון אאזמו"ר ז"ל דטעמים דמקילים בבדקה א"ע בעד שאינו בדוק הוא כיון שנולד הספק בעד קודם שבדקה א"ע בו משום שכשנולד קודם בדיקה נולד בשעה שהיא בחזקת טהרה משא"כ כשבדקה א"ע בעד הבדוק ואח"כ נולד ספק כמו בנתנתו תחת הכר כו' ה"ל נולד הספק בשעה שהיא בחזקת טמאה כו' כמו שהאריך בזה בק"א סי' קפ"ז בסקכ"ג ד"ה ומ"ש הח"ץ כו' ופי' חזקת טומאה ר"ל שכבר יש דם לפניך וחזקת דמים מן האשה משא"כ גבי עד שאינו בדוק נולד הספק על העד קודם שבדקה א"ע בו שעדיין חזקת טהרה שלה הוא בלי שום ריעותא ופקפוק ע"ש דסברא גדולה היא והנה מוכרחים אנו לחילוק זה לפ"ד התוס' ורמב"ן בפי' וענין עד שאינו בדוק דהס"ט ס"ק ס"ב הקשה עליהם קושיא עצומה מ"ש מעד שהוא נתון תחת הכר ותירוצו אין מספיק כלל דבהדיא פסק הרמב"ן בהלכותיו ספ"ד הלכה מ"ה דבעד הבדוק שהוא נתון תחת הכר

ונמצא עליו כתם אם משוך טמאה בכל שהוא ובעד שאינו בדוק אפי' הניחתו בקופסא טהור בין עגול בין משוך ואפילו כגריס ועוד ס"ל לטהר מעיקר הדין ואין שום נגר ובר נגר דיפרקיניה אבל לפי חילוקו של הגאאזמו"ר נ"ע א"ש דהיינו מעליותא דעד שאינו בדוק כיון שנולד הספק בהעד קודם שנמצא ריעותא על האשה ובדקה א"ע בעד שנודע לנו שאין עד בדוק כנ"ל ותירוץ זה על התוספות ורמב"ן להצילם מקושיית הס"ט מבואר בדברי אאזמו"ר נ"ע סי' ק"צ ס"ק ע"א במ"ש וכ"כ התוספות ואע"ג כו' דשא"ה כו' וה"ה שיש לתרץ כן על קושיית הס"ט ס"ק ס"ב שהקשה מי גרע מקום המוצנע מתחת הכר כו' דודאי אינו גרע מצד עצמו רק הגרעון הוא לפי שנולד הספק על העד מקודם שבדקה א"ע (ולפ"ז גבי עד הבדוק שהניחתו תחת הכר אם נתנתו תחת הכר קודם שבדקה א"ע טהורה אפי' במשוך והא דמחלק הש"ס ס"פ הרואה במשוך רק בין עד לכתם זהו משום דאברייתא קאי דנזכר שם כתם). אך הטעם שכ' אאזמו"ר נ"ע בזה דכיון שאז היא בחזקת טהרה א"א להוציאה מחזקתה בספק הנולד אז אפילו שאינו שקול אינו מובן דאיך יהיה מהני החזקה כשאין הספק שקול שאפילו בספק שקול י"א דלא מוקמינן אחזקה ונ' לתרץ שהוא ע"ד מ"ש התוספות בנדה די"ט א' ד"ה ר' יהושע דהא דנצרך ר' יהושע להביא מקרא על דספק אם בהרת קודמת לשער לבן או שער לבן קודם לבהרת טהור ולא די לו בטעמא דנוקי גברא אחזקתו וכדמשמע בפ' המדיר דטעמא דר' יהושע בזה הוא משום דאזיל בתר חזקה דגופא וא"כ למה צריך קרא ע"ז ותירצו משום דדרך השער להתלבן מחמת הנגע לפיכך נראין הדברים דבהרת קדמה כו' ור"ל שאינו ספק שקול כלל ולכן לא היה מוקי אחזקה בכה"ג אלא דיליף מקרא דלטהרו להעמיד אחזקה כאן גבי ספק זה אפילו אין הספק שקול ע"ש ועד"ז י"ל דהא דיליף רבי עקיבא מקרא דם ולא כתם היינו להקל אפילו בשאין הספק שקול וזהו גבי כתם כשי"ל דמעלמא ממש אתיא משא"כ בבדקה א"ע בעד הבדוק לא הקילו בשאין הספק שקול משום דדוקא בכתם הקילה תורה כן ולא בבדיקת עד וכדמחלקינן בגמרא ס"פ הרואה כתם בין עד לכתם גבי משוך אמנם גבי עד שאינו בדוק מצינו בגמרא דף י"ד דאפילו ביותר מכגריס נק' רק כתם לר' חייא דהלכתא כוותיה וא"כ ממילא מובן דאפילו כשאין הספק שקול טהור מן התורה. ולזה צריך להבין מהו החילוק בין עד הבדוק לעד שאינו בדוק כיון דבדקה א"ע בו והספק אינו שקול מדוע יהיה טהור מדאורייתא ולזה חידש רבינו ז"ל וגילה לנו הטעם משום שהספק נולד בהעד קודם בדיקה ע"כ מוקמינן אחזקת טהרה ור"ל דכמו בכתם לימדנו הכתוב דם ולא כתם אף שאין הספק שקול כך הכא עד שאינו בדוק נק' ג"כ כתם משום שנולד הספק קודם הבדיקה אלא דלשטת רבינו ז"ל זהו דייקא מצד

צירוף חזקת טהרה לספק זה ולפ"ז ה"ל ממש דומיא דנגעים בספק בהרת כו' כנ"ל וכ"כ בתה"ק דטעמא דעד שאינו בדוק הוא מצד חזקת טהרה:

והנה אאזמו"ר הגאון ז"ל פי' דעד שאינו בדוק היינו שהי' בדוק בודאי מתחלה כו' אלא שיש להסתפק כו' כמבואר בדבריו סי' ק"צ סקע"א וס"ל דכיון שנולד הספק בעד קודם הבדיקה מקילים אפי' כה"ג וכמו שמוכרח לחלק לדעת התוס' והרמב"ן כנ"ל וכבר כתבתי שדעת הכו"פ בפי' עד שאינו בדוק להרשב"א אינו כן ולכאורה יש להקשות לפי' אאזמו"ר נ"ע א"כ כך יש לטהר יותר מכגריס כמו בפחות מכגריס שהרי עד זה הי' בדוק מתחלה משניהם אצל האשה שהכינה אותן לה אלא שאשה זו שנוטלתו משם אין ידוע לה אם האשה שהכינה אותן לה לא עברה בשוק של טבחים או נתעסקה בו בכתמים כו' ע"ש בדבריו וא"כ כך יש לספק על יותר מכגריס ג"כ כמו על פחות מכגריס דאילו עברה בשוק של טבחים או נתעסקה בכתמים טהור אפי' יותר מכגריס וי"ל הרי הרשב"א באמת ס"ל לטהר אפי' יותר מכגריס. ולהש"ע דמטמא בזה משום כתם אע"ג דס"ל בפי' עד שאינו בדוק כהרשב"א היינו דזה שאמרנו כשנולד הספק קודם בדיקה יש להקל אפי' בשאין הספק שקול וכמו בכתם זהו מדאורייתא דמדאורייתא טהור לגמרי בכה"ג בכתם אף שהוא יותר מכגריס ואין לה במה לתלות וה"נ גבי עד שאינו בדוק הנ"ל טהור באמת מדאורייתא אפי' יותר מכגריס אבל מ"מ מדרבנן ודאי יש לחלק בין פחות מכגריס ליותר מכגריס כמו בכתם. דה"נ גבי עד שאינו בדוק עם היות דנק' כתם משום שנולד הספק בהעד קודם שבדקה א"ע בו מ"מ יותר מכגריס טמא מדרבנן ופחות מכגריס מטהרין דמצוי יותר זה שתניחו תחת הכר וכה"ג משתעבור בשוק של טבחים כו' אמנם לדעת הכו"פ י"ל דבכה"ג שהעד הי' בדוק אין זה נקרא כלל כתם דלא מפקינן להעד מחזקתו ע"י ספק שאינו שקול כלל לפ"ד הרשב"א אבל להתוספות ורמב"ן מוכרח לומר כסברת אאזמ"ו ז"ל כנ"ל רק להרשב"א י"ל דלא נק' עד שאינו בדוק אא"כ לא הי' בדוק כלל וכמ"ש:

ד אתה נשוב לנ"ד לענין החלוק דלא מיבעיא לפי' רבינו ז"ל בעד שאינו בדוק דהיינו שהי' בדוק מתחלה כו' אלא שיש להסתפק כו' א"כ כ"ש חלוק זה אף שהי' בדוק מתחלה מאחר שלבשתו איזה זמן קודם שבדקה א"ע בו א"כ הרי לגבי פחות מכגריס נולד הספק קודם הבדיקה ולכן יש להקל אף בספק שאינו שקול וא"כ פשיטא דיש להטהר אפי' הפחות מכגריס הוא משוך שהרי משוך מטהרינן גבי כתם ג"כ ורבינו ז"ל כתב שם דבעד שאינו בדוק לפי שנולד הספק קודם הבדיקה מטהר יותר מגבי כתם דהיינו בכעין ספק עברה בשוק של טבחים כו' ע"ש דכ"ש עכ"פ בפחות מכגריס משוך דבכתם טהור דה"ה

ג"כ בחלוק הנ"ל אלא אפי' לסברת הכו"פ בהרשב"א דנ' דלדידי' א"צ לומר הדין שכ' אאזמו"ר נ"ע דבעד שאינו בדוק משום שנולד הספק קודם הבדיקה יקילו לטהר אפי' בספק עברה בשוק של טבחים מה דבכתמים לא תלינן בכה"ג דדי לומר דמשום שנולד הספק קודם הבדיקה נק' כתם אע"פ שבדקה א"ע בו אבל לא להקל בו כ"כ יותר מבכתם והרי לר' טמאה נדה ואיך לר' חייא נקילו בו יותר מבכתם אף דלהרמב"ן מוכרח לומר כן כמש"ל מ"מ הרי הרשב"א חלק עליהם אשר ע"כ לפ"ז י"ל דודאי אין להקל בעד שאינו בדוק יותר מבכתמים ומש"ה אילו הי' העד בדוק לא נק' אינו בדוק מחמת ספק עברה בשוק של טבחים כו'. ע"כ פי' הכו"פ דמיירי בעד שלא הי' בדוק כלל אבל בחלוק זה שידענו שיצא מחזקתו לגבי פחות מכגריס ומטהרינן כתם בחלוק זה פ' מכגריס מודה הכו"פ דה"ל כעד שאינו בדוק לגבי פחות מכגריס ותדע עוד דאפי' לפי' הכו"פ בהרשב"א בעד שאינו בדוק מ"מ כיון שנוטלתו ממקום המוצנע שדרכן של נשים להצניע ולהכין להם עדים ודאי רחוק שיהי' בו כתם יותר מכגריס ואמאי טהור להרשב"א אעכצ"ל משום שנולד הספק בהעד קודם בדיקה אמרינן דם ולא כתם וכ"ש הכא גבי חלוק דהסברא שיהי' המשוך פ' מכגריס מפרעושים וכנים קרוב יותר מספק הנ"ל ולכן פשיטא דה"ל כעד שאינו בדוק וטהור בפחות מגריס במשוך לפ"ד הש"ע ג"כ וכ"נ ג"כ ממ"ש הרשב"א גבי עד הבדוק כל שבדקתו בין היא בין חברתה ולא נודע שנכתם בו כתם ולא העבירתו בשוק של טבחים ולא בצד המתעסקים בכתמים ה"ז בחזקת בדוק עכ"ל והיינו משום שלא נולד דבר על עד זה שמחמתו יספקו עליו משא"כ חלוק זה אף שהי' בדוק מ"מ כיון שלבשה אותו ואין לך כל סדין כו' הרי יצא מחזקתו לגבי פחות מכגריס ולכן אפי' משוך יש לטהר ואף לבע"נ אין להחמיר עפמ"ש אאזמו"ר נ"ע סס"ק ע' אבל הרמב"ם כו' אין להקל בו במשוך כו' דזהו דוקא בעד שאינו בדוק כפירוש שלו שהי' בדוק מתחלה כו' אלא שיש להסתפק כו' ואותו ספק הוא ספק רחוק דבכתמים לא תלינן בספק זה. אבל חלוק זה שהספק קרוב יותר דבכתמים ודאי תלינן בכה"ג י"ל שלא הי' מחמיר אפי' לבעל נפש ועוד דחומרא ההיא הוא ע"פ פי' הרז"ה ברבי אבל המגיד פ"ד הי"ח כ' דהרמב"ם ס"ל דלרבי ג"כ טהור בפחות מכגריס אפי' משוך וע"ש בהמגיה בדפוס בארדיטשוב שכ' קצת סברא וטעם ע"ז ולכן נ' דגם כוונת רבינו ז"ל להחמיר לבע"נ בעד שאינו בדוק במשוך זהו רק לפירושו בעד שאינו בדוק משא"כ לפי' הכו"פ דהיינו שלא הי' בדוק כלל אין להחמיר אפי' לבע"נ (ע' כו"פ סי' ק"צ סק"כ מ"ש גם כן כה"ג) וכ"ש בחלוק זה. וכל זה דלא כהחוות דעת סי' ק"צ בחידושים ס"ק ל"ז דמשמע מיני' כשבדקה בחלוק זה דינו כדין עד הבדוק שהניחתו תחת הכר דאם נמצא עליו דם משוך טמאה

אפי' בפחות מכגריס וזה אינו כמשנ"ת וגם הס"ט סי' ק"צ ס"ק נ"ה ס"ל להיפך כמש"ל והחוו"ד לא הביאו כלל והי' לו להביאו ולסתור דבריו ע"כ נ' דהעיקר כמ"ש הס"ט:

ה ועדיין יש מקום לחקור בנד"ז דכ"ז הוא אם הי' מוצאה על החלוק במקום שבדקה א"ע בו דם משוך לבדו פחות מכגריס דאז א"ש לטהר משום דה"ל כעד שאינו בדוק אבל בנד"ז שמצאה שם ג"כ הרבה ליחה לבינה אשר ודאי מגופה קאתיא דאין לה במה לתלות הליחה לבינה וגם הרי הרגישה הלחלוחית באותו מקום ומחמת זה בדקה א"ע בחלוקה וא"כ אולי יש להחמיר מצד ב' דברים הא' י"ל כמו דהליחה לבינה ודאי מגופה קאתיא כמ"כ הטפת דם הסמוך ודבוק לו ממש ג"כ בא מגופה וכעין מ"ש הגאון ר' יהודה ממענץ בשב"י סי' מ"א גבי טפת דם המעורבת בליחה לבינה דתלינן שממקום שבא הליחה בא הטפת דם כו' יעו"ש הב' מצד ההרגשה בעצמה דאולי הא דמתירין בעד שאינו בדוק מיירי בדלא ארגישה והנה מצד הספק הראשון נראה להקל ע"פ תשובת הרמ"א סי' צ"ז הובאה בט"ז סס"י ק"צ שהתיר כה"ג ממש בכתם פחות מכגריס אפי' אם אתרמי שהוא אצל מראה לבן וירוק אף שידוע לה שהלבן וירוק ודאי אתיא מגופה (ולא שידוע לה מפני שאין לה מקום לתלות בו המראות ההם רק בגופה דבכה"ג מתיר אפי' ביותר מכגריס דם רק שיש לו במה לתלות משום דאין תולין כתם בכתם ע"ש אלא מיירי שראתה ממש המראה הלבן והירוק). ואף דלא מיירי שבדקה א"ע בחלוקה כ"א שמצאה כתם עליו מ"מ הרי מבואר שם בתשו' רמ"א סס"י דמיירי דוקא בכה"ג שהמראה לבן וירוק אין עליו דין כתם אלא דין ראיי' ממש כנ"ל שידוע לה שהיתה רגילה לראות מראות אלו ואפ"ה מטהר הפחות מכגריס הסמוך לו ממש ותלינן דדם מאכולת הוא כמ"כ הכא אף שמצאה בחלוקה הט"ד משוך פחות מכגריס אצל הליחה לבינה במקום שבדקה א"ע תלינן דדם מאכולת הוא דמאי נפ"מ שבדקה א"ע שם הלא גם בנדון דהרמ"א שלא בדקה א"ע שם מ"מ ידוע לה שמראה זו הלבן וירוק שבמקום זה בחלוקה ראתה אותה מגופה ומגופה בא לשם א"כ היינו הך ועיין מזה בש"ע אאזמו"ר הגאון ז"ל סי' ק"צ ס"ט ס"ק י"ט והט"ז סס"י ק"צ היקל יותר מרמ"א ע"ש ובתוך דבריו כ' וז"ל דכל שיש לתלות אזלינן לקולא אפי' ברואה ממש כו' ול"ד למ"ש הגאון ממענץ בתשו' שב"י סי' מ"א דהתם שאני דקאי על טפת דם שברור לנו שבא עם הליחה יחד לכך כיון שבודאי שניהם באו יחד ברגע א' מכותלי רחמה יש לנו לומר ששניהם באו ממקום א' או שניהם מהחדר או שניהם מהפרוזדור ולא לומר שזה בא מהחדר וזה מהפרוזדור ואתרמי שזבו שניהם יחד משני מקומות שונים בזמן ורגע א' משא"כ הכא שאנו אומרים שהט"ד היתה במקום הזה רק דאתרמי שהליחה לבינה שנטף מגופה נטף לאותו מקום אמאי לא נימא הכי ובפרט

לפ"ד רמ"א יש טעם לזה דאמרינן אגב זוהמא דם מאכולת הוא. מיהו להט"ז א"צ לזה (דהא מיקל גם בכתם יותר מכגריס דלא שייך אגב זוהמא כו') וע"ז י"ל מקום אינו סימן בשגם כי ודאי יש הרבה ט"ד על חלוקה כאלו בכמה מקומות מהחלוק והנה מזה נפשוט ג"כ הספק הב' דאין להחמיר מצד שהרגישה לחלוחית דכיון דע"כ הלבן וירוק בא מגופה א"כ אמאי לא תרגיש זיבת דבר לח ואין הרגשה זו ריעותא נוספת יותר ממה שידוע שהליחה לבינה וירוקה בא מגופה ואין זה ענין למחלוקת תשובת שב"י סי' מ"ד והס"ט סי' ק"צ סק"ג בענין בדקה א"ע בעד שאינו בדוק דטהורה בפחות מכגריס אם הוא אפילו בדארגישה דאפילו להמחמירים שם היינו דלא תלינן בטעות לומר שטעתה בההרגשה דנדמה לה שהרגישה דם ובאמת אינו כן רק הרגשת עד הוא אבל הכא שא"צ לתלות כלל בטעות כי הרגשת הלחלוחית הי' באמת מחמת הליחה לבנה נ' דאין ליקח חומרא מחמת זה כלל שלא לתלות הט"ד במאכולת כו' וכן מוכרח ג"כ בס"ט שם שהרי הודה שם דדינו דהשב יעקב סי' מ"ד אמת אע"ג דפליג עליה בדין בדקה א"ע בעד שאינו בדוק שבגמרא ועכצ"ל החילוק מטעם הזה. ומ"ש בחוות דעת סי' ק"צ בביאורים ס"ק כ"ג וז"ל ואם בדקה א"ע בעד שאינו בדוק בשעת הרגשה ומצאה מראות טהורות ומראות טמאות טמאה ולא תלינן ההרגשה מחמת מראות הטהורות והטמאות מחמת העד שאינו בדוק כמו שהוכחתי בסוף הסימן בתשובת הרב רמ"א שהביא הט"ז עכ"ל עכצ"ל דכוונתו על הרגשה שהרגישה שנפתח מקורה או שנזדעזעה גופה וכמ"ש סס"י הנ"ל טעמו דרוב פתיחת הקבר מנשים למראות טמאות הן אבל א"א לומר דכוונתו ג"כ אהרגשה דזיבת דבר לח דפסיק רישי' ולא ימות הוא ר"ל מאחר שעל כרחנו הלבן והירוק בא מגופה איך לא תרגיש לחלוחית א"ו צ"ל כוונתו כנ"ל. ולכן בנד"ז שהרגישה לחלוחית ובדקה א"ע בחלוקה וכמו שבא בהשאלה לכ"ע טהורה:

ושוב אחר זמן מצאתי בתשובת גבעת שאול סי' ס"ז אפי' באשה שהרגישה שנפתח מקורה והעלה להקל וז"ל נשאלתי באשה א' שהרגישה שנפתח מקורה ובדקה תיכף בחלוקה ומצאה כתם גדול ממראה הטהור רק שבתוך הכתם הי' כמו נקודה אדומה קטנה מאד ממש כמו טפת חרדל והחלוק לא היה בדוק כלל ומסיק להקל דתלינן ההרגשה במראה הטהורה והדם בדם מאכולת רק יש לחלק משום התם החלוק לא הי' בדוק כלל משא"כ כאן החלוק הי' בדוק מ"מ ע"ז ודאי יש לומר כמש"ל בשם הס"ט ס"ק נ"ה דלגבי ט"ד פחות מכגריס נחשב החלוק כמו עד שאינו בדוק כו' וכ"ש בנד"ז שלא הרגישה פתיחת המקור רק זיבת לחלוחית כו'. [ע' מפתח]:

קיצור מתשובה הנ"ל בחוות דעת סי' ק"צ סל"ד בחידושים ס"ק ל"ז כ' וז"ל וכן אם בדקה א"ע בחלוקה ולא בדקה החלוק קודם אף שבדקה אותו בשעת לבישה טהורה עכ"ל והיינו כמו בעד הבדוק שהניחתו תחת הכר שהדין כן בעגול ואין בו כגריס ועוד ומשמע דאם משוך טמאה בחלוקה הנ"ל כמו בעד הנ"ל דמשמע דטמאה נדה מן התורה. ובס"ט ס"ק נ"ה כ' דדין חלוק הנ"ל יוצא מחזקת בדוק ע"י שלובשת אותו והולכת בו וה"ל כדין עד שאינו בדוק בסעי' ל"ו דבעינן כגריס ועוד וכל זמן שאין בו כגריס ועוד תלינן במאכולת שהיתה כבר מחלוק עכ"ל. וגבי עד שאינו בדוק אין חילוק בין עגול למשוך וע' מדין זה בש"ע אדמ"ו סעיף ל"ו ס"ק ע' ואם הי' דעת הס"ט להקל בחלוק זה בפחות מכגריס ועוד רק בעגול ולא במשוך א"כ לא היה צריך לומר דדינו כעד שאינו בדוק דהא גם בבדקה א"ע בעד הבדוק והניחתו תחת הכר עגול טהור כ"ש בחלוק זה. הס"ט סעיף ל"ו ס"ק ס"ב הקשה מ"ש עד שאינו בדוק דאפילו משוך טהור אם אין בו כגריס ועוד וכ"ד הראב"ד והרמב"ן והשו"ע ומ"ש מעד שהניחתו תחת הכר דמשוך טמא ומה שחילק שם תירוץ אחד זה התירוץ שייך ג"כ לטהר בחלוק זה כמו בעד שאינו בדוק. עוד אפ"ל דיש טעם דעכ"פ חלוק זה קיל מעד שהניחתו תחת הכר דהכא נולד הספק על החלוק קודם שבדקה א"ע בו משא"כ בעד שנתון תחת הכר מקודם בשקינחה א"ע היה בדוק גמור וע"י שנתון תחת הכר נולד ספק על העד ויש שני טעמים לחילוק זה האחד מבואר בפנים בסעי' זה דאם הי' עגול י"ל שע"י שקנחה שבדקה א"ע בו נעשה משוך ועוד חילוק נתבאר סעיף ג'. א"כ י"ל אם הניחתו תחת הכר ואח"כ בדקה א"ע בו מודה ראב"ץ לרבנן דטהור מיהו לא משמע כן בגמרא. רק לפי פי' המשניות להרמב"ם דראב"צ מטמא רק משום כתם יש מקום לחילוק זה אבל לפ"ד הפוסקים דטמאה נדה אין לחלק ומ"מ יש טעם לומר דבחלוק זה שייך יותר שיהי' משוך מחמת הבדיקה אפילו בעד שהי' נתון תחת הכר ואח"כ בדקה א"ע בו:

ב לפי' הרשב"א בעד שאינו בדוק כדפי' הכו"פ סק"ך י"ל דחלוק זה חמור יותר מיהו באמת זה אינו שבודאי חלוק זה אע"פ שהיה בדוק מתחלה יצא מחזקתו ע"י שלבשתו לגבי פחות מכגריס בין עגול בין משוך יותר מעד שאינו בדוק דהרשב"א דמטהר בין עגול בין משוך:

אאמו"ז ז"ל חילק דבעד שאינו בדוק נולד הספק קודם שבדקה א"ע בו משא"כ בעד שהי' נתון תחת הכר וכמ"ש לעיל ס"ס א' ומוכרח חילוק זה לפ"ד התוס' והרמב"ן בפי' עד שאינו בדוק שהקשה הס"ט ס"ק ס"ב מי גרע מקום המוצנע מתחת הכר וצ"ל לשטת אא"ז דכה"ג שנולד הספק בהעד מקודם ה"ל כעין דם ולא כתם רק דוקא בצירוף חזקת

טהרה ואעפ"כ לענין כגריס ועוד מטמאין והיינו מדרבנן אמנם לדעת הכו"פ נ' דבכה"ג שהעד הי' בדוק ואח"כ ג"כ הניחתו במקום המוצנע כמ"ש התוספות די"ד ע"ב אין זה נקרא כלל כתם ולכן פי' עד שאינו בדוק כשטת הרשב"א אבל לשטת התוס' והרמב"ן צ"ל כמ"ש הגאון אאזמ"ו ז"ל:

ד מעתה נשוב לענין שאילה דלשטת אאזמ"ו נ"ע ע"פ התוס' והרמב"ן יש להקל בפחות מכגריס אף במשוך אלא אפי' לדעת הכו"פ ע"פ הרשב"א דעד שאינו בדוק היינו שלא הי' בדוק כלל מ"מ בחלוק זה אף שהי' בדוק כיון שברור שיצא מחזקתו לגבי פחות מכגריס וטהור בפחות מכגריס אף במשוך טהור לפ"ד הש"ע כמש"ל סעיף א' ואפ"ל דגם מ"ש אאזמו"ר נ"ע שבעל נפש יחמיר במשוך בעד שאינו בדוק זהו לפירושו בעד שאינו בדוק כדעת התוס' והרמב"ן אבל לפי' הרשב"א בענין עד שאינו בדוק א"צ להחמיר דהא הרשב"א ס"ל דבעד שאינו בדוק מדינא אין טמאה אפילו ביותר מכגריס ועוד אלא שזהו חומרא לטמאות בכגריס ועוד ואיך בע"נ יצטרך להחמיר אפילו [פחות] מכגריס ועוד במשוך וכבר נתבאר דחלוק זה דינו כעד שאינו בדוק לגבי פחות מכגריס ועוד וכ"ד הה"מ פי"ח מהא"ב הי"ח דלהרמב"ם בעד שאינו בדוק בפחות מכגריס טהורה בין עגול בין משוך:

ה עוד יש לחקור ב' חקירות הא' כיון שמצאה שם הרבה ליחה לבינה אשר ודאי מגופה קאתיא א"כ אולי יש להחמיר מה"ט גם על הפחות מכגריס ועוד (טעם) אך יש ללמוד קולא בזה ע"פ תשו' רמ"א סי' צ"ז הובאה בט"ז סס"י ק"צ ובש"ע אאזמ"ו נ"ע סי' ק"צ ס"ט ס"ק י"ט ולא דמי למ"ש הגאון ממעגץ בתשו' שב"י סי' מ"א דהתם שאני דקאי על טפת דם שברור לנו שבא מבית הרחם עם הליחה ביחד הספק הב' משום שהרגישה ע"ז י"ל כיון דהשלאיים בא ודאי מגופה אין מהרגשת הלחלוחית שום ריעותא כלל ואין זה ענין למחלוקת תשו' שב"י סי' מ"ד והס"ט סי' ק"צ סק"ג דהתם שאני שהחקירה אם לתלות ההרגשה בטעות:

משא"כ הכא שא"צ לתלות כלל בטעות ותדע שלכן הודה הס"ט דדינו של השב"י סי' מ"ד אמת ובשו"ת גבעת שאול סי' ס"ז מבואר ג"כ להקל כמו שכתבתי דתלינן ההרגשה במראה הטהורה והדם פחות מכגריס ועוד בדם מאכולת. אף ששם הי' עגול וכאן הוא משוך זה כבר נת' לעיל ס"ד דיש להקל:

סימן קלז

אשה שיש לה וסת קבוע ואחר ספירת ז"נ ביום טבילה מזדמן שזב ממנה ליחה לבינה הנק' שלייאם ובתוך הליחה יש איזה טפות דם וכן הוא אצלה זמן רב עד שאחר כל וסת אין לה ימי טוהר רק שלשה או ארבעה ימים והיא האשה ובעלה אין לה ולד עדיין ע"כ שואלים אולי יוכלו למצוא איזה היתר כדי שיוכל לבוא עליה סמוך לטבילתה מוסתה שאין אשה מתעברת אלא סמוך לטבילה כדאיתא בנדה דל"א דמשמע סמוך לטבילתה שאחר וסתה:

הנה שאלה זו הוא כעין השאלה בתשו' שב יעקב סי' מ' וסי' מ"א שנשאל באשה שזב ממנה ליחה לבינה שקורים הנשים שלייאם ומצוי נמי בשאר נשים רק באשה הזאת שכיח ביותר אותה הליחה וע"י הרגשת אותה ליחה צריכה לבדוק א"ע ובפרט בימי ליבונה והיא מוצאת על עד הבדוק בתוך אותה ליחה טפין קטנים אדומים עגולים וארוכים רק דקים מאד ולפעמים ג"כ נמצאים כתמים אדומים גדולים בתוך הליחה ורוב פעמים נמצאת על העד רק ליחה לבינה ודרך המיעוט שנמצאת בתוכן אותן טפין דם כנ"ל עכ"פ כמעט אין יום או יומים פנוי שלא נמצא אותן טפין או כתמים דם ואינה יכולה לספור ז"נ והרופא מומחה יהודי אמר שלדעתו זה הדם בא מחריפות של אותה הליחה כי זה בדוק ומנוסה אצל הרופאים שאותה ליחה לבינה הוא דבר חריף מאד ובשר של אותו מקום הוא רך בטבע מאד ובדבר מועט נפגם ונפצע בבשר עד שיוצא מעט דם כאשר דרך בני אדם שיוצא מעט דם מהבשר שבין השיניים אף שאינו מרגיש כאב הואיל שהוא רק דבר מועט ה"ה באותו מקום כן הוא ואותה האשה יש לה וסת קבוע כדרך כל הנשים עכ"ל השאלה שם והנה השב יעקב כ' להתירה לבעלה מצד דיש שני ספיקות להקל דדברי הרופא שאמר שדם זה בא ע"י היזק ליחה לבינה נחשב עכ"פ לספק דאף שלא נסמוך על דבריו להחזיק זה לודאי מ"מ נחשב לספק וה"ל כמו ספק מן המקור ספק מן הצדדים ואת"ל מן המקור ושלא כדברי הרופא שמא לא יצא הדם בהרגשה דהיא טהורה מן התורה דהא בנד"ז אין מרגשת רק זיבת דבר לח דהיינו השלייאם ועי"ז בודקת א"ע ומוצאת הליחה והטפין וא"כ אין זה לכל היותר רק ספק הרגשה לא מיבעיא לפי פשטא דסוגיא דגמ' ר"פ הרואה כתם דלא סגיא כלל במה שהרגישה זב ממנה דבר לח שיהי' זה נק' שתרגיש בבשרה כ"א דהרגשה היינו שהרגישה בגופה כגון שנזדעזעה כמ"ש הרמב"ם (וזהו כעין ההרגשה שנזכר בנדה דמ"ג א' גבי שכבת זרע שכל גופו מרגיש בה והוא ג"כ מימרא דשמואל וכן במשנה ר"פ יוצא דופן היה אוכל בתרומה והרגיש שנזדעזעו אבריו וכמו"כ י"ל הוא ענין ההרגשה שהצריך שמואל גבי נדה וכ"ה פשט ל'

אשה מרגשת בעצמה הנז' בנדה דף ג' ע"א ודף ד' ע"ב) או בשאר דברים שהרגישה בגופה ולא במה שזב ממנה דבר לח שלפ"ז ודאי לא הוי בנ"ד הרגשה הואיל דלא הרגישה כלום בגופה רק מה שזב ממנה אלא אף אם י"ל דהרגשת שזב ממנה זו הוה הרגשה דאורייתא מ"מ י"ל בנ"ד הואיל דמצאה תמיד הטפות דם בתוך הליחה לבינה שזב ממנה יש לתלות ההרגשה בזיבת הליחה לבינה כו' ובפרט שהליחה לבינה הוא הרבה והדם הוא מועט לא נניח לתלות הרגשת הזיבה בליחה המרובה ולתלות בט"ד המועט ועכ"פ מידי ספיקא לא נפקא וה"ל שני ספיקות להקל וכמו ספק ספיקא כזו הביא הש"ך בסי' ק"י בדיני ס"ס אות ט"ז והגאון מוהר"ר יהודא בשב"י שם הקשה להשב יעקב ממ"ש הרמב"ם רפ"ט ואם לא הרגישה ובדקה עצמה ומצאה דם לפנים בפרוזדור ה"ז בחזקת שבא בהרגשה וא"כ בנד"ז שמוצאה הט"ד והליחה ע"י בדיקת עד ה"ז בחזקת שבא בהרגשה ומ"מ הסכים להקל דע"כ צ"ל דאף דהרמב"ם כתב שחזקתו בהרגשה מ"מ ודאי לא הוה כו' ור"ל דאינו רק ספק דאורייתא ולכן כשיש עוד ספק דהיינו ממ"ש הרופא שהליחה מוציאה הט"ד מהבשר יש להקל מצד ס"ס עכת"ד הנאמרים בתשו' שב"י סי' מ' והנה בסי' מ"א בתשו' המחבר למהררי"מ הנ"ל כ' דאף את"ל דלהרמב"ם אמרינן שחזקתו ודאי בהרגשה היינו ע"י בדיקת עד ומשום דאמרינן ארגישה וכסבורה הרגשת עד הוא. משא"כ בנ"ד דלא בדקה א"ע רק היכא שהרגישה תחלה דבר לח וזיבה באותו מקום וזה הי' ודאי בלא הרגשה שעדיין לא הי' עד שם כו' ע"ש ומהררי"מ שם מסכים לדבריו. והנה לדבריהם בנ"ד ג"כ יש להקל דהגם שנ"ד ל"ד ממש לשאילתם יען דשם מיירי שהליחה לבינה שכיח טובא באותה האשה ובשאילתנו אין הליחה רק כמו אצל שאר נשים מ"מ טעם הקולא שייכא בנד"ז כמו בנדון שלהם דהא הספק שמא אין זה נק' הרגשה לפי שמרגשת רק זיבת דבר לח ואותו דבר לח רובו ככולו ליחה רק טפת דם מעורבת בו היא בנד"ז כמו בנדון ההוא. והספק השני שמא הליחה ע"י חריפותה הוציאה הט"ד מבשר של אותו מקום ג"כ שייך בנ"ד דאף שאין הליחה זב כ"כ תדיר שייך לומר כן אלא דלכאורה יש לפקפק בלא"ה על ספק השני כיון דרוב פעמים נמצא על העד רק ליחה לבינה בלא דם הרי עינינו רואות שברוב פעמים אין חריפות הליחה מוציאה כלל טפות דם א"כ מנלן לבדות שכשנמצא ג"כ במיעוט פעמים טפות דם שהליחה בחריפותה הוציאה הטפות מבשר המקור אמנם מ"מ יש עוד ספק שני שהמציא שם בסי' מ"א הגאון הרופא מו' ליב ממענץ בתשו' להמחבר שב"י שי"ל שהליחה הלבינה והט"ד אינן זבים דרך המקור אלא דרך צואר הרחם יען מה שארז"ל שחזקת דמים מהמקור היינו דם ממש משא"כ כאן דליכא חזקת דם כלל אלא חזקת הלובן והטפות דמים נגררים אחר הלובן כיון דבאים

עם הלובן ובלובן ודאי שבא דרך גידי צואר הרחם ואין לומר ע"ז חזקתו מהמקור עכ"ד. וא"כ כשתצרף לזה ספק דהרגשה דשייך בנד"ז ג"כ הוי שני ספיקות ויש להקל לדעת השב"י ומהררי"מ הנ"ל:

קיצור. (הגאונים בתשו' שב יעקב סי' מ' התירו בנדון כזה משום ספק ספיקא בדאורייתא ספק דהרגשה וספק שמא אין הט"ד מן החדר כ"א שהליחה בחריפותה הוציאה הדם מהבשר הרך וכה"ג שמא אין הליחה כלל מהמקור וספק א' בדרבנן):

ב והנה במ"ש השב"י בסי' מ' שיש לתלות ההרגשה בליחה לבינה כמו דתלינן במי רגלים אליבא דשמואל דמשני מתניתין בריש הרואה לעולם דארגישה ואימור הרגשת מ"ר היא כו' זכינן לדין אע"ג דהרגישה הואיל דאין דרך לצאת דם עם מ"ר תלינן ההרגשה במי רגלים ה"ה בנ"ד כו' אין ראייתו נכונה כלל שהרי הכא בא לומר דאף את"ל שהדם עם הליחה לבינה באים מהמקור והוא דם נדה עכ"ז שמא אין זו הרגשה לדם ומה שהרגישה זהו רק הליחה לבינה וע"ז אין שום דמיון מתירוץ הגמ' אימור הרגשת מ"ר היא דהתם הכי פירושו דתלינן שלא הרגישה יציאת דבר מהמקור ולא יצא דבר מהמקור כלל כ"א שהרגישה זיבת מ"ר ובאמת שבהרגשת מ"ר הוי ג"כ הרגשת הדם שבתוך המ"ר אלא דמה איכפת לן שהרגישה בדם זה הנמשך ממקום השתן אין זה דם החדר וזה שפיר דכיון שאין דרך דם נדה לצאת עם מי רגלים ותלינן דהדם נמשך ממקום השתן מש"ה תלינן דההרגשה הי' ג"כ בכללות המשקה היוצא ממקום השתן ומה שנדמה לה שהרגישה משקה היוצא מן החדר טעות הוא משא"כ בנד"ז לפי מה שאנו תופסים שהליחה לבינה עם הטפי דמים יצאו מהחדר א"כ זה שנאמר שההרגשה היא על ליחה לבינה ולא על טפי דמים דם נדה שיצאו מהמקור עם הליחה זה אינו דמיון לדין הגמרא הנ"ל שנוציא זה משם והנה אח"כ נסתייע השב"י על סברא זו מתשו' בית יעקב סי' קס"ז שכ' סברא זו הואיל שמצא הקורט דם עם הלובן תלינן שההרגשה הי' מן הלובן ולא מן הקורט דם ולא כ' ראי' ע"ז מהגמרא הנ"ל רק כתב שיש ראי' מדברי התה"ד ע"ז וראי' זו דחה מהררי"מ בשב"י שם סס"י מ':

אך מ"מ נ"ל שיש לקיים ראיה זו מהגמ' הנ"ל שהביא השב"י אבל באופן אחר והוא דכל השקלא וטריא דהכא הוא ע"פ צד את"ל דהרגשת זיבת דבר לח נמי נק' הרגשה גבי נדה אבל את"ל דהרגשה היינו שתרגיש בגופה שנעקר ממנה דם כהרגשת יציאת מי רגלים או שכבת זרע. אז ודאי בנד"ז ליכא הרגשה כמו דמירי השב יעקב שמרגשת רק שזב ממנה ליחה ואין שום הרגשה אחרת כ"א זו ולכן את"ל דהרגשה היינו דוקא הרגש בגוף א"כ אין ספק דנקרא רואה שלא בהרגשה אלא שאנו חוששין להסברא דהרגשת דבר

לח הוי נמי הרגשה גמורה ועל הרגשה זו שפיר יש ראי' גמורה מהגמרא הנ"ל דהיכא דהדם יוצא מעורב עם מ"ר שהם רבים הרבה יותר מהדם אזי אע"פ שהרגישה זיבת דבר לח אין זה נק' הרגשה לגבי הדם כלל משום דתלינן ההרגשה שהרגישה זיבת דבר לח שזהו הרגשת מי רגלים שהם הרבים ואין זה נק' הרגשה לגבי הדם (כי בכלל מאתים מנה ואין זה מוסיף כ"כ הרגש לחלוחית על לחלוחית מי רגלים וכלא חשיב) אע"פ שאם הי' הדם יוצא בפ"ע הי' מה שמרגשת זיבת לחותו נמי נק' הרגשה זה לכאורה מוכרח מהגמרא שם דהנה זה יפה הקשה השב"י שם סי' מ' בתשו' למהררי"מ (דס"ג ע"א) וז"ל לא אוכל להבין סוגיא דר"פ הרואה כתם דפריך אשמואל ממתניתין האשה שהיא עושה צרכיה וראתה דם אם עומדת טמאה כו' היכי דמי אי דארגישה יושבת אמאי טהורה אלא לאו דלא ארגישה וקתני עומדת טמאה לעולם דארגישה כו' ע"כ ואי אמרת דאין הרגשת נשים רק מה שמרגישין שזב מהן דבר לח מאי קאמר אי דארגישה הלא ע"כ שהרגישה שזב ממנה דהלא מ"ר זבין ממנה כו'. א"כ כיון דמיירי שהדם יוצא עם מ"ר ע"כ הרגישה שזב ממנה דודאי א"א להבחין בשעה שזבין ממנה מ"ר שזב הדם ממנה בפ"ע ומכ"ש שאין להבין מאי קאמר אי דלא ארגישה כלל כו' האיך שייך לומר דלא ארגישה הלא ע"כ הרגישה שזב ממנה מ"ר אע"כ דהאשה שנפתח מקורה הוא דבר בפ"ע ולא סגי במה שהרגישה זב ממנה דבר לח עכ"ל ולכן אם באנו לקיים דברי האומרים דגם הרגשת זיבת דבר לח הוי הרגשה. צריכים אנו לומר כך דודאי עיקר הרגשה זהו הרגש בגופה כמ"ש הרמב"ם וזהו רוב ההרגשה בנשים בשעת יציאת דם וסת וכמו שע"ז כיונו בגמ' באמרם אשה מרגשת בעצמה כו' ואמרו אגב צערא מתערא דזה אינו שייך רק בהרגשה הזו אבל מ"מ לענין זה דבעינן שתרגיש בבשרה סגי אפי' רואה שלא בהרגשה הנ"ל כ"א שמרגשת שזב על בשרה דבר לח ולפ"ז שפיר מקשה הגמ' שם אשמואל היכי דמי אי דארגישה הרגש הגוף יושבת אמאי טהורה ואי דלא ארגישה הרגשה זו עומדת אמאי טמאה מאחר דבעינן הרגשה דוקא והרי לא הרגישה ואי משום דהרגישה זיבת דבר לח וזה נמי נק' שתרגיש בבשרה מ"מ הכא גבי דם היוצא עם מ"ר ודאי לא מהני כלל הרגשה זו דזיבת דבר לח משום דאין זה הרגשה כלל לגבי הדם כיון שעיקר הרגשה זו עכשיו היא מחמת המ"ר שהם העיקר ולחלוחית הדם טפל ובטל במיעוטו לגבי הרגשת זיבת המ"ר אין זה נק' הרגשה לגבי הדם וא"כ אף בעומדת אמאי טמאה דאף דהדור מ"ר למקור ואייתי דם כיון דלא הרגישה טהורה והרגשת מלחלוחית זה ממ"ר דהדור למקור כו' וא"כ לפ"ז מוכרח הסברא הנ"ל של הבית יעקב ושב יעקב דגבי הרגשה זו דזיבת

דבר לח כשהדם טפה מעורב בליחה לבינה אין זה נק' הרגשה לגבי הדם דעיקר הרגש זיבת דבר לח הוא הליחה לבינה כו':

קיצור. ראיית השב"י דתלינן ההרגשה בהליחה לבינה כמו דאמרינן אימור הרגשת מ"ר הוא אינה ראיה דהכא ששניהם באים מהמקור אינה דומה לשם דבאנו לומר שהדם אינו מהמקור דברי הבית יעקב ג"כ אין לו ראיה רק מ"מ זהו לגבי הרגש הגוף אבל לגבי הרגשת זיבת דבר לח שפיר מוכרח מהגמרא דכשיש הרגש זיבת מי רגלים אף שבכללן גם דם המקור כגון דהדור מ"ר למקור ואייתי דם אין זה חשוב הרגשה דהיינו הא דפריך ואי דלא ארגישה כו' וא"כ כמו"כ בטפת דם המעורב בליחות הרבה אף ששניהם מן המקור כשאין כאן הרגש הגוף רק הרגש זיבת דבר לח צדקו דברי השב"י דתלינן ההרגשה בהליחה לבינה שהיא הרוב מיהו ראיה זו אינה מספקת רק על הרגשה דזיבת דבר לח אבל גבי הרגש הגוף י"ל דחשיב הרגשה גם להט"ד אע"פ שהוא מועט וכ"מ בתה"ד סי' רמ"ו במ"ש מ"מ בנ"ד הואיל ומצאת לחלוחית דלובן על העד אמרינן דההיא טפת לובן הוא דארגישה כו' ור"ל ותלינן שלא היה טפת דם כלל משמע הא אילו היה טפת דם כחרדל ונתקנח או נמוק היתה טמאה מדאורייתא ולא אמרינן כיון שהלובן היה הרבה יותר מט"ד כחרדל תלינן ההרגשה בלובן כו'. וא"כ ה"ל כרואה ט"ד שלא בהרגשה אלא ודאי לא אמרינן הכי ואילו היה ט"ד כחרדל הי' טמאה מדאורייתא אף שהיה ליחה לבינה הרבה יותר והיינו משום דשם הרגישה שנפתח מקורה ובהרגשה כזו לא נבדה מלבנו להקל לתלות ההרגשה בהלובן אף שהוא רב יותר מהטפה כחרדל (והבית יעקב לא דקדק בדברי התה"ד וכמו שהשיגו הגאון מוהררי"מ) רק כשאין הרגשת פתיחת המקור כלל רק הרגשת זיבת דבר לח אז כשבאנו לומר דזה נמי נקרא הרגשה ע"ז שפיר י"ל דכשהטפה מעורבת בהרבה לובן ודאי אין זה נקרא כלל הרגשה לגבי הטפה ועפ"ז יש לדחות מה שהשיג הס"ט בחידושיו רפ"ח דנדה על דינו של הבית יעקב מסוגיא דרואה בשפופרת או בחתיכה דנק' הרגשה לגבי הדם ג"כ ולא תלינן ההרגשה בהחתיכה וז"ל בד"ה תרתי ש"מ ומוכח דס"ל להש"ס דזה מקרי הרגשה נמי אע"ג שהיא הרגשת דבר אחר (דהיינו החתיכה) מ"מ כיון דדם נדה בתוכה כולא חדא הרגשה היא כו' וא"כ בזה נסתר מ"ש בתשו' בית יעקב והסכים עמו הגאון אדמ"ו בספר שו"ת שב יעקב ברואה טפי דם מתוך זיבות ליחה לבינה דלא מקרי הרגשה דתלינן הרגשה בליחה לבינה שהוא הרוב ולפמ"ש ליתא דזהו מקרי הרגשה עכ"ל. וגם באזמו"ר הגאון ז"ל בקו"א לסי' קפ"ג בהג"ה ד"ה ע"ש בר"ן כ' וז"ל אבל בפלי פלויי מקרי הרגשה לשניהן בשוה דלא כשב"י בשם בי"ע גבי דם מעורב בליחות דלא מקרי הרגשה לדם ע"ש דזה אינו דמ"ש מפלי

פלויי עכ"ל ולפמ"ש ודאי דבריהם נכונים בהרגשת הגוף שנפתח מקורה ובהרגשה זו ודאי לא מקילין לתלות ההרגשה בהחתיכה ולא בדם ולא דמי למה שהקילו בגמ' רפ"ח לתלות בהרגשה זו ג"כ אימור הרגשת שמש או מ"ר ועד הוא דהתם היינו כשאפשר לומר שלא יצא דם מהמקור כלל וטעתה בההרגשה אבל כשודאי יצא דם מהמקור רק שיצא ע"י חתיכה או שפופרת לא תלינן לתלות ההרגשה בהחתיכה והשפופרת ויש סברא ג"כ ע"ז כנ"ל דעיקר אשה מרגשת שייך יותר על דם נדה. משא"כ בדינו דהבית יעקב ושב יעקב דמיירי רק בהרגשת זיבת דבר לח דע"ז שפיר יש ראיה מהגמ' לתלות הרגשה זו במשקה המרובה דאל"כ מאי פריך ואי דלא ארגישה כו' ומיירי גם בחששא דהדור מי רגלים למקור כו' מוכרח דהרגשת זיבת דבר לח תלינן רק בהמי רגלים שהן הרוב ואע"ג דאייתו דם מהמקור אין זה חשוב הרגשה להדם ונק' דלא ארגישה ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר מהא דאיתא בגמ' פרק יוצא דופן דמ"ג ע"א גבי הרגשה דקרי שאני התם כיון דרובא בהרגשה נפיק ור"ל כיון דרוב הקרי יצא ע"י הרגשה לכן גם המיעוט שיצא אח"כ בלא הרגשה נגרר אחר הרוב ומטמא. וה"נ י"ל גבי טפת דם המעורב במי רגלים דכיון דהרגשת זיבת דבר לח רובו ככולו ממי רגלים א"כ נגרר גם המיעוט אחר הרוב ואינו נקרא הרגשה לגבי הדם אבל אין לומר דאדרבה נידוק משם איפכא דאע"ג שהשיורי קרי יוצאים עם הרבה מ"ר מטמאים אף שודאי עיקר ההרגשה עכשיו משום מ"ר זה ודאי אינו דהתם לא מטמאינן השיורי קרי משום הרגש יציאתן עכשיו דזה בלא"ה אינו נקרא הרגשה שם אלא דאע"פ שיצאו בלא הרגשה מטמאים כי נטפלו אחר עיקר הקרי שיצא בהרגשה ממש ואינו ענין לנ"ד שהטפות דם אינו שיורי של הדם שיצא בהרגשה דומיא דקרי וע' בגמ' די"ט ע"ב לאפוקי האי שאינו מתעגל ויוצא כו' ולכאורה עוד קשה מהא דטמאה בהפילה חתיכה משום אין פתיחת הקבר בלא דם רפ"ג דנדה דף כ"א והרי התם עיקר ההרגשה מחמת החתיכה. ויש לתרץ ג"כ כמ"ש דודאי בהרגש הגוף הדין כן דנקרא הרגשה לשניהם בשוה ודברי השב"י וביי"ע אמורים בהרגש דזיבת לחלוחית שבזה מוכרח לומר כן מהגמ') וגם כיון דבלאה"נ הרבה פוסקים ס"ל דלשמואל בעינן הרגשת הגוף דוקא וכמ"ש בשו"ת פני יהושע חי"ד סי' א' בשם מהרי"ו (וכמש"ל שהוא כעין ההרגשה שהצריך שמואל דף מ"ג גבי קרי ואף דטומאת הדם הוא כשמגיע בבית החיצון חוץ למקור מ"מ ההרגשה צ"ל בעקירה מהמקור דומיא דהרגשה דקרי שהוא עקירתן בפנים אף שעדיין אינן מטמאין כלל עד שיצא לחוץ מ"מ הרגשה זו שבתחלה היא הגורמת הטומאה אח"כ כשיצאו לחוץ כמ"כ י"ל הכא דהרגשת עקירתן מהמקור גורם הטומאה אח"כ כשיגיעו בבית החיצון) אלא דבאנו לחוש לסברא זו ג"כ

דהרגשת זיבת דבר לח נמי נק' הרגשה משום דמ"מ שתרגיש בבשרה הוא ע"כ ע"ז אין לחוש כשהוא באופן הנ"ל דהבי"ע ושב:י כנ"ל:

קיצור. מיהו גבי הרגש הגוף אין לחלק כן אלא דאפי' רובו ליחה לבינה ומיעוטו ט"ד אם הרגיש גופה חשוב הרגשה גם לגבי הט"ד וכמו שהביא הס"ט ראיה מחתיכה דממעטינן לה מטעם אחר ולא משום הרגשה וכן ראיה מפלי פלויי ומענין אין פתיה"ק בלא דם רק לגבי הרגשת זיבת דבר לח אף להאומרים דזה חשוב הרגשה ע"ז י"ל שאין זה חשוב הרגשה לגבי הטפת דם כיון דעיקר הרגשה זו הוא מהליחה והט"ד בטילה במיעוטה:

ואף שבתשו' שב"י סי' מ"א בתשו' הג"מ ליב ז"ל ממענץ הקשה טובא על שמואל דאומר עד שתרגיש והמשנה דפכה"י נמצא בפרוזדור כבר נתבאר במ"א ליישב הקושי' בד"ה אמר שמואל בדקה קרקע עולם וגם שם נתבאר דמ"ש הס"ט סס"י ק"צ אחד מן הטעמים דלית הלכתא כשמואל משום דלשמואל טעמא דכתמים טהורים מדאורייתא הוא משום דשלא בהרגשה אתיא ואילו לר"ל טעמא אחרינא משום דמעלמא אתיא וכמ"ש רע"ק דם ולא כתם נתבאר שם ג"כ דזה אינו דגם לשמואל צריך בכתמים לטעמא דרע"ק דם ולא כתם דהיינו דתלינן דמעלמא אתיא והיינו כדי לטהר אף בזמן שא"צ הרגשה כגון בסופרת ז' נקיים דסותרת כשראתה אף בלי הרגשה וכמ"ש ג"כ בחוות דעת סי' קצ"ו סק"ג מ"מ הכתם טהור משום דלמא לאו מגופה חזיתיה ובתשו' א' בדין הרגשה כתבתי שי"ל דהך דין דשמואל עד שתרגיש הוא ספיקא דדינא וא"כ יש לצרפו לעוד ספק שיהיו שני ספיקות בדאורייתא ומעתה נבוא לשאלתנו דבנ"ד שהטפת דם נמצא בתוך הליחה לבינה ע"כ יש ספק שקול שמא בא מצואר הרחם ולא מהמקור כמש"ל בתחלת תשובה זו בשם הגאון ממענץ כי מה שארז"ל חזקת דמים מן המקור היינו דם ממש כו' עיין לעיל והסכים עמו בזה ג"כ אאזמו"ר נ"ע וז"ל רק שבזה יפה כ' שטיפת דם המעורבת בליחות לא אמרינן חזקתו מן המקור אלא ספק שקול הוא שמא מהעלייה דמסתמא באה הטפה ממקום הליחות כמ"ש בסי' קצ"א בשם התוספות והרא"ש עכ"ל אמנם על הספק האחר שהמציא בזה הגאון ממענץ דאולי הליחות באו מעצם המקור ולא מהגוף דרך גידי המקור וכיון דהליחות באו מהמקור עצמו וכן הדם הוא טהור ע"ז חלק אאזמו"ר נ"ע שם הרבה מכמה טעמים דליחות אינן כמכה כו' וגם כו' ע"ש. כמו שיובא לקמן סעיף ח'. ואפשר בנד"ז אפי' להגאון ממענץ י"ל שאין לצרף ספק זה כלל דדוקא התם שהשלאיים היה זב ממנה בתמידות וחשב לה חולי ע"כ נסתפק שמא החולי בהמקור עצמו ולא בהגוף כו' משא"כ בנ"ד שהשלייאם זב ממנה לפרקים כדרך שאר נשים א"כ מהכ"ת לתלות שבאו מהמקור עצמו ולא כדרך שאר מיני דמים טמאים וטהורים

היוצאים מהמקור שהן מותרות היוצאים מהגוף דרך המקור וא"כ גם לדבריו לא שייך ספק זה כאן ועיין מזה לקמן סוף התשובה ומיהו יש לצרף לזה הספק דהרגשה שכ' השב"י כיון שראתה השלייאם והט"ד בלי הרגשת הגוף ע"ד שנזדעזעה שכ' הרמב"ם רק שהרגישה זיבת דבר לח וכבר נתבאר דגם למ"ד דזה נק' הרגשה מ"מ כיון שהטפת דם מעורב בהרבה ליחה תולין הרגשה זו דזיבה בהליחה שהוא הרוב והעיקר וא"כ ה"ל רואה שלא בהרגשה דטהורה מדאורייתא לשמואל אף אם הליחה והט"ד באו מן המקור כנ"ל ואף אם מצאה השלייאם והט"ד ע"י בדיקת עד לא אמרינן דחזקתו בהרגשה אלא דכסבורה הרגשת עד הוא כמ"ש בשב"י שם דהגאון מהררי"מ כ' דמ"מ מידי ספיקא לא נפקא וה"ל ס"ס עם הספק השני שמא לא בא מהמקור כלל אולם זה אינו מספיק כ"כ לדידן שיש לנו דעות דלא קיי"ל כשמואל ולא בעינן הרגשה א"כ את"ל דג"כ יש ספק שמא נק' זה הרגשה ה"ל ספק זה דלהקל מצד הרגשה רחוק מאד ואינו ספק שקול שהרי יש בו כמו ס"ס להחמיר אמנם השב"י עצמו שם כ' סברא אחרת דלא שייך בנד"ז לומר ארגישה וכסבורה הרגשת עד הוא כיון דבדיקת העד היה מחמת שהרגישה זיבת הלחלוחית כו'. א"כ הרי קדמה הראיה לבדיקת עד ואני מוסיף עוד סברא דזה שהוכרחו לומר דבבדיקת עד אע"פ שלא הרגישה אמרינן דארגישה וכסבורה הרגשת עד הוא אינו מוסכם כלל וכמ"ש ג"כ הס"ט סס"י ק"צ ומקור סברא זו ממ"ש הרמב"ם ה"ז בחזקת שבא בהרגשה ומוהררי"מ בשב"י כ' שזהו נגד הגמ' רפ"ח וצ"ל דהוכרח לזה מסוגיא דאימור שחתה אימור איזדקרה כמ"ש הגאון ממעגץ בשב"י שם אמנם כן לפמ"ש במ"א תירוץ ע"ז שגם לשמואל בתוך ספירת ז"נ לזבה לא בעינן הרגשה (או בחרשת ושוטה בכל זמן דיינו לומר שחזקת הדם שבא בהרגשה ולא בפקחת האומרת שלא הרגישה) א"כ לפ"ז אין הכרח כלל לסברא זו ולכן כשאומרת שלא הרגישה אין לחוש דלמא טעתה. כיון דאדרבה מצינו בגמרא דאפי' אי ארגישה מצדדי' להקל לפעמים לומר דלמא טעתה כו' ומשום העמד אשה על חזקת טהרה. א"כ איך נאמר שאפי' אומרת שלא הרגישה נחמיר דארגישה אלא דטעתה כו' ובפרט כיון שהיא רואה כן תמיד ע"י בדיקת עד לא שייך לומר דבכל פעם מה שאינה מרגשת היא טועה לתלות בהרגשת עד. וכמ"ש כ"ז בתשו' שב"י סי' מ"א בתשובה המתחלת יהודה שעילה בד"ה אבל לא דמי ובד"ה וזה הוי קצת דמיון וכתבתי מכ"ז במ"א באריכות ועמ"ש בגמ' די"ז אי בתר חששא אזלת אידי ואידי חששא הוא וע"ז כ' התוספות ותימא דאדרבה כו' ותירוצם לא שייך כאן גם הלכתא כלישנא דלא חיישינן לחששא כו' ולכן מכל הלין י"ל דזה לא נק' הרגשה אלא דיש פוסקים דס"ל דא"צ הרגשה מ"מ ודאי מידי ספיקא לא נפקא וה"ל שני ספיקות להקל מדאורייתא

בצירוף הספק דשמא לא בא מהחדר וחד ספק בדרבנן וכמ"ש השב"י שם. אך בנד"ז במה שרואה תוך ז"נ י"ל שאין לצרף קולא זו לפמשנ"ת למעלה שי"ל דתוך ז"נ מודה שמואל ובתשובה א' צדדתי להקל לענין כאשר תולין במכה שלא בשעת וסתה שהקשו אחרונים בענין ז"נ איך חשיבי ספורים למ"ד דבעינן ספורים לפנינו וכתבתי שיש לצדד גם לפי דבריו משום דמאחר שאין מטמאין אותה רק בשעת וסתה שאז היא נדה ונדה א"צ ז"נ כלל מן התורה ואף שרבנן הצריכו ז"נ יש להקל כמ"ד דלא בעינן ספורים ודאים כ"א מוחזקים בטהרה ומעתה י"ל כמו"כ בנד"ז אם נאמר שאינה טמאה רק בשעת וסתה.. א"כ א"צ ז"נ מן התורה ואף שמד"ס צריכה ז"נ סמכינן שהם נקיים מצד הס"ס והגם שבז"נ י"ל דסותר גם בלי הרגשה מ"מ נשאר עכ"פ ספק א' בדרבנן דאולי אינו מן המקור כלל ובצירוף החזקת טהרה ההכרח לסמוך ע"ז באין ברירה באיסור דדבריהם ועוד היה נ' להקל כי מלבד הקולא מצד שלא בהרגשה כיון דעכ"פ דטפת דם המעורבת בליחות לא אמרינן חזקתו מן המקור אלא ספק שקול הוא שמא מהעלייה וא"כ בספק שקול י"ל העמד אשה על חזקתה ואשה בחזקת טהורה עומדת וכמבואר מדברי התוספות די"ז סע"ב, סד"ה ואין שורפים הביאם אאזמו"ר נ"ע סי' קפ"ג סס"ק א' וכ"ד הרשב"א בתה"ק והארוך בית הנשים שער ד' גבי דין בדקה א"ע בעד שאינו כו' אשה בחזקת טהורה כו' מספק לא נטמא אותה כו' וכ"כ שם עוד סוף שער הנ"ל גבי אבל יש לה מכה מותר כו' לפי שהאשה בחזקת טהורה עומדת וכן מהא דקי"ל וסתות דרבנן מוכרח דאמרינן אשה בחזקת טהורה עומדת וכ"נ דעת הרמב"ן והר"ן בחידושיהם ר"פ המפלת חתיכה וא"כ ביש שני ספיקות בדאורייתא וחזקה יש לצדד ובתשו' אחת המתחלת שייך להמשנה רפ"ט האשה שהיא עושה צרכיה הארכתי בדין זה:

קיצור די"ל שיש כאן שני ספיקות בדאורייתא וספק א' בדרבנן ונוסף ע"ז אשה בחזקת טהרה עומדת:

היינו הספק א' בדאורייתא היינו כיון שי"ל שאין זה הרגשה כלל. א"כ ה"ל ספק שמא קיי"ל כשמואל דבעינן הרגשה. הספק הב' שמא השלייאם לא בא מהמקור כלל משום דבשלייאם לא אמרינן שחזקתו מן המקור וגם י"ל דאוקמא אחזקת טהרה כמו בעד שאינו בדוק לפ"ד הרשב"א:

ואין להקשות הלא במוצאה דם תוך מי רגלים נחלקו ר' מאיר ור' יוסי ואע"ג דקיי"ל כר' יוסי שאני התם דמי רגלים באים ודאי ממקום אחר וחזקה עם שביל המים בא הדם ועכ"ז יש מחמירים בעומדת ושותתת וזה שנמצא הדם תוך השלייאם אם נטהר א"כ נדמהו למוצאה דם תוך מי רגלים ולא קרב זה אל זה כמבואר למעיין בגמרא ופוסקים

אך ע"ז יש להשיב דהא התם גבי מי רגלים ס"ל להרמב"ם והרמב"ן והש"ע דאפילו אם הרגיש גופה ונזדעזעה טהורה משא"כ בנד"ז יסוד הקולא משום שלא הרגיש גופה כלל דעשינו זה לספק מצד עצמו כנ"ל אך יש להקשות על סברא זו שכ' הג"מ ליב ממענץ דמסתמא באה הטפה ממקום הליחות וכיון דבהליחה יש ספק שמא אינה מהמקור א"כ ה"ה על הט"ד יש ספק שקול דא"כ גבי מוצאה דם במ"ר נימא דלר' יוסי אין שום ספק כלל שבודאי לא בא הטפה מהמקור דמסתמא באה הטפה ממקום מ"ר כדרך שאנו אומרים בטפה שבתוך הליחה וא"כ איך מדמה לה הש"ס די"ד לעד שאינו בדוק ואמרו וכשטיהר ר' יוסי בעד שאינו בדוק אזיל לשיטתיה דטיהר במוצאה תוך מ"ר ומה ענין זה לזה הא בעד שאינו בדוק יש בודאי ספק שמא בא הדם מהמקור וגבי מוצאה תוך מ"ר אין שום ספק כלל כיון שאנו אומרים דממקום המ"ר ודאי בא הטפה אעכצ"ל דאין זה חזקה כלל לומר דודאי בא הטפה ממקום מ"ר ומידי ספיקא לא נפקא וא"כ לפ"ז גבי ט"ד המעורבת בליחה יש לספק גם כן שמא הט"ד לא בא ממקום הליחות דמאי שנא הליחה ממי רגלים וכיון דאפילו בא ממקום הליחה גם כן מידי ספיקא לא נפקא שמא באה מהמקור אם כן ה"ל ס"ס לחומרא ולא מהני החזקה דהא אפילו ר' יוסי לא טיהר רק במוצאה תוך מ"ר דאיכא חד ספיקא לבד שמא הדם לא בא ממקום מ"ר דאת"ל דבא ממקום מ"ר ודאי טהור מש"ה מוקמינן אחזקת טהרה וכן בעד שאינו בדוק. משא"כ הכא שיש ס"ס להחמיר ודאי לא מהני החזקה וכ"ש הוא מדין מן הלול ולחוץ דספיקו טמא ולא מהני החזקה לטהר אף דאיכא רק ספק א' רק שתירצו התוספות די"ז סע"ב משום דאין חשוב ספק אלא בצירוף החזקה וכ"ש שהוא בנד"ז דבלא החזקה יש ס"ס להחמיר כנ"ל ונראה לתרץ ולומר דבגמרא די"ד לא מדמינן עד שאינו בדוק לרואה בתוך מ"ר אלא בעומדת דוקא דשם שפיר מחשיב ספק שמא בא הט"ד מהמקור ולא אמרינן דמסתמא בא הטפה ממקום מ"ר כיון דבעומדת והשתינה איידי דדחיק לה עלמא אמרינן מי רגלים הדור למקור ואייתי דם וכדפרש"י שם דהוה רגלים לדבר לכן אפילו לר' יוסי חשוב ספק בנד"ז אלא דמטהר כמו בעד שאינו בדוק משא"כ יושבת ומקלחת ל"ד כלל לעד שאינו בדוק לר' יוסי אפילו אינה יושבת על שפת הספל כו' (דסוגיא ההיא לר"מ נאמרה) כיון דליכא רג"ל לומר דהדור מ"ר למקור אמרינן דמסתמא ממקום שבא המ"ר בא הליחה וא"כ בט"ד הבא עם השלייאם י"ל ג"כ דליכא רג"ל דהדור השלייאם למקור אפילו ברואה מעומד דלא דחיק לה עלמא כלל כמו במשתנת מעומד (וצ"ע בתוספות דנ"ט ע"ב ד"ה דלמא:

בתר שהניחה כו' וי"ל דזהו לר"מ משא"כ לר' יוסי דמטהר בכה"ג ביושבת ושותתת וכמ"ש הרא"ש רפ"ט סס"י א') שפיר י"ל דמסתמא באה הטפה ממקום הליחה ועוד אפ"ל דטפת דם המעורבת בליחות נ' לעין שמקושרים זה עם זה יותר מטפת דם שבמי רגלים ונראין יותר שבאו ממקום אחד ועי' בגמ' פ"ק דביצה דף י' סע"ב ומיהו אע"פ שאפשר לתרץ כן מ"מ בלא"ה יש להשיב על ראייתו דהגאון ממעגץ שהביא מהא דב"ב דכ"ד ע"ב מהא דאמרינן ואי איכא רברבי בהדייהו אמרינן שאף הקטנים מותרים כו' דשאני התם דאפי' הי' הזוטרי בלחודייהו בלא הרברבי יש קורבא דמוכחא לומר שממדינה זו הם באים וע' תוס' דכ"ג ע"ב ד"ה רוב וקרוב אבל אותה עיר כנגד האי דקירא חשוב קורבא דמוכח ומש"ה היכא דנוסף ע"ז עוד הוכחה דאיכא רברבי בהדייהו דהנהו באו ודאי ממדינה זו. ע"כ בצירוף הוכחה זו לקורבא דמוכחא לא חיישינן לרובא וה"ל כהא דאמר רב שם דכ"ד ע"א גבי חבית שצפה בנהר דבנמצאת נגד עיר שרובה ישראל מותרת משום אם איתא דמהאי דקירא כו':

ואע"ג שי"ל ג"כ חריפותא דנהרא נקיט כו' מ"מ הוי הוכחה ובצירוף הקורבא דמוכחא לא חיישינן לרובא משא"כ הכא גבי ט"ד המעורב בליחה דאי מדלית הוכחה זו דכיון שנמצאת בתוך הליחה כו' רק שהי' הטפה זו בפ"ע לא היה כלל קורבא דמוכח לומר שמהפרוזדור בא הדם דהא דאמרינן שם דדם הנמצא בפרוזדור נמי שייך בו רוב וקרוב וכ' התוס' שם דכ"ד א' וקרוב דמוכח הוא זהו כשנמצא בגג פרוזדור דאז ה"ל קורבא דמוכח כיון דמן החדר אינו יכול לבוא אא"כ שחתה ביותר משא"כ כשנמצא בקרקע פרוזדור גם בכה"ג שנמצא בכותלי בית הרחם ליכא כלל קורבא דמוכח לומר שמהפרוזדור בא הטפת דם וגם הרוב י"ל ה"ל רוב ומצוי והא דהדר בי' רבא לומר דלאו רוב ומצוי הוא היה אפשר לומר דהיינו בגג פרוזדור שם אין מצוי דם החדר לזוב וכיון דה"ל רוב ומצוי וליכא קורבא דמוכח מנ"ל דאפי' יש עוד הוכחה שבא הדם עם הליחה שיהיה מהני הא לא דמי לרברבי וזוטרי דגם אילו הי' הזוטרי לבד הי' קורבא דמוכח וגם הרוב שכנגדו אינו מצוי וכנ"ל מיהו הח"צ שבתשו' מעיל צדקה סי' ס"ז כ' וז"ל דהמקור אינו מצוי לזוב שלא בשעת וסתה מדהדר בי' רבא ממאי דאמר מעיקרא רוב ומצוי קאמרת ומוקי לי' ברוב לחודי' ש"מ דשלא בשעת וסתה אינו מצוי עכ"ל. מבואר דשלא בשעת וסתה גם בקרקע פרוזדור אין שייך מצוי רק רוב לבד וגם לפמ"ש אאזמו"ר הגאון נ"ע במה"ב שהרמב"ם מפרש מצוי בענין אחר ממה שפירש"י מ"מ הדין אמת כמ"ש הח"צ דבכותלי בית הרחם ליכא מצוי מהחדר רק רוב לבד אך עכ"פ הקורבא דעלייה אינו קורבא דמוכח:

קיצור שלכאורה יש להקשות על הקולא בנד"ז ממשנה האשה שהיא עושה צרכיה ותירץ ליישב אך שמ"מ יש קושיא על הגאון מוהר"ל ממענץ דס"ל דמסתמא בא הטפה ממקום הליחה ממשנה הנ"ל וישוב ע"ז ומ"מ ראייתו ע"ז מפרק לא יחפור דכ"ד אינה מוכרחת דהתם בלא"ה יש קורבא דמוכח:

ו ואמנם הראי' שהביא אאזמו"ר הגאון ז"ל לדברי הגאון ממענץ (כמש"ל בשמו) מדברי התוספות והרא"ש רפ"ט דנדה. לכאורה היא ראי' מוכרחת כמ"ש התוספות דנ"ט ב' ד"ה דלמא א"ו פשיטא לי' מדלא חזאי קודם עשיית צרכיה או אח"כ א"כ הדם לאו ממילא אתיא אלא ע"י מי רגלים שחזרו למקור ואתו דם עכ"ל ואין להשיב ע"ז דאדרבה מובן מדברי התוספות שם דלפרש"י דהפירכא דלמא בתר דתמו מיא אתא דם כי אורחא. א"כ לפ"ז מבואר דלרש"י לא ס"ל כלל סברא זו דמדלא חזאי קודם כו' א"כ כו' אלא דאפילו בכה"ג יש לספק דלמא הדם לא בא כלל מצד מ"ר וא"כ כמ"כ גבי ט"ד המעורבת בליחה לא אמרינן דמסתמא באה הטפה ממקום הליחה. והרשב"א בתה"א מפרש כפרש"י וגם הרי בש"ע סימן קצ"א פסק לא כשטת תוס' והרא"ש דלדידהו בעומדת ושותתת טמאה ובש"ע מטהר בכל ענין דמ"מ הרי לפרש"י ג"כ לא מקשינן ודלמא בתר דתמו מיא אתא דם אלא לר' מאיר אבל לר' יוסי לא חיישינן לזה כלל וכמ"ש הרשב"א בתה"א דקפ"א סע"א אבל לר' יוסי כיון דבשעת צרכיה אתא דם חזקה עם המים בא ואפילו נמצא על שפת הספל עכ"ל א"כ לכאורה מוכרח דלפרש"י ג"כ אמרינן לר' יוסי זו הסברא שכ' התוספות דמדלא חזאי קודם כו' א"כ כו' וכן ביאר אאזמו"ר נ"ע בשולחנו הטהור בסימן קצ"א אך יש לדחות דהא קשה עמ"ש הרשב"א חזקה עם המים בא כו' א"כ איך מדמה זה הש"ס די"ד לעד שאינו בדוק דהוה ספק ממש וביותר יקשה עמ"ש הרשב"א בתה"א דף קע"ח להכריח דבעד שאינו בדוק טהור לגמרי לר' יוסי ממש כמו ברואה תוך מ"ר כיון דהגמ' מדמי להו להדדי וחלק על המחמירים בעד שאינו בדוק כו'. והרי לדבריו יש חילוק גדול ביניהן דהתם גבי עד שאינו בדוק א"א להכחיש דהוה ספק ממש ואדרבה אפשר הספק נוטה יותר לחומרא וגבי רואה תוך מ"ר כ' חזקה עם המים בא ור"ל שאין זה ספק כלל וכמ"ש התוספות דמדלא חזאי קודם כו' א"כ כו' כנ"ל כי הוא ע"ד שכ' מהרי"ק שרש ע"ב ענין חזקה הבאה מכח סברא כו' דעדיף טובא משאר חזקות כמו חזקת הגוף כו' ור"ל שאין בזה שום ספק כלל ועכצ"ל דהרשב"א לא כתב כן רק על יושבת ומשתנת דאז שפיר אמרינן חזקה כו' כיון דליכא רג"ל להפך והגמרא דמדמה לעד שאינו בדוק היינו בעומדת כו' וכמש"ל. ולכן בעומדת ה"ל ספק משום דלמא הדור רק דאעפ"כ מטהר ר' יוסי לגמרי אפילו בעומדת משום דאמרינן אוקמא אחזקת טהרה

וכמו בעד שאינו בדוק אבל ביושבת א"צ כלל לטעם דחזקת טהרה כיון דה"ל חזקה שעם המים בא הדם כנ"ל. והשתא דאתינן להכי א"כ י"ל דלהרשב"א ורש"י אפילו לר' יוסי לא אמרינן דהוי חזקה מצד הסברא שכ' התוס' מדלא חזאי קודם כו' אלא דכיון דמיירי ביושבת ומזנקת (משא"כ עומדת א"א לזנק לפרש"י) א"כ בשעת הזינוק א"א כלל לדם לבוא כדרכו שמחמת הזינוק נסתם המעיין של דם כמ"ש התוספות דנ"ט סד"ה דלמא לשטת רש"י וכ"כ בתשו' הר"ן סימן מ"ט דקים להו לרבנן כו' ע"ש (ולעיל לא הקשינו עליו רק אמ"ש דהחשש בעומדת דלמא הדור כו' חשוב מיעוטא) וא"כ נשאר רק חששא דלמא בתר דתמו מיא אתא דם וע"ז שפיר י"ל דחזקה עם המים בא דזהו סברא מוכרחת יותר מהך סברא שבתוספות מדלא חזאי קודם כו' א"כ כו' שהרי נוסף ע"ז שא"א כלל שיבא הדם רק שכיוונו הרגע אחר כלות המ"ר וכולי האי לא חיישינן משא"כ גבי טפת דם שבתוך הליחה שי"ל שבשעת נזילת הליחה אתא דם כי אורחא מן המקור י"ל דחיישינן ולא אמרינן מדלא חזאי קודם כו' ובתשו' א' כתבתי ראי' לזה ממ"ש הרשב"א בתשובה הובאה ב"י סי' קפ"ו גבי רמ"ת דדוקא ג"פ רצופים אבל כשאין רצופים אין זה חזקה כלל וסת הוא דלית לה ועכצ"ל דהכוונה דלא תלינן כלל שמחמת תשמיש בא הדם דא"כ היתה אסורה מאחר שהוחזקה עכ"פ לראות ג"פ מחמת תשמיש אף שאינן רצופים מה בכך אלא תלינן דאין לה וסת ונזדמן שראתה הדם בעת תשמיש אבל לא מחמת תשמיש כלל וא"כ אמאי לא נימא מ"ש התוספות מדלא חזאי קודם כו' א"כ ודאי מחמת תשמיש בא הדם כו' אעכצ"ל דהרשב"א לא ס"ל סברא זו וגבי מ"ר שאני מטעם הנ"ל שא"א לומר דאתא כי אורחא רק שיכוין הרגע בתר דתמו כו' דוקא גם קצת ראי' מהא דפרק בא סימן דנ"ב ע"ב דבכתם גדול כג' גריסין במקום א' חוששת משום זיבה שמא בג' ימים זא"ז חזית גריס בכל יום ולא אמרינן דא"כ מי מכוונו להיות כולם במקום א' ממש אלא אמרינן דאתרמו כמו"כ י"ל דאתרמי שבשעת זיבת הליחה מפרוזדור בא ג"כ דם מהמקור (גם אפשר שזה מושך זה כמ"ש הר"ן ספכה"י גבי דם חימוד כו' דה"נ דצואר הרחם והחדר סמוכים זה לזה) ועי' בטו"ז סס"י ק"צ במה שחלק על תשו' רמ"א סי' צ"ז היוצא מזה דלפרש"י והרשב"א אין שום ראי' לסברת הגאון ממענץ דהא דלא חיישינן דלמא בתר דתמו כו' (הג"ה מ"ש כאן צ"ע דעכ"פ כמו לפרש"י לא חיישינן דלמא בתר דתמו מיא אתא דם מהמקור כמו"כ י"ל כאן בט"ד המעורבת בליחות ולא חיישינן שמא הדם בא ממקום אחר עכ"ה). אך הנה ראיתי לאאזמו"ר הגאון נ"ע בק"א דסימן קפ"ז סקכ"א ד"ה ומ"ש הח"צ דאינו כו' כי צ"ל לפ"ד הרשב"א האיך מדמינן עד שאינו בדוק כו' יעו"ש דמתרץ שלא כמו שכתבתי לחלק בין עומדת ליושבת וא"כ

ס"ל דבעומדת נמי איכא חזקה עם המים בא שכ' הרשב"א ועומדת א"א לה לזנק וא"כ לא שייך מש"ל משום דבשעת הזינוק נסתם המעיין של דם דהא עומדת שותתת היא ואעפ"כ אמרינן חזקה כו' א"כ לפ"ז צ"ל דלהרשב"א ג"כ מחזקינן הסברא של התוספות מדלא חזאי קודם כו' א"כ כו' ואך א"כ יקשה על תשו' הרשב"א סס"י קפ"ו הנ"ל דהוא ג"כ ענין כזה ממש כמ"ש אאזמו"ר נ"ע בכבודו ובעצמו בקו"א דסי' הנ"ל סקי"א כיון שראתה בשעת תשמיש איכא סברא מעליא כו' ע"ש. א"כ עכצ"ל דהרשב"א דכ' וסת הוא דלית לה לא סבירא ליה סברא זו כלל גם מ"ש כ"ק נ"ע דבעד שאינו בדוק ליכא רובא לאיסורא דדמים דעלמא מרובים כו' יש מקום עיון ע"ז ממ"ש הפר"ח בי"ד סימן ס"ג סק"ג בשר הנמצא בבית אף שאין דלתות הבית נעולות כו' ולא שייך למימר הכא דניזיל בתר רוב העיר כו' ע"ש וא"כ ה"נ לא שייך למיזל בתר דמים דעלמא המרובים כיון שהעד הי' בבית ומיהו את"ל דהעד לא הי' בדוק מעולם גם מקודם שהובא לבית הי' אפ"ל דל"ד לבשר כו' אך הרי אאזמו"ר הגאון נ"ע לא פי' כן בס"ק ע"א גם מ"ש מאי אהני לי' ב' חזקות י"ל דחזקה דעם המים בא כיון שחזקה הבאה מכח סברא עדיפא מרובא וכמו שהאריך מהרי"ק שרש ע"ב במ"ש ידוע הוא כי כמה חזקות יש בש"ס כו' וע"ש וכ"כ בתה"ד סימן ר"ז בענין חזקה שאינה פוסקת כו' עיין שם:

קיצור מה שיש ראיה לסברא זו דהג"מ ליב ז"ל מהתוס' רפ"ט דכתבו דמדלא חזאי קודם כו' י"ל דלפרש"י והרשב"א לא אמרינן סברא זו כמ"ש בתשו' הרשב"א שבב"י סס"י קפ"ו והא דלא חיישינן לר' יוסי דלמא בתר דתמו זהו משום דאזיל בתר חזקה:

ואף לשטת התוספות שכ' גבי מוצאה דם במ"ר דאמרינן מדלא חזאי קודם כו' אפשר שאין ללמוד מזה שנאמר כמו כן גבי ט"ד המעורבת בליחה לפי מה שלימדנו רבינו ז"ל בק"א דסימן קפ"ז סקי"א דסברא זו דמדלא חזאי קודם כו' כחה ועניינה הוא כמו קורבא וז"ל דאף רש"י רפ"ט דלא ס"ל מ"ש התוספות מדלא חזאי כו' די"ל דמודה להתוספות שם בכה"ג דהוה ספק שקול (והתם מיירי לטהרה לגמרי כו') ולא גרע מקורבא דמהני בצירוף חזקה למהוי ספק שקול כו' ע"ש הרי לימדנו רבינו דלפרש"י הוה כח סברא זו רק כמו קורבא ובאמת הדמיון עולה יפה מאד לקורבא והא דלדעת התוס' סמכינן לגמרי על סברא זו והרי גבי רוב וקרוב אזלינן בתר הרוב אפילו בקורבא דמוכח אפשר לומר משום דזה עדיף משאר קורבא דמוכח כיון שנמצא ממש תוך המ"ר י"ל כאן נמצא כאן היה וכמ"ש הפר"ח סי' ס"ג סק"ג בשם הרמב"ן בב"ב דכ"ד שכ' אהא דאמרינן אבל עינבי מצנעי ופי' עבידי דמצנעי ואפי' לר' חנינא אסור דכי הא לאו קרוב בלחוד הוא אלא במקומו ממש הוא וחזקה כאן נמצאו וכאן היו וה"ל קרוב ומצוי וליכא למ"ד רוב עדיף

עכ"ל וכ' הפר"ח שכ"פ הרמב"ם פ' יו"ד מהמ"א הל' י"ג והלח"מ שם הקשה ע"ז מהא דר' חנינא ואשתמיטתי' דברי הרמב"ן הנ"ל והובאו בנ"י שם וכ"כ גם הט"ז בי"ד סימן רצ"ד ס"ק י"ז לתרץ ד' הטוש"ע שם שפסקו ג"כ כהרמב"ם וכ"כ הפרישה בח"מ סימן רנ"ט סעיף ו' על מ"ש הטור אפילו רוב העיר ישראל והוא מצאה במקום שרוב העוברים שם עכומ"ז אינו חייב להכריז וז"ל ואין להקשות הא קי"ל רוב וקרוב הולכים אחר הרוב כו' דשאני הכא דמסתבר לומר שנפל מרוב השכיחים במקום זה עצמו משא"כ התם דגם הקרוב אינו במקום שנמצא בו אלא שתאמר שנתגלגל ובא משם ולכך מסתבר טפי שנתגלגל ובא מהרוב עכ"ל וכ"כ בסמ"ע שם סי' רנ"ט סק"ו והן הן כד' הרמב"ן ממש ואף שהת"ש רס"י ס"ג פי' דבריו בע"א דמיירי שידוע שהמצויים במקום ההוא הוא רובם עכומ"ז הפשט נ' יותר דכוונתו כד' הרמב"ן והשתא א"ש ד' התוספות והרא"ש כאן גבי רואה בתוך מ"ר דה"ל כנמצא בתוך הקרוב ממש שידוע שמקום מ"ר הוא שכונה אחרת לגמרי ורואין אותן כאילו הן במקומן אלא דבמקומן ליכא לספוקי כלל בדם המקור דה"ל כדלתות מדינה נעולות משא"כ במשתנת שהרי עברו המ"ר דרך כותלי בית הרחם שיש דרך לדם המקור לבוא שם מ"מ כיון שנמצא בתוך המ"ר ה"ל כמו עינבי שנמצאו בפרדיסי דאף על גב שיכולים אנו לומר שממקום אחר הובא לכאן לא חיישינן להכי לפ"ד הרמב"ן והרמב"ם והטוש"ע יו"ד והסמ"ע והט"ז כנ"ל וא"ש מ"ש אאזמו"ר נ"ע מסברא זו מדלא חזאי כו' לא גרע מקורבא אלא שנוסף ע"ז דה"ל כנמצא בתוך הקרוב וכנ"ל והשתא א"ש ג"כ טעמו דרש"י והרשב"א דלא ס"ל לסמוך לטהר על סמך סברא זו מדלא חזאי כו' (כמש"ל פירוש הדברים) משום דס"ל כדעת הפוסקים החולקים שם על הרמב"ן וס"ל דאפילו נמצא בתוך הקרוב ממש מ"מ אמרינן בזה רוב וקרוב הולכים אחר הרוב ודברי הטוש"ע חו"מ סי' רנ"ט פי' הת"ש בי"ד רס"י ס"ג דאתיא אפילו כשטתם וכמש"ל אלא דלכאורה קשה דהא החולקים שם על סברת הרמב"ן הם התוס' והרא"ש כמ"ש הפר"ח (ע' תוספות דכ"ג ב' ד"ה רוב שנמצא בפרדיסא גופיה כו' ע"ש הרי אפילו בכה"ג אזלינן בתר הרוב ממש להתיר הענבים שנמצאו בפרדיסא דערלה וכ"כ הרא"ש שם והג"א כ' דלכל הפחות ה"ל ספק ע"ש. נמצא יש כאן ג' דעות) וא"כ איך ס"ל כאן להפך דסמכינן ע"ז מדלא חזאי קודם כו' א"כ כו' להתיר לגמרי נגד הרוב דרוב דמים מהמקור לכן צ"ל דהתוספות ס"ל דסברא זו מדלא חזאי כו' עדיף מקורבא דהיינו אפילו מענבים שנמצאו תוך הפרדס דהתם שפיר אינו נקרא רק קורבא דמוכחא ולא ס"ל מ"ש הרמב"ן דאמרינן ע"ז כנכ"ה ושפיר תלינן ברובא דרובא עדיף מהוכחה דקורבא והיינו דוקא התם שכמו שהקרוב במקומו דלתות מדינה פתוחות ויוכל לבא לשם ממש מהרוב

בכל עת ובכל זמן משא"כ הכא דכשהמי רגלים במקומן תוך מקוה השתן א"א בשום פנים שיבא לשם דם מהמקור רק שנצטרך לחוש שמדי עבר הקרוב דרך כותלי בית הרחם אז בזו הרגע נזדמן שבא לשם מהרוב וה"ל כאילו יש עוד הוכחה להקרוב מלבד הוכחה דקורבא דמוכח דהיינו הוכחה זו שאין דלתות המדינה פתוחות כ"א סגורות רק שנפתחו לפי שעה כו' דבכה"ג ס"ל להתוספות דלכ"ע לא חיישינן להרוב וכמש"ל גבי רברבי וזוטרי דכשיש עוד הוכחה דמסייע לקורבא דמוכח לא חיישינן להרוב אפילו לר' חנינא לפ"ז י"ל דדוקא גבי מ"ר סמכו התוספות והרא"ש על סברא זו מדלא חזאי כו' משא"כ גבי טפת דם המעורב בליחה אף לפי צד הספק דהליחה נמשכה מהפרוזדור לא סמכינן לומר דמסתמא בא הטפה ממקום הליחה מדלא חזאי קודם כו' וטעמא רבא איכא לאפלוגי בינייהו הא' דהכא ה"ל כדלתות המדינה פתוחות תמיד ממקום הרוב למקום הקרוב כי פתח החדר לפרוזדור פתוח תמיד וגם מלבד פתיחותו הוא מצוי ג"כ לזוב שם נמצא נשאר רק ההוכחה דנמצא במקום הקרוב וע"ז לחוד לא סמכינן להתוס' והרא"ש אפילו בנמצא עינבי בפרדיסא דערלה דאינו מצוי כלל שיבא שם מהרוב כש"כ בכה"ג משא"כ גבי מ"ר דדלתותיו נעולות תמיד רק שנפתחו לפי שעה כו' כנ"ל ואין לומר דמאי נפ"מ ממה שדלתות החדר פתוחים תמיד לפרוזדור הא כל מוצאה דם או רואה לא מספקינן לי' מדאורייתא כלל על למפרע כדתנן אע"פ שאמרו מטמאה מעל"ע אינה מונה אלא משעה שראתה וא"כ גבי ט"ד הנמצא בליחה נמי א"א לחוש על למפרע וכיון דסוף סוף עכשיו ראתה א"כ ה"ל כנמצא בתוך מ"ר כו' יש לחלק דנהי דמדינא לא חיישינן אלמפרע מ"מ מצד הטבע אפשר שבא קודם למקום הקרוב משא"כ גבי מ"ר דא"א כלל שיבא מקודם למקום הקרוב ועוד דמוכח גבי סוגיא דחדר ועלייי' דאמרינן אימור שחתה כו' הרי אמרינן מדאורייי' שהדם בא מקודם וזהו כדי שנוכל לומר שבא מהמקור משום דאם תאמר שעתה בא לא תוכל לומר שבא מן המקור וכיון דרוב דמים מן המקור מוטב שנאמר שלמפרע בא משנאמר שלא יבוא מהמקור כ"א מהעלייה א"כ ה"נ גבי נמצא בפרוזדור מוטב שנאמר שלמפרע בא מהמקור לשם כיון דהדלת פתוח תמיד משנאמר שעכשיו בא מהפרוזדור משא"כ גבי רואה תוך מ"ר כיון דא"א לומר שהיה ממש במקום מ"ר אין לחוש רק שמא עכשיו בא לשם בעברם דרך המקור וכולי האי ל"ח אך צ"ע די"ל דלמפרע בא למקום כותלי בית הרחם ששם עוברים המ"ר. ומדי עברם נטלוהו עמו ואפשר כיון דהמ"ר יוצאים סמוך לסוף כותלי בית הרחם א"כ אילו היה הדם שם מקודם היה נופל לארץ בתחלה משא"כ גבי ט"ד המעורב בליחה שהליחה יוצאה מצואר הרחם שם י"ל יוכל להתעכב הדם יותר ויש ראי' לזה כמ"ש התוי"ט פ"ב

דנדה מ"ד מדאצטריך קרא לרבויי בבשרה שמטמאה מבפנים כבחוץ הגם שאין ראייתו מוכרחת די"ל דאצטריך קרא ששורפין ע"ז תרומה וקדשים מרגע שיצא בפנים הב' י"ל עפמ"ש התוס' בב"ב דכ"ג ב' לחלק בין קורבא דמוכח ובין קורבא דלא מוכח וז"ל א"ו קורבא דביתו של נכרי לא הוה קורבא דמוכח כיון שדרים רוב ישראל באותה העיר כו' אבל אותה העיר כנגד האי דקירא הוה קורבא דמוכח כו' ע"ש א"כ הפרוזדור לגבי החדר לא עדיף מבית בצד העיר דנק' קורבא דלא מוכח משא"כ מקום יציאת מ"ר י"ל דהוה לי' קורבא דמוכח כמו עיר נגד דקירא כו' ועד כאן לא שמענו דבצירוף הוכחה להקורבא ל"ח לרובא אלא בקורבא דמוכחא דוקא דאיכא הוכחה מצד עצמה וכמו בחבית שצפה בנהר ונמצאת כנגד עיר שרובה ישראל דה"ל קורבא דמוכח לכן הסברא וההוכחה מדלא חזאי קודם כו' מהני רק ברואה תוך מ"ר דה"ל מצד עצמן כקורבא דמוכחא ולא בט"ד המעורב בליחה כו' וראי' לחילוקים אלו דהא גבי רואה מחמת תשמיש ג"פ כשאינן רצופים קיי"ל דלא מחזקינן לה כלל ברמ"ת ולא אמרינן מדלא חזאי קודם כו' ולפמ"ש א"ש דהתם גם התוספות והרא"ש מודים דלא סמכינן על סברא זו וכמו ברואה ט"ד בתוך הליחה כנ"ל:

קיצור שאף לפ"ד התוס' והרא"ש עצמן יש לחלק דאין ראיה משם לכאן:

ח וא"כ לכאורה נסתרה הטענה של הגאון ממענץ דמסתמא ממקום הליחות בא הטפה וגם ראי' לסתור ממ"ש אזמו"ר הגאון ז"ל סימן ק"צ ס"ט ס"ק י"ט ואפי' נמצא מן דם כו' יסוב אותו בעוגל כו' ע"ש והוא מוסכם הגם דשם משום בכתמים הקילו מ"מ עכ"פ לא נחשוב זה לודאי ולא כמ"ש הגאון ממענץ גם ממחלוקת הט"ז והרמ"א דשם יש לשמוע כן גם עמ"ש הגאון מ' ליב ממענץ דהליחה לבינה יש בה ספק שקול אם מהחדר באה או מהפרוזדור קשה מדאמר ר' יוחנן פ' יוצא דופן (דמ"א ע"ב) מקור שהזיע כשתי טפי מרגליות (דם לבן וצלול) טמאה ודוקא תרתי אבל חדא אימא מעלמא אתיא (מן הצדדין) הרי דבשתי טיפין מחזקינן שהם מן המקור וכ"ש בהרבה ליחה לבינה ושוב ראיתי שבתשו' בספר בית מאיר סי' י"ג הקשה כן על הגאון הנ"ל וכ' שדוחק לחלק בין ליחה לבינה לדם לבן וכן בתה"ד סי' רמ"ו כ' וז"ל דלובן וירוק נמי מן המקור קאתי כדמוכח בפשיטות בכמה דוכתי פרק כל היד עכ"ל הגם שבספר החינוך פ' אחרי מצוה ר"ז כ' להפך ע"ש דבריו צע"ג ונגד הגמרא פכה"י די"ט ע"ב וכ"כ ג"כ רמ"א בפשיטות בתשו' סי' צ"ז ועוד צ"ע דאפילו לדבריו דבהליחה לבינה יש ספק שמא לא באה מהרחם מ"מ עכשיו שנמצא ט"ד בתוכה וחזקת דם מהמקור יכריע זה לצד הספק דגם הליחה הבאה מהמקור וכדאמרינן סמוך מיעוטא לפלגא כו' ול"ד לרברבי וזוטרי דברברבי אין

שום ספק שבודאי לא באו מעוברי דרכים כו' וראיתי בתשו' הבית מאיר בסופה כ' ועוד יש לצדד להיתר כו' אם נתפוס במושלם דברי הגאון ורופא דלאשה כזאת ודאי מכה יש לה רח"ל בגופה אלא שאינו יודע אם בהמקור או בזולת משאר האברים ושפט והוכיח בראיה שמראה האדום מן הסתם אחר הלובן נגרר וא"כ הוי כידוע שמכתה מוציאה דם ואפשר לומר כמו באם ידוע שיש לה מכה ואינו ידוע אם מכתה מוציאה דם תולין בה שלא בשעת וסתה ה"ה במכה ידוע שמוציאה דם אלא שאינו ידוע אם היא במקור נמי יש לתלות באשה שיש לה וסת שלא בשעת וסתה עכ"ל. וע"ש בהג"מ ליב כנ"ל דאינו מתיר זה אא"כ החולי ליחה לבינה באה מהמקור עצמו ולא כשבאה מהגוף דרך החדר אף שהוא ג"כ מחמת חולי כו' וא"כ מ"ש הבית מאיר דהוה כמכה שידוע שמוציאה דם אלא שא"י אם היא במקור כו' זהו דוקא כשנאמר דמסתמא ממקום הליחה בא הדם. אלא שאינו ידוע אם המכה בבשר המקור שאז יש להקל ואם בא מן הגוף אין להקל ע"ז יש לתלות להקל משא"כ לפמש"ל הרי אף את"ל דהליחה באה מהמקור עצמו מ"מ הדם י"ל דהוא כשאר דם נדה דהוא מה שיוצא מותרות הגוף דרך גידי המקור כו'. וא"כ ה"ל שני ספיקות להחמיר ועוד דאזמו"ר הגאון נ"ע בהג"ה בק"א סי' קפ"ג ד"ה ע"ש בר"ן השיג עליו וז"ל וגם מ"ש דליחות הרבה הן כמכה אם גדילות מהמקור צע"ג הא גם דמים טהורים באים מהמקור כמ"ש בתה"ד סימן רמ"ו ואין שם מכה עליהם כי דרך נשים הוא ומאן מפיס לחלק ולהכיר אם גדילות מהמקור או שבאו שם משאר אברים וגם לחלק בין רב למעט הם דברים בדויים עכ"ל ואני לא מצאתי בתשו' הגאון ממענץ הנ"ל שיאמר דליחות הרבה הן כמכה. כ"א אומר שזה חולי בא לה שמחמתה זב הליחה ולא דס"ל דחולי זו הוי כמכה ממש דא"כ היה מטהר טפות דם הנמצא תוך הליחה אפילו אם הלובן בא לה מאברי הגוף דרך המקור ועמה הטפות דם מאחר דחולי זה הוה כדין מכה והרי אף דם הבא מהמכה טהור וא"ת משום שלא טיהרו רק דם מכה שבמקור ולא דם מכה שבחלל הגוף הלא אין זה פשוט לומר כן כי בשו"ת פנים מאירות ח"א סס"י י"ב כ' לטהר בזה אם אין הדם נבלע תחלה באברים הביאו הס"ט סי' קפ"ז ס"ה ס"ק י"א וא"כ איך כ' הגאון ממענץ הנ"ל בפשיטות לטמא בזה וז"ל אלא מאי אית לן למימר דלמא בא הזיבה של הליחות מגוף האשה או מאיזה אבר שבגוף וזבין דרך האם והמקור וא"כ יש לטמא הטפות דמים עכ"ל ומזה מוכרח דס"ל דליחות אלו אין להם דין מכה דא"כ אף הדם שבתוכן י"ל דם מכה הוא מאחר דס"ל דודאי ממקום שבא הליחה בא הט"ד ומדס"ל לטמא בפשיטות הדם צ"ל דאף שהליחות בא ע"י חולי שבאברי הגוף עכ"ז לאו מכה חשוב דמיון רפיון קשרי האם שיוצא דם בשפע דה"ל ודאי חולי ולא חשוב מכה

ע' תשו' דבר שמואל סימן ק"ע ובח"צ בתשו' סימן מ"ו ד"ה וא"כ שנחלשה האם שלה או שאירע בה איזה קלקול עד שאינה בריאה וחזקה בטבעה לבשל המותרות כתיקונן ולהוציאן בזמנן הראוי ולכן היא מוציאתן קודם זמנן ובלתי מבושלין כראוי ואין זה ענין לדם מכה שהוא דם בועה וחבורה ואינו מעיקר דם המקור עכ"ל והמתירים גבי עקירת המקור זהו מטעם אחר ולא משום מכה וא"כ ה"נ גבי חולי זו שבאשה שממנה נמשך שיוצא ליחות הרבה אף שהוא בתוך אברי הגוף אין זה ענין מכה רק שנחלש ונתקלקל איזה אבר ויוצא ממנה ליחות וגם איזה טפות דם לכן כשנמשך דרך המקור ס"ל דזהו דם נדה ממש אלא כשחולי ליחה לבינה זו נמשך מהמקור עצמו שהאם עצמה מלאה ליחות הללו וא"כ אינן נמשכים מהגידים שבמקור שמהם נמשך הדם נדה שהוא מה שיוצא מותרות הדם מגוף האשה דרך גידי המקור כ"א בא מבשר המקור עצמו שמלא ליחות וא"כ גם הטפות דם בא משם להכי מטהר הדם ומש"ש אלא תלינן הטפות בהליחות כי קרובות הנה כדאמרינן בגמרא גבי אשה שרואה דם מחמת תשמיש דאם יש מכה באותו מקום תלינן במכתה ה"נ לא שנא עכ"ל אין ר"ל שהליחות הן מכה אלא ר"ל כמו דתלינן במכה ה"נ תלינן שממקום הליחות בא דם והליחות אע"פ שאינן מכה עכ"ז הרי לא באו ממקום שבא דם נדה כמו שחילק דדם נדה זהו הבא מהגוף דרך המקור משא"כ מה שבא מגופו ומקורו של מקור כמש"ש סד"ה וכמו"כ דס"ח ע"ב ואת"ל מן המקור שמא מגופו וממקומו של המקור עצמו שנתקלקל ולא מגוף דרך המקור עכ"ל ולכן אני תמיה ג"כ על הבית מאיר הנ"ל שכ' בשם הגאון ורופא הנ"ל דלאשה כזאת ודאי מכה יש לה רח"ל בגופה כו' דזה אינו דכוונת הגאון ורופא הנ"ל אינו כלל שזהו מכה כ"א חולי וחולשא ואעפ"כ ס"ל דאם חולשא זו בגופו ומקומו של המקור עצמו שממנו עצמו יוצא הליחה ס"ל דגם הטפת דם טהור שוב ראיתי שגם השב"י עצמו הבין בדברי הגאון ממעץ דהליחות הוי כמכה אמנם מה שהקשה עליו עוד הגאאזמו"ר נ"ע וז"ל וגם מ"ש דדם נדה אינו אלא הבא משאר אברים למקור ולא דם הגדל במקור צע"ג עכ"ל. לכאורה קושיא היא ע' מ"ב סי' מ"ט ומ"ש הדאקטער ר"י ומהא דדם חתיכה אינו דם נדה משמע דיש דם גדל במקור שהוא טהור והגאון ממעץ ס"ל דזהו ענין משארז"ל מקור מקומו טהור: קיצור א"כ לכאורה נסתר מ"ש הגאון ממעץ להחליט לודאי דמסתמא ממקום שבא הליחות בא הטפה. וגם מ"ש דהליחה יש בה ספק שקול שמא לא מהחדר בא הקשה הבית מאיר מ"ש מדם לבן וירוק דמחזקינן ליה שבא מן המקור גם מ"ש דאם הליחה באה מעצם המקור טהורה השיגו עליו וזה יש לתרץ דס"ל דדם המקור דטמא היינו שבא מגידים שבמקור שבהם ועל ידם יוצא דם נדות אבל מה שבא שלא מהגידים כ"א

מהמקור עצמו אינו טמא וכמו דם חתיכה הגדולה במקור דטהורה רפ"ג דנדה דכ"א ולכן ה"ה ליחה זו כשבא מהמקור עצמו ולא מהגידים ה"ז כחתיכה והדם שבא ה"ז כדם חתיכה כן צ"ל לדבריו. אך אינו מוסכם:

ט מכל הלין נשמע דקשה להקל בט"ד המעורב בליחות כו' לכן לא התרתי כלל אשה זו למעשה רק יש לומר לעשות בדיקה הנזכר בש"ע סי' קצ"א גבי מוצאה דם בהשתנה להכניס מוך דחוק בעומק כו' ואם אח"כ תמצא שלייאם ובו ט"ד והמוך יהי' נקי מזה אזי יש הוכחה גדולה דהשלייאם אינו בא מהחדר ואם תעשה כן ג"פ אפשר להקל כשתראה כן בלא הרגשת פתיחת המקור ובאשה מעוברת שהרי רחמה סגור מחמת עיבורה אפשר בכה"ג יש ליתן מקום לדברי השב"י לומר דבשלייאם שרואה אז יש ספק שקול שמא בא מצואר הרחם. דאע"ג דברואה דם ודאי חזקתו מהמקור אע"פ שהיא מעוברת מ"מ בשלייאם י"ל כדברי הגאון הנ"ל. ואפשר בכה"ג אפי' טפי דם המעורבת בליחה יש לנטות הספק להקל כדעת הגאונים הנ"ל ברואה שלא בהרגשה:

קיצור שלמעשה י"ל שאין לסמוך להקל כ"א ע"י הבדיקות מוך דחוק ג"פ ובאשה מעוברת אפשר לצדד להקל:

ואחר כתבי כל הנ"ל זמן רב אמרתי ללבי כי החמרתי קצת ביותר. דהא מ"מ כיון שנמצא תוך הליחה א"כ לפ"ד הרמב"ן בב"ב פ"ב דכ"ד והרמב"ם פ"י מהמ"א הי"ג והטוש"ע יו"ד סי' רצ"ד סי"א והט"ז שם ס"ק י"ז והסמ"ע סי' רנ"ט סק"ו מחזיקין אנו שהדם עם הליחה באו ממקום א' ובתשו' א' בדין בתולה שנשאת לכהן ולא מצא לה בתולים ורוב כשרין אצלה והבית שהיא דרה בו דר שם פסול א' אי אזלינן בתר העיר או בתר הבית הארכתי בדינים אלו אך בדין זה נראה עוד טעם אחר והוא דכ"ז אם פעם א' או איזו פעמים נמצא ט"ד בליחה שייך החשש שמא עכ"ז לא ממקום הליחה בא הדם אבל בנד"ז שנמצא כן כמה וכמה פעמים לרוב שהרי אחר כל וסת בז"נ היא מוצאה כן תמיד בשלייאם כנ"ל. א"כ בכה"ג ודאי מחזקינן בלי ספק דהדם בא ממקום שבא הליחה דאיך שייך שיארע כך תמיד שבביאת הליחה יבא ג"כ הדם א"ו שניהם ממקום א' באים וכמו שמצינו חילוק זה עצמו גבי מוצאה דם במי רגלים כמ"ש הרמ"א סי' קצ"א בהג"ה וכל זה אם נמצא דם במקרה אבל אשה שרגילה לראות דם במי רגליה כו' נראה דיש להתיר בכל ענין כו'. ואף שכ' שם ומרגשת כאב כו' זהו כדי להתיר גם הדם שמוצאה כשמקנחת את עצמה ובמי רגלים לא נמצא כלום כמש"ש אאזמו"ר ז"ל סק"ג אבל להתיר הדם הנמצא בספל לבד י"ל שהיה מטהרה לגמרי בלא הכאב באשה שרגילה לראות דם תוך מי רגליה כו' וע' ס"ט שם סק"ד:

ועוד נ' ראיה לזה ממ"ש בפסקי מהרא"י סי' מ"ז והובא בש"ע סי' קפ"ז סעיף ז' וז"ל חדא כמו שכתבת שכ"ז שהוא בודקת בכל החורים וסדקים אינה מוצאה אותם כתמים ושערות בזה המקום נ' דר"ל במקום א' מוצאה לעולם א"כ אם אותו מקום בצדדין קצת יש סברא לטהר דמופת דמן הצדדים מן המכה בא כו' עכ"ל ושם לא היה ידוע שיש לה מכה רק שמזה שבשום פעם אינה מוצאה רק במקום ההוא עי"ז מוכיח שיש לה מכה כו' כמו שביאר דבריו אאזמו"ר הגאון ז"ל שם ס"ק ל"ג והתיר מהרא"י באשה שיש וסת שלא בשעת וסתה ודלא כתשו' הג"מ עקיבא איגר סי' ס"א שפי' ד' מהרא"י דמיירי בידוע בלא"ה שיש לה מכה ונמשך אחר הנב"י ונחלק שם עליו רב גדול וכבר כתבתי שכן פי' הגאאזמ"ו ז"ל וכ"ד הגר"א סי' קפ"ז ס"ק י"ח דפי' טעמו דמהרא"י דהוכחה זו ה"ל כמו בדיקת שפופרת כו' הרי לא מטעם שידוע בלא"ה שיש לה מכה וא"כ אף אנו נאמר דכיון שאינה מוצאה הטפת דם רק בתוך השלייאם וכן היא רגילה להיות כן הוה ליה הוכחה עכ"פ להחזיק כן שהטפת דם בא ממקום שבא השלייאם ובהיות כן הרי יש כאן עוד שני ספיקות הא' שמא בא השלייאם מהגוף דרך צוואר הרחם ולא דרך החדר. אף שהקשיתי ע"ז לעיל ס"ח מ"מ מהבית מאיר שם משמע דלדעת הרמב"ם שפיר י"ל דספיקא הוא דחדא ודאי מעלמא אתי ושנים הוי ספק יעו"ש וכ"ד הס"ט סי' קפ"ח בתשובתו שם המתחלת גיה"ק מן כ"ב כסלו בד"ה אבל הא לא קשה וז"ל ואע"ג דדם לבן וירוק ממקור נמי אתי כדמוכח בגמרא וכ"ה בתה"ד סי' רמ"ו מ"מ אין חזקתו מן המקור וטפי איכא למיתלי דאתיא דרך העלייי' והפרוזדור כו' עכ"ל. וכ"כ עוד בסי' ק"צ סק"ד. ומיהו יש להקשות א"כ גבי דם הירוק אמאי לדברי ת"ק תולין הא איכא שני ספיקות שמא מראה טהור הוא ואת"ל דאינו טהור עדיין שמא אינו בא מהמקור אלא עכצ"ל דירוק ודאי בא מהמקור ולא כהס"ט ויש לתרץ דהא דם חזקתו מן המקור וא"כ אם דם הירוק טמא אזי חזקתו מהמקור וא"כ הכל רק ספק א' ואין כאן שני ספיקות ועוד אפשר דאף אם דם לבן וירוק חזקתו מהמקור אפ"ל דליחה לבינה שאני שיש לחלק בין דם לבן לליחה לבינה הנקרא שלייאם שהרי גבי אייטער ס"ל להרופאים דודאי ממכה בא כמ"ש בתשו' [הנ"ל] כמ"כ יש לחלק בין דם לבן וצלול לליחה וכמו שחילקו בגמ' פא"ט דמ"ח סע"א בין מליא מוגלא ובין מים זכים לענין כוליא דמוגלא ה"ל לקותא בכוליא משא"כ מים זכים ודנ"ה ע"ב חילקו בין מ"ז לבין עכירי או סריחי. וא"כ מהגמ' לא שמענו רק דם לבן וצלול בא מהמקור אבל ליחה זו שהיא כעין מוגלא ולקותא י"ל דהוי ספק שמא בא דרך גידי צואר הרחם שרק חזקת דם הוא מהמקור וגם הספק השני שמא בא הליחה מעצם בשר המקור ולא מגידי המקור שמהם יוצא דם. כיון שהרופא

וגאון אומר שי"ל כן אמאי לא נחשב זה לקצת סברא שהרי חז"ל למדו אותנו לסמוך ע"ד הרופאים ממעשה הנזכר בגמרא פ' המפלת דכ"ב ויש דעות בכמה תשובות דסמכינן ממש על דבריהם כמ"ש מהרי"ק שורש קנ"ט ומהרמ"ל סי' קי"א והח"צ סי' מ"ו והשב"י סי' מ"ב וכ"נ דעת הרא"ש בתשובה כלל ב' שהביא מהרמ"ל ואף שיש חולקים וס"ל דאין לסמוך עליהם אא"כ יש הוכחה ע"ז וכ"מ מסה"ת שהביא בש"ע סי' קפ"ז סעיף ח' ובב"י שם מ"מ ספיקא מיהו הוי וכמו שהמקור מגדל חתיכה עד שגם דם שבחתיכה אינו דם נדות כלל כ"א דם חתיכה כדאיתא בגמרא ר"פ המפלת חתיכה דכ"א סע"ב. א"כ כמו שהמקור מגדל דם שבחתיכה שאינו דם נדות כמ"כ וכש"כ י"ל שמגדל ליחות לבינות מה שאינן נמשכין ממקום שנמשך דם נדות ולכן גם סברת הרופא ר' שמעון שבשב"י שי"ל שהליחה בחריפותה מוציאה דם מבשר המקור ג"כ אין לדחות ואף אם אין כל הספיקות כל א' בפני עצמו ספק שקול מ"מ בהצטרף כולן י"ל צד ההיתר שכיח יותר מצד האיסור או לפחות שניהם שקולים. וא"כ יש להעמידה על חזקת טהרה. דאין לומר שאין לצרפן יחד כלל כיון כל א' בפ"ע אינו ספק שקול ה"ל כמאן דליתנהו ואין ראוין להצטרף דראיתי בספר תויק"ו סס"י נ"ג כ' וז"ל דאפי' אם כל ספק מהספיקות האיסור שכיח יותר הוי ס"ס וראיה לזה ממ"ש התוס' והרא"ש לענין גבינות כו' גם בפסחים ד"ט גבי הא דאמרינן התם שמא הוה נפל ושמא גררתיה ומקרי ס"ס בהכי כמ"ש התוספות שם. וע' בפר"ח סי' ק"י שפי' ד' הראב"ד ג"כ כנ"ל והא נפל לא שכיח ואפ"ה מקרי ס"ס כו' נחזור לענינינו דכל היכא דאיכא שני ספיקות אע"פ שכל ספק מהספיקות האיסור שכיח יותר כיון ע"י צירוף שני הספיקות אין האיסור שכיח יותר אע"פ שגם ההיתר אינו שכיח יותר מקרי ס"ס כו' אבל אם אפילו בהצטרף שני הספיקות האיסור שכיח יותר זה פשוט דלא שרינן מחמת ס"ס עכ"ל וא"כ לפ"ז בנד"ז ע"י הצטרפות הנך ספיקות דלעיל י"ל עכ"פ ההיתר שמא לא באו הליחה והט"ד מגידי המקור שקול כמו האיסור לכן יש להעמיד על חזקת טהרה ואף אם לא נעמיד יסוד על דברי התויק"ו הלא בנד"ז יש לצרף מה דחשיב רואה שלא בהרגשה שלדעת הפוסקים כשמואל אין בזה איסור דאורייתא כלל אף אם באו מהמקור כמש"ל סעיף ב' ואף שיש חולקים ע"ז מ"מ ה"ל ספק באיסור דאורייתא ובצירוף הספיקות הנ"ל ה"ל ס"ס טוב בדאוריי' וא"כ בדרבנן יש לסמוך על דברי התויק"ו הנ"ל לצרף הספיקות יחד ולהעמידה על חזקת טהרה כנ"ל ומ"מ כ"ז מפוקפק כי הסברא נוטה יותר שגם ליחה לבינה זו שהוא השלייאם בא ג"כ מהמקור: קיצור שי"ל להחזיק ד' הגאון ממעזץ שמסתמא ממקום שבא הליחה בא הטפת דם. וראיה מפסקי מהרא"י סי' מ"ז וגם י"ל דהליחה ה"ל ספק שמא בא מצואר הרחם ולא

דמי לדם לבן. גם אפי' בא מהמקור אפשר ליתן מקום לדבריו דכשבא מבשר המקור ולא מגידי המקור ה"ל כדם חתיכה נוסף ע"ז סברת ר"ש רופא שבשב"י ובמוצאה שלא בהרגשת הגוף אולי יש לצדד במקום עיגון גמור כנידון שבשב יעקב סי' מ"ב מ"א שא"א לה להטהר כלל כ"א פ"א בשנה כו':

סימן קלח

שנת תקפ"ד א ראיתי כי טוב לבאר עוד בענין השאלה הנז' לעיל באשה שיש לה וסת ושלא בשעת וסתה לפעמים רואה ט"ד מעורב בשלייאם הרבה אשר לפי דעת רבינו זקני מ"כ הוא ספק שקול שמא מהעלייה הוא אם יש לטהרה מחמת אשה בחזקת טהורה עומדת כו' ונתבאר שם בקצרה שיש להחמיר בזה והנה למבראשונה יש להקדים הנלע"ד שיש מחלוקת בין ראשונים אי אמרינן גבי אשה חזקת טהרה גבי ספק שקול והוא תלוי בפי' הסוגיא דריש נדה דאמרינן שם מאי טעמא דשמאי אשה בחזקת טהרה עומדת. והלל כי אמר העמד דבר על חזקתו היכא דלית ליה ריעותא מגופי' (לפ"ז י"ל דלהבא לא מוקמינן אחזקה כיון דאיכא ריעותא) אבל אתתא כיון דמגופא קחזיא (מועדת ועלולה היא לכך אין לה חזקת טהרה לא אמרינן אוקמה אחזקתה ומשמע מפשטא דלישנא דלהלל לא מוקמינן כלל גבי אשה אחזקת טהרה כיון דמגופה קחזיא אלא דא"כ קשיא טובא דאמאי אינה מונה פתחי נדה אלא משעה שראתה. והא ה"ל ספיקא דאורייתא ועוד דא"כ אמאי אחר אחר זמן פטורים מאשם תלוי כדאיתא במשנה ד' י"ד ובגמ' דט"ו והיינו אף למ"ד דלא בעי' חתיכה משתי חתיכות כדאיתא התם ואמאי לא מספקינן לה למפרע אפי' אזמן קצר כ"כ שאינו יותר משני או שלשה חלקי ששים בשעה כיון דלא אמרינן אוקמא אחזקתה ועוד דא"כ עכצ"ל דחכמים לא ס"ל כהלל דא"כ אמאי לא מטמאי לה מפקידה לפקידה כיון דספק שקול הוא ותנן בפב"ת דמכילתין דס"ח וחכ"א אפי' בשנים לנדתה כו'. וחומרא דמעל"ע אינו אלא מדרבנן וכן מפקידה לפקידה להלל ולקדשים ותרומה בלבד ולכן צ"ל לכאורה דהא דקאמר הלל כיון דמגופה קא חזיא לא מוקמינן אחזקתה היינו רק לענין תרומה וקדשים לבד ומדרבנן אבל לגבי חולין ולבעלה מודה דמוקמינן לה אחזקתה אפי' מדרבנן אע"ג דמגופה קחזיא וכן נראה דעת התוס' בדבור הראשון שכתבו ז"ל מעל"ע ודוקא לקדשים או לתרומה אבל לחולין לכ"ע דיה שעתה דמוקמא לה בחזקת טהורה עכ"ל הרי דס"ל דהאי סברא דהלל כיון דמגופא קחזיא לא אמרינן אוקמא אחזקתה אינו לחולין וה"ה לבעלה וכדמוכח עוד ממ"ש ד"ג ד"ה ואיבעית אימא ובדף י"ז סע"ב וכן נראה דעת הרשב"א ז"ל בחידושיו בדבור הראשון

שכתב דס"ל להלל ולחכמים נמי טעמא דאתתא בחזקת טהרה קיימא ומ"ש מ"ט דשמאי ה"פ דכיון דמגופה קחזיא והרי דם לפניך הוה לן למיחש בה מיהו לטהרות כו' אלמא דלחולין לא חיישינן לכ"ע במה דמגופה קחזיא וכ"כ הר"ן בחידושיו שם אהא דאמרינן מ"ט דשמאי קסבר העמד אשה על חזקתה ואשה בחזקת טהרה עומדת לאו למימרא דהלל לא ס"ל הכא דא"כ אפי' בחולין ה"ל לטמויי כו' נמצא שדעת התוס' והרשב"א והר"ן דסברא דמגופא קא חזיא לא מרעא חז"ט דאשה לגבי חולין ולבעלה. אבל לא משמע כן בחי' הרמב"ן שם שכ' וז"ל הך אשה כיון דמגופה קחזיא לא אמרינן אוקמא אחזקה אלא חיישינן הלכך בחולין אע"ג דאיכא למיחש במלתא כיון דלא מכרעא מלתא דטומאה מוקמינן טהרות אחזקתייהו וגבי תרומה וקדשים עבוד בהו רבנן מעלה וכיון דליכא חזקה גמורה תולין ויש מפרשים דאע"ג דליכא חזקה מיהו ה"ל ספק טומאה ומסוטה גמרינן מה התם מכאן ולהבא ולא למפרע אף כל ספק טומאה לא מטמאינן למפרע אלא משום מעלה דקדשים כו' עכ"ל והנה לפ"ד היש מפרשים הדבר ברור דס"ל דלהלל בטלה ח"ט לגמרי משום דמגופה קחזיא והא דלא חיישינן למפרע מדאורייתא היינו משום דמסוטה גמרינן כו' (וע' תשובת מהרי"ט ח"א סי' י"א שתפשו בפשיטות דכיון דמגופה קחזיא לא אמרינן אוקמה אחזקתה ע"ש באמצע התשובה והוא נגד דעת התוס' ובמהרי"ט שם מבואר דמדמה זה לחזקה העשוי' להשתנות שכ' בתשובת הר"ן סי' ס"ו דלאו חזקה היא כמ"ש ביו"ד סי' ר"א סעיף ס"ה. וא"כ יסתור הר"ן א"ע משם לכאן ובתשו' אחרת הארכתי בדין זה) ואף שלדבריהם ג"כ לא בטלה החזקה רק לענין מכאן ולהבא ולא למפרע ולהתוס' וסיעתם ג"כ לא מוכח דמוקמינן אחזקה אלא לענין למפרע ולא לענין מכאן ולהבא דהיינו אם אירע שיש ספק בהדם אם הוא מהמקור כנ"ד לא שמעינן להו להתוס' וסיעתם דמוקמינן אחזקה וא"כ לכאורה אין נ"מ לדינא כלל בין התוס' להרמב"ן מ"מ באמת משמע בתוס' די"ז סע"ב דאפי' לענין מכאן ולהבא מוקמי אחזקה וכמ"ש ג"כ אאזמו"ר נ"ע סי' קפ"ג ססק"א משא"כ לפ"ד היש מפרשים הנ"ל והפי' הראשון שברמב"ן לכאורה נראה שהוא ג"כ כדעת התוס' וסיעתם וכ"נ ממש"ש טעמי' דשמאי דכ"ע אית להו כו' משא"כ להי"מ דליכא חזקה כו' אבל ממ"ש כיון דלא מכרעא מלתא דטומאה מוקמי' טהרות אחזקתייהו משמע דוקא בצירוף חזקת טהרה של הטהרות הא חזקת טהרה דאשה לחוד לא מהני משום דמגופה קחזיא וזהו שלא כדעת התוס' וסיעתם דס"ל להדיא דלחולין חזקת טהרה דאשה לחוד אלימא ואפשר לומר דהרמב"ן לא קאמר אלא דלהכי אפי' רבנן לא החמירו גבי טהרות דחולין כיון דמגופה קחזיא היה ראוי להחמיר גבי טהרות עכ"פ כיון דחז"ט דאשה חזקה גרועה

היא כמ"ש דליכא חזקה גמורה כו' אלא דמשום דמוקמינן טהרות אחזקתייהו אבל לגבי בעלה י"ל דבלאה"נ חז"ט דאשה מהני מדאורייתא ורבנן לא החמירו כלל לגבי בעלה תדע דאל"כ קשיא אמאי אינה מונה אלא משעה שראתה דהא הכא ליכא רק חזקה דאשה לחוד ובשלמא להי"מ ס"ל דדומי' דסוטה למפרע לא ואע"ג דלגבי בעלה איסור הוא ולא טומאה עכצ"ל דס"ל דאיסור זה דינו כטומאה הגם שהוא דוחק גדול וכמ"ש רבינו ז"ל במה"ב לסי' קפ"ג דהאי כדיני' והאי כדיני' מ"מ לדידהו ע"כ צריך לדחוק כן אבל להרמב"ם עצמו א"א לומר כן דהא בפי' הראשון ל"ל האי סברא דדומי' לסוטה למפרע לא כו' וא"כ אמאי אינה מונה אלא משעה שראתה א"ו צ"ל דס"ל ג"כ דלבעלה אמרינן אוקמה אחז"ט וכמ"ש התוס' וסיעתם העולה ממ"ש שיש מחלוקת בין הפוסקים שלפ"ד הי"מ שברמב"ן להלל בטלה חז"ט לגמרי משום דמגופה קחזיא ומיהו למפרע לא חיישינן משום דדומי' דסוטה כו' אבל לפ"ד התוס' ורשב"א ור"ן וכ"נ דעת הרמב"ן לגבי בעלה מוקמי' אחזקת טהרה אע"ג דמגופה קחזיא:

ב מיהו כ"ז הוא לפי האי לישנא דטעמא דשמאי משום העמד אשה על חזקתה כו' אבל לפי לישני אחריני שבגמ' שם דטעמא דשמאי משום אשה מרגשת או משום דאי איתא דהוי דם מעיקרא הוה אתי כתב בכללי חזקה להמג"ש דלפ"ז י"ל דלכ"ע לא מהני כלל חז"ט דאשה כיון דמגופה קחזיא ואפילו לחולין ולבעלה אלא הכא טעמא דשמאי משום הני טעמא הוא והלל נמי כוותי' ס"ל לחולין אלא שאח"כ חזר בו ממ"ש התוס' ד"ה ואיבעית אימא דגם להני טעמי אית ליה לשמאי העמד אשה על חזקתה וכן הלל לחולין ע"ש אמנם לא הי' למראה עיניו מש"ש התוס' בגליון וז"ל ומיהו לפ"ז לא א"ש הא דאמר לקמן עשה סייג לדבריך כיון דאיכא טעמא דאי הוה דם כו' לא הוי אלא סייג ושמא י"ל דטעמא דהרגשה אהני אף בסוטה לחולין עכ"ל וביאור דבריהם דר"ל דקשיא להו דאת"ל דגם להני טעמי אית ליה לשמאי טעמא דהעמד אשה על חזקתה וא"כ האי טעמא דמרגשת או דאי הוה דם הוי סייג וא"כ מאי קאמר הלל לשמאי עשה סייג כו' ולכן כתב ושמא כו' ולפ"ז צ"ל דשמאי להני לישני ל"ל כלל טעמא דהעמד אשה על חזקתה ועפ"ז א"ש מה שהוקשה לו להגאון המג"ש הנ"ל ממ"ש התוס' ד"ג ע"ב ד"ה א"ב וי"ל כו' ע"ש:

מ"ש ולא יכולתי ליישב בשום פנים כו' ולפמ"ש א"ש דהאי תי' הוא לפי' הגליון הנ"ל ומיהו קשיא לי דהא לטעמא דרבא דאמר טעמא דשמאי משום פו"ר עכצ"ל דס"ל טעמא קמא דאשה בחז"ט עומדת דאל"כ וכי משום פו"ר נטהר ס' דאורייתא וגם באמת אמאי אינה מונה אלא משעה שראתה. וכיון שכן עכצ"ל דטעמא דפו"ר אינו אלא דמשו"ה לא

אחמירו רבנן בהא וכיון דלרבא צ"ל כן א"כ בודאי ה"ה לשאר לישני וא"כ עולה יפה פסק הגאון הנ"ל דלגבי בעלה אמרינן אוקמא אחז"ט:

ועוד נלע"ד דבאשה שיש לה וסת י"ל דלכ"ע אמרינן אוקי אחז"ט דהא גם ללישנא קמא להלל דאמר כיון דמגופה קחזיא לא אמרינן אוקמא אחזקתה עכ"ז מודה דבאשה שיש לה וסת דיה שעתה אלא שי"ל דהיינו דוקא אם ראתה בשעת וסתה משא"כ בראתה שלא בשעת וסתה. ונ"ד הרי היא מוצאה הט"ד שלא בשעת וסתה (ואי הוה מוצאה בשעת וסתה הוה גרע טפי לענינינו שהוא מכאן ולהבא) אלא די"ל דל"ד דהתם לענין למפרע כיון שראתה שלא בשעת וסתה חזינן דלא בא האורח בזמנו א"כ איכא למיחש דלמא מעיקרא הוי ג"כ כיון דע"כ נתקלקל וסתה משא"כ בנ"ד שי"ל דלמא דם העלי' הוא ווסתה לא נתקלקל כלל אלא דמדהחמירו גבי כתם שמוצאה בשעת וסתה לטמאות למפרע אע"ג דאין ראיה שלא בא האורח בזמנו רק שאין ראיה שבא בזמנו. א"כ י"ל דה"ה בנ"ד ומיהו מדברי הרמב"ם נראה דלא החמיר בכתם והרשב"ץ בפסקי נדה כ' כתמה טמא למפרע ולא כתב שאין כן דעת הרמב"ם וצ"ע ובגמ' משמע כהרשב"ץ ואפשר דאין ראיה מכתמים ע' פ' דם הנדה כתם שנמצא בחלוק כו' והכי משמע ממ"ש שאם תראה כו'. ולכאורה אין הנדון דומה לראיה דשא"ה שאנו רואים שבא האורח שלא בזמנו משא"כ בכתם שבשעת וסתה. וצ"ל דבכתם הסברא להחמיר טפי משום דמסתמא נכתם קודם ולפ"ז היה מקום להקל אפי' לפ"ד הי"מ שברמב"ן:

ד אמנם המג"ש בספר בית אפרים סס"י ל"ט כתב וז"ל ומ"מ כל הראיות הנ"ל אינן מספיקות כ"א דמוקמינן אחזקה ולא אמרי' למפרע אבל בדבר שהוא ספק אסור או מותר השתא ולהבא (והיינו כנ"ד ממש) לא איפשט מזה דלמפרע הקילו טפי אע"ג דמדאורייתא פשיטא שאין חילוק מ"מ שמא רבנן החמירו בלהבא ולא החמירו בלמפרע ככתוב בדברי התוס' בדבור הראשון במס' נדה אך הראיה שהבאתי מפרק ד"א ומפ"ק ומפ"ב דכתובות קיימת דאפילו להבא מוקמינן אחזקה כ"א בשתי כתי עדים עכ"ל ובתשו' פנים מאירות ח"א סי' ט"ו האריך לחלוק דבלהבא לא מוקמינן אחזקה יעו"ש באריכות גדול והביא ג"כ ראיות לזה והנה הראיה שהביא המג"ש מפרק ד' אחין היינו לדעת רבה שם:

אבל הרי אביי ורבא פליגי עלי' שם ולפיכך כ' בפמ"א דהיינו טעמייהו דס"ל דחזקה לא מהני בספק שקול כלל בלהבא והראיה שהביא מפ"ק דכתובות היינו מהתוס' ובודאי שכן הוא דעת התוס' דמוקמא אחזקה בלהבא ג"כ ויש עוד ראיה מהתוס' דנדה די"ז סע"ב כמש"ל אות א' אבל הפמ"א מלאו לבו לחלוק עליהם והראיה שהביא מפ"ב דכתובות

הנה לכאורה אדרבה יש לסייע מסוגיא דהתם להפמ"א דגרסי' התם (דכ"ב סע"ב) שנים אומרים נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה הרי זו לא תנשא (לאחר) ואם נשאת לא תצא שנים אומרים נתגרשה ושנים אומרים לא נתגרשה ה"ז לא תנשא ואם נשאת תצא ופרכינן עלה בגמ' (ריש דכ"ג) מאי שנא רישא ומ"ש סיפא כו' וכתבו התוס' וא"ת שנא ושנא דברישא בחזקת פנוי' וסיפא בחזקת א"א וזו קושיא גדולה ואע"פ שהתוס' תירצו שם משום דבתרי ותרי לא מוקמינן אחזקה מדרבנן וא"כ הל"ל תצא מדרבנן. מ"מ זה דוחק דעכ"פ שנא ושנא הוא דהתם בגירושין איכא איסור גמור מדאורייי' ומש"ה תצא משא"כ בקדושין דמדאורייי' שריא ואע"ג דאסור מדרבנן י"ל דמ"מ לא החמירו אלא לכתחלה אבל אם נשאת לא תצא כדאשכחן בפסולי גיטין דרבנן שאם נשאת לא תצא וגם התוס' כ' בב"ב ד' ל"ב דלענין איסור דרבנן אפי' לכתחלה סומכין על החזקה בתרי ותרי וכ"פ בטוש"ע אה"ע סי' ג' א"כ מנלן דבדאורייי' לא סמכינן בדיעבד עכ"פ כיון דמדאורייתא שריא. ואף אם האמת כך מ"מ לא ה"ל להש"ס להקשות בפשיטות כ"כ מ"ש רישא כו' דמשמע שאין שום חילוק ביניהם אבל לפ"ד הפמ"א א"ש דס"ל דבספק שקול לא מוקמינן אחזקה כלל מדאורייתא א"כ פריך שפיר מאי שנא כו' דאין שום חילוק כלל וגם יתיישב נמי קושיית התוס' שם דכ"ב ע"ב ד"ה הבא עליה באשם תלוי קאי תימא דבחטאת קאי דהא מסקינן כו' ומדאורייי' אוקמה אחזקה ולדברי הפמ"א א"ש מטעם הנ"ל דבספק שקול בלהבא לא מוקמינן אחזקה וגם יתיישב קושיית רש"י ותוס' בקדושין דס"ו אהא דאמרינן מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני כו' ע"ש ואין להביא ראיה לנגדו מהא דאמרי' התם תרווייהו בפנוי' קמסהדי והאי דקאמר נתקדשה ה"ל חד ואין דבריו של א' כו' דמשמע לכאורה משום דמוקמינן אחזקת פנויי' דז"א דשאני עד אחד דאין דבר שבערוה פחות משנים תדע דאילו האומר פתח פתוח מצאתי אסורה עליו אע"ג דהוא ספק שמא באונס ואילו עד א' האומר שזינתה אשתו קיי"ל דאינו נאמן אע"ג דאין עד אחר מכחישתו אלמא דעד א' בדבר שבערוה לא חשוב ספק כלל ונמצא שמפ"ב דכתובות ג"כ אין ראיה להמג"ש מן הש"ס אלא מן התוספות וכבר כתבתי שהפמ"א חולק על התוס' בהדיא:

ה ולכאורה נראה שכ"ה דעת הרי"ף בפ"ק דקדושין דהנה הר"ן רפ"ק כ' וז"ל ולפיכך אני מסתפק בכל ספק קדושין אי צריכה גט מדאורייתא או לא דאפשר מדאורייתא שריא משום דאיכא למימר העמד אשה על חזקתה כו' אבל הרב אלפס ז"ל כ' לקמן בפרקין בבעי' דרב מרי כו' דה"ל ספיקא דאורייתא ולחומרא וצ"ע עכ"ל מיהו מהרי"ט בחי' על הרי"ף שם כ' דשאני התם משום דהורעה החזקה ע"ש ואין להביא ראי' נגד

הפמ"א מהא דקיי"ל לענין עדות דמוקמינן גברא אחזקת כשרות דשאני עדות דדין ממון יש לו ובממון ודאי אזלינן בתר חזקה כדאמרי' גבי נכסי דבר שטיא וכן בדין דהא גבי ממון קיי"ל דחזקה עדיפא מרובא משא"כ באיסורין דרובא עדיפא מחזקה אלמא דאין לדמות איסורא מממונא (וכבר הארכתי בענין עדות בתשו' א' בענין עדים שהיו עדים בנתינת גט בע"כ ועברו אחר"ג ע"ש בטעמא דמלתא דעדות יש לו דין ממון למיזל בתר חזקה) וכן אין להביא ראי' נגד הפמ"א מהא דמסקינן בב"ב דל"ב דמוקמינן אחזקה אפי' בספיקא דתרי ותרי דשא"ה דמיירי בתרומה דרבנן ובדרבנן מודה דמוקמינן אחזקה דהא בלאה"נ ספיקא דרבנן לקולא כ"ש היכא דהחזקה מסייע דיש להקל טפי תדע דלשטתו נמי עכצ"ל דחזקה צד להקל הוא עכ"פ דהא ר' מאיר דחייש למיעוטא מדאורייתא מ"מ היכא דחזקה מסייע לרובא לא חייש אפי' מדרבנן כדאי' להדיא ביבמות דקי"ט ע"ב א"כ כ"ש בספק דרבנן אלא בספק דאורייתא ס"ל דלא מהני וצ"ל דספק לדידן גרע ממיעוטא לר"מ דאל"כ קשיא מסוגיא דיבמות דקי"ט הנ"ל אבל בדרבנן ודאי מהני החזקה:

ומ"מ הגם שנת' שאין ראיות המג"ש מוכרחים מן הש"ס עכ"ז נלע"ד ג"כ דראיות הפמ"א ג"כ אין מוכרחי' ובהיות כי חובה עלינו לקיים דברי הראשונים לכן יש לנו לתרץ עכ"פ הראיות שהביא כנגדם והנה הראי' העיקרית שלו מחולין דקל"ד הנה הפמ"ג דחאה בפתיחתו להל' טריפות משום דחלה עון מיתה הוא ובעון מיתה וכרת לא אזלינן בתר חזקה ודבריו צל"ע דהא לענין נדה דאיסור כרת אזלינן בתר חזקה שהרי אינה מונה אלא משעה שראתה וא"ת שיש חילוק בין למפרע ללהבא. א"כ י"ל דבלהבא לא אזלינן באיסור לאו ג"כ בתר חזקה ועוד דמהתוס' דכתובות דכ"ב ע"ב דלעיל ס"ד מוכח דבאיסור סקילה נמי אזלינן בתר חזקה וכן מהתוס' דכ"ג וכן מתוס' דנדה די"ז סע"ב:

וע' ברש"י ביבמות פ' ד' אחין דל"א ע"ב ד"ה להצלה ובתוס' שם ד"ה להצלה ועוד בפרק הערל דפ"ב אמרי' דבדאוריי' ל"ש בין איסור לאו לאיסור כרת ועיי"ש דאפי' לענין תערובת אמרי' הכי כ"ש לענין ספק שקול ועוד דלשון הש"ס בחולין שם ספק איסורא לחומרא משמע דבכל איסורין אמרי' הכי ולא בחלה לבד משום דעון מיתה הוא דאל"כ הל"ל ספק עון מיתה לחומרא ועוד דשם מבואר דספק פטר חמור ג"כ לחומרא ופרש"י שם דקל"ד סע"א כמ"ד בבכורות ד"ט אסור בהנאה עד שיפדנו וגבי פטר חמור ליכא עון מיתה ע"כ נראה הטעם משום דגבי חלה וכן שאר ג' ספיקות דשם בידינו לתקן לצאת מן הספק היינו להפריש חלה ופדיון פטר חמור (ואח"כ ישאר הפדיון שלו) לכן בכה"ג לא סמכינן על חזקה בספק שקול דמיון לדבר מ"ש הרא"ש פ"ק דחולין סי' ה' בשם הגאונים דלא סמכינן על רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן היכא דאפשר למיבדקיה כו' ואפי',

גבי ספק טומאה ברה"ר דקיי"ל טהור איתא בגמ' פרק אין מעמידין דל"ז סע"ב כי אתא לקמי' דר' ינאי אמ"ל הא מיא בשקיעותא דנהרא זילו טבולו וכיוצא בזה מצינו בגמ' פ"ק דכתובות די"ד ע"א הא לכתחלה הא דיעבד ועוד דשם אין אנו בודים להחמיר עליו כ"א שינהוג כמו שנוהג שאר איש ישראל רק שאין אנו רוצים להקל עליו יותר מחמת החזקה וזו אינו חומרא כ"כ. ועוד דבירושלמי הביאו הר"ש פ"ג דחלה מ"ו דיטול דמים עבור החלה מהכהן א"כ לא מפסיד כ"כ ה"ז התיקון בקל מאד לכן י"ל דלא סמכינן בכה"ג על חזקה ועוד הי' מקום לתרץ גבי חלה להכי לא אזלינן בתר חזקה כיון דמחמת החזקה אנו צ"ל שנעשה מעשה תחלה דהיינו שעד שלא נתגייר נתגלגלה העיסה ולכן עליך הראי' שנעשה המעשה וכמ"ש בחי' הרשב"א ביבמות דף ל' ע"ב ד"ה אשה זו כו'] ולשון אחר נ"ל כו' [ע' מפתח] מיהו זה דוחק דכל שספק זה קדם ספק זה קדם י"ל חשוב בחזקת פטור ע' כה"ג ביבמות פד"א דל"א ע"א גבי נפל הבית עליו ועל בת אחיו ואינו ידוע איזו מהן מת תחלה דמבואר שם בגמ' דקיימא בחזקת היתר לשוק אף שזהו לומר שהוא מת תחלה ואמרינן כן משום שהיתה בחזקת היתר לשוק מחמת בת אחיו הנשואה לו וה"נ נימא העיסה היתה בחזקת היתר שא"צ להפריש ממנה חלה אך התוס' שם ד"ה נפל באמת הקשו כאן יש תימא אמאי חשיב לה טפי בחזקת היתר לשוק טפי מליבם דהא קמן ששניהם מתו וכן יכול להיות שהיא מתה תחלה כמו הבעל עכ"ל וא"כ לפי קשי' זו י"ל כמו"כ הכא גבי העיסה אם ספק כך יכול להיות שהוא נתגייר תחלה כמו שיכול להיות שהעיסה נעשית תחלה דהא קמן ששני המעשים נעשו כמו התם ששניהם מתו כו' והתירוץ של התוס' אפשר לא שייך כאן גם י"ל דוקא בהפרה אמרינן פרה בחזקת פטור קיימא אבל גבי העיסה אין שייך כ"כ לומר בחזקת פטור קיימא דכל זמן שהי' קמח אין שייך עליה ענין חלה ואין שייך על הקמח לומר בחזקת פטור קיימא וכשנתגלגלה אין עליה חזקת פטור דשמא כבר נתגייר מיהו מלשון רש"י לא סמכינן אחזקה משמע דחשוב חזקה ולא סמכינן עלה ע"כ מחוורתא כדשנינן מעיקרא ולפע"ד אפשר לומר לדברי האומרים דהיכא שיש רוב להיתר ומיעוט וחזקה לחומרא אזלינן בתר רובא א"כ כיון דלא מצרפינן החזקה להמיעוט להחמיר כמו"כ י"ל בספק שקול לא מצרפינן החזקה לספק דקולא ולמ"ד דמצרפין החזקה למיעוטא כ"ש שיש לצרף החזקה לפלגא ור"פ בתרא דיבמות דקי"ט משמע דלסתם מתניתין דיבמות שם מצרפינן החזקה למיעוטא וכ"פ בטוש"ע אה"ע סס"י קנ"ו סי"ג וע"ש בב"ש ואף שי"ל שם מצרפין רק מדרבנן וא"כ אם אמרו להחמיר יאמרו להקל אך הרי רבנן ס"ל סוף קדושין ד"פ ע"א דמיעוטא כמאן דליתי' דמי ורובא וחזקה רובא עדיף וזה מוכרח דגבי פלגא ופלגא דלאו

כמאן דליתי י"ל דמצרפין החזקה לפלגא ואף להקל וע' בתה"א במשמרת הבית ד"ז ע"ב וד"ח ע"א גבי חזקה שנתעסקו לבטלה אפ"ל כה"ג לא מוקמינן אחזקה אף בפלגא ופלגא וזהו היכא דאתרעי החזקה וזהו כעין מ"ש התוס' פ"ב דכתובות דכ"ג ע"א ד"ה תרווייהו כיון דודאי זרק לה הקדושין לית לן למימר אוקמא אחזקה ור"ל שהרי ודאי נתעסקו לבטל החזקה ונשאר הספק אם קרוב לה אם קרוב לו כמו שהוא בלי חזקה ומ"מ מהרי"ט שם כ' דזהו רק לכתחלה ולא דיעבד וגם יש לחלק בין נתעסק בן דעת לבטלה אז שפיר בטלה החזקה ובין ריעותא הנמצא ממילא כמו תחיבת מחט בקורקבן או בביה"כ וגבי ספק דרוסה למ"ד חוששין לספק דרוסה י"ל כיון דאיהו שתיק ואינהו מקרקרין חשוב קצת כמו נתעסק לבטל החזקה וצ"ע:

והראי' השנית שהביא הפמ"א מהא דגבי ספק נגעים (נזיר דס"ה ע"ב) מייתי' מקראי דעד שלא נזקק לטומאה טהור וכן לר' יהושע גבי ספק אם בהרת קדמה מייתי לה מקרא דכתי' לטהרו תחלה וא"כ מוכח להדיא אי לאו קראי לא סמכינן אחזקה והתם מטהרינן מגזה"כ דבריו תמוהין לענ"ד דהא תלמוד ערוך מנגדו בכתובות (ע"ה ע"ב) דאמרי' התם בהדי' דטעמי' דר"י הוא משום דאזיל בתר חזקה דגופה וכבר הקשו התוס' ע"ז מסוגי' דנזיר [ד"מ] דיליף מלטהרו ותירצו דמהתם ילפינן דאזלינן בתר חזקה ור"ל דאזלינן נמי בכל דוכתי בתר חזקה ולא בנגעים בלבד דאל"כ לא א"ש מ"ש רבא כי לא אזל ר"י בתר חזקה דגופה היכא דאיכא חזקה דממונא כו' ע"ש ובחי' הריטב"א תירץ בע"א דקרא אסמכתא בעלמא הוא וכתב שכן תירץ הראב"ד וא"כ למדנו עכ"פ דלר"י אזלי' בתר חזקה בלהבא ג"כ בהיפך ממ"ש הפמ"א וע"ש בתוס' כתובות דע"ה ע"ב בד"ה אבל היכא שכתבו פי' אע"ג דאיכא חזקה אחרת כנגד חזקת הגוף כו' דאי ליכא שום חזקה אחרת כנגדה מאי אתא לאשמעי' כו' וכ"כ בשט"מ שם בשם כמה גדולים ואח"כ כ' וז"ל עוד יש לי לפרש כדמשמע לכאורה ולא תקשי פשיטא דכי אמרינן מקרא אוקי מלתא אחזקה היינו היכא דאין שור שחוט לפניך כגון גבי הסגר הבית דפ"ק דחולין שלא ידיעא אי בצר הנגע בשעת הסגר ולכך אמרי' אוקי מלתא אחזקה אבל היכא דהשור שחוט לפניך כגון הכא דהרי מומין לפניך איכא למימר דלמא סבר רבי יהושע דלא אזלינן בתר חזקה אפי' שלא במקום חזקת ממון ושום חזקה אחרת כנגדה דהיא עצמה שוברה בצידה דמה דאית לומר העמידנה בחזקת שלימה כל מה שתוכל כיון שנולדה שלימה אימא אפשר העמידנה בחזקת מומין כל מה שתוכל כיון דהרי מומין לפניך עכ"ל הנה אף שזה כסברת הפמ"א לחלק בין חששא ובין ספק ממש מ"מ הרי מובן דכוונת השט"מ הוא דהוה סלקא אדעתין שכן ס"ל לר' יהושע אבל באמת אזיל ר' יהושע בתר חזקה בכה"ג

ג"כ להעמידנה על חזקה קמייתא ואף דיליף לה מקרא דלטהרו מ"מ משם ילפינן לכל המקומות ג"כ כן מובן בודאי גם בהר"ש פ"ד דנגעים משנה י"א כ' ואע"ג דטעמי' הכא משום דכתיב לטהרו תחלה מהכא ילפינן בכל דוכתי דחזקת הגוף עדיפא וגם למאי דמסיק לכך נראה דלא איירי הכא בנזקק לטומאה כלל פי' טעמא דרבנן דפליגי אר' יהושע לא משום דלא אזלי בתר חזקה בספק שקול אלא משום שדרך השערות לבוא שחורות והנגע מלקה אותן והופכן ללבן וכ"כ בתוס' פ"ב דנדה די"ט ע"א ע"ש בענין ור' יהושע נמי אמאי צריך קרא שהתירוץ משום דדרך השער להתלבן מחמת הנגע ור"ל שאין הספק שקול כ"א שכיח יותר שהבהרת קדמה לכן הוצרך לקרא דלטהרו אבל בעלמא לא אזלינן בתר חזקה כה"ג:

אבל אעפ"כ אזלינן בתר חזקה אע"ג דאיכא ריעותא ור"ל אף שהספק שקול ואע"ג דהרמב"ם ספ"ב מהל' ט"צ פסק כרבנן דפליגי עלי' דר' יהושע מ"מ טעמייהו דרבנן לאו משום דלא אזלינן בתר חזקה בלהבא דהא חזקה אלימא לרבנן דר' יהושע בכתובות ע"ה ב' מלר' יהושע וכמ"ש התוס' והשט"מ שלהי נזיר והר"ש פ"ד דנגעים משנה י"א אלא ה"ט דאתרעי החזקה טובא כמ"ש בתוי"ט שם בשם התוס' דנדה די"ט ע"א משום שדרך השער להתלבן מחמת הנגע וכנ"ל וע"ש בתוי"ט סד"ה ואם ספק טמא וד"ה ור' יהושע קיהה וע"ש בפי' הרא"ש ועוד שלדברי רבינו מאיר שבתוי"ט שם ד"ה קיהה אין ד' הרמב"ם מוכרחים לפסוק כרבנן וגם הר"ש ס"ל בפשיטות דהלכה כמסקנא דרקיעא דטהור ע"ש ספ"ד. נמצא ראיית הפמ"א מהא דר' יהושע גבי ספק בהרת יליף מקרא דוקא אינו ראי' דלא אזלינן בעלמא בתר חזקה בספק שקול ואדרבה פשטא דגמ' משמע להיפך וכנ"ל אם משום דמשם ילפינן בכל דוכתי לילך בתר חזקה אם משום דהקרא שם צריך אף שדרך השער להתלבן מחמת הנגע כנ"ל והנה עפ"ז נדחה נמי הראי' שהביא מהא דלמדין מקרא דספק נגעים עד שלא נזקק לטומאה טהור (בנזיר דס"ה) שמזה מוכח דבכל ספק לא אזלינן בתר חזקה (אף שלא נזקק לטומאה) ופריך שפיר המקשה על מתניתין מנה"מ וע"ז יש להשיב דכמו גבי ספק דשער לבן לר' יהושע למדין זה מקרא דלטהרו ואעפ"כ אמרינן דמכאן ילפינן לעלמא דאזלינן בתר חזקה כמו"כ י"ל בזה ג"כ דצריך לימוד מקרא וילפינן מכאן לעלמא ג"כ (וע' בתשו' מע"צ סס"י ס"ז תשו' הח"צ שם) וכש"כ שיש לתרץ כדרך שתי' הראב"ד והריטב"א לר' יהושע ועוד י"ל דעד שלא נזקק לטומאה מפרש במתני' ספ"ה דנגעים שני' בזה בהרת כגריס ובזה כסלע בסוף שבוע בזה כסלע ובזה כסלע ואינו יודע באיזה מהן פשה ובכה"ג י"ל דליכא חזקת טהרה כיון דא' מהן ודאי טמא ולהכי צריך לקרא וכ"מ בר"ש שם שכ' דגזה"כ הוא וכ"כ הרא"ש

שם ובס"ט בחי' לנדה י"ט בד"ה אמר רבה כתב בשם התוס' שם ד"ה אפי' ובפסחים דף יו"ד גבי ב' שבילין ובריש נדה בד"ה וכי אמרינן אוקי אחזקה כגון ספק נגע כו' ופ"ק דחולין ד"י ע"ב דבכה"ג נמי מוקמינן לכאו"א אחזקת טהרה הנה התוס' לא כתבו כן רק בבא לישאל זה אחר זה בכה"ג ס"ל כן אבל הא מתניתין דספ"ה דנגעים י"ל ה"ל כמו באו לישאל שנים בב"א וגם אם אינו כן הרי הר"ש והרא"ש שם פ"ה דנגעים מ"ד כתבו דגזה"כ הוא ע"כ ס"ל דלא שייך לעמוד על החזקה בכה"ג כיון דעכ"פ ברור שאחד מהן טמא ה"ל עכשיו תערובת חד בחד וזה גרע טובא מהיכא דאתרעי החזקה טובא דס"ל להתוס' עצמן דלא מוקמינן אחזקה בכה"ג אף שמ"מ חשוב ספק כש"כ הכא דיוכרח להתיר הטמא ודאי וכ"מ דעת רש"י בפ"ק דפסחים ד"י ע"א גבי ב' בתים בדוקים כו' וכ"ד כל הפוסקים שם דבלא ביטלו אסור ולא מהני החזקה אפי' בא לישאל זה אחר זה (ודינו דהתוס' צע"ג ואינו מובן הנאמר שאם נפלו שני חתיכות אחת של בשר כשרה וא' של בשר נבילה לשני קדרות של תבשיל היתר ויש בהן בנותן טעם וגם כזית בכא"פ שיהי' זה מותר מדאוריי' משום דנוקי לכל קדרה אחזקת כשרות וזה ודאי ליתא כדאי' ביו"ד סי' קי"א ס"ה וה"ז דומה קצת לחתיכה בין שני חתיכות דחייבינן ע"ז אשם תלוי והא דבשני שבילין שניהם טהורים מדאורייתא היינו משום דספק טומאה ברה"ר טהור אע"ג דליכא חזקה כמ"ש הפמ"א בשם רש"י ריש נדה וכן מצאתי בשט"מ דנזיר דס"ה ב' שכתב וז"ל ול"נ דלפירוש המשנה פ"ה דנגעים גם לא נזקק יש לו חזקת טומאה דאחד פשה וטמא ודאי עכ"ל הרי קראו ספק זה חזקת טומאה כיון דאחד משניהם טמא ודאי א"כ עכ"פ לא שייך לומר ע"ז אוקמא אחזקת טהרה ועוד י"ל כמ"ש התוספות עצמן ריש נדה ד"ה והלל דלא ילפינן מסוטה אלא דבר שיכול להיות והכא האחד טהור בודאי עכ"ל וכ"כ בפרק שני נזירים דנ"ז ע"א ד"ה באפשר וא"כ נימא דכמו כן אי אפשר ללמוד דאזלינן בתר חזקה בכה"ג דלא שייך ליזל בתר חזקה אלא על דבר שיכול להיות אבל איך ניזיל בתר חזקה לטהר שניהם מה שאחד מהן טמא בודאי ואין לך ריעותא גדולה מזו וה"ל כההיא דשתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן דנקרא אתחזק איסורא בחולין פא"ט דמ"ג ע"ב ונלע"ד דהר"ש והרא"ש בפי' המשניות ספ"ה דנגעים פליגי ג"כ על התוס' כמו שאגיד. כי הנה בפירוש המשנה דסוף נזיר וספ"ה דנגעים כל ספק נגעים בתחלה טהור עד שלא נזקק לטומאה יש שלשה שטות האחת התוספות דנזיר דס"ה ע"ב סד"ה אי הכי שפירשו דדין דספק אם בהרת קדמה כו' הוא דצריכין לילף מקרא אבל דין המשנה הנ"ל הן הדין דמשנזקק לטומאה ספיקו טמא והן הדין דעד שלא נזקק לטומאה ספיקו טהור אין צריך לימוד מקרא דגבי נגעים כי אם מסברא דאוקמיה אחזקתיה והא

דספק אם בהרת קדמה כו' צריך ללמוד מקרא היינו לטהרו אפילו משנזקק לטומאה וכ"כ עוד התוספות בכתובות פרק המדיר דע"ה ב' ד"ה ספק וצ"ל דס"ל דאפי' לפי מה שפירש המשנה ספ"ה דנגעים ענין עד שלא נזקק לטומאה שייך לומר מסברא אוקמיה אחזקה אע"ג דאחד מהן עכשיו ודאי טמא וכ"נ מדבריהם בפרק שני נזירים דנ"ז ד"ה באפשר הנ"ל ועיין בשט"מ דנזיר שיש עוד פירושים אחרים בענין כל ספק כו' עד שלא נזקק לטומאה שטה ב' היא שטת התוספות בנדה פ"ב די"ט ע"א והוא ג"כ ע"ד הנ"ל בענין אחר קצת דהיינו דהא דספק אם בהרת כו' צריך לימוד מקרא לטהרו מיירי ג"כ עד שלא נזקק לטומאה ואעפ"כ לולי הקרא לא היינו מעמידים אחזקה משום דשכיח הרבה ואיכא ריעותא טפי ר"ל דשכיח הרבה שהבהרת קדמה ממה שנאמר ששער לבן קודמת ע"ש משום דדרך השער להתלבן מחמת הנגע כו' ומ"מ גם בעלמא אזלינן בתר חזקה אע"ג דאיכא ריעותא ואע"ג דבעלמא ליכא קרא ע"ז רק גבי נגעים אך כיון שאין הריעותא כזו אין צריך קרא ע"ז ואזלינן בתר חזקה לפ"ז י"ל ג"כ דעד שלא נזקק לטומאה דספ"ה דנגעים א"צ קרא ונצטרך לומר דאע"ג שאחד מהן ודאי טמא אינו ריעותא גדולה כ"כ כספק דאם בהרת קדמה כו' וזה דוחק והר"ש ספ"ד דנגעים הקשה ג"כ בלא"ה על תירוצם הנ"ל מזקן שכל שערו לבן כו' והוא פי' דאיירי בבהרת כחצי גריס כו' וקסברי רבנן כו' סתמא דמלתא כמו כן כו' ע"ש ור"ל ג"כ דבספק זה יש רגלים לדבר שהבהרת קדמה שטה ג' הוא בענין פי' כל ספק נגעים עד שלא נזקק, כו' משנזקק כו' דפי' הר"ש ספ"ה דנגעים דילפינן גם כל זה גם כן מקראי דגזרת הכתוב הוא את הודאי הוא מטמא ואינו מטמא את הספק אע"ג דאחד מהן ודאי טמא כו' וכן פי' הרא"ש שם. הרי פליגא בהדיא על התוס' דנזיר הנ"ל שכתבו דאין צריך לימוד מקרא ע"ז רק מסברא דאוקמיה אחזקתיה והר"ש כ' בהיפך דאין מטהרין רק משום דגזרת הכתוב הוא משמע הא לאו הכי לא היו מטהרין מצד החזקה והיינו לפי דזה גרע טובא משאר ריעותא וה"ל לפחות כמו ריעותא דאם בהרת קדמה כו' דצריך קרא משום דשכיחא כנ"ל וכ"ש זו שאחד מהן טמא אבל בשאר ריעותא ס"ל להר"ש בהדיא ספ"ד דנגעים דאזלינן בתר חזקה גם בעלמא ומזה תשובה להפמ"א שהכריח דמאחר דגבי נגעים הוכרחו ללמוד מקראי דעד שלא נזקק לטומאה ספיקו טהור א"כ מוכח להדיא אי לאו קראי לא סמכינן אחזקה הן לטהר בודאי או לטמאו בודאי וחלק על ב' שטות התוס' הנ"ל דמה יענה לשטת הר"ש דס"ל ג"כ דבנגעים הוצרכו ללמוד דוקא מקראי ואעפ"כ ס"ל דגם בעלמא מוקמינן אחזקה והא דהוצרכו בנגעים ללמוד מקראי זהו בספיקות כהנ"ל שאחד מהן ודאי טמא וכן ספק אם בהרת קדמה כו' דרג"ל לאיסורא כנ"ל):

ח והראי' השלישית שהביא מעירובין דל"ה דלר"מ לא מוקמי' אחזקה גבי עירובי תחומין משום דס"ל תחומין דאורייתא ואין לומר משום דיש חזקה לנגד דאמרי' אוקי גברא בחזקת תחום ביתו דז"א דהא לא חשיבא חזקה בגמ' עיי"ש. הנה בזה ג"כ אין די השב כלל ע"ד התוס' דבין לתי' דרבה ור"י דאיירי בשתי כתי עדים בין לרבא דאמר משום דהתם איכא תרתי חזקה כו' אין שום ראי' לדינו דלרבה ורב יוסף מוכרח בהדיא להיפך דמעמידי' אחזקה לולי שיש כת עדים דמפקא מחזקתו וכן הוא לתירוץ ר' ירמי' וגם מתירוץ רבא אין ראי' דהא רש"י פי' דרבא נמי מפרש דמתני' מיירי בשתי כתי עדים ובתרי ותרי ודאי דלא מוקמינן אחזקה אי מדאורייתא אי מדרבנן עכ"פ וכ' בחי' הריטב"א שם דרש"י הוכרח לפרש כן דאל"כ לא יתכן אמאי לא מוקמינן אחזקתי' הא דקמן שהראשונים ז"ל נשמרו מזה שלא יעלה עה"ד לומר דלא מוקמי' אחזקה וא"כ יש להפלא עליו האיך עברו מנגד עיניו הקדושים דברי רש"י ז"ל וגם מ"ש בפשיטות דהעמד אדם על חזקת תחום ביתו אינה חזקה עם היות שרוב הפוסקים ס"ל כן עכ"ז רש"י כ' דהוי חזקה וכ"מ דעת התוס' שם מיהו באמת אפי' לשטתו דע"כ צריכים אנו לומר שאינו מפרש כפרש"י והיינו דלרבא לא מיירי מתני' בתרי ותרי מ"מ לק"מ דהא רבא מתרץ אליבא דר' מאיר ושמעינן לי' לר"מ דחייש למיעוטא וא"כ כיון דרובא לא מהני י"ל שפיר דלדידי' חזקה נמי לא מהני דהא רובא עדיף מחזקה וכ"מ להדיא ביבמות קי"ט דלר"מ בעינן רובא וחזקה עיי"ש ע"ב סיפא חזקה לשוק ורובא לשוק כו' וקאמר רבא דתרתי חזקה נמי מהני. משא"כ לרבנן דפליגי עליו דר"מ ול"ח למיעוטא אין ראי' כלל משם דחזקה לא מהני די"ל דמצרפין החזקה לפלגא וה"ל כעין רובא ואני מוסיף לומר דעכצ"ל לשטתו ג"כ כא' משני התי' שכתבתי דהיינו או כדפרש"י או דר"מ לטעמי' דאל"כ להפמ"א עצמו מי ניחא הרי מסיק דלענין לחוש למפרע מוקמי' אחזקה כנ"ל וא"כ גבי ספק מבעי"ו נטמא ספק משחשיכה נימא עכשיו נטמא:

ויש לתרץ דמיירי בשני עדים מכחישים זא"ז אבל עכ"פ אין כאן ראי' כלל נגד דעת התוס' כנ"ל:

ולכאורה הי' נראה להביא ראי' להפמ"א ממשנה שלימה בפרק כל הגט (דכ"ח ע"ב) שלשה דברים אמר ר' אליעזר בן פרטא על עיר שהקיפוה כרקום כו' שהן בחזקת קיימין אבל עיר שכבשה כרקום וספינה שאבדה בים כו' נותנין עליהם חומרי חיים וחומרי מתים בת כהן כו' לא תאכל בתרומה ומשמע להדיא דבסיפא הוי ספיקא דאורייתא ממש ומש"ה בין בת כהן לישראל בין בת ישראל לכהן שוים דלא יאכלו בתרומה וכ"כ בתשו' המיוחסות להרמב"ן סי' קכ"ח וכ"כ בב"י באה"ע סי' י"ז ובש"ע שם סעיף ל"ד

בהג"ה וכיון דספיקא הויא אמאי לא מוקמי' לי' אחזקת קיים ולה אחזקת א"א והל"ל דתאכל בתרומה בבת ישראל לכהן אלא עכצ"ל דבספק שקול לא מוקמי' אחזקה על להבא כמ"ש הפמ"א ואיפכא ליכא לאקשויי מרישא דעיר שהקיפוה כרקום כו' שהן בחזקת קיימין דאלמא דבספק שקול מוקמי' אחזקה משום שי"ל דהתם שאני דליכא אלא חששא בעלמא וכדפי' בירושלמי דכרקום של אותה מלכות דוקא וספינה המטורפת בים הים סוער עליהם לבד ועדיין לא נשברה והמלחים אינם יכולים להנהיגם כפי רצונם. אבל העצים והכלים שלהם שלימים כ"כ הרמב"ם בפי' המשניות ומש"ה י"ל שאין כאן ספק שקול ממש רק חששא בעלמא ונגד חששא מוקמי' אחזקה ואע"ג שמחללי' עליהם את השבת כדתנן בפ"ג דתענית ועל הספינה המטורפת בים כו' י"ל דחילול שבת שאני דאפי' ס"ס דנפשות דוחה את השבת שהתור' אמרה וחי בהם ודאי ולא שיבא לידי ספק סכנה כדאית' ביומא דפ"ה ובטוש"ע א"ח סי' שכ"ח ויוצא לדון נמי יש בזה כמה ספיקות דהא אפי' יוצא ליהרג בזמן הסנהדרין אינו רק ספק כו' כדאי' התם בגיטין הלכך ליכא לאקשויי מרישא דמתני' להפמ"א אבל מסיפא איכא סייעתא לשטתו לכאורה:

אלא שמצאתי בתשו' הריב"ש סי' שע"ט שכ' וז"ל דלאו ספק לבד הוא אלא שרובן לאבד אלא דכיון שאפשר ההצלה בהם אין הולכין אחר הרוב ואע"ג דרובא וחזקה רובא עדיף הכא איכא תרתי חזקה חזקת האיש שהוא קיים וחזקת אשה שהיא בחזקת אשת איש עכ"ל ולפ"ז אין ראי' מכאן להפמ"א דבספק שקול לא מוקמינן אחזקה דשאני הכא דאינו ספק שקול אלא רובן לאבד ובתשו' אחת בדיני עיגונא (שנשאלתי מק' חומעץ) סעי' ו' הקשיתי ע"ז ממ"ש התוס' והרא"ש בפ' החולץ גבי משאל"ס דמיעוטא דנמלטין שכיח ואעפ"כ אזלינן בתר רובא מדאורייתא ומדרבנן הוא דלא תנשא ולא אמרינן דאיכא תרתי חזקה וי"ל דאע"ג דרובן לאבד לא אזלינן כ"כ בתר רובא משום דהוי כמו רובא דתלי במעשה משא"כ במשאל"ס שכבר נעשה המעשה שנטבע ושהו כדי שת"נ ועליך הראי' שניצול כו' ועכ"פ לפ"ד הריב"ש אין מכאן ראי' להפמ"א ודברי הריב"ש הם תלמוד ערוך פ"ט דב"ב דקנ"ג ע"ב ועוד אף אם לא הוה רק ספיקא י"ל דמש"ה לא אזלינן בתר החזקה כיון דאתרעי החזקה טובא והיכא שיש ריעותא ברורה אין מעמידין על החזקה מדאורייתא לפ"ד מהרי"ט רפ"ק דקדושין וכ"כ הפ"י בגיטין דכ"ח ואע"ג, דמהרי"ט בקדושין שם כ' דהא דלא מוקמינן לה אחזקה מדאורייתא בדאתרעי החזקה היינו לכתחלה לבד אבל בדיעבד מוקמינן אחזקה ובהנך תלת דר' אלעזר בן פרטא נראה שבטלה החזקה לגמרי יש לחלק בין סתם ריעותא לריעותא גדולה כי הא כדמוכח מדברי התוס' בפסחים פ' האשה דף צ"א בענין חוץ מן המפקח את הגל שהי' טמא מתחלתו

[ע' מפתח] וקשה מזה עמ"ש הרמב"ם בפ"א מהל' שחיטה דין י"ב ואם לא בדק בסימנים ה"ז נבילה והטעם משום דמעמידים אחזקה דבהמה בחיי' בחזקת איסור עומדת והרי התם ודאי אתרעי חזקת שאינה זבוחה ריעותא גדולה שהרי זבוחה לפנינו בסכין כשר ורוב בן דעת אין קלקולי' יוצאים מתחת ידו הגם שי"ל שהוא רובא דתלי במעשה מ"מ עכ"פ אתרעי חזקת אינו זבוחה ריעותא גדולה ואפ"ה מוקמינן אחזקתה וצ"ל משום דזהו לחומרא וצ"ע בתוס' בפסחים דס"ב סע"א (ד"ה כי לית לי') דמשמע מדאורייתא אין לחלק בין קולא לחומרא:

י' ועתה נשובה לנ"ד אם נאמר דבנ"ד הוא ספק שקול אם הוא מן המקור או מן העלייה באנו למחלוקת התוס' וסיעתם עם הפמ"א דלשטת התוס' י"ל דמוקמינן אחזקה אבל להפמ"א אין מעמידין על החזקה בספק שקול ומצאתי להרמב"ן במלחמות פ"ב דכתובות בענין ערער דגזלנותא תרי ותרי נינהו כו' שדעתו נוטה כפי שטת הפמ"א שהרי כ' אי ס"ד דהך חזקה יש לה עיקר בתו' כו' אלא ש"מ דלא אמרי' אוקי אתתא אחזקה ע"ש משמע ס"ל דמדאורייתא לא מוקמי' אחזקה בספק שקול מיהו הר"ן שם דעתו דהיינו דייקא בספיקא דתרי ותרי ומדרבנן עיי"ש:

והנה דעת מהרי"ט הוא מכרעת ביניהם דהיכא דאתרעי לא מוקמינן אחזקה ובלא אתרעי מוקמי' אחזקה ונ"ד אף שיש דם לפניך לא מקרי אתרעי כיון דמספקינן בהאי דם אם הוא מהצדדים או מהמקור וסברא זו מצאתיה להדיא בתשו' פ"י חי"ד סס"י א' אלא שצל"ע דא"כ ברואה דם במ"ר למה לא מוקמינן אחז"ט לר"מ ג"כ כיון דסברא דדלמא מ"ר הדור הוא רק מיעוטא כמ"ש בתשו' הר"ן סמ"ט ונגד מיעוטא מודה ר"מ דמוקמינן אחזקה כמ"ש ביבמות קי"ט ועכצ"ל דלאו חזקה הוא משום דמגופה קחזיא וע' תשובת הר"ן סי' ס"ו גבי חזקה העשוי' להשתנות:

ואע"ג שדברי הר"ן בלא"ה צ"ע במ"ש דר' יוסי ל"ח למיעוטא מהא דיבמות דס"ז ע' מפתח] גם קשה דהרי ר' שמעון במשנה פ"ט דנדה מחמיר יותר מר"מ ושמעי' לי' דלא חייש למיעוטא ועכצ"ל דזה החששא דלמא הדור כו' אינה מיעוטא וא"כ לפ"ד הש"ע דמטהר באמת אפי' בעומדת אין ראי' כ"כ דלא מוקמי' אחזקה והגם דשם יש חזקה דעם שביל המים בא הא מטהרי' אפי' הרגישה ועמ"ש בתשו' אחת שי"ל בעד הבדוק שנתנתו תחת הכר ונמצא עליו דם שאין לברר אם משוך או עגול תולין ואפי' בדארגישה ועכצ"ל משום חזקת טהרה גם אלהבא וכ"כ שם בתה"ק:

יב אך לכאורה ראי' דלא אמרינן אוקמא אחזקה דהתוס' ריש נדה הקשו מ"ש מנגע באחד וכו' דאמרינן כל הטמאות כשעת מציאותן ולא אמרינן אוקמא אחזקת חיים והוצרכו

לתרץ דהוא רק לקדשים ובאמת זהו דוחק וכמ"ש בשו"ת ח"צ סס"י ג' והנה מהרש"א כ' דקושיא ותירוץ, זה הוא רק ללישנא דהעמד אשה על חזקתה אבל להני לישני דאשה מרגשת או דאי הוה דם מעיקרא הוה אתי ודאי לק"מ מנגע באחד וא"כ נוכל לומר דהתם אמרינן כשעת מציאותן אף לחולין וגבי אשה טהורה משום טעמי' הנ"ל. וא"כ מזה ראי' דלא אמרי' אוקמא אחזקה אף לחולין דומיא דנגע באחד כשלא ראהו חי מבערב דהוי חזקה גרוע וכן באתתא דמגופה קחזיא אך מהא דקיי"ל הרואה דם מחמת מכה טהור ובתוספתא ספק מחמת המכה טהור יש ראי' דאמרינן אוקמא אחזקת טהרה וכמ"ש בתה"א וע' ברמב"ן ר"פ המפלת ד"ה באפשר דמוקמינן אחזקה ע"ש וי"ל התם גם לר' יהודה נהי דעביד דקריש דם ונעשה חתי' (עי' דכ"ב ב') הוא רק ע"ד רוב ומיעוט ומש"ה לרבנן סמוך מיעוטא דאין נקרשים לפלגא דחתי' ירוקא וה"ל רובא לקולא וא"צ לחזקה ולא כמ"ש הרמב"ן. וע' פרק ב' דנדה דף י"ח ע"ב למעוטי רובא דאיכא חזקה בהדיא והקשו התוס' הא גבי מקור נמי איכא חזקה נגד הרוב ולי"מ שברמב"ן א"ש דכיון שיש ריעותא מגופה אין זה נק' חזקה וכעין זה יש בתוס' שם דאפ"ה שורפין כיון דהריעותא בא מגופה והנה מהא דקיי"ל וסתות דרבנן וקשה אמאי הא הוי חזקה גמורה אלא עכצ"ל משום דנגד זה יש חזקה העמד אשה בחזקת טהורה כו' וגם ממ"ש בגמ' ומ"ש ממקוה כו' להלל קשיא ודאי ומשני התם איכא תר"ל והשתא כיון התם דיש חזקת טהרה דמקוה נגד חזקת טומאה וע"י ריעותא דחסר ואתאי ה"ל ודאי א"כ ה"נ גבי אשה אע"ג דליכא חזקת טומאה לנגד מ"מ הא חזקת טהרה נמי ליכא כיון דמגופה קחזיא ול"ד למקוה דאינה עלולה להתחסר. וא"כ ע"י ריעותא דדלמא הגס הגס חזיתיה יש לטמא ודאי כמו התם אלא עכצ"ל דמ"מ ה"ל חזקת טהרה רק דהחמירו מדרבנן גבי מעל"ע וכו' ויש לדחות דהתם כיון שי"ל העמד טמא על חזקתו גרע מהיכא דליכא חזקה כלל או הכא חזקת טהרות מסייע כדפירש"י וזה דוחק גם לבעלה לא שייך חזקת טהרות כו' וכן לענין מונה למפרע כו'. וצ"ע מדתנן השולח גט ממדינת הים נותנו לה בחזקת שהוא קיים ובחה"ר אפי' נשתהה ק' שנה ובודאי בכה"ג עלול למות כמו אשה דמגופה קחזיא אך יש לחלק דשם לא נולד שום ריעותא כלל ועוד דכמו שהשליח קיים אף שנשתהה מעת שליחותו מאה שנה כמו"כ י"ל הבעל קיים מיהו ז"א די"ל שהשליח מת ומסר קודם מותו לשליח שני ואעפ"כ נותנו לה בחזקת שהבעל קיים דהא שליח שני מכח בעל קאתי. ע' פ"ג דגיטין דכ"ט ע"ב וצ"ל משום דליכא ריעותא ועוד דשם ע"כ ליכא איסור אשת איש דממ"נ אם מת הבעל ג"כ מותרת לעלמא והנפקותא דאינה זקוקה ליבם והוא איסור לאו וע' במשנה גיטין ספ"ז אם הגט כו' ואם אינו ידוע זוהי שאמרו מגורשת ואינה מגורשת

ובתשובה אחת בדיני נדה הארכתי בזה בדין בספק שקול גבי נדה אם מעמידין על חזקת טהרה וכתבתי דבאיסור נדה אף שהוא איסור כרת עכ"ז לענין אוקמא אחזקת טהרה יש בו טעם להקל אף להאומרים דגם באיסור לאו דטריפות לא מוקמי' אחזקה. והוא משום כיון התורה אמרה דם ולא כתם א"כ גבי דם ממש יש להקל כשיש ספק שקול וחזקת טהרה. אך אין זה מוסכם כ"א תלוי באשלי רברבי:

סימן קלט

חקירה בדין מ"ש בתוה"ק בכמה מקומות לסמוך בספק שקול על אשה בחז"ט עומדת כמש"ש בית ז' שע"ד גבי בדקה א"ע בעשא"ב כו' אשה בחזקת טהרה כו' מספק לא נטמא אותה כו' וכ"כ שם סוף שער הנ"ל גבי אבל יש לה מכה מותר כו' לפי שהאשה בחזקת טהרה עומדת דלכאורה עומד לנגד משנתינו ר"פ האשה שהי' עושה צרכיה וראתה דם כו' ע"ש הסוגיא וכ' הר"ן בתשובה סי' מ"ט וז"ל אלא הכי פירושא דסוגיא דקים להו לרבנן שאין דרך דם המקור לצאת עם מי רגלים ור' מאיר נמי מודה בהכי והיינו טעמי' דר' יוסי דמטהר בכל ענין אלא מיהו משום דר' מאיר חייש למיעוטא קאמר דאם עומדת איכא למיחש דהדור מי רגלים למקור ואייתו דם ולמיעוטא כי האי חיישינן אבל יושבת דלא דחיק לה עלמא טהורה דכה"ג מיעוטא דלא שכיח הוא ואפי' ר"מ לא חייש לה כדאיתא בפ' בנות כותים ור' יוסי מטהר בכל ענין משום דלא חייש למיעוטא עכ"ל והשתא אם איתא דהך חזקה דהעמד אשה על חזקת טהרה מלתא היא א"כ קשה מ"ט דר' מאיר דהא מבואר בגמ' ר"פ בתרא דיבמות דקי"ט ע"ב סיפא (היינו היתה לה חמות אינה חוששת) חזקה לשוק ורובא לשוק וה"ל זכרים מיעוטא דמיעוטא ולמיעוטא דמיעוטא לא חייש ר"מ:

ובודאי דהתם זכרים ה"ל מיעוטא דשכיח נגד הרוב דהוא נקבות ומיעוט דמפילות דהא כל היולדות מחצה זכרים ומחצה נקבות כמש"ש בגמ' רק משום סמוך מיעוטא דמפילות למחצה נקבות ה"ל זכרים מיעוטא. (ואת"ל דאיכא נמי מיעוטא דאין מתעברות ה"ל זכרים מיעוטא דשכיח מאחר דעכ"פ רוב נשים מתעברות ויולדות ומיעוטא דאין מתעברות ומיעוט מפילות בין הכל לא הויא רק מיעוטא וא"כ כיון דרוב נשים מתעברות ויולדות ומחצה מן רוב זה הוא זכרים ה"ל זכרים ודאי מיעוטא דשכיח כיון שהוא מחצה ממש מן הרוב) וא"כ ה"ל ודאי מיעוטא דשכיח ואפ"ה כיון דחזקה מסייע לרובא נחשב המיעוט הנ"ל מיעוטא דמיעוטא וגם ר' מאיר לא חייש לי' כלל א"כ ה"נ כיון דאפי' בעומדת הא דחיישינן לר"מ דלמא הדור מ"ר למקור ואייתי דם הוא רק ע"ד שחוששין

למיעוטא דע"פ רוב ודאי אין דרך דם המקור לצאת עם מ"ר אפי' בעומדת ואמאי חיישי' למיעוטא הא איכא חזקה דאשה בחזקת טהרה עומדת דמסייע לרובא וה"ל המיעוט מיעוטא דמיעוטא ולמיעוטא דמיעוטא לא חייש ר' מאיר והנה התוס' ר"פ בנות כותים דל"ב ע"א סד"ה ר' מאיר היא פירשו דלהכי בנות כותים אינן נדות מעריסתן מן התורה לר' מאיר דס"ל גירי אמת הן וחייש למיעוטא מן התורה משום דאיכא חזקה וסמוך רובא לחזקה והוה הנך דחזו מיעוטא דמיעוטא ולא מטמו מדאורייתא אלא מדרבנן גזרו עליהן משום י"ח דבר עכ"ל. וכ"כ התוס' עוד פ"ק דשבת דט"ז ע"ב סד"ה אף בנות כותים ושם מבואר הא דגזרו עליהן מדרבנן זהו כדי שלא יטמעו בהן וא"כ הכא דלא שייך האי טעמא א"כ אף מדרבנן ראוי שתהי' טהורה לגמרי אף בעומדת לר"מ וכ"ש דקשה למ"ד פכה"י די"ד דר"מ מטמא משום נדה:

קיצור:

לפמ"ש הר"ן דהחשש שמא הדור מ"ר למקור חשוב במיעוטא ור"מ חייש למיעוטא קשה הא כאן יש חזקת טהרה ובצירוף חזקה לרובא לא חייש ר"מ למיעוטא:

ב אלא לכאורה מזה משמע לומר דלא מצרפינן הך חזקה כלל והטעם י"ל דהא בריש מכילתין אמרינן והלל כי אמרינן העמד דבר על חזקתו היכא דלית ליה ריעותא מגופה אבל אתתא כיון דמגופה קחזיא לא אמרינן אוקמא אחזקתיה הרי פשט הלשון משמע דגבי אשה לא אמרינן כלל חזקה זו כיון דמגופה קא חזיא הן אמת שהתוספות שם בדבור הראשון כ' ודוקא לקדשים או לתרומה אבל לחולין לכ"ע דיה שעתה דמוקמא לה בחזקת טהרה עכ"ל. הא קמן דס"ל דמ"ש הלל כיון דמגופה קא חזיא לא אמרינן אוקמא אחזקה זהו רק לקדשים ולתרומה והיינו חומרא דרבנן אבל לחולין וה"ה לבעלה אוקמא אחזקת טהרה גם מדרבנן וכ"כ עוד דף ג' ע"א ד"ה ואיבעית אימא ודף י"ז סע"ב וכ"כ הרמב"ן והרשב"א והר"ן בחידושיהם שם אמנם כ' שם הרמב"ן בשם ויש מפרשים דאע"ג דליכא חזקה מיהו ה"ל ספק טומאה ומסוטה גמרינן מה התם מכאן ולהבא ולא למפרע אף כאן כל ספק טומאה לא מטמאינן למפרע אלא משום מעלה בקדשים עכ"ל והדבר מבואר די"מ אלו ס"ל דדברי הלל הן כפשוטן דכיון דמגופה קחזיא ליכא חזקה כלל אפי' לחולין וה"ה לבעלה והא דלחולין לכ"ע לא מטמאינן למפרע היינו משום דמסוטה גמרינן כו' ועוד יש לחלק חילוק פשוט דלמפרע לא אתרעי החזקה עדיין לכן אזלינן בתרה ולא מספקינן אלמפרע כלל. וכמו שמבואר במשנה וגמרא פב"ת דנדה דס"ח ע"א וחכ"א אפי' בשנים לנדתה בדקה ומצאה טהורה ובין השמשות לא הפרישה ולאחר זמן בדקה ומצאה טמאה הרי זו בחזקת טהרה וגם הלל אינו חושש רק לקדשים ולא לחולין ולבעלה

כדעת התוספות וסייעתם אבל אלהבא דאתרעי החזקה י"ל תו לא מוקמינן אחזקה כי גם בשאר חזקה י"א כן כמ"ש התוספות פ"ב דכתובות דכ"ג ע"א ד"ה תרווייהו וכ"ש בחזקה זו כיון דמגופה קחזיא כנ"ל. וחילוק זה בין למפרע ובין להבא מצאתי בדברי קדשו של אאזמו"ר הגאון ז"ל במה"ב המתחלת מ"ש בתשובת ש"י ובכו"פ. וז"ל דל"ח ע"א דמדאורייתא מהני חזקה לחוד כל כמה דלא אתרעי דהיינו לטהר למפרע דמוקמינן בחזקתה לומר השתא הוא דחזאי כו' משא"כ מכאן ולהבא דאתרעי חזקתה שהרי דם לפניך כו' עכ"ל וראיתי בתשובת מהרי"ט ח"א סי' י"א בענין ספק שהוא בן תשעה ויום א' ספק שאינו שבמשנה פ"ז דיבמות דלא מוקמינן אחזקה וז"ל ונראה דהך דיבמות דמיא לנדה דמטמאה מעת לעת ולא אזלינן בתר חזקה כדמפרש טעמא בגמרא דכיון דמגופה קא חזיא מועדת ועלולה היא לכך ואין לה חזקת טהרה עכ"ל אלמא כל שהיא מועדת ומעותדת לכך אין לה חזקה דמעיקרא נמי להכי קיימא וה"נ בספק בן תשעה שנים ויום אחד אין זו חזקה מה שמתחלה קטן דמעיקרא נמי להכי קאי ובכל יום גדל ואתאי כו' ומיהו אי השתא כו' להכי כתבו התוספות כגון דהשתא דאתי קמן הוא ודאי בן ט' כו' עכ"ל. ולכאורה דבריו קשים להולמן איך מביא מהא דפ"ק דנדה דהא התוספות והרמב"ן והרשב"א והר"ן כ' דלחולין ולבעלה מוקמינן אחזקה אף להלל ולפמ"ש יש ליישב דלענין למפרע הוא דמוקמינן אחזקה ולא להבא ונדון דהמשנה דיבמות זהו עסק דלהבא וראיתי בכללי חזקה להמגני שלמה שנדפסו בספר בית אפרים בסס"י ל"ט בתחלת דבריו ד"ה גרסינן בכתובות שכ' וכן מוכח פ"ק דנדה דלא מטמאינן לאשה שראתה דם מעל"ע כו' כ"א לקדש ולתרומה ואינה מקולקלת למנינה שתאבד פתח נדה לבעלה כו' אע"ג דחזקה גרועה הוא דמגופה קא חזיא ועוד דאתרע החזקה דהא מכאן ולהבא היא טמאה ודאי כו' ואח"כ כ' דלפי הני לישני אחריני שבגמרא שם דטעמא דשמאי הוא משום דאשה מרגשת בעצמה או משום דאם איתא דהוה דם מעיקרא הוה אתיא או משום ביטול פריה ורביה לפ"ז י"ל לכ"ע לא מהני כלל הך חזקת טהרה גבי אשה מדאורייתא כיון דמגופה קא חזיא אלא הכא היינו טעמא דשמאי משום חד מהנך טעמי הנ"ל והלל נמי כוותיה ס"ל לחולין אלא שאח"כ חזר בו ממ"ש התוס' בד"ה ואיבעית אימא דגם להנך טעמי אית ליה לשמאי העמד אשה על חזקתה וכן הלל לחולין אמנם לא היה למראה עיניו מ"ש התוס' שם בגליון ומיהו לפ"ז כו' עד ושמא טעמא דהרגשה אהני אף בשוטה לחולין עכ"ל הרי הסכימו אח"כ דלהנך לישני א"צ כלל ללישנא ושינוייא דהעמד אשה על חזקתה וכן מבואר מדבריהם עוד ד"ג ע"ב ד"ה איכא בינייהו וי"ל דטעמא דהרגשה מהני להלל שלא לטמא ודאי כו' ע"ש וכן פשט הגמרא שם להני לישני ליכא למירמי משמע

דלהנך לישנא א"צ כלל לטעמא דחזקה וכמ"ש התוס' בגליון ובד"ה איכא בינייהו כנ"ל וכיון דתניא כחד מהנך לישני י"ל דהלכתא כן כמ"ש המג"ש שם ומה שיש להקשות לטעמא דמשום פריה ורביה וכי מפני זה נתיר ספק דאורייתא י"ל כמו שתירץ הרמב"ן בשם הי"מ דמסוטה גמרינן מה התם מכאן ולהבא ולא למפרע אף כל ספק טומאה כו' ומה גם כמו שחלקתי דשאני למפרע דעדיין לא אתרעי החזקה כלל:

קיצור והטעם י"ל כמ"ש בגמ' רפ"ק אתתא כיון דמגופה קא חזיא לא מוקמינן אחזקה רק אלמפרע שפיר מוקמינן אחזקה וכ"ש לשאר לישני שבגמרא שם משום דאשה מרגשת או משום דאם איתא דהוה דם מעיקרא הוה אתי אין הכרח דמוקמינן אחזקה:

' ולכאורה יש ראיה לזה מהגמ' פכה"י (די"ח ע"א ע"ב) אמר ר' יוחנן בשלשה מקומות הלכו חכמים אחר הרוב מקור שליא חתיכה כו' ופריך הגמרא למעוטי מאי אלימא למעוטי רובא (בטומאת אשה) דאיכא חזקה בהדיא (כלומר כנגדה דמרעא לה לחזקה) והקשו התוס' וא"ת והלא בהנך דברים איכא חזקה דטהרה ושורפים משום רוב כו',. ותירצו כיון דהריעותא מגופה בכה"ג אזלינן בתר רובא אף לשרוף כו' ומ"מ התירוץ דוחק דמלשון הגמרא משמע דבהנך שלשה ליכא כלל חזקה נגד הרוב אבל לפי הי"מ הנ"ל דבאמת כיון דמגופה קא חזיא ליכא חזקה אתי שפיר וגבי שליא וחתיכה יש ליישב כמ"ש הרמב"ן והרשב"א והר"ן שם. משא"כ גבי מקור אין שייך תירוצם דגבי שליא ע"ש ומ"מ אין זו ראיה מוכרחת שהרי כבר תירצו זה התוס' ועוד ראיה קצת דהנה התוספות ריש נדה הקשו מ"ש דבנגע באחד בלילה כו' ואשה מטהרינן לחולין אף ברה"י ור"ל אמאי גבי נגע באחד ג"כ לא מוקמינן אחזקת חיים וכ' לתרץ וי"ל דלקמן נמי בנגע באחד בלילה מיירי רק לקדשים ובאמת זהו דוחק וכמ"ש בשו"ת ח"צ סי' ג' והנה מהרש"א כתב דקושיא ותירוץ זה דהתוס' הוא רק ללישנא ושינוייא דהעמד אשה על חזקתה אבל לשאר לישני לק"מ ולפ"ז נוכל לומר דהתם אמרינן כשעת מציאותן אף לחולין. וא"כ לכאורה מזה ראיה דלא אמרינן אוקמא אחזקה אף לחולין בדוגמא דנגע בא' כשלא ראהו חי מבערב דהוי חזקה גרועה וכן באתתא כיון דמגופה קחזיא מיהו י"ל דאינו ראיה דהתם גבי טומאה הלכתא גמירי לה דבכל הטמאות כשעת מציאותן ולהרמב"ם אפי' במקום חזקה ברורה כקופה בדוקה אבל איסור נדה לבעלה י"ל דה"ל כאיסורין ולא כטומאה דהאי כדיניה והאי כדיניה כנזכר לשון זה בדברי אאזמו"ר הגאון ז"ל במה"ב ע"ש ובהג"ה ודברי הי"מ הנ"ל קרובים למ"ש בתשו' הר"ן סי' ס"ו דחזקה העשויה להשתנות אינה חזקה הובא בש"ע יו"ד סי' ר"א סעיף ס"ה. ואף שכתבו כן דוקא כשיש טומאה כנגד

חזקה זו מ"מ ליימ הנ"ל י"ל דה"ה בדליכא חזקה לנגד כל שנמצא ריעותא בחזקה זו כגון באשה כשדם לפניך:

קיצור קצת ראיה לסברא זו מסוגיא די"ח ע"א ומהא דכל הטומאות כשעת מציאותן וזה כעין דעת תשובת הר"ן דחזקה העשויה להשתנות אינה חזקה הובא בי"ד סי' ר"ה סס"ה: ד מיהו לכאורה קשה על הי"מ הנ"ל דהא קי"ל וסתות דרבנן והקשו אמאי הא הוי חזקה גמורה כשור המועד ושא"ד וראיתי במקור חיים סי' תס"ז דתירץ משום דבעינן גורם המסתבר לחזקה ואין דבריו נכונים דפשיטא דאין לך גורם המסתבר כזה שדרך כל הנשים לראות דם וכמו ששנינו במשנה ספ"ט נשים בבתוליהם כגפנים כו' אבל בס"ט תירץ משום דנגד חזקה זו יש חזקה אשה בחזקת טהרה עומדת ומש"ה אין חוששין לחזקת הוסת כלל מדאורייתא רק מדרבנן וא"כ מוכח מזה דהך חזקה מלתא היא שלא כדברי הי"מ דליכא חזקה כלל דא"כ ודאי תמוה אמאי הוה וסתות רק דרבנן ויש לתרץ דודאי מודו הי"מ הנ"ל דכל כמה דלא נמצא ריעותא בחזקה זו אמרינן אשה בחזקת טהרה עומדת אע"ג דמגופה קא חזיא ותדע דהא קי"ל השולח גט ממדינת הים נותנו לה בחזקת שהוא קיים בגיטין דכ"ח ובחידושי הרשב"א שם ב' הירושלמי אפי' היה בן מאה שנה והשליח נשתהה בדרך מאה שנה נותנו לה בחזקת שהוא קיים ובודאי אין לך חזקה העשויה להשתנות במשך זמן רב כזה יותר מבענין אתתא כיון דמגופה קחזיא ואפ"ה כיון שלא נולד ריעותא כלל בהחזקה אוקמא אחזקתה ומש"ה הוי וסתות דרבנן כיון שלא נולד ריעותא כלל עדיין בהחזקה ותדע דאפילו למ"ד וסתות דרבנן בדקה ומצאה טמאה טמאה למפרע משעת וסתה והיינו משום דנולד ריעותא ומיהו א"כ היינו צריכים לומר דבבדקה א"ע אחר וסתה ומצאה טמאה כיון דאתרעי חזקת טהרה דאשה וליכא חזקה זו אלמפרע ונשאר חזקת הוסת דהוא חזקה גמורה וה"ל טמאה מדאורייתא למפרע משעת וסתה מאחר דליכא חזקת טהרה המנגדת לחזקת הוסת והרי בהדיא מבואר להפך בהרמב"ם פ"ח מהא"ב הי"ג וז"ל האשה שלא בדקה א"ע בשעת וסתה ולאחר ימים בדקה ומצאה טמאה אע"פ שהיא טמאה למפרע עד שעת וסתה כמו שיתבאר בענין טומאה וטהרה הרי זו אינה מטמאה את בועלה למפרע ואינה מונה אלא משעה שראתה דם עכ"ל הרי לגבי מנין פתחי נדה וזיבה דהוא דאורייתא לא מספקינן כלל למפרע משעת וסתה וכ"כ התוספות פכה"י דט"ז א' סד"ה אלמא וכ' ההמגי"ד מפני שטומאת הוסת מדבריהם והרי הטעם דוסתות מדבריהם הוא משום העמד אשה על חזקת טהרה כמש"ל וא"כ מוכרח לפ"ז דאע"ג שנולד ריעותא אמרינן אשה בחזקת טהרה עומדת שלא כדברי הי"מ שברמב"ן וכאן אין שייך התירוץ של הי"מ דמסוטה גמרינן מה התם מכאן

ולהבא לא למפרע כו' דזה אינו מספיק רק גבי ספק שמחמת ספק אין חוששין למפרע אבל כאן גבי וסת דהוא חזקה גמורה יש לחוש למפרע ג"כ היכא דליכא כנגדה חזקת טהרה כנ"ל:

[עי' מפתח] קיצור:

מהא דקי"ל וסתות דרבנן מוכרח דאמרינן אשה בחזקת טהרה עומדת:

ה וכן מצינו להרשב"א באשה שראתה דם אפי' בשעת וסתה אם יש לה מכה תולה במכתה וטהורה משום חזקת טהרה הובא ב"י סי' קפ"ז. הרי אע"ג שיש כאן חזקת הוסת וגם דם לפניך אפ"ה שייך חזקת טהרה אלמא דחזקה גמורה היא והסה"ת והגמי"י המחמירים בזה הוא מטעם אחר משום דאל"כ וכי לעולם לא תהיה טמאה גם גבי עד שאינו בדוק מצינו להרשב"א שנשתמש בחזקת טהרה דאשה וכמ"ש כ"ז לעיל ריש סעיף א' וכן מסיק בכללי חזקה להמג"ש שם עכ"פ רוב הפוסקים רובם ככולם מסכימים דאמרינן אשה בחזקת טהרה עומדת ולכאורה ראיה לזה ממ"ש בתוספתא פ"ג דנדה ספק דם החדר ספק דם המכה טהור משמע כשיש ספק שקול אם מהחדר או מהמכה טהור וצ"ל משום העמד אשה על חזקת טהרה והח"צ שכ' להמעיל צדקה הובא בתשובת מעיל צדקה סי' ס"ז יש כאן מקום תימא כו' ובאמת שבגמ' אין הכרח לדבר זה כו' ותיובתא דהפוסקים כו' ע"ש אשתמיטתיה תוספתא זו וכ"מ דעת התוספות די"ז סע"ב סד"ה ואין שורפין הביאם אאזמו"ר נ"ע סי' קפ"ג סס"ק א' וצ"ע דאפשר לחלק שכוונת התוספות רק לענין טומאה דעלה קאי ואין ללמוד איסור מטומאה כדאיתא בחולין דפ"ו ע"ב אם אמרו ספק טומאה לטהר יאמרו ספק איסור להתיר הגם דהתם היינו ע"י חזקה ומיעוט משא"כ הכא דה"ל חזקה ופלגא ומ"מ עכ"פ י"ל דאם אמרו התוספות ספק טומאה לטהר בכה"ג אין ראיה שיאמרו ספק איסור להתיר כה"ג ועי' ג"כ בב"י סי' קצ"א בד"ה כתבו בהגמי"י בפ"ה דלפי' ר"ח יש להחמיר גבי האשה שהיא עושה צרכיה וראתה דם לבעלה דהוי איסור כרת יותר מלטהרות דלית בהו איסור כרת כו' וכ"נ ראיה מדברי הרמב"ן והר"ן בחידושיו ר"פ המפלת דתנן המפלת חתיכה אם יש עמה דם טמאה ואם לאו טהורה כו' ורבנן סברי לא אמרינן רוב חתיכות של ארבעה מיני דמים כו' וכתב הר"ן וא"ת ואכתי ליהוי כמחצה על מחצה ואמאי טהורה לגמרי י"ל משום דהעמד אשה על חזקתה עכ"ל וכן כתב הרמב"ן שם בד"ה באפשר לפתיחת אך התוספות שם תירצו בע"א. וכן בחידושי הרשב"א מוכח שם דלא שייך בזה לומר אוקי אחזקתה משום דהא ודאי חתיכה הפילה כו' וזהו כעין מ"ש בחידושיו פרק בתרא דיבמות סד"ה אלא אמר רבא וז"ל וא"ת מ"מ סמוך מחצה דנקבות לחזקה דשוקא ועדיף ממחצה דזכרים לא היא

כו' ע"כ מחצה ומחצה הויא כו' ע"ש וכ"כ בנ"י שם ואף שיש לדחות דכוונתו כאן הוא עפמ"ש בחידושיו ס"פ כה"י די"ח וא"נ יש לפרש דרבנן נמי סברי רוב חתיכות מארבעה מיני דמים הם ואפ"ה כו' בחזקת טהורה עומדת וע"ז כ' כאן רפ"ג ואינו מחוור כו' וכיון דרוב חתיכות מארבעה מיני דמים הם נפקא אתתא מחזקתה אבל את"ל דמחצה על מחצה הוא היה ניחא דאמרינן אוקמא אחזקתה מ"מ ממ"ש ביבמות שם וממש"כ וכענין שאמרו למעלה גבי שליא בבית מוכח כמ"ש דאפי' במחצה על מחצה לא שייך לומר אוקמא אחזקתה מה"ט כיון דודאי חתיכה הפילה מיהו הרמב"ן כ' גבי שליא בבית כמ"ש הרשב"א שא"א לצרף חזקת הבית למיעוט שליא כו' אלא הבית כשליא עצמה וכאן הרי ס"ל דמצרפין חזקת טהרה דאשה למחצה דשמא החתיכה לאו מארבעה מיני דמים הן והנה ישוב הגמ' לפ"ד הרשב"א י"ל כך דהא ודאי אפי' אם החתיכה היא של ארבעה מיני דמים דאמר ר' יוחנן דברי הכל טמאה אינו שהוא ודאי גמור שהחתיכה זו היא דם אלא ע"ד מ"ש בגמרא דכ"ב ע"ב דעביד דם דקריש והוי חתיכה ור"ל שיכול להיות כן אבל אינו ודאי גמור וכ"כ הרשב"א בפרק המפלת דכ"ב דהמפלת חתיכה בחתיכה של ארבעה מיני דמים כו' ואע"פ שלא נימוחה אלמא כל שיש לספוקי בדם יבש כו' עכ"ל. הרי ס"ל דאף בחתיכה של ארבעה מיני דמים אינו רק ספק שמא הוא דם יבש ומש"ה כשאינו ידוע אם החתיכה היה של ד' מיני דמים ה"ל כמו שני ספיקות ולקולא וא"ת א"כ מאי טעמא דר' יהודה דאף שנאמר רוב חתיכות של ארבעה מיני דמים הן מ"מ סמוך מיעוטא דחתיכה של שאר מיני דמים הן לפלגא דאפי' אם הוא מארבעת מיני דמים שמא חתיכה הוא ולא דם וה"ל רובא לקולא י"ל אפשר הא דעביד דם דקריש ונעשה חתיכה הוי יותר מפלגא ומש"ה לר' יהודה טמאה ולרבנן מצטרף הפלגא דחתיכה של שאר מיני דמים הן להך מיעוטא דשל ארבעת מיני דמים נמי יוכל להיות שאינו דם דקריש כ"א חתיכה ומש"ה ה"ל רובא לקולא ומ"מ הרי להתוספות והרמב"ן והר"ן אמרינן בספק שקול אוקמיה אחזקת טהרה כנ"ל ואפ"ל טעם לזה דמוקמינן הכא על חזקת טהרה [עי' מפתח] והוא משום דמדאורייתא אמרינן דם ולא כתם אף אם אין הספק שקול כלל אף שזהו רק בנמצא בבגדה לבד משא"כ הכא דחזיא מגופה מ"מ כשיש ספק שקול מעמידין על חזקת טהרה ועוד אפ"ל דעד שאינו בדוק ואשה שיש לה מכה אפי' את"ל דטמאה ה"ל רק כתם וכ"כ הרשב"א בתה"ק ריש שער הרביעי שכל אלו נכללין בכלל כתמים כו' ע"ש וכ"כ בתה"א בהקדמתו אל בית הנשים שער הרביעי וא"כ אף שאין לזה דין כתם ממש שהרי אפי' בכתם ממש בבשרה מחמירין טפי מבחלוקה כ"ש וק"ו ברואה מגופה

אפי' ע"י עד שאינו בדוק ומכה אלא מיהת מהני לאוקמא אחזקה חזקת טהורה בספק אף מכאן ולהבא אף שהחזקה גרועה כיון דמגופה קחזיא:

ומ"מ להפוסקים דקולא דכתמים משום שלא הרגישה א"א לומר כן על מכה במקור וא"כ עכצ"ל משום חזקת טהרה שהיא חזקה גמורה ועוד קצת ראיה מהא דמשני ריש נדה אמקוה התם איכא תרתי לריעותא הכא איכא חדא לריעותא ומש"ה גבי מקוה טמאה ודאי והכא רק תולין לפ"ד הלל. והרי התם נגד התרתי ריעותא איכא חדא חזקה המנגדת להם דהיינו העמד מקוה על חזקתו וי"ל אוקמא חזקה להדי חזקה ונשאר רק הריעותא ומ"מ טמאה ודאי א"כ ה"נ את"ל דליכא חזקה לקולא כיון דמגופה קחזיא נשאר רק הריעותא והל"ל גם כן טמאה ודאי אעכצ"ל דמכל מקום לא בטלה החזקת טהרה לגמרי אפילו לגבי תרומה וקדשים כו':

קיצור שיש ראיות מהא דקי"ל וסתות דרבנן דשפיר אמרי' אשה בחזקת טהרה עומדת וכ"ד התוספות והרשב"א וכ"ד הרמב"ן והר"ן רפ"ג ואפשר לומר טעם הקולא בספק אחזקת טהרה אף על גב דאתתא מגופה קחזיא כיון התורה הקילה כאן בספק דם ולא כתם לכן אף באינו כתם הקילו כשיש חזקת טהרה:

ומעתה נשוב להא דהרואה דם במ"ר דא"כ די"ל העמד אשה על חזקתה קשה מ"ט דר"מ דהא ה"ל חזקה ורובא לקולא כנ"ל אך באמת הס"ט בחידושיו רפ"ט דנדה הקשה עמ"ש הר"ן בתשובה סי' מ"ט דטעמא דר"מ דאזיל לשיטתיה משום דחייש למיעוטא דא"כ אמאי מטמא ר"מ משום נדה כדמסיק הש"ס לעיל די"ד ועוד הקשה הס"ט וז"ל ועוד מה יענה הר"ן לר' שמעון דס"ל כר' מאיר ועדיפא מר"מ דס"ל אפי' ביושבת ואפי' בס"ס מטמא ומעולם לא שמענו דר' שמעון חייש למיעוטא עכ"ל ובאמת שיש לתמוה ביותר על הר"ן שכתב ור' יוסי מטהר בכל ענין משום דלא חייש למיעוטא עכ"ל ואיפכא שמיעא לן בגמרא דיבמות דס"ז גבי בת ישראל שניסת לכהן והניחה מעוברת דר' שמעון לא חייש למיעוטא ור' יוסי חייש למיעוטא כמש' בגמרא והכא בחוששין למיעוטא קא מיפלגי וע"ש בתוס' ד"ה אין חוששין ובחידושי הרשב"א שיישבו המקומות בש"ס דמשמע דר' יוסי לא חייש למיעוטא וכ"ה בחי' הרמב"ן וכ"כ התוס' בנדה ר"פ בנו"כ. אך בחי' הריטב"א כ' ג"כ בע"א וא"כ לפ"ז יפלא מאד איך ר"ש ור' יוסי החליפו שיטתם מהקצה אל הקצה:

קיצור (קושיא על הר"ן דהא ר' שמעון דס"ל כר"מ לא חייש למיעוטא ור' יוסי מצינו דחייש למיעוטא ביבמות דס"ז):

א"ו צ"ל טעמא דר' מאיר ור' שמעון אינו כלל מצד דחיישי למיעוטא אלא כדפרש"י די"ד ע"ב וז"ל ומדקאמר ר"מ עומדת טמאה ואע"ג דאיכא לספוקינהו במקום מי רגלים כיון דרגלים לדבר דדחיק לה עלמא וחזקת דמים מן המקור מיטמיא ה"נ (גבי עד שאינו בדוק) מיטמיא עכ"ל והנה מלשון רש"י יש לשמוע תרתי הא' דלר' מאיר אין הענין כמ"ש הר"ן שאין החשש שמא הדור מי רגלים למקור ואייתי דם רק ע"ד דחיישינן למיעוטא אלא שהוא ספק ממש שמא בא מהמקור שמא בא ממקום מ"ר וכמ"ש רש"י דאיכא לספוקינהו כו'. הב' דמשום דחזקת דמים מהמקור מסייע להחשש דילמא הדור כו' מש"ה טמאה נדה והשתא א"ש דאף ע"ג דר' שמעון ל"ח כלל למיעוטא הכא מטמא נדה ואפי' ביושבת דלא שייך כלל דילמא הדור כו' מ"מ מהך דחזקת דמים מהמקור מטמא: ואע"ג שיש חזקת טהרה דאשה בחזקת טהרה עומדת לא מהני לר' מאיר משום דהך חזקת דמים מן המקור ה"ל רובא כמ"ש הס"ט שם ורובא עדיף מחזקה:

קיצור (אלא כאן י"ל החששא יותר ממיעוטא כיון דרוב דמים באים מהמקור לכן לר"מ טמאה נדה ממש) וטעמא דר' יוסי דמטהר ג"כ א"צ לומר משום דפליג על ר"מ לומר דה"ל כמו רובא שבא ממקום מ"ר דמצינו למימר דאפילו הוא ספק יטהר דהא הגמ' אמרה דעד שאינו בדוק שוה עם הרואה במ"ר ור' יוסי דמטהר ברואה במ"ר כמ"כ מטהר בעד שאינו בדוק וכמ"ש התוס' נראה דלגמרי מטהר כו' והיינו אפי' ביותר מכגריס וכ"כ הרז"ה והרמב"ן והרשב"א מעיקר ההלכה עי' ב"י סי' ק"צ וגבי עד שאינו בדוק פשיטא שא"א לומר שיש רובא לומר דמעלמא אתיא הדם מה גם להתוספות והרשב"א שהיה בדוק מתחלה כו' ועכצ"ל שם הטעם כמ"ש הרשב"א בתה"ק אשה זו בחזקת טהורה עומדת ועד זה אינו בדוק אף ע"פ שבדקה א"ע בו מספק לא נטמא אותה הרי דאע"ג שיש ספק מטהר מצד חזקת טהרה וה"נ ס"ל לר' יוסי גבי רואה מ"ר דהא מוכח בגמ' דחד טעמא הוא רק צ"ל דס"ל דלא שייך לומר שחזקת דמים מן המקור מסייע להך ספיקא דמהמקור הוא דהא אע"פ שרוב דמים מן המקור מ"מ כיון שבא עם מ"ר יש לספק לכל הפחות ספק שקול שמא בא ממקור מי רגלים וה"ל המי רגלים שבאו מהאשה כעד שאינו בדוק מיהו הרשב"א בתה"א כ' לר' יוסי כיון דבשעת צרכיה אתא הדם חזקה עם המים בא וכ"כ התה"ק שחזקת דם שיצא עם המים משביל המים בא וטעם זה נצרך ודאי להאומרים דבעד שאינו בדוק טמאה משום כתם והכא טהורה לגמרי וצ"ל הטעם כנ"ל. ומעתה נשוב לנ"ד דאין תיובתא מהא דר' מאיר לומר דליכא חזקת טהרה דעד כאן לא שמענו לר' מאיר רק דלא חייש למיעוטא כשיש חזקה דמסייע לה לרובא אבל כשיש ספק שקול אע"ג דחזקה מסייע י"ל לא מהני לר"מ וכ"מ מהסוגיא דר"פ בתרא דיבמות

וגם בעירובין פ"ג דל"ו ע"א התם תרתי חזקה הרי בספק א' לא מוקמינן אחזקה לר"מ וא"כ החשש דילמא הדור כו' ה"ל ספק לכן לא מהני החזקה גם י"ל דלר"מ חמור יותר מספק דמחזיק ליה יותר מהמקור כיון דרוב דמים מהמקור כנ"ל והא דדם ולא כתם ודאי מודה ר' מאיר משום דבכתם ממש גזה"כ הוא משא"כ ברואה מגופה אבל עכ"ז י"ל דלא פליג ר' מאיר דיש לה חזקת טהרה א"נ אפ"ל ר"מ ס"ל דחזקה גרועה היא כיון דמגופה קא חזיא ואע"ג דמסתמא לא פליג ר' מאיר על המשנה דט"ו ע"א כל הנשים בחזקת טהרה לבעליהן והמשנה ספ"ד דל"ח סע"ב כל אחד עשר יום בחזקת טהרה והמשנה פב"ת דס"ח ע"א נדה שבדקה א"ע כו' ה"ה בחזקת טהורה כו' אפילו בשניים לנדתה כו'.
ה"ה בחזקת טהורה הרי מבואר דאמרינן אשה בחז"ט עומדת זהו כשלא אתרעי החזקה כלל אבל היכא דאתרעי י"ל ס"ל לר' מאיר כיון דחזקה גרועה היא לא מוקמי' אחזקה ור"מ לטעמיה דס"ל וסתות דאורייתא כדאיתא בגמרא פכה"י דט"ז ע"א והיינו משום דחזקת טהרה גריעא ליה ולכן גם באשה שאין לה וסת ס"ל לר' מאיר דאסורה לשמש בספ"ק וספ"ד דל"ח ע"א ואנן לא קיי"ל כר' מאיר לא באשה שאין לה וסת ולא בוסתות דקיי"ל וסתות דרבנן ע"כ י"ל דאזלי' בתר חזקת טהרה וכנ"ל ס"ד:
קיצור לר' יוסי י"ל משום דה"ל כדין עד שא"ב ומשום חזקת טהרה מטהרה ויצא לנו דאמרי' שפיר גבי אשה ג"כ אוקמה בחזקת טהרה גם י"ל דר"מ לשיטתיה גבי וסתות דאורייתא וגבי אשה שאין לה וסת ואנן לא קיי"ל כוותיה:

סימן קמ

בדין בדקה א"ע בעד הבדוק לה והניחתו תחת הכר הנזכר בשו"ע סי' ק"צ סעיף ל"ד שאם עגול ואין בו כגריס טהורה איך הדין בדארגישה:
גרסינן בגמ' ר"פ הרואה כתם ת"ש עד שהיה נתון כו' משוך ודאי מגופה קאתי עגול טהור משמע מזה דהא דמשוך טמא הוא משום דמצד משיכותו מוכח דודאי מגופה קאתי ומש"ה גבי עגול לא קאמר דלהכי טהור דודאי לאו מגופה קאתי דאילו מגופה היה משוך משום דאין אנו צריכים לזה כי אפי' לא יהיה ודאי הוכחה דלאו מגופה קאתי יש לטהר דאין לטמא רק במשוך משום דיש הוכחה להיפך דודאי מגופה קאתי וכ"נ ראיה לזה דכל היכא דליכא הוכחה לטמא מטהרין אף שהספק שקול ואפי' בדארגישה מהא דנמצא על שלה דמוקמינן לה ג"כ בדארגישה ותנן ואח"כ דהיינו לאחר אחר זמן מטמא מעל"ע ואינו מטמא את בועלה ושם ליכא הוכחה דהדם לא היה בשעת בעילה כמו גבי עד בעגול די"ל דהוי הוכחה להיפך אבל שם ודאי ליכא הוכחה להיפוך די"ל אילו בדקה

א"ע אות יום ג"כ היה מוצאה הדם וגם אין לומר אילו בא מקודם היה נופל מכותלי בית הרחם לארץ דמסתמא אחר כך שוכבת אפרקיד וכ' התוספות דף ג' (ד"ה מרגשת] דגבי שוכבת אפרקיד לא שייך לומר אם איתא דהוה דם מעיקרא הוה אתי וא"כ ליכא שום הוכחה וה"ל ספק שקול וגם נוסף ע"ז דארגישה ואפ"ה אינה חוששת למפרע כלל ובעלה נכנס להיכל לחד תנא בגמ' ואין לומר דהתם יש ג"כ הוכחה מדנמצא על שלה ולא על שלו כעין מ"ש התוס' די"ד [ד"ה וליחוש] דהא אפי' נאבד עד שלו ולא נבדק הדין כן וכן לענין רואה מחמת תשמיש ג"פ כתבו הפוסקים דבלאחר אחר זמן אין נעשית מוחזקת רמ"ת ומותרת לבעלה וכן מלשון הר"ן בחידושיו מוכח כמו שכתבתי שכתב אם עגול טהור כו' פי' כגון שהיה פחות מכגריס ומש"ה טהור דתלינן במאכולת ואפ"ה משוך טמא שכיון שקנחה בו והוא משוך מוכחא מלתא דמגופה קאתי ולא תלינן עכ"ל משמע דטעמא דמשוך טמא משום דמוכחא מלתא דמגופה קאתי אבל הא דעגול טהור א"צ לטעם דמוכחא מלתא דלאו מגופה קאתי שהרי לא הזכיר ע"ז כן אלא דמסתמא היכא דלא מוכח דמגופה קאתי תלינן במאכולת וכ"מ בפי' הרע"ב במשנה זו וכ"נ להוכיח ממ"ש בחדושי הרשב"א והר"ן פ' כל היד גבי בדקה א"ע בעד הבדוק לה וטחתה ביריכה וכשמצא בו כגריס ועוד עסקינן כו' ותדע לך דהא לעיל פרכינן וליחוש דלמא דם מאכולת היא כו' ודוקא בעגול תלינן במאכולת אבל משוך כו' רג"ל דמגופה אתא עכ"ל הרשב"א. ומבואר דהא דתלינן במאכולת בעגול לאו דוקא משום שכיון שהוא עגול הוא הוכחה שאינו מדם הקינוח שהרי מביא ראיה ממ"ש בגמ' וליחוש דילמא דם מאכולת הוא ושם לא נזכר עגול בדוקא אלא הקושיא היא דבלא הוכחה יש לתלות במאכולת כשאפשר לתלות במאכולת אלא דבמשוך רג"ל שהוא דם הקינוח הא כל שאין הוכחה שהוא מדם הקינוח כגון שמרוב דקות הטפה כחרדל א"א להכיר אם הוא משוך או עגול ודאי תלינן במאכולת כדפריך וליחוש דילמא דם מאכולת הוא וע' ס"ט רס"י קפ"ג דמשנה זו מיירי ע"כ בדארגישה ואפ"ה פריך וליחוש ולרשב"א ור"ן היינו לטהר לגמרי היכא דלא שייך לומר אותו מקום בדוק הוא כו' וכגון בטחתו ביריכה וכ"ש בהניחתו תחת הכר ואמנם עוד כ' הס"ט לדקדק מפרש"י דר"פ הרואה דדוקא בעגול תלינן כו' ועמש"ל בתשובה בענין עד שאינו בדוק להוכיח מדפליגי רבנן על ראב"צ אפי' במשוך דמזה י"ל דגם ראב"צ לא בעי עגול דוקא שיהיה הוכחה להפך וכנ"ל ועי' בפרש"י ס"פ הרואה:

ב מיהו י"ל כ"ז שפיר בדלא ארגישה לכן תלינן מספק לתלות במאכולת אף דליכא הוכחה וכמ"ש הב"י מדלא ארגישה רג"ל שלא בא מגופה כו' אבל בדארגישה ממש לכאורה לא יתכן לתלות רק בעגול דוקא דיש הוכחה דלא מגופה קאתי ומש"ה תלינן

שטעתה בהרגשה וכמ"ש אאזמו"ר סי' ק"צ ס"ק ס"ה בשם הרשב"א וגם ע"ז האריך בק"א [ס"ק י"ט] דסי' קפ"ז ס"ק ל"א ד"ה והלכו לשטתם לסתור קולא זו דבהרגישה ממש לא תלינן ע"ש ואיך נאמר אנו דאפילו בארגישה תולין כל שאין הוכחה שבא מדם הקינוח אף על גב דליכא הוכחה ממש דממאכולת הוא כנ"ל והא הוי כמו שני ספיקות להחמיר הא' דבלא הרגשה יש ספק אם הוא מגופה או ממאכולת הב' דהרגשה הוי ראיה גדולה להכריע לצד הספק דמגופה אתיא ומה שי"ל אימור הרגשת עד הוא ה"ל כמו ספק עכ"פ ונמצא יש ב' ספיקות להחמיר באיסור כרת ואיך נטהר בזה לגמרי:

אך הנה נקדים להבין לשטת ר"ח גבי טחתו ביריכה דכ' הרמב"ן שלגירסתו דמיירי שנמצא על העד ולא על הירך כלום לפ"ז י"ל דטמאה אפילו בעגול פחות מכגריס. משא"כ לפרש"י הסכימו דבעגול א"א לטמא אא"כ יש כגריס ועוד רק במשוך טמאה אפי' בפחות מכגריס וכדין עד שהיה נתון תחת הכר וכתב הרמב"ן ראיה לר"ח מלישנא דגמרא דקא מקשה ר' חייא בסמוך אף אתה עשיתו כתם אלמא אין לך שצריכה שיעור כתם וטמאה נדה. אלא זו לדברי רבי וכ"כ הר"ן שם והשתא לפ"ז גבי עד שהיה נתון תחת הכר לר' חייא אינה טמאה נדה רק משום כתם כיון שצריכה כגריס. ועוד וכ"מ בהדיא בהל' נדה להרמב"ן פ"ג המ"ה שכתב עד שיהיה בו כגריס ועוד כשאר הכתמים והנה עגול כגריס ועוד הוא הוכחה יותר דמגופה בא ממשוך פחות מכגריס דהא גבי כתם שבחלוקה משוך פחות מכגריס טהור ועגול כגריס ועוד טמא א"כ כיון בעד שהיה נתון תחת הכר עגול כגריס ועוד אינה טמאה רק משום כתם ולא טומאת נדה ה"ה או כש"כ במשוך פחות מכגריס דאינה טמאה רק משום כתם. והשתא לפ"ז צ"ל הטעם שהרי בדקה א"ע בו וגם איכא הוכחה דמגופה קאתי אמאי אינה טמאה כלל מדאוריי' וכ"ש לאוקימתא דגמרא אליבא דשמואל דמיירי בדארגישה וצ"ל שמשנה זו דעד שהיה נתון תחת הכר נשנית אחר מאמר רע"ק דם ולא כתם להורות דזהו הטעם וכמ"ש באריכות בתשובה א' דלאו משום שלא הרגישה הוא הטעם רק דכל היכא דלאו ודאי מגופה חזיתיה כ"א שמצאה אותו בבשרה או בחלוקה שי"ל דמעלמא אתיא זה אינו טמא מהתורה וזהו דם ולא כתם ואפילו שהספק רחוק שהרי בצפור לא נתעסקה בשוק של טבחים לא עברה האי דם מהיכא אתיא אם לא מגופה כמ"ש בגמרא דף ג' ע"א אפ"ה מדאורייתא טהורה וא"כ ה"ה בבדקה א"ע בעד הבדוק כיון שנתנתו אח"כ תחת הכר שי"ל דדם מאכולת הוא א"כ ה"ז בכלל דם ולא כתם (ולכן גם בטחתו ביריכה קס"ד דרק חוששין מדרבנן אלא דמסקנא דטמאה נדה כי ביריכה אין לתלות כלל שאין המאכולת מצוי' שם ואין זה בכלל כתם אלא דם ממש כנ"ל) ואפי' ביותר מכגריס ועוד

אפשר דדם מאכולת הוא כמ"ש בגמרא דנ"ח ע"ב או שהרבה מאכולת נרצפו דאע"ג דמדרבנן לא תלינן בהכי מ"מ מדאורייתא טהורה מהאי טעמא וכן מבואר בפי' המשניות להרמב"ם דאינה טמאה רק משום כתם אפילו במשוך וא"כ לפ"ז לק"מ הא דתלינן אפי' בארגישה לומר הרגשת עד הוא מאחר דה"ל רק כתם א"כ לא ע"י ההרגשה יטמא הכתם מדאורייתא כיון שי"ל הרגשת עד הוא וכמש"ל מהמשנה ואח"כ טמאה מעל"ע ואינה מטמאה את בועלה ומודים חכמים לרע"ק ברואה כתם כו' עי' לקמן מש"ש ע"ז:

ד ומעתה נאמר שאפי' לפ"ד הרשב"א ושא"פ החולקים על פר"ח גבי טחתו ביריכה וס"ל דבעי לן כגריס ועוד ואעפ"כ טמאה נדה. א"כ כמ"כ בעד שהיה נתון תחת הכר בכגריס ועוד טמאה נדה וכן במשוך פחות מכגריס הטעם כיון שבדקה א"ע בו וגם יש הוכחה דמגופה קאתי אין זה בכלל דם ולא כתם דדם ולא כתם אינו אלא במצאה בבשרה וחלוקה שלא ע"י בדיקת עד אז אע"ג דיש הוכחה גדולה דמגופה קאתי ה"ז בכלל דם ולא כתם אבל בבדיקת עד יש הוכחה דמגופה קאתי כגון בכגריס ועוד או במשוך ה"ז בכלל דם ממש אבל בדליכא הוכחה ממש דמגופה קאתי כגון שאינו משוך אע"ג שבא ע"י בדיקה כיון שי"ל שבא ממאכולת שתחת הכר ה"ז ודאי בכלל דם ולא כתם ואפילו רבנן לא החמירו בו ומאחר שהוא בכלל דם ולא כתם אפילו הרגישה טהורה דלא מפני ההרגשה יטמא הכתם כיון שי"ל הרגשת עד הוא וכנ"ל שהרי גבי כתם לפעמים יש הוכחות עצומות יותר דמגופה קאתי כמו בבדקה קרקע עולם כו' שאין כלל במה לתלות הדם זולת מגופה ואפ"ה ה"ל בכלל דם ולא כתם לאוקימתא דרב אשי לפרש"י דשמואל לא איירי כלל בהרגשה וכ"ש בנד"ז דעד שהיה נתון תחת הכר שיש לתלות הדם במאכולת וההרגשה בהרגשת עד שי"ל דם ולא כתם ול"ד להוכחה דמשוך שהיא הוכחה במהות הדם כו':

ה ומעתה נבוא לתרץ קושיית אאזמו"ר בק"א סי' קפ"ז שם שכ' וז"ל אבל בההיא דראב"צ מדפלגי רבנן כו' ע"כ לא מיירי בארגישה כו' עכ"ד שיש להשיב דלא מבעי לשטת ר"ח דאפי' לראב"צ אינו טמאה אפי' במשוך רק משום כתם א"כ אין תימא אם רבנן מטהרי כיון דס"ל דגם משוך ספיקא הוי אלא אפי' לפ"ד הרשב"א דלראב"צ טמאה נדה מ"מ היינו במשוך אבל כשאינו משוך אמרינן דם ולא כתם והרי לרבנן דראב"צ משוך ספיקא הוי כמו אינו משוך א"כ י"ל דם ולא כתם ולכן טהורה אפי' בארגישה או י"ל דה"ט דרבנן דראב"צ דס"ל כפי' ר"ח דכל היכא דבעינן כגריס ועוד אינה טמאה רק כתם וכמו בעד שאינו בדוק. ובכתם אין חילוק בין משוך לעגול דהא עגול יותר מכגריס חמור ממשוך פחות מכגריס וכנ"ל וכיון דה"ל רק כתם אפי' הרגישה טהורה כשי"ל הרגשת עד הוא

מ"ש דהוי כמו רוב התלוי במעשה אינו מובן כיון דהרוב הוא לומר שלא היה מעשה ולא עברה א"כ אדרבה המיעוט שכנגד הרוב תלוי במעשה והרוב אינו תלוי במעשה א"כ הרוב עדיף יותר משאר הרוב שגם המיעוט אינו תלוי במעשה וצ"ע:

קיצור א עד שהיה נתון תחת הכר ומצאה עליו דם שאינו משוך טהור ולא בעינן שיהיה מוכח דלאו מגופה קאתי שיהיה עגול רק כל שאינו מוכח דמגופה קאתי דהיינו שאינו משוך טהור וראיה מנמצא לאחר אחר זמן דמטהרינן ואע"ג דארגישה וכאשר כתבתי משמע מלשון הר"ן בחידושיו וכ"נ להוכיח מחידושי הרשב"א והר"ן פכה"י:

ב אך צ"ל לפמ"ש דאפילו בדארגישה תלינן בעד שהיה נתון תחת הכר א"כ איך אפשר לטהר בכהנ"ל:

ג אך כיון שטמאה רק משום כתם כמ"ש הרמב"ן בסוגיא די"ד שאין לך שצריכה שיעור כתם וטמאה נדה א"כ כיון גבי עגול וכגריס ועוד אינה טמאה רק משום כתם. כיון שהיה נתון תחת הכר וה"ה במשוך ופחות מכגריס וא"כ מש"ה אפילו בארגישה כיון שיש במה לתלות טהורה דהא בכתמים ודאי תולין להקל כשיש במה לתלות:

ד ואע"פ שיש דעות יותר דגבי טחתו ביריכה אף היכא דבעינן כגריס ועוד טמאה נדה וא"כ ה"ה גבי עד שהיה נתון תחת הכר היינו כיון דאיכא הוכחה דמגופה אתא ע"י שהוא כגריס ועוד או משוך אבל בדליכא הוכחה זו ה"ל ודאי בכלל דם ולא כתם היכא שהיה נתון תחת הכר וכיון שכן אפילו הרגישה טהורה כשיש במה לתלות:

ה הגה ומצאתי בשו"ת גבעת שאול סי' ס"ז וז"ל מיהו יש לדחות דלמסקנא ר"פ הרואה כתם דמודה שמואל שהיא טמאה מדרבנן מוקי למתניתין באינה מרגשת כו' וכן הרמב"ם אע"ג גבי האשה שהיא עושה צרכיה כ' ואפילו הרגיש גופה ונזדעזעה והיינו כהאוקימתא דנ"ז ע"ב לעולם דארגישה מ"מ גבי עד שהוא נתון תחת הכר לא כתב דמיירי בדארגישה א"כ לפ"ז י"ל כמ"ש הב"י דמיירי שלא הרגישה. אבל בשהרגישה ממש לא סמכינן למימר אימא הרגשת עד הוא ועכ"פ כשאינו עגול ממש אף שאינו משוך:

וכ"ש שיש לומר כן לרב אשי דאמר שמואל הוא דאמר כר' נחמיה ולא איירי בהרגשה כלל וכמו שהאריך בזה הס"ט סס"י ק"צ ס"ק צ"ג והגאון מהר"ג בשב"י סי' ל"ו. א"כ לפ"ז לא נצטרך למימר דמתניתין דעד שהיה נתון תחת הכר מיירי בדארגישה א"כ לפ"ז י"ל דבארגישה אין להקל אפילו באינו משוך ובפחות מכגריס כו':

סימן קמא

בדין בדקה א"ע בעד שאינו בדוק המבואר בש"ע סי' ק' סל"ו דבפחות מכגריס הוא טהור אפילו משוך אם הוא אפילו בדארגישה או לא ובמ"ש החוות דעת סי' ק"צ ס"ק כ"ג:

הנה ז"ל תשו' השב"י סס"י מ"ד דאיתא בפרק כל היד בדקה א"ע בעד שאינו בדוק כו' והנה לפ"ד שמואל דס"ל בריש הרואה כתם דאינה מטמאה עד שתרגיש כו' צריכין לאוקמי ההיא דר' מטמא משום נדה ע"כ מיירי בהרגשה כו' ואפ"ה ס"ל לרבי דצריך כגריס ועוד ופחות מזה השיעור תלינן בדם מאכולת אף דהרגישה תלינן ההרגשה בעד עכ"ל והיינו אפילו בפחות מכגריס משוך ולכאורה נראה ראיה לדבריו דהא בגמ' שם פכה"י די"ד ע"ב מדמה רבי זירא דין עד שאינו בדוק לדין האשה שהיא עושה צרכיה דרבי כר' מאיר ור' יוסי לשיטתו והתם מטהר ר' יוסי אפילו בדארגישה וכ"פ הרמב"ם והש"ע סי' קצ"א א"כ י"ל דכמ"כ מטהר ג"כ בעד שאינו בדוק אפי' בדארגישה דאין לומר דה"ק הש"ס דמדמטהר התם אפילו בדארגישה יטהר הכא גבי עד שאינו בדוק לכל הפחות בדלא ארגישה דא"כ יש להקשות כמו שהקשו התוספות ד"ה ור' יוסי דא"כ מאי פריך בסמוך הא אמר ר' יוסי בר' חנינא לא טימא ר' מאיר כו' מאי קושיא והלא יש להחמיר בעד שאינו בדוק לה טפי מבאשה שעושה צרכיה עכ"ל ואין לדחות ראיה זו דהא בש"ע מטמא בעד שאינו בדוק משום כתם אע"ג דמטהר לגמרי באשה שעושה צרכיה אלמא דלא חייש לקושיית התוס' א"כ כמ"כ לענין הרגשה יש לחלק ביניהם זה אינו דהא דמחמיר בש"ע בעד שאינו בדוק יותר מבאשה שעושה צרכיה לא משום דס"ל דלר' יוסי יש לחלק ביניהם דזה ודאי א"א מכמו שהוכיחו התוספות דצ"ל דלר' יוסי ורבי שניהם שוין כנ"ל אלא דמשום דלר"ח לר' יוסי גם באשה שעושה צרכיה טמאה משום כתם וע"כ פסק הרא"ש גם בעד שאינו בדוק לטמא משום כתם וע' בב"י סי' קצ"א שדעתו נוטה לדעת ר"ח רק דמ"מ כיון שהפוסקים כתבו דר"י מטהר לגמרי ע"כ פסק שם לטהר לגמרי וגבי עד שאינו בדוק דמטמא משום כתם היינו משום דר' חייא ס"ל התם כן ופליג על ר' יוסי דמטהר לגמרי ופסק הראב"ד כר' חייא בעד שאינו בדוק כיון דרבי ס"ל ג"כ כן כן מבואר בב"י סי' ק"צ גבי עד שאינו בדוק אבל מ"מ דברי התוספות שרירין וקיימין דלרבי ור' יוסי אין חילוק בין עד שאינו בדוק להאשה שהיא עושה צרכיה לפ"ז מוכרח לומר עכ"פ דלר' יוסי דהלכתא כוותיה נגד ר' ור' מאיר בהאשה שהיא עושה צרכיה ה"ה בעד שאינו בדוק ג"כ טהורה לגמרי אפילו בדארגישה ממש ותלינן דהרגשת עד הוא:

ב ואמת דלר' חייא דמחלק ביניהם ומחמיר בעד שאינו בדוק יותר מבאשה שעושה צרכיה אפשר דגם לענין הרגשה יש לחלק ביניהם אך אף את"ל דלר' חייא יש לחלק

ביניהם מ"מ אנו אין להחמיר בזה מאחר דר' חייא לא פירש כן בהדיא וגם הרי הרשב"א והרז"ה ס"ל מדינא לגמרי כר' יוסי גם בעד שאינו בדוק ולרבינו חננאל והרא"ש ג"כ ס"ל דהלכה כר' יוסי אלא דס"ל דר' יוסי מטמא ג"כ באשה שעושה צרכיה משום כתם וא"כ לפ"ד רוב הפוסקים יש להשוות דין עד שאינו בדוק לדין אשה שעושה צרכיה בענין הרגשה רק להראב"ד דפוסק כר' חייא אפשר לחלק ביניהם ואפשר ג"כ שאינו מחלק דר' חייא ג"כ לא החמיר רק לטמא משום כתם ולא לומר דע"י הרגשה יהיה טמאה נדה דהא סתמא קאמר אי אתה מודה שצריכה כגריס ועוד משמע בין ארגישה בין לא ארגישה טהורה בפחות מכגריס והטעם כדאמרינן בגמ' ר"פ הרואה כתם גבי עד בדוק שהיה נתון תתת הכר דבפחות מכגריס עגול טהור אע"ג דארגישה אמרינן אימור הרגשת עד הוא ואע"ג דביותר מכגריס או משוך פחות מכגריס התם טמאה נדה וכ"ש וק"ו שי"ל כן בעד שאינו בדוק לתלות בהרגשת עד דאין לומר דהתם היינו טעמא דתלינן בהרגשת עד משום שהוא עגול וחזקה אם היה מדם הקנוח משוך היה דזה אינו דהא רבנן דר' אליעזר בר' צדוק מטהרי התם אפילו במשוך וא"כ ראב"צ דמטמא במשוך היינו משום דס"ל דמשוך ודאי מגופה קאתיה שמשיכותו הוא ראיה שהוא דם הקינוח אבל כשאינו משוך ואין שייך לומר ודאי מגופה קאתי הוא מטהר לא משום דהיותו עגול הוא ראיה שאינו מדם הקינוח דאפושי פלוגתא בין ראב"צ לרבנן לא מפשינן דהם מטהרים אפילו במשוך שמשיכותו ראיה דמגופה קאתי לראב"צ לכן יש לנו לומר שהוא מחמיר בזה לבד ולא שיהיה מצריך הוכחה להיפך ולכן בקרטין קטנים שאינו ניכר אם הוא עגול או משוך י"ל דטהור אפילו לראב"צ אפילו בדארגישה שאין מטמא רק במשוך משום דמשוך ודאי מגופה קאתי כמ"ש בגמ' ר"פ הרואה וכיון שכן ממילא גבי כתם דמטהר ראב"צ אפי' במשוך כמ"ש בגמ' שם ס"פ הנ"ל היינו ודאי בההוא גוונא דמטמא בעד דהיינו בדארגישה ממש רק כשיש לתלות בהרגשת עד ומצינו כה"ג גבי כתם כגון שהרגישה בשעת תשמיש ובדקה ולא מצאה כלום אך מצאה דם משוך בחלוקה פחות מכגריס דודאי טהור כיון שלא בדקה א"ע בחלוקה ואי משום שהרגישה י"ל הרגשת שמש הוא דאת"ל דבכה"ג טמא לראב"צ א"כ אין חילוק בין כתם לעד והגמ' אמר בפי' ס"פ הרואה וכי אמר ראב"צ בעד אבל בכתם לא א"כ ש"מ דבכתם טהור במשוך פחות מכגריס אפי' בדארגישה רק כשי"ל הרגשת שמש הוא וכנ"ל ולומר דלפי מסקנת הש"ס לא מיירי ראב"צ בדארגישה הוא דוחק דהא רב יהודה אמר שמואל שם בהמסקנא הלכה כראב"צ ושמואל בעי הרגשה דוקא אם לא שנאמר דרב יהודה אמר שמואל כרב אשי ס"ל דשמואל לא בעי הרגשה (הג"ה. ועמ"ש מזה בסוף התשובה בדין בדקה א"ע בעד

הבדוק לה מש"ש בהג"ה מזה עכ"ה). עכ"ז עכ"פ לפ"ד הפוסקים דשמואל בעי הרגשה מוכרח הדין כנ"ל. וכיון שכן שמוכרח לומר להפוסקים האלו דגבי כתם מטהר ראב"צ אפי' במשוך והרגישה כשיש לתלות ההרגשה במה ממילא י"ל דגבי עד שאינו בדוק לר' חייא דאינה טמאה אפי' ביותר מכגריס רק משום כתם ולא משום נדה אזי בפחות מכגריס אפי' במשוך אע"פ שהרגישה טהורה דאימור הרגשת עד הוא ועוד זאת נראה דאף לפ"ד הב"י שכ' גבי עד הבדוק מדלא ארגישה כו' ופי' רבינו אאזמו"ר נ"ע בקו"א סי' קפ"ז ס"ק ל"ג ד"ה והלכו לשטתם משום דבמסקנא א"צ לאוקימתא זו מנ"ל להקל בדארגישה כו' א"כ אע"ג דלפ"ז אין הכרח שיהי' ר' חייא מקיל בעד שאינו בדוק ג"כ בארגישה מ"מ מאחר דעכ"פ אפשר שמקיל כפשט הגמ' ותוס' ר"פ הרואה ור' יוסי ודאי מקיל כמ"ש בש"ע סי' קצ"א א"כ אין להחמיר בעד שאינו בדוק אפי' בארגישה וצדקו דברי השב יעקב והטעם נראה משום חזקת טהרה וכמ"ש בתה"ק גבי טעמא דעד שאינו בדוק או י"ל כמ"ש בתשו' א' דגם למאן דלא בעיא הרגשה כלל מ"מ כתמים אינו רק דרבנן דמדאו' אמרינן דם ולא כתם דכל שאינו ודאי מגופה טהור ע"ש:

וא"כ בעד שאינו בדוק כיון דאינו רק כתם מטעם הנ"ל שאינו ודאי מגופה והספק נולד בהעד קודם בדיקה א"כ אפילו הרגישה ודאי טהורה מדאורייתא כיון שי"ל הרגשת עד הוא וכמו דכתם אינו רק מדרבנן אע"פ שהרגישה כשיש לתלות ההרגשה בדבר מה כו':

ג והנה הס"ט סי' ק"צ סק"ג השיג על השב"י והביא ראי' מהרשב"א במ"ה דקע"ח ע"א ואין ראי' זו הכרח כ"כ די"ל דהרשב"א כ' כן דס"ל דבכל בדיקות עד אע"ג דלא ארגישה י"ל דארגישה וכסבורה הרגשת עד הוא:

אבל אפשר דכמ"כ מיירי אפילו בארגישה ממש ומ"ש ועגול דטהורה משום דמוכח דדם הקינוח משוך היה כבר נתבאר שז"א ועוד דבכתם מטהרים כה"ג אף במשוך ועד שאינו בדוק ה"ל כתם ולהס"ט א"כ גם במוצאה כתם אחר שהרגישה נימא ג"כ דאין תולין אף כשי"ל דלמא הרגשת שמש הוא כגון שהרגישה בשעת תשמיש ותיכף בדקה ומצאה על חלוקה כתם משוך או אפי' יותר מכגריס רק שיש במה לתלות הכתם נאמר דאין תולין כיון דארגישה ואע"ג שי"ל הרגשת שמש הוא הרי הס"ט אין מיקל בזה גבי עד שאינו בדוק דהוא ג"כ נקרא כתם בגמרא אף שי"ל אימור הרגשת עד הוא ומ"ש הס"ט סי' ק"צ סס"ק צ"ג בד"ה נחזור לענייננו] דכתמים הם דרבנן אף לאחר תשמיש היינו בדלא ארגישה רק שנאמר אימור ארגישה וכסבורה הרגשת שמש הוא זה לא חיישינן גבי כתם רק גבי עד אבל בדארגישה ממש ואח"כ בדקה ולא מצאה רק כתם לח י"ל דהוי דאורייתא ולא תלינן אימור הרגשת שמש הוא וזה ודאי ליתא דדין המשנה מורה בהיפך

דתנן פכה"י די"ד ע"א ואח"כ (דהיינו אחר אחר זמן) מטמאה מעת לעת. ואינה מטמאה את בועלה ובגמ' ר"פ הרואה מוקמינן לה בדארגישה ואעפ"כ לא מחזקינן שדם זה היה בשעה שהרגישה כיון שלא בדקה א"ע מיד לא מספקינן אלמפרע מחמת ההרגשה ותלינן דהרגשת שמש הוא וכ"ש וק"ו שיש לתלות גבי כתם לומר דהדם מעלמא אתיא וההרגשה הרגשת שמש הוא (דאין לומר דהתם הוי הוכחה שבא אח"כ מדלא נפל לארץ דזה אינו ראי' כלל ועוד אחר תשמיש שוכבת אפרקיד) ועוד דתנן מודים חכמים לרע"ק ברואה כתם שמטמאה את בועלה ומוקמינן לה בגמרא מכאן ולהבא אבל למפרע לא מבואר דאפי' ברואה כתם מיד אחר תמיש ובדארגישה אין מטמא את בועלה למפרע דתלינן דהרגשת עד הוא ונראה דאף לדברי התה"ד סי' רמ"ו דמחמיר מאד בהרגשה מודה בזה דאינו מחמיר רק כשא"א לתלות ההרגשה במידי ובזה מחמיר אף שבדקה ולא מצאה כלום אבל כשיש לתלות ההרגשה במידי מבואר בהדיא בתה"ד וז"ל וכיון דנוכל למתלי ההרגשה במידי תלינן כדאמרינן בגמרא אימור הרגשת שמש או מ"ר או עד הוא וכן בשו"ע פסק ד' תה"ד ברס"י ק"צ ופסק בסי' קצ"א שאפי' הרגישה אמרינן אימור הרגשת מ"ר הוא ומאחר דגבי כתם מוכרח הדין כן מהש"ס ס"פ הרואה ומהמשנה פכה"י א"כ כמ"כ גבי עד שאינו בדוק דנדון ככתם י"ל כן דאפילו בארגישה טהורה פחות מכגריס אפי' במשוך כמ"ש בתשו' שב"י ודלא כהס"ט שהשיג עליו בחנם (הגה ומ"מ לפמ"ש לעיל דלרב אשי דשמואל לא בעי הרגשה א"צ כלל לאוקימתא לעולם דארגישה א"כ לפ"ז אין ראי' להקל בדארגישה ממש לתלות בהרגשת עד אבל להפוסקים דשמואל בעי הרגשה הדין אמת כמ"ש השב"י. ובתשובה אחת נתבאר דדין זה אם קי"ל דבעינן הרגשה או לא הוי ספיקא דדינא עכ"ה):

ד ועפ"ז נלע"ד ג"כ במ"ש החוות דעת בסי' ק"צ בביאורים ס"ק כ"ג דליתנהו לדבריו כלל ואפי' בסתם הרגשה דמאחר שתולין שטעתה בהרגשה שאע"ג שאומרת שהרגישה אמרינן אימור הרגשת עד הוא מכ"ש כשיש לתלות ההרגשה במראות הטהורות וכה"ג איתא בתשו' שב"י הנ"ל סוף התשובה דזהו כ"ש וק"ו וז"ל מכ"ש בנ"ד דיש לתלות ההתזה במי רגלים דיש יותר לתלות בו מלתלות התם ההרגשה בעד עכ"ל גם בתה"ד סס"י רמ"ו משמע כן שכ' כ"ש בפתיחת המקור גופא עכ"ל כצ"ל דלא כמו שנדפס דפתיחת המקור כו' וכ"ש אם המראה לבן וירוק הוא יותר מכגריס והדם פחות מכגריס דיש לתלות ההרגשה טפי בהיותר מכגריס. גם מ"ש הח"ד סס"י ק"צ דפלוגתא דרמ"א וט"ז מיירי בדלא הרגישה דוקא אין דבריו נכונים דנהי די"ל דמיירי ג"כ בלא הרגישה ומ"ש הרמ"א בתשו' שם בידוע בודאי שהלבן בא ממנה י"ל כדפי' בתשו' מעיל צדקה

סס"י ך' כגון דשכיח שראתה כן בבדיקה כדמותו וצלמו וע' בלשון השאלה שברמ"א שם שהיתה רגילה לראות כו' אבל כמ"כ אפי' בהרגישה ומצאה מראות טהורות וגם מראה טמאה פחות מכגריס י"ל דטהורה דהתה"ד דקאמר דהרגשה סברא דאורייתא היא היינו כשא"א לתלות ההרגשה במידי אבל כשיש לתלות ההרגשה בהמראות טהורות עדיף מהא דתלינן באימור הרגשת עד ומחמת המראה טמאה פחות מכגריס ודאי אינה טמאה ומ"ש הח"ד ראי' לזה דא"כ הדרה קושיית הרב לדוכתה דלישני דמיירי בארגישה תמוה דהא הגמ' עדיפא משני דמיירי בארגישה וגם לא מצאה מראות טהורות רק מראה טמאה ואפ"ה טהורה ורמ"א לא אמר אלא מדלא משני בלא ארגישה אבל כיון דעכצ"ל בדארגישה א"כ לל"ל דמיירי במצאה ג"כ מראות טהורות כיון דא"ש ג"כ בלא מצאה רק מראה טמאה ואעפ"כ טהור דתלינן בהרגשת עד ומ"ש שלא לתלות ההרגשה במראות טהורות משום דרוב המרגישות רואות דם הנה דבריו נגד התה"ד דכ' בעצמו דעדיף לתלות ההרגשה במראה לבינה מלתלות בהרגשת עד כמש"ל:

ה אלא דלכאורה יש לקיים דבריו מ"ש סס"י ק"צ דפלוגתא דרמ"א וט"ז מיירי דוקא בלא הרגישה מטעם אחר והוא דבש"ע סי' קפ"ח ס"א משמע דבהרגישה אין טהורה אא"כ בדקה א"ע מיד אז תולה כשמצאה מראה טהורה וכ"כ בתה"ד ובדקה א"ע מיד ואם הוא בדוקא א"כ במצאה על חלוקה כתם א"א להקל ולתלות ההרגשה במראות טהורות שמצאה בחלוקה כיון שלא בדקה א"ע מיד להההרגשה. אכן באמת לכאורה אינו מובן אמאי בעי מיד מ"ש מדתלינן באימור הרגשת עד ועוד דבבדקה א"ע מיד תוך שיעור וסת להרגשה ראוי שיהיה טהורה אף בלא מצאה כלום כמו בוסתות אף למ"ד וסתות דאורייתא וכמ"ש הח"ד עצמו סי' ק"צ סק"ג ומקור הדברים מתשו' הג"מ גבריאל ממיץ ז"ל בתשו' שב יעקב סי' ל"ו בד"ה וא"כ מצינו דמ"ה ע"ב וז"ל ופשיטא בענין שכ' מהרא"י היכא דבדקה עצמה מיד ולא מצאה כלום דנ"ל אף דרוצה לדמות לדין וסתות למ"ד וסתות מדאורייתא היינו שמואל דס"ל בש"ס דט"ז דהוא מדאורייתא ואליבי' ס"ל דאף בדקה א"ע ונמצא טהורה אפ"ה טמאה נ"ל דהיינו דוקא כשבדקה א"ע אחר שיעור וסת אבל כשבדקה א"ע מיד נראה דטהורה וראיה לזה דלכאורה יקשה בש"ס שם דט"ז ע"א כו' עכ"ל וע"ש דתירץ שם בד"ה ועוד דלא דמיא משום דלא משכחת בדיקה אחר הרגשה בכשיעור וסת כיון דאין עד בידה דמסתמא כך הוא דהא מהיכן תדע שתרגיש שיהיה עד בידה:

משא"כ גבי וסתות כיון דידעה זמן וסתה העד בידה כו' ע"ש. ובתשו' השב יעקב אליו ד"נ ע"ד ד"ה ומ"ש כת"ר ולייישב דברי תה"ד צ"ל דס"ל כפי' ראשון דרש"י דט"ז ע"א ד"ה

דכולי עלמא דבהא פליגי רב ושמואל דלרב אף דוסתות דאוריי' עכ"ז כשבדקה עצמה בשיעור וסת של וסתה ולא מצאה טהורה אבל שמואל ס"ל דאפ"ה טמאה ואף דמסתמא קי"ל כרב כמ"ש התוספות שם מ"מ אפשר ס"ל כיון דשמואל הוא מארי דדינא דהרגשה. א"כ מסתמא יחמיר בהרגשה כמו שהחמיר בוסתות דאפי' בדקה א"ע מיד בכשיעור וסת ולא מצאה טמאה וגבי הרגשה לא מצינו שחולק עליו רב אך עכ"ז זהו רק ליישב דבריו אבל באמת אינו נראה כן דמ"מ כיון דלרב כה"ג טהורה אף אי וסתות דאוריי' אין להחמיר גם בהרגשה יותר ועוד דכ"ז לפי' ראשון דרש"י אבל לפמ"ש רש"י סד"ה וכאן ואיכא דאמרי דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי ור"ל דשמואל לא מיירי אלא כשבדקה א"ע אחר שיעור וסת אבל בדקה א"ע תוך שיעור וסת גם לשמואל טהורה א"כ לפ"ז אין שום מקום להחמיר גם בהרגשה כה"ג וע' במהרש"א שם דט"ז וכיון שכן דגם בלא מצאה כלום יש להקל כשבדקה א"ע בכשיעור וסת א"כ במצאה מראה לבן וירוק דמיקל התה"ד אף היכא שאם לא מצאו כלום טמאה על כרחך דהיינו ודאי אף שלא בדקה א"ע בכשיעור וסת וא"כ לפ"ז גם בפלוגתא דהרמ"א והט"ז י"ל דמיירי אף בהרגשה ויש לתלות ההרגש במראות הטהורות שבחלוקה ואף שבדקה חלוקה אחר שיעור וסת:

והנה את"ל דגבי הרגשה אין תולין להקל במראות טהורות אא"כ בדקה א"ע מיד כשיעור וסת ללההרגשה כמו שפי' החוות דעת (תיבת מיד שבש"ע ותה"ד) סי' קפ"ח ס"ק ב' וסי' ק"צ בביאורים סס"ק ג' וא"כ לדבריו א"א להקל במצאה על חלוקה כתם ממראות הטהורות ודם פחות מכגריס אם הרגישה ולא בדקה א"ע מיד. וגבי בדיקה בעד שאינו בדוק תיומ"י שהרגישה יש להקל בכה"ג וכן פסק בתשו' גבעת שאול סי' ס"ז להקל גבי עד בכה"ג וז"ל נשאלתי באשה אחת שהרגישה שנפתח מקורה ובדקה תיכף בחלוקה ומצאה כתם גדול ממראה הטהור רק שבתוך הכתם היה כמו נקודה קטנה אדומה מאד והוכיח דאף בשהרגישה תולין ההרגשה במראה הטהור כמו שתולין בדם המכה והדם המועט תולין במאכולת ע"ש וא"כ יהיה כתם שמצאה בחלוקה חמור יותר מעד שאינו בדוק אך זה אינו קושיא דהטעם מחמת ההרגשה ובעד שאינו בדוק הרי בדקה א"ע תומ"י שהרגישה לכן יש לתלות ההרגשה במראות הטהורות משא"כ גבי כתם שבחלוקה שלא בדקה א"ע מיד ממש לכן טמאה מחמת ההרגשה. אך באמת כבר כתבתי דלתלות ההרגשה במראות הטהורות שבחלוקה לענ"ד דתלינן אף אם לא בדקה א"ע מיד ממש כמו שהוכיח השב"י סס"י מ"ד בהא דתלינן בהרגשת עד והס"ט סי' ק"צ סס"ק ד' כ' ודע דאף מה שנראה מדברי תה"ד שם כו' אילו מצאה שום מראה טהורה היא יכולה לתלות

הרגשתה בזה יש לספק עד כמה יכולה לתלות בהא דהא ודאי אין סברא דאם הרגישה ואחר זמן רב בדקה א"ע ומצאה מראה טהורה שתהיה יכולה לתלות הרגשה זו בהא דאם כן אם איתא דהוי דם מעיקרא בשעת הרגשה מאן עכביה עד השתא והיה לו לצאת כו' וע' בתוס' ד"ס ע"ב ד"ה בעלה פטור וכו' א"ו צ"ל דתיכף להרגשה בדקה א"ע כו' וא"כ עדיין ספק עד כמה מקרי בהא מיד כו' דכל שבעלה פטור כו' ואפשר לחלק וצ"ע עכ"ל ויש לומר החילוק דהתם משום חזקת טהרה של הטהרות ושל האשה מוקמינן להו אחזקתייהו ואמרינן דהדם אתי אח"כ. וא"כ הכא ג"כ מחמת חזקת טהרה של האשה י"ל להפך שהמראה טהור היה תחלה ונתעכב קצת בהמקור שהרי לקדשים חוששין שמא נתעכב מעת לעת ומיהו צ"ע ללישנא דאי איתא דהוה דם מעיקרא הוה אתי אפשר א"צ כלל לטעם דחזקת טהרה כדמשמע מהתוס' פ"ק דף ג' סע"א בד"ה ואיבעית אימא בהגליון ומיהו לפ"ז כו' ושמא טעמא כו' ומ"מ י"ל דמ"מ כשהחזקת טהרה מסייע לומר שנתעכב הדם קצת לא אמרינן אם איתא דהוה כו' אך כ"ז זהו במצאה המראה טהורה בתוך רחמה ע"ז שייך טענת הס"ט דהא ודאי אין סברא כו' אם איתא כו' וכנ"ל אבל במצאה המראה טהור על חלוקה אין שייך לומר כן ובכל הכתמים שנמצאים בחלוקה דודאי מעיקרא אתי ומתייבשים ומשתהים על החלוק וא"כ שפיר אין מניעה מלתלות ההרגשה במראה טהור זו אף אם לא בדקה א"ע מיד להההרגשה ומה גם גבי כתם הנ"ל דגם את"ל לתלות ההרגשה בטפת דם שבו ע"כ תאמר שבא מכבר מעת שהרגישה א"כ מדוע לא נאמר שההרגשה היה מחמת המראה טהור שמרובה יותר והט"ד בא ממאכולת ואם משום ההרגשה עצמה שמא היה דם נפל לחוץ ושלא על החלוק ג"כ י"ל כיון שיש לתלות במראה טהור שעל החלוק אין לחוש ובלא"ה הרמ"א והרדב"ז הקשו על סברת התה"ד ולכן המ"י היקל בנשים שהם בחזקת מסולקות דמים א"כ גם כה"ג יש להקל ועיין עוד בס"ט סי' ק"צ סק"ג ד"ה בשו"ת אמ"ו שכ' דדוקא בפתיחת המקור החמיר התה"ד כו'. משא"כ בהרגשה שניתזין ממנה דבר מה כו':

סימן קמב

משנה פרק הרואה כתם דנ"ח ב' שלא אמרו חכמים את הדבר להחמיר אלא להקל שנאמר ואשה כי תהיה זבה דם יהיה זובה בבשרה דם ולא כתם בתשו' שבסוף ספר בית מאיר סי' י"ג הביא בשם תשו' שב יעקב סי' ל"ו בתשובתו להג"מ גבריאל ד"ה ופתח דבריו יאיר שהקשה אטו כתם לאו דם הוא ונ' כמו שפי' רש"י פ"ד דב"ק דל"ח ע"ב וז"ל דהא כתמים דישראל גופייהו מדרבנן נינהו דמדאורייתא דם יהיה זובה בבשרה כתיב

שתראהו מגופה ולא שתמצאהו בבגדה עכ"ל נמצא פירוש ולא כתם היינו לא שתמצאהו על בגדה שזהו הנק' כתם וכן פי' עוד רש"י בחולין פא"ט דנ"ה ע"א וז"ל וטעמא משום דכתמים עצמן דרבנן דמדאורייתא עד דחזיא מגופה כדכתיב דם יהי' זובה בבשרה עכ"ל והובא ג"כ בחידושי הרשב"א וכן פרש"י לקמן פרק האשה דס"ב ע"ב נמצא לפ"ז אין דיוקו דרע"ק מתיבת דם לבד אלא מכל הפסוק דם יהיה זובה בבשרה דהיינו דחזיא מגופה וכ"כ השב"י שם וסי' מ"א ושמואל דריש מבבשרה עד שתרגיש בבשרה לאו היינו הא דרע"ק אלא דמוסיף דאפי' ראתה מגופה אינו טמא מהתורה עד שתרגיש ולפ"ז צ"ל דאין ר"ל הרגשת זיבת דבר לח דהא א"כ היינו דרע"ק דכיון דבעי שתראהו מגופה מסתמא מרגשת זיבת דבר לח אלא הא דשמואל היינו שתרגיש הרגשת הגוף דומה קצת למ"ש במשנה ר"פ יוצא דופן גבי עקירת שכבת זרע והרגיש שנזדעזעו אבריו וכמ"ש מזה בתשו' אחת או עכ"פ י"ל דלרע"ק סגי בהרגשה דכותלי בית הרחם או אף שאינה מרגשת כלל כ"א מוצאה ע"י עד הבדוק ולשמואל בעי עכ"פ הרגשת יציאת הדם מהחדר וזה דלא כמ"ש בתשו' שב"י סי' מ"א המתחלת יהודה שעילה בד"ה ומה שסיים דשמואל מפרש הלימוד דרע"ק דמתניתין וכ"כ בסי' ל"ו הנ"ל דפי' דם יהיה זובה בבשרה דאמר רע"ק היינו הא דאמר שמואל עד שתרגיש בבשרה ובאמת זה אינו דרע"ק לא איירי בהרגשה רק שתראהו מגופה וכן פי' הס"ט סס"י ק"צ סנ"ד ס"ק צ"ג בד"ה וטרם אכלה וכן הסכים הבית מאיר בתשו' הנ"ל:

קיצור. הא דרע"ק דם ולא כתם הפירוש דבעינן שתראהו מגופה ולא שתמצאהו על בגדה אבל כשראתה מגופה אף שלא הרגישה י"ל דטמאה מה"ת ושמואל מוסיף דבעינן שתרגיש בעקירת הדם מהמקור לפרווזדור:

ב והנה התוי"ט כאן פ"ח מ"ד הקשה על הא דדריש דם ולא כתם דאכתי ליהוי ספיקא דאורייתא ולחומרא ותירץ ע"פ מימרא דשמואל כו' ואאזמו"ר הגאון ז"ל רס"י ק"צ כ' הטעם משום דבכה"ג אמרינן אוקמא אשה אחזקת טהרה והאי דם מעלמא אתיא כו' וכן האריך בזה בתשו' גבעת שאול סי' ס"ז הג"מ מרדכי ז"ל אך הלשון דם ולא כתם אינו במשמע שמצד חזקת טהרה הוא כ"א שכך דין התורה כאן ועוד קשה לפי דברי התוספות דס"ב ע"א בד"ה הטבילו שהביא בתשו' ג"ש הנ"ל ומיהו מטעם ס"ס לחוד לא הוו מטהרינן ליה אי לאו טעמא דביטול משום דרגילות לבוא דם מגופה כו' עכ"ל וע"ש עמוד ב' ד"ה הנח ובפרש"י בד"ה טהרותיו טהורות והרי התם יש ספק א' מעליא שמא צבע הוא וספק שני דאי נמי כתם הוא דלמא לאו מן המקור הוא כ"א מעלמא או מעלייה ואפ"ה לא מהני משום דהספק השני דאי כתם הוא שמא לאו מן המקור הוא

אינו ספק מעליא אפי' להצטרף לספק א' מעליא שיהי' חשוב ספק ספיקא א"כ מוכח דאינו ספק שקול כלל כ"א נוטה מאד להחמיר וא"כ איך יעמידו על חזקת טהרה בספק זה שאינו מצטרף לס"ס דהא התוספות פ"ק דכתובות ד"ט ע"א בד"ה ואיבעית אימא. פירשו דספק שמא באונס אע"פ שאינו ספק שקול ממש מצטרף לס"ס ומ"מ לא מוקמינן אחזקה בספק זה לבד כיון שאינו ספק שקול יעו"ש א"כ ספק זה שמא הדם לאו מן המקור כיון דאינו מצטרף אפי' לס"ס מכ"ש שא"א לומר אוקמא אחזקת טהרה בספק זה לבד מיהו הרמב"ן שם מפרש כמ"ש בתוספות סד"ה הטבילו עוי"ל כו' ולדבריו אפ"ל דלא שייך קושיא זו אך הרי התוספות דחו פי' זה א"כ לדבריהם קשה מאד איך יועיל בספק זה חזקת טהרה. בשגם שי"ל שגם הרמב"ן לא פליג על התוספות דאין כאן ס"ס מטעם שכתבו דרגילות לבא מגופא והס"ט שם כתב אע"ג דבעלמא קיי"ל ספק דאורייתא לחומרא מ"מ כאן גזה"כ הוא דספיקו שריא דומיא דשריא התורה ממזר מספק וכה"ג אמרינן בקדושין גבי ערלה בח"ל כו' ע"ש וכ"כ בבית מאיר בתשובה שבסוף ספרו סי' י"ג וז"ל. ומה שהקשה בעל שב"י תו בדרשה דרע"ק אטו כתם לאו דם הוה לע"ד לא קשה דהוי כעין דרשא דממזר ודאי ולא ספק ה"נ דורש דם ודאי ולא ספק כו' עכ"ל. מבואר בדבריהם דאף בענין שהוא (אינו) ספק שקול ממש שמא בא מן המקור מ"מ טהורה מדאורייתא (אף בענין שאין שייך קולא דהרגשה כנ"ל) כמש"ש אאזמו"ר נ"ע וז"ל ואף לפ"ד רש"י כו' מ"מ הכא כו' והרי בסי' קפ"ג סק"א כ' דלרש"י בנמצא בכותלי בית הרחם למטה ודאי טמאה היא כו' ואין לדחות דמ"מ מיעוט דמעליי' מצטרף לפלגא דדלמא מעלמא אתיא וה"ל יותר מספק שקול לקולא דמ"מ י"ל הספיקא דמעלמא אתיא אינו ספק שקול ממש כדמשמע בגמ' ריש נדה מודה שמאי בכתמים מ"ט בצפור לא נתעסקה כו' האי דם מהיכא אתיא א"כ הלואי שהספק דמעלמא עם המיעוט דמעליי' יהיו יחדיו ספק שקול ואפ"ה שריא מדאורייתא (הג"ה וכ"ש לפמש"ל בשם התוספות פרק האשה דס"ב ע"א ד"ה הטבילו דאינו ספק שקול כלל עכ"ה). א"כ עכצ"ל הטעם לפי פירש"י משום חזקת טהרה מתירים אף שהספק שקול כו' או להס"ט והבית מאיר גזה"כ הוא והנה לטעמו דהס"ט ס"ק צ"ג ד"ה טרם אכלה דכ' גזה"כ הוא דספיקו שריא דומיא דשריא התורה ממזר מספק וכה"ג אמרינן בקדושין דל"ט גבי ערלה בח"ל דאסורה מהלל"מ דכך נאמר ודאי אסור וספיקא מותר ה"נ כאן אפי' לא עברה בשוק של טבחים אפ"ה אמרינן דלמא עברה ולאו אדעתה ואפי' ישבה ע"ג דבר הבדוק לה אמרינן דלמא לא בדקה יפה עכ"ל ובד"ה ודע שלולי כ' ותלינן במציאות רחוק דאמרינן עברה ולאו אדעתה כו' וכמו שהבאתי לעיל מדברי תוספות פרק האשה דס"ב א' ד"ה הטבילו דרגילות לבוא

דם מגופה כו' בשוק של טבחים לא עברה ור"ל דלכן אין ספק זה מצטרף אפי' לעוד ספק להיות ס"ס ע"ש ואפ"ה הכתם טהור מדאורייתא ע"י ספק זה לבד אף דאינו ספק שקול כלל כ"א כמו מיעוטא וכ"כ הבית מאיר בתשו' הנ"ל וז"ל ועוד דהכא י"ל לולי שגילתה התורה דם ולא כתם לא היינו עושים מזה ספק מפני שאין הספק קצת שקול הואיל שבשוק של טבחים לא עברה הוה אמינא האי דם מהיכא אתיא קמ"ל להורות שספק זה שרי ד"ת ובזה מיושב מה דקשה לפום ריהטא קרא ל"ל הא אשה בחזקת טהורה עומדת וא"כ בלא"ה י"ל ספק שריא מן התורה דאוקמא אחזקה א"ו כנ"ל היינו דקמ"ל דאף שהספק דמעלמא אתיא אינו ספק שקול אעפ"כ התירה זה התורה כאן זת"ד בשינוי לשון קצת וקשה דהא גם בספק, ממזר דעת הפוסקים דדוקא בספק שקול אבל ברוב פסולים כ' הב"ש סי' ד' סעי' כ"ו ס"ק ל"ט דאזלינן אחר הרוב והוא ממזר ודאי וכ"כ הרשב"א בקדושין דע"ג ע"ב סד"ה כל שנאסף מכלל שמועה זו נראה שלא אמרו ממזר ודאי אמרה תורה ולא ממזר ספק אלא בשמחצה מיהא כשרין אצלה דכל כי האי הוא דהוה ספק אבל כל היכא דרוב פסולין אצלה כממזר ודאי משוי ליה דרובא דאורייתא אא"כ בדקו את אמו ואמרה לכשר ודאי נבעלתי כו' עכ"ל וכ"מ עוד בהרשב"א קדושין דע"ג א' סד"ה מאי אמרת ובהריטב"א שם שציירו עיר שהיא מחצה על מחצה משמע הא עיר שרוב פסולין אינו מותר מדאורייתא אא"כ אומרת מכשר נבעלתי:

קיצור:

התוי"ט הקשה על ולא כתם דהא ה"ל ספיקא דאורייתא ואאזמו"ר הגאון נ"ע תירץ משום דאוקמא אחזקה והס"ט והבית מאיר תירצו דכאן גזה"כ הוא דספק זה מותר וכמו ספק ממזר וספק ערלה בח"ל ומדבריהם מבואר דאף כשהספק לטהר אינו ספק שקול עכ"ז שרי מהתורה וקשה דגבי ספק ממזר דעת הפוסקים דדוקא בספק שקול כמ"ש הב"ש סי' ד' סכ"ו ס"ק ל"ט:

אך הפנ"י שם כ' סד"ה אמר רבא ולולי דמסתפינא מרבוותא היה נ"ל דלבתר דגלי קרא ממזר ודאי לא יבא הא ספק יבא תו ליכא לחלק בין רוב כשירין או רוב פסולין דאפ"ה מקרי ספק ממזר דאע"ג דבכל התורה אזלינן בתר רובא ובתר חזקה למשוויי' כודאי, אפ"ה שאני הכא דעיקר ילפותא דממזר ספק יבא לא ילפינן אלא משום דומיא דספק קהל כמ"ש בתוספות ישנים שנדפסו מחדש ולענין ספק קהל משמע דלא מקרי קהל ה' ודאי אלא בודאי גמור משא"כ ברוב ומיעוט לא שייך לומר שהוא ודאי קהל ה' דקמי שמיא גליא ואפשר שהוא מהמיעוט כיון שהדבר מצוי ושור שחוט לפנינו לית לן למימר דמקרי קהל ה' ודאי עכ"ל גם בעצ"א סי' ד' סכ"ו ס"ק מ' כתב דלדעת הפוסקים

דבכל ספק דאורייתא מדאורייתא לחומרא וע"כ צ"ל דחידוש הוא מה דשרי רחמנא ספק ממזר א"כ י"ל דבכל ענין התיר אפילו ברוב פסולין עכ"ל ואפשר קצת ראיה לזה ממ"ש התוספות בב"ב פרק חזקת דף נ"ה ע"ב ד"ה ר' אליעזר דר"ת פי' והמשנה דטהרות פ"ו מ"ד דרבנן מטמאו בספק טומאה ברה"י אפילו בכמה ספיקות דמשום דמן הדין אפילו בחדא ספיקא טהור דאוקמי' אחזקה וילפינן מסוטה דטמא וא"כ מה לי חדא ספיקא מה לי תרי ספיקי כו' עכ"ל וכ"כ עוד התוספות פ"ק דפסחים ד"ט ע"ב ד"ה ספק וד"י ע"א ד"ה ספק וכ"כ הרמב"ם ר"פ י"ח מהל' אבות הטומאה וכ"ד הרמב"ן בחידושיו בב"ב שם והרשב"א פ"ק דב"ק די"א וא"כ כמ"כ נימא להיפך הכא כיון מן הדין אף בחד ספק היה צ"ל לחומרא אלא דחדוש הוא שהתירה התורה ספק ממזר א"כ גם כשיש כמה ספיקות לחומרא ג"כ שריא ועיין במל"מ פ"י מהל' מקוואות ד"ו סד"ה ודע שראיתי ופ"ח מה' אה"ט דין ה' דאף להאוסרים שם בס"ס זהו משום דאין שייך שם לומר כיון מן הדין אף בחד ספק כו' דאדרבה מן הדין הוא שספק דרבנן לקולא והיינו ספק א' לבד אבל כשיש שני ספיקות להחמיר מנ"ל להתיר משא"כ הכא שפיר שייך לומר כיון מן הדין אף בחד ספק כו' וכנ"ל אלא דאינו ראי' לענין רובא דהא התם גבי ספק טומאה ברה"י כשיש רובא לטהר טהור כדאיתא בקדושין ד"פ אם רוב צפרדעים כו' וע' מזה בפנ"י בקו"א דכתובות בפ"ק סי' מ"ו סד"ה ויאמר יהושע שהביא ראי' מזה לחלק בין רובא לס"ס דס"ס לא עדיף כמו רובא והבית מאיר סי' ד' סכ"ו דף ה' ע"ד גבי ספק ממזר כ' וז"ל ואי משום קושיא מרוב פסולין י"ל שבודאי במה שלא ביארה תורה איך נדון בספיקן אלא שכללה אחרי רבים להטות או שנודע ע"י הלל"מ ליזל בתר רובא כדאיתא ברש"י בחולין בסוף הסוגיא דמנלן דאזלינן בתר רובא בזה אנו חייבין לתפוס הרוב כודאי שכן אמרה תורה ליזל בתר הרוב בין לקולא בין לחומרא משא"כ גבי ממזר דהתורה הוציא משפט ספק שלו להורות דספיקו שריא תו ליכא לאפלוגי ואפי' ברוב פסולין ממש דהיינו בידוע דאזלו לגבה נמי ד"ת שריא וראי' מהר"ן ספ"ק דקדושין כ' דהיינו טעמא דאמרינן גבי ערלה כל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל ואפילו יחיד במקום רבים דכל ספק שריא ואפי' קרוב לודאי משום דבכך הלכה ספיקא מותר וודאי אסור כו' וכעין זה כבר כ' נמי הפנ"י אך לא מטעמו עכ"ל וצריך לחלק להפנ"י ועצ"א והבית מאיר בין ספק ממזר דרובא גם כן כספיקא ובין ספק טומאה דרה"י דאע"ג דס"ס הוה כספק עכ"ז רובא אינו כספק אך הסוגיא דקדושין דע"ג ע"א בדברי רבא גבי שתוקי ואסופי לכאורה משמע יותר כהרשב"א דרק בפלגא ופלגא שריא מדאורייתא גבי ספק ממזר ע"ש וצ"ע:

וביבמות פרק הערל ד"פ ע"ב דעבד רבה תוספאה עובדא באשה שהלך בעלה למדנה"י ואשתהי עד תריסר ירחי שתא ואכשריה וכ"פ בש"ע סימן ד' סעיף י"ד בהג"ה והוא ודאי מיעוטא שישתהה הולד כ"כ ואעפ"כ אכשרי' וצ"ל התם כמ"ש בתשו' הריב"ש סי' תמ"ו ומכאן ראי' גמורה דלא תלינן לעולם בזנות כל שאפשר לתלות בבעלה כו' וכן ראי' לזה מרבה תוספאה דתלה בבעל עד שנים עשר חדש אע"פ שהוא בתכלית הזרות עכ"ל והיינו משום דלתלות בזנות נגד בעלה הוא ג"כ מיעוטא ועדיף משאר חזקה משא"כ גבי שתוקי כו' ולכן גבי דם ולא כתם את"ל לדמותו לספק ממזר י"ל לכאורה דאפי' באפשר רחוק כהא דרבה תוספאה שרי מהתורה דהא הכא ג"כ יש חזקת טהרה מיהו אינו דומה דזנות שאני אבל אשה עלולה לראות דם ואין חזקת טהרה שלה דומה כלל לחזקת אשה כשרה לשלא לחוש לזנות דהא רפ"ק אמרינן להלל כיון דמגופא קא חזיא לא מוקמינן לחזקה לקדשים עכ"פ:

והנה לפמש"ל בשם הבית מאיר לולי שגילתה התורה לא היינו עושים מזה ספק כו' וכן כתבתי לעיל בשם התוספות דס"ב א' ד"ה הטבילו דרגילות לבוא דם מגופה כו' ועי' תוספות פ"ק דפסחים ד"ט ע"א ד"ה ואם דספק הרגיל עדיף וקרוב לודאי הוא כו' וע"ש ד"ה ספק גררוהו ובנדה פכה"י דט"ו ע"ב ד"ה חבר ובפ"ג דעכומ"ז דמ"א ע"ב ד"ה ואין ספק ואפ"ה הכא גבי כתם טהור מדאורייתא ולפ"ד הרשב"א והב"ש דאפילו בספק ממזר לא הותר רק ספק שקול א"כ צ"ל מ"ט דם ולא כתם וי"ל דהמיעוט עם החזקה חשוב כמו ספק שקול ועיין בגמרא דף י"ח עמוד ב' לר"מ מיעוטא וחזקה מרעים הרוב:

קיצור:

הפנ"י ס"ל גבי ספק ממזר י"ל שריא מהתורה אף ברוב פסולין אצלה וכן כתב העצ"א סימן ד' סכ"ו סעיף קטן מ"ם וכן כתב הבית מאיר שם ויש להעיר מהא דרבה תוספאה ויש לחלק על כל פנים יש לומר לכן תלינן מה"ת גבי כתם דמעלמא אתיא אף שאין הספק שקול:

ד אך נראה הכרח לומר לפ"ד הס"ט והבית מאיר דזה שהתורה אמרה דם ולא כתם לומר דספק שריא הכא כמו ספק ממזר זהו כשי"ל דמעלמא ממש אתיא ולא מגופה חזיתה כלל אבל כשודאי מגופה אתיא רק הספק אם מהעליי' או מהמקור ע"ז אין שייך כלל דם ולא כתם ולא מיבעי שאין מותר מהתורה כשהספק לטהר אינו ספק שקול אלא כי גם בספק שקול י"ל טמא וראי' מהמשנה דנמצא בפרוזדור ספקו טמא דמן הלול ולפנים י"א ודאי טמא אף שעכ"פ מיעוט דמים מן העליי' ואף בגג פרוזדור שמהחדר לא יוכל לבא אלא בשינוי יותר מהעליי' כמ"ש התוס' די"ז ע"ב דשחתה הוא שינוי גדול יותר מדיקור

של עלייה א"כ איכא הוכחה ומיעוטא ועכ"ז הוה ודאי טמא והרי כתם טהור מה"ת אף היכא שבשוק של טבחים לא עברה ואפי' בבדקה קרקע עולם כו' וכן גם מהלול ולחוץ ס"ל לרב הונא דספקו טמא:

וכוותי' פסק הרמב"ם פ"ה מהא"ב דין ה' וז"ל נמצא הדם בפרוזדור חוץ לנקב הרי טומאתו בספק כו' עכ"ל, וכ"פ הרשב"ץ בפסקי נדה והרי התם מוכח יותר דמהעלייי' בא דלכך לאביי שם טהור ללישנא דבתר חזקה אזלינן ע"ש בפרש"י ד"ה ואי בתר חזקה וד"ה מן הלול ולחוץ וכן ס"ל למרי בר שמואל ורב יצחק בר יהודה ולמה אנן קי"ל כרב הונא דטמא מספק וגם מאביי ומרי ורב יצחק אין ראי' להקל בספק דשאני התם דמוכח שהדם בא מן העליי' אבל בשהספק שקול י"ל גם לדידהו טמא אעכצ"ל דקולא זו וגזה"כ דם ולא כתם להקל בספק זה כמו בספק ממזר לא קאי רק כשלא זב בבשרה כ"א נמצא על בגדיה (ותדע דבכתם שנמצא בבשרה אף שדין כתם עליו ולא דין ראייה כלל ואין זה זובה בבשרה עכ"ז החמירו בו ג"כ הרבה יותר מבכתם שנמצא בבגדיה כדאמרינן ר"פ הרואה על בשרה ספק טמא ספק טהור טמא על חלוקה ספק טמא ספק טהור טהור מכ"ש וק"ו שא"א להקל בראייה מגופה אף שיש ספק). משא"כ כשיוצא מרחמה נק' דם יהי' זובה ובספק שמא מן העלייה הרי דינו כשאר הספיקות דאורייתא ולא יש ע"ז קולא כלל משאר דיני הספיקות באיסור כרת אך עדיין יש להקשות ע"ז. דהנה נלע"ד דשמואל דאמר עד שתרגיש בבשרה ס"ל ג"כ הדרשה דרע"ק דם ולא כתם אף היכא שאינו שייך הקולא מצד ההרגשה רק משום דם ולא כתם וראי' מדאמרינן לשמואל רפ"ח דמתניתן דהאשה שהיא עושה צרכיה וראתה דם ועד שהוא נתון תחת הכר ונמצא על שלה לאחר זמן דכולהו איירי בדארגישה ממש ואפ"ה מטהרין ותולין ההרגשה בטעות דמי רגלים ועד ושמש ומאיזה טעם יהיה זה הרי יש כאן כמו שני ספיקות להחמיר הא' מצד עצמות מציאות הדם יש ספק דלמא מהמקור אתי השני עוד הוכחה בריאה וטובה דמהמקור אתי משום שהרגישה ונזדעזעה גופה ולתלות בטעות כדי להקל זהו ודאי ספק גדול ואין הספק שקול דהא שמאי ס"ל דלעולם אשה מרגשת ואינה טועה בהרגשת מי רגלים ושמש ועד כמ"ש התוספות ד"ג סע"א והלל לא פליג עליה לחולין וכ"ש הכא דארגישה הרגש שמרגישים בדם המקור ואיך ניקום אנן ונאמר דטעתה זהו ודאי קולא עצומה ועכצ"ל שהטעם הוא משום כמו דכתמים מותרים מה"ת אע"ג שיש ספק ממש ואפילו אין הספק דלקולא שקול. כך נמי בזה דבכולהו לפחות יש ספק שקול להקל יותר מבכתם שמא לא בא הדם מהמקור כמו במי רגלים שמא בא ממ"ר וכן בעד כיון שהיה נתון תחת הכר וכן בנמצא על שלה לאחר זמן עכ"פ יש ספק שקול ולכן מיקל שמואל

דכיון שאפשר לתלות בטעות בההרגשה מותר ונשמע לפ"ז בהרגישה ואח"כ מצאה כתם אינו רק דרבנן כל שיש לתלות ההרגשה בדבר אחר כו' (ואגב יצא לנו דשמואל מיקל גבי כתמים יותר מריש לקיש ולא כמ"ש הס"ט) אך א"כ קשה טובא דהא מוכרח דדרשה דדם ולא כתם לא קאי כלל כ"א בנמצא על בגדיה ואפ"ל דגבי האשה שעושה צרכיה ס"ל לשמואל כהא דאמר ר' יוסי ב"ר חנינא די"ד ע"ב דלא טימא ר' מאיר אלא משום כתם ואף דרב אשי שם ס"ל דטימא משום נדה י"ל שמואל ס"ל כר"י בר' חנינא משום דשמואל פסק כר' יוסי ולא כר"מ ע"כ י"ל ס"ל דגם לר' מאיר אינו טמא כ"א משום כתם ואף שיוצא הדם מגופה אין זה כלל ענין דם יהיה זובה בבשרה שהרי עיקר הזוב בבשרה הוא מי רגלים אלא שבתוכן נמצא דם לכן ה"ל רק כמו כתם וכן גבי עד שהיה נתון תחת הכר ס"ל הא דמשוך טמא היינו ג"כ רק משום כתם כמ"ש בפי' המשניות להרמב"ם וכ"מ בהל' נדה להרמב"ן פ"ג דין מ"ה והיינו כיון שהיה נתון תחת הכר שי"ל דמעלמא אתיא הדם לכן י"ל ע"ז מן התורה דם ולא כתם ע"כ מיקל שמואל אף דארגישה אך קשה על הא דנמצא לאחר זמן דהתם הדם ודאי לאו מעלמא אתיא רק הספק בהזמן אמאי יקיל בספק שקול ויש עוד טענה דארגישה ואין לדחות דהתם צד הקולא נוטה יותר מש"ה מותר דלכאורה בנמצא על שלה לאחר זמן אם שוכבת אפרקיד כדרך המשמשים דלא שייך לומר דאם איתא דהוה דם מעיקרא הוי אתי כמ"ש התוספות ריש נדה א"כ הוה ספק שקול שמא היה מקודם בשעת תשמיש ואפ"ה אין בועלה טמא ואפי' בדארגישה כו'. וצ"ל דלגבי למפרע יש להקל יותר מבכאן ולהבא משום חזקת טהרה דאשה דלא אתרעי כלל:

קיצור. ומכל מקום דוקא במוצאה על בגדיה שייך הגזה"כ דם ולא כתם ולא בזוב מגופה אף על גב שיש ספק מן העלייה אתי ואף מהלול ולחוץ והא דהאשה שהיא עושה צרכיה וראתה דם ועד שאינו בדוק י"ל לפ"ד שמואל חשוב כמו כתם:

ה והנה לפ"ד הרמב"ם דרק גבי האשה שעושה צרכיה פי' ואפי' נזדעזעה גופה ולא גבי עד שהוא נתון תחת הכר וגם לא גבי נמצא לאחר זמן י"ל משום דגבי האשה שעושה צרכיה כיון שיש מ"ד דגם ר' מאיר אינו מטמא רק משום כתם לכן אף דרב אשי ס"ל דר' מאיר מטמא משום נדה מ"מ אנו דקיי"ל כר' יוסי פשיטא שאין שייך כאן רק משום חשש כתם וע"כ ס"ל אפילו הרגישה נמי טהורה ותלינן בטעות מאחר שבעיקר החשש שייך בזה דם ולא כתם אבל בעד שהוא נתון תחת הכר ס"ל להרמב"ם דבמשוך טמאה נדה כמ"ש רבינו ז"ל סי' ק"צ סעי' ל"ד ס"ק ס"ה. ע"כ אם הרגישה לא תלינן בטעות אף שהוא עגול וכש"כ שכן הוא בנמצא על שלה לאחר זמן ובפסקי הרשב"ץ רפ"ט שכ'

עמ"ש הרמב"ן בהלכותיו דהא דמטהרינן במשתנת אפי' במרגשת טהור וכבר תמהו עליו רבים כו' עכצ"ל דס"ל דכיון שראתה מגופה אפי' במי רגלים אין זה ענין לדם ולא כתם דמיירי שלא ראתה מגופה כ"א במוצאה על בגדיה והוא דומיא דמפרשים בגמ' פכה"י די"ט ע"ב הא דאמר ר' מאיר אם אינו מטמא משום כתם מטמא משום משקה נהי דהיכא דקא משכחת כתם ירוק אמנא כו' ע"ש. והיכא שהספק דילמא מעלמא אתיא אז באמת אף שאין הספק שקול ונוטה לחומרא יותר שריא וכנ"ל וכמו בבדקה קרקע עולם דהקרקע מיבדקה שפיר וכן גבי תינוקת שלא הגיע זמנה לראות שאפי' סדינין שלה מלוכלכין כו' ותלינן דילמא עברה ולאו אדעתה דהוא ספק רחוק מ"מ שריא מטעם הנ"ל אבל כשודאי מגופה בא הדם אף בספק שקול אם מהמקור או לא י"ל דאין לטהר אלא בצרוף חזקת טהרה עכ"פ וראי' מראתה דם עם מי רגלים דרב אשי ס"ל דר"מ מטמא משום נדה בעומדת והר"ן בתשו' סי' מ"ט כ' משום דר"מ חייש למיעוטא וק' אטו ל"ל לר"מ דם ולא כתם אלא י"ל דבכה"ג אין שייך לומר כן ולכן ס"ל להרשב"ץ דאף לר' יוסי אין זה ענין לדם ולא כתם כיון דמגופה קא חזיתיה אלא דמטהר משום דס"ל שחזקה עם שביל המים בא ולא מהמקור אבל היכא שהרגישה שנזדעזע גופה ע"י שמהמקור יצא ס"ל דאין לטהר ולתלות ההרגשה בטעות דלא דמי לכתם דתלינן אף בשאין הספק שקול דזהו רק בכתם ממש ולא ביוצא מגופה והטעם כמשנ"ת למעלה שכמו דלשמואל גזה"כ דבעינן הרגשה כך לכ"ע גזה"כ הוא דם ולא כתם ופרש"י בחולין דנ"ה ע"א ובב"ק דל"ח ע"ב דבעינן שתראהו מגופה ולא שתמצאהו בבגדה וכה"ג דכשלא ראתה מגופה גזה"כ הוא להקל בספק זה כיון שי"ל דמעלמא אתיא אף שהספק רחוק משא"כ כשראה מגופה אף שיש ספק אם מהמקור או מהעלייי' או ממי רגלים וכה"ג לא ע"ז נאמר דם ולא כתם וה"ל כשאר ספק דאורייתא:

קיצור ולכן הרמב"ם גבי האשה שהיא עושה צרכיה ס"ל לטהר אפי' במרגשת משום דס"ל דאנן קיי"ל כר' יוסי תפשינן דכל החשש בזה רק משום כתם וכיון דמדאו' אמרינן דם ולא כתם לכך תולין ההרגשה בטעות והדם במי רגלים משא"כ גבי עד שהוא נתון תחת הכר וכ"ש בנמצא על שלה לאחר זמן ס"ל דלא שייך הטענה דם ולא כתם והרשב"ץ ס"ל דאפי' בהאשה שהיא עושה צרכיה לא שייך ענין דם ולא כתם ולכן ס"ל דאף לר' יוסי אין לטהר במרגשת:

ו ואפ"ל דוגמא לחילוק הזה בין דם ולא כתם ובין כשראתה מגופה לבד מ"ש הס"ט והבית מאיר די"ל דבדם ולא כתם הקילה התורה כמו בספק ממזר אך עוד זאת אפשר למצוא דוגמא אחרת גם בשאר איסורין והוא ע"ד החילוק שמצינו בגמרא מדאורייתא

בין נולד הספק במקום הקביעות ובין נולד הספק אח"כ דהיינו גבי ט' חנויות כו' ובנמצא הלך אחר הרוב הרי נתנה התורה חומרא כשנולד הספק במקום הקביעות משא"כ בנולד אח"כ אף שהכל ספק א' ממש כמ"כ כאן עד"ז הקילה התורה כשנולד הספק אח"כ דהיינו כשלא ראתה מגופה כ"א שמצאה כתם אלא דהכא הקילה התורה בענין זה אף כשהספק דאתי' מעלמא רחוק מאד כנ"ל וזהו דין בדקה בבדקה קרקע עולם דאף רב אשי דלא ס"ל טעמא דהרגשה לפרש"י מ"מ ס"ל דטהורה והרי התם קרוב לודאי שהדם בא מגופה והאחרונים כתבו דודאי מגופה אתיא כמ"ש הס"ט סס"י ק"צ והחוות דעת סי' ק"צ סק"ח אלא דכתב דהטעם משום דלא ארגישה אבל לרב אשי לפרש"י א"א לומר כן דהא לא בעינן הרגשה כלל ומ"ש הס"ט סס"י ק"צ דמש"ה השמיט הרא"ש דין זה משום דס"ל דרב אשי אליבא דשמואל קאמר ולי' לא ס"ל הוא דוחק גדול אלא י"ל משום דמ"מ זה נכלל בכלל דם ולא כתם דמ"מ אינו ברור ממש שבא מגופה וכמ"ש הס"ט עצמו שכן משמע הלשון בגמ' דמסיק אפי' קרקע דמבדק שפיר דאיכא למימר דמגופה אתיא טהור וקשה מאי איכא למימר דקאמר וכך הל"ל דודאי מגופה אתיא א"ו אע"ג דקרקע מיבדק שפיר מ"מ לא ודאי הוא די"ל דלא בדק שפיר אלא דמסתבר דמגופה אתיא דהא בדק לה ומש"ה אמר הש"ס דאיכא למימר כו' עכ"ל הס"ט והבית מאיר בתשו' סי' י"ג הביא דוגמא לזה מהש"ס פ"ק דביצה ד"ז ע"א בדק בקינה כו' דמסקינן אימור לא בדק יפה לכן לרב אשי נכלל זה ג"כ בכלל דם ולא כתם (אף שא"צ הרגשה כלל) דגזה"כ להקל בספק זה כל שהוא כתם שנמצא הדם על בגדה או על הקרקע ולא ראתה מגופה ותלינן אימור מעלמא אתיא אף שהוא רחוק מאד ואפשר לומר דמ"מ אין זה ענין לומר דלא אזלינן בתר רובא כ"א דלא אזלינן בתר אומדנא וכמו בדיני ממונות גבי גמל האוחר וה"נ אף שאומדנא הוא קרוב לודאי שהדם בא מגופה הקילה התורה גבי כתמים כיון שלא ראתה מגופה והנה אומדנא לא דמי לרובא דהא בתר רובא אזלינן אפילו גבי ד"נ כמ"ש התוספות פ"ק דסנהדרין ד"ג ע"ב משא"כ בתר אומדנא לא אזלינן ועי' פ"ו דב"ב דצ"ג ע"א דאומדנא הוי כמו חזקה ולא דמי לרובא יעו"ש וכאן גבי מוצאה כתם י"ל ג"כ הוי רק אומדנא וחזקה שבא מהמקור כהא דגמל האוחר דמהסברא אמרינן בידוע שהוא הרג השור וה"נ י"ל כן דהמקור הוי כשם גמל האוחר די"ל בידוע שמהמקור בא הדם כמ"ש רפ"ט דנדה שחזקת דמים מן האשה וחזקה ה"ל כמו אומדנא אבל ליכא רובא לומר דרוב דמים הם מהמקור דאדרבה רוב דמים מצוים בעולם יותר מבהאשה כמ"ש סברא זו אאזמו"ר רס"י ק"צ רק דמ"מ שייך לומר דאומדנא הוא שבא מגופה דהאי דם מהיכא אתיא לכאן וע"ז י"ל גזה"כ הוא להקל בזה בכתמים כנ"ל כמו דבדיני ממונות גם

כן לא אזלינן בתר אומדנא ואף על גב דבאיסורין ודאי אזלינן בתר אומדנא כעין שכתבו הפוסקים דתולין במצוי בין להקל בין להחמיר גבי ספק דרוסה ובא"ח סימן תס"ז ואע"ג דלא אתחזק לן דהוי רובא כ"א זהו לכאורה רק אומדנא וע' בחוות דעת סי' צ"ח מ"מ גבי כתם הקילה התורה אף אם יש אומדנא גדולה דמ"מ אינו ודאי ולא אפילו רובא ולכן טהור מדאורייתא רק מדרבנן טמאה אא"כ יש ממש במה לתלות הכתם והנה גם לפ"ד אאזמו"ר נ"ע דהטעם דדם ולא כתם משום העמד אשה על חזקתה עכצ"ל ג"כ דאמרינן כן לגבי כתמים אף כשאינו ספק שקול דהא ודאי יודה בדין בדקה קרקע עולם דטהורה כו' ואף דקרוב דמגופה קאתי' ועכצ"ל משום. דאפילו בכה"ג אמרינן דם ולא כתם והעמד אשה על חזקת טהרה:

קיצור. שמלבד מ"ש הס"ט והבית מאיר דהא דדם ולא כתם הוא כעין שהקילה התורה בספק ממזר עוי"ל כמה הערות לזה ע"ד החילוק בין נמצא במקום הקביעות ובין פירש כך כשנמצא הדם מגופה דהוא במקום הקביעות חמור טפי עוי"ל ע"ד ההפרש בין אומדנא לרובא דבתר רובא אזלינן אפילו בד"נ ואלו בתר אומדנא לא אזלינן אפילו בד"מ וכשנמצא כתם על בגדיה ליכא רק אומדנא דמהמקור בא ולאו רובא דוגמת גמל האוחר ואע"ג דבשאר איסורין אזלינן בתר אומדנא מ"מ י"ל זהו הקולא שהקילה התורה גבי כתם שלא לילך בתר אומדנא ועיין לקמן בסעיף שאח"ז שכמ"כ גבי איסור זנות דא"א הקילה התורה באומדנא משא"כ בספק שקול דפתח פתוח וזה קרוב ג"כ לחילוק זה:

ז וכבר נתבאר דעכצ"ל דקולא זו הוא רק בכתמים לבד דהיינו כשנמצא הדם על בגדה וכה"ג אזי אף אם הוא בענין שקרוב לודאי ע"י אומדנא דמגופה אתיא הוא טהור כל שי"ל דמעלמא אתיא. משא"כ בראתה הדם מגופה אף שיש לספק דילמא לאו מהמקור אתיא כמו מהצדדים וכה"ג אין מקילין עד"ז כלל וכמשנת"ל אות ה' ראי' ע"ז ואף גם כשאינה רואה מגופה בודאי כ"א ע"י בדיקת עד ג"כ הדין כן דהיינו שגם אם יש ספק דמעלמא אתיא על העד אח"כ ולא מגופה בא הדם ודאי אין זה בכלל דם ולא כתם וה"ל כשאר ספק דאורייתא ותדע מדין בדקה א"ע על עד הבדוק לה וטחתו בירכה ואח"כ נמצא על ירכה דם לפרש"י (או על העד לפר"ח ועי' חי' הר"ן דלדבריו א"צ כגריס ועוד) דטמאה נדה אף שהספק דשמא הדם אתיא מירכה אינו ספק רחוק כ"כ כמו הספק דגבי בדקה קרקע עולם דלרב אשי נק' כתם משום שמא מעלמא אתיא כדלעיל ואע"ג דהקרקע בדקה שפיר משא"כ ירכה לא בדקה כלל וכלל ואפ"ה התם טמאה נדה ודאי ובקרקע עולם טהורה מדאורייתא לגמרי א"ו עכצ"ל כיון דהתם בא הדם ע"י בדיקה ממש א"כ בזה לא הקילה התורה משארי איסורים לומר דם ולא כתם. וכיון דהוה אומדנא שמהמקור בא ה"ל

טמאה נדה משא"כ גבי כתם שמצאה דם חוץ לגופה שלא ע"י בדיקת עד הקילה התורה לומר דם ולא כתם ולא לילך בתר אומדנא כלל אף שהאומדנא קרובה וחזקה יותר שבא הדם מגופה מבבדקה א"ע בעד הבדוק וטחתו בירכה כנ"ל ולכן אמר שמואל דינו דוקא בבדקה קרקע עולם וישבה עליה ולא אמר כן בבדקה א"ע בדבר שאינו מקבל טומאה ואין לומר משום דבעד הבדוק לא שייך כלל דילמא מעלמא אתיא דלפמ"ש הרשב"א בתה"א שער רביעי דקע"ח ע"ב אחר שהיה העד בדוק אצלה מתחלה הרי הוא לעולם בחזקת בדוק עד שתדע שיצא מחזקתו שאין תולין לעולם במקרה שאינו ידוע א"כ לפ"ז עד הבדוק בכה"ג דהיינו מה שהוא בחזקת בדוק לא עדיף מבדקה קרקע עולם והרי בכה"ג בבדיקת עד טמאה נדה מדאורייתא לכ"ע ובדאורייתא אין נפ"מ ממה שבדקה א"ע בדבר שאינו מקבל טומאה וגבי בדקה קרקע עולם וישבה עליה טהורה מדאו' בכה"ג משום דם ולא כתם וגם רבנן לא החמירו משום שדבר שאינו מקבל טומאה אינו מקבל כתמים א"כ עכ"פ מוכרח דמה שהקילה התורה לומר דם ולא כתם לא שייך בבדיקת עד וכ"ש ברואה מגופה ממש וכבר כתבתי לעיל ראי' לזה ממשנה האשה שהיא עושה צרכיה וראתה דם כו' דר' מאיר ור' שמעון מחמרי בהו טובא ומסתמא לא פליגי על דרשת רע"ק רבן דדם ולא כתם ור"מ מטמא משום נדה לחד מ"ד די"ד ב' וכ"ש ר' שמעון ואף לדידן דקי"ל כר' יוסי היינו משום דחזקה היא שמשביל המים בא הדם וכדפרש"י שאין דרך דם מהמקור לצאת עם מי רגלים מיהו לפ"ד הרמב"ם והרמב"ן דמטהרי בהאשה שהיא עושה צרכיה אפילו מרגשת ממש י"ל דס"ל דלדידן דקי"ל כר' יוסי ולא כר' מאיר ע"כ יש לתפוס דאפילו לר' מאיר אין כאן טומאת נדה רק טומאת כתם כנ"ל וגם בתשובה אחרת הבאתי עוד ראיה לזה מהא דאחמירו חז"ל טובא שלא לתלות בדם בתולים ואי איתא דמדאורייתא כל שיש לומר דלא מהמקור אתי הדם ה"ל כמו כתם א"כ אפילו בבוגרות לא רחוק לתלות בדם בתולים כמו בבדקה קרקע עולם כו' אעכצ"ל דכשרואה דם מגופה לא מקילינן כלל גם מדאורייתא ממש לא מיני' ולא מקצתי' ממה שהקילה התורה בכתם וכבר כתבתי לעיל בסעיף הקדום שהענין דגבי כתם כיון שלא ראתה מגופה הקילה התורה שלא לחוש לאומדנא דמהמקור בא אבל כשראתה מגופה לא הקילה התורה ולכן טמא אפילו בשהחשש להחמיר הוא פחות יותר הרבה מאומדנא דגבי כתם. והנה י"ל עוד דוגמא לדבר הנה אין האשה נאסרת על בעלה אלא בקינוי וסתירה או בשני עדים שראו אותם כדרך המנאפים משא"כ באופן אחר ובפ"פ נאסרה עליו אע"ג שיש ספק שקול שמא לא תחתיו זינתה מ"מ ספיקא דאורייתא לחומרא. ולכאורה כשראו שוכבים זה אצל זה או בקינוי ע"פ שני עדים וע"א אומר נטמאת עיין תשובות המיוחסות להרמב"ן

סימן קל"ג קרוב יותר החשש דזינתה תחתיו מבפתח פתוח דה"ל ספק שקול עכ"פ א"ו משום דהתם עכ"פ ה"ל רק כמו אומדנא ואין האשה נאסרת על בעלה ע"י אומדנא דלא דמי לשאר איסורים משום דהכא ילפינן דבר דבר מממון דבעינן עדים ולכן אין עד א' נאמן לאוסרה אף דעד א' נאמן באיסורים לפ"ד הרבה פוסקים וכמ"כ ע"י אומדנא אינה נאסרת אבל אם נולד בגופה דבר שמראה שיש לספק דהיינו פתח פתוח נאסרת על בעלה אף שהוא ספק שקול וע"ז אמרו פתח פתוח כשני עדים דמי ואף שמ"מ השני עדים הוא רק לומר שיש ספק שקול וא"כ גם בראוהו עדים שוכבים זה אצל זה יש גם כן ספק שקול אלא הטעם דגבי פתח פתוח נולד דבר בגופה שמחמתו יש ספק שזינתה משא"כ גבי ראוהו שוכבים אין זה נק' שנולד ספק בגופה כמ"כ החילוק בין כתם שנמצא דם חוץ לגופה לבדיקת עד שהוא דבר המורה שבא מגופה מש"ה טמאה אפילו כשיש ספק דילמא אתיא מירכה והתם טהורה אף שאומדנא קרובה שבא הדם מגופה כמו בבדקה קרקע עולם כנ"ל כיון שלא נולד הספק בגופה כמו בבדיקת עד שהיה העד בגופה:

קיצור:

ראיה דבראתה מגופה מחמירין מדאורייתא לא מהערך דגבי דם ולא כתם מדין בדקה בעד הבדוק לה וטחתו בירכה ודין בדקה קרקע עולם ועוד ראיה מהא דלא תלינן בדם בתולים (הג"ה מיהו ראיה זו יש לדחות דהא מדין המשנה נותנין לה ד' ימים והא דלא תולין אח"כ צ"ע אם יש מזה ראיה עכ"ה) ודוגמא לדבר מהפרש שבין עדים שראו כדרך המנאפין ובין פתח פתוח דהוא ג"כ כעין ההפרש בין נמצא מגופה למצאה כתם ע' בפנים:

ח אמנם כ"ז היינו שאין תולין מדאורייתא בבדיקת עד כשהדבר רחוק לתלות בו אבל כשהוא ספק שקול ממש י"ל דהוא פלוגתא דתנאי ר' ור' חייא אם טהור מדאורייתא או לאו. דהיינו הא דבבדקה א"ע בעד שאינו בדוק והניחתו בקופסא. דלרבי אף שצריכה כגריס ועוד לאפוקי מדם מאכולת משום דמאכולת שכיחי מ"מ כשיש כגריס ועוד טמאה נדה אף דלכאורה יש עדיין ספק שקול שמא על העד היה הדם לפי' הרשב"א בעד שאינו בדוק שלא היה מעולם בחזקת בדוק כלל וכדפי' הכו"פ סי' ק"צ סק"כ. ור' חייא דס"ל דטהורה מדאורייתא צ"ל דס"ל דכיון שהספק שקול יש לטהר מדאורייתא אף בבדיקת עד ולא דמי לעד הבדוק שטחתו בירכה דהתם אין הספק שקול כלל ונוטה לאיסור יותר דדם יותר מכגריס לא שכיח בירכה כלל מיהו לפי הסברא שבתה"א להרשב"א שע"ד דקע"ח ע"א דאפילו פחות מכגריס טמאה שם אפילו לר' חייא ג"כ וכ"כ בגליון תוספות די"ד א' משמע דר' חייא מטמא ג"כ בעד הבדוק אפילו נולד ספק שקול אף י"ל דאפילו

פחות מכגריס לא הוה ספק שקול דהא י"א דאפילו כתם ממש כשהוא בבשרה א"צ שיעור כהובא בש"ע סי' ק"צ ס"ו וכ"פ הש"ך שם אלמא אין הספק שקול או י"ל הטעם כמ"ש בגליון תוספות הנ"ל. או שמא כיון שנמצא על ירכה במקום שנגע בעד מוכח מלתא שמחמת העד היא טמאה אך לפי' התוספות די"ד ע"ב בענין עד שאינו בדוק דידעה שהיתה נקי לפני יום או יומים ועכשיו בשעת בדיקה נטלתו ממקום המוצנע עכ"ל א"כ אין הספק שקול ור"ל דצד החומרא שכיח טפי ואפ"ה מקיל ר' חייא וע' בס"ט סי' ק"צ סס"ק ס"ב שהניח בצ"ע אמנם אאזמו"ר נ"ע בקו"א סי' קפ"ז [ס"ק י"ז סד"ה ומ"ש הח"צ] תירץ דכיון שנולד הספק בהעד קודם שבדקה א"ע בו והכניסתו לגופה ומש"ה מקילין ביה טפי כו' יעו"ש ובסי' ק"ץ ס"ק ע"א]. ומ"מ גם בעד הבדוק שהספק נולד אח"כ עכ"ז י"ל דבשיש ספק שקול תולין להקל דהיינו דין עד שהיה נתון תחת הכר דמשמע בהלכות נדה להרמב"ן פ"ג הלכה מ"ה שאפי' יש בו כגריס ועוד אינו טמא רק משום כתם וכ"מ ממ"ש בחידושי הרמב"ן והר"ן פ"ב די"ד ראיה לפר"ח שם מלישנא דגמרא דקא מקשה ר' חייא לרבי אף אתה עשיתו כתם אלמא אין לך שצריכה שיעור כתם וטמאה נדה אלא זו לדברי רבי עכ"ל וא"כ גבי עד שנתון תחת הכר דעגול טהור עד שיהיה בו כגריס ועוד עכצ"ל לפ"ז טומאתו משום כתם וא"כ ה"ה או כ"ש משוך פחות מכגריס אך להרשב"א ושא"פ דפליגי על פר"ח שם י"ל גבי עד שנתון תחת הכר טמאה נדה ולא שייך ע"ז דם ולא כתם כמו גבי טחתו בירכה מיהו י"ל התם היינו טעמא משום שאין הספק שקול כיון שהוא יותר מכגריס או משוך לכן טמאה מדאורייתא ועמ"ש מזה בתשובה המתחלת בדין בדקה א"ע בעד הבדוק לה וברואה ממש מגופה אלא שיש ספק שקול אם הדם מהמקור או מהמכה וכה"ג צ"ע אם להקל כי שמא אף אם בבדיקת עד יקילו בספק שקול היינו משום דהספק הוא שמא הדם מעלמא ממש אתיא כגון בהניחתו תחת הכר כו' דהספק שמא דם מאכולת הוא והרי בכתמים הקילה התורה בספק זה אף שאין הספק שקול כלל כנ"ל מענין בדקה קרקע עולם כו' ולכן כיון שגם בבדיקת עד הספק שמא מעלמא אתיא לכן מקילים בזה בספק שקול עכ"פ בצירוף חזקת טהרה משא"כ ברואה מגופה ממש שמא יש להחמיר אפילו בספק שקול דכל ספיקא דאוריי' לחומרא מהתורה וכ"ש ספק כרת ואף שיש חזקת טהרה הא אפילו באיסור לאו דטריפות לא מוקמינן אחזקה לפ"ד הרבה פוסקים וחוששין לספק דרוסה כ"ש באיסור כרת וגם י"א דאתתא כיון דמגופה קא חזיא לא אמרינן אוקמא אחזקה עיין חידושי הרמב"ן ריש נדה וגם מצינו בכמה דוכתי בגמרא שהחמירו ואסרו אע"ג שיש הרבה ספיקות להקל כדאיתא ס"פ בא סימן ובשמעתתא דטועה בפרק המפלת הגם שהפוסקים כ' ליישב ולכאורה בזה היה

מיושב הקושיא איך דימו בגמרא פכה"י די"ד עד שאינו בדוק לרואה במי רגלים והרי בעד שאינו בדוק האיסור שכיח טפי ובמי רגלים ההיתר שכיח טפי כמ"ש אאזמו"ר נ"ע בקו"א שם וע"פ הנ"ל אתי שפיר דכיון שדם בא מגופה וליכא הספק דשמא מעלמא ממש אתיא כמו בעד שאינו בדוק ע"כ שקולים הם הענינים אף שכאן ההיתר שכיח טפי כו' מ"מ כיון שדם בא מגופה יש להחמיר בו כמו בעד שאינו בדוק שהספק שמא הדם מעלמא ממש אתיא וגם נולד הספק מקודם כו' וע' מזה לקמן בדין האשה שהיא עושה צרכיה אך הנה מדתניא בתוספתא דנדה פ"ג ספק אם בא מהמכה או מהחדר טהור הרי בהדיא דבספק שקול אף שהדם בא מגופה טהור ובאמת צ"ל מדוע יקילו בספק זה ואף באיסור טריפות לא מוקמינן אחזקה בספק שקול ולכן צ"ל משום דהתורה הקילה בזה בענין דם ולא כתם אע"ג שזהו כשי"ל דהדם לא בא מגופה כלל משא"כ הכא אך התם היינו להקל אף בשאין הספק שקול כנ"ל לכן למדו מזה להקל אף ברואה מגופה כשהספק שקול או י"ל דהכא כיון שידוע שיש לה מכה ה"ל כעין דם ולא כתם דהמכה הידוע בה ה"ל כמו הספק דמעלמא אתיא וראי' לזה ממ"ש הרשב"א בתה"א בהקדמה של שער בית הנשים השער הרביעי הכתמים בדין בועל את הבתולה או שיש לה מכה במקור וכגון האשה שהיא עושה צרכיה שכל אלו נכללין בכלל הכתמים מפני שאפי' בא לטמא אינן מן הודאי אלא מן הספק וכל מה שאינו נאסר אלא משום ספק הרי הוא בכלל כתם עכ"ל ומ"מ אין משם ראי' שהרי כלל בשער הנ"ל גם בדקה א"ע בעד הבדוק לה והניחתו בקופסא דודאי טמאה נדה א"כ אין משם ראי' גם בענין יש לה מכה דכל שיש לה מכה י"ל מדאורייתא דם ולא כתם ושיהיה דינו ככתם שמצאה על בגדיה ולכן ימצא הרבה פוסקים מחמירים דבעינן דוקא שיהא ידוע שמכתה מוציאה דם אבל כך נראה לומר דהיינו דין התוספתא שבספק שקול יש לטהר גבי מכה מטעם כיון בכתם דעלמא הקילה התורה אף בספק שאינו שקול להכי גבי יש לה מכה הקילו בספק שקול אבל כשאין הספק שקול ור"ל שנוטה לחומרא בזה לא הקילה התורה כאן כיון דמגופה חזיתיה ומ"ש מהלול ולחוץ דלכמה אמוראים ספיקו טמא מדאורייתא אע"ג שיש שם הוכחה עצומה דלאו מהמקור אתיא רק משום שנגד זה יש רובא דרוב דמים מהמקור כמ"כ גבי מכה דליכא הוכחה כזו ואם גם אין הספק שקול אין להקל מדאורייתא:

קיצור. ברואה מגופה ע"י בדיקת עד גבי עד שאינו בדוק לר' י"ל אין שייך בזה דם ולא כתם ולר' חייא, דקיי"ל כוותי' י"ל שייך דם ולא כתם ולהתוספות אין הספק שקול כ"כ ונוטה יותר לחומרא ואעפ"כ אין לו רק דין כתם מיהו רבינו פי' משום שם נולד הספק בהעד קודם שבדקה בי' לכן ה"ל כמו כתם אך גבי עד שהוא נתון תחת הכר י"א ג"כ

דאינו טמא רק משום כתם. וי"א דטמאה נדה וגבי אם יש בה מכה משמע מהרשב"א לכאורה דאפי' היכא דמטמאנן הוא ג"כ רק טומאת כתם מיהו י"ל זהו דוקא כשיש ספק שקול אז טהור מדאורייתא משום דם ולא כתם. משום דבכה"ג מוקמינן על חזקת טהרה משא"כ כשאין הספק שקול:

סימן קמג

אשה מצאה כתם על ראש גודלה וגם עוד טיפים על מקומות החבק סמוך לגודל שבין כולם יהיה גריס ועוד אך כל טיפה לעצמה אין בה כגריס ועוד ויש לה במה לתלות כי שחטו בבית עגל בו ביום אך כי לובשת פוזמקאות (זאקין בל"א) ולא מצאה עליהם מבחוץ מראה דם רק מעט מזעיר אמנם מבפנים על הזאקין דהיינו בצד הסמוך להגוף מצאה מראה דם ממש ולפיכך רחוק בעיני' שיהיה מן דם השחיטה דא"כ מבחוץ על הפוזמקאות איבעי לאשתכוחי יותר מבפנים וכאן לא נמצא רק מראה דם מעט מזעיר יראה לפ"ד ש"ע דעל חלוקה מבפנים (ולא מבחוץ) ובשרה טהור יש להקל לכאורה. אך יש לחלק דהתם י"ל שניתז מבין רגליה כמ"ש רשב"א. משא"כ בפוזמקאות (ואם יש נקב שם יש להקל). אמנם לפ"ד תוס' דלא ס"ל ניתז א"כ יש להקל וי"ל דתוס' באמת לא ס"ל דין זה שבש"ע תדע שבב"י נתן טעם לזה משום דניתז כו' ואם יש צד היכר מבחוץ גם שבפנים יש יותר י"ל כמ"ש הרא"ש פא"ט גבי דרוסה בעורות הושט שעובר מחוץ לפנים ואינו ניכר מחוץ וי"ל דזיהרא מיקלא קלי יותר וצ"ע:

סימן קמד

על אודות הכתם העשוי טיפים טיפים ובין כולם יש כגריס ועוד אי מצטרפי' משום שקוין דקים אדומים נמשכים מטיפה לטיפה י"ל דל"ד לארוך דמצטרף כיון שניכר שהם טיפים מובדלים ודמי לכשיר וכשירה שאפי' יש בהם כגריס ועוד אינו מצטרף לדעת הס"ט על חלוקה דהא בבריי' נ"ח א' דאמרינן דכשיר מצטרף היינו על בשרה דוקא ומינה דעל חלוקה טהור מיהו בש"ע דרבינו נ"ע סקי"ט משמע דגם על חלוקה אינו טהור כשיר אלא פחות מכגריס שכ' או שנמצא כזה (והיינו פחות מכגריס ועוד) בחלוקה כו' כזה דוקא וכ"מ בתה"ק ושמא בטיפי' טיפי' יש להקל יותר מכשיר דשם מ"מ גוף א' הוא:

סימן קמה

ע"ד האשה שעשתה צרכיה יושבת ובסוף השתיתה נגעה ביד ומצאה דם על היד כמו טפה או שתים עם מראה אדמומית ובדקה עצמה תיכף ונמצאת טהורה ונמצא כן כמה פעמים וגם היא מרגשת כאב בשעת הטלת מי רגלים הנה בב"י סי' קצ"א (בד"ה כתבו הגמי"י בפ"ה פשיטא) כ' וז"ל ומיהו היכא דלא ראתה עם המי רגלים ואחר שהשתינה בדקה ומצאה דם ודאי טמאה לכ"ע ולא מיבעיא להר"ן דמטמא בנמצא על שפת הספל ולא בתוך הספל אלא אפילו להרא"ש דמטהר בההיא שאני התם דלא ידעינן בודאי דבתר דתמו מיא אתא דם שאע"פ שלא נמצא אלא על שפת הספל אפשר שבסוף ההשתנה עד שלא כלו מי רגלים לגמרי אתא דם וכל שבא עם מי רגלים ודאי אינו מן המקור אבל הכא דחזינן בהדיא דלא נראה דם עד אחר גמר ההשתנה ליכא למתלי במידי הלכך פשיטא דטמאה היא לכ"ע עכ"ל הרי הדבר מבואר דהרב"י פסק על הנידון דשאילתנו שנגעה א"ע ביד אחר ההשתנה ומצאה דם דטמאה היא לכ"ע והיינו מדלא נראה דם במ"ר עד אחר גמר ההשתנה הוי הוכחה דלאו ממ"ר קאתי הדם ובנד"ז נמי משמע שלא נמצא דם תוך המ"ר רק על היד כו' אך אולי מ"ש מעלתך ובסוף השתיתה היינו קודם כלות המי רגלים רק עם סוף המ"ר קודם כלותם נמצא הדם. אז י"ל דטהורה להרא"ש וכן להרמב"ם והרשב"א דס"ל כהרא"ש בזה כמ"ש הב"י ד"ה ולענין הלכה ואפשר אפילו להר"ן דהר"ן לא החמיר בנמצא על שפת הספל ולא נמצא בתוך הספל רק משום דרג"ל דבתר דתמו מיא אתא דם ובנד"ז הרי ראינו דהדם אתי עם המ"ר היוצאים בסוף ההשתנה ובכה"ג שבאו עם המ"ר רק שבאו באחרונה לא שייך לומר בתר דתמו מיא אתא דם שהרי נראה בחוש שהדם בא עם המים וכשהדם בא עם המים אין לחוש שמא הוא מהמקור כמ"ש הר"ן שם דקים להו לרבנן שאין דרך דם המקור לצאת עם מי רגלים:

דהנה רש"י ותוספות פליגי אי חיישינן לר' מאיר לומר דלמא בתר דתמו מיא אתא דם וס"ל להתוס' דאפילו לר' מאיר לא חיישינן דלמא הדם ממילא אתי בתר דתמו מ"ר דלהא לא חיישינן מדלא חזאי קודם עשיית צרכיה או אח"כ א"כ הדם לאו ממילא אתי אלא דלר"מ חיישינן דלמא הדור מ"ר למקור ואייתי דם ולרש"י דחיישינן לר"מ דלמא בתר דתמו כו' אבל לר' יוסי לא חיישינן לזה כמ"ש הגאאזמו"ר ז"ל בסי' קצ"א סק"א בשם הרשב"א וז"ל ובתה"א סוף שע"ד דקפ"א סע"א ביאר הרשב"א הטעם משום דהא דפריך בגמרא דלמא בתר דתמו מיא אתא דם היינו לר' מאיר כיון דאיהו חייש אפי' בא בשעת צרכיה ניחוש נמי כל היכא דאיכא למיחש אבל לר' יוסי כיון דבשעת צרכיה אתא דם חזקה עם המים בא ואפילו נמצא על שפת הספל וקיי"ל כר' יוסי עכ"ל וכיון שכן דאפי'

בנמצא רק על שפת הספל דאיכא ספיקא דלמא בתר דתמו מיא לגמרי אתא הדם אפ"ה לא חיישינן לזה כיון דבשעת צרכיה אתא אמרינן דבודאי עם המים בא א"כ לכאורה אפי' בבודקת את עצמה מיד ממש אות יום אחר ההשתנה ומצאה דם הי' מקום לדין זה כמו במצאה על שפת הספל והיינו לומר שבסוף ההשתנה בא הדם עם מעט המים והיינו כיון דבשעת צרכיה אתא אמרינן דודאי המ"ר גרמו מדלא חזאי קודם כו' אלא דהרב"י ס"ל דטמאה (ואפשר הרב"י אינו פוסק כן אלא בשהשתינה לתוך הספל וראתה שבתוך מי רגלים אין שום דם ע"כ חזינן בהדיא דלא נראה דם עד אחר גמר ההשתנה אבל אם השתינה באשפה וכה"ג שאי אפשר לידע כלל אם לא היה דם במי רגלים ותומ"י אות יום בדקה א"ע ומצאה דם י"ל דטהורה וכמו בנמצא על שפת הספל כיון שאין ידוע כלל שלא נמצא בתוך הספל וכן משמע קצת מדכ' הב"י ומיהו היכא דלא ראתה עם המי רגלים) אבל עכ"פ היינו דוקא בבדקה א"ע אחר כלות המ"ר אבל כשנראה הדם תוך המ"ר ודאי אין לחוש ולומר מדלא נראה הדם בתחלה ובאמצע המ"ר רק בסוף ודאי מן המקור הוא. דלזה לא חיישינן דאדרבה מדלא חזאי קודם עשיי' צרכיה או אח"כ א"כ ודאי הדם לאו ממילא אתי רק ע"י המ"ר (ולדלמא הדור מ"ר למקור ל"ח לר' יוסי ביושבת ושותתת אפי' לפ"ד התוספות והרא"ש וכמ"ש הב"י להדיא בשם הרא"ש אפשר שבסוף ההשתנה כו' כהובא לעיל וכ"ש כשאנו רואים שבא ממש בסוף ההשתנה) היוצא מזה דאם בדקה א"ע בידה בסוף ההשתנה קודם כלות המ"ר יש להקל לפ"ד הרב"י אולם כ"ז לשטת רש"י ולשטת התוספות אבל לשטת ר"ח ולשטת מהר"ם דרמ"א חשש לדבריהם יש להחמיר ויש לדחות דלמהר"מ ג"כ יש להקל דהא אין לחוש דלמא בתר דתמו מיא כו' כיון דנגעה ביד קודם כלות המ"ר וגם לפר"ח דר' יוסי מודה דטמאה משום כתם היינו בעומדת אבל ביושבת דר"מ נמי מטהר אהא לא מטמא ר' יוסי משום כתם ואע"ג דביושבת ושותתת מטמא ר"מ י"ל דלפרש"י היינו דוקא כשי"ל דאוקמה אנפשה הוא משא"כ כששותתת בתר שהניחה לזנק מחמת שנתמעט המים אין שייך לומר הדור מ"ר למקור כדלקמן אות ה' בשגם בתשו' פמ"א סי' י"ב ד"ה וכן לדעת הר"מ כ' שי"ל דגם לר"מ ביושבת ושותתת אין טמאה רק משום כתם וא"כ בשותתת בתר שהניחה מלזנק י"ל דאין להחמיר כלל אפי' לפי' ר"ח לר' יוסי דבכתמים שומעי' להקל אא"כ נתפוס פי' ר"ח ושטת התוס' וכולי האי אין להחמיר בכתם:

מיהו בהגאאזמו"ר ז"ל בסק"א החמיר ביושבת ושותתת לפי' ר"ח אפי' בשתיתה דלסוף כו') אבל אם בדקה א"ע אחר כלות המ"ר לגמרי פסק הרב"י דטמאה ודאית וע' במ"ש

הגאאזמו"ר ז"ל סק"י בשם המרדכי דטמאה ודאית מדאורייתא. לכן אפי' הבדיקה דמהרי"ו שבש"ע לא מהני:

ב ולפי שדבר זה נפ"מ גדולה לענין הבדיקה דהיכא דטמאה ודאית לא מהני הבדיקה ע"כ צריך לעמוד על דין זה אם מוסכם הוא לדברי הכל וקודם כל נזכיר בקצרה השטות הנמצאות לראשונים במשנה וגמרא דהאשה שהיא עושה צרכיה כו' והן ארבע שטות. הא' שטת רש"י דעומדת א"א לה לזנק ואפ"ה מטהר ר' יוסי והיינו משום דלא חיישינן כלל לחששא דלמא הדור מי רגלים למקור (דאזיל בתר חזקה דכיון דבעשיית צרכיה בא הדם מסתמא משביל המים בא ולא אזיל בתר חששא אע"ג דלעיל פכה"י די"ז ב' יש סברא דאזלינן בתר חששא ולא בתר חזקה וס"ל דמן הלול ולחוץ אינו ודאי טהור אלא ספק אפשר דכאן הוי חששא רחוקה יותר מהתם והחזקה אלימתא טפי) וממילא דלא חיישינן ג"כ לדלמא בתר דתמו מיא אתא דם. כיון דנמצא הדם בתוך הספל על המים חזקה עם המים בא ולא אזלינן בתר חששות ומיהו אם יושבת על שפת הספל ומזנקת לתוך הספל ונמצא הדם על שפת הספל ולא בתוך הספל ס"ל להר"ן דטמאה והרשב"א בתה"א דקפ"א סע"א כ' להקל וכ"פ הב"י ועוד יש מחלוקת דהנה לעיל רפ"ח משמע דמיירי אפי' בארגישה ואפ"ה טהורה דתלינן דאימור הרגשת מ"ר היא וכ"פ הרמב"ם והרמב"ן והתשב"ץ כ' שתמהו רבים ע"ז וטעם תמיהתם י"ל משום דלמסקנא דרב אשי דשמואל לא איירי בהרגשה א"צ להעמיד המשנה בדארגישה ובש"ע פסק בזה ג"כ כהרמב"ם והרמב"ן:

שטה ב' היא שטת התוספות דעומדת אפשר לה לזנק וכולה מתניתן איירי במזנקת אבל בעומדת ושותתת לא אשכחן דמטהר ר' יוסי וכ' אא"ז נ"ע דלפ"ז ג"כ דלא אשכחן נמי דמטמא הלכך מידי ספיקא לא נפקא ולכן אין להחמיר אלא בודאי שותתת ולא בדאיכא למיחש ולענ"ד היה מקום לומר דלא לטמא רק בשתיתה מתחלה שהמי רגלים מרובים לא בשתיתה דלסוף כו' כיון ששותתת מחמת מיעוט מ"ר שבסוף השתנה נתמעטה ואין בהם כדי זינוק איך נאמר שאז דוקא יהי' בהם כח לחזור להמקור ולהוציא משם דם. מיהו לא נ' כן מהתוספות וכן ראיתי שכ' הב"ח סעיף א' עמ"ש הטור אבל אם שותתין על שפת הספל טמאה וז"ל והשתא רבינו דנקט על שפת הספל לרבותא נקט הכי כלומר לא מיבעיא אם גם מתחלת הטלת מי רגליה שהם מרובים היתה עומדת ושותתת לתוך הספל דפשיטא דטמאה דחיישינן שמא מתוך עצירת מי רגליה הדור למקור אלא אפי' אם בתחלה היתה מקלחת לתוך הספל ולאחר הקילוח היו מי רגליה שותתים על שפת הספל דאע"פ שאין שם אלא מעט מי רגלים בסוף ההטלה אפ"ה חיישינן דהדור למקור

ואייתי דם וטמאה כו' והכי משמע להדיא בדברי הרא"ש שכתב דחיישינן דבתר דתמו מיא ופסק הזינוק ואין המים יוצאין בגבורה הויא לה כמו שותתת וחזרו מי רגלים למקור והביאו דם עכ"ל הב"ח הביאו הס"ט רס"י קצ"א ועמ"ש מזה לקמן אות ה':

שטה ג' היא שטת דאף ר' יוסי לא טיהר בעומדת אלא משום נדה אבל טמאה משום כתם מדרבנן ואין לטהר לגמרי אף מדרבנן רק היכא דמטהר ר"מ דהיינו ביושבת ופי' רבינו ז"ל דהיינו שאפי' ביושבת בעינן ג"כ מזנקת כדאמרינן לר"מ מיהו ביושבת באמצע הספל סגי דבספק יש להקל בטומאת כתם ע"ש סי' קצ"א ססק"א:

והנה נלע"ד שיש נפ"מ בין פרש"י ובין פי' התוספות ביושבת לר"מ וכגון ביושבת ומזנקת דלפרש"י טהורה לר"מ והתוס' כתבו דבתר שהניחה מלזנק ואין המים יוצאים בגבורה ה"ל כמו שותתת ורש"י נ' דלא ס"ל זה כלל דפי' שותתת היינו דאוקמה אנפשה ולא מצד שהמים מצד עצמם מועטים עד שאין בהם כדי לזנק כן נלע"ד וכמו שנת' אות א' ב'. והנה נפ"מ זו לא ביארו הפוסקים מאחר דלדינא אפילו לתוספות טהורה דפסקו ביושבת ושותתת טהורה אבל לר"ח יש נפ"מ כיון דמטמא משום כתם. לכן נ' להקל בזה כפי פרש"י שהרי התוס' ג"כ מתירים מטעם אחר ועוד בכתם יש להקל בספק כנ"ל:

קיצור. הרי נתבאר ג' שטות הא' שטת רש"י דעומדת א"א לה לזנק וכשטיהר ר' יוסי בעומדת ממילא מובן דאפילו שותתת ולדעת הש"ע אפילו הרגישה ואפי' יושבת על שפת הספל ומקלחת לתוך הספל ונמצא דם על שפת הספל ולא בתוך הספל מטהר הרשב"א והר"ן מטמא בזה הב' שטת הרא"ש מהתוס' דעומדת אפשר לה לזנק ובזה טיהר ר' יוסי וה"ה ביושבת ושותתת אבל בעומדת ושותתת מטמא ר' יוסי ג"כ ועמש"ל בשם אא"ז נ"ע והוא בסי' קצ"א סק"א ד"ה אבל התוספות וכ' הב"ח כו' אבל מלשון רמ"א כו' ועמש"ל הג' שטת ר"ח דר' יוסי מטהר בעומדת משום נדה אבל טמאה משום כתם. וה"ה ביושבת ושותתת וכתב הש"ך דלשטה זו אין לטהר אלא ביושבת על שפת הספל ומזנקת לתוך כו' ורבינו ז"ל כ' בשם רמ"א לטהר אפי' ביושבת באמצע הספל ונמצא תוך הספל אבל ביושבת על שפת הספל ונמצא תוך הספל ועל שפת הספל י"ל דטמאה גם לפי' רבינו ז"ל ולפע"ד יש להקל אפי' בכה"ג די"ל דר"ח ס"ל כפרש"י ולפרש"י לא נק' שותתת רק כששותתת מתחלה עד סוף כמש"ל וכדלקמן אות ד':

ג שטה רביעית היא שטת מהר"ם בתשובה סי' תר"ל ובהגמי"י ומרדכי ואף דבהג"ה בש"ע השוה אותן לדעת ר"ח היינו לדינא אבל טעמן חלוק זמ"ז דמהר"ם ס"ל דר' יוסי לא פליג אר"מ אלא בעומדת (הפך ממ"ש ר"ח) אבל ביושבת מודה לי' דאינה טהורה אלא כאוקימתא דר' אבא ביושבת על שפת הספל כו' והטעם צ"ל דלחששא דלמא בתר

דתמו מיא (לגמרי כפרש"י אתא דם כדרכו) אתא דם חייש ר' יוסי ג"כ ומש"ה בעינן יושבת על שפת כו' לברר שהדם בא עם מ"ר וה"ה בעומדת בעינן הכי עומדת על שפת הספל ומזנקת לתוך הספל ונמצא הדם בתוך הספל אבל כיון שנתברר שהדם בא עם מ"ר לא חיישינן אפי' בעומדת דלמא הדור מ"ר למקור ואייתי דם דלחששא זו לא חייש ר' יוסי כלל. רק לדלמא בתר דתמו מיא אתא דם כי אורחא ולפ"ז צ"ל דמהר"ם ס"ל כפרש"י בפי' דלמא בתר דתמו מיא אתא דם דהיינו כי אורחא שלא ע"י מ"ר כלל וכ"כ רבינו ז"ל סי' קצ"א סק"א דהרשב"א ומהר"ם ס"ל כפרש"י אלא דלהרשב"א לא חיישינן להכי אלא לר' מאיר אבל לא לר' יוסי דהלכתא כוותיה ומהר"מ פליג וכדלקמן עכ"ל ור"ל כמ"ש עוד בס"ק י"א דחיישינן דלמא בתר דתמו מיא לגמרי אתא דם כי אורחא מהמקור כדפרש"י דלעיל דאף דבגמרא לא אמרינן הכי אלא לר"מ ס"ל למהר"ם דה"ה לר' יוסי חיישינן להכי דלא פליג ארבי מאיר אלא בעומדת עכ"ל ולפ"ז יש קצת טעם למה חיישינן לחששא זו ולא לחששא דדלמא הדור כו' דכשהדם בא ודאי עם מ"ר מחזקינן לי' שבא עם שביל המים שאין דרך דם נדה לצאת עם מ"ר כמ"ש רש"י ר"פ הרואה כתם דנ"ח ע"ב ומש"ה לא חיישינן לסבה נפלאה דלמא הדור כו'. אבל לשנחוש דלמא הדם בא כדרכו מן המקור בפ"ע רק שנזדמן אחר מ"ר זה חיישינן (וסברא מדלא חזאי קודם אינו מוכרח גם הרשב"א בתשובה שבב"י סס"י קפ"ו שכ' גבי רמ"ת שאינן רצופים וסת הוא דלית לה ע"כ דלא ס"ל טענה זו רק דמ"מ הכא לא חייש לזה כיון דנמצא הדם בספל או על שפת הספל עם המים חזקה משביל המים בא ומהר"ם לא ס"ל זה) ואתי שפיר מ"ש מהר"ם דביושבת לא פליג ר' יוסי אר' מאיר כו' ביושבת דוקא אבל בעומדת פליג דהיינו אפילו אם ודאי בא הדם עם מי רגלים חייש ר' מאיר לדלמא הדור כו' ור' יוסי לא חייש לזה אבל את"ל דמהר"ם ס"ל כפי' התוספות דאפי' לר' מאיר לא חיישינן דלמא בתר דתמו מיא אתא הדם כדרכו דלזה ל"ח מדלא חזאי קודם כו' אלא דחיישינן דלמא בתר שהניחה לזנק וה"ל כמו שותת הדור מ"ר למקור ואייתו דם וא"כ כיון דר' יוסי מודה ליה בזה דביושבת ושותתת היינו אפי' בתר דתמו מיא כו') חיישינן לדלמא הדור מ"ר למקור ואייתי דם. (וא"כ דלמא בתר דתמו וכו' ודלמא הדור מ"ר למקור חשש א' הן דהעיקר דלמא הדור כו'). א"כ לפ"ז מכש"כ דיודה לי' לר"מ בעומדת אפי' במזנקת דחיישינן לדלמא הדור דהא כשם דעומדת ומזנקת ה"ל רק חדא לריעותא ה"ה יושבת ושותתת כמ"ש התוספות וא"כ לא פליגי ר"מ ור' יוסי כלל וזה אי אפשר שהוא מבטל כל דברי המשנה דפליגי בעומדת ולהתוס' בעומדת ושותתת לכ"ע טמאה רק בעומדת ומזנקת פליגי וקשה כיון דלהתוס' עומדת ומזנקת עם יושבת ושותתת הם מדרגה א'

ואדרבה מהסברא יושבת ושותתת קיל טפי וא"כ כיון דלמהר"מ מודה ר' יוסי לר"מ ביושבת ושותתת דחיישינן לדלמא הדור מ"ר למקור ואייתי דם. מכש"כ דיש לחוש כן בעומדת ומזנקת וא"כ אמאי פליג עלי' בהא אעכצ"ל דמהר"ם מפרש כפרש"י דהיינו דלדלמא הדור כו' ל"ח כלל לר' יוסי ומש"ה אין מחמיר בעומדת יותר מביושבת דחומרא זו לחלק בין עומדת ליושבת אין לה מקום רק משום דלמא הדור כו' וחששא זו לא ס"ל לר' יוסי כלל ובזה לבד פליג על ר"מ, אבל לחששא דלמא בתר דתמו מיא לגמרי אתא הדם כדרכו בפ"ע מהמקור חיישׁ ר' יוסי ג"כ כמו ר' מאיר אפי' ביושבת ומכש"כ בעומדת ומש"ה אינו מטהר אפי' ביושבת אא"כ כאוקימתא דר' אבא ביושבת על שפת כו'. וז"ש דביושבת לא פליגי דביושבת ליכא החשׁש דלמא הדור כו' אפי' לר"מ ואפי' בשותתת לפרש"י לכן כ' רבינו ז"ל דמהר"ם ס"ל כפרש"י:

קיצור:

שטה ד' הוא שטת מהר"ם בהגמי"י דביושבת לא פליג ר' יוסי אר' מאיר דאינה טהורה אלא כאוקימתא דר' אבא ופי' רבינו דחששא דלמא בתר דתמו מיא אתא דם כי אורחיה חיישׁ ר' יוסי ג"כ ולא פליג רק אם ודאי בא עם מ"ר לא חיישינן דלמא הדור מי רגלים למקור ואייתי דם:

ד אבל מה נעשה ולשון הגמי"י ספ"ה עומד לנגדנו דשם מבואר דמהר"ם ס"ל כפי' התוס' ואדרבה משמע דדוקא בשטת התוס' אמר דינו כמש"ש וכ' מהר"ם ז"ל דאף ר' יוסי לא מטהר ביושבת על שפת כו' דביושבת לא פליגי כו' לפי שטת ר"י (היינו שטת התוספות) שפי' דכולה מתניתין בין יושבת בין עומדת איירי במזנקת וכן לפר"ח כו' עכ"ל הרי שפתם ברור מללו דלפי שטת ר"י פירש מהר"ם מה שפי' דביושבת לא פליגי ולכאורה דבריהם תמוהים שהוא נגד הסברא דא"כ נשאר הקושיא דלעיל על מהר"ם דכיון דביושבת ושותתת מודה ר' יוסי דחיישינן לדלמא הדור כו' כמו"כ (וכש"כ) דיש לחוש לזה בעומדת ומזנקת כנ"ל. ומ"מ אחר העיון נ"ל שהוכרחו לפרש כן דמהר"ם דוקא לשטת ר"י אמרה. וההכרח לסבול הקושיא הנ"ל ולייישב דבזה חלוק מהר"ם על התוספות וס"ל דר' יוסי מקיל טפי במזנקת אפי' עומדת משותתת ויושבת (ועיין בתוספות דנ"ט סד"ה האשה ועוי"ל דמקשה סבר כו' ופי' מהרש"א שם דסברת המקשה הוא במזנקת אפי' עומדת לא הוה חדא לריעותא דלא הדור מ"ר כלל למקור במזנקת אבל יושבת בשותתת הוה חדא לריעותא והמתרץ השיב לו דעומדת אפי' במזנקת הוה חדא לריעותא משום דאיכא למימר הדור כו' עכ"ל ותירץ דהמתרץ היינו לר' מאיר אבל לר' יוסי דאינו מחלק בין עומדת ליושבת ס"ל כסברת המקשה דבמזנקת אפי' עומדת לא

הי' חדא לריעותא כו' כנ"ל וא"כ א"ש דברי מהר"ם דס"ל כהועוד י"ל השני שבתוספות) משום דא"א לומר דמהר"ם ס"ל כפרש"י דלפרש"י א"א כלל להעמיד דבריו. דאי איתא דחיישינן דלמא בתר דתמו מיא לגמרי אתא הדם כדרכו בפ"ע מהמקור ומש"ה אפי' ביושבת בעינן דוקא שיושבת על שפת הספל ומזנקת לתוך הספל ונמצא דם בתוך הספל לבד שבזה נתברר שהדם לא בא אחר מ"ר דא"כ הי' צ"ל נמצא על שפת הספל וא"כ פשיטא דגם בעומדת בעינן כן לברר שלא בא הדם אחר מ"ר והרי בעומדת א"א כלל לברר זה לפרש"י דא"א לומר דמיירי ג"כ בעומדת על שפת הספל ומזנקת לתוך הספל כו' דהא רש"י פי' דעומדת א"א לה לזנק וכל עומדת שותתת היא וא"כ אם עומדת על שפת הספל א"א לצייר שתהא מזנקת לתוך הספל כו' דמשפת לתוך א"א רק ע"י זינוק וכיון שא"א לה לזנק א"כ בהכרח שותתין רק על שפת הספל כו' וא"כ א"א שיטהר ר' יוסי עומדת אע"ג דלא חיישינן דלמא הדור כו' מ"מ כיון דחאיש דלמא בתר דתמו וכו' ובעומדת א"א לברר שאינו כן משא"כ לפי' התוספות דעומדת אפשר לה לזנק א"כ שפיר יש להעמיד בעומדת על שפת הספל ומזנקת לתוך כו' כמו ביושבת ועי"ז יכול להתברר דלא בתר דתמו וכו' אתא הדם כי אורחא וגם לא הדור מ"ר אז למקור) ולייישב דברי רבינו ז"ל שכ' דמהר"ם ס"ל כפרש"י היינו דמשום דגם לפי' הגמי"י נשאר קושיא ודוחק על מהר"ם כנ"ל ע"כ ס"ל דמהר"מ ס"ל כפרש"י דהחשש דדלמא בתר דתמו מיא אינו שייך כלל לדלמא הדור כו' כנ"ל ויתורץ בזה הקושיא הנ"ל רק נצטרך לומר דמהר"ם חולק על פרש"י בדבר א' והוא דס"ל דעומדת ג"כ אפשר לה לזנק וע"כ גם בעומדת יוכל לומר דאינו מטהר ר' יוסי רק בעומדת על שפת הספל ומזנקת לתוך כו' ובזה עלו כהוגן דברי מהר"ם:

ולפ"ז יפרש מהר"ם הגמ' מורכב מפרש"י והתוס' היינו שיפרש מאי שנא עומדת כפי' התוס' דטמאה משום חדא ריעותא דאין רחמה נפתח ודפרש"י לעיל דנ"ז ע"ב ד"ה עומדת טמאה דאיידי דדחיק לה עלמא דמעומד השתינה כו' אע"ג דמזנקת יושבת נמי תהא טמאה היכא דשותתת ומשני דכולה איירי דוקא במזנקת וזהו כפי' התוס' אבל הקושיא שבגמ' מזנקת נמי דלמא בתר דתמו מיא אתא דם יפרש כפרש"י דלמא אתא הדם כדרכו מן המקור אחר כלות המ"ר (ולא ס"ל סברת התוספות מדלא חזאי כו'. ועוד די"ל ג"כ דא"א לו לפרש כהתוס' כי השתיתה שאחר כלות גבורת המים אין שייך לומר דלמא הדור כו' וגם לא ניחא לי' כהתוספות דא"כ יצטרך לומר שטתו דר' יוסי ור' מאיר פליגי אם עומדת ומזנקת עדיף מיושבת ושותתת או לא וכנ"ל וזה דוחק וגם התוס' עצמן לא ס"ל סברא זו) ומשני ביושבת על שפת הספל ומזנקת לתוך כו' וכ"ז פריך הש"ס

ומשני לר"מ ואמנם ס"ל למהר"ם דכיון דבמשנה לא מצינו פלוגתא בין ר"מ לר' יוסי רק בעומדת לבד אבל ביושבת לא מצינו פלוגתא א"כ יש לנו לומר דכל מה שמחמיר ר' מאיר ביושבת אזי גם ר' יוסי מודה לו דאל"כ אמאי לא אשמעינן פלוגתא בהא דהרי ר"מ ג"כ אמר יושבת טהורה כמו ר' יוסי ועכ"ז העמידו בגמ' דמיירי דוקא ביושבת על שפת כו' א"כ ס"ל למהר"ם דכך צ"ל לר' יוסי ג"כ וכ"ז כדי לברר שלא בא הדם בפ"ע בתר דתמו מיא. אבל מ"מ בהא לא ס"ל לר' יוסי כר' מאיר ביושבת ושותתת דמטמא ר"מ משום דלמא הדור כו' משום דדומה לעומדת ומזנקת דהוה חדא ריעותא וכיון דר' יוסי גילה לנו דעומדת טהורה ולא חיישינן לדלמא הדור כמ"כ אין לחוש לזה ביושבת ושותתת רק מ"מ א"א להטהר ביושבת ושותתת מטעם אחר דחיישינן דלמא בתר דתמו וכו' וזהו א"א להתברר אא"כ יושבת על שפת הספל ומזנקת כו' כמ"ש בגמ' ומ"מ בענין נידון שאילתנו שנגעה. ביד קודם כלות השתיתה ומצאה ט"ד דנתברר דלא בתר דתמו מיא כו' י"ל דיטהר מהר"ם ג"כ לר' יוסי דלדלמא הדור מ"ר למקור לא חאיש כלל לפי' רבינו ז"ל דמהר"ם ס"ל כפרש"י וגם לפי' הגמי"י דמהר"ם חאיש לזה ביושבת ושותתת י"ל דהיינו בשותתת מתחלה ולא בשותתת רק לסוף מחמת כלות המ"ר וכמש"ל ואף אם נאמר דלהגמי"י בשם מהר"ם חיישינן דילמא הדור מ"ר למקור ואייתי דם מ"מ כיון דבלא"ה רוב הפוסקים לא ס"ל כמהר"ם וגם למהר"ם י"ל דר' יוסי מטמא רק משום כתם דהא איכא מ"ד בגמ' הכי אפי' לר"מ והפמ"א כ' שכ"ד ר' יוחנן בגמ' רפ"ט ע"כ נלע"ד לסמוך להקל בנד"ז ושוב נלע"ד דבודאי רבינו ז"ל לא הי' חולק על הגמי"י אלא דפי' כן ד' הגמי"י דמ"ש דמהר"ם ס"ל כשטת ר"י היינו בענין דעומדת אפשר לה לזנק אבל בפי' דלמא בתר דתמו כו' י"ל דלהגמי"י ג"כ מהר"ם מפרש כפרש"י כמ"ש רבינו ז"ל (וביושבת על שפת הספל ונמצא דם בתוך הספל ועל שפת הספל ע' תשו' ושב הכהן סי' ל"ב ד"ה וראיתי להש"ך סק"ד שצידד להקל ונעלמה ממנו טענת הס"ט סס"י ק"צ שיש לחוש לר' מאיר שגם הדם שבתוך הספל בא משפת הספל והכל לאחר דתמו מיא כו' מיהו חששא זו רק לפי' מהר"ם דביושבת ל"פ כלל אבל לפי' ר"ח י"ל דטהורה כמ"ש לעיל):

קיצור. בהגמי"י ספ"ה משמע דמהר"ם ס"ל כהתוס' דעומדת אפשר לה לזנק וגם חששא דדלמא בתר דתמו מיא פי' ג"כ כהתוספות דאז ה"ל שותתת וחיישינן דלמא הדור כו' ולכן ביושבת מטמא אא"כ יושבת על שפת הספל כו' וה"ה בעומדת מטהר בכה"ג דוקא. משא"כ לר' מאיר טמא בעומדת אפי' כה"ג ורבינו ז"ל פי' דחששא דדלמא בתר דתמו כו' מפרש מהר"ם כפרש"י ונפ"מ אם ראה שהדם יצא עם המ"ר אפי' כששתתה טהורה לפי' רבינו ז"ל משא"כ להגמי"י דחיישינן דלמא הדור כו':

ה והנה הב"י פסק כפרש"י שהיא שטה א' וכדעת הרשב"א ולא כהתוס' ורא"ש ולא כר"ח ואמנם הרמ"א חשש להחמיר כשטת התוס' וגם כשטת ר"ח והפמ"א כ' שראוי לסמוך על פסק הרב"י ואין כן דעת האחרונים. והנה הב"ח סי' קצ"א סעי' ג' הקשה קושיא גדולה על שטת הרא"ש והתוספות דר' יוסי אינו מטהר בעומדת ושותתת דא"כ מאי פריך בגמ' ור' יוסי בחד ספיקא מטהר דהיינו רישא דמתניתין האשה שהיא עושה צרכיה) בתרי ספיקי (דהיינו סיפא דמתניתין איש ואשה שעשו צרכיהן כו') מיבעיא ומאי קושיא דלמא בסיפא מטהר אפי' בעומדת ושותתת דברישא טמא כה"ג וכן הפמ"א הקשה כנ"ל וכ' ונוראות נפלאתי ובאמת שהוא קושיא רבה ודוחק גדול לפי' התוס' והרא"ש ומחמת זה הכריע הפמ"א כפרש"י נגד התוס' והרא"ש ואני מוסיף עוד קושיא עצומה דהנה בגמ' די"ד ע"ב אמרו וכשטיהר ר' יוסי (בעד שאינו בדוק ונמצא עליו כגריס ועוד אחר שבדקה א"ע בו) לעצמו טיהר דתנן האשה שהיא עושה צרכיה ר' יוסי מטהר אפי' בעומדת וע"ש דעומדת שוה לעד שאינו בדוק ואדרבא יש סברא לומר דעד שאינו בדוק חמור טפי מעומדת ע"ש בפוסקים שי"א דאפי' לר' יוסי הכא גבי עד טהורה משום נדה אבל טמאה משום כתם. וי"א דשניהן שוים ואי איתא דבעומדת ג"כ אינו מטהר ר' יוסי רק במזנקת אבל בשותתת טמאה א"כ איך שייך לומר לעצמו טיהר מי הגיד לנו דעד שאינו בדוק דמי לעומדת ומזנקת שמא דמי לעומדת ושותתת דמודה ר' יוסי דטמא ואדרבה י"ל דטפי דמי לעומדת ושותתת דהכא איכא רג"ל טפי משם כיון שבדקה א"ע בו כמ"ש הפוסקים א"ו משמע דר' יוסי מטהר בעומדת בכל ענין ואינו מחלק כלל הלכך שפיר שייך לומר לעצמו טיהר כמו דמטהר שם בכל ענין וגם מה שנחלקו התוספות על רש"י בפי' דלמא בתר דתמו מיא דר"ל דלמא בתר שהניח מלזנק ושותתת הדור מ"ר למקור ואתי דם והרא"ש ביאר זה בתר דתמו מיא ופסק הזינוק ואין המים יוצאים בגבורה וה"ל כמו שותתת והדור מ"ר למקור ובאמת שזו הסברא אינו מובן דבשלמא בשתיתה דבתחלה דהיינו בעומדת שמיד כשמתחלת להשתין ה"ל כמו שותת ור"ל דדחיק לה עלמא כיון דעומדת ואין רחמה נפתח שיוכלו המ"ר לצאת להדיא והמ"ר הן הרבה אז שייך לומר דלמא הדור כו' וכן ביושבת ושותתת מתחלה שג"כ המ"ר מרובים וכיון דשותתת ואוקמה אנפשה הוא י"ל שהמ"ר הדור למקור כיון שהם מרובים משא"כ ביושבת ומזנקת דבשעת הזינוק ל"ח לדלמא הדור כיון דלא אוקמא אנפשה הוא ע"כ אף שהמים מרובים ל"ח לדלמא הדור כו' א"כ איך נימא כשנתמעטו המים דהיינו בסוף ההשתנה עד שאע"ג דלא אוקמה אנפשה הוא והפתח פתוח כדרכו אין להם כח לזנק מלמעלה למטה מצד עוצם מיעוטן ואיך נימא אז דלמא הדור למקור כו'

כיון שאפי' בהפתח הפתוח לפניהם כדרך הליכתן מלמעלה למטה אין בהם כח לזנק איך יהפכו ממטה למעלה להיות חוזרים למקור ולא מצינו חששא זו רק כשהמים רבים ויש להם מונע לילך כדרכן בשביל שמלמעלה למטה דהיינו בעומדת דדחיק לה עלמא א"נ ביושבת אלא דאוקמה אנפשה משא"כ היכא שאין להם מונע אע"פ שהמים מרובים ל"ח לדלמא הדור למקור א"כ כש"כ כשאין להם מונע וגם המים מועטים עד מאד עד שגם בדרך זה הולכים בנחת מאד בלי גבורה לסבת מיעוטן איך ניחוש דלמא הדור כו'. וע' בב"ח סי' קצ"א ס"א הזכיר סברא זו לא מיבעיא אם גם מתחלת כו' אפילו אם בתחלה היתה מקלחת כו' דאע"פ דאין שם אלא מעט ממימי רגלים בסוף ההטלה אפ"ה חיישינן דהדור למקור וכמש"ל אות ב' משמו ובאמת שמוכרחים לומר כן להתוספות והרא"ש אבל לפרש"י אתי שפיר טפי ולא נצטרך לומר כן ומה שסתרו התוס' פי' רש"י דמדלא חזאי קודם עשיית צרכיה או אח"כ א"כ הדם לאו ממילא אתא אין מוכרח דהא בהדיא תנן פ"ב דמכילתין די"ד גבי רמ"ת נמצא לאחר זמן טמאין מספק ופטורים מן הקרבן ופי' בגמ' דט"ו דשהתה כדי שתרד מן המטה ותדיח פניה הוא אחר דאחר וטהורה לגמרי ובלא שהתה ה"ל ספק והרי הכל זמן מועט מאד ואמאי נימא מדלא חזאי קודם התשמיש ודאי מחמת התשמיש אתא הדם ואין לומר דאיה"נ דאמרינן דמחמת גרם התשמיש אתא הדם. אבל מ"מ מחזקינן לי' שבא מחמת גרם התשמיש ואחר התשמיש הלכך כששימשו לא הי' דם דזה דוחק דהא בגמ' דפ"ח מוקמינן לה לעולם בדארגישה ואימור הרגשת שמש כו' ואי איתא דמחזקינן דהדם בא מחמת תשמיש א"כ כיון דודאי התשמיש גרם לדם וגם ארגישה אמאי נימא דהרגשת שמש הוא ותו דא"כ כאן נמי אף את"ל דמדלא חזאי קודם אמרינן דהמ"ר היו סבה לדם נימא ג"כ דמ"מ היה סבה שיומשך דם המקור ולא מצד דהדור מ"ר למקור רק ע"ד שהתשמיש הוא סיבה לדם ואעפ"כ אמרינן דהדם בא אחר התשמיש כמ"כ כאן י"ל דבתר דתמו מיא ממש אתא דם. ולכאורה יש ראי' לזה מדין הנזכר בתשו' הרשב"א הובא ב"י סי' קפ"ו ובהג"ה ש"ע סי' קפ"ז ס"א לענין רמ"ת ואלו הג"פ צ"ל רצופים אבל כל שפעם כך ופעם כך אין זו חזקה כלל ווסת הוא דלית לה וע"ש בדברי הגאאזמו"ר ז"ל סק"ח דפי' שנתקלקל ווסתה ופורשת נדה בלא עת כו' אמאי נימא מדלא חזאי קודם ודאי התשמיש גרם לדם וצ"ל דהרשב"א לשטתי' אזיל דלא ס"ל סברא זו דמדלא חזאי כו' ולהתוס' דס"ל סברא זו י"ל דאין ה"נ דמחזקינן דהתשמיש גרם לדם מדלא חזאי קודם אלא דהא אפי' בפעם א' אמרינן כן אעפ"כ משמשת פ"ב דאמרינן מקרה הוא שקרה דתשמיש זה גרם לדם ולא הוחזקה אלעולם כמ"כ אפי' ג"פ

שאינן רצופים אין זו חזקה גמורה לאסור עי"ז לעולם (וכבר כתבתי מזה בתשו' נידון רמ"ת ובתשו' בדין שו"ב שהוחזק חזקה שאינה שוה להיות נשתטה ונתרפא כו'):

קיצור:

הב"ח הקשה קושיא גדולה על שטת התוס' מהסוגיא במקומה ויש להוסיף גם מסוגיא דעד שאינו בדוק די"ד גם על עצם הסברא יש קושיא ומה שהקשו על פרש"י איך חיישינן דלמא בתר דתמו כו' יש ליישב בטוב:

ועתה נשוב לדינו של הרב"י אם בדקה א"ע אחר כלות המ"ר ומצאה דם דטמאה ודאית ולפע"ד יש לספק בזה טובא אם קנחה א"ע תוך שיעור ווסת ליציאת מ"ר והרי גבי קנחה א"ע אחר תשמיש תוך שיעור ווסת מחייבין חטאת לבעלה אלמא דמחזקינן לי' בטומאה ודאית אלמפרע והן אמת דבגמ' דף ס' ע"ב פליגי בר פדא ור' אושעיא ולר' אושעיא בלא תשמיש לא מחזקינן בטומאה ודאית אלמפרע דאם איתא דהוה דם מאן עכביה ול"ד לאחר תשמיש דהתם י"ל דשמש עכביה אך אפי' לפ"ז י"ל הכא ג"כ דהוה דם במ"ר ג"כ רק שנתבטל במיעוטו במים לכן לא ניכר ותו דהא רב שם ס"ל כבר פדא דמחזקינן אלמפרע וכ"ד רב הונא בגמ' ד"ו וכ"ד רב חסדא בקדושין דע"ג ע"ב וכ"פ הרב"י בש"ע סי' ק"צ סעיף נ"א וכ' שהרא"ש שכ' כר' אושעיא יחיד הוא בדבר וכיון דאפילו בכתמים ששומעים להקל פסק להחמיר א"כ ודאי ס"ל דאין לספק בזה אמנם עדיין י"ל דל"ד דבשלמא התם כשנאמר שהדם שנמצא עכשיו בקינוח נעקר ממנה בשיעור וסת מקודם והי' אז עדיין בתחלת ביה"ח סגי משא"כ הכא כשנמצא אחר כלות המ"ר תוך שיעור ווסת ואנו רוצים לומר שהי' מקודם בהמ"ר ממש זה לא דמי כ"כ להתם אף לבר פדא אך כבר כ' שם הרא"ש חילוק זה בשלמא בטהרות כו' אבל הכא כו' אין ראוי שנתלה דם המציאה בה כו' ואפ"ה כו' א"כ כו' ע"ש וא"כ שאר הפוסקים דפסקו דבכתמים תולים כשיעור וסת ולא יותר ש"מ דלא ס"ל חילוק זה אלא דדם זה מחזקינן לי' כמ"כ ממש למפרע שהי' במקום הזה ממש ועוד דבכל כה"ג יש לצרף סברת התוס' דמדלא חזאי קודם עשיית צרכיה ולא אח"כ א"כ הדם ודאי לאו ממילא אתי רק שי"ל דאיכא הוכחה להיפוך מדלא נמצא בתוך הספל והרי עכ"פ הרשב"א לא ס"ל כלל הוכחה זו מדמטהר בנמצא על שפת הספל לחוד וה"נ ה"ל כעל שפת הספל כיון שהבדיקה הי' תוך שיעור וסת לכלות המ"ר גם הר"ן בתשו' דימה דם שעל העד לנמצא על שפת הספל והמרדכי שפסק דטמאה בפשיטות היינו משום דס"ל דנמצא על שפת הספל נמי טמאה אבל לפ"ד המקילים בזה קרוב לומר שיש להקל ג"כ בנמצא על העד ובלבד כשקינחה א"ע תוך שיעור וסת וע' בתשו' פמ"א ח"א סי' י"ב ד"ה ואם אמנם ואף כי ודאי אין להקל נגד

הרמ"א שפסק כהמחמירים ובפרט שבנד"ז י"ל שגם להר"ן יש להחמיר מ"מ כיון שלדעת הרב"י שפסק כהרשב"א וסיעתו יש להקל א"כ יש לסמוך עכ"פ על בדיקת מהרי"ו הנז' בש"ע סי' קצ"א דאע"ג שהש"ך סק"ז כ' שהבדיקה לאו דסמכה היא מ"מ יש לסמוך עכ"פ ע"ז בצירוף דעת הרשב"א וסיעתו. ובפרט שהנ"ב סי' מ"ג כ' שהיא בדיקה טובה. אך מ"מ וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה נגד הרמ"א שכ' אאזמו"ר הנ"ל נ"ע סק"י דס"ל דבכה"ג לא מהני בדיקת מהרי"ו ובס"ט החמיר יותר בפי' דעת הרמ"א כדלקמן:

קיצור אם בדקה עצמה אות יום להטלת מ"ר י"ל דה"ל כנמצא על שפת הספל מיהו למעשה חלילה לסמוך ע"ז רק עפ"י בדיקת מהרי"ו ואעפ"כ אין לעשות מעשה בזה:

ז ומ"מ נראה דאע"ג דלא סמכינן על בדיקת מהרי"ו מ"מ על הבדיקה שנזכר בתשו' אאזמו"ר נ"ע ריש הל' נדה שתכין לה קנה דק ארוך כו' יש לסמוך כמ"ש בתשו' א' דס"ל לרבינו ז"ל דבדיקה זו עדיפא מבדיקת מהרי"ו. והטעם מובן ממ"ש בשולחנו הטהור סי' קצ"א ססק"י שאפשר לו לירד כו' ע"ש אבל בבדיקה זו ל"ל הכי שע"י הקנה דוחקתו למעלה לכן אם תבדוק ג"פ וימצא המוך נקי ולמטה בסוף המ"ר ימצא טפת דם יש להתירה לעולם אף אם תראה במ"ר דמוכחא מילתא דלאו מהמקור הוא:

וכש"כ בנד"ז שמרגשת כאב בשעת הטלת מ"ר דא"כ נ' שיש לסמוך ג"כ על בדיקת מהרי"ו כדפסק רמ"א להדיא ואע"ג שמרגשת לפעמים כאב בלא הטלה ג"כ מ"מ אם בשעת ההטלה לעולם מרגשת כאב מוכחא מילתא דהכאב הוא במקום מוצא המ"ר אלא דהכאב גדול עד שמרגשת אותו לפעמים גם בלא הטלה אבל עכ"פ הוא במקום מוצא מ"ר מדמרגשת כאב לעולם בשעת הטלת מ"ר. וא"כ יש לסמוך על בדיקת מהרי"ו ודע דבדיקות אלו אינן מועילות אלא אם אחר הטלת מ"ר ימצא ט"ד בהמ"ר או על העד ואח"כ תוציא המוך ויהי' נקי כנ"ל אבל אם גם במ"ר ובהעד שתקנח א"ע בו אחר הטלת מ"ר קודם הוצאת המוך לא ימצא שום דם. א"כ אין ראי' ממה שגם המוך נקי כיון דעכשיו לא נמצא שום ט"ד ואם אח"כ בהשתנה אחרת ימצאו טפי דמים יש לחוש דמהמקור הוא משא"כ כשנמצא על העד ואח"כ תוציא המוך נקי מוכח דלאו מהמקור הוא. ומה שבא בשאלתך אם הבדיקה שבש"ע היא דוקא במרגשת כאב או גם באינה מרגשת. כבר נתבאר בשם כאאזמו"ר ז"ל סק"י דבאינה מרגשת לא מהני הבדיקה מיהו מתוך דבריו נ' דהיינו דוקא כשנמצא על העד לחוד אבל אם נמצא ג"כ בתוך הספל ועל העד שהביא רמ"א י"א דטהורה בלי בדיקה וזהו דעת הר"ן וי"א דטמאה וזהו דעת מהר"ם א"כ אפשר דבכה"ג סמכינן על הבדיקה גם לפ"ד רמ"א כן מורה לשון רבינו ז"ל סק"י ממ"ש דהכי לא מהני כו' דדוקא בנמצא על העד לחוד אך בס"ט סק"ז פי' דרמ"א ס"ל דאפי' בכה"ג

לא סמכינן על הבדיקה וכן לפי הטעם שכ' רבינו ז"ל סק"י דבדיקה זו לא מהני רק דלא אמרינן הדור מ"ר כו' א"כ בכה"ג אפי' לא נימא הדור כו' יש לחוש לדלמא בתר דתמו כו' כמ"ש שם סקי"א לכן לפי' הס"ט לא סמכינן על הבדיקה זו בשום ענין רק במרגשת כאב דוקא ובתשובה א' כתבתי שאין להחמיר בזה:

ומה שכתבת במוצא' דם במ"ר אם צריך שיעור כמו בכתם הנה שאלתך זו היא לפר"ח דמטמא משום כתם דאלו לפי' מהר"ם כיון דיש לחוש לדלמא בתר דתמו כו' א"כ טמאה משום נדה וכן להר"ן בנמצא על שפת לחוד וא"כ אין נפ"מ לדינא דהא אנן חוששין לפוסקים הנ"ל וביושבת על שפת וכו' ומקלחת לתוך כו' ונמצא בתוך גם לר"ח טהורה לגמרי ואין נפ"מ רק לענין עומדת ונ' דאין חילוק בין פחות מכגריס לכגריס ועוד דחילוק זה לא שייך רק כשיש לתלות בדם מאכולת משא"כ הכא דודאי מגופה קחזיא רק הספק שמא ממקום מ"ר א"כ מ"ל כגריס ועוד או פחות מכגריס שמא תאמר דעל פחות מכגריס לא גזרו כלל טומאת כתם. הא לא משמע כן ממ"ש כאאזמו"ר נ"ע סי' ק"צ סק"ט בשם הראב"ד ע"ש:

סימן קמו

השאלה נאבדה ומהתשו' נראה שהשאלה היא במוצאה דם תוך מי רגלים וגם על העד שבדקה בו תומ"י אחר הטלת מי רגלים ואיך הדין אם אינה מוצאה דם ממש רק קרטין הנה בש"ע סי' קצ"א בהג"ה כ' אבל אם מצאה דם תוך מי רגליה וגם על העד שבדקה א"ע בו י"א דהיא טמאה דלא התירו רק דם שנמצא תוך מי רגלים (מרדכי ה"נ) וי"א דהיא טהורה דדם שנמצא תולין שעדיין נשארו מתמצית מי רגלים (ב"י ממשמעות הרא"ש והר"ן) ויש להחמיר עכ"ל והש"ך סק"ח דכך הוא שורת הדין להחמיר ור"ל משום כתם. מ"מ המעיין במקור הדין יראה דדעת רוב הפוסקים להקל בזה אפי' במשתנת מעומד וזהו לשטת רש"י והרמב"ם והרמב"ן והרשב"א והר"ן וכ"פ הרב"י בש"ע ובתשו' פנים מאירות ח"א סי' י"ב האריך להוכיח דהעיקר כשטה זו ושם סתר ג"כ דעת הש"ך סק"ג שר"ל שהעיקר כדעת ר"ח וגם מצאתי בבה"ג סוף נדה שהביא משנה זו ופסק כר' יוסי משמע דלא ס"ל כדברי ר"ח דאל"כ ה"ל לפרש דמ"מ מודה ר' יוסי דטמאה משום כתם וגם ה"ל להביא דין איש ואשה שעשו צרכיהם כו' דאז מותר לגמרי וגם לכאורה מ"ש בגמרא וכן אורי ליה ר' אבא לקלא (ופרש"י שם אדם שהוצרך לדבר) הלכה כר' יוסי ולשטת ר"ח הרי ר' יוסי ג"כ מטמא משום כתם בכל מה שמטמא ר' מאיר. וא"כ ע"כ לא טיהר לו רק היכא דר"מ מטהר וא"כ מהו אורי ליה כר' יוסי ולהש"ך יש לתרץ דשאלתו

דקלא הי' לטהרות וטיהר לו דיעבד כר' יוסי ובאמת שכ"מ בתוספות די"ד ע"ב לר"ח אך כבר הקשה ע"ז הס"ט דא"כ אינו דומה לעד שאינו בדוק דשם גם דיעבד טהרותיו תלויין וכיון דכל חילי' דהש"ך לפסוק כר"ח כדי להשוות רואה במ"ר לעד שאינו בדוק הרי גם לדבריו אינן שוים ולפי' הב"י בר"ח דמחלק בין טהרות לבעלה יש ליישב דהורה לו דטהרותיו תלויות. אכן גם זה דוחק דמלשון אורי ליה משמע שנמשך מהוראתו היתר למעשה ואם ההוראה היה רק דהטהרות תלויות אין נפ"מ למעשה גם בלא"ה יש להקשות ע"ד הב"י דברוב המקומות בגמ' משמע דלטהרות מחמרינן יותר כמ"ש בס"ט: והנה מבואר בב"י (בד"ה כתבו הגמי"י בפ"ה פשיטא) דנד"ז דומה לנמצא בתוך הספל ועל שפת הספל כו' וכמ"ש בהדיא בתשו' הר"ן סי' מ"ט שהביא הב"י אח"כ שהרי כ' וז"ל ונדון שלפנינו הרי הוא כנמצא בתוך הספל ועל שפת הספל שהרי אותה חצץ אדום נמצא עם מימי רגליה ולאחר מכן ע"י בדיקה מחמת אותה תמצית שנשאר ממימי רגליה עכ"ל ובס"ט סק"ז ר"ל דמהרמ"א משמע דבמצאה על העד חמור טפי מנמצא על שפת הספל ויצא לו זה להס"ט למה שפי' ברמ"א דלא מהני הכא בדיקה דמהרי"ו אע"ג דמהני בנמצא בתוך הספל ועל שפת הספל כו' אכן דוחק הוא לומר דרמ"א יפסוק היפך מתשו' הר"ן במקום שאין חולק עליו בפי' לומר דזה גרע דהמרדכי בשם מהר"ם שחולק על הר"ן היינו משום דמטמא ג"כ בנמצא בתוך הספל ועל שפת הספל וכמ"ש הס"ט ס"ק הנ"ל וז"ל וכן נראה מן המרדכי דאיהו לא כתב להחמיר במצאה תוך מ"ר ובבדיקת עד אלא למאי דס"ל דר' יוסי לא פליג אר' מאיר אלא ביושבת לגמרי כוותיה ס"ל אבל למאן דס"ל דר' יוסי פליג אר"מ אפילו ביושבת אפילו במצאה אח"כ ע"י עד טהורה עכ"ל:

אך מלשון תשובת מהרי"ל רס"י קע"ג שכתב וז"ל כבר ידעת תשובת מהר"מ שהחמיר בענין זה בתשובתו הלא היא במרדכי כיון שמצאה דם בבדיקת עד עכ"ל משמע טעם החומרא מפני שמצאה דם בבדיקת עד דזה חמור מנמצא על שפת הספל ולא כתשו' הר"ן דמדמה זה לזה וזכר לדבר מדין בדקה קרקע עולם וישבה עליה ומצאה עליה דם בגמ' ר"פ הרואה כתם דקיל מבדקה א"ע בעד ומצאה דם. בלא הטעם דהרגשה כמ"ש הס"ט סס"י ק"צ מהא דרב אשי דפרש"י שמואל לא איירי בהרגשה כו' הרי מחשיב זה כתם. משא"כ בבדיקת עד וכמ"ש מזה במ"א על המשנה ס"פ הרואה כתם שלא אמרו חכמים את הדבר להחמיר כו' דם ולא כתם וכמ"כ י"ל באשה שהיא עושה צרכיה וראתה דם בספל הרי איכא חד מ"ד בגמ' פכה"י די"ד דגם ר"מ אינו מטמא אלא משום כתם. ואף למ"ד דר"מ מטמא משום נדה מ"מ לר' יוסי אף למ"ד דמודה ליה ביושבת י"ל אינו מטמא רק משום כתם והרי ר"ח פי' בהדיא כן משא"כ בנמצא דם גם בבדיקת עד כנידון

דהר"ן יש בזה חשש טומאת נדה רק שבאנו להקל לתלות במ"ר י"ל בזה דוקא מחמיר מהר"מ רק בתשו' מהר"ם שבמרדכי פ"ב דשבועות סי' תשל"ה יש לפרש שבבדיקת עד לבד מצאה דם ובמי רגליה לא מצאה רק כעין קרטין ע"ז החמיר אבל אם גם במי רגליה מצאה דם כמו בבדיקת עד י"ל לא היה מחמיר רק כמו במוצאה תוך הספל ועל שפת הספל וכ"מ לכאורה בב"י סס"י קצ"א בד"ה ומ"ש המרדכי שאח"כ יהי' מוצאה דם ממש בעד שבודקת בו משמע על המים היה רק קרטין ולשינויי זה דהב"י הסכים הד"מ סק"ה והש"ך ס"ק י' ועיין בתשו' גבעת שאול סי' ס"ו משמע ג"כ כמו שכתבתי בפירוש דברי המרדכי. וז"ל ומדנקט רואה דם סתם ולא נקט רואה אותו דם או אותן קרטין משמע דלא קאי על הנך קרטין רק אדם ממש עכ"ל הרי מפרש כמ"ש דעל המים ראתה הדם שהוא כעין קרטין ובבדיקת עד מצאה דם כפשוטו מיהו הח"צ בתשובה סי' ע"ג אינו מפרש כן דברי המרדכי והגבעת שאול שם נחלק עליו ונראה לכאורה עוד ראיה לדברי מהרי"ל ונגד תשובת הר"ן דהא בגמ' די"ד משוה בדקה א"ע בעד שאינו בדוק לדין האשה שהיא עושה צרכיה ולכן דעת הרז"ה והרשב"א בתה"א בית ז' שע"ד דקע"ח ע"ב דכמו דקיי"ל בהאשה שהיא עושה צרכיה וראתה דם דטהורה לגמרי כמ"כ בבדקה א"ע בעד שאינו בדוק והניחתו בקופסא ולמחר מצאה עליו דג"כ טהורה לגמרי אפי' יש בו כגריס ועוד לא כרבי דטמאה משום נדה ולא כר' יוסי דטמאה משום כתם אלא דטהורה הורה לגמרי וכן פסק בתה"ק שם רק שכתב שהמחמיר כר' חייא תע"ב ואמנם בש"ע סי' ק"צ סל"ו פסק גבי עד דטמאה משום כתם אף שגבי עושה צרכיה פסק רס"י קצ"א דטהורה לגמרי א"כ עכצ"ל דטעם החומרא בעד יותר משום שבדקה א"ע בו שאני ולכן הרמב"ם מחמיר יותר ופוסק כרבי א"כ מזה ראיה דגם בהאשה שהיא עושה צרכיה כשנמצא דם גם על העד אף שנמצא ג"כ תוך מ"ר י"ל חמור יותר מנמצא תוך הספל ועל שפת הספל אלא ה"ל כדין בדקה א"ע בעד שאינו בדוק דקי"ל דטמאה משום כתם כך י"ל בדעת מהר"מ לפמ"ש בתשו' מהרי"ל והר"ן דאינו מחמיר בזה יותר מנמצא בתוך הספל ועל שפת הספל:

י"ל ג"כ טעמו כיון דעכ"פ ודאי אין בזה רק טומאת כתם דהא אפי' בעד שאינו בדוק וביותר מכגריס דאין כ"כ במה לתלות ולכן רבי מטמא נדה אעפ"כ קי"ל דטמאה רק משום כתם. והרשב"א והרז"ה מקילים לגמרי א"כ הכא ודאי אף שנמצא בבדיקת עד פשיטא דלא חמור מעד שאינו בדוק הנ"ל מאחר שנמצא ג"כ תוך מי רגליה ואדרבה קיל מעד שאינו בדוק דהתם אין כ"כ במה לתלות אבל הכא עינינו רואות מה שיש לתלות וא"כ הכא יש לפסוק כדעת הרשב"א והרז"ה גבי עד שאינו בדוק דטהורה לגמרי דאף

דשם גבי עד מחמיר הש"ע דטמאה משום כתם היינו משום דאין במה לתלות אבל הכא אין לך מקום גדול וקרוב יותר במה לתלות הכתם דהיינו שהוא תמצית מדם הנמצא במימי רגליה וכיון דפלוגתא דהר"ן ותשו' מהרי"ל הוא בטומאת כתם דרבנן הרוצה להקל כדעת הר"ן יש לו על מה שיסמוך:

קיצור. במוצאה דם תוך מ"ר ועל העד לדעת הר"ן זהו כנמצא בתוך הספל ועל שפת הספל דטהורה בלי שום בדיקה והס"ט סק"ז פירש שי"ל דבמוצאה על העד חמור טפי מבנמצא על שפת הספל ולכן אף להמקילים שם כר' יוסי בזה יש להחמיר וכ"מ בתשו' מהרי"ל רס"י קע"ג. ודוגמא דבדקה קרקע עולם קיל מבדיקת עד. ומ"מ במרדכי עצמו אין מוכרח דברי מהרי"ל וכמ"ש הס"ט בעצמו ולכאורה דין זה דומה לדין בדקה א"ע בעד שאינו בדוק שבש"ע סי' ק"צ סל"ו דמשמע בגמ' די"ד ע"ב דלר' חייא חמור מדין האשה שהיא עושה צרכיה וא"כ זהו ראיה לדעת מהרי"ל. ולהר"ן י"ל דאדרבה משם ראיה דבשם ג"כ דעת הרשב"א והרז"ה להקל לגמרי ואף דאנו קיי"ל להחמיר שם מ"מ כיון החומרא רק ע"ד כתם לבד. א"כ הכא שיש ויש במה לתלות הכתם לכן טהורה לגמרי ב והנה אאזמו"ר נ"ע ס"ק י"א י"ב פי' דברי רמ"א לא כהס"ט דזה גרע כו' אלא אדרבה י"ל דאפי' לפי' ר"ח יש לטהר בכה"ג במשתנת מיושב ועדיף מנמצא בתוך הספל ועל שפת הספל דטמאה לר"ח משום כתם ע"ש אלא די"א הראשון מחמיר בזה לפי' ר"ח וס"ל דלא עדיף מנמצא בתוך הספל ועל שפת הספל אכן במשתנת מעומד ונמצא תוך מ"ר ועל העד טמאה היא לר"ח משום כתם. אבל לשטת הרא"ש י"ל דיש לטהר כיון שהיתה מקלחת ואף שאח"כ כשפסק הזינוק ה"ל שותתת ובשותתת מטמא הרא"ש מ"מ בנד"ז שיש להסתפק שהדם שנמצא על העד הוא מתמצית מ"ר כשהיתה מקלחת כמ"ש אאזמו"ר נ"ע סקי"ב לפי' ר"ח אבל הכא תלינן כו' ע"ש א"כ כיון שאינו ברור שהדם שנמצא על העד הוא משותתת י"ל דטהורה להרא"ש כמ"ש אאזמו"ר נ"ע סק"א דס"ל לרמ"א דאין להחמיר להרא"ש אלא בודאי שותתת ולא בדאיכא למיחוש כו' ע"ש וה"נ י"ל דאינו רק חששא כו' כיון דנמצא ג"כ תוך המ"ר והנה הגם דכבר הכריע הרמ"א להחמיר כי"א הראשון מ"מ י"ל דבדיקה דמהרי"ו מהני הכא ולא כהס"ט סק"ז כי הוא הוכיח כן כדי ליישב קושיית הש"ך סק"ח על רמ"א. אכן קושיית הש"ך יש לתרץ בדרך אחר כמ"ש אאזמו"ר נ"ע סקי"ב וא"כ תו עכ"פ אין להחמיר שלא יהיה מהני בדיקה דמהרי"ו כיון דלפ"ד רוב הפוסקים טהורה לגמרי בלא שום בדיקה והיינו אפילו במשתנת מעומד וכ"ש ביושבת וכמש"ל:

קיצור הפמ"א הביא ראיות לסתור דעת הש"ך שפסק כר"ח אלא דהעיקר כרש"י והרמב"ם וסיעתם. ולדברי אאזמו"ר נ"ע י"ל דבנד"ז יש לטהר אפילו לשטת הרא"ש אפילו במשתנת מעומד ואם משתנת מיושב יש לטהר אפילו לפר"ח ועכ"פ כיון לפ"ד רוב הפוסקים יש להקל לכן אף שרמ"א כתב להחמיר כדעת מהר"מ שהחמיר בזה יש לסמוך עכ"פ על בדיקת מהרי"ו לטהרה עי"ז):

ג אך הנה לעיל מיניה כ' רמ"א בסי' קצ"א בהג"ה שם אך יש מחמירין שלא להתיר רק באשה שיש לה וסת להצריכה בדיקה כו' והכי נהוג א"כ כיון דאפילו באשה שמרגשת כאב בשעת הטלת מי רגלים שקורין הארין ווינד דאיכא ידים מוכיחות שיש לה מכה המכאיב אותה בהטלת מי רגלים וממנו הדם יוצא אפ"ה לא התיר אפי' בצירוף הבדיקה דמהרי"ו כ"א ג"כ באשה שיש לה וסת ושלא בשעת וסתה. א"כ כ"ש בנדון הנ"ל שאינה מרגשת כאב ומוצאה דם תוך מי רגליה וגם על העד שאין להתיר בבדיקה דמהרי"ו כ"א באשה שיש לה וסת שלא בשעת וסתה. אך לפי המובן מלשון רמ"א היה מקום לחלק דהתם גבי הארין ווינדא כיון דכ' להתיר אפילו אם מוצאה דם אחר הטלת מי רגלים כשמקנחת עצמה ור"ל אפילו אם לא מצאה דם תוך מי רגליה רק על העד לבד שקנחה עצמה אחר הטלת מי רגלים מצאה דם אפ"ה טהורה וכן משמע מדכתב בסיפא אבל אם אינה מרגשת כאב ובודקת עצמה אחר הטלת מים אם לא מצאה דם במי רגליה ודאי טמאה מכלל דברישא במרגשת כאב טהורה היא אפי' בכה"ג משום דהא איכא ידים מוכיחות מאחר דמרגשת כאב כו' וכן כ' אאזמו"ר נ"ע סק"ג בפי' דברי רמ"א ע"כ בכה"ג דוקא הוא דכתב שיש מחמירין שלא להתיר רק באשה שיש לה וסת וע"י הבדיקה דמהרי"ו והיינו כיון דבכה"ג לולי הרגשת הכאב היתה טמאה מדאורייתא לכל הדעות וכמ"ש בב"י בד"ה כתבו הגהמי"י בפ"ה פשיטא:

וכ"כ אאזמו"ר נ"ע סק"י ולכן אפי' מרגשת כאב כ' יש מחמירין וכו' משא"כ בנד"ז אף שאינה מרגשת כאב כיון שמצאה ג"כ תוך מי רגליה אז כיון שלפ"ד רוב הפוסקים טהורה היא לגמרי אף שנמצא ג"כ על העד. לכן אף שיש מחמירים סגי עכ"פ לסמוך על הבדיקה דמהרי"ו ולא להצריך עוד דדוקא יש לה וסת. אלא אף שאין לה וסת קבועה תהיה טהורה שלא לטמאה על ידי הדם שמוצאה תוך מ"ר ועל העד ועפ"ז יש לתרץ קושיית הט"ז בסי' קפ"ז סק"י שהקשה על פסקי רמ"א שדבריו סותרים זא"ז דכאן (ר"ל גבי מכה שא"י אם מוציאה דם) התיר בלא שום בדיקה שלא בשעת וסתה ובסי' קצ"א במי רגלים דקיל טפי כ' דהכי נהוג להתיר ע"י בדיקה דוקא ולפמ"ש בדעת רמ"א דמיירי כאן בלא מצאה דם תוך מ"ר כ"א על העד שקינחה בו לבד אחר הטלת מי רגלים. א"כ י"ל דאין זה קיל טפי

דהנה הט"ז סייע דבריו שזה קיל טפי ממ"ש מהרי"ו בתשובה סי' כ"ה ונ"ל דעדיף האי מאשה שיש לה מכה כו' אמנם באמת מהרי"ו מיירי כשמצאה ג"כ דם תוך מ"ר כמש"ש בתחלת התשו' שהיתה משתנת דם כו' ונמצא דם בתוך הספל כו' ע"ז הוא דכ' ונ"ל דעדיף האי מאשה שיש לה מכה באותו מקום כיון דמצטערת בשעת הטלת מים מוכחא מלתא שבא הדם עם מי רגלים ממקום המי רגלים עכ"ל ור"ל כיון דאיכא תרתי שנמצא הדם תוך הספל וגם דמצטערת כו' א"כ זה ודאי עדיף ממכה דהכא אפי' בלא ההוכחה דמצטערת ס"ל לרוב הפוסקים דטהורה דמחזקינן שהדם שבא עם מי רגלים בא ממקום מ"ר א"כ כ"ש כשנוסף ע"ז ההוכחה שמצטערת בשעת הטלת מים כו' א"כ אפי' לר' מאיר שריא והוכחה זו עדיפא ממ"ש בתשו' הר"ן סי' מ"ט אנידון שלו דאפי' לר' מאיר שריא ע"ש ולכן זה עדיף מאשה שיש לה מכה כו' משא"כ בנידון דרמ"א דמיירי בלא מצאה תוך המ"ר רק על העד לבד א"כ נשאר רק ההוכחה דשמצטערת בשעת הטלת מים וזה י"ל דלא עדיפא כמו אשה שידוע שיש לה מכה דצער וכאב לא דמי ממש לידוע שיש לה מכה וכמו שחילק ביניהם בהדיא מהרי"ל בתשו' סס"י קע"ג וכתב אבל בנד"ז אין לה מכה מבוררת עכ"ל ולכן החמיר כאן רמ"א להצריכה בדיקה דמהרי"ו. משא"כ בסי' קפ"ז גבי ידוע שיש לה מכה כו' היקל באשה שיש לה וסת שלא בשעת וסתה בלי שום בדיקה אמנם באמת נראה דאף שאמת הדבר דרמ"א מתיר ע"י הבדיקה דמהרי"ו במרגשת כאב אף במוצאה דם רק על העד ובמ"ר לא נמצא כלום. מ"מ נראה דגם במוצאה ג"כ תוך מ"ר קאי דגם בכה"ג יש מחמירין שלא להתיר רק באשה שיש לה וסת להצריכה בדיקה כו' דהא ודאי דחומרא דלהצריכה בדיקה קאי אפי' בכה"ג שמוצאה ג"כ תוך מ"ר כמבואר בתשו' מהרי"ו סי' כ"ה שכתב להתיר ע"י בדיקה זו וכבר נתבאר דמהרי"ו מיירי בכה"ג שנמצא הדם תוך הספל כו' אלא שבמהרי"ו לא נזכר חומרא דיש לה וסת. רק זה נזכר בתשובת מהרי"ל סי' קע"ג שהצריך בדיקה הנ"ל וכ' וכ"ז לנשים שהיה להן וסתות ושלא בשעת וסתה. אמנם באמת במהרי"ל לא נזכר בין בהשאלה בין בהתשובה רק שנמצא דם בבדיקת עד ולא נזכר שמוצאה ג"כ תוך הספל וז"ל השאלה ולאחר שעמדה מצרכיה בודקת עצמה בעד ומוצאה לרוב פעמים על העד דם ואינו אדום ממש:

אך הוא דיהה כמו מוגלא עכ"ל. א"כ משמע בתוך הספל לא מצאה כלום דאל"כ היה מבאר אמת מל' התשובה דמהרי"ל שכ' כבר ידעת תשובת מהר"מ שהחמיר בענין זה בתשובתו הלא היא במרדכי כיון שיצא דם בבדיקת עד מזה משמע דמהרי"ל מיירי ג"כ אף גם במוצאה תוך מ"ר דהא כה"ג מיירי מהר"ם ומ"מ אין זה מוכרח ואפשר דמה שהחמיר להצריך תרתי הבדיקה ושיש לה וסת זהו משום שמצאה רק על העד

אבל במוצאה גם תוך הספל י"ל דמודה דע"י בדיקה לחוד שריא כמ"ש מהרי"ו דכיון דרבו המתירין כה"ג אפי' בלא הבדיקה ובלא הטעם וההוכחה דמצטערת בשעת הטלת מים א"כ אף דמי יבוא אחרי מהר"מ שהחמיר מ"מ יש להתיר ע"י ההוכחה דמצטערת והבדיקה:

קיצור:

(נתבאר שיש לחקור דהא רמ"א החמיר אפי' גבי הארין ווינד שלא להתיר רק באשה שיש לה וסת ע"י הבדיקה וא"כ כ"ש בשאר אשה. אך י"ל דרמ"א לא החמיר רק במוצאה דם על העד לבד ובתוך מ"ר לא מצאה כלום אבל בנד"ז שמצאה ג"כ תוך מ"ר יש להקל אפי' באין לה וסת אף שאינה מרגשת כאב ובזה יתורץ קושיית הט"ז וכ"מ מתשו' מהרי"ל ומהרי"ו לחלק כה"ג גבי מרגשת כאב עכ"פ):

ד מיהו צ"ע דעכ"פ מוכח ממהרי"ו דאף במרגשת כאב לא התיר אפי' במוצאה גם תוך הספל רק ע"י בדיקה דהמוך. א"כ איך ניקל אנו כן גם בשאר אשה שאינה מרגשת כאב. דא"כ לא יהיה מהוכחה דהרגשת כאב שום נפ"מ בכה"ג וזה רחוק לומר דמוכח מדבריהם דעשו עיקר גדול מהרגשת הכאב כמ"ש במהרי"ו שם כיון שמצטערת בשעת הטלת מים מוכחא מלתא כו' אך י"ל דהא באמת יש מקילים גבי הארין ווינדא שלא להצריך שום בדיקה והש"ך בנקה"כ סי' קפ"ז (בהשגתו על הט"ז סק"י) כ' דגם מהרי"ל שהצריך בדיקה היינו כיון דאפשר למיקם עליה דמלתא ע"י הבדיקה אבל היכא דא"א בבדיקה לא קאמר מהרי"ל כו' א"כ הכא גבי אשה שאינה מרגשת כאב דא"א לעשות עוד צד אחר זולת הבדיקה י"ל מודו מהרי"ל ומהרי"ו דסגי בבדיקה זו עכ"פ במוצאה דם תוך המ"ר ועל העד כנ"ל והנה בש"ך סק"ז מבואר דבהארין ווינדא יש להקל ע"י הבדיקה אפי' באשה שאין לה וסת והכו"פ ס"ק והס"ט סק"ה מחמירים בזה. והנה אם מיירי במוצאה ג"כ תוך המ"ר ודאי העיקר כהש"ך. אך אפי' אם מוצאה רק על העד נ' ג"כ כהש"ך דהא במהרי"ל כ' אף כי היה ראוי אפי' בימי העונה להתיר ע"י תקנתא דלעיל הרי שעלתה סברא לפניו להתיר אפי' בשעת וסתה ממש ע"י בדיקה זו כיון שמאד מצטערת בשעת הטלת מ"ר א"כ אף דמסיק מ"מ לא מלאני לבי להתיר היינו בשעת וסתה דוקא אבל שלא בשעת וסתה נ' להתיר אפילו באין לה וסת כלל:

קיצור. (נת' שגם בשאר אשה שאינה מרגשת כאב ומוצאה דם תוך מ"ר ועל העד יש להקל ע"י בדיקה דמהרי"ו ואף באין לה וסת קבוע וכ"ז דלא כהחוות דעת:

ובהארין ווינדא יש להקל ע"י בדיקה זו אף במוצאה על העד לבד):

ה וכל הנ"ל במוצאה דם ממש תוך מי רגלים ואח"כ בבדיקת העד. אכן בדין אם מוצאה קרטין תוך מ"ר וגם על העד וזהו הנדון דשו"ת הר"ן סי' מ"ט התיר הרמ"א סס"י קצ"א ופי' הש"ך דהכא שרי אפילו כשנימוחו במים וכ"כ הד"מ סק"ד וכ"מ ממ"ש בתשו' הר"ן באומרו ואני אומר עוד דאפי' לר' מאיר אתתא שריא כו' היאך נאמר דכי הדרי מי רגלים למקור מפקי דם כי האי ובשעה אחרת אינו יוצא ממנה כעין אותו דם כלל עכ"ל הרי קורא לקרטין אלו דם וא"כ מה בכך שנימוחו שזהו ראיה שהן דם הרי באמת אומר שזהו דם רק שהוא דם משונה היינו שנתייבש כמו קרטין וכיון שאינה רגילה לראות קרטין אלו בשעת וסתה ואינה מוצאה כ"א במי רגלים מוכח דמהכליות בא עם מי רגלים ולכן אף לר' מאיר לא חיישינן לזה ומה שהניח אאזמו"ר הגאון ז"ל סס"י קצ"א בצ"ע שמא לסברא הראשונה שבש"ע סס"י קפ"ח דכיון שנימוחו אמרינן לאו ברי' נינהו אלא דם מ"מ לו יהא שהוא דם עכ"פ דם כזה רגיל להולד בכליות ולכן יוצא עם מי רגלים דהא אפי' דם גמור יוצא לפעמים ממי רגלים דהיינו טעמא דהאשה שהיא עושה צרכיה וראתה דם ממש לח דטהורה לר' יוסי בכל ענין וגם לר' מאיר ביושבת משום דחזקה משביל המים בא וא"כ ק"ו בחצץ אדום זה שמפורסם לרופאים שרגיל להולד בכליות. אף שהוא דם גמור יבש י"ל כן כיון שנמצא רק עם מי רגלים ולכן אף לר' מאיר טהורה ועוד כיון שכבר נתבאר לעיל דאף בדם לח שנמצא תוך מ"ר ובבדיקת עד מקיל הר"ן וגם להמחמירים י"ל טמא רק משום כתם לכן בהנך קרטין אף שנימוחו יש להקל כהר"ן שם וכ"מ בתשו' ח"צ סי' ע"ג בד"ה ומ"ש עוד אבל הר"ן מיירי מצד הקרטין עצמם. במ"ש אם נימוחו טמאה ופירש"י דדם הוא ואיך יכשיר הר"ן בלי שום בדיקה והטלה למים אדרבה ההיפוך שמענו מדברי הר"ן ז"ל כו' יעו"ש מוכח דה"ה אפילו נימוחו טהורה ואפי' לר' מאיר משום דנמצא בשעת הטלת מ"ר ומשום דאיכא הך הוכחה דבשום זמן כו' וע"ש לעיל מיניה בד"ה ועוד שגג כעין אותו דם כו' מזה משמע ג"כ כן דמחשב להנך קרטין שבתשו' הר"ן דם גמור:

הגה"ה אחר זמן רב אך יש לעיין בדין מ"ש הרמ"א אם מצאה דם תוך מי רגליה וגם על העד שבדקה א"ע בו כו' עכ"ל איך מיירי אם בדיקת העד היה תוך שיעור וסת לסוף יציאת מי רגלים או אפילו אחר שיעור וסת דכיון שנמצא גם תוך מי רגלים שפיר יש לתלות מה שמצאה ע"י בדיקת עד הוא ג"כ מתמצית מי רגלים אפילו היה הבדיקה אחר שיעור וסת ועמ"ש בתשו' המתחלת לדין המוזכר בב"י סי' קפ"ח בד"ה וכתב עוד בתה"ד אע"ג דהרגשה דאורייתא היא ושם סעיף ג' גבי ובאמת אחר שכבר נתבאר דהתה"ד מיירי שבדקה א"ע אחר שיעור וסת כו' יעו"ש:

סימן קמז

אשה שנתהוה לה שמוצאת במי רגליה כמו חול וחצץ אדום הנקרא קרטין ולא אח"כ בשום בדיקה ומרגשת ג"כ כאב בשיפולי השדרה והיא מסולקת מדמים זה שלשה חדשים ובדקה הקרטין בפושרים ולא נימוחו מה דינה (ב) וגם אם נצריך בדיקה בפושרין לכתחלה או לאו (ג) ואם בדקה ונימוחה מה הדין אם כדעת הש"ך שמטהר בזה ג"כ ואין כן דעת אאזמו"ר ז"ל בש"ע שלו (ד) וגם אם מוצאת גם אחר מי רגליה סמוך ממש מה הדין (ה) וגם אם מוצאת כזה הקרטין בבדיקת העד ולא במי רגלים עכ"ל השאלה:

כה"ג תשו' הגאון ממעגן בשב"י סי' מ"א מה שהביא מב"ב, דף כ"ד גם מדין מקצת פירות בכלי ומקצת חוץ לכלי כו':

הנה בדין הראשון טהורה לכ"ע מכמה טעמים הא' כיון דלא נימוחו א"כ במוצאה בבדיקת עד שלא בשעת הטלת מ"ר טהורה כמ"ש בש"ע סס"י קפ"ח הטעם השני כיון שנמצא תוך מ"ר הרי מתיר הר"ן בתשובה סי' מ"ט הובאה ב"י וש"ע סוף הסי' קצ"א אף שנמצא גם על העד ואפי' לר' מאיר שבמשנה ואף שלא בדקו אם נימוחו אף לדעת אאזמו"ר ז"ל ס"ק ט"ו כ"ש וק"ו שנמצא תוך מ"ר לבד דין זה פשוט כביעתא בכותחא:

בדין ב' ג"כ פשוט מאד דא"צ בדיקה כנ"ל בדין ג' גם אם נימוחו טהורה אף לדעת אאזמו"ר הגאון נ"ע דלא הניח דברי הש"ך בצ"ע אלא כשנמצא הקרטין תוך מ"ר וגם על העד שבדקה א"ע בו אחר הטלת מ"ר דגם בכה"ג התיר הש"ך ס"ק י"א אף שנימוחו הקרטין וע"ז הניח הוא ז"ל בצ"ע אבל כשלא נמצאו הקרטין רק תוך מ"ר ולא על העד שבדקה א"ע בו ודאי לכ"ע טהור אפי' נימוחו הקרטין דין ד' אם מוצאת גם אחר מי רגליה סמוך ממש מה הדין הנה אם לא נימוחו הקרטין פשיטא דטהורה לכ"ע וכן אף אם לא בדקום כלל אם נימוחו או לא טהור לכ"ע דהיינו הנדון דשו"ת הר"ן סי' מ"ט ההובא בב"י דמיירי בכה"ג והוא מ"ש רמ"א בהגהת הש"ע סס"י קצ"א ואם אינה מוצאת דם כשבודקת אח"כ רק קרטין כו' ונמצא כזה ג"כ במי רגליה כו' טהורה כו':

אך אם בדקו ונימוחו בזה הוא שהש"ך מיקל והביא כן בשם הד"מ סק"ד וע"ז הניח אאזמו"ר ז"ל בצ"ע. לפי דעה הראשונה שבש"ע סי' קפ"ח ס"ו וכיון שלפי דעה האחרונה דשם יש להקל אפי' נימוחו ולדעה הראשונה הוא צ"ע והד"מ והש"ך מקילים לכל הדעות והארכתי בזה בתשובה א' לנטות להקל אמנם בדין החמישי אם מוצאה כזה הקרטין בבדיקת עד ולא במי רגלים אם לא נימוחו ע"י בדיקה ודאי טהורה ואם לא בדקם אם נימוחו או לא ע"ז צ"ע וע' בתשו' גבעת שאול סי' ס"ו ובתשו' אאזמו"ר הגאון ז"ל סי' כ"ג בדפוס דזיטאמיר:

סימן קמח

אשה שיש לה וסת קבוע כדרך כל הנשים אך אחר ששפעה ופסק דמי וסתה ותתחיל לספור שבעה נקיים מוצאת תמיד על העד הבדוק כמין קרטין וכמין שערות. והנה הקרטין והשערות יבואו מעורבין אדומות ושחורות וירוקות בתוך מראה טהורה והקרטין והשערות קטנים מאד ונקלטין מהעד הבדוק והנה האשה הנ"ל שאלה ודרשה מפי רופאים מומחים משפט המחלה הזאת והגידו לה הרופאים כי פתחו חדרי הרחם בכלי אומנותיהם וראו בעיניהם שיש להאשה הנ"ל מכה בצדדי בית רחמה ועוד זאת הפליאו לאמר כי מהנמנע אשר יבאו הקרטין מחדרי הוסת ואך ממכה הזאת יבואו והנה האשה הנ"ל אינה יכולה להטהר לבעלה זה כמו שני שנים ואף להפסיק בטהרה אינה יכולה בלתי השערות והקרטין ע"כ לשון השאלה:

תשובה

א הנה בתשו' מהרמ"ל סי' קי"א רצה השואל לומר דכשהרופאים אומרים מאומד שמכה יש לה באותו מקום נאמנים לגמרי ומה שהצריכו חכמים להטיל למים ואם נימוחו טמאה היינו משום דלאו כל דם הבא מן המכה טהור ומהרמ"ל השיב דודאי כל דם הבא מן המכה טהור אף כשהמכה היא בהמקור עצמו ומה שהצריכו חכמים להטיל למים היינו לבחון דברי הרופאים לדעת אם כדבריהם כן הוא או שאין הענין כמו שאמרו הרופאים ותמה על תשו' הרא"ש סוף כלל ב' ומ"מ היכא שהרופאים אומרים בבירור סומכים עליהם אפילו בדם גמור אלא בשני מעשים הוצרכו לברר דברי הרופאים מטעם הנזכר בתשובתו והח"צ סי' מ"ו דמ"ט ע"ד הקשה על מהרמ"ל ע"ש במ"ש ואני תמה למה יגרע כח הקליפות מכח דם גמור דבדם גמור אי אתה מצריכה לבדיקה ואתה סומך על דברי הרופאים ובקליפות אתה מצריכה בדיקה עכ"ל ותירץ הוא בענין אחר ולדבריו הרופאים נאמנים וסומכים עליהם. ולפע"ד יש לתרץ שטת מהרמ"ל רק לא כדבריו והוא עפמ"ש הג"מ ליב ממענץ בשו"ת שב"י סי' מ"א שאין להחזיק דברי הרופאים לדבר ודאי לברור ואין לסמוך עליהם אלא היכא דמוכחי מילתייהו או היכא דא"צ הוכחה גמורה אלא מספיקים דבריהם לאותו הדין גם אם לא יהיו מוכרחים והביא ראיה ג"כ ממעשה דהמפלת דכ"ב תטיל למים כו' וזהו דברי הרופאים שהביאו ראיה שכן הוא והיינו שהודו לחכמים שדבריהם אינן מוכרחים כי הגם שטבע המכה או השומא בגוף האשה להוליד קליפות או שערות מ"מ אפשר ג"כ שבאו הקליפות ושערות אלו מדם שנתייבש כו' ונתנו עצה טובה להטיל למים אם נימוחו כו' שעי"ז יבורר הדבר כו' ע"ש. וזהו כפי' מהרמ"ל אלא דלמהרמ"ל אין זה מדברי הרופאים כ"א שהחכמים אמרו להטיל למים לברר הדבר

ולהג"מ ליב הנ"ל זהו מדברי הרופאים וכן הבין בעה"ג סי' כ"ב בדברי מהרמ"ל שחכמים לא סמכו ע"ד הרופאים עד שביחנו דבריהם ומכ"מ משמע שם מדברי הג"מ ליב היכא שהרופאים החזיקו דבר לודאי גמור אפשר לסמוך אליהם והיינו מה שאמרו שאם לא נימוחו ודאי אינו דם (וכ"כ בעה"ג שם תוך ב' חצאי עגולים וז"ל גם יש לומר שהב"י מפרש כו') וא"כ לדבריו אפשר לתרץ מ"ש מהרמ"ל אם הרופאים אומרים שידוע להם בבירור כו' ע"ש:

ב אך גם בזה אני מסופק אם כן הוא דלא משמע כן ממ"ש בב"י סי' קפ"ז שלאחר שהוחזקה ברמ"ת צ"ע אם תוכל לסמוך על הרופא האומר שנתרפאה אפילו אם הוא רופא מומחה והובא בש"ע שם סעיף ח' והגם שכ' בשם הגמי"י בשם ריצב"א דתוכל לסמוך הרי התם הוא רק איסור וסתות דהא אף אם הוחזקה רמ"ת י"ל דלא חמור מדין וסת שהוחזק ג"פ, וקיי"ל כמ"ד וסתות דרבנן וע' בש"ך סי' קפ"ז סס"ק כ' וע"ש בס"ט ס"ק י"ד בד"ה עוד בש"ך שכתב כן בפשיטות אשר ע"כ י"ל דדוקא התם סמכו ע"ד הרופאים משום שהראו ראיה לדבריהם שלא נימוחו כו' ושוב ראיתי שכן הכריח בתשו' פמ"א ח"א סי' י"ב כדלקמן. וע' בס"ט סי' קפ"ח סק"ה שהביא תשו' מהרמ"ל הנ"ל וכ' ולפ"ז מוכח דלא סמכינן באיסור זה על הרופאים וכו' ולא ידעתי הא מהרמ"ל כ' אם הרופאים אומרים שידוע להם בבירור כו' וכמו שהקשה עליו הח"צ כו' ומדוע דילג זה הס"ט והנה במהרי"ק שורש קנ"ט הזכירו הס"ט שם ס"ל בפשיטות דסמכינן על דברי הרופאים וז"ל ובכל מקום מצינו שסמכו חכמים על דברי הרופאים כדאמר בנדה פרק המפלת דכ"ב אר"א בר"צ כו' מעשה באשה אחת שהיתה מפלת כמין קליפות אדומות כו' משמע שסמכו על דברי הרופאים ואפי' בחששא דכרת ואע"ג שיש לדחות ולומר דשא"ה שכן היו הדברים מוכיחים שאין דרך האשה לראות דם נדה בכה"ג מ"מ י"ל דאדרבה שכן הוא דאפי' התם שהיה שור שחוט לפניך דהיינו שערות וקליפות אדומות וגם שהיה ספק כרת אפ"ה סמכו כו' וגם מצינו לענין אכילת חולה ביוהכ"פ ששומעין לרופא ואפי' חולה אומר אינו צריך ואי לאו דברי הרופאים הי' אסור להאכילו ומעשים בכל יום שאנו סומכין על דברי רופאים גוים להאכילם עכ"ל. ותשובת מהרי"ק זו הובאה ב"י בא"ח סי' תרי"ח ובי"ד סי' קצ"ט ובתשו' הגמ"ל מענץ שבשב"י שם מובן דשאני יוהכ"פ דספיקא וס"ס מספיק להתיר ואפילו כמה וכמה ספיקות מאכילין אותו כמ"ש אאזמו"ר הגאון ז"ל סי' תרי"ח סעיף ז' שכל ספק נפשות הולכין להקל אפילו בכמה וכמה ספיקות עכ"ל וא"כ ראיות מהרי"ק מיוהכ"פ אינה ראיה לנד"ז וע"ש בסי' תרי"ח במ"א ס"ק א' דעובד כוכבים נאמן שם להכחיש הישראל וצ"ל הטעם משום דעכ"פ דבריו ה"ל כספק והנה

רופא א' אומר שמסופק ורופא א' אומר א"צ מאכילין אותו כמובן ומבואר מדברי הט"ז שם סק"ז והפמ"ג שם לכן עובד כוכבים נאמן נגד ישראל דעכ"פ ה"ל כרופא א' אומר איני יודע ורופא א' אומר אינו צריך וגבי נדה כ' ב"י סי' קפ"ז בשם הגמי"י שאין בידו להתיר ע"פ אמירת עובד כוכבים אפי' יהיה רופא מומחה כו'. והנה בחידושי הרשב"א פ' המפלת דכ"ב בד"ה ועוד נ"ל וז"ל ובקליפה ושערה ועפר הוא דבעינן נימוח משום שאינו מצוי שיהיה הדם נקרש ויוצא על הרוב בכעניז זה אלא משום חשש בעלמא מטילין אותו למים ואם נימוחו חוששין להן ואע"פ שרובן בריות נינהו כל שיוצאין בכעניז זה עכ"ל א"כ גם לפי דבריו מוכח דסמכו על דברי הרופאים שהן בריות נינהו מן המכה או מן השומא ולא דם ולכן הא דמטילין אותו בעלמא זהו משום חשש בעלמא כו' דאם לא סמכינן על דברי הרופאים כדעת הגאון ממעזץ וכן כמ"ש מהרמ"ל א"כ הבדיקה חיובית היא ולא משום חשש בעלמא אלא שי"ל כמ"ש מהרי"ק דשאני התם שכן היו הדברים מוכיחים שאין דרך האשה לראות דם נדה בכה"ג כו' וכנ"ל וכן מורה לשון הרשב"א במ"ש שאין מצוי כו' משמע משום זה הוא דסמכו על דברי הרופאים וכ"מ בשו"ת זכרון יוסף סי' י"א דלשטת הרשב"א והראב"ד והיא סברא הראשונה שבש"ע סי' קפ"ח ס"ו שפיר הוצרכו לדברי הרופאים כדברי שו"ת עה"ג סי' כ"כ יעו"ש רק אם סומכים עליהם לגמרי כדברי מהרי"ק והח"צ או שצריך להוכחה כדעת תשו' הג"מ ליב הנ"ל והפמ"א יש שני סברות לכך י"ל שני סברות אלו בהרשב"א:

ג ולכאורה היה נ' לצדד בזה לסמוך ע"ד הרופאים מומחים ע"פ מ"ש בתוספתא דנדה ספק אם בא מהמכה או מהחדר טהור דאמאי מקילינן בספק שקול והגם שי"ל משום חזקת טהרה הרי אפילו בטרפות מצינו דלא הקילו בספק שקול להעמיד על חזקת כשרות וכ"ש באיסור כרת וע' ביבמות פד"א דל"א דאביי ורבא לא ס"ל הא דרבה:

אלא שי"ל דשאני הכא דאמר רחמנא דם ולא כתם דמדאורייי' הכתם טהור אף שספק הרגיל דמגופה אתא שלכן מבואר במשנה דאפילו הכותים לא נחשדו על כתמיהן משום דסברא דמגופה אתא כמ"ש התוספות פ"ז דנדה דנ"ו סע"ב ואפ"ה טהור מדאורייתא מגזה"כ בלי טעמא דלא הרגישה כמ"ש הס"ט סס"י ק"צ ע"כ אף היכא דודאי מגופה אתא כשיש ספק שמא מן המכה הוא מוקמינן אחזקת טהרה כשהספק שקול ולא מחמירין ביה שלא להעמיד על החזקה וכמ"ש מזה באריכות בתשובה א' המתחלת אשה שיש לה וסת קבוע ואחר ספירת ז"נ ביום טבילה מזדמן שזב ממנה ליחה לבנה הנקרא שלייאם כו' ע"ש וא"כ לפ"ז י"ל שגם הרופאים מומחים כשאומרים שהדם בא מן המכה נהי שאין דבריהם ודאי כמ"ש הג"מ ליב ממעזץ מ"מ ה"ל ספק עכ"פ וה"ל כמו ספק אם

בא מהמכה או מהחדר דטהור מיהו יש מקומות שלא הקילו בספק כמו מן הלול ולחוץ דספיקו טמא או כמו הרואה במי רגלים לר' מאיר וע' מענין סוגיא הנ"ל דהמפלת דכ"ב ב' בענין ושאלו לרופאים בתשו' זכרון יוסף חי"ד סי' י"א והביא שם תשו' עה"ג סי' כ"ב ובספר עיקרי דינים חי"ד סי' כ"א בדיני נדה סעיף ח' שהביא מתשו' הגאון מוה' גבריאל ממיץ שבתשו' שב"י סל"ו דמ"ז ע"ד בד"ה עד כה פלפלתי ודמ"ח ע"א ודמ"ט ע"א בד"ה ולהיות ותשובת מים רבים סי' מ' ותשו' נו"ב סי' נ"ח וצ"צ סי' פ"ו ודבר שמואל סי' ל"א ומ"ב ובבל"י בתשובותיו השייכים לסי' קפ"ו ושו"ת מעיל צדקה סי' ס"ד ובתשו' שב יעקב סס"י מ"א בתשו' הג"מ יודא מילר דע"א ע"ג הביא ראיה מהירושלמי והתוספתא דיש לסמוך על הרופאים וכ"ד השב"י סי' מ"ב ובתשו' פמ"א סי' י"ב האריך הרבה בזה והביא תשו' מהרמ"ל והח"צ והביא ד' הב"י סי' קפ"ז ב' סה"ת וריצב"א הנ"ל ודברי הב"י סס"י קצ"א סד"ה כ' הר"ן בתשו' במ"ש ול"נ דבלאו הני טעמי אתתא שריא כו' וטעמן של רופאים כו' דנ' מדבריו שסומכין על ד' הרופאים ושהרמ"א בד"מ שם סק"ד חולק עליו דהא בהדיא אמרינן בגמרא דלא סמכינן אדברי רופאים לחוד אלא בעינן ג"כ בדיקה במים פושרין כו' וכ"נ דעת הרב"י עצמו בבד"ה. ובקיצור התשו' דהפמ"א אות ג' העלה שאין לסמוך אדברי רופא בדם גמור לתלות במכה עד דאיכא איזה דבר המברר שדברי רופא אמת ואין דבריו אלא גילוי מלתא בעלמא עכ"ל ובפנים בתשובתו האריך בזה מהו דבר המברר כו' גם העיר מהמשנה פ"ד דבכורות אמר תודס הרופא כו' ותירץ ששם ידע תודס בבירור כו'. ובתשו' שבו"י ח"א סי' ס"ה ס"ו ס"ל דסמכינן על הרופאים רק שצ"ל שני רופאים אפילו רופא א' מישראל ואחד שאינו ישראל וכ"כ עוד בח"ב סס"י ע"ו והביא תשו' פמ"א הנ"ל וחלק עליו:

א קיצור (בתשו' מהרמ"ל סי' קי"א פי' שהחכמים אמרו תטיל למים אם נמוחו כדי להבחין דברי הרופאים ומ"מ היכא שהרופאים אומרים בבירור סומכין עליהם והח"צ הקשה עליו ולדבריו ג"כ הרופאים נאמנים. ובתשו' הג"מ ליב בשב"י סי' מ"א שאין להחזיק דברי הרופאים לודאי גמור אלא רק אומדנא וספק רק לפעמים ע"י הוכחה חשוב ודאי וזהו אם ימוחו ואם לא נימוחו שלפירושו הרופאים אמרו כן לאמת דבריהם):

ב (אך ממ"ש הב"י סי' קפ"ז בשם סה"ת ובש"ע שם סעיף ח' משמע שאין סומכין על דברי הרופאים וכ"כ בס"ט סי' קפ"ח סק"ה ובמהרי"ק שורש קנ"ט מבואר דסמכינן על דברי הרופאים אולם ראייתו מיוהכ"פ יש לדחות וכמ"ש בתשו' הג"מ ליב הנ"ל ובחידושי הרשב"א משמע קצת דיש לסמוך ע"ד הרופאים ומ"מ י"ל דהיינו דוקא בצירוף הוכחה:

ג (אפ"ל דאף שאין ד' הרופאים ודאי יש לצדד להקל ע"ד מ"ש בתוספתא ספק מן המכה ספק מן החדר טהור ודעת הג"מ גבריאל בשב"י סי' ל"ו והג"מ יודא מילר שם סס"י מ"א והשב"י עצמו סס"י מ"ב לסמוך על הרופאים. והפמ"א העלה שאין לסמוך ע"ד הרופאים בדם גמור לתלות במכה עד דאיכא איזה דבר המברר שדברי הרופא אמת ואין דבריו אלא גילוי מילתא בעלמא):

ד וא"כ בנ"ד בהקרטין שהיא מוצאה אחר כלות הוסת כיון שהרופאים אומרים שפתחו חדרי רחמה בכלי אומנותיהם וראו בעיניהם שיש לאשה זו מכה בצדדי בית רחמה ועוד זאת הפליאו לומר כי מהנמנע אשר הקרטין והשערות יבואו מחדר הוסת ורק ממכה הזאת יבואו עכ"ל. א"כ י"ל דודאי סומכין עליהם מכמה טעמים הא' שלפ"ד מהרי"ק שורש קנ"ט הנ"ל סעיף ב' הקרטין עצמם חשיבי הוכחה שדברי הרופאים אמת כנ"ל, וא"כ אף אם לא ראו בעיני ראיה ממש כ"א שפטו כן ע"פ חכמת הרפואה כהנך עובדי דפ' המפלת י"ל שהם נאמנים ומה ששם הוצרכו להטיל במים מבואר בדברי הרשב"א שזהו משום חשש בעלמא כו'. גם הפמ"א המחמיר שלא לסמוך ע"ד הרופאים היינו בדם גמור אבל בקרטין דהם מורים שהם ברי' מודה דסומכין עליהם והיינו שאפי' אם לא נימוחו אין לטהר אלא מצד דבריהם כדעת הראב"ד והרשב"א הנ"ל ואפ"ל דהכא כיון שהרופאים אומרים כי מהנמנע כו' וכן רגלים לדבר שבשעת וסתה אינה מוצאה הקרטין רק אחר שפסק וסתה להכי א"צ בדיקה כלל אם נימוחו או לא והתם בהמפלת י"ל שהרופאים גופא אמרו כן תטיל למים כו' כמ"ש הגאון ממעגץ והעה"ג. אבל הכא הרי הרופאים מחליטים הדבר כו' אכן מפני שהן א"י צע"ג ועוד זאת והוא העיקר דהא בנ"ד אומרים הרופאים שראו בעיניהם ממש שיש לה מכה בצדדי בית רחמה לכן אף למ"ד שאין סומכין על הרופאים זהו כשאומרים כן ע"פ חכמתם שקול דעתם ע"ז ס"ל שאין זה ודאי אבל מה שראו בחוש פשיטא שאין שייך זה מיהו עדיין יש להעיר מדין אם עד א' נאמן באיסורין היכא דאתחזק איסורא דהרבה פוסקים ס"ל דאינו נאמן והכא לטהר הדם שהיא רואה חשוב אתחזק איסורא וכמ"ש בתוספות ריש גיטין ד"ב סע"ב סד"ה עד א' נאמן שאינה בחזקת שתהא רואה כל שעה כו' וגם בידה לטבול עכ"ל. אבל הכא שהיא מוחזקת ברואה דם לא שייך טעם זה וא"כ איך יהיה עד א' נאמן וע' בתשו' מיימוני דשייכי להלכות איסורי ביאה סי' ג' שהביא מהירושלמי דפרק במה אשה נאמן הרופא לומר קמיע זה מומחה ורפאתי ושניתי ושלשתי והתם הוי ידיעה ודאית דומיא או ראה או ידע וי"ל שם ליכא חזקת איסור גמור כיון שנושאו דרך מלבוש לכן אפי' בקמיע שאינה מומחה ליכא חיוב חטאת כמבואר במשנה פרק במה אשה ד"ס ע"א ע"כ

שפיר הימנוהו רבנן בדרבנן. וע' בטוש"ע או"ח סי' ש"א סכ"ו והריצב"א שהביא ראיה משם היינו לענין רמ"ת לומר שנתרפאה דהוי ג"כ איסור וסתות דרבנן אבל להתירה בדאורייתא י"ל לא היה סומך ע"ז. מיהו י"ל עפמ"ש בתשו' מיימוני דשייכי להלכות אישות סי' ג' וז"ל הא לא מקרי אתחזק איסורא אלא היכא דאף לדברי העד הבא להתיר האסור מכאן ולהבא מודה הוא דמעיקרא אסור היה כגון ההיא דרפ"ק דגיטין גבי בפנ"כ ובפנ"ח דאתחזק איסורא דא"א אף לדברי השליח עכ"ל וכן גבי שחיטה מעיקרא ודאי היה בחזקת איסור אבל הכא הרי דם זה שהיא רואה שלא בשעת וסתה לדברי היהודי הרופא גם מעיקרא לא היה אסור כלל אף שאנו אסרנוה לבעלה מ"מ לדבריו תיגלי מלתא למפרע שהוא דם המכה וגם אצלנו לא היה ברור שזהו דם נדה כיון שמעורב בליחה אין זה דומה לאתחזק איסורא שאין ע"א נאמן להתיר. ע' פתחי תשובה סי' קכ"ז ס"ק י"ב בשם הנו"ב חאה"ע סס"י ס"ט ועט"ז שם סק"ו מה שחולק על רמ"א גבי ניקור דאין זה חזקת איסור ובנה"כ חלק עליו ונ' כט"ז וע' בכנה"ג בהגב"י שם אות כ"ז כ"ח כ"ט:

קיצור. בנד"ז י"ל דהקרטין עצמן הוי הוכחה שדברי הרופאים אמת כי הם בריה ועוד דהכא אומרים שראו בעיניהם והפוסקים האומרים שאינם נאמנים זהו כשאומרים רק מאומד דעתם כמ"ש בשב"י סי' מ"א:

ה אך מה שיש שובר ע"ז הוא אם הם עובדי כוכבים י"ל דלא סמכינן עלייהו כמ"ש הב"י סי' קפ"ז בשם הגמי"י והוא בתשו' מיימוני דשייכי להלכות אישות סי' ג' שכ' אבל אין בידי להתיר ע"פ דבור עובד כוכבים אפילו ברופא דלא מרע אנפשיה דקרינא ביה אשר פיהם וגו' עכ"ל. והב"י העתיק אפילו ברופא מומחה לרבים דלא מרע אנפשיה עכ"ל וכן נראה דהא הא דלא מרע נפשיה איתא גבי רופא מומחה בפ' אין מעמידין דכ"ז ריש ע"א ברופא מומחה. ופרש"י לא מרע נפשיה ודכ"ח ע"א בהא דרבי יוחנן רופא מומחה הוה ופרש"י דאמרינן לעיל אם הי' מומחה לרבים מותר דלא מרע אנפשיה וכ"כ הרא"ש שם רס"י ט"ו והרי בתשו' מיימוני הנ"ל כ' ג"כ שאפי' הוא רופא דלא מרע נפשיה וע"כ היינו מומחה לרבים אפ"ה אינו נאמן כאן. והיינו משום דענין לא מרע נפשיה שייך רק שם שהוא מלתא דעבידא לגלויי מיד שאם יעשה לו רע וימות יאמרו הכל שהוא הרע לו. ע"כ בכה"ג שייך לומר דלא מרע נפשיה. משא"כ הכא לא שייך כלל לומר כן כי אף אם לא נתרפאה ותראה דם מי ידע בזה רק היא לבד ועוד שיוכל לומר שאח"כ נתקלקלה ולכן בכה"ג י"ל אשר פיהם כו' וכן גבי קפילא כתבו התוס' פג"ה צ"ז א' ד"ה בקפילא אע"ג דעובד כוכבים הוא לא ישקר שלא יפסיד אומנתו עכ"ל וכ"כ הב"י בי"ד רס"י צ"ח בשם הרשב"א עובד כוכבים בעלמא משקר אבל קפילא לא מרע נפשיה עכ"ל זה ג"כ

שם שיתברר הדבר תומ"י שמשקר וע' ש"ך שם שהאריך בזה לענין עובד כוכבים מסל"ת אבל הכא דאין שייך לומר כן אינו נאמן וראיתי להגאון מו' גבריאל ז"ל ממיץ בתשו' שב"י סי' ל"ו דמ"ז ע"ד שכ' ואף גם ברופא עובד כוכבים מומחה יש להסתפק מטעם דלא מרע אומנתיה ומכ"ש כשאינו יודע שתולה בזה דברי האיסור כו' ואף דבתשו' מיימוני בעובד כוכבים לא רצה לפסוק אם לא שהאשה מגדת יעו"ש שאני התם דהוחזקה באיסור כו' עכ"ד:

ואין דבריו נראין דהא בהדיא ס"ל לתשו' מיימוני דאפי' הוא מומחה לרבים דלא מרע נפשי' לא סמכינן עליה כאן. וכ"פ אאזמו"ר הגאון ז"ל בסי' קפ"ז ס"ח ס"ק ל"ו ומ"ש שאני התם דהוחזקה לאיסור במח"כ י"ל דאזיל בתר איפכא דשם י"ל שהחשש רק באיסור וסתות דרבנן והכא לטהר הדם הוא חשש כרת וכמ"ש מהרי"ק ש' קנ"ט הנ"ל. ובשבו"י ח"א סי' ס"ה כ' ואפילו רופא מומחה שאינו מישראל היה נ' דראוי לסמוך עליו משום מסל"ת ולא מרע כו' אלא דהריצב"א חייש לבדדמי כו' ואין דבריו נכונים דהריצב"א בהדיא כ' משום אשר פיהם כו' ולא משום בדדמי וע' בגמ' פ"ה דנדה דמ"ה ע"א ואיבעית אימא אשר פיהם כו' שאין זה כלל ענין בדדמי:

ובתה"ד סי' ע"ט משמע קצת היכא דאיכא תרתי מסל"ת ולא מרע חזקתיה סמכינן אפילו בדאורייתא דהיינו ענין קפילא. אבל הש"ך רס"י צ"ח השיב על דבריו וראי' לדבריו מהא דהריצב"א הנ"ל:

קיצור. ברופא עובד כוכבים אפי' אומן דלא מרע נפשיה י"ל אין לסמוך עליו דלא מהני רק היכא דהוא ג"כ מלתא דעבידא לאגלויי מיד ולא כהגמ' גבריאל ז"ל בשב"י סי' ל"ו ולא כתשובת שבו"י ח"א סי' ס"ה:

ו אך מה שי"ל בזה ע"ד מ"ש הט"ז בא"ח סי' תקי"ג ס"ק ט' מהרש"ל ביש"ש פ"ק דביצה סס"י ו' היכא דרובא מסייע סמכינן אגמל"ת אף בדאורייתא הגם דלא סמכינן על הרוב מצד עצמו לבד וכ"כ המג"א שם ס"ק י"ג וכ"פ הגאון אאזמו"ר ז"ל שם סעיף ט"ז וכ"פ בח"מ משה שם וביש"ש שם פי' משום דהא דלא סמכינן ארובא בדשיל"מ זהו מדרבנן ולכן בדרבנן סמכינן על גמל"ת. וכה"ג פסק בי"ד סי' שט"ז ס"ג בהג"ה לענין חלב דאע"ג דאנן פוסקים כר"ת דאינו פוטר מהבכורה וחיישינן בזה למיעוטא אעפ"כ אם יש גמל"ת שילדה נאמן אלא דגבי עזים שם לא סמך ע"ז וא"כ בנד"ז ג"כ כיון שהיא אשה שיש לה וסת ושלא בשעת וסתה מוצאה הקרטין על בדיקת העד י"ל ג"כ דה"ל רובא להקל שע"כ מכה או שומא יש במעיה וכמו שהאריך בזה בשו"ת בית אפרים חלק יו"ד סי' מ"ט [דף מ"ט ע"ב ד"ה אחר כתבי] ונסתייע בזה מדברי הרשב"א בחידושיו פ' המפלת

שכתב שאינו מצוי שיהא הדם נקרש ויוצא על הרוב בכענין זה כו' שרובן בריות נינהו כל שיוצאין בענין זה עכ"ל וא"כ כשיש רוב להקל י"ל דסמכינן ג"כ על גמל"ת כמו גבי פרה חולבת וביצים הנ"ל. הגם שבחולבת לא סמך ע"ז בעזים כו' אע"ג דיש ג"כ רוב כו' וא"כ ה"נ י"ל ה"ל מיעוטא דשכיחא אך י"ל אדרבה הכא יש טעם להקל משום דמדאורייתא אמרינן דם ולא כתם כנ"ל סעיף ג' ומטהרים אפי' בספק שקול שמא מן המכה ע"י חזקת טהרה א"כ הכא דאיכא רובא להקל אפי' יהי' המיעוט מיעוט דשכיחא עכ"ז בצירוף חזקת טהרה י"ל מדאורייתא שריא:

קיצור כשיש רוב להקל רק החשש ע"ד מיעוטא מאמינים לעובד כוכבים מסל"ת והכא ג"כ י"ל דה"ל כמו רובא להקל וכיון דרובא להקל י"ל לכאו' דה"ל כמו דם ולא כתם לכן יש לסמוך כה"ג אהנ"ל:

ואף שאפשר אין לסמוך ע"ז מדמטמא ר' מאיר גבי הרואה במי רגלים בעומדת ויש סברא דמטמא משום נדה. ואף דקי"ל כר' יוסי מ"מ מי יוכל לשקול הענין שיהיה נד"ז דומה להההיא. אך עוד יש לצרף לזה משום שהיא רואה הקרטין שלא בהרגשה כלל והגם שיש דעות אם קיי"ל כשמואל מ"מ ה"ל צד להקל לסמוך על הרופאים ועוי"ל דהא לא מרע נפשי' עדיף ממסל"ת כמ"ש מהרי"ק סי' קכ"א מהא דכל השטרות העולים בעש"ג פ"ק דגיטין ד"ט דסמכו ע"ז אפי' במקום שצריך עדות גמור כגון להוציא ממון מחזקתו דבעינן שני עדים סמכו אחזקה דלא מרעי נפשייהו להכשיר שטרות הנ"ל ואע"ג דאם היה משקר לא היה מגיע לו היזק רב כ"א מעט זלזול ואפ"ה אמרינן כיון שהוא דיין לא היה מעיד שקר ופוגם כבודו ואפילו לענין גיטין להתיר א"א לעלמא הוה סמכינן אחזקה זו אי לאו דלאו בני כריתות נינהו עכ"ל הביאו הט"ז בי"ד סי' שי"ו סק"ד והרא"ש פ"ק דגיטין סי' יו"ד כתב ואפילו נפק עלייהו קלא דשקלי שוחדא לאצלויי דינא מ"מ לעדות שקר לא מרעי נפשייהו כו' עכ"ל וזהו כעין שחילקו בגמ' פ"ג דסנהדרין דכ"ט ע"א גבי אוהב ושונא בין לדין ללהעיד ע"ש גבי חד לדיין ופרש"י דבדיין מודו רבנן כו' וכך ס"ל להרא"ש דאע"ג שנחשדו להטות הדין לא נחשדו להעיד שקר והביאו רמ"א בש"ע ח"מ סי' ס"ח סעי' א' בהג"ה וע"ש בהר"ן פ"ק דגיטין ובמרדכי שם סי' שכ"ד שתקנת חכמים היא כו' ולפי' שהכותים מקפידים כו' אבל עכ"פ חכמים סמכו דודאי קושטא דמלתא הכי הוא כו' והנה התם החשש זלזול ג"כ לא קרוב כ"כ דאף שיטעון המוכר שלא קיבל המעות הרי הלוקח יכחישו ומי ידע מי אומר אמת ועכ"ז לא מרעי נפשייהו והיינו כיון שהוקבע לדיין מומחה גנאי הוא לו שישקר בהענין ובפ' אין מעמידין ד"ל סע"א שמואל שתי מיא מבי ארמאה נהי דאגילויי לא קפדי אמנקרותא מיהא קפדי ופרש"י נקיון וע'

מזה בב"י ביו"ד סי' ס"ט א"כ ה"נ כיון שהם רופאים מומחים י"ל דלא מרעי נפשייהו להעיד שקר לומר שיש לה מכה בצדדי הרחם ובאמת אין לה כי יוכל להיות לו זלזול מזה ע"י רופא אחר. אף שהחשש רחוק לכן בענין הקרטין דבלא"ה יש בהם כמה טענות להקל ולומר שאין כאן איסור דאורייתא וכיון שיש לה וסת וזהו שלא בשעת וסתה יש לסמוך עליהם להתירה:

קיצור. ועוד שהיא רואה הקרטין שלא בהרגשה ועוד דהא דלא מרע נפשיה עדיף משאר מסל"ת. וראי' מכל השטרות העולים בעש"ג לכן יש להקל עוי"ל כיון שהעידו כן שלשה רופאים מומחים אף שהן א"י שאני. ועיין פ"ב דגיטין דף י"ט ע"ב מקרי ליה לשני כותים זה שלא בפני זה במסלפ"ת כו':

סימן קמט

אשה שאינה יכולה להטהר לבעלה זה כמה שנים והאשה הנ"ל יש לה וסת קבוע ובין וסת לוסת בעתים קרובים יוצאת ממנה ליחה לבנה שמרגשת שהיא ממקורה ואחרי צאת הליחה לבנה מוצאת בבדיקתה על העד קרטין שחורים. אך קודם התחלת זיבת הליחה לבנה אינה מוצאת בבדיקתה מאומה. והאשה השואלת שאלות נשי העיר אומרות שהראתה הקרטין לפני הרה"ג מוהריצ"א ז"ל מהאמי' ושרה אותם במים פושרים מעל"ע וטימא אותם ומאז אינה יכולה להטהר לבעלה זה שתי שנים גם כמה פעמים שפשפה על שפת כותלי בה"ר מבחוץ (ע' שו"ת שב"י סי' ל"ח בד"ה אך כגון זאת וסס"י ל"ט ובס"ט סי' ק"צ סעיף ל"ט ס"ק ס"ז) דהיינו על השערות וסמוך להן לצד פנים ולא מצאה על העדים כלום וגם בדקו אותה נשים ולא נמצאו כנים שם. גם סיננה מי רגליה על בגד לבן ונקי ולא נמצא מאומה:

עוד אומרת שבמשמוש ידה מרגשת מקום גבוה כמו אגוז וציוו לה שתבדוק באותו מקום הגבוה בעד נקי. ותדחוק שמה ואומרת שאינה מרגשת שום כאב באותו מקום. וגם העד נקי בבדיקה אך לפעמים מרגשת כאב בבטן:

הנה לכאורה יש למצוא היתר ממ"ש בשו"ת שב"י סי' מ' מ"א שנשאל באשה שזב ממנה ליחה לבנה שקורין הנשים שלייאם כו' והיא מוצאה על עד הבדוק בתוך אותה ליחה טפין קטנים אדומים עגולים וארוכים כו' והרופא מומחה יהודי אומר שלדעתו זה הדם בא מחריפות של אותה הליחה כי זה בדוק ומנוסה אצל הרופאים שאותה ליחה לבנה הוא דבר חריף מאד (כמ"כ אשה זו שמהאמי' אומרת שכואב לה הרבה באו"מ בעת יציאת הליחה) ובשר זו של אותו מקום הוא רך בטבע מאד ובדבר מועט נפגם ונפצע

עד שיצא מעט דם כו' ואותה האשה יש לה וסת קבוע. והשב"י שם רצה להתיר משום דיש שני ספיקות בדאורייתא הא' דדברי הרופא שאמר שדם זה בא ע"י ליחה לבנה נחשב לספק עכ"פ ואת"ל שלא כדברי הרופא עדיין יש ספק דשלא בהרגשה חזיתיה דהא בנד"ז אין מרגשת רק זיבת דבר לח. דהיינו השלייאם די"ל שאין זו הרגשה כלל דבעינן שהרגישה ונזדעזע גופה ואף את"ל דגם הרגשת זיבת דבר לח נקרא הרגשה, מ"מ י"ל תלינן ההרגשה בזיבת הליחה שהיא הרוב. ולא בזיבת הטפין דם שהוא מיעוטא דמיעוטא ועכ"פ מידי ספיקא לא נפקא וה"ל שני ספיקות להקל בדאורייתא וחד ספק בדרבנן ע"י אמירת הרופא הנ"ל וכעין ס"ס זו הביא הש"ך בסי' ק"י בדיני ספק ספיקא סעיף ט"ז אלו דברי השב"י. ובאמת יש להשיב על דבריו משום דהרבה פוסקים ס"ל דגם בלא הרגשה טמאה מדאורייתא ולא קיי"ל כשמואל ולפרש"י דנ"ח ע"א גם שמואל לא איירי כלל בדין הרגשה (וכמ"ש ג"כ הגאון ממעזן שם) והגאון הרופא מו' ליב אב"ד דק' מעזן בשב"י שם לא נהירא ליה כ"כ דברי הרופא היהודי הנ"ל וגם ספק דהרגשה לא נראה לו כ"א המציא שני ספיקות אחרים האחד שי"ל שהליחה הלבנה אינה זב דרך המקור אלא דרך צוואר הרחם יען משארז"ל שחזקת דמים מן המקור היינו דם ממש משא"כ הליחה לבנה אין שייך לומר בה חזקתו מן המקור כ"א יש ספק שבא מצוואר הרחם וכיון דהליחה י"ל בה ספק שאינה מן המקור כמ"כ הטפין דם שבהליחה ג"כ י"ל בהן שממקום שבא הליחה באו. הספק השני כיון דעל כרחך זהו חולי בהאשה שמהחולי נמשך זיבת השלייאם א"כ אפילו בא מהמקור י"ל שאינה באה מהגידים שבמקור שדרך הם יוצא מותרות דמים מהגוף וזהו דם נדה אלא י"ל ליחה לבנה זו נמשך מהאם עצמו דהיינו מבשר המקור עצמו שמלא ליחות וגם הטפין דם כיון שנמצאו בהליחה באים ג"כ ממקום שבא הליחה שהוא מבשר המקור עצמו ולא מהגידים שבמקור שהם דרך ליציאת דם נדה רק מבשר המקור עצמו ואין זה דם נדה והנה בספיקו הראשון הסכים עמו הס"ט סי' קפ"ח בתשו' ד"ה גיה"ק מן כ"ב כסליו והביא ג"כ ראיה לזה מדברי הרמב"ם פ"א מהל' משכב ומושב דין ח' וע"ש בכ"מ שפסק ההוא כר' יוסי במשנה פכה"י די"ט ע"א דפליג על ר' מאיר וראיה זו צ"ע ועיין עוד מזה בדבריו בסי' ק"צ סק"ד אך בנד"ז אין שייך כ"כ ספק זה שהרי אומרת שיוצאה ממנה ליחה לבנה שמרגשת שהיא מן המקור, אך אפשר שצואר הרחם ג"כ היא קוראה מקור ומ"מ אין לסמוך ע"ז ובטל ספיקו הראשון של הגאון ממעזן. ולכאורה אם מרגשת שזהו מן המקור אם ר"ל שמרגשת שנפתח מקורה להוציא הליחה א"כ חשוב ג"כ הרגשה על הקרטין כמ"ש במ"א א"כ בטל ג"כ הספק השני של השב"י לגמרי אבל אם ר"ל שמרגשת זיבת דבר לח

ממקורה י"ל הרגשה זו הוא רק על הליחה א"כ י"ל שנשארו שני ספיקות של השב"י וספק שני של הגאון ממעגץ. אף שנתבאר לעיל שהספק של השב"י מצד חסרון ההרגשה יש הרבה חולקים ע"ז וא"א לסמוך להחשיבו לספק מ"מ בענין קרטין כתב הס"ט סס"י ק"צ ממש בחיזוקו ד' תשו' העה"ג סי' כ"ב כ' ג' ספיקות א' שמא מן הצדדים ב' שמא לא נימוחו ג' שמא המראה טהור ובנד"ז אף שאין לומר שמא מן הצדדים כיון שאומרת שהליחה לבנה בא מן המקור מ"מ כיון שבנדון זה אינה מוצאת כ"א קרטין א"כ יש לומר בזה עכ"פ ג' או ד' ספיקות היינו דברי השב"י נחשב ספק אחד וא' של הגאון ממעגץ ג' שמא לא נימוחו הקרטין ד' שמא המראה אינו טמא ואף שיש בכל הספיקות הנ"ל כמה פקפוקים אשר אין להאריך מ"מ עכ"פ י"ל בצירוף כל הספיקות ישאר כמו רובא להקל ועכ"ז אין דעתי סומכת על צירופים אלו להתיר הקרטין לגמרי כי אם להורות רק על שלא תבדוק את עצמה ואף אם מרגשת זיבת דבר לח:

תוכל לתלות שזהו הליחה לבנה רק בז' נקיים יהיה לה ג' בדיקות נקיים א' בהפסק טהרה והשני ביום הראשון והשלישי בא' מהז' נקיים:

סימן קנ

דברי הנו"ב שהקיל שם לכאורה צ"ע מהדין הנז' בתשו' שב"י סימן מ"א והביא ראיה מהש"ס פ' לא יחפור דף כ"ד ע"ב ואי איכא רבבי בהדייהו והסכים לדינו רבינו ז"ל בק"א בסימן קפ"ג בסוף ההג"ה המתחלת ע"ש בר"ן וז"ל דמסתמא באה הטיפה ממקום הליחות עכ"ל וע"ש דראייתו ממ"ש התוספות רפ"ט דנדה מדלא חזאי קודם כו' כמבואר בביאורו לש"ע סימן קצ"א סק"א ואע"ג דהתם ביאר דרש"י לא ס"ל סברא זו אפשר דבמעורבת מודה רש"י ג"כ ועיין תשובת רמ"א סימן צ"ז ומ"מ י"ל דנדון של הנו"ב שאני כיון שידוע שיש אצלה נקודים שחורים מחוץ למקור לא שייך לומר דמסתמא באו הנקודים ממקום הליחות דאדרבה כו' וגם לא דמי למ"ש התוספות מדלא חזאי קודם כו' וכ"ז בנדון של הנ"ב שהנקודים בתוך הליחות א"א לבודקם בשריית פושרין אבל בנד"ז שהקרטין קטנים נבדקו שלא נימוחו איך נחמיר עליהן משום שלפעמים רואה ג"כ קרטין שנימוחו ודבר זה נ' להקל בפשיטות ממ"ש רמ"א סימן קפ"ח ס"ה בהג"ה בשם פסקי מהרא"י סי' מ"ז דטמאה משום שנימוחו קצתן. משמע הא אותם שאין נימוחים טהורים אע"ג דממ"ש הט"ז סימן קפ"ח סק"ז מוכח דגם הנהו כו' יש ראי' להחמיר לכאורה אך באמת שם בס"ט סק"ז השיב עליו שלא זו הדרך וגם אאזמו"ר הגאון נ"ע סימן קפ"ח ס"ק כ"ב נטה מדרכו אלמא דלא ס"ל כלל סברא זו וגם הט"ז לא אמר רק אם יש עליהם לחלוח

דם אז מוכח דהם ג"כ דם לשיטתו אבל בנד"ז שמציאת קרטין הגדולי' הוא במקרה וזמן אחר ודאי גם לשיטתו אין מביאין ראי' מזה על זה ומזמן לזמן אחר רק שהיה לחוש כך לדעת הראב"ד וסיעתו דטעם היתר קרטין שלא נימוחו משום דאמרינן ברי' בפ"ע היא כמ"ש בש"ס דנדה דכ"ב ריש ע"ב אבל אם לא היה בריה רק דם יבש טמאה כמש"ש אי הכי בלא נימוחו נמי כו' וא"כ כיון דאנו רואים אצלה קרטין שנימוחים הרי נתברר שאצלה דם שנעשה בצורת קרטין א"כ י"ל דגם על הקרטין שלא נימוחו אין לסמוך לומר דודאי בריה היא ומיהו באמת גם זה אינו דאל"כ הא דתנן תטיל למים כו' נאמר שאם נימוח פעם א' שוב הכל טמאה וזה אינו במשמע המשנה וכ"מ ברמ"א סי' קפ"ח ס"ה בהג"ה ומיהו נ"ל כו' וכ"ש הכא דהקרטין שאינו נימוחו הם קטנים הרבה יותר מאותן שנימוחים ודאי אין זה מטיל שום ספק עליהן וכשלא נימוחו טהורה (ולשון חה"ר ר"פ המפלת שרובן בריות נינהו כו' א"כ אותן הנימוחים הם מהמיעוט ואינו גורע כח הרוב שנתברר שלא נימוחו):

סימן קנא

ע"ד שאלת הקרטין הנז"ל (סימן קמ"ט) הנה נידון אם תמצא קרטין על השערות מבחוץ אם תוכל לתלות בזה גם מה שתמצא על העד כי בס"ט סימן ק"צ סעיף ל"ט ס"ק ס"ז נזכר השאלה כשיש שם כנים אבל בנד"ז שאינה מוצאת כנים רק קרטין יש ספק אם תוכל לתלות:

הנה לכאורה ודאי יש לחלק דבשלמא כשנמצאים הכנים שם שפיר יש לתלות בהן וע"ז יש שני טעמים הא' מ"ש בתשו' שב"י סימן ל"ח (דנ"ו ע"א) בד"ה אך כגון זאת וז"ל ואותן כנים הם קרובים לבשר הפנימית וע"י קינוח של הבדיקה נדבק הדם או קרטין בהעד כו' יש לתלות כו' וכמ"ש הט"ז בסימן ק"צ ס"ק כ"ג ויש מקום לתלות כו' כיון שלא הרגישה עכ"ל רק דמהט"ז ומתשו' שב"י הנ"ל משמע דאין להקל רק בשלא הרגישה ע"ש ואמנם עוד יש תשו' בשב"י סימן ל"ט מה שהשיב הגאון מהר"ר שמואל כהן להשב"י ושם סוף התשובה בד"ה סוף דבר התיר אפילו תהיה לה קצת הרגשה במה שזב ממנה ליחה לבנה ומוצאת קרטין עם הליחה כו' ולכשיעויין בדבריו י"ל דלא פליג אהט"ז ושב"י הנ"ל כי הוא מיירי בענין שאין ספק שהגיע העד במקום הכנים ולא סגי בלאו הכי כמש"ש בתחלת התשובה וז"ל והיא מוצאת אותן כנים באותו מקום אפילו במקום בדיקת העד ושממש א"א לבדוק עצמה בעד אם לא שתגיע בעד דרך מקום הכנים כו' וגם נתברר דע"י חיכוך בכנים מוציאים דם א"כ ה"ל כיש לה מכה וידוע שמוציאה דם וביש לה

מכה אין חילוק בין תראה ע"י הרגשה או לא עכת"ד ולפ"ז בנדון דהשב"י והט"ז שאין ברור שהגיע העד בהכנים רק שיש לתלות שנגע י"ל דאין לטהר רק בדלא ארגישה דוקא ולא מטעם דה"ל דרבנן כי יש חולקים ע"ז אלא משום דמדלא ארגישה רגלים לדבר דלאו מגופה קחזיא וכמ"ש אאזמו"ר רבינו ז"ל בשולחנו הט' סי' ק"צ סעי' ל"ד ס"ק ס"ה בשם הב"י וכ"כ ס"ק ס"ו בדינו דהט"ז ע"ש משא"כ בדארגישה כו':

קיצור מהרשש"ך התיר אפילו יש קצת הרגשה בהליחה והשב"י משמע התיר משום דלא הרגישה וי"ל דלא פליגי כי בנדון מהרשש"ך ה"ל כידוע שיש לה מכה המוציאה דם:

ב כשנודע לנו עכ"פ שיש כנים סמוך לאותו מקום שהרי יש במה לתלות וה"ל כמו נדון דהט"ז סימן ק"צ ס"ק כ"ג הנ"ל אבל בנד"ז שאין שום כנים כלל בהשערות רק הקרטין לבד א"כ איך תתלה בזה דאדרבה י"ל שגם הקרטין האלו שיש בהשערות באו לשם מהמקור כיון דלא אתברר לנו שנולדו כאן כמו כשיש כנים דאז ברור שהקרטין דשם נולדו מהכנים ע"כ יש במה לתלות משא"כ כאן שאין שום כנים א"כ גם על הקרטין הנמצאים בהשערות יש לספק שמא באו מהמקור ואף שי"ל ג"כ שנולדו כאן מבקעים שבשם מבחוץ כדמשמע בתשו' אאזמו"ר הגאון ז"ל שבתחלת הל' נדה שכ' אשר הן מהכנים כו' וגם מבקעים שבעור לפעמים עכ"ל. מ"מ מידי ספיקא לא נפקא שמא באו מהמקור וא"א לתלות בהן הקרטין שמוצאה בעד שבודקת בו דהא אפילו בכתם קיי"ל דאין תולין כתם בכתם כדאיתא בפ"ט דנדה (דף ס' ע"א) ובש"ע סימן ק"צ סמ"ג וע"ש מ"ש אאזמו"ר נ"ע ס"ק פ"ו בשם רש"י דהטעם משום דלא ידעינן בבירור שמגופה אתא לה הכתם כו' וה"נ אם לא ידעינן בבירור דהקרטין שנמצאו על השערות מבחוץ נולדו שם ממש א"א לתלות בהן כו' ואף דיש לחלק דהתם אין תולין הכתם בהאשה מחמת הכתם. אבל הכא תולין בהקרטין עצמן ומה נ"מ מאיזו מקום באו עכ"פ יש קרטין על השערות לכן תלינן בהן אבל זה אינו דכיון שיש לספק שהקרטין שעל השערות הן עצמן באו מן המקור א"א לתלות בהן כמו שאין תולין כתם בכתם אע"ג דג"כ יש ספק קרוב דמגופה חזיא הכתם הראשון כדאמרינן ריש נדה (ד"ג ע"א) בצפור לא נתעסקה בשוק של טבחים לא עברה האי דם מהיכא אתיא כו' ואפ"ה אין תולין בו אפילו כתם אחר כמ"כ אין לתלות הבדיקת עד בהקרטין שעל השערות כשי"ל שהקרטין באו מן המקור אע"פ שקרוב יותר שנולדו בחוץ כל שאין זה דבר ברור ממש ומה שהקיל רבינו ז"ל ע"י השפשוף מבחוץ אם תמצא קרטין כו' ולא הצריך מציאת כנים לברר שהקרטין נולדו מהכנים י"ל דמן הסתם ודאי הקרטין נולדו מהכנים מאחר שרגילות הוא כן בכל הנשים שיש להם קרטין על השערות שהן מהכנים אזי גם זו מהסתם היא כמותן אבל כשנבדקה

ולא נמצא כנים כנד"ז י"ל שיש לחוש שמא באו מהמקור כנ"ל ועי' כה"ג בשב"י סי' ל"ט בתשו' הגאון מהרשש"ך דע"כ לא כ' הט"ז כ"א כו' ואינה יודעת ג"כ שמכתה אינה מוציאה דם כו' (דאז תלינן שגם היא כשאר נשים כו' ע"ש) אבל האשה הלז כו' א"כ נתברר כו' ע"ש דדומה לחילוק זה שחילקתי בין הנדון זה לנדון שבתשו' רבינו ז"ל:

קיצור שמ"מ בנד"ז שידוע שאין כנים רק קרטין לבד י"ל דה"ל כדין אין תולין כתם בכתם:

ג אכן אם יאמרו הנשים דברור שקרטין אלו שעל השערות אינן באים מהמקור אז י"ל דיכולין לתלות בהן וכמ"ש רמ"א בהגה' ש"ע סימן קפ"ז ס"ו אם אומרת ברי לי שאין דם זה בא מן המקור נאמנת אך בס"ט ס"ק י"ט הביא שתשו' פ"י סי' ו' חולק ע"ז וגם רמ"א ממהרי"ו ל"ק רק כשמרגשת שבא הדם ממקום אחר ומ"מ יש עוד עצה להבחין זה היינו עפמ"ש בס"ט סימן ק"צ ס"ק ס"ז ליקח בגד פשתן רך ולחכך בא"מ ור"ל למעלה מבית התורפה כו' וע"י חכוך נתמלא הבגד טפין כו' עכ"ל והיינו משום דלמעלה מבית התורפה לא חיישינן שבאו לשם הטפין וקרטין מן המקור וכדקיי"ל לענין כתמים בסימן ק"צ סעיף י"א על בשרה למעלה מאותו מקום טהורה מטומאת כתמים ורק על חלוקה בעינן מהחגור ולמעלה כו' משום דכל שהוא למטה מהחגור פעמים שבא כנגד בית התורפה כמ"ש רבינו ז"ל שם ס"ק ל"ב אבל על בשרה מיד למעלה מבית התורפה טהורה וא"כ אם ע"י חיכוך ימצא שם קרטין ה"ל כאילו נתברר שהקרטין באו ונולדו שם ואע"ג שע"י אזדקרה יכולין הקרטין לבוא מהמקור למעלה מבית התורפה רק בכתמים לא חיישינן לזה משא"כ הכא לתלות הקרטין שבעד בזה צ"ל חזקה ודאית שהקרטין נולדו כאן:

ע"ז י"ל דהא גם בדאורייתא ממש יש כמה אמוראים דלא ס"ל לחששא דאזדקרה כדאיתא בפכה"י די"ז י"ח ע"א לחד לישנא דאביי דבתר חזקה אזלת ולא בתר חששא ולרמי בר שמואל ורב יצחק בר יהודה וכן לר' חייא ע' רש"י ד"ה בקרקע פרוזדור וגם למה דקיי"ל מן הלול ולחוץ ספיקו טמא וחיישי' לחששא אימור שחתה י"ל דהיינו משום דאיכא רוב ומצוי דמהחדר אתא אבל הכא אדרבה רגילות הוא דהני קרטין יולדו שם בהשערות מהכנים ומבקעים שבעור ואין רגילות שמהמקור יבואו לשם י"ל דלכ"ע לא חיישינן היכא דא"א שיבואו לשם אא"כ אזדקרה אפילו בדאורייתא מחזקינן להו במקום שנמצאו שכאן היו ונולדו ועוי"ל אזדקרה שייך לגבי דם שהוא לח וע"י שאזדקרה ילך לשם משא"כ בקרטין יבשים י"ל לא שייך כן ולכן גם הקרטין שבשערות שסביבות בית התורפה מסתמא נולדו שם במקומן ולא ניחוש דהני באו מהמקור ע' שב"י סימן מ"א שהביא מהגמ' דב"ב דכ"ד. ואי איכא רברבי בהדייהו כו' אמרינן גם בהקטנים כן דשניהם באו ממקום אחד:

קיצור אך כיון שהקרטין נמצאו למעלה מבית התורפה לא חיישינן כלל שבאו מן המקור וא"כ גם אותן שלמטה ג"כ לא באו מהמקור כ"א התהוותם שם:

ד ומעתה יש לתלות הקרטין שנמצא על העד הבדיקה בקרטין הנ"ל שבהשערות ואין חילוק אפי' נמצא על אמצעית העד כי ודאי הקרטין שבשערות הם קרובים לבשר הפנימית וחזר דין זה כמו הדין שבשב"י סימן ל"ח הועתק לעיל דכ' שיש לתלות ולא הטיל תנאי באיזה מקום בעד ימצאו הקרטין. ומה שרבינו ז"ל כ' ולכן מוצאה אותן על צדדי העד י"ל דאין ה"נ דבכה"ג הוי הוכחה טפי דבאו מהקרטין שמהכנים אבל מ"מ גם במוצא' באמצע העד אפשר לתלות כדמשמע מהשב"י סי' ל"ח וכיוצא בזה יש בגמ' ופוסקים שכ' ועוד טעם ואעפ"כ גם היכא דלא שייך הועוד מ"מ יתירו וכמ"ש בתשו' הרא"ש כלל נ"ב סימן ה' וז"ל ומעתה ידעו ועוד שכתבתי לחזק הדבר בטל מ"מ האשה מותרת משאר טעמים שכתבתי עכ"ל וממנו נקיש לנד"ז מה גם כשנצרף לזה דלסברת הרמב"ם והרמב"ן והרשב"א והטוש"ע שפסקו דשמואל ס"ל דהרגשה בעי' מדאורייתא אלא דכשמוצאה דם בבדיקת העד אע"פ שלא הרגישה אמרי' אימור ארגישה אלא דטעתה וכסבורה הרגשת עד הוא כמ"ש במשמרת הבית דקע"ח ע"א אבל בהני קרטין צידד בס"ט סי' ק"צ סס"ק ס"ז לומר דלא חיישינן להכי אם מצד קטנותן ושינוי מהותן מדם ממש לא שייך לומר ע"ז חזקת הדם שבא בהרגשה אם משום שדרכן של הני קרטין לבוא שלא בהרגשה כו' וכיוצא בזה כ' בתשו' שב"י סימן ל"ח ל"ט ואע"פ דלשטת רש"י לא בעי שמואל כלל הרגשה כמ"ש בתשו' שב"י סימן ל"ו וסימן מ"א ובס"ט סס"י ק"צ ובמה"ב מרבינו ז"ל מ"מ צד גדול הוי להקל לסמוך ע"ד הרמב"ם ותוס' וסיעתם בשעת הדחק הגדול שלא להוציא אשה מבעלה ולהקל ולתלות בהקרטין שבשערות כשתמצא בהם על ידי שפשוף אם אי אפשר לה להיטהר כלל בענין אחר:

קיצור. שאפילו נמצאו הקרטין באמצעית העד יש לצדד להקל בצירוף הדעה דהרגשה בעינן והכא לא הרגישה כלל:

ויש לצדד עוד כיון דהקרטין נמצאין בה מבחוץ הרבה א"כ אפילו אם נחוש שמא הוציאה העד מבפנים יש לומר שמא מבחוץ הוליכה העד לפנים והוציאה אח"כ ועמ"ש מזה לקמן סעיף יו"ד ולעמוד על החקירה בזה יש להקדים הסוגיא בגמ' די"ד א' אהא דתנן נמצא על שלו טמאין וחייבין בקרבן נמצא על שלה אות יום טמאין וחייבין בקרבן פריך וניחוש דילמא דם מאכולת הוא (כינה ואמאי טמאין ודאי לשרוף תרומה ולהתחייב בקרבן ודאי להוי ספק לתלות תרומה ולהביא אשם תלוי ולא חטאת דדילמא דם מאכולת הוא שהיה באותו מקום באשה וכשבעל נדבק בו). ומשמע מלשון רש"י דהקושיא היא

אפילו מנמצא על שלה אמאי טמאין ודאי להוי ספק כו' וכ' התוספות (ד"ה וליחוש) לבאר שטה זו וז"ל אבל על שאר בדיקות דמטמאין לה אם מצא דם לא פריך דדילמא חומרא היא אבל הכא פריך אמאי חייבין בקרבן דלמא מייתי חולין בעזרה עכ"ל ובחי' הרמב"ן ז"ל כתב וז"ל וליחוש כו' פרש"י ז"ל דעל עד שלא פריך ומיהו ה"נ קושיא לעד שלה ולפיכך הקשו מקצת המפרשי' א"כ אין אשה שנטמאה בנדה בבדיקה וי"ל בעלמא ודאי לא חיישינן משום דלא שכיח אבל מתוך שבדקה מיד לפני תשמיש ומצאה טהור יש לספק ולא מחוור וי"ל שלא בשעת בעילה ממש ודאי אותו מקום בדוק הוא אצל מאכולת שהוא סתום מלכנוס ואם נכנסה מתה היא ואין דמה יוצא ממנה אבל כאן יש לחוש שמא בשעת בעילה דחקה ונכנסה והשמש הרגה ושפך דמה עד עקבו א"נ שמא על השמש היתה מאכולת ועמו נכנסה ופריק דחוק הוא ואין מאכולת שעל השמש נכנסת עמו וכ"ש בפני עצמה עכ"ל. נמצא להרמב"ן בבדיקה דשלא אחר בעילה טמאה ודאי אפילו להמקשן ולא שייך לחוש שמא דם כינה הוא כי אותו מקום סתום מלכנוס בו כינה וגם אם נכנסה מתה כו' וסברת המקשן וליחוש הוא רק בבדיקה שלאחר תשמיש ולהתוספות בכל הבדיקות י"ל וליחוש ובחי' הרשב"א ז"ל כ' עוד ליישב בדרך אחר וז"ל עוד י"ל דהכא שאני כיון דנמצא על שלו ולא על שלה או על שלה ולא על שלו איכא לספוקי דלמא דם מאכולת היא דאי מגופה הוא איבעי ליה לאישתכח בין על שלו בין על שלה עכ"ל:

וצריך להבין לכל הפרושים דהא בגמרא ר"פ הרואה כתם (דנ"ז ע"ב) אוקימנא מתניתין דמיירי בדארגישה בדם וא"כ מאי מקשה וניחוש דלמא דם מאכולת הוא:

למה ניחוש לזה כיון שהרגישה. גם מלשון התוספות ורמב"ן ורשב"א דלעיל משמע דמפרשים דהקושיא היא אפילו בדארגישה דאל"כ מאי מקשו משאר בדיקות והרמב"ן ז"ל אמר אין לך אשה שנטמאה בנדה בבדיקה נימא דתטמא בבדיקה בדארגישה ובדלא ארגישה הוי רק ספק א"ו הקושיא וליחוש דלמא כו' היא אפילו בדארגישה והטעם י"ל כדאמרינן בגמרא שם אהא דנמצא על שלה לאחר זמן דטמאין רק מספק ופטורין מן הקרבן דמיירי בדארגישה בדם בשעת תשמיש ואפ"ה לא מטמאינן לה ודאי כיון שיש לספק שמא בא הדם לאחר זמן מועט ואין לוקחין שום ראיה מההרגשה דאמרינן אימור הרגשת שמש הואי ולאחר אחר זמן מטהרין הבועלה לגמרי אע"ג דארגישה וגם נמצא דם על שלה מה"ט דתלינן ההרגשה בטעות מהרגשת שמש והדם בא אח"כ אע"ג דלכאורה לא מראים הדברים כן דכיון דנמצא דם סמוך להרגשה שהרגישה בדם מסתבר לכאורה שלא לתלות בטעות ונאמר שהדם היה מקודם מעט ואפ"ה לא מספקינן כלל ע"ז וי"ל

משום דאשה בחזקת טהרה עומדת אע"ג דדם נדה עכשיו לפניך וע' חי' הרמב"ן ריש נדה מכ"ש שי"ל כן כשיש לתלות הדם במאכולת ואין כאן דם נדה כלל דשפיר פריך הש"ס ניחוש כו' ואין ליקח ראיה מההרגשה כי י"ל הרגשת שמש היא:

וראיתי בס"ט סימן ק"צ ס"ק ס"ז ד"ה תו קשיא לי וז"ל ואי דמיירי בהרגישה מה"ת לתלות במאכולת ולומר שטעתה בהרגשה כו' דבשלומא בנמצא לאחר זמן י"ל אע"ג דהרגישה יש לתלות בטעות לפי שאין דרך דם להתעכב כ"כ בביה"ח עכ"ל ולא הבינותי דבריו מכמה טעמים הא' הא אפילו למאן דלא בעי הרגשה והמשנה איירי בדלא ארגישה עכ"ז לאחר זמן טמאין מספק ולא מטהרינן לה לפי שאין דרך דם להתעכב כו' אלא דבזמן מועט כזה מספקינן מדאוריי' אלמפרע אפילו לא הרגישה מקודם כלל וא"כ כיון דאפי' לא הרגישה מספקינן אלמפרע היה ראוי לומר שכשניתוסף עוד רגלים לדבר שראתה למפרע היינו כשהרגישה ממש בשעת תשמיש יעשו מזה טומאה ודאי' או קרוב לודאי. דמה"ת לתלות ההרגשה בטעות ומ"ש לפי שאין דרך דם להתעכב כו' הלא עם טענה זו היה מ"מ ספק אלמפרע מדאורייתא וא"כ אמאי אין לוקחין ראיה מההרגשה להוסיף החומר אעכצ"ל דכיון דאפשר לתלות בטעות תלינן (בלי שום טענה דאין דרך דם כו' דטענה זו כבר פעלה שלה לעשות ספק) מצד חזקת טהרה כנ"ל וא"כ ה"ה ממש גם במאכולת ואדרבה כש"כ הוא דהכא י"ל שהאשה טהורה גם עתה ולא אתרעי חזקתה כלל וכנ"ל (ועד"ז נדחה ג"כ דבריו באשה שראתה במ"ר דג"כ בלא צד ההרגשה טמאה לר' מאיר אע"פ שאין דרך כו' ע"ד הנ"ל וא"כ אמאי אין הרגש' מוסיף חומרא גם ביושבת). הב' לא מובן לי מ"ש שאין דרך דם להתעכב כ"כ בביה"ח מי הגיד לו שנתעכב הדם בביה"ח דלמא מיד יצא הדם לכותלי ביה"ר ובין השפתות רק שהיא לא בדקה עד לאחר זמן ואם תאמר א"כ היה לה להרגיש הלחלוחית שבשפתות י"ל דהא גם מקודם ארגישה ותלינן בהרגשת שמש וה"נ ודאי ארגישה לחלוחי' מפליטת ש"ז ובגמרא דף סמ"ך ע"ב דאמרינן אם איתא דהוה דם מאן עכביה מיירי שלא בשעת תשמיש ולא הרגישה שום לחלוחית וזהו מאן עכביה אמאי לא הרגישה לחלוחי' (וגם בר פדא י"ל דלא ס"ל לדשמואל דבעינן הרגשה וא"כ מיירי בדלא ארגישה מקודם כלל דאי ארגישה מקודם י"ל דלא שייך הקושיא מאן עכבי' והוא דהיה לה להרגיש לחלוחי' דכיון דעכ"פ כבר הרגישה מקודם יציאת הדם בפרוזדור י"ל דהרגישה גם לחלוחי' שאח"כ וטעתה וכסבורה דהרגשה קמייתא היא שם בתחלת הפרוזדור:

ומיהו אפשר שזה אינו שייך שתטעה מהרגשה דמקודם אעכשיו אך עכ"פ הכא אין שייך הקושיא מאן עכבי' דהיינו שהיה לה להרגיש לחלוחית דהכא אחר תשמיש בלא"ה ודאי

הרגישה לחלוחית מהזרע ואעפ"כ טומאתו ספק בבדקה לאחר שיעור וסת). משא"כ בנד"ז דודאי הרגישה לחלוחית וא"ת דכוונתו שאין דרך הדם להתעכב אכותלי ביה"ר והיה לו ליפול לארץ זה לא שמענו מעולם היוצא מזה דלפי פשט הסוגיא דר"פ הרואה כתם י"ל דאפילו בדארגישה מקשה וליחוש שמא דם מאכולת הוא ומה שכתב הס"ט דסוגיא דשבועות די"ז פליגא אסוגי' דר"פ הרואה עכ"פ דברינו לפי סוגי' דר"פ הרואה גם ד' הב"י צ"ע דגבי עד שהוא נתון תחת הכר כ' מדלא ארגישה ובש"ע רס"י קצ"א גבי האשה שהיא עושה צרכיה פסק אפילו הרגישה וזה כפי סוגי' דגמ' הנ"ל ר"פ הרואה ולשם מבואר דגבי עד נמי מיירי בדארגישה וצ"ע:

עוד צריך לבאר מ"ש רש"י בפי' וניחוש דלמא דם מאכולת הוא. אמאי טמאין ודאי להוי ספק ולהביא אשם תלוי כו' דמבואר דלטהרה לגמרי א"א אפילו היינו מספקין בדם מאכולת משום דה"ל ספיקא דאורייתא ולחומרא וספק כרת ומביא אשם תלוי ומ"ש מהא דתנן ר"פ המפלת חתיכה אם יש עמה דם טמאה ואם לאו טהורה ורבי יהודה פליג ואמר בין כך ובין כך טמאה ואוקים ר' יוחנן פלוגתייהו בשהפילה ואינה יודעת מה הפילה אם היתה החתיכה מארבעה מיני דמים הטמאים או משאר מראות דר' יהודה סבר רוב חתיכות של ד' מיני דמים הן ורבנן סברי לא אמרינן רוב חתי' של ד' מיני דמים הם וכ' בחידושי הר"ן ז"ל שם וא"ת ואכתי להוי כמחצה על מחצה ואמאי טהורה לגמרי י"ל משום דהעמד אשה על חזקתה עכ"ל וי"ל משום דהכא אפילו אי מספקינן במאכולת אינו ספק שקול רק בצירוף חזקת טהרה וכעין מ"ש התוספות די"ז סע"ב והביאם רבינו ז"ל סי' קפ"ג. מיהו במ"א נת' שיש מחלוקת הפוסקים אם להקל על ידי החזקה בספק שקול:

ו אמר ר' זירא אותו מקום בדוק הוא (דודאי אין שם מאכולת ודם ודאי מגופה אתיא) אצל מאכולת. ואיכא דאמרי דחוק הוא אצל מאכולת (שאין מאכולת יכולה ליכנס לשם) מאי בינייהו איכא בינייהו דאשתכח מאכולת רצופה. (מעוכה על העד רחוק מן הדם קצת) להך לישנא דאמר בדוק הוא הא מעלמא אתאי (ללישנא דבדוק כיון דקים להו לרבנן דאין שם מאכולת ודאי דם מגופה הוא שהרי העד היה בדוק לה קודם הקינוח ומאכולת מעלמא הואי התם בעד שהיא רצופה. ס"א ומאכולת לאחר בעילה אתאי עליו). והנה מה שכתב רש"י ומאכולת מעלמא הואי התם בעד פי' שהיתה שם רצופה קודם שבדקה העד וצ"ל דאף על פי שבדקה העד מ"מ י"ל שהיה בו מאכולת ולא עיינה כ"כ ע"ז כי בודקת העד שלא יהיה בו דם אבל משארי דברים אין נותנת לב כ"כ לבודקו היטב לכן תלינן דהואי בו המאכולת מקודם כיון דא"א לומר שבא מאותו מקום דאותו מקום בדוק

הוא אצל מאכולת ולכן אתי שפיר דלא חיישינן דכשם דהואי המאכולת רצופה על העד קודם שבדקה העד ולא השגיחה ע"ז כמ"כ נחוש דהדם הוא ג"כ מהמאכולת דהיינו שבא עם המאכולת מעלמא על העד. ולא השגיחה ע"ז כמו שלא השגיחה על המאכולת דזה א"א לחוש דהא עכ"פ בדקה העד ועיקר בדיקת העד הוא שלא יהיה בו דם א"כ מסתמא השגיחה ע"ז בטוב ובודאי לא היה שם דם משא"כ מאכולת י"ל דהואי התם ולאו אדעתה כ"כ אך לפי' הס"א ומאכולת לאחר בעילה אתאי עליו והיינו בענין נמצא על עד שלו דם ומאכולת רצופה בו וכמש"ל בשם הרמב"ן ורשב"א ור"ן דלרש"י קאי הפירכא בין אנמצא על שלו ולא על שלה בין אנמצא על שלה ולא על שלו כו' ופי' זה דלאחר בעילה אתאי עליו שייך אנמצא על שלו' ולפי' זה יש להבין שני קושיות הא' כיון דלאחר בעילה אתאי עכ"פ מאכולת עליו א"כ דלמא אתאי מאכולת חיה ונמעכה שם ע"י קינוח העד. ב' דלמא אתאי מתה עם דמה שהיה סמוך לה ומשם באו יחד עליו ואמאי לא חיישינן ומטמאינן להו ודאי ומחליטין שהדם מן המקור והמאכולת אתאי עליו מתה ובלי דם ולקושיא ראשונה י"ל עפמ"ש בחי' הרמב"ן ואין קנוח העד נמי ממעך מאכולת והורגה עכ"ל ע"כ אין לתלות שבאה חיה עליו דא"כ ע"י מה נתמעכה גם י"ל שאין מאכולת חיה באה על האבר המלוכלך מש"ז כדלקמן בשם הרמב"ן ולקושיא שניה י"ל דמש"ה פרש"י שהדם רחוק קצת מן המאכולת ואם איתא שבאה עם דמה ממקום אחר ה"ל להיות סמוכים גם בלא"ה י"ל שאין לחוש לב' חששות אלו עפמ"ש הרמב"ן וז"ל אבל עדיין אני תמה על עד שלו דלא יהבו לי' רבנן שיעורא אלא אף על פי שיהיה אחר בעילה זמן מרובה קודם קנוח טמאין ואמאי ליחוש שמא מאכולת הוא שבאה עליה אחר שבעל שהרי אינו אלא ככתם בעלמא ויש לדחוק ולומר שכל קודם קנוח כיון שעדיין שכבת זרע לחה אין המאכולת באה עליו ואין לחוש שמא נרצפה על הסדין וממנו נתקנח בו שדם מאכולת מועט הוא ואינו מתקנח מן הסדין אלא נבלע הוא בו מהכ"ש שא"א לו להתקנח במקום ששוכבת עליו לזה עכ"ל ופי' שמא נרצפה על הסדין אין ר"ל העד שלו דהא העד הוא בדוק אלא על סדין ממש ששוכב עליו וה"ה לחלוקו וע"ז אומר שאינו מתקנח עליו מן הסדין כו' וממילא נשמע דכ"ש שאין לחוש לפ"ז לב' חששות הנ"ל דאם לא חשו לזה אפי' לאחר זמן רב כ"ש שאין לחוש לזה מיד וגם מכיון שהדם רחוק קצת מהמאכולת כנ"ל מיהו קשה כיון דעכצ"ל דלאחר בעילה אתאי עליו א"כ שמא גם קודם בעילה אתאי על אברו והשמש הכניסה לאו"מ והרגה דהא דאמרינן אותו מקום בדוק הוא אצל מאכולת אבל מנ"ל שלא יוכל להכניס מאכולת שעליו לשם ולפירוש הרמב"ן י"ל דגם לאחר בעילה לא תלינן דאתאי עליו כ"א על העד שבדק א"ע בו ולס"א בפרש"י צ"ל דמ"מ גם הוא לא יוכל

להכניס המאכולת שם מיהו כ"ז בנמצא על שלו מאכולת רצופה אז שפיר הטעם דכיון דא"מ בדוק הוא ושגם השמש לא יכניס ע"כ עכצ"ל דעל העד היתה לפי' הרמב"ן וי"ל שהיתה קודם בדיקתה העד ולא השגיחה ע"ז כי השגיחה רק לבודקו מדם או דאתאי על העד אחר בדיקתה את העד ואיך שיהיה ודאי אתאי מעוכה ובלא דם דאל"כ קינוחה לא היה ממעכה ומש"ה טמאה נדה וכן לס"א בפרש"י עכצ"ל לאחר בעילה אתאי מעוכה עליו ובלא דם כנ"ל. אבל בנמצא על שלה ומאכולת מעוכה קשה אמאי טמאה נדה דבדיקה בעד בא"מ שפיר י"ל שהיה ממעך מאכולת דמ"ש מבטחתו ביריכה וגם בודקת בחורין וסדקין בכח קצת ול"ד לקינוח כו' וכיון דעכצ"ל דאע"פ שהעד בדוק מ"מ באה עליו מאכולת שמא באה חיה בין קודם בדיקתה העד או אח"כ והעד הכניסה בא"מ דל"ד לנמצא על שלו שעד שלו לא היה בא"מ רק שקינח בו ועי"ז לא נתמעך כנ"ל וצ"ל דאותו מקום בדוק הוא שגם ע"י בדיקת העד לא תוכל המאכולת ליכנס לתוכו והרא"ה ז"ל בבד"ה פי' דהשמש בדוק הוא אצל מאכולת לכ"ע ולמ"ד אותו מקום בדוק הוא אצל מאכולת היינו שאין מאכולת חיה נכנסה לשם דבדוק הוא ממאכולת חיה ומאכולת זו הרצופה עכצ"ל דמתה נכנסה שם ע"י השמש שאפשר שהיתה קרובה לשם ומתוך שהיתה מתה נגררה שם על ידי השמש עכ"ד:

קיצור דלמ"ד א"מ בדוק הוא אצל מאכולת אפי' נמצא מאכולת רצופה על העד שלה והדם רחוק ממנה קצת טמאי' נדה ודאית ומאכולת הואי על העד קודם בדיקה ולא השגיחה אותה אבל דם ודאי מגופה אתאי ואילו היה מקודם היתה רואה אותו וכן הדין בנמצא על עד שלו טמאה ודאי והמאכולת הואי על העד קודם ולא הדם כנ"ל גם עוי"ל בנמצא על עד שלו דמאכולת מתה לאחר בעילה אתאי עליו ולא חיישינן שהדם בא עמה שדם מאכולת מועט הוא ואינו מתקנח ממקום שהוא למקום אחר וגם כיון שהדם רחוק קצת מהמאכולת נראה שהדם בא בפני עצמה מגוף האשה:

ז כתב הב"י סימן ק"צ גבי בדקה א"ע בעד הבדוק לה ולמחר מצאה עליו דם כל שהוא וז"ל אף על פי שפרש"י רצופה מעוכה על העד רחוק מן הדם קצת דמשמע מדבריו שאם היתה רצופה על הדם תלינן במאכולת הפוסקים לא חילקו בכך ובפירוש כ' הרשב"א דנמצא מאכולת רצופה על הכתם טמאה ואפשר לומר דרש"י נמי לא מפליג בהכי אלא כדי לשרוף התרומה ולחייב קרבן ודאי ללישנא דבדוק הוא שאלו היתה רצופה על מקום הדם לא הוו משוי ליה ודאי אבל לענין שתהא טמאה אפילו רצופה על הדם טמאה עכ"ל ולכאורה לפמש"ל (אות ד') בנמצא על שלה תלינן דמאכולת מעלמא הואי בעד קודם שבדקה א"ע בו א"כ אי אפשר שיהיה דם הבא מגופה אח"כ ע"י הבדיקה יהיה על העד

גם במקום שתחת המאכולת שהרי המאכולת חוצצת מש"ה פרש"י דהדם רחוק קצת מן המאכולת שאז שפיר י"ל שדם זה בא אח"כ מגופה שאילו היה המאכולת רצופה על הדם ממש לא אפשר לומר כן וא"כ ההכרח שדם זה בא מן המאכולת. ולשון אאזמו"ר הגאון ז"ל בסימן ק"צ ס"ק ס"א בשם הפרישה ובודאי מעלמא אתאי מאכולת זו על העד והיתה מעוכה כבר קודם שנפלה עליו עכ"ל י"ל דמפרש דיוכל להיות דאתאי על העד מעלמא אחר הבדיקה לפ"ז ודאי אפילו המאכולת רצופה על הדם י"ל כן גם לפי' הרא"ה ז"ל אין לחלק וכש"כ בנמצא על שלו דתלינן דמעלמא אתאי מעוכה על אברו אין לחלק רק מ"מ כיון שהיא רצופה על הדם לא משוי ליה ודאי כיון שנראה קצת שהדם בא מהמאכולת כמ"ש הרב"י:

להך לישנא דאמרת דחוק הוא אימור שמש רצפה (וללישנא דדחוק איכא לספוקי שמא האי דם ממאכולת ומתוך שדחוק הוא תמעכה) וכ' בחידושי הרשב"א וז"ל וכיון דלא אפסיקא הלכתא כחד מינייהו מהני לישני נקטינן לחומרא אפילו נמצא מאכולת רצופה טמאה נדה עכ"ל ונראה מלשונו דלהך לישנא דדחוק הוא היינו מטהרים בנמצא מאכולת רצופה רק דכיון דלא איפסקא הלכתא כו' נקטינן לחומרא דאת"ל דלהך לישנא נמי הוה ספק כדמשמע לכאורה מלשון רש"י איכא לספוקי כו' רק דללישנא דבדוק הוה טמאה נדה ודאית ולהך לישנא דדחוק טמאה נדה מספק א"כ אין שייך כ"כ לומר דנקטינן לחומרא כלישנא דבדוק כיון דללישנא דדחוק נמי טמאה עכ"פ מאי נפ"מ כ"כ וכן משמע בה' המגיד פ"ד מהא"ב הלכה י"ח שכתב וק"ל לחומרא דאפי' נמצא על העד מאכולת מעוכה טמאה ואין אומרים דם מאכולת מעוכה היא ועד זה מעכו וכ"כ הרשב"א ז"ל עכ"ל. הרי לא הזכיר רק דטמאה ואין אומרים כו' לטהר ולא דטמאה ודאית א"כ משמע דללישנא דדחוק יש לטהר לגמרי בכה"ג וזהו מאי בינייהו איכא בינייהו שיש נפ"מ ממש ביניהם דלזה טהור ולזה טמא ומ"ש רש"י איכא לספוקי כו' י"ל דכיון דאיכא לספוקי מטהרינן מחמת זה הספק וכמו בעד הנתון תחת הכר כו' והיינו משום חזקת טהרה ומיהו כ"ז בנמצא מאכולת על העד אבל בלא נמצא מאכולת פשיטא דגם להך לישנא דבדוק הוה טומאה ודאית ובתוספות (ד"ה דחוק הוא) די"ד ע"א משמע דאפילו נמצא מאכולת מעוכה לא שייך להתיר ללישנא דדחוק הוא אלא בנמצא כן לאחר תשמיש ע"ש במ"ש דאינה נכנסת בשום פנים כו' עד שהשמש מכניסה ומרצפה עכ"ל: קיצור ללישנא דדחוק יש לטהר בנמצא מאכולת על העד והתוספות ס"ל דדוקא בנמצא כן לאחר תשמיש ולא בשאר בדיקות מיהו אנן קי"ל לחומרא דטמאה אפילו נמצא מאכולת מעוכה על העד:

ט אמנם אח"כ ראיתי בב"י סימן ק"צ פי' דלפ"ד רש"י דגם ללישנא דדחוק הוא היינו דבמאכולת רצופה אין שורפין ע"ז תרומה ואין חייבין בקרבן אבל מ"מ טמאה היא מספק דכיון דבדקה בו קרוב הדבר שבא מגופה הלכך טמאה מספק עכ"ל ואין זה מוכרח (דגם) דמה בכך שבדקה בו הרי הב"י בעצמו כתב גבי עד הבדוק דמפני שקנחה בו לא נניח לתלות במה שאפשר לתלות וגם כן מוכח מדין עד הבדוק שטחתו ביריכה דבפחות מכגריס תולין אף שלא נמצא על העד מאכולת. וה"ה אע"פ שלא טחתו ביריכה כיון דנמצא עליו מאכולת זהו עדיף מטחתה ודוקא למ"ד בדוק הוא ההכרח לומר דמאכולת מעוכה בלא דם אתיא מעלמא אף שזהו דוחק מ"מ מאחר שא"מ בדוק הוא אבל למ"ד דחוק הוא דאפשר לתלות למה אין תולין במאכולת שלפנינו ולהב"י אפ"ל דהנה הב"י סיים דמפני שקנחה בו לא נניח לתלות במה שאפשר לתלות כיון שלא הרגישה ביציאת הדם מגופה אבל דין המשנה נמצא על שלה או על שלו אוקימנא בגמרא רפ"ח דמיירי בדארגישה ממש ומש"ה ס"ל להב"י דגם למ"ד דחוק הוא אין תולין לטהר ממש כיון דארגישה אבל בלא ארגישה ממש י"ל דמודה הב"י ג"כ דתולין לטהר לגמרי למ"ד דחוק הוא ומה שהוכיח הב"י כן מדפרש"י גבי וליחוש דילמא דם מאכולת הוא היינו לומר אמאי טמאים ודאי כו' אין זו הוכחה דודאי כי לא אשתכח מאכולת כלל אפילו להקס"ד דמקשן א"א לטהרה לגמרי ומש"ה הוכרח רש"י לפרש דהקושיא היא אמאי שורפין אבל להאיכא בינייהו דאשתכח מאכולת רצופה שפיר י"ל דלמ"ד דחוק הוא טהורה לגמרי וגם הב"י לא כ"כ רק לפרש"י אבל לפ"ד שאר, מפרשי' דהקושיא וליחוש היינו לתלות במאכולת ולטהרה לגמרי ודאי יודה הב"י דכי מתרץ איכא בינייהו כו' היינו דלמ"ד א"מ דחוק הוא טהורה לגמרי וכן מוכרח בחי' הרשב"א בד"ה בדקה בעד הבדוק במ"ש ותדע לך דהא לעיל פרכינן וליחוש וכו' והלכך כו' תלינן והרי שם ר"ל תלינן לטהרה לגמרי א"כ מכלל דמפרש פירוש הקושיא וליחוש כו' ג"כ כן דאל"כ מאי מייתי ראי' מקושי' זו לטהר לגמרי ומאחר דמפרש כן ממילא מובן דהאיכא בינייהו היינו ג"כ עד"ז דלמ"ד דחוק הוא ולא בדוק כיון דאפשר לתלות במאכולת שלפנינו טהורה לגמרי ובחי' הר"ן כ' ג"כ כמו בחי' הרשב"א להביא ראי' מן הקושי' וליחוש לטהר לגמרי בפחות מכגריס גבי טחתו ביריכה מכלל דס"ל ג"כ כנ"ל. ועי' בס"ט סס"ק סמ"ך שכתב די"ל דהרא"ש ס"ל כלישנא דדחוק וע"ש דמשמע ג"כ כנ"ל דאל"כ לא יתורץ למה לא הביא הרא"ש נפ"מ זו עיין שם:

י ומעתה נשובה לנ"ד דבהנך קרטין לא שייך לומר אותו מקום בדוק הוא ולא דחוק הוא לשלא יבואו לשם הקרטין ע"י איזו סבה דדוקא במאכולת חיה שייך לומר כן כמ"ש

התוספות שאינה באה כלל סמוך לרחם מפני הזוהמא כו' או דאינה נכנסת בשום פנים מאיליה כו'. אבל הנך קרטין שידוע שמתהוים שם על שפתות הרחם מבחוץ סמוך לאותו מקום ממש א"כ פשיטא דאינו שייך לומר שאינה באה כלל סמוך לרחם כו' דאדרבה ברור להיפך כו' מיהו מ"מ י"ל איך יכנסו לפנים וי"ל שהעד יוליכם מחוץ לפנים ומלפנים לחוץ א"כ לכאורה אפילו ניחוש כיון שהם נמצאו על אמצעית העד א"כ נראה שהקרטין באו מבפנים היינו מכותלי בית הרחם דמ"מ יש טעם לטהר משום דיש לתלות שמהקרטין שיש הרבה מבחוץ נכנסו לפנים וכיון שיש בזה ספק שקול עכ"פ א"כ יש לטהר מחמת החזקת טהרה דאשה וכמו להך לישנא דדחוק הוא דמחמת דאיכא לספוקי מטהרינן לגמרי כמש"ל אות ט' באריכות וגם י"ל דגם שלא נכנסו לפנים מ"מ נמשכו על העד מבחוץ ועיין בתשובת ב"ח החדשות סימן ל"ו בתשו' הגאון מהר"א עפשטיין שכ' אקרטין אלו שי"ל מעלמא אתו כו' והובא בתשו' בית אפרים חי"ד סי' מ"ט ומה גם לפמש"ל (סוף אות ב') דלכמה גדולי פוסקים י"ל דבהנך קרטין כיון דלא ארגישה הוי רק דרבנן כו' א"כ לפ"ז פשיטא דאין לטמא כשיש ספק טוב דמבחוץ אתו על העד כנ"ל ומה גם לפי' התוספות ברש"י דהקושיא וניחוש דלמא דם מאכולת הוא דבכל הבדיקות י"ל כן אלא דהוה ניחא לי' דמטמאינן לחומרא ותירץ לו דאותו מקום בדוק או דחוק הוא ולא שייך ליחוש כו' ובנד"ז שעל קרטין אלו לא שייך תירוץ זה דאף דנימא דאותו מקום בדוק מהם. מ"מ יש לחוש שהעד נתלכלך מהקרטין מידי עברו על כותלי בית הרחם מבחוץ וא"כ אף אם יהיה חשש רחוק אין כאן רק טומאת ספק כמו בליחוש דלמא דם מאכולת הוא מקודם שידע התירוץ דאותו מקום בדוק כו' דג"כ החשש רחוק ואפ"ה פריך וליחוש וה"ל טומאת ספק כו' ואם כן לפ"ז בנד"ז אם בהקרטין הוה רק איסור דרבנן יש להקל בספק זה אפילו יהיה הספק רחוק אלא דא"צ לכ"ז די"ל דהוה ספק טוב ויש לטהר לכ"ע כנ"ל:

סימן קנב

משנה ר"פ כל היד המרבה כו' יש להבין דבגמרא ספ"ק די"ב ע"א מהו שתבדוק א"ע לבעלה א"ל לא תבדוק כו' ופי' התוספות שם דמיירי לפני תשמיש ועפ"ז תירץ הרשב"א בתה"א בית זיי"ן ש"ב דקס"ח ע"א וז"ל והא דתנן כל היד המרבה לבדוק בנשים משובחת כו' מסתברא לי דדוקא בשעה שאינה עוברת לשמש את ביתה דכיון דליכא בעל ליכא למיחש לשמא לבו נוקפו ופורש ודומיא דבאנשים תקצץ דקתני אבל בשעה שהיא עוברת לשמש את ביתה אינה בודקת דאם כן לבו נוקפו ופורש וכ"כ הטור רס"י קפ"ד וכמ"ש

הד"מ שם סק"א בשם המרדכי אכן הגמי"י בפ"ד מהא"ב כתבו בשם רבינו שמחה דהא דא"ר יהודה לא תבדוק אחר תשמיש קאמר אבל קודם תשמיש מצוה דתנן כה"י המרבה לבדוק בנשים משובחת אך בשם רשב"ם והרוקח כתבו כדעת הרשב"א ולכן התוספות והרשב"ם והרשב"א והמרדכי והרוקח והטור הם הרבים נגד רבינו שמחה ודעימיה וכ"פ בש"ע רס"י קפ"ד שאין לה להחמיר לבדוק א"ע לא לפני תשמיש ולא לאחר תשמיש ועיין בב"י רס"י קפ"ו סד"ה כל אשה שאינה עסוקה בטהרות ועיין בהגמי"י שם למה תחמיר לקלקל עצמה בדבר שאסרו לה חכמים כיון דמדאורייתא בעינן שתרגיש בבשרה כו' ע"ש ונראה דאף להפוסקים דלא ס"ל ענין הרגשה הדין אמת. והנה אע"ג ששנינו כל היד המרבה כו' עכ"ז לפעמים טוב יותר שתמעט בבדיקות. והוא כמ"ש רבינו בתשו' שאלה שנדפסה ריש הל' נדה בענין אשה שמוצאה בכל יום על העד קרטין קטנים ואם נבדקה ונמצא שבאים ממקום מי רגלים יש לטהר הקרטין אף שנימוחים ונהפכים לדם אזי סיים שלכתחלה יש להזהירה שלא להרבות בבדיקות כ"כ מדי יום רק כשמרגשת קצת בעצמה או סמוך לווסתה או לפני תשמיש ולא אח"כ כמ"ש בהג"מ עכ"ל והיינו כי אף שהמרבה בבדיקות ה"ז משובח שמא תמצא דם מ"מ בזו שאם תמצא קרטין שמוצאה כן תמיד ויהיה מההכרח לטהרם ולכן נגד הקרטין ודאי טוב יותר שלא תבדוק כלל שאזי התירה פשוט יותר משתבדוק ותמצא ונטהרם ע"י לתלות שבאים ממקוה השתן א"כ אף שלגבי הספק ממציאת דם ממש יש שבח ברבוי הבדיקות לצאת מידי ספק מ"מ הרי יצא שכרה בהפסידה. נגד שתוכרח ליכנס בהיתר הקרטין וה"ז דומה קצת למ"ש רמ"א בש"ע הל' טריפות סימן ל"ג סעי"ט ויותר טוב היה שלא לבדוק כלל ולסמוך ארובא מלבדוק ולהקל במקום דאיכא ריעותא עכ"ל ואף דהש"ך שם ס"ק ד"ג כתב אבל דעת הרב דזה וזה לא יוכשר הרי סיים כיון דשכיח יותר מסירכות הריאה א"כ אין לסמוך ארובא וצריך בדיקה משא"כ בנדון זה דמדינא א"צ שום בדיקה רק זהו שבח וזהירות א"כ שפיר י"ל כאשר נגד זה יש טעם שיצטרכו להקל בהקרטין מוטב שלא לבדוק כיון דליכא שום ריעותא על חשש מציאת דם ונגד מציאת הקרטין ודאי עדיף טובא שלא לבדוק א"ע וכיוצא בזה פסק בספר חכמת אדם כלל ק"ג סעיף י"ג וע"ש בבינת אדם סימן ו' ובשער חזקה סי' כ"א:

אמנם בשאילה דאתי לידן באשה מניקה שאינה יכולה להטהר מפני שמוצאת קרטין בעד הבדיקה והם נימוחים אח"כ ע"י פושרין בזה לכאורה אי אפשר להקל עליה שלא תבדוק א"ע כלל בימי מניקתה כיון דשכיח טובא שמוצאה כן א"כ אם לא תבדוק א"ע ה"ל כמעלים עין מן האיסור וגרע טפי מחיוב בדיקת הריאה כו' אך מפני העיגון שיש

לצדד טובא כמ"ש הרא"ש פב"ת דנדה סימן ג' עלה לפע"ד צד להקל והוא דקרטין אלו אף שנימוחו עדיין אין איסורם איסור ודאי כי אדרבה יש בהם כמה טעמים להקל כמ"ש הס"ט סס"י ק"צ בד"ה ובשו"ת עה"ג סימן כ"ב דבקרטין אלו יש שני ספיקות להקל. האחד שמא בא מן הצדדים דאע"ג דבעלמא איכא למימר דהך ספק דשמא מן הצדדין לאו ספקא כיון דרוב הדם מן המקור כמ"ש בט"ז סימן ק"צ סק"ב מ"מ בכה"ג דמשהו בעלמא הוא איכא למיתלי טפי במן הצדדים וספק שני דאת"ל דבא מן המקור שמא דם טהור הוא שאף במקור איכא דם טהור ועוד דהא אתיא שלא בהרגשה ועמ"ש לקמן ועוד שצוינו לה לשפשף על כותלי בית הרחם מבחוץ ומצאה כנים אלא שהקרטין כשנימוחו ונהפכו לדם משונה דמן מדם הכנים והרי אמרו בנדה דס"ו ע"א דאם דם מכתה משונה מדם ראייתה אינה תולה ועיין בט"ז סי' קפ"ז סק"ט דאם שניהם לפניו כו' ואף להש"ך שם ס"ק י"ט הרי נתברר שהוא משונה אך כיון שהיא בתוך ימי חדשי ההנקה ומניקה את הולד וכתב הטור סס"י קפ"ט בשם הרשב"א שאינה קובעת וסת בימי עיבורה כו' וראייתה קלה מוסת שאינה קבוע לפי שמסולקת דמים ויש מגדולי המורים שאומרים שחוששות לה כדרך שחוששות לוסת שאינו קבוע:

וראוי לחוש לדבריהם וכ"פ בש"ע סס"י קפ"ט הרי דחשבינן ראיותיהן למקרה א"כ גם בהנך קרטין שראתה י"ל כן וכיון דבלא"ה יש בהן צדדים להקל ע"כ בשעת הדחק יש לתפוס כסברא הראשונה שכתב הרשב"א דראייתה קלה מוסת שאינו קבוע ולכן יש להקל עליה שלא תצטרך לבדוק א"ע בימי טהרתה אמנם בזה צריך עיון דהא עכ"פ כשמרגשת זיבת דבר לח מחוייבת לבדוק א"ע וידוע דרך הנשים המחמירות שנדמה להן שמרגשת כמה פעמים ביום וא"כ נפל פיתא בבירא אך הנה אפילו בהרגשה שנפתח מקורה בהנך נשים שהן בחזקת מסולקת דמים צידד הס"ט להקל בסי' ק"צ סק"ג ד"ה עוד כ' במנ"י למיתלי להתירא שהיתה מראה לבן או ירוק ע"ש הטעם ולכן בהרגשת זיבת דבר לח שיש לתלות במי רגלים ודאי יש לצדד להקל וע"ש בס"ט סד"ה בשו"ת אמ"ו בעל שב"י דהא הן בחזקת מסולקות דמים ולהנך קרטין ליכא למיחש לתלות ההרגשה בהו שאין שייך כלל הרגשת זיבת דבר לח בנפילתם ולא פתיחת המקור ומ"מ קשה להקל לכתחלה שלא תבדוק א"ע אם לא בצירוף טעם אחר והוא דבתשו' נו"ב סימן מ"ו הקיל דהקינוח מהני ג"כ כמו בדיקה והגם שאין לסמוך ע"ז כלל נגד הש"ע והראשונים וכן השיג עליו בחוות דעת סימן קצ"ו מ"מ בנד"ז שהיא בחזקת מסולקת דמים והיא טהורה אף אם מרגשת זיבת דבר לח אין חיוב הבדיקה זו דומה כלל לחיוב הבדיקה תוך ז"נ שהם להעלותה מטומאה לטהרה משא"כ הכא דבחזקת טהרה ומסולקת דמים עומדת

והזיבת דבר לח מצוי יותר לתלות במ"ר או לבן וירוק כנ"ל לכן בכה"ג נראה לסמוך על הנ"ב שתקנח א"ע בהעד וגם תשהה מעט את העד שם בענין שיהיה שהות לומר דאם איתא דהוה דם הוה אתי על העד בקינוח הזה ויהיה די לה בזה ואע"פ שבשאר מניקות אין להקל כלל וצריכה לבדוק א"ע בדיקה גמורה מ"מ בכגון זו שאם נחמיר עליה תקלקל א"ע כו' יש להקל ועיין תשו' הרדב"ז ח"א סימן קמ"ט וכ"ז בימי טהרתה אבל כשתצטרך לספור שבעה נקיים אזי מההכרח שלפחות [בעי'] שלש בדיקות היינו בדיקה דהפסק טהרה ויום ראשון מז"נ ויום שביעי יהיו בחורין ובסדקין ושאר כל הבדיקות שבז"נ די לה בקינוח. ואף שהנ"ב עצמו בסימן מ"ו החמיר באשה דאתרע חזקתה שתבדוק א"ע כל ז"נ בחורין ובסדקין דוקא אך היינו משום קביעת וסת כמש"ש זו הוקבע וסתה לראייתה בחורין ובסדקין וצריכה בדיקה כל שבעה בחורין וסדקין כו' וזה אין שייך באשה זו שהיא מניקה שאין קובעות וסת וכדלעיל בשם הרשב"א והטור:

סימן קנג

נשאלנו כלה שספרה ז"נ ואח"כ בא שליח מהמחותן שלא יעשה חתונה בזמן המוגבל ואם ירצו להמתין עליו ימתינו ואם לאו יבקשו שידוך אחר באופן שנראה שזהו חזרה מהשידוך ולאח"כ חזר בו ושלח שליח שנית שיעשו חתונה לזמן המוגבל כי נתיירא מחמת שנחלה אי הכלה צריכה לספור ז"נ מחדש כי בדקה א"ע בכל יום תמיד. ועוד אי צריכה ז"נ אי רשאי לטבול בליל ש"ק שאז כלים ז"נ מעת בוא השליח השני:

תשובה הגם שהמ"ב בתשו' סי' מ"ב העלה דהיכא דבדקה עצמה בכל יום אפי' נדחו הנשואין מנדוני' וכיוצא באופן שיכולים לומר דאסחה לדעת' מהיות הנישואים עוד לגמרי אעפ"כ מאחר דחזינן דבדקה מה לה למיעבד ולא גרעא מרואה ודאי' בז"נ שלה והמרדכי בשם רשב"ם לא איירי אלא בשלא בדקה מ"מ הא למעשה כ' דיש להחמיר כמהרי"ק ורמ"א דזו גריעא משום שחומדת כל שעה וכ"נ מתשו' צ"צ סי' ס"ו בדברי השואל שהוא עה"ג סי' צ"ט שהסכימו לו המ"י והס"ט וכ"כ הש"ך סי' קצ"ב בשמו ולענין טבילה בליל שבת הנה בתשו' מהרמ"ל סי' נ"ג מתיר לבתולה הביאו הש"ך שם אלא שכתבו שטוב לטבול קודם כניסת שבת דהיינו מבע"י קודם החופה איברא דלכאורה בנ"ד צ"ע ממ"ש הש"ך סי' קצ"ז דלא התיר מהרי"ל לטבול לכלה מבע"י אלא כשטובלת בח' משא"כ כשטובלת בז' שמא תראה ותסתור ונ"ד מקרי טבילה בז' שהוא יום השביעי שלה מעת בוא השליח שנית דחיישינן דאז חימדה וראתה וי"ל דלא כתב הש"ך כן אלא כשהוא יום השביעי מראי' ודאית ולא ז' מחשש דאימא חימדה ועוד דכל כה"ג יש לסמוך

על מ"ש המ"ב דמדינא א"צ ז"נ אחרים כלל וא"כ לא הוה שביעי שלה ובלא"ה הושג הש"ך שם מן באה"ט ועה"ג בתשו' כ' בעיקר חששו שמא תראה ותסתור דלא שייך כלל גבי כלה ע"ש הלכך מותרת לטבול ביום ועש"ק קודם כניסת שבת:

סימן קנד

נערה נשאת לבחור והיא קטנה באברים והיו לה דם בתולים כראוי הרבה בפעם הראשון ואח"כ כשטבלה שנית נמצא כתם על הסדין פחות מכגריס במקום הזרע וגם נמצאו כמה טפי דם על הסדין בשאר מקומות ואעפ"כ טמאו הדם משום שהיתה מרגשת כאב בשעת תשמיש ואמרו קרוב שהדם שבמקום הזרע הוא דם בתולים ואח"כ טבלה שלישית ונמצא ג"כ כנ"ל וטמאו וכן ברביעית ועתה פעם ה' נמצא ג"כ כנ"ל והרגישה ג"כ קצת כאב ושאלו הנשים למה יטמאו כי כתם פחות מכגריס יש לתלותו בכינה ומשום הכאב אין ראי' שהוא דם בתולים כי יכול להיות שיהי' כן הרבה פעמים מצד שהיא קטנת האברים יוכל להיות רחמה צר לפי ערכו לכן י"ל דמחמת זה מרגשת הכאב:

א מעיקר הדין הי' נ' לענ"ד שכשטבלה שנית הי' ראוי לטהרה כיון שנמצא כתם רק פחות מכגריס א"כ יש לתלותו בכינה כמו שנמצא כמה ט"ד בשאר מקומות שבסדין. וא"כ ה"ל כלא ראתה דם ובלא ראתה פשוט לפע"ד שיש להקל בפעם ב' אע"פ שהרגישה כאב שהרי יש מקילים אפי' בפעם הראשון כמ"ש בהגמי' פי"א מהא"ב הביאו הב"י, ביו"ד סס"י קצ"ג בד"ה ואפי' בדקה ואע"ג דהרב"י דחאם מהלכה היינו בפעם ראשון דוקא משום דהטייה לא שכיח אבל בפעם ב' כיון שיש לתלות שכלו בתוליה בפעם הראשון שהי' לה הרבה דם א"כ מהכ"ת נחמיר בלא ראתה (אע"ג בר"פ תינוקת משמע דגם בעילה ג' חשוב עדיין פרצה דחוקה ומשיר צרורות ע"ש בפרש"י ד"ה דשרי וע' בגמ' פ"ק דכתובות ד"ו ע"ב ובשט"מ שם מ"מ בלא נמצא דם אין לחוש כו') ואע"פ שהרגישה כאב אין זה כדאי לומר שבודאי הי' דם בתולים והכי משמע מל' הרא"ש והר"ן שכתבו להחמיר בלא ראתה משום שרוב נשים יש להם דם בתולים כו' והר"ן הוסיף דכיון דבתולה היא אין מוציאין אותה מחזקתה וכ"ז אינו שייך על פעם ב' וכן מ"ש המרדכי שא"א לחבורה בלא דם כ"ז אינו שייך רק בפעם הא' אבל בפעם ב' י"ל שכלה החבורה בפעם א' ותדע דתנן בפ"ק דכתובות די"ב שביהודה א"י לטעון טענת בתולים משום שנתייחד עמה ומשמע שהי' בועלה פעם א' לבד עיין בירושלמי ואפ"ה שוב א"ל טענת בתולים די"ל שכלו בתולים בפעם הא' וא"כ שוב אין להחמיר בלא ראתה בפעם ב' לד"ה והכאב אינו ראי' גמורה לדם כדמוכח בש"ע סי' קפ"ז ס"ג בהג"ה יש לסמוך אבדיקה

כו' אבדיקה דוקא משום דל"ד למכה ממש שבסעי' ה' שא"צ בדיקה ומשמע ודאי דלא הוה אפי' כמכה שא"י אם מוציאה דם וכמ"ש הא"ש סי' כ"ג בשם המ"ב והשתא הואיל כי לא ראתה טהורה בפעם הב' מעתה אפי' נמצא פחות מכגריס ה"ל כלא ראתה כיון דיש לתלותו בכינה גם נמצאו כמה ט"ד בכל הסדין שהן ודאי מכינה וא"כ מדהא הואי הא נמי הואי עס"י ק"צ סעיף י"ז ואל תשיבני ממ"ש הרא"ש והר"ן גבי דם בתולים שמא ראתה טפה כחרדל משמע דאפי' טפה כחרדל חשיב לי' ראתה וע' בפ"ק דכתובות ד"י סע"א טפי דמים כו' דשאני התם דמיירי בפעם הא' שרוב נשים מוצאות דם בתולים מש"ה יש לתלותו טפי בדם בתולים משא"כ בפעם ב' כנ"ל גם בכתובות שם מיירי לענין שאינה נאסרת עליו ולענין כתובה כיון שי"ל שזהו בתולים אין לאוסרה גם י"ל דמיירי שמצאה כן על העד שבדקה בו:

קיצור. בבתולה אף שבבעילה ראשונה מחמירים אף שלא נמצא דם אבל כשטבלה אחר בעילה ראשונה. הנה בפעם שני אם לא נמצא דם ודאי יש להקל וה"ה כשנמצא פחות מכגריס:

ב אך אפ"ל לכאורה דהא דהרגשת כאב ל"ח כמכה היינו בנשים דעלמא שאינן בתולות. אבל בתולה הואיל ואפשר שלא כלו בתוליה בפעם א' וכמ"ש במ"ב סי' מ"ז כי לפעמים דרך הבתולות נערות או אפילו בגרות שלא כלו דם בתוליהן בג' פעמים כו' א"כ כשמרגשת נמי צער וכאב בשעת תשמיש ידים מוכיחות הוא שלא כלו בתוליהן וא"כ מעתה אפשר להחמיר אפי' בלא ראתה כמו שהחמירו בפעם הראשון וכ"ש כשנמצא ט"ד שלא נתלה בכינה כו' וראי' לדבר מתשו' מ"ב סס"י הנ"ל דמסיק שם לענין בתולה הרואה דם מ"ת דאין לתלות בבתולים יותר מהשיעור שבמשנה לקטנה עד שתחי' המכה ולנערה ד' לילות כו' מיהו הני שיעורים לא נאמרו אלא כשאין הבתולה מרגשת צער וכאב אבל כ"ז שהיא מרגשת צער וכאב תולין בדם בתולים דלא גרע משאר מכות דכאב בבתולה הואי כמו מכה גמורה ע"ש שהאריך הביאו הא"ש שם וסיים הדבר פשוט דהרגשת כאב בשאר נשים ל"ח מכה אלא בבתולה הוא בירור שמחמת שיש לה צער וכאב היא מחמת הבתולים עכ"ל וא"כ לפ"ז י"ל דכ"ז שמרגשת צער וכאב לא כלו בתוליה בבירור והלכך יש להחמיר בלא ראתה ג"כ לדידן או עכ"פ בנמצא פחות מכגריס כנ"ל ואע"פ שרבינו הגדול כאאזמו"ר נ"ע השיגו בקו"א סס"י קפ"ז ופי' דהמשנה מיירי נמי במרגשת כאב ואפ"ה לא הקילו רק בקטנה אבל לנערה ד' לילות כו' מ"מ הרי מסיק שם דזהו סייג מד"ס אבל מדאורייתא תלינן בכל הבתולות עד שתחי' המכה (ופי' שתחי' מבואר שפסקה לראות פ"א מ"ת או שאינה מרגשת צער וצ"ע דזהו לשמואל אבל רב

בעי נוחרת כמ"ש התוספות ר"פ תינוקת מיהו בתשו' מהרמ"פ סי' ט' כ' דרב אינו חולק אלא על מה שהיא רואה ביום המחרת כו' וע' ס"ט סס"י קפ"ז וצ"ע בפי' המשניות להרמב"ם ורע"ב שסתמו כרב ולא חלקו כמ"ש רמ"פ ובתשו' הב"ח סי' קפ"ג הביא ראי' לזה מדהביאו הרי"ף והרמב"ם הא דרב גידל דדף י"א ואינו הכרח די"ל אף בנוחרת אם שמשה ולא ראתה טמאה וכמ"ש הר"ן) והלכך מקיל ברמ"ת כ"ז שמרגשת כאב שלא לאוסרה אבעלה וא"כ יש לחוש בנ"ד נמי כנ"ל:

קיצור. מיהו י"ל בבתולה חשוב הרגשת כאב שמרגשת בשעת תשמיש כאלו ודאי ראתה לדברי האומרים דתלינן בבתולה הרמ"ת לעולם כ"ז שמרגשת כאב:

ג אכן באמת נ"ל דזה אינו דאף את"ל דמדאורייתא תלינן בכל ענין בבתולים כ"ז שמרגשת כאב ולא פסקה לראות מ"ת י"ל דהיינו משום אשה בחזקת טהרה עומדת ומספק אל תאסרנה. וכמ"ש הפוסקים גבי מכה כמ"ש הב"י סי' קפ"ז או משום דרוב נשים אין רואות מ"ת וע' בתשו' מ"צ סי' ס"ז בתשו' הח"צ וא"כ למה שהחמירו רז"ל לאסור דם בתולים א"כ כשיש מקום לספק שמא אינו דם בתולים היינו בפחות מכגריס (אחר פעם הא') יש לומר ג"כ אוקמא אחזקת טהרה שאינו דם בתולים ובודאי זה לא גרע מספק שקול שהרי אין לך סדין שאין עליו כמה ט"ד כדאיתא בגמ' ולכן כ' הפוסקים שאפי' תוך ג"י תולים בזה הגם שאין תולים שאר כתם כמבואר בסי' קצ"ו וע' בתשו' מ"צ סי' כ' וע' בתשו' שב"י סס"י מ"ד שהקיל בעד שאינו בדוק שנמצא עליו פחות מכגריס אע"ג דארגישה כו' וא"כ הגם שמרגשת כאב מ"מ עכ"פ ודאי יוכל להיות כאב בלא דם כנ"ל סס"י קפ"ז ס"ג בהג"ה ומ"ש הא"ש בבתולה הוא בירור היינו כשנמצא דם כו' אז הכאב בירור שממנו הדם משא"כ בלא נמצא כלל ודאי אין הכאב בירור ויש לטהר בפשיטות בפעם ב' וכה"ג כ' הרדב"ז ח"א סי' קמ"ט דהא דאמרינן בגמ' אי דארגישה אמאי פטורין אלמא דהרגשה סברא דאורייתא הוא היינו דוקא בנמצא דם על השמש כו' ע"ש והשתא ק"ו הדברים מה אם בהרגישה שנפתח מקורה עכ"ז כשלא מצאה כלום תלינן ההרגשה בדבר אחר כ"ש בהרגשת כאב כשלא נמצא דם שיש לתלות שלא יצא דם כלל אע"פ שעדיין הפרצה דחוקה ואף תה"ד המחמיר שם היינו משום דאיסורא דאורייתא הוא אבל הכא בספק חומרא דרבנן דדם בתולים פשיטא שאין להחמיר יותר ממ"ש הרדב"ז והנה להרדב"ז לכאורה צ"ל דאע"ג דמסתמא יש כמה ט"ד שפחותים מכגריס על החלוק אפ"ה הקיל בבדקה ולא מצאה כלום דאל"כ ה"ל לפרש שהרי אין לך חלוק כו' ויש לדחות דט"ד שעל החלוק הם יבשים לכן אין לחוש ולהסתפק בהם וע' במשנה דנ"ז רש"א היבש כו' והלח כו' והנה מדהחמירו ב"ש אפי' בתינוקת שלא הגיע זמנה לראות שלא להקל יותר מד'

לילות מכלל דאינו ודאי גמור שכשמרגשת כאב יהיו דם בתולים דאל"כ ה"ל להקל כמו שהקיל בענין דיה שעתה משום דאם איתא דהוה דם כו' ויש לדחות דאיסור שעה שאני: קיצור שזה אינו דשם מספיקא תלינן להקל משום דרוב נשים אינן רמ"ת ואשה בחזקת טהרה עומדת וא"כ הכא מה"ט יש להקל ולתלות בדם כינה וכ"ש שעיקר החששא דרבנן:

ד עוד נ' דהנה לכאורה יש קושיא על מה שהחמירו רז"ל אפי' בלא ראתה ד"ב לפמ"ש הרא"ש בטעם שחזרו ונמנו כו' שהחמירו בכל הנשים ליתן להם דין בוגרת שראתה משום דבעילת מצוה לכל מסורה דמ"מ בלא ראתה ד"ב מהכ"ת יחמירו דממ"נ מ"מ אמרו שבוגרת אין לה רק בעילת מצוה משום שיוכל להיות שאין לה בתולים לכך אין תולים בבתולים וזה שייך כשנמצא ד"ב אבל כשלא נמצא כלל למה יחמירו בזה אם אין לתלות בבתולים מהכ"ת נחזיק שהי' דם וחיפהו כו' וה"ה בנמצא פחות מכגריס על הסדין הי' הדין להקל ומאחר דגם בבוגרת שראתה הדין כן א"כ אין להחמיר כמ"כ בשאר נשים בכה"ג מאחר שהחמירו משום לתא דבוגרת כו' וצ"ל הטעם משום דבשאר נשים א"א להקל בזה דודאי יש להן בתולים אלא שחיפהו ושוב לא רצו לחלק בין שאר נשים לבוגרת שראתה והיינו דווקא בפעם א' אבל בפ"ב דבשאר נשים נמי אין שייך לומר שודאי הי' ד"ב שוב אין מקום להחמיר כלל והנה אף לפמ"ש הרא"ש בפ"ק דכתובות דחיישינן שמא נתערב דם נדה בד"ב (ובפ' בתרא דנדה כ' שאין לחוש לזה כלל) י"ל ג"כ דדוקא בביאה ראשונה שאז מצד החימוד חששו לזה כמו בתבעוה לינשא ונתפייסה דבפעם א' שייך חימוד יותר אבל בפ"ב אין שייך לומר כן. לכן הי' נלע"ד להקל בזה אך הגידו לי בשם נשים מומחות דלאזני' שאמרו שרבינו הגאון ז"ל החמיר בזה כ"ז שמרגשת כאב ונלע"ד דעכ"פ אין להחמיר יותר מהשיעורים שנז' במשנה ד' לילות לנערה ובבוגרת בפעם ב' יש להקל דמאחר שחז"ל לא הקילו אחר שיעורי' הללו לתלות בבתולים אף אנו לא נחמיר עכ"פ בפחות מכגריס שלא לתלות במאכולת אחר שיעורים אלו וא"כ מה שהחמיר רבינו הגאון ז"ל אם נאמין לשמועת הנשים י"ל שהי' בקטנה דמדינא דמתני' תולי' להקל עד שתחי' המכה לכן החמיר ג"כ עכשיו לתלות בבתולים ודוקא שנמצא ט"ד פחות מכגריס עכ"פ אבל כשלא נמצא כלל אפי' בקטנה אין להחמיר בפעם ב' וכן כשאינה מרגשת כאב אין להחמיר בפעם ב' (מיהו בנערה אין לחלק בין ראתה בבית אביה ללא ראתה ולעולם שיעורה לענין חומרא ד' לילות כו'). ודודי הרה"ג ר' ליב לא הסכים להקל כ"ז שמרגשת כאב כמ"ש תשובתו אלי לקמן אמנם בנ"ד שיש לתלות ג"כ מצד קטנותה יש להקל:

קיצור:
לפמ"ש הרא"ש שהחמירו בכל הנשים ליתן להם דין בוגרות קשה בלא נמצא דם כלל אמאי יחמירו דהא בבוגרות כה"ג הי' ראוי ודאי להקל ועכצ"ל משום חומרת שאר נשים נגעו בזה ונתנו להם חומרא דבוגרת וחומרא דשאר נשים. מ"מ זה שייך בפעם ראשון אבל בפעם שני ראוי להקל ממ"נ רק נשים זקנות העידו שאאזמו"ר הגאון נ"ע הורה להחמיר בזה כ"ז שמרגשת כאב ונ' דוקא עד שיעורים הנזכרים במשנה ודוקא בנמצא דם במקום הזרע אף בפחות מכגריס והנה י"ל כיון אפילו בראיית נדה גבי בדקה א"ע בעד הבדוק לה וטחתו ביריכה ולמחר מצאה עליה דם דטמאה נדה בגמ' פרק כה"י דף י"ד ע"א כ' התוספות שם וכגון שנמצא עליו כגריס ועוד וכ"פ בש"ע סי' ק"ץ סל"ד בעגול וכ"ש בעד שנתון תחת הכר ונמצא עליו דם עגול טהור וכ"ש הכא שיש על חלוקה כמה טפין כאלו שאין להחמיר אפילו נמצא כן במקום הזרע אחר לילה הראשון דהיינו אחר ספירת ז"נ וטבילה למה שנמצא דם בתולים בלילה ראשונה:
אלקים יענה את שלום אה' נ"א ידידי וידיד עליון הרב המפורסם כו' מוהר"ר מנחם מענדל נ"י וע"ד השאלה אשר פלפל בחכמה ובסברא להקל בפעם הב' לתלות בדם מאכולת אם נמצא בפחות מכגריס ראיתי דבריו טובים ונכוחים ואין לו שומע כי מעיקרא דדינא פירכא מ"ש שמצוי הוא לתלות במאכולת לא כן אנכי עמדי שבמקום הזרע מצוי יותר לתלות בד"ב דמסתמא ממקום שבא הזרע בא הדם ואף שדעת רבינו אחמו"ר זצללה"ה נ"ע בסי' ק"צ סקי"ט דלא אמרינן הכי אלא כשבאה לתלות במכה ובחטטין אבל כשבאה לתלות במאכולת אף אם מראה הלבן וירוק בא ודאי מגופה אפ"ה תלינן הדם במאכולת מ"מ הכא במרגשת צער וכאב יותר מצוי לתלות בד"ב (ודמי קצת לנמצא על שלה דלא תלינן במאכולת משום דא"מ בדוק הוא כו'). ומ"ש דאין להחמיר בזה"ז יותר ממה שהקילו בזמן התלמוד אין דנין קולא מחומרא וד"ל ובפרט שכך שמעו הנשים והדעת נוטה ששמועתן אמת כי הדברים ראויין למי שאמרן ומי יוכל לבדות מלבו שמועה זו שאין זו סברה קלה כסברת הנשים ובודאי היא סברה עמוקה נאמרה מפי גדול כמותו לזאת אני מאמין לשמועתם וד"ל ד' אה' ד"ז דש"ת בלו"נ רחימו לנצח יהודא ליב:
הנה מ"ש כת"ר הכא דמרגשת צער וכאב יותר מצוי לתלות בד"ב הנה לו יהי כדבריו מאחר דעכ"פ אפשר שיהי' דוחק וצער בלא בתולים דהא לפר"ח שבתוספות פ"ק דכתובות ד"ט יש בוגרות שפתחן סתום ואין להם ד"ב לכך יש בהן טענת פ"פ ולא טענת דמים א"כ לדבריו גם בנערה אחר ד' לילות עכ"פ יוכל להיות שיהי' דוחק בלא דם ואף

שחלקו על פר"ח (לא מה"ט שא"א שיהיה דוחק בלא דם חלקו עליו רק מצד הירוש' המבואר שם שבוגרת פתחה פתוח ועוד) מ"מ הרי הרמב"ם כ' פי"א מהל' אישות דין י"ב ואע"פ שמצא דוחק בשעת תשמיש הואיל ולא יצא דם אין כאן בתולים מבואר דחשדינן לה שנבעלה ויצאו דם בתולים בפעם הראשון ובפעם ב' זה אע"פ שעדיין יש לה דוחק מ"מ אין דם אלמא דאין הדוחק ראי' גמורה לדם דאל"כ היו תולין שחיפהו ש"ז כו' ומוכח ג"כ דאין זה חשוב ג"כ כמיעוטא שלא יהי' דם שאז לא היו אוסרים אותה על בעלה מה"ט ולא היתה מפסדת כתובתה אלמא דאין הדוחק ראי' כלל כשלא נמצא דם ותלינן הדוחק מצד קטנות אבריה עדיין דכמו שבוגרות שנגדלו אבריה אין לה טענת פ"פ מה"ט לפרש"י וסיעתו אע"פ שיש להן דמים כך י"ל בהיפך שכשהאברים קטנים כו' א"נ אע"פ שמשתייר מקצת בתולים יוכל להיות דוחק בלא דם כו' ולק"מ מבוגרת שיש לה טענת דמים לפרש"י אע"פ שנשאר רק מקצת בתולים שי"ל דמקצת בתולים שלא נבעלה כלל ודאי יש בהן דם משא"כ מקצת בתולים שנשאר אחר הבעילה י"ל שהדם הלך לו בפעם הא' ודו"ק ועמ"מ שכ' ובאחת מהן היא טענת בתולים מבואר שיכול להיות דוחק בלי דם וסתמא אמרו אף בנערה שהיא גדולה באבריה כו' וצ"ל כמ"ש וז"ל הב"ח סי' ס"ח ס"ד תלינן הדוחק בשום סבה שדבקו דופני הרחם זו בזו וא"ת אמאי לא תלינן דט"ד מכוסים בש"ז וי"ל כו' ע"ש ועב"ש שם סק"י ולפענ"ד י"ל דתלינן שהוא משיורי בתולים כנ"ל וכבר נבעלה כו' תדע דהפוסקים לא חלקו כלל על ר"ח מה"ט דא"א שיהי' דוחק בלא ד"ב כו' ודו"ק היטב:

מעתה מאחר שאפשר שיהי' דוחק בלא ד"ב בבעילות שאח"כ א"כ למה נחמיר בזה דהא מדאורייתא אין כאן שום חשש דממ"נ גם אם הוא ד"ב טהור הוא רק שחז"ל החמירו בזה והיינו דוקא בודאי ד"ב אבל כשי"ל שהוא דם מאכולת היינו פחות מכגריס (ואחר ביאה ראשונה) מהכ"ת נחמיר ואף להב"ח שי"ל דא"צ לתלות בסבה כל שיש דוחק ומוטב לתלות בד"ב מ"מ אפ"ל שלא החמירו חז"ל כ"כ בד"ב לטמאותו אלא שלא להקל בד"ב אבל להחמיר מה שבלא"ה היינו מקילים בשאר נשים בכתם פחות מכגריס מניין לנו להחמיר (אחר ביאה ראשונה) ומשנה שלימה שנינו כל המחמיר בד"ס עליו להביא ראי' ובפרט אחר השיעורים שבמשנה ר"פ תינוקת שארז"ל ששוב אין לתלות בבתולים אף את"ל דמדאורייתא תלינן יותר מ"מ ממ"נ הא מדאורייתא ד"ב טהור וא"כ באתה להחמיר ע"פ דבריהם שלא הקילו יותר משיעורים אלו (ולדידן החמירו אפי' תוך זמן זה) א"כ הם אמרו והם אמרו שאז אין לתלות בבתולים לכן תלינן במאכולת ולמה נתפוס החבל בשני ראשין להחמיר וקרוב בעיני שהוא תרי חומרי דסתרי אהדדי דממ"נ כו':

והנה אפ"ל שהרמב"ם ורא"ש מחולקים דלהרמב"ם י"ל שטמאו חז"ל ד"ב כמו שטמאו הגאונים דם טהור עפי"א דין ח' וכן ד"ב כו' וא"כ לכאורה י"ל שאין זה תרי חומרי דסתרי ואעפ"כ י"ל שלא החמירו כ"כ כנ"ל וע"ד שכ' המ"מ שם והחכמים שהחמירו לא הצריכו כו' וה"נ הם אמרו שאחר שיעורים אלו אין תולין בבתולים להקל וא"כ כמ"כ להחמיר והרא"ש כ' הטעם שנתנו לכולם דין בוגרת מפני שבעילת מצוה לכל מסורה וא"כ לא טמאו הדם ממש רק שלא הקילו לתלות בו וא"כ בנ"ד א"צ לתלות בו כו' (ומלילה הראשון בלא ראתה לק"מ דשם ודאי יש ד"ב בלי ספק כו') והנה אף את"ל דטמאו ד"ב י"ל שאין לטמאותו אלא כשהוא ודאי ד"ב ולא אח"כ כשיש ספק דמאכולת מצוי' ביותר ואין לך סדין כו' וכ"ש בנ"ד שהנערה הית' קטנת האברים ביותר ודומה ממש כקטנה שיש לתלות הדוחק מצד צרות האברים כו' שאין להחמיר בה בכתם פחות מכגריס אחר ד' לילות:

סימן קנה

א אודות מ"ש הס"ט בסי' קצ"ו ס"ד סקח"י בשם המע"צ דספורין בעי' אף למ"ד סופן אע"פ שאין תחלתן ולכן אם לא כיוונה במספר נקיים באיזה ימים מהם לא עלו לה אע"פ שבדקה יום א' ויום ז' או אפי' יותר וגם הס"ט הסכים כן עכ"פ לד' הרב"י בש"ע סי' קצ"ו ס"ד שפסק כהיש אומרים שם דתחלתן וסופן בעי' דהיינו שצריך שתבדוק ביום הראשון מהשבעה וביום השביעי דלדידהו ודאי ספורין לפנינו בעינן עכ"ד הס"ט וז"ל המע"צ וא"כ הנדון שלפנינו שלא כיוונה במספר ימים לנקיים באיזה ימים מהם לכן לא עלו לה וטעמא רבא נמי איכא להדא מלתא דאולי כל שלא נתנה דעתה לספרן לנקיים לא הקפידה אף אם הרגישה במקצת לבדוק את עצמה ואף אם תאמר עתה שלא הרגישה מתחלה לא מהני והוא בכלל כל מלתא דלא רמיא עליה דאינשי לאו אדעתיה ואין נאמנים עליו עכ"ל והנה המע"צ מביא ראיה מהא דאם לא בדקה בכל הז' וביום הח' בדקה דאין לה אלא יום הח' בלבד כו' דלא ידענו טעם לזה כיון דעכ"פ הוחזקה בטהרה ומה יגרע לה שהמתינה עוד יום אחד אחר ז' א"ו דספירה בעינן וכל שלא בדקה תוך המנין לפחות פ"א לא מהני ולא מקרי ספירה ומה שאמרו לר"א לא בעינן ספורים לפנינו פי' ספורים גלויים לא בעינן אלא סגי בבדיקה א' בסוף או בתחלה עכ"ל והנה קודם כל נאמר דראי' זו שמביא המע"צ הוא צע"ג והס"ט עצמו דחאה דא"א לומר כהמע"צ דהטעם משום דבעינן שתתן דעתה לספירה דהלא הס"ט מסיק שם ד"ה והן אמת דלרב דאית ליה סופן אע"פ שאין תחלתן לא בעינן כלל שתתן דעתה לספירה. רק כל שבאמת היו

נקיים מהני וכמ"ש שם ג"כ אח"כ בד"ה ומיהו כ"ז כו' וא"כ לדבריו כל הפוסקים רובם ככולם שפסקו כרב יש לתמוה עליהם אמאי לא מהני בדיקת הח' אם הטעם כהמע"צ דרק משום דבעינן שתתן דעתה כו' וכמו שכ' בעצמו סד"ה והן אמת הנ"ל וא"כ איך יש להביא ראי' מזה כיון דבגמ' מוכח להדיא דלא בעינן שתתן דעתה כו' ונהי דבודאי יש להורות כדבריהם דבדיקת הח' לא מהני דלא כמ"ש התפל"מ שבס"ט שם אבל מ"מ אין לומר ע"ז טעם נגד המפורש בגמ' ולהוליד מזה דין חדש נגד הש"ס ועכצ"ל שיש בזה טעם אחר ואף אם לא נודע הטעם אין לומר טעם שכנגד הגמ':

קיצור:

מ"ש המע"צ והס"ט דהא דלא מהני הפסק טהרה ובדיקת יום השמיני משום דבעינן שתתן דעתה לספירה אינו נכון כיון דרוב הפוסקים רובם ככולם ס"ל כרב בתרייתא דסופן אע"פ שאין תחלתן והס"ט עצמו העלה שלפ"ז א"צ כלל שתתן דעתה לספירה:

והנה גם מ"ש הס"ט דלמאן דמצריך תחלה וסוף טעמא משום דבעינן ספורים לפנינו ג"כ לא נ' כן לענ"ד ולכן צריך להאריך קצת הנה בחי' הר"ן דס"ט כ' וז"ל לענין הלכה קיי"ל כרב כו' ועוד דסוגיין כוותיה דהא אוקימנא בפ' המפלת טועה דר' יוסי בר"ח כרע"ק ואם איתא דתחלתן וסופן בעינן למה לן לאוקמי כרע"ק הא שפיר אתיא כר' אליעזר אלא משמע דס"ל לתלמודא דלר"א בתחלתן או בסופן וקיי"ל כר"א עכ"ל וכ"כ הרשב"א בתה"א דקפ"ב ע"ב וכ"פ הראב"ד בס' בעה"נ שער הספירה וכ"ד הרז"ה וכ"פ ג"כ הרמב"ן בהלכותיו פ"ב ה"ג וז"ל כל ז' הימים צריכה בדיקה פעם א' בכל יום בדקה ביום הראשון או בשני או בשלישי ושוב לא בדקה בודקת בשעת טבילתה ודיה אפילו ביום ז' בלבד ה"ז בחזקת טהרה שהרי בדקה והפסיקה קודם לכן. ישבה לה כל ז' ולא בדקה וביום ח' בדקה אע"פ בהפסיקה כבר בטהרה קודם שתספור אין לה אלא יום א' ומשלמת עליו ששה וטובלת עכ"ל ונ"ל לפרש דמ"ש אפילו ביום ז' בלבד כו' הוא ענין בפ"ע ר"ל שלא בדקה כלל לא ביום א' ולא ביום ב' כו' רק שביום ז' בלבד בדקה א"ע בדיקה א' ה"ז בחזקת טהרה דסופן אע"פ שאין תחלתן סגי וע"ז סיים שהרי בדקה והפסיקה קודם לכן ר"ל נהי דלא היה תחלתן מ"מ הרי הפרישה בטהרה ומהני הפרשה זו בצירוף סופן אבל א"א לומר דקאי אבדקה ביום הראשון או ביום השני כו' ולא בדקה עוד עד הז' דהא כבר השמיענו במ"ש בודקת א"ע בשעת טבילתה ודיה והיינו סוף הז' ועוד דא"כ למה הוצרך לומר שהרי בדקה והפסיקה כו' ועוד דא"כ למה אמר אח"כ ישבה לה כל ז' ולא בדקה וביום ח' בדקה כו'. הלא אפי' בדקה ביום ז' לא מהני כיון שלא בדקה א"ע ביום ראשון כו' ועוד דא"כ כיון שתחלתן וסופן בעינן א"כ היינו יום א' דוקא ויום הז' ולא יום ב' וז'

וא"כ אמאי מהני או בשני כו' ובז' א"ו ס"ל כראב"ד דתחלתן או אמצעיתן או סופן כל חד לחוד סגי וצ"ע על הב"י שכ' שדעת הרמב"ן כהסמ"ג דתחלתן וסופן בעינן וז"א כנ"ל והנה כ"כ ב' הגמי"י וצ"ע שמא ט"ס וצ"ל הראב"ן אך לא מצאתי כלל מזה בהראב"ן פ"ק דשבת שכ' שם ה' נדה:

קיצור:

בחידושי הר"ן הביא ראיה מפרק המפלת דלר' אליעזר לא בעינן ספורין לפנינו והיינו כרב ולא כר' חנינא וסגי בתחלתן או בסופן וכ"ד הרמב"ן בהלכותיו פ"ב ה"ג ולא כמ"ש הב"י שדעת הרמב"ן כהסמ"ג:

ג וכן פסק ג"כ הרא"ש והטור וכ"פ ג"כ רי"ו נכ"ד ח"ב והרא"ה וכן פסק ג"כ הרשב"ץ סוף נדה אך הרב"י בסי' קצ"ו הביא דעת הסמ"ג שכ' שאין פסק זה מבורר וראוי להחמיר וכ"ד סה"ת והאגור בשם התוספות פ"ק דביצה והגמי"י בשם הרמב"ן ורבינו שמחה ולכך פסק שאין להקל והנה הגם כי כבר נתבאר דהרמב"ן אדרבה ס"ל להקל והמקילים הם רובא דרובא ה"ה הרמב"ם והראב"ד והרז"ה והרשב"א והרמב"ן והר"ן והרא"ש והרא"ה והטור ורי"ו והרשב"ץ וכן נוטה דעת הסמ"ק והמחמירים הם סה"ת וסמ"ג והאגור בשם תוס' ור"ש מ"מ ודאי אין להקל ח"ו נגד פסק הב"י וע' בגיטין דס"ג ב' ג"כ פליגי רב ור' חנינא ושם יש הרבה פוסקים כר' חנינא אך כ' שם הטעם משום דבגמ' משמע דאמוראי ס"ל כוותיה ובנ"ד הוא להיפוך כנ"ל והנה מקור דברי הסמ"ג לקוחים מסה"ת (דלא כדמשמע בב"י שסה"ת העלה כד' הסמ"ג וכנודע שהסמ"ג לקח מסה"ת שהיה קודם לו) סי' פ"ח וכ' וז"ל ולכאורה נראה דהלכה כרב דהא מקשה על רב משמעתא דטועה כו' ומשני מי לא אוקמינא כר' עקיבא דבעי ספורין לפנינו כו' משמע דלר' חנינא הוה ניחא ליה למקשה דאתיא אפי' אליבא דר' אליעזר דשרי הכא אסור דבעינן תחלתן וסופן ובטועה תחלתן ליכא לפנינו ולא מוקי לה אפילו כר' אליעזר וכר"ח דאסר א"כ משמע דסבר התלמוד דלר"א דהלכה כמותו לא בעינן ספורין לפנינו א"כ אם בדקה יום שביעי אבל יום ראשון לא בדקה טהורה כו' אמנם יש לדחות דאף לר' חנינא לא אתיא כר' אליעזר דכיון דשרי בדיעבד אף מדרבנן בלא בדיקת כל הג' ימים רק יום א' ויום ז' א"כ יתיר מן התורה בדיקת יום א' אף השביעי לבדו כן פי' מורי ר"י עכ"ל וכינו לדין דאף ר"י בעל התוספות המחמיר כדברי ר"ח הוא רק מדרבנן אבל מדאורייתא ס"ל לר"ח ג"כ כרב דסגי בסופן אע"פ שאין תחלתן וא"כ לא נשאר בהמחמירים לחוש לדאורייתא רק סה"ת וסמ"ג ור"ש דהסה"ת כ' שאין לסמוך על דקדוק זה ור"ל שאפ"ל דלר"ח מדאורייתא בעינן תחלתן וסופן ומ"מ כיון שכן בצרי להו מהמחמירים התוספות והרמב"ן והמקילים הם

רובא דרובא והנה דברי ר"י לכאורה צ"ל מנ"ל דלר"א רק מדרבנן צריך ג"כ בדיקת יום א' ונלע"ד דכוונתו דא"א לומר דספו"ל בעינן מדאורייתא לר"א דאי איתא בדיקה ז' מעכבת מדאורייתא א"כ ביום בגדה"ו שלא בדקה א"ע בהן אין בהם ספו"ל עד בדיקת יום הז' אז איגלא מלתא למפרע דעלו לה יום בגדה"ו בז' נקיים ואין זה ספו"ל וכיון דא"א לומר דר"א ספו"ל בעינן עכצ"ל הא דמצריך בדיקת א' וז' משום חזקת טהרה א"כ סברא טובה דזה רק מדרבנן ומדאורייתא די בהפסק טהרה עם בדיקת יום ז' דאתחזקה בטהרה עי"ז מעיקרא וסוף ועוי"ל טעמו דר"י משום דמסוגיא פ' המפלת מוכח דרק רע"ק בעי ספו"ל ולא ר' אליעזר וכמש"ל ס"ב בשם חידושי הר"ן. וא"כ ממ"נ אם ר' חנינא לא ס"ל כסוגיא הנ"ל ראוי לפסוק כרב ולא כר' חנינא וכמ"ש לקמן בסמוך א"כ כדי לפסוק כר' חנינא עכצ"ל דרק מדרבנן בעינן בדיקת תחלתן וסופן וכ"נ דעת הרא"מ בספר יראים סי' קצ"ג משמע דס"ל כמו שכתב ומנלן דכר"א קיי"ל דרב ס"ל כר"א דאמר בגמרא התם אמר רב נדה שהפרישה בטהרה לבד משלישי שלה סופרתו למנין שבעה ואמרינן פשיטא לא צריכה דלא בדק עד יום שביעי ואשמעינן דלר' אליעזר סופן אע"פ שאין תחלתן עכ"ל מדהביא ראיה מרב דקיי"ל כרבי אליעזר משמע דקיי"ל כרב ומ"ש תחלה וז"ל ואע"ג שלא בדקה אלא יום ראשון ויום שביעי בדיעבד טהורה דקיי"ל כר' אליעזר עכ"ל צ"ל זהו מדרבנן וכמ"ש סה"ת בשם ר"י וכן באגודה פ"ק דנדה פסק כן בשם ר"י שצריך בדיקה יום ראשון ויום שביעי והרי ר"י ס"ל שזהו מדרבנן כנ"ל בשם סה"ת דאל"כ לא קיי"ל כר' חנינא:

קיצור. שרוב הפוסקים רובם ככולם ה"ה הרמב"ם והראב"ד והרז"ה והרמב"ן והרשב"א והרא"ה והרא"ש והר"ן והטור ורי"ו והרשב"ץ וכ"מ דעת הסמ"ק כולם ס"ל דסופן אע"פ שאין תחלתן וגם ר"י בעל התוספות והרא"מ ס"ל דגם לר' חנינא רק מדרבנן בעי תחלתן וסופן אבל מדאורייתא סגי בסופן אף שאין תחלתן כמו לרב ולא נשאר בהמחמירים לומר דמדאורייתא יש ספק שמא בעינן תחלתן וסופן רק סה"ת והסמ"ג ור"ש:

ד אך באמת נלע"ד דגם הסה"ת לא פליג רק דבדיקת תחלתן וסופן הוא דאורייתא אבל מודה הוא דלר"ח ג"כ א"צ ספורים לפנינו דוודאי אי איתא דלר"ח בעינן ספורין לפנינו א"כ סוגיא דגמ' דף ל' אזלא דלא כוותיה דאמרינן ש"מ ר"ע היא דבעי' ספורים בפנינו מכלל דלר"א א"צ כו' ועיין בהרא"ש פ"ו דשבועות סי' כ"ג שזהו ענין תרי אמוראי דפליגי וסוגיא דעלמא אזלא כחד מינייהו דהפוסק להפך ה"ל טועה כו' יעו"ש והובא בתשו' כאזמו"ר הגאון ז"ל בענין העגונה דאתתא וא"כ צ"ל מ"ט דסה"ת וכמו שגם הסמ"ק תמה ע"ז סי' רצ"ג (אע"ג שכ' מיהו שמא סברא אחרת יש) ולכן אפ"ל לסה"ת עפמ"ש

במה"ב שער הבדיקה והספירה דקפ"ג ע"א דאנן לאו ספורים לפנינו בעינן כרע"ק וכר' יהושע אלא שתספור שבעה מוחזקים בטהרה כר' אליעזר וכדקתני הזב והזבה שבדקו עצמן יום ראשון ומצאו טהור ויום השביעי ומצאו טהור ושאר הימים לא בדקו רא"א הרי הן בחזקת טהרה כו' אין כאן בדיקת ספורים אלא מדין חזקת טהרה כו' חזקה שכולן יצאו בטהרה עכ"ל וא"כ הרי שפתיו ברור מללו דאף לפי לשון המשנה דר' אליעזר מצריך בדיקה תחלתן וסופן א"צ כלל ספורים לפנינו כי רק רע"ק מצריך ספורים לפנינו (ומ"ש ור' יהושע אינו מוכרח דא"כ אמאי לא קאמר הש"ס פ' המפלת הא מני רע"ק ור' יהושע היא אלא לר' יהושע כיון שהימים שבינתיים לא בדקה ומונה לסירוגין אין זה ספורים לפנינו וצ"ע). עכ"פ ר' אליעזר ודאי אינו מצריך ספו"ל רק שיהיו הז"נ מוחזקים לנו בטהרה ע"י בדיקה יום א' ויום ז' אבל כל שהיה בדיקה יום ראשון ויום שביעי אף שלא נתנה דעתה לספירה באיזו ימים שבינתיים ע"י סבה. כנדון דהמע"צ או ע"י חולי גדול שאירע לה בימים שבינתיים ונתרפאה. הרי יש כאן ז' נקיים מוחזקים בטהרה ע"י בדיקת תחלתן וסופן ומה שלא ספרה באיזו ימים לא איכפת לן מאחר שא"צ ספורים לפנינו אך קשה דהא בגמ' דס"ט ע"ב מקשה על רב ואי ס"ד לא בעינן ספורים לפנינו משמע דלר' חנינא בעינן לר"א ג"כ ספו"ל. ואפ"ל דאע"ג דהמקשה הוה ס"ד דלר"א ג"כ בעינן ספו"ל דהוה ס"ל דברייתא דטועה דפרק המפלת אתיא אף לר"א וס"ל דבדיקת תחלתן וסופן חשוב ג"כ ספורים לפנינו אבל להמסקנא דרבנן ס"ל דלא בעינן ספורים לפנינו כלל אפילו מוחזקין לא בעינן וסגי בסופן אע"פ שאין תחלתן א"כ גם לר' חנינא דבעי תחלתן וסופן היינו רק מדרבנן כפירש ר"י או מדאורייתא כדי להחזיקן בטהרה אבל אין זה ספורין לפנינו ושני דינים אלו דבדיקת תחלתן וסופן וספורין לפנינו הם שני ענינים חלוקים רחוקים זה מזה מהקצה אל הקצה מאן דבעי ספו"ל ס"ל דאפילו ודאי היה באמת כל הז' נקיים לא מהני ולא מידי מדאורייתא כל שלא ספרה לפנינו והרי היא טמאה כאלו לא היו ז' נקיים כלל ומש"ה לא מטבילין את הטועה רק אחר ז' נקיים שתספור לפנינו ולא חיישינן להחמיר לטובלה משום טבילה בזמנה מצוה דשמא היה ז' נקיים דאפילו היו כמאן דלא הוו דמי וזהו דעת רע"ק אבל ר"א ס"ל דא"צ ספ"ל ומש"ה לדידיה צריך לטבול הטועה שמא היו ז' נקיים אע"ג שלא היה רק בדיקת סופן לחוד אלא דלהקל להתירה לבעלה אינו סומך אבדיקת סופן אא"כ היה בדיקת תחלתן וסופן ולא משום ספ"ל רק דחיישינן שמא ראתה בינתיים וצריך בדיקה תחלתן וסופן להוציא מחשש טומאה דתנן ספ"ד דנדה אבל ימי הזב והזבה כו' הרי אלו בחזקת טומאה וס"ל

דאין מוציאין מחזקת טומאה אא"כ בדקה בתחלה ובסוף לר' חנינא אבל לא מטעם ספ"ל כלל דבאמת אפילו בדקה תחלה וסוף אין כאן ספ"ל:

וכמ"ש הרשב"א במ"ה דקפ"ג ע"א דספ"ל אינו רק כדברי רע"ק ור' יהושע וכנ"ל ואין להקשות כיון דבעינן מדאוריי' בדיקת תחלתן וסופן כדי שיהיה ספורין מוחזקין בטהרה א"כ איך מטבילין הטועה שלא היה לה רק בדיקת סופן ע"ז יש להשיב דהא א"כ לרב בתרייתא דסגי בסופן מי ניחא הא בעי עכ"פ הפסק טהרה וכאן לא היה הפסק טהרה וא"כ למה יטבילו אותה אעכצ"ל כתירוץ מהרש"א דס"ט ע"א בד"ה ואי ס"ד ותירוץ זה יועיל גם למ"ד דלבעלה בעי תחלתן וסופן ולענין טבילת מצוה א"צ תחלתן כמו שא"צ הפסק טהרה רק לרע"ק דבעי ספורין לפנינו לא שייך חלוק זה ומעתה לר"ח ג"כ הדין אמת דלר"א לא בעינן ספ"ל וכמ"ש בסה"ת שם דכן משמע לישנא דקאמר לאו מי אוקמינא לה כרע"ק דמשמע בלא רב נמי העמדנו כר"ע כ"כ בשם ר"י בעל התוספות והוא לא גמגם רק שאין לסמוך עמ"ש ר"י דלר"א א"צ מדאורייתא רק בדיקה א' וכו' אבל הדין אמת דא"צ ספ"ל רק בהא פליג ר' חנינא עם רב דלרב בבדיקה א' דז' נקיים ויום שמיני מחזקינן לכל הז' בחזקת טהרה ולר"ח בעי' תחלתן וסופן אבל א"צ ספ"ל ואם באמת היו הז' נקיים אפי' לא בדקה תחלתן טהורה ומש"ה הוצרכנו להעמיד מתניתא דטועה כר"ע כנ"ל וא"ש פסק סה"ת וסיעתו ומסולק קושיית הסמ"ק:

קיצור. שי"ל גם לסה"ת דמצריך בדיקת תחלתן וסופן קיצור. מספק דאורייתא עכ"ז אין צריך כלל ספורין לפנינו רק מצריך שיהיו מוחזקים בטהרה תחלה וסוף וכמ"ש במה"ב אע"ג דבגמ' דס"ט משמע דלר' חנינא דבעי תחלה וסוף צריך ספורין לפנינו זהו להמקשה אבל להמסקנא דרבנן לא בעי ספו"ל י"ל דגם ר"א לא פליג עלייהו בזה אלא דלבעלה מצריך בדיקה תחלה וסוף מדאורייתא או רק מדרבנן:

ה או אפ"ל דספו"ל שבגמ' דס"ט אינו כספו"ל שבפרק המפלת ד"ל ע"א דהתם דקאמר הא מני רע"ק היא דבעינן ספו"ל היינו ספורין בדוקין כל יום אבל הכא דס"ט ע"א דאומר ואי ס"ד לא בעינן ספו"ל ר"ל אלא בעינן ספו"ל דהיינו כר"א דבעינן שני בדיקות ביום הראשון וביום השביעי אינן רק ספורין לפנינו מוחזקים בטהרה שיהיה חזקה בתחלה ובסוף שהן טהורין דוגמת מ"ש בגמ' דס"ח סע"א כיון דמעיקרא כו' ועכשיו כו' ולכן הטועה א"צ טבילה כיון דליכא ספורין מוחזקין אבל כל שיש ספורין מוחזקין בטהרה א"צ ספירה ממש ולפ"ז מ"ש הס"ט וז"ל מיהו מוכח דמאן דמצריך תחלתן וסופן טעמא משום דבעינן ספ"ל דאל"כ מאי מקשה ארב מברייתא דטועה דאלמא ספ"ל בעי' הא ר"א אמר בהדיא דסגי בראשון ובשביעי ואיהו אליבא דר"א אמר א"ו דמאן דמצריך תחלתן

וסופן טעמיה משום דבעינן ספ"ל עכ"ל הנה לפמ"ש אין דבריו נכונים לדינא אם מטעם הנז"ל ס"ד דודאי לקס"ד דהמקשן שפיר קאמר דהוה ס"ל דטעמיה דר"א משום דבעינן ספ"ל אבל התרצן משני ליה ולאו מי אוקמינא כר"ע כו'. ר"ל דאפילו לר"ח א"א להעמיד הברייתא כר"א דאפילו נימא דר"א מצריך תחלתן וסופן ליכא ספ"ל וכנ"ל וכמ"ש סה"ת להדיא בשם ר"י ונת' דגם סה"ת ס"ל הכי רק דבהא פליג אר"י דס"ל בדיקה תחלתן וסופן הוא דאורייתא להוציא מחזקת טומאה אבל לא דבעינן ספ"ל ובודאי אשתמיטתי' להס"ט ד' סה"ת הנ"ל וכ"מ בס' קרבן אהרן פ' מצורע פ' ה' הלכה ה' שכ' דלר"א לא בעינן ספורים ובדוקים משמע דס"ל דלר"א א"צ ספ"ל. או מטעם דספו"ל דר' חנינא לר' אליעזר היינו רק מוחזקים בטהרה ולא ספירה ממש. וקצת ראיה ממ"ש בסה"ת סי' פ"ח וז"ל מיהו אין לסמוך על הדקדוק הזה (של רבו ר"י) אלא לעולם אף דיעבד יצטרך שלא יהיה יותר מחמשה ימים בין בדיקה לבדיקה מלבד מיום שפסקה בו לערב עכ"ל. הרי אין מזכיר כלל דין דבעינן ספירה ע"ד ספו"ל כ"א מזכיר רק שהעיכוב לר"א אליבא דר' חנינא הוא שיהיו שתי בדיקות אחת ביום א' והשנית ביום ז' ולא יהיה בין בדיקה לבדיקה יותר מחמשה ימים והיינו שעי"ז הם מוחזקים בטהרה. משא"כ אם משתהה יותר מחמשה ימים כמו בדקה א"ע ביום א' וביום השמיני אינה מוחזקת בטהרה דחיישינן שמא ראתה ואף אם נתנה דעתה לספירה לא מהני דעיקר החזקת טהרה הוא ע"י בדיקה תחלה וסוף ואם יש בדיקה תחלה וסוף חשוב מוחזקים בטהרה וכיון דהכי הוא דאף לסה"ת וסיעתו האומרים דצריך בדיקה בראשון ובשביעי אין מוכח כלל לומר דבעינן ספ"ל ואדרבה משמע להדיא להפך (ור"י ס"ל דראשון בעי' רק מדרבנן כנ"ל) ולפ"ד רוב הפוסקים האומרים דסגי בסופן אע"פ שאין תחלתן כ' הס"ט עצמו דלדבריהם מוכרח בגמ' דלא בעינן ספ"ל א"כ נ' דהכי נקטינן ואין להחמיר בזה מדינא כנלע"ד:

קיצור. אפ"ל דגם אם לר"ח בעינן ספו"ל כדברי המקשה היינו רק מוחזקים בטהרה ע"י בדיקת תחלה וסוף ולא ספירה ממש וכן ראיה מלשון סה"ת ולכן כיון דלפ"ד רוב הפוסקים דפסקו כרב בתרייתא א"צ ספירה להס"ט ג"כ ורק לדברי סה"ת ס"ל להס"ט דצריך ספו"ל ולפמ"ש אין זה מוכרח כלל ע"כ אין להחמיר כלל:

ו אך מעתה חל עלינו חובת ביאור ישוב הקושיא שהביא הס"ט בשם המע"צ מהא דלכ"ע אם לא בדקה בכל הז' וביום השמיני בדקה ומצאה טהורה אין לה אלא יום ח' בלבד ומשלמת עליו ששה יעו"ש רס"ק ח"י. אך באמת הרי מבואר שם בדבריו ג"כ בסוף איך שא"א לומר הטעם משום דבעינן שתתן דעתה לספירת ז' נקיים ור"ל מתחלת הז' נקיים דהיינו מיום הראשון כו' דהרי הברייתא דטועה מנגדתו דלא היו לה ספורים כלל ואפ"ה

מטבלינן לה לר"א אליבא דרב עכ"פ כנ"ל ותו דהא כתב בעצמו דהראב"ד והרשב"א ס"ל גבי ברתיה דר"ח דלא ספרה כלל ואפ"ה עלו לה לז' נקיים כל שהיה בדיקה בסופן ומה שנדחק לחלק בין זבה דאורייתא לדרבנן הוא דוחק עצום ועוד דא"כ לדבריו עכ"פ ג"כ אפשר אין להחמיר כ"כ בנשי דידן דספק זבות נינהו הגם שאין דומה ספק לדרבנן אבל מ"מ בלא"ה דבריו דחוקים ביותר לכן נלע"ד דההכרח לומר שיש בזה טעם אחר ומקודם נעמוד על לשון הפוסקים בזה. וז"ל סה"ת סס"י פ"ח אבל אם בדקה עצמה לערב של יום שפוסקת בו כדי להפסיק בטהרה ולמחרת שהוא יום ראשון לא בדקה וגם יום השביעי לא בדקה עד יום השמיני בזה אפי' רב מודה דאינו מועיל כלום דהא הכא לא תחלתן איכא ולא סופן איכא עכ"ל ועמש"ל אות ב' ל' הרמב"ן בזה. וז"ל חי' הר"ן ומ"מ נ' אליבא דרב דוקא בתחלתן או בסופן. אבל אם לא בדקה בהן כלל אלא שבדקה בח' אינו עולה לה משום סופן צריכה לספור ז' מח' ואילך עכ"ל והנראה מדבריהם שלא רצו להקל יותר מהמבואר בגמ' שהיקל רב. דהא בלא"ה ר"ח פליג עליה א"כ אין להקל יותר ממה שמצאנו שהתיר רב ואנו לא מצאנו לרב בתרייתא שהקיל רק בשהפסיקה בטהרה ובדקה עצמה ביום הז' שהוא יום הח' מבדיקת ההפסק טהרה דהכי אמר סופרתו למנין ז' ואקשינן רב ככותאי אמרה ומשנינן לבר משלישי יעו"ש וק' דא"כ לל"ל סופרתו כיון דמנין הז' הוא חוץ מיום ההפסק. ע"כ נ' דנהי דאינו מן המנין מ"מ בדיקה שהיה בו מועלת להחזיק בטהרה תחלתן דז' נקיים כאילו בדקה א"ע ביום הראשון מהם וזהו דקמ"ל רב וא"כ בעי' שהז' נקיים יהיו סמוכים ממש לבדיקת ההפסק טהרה דאז בדיקת ההפסק מצטרפת עם בדיקת הז' וזהו דקאמר סופרתו כו' ולא שהוא מימי הספירה רק דבדיקה שבו אנו רואים כאילו היתה ביום המחרת שהוא יום הראשון מן הז' נקיים רק דקמ"ל רב דא"צ בדיקה ביום הא' מהז' ממש אלא סגי בסופן דהיינו ביום הז' אבל מ"מ ה"ט שהרי בדקה א"ע ביום ההפסק טהרה שהיה סמוך ממש להז' נקיים כדקאמר סופרתו כו' וז"ש הרמב"ן אפי' ביום ז' בלבד ה"ז בחזקת טהורה שהרי בדקה והפסיקה קודם לכן וק' אמאי יהיב האי טעמא אבדקה א"ע ביום ז' לבד הא גם בבדקה א"ע ביום א' ויום ז' פסק דבעינן הפסק טהרה א"ו הפי' כך דהתם אין ההפסק טהרה פועל לנו רק בשביל להחזיק בטהרה לילה הראשונה דתחלת הז"נ. אבל מיום א' ואילך הם מוחזקים בטהרה ע"י בדיקה דיום הראשון משא"כ הכא שלא בדקה א"ע עד יום הז' אין הז' מוחזקים בטהרה ע"י בדיקה של הז' לבד רק ע"י צירוף בדיקת ההפסק טהרה דמרב לא שמעינן רק דבדיקת ההפסק מהני כמו בדיקה דיום הראשון ומעתה דון מינה ומינה מה בדיקת יום א' מהז' נקיים היינו סמוך להן ממש כך בדיקת ההפסק צ"ל סמוך להן

ממש עכ"פ דהיינו שיהיו ששה ימים בין ההפסק לבדיקה דיום הז' אבל יותר מזה לא שמעינן ליה לרב להקל ואנו אין לנו רק מה שהתיר רב. דהיינו דוקא בסמוך ממש להז"נ כדקאמר סופרתו כו':

קיצור מה שהקשה הס"ט א"כ אמאי בדיקת יום ח' לא מהני זהו משום דלא הקיל רב כ"א ביש ששה ימים בין בדיקה דהפסק טהרה ובדיקת יום השביעי דר' חנינא לא התיר רק כשיש חמשה ימים בינתיים כמ"ש הסה"ת כנ"ל סעיף ה' ורב הוסיף להקל גם כשיש ששה ימים בינתיים ושגם בדיקת הפסק טהרה עולה במקום בדיקה דתחלתן לכן יותר מזה א"א להקל:

ז ומ"ש הס"ט דלעולם מהני הבדיקה בשביעי של נקיים אף אם לא התחילה למנות מיד ממחרת של יום ההפסק טהרה דהא אין עליה שום חיוב למנות ז"נ מיד ממחרת של יום ההפסק טהרה אלא אם תרצה שלא להתחיל ז"נ כ"א יום ב' או ג' אחר ההפסק טהרה רשות בידה דכיון דפסקה היא בחזקת טהרה לעולם עד זמן וסתה וכ"כ בס' תפל"מ עכ"ל הנה י"ל שדבריו אמת באופן שאח"כ בהז' נקיים בדקה א"ע בתחלתן ובסופן דאז הז"נ מוחזקים בטהרה מצד שתי בדיקות אלו והפסק הטהרה אין צורך בו רק בשביל החזקת טהרה של לילה ראשונה כנ"ל. ובכה"ג מהני ההפסק אף אם הוא רחוק מלילה הא' כל שאינו רחוק יותר מה' ימים כדמוכח מר"ע דאמר אין לו אלא יום ז' בלבד אע"ג דההפסק היה ביום א' והקודם לו כו' ולקמן ית' אי"ה דהרשב"ץ מסתפק בזה ג"כ אם סגי אח"כ בדיקת תחלתן וסופן רק שמא בעינן בדיקה בכל א' מהז"נ אבל באם שלא בדקה א"ע בכל הז"נ כלל רק ביום השביעי א"כ י"ל דלכ"ע אין מועיל כלום אא"כ בדיקת ההפסק טהרה היה סמוך ממש להז"נ מטעם הנ"ל דמוכח כך מלשון רב דקאמר סופרתו כו' וכמו דלר' חנינא קפדינן שלא יהיו רק ה' ימים בין בדיקה ראשונה לבדיקה אחרונה דז"נ כמ"ש בסה"ת. כך רב לא הקיל רק שיש ו' ימים בינתיים וגם נוסף ע"ז הקיל אף שביום ההפסק טהרה ראתה תחלה דם מ"מ כיון שהפסיקה בו מהני בדיקה זו כאלו בדקה א"ע ביום המחרת מז"נ והיינו דוקא כשסמוך להן ממש ויותר מזה לא שמענו להקל זהו הנלע"ד בסברת הפוסקים ובהכי א"ש הא דאשמעינן רב ענין בדיקת ההפסק טהרה רק גבי דין דסופן אע"פ שאין תחלתן ולא השמיענו כזאת אמתניתין דבדקו א"ע ביום ראשון וביום ז' לומר וצריכה ג"כ להפסיק בטהרה וא"א לומר דא"צ כלל הפסק טהרה רק במרגשת שפסק הדם סגי ומשום דהא כותאי ס"ל דאפי' רואה ממש והפסיקה אח"כ הוא בחשבון יום הנקיים משום דמקצת יום ככולו ואנן דלא ס"ל הכין מ"מ לא בעינן הפסק טהרה מיום האתמול רק במרגשת לחוד סגי דלא משמע הכי מכל הפוסקים

דכ' מפורש להיפוך. וע' מהרש"א דס"ט א' בד"ה פרש"י מ"ש דמרב אינו מוכח שצריכה הפסק טהרה רק מדין המשנה דס"ח א' גבי נדה ולפע"ד אינו מוכרח דשאני התם שא"צ בדיקה כלל בז"נ רק הפסק טהרה אבל הכא שצריכה בדיקה בז"נ י"ל שא"צ בדיקה הפסק טהרה אם בדקה בז"נ תחלתן וסופן וסגי ההפסק טהרה במה שהרגישה שפסק הדם וכמו בברתי' דר"ח ובזבה קטנה ע' תוס' דס"ט א' אך כל הפוסקים פה א' דצריכה הפסק טהרה אף בבודקת ז"נ כל יום:

ועוד דאם היינו אומרים כן כש"כ דקשה למה הצריך רב הפסק טהרה בבדקה א"ע בסופן א"ו דה"ט משום דהכא הבדיקה חיובית להחזיק הז"נ במקום בדיקה א' דיום הראשון מן הז"נ והנה למ"ש כל הפוסקים דבדיקת הפסק טהרה היא חיובית א"כ אמאי השמיענו רק גבי סופן כו' א"ו הטעם משום דהכא בדיקה זו מהני להחזיק בטהרה כל הז"נ ממש והיא עולה במקום בדיקה דיום ראשון מהז"נ. מש"ה בעינן שתהא סמוכה להן ממש דהיינו שהז"נ יתחילו ממחרתן וכשלא בדקה א"ע עד יום שמיני מהשבעה נקיים שהוא יום תשיעי להפסק טהרה אינה מצטרפת עמהן משא"כ כשבודקת א"ע ביום א' ויום ז' שאז אין ההפסק טהרה רק להחזיק הלילה הראשונה דיום ראשון מש"ה אין חיוב שתתחיל למנות ממחרת כמ"ש הס"ט והתפל"מ:

קיצור מ"ש הס"ט דא"צ למנות הז"נ דוקא מיום המחרת של הפסק טהרה זהו כשבודקת בז"נ בתחלתן וסופן עכ"פ אבל כשאינה בודקת בתחלתן רק בסופן אזי אין טהורה רק כשבדיקת ההפסק טהרה סמוך ממש למספר הז"נ ולא כשמפסיק ביניהן אף יום אחד ולכן לא מהני בדיקת יום השמיני עם ההפסק טהרה:

ח ועוד נלע"ד לבאר טעמם ע"פ מה ששנינו בפ"ד דנדה דל"ט אבל ימי הזב והזבה ושומרת יום כנגד יום הרי אלו בחזקת טומאה ופי' ימי הזב פי' רש"י ימי ספירו וכן גבי ש"י פרש"י דהוי למחר בחזקת טומאה ולפ"ז צ"ל דמיירי שכבר הפרישה בטהרה ואפ"ה הוי בחזקת טומאה דאין לומר דאיירי שלא הפרישה בטהרה אבל אם הפרישה בטהרה היא בחזקת טהרה זה א"א להאמר דהא פי' בחזקת טומאה דמתניתין נ' דר"ל עד שתבדק בכל יום והפך מן י"א יום שבחזקת טהרה שא"צ בדיקה בהן ואי איתא דמיירי בשלא הפרישה בטהרה הרי אז לא מהני לה ספירה עד שתפריש בטהרה כמ"ש הטוש"ע סי' קצ"ו. ועוד דהא נדה קלה מזבה כמ"ש הרז"ה הובא בהרא"ש פב"ת סי' ה' גבי שאין ללמוד בדיקת הזבה שצריכה ז"נ מבדיקת נדה הקלה כו' והרא"ש שם לא נחלק ע"ז כ"א חלק על דינו מטעם אחר דמסתברא דעדיף בדיקת האמצע מן הסוף. וא"כ א"א לומר פי' המשנה דימי הזב והזבה הן בחזקת טומאה דמיירי קודם שהפרישו בטהרה דוקא

דא"כ א"צ לומר זה דאתיא מכ"ש מדין נדה דכל זמן שלא הפרישה בטהרה הרי היא בחזקת טמאה כדתנן פב"ת דס"ח ע"א ואדרבה לת"ק שם אפילו הפרישה בטהרה ביום הששי אינה בחזקת טהרה עד שתפריש בטהרה ביום השביעי ולר' יהודה דוקא ביום השביעי מן המנחה ולמעלה ואיך זבה שהיא חמורה מהנדה ע"י הפרישה בטהרה ביום הג' תהיה בחזקת טהרה ע"כ נראה דאפילו הפרישה בטהרה עדיין אינה בחזקת טהרה.
ועכצ"ל כן לר' יהושע ורע"ק דבעינן בדיקה בכ"י מז"נ ולכן איכא למ"ד בפרק האשה ד"ס ע"א דתולה בשומרת יום כנגד יום בשני שלה ובסופרת ז' שלא טבלה וע' בטור סי' קפ"ג מזה ועוד דממה שפי' רש"י בימי ספירו וכן הוא בפי' המשניות להרמב"ם ספ"ד דנדה הנ"ל. א"כ היינו אחר הפסק טהרה דיום הראי' ואפ"ה הוי בחזקת טומאה בימי ספירו עד שיבדקו כראוי להן וכדתנן דס"ח ע"ב לר"א ביום הראשון ובשביעי כו' אז הוי כל זה"י בחזקת טהרה ולר"י ולרע"ק כדאית להו. ונפלאתי מהרשב"ץ שכ' בפסקיו ספ"ד וז"ל אבל הזב והזבה וש"י כנגד יום לעולם בחזקת טומאה עד שיפרשו בטהרה עכ"ל דמשמע דאם הפרישו הם בחזקת טהרה ולא משמע כן מפרש"י והרמב"ם הנ"ל (ויש לי דרך ליישב דבריו בדוחק ע"פ שטת הרמב"ם פ"ג מהל' מחוסרי כפרה ה"ג) וכיון שכן שהם בחזקת טומאה להכי בעי ר"א המיקל נגד ר"י ורע"ק ג"כ בדיקה ביום א' וז' להחזיקן עי"ז בטהרה כן ס"ל לר' חנינא ורב דמקיל דסגי בתחלתן אע"פ שאין סופן דעי"ז אוקמינא אחזקייהו דבדיקה זו דיום א' כדאמרינן דס"ט ע"א והיינו אחר הפסק טהרה. והנה אמרינן שם דסופן כשאין תחלתן ל"ל הכי ואפ"ה מיקל רב דמשום בדיקת סופן מחזקינן כל ששה שלפניו בטהרה לזה ס"ל להפוסקים דהיינו דוקא כשהפרישה בטהרה סמוך ממש להתחלת ז' ימי הספירה. דמהני בדיקה זו לימים אלו שאח"כ משא"כ כשהפסק טהרה רחוק מן הז"נ אפי' יום א' ס"ל דלא סמיך רב אבדיקת סופן לחוד להחזיק עי"ז כל הששה ימים שלפניו שהם בחזקת טומאה כנ"ל אא"כ בדקה א"ע בתחלתן ממש דאז אוקמינהו אחזקייהו אע"ג דבדיקת ההפסק רחוק קצת כנ"ל או אף בסופן לחוד כשבדיקת ההפסק היה סמוך ממש. כנלע"ד לבאר דבריהם:
קיצור עוד טעם לזה משום דקיי"ל ימי הזב והזבה הרי אלו בחזקת טומאה והיינו אף שהפרישו בטהרה ולא כהרשב"ץ ספ"ד דנדה ע"כ אינן בחזקת טהרה ע"י שהפרישו בטהרה אלא ע"י הבדיקה ביום השביעי לז"נ הסמוכים ממש להפסק טהרה:
ומצאתי ראיה לדברי דמשום ההרחקת ההפסקה בטהרה אתינן עלה דהאי דינא דלא בדקה עד יום הח' וכו' ממ"ש בפסקי הרשב"ץ סוף נדה וז"ל ואם בדיעבד לא בדקה אלא הראשון או ז' בלבד קרינן בהו ז"נ ואם הפסיקה בטהרה ואח"כ עברו ז' ולא בדקה ביום

ח' ומיום ח' ואילך קרוב לומר שאין מתירין אותה אא"כ בדקה בכל יום ויום וצ"ע אי מהני באותן ימים תחלתן או סופן כמו בשבעה ימים של ספירה ובז' ראשונים אם לא בדקה לא תחלתן ולא סופן ובדקה באמצעיתן הראב"ד כ' דמהני כו' עכ"ל. ונ' דט"ס הוא מ"ש ולא בדקה ביום ח' וצ"ל ובדקה ביום ח' ומיום ח' ואילך כו' הרי מובן ומבואר מדבריו דחוכך להחמיר דבשבוע השניה בעינן בדיקה בכל יום ולא מהני תחלתן כו' א"כ לא נפלאת ולא רחוקה הדבר לאמר דאפילו רק נכנס יום א' לחוד מהשבוע שניה דהיינו שלא בדקה א"ע עד יום ח' לא סמכינן אבדיקת סופן לחוד מהטעם שנת"ל ולא משום דבעינן שתתן דעתה כו' שהרי מסתפק לומר דהימים, מצד עצמן גרועים דלא מהני אפי' תחלתן כנ"ל מיהו לדבריו דמחמיר דבעי בדיקה בכל יום צ"ל דלאו משום ריחוק בדיקת ההפסק טהרה לחוד אתי עלה רק משום שהימים עצמן חושש בהן יותר לפי שקרובים לעת נדותה ואיך שיהיה גם לפי טעם זה יש לחוש כל שנכנס יום א' מן השבוע שניה וכנ"ל ועכ"פ מדבריו נלמוד דלא ס"ל מ"ש הס"ט סי' קצ"ו סקח"י דלעולם מהני הבדיקה בשביעי של נקיים אף אם לא התחילה למנות מיד ממחרת של יום ההפסק טהרה כו' הובא לעיל אות ו' דהרי הרשב"ץ כ' בפירוש דבשבוע השניה לא מהני אפי' תחלתן וכ"ש סופן א"כ אפשר דה"ה אפילו הרחיקה ב' או ג' ימים מההפסק טהרה שהרי יהיו כלין ימי הספירה בשבוע השניה (גם מ"ש הס"ט טעם לזה דכיון שהפסיקה בטהרה היא בחזקת טהרה לעולם דבריו מרפסין איגרי דמשנה שלימה שנינו אבל ימי הזב והזבה כו' הן בחזקת טומאה כדלעיל) ומיהו לשאר הפוסקים פשיטא להו דבדיקת סופן לא מהני רק ביום הז' דוקא ומטעם הנ"ל:

קיצור. ועוד ראי' מהרשב"ץ דס"ל דבהרחיקה ז' ימים התחלת הז"נ מההפסק טהרה לא מהני אפי' בדיקת תחלתן וסופן:

עפ"ז היה. נ"ל ליישב קושיית התוספות דס"ט ע"א לרב דס"ל סופן אע"פ שאין תחלתן וכל זבה צריכה הפרשה ביום שפוסקת בו כמו נדה ואמאי קתני במתניתין שבדקה עצמה יום ראשון הא כבר בדקה עצמה מאתמול והפרישה בטהרה ואי הוה אומר דלא בעינן הפרשה ביום ג' הוה ניחא עכ"ל ור"ל דאי הוה אמרינן דכשבודקת א"ע ביום א' וביום ז' אפילו לא הפרישה בטהרה מאתמול ע"י בדיקה רק שהרגישה בפסיקת הדם סגי הוה ניחא דכשלא בדקה א"ע ביום א' רק ביום ז' לא סגי בהכי רק אא"כ הפרישה בטהרה ע"י בדיקה דאז בדיקה זו עולה במקום בדיקה דיום א' וזהו הקולא שהקיל רב וכמש"ל סברא זו אות וא"ו אבל מכיון דאנן פוסקין שכל זבה צריכה הפרשה בטהרה א"כ קשי' זהו כוונת התוספות ולפי הנ"ל א"ש די"ל בבדיקה תחלתן וסופן אז לא איכפת

לן אם ההפסק טהרה רחוק יום או יומים מהז"נ. משא"כ כשבודקת א"ע בסופן לחוד אז בעינן שיהיה סמוך להן ממש ואין לומר א"כ מדלא משני התוספות הכי מכלל דלא ס"ל האי דינא אלא ס"ל כהס"ט דאפי' כשבודקת א"ע בסופן לחוד לא איכפת לן שיהיה ההפסקה בטהרה סמוך לז"נ דזה אינו ראי' מכמה טעמים. הא' משום דבלא"ה משני שפיר אקושייתם הב' משום די"ל בהפך דס"ל כמש"ל בשם הרשב"ץ דאפשר אפי' בדיקה תחלתן וסופן לא מהני רק בשבוע ראשונה של ספירה דהיינו סמוך ממש להפסקה בטהרה אבל בימים דשבוע שניה בעינן בדיקה בכל יום כנ"ל מיהו לכאורה זה אינו מספיק דמ"מ אם התחילה למנות מיום השני שאחר ההפסקה בטהרה כגון שהפסיקה בשבת ובדקה א"ע ביום ב' והוא הראשון למנין הז"נ ולא בדקה א"ע כל שבוע זו עד יום א' שאח"כ ודאי לכאורה מהני אפילו להרשב"ץ דשבוע קמייתא עד שבת מתחזקי' בטהרה ע"י בדיקה דיום ב' דהא קיי"ל תחלתן אע"פ שאין סופן ויום א' דשבוע שניה מתחזק בטהרה ע"י בדיקה שבו. משא"כ כשלא בדקה א"ע רק בסופן דהיינו ביום א' לא מהני כנ"ל משום דבדיקת ההפסק רחוקה יותר יום א' מהראוי כנ"ל וא"כ אכתי ה"ל לשנויי דמשום אופן זה תנא במתני' שבדקה א"ע ביום א' וביום ז' וכו'. אך י"ל דזהו שינוייא דחיקא דמשום הפלגת יום א' אינו כדאי כ"כ לשנות בדקה א"ע ג"כ ביום א' כו' ומוטב היה להשמיענו הרבותא דבדיקה א' סגי בסוף הז' וכשסמוכים להההפסק טהרה א"נ אפ"ל דהתוספות לא פסיקא להו האי דינא שכ' הפוסקים דאם לא בדקה א"ע עד יום ח' לא מהני שהרי מצאתי בהרמב"ם פ"ג מהל' מחוסרי כפרה ה"ג דפסק להדיא להקל בזה וז"ל אפילו בדק ביום הטומאה עצמו ומצאו טהור ופסק הזוב ולא בדק למחר בתחלת ימי הספירה ובדק בז' או בח' ומצא טהור עלו לו ימי הספירה וה"ז בחזקת טהרה עכ"ל והכ"מ והלח"מ תמהו ע"ז מה שהקיל אפילו לא בדקה א"ע עד יום ח' שהוא נגד כל הפוסקים והנה לד' הס"ט שאין טעם לדין זה רק משום דבעינן שתתן דעתה לספירה כו' אין שום תימא אם הרמב"ם לא ס"ל הכי ואדרבה על המצריכים זה קשה מאין לקחו זה דבגמ' לא משמע הכי כמ"ש הס"ט בעצמו כנ"ל אות ד'. אך לפמשנ"ת אצלנו דהטעם משום דבעינן שלא יהיה בדיקת הסוף רחוק מן ההפסק טהרה יותר לפ"ז י"ל דשפיר תמהו על הרמב"ם דלכאורה הכי משמע בגמ' דבעינן שיהיה סמוך מדקדוק לשון סופרתו כו' כמש"ל אות ה' אך עכ"ז אינו מהקושיא אם הרמב"ם לא ס"ל דקדוק זה ואפשר גם התוספות לא הוה ברירא להו כ"כ דין זה מש"ה לא נקטו האי תירוצא והנה הגם דאנן נקטינן ביום ח' לא מהני בדיקה היינו משום שההפסק טהרה רחוק כו' והגם דאם בדקה א"ע בתחלתן וסופן י"ל דלא איכפת לן בזה מ"מ בסופן יש להחמיר טפי וע"ז

יש ראי' מהתוס' דכ' ואי הוה אומר דלא בעי הפרשה ביום ג' הוה ניחא ופירשנו לעיל דר"ל דהוה אומר דלא בעי בדיקה רק הרגשה שנפסק הדם ע"ד שכ' הרז"ה בהשגותיו על בעה"נ שער הספירה ע"ש והנה בבדקה א"ע בסופן אמר רב בפירוש דלא מהני אא"כ בדקה א"ע כשהפרישה בטהרה אלמא דניחא להו להתוספות דיש להחמיר טפי בענין אופן ההפסקה בטהרה כשבודקת א"ע בסופן לחוד מן כשבודקת א"ע בתחלתן דבזה צריך בדיקה בשעת ההפסקה ובזה א"צ כ"א סגי ביום ראשון ויום שמיני וצ"ל הסברא משום דבעינן שהבדיקה תעלה במקום תחלתן כו' כנ"ל א"כ גם לדידן דנקטינן דלעולם צריך בדיקה בשעת ההפסק טהרה אף אם בודקת א"ע בכל יום מן הז"נ מ"מ לענין זה יש לחלק דכשבודקת א"ע בסופן לחוד צ"ל הבדיקה דהפסק טהרה סמוך ממש לז"נ כדי שתהי' דוגמת תחלתן. משא"כ כשבודקת א"ע בתחלתן ממש ג"כ י"ל שאין להחמיר כ"כ וכנ"ל באריכות:

קיצור. בזה יתיישב קושיית התוס' על המשנה לל"ל ביום ראשון ומה דלא תירצו התוס' כן יש ליישב מהרמב"ם שהקיל בבדיקת שמיני מוכרח דלא ס"ל דבעינן ספירה ואע"ג דלא קיי"ל כהרמב"ם זהו מטעם אחר:

והנה כבר נת"ל סעיף א' מהתשוב' מע"צ והס"ת נתנו שני טעמים על דבעינן שתתן דעתה לספירת ז"נ. הא' כפשטא דקרא וספרה לה הב' משום דחיישינן אולי כיון שלא נתנה דעתה לספירה לא הקפידה אף אם הרגישה קצת לבדוק נפשה ולפע"ד על טעם זה השני יש למצוא סתירה מפורשת מהמשנה והגמרא פכה"י די"ג ע"ב החרשת והשוטה ושנטרפה דעתה אם יש להן פקחות מתקנות אותן והתם לא שייך שתתן דעתה והגם דבחולין דל"א ע"ב אמרינן כוונה דחברתה כוונה מעליא היא לענין טבילה וא"כ י"ל כמ"כ לענין ספירה זה מהני רק להסיר החשש הטעם הראשון לומר דיש כאן ספירה אבל מ"מ ממשנה זו מוכרח דלא חיישינן כלל להטעם השני דהמע"צ דטעמא רבה נמי איכא להדא מלתא דבעינן שתתן דעתה משום דאולי כל שלא נתנה דעתה לספרן לנקיים לא הקפידה אף אם הרגישה קצת לבדוק נפשה ואף אם תאמר עתה שלא הרגישה מתחלה לא מהני והוא בכלל כל מלתא דלא רמיא עליה דאינש לאו אדעתיה עכ"ל וכ' ע"ז הס"ט שם הנה הטעם הזה הוא פשוט ט ועמש"ל בשם שו"ת צ"צ ור"ל דהצ"צ ס"ל ג"כ לענין בדיקה דאמרינן דלא בדקה שפיר משום דלאו אדעתה וממשנה הנ"ל נ"ל דחששא זו דהמע"צ שמא הרגישה כו' לא חיישינן לה כלל שהרי חרשת ושוטה יוכיחו דפקחות מתקנות אותן אף שיש לחוש שמא הרגישו וראו דא"א שהפקחות תהי' ידיה בין עיניה תמיד א"ו אין בודקות אותן רק פ"א ביום ובחולין דל"א שם פרש"י מתקנות אותן בודקות

אותן בשעת וסתן ואמאי לא חיישינן שמא ראתה עם סילוק ידיה אעכצ"ל כל שהוחזקו בחזקת טהרה ע"י הבדיקות אין אנו חוששין לשמא ראתה ודוחק לחלק דדוקא בבדקוה כל יום הוא דלא חיישינן דודאי הא דתנן הזב והזבה שבדקו א"ע ביום א' מיירי בכל זב וזבה אפילו חרשת ושוטה דרפ"ב שבדקוהו אחרים ול"ח שמא ראו וכדתנן הרי הם בחזקת טהרה (אם לא לחלק דהיכא דלא אפשר שאני אך מהכ"ת להחמיר דליכא שום ראיה ע"ז). ועוד א"כ אף אם בדקה א"ע בכל יום פעמים אם הטעוה יום ג' אחר בדיקת שחרית ופשטה הלבנים עד יום ד' קודם מנחה שלבשתה ובדקה נחוש ג"כ כיון דלא נתנה דעתה מעל"ע וחצי שמא הרגישה כו' וזה ודאי אינו מתקבל כלל כמ"כ י"ל דלא חיישינן לחששא זו גם בנדון של המע"צ. אף שהיה יום א' בלי בדיקה כלל וא"כ נדון דהמע"צ לא גרע מחרשת ושוטה ולכן כיון שהיה בדיקת יום ראשון ויום שביעי ועוד כמה בדיקות אין לחוש וכ"ש שאומרת שלא הרגישה כלום נ' דעלו לה ז"נ שכיון שלא נשאר החשש רק מטעם א' של המע"צ כיון שאין החשש שמא ראתה רק שאין הספירה בשלימות יש לסמוך על כל הפוסקים רובם ככולם דפסקו כבתרייתא דרב ואף לר"ח י"ל כן דאין הקפידא רק על הבדיקות שיתחזקו עי"ז בטהרה וכנ"ל:

קיצור שיש סתירה מבוארת לטעם השני של המע"צ שכתב עליו וטעמא רבא נמי איכא והוא מהדין המבואר בטוש"ע סי' קצ"ו ס"ח מהמשנה פכה"י ונשאר רק הטעם הראשון שאינו רק חשש שמא ראתה לכן יש לסמוך בו על רוב הפוסקים דעכצ"ל דהם לא ס"ל חשש זה כלל:

אך עכ"ז עדיין יש לומר דבניתי היסוד דלבתרייתא דרב דסופן אע"פ שאין תחלתן א"צ ספירה כלל כמ"ש הס"ט ד"ה והן אמת מבריתא דטועה דלרב לא בעינן שתתן דעתה לספירה דאל"כ מאי קושיא דלמא ש"ה דלא היו לה ספורים כלל לכאורה אינו נכון דהא בלאה"נ קשה הא התם נמי לא הפסיקה בטהרה וזה ודאי מעכב לרב אעכצ"ל כתי' מהרש"א דס"ט ע"א דלגבי בעלה הוא שצריך הפרשה בטהרה אבל לענין טבילה בזמנה מצוה אינו כן וא"כ נאמר כמ"כ דלבעלה צריך ספירה רק לענין טבילה בזמנה מצוה א"צ ספירה ויש לחלק דאם איתא דבעינן ספירה שיהיו ספו"ל, א"כ היכא שלא נתנה דעתה לספירת ז"נ גם לענין טבילה בזמנה מצוה אין לחלק כדמוכח כל הסוגיא ד"ל ודס"ט דלמ"ד דבעינן ספו"ל כשלא היו ספו"ל אין טבילה בזמנה מצוה כלל:

יא ומ"ש הס"ט בסי' קצ"ב בסק"ב ראיה מדברי הרא"ש פב"ת דנדה סי' ד' דס"ל כהמע"צ מדכ' גבי ברתי' דר"ח ויש מן הגדולים שכתבו שאין צריכה (ר"ל מי שתבעוה לינשא ונתפייסה) לא הפסק טהרה ולא בדיקה כלל בימי הספירה לא בתחלתן ולא בסופן אלא

כל שהמתינה ז"נ אחר התביעה ה"ז טובלת וטהורה כו' וסעדו את דבריהם מעובדא דרבינא כו' עד ורב חביבא לא צוה לבדוק את בתו כו' ואעפ"כ כנסה ואינה ראיה כלל דא"כ אפי' ישיבת ז' אין כאן כלל ומה תועלת יש בהמתנת דימים כיון דרב חביבא סבר דבקטנה לא חיישינן לחימוד עכ"ל הרא"ש וע"ז כתב הס"ט וז"ל מבואר דס"ל להרא"ש כיון דלא כיוונה לספירת נקיים דלא עלתה כלל אלא דבעינן שתכוין דעתה לספירה וכו' דאל"כ לא היה מקשה מידי על הגדולים אלו דלמה כ' שאין כאן אפי' ישיבת ז' אי לא בעינן כוונה כלל דהא ס"ל להגדולים אלו שא"צ בדיקה כו' עכ"ד ולפע"ד מאחר שנת"ל בראיות נכונות מפשט הגמרא דטועה דא"צ כלל שתתן דעתה לספירה כו' דהטועה לא כוונה כלל שהרי מסופקת שמא הראייה היה היום ואעפ"כ הוי טבילה בזמנה אם היו ז' נקיים והרא"ש עצמו פסק כברייתא זו כמבואר בדבריו פב"ת דנדה דלכך פסק כרב דאמר סופן כו' א"כ אין לבדות מלבנו ב' פירושים שלא נתנו להאמר ומ"ש אפי' ישיבת ז' אין כאן נ"ל דה"פ דהנה הגדולים האלו שבהרא"ש נקטו בלשונם ג"כ דבעינן שהמתינה ז' נקיים רק שא"צ בדיקה וצ"ל כיון שא"צ בדיקה במה יודע שהם נקיים וצ"ל דס"ל כעין מ"ש הרז"ה בשער הספירה וז"ל וכבר ראינו למקצת מן החכמים דס"ל דכל לבעלה לא בעי' בדיקה כללא הוא וכל הבדיקות לענין טהרות נאמרו אבל לבעלה דיה בהרגשה בטומאתה בטהרתה והם מסייעים דבר זה ממעשה דרבינא דאיעסק לבריה ביה רב חביבא כו' עכ"ל הנה החכמים אלו ס"ל דלבעלה א"צ שום בדיקה כלל אפי' בימי הז"נ רק דיה בהרגשתה שהם נקיים ומביאים ראיה ממעשה דרבינא דס"ל ג"כ דברתיה דרב חביבא לא בדקה א"ע כלל ואעפ"כ חשוב ז"נ בהרגשתה שהן נקיים והיינו ממש כדעת יש מן הגדולים שכ' הרא"ש רק החילוק ביניהם דהגדולים שבהרא"ש אינן מקילים רק בתבעו לינשא ונתפייסה ולא ברואה ממש ולא כהחכמים שהביא הרז"ה והשתא א"ש מה שהשיב עליהן הרא"ש דא"כ אפי' ישיבת ז' אין כלל ר"ל מאחר שגם הם בעו שיהיו נקיים רק דס"ל שא"צ שיתברר הנקיות ע"י בדיקה דוקא רק די בהרגשה הרי הרגשה ג"כ לא שייך רק כשנותנת לב לידע שהן נקיים וברתי' דר"ח לא נתנה לב ע"ז כלל מאחר דס"ל דבקטנה ל"ח לחימוד א"כ אפילו לא נתנה לב כלל טהורה לבעלה. והגם דודאי לא הרגישה עכ"פ שיצא ממנה דם מ"מ ס"ל להרא"ש דהאי דלא הרגישה כשלא נתנה לב לא סגי ואין סברא כלל לחשוב עי"ז לנקיים אפי' לסברתם כיון דלא בדקה בכל הז' וגם לא נתנה לב אם תרגיש כו'. ודאי באשה טהורה הוא סגי כיון דבלאה"נ בחזקת טהרה עומדת. משא"כ בזו שאינה בחזקת טהרה וצריכה ז"נ אין סברא אלא ע"י בדיקה בתחלתן או בסופן שזהו המעמידה בחזקת טהרה או עכ"פ להגדולים צריכה שתתן לב

שלא תרגיש כו' ועי"ז הנתינת לב היא יוצאה לחזקת טהרה אבל בזו דלא זה ולא זה לא היו אין כאן ז"נ להביאה לחזקת טהרה אפי' לשטתם זהו דעת הרא"ש והגדולים י"ל דס"ל דנהי שלא נתנה לב אתורת ז' נקיים מ"מ ה"ל כסתם אשה טהורה דמסתמא נותנת לב אם תרגיש כדאמרינן רפ"ק דנדה אשה מרגשת בעצמה כו' והלל ל"פ רק אלמפרע ומשום דדם לפניך. וכיון דהכא רק חששא שמא מחמת תאוות חימוד ראתה דם סגי בהמתנת ז' דכל אשה המעותדת לינשא נותנת לב כו'. וממוצא דבר נשמע דאין ראיה כלל דהיכא שבודקת א"ע בסופן וגם קודם תחלתן כשפוסקת בטהרה שיהיו צריכין ג"כ שתתן דעתה בכל יום לספירה דוקא ואם לא נתנה דעתה שנחוש שמא ראתה ולאו אדעתה זה אינו מוכח כלל מדברי הרא"ש דכאן דהא דבעי הכא שתתן לב כו' היינו משום דלא היה שום בדיקה הלכך זה במקום בדיקה עומדת ואין לומר א"כ בנתנה לב בסופן סגי י"ל הרי באו אחר ז' וליכא סופן ג"כ. ועוי"ל דס"ל להרא"ש דכיון דאינו כבדיקה ממש בעינן שתתן לב בכל הז"נ אבל כשיש בדיקה ממש א"צ שתתן דעתה לספירת ז"נ כו' דהא דמשמע מהרא"ש דס"ל דבעינן שתתן דעתה כו' היינו כשאינה בודקת א"ע כלל ושיעלה לה זה במקום בדיקה לדעת הגדולים כנ"ל:

קיצור ראיית הס"ט מדברי הרא"ש במ"ש דא"כ אפי' ישיבת ז' אין כאן כלל דהיינו מפני דלא כוונה דעתה לספירת ז"נ זהו רק בלא בדקה א"ע כלל אבל כשבדקה א"ע שתי בדיקות א"צ שתתן דעתה לספירת ז"נ:

סימן קנו

שאלה אשה מעוברת ומיניקה שמצאה כתם בחלוקה כגריס ועוד והיה במה לתלות ולא היה המורה בביתו ו' ימים ולא היה לה ממי לשאול והמתינה עליו ואמרה שבדעתה שבודאי יכשיר לה מחמת שקרוב לתלות כו' ואעפ"כ מסבת איחור ביאתו אומרת שפעם א' הסכימה להכניס עד להחזיק טהרה קרוב לביה"ש כדי שאולי בבוא המורה לא יכשיר לה השאלה תמנה ז' נקיים מאז ואינה זוכרת אם עשתה כן או לא אבל זאת אומרת שבדקה ודאי מדי יום או יומים ומצאתה טהורה כמנהגה בכל הימים שהיא מוחזקת בטהרה:

ולאחר בוא המורה והכשיר לה השאלה עתה אם יש לחוש למ"ש בתשו' מ"צ סי' ס"ג באשה שהחזיקה עצמה לטמאה עפ"י טעות דאמרי' אימור ראתה ולאו אדעתה ואינן עולים לנקיים והסכים עמו בס"ט סי' קצ"ו ס"ק י"ח:

תשובה אף הרב ז"ל לא אמרה אלא שאינן עולים לז' נקיים באשה שצריכה לספור דאיכא עוד טעמא אחרינא דספורים בפנינו בעי' ומטעם זה הסכים עמו הס"ט כנראה מלשונו שסיים על טעם זה ודינו אמת אבל על טעם הראשון כ' עמ"ש בשם הצ"צ ושם העיקר כד' השואל שהוא ס' עה"ג ואף אם נאמר דכל א' משני הטעמים מספיק לאסור הנה זהו דוקא כשהחזיקה עצמה לטמאה ודאית משא"כ כשהיא מסופקת וזיל בתר טעמא דאימור ראתה ולאו אדעתה וזה אינו שייך במסופקת שדעתה ודעתה עלה כי אולי יכשירו לה וזו לא החזיקה עצמה כנ"ל ועוד דכאן לא שייך כלל חששא דשמא ראתה דהרי מהיכן אתה אומר להחזיקה מעת שנתנה דעתה ליתן עד ביה"ש הרי מאז התחילה ליתן דעתה עלה יותר וכו' משא"כ בנדון המ"ץ שלבשה חלוק הנכתם וכו' לפי שהיתה צריכה להפסיק טהרה אחר ה' ימים. וכ"ש לדעת עה"ג דאין מקום כלל לחשש דאימור ראתה אלא בכלה וכו' וכדאיתא בש"ס אשה מרגשת בעצמה ומעל"ע דרואה ודאי' אינו אלא דרבנן ובשל סופרים הלך אחר המיקל ועוד דאשה זו בחזקת היתר עומדת ולרוב פשיטותו אין להאריך וכ"ש במניקה שהן מסולקות דמים דאינה חוששת אפילו לוסת וכו':

סימן קנז

שייך לסי' ק"צ מסעיף מ"א עד סעיף מ"ג ולסי' קצ"ו סעיף י' בהג"ה י"א דבג"י ראשונים:
א (נדה דף ס' ע"א) ת"ר תולה בשומרת יום כנגד יום בשני שלה כו' דברי רשב"ג רבי אומר אינו תולה ופסקו הרמב"ן והרשב"א והר"ן בחי' והרא"ש והטוש"ע סי' ק"צ סעיף מ"ב כרשב"ג אבל הרמב"ם פ"ט הכ"ט פסק כרבי גם הרשב"ץ בפסקי נדה שלו הביא ב' הדעות וגרסינן תו אמר רב חסדא טמא וטהור כו' מתקיף לה רב אדא כו'. והנה התוספות ד"ה טמא וטהור פי' דמיירי בטמא שספר קצת וה"ה בזבה שספרה מקצתה כמ"ש בד"ה באנו וס"ל לרב אדא דאפילו לרבי תלינן בה ולא פליג ארשב"ג רק דאין תולין בה כשגמרה ספירתה ולרב חסדא פליג רבי גם בכה"ג כיון דמקלקלא לה שתצטרך לספור מחדש והימים הראשונים יפלו א"כ מאי חזית ושניהם מודים (היינו רב חסדא ורב אדא) דבטמא שלא ספר כלל גם לרבי תולה בו הטהור כיון דלא מקלקל ליה כלל וכן הביא הרשב"א בשם י"מ הובא לשונו במל"מ פ"ט הכ"ט (בד"ה תו אמרינן התם אמר רב חסדא) רק בטעמא דרב אדא דקאמר מאי נפקא לה מינה פירוש התוספות דלא קרי לה הפסד (מה שמקלקלא לה הימים שספרה) כיון דלא סתר הכל והרשב"א כ' כיון דטמא הוא (ר"ל שעדיין לא ספר כל הז"נ רק ג' או ד' ימים) ואי אפשר לו לטבול כו' תולין בו כו' ולכאורה יש נפ"מ בין הטעמים לענין סופרת ז' בליל שביעי שלה דלהרשב"א תולה בה אף לרבי

לפ"ד רב אדא דהא א"א לה לטבול כעת בלילה משא"כ להתוספות דהרי סתרה כל ז' א"כ ה"ל סותרת הכל ואפשר גם לתוספות לא חשיבה סותרת הכל דהא לא עבדה שימור עדיין ביום השביעי והרמב"ן והר"ן בחי' השיגו על שטה זו שא"כ היה רב חסדא מפרש טמא בשני שלו או בשלישי שלו א"ו מיירי אפי' בראשון שלו וס"ל לרב חסדא דלרבי אין תולין בו אע"ג דלא מקלקל ליה כלל ול"ד לשומרת יום כנגד יום בראשון שלה דתולין בה לכ"ע דהתם אין הטעם משום דתולין קלקלה במקולקל היכא דלא מקלקלא ליה דרבי לית ליה האי סברא כלל אלא משום שהוחזקה להיות רואה אבל בטמא וטהור שהלכו בשני שבילין אין הטמא מוחזק יותר לילך בשביל הטמא כו' ורב אדא ס"ל דטעמא דרבי דמודה דתולה בראשון שלה משום דס"ל דתולין את הקלקלה במקולקל כל היכא דלא מקלקלא ליה טפי ואע"ג דליכא חזקה הלכך ה"נ בראשון מודה ומיהו לרב אדא ג"כ אינה תולה לרבי בסופרת שבעה בשלישי או ברביעי שלה דהא מקלקלא לה טפי משא"כ לשטת התוספות והרשב"א תולה לרבי ג"כ לפ"ד רב אדא בסופרת שבעה בשלישי או ברביעי ואפילו בששי שלה כנ"ל והנה מהרש"א כ' דרש"י ג"כ מפרש דפלוגתא דרב חסדא ורב אדא היינו בטמא בראשון שלו. וזה כשטת הרמב"ן והר"ן הנ"ל ומשמע כן מדפירש"י מאי נפקא ליה מינה אי תלית בה משמע דמיירי בענין דלא מקלקלא ליה כלל דאל"כ ה"ל לפרש כדתירץ התוספות ע"ז ולא לסתום והנה המהרש"א כ' דהטעם שהתוס' מאנו בפי' זה הוא מהך דב' קופות (שהביאו התוספות סוף ד"ה באנו) דאמר חולין לתוך חולין נפלו שמזה מוכח דע"כ טעמא דרבי משום קלקול דהא התם ג"כ אין התרומה מוחזקת יותר לנפול בקופה של תרומה כו' וא"כ איך יתרץ זה רב חסדא כו' ולפע"ד יש קושיא עצומה יותר דהא מבואר בפסחים ד"י ע"א דאפילו בשני טהורים כה"ג שהלכו בשני שבילין א' טמא וא' טהור אם היה כל א' בפני עצמו בא לישאל עליו לבד היו שניהם טהורים הגם שא"א לתלות בחבירו יותר ממנו מ"מ ה"ל ספק טומאה ברה"ר דטהור ורק בבאו בבת א' או בבא לישאל עליו ועל חבירו שניהם טמאים והכא כיון שהא' טמא אפי' באו שניהם בבת א' הרי אין שייך שום שאלה על הטמא אם הוא בראשון שלו. וא"כ אמאי לא יאמרו להטהור שהוא טהור דהא ה"ל כבא לישאל על עצמו לבד וע"כ מוכרח לומר כפי' התוספות דמיירי בטמא שספר קצת דלכן שייך שאלה עליו ג"כ אם צריך לספור מחדש או לא ואולי מיירי בענין דשייך שאלה עליו כגון שאם הלך בשביל הטמא הוסיף טומאה על טומאתו שמקודם היה ראשון לטומאה ואם נטמא בשביל הטמא יהיה אב הטומאה אך ז"א דהראשון לטומאה אינו טמא רק טומאת ערב ואולי מיירי כשמתחלה היה טמא אב הטומאה שמד"ס כו' וצ"ע בדיני טומאה וטהרה.

וע' במס' טהרות פ"ה מ"ג אם לא טבל בינתיים הראשונות תלויות והשניות ישרפו דעכ"פ ה"ל כמו טהור וטמא שהלכו בשני שבילין כו'. וא"כ אמאי הראשונות תלויות וע"ש בתוספות חדשים שהקשה כן ותירוצו דחוק לכן י"ל רבי אליבא דרב חסדא ס"ל כמשנה הנ"ל:

וגרסינן תו בגמ' בעא מיניה ר' יוחנן מר' יהודא בר ליואי מהו לתלות כתם בכתם כו' א"ל אין תולין כו' ע"ש וכ"פ כל הפוסקים. ואף הפוסקים לעיל כרשב"ג דתולין בסופרת ז' שלא טבלה אע"ג דמקלקלא לה הרבה כאן אין תולין אע"ג דלא מקלקלא לה כלל כגון בבעלת הכתם בראשון שלה וכמ"ש התוס' בד"ה מהו לתלות אלא אפי' בראשון שלה מיבעי ליה ופשוט ליה דאין תולין אפי' לרשב"ג אלא לחזיא מגופה עכ"ל ואע"ג דלשינוייא דרב אשי דמשני הברייתא היה משמע דבראשון של בעלת הכתם דלא מקלקלא לה תולין מ"מ פסקו הפוסקים כר' יהודה בר ליואי וכ' הר"ן הטעם כיון דרבינא דהוא בתרא פריק הברייתא אליביה דר' יהודה בר ליואי נקטינן כוותיה ומ"מ הקשה הר"ן על פסק זה דכיון דקי"ל כרשב"ג היכא נקטינן כר"י בר ליואי דהא רב חסדא ורב אדא וריב"ח משמע דכולהו ס"ל דטעמא דרשב"ג מפני שתולין את הקלקלה במקולקל מדמדמו למילתי' דטמא וטהור שהלכו בב' שבילין דאי טעמא דרשב"ג מפני שדמיה מצויין הא לא דמו להההיא כלל כו' ור"ל כמש"ל שהרי אין הטמא מוחזק יותר ליילך בשביל הטמא ומ"מ כיון דלא מקלקלינן ליה ע"י שתולין בו תלינן ביה וא"כ ה"נ גבי בעלת הכתם אע"ג דלאו מגופה קחזיא ואינה עלולה שנתלה בה יותר מבהטהורה מ"מ כיון דלא מקלקלינן לה עי"ז שתתלה בה תלינן בה לרשב"ג דלדידיה אין הקפידא רק שלא תקלקל זו שתולין בה כו' וא"כ לפי דברי הר"ן הנה לרב אדא אפי' לרבי ראוי שיהי' תולין בבעלת הכתם היכא דלא מקלקלא ליה אלא דר"י בר ליואי ס"ל כרב חסדא. כן פי' הר"ן בהדיא ומיהו זה א"ש לשטתו דס"ל כשטת הרמב"ן דלרב חסדא ס"ל לרבי דאפי' טמא בראשון שלו וטהור שהלכו בב' שבילין אין תולין בהטמא מש"ה א"ש אם ר' יהודה ב"ל ס"ל כרב חסדא אבל לשטת התוספות דאפי' רב חסדא ס"ל דבטמא בראשון שלו תולין לרבי ג"כ א"כ ר' יהודה ב"ל וגם ר' יוחנן דאמר אליבא דרבי לא תבעי לך כו' דאמרי כמאן לא כרב חסדא ולא כרב אדא ולא כר' יוסי בר חנינא אליבא דרבי דלכולם ראוי שיהיה תולין בבעלת הכתם כיון דלא מקלקלא לה דומיא דתולה הטהור בטמא בראשון שלו לומר שהוא הלך בשביל הטמא אע"ג דאינו מוחזק יותר ליילך בשביל הטמא כו' כנ"ל ולייישב זה נלע"ד דהתוס' ס"ל דלא דמו כלל ענין תליי' בבעלת הכתם לטמא וטהור שהלכו בב' שבילין דהתם אין טהרת הטהור נמשך מזה שתולין הטומאה בהטמא רק

שתליי' זו היא פעולה לשלא יגיע להטהור ריעותא וחסרון מחמת הליכת הטמא באחד משני השבילין וביאתו לשאול כאחד עמו הא עיקר טהרתו נמשך משום שיש ספק עליו שמא הלך בשביל הטהור וספק טומאה ברה"ר טהור נמצא אינו נצרך לטהרתו להטמא כלל. שאלו לא היה הטמא הולך בשבילין אלו כלל או אפילו הלך רק שלא היה בא לשאול בבת אחת עם הטהור כ"ש דהיינו מטהרין את הטהור אלא שמפני שהטמא בא לישאל עליו כ"א הוא גורם ריעותא להטהור דמאי חזית כו' וע"ז אנו אומרים דאין ראוי שיומשך משאלתו שום ריעותא דתולין הטומאה בו כיון דלא מקלקלא ליה כלל וה"ל כאלו לא בא לישאל בבת א' דהיו פוסקים שהטהור הוא בטהרתו מצד עצמותו שהלך באחד השבילין אשר ספק טומאה ברה"ר טהור ונמצא זה שתולין הקלקלה במקולקל מהני רק לשלא יזיק המקולקל ולא שנמשיך ממנו פעולה להטהור ולכן אע"ג שאינו מוחזק לילך בשביל הטמא יותר תלינן ביה לשלא יזיק הליכתו משא"כ הכא גבי הכתם דא"א לטהר את זו אלא ממש ע"י שנתלה הכתם בבעלת הכתם ולומר שהיא ראתה הכתם ולא די במה שלא תגיע להטהורה ריעותא והיזק מבעלת הכתם כבשני שבילין דהא הכא אין במה לתלות כלל אלא רק בבעלת הכתם וע"ז ס"ל להש"ס דאין תולין בבעלת הכתם כיון דלאו מגופה קחזיא כו' ואע"ג דלא מקלקלה לה כלל מ"מ ענין שתולין הכתם היינו בדבר שיש לתלות ובזו אין לתלות יותר מזו כיון דלאו מגופה קחזיא כו' משא"כ התם דא"צ כלל לתלות בהטמא רק שלא יזיק ולא שיועיל כו' וא"א לדמות לב' שבילין אא"כ הטהורה והבעלת הכתם שניהם מצאו כתם ושניהם נתעסקו זא"ז בדבר שאין לתלות בו רק כתם א' דאז ה"ל ממש כשני שבילין ומטהרין כתם דטהורה אף אם באו לשאול כא' כיון דהבעלת כתם לא תתקלקל עי"ז כו' אמרינן דאם לא תועיל לתלות בה כתם מ"מ לא תזיק להטהורה כו' והיינו אפי' לדעת הט"ז בסי' ק"צ ס"ק י"ז:

ואאזמו"ר נ"ע בסי' ק"צ סמ"ג ס"ק פ"ו הקשה שיש קושיא ע"ז מדין ב' בתים בדוקים שבגמרא דפסחים ד"י ע"א דאם באו לשאול זה בפ"ע וזה בפ"ע אמרינן ליה לכל חד אי אתה צריך לבדוק וא"כ תלינן באידך דאינו בא לשאול וא"כ כש"כ כאן שיש לטהר זו הטהורה כיון דבעלת הכתם לא תבוא לשאול כלל. ולכאורה מזה ראיה להט"ז סי' ק"צ ס"ק י"ז דמחלק בין שני שבילין ושני בתים הנ"ל דבספק אזלינן לקולא אבל בכתמים כל שאין בו לתלות בשום דבר הוי ספיקו טמא כו' ע"ש אלא דהנקה"כ חולק שם אהט"ז. ולפע"ד אפשר לתרץ דגבי ב' בתים ג"כ אין היתר בית זה נמשך מבית השני רק מצד עצמו שיש ספק אם העכבר נכנס בו או לא. דאע"ג דאת"ל לא היינו שנכנס בבית השני מ"מ אין הבית השני גורם הטהרה רק העדר כניסת העכבר בבית זה והרי העדר זה הוא

שייך גם אם לא הי' הספק מצד שנכנס בבית השני רק ע"ד ספק על ספק לא על דכש"כ שהי' טהור כמ"ש בגמ' שם וא"כ אין נמשך כלל טהרת בית זה מבית השני רק שבאנו לומר שלא יקלקל לו ספק דבית השני ע"ז אנו אומרים דכל שלא בא בעל הבית השני לישאל אינו מזיק וה"ל בית של הנשאל כספק על ספק לא על וכן הוא גבי ב' קדירות דסס"י קי"א דדומה לשני בתים הנ"ל משא"כ הכא דהתירא וטהרה של זו באנו להמשיך מבעלת הכתם ממש לתלות הכתם בה זה לא תלינן ואף שלא באה לישאל א"א להמשיך ממנה טהרה לזו כיון דאינה מוחזקת לראות דזה לא דמי כלל לב' בתים הנ"ל דשם ספק זה שעל בית הנשאל הוא מצד שמא לא על בו העכבר ואין מההכרח לענין זה בית השני משא"כ הכא בעלת הכתם גורמת ספקה של זו:

ד אלא דאף שיש לחלק כן מ"מ צריך להבין כיון דמ"מ כאן ג"כ מידי ספיקא לא נפקא שאפי' היו שתיהן טהורות שלבשו חלוק א' ונמצא עליו כתם יש כאן ספק שקול ממש על כל אחת וה"ל ספיקא דרבנן ולקולא וצ"ל הא דמ"מ שניהן טמאין כדתנן שלש נשים שלבשו חלוק א' כו' היינו משום דה"ל כאלו שניהם באו לישאל בבת אחת וכן מבואר בהרשב"א בתה"א דקע"ח ע"ב בשם רבותינו הצרפתים וע' בפליתי סי' קי"א סק"ח דאפילו באו בזה אחר זה ה"ל כבאו בבת א' כו' מיהו בנד"ז שא' מהן בעלת הכתם ולא שייך שאלה עליה א"כ ה"ל ספיקא דרבנן ורק א' בא לשאל. והש"ך בנקוה"כ סי' ק"צ סכ"ה באמת מטהר ודבריו תמוהים דזהו נגד דין הש"ס והש"ע סעי' מ"ג דאין תולין כתם בבעלת הכתם וראיתי שהס"ט סי' ק"צ סכ"ה השיגו בזה וצ"ל דאע"פ שהוא ספק שקול מ"מ כיון שעיקר מקום הספק הוא מצד די"ל שהכתם בא מהשני' לכן א"א להתיר ע"י ספק זה די"ל מאי חזית כו' והגם דלא איכפת לה להשני' כיון דבלא"ה יושבת על כתם אנן איכפת לן דכתם דשניה כיון דלאו מגופה חזיא לא מהני ולכן א"א לתלות בשני' יותר מזו דמאי חזית לומר שכתם זה בא ממנה יותר מזו שאינה מוחזקת לראות יותר מזו משא"כ בספק הבא ע"י דבר אחר שפיר מטהרין הטהור ותולין הקלקלה במקולקל כמו בנפלה ג' לוגין מים שאובים לא' משני מקוואות שאין בהם מ' סאה דאם א' כבר נפסלה תחלה ע"י ג' לוגין מ"מ תולין לומר למקום שנפלו ראשונים נפלו שניים ומטהרים המקוה השניה מספק כמבואר בש"ע סי' ר"א סעי' ע"ב והיינו משום דלא מפיסול של זאת נמשך היתר האחרת רק מצד שיש ספק אם נפלו בה ג' לוגין או לא וכנ"ל משני בתים בדוקים וכ"ש הכא דה"ל א' כבית שאינו בדוק רק די"ל שיומשך ריעותא ע"י ספק דמקוה השניה דמאי חזית כו' וכיון דהיא פסולה בלא"ה לא נמשך ריעותא ממנה ונשאר

הספק במקומו משא"כ הכא דמקום ספק זה הוא שמא מהשניה בא הכתם ע"ז אמרינן מאי חזית כו' אע"ג דלא איכפת לה כו':

ואפשר להעיר לזה ממשנה ג' פ"ה דטהרות דתנן התם שני שבילין אחד טמא וא' טהור הלך באחד מהן ועשה טהרות ונאכלו הזה ושנה (הזה בשלישי ושנה בשביעי) וטבל וטהר והלך בשני ועשה טהרות הרי אלו טהורות אם קיימות הראשונות אלו ואלו תלויות (אף ע"ג דבשנים שהלכו מוקמינן כל חד בחזקת טהרה כדתנן לקמן משנה ה' הכא גבי חד בתרי זימני לא שייך לטהר בקיימות דאפילו בשנים כשבאו לישאל בבת אחת טמאין דחד אפי' בזה אחר זה כבבת אחת דמי הר"ש והרע"ו) אם לא טבל בינתיים הראשונות תלויות והשניות ישרפו (דודאי טמא היה כשנעשו). והקשה התוספות חדשים למה ראשונות תלויות כיון דשניות ישרפו ה"ל כאילו אינן ובתוספתא שנינו באמת טהורות הביאו הר"ש ונ"ל כו' ותירוצו דחוק ובמל"מ פי"ט מהאה"ט הנזכר לקמן משמע שמהתוספתא שהביא הר"ש אין מוכרח כן ע"ש. והתו"ח לא עיין שם. והרא"ש שם כ' אע"ג דשנים עומדות לישרף ולהתבער מן העולם לא מוקמינן לקמייתא אחזקתייהו כיון דהשתא מיהא איתנהו שניות דכל זמן ששניהם בעולם א"א לטהר שום אחת מהן עכ"ל ואין תירוצו מובן דהא קיי"ל דטהור וטמא שהלכו בשני שבילין תולה טהור בטמא והיינו אף שניהם עשו טהרות ובאו לישאל כאחד כדאיתא בנדה דף סמ"ך ואפילו בטהור ותלוי הדין כן וא"כ ה"נ לפחות הוה כטהור ותלוי שהלכו בשני שבילין שהרי קודם שהלך בשביל הראשון היה טהור וא"כ הילוכו בשביל הראשון הוא דין טהור שהלך ולאחר שכבר הלך בטהור י"ל שדינו כתלוי וכשהלך בשביל השני ה"ל דין תלוי שהלך וא"כ ה"ל כטהור ותלוי שהלכו בשני שבילין מיהו י"ל הכא אין דינו כתלוי דקודם שהלך בשביל השני היה טהור דהא מספק מוקמינן ליה אחזקת טהרה וע' בגמ' מס' עבודת כוכבים דל"ז ע"ב הא מיא כו' ובהרמב"ם פט"ו מהאה"ט ה"ט וי"ל מ"מ אינו נקרא תלוי אך עכ"ז לאחר שהלך בשביל השני נעשה ודאי טמא וא"כ ה"ל כדין טהור וטמא שהלכו בשני שבילין דיש לטהר הטהור וה"נ ראוי לומר דהראשונות טהורות שהרי הן באו מטהור שהלך בב' שבילין והשניות באו מטמא שהלך כו' וכן מצאתי שהעיר המל"מ פי"ט מהאה"ט ה"א סד"ה עוד ראיתי בתוספתא הביאה הר"ש ולתרץ המשנה י"ל שיש שני חילוקים מדין טמא וטהור שהלכו בשני שבילין לדין זה דאם לא טבל בינתיים. הא' דהתם היה הטמא טמא קודם שהלך בשביל זה ע"כ מטהרינן הטהור דאין ראוי שמן הטמא יומשך ריעותא להטהור דה"ל כמאן דליתא כיון שאף קודם הילוכו בשביל הזה היה טמא וא"כ אין עליו שום שאלה וה"ל רק כדין טהור שהלך

באחד משני שבילין. משא"כ הכא שאדם זה קודם שהלך בשביל השני היה לו דין אדם טהור אלא ע"י שהלך בשביל השני נעשה ודאי טמא א"כ כיון שעכשיו בא לשאול על טהרות הראשונות ג"כ אין לזה דין טהור וטמא שהלכו בשני שבילין כא' דין טהור וטהור שהרי קודם שהלך בשביל השני טהור היה והרי רב חסדא ס"ל דלרבי אפי' טמא וטהור שהלכו בשני שבילין שניהם טמאים (ע' מהרש"א שם לפרש"י דהיינו אפילו טמא שלא ספר כלל וכ"ד הרמב"ן והר"ן). א"כ אף לרב אדא י"ל דדוקא כשהיה טמא קודם שהלך ולא כשהיה טהור קודם ההליכה שאז י"ל דלכ"ע אינה תולה והיינו דין מתניתין דאם לא טבל בינתיים כו' והחילוק השני י"ל דדוקא בשנים שהלכו מטהרינן ולא באדם אחד אף שהוא כשנים א' טמא וא' טהור דמ"מ כיון שהוא אדם אחד גרע טפי וזכר לדבר מהא דאיתא פרק המדיר דע"ג ב' מחלוקת בטעות שתי נשים אבל בטעות אשה אחת כו' ע"ש ובענין אשה אחת כעין שתי נשים דאשה א' כעין שתי נשים לא הוה כשתי נשים ממש והנה ביאור ענין זה י"ל כך דלכאורה צ"ל דברי רב חסדא דאומר לרבי טמא וטהור שהלכו בשני שבילין אין תולה טהור בטמא:

האם יחלוק רבי על ר' יהודה ור' יוסי דמשנה ה"ו פ"ה דטהרות דלשניהם אם באו לישאל זה אחר זה טהורים והכא אף שבאו לישאל כאחת ה"ל כזה אחר זה כיון דעל הטמא אין שום שאלה לפרש"י דמיירי בטמא שלא ספר כנ"ל וע"כ צ"ל דס"ל לרב חסדא דמ"מ כיון שבאו לישאל בבת אחת אם תטהר הטהור ה"ל כאלו אתה מחזיק טומאה ודאית על שביל השני שהלך בו הטמא וזה א"א דהשני שבילין שניהן שוין בחזקתן. ואף שמצד האדם יש לתלות הטומאה בהטמא מ"מ מצד השבילין עצמן אי אפשר ולרב אדא י"ל כיון על האדם הטמא אין כאן שאלה א"כ אין דנין על השביל השני כ"א על האדם הטהור שהלך באחד משני שבילין אלו וזה שייך לומר כשהיה טמא קודם שהלך בשביל השני אבל בדין משנתנו שלא נעשה טמא רק ע"י שהלך בשביל השני א"כ א"א לטהר הראשונות כ"א ע"י טומאת שביל השני שתחזיקו לאדם זה שהלך בו לודאי טמא וזה אי אפשר דשני השבילין שניהן שוין וא"א לטהר א' יותר מהשני ועוד שהרי מצד הילוכו בהשני לבד היה טהור א"כ ע"כ מה שנעשה טמא זהו מצד שמזכירין לו הילוכו בשביל הראשון וכיון דשביל הראשון גורם עכשיו לעשותו טמא אי אפשר לטהר הטהרות שנעשו בו אם קיימות הן דכיון שלגבי טהרות השניות אתה מחזיק שביל הראשון לטמא א"א להחזיקו לטהור לגבי טהרות הראשונות ואינו דומה לטמא וטהור שהלכו בשני שבילין דהטמא היה טמא מקודם השבילין כו' ע"כ יש להחזיק השביל שהלך בו הטהור לטהור:

ה והנה התוספות דף ס' ע"א ד"ה תולה כ' מספקא ליה להר"י אם טמא קל כגון סופרת מקצת או הכל ולא טבלה תולה בלא ספרה כלל בין בנדה בין בטמא מת ושבילי דשמעתין לא אירי אלא בטהור וטמא עכ"ל וצ"ל דספיקא שלהם הוא שמא בתוך ז"נ כיון דעדיין לא הוטהרה היא בחזקת טמאה ולכן לא תלא כלל אפי' בנדה ולפ"ז ה"ה בכל דבר שתולין בהן הכתמים י"ל דאינה תולה רק בימי טהרה ולא בספירת ז"נ ויפרשו המשנה דלעיל דל"ט אבל ימי הזב והזבה וש"י כנגד יום הרי אלו בחזקת טומאה כפשוטו דעד שטבלה היא בחזקת טומאה וקשה דהא תנן הזב והזבה שבדקו א"ע ביום ראשון וביום שביעי כו' רא"א ה"ה בחזקת טהרה אלמא כיון שבדקה א"ע יום שביעי היא בחזקת טהרה אפי' לימים שבינתיים שלא בדקה מכ"ש דהיא בחזקת טהרה עכ"פ אחר בדיקת יום הז' אף שלא טבלה עדיין ולפ"ז אפי' בסופרת מקצת לרב דס"ל תחלתן אע"פ שאין סופן י"ל דעי"ז אתחזקה בטהרה והמשנה דתנן הרי אלו בחזקת טומאה מיירי אם לא בדקה א"ע עדיין בתחלתן מיהו י"ל התוס' ס"ל דהן בחזקת טהרה לר"א נגד החשש שלא בדקו אבל אם מצאו כתם גרע טפי דשור שחוט לפניך אלא שבאת לתלות ואין תולין תוך ז' נקיים מיהו הרשב"א בתה"א דקע"ט ע"ב כ' וז"ל פעמים שהיא תולה אפילו בעצמה כיצד הרי שלבשה חלוק כשהיא נדה ולא בדקתו עכשיו ולבשתו בימי טהרתה או בספירת הנקיים שלה ה"ז תולה בנדתה עכ"ל מבואר דס"ל להקל בספיקא דהתוספות וכ' המל"מ פ"ט מהא"ב הכ"ט (ד"ה ודע שהתוספות בד"ה תולה) דקיי"ל כהרשב"א חדא דכתמים דרבנן ואזלינן בתר המיקל ותו דלא שבקינן ודאי של הרשב"א משום ספיקן של התוס' ומש"ה מרן ז"ל לא הביא דברי התוספות הללו עכ"ל ולכאורה נ' עוד טעם לפסוק כהרשב"א דהא סה"ת סי' צ"ב והמרדכי והגמי"י כולם לא ס"ל כהתוספות מדכתבו וז"ל ואם סופרת ז' נקיים משלשה ימים ואילך נראה דתולין במכה (והיינו אפילו במכה שאינה ידועה אם מוציאה דם וכן במכה שחיתה רק שיכולה להגלע ולהוציא דם כמבואר בסה"ת בסימנים ע"ש דתולין לאחר ג"י כדרך שתולין כתם שבימי טהרתה) ואינה סותרת אבל צריכה שתראה ודאי שפסק דם המקור ולכך צריך שיהיה שלשה ימים הראשונים של ספירה נקיים לגמרי עכ"ל ואלו להתוספות כמו דאינה תולה בנדה כ"ש דאינה תולה במכה שיכולה להגלע כו' אלמא סה"ת וכל הפוסקים הנמשכים אחריו לא ס"ל כחומרת התוספת ומיהו מה שהחמירו שלא לתלות תוך ג"י י"ל שזה נמשך להם מצד ספיקו דהתוספות הנ"ל ע"כ מחמת ספק זה החמירו תוך ג"י והקילו אחר ג"י וזכר לדבר דבכל מקום שיש ענין ז' ימים אזי חמור השלשה ימים הראשונים מן הארבעה אחרונים כמו גבי אבילות מחמירים יותר בג"י הראשונים ובגמ' בשבת פ'

מפנין דקכ"ט אמרי נהרדעי חיה ג' ז' כו' הרי דלענין פתיחת הרחם דיולדת ג"כ מחלקינן בין ג"י הראשונים לארבעה האחרונים לכן י"ל שכעין זה פסקו הסה"ת וסיעתו גבי ז"נ דג"י הראשונים צ"ל נקיים לגמרי לידע שכבר פסק דם המקור והרשב"א לא ס"ל כלל סברא וחומרא זו ג"כ וס"ל דתולין אפי' בג"י הראשונים שהרי לא חילק כלל והנה בין להרשב"א בין לסה"ת צ"ל דהא דתנן דל"ט אבל ימי הזב והזבה וש"י כנגד יום הרי אלו בחזקת טומאה היינו כשלא בדקה א"ע לכל מר כדאית ליה ר"ל לר' אליעזר ביום ראשון וביום שביעי כו' אבל כשבדקה א"ע לכל מר מהנך שלשה תנאים כדאית ליה הרי היא בחזקת טהרה ולכן הכתמים שמוצאה יכולה לתלות כמו ע"ד שהיא תולה בימי טהרתה.

וע' לקמן אות ז' נת' די"ל דתולין בכתמים אף אם אין חזקת טהרה ממש:

והנה הס"ט בסי' קצ"ו ס"ק ל"ד הביא שהאחרונים כ' שדין זה דסה"ת אין לו שורש בגמ' וכ"ה בצ"צ סי' ס"ה ולפמ"ש כיון שהתוספות נסתפקו ולא הכריעו אם תולין כתם אפי' בכל הז"נ א"כ הרי יש לזה שורש גדול ועוד דלתלות בנדה ה"ז כמו לתלות במכה הידועה שמוציאה דם. וכ"כ הס"ט שם אפ"ה נסתפקו התוספות וכ"ש שאין תולין בשא"ד שתולין בהם כתמים וגם עפ"ז יש ראיה לדעת הש"ך סי' קצ"ו ס"ק י"ג דלסה"ת אין תולין תוך ג"י אף במכה שמוציאה דם לפמ"ש דהסה"ת הכריע כן ע"פ ספיקו דהתוספות והתוספות נסתפקו אם תולה בנדה דה"ל כידועה שמוציאה דם אף שהס"ט בשם המל"מ חילק בין מכה הידוע שמוציאה דם לימי נדה היינו לדעת רמ"א וגם ע"ז לא הסכים הס"ט שם אבל בדברי סה"ת י"ל כמ"ש:

אך אפשר לומר דהתוספות לא נסתפקו על עיקר הדין אם תולין כתם תוך ז' נקיים רק ספיקותם הוא אם היא תולה בנדה והטעם משום שי"ל דמאי חזית לתלות בנדה יותר ממנה כיון שהיא ג"כ טמאה ואין נדה מקולקלת טפי מזבה שלא גמרה ספירתה דאדרבה גבי נדה תנן דס"ח וחכ"א אפילו בשנים לנדתה בדקה ומצאה טהורה ולאחר זמן בדקה, ומצאה טמאה הרי היא בחזקת טהרה ויש דעה דאפילו ביום ראשון בדקה כו' משא"כ בסופרת ז"נ אם בדקה רק בתחלתן ולא בסופן לא מהני לר' חנינא וכ"ד כמה פוסקים ואפילו לרב דס"ל תחלתן אע"פ שאין סופן י"ל דהיינו כשבדקה א"ע גם ביום השמיני ומצאה טהור כדאיתא בגמ' דבכה"ג מיירי רב משא"כ אם בשמיני מצאה טמא משמע דלא עלו לה הז"נ. הרי היא חמורה מנדה. דאפי' אם לאחר זמן בדקה ומצאה טמאה מ"מ לא נגרע החזקת טהרה כנ"ל וכיון שכן י"ל דלהכי הוא דס"ל להתוס' שסופרת ז' אינו תולה בימי נדה אבל בשא"ד שתולין בו כתם י"ל דמודו התוס' דתולין גם תוך ז' נקיים דאין לומר דאת"ל דתולין כתם בשא"ד א"כ גם בנדה תהיה תולה אע"ג דהיא ג"כ

בחזקת טומאה כנדה מ"מ כיון דלא תקלקל את הנדה ע"י מה שתהיה תולה בה מש"ה תוכל לתלות כיון דחברתה לא איכפת לה כלל זה שתהי' תולה בה ולא שייך לומר מאי חזית דמקלקלת להך כו' דזה אינו דהא בעלת הכתם תוכיח שאין תולין בה כתם אף ביום ראשון לכתמה דלא מקלקלינן לה כלל אפ"ה לא תלינן משום דמאי חזית לתלות בה יותר מבזו וה"נ י"ל כן בנד"ז דשניהם שוים בחזקת טומאה וא"כ מאי חזית לתלות בזו יותר מבזו לכן אע"ג דלא מקלקלא לה כלל נסתפקו התוספות לומר דאין תולין והגם דהטעם דאין תולין בבעלת הכתם הוא משום דלאו מגופה קחזיא משא"כ הכא אדרבה היא נדה אך התם ה"פ שהטהורה אינה תולה בבעלת הכתם כיון ששניהם קרוב לגדר א' שלא הוחזקו רואות מגופה וה"נ סופרת ז' אינה תולה בנדה ממש כיון דג"כ שניהם בגדר א' ממש בחזקת טומאה וה"ז כמו טהורה לגבי בעלת הכתם ששניהם בגדר א' דמה"ט הוא דאינה תולה אע"ג דלא מקלקלה כלל לבעלת הכתם ע"י מה שתתלה בה וה"נ דכוותה ולכאורה קשה על הרשב"א מדוע כ' דבימי ספירתה היא תולה כתם בנדה וצ"ל דאזיל לשיטתיה דכ' במ"ה דקפ"ג ע"א דסופרת ז' נקיים כשבדקה א"ע בתחלת ז"נ ה"ה בחזקת טהרה כו' אכן באמת צ"ע דאפי' רב לא קאמר רק כשאח"כ בשמיני ג"כ מצאה טהורה משמע מקודם לזה עדיין א"ז חזקת טהרה ומ"ש במ"ה ראיה מהרמב"ן שזה לשונו בדקה א"ע ביום ראשון ושוב לא בדקה טהורה וכן אם בדקה ביום השביעי או באחד מן השבעה ושוב לא בדקה הרי זו בחזקת טהרה שהרי בדקה והפסיקה קודם לכן עכ"ל דלכאורה משמע מל' הרמב"ן דע"י בדיקה זו שביום ראשון לבד ה"ל חזקת טהרה אף שאח"כ לא בדקה א"ע כלל אמנם באמת לשון הרמב"ן בהלכותיו כך הוא בדקה ביום ראשון או בשני או בשלישי ושוב לא בדקה בודקת בשעת טבילתה ודיה הרי יש בדיקה בסוף ג"כ ועדיף מבדיקה ביום שמיני משא"כ אם לא בדקה א"ע כלל לא בשעת טבילתה ולא אח"כ י"ל גם לרב לא הוחזקה בטהרה וא"ת א"כ תחלתן אע"פ שאין סופן גרע מסופן אע"פ שאין תחלתן דבתחלתן צריך ג"כ בדיקה יום ח' או בשעת טבילתה ולא די בתחלתן לבד ואילו בסופן די בזה לבד י"ל התם מה שהפרישה בטהרה לפני ז' נקיים מהני לסופן ויש בדיקה בתחלה וסוף משא"כ בתחלתן אע"פ שאין סופן לא מהני ההפרשה בטהרה שהיא בדיקה הסמוכה לחברתה כו' וכיון דהכי הוא שאינה מוחזקת בטהרה בבדיקת יום ראשון לבד עד שתבדוק ג"כ ביום השביעי או ביום השמיני א"כ איך תהיה תולה בנדה דמאי חזית דהרי ספק שקול הוא מאחר שהיא בחזקת טומאה עדיין כמו הנדה ובספק שקול אין תולין כמו דאין טהורה גמורה תולה בבעלת הכתם משום דחשבינן לבעלת הכתם לענין זה בחזקת אינה רואה כמו הטהורה וה"ל ספק שקול ולכן

אין תולה בה אע"ג דלא מקלקלא לה מאומה ועכצ"ל דל"ד לשני קופות אחת של חולין כו' או לשני בתים בדוקים וכמש"ל (וע' תוס' ד"ס ע"א סד"ה באנו וא"ת מאי שנא משני קופות כו' בנדה גמורה כו' וקשה מבעלת הכתם בראשון שלה דאין מפסידה לה כלום בתלייתה ואפ"ה אינה תולה לכן עכצ"ל דל"ד לב' קופות מטעם שכתבתי לעיל דהכא באנו להמשיך ההיתר לזו מחברתה משא"כ התם) דהכא לא מהני מה שהספק שקול. אלא בעינן ג"כ שחברתה תהא עלולה לראות יותר וכיון שכן סופרת ז' שהיא ג"כ עדיין בחזקת טומאה כמו נדה ואפילו אם הנדה עלולה קצת יותר מ"מ נק' ספק שקול מאחר שזו היא ג"כ בחזקת טומאה וכמו בעלת הכתם לגבי הטהורה גמורה אע"פ שזו טהורה גמורה ובעלת הכתם טמאה (דבשוק של טבחים לא עברה האי דם מהיכא אתיא). מ"מ כיון דמדאורייתא היא טהורה נקרא ספק שקול וא"כ אף דסופרת ז' לא מפסידה להנדה בתלייתה כלום אפ"ה אין תולין:

ז ואפשר לדחוק להרשב"א לומר דהא דאין תולין בבעלת הכתם עיקר הטעם משום דלא חזיא מגופה. ובכה"ג הוא דאין תולין אף ששניהם שוות ואינו מפסידה כלום ודומה לב' קופות אבל בנדה תולין אף דחברתה הסופרת ז' ג"כ בחזקת טמאה ושניהם שוין ה"ל כב' קופות ואע"ג שאין טעם לחלק ביניהן י"ל הטעם משום הבו דלא להוסיף עלה דהא באמת יש תירוצים בגמ' דתולין בבעלת הכתם וגם הר"ן הקשה ע"ז לכן י"ל הבו כו' וגם י"ל קצת טעם ע"ז דבבעלת הכתם שאתה צריך לבדות עליה דבר שדם זה ממנה ע"כ שפיר חילקנו דל"ד לב' קופות מטעם הנ"ל אבל גבי נדה דשירפה מצוי א"כ א"צ לבדות עליה דבר חדש לכך תולין בה אע"פ שזו ג"כ שירפה מצוי וה"ל כמו ב' קופות א' של חולין וא' של תרומה דתלינן כו' וי"ל דה"נ חשוב כאלו הספק בא ממקום אחר כיון דשירפה מצוי כו' עוי"ל דהרשב"א ס"ל דסופרת ז' כיון שהיה לה בדיקה בתחלת ז' נקיים הרי הוחל חזקת טהרה רק שלא נגמר.:

משא"כ הנדה שלא בדקה א"ע עדיין כלל ה"ל בחזקת טמאה גמורה לכן תולה בה (ובנדה שבדקה והפרישה בטהרה י"ל ודאי אין תולין בה אע"ג דלא מפסידה מאומה מיהו זה לומר שבעלת הכתם אין תולה בה אבל טהורה גמורה י"ל דתולה בה כיון דחזאי מגופה ולא מפסדת כלל) ואין זה כערך טהורה לגבי בעלת הכתם דהתם מדאורייתא אין שום חילוק ביניהן משא"כ הכא יש נפ"מ ביניהן מדאורייתא שהנדה קודם שהפרישה בטהרה היא בחזקת טמאה וזו הסופרת ז' כשהיה לה בדיקה בא' מהז' נקיים הוחל חזקת טהרה שלה מדאורייתא והתוס' י"ל דס"ל דאולי אין לחלק כלל דהא תנן אבל ימי הזב והזבה כו' בחזקת טומאה ופרש"י ימי ספירו:

א"כ משמע דאע"ג שהתחיל לספור עכ"ז נקרא חזקת טומאה ועוד דהא אפילו ספרה כל הז' היא בחזקת טומאה טפי מבעלת הכתם בראשון שלה דהא אין תולין בה ובסופרת ז' תולין לרשב"ג כ"ז שלא טבלה מש"ה נסתפקו התוספות דאין תולה היא בנדה משום דמאי חזית לתלות בזו יותר מבזו ולא מהני הכא הספק שקול כמו דלא מהני בטהורה לגבי בעלת הכתם כנ"ל וגם י"ל התוספות לשיטתייהו אזלי שהביא הנ"ב בתשו' סי' (מ"ב) (נ"ז) שכ' התוספות בזבחים דכ"ט ע"א דסופרת ז' קודם שטבלה אין זה נקרא חזקת טהרה. והרשב"א י"ל דס"ל כפרש"י שם דנקרא חזקת טהרה ומ"מ גבי שא"ד שתולין בהן כתם י"ל דמודו התוספות להרשב"א דתולין כיון דכתמים דרבנן דהא בספק דרבנן אף בדבר שיש חזקת איסור ממש יש מקילין וזהו אוקימתא דרבה בר חיננא בעירובין דל"ו רע"א דמהאי טעמא אמרינן ספק עירוב כשר אף בעירובי תחומין ואף שי"ל העמד גברא על חזקת תחום ביתו דחשיבא חזקה כדפירש"י בעירובין שם ד"ה העמד ואעפ"כ מכשרינן העירוב שהניחו בין השמשות כדאיתא בגמ' בעירובין ס"פ הדר דף ע"ו א' לפרש"י והרמב"ם דמיירי בעירובי תחומין ולכאורה כתמים בנדה יש לדמותו לתחומין בשבת כי על שניהם נאמר במשנה וגמרא לשון אחד ממש והוא שלא אמרו חכמים את הדבר להחמיר ופי' רבינא כו' כדאיתא בעירובין דנ"ט ע"א ובנדה דנ"ט ע"א וא"כ אף את"ל דסופרת ז' היא בחזקת טומאה ממש י"ל דמ"מ תולין הכתמים בכל דבר שיכולה לתלות כ"ש שיש לומר דאף להתוספות בזבחים דכ"ט כוונתם שאין זה נקרא חזקת טהרה אלא כמו דבר שאין בו חזקה כלל דכיון שהפרישו בטהרה ובדקו ביום ראשון דז' נקיים א"א עוד לומר חזקת טומאה ממש לכן יש להקל בכתמים אף למ"ד דלא מקילין בתחומין בהניח עירובו ביהש"מ ע' תוס' ס"פ הדר וא"ש מ"ש האחרונים שדין זה שאין תולין כתם תוך ג"י אין לו שורש בגמ' כי מהתוספות אין ראיה כלל לזה וכמשנ"ת:

ח ועיין בכו"פ סי' קצ"ו ס"ה מ"ש הלא מבואר בגמ' כו' ק' איך למד בדיקת זבה הצריכה ז' נקיים דע"ז קאי סה"ת מבדיקת נדה שהיא קלה כמ"ש הרא"ש פ' תינוקת סי' ה' בשם הרז"ה ולא חלק ע"ז אלא שכתב דבדיקת אמצע עדיף מצד עצמו כו' ואף דסה"ת כתב כן על כל סופרת ז' נקיים אף שראתה רק יום א' היינו משום דהחמירו בנות ישראל ליתן לכל ראיה דין זבה גדולה א"כ יש להחמיר כמו בזבה ממש והס"ט השיב על הכו"פ בדברים בלתי מובנים. אמנם מ"ש עוד הכו"פ הא דאמרינן דלכך לרבי כו' ושומרת יום כנגד יום אינה יכולה לתלות כו' ואיך חברתה כו' ור"ל כיון דהש"י כנגד יום מם"נ טמאה ע"י כתם זה שהרי אינה תולה כתם בשום דבר תוך ז' נקיים וכיון שכן ראוי שזו הטהורה תתלה בה אפילו לרבי כיון דלא מפסידה מאומה דהא דל מהכא חברתה הטהורה ועשה את

הטהורה כאלו תוכל הסופרת ז' לתלות בה אפ"ה לא מהני לה וא"כ לא שייך מאי חזית ותהיה הטהורה תולה בה ומכיון דלרבי אין תולה הטהורה בה והיינו לשטת הרמב"ן והר"ן אפילו לדברי רב אדא כן הוא שאין הטהורה תולה בסופרת שבעה בשלישי או ברביעי שלה והמהרש"א כ' שכן שטת רש"י וכמש"ל בתחלת תשובה זו ולשטת התוס' והרשב"א שבמל"מ ג"כ הדין כן לרבי לפ"ד רב חסדא ורב אדא דפליג היינו מטעם אחר והיינו דלא קרי לה הפסד כיון שאינה סותר הכל כמ"ש התוספות שם ד"ה טמא וטהור משמע לולי זה לא היה תולה בה (גם הרשב"א שבמל"מ כ' כיון דא"א לו לטבול כו') ואמאי כיון דהיא בחזקת טומאה ממ"נ ע"י כתם זה כיון שאינה תולה אפילו בעברה בשוק של טבחים. א"כ שפיר דמי שתתלה הטהורה בה אפי' לרבי דהא לא מפסידה לה מאומה וגם היא בחזקת טומאה וחברתה טהורה אלא שמע מינה דהיא ג"כ תולה כתם בשא"ד שתולין בהם כתם. וא"כ ע"י תליית חברתה הטהורה בה אתה מקלקלה ומש"ה י"ל מאי חזית כו' וזהו לכאורה ראיה נכונה דמוכח מהגמ' דתולין כתם גם תוך ג"י מדאין תולין לרבי הטהורה בסופרת ז' נקיים בשני או בשלישי שלה כו' ומ"ש הס"ט ע"ז בסי' קצ"ו ס"ק ל"ד וז"ל נלע"ד דלק"מ כו' דדוקא בנדה כו' משא"כ בזבה כו' דבריו מרפסן איגרי דאדרבה בנדה פשיטא דקיי"ל כחכמים דתנן דס"ח וחכ"א אפילו בשנים לנדתה כו' וסה"ת וסיעתו לא החמירו רק בזבה דהיינו בצריכה ז' נקיים ומשום דהם בחזקת טומאה כדתנן דל"ט אבל ימי הזב והזבה כו' ומ"ש כל י"א יום בחזקת טהרה היינו כל זמן שאינה זבה לא קטנה ולא גדולה וזה פשוט אלא אם יש להשיב על ראיית הכו"פ כך י"ל דמ"מ מאחר שלולי כתם זה לא היתה צריכה לספור רק עוד ג' או ד' ימים רק ע"י כתם זה המסופק אתה מקלקלה א"כ מאי חזית כו' ומצאתי שהפמ"ג בשפ"ד סי' קי"א סס"ק י"א נסתפק בכעין חקירה זו במ"ש עוד יש להסתפק ב' קדרות היתר ואיסור דרבנן נפל לא' מהם ובא' מהן יהיה של תורה כו' א"כ אותה קדירה בהכרח יהיה אסור כו' וא"כ תו תולין להתיר הקדרה שנייה בדרבנן או דלמא כל שאתה מוציא אחד מחזקה אין תולין וכעת הדבר צריך תלמוד עכ"ל ועתה מבואר דלסברא ראשונה דהפמ"ג דכיון דאותה קדרה בהכרח יהיה אסור כו' וא"כ תו תולין כו' כמ"כ הוא ממש ראיית הכו"פ כאן דכיון דהסופרת ז' בתוך ז' נקיים בהכרח אינה תולה כתם בשום דבר וא"כ היא ודאי טמאה א"כ תו תהיה הטהורה תולה בה כו' אמנם גם לסברא אחרונה דהפמ"ג שאני התם שב' הקדירות יש לכל א' חזקת כשרות גמורה בשוה קודם נפילת האיסור ע"כ י"ל כל שאתה מוציא אחד מחזקה אין תולין אבל הכא דבלאה"נ הסופרת ז' אינה בחזקת טהרה י"ל דודאי היה הטהורה תולה בה אי איתא דהיא בהכרח תהיה טמאה ע"י כתם

זה אלא מדאין הטהורה תולה בה לרבי עכצ"ל דהיא ג"כ תולה כתמים בכל דבר שתוכל לתלות ומש"ה י"ל מאי חזית כו':

ט מעתה נבואה למ"ש הח"צ בתשובה הובאה בתשו' מע"צ סי' ס"ז בענין שאין לתלות במכה תוך ז' נקיים מה שמוצאה דם על עד הבדוק כאותה שאמרו כל ספק נגעים עד שלא נזקק לטומאה ספיקו טהור משנזקק לטומאה ספיקו טמא אף זו כיון שהיא צריכה ז' נקיים וספק הם נקיים ספק אינן נקיים העמידנה על חזקתה ואין כאן נקיים ואין זה ענין מוצאה כתם דאיכא למ"ד דאף בשלשה ימים ראשונים תלינן במאי דאפשר דכתם שאני דאינו אלא מדרבנן לאפוקי זו שלפנינו רואה היא עכ"ל והמע"צ סס"י ס"ח שצידד מצד דהוי כעין ס"ס ול"ד לס' נגעים דמיירי בספק א' מ"מ חזר וגמגם דלא הוי ס"ס ועוד דרבים ס"ל דס"ס לא מהני במקום דאיכא חזקת איסור או טומאה וסיים ובאמת אין עלי התלונה כ"א על האחרונים בתשובותיהם הב"ח והט"ז והעה"ג אשר יראה מדבריהם שהקילו לתלות במכה גם בימי ליבונה עכ"ל וכ"כ הס"ט סי' קצ"ו ס"ק ל"ד וז"ל מיהו כ"ז בכתמים אבל ברואה ממש אע"פ שיש לה מכה בחלל הגוף המוציאה דם כבר כתבתי ברס"י זה דאפילו לאחר ג"י אין לתלות דמ"מ לאו ספו"ל נינהו ואפילו למאן דלא מצריך ספו"ל אלא ספורים מוחזקים יש לפקפק הנה והנה כמש"ל עכ"ל:

והנה ראייתו מספק נגעים נלע"ד דאינה ראיה כלל דהא בנזיר דס"ה ע"ב פריך אי הכי אפילו משנזקק לטומאה נמי ספיקו טהור ומשני אלא כי אתמר כו' ופר"ת דבאמת ר' יהושע מטהר הספק אפילו משנזקק לטומאה והיינו משום דילפינן מקרא דלטהרו שיש לטהר הספק ומוקים ליה אפילו במשנזקק לטומאה דאלו עד שלא נזקק לטומאה א"צ קרא דתיפוק ליה דאוקמיה אחזקתו וכ"כ עוד התוס' בכתובות דף ע"ה ע"ב ד"ה ספק אור"ת דהכא מיירי כשנזקק לטומאה כו' אלא דכ' דאיכא חזקת הגוף כנגד חזקת טומאה כו' והר"ש פ"ד דנגעים משנה י"א הביא ג"כ פר"ת והקשה דא"כ נצטרך לומר דסתם מתניתין דלקמן (ר"ל פ"ה דנגעים מ"ד) וסתם מתני' דנזיר דלא כר' יהושע ור"ל דתנן בהו דמשנזקק לטומאה ספיקו טמא ותירץ שי"ל דהתם אפילו ר' יהושע מודה משום דבאותו נגע עצמו הוזקק לטומאה ולכאורה י"ל דהתם ליכא חזקת הגוף כנגד חזקת טומאה כיון דבאותו נגע עצמו הוזקק לטומאה משא"כ בהא דפי' ר"ת ואפשר זהו כוונת הר"ש עוד פי' ר"ש בע"א דר' יהושע לא מיירי בנזקק לטומאה וזהו שטת התוספות בנדה די"ט ע"א ואעפ"כ צריך קרא משום דהריעותא שכיח דדרך להיות בהרת קדמה כו' ולסוף נטה יותר לפי' הראשון דר' יהושע מיירי בנזקק לטומאה אלא דל"ד לנזקק דבמתני' דנזיר כנ"ל ולכל הפי' הא דמטמאי' בנזקק לטומאה שבמתני' דנזיר הוא משום דיש קרא

ע"ז כמש"ש הר"ש דע"ה סע"א ובתורת כהנים דריש כו' ומש"ה הקרא דלטהרו דילפינן לטהר הספק מעמידי' בענין אחר כנ"ל לר"ת בנזקק לטומאה בנגע אחר ולהתוס' דנדה בלא נזקק לטומאה כלל רק שיש ריעותא דשכיח כו' וע' בשט"מ דנזיר ד"ה גמרא מקראי דת"ק ועתה עפ"ז יתבאר שאין ללמוד כלל לנד"ז מהך דנגעים. דהנה כבר נת' בתשו' אחרת דפי' דם ולא כתם דקאמר רע"ק אין הטעם משום דלא ארגישה אלא דאפילו אי לא הוה בעינן כלל הרגשה אפ"ה אין בכתמים שום טומאה מדאורייתא וכמו שהאריך בזה הגאון בעל ספר בית מאיר בתשובה שבסוף ספרו סי' י"ג וכ' וז"ל ומה שהקשה בעל שב יעקב תו בדרשה דרע"ק אטו כתם לאו דם הוא לע"ד לא קשה דהוי כעין דרשה דממזר ודאי ולא ספק ה"נ דורש דם ודאי ולא ספק כו'. ואין להקשות לפ"ז לשטת הפוסקים דכל הספיקות מן התורה לקולא א"כ קרא ל"ל כו' דהכא י"ל לולי שגילתה התורה לא היינו עושים מזה ספק מפני שאין הספק קצת שקול הואיל שבשוק של טבחים לא עברה הוה אמינא האי דם מהיכא אתיא קמ"ל להורות שספק זה שרי ד"ת עכ"ל וכ"כ הס"ט סס"י ק"צ ומוכח בהדיא בש"ס בנדה דנ"ב ע"ב דאפילו בנזקקה לטומאה טהור ספק זה מדאורייתא כדאיתא שם ראתה שני ימים ראייה ממש מגופה בתוך י"א יום ובשלישי לבשה חלוק הבדוק לה ומצאתה עליו כתם עכ"ז אין קרבנה נאכל דומה ללבשה שלשה חלוקות בשלשה ימים ע"ש הרי דכתם זה טהור מדאורייתא אע"ג דנזקקה לטומאה שהרי ראתה ב' ימים ונעשית זבה קטנה. ואין לומר דמיירי בלא הפרישה בטהרה דא"כ ה"ל לפרש. ועוד דהא תנן אבל ימי הזב והזבה וש"י כנגד יום הרי אלו בחזקת טומאה הגם דהרשב"ץ פי' עד שיפרשו אין דבריו מוכרחים די"ל שהן בחזקת טומאה עד שתבדוק א"ע עכ"פ ביום השימור אפי' לרש"י בזבחים כ"ט וכ"ש לתוס' שם. ואעפ"כ כתמה טהור מדאורייתא דאל"כ אמאי אין קרבנה נאכל הגם שיש לדחות דמ"מ כיון שאינו ודאי זבה אין הקרבן נאכל דהא לעיל דכ"א ע"ב משמע אפילו יש ס"ס לחומרא אין הקרבן נאכל מ"מ הרי הרמב"ן והר"ן בחידושיו שם פירשו קמ"ל דאינה מביאה קרבן כלל דהא כתמים דרבנן הם ואיך תביא קרבן ע"ש. אלא שי"ל דלשיטתייהו אזלי דכתמים דרבנן משום דלא ארגישה וא"כ אין הא דנזקק לטומאה ענין להחמיר כאן כיון שאין הקולא מחמת ספק משא"כ לפמ"ש דכתמים טעמן משום דהספק טהור י"ל דמביאה קרבן וכמ"ש הרמב"ן שכן פי' רבים אכן אפילו לפירושם אין שום ראיה לומר דבכה"ג מיטמא הכתם מדאורייתא אלא דאפילו אדרבנן מביאה קרבן כדאיתא בנזיר דכ"ט למ"ד חולין בעזרה לאו דאורייתא והכי קיי"ל רק דאינו נאכל משום דמליקת חולין נבלה וכן משמע בהדיא מפרש"י שם שכ' דהשתא נמי חששא בעלמא היא ומביאה קרבן ואינו נאכל הרי אע"ג

דפי' שמביאה קרבן עכ"ז ביאר דהוא רק מחששא בעלמא כו' וגם הראב"ד בבעה"נ די"ב ע"ב דכ' הא קרבן מיהו מתייא ש"מ דלענין איסור נאמר לא יחלוק ע"ז דר"ל איסור דרבנן גם לבעלה ולא למעלה דטהרות לבד ועוד דהא עכ"פ כ' סה"ת והרשב"א דתולה כתמה בתוך ז' נקיים בדבר שיכולה לתלות א"כ עכצ"ל דהכתם טהור מדאורייתא לגמרי גם, בתוך ז' נקיים דכיון דמטהרין אפילו מדרבנן כשיש במה לתלות ש"מ דמדאורייתא שריא אף כשאין במה לתלות אע"ג דאין הספק קצת שקול כמש"ל וגם כשיש במה לתלות י"ל שאינו רק ספק שקול אע"ג דהכ"מ כ' דהוי ס"ס כבר השיבו עליו ע' בבית מאיר שם ומוכרחים אנו לומר עכ"פ דמדאורייתא מותר וטהור ספק זה אפילו נזקקה לטומאה כנ"ל ואדרבה היום עולה ג"כ במספר הנקיים כמו שהסכימו הסה"ת והרשב"א וא"כ מה ענין ללמוד ספיקות אלו מנגעים הא אדרבה בגמרא שם מוכח דאם יש קרא לטהר הספק ראוי שיהיה טהור אפי' נזקק לטומאה כדפריך אי הכי אפי' משנזקק לטומאה נמי ספיקו טהור כו' אלא דמשני דמעמידין הקרא לא בנזקק לטומאה בנגע זה ממש ובנזקק לטומאה בנגע זה ממש יש קרא אחרינא לטמא כמש"ל:

משא"כ הכא גבי דם ולא כתם דדרשינן ולא ספק הא מוכח בגמ' בהדיא דאפי' בנזקקה לטומאה קאי דרשה זו כמבואר מהנך ראיות דלעיל ולא עוד אלא דעולה היום ג"כ במספר ז' נקיים מהאי טעמא אע"ג דספק הוא מ"מ מאחר דטיהרה התורה ספק זה אפי' בנזקקה לטומאה לכן היום טהור ועולה לה כשבדקה א"ע כדין לר"א כדאית ליה ולרע"ק כדאית ליה:

ומעתה אין תימא אם בימי ליבונה ג"כ תהיה תולה במכה אפי' בבדיקת עד דהא כ' הרשב"א בתה"א דקס"ב א' ובקצר וז"ל הדמים שהיא רואה מגופה אלא שאינה יודעת מן המקור כו' (כגון שיש לה מכה במקור שאפשר שממנה הדם שותת ויורד כו' שכל אלו נכללין בכלל הכתמים מפני שאפי' בא לטמא אינו מן הודאי אלא מן הספק עכ"ל וא"כ י"ל שזה ג"כ טהור מדאורייתא מחמת דרשה הנ"ל דדם ולא כתם אלא דהכא יש פוסקים מתירין ג"כ מדרבנן אפי' בשא"י שמכתה מוציאה דם אע"פ שמחמירי' בכתם שאין בו במה לתלות והיינו משום דהכא יש ויש במה לתלות ולהפוסקים המחמירים בזה כשא"י שמכתה מוציאה דם אע"ג דמקילין בכתם שמצאה כשיש לתלות במכה שיכולה להגלע הגם דלא עדיפא ממכה שא"י שמוציאה דם צ"ל דחכמים החמירו בכתם זה יותר כיון שהיא רואה מגופה כו' אבל עכ"פ מדאורייתא נ' דכל שיש לה מכה בגופה וא"י אם הדם מהמקור או מן המכה ה"ל טהור דזהו בכלל דם ולא כתם א"כ כיון שזהו בכלל ולא כתם א"כ יש לטהרו אפי' תוך ז' נקיים כמש"ל באריכות וגם מדרבנן לא מצינו שחילקו

בין תוך ז"נ לשאר ימי טהרתה רק יש לומר הקולא שמצרפין לתלות במכה שא"י אם מוציאה דם משום יש לה וסת ושלא בשעת וסתה לא שייך תוך ז"נ להקל בזה:

ומ"מ צ"ע אם ה"ל ספורים די"ל. דלא דמי להא דפרקן בא סימן דנ"ב ע"ב ראתה שני ימים כו' המובא לעיל דהתם היינו שע"י הכתם לא נעשית זבה גדולה אבל כשכבר נעשית זבה גדולה י"ל דלא חשוב ספורים כשיש ספק כהנ"ל ויש לומר כיון דבעינן רק ספורים מוחזקים ולא וודאים א"כ כיון דהוחזקה בטהרה ע"י בדיקה דיום ראשון ויום שביעי או שמיני א"כ ה"ל ספורים מוחזקים מאחר דהספק שבינתיים אפי' נזקק לטומאה דינו לטהר כדלעיל וצ"ע בענין מ"ש דאם יש לה מכה דינו ככתם וכמו שהקשיתי ע"ז מדין שהחמירו בלתלות בדם המכה בבתולים דאם היה דינו רק ככתם לא היו מחמירים כ"כ ועוד שהרי תינוקת שלא הגיע זמנה לראות אין לה כתם כלל כמ"ש בגמרא פ"ק ד"ה ע"א ואם איתא שכשרואה מגופה ויש ספק שמא מחמת המכה ה"ל רק דין כתם לבד. הרי זו אין לה כתם וא"כ מאי טעמא ר' ינאי ערק אפי' מתינוקת שלא הגיע זמנה לראות ונשאת כהובא בהרא"ש פרק תינוקת סס"י א' ובטוש"ע ובב"י רס"י קצ"ג:

קיצור א יש ב' שיטות בפי' פלוגתא דרב אדא ורב חסדא הא' שיטת התוס' והרשב"א הב' שיטת הרמב"ן והר"ן וכ' מהרש"א שכן פרש"י מה שכ' מהרש"א שהטעם שמיאנו התוס' בפירש"י הוא מהך דב' קופות הנה עוד יש ראי' לתוספות מפסחים ד"י ע"א: ב הא דאין תולין בבעלת הכתם אע"ג דלא מפסידה מאומה בשתתלה בה פי' הר"ן דלא אתיא אלא כרבי אליבא דרב חסדא וק' ע"ז דהא קיי"ל כרשב"ג וגם הרמב"ם דפוסק כרבי היינו כרב אדא ועוד להתוספות אפי' כרב חסדא לא אתיא ולכן נ' שיש לחלק בין נד"ז דתליי' באשה זו לתלייה דטמא וטהור שהלכו בב' שבילין וכן בשתי קופות:

ועד"ז יש לחלק בין נד"ז דתליי' כתם לב' בתים בדוקים שבפסחים ד"י:

ד ואע"ג שבד"ז יש ספק דרבנן מ"מ לא מקילין בכה"ג כשצד ההיתר נמשך רק מעצמיות טומאת השניה ול"ד לשאר ספיקות:

ה והנה התוספות מסופקים בסופרת ז' אם תולה בנדה והרשב"א פסק בפשיטות דתולה וכ"פ הש"ע. ולכאורה סה"ת וסיעתו ג"כ ס"ל לא כתוספות וא"כ מה שכתבו האחרונים על דינו דסה"ת שאין לו שורש בגמרא הרי יש ויש כיון דתוספות מחמירים יותר:

ו אך י"ל התוספות לא נסתפקו רק אם היא תולה בנדה אבל בשאר דברים שתולין כתם מודים דתולין וא"כ אין זה ענין לדינו דסה"ת ואדרבה על הרשב"א יש להקשות דהא סופרת ז' לגבי נדה ה"ל כערך טהורה לגבי בעלת הכתם וכמו דשם אין תולין אע"ג דאין בעלת הכתם מפסדת מאומה ה"נ הכא:

ז ויש ליישב דעת הרשב"א בב' תירוצים וע"פ תירוץ ב' יהיו התוס' לשטתייהו בזבחים כ"ט א' והרשב"א ס"ל דפרש"י שם ומ"מ גם לתו' שם דאין זה חזקת טהרה מ"מ א"ש דתולה כתמיה כשאר הנשים הטהורות:

ח שיש קצת ראי' מהש"ס דהיא תולה כתמה וכמ"ש הכו"פ ולא כהס"ט שדחה ראייתו בלי טעם:

ויש לתרץ דהתם ההיתר נמשך רק מצד שמא לא נפלה התרומה לתוך החולין משא"כ הכא שאין ההיתר נמשך אלא מחברתה ממש:

סימן קנח

בדין אשה שיש לה קאלטענש איך תעשה לענין טבילה:

משנה ה' פב"ת דמקוואות כל ידות הכלים שהם ארוכות ועתיד לקצוץ מטבילן עד מקום המדה כ' ר"ש כדמפרש בפרק בהמה המקשה (דף ע"ב ע"ב) דכל העומד ליחתך כחתוך דמי ודבר תימה הוא דמ"מ ליהוי חציצה למקום חתך ואין לומר דאיירי בידות של חליות דהא מדקאמר רבי טרפון עד שיטביל כל הטבעות מכלל דתנא קמא סגי בחצי טבעת (וכ"כ הרמב"ם בפי' המשנה שם דלת"ק סגי בקצת הטבעת) ואין לומר דהוי כבית הסתרים דלא בעי ביאת מים מ"מ ראוי לביאת מים בעינן כדאמרינן בפ"ק דקדושין דף כ"ה ובפרק תינוקת דס"ו ומיהו לעיל גבי מגל בתוספתא משמע דאבית הסתרים דכלים לא חיישינן בחציצה כלל עכ"ל וענין מגל הוא מה דהביא שם משנה א' מגל שנשברה ידה מן הסיטה ולפנים אינה חוצצות מפני שהיא כבית הסתרים כו' ועבב"י סס"י ר"ב ועיין בסה"ת סי' ק"ד ונציע הסוגיא דחולין עב"ב דתנן התם שחט את אמו ואח"כ חתכה הבשר מגע נבלה (בשר העובר מגע אבר מן החי שהוא מטמא כנבלה (בהעור והרוטב דקכ"ט א"נ) אם יצא עובר מת נבלה גמורה הוי האבר מאחר שלא טהרתו שחיטת אמו) דברי ר' מאיר ובגמ' שם אמאי טומאת בית הסתרים היא (אמאי בשר העובר טמא והלא לא נגע האבר בבשר אלא ע"י חבורו אותו מגע החבור בית הסתרים הוא שאינו נראה) וטומאת בית הסתרים (קיי"ל במס' נדה דמ"ב דלא מיטמיא) לא מיטמיא לימא ר' מאיר לטעמי' (דאית לי' טומאת בית הסתרים מטמיא) דתנן בכלים פרק כ"ז מ"י שלשה על שלשה (שלשה טפחים בגד שראוי למדרס והיה מדרס הזב שהוא אב הטומאה כדכתיב וכל אשר יגע במשכבו וגו') שנחלק (ואינו ראוי עוד למדרס אבל ראוי הוא לשאר טומאות דקיי"ל שלש אצבעות על שלש חזי לעניים ולעשירים) טהור מן המדרס (מלטמא אדם וכלים) אבל טמא מגע מדרס (טומאת הנוגע במדרס יש לו והוי ראשון לטומאה מפני

שנגעו זה בזה בעודן מחוברין שהיו מדרס) דברי ר' מאיר ותניא אמר רבי יוסי וכי באיזה מדרס נגע זה (מאחר שנחלק שהרי מגע חבירו אינו מגע לפי שהוא בית הסתרים אלא אם י"ל שיש כלים טומאה משויירת עליו לאו משום מגע מדרס) אלא שאם נגע בו הזב שיהא טמא מגע הזב כו' רבינא אמר בגד לאו לחתיכה קאי עובר לחתיכה קאי וכל העומד לחתוך כחתוך דמי (והרי נוגעין זה בזה) כמאן כר' מאיר דתנן פב"ת דמקוואות מ"ד כל ידות הכלים שהן ארוכות ועתיד לקצצן מטבילן עד מקום המדה (מה שעתיד לקיים ומה שעתיד לקוץ א"צ טבילה דכקצוץ דמי) דברי ר' מאיר וחכמים אומרים עד שיטביל את כולו אפילו תימא רבנן חבורי אוכלין (שהן רכין אינו חשוב חיבור וכמאן דמיפרתי דמו ודאמרינן בעלמא פסחים דפ"ה לרבינא חבורי אוכלים כמאן דמיפרתי דמו מהכא נפקא) כמאן דמפרתי דמו ויש להעיר מהא דכתובות פ"ד נא"א כל העומד ליגזז כגזוז דמי די"ל דאף רבנן מודו לר"מ משום דה"ל חבורי אוכלין שוב ראיתי במרדכי ספ"ב דשבועות סי' תש"ן וז"ל דר' מאיר סבר כל העומד ליחתך כחתוך דמי כמו שסובר בשערו כל העומד ליגוז כגזוז דמי עכ"ל ולפמ"ש אין מוכרח דרבי יהודה פליג שם מטעמא דאמרן וכ' התוספות אהא דאמר ר' מאיר מטביל עד מקום המדה. וא"ת ואידך ליהוי חציצה דהוי מיעוטו המקפיד דמיעוטו המקפיד חוצץ בכלים כמו באדם כדמשמע במסכת מקוואות פ"ט מ"ז עכ"ל וכ"כ הרשב"א וז"ל וצ"ע לדברי ר"מ והלא כיון שהוא עתיד לקצצן הוא מקפיד עליו ואפילו מיעוטו המקפיד קיי"ל דחוצץ ואפילו בכלים כדאיתא בפסחים גבי עריבה עכ"ל. והוא במשנה פרק אלו עוברין גבי בצק שבסדקי עריבה אם מקפיד עליו חוצץ ואם רוצה בקיומו הרי הוא כעריבה. ובגמ' שם לפי אוקימתא דרבא דמ"ו ע"א וכן הקשה הר"ן כהרשב"א. וכן הקשה בסה"ת סי' ק"ד וז"ל והלא העודף שאינו מטביל חוצץ הוא לעיקר כלי ולא באו שם מים עכ"ל וקשיא לי דעדיפא ה"ל להקשות דהא ענין חוצץ או אינו חוצץ זהו שייך באם דבר החוצץ נטבל כולו במים דבכה"ג מיירי כל עניני חציצה כמו בגמרא רפ"ו דשבת ורפ"ק דעירובין דף ד' ב' ופ"ט דמקוואות שעם היות שנטבל כולו תוך המים אעפ"כ חשוב חציצה כיון שהוא מפסיק בין המים ובין הדבר הצריך טבילה ולפעמים לא חשוב הפסק כיון דאינו מקפיד עליו ה"ל כגופו כדפרש"י בעירובין שם וזה מהני כשהדבר החוצץ נטבל כולו במים לא כן בנד"ז כשאינו מטביל אלא עד מקום שעתיד לקצוץ והשאר כולו חוץ למים א"כ אף את"ל דאינו חוצץ וכדעת הר"ן או כדעת הר"ש עכ"ז הרי כיון שלא נטבל במים א"כ גם מקום החתך הא לא נטבל במים שהמים לא היו מקיפין אותו מקום רק מצדדיו ולא מעל גבו וכשלא בא תוך המים לא עלתה טבילה מדאורייתא אף אם משהו היה חוץ למים כמ"ש הרמב"ם רפ"א מהל' מקוואות

הלכה ב' שאם טבל כולו חוץ מראש אצבע הקטנה עדיין הוא בטומאתו וכ"כ הס"ט רס"י קצ"ח רק הס"ט הביא ראיה לדבריו ממ"ש הרמב"ם שם דין ז' ובאמת בדין א' מפורש יותר כנ"ל ולכאורה גם מדין ב' אין להכריח כ"כ דמדאורייתא הוי כאילו לא טבל אע"ג שכתב עדיין הוא בטומאתו הרי כה"ג שנינו במשנה ספ"ח דמקוואות קרצה שפתותיה כאלו לא טבלה והרי התם ע"כ מדין חציצה לבד הוא אבל טבלה כל גופה תוך המים א"כ ע"כ מדאורייתא עלתה לה טבילה דהחציצה רק במיעוט גופו ואעפ"כ נקט כאלו לא טבלה א"כ גם כאן אינו מוכרח דהוי דאורייתא שוב ראיתי בס"ט ס"ק כ"ג ד"ה ומדי עברי הביא בשם הזכרון יוסף חי"ד סי' יו"ד דראוי לביאת מים לחוד וחציצה לחוד ובקרצה שפתותיה מדאוריי' הוי כאלו לא טבלה משום דאין ראוי לביאת מים ואף להס"ט שם שנחלק עליו בדין ההוא מ"מ כשלא היה משהו תוך המים משמע לכ"ע מדאורייתא הוא וכ"נ ממ"ש אאזמו"ר הגאון נ"ע בסוף הל' נדה שלו בדיני תקוני המקוה וז"ל בכדי שלא יהיה שערה צף על פני המים אפילו משהו ח"ו עכ"ל משמע דהוא מדאורייתא ודמי להא דמנחות דכ"ז א' דמיעוטו מעכב את רובו וצ"ל שמקום שעתיד לקוצצן אותו מקום החתך היה כולו תוך המים ומ"ש במשנה עד מקום המדה היינו עד ועד בכלל ועכ"ז קשה דאף שהיה תוך המים אעפ"כ לא באו המים עליו כלל שהרי העודף שאינו מטביל הוא חוץ למים וא"כ לא היו מים על גבי מקום החתך אף בהפסק ולא דמי לחציצה דהתם מ"מ היו המים עליו רק שהיה הפסק בינו לבין המים ע"י דבר החוצץ אבל כאן שהעודף לא נטבל בהמים כלל א"כ לא היו מים ע"ג מקום חתך כלל וצ"ל כיון שהיה מקום החתך תוך המים רק שמחמת העודף לא יכלו המים לבוא עליו ממעל ה"ל כטבל כולו תוך המים והחשש רק משום חציצה:

קיצור התוספות חולין ע"ג והרשב"א והר"ן שם הקשו על מתניתין דפב"ת דמקוואות כל ידות הכלים שהן ארוכין ועתיד לקצוץ איך מטבילן רק עד מקום המדה הא העודף שעתיד לקצוץ חוצץ לגבי השאר ולא באו שם המים. ויש להקשות דחציצה דמיעוטו המקפיד הוי רק מדרבנן. ולכאורה יש כאן חששא דאורייתא שלא באו המים כלל על מקום החתך ולא על דבר החוצץ וכשלא בא כולו תוך המים מדאורייתא לא עלתה לו טבילה וצ"ל דכיון שמקום החתך היה כולו תוך המים אף שדבר העודף מנע המים מלכסות עליו נקרא טבילות כולו תוך המים:

ב והנה התוספות שם תירצו על קושייתם וז"ל וי"ל דאיירי בידות הכלים העשוין כעין חוליות כאותן שלשלאות של ברזל העשויין בטבעות והא דקתני נמי סיפא שלשלת דלי גדול ארבעה טפחים ושל קטן עשרה מטבילין עד מקום המדה רבי טרפון אומר

עד שיטבול את כל הטבעות מכלל דת"ק לא בעי כל הטבעת מיירי נמי כגון דאותה טבעת עצמה עשויה כחוליות מטבעות קטנות וליכא חציצה עכ"ל וכ"כ בסה"ת סי' ק"ד וסיים ג"כ והא דתנן התם בסיפא שלשלת כו' מכלל דת"ק סבר אינו צריך להטביל רק עד חצי הטבעת עד מקום שעתיד לקוצצו מפרש מורי רבינו בטבעת של דלי שקושרין בו החבל להורידו לבור ואותו טבעת עשוי בחוליות מטבעות קטנות עכ"ל והנה לפי תירוץ זה הרווחנו דאין שייך ג"כ הקושיא דלא בא כולו במים דגרע מחציצה דהא לפ"ז באמת היו המים ע"ג מקום החתך שהרי אפילו חציצה לא היה כלל. אך הר"ש הקשה על תירוץ זה כהובא לעיל שכתב ואין לומר דאיירי בידות של חוליות דהא מדקאמר רבי טרפון כו' ומה שתירצו ע"ז התוספות וסה"ת דאותו טבעת עשוי בחוליות מטבעות קטנות נראה לו לדוחק אלא דלת"ק דרבי טרפון סגי בחצי טבעת ממש וכ"ד הרא"ש בפי' המשניות פב"ת דמקוואות מ"ה ותירץ הר"ש והרא"ש שם ובפב"ת דנדה סס"ל דבבית הסתרים דכלים לא חיישינן לחציצה והר"ן בחידושיו בחולין שם תירץ וז"ל וניחא לי' דמקפיד עליו היינו שקשה עליו כשעומד שם בשעת טבילה ולפיכך חוצץ אבל כאן ניחא ליה שיעמוד שם עד שעת קציצה ומ"מ כיון שגמר בדעתו לקצצה בסוף לרבי מאיר כקצוץ דמי עכ"ל ונראה שזה תלוי בפלוגתא שהביא הרא"ש פ"ק דסוכה סי' ב' בענין תבן וביטלו אי ביטול לעולם בעינן או גם לזמן סגי וכן הביא זה הר"ן שם והר"ן שם ס"ל דביטול לשבעה סגי ע"כ ס"ל גם כאן כשניחא ליה שיעמוד שם עד שעת קציצה נקרא אין מקפיד עליו דה"ל כמבטלו שם לזמן וכדמשמע מלשון רש"י רפ"ק דסוכה דף ה' ב' דכשאינו מקפיד עליו בטל לגביה אלמא דמדין ביטול נגעו בו, וא"כ לפ"ד הפוסקים שם דבטול לעולם בעינן ואם לאו לא מהני י"ל גם כאן אף שאינו מקפיד שיעמוד כן איזה זמן כיון שמקפיד שלא יעמוד כן לעולם אין זה ביטול ולא הוה כגופיה וחייץ. וזהו טעם דהתוספות והרשב"א והר"ש שלא תירצו תירוץ זה דהר"ן ומדברי המרדכי דלקמן נראה תירוץ אחר דס"ל ע"ד תירוץ הר"ש דהוי כבית הסתרים אלא דעדיף מיניה דהיינו דה"ל כבלוע ובלוע א"צ שיהיה ראוי לביאת מים וכמשי"ת:

קיצור. יש ד' תירוצים. הא' תוספות וסה"ת בשם מורו דמיירי בידות של חוליות ב' הר"ש והרא"ש דדחו זה ותירצו דבית הסתרים דכלים א"צ שיהיה ראוי לביאת מים ג' הר"ן דס"ל דנקרא מיעוטו שאינו מקפיד ד' המרדכי דס"ל דה"ל כבלוע ובית הסתרים:

ג והנה המרדכי ספ"ב דשבועות סי' תש"ן הביא משנה הנ"ל ומתחלה פסק כרבי יהודה דס"ל עד שיטביל את כולו וכ"מ דעת סה"ת סי' ק"ד דלא הביא ראיה מהמשנה רק שכשהטביל את כולו אין העודף חוצץ אע"ג שעתיד לקוצצו אבל הרמב"ם פ"ג מהל'

מקוואות דין כ"ח פסק שמטבילן עד מקום המדה וכ"פ הרא"ש פב"ת דנדה סס"י למ"ד דהלכה כת"ק. ונראה הטעם דהא אחר פלוגתא דרבי יהודה תנן בסיפא שלשלת דלי גדול כו' מטבילן עד מקום המדה רבי טרפון אומר כו' ות"ק דרבי טרפון ודאי אינו ר' מאיר דהא ר"ט קדם טובא לר' מאיר עיין בגמרא פרק הכותב דיש סברא דהוה רבי דר' עקיבא א"כ כיון דרבי טרפון פליג את"ק מוכרח דת"ק דר"ט ס"ל ג"כ כרבי מאיר לכן פסקו הלכה כת"ק וטעמו דהמרדכי שפסק כריה"ו היינו כמ"ש דר"מ סבר כל העומד ליחתך כחתוך דמי כמו שסובר בשערו כל העומד ליגזז כגזוז דמי וריה"ו פליג והלכתא כריה"ו עכ"ל וס"ל דשם אין הלכה כר"מ וכמו דקיי"ל פרק שבועת הדיינין בענין ענבים העומדות ליבצר דלאו כבצורות דמיין אבל הר"ן בשבועות שם כ' ומיהו דוקא בצריכין עדיין לקרקע אבל א"צ לקרקע כלל כבצורות דמיין דהא אמרינן בפרק נערה שנתפתתה דנ"א כל העומד לגדור כגדור דמי וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהל' טוען ונטען עכ"ל:

קיצור:

הרמב"ם והרא"ש פסקו דא"צ שיטביל את כולו אלא עד מקום המדה:

ואח"כ כ' המרדכי אך יש לפסוק היכא שהכניס כדרכה או ארוכה היד ביותר דלא חיית דהיכא דארוכה ביותר הוי כמובלע וכבית הסתרים דלא מיטמו ולא חייצי והיכא דמכניסה כדרכה תניא בתוספתא בפ"ז דמסכת מקוואות כל ידות הכלים שהכניסן שלא כדרכן הרי אלו אין חוצצין פי' אע"ג שתקועים לתוכו כדרך שמכניס יד בקורדום או במחבת כ"ז דקדקתי בראבי"ה בסי' תתק"צ וכ' בחידושי אנשי שם שם דמ"ש המרדכי אך יש לפסוק היינו כת"ק דר' יהודה דמטבילן עד מקום המדה ולדבריו חזר בו המרדכי תכ"ד מדבריו הראשונים ולפע"ד אין הפי' כן דהא השוה דין זה לידות הכלים שהכניסן כדרכן ושם צריך להטביל את כל היד רק הפי' דלא חיית לחור שתקוע לתוכו דאין המים יכולים לבוא שם מחמת שהבית יד תחוב בו ע"ז אומר דלא חיית וכמו"כ כשהיא ארוכה ביותר ועתיד לקוצצו אף שמטביל את כולו ה"א דהעודף שעתיד לקוצצו חוצץ ע"ז קמ"ל דאינו חוצץ והוא מבואר בסה"ת סי' ק"ד מיהו זה אינו מדכתב המרדכי אח"כ וז"ל מיהו עכ"פ נ"ל ידות הכלים דאין עתידין לקוצצן הוי כגוף הכלי לכ"ע וצריך להטביל כולו עכ"ל:

מכלל דברישא בעתיד לקוצצן ר"ל דא"צ להטביל כולו וכ"מ ממש"ש עוד כללא דמלתא היכא דאין עתיד לקוצצו מטביל כולו ואם עתיד לקוצצו הוי כבלוע וכבית הסתר דלא מטמא ולא חיית כו' וכ"פ ראבי"ה דאותן נשים שיש להן וולקשטרש בשערות שנעשה להם בלילות והוא סכנות נפשות לגלחו דלא חייצי דכיון דמהדקי טובא זה בזה הוי

כבלוע ובית הסתרים דלא חייצי עכ"ל ויש להקשות ע"ז דהא תירוץ זה דה"ל כבית הסתרים זהו דברי הר"ש ואמאי לא הקשה המרדכי לנפשיה כמו שהקשה הר"ש דמ"מ ראוי לביאת מים בעינן וגם תירוצו דהר"ש לא יהיה עולה לדינו דראבי"ה דהא בבית הסתרים דאדם בעינן שיהיה ראוי לביאת מים וצ"ל דלכן הוסיף המרדכי וראבי"ה הוי כבלוע דבלוע עדיף מבית הסתרים כמבואר בפרק בהמה המקשה דע"א א' ב' גבי כגון שבלע שתי טבעות אחת טמאה ואחת טהורה. וכן מבואר בנדה דמ"ב ע"ב דבלוע הוי כמי שאינה משא"כ בית הסתרים ע"ש וא"כ כיון דה"ל כבלוע לכן א"צ כלל שיהיה ראוי לביאת מים מיהו לשטת הר"ש אין משם ראיה לדינו דראבי"ה דלהר"ש הוי רק כבית הסתרים ולא כבלוע. וכ"ש לשטת התוספות ולשטת הר"ן הטעם הב' דהמרדכי שי"ל דלא מהדקי ועיילי בהו מיא והנה לכאורה הטעם הראשון והשני דהמרדכי סתרי אהדדי דבראשונה אמר כיון דמהדקי טובא ה"ל כבלוע ואח"כ כתב ועוד כו' משום דלא מהדקי ועיילי בהו מיא ואפשר דאינו סתרי כ"כ דאף על גב דעיילי בהו מיא עכ"ז י"ל כיון דה"ל קליעה אחת ה"ל כבלוע כו' מיהו קשה על טעם השני דאם כן דעיילי בהו מיא מהו ששנינו במשנתנו פ"ט דמקוואות אלו חוצצין באדם כו' קלקי הלב והזקן הרי עיילי בהו מיא ואין כאן חציצה כלל א"ו דלא דמי קליעה לקשירה. דקליעה ה"ל כלבדים דהוי חבור גמור עיין במשנה פב"ת דכלאים לבדים אסורים ואף דשם אינו כלאים דאורייתא היינו משום דלענין כלאים בעינן שוע וטווי ונוז אבל י"ל דה"ל חיבור גמור ועיין בס"ט סי' קצ"ח ס"ק י"ט שהקשה ג"כ על הטעם השני דהמרדכי דקליעה גרע מקשירה ולפמ"ש הוא נגד המשנה מפורשת דקלקי שהם קאלטענש הוי חציצה אלמא דלא עיילי בהו מיא וזהו ג"כ דלא כספר תפל"מ שהביא הס"ט שם שכתב מ"מ נ"ל טעם ב' עיקר ועל טעם הראשון דה"ל כבלוע כבר כתבתי דלא משמע כן מדברי הר"ש והרא"ש:

קיצור. בהמרדכי אפ"ל ג"כ דס"ל כהרמב"ם והרא"ש ובענין קאלטענש כ' דלא חייצי דכיון דמהדקי טובא ה"ל כבלוע וכבית הסתרים:

ד עוד כתב המרדכי טעם ג' וז"ל ועוד שכיון דלא מצי לגלחן מפני הסכנה הוי רביתיה ולא חייצי כדאמרינן פרק הערל עובר היינו רביתיה אע"ג דלאו ירך אמו הוא עכ"ל וז"ל הגמ' שם דע"ח סע"א טעמא דכתב אשר יולדו הא בעלמא בתר אבוה שדינן ליה אלא הא דאמר רבא כותית מעוברת שנתגי' בנה א"צ טבילה (לשום ג' דסלקא ליה טבילה דאימיה) אמאי א"צ טבילה וכ"ת משום דרבי יצחק דאמר ר' יצחק דבר תורה רובו ומקפיד עליו חוצץ רובו שאינו מקפיד עליו אינו חוצץ (והכא לא קפיד בהאי חציצה האי ולדא דרביתיה הוא ואע"ג דאמרו התם גזרו על רובו שאינו מקפיד כו' הכא אוקמינהו

אדאורייתא) והא אמר רב כהנא לא שנו אלא רובו אבל כולו חוצץ (אע"ג דלא מקפיד והכא כולו הוא מכוסה) שאני עובר דהיינו רביתיה (ולאו חציצה היא) וס"ל להמרדכי בשם ראבי"ה דה"נ גבי הקאלטענש הוי רביתיה כיון דלא מצי לגלחן כו' ויש להעיר לענין רביתיה מהא דס"פ אלו טרפות דס"ז סע"א התם היינו רביתיה ופרש"י וכמי שלא פירשה מן המים היא עכ"ל וכ"פ כל הפוסקים כמ"ש בי"ד רס"י פ"ד ועכ"פ ענין רביתיה היינו מה דאורחי' הכי וסברת המרדכי דכיון דא"א להסירן מפני הסכנה הוי כמו אורחי' בהכי מה שנלע"ד לצדד לסמוך ע"ד המרדכי הוא. דהנה ז"ל הריטב"א ביבמות דע"ט שם התם משום דרבי יצחק פי' דלאו משום דעובר ירך אמו אלא משום דטבילת אמו עולה לו ולא הוי חציצה דא"ר ר' יצחק רובו שאין מקפיד עליו בהויתו אינו חוצץ והכא ודאי אין הולד מקפיד על בטן אמו אדרבה ניחא ליה בגויה כל זמן שלא הגיע לצאת לאויר העולם ואע"ג דרבנן גזרו ברובו שאינו מקפיד אטו רובו המקפיד הכא דמילתא דלא שכיחא אוקמוה אדינא דאורייתא עכ"ל ולכאורה יש לצדד קולא מדברי הריטב"א שכתב דמלתא דלא שכיחא אוקמוהו אדינא דאורייתא א"כ ה"נ גבי הקאלטענש אם הם רק ברוב שערה ולא בכל השער א"כ כיון דאין מקפיד עליו דהא ניחא לה בהו עד שיפלו מעצמן מכיון שזהו רפואה שלה והוא ג"כ מלתא דלא שכיחא לכן אוקמוה אדאורייתא מה גם כיון שא"א לגלחן מפני הסכנה ובהדיא מחלקינן פ"ק דחולין די"א סע"ב בין אפשר ללא אפשר ומשמע התם דאפילו מדאורייתא יש לחלק בין אפשר ללא אפשר כמ"ש התוספות רפ"ג דבכורות דף ך' סע"א וכ"ש הכא לענין רובו שאינו מקפיד דחוצץ מדרבנן ולכן כיון שיש סברא לומר דאינו חוצץ כלל בלאו הני ג' טעמי דהמרדכי ע"כ יש לנו לסמוך עכ"פ בפשיטות ע"ד המרדכי ובודאי בכל הקאלטענש ישאר מיעוט שערות שאינן מקולעין א"כ ה"ל הקאלטענש, רק רובו שאינו מקפיד:

ה אך עכ"ז יש לדקדק אם חשיבי אינו מקפיד דהנה לשון רש"י פ"ק דעירובין דף ד' ב' בפי' ומקפיד עליו שמצטער על לכלוך זה שבראשו. א"כ י"ל גם הקאלטענש א"א להכחיש דהן משא כבד על האדם ואע"ג דניחא ליה בהו מצד הרפואה אינו דומה לדבר שאינו מקפיד עליו בעצם כלל מיהו יש ראיה דאינו נקרא חציצה כה"ג כיון דמ"מ רוצה בקיומן מהמשנה פ"ג דפסחים בצק שבסדקי עריבה כו' אם מקפיד עליו חוצץ ואם רוצה בקיומו הרי הוא כעריבה:

ופרש"י שם דמ"ה סע"ב ואם רוצה בקיומו שיתקיים בסדקיו לסתום אלמא הא דרוצה בקיומו זהו ענין אין מקפיד עליו מיהו קשה ע"ז מדין רטיה דמשנה שלימה פ"ט דמקוואות מ"ב גלד שחוץ למכה והרטיה שעליה הרי דגם רטייה שעל המכה ממש חשוב

חציצה אע"ג דרוצה בקיומו עתה ואין רצונה להסירה כלל. וצ"ל דאע"ג שכעת אין דעתו להסירו מ"מ כיון שדעתו להסירו אחר שתתרפא המכה נקרא מקפיד עליו ואע"פ שכעת רוצה בקיומו ולא דמי לרוצה בקיומו גבי בצק שבסדקי עריבה דרוצה בקיומו לעולם וכל שיעמוד הבצק ויסתום הסדק הכל ניחא ליה משא"כ הכא גבי רטיה שרוצה בקיומו רק עד שיתרפא המכה ואזי יסירנה א"כ חשוב מקפיד עליה וראיה לחילוק זה ממשנה ג"ד פרק בתרא דמקוואות דקשרי העני אינם חוצצים לפי שהקשר ההוא אינו עשוי להתיר לעולם כמ"ש הרע"ב והוא מדברי הרמב"ם פ"ג דהל' מקוואות דין כ"א כ"ב שקשרים ותפרים שאין עתיד להתירם אינם חוצצים אבל קשרים שעתיד להתירם חוצצים ע"ש במ"ש שהוא עתיד לגלותן ולמתחן א"כ י"ל כל שעתיד להתיר אפילו אחר זמן רב נקרא מקפיד עליו וכה"ג כ' הראב"ד בספר בעה"נ שער הטבילה דף י"ט ע"ג וז"ל ואי קשיא חוטי צמר וחוטי פשתן ורצועות שבראשי הבנות אמאי חוצצין והלא מיעוטו שאינו מקפיד הוא לא מקפדת היא דלא תימא כל שאינו מקפיד עליו בשעת טבילה אלא אם תקפיד עליו שעה אחרת דבר המקפיד עליו הוא שא"א שלא תעביר אותם מעל ראשה בשעה שחופפת את ראשה. וכן הטבעת שבידה אי אפשר שלא תעבירנו בשעת לישה. או בשעת שהיא אופה ומבשלת עכ"ל והביא דבריו הרשב"א בתה"א בעמוד האחרון בסוף התה"א וכן מבואר ברש"י ר"פ במה אשה לפי' רבותיו דרש"י וגם רש"י עצמו לא הקשה עליהם אלא משום דכיון שהם רפויים והמים באים בהם לא שייך חציצה כלל ע"ש:

קיצור. אות ד' ואות ה' טעם ג' דכתב המרדכי דהיינו רביתיה עוד צד אחר אף את"ל דלאו היינו רביתיה ע"פ דברי הריטב"א פרק הערל דע"ח אך יש לחקור אם מקרי אינו מקפיד להעיר מרוצה בקיומו שבמשנה פ"ג דפסחים אך קשה ע"ז מדין רטיה שע"ג המכה במשנה פ"ט דמקוואות ע"כ צ"ל דבעינן שאין דעתו להסירו לעולם דומיא דקשרי העני פ"י דמקוואות מ"ג:

ו והנה גלד שחוץ למכה חוצץ פ"ט דמקוואות מ"ב וז"ל הר"ש גליד שחוץ למכה ריר היוצא מן המכה מתייבש ונעשה גליד עכ"ל וכ"כ בפי' הרא"ש שם והרע"ב והרמב"ם כ' והגליד שע"ג המכה הקליפה אשר העלה על החבורה עכ"ל וגלד שעל המכה אינו חוצץ שם מ"ד משמע אף שהוא ג"כ גליד יבש רק כיון שאינו מתפשט חוץ למכה אינו חוצץ, וכ"נ מדברי הראב"ד בספר בעה"נ שער הטבילה די"ט ע"ד שכתב דהא אמרינן בנדה פרק בתרא דס"ז ולית הלכתא ככל הני שמעתתא על תלתא שמעתא קמייתא קאמר דאינון ריבדא דכוסילתא ולפלוף שבעין וכחול שחוץ לעין דאינהו אמרין חוצצין באשה ולית הלכתא כוותייהו אלא כסתמא דמתניתין דאיתניא לעיל דגלד שעל המכה אינו חוצץ

כלל לא שנא דכוסילתא ולא שנא דשאר מכה לא שנא בגו תלתא ולא שנא לבתר תלתא כו' עכ"ל והרי רש"י פי' גבי ריבדא דכוסילתא שבתוך שלשה גלדן רך משמע לאחר שלשה מתייבשין ועכ"ז ס"ל להראב"ד דאינן חוצצין כיון שהם גלד שע"ג המכה וכ"כ בהשגות פ"ב מהל' מקוואות דין כ' עמ"ש הרמב"ם מפני שהדם נקפה כגלד וע"ז כ' זה שבוש שהרי גלד שעל המכה אינו חוצץ:

ושם כ' הטעם שאינו מקפיד. אבל הרא"ש סוף נדה בהל' מקוואות סס"י כ"ה חילק דגליד שחוץ למכה הוא מתייבש ונעשה גליד אבל מה שבתוך המכה הוא רך תמיד ומדמה זה ללפלוף שבעין ושחוץ לעין ועיין תוס' נדה דס"ז א' ד"ה לפלוף ס"ל גם בלפלוף אין החילוק ע"ד לח ויבש כי חוץ לעין אפילו לח חוצץ ודברי הרא"ש גבי לפלוף שבעין הם כדברי הסמ"ג שהביא הב"י בדין לפלוף שבעין אבל מדברי התוס' הנ"ל מבואר נגד הפי' שפי' הרא"ש גבי גלד ג"כ. והרמב"ם גבי לפלוף שבעין ס"ל ג"כ כהתוספות והנה לפמ"ש לעיל דפי' אינו מקפיד היינו שאינו מקפיד להסירו לעולם צריך לומר דגבי גלד שעל המכה אין מקפיד מלהסירו לעולם דלכשיתרפא המכה יפול מאליו אבל גבי גלד שחוץ למכה י"ל דמקפיד עליו דהיינו שאף שבהיות המכה בתוקפה לא יוכל להסירו שעי"ז יגרום כאב להמכה כיון שהוא סמוך להמכה ממש אך לכשתתרפא המכה מקפיד להסירו אם לא יפול מאליו אכן סה"ת סי' ק"ג כ' וז"ל וצריך להסיר גלד ומכה שעליה כדאמר רמי בר אבא האי ריבדא דכוסילתא עד תלתא יומי לא חייצא דעדיין לח הוא הגלד שעל המכה שעל הקזה מכאן ואילך חייצא שנעשה יבש ונדבק בדוחק אל הבשר ואפילו אם מצטער אם יסיר הגלד מעל המכה או אבעבועות או שחין דעתה לא היה דעתו להסיר וקרוי אינו מקפיד מ"מ רגילות הוא להסיר הכל או ימתין עד שירפא ויוכל להסיר בקל כ"ז פי' מורי רבינו בתשובה אחת עכ"ל נראה מדבריו דכל שמצטער אם יסירנו עכשיו ולכן אין דעתו להסירו עכשיו חשוב אינו מקפיד אע"פ שכשיתרפא יהיה דעתו להסירו ולדבריו זהו החילוק בין גלד שעל המכה לגלד שחוץ למכה דגלד שעל המכה מצטער להסירו ולכן אין מקפיד עליו וגלד שחוץ למכה אין מצטער כ"כ אף להסירו עכשיו ע"כ מהסתם מקפיד עליו והנה כדברי סה"ת כן הוא לשון הסמ"ג לאוין קי"א וגדולה מזה משמע בסה"ת סי' ע"ט דכל גלד שמצטער עליו אינו חוצץ אפילו חוץ למכה שהרי כתב שם לענין נט"י או גלד המכה שהוא יבש ואינו מקפיד או גלד שמצטער עליו אינו חוצץ אע"פ שבטבילת כל גופו רגילות להסיר הכל משום חומרא כו' מ"מ בנט"י לא החמירו כו' וכ"כ הסמ"ג במ"ע סי' כ"ז בהלכות נט"י הובא ב"י באו"ח רס"י קס"א ובמ"א שם סק"ט ומשמע ודאי דקאי אפילו אגלד שחוץ למכה. וכ"מ מדברי הסמ"ק

שהביא הב"י וגלד יבש שאינו מצטער בנטילתו משמע כל שמצטער בנטילתו אינו חוצץ אפילו חוץ למכה וכן פי' דבריו הס"ט סי' קצ"ח ס"ק כ"ג סד"ה ותו קשה לי על הש"ך אלא שכתב ונראה דאין כל הפוסקים שוים בזה אלא ס"ל דאף במצטער לא מקרי שאינו מקפיד וכפשטא דמתניתין פ"ט דמקוואות מ"ב דגלד שחוץ למכה חוצץ ולא מפליג מידי ומה"ט נראה שהחמירו הר"ש מקוצי ומהר"ק בנשיהם הובא בט"ז ס"ק י"ד אע"ג דמיירי דמצטערת בנטילתה וכמבואר שם ואלו היה מחומרא בעלמא לא היו מחמירים כ"כ שלא להאמינה מ"מ יש לסמוך על הפוסקים דסברי דאם מצטערת מקרי מיעוטו שאינו מקפיד עליו עכ"ל ועב"י בי"ד סי' קצ"ח גבי גליד שעל המכה בבד"ה שם בד"ה כתב בא"ח הורגלו הנשים כו' והנה טעם החולקים על זה וס"ל כפשטא דמתניתין י"ל בשני אופנים הא' דכיון שהגליד חוץ למכה ע"פ רוב אין כאן צער כל כך ע"כ אף אם לפעמים מצטער לא חילקו הב' י"ל דכיון בזמן מועט כשתתחיל המכה להתרפאות יקפיד עליו להסירו א"כ אף מעתה חוצץ אף שכעת אינו מקפיד ודומיא טבעת חוצץ באשה מפני שדרכה להסירה בשעת לישה וכמש"ל סוף אות ד' בשם הראב"ד. ועיין בש"ע אאזמו"ר הגאון נ"ע בא"ח סי' קס"א סעיף ו' ז' נתכוין לתרץ קושיא זו מטבעת על גלד שחוץ למכה שמצטער עליו דאף שבסעיף ג' הביא הדין דטבעת אף שאין בה אבן טוב חוצצת באשה שדרכה להסירה בשעת לישה כו' אבל באיש כו' לפי שאינו מקפיד עליה להסירה לעולם. דמזה משמע לכאורה שכדי שלא יחצוץ הוא כשאינו מקפיד עליו להסירו לעולם אעפ"כ גבי גליד כתב כנ"ל וז"ל סעיף ו' ריר היוצא מן המכה ומתייבש ונעשה גליד אם אינו מקפיד עליו להסירו או שמצטער להסירו שמעתה אין דעתו להסירה כל זמן שיהיה בענין זה קרוי אינו מקפיד ואינו חוצץ לנטילה אע"פ שבטבילה מחמירין עכ"ל ור"ל דאף כשיתרפא יסירנו מ"מ כל זמן שהוא בענין שהוא כעת אין דעתו להסירו וא"כ ה"ז כדבר שאינו מקפיד להסירו לעולם כיון שלא יסירנו אא"כ ישתנה לגמרי מהמהות שהוא כעת ולא כשיהיה בענין שהוא כעת וזהו קצת דוחק דמ"מ דעתו להסירנו:

ולכן החולקים על סה"ת י"ל שאין נכון אצלם חילוק זה ע"כ מדמו זה לטבעת ולרצועות שבראשי הבנות כנ"ל ולפ"ז גבי גלד שעל המכה דאינו חוצץ צ"ל הטעם כמ"ש בחידושי הרמב"ן פב"ת דנדה דס"ז סד"ה ולית הלכתא. וז"ל וגלד שעל המכה נמי משום האי טעמא הוא דלא עביד אינש לקלף גלד מכתו משום דקשה למכה עד דיביש ומקליף מנפשיה אבל ריבדא דכוסילתא כו' חייצה עכ"ל הרי חילק למ"ד דריבדא דכוסילתא חייץ אחר ג"י אף שהוא כגלד שעל המכה משום דמ"מ מקפיד להסירו דאינו קשה למכה

כשיסירנו משא"כ גלד שעל המכה אין דרך לקלוף אותו כלל עד שיתקלף מאליו וממילא ולכן מה"ט יש לחלק ג"כ בין גלד שעל המכה לגלד שחוץ למכה:

דגלד שחוץ למכה מקפיד להסירו כשתתחיל המכה להתרפא ולא ימתין עד שיתקלף מאליו משום דמה שיקלפנו לא קשה למכה כיון שהוא חוץ למכה ע"כ חוצץ אף דכעת מצטער עליו ואין דעתו להסירו עתה מ"מ כיון שדעתו לקלוף אותו אחר זמן חשוב ג"כ מקפיד עליו רק גלד שעל המכה כיון דאין דרך לקלוף אותו כלל כ"א להמתין עד שיפול מאליו ה"ז נקרא אין מקפיד עליו ואף שבודאי רוצה שיפול מ"מ כיון שאין דעתו להסירו כלל לעולם עד שיקלוף מעצמו אין זה קפידא ובטל לגבי גופו וה"ל כגופו והרי גבי צפרנים ושערות כ' בסה"ת סי' ק"ד שאף אם הצפורן גדול יותר מדאי חוץ לבשר ועתיד לקוצצו אינו חוצץ כו' והביא ראיה לזה. וצ"ל משום דעכשיו ה"ל כגופו א"כ כמו"כ הך גלד שעל המכה כיון שאין דעתו לקולפו לעולם ה"ל כגופו ואף שעתיד ליפול ולהקלף מעצמו וחפץ בזה הרי הצפרנים יטלם בידו ובכלי ועכ"ז אין חוצצין כמ"כ הכא כשלא יטלנו בידיו לעולם ועיין מענין צפרנים בש"ע סי' קצ"ח ס"ך ובט"ז ובש"ך שם. ואף לפמ"ש הש"ך בשם הראב"ן סי' שכ"ו י"ל היינו משום שעתיד ליטלן ומקפיד ע"ז משא"כ הכא גבי גלד שלא יקלפנו כלל עד שיקלוף מאליו כנ"ל:

קיצור (גבי גלד שעל המכה דאינו חוצץ ושחוץ למכה דחוצץ מבואר מדברי הראב"ד בבעה"נ ובהשגות דאף ביבש הוא וכ"נ מהר"ש והתוס' ד"ה לפלוף דלא כהרא"ש סס"י כ"ה והטעם משום שעל המכה אינו מקפיד ופי' אינו מקפיד לסה"ת י"ל כשאינו מקפיד להסירו עד שיתרפא לגמרי חשוב אינו מקפיד ולפ"ז אף בגלד שחוץ למכה אם מצטער להסירו י"ל הדין כן אך י"ח ע"ז וס"ל גלד שחוץ למכה חוצץ בכל ענין אף אם מצטער עליו וא"כ הא דגלד שעל המכה אינו חוצץ י"ל כמ"ש הרמב"ן משום שאין דרך לקולפו כלל עד שיקלף מאליו לאחר שיתרפא וכן גבי טבעת ורצועות שבראשי הבנות משמע כן דכל שדעתו להסירו אף לאחר זמן נקרא מקפיד עליו ומ"מ יש לחלק ביניהם לפ"ד סה"ת וסיעתו):

ז והנה לכאורה י"ל דדין זה אם דעתו שלא להסירו זמן רב ג"כ חשוב אינו מקפיד עליו או אם אינו חשוב אינו מקפיד אא"כ דעתו שלא להסירו לעולם הוא תלוי באשלי רברבי ומקודם נקדים לשון רש"י בפ"ק דסוכה דף ה' ע"ב ואין מקפיד עליו. ה"ל כגופיה הואיל ואין סופו ליטלו ובטיל לגביה ולא חייץ עכ"ל מובן מלשונו דכשאין סופו ליטלו בטל לגביה וה"ל כגופו וא"כ יש להעיר לזה מדין בית שמילאהו תבן או צרורות וביטלו דהוי מבוטל פ"ק דסוכה דף ד' ע"א. והנה הרא"ש שם סי' ב' והר"ן ד"ה תבן וביטלו והמרדכי

שם רפ"ק הביאו שני דעות י"א דכל הני בטולין שמבטלו עד עולם וכן פי' ר"ח וכ"כ ראבי"ה. אמנם רש"י פי' שמבטלו לשבעה ימי החג וכ"כ ראי"ז בש"ג שם וכ"ד הרא"ש והר"ן שם אבל הריטב"א שם ס"ל כדעת הר"ח וראבי"ה וכ"כ הב"י בהל' סוכה סי' תרל"ד בשם הה"מ פ"ד מהל' סוכה שדעת הרי"ף והרמב"ם לפרש דביטול צריך להיות בדעתו להניחו שם עד עולם ובחידושי הריטב"א בעירובין פרק חלון דע"ט א' כ' תבן ואין עתיד לפנותו פרש"י ז"ל שאנו יודעין שאינו עתיד לפנותו משם לעולם אלא שלא בטלו בפירוש והנכון שאין עתיד לפנותו עד זמן מרובה וכבר פירשנו בפ"ק דסוכה עכ"ל הרי לדברי הריטב"א לענין טומאה בעינן גם לפרש"י שיבטלנו לעולם ועיין בתה"ד סס"י ע"ה שכתב והיה נראה לחלק אפילו לר"ח ולראבי"ה מהני תקנה דילן דהא דבעי אינהו ביטול לעולם היינו לענין מחיצה דסוכה דאורייתא אבל טלטול שבת מדרבנן מודו דמסתמא לא פליגי אההיא דפרק חלון דמהני ביטול לאותו שבת כמו דבר שאינו ניטל אמנם בתוספות פרק חלון בההיא סוגיא מוכח דלא מחלקינן בהכי וע"ש עכ"ל ועיין מדין זה דתה"ד בשו"ע א"ח סי' שנ"ח ס"ב בהג"ה ובדברי אאזמו"ר שם סעיף ט' ובש"ע סי' שע"ב סי"ו ובמ"א שם ס"ק כ"ז כ"ח ובדברי אאזמ"ו שם סעיף י"ט שפסק שבד"ס הלך אחר המיקל ועיין בסי' תרל"ג ס"ד ובמ"א שם סק"ד ועיין בפרק לא יחפור דף כ' ע"א אך בנד"ד שאין דעתה להסיר הקאלטענש לעולם עד שיפלו מאליהן י"ל לכ"ע הוי ביטול מדאורייתא ונקרא אין מקפיד עליו כלל וכמש"ל גבי גלד שעל המכה להרמב"ן דהטעם שאינו חוצץ משום דלא עביד אינש לקלוף גלד מכתו כו' עד דיבוש ומקליף מנפשיה ולכאורה יש לעורר עוד ספק אם נקרא אין מקפיד עליו והוא שיש לומר דלא דמי לבצק שבסדקי עריבה דכיון דרוצה בקיומו נקרא אין מקפיד עליו כדלעיל אות ד' דהתם אין מצטער בו כלל וגם רוצה בקיומו משא"כ הכא גבי קאלטענש דבודאי מצד עצמן יש קפידא גדולה לכל אדם שלא יהיו לו קאלטענש שהם צער לאדם וגם ארז"ל פב"ת דנדרים דפ"א ריש עמוד א' ערבוביתא דרישא מייתי לידי עוירא ופי' הר"ן כשאינו מסרק ראשו תמיד ומתוך כך איכא ערבוביתא ברישא. אף שרש"י והרא"ש פירשו שם בענין אחר וכדבריהם פי' בתר"י ס"פ שני דברכות במשנה ד"ה רחץ בלילה הראשון מ"מ הקאלטענש ודאי גרועים יותר הרבה מענין ערבוביתא דלפרש"י וגם הם מאוסים ובזויים רק דאעפ"כ ניחא לה בהן כדי להנצל מהמחלה שהיא רע ומר הרבה יותר מהקאלטענש והיא בוחרת הרע במיעוטו א"כ י"ל שאינו דומה לדבר שאינו מקפיד עליו בעצם כלל דהכא אדרבה מצטערת היא בהן רק שאעפ"כ ניחא לה הצער ורצונה בו א"כ מנלן דגם כה"ג נקרא אינו מקפיד עליו שמא פי' אינו מקפיד היינו כשלא איכפת לי' כלל ואין שום צער בו ואפשר לדמותו

למ"ש בב"י סי' קצ"ח ד"ה צבע שצובעות בשם הרא"ש פ' תינוקות סי' כ"ז שכ' וכל אשה שאומנתה לצבוע כיון שדרכה בכך אינה מקפדת כדאמרינן בזבחים פרק דם חטאת דף צ"ח רבב על בגדו (רבב כל דבר הנתוך כגון שומן וחלב ושעוה) חוצץ ואם מוכר רבב הוא אינו חוצץ עכ"ל וכן אמרינן שם דם על בגדו חוצץ ואם טבח הוא (שאינו מקפיד בדם שעל בגדו דחציצה בקפידא תליא) אינו חוצץ וכ"כ הב"י בשם הרשב"א ותשו' להרמב"ן סי' קכ"ד וכ"פ בש"ע סעיף י"ז בהג"ה ולפע"ד משנה שלימה היא זו ספ"ט דמקוואות מטפחות של זפתין (זופתי חבית או עושי זפת) ושל יוצרין ושל מפסלי אילנות אין חוצצין וכ' הרמב"ם כי אלה כולם ללכלוך מלאכתם וגאלם בה יהיו מטפחותיהם כן ולא יקפידו על לכלוכם אם תסור או תשאר ואין בה משפט החציצה עכ"ל ועיין מכ"ז בהרמב"ם פ"ג מהל' מקוואות דין ה' ודין ד' ו' ז' ולכאורה א"א להכחיש דכשרבב על בגדו או דם הוא קצת צער וכן כשמטפחתו מלוכלכת קצת צער הוא כשצריך לקנח את עצמו בה ופניו ועכ"ז מאחר שידעינן שאין דרך בני אומנות זו להקפיד על זה נקרא אין מקפיד עליו וכמו"כ י"ל על הקאלטענש הנ"ל. ועוד יש להעיר בזה מדין הנ"ל דתבן וביטלו. הרי תבן עם היותו חשוב קצת עכ"ז כשבטלו מבוטל וכרים וכסתות שאני דלא מהני ביטול משום דבטלה דעתו אצל כל אדם. והכא אדרבה דרך אנשים כה"ג לבטל הקאלטענש ולסבול אותם עד שיפלו מאליהן וא"כ ה"ל ביטול וראיתי בתשו' הגאון רע"ק איגר ז"ל סי' סמ"ך שכ' ג"כ על ענין שיש סכנה להסירם אם מיקרי אינה מקפדת ולכאורה י"ל דכיון דרוצה בקיומם אף שאין הרצון מצד עצמותם כ"א להנצל עי"ז מהיזק ה"ל לענין רצון כמו כיס הזב פ"ק דשבת די"ב ריש ע"א דאמרינן הכא בעי להו להאי כיס לקבולי בי' זיבה כו' ופרש"י אע"ג דבזיבה לא ניחא ליה כו' ור"ל מ"מ בהכיס ניחא ליה ע"כ ה"ל הוצאה כי אורחיה וחשוב רצון וכמ"ש התוספות די"א סע"ב ד"ה כל אצולי חשוב משקה לרצון כו' ה"נ חשוב כיס כו' כי אורחיה וא"כ ה"נ אע"ג דהחולי ודאי לא ניחא ליה אבל מאחר שכבר יש לה החולי הרי ניחא לה בהקאלטענש שעי"ז תפטור מהחולי שהרי היא סומכת על עצת הרופאים וא"כ חשוב מה שנושאת אותם רצון וכי אורחיה: דומיא דכיס הזב הנ"ל וא"כ ה"ל רוצה בקיומו וכן פסק בסה"ת סי' רי"ז דחשוב הוצאה אלא דמסקנת הש"ס שם דחשוב מלאכה שא"צ לגופה ולרבי שמעון פטור עליה ולר' יהודה חייב ובודאי דמשאצ"ל נקרא רצון רק שאין צריך לתכליתו רק בשביל דבר אחר עיין רש"י פרק במה מדליקין דל"א ע"ב ד"ה לעולם ודף צ"ד ע"ב ד"ה ור' שמעון פוטר ותוספות דצ"ה א' סד"ה ורבי שמעון. ובהרמב"ם פ"א מהל' שבת דין ז' ובכ"מ שם בשם מ"כ והרי הכא בעינן רק שלא יהיה מקפיד עליו ולא בעינן שיהיה חפץ בו לאמתו כ"ש

הכא דרוצה בקיומו ממש אף שברצונו היה יותר שלא בא עליו החולי ולא קאלטענש מ"מ עכשיו שבא עליו החולי רוצה ממש בהקאלטענש א"כ אף שאינו חפץ לתכליתם מ"מ נקרא רצון שהרי לכמה דברים מצינו אף שהרצון מחמת כפייה נקרא רצון כמו כופין אותו עד שיאמר רוצה אני וכ"ש אונסא דנפשיה דחשוב רצון גמור כדאיתא פרק חזקת הבתים דמ"ז סע"ב ודילמא שאני אונסא דנפשיה כו' ע"ש א"כ ה"ל כמו רוצה בקיומו דנקרא אין מקפיד עליו פ"ג דפסחים כנ"ל ובתשו' הג"מ עקיבא דלעיל הביא בשם החוות דעת שהקשה על סברא זו מאגוד שע"ג המכה וקשקשים שע"ג השבר שבתוספתא ומה שהשיב ע"ז המחבר שי"ל דבאמת לא חייצי תמוה עליו ועל הח"ד שהביא מהתוספתא והיה לו להביא משנה שלימה פ"ט דמקוואות והרטייה שעליה ור"ל דגבי גלד מחלק המשנה דגלד שעליה אינו חוצץ רק גלד שחוץ למכה חוצץ אבל רטייה אפילו שעל המכה חוצץ והיינו דין אגוד שע"ג המכה ואיך אפשר לומר דלא יהיה חוצץ ועכ"ז לק"מ שעכ"פ יש לחלק כמש"ל סוף אות ו' דרטייה שאני שדעתו להסירה אחר שתתרפא משא"כ גבי הנך קאלטענש שאין דעתה להסירה כלל עד שיפלו מאליהן ולסה"ת וסמ"ק דס"ל גבי גלד כל שמצטער עליו אף חוץ למכה אינו חוצץ אף שדעתו להסירו אחר שיתרפא באמת קשה לכאורה מדין רטייה שעל המכה ועיין ס"ט סי' קצ"ח סס"ק י"ט דרטייה ואגוד וקשקשים שאני שאפשר להסירן לפי שעה וגם דרך להחליף הרטייה ומה שהקשה עוד מחץ התחוב י"ל חץ שאני דכל זמן שהוא תחוב מקלקל המכה מאד והכרח להרופא להסירו ואע"ג שאדם זה אין דעתו להסירו י"ל בטלה דעתו אצל כל אדם כדאמרינן כן לענין ביטול כרים וכסתות כדלעיל וכשאינו נראה אז ה"ל כבלוע ובין הסתרים ואינו חוצץ אף אם מקפיד עליו. א"נ דדוקא כשנראה בחוץ אזי דרך להסירו ולהוציאו כיון שבקל אפשר לאוחזו משא"כ כשאינו נראה מבחוץ אין דרך להוציאו ובטל עכ"פ הקאלטענש הנ"ל י"ל לכ"ע נקרא דבר שאין מקפיד עליו ועוד דהכא להמרדכי נקרא היינו רביתיה דעדיף טובא מדין אין מקפיד עליו דמהני אפילו בכולו. משא"כ דבר שאין מקפיד עליו לא מהני אף מדאורייתא רק ברובו לא בכולו וא"כ י"ל לכ"ע נקרא עכ"פ דבר שאין מקפיד עליו:

ח ועתה נבוא נידון מ"ש הס"ט ס"ק י"ט בשם תשו' פמ"א ח"ב סי' קמ"ו דטעמא דחשוב כבלוע היינו כו' אבל לא מדבר אחר כו' אין זה מוכרח כלל דהעיקר טעמא דבלוע תלוי במה דמיהדק טובא יומשך מאיזה סבה שיומשך עכ"פ אם מיהדק טובא שייך לומר להמרדכי דה"ל כבלוע. ומש"ע מי יאמר שרפואה זו בדוקה כו' לפע"ד איפכא מסתברא דאם בנדון דהמרדכי אף שלא עשו הקאלטענש בשביל להנצל מחולי כ"א

מעצמן נעשו עכ"ז חשוב לסכנה לגלחן ומש"ה נקרא רביתיה כ"ש כשנעשו ע"פ מאמר הרופאים כדי שיצא החולי שבה ע"י עצה זו ושזהו רפואתה וכשתגלחן יחזור לחולי כ"ש דנקרא רביתיה וכיון שכן נהגו הרופאים והרי נהגו להתרפאות א"כ אנו תופסים זהו לסכנה לגלחן יותר מסתם קאלטענש שבלי חולי וסבה שזהו ענין קלקי הראש הנזכר במשנה פ"ט דמקוואות ובכמה דברים סומכים על הרופאים אף באיסור נדה וכמ"ש הפמ"א עצמו ח"א סי' י"ב. ואף לפמ"ש בשב"י סי' מ"א תשו' הג"מ ליב ממענץ ז"ל שאין דבריהם ברורים מ"מ מאחר שסומכין עליהם באיסור יוהכ"פ החמור כמו"כ האשה סומכת עליהם ורוצה מאד שלא להסירם עד שיפלו מאליהם א"כ להכי חשוב רביתיה ומש"ע ונראה דע"כ צריכין לישאר רוב שערותיה שלא יהיו נקלעים דאז לא חייצי אלא מדרבנן כו' ג"כ אין דבריו נכונים דהא אפילו רוב שערותיה קלועים ה"ל רובו שאינו מקפיד מטעם דלעיל ולא חייצי אלא מדרבנן כו'. גם מה שחילק הס"ט בין נעשו מאליו בתולדה ובין נעשו ע"י אדם ג"כ אינו נכון דהא קלקי הראש והלב דפ"ט דמקואות נעשו מאליהם וחוצצים מצד עצמם היכא שמקפיד עליהם אע"כ עיקר הטעם דהמרדכי משום דכיון שיש סכנה בהנך קליעות להסירן חשוב רביתיה ובהנך שבמשנה דמקוואות מיירי דליכא סכנה כלל וכיון שכן ה"ה אם נעשו ע"י תחבולות הרופא ויש סכנה בהסרתן נמי לא חייצי אך לפע"ד נראה עצה לצאת מכל חשש ע"פ המשנה פב"ת דמקוואות מ"ד בגדים שהטבילן מכובסים עד שיבעבעו ופי' הרעב"ט הטעם לפי שהושקו המים הבלועים בו לימי המקוה והוא כענין הדין המבואר במשנה ספ"ח האוחז באדם כו' ואם הדיח את ידיו במים כו' ועיין במה"ב בסופו שהטעם דמשקה טופח הוי חבור וכ"כ בטור סי' קצ"ח ובש"ע שם סעיף כ"ח:

וא"כ נראה שתשרה הקאלטען תחלה בכלי שיש בו מים חמים שהם כמעט רותחין שהם ודאי יבלעו תוך כל הקאלטען יותר הרבה מצוננין כי הם מרככין וע' בפא"ט דף מ"ו ב' בקרירי לא דמטרשי כו' וע"י שהייה איזה זמן כמו ג' או ד' מינוטין יהיה כל הקליעה תוך תוכו בלוע ממים שהם יותר מטופח:

ואח"כ תיומ"י תכנס למקוה ואזי ע"י משקה טופח יהיה חיבור נמצא המים שבתוך הקאלטען חשיבי מחוברים אל מי המקוה ואין כאן שום חציצה אחר זמן ראיתי בפתחי תשובה סי' קצ"ח סק"ה עמ"ש בש"ע לא חייצי וז"ל כתב בספר חמודי דניאל כ"י נראה שהיא צריכה להשהות במים עד שיכנס בהם המים היטב עכ"ל וזה כעין מה שכתבתי גם במרדכי דלעיל נזכר טעם ב' וז"ל ועוד דקיי"ל ג' נימי קשורות אין חוצצות ואפילו לא חשיב לה כבלוע לא הוי כמו חתיכה אחת כיון דשלשה נימין אינן חוצצין משום

דלא מהדקי ועיילי בהו מיא כ"ש שערות טובא עכ"ל א"כ הרי מבואר דס"ל דעיילי בהו מיא ע"י הטבילה לבד. לכן אף שזה יש לדחות דלא דמי שערות קשורים לקאלטענש שנעשו כמו לבד ע"כ י"ל דלא עיילו בהו מיא ותדע דאל"כ איך קלקי הלב והזקן ובית הסתרים באשה חוצצין הא קלקי היינו קאלטענש והם יותר משלשה שערות וא"כ עיילו בהו מיא א"ו צ"ל דכיון שנעשו קלקי דהיינו כמו לבד לא עיילי בהו מי הטבילה. אבל עכ"ז על דרך שכתבנו שתשרה הקאלטען במים חמים ביותר כפי שתוכל לסבול ערך כמה מינוטין אזי נוכל לומר שיכנסו גם בהלבד מים חמים אלו כנראה בחוש ואז יהיו חיבור למי המקוה:

ט אח"ז רב נדפס תשו' בגדי ישע ושם סי' כ"ד האריך בדין זה מה שהקשה על המרדכי בדין בלוע יש להתיישב בזה. (וי"ל דזהו כוונת המרדכי שמביא דין בלוע זה מדין בלוע דידות הכלים שמטבילין רק עד מקום המדה דאינו חשוב חציצה משום דה"ל כמו בלוע והרי בלוע זה אינו דומה כלל לבלע טבעת דשם היא בלועה לגמרי ואינה נראית כלל משא"כ הכא כל יד הכלי גלוי ונראה לעינינו ואינו בלוע כלל ואעפ"כ מיחשב מקום החתך בלוע מפני שהנשאר שעומד ליקצץ מחפה עליו וא"כ גם קאלטענש י"ל כן). מ"ש דהמשנה רפ"ט דמקוואות דקלקי הראש אינן חוצצין זהו אפילו ברוב השער אינו נכון כלל דהא זהו דומיא דקלקי בית הסתרים באיש ופירשו משום דאין מקפיד וזהו רק במיעוט וכן משמע בהדיא בפי' הרמב"ם שם וגם בהר"ש והרא"ש. מ"ש מין במינו אינו חוצץ זהו נגד המשנה ריה"ו אומר של צמר ושל שער אינן חוצצין מפני שהמים באים בהם משמע הא לאו הכי של שער חוצץ אע"ג דהוא מין במינו שוב ראיתי בשו"ת משיבת נפש סי' י"ב שחיבר הגט מקושר שהשיב להבגדי ישע השיג עליו כמו שכתבתי לכן מש"ש סעיף כ"ו כלל העולה כו' דקאלטענש שנעשין מאליהן כו' אפילו שלא במקום סכנה כו' ואפילו ברוב שערות הראש אינו חוצץ מטעם רביתא כו' ואותן קליעות הנעשים בכוונה כו' דלא שייך בהו רביתא כו' יעו"ש הנה שגה בשני הענינים ואחד גרם לשני דמה שהגביה מעלת שנעשו מאליהן עד שאפילו ברוב אינו חוצץ גרם לו לומר דזהו נקרא רביתיה ולכן כשנעשו בכוונה לא נקרא רביתיה. והוא דמיון שוא דגם כשנעשו מאליהן אין זה רביתא כלל כיון שאין חשש סכנה להסירן וזה מוכרח בהמשניות פ"ט דמקוואות ולא כמ"ש הוא בהם פירוש זר ומוקצה מהדעת ואין הם נקראים רביתא כלל אף שנעשו מאליהן דרביתא שכ' המרדכי זהו רק היכא שיש סכנה להסירן וכיון שבלתי אפשר להסירן חשוב רביתי' ולכן אף אם עשתה אותם בכוונה ע"י ציווי הרופאים מומחים והיא רואה רפואה מזה והם אומרים שיש סכנה להסירן חשוב רביתיה. ומ"מ מאחר שהס"ט

מחמיר בזה טובא קשה להקל בדאורייתא היינו אם כל שערות הראש הם קאלטענש דאז לא מהני מה שאינו מקפיד אך באם רוב שערות הראש הם קאלטענש ומיעוטן שערות הראש הם פרודות דאזי החשש מדרבנן דלפחות הוי רובו ואינו מקפיד אזי באיסור דרבנן יש לסמוך על סברת דכיון שהרופא אומר שיש סכנה להסירן חשוב רביתיה ועוד דהא ברש"י ביבמות דע"ח סע"א הזכיר דהקילו ברובו שאינו מקפיד משום רביתיה אף קודם שתירץ הש"ס:

היינו רביתיה לומר שאף בכולו אין שייך חציצה ע"כ צ"ל כוונת רש"י דזה פשוט גם תחלה דלענין דרבנן מספיק טעם דרביתיה. רק אח"כ תירץ לו דגם בדאורייתא מהני כן לכן מזה יש ללמוד קצת דגם לענין נד"ז בקאלטענש שנעשו בכוונה ע"י ציווי הדאקטער ושיש סכנה להסירן לדבריו מספיק טעם דרביתיה כזה ג"כ בעסק חציצה דרבנן. והנה גם הס"ט סיים משא"כ בכה"ג מאן לימא לן דהוא סכנה עכ"ל וזה לא שייך כשהדאקטורים אומרים בפירוש שזהו סכנה דהא סמכינן עלייהו לאיסור יוהכ"פ א"כ יש לסמוך עכ"פ עליהם בחציצה דרבנן גם ענין זה ידוע בהלכות הרופאים אף שבסה"ת סי' ק"ז הובא בש"ע סי' קפ"ז ס"ח מסתפק אם לסמוך על הרופאים ברמ"ת אף שהוא איסור וסתות דרבנן. לא דמי דשם תוכל לבא עי"ז לאיסור כרת דאורייתא משא"כ הכא אין כאן רק חשש חציצה דרבנן. ועוד שם מסיק בש"ע ואם תראה האשה וכו' וה"נ היכא שהאשה אומרת שהקאלטען הועיל לה א"כ יש הוכחה ורג"ל לדברי הדאקטער:

ועוד עלה ע"ד דגם מה דאמר רב כהנא יבמות דע"ח ע"ב דבכולו חוצץ מדאורייתא אף שאינו מקפיד ולא דמי לרובו הנה כיון דקצת חידוש הוא זה דהא רובו ככולו בכל התורה וא"כ יהיה חוצץ ג"כ ברובו אף שאינו מקפיד ומדקיי"ל בפשיטות דברובו אינו חוצץ כל שאינו מקפיד א"כ י"ל הא דבכולו חוצץ היינו בכל הגוף ממש דומיא דולד במעי אמו אבל בכל השער לבד היינו בכל שער ראשו י"ל כשאינו מקפיד אינו חוצץ מדאורייתא דכיון שבכל גופו ליכא חציצה כלל מהני מדאורייתא כאלו היה חציצה ברוב כל הגוף וברוב כל השער ונשאר מיעוטו דאין חשוב חציצה מדאורייתא אם אינו מקפיד. ה"ה בכה"ג שכל שערות ראשו יש חציצה אבל בגופו אין שום חציצה ומצאתי שכן העלה המשיבת נפש בתשו' סס"י י"ב הנ"ל עוד כ' דהגם כי ברוקח סי' שע"ד משמע דבכל שער הראש חוצץ מדאורייתא אף שאינו מקפיד י"ל דלא מיקרי כולה רק כשכל השער מכוסה ואין המים באים בשיער כלל אבל כשהשיער מגולה רק שיש בו קשרים דקאלטענש כו' י"ל דאין זה כולה עכ"ד וכוונתו כיון דהמים באים ע"ג הקאלטענש וגם תחתיתן ובתוכן רק שאין באים בתוכיותן ע"כ י"ל שאין זה כמו כולו חוצץ רק כמו רובו:

סימן קנט

ע"ד הנשים שיש להם קאלטענש במרדכי סוף פ"ב דשבועות סי' תש"כ בשם ראבי"ה כ' כיון דמהדקי טובא זה בזה הוי כבלוע ובית הסתרים כו' ולעיל מיני' הביא המשנה) שבפ' בתרא דמקואות מ"ד כל ידות הכלים שהן ארוכין ועתיד לקצוץ מטבילן עד מקום המדה כו' דר' מאיר סבר כל העומד ליחתך כחתוך דמי כו' הוו כמובלע ובית הסתרים דלא חייצי כו' ורצונו בזה ליישב קושיית התוס' בחולין דף ע"ג ע"א ד"ה מטביל וא"ת כו' וכן הקשה בחי' הרשב"א שם והניח זה בצ"ע והתוס' תירצו בדוחק דאיירי בידות הכלים העשויין כעין חוליות כו' והר"ש פב"ת דמקוואות מ"ד כ' מפרש בפ' בהמה המקשה דכל העומד ליחתך כחתוך דמי ודבר תימה הוא דמ"מ ליהוי חציצה למקום חתך ואין לומר דאיירי בידות של חוליות כו' וי"ל דהוי כבית הסתרים כו' דאבית הסתרים דכלים לא חיישינן לחציצה כלל וא"כ ד' ראבי"ה הן הן ד' הר"ש אלא דקשה דהא גם הר"ש לא כ' רק דאבית הסתרים דכלים כו' אבל בית הסתרים דאדם בעינן ראוי לביאת מים כמו שהביא מנדה דס"ו וצ"ל דמשום הכי כ' ראבי"ה הוי כבלוע כו' דבלוע א"צ שיהיה ראוי לביאת מים וגם בנדה דמ"ב ב' חילקו בין בלועה ובין בית הסתרים כו'. (ובחי' הר"ן בחולין ע"ג תירץ שם דנק' מיעוטו שאינו מקפיד כו' כיון דניחא לי' שיעמוד עד שעת קציצה כו') וע' במל"מ פ"א דמקוואות הביא מ"ש הריטב"א בקדושין כ"ה דהא דביה"ס בעי' ראוי לביאת מים הוא מדרבנן כו':

עוד כ' במר' טעם משום דלא מהדקי ועיילי בהו מיא וצ"ע דזה סותר טעם הראשון שכ' כיון דמהדקי טובא כו' עוד כ' טעם ג' שכיון דלא מצי לגלחן מפני הסכנה הוה רביתיה ולא חייצי כדאמרינן פרק הערל דף ע"ח עובר היינו רביתיה אע"ג דלאו ירך אמו הוא עכ"ל:

והנה פ"ט דמקואות מ"ג שנינו אלו שאין חוצצין קלקי הראש כו' ופי' הרע"ב קלקי שער שנסתבך ונעשה כעין שרשרות והיינו ענין קאלטענש הנ"ל והטעם משום דאין מקפידין ע"ז ובפי' המשניות להרמב"ם אשר יסתלסל השער וישוב כמו לבד אמנם שער הראש כו' לפי שהוא לא יקפיד ע"ז וכונת מקפיד שישתדל ע"ז הדבר ויחוש וירצה סורו וכוונת לא יקפיד שלא יחוש ע"ז הדבר ולא יקפיד אם ישאר על גופו או לא עכ"ל וגם הר"ש מ"ב שהביא משם הערוך פי' אחר בקילקי מ"מ הא כ' והן מתקלקלין ונעשה כקילקי כו' וכ"מ בפי' הרא"ש שם נקשר זב"ז מחמת הזיעה כו'. וא"כ ק' אראבי"ה אמאי לא הביא משנה מפורשת וגם דאע"פ שאין סכנה להסירן שרי משום דאינו מקפיד וי"ל משום דהנה גבי אינו מקפיד לא מהני רק במיעוטו אבל רובו אע"פ שאינו מקפיד חייץ מדרבנן ובכולו

אע"פ שאינו מקפיד חייץ מדאורייתא כדאית' ביבמות ע"ח ב' והביא זה הריטב"א פ"ק דערובין דף ד' וכ' שם דרש"י ס"ל כהגאונים דס"ל דשערו נדון לעצמו ולא כהרמב"ם וא"כ לפ"ז לא מהני דין המשנה אא"כ כשהקלקי הם מיעוט שערות הראש משא"כ ברובו לא מהני וכ"ש בכולו אבל לפי הטעמים שלו מהני אפילו ברובו או אפילו בכולו דהא טעם ג' דראבי"ה דהיינו רביתי' איתא ביבמות דע"ח דמהני אפילו לכל גוף הולד ע"ש וכ"ש לכל שערות הראש דלרמב"ם אינו נידון בפ"ע וכן גם טעמים הראשונים יספיקו ע"ז ומה שצ"ע משום בנ"ד לא נעשו ע"י שד רק מעצמו ע"י שלא סרקו שערותיהם אבל בלי סמים מ"מ כיון שעשו כן ע"פ עצת הרופאים ושזה רפואה לראשן והרופאים אומרים שיש סכנה להסירן א"כ יש לדמותו לדינו דראבי"ה. ועוד דהא גם לפ"ד החולקים ארמב"ם מ"מ י"ל כל השער דבית השחי ובית הערוה נמי מצטרף לענין זה שלא נק' הראש כל השער דהר"ן הובא ב"י סי' קצ"ח כ' הטעם דשער נידון בפ"ע משום דיש ע"ז לימוד מיוחד מקרא א"כ הרי על כל השער יש רק קרא א' לכן י"ל דכל שער הראש לא נק' רק רובו דשער ולא כל השער וא"כ דכיון דאינו מקפיד והיינו רביתיה י"ל דודאי אינו חוצץ ועיין בס"ט סי' קצ"ח ס"ק י"ז שהפרישה נסתפק בדין זה והתפל"מ החמיר בדין זה דשער של מקום א' נידון בפ"ע והוא כתב שאין לו בזה הכרע ומ"מ אפשר מי שתרצה על עצמה להפריד קצת השערות בענין שלא ישאר כל שערות הראש ויהי' מיעוט שאינו קלוע אפשר נכון הוא:

סימן קס

בדין אשה שיש לה שן מקולקל חלול ואינו מניחה לאכול מחמת פירורים הנכנסים לחלל ההוא וגורם כאב גדול ותיקנו הדאקטער ע"י שתחב לתוכו דבר ומילאו אי חוצץ בטבילה נ' דדמי לשן תותבת שבפרק במה אשה דמשמע דאינו חוצץ דאל"כ איך יוצאה בו מ"ש מחוטי' שבראשי הבנות שבר"פ ואין לדחות דתחוב בחוזק שא"א כלל להסירו וחוצץ ולא תוכל לטבול ודומי' דחוטין שבקליעת שערה לפי' תוס' ר"פ במה אשה דא"כ אמאי אוסרים חכמים בשל זהב כו' א"ו אפשר להסירו ואעפ"כ אינו חוצץ דעדיף מאינה מקפדת דדומה לידות הכלים שהכניסן כדרכן דאין חוצצין בתוס' הביא הר"ש רפ"י דמקואות ומזה הביא המר' ראי' לקאלטענעש ע' ביאורי הגאון וגם דומה לכסת עגולה כו' דכיון שאין דרכן להכניס ולהוציא החלל כמאן דליתא ע' פי' המשניות להרמב"ם שם רפ"י דמקואות וה"נ אין דרכן להוציא השן וה"ה בנד"ז וגם הר"ש כ' ספ"י דמקואות דבבית הסתרים מסתמא הוי כאינו מקפיד כו' וא"כ עכ"פ הכא דדרך תיקון ורפואה כך

דודאי נק' אינו מקפיד וגם גבי טבעות אוצצין דחוצצין כ' בשם ראב"ד משום דמסירים בשעת לישה משא"כ כאן והנה בב"י סי' קצ"ח תמה על הסמ"ג דבבית הסתרי' אם יש חציצה הרי אינו ראוי לביאת מים ובודאי י"ל הסמ"ג אמרה בשטת ר"ש הנ"ל ספ"י והנה הס"ט סי' קצ"ח ס"ק כ"ג הביא תשו' זכרון יוסף דמחלק בין חציצה לאין ראוי לביאת מים דהוי דאורייתא והשיג עליו ולפע"ד משמע בר"ש ספ"י כהזי"י ע"ש בטעם דקרצה שפתותיה כו' דאל"כ הא הוי מיעוטו שאינו מקפיד ומדוע כאלו לא טבלה א"ו דאינו ראוי לביאת מים שאני ואפילו מה שהוא פוסל מדאורייתא כמו לא טבלה כל גופה בב"א דאפילו משהו משערה הי' חוץ למים כאלו לא טבלה ואף דפי' שם קרצה שפתותי' כפי' הב' שבסוף פ"ח נ' דבכה"ג ג"כ המעט שפתותי' נק' א"ר לב"מ דל"ד לשאר חציצה דדבר החוצץ בטל והוי כגופו משא"כ הכא דקצת גופו חוצץ על גופו א"א לומר כן ולכן קצת משפתותי' המכוסים ששאר חלק השפתי' מכסה עליו הוי כאילו לא באו למים כלל וצ"ע:

בעיקרי דינים בי"ד שם מצאתי שהורה הוא וב' רבנים להקל בשן תותבת שאינו חוצץ:

הלכות מקואות

סימן קסא

מנידן השאלה דשאילנא מקדמאי ששפך הבלן את מי המקוה לחוץ ואומר שקנח השולים במכבד (שקורין הליען) והמקוה השני' שאחורי התיבה לא קנח ונשארו שם בתחתיות מעט מים הראשונים ונחשד בעיניהם שגם דלה בכלים שאינם מנוקבים מחמת חסרון ידיעתו וגם לא סגר הדלת בלילה ואינה נשמרה ע"כ ושאלתכם בזה להורות לזה:

תשובה הנה מאפס הפנאי אשר בעת הזאת אני מוכרח להשיב לשואלי דבר אשר שאלו ממני ע"כ אבא בקצרה ותן לחכם ויחכם עוד וזה החלי בעז"ה הנה זה שהבלן יהודי אומר שקנח יפה את התיבה עד שלא נשאר שם אפי' מעט מים בזה בודאי נאמן בכה"ג שעד א' נאמן באיסורין ובפרט בדבר שיש בידו לתקן אך יש לחוש במים אשר נשארו מעט בתוך החפירה אשר שם עומדת וקבועה התיבה ומשם באים המים לתוך התיבה וכיון שלא ניקה ושאב המים מתוך החפירה שאינם מנוקבים אפשר שנשפך מהכלי בחזרה ג' לוגין לתוך המקוה והרי הן מים שאובים ופוסלין המקוה אמנם יש לבא בכח דהתירא הנה ידוע שלדעת הב"י אין פוסלים מים שאובין המקוה מדאורייתא אלא שכל המקוה מים שאובין וכמו שהביא הש"ך בשמו בסי' רל"א סקי"ז ואפי' לפי דעת הרמ"א אין פוסלין

בדאורייתא כ"א רוב מים שאובין וזה שהמעיט ממ"ם סאה פוסלין הוא מדרבנן לד"ה ואפי' מדרבנן אינם פוסלין ג' לוגין מים שאובין אלא במקוה שנתהווה על ידי גשמים אבל במקוה שבאו לה. מים מנביעה כמו המקוה דמחניכם שהוא מעיין אין מים שאובים פוסלין אותה כלל וכמו שכ' הב"י בסעיף א' שכתב אם היו המים נובעים א"צ לשאוב מים מהמקוה לנקותה עם כלים מנוקבים כי המים אינו נפסל בשאובה. אך הרמ"א כתב ומ"מ נהגו להחמיר גם במעיין כי יש חולקין אפי' במעיין ואומרים דשאיבה פוסלת ולכן לכתחלה יש להחמיר לנקוב הכלי ששאובים בו אף במעיין ואם לא עשה כן ושאב בכלי שלם ורוצה לנקותה ולהכשירה אם אפשר לפקוק נקבי הנביעה בקלות טוב להחמיר ולעשות כן (ומותר לפקק אפי' במטליות המקבל טומאה) ואם יש טורח בדבר או בדיעבד שלא עשו כן יש לסמוך אמקילין דסבירין שאין שאיבה פוסלת במעיין כי כן עיקר עכ"ל ואפילו אם יש שום דוחק עד שיבא לידי דיחוי שלא תוכל האשה לטבול עד שתתעכב ותדחה טבילתה כ' הבל"י בזה אין ראוי כלל שתתעכב מלטבול וכן כ' הש"ך. ועתה לנ"ד וכל צרכי ההיתר שיש עוד לנ"ד כמשי"ת בעז"ה בסמוך. הנה החפירה שבתוכה עומדת התיבה יש לה תורת מעיין ובמעיין רוב הפוסקים ס"ל שאין מים שאובים פוסלים אותה ושכן כ' שהוא עיקר אף שהתיבה בעצמה יש לה תורת מקוה כשר ולא תורת מעיין עליה אף שמי המעיין מכונסים לתוכה כמו שכ' רבינו הגדול נבג"מ ובה פוסלת מים שאובים אמנם אם הי' נשארים בתוכה מים אחר השאיבה היינו חוששים לזה כיון ששאב אותה בכלי שלם וגם זה אינו מוחלט לפסול כאשר יתבאר אבל כאשר אומר הבלן שקנח את התיבה יפה עד שלא נשאר שם שום מים ובזה הוא נאמן והמים שבחפירה הם כשירים אף שנשאר שם מעט מים שלא שאב לא נפסלו כי המעיין אינו נפסל בשאיבה נמצא המים שכנסו לתיבה מים כשירים נכנסו אשר לא נפסלו מעולם וכדאיתא בפ"ק דמקוואות מעיין שמימיו מועטין ורבו עליו מים שאובין שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעיין לטבול בכל שהוא ועיין ברמב"ם, ובר"ש שם וכאשר נכנסו לתוך התיבה אזי גם בתיבה הם כשרים לטבול בהן באשבורן כמו תורת התיבה שיש לה דין מקוה כשר בלא מעיין נמצא שהמים שבתוך התיבה כשרים הם ואפי' לפי דעת הרמ"א שכתב שלפי המנהג יש להחמיר בשאיבה אף במעיין היינו שידוע שנפלו לתוכה ג' לוגין ואפי' במקום שידוע שנפלו לשם ג' לוגין בודאי עדיין באם שיש להסתפק שמא נפלו בזה אח"ז כשירה הוא בדיעבד דהא אפי' במקוה שאין בה מים אלא שנתהווה במי גשמים אם אין הכלי ששאבו בה המקוה גדולה כ"כ שבודאי יפלו מהכלי לתוך המקוה ג' לוגין בבת אחת אלא שיש לחוש שמא נפלו בזה אחר זה וכיוצא בזה אזלינן לקולא דספיקא דג' לוגין

שאובין דרבנן (ולאו דוקא ג' לוגין דרבנן דהא אפי' להרמ"א אם יש מיעוט מארבעים סאה הוה נמי דרבנן) וכמו שכ' הרמ"א בסי' ר"א סעיף:

נמצא אפי' לא קנח הבלן יפה את התיבה ונשארו שם מעט מים לא הי' לנו להחמיר ומחמת הני טעמי דנתבררו שהרי יש בזה כמה ספיקות להקל ובפרט בדרבנן אפי' שהתיבה יש לה דין מקוה שאין בה מעיין אעפ"כ לא היינו חוששים להחמיר ומה שכתבתם שהבלן לא סגר את המקוה ולא נשמרה בלילה הנה הגם שלכתחלה הי' לו לסגור שלא יפלו לתוכה מים שאובין אך במקוה שהיא בתוך המרחץ כמו בנ"ד אין לחוש ואחזוקי ריעותא לא מחזקינן שאין שום מקום שיבאו לתוכה מים שאובין ולמאי ניחוש שהיהודים הדרים בתוכה אם היו שאובים שם מים או שפכו לתוכה מים בודאי היו מגידים בפרט שאתם דורשים וחוקרים על דבר זה וא"ל שנכנס לשם גוי ושפך לתוכה מים שאובין הא ליתא שבמקום שאין הנאה לגוי אינו חשוד להכשיל דהא כתב בשו"ע יו"ד בסי' קי"ח בסעיף י' שבמקום שהגוי לא נהנה בזה שיחליף דבר המותר על דבר האסור במקום שאין הנאה לגוי בחליפין לא חיישינן שמא החליף ואפי' במקום שהי' דבר המותר תחת ידו ומכ"ש בנ"ד שאין הגוים רגילים לילך בלילה לשם. ודוקא בגוי המחזיק המקוה ויהנה במה שישפוך לשם מים ויש לו הנאה בחליפין שיקח המים מהמקוה ויתן מים אחרים לתוכה אז יש לחוש ועיין בסי' ר"א וה"ה כל ספק מים שאובין אם היו שאובין אם לא ספיקן טהור שזה מהספיקות שטיהרו חכמים (טהרות פ"ד מ"ז) אלו ספיקות שטיהרו חכמים, ספק מים שאובין במקוה ופי' ברטנורה ספק אם נפלו למקוה זה מים שאובים ופסלתו או לא נפלו או שראינו שנפלו בה מים שאובין ספק אם היו בהן ג' לוגין שהוא שיעור לפסול את המקוה או לא הי' בהן כשיעור ג' לוגין טהורה היא:

סימן קסב

עשינו ארבע דפנות מקרשים חלקים כל דופן בפ"ע והקרשים שבכל דופן חברנו יחד ביתדות של עץ בעובי הקרשים מקרש לקרש בחורים אשר עשינו בעובי הקרשים והיתדות לא נראו בחוץ שקורין גיטעבלעווטע וגם חברנו הקרשים שבכל דופן לבד החבור היתדות אשר בעובי הקרשים עשינו עוד שני בריחים של עץ בכל דופן בפ"ע מראשה לסופה ונקרא הליצעס ואורך ב' הדפנות שני ארשין וחצי ואורך ב' הדפנות השנים שני ארשין ואח"כ חברנו הדפנות יחד כמו מעשה חרש נגר היינו בחריצים וידות בקצה הדפנות עד שנתקע הידות בחריצים וגם חברנו הדפנות אחת אל אחת

במסמרים של ברזל חדשים בקצה הדפנות עד שנכנסו לתוך דופן השני ואח"כ עשינו בפ"ע שוליים להתיבה חברנו קרשים חלקים ג"כ ביתדות בעובים שקורין גיטעבלעווטע נגר וגם שני בריחים בחוץ מקצה לקצה שקורין הליצעס כנ"ל ובאמצע השוליים עשינו נקב גדול כטפח על טפח ויותר ובקצה השוליים סביב עשינו חריצים בכדי שיכנסו הדפנות לתוך השוליים ולא בהיפוך כמבואר בש"ע של אדמו"ר הזקן ואח"כ תקענו הדפנות בתוך החריצים אשר בקצה השוליים וגם חזקנו השוליים לדפנות במסמורות של ברזל חדשים עד שנכנסו לתוך עובי הדפנות בכדי שלא יפרדו השוליים מהדפנות בעת הורדת התיבה למים ובכדי שלא יתבקעו הקרשים בעת תקיעת המסמרות של ברזל עשינו מקודם נקבים במעצד קטן ולא נכנס המעצד רק בעובי קרש א' ולא תוך דופן השני דהיינו רוב הנקבים אשר נקבו במעצד לא הגיע רק עד חצי הקרש הראשון ושני או שלשה נקבי המסמרים אשר נקבו מקודם במעצד הגיע עד קרש השני ולא ידוע אם נכנס המעצד מעט לתוך עובי הקרש השני או לא ואח"כ תקענו המסמרות של ברזל עד שנכנסו תוך עובי הדפנות כן עשינו מדופן לדופן ומהשוליים לדפנות ואח"כ עשינו בנין של עצים חדש והורדנו אותו לבור ובעת שהורדנו הקורות התחתונות של הבנין לבור בנינו בהם שני קרשים חלקים מדופן לדופן סמוך לארץ בכדי להעמיד עליהם התיבה ועוד קרש א' הונחנו על הארץ ממש וחברנו אותה לארץ בשני יתדות ארוכים של עץ עד שנכנסו היתדות בארץ והקרש הזה הנחנו בכדי שיהא מכוון ממש נגד הנקב שבתיבה בכדי לסתמו שלא יכנסו טיט וחול דרך הנקב ואח"כ הכנסנו התיבה בתוך הבנין ועמדה על שני הקרשים אשר בבנין כנ"ל והנקב אשר בשולי התיבה מכוון ממש על הקרש השלישי אשר בארץ ואח"כ תקענו במסמרות של ברזל חדשים בשולים עד שנכנסו תוך שני הקרשים שבבנין ותחתיהם עד בארץ וכן נגד הקרש השלישי אשר בארץ תקענו ג"כ במשמרות של ברזל בשוליים עד שנכנס בה ובארץ וגם קבענו במסמרות של ברזל מדופני התיבה לדופני הבנין והמים הולכים בחוזק מהנקב שבשוליים אף שהיא מכוסה מתחתיה בקרש אשר בארץ כנ"ל עד שבחצי שעה נאספו בתיבה מים כפליים כשיעור מקוה וגובה התיבה הוא שני ארשין ורבע כן עשינו התיבה למקוה. נבקש מאת כבוד תורתו להורות לנו אם היא כשירה לטבילה:

המקוה הנ"ל תקנו אותה קודם ר"ה אך מחמת שנמצאו מי שמפקפקים על עשייתה ע"כ באנו לשאול כבוד תורתו להורינו בזה ואם אולי ח"ו שגינו באיזה דבר ימחול להורינו איך לתקן בזה:

תשובה הנה טעם המפקפקים עליה לא הודיע רו"מ וי"ל משני טעמים האחד ע"פ שו"ת משכנות יעקב חי"ד סי' מ"ד שמחמיר בטבילה תוך כלי מנוקב שלא כדעת הרמב"ם והטוש"ע סי' ר"א ס"ז. הב' י"ל שגם בתיקון המקוה הנדפס בש"ע אאזמו"ר הגאון ז"ל לא נזכר שיחזקו התיבה במסמרים של ברזל וא"כ מעלתם שחיברו התיבה במסמרים של ברזל הרבה ואף שהכלי מנוקב מ"מ י"ל אין זה מספיק דהא הווייתו ע"י טהרה בעינן ואף כלי מנוקב המקבל טומאה כדין פשוטי כלי מתכת כמבואר בש"ע שם סעיף מ"ח וכן סילון של מתכת אסור להמשיך בו מים למקוה ובב"י שם בד"ה וכן סילון של מתכת כלומר אע"פ שהסילון אין לו בית קבול אם הוא של מתכת מקבל טומאה דפשוטי כלי מתכת מקבלים טומאה וכן מבואר בתשו' הרשב"א ח"ג סס"י רכ"ח וא"כ לכאורה נד"ז מה שהתיבה מנוקבת לא עדיף מסילון שאין לו בית קבול כלל ועיין בשו"ת נו"ב מהד"ת סי' קל"ז החמיר בכה"ג כשהמקוה עשויה מנסרים בבור וקבועים ביתדות של ברזל להדפנות והקרקע כו' והובא בפתחי תשובה ס"ק ל"ג אך בשו"ת פמ"א ח"ג סי' מ"א שנשאל אם רשאים לטבול בטבילה שיעשו מרחשת נחושת היינו קעסיל נקוב בכדי טהרתו דהיינו בכמוציא רמון וישימו אותו תוך הקרקע. והשואל חשש מדין הנזכר בשו"ע יו"ד סי' קצ"ח סעיף ל"א. משום דסלקא אדעתי' דאף שניקב בכדי טהרתו טמא מדרבנן והוא דחה סברתו בשתי ידים אלא דכלי מתכת שניקב בכדי טהרתו טהור לגמרי וצ"ל דלא דמי לפשוטי כלי מתכת שמקבלים טומאה דשאני התם שנעשה בתחלה שיהיה כלי שאינו מקבל אבל הכא שדרך עשייתו ככלי מקבל ולכן כשנקוב טהור לגמרי וע"ש בסוף התשו' הביא ראיה מהמשנה פ"ק דכלים משנה ד' עריבה ובהרמב"ם פכ"ו דכלים דין ה'. ובתשו' השניה הביא ראיה מהמשנה ר"פ י"ז דכלים כל כלי בעלי בתים שיעורן כרמונים ומסתמא דבכמוציא רמון טהור לגמרי והשואל דחה דשם מיירי בכלי עץ והוא ז"ל השיב דאע"ג דהמשנה מיירי בשל עץ מ"מ ה"ה בכלי מתכת והביא ראיה ממ"ש התוס' פרק ערבי פסחים דק"ט ע"ב: ד"ה בים של שלמה בשם הירושלמי שהיו רגלי השוורים נקובים בכמוציא רמון ופי' התוס' שעי"ז נתבטלו השוורים מתורת כלי שלא יקבלו טומאה. והרי הים של שלמה היה מנחושת מזה מוכח דגם כלי נחושת כשניקב כמוציא רמון טהור מכלום והירושלמי הוא ביומא פרק אמר להם הממונה הלכה ח' ולכאורה יש לדחות דאין משם ראיה דהתם על ידי נקבים אלו שכמוציא רמון היה ג"כ עירוב מקואות היינו שעי"ז היה הים מחובר לעין עיטם וע"י עירוב מקואות מתיר הרא"ש והש"ע סעיף מ"ט אף אם מקבל טומאה וכן משמע לכאורה במקואות פ"ו משנה ו' בדין מעיין היוצא מן התנור ובהרמב"ם פ"ו מהל' מקואות דין ט'. מיהו

משמעות הפוסקים דע"י שהיו נקובים בכמוציא רמון נטהר מלקבל טומאה ועיין ב"י בבד"ה סד"ה והריטב"א כתב פ"ק דמכות:

קיצור לכאורה יש לחוש כשהתיבה עשויה ע"י מסמרים של ברזל שמחזיקים אותה אף שהיא מנוקב מ"מ שמא הוי כפשוטי כלי מתכת שמקבלים טומאה וא"כ יש להחמיר ע"פ הדין שבש"ע סעיף מ"ח אך בתשובת פמ"א ח"ג סי' מ"א כתב כלי מתכת שנקוב בכמוציא רמון טהור לגמרי והביא ראיה מים של שלמה שהיו רגליו נקובים בכמוציא רמון:

ב ולפע"ד יש ראיה ברורה לזה מהמשנה והגמרא פרק דם חטאת דף צ"ד ע"ב כלי נחושת שיצא חוץ לקלעים נכנס ומורקו ושוטפו במקום קדוש נטמא חוץ לקלעים לאחר שיצא ואי אפשר להכניס טומאה לעזרה) פוחתו (דכלי מתכת אינו טהור בנקב כל דהו אלא בנקב גדול) ונכנס ומורקו ושוטפו במקום קדוש ובגמרא שם גבי כלי חרס דאמר נוקבו פריך והא לאו כלי הוא ור"ל דהא צריך שיהא עליו שם כלי בשעת שבירתו ומשני שניקב בשרש קטן. ופי' התוספות כיון שאם היה מייחדו לזיתים או לרמון מכאן ולהבא חשוב כלי אע"פ שכעת טהור הוא. כלי נחושת פוחתו והא לאו כלי הוא ומשני דרצף ליה מרצף אחר שפוחתו מכין עליו בקורנוס ומחבר וחזר שם כלי עליו וכן ביאר הרמב"ם ספ"ח מהל' מעה"ק הרי בכלי נחושת בנקב גדול טהור לגמרי עד שאין שם כלי עליו עד שחוזר ומרדדו עד שיסתום הפחת ויחזור כתבנית הכלי. ונקב טפח על טפח ודאי חשוב נקב גדול:

וא"כ צ"ל דלא דמי כלל לפשוטי כלי מתכת שזה הכלי כך ענינו שלא יהא מקבל כלל וע' בגמ' פ"ק דחולין דף כ"ה גבי טהור בכלי עץ טמא בכלי מתכת טמא בכלי מתכת טהור בכלי עץ דגולמי כלי עץ טמאין וגולמי כלי מתכת טהורין ובהרמב"ם פ"ח מהל' כלים ה"ב הרי אף דגולמי כלים הם כלים ראויים יותר מפשוטי כלים שלכן בכלי עץ פשוטי כלי עץ טהורים וגולמי עץ טמאים רק בכלי מתכת מחמת חשיבותן ויוקרן נהפוך הוא דכלי שלא נגמר בשלימות טהור וא"כ כ"ש כלי גמור שנעשה בו נקב גדול המטהרו דקיל מגולמי כלי מתכת וטהור לגמרי:

קיצור ראיה מהמשנה וגמ' פרק דם חטאת דכלי נחושת שניקב נקב גדול טהור לגמרי ולאו כלי הוא כלל ולא דמי כלל לפשוטי כלי מתכת דהא כמ"כ גולמי כלי מתכות טהורין אע"ג דפשוטי כלי מתכות טמאין וגולמי עדיף מינייהו וכלי עץ יוכיח וא"כ כ"ש כלי מתכות שנשבר בנקב גדול דטהור לגמרי:

ג אך י"ל דזהו דוקא גבי כלי מתכת ממש אבל תיבה זו שאין שם כלי עליה כלל. כי עשויה כבנין גדול. א"כ י"ל אם המסמרים של ברזל הם המעמידים אותה שלא תתפרק והמסמרים הם פשוטי כלי ברזל שהן טמאים א"כ גם בקביעתן בהתיבה לא נטהרו מחמת הנקב שבשולי התיבה כדין כלי מתכת שניקב בכדי טהרתו כיון התיבה לאו כלי הוא כלל א"כ שמא המסמרים טמאין כדין פשוטי כלי ברזל אלא שיש להשיב דממ"נ הרי כתב הרמב"ם פ"ד מהל' כלים דין ה' וז"ל העושה כלי מקצתו מן העץ ומקצתו מן המתכת אם הי' העץ משמש המתכת מקבל טומאה ואם היתה המתכת משמשת את העץ הכל טהור כיצד מפתח של עץ ושיניו של מתכת אפי' שן אחד ה"ז מקבל טומאה היתה היא ממתכת ושינים שלו מעץ הכל טהור עכ"ל וכ' הכ"מ שהוא משנה פי"ג דכלים משנה ו' עץ המשמש את המתכת טמא והמתכת המשמשת את העץ טהור כיצד פותחת של עץ כו' טבעת של אלמוג וחותם שלה של אלמוג טמאה וכתב הר"ש החפין חשובין עיקר והפותחת משמשת הטבעת עיקר והחותם משמש ורבי נחמיה פליג בפרק במה אשה (דף נ"ט ב') דאמר בטבעת הלך אחר חותמה ועיין בשבת בגמרא שם וד"ס ע"א ופסק הרמב"ם דלא כר"נ אלא כחכמים וא"כ בנד"ז לכאורה המסמרים מן מתכת המשמש את העץ שהרי התיבה, הוא העיקר והמסמרים משמשים אותה להחזיק אותה וא"כ הם ודאי טפלים להתיבה ומתכת המשמש את העץ טהור. אך יש לומר כיון דאמרינן בגמ' שבת שם ד"ס ע"א וחכמים אומרים הכל הולך אחר המעמיד ופרש"י גוף הטבעת מעמיד את החותם כו' והסולם את שליבותיו כו' וא"כ בנד"ז נמי י"ל המסמרים הם המעמידים את התיבה שתהיה עומדת ולא יתפרדו דפנותיה זה מזה. וא"ת הרי מ"מ התיבה הוא העיקר והמסמרים טפלים לה הרי גבי טבעת נמי החותם הוא עיקר וכן גבי הסולם העיקר הוא השליבות שבהן עולין ויורדין ואעפ"כ כיון שהסולם מעמיד את שליבותיו והטבעת מעמיד את החותם. ע"כ הלך אחר הטבעת ואחר הסולם. ולא כר' נחמיה שדעת ר"נ זהו לילך אחר העיקר וחכמים ס"ל דהכל הולך אחר המעמיד והיינו לכאו' אע"פ שאינו עיקר וכן מתבאר ממ"ש הרמב"ם בספ"ד מהלכות כלים דין ח' מקל שעשה בראשו מסמר כמין רמון כדי שיהא אוחז בו אינו מקבל טומאה עשאהו שלא תהיה הארץ אוכלת את העץ מקבל טומאה עכ"ל והוא תוספתא הביאה רבינו שמשון פי"ד דכלים משנה ב' מקל שעשה בו מסמר להיות תופס בו במקום הדייש טהור ואם בשביל שלא תהא הארץ אוכלתו טמא וכתב הכ"מ אע"ג דלכאורה נראה שגם שהוא מתכת המשמש את העץ שהרי לא נעשה אלא לשמור את העץ שלא תהא הארץ אוכלתו כ' הר"י קורקוס ז"ל שצ"ל שכל שהוא לקיימו שאם לא הוא היה נאכל הכל חשבינן למקיים שהוא עיקר

הכלי וטמא וה"ז דומה לטבעת של מתכת וחותמה של אלמוג דטמאה דאזלינן בתר הטבעת המעמדת אע"פ שעיקר התשמיש הוא החותם ולא הוי משמש את העץ אלא היכא דהוי לנוי שאין בה שום תועלת אלא יפוי העץ לבד עכ"ל הכ"מ ולפע"ד זהו מ"ש בגמ' דשבת ד"ס ע"א וחכמים אומרים הכל הולך אחר המעמיד. וא"כ לכאורה בנד"ז ג"כ הרי המסמרים של ברזל הן הן המעמידים את התיבה. וא"כ ה"ל כדין מקל שעשה בו מסמר כדי שלא תהא הארץ אוכלתו דטמא אע"פ שהמקל הוא העיקר אך א"כ צריך להבין מדוע מפתח של עץ ושיניו אפי' אחד מהן של מתכת טמא הרי המפתח ג"כ מעמיד את השיניים ומ"ש הר"ש משום שהשיניים הם עיקר אין די דהרי המקל ג"כ עיקר ומ"מ כיון שהמסמר מעמידו שלא תהא הארץ אוכלתו טמא דהא לא אזלינן אלא בתר המעמיד ולא בתר העיקר ע"כ לכאורה כדי ליישב הב' דינים דמקל ופותחת צ"ל דזה שאמרו חכמים הכל הולך אחר המעמיד זהו כשאין ברור שהאחד עיקר לגמרי והשני טפל לגמרי כי יש לומר שגם השני אינו טפל ושניהם עיקריים וכמו בסולם ושליבות וטבעת וחותם שאע"פ שר' נחמי' ס"ל דהשליבות הן העיקר לגבי הסולם וכן החותם הוא עיקר לגבי הטבעת מ"מ א"א כלל לומר שהסולם הוא טפל לגמרי שהרי א"א בשום אופן לילך על השליבות בלא סולם כמו שא"א לילך על סולם בלא שליבות וא"כ שניהם עיקריים רק כיון שמ"מ ההילוך הוא על השליבות חושבם ר' נחמי' לעיקר וע"ז פליגי חכמים ואומרים דהכל הולך אחר הסולם כיון שהשליבות בלעדו אינן משמשים כלום והוא ג"כ עיקר כמו השליבות וגם הוא המעמיד ועד"ז י"ל הטבעת לגבי החותם ג"כ אינו טפל גמור כי הכוונה בעשיית החותם בטבעת דוקא בשביל הטבעת ג"כ וכיון שהוא ג"כ המעמיד אזלי' בתרי' אבל בדבר שהוא טפל גמור י"ל דלא אזלינן בתר המעמיד לכן גבי מפתח ושיניו שהשיניים הם ודאי העיקר לא אזלינן בתר המפתח אע"פ שהוא המעמיד. ומקל שיש בסופו מסמר כדי שלא תהא הארץ אוכלתו אין המסמר טפל לגמרי. כי זהו נוי להעץ שיהיה בראשו מסמר ואיכא תרתי שהוא נוי וגם הוא המעמיד ועדיין צ"ע:

קיצור. לכאורה י"ל דמ"מ ישאר הטומאה מהמסמרים שהן פשוטי כלי מתכת ואע"ג דמתכת המשמש את העץ טהור פי"ג דכלים משנה ו' מ"מ כשהמתכת הוא המעמיד את העץ טמא בגמרא פ"ו דשבת ד"ס ע"א ובהר"ש פי"ד דכלים מ"ב מהתוספתא בדין מקל שעשה לו מסמר כדי שלא תהא הארץ אוכלתו דטמא כדין פשוטי כלי מתכת אך קשה ע"ז מדין מפתח של עץ ושיניו אפילו אחד מהן של מתכת במשנה ו' פי"ג דכלים ואולי י"ל דלא אזלינן בתר המעמיד אלא כשאין המעמיד טפל לגמרי:

ד לפ"ז בנ"ד שהתיבה הוא עיקר דעיקר והמסמרים של ברזל טפלים לגמרי אליה א"כ אף אם הם מעמידים אותה לא אזלינן בתר המעמיד וה"ל רק כדין מתכת המשמש את העץ ועוד שבאמת לא שהם מעמידים את התיבה לגמרי כי עומדת בטוב גם בלעדי המסמרים של ברזל ע"י חריצים וידות של עץ רק שהמסמרי ברזל הם מחזקים עמידתה ביתר שאת. וא"כ בכה"ג שיש ג"כ מעמיד אחר זולת המסמרים ודאי לא אזלינן בתר המסמרים ועיין כה"ג בש"ע יו"ד סס"י פ"ז גבי ודוקא שלא היה שם מעמיד אחר אבל אם היה שם ג"כ מעמיד היתר הוי זה וזה גורם ושרי עכ"ל והט"ז שם כ' דדוקא כשאין באיסור לבד כדי להעמיד כו' והש"ך כתב דצ"ע לדינא והפר"ח שם הסכים להט"ז ובנדון מעמיד בנ"ד י"ל כיון דלר"נ בלא"ה לא אזלי' כלל בתר המעמיד כ"א בתר העיקר י"ל ודאי דגם חכמים לא פליגי עליה לילך אחר המעמיד כשיש מעמיד אחר אך בנד"ז פשיטא דהמסמרים של ברזל בעצמם אין בהם כדי להעמיד דפנות התיבה כ"א בצירוף החריצים והידות של העץ ואדרבה הם עיקר המעמיד לכן פשיטא דהמסמרים חשיבי רק מתכת המשמש את העץ והעץ היא התיבה היא עיקר ונוסף ע"ז דגם אם המסמרים היה עיקר המעמיד וגם אפי' אם אזלינן בתר המעמיד א"כ עכ"פ לא הוי רק כאילו התיבה היא כולה של מתכת. והרי ג"כ טהורה ע"י שיש בה נקב גדול וא"א ליתן בה טומאה אלא מצד ליתן בה חומרי פשוטי כלי מתכת דהיינו המסמרים וכיון שהמסמרים משמשים את הכלי. לו יהא שהן עיקר הכלי מ"מ עכ"פ הן נידונין ככלי מתכת מנוקב ולא כדין פשוטי כלי מתכת והרי כלי מתכת המנוקב כה"ג ג"כ טהור סוף דבר שהתיבה כולו טהור ואין בה שום צד קבלת טומאה מכמה טעמים הא' שהמסמרים אינן כלל מעמידים לבדם את התיבה כ"א ע"י מעמידי העץ ובכה"ג פשיטא דלא אזלינן בתר המעמיד וה"ל המסמרים כדין מתכת המשמש את העץ דטהור הב' שאפילו היו מעמידים י"ל בכה"ג שהתיבה הוא העיקר דעיקר לא אזלינן בתר המעמיד. הג' דאפילו אזלינן בתר המעמיד פשיטא דלא חמירא מאילו היה התיבה כולה של מתכת וכלי מתכת כזה שיש בו נקב גדול כזה טהור לגמרי ואין בו שום טומאה ולא כפשוטי כלי מתכת:

קיצור לפ"ז שהתיבה הוא עיקר דעיקר י"ל לא אזלינן בתר המסמרים של ברזל שהן ודאי טפל לגמרי אליה. אך שאין לסמוך ע"ז מ"מ הכא המסמרי ברזל אין בהם כח להעמיד הם לבד כ"א רק ע"י מעמידי העץ שבעצם התיבה והם עיקרים יותר בההעמדה א"כ בכה"ג לא אזלינן בתר המסמרי ברזל ועוד דאפי' אזלינן בתר מעמידי הברזל והיינו לא יותר שיהיה על התיבה דין תיבה שכולו מתכת. אבל אין שייך שיהיה עליה דין פשוטי

כלי מתכת דהא היא כלי העשויה ע"ד לקבל תוכה לא פשוטי כלי מתכת ולא פשוטי כלי עץ וא"כ גם כלי מתכת המנוקב בנקב גדול כזה טהור מכלום:

ה ובאמת לבד זה אין בזה שום חשש דמאחר שהמסמרים קבועים בהתיבה שתהי' מחוברת לקרקע א"כ אין בהם קבלת טומאה כמבואר בש"ע סי' ר"א סעיף מ"ח. ואם הסילון של מתכת מחובר לקרקע כו' ומש"ש בספר פתחי תשובה דדוקא בנעשה הסילון מתחלתו ע"ד לחברו לקרקע והביא כן בשם שו"ת נו"ב מה"ת סי' קל"ז מ"מ בנד"ז סתם מסמרים גדולים כאילו נעשים רק בשביל לקובעם בבנין המחובר לקרקע ואף אם נצרכים ג"כ לספינות ועגלות גדולות מ"מ רובן נעשו בשביל בנינים וע' במשנה ספ"ק דסוכה דף י"ט ע"ב מחצלת קנים גדולה עשאה לשכיבה כו' הא סתמא לסיכוך ואינה מקבלת טומאה:

ונידון מקוה שעמוקה ביותר ועושין רצפה מנסרים באמצע וקובעים במסמרים היטב אם רשאי לטבול לדעת הש"ע סי' קצ"ח סל"א:

הב"י בי"ד סי' קצ"ח והב"ח כ' כשהספסל תוך המעיין והמים מקיפין אותו מכל צד מטבילין עליו וכ"נ דהא ר' יוסי לא אמר שלא יטביל ע"ג ספסל אלא כשהעביר המעיין ע"ג הספסל דאז כבר ירד ממדרגתו ואין לו דין מעיין רק דין מקוה. ע"כ בכה"ג אמר שלא יטביל ע"ג ספסל אבל כשהמעיין דין מעיין עליו כגון באר מים חיים אע"פ שנתן לתוכו ספסל ודאי דין מעיין יש לו וא"כ בכה"ג לא שמענו איסור שלא יטביל ע"ג ספסל וא"כ אפילו במקוה שאינו מעיין אם נתן לתוכו ספסל י"ל מטבילין בו אע"ג שהוא רק מקוה לא דמי למעיין שהעבירו ע"ג הספסל שדינו ג"כ כמקוה דשאני התם כיון שהעבירו ממקומו ע"ג הספסל ועי"ז נשתנה דינו ממעיין למקוה אז הוא דאמרינן שלא יטבול ע"ג ספסל:

אבל מקוה שהיא במקומה אע"פ שנתן לתוכה ספסל י"ל רשאי לטבול בה אפילו ע"ג הספסל דמאי שנא מדין השידה והתיבה שבים שמטבילין בה משום שנקובה כשפ"ה אע"פ שיש לה דין כלי כיון הנקב למעלה מהשוליים ואם משום שמחזקת מ' סאה וא"כ אינה מקבלת טומאה מ"מ כלי היא ועוי"ל דהא י"ל שאין בה כ"כ מים ומטבילין בה ע"י שמעורבת להים כו' וגם אף את"ל דע"ג ספסל אין מטבילין כלל אפילו תוך המעיין ותוך המקוה עכצ"ל משום גזירה מדרבנן וא"כ הנסרים שעשו לקובען בבנין ל"ד לספסל דהתנן פ"ק דסוכה מסככין בנסרים א"כ עכצ"ל שסתם נסרים אינן מקבלים טומאה דהא מחצלת קנים המקבלת טומאה אין מסככין בה וא"כ גם אח"כ ששיגמן בשביל לקובען בבנין כ"ש דלא יקיימו דומיא דמחצלת קנים שעשאה לסיכוך שהרי עשאן לקובען בדבר המחובר לקרקע וכמו הנסרים שקובען ברצפה דודאי אין מקבלין טומאה גם רש"י בשבת

פ"ו דס"ה ובנדרים ד"מ והרא"ש שם מפצי מחצלת ובמשנה פ' אע"פ מטה מפץ ומחצלת הרי מפץ עשוי לשכיבה וכמ"ש רש"י שם שהוא רק ממחצלת ועי' ספ"ד דמעילה העור והמפץ ובב"ק פרק כיצד הרגל דכ"ה ע"ב מפץ שמטמא בזב שראוי למשכב וא"כ איך עומדין וסובלין עליהן אע"כ לא ס"ל הא דהראב"ד וע' חה"ר בשבת שנטה מפרש"י אבל לא מטעם זה והר"ש פ"ה דמקואות שם סוף מ"ב מפרש כהראב"ד ועיין בהראב"ן דף סמ"ך ע"ד סס"י שכ"ו לא הזכיר סברת הרא"ש והראב"ד ולא הזכיר גזירת מרחצאות וע"ש רס"י שכ"ז וכן בבה"ג הל' נדה לא הזכיר גזירה זו ובפסקי הרשב"ץ בנדה שם כ' אשה לא תעמוד ע"ג כלים בתוך הנהר ותטבול משום דבעיתא ולא תטבול יפה ואי טבלה בדיעבד עלתה לה טבילה עכ"ל הרי כ' סתם ע"ג כלים משמע כלי חרס וכלי עץ שוים דלכתחלה לא תטבול ובדיעבד עלתה לה טבילה וההיא דלא יטביל ע"ג הספסל יש לתרץ כמו שכתבתי משום דירד המעיין ע"י הספסל ממדרגת מעיין למדרגת מקוה או משום דמיירי שאין הספסל מוקף מכל צד מהמעיין ולא דמי לספסל שבתוך המקוה כו': גם באגודה פרק תינוקת ופ"ה דמקוואות לא הזכיר סברא זו דהראב"ד מ"מ מזה אין ראיה וראיתי להגר"א פ"ה דמקואות מ"ב ובלבד שלא יטבול ע"ג ספסל ר' יוסי קאמר לה וטעמא קאמר הרי הוא כמקוה הואיל וע"ג ספסל אסור להטביל הרי דבר פסול מפסיק בינו לבין המעיין ושוב אינו חשוב כמעיין עכ"ל ולע"ד הוציא המשנה מפשוטה דמשמע דהא דהרי היא כמקוה טעם אחר הוא ועוד הרי מדאור' רשאים בודאי להטביל ע"ג ספסל רק משום גזירה דרבנן אסור וא"כ מדאורייתא אין שום דבר פסול מפסיק בינו לבין המעיין ור' יוסי דאמר הרי הוא כמקוה אין מוכרח שהוא מדרבנן כ"א אפשר מדאורייתא כמשמעות הרמב"ם פ"ט הלכה יו"ד ואף שבפי' הרא"ש משמע דמשום גזירה הוא אינו מוכרח וגם אף את"ל דרק מדרבנן הרי הוא כמקוה הוא גזירה דרבנן בפ"ע כמ"ש הרא"ש שם גזירה אטו העבירו תוך הכלי כו' וההפסק מאן דכר שמיה:

סימן קסג

מקוה העומדת במרחץ בנויה למעלה על הקרקע מדפנות מחתיכות אבנים ואין לה שוליים רק רצפת הקרקע והמים באים לתוכה ע"י המשכה ממעיין הנובע דרך צנורות וסילונות שתחת הקרקע אך יש אבן חלולה אשר נעשה כתיבה קטנה המפסקת בין הצנורות בנקב כשפ"ה משני הצדדים זה כנגד זה גבוה מהשוליים שני אצבעות והתיבה המפסקת נעשה בשביל אם יש באחד מהזמנים אשר המים נסתמים מלילך להפונטאל

(אינו מבין לשון פונטאל) מנקים הצנורות בקנים ארוכים אשר תוחבן דרך אותן נקבי התיבה ופותחין הסתימה:
והמתגוררים בעיר בהיות המדינה שייכה לישמע' היו מחזיקים אותה בכשרות ואמרו ששמעו איש מפי איש שהיה עליה שאלת חכמים והכשירוהו ועתה נסתפקו בזה עכ"ל השאלה:
א הנה מצאתי בכנה"ג סי' ר"א בהגהת הב"י אות נ"ד שהמבי"ט הורה להתיר כנ"ד ממש וז"ל טבילה שמימיה באין מן הנהר דרך חביות והחביות סמוך לפיהן נקב שבו נכנסין המים לחביות וכנגד נקב זה נקב אחר בחבית עצמה שמשם יוצאין המים והולכין לחבית אחרת וכן ע"ז הדרך עד בית הטבילה אע"פ שהמים נכנסו בחביות הנזכר עד הנקבים הם שאובים הטבילה כשרה לפי שהמים הבאין לבית הטבילה אינן שאובין אלא שצפין על המים שבחבית והולכין לבית הטבילה מהר"ם מטראני ח"ג סי' ע"א ומהר"ר אלישע גאליקו בתשו' כ"י סי' כ"ט הכשיר בנדון זה מטעם אחר עכ"ל ואיכא למידק דמדברי הב"ח סי' ר"א סעיף י"ג הביאו הש"ך סעיף ח' ס"ק כ"ו נראה דס"ל בפשיטות להפך דזה לשון הב"ח ומ"ש רבינו ובדבר זה שוה מעין למקוה כלומר כי היכא דמקוה מ' סאה פסולה אם הוא בכלי כך אסור לטבול במעיין אם הוא עובר תוך הכלי וחזר רבינו ופירש כיצד אם מעיין מקלח לתוך כלי ויוצאין ממנו לחוץ פסולין לטבול בהן לא מבעיא תוך הכלי דפסול אלא אף במה שיצא ממנו ג"כ פסול דמיד שעברו על תוך כלי נעשו שאובין ולא שנא כשהכלי שלם בלא שום נקב והמעיין מקלח לתוך הכלי וכשנתמלא הכלי יוצאין אח"כ מפה הכלי ולחוץ ולא שנא שיש נקב בצדו של כלי וממנו מקלחים לחוץ נקראו בשם שאובין דלא נתבטל שם כלי מחמת הנקב שבצדו כיון שמקבל מים מן הנקב ולמטה כו' והכי תנן רפ"ה דמקוואות מעיין שהעבירו ע"ג השוקת פסול וכו' עכ"ל. הרי אף שהמים יוצאין חוץ לכלי ע"י נקב שבצדו לא אמרינן דהם מן המים שצפין ע"ג המים השאובין שבכלי מתחת לנקב כ"א אמרינן דה"ל שאובים ממש ואין לחלק דהכא שאני שנכנסין ע"י נקב שבצדו ויוצאין ע"י הנקב שכנגדו משא"כ בנדון דהב"ח י"ל שנכנסין להכלי דרך שפת הכלי רק יוצאין ע"י נקב דאין לחלק כלל ואדרבה איפכא י"ל דבכה"ג דהב"ח יוצאין יותר רק המים שלמעלה משפת התחתון של הנקב ואעפ"כ חשבינן להו שאובין ולפע"ד והמשנה פ"ה דפרה משנה ז' ניקבה מלמטה ופקקה בסמרטוט המים שבתוכה פסולין מפני שאינן עגולין כלי מן הצד ופקקה בסמרטוט המים שבתוכה כשרים מפני שהן עגולין כלי ומשמע ודאי דאפילו המים שלמעלה מהנקב כשרים וחשובים עגולים כלי וכן הכריח הט"ז בא"ח סי' קנ"ט סס"ק א' מדהצריך ופקקה

בסמרטוט דאם אין כשרים רק המים שמתחת לנקב א"כ למה צריך פקיקת סמרטוט א"ו ר"ל שע"י שסתמה בסמרטוט מילאה מים בכולה ואעפ"כ הם כשרים אלמא שזה שמחזקת מים למטה מהנקב בלא סמרטוט מהני לאחשבה כלי אף למעלה מהנקב אף למי חטאת שצריך כלי מדאורייתא וכן משמע מלשון הרמב"ם פ"ו מהל' פרה דין ז' היה נקוב מן הצד ופקקו ה"ז כשר למלאות לו ולקדש ולהזות ממנו עכ"ל מדנקט ה"ז כשר משמע כל הכלי כולו וכ"ד האגודה במסכת פרה מדכתב ע"ז מכאן משמע דכלי שניקב מן הצד מותר ליטול ממנו לידים וא"כ כמו כן ה"ל כלי לענין מקואות לכן אף המים שלמעלה מהנקב הם חשובים מים שבכלי גם לענין מקואות אלא שיש לחלק דהתם פקקה בסמרטוט עכ"פ ונהי דסמרטוט מצד עצמו לא חשיב סתימה כמבואר מדין ניקבה מלמטה ופקקה בסמרטוט. מ"מ כשהיא כלי מן הנקב ולמטה אפשר דמהני סתימת הסמרטוט אף למה שלמעלה מהנקב אבל בנדון זה שהנקבים פתוחים בלי שום סתימה י"ל דלא הוה כלי מהנקב ולמעלה (אך יומשך מזה דלענין נט"י אם סתם הנקב בסמרטוט מהני וז"א במשמע וע' רבינו שם דהרא"ש בפי' משנה דפרה פי' דאין כשרים רק למטה מהנקב). ולכאורה יש להכריח כן מהא דאמר רבא בפרק כל הבשר דף ק"ז ע"א כלי שניקב (לאו כלי הוא דרבנן כלי תיקון) בכונס משקה אין נוטלין ממנו לידים וכ' הרא"ש שם רס"י ט"ו וז"ל וכלי שניקב ומחזיק רביעית למטה מן הנקב מותר ליטול דרך הנקב ולא דרך פיו דלמעלה מן הנקב לא חשוב כלי והוא מדברי סה"ת סי' ע"ט וז"ל וצריך שלא יהא הכלי נסדק ולא ניקב במקום שהן עוברין כששופכין על ידו שמן הנקב ואילך אין תורת כלי עליו והמים שנופלין על ידיו מן הנקב ודאי כשרות אבל המים שעוברין מחוץ לנקב דרך שפת הכלי פסולות כיון שבאו על הנקב עכ"ל וכ"כ בחידושי הרשב"א בשם סה"ת וא"כ יקשה עליהם מהמשנה דפרק חמישי דפרה הנ"ל כמו שהכריח האגודה משם דכלי שניקב מן הצד מותר ליטול ממנו לידים וצ"ל דכן משמע להו ממימרא דרבא דאמר סתם כלי שניקב בכונס משקה ולא התנה שיהי' הנקב בשוליו וא"כ יקשה על רבא מהמשנה הנ"ל לכן צריך לחלק דשאני התם שפקקה בסמרטוט:

ב אך הנה הרשב"א בתה"א בית ששי סוף שער שלישי דקנ"ט סע"ב כ' וז"ל וכלי שנשבר אע"פ שמקבל רביעית למטה מן השבר כתוב בסה"ת שאסור ליטול ממנו דכל שלמעלה מן השבר אין לו תורת כלי ושבר כלי הוא ומ"מ אם דרך השבר נגרין המים על ידו מסתברא שהיא מותרת דה"ל כברזא ומסתברא דאפי' נשבר כל שלא טהר מחמת שבירתו עדיין כלי הוא ואין מחלקין את הכלי לשנים וכל שמקבל רביעית ואין שברו גדול כל כך שיטהרנו מידי טומאתו מותר ליטול ממנו לידים עכ"ל. הרי בהדיא דפליג

על סה"ת וסיעתו ולדידיה מסייע ליה המשנה פ"ה דפרה הנ"ל שאין מחלקין את הכלי לשנים וכמ"ש האגודה רק שהרשב"א הוסיף תנאי אחד מה שלא נזכר במשנה הנ"ל והוא דבעינן שלא יצא מתורת כלי לגמרי לענין טומאה ע"י נקב זה והיינו שכבר יש כלים שאפילו ניקבו למעלה יצאו מידי טומאה ע"י נקב עיין בהרמב"ם, פי"ב מהל' כלים דין י"ג י"ד ובהר"ש פ"ל דכלים מ"ג אף ששם נאמר לענין כוס דכלי זכוכית אפשר כמ"כ בשאר כלים וכן נראה כדבריו בהרמב"ם פ"ו מהל' ברכות דין י"א וז"ל וכלים שנשברו שבירה המטהרת אותן מידי טומאתן אין נותנין בהם לידים מפני שהן שברי כלים עכ"ל ועיין בהב"י ובכ"מ מ"ש בכוונתו ששינה מלשון הגמרא להורות לנו הדין בשאר כלים שאינן כלי חרס ולפע"ד י"ל שכוונתו גם בכלי חרס לפרש הא דרבא דוקא כשהנקב בשוליו או מן הצד סמוך לשוליו ממש בענין שעי"ז הנקב טהור מטומאתו אבל אם הנקב מן הצד למעלה מן השוליים בענין שעי"ז לא נטהר מטומאתו ס"ל דנוטלין ממנו לידים וכן מצאתי בספר חמד משה סי' קנ"ט סק"א וז"ל דמהנראה דכל שיעורין הללו שנאמרו בנקבי הכלים לטהרן מידי טומאתן כל אחד ואחד לפי ענינה היינו אם לא נשאר לו בית קבול כלל וכגון שנקבו בשולי הכלי או אף מצדו אצל שוליו ממש בענין שא"א עוד להתקיים בו הדבר דמיוחד לכך דכי יעלה על הדעת בכלי גדול שניקב מצדו ונשאר לו בית קבול שלא תטמא עוד או שיטהר מטומאתו ע"י נקב זה דאף אם ניקב כמוציא רמון מה בכך אם תוכל עדיין לקבל הרבה רמונים למטה מהנקב וכן כל כה"ג ועיין בתוספות ס"פ המצניע ד"ה ולענין אלא ודאי דכל הנקבים בשולי כלי מיירי או אצל שוליו ממש מצדו וכיון שכן הוא זה הכלל נמי שנתן הרמב"ם כאן ודאי בכה"ג נמי מיירי עכ"ל וכ"מ מפרש"י בערובין דף ד' ע"ב גבי שיעורן כרמונים ועיין ג"כ בהמשנה ר"פ י"ז דכלים. ואע"ג דרבא סתמא קאמר כלי שניקב ככונס משקה ולא קבע מקום לנקב זה יש לומר הרי כה"ג ממש אמר רבא ס"פ המצניע דצ"ה ע"ב ניקב ככונס משקה טהור מלקדש בו מי חטאת ושם לכאורה מוכרח הפירוש דניקב בשוליו דוקא כמ"ש במשנה ז' פ"ה דפרה הנ"ל מן הצד ופקקה כו' כדלעיל וא"כ כמ"כ מימרא דרבא דלענין נט"י י"ל ג"כ כן וכמ"ש הח"מ שם וכי יהיה דין הכלי לנט"י שאינה אלא מדרבנן דבעינן כלי חמור מדין כלי לקידוש ומילוי אפר הפרה זה ודאי אינו דהתם מדאורייתא כלים בעינן עכ"ל והנה לרוב הפוסקים החולקים ע"ז וס"ל דבניקב בכונס משקה אין נוטלין ממנו לידים דרך פיו אף שמקבל רביעית מן הנקב ולמטה שהקשה ע"ז הט"ז ססק"א מהמשנה דפרה הנ"ל דכשר כה"ג למי חטאת מצאתי לכאאזמו"ר הגאון נ"ע בש"ע שלו סי' קנ"ט סעיף י' בהמראה מקום אות ל"ב שכתב ישוב נכון ע"ז מאד וז"ל משנה פ"ה דפרה ועיין ברא"ש

שם דאפילו מן הצד אם המים הם למעלה מהנקב כו' ובנט"י ששופך דרך פיו אפי' המים למטה מן הנקב כמ"ש לעיל (סעיף ד' וע"ש בהמראה מקום אות ט') ומ"ש הט"ז בסוף דבריו דגם להטור קשה כו' לא עיין בראש עכ"ל וז"ל הרא"ש שם בפי' המשניות פ"ה דפרה משנה זיי"ן אבל מן הצד שהכלי מסבב המים מקדשים במים שלמטה מן הנקב ואפי' לא פקקה בסמרטוט ואגב רישא נקיטה ולא מסתברא למימר שמקדשים במים שלמעלה מהסמרטוט דלא עדיף מן המים שהלכו עד העטרה דסיפא עכ"ל וא"כ לפ"ז צ"ל דסה"ת וסיעתו מפרשים המשנה דפרה כדפי' הרא"ש ולכן ס"ל שמהנקב ולמעלה אין תורת כלי עליו ולפ"ז מצאנו מקום ג"כ לדעת המבי"ט דלעיל בענין טבילה ומקוה הנ"ל שהמים הבאים דרך הנקבים שבחביות לא חשיבי שאובין שהרי לא באו דרך כלי מאחר שמן הנקב ואילך אין תורת כלי עליו אך כבר כתבתי דמדברי הרמב"ם והר"ש לא משמע כפירוש הרא"ש וכן מדברי האגודה וכ"מ בתוי"ט שם ד"ה מן הצד שפי' מן הצד שמקבל מים כל שהוא כו' ואי איתא דאין כשר רק מה שלמטה מן הנקב והוא מים כל שהוא לא שייך למיתני על זה המים שבתוכה כשרים. גם מ"ש הרא"ש דמ"ש במשנה בסיפא ופקקה בסמרטוט הוא בכדי ואין נפקותא כלל מפקיקת הסמרטוט הוא דוחק גדול ועיין בגמרא פ"ז דסנהדרין דס"ו ע"ב כמה דקדקו על לשון המשנה ובפרק י"ט דשבת דקל"ה ע"ב אמרו ליה רבנן לרבא והא תניא כוותיה דמר אמר להו מתניתן כוותיה דיקא כו' הרי מחמת דקדוק לשון המשנה דחה ברייתא מפורשת מהלכה א"כ מהכ"ת נאמר שענין ופקקה בסמרטוט הוא שפת יתר לגמרי. ע"כ נראה דענין ופקקה בסמרטוט הוא כמ"ש הט"ז כדי שיהיה השוקת יכול לקבל מים מהנקב ולמעלה וא"כ מזה מוכח כמ"ש הט"ז דגם המים שלמעלה מהנקב כשרים לקידוש מי חטאת. ואין זו תימא כלל שהרי כן דעת הרשב"א בהדיא בתה"א שאין מחלקין את הכלי לשנים כו' ומה שהקשה הרא"ש דלא עדיף מן המים שהלכו עד העטרה דסיפא להרשב"א והרמב"ם והר"ש והאגודה צ"ל דעדיף ועדיף דשם שאני כיון שהיא עטרה של טיט שהוסיפו על הכלי וגם אינו בריא שינטל עמה אין לה שייכות להכלי כלל וכמש"ש במשנה ט' והן יכולות להנטל כאחת הא לאו הכא אינו כלי ועיין פ"ז דעדיות מ"ח לענין מוסף היורה כו' וא"כ הדרה קושיא לדוכתא על סה"ת וסיעתו מדוע פסקו בסכינא חריפא דמהנקב ולמעלה אין תורת כלי עליו ואף שכתבתי לעיל דשאני התם שפקקה בסמרטוט זהו דוחק דהסמרטוט הוא תועלת שתחזיק מים אבל לא לעשותה כלי ואפשר לומר שטעמם דמדמי כלי דנט"י לכוס שמבואר בו דגם נקב שלמעלה מבטלו מתורת כלי כמ"ש בתוספתא הביאה הר"ש פרק בתרא דכלים משנה ג' הכוס והצלוחית שניקבו בין מלמעלה בין מלמטה טהורין

תמחוי וקערה שניקבו מלמעלה טמאין מלמטה טהורין ופי' הר"ש גבי תמחוי וקערה מלמעלה טמאין דאכתי חזו מלמטה טהורין דתו לא חזו. וא"כ גבי כוס וצלוחית דגם מלמעלה טהורין צ"ל משום דתו לא חזו. והיינו כי תמחוי וקערה הם מאנא דמיכלא ולכן אף שנקבו מלמעלה יכולים לשמש תשמישן הראשונה משא"כ כוס וצלוחית שהם מאנא דמשתיא כשיש נקב למעלה ג"כ לא חזי למילתיה שכשישתה בו תשפך המשקה דרך הנקב וכ"פ הרמב"ם פי"ב דכלים דין י"ג י"ד והנטלא שנוטלין בה לידים היא מאנא דמשתיא לכן ס"ל שגם כשניקבה מלמעלה אין תורת כלי עליה אך א"כ דטהורה לגמרי גם מהנקב ולמטה אין תורת כלי עליה וצ"ע:

ג העולה מזה שדינו דהמבי"ט לענין טבילה הנ"ל י"ל שיש לה מקום לפי' הרא"ש פ"ה דפרה מ"ז דמהנקב ולמעלה אין תורת כלי עליו לכן אינן שאובין אך אין כן דעת הר"ש והרמב"ם והרשב"א והאגודה אך לפ"ז קצת קשה מהמשנה רפ"ה דמקואות מדוע מעיין שהעבירו ע"ג השוקת פסול שהרי כיון שעובר דרך השוקת ע"כ צ"ל שהשוקת כבר מליאה על גדותיה ואינה מקבלת עוד מים. ולכן המים העוברים עליה מהמעיין יורדין לחוץ וא"כ אין להם הנחה תוך כלי כלל ומדוע חשיבי שאובין ופסולין וכבר נזכר סברא זו בשו"ת נו"ב מהד"ת חי"ד סי' קל"ט בשם רב אחד שרצה לומר כן דאינן שאובין מטעם הנ"ל ודחה דבריו הנו"ב שם מהמשנה הנ"ל מיהו טעמו שם דודאי אף שהכלי מלא על כל גדותיו מ"מ חוזק הקילוח הבא יורד לתוך הכלי אלא שאינו מעמיק לירד ונשארים למעלה כו' אבל לעולם כל המים באים לתוך הכלי ונעשו שאובים עכ"ל משא"כ בנדון דהמבי"ט כיון שיש בחבית שני נקבים זה כנגד זה שבו המים נכנסין ויוצאין אפשר אין מוכרח לומר שחוזק הקילוח יורד לתוך הכלי כ"א שצף ממעל נכנס ויוצא ועכ"ז זהו דוחק לחלק כן מסברא נגד המשנה וכ"ז אף את"ל כפי' הרא"ש פ"ה דפרה שמהנקב ואילך אין תורת כלי עליה אבל לדברי הרשב"א וסיעתו שאין מחלקין הכלי לשנים א"כ אף אם הם צפים מלמעלה חשובים כמים שהיו תוך כלי מדכשרין כה"ג לקידוש מי חטאת ע"י פקיקת סמרטוט כמ"ש למעלה וכבר נתבאר שמסה"ת והטוש"ע סי' קנ"ט גבי נט"י י"ל שאין להכריח דס"ל כפי' הרא"ש כ"א כלי שתיה שאני כנ"ל:

ד והנה במשנה רפ"ה מעיין שהעבירו השוקת פסול]. הקשה רבינו שמשון אמאי פסול כיון דמי השוקת מחוברין למעיין כו' ואפילו בתוך הכלי עצמו שרי לטבול כדאיתא בר"פ חומר בקדש שמטבילין כלי בתוך כלי שיש בפיו כשפ"ה כו' ותירץ שיש לחלק בין כלים התלושים לכלים הקבועים דגזרי בהו רבנן כו' נשמע דס"ל דמדאורייתא אף כשהם תוך השוקת שרי לטבול בו כ"ש כשיצאו ממנו כ"א מטעם גזירה מדרבנן פסול

והרא"ש בפי' המשנה שם אף שבתחלה כ' ונ"ל דלא קשה כלל כיון דכלי מפסיק בין בריכה למעיין לא מיקרי מחוברים כו' ומ"ש דאפי' בכלי עצמו מטבילין לא דמי כו' עכ"ז משמע מדבריו ג"כ דהוא ג"כ רק מדרבנן כמש"ש אבל בכלי המחובר למעיין או למקוה שיש בו מ' סאה אין להטביל בתוכו דלמא אתי להטביל בכלי שיש בו מ' סאה בלא חיבור. מדכתב דלמא אתי מבואר שהוא מדרבנן כמ"ש הר"ש וכן משמע עוד מלשונו שם אח"כ גבי ובהא לא שייך למיגזר. וכ"כ בפרק בתרא דנדה בהלכות מקואות סי' ט' וכ"כ להטביל חוצה לו כו' דאלו היה נפסל בשאיבה היה פסול גם חוצה לו ראיה זו אינו מובן דהא הטעם מבואר במשנה שהמעין מטהר בכל שהוא ור"ל דלעולם המים שעברו דרך השוקת הן שאובין אלא שהמים שעברו דרך השפה ולא היו בשוקת הן מטהרין את השאובין שהמעיין מטהר בכל שהוא. וצ"ל שהראיה היא כך דהא תנן במסכת מקואות ספ"ק למעלה מהן מעיין שמימיו מועטין ורבו עליו שאובין שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעיין להטביל בו בכל שהוא וא"כ הכא אי איתא דהמעיין שעברו דרך השוקת חוצה לה הם שאובין גמורים. א"כ מה שהעבירו מקצת ממנו ע"ג השפה אף שזהו דין מעיין גמור מ"מ ה"ל כדין מעיין שמימיו מועטין היינו מקצת המים שעברו ע"ג השפה ורבו עליו שאובין היינו מי המעיין שעברו דרך השוקת חוצה לו והיה הדין נותן שאינו מטהר אלא באשבורן במקוה ואנן תנן העבירו ע"ג שפה כל שהוא כשר חוצה לו משמע בהדיא שדינו כדין מעיין לגמרי אף לטהר בזוחלין ותדע עוד דהא במשנה ב' תנן הרי הוא כמקוה ופי' הר"ש דבעינן ארבעים סאה ובאשבורן מכלל דהכא ברישא הוי כמעיין גמור דמטהר בזוחלין ולכן מזה ראיה שהמים שעברו דרך השוקת ג"כ אינן כשאובין מדאורייתא רק משום גזירה לבד מדרבנן ובכה"ג שהעבירו ע"ג שפה כל שהוא כשר חוצה לו ולא גזרו בזה וכן משמע ממ"ש בפסקיו סי' ט' וז"ל לפי שהמעיין שנופל על שפת השוקת מטהר כל המים בכל שהוא אע"פ שמימי השוקת מרובין מהן מ"מ כל המים מחוברין למעיין ע"י המים המועטים הנופלים על השוקת ונטהרין אע"פ שכבר נפסלו בשאיבה כשעברו דרך השוקת עכ"ל ור"ל דאע"ג דמי השוקת מרובין מהן וקיי"ל מעיין שמימיו מועטין ורבו עליו שאובין אינו כמעיין לגמרי ואינו מטהר בזוחלין הכא שאני כי כל המים מחוברין למעיין על ידי המועטים כו' ור"ל כוונתו כנ"ל שאינן כשאובין גמורין ואפשר כוונתו אף שנפסלו בשאיבה לגמרי מ"מ כשיצאו חוצה לו חוזרין ונטהרין כיון שהם מחוברין למעיין כו' ועיין בש"ך סעיף י"א ס"ק ל"ב שכתב ג"כ לחלק בין העבירו ע"ג שפה לדין מעיין שמימיו מועטין כעין החילוק הנ"ל וז"ל ואפשר לחלק דשאני התם כיון דהמים עצמם שבתוך הכלי הן ג"כ מהמעיין וגם עתה המעיין מקלח לתוכן והם מחוברין

למעיין משא"כ הכא ודו"ק עכ"ל ותמיה דאשתמיטתיה דברי הרא"ש בתשובה ובפסקיו שנתכוין ג"כ לחלק בכעין דבריו ובחילוק ברור יותר דאינן כשאובין גמורין מדאורייתא כנ"ל מיהו באמת יש להשיב על ראיה זו דהא תנן פרק ה' מ"ג מעיין שהוא משוך כנדל ריבה עליו והמשיכו הרי הוא כמו שהיה. וכ' הר"ש לא שריבה עליו מים שאובין כו' אבל הרמב"ם והרא"ש בפירוש המשניות פירשו שריבה עליו מים שאובין וההפרש בין דין זה לדין שבמשנה ז' פ"ק מעיין שמימיו מועטין כו' עיין בתוי"ט פ"ה מ"ג ובתוספות חדשים שם שמחולקים בו הרמב"ם והרא"ש ואף להרמב"ם דדוקא כשריבה בגומת המעיין י"ל דהכא ג"כ מהני כיון שמ"מ הכל מימי המעיין לבד כו'. אך לפי' הר"ש שפיר הוי ראיה ועכ"פ דעת הר"ש והרא"ש דאינן פסולין רק משום גזירה כנ"ל:

ודעת הרשב"א בתשו' ח"ג סי' רכ"ח דכל שהמים מחוברין למעיין כל שחוץ לכלי טובלין בו כו' ואע"פ שנפלו לתוך הכלי אין נפסלין מחמת שאובין כיון שהם עדיין מחוברין למעיין ולא עוד אלא שאפשר לומר שפעמים שמותר לטבול אפילו בתוך הכלי שבתוך החפירה וכגון שהיו ארבעים סאה במים שבין המעיין לכלי שהרי המים שבכלי העומד בתוך המים מחוברין הם למי המעיין וכל שהוא כן אפשר לומר שטובלין אפי' בתוך אותו כלי והוא שיהיה פיו רחב כשפ"ה כו' כדאיתא בשלהי פ"ק דיבמות כו' ואם הכלי נקוב כשפ"ה ונכנסין מי המעיין שיש בו ארבעים סאה דרך אותו הנקב אע"פ שאין בתוך הכלי ארבעים סאה טובלין ומטבילין בתוך הכלי כו' והנה הים שעשה שלמה שהיו טובלין בו וכלי היה אלא שהי' המעיין שבתוכו מתערבין אל מי המעיין עכ"ל ויש להעיר עליו מה שבתחלה כ' דרך אפשר שפעמים שמותר לטבול אפי' בתוך הכלי כו' ואח"כ פסק בסכינא חריפא ואם הכלי נקוב כשפ"ה כו' טובלין ומטבילין בתוך הכלי ומלבד זה העירו עליו הרב"י ומהריב"ל בתשו' ח"ג סי' ע' והרב ר' יוסף טאיטסאק הובא ב"י שהרב"י כ' שהוא מפרש מ"ש במשנה ואם העבירו על גב שפה כלומר שהמים הנכנסין בשוקת אינן נשארים בתוכו אלא מקלחין ממנו לחוץ כו' ואפי' כל מי המעיין מקלחים לתוך השוקת ואין טפה נופלת חוץ כשר להטביל במים היוצאים ממנה כו' ומהר"ר יוסף טאיטסאק חלק על פירושו כי בודאי לא יוכל שום אדם להכחיש פי' הרמב"ם והרא"ש במשנה דהעבירו ע"ג שפה ר"ל שיהיו מימיו שופעין על שפת השוקת כו' ר"ל שלא נכנסו בשוקת מעולם אזי הם מטהרין המים שעברו דרך השוקת אלא שדעת הרשב"א שמעיין שהעבירו ע"ג השוקת מתכשר אפילו לטבילת אדם בחד מתרי גווני או שהעבירו ע"ג שפה ע"ד שפירשו הרמב"ם והרא"ש או שנכנסין המים לשוקת דרך נקב כשפ"ה אם יש בין המים שבשוקת עם מי המעיין ארבעים סאה משום עירוב מקואות כו'. ובתשו'

מהריב"ל ח"ג סי' ע' פי' דברי הרשב"א ג"כ כמו שפירש הרב"י וגם דעת הרא"ש בפרק מרובה סי' ג' הוא לדינא כדעה זו במש"ש והא דקתני מעיין שהעבירו ע"ג השוקת כו' הובא בתשו' משכנות יעקב חי"ד ס"י. ודלא כהש"ך שהפליג דברי הרב"י וכן דעת הריטב"א ספ"ק דיבמות דט"ו ע"א גבי שוקת יהוא וז"ל פרש"י אבן חלולה היתה ולא היה בה ארבעים סאה אלא עירוב מקואות שהיה לה בנקב כשפ"ה עם מקוה טהורה ממעיין שבצדה ובריתא סתמא נקט אפי' בחקקה ולבסוף קבעה וכיון שכן אף משום שאובה יש בה אפילו כלי אבנים כלי גללים דטהורים פוסלים הם במקוה כשיש להם במקוה כדאיתא במתניתין דהמניח כלים תחת הצנור ומיהו בעירובי מקואות זה יש לו טהרה מזה וכדאמרינן בפרק חומר בקדש מטבילין היו על גבי כלים ואוקימנא כשהיה סמוך להם כשפ"ה עכ"ל אך הפירוש בהמשנה מעיין שהעבירו ע"ג השוקת פסול שפי' הרשב"א דמיירי שאין מ' סאה בין המעיין לשוקת הלכך פסול השוקת לטבילת אדם הואיל שאין מחובר למים שיש בו מ' סאה כמ"ש הרא"ש פרק מרובה הוא דוחק גדול ולולי דבריהם היה אפשר לומר דמיירי שהעלה את המעיין דרך עלייה כענין שאמרו פ"ג דיומא דל"א, ע"א אמר אביי ש"מ עין עיטם כו' ופירש"י שאי אפשר למים לעלות להר שהוא גבוה ממקום שנובעין שם ובתוספות ישנים שם כתבו ואין לומר שעין עיטם היה בא שם דרך נקב שהיה באמצע הדופן כו' ע"ש עכ"פ מובן משם שאפשר להעלות מי המעיין ממעלה למטה ואח"כ מלמטה למעלה עד כגובה ההר שנובעין משם ובכה"ג י"ל ההיא דמעיין שהעבירו ע"ג השוקת וכיון שהשוקת היא כלי לכן הוא פסול דאין זה חיבור כיון שעולין מלמטה למעלה דה"ל קטפרס עיין במשנה פ"ח דטהרות משנה ט' ח' ואעפ"כ כשלא העבירו ע"ג כלי כ"א ע"ג שפה ה"ל כדין מעיין דלא דמי להעבירו ע"ג בריכה והפסיקו. דהכא לא הפסיקו רק שאין קטפרס חשוב חבור גמור לומר על המים שבכלי שמעורבין למעיין אבל כשאינו בכלי י"ל דה"ל מעיין אף שעוברים דרך קטפרס. שהרי המרדכי פ"ב דשבועות סי' תשמ"ו כתב הקשה אביי"ה איך טובלין בנהר והלא קטפרס דרך ירידתן כו' ובמ"א כתבתי דמדברי הרמב"ם י"ל דמעין שהעבירו ע"ג השוקת פסול מדאורייתא ול"ד לדין השידה ותיבה שבים כמו שחילק הרא"ש רפ"ה ונלאיתי להאריך כעת רק קשה ע"ז מדין עריבה שהשיקה שהביא הרא"ש שם ויש ליישב אכן קשה עוד מדין מעין היוצא מן התנור דטובלין בו אף שהתנור הוא כלי ע"כ לכאורה יש לתפוס יותר סברת הר"ש והרא"ש דפסול מדרבנן ובמרדכי בשם רבינו יואל משמע דה"ל שאובין גמורין ומה שהקשיתי מדין מעיין היוצא מן התנור לק"מ דהתנור אין לו שוליים כלל רק עומד ע"ג קרקע עולם א"כ אינו מקבל כלל לכן המעיין היוצא ממנו הוא

טהור גמור משא"כ במעיין שהעבירו ע"ג השוקת שהשוקת הוא כלי י"ל כמ"ש הרמב"ם דנפסל לגמרי:

ה ומ"מ אפשר לצדד בנד"ז מדין שאובה שהמשיכוה בפ"ק דתמורה די"ב ע"ב כי אתא רבין אמר ר' יוחנן שאובה שהמשיכוה כולה טהורה וכרבנן דראב"י ומשמע דלפרש"י כן הלכה כי אע"ג דראב"י פליג ומשנת ראב"י קב ונקי מ"מ כיון שר' יוחנן פוסק כרבנן הרי האמורא יש לו כח אף לפסוק כיחיד נגד רבים כ"ש כרבנן ומ"ש התוס' דאפילו לפרש"י הלכה כראב"י דמשנתו קב ונקי אינו מובן מדוע ידיחו דברי רבין אמר ר' יוחנן דמשמע שלמעשה פוסק כן ואף שרש"י בגיטין ס"פ התקבל דס"ז ע"א גבי משנת ראב"י קב ונקי פי' שהלכה כמותו לעולם מ"מ הכא שאני כיון דר' יוחנן פוסק להפך ועיין בתוי"ט פ"ט דסוטה משנה ג' ד"ה רע"ק ובתו"ח שם ובתוי"ט פ"ח דעירובין משנה יו"ד ד"ה וחכמים אומרים ובגמרא פ"ו דעירובין דס"ב ע"ב ובפ"ג דבכורות דכ"ג סע"ב בתוספות ד"ה משנת וביבמות פ"ו ד"ס ע"א אמר רב הונא אמר רב וספ"ד דמ"ט ע"ב ודל"ז סע"א ובמשניות פ"ד דכלאים משנה ח' בהרעב"ר שכתב ואין הלכה כראב"י ובתוי"ט שם ד"ה ראב"י ובפ"ב סוף משנה ט'. וספ"ב דשביעית גבי ומרביצין בעפר לבן כ' דהלכה כר"ש אע"ג דראב"י פליג ועיין בספר בעל הנפש להראב"ד בשער המים מזה שפסקו כאן כראב"י ובדברי הרז"ה שם סק"ג מה שהקשה על השגותיו על הרי"ף ומ"מ העלה ג"כ להחמיר כראב"י ודעת הרי"ף פ"ב דשבועות נראה דפוסק כרבי יוחנן וכמו שפירש דבריו הר"ן שם וכן ביאר דבריו בחידושי הרמב"ן פ"ד דב"ב דס"ו ובתשו' הרשב"א ח"ג סי' רכ"ח והר"ן שם כ' שכ"ד רבינו שמשון ובפרק שני דמקוואות משנה זיי"ן פי' הר"ש דפלוגתא דרבי אליעזר ור' יהושע היא דר' יהושע ס"ל כרבנן וכרבי יוחנן מיהו הרמב"ם והרא"ש פירשו המשנה בענין אחר וכ' הב"י שהברייתא דתורת כהנים מוכחא על פירושם ולא כפי' הר"ש ועיין בתשו' הריב"ש סי' קכ"ה ובתשו' להרמב"ן סי' רכ"ו שכ' סוף דבר כל גדולי האחרונים מסכימים לאסור כדברי הגאון רב אחא ז"ל ובכנה"ג בהגהת ב"י אות ק"ו כתב בשם הר"י סאמיגה בספר משבית מלחמות סי"ד והאריך להוכיח דשאובה שהמשיכוה כולה כשרה. ושבספר פלגי מים נחלק עליו אך בודאי אין לזוז ח"ו מפסק הטוש"ע ע"פ כל גדולי הראשונים ומכללם התוספות והרמב"ם והראב"ד והרז"ה והסמ"ג והרא"ש והרמב"ן והרשב"א והמרדכי והר"ן ורבינו ירוחם שכולם פסקו כרבי אליעזר בן יעקב לאסור בהמשכה בלא רבייה כדברי השאלתות מה גם בכנה"ג שם הביא דעת ספר פלגי מים הנ"ל דשאובה שהמשיכוה כולה פסולה דאורייתא אך עכ"ז י"ל דהיינו דוקא בשאובין גמורין שבהן הוא שאמרו דהמשכה לא מהני אלא א"כ יש רוב כשרים

משא"כ בנד"ז שדעת הרשב"א בתשו' ח"ג סי' רכ"ח שהם כשרים לגמרי וגם להר"ש והרא"ש פסולים רק משום גזירה דרבנן בכה"ג י"ל דלכ"ע סגי כשהמשיכום אח"כ ויש סמך לזה ע"פ מ"ש הרב"י בשם הרמב"ן פ"ד דב"ב שכתב וז"ל ונראה שרבינו הגדול ז"ל שהכשיר כולה שאובה בהמשכה סובר דשאובה לאו דאורייתא אבל הגאונים ז"ל לא הכשירו אלא ברבייה והמשכה עכ"ל ונראה מדבריו דטעמא דהגאונים הוא משום דס"ל דשאובה בכולה הויא דאורייתא ולכן גם המשכה לא מהני משא"כ כשיש רוב מים כשרים שוב אין השאיבה פוסלת כלל מדאורייתא כ"א מדרבנן כמ"ש הרא"ש בהל' מקואות סי' א' והטוש"ע סעיף ג' ע"כ ע"י המשכה מהני אפילו מדרבנן וא"כ לפ"ז בנד"ז הרי אף למ"ד שאובה כולה דאורייתא הכא מדאורייתא אינן חשובין שאובין לדברי הר"ש והרא"ש כ"א מדרבנן א"כ בכה"ג יודו לדעת הרי"ף דשאובה דרבנן שהמשיכוהו אף בכולה טהורה מיהו באמת י"ל דלאו הא בהא תליא דהרמב"ן לא כתב אלא דלהרי"ף נראה דשאובה לאו דאורייתא דאל"כ לא היה מכשיר בהמשכה בכולה אבל להגאונים אפשר דאף את"ל דשאובה כולה דרבנן מ"מ לא מהני המשכה אלא ע"י רבייה כ"א סאה מים כשרים בתחלה ויעיד ע"ז הרמב"ם ז"ל דס"ל רפ"ד דשאובה אף בכולה אינו רק מדברי סופרים ואעפ"כ שם דין ט' דחה הוראת חכמי המערב. שוב ראיתי שכן כתב הרמב"ן בשם הגאונים עצמן וא"כ לפ"ז אפשר אף בנד"ז אין להקל בהמשכה בכולה ומ"מ יש לצדד להקל אף לפ"ז דהא מצינו שדין שאובין אלו דמעיין שהעבירו ע"ג השוקת קילי לדינא משאר שאובין והוא דכשהעבירו ע"ג שפה כל שהוא כשר חוצה לו ומטהרין מים המועטין את השאובין המרובין שיהיו מטהרין אף בזוחלין משא"כ בשאר שאובין וכמש"ל בשם תשו' הרא"ש והש"ך ס"ק ל"ג וידוע דבזוחלין מחמרינן טפי מבדין שאובין כמ"ש בתה"ד הובא בט"ז סק"ג וכיון דמצינו קולא בהם לענין זוחלין יותר מבשאר שאובין כמו כן עכ"פ יש לסמוך להקל בהן יותר לענין ההמשכה ולסמוך בהן על מ"ד דשאובה שהמשיכוה בכולה טהורה ולומר שגם החולקים בשאר שאובה יודו כאן וכיוצא בזה איתא בתוספות חדשים פ"ב דמקואות משנה זיי"ן לתרץ על קושיית התוס' יו"ט שם דפסקו הרמב"ם והרע"ו שם הלכה כר' יהושע דס"ל שם שאובה שהמשיכוה בכולה טהורה ובפ"ד מ"ד מפרש דאינו כשר אלא אחר הרוב ותירץ התו"ח וז"ל ול"נ דהכא שאני דלא הוה שאיבה גמורה כו' עכ"ל וכן תירץ בספר משנת חכמים שם וז"ל דהא במשנתנו איתא המניח קנקנים בראש הגג לנגבן כו' ופי' הרע"ב ולכך לא נעשו שאובין כו' וכ"כ הרמב"ם עכ"ל ודבריו נכונים דלהרמב"ם תירוץ זה אתי שפיר דס"ל דאין חשובין שאובין כלל כמ"ש הב"י דהרמב"ם פליג על פי' הר"ש אבל

הרע"ו דכ' דטעם דרבי יהושע משום שאובה שהמשיכוה לדידיה צ"ל כמ"ש התו"ח דלא הוה שאיבה גמורה אבל קצת שאיבה הוי. א"כ לדבריו יש ראייה לנדון זה. מיהו דברי הרע"ו אינן מוכרחים שהרכיב פי' הר"ש ופי' הרמב"ם והם באמת רחוקים זמ"ז ומיהו י"ל לפי' הר"ש סוף משנה הנ"ל וקצת תימה כו' עד אבל הכא דעירה לבור אחשובי אחשובינהו לפ"ז י"ל ג"כ דאינו שאיבה גמורה כ"א קצת שאיבה ולכן מתיר ר' יהושע בהמשיכוה כולה א"כ לפ"ז יש ראיה לנ"ד ג"כ ועיין ט"ז ס"ק כ"ח וש"ך ס"ק צ"ו בשם הב"ח והנה עמ"ש ראיה מדברי הרא"ש בהל' מקואות סי' ט' יש לחלק קצת דהתם טעמו דהרא"ש כיון המים שהעבירם ע"ג השפה והמים שעברו דרך השוקת כולם מחוברים למעיין כו' משא"כ המשכה מילתא אחריתי היא י"ל דאינו מצטרף ואעפ"כ כיון שכבר נהגו כן אין להחמיר עליהם כלל לסתור מנהגם והרי העיד מהרא"י טאיטסק שנוהגים במדינתם בענין מקואות שלהם שהם מן מעיין שהעבירו ע"ג הכלים כמבואר בשמו בב"י כמו שהביא כת"ר אלא שהוא ז"ל כתב שנעשה ע"פ דעת הרשב"א בתשו' לבד כמבואר בלשונו וזהו יסוד ועיקר המנהג שלנו ויסוד ושרש דעת הרשב"א ז"ל. אמנם הרמב"ם והרא"ש שלא התירו בענין זה כו' עכ"ל ועיין בספר עיקרי דינים חלק י"ד סי' כ"ב אות כ"ב הביא קיצור תשו' מהר"י טאיטסק שכ' שאין לסמוך למעשה ע"ד הרשב"א כי גם הרשב"א בעצמו בתה"ק נראה שלא סמך על סברתו אמנם לפי מה שנת' אם אחר שהעבירו ע"ג כלי הנ"ל בא למקוה דרך המשכה יש מקום לצדד גם לפ"ד הר"ש והרא"ש וי"ל שבכה"ג היה המנהג שהעיד הוא ז"ל לכן עפ"ז אין לסתור מנהג עיר הנ"ל שהיא ג"כ לא רחוקה משם וע' בתשו' מהרי"ק חלק י"ד סס"י י"ז מה שצידד להקל בשאובה שהמשיכוה בכולה כשיש עוד ספק שקול להקל ונד"ז נראה דלא גרע מינה אף שאין דומה ממש לנדון שלו מצורף לזה בשו"ת זכרון יוסף חלק י"ד סי' י"ג הביא שו"ת פנים מאירות חלק שני סי' ק"ד שפסק דהמים היוצאין חוץ לשוקת אינן פסולין אלא דרך זחילתן אבל אם יכנסו לבור דהיינו אשבורן כשרים ושהביא ראי' מהט"ז סי' קצ"ח ס"ק ל"א וסי' ר"א ס"ק י"ד ונ"ט והוא ז"ל דחה ראיותיו מהט"ז ואעפ"כ צירף דעתו ואף שפסקו אין נלע"ד מ"מ לסניף בעלמא יש לצרף דעתו ועם דעת הכנה"ג בשם המבי"ט כללא דמילתא כיון שהמים שבתוך האבן חלולה מחוברת למי המעיין ע"י הצנורות וסילונות שתחת הקרקע אשר הצנורות אינן פוסלין את המקוה והיא מחוברת להן גם נקובה כשפ"ה משני צדדיה זה כנגד זה אף שהנקב גבוה מהשוליים שני אצבעות והמים ומי המעין באין משם דרך המשכה לתוך המקוה ע"י הצנורות וסילונות יש לסמוך להקל כיון שאין שם מקוה אחרת והעיקר כמ"ש בתשו' הר"ן סס"י שבעים שכדאין הדברים

לסמוך על מה שכבר נהגו כו' יעו"ש ומצאתי בסמ"ג עשין רס"י רמ"ח בשם הר' משה מפונטזיא דשאובה שהמשיכוה בכולה טהורה מן התורה ומדרבנן צריך רוב כשרים א"כ הכא הוי עכ"פ תרי דרבנן לכ"ע יש לסמוך ע"ד הרי"ף וסיעתו בכה"ג אח"כ מצאתי בבעה"נ בשער המים בהשגתו על הרי"ף בענין שאובה שהמשיכוה כולה שהשיג עליו ג"כ ממשנה דמעין שהעבירו ע"ג השוקת וז"ל למדנו מענין השוקת שהמעיין שהעבירו ע"ג כלים מתוך הכלי אע"פ שנמשך ויוצא ממנו ועדיין המעיין מושך כתחלתו דינו כשאוב לגמרי:

הנה גם זו קושיא על דברי הרב אלפסי ז"ל שכתב על השאובה שהמשיכוה כולה שהיא טהורה להטביל בה עכ"ל הרי הוכיח ממשנה זו דמעיין שהעבירו ע"ג השוקת פסול אף ע"י המשכה שהמשיכוה אח"כ דס"ל דבכה"ג מיירי וזהו הפך דברינו הנאמרים למעלה אך הרז"ה שם בהשגותיו סק"ג השיגו וז"ל זו בעיני אינה קושיא שלא אמרו שאובה שהמשיכוה טהורה אלא שהמשיכוה למקוה אבל מעין שיצא מתוך השוקת ומושך על הארץ אין לו טהרה כל זמן שמושך שדינו כדין שאובה ואם העמידו ועשו לו אשבורן לאחר שיצא מן השוקת לא נזכר זו במשנתנו ואין ללמוד ממנו לא להכשיר ולא לפסול עכ"ל ותוכן תירוצו דשאובה שהמשיכוה אינו מטהר אלא באשבורן משא"כ הכא במעיין שהעבירו דאינו אשבורן מש"ה פסול:

ולפע"ד אינו מיושב דא"כ ליתני הרי הוא כמקוה כמו שאומר בסיפא גבי העבירו על גבי כלים כו' ר' יוסי אומר הרי הוא כמקוה ופי' הר"ש דבעי מ"ס ובאשבורן וא"כ במשנה דלעיל דאומר פסול ולא הרי הוא כמקוה מכלל דאפילו אשבורן מ"ס לא מהני ליה וכדברי הראב"ד אך מה שיש לומר בזה דממתניתין אין ראיה דמחמרא טובא בשאיבה דאפילו רבייה והמשכה לא מהני כמ"ש הר"ש בפרק ד' משנה ד' גבי מים שאובים ומי גשמים שהיו מתערבים כו' וכן קרוב לזה פי' הרא"ש שם דבברייתא הוסיף ראב"י להקל מה שלא הקיל כן במשנה וכ"כ הרא"ש עוד בהל' מקואות סי' ז' וא"כ משנתנו דרפ"ה ג"כ ס"ל כמשנה ד' פ"ד הנ"ל אבל אנן דקיי"ל בתמורה די"ב להקל ברבייה והמשכה לכן י"ל הכא בהעבירו ע"ג השוקת מתכשרא כולה בהמשכה מיהו הרמב"ם פי' משנה ד' פ"ד ג"כ כראב"י והכ"מ הקשה עליו וכ' ליישב והתוי"ט שם כ' שכ"ד התוספות דתמורה די"ב סד"ה ואין המים וא"כ לדבריהם נשאר ההוכחה ממתניתין דהשוקת כדברי הראב"ד אך גם להרמב"ם יש ליישב דכמו שפי' הרמב"ם היו מקלחים בתוך המים דהיינו בלי המשכה כך י"ל ג"כ פי' מתניתין דמעיין שהעבירו ע"ג השוקת פסול לגמרי כשמקלח לתוך המקוה בלי המשכה או כגון דליכא שלשה טפחים ביניהם באופן שאין הכרח

מכל זה נגד הסברא דלעיל דכיון דמעיין שהעבירו ע"ג השוקת אינו חשוב כלל שאובין מדאורייתא י"ל דמהני בהו המשכה אף בכולה:

ומ"מ כ"ז ע"פ דעת הר"ש והרא"ש במשנה דמעיין שהעבירו ע"ג השוקת אבל לפי שהרמב"ם חולק ע"ז וכ"ד המרדכי בשם רבינו יואל כמש"ל בסעי' ד' גם על פי' הרא"ש פ"ה דפרה משנה ז' חולקים גדולי הראשונים כמש"ל בסעיף אב"ג ע"כ נראה לעשות בהכשר יותר דהנה הסמ"ג בעשין סי' רמ"ח היינו ריש הל' מקואות כתב שנראה מדברי השאלתות דרב דימי א"ר יוחנן וראב"י אינן חולקין כו' ושאיבה שהמשיכוה כולה טהורה דקאמר רב דימי הוא פירושו שאם היה כל המקוה מים שאובין שהומשכו לא פוסלין ולא מעלין בהן עד שירדו עליהן מי גשמים ארבעים סאה אבל אם לא הומשכו אפילו שלשת לוגין מים שאובים בתחלה פוסלים את המקוה אפילו היה אחרי כן מ' סאה כשרים זאת השטה באה מחכמי לוניל בימי ר"י והשיב כי לפי דברי השאלתות הדין עמהם וגם כל הסוגיא מתיישבת בזה כו' וכ"פ הראב"ד עכ"ל והוא בבעה"נ בשער המים דף כ"ב ריש עמוד ג' וכ"כ התוספות דתמורה די"ב ע"ב בשם הר' שמואל שקיבל מרבותיו. ודברי הסמ"ג הובאו ב"י גבי אין שאיבה פוסלת אלא במים סד"ה כתב הרא"ש בתשובה אלא שהרמ"א בד"מ שם ס"ק כ' וז"ל ולקמן סימן זה כתב ב"י דאין נראה מדברי הרמב"ם ולא מדברי שאר פוסקים כדברי השאלתות אלא ס"ל דהמקואות שהמשיכו כולה פסולה כמשי"ת לקמן ולא מהני לה אח"כ רביית מי גשמים עכ"ל ודברי ב"י שהביא רמ"א הם בד"ה מקוה שיש בו כ"א סאין והנה בש"ע סעיף מ"ד בהג"ה ג"כ פסק רמ"א דרבייה והמשכה ג"כ לא מהני אא"כ קדמה הרבייה והוא ע"פ פי' הב"י בהרמב"ם במשנה מים שאובים ומי גשמים כו' בפ"ד משנה ד' והר"ש במשנה הנ"ל כ' בהדיא להיפך דבכל ענין מטהר ברבייה והמשכה היינו אף שקדמה ההמשכה לרבייה ולהר"ש ודאי אמת ג"כ כדברי הסמ"ג הנ"ל עכ"פ דברי הסמ"ג הן דברי רבים ועצומים מהפוסקים היינו חכמי לוניל ונתקבל סברתם אצל ר"י וכ"ד הר' שמואל בשם רבותיו שבתוספות וכ"ד הראב"ד והסמ"ג. ומעתה בנדון שלפנינו שבלא"ה יש איזה טענות דאינה שאיבה גמורה ודאי יש לסמוך עליהם וא"כ היה כשר להקוות עליה מימי גשמים אלא שזהו בלתי אפשר כי המקוה תוך בית המרחץ המקורה אך זה אפשר ליתן לתוכה שלג או גליד שיעור מ' סאה אשר הטור כתב שאפילו עשה כל המקוה משלג או כפור או ברד שהביאו בכלי ועשה ממנו מקוה כשר והוא מדברי הרא"ש בהל' מקואות סי' י"ח וכ"כ ריי"ו נכ"ו ח"ה וכ"ד הראב"ד בבעה"נ דכ"ג סע"א וכ"מ מדברי רש"י בשבת פרק חבית דקמ"ד ע"ב ד"ה רב פפא. והב"י כ' דמדברי הרמב"ם נראה דרק בשלג עושין כן מקוה

לכתחלה ולא גמרינן מינה לאינך ולא משמע כן מדברי רש"י הנ"ל ועכ"פ בנד"ז נראה לסמוך ולהביא גליד היינו קרח שאפשר להשיג גם עתה בקיץ בלידאוונעש ולהביאו להשליכו תוך המקוה כל כך קרח בשיעור שכשימס למים יהי' ממנו מים בשיעור מ' סאה וכשיתפשר במי המקוה שהם שאובה שהמשיכו יהי' כשר לגדולי הפוסקים הנ"ל אף את"ל דהמים שבמקוה הם שאובה גמורה שהמשיכוה בכולה גם להחולקים יש לסמוך בנדון זה דאינו שאיבה גמורה כנ"ל וכ"ז עכשיו בקיץ שאין להשיג שלג כ"א קרח וגליד בלידאוונישׁ אזי יש לעשות כנ"ל אכן אח"כ בחורף כשיהיה שלג ע"פ הארץ אזי יותר טוב ויותר נכון לתקן המקוה שנית שתהי' כשרה ברווחא יותר וגם לפ"ד רמ"א בד"מ והיינו ע"י שיוציאו את כל המים מתוך המקוה ע"י שיסתמו הצנורות המקלחים לתוך המקוה ואח"כ יוציאו המים שלא ישאר שום מים במקוה אח"כ יביאו שלג הרבה ולהטילו לתוך המקוה הריקנית כ"כ שלג שכאשר יפשר ויהי' נמס יהי' ארבעים סאה מים ולראות שיהי' נפשר ונמס רק ע"י חום בית המרחץ לבד שיחממו התנור ולא ע"י שיטילו מים רותחין ח"ו כמ"ש בפתחי תשובה סי' ר"א ס"ק י"ד בשם שו"ת תולדות יצחק סי' כ"ד ואחר שיפשר וימס ויהיה ממנו מים במקוה ארבעים סאה יפתחו הצנורות המקלחים מים לתוך המקוה:

וכן זכורני כד הוינא טליא התיר אאזמו"ר הגאון נ"ע לעשות מקוה בתחלה ע"י שהוציאו המים מהמקוה והביאו שלג והכניסו לתוך המקוה ריקנית אח"כ חיממו המרחץ עד שנתפשר ונמס השלג והיה למים מ' סאה אמנם עכשיו אם א"א להשיג שלג כ"א קרח אזי אין צריך להוציא המים שבמקוה תחלה. כיון בגליד וקרח אין היתר לעשות ממנו מקוה בתחלה לדעת הרמב"ם כמ"ש בב"י וכ"מ (אף שמדברי הש"ע סעיף ל' משמע להתיר) א"כ לא נרויח בזה יותר מאם יכניסו הקרח לתוך מי המקוה דאיכא נמי צדדים אחרים להתיר כנ"ל ואם כן א"צ להוציא המים כ"א להטיל קרח הרבה תוך המים ע"ד הנ"ל ואח"כ בחורף יוציאו כל המים ויטילו שלג בתחלה כנ"ל כאשר בכזה ההיתר פשוט לפ"ד הרמב"ם וכן ראיתי מעשה מאאזמו"ר הגאון ז"ל כנ"ל ואם אי אפשר להשיג עכשיו כלל קרח וגליד בעיר הנ"ל ואין שום מקוה אחרת ההכרח לסמוך בשעת הדחק הגדול על היתר דלעיל מצד שאובה שהמשיכוה בכולה כשי"ל שאינה שאיבה גמורה כנ"ל אך ורק עד החורף לבד שיהיה שלג על פני הארץ אזי יתקנו אותה ע"י שלג כנ"ל:

(קיצור) א הנה לפי טעם הרא"ש והר"ש ג"כ המשנה דרפ"ה דפסול הוא משום גזירה וא"כ אינו רק מדרבנן וע' בפי' המשניות להרא"ש ראי' לזה דאל"כ תקשי מהתוספתא דעריבה דמהני טבילה אף שאין העריבה תוך המקוה וכ"מ פשט לשון המשנה ב' פ"ו

ואם לא טבל מה גם לפי' הרא"ש שם ואף את"ל דמעין שהעבירו ע"ג השוקת אין זו השקה מ"מ מן הצד בשפ"ה ודאי הוי עירוב ומ"ש מעריבה וע"כ צ"ל דפסול מדרבנן קאמר וא"כ בשאיבה הפוסלת רק מדרבנן יש לסמוך בשעת הדחק ע"ד רבין אמר ר' יוחנן תמורה י"ב ב' דס"ל דשאובה שהמשיכו כולה כשרה ומ"ש התוס' דמשנת ראב"י קב ונקי אין זה תירוץ כיון דר' יוחנן ס"ל כחכמים. וע' כנה"ג סי' ר"א בהגה"ט סעיף ט"ל: לפי' הריטב"א ביבמות ט"ו א' וכ"נ מפרש"י שם אף ששוקת יהוא לא היה הנקב סמוך לשוליה ממש מהני עירוב מקואות וזה כמ"ש הרי"ט להרשב"א ולא כמ"ש להרמב"ם והרא"ש והחילוק בין זה להעבירו ע"ג השוקת עכצ"ל משום דאין במים שבין השוקת מ"ס וע' תפל"מ שהקשה ע"ז:

ג הכנה"ג (ב' תשו' מהר"ם טראני) בהגב"י אות נ"ד וז"ל טבילה ושמימיה באין מן הנהר דרך חביות כו' עד שהמים הבאין לבית הטבילה אינן שאובין אלא שצפין על המים שבחבית כו' וכ"כ שם מהרא"ג וע' בש"ע אדמ"ו סי' קנ"ט ס"ד מן הנקב ולמעלה אינו חשוב כלי וצ"ל דמחלק בין זה למשנה דרפ"ה שכשהמים באים ע"י נקב שמהצד וכנגדו נקב ג"כ אינן מתערבין כ"כ עם המים שאובין שמתחת לנקב כ"א צפין על גביו אך הש"ך סעיף ח' ס"ק כ"ו בשם הב"ח ס"ל שאין חילוק וע' תשו' נו"ב מה"ת חי"ד סי' קל"ח או קל"ט מזה:

ד תשו' זכרון יוסף חי"ד סי' י"ג בשם תשו' פמ"א ח"ב הקיל במעין שהעבירו ע"ג השוקת דאינו פוסל רק מלטהר בזוחלין והגם שחלק ע"ז עכ"ז כ' לסמוך כשאין מקוה אחר א"כ נד"ז ג' טעמים הא' להרשב"א והריטב"א ורש"י ה"ל עירוב מקואות ע"י הצנור המקלח לנקב שבהתיבה ב' טעם דמהר"ם טראני וטעם דהפמ"א ג' כיון להרא"ש ור"ש ג"כ גזירה דרבנן סמכינן אמ"ד שאובה שהמשיכוה כולה כשרה:

סימן קסד

תשובה על שאילה בדין השייך לש"ע סי' ר"א ס"נ בחששא דזחילה של מקוה ומבואר השאלה לקמן אות ז':

משנה פ"ה דמקואות משנה ה' ונוטפין שעשאן זוחלין פר"ש כגון מקוה שפרץ על שפתו ומימיו יוצאין וזוחלין וכ' הרא"ש בהל' מקואות סי' י"א והנכון יותר לפרש דמיירי שלא ישארו במקוה מ"ס אם לא שיסתום הזחילה כו' ולישנא דנוטפין שעשאן זוחלין לא משתמע כפירוש ר"ש ז"ל כו' ועוד הגודר בכלים א"א כו' אלא דומיא דמעיין שכולו זוחל והולך כו' ונ"ל לפרש נוטפין כו' ולפירוש זה אין לפסול מקוה שמימיו יוצאין לחוץ עכ"ל

מבואר דלפירושו בהמשנה אין לפסול מקוה שנסדק אחד מכתליו אף אם הוא בענין שלא ישארו במקוה מ' סאה אם לא יסתום הזחילה מ"מ כיון שאין זה חשוב זוחלין כלל לפי שאינו דומיא דזחילת מעין א"כ למאי ניחוש לה דכיון שעכשיו כשטובל יש בו מ' סאה:

טבילה כשירה היא דהא כ' בהדיא שגם לפר"ש מיירי כשלא ישארו במקוה מ"ס כו' והוא נחלק על פירושו לומר שאין זה זוחלין כלל א"כ לא איכפת לן במה שאח"כ לא ישארו בו מ"ס וכן מבואר ברמזים שם סי' י"א וז"ל מקוה שנסדק אחד מכותליה והמים יוצאים דרך הסדק פוסלים אותו וא"א הרא"ש מכשיר עכ"ל הרי לא תלה שום תנאי בההכשר ולא בהפיסול. כי לסברת ר"ש ופירושו בהמשנה אפשר לפסול אפילו ישארו מ"ס כמ"ש הרא"ש שם רק שכתב והנכון יותר כו' ולפירוש הרא"ש בהמשנה וכן לפירוש הרמב"ם שהביא הרא"ש שם אין שורש לדין זה ולכן יש להכשיר בכל ענין אף שלא ישאר במקוה מ"ס כו' כנ"ל וכן משמע מדבריו בתשו' כלל ל"א סי' ד' שלאחר שכתב שאין לשון המשנה מורה על פר"ש כלל והאריך בזה וסיים ואף רבינו (הוא הר"ש) לא פירש כו' ולא ישארו בו מ"ס אם לא יסתום אותו עכ"ל. מוכח בהדיא דלפירושו אפילו אם לא ישארו מ"ס אין פיסול כל שעכשיו יש בו מ"ס שוב ראיתי שכ"כ התשב"ץ ח"א סי' י"ז סד"ה ומה שכתבת וז"ל אבל הרא"ש ז"ל פירשה על דרך אחרת וכן הרמב"ם ז"ל יש לו דרך אחרת בפירושה ולפי הפירושים האלו אם היתה ניכרת זחילתו אפילו לא ישארו במקוה ארבעים סאה כשתפסק זחילתו לא מפסיל בהאי עכ"ל ור"ל שאע"פ שניכרת זחילתו וגם אפילו לא ישאר כו' אפ"ה כשר והיינו לפי שאין זה חשוב זוחלין כלל:

קיצור. מדברי הרא"ש והרמזים בהלכות מקואות שבפ' תינוקת ושם סי' י"א ומדברי הרא"ש בתשובה משמע דלהרא"ש במקוה שנסדק א' מכותליו והמים יוצאים דרך הסדק אף אם הוא בענין שלא ישארו בו מ"ס אם לא יסתום הזחילה מ"מ כשר לטבול בו כ"ז שיש בו מ' סאה וכ"כ התשב"ץ ח"א סי' י"ז:

הטור בסי' ר"א כ' מקוה שנסדק כו' יש פוסלים אפי' כו' וא"א הרא"ש כו' אם ישארו בו מ' סאה כו' אבל אם לא ישארו בו מ"ס פסול עכ"ל וצ"ל דהטור כ"כ משום דבתשו' סיים הרא"ש ואף רבינו כו' ולא ישארו בו מ"ס כו' כנ"ל ס"ל דבכה"ג חושש הרא"ש למעשה לפסול לחוש לדעת ר"ש ורבינו ירוחם נכ"ו ח"ה הביא דין זה שני פעמים פ"א הביא בקצרה מקוה שנעשה מימי גשמים כו' ונסדק כותל המקוה או ניקב אפילו נקב גדול אינו נפסל בשביל זה כו' כ"כ הגאונים מסתימת לשונו משמע דלא בעינן שלעולם ישארו בו מ' סאה כו' וגם כשהאריך אח"כ בדין זה ביאר דגם לפר"ש מיירי שלא ישאר במקוה

מ"ס כו' ואח"כ כ' והקשו על פר"ש כו' ולפ"ז אין לפסול מקוה שמימיו יוצאים לחוץ משמע ג"כ כנ"ל אך אפשר משום דהדין שכתב רי"ו שם תחלה הוא בנסדק הכותל או ניקב וס"ל דזה אינו נק' זוחל כלל אף לפר"ש לכן לא שייך לפסול אף אם הוא בענין שלא ישארו מ"ס כיון שזה אינו ענין לזוחלין אף לפר"ש ואח"כ בנפרץ על שפתו שם ביאר מחלוקת הנמשך מפירוש ר"ש והרא"ש דלפי' ר"ש נק' כה"ג דוקא בשם זוחלין והיינו ג"כ כשלא ישארו מ"ס ולפי מה שהקשו על פר"ש גם כה"ג אין זה ענין לזוחלין וזהו שחלקן רי"ו לשני דינים הא' בנסדק או ניקב דגם לפר"ש אינו ענין לזוחלין הב' בנפרץ על שפתו שבזה לפר"ש חשוב זוחלין ותמיהני שהרב"י לא העיר מאומה מזה על הטור וראיתי להגר"א סי' ר"א ס"נ ס"ק צ"א שכתב ס"ל להטור דמ"מ מסברא כו' ואין טעם לסברא זו דכיון דאין זה זחילה מה איכפת לן שאח"כ לא ישארו בו מ"ס ומ"ש מהא דגל שנתלש כדבעינן למימר לקמן אי"ה שהרי אח"כ לא ישארו בו מ"ס גם לא עיין הגר"א ברמזים שבפרק תינוקת דמשמע להיפוך כנ"ל אלא א"כ נאמר כמש"ל דלמעשה חושש הרא"ש לפי' ר"ש אך היינו כשלא ישארו בו מ"ס שכן העיקר לפר"ש ג"כ:

קיצור שכמ"כ נראה דעת רי"ו נכ"ו ח"ה אלא רק הטור כ' דאם לא ישארו מ"ס פסול גם להרא"ש ואין לזה טעם רק משום דלמעשה חושש הרא"ש לפר"ש:

ב ונלע"ד ראיה לשטת הרא"ש ממשנה גל שנתלש ובו ארבעים סאה כו' וכ' הר"ש וקמ"ל דלא גזרינן אטו חרדלית של גשמים והוא מהש"ס פ"ב דחולין דל"א ע"ב ובחגיגה פ"ב די"ט ע"א ויש להקשות ב' קושיות. הא' דהא ה"ל זוחלין דאף דפי' הש"ס דמיירי שהגיע הגל לארץ והיינו מש"ש מטבילין בראשין מ"מ כיון שנפל על ארץ מישור א"כ מי יעכב המים שלא יהיו מתפשטין ונמשכין וא"כ ה"ל זחילה יותר הרבה ממקוה שנפרץ על שפתו דלעיל לפר"ש. וכ"כ מהרי"ק שרש קט"ו על הא דגל שנתלש וז"ל וכן אין לך זחילה גדולה מזו שאין כאן אשבורן כלל וכ"כ בטוי"ד וכל הימים יש להן דין מעיין לטהר בזחילה הלכך גל שנתלש כו' עכ"ל ור"ל דמה"ט מטהר הגל אף שהוא זוחל כיון שבא מהים והימים יש להם דין מעיין ודבריו אלה הם מדברי הרא"ש בפב"ת דנדה סס"י י"ג שכתב הך סתמא כרבי יוסי דגל שנתלש משמע אף מן הים אלמא מטהר בזוחלין עכ"ל ומלבד שהרב"י הקשה על פירוש זה דא"כ כשמקשה הש"ס פ"ב דחולין שם וכ"ת מאי למימרא לישני דאשמעינן דהלכתא כרבי יוסי עוד זאת קשה דהא יש כאן קושיא עצומה דאף אם הים מטהר בזוחלין הרי גל זה נתלש מהים וא"כ כבר נפרד ונפסק מהים וא"כ שוב אינו מטהר בזוחלין כההיא דמעיין שהעבירו ע"ג בריכה והפסיקו במשנה רפ"ה דמקואות ופר"ש והפסיקו שאין מי הבריכה מחוברין למעיין. הרי הוא כמקוה

ואינו מטהר בכל שהוא עד שיהיו שם ארבעים סאה. ועיין בש"ע סעיף יו"ד ובש"ך שם סק"ל בשם הפרישה דמיירי בבריכה ריקנית וכ"נ דאל"כ מדוע צריך לומר המשנה חזר והמשיכו פסול לזבים ולמצורעים ולקדש מהם מי חטאת עד שידע שיצאו הראשונים דמשמע שזהו דוקא כשהפסיקו וחזר והמשיכו הלא אפילו לא הפסיקו כלל פסול לזבים כו' מאחר שהבריכה היתה מליאה ממי גשמים כו' א"ו מיירי בבריכה ריקנית ומש"ה מתחלה ה"ל כמים חיים לכל דבר רק אחר שהפסיקו דה"ל כמקוה אע"פ שחזר והמשיכו ומטהר בכל שהוא עכ"ז פסול לזבים כו' וכ"נ מפי' הרע"ו פסול לזבים דכבר פסק חיותן ור"ל ע"י שהפסיקו והוא מדברי הר"ש וכ"כ מהרי"ק שרש קנ"ו בשם הראב"ד בספר בעה"נ דמיירי בבריכה ריקנית ואפ"ה קאמר דאם הפסיקו הרי הוא כמקוה והב"י נדחק לפרש מ"ש במשנה פסולים לזבים עדיין הם פסולים כו' הובא בתוי"ט וא"כ לפ"ז יקשה מאד מ"ש גל שנתלש דמטהר בזוחלין ומ"ש מעיין כו' שהפסיקו דדינו כמקוה לגמרי כלפי לייא דים לפ"ד ר' מאיר בלא"ה דינו כמקוה א"כ גם לר' יוסי עכ"פ כשנתלש מהים יהי' כמקוה במכש"כ וק"ו ממעיין שהפסיקו כנ"ל ומה שתירץ מהרי"ק שרש קט"ו דהיינו דוקא היכא שנחו המים במקוה כו' אבל היכא דאכתי לא נייחי כו' במחכ"ת אין בדבריו טעם וריח דהכל תלוי במה שנפרדו ונתלשו מהים ועוד דהא מיירי דהגל כבר הגיע לארץ א"כ הא נח ועוד תמוה לדבריו דהא פשוט בתכלית הפשיטות בכל המשניות דמקואות דזה שהמעיין מטהר בכל שהוא הוא בנקל יותר ממה שיטהר בזוחלין ויש שדינו כמעיין לטהר בכל שהוא ומ"מ צריך אשבורן כמבואר במשנה פ"ק דמקואות משנה ז' ובפ"ה משנה ג' אבל להפך שיהי' מטהר בזוחלין וצריך מ' סאה לא מצינו בשום אופן וא"כ גבי גל שנתלש איך נהפך הענין לפ"ד מהרי"ק שיהי' מטהר בזוחלין ואעפ"כ צריך מ' סאה דוקא כמבואר במשנה גל שנתלש ובו ארבעים סאה ומ"ש בתוי"ט דהיינו לדעת האומרים דגם במעיין לטבילת אדם צריך ארבעים סאה הוא אינו נכון כלל דהא הכא תנן על האדם ועל הכלים הרי דמיירי גם בנפל על הכלים ובכלים לכ"ע א"צ מ' סאה. ועוד דא"כ הרי רוב הפוסקים הרמב"ם והראב"ד והרשב"א והר"ן הובאו ב"י רס"י ר"א דגם לאדם א"צ ארבעים סאה. א"כ הם מוכרחים לפרש דגל שנתלש דצריך ארבעים סאה דוקא אין דינו כמעיין משום דנפסק מהים וא"כ איך מטהר בזוחלין שזהו חמור ממ' סאה כנ"ל ובש"ך ס"ק כ' תירץ דהכא גם לכלים צריך ארבעים סאה כיון שנתלש ואעפ"כ מטהר בזוחלין וכבר כתבתי הנלע"ד שהיא סברא הפוכה דקיי"ל דלטהר בכל שהוא במעיין הוא בנקל יותר ממה שיטהר בזוחלין ועוד אם הכא גבי גל הטעם כמ"ש מהרי"ק דמשום דלא נח אע"פ שנפסק ממקורו ע"כ מטהר בזוחלין וכן להש"ך שדחה טעם

מהרי"ק בס"ק למ"ד ופי' טעם אחר א"כ כשמקשה הש"ס בחולין ל"א וכ"ת מאי למימרא דהיינו שאין בזה שום חידוש כו' הרי יש כאן רבותא עצומה דאע"ג דנפסק מהים עכ"ז מטהר בזוחלין והוא חידוש רב ועצום שמלבד דהלכה כר' יוסי נגד ר"מ עוד זאת שאפילו נתלש כו' משא"כ במעיין שהפסיקו כו' ועוד זאת שאע"פ שאין דינו כמעיין וצריך מ' סאה עכ"ז מטהר בזוחלין שזהו סברא הפוכה לגמרי ונגד משניות דפ"ק דמקואות הנ"ל דפ"ק מ"ז ופ"ה מ"ג ואין לך חידוש גדול מזה והרי מהש"ס בחולין ובחגיגה שם מבואר בהדיא שאין במשנה גל שנתלש שום חידוש רק או דלאדם א"צ כוונה או דלא גזרינן אטו חרדלית של גשמים ואלו לדברי מהרי"ק והש"ך יש כאן חידוש גמור בעצם הדין דמטהר בזוחלין ומה גם שאעפ"כ צריך מ' סאה מה שבאמת לא יודו כלל הפוסקים לדין זה שהגל שנתלש מהים יטהר בזוחלין:

קיצור במשנה גל שנתלש יש ב' קושיות א' איך מטהר בזוחלין ב' א"כ אמאי צריך מ' סאה גם לכלים וגם מ"ש ממעיין שהפסיקו רפ"ה ומיירי בבריכה ריקנית גם א"כ מאי קאמר הש"ס וכ"ת מאי למימרא הרי יש כאן חידוש גדול:

א"ו נראה כמ"ש התו"ח במשנה גל שנתלש וז"ל דהגל אין דינו כמעין כיון דנתלש מהים לכך צריך ארבעים סאה ולא נקרא זוחלין כיון דמחוברין ביחד חיבור גמור מה לי שהם באשבורן בקרקע כו' עכ"ל וכדבריו מבואר בהדיא בהרמב"ם גבי גל שנתלש דלא חשוב ליה כלל זוחלין היינו בהרמב"ם ספ"ט אין מטבילין בגל כשהוא באויר כו' לפי שאין מטבילין בזוחלין ק"ו באויר כו' משמע כשהגיע הגל לארץ ונפל על האדם דהוי טבילה ע"כ שאינו זוחלין והכ"מ הקשה עליו דהא הים מטהר בזוחלין ולק"מ דנתלש שאני ומ"ש הכ"מ דמ"ש הרמב"ם היו שני ראשי הגל נוגעים בארץ מטבילין בו משמע בהדיא דהגל מטהר בזוחלין א"כ לדבריו הרמב"ם סותר א"ע תכ"ד. דהא יליף ק"ו דאויר מזוחלין ואם הגל מטהר בזוחלין י"ל דיו כו' ועוד דמשמע מדבריו ודאי דהגל אינו חשוב זוחלין כנ"ל וכ"מ בתוספות דחגיגה י"ט א' שכתבו אי לא מוקמינן לה כר' מאיר משמע דיש סברא להעמידה גם כר' מאיר ולדידיה הים עצמו אינו מטהר בזוחלין כ"ש הגל שנתלש.

א"כ עכצ"ל דהגל אין לו דין זוחלין ומיהו זה משמע בהתוספות דס"ל דלר' יוסי גם גל שנתלש מטהר בזוחלין אכן בתוספתא דמקואות פ"ד מבואר בהדיא דדין זה שייך במים שאינן מעיין כלל וז"ל היו ארבעים סאה ר"ל בגג הבית ונפחתה ובאו לתוך הבית כשרין ואין מטבילין בהן שאין מטבילין באויר היה ראשו אחד מגיע לארץ מטבילין בו ואין מטבילין באויר עכ"ל והמים שבגג הם ודאי ממי גשמים כמש"ש גג כו' מימי גשמים כו' ואפ"ה מטבילין בהם כשראשו אחד נוגע בארץ אלמא דאינו חשוב זוחלין. עו"ש

גל הנתלש מן הים ומן הנהר אין מטבילין בו שאין מטבילין באויר. היו שני ראשין נוגעות בארץ מטבילין בו ואין מטבילין בכופא עכ"ל ופי' כופא היינו מ"ש בגמרא ואין מטבילין בכיפין. עכ"פ הרי נהר אין מטהר בזוחלין לפ"ד רוב הפוסקים ואיך תני סתם ומן הנהר א"ו דהגל אינו זוחלין כמ"ש התו"ח וכנ"ל מהרמב"ם ועוד ק' דאם איתא דהגל חשוב זוחלין ומטהר משום דהים דינו כמעיין ואפילו נתלש א"כ למה צ"ל לגזור אטו חרדלית של גשמים דהוי נמי קטפרס לימא לגזור אטו גל שנתלש מנהר שאינו מטהר בזוחלין וכה"ג ובחידושי הרשב"א בחולין שם כ' וגל זה מטהר בזוחלין כמ"ד שכל הימים מטהרים בזוחלין ואפ"ל דמיירי שהגל ראשו אחד מחובר בים וכ"מ בערוך ערך כף (האחד עשר) אך א"כ למה צריך מ' סאה ושוב ראיתי שבתה"א בית ז' שער ז' הביא בשם ר"ת ראיה דלאדם בעינן ארבעים סאה גם במעיין ממשנה זו דגל שנתלש דבעינן ארבעים סאה אע"פ שהוא כמעיין מדמטהר בזוחלין שהרי הגל כזוחלין כו' וכ"כ בש"ג שסביב המרדכי פרק במה טומנין ובאמת יש להפליא על ראיה זו דהא תנן על האדם או על הכלים ולכלים לכ"ע לא בעינן ארבעים סאה והכא משמע ודאי דגם לכלים לא מהני בגל שנתלש פחות ממ"ס מדסמך לו כל מקום שיש בו מ' סאה טובלין ומטבילין ודברי הש"ך ס"ק כ' ומ"ש לתרץ זה הם תמוהים הא' שלא ראה דברי ר"ת בהרשב"א וש"ג שמביא ממשנה זו ראיה דצריך מ"ס אף במעיין ולדברי הש"ך אין כאן שום ראיה דהא אף לכלים בעינן מ"ס הב' שלא השגיח בעיקר ושורש דזוחלין חמור מפחות ממ"ס ואם מטהר בזוחלין כ"ש דא"צ מ"ס לכלים עכ"פ ודו"ק אך עכ"פ הרמב"ם והראב"ד וסיעתם רבינו שמחה והא"ז והרא"ה בבד"ה דס"ל דבמעיין א"צ מ"ס גם לאדם א"כ מדתנן גבי גל ובו מ' סאה עכצ"ל דאין דינו כמעיין דהיינו לפי שנתלש ונפרד מן הים. וא"כ כ"ש דאינו מטהר בזוחלין וא"כ לדבריהם ע"כ צ"ל דגל זה אינו חשוב זוחלין וכנ"ל ומשמע בתשו' הר"ן סי' ס"ו דס"ל שמשורש ההלכה העיקר כדעת הרמב"ם והראב"ד וסיעתם וכ"מ בתשו' מהרי"ט חי"ד סי' י"ח:

קיצור. א"ו נראה דגל זה אין דינו כזוחלין כמ"ש התו"ח וכ"מ בהרמב"ם ספ"ט דלא כהכ"מ וב"י שנדחק מאד בהרמב"ם. וכ"מ בהדיא מהתוספתא פ"ד דמקואות:. גם מוכרח הוא לדברי הפוסקים דבמעיין א"צ מ"ס גם לאדם:

ד ומעתה מאחר שעכ"פ לפ"ד הרבה פוסקים והתוספתא על כולם גל זה אינו חשוב כזוחלין אף שנפל בקרקע מישור כמו בקרקע הבית כנ"ל בשם התוספתא וצ"ל הטעם כמ"ש הרא"ש שלא בא למעט אלא דומיא דמעיין שכולו זוחל והולך משא"כ הגל

כשהגיע לקרקע ברגע זו שנפל על האדם ועל הכלים אין כולו זוחל והולך לו כ"א אח"כ יתפשטו מימיו ויזחלו כיון שאין להם מונע ומעכב:

אבל בשעה שנפל על האדם חשוב אשבורן ולא זוחל והנה ודאי דגם ברגע זו שנפל על האדם ודאי מקצת המים זוחלין בהארץ אלא שאין כולו ולא רובו זוחל ע"כ לא נק' זוחלין רק אשבורן כיון שרק קצת ממנו זוחל והשאר רובו ככולו נח ברגע זו א"כ לפ"ז כ"ש בדין מקוה שנפרץ א' מכותליו שאין דינו כזוחל וכדברי הרא"ש שחלק על פירושו של הר"ש במשנה דנוטפין שעשאן זוחלין וכ"מ קצת ראיה להרא"ש מהתוספתא פ"ד הנ"ל מזחילין על גבי המת דברי ר' יהודה ופי' מזחילין ע"כ צ"ל שממשיכים המים שיזחלו כענין זוחלין שקלחן בעלה אגוז במשנה פ"ז דעדיות וא"כ ריה"ו אזיל לשיטתיה במשנה נוטפין שעשאן זוחלין סומך אפילו מקל כו' א"כ פירוש שעשאן זוחלין היינו דומיא דמזחילין ע"ג המת דהפי' שממשיך זחילתן אף ע"י דבר טמא ולא כפי' ר"ש שסתם זחילתן ועיין בפרש"י פ"ו דשבת דס"ה ע"ב ד"ה וסבר שמא ומהו אשבורן דקוו וקיימי לאפוקי שאם הטביל בו כלים דרך זחילתו כשהן נמשכים ויורדים למקוה עכ"ל ונמצא נוטפין הנמשכין ויורדים למקוה נק' דרך זחילתן וזהו ענין נוטפין שעשאן זוחלין שהזחילן שיהיו נמשכין ויורדין למקוה והיינו כפירוש הרא"ש:

קיצור:

לדברי הפוסקים דגל שנתלש והגיע לארץ אינו נקרא זוחלין א"כ גם מקוה שפרץ על שפתו ומימיו יוצאין אינו נקרא זוחלין:

והנה נזכר לעיל אות א' בשם ריי"ו ונסדק כו' או ניקב אפילו נקב גדול אינו חשוב זוחלין משמע אף לפר"ש הדין כנ"ל שם ובהג"א בשבת ס"פ במה אשה בסי' י"ז ואם המים נכנסים מצד זה לאשבורן ומצד זה יוצאים ממנו ע"י שהוא מלא וצף למעלה או עשוי בו נקב לצאת מצד אחר זה חושב ר"י דרך זחילה עכ"ל. והנה עמ"ש ע"י שהוא מלא וצף כו' חושב זחילה ע"ז קשה טובא מה שהקשה הרא"ש ממשנה ג' פ"ג דמקואות שאע"פ שהאמה נכנסת לו ויוצאה הימנו אם לא נשתייר מהמים הפסולים ג' לוגין כשר ובש"ע סעיף כ' מבואר דלא נק' עכ"פ זוחלין דשם א"א לומר דמיירי שהאמה הוא מעיין כמ"ש הרא"ש ונוסף ע"ז דא"כ למה צריך שלא נשתיירו ג' לוגין עכ"פ לכ"ע סגי כשירבו מי המעיין על השאובין כו' גם הגר"א כ' שאין להשיב על ראיה זו וממשנה ספ"ו המטהרת שבמרחץ משמע לכאורה דע"י נקב גדול אינו חשוב זוחלין דהא אם יש בעליונה מ' סאה מים כשרים משמע דכשרה אע"פ שיש בה נקב גדול כו' ע"ש בהר"ש ויש לדחות דאינו נפסל משום שאובין אבל לעולם בעינן שיסתמו הנקב ודוחק ובתשב"ץ ח"א סי' י"ז כ'

וז"ל ומה שכתבת שהמקוה נשחתו כותליו ומים הנקוים בו יורדים בו דרך סדקין ותמיד אתם צריכים להוסיף בו מים כו' ומשום זחילתו אינו נפסל דאע"ג כו' ופי' רבינו שמשון כו' כבר כ' הרשב"א ז"ל שלא נאמר זה אלא בנקב רחב דכיון שזחילתו ניכרת דנין אותו כזוחל ממש וצריך סתימה אבל מקוה שנסדק או ניקב מעט כו' והולך וחסר אין זה נק' זוחל עכ"ל והביא ראיות ע"ז וזהו הדין שנזכר בש"ע סנ"א אלא דבש"ע לא נזכר רק ניקב ולפמ"ש ה"ה בנסדק כמבואר בהרשב"א שהביא התשב"ץ שממנו מקור ד' השו"ע גם בתשו' מעיל צדקה סי' ל"ט אף שהחמיר בדין מקוה שזוחל לפסוק כהמחמירים שאפילו ישאר מ' סאה כו' עכ"ז כ' דודאי זחילה בנקב או סדק קטן אינו נק' זחילה כו' ועוד קסטלין בעינן ניקב בתחתיתה כשפופרת הנוד ולא מצינו שהסתימה מעכב ואינה נק' זוחלין בשביל נקב כזה עכ"ל:

קיצור. רי"ו ס"ל אף ע"י נקב גדול לא נק' זוחלין אף לר"ש. ובהג"א דע"י נקב נק' זחילה והרשב"א ס"ל דנקב רחב נק' זוחל אבל נקב מעט אינו זוחל וה"ה נסדק ובמע"צ כ' ע"י נקב כשפופרת הנוד ג"כ אינו נק' זוחל:

והנה המרדכי בשבועות סי' תשמ"ה הביאו הב"י הטובל במקוה אפילו יש בו אלף סאין יזהר שלא יצאו המים מהמקוה בשעת טבילה דאל"כ ה"ל זוחלין כו' והרא"ש כ' דאף לפר"ש מיירי שלא ישאר במקוה מ"ס אם לא יסתום הזחילה כו' ומשמע אף שטובל בהעליונים הזוחלים כמ"ש הרא"ש בהדיא השתא מיהא הוא טובל במים העליונים שהם זוחלים וע"ז מסיק דמיירי שלא ישאר במקוה מ"ס אבל אם ישאר כו' כיון דעיקר המקוה אינו זוחל יעו"ש הובא ב"י:

וא"כ מדמה זה לשאובין דאינן פוסלים מקוה שלם ה"נ העליונים הזוחלים אינן פוסלים עיקר המקוה שאינו זוחל וא"כ גם העליונים טהורים דמחוברים לעיקר המקוה שאינו זוחל וקשה ע"ז ממ"ש בתה"ד סי' רנ"ד ושמעתי מקשים מ"ש נוטפים דפסלי זוחלין ברבייתן כו' ומים שאובין כו' ע"ש התירוץ וא"כ אם נוטפין ברבויין פסלי המעיין ממש דלא יטהר בזוחלין כמ"כ נימא הכא נוטפין שבעליונות המקוה שהן זוחלין נהי דלא פסלי עיקר המקוה שאינו זוחל כ"כ מ"מ הם עצמן פסולים והטובל בהם לא עלתה לו טבילה וצ"ל כיון שהרא"ש הכריח בראיות דמקוה שיש בו מ"ס אינו נפסל אף שזוחל מלמעלה כמו בפ"ג משנה ג' בור שהוא כו' והאמה נכנסת לו כו' ושכן משמע בתוספתא דאם יש לפניו עוגל מ"ס אע"פ שחרדלית של גשמים עוברת כו' א"כ עכצ"ל דאין נפסל ע"י הזוחלין העליונים ואף הם כשרים ואפ"ל הטעם עפמ"ש בתה"ד שם ולהנך גאונים דס"ל רובא שאוב כשר כו' דפסול נוטפין דאורייתא כו' א"כ לפ"ז אפ"ל דזוחלין אלו אינן

דאורייתא כיון דלא דמי כלל לזחילה דמעיין כמ"ש הרא"ש ורק מדרבנן חשוב זוחלין ע"כ כשיש במקוה מ"ס שאינן זוחלין מכשר הר"ש ג"כ וכן משמע קצת ממ"ש הרשב"א לחלק בין נקב גדול שזחילתו ניכרת ובין נקב קטן וסדק ואם מדאורייי' חשוב זחילה בנקב גדול א"כ מי הגיד לנו השיעור דבנקב קטן וסדק אינו חשוב זחילה דבדאורייתא אין מבואר השיעור וכ"ש לפמ"ש המ"צ דנקב כשפופ"ה אינו נק' זוחלין אף שחשוב חיבור מדאורייתא לענין עירוב מקואות אבל אם נאמר דמדרבנן הוא א"ש דבנקב גדול שזחילתו ניכרת אסרו ולא בנקב קטן או סדק וכ"מ מדברי רש"י פ"ו דשבת דס"ה ע"ב המובא לעיל אות ג' ומהו אשבורן דקוו וקיימי לאפוקי כו' דרך זחילתו כשהם נמשכים ויורדים למקוה א"כ דוקא הנמשכין ויורדין הם הנק' זוחלין משא"כ בנדון דהר"ש אתה רוצה לומר שע"י מיעוט המים הנזחלין חוץ למקוה עי"ז יהיו גם אותן שבמקוה זוחלין והלא הם לא זחלו ולא ירדו חוץ מהמקוה עדיין. אף שתאמר שהם ניידי תוך המקוה אין זה ענין לזוחלין ממש כי מה שנייד תוך המקוה ממקום למקום ל"ד כלל לזוחלין כ"ש שמעט מזעיר הם דניידי תוך המקוה כי הם רק הסמוכים להסדק וכה"ג ואיך עי"ז יחשב כל מי המקוה זוחלין ע"כ נראה שזהו טעמו של הרא"ש דס"ל שאין זה זוחלין גמורין מדאורייתא ע"כ אם ישארו מ"ס אף, אחר שיזחלו ס"ל דכשר גם לפי' ר"ש וז"ל התשב"ץ ח"א סי' י"ז וי"מ דנוטפין שעשאן זוחלין לא נפסלו אלא כשלא ישאר במקוה מ' סאה אחר שפסק זחילתו כגון שהסדק או הנקב הוא למטה אבל אם הנקב הוא למעלה וכשתפסק זחילתו ישארו במקוה ארבעים סאה אינו נפסל בכך אף ע"פ שיש צורך ברבוי המים להתפיחן כדי שיהא הגוף מתכסה בהם, דכיון שאין צורך בהם להכשיר מקוה אינו נפסל ע"י זחילה אפילו בנקב גדול שזחילתו ניכרת וכל אלו הדברים לא נאמרו אלא לפר"ש ז"ל כו' אבל הרא"ש ז"ל כו' עכ"ל הובא לשונו לעיל אות א':

קיצור:

מ"ש המרדכי ומ"ש הרא"ש קושיא על הרא"ש ממ"ש, בתה"ד סי' רנ"ד וצ"ל דהרא"ש ס"ל דענין זוחלין אלו אינן רק מדרבנן ואפשר שכ"מ קצת מדברי רש"י ומדברי הרשב"א: והנה הרב"י בש"ע סעיף נ' פסק אם ישארו כו' וגם הרמ"א לא כ' רק לחוש לכתחלה לסתום הסדק והב"ח סנ"ד כ' דלענין מעשה נקטינן כהמרדכי וטעמו כיון שננערו להיות זוחלין כו' וע' בגמרא פא"ט גבי נפולה דנ"א קי"ל ננערה לעמוד לא הוי כאילו עמדה ובמשנה ספ"ז דמקואות מחט כו' כיון שעבר עליה הגל טהורה. והרי גל זה נתעורר מהמקוה וה"ל כזוחלין אעפ"כ מטהר כיון שהזחילה הכל תוך גומת המקוה ולא חוץ מהמקוה.:

והגם שהרא"ש בפרק תינוקת סי' כ"ד כ' ובלבד שלא יתלש הגל כו' ארבעים סאה כו' מחובר כו'. הרי בנ"ד נמי מחוברים הננערים במקוה לאותן שישארו מ"ס אחר הזחילה ועוד שהרא"ש לא כ"כ רק דאל"כ הי' צריך מ"ס בהגל אבל לא מטעם זוחלין וה"ט כיון שהזחילה רק תוך גומת המקוה והב"ח סס"י ר"א סעיף ס"ו כ' דאם נעקר אינו מטהר בזוחלין וזה לא נזכר כלל בהרא"ש גם דבריו הם נגד ד' הריב"ש סי' רצ"ב הובאו ב"י ובש"ך סעיף יו"ד סס"ק למ"ד דאין נקראים זוחלין כו' הם שבים כו' ע"ש והיינו אף שיצאו חוץ לגומת המקוה יעו"ש וכ"ש הכא דהם ננערו רק תוך גומת המקוה שהיא האשבורן ממקום למקום י"ל דלא נק' זוחלין כלל כל זמן שלא יצאו ע"י הסדק גם בחידושי אנשי שם בשבועות שם כ' על דברי המרדכי וז"ל כבר הביא האשרי דעה זו והיא בנויה על פירוש רבינו שמשון שפי' כן אותה משנה דנוטפין שעשאן זוחלין ופי' הוא בראיות ברורות שאין הדבר כן ע"ש גם לקמן בהגהות הביא משנה דספ"ה דמקואות ומודים שגודר כלים וטובל בהן כו' ושערי דורא כ' וצ"ע להעמיד הפסק שכתוב בפנים עכ"ל וע"ש בהגמ"ר דשבועות דסתר פסק המרדכי לענין שאין מעכבין הזחילה בדבר המקבל טומאה ושם הגה שגם ראבי"ה סתר פסק זה א"כ הגם דאפ"ל דלא קאי רק על הא דאין מעמידין הזחילה בדבר המקבל טומאה מ"מ כיון הגמ"ר וראבי"ה סתרו פסק זה א"כ גם במה שנחלקו המרדכי והרא"ש בענין אם ישארו מ' סאה י"ל להקל כהרא"ש:

כיון דהמרדכי מחמיר טובא בענין זה נגד הרא"ש וראבי"ה ודעמייהו ולכן נ' עיקר כפסק הש"ע ולא כהב"ח:

קיצור. מ"ש הב"ח כיון שננערו י"ל שהזחילה בגומת המקוה אינו כלום וקצת ראיה ממשנה ספ"ז. בחידושי אנשי שם ג"כ נ' דלא כהמרדכי ע"כ פסק הש"ע עיקר:

ונשוב לנדון השאילה וז"ל על דבר המקואות אשר נעשו בעירנו שתים סמוכות זו לזו ומחיצה מפסקת ביניהם וכאשר מחמין האחת במים חמין אזי יזחלו המים אל השניה דרך הסדקים שבכותל שהם למטה מארבעים סאה וזאת נראה בחוש שזחילת המים אינם מעט מעט כי כשמטילים יורה גדולה מים חמים בהאחת ובערך ג' או ד' שעות נעשו שניהם שוים בגובה והוריתי שלא לטבול בה בשעה שהיא זוחלת ועתה נתעוררו בני עירי שאין רוב הצבור יכולים לעמוד בזה עכ"ל והנה לכאורה בנד"ז לדעת הש"ע ודאי כשר שהרי אחר גמר הזחילה ישאר בהמקוה יותר ויותר מארבעים סאה אך י"ל כיון לדברי רו"מ הזחילה גם למטה ממ' סאה א"כ כעת הזחילה בכל גובה המקוה:

ושמא לא הכשיר בש"ע אלא כשיש מ"ס במקוה שאין זוחלין כלל וכגון שהנקב הוא למעלה ממ' סאה כמש"ל אות ה' בשם התשב"ץ ח"א סי' י"ז אבל בנד"ז שהסדקים הם

ג"כ למטה ממ' סאה א"כ לא נשארו מ' סאה שלא ננערו כלל ואף שעכ"ז הרי אחר גמר הזחילה ישאר יותר ממ"ס כנ"ל שמא מ"מ לא הכשיר הרב"י כ"א כשיש מ' סאה שלא ננערו כלל ונחין לגמרי אך באמת זה אינו דהזחילה מה שניידי בהמקוה גופא ממקום למקום אינו חשוב זחילה כלל ועכ"פ אותן שאין סופן לצאת מהמקוה כלל ודאי ברור שלא חשוב זחילה מה שזוחלין ממקום למקום כדמוכח מהמשנה ספ"ז דמקואות מחט כו' כיון שעבר עליה הגל כו' כנ"ל וא"כ כיון בנד"ז אחר גמר כל הזחילה שמהמקוה זו שהטילו בה היורה חמין לשנייה ישארו בה יותר הרבה ממ"ס א"כ מים אלו שישארו לא היו חשיבי זוחלין מעולם אף את"ל שהיו ג"כ ננערים לזחול בעת הטלת היורה כיון דסוף סוף ישארו תוך המקוה. א"כ גם בעת הזחילה לא היו מים אלו חשובים זוחלים כיון שבהכרח א"א למים שיעור זה לזחול מהמקוה א"כ לא נשאר מים שעליהם שם זוחלין רק ערך חצי היורה שהטילו שהרי קודם שהטילו היורה חמין היו שני המקואות שוים בגובה רק מחמת היורה חמין התחילו מעט מהמים לזחול דרך הסדקים ויזחלו עד שיהיו המקואות שוין בגובה והיינו ע"י שישאר כשיעור חצי יורה בזו וכחצי יורה בזו:

וא"כ שיעור מים חצי יורה לבד הם נחשבים זוחלים לפ"ד פי' הר"ש והרי א"כ נשאר במקוה יותר ממ"ס שאינן זוחלים היינו שיעור מ' סאה שהיו במקוה קודם הטלת החמים: וחצי היורה וא"כ זהו כשר לגמרי לפ"ד הש"ע אך אפילו לדעת הרמ"א שכ' לחוש לכתחלה לדעת המרדכי נ' להקל ולא לחוש כלל דהכא כיון ששיעור המים החשובים זוחלים הם מועטים הרבה משיעור המים שאינן חשובים זוחלים וכנ"ל ששיעור הזוחלים הם רק חצי היורה לבד והאינן זוחלים הם כל שיעור המקוה שבתחלה עם חצי היורה מהמים חמים. וקיי"ל דאף בזוחלין גמורים דאורייתא ר"ל מי גשמים שירדו בנהר שהם חשיבי זוחלין לכל הדעות ופסולין מדאורייתא במי גשמים שאין מטהרין כ"א באשבורן ולא בזוחלין עכ"ז אם הזוחלין של המעיין והנהר רבו על הנוטפין מטהרין בזוחלין ובטלי מי גשמים הפסולים מלטהר בזוחלין נגד מי הנהר ומטהרין כולם בזוחלין כדאיתא במשנה פ"ה דמקואות משנה ה' וכ' הר"ש ואצטריך לאשמעינן אפילו במקום שאין טבילה בזוחלין אא"כ נוטפין משלימין להם דאלת"ה מאי קמ"ל כו' עכ"ל וכמ"ש בש"ע רס"י ר"א סעיף ב' וא"כ כמ"כ וכ"ש בנד"ז החצי יורה החשובים זוחלין לפר"ש הם בטילים ברוב היינו מה שיש בהמקוה מים שאינם זוחלים כלל הרבה יותר ולא דמי למ"ש המרדכי דהתם הזוחלים אינם מעורבים כלל כ"א נראים הם בפני עצמם שהם זוחלין בעליונות המקוה ע"כ ס"ל דאינן מתבטלים דכל דבר העומד בפני עצמו אינו בטל וכיון שהוא טובל גם בהם כמ"ש הרא"ש בטעם דעה זו השתא מיהא הוא טובל

במים העליונים שהם זוחלים כו' ע"כ ס"ל דחשוב טבילה בזוחלין משא"כ בנד"ז שלא ניכר זחילתם בפ"ע כ"א דרך הסדקים והם כמעורבים שפיר מתבטלים ברובא וכבר נת' דהאינן זוחלים הם רוב גדול ועצום ועש"ך רס"י ר"א ס"ק יו"ד דיש סברא דאפילו במחצה על מחצה סגי ולבסוף העלה להחמיר דבעינן רוב דוקא אכן הכא איכא רוב הנראה לעינים שוב ראיתי במהרי"ק סוף שורש קנ"ו כ' דכיון שהזוחלים מועטים בטלים הם בשאר המים וחשבינן להו כקוו וקיימי ומשום כך מצטרפות להכשר מקוה השאוב ע"ש א"כ ההיא דהמרדכי צ"ל באופן אחר דס"ל דכל המקוה חשוב כזוחלין אמנם ראיית מהרי"ק מהמשנה דר' יהודה אינו כלום דשם שאני שזוחל לתוך המקוה כו':

קיצור בנ"ד שישאר יותר ממ"ס אחר הזחילה כשר להש"ע ס"נ וא"ל שמא לא הכשיר הש"ע אלא כשהנקב למעלה ממ"ס שנמצא יש מ"ס שלא ננערו כלל אך אין לחלק כיון דסוף סוף ישארו מ"ס אחר הזחילה א"כ מה שננערו במקוה לאו כלום הוא ואדרבה אף להמרדכי יש להקל דהמיעוט שיזחלו בטלין ברובא וכדין הנזכר בפ"ה דמקוואות משנה ג':

ח ואין להעיר דין ברירה שלא הוברר המים שאינן זוחלים עד לאחר גמר הזחילה כשיצאו הזוחלין אז הובר שהנשארים במקוה אינן זוחלים אבל מקודם שיצאו כולם שמא כיון דבדאורייתא אין ברירה בתחלה היו כולם חשובים זוחלים. דליתא מכמה טעמים האחד דהרי כתב הר"ש פ"ז דדמאי במשנה הלוקח יין מבין הכותים והוא מהתוספות פרק כל הגט דכ"ו ע"ב ד"ה ר' יהודה. דהתם בגיטין עומד הדבר להתברר בודאי או יחיה או ימות אבל הכא יכול להיות שלא יבא לידי הפרשה לעולם כו' עד והשתא נמי א"ש דשמואל אדשמואל עכ"ל והיינו כמש"ש סד"ה דברי ר' מאיר דבפרק מי שאחזו אתקין שמואל כו' אלמא דסבר יש ברירה ובסוף ביצה כו' ע"ש והיינו משום דאע"ג דשמואל ס"ל אין ברירה מ"מ היכא דעומד הדבר להתברר בודאי ס"ל דיש ברירה וכ"כ התוספות עוד ביומא פרק הוציאו לו דף נ"ו ע"א ד"ה דברי ר"מ ועוד יש לתרץ ההוא דשמואל דבגיטין הדבר עומד להתברר שהרי יחיה או ימות כו' ולפי תירוץ שני שתירצנו אליבא דשמואל ניחא דבפרק מי שאחזו עומד להתברר כו' וכ"כ בתוספות ישנים שם ביומא דנ"ו ע"ב ד"ה רבי יוסי ור' שמעון וא"כ לפ"ז בנד"ז הרי עומד להתברר בודאי איזה מים יזחלו ויצאו לתוך מקוה השנייה ואיזה ישארו א"כ בכה"ג יש ברירה דהמים שלא יצאו לא היו נק' זוחלין מעולם. ומיהו בספר ג"פ סי' קכ"ב סק"ה לאחר שהביא סברא זו דהתוספות הנ"ל כ' עוד טעם דבפרק מש"א לפי האמת א"צ לדין ברירה כו' וא"כ לפ"ז אין הכרח כ"כ היכא דשייך ברירה שיהיה מהני היכא דעומד להתברר בודאי מיהו כיון

שלא הוצרך לומר כן רק לסברא יחידית אין להחמיר בזה בדבר שהתוספות הסכימו כן בכמה מקומות ומוכרח הוא לפי פשט הסוגיא דפרק כל הגט שם. וכן פסק מהרש"ל בישש"ס פ"ה דב"ק סי' ל"ב בדיני ברירה פרק ב' סעיף ט"ז י"ז י"ח י"ט כ' ע"ש הב' דהא בפרק משילין דל"ט ע"ב פליגי רב ענן ורב נחמן בחלקו גדיים כנגד גדיים דס"ל לרב ענן בכה"ג יש ברירה ואף דר"נ פליג מ"מ הכא ודאי מסתברא שהמים שיצאו לחוץ למקוה השניה הם העומדים לכן משעה ראשונה היינו שהם אותם המים שהיו סמוכים לכותל שבין שתי המקואות שבהן הסדקים כו' עי' מפתח] ובכה"ג דיש טעם נכון ומסתבר י"ל דלא פליג רב נחמן הג' נראה דזה דאמרינן אין ברירה היינו היכא דאם לא הברירה הרי הדבר בחזקת איסור עומד כמו בהלוקח יין מן הכותים דהוי טבל אלא משום ברירה רוצים להתיר האיסור או כמו בישראל וגוי שיש להם שדה בשותפות דאיקבע איסורא משא"כ הכא דע"כ רובו הם אינן זוחלין רק המיעוט יזחלו א"כ בכה"ג מחמת אין ברירה אין להוציא הרוב מחזקת היתר מחמת האין ברירה של המיעוט וע' בהר"ן רפ"ה דנדרים הטעם דהתם קיי"ל דיש ברירה משום דהרוב כבר נתברר רק המיעוט לא הוברר כו'. וז"ל שאין המיעוט המסופק מתחלתו ומתברר לאחר מכאן מעכב את הרוב שהיה ברור מתחלתו עכ"ל וצ"ע בסוגיא דישראל וגוי שהיו שותפין אם הגוי יש לו הרוב ולכאורה במשנה פ"ו דתמורה דף ל' ע"א שני שותפין שחלקו אחד נטל עשרה ואחד נטל תשעה וכלב שכנגד הכלב אסורים שעם הכלב מותרים הרי התם החשש אין ברירה הוא רק מצד המיעוט דהיינו הכלב שהוא רק ערך חלק אחד מני עשרה וע' בישש"ס שם בדיני ברירה פ"א סי' ט' מיהו לפמ"ש בגמרא שם מיירי דוקא שהמחיר כלב פתיך בכל העשרה טלאים שכנגדו ע"ש בפרש"י משמע היכא דלא פתיך כגון שהכלב שוה כמו טלה א' אמרינן ניפוק חדא להדא כלבא ושאר התשעה מותרים והקשו התוס' דהא אין ברירה ואפ"ל דהכא שאני כיון שבהכרח רובא מהנך עשרה אינן מחיר כלב רק אחד מהם יש שהוא מחיר כלב ע"כ בכה"ג סמכינן אברירה דאין אוסרין הרוב מפני המיעוט שאינו מבורר וכ"פ הרמב"ם פ"ד מהל' איסורי מזבח דין י"ז והישש"ס פ"ה דב"ק שם דמ"ז סע"ג השיג עליו ואין השגתו גדולה דהרמב"ם סמך על הסוגיא במקומה דאומרת כן. וכ"כ רש"י שם בשם הירושלמי אע"ג דבבכורות דנ"ז ע"א מבואר דתולה בדין יש ברירה מ"מ בשביל זה אין לדחות הסוגיא דתמורה דהא כה"ג רפ"ה דנדרים קיי"ל דיש ברירה אעכצ"ל דלא כל הברירות שוין וס"ל בכה"ג דתמורה ד"ל ע"א בדלא פתיך המחיר כלב בכל העשרה אמרינן נברור חד מינייהו והטעם כנ"ל דבכה"ג דע"כ רובן ככולן אינן מחיר כלב רק א' מעשרה הוא מחיר כלב וא"כ הם בחזקת היתר. ואין הענין דאין ברירה של אחד אוסר

את כולן אא"כ הענין דאין ברירה נוגע על כולן ממש דוגמת הלוקח יין מבין הכותים שהספק דאין ברירה הוא על התרומה וממילא הכל טבל כו' וה"נ אם מחמת אין ברירה היה מקום לומר דכולן הן מחיר כלב אמרינן אין ברירה משא"כ הכא דאף את"ל אין ברירה ע"כ רק אחד מהן לבד הוא מחיר כלב ושאר התשעה אינן מחיר כלב אלא דמחמת אין ברירה אינו ידוע מי זה מהעשרה שהוא מחיר כלב ובכה"ג לא אמרינן אין ברירה וסמכינן דיש ברירה וא"כ לפ"ז מדברי הגמרא דתמורה והרמב"ם יהיה ראיה לנדון שלנו להקל דאין להוציא רוב המקוה מהתירה מחמת חשש האין ברירה של הזוחלין מה שכל הזוחלין הוא מיעוטא דמיעוטא ועכ"פ בצירוף טעם הב' דהכא מסתברא שהזוחלין הם רק הסמוכים לכותל כו' וה"ל כמ"ש הג"פ סי' קכ"ב סק"ה וז"ל ועלה בדעתי לתרץ דהרמב"ם לא התיר אלא כשאחד מהן בלבד דמו כדמי כלב או יותר והשאר הם פחותים בכה"ג בלא ברירה שרו דאנן סהדי דזהו מחיר כלב אבל בשיש שנים או שלשה שוו לדמי כלב לית ליה ברירה עכ"ל הרי כשיש סברא המראה שאחד מהן הוא מחיר כלב שרי וא"צ כ"כ לברירה וה"נ הסברא גדולה דהזוחלין המועטים הם רק הסמוכים לכותל וכיון שכן אין על כל המקוה ורובה חשש זוחלין כלל:

קיצור שאין לחוש דהא לא הוברר האינן זוחלים עד לאחר שזחלו ויצאו הזוחלין וא"כ מקודם שנגמר זחילתן שמא אין ברירה וה"ל על כולם דין זוחלין דליתא דהרי עומד להתברר בודאי איזה יזחלו ובדבר העומד להתברר בודאי ס"ל להתוספות פ"ג דגיטין כ"ו ב' דאמרינן ברירה אף בדאורייתא ותו דבלא"ה מתחלה היה ידוע שהזוחלין יהיו רק הסמוכים לכותל ותו כיון הספק דאין ברירה הוא רק על המיעוט מים. בכה"ג נשאר הרוב בהכשרו וראיה ממשנה וגמרא פ"ו דתמורה ד"ל ע"א: וכ"ז אפי' נחליט דהמים שיוצאים דרך הסדק חשובים זוחלים לפי שטת ר"ש והמרדכי עכ"ז בנד"ז שישארו לאחר גמר הזחילה יותר ממ"ס יש להכשיר לפ"ד הש"ע ואפי' לפ"ד הרמ"א כנ"ל אך מלבד זה י"ל שדרך סדק כזה לא חשוב זוחלין כלל אף לפר"ש. וכמ"ש התשב"ץ ח"א סי' י"ז וז"ל ומה שכתבת שהמקוה נשחתו כותליו ומים הנקוים יורדים בו דרך סדקיו ותמיד אתם צריכים להוסיף בו מים ע"י המשכה כשר הדבר ושפיר דמי ואפילו בלא המשכה כשר כל שנשאר בו מ' סאה ומשום זחילתו אינו נפסל דאע"ג דקי"ל דמקוה אינו מטהר בזוחלין אלא באשבורן כדתניא בתורת כהנים ושנינו במסכת מקואות העיד ר' צדוק על נוטפין שעשאן זוחלין סומך אפילו קנה אפי' זב ואפי' זבה יורד וטובל ופי' ר' שמשון שאם ניקב המקוה ונעשה זוחל צריך שיסתום מקום הנקב כדי שלא יזחלו המים בשעת טבילה כדי שיהיו נקוים ועומדים שלא יצאו ויעשו אשבורן כבר כתב הרשב"א ז"ל שלא

נאמר זה אלא בנקב רחב דכיון שזחילתן ניכרת דנין אותו כזוחל ממש וצריך סתימה אבל מקוה שנסדק או ניקב מעט עד שלא יכיל המים ונוטף מעט מעט והולך וחסר אין זה נקרא זוחל דהא אמרינן פרק חומר בקדש וארעא חלחולי מחלחלא ומטפטפת בכל שעה ונבלעין המים מעט מעט במקומן ואפ"ה כשר. ועוד הביא ראיה הרב ז"ל מדתנן מקוה שנמצא חסר כל טהרות שנעשו על גביו למפרע טמאות ודוקא חסר הא נמצא בו מ' סאה אע"פ שחסר ממדתו הראשונה טהורות ואם מקוה שמימיו יוצאין דרך סדקיו היה נפסל מפני שהוא זוחל היה לנו לחוש שמא נשבר למטה ונעשה זוחל דהא ספיקא דאורייתא הוא אלא ודאי לא פסלו נוטפין שעשאן זוחלין אלא בזוחל ממש שזחילתו נראית לפי שכל המים שבמקוה נדונין בזוחלין אבל מפני טפטוף מעט שאינו ניכר לעין לא מקרי זוחל ע"כ דבריו ודברי טעם וראוי לסמוך עליהם הלכה למעשה. וי"מ דנוטפין שעשאן זוחלין לא נפסלו אלא כשלא ישאר במקוה מ' סאה לאחר שפסק זחילתו כגון שהסדק או הנקב היא למטה אבל אם הנקב הוא למעלה וכשתפסק זחילתו ישארו במקוה ארבעים סאה אינו נפסל בכך אעפ"י שיש צורך בריבוי המים להתפיחן כדי שיהי' הגוף מתכסה בהם דכיון שאין צורך בהם להכשיר מקוה אינו נפסל ע"י זחילה אפי' בנקב גדול שזחילתו ניכרת וכל אלו הדברים לא נאמרו אלא לפי' ר' שמשון ז"ל שפירש נוטפין ועשאן זוחלין שנקב המקוה ונזחלו מימיו אבל הרא"ש ז"ל פירשה על דרך אחרת וכן הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה יש לו דרך אחרת בפירושה ולפי הפי' האלו אם היתה ניכרת זחילתו אפי' לא ישאר במקוה מ' סאה כשתפסק זחילתו לא מיפסל בהאי ומדברי כולם למדנו הכשר למקוה שלכם ואינו נפסל מחמת טפטופו ושפיר דמי עכ"ל התשב"ץ הרי דבריו מבוארים דמקוה שנסדק כו' ונוטף מעט מעט אין זה נקרא זוחל וכפל הדבר דמקוה שמימיו יוצאים דרך סדקיו אינו נפסל משום זוחל וכמו בניקב מעט אלא שהטור פוסל בנסדק ג"כ ואפשר הטור ס"ל אף בנקב נמי חשוב זוחלין כדעת הג"א בשבת פרק במה אשה בסי' י"ז דע"י נקב נמי חשוב זחילה אבל השו"ע דפוסק סעיף נ"א דע"י נקב אינו חשוב זוחלין וכדעת הרשב"א בשער המים שהביא בב"י שזהו דלא כדעת הג"א א"כ היה ראוי לומר דע"י סדק נמי לא חשוב זוחלין כמבואר בתשב"ץ בשם הרשב"א דשוה נסדק לניקב רק בנקב רחב פסל הרשב"א דגרע מנסדק וכן בדין דנקב גרע מנסדק שהרי לענין עירוב מקואות ע"י נקב כשפופרת הנוד ה"ל עירוב מקואות ואלו ע"י סדק לא חשוב עירוב שהרי משנה שלימה שנינו משנה ט' פ"ז דמקוואות כותל שבין שני מקואות שנסדק לשתי מצטרף ולערב אינו מצטרף עד שיהיה במקום אחד כשפו"ה. הרי סדק ארוך אף שאם נצרף כולו יהיה יותר משיעור כשפו"ה. עכ"ז אינו חשוב חיבור

כמו נקב כשפו"ה. א"כ כמ"כ לענין זוחלין קיל מנקב כשפו"ה,. ודעת התשו' מעיל צדקה סי' ל"ט דע"י נקב כשפו"ה לא חשוב זוחלין וכ"ש ע"י סדק דקיל מיניה ומהו שתי ומהו ערב מוכח בגמרא פ"ק דערובין דט"ז ע"ב גבי בערב מאי אמר אביי ת"ש שיעור חבלים וברש"י שם ד"ה ומקיפין בקנים. כדעת הרמב"ם שהביא הב"י והט"ז בי"ד סי' ר"א סעיף נ"ד ס"ק ס"ד וא"כ בנד"ז מסתמא הסדק ברוחב הכותל ולא באורך מלמעלה למטה וא"כ י"ל דלא חמור מנקב שבש"ע סעיף נ"א והנה גם דעת רבינו ירוחם נכ"ו ח"ה דע"י סדק לא חשוב זוחלין כלל והגם שלענין מעשה אין להקל נגד הש"ע סעיף נ' דפסק דנסדק חשוב זוחלין מ"מ בנד"ז שישארו ארבעים סאה ויותר לאחר גמר הזחילה ודאי זהו טעם נוסף להקל על הטעמים המבוארים לעיל:

מה שהשיג הגר"א ס"ק צ"ז על הש"ע סעיף נ"א וכ' דדברי המחבר בש"ע שם תמוהין דבלא ישארו מ"ס אף בניקב פסול נהפוך הוא דדבריו תמוהין דכיון שע"י נקב לא חשוב זוחלין כלל מה איכפת לן שאח"כ יטוף מעט מעט עד שלא ישארו בו מ"ס דכיון שעכשיו יש בו מ' סאה ויותר. והרי הוא מקוה כשר וזחילה אין כאן מהכ"ת יפסול וכ"מ מהראי' שהביא הרשב"א מפרק חומר בקדש כמש"ל בשם התשב"ץ שנבלעין המים מעט מעט א"כ אם במקוה רק מ' סאה מכוונות. הרי אח"כ כשיבלעו המים מעט יחסר ממ"ס ואפ"ה כל שיש בו עכשיו מ' סאה כשר כיון דאין זה זחילה וכ"מ עוד ממ"ש התשב"ץ וי"מ כו' כשלא ישאר כו' וכשתפסק זחילתו ישארו במקוה כו' אפי' בנקב גדול כו' עכ"ל מובן דבנקב קטן שאין זחילתו ניכרת אפי' לא ישארו מ"ס כו' כל שעכשיו כשטובל יש בו מ"ס כשר. וכ"מ יותר ממש"ש אבל לפי' הרא"ש והרמב"ם כו' אפי' לא ישאר במקוה מ"ס כו' עכ"ל ומינה דה"ה להר"ש ג"כ בנקב קטן שאין זחילתו ניכרת וזה ברור:

מ"ש רו"מ שגם כל המים שבמקוה נחשבו זוחלין ע"י מעט היוצאים מלמעלה לא נמצא זה בר"ש ולא בהרא"ש אף להמחמירים כ"א במרדכי וטור ובשער המים וע' מהרי"ק ש' קנ"ו בסופו דגם הראב"ד ע"כ לא ס"ל סברא זו שאין תורת זחילה על הנשאר במקוה וכיון שהרא"ש חולק לגמרי על פר"ש א"כ עכ"פ אף לפיר"ש אין לתפוס חומרא הנ"ל שהיא ג"כ בלא טעם. דמדוע יחשבו זוחלין כיון שלא יזחלו חוץ מהמקוה ומה גם שכבר פסק כן הש"ע ואף שהרמ"א חשש להמרדכי י"ל שלא חשש רק במה דלהרא"ש וש"ע מהני הטבילה אף בהזוחלין אבל בהכשר המים הבלתי זוחלין כשיוכל לטבול בהם לבדם נ' ודאי לא יחמיר רמ"א כלל גם חי' א"ש שסביב המרדכי נ' חולק לגמרי על חומרת המרדכי. וכיון שכן בנד"ז ג"כ אין לחשוב זוחלין רק שיעור שיוכלו לצאת מהמקוה אבל מה שישארו ואי אפשר להם לצאת לא נק' זוחלין במכש"כ ממ"ש הריב"ש סי' רצ"ב

דף פ"א סע"ב ולא מיקרי זוחלין כו' והוא ב' משניות ובירה לא שייך כאן מטעם שכ' וע' רשב"ם ב"ב ק"ו ב' יורשין הן כו' גם כיון הרב"י מקיל לצרף גם הזוחלין כ"ש כו' וכיון שכן כאן אף לרמ"א שרי דכתב מהרי"ק סוף קנ"ו דמיעוט זוחלין אפילו מצטרפין כו' ע"ש:

סימן קסה

מכתבו השני מיום ער"ח דנא הגיעני י"א דנא עם השגותיו עלי וטרם אתווכח עמו כי מדוע אין דבריו מבוארין היטב בתוכן השאלה שזהו היסוד והעיקר. כי ממכתבו הראשון שכ' וז"ל ע"ד המקואות אשר נעשים בעירנו שתים סמוכות זו לזו ומחיצה מפסקת ביניהם וכאשר מחמין האחת כו' עכ"ל היה מובן לי ששני המקואות שוין באורכן ורוחבן. עפ"ז השבתי מה שהשבתי ועכשיו במכתבו דרו"מ השני כותב כי המקוה שמחממין אותה היא קטנה מהשניה שבצדה שהיא גדולה ממנה ערך שלשה פעמים ויותר עכ"ד וא"כ יש נפקותא גדולה דבכה"ג בהמקוה שמחממין אותה ושופכין לתוכה יורה גדולה קע"ה הין וזוחלין מימיה דרך הסדקים למקוה הגדולה לא נשאר רוב גמור שאינן זוחלין המשל אם המקוה הקטנה מחזקת רק ערך ששים הין שיש בזה ודאי יותר מארבעים סאה והגדולה מחזקת ק"פ הין ועכ"ז הם שניהם שוין בגובה וקומה א"כ כששופכין תוך מקוה הקטנה קע"ה הין. ואחר משך איזו שעות נעשו שני המקואות בגובה כמו מקודם השפיכה. עכצ"ל שיצאו ערך ק"ל הין מים ממקוה הקטנה להגדולה ונשאר בה ממי היורה ארבעים וחמשה הין ועם המים שלה עצמה ששים הין יהיה בה מאה וחמשה הין א"כ מיד ששפכו בה קע"ה הין והיו בה סך שני מאות ושלשים וחמשה הין יהיה רוב המים שבה זוחלין לפי' ר"ש שרוב המים שבה שהם ק"ל הין עומדים לצאת בודאי ממנה ולא ישאר בה רק המיעוט היינו ק"ה הין שהם ישארו בה ולא חשיבי זוחלין לפ"ד הש"ע ובכה"ג לא אמרתי להקל לכתחלה דעכ"פ יש לחוש לכתחלה כדפסק רמ"א אבל דברי אמורין באם ששני המקואות שוין. כמו שהיה משמע מדברי רומע"ל או אף שאינן שוים ממש אם בהמקוה הקטנה יש ג"כ מקודם מים הרבה ערך קע"ה הין עכ"פ כשיעור המים חמים שמטילים דאז ודאי ישאר בה רוב שאינן זוחלים כלל וע"ז יש להתיר לפע"ד בלי שום חשש כמו שכתבתי תחלה (ויש להשיב בעזה"י על כל השגות רומע"ל עלי) אבל על רומע"ל יש להפליא שלא ביאר זה בדבריו אם המקואות שוין וגם עתה היה לו לבאר אם ישאר רוב שאין זוחלין או לא. עוד קיצר רומע"ל מלבאר אם המקוה הקטנה היא בתיבה שאז אין למים שבתוכה אלא דין מקוה כשר ולא דין מעיין אף גם אם הם מי מעיין הנובע

לחפירת המקוה כמו שכ' אאזמו"ר הגאון נ"ע בש"ע שלו סוף הל' נדה סוף דיני תיקוני המקוה עיין שם או אם אינם בתיבה כ"א תוך חפירת המקוה בלי תיבה שאז אם הם מי מעיין הנובע י"ל שאינו נפסל כלל בזחילה כהנ"ל ואף אם המקוה יש בה בנין מעצים כדי שלא יפול העפר וכמו שבונין בקעליר והוא הנקרא בור ודות. כדאיתא בגמרא פ"ד דב"ב דס"ד ע"א אלא ששם פי' בבנין מאבנים ואזי ודאי נפסק המעיין אבל בבנין מעצים בערוועגש אם אינן מהודקין זה לזה י"ל שלא נפסק המעיין וצ"ע וע' לקמן מזה בסוף התשובה רק עדיין יש לידע אם הוא מעיין גמור היינו אם הוא כמ"ש מהרי"ט חיו"ד סי' י"ח שתהא באר המושכת מוציאה מים חיים ולא מה שהכתלים בוצצים כאן מעט וכאן מעט עיין עליו וגם אם היא עומדת בצד הנהר ממש סמוך מאד ומהבאר נמשכו המים לה דרך הארץ צ"ע אם יש לה דין מעיין לטהר בזוחלין דהא הנהר עצמו אינו מטהר בזוחלין לפ"ד הרבה פוסקים (ועיין בהרמב"ם פ"ט מהל' מקואות דין ג' ובכ"מ שם. ועיין בדינים שבסוף ספר לבושי שרד סעיף צ"ד מענין מקוה שבצד הנהר כו' והנה בנד"ז לפי שאינו מבין מתוך מכתבו אם יש לה דין מעיין גמור או לא. ע"כ אין לי לדבר מזה):

קיצור מה שכתבתי להקל משום שהזוחלין הם מיעוטא:

הנה לפי מכתב רו"מ אינן מיעוטא מאחר שהמקוה זו היא קטנה ערך רביעי לגבי המקוה הגדולה ע"כ יעשה נקב כשפופ"ה בכותל שבין שני המקואות ולסמוך דבכה"ג אף שזוחל מזו לזו אין חשש זה ודאי יוכל לסמוך וכמשי"ת אות י"ד:

ב והנה מעתה אבוא על סדר השגת רומע"ל על דברי כתב וז"ל הנה רו"מ מצדד להתיר המקוה שלנו לטבול בתוכה תיכף כשמטילין בה המים חמים ואין צריך להמתין עד שתפסק מלזחול להשניה ואפילו לכתחלה וז"ל אך אפי' לדעת הרמ"א שכ' לחוש לכתחלה לדעת המרדכי נ' להקל ולא לחוש כלל דהכא כיון ששיעור המים החשובים זוחלין הם מועטים הרבה משיעור המים שאינן חשובים זוחלין ששיעור זוחלין (ר"ל העתידים לצאת ממקוה זו עד שישתוו שני המקואות בגובהן) הם רק חצי יורה לבד והאינן זוחלין (ר"ל כל המים שישארו במקוה זו) הם כל שיעור המקוה שבתחלה עם חצי היורה מהמים חמים כו'. החצי יורה החשובים זוחלין לפר"ש הם בטלים ברוב עכ"ל ועיקר כוונת רומע"ל דלא חשיבי זוחלין אלא המים שהם זוחלין ממש ולענ"ד הקלושה ופעוטה ז"א מכמה הוכחות שאבאר אי"ה דהנה עיקר יסודו של רומ"ע על דברי הרא"ש שפי' בטעם הר"ש כיון שטובל גם במים העליונים ונראה לכאורה ממשמעות לשונו דלא שייך זחילה אלא במים העליונים שהם זוחלין ממש ולא במים הנשארים כלל והנה אף אם נודה לדבריו שהכוונה בדברי הרא"ש כנ"ל מ"מ איך סומכין ע"ז הא הרא"ש

יחיד הוא בדבר זה דהנה הטור כ' בפי' וז"ל לפי שכיון שמים העליונים ננערים לצאת חשוב כולו כזוחלין ע"כ והכונה היא שזה שהמקוה אין מטהר בזוחלין לא צריך שיהיה כולו זוחלין מעליונות המקוה עד תחתיתה רק כיון שזוחל בעליונות המקוה הוי כאלו כל המקוה זוחלין והמרדכי כתב אפי' אם יש במקוה אלף סאין צריך ליזהר שלא יעלו המים על שפת המקוה משום דהוי זוחלין משמע דכל המקוה נקרא זוחלין דאל"כ אמאי לא ביאר דאם יכולה להתכסות כל גופה בלא המים העליונים אז א"צ ליזהר בזה עכ"ל מעלתו ואני מתפלא מה תמה עלי הלא זה כבר פסק כן הרב"י בש"ע דלא כהמרדכי והטור אלא שהמים שמהסדק ולמטה לא חשיבי זוחלין ואבאר טעמו ומקודם אקדים שהרא"ש אינו יחיד כלל כי הנה מקור ושרש הדין לפסול במקוה שנפרץ שפתו נובע רק מדברי רבינו שמשון ע"פ פירושו במשנה ה' פ"ה דמקואות בענין נוטפין שעשאן זוחלין ולא נתבאר בהדיא פיסול זה בגמרא ובמשנה והרא"ש בהל' מקואות סי' י"א מעיקר הדין חולק לגמרי על פירושו ומפרש בהמשנה פירוש אחר וז"ל ונ"ל לפרש נוטפין כו' ולפירוש זה. אין לפסול מקוה שמימיו יוצאין לחוץ עכ"ל מבואר דלפירושו בהמשנה אין לפסול מקוה שנסדק אחד מכתליו אף אם הוא בענין שלא ישארו במקוה מ' סאה אם לא יסתום הזחילה מ"מ כיון שאין זה חשוב זוחלין כלל לפי שאינו דומיא דזחילת מעין א"כ למאי ניחוש לה דכיון שעכשיו כשטובל יש בו מ' סאה טבילה כשרה היא. דהא כ' בהדיא שגם לפר"ש מירי כשלא ישארו במקוה מ' סאה כו' והוא נחלק על פירושו לומר שאין זה זוחלין כלל א"כ לא איכפת לן במה שאח"כ לא ישארו בו מ"ס וכן מבואר ברמזים שם סי' י"א וז"ל מקוה שנסדק אחד מכותליה והמים יוצאים דרך הסדק פוסלים אותו וא"א הרא"ש מכשיר עכ"ל הרי לא תלה שום תנאי בההכשר ולא בהפיסול כי לסברת ר"ש ופירושו בהמשנה אפשר לפסול אפי' ישארו מ' סאה כמ"ש הרא"ש שם רק שכתב והנכון יותר כו' ולפירוש הרא"ש בהמשנה וכן לפירוש הרמב"ם שהביא הרא"ש שם אין שורש לדין זה ולכן יש להכשיר בכל ענין אף שלא ישאר במקוה מ' סאה כו' כנ"ל וכן משמע מדבריו בתשו' כלל ל"א סי' ד' שלאחר שכתב שאין לשון המשנה מורה על פר"ש כלל והאריך בזה סיים ואף רבינו (הוא הר"ש) לא פירש כו' ולא ישארו בו מ' סאה אם לא יסתום אותו עכ"ל:

מוכח בהדיא דלפירושו אפילו אם לא ישארו מ"ס אין פיסול כל שעכשיו יש בו מ"ס וכ"כ התשב"ץ ח"א סי' י"ז סד"ה ומה שכתבת וז"ל אבל הרא"ש ז"ל פירשה על דרך אחרת וכן הרמב"ם ז"ל יש לו דרך אחרת בפירושה ולפי הפירושים האלו אם היתה ניכרת זחילתו אפי' לא ישאר במקוה ארבעים סאה כשתפסק זחילתו לא מפסיל בהאי

עכ"ל. ור"ל שאע"פ שניכרת זחילתו וגם אפי' לא ישאר כו' אפ"ה כשר והיינו לפי שאין זה חשוב זוחלין כלל וכ"כ רי"ו נכ"ו ח"ה שביאר דגם לפר"ש מיירי שלא ישאר במקוה מ' סאה כו' ואח"כ כ' והקשו על פר"ש כו' ולפ"ז אין לפסול מקוה שמימיו יוצאים לחוץ משמע ג"כ כנ"ל. ולענ"ד שהרמב"ם פ"ט מהל' מקואות דין י"ג שכתב צריך להקיף מפץ כו' והובא ב"י רס"י ר"א חולק לגמרי על שטת רבינו שמשון הנ"ל דאלו לרבינו שמשון מה יועילו המחיצות הנעשים מהמחצלאות כיון שבתחתית הנהר ליכא מחיצה וא"כ הרי מלמטה הם זוחלין ואף את"ל שהמחיצות מגיעות לקרקע הנהר עכ"ז כיון שהם רק ממפץ הרי המים יזחלו מלמטה הרבה ביותר מדרך סדק ונקב ויותר ממקוה שנפרץ על שפתו וגם דרך המחיצות עצמן יוכלו המים לצאת א"ו ס"ל כיון דעיקר גוף המים נתעכבו מהיות זוחלין לא איכפת לן במה שמקצתן זוחלין מלמטה ואזיל לשטתו שבמשנה פ"ה דמקואות מהל' נוטפין שעשאן זוחלין פי' המשנה בענין אחר כמ"ש הרא"ש בפירוש המשניות ושיבח פירושו ואיך שלפירושו אין הכרח לדינו של ר"ש ועם היות שפירושו של הרמב"ם בהא דעביד מפצי זהו נגד פירש"י והתוספות וא"כ אין הכרח מזה לסתור דינו של הר"ש ח"ו אבל עכ"פ נשמע ממנו דלא ס"ל דינו של הר"ש וא"כ איכא תנא דמסייע להרא"ש במה שמשורש הדין הוא חלוק על שטת רבינו שמשון היוצא מזה שיש גדולי הפוסקים חולקים לגמרי על פיסול זה ולכן אף שאנו פוסקים הלכה למעשה כפי' ר"ש שכן בדין לחוש באיסור כרת להחמיר אבל עכ"ז בהפירושים שיש בדברי ר"ש עצמן מה שגדולי הפוסקים ס"ל (הג"ה ולכאו' התוספות פב"ת דבכורות דף נ"ה ע"ב ס"ל כפר"ש מדכתב דרגל השוורים נקובים כמוציא רמון וא"כ אפשר שיהיו זוחלין עכ"ל א"כ מבואר דע"י נקב גדול נעשו כל המים זוחלין והיינו ע"י שהנקב הוא מלמטה אך זה אינו ראיה דשם היו כל רגלי השוורים נקובים כמוציא רמון וא"כ יש שם נקבים הרבה וכמ"ש הב"י בבד"ה סי' ר"א בשם הריטב"א פ"ק דמכות כל רגלי השוורים היו נקובים כו' ובירושלמי פ"ג דיומא הגירסא רגליו שבדרום וע"ש בקה"ע מזה וגם זה כתבו רק וא"כ אפשר די"ל אפילו בכה"ג לא פסיקא להו דהוו זוחלין וממ"ש הסמ"ג עשין רמ"ח ומה שנעשו כן שיהיו מוציאין ומביאין המים מעין עיטם בריוח משמע שגם על ידם נכנס המעין לתוך הים. ובזה א"ש מ"ש התוספות וא"כ אפשר דלכאורה כיון דכל רגלי השוורים היו פתוחים כרמונים י"ל ודאי חשוב זוחלין אלא י"ל כי על ידם נכנס המעיין בהים א"כ אינן פועלים שיהיו זוחלין כו' ועוי"ל כיון שהים מחזיק ק"נ אמה. (חסר קצת) וממ"ש וכן מקוה שעל הפרווה כו' אפשר שנכנסין מצד אחד ויוצאין מצד אחר זהו לכאורה כענין מקוה שנפרץ שפתו כו' מיהו לפי מסקנא שם דמעיין מטהר גם באשבורן

י"ל דאין הכרח לסברות הנ"ל עכ"ה) דגם רבינו שמשון לא פסל בזה אע"פ שיש ג"כ פוסקים דס"ל דרבינו שמשון פוסל בזה אין לנו להחמיר כ"כ וזהו טעמו של הרב"י בש"ע שדחה דברי המרדכי מהלכה שעכ"פ על המים הנשארים אין עליהם תורת זוחלין כלל וגם מהרי"ק סוף שרש קנ"ו כתב דהראב"ד ג"כ ע"כ צ"ל דס"ל שאין תורת זחילה על הנשאר במקוה ואם כוונת מע"ל דכיון דעכ"פ הרמ"א חושש לכתחלה לדעת המרדכי א"כ לדבריו כל המים שבמקוה חשיבי זוחלין הנה לפע"ד אין מוכרח כלל שהרמ"א חושש להחשיב כל המים שבמקוה זוחלין כי זהו חומרא עצומה בלי טעם כ"כ דמהכ"ת שע"י מיעוט מים שיזחלו מהמקוה יהיה גם כל המקוה חשוב זוחלין הלא איפכא מבואר במשנה וגמרא שהמיעוט נגרר אחר הרוב בזה דהיינו הא דהעיד ר' צדוק על זוחלין שרבו על הנוטפין שהם כשרים ושנויה משנה זו בעדיות פרק ז' ובמקואות פ"ה מ"ה ובשבת פרק במה אשה והביאוהו כל הפוסקים הרי אף שהנוטפים מצד עצמם אינן מטהרין בזחילה עכ"ז ע"י שהם מיעוט נגד הזוחלין מצטרפין אף הם לטהר בזוחלין וכמ"ש לקמן אות ט' באריכות ואיך נאמר אנו דמחמת שהמקוה נפרץ על שפתו ועומד לזחול ממנו עשרים סאין עד"מ עי"ז גם הארבעים סאה שישארו במקוה יהיו חשובים זוחלין זהו תמוה מאד וגם בחידושי אנשי שם סביב המרדכי שם כ' שהרא"ש סתר סברא זו בראיות ברורות וגם הגר"א ס"ק צ"ב כ' אבל אין להשיב על ראיות הרא"ש כו' ומ"ש הב"ח סעיף נ"ד וז"ל וטעמא דכיון שננערו להיות זוחלין כו' כל המים שבמקוה אפי' מה שהוא מן הסדק ולמטה חשוב כזוחלין עכ"ל ניעור זה לא ידענא מהו שהמים שמהסדק ולמטה לא ננערו כלל והם נחים ועומדים באשבורן וכ"כ הטור שרק מים העליונים ננערים לצאת ועוד דכיון שבלתי אפשר להם בשום אופן לצאת ולזחול מתוך המקוה דרך הסדק א"כ אף אם היו נעורים מה יועיל ומה יזיק ניעור שלהם ומ"ש הרא"ש בהל' מקואות סי' י"א דכיון שמי המקוה ננערו והתחילו לצאת כו' קאי על המים העליונים שבאמת יצאו אח"כ ע"י הפרצה וכדמסיים השתא מיהא כו' אבל על המים שאין סופן לצאת לא עלה ע"ד הרא"ש שיהיה שייך פיסול אף לפי' ר"ש היינו אף להמחמירים ולא לפמ"ש והנכון יותר לפרש כו' וכן ביאר יותר רבינו ירוחם נכ"ו ח"ה כיון שמימי המקוה ננערו והתחילו לצאת הרי הוא טובל במקום זוחל כו' הוא טובל גם במים העליונים שהם זוחלים עכ"ל הרי ביאר דפי' ננערו קאי על מים העליונים שהם מקום זוחל אבל מים שאין סופן לצאת לא חשיבי ננערו והם אשבורן גמור אף לפר"ש ולהמחמירים לפ"ד הרא"ש ורי"ו ועמ"ש לקמן אות ו' דקצת המים שסופן לצאת בשעת טבילה הם ג"כ נקראים זוחלים אבל המים שאין סופן לצאת כלל אין נקראים זוחלין ומצינו לשון ננערה גבי נפולה חולין פא"ט נ"א ב' בענין

ננערה לעמוד ולא עמדה. דאף למ"ד דה"ל כעמידה י"ל היינו מפני שאנו אומרים שאפשר יכולה לעמוד אבל אם היה ברור לנו שא"א לה בשום אופן לעמוד לא היה הניעור כלום וגם שם קיי"ל דננערה אינו מועיל עד שעמדה א"כ הכא דהמים שבמקוה מהסדק ולמטה בלתי אפשר להם לזחול חוץ למקומם מה מזיק הניעור שלהם וכיון שזהו חומרא יתירה והרב"י דחה זה מהלכה אין לנו לומר שרמ"א חושש לזה ועוד דוגמא לזה מסוגיא פ"ק דב"מ ד"ט ע"ב חצר מהלכת היא וחצר מהלכת לא קנה וכ"ת בשעמדה. והא כל שאלו מהלך לא קנה עומד ויושב לא קנה ופרש"י כלומר כיון דראויה היא לילך לאו דומיא דחצר הוא ואין קונה בתורת חצר) והלכתא בכפות (דדומיא דחצר היא וקני וכ"פ בש"ע ח"מ סי' ר"ב סי"ג ובנ"ד ג"כ הזחילה הוא כענין הילוך והאשבורן הוא ענין עמידה וכמו מעיין העומד וא"כ המים שמהסדק ולמטה עדיפי מבהמה כפותה שהרי בלתי אפשר להם בשום אופן להלוך ממקומם וא"כ אם אף בבהמה שהיא מהלך בעצם ואנן בעינן חצר שאינו מהלך עכ"ז מה שהיא כפותה מהני שיהיה חשוב עומד ולא מהלך. כ"ש המים שבמקוה מהסדק ולמטה שאין להם הילוך מצד עצמן והמקוה מגבילם ומעכבם שא"א לצאת ולנייד לחוץ לתוכה א"כ ודאי דחשיבי עומדים ואשבורן גמור:

קיצור שהרמב"ם פ"ט דין י"ג מוכרח דס"ל לא כהר"ש אלא כהרא"ש ולכן עכ"פ היכא שיש דעות בפר"ש עצמו אין להחמיר ביותר ורמ"א אין מוכרח דמחשיב כל המים זוחלין דאיך המיעוט יבטל הרוב והרוב לא ננערו ולא זחלו כלל וראיה מדין בהמה כפותה דלא חשיב חצר מהלכת כ"ש הכא:

אבל מה שהרמ"א מחמיר לחוש לכתחלה יותר מפסק הרב"י בש"ע נלע"ד שהוא מטעם אחר. כי הנה הרב"י בש"ע שפסק כהרא"ש יש בזה תרי קולי היינו מלבד שעל מים הנשארים אין תורת זוחלין עוד זאת שאם ישאר בה מ' סאה שאין זוחלין אזי גם המים העליונים אע"פ שהם כמו זוחלין עכ"ז כשרים אף שטובל בהם וא"צ לדקדק כלל שיטבול במים התחתונים דוקא ואדרבה מבואר בהדיא בהרא"ש בפירוש המשניות במקואות פ"ה ובפרק תינוקת סי' י"א ובתשו' כלל ל"א סי' ד' וברבינו ירוחם נכ"ו ח"ה דכל המחלוקת הוא רק אם טובל גם בהם וע"ז פסקו הרא"ש ורי"ו שאם ישאר מ' סאה שלא יזחלו אזי גם המים העליונים הזוחלים כשרים ומצטרפים לטבול בהם ג"כ אף לפי שטת הר"ש. וכ"מ דעת הרא"ש בטור ג"כ. והנה מלשון הטור אפי' יש בו כמה סאין משמע אפי' יש בו מאה סאין שהוא כמ"ש המרדכי אפי' יש בו אלף סאין כו'. א"כ מזה נשמע להרא"ש דמכשיר כשישאר בו מ' סאה שאין סופן לצאת אף שאותן שסופן לצאת הם יותר כגון שהמקוה מאה סאה וששים סופן לזחול מחמת הסדק רק מ' שמהסדק ולמטה

ישארו אפ"ה מכשיר וכ"מ בש"ע ס"נ דאינו מתנה תנאי רק שישארו בו מ"ס אבל על שיעור הסאין שיזחלו לא נתבאר תנאי וגבול וכשרים לטבול בהם ג"כ וצ"ל דהרא"ש מדמה דין זה דפר"ש לדין מקוה שיש בו מ' סאה מים כשרים שאינו נפסל ע"י ריבוי שאובין אפי' אלף סאה כמבואר בש"ע רסע"י ט"ו והוא דין המשנה פ"ו דמקואות מ"ח היה בעליון ארבעים סאה כו' וכ"ה ג"כ פ"ז דמקואות מ"ז היו בו מ' סאה ממלא בכתף כו' כמ"כ מדמה הרא"ש דין זוחלין שבמקוה שנסדק לשאובין הנ"ל שהם ג"כ נטהרים כשיש בעיקר המקוה מ' סאה שאינן זוחלין ויש להקשות ע"ז טובא דהנה בתה"ד סי' רנ"ד כ' וז"ל ושמעתי מקשים מאי שנא נוטפים דפסלי זוחלין ברבייתן ומפקי להו מתורת זוחלין ומים שאובין דפוסלין לגמרי המקוה ואפ"ה אם הי' כבר מקוה של מ' סאה ונפלו לתוכו אפי' אלף סאין שאובין בבת אחת לא יפסלוהו כו' ולכך נ' לתרץ בטעם יפה כמו שהבנתי הדברים מדברי אשר"י בהלכות מקואות דמייתי כמה משניות להוכיח דמקוה של מ' סאה לא יפסלוהו אפי' אלף סאין שאובין וכ' לבסוף דא"צ ראיה כ"כ דהסברא נותנת דכיון דיש כאן כבר מקוה שלם כל השאובין שיפלו לתוכו נעשו כולו זרועי' בתוכו והרי הם כמחוברים דכשרים לטבול בהם וכעין זה פרש"י פ' כל שעה דהא דמים טמאים נטהרים ע"י השקה במקוה משום דהיינו זריעתן כמו חטין שנטמאו וזרעו בקרקע ונשרשו נטהרו ומהשתא יתיישב שפיר מ"ש שאובין דלא פסלי מקוה ברבייתן ונוטפי' פסלי זוחלין ברבייתן והיינו טעמא דפסול דשאובין הוא משום דתלושין הן ובאים ע"י תפיסת בני אדם כדאיתא במרדכי בהל' מקואות ומייתי לה מתורת כהנים ולהך פסול מהני זריעה דכשיפלו לתוך המקוה שלם יתחשבו כלם מחוברים אבל פסול דנוטפים שאינם נטהרים ע"י זחילה אינה מטעם זה כלל דנוטפים במקוה שלם חשיבי שפיר מחוברים ואין בהם תפיסת ידי אדם שהרי נטפו כך להיות מקוה בידי שמים ואפ"ה אין מטהרין אלא באשבורן ולא ע"י זחילתן אע"כ טעם אחר הוא מה שהוא או גזירת הכתוב ולהך פסול לא מהני זריעה דזריעה לא מהני אלא לישוויי' לתלוש מחובר הג"ה. ולהנהו גאוני דסבירא להו רובא שאוב כשר מדאורייתא מתיישב שפיר דפסול נוטפים דאורייתא ולכך חמירי טפי עכ"ל התה"ד והב"ח סי' ר"א ס"ה השיב על התה"ד דאין חילוק דכל היכא דכשרבו שאובין על המעיין מטהרין בכל שהוא ה"ה נמי דמטהר בזוחלין וכמ"ש הר"ן ומביאו ב"י עכ"ל ובאמת דברי הר"ן אלו שכתב לפרש מ"ש שוה למקוה לטהר באשבורן דה"ה למ' סאה ובמ"ש ולמעיין להטביל בו בכ"ש דה"ה דמטהר בזוחלין הם נגד פשט המשנה ז' פ"ק דמקואות דמעיין זה והוא מעלה הרביעית שבששה מעלות אע"פ שמטהר בכל שהוא וא"צ מ' סאה מ"מ אינו מטהר בזוחלין כ"א באשבורן וכדפירש

הרע"ו שם וכ"ד כל הפוסקים והר"ש והרמב"ם וזהו דין דמשנה ג' פ"ה דמקואות היה עומד וריבה עליו כו' ואין להאריך בזה כ"א דוק ותשכח דהכי הוא עוד כ' הב"ח לתרץ קושיית התה"ד משום דנוטפין פסולין דאורייתא מלטהר בזוחלין משא"כ פסול מקוה שאוב דכשר מדאורייתא כשרובו בהכשר כו' הביאו הט"ז סק"ג ומו"ח ז"ל כ' ותמיהני הלא התה"ד עצמו סס"י רנ"ד כ' סברא ותירץ זה וז"ל ולהנהו גאונים דס"ל רובו שאוב כשר מדאורייתא כו' כנ"ל אלא שהתה"ד כתב יפה דדוקא למ"ד רובו שאוב כשר יש לתרץ כן דאלו למ"ד דדוקא כשרובו בהכשר אז כשר מן התורה אף שמיעוטו שאוב א"א לתרץ כן דהא כמ"כ גבי נוטפין וזוחלין כשהנוטפין הם רק מיעוט לגבי הזוחלין הם כשרים ג"כ לטהר בזוחלין וא"כ תירוץ דהב"ח אינו מובן ומה שתירץ הט"ז על קושיית התה"ד דנוטפין לא פסלי זוחלין ברבייתן מלטהר בזוחלין אלא במעיין העומד כו'. דין זה תלוי באשלי רברבי דהר"ש ודאי לא ס"ל כן וגם הרמב"ם לא ס"ל כן כ"א לדעת הראב"ד והרשב"א י"ל כן ואף גם זאת לא במעיין העומד דוקא כ"א גם במעיין המהלך רק כשעי"ז נתרחב ומהלך גם במקום שלא היה מהלך שם מתחלתו כמ"ש בב"י בשם שער המים כיצד היה מושך מתחלתו מאה אמה באורך ברוחב חמשים כו' ע"ש וא"כ גם לדבריהם קשה מדוע במקום שנתרחב לא עלתה לו טבילה מחמת ריבוי הנוטפין סוף סוף יש שם מי מעיין ג"כ המיעוט ומ"ש ממקוה כו' ומה שתירץ עוד הט"ז סס"ק ג' על קושיות התה"ד דהכא פסול מטעם דחיישינן כו' ג"כ אינו נכון דבגמרא שבת דס"ה משמע בהדיא דכשרבו נוטפין על הזוחלין פסול מדאורייתא מלטהר בזוחלין וכן מבואר פשט לשון המשנה ז' פ"ק דמקואות דדין גמור הוא דאינו מטהר בזוחלין ולא משום גזירה. ומ"ש הט"ז עוד ממ"ש המרדכי כו' והלא קטפרס כו' הלא אנן לא קיי"ל כראבי"ה וס"ל דאין זה קטפרס כלל דקטפרס הוא שפוע ביותר כמ"ש רש"י פ"ק דגיטין משא"כ נהר אינו משופע כלל על דרך זה כ"א שיפוע מעט מזעיר ואינו חשוב קטפרס כלל קיצור אלא כי לפסק הש"ע כהרא"ש יש תרי קולי שגם הזוחלין מצטרפין לטבול בהם. ומשמע אפילו הם רובא כל שנשאר מ"ם סאה שאין זוחלין וקשה ממ"ש בתה"ד סימן רנ"ד דאע"ג שמקוה של מ"ם סאה לא יפסלוהו אפילו אלף סאה שאובין אבל נוטפין פסלי זוחלין ברבייתן ודברי הב"ח בזה ע"פ פי' הר"ן הוא נגד פירוש כל הפוסקים בהמשנה גם על תירוץ הט"ז סק"ג יש להשיב הרבה:

ד מחוורתא כתירוצו של תה"ד ואין לנו בזה תירוץ אחר ומעתה יקשה מאד על הרא"ש והרב"י בש"ע ס"נ דמה יושיענו מה שנשאר מ"ס שאינן זוחלין הלא מאחר שמים העליונים הם זוחלין אינן נטהרין כלל ע"י המים התחתונים דלגבי פיסול דזוחלין לא

מהני חיבור וזריעה מה שמחוברים וזרועים במים הכשרים אפילו במי מעיין כ"ש במי מקוה כו' וע"כ לכאורה נצרך לומר דקולא זו דהרא"ש והרב"י בש"ע הוא מפני שהרא"ש חלוק בעיקר פירושו דהר"ש כאשר הביא ראיות מכמה משניות ובפרט מהמשנה ספ"ה דמקוואות ומודים שהוא גודר כלים כו' אלא שמפני דהר"ש רב גובריה ויחיד הוא בטהרות ע"כ החמיר לפסול כשלא ישאר מ"ס שאינן זוחלין דבכה"ג יש לקיים פירושו דהר"ש במשנה נוטפין שעשאן זוחלין והכשיר כשישאר במקוה מ"ס ומדמה זוחלין אלו דלפר"ש לשאובין דגבי מקוה כשר וא"ת הרי בזוחלין לא שייך זריעה ונצטרך לומר כתירוץ השני דהתה"ד והוא ג"כ תירוץ הב"ח ויסבור הרא"ש דזוחלין אלו דפר"ש אין פיסולן מדאורייתא כ"א רק מדרבנן ולא דמו לזוחלין גמורין דנהרות שהם זוחלין באמת שכולם נזחלין והולכין משא"כ זוחלין אלו דמקוה שהן זוחלין ע"י סדק שבמקוה א"כ רק המים שסמוך לסדק הם זוחלין לא כל המים שבמקוה שהם כולם אשבורן וכמ"ש הרא"ש בהל' מקוואות סימן י"א דזוחלין אינו אלא דומיא דמעיין שכולו זוחל והולך משא"כ הכא כיון שהן אשבורן ונחין תוך חפירת המקוה א"כ מה שמתנענעין בחפירת המקוה עצמה זה אינו זחילה אף שסופן לצאת ע"י הסדק מ"מ עכשיו מיהו חשובין נחין כיון שהם תוך חפירה המקיף אותן מכל צד רק אותן היוצאין ממש דרך הסדק בשעת יציאתן חשיבי זוחלין וא"כ זה לא דמי כלל למעיין שכולו זוחל והולך ולכן מעיקר הדין חלק על פר"ש דאין זה זוחלין אלא אעפ"כ הסכים להחמיר כפי' ר"ש דהמים שסופן לצאת ע"י הסדק חשובין כולן זוחלין אבל עכ"ז מהני בהו חיבור כשישאר מ"ס שאינן זוחלין אזי גם הם טהורין לפ"ז לכאורה צ"ל דס"ל שאין חשובין זוחלין רק מדרבנן כיון דאינן דומיא דמעיין ונהר או לומר שהרא"ש לא הקיל רק כשהמים שסופן לצאת הם רק מיעוט לגבי עיקר המקוה שישאר ואע"פ שהמיעוט עומד בפ"ע ואינו מעורב עם הרוב הקיל ואפשר שעל זה יש לדמותו לדין המשנה ספ"ב דמקוואות מקוה שיש בו ארבעים סאה מים וטיט כו' דהטיט אף על פי שהטובל בו בעצמו לא עלתה לו טבילה עכ"ז מצטרף לארבעים סאה וטובלין במים ובטיט כמבואר בש"ע סעיף ל"ב והרי טיט הנרוק בפ"ע פסול מדאורייתא וכדמשמע בגמרא ספ"ק דסוכה די"ט סע"א דמדמה לה לאויר דפוסל בסוכה מדאורייתא עכ"ז משלים לשיעור מקוה אף שעומד בפני עצמו מלמטה ואינו מעורב בהמים כמ"כ י"ל ס"ל להרא"ש המיעוט זוחלין שלמעלה אף אם חשיבי זוחלין מדאורייתא בטילי לגבי עיקר המקוה שאינו זוחל ומצטרפים עמו אלא דא"כ יהיה כשר אף אם המיעוט זוחלין משלימין לארבעים סאה והש"ע לא הכשיר אא"כ ישארו מ"ם סאה שאינן זוחלין א"כ עכצ"ל דס"ל דחמירי מטיט הנרוק ולכן אינן מצטרפין למ"ם

סאה או דגבי טיט הנרוק לא הקילו אא"כ המים צפים על גביו ולכן על קולא זו י"ל שחשש הרמ"א בסעיף נ' בהג"ה להחמיר לכתחלה לסתום הסדק כי חושש כפשטיות ד' הר"ש דחשוב זה זוחלין גמורין דפסול מדאורייתא כמ"ש התשב"ץ בשם הרשב"א ואם הם חשובין זוחלין מדאורייתא איך יהיו נטהרים ע"י חיבורן למ"ם סאה בלתי זוחלין הא לא מהני בזה חיבור כמ"ש התה"ד לכן א"א ליטבל בהם אלא במ"ם סאה הבלתי זוחלין שמלמטה וזה בלתי אפשר ליזהר ועוד דבשעת טבילה עולים המים כנגד גוף האדם שנכנס בהן א"כ לא ישארו מ"ס שאינן זוחלים ע"כ החמיר הרמ"א לסתום הסדק ובאמת שודאי נכון לחוש כן לכתחלה אבל לא שנאמר דהרמ"א חושש לומר שכל המים חשיבי זוחלין אף אותן שלמטה מהסדק זה ודאי לא ניתן להאמר דסברא זו לא נזכר אף בהמחמירים ביותר אשר לפי' ר"ש לא בהרא"ש ולא בהרי"ו וגם בהמרדכי אין מוכרח כלל לומר דס"ל דכל המים חשיבי זוחלין וכמ"ש לקמן אות ו' וגם אין לזה טעם כלל והרי הרא"ש והרב"י בש"ע מקילים בזה טובא ואיך אנחנו נאמר דהרמ"א מחמיר טובא מהקצה אל הקצה מה גם כשנתפוס חומרת רמ"א כמו שכתבתי יש לזה טוב טעם:

קיצור והעיקר כתירוצו הראשון של תה"ד וא"כ יקשה על הרא"ש והש"ע וצ"ל טעמו משום דס"ל שמעיקר הדין אין המים חשיבי זוחלין כלל בזוחלין ע"י סדק עכ"פ ע"כ ס"ל דלא חמירי מדין שאובין דלא פסלי מקוה שיש בו מ"ם סאה כשרים ואפ"ל דהרא"ש מיירי שהזוחלין הם מיעוטא ומדמה ליה קצת לדין טיט הנרוק. אלא דחמור מיניה וצריך מ"ם סאה מים שאין זוחלין ואז עולה הטבילה גם בהזוחלין ע"ז י"ל שכתב רמ"א לחוש לכתחלה שאין עולה הטבילה בהזוחלין אבל לא שרמ"א חושש לומר דכל המים שבמקוה חשיבי זוחלין כנ"ל אות ב':

ה ומ"ש רומע"ל בשם התשב"ץ שהבאתי שכתב לפי שכל המים שבמקוה נדונין כזוחלין עכ"ל י"ל גם כן כוונתו כל המים שמהנקב ולמעלה ולאפוקי מהי"מ שכתב אח"כ שמקילים יותר כשהנקב הוא למעלה כו' אזי אף המים שמהנקב ולמעלה כשרים דהיינו אף שהגוף מתכסה בהם ג"כ ואינן נפסלין כלל ע"י הזחילה ע"ש ע"ז כ' תחלה שהם חשובים זוחלין ועוד מה מביא רו"מ ראיה מהתשב"ץ הא אדרבה דעתו נוטה לפי' הרא"ש ולפי' הרמב"ם שאין זה כלל זוחלין כמובן מסיום דבריו א"כ מדבריו ג"כ ודאי נלמוד שאין אנו אחראין להחמיר כ"כ לומר שאף המים שמהסדק ולמטה יהיו כולם חשובים זוחלין מה שאין זה מוכרח כלל לפר"ש ג"כ ונגד הסברא והמחמירים בזה הם מיעוטא נגד רוב הפוסקים וגם ראיות המקילים בזה מוכרח. ומ"ש רומע"ל ממהרי"ק ש' קנ"ו דמוכח מדבריו שאפילו המים שמהנקב ולמטה חשיבי זוחלין לפ"ד הטור מה

בכך כבר נתבאר בדבריו ג"כ שהרא"ש והראב"ד לא ס"ל כן אף לשטת הר"ש אלא שהם הקילו עוד יותר ומהרי"ק לא ירד בזה ואדרבה ממהרי"ק ימצא צדדים להקל שהוא נטה להקל דבמקוה שבאה ממעיין אף שכבר נפסק מהמעיין היא מטהרת בזוחלין דמקוה שניקב אף מהנקב ולמעלה כו' נמצא הקיל לגמרי נגד פר"ש אף נגד פי' הרא"ש בהר"ש בטענה חלושה שהמקוה באה ממעיין אף שכבר נפסק שאזי באמת אין עליה דין מעיין באמת וכמובן בפשיטות בשאלה שבתשובת הרא"ש כלל ל"א סימן ד' וכ"כ רי"ו נכ"ו ח"ה וכדלקמן אות זיי"ן וכאשר השיג עליו הש"ך סעיף יו"ד ס"ק למ"ד וסעיף נ' ס"ק ק"ח ודבריו נכונים אף שמשמעות הרמ"א בהג"ה שם משמע קצת כמהרי"ק ואם מהרי"ק נטה להקל בטענה הנ"ל. עאכו"כ שראוי לנו להקל שהמים שמהנקב ולמטה לא חשיבי זוחלין שזה טעם אמיתי לא כן סברת מהרי"ק הנ"ל שדחאה הש"ך בטוב טעם:

קיצור. מ"ש רו"מ מהתשב"ץ ח"א סימן י"ז וממהרי"ק ש' קנ"ו אדרבה מדבריהם יש ללמוד להקל במכש"כ ממה שהקילו הם:

ועוד נלפע"ד שאף לפ"ד המרדכי דנראה מדבריו שכל המים חשיבי זוחלין לא מצינו לו חומרא זו רק במקוה שנפרץ על שפתו כמבואר במרדכי בשבועות סימן תשמ"ה וז"ל הטובל במקוה אפילו יש בו אלף סאין יזהר שלא יצאו המים משפת המקוה בשעת טבילה (ובב"י העתיק שלא יצאו המים בשעת טבילה ודילג שתי תיבות שלא יצאו המים משפת המקוה בשעת טבילה) דא"כ ה"ל זוחלין כו' והכי תנן בפ"ה דמקוואות נוטפין פירש כגון מקוה שפרץ על שפתו ומימיו יוצאין וזוחלין עכ"ל ומ"ש כגון מקוה שפרץ כו' זהו לשון הר"ש פ"ה דמקוואות מ"ה והנה בקיצור הדינים מהמרדכי שבסוף האלפס דחולין סימן תשט"ו כ' ג"כ שלא יזובו המים משפת המקוה בשעת טבילה כו' גם בשער המים שהביא הב"י כ' ג"כ נפרץ המקוה כו' ומקור הדברים מפי' הר"ש שכ' כגון מקוה שפרץ כו' ולא הזכיר כלל לא נסדק ולא ניקב והנה מלבד שבמרדכי לא נזכר בפי' שכל המים חשיבי זוחלין ויש לומר דלא חשיבי זוחלין רק המים שיוצאין ואעפ"כ לא עלתה לו טבילה. כמו שאבאר דהנה לכאורה בלא"ה אינו מובן ד' הר"ש דאם המשנה מיירי במקוה שפרץ על שפתו א"כ ממ"נ המים שסופן לצאת יצאו מיד כרגע. דלא דמי ליוצאים ע"י סדק שאין יוצאין כ"כ במהרה מפני שיש להם מונע הכותל שלמעלה מהסדק שאינו מניחן לצאת ע"כ אין יוצאין רק כשיעור הסדק שהוא מעט אבל בנפרץ הכותל למעלה על שפת כותל המקוה אין שום מונע להמים שכנגד הפרצה מלצאת וא"כ יוצאים ברגע אחת והמים שישארו היינו אותם הנמוכים מהפרצה הרי אינם זוחלין וא"כ לפ"ד המרדכי דפוסל אפילו יש בה אלף סאין היכי משכחת לה לדין זה דכשנפרץ על שפתו נמצא

מיד יצאו המים העליונים מאה סאין עד"מ שאין להם מעכב והנשארין תת"ק סאין עד"מ הרי אינן זוחלין כלל וכלל וא"ת שלא יטבול בה ברגע זו שנפרץ זהו דוחק גדול ועוד כי בשיעור טבילה כבר יצאו א"ו נראה דהפירוש שאף שקודם טבילה כבר יצאו הזוחלין מ"מ ע"י טבילה שיכנס גופו בהמים עי"ז יצאו מים כשיעור גופו שהוא אמה על אמה ברום שלש אמות. ומים אלו היוצאים הם זוחלין כיון שיוצאים משפת המקוה ולחוץ וא"כ לא עלתה לו טבילה דחוששני שנכסה קצת הראש במים אלו הזוחלין ממש ונמצא שפיר י"ל שהמים שאין סופן לצאת אין חשובין זוחלין כלל רק המים העליונים היוצאים הם חשיבי זוחלין ואעפ"כ לא עלתה לו טבילה מצד שמתכסה קצת גופו במים היוצאין לחוץ בשעת טבילה וא"כ אין שום הכרח מהמרדכי לומר שכל המים שבמקוה חשיבי זוחלין אך אפי' אם נאמר דהמרדכי ס"ל דכל המים חשיבי זוחלין י"ל היינו בנפרץ על שפתו דאז המים שסופן לצאת ע"י הפרצה הם זוחלים גמורים דומיא דמעיין ממש שהרי אין להם מונע ומעכב כלל בצד זה במקום זחילתן והם נמשכין ויוצאין כמים המושכין (ועמש"ל כה"ג בשם התוספות דבכורות דנ"ה ע"ב בענין מקוה שעל הפרוה כו'). לא כן במקוה שנסדק כותלו באמצע הרי גם מים שסופן לצאת דרך הסדק י"ל דלא נק' כלל זוחלין שהרי הכותל שלמעלה מהסדק מעכב ומונע לכל המים שיצאו ע"י הסדק שלא יזחלו וזחילתן מחמת עיכוב ומניעה זו בצמצום גדול א"כ אינן כלל דומיא דמעיין שכולו זוחל והולך משא"כ כאן עד"מ אם המים שלמעלה מהסדק שסופן לצאת ע"י הסדק הם עד"מ עשרים סאין וזחילתן דרך הסדק הוא מעט מזעיר שיוצאים בפעם א' רק ערך חצי לוג שהוא ערך חלק אחד משני מאות וארבעים מן עשרים סאה הלזה נק' דרך זחילה כמו מעיין הרי במעיין כל העשרים סאה זוחלין כאחד והכא אין זוחל לחוץ רק חלק אחד מני שני מאות וארבעים ואיך עי"ז תחשוב כל השני מאות וארבעים חלקים כולם בשם זוחלין ומה שהם ניידי במקוה גופא ממקום למקום אין זה כלל דומיא דמעיין וחשוב אשבורן גמור ועיין בערוך ערך אשבורן שנז' אשבורן פ"ג דאהלות ופ"ח דטהרות ופ"ק ופ"ד דמקואות ובגמרא פסחים ס"פ כ"ש דמ"ב ע"א שופכן במקום מדרון ואין שופכן במקום האשבורן ושם פרש"י אשבורן לשון שבירה שמשתבר הקרקע ויש בקעים שהמים נאספין ושוהין בתוכן ואין נבלעין ומחמיצין עכ"ל משמע לכאורה כל שמשתהה אפי' מעט חשוב אשבורן דאל"כ למה צריך מקום מדרון דוקא ועיין מזה במג"א סי' תנ"ט סק"ט ובשו"ע אאזמו"ר הגאון נ"ע סימן תנ"ט סעיף ט"ז במ"ש אבל אם שופכן שלא במקום מדרון יש לחוש שמא יתקבצו במקום אחד ויחמיצו קודם שיבלעו בקרקע עכ"ל והוא מדברי הטור שם והרמב"ם פ"ה מהל' חמץ דין י"ז. עכ"פ מכ"ז נאמר לענין מקוה

שנסדק דכיון שגם המים שלמעלה מהסדק נחין ומשתהין כמה שעות במקום ההוא עד שיצאו י"ל שאין זה נק' זוחלין אלא נק' אשבורן ומש"ה דקדק הר"ש ואחריו המרדכי וכתבו מקוה שפרץ שפתו שם דוקא נק' זוחלין לפי שלא יתעכבו רק זמן מעט מזעיר דאל"כ קשיא טובא למה ליה להר"ש לומר מקוה שנפרץ הלא בנסדק יש לצייר הדין הזה באופן יותר פשוט מבנפרץ שפתו מצד הקושיא שכתבתי לעיל דהא בנפרץ מיד יוצאין, וא"כ איך יצוייר שאלה זו כנ"ל וכתבתי לתרץ שע"י שנכנס גוף האדם כו' כנ"ל אבל בנסדק א"צ לכל זה דישתהה איזה שעות עד שיצאו ובין כך יוכלו לטבול שם כמה וכמה בני אדם אלא משמע דבכה"ג דנסדק אף להר"ש לא חשוב זוחלין מצד קושיות הרא"ש דלא דמי כלל למעיין שכולו זוחל והולך רק בנפרץ ס"ל להר"ש דהמים העליונים שסופן לצאת ע"י הסדק הם זוחלים דומיא דמעיין ממש וא"כ הם ודאי ראוי שיחשבו זוחלין אלא שלפ"ז יש מחמירים גם בכל מי המקוה וע"ז ג"כ חולק הרא"ש ושא"פ דהמים שלמטה מהפרצה אין דינן כזוחלין כלל:

קיצור. וגם בהמרדכי אין מוכרח סברא זו כי י"ל שחוששש למים שיצאו בשעת טבילה דהא מיירי בנפרץ שפתו וחיישינן שראשו נכסה בהם ממש בהזוחלין ועוד יש לחלק טובא בין מקוה שנפרץ שפתו ובין מקוה שנסדק דהר"ש והמרדכי לא כתבו דחשיבי זוחלין רק במקוה שפרץ שפתו:

ז והנה סברא זו לחלק לפר"ש ג"כ בין מקוה שפרץ שפתו ובין מקוה שנסדק למדתי מדברי רבינו ירוחם נכ"ו ח"ה שבתחלה גבי נסדק כותל המקוה או ניקב הביא להכשיר בלי שום מחלוקת כלל ואח"כ גבי מקוה שפרץ שפתו הביא פר"ש לפסול ומה שנחלק הרא"ש עליו מזה מבואר דס"ל דגם לפר"ש אין לחשוב זוחלין רק בנפרץ שפתו לא בנסדק וז"ל שם אחר דין הנודר הנאה מן המקוה כו' מקוה שנעשה ממי גשמים או ממעיין ונפסק המעיין שאינו מטהר אלא באשבורן (וזה דלא כמהרי"ק ש' קנ"ו וכנ"ל) ונסדק כותל המקוה או ניקב אפילו נקב גדול אינו נפסל בשביל זה שלא יטהר באשבורן אף על פי שמימיו זבין קצת לחוץ כך כתבו הגאונים עכ"ל ואחר כך כ' פירש ר"ש ז"ל נוטפין שעשאן זוחלין כגון מקוה שנפרץ על שפתו ומימיו יוצאין וזוחלין אסור לטבול בו כו' הוא טובל גם במים העליונים כו' וראיתי לאחד מן המחברים שכ' מתוך משנה זו אם נסדק אחד מכותלי המקוה כו' והרא"ש פי' כו' עכ"ל משמע מדבריו דנסדק קילא ליה טפי להקל יותר מבדין מקוה שנפרץ על שפתו וכ"מ בתשובת הרא"ש כלל ל"א סימן ד' ומתוך פי' זה דקדק המחבר שאם נסדק אחד מכותלי המקוה כו' ואף רבינו לא פי' אלא שנפרץ על שפתו כו' ע"ש משמע ג"כ דנסדק הכותל קיל מנפרץ על שפתו וכן מוכרח מדין

המשנה דמקוואות דנפרץ על שפתו חשוב יציאת המים יציאה טפי מבנסדק דמשנה שלימה שנינו פ"ו דמקוואות מ"ט כותל שבין שני מקוואות שנסדק לשתי מצטרף כו' נפרצו זה בתוך זה על רום כקליפת השום ועל רוחב כשפופרת הנוד ופי' הרע"ו נפרצו זה בתוך זה היינו מלמעלה בראש הכותל דדוקא כשנסדק הכותל או נקב ולמעלה בראשו שלם הוא דבעינן כשפופרת הנוד אבל כשנפרץ הכותל בראשו והמים מתחברים שם סגי ברום כקליפת השום וברוחב כשפופרת הנוד עכ"ל והר"ש פי' הטעם כיון שהפרצה רואה את האויר והובא ב"י ושו"ע ואפ"ל עוד משום שאין מונע להמים לצאת מתחבר טפי בנקל מבנסדק וניקב. עכ"פ אנו רואים דמה שבנסדק וניקב צריך שפו"ה. סגי בנפרץ על שפתו כקליפת השום אלמא מה שהמים יוצאים מהמקוה ע"י שנפרץ שפתו חשוב טפי ממה שיוצא ע"י הסדק:

וא"כ כיון דרבינו שמשון שממנו מקור דין זה דמקוה שנפרץ שיהיה נפסל משום שאינו אשבורן לא כתב כן רק בנפרץ וכן המרדכי כ"כ רק בנפרץ וגם ריו והרא"ש נ' דמחלקים בין נסדק ובין נפרץ אף לפר"ש ג"כ א"כ שפיר י"ל כן ג"כ מטעם דין המשנה הנ"ל דיציאת המים שע"י שנפרץ הכותל מלמעלה חשוב יציאה טפי מבנסדק גם בהתשב"ץ ח"א סימן י"ז כ' שמקוה שמימיו יוצאין דרך סדקיו אינו נפסל. ודעת התשו' מעיל צדקה סימן ל"ט דע"י נקב כשפופרת הנוד ג"כ לא חשוב זוחלין והרי לענין עירוב מקוואות נקב שיש בו כשפופ"ה עדיף מסדק אשר ברוחב הכותל דהיינו מה שאמרו ולערב אינו מצטרף עד שיהיה בו במקום אחד כשפופ"ה כמ"ש בתשובתי הראשונה אלא הטוש"ע כ' דנסדק גם כן חשוב זוחלין וחלילה לזוז מדבריו אבל מ"מ כיון מתורת הר"ש עצמו וגם מהמרדכי לא למדנו זה אם כן לכל הפחות אף להמחמירים אין לחוש לשגם מן הסדק ולמטה יהיה חשוב זוחלין מה גם שהרב"י בש"ע מקיל בזה בהדיא והם אמרו והם אמרו דאיך נתפוס כל החומרות יחד ועל גדולה מזו כ' בתשו' אמונת שמואל סס"י נ"ז אלו באנו לחוש ח"ו לכל החומרות ולילך בחושך כו' ע"ש ואף ששם אין דבריו מוכרחים כ"כ אבל בנד"ז הדברים אמת:

קיצור וכן משמע בריו"ו נכ"ו ח"ה דנסדק קיל ממקוה שפרץ וכ"מ בתשו' הרא"ש כלל ל"א סימן ד'. ויש לזה ראיה ג"כ מדין המשנה ט' פ"ו דמקוואות וכ"מ מהתשב"ץ ח"א סימן י"ז ומתשו' מעיל צדקה סימן ל"ט. ע"כ עכ"פ אין לחוש לשגם המים שמהסדק ולמטה יהיו נידונין כזוחלין:

ח ומעתה נבוא לנד"ז, דאחר שנתבאר אשר המים שמהסדק ומהנקב ולמטה לא חשיבי זוחלין כלל א"כ בנד"ז גם המים שמהסדק ולמעלה אותן שאי אפשר להן לצאת מהמקוה

זו לשנייה שהמים שבמקוה שניה מעכבין זחילת מים של מקוה זו שהטילו לתוכה היורה חמין שלא יוכלו לזחול למקוה השנייה עדיף מהא דשנינו במשנה ונוטפין שעשאן זוחלין סומך אפילו מקל אפילו קנה כו' למנוע זחילתן כדפי' ר"ש והכא המים כשרים שבמקוה השנייה מונעים זחילתן וא"כ אין עליהם דין זוחלין מאחר שיש מונע זחילתן. רק אותן שיוכלו לצאת הם יקראו זוחלין לפר"ש לפ"ד הטוש"ע והרי גם כשסומך מקל או קנה למקוה שנפרץ שפתו למנוע הזחילה אי אפשר שיהדוק כ"כ שלא יזחול מעט מזעיר ואעפ"כ אין זה זחילה וה"נ אף שאין הזחילה מעט מזעיר עכ"פ לאותן המים שאי אפשר להם לצאת הרי נמנע זחילתן וכיון שנשאר רק מיעוט מים שיוכלו לצאת ויש כמה דעות דהם ג"כ אינן זוחלים אם מצד דהרא"ש והרמב"ם חולקים על פי' הר"ש אם מצד דגם להר"ש י"ל דנסדק לא דמי לנפרץ דאל"כ מדוע לא ביאר הר"ש כגון שפרץ על שפתו או נסדק כו' וכמש"ל ויש עוד טעם בנדון זה דכיון שאינן זוחלין מכותל המקוה לארץ כ"א זוחלים למקוה השנייה שבצדה המלאה מים ואין ניכר זחילתן כלל. כיון שהם מים במים א"כ יש לדמותו למ"ש התשב"ץ בשם הרשב"א דכשאינו ניכר לעין לא מיקרי זוחלין דדוקא כשזחילתן ניכרת וכ"כ בב"י בשם שער המים לפי שאין זחילתן ניכרת הגם שיש לחלק דהתם אין זחילתן ניכרת מפני שהזחילה מעט והכא דן מע"ל שהזחילה היא לא מעט אלא שאינו ניכר מפני שזוחלין למקום מלא מים כנ"ל אעפ"כ י"ל דגם זו אינו נקראת זחילה ניכרת מאחר שאינו ניכר הזחילה במים שבמקוה שנייה כלל וקצת יש לדמותו למ"ש הטור והב"י בהל' שבת רס"י ש"ך ומקור הדין מסה"ת סימן רכ"ג כל זמן שיוצא מעט מעט ומתערב ומתבטל ביין שכבר יצא ולא היה מעולם בעין יין היוצא בשבת דנאסור אותו משום דשיל"מ כו' וכ"פ בש"ע שם סעיף ב' וביארו אאזמו"ר הגאון נ"ע בש"ע שלו ס"ד ולא אמרו דשיל"מ אינו בטל אלא כשהאיסור בעין תחלה כו' ועיין מזה בשו"ע יו"ד סס"י ק"ב ובכו"פ שם סק"ח שהעיר ממ"ש המרדכי סוף חולין בפרק הזרוע והלחיים סימן תשל"ז א"נ ליכא למימר ביטול אלא בדבר שהיה ניכר תחלה בפני עצמו ואח"כ נתערב כו' ע"ש ותירץ הכו"פ ועיין מזה בח"ד שם:

ועמ"ש מזה לקמן אות י"א. וא"כ בנד"ז ג"כ מעולם לא היתה הזחילה ניכרת שמיד שזחלו ממקוה זו דרך הסדקים למקוה שניה המלאה מים אשבורן נתבטלו שם וא"כ י"ל שאין זו זחילה הניכרת כלל וכיון שבלא"ה יש טעמים לומר שאין זו זחילה אפשר שיש לצרף גם טעם זה אך לא על טעמים אלו נעמיד יסוד כלל רק לרווחא דמלתא:

קיצור. וכיון שהוכחנו שהמים שמהסדק ולמטה לא חשיבי זוחלין א"כ בנ"ד אף המים שמהסדקים ולמעלה אותן שלא יוכלו לצאת מהמקוה מפאת המים שבמקוה השנייה

שמונעים זחילתן לתוכה א"כ אינן נקראים זוחלין והמיעוט מים שיכולים לצאת בהמשך דרך הסדקים יש ג"כ דעות דאינן חשיבי זוחלין כנ"ל סוף אות ו' ואות ז' ועיין לעיל אות ב' עוד יש קצת טעם לזה כיון שזוחל ממקוה למקוה אינו ניכר זחילתן ב אלא דגם אם נאמר שהם חשיבי זוחלין עכ"ז כיון שהם רק מיעוט לגבי המים שבלתי אפשר להם לזחול א"כ הרי בכל מסכת מקוואות מבואר שהמיעוט דפיסול זוחלין בטל ברוב אף בדבר שפיסול הזוחלין הוא תורה שלימה מדאורייתא לכל הדעות ומבואר במסכת מקוואות פ"ה מ"ה העיד רבי צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפין שהם כשרים ובין לפר"ש שם והוא פרש"י בשבת דס"ה ע"ב הנוטפין שהם מי גשמים פסולים מדאורייתא מלטהר בזוחלין וכמ"ש בפשיטות בתה"ד סימן רנ"ד ובין לפי' הרמב"ם במשניות שם הנוטפין דמעיין אין מטהר בזוחלין מדאורייתא ורק ע"י ריבוי שרבו עליהם הזוחלין דמעיין ודנהרות נהפכו הם ג"כ לטהר בזוחלין אפילו אין כדי טבילה בלעדן כמ"ש הר"ש והרא"ש בפי' המשנה שם אבל אם אין רוב זוחלין אין מטהרין בזוחלין מדאורייתא וההפרש בין זה ובין מעיין שהוא משוך כנדל דמשנה ג' פ"ה דמקוואות לפר"ש שם לא מיירי כלל בריבה עליו מים ולפי' הרמב"ם דוקא כשריבה מים בעיקר גומת המעיין משא"כ בריבוי הנוטפין שלא בעיקר גומת המעיין נפסל הנהר מלטהר בזוחלין מדאורייתא וכמובן ממ"ש התוספות בשבת שם סד"ה שמא ירבו הנוטפים וכמ"ש הב"ח סימן ר"א ססע"י ה' דמ"ש המרדכי פרק במה אשה סימן שנ"ז לענין טבילה בנהרות דעלתה לה טבילה מדאורייתא הובא ב"י. אין פירושו דעלתה לה טבילה מדאורייתא אף שהנוטפין רבו על הזוחלין אלא הכי פירושו דעלתה לה טבילה מדאורייתא משום דמהר"מ ס"ל דנהרא מכופי' מתבריך ולא רבו נוטפין כלל אלא דגזירה דרבנן היא כו' ע"ש וכן מבואר כ"ז בהרמב"ם פ"ט מהל' מקוואות דין י"ג ולפע"ד י"ל כוונת מהר"מ בע"א שהוא נסמך עמ"ש התוספות פ"ט דבכורות דף נ"ו ע"א סד"ה ועוד פי' ר"ת דאיכא למימר כו' שהרי כל הנהרות מחוברות לים הגדול כו' עיין שם והנה לדעת הראב"ד בפי' המשנה בעדיות פ"ז מ"ג מהני הא דרבו זוחלין אף לקידוש מי חטאת אבל לא משמע כן מהרמב"ם ומהר"ש והרא"ש דמשנה שלימה שנינו במסכת פרה פ"ח משנה יו"ד היו שניהם כשרים ונתערבו כשר אבל אם נתערבו נוטפין נ' דפסולין וע' בהר"ש שם סוף הפרק בשם התוספתא באר שירד לתוכו שטף של מי גשמים צריך להמתין עד שיחזרו המים לכמו שהיו כו' וצ"ע שם בהר"ש משנה יו"ד עכ"פ לענין זוחלין ונוטפין מהני ריבויא דזוחלין אף היכא שאם לא רבו הזוחלין פסולים הנוטפין מדאורייתא מלטהר ולא הוצרכתי להאריך בזה רק לפי שראיתי בתשו' מעלתו שמשתבש בזה במח"כ וכ' עלי האיך למדתי דין זה מזוחלין שרבו על הנוטפין הא גבי

מעיין שמשוך כנדל אפילו ריבה עליו מים שאובין מטהר בזוחלין אלא ודאי דלאו משום ביטול קאתינן עלה וכפל עוד א"ו דלא שייך כאן ענין דביטול כלל עכ"ד ושגג הרבה בזה וטעה בפשט הגמרא והפוסקים דנוטפין שרבו על הזוחלין ודאי פסולים מדאורייתא כנ"ל וכל פוסק מחלק כשיטתיה בין דין זה ובין מעיין שהוא משוך כנדל ולכל הדעות והשיטות יש נוטפין שרבו על הזוחלין שפסול מדאורייתא ממש ונלאיתי להאריך בדבר שמבואר בפוסקים ואעפ"כ אם הזוחלין רבו על הנוטפין הם כשרים מדאורייתא ומדרבנן ולא עוד אלא שהנוטפין נהפכו ע"י הביטול ברוב להיות הן עצמן כזוחלין אף אם הוא בענין שאין הטבילה עולה בלעדן כמבואר לעיל וזהו עיקר סהדותא דרבי צדוק:

קיצור. והנה הא דזוחלין שרבו על הנוטפין שהם כשרים היינו מצד ריבוי וביטול שעי"ז אף הנוטפין דאין מטהרין בזוחלין מדאורייתא נהפכו להיתר להיות מטהרין בזוחלין אפילו אין כדי טבילה בלעדן:

וא"כ בנד"ז שבודאי ישאר בהמקוה הרוב מים שלא יזחלו כלל מתוך המקוה א"כ המיעוט מים שיצאו למקוה השנייה דרך הסדקים אף אם יהיה להם דין זוחלין גמורין ופסולים מדאורייתא הרי הם בטלים ברוב אף אם משלימים לטבילה היינו שבהם עולה הטבילה ג"כ ואין לחלק דשאני בדין הזוחלין שרבו על הנוטפין שכולם כשרים דהתם הזוחלין והנוטפין עכשיו שוין ששניהם זוחלין על כן בטלים ברובא אבל הכא אינן שוין שהמיעוט שיצאו חשיבי זוחלין והרוב שישאר במקוה חשיבי אשבורן וכיון שאינן שוין י"ל דאינן בטלין כמו מין בשאינו מינו אך באמת זה אינו דהא לפ"ד הרא"ש ורבינו ירוחם והרב"י בש"ע לפי פירושם בדעת הר"ש כשעיקר המקוה הוא אשבורן ואינו זוחל אזי אף שהעליונים הם זוחלים ואינן מעורבים כלל בהתחתונים שהם אשבורן אפי' הכא כל המים כשרים העליונים והתחתונים ואפשר אף אם ליכא רובא בהתחתונים כנ"ל א"כ לדבריהם ודאי נד"ז עדיף שהמיעוט זוחלים הם מעורבים ובטלים בהרוב דאשבורן. אלא אפילו לפ"ד רמ"א שם שחשש לכתחלה להמחמירים בדעת הר"ש יש לחלק דהתם העליונים עומדים בפ"ע ואין שייך בהם כ"כ ביטול אבל הכא שכולם מעורבים ממש שפיר שייך ביטול ואינן שני מינים כלל כי הם שוין ממש גם שלדעת הרא"ש מעיקר הדין אין חשובים זוחלין כ"א המים היוצאים דרך הסדק ולא המים שבמקוה אף אותן שסופן לצאת משום דאינו דומיא דמעיין וכמש"ל וגם עוד שי"א דדרך סדק אין חשוב זחילה א"כ אף לדידן דחשיבי זוחלין עכ"פ בטלים ברובא כיון דקודם שיצאו המיעוט מים מהסדק הם שוים לגמרי לרוב המים שבמקוה דחשיבי אשבורן בכל הפרטים רק שלענין הדין אינן שוין דאלו חשיבי אשבורן ואלו חשיבי זוחלין אבל כיון שבעצם מהותם

הם שוים ודאי שייך בזה ביטול ברוב [עיין מפתח] ועל כיוצא בזה אמרו אינהו מיכל אכלי לדידן מיסתם נמי לא סתים בתמיה ועוד דגדולה מזו מצינו ביטול צמר גמלים בצמר רחלים דאם רוב מן הגמלים מותר במשנה פב"ת דכלאים ובטוש"ע יו"ד סי' רצ"ט אף שהם מין בשאינו מינו לגמרי ובפ"ק דסוכה ד"ט בגמרא גבי הב"ע בשחבטן ובטוש"ע א"ח סימן תרכ"ו וע"ש במג"א ס"ק ג' ד' ובש"ע אאזמו"ר הגאון נ"ע שם סעיף ה' וס"ט. והכא עדיף טובא מכל צד ובטלים ברוב לכל הדעות שם ואין להאריך בזה כי בנד"ז הוא מעורבים יפה ובטלים לגמרי דומיא דזוחלין שרבו על הנוטפין אלא דהכא עדיף טובא דהתם הנוטפין פסולין מדאורייתא בודאי והכא יש כמה דעות דלא פסילי כלל:

קיצור. וא"כ ה"נ המיעוט זוחלין הנ"ל אות ח' בטלים ברוב הכשרים להיות הטבילה עולה בהם ג"כ:

ואין לחלק דזוחלין לא בטילי באשבורן ולא דמי לנוטפין בזוחלין שהם שוים עכשיו דה"נ הם שוין לגמרי קודם שיצאו רק שלענין הדין אינן שוים וגדולה מזו מצינו במשנה פב"ת דכלאים דצמר רחלים בצמר גמלים בטל ברוב:

יא אלא שלכאורה י"ל אם שייך כאן ביטול כיון שהאיסור תחלת ביאתו לעולם בא מעורב כ' המרדכי בחולין פרק הזרוע סי' תשל"ז דלא שייך ביה ביטול וראייתו מפ"ב דב"ק דכ"ו ס"א אף שבנד"ז השאובין דמי היורה הם שגרמו שיהיה זוחלין והם היו ניכרין מ"מ כשהיו ניכרין לא היה שייך בהם פיסול דזוחלין כי היו שאובים וזה היו פיסולם וכשירדו למקוה ונטהרו משאובין נתחדש הפסול דזוחלין ואז הם מעורבים ואינן ניכרים אך הנה במל"מ ספ"א מהל' מטמאי משכב חקר בדינו של המרדכי הנ"ל ושם כ' דחכמי אשכנז חולקין עליו וגם לפמש"ש דשאני הכא דהחלב של האבר מתחלה בעודה בתוך האבר לא היתה מעורבת כו' ע"ש והרי בעודה בתוך האבר לא היה חלב אעפ"כ חשוב ליה איסור הניכר ה"נ בנדון זה הרי המים השאובים הגורמים שיהיו זוחלין היו ניכרין וחשוב איסור הניכר ועוד דהת"ש בהל' שחיטה סי' י"ד ס"ק ט"ז פירש דברי המרדכי דהעיקר תולה שיהיה ההיתר מסויים וניכר בפ"ע תחלה וז"ל דהיכא דמעולם לא היה ההיתר מסויים בפ"ע לא אזלינן בתר רובא כו' ומעולם לא היה לפנינו היתר מבורר לכן אינו מבטל את האיסור עכ"ל וכן מצאתי לו תנא דמסייע הכו"פ סי' ק"ב סק"ח שהכריח דאל"כ ד' המרדכי הנ"ל סותרין למ"ש בטוש"ע א"ח רס"י ש"ך מסה"ת סי' רכ"ג אשר שהוא ר"ב שנראה שהוא שכ' משמו המרדכי דחולין הנ"ל ע"ש ולכן כ' דשם ג"כ אין דבר המבטלו ניכר כי הרוק והדם בא בפה כאחד וכן בזב שראה קרי דא"א בלא צחצוחי זיבה בא הקרי וזיבה כאחד משא"כ כאן היין עומד מע"ש ובשבת זב לתוכו יין מענבים נתבטל תיכף

דהיתר ניכר ולא האיסור עכ"ל וכמ"ש מזה לעיל אות ח' וא"כ בנדון שלפנינו ג"כ הרי ההיתר ניכר שהמקוה כשר היה עומד כשר וישר קודם שהטילו לתוכו השאובים. הרי אין לך ההיתר הניכר גדול מזה ולאחר שהטילו לתוכן שאובין ונכשרו נתחדש פיסול מיעוט זוחלין הרי מיעוט זה אף שאינו ניכר בטל ברוב היתר הניכר ועיין עוד במה שהעיר הת"ש ממסכת נדרים פרק הנודר מן הירק דגדולים מבטלים את האיסור שבהם ע"ש בר"ן ועמ"ש לעיל אות ח' דלפמ"ש הטא"ח רס"י ש"ך יש בכה"ג ביטול יותר ע"ש:

קיצור. ואין להחמיר ממ"ש המרדכי סוף חולין דהעיקר תולה שיהא ההיתר ניכר תחלה:

יב עוד כ' רו"מ וז"ל שאף לסברת הרב"י בש"ע יש מקום לומר שלא לטבול במקוה שלנו בשעה שהיא זוחלת כו' לפי מאי דברירנא לדעת הר"ש דאם המיעוט זוחל הוי כאלו כולו זוחל דיש לומר דגם המחבר מודה לזה אלא דס"ל דאם זוחל למעלה ממ"ס לא איכפת לן כיון דלאו בעיקר הכשר מקוה הוא אבל כשזוחל למטה ממ"ס כיון שהזחילה היא בהכשר המקוה הוי' כאלו כולו זוחל אפי' המים שהם למטה מהנקב אבל בנד"ד שהסדקים הם למטה ממ' סאה אף שישארו בסוף אחר הזחילה מ"ס ויותר מ"מ הרי הזחילה הוא בהכשר המקוה וא"כ הרי כל המים חשובים כזוחלין עכ"ל תשובתי על דבריו ימצא ממ"ש לעיל אות ג' ואות ד' דע"כ להרב"י בש"ע קיל ליה זוחלין אלו משאר זוחלין הפסולים דאורייתא כמו שימצא שם ואיך יעלה על הדעת שיהיה סובר דע"י המיעוט זוחלין יחשב הכל זוחלין מה שבזוחלין גמורין לא נמצא כן כ"א היפך דאזלינן בתר רובא יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא וגם להמרדכי הדין כן בודאי בנסדק וכמש"ל אות ו' ואות ז' בדין ברירה לא אכתוב עוד ודי במ"ש מקודם מ"ש רו"מ עוד וז"ל עוד אבקש שיבאר לי הפלוגתא שכתבתי בין התשב"ץ ח"א סי' י"ז ובין הטוש"ע סעיף נ' בענין נסדק. כי לפע"ד נראה דבחדא שיטתא קיימי לפי הנראה מש"ע סעיף נ"א שפסק כהרשב"א ומטעם לפי שאין זחילתו ניכרת א"כ מוכרח לומר שבסעיף נ' מיירי בסדק רחב שזחילתו נראית והרשב"א שהביא התשב"ץ מיירי בסדק קטן הנה מ"ש רו"מ דהתשב"ץ מיירי בסדק קטן יותר ממ"ש בטוש"ע אינו מובן הנה לשון הטור מקוה שנסדק והוא שאילת הרא"ש בשו"ת כלל ל"א סי' ד' וכן בהרא"ש בהל' מקואות סי' י"א שאם נסדק אחד מכותלי המקוה כו' ולא התנו המחמירים שיהיה הסדק גדול ביותר ובתשב"ץ ג"כ אינו מבואר שהסדק קטן אדרבה הרי כ' שנשחתו כותליו ומים הנקוים יורדים בו דרך סדקיו ותמיד אתם צריכים להוסיף בו מים עכ"ל משמע שהסדקים הם גדולים קצת א"ו נ' דהתשב"ץ בשם הרשב"א פליג עמ"ש הטור דמקוה שנסדק א' מכתליו חשוב זוחל והטעם כמש"ל אות ו' דהר"ש לא הזכיר ענין זוחלין רק במקוה שנפרץ שפתו

וכ"כ המרדכי ונסדק לא הזכירו ויש לומר דנסדק לא דמי לפרץ שפתו וכמש"ש באריכות. והנה לשון הרב"י בש"ע ס"נ אינו כלשון הטור דהטור כ' מקוה שנסדק א' מכתליו והרב"י בש"ע כ' שנפרץ אחד מכתליו והמים יוצאים דרך הסדק כו' הנה ארכביה אתרי ריכשי: שנפרץ הסדק מבואר שתופס לשון, הרא"ש בתשו' שהביאה בב"י שכ' ואף רבינו (הר"ש) לא פירש אלא שנפרץ על שפתו כו' ומשמע שנפרץ כ"כ כו' ע"ש ולכך דקדק הרב"י בש"ע ג"כ לכתוב לשון שנפרץ אחד מכותליו אלמא לא ס"ל לפסול בסדק סתם כשלא נפרץ כותל המקוה כ"א שנסדק דא"כ היה לו לכתוב כלשון הטור מקוה שנסדק כו' אם ישארו בו מ' סאה כו' ומדוע שינה לשון הטור וכ' שנפרץ. א"כ אפשר לשמוע דאינו פוסל כ"א בנפרץ שפתו דנפרץ היינו על שפתו כלשון המשנה פ"ו דמקואות משנה ט' נפרצו כו' ע"ש אלא מ"מ ממ"ש הש"ע אח"כ והמים יוצאים דרך הסדק משמע דס"ל לפסול אפי' רק בנסדק א' מכתליו אבל מ"מ מבואר דנסדק לא ברירה כ"כ לפסול כנפרץ וא"כ עכ"פ כל שהיוצאין ע"י הסדק הם מיעוטא והרוב לא יצאו והם מ' סאה אין לחוש כלל וכלל אף לכתחלה:

קיצור. שהתשב"ץ חולק עמ"ש הטור מקוה שנסדק דפסול משום זוחלין והש"ע ארכביה אתרי ריכשי מקוה שנפרץ כו' דרך הסדק כו' דלכאורה נפרץ לאו היינו סדק שבאמצע הכותל ולכן משום מיעוט זוחלין דרך הסדק אין לחוש כלל:

יג אמנם בנדון שאילתנו שהמקוה שמטילין בה היורה חמין היא קטנה ורק כמו חלק רביעי מהמקוה הגדולה שבצדה י"ל שאחר שיטילו בה יורה גדולה קע"ה הין יהיו הרוב ממנה יוצאין ע"י הסדקים למקוה הגדולה אם לא שהמקוה הקטנה עכ"פ ג"כ יש בה מים כשרים לעולם כשיעור היורה שמטילין לתוכה שהוא קע"ה הין שאז הזוחלין ממנה יהיה רק מיעוטא ואז א"צ שום תיקון אף לכתחלה וכנ"ל אבל אם המקוה יש בה בעצמה לפעמים מים פחות מן היורה שמטילין לתוכה בענין שי"ל שעי"ז המים שיצאו אח"כ ממנה ע"י הטלת מים חמין. יהיו רובא אזי אין דעתי נוחה להקל לכתחלה הגם שאחר כל הזחילה ישאר בה יותר ויותר מארבעים סאה שאינן זוחלין וא"כ לדעת הרב"י בש"ע י"ל שהוא כשר וגם יש עוד צדדים להקל כנ"ל אות י"ב ואות ו' ז' ח' ומ"מ אין לסמוך בזה וכמובן ממ"ש לעיל אות ד' ומ"מ גם אם הוא כן יש עדיין ב' אופנים להקל האחד אם המקוה הוא מעיין כמו שמשמע מתשו' רו"מ הראשונה שכ' וז"ל שכאשר מחמין אותה כמה פעמים נתרבו השאובים על מימיה וזה מבואר בב"י סי' ר"א שרוב הפוסקים הסכימו עכ"פ במעיין העומד שרבו עליו מים שאובים שאינו מטהר בזוחלין אפי' במקום שהיה מהלך בתחלה ה"ה הרשב"א והרמב"ן בתשובה סי' רל"א והראב"ד וכ"ה דעת

הרמב"ם לפי הבנת הב"י והכ"מ פ"ט מהל' מקוואות הלכה י"א כו'. והנה זה מבואר בתשובת הרמב"ן שם שמקוואות שלנו דין מעיין עומד יש להן עכ"ל רו"מ בתשובתו הראשונה ומובן מדבריו שהמקוואות הנ"ל הם מי מעיין רק דרו"מ ס"ל שכיון שהמעיין הוא בבאר שעומד ואינו זוחל מחמת שהכתלים של המקוה גבוהים יש לו דין מעיין העומד ולבבי לא כן ידמה דפי' מעיין העומד שאינו מטהר בזוחלין הלא זהו דין המשנה פ"ה דמקוואות משנה ג' היה עומד וריבה עליו והמשיכו ופי' הר"ש שאותו מעיין לא היו מימיו זוחלין אלא עומדים וכן פי' הרמב"ם אמנם אם היה מי המעיין שוקטים נחים כו' ובפי' הרא"ש שם דהיינו מעלה רביעית דפ"ק מעיין שמימיו מועטים והוא מ"ש הרמב"ם בפי' המשנה פ"ק דמקוואות מ"ז ומעלה רביעית שתהיה עין מים מועטת המים ושאבו המים ונשפך בה וכו' וגבר וכו' אינו מטהר אלא באשבורן וה"ט דכיון שהיה עומד מתחלתו ולא היה זוחל מפני מיעוט מימיו לא היה בו כח לזחול ע"כ מה שנעשה זוחל ע"י השאובים אינו כלום ולכן אינו מטהר בזוחלים אע"פ ששוה למעיין בדין לטהר בכל שהוא וכ"כ הרמב"ם בחיבורו פ"ט דין י"א היו מי המים עומדים ואין נמשכין כו' משא"כ בארות החפורין בידי אדם אם מוצאים בה מעיין היינו גיד נובע ומימיו רדופין וממלא כל החפירה מים הרי אינו כלל מעיין שמימיו מועטין דאדרבה מימיו מרובין והחפירה מתמלאת מים במשך מועט א"כ אין לו כלל דין מעיין העומד וריבה עליו כו' שמה שזה הוא עומד היינו רק מפני כותלי המקוה שהם גבוהים ביותר וטבע המים שאינו יכול לעלות למקום הגבוה יותר ממקום נביעתו כדפרש"י פ"ג דיומא דל"א סע"א שא"א למים כו' ע"ש דהיינו במי מעיין וא"כ מה שהמים שבמקוה עומדים אינו מפני שמימיהם מועטים שיהיה עליהם דין היה עומד כו' כי אם מפני שהכותלים אין מניחים אותן לזחול ובכה"ג אין לו ענין כלל לדין היה עומד ולכן פשיטא שמעיין כזה אינו נפסל ע"י שנפרץ א' מכתליו ונעשה זוחל. וכדפסק הש"ע בהדיא סעיף נ' דדינו של הר"ש שייך דוקא רק במקוה של מי גשמים כו' אבל אם היא באה ממעיין אין לחוש לזחילתה והיינו ודאי אף במקוה שיש לה ד' כתלים והיתה עומדת תחלה אשבורן עד שנפרץ אחד מכותליה כו' וגודל התמיה על רו"מ איך רוצה לפסוק דמקוואות שלנו הבאים ממעין דין מעיין העומד יש להן ונפסלים ע"י זחילה כהנ"ל. ואיך יסתור ויחלוק על הרב"י והרמ"א בש"ע ס"נ שפסקו להפך בלי שום חולק והטעם פשוט כנ"ל דזה שעומדים ע"ד אשבורן אינו רק מפני הכותלים ואינו ענין למעיין העומד דהתם הפירוש שעומד ואינו זוחל מבלי שום מונע לו רק מפני מיעוט מימיו כו' ומה שהביא רו"מ מתשו' להרמב"ן סי' רל"א לא היה נעלם מבעלי הש"ע ג"כ אבל לא דקדק מע"ל בדברי תשו' להרמב"ן שכתב וז"ל

שהמעיין שעומד כגון מקוואות אלו שמימיהם מן מקורות של מעיין אע"פ שמימיהם מועטין עכ"ל הרי פי' דמיירי בשמימיהן מועטין ור"ל שאינו נקבי הנביעה רדופין ולא היה החפירה מתמלא מים כ"א ע"י משך זמן מרובה ודומיא דנהר פרת שם לפי' הראב"ד ע"ש. אבל כשנקבי הנביעה רדופין ודאי אין לו דין מעיין העומד כלל והיינו דינו דהש"ע ס"נ ומוכרח הוא וכאשר כתבתי כן מבואר בהדיא במהרי"ק שרש נ"ו וז"ל ומדחזינן דמי באר כשרים למי חטאת כמו שהבאתי לעיל ראיה ברורה ומשנה שלימה דמסכת פרה פרק שמיני כ"ש וכ"ש דמי באר כשרים לדין מעיין לטהר בכל שהוא ובזוחלין כמו מעיין גמור עכ"ל. וע"ש דמי באר היינו מקוואות שלנו שחפר בקרקע לגלות המים פשיטא דמעיין גמור יש לו ואפילו זב היה יכול לטבול בו כו' ע"ש. א"כ חשיבי מים חיים והם שני מעלות למעלה ממי מעיין המטהר בזוחלים וכ"מ בתה"ד רס"י רנ"ח שכ' וז"ל דמקוה שהוא מעיין כמו כל המקוואות שלנו בארץ אשכנז שהם חפורים עד מוצאי מים עכ"ל ולא הזכיר כלל שיהא דינם כמעיין העומד כ"א משמע דחשיבי מעיין גמור ולכן אפילו ריבה עליו מים שאובים הרי הוא כמו שהיה ומטהר בזוחלין דהיינו דין מעיין שהוא משוך כנדל וריבה עליו הרי הוא כמו שהיה ופירשו רוב המפרשים היינו וריבה עליו שאובין אעפ"כ מטהר בזוחלין ולא דמי לנהר שנפסל ע"י ריבוי נוטפין מלטהר בזוחלין כמו שכ' בתשו' להרמב"ן וכמו שחילקו הראב"ד והרשב"א דבמקום שהיה זוחל מתחלתו אינו נפסל מלטהר בזוחלין ע"י ריבוי שריבה עליו שאובין או נוטפין ואף לפי' הרמב"ם דמחלק בין נהר ובין מעיין דדוקא בריבה תוך גומת המעיין דוקא הרי ה"נ חשוב ריבה תוך גומת המעיין רק הר"ש ס"ל דפי' וריבה עליו אינו ריבוי שאובין כ"א שריבה והרחיבו ע"י חפירה מ"מ אין להחמיר כפירושו נגד כל הפוסקים בפרט בדין זוחלין אלו דנסדק הכותל דבלא"ה יש דעות בזה כנ"ל אח"כ ראיתי להב"ח סי' ר"א ססע"י ד' מ"ש בשם רבינו מאיר ומתוכו י"ל דמקוואות הנ"ל אינו מטהר בזוחלין אך נ"ל דפי' ריבה עליו והרחיבו אף לפר"ש ורבינו מאיר היינו חפירה בצדו ממש והמשיכו שלא ע"י דרך גיד הארץ אבל כשעשה חפירה ברחוק מהנהר או המעיין והמים עוברים דרך הארץ אין זה ענין כלל לדין הנ"ל וראיה ממ"ש הר"ש וכן הרמב"ם פ"ט ה"ד דהחופר בצד המעיין הרי הם כמו מעיין ע"ש. ועכ"פ אף גם לדברי הב"ח זהו דוקא במקוה שמימיו נמשכים מן הנהר דרך הארץ משא"כ כשי"ל שהוא ממעיין ובמקוה הבא מנהר עמ"ש לקמן ובתשו' אחרת שיש מקום עיון בזה מטעם אחר:

קיצור. ומ"מ כשהמקוה הקטנה מחזקת רק חצי משיעור המים חמים שמטילים לתוכה כגון שהמקוה מחזקת ששים סאה ומטילים לתוכה מים חמים כ"כ רבים עד שי"ל שרוב

המים שבמקוה יצאו דרך הסדקים להמקוה הגדולה שבצדה וא"כ הזוחלין אינם מיעוטא אע"פ שהן זוחלים רק דרך הסדקים אין להקל אלא בשני אופנים. האחד אם היא מעיין וכו' ומ"ש רו"מ שזהו מעיין העומד ליתא דמעיין העומד זהו שמימיו מועטין בעצם עד שאין בהם כח לזחול משא"כ הכא שמימיו רדופין רק שעומד בהכרח מפני כותלי המקוה מה שייך זה למעיין העומד. ובמעיין כזה יש להתיר ודאי זוחלין הנ"ל:

יד אלא שיש לידע דלא כל מה שמוצאים מים ע"י חפירה בארץ נקרא מעיין אע"ג דפי' ר"י דהא דאמרינן פ"ג דחגיגה כ"ב ארעא כולי חלחולי מחלחלא חשוב מעיין מ"מ להפוסקים החולקים על ר"י והם הרמב"ם והראב"ד וסיעתם וס"ל דמעיין א"צ מ"ס אף לטבילת אדם מוכרח הא דארעא חלחולי מחלחלא לא חשוב מעיין דא"כ אמאי בעינן מ"ס וכמ"ש מהרי"ט בתשו' חי"ד סי' י"ח דהיינו שהם מי תמציות שחופרים בעומק ומי גשמים הנבלעים בקרקע מתמצים לתוך אותו גומא כו' ורובם פוסקים מימיהם בימי הקיץ כו' והאריך בזה וסיים ולענין טהרת מקוה במי כל באר שאינה מושכת ומוציאה מים חיים אלא שהכותלים בוצצים מעט מכאן ומעט מכאן אין להם דין מעיין כו' עכ"ל ואע"פ שבתה"ד סס"י רנ"ח משמע דגם מקואות שאין מי נביעותן רדופין כ"כ כו' נקראים מעיין י"ל עכ"ז מושכים ומוציאים מים. דהא מעין שהוא משוך כנדל משיכותו ג"כ אין רדופה כ"כ אבל עכ"ז אין זה כמו ארעא חלחולי מחלחלא דאין זה כ"א ע"ד שהכתלים בוצצים כו' אך מסתמא ודאי המקוה שלכם אינה עד"ז שהרי ודאי אין מימיה פוסקים גם בימי השרב והקיץ וגם יש בה מים רבים כנראה מהשאילה שהיא חלוקה לשני מקוואות גדולים כו' אלא שעכ"ז היינו דוקא כשלא נפסק המעיין וכשיש בתוך המקוה בנין מעצים י"ל דחשוב נפסק המעיין כי בנין בערוענש כשמהודקים זה לזה י"ל חשוב הפסק אך מלבד זה אין דעתי נוחה להקל בזה משום שהגאון מוה' יעקב מקארלין ז"ל בתשובותיו הנקראים שו"ת משכנות יעקב סס"י מ"ג פסק בסכינא חריפא דבאר ומקוה הסמוך לנהר כל שיש לספק שאין למעיין מקור בפ"ע רק מן הנהר נמשכין לו המים מתחת לקרקע אין לו דין מעיין כלל יעו"ש שהאריך בזה ואף שלכאורה יש לדון בענין הסמיכות עד כמה נקרא סמוך שיהיה על זה דין החופר בצד הנהר הנזכר בתוספתא שהביא הר"ש פ"ק דמקוואות משנה ו' מ"מ אין ליכנס בזה ע"כ אפשר לתקן ע"י שיעשו נקב כשפ"ה בכותל שבין שני המקוואות ושיהיה הנקב פתוח עד שיצאו הזוחלין דכשיש עירוב מקוואות חשובים כמקוה אחת דגם אם יש בזה רק עשרים סאה ובזה עשרים סאה כשרים כמ"ש הר"ש פ"ו מ"ז. ובש"ע סנ"ב. וא"כ במקוה א' ודאי אינו שייך הפיסול מה שזוחל ממקום למקום וכמו בדין מחט שבמשנה ספ"ז דפי' הר"ש ומתנענעין מי

המערה ובאים הגלים על המעלה שהמחט נתונה עליה וכן פי' הרמב"ם שם עד שישאו גלים ועבר מהם גל על זה המחט וה"ז כמו זחילה אלא דכל שלא נתלש הגל מהמקוה לא איכפת לן דהזחילה רק במקוה א' כן מוכרח ועש"ך סעיף נ"ז ס"ק קכ"ג ואין לומר דהתם ה"ט משום דעיקר המקוה אינו זוחל לא איכפת לן בגל זה הזוחל ומהני הטבילה בו ג"כ כמ"ש הש"ע ס"נ דהא כאן הדין (כן) אפילו אין במקוה מ' סאה זולת הגל ועוד דא"כ גם בנד"ז כיון שנתערבו שני המקוואות וחשובין מקוה א' א"כ הרי עיקר המקוה אינו זוחל כלל והזוחלין הם מיעוטא וגם מהמשנה פ"ו דמקוואות מ"ג שלשה מקוואות בזה כ' סאה כו' מוכח הדין דכל שיש עירוב מקוואות לא איכפת לן מה שזוחל מזו לזו וכמ"ש הש"ך סס"ק למ"ד:

קיצור. אלא שיש לפקפק דלא כל מה שמוציאים מים ע"י חפירה בארץ נקרא מעיין ובפרט כשחופר בצד הנהר ומה גם כשהבנין מעצים י"ל חשוב נפסק המעיין ע"כ יש לתקן ע"י שיעשו נקב כשפופרת הנוד בין שתי המקוואות ואז לא איכפת לן מה שזוחל ממקוה למקוה:

ממשנה פ"ו מ"ח עירוב מקוואות כו' מביא סלון כו' מוכח דאין המקוה העליונה נפסל ע"י שהמים זוחלין ממנו דרך הסלון למקוה התחתון ועכצ"ל לפר"ש דמשום שנעשה עירוב מקוואות הם מקוה אחד ולכן אין פיסול מה שזוחל מזה לזה:

סימן קסו

ע"ד השאלה הא' שנוטלים חבית הנקרא טון ונוטלין ממנו השני דעקין ואין מקפידין איזה מדה שיהיה ארבעים הין או פחות ומעמידין את הטון המפולשת הלז בפראלעבקע ומחזיקין אותה מעט עם פלעקר סביב. איכא דמעמידין אותה על תהום הנהר ואיכא דמעמידין אותה רחוק מן התהום תלויה באויר והחביות מליאה מים יותר מחציה ממי הנהר וקודם הטבילה שופכין לתוכה מים חמין הרבה מן היורה שבזאוואד שמרתיחים לצורך הזאוואד עכ"ל השאלה:

הנה אם מעמידין אותה על תהום הנהר דהיינו על קרקעית הנהר ממש א"כ אין שום חיבור בין מים שבתוך החבית אל המים שבתוך הנהר ממש ולכן צריך להשגיח היטב שיהיה בתוך החבית שיעור מקוה מים כשרים שאינן שאובין דהיינו מי הנהר יהיו בה ארבעים הין. ואזי אע"פ ששופכים לתוכה מים חמים הרבה כשר וישר ולפי שקשה להשגיח ע"ז שלא תחסר לפעמים מארבעים הין ותפסל ע"י ג' לוגין מים שאובים ע"כ יותר טוב שתהיה מעט תלויה באויר היינו שיהיה הפסק בין סוף שולי החבית ובין

קרקעית הנהר עכ"פ חלל שלשה אצבעות (אף במקום אחד בלבד ר"ל לצד אחד לבד כמו דרום או צפון יהיה בין שולי החבית ובין קרקעית הנהר שלשה אצבעות). (שנינו פ"ו דמקוואות מ"ט כותל שבין שני מקוואות שנסדק לשתי מצטרף לערב אין מצטרף עד שיהיה במקום אחד כשפו"ה ופי' הר"ש לשתי מצד זה לצד זה ולערב מלמעלה למטה וכן פי' הרא"ש פרק תינוקת בהל' מקוואות סי' ט"ז והרמב"ם פי' להפך וז"ל שתי הוא האורך וכמוהו בכותל מלמעלה למטה וערב הוא הרוחב וכמוהו בכותל מימין לשמאל עכ"ל וכתב הש"ך סי' ר"א סעיף נ"ד ס"ק קי"ח וז"ל ונחלקו המפרשים איזה מקרי שתי ואיזה מקרי ערב ולכך כתב הב"ח דלענין מעשה אין להם הכשר אא"כ יש נקב כשפו"ה במקום אחד בין בזו בין בזו עכ"ל ולכאורה מהמשנה וגמרא ופרש"י פ"ק דעירובין דף ט"ז ע"ב גבי מקיפין שלשה חבלים כו' ומקיפין בקנים ופרש"י בקנים נעוצים ועומדים זו היא מחיצה של שתי אבל של חבלים הוי מחיצה של ערב עכ"ל וכדבריו מוכרח בגמרא שם גבי אמר רב המנונא אמר רב הרי אמרו עומד מרובה על הפרוץ בשתי הוי עומד וע"ש בפרש"י גבי וסתם כלי בהמה של שתי הן וד"ה בערב מאי א"כ מזה מוכרח דמלמעלה למטה נקרא שתי והרוחב ממזרח למערב או מצפון לדרום דהיינו ענין מקיפים חבלים נקרא ערב וכן מצאתי בערוך ערך שתי. וז"ל בפרק ז' במקוואות כותל שבין שתי מקוואות שנסדק לשתי מצטרף פי' כל מחיצה דקיר ארכו שהוא גובה שמו שתי כאורך הבגד, ורחבו שמו ערב וכן כל דבר כדאמרינן בגמרא לענין מי שמוצא במדבר עכ"ל וכוונתו למ"ש בגמרא פא"ט דנ"ט סע"א ובמ"ש כאורך הבגד צ"ע בא"ח סי' י"א. והנה בנד"ז שהמקום פנוי שבין הצא"פ והנהר למטה מצד זה לצד זה אף דלהר"ש והרא"ש נקרא זה שתי ומצטרף לשפו"ה א"כ די והותר אם יהיה הפנוי אצבע א' ואף פחות ממנו יצטרף ודאי לשפו"ה אבל לפ"ד הרמב"ם והערוך נקרא זה ערב ולכן אין מצטרף עד שיהיה במקום א' כשפו"ה ואין לצרף דעת ריה"ו דאומר חלוף הדברים לצרפו לפי' ר"ש דהא כ' הפוסקים בפשיטות דהלכה כת"ק גם העליתי דהעיקר כפי' הרמב"ם שזה נקרא ערב) שעי"ז המים שבתוך החבית מחוברים אל הנהר אזי אין צריך לדקדק לעיכובא שיהיה בהחבית ארבעים הין לעולם ויכולים לשפוך לתוכה מים שאובים חמים בכל ענין ולטבול בה רק יש להשגיח מאד שיהיה אח"כ מים כל כך בענין שתתכסה כל גופה מהן בבת אחת ולא יצא לחוץ אפילו משהו משערה א' ח"ו ועמ"ש עוד לקמן סוף אות ד':

ב וע"ד השאלה השנייה וז"ל יש שנוטלין מן הטון רק דעק אחת ובדעק התחתית נוקבין נקב בלא דקדוק גדולה או קטנה והיא מתמלאת מי נהר יותר מחציה וקודם הטבילה שופכין לתוכה מים חמין מהנ"ל הרבה כי המים חמין דוחקין את הצוננים לחוץ עכ"ל

צריך שיהיה בדעק התחתון נקב גדול לא פחות מחצי טפח על חצי טפח מרובע וגם צריך ליזהר שלא יסתום הנקב ע"י הקרח בעת הקור (אכן אם קשה ליזהר בזה אזי יעשו החבית באופן זה שלא יחברו הדעק להחבית עד שיעשו מקודם נקב בהדעק טפח על טפח מרובע ואח"כ יחברוהו להחבית ואזי לא איכפת לן אף אם יסתם הנקב ע"י קרח אך אם יסתם ע"י סתימה אחרת יפסל):

וע"ד השאלה הג' יש שעושין יתד הנקרא שטויר להנקב וסותמין בו הנקב ושופכין מהטון מים הצוננים עד גמירא וממלאים אותה עם מים חמין אח"כ פותחין השטור וטובלין בו עכ"ל:

שאלה כזו הובא בפתחי תשובה שנשאל ע"ז הג' רע"ק איגר ז"ל וע"ש שהצריך ב' נקבים בהשוליים א' דק כמו געזענע פען עד"מ וזה הנקב יהיה פתוח לעולם ולא לסותמו כלל ב' נקב טפח על טפח וזה הנקב יעשה לו כיסוי של עץ היינו לא יתד הנכנס לתוכו בהידוק כי אם רק עץ המכסה על פני כל הנקב למעלה כמו טעללר וכדי שלא ינוד ממקום הנקב יכולים להניח עליו מלמעלה אבן גדול עד"מ ובשעת טבילה ישפכו מים חמים ואח"כ יסירו הכיסוי והאבן ותטבול בו עכ"ד:

ד ועוד זאת צריך שיהיה החבית או הצאפ מחזיק ערך ששים הין או יותר ושיהיה בו ארבעים הין מים כשעומד בנהר מצד מימי הנהר. ר"ל שיעמידו אותם במקום בנהר שכשיהיה מי הצאפ שוים עם מי הנהר יהיה בו ארבעים הין מצד מי הנהר לבד בלי שאובין ואם אין מי הנהר גבוהים כ"כ שיהיה מחמתם בהצא"פ ארבעים הין יעשו הצאפ רחב יותר באופן שיהיה בו ארבעים הין עכ"פ מים בשיוויו למי הנהר ויעשו סימן בהצאפ לידע עד איזה מקום בו יגיעו המים כשהם ארבעים הין. וכשישפכו מים חמים הרבה לתוך הצאפ ימתינו מלטבול בו עד שיהיה גובה המים בהחבית או הצאפ רק כפי הסימן. ולא יהיו גבוהים יותר למעלה מן הסימן בכדי שלא יהיו זוחלין ונמשכין מהצאפ להנהר ע"י הנקב שלמטה שיש קצת דעות לפסול בזה כמ"ש בתשו' מעיל צדקה סי' ל"ט ע"פ הט"ז סי' ר"א סס"ק גימ"ל הגם שאין דבריהם מוכרחין מ"מ ראוי לחוש לדבריהם ולכן צריך שגם אחר שיטילו המים רותחים אל הצאפ יהיו המים בהצאפ גובהן עד הסימן לבד בכדי שעי"ז נדע שהם שוים עם מי הנהר ואז לא יהיה כאן זחילה והמשכה מהצאפ לנהר כי אם להפך מהנהר לצאפ ואזי כשר לכל הדעות כן ראוי לעשות בכל אלו ג' אופנים המבוארים בהשאלה שיעשו סימן בהחבית או בהצאפ שידעו עד איזה מקום בו מגיעים המים כשישוה עם מי הנהר ושכך יהיה בשעת טבילה גם אחר שפיכת מים רותחין ושיהיה בשיעור זה מים בהצאפ או החבית ארבעים הין רק באופן האחד כשנוטלים שני

הדעקין מן החבית וכשהיא תלויה באויר רחוק ג' אצבעות מקרקעית הנהר כתבתי לעיל שאין מעכב לדקדק שיהיה בהחבית ארבעים הין כנ"ל אבל מ"מ הסימן שיהיה גובה המים בהחבית אחר שיטילו מים רותחין כגובה המים בהחבית תמיד מקודם שיטילו מים רותחין צריך גם שם וגם מ"מ גם שם טוב וראוי לדקדק שיהיה בהחבית עד הסימן ארבעים הין:

ה ובשאלה הב' והג' טוב יותר לעשות חבית גדולה או צאפ לכתחלה בלא דעקין ואח"כ לעשות דעק ולעשות נקב בהדעק מקודם שיקבעו הדעק בשולי החבית ואחר שיהיה הדעק נקוב כפי השיעור שנתבאר אות ב' ואות ג' אזי יקבעו אותו בשולי החבית או הצאפ כדי שעי"ז לא יהיה עליה תורת כלי מעולם אך אין זה לעיכובא כ"א לכתחלה אם אפשר ולא לדחות מחמת זה זמן הטבילה:

סימן קסז

בדין מ"ש בשו"ת משכנות יעקב חי"ד סס"י מ"ג שהבארות שהם סמוכים לנהר כל שיש לספק כו' מן הנהר נמשכים לו המים כו' אין לו דין מעיין כלל:

הנה ממ"ש נבקעו כל מעיינות תהום רבה מוכח לכאורה דמעיינות הן הבאים מהתהום ולא הבאים מהנהר אך ממ"ש ויסכרו מעינות תהום ואיתא במדרש רבות פ' נח פל"ג אבל לא כל מעיינות חוץ ממעיין טבריא ואבלונים ומערת פמייס עכ"ל ועיין מענין מערת פמייס במשנה ספ"ח דפרה באר אחאב ומערת פמייס כשרה וצ"ל וכי ליכא מעיינות חוץ מאלו השלשה דקחשיב חוץ ממעיין כו' אלא י"ל שאלו הן מעיינות תהום ושאר מעיינות אינן נמשכים מהתהום ובהא אתי שפיר מה שהקשה הראב"ע אמאי דקאמר נבקעו כל מעינות תהום רבה. אמאי לא קחשיב ג"כ נחלים ותירץ דהנחלים נמשכים ממעיין ולפמ"ש י"ל בע"א דלא קחשיב רק מה שנבקעו דבר חדש שאינו בנוהג שבעולם ולכן מעיינות סתם וכן נחלים לא חשוב כ"א מה שנבקעו מעיינות תהום רבה זהו דבר נפלא ונס וכן עד"ז וארובות השמים נפתחו. שנפתחו ארובות ולא כמו גשם שיורד טיפין טיפין וכ"מ בגמרא פ"ה דסוכה דנ"ג ע"ב דהתהום הוא רחוק בעומק הארץ אלף גרמידי ומה שחופרים מעט בארץ ומוצאים מים זהו מסולמא דפרת וע' פ"ג דתענית דכ"ה ע"ב שהתהום עולה רק טפחיים או ג' טפחים כו' אכן ברבות שמות פרשה ה' משמע דעולה גם עד חמשים אמה קרוב לעליונות הארץ ואפילו יותר כו' ודרך אגב נאמר שמזה ראיה לשטת ר"ת פב"ת דבכורות נ"ו ע"א דפוסק דנהרא מכיפיה מתבריך ע"ש שהביא הא דתענית פ"ג ולא הביא הרבות הנ"ל דמסייע ליה יותר מיהו בירושלמי פ"ק דתענית ה"ג

א"כ מה יעשו שרשי חרוב כו' אחת לשלשים יום התהום עולה כו' משמע לא כהרבות הנ"ל עכ"פ מבואר מהגמרא דסוכה הנ"ל דהמים שמוצאים בארץ סולמא דפרת נינהו וכדאמרינן כן פב"ת דבכורות דנ"ה סע"א דגם המעיינות הם סולמי דפרת ולכן הנודר ממים דאתו מפרת אסור בכל מימות שבעולם ועיין בהרמב"ם פ"ט מהל' נדרים דין י"ח ובטוש"ע יו"ד סי' רי"ז סכ"ה:

ב והנה הר"ש פ"ח דפרה משנה יו"ד הקשה וא"ת ולשמואל וכי אין כו' וי"ל דיש תקנה במעיינות כו' והא דאמרינן כו' נהי דפרת גופיה חיישינן לריבוי נוטפין למעינות היוצאים במחילות כו' ולא חיישינן לתערובתן לרבוי מיני תערובות כו' ודבריו צ"ע דנהי דלא חיישינן לרבוי שירבו הפסולין מ"מ לענין מי חטאת הרי שנינו רפ"ט דפרה צלוחית שנפל לתוכה מים כל שהוא כו' פוסלין חכמים ובפ"ה דפרה מ"ב המטביל כלי לחטאת במים שאינם ראויים לקדש צריך לנגב ופר"ש פן יתערבו שאין ראויין בראויין כו' משמע דאם היו מתערבים אפילו מעט מזעיר מהמים שאין ראוים לקדש בראויין היו נפסלים המים הראויין ועוד שהרי הביא הר"ש עצמו פ"ח דפרה משנה ט' מעיין כו' שהיה רבה בימות הגשמים ומתמעט בימות החמה כשר. וא"כ הרי ע"כ נתערבו בו מי גשמים ושמא נתערבו עד שלא רבו עצם מי המעיין על מי גשמים אלא נ' לומר כיון שהמי גשמים אין יורדין במים שהמעיין מקלח אלא שנבלעים תחלה בארץ ודרך עובי עפר הארץ נמשכים בגידי המעיין אזי גם הם עצמן כשהמעיין מקלח מימיו חשובים מים חיים דפי' מים חיים היינו המקלחין מתוך עובי הארץ והם מבועא דמים הם נקרא מים חיים:. דתרגם מים חיים מי מבוע היינו נביעה לאפוקי מי גשמים ומי תמציות וכיון שאלו המים באו דרך נביעה נקראו מים חיים וכאילו אין בהם שום תערובת מי גשמים כלל שהרי נשתנו לעילוייא ע"י שעברו דרך עובי הארץ ונעשו מים נובעים ועיין כה"ג בב"י בא"ח סי' תס"ב סד"ה הלכך ובמג"א שם סק"ג וסק"ו דכיון שתוסס אח"כ כו' כמו מי גשמים שנשתנו בתוך הענבים כו' והח"צ בתשו' סי' ק"מ השיג ע"ז וכ' דמה ענין מעשה שמים שהטבע פועל ומשנה העצמיים למעשה ידי אדם שהם המים הניתנים ע"ג הצמוקים שאין בו כח לשנות עצם המים כו' עכ"ל. ובנ"ד ג"כ זהו מעשה שמים היינו כי כאשר מי פרת או אפילו מי גשמים שיורדים בעומק הארץ ומתלחלח הארץ ומגיעים לגידי המעיינות ומקלחים אח"כ דרך מה שהמעיין מקלח הרי נשתנו להיות מים חיים ממש ובזה יש ליישב התוספתא שהביא הר"ש ספ"ח דפרה הכל שוים בבאר שירד לתוכה שטף של גשמים שהוא צריך להמתין עד שיחזרו המים לכמות שהיו עכ"ל ואינו מובן מאי מהני ההמתנה הרי המי גשמים לא יצאו מתוך הבאר:

דלכאורה סתם באר היינו שיש לו כתלים מן העפר. שזהו ההפרש בין באר שבא ע"י חפירת אדם וכמ"ש באר חפרוה שרים וכמ"ש מהרי"ק שורש נ"ו וא"כ כיון שנשארו בו המים של גשמים ראוי שיפסל כדין הנזכר לעיל מהמשנה פ"ה דפרה מ"ב המטביל כלי כו'. והן אמת דהראב"ד ס"ל בפי' המשנה דעדיות פ"ז על הזוחלין שרבו על הנוטפין שהם כשרים דהיינו אפילו לקידוש מי חטאת ולכן השיג פ"ט דפרה עמ"ש הרמב"ם שכל הנהרות פסולים שהרי רחוק שיתערב בהם מחצה כו' ובאמת ראייתו מהמשנה אינו כלום דבמשנה אינו מבואר רק כשזוחלין רבו על הנוטפין דינן כזוחלין ומה זה ראיה לקידוש מי חטאת הלא משנה שלימה שנינו פ"ה דמקוואות כל הימים מטהרין בזוחלין ופסולין לקידוש מי חטאת וכך י"ל כשזוחלין רבו על הנוטפין ה"ל מטהרין בזוחלין ופסולים לקידוש מי חטאת וא"כ לכאורה לפ"ז קשה על התוספתא דבאר שירד לתוכה שטף כו' אלא י"ל כיון הבאר הוא גומת נביעת המעיין ושם חזק כח המעיין עד שבמשך זמן מה משתנים המיעוט מי גשמים שירדו לשם ונהפכים להיות כמו מי מעיין ממש מאחר שמי מעיין נובע לשם וה"ל כמו מים שנופלים על הענבים כו' וכמ"ש הח"צ שהטבע פועל ומשנה העצמיים כו' והנהר שכבר רחוק מן המעיין אפ"ל דאין בו כח כ"כ לשנות הנוטפין לטבע מים חיים ועפ"ז א"צ למה שנדחק הר"ש פ"ח דפרה משנה יו"ד למעיינות היוצאים כו' לא חיישינן כו' דאפילו הם מי פרת ממש שרבו בו הנוטפין על המים חיים עכ"ז כיון שעברו דרך עפר הארץ נעשה מעיין המקלח הרי נשתנו הן להיות מים חיים ממש דוגמת מ"ש הח"צ שזהו ענין מעשה שמים שהטבע פועל ומשנה העצמיים כו':

ומ"ש בתוספתא הביאה הר"ש פ"ק דמקואות משנה ו' החופר בצד הים כו' בצד הנהר הרי הן כמי תמציות וכ"פ הרמב"ם פ"ט מהל' מקואות הנה מהרי"ט חי"ד סי' י"ח פי' דמיירי שרק בוצצין הכתלים מים ולא ע"ד נביעה אך אפילו נאמר דזהו אף שהמים באים בשפע רב עכ"ז כיון שהן בצד הנהר ממש אשר מפסיק ביניהן שטח מועט מהארץ אין שייך לומר שבשטח מועט כזה תשנה הטבע את מי הנהר להיות מעיין הנובע ומים חיים כי זהו רק פועל מעשה ידי אדם שחפר הקרקע הניח מקום למים של הנהר שילכו לשם ואין זה מעשה הטבע כלל אבל כשהמקוה או הבאר רחוק מן הנהר ויש שטח גדול מאה אמה מפסיק ביניהן וכשחפר שם מצא מים נובעים דרך גיד הנובע או כמה גידים. ולא בציצת הכותל כולו י"ל דהוי מעיין וכמו כל המעיינות הבאים ממי פרת דחשיבי מעיין גמור ואפשר עוד קצת ראיה מהא דשאובה מטהרת בהמשכה ע"ג קרקע. ולחד מ"ד בעינן רבייה והמשכה עכ"פ מדהמשכה אפילו ע"ג קרקע מהני. א"כ כמ"כ כשנבלע

והולך דרך הקרקע משך גדול ונובע כמעיין שי"ל דדינו כמעיין ועוד הרי בנהר עצמו י"א דמטהר בזוחלין משום דנהרא מכיפי' מבריך. א"כ היכא דהלך ממנו מעצמו במשך להלאה מרחוק ונובע כמעיין י"ל דבכה"ג מטהר בזוחלין לכ"ע:

אח"כ ראיתי להב"ח סי' ר"א ססע"י ד' החמיר בהחופר בצד הנהר מטעם אחר לגמרי ומדבריו מובן דהטעם של שו"ת משכנות יעקב הנ"ל לא ס"ל כלל כ"א מחמיר בזה שיהיה דינן שוה למעיין שא"צ מ' סאה ולמקוה שאינו מטהר אלא באשבורן והטעם ע"פ מ"ש המרדכי בשם רבינו מאיר וז"ל ובתוספתא תניא מעיין שמימיו מועטין וריבה עליהן והרחיבו מטהר באשבורן ואין מטהר בזוחלין אלא עד מקום שהיה מהלך בתחלתו פי' שריבה עליו והרחיבו שעשה בריכה לפניו ונתמלא מים והיו זוחלין במקום שלא היו זוחלין מתחלתן אותן מקואות אינן כשרים אלא באשבורן אבל ודאי ארבעים סאה לא בעינן כדתנן במתניתן ובמקום שהיה מהלך מתחלתו טהור אפי' בזוחלין עכ"ל משמע לפ"ז דאסור לטבול בחפירה שסביב העיר (שנמשכו מי הנהר הגדול לשם) בזוחלין אבל הר"ן פי' בתוספתא זו פירוש אחר וצ"ע עכ"ל והנה דברי רבינו מאיר הנ"ל הם פירוש רבינו שמשון פ"ק דמקואות משנה ז' והנה לפירושו יש לעיין מה תולה בדין מעיין שמימיו מועטין אפי' היו מימיו מרובין ראוי שיהיה הדין כן דכיון שלפירושו תולה מפני שנמשך במקום שלא היה מהלך מתחלתו א"כ אף אם מימיו מרובין מאחר שנמשך במקום שלא היה זוחל מתחלתו נפסל מלטהר בזוחלין גם מהמשנה רפ"ה דמקואות מבואר דמעיין שהעבירו ע"ג בריכה אם היתה ריקנית ולא נפסק המעיין כשירה אף לקידוש מי חטאת וכ"ש דמטהר בזוחלין אשר ע"כ הרמב"ם והרא"ש מפרשים מים שמימיו מועטין וריבה עליו היינו שריבה עליו מים שאובין וא"ש דדוקא כשמימיו מועטין דאז רבו השאובין על מי מעיין ע"כ אינו מטהר אלא במקום שהיה זוחל מתחלתו גם מדברי הראב"ד והרשב"א נ' כן דהא דמחלקין בין מקום שהיה זוחל מתחלתו ובין מקום שלא היה זוחל מתחלתו היינו הכל לענין ריבה בו שאובין וכ"ד הר"ן אבל א"כ ממילא בלא ריבה עליו שאובין רק שעשה חפירה והמשיכו לתוכו יש לו דין מעיין לכל דבר ועוד צ"ע הרי הר"ש עצמו פ"ק דמקואות משנה ו' הביא התוספתא וז"ל החופר בצד המעיין כל זמן שהן באין מחמת המעיין אע"פ שפוסקין וחוזרין ומושכין הרי הן כמעיין עכ"ל והרי כיון שחופר בצד המעיין א"כ ממשיך המעיין למקום שלא היה זוחל מתחלתו ואעפ"כ הרי הוא כמעיין ומשמע דמטהר בזוחלין כדין מעיין מיהו ראיתי שפי' הר"ש וז"ל הרי הן כמעיין דמטהר בכל שהוא אע"פ שאין בו ארבעים סאה עכ"ל א"כ אפ"ל דמ"מ בזוחלין אינו מטהר אך זהו דוחק מדתנא הרי הן כמעיין משמע לכל דבר וכ"נ מדברי

הרמב"ם פ"ט שכ' ג"כ סתם דינו כמעיין ואפ"ל שגם הר"ש אינו פוסל אלא בעשה בריכה אצלו והמשיכו לשם שלא דרך גידי הארץ אבל התוספתא מיירי בחופר בצד המעיין והמעיין נובע לשם דרך עפר הארץ אזי הרי הוא כמעיין לטהר אף בזוחלין והב"ח י"ל ג"כ מיירי שנמשך מהנהר לחפירה שלא דרך עובי הארץ ובזו אף לפי' הרמב"ם והראב"ד והרשב"א והר"ן והרא"ש דלא ס"ל כפי' ר"ש בענין ריבה עליו כנ"ל עכ"ז יש לפסול מצד החופר בצד הנהר שבתוספתא והרמב"ם פ"ט. אבל אם המים נמשכים להחפירה מתוך הנהר בעברם דרך עפר הארץ משך נכון ורב שאזי י"ל דינן כמעיין א"כ תו אין לפסול כלל מצד שזוחל במקום שלא היה זוחל מתחלתו וכנ"ל:

ועוד דהא הר"ש והר"מ יחידאי נינהו נגד הרמב"ם והראב"ד והרשב"א והרא"ש והר"ן וכנ"ל וגם פשט המשנה פרק ה' העבירו ע"ג בריכה משמע כדבריהם כנ"ל ומ"מ למעשה בזוחלין גמורין צ"ע אם לסמוך ע"ז אבל לענין הדין הנזכר בש"ע סעיף נ' נראה ודאי להקל בכה"ג:

סימן קסח

נידון מקוה שחפרו קרוב לנהר ערך ח"י אמות ומצאו שם מים נובעים בחוזק אם דינה כמעיין והנהר ארכו ב' פרסאות וג"כ נובע בחוזק וחפרו שלא בזמן הפשרת שלגים ולא בזמן גשמים ובשעת החפירה נפלו בו ג' לוגין מים שאובין מהכלים שניקו אותו בהן:

הנה מקודם צריכים אנו לדון אם חפירה זו יש לה דין מעיין או דין מקוה ועיין ברמב"ם פ"ט מהל' מקואות הלכה ג' ובכ"מ [הקשה] מדין חופר בצד הים ור"ל דהלא הימים מטהרין בזוחלין ולא מספקינן להו בריבוי נוטפין ולק"מ דהטעם דהים מטהר בזוחלין פירש"י בפי"ד דשבת וריש פ"ח דפרה שנהרות עוברין עליהן וא"כ דיו לבא מן הדין להיות כנדון. גם כי בשפת הים יש לחוש לריבוי נוטפין כמו בשפת הנהר גם י"ל דשפת הים ושפת הנהר נדון כדין מקום שלא היה המעיין מהלך בו מתחלתו כ"א באו המים לשם ע"י נוטפים כו' וכ"ש למהרי"ק דס"ל דבמקום זה אינו מטהר בזוחלין אפי' הנוטפין מועטין ובשאר המים כתב ג"כ שראוי להחמיר בזה עב"י רס"י ר"א ולפמ"ש בתוס' דשבת דק"ט סע"א דמי הים אינם מים נובעים ול"ד לנהר אלא הטעם דמטהרין בזוחלין משום דכל שעה הולכים ושבים מכאן לכאן א"ש טפי דלהכי כשחפר בצד הים דשוב אין המים שבחפירה הולכים ושבים ודאי אינן נדונים כמו מעיין כיון שהם מצד עצמן אינם נובעין. וגם עכשיו אינם הולכים ושוים כמו הים א"כ ה"ל מי תמצית. ומהך טעמא המים המתמצים משפת הנהר והים אל החפירה שבצידה אינו נדון כלל כמעיין רק

כמי תמצית אבל החופר בצד המעיין הגמור נדון המים המתמצין ממנו כמעיין ואע"פ שהרמב"ם והרא"ש פ"ה דמקואות משנה ה' פי' והנוטפין כמקוה דאפי' נוטפין ממעיין קאמר נוטפין היינו טיפין טיפין משא"כ מים המתמצין הם זוחלין ולכן כשמתמצין מן המעיין ממש ואינן נוטפין נדונין כמעיין משא"כ כשמתמצין מן הנהר והים מטעם הנ"ל (ועיין ב"ח ססע"י ד' דס"ל דחפירה שבצד הנהר דינה כמעיין שאין צריך מ"ס וכמקוה שאינו מטהר בזוחלין וקשה עליו מהתוספתא דה"ל כמי תמצית לכן דבריו צע"ג) ולפ"ז בנ"ד שכ' מע"ל שבעת גמר החפירה נראה שנובעים המים בחוזק מכל צד כדלעיל א"כ אף את"ל דה"ל כחופר בצד הנהר מ"מ הואיל ואנו רואים החלחול הוי חיבור וא"צ אפי' מ"ס וממילא וכ"ש שאינו נפסל בשאובין ולכאורה זה עמוד גדול לסמוך ע"ז לבד אלא שבתשו' ח"צ סי' מ' הרבה להשיב על ראבי"ה ודחה זה מהלכה ע"ש שדבריו נכוחים מאד ולכאורה התוספתא הנ"ל דפ"ק החופר בצד הנהר כו' ג"כ מסייע להח"צ עוד יש סיוע ע"פ תשו' מהרי"ט הנ"ל דס"ל דמי תמצית שלא פסקו שנחשב במשנה פ"ק דמקואות המעלה השנייה שבשש מעלות במקואות דמעלה ראשונה הוא מי תמצית שפסקו ומקואות שאין בהם מ' סאה למעלה מהן מי תמצית שלא פסקו שהם מטהרים את המים הטמאים ולכן נפלו מים טמאים ושתה טהור טהור משא"כ במקוואות שאין בהם מ"ס. וס"ל למהרי"ט דאם הם מעלים את המים הטמאים מטומאה לטהרה כ"ש שיכשרו המים השאובין להכשירם כמי גשמים וכ' זה בפשיטות לקל וחומר ע"ש. ולדבריו הנה דין חפירה זו אף את"ל דדינה כמי תמצית היינו לכל הפחות כמי תמצית שלא פסקו כמ"ש בהדיא רבינו שמשון ספ"ק דמקוואות וכן השכל נותן שהרי אנו רואים שלא פסקו מלהיות מתמצים מן הנהר וגם נובעים בחזקה כנ"ל וא"כ הם מטהרין את השאובין ולא דמי לשאר מקוואות שאין בהם מ' סאה שנפסלין בשאובין דהיינו משום שדינן כמי תמצית שפסקו דמיירי במקוה שירדו גשמים לחפירה א' ושוב פסקו הגשמים ואין בוצציו משא"כ בחפירה זו דדינה לכל הפחות כמי תמצית שלא פסקו וכיון דמידי דרבנן הוא דהיינו רק לענין שלא יפסול בג' לוגין שאובין היה ראוי לסמוך ע"ז וכ"ש את"ל לצרף סברת רמ"א אע"פ שהח"צ דחה וסברת מהרי"ט הנ"ל אלא שאעפ"כ לא מפני שאנו מדמין נעשה מעשה רק בצירוף ההשקה שכ' רומע"ל נ' ודאי דדי להקל דאף שרבינו ירוחם כ' שיש מחמירים אם נפסקה ההשקה והש"ך חשש להחמיר לכתחלה היינו בשאובין ממש וגם בזה נ' שהוא רק חומרא בלכתחלה:

דהא ראיית הרא"ש גדולה ממשנה מפורשת פ"ו דמקואות שלשה מקואות בזה כ' סאה כו' עד והמקואות טהורין ואע"פ שנפסקה ההשקה וא"כ די להחמיר במקוה שהיא ודאי

שאובין אבל בנ"ד שי"ל שהוא מעיין וא"כ ה"ל ספק פסול דשאובין אין להחמיר ודי לסמוך על ההשקה כפסק הש"ע בפשיטות כהרא"ש ושוב ראיתי כה"ג בתשו' שבסוף ספר מנחת יעקב סס"י ד' אך ענין ההשקה נ"ל שלא לסמוך על ההשקה לנהר דהא רבו המחמירים מלטבול בנהרות. אלא לחפור חפירה אחרת למעלה מחפירה זו סמוך לנהר שתתמלא ויהיה בה מ' סאה ממה שיתמצה מהנהר או ממי גשמים ולשומרה שלא יפלו בה ג' לוגין שאובין ואח"כ ישיקו חפירה זו החדשה לחפירה הראשונה שאנו עסוקין עליה ועי"ז תטהר החפירה הראשונה ומ"מ אם יוכל מע"ל ג"כ לנקותה ע"י כלים מנוקבים ולשפוך עפר ואח"כ תתמלא ואח"כ לעשות ההשקה כנ"ל הרי טוב יותר:

סימן קסט

מקוה שבבית החיצון שבמרחץ וחלוקה לשנים הא' היא גומת המקוה עצמה שהמעיין נובע בתוכה הב' שהתיבה בתוכה והיא נקובה ויותר מכאן עד כמוציא רמון וסתום בסיד כנהוג במדינות אלו למען ישפכו לתוכה מים רותחים אחר שיהיה בה מ' סאה מים כשרים ובהיות כי צריכים במרחץ להרבה מים רותחים וצוננים וקשה להוליך מן הנהר שהוא רחוק לכך עשו עמוד עץ עב ותוכו חלול והוא מגיע עד קרקעית גומות המקוה הגדולה ובחללו מכניס עץ ואדם מגביהו ומורידו ועי"ז המים עולין בגובה עד ראש העמוד ושם בצדו קבוע כמו צאפין שהמים יוצאים ממנו לסילון ומסילון ליורות שבמרחץ והסילון הזה אינו כלי כי אין לו רק שתי דפנות ומב' צדדיו הוא פרוץ והנה כששואבים מים הרבה מגומת המקוה הגדולה מתמעט השיעור גם במקוה הב' שהיא התיבה כי יש נקבים קטנים בין הנסרים לפי שלא נעשו כ"כ בטוב ולכן פעמים שיחסר בה ממ' סאה ובעת ששואבים מים ע"י עמוד חלול הנ"ל ששופך בסילון יוכל להיות שנשפך מן הסילון לתוך התיבה ערך ג' לוגין ושאל השואל אם נפסלה המקוה שהיא התיבה עי"ז או לא. וקצרו של השאלה הוא אם המים הנופלים מן הצאפען והסילון יש להם דין מים שאובים שפוסלי' את המקוה בג' לוגין או לא ואמנם על גומת המקוה עצמה אין שאלה כי גם שיחסר המים ישארו בה שיעור כי היא גדולה רק בתיבה יוכל להתמעט השיעור:

הנה מצד הכלים שהמים נמשך בהן מן המקוה והוא העמוד החלול והסילון אין להמים דין שאובין כי אין עליהם תורת כלי כלל כמבואר בסעיף ל"ו ואין לדמות העמוד לסילון כפוף שכתב הראב"ד פ"ח ה"ז מהל' מקואות שפוסל את המקוה וגם כאן לכאורה יש כפיפה והוא הצאפען לפי שהרי גם שם הרמב"ם חולק עליו והסכים עמו בכ"מ וב"י

וגם לפ"ד הראב"ד היינו בסילון כפוף שמקבל קצת במקום הכפיפה משא"כ בנ"ד שאין הכפיפה בענין שמקבל מה ועיין ברמב"ם בפי' המשניות פ"ב מכלים ובפ"ד ממקואות מ"ג ובפ"ו משנה (ח) דגם שמקבלים ממש כל שאינו עשוי לקבלה אינו פוסל את המקוה ונמצא דכש"כ בנ"ד שאינן מקבלים אין המים הנמשכין דרך עליהם נק' שאובים. אמנם מה שיש לחוש בנ"ד הוא ממ"ש בסעיף ל"ט וז"ל זה שאמרנו כל שאינו עשוי לקבל את המים אינו פוסל את המקוה לא אמרו אלא כשנפלו מתוכן למקוה מעצמן אבל אם נתנן אדם למקוה ה"ז פוסל שכל ע"י אדם אפי' זולף בידים ורגלים כו' עכ"ל ועט"ז סעיף ט"ו ס"ק כ"ז דאפי' נסחט שלא בכוונה כל שבא ע"י אדם פוסל וכ"ה דעת הרמב"ן בתשו' סי' רל"א ודלא כדעת איכא מ"ד שבראב"ד הובא ב"י וכ"ד הב"ח ע"ש אלא שהט"ז סעיף מ' ס"ק מ"ז התיר כשמנקים המקוה ע"י כלי מנוקב כיון שהמים שבדלי נשפכים תמיד ממנו לתוך הבאר דרך הנקב הוי כאלו לא הופסקו והוי חיבור ואע"ג שכתב רמ"א סוף סעיף ל"ו דניצוק לא הוי חיבור היינו לענין גוד אסיק אבל לענין גוד אחית אמרי' עכ"ל בקיצור (ר"ל שכיון דחשובים חיבור הוי כאלו לא נתלשו עדיין וא"כ אף שנעשה ע"י אדם כשרים וסברא זו דכשלא נתלשו אף ע"י אדם כשר מבואר ג"כ בת' מהרי"ט סי' י"ז) ולכאורה זהו לפ"ד התוס' בגיטין דט"ז ע"א שפסקו כרבי יהודא בחגיגה י"ט דאמרי' גוד אחית בניצוק וקטפרס כשמקוה עליונה יש בה מ' סאה ע"ש אבל להרמב"ם וריב"ש סי' רצ"ב הביאם הב"י בסי' ר"א קרוב לסוף הסימן ד"ה כתב הרמב"ם פ"ח מהל' מקוואות ג' גומות שבנחל וכ"פ בש"ע סעיף ס' שפסקו כחכמים דלא אמרי' גוד אחית כלל בניצוק וקטפרס ומשקה טופח להטפיח א"כ ליתא טעמו של הט"ז. ולא דמי לסגוס שבסעי' ס"ג שהוא עב מלא מים ובכה"ג אמרי' גוד אחית ולא בניצוק וקטפרס ומשקה טופח אפי' ע"מ להטפיח ולכן בסעיף ס"ב אפי' אם היו רגליו של ראשון נוגעות במים השני טמא משום דטופח להטפיח אינו חיבור ע' תוי"ט פ"ז דמקואות משנה ו' ופרק ג' משנה ב' ועיין ריב"ש דמשקה טופח עדיף מקטפרס וקטפרס מניצוק (עיין תוס' דגיטין הנ"ל) וא"כ כש"כ דניצוק לא הוי חיבור לדעת רמב"ם וש"ע ומ"מ יש ליישב דעת הט"ז ע"פ מ"ש רבינו שמשון בפ"ו דמקואות משנה ח' בענין מטהרין את המקואות ע"י סילון דבשאובה הקילו דאפי' קטפרס מהני לטהרו וכ"כ הריב"ש בתשו' הנ"ל שזהו השקה ולהשקה מהני וא"כ גם בנדון של הט"ז דהחשש משום מים שאובים י"ל דניצוק הוי חיבור ולפ"ז ה"ה בנ"ד כיון שהעמוד החלול תחוב בקרקעית המקוה הרי לא גרע מניצוק וי"ל דעדיף מניצוק ודמי לקטפרס לפ"ד התוס' בגיטין בענין בת גישתא דע"ז דע"ב ב' וגם הוא מחובר להסילון ע"י ניצוק וא"כ לא חשיבי תלושין כלל ושוב אין פוסלין את המקוה

אף שנמשכים ע"י אדם וכדתנן בפ"ב דמקוואות מ"ו המסנק את הטיט לצדדין ומשכו ממנו ג' לוגין כשר ור"ל לפי שלא נתלש הטיט מן המקוה אף שנעשה ע"י אדם כשר וכ"ה בת' מהרי"ט חלק יו"ד סי' י"ז וז"ל אפי' תימא דניצוק לא הוי חיבור נהי בנתלשו בידי אדם איכא למימר דחשיבי שאובים כו' עכ"ל אלמא דאי ניצוק הוי חיבור אפי' נתלשו בידי אדם לא חשיבי שאובים כיון דאין כאן תלישה עדיין וע"ש ובר"ש פ"ב דמקוואות גבי המסנק את הטיט כו' ב אך באמת חוששני בנ"ד ואפשר גם בנדון של הט"ז לומר דלא הוי חיבור אפי' אם נאמר דבשאיבה מהני ניצוק משום דנ"ד י"ל דהוי ניצוק בר ניצוק וכמ"ש בש"ע סי' קכ"ד סעיף כ"ג ואם לא נגע אלא בקילוח היין שעומד במרזב אסור משום ניצוק וכל היין האחר שבתוך הקנקן הוי ניצוק בר ניצוק ומותר אף בשתיה עכ"ל והוא מן הכל בו סי' צ"ו ב' הראב"ד ועב"י וש"ך שם דמיירי ביש קנה בנקב החבית דאז שייך לפלוגי בין קילוח שעומד במרזב לשאר היין הא אם אין קנה בנקב כולו אסור משום ניצוק עכ"ל ור"ל דכשיש קנה בנקב אז היין חשוב ניצוק לגבי יין שבחבית והקילוח היוצא מן הקנה חשוב ניצוק בר ניצוק וא"כ בנ"ד נמי העמוד החלול חשוב כמו קנה עד"מ והמים שבו חשובים ניצוק לגבי מים שבמקוה והקילוח היוצא מן העמוד לסילון חשוב ניצוק בר ניצוק ונב"נ י"ל דלא הוי חיבור גם לשאיבה שהרי בי"נ גם להאומרים דניצוק הוי חיבור מ"מ נבר"נ לא הוי חיבור לדעת רוב הפוסקים והכי פסק בשו"ע כנ"ל ובסי' קכ"ו סעיף ג' בפשיטות וא"כ ה"ה לענין חיבור מקוואות וא"כ חשיבי הקילוח הנמשך לסילון תלוש מן המקוה וכיון שנתלש ע"י אדם חשוב כשאובים לפסול את המקוה אפילו שלא ע"י כלים וכן י"ל בנידון הט"ז ואין לומר דנידון דידן כיון שהעמוד מקיף את המים שבו עדיף מניצוק שפיר קילוח העומד באויר דהא עכ"פ לא עדיף מברזא דחשיב לה הראב"ד ניצוק ומצאתי בס' תמים דעים להראב"ד סי' קי"א שהביא לזה ראיה ברורה מהש"ס דע"ז דע"ב ב' וז"ל והמעשה דגישתא נמי איכא למילף דהנך מרזבי שקורין להם קנונש היין הבא דרך אותם המרזבים תורת ניצוק יש לו אע"פ שהוא מחובר בכלי ונכנס לתוכו דהא גישתא נמי הכי הוא ועדיף מינייהו שהגישתא נכנסת בכלי עד קרקעיתא ואפ"ה הוא מדמי ליה לניצוק ואי לאו כולא חמרא בתר גישתא גריר כניצוק הוי חשוב עכ"ל וכיון שהיין שבתוך המרזב חשוב ניצוק (ומ"ש הראב"ד היין הבא דרך אותם ר"ל שבתוכם דאילו לקילוח היוצא ממנו פשיטא דהוי ניצוק אפילו אי מקלח מהחבית בלא אמצעית מרזב ופשוט הוא) א"כ הקילוח שממנו חשוב נב"נ ואע"פ שלדעת התוס' דגיטין דט"ז ע"א משמע קצת דגישתא לא חשיב ניצוק אלא קטפרס (ונ"ד) והטעם משום דניצוק היינו קילוח העומד באויר כדפרש"י שם ובכמה דוכתי וזה לפי שהוא בתוך דבר גשם אינו

שייך להיות נקרא ניצוק ומה שנקרא קטפרס היינו כי קטפרס שייך אפילו בדבר שמונח על גשם כמו חרדלית של גשמים שהמים מתפשטים על שפוע ההר וכמ"ש הר"ש בפ"ו דמקוואות מ"ח גבי סילון ע"ש וס"ל להתוס' דה"ה ענין הגישתא אע"פ שמקפת היין מכל צדדים נקרא קטפרס ולפ"ז היה עדיין צד להקל בנ"ד דהא קטפרס עדיף מניצוק וא"כ נב"נ הוא דלא הוי חיבור אבל ניצוק בר קטפרס י"ל דהוי חיבור כחד ניצוק כיון דקטפרס חיבור מעלי' הוא מ"מ ז"א לפי שכבר כ' התוס' שם דמ"מ הגישתא כיון שאין היין סופו ליפול בתוך חבית לא עדיף מניצוק וזה שייך גם בנ"ד שהמים העולים בתוכיות העמוד אין סופו ליפול למקוה (ומשום שהגישתא בשיפוע והעמוד ביושר נ' דאין לחלק), וא"כ לא עדיף מניצוק והקילוח הוי נב"נ:

אך מ"מ אפשר שיש למצוא צד להקל והוא ממ"ש התוס' בפ"ד דע"ז דנ"ו ע"ב ד"ה גרגותני וז"ל וא"ת א"כ מה שבגת היה לנו לאסור מטעם ניצוק וי"ל דשא"ה דהוי נב"נ דמגת לגרגותני הוי ניצוק א' ומגרגותני לבור ניצוק ב' כו' וא"ת והא אין כאן רק ניצוק א' דכיון דהגרגותני עשוי נקבים נקבים א"כ נופל בודאי מן הגת לבור וי"ל דכיון דנקבי הגרגותני אינם עשוים ביושר אלא מן הצדדים א"כ לאו חד ניצוק הוא עכ"ל וכ"כ הרא"ש שם סי' ד' כי נקבי הגרגותני דקים ועומדים מן הצד עכ"ל ומבואר מלשון התוס' דאם היה היין נופל בודאי מן הגת לבור היה חשוב חד ניצוק אפילו שנופל דרך הגרגותני רק משום שנקבי הגרגותני עומדים מן הצד ור"ל דאז אין ודאי שנופל מן הגת לבור כי מה שנופל מן הגת נופל על קרקע הגרגותני ושם אין נקבים ונחים שם רק היין שבגרגותני נופל לבור מהצד וגם יין שנפל מן הגת בגרגותני אחר שנח שם מכלל יין שבגרגותני יחשב ולכן הוי נב"נ והרא"ש הוסיף לומר שמלבד שנקבי הגרגותני דקים גם הם עומדים מן הצד וכ"ז לומר שאין היין נופל בב"א מגת לבור רק יש לו הנחה תחלה בגרגותני עד שמה שנופל אח"כ לבור יתכן לומר עליו שמגרגותני נפל לבור הא אם היה נופל בב"א הוי ניצוק א' אע"פ שנופל דרך גרגותני. וא"כ מזה יצא לנו לנ"ד שהמים העולים בחלל העמוד הם נמשכים בכח גדול ובמרוצה גדולה על הסילון דרך הברזא הצאפען שבעמוד שהוא נקב גדול ולא דק ואין להמים העולים מן המקוה הנחה כלל בחלל העמוד כ"א הולכים בדילוג ומרוצה א' עד שיוצאים לסילון א"כ אין ראוי לקרות הקילוח היוצא מחלל העמוד להסילון בשם ניצוק ב' כ"א ניצוק א' וא"כ גם שנסכים למ"ש הראב"ד שהגישתא נקרא ניצוק וה"ה חלל העמוד דנ"ד מ"מ קילוח הנמשך ממנו לא יקרא בר ניצוק או ניצוק ב' לדעת התוס' וכש"כ לפמ"ש הרא"ש רק ניצוק א' יוחשבו וכיון שחשובים ניצוק א' הוי חיבור לענין שלא יקראו שאובים וכנ"ל והתימא על האחרונים שלא הביאו בסי' קכ"ד סעיף כ"ג דעת

התוס' והרא"ש שלפמ"ש יחלוקו עמש"ש בש"ע בשם הראב"ד שהקילוח היוצא מהברזא נקרא נב"נ שז"א לפי דבריהם כיון שיין שמהחבי' הנמשך בברזא הוא מקלח להדיא לחוץ ול"ד כלל לנקבי הגרגותני שבשם אין הנקב כדרך הנפילה מן הגת ובכאן נקב הברזא לחוץ הוא כדרך שנמשך מן החבית לברזא וגם הנקב גדול ולא דק וצ"ע ליישב ומצאתי ג"כ בס' לחם סתרים שחיבר הרב ר' שלמה אלגאזי על מס' ע"ז בפ"ה גבי עכבת יין שבמשפך ביאר שם מחלוקת התוס' ורא"ש עם רש"י ורשב"ם בענין הנ"ל יעו"ש. והעולה דלדעת התוס' ורא"ש כל שהקילוח נמשך ביושר כ"א נקרא ניצוק א' ואין לדקדק ולומר דלמש"ל ב' הראב"ד דגישתא נקרא ניצוק וא"כ העמוד עצמו נק' ניצוק כנ"ל והצאפען ר"ל ברזא היוצא ממנו כיון שנמשכת מן הצד נקרא ניצוק ב' וכש"כ הקילוח היוצא ממנו שנק' ניצוק ג' לדעתו או ניצוק ב' לדעת התוס' והרא"ש הא ליתא שהרי בפי' מבואר בגמ' דע"ז שם גבי גישתא ובת גישתא (ופירש"י חותכין שני קנים בשיפוע ומדביקים ראשיהם מלמעלה ושניהם פונים למטה ומניחין א' מן הראשין בחבית מליאה וראש קנה הב' נותן בפיו ומוצץ מעט עד שעלה היין כו'). אתא עכו"ם אנח ידי' אגישתא (נגע בראש זה המקלח) ודימו זה בגמ' לניצוק (ולולי דכאן יש מעלה יתירה דחמרא אכולי גישתא גריר והחמירו יותר מניצוק) ומכאן הוכיח הראב"ד דהקילוח שבברזא נקרא ניצוק כנ"ל והרי כאן הגישתא מחוברת משני קנים א' שבחבית נק' בת גישתא והשני המחובר לו נק' גישתא והעכו"ם הניח ידו על הב' הנק' גישתא ואעפ"כ אמרו שהוא ניצוק א' ולא נב"נ וי"ל דה"ט לפי ששני הקנים מחוברים יחד כא' יחשבו ועד סוף קנה הב' נק' ניצוק א' וה"ה והוא טעם בנ"ד שהעמוד החלל שבמקוה עם הברזא המחובר לו שניהם ניצוק א' יקראו מן המקוה לד"ה ר"ל שגם הראב"ד מודה בזה וא"כ הקילוח היוצא מן הברזא כיון שנמשך ביושר ממנה והנקב גדול ורב גם הוא אינו נק' ניצוק שני לדעת התוס' והרא"ש כנ"ל וכיון דשאובה אינה פוסלת אלא מדרבנן כל שיש רוב שיעור מקוה עכ"פ א"כ אפשר שיש להקל כפי דעת התוס' ורא"ש היכא שיש עוד צדדים טובא להקל כמו בנ"ד שהרי בלא"ה דעת הריב"ם דנב"נ הוי חיבור ובנ"ד הרי לדעת הראב"ד אין ידי אדם פוסלים יותר משאם נפלו מן הכלים בעצמן כל שאין עשוין לקבלה כמבואר בבעה"נ הובא ב"י ולדעת המחמיר שהביא הראב"ד והוא האיכא מ"ד וכ"ד הב"ח כל שנפל שלא במתכוין אפי' ע"י אדם אינו פוסל אלא דאנו מחמירים כמ"ש הט"ז והש"ך א"כ בנד"ז שי"ל דלא חשיבי תלושים כלל לדעת התוס', ורא"ש יש להקל היכא דלא ברירא לן מלתא כ"כ שנפלו ג' לוגין כא' דהא איכא ספיקא טובא בדרבנן:

סימן קע

עץ או אבן תלוש שקבעו בארץ ולסוף חקקו ועשאו כלי אי מותר לטבול בו או עכ"פ להמשיך מים למקוה ע"י והעץ או האבן הנ"ל הוא בלתי מנוקב רק כלי שלם מחובר בקרקע:

תשובה ביו"ד סי' ר"א סעיף ל"ד קודם שיקבענו משמע דקבעו ולסוף חקקו אין פוסל המקוה אפילו לעשות מקוה בתחלה ע"י ואפי' לטבול תוכו וכ"כ רמ"א בס"ז בהג"ה וכ"כ הר"ש והרא"ש בפ"ד דפרה משנה ד' ד"ה השוקת שבסלע וכ"ד הרמב"ם בחיבורו פ"ו ואני תמה דהא בפ"ד דב"ב דס"ו ע"ב אוקמא לברייתא דצנור שקבעו ולסוף חקקו אינו פוסל את המקוה כרבנן דר"א דדף של נחתומי' ואע"ג דהתם בדף מטמאין אפי' קבעו ולסוף תיקנו היינו משום דטומאה דאורייתא ובשאובה דרבנן הקילו ע"ש בגמרא ורשב"ם וא"כ התינח לרמב"ם וסייעתו דכולה שאוב ג"כ דרבנן א"ש אבל לפ"ד רשב"ם דכולה שאוב מדאורייתא (ור"ת סובר דגם ג' לוגין בתחלה דאורייתא) וכ"פ רמ"א סעיף ג' בהג"ה א"כ גם צנור שקבעו ולסוף חקקו פוסל המקוה אם נעשה כולה על ידן וכן מצאתי להדיא בחי' הרמב"ן לב"ב שם שהביא ראיה דכולה שאוב דרבנן מדמכשרינן צינור שקבעו ולסוף חקקו וז"ל תדע שהרי צנור שקבעו ולסוף חקקו אינו פוסל את המקוה כלל ואפי' בתחלה וטעמא משום דשאיבה לאו דאורייתא עכ"ל וא"כ ע"כ להאומרים דשאובה כולה דאורייתא מוקמי לה כשיש בה רוב בהכשר וכדפי' מהרש"א וכן פי' רשב"ם לפי שטתו ע"ש אבל לעשות המקוה כולה על ידן אסור ותימא על הש"ע וכש"כ על הגה' רמ"א דס"ז שהרי טבילה בכלים הוא אסור מדאורייתא גם להאומרים דשאובה דרבנן כמ"ש בתוס' בב"ב שם בשם ר"י וכ"כ הרא"ש פ"ז דב"ק סי' ג' בשמו ובסוף נדה בהל' מקוואות וא"כ אסור לטבול בתוך כלי שקבעו ולסוף חקקו לרבנן דר"א הנ"ל וכמו בדף. מיהו לפ"ד רשב"ם ור"ח בב"ב שם שפסקו כר"א וכ"כ הטור בא"ע סי' קי"ג ואצטרובלין א"כ גם בדאורייתא יש להקל אמנם בטוש"ע ח"מ סי' צ"ה הובאו ב' דעות אלו בלא הכרעה א"כ יש להחמיר בדאורייתא בכולה שאוב כמ"ש רמ"א ס"ג בהג"ה דבשאובה כולה הולכים בספיקא להחמיר אמנם באמת לפ"ז פלא לכאורה מתני' דהשוקת בסלע השנוי' בפ"ה דפרה מ"ז ובספ"ד דמקוואות שמבואר שם דכל שלא היה שם כלי עליה בתלוש אינה חשובה כלי גם מדאורייתא שהרי אמרו שם אינה צריכה צמיד פתיל אך באמת בפי' המשניות להרמב"ם שם בפ"ה דפרה מבואר שענין השוקת אינו כלי שקבעו ולסוף חקקו כמ"ש הר"ש והרא"ש וז"ל השוקת שבהר אם יהיה בו חפירה וישוב צורתו בזה הכלי וזה ימצא ברוב ההרים הנה לא נחשבה כמו כלי אבנים. אבל משפטה משפט חפירה

כעצם הארץ ולזה אין ממלאין בה כו' עד ואינה פוסלת את המקוה עכ"ל ודבריו מבוארים דמיירי בשהחפירה נעשי' בסלע שבארץ שלא היה חלוש מעולם ובכה"ג ודאי לכ"ע אין שם כלי עליו דאין נ"מ אם החפירה הוא בעפר או בסלע שבו וכמ"ש התוס' בב"ב דס"ה ע"ב ד"ה אילימא בשם ר"י דרבנן דאמרינן מכר את המכתשת החקוקה לא מפלגי בין קבעה ולסוף חקקה לחקקה ולסוף קבעה ומכתשת החקוקה היינו שלא תלשה מעולם שחקקה בסלע היוצא מן ההר עכ"ד. אלמא דאף למ"ד דקבעה ולסוף חקקה אינו מוציא מתורת כלי בדאורייתא עכ"ז בסלע שלא נתלש מודה דאם חקקו בו כלי אין תורת כלי עליו וא"ש מתני' דשוקת שבסלע והנה גם הר"ש בפ"ה דפרה שם כ' ג"כ דהשוקת שבסלע מיירי בסלע מחובר אלא שכ' דאפילו אם היה תלוש שקבעו ולסוף חקקו נמי דינא הכי כדאמר בפ' המוכר את הבית גבי צינור עכ"ל. וזה תימא שהרי הוא עצמו מסיק בפ"ב דמקואות מ"ג דכולה שאוב פסול מדאורייתא וכבר נת' דבדאורייתא לא מפלגינן בין קבעו ולסוף חקקו לחקקו ולסוף קבעו וגם אינם צריכים בצמיד פתיל וקשיא כנ"ל. ועכצ"ל דהר"ש והרא"ש ס"ל כמ"ש רשב"ם ור"ח דקיי"ל כר"א. ובהא א"ש] מה דלא מייתי מתני' דשוקת בב"ב שם לענין קבעו ולבסוף חקקו משום דלא שייכא בהא כלל עכ"פ היוצא מזה דלדידן דמספקא לן הלכתא כמאן יש להחמיר בשנעשה המקוה כולה ע"י צנור שקבעו ולסוף חקקו וכש"כ לטבול בתוך כלי כזה אם הוא שלם:

ומענין לענין באותו ענין. כי הנה לפי מש"ל דבדאוריי' לא מהני קבעו בארץ אפי' קבעו ולסוף חקקו. א"כ צ"ל מ"ש הרב"י בסי' ר"א ובכ"מ פ"ו מהל' מקוואות ה"ד דלהרמב"ם לאכשורי מים שבחבית או עריבה של חרש (לענין לטבול בתוכם) תרתי בעינן חדא דניקב נקב המטהרו ועוד צריך שיקבענו בארץ עכ"ל דלכאורה קשה דהא ודאי דמצד המים בעצמן א"צ שיהיה בארץ דוקא דהא אפילו גל שנתלש ובו מ' סאה ונפל על האדם ועל הכלים טהורים כמבואר בספ"ה דמקוואות ובש"ע סעיף ה' ואע"ג דמשמע דהיינו טעמא מפני שכל הימים דין מעיין יש להם כמ"ש הש"ך שם היינו משום דאל"כ ה"ל זוחלין כיון שהם באויר אבל בנ"ד שהם נחים ודאי דמצד המים בעצמן כשרים הם אפי' אינן בארץ דוקא ועכצ"ל דמה שצריכי' לקובעה בארץ הוא כדי להכשיר הכלי וא"כ צ"ל דממ"נ אם ע"י נקב המטהר יצאה מתורת כלי למה לי לקובעה בארץ ואי ע"י הנקב עדיין לא יצתה מתורת כלי לענין מקוה מה מהני הקביעה בארץ השתא מה היכא דקבע אבן או עץ פשוט לא מהני הקביעה כל שחקקו לבסוף (בדאורייתא) כש"כ היכא שקבעו אחר שנעשה כלי אם נאמר שהנקב אינו מוציא מתורת כלי לענין מקוה ועכצ"ל דכיון דיצא מתורת כלי אין בו איסור דאורייתא אפי' בלא קביעה בארץ רק מדרבנן בלבד אסור

לטבול בו אם לא קבעו ובדרבנן מהני הקביעה בארץ גם לחכמי' דר"א אך ג"ז קשה עדיין דהא לחכמים דר"א לא מהני הקביעה בארץ גם באיסור דרבנן אלא בקבע ולבסוף חקקו שהאיסור דרבנן הוא החקיקה נעשה אחר הקביעה משא"כ אם האיסור דרבנן היה קודם הקביעה לא מהני הקביעה שאח"כ דהא מה"ט פסלי בצנור שחקקו ולבסוף קבעו לענין שאיבה דרבנן כמבואר בגמ' בב"ב דס"ו ע"ב וא"כ ה"ה בנ"ד אם הכלי שניקב נקב המטהרו אסור מדרבנן לטבול בו אין ראוי שיהיה הקביעה שאח"כ מועלת לטהרו שהרי האיסור והקלקול הוא שהיה קודם הקביעה אמנם י"ל דהרמב"ם נמי ס"ל כרבי אליעזר דקבעו ולבסוף חקקו מהני אפי' בדאורייתא ולדיד' באיסור דרבנן מהני אפילו חקקו ולבסוף קבעו כמבואר שם דס"ו ע"א בענין פשוטי כלי עץ וה"ה בנ"ד אך בפי' המשניות פט"ו דכלים מ"ב פי' הרמב"ם כחכמים דר"א (וכ"מ בחיבורו פי"א מהל' כלים הכ"ד אלא דבשם משמע דאיירי בתיקנו ולבסוף קבעו) וי"ל לכאורה דאפי' לחכמים יש לחלק בין אם האיסור דרבנן אבל הכלי חשוב כלי מדאוריי' כמו בשאיבה בצנור שחקקו ולבסוף קבעו דלא מהני ובין כשמה שהאיסור דרבנן בא מצד הכלי שמה שחשובה כלי הוא רק מדרבנן לבד ומה"ת אינה כלי כלל בכה"ג יש להקל אפילו כשקבעו אחר הקלקול ויש קצת ליתן טוב טעם לסברא זו דכשהיא כלי גמורה מדאורייתא סברא הוא שאין קביעתה אח"כ בארץ מבטלה מתורת כלי שהיתה כלי גמור (ומה שהאיסור דרבנן אין שייך לומר שהקרקע יבטל זה ודו"ק) משא"כ כשאינה כלי גמורה סברא הוא שקביעותה בארץ מבטלה מתורת כלי לגמרי (ול"ד לקבעה ולבסוף חקקה דלא מהני באיסור דאורייתא אע"פ שקבע חתיכה עץ שאינו כלי כלל דשא"ה דאח"כ עשאו כלי גמור ודו"ק) ולפ"ז י"ל דהא דלר' אליעזר בפשוטי כלי עץ מהני גם תיקנו ולבסוף קבעו לא משום דס"ל דקבעו ולבסוף חקקו מהני אפי' בדאוריי' וא"כ בדרבנן נחית חד דרגא אלא י"ל משום דהתם חשיבות הכלי עצמו הוא רק דרבנן ומדאורייתא אין להם תורת כלי ולכן י"ל דאפילו למסקנא דחכמים ס"ל דקבעו ולבסוף חקקו לא מהני בדאורייתא ופליגי בכלי מתכת מ"מ י"ל דבפשוטי כלי עץ דרבנן מודים חכמים דמהני אפילו בתיקנו ולבסוף קבעו ומודו לר"א ול"ד לשאיבה דרבנן מטעם הנ"ל [ובהא א"ש] נמי דאריב"ח בדף של מתכת מחלוקת ולכאורה קשה הא למסקנא דבשאיבה דרבנן מודו חכמים מ"מ חקקו ולבסוף קבעו לא מהני וא"כ י"ל דפליגי בכה"ג עם ר"א גם בפשוטי כלי עץ ואע"פ שהרשב"א פי' דפשוטי כלי עץ אין מקבלים טומאה אפילו מדרבנן כבר השיגו ע"ז בתוס' וחי' הרמב"ן שם וכ"ה בת' מהרמ"פ סי' ל"א וביי"ד סי' קצ"ח סעיף ל"ד ע"ש בש"ך וט"ז ומע"מ וכן הוא בפי' המשניות להרמב"ם פ' ט"ו דכלים משנה ב' שם אעכצ"ל דמ"מ בהא מודו חכמים

לר"א דאפי' תיקנו ולבסוף קבעו מהני וכן מבואר בת' מהרמ"פ סי' ל"א אשר הובא בי"ד סי' קצ"ח וכ"כ הס"ט שם ס"ק ב' מוהרח"ש וכ"כ הרמב"ם והרע"ב בפי' המשניות פט"ו דכלים מ"ב וה"ה בנ"ד שניקבו נקב המטהרו לענין טבילה בתוכו דמהני קביעה שאח"כ ועכ"פ היוצא מזה דע"כ לשטת הרמב"ם מוכרחים אנו ג"כ לומר דכלי שניקב כדינו אין איסור הטבילה בתוכו אם לא חיברו בארץ רק מדרבנן לבד דאל"כ לא היה מהני הקביעה אח"כ לחכמים דר"א ואפשר גם לר"א דהא חקקו ולבסוף קבעו לא מהני לר"א ג"כ באיסור דאורייתא ונ"ד יש לדמותו לחקקו ולבסוף קבעו כנ"ל ומעתה נבוא לנ"ד לענין שאילתנו שקבעו התיבה להאיזרוב ולא לקרקע עולם עצמה נלפע"ד דאין לפקפק ע"ז כלל וראיה לדבר דף של נחתומים דפליגי בי' ר"א וחכמים בפט"ו דכלים מ"ב והובא בב"ב דס"ו ע"א וע"כ לא פליגי עליו חכמים עלי' דר"א אלא משום דהתם הוא איסור דאוריית' כמ"ש בגמ' דס"ו ע"ב כנ"ל אבל בדרבנן מודו לי' אע"פ ששם הדף שמחובר לכותל בנין והכותל בנין הוא מחובר לקרקע עולם ש"מ דחשוב חיבור מעלי' באיסור דרבנן וגם מדר"א נשמע לדידן דר"א דס"ל כל המחובר לקרקע ה"ה כקרקע גם בדאוריי' מה"ט מטהר בדף של נחתומי' וחשוב להדף מחובר לקרקע אע"פ שמחובר לבנין וה"ה לדידן באיסור דרבנן וכן במקוה להרמב"ם דמהני חיבור בקרקע מפני שהוא דרבנן כנ"ל או יהיה מטעם שיהיה מהני חיבור בבנין המחובר לקרקע:

כתבי זה מצאתי בפרישה בח"מ סי' צ"ה ס"ז כ' וז"ל וצ"ע למה לא הביא בעה"ט דברי חכמים דפליגי שם עם ר"א בדף של נחתומים דס"ל לחכמים שהוא טמא כו' והיותר נ' משום דשם הדף היה תלוש רק שנתחבר לכותל הבית כדפי' רשב"ם שם וכותל הבית עצמו הוא תלוש ולבסוף חיברו ואין זה חידוש כ"כ מה שאינו כקרקע אלא שקשה דא"כ ה"ל להגמ' לתרץ כן שם דקאמר לא ר"א ולא רבנן כו' ע"ש מיהו ג"ז יש ליישב עכ"ל נראה שהוכיח ג"כ מן הגמרא דאין חילוק בין דבר המחובר לקרקע לדבר המחובר לכותל הבית דאל"כ היה הגמ' משני לעולם רבנן ושאני דף שמחובר רק לכותל כו' ואע"פ שכ' שיש ליישב ר"ל שאין קושיא על הטור דמכ"מ אתי' במכש"כ אבל ודאי דאין לחלק ביניהם לדינא למ"ד דתלוש ולבסוף חיברו כמחובר דמי ובאמת ראיה הנ"ל חזקה היא לענין זה וי"ל שכונתו דודאי לר"א דכל המחובר לקרקע ה"ה כקרקע א"כ הבית נחשב כקרקע מדאורייתא א"כ גם דבר המחובר לו כמו הדף ה"ה כמחובר לקרקע ממש מאחר שהבי' עצמו כקרקע מדאורייתא מה לי מחובר לו או לקרקע ומש"ה לא מצו למימר שם בגמ' דרבנן דדף ס"ל כל המחובר לקרקע כקרקע דא"כ מ"ט מטמאי בדף אבל לדידן דס"ל דכל המחובר לקרקע אינו כקרקע א"כ אין חידוש שמחובר למחובר אינו כקרקע

אך ורק במידי דרבנן מהני זה א"כ היינו כמחובר לקרקע ממש ולא מחובר למחובר אך באמת אין זו סברא כיון דס"ס בדרבנן אמרינן כל המחובר לקרקע כקרקע א"כ חזר הדין בזה כמו למ"ד כל המחובר לקרקע כקרקע בדאורייתא ממש ועוד דודאי אין להחמיר בדרבנן יותר מבדאורייתא וכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון וכמו שבדאורייתא מהני מחובר למחובר למ"ד כל המחובר כו' ה"ה בדרבנן לכ"ע ועיין מ"ש בתה"ד ס"ס רכ"ח דבדרבנן לא דייקינן כ"כ להחמיר יעו"ש. ואתי' נ"ד במכש"כ והפרישה לא כ"כ אלא דהיכא דלא אמרינן כל המחובר לקרקע כקרקע אז מחובר למחובר כש"כ הוא אבל היכא דמהני מחובר ה"ה מחובר למחובר. ולרווחא דמילתא יש להביא ראיה ע"ז ממ"ש הרשב"א בתה"א די"ד ובחי' פ"ק דחולין דט"ז וז"ל ותו מאי קא מייתי מרישא להתירא ולומר דרישא בתלוש ולבסוף חיברו ובטלו והא לדידיה סיפא בכותל בנין הוא ואפ"ה קתני שחיטתו פסולה ותיקשי ליה רישא לסיפא אע"כ רישא בשלא בטלו כו' עכ"ל ומאי קושיא דילמא משו"ה לא הוה קשה מידי להפשטן משום דרישא מיירי בסכין נעוץ מן הכותל וה"ל מחובר למחובר ומש"ה שחיטתו כשרה משא"כ בצור שבכותל בנין דה"ל מחובר עצמו ודוחק לומר דממצעיתא ק"ל דקתני מחובר לקרקע שחיטתו כשרה דא"כ מאי רישא דנקט הרשב"א ושנה ושילש ע"ש. ועוד ראיה ממ"ש הפ"ת בי"ד סי' ז' סק"א וקשה מנ"ל להרשב"א למימר הכי דילמא טעמא דאסור לכתחלה דפחרא משום דהוי תלוש ולבסוף חיברו כו' וי"ל דא"כ כו' ועוד אפשר לומר כו' ע"ש שנדחק לתרץ ואי איתא דיש לחלק בין מחובר לקרקע למחובר למחובר מאי קשה ליה דהא הפחרא ה"ל מחובר לקרקע והסכין מחובר לו וה"ל מחובר למחובר ולא גזרינן ביה וכאן אין לומר כמש"ל לפי' הפרישה דלמ"ד כל המחובר לקרקע כקרקע מדאורייתא אין לחלק דהא גבי שחיטה לכ"ע לאו כקרקע דמי מדאורייתא וכש"כ לפ"ד הרשב"א גופא דס"ל דאפילו בבטלו הוא רק דרבנן דלא כהרא"ש ורק מגזירה בעלמא אטו מחובר מעיקרו וא"כ י"ל דבמחובר למחובר לא גזרינן ביה א"ו דאין לחלק בין מחובר לקרקע למחובר לו בשום ענין וע' ט"ז וש"ך ופר"ח סי' ז' סק"א וכו"פ שם סק"ב וש"ח פסקו ג"כ בפשיטות דאם הגלגל מחובר לקרקע אסור ש"מ דמחובר למחובר כמחובר לקרקע דמי ועוד נ"ל להביא ראיה ממ"ש הרשב"א בתשו' ח"ג סס"י רנ"ד אבל אם היה מחובר (הצינור) לקרקע בטל הוא לגבי קרקע ואינו מקבל טומאה ולא עוד אלא אפילו מחובר לדבר המחובר לקרקע כטבעת שבדלת אינו מקבל טומאה כדתניא בברייתא ומייתי לה בפ' במה אשה יוצאה ותנן במס' כלים כל כלי מתכת שיש לו שם בפ"ע טמא חוץ מן הדלת והנגר והמנעול והפינה שתחת הציר והקורה והצינור שעשו לקרקע עוד שנינו במס' מקוואות מטהרין

את המקוואות העליון מהתחתון והרחוק מן הקרוב כיצד מביא סילון של חרס או של אבר כו' מכל אלו שמענו שאפילו כלי המתכת העשויין לקרקע או לדבר המחובר לקרקע אינו מקבל טומאה ואינו פוסל את המקוה עכ"ל וכ"כ בתשו' להרמב"ן סי' רכ"ז והובא כ"ז להלכה בב"י בסי' ר"א קרוב לסופו גבי הבא להמשיך מים למקוה צריך שלא יהיה בדבר המקבל טומאה כו' וכ"כ שם בשם הרא"ש בתשו' כלל ל"א סי' ז' ובפסקיו שלהי נדה בהל' מקוואות סי' י"ב וכ"פ המע"מ שם ס"ק מ"ט וסיים שם בב"י דבין טמונים בקרקע או אינם טמונים רק מחוברים סגי (ובתשו' הרא"ש הנ"ל משמע דבטמונים לא בעי' חיבור רק שמונחים שם ע"ש) והובא כ"ז להלכה בש"ע סעיף מ"ח ע"ש א"כ הא קמן דמחובר לדבר המחובר לקרקע שוה למחובר לקרקע לענין טומאה ומינה ג"כ לענין נ"ד במקוה ואין לפקפק ע"ז לומר דשאני טומאה ממקוה דהא בפ' המוכר את הבית דס"ו מייתי מטומאה למקוה מהא דדף של נחתומים ע"ש אלא שלכאורה קשה משניות אהדדי דבדף הלכתא כרבנן אע"פ שמחובר לקרקע טמאה ובפי"א דכלים מ"ב תנן חוץ מן הדלת והנגר כו' כנ"ל ומפני דוחק קושיא זו כ' הס"ט סי' קצ"ח סס"ק ס"ג דמתני' דפי"א דכלים הנ"ל אתיא כר' אליעזר דמטהר בדף ולמאי דקיי"ל כרבנן לא קיי"ל כמשנה זו ומפני זה תמה על הרמב"ם שפסק לתרווייהו ולדבריו יהיה קשה על הרשב"א והרא"ש בתשו' הנ"ל גבי סילון שהביאו ראיה ממשניות דפי"א דכלים הנ"ל הא ע"כ כר"א מיתוקמא ואנן קיי"ל כרבנן איברא שי"ל דבלא"ה צ"ל דהרא"ש ס"ל דהלכתא כר"א כמש"ל גם הרשב"א צ"ל דס"ל כן לפי מ"ש רמ"א ס"ז בהג"ה ועמש"ל ומ"מ מהרמב"ן קשיא שהוא פ' דלא כר"א בחי' לב"ב כמש"ל משמו וי"ל דתשו' להרמב"ן הם מן הרשב"א כמ"ש הב"י משמו ומ"מ זה דוחק גדול שעכ"פ היה להם להביא מחלוקת ר"א וחכמים ולומר דקיי"ל כר"א וע"ש ברא"ש שחקר טעם הגדולים שהחמירו והיה לו לומר דס"ל כרבנן א"ו דלא תלי הא בהא כלל דלא כהס"ט והענין שיש חילוק בין נעשו מתחלה לשמש את הקרקע לדבר שמחובר לקרקע כי דוקא בנעשו מתחלה לשמש את הקרקע מטהרי' ובכה"ג מטהרי' אפילו לא חיברם לקרקע כדאיתא בשבת ד"נ משא"כ בדף שאינו נעשה לשמש את הקרקע אלא שאח"כ חיברם לקרקע בכה"ג מטמאי חכמים אלא שלפי"ז קשה דהא מסקינן בהמוכר את הבית דחכמים מטמאי' אפילו בקבעו ולבסוף חקקו ואמאי הרי נעשה מתחלה לשמש את הקרקע ולפיכך צ"ל דדוקא הני שמשמשי' את הקרקע ממש כגון ציר לדלת שמשמש את הדלת משא"כ שאר כלי אע"פ שנעשה מתחלה אדעתיה שיהיה קבוע בקרקע אבל אינו משמש את הקרקע כגון דף של נחתומי' שמשמש להככרות של הנחתום ולא להכותל ועיין רמב"ם שם בפי' המשניות שכ' וז"ל וזה כאשר

יגיע עשייתו להיות דבוק בארץ ועיין תוי"ט שם ופ"י דמקוואות מ"י ועיין תו"ח שם ומ"מ עדיין צ"ע שהרשב"א ורא"ש חושבים צינור מהכלים שנעשו לשמש את הקרקע וכ"ה במשנה פי"א דכלים הנ"ל וא"כ קשה מאי מייתי הגמ' בב"ב ס"ו על צינור מהא דדף דלמא שאני דף שלא נעשה מתחלה לשמש את הקרקע ובכה"ג דוקא הוא דפליגי חכמים אר"א ויש ליישב ע"פ מ"ש בתוס' חדשים ספ"ו דמקואות דחילוק דלא נעשה מתחלה לשמש את הקרקע לא שייך רק גבי טומאה ולא לפסול שאיבה וראיה ע"ז שהרי בשם טהור אפילו לא חיברם לקרקע ובודאי בדשאיבה כה"ג פסולה אך ענין כל המחובר לקרקע כקרקע שייך נמי גבי שאיבה והטעם מפני שענין החיבור לקרקע אם הוא כקרקע אזי מוציא הדבר מתורת כלי ולכן גם לענין שאיבה אינו פוסל את המקוה. משא"כ ענין שנעשה לשמש את הקרקע שאינו מוציא מתורת כלי רק מתורת קבלת טומאה דומיא דנעשה לשמש פשוטי כלי עץ שהביא הרא"ש בתשו' הנ"ל ולכן בב"ב שם גבי צינור שהוא כלי מקבל ופוסל משום שאיבה ולא שייך לומר שיתכשר משום נעשה לשמש את הקרקע שהוא טהור דמ"מ פוסל משום שאיבה שהרי אפילו כלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה פוסלים את המקוה כדתנן רפ"ד דמקואות ואע"פ שאינן מקבלים טומאה כידוע רק ס"ד דהש"ס לומר שהצינור אינו פוסל את המקוה הוא רק משום מחובר לקרקע ולכן מייתי ע"ז מדף של נחתומים דלא מהני חיבור לקרקע כנ"ל ולא מייתי ממשנה ב' פי"א דכלים דהתם טעמא אחרינא משום דנעשה לשמש את הקרקע וזה לא שייך גבי פיסול שאיבה דמקוה משא"כ בנידון דתשו' הרשב"א והרא"ש דהסילון אינו מקבל ואילו היה של עץ אינו פוסל המקוה אפילו בתלוש גמור אך הפיסול הוא משום שהוא של מתכת ומקבל טומאה ואנן בעינן הווייתו ע"י טהרה ולא משום שאובים ולזה מהני מה שנעשה מתחלה לשמש את הקרקע שאז אינו מקבל טומאה וא"כ אז הוי הווייתו ע"י טהרה ומ"מ שמעינן מכל הנ"ל דבנעשה לשמש את הקרקע אין חילוק אם נעשה לשמש את הקרקע או המחובר לו וא"כ יש למשמע מינה דה"ה בנ"ד דאם חיברו התיבה לאיזרוב המחובר לקרקע סגי גם מת' הרשב"א סי' ת"ת יש להוכיח קצת כן ועיין בגמ' ספ"ה דמעילה בנאה בתוך ביתו כו' מוכח ג"כ קצת כן:

סימן קעא

אודות המקוה העשויה כתיקון המקוה שסידר רבינו ז"ל רק שקצת שולי התיבה (ערך שליש או רביע רחבה על פני כל אורך התיבה) הוא יוצא חוץ לקרקעית הבור והבנין ותולה באויר ע"פ המים שבבור ושם בשולי התיבה שבאויר יש נקב גדול ודרך זה הנקב

באים ועולים מ' סאה מים כשרים להתיבה ואח"כ סותמים הנקב בברזא של עץ ושופכים לתיבה מים חמים שאובים הרבה:

נ' ודאי [דמקוה] (דטבילה) כשרה היא דאם משום דברזא של עץ חשוב סתימה מעליא כמ"ש בנו"ב במה"ת חי"ד סי' [קמ"ב] וע' בש"ע רבינו ז"ל בא"ח בהל' נט"י סי' קנ"ט ס"י ובהל' שבת סי' שי"ד מה בכך סתימה זו לא גרע מאם לא היה כאן נקב כלל והיה התיבה שלימה כאן מ"מ אין עליה תורת כלי ע"י הנקב טע"ט שיש בה בשוליה במקום מושבה על קרקעית הבור וסתימה דסיד לא הוי סתימה כדפסק בש"ע רבינו ז"ל ואם לומר כיון שהמים גרורים ומוחזקים מחמת הברזא גרע טפי דאולי הברזא של עץ חשוב קצת כלי וא"כ כשהמים גרורים ע"ג כלי י"ל דפסול כדתנן ספ"ו דמקואות מ"י גבי האביק שבמרחץ כו' אך ז"א דממקומו הוא מוכרע דדוקא כשהאביק מקבל כל שהוא פסול וא"ל כשר וחכמים ור"מ מקילי טפי מראב"צ ואם באביק של מתכת אמרו כן כ"ש בברזא של עץ שפשוטי כלי עץ אינו כלי כלל וע' בתוי"ט שם ובתו"ח דבאביק ג"כ לפי שהיה כלי קודם קביעתו כו' משא"כ בנ"ד שהוא פשוטי, כלי עץ שנעשה לשמש עם הקרקע וגם בשו"ע סי' ר"א סי"ז נ' דפוסק כר' מאיר דמן הצד אין לחוש כלל אפי' באביק ואע"פ דלכאורה פסק זה צ"ע מ"מ בנ"ד בלאה"נ אין לחוש כלל מצד מה שהמים מוחזקים וגרורים ע"ג הברזא כנ"ל ואם משום שאין כל השוליים קבועים ע"ג קרקע ממש רק קצתו תולה ע"פ המים ג"כ אין לחוש כי לפי פירש"י והרא"ש בהתוספתא אין מקום כלל לחוש רק לפי' הרמב"ם לבד וגם לפי' זה נ' דודאי חשוב קבוע בבנין היטב ע"י הדפנות ורוב השוליים וגם המקצת שע"פ המים י"ל המים ג"כ כארעא סמיכתא היא ע' פ"ק דגיטין דף ח' ע"א: אך מה שיש לחוש לכאורה הוא עפמ"ש התשב"ץ ח"א סס"י י"ז שיש לחוש לכתחלה לדעת הראב"ד דס"ל דאע"ג דמקוה שיש בו מ' סאה אינו נפסל בשאובים אפי' נתן לתוכו אלף סאין שאובין מ"מ היינו כשלא חזר ונטל מהמים שבמקוה:

אבל אם חזר ונטל הרי נחסרו ממ' סאה כגון ממקוה שיש בו מ' סאה כשרין ושפך לתוכו מ' סאה שאובין ואח"כ חסרו המים סאה א' המקוה פסולה כדין מקוה שאין בו מ' סאה מים ונפסל בג' לוגין שאובין א"נ השאובין שבו מכבר פוסלין אותו והרמב"ם מחמיר ג"כ בנתן סאה ונטל סאה עד רובו. ואע"ג דבש"ע סעיף כ"ד פסק שלא כדבריהם ומשנה שלימה פ"ז דמקוואות מסייע ליה דתנן היו בעליון מ"ס ובתחתון אין כלום ממלא בכתף ונותן לעליון עד שירדו לתחתון מ"ס. מ"מ הש"ך שם ס"ק ס"ג כ' להחמיר לכתחלה כהראב"ד וכמ"ש התשב"ץ ולא ידעתי איך יתרצו משנה הנ"ל ואולי יאמרו דהתם מיירי כשיש אח"כ עירוב מקואות ע"י סילון שמחבר ב' המקואות וה"ז כשיש מ' סאה כשרים

יחד (שוב ראיתי תירוץ ע"ז בהראב"ד בפי' משנה פ"ג בור שהוא מלא כו' מחצה על מחצה ע"ש) ואף לפמ"ש הר"ש שם דסילון לא מהני לטהר ב' מקואות שהן בשיפוע רק כשהא' שאוב אבל לא כשהא' חסר וכו' ע"ש מ"מ ה"נ הרי בכל א' יש מ"ס רק שהן קצת שאובין לכן מהני הסילון לטהר אך פשטא דמתני' משמע כשיש בעליון מ' סאה א"צ שום תיקון אחר רק ממלא בכתף וכו' וכמ"ש בש"ע אך אם באנו לחוש לסברת התשב"ץ והש"ך א"כ יש צע"ג על המקואות העשויים בתיבה של עץ שהנקב נסתם יפה וא"כ אף אם יש בהם מ"ס מים כשרים מ"מ מים אלו שבהתיבה אין דינן כמעיין אף אם מקורן ממי מעיין כיון שנפסקו מן המעיין וכדתנן פ"ה דמקואות מ"ב והפסיקו כו' אלא דינן כמי מקוה שנפסלו בשאובין לד"ה וא"כ כששופכין עליהם כל יום מים חמים שאובין ואח"כ נחסרים המים הלוך וחסור כנראה בחוש (א"כ נחסרו המ' סאין כשרין ג"כ וא"כ המקוה פסול להראב"ד שחשו לו התשב"ץ והש"ך כנ"ל) שהרי בכל יום שופכין למקוה כ' סאה וא"כ בעשרה ימים או בחודש היה ראוי שיהיה במקוה מאתים סאין ובמקוה אין רק ס' או פ' סאין א"ו נחסרו המים ויצאו ע"י סדקי התיבה לחוץ וא"כ נפסל המקוה ומה שלא חש לזה רבינו ז"ל בתיקון המקוה נלע"ד דאין לומר דלא חש כלל לחומרת הש"ך נגד הש"ע. אלא י"ל טוב טעמו משום דממ"נ הרי הסבה שהמים שבתיבה נחסרים מעט מעט כ"כ הרבה אין זאת אלא מפני שהתיבה אין מחזקת מים כל כך בטוב שלא יצא ממנה שום מים לחוץ כ"א יש בה סדקים קטנים מאד כמוציא משקה ומהם יוצאים המים מעט מעט וא"כ בהם ועל ידם ג"כ נכנס ממים שבבור מקוה הגדולה מים כשרים אל תוך התיבה וא"כ מנ"ל שנחסרו ממ' סאה מים כשרים בהתיבה דכמו שיצאו ממ"ס הכשרים כך נכנסו ממים כשרים שבבור להתיבה שהרי דופן התיבה הוא המבדיל בין מים שבתיבה למים שבבור וכיון דממ"נ החשש הוא מפני שאינו מבדיל בטוב א"כ אדרבה כפולטו כך בולעו ואם מפני שרק דופן א' של התיבה הוא אצל המים שבבור מקוה הגדולה ושאר ג' דפנות המקוה לצד הדפנות של הבור וי"ל שמוציאין מים מהתיבה ואין מכניסין אך ז"א דהמים שבבור מקוה הגדולה י"ל מגיעים ג"כ בחלל ההוא שבין דפנות הבור להתיבה. ונ"ל ראיה שע"ז סמך רבינו ז"ל ממ"ש כנודע מספינות המזופפות כו':

וכ"ז א"ש בשאר התיבות אבל בתיבה (שידוע שמחזקת מים ואינה מוציאה כלל כנ"ד שע"י שסותמים הברזא ידוע שאין המים יוצאים כלל א"כ יש לחוש כשתחסר אח"כ ממ' סאה כשרים. ועוד דתיבה) זו שהיא גבוה הרבה מקרקעית בור מקוה הגדולה וא"א שתתמלא מ"ס מים כשרים מבור המקוה אא"כ ע"י ששופכים מים רבים שאובים בבור מקוה הגדולה וא"כ כשנכנסו מ' סאה בהתיבה פסולה היא להראב"ד מטעם דבמ' סאה

אין חשבון כשרים כ"כ ואם הבור מעיין עיין רבינו ירוחם כ' יש מכשירין כשהמשיכו ממנו מ' סאה כו' מיהו י"ל מי המעיין רבו על השאובין ואז אין לחוש וק"ל להראב"ד לוקמא מתני' דפ"ק דתמורה מים שאובין פוסלין המקוה לפי חשבון דמיירי במקוה שיש בו מ' סאה מים כשרין ושפכו לתוכן שאובין וחזר ונטל סאה כו' ולסלק חשש זה לכאורה נ"ל לעשות השקה קודם מילוי המים חמים ולסותמה ולשפוך מים חמין דאע"ג לרי"ו בש"ך ס"ק קכ"ב לא מהני ההשקה כשחזר ונסתם והש"ך חשש לו היינו במים שאובין ממש אבל בנ"ד דלהש"ע כשרה בלא"ה אין לחוש לרי"ו נגד הרא"ש מיהו ז"א דממ"נ למי אנו חוששים לצאת דעת ראב"ד והרי הראב"ד עכצ"ל דס"ל כרי"ו ולא כהרא"ש דהא בהא תלוי והיינו הך ממש דאת"ל דס"ל כהרא"ש דמקוה שאוב ממש שנטהר ע"י השקה אפי' נסתם טהור כ"ש שראוי להיות כשר מקוה שיש בו מ"ס כשרים ושפכו לתוכו שאובים דעדיף מהשקה וחזרו השאובים ככשרים וא"כ מה בכך שחזרו ונטלו כו' א"ו ס"ל כרי"ו: וא"כ אם באנו לחוש לסברתו עכצ"ל שיהיה הברזא פתוח בשעת טבילה וזה א"א מפני שיהיה כזוחלין ע"כ נ' ליזהר שיכנס בה מ"ס מים כשרין דוקא:

סימן קעב

מכתבם הט' הגיעני עיהכ"פ העבר בענין תיקון המקוה. אשר נסתפקו מעלתם ב' ספיקות הא' אם מעכב לדינא מה שהשוליים הם רחוק מן הרצפה הגם שהוא מחובר לדפנות שהדפנות הם מחוברים לקרקע ב' אם נצרך נקב בשוליים כי הנה בענין הספק הראשון הנה ודאי יש קפידא מדינא שיהיו השוליים קבועים על הרצפה ממש וכמ"ש בש"ע סי' ר"א סעיף ז' יקבעו בארץ כו' עד שיקבענו בארץ כו' או אם הוליכו ע"ג הארץ כו' והיינו שהשוליים מחוברים לקרקע ממש או לרצפה עכ"פ כמבואר בדברי כאאזמו"ר נ"ע והטעם הוא מתבאר ממ"ש הרב"י שם ובכ"מ פ"ו מהלכות מקוואות ה"ד דלהרמב"ם תרתי בעינן חדא דניקב נקב המטהרו ועוד שיקבענו בארץ הובא בש"ך שם ס"ק כ"ה וגם הרא"ש אע"פ שאינו מפרש התוספתא כהרמב"ם וכמ"ש הש"ך מ"מ כ' בהל' מקוואות שלו סי' ח' ויושיבנה על הארץ כו' אלא דמ"מ נלע"ד דלאו דוקא על הארץ ממש אלא ה"ה ע"ג דבר המחובר לקרקע דכיון דכל עיקר טעם הישיבה ע"ג קרקע הוא כדי שיהא הוכחה שהוא דבר של בנין כמ"ש הב"י והש"ך שם א"כ בהכי נמי הוי הוכחה. ועוד דכך מתבטל מתורת כלי ע"י חיבורו לדבר המחובר לקרקע כמו ע"י חיבור לקרקע וראי' לדבר דף של נחתומי' שבב"ב דס"ו ע"ב והנה הדף מחובר לכותל בנין והכותל מחובר לקרקע ומשמע בגמרא שם דדמי למחובר לקרקע ממש שהרי הקשו שם מזה על צינור

שקבוע בקרקע ממש ואמרו אי רבנן אפי' קבעו ולבסוף חקקו נמי ומאי קושיא דלמא שאני דף שאינו מחובר רק לכותל משא"כ בצינור א"ו דלא שנא וכן משמע ממ"ש בתשובת הרשב"א ח"ג סס"י רכ"ח ובתשובה להרמב"ן סי' רכ"ז אבל אם היה מחובר הצינור לקרקע בטל הוא לגבי קרקע ואינו מקבל טומאה ולא עוד אלא אפי' מחובר לדבר המחובר לקרקע כטבעת שבדלת אינו מקבל טומאה כו' והובא ב"י סי' ר"א קרוב לסופו ובש"ע סעיף מ"ח ע"ש בבאר הגולה ומקבלת טומאה יש ללמוד בזה לענין חשיבות כלי לפסול מקוה ג"כ כיון דבשניהם בזה מטעם א' אתינן לה דהיינו משום דהוי כמחובר לקרקע וא"כ אין אנו למדים מזה רק שהחיבור לדבר המחובר לקרקע הרי הוא כחיבור לקרקע והיכא דהחיבור לקרקע מהני גם החיבור לדבר המחובר לקרקע מהני והלכך כיון שהשוליים שבמקוה שלכם מחוברת להדפנות והם מחוברים לקרקע ה"ז כאלו היא מחוברת לקרקע ממש וכן יש ללמוד מדברי כאאזמו"ר נ"ע שכ' שיושיבו התיבה ע"ג ב' נסרים וע"ג רצפה וע"י מסמרים מתחברת לנסרים ולרצפה והנה הנסרים קבועים ברצפה והרצפה היא נסרים הקבועים בקרקע אלמא דמחובר לדבר המחובר לקרקע כמחובר לקרקע ממש דמו והגם שיש לדחות דשאני התם דמסתמא עובי הנסרים והרצפה הם פחות מג' טפחים וכל פחות מג' לקרקע כקרקע הוא כדאיתא בשבת ד"ז א' מ"מ מדלא התנה כן נ' שאין לחלק וכמו שנת' ועוד דנדון דידן עדיף שהדפנות הן הן מגוף המקוה והן עצמן מחוברין לקרקע ממש והגם שאין כל השוליים קבועי' ויושבי' על הארץ רק ראשי וקצות השוליים הקבועים בדפנות מ"מ נ' שאין זה קפידא מדינא כיון דדרך בנין בכך ואנן בעי' שיהא הוכחה שהוא דבר של בנין כו' ועוד אפשר לצדד קצת ולומר דמ"ש בש"ע עד שיקבענו בארץ אינו אלא לאפוקי שלא יהיה אויר מפסיק בינו לארץ אבל בנ"ד שעושי' כן מצד עומק המים שיהיה הקרשי' מבדילי' בין מים עליונים למים תחתונים לית לן בה כי מיא כארעא סמיכתא היא והוו כאילו הקרשים מונחים בארץ וכדאיתא סברא זו בגיטין ד"ח ע"א דאפי' את"ל דעציץ המונח ע"ג יתידות לא הוה כמחובר לקרקע משום דאויר מפסיק. מ"מ ספינה שבנהר חשוב כמחובר לקרקע דהמים אינן מפסיקי' משום דכארעא סמיכתא היא ואף שהרמב"ם פ"א מהל' תרומות הכ"ג נ' דלא ס"ל סברא זו שהרי פסק שם כר' יהודה דבעי' שיהיה הספינה גוששת היינו משום דלשיטתי' אזיל בפי' המשניות פ"ב דחלה מ"ב דס"ל דר' יהודה אינו חולק אבל לפמ"ש הר"ש שם דחולק א"כ ודאי דהלכה כרבנן וא"כ י"ל דסברא זו אמת ואף לפ"ד הרמב"ם י"ל דסברא זו אמת בנ"ד וגבי ספינה שאני משום דעשוי' לברוח וע' תוס' גיטין ד"ז סע"ב אלא שאע"פ שאין המים מפסיקים מ"מ לא חשוב קבוע בארץ שהרי אינה מחוברת למים כ"כ רק מונחת

עליהם אבל כיון שמחוברת היטב בדפנותי' מן הצד ומתחת א"כ ודאי דחשוב קבוע בארץ והלכך מצד הספק הראשון אין לפקפק בנ"ד גם אין לחוש משום גזרת מרחצאות שהחמיר בזה הלבוש סי' קצ"ח סעי' ל"א כי כבר השיגוהו האחרונים כמ"ש הב"ח והש"ך ובס' סדרי טהרה האריך בזה ובנדון הספק הב' אם צריך נקב בשוליים כלל והיינו שדעת מעלתם לומר שאפשר א"צ נקב בשוליים כלל מפני שלא היה עליו שם כלי בתלוש וכן משמע בב"ח סי' קצ"ח סכ"ט וז"ל אבל אם לקחו נסרים ובנו ד' מחיצות בארץ מסביב גם מלמטה עשו שוליים וצורתו כמו כלי אין שם ספק דפשיטא דשרי לטבול בתוכו כיון שלא היה עליו שם כלי קודם שקבעום כו' ור"ל דמה"ט אין בו משום חשש מרחצאות ולא משום טבילה בכלים וכן משמע בטור ובהגה' רמ"א סי' ר"א סעיף ז' שכ' ובלבד שלא יהיה תוך כלי שחקקו ולבסוף קבעו כו' משמע הא לא היה עליו שם כלי בתלוש ש"ד וכ"כ להדיא הלבוש שם (אלא שלפ"ד הלבוש י"ל שבנ"ד יש משום גזרת מרחצאות כמ"ש סי' קצ"ח סל"א ול"ד לכלי דלקמן סי' ר"א ס"ז כו' אבל כבר נת' דהא ליתא לפ"ד כל האחרונים) אבל באמת יש בדבר צע"ג וכבר עמד בזה מוהרח"ש הובא בסדרי טהרה סי' קצ"ח סס"ק ס"ג וז"ל אפי' לא היה עלי' שם כלי מקודם כגון קבע ואח"כ חקק בית קבול אסור כיון הא דאין טובלין בתוך כלים מדאורייתא היא (כמ"ש בתוס' בב"ב דס"ו ב' וכ"כ הרא"ש פ"ז דב"ק סי' ג' בשמו ובסוף נדה בהל' מקוואות) ועוד מקוה שכולו שאוב להר"ש והרא"ש מדאורייתא היא פסול כו' ומוכח בסוגי' בב"ב דס"ו דלרבנן דדף של נחתומי' לא מהני אפי' בקבעו ולבסוף חקקו אלא בדרבנן ע"ש. וכן מצאתי בס' באר יעקב דפ"ג עמוד ד' ומה שתירץ שם דהטור ס"ל כר' אליעזר וכמ"ש רשב"ם אמת שכן משמע באה"ע סי' קי"ג שהעתיק הטור ואצטרבולין אבל מ"מ בטור ח"מ סי' צ"ה הביא ב' דעות בזה ובפרישה שם כ' שהטור ס"ל כבעל העיטור שהביא שם סעיף ז' דאין הלכה כר' אליעזר אלא כרבנן דדף ע"ש. וכן דעת הרמב"ן בחידושיו בב"ב שם דס"ו שהביא מזה ראי' דמקוה שכולו שאוב כשר מדאורייתא וז"ל תדע שהרי צינור שקבעו ולבסוף חקקו אינו פוסל את המקוה כלל ואפי' בתחלה וטעמא משום דשאובה לאו דאורייתא עכ"ל מכלל דבדאורייתא לא מהני קבעו ולבסוף חקקו וא"כ לענין לטבול בתוכה שהוא מדאורייתא להרמב"ן נמי לא מהני וכ"ש לדידן דס"ל דכולה שאובה נמי דאורייתא כמ"ש רמ"א סי' ר"א ס"ג ולפ"ז בצינור שם צ"ל כמ"ש מהרש"א דמיירי ביש רוב בהכשר גם בפי' המשניות להרמב"ם רפ"ד דמקוואות משמע נמי דה"ט דצינור שקבעו ולבסוף חקקו אינו פוסל את המקוה היינו משום שהעיקר אצלנו שאובה דרבנן כו' מבואר להדיא דבדאורייתא לא מהני וא"כ כיון דלפ"ד הני רבוותא לא מהני הא דקבעו ולבסוף חקקו

בדאורייתא ודאי שא"א להקל לכתחלה עכ"פ באיסור כרת דהיינו לטבול בתוך דבר שקבעו ולבסוף חקק בו בית קבול עד ששב כלי אא"כ יעשה בו נקב לבטלו מתורת כלי וכן נ"ל ראי' מדברי כאאזמו"ר נ"ע שעם היות שכ' שלא יחבר השוליים אל הדפנות עד שיעשה תחלה נקב בקצה השוליים בכדי שלא יהיה עליה תורת כלי מעולם עכ"ז כ' שם אח"כ ואעפ"כ אינה נעשית כלי ע"י סתימה זו של סיד דוקא ור"ל לפי שאין זה חשוב סתימה מעליותא אבל אם סתם בדבר שחשוב סתימה כגון אפי' בסיד עם גפסיס דהוי סתימה כמ"ש בש"ע סי' ר"א סעיף מ' נעשי' כלי ונפסלה המקוה ואמאי כיון שנעשי' כלי אחר שקבעה ובעודה בתלוש לא היה עליה תורת כלי א"כ ה"ל כקבעו ולבסוף חקקו דאינו פוסל המקוה א"ו ס"ל להחמיר כמש"ל דדוקא בשאיבה דרבנן הקילו בקבעו ולבסוף חקקו ולא בפיסול דאורייתא דהיינו לטבול בתוכו ומ"מ עדיין יש מקום לומר שבנ"ד אין צריך נקב משום שי"ל שגם עתה לא הוי כלי עדיין מצד עצמה לפי המבואר במכתבם אופן הבנין וז"ל שהעמדנו שלופעס בתוך המקוה הישנה מחובר לקרקעית המקוה ועשו פאזין שיכנסו בתוכה הנסרים כמו בנין גמור עכ"ל אשר לפי הנראה לא נתחברו הד' שלופעס זה לזה היטב בקורות יוצאות מזה לזה ובמסמרים עד שכשהיו מוציאי' הבנין מתוך הקרקע לחוץ היו יכולים להנטל כולו כאחת אלא היו נפרדים איש מעל אחיו השלופעס והנסרים זה מזה לפי שהשלופעס שהם נושאי הנסרים אינן מחוברים זה לזה כ"כ רק הם מחוברים לדופני המקוה הגדולה. ובעודם מחוברים שם עומדין במקומן ומחזיקי' הנסרים והיה הבנין אחד אבל בפני עצמן אין להם חיבור כ"כ וכדרך שאר איזרוב שבונין במרתף וכה"ג כן נראה לי צורת הבנין ממכתבם. ואם כן הוא כדבריהם קרוב הדבר מאד דגם אפי' בלא החיבור לקרקע לא חשיבא כה"ג כלי ויש ללמוד דבר זה ממ"ש הרמב"ם בספ"ה מהלכות כלים וז"ל הספסלין שבפונדקאות ושל מלמדי תינוקות אע"פ שהן נקובים ומכניסים בהם את הרגלים טהורים קבעו בהן רגלים במסמר מקבלים טומאה זה הכלל כל שניטל ואין רגליו ניטלות עמו טהור וכל שניטל ורגליו ניטלות עמו טמא עכ"ל הובא זה בס"ט שם אלמא דכל שניטל ואין רגליו ניטלות עמו אעפ"י שעודן בו ועומד לו ויכולים לישב עליו המה חשובים כנפרדים ולאו כלי הוא לענין טומאה וה"נ לנ"ד לא חשוב הבנין כלי מה"ט ואע"ג דלכאורה אין ראי' כ"כ מקבלת טומאה לגבי מקוה דיש לומר דאע"ג דלגבי קבלת טומאה לא חשיבא כלי מ"מ לגבי פיסול מקוה חשוב כלי שהרי שנינו רפ"ד דמקוואות המניח כלים תחת הצינור א' כלים גדולים וא' כלים קטנים ואפי' כלי אבנים וכלי גללים וכלי אדמה פוסלין את המקוה דאלמא דאע"ג דלגבי קבלת טומאה לא חשיבי כלי מ"מ לפסול את המקוה חשיבי כלי

וכ"ש לענין לטבול בתוכו אך מ"מ לא דמי דהתם כלים שלימים נינהו אלא דרחמנא מעטינהו מתורת טומאה אבל מ"מ חשיבי כלים לכל דבר שצריך כלי (אפי' מדאורייתא) כמו לענין קידוש מי חטאת כדתנן בפ"ה דפרה ולענין נט"י בפ"ק דידים והלכך חשיבי נמי כלי לפסול המקוה אבל הא דכל שניטל ואין רגליו ניטלות עמו טהור היינו משום דחשוב כשבר כלי וגרע מיני' אין לחלק בזה בין קבלת טומאה לפיסול מקוה שהרי כל כלי שניקב עד בכדי שאינו מקבל טומאה אינו פוסל את המקוה ג"כ כמ"ש הרמב"ם והש"ע סי' ר"א סעיף ז' ונקבו נקב המטהרו כו' ואף שהראב"ד בהשגות רפ"ו חולק שם וס"ל דלענין לטבול בתוכו לא מהני נקב המטהרו אלא כשפ"ה דוקא ורמ"א הביא בש"ע שם דעה זו ב' י"א ונרשם שם טור והרא"ש בתשו' מ"מ לפמ"ש הב"ח שם סי"ב וסעי' מ"ב אין כן דעת הרא"ש והטור מדינא אלא להחמיר בלבד וכ' שם שהראב"ד הוא יחיד בדבר. ועוד י"ל דגם להראב"ד אע"פ דחשיבו' ביטול מתורת כלי לענין טבילה בתוכו לא תליא בביטול מתורת כלי לענין קבלת טומאה מ"מ בנ"ד יודה ג"כ שהרי חשיבות כלי לענין קידוש מי חטאת נ' לכאורה דשוה למקוה עכ"פ כדמוכח בפ"ה דפרה משנה ז' ובפ"ד דמקוואות מ"ד וגם בפ"ה דפרה מ"ח משמע קצת דשוין הן דלענין חיבור ע"י נקב בעי' כשפ"ה כמו בעירוב מקוואות פ"ו דמקוואות מ"ז:

ולענין אם היו המים צפים על גביהם דסגי בקליפת השום במי חטאת ה"נ במקואות כמ"ש בפ"ו דמקואות מ"ח ועש"ך סס"י ר"א ס"ק קי"ט וכיון דשוין הן הנה יש ללמוד ממ"ש במשנה ספ"ה דפרה שני אבנים שהקיפן זו לזו ועשאן שוקת כו' עשאן בסיד או בגפסיס והן יכולות להנטל כא' המים שביניהן מקודשין וכ' הראב"ד פ"ט מהל' פרה ה"ז וז"ל שלא באה זו הפסקא אלא ללמד שאינו נעשה שוקת כלי בחיבור שתי אבנים כו' או אפי' היה שוקת כלי ונחלק אעפ"י שחיברם אם לא שחיברם בסיד וגפסיס כדי שינטלו כאחד אינו כלי לקדש בו עכ"ל וגם לדברי הרמב"ם שם הדין אמת שאע"פ דמשמע שם מדבריו שבחלק שנתן האפר המים מקודשים אע"פ שאין ניטלי' כא' כבר תירץ הכ"מ דמיירי שאין מים נוזלים ממנו וה"ל כלי לענין זה ע"ש הובא בתוי"ט ג"כ שם. אבל עכ"פ מודה דאין נקרא חיבור אלא כדי שיהיו יכולים להנטל כא' וכמ"ש ספ"ה מהל' כלים הנ"ל וכן משמע להדיא בפ"ה דפרה מ"ח עשו לה עטרה של טיט והלכו המים לשם אם היה בריא כדי שינטל עמה כשרים ופסקה הרמב"ם ג"כ בפ"ו דין ה' אלמא דכל שאינו ניטל עמה לא חשיב חיבור להיות נקרא כלי א' ומעתה בנ"ד ג"כ אם אין כל השלופעס והנסרים יכולים להנטל כא' מצד שאינן מחוברים ע"ד הנ"ל הרי אינן חשובים כלי כלל אפי' היה בתלוש וכ"ש כשנעשה כלי כזה בחיבור לקרקע מיהו לפי' הר"ש שם ספ"ה

דפרה אין מקום לדין זה אך תימא איך יחלוק על משנה דעטרה הנ"ל וצריך לומר דבספ"ה מיירי כשקידש בשני החלקים וג"כ כשיש תורת כלי על כל א' בפ"ע וכמ"ש הכ"מ לדעת הרמב"ם ולפ"ז גם לדבריו הדין אמת ואע"פ שעדיין יש לדחות לדעת הראב"ד רפ"ו דמקואות ולומר דפיסול כלי לקידוש מי חטאת לא הוה כלי לפסול את המקוה אבל מ"מ לענין טבילה בתוכו אין שוי' דהא בפרה פ"ה מ"ז משמע דנקב כ"ש מלמטה לא הוה כלי לקידוש מי חטאת אע"פ דעדיין פסול לטבול תוכו להראב"ד מ"מ נ"ל דכשאין ניטל כא' לא חשוב כלי כלל ואפי' לטבול תוכו ש"ד והוא נכון מצד הסברא וגם אנו מוכרחים לחילוק זה לדברי האומרים שגם בקבעו ולבסוף חקקו חשוב כלי לפסול הטבילה בתוכו דאל"כ לדבריהם א"א לעשות בנין בתוך הקרקע שכשיש לו ד' מחיצות ושוליים הרי צורת כלי עליו והחיבור לקרקע לא מהני לבטלו א"כ האיך מצאנו ידינו ורגלינו בכל המקואות הנעשות בענין זה מבערוועגש או מנסרים כמ"ש הב"ח וע' בלבוש סי' קצ"ח סל"א בענין מקוה דלובלין ומה הוא הגדר להבדיל בין זה לכלי א"ו צ"ל דכל שאין יכולים להנטל כא' מצד רוע חיבורם לא חשוב כלי ולפ"ז בנ"ד אם צורת הבנין כמש"ל לא היו צריכים לנקב בשוליים כלל וכ"ש שלפ"ז לא היה מקום להסתפק כלל בדין הראשון אלא דמ"מ מסתפינא להקל למעשה ובפרט בלכתחלה ובמידי דאפשר לתקוני לכן נ"ל שיעשו נקב טפח על טפח כמ"ש כאאזמו"ר נ"ע ובכדי שיסתם יפה יעמידו שלופ תחת הנסר שבו הנקב והשלופ יהיה תחוב היטב בקרקעי' המקוה הגדולה ויגיע עד סמוך לנסר שבו הנקב וע"ג השלופ יתנו ג"כ נסר חלק שיגיע מתחת נגד הנקב שיהיה נסתם יפה וכמ"ש כאאזמו"ר נ"ע לענין מקוה שלו אך לא יסתמוה ע"י הכנסת עץ לתוכיות הנקב ממש עמ"א סי' קנ"ט ס"ק ו' רק יכולים לסתום בסיד ככתוב שם ובזה סגי גם אם אין צורת הבנין כמש"ל אלא מחובר היטב ואע"ג דיש מחמירים שיעשו הנקב טרם שיקבעו בקרקע מ"מ כבר חלק ע"ז בבא"י. ועוד דהיינו דוקא כשהיה שם כלי ע"ז בתלוש משא"כ בכה"ג ומ"מ עוד זאת נלע"ד שבאם שאפשר לעשות השוליים מנסרים שאין רחבים כ"כ שיהיה כל א' ראוי למדרס הרגל בפני עצמה כ"א ע"י חיבורו הרבה נסרים יש לעשות כן שלא יהיו ראוים למדרס קודם שחיברן למקוה ואף שאחר שחיברן למקוה ע"י צירוף נסרים הרבה ראוים הן למדרס מ"מ כיון שקודם שחיברום למקוה לא היו ראוים לקבל טומאת מדרס לית לן בה כמ"ש בס' סדרי טהרה סי' קצ"ח סס"ק ס"ג והטעם בזה לחוש לדעת הלבוש סי' קצ"ח סעיף ל"א שאע"ג שנחלקו כל האחרונים עליו כמ"ש הש"ך שם והס"ט והלכה כדבריהם אעפ"כ כ' מהרמ"ל והש"ך והס"ט שכשמתקנים מקוה חדשה נכון לתקן שתהא כשרה אליבא דכ"ע ע"ש. ואע"ג שבתיקון המקוה של כאאזמו"ר נ"ע

לא נז' תנאי זה מ"מ כיון שעשוים בצורת כלי ודאי אין חשש בזה כמ"ש הלבוש עצמו שם סי' קצ"ח סל"א הנ"ל וז"ל ול"ד לכלי דלקמן סי' ר"א ס"ז כו' ע"ש ותירוצו יש להעמיס ג"כ על המקוה שכ' כאאזמו"ר נ"ע אע"פ שלא היה תורת כלי ממש עליו מעולם משא"כ המקוה שלכם דומה קצת למקוה דלובלין הנזכר בלבוש שם ולמקואות הנזכר בב"ח שם סעיף כ"ט אבל אם לקחו נסרים ועשו צורתו כמו כלי כו' ע"ש שלפ"ד הלבוש יש לגמגם בזה מחמת גזירת מרחצאות ותקנתה שלא היתה דומה לכלי כלל מעולם היא קלקלתה לפ"ד הלבוש לחוש משום גזירת מרחצאות ואפילו נקב לא מהני לשטתו משא"כ בכלי דמהני נקב כנ"ל ואע"פ שאין הלכה כדבריו יש לחוש לכתחלה אם אפשר לתקן השוליים מנסרים שאין רחבים כמ"ש הס"ט. ומ"מ יראו שיהיו מחוברים ודבוקים היטב זל"ז כדי שיוכלו לחממה כי מאד היה מקפיד כאאזמו"ר נ"ע והיה מזהיר מאד שיעשו מקוה חמה הן מצד בריאות הגוף בדורות חלושים כאלו כידוע והן מצד הדין שלעוצם הקור ממהרת לטבול וא"א להקפיד כ"כ להפשיט הקמטים שבבטנה כו':

העולה מכל הנ"ל הוא שיעשו נקב טפח בשוליי' של המקוה שעשיתם ובכדי שיסתם יפה יעמידו שלופ מתחת כו' כאמור מלמעלה ובמה שהשוליים רחוקים מן הקרקע אין לחוש בנ"ד ואם אפשר לעשות השוליים מנסרים שאין רחבים כ"כ שיהיה כל א' ראוי למדרס כו' כנ"ל יעשו כן ואעפ"כ יעשו ג"כ הנקב טפח על טפח כי אין זה ענין לזה כמובן:

סימן קעג

אם אפשר להכשיר מקוה שיש בו חשש מים שאובים ע"י שיטילו לתוכו יין שישתנו מראה המים שבמקוה למראה יין:

נראה ודאי דלא מהני דדוקא ג' לוגין שנפל לתוכן יין ונשתנו מראיהן אינן פוסלים במשנה פ"ז דמקוואות אבל כשכבר נפסלה המקוה ע"י ג' לוגין שאובין ונק' עליה שם פיסול לא מהני ע"י שישנו מראיה ע"י הטלת יין שהרי שנינו פ"ג דמקוואות מ"ב כיצד הבור שבחצר ונפלו לו שלשה לוגין לעולם הוא בפסולן כו' ולא תנא תיקון ע"י שישנו מראיו א"ו דלא מהני שינוי מראה רק כשנשתנו כן השאובים קודם שנפלו למקוה ולא נקרא על המקוה שם פסול וע"ש כה"ג במשנה רפ"ג ודוגמת חילוק זה ג"כ במשנה ד' פ"ד דמקוואות אימתי בזמן שמתערבים עד שלא יגיעו למקוה שאז מתבטלים השאובים ברוב משא"כ כשנמשכים בלי תערובות יעו"ש בפי' הרא"ש כך י"ל שינוי מראה מבטל השאובים קודם שנפלו במקוה ולא כשכבר נפלו והגם שבתוספתא דמקוואות פרק חמישי הביאה הב"י סי' ר"א דס"ט ע"ג מקוה שאין בו מים מ"ם סאה ונשתנו מראיו

אינו נפסל בשלשה לוגין וכתבה הראב"ד פ"ז מהל' מקוואות ופסק כן רמ"א סעיף כ"ט בהג"ה. הרי מצינו קולא חדשה דכמו הג' לוגין שנשתנו מראיהן אינן פוסלין כך המקוה שנשתנו מראיה אינה נפסלת בג' לוגין א"כ כמ"כ י"ל שגם שנפסלה בג' לוגין מהני שינוי מראה. אך באמת לא דמי דבדין התוספתא נשתנו מראיה קודם שנקרא עליה שם פסול משא"כ לאחר שנקרא עליה שם פסול י"ל לא מהני מה שנשתנו מראיה להכשירה אע"פ דמקוה שאוב שנגלד כשר משום מים שאובין כמ"ש בב"י שם דס"ט ע"ד נגלד שאני ופשוט הוא ע"כ ודאי אין להקל ח"ו ע"י זה ע"כ כדי לנקות המקוה צריך לנהוג כמ"ש בשו"ע סעיף מ"ם שיקוב הכלי בשוליו כל שהוא. ובבאה"ט ס"ק סמ"ך בשם הב"ח דנהגו לנוקבו בכונס משקה ובודאי בדליים של עץ יש לנוקבו ככונס משקה דוקא ששיעור זה נזכר בגמרא פרק כל הבשר דק"ז ע"א. ואם היו מנקים רק בדלי אחד היו יכולים לנקות בדלי שלם עיין בשלטי הגבורים פרק המוכר את הבית משום דמכלי אחד רחוק שיפלו ג' לוגין מים שאובים וא"כ מה שיפול מכלי זו בדלי זה אחרת אין מצטרף כיון שלא התחיל השני עד שלא פסק הראשון אך בנד"ז שהמקוה עמוקה מאד יוכל להיות שיפול מדלי אחד שלשה לוגין ע"כ צריך לנקוב הדליים ככונס משקה ואזי יוכלו לנקות המקוה אף בדליים הרבה ושיעור ככונס משקה מבואר בטוש"ע א"ח רס"י קנ"ט דהיינו שאם ישימו אותו על המשקים יכנסו בתוכו דרך הנקב והוא מבואר בגמרא בנדה פרק בא סימן דמ"ט ע"א ת"ר כיצד בודקין כו' וכת"ק ולא כר' יהודה ועיין תוספות שם ד"ה אם כונסה במ"ש לאו היינו ככונס משקה דהכא כו' מיהו אפשר דההוא כונס משקה הוי כדהכא כו' ועיין בערוך ערך כנס. לא הזכיר בענין כונס משקה רק כמ"ש כאן ולא ב' מיני כונס משקה וכן משמע מדפליגי ת"ק וריה"ו בשיעור כונס משקה ושניהם שוים דלא יש עוד כונס משקה ששיעורו גדול יותר והנה הב"י בא"ח סי' קנ"ט הביא מ"ש מהרי"ק שורש כ"ה דשיעור כונס משקה הוא נקב רחב כמו עדשה אחת וכ' שהוא ע"פ מ"ש התוספות הנ"ל בתחלה לפ"ז לפמ"ש התוספות אח"כ מיהו אפשר כו' אזי גם שיעור כונס משקה דדלי שמנקים בו המקוה יהיה ג"כ כשיעור דכונס משקה שבא"ח שם לענין נט"י וא"כ למעשה אם אפשר לנקות המקוה ע"י דליים נקובים כשיעורא דמהרי"ק יש להחמיר ולעשות כן ואם אי אפשר אזי יש לסמוך על שיעורא דכונס משקה שבטוש"ע א"ח רס"י קנ"ט:

וגם בי"ד סי' ר"א כ' הב"י על דברי מהרי"ק שכ' שהשיעור כעדשה שאינו יודע מניין לו ובענין שיעור רוחב העדשה עיין ביו"ד סי' ק"צ בד"מ שם סק"א ובש"ע שם סעיף ה':

סימן קעד

מקוה שבו קצת גידי מעיין אך מימיו מתייבשין בעת השרב לע"ד יש תיקון לזה ע"ד המבואר בש"ע סי' ר"א סעיף מ"ז בשם תשו' הרא"ש ואף את"ל דמקוה זו אין דינה כמעיין כי י"ל שהכתלים רק בוצצין ממנה הנה לכאורה עכ"פ כשיראו שהמקוה מתמעטת והיא רק מ' סאה או יותר מעט אזי ישפכו לתוכה שאובין הרבה כדין האמור במשנה פ"ו דמקוואות היו בו ארבעים סאה ממלא בכתף ונותן לעליון כו' ואף אם באנו לחוש לחומרת התשב"ץ ח"א סס"י י"ז לחוש לדעת הראב"ד ע"ז י"ל לא לשפוך לתוכו בכתף ממש כ"א ע"ד תשו' הרא"ש הנ"ל שבש"ע סעיף מ"ז והמשכה זו עדיף משאר המשכה וכיון שהמשכה זו באה להמקוה בעוד שיש בה מ"ם סאה. א"כ י"ל אף להראב"ד כשר בכה"ג אף אם יתמעטו אח"כ מים מהמקוה ולא דמי לשאובין ממש דשם הוא שמחמיר הראב"ד אף כשהיו מ"ם סאה כשרין. דהא הכא איכא עכ"פ צירוף מ"ד שאובה שהמשיכוהו כולה טהורה וגם לדידן עכ"פ סגי ברבייה והמשכה וא"כ י"ל בהמשכה לתוך מ"ם סאה אינו נפסל לעולם אף להראב"ד ומה גם שהמשכה זו עדיף טובא משאר המשכה דהנה בהמשנה פ"ד דמקוואות מ"ד מים שאובים ומי גשמים שנתערבו כו' אימתי בזמן שמתערבים עד שלא יגיעו למקוה ופר"ש דקסבר המשכה אינה מטהרת כלל אפילו שלשת לוגין לבסוף ודלא כר' אליעזר בן יעקב וכן בפי' הרא"ש שם אע"ג דפי' דמתניתין ר"א בן יעקב היא מ"מ ראב"י שבגמרא דפ"ק דתמורה די"ב הוסיף קולא על דין המשנה עכ"פ לפי מתניתן המשכה לא מהני אף שיש רוב מן הכשר. מ"מ המשכה ע"י תערובות מהני ע"י רוב והמשכה מפני שזהו המשכה טובה יותר א"כ כש"כ נדון המשכה שבתשו' הרא"ש שהמים נמשכים דרך גידי הארץ משך ערך חמשה בתים שהוא ודאי משך שלשים אמה ויותר. א"כ אפ"ל מלבד שההמשכה טובה יותר כיון שנמשך דרך גידי הארץ דעדיף טובא מהמשכה שעל גבי הארץ. אך עוד זאת דאפ"ל שיש כאן רבייה ג"כ שהמים הנמשכין מתערבין עם לחלוחית המים שיש בתוך הארץ דהא אמרינן בגמרא פ"ג דחגיגה דכ"ג ע"א דהא ארעא כולא חלחולי מחלחלא ופרש"י והמים הנובעין כאן באין מנהר גדול ובברכות פרק הרואה דנ"ט ע"א גבי ועל הרעמים ענני חלחולי מחלחלא ואיתא הפירוש שם חלולין קצת ועיין בערוך ערך חל בפ"ק דשבת הביא עוד מקומות שנזכר חלחול והפי' שיש חללים א"כ הא דארעא חלחולי מחלחלא היינו בכל הארץ יש חללים קטנים שבהם יש מים והנה בב"י רס"י ר"א סד"ה ואף אם תטבול במעיין הביא דר"י פי' ענין דהא ארעא כולי חלחולי מחלחלא קאי על מעיין דבמקוה לא שייך לומר חלחולי מחלחלא אלא במעיין שגידי המים מתחברים תחת

הקרקע ומזה הכריח דלטבילת אדם בעינן אף במעיין ארבעים סאה וקשה קצת לדברי ר"י איך אומר ארעא כולא חלחולי מחלחלא וכי כל המים שבתוך הארץ יש להן דין מעיין וגם הרבה פוסקים חולקים על ר"י וס"ל דבמעיין א"צ ארבעים סאה אף לטבילת אדם רק מים שכל גופו עולה בהן א"כ לפ"ז הא דארעא חלחולי מחלחלא אינן מי מעיין כ"א שבוצצין בחללי הארץ מים וכמ"ש בתשו' מהרי"ט חלק יו"ד סס"י י"ח וכמ"ש מזה במ"א בד"ה כ' הטור סי' ר"א אע"ג דמעיין מטהר בכל שהוא היינו דוקא לכלים כו' ע"ש וא"כ המים השאובים שנמשכים דרך הקרקע מתערבים בהמים שבהארץ דחלחולי מחלחלא ולכן כשנמשכים למקוה שיש בו מ"ם סאה ויהיה עי"ז עד"מ שמונים סאה ואח"כ יחסרו מהמים ודאי אין לחוש בכה"ג לדעת הראב"ד והתשב"ץ ח"א סס"י י"ז והנה יש להעיר לדין מים שאובים שנבלעו תחלה בהקרקע כהנדון דתשו' הרא"ש וש"ע סעיף מ"ז ממ"ש במשנה ספ"ח דתרומות שתילי תרומה שנטמאו שתלן טהרו מלטמא ופר"ש אחר שחיברן בקרקע ביטלן מתורת אוכל ועיין בהרמב"ם פי"א מהל' תרומות הכ"ג ובכ"מ שם שהמשנה הנ"ל הובאה בפסחים פכ"ש דל"ד א' וע"ש ג"כ עמוד ב'. והנה בתה"ד סס"י רנ"ד דימה זריעת מים שאובים במקוה שיש בו מ"ם סאה מים כשרים לדין חטים שנטמאו וזרעו בקרקע ונשרשו נטהרו יעו"ש שהביא ראיה לזה מפרש"י פכ"ש וא"כ אפ"ל שכמ"כ המים שאובים כשנבלעו בקרקע נטהרו מדין שאובים וכמו מקוה מים שאובים שהגליד טהור מדין שאובים ועיין פרק אין מעמידין דל"ג ע"א נעשה כנותן מים לטיט ובמשנה במסכת פרה פ"ט משנה ה' פרה ששתת מי חטאת בשרה טמא מעת לעת ריה"ו אומר בטלו במעיה וקיי"ל כריה"ו כמ"ש הרמב"ם פט"ו מהל' פרה דין ז' וע"ש דין ו' וכיון שיש דעות דשאיבה שהמשיכוה כולה טהורה כמ"ש בתשו' הריב"ש סי' קכ"ה. א"כ היה מקום לומר דבהמשכה כזו כנדון דתשו' הרא"ש יש לסמוך ע"ז לכ"ע אך עכ"פ להסיר חששא דהתשב"ץ ח"א סס"י י"ז ודאי יש לסמוך על המשכה כזו:

סימן קעה

ב"ה מה"ק. לידידי עוז הרב המפורסם וכו' מוהר"י אייזיק הלוי נ"י

מכתב כ"ת הגיעני כ"ח טבת העבר. נידון מוצא דבר המבואר בתיקון המקוה מכאאזמו"ר נ"ע שטע"ט מרובע הוא יותר מעט ממוצא רמון כי חכם א' עבד עובדא בווייעטקא דלא כוותיה משום שאומר שיש לו הוכחה ממ"ד פי"ז דכלים להחמיר יותר על שיעור הנ"ל והנה ראשית נאמר שלענ"ד שיער כאאזמו"ר נ"ע כ"ז ע"י הנסיון ממש כי זכורני שבלאזני ראיתי ממה שהובא לו חצי עגול ככדור מקליפת רמון וכמדומה שהובאו לו אז רמונים

מאה"ק תובב"א ואפשר שהובא לו כ"ז כדי לידע שיעור מ"ר ואני לא מצאתי כעת ראיה ברורה ששיעור מ"ר יהיה מצומצם כשיעור הנ"ל רק שיש לעיין בס' כפתור ופרח ובס' מי נדה להמח"ס שלדעתי אפשר שימצאו שם מענינים אלו ואין הספרים תח"י לעיין בהם והנה אם כוונת החכם המשיג לומר שאע"פ שהרמונים שלפנינו יהיה שיעורן כך אין לסמוך ע"ז משום שמשמע במשנה שהם גדולים יותר וא"כ אין לסמוך על שיעור רמונים שלפנינו וכדרך שמחמירים לענין שיעור רביעית שהוא ביצה ומחצה ולא סמכי' אביצים שלפנינו שהם קטנים כיון שבגמ' משמע שהביצה היא ז' אצבעות אזלינן בתר ההוא שיעורא וע' תשב"ץ ח"ג סי' ל"ג ודבריו היו נכונים אם יש לו ראיה ממשנה אבל באמת לא מוכח משם מידי וכדלקמן אי"ה ואדרבה לכאורה יש ראיות שהרמון אינו גדול כ"כ והנה בתשו' חוט השני סי' צ"ז (דק"ג ע"ב) כ' וז"ל ורמון נ"ל שהוא גדול יותר משני זיתים מדאיבעי' לן פט"ו דשבת ניקב כמוציא זית וסתמו וחזר וניקב כמ"ז עד שהשלימו למ"ר מהו הנה הגאון הנ"ל עם רוב בקיאותו שם בתשו' הנ"ל לא הכריח רק שהוא גדול משני זיתים והאי שיעורא בציר טובא דהא כמ"ז הוא פ' משפ"ה כמ"ש בב"י סי' ר"א אך בירושל' שלהי בכורים משמע דרמון גדול מתמרים ע' קרבן העדה שם ולמ"ד דכותבת גדול מכביצה והביצה יש בה ג' זיתים להרמב"ם א"כ מוכח דרמון גדול יותר מיהו מזה אין ראיה למסקנא דיומא דע"ט דכותבת הוא פ' מכביצה וכ"ש להאומרים דכביצה הוא רק ב' זיתים:

והנה בירושל' רפ"ו דברכות הביאוהו התוס' בברכות ל"ט ע"א מילתיה דר' יוחנן אפי' לא אכל אלא פרידה א' של ענב או של רמון בעי ברוכי משום דבברי' מברכין אפילו פחות מכזית א"כ משמע דיכול להיות שפרי הרמון בלא קליפתו יהיה פחות מכזית ולפי' הרי"ו שבתוס' שם היינו אפילו עם גרעינו של הרמון וכן פי' הרשב"א בחי' שם דעת התוס' וכ"ה דעת הרשב"א עצמו אך להרא"ש י"ל דדעת הר"י היינו בלא הגרעין ובתר"י שם משמע להדיא דאפשר שהרמון עם הגרעין יהיה פחות מכזית,. ונהי די"ל דהיינו ברמון קטן מ"מ לפ"ז רחוק מאד שהרמון הבינוני יהיה גדול יותר מטע"ט שהרי כיון שהזית נכנס ויוצא בריוח בנקב שהוא כשפ"ה כנ"ל א"כ שטחו אין מחזיק אפי' ד' אצבעות בינוני' על אצבע (מן האצבעות שהן ה' בטפח) שהרי שפ"ה הוא ערך ב' אצבעות הנ"ל עגולות א"כ אף גם אם היה הזית, כדור כזה שקוטרו ב' אצבעות לא היה מחזיק רק ד' אצבעות הנ"ל כי הכדור העגול מחזיק חצי מן המרובע מעוקב (לחשבון חכמי הגמרא ולחכמי המדות הוא יותר חלק כ"א מהחצי ע' תשב"ץ ח"א סי' קס"ד וסי' קס"ו) ומרובע מעוקב ב' על ב' וגובהו ב' הוא ח' א"כ הכדור כזה הוא ד' וא"כ כיון שזית בציר משפ"ה

י"ל שאין בו רק ג' אצבעות הנ"ל והרמון אף את"ל שהוא טע"ט עגול יש בו ס"ה אצבעות הנ"ל ויותר לפי חשבון הנ"ל וא"כ הוא ערך עשרים פעמים מן הזית וכ"ש את"ל שהרמון גדול יותר כמו שעולה ע"ד החכם המשיג שזהו רחוק שפרי הרמון הקטן יהיה פ' מכזית והרמון הבינוני אף שהוא עם קליפתו יהיה גדול יותר הרבה מעשרים פעמים מזית לפ"ד החכם הנ"ל ולכאורה מחמת ראי' זו היה עולה בדעתי לפרש ד' כאאזמו"ר נ"ע במ"ש שהוא יותר מעט ממ"ר דכוונתו ממ"ר שבמשנה דהיינו ג' רמונים והיינו כפירוש ר"ש בפי"ז דכלים וה"ק שהוא יותר מעט ממ"ר ולמה הוא רק מעט הרי לכאורה הוא יותר הרבה מרמון א' ולזה אמר לפי שי"א שהן ג' כו' ואף דלהר"ש צ"ל כחצובה דייקא וא"כ בשיעור טע"ט מרובע אין עולה להצטרף רק חצי מזה שזהו כחצובה מ"מ הרי גם בחצי יהיה יותר הרבה מעשרה זיתים ואפשר שהרמון אין בו רק ג' זיתים ומש"ה אמרי' פט"ו דשבת ניקב כמ"ז וסתמו כו' עד כו' הנה הזכיר רק ב"פ ניקב כמ"ז ועד אתי לטפויי פעם ג' והיינו כמשמעות תשובת ח"ה הנ"ל:

אבל באמת א"א לפרש כן דבריו הק' מכמה טעמים הא' משום דא"כ לא א"ש שהוא יותר מעט ממ"ר כיון דעכצ"ל דלהר"ש עכ"פ בטפח על חצי טפח יש יותר מג' רמונים כנ"ל א"כ בטע"ט מרובע יש פעמיים מג"ר ואיך כ' יותר מעט כו' הב' שרחוק בעיני שיחמיר כדברי הר"ש דיחידאה הוא כמ"ש כת"ר נגד התוס' בעירובין ד' ובסוכה ו' ובשבת קי"ב ונגד הרמב"ם בפי' וחיבורו פ"ו דכלים והראב"ד בהשגות ונגד הרא"ש בפי' המשניות שם פי"ז דכלים והריטב"א בעירובין וכן פי' הרע"ב והתוי"ט בכלים דלכל הני פוסקים הנ"ל אין השיעור בג"ר ממש. ואף שהיינו יכולים לידחק דמשום חומר איסור כרת ואשה בחזקת טומאה עומדת עד שתטבול חשש לדעת יחידאה ג"כ מ"מ כיון דבלא"ה לפי דעת הרב"י ורמ"א בש"ע ס"ז א"צ כלל רק נקב כשפ"ה א"כ נהי שבודאי יש להחמיר כמ"ר כמ"ש בד"מ משום שבאמת ד' הרמב"ם במ"ש נקב המטהרו י"ל דבעי' כמ"ר בכלי עץ וכמ"ש בס' באר יעקב אך במש"ש שבכלי גדול המחזיק מ"ס א"צ רק כשפ"ה אין דבריו מוכרחים ועיין בס' החינוך סי' קע"ג דמשמע דבכל ענין בעי' כמ"ר. ודבריו ע"פ רוב לקוחים מהרמב"ם אם לא כשמפרש שכן פירשו רבותיו וא"כ נ' שהבין כן דעת הרמב"ם ג"כ ודלא כהב"י מ"מ עכ"פ בשיעור מ"ר גופא אין לחוש כלל לדעת יחידאה נגד התוס' וכל הפוסקים וע"כ נלע"ד דפסק כהתוס' וסיעתם וס"ל דרמון א' יש בו טע"ט עגול ככדור (ומגמ' דשבת פט"ו הנ"ל לא מוכח מידי שהרי בעירובין כ"ד אמרינן ג"כ כי האי לישנא פרץ אמה וגדרה פרץ אמה וגדרה עד שהשלימו ליותר מעשר א"כ האי עד לטפויי קאתי עד י"פ א"כ י"ל דה"נ לענין ניקב כזית כו' עד כו'). ומ"ש מרובע הוא

יותר מעט דהיינו פחות מרביע לחשבון חכמי המדות) משום שי"א שהן ג' אחוזין כו' ר"ל דכשהן ג' בכלי צריך מעט יותר בנקב כמ"ש התוס' הנ"ל ועכצ"ל כן דאין לומר דס"ל דרמון הוא כדור יותר מטע"ט עגול רק דמ"מ די בטע"ט מרובע משום שהמרובע גדול מהעיגול דהא ליתא דמ"מ כדור שקוטרו גדול מטפח לא יצא דרך נקב שהוא נקב טע"ט מרובע וא"כ עדיין ראוי וכלי הוא לקבל רמונים ומש"ה משמע בר"ש דנקב ארוך כג' רמונים אין מצטרף לכחצובה והיינו מטעם הנ"ל וה"ה לשא"פ לשטתם למ"ר א' דבהא ל"פ עליו וגם מסתברא הכי דזיל בתר טעמא והקושי' מירושל' הנ"ל הנה לשטת הרא"ש ודאי א"ש דעם הגרעין י"ל דאפי' ברמון קטן הוה יותר מב' עד ג' זיתים ובבינוני הוה ו' זיתים או יותר והקליפה היא גדולה יותר כנראה בעליל שהיא עוביי' ובסוף כתובות דק"ח ב' שתבעו רמון בקליפתו משמע שהקליפה דבר חשוב הוא עד שנופל עליה טו"ת כו' וא"כ אין תימא שהקליפה עבה המקפת דבר שהוא ו' זיתים תחזיק פעמיים כן וא"ש לחשבון הרמון עגול טע"ט כנ"ל ולשא"פ י"ל דמשכחת לה ברמון קטן שלא נגמר עדיין כל צרכו דזוטר טפי אבל דעת החכם המשיג שרמון גדול מטע"ט מרובע היא רחוקה ונפלאה מאד בעיני מחמת ירושל' הנ"ל והנה עוד יש דמדומי ראי' לפי' הנ"ל שהרמון הוא קרוב לשיעור טע"ט עגול כנ"ל וגם שאינו יותר בודאי. מהא דאמרינן בערובין כ"ח שמערבין בשני רמונים ואתרוג א' דלכאורה משמע במעילה פ"ו דאתרוג ורמון חשיבותן שוה ששנינו שם בפרוטה אתרוג בפרוטה רמון ואע"ג דלשם מסיים אתרוג גדול הייתי מבקש כו' הרי בכתובות צ"ט משמע דלאו קטן ורע הביא לו אלא כמו שביקש ממש רק דאי הוה קונה בב' פרוטות הוה מעלי טפי ועוד דאפשר דגם הרמון שבפרוט' הוא קטן והא דלא קאמר רמון גדול הייתי מבקש כו' משום דלגבי הרמון אין שייך לומר ששינה שליחותו כיון שלא שלחו להביא רמונים ע"ש. ואע"ג דהתוס' בסוכה ל"ט כ' דאתרוג כשר והדר לברכה דמיו יקרים היינו כשר והדר דייקא ותדע דבהדר אשכחן שנתן ר"ג אלף זוז כו' וא"כ כיון שחשיבות אתרוג והרמון שוה עכצ"ל דהא דברמון בעי' שנים ואתרוג א' והיינו משום דפרי הרמון שראוי לאכילה הוא מחצה מהאתרוג אף אם האתרוג והרמון שוים וקליפת האתרוג ראוים לאכילה ע"י הדחק כדמוכח בסוכה ל"ה ב' חוץ מקליפה כו' למ"ד מפני שמפסידה ליכא משמע הא אם היא תרומה שייך מפסידה והיינו משום שראוים לאכילה כו' וכיון שהרמון ואתרוג שוים ובאתרוג תנן בסוכה דל"ד שיעור אתרוג הקטן ר"י אומר בכביצה ובגדול כדי שיאחז שנים בידו א' ושניהם לגי' הירושל' שהסכים לה הר"ן ע"ש א"כ משמע דאין רמון בינוני גדול מטע"ט עגול עכ"פ שא"כ א"א שיאחזנו בידו א' עם הלולב ואין לומר דבאמת רמון גדול מאד יותר מאתרוג ומה שהמקח מן

האתרוג הוא כמו הרמון ואפשר יותר כנ"ל הוא משום שהרמונים אינן פרי משובח כ"כ וכדתנן הקלין שבדמאי השיתין והרימין כו' דנלע"ד דרימין לאו היינו רמונים ממש אע"ג דבירושל' שם משמע שהם רמונים וכ"מ בי"ד סי' רצ"ה עכצ"ל דהיינו מין רמונים גרועים כמו ששיתין הם מין תאנים גרועים וכ"מ בברכות מ"א דאמרינן רימין כנדי ורמונים א"צ פי' וכ"מ בערוך ערך רימין וכ"מ במשנה ה' פי"ז דכלים שיהיו מתעשרים ודאי משמע דשאר רמונים מתעשרים דמאי ע' ר"ש שם ואילו רימין הם קלים שבדמאי כו'. וכיון דאין לנו ראיה שרמונים הם פירות גרועים א"כ כיון דנשתבחה א"י בהן ולא נשתבחה באתרוג א"כ מהכ"ת לומר שהאתרוג חשוב הרבה יותר מצד עצמו ועוד דרמוני בדן חשיבי טפי מאתרוג דאתרוג אינו מקדש בכ"ש כמותם ומדאעפ"כ לענין עירוב בעי' שנים אפילו מרמוני בדן ואתרוג א' א"כ עכצ"ל דאתרוג גדול יותר או שעכ"פ גדול מתוכיות הרמון ((ענין ר"מ רמון מצא תוכו אכל כו') רמון גדול מתפוחים עירובין שם מדמקשה ולהוי כאפרסקין כו' ומיירי נמי מתפוחי פרדס עי' ירושלמי פ"ח דפאה ואכלו בשעריך ושבעו כו' משמע דאתרוג גדול מרמון כו') וא"כ הא דהמקח מרמון ואתרוג שוה היינו מפני שאין האתרוג קטן מהרמון וכ"ש את"ל דאתרוג יקר יותר. וכיון שהרמון אינו גדול מאתרוג א"א לומר שיהיה גדול מטע"ט עגול אף לגי' הירושלמי והר"ן דעכ"פ כשאוחזו עם הלולב בידו א' ודאי דהוה אתרוג בינוני (אף לר' יוסי דלא פליג ארי"ה אלא דלא חשוב גדול יותר מדאי) ואם היה יותר מטע"ט עגול לא היה אפשר כלל שיאחזנו עם הלולב בידו א' ולכן אף את"ל שהרמון גדול מעט מהאתרוג עכ"פ רחוק הוא לומר שהוא יותר מטע"ט כנ"ל. אמנם לדעת רבינו ז"ל יש דמדומי ראיה מכאן דעכ"פ הרמון י"ל שהוא כמו האתרוג מחמת ראי' הנ"ל ממעילה ועירובין כו' ואתרוג בינוני שנגמר קרוב לומר שהוא ערך טע"ט עגול בעוביו ומ"מ אפשר לאחוז אתרוג כזה עם הלולב שעכ"פ יקיף רוב האתרוג בידו והנה אף שאין כ"ז ראיה מוכרחת כבר הקדמתי שלדעתי שיער כ"ק נ"ע ברמונים ממש אלא דאהני לן מ"ש דעכ"פ משמעות סוגי' הגמ' והפוסקים שאין הרמון גדול יותר מדאי עד שלא נסמוך על שיעור מן הרמונים שלפנינו ועי' בחי' הרשב"א בשבת דצ"ו שאפשר לשמרים לסתום נקב כרמון א"כ גם משם מוכח שאין הרמון גדול ביותר מדאי ומ"מ לא לפחות ח"ו משיעורו של כאאזמו"ר נ"ע באתי שבודאי הוא שיער ברמונים כנ"ל רק להרחיק דעת החכם המשיג ומפליג יותר מדאי בשיעור מ"ר ומעתה נשאר לנו לדבר נידון ראייתו ממ"ד פי"ז דכלים. והנה כת"ר כ' שלדעתו כוונתו הוא ממש"ש שהרובע א"י לקבל רמונים ונהי דבאמת שיער שטח הרובע גדול יותר מרמון למאי דפרישית שרמון הוא טע"ט עגול שהרי הרובע שהוא לוג מחזיק מ"ג אצבעות וחומש לחשבון

הרביעית וטע"ט עגול ככדור מחזיק ל"ב אצבעות לחשבון הגמ' כנ"ל ששיערו בקירוב ולחכמי המדות יהיה ל"ג אצבעות וחצי אצבע ומשהו יותר. שהוא פחות הרבה ממ"ג אצבעות כנ"ל מ"מ דעת לנבון נקל שבשום פנים אי אפשר שיכנס הרמון כולו תוך רובע הנ"ל באיזו תמונה שיהיה הכלי שאם הכלי היה ככדור כנ"ל הגם שאז היה חללו מחזיק הרמון וישאר חלל ג"כ מעט מ"מ א"כ מי יכניסו לשם דלפ"ז א"א שיהיה בכלי כזה רק נקב קטן וא"א לעייל פילא בקופא דמחטא וא"א שיכנס הרמון ויטמן כולו תוך כלי בין שהכלי מרובע או עגול כצלוחית שלנו אא"כ רוחבו טפח וגובהו טפח וא"כ כלי מרובע כזה יחזיק ס"ד אצבעות ועגול יחזיק נ' אצבעות ושני שביעיות לחשבון חכמי המדות הנ"ל ע' תשב"ץ שם וכ"ז הוא יותר הרבה מרובע שהוא מ"ג אצבעות. אם לא אם יהיה הכלי מחציו ולמטה כחצי כדור ומחציו ולמעלה עגול כצלוחית וכעמוד עגול שאז יתיישב הרמון בתוכה אם תחזיק ערך מ"ב אצבעות אלא שכלי כזה אין דרך לעשותו כלל דלמה לא יעשה בחציו התחתון ג"כ חלל כצלוחית וכעמוד עגול כיון שע"כ יש בו כדי לחוק יותר (דאל"כ היה נופל כו') למה לא יחוק בו יותר שיחזיק יותר ולא דברו חכמים אלא בהוה ומש"ה סתמו שהרובע א"י לקבל רמונים אלא שמזה דמות ראיה שעכ"פ אין הרמון פחות מטע"ט עגול דאם היה קוטרו ג' אצבעות ומחצה מהגודלין היה נכנס ברובע עגול העשוי כצלוחית בריוח גדול לפי חשבון הנ"ל כי צלוחית עגולה המחזקת רובע יוכל להיות גובהה ורוחבה ד' אצבעות פחות רבע וא"כ אם היה הרמון כשיעור זה היתה מחזיקתו וא"כ מוכח שהרמון הוא טע"ט עגול ואז א"א לו להתיישב כולו בכלי זה בשום ענין כנ"ל ואפשר נתכוין החכם בראייתו ממש"ש שהקנונים הקטנים א"י לקבל רמונים ובמשנה ג' פט"ז פי' הרמב"ם שהם על תמונת קערות אשר יאכל האדם בהן. ואי מהא לא ארי' דלפי' הר"ש והרא"ש והרע"ב שם ודאי דאינו ראיה ולהרמב"ם נמי י"ל דאשר יאכל האדם בהן לא קאי אקנונים אלא אקערות וא"נ הם כקערות א"י לקבל רמונים מצד שאין בגובהן כמ"ר דכה"ג נמי אין עשויין לרמונים דאלת"ה האיך אפשר שהרמון יהיה גדול מקערה שלנו הא ודאי ליתא הלכך איני רואה ראיה ממשנה זו להחמיר על פסק כאאזמו"ר נ"ע וכבר כתבתי שמסתברא כפסק אאזמו"ר נ"ע וכ"ש שבודאי דבריו באו מצד הנסיון ג"כ לכן אין בזה לענ"ד שום בית מיחוש ואם יש לו ראיה אחרת ימחול כ"ת להודיעני אם ירצה:

סימן קעו

חלק א מה"ב ביאור על תיקון המקוה המבואר בש"ע אאזמו"ר הגאון ז"ל:

מ"ש אדמו"ר נ"ע בכדי שלא יהיה עליה תורת כלי מעולם שזהו חומרא יותר ממ"ש הרא"ש בהל' מקוואות סי' ח' ולמדנו שמותר ליקח גיגית כו' וכ"מ בטוש"ע סעיף ז' וצ"ל הטעם אך הנה ז"ל הראב"ד פ"ו מהל' מקוואות על מ"ש הרמב"ם ה"ד הלוקח כלי גדול כגון חבית גדול או עריבה גדולה ונקבו נקב המטהרו וקבעו בארץ ועשהו מקוה ה"ז כשר כו' א"א דבר זה אינו מחוור להטביל בתוכו אלא שאין המים היוצאים ממנו פוסלים את המקוה אבל להטביל בתוכו עד שיהיו המים שבתוכו מעורבים עם המקוה בנקב שהוא כשפ"ה ר' יהודה אומר בכלי גדול ד' טפחים ובקטן ברובו הרי ריה"ו שהוא מחמיר בהטבלה בתוך כלי ורבנן מיהא כשפ"ה בעי ואע"פ שהשידה ותיבה בכלי שניקב בכדי טהרתו הוא ועוד איך אפשר שלא יהיה בקרקעיתו ודופנו חרס הראוי לקבל טומאה ע"י יחודו להשתמש בו ונמצא טבילה זו בכלים עכ"ל הראב"ד ופי' בכ"מ וב"י דהרמב"ם מיירי בבבא זו בחבית או עריבה של חרס ופסק לו דסגי בנקב המטהרו מידי טומאה שהוא כמוציא זית וא"צ כשפ"ה רק בכלי עץ ששיעור המטהרו לענין טומאה גדול מאד שהוא כמ"ר סגי לענין מקואות בכשפ"ה וז"ש הרמב"ם ה"ח השידה והתיבה שבים אין מטבילין בהם אא"כ היו נקובים כשפ"ה דהיינו בכלי עץ דסתם שידה ותיבה דעץ נינהו. והטעם שלא הצריכו בהם נקב המטהרם כמו שאמרו בכלי חרס נ' דכלי חרס שאני דשיעור המטהרו הוה בציר משפ"ה הלכך כיון דבטיל שם כלי מינייהו במוציא זית בהכי סגי אבל בשידה ותיבה שהם כלי עץ ששיעור המטהרן גדול מאד שהוא כמ"ר ראו חכמים דלבטלו מתורת כלי לענין מקוה סגי ליה בכשפ"ה שהוא שיעור המספיק לענין עירוב מקואות דאע"ג דלבטלו מתורת כלי לענין טומאה צריך שיהיה נקב יותר גדול שיעורא דלענין טהרה לחוד ושיעורא דלענין מקואות לחוד וגבי שוקת שבסלע פסק הרמב"ם ג"כ ה"ג דפוסל את המקוה עד שיעשו בו נקב כשפ"ה ופי' הכ"מ דמיירי בכלי אבנים ומשום דכלי אבנים לא מקבלי טומאה לא שייך לשיעורי בהו בכדי טהרה הלכך משערינן בהו כשפ"ה והראב"ד השיגו על מה שהתיר בהלכה ד' בהטבלה בתוך כלי חרס שניקב כמוציא זית אלא לדידיה בכ"ח נמי בעי' נקב כשפ"ה וגם אפילו אי ניקב כשפ"ה לא התיר הראב"ד לטבול בתוכו אא"כ מעורב למקוה והקשה בכ"מ וב"י טובא אהראב"ד דמה שהביא ראיה מר' יהודה הא ר' יהודה אתא לאיפלוגי את"ק דאמר כשפ"ה ומ"ש דהשידה והתיבה שבים ככלי שמנוקב כדי טהרתו הוא אינו יודע לו טעם דהא סתם שידה ותיבה דעץ נינהו וכלי עץ שיעור טהרתן בכמ"ר והוי טפי טובא מכשפ"ה דאכשר ביה ת"ק ומ"ש איך אפשר שלא יהיה בקרקעיתו ודופנו חרס כו' לפי דבריו כי ניקב כשפ"ה נמי לא הוה לן למישרי למטבל בגוה מההוא טעמא גופא דאיך אפשר כו'

א"ו אע"פ שאילו יחדו להשתמש בו היה בקרקעיתו חרס הראוי לקבל טומאה כיון שלא יחדו להשתמש בו אין עליו תורת כלי עכת"ד הכ"מ וב"י והנה בש"ע סעיף ז' השמיטו דעת הראב"ד לגמרי רק הרב"י העתיק לשון הרמב"ם והרמ"א הביא דעת הטור דלעולם בעי' נקב כשפ"ה ור"ל דלא סגי בכמ"ז אפי' בכ"ח והיינו משום דהרב"י הקשה טובא אהראב"ד. והב"ח כ' דהראב"ד יחידאה הוא בזה אך מדברי כאאזמו"ר נ"ע נ' דחש לה לסברת הראב"ד ולזה הצריך שלא יהיה עליה תורת כלי מעולם כי הראב"ד אינו יחיד כלל כי כן הוא ג"כ דעת הריטב"א בחי' פ"ק דמכות ואפשר שג"כ דעת הרא"ש בתשו' כן וגם כל הקשיות שהקשה הרב"י על הראב"ד יש ליישב בטוב כמשי"ת אי"ה:

קיצור לפי שהראב"ד מחמיר שלא לטבול תוך כלי אף שהוא מנוקב אא"כ יהיו המים שבתוכו מעורבים עם מקוה בנקב שהוא כשפ"ה וכ"ה ג"כ דעת הריטב"א והרא"ש בתשו' ועל כן הצריך אאזמו"ר הגאון ז"ל שלא יהיה על התיבה תורת כלי מעולם שי"ל שבזה יוצאין גם לפ"ד הראב"ד וכמ"ש לקמן אות י"ד:

ב והנה מה שחילק הכ"מ לדעת הרמב"ם דשידה ותיבה שאני כו' י"ל דלהראב"ד לא נראה כלל סברא זו וחילוק זה ולא מיבעיא לפי הנראה לכאורה מפשט לשון הכ"מ דהשידה והתיבה שבים מיירי אפילו בכלים המקבלים טומאה ואפ"ה סגי בנקב כשפ"ה משום דשיעורא דלענין טומאה לחוד כו' דבודאי הוא פליאה נשגבה דהא הרב"י עצמו פסק בש"ע סעיף י"ד שכל דבר המקבל טומאה אין מזחילין בו והיינו משום דהווייתן ע"י טהרה בעינן וכמ"ש רבינו שמשון בפי' המשנה פ"ב דמקוואות שאם המקוה נעשים ע"י כלים המקבלים טומאה היא פסולה מדאורייתא אף את"ל דשאובה כולה מדרבנן משום דעכ"פ הווייתו ע"י טהרה בעינן וא"כ כ"ש וק"ו אם התיבה עצמה שטובלין בו מקבלת טומאה שפסולה מדאורייתא לסברא זו ואין לומר דהכ"מ ס"ל בדעת הרמב"ם כמ"ש הרא"ש בתשו' כלל ל"א סעיף ז' דאפשר דס"ל דבמקוה לא איכפת לן הווייתו ע"י טהרה רק במעיין ע"ש דהא בש"ע סעיף מ"ח פסק להדיא בהיפוך וכ"ה מסקנת הרא"ש בתשו' הנ"ל (וגם אין לומר בדעת הכ"מ דשאני הך דהשידה והתיבה שלא נסתם הנקב ומעורבים ממש עם הים דא"כ עיקר חסר בדבריו ועוד דמשמע מיניה דבכלי עץ נמי אע"פ שסותמים הנקב אח"כ בסיד ובנין שאין המים מעורבים נמי סגי בכשפ"ה אלא שי"ל דהיינו ע"כ בשאין מקבלין טומאה כיון שמחזיקין מ' סאה כנ"ל, מיהו זה אינו מוכרח דהא יכול להיות שמחזיק ארבעים סאה בלח אבל אינו מחזיק כוריים ביבש ואז מקבל טומאה וכמ"ש לקמן אות ג') אלא אפי' אם נפרש דעת הכ"מ דס"ל ג"כ כמש"ל בדעת הראב"ד דהשידה והתיבה שבים מיירי בענין שאין מקבלין טומאה מ"מ ס"ל להראב"ד

שיש ראיה מהמשנה דלא מהני בו נקב כשפ"ה. ולקמן חלק ב' אות ח' יתבאר עוד טעם אחר ועכ"פ כוונת הראב"ד הוא שאין להתיר הטבילה תוך כלי כלל אפי' הוא מנוקב כדי טהרתו אא"כ הוא מעורב למקוה בנקב כשפ"ה. ובתרתי פליג אהרמב"ם. חדא דנקב כמ"ז לא סגי אפי' בכ"ח הגם שזהו שיעור המטהרו ב' דאפי' יש נקב כשפ"ה לא סגי אא"כ מעורב למקוה ע"י נקב זה כדפי' בב"י. וממילא דאסור לסתום הנקב בסיד ובבנין דאפי' לא הוי סתימה מעליותא מ"מ אין כאן עירוב מקואות עכ"פ כדאית' בש"ע סעיף נ"ב כל שיעמוד בשפ"ה ממעטו וע"ז מביא ראיה ממשנת השידה והתיבה שבים דאפילו לרבנן בעינן נקב כשפ"ה וג"כ שיהיו מעורבים למי הים דהכי משמע ליה להראב"ד דכה"ג מיירי התם וכן הבין הרא"ש בפירושו רפ"ה דמקואות ע"ש וכ"מ בר"ש פ"ו דמקואות שכ' דשני ליה לר' יהודה בין עוקת המערה לכלים ובעוקת המערה מיירי ת"ק כשיש עירוב מקואות בנקב כשפ"ה ובכה"ג הוא דפליג ריה"ו בכלים אלמא דת"ק דמתיר ג"כ מיירי כשיש עירוב מקואות ע"י הנקב ומ"ש הב"י על משנה זו דלבטלו מתורת כלי לענין מקוה סגי ליה בכשפ"ה וס"ל דמתורת ביטול כלי נגעו בה זה דוחק עצום דא"כ הל"ל שיהיה הנקב בשוליה או מן הצד בענין שאינה יכולה לקבל מים כל שהם כמ"ש במשנה ספ"ד גבי שוקת ומדלא התנה כן משמע דבכל מקום שיהיה נקב כשפ"ה מהני והיינו משום עירוב מקואות כמו גבי דלי פ"ו מ"ו ואם לא טבל עד שיהיו מעורבין כשפ"ה ולא מצד ביטול כלי וגם אפילו היה הנקב למטה בשוליה לא סגי בפחות מכשפ"ה דהא מילתא פסיקא תנן אא"כ היו נקובים כשפ"ה יהיה הנקב באיזה מקום שיהיה והשתא שפיר מביא הראב"ד ראיה ממשנה זו מרבנן ג"כ שאין לטהר בכ"ח בנקב המטהרו דהא השידה ותיבה בכלי שניקב כדי טהרתו הוא פי' דאע"ג דהן כלי עץ ששיעור טהרתן בכמ"ר מ"מ א"א לומר כמ"ש הכ"מ דלפי שיעור המטהרן גדול מאד כו' דהא שידה ותיבה הן כלים גדולים שאין מקבלים טומאה וכמבואר ג"כ בפי' הרע"ב וא"כ נהי דכלים שאין מקבלים טומאה נמי פוסלים את המקוה כיון שמקבלים מים מ"מ אי איתא דכלי המקבל טומאה כשניקב בכדי טהרתו מותר לטבול תוכו א"כ הה"נ בכלים שאין מקבלים טומאה הוה לן למשרי לטבול בגווייהו אפילו בנקב משהו דנקב משהו בדידהו כנקב כדי טהרתו בכלי המקבל טומאה דמי שהרי ע"י נקב זה אינו מקבל מים עוד וגם אינו כלי לקבל טומאה בלא"ה והגם שהכ"מ חילק ביניהו לענין מקוה ג"כ כמ"ש גבי כלי אבנים דמשום דלא מקבלי טומאה לא שייך לשעורי בהו כשיעור טהרה הלכך משערינן בהו כשפ"ה זה נ' לו דוחק להראב"ד דיציבא בארעא כו' כלי חרס המקבל טומאה דאית ביה תרתי לגריעותא דעשוי לקבלה והוה כלי לענין טומאה ג"כ מתבטל מת"כ בנקב כמ"ז. וכלים שאין

מקבלים טומאה ולא חשיבי כלי לגבי טומאה רק שפוסלים את המקוה משום דמקבלים דאיכא בהו רק חדא לגריעותא לא יתבטלו מת"כ רק בנקב כשפ"ה וא"כ מדחזינן בשידה ותיבה שבים דאפי' לרבנן נקב כשפ"ה מיהא בעי נסתרה סברת הרמב"ם דס"ל דבנקב המטהרו מותר לטבול בתוכו דאי איתא לסברתו לא הוה בעינן בשידה ותיבה כלל נקב כשפ"ה משום דשידה ותיבה ה"ל ככלי שניקב כדי טהרתו ר"ל דמיד שניקבו נקב קטן בענין שאין ראוים לקבלת מים או ככו"מ עכ"פ מיד נתבטלו מתורת כלי ככ"ח שניקב כ"ט דהא בלא"ה אין מקבלין טומאה ומיהו לפמ"ש לקמן בחלק ב' אות ח' ביאור דעת הרמב"ם דס"ל דבכלי עץ צ"ל הנקב כמ"ר אפילו הכלי גדול כיון שאל"כ עדיין תורת כלי עליו וטבילה בתוך כלים אסור מדאורייתא אף כשאין הכלי מקבל טומאה א"כ לפ"ז אין הכרח כ"כ דטבילה תוך כלי מנוקב לא מהני כלל בלי עירוב מקוואות ממשנה זו דבעינן עירוב מקואות דוקא שיש לדחות דהכא הוא מפני שאין השידה והתיבה נקובה כמו"ר רק כשפ"ה וא"כ עדיין תורת כלי עליו אך עכ"פ נסתר סברת הכ"מ דס"ל דבשידה ותיבה סגי נקב כשפ"ה לטבול בתוכה ממש בלי עירוב מקואות וגם הראב"ד י"ל דלא ס"ל דחייה זו דא"כ ה"ל להשמיענו במשנה שם דאם יש נקב כמו"ר א"צ עירוב מקואות כלל והוא חידושא רבא:

קיצור. שיש קושיא על שטת הכ"מ לא מיבעיא אם השידה והתיבה מקבלים טומאה הרי הויות המקוה אינו ע"י טהרה אלא אפילו השידה והתיבה הם כלי גדול ביותר שאינו מקבל טומאה א"כ קשיא דהא כשניקב במשהו בשוליה ה"ל כשאר כלי שניקב בכ"ט כיון שבלא"ה אינו מקבל טומאה וא"כ אמאי בעינן עירוב מקואות יהיה סגי בנקב משהו בשוליה ולכן ס"ל להראב"ד דטבילה תוך כלי מנוקב לא מהני אפילו מנוקב בכ"ט אא"כ יש עירוב מקואות ואף שיש ליישב דעת הרמב"ם ברווחא ולדחות הראיה משם משום שאפ"ל דשם בעינן ג"כ כמ"ר דוקא וזה עיקר מ"מ עכ"פ פי' הכ"מ בהרמב"ם א"א לקיים וגם עכ"פ הראב"ד לא ס"ל דחייה זו:

וסברא זו שכתבנו להראב"ד דכלים שאין מקבלים טומאה כשנוקבים במשהו ה"ל ככלי שניקב כ"ט אפשר שאנו מוכרחים לומר לדעת הרא"ש ג"כ בפסקיו בהל' מקואות סס"י ח' שכתב ולמדנו שמותר ליקח גיגית גדולה של עץ או שוקת אבן ויעשה למטה בשולי' נקב כל שהוא ויושיבנה על הארץ וימשוך לתוכה מים ויטבול בה עכ"ל. דלכאו' תמוה האיך למד מקסטילון שבתוספתא לגיגית של עץ דקסטילון משמע הוא כלי אבן שאינו מקבל טומאה כלל דהא פלוגתא דתוספתא קאי אהא דאיתא במשנה ספ"ד דמקואות כמה יהא הנקב כו' כדכתבו הר"ש והרא"ש והתם מיירי בשוקת של אבן וכיון דאינה כלי

לטומאה רק שאסור לטבול בתוכה משום שמקבלת מים שפיר י"ל דכשניקבה במשהו דשוב אינה מקבלת בטלה לה מתו"כ משא"כ גיגית של עץ כיון דהוה כלי לטומאה איך יועיל בו נקב משהו:

והרי כל דבר שמקבל טומאה אין מזחילין בו כמ"ש הרא"ש בעצמו וע' בש"ע ססע"י ל"ה וסעיף מ"ח וססע"י נ' דהדברים ק"ו אם כל הכלי שטובלים בו מקבלת טומאה וע' בר"ש פ"ב דמקואות דשאיבה ע"י כלים המקבלים טומאה פסולה מדאורייתא כ"ש כשטובלים בכלי המקבל טומאה ועוד דהא בלא"ה קיי"ל דטבילה תוך כלים אסור דאורייתא משום דבעינן שיהיה בקרקע ולא בכלים דומיא דמעיין כמ"ש הרא"ש בפ' מרובה סי' ג' וא"כ כלי עץ שניקב פחות מנקב המטהרו כיון דשם כלי עליו ה"ל טבילה בכלים ואינו דומיא דמעיין ואין לומר כמ"ש הכ"מ דשיעורא דלענין טהרה לחוד ודלענין מקואות לחוד דהתינח אילו בעינן נקב כשפ"ה דהוי שיעורא דמקואות לענין עירוב עכ"פ משא"כ שיעורא דנקב משהו לא אתמר להדיא דמקואות רק בקסטילון ודלמא קסטילון היינו כלי אבן גם בלא"ה דברי הכ"מ בזה צ"ע וכמ"ש בס' באר יעקב סי' ר"א וכדלקמן אי"ה וא"כ קשה מנ"ל להרא"ש ללמוד כן כ"כ בפשיטות אכלי עץ א"ו צ"ל דס"ל להרא"ש דגיגית של עץ גדולה כיון דודאי אין מקבלת טומאה שהרי ודאי מחזקת מ' סאה מאחר שטובלין בתוכה (מיהו ק' דהא בעינן שיהיה מחזיק כוריים ביבש וזהו דוקא בכלי שגובהו כחצי ארכו ורחבו אזי הגודש תלתא כדפרש"י עירובין י"ד ב' וא"כ בסתם גיגית אין ראיה שיהיה כן הגודש שליש ואפשר ליישב משום דהגיגית עכצ"ל גדולה הרבה מארבעים סאה שהרי צריך שכשיכנס בה האדם ויטבול בה ישארו בה מים ארבעים סאה א"כ ע"כ היא מחזקת יותר מארבעים סאה כשיעור גוף האדם ובשו"ת מעיל צדקה רס"י ל"ט כתב וז"ל כי נלע"ד שחלל המקוה צריך להחזיק פעמיים ארבעים סאה כדי שאם יטבול בתוכה ויגביהו המים על שפתה לא ישפכו לחוץ כו' עד וזה נשאר אצלי בעיון אם צ"ל חלל המקוה שמונים סאה או פחות או יותר עכ"ל עכ"פ לפ"ז הגיגית צ"ל מחזקת ודאי יותר מששים סאה לכן אינה מקבלת טומאה) וכיון שכן הוי ככלי אבן וסגי לה בנקב משהו ובהא א"ש הא דגבי דליים שמנקים בהם המקוה כ' הפוסקים שיהיה הנקב ככו"מ ובכלי שטובלים בה גופא היקל הרא"ש בנקב משהו א"ו משום דדליים מקבלים טומאה משו"ה בעי' נקב ככו"מ שהוא נקב המטהרן משא"כ בגיגית שטובלין בה שמחזקת מ' סאה ואינה מקבלת טומאה מש"ה בנקב משהו סגי להרא"ש (הג"ה ומיהו זה א"ש ליישב דעת הפוסקים אבל בתשו' הרא"ש כלל למ"ד סי' ד' כ' דדי בנקב קטן כל שהוא בשוליה כו' וצ"ל דהרא"ש ס"ל דשיעורי' דמקוה תליא רק במה

שלא יהיה מקבל מים כמו בענין חשיבות כלי לקידוש מי חטאת ואינו ענין לטומאה מיהו משום הווייתו ע"י טהרה קשה וע"ש בהתשו' וצ"ל דמיירי בכה"ג דלא שייך ה"ט דהווייתו כו'. ע"כ הג"ה). והראב"ד ס"ל ג"כ כהרא"ש בסברא זו דכלים גדולים שנקובים במשהו דדמי לכלי המקבל טומאה שניקב כ"ט אלא דפליג אהרא"ש וס"ל דבשניהן אין טובלין בתוכן ומוכח לה ממשנת השידה והתיבה שבים דאין טובלין בהן אא"כ יש נקב כשפ"ה ולא סגי בנקב משהו ולהרא"ש י"ל דהתם מיירי כשהנקב למעלה משולי' בענין' שמקבלת מים מהנקב ולמטה דהוי כלי ולהכי בעי' נקב כשפ"ה שיהיה מעורב עי"ז לים ולהראב"ד היה נ' זה דוחק דא"כ האיך קפסיק ותני אא"כ היו נקובים כשפ"ה משמע דלא משכחת לה בגווני אחריתי הא אם נקובה למטה או מן הצד ואינה מקבלת מים מהנקב ולמטה במשהו סגי א"ו דלעולם בענין נקב כשפ"ה והיינו משום דבעינן ג"כ שיהיה המים שבכלי המנוקב מעורבים למקוה ובענין אחר אין טובלין בהם וממילא דא"א בנקב שפחות מכשפ"ה שזהו דין עירוב מקואות:

קיצור. לכאורה גם הרא"ש צ"ל כן דכלי גדול שאינו מקבל טומאה לרוב גודלו אזי כשניקב בשוליו במשהו אע"פ שהוא כלי עץ ה"ל כשאר כלי שניקב בכדי טהרתו. דאל"כ איך התיר בגיגית של עץ לטבול בה ע"י שיעשה בשוליה נקב כל שהוא אעכצ"ל משום שהגיגית ודאי צ"ל גדולה כ"כ עד שמחזקת ששים סאה:

ד מיהו איכא למידק דא"כ להראב"ד נמי מי ניחא בענין לפסול את המקוה דמשמע שבזה מודה הוא להרמב"ם דכ"ח שניקב בכ"ט אינו פוסל את המקוה וא"כ אמאי שתיק ליה להרמב"ם פ"ו ה"ג במה שהצריך בכלי אבנים נקב כשפ"ה והוא מהמשנה ספ"ד דמקואות וכמה יהיה בנקב כשפ"ה דמשמע בנקב קטן מזה פוסלים את המקוה ואמאי הא נקב משהו בכלים שאין מקבלים טומאה כנקב כמ"ז בכ"ח דמי כנ"ל להראב"ד. אעכצ"ל דמודה הראב"ד בסברא זו שכ' הכ"מ דמשום דכלי אבנים לא שייך לשיעורי בהו כ"ט הלכך משערינן בהו כשפ"ה וא"כ כיון שבאנו לכלל מדה זו שוב לק"מ אהרמב"ם מהא דהשידה ותיבה שבים אין מטבילין בהם אא"כ היו נקובים כשפ"ה דבהו נמי איכא למימר הכי דכיון שאין מקבלים טומאה מרוב גדלן לא שייך לשיעורי בהו כ"ט הלכך משערינן בהו כשפ"ה איברא דיש לדחות לומר דהראב"ד פי' ד' הרמב"ם בהלכה ג' בכלי אבנים וכתירוץ השני של הכ"מ דגזרו ביה משום דשוקת שבסלע כשרה בלא שום נקב כו' ולכאורה הכרח לומר כן בדעת הראב"ד דהא טעמו של הרמב"ם בה"ג הוא משום דמפרש מתני' דספ"ד כמה יהיה בנקב דקאי אדלעיל מיניה וכמבואר בכ"מ וב"י ותרי שוקת יהוא הוה וא"כ לפ"ז שמיעא לן ממשנה זו דמותר להטביל בכלי נקוב

כשפ"ה אע"פ שאין המים מעורבים למקוה וזה הפך דברי הראב"ד א"ו צ"ל דהראב"ד האוסר לטבול בכלי מנוקב עד שיהיו ג"כ המים מעורבים למקוה מפרש מעשה דריב"ב שבמשנה שם דקאי אהיכא שיש עירוב מקואות כדאיתא ביבמות דט"ו וא"כ לפ"ז משמע ג"כ דכמה יהיה בנקב שבמשנה קאי ג"כ אכה"ג, וא"כ תו ליכא ראיה להחמיר לענין לפסול את המקוה בכלי אבנים הנקובים פחות מכשפ"ה, וא"כ אמאי שתיק ליה להרמב"ם אלא צ"ל דשתיק ליה משום התי' הב' של הכ"מ מיהו באמת אין זה הכרח משום דאע"ג דמוכרחים אנו לומר דהראב"ד מפרש מעשה דריב"ב דשוקת יהוא בענין שיש עירוב מקואות כנ"ל עכ"ז ענין כמה יהא בנקב שפיר י"ל דמפרש לענין שלא יפסול את המקוה וכדפי' הרע"ב שם ספ"ד ועתוי"ט לשם שהאריך בזה ומש"ה י"ל שלא השיגו להרמב"ם בה"ג:

וא"כ הדרא קושיא לדוכתה דהא לדידיה נמי צריך לחלק בין כלים שאין מקבלים טומאה לכ"ח וא"כ מאי מקשה משידה ותיבה כו' ויש ליישב דלפמ"ש התוי"ט שם דבכלי אבנים שהצריכו כשפ"ה היינו אם הנקב מהצד אבל אם הוא למטה סגי במשהו מעתה י"ל דלהראב"ד באמת נקב במשהו בכלי אבנים כמ"ז בכ"ח דמי והא דלא השיגו להרמב"ם בה"ג משום דהדין אמת בניקבה מהצד ומ"ש הראב"ד דכ"ח שניקב נקב המטהרו דהיינו כמ"ז אין המים היוצאים ממנו פוסלים את המקוה היינו אם ניקב למטה אבל בניקב מהצד באמת לא עדיף מכלי אבנים ובעינן נקב כשפ"ה וא"כ לפ"ז שפיר מקשה אהרמב"ם מהא דהשידה ותיבה דאי איתא דבכלי שניקב נקב המטהרו טובלים בתוכו א"כ למה בעינן בשידה ותיבה נקב כשפ"ה הא בנקב משהו מלמטה עכ"פ סגי וכנ"ל א"ו דלענין לטבול בתוכו אחמירו:

קיצור חקירה בדין כלי אבנים לענין לפסול את המקוה לכאורה הראב"ד מסכים לדעת הרמב"ם שם הלכה ג' דפוסל עד שיהיה נקב כשפ"ה מדשתיק ליה שם ולא השיגו וא"כ מה הקשה אהרמב"ם ה"ד ואע"פ שהשידה והתיבה בכלי שניקב בכדי טהרתו היא הא מ"מ לא עדיפי מכלי אבנים ויש ליישב דס"ל כמ"ש התוי"ט שם ספ"ד וכמה יהא בנקב קאי אנקב מן הצד שם צריך כשפ"ה אבל למטה סגי בכל שהו לענין שלא לפסול את המקוה ולכן השיגו בהלכה ד' מהשידה והתיבה אם ניקבו מלמטה כו' עוד נלע"ד לפרש דברי הראב"ד בענין השגתו על הרמב"ם באופן אחר והוא דאף אם נאמר שיש לחלק כמ"ש הכ"מ גבי כלי אבנים מ"מ לא הוה ניחא ליה להראב"ד לפרש המשנה דהשידה ותיבה בהכי משום דמשמע ליה להראב"ד דלא התירו לטבול בשידה ותיבה הנקובה כשפ"ה אלא מצד שיש עירוב מקואות ע"י נקב זה להים כמש"ל אות ב' ומש"ה תנן

השידה ותיבה שבים כו' בים דוקא הא אם מושיבה על הארץ אין מטבילין לתוכן בכל ענין ומביא ראיה לזה מר' יהודה שאנו רואים שהוא מחמיר בהטבלה תוך כלי אף גם היכא שיש עירוב מקואות ואע"ג דמודה ריה"ו בדין עירוב מקואות דשיעורו כשפ"ה כדתנן רפ"ו גבי עוקת המערה. עכ"ז לענין הטבילה בתוך כלי הוא מחמיר דלא סגי בעירוב זה אא"כ יש עירוב יפה יותר ד"ט בגדול כו' וז"ל הר"ש פ"ו מ"ה ויש חילוק לר' יהודה בין כלים לעוקה אבל רבנן משוו להו להדדי וע"ש משנה א' דהר"ש מפרש דעוקת המערה היינו השוקת שבסלע והרמב"ם פי' בענין אחר והובא פירושו בש"ע סעיף נ"ט ולפירושו זהו כענין שאמר ריה"ו במשנה פ"ק דסוכה ד"ט ע"ב גבי סוכה ע"ג סוכה אם אין דיורין בעליונה כו' ומפרש בגמ' דהיינו אם אין התחתונה יכולה לקבל כרים וכסתות של עליונה כו' ועד"ז אומר כאן אבל אם אינה מעמדת את עצמה כו' ועיין בערוך ערך עקה כתב גם אלה חפירה להתקבץ בה המים עיין פ"ק דמעשרות מ"ז ובעירובין פ"ח מ"ט משנה י"א. ועי' עוד בהר"ש במקואות שם די"ל דריה"ו ס"ל כב"ש בחדא וכב"ה בחדא ור"ל גבי כלים ס"ל כב"ש דס"ל ספ"ד דמקואות עד שתפחת רובה ומוקמינן לה ביבמות ט"ו לענין עירוב מקואות וז"ש הראב"ד דריה"ו מחמיר בהטבלה תוך כלי והיינו כבית שמאי וגם ת"ק דס"ל כב"ה מ"מ בעי עירוב כשפ"ה ואע"ג שהשידה ותיבה ככלי שניקב כ"ט דמי מטעם הנ"ל אות ב' עכ"ז מחמיר ריה"ו כיון ששם כלי עליהם (ע' פי' הרא"ש למשנה הנ"ל) וא"כ אע"ג דאנן לא קיי"ל כריה"ו וקיי"ל דבכלי נמי סגי כשיש עירוב מקואות כשפ"ה והיינו דווקא כשיש עירוב מקואות אבל היכא דליכא עירוב מקואות יכול להיות דמודו ליה רבנן לריה"ו דאין מטבילין בכלי אע"ג שמנוקב כ"ט כיון שמ"מ שם כלי עליו ואין לנו להפליג מחלקותם כ"כ לומר דלריה"ו אפי' כשיש עירוב לא מהני ולרבנן אפי' בלא עירוב מהני. ויותר יש לנו לומר דרבנן לא פליגי אריה"ו אלא כשיש עירוב מקואות אבל בדליכא עירוב מודו דלא מטבלינן בתוך כלי מנוקב מאחר דלא נמצא להדיא בשום דוכתא במשנה ותוספתא וש"ס לומר דמטבילין תוך כלי מנוקב רק שנז' שאינו פוסל את המקוה דהיינו שהמים היוצאים ממנו אין פוסלים אבל בתוך הכלי גופא י"ל דאין טובלין אם לא היכא שיש עירוב מקואות כההיא דשוקת יהוא וכן הים שעשה שלמה היה מעורב למעיין ע"י הנקב שברגלי השוורים כדמשמע בתוס' דפסחים דק"ט ב' ממ"ש והיו מחוברין למעיין שתחתיהן וכ"מ מדברי הסמ"ג שבב"י וכ"מ מתשו' הרשב"א (ח"ג סי' רכ"ח) הובאה ב"י כדי שיכנסו המים יותר בשפע כו' והיינו ע"י הנקב שברגלי השוורים ותדע לך דאם אינו מחובר למעיין בעירוב מקואות לא הוי מקום לקושיית התוס' ושאר מפרשים למה צריך נקב כמ"ר הא עירוב מקואות

הוא בשפ"ה כו' א"ו מיירי שיש עירוב וכן פי' המפרש בירושלמי דיומא פ"ג ה"ח וכיון דלא שמעינן להדיא בשום דוכתא דמטבילים בכלי מנוקב בלא עירוב מקואות אין להקל מסברת הלב דדלמא בהטבלה תוך הכלי יש להחמיר טפי כדאחמיר ריה"ו אפי' כשיש עירוב ורבנן נמי י"ל דלא מקילים אלא ע"י עירוב דוקא ומשום דה"ל כטובל תוך הים והכלי אינו חוצץ ומבדיל מקום לעצמו מאחר שמחובר לו בשפ"ה וגם לא דמי למעיין שהעבירו ע"ג השוקת דהכא אי מדלית השידה והתיבה הרי עכ"פ טובל בתוך מי הים והשידה והתיבה רק אינם חוצצין משום שמעורבין בשפ"ה משא"כ גבי השוקת אינו כן דאין השוקת שקועה תוך המעיין כמו השידה והתיבה שהן שקועים בים רק ששפתן לחוץ וזולת זה מוקפין מהים מכל צד והים של שלמה אף שאינו מוקף מהמעיין מ"מ איכא תרתי שמנוקב ובטל מתורת כלי וגם איכא עירוב מקואות אבל להטביל בתוך כלי מנוקב בלא עירוב אין לנו כנלע"ד לבאר דברי הראב"ד:

קיצור שהראב"ד כוונתו ג"כ דממשנה השידה והתיבה שבים מוכח דלא מצינו לטבול בכלי שניקב אא"כ מעורב למקוה וריה"ו מחמיר בעירוב מקואות בכלי יותר הרבה משאר דין עירוב מקואות אלמא הטבלה בכלי חמירא ונהי דת"ק אינו מחלק בזה ולא כריה"ו מ"מ עכ"פ היינו ע"י עירוב מקוואות ולא מצינו במשנה ותוספתא היתר לטבול תוך כלי מנוקב בדליכא עירוב מקואות:

ו ועפ"ז יתיישבו בטוב כל הקושיות שהקשו בכ"מ על הראב"ד דמ"ש איך מביא ראיה מריה"ו הא ריה"ו אתי לאפלוגי את"ק כבר נת' דראייתו הוא מדרבנן ג"כ דמשמע ליה דלרבנן ג"כ בעינן עירוב מקואות דווקא. אלא דמביא ראיה מריה"ו שלא נדחה דהתם מיירי כשנקובה למעלה דוקא בענין שתורת כלי עליה מהנקב ולמטה הגם שזה דוחק כנ"ל סוף אות ג' או שלא נדחה כדחילקתי לעיל בשם הכ"מ ומ"ש בים דוקא היינו לאכשורי אפי' הנקב למעלה ע"ז קאמר דאין להקל מסברא כיון דריה"ו מחמיר ביותר אנו אין לנו אלא להקל אלא במה שמצינו שהקילו רבנן להדיא דהיינו כשיש עירוב כשפ"ה. ומה שהקשה עליו במ"ש שהשידה ותיבה שבים בכלי שמנוקב כ"ט הוא הא כלי עץ שיעור טהרתן בכמ"ר דהוי טפי טובא כבר נת' ג"כ דה"ק כיון שהם כלים גדולים שאינן כלים לטומאה רק דהוו כלים לענין מקוה כיון שמקבלים א"כ בנקב קטן שניקבו בענין שלא יהיו מקבלים מים ה"ל ככלי מנוקב כ"ט (ואם גרסי' בהראב"ד ככלי שמנוקב א"ש טפי ממ"ש בכלי כו') וכבר נת' שסברא זו אמיתי' היא לדעת הרא"ש ובספר באר יעקב סי' ר"א העמיס סברא זו גם לדעת הרמב"ם אך לפע"ד הוא דוחק גדול ועצום בדעת הרמב"ם וכדלקמן אי"ה ומה שהקשה עוד אמ"ש הראב"ד איך אפשר שלא יהיה בקרקעיתו כו'

וה"ל טבילה בכלים דלדבריו כי ניקב כשפ"ה נמי לא הו"ל למישרי לטבול בגוה מההוא טעמא גופא כו' הנה קושיא זו אין לה מקום כלל לפי מ"ש בב"י ביאור דברי הראב"ד דאפי' יש נקב כשפ"ה אינו מתיר לטבול בתוכו אא"כ מעורב למקוה וכן מורים להדיא דברי הראב"ד וכנ"ל אות ב' א"כ אין כאן קושיא כלל דלדבריו כי ניקב כשפ"ה נמי כו' הא באמת אינו מתיר לטבול בגוה אא"כ מעורב למקוה וכשמעורב למקוה לא איכפת לן כשהטבילה היא בכלי כמ"ש הרא"ש רפ"ה דבכה"ג מיירי מתני' דהשידה ותיבה אלא דלדידיה בעינן שהים יקיפן ולהרשב"א בתשו' הנ"ל שבב"י א"צ לזה כו' ואפשר דברי הראב"ד כהרשב"א או מיירי ג"כ בענין שהמקוה מקפת להכלי את"ל דס"ל כהרא"ש הכלל מזה שלא התיר לטבול תוך כלי אלא דוגמת שהתירו במשנה השידה והתיבה שבים כו' אך בעצם הסברא של הכ"מ במ"ש אע"פ שאילו יחדו כו' כיון שלא יחדו כו' לכאורה הוא סברא נכונה ואפשר הראב"ד לשיטתיה אזיל לדעת הט"ז סי' קצ"ח ס"ק ל"א דגזרינן לא יחדו אטו יחדו גבי נסרים וכ"ש בהכלי שטובלים בו מיהו בס"ט שם השיג אהט"ז, אך לדברי השגת הראב"ד הזאת לכאורה דברי הט"ז נכונים בהראב"ד. אך אפ"ל בדעת הראב"ד כאן בענין אחר והוא עפמ"ש התוס' בשבת קכ"ג א' אהא דאמרינן גבי שברי כלים מדלענין טומאה לאו מנא הוא לענין שבת נמי לאו מנא הוא דמ"מ לענין שבת הוי מנא בלא יחוד כיון דיכול להיות כלי לטומאה ע"י יחוד ע"ש וכ"כ עוד בחולין נ"ה א' ומעתה י"ל דהראב"ד ס"ל ג"כ בענין טבילה תוך כלי שהוא איסור דאורייתא אף גם בכלי שאינו מקבל טומאה אלא דלא ידעינן מהו חשוב כלי לגבי זה ואפשר ס"ל דה"נ אמרי' כמו בשבת כיון דיכול להיות כלי לטומאה ע"י יחוד הוי כלי לגבי מקוה אף בלא יחוד (ובפרט לפמ"ש ר"י דטעם איסור טבילה תוך כלי משום דדומיא דמעיין בעינן שהוא בקרקע ולא בכלים א"כ ה"ז ג"כ אינו דומיא דקרקע דהא יכול להיות כלי ע"י יחוד ואינו דומיא דקרקע ויחוד אינו מעשה כ"כ) ואין לחלק דשא"ה גבי שבת משום דאינו מקצהו דהא ליתא דאי לא הוה חשוב כלי לא הוה מהני מה שאינו מקצהו ע"ש בפוסקים סי' ש"ח ובדברי כאאזמו"ר הגאון נ"ע שם סעיף ל"ב ל"ו מ"א אח"כ מצאתי ראיה נכונה יותר לסברא זו מהא דתנן פי"א דזבחים כלי חרס שנטמא חוץ לקלעים נוקבו ונכנס ושוברו במקום קדוש ופריך בגמ' (שם דצ"ה א') כלי אמר רחמנא ולאו כלי הוא ומשני שניקב בשרש קטן וע' תוס' שם שר"ל דלענין טומאה הנקב מטהרו ואעפ"כ תורת כלי עליו לענין שבירה וחשוב שבירת כלי במקום קדוש מדאורייתא כיון שהיה מועיל לו יחוד אם יחדו לזיתים כו' כיון דאין מחוסר מעשה אלא יחוד בעלמא הרי צדקו

דברי הראב"ד דה"נ ממש לענין מקוה י"ל כן דחשוב כלי כיון שאילו היה מייחדו כו' וה"ל טבילה בכלים:

קיצור ישוב מקושיית הכ"מ על הראב"ד וגם ראיה דהיכא שאילו יחדו להשתמש בו היה כלי אזי גם קודם שיחדו לא בטל ממנו תו"כ לגמרי גם ראיה מהגמ' פרק דם חטאת דכ"ח אף שניקב כ"ט לא בטל ממנו תו"כ מכל וכל:

עוד יש לבאר דברי הראב"ד במ"ש ועוד איך אפשר שלא יהיה בקרקעיתו ודופנו חרס הראוי לקבל טומאה ע"י יחודו להשתמש בו ונמצא טבילה זו בכלים עכ"ל. דלק"מ מ"ש הכ"מ אע"פ שאילו יחדו היה בקרקעיתו חרס הראוי לקבל טומאה כיון שלא יחדו להשתמש בו אין עליו תורת כלי עכ"ל משום דס"ל להראב"ד דמה שייחד כלי זה לעשותו מקוה היינו יחוד להשתמש בו וירדה עליה שם כלי לטומאה ע"י יחוד זה וה"ל טבילה בכלים ממש וכה"ג ממש פי' בס"ט סי' קצ"ח ס"ק ס"ג (ד"ה אך ממ"ש הרשב"א) את דברי הרשב"א לשם במה שאסר לטבול ע"ג נסרים הראוים למדרס דמה שהוא מייחדם שתעמוד עליהן במקוה היינו יחדינהו למדרס כו' ומקבלים טומאה מדאורייתא ע"י יחוד זה ע"ש. וכתב שכן הוא בתשובת מהרח"ש ח"ג סי' כ"א ואע"ג שכ' דמהרח"ש שם כתב דלא שייך לומר כן אלא בנסרים שאין קובען בבנין אבל בנסרים שקובען במקוה ע"י בנין ודיבוק מסמרים לא שייך לומר כן דהא כל זמן שלא קבען שם לא נגמרה מלאכתן ואינן מקבלים טומאה עדיין וכיון דקודם קביעתן אין שם כלי עליהן אף לאחר קביעתן אין שם כלי עליהן דה"ל כצינור שקבעו ולבסוף חקקו דאינו פוסל את המקוה עכ"ד והוא במהרח"ש שם דכ"ח ע"ג נלע"ד דכאן אפשר אין שייך לומר כן אף אם מיירי בכלי שקבעו בארץ בדיבוק גמור מתרי טעמי חדא שי"ל דהכא לא שייך כלל לומר שכ"ז שלא נגמר אינו מקבל טומאה שזה אינו שייך רק בדבר שלא היה עליו ת"כ מעולם משא"כ זה שכבר נגמר והיה כלי רק שנשבר ושבר זה ראוי לקבל טומאה ע"י יחוד והרי יחדו וא"כ מקבל טומאה מיד ע"י היחוד אע"פ שיחדו להשתמש בו אחר שיעשה בו איזה מעשה ועדיין לא עשה המעשה אין זה דומה ללא נגמרה מלאכתו כיון שעיקר קבלת טומאה הוא מצד שהיה פעם א' כלי גמור שנגמרה מלאכתו ול"ד למחט שניטל עוקצה דאינה מקבלת טומאה אפי' ע"י יחוד ואע"ג דבהתקינה למיתוח טמאה דהיינו שעשה בה איזה מעשה מ"מ כ"ז שלא עשה המעשה טהורה כמ"ש התוספות בחולין נ"ה אפי' יחדו לזה י"ל דשא"ה דבלא המעשה אינה ראויה לקבל טומאה כלל ע"י יחוד אבל הכא דאילו יחדו להשתמש בו מיד נמי מקבל טומאה כי יחדו נמי להשתמש בו אחר עשיית מעשה בו נמי מקבל טומאה מיד ותדע דבלאה"נ דעת הר"ש פ"ב דכלים

מ"ב דאפילו בלא יחוד מקבלים טומאה שברים שיש בהן כשיעורן והראב"ד שכתב ע"י יחודו דווקא עכצ"ל דס"ל כהתוס' פא"ט שם ושבת קכ"ג א' ונדה מ"ט א' דאין מקבלים טומאה בלא יחוד וכיון שי"א עכ"פ דבלא יחוד נמי מקבלי טומאה מיד א"כ אין להחמיר כ"כ בענין יחוד כנ"ל ב' דבר מן דין אפילו את"ל דקודם קביעותן אין מקבלים טומאה אכתי י"ל דלאחר קביעותה בארץ אז ירדה עליה שם כלי ומקבלי טומאה ול"ד לצינור שקבעו ולבסוף חקקו לפמ"ש הרמב"ן בחי' בב"ב דס"ו דלא מהני רק בשאיבה דרבנן (וה"ה בענין הנסרים שבמוהרח"ש דהא דאסור לעמוד עליהן היינו רק מדרבנן משום גזירת מרחצאות) משא"כ טבילה תוך כלים הוי דאורייתא ואע"ג דהטור מתיר לטבול תוך כלי שקבעו ולבסוף חקקו באמת כבר הרגישו האחרונים בתמיה זו עליו ובראשם מהרח"ש בתשובה הנ"ל ואע"פ שכתבו קצת ליישב דבריו מ"מ עכ"פ הראב"ד י"ל דס"ל כשא"פ ומחמיר בזה. (מיהו טעם זה אפשר לדחות די"ל דע"כ ל"פ רבנן אר"א דאפי' קבעו ולבסוף חקקו לא מהני אלא כשעכ"פ אחר הקביעות הוא כלי גמור משא"כ בכאן שגם אחר הקביעות הוא שבר כלי י"ל דמודו דאינו מקבל טומאה כלל כיון שלא קיבל קודם הקביעות וצ"ע בזה):

קיצור עוי"ל דס"ל להראב"ד דמה שיחדו לטבול בו היינו יחדו להשתמש בו וגם הר"ש ס"ל אפי' בלא יחדו מקבלים טומאה שברים שיש בהן כשיעורן וע' ס"ט סי' קצ"ח ס"ק ס"ג פי' מה שמייחד הנסרים שתעמוד עליהן במקוה היינו יחדינהו למדרס גם לכאורה י"ל אחר קביעתן ה"ל כצינור שקבעו ולבסוף חקקו דפוסל ג"כ לדעת כמה פוסקים לטבול בתוכו מיהו ע"ז יש לדחות דשאני הכא דגם אחר קביעתן אינו רק שבר כלי ועמ"ש מזה לקמן סעיף י"ד בהג"ה:

ח אך מה שכתב הס"ט שטען עוד מוהרח"ש שם גבי נסרים וז"ל שאפילו אם ירצה החולק לחלוק ע"ז ולומר שמשעה שתיקנו לכך חל עליהם שם כלי מ"מ מאחר שעיקר עשייתן ותיקונן היה לסדרן שם ולשמש עם הקרקע חשיבו כקרקע ובטילי אגבו דלא גרע מהא דאיתא פי"א דכלים מ"ב וכ"כ הרא"ש בתשו' כלל ל"א סי' ז' הובא להלכה בש"ע סי' ר"א ססע"י מ"ח עכ"ד. וע"ש במהרח"ש דכ"ט ע"ג:

הנה לכאורה טענה זו מספקת נמי בנ"ד שהרי מיד שניקבו כדי טהרתו טהור מלקבל טומאה אא"כ יחדו להשתמש בו:

אלא שאנו רוצים לומר דמה שמייחדו למקוה היינו יחוד. והרי הן הן תיקוניה הן הן עיוותיה שהרי מיחדו לקובעו בארץ וא"כ ה"ז כנעשו לקרקע דפי"א דכלים מ"ב הנ"ל וכמו הסלונות שבש"ע ססע"י מ"ח הנ"ל שאין מקבלין טומאה מה"ט כמ"ש הרא"ש

ובתשו' להרמב"ן סי' רכ"ז ובתשו' הרשב"א ח"ג סס"י רכ"ח אם לא שנאמר כיון דהא דנעשו לקרקע אין מקבלים טומאה היינו דווקא אם מתחלתן נעשו כן וא"כ גבי שבר כלי כיון שמה שמקבל טומאה ע"י יחוד היינו משום שהיה כלי פעם א' הרי חשיבותו נמשך מהיותו פעם א' כלי גמור וא"כ הרי אז לא נעשה לשמש את הקרקע וצריך לחלק בין זה להא דמשמע בשבת נ"ח דאף אם מתחלתו לא נעשה לשמש את הקרקע מ"מ ע"י יחוד שמייחדו לקרקע ושינוי מעשה שעושה בו אח"כ ג"כ מתבטל ממנו תורת קבלת טומאה דלכאורה ה"נ נימא הכי שהשבירה לא גרע משינוי מעשה שהרי עי"ז טהור לגמרי עד שמייחדו והחילוק הוא משום דהתם השינוי מעשה הוא אחר שמייחדו ומחברו לקרקע הלכך ע"י שינוי זה ה"ל כאילו מתחלתו עשאו לקרקע משא"כ הכא השבירה היה קודם שיחדו לקרקע ואיה"נ דאם שברו ע"ד כן ודאי לא גרע משינוי מעשה אך לפ"ז קשה דהא הרמב"ם כ' הלוקח כלי גדול כו' ונוקבו נקב המטהרו כו' וקבעו בארץ ועשהו מקוה כו' הרי מיירי אפי' בניקבו אדעתא דהכי ואפ"ה פליג הראב"ד ואפ"ל עוד דהנה בס"ט סי' קצ"ח סס"ק ס"ג הקשה וז"ל קשה לי דלמאי דמסיק הש"ס דלרבנן דדף אפי' בקבעו ולבסוף חקקו מקבל טומאה מדאורייי' א"כ הא דתנן בפי"א דכלים שהבאתי לעיל דכלי מתכת הנעשה לקרקע אינו מקבל טומאה ע"כ ר"א היא דאי לרבנן אפי' בקבעו לקרקע ואח"כ חקקו מקבל טומאה שהיא מדאורייתא מכ"ש אלו שהם כלים בתלוש אלא שנעשו לקרקע והרמב"ם פסק פ"ט דכלים כהאי מתניתין ובפי"א מהלכות הנז' דכ"ד פסק כרבנן דדף עכ"ל והשתא לדברי הס"ט דמשנה דפי"א דכלים מ"ב אתיא כר"א ולא כרבנן. וא"כ מאחר דמשמע בב"ב דקיי"ל כרבנן שוב לק"מ אהראב"ד די"ל דס"ל דאפילו נעשו לקרקע טמאין וע' בתוספתא שהביא הר"ש פ"ו דמקוואות משנה י' גבי אביק דר"ש מטהר מפני שנעשה לשמש את הקרקע ורבנן מטמאים ליה מדרבנן ובודאי הלכה כרבנן לכאורה יש ראיה להס"ט דלרבנן אינו טהור לגמרי אלא דזה אינו דלדבריו ראוי להיות טמא מדאורייתא לרבנן דר"א אכן באמת אשתמיטתיה להס"ט שהרמב"ם בפי' המשניות פ"ק דכלים מ"ד הפריש בין דף לנעשו לקרקע וז"ל לפי שהכלי אשר יקבל טומאה כפי צורתו כאשר נקבע בכותל או בארץ הנה הוא יקבל טומאה כמו שהוא לפ"ד חכמים כמשנ"ת פט"ו גבי דף של נחתומים והלכה כחכמים ואמנם יהיה כל המחובר לקרקע כקרקע אצל חכמים ולא יקבל טומאה אצל חכמים כאשר נעשה זה הדבר מתחלתו בקרקע או נעשה לשמש את הקרקע עכ"ל וכ"מ בשבת נ"ח ב' של בהמה ועשאו לדלת אע"פ שחיברו במסמרים כו' ע"ש. והא דמשמע בב"ב דס"ו דלרבנן גבי דף אפי' קבעו ולבסוף תיקנו מקבל טומאה מדאורייתא צע"ג להרמב"ם כמ"ש הס"ט דמאי שנא מנעשו לקרקע

ולהראב"ד נ' דס"ל כיון דבודאי משמע מפשטא דתלמודא דלרבנן גבי דף אע"פ שקבעו ולסוף תיקנו מקבל טומאה מדאוריי' וכדפרשב"ם. וא"כ קשיא סתם מתניתין אהדדי ולכן ס"ל להראב"ד דיש חילוק בין ענין נעשו לשמש את הקרקע לענין כל המחובר לקרקע דהנך דפי"א דכלים מ"ב הדלת והנגר כו' הן משמשי' את הבנין ממש שהן תשמישיו הדלת לסגור ולפתוח וה"ז מכלל הבנין עד והצינור יש לפרשו כמו צינור הנזכר במשנה ספ"ק דמ"ק דשם נמי נז' הני תלת שנזכר במשנה זו הציר והצינור והקורה כו' ופירש"י שם הצינור חור שבאסקופה התחתונה כמו צינורא דדשא וכן פי' בערוך ערך צר וכן פי' הרע"ב שם הוא וכן בטוש"ע א"ח הל' חוה"מ סי' תק"מ:

וא"כ היינו משמש את הקרקע ממש שזהו מצרכי הבנין וטבעת שבדלת דשבת נ"ח הוא ג"כ מצרכי או תשמישי הדלת משא"כ שאר כלים שקובעין אותן בבנין כמו דף של נחתומים שהוא דף שקבוע בכותל ליתן עליו את הפת כעין שעושין פלטרין שלנו בכותל בתיהן מבחוץ כדפרשב"ם. א"כ הרי אינו משמש את הבנין כלל שהרי הבנין נגמר בלעדו ול"ד כלל לדלת ונגר כו' אלא שזה נעשה לצורך הפת וא"כ אינו משמש את הקרקע אלא משמש את האדם ומשמשיו ג"כ עכ"פ אלא שבאנו לבטלו מתו"כ מאחר שמחובר לקרקע וס"ל לרבנן דאפי' קבעו ואח"כ תיקנו לא מהני דלא אמרינן כלל כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע משא"כ בנעשה לשמש את הקרקע אפי' תיקנו ולבסוף קבעו טהור ואפי' קודם שקבעו אלא דבעינן שיעשהו מתחלתו לצורך זה והא דלא מייתי בב"ב שם מנעשה לשמש כו' י"ל דצינור ל"ח כלל נעשה לשמש את הקרקע מאחר שהוא סילון המוליך מים (או י"ל דאין שייך להביא מענין זה לענין חשיבות כלי דשאובים דאע"ג שאינו מקבל טומאה מ"מ הוי כלי לפסול את המקוה כמו כלי גללים ותדע דכלי שנעשה לשמש את הקרקע אינו מקבל טומאה אפילו קודם שקבעו ובודאי שאז פוסל המקוה וע' בתוס' חדשים פ"ו דמקואות מ"י גבי אביק משא"כ גבי דף דלר"א מתבטל מתו"כ מצד שכל המחובר לקרקע הוא כקרקע א"כ כיון דהוא כקרקע בטל מתו"כ לגמרי ואינו פוסל המקוה כמו השוקת שבסלע כו') ובהא א"ש טעם הגדולים שבתשו' הרא"ש שהחמירו בהסילונות משום דל"ח משמשי הקרקע מקבלי טומאה וצינור שבמשנה פי"א דכלים מ"ב פירשו שם בתשו' הנ"ל דהיינו צינורא דדשא דווקא דחשיב ממשמשי הקרקע מטעם הנ"ל והרא"ש השיב דאין נפקותא בזה שהרי תולה טעם טהרת אלו הכלים מפני שנעשו לקרקע ופי' ר"ש מחוברים לקרקע ותשמישם עם הקרקע וכן צינור שנעשה לחברו ולשמש עם הקרקע עכ"ל ולדידהו י"ל דל"ד להדדי מטעם הנ"ל שהרי הסילון המוליך מים למקוה אינו משמש הקרקע כ"כ ולהרא"ש צ"ל דס"ל דחשיב משמש

הקרקע דמים כארעא סמיכתא הוא כדאיתא בגיטין ח' וצ"ע. ומהא דאביק חשיב לשמש את הקרקע לק"מ לשטה זו דשא"ה דאמבטי הוי כקרקע מאחר שכשרה לטבול תוכה עכצ"ל שהוא באופן שאין עליה ת"כ א"כ האביק המשמשה הוי משמשי קרקע. משא"כ גבי כ"ח שמיירי הראב"ד שיש עליה ת"כ ע"י יחודה להשתמש בה והרי הוא מייחדה לטבול בתוכה ל"ח כלל משמשי הקרקע דמה תשמיש הוא לקרקע רק להמים שבתוך הכלי ומים אלו ודאי ל"ח כקרקע מאחר שבאנו לומר שפסולים לטבול בתוכם מצד שהן בכלי ועוד באביק נמי מטמאי רבנן מד"ס עכ"פ וכ"ש את"ל דהראב"ד פי' וקבעו שבארץ שכ' הרמב"ם דלאו דוקא קברו קאמר אלא חיברו א"כ בכה"ג ודאי אינו משמש את הקרקע כנ"ל כ"ז נלע"ד ליישב דברי הראב"ד ונסתלקו מעליו תלונת הכ"מ מכל וכל:
קיצור אפ"ל דהראב"ד ס"ל דהכלי הנקוב אע"פ שמחברו בארץ לא חשוב נעשה לשמש את הקרקע דיש לחלק בין נעשו לשמש את הקרקע או את הבית ובין מחובר לקרקע ולבית אבל אינו משמש את הבית כ"א משמש דבר לעצמו וראיה כי צריך לחלק בין דף של נחתומים אע"פ שקבעו ולסוף תיקנו מקבל טומאה ובין הנך שבמשנה פי"א דכלים מ"ב: נמצא נת' תמצית דברי הראב"ד שמחמיר בהטבלה תוך כלי המנוקב כדי טהרה מצד ב' טעמים הא' שהחמירו בזה במשנת השידה ותיבה שבים כו' וריה"ו מחמיר שם אפי' גבי עירוב מקוואות ונהי דלא קיי"ל כוותיה מ"מ אין להקל רק במה שהקילו חכמים לא זולת זה הב' משום שיש שברים שראוים לקבל טומאה ע"י יחוד כו' ונמצא ה"ל כלי לטומאה וה"ל טבילה בכלים מיהו אף גם היכא דלא שייך טענה זו הב' כגון בתיבות שלנו כדלקמן אי"ה עכ"ז יש להחמיר מחמת הטעם הא' ושפיר י"ל דכל שיש סרך כלי עליו כיון שהיה עליו ת"כ פ"א ה"ל שיורי כלי ואסור לטבול בתוכו ותדע דלהרמב"ם נמי אע"פ שניקב כ"ט נשאר עליו תורת שיורי כלי ואסור לטבול בתוכו אא"כ קבעו בארץ כמ"ש הכ"מ וב"י וס"ל דהקביעות שקובעו בארץ מבטלה ממנו שם כלי זה שנשאר עליו וא"כ כיון דלהרמב"ם נמי בעי תיקון וקביעות א"כ אין תימא כלל לומר דלהראב"ד אפי' קביעות לא מהני ועמ"ש בזה לקמן בעזה"י אות ט"ז י"ז:
וכאשר פי' דעת הראב"ד לפי הטעם הראשון שלו כן צ"ל לדעת הרא"ש בתשו' כלל ל"א סי' א' לפי מה שפי' הב"י וריו"ו בדעת הרא"ש (ועד"מ אות ט') דס"ל דאפילו נקב כשפ"ה בשוליה לא מהני לענין לטבול בתוך הכלי רק שאין המים היוצאים ממנה פוסלים את המקוה אפילו נקובה במשהו כו' והנה השאלה היה שם על גיגית של עץ או של אבן כו' ואהא מסיק דבתוכה אין טובלין כלל אפי' ניקבה כשפ"ה לפי' הר"י וב"י ולפ"ז א"א לפרש דבריו אם לא דס"ל כהראב"ד דאין טובלין תוך כלי מנוקב כלל אא"כ המים

מעורבים למקוה ע"י הנקב דאל"כ אלא דיש גוונא שטובלין תוך הכלי בלא עירוב. א"כ אמאי החמיר בכלי אבן עכ"פ הנקובה כשפ"ה ועוד מתי תנקב ותטהר בשלמא בכלי עץ הוה מצינן למימר כמ"ש הד"מ אות יו"ד דבעינן נקב כמ"ר שזהו נקב המטהרו מטומאתו. ואע"ג דבלא"ה אינו מקבל טומאה כיון שהוא כלי גדול המחזיק מ"ס וכדמשמע להדיא בתשו' הנ"ל בתחלתו ע"ש. מ"מ שפיר מצינן למימר כיון דבמינו מקבלים טומאה בעי' בהו כמ"ר. ה"נ בגדול נמי מחמירים ובעינן כמ"ר וכדלעיל אות ב' ולקמן חלק ב' אות ח' אבל כלי אבנים שאין במינו מקבלים טומאה א"כ כי ניקב נמי כשפ"ה דהוי שיעורא דלענין מקואות שוב אין מקום להחמיר ולהצריך בו נקב יותר גדול דכך ליה כמ"ר כמו כשפ"ה ואי הוה שרינן לטבול בו בנקב כמ"ר הוה שרינן נמי כשפ"ה. ומדהחמיר הרא"ש לאסור לטבול בו ש"מ דס"ל דאין מטבילין בכלי כלל אפילו מנוקב בנקב היותר גדול אם לא שמעורב למקוה והיינו כמ"ש הראב"ד אלא דלהרא"ש בעינן נמי שהים יקיפן כו' (או שנפחת רובו דבכה"ג פשיטא דאינו כלי כלל):

קיצור ראיה מתשובת הרא"ש כלל ל"א סי' א' דאוסר לטבול אפילו בכלי אבן אף שנקוב כשפ"ה א"כ ודאי ה"ה בכלי עץ אף שנקוב כמ"ר:

והנה לפי שטה זו הדבר ברור דאין טובלין בכלי עץ (אפי' גדולה ממ' סאה) אפי' נקובה כמ"ר:

שהרי לדברי הראב"ד מבואר להדיא דאין טובלין בכ"ח מנוקב אא"כ המים מעורבים כשפ"ה ובלא עירוב ודאי אין טובלין בו ואפי' נקוב כמ"ר. דהא כך לי בכ"ח כשפ"ה כמו כמ"ר. ועוד דהטעם שכ' האיך אפשר שלא יהיה בקרקעיתו כו' שייך נמי בנקוב כמ"ר וכיון דאפילו בכ"ח אין טובלין אא"כ מעורב למקוה ודאי דכמו"כ בכלי עץ וכדפרישית לעיל היטב מלתא בטעמא לדעת הראב"ד וההוא טעמא שייך נמי אנקוב כמ"ר וכ"ש שזה מוכרח בהראב"ד לפמ"ש בס' באר יעקב דהרמב"ם שכ' וניקבו נקב המטהרו מיירי אפי' בכלי עץ ונקב המטהרו כמ"ר וכמשי"ת לקמן אי"ה שפי' זה נכון יותר בהרמב"ם וכן הבין הרא"ה בס' החינוך פ' מצורע סי' קע"ה. א"כ כיון דהראב"ד פליג עליו בהא מבואר דס"ל דאין מטבילין בכלי עץ הנקוב כמ"ר אא"כ מעורב למקוה וכשמעורב סגי בכשפ"ה וא"ת אי הראב"ד לאפלוגי אתא נמי אכלי עץ שניקב בכמ"ר א"כ מאי קאמר ורבנן מיהא כשפ"ה בעי דמשמע דלא אתי לאפלוגי רק דלא סגי בכמ"ז וי"ל דבמשמע ונקבו נקב המטהרו שברמב"ם קאי בין אכ"ח בכמ"ז ובין אכלי עץ בכמ"ר ובכ"ח פליג הראב"ד בתרתי דבעינן שיהיה הנקב גדול יותר ושיהיה מעורב ובכלי עץ פליג בחדא דבעינן שיהיה מעורב וגם ממ"ש איך אפשר שלא יהיה בקרקעיתו ודופנו חרס הראוי

לקבל טומאה ע"י יחודו להשתמש בו ונמצא טבילה זו בכלים אין ראיה לומר דדוקא בכ"ח פליג דודאי אי הוה מפרשינן כוונתו לומר שאע"פ שניקב הכ"ח כמ"ז עדיין ראוי הוא לקבל טומאה אם יחדו לרמונים שפיר הוה מצינן למימר דהך טענה לא שייכא בכלי עץ דטהרתו בכמ"ר ושוב לא מהני ביה יחוד אבל באמת אין מורים כן דברי הראב"ד דא"כ מהו ל' בקרקעיתו ודופנו כו' הל"ל והלא עדיין ראוי הוא לקבל טומאה אם יחדו לרמונים. א"ו ס"ל כדפסק הרמב"ם פי"ט מהל' כלים ה"ב דמשניקב כמ"ז טהור לגמרי והרי הוא ככלי גללים וכלי אבנים ור"ל דאפילו יחדו לרמונים אין מקבל טומאה וכדפרש"י ס"פ המצניע דצ"ו ע"א וכ"מ ממה דלא השיג עליו הראב"ד שם וא"כ צריך לפרש מ"ש איך אפשר שלא יהיה בקרקעיתו ודופנו כו' היינו כי הא דאיתא פא"ט דנ"ה הדקין שבכ"ח הן וקרקורותיהן ודופנותיהן כו' ומ"ש ע"י יחודו להשתמש בו היינו משום דס"ל כמ"ש התוס' לשם דלא מקבלי טומאה אא"כ יחדום להשתמש בהן וא"כ טענה זו שייך נמי אכלי עץ ג"כ לדעת הראב"ד פי"ח דכלים דפליג אהרמב"ם שם הלכה יו"ד ואפי' את"ל דפי' דברי הראב"ד בהשגות מורים יותר דאכלי חרס קאי היינו משום דהרמב"ם לא ביאר להדיא גבי כלי עץ דטובלין בו בנקב בלא עירוב מקואות דהא אדרבה בהלכה ח' דמיירי מדין שידה ותיבה שהן כלי עץ העתיק לשון המשנה דהשידה ותיבה שבים כו' דהיינו בעירוב מקואות אע"ג דבודאי הוא הדין בכלי עץ ג"כ כשניקב בכמ"ר עכ"פ טובלין בו לדעת הרמב"ם בלי עירוב מקואות מ"מ כיון דלא פי' כן להדיא רק במ"ש הלוקח כלי כו' וניקבו נקב המטהרו. וההיא מתפרשת בכ"ח ג"כ ושם הוא קולא יותר גדולה דסגי אפי' בנקב פחות מכשפ"ה מש"ה העמיד הראב"ד השגתו ע"ז דבזה פליג עליו בתרתי אבל ודאי דלהראב"ד ה"ה בכלי עץ שניקב כמ"ר או אפי' כ"ח שניקב כמ"ר אין טובלין בו אא"כ יש עירוב מקואות כנ"ל:

קיצור. עוד משמע כמ"כ בהראב"ד דאפי' נקוב כלי עץ כמ"ר אין מטבילין בו בלא עירוב מקואות:

יא וכן הוא בודאי ג"כ לדעת הרא"ש בתשו' כנז' לעיל אות ט' ואע"פ שהרמ"א כתב בד"מ אות יו"ד דמ"מ אם ניקב כמו"ר ודאי מהני להרא"ש ג"כ וראיה מים שעשה שלמה ועיין בסמ"ג שהאריך בזה עכ"ל לפענ"ד נ' דרבינו ז"ל ס"ל שא"א לומר כן בדעת הרא"ש לפי' הרי"ו וב"י מהטעם שנת"ל אות ט' דאין טעם כלל לחלק בין כלי אבן שניקב בכשפ"ה לכלי עץ שניקב כמ"ר וכ"ש לפי משמעות תשו' הרא"ש שם דהא דאין טובלין תוך כלי גדול הנקוב במשהו הוא משום גזירה כמ"ש גבי מעיין שהעבירו ע"ג השוקת כו' וענין גזירה זו עבב"י דר"ל כמו ששם גזרי' ה"נ הכא איכא למיגזר שמא יטבלו בלא נקב א"כ אי

איתא דבכלי עץ הנקוב כמ"ר לא גזרינן מהכ"ת לגזור בכלי אבן הנקוב כשפ"ה א"ו צ"ל דלהרא"ש בכל ענין גזרינן לא לטבול בכלי מנוקב אא"כ מעורב למקוה ומשום דלא נמצא היתר מפורש במשנה ותוספתא וגמ' לטבול תוך כלי מנוקב (אא"כ מעורב למקוה) אלא לומר שאינו פוסל את המקוה דהיינו שהמים היוצאים ממנו כשרים כו' עבב"י והיינו ממש כדברי הראב"ד והראיה שהביא הרמ"א מים שעשה שלמה צע"ג דהתם היה עירוב מקואות ע"י הנקב שברגלי השוורים כדפרישית לעיל אות ה' וכ"מ ג"כ להדיא מהסמ"ג עצמו שהביא רמ"א שכ' ומה שעשו כן (ר"ל כרמונים) זהו שיהו מוציאין ומביאין מעין עיטם המים בריוח כי להכשירו ע"י חיבור המעיין היה די כשפ"ה עכ"ל הרי משמע שהיה חיבור למעיין במקום הנקב וא"כ האיך מוכיח רמ"א מזה דבנקב כמ"ר סגי אפי' בלא עירוב מקואות דלמא בלא עירוב מקואות אפי' נקב כמ"ר לא מהני ובים שעשה שלמה סמכו אעירוב מקואות והא דהצריכו נקב כמ"ר היינו רק כדי שיהיו מוציאין ומביאין המים בריוח כו' וליישב דעת רמ"א צ"ל דס"ל עיקר כפי' ה"ר אלחנן שהביא הסמ"ג לכך צריך כמ"ר שדומה לכלי לגמרי כו' וז"ל ההובא בב"י בד"ה וסמ"ג כתב כשם ומורי כתב בשם הרב ר' אלחנן לפי שכל שפע המים נכנס לתוך הים. והם טובלים בו ולכך צריך כמוציא רמון שדומה לכלי לגמרי עכ"ל ופי' דבריו דהעירוב לא היה נ' כ"כ לפי שכל שפע המעיין נכנס בתוך הים והם טובלים בו כו' ולפ"ז מוכח שפיר דעכ"פ כמ"ר מהני בלא עירוב מקואות ומש"ה שפיר תיקנו במה שעשו נקב כמ"ר שאף שאין ניכר עירוב כ"כ ליכא למיחש למראית העין מצד שבטלים מתו"כ ובהא בלחוד סגי וא"כ דל העירוב מהכא אין כאן חשש אבל את"ל דנקב כמ"ר לחוד בלא עירוב מקואות לא מהני כלל א"כ מה הועילו חכמים בתקנתן אכתי איכא למיחש למראית העין לפי שכל שפע המעיין כו' ואין ניכר עירוב מקואות ואי משום דביטלום מתו"כ הא זה לא מהני כלל בלי עירוב א"ו מוכח דמהני מיהו כיון דלפי' הסמ"ג וכן לפי שני הטעמים שבתוס' דפסחים דק"ט ע"ב וכן לפי הטעם שבתשו' הרשב"א אין מוכח כלל מירושל' דנקב כמ"ר מהני בלי עירוב מקואות א"כ ק' האיך מוכיח רמ"א מזה הירושל' דלהרא"ש לפ"ד ריי"ו וב"י מהני עכ"פ נקב כמ"ר לחוד דמניין לו שהרא"ש מפרש הירוש' כפי' ה"ר אלחנן ודלמא מפ' כהסמ"ג או כהתוס' ורשב"א דלדידהו לא מוכח משם מידי ומאחר דמפשט תשו' הרא"ש משמע דלא מהני כמ"ר כנ"ל א"כ עכצ"ל דמפרש כפי' התוס' או כהסמ"ג ולא כה"ר אלחנן מיהו גם להתוספות דפסחים הנ"ל שכתבו וז"ל ומורי הר"ר יחיאל פי' דצריך כאן כמוציא רמון לפי שהשוורים מפסיקין בין הים למעיין וה"ל כהורק מכלי אל כלי כיון דמרחקי טובא וצריך שיבואו שם מים בשפע והביא ראיה מתוספתא עכ"ל

וכ"כ בפסקי תוספות שם סי' רצ"ה רגלי שוורין נקובין בכמוציא רמון אע"ג דדי בשפ"ה כיון שיש הפסק בעי טפי עכ"ל ונלע"ד דראייתו מן התוספתא הוא מ"ש הר"ש פ"ה דמקואות מ"ב תניא בתוספתא מעיין היוצא לתלמי (כלי שכך שמו) ומן התלמי לבריכה ראשונים הרי אלו נשאבים כיצד הוא עושה נוקבו מעין זקנו כו' וע"ש דר"י מסימפונט משבש הגירסא ואפשר לגירסתו היינו שיעבור המעיין מועט שלא דרך הכלי דוגמת מ"ש במשנה רפ"ה ואם העבירו ע"ג שפה כל שהוא כו' והקשה הר"ש שם וקשה בלא נקיבה נמי ליתכשרי כולהו כיון דמחוברין למעיין כו' ואפי' בתוך הכלי שרי לטבול כו' ולכן ה"ר יחיאל מתרץ משום כיון התלמי מפסקת בין המעיין להבריכה כה ומרחקי טובא הבריכה מן המעיין ע"כ לא מהני החיבור כשפ"ה שמן המעיין לתלמי ואח"כ מהתלמי לבריכה והיינו שדין עירוב מקואות זהו כשהן מחוברין זה לזה ממש ולא בכה"ג שיש הפסק לכן מזה למד דכמ"כ בהים של שלמה כיון שהשוורים מפסיקים בין הים למעיין לא מהני החיבור כשפ"ה כמו דלא מהני גבי מעיין היוצא לתלמי ומהתלמי לבריכה דהוא ג"כ כמו מעיין היוצא להשוורים ומהשוורים לים וע"כ הוצרך להיות רגלי השוורים נקובים כמו"ר והיינו כדי לבטלם מת"כ לגמרי. ולכן לא דמי למעיין היוצא לתלמי שהתלמי הוא כלי. ואע"ג דבהתלמי מהני נקב כל שהוא לפר"ש ומדוע בעי הכא כמוציא רמון י"ל דלא ס"ל כפר"ש אלא כפי' הר"י מסימפונט א"נ ס"ל כהר"ש אך התלמי היא כלי חרס לכן מהני נקב קטן לטהרו משא"כ בכלי נחושת דהים של שלמה צריך כמוציא רמון ולפ"ז צ"ל הטעם משום דע"י כמוציא רמון נתבטל מתורת כלי דאי משום שיבאו המים בשפע יותר מכשפ"ה הלא לא מצינו חילוק בין כשפ"ה לכשיעור מ"ר לענין עירוב מקוואות והרי ריה"ו במשנה השידה והתיבה דלא מהני לי' כשפ"ה ס"ל דצריך ארבעה טפחים וא"כ אם כשפ"ה לא מהני גם כמ"ר לא מהני וגם פי התלמי אפשר היה ג"כ כמ"ר ואעפ"כ לא מהני ולכן צ"ל הא דבהים מהני שיעור כמוציא רמון היינו מפני שעי"ז נתבטל מתורת כלי וא"כ מהני זה לא מטעם עירוב מקוואות וכדברי ר' אלחנן וכן משמע באגודה פרק ערבי פסחים סי' צ"ד וז"ל בים שעשה שלמה פריך בירושלמי והלא שאובים הם ונהי נמי דכלי גדול מחזיק מ' סאה בלח אינו מקבל טומאה מ"מ היו שאובין ומשני רגלי שוורים נקובים כמוציא רמון עכ"ל. מבואר דר"ל שעי"ז נתבטל מתורת כלי ואין המים שאובין ולא מצד עירוב מקוואות וא"כ זהו טעמו דהרמ"א דאם הכלי נקוב כמוציא רמון כשר לטבול בתוכו בלי עירוב מקוואות וכמ"כ כתב בשו"ת פנים מאירות ח"ג סי' מ"א וז"ל והשתא נתברר שאלתן דלכל הדעות אם ניקב כמוציא רמון שוב אין חשש אליבא דכ"ע

לכשנקבע בארץ וממשיך לתוכן מ"ם סאה מקוה כשירה היא לטבול בו לכתחלה בלי שום פקפוק ונדנוד בעולם עכ"ל:
קיצור להראב"ד והרא"ש י"ל אפי' היה נקוב כמוציא רמון אין טובלין בו ואין ראי' מים של שלמה דהתם י"ל הטעם מצד עירוב מקוואות מיהו לתירוץ ה"ר אלחנן שהביא הסמ"ג י"ל לא מהני כאן כ"כ עירוב מקוואות:
וכן לתירוץ ה"ר יחיאל שבתוס' דערבי פסחים דק"ט ע"ב לא מהני כאן עירוב מקוואות כמו במעיין היוצא לתלמי ומהתלמי לבריכה משום דמרחקי טובא הבריכה מהמעיין וה"נ השוורים מפסיקים בין המעיין ובין הים וע"כ צ"ל דמצד ביטול מתורת כלי מהני וכדעת הרמ"א וכ"כ בשו"ת פמ"א ח"ג סי' מ"א אך לתירוץ ראשון בתוספות שם ולהסמ"ג י"ל בהים של שלמה מצד עירוב להמעיין נגעו בה:
יב מיהו אפשר לומר דע"כ הרא"ש מפרש כה"ר אלחנן דהא הרא"ש כ' במשנה רפ"ה דמקוואות דאין טובלין בכלי המחוברת למעיין או למקוה אא"כ הים מקיפן כמו השידה ותיבה שבים כו' הא לאו הכי לא כדתנן מעיין שהעבירו ע"ג השוקת פסול כו' וא"כ בים שעשה שלמה לא הוה מהני עירוב מקוואות שהרי המעיין עיטם לא היה מקיף להים כמ"ש הר"א שבסמ"ג שכל שפע המעיין נכנס בתוך הים כו' ובתוס' דפסחים דק"ט מבואר ג"כ שהשוורים מפסיקים בין הים למעיין וא"כ אין המים מקיפים את הים. ובכה"ג לא מהני עירוב מקוואות להרא"ש וא"כ עכצ"ל דעיקר הסמיכה היה על שביטלום מתו"כ וא"כ שפיר מוכח מזה דבנקב כמ"ר לחוד סגי ולא בעי' עירוב מקוואות כנלע"ד ליישב דעת רמ"א ומ"מ לדינא אין זה מוכרח דמאחר שמתשובת הרא"ש משמע דנקב כמ"ר לא מהני בלא עירוב כנ"ל א"כ אין להביא ראי' מהירושל' חדא שי"ל שאין להקל בכל מקום במה שהקילו במקדש כמ"ש הריטב"א שהביא הב"י בבד"ה שאין להתיר זה בכל מקום משום גזירה ועוי"ל כיון דהא דלא מהני עירוב מקוואות כשאין המים מקיפין הכלי הוא רק משום גזירה כמ"ש הרא"ש להדיא רפ"ה דמקוואות א"כ י"ל דהיכא דאיכא נמי נקב המבטלו מתורת כלי לא גזרי' דהא מדינא כל חדא לחודי' סגי רק דגזרי' וא"כ י"ל דלא גזרינן אלא בדאיכא רק חדא היינו נקב המבטלו מת"כ בלא עירוב מקוואות או עירוב מקוואות בלא נקב המטהרו כההיא דמעיין שהעבירו ע"ג השוקת כו' אבל בדאיכא תרווייהו לא גזרינן משום דה"ל גזירה לגזירה ואף לפמ"ש דגבי מעיין שהעבירו ע"ג השוקת י"ל מדאורייתא פסול לטבול בתוכו אף שיש כאן עירוב מקוואות מ"מ בדאיכא תרתי נקב המבטלו מתורת כלי ועירוב מקוואות אז שרי בודאי והיינו טעמא דים של שלמה שהיו טובלין בו מפני שהיו בו תרתי ותדע לך דהא שוקת

יהוא שכל טהרות שבירושל' נעשו ע"ג היינו שהיתה מעורבת למקוה ע"י נקב כשפ"ה. ולא אשכחן שהיו מקיפים אותה מי המקוה מכל צד דדוקא בשידה ותיבה שבים י"ל שהים מקיפן אלא עכצ"ל משום שהיתה נקובה מן הצד למטה בענין שנתבטלה מתו"כ ע"ז ובדאיכא תרתי שריא לכ"ע וכ"מ בתשובת הרא"ש כלל למ"ד סי' ד' שפי' דהתם ע"כ מיירי בשוקת שבסלע שאינו כלי כו' ור"ל שנתבטל מתו"כ ע"י הנקב והוצרך לזה משום דאל"כ לא הוה מהני לטבול תוך הכלי ע"י עירוב מאחר שלא היה המקוה שבצדו מקיפתו מכל צד (וע' בתשובת מהריב"ל ח"ג סי' ע' שפי' ג"כ כך תשובת הרא"ש הזאת דאילו היה בכלי לא היה מהני עירוב אלא שנדחק בטעמו ולפמ"ש הטעם פשוט דהרא"ש לשטתי' אזיל גבי מעיין שהעבירו ע"ג השוקת כו' וכן ביאר הר"ר יוסף טאיטסק שהביא הב"י שהרא"ש ס"ל שעל כרחך שוקת יהוא לא היתה כלי ומשאובין שהביא מהריב"ל אינו ענין לזה כלל כמו שיראה המעיין בפי' הרא"ש רפ"ה דמקוואות). ומאחר שיצא לנו דבשנתבטל מתו"כ מהני עירוב מקוואות להרא"ש אפי' אין המקוה מקפת הכלי מנוקב מכל צד מעתה אין ראי' מים שעשה שלמה להכשיר בנקב כמ"ר לבד. דלעולם אימא לך דלא מהני אלא דמהני בהדי עירוב אע"ג שלא היה המעיין מקיפו אמנם אפשר לפרש מ"ש הרא"ש דהתם מיירי בשוקת שבסלע שאינו כלי כו' היינו שלא היה עליו שם כלי בתלוש דס"ל להרא"ש דכה"ג טובלין בתוכו והוצרך לעירוב משום שלא היה בו מ"ס אבל בשוקת שהוא כלי אע"פ שניקב כשפ"ה סמוך לשוליי' אין טובלין בתוכו אפי' ע"י עירוב מאחר דמ"מ שם כלי עליו ובכלי לא מהני עירוב כשאין המקוה מקיפתו כנ"ל והכי משמע קצת ממ"ש הרא"ש בשוקת שבסלע שאינו כלי דר"ל שאינו כלי מצד שהוא בסלע ולאו מצד הנקב וע"כ היינו משום דמיירי שקבעו ולסוף חקקו וכן משמע קצת ממ"ש ולא היה בשוקת מ"ס דמשמע הא היו בו מ"ס לא הוה צריך לעירוב כלל ואילו בשוקת שהיה כלי וניקבו כשפ"ה אפי' יש בו מ"ס צריך עירוב לטבול בתוכו לדעת רי"ו וב"י בהרא"ש כנ"ל ולפ"ז אפשר דס"ל להרא"ש גבי כלי מנוקב דאפי' בתרתי למעליותא אין טובלין בתוכו דהיינו אפי' מנוקב כשפ"ה ומעורב למקוה וא"כ טעם שהיו טובלים בישש"ש עכצ"ל לכאו' משום דבכמ"ר לא בעי' עירוב כלל איברא דבאמת ז"א דמאחר שלפ"ז הרא"ש הוא מחמיר כ"כ ביותר בהטבלה תוך כלי שאפילו בכלי אבן שנתבטל מתו"כ ע"י נקב כשפ"ה אין טובלין בתוכו אפי' מעורב למקוה ג"כ ע"י נקב זה א"כ ודאי דאין סברא שבנקב כמ"ר יהיה מיקל לטבול בתוכו בלי עירוב מאחר שבאמת אין חילוק כלל בין נקב כשפ"ה בכלי אבן לכמ"ר א"ו לפ"ז צ"ל דטעם ההיתר בישש"ש הוא משום דבמקדש לא אחמירו כ"כ היכא דאיכא תרתי למעליותא ואין ללמוד מזה בגבולין או

י"ל דגבי ים שעשה שלמה עשו הנקב בתחלה באופן שלא היה עליו תורת כלי מעולם ובכה"ג ודאי שרי בלא עירוב מקוואות כלל וכדלקמן אי"ה וא"כ עכ"פ אין ללמוד מיש"ש להכריח דמותר לטבול בכלי שניקבו אח"כ כמ"ר בלא עירוב:

וא"כ מאחר שבתשובת הרא"ש דכלל ל"א סי' א' לפי' הרי"ו וב"י משמע שאין לטבול בכלי מנוקב בלא עירוב כנ"ל דמפשט ההוא משמע אפי' בנקוב כמ"ר כנ"ל באריכות. א"כ אין לנו להוציא דבריו ממשמעותן מצד הראיה מים שעשה שלמה דההוא שאני אי משום דבדאיכא תרתי למעליותא שרי להרא"ש אי משום דבמקדש כה"ג שרי עכ"פ אי משום די"ל שהים לא היה עליו תו"כ מעולם:

קיצור הגם דהרא"ש ס"ל דלטבול בכלי ע"י עירוב מקוואות לא מהני רק בכמו השידה והתיבה שבים שהים מקיפן משא"כ בישו"ש היינו בכלי שלם אבל כשנתבטל מתורת כלי מהני ע"י עירוב מקוואות וא"כ בישו"ש דאיכא תרתי שנתבטל מתו"כ וגם יש עירוב מקוואות להכי מהני:

יג והנה מדברי הריטב"א בחי' פ"ק דמכות הביאם הרב"י בבד"ה מבואר דס"ל שאין להתיר בכל מקום לטבול תוך כלי אפי' נקוב כמ"ר משום גזירה ואפשר כוונתו אפי' אם הוא מעורב למעיין לפ"ד רבו הרא"ה ולפ"ד היש מחלקים שם ה"ה אפי' מעורב למקוה ומשום שהחמירו בטבילת אדם כו' נמצא דמתלתא קראי שמיעא לן ה"ה הראב"ד והריטב"א וכ"ד הרא"ש לפי' הרי"ו וב"י שאין טובלין תוך כלי אפי' נקוב כמ"ר בשוליו שנתבטל מתורת כלי. אא"כ יש עירוב מקוואות דאז שרי להראב"ד אפי' בנקב כשפ"ה לבד ולהרא"ש יש להסתפק אי מהני אפי' עירוב אם אין המקוה או הים מקפת את הכלי מכל צד כדלעיל אות יו"ד והב"ח כ' וז"ל ססע"י י"ב מיהו כשניקב כשפ"ה פשיטא דשרי לטבול בו לכתחלה כפשטא דמתניתן דנעשו עליו כל טהרות שבירושלים וכמו שפסק הרמב"ם ובהא ליכא מאן דפליג זולתי הראב"ד עכ"ל. והנה מ"ש דליכא מאן דפליג תמוה שהרי הריטב"א שבבד"ה פליג בודאי שהצריך נקב כמ"ר לאפוקי מתו"כ ולא כ' שפ"ה רק לענין עירוב מקוואות ואף בנקב כמ"ר כ' שאין להתיר משום גזירה כנ"ל גם במה שהחליט דהרא"ש בתשובה נמי מתיר לטבול בתוך כלי הנקוב כשפ"ה ודלא כפי' הרי"ו והב"י בהרא"ש אין זה מוכרח כלל ואדרבה ממ"ש בתשו' אבל בתוכה אין טובלין כדתנן רפ"ה דמקוואות מעיין שהעבירו ע"ג השוקת כשר חוצה לה אבל בתוכה אין טובלין עכ"ל והתם אפי' יש בפיהו כשפ"ה אין טובלין כמ"ש בכלל למ"ד סי' ד' א"כ ה"נ הכא אפי' נקוב כשפ"ה אין טובלין בתוכו אע"ג דהתם תו"כ עליה והכא אין ת"כ עלי' מ"מ הוא ס"ל דיש לגזור בזה כמו התם וע"כ צ"ל דמשוה הגזירה לטבול תוך כלי מנוקב

שבטל מתו"כ בלי עירוב מקוואות לטבילה תוך כלי שלם המעורב בעירוב מקוואות דהא אף את"ל כהב"ח דלא החמיר רק בכלי שניקב במשהו מ"מ בטל מת"כ לפ"ד הרא"ש אעכצ"ל דמשוה זל"ז וא"כ כמו דשם מיירי בשפ"ה ה"נ הכא:

וכ"ש לפי הדקדוק דלעיל אות י"ב ממ"ש הרא"ש סוף כלל למ"ד דלסוגי' דיבמות (פ"ק דט"ו) דמייתי לענין עירוב מקואות ע"כ מיירי בשוקת שבסלע שאינו כלי כו' דר"ל שלא היה עליו שם כלי דוקא בכה"ג מהני העירוב הא לא"ה לא מהני אם אין המקוה מקיפתו א"כ הרא"ש מחמיר בזה יותר מהראב"ד דלפ"ז בודאי אין סברא דבכמ"ר לחוד יהיה מיקל יותר מהראב"ד ויהיה סברות הפוכות ועכ"פ כיון דלפי' הרי"ו וב"י בהרא"ש ודאי דעת הרא"ש להחמיר אפי' בנקוב כמ"ר מש"ה חשש רז"ל לצאת דעת אלו הגדולים לכתחלה עכ"פ וגדולה מזו מצינו להפוסקים שחששו לכתחלה לפעמים אפי' לדעת יחידאה כמ"ש מהר"מ לובלין בתשו' הביאו הש"ך סי' קצ"ח סס"ק מ"ה ע"ש. ואע"ג שדחו שם דעת היחיד מהלכה עכ"ז חשו לכתחלה לתקן המקוה אליבא דכ"ע א"כ כ"ש הכא שהן שלשה מגדולי הראשונים שיש לחוש בודאי לדבריהם לתקן המקוה שתהא כשירה לדעתם ג"כ (אלא שמהרמ"ל שם כ' שבתחלה עלה בדעתו לתקן כל המקואות הישנות ג"כ באופן שיהיו מתוקנות אליבא דכ"ע ואח"כ השיב אחור ימינו שלא להוציא לעז על הראשונים ח"ו כו' ואעפ"כ בכל זמן שמזדמן לידי שמתקנים איזה מקוה או בונים חדשה אני מצוה תמיד לתקנה שתהא כשירה אליבא דכ"ע ואפשר שגם דעת רבינו ז"ל בתיקון זה הוא לעשות כן כשמתקנים איזו מקוה או בונים חדשה. ולא חייב לתקן כל המקוואות כזה דוקא או אפשר דס"ל שאין לחוש בזה להוצאת לעז לפמ"ש בתה"ד סי' רל"ב אימת אמרינן נמצאת אתה מוציא לעז ואימת לא אמרינן הכי ושם נת' ג' חילוקים בשנים מהם אמרי' אתה מוציא לעז ובא' לא חיישינן להא. היינו א' היכא דמלתא דפשיטא הוא להתיר ובא א' להחמיר ולעשות זהירות יתירתא כה"ג אמרינן לא תעביד כו' ב' היכא דאיכא ספיקא וצדדין שמן הדין ראוי להחמיר מוטב יותר לעשות כדת וכתורה משניחוש ללעז כו' ג' אע"ג דאיכא צדדין וסברות להחמיר אי אתינא להחמיר סוברים אנו דהראשונים שלא נעשו כן פסולים לגמרי היו חוששי' ללעז כו' ולפ"ז בנ"ד נמי כיון שהסומך על הרמב"ם והש"ע יש לו על מה לסמוך וגם להראב"ד והרא"ש והריטב"א מדאורייתא עלתה להם טבילה רק דמרבנן איכא צדדים וסברות להחמיר אפשר נכון להחמיר ודמי להא דאתקין רבא בגיטא מיומא דנן ע"ש ועדיין צ"ע בזה אי"ה וע' מדין הוצאת לעז בב"י רס"י ר"א ד"ה כ' המרדכי ובאה"ע הל' גיטין סי' קכ"ה בב"ש סק"י ובג"פ האריך בזה וע' בדין צה"פ שהזכיר המרמ"ל שהוא ג"כ מתה"ד:

קיצור שגם דעת הריטב"א כן שאין לטבול תוך כלי מנוקב אפילו כמ"ר משום גזירה לכן אף שהרמב"ם ועוד פוסקים והטוש"ע לא ס"ל כן. עכ"ז יש לחוש לכתחלה לתקן המקוה שיהיה כשר גם לדעת הראב"ד והרא"ש בתשו' והריטב"א:

יד והדרך לצאת לדעת הראב"ד והרא"ש והריטב"א (דהיינו שיוכלו לטבול תוך כלי מנוקב כדי שיוכלו לחמם המים ושאעפ"כ יהיה היתר לשטתם ג"כ) הוא במ"ש רבינו ז"ל שלא יהיה על התיבה תו"כ מעולם דהנה בהראב"ד לא נת' היטב הטעם מפני מה החמירו לטבול תוך כלי מנוקב כ"ט אלא שיש להחמיר כיון שאנו רואים שריה"ו החמיר בענין מקואות בכלי א"כ לרבנן נמי אין להקל יותר ממה שפירשו כמש"ל וגם משום דאיך אפשר שלא יהיה בקרקעיתו כו' וטעם זה דחה הכ"מ ולפ"ז לכאורה יש ללמוד סתום מן המפורש דהיינו מהרא"ש וריטב"א שהם פי' טעם החומרא משום גזירה דהיינו דלמא אתי לטבול בי' בלא נקב או אפשר הטעם כמ"ש בב"י וכ"מ לדעת הרמב"ם דעדיין שם כלי או שיורי כלי עליו עד שיקבענו בארץ או יבנה (ולהראב"ד אפי' קבעו לא מהני לבטל ממנו שם כלי כדלקמן אי"ה) וכ"ז לא שייך אלא כשהיה כלי גמור פעם א' ואח"כ ניקבו אותו דנמצא שייך לומר עליו שעדיין שם כלי או שיורי כלי עליו וכן שייך לומר גזירה שמא יטבלו בכלי בלא נקב שהרי זה היה ג"כ תחלה כלי גמור בלא נקב משא"כ היכא שלא היה עליו תו"כ מעולם לא שייך לומר כ"כ דה"ל שיורי כלי וגם אין שייך לומר גזירה אטו טבילה בכלי מאחר שמעולם לא היה עליו ת"כ א"כ ה"ל כעצים ואבנים דלא מחמרינן מלטבול בהם פן יטבלו בכלים הנעשים מהם והכי משמע קצת מל' הראב"ד שכ' הרי ריה"ו שהוא מחמיר בהטבלה תוך כלי כו'. כלי דייקא משא"כ בזו שלא היה עליה ת"כ מעולם אין להחמיר בזה. וראיה לחילוק זה מתלמוד ערוך בב"ב דס"ו ע"ב גבי צינור שקבעו ולבסוף חקקו דאינו פוסל את המקוה וחקקו ולבסוף קבעו פוסל דפרכי' לרבנן אי הכי אפי' חקקו ולבסוף קבעו נמי (ופרשב"ם כיון דלרבנן הכל שוה בין קבעו ואח"כ חקקו כו' וגבי שאיבה הוא דאקילו לבטלו אגב קרקע אפי' חקקו ולבסוף קבעו נמי לא יפסול) ומשני התם האיכא תו"כ בתלוש (וכ"כ לא רצו להקל כו' הואיל והוה שם כלי עליה קודם שהוקבע בקרקע ואי לא חשבת ליה כלי בטל גזירתם לגמרי רשב"ם) הרי דאע"ג דמעיקרא דדינא שוה הוא בין קבעו וכו' והיה אפשר להקל אפי' בחקקו ואח"כ קבעו אפ"ה החמירו בזה שהיה עליו שם כלי משום דאל"כ בטלה גזירתם לגמרי ר"ל שיאמרו שאפי' כלי שלא קבעו בקרקע נמי אינו פוסל דמאחר שגם זה היה עליו שם כלי לא יתנו לב לומר שמחמת הקביעות הוא שאינו פוסל ויבואו לומר שכל כלי אינו פוסל אפי' אינו קבוע בקרקע משא"כ כשלא היה עליה ת"כ מעולם בתלוש לא חשו

לזה שיבאו להקל בכלי גמור משום שיבחינו שפיר החילוק בין זה שלא היה עליו ת"כ קודם הקביעות כלל ובין כלי גמור דבדאיכא תרתי שהוא קבוע וגם לא היה עליו ת"כ קודם הקביעות מינכר מלתא והבדל בין זה לכלי וכמ"כ י"ל לענין לטבול תוך כלי מנוקב דבטבילה תוך כלי החמירו להראב"ד והרא"ש וסיעתם אפי' אם ניקבו אח"כ ובטלום מת"כ לומר דלא מהני אע"ג דמהני לענין שלא יפסול את המקוה וא"כ אין לנו להחמיר בענין כלי מנוקב בלטבול תוכו יותר ממה שהחמירו בענין כלי קבוע בקרקע לפסול את המקוה דהא הקביעות בקרקע לא מהני לרבנן מדאורייתא כלל והנקב מהני ומש"ה גבי לפסול את המקוה אינו פוסל אע"ג שהיה עליו ת"כ קודם הנקב ולא החמירו בזה כמו בקביעות דצריך שלא יהיה עליו ת"כ קודם הקביעות משום דקביעות לא מהני כלל מדאורייתא כמו נקב אלא משום חומרא דטבילה בתוכו החמירו בנקב ג"כ והיינו משום גזירה שיטבלו תוך כלי בלי נקב וא"כ אין להחמיר בזה יותר ממה שהחמירו בענין כלי קבוע בקרקע שהחמירו ג"כ משום גזירה כנ"ל וא"כ כך לי הקביעות גבי לפסול את המקוה כמו הנקב לענין לטבול תוכו וכשם דבקביעות לענין לפסול את המקוה לא החמירו כשלא היה ת"כ קודם הקביעות ה"נ בענין הנקב כ"ט לענין לטבול תוכו אין להחמיר אם לא היה עליו ת"כ קודם הנקב ג"כ תוכן הענין כי הנה הרי ענין לפסול את המקוה וענין לטבול בתוכו קרובים הדברים זה לזה ולפ"ד כמה פוסקים הם שוים היינו הרמב"ם והטוש"ע רק בלטבול בתוכו בעינן ג"כ קביעת בקרקע וכן הר"ש ס"ל לענין קבעו ולבסוף חקקו כשם שאין פוסל את המקוה כך גם טובלים בתוכו כמ"ש בפי' המשנה ספ"ד דמקואות גבי השוקת שבסלע ובמשנה רפ"ו גבי עוקת המערה וכ"ד הטור. לכן אף שהרבה חולקים ומחמירים יותר לטבול בתוכו מדין לפסול את המקוה מה גם בדינו דהר"ש והטור הנ"ל מ"מ אין להפליג כ"כ החילוק ביותר מדאי מן הקצה אל הקצה וכיון לענין לפסול את המקוה מהני בקבעו ולסוף חקקו אף שאחר הקביעות הוא כלי שלם ומהני רק משום שלא היה עליו תורת כלי בתלוש נמצא מהני טעם זה דלא היה עליו תורת כלי בתלוש אף שאח"כ כשנקבע הוא נעשה כלי גמור ולהר"ש והטור מהני טענה זו אף לטבול בתוכו א"כ גם לכל הפוסקים י"ל דמהני טענה זו בכלי מנוקב לענין לטבול בתוכו דדי לומר דמה שמהני בכלי שלם לענין שלא יפסול את המקוה יהיה מהני עכ"פ בכלי מנוקב שנתבטל לגמרי מתורת כלי גם לענין לטבול בתוכו דהא החילוק בין כלי מנוקב שנתבטל מתורת כלי לגמרי ובין כלי שלם הוא חילוק גמור ועצום מדאורייתא ממש שמדאורייתא זהו אין עליו תורת כלי כלל וזהו כלי גמור והחילוק בין לפסול את המקוה ובין לטבול בתוכו אינו רחוק כ"כ כמו החילוק הנ"ל כי לדעת ר"ש גם כולו

שאוב הוא מדאורייתא וכמו טבילה בכלים. ולכן עכ"פ מה שמועיל לענין שלא לפסול את המקוה בכלי שלם והוא רק מה שלא היה עליו תורת כלי בתלוש יהיה מהני לטבול בתוכו בכלי מנוקב והוא מה שלא היה עליו תורת כלי מעולם לא בתלוש ולא במחובר וא"ת שאני התם שקודם הקביעות היה אבן או עץ בלי תמונת כלי לגמרי משא"כ הכא אף שלא היה עליו תורת כלי מעולם היינו שאינו כלי שלם כ"א מנוקב מ"מ תמונת כלי מיהו הוי באמת זה אינו כיון דבכה"ג אינו מקבל טומאה כלל משום דלאו כלי הוא א"כ אין עליו תורת כלי מעולם ועיין בזבחים פרק דם חטאת דף צ"ד א' גבי והא לאו כלי הוא כו' ועוד דהנה גם כשהיה כלי גמור וניקב נקב כמוציא רמון נתבטל מתורת כלי יותר מדין קבעו ולסוף חקקו כשאח"כ הוא כלי שלם שהרי י"א דהא דקבעו ולבסוף חקקו אינו פוסל את המקוה זהו רק בשאיבה דרבנן דהיינו בשלשה לוגין כמ"ש התוספות בב"ב דס"ו או עכ"פ כשרוב המקוה ממים שאינם ע"י הצינור כמ"ש הרא"ש פרק מרובה סי' ג' אבל בשכל המקוה או רובה נעשית ע"י צינור שקבעו ולסוף חקקו פסול המקוה וע' בהר"ש פ"ב מ"ג:

ואילו כלי מנוקב בשוליו או מהצד ואינו מקבל מים כל שהם מבואר בהדיא במשנה ספ"ד דמקואות שאינו פוסל את המקוה היינו אף שכל המקוה נעשית ע"י כלי זה. א"כ מעלת נקוב עדיף טובא לבטל הכלי יותר ממעלת קבעו ולסוף חקקו שלא היה עליו ת"כ בתלוש וכיון דמעלת קבעו ולסוף חקקו דגרוע עכ"ז מהני שלא לפסול את המקוה א"כ ראוי לומר דמעלת נקבו וגם קבעו מהני אף לטבול בתוכו וזהו דעת הרמב"ם והטוש"ע אך א' להראב"ד והרא"ש והריטב"א ג"כ י"ל דהיכא דלא היה עליו ת"כ מעולם דא"כ ניתוסף המעלה שבקבעו ולסוף חקקו שבכלי שלם על המעלה דנקוב נקב גדול יהיה זה מהני גם לטבול בתוכו:

קיצור. גבי לפסול את המקוה מצינו גבי צינור שקבעו ולסוף חקקו דמשום שלא היה עליו תורת כלי בתלוש אינו פוסל את המקוה א"כ י"ל דגם לענין לטבול בתוכו בכלי מנוקב מהני ג"כ מה שלא היה עליו תורת כלי מעולם וכשקבעו בקרקע דסברא הוא דנהי שלטבול בתוכו חמור מלפסול את המקוה מ"מ די להחמיר שיהיה מהני בלטבול תוכו בכלי מנוקב נקב גדול מה שמהני שלא לפסול את המקוה בכלי שלם דהיינו מה שלא היה עליו תורת כלי מעולם וגם שקבעו בקרקע וגם שהרי יש קצת פוסקים דקבעו ולסוף חקקו מהני אף לטבול בתוכו א"כ לכ"ע יהיה מהני מעלה זו בכלי מנוקב שלא היה עליו תורת כלי מעולם וקבעו ולא חקקו:

והנה לפי הטעם השני שהזכיר הראב"ד והוא איך אפשר שלא יהיה בקרקעיתו ודופנו חרס הראוי לקבל טומאה ע"י יחודו להשתמש בו ונמצא טבילה זו בכלים עכ"ל ג"כ אין לחוש אם לא היה עליו ת"כ מעולם. לפמ"ש הראב"ד ספי"ח דכלים דחרסים הנמצאים בבית היוצר טהורים משום דחזקתן שנשברו עד שלא באו להיות כלים והמשנה שאמרה גסטרא שנמצאת בכבשן משנגמרה מלאכתה טמאה התם מפני שנמצאת עם כלים אימור כלי שלם היה ונשבר משנגמר הסיקו עכ"ל וע' בר"ש פ"ב דכלים מ"ו ואפי' יחוד צ"ל דלא מהני בהו מאחר דבשברי כלים נמי בעי' יחוד לדעת הראב"ד פ"ו דמקואות כמ"ש הראוי לקבל טומאה ע"י יחודו כו' והיינו כמ"ש התוס' פא"ט דנ"ה ודלא כהר"ש פ"ב דכלים מ"ב. א"כ בשברים שלא באו לכלל כלים מעולם צ"ל דלהראב"ד אפי' יחוד לא מהני ודוגמת שכ' התוס' שם גבי מחט שניטל עוקצה כו' ובנדה מ"ט א' ד"ה אלא דאין דרך ליחד כו' ובטלה דעתו כו' וא"כ בתיבה זו שלא היה עליה ת"כ מעולם לא שייך טענה זו דהא אין ראוי לקבל טומאה אפילו ע"י יחוד ואפילו להר"ש פ"ב דכלים מ"ב דפליג אהתוס' מ"מ י"ל דהדין אמת בשברים שלא באו לכלל כלים דלא מהני יחוד כמבואר ממש"ש מלבד שי"ל דבתיבה של עץ לא שייך כלל טענה זו דאיך אפשר שלא יהיה בקרקעיתו כו' לפמ"ש הרמב"ם פי"ח דכלים דדוקא שברי כ"ח נתרבו בזה וכ"כ הר"ן בחי' פא"ט שם גם להראב"ד דפליג שם מ"מ בענין שעושים הנקב בשוליה לא תהיה מקבלת כלל שלא מסומכין ואנן בעינן יושבים בלא מסומכים כו' והא ליכא מלבד שהתיבה לרוב גודלה אינה מקבלת טומאה כלל אלא דאפשר משום הא לא איריא כיון דבמינו מקבלת טומאה דאל"כ מה פליג הראב"ד ועכ"פ כיון דאיכא כל הני טעמי ודאי דאין לחוש בזה בתיבה זו כ"ש שהכ"מ פליג לגמרי אטעם זה כמש"ל ומ"מ כ"ז אינו מספיק עדיין לגמרי שאפ"ל כיון שדומה לכלי אסור להראב"ד לטבול בו בלא עירוב מקואות מ"מ כיון שקובעים אח"כ התיבה אח"כ בקרקע ובמסמרים לבנין העשוי מעצים י"ל שקביעות זה מבטלתו מתורת נדנוד כלי לגמרי וכמו שיובן ממ"ש לקמן אות ט"ו ט"ז: טו והנה בלא זה שלא יהיה עליה ת"כ מעולם א"א לצאת דעת הראב"ד והרא"ש וריטב"א במה שקובעים אותה בארץ היטב ומחברים אותה במסמרות כמ"ש רבינו ז"ל לקמן דלכאורה בהא נמי סגי מאחר דגם בלא הקביעות והחיבור אין אסור לטבול בתוכה לשטתם ג"כ רק משום גזירה כנ"ל והיינו מדרבנן והרי דבר שהוא כלי מדרבנן ולא מדאורייתא מתבטל מתורת כלי לגמרי מדרבנן ג"כ ע"י הקביעות בארץ וכמ"ש הרמב"ם בפי' המשניות פט"ו דכלים מ"ב גבי דף של עץ שקבעו בכותל וז"ל המשנה שם דף של נחתומים שקבעו בכותל רבי אליעזר מטהר וחכמים מטמאים ופי' הרמב"ם וז"ל ודף של

נחתומים לוח פשוט וקטפו עליו הבצק וכבר אמרו בב"ב דס"ו בדף של מתכת מחלוקת אשר פשוטי כלי מתכת מקבלים טומאה כמשי"ת אולם דף של עץ אע"פ שהוא מקבל טומאה מדרבנן כאשר קבעו בכותל הוא טהור לדברי הכל עכ"ל אבל הר"ש כ' וז"ל רבי אליעזר מטהר בפרק המוכר את הבית דף ס"ו מוקי לה אף בדף של מתכת ומטהר משום דקבעו בכותל עכ"ל:

מלשון אף בדף של מתכת משמע דכמ"כ גם בדף של עץ נמי מחלוקת. אך בפי' הרא"ש שם כתב בפרק המוכר מוקי לה בדף של מתכת וטהור משום דקבעו בכותל עכ"ל. וז"ל הרמב"ם ס"פ י"א מהל' כלים לפיכך דף של נחתומים של מתכת שקבעו בכותל טמא עכ"ל ואפ"ל דהר"ש ס"ל דפשוטי כלי עץ יש מהן שטמאים מדרבנן כמ"ש התוספות שם דס"ו סע"א וכ"כ בחידושי הרמב"ן שם ודף של נחתומין של עץ טמאין מדרבנן וא"כ הא דאמר ריב"ח בדף של מתכת מחלוקת היינו בכה"ג ג"כ פליגי ומטהר ר"א אבל ה"ה גם בדף של עץ פליגי וחכמים מטמאים גם בזה וכמו בצנור דחקקו ולסוף קבעו פוסל את המקוה אף בג' לוגין מים שאובין דהוי שאיבה דרבנן ומצאתי בשט"מ לב"ב בדף ס"ו שמשמע בו שיש ב' סברות. האחד דהא דאריב"ח בדף של מתכת מחלוקת היינו לא כמאן דמוקי לה בשל עץ אבל בשל מתכת אפילו ר' אליעזר מטמא ואילו ריב"ח קאמר דאפילו בשל מתכת פליגי ואפילו בהכי מטהר ר' אליעזר וכח דטהרה אתי לאשמעינן עכ"ל נשמע לפ"ז דרבנן מטמאים אף בדף של עץ אע"ג דמקבל טומאה רק מדרבנן לא מהני הקביעות שקבעו בכותל לבטלו מהטומאה דרבנן ולא דמי לצנור שקבעו ולבסוף חקקו דלא היה עליו תורת כלי בתלוש וז"ש השט"מ ואילו ריב"ח קאמר דאפי' בשל מתכת פליגי ור"ל וה"ה גם בשל עץ פליגי ולכן אמר ג"כ דריב"ח כחא דטהרה אתי לאשמעינן ור"ל לכן לא חש לאשמעינן הא דרבנן מטמאי גם בשל עץ כי רבותא יותר הוא לאשמועינן כחא דטהרה דר' אליעזר מטהר גם בשל מתכת. וזהו ממש כשטת הר"ש דאומר בפרק המוכר את הבית מוקי לה אף בדף של מתכת והיינו כמ"ש השט"מ דאפי' בשל מתכת פליגי וה"ה גם בשל עץ פליגי אבל עוד כ' השט"מ שם וז"ל ואי נמי דאפילו רבנן מודו בשל עץ דכיון דאין להם טומאה מדאורייתא כי קבעי בטלוה מתורת כלי אבל בשל מתכת דטומאתן מדאורייתא הוא דמטמו כנ"ל עכ"ל וזהו כשטת הרמב"ם והרא"ש דרק בשל מתכת פליגי אבל בשל עץ אפילו רבנן ס"ל דהקביעות מבטלו מתורת פשוטי כלי עץ:

קיצור הר"ש ס"ל דגם פשוטי כלי עץ המקבלים טומאה רק מדרבנן לא מהני להו הקביעות בכותל לבטלם מתורת כלי לרבנן דר"א אבל הרמב"ם והרא"ש ס"ל דכיון

דמדאורייתא אינן חשובים כלים המקבלים טומאה ורק מדרבנן לכן מהני להו הקביעות לבטלם לגמרי מתורת כלי וגם בשט"מ בב"ב שם יש שני סברות אלו:

ומוהרמ"פ בתשו' סי' ל"א האריך בזה ונסתייע מד' הרמב"ם הנ"ל וכ"כ בס"ט סי' קצ"ח ס"ק ס"ג בד"ה אך מ"ש הב"ח אך באמת י"ל שדין זה לדעת רבנן דר"א הוא במחלוקת שנוי' דהנה לכאורה י"ל מנ"ל להרמב"ם דין זה דלמא רבנן דר"א דפסק הרמב"ם כוותייהו לא מחלקי כלל בין טומאה מדרבנן לדאורייתא מאחר דלדידהו קביעות לא מהני כלל באמת אפשר דלא מהני אפי' בטומאה דרבנן כיון שהיה עליה שם כלי מדרבנן קודם הקביעות וכמו שהחמירו גבי שאיבה דרבנן ג"כ אם היה עליה ת"כ קודם הקביעות ומ"ש טומאה דרבנן משאיבה דהיא נמי מדרבנן ולא הקילו בשאיבה אלא כשלא היה עליה ת"כ כלל קודם הקביעות וזו הרי היה עליה ת"כ מדרבנן עכ"פ קודם הקביעות וא"כ מנלן להקל בזה אע"ג די"ל בהפך דהא החמירו בשאיבה דרבנן בחקקו ולסוף קבעו היינו משום שהיה עליה ת"כ גמור מדאורייתא קודם הקביעות מ"מ מנלן זה אימא אפי' היה עליו ת"כ מדרבנן נמי היו מחמירים אפי' בשאיבה דרבנן ולא הקילו בקבעו ולסוף חקקו גבי שאיבה דרבנן אלא משום דלא היה עליו ת"כ כלל קודם הקביעות לא מדאורייתא ולא מדרבנן והכי משמע קצת מל' הגמ' התם האיכא עליה ת"כ בתלוש דלכאורה מהו הלשון ת"כ הא כלי גמור היה והל"ל התם הרי היה כלי מעיקרא מהו תורת כלי (וע' בפי' המשניות להרמב"ם רפ"ד דמקוואות שעמד על דקדוק זה אלא שפי' דמיירי בצנור שאינו מקבל וזה א"א לומר לדעת כל הפוסקים זולתו אבל עכ"פ נשמע די"ל שתורת כלי אינו כלי גמור) אלא משום די"ל דאפי' לא היה עליו ת"כ בתלוש רק מדרבנן נמי לא הקילו כו' (כל שהוא מקבל מים) ואפשר דהיינו טעמא דהרוקח שכ' דמיירי בצנור שיש לו לבזבז מג' רוחותיו (וע' חי' הרמב"ן לשם) דלכאורה מדאורייתא ודאי אינו כלי מאחר שאינו מקבל מים רק מדרבנן צ"ל דפוסל ואפ"ה לא מהני אם קבעו אח"כ ואע"ג דשא"פ פליגי עליו ומוקי לה בצנור שיש לו לבזבז מד' רוחותיו היינו משום דס"ל דכשאין לו רק מג' לא הוה כלי מדרבנן ג"כ. והנה בתשובת מהרמ"פ הביא ראי' לדין זה דדבר שהוא חשוב כלי רק מדרבנן מתבטל מת"כ ע"י הקביעות שקבעו אח"כ. והא דאמר התלמוד (בב"ב שם דס"ו א') בתחלה שאני פשוטי כלי עץ דטומאה דרבנן (והלכך בקבעו מיקל ר"א אפי' קבעו אחר שהיה עליו שם כלי מדרבנן) ולכאורה תמוה דודאי לר"א דס"ל דהקביעות מהני לבטל אפי' כלי בדאורייתא כל שקבעו ולבסוף חקקו ולדידי' בדרבנן נחית חד דרגא לומר דאפי' חקקו ולבסוף קבעו מהני וכדפריך מכלל דשאיבה דאורייתא כו' וכיון דלדידי' באיסור דרבנן מהני אפי' בשהיה עליו ת"כ גמור

מדאורייתא קודם הקביעות דמ"מ ע"י הקביעות שאח"כ ה"ל כנתבטל מת"כ לגבי איסור דרבנן דמש"ה פריך מכלל דשאיבה כו' א"כ לדידי' ודאי כ"ש הוא דבשהיה עליו קודם הקביעות ת"כ רק מדרבנן דמתבטל ע"י הקביעות מת"כ לגמרי משא"כ לרבנן דפליגי אר"א וס"ל דבדאורייתא לא מהני קביעות כלל אפי' קבעו ולבסוף חקקו ובדרבנן נמי לא מהני בחקקו ולבסוף קבעו אלא דווקא בקבעו ולסוף חקקו א"כ לדידהו מצינן למימר דברבנן נמי לא הקילו אלא כשלא היה עליו ת"כ אפי' מדרבנן כלל קודם הקביעות כמו צנור שקבעו ולבסוף חקקו שמתחלה היה בקעת עץ כו' והא דאמרינן בתחלה שאני פשוטי כלי עץ דרבנן לר"א אמרינן הכי ולא לרבנן הן אמת דאי לאו דברי הרמב"ם לא הוה קשה כ"כ אמוהרמ"פ דהוה מצ"ל דס"ל דהלכה כר"א כמו שצ"ל כן לדעת הרא"ש והטור כמ"ש בס' באר יעקב סי' ר"א (אלא דבאמת הוא דוחק גדול בדעת הטור ג"כ דהא לר"א אפילו חקקו ולבסוף קבעו נמי אינו פוסל מאחר דבדף של מתכת מחלוקת א"כ אפי' אחמירו בשאיבה כשל תורה אין להחמיר בזה ויש ליישב בדוחק גדול ואכמ"ל) אבל בהרמב"ם א"א לומר כן שהרי פסק להדיא בפי' המשניות פט"ו דכלים מ"ב שם דהלכה כרבנן (וכ"כ בחיבורו ספי"א) וכ' שם דלרבנן נמי מקילים בכלים דרבנן שקבעום וקשה מנ"ל הא:

קיצור. מהרמ"פ בתשובה סי' ל"א דס"ל כהרמב"ם פט"ו דכלים אין הראיה נכונה ממ"ש בגמרא שאני פשוטי כלי עץ דטומאה דרבנן דאלמא דבר שהוא כלי מדרבנן מתבטל ע"י הקביעות דזהו לרבי אליעזר דמיקל בקבעו ולבסוף חקקו אף בדאורייתא לכן בדרבנן מיקל אף בחקקו ולבסוף קבעו אבל לרבנן דבדאורייתא אפילו קבעו ולסוף חקקו לא בטל תורת כלי מיני' אימא אף בדרבנן לא מהני כל שהיה עליו תורת כלי בתלוש:

טז וצ"ל דמוכח לה מהא דאמר ר' יוסי ב"ח בדף של מתכת מחלוקת דמשמע הא בדף של עץ רבנן נמי מודו לר"א דמתבטל ע"י קביעתו בכותל אלמא דלרבנן נמי דבר שהוא כלי מדרבנן כמו דף של עץ דמקבל טומאה מדרבנן מתבטל ע"י הקביעות מיהו הוכחה זו אינה אלא להאומרים דפשוטי כלי עץ מקבלים טומאה מדרבנן וזהו דעת הרמב"ם וכ"כ התוס' בב"ב שם בשם י"מ משא"כ להאומרים דאין מקבלים טומאה כלל א"כ לא מוכח מידי ושפיר י"ל דכלי דרבנן נמי לא מתבטל ע"י הקביעות שאח"כ והא דלא אוקמי מחלקותם בדף של עץ ג"כ היינו משום דלמסקנא פשוטי כלי עץ אין מקבלים טומאה וכ"כ רשב"ם להדיא דס"ו סע"א דה"ט לא מוקמי' מחלקותם בדף של עץ ומשמע קצת ממ"ש רשב"ם שם סד"ה לעולם ר"א ובמסקנא נמי מוקמי' לה בדף של מתכת (ור"ל שזהו ראיה, דפשוטי כלי עץ אין מקבלים טומאה מדרבנן ג"כ דאל"כ אמאי מוקי לה

בדף של מתכת דייקא) דס"ל דלרבנן כלי דרבנן נמי אין מתבטל ע"י הקביעות ומש"ה הוי מצי לאוקמא בדף של עץ את"ל דמקבלים טומאה ומדלא מוקים לה ש"מ דאין מקבלים טומאה כלל דאל"כ אין ראיה מהמסקנא דלמא לעולם מקבלים טומאה מדרבנן והא דלא מוקים מחלקותם בהכי היינו משום דרבנן נמי מודו בהא דמתבטל ע"י הקביעות כמ"ש הרמב"ם מיהו יש לדחות דמ"ש רשב"ם ובמסקנא נמי כו' אינו ראיה אלא דלק"מ מכאן עכ"פ נמצינו למדים דלהאומרים דפשוטי כלי עץ מקבלים טומאה מדרבנן עכצ"ל דדבר שיש עליו ת"כ מדרבנן לבד מתבטל מת"כ, ע"י קביעתו לקרקע אפילו היה עליו ת"כ זו שמדרבנן קודם הקביעות וז"ד הרמב"ם ולהאומרים דפשוטי כלי עץ אין מקבלים טומאה מדרבנן כלל וז"ד רשב"ם ושא"פ אין הכרח לסברא זו וקרוב לומר שלדבריהם הדעת נוטה להפך משום דעכ"פ היה עליו ת"כ קודם הקביעות ול"ד לצינור שקבעו ולבסוף חקקו כנ"ל והנה בתוספות דב"ב דס"ו א' הובאו ב' סברות בזה וכמ"כ בפ"ק דסוכה דף ה' ע"א ד"ה מסגרתו ובמנחות פרק שתי הלחם דצ"ו ע"ב בד"ה לדברי האומר ומשמע יותר דס"ל דף של נחתומים של עץ מקבל טומאה מדרבנן וכ"ד הרמב"ן בחידושיו בב"ב שם וכ"כ בשט"מ שם ומיהו כבר כתבתי דלהר"ש אף בדף של מתכת מחלוקת וכן בדף של עץ ומעתה י"ל בענין הנדון שלפנינו בכלי שנקבוהו כ"ט להראב"ד והרא"ש וסיעתם דגזרי' בהו מדרבנן מלטבול תוכו אי קבעום אח"כ בקביעות גמור בבנין המחובר לקרקע תליה בסברות אלו אם מותרים לטבול בו אח"כ דמאחר שאין הטעם רק משום גזירה א"כ לא חמור מדבר שאין עליו ת"כ רק מדרבנן ולא מדאורייתא דלהרמב"ם וסייעתו מתבטל מת"כ מדרבנן ג"כ ע"י חיבורו לקרקע ולרשב"ם וסיעתו אין הכרח לומר כן והנה ממה שהקילו האחרונים בענין הנסרים שטובלין עליהם כשחיברום בבנין כדעת תשו' מוהרמ"פ הנ"ל אין ראיה דקיי"ל כהרמב"ם דשא"ה דממ"נ שפיר דמי דלהאומרים דפשוטי כלי עץ אין מקבלים טומאה מדרבנן ג"כ בלא"ה ניחא דאין בנסרים שום טומאה וכל החקירה במוהרמ"פ היינו את"ל לחוש להאומרים דמקבלים טומאה מדרבנן ולדידהו שפיר מייתי ראיה דעכצ"ל לדידהו דע"י הקביעות מתבטלים מת"כ כנ"ל. אבל בנ"ד אין שייך לומר ממ"נ כו' אלא דאע"ג שאין הכרח דהלכה כהרמב"ם עכ"ז לכאורה לא היה להחמיר כ"כ בנ"ד אף לכתחלה מאחר דכל עיקר המשא ומתן אינו אלא לדעת הראב"ד והרא"ש והריטב"א ולשא"פ טובלים בכלי מנוקב כנ"ל וכ"פ בש"ע א"כ כיון דלדידהו נמי יש לומר דטובלים בו ע"י חיבור לקרקע דהיינו להאומרים דפשוטי כלי עץ מקבלים טומאה מדרבנן א"כ אע"ג די"ח ע"ז אין להחמיר כ"כ מה גם דלהחולקים נמי לא ברירא מלתא בהפך וכ"ש שהרבה פוסקים סוברים דכלי שקבעו ולסוף חקקו טובלים

בתוכו דלדידהו ודאי צ"ל דכלי דרבנן ודאי מתבטל ע"י הקביעות כנ"ל לר"א וא"כ הדרא קושיא לדוכתא למה החמיר כ"כ רבינו ז"ל שלא יהיה עליה ת"כ מעולם ולמה לא די לנו במה שמחברים אותה בבנין אח"כ:

קיצור:

מ"מ מוכח מדאמר בדף של מתכת מחלוקת מוכח הא בדף של עץ אף רבנן מודו וא"כ מוכח דדבר שמקבל טומאה מדרבנן בטל ע"י הקביעות וא"כ כלי המנוקב נקב גדול דנתבטל לגמרי מדין כלי ואינו מקבל טומאה אף מדרבנן לכן אף אם לענין לטבול בתוכו יש חשש שיורי כלי עליו מ"מ ע"י הקביעות גמור בקרקע י"ל שמתבטל לגמרי וטובלים בתוכו רק יש דחיות ע"ז מפירוש הר"ש דס"ל דגם בדף של עץ מחלוקת או מפרשב"ם דס"ל דף של נחתומים של עץ טהור אף מדרבנן ומ"מ הרי אף לפר"ש י"ל שאני התם דהיה לו תורת כלי מדרבנן לקבל טומאה אבל כלי המנוקב נקב גדול דטהור לגמרי ונתבטל לגמרי מתורת כלי שפיר מהני ליה הקביעות הגמורה בארץ לטבול בתוכו:

יז אמנם באמת דבריו מיוסדים על אדני פז ויסודתם בהררי קדש שכן מתבאר להדיא מדברי הראב"ד ז"ל גופא בהשגות פ"ו מהל' מקואות שם שהרי על מ"ש הרמב"ם הלוקח כלי גדול וניקבו כו' וקבעו בארץ ועשהו מקוה ה"ז כשר. כ' ע"ז הראב"ד דבר זה אינו מחוור להטביל בתוכו כו' הרי דאפילו אקבעו בארץ פליג אך לכאורה אפ"ל דלא פליג אלא אם קבעו בארץ באופן שהוא עומד ע"ג הארץ ולא קברו בתוכו אבל אם קברו בארץ גם חיברו שם היטב י"ל דמודה והטעם אפשר דס"ל כמ"ש התוס' בשם רשב"א בב"ב דס"ה ע"א גבי תנור דלא חשיב חיבורו חיבור אפילו לר' אליעזר דמש"ה מקבל טומאה לר"א ג"כ וצ"ל הטעם משום שעומד כולו למעלה מהארץ ואינו קברו תוכו (וגם חיבורו הוא בטיט ולא בטוב כ"כ כחיבור הדף של נחתומים לכותל שי"ל שהוא ע"י מסמרים) דמש"ה אין חיבורו חשוב חיבור לקרקע כ"כ כשאר כלים הקבורים בארץ וע' חילוק כזה בב"י בא"ח סי' ש"ח ד"ה כיסוי בור ודות בשם הר"ן דחילוק בין תנור ובין כלים הקבורים בארץ ע"ש. ואפשר הראב"ד הבין דמ"ש הרמב"ם וקבעו בארץ היינו נמי חיבור קל תדע שהרי כ' וכן אם פקקו בסיד ובבנין כו' הוי כקבעו בארץ ואהא הוא דפליג הראב"ד ולא אחיבור גמור וטוב מיהו דברי התוס' הנ"ל אינן מוסכמים דהא דפי' דמש"ה תנור אין מקבל טומאה משום שאין חיבורו חשוב חיבור לא משמע כן בפי' המשניות להרמב"ם פ"ה דכלים משנה י"א וכדבריו משמע להדיא בשבת קכ"ה א' מהו דתימא כיון דחברינהו כו' ואי כהתוס' דאין חיבורו חשוב חיבור כלל מאי קמ"ל גם בתשו' הרא"ש כלל ל"א סי' ז' משמע דאפילו סלון שע"ג קרקע ואינו קבור תוכו אם חיברו בבנין הוי חיבור ועבב"י

ומשמע דבכל ענין שחיברו פליג הראב"ד לומר דלא מהני והטעם פשוט ומבואר בעצמו דכיון שהטעם שהחמירו לטבול בכלי מנוקב כ"ט היינו משום גזירה שיבוא לטבול תוך כלי שאינו מנוקב כ"ט כמ"ש הריטב"א וא"כ מאי אהני לן שיקבעוהו בקרקע. אכתי הגזירה במקומה עומדת שיטבלו תוך כלי שאינו מנוקב שקבעו בקרקע דאסור לטבול בתוכו בודאי לכ"ע אם חקקו ואח"כ קבעו (ואפילו בקבעו ואח"כ חקקו י"ח). ובשלמא אי הוי הטעם משום דעדיין יש תורת שיורי כלי עליו כמ"ש הב"י לדעת הרמב"ם בזה שפיר י"ל שהקביעות מבטלתו מתורת שיורי כלי זאת ויש לדמותו לכלי דרבנן שמתבטל מת"כ לגמרי ע"י קביעתו בארץ כנ"ל אות ט"ו ט"ז ודרך זה יתכן בישוב דעת הרמב"ם דתרתי בעי נקב המטהרו וקביעות בארץ כמ"ש הב"י דלכאורה ק' עליו ג"כ ממ"נ אם ע"י נקב המטהרו לחוד לא יצא מת"כ מאי מהני הקביעות ה"ז דומה לחקקו ולבסוף קבעו מיהו באמת י"ל דע"י הנקב יצא בודאי מת"כ מדאורייתא רק שנשאר עליו שם שיורי כלי ואסור לטבול תוכו מדרבנן לכן לגבי כלי דרבנן מהני הקביעות לבטלו מת"כ לגמרי אפי' בחקקו ואח"כ קבעו כנ"ל. משא"כ להמפרשים הטעם משום גזירה אפילו קביעות לא מהני דאכתי הגזירה במקומה עומדת שמא יטבלו תוך כלי שלם מחובר דה"ל כלי מדאורייתא ממש ואסור לטבול תוכו בודאי (וע' בר"ש רפ"ה דגזר בכלים קבועים יותר מבתלושים כו' ע"ש וככה נשמע לענין כלי מנוקב דגזר ג"כ בכלים קבועים כמו בתלושים עכ"פ). הלכך להראב"ד והרא"ש בתשו' והריטב"א אין זו דרך מוציאתו מידי איסור הטבלה תוך כלי אא"כ לא היה עליו ת"כ מעולם שזה סגי להוציאתו מידי האי חששא כדלעיל אות י"ד ואף אם לא היה עליו ת"כ מעולם מ"מ צריך קביעות בבנין ג"כ וכמ"ש לעיל סוף אות י"ד וגם לצאת לדברי הרמב"ם דלשטתו י"ל שאף אם לא היה עליו ת"כ מעולם צריך קביעות וכן לסברת ר"י דדומיא דמעיין בעי' שהוא בקרקע י"ל שצריך קביעות גם עוד יש פי' אחר בהראב"ד ולסלק אותו חשש צריך קביעות וית' לקמן אי"ה:
קיצור. מהראב"ד מבואר דאפילו קביעות לא מהני דס"ל כפר"ש דאף בדף של עץ מחלוקת גם אפ"ל דלא פליג רק אם ע"ג הארץ ולא כשקברו כולו בארץ או י"ל דאפילו בכה"ג פליג משום גזירה אבל כשלא היה עליו ת"כ מעולם וגם קבעו היטב בארץ ודאי מהני לכל הדעות:

והנה אפשר להביא עוד סמיכות לזה דהנה מקור הדין דטבילה תוך כלי גמור הוא דאורייתא לא מטעם שאובים לבד זהו פירש ר"י בתוס' פ"ק דפסחים די"ז ע"ב ובב"ב דס"ו ע"ב דס"ל דשאובה אפילו כולה היא רק מדרבנן וא"כ קשה מ"ט גזרו רבנן בשאובה כלל ולכן פירש דגזרו שאובה אטו דלמא אתו לאטבולי במנא דבתוך הכלי ודאי אסור

לטבול דאורייתא וכ"כ בחידושי הרמב"ן בב"ב שם ד"ה שאני שאיבה גזרו בהן משום דאתי לטבולי בכלי. וכ"כ הרא"ש בשמו בפרק מרובה סס"י ג' וכ"כ עוד בהל' מקואות סוף מסכת נדה סי' א' שמא יטבול בכלי דהא ודאי אסור מדאורייתא דבור דומיא דמעיין בעינן שיהיה בקרקע כו' והר"ש הביא דברי ר"י בפ"ב דמקואות ונחלק עליו דכולו שאובה אסור מדאורייתא וא"כ לפ"ז הא דג' לוגין שאובין פוסלין א"צ לומר משום דלמא אתי לאטבולי בכלי אלא גזרו אטו כולה או רובה שאובה כו' א"כ לפ"ז יש לחקור אם יסבור הר"ש מ"ש ר"י דטבילה בכלים אסור דאורייתא דר"י הוצרך לזה דאל"כ אמאי גזרו בג' לוגין כו' משא"כ להר"ש א"צ לזה מיהו מצד הסברא י"ל דהדין כמ"כ להר"ש ואדרבה הרי הר"ש מחמיר יותר מר"י. אך לשון הר"ש בשם ר"י הוא וי"ל דגזור אטו בכלי ובכלי עצמו לא שרי לטבול דבעינן דומיא דמעין שהוא בקרקע. מלשון לא שרי משמע שלא ברור דאינה טבילה כלל מדאורייתא ולכאורה יש ראיה ברורה לזה מהגמרא פ"ג דברכות דכ"ב ע"ב לא שנו אלא בקרקע אבל בכלים לא וחד אומר אפילו בכלים. הרי מבואר דאפילו כולו מים שאובין רק שהוא בקרקע עדיף ממים בכלי והיינו כדפירש ר"י דכולו שאוב כשר מדאורייתא משא"כ כשהן בכלי אינו טבילה מדאורייתא ומ"ד אפילו בכלי אין ר"ל דס"ל דמדאורייתא אפילו בכלי שרי אלא שאני בעל קרי דאפילו בט' קבין מהני לכן טבילה במ' סאה אפילו בכלי מהני:

אך לפ"ז קשה לי מאד על פי' ר"ש והוא זה דהנה מהרח"ש בתשו' ח"ג סי' כ"א הקשה על הטור דמתיר לטבול תוך כלי שקבעו ולבסוף חקקו דהא לרבנן דר"א פרק המוכר את הבית שם אסקינן דלא מהני זה רק לענין שאיבה דרבנן לבד והרי טבילה תוך כלי הוא דאורייתא ומה שתירץ שם די"ל דקי"ל כר' אליעזר זהו דוחק אך באמת לא על הטור לבד תלונתם כי דברי הטור לקוחים מדברי הרא"ש בהל' מקואות סי' ח' דמדמה אבן שקבעו ולבסוף חקקו להשוקת שבסלע ובשוקת שבסלע שהיא צור משי"ב ודאי דשרי אף לטבול בתוכו ודברי הרא"ש לקוחין מדברי הר"ש פ"ה דפרה משנה ז' השוקת שבסלע וז"ל והכא מיירי בסלע מחובר שחקקו אין נחשב כלי הואיל ולא היה עליו שם כלי בתלוש ואפילו היה תלוש אלא שקבעו ולבסוף חקקו כדאמר פרק המוכר את הבית גבי צינור עכ"ל וספ"ד דמקואות גבי השוקת שבסלע כתב בפ"ה דפרה היא שנויה ושם פרשתיה עכ"ל הרי דבריו מבוארים דמשוה אבן שקבעו ולבסוף חקקו למחובר מעיקרו וא"כ שרי אף לטבול בתוכו וקשה דלא דמי כלל למחובר מעיקרו דהיינו השוקת שבסלע שאני מתלוש ולבסוף חיברו כדאיתא פ"ק דחולין דט"ז ע"א. אכן גבי השוקת שבסלע דהוא מחובר מעיקרו שפיר שאינו חשוב כלי כלל מדאורייתא אף שחקקו דה"ל כחוקק חפירה תוך

הארץ ואף שיכול לתלוש את האבן ויהיה כלי מ"מ כל שלא תלשו והוא מחובר מעיקרא ודאי הוה טבילה בו דומיא דמעיין שהוא בקרקע משא"כ אבן שהיה תלוש וחיברו וקבעו וחקקו ס"ל לרבנן בהדיא דה"ל כלי ורק בשאיבה דרבנן הקילו משא"כ לטבול בתוכו דה"ל דאורייתא ור"פ ששי גבי עוקת המערה פר"ש בהדיא דהיינו השוקת שבסלע שהוא צור שמששת ימי בראשית או שקבעו ולבסוף חקקו ונהי דלאו כלי הוא מ"מ אין נחשב כמקוה לטבול בתוכו אא"כ נקוב כשפ"ה לחבר מימיו למי המקוה שיש בו ארבעים סאה כו' עכ"ל ונ' דמה שצריך חיבור היינו לפי שאין בהעוקה לבד ארבעים סאה וכמו חורי המערה וסדקי המערה וכדאומר לחבר מימיו למי מקוה שיש בו ארבעים סאה והיינו שבעוקה עצמה אין בה מ"ס ולכן צריך עירוב כשפ"ה אבל אם היה בהעוקה לבד ארבעים סאה טובלין בתוכה אף שאינה מחוברת למקוה בכשפ"ה כיון שאינה כלי וכדין השוקת שבסלע וכן מבואר הפירוש בטוש"ע סעיף נ"ח נ"ט אלא דשם מפורש עוקת המערה כפי' הרמב"ם והנה הרשב"א בתשו' סי' ת"ת מבואר מדבריו דבקבעו ולסוף חקקו טובלין אף בתוכו וקשה מאד ע"ז כנ"ל בשם מהרח"ש וצ"ל דהר"ש ס"ל דלקושטא דמלתא א"א להעמיד המסקנא דב"ב דס"ו דמוקים לה כרבנן ומטעמא דשאני שאובה דרבנן דהא ניחא לענין חקקו ולבסוף קבעו שפוסל את המקוה דיש לפרשו אפילו בשלשה לוגין אבל הא דקבעו ולבסוף חקקו דתניא דאינו פוסל את המקוה משמע ודאי אפילו כל המקוה או רובה נעשית ע"י צינור זה ג"כ אינו פוסל דומיא דכמה משניות דתנן במסכת מקוואות דאינו פוסל את המקוה דהיינו אפילו כל המקוה כולה כמו בהשוקת שבסלע פ"ה דפרה מ"ז ורפ"ד דמקואות וגבי שק וקופה פ"ו מ"ה וגבי סלון פ"ד מ"ג וכ"מ רפ"ד גבי צינור גופא. ואמרו ע"ז בתוספתא דהיינו בקבעו ולסוף חקקו וכדפרש"י פ"ק דשבת דט"ז ע"ב משמע ודאי אפילו כל המקוה נעשית ע"י צינור זה וכ"מ בתשו' מהר"מ מרוטנבורג סי' קצ"ג. והרמב"ם בפי' המשנה שם פי' הטעם משום דקיי"ל שאובה הוא מדרבנן וס"ל דהיינו אפילו כולה שאובה וכדעת ר"י וכמ"ש הרמב"ם בהל' מקוואות רפ"ד דין תורה כו' אבל לפ"ד הר"ש פ"ב מ"ג שכתב ומיהו א"א לומר בשום ענין דכולו שאוב דרבנן א"כ הא דצינור שקבעו ולבסוף חקקו דאינו פוסל את המקוה אפילו כל המקוה א"א להעמיד משום דשאיבה דרבנן אעכצ"ל דע"י שקבעו תחלה מתבטל מתורת כלי אף שחקקו אח"כ מדאורייתא ואע"ג דבשאר דברים יש דתלוש ולבסוף חברו ה"ל כתלוש מ"מ הכא דחברו קודם שעשאו כלי שאני והקושיא מדף של נחתומין דחכמים מטמאים אפ"ל דמיירי ג"כ בחקקו ולבסוף קבעו. או שי"ל דלענין שאיבה ואפילו לענין טבילה בתוך הכלי אינו פוסל מדאורייתא רק בכלי תלוש דהא לא נתבאר בפירוש דבכלי אין טובלין רק

משום דאינו דומיא דמעיין דהוא בקרקע והיינו בכלי תלוש או עכ"פ שהיה עליו תורת כלי בתלוש אף שחיברו אח"כ אבל אם לא היה עליה תורת כלי בתלוש א"כ המקוה שבו שפיר היא דומיא דמעיין שהוא בקרקע ושרי אף לטבול בתוכו ואפשר אף לפר"י י"ל כן כדמשמע קצת במרדכי פ"ב דשבועות סי' תשמ"ה שכתב וז"ל וא"ת כיון דכולו שאוב מדרבנן א"כ למה גזרו ג' לוגין שאובין פוסלין את המקוה ואומר ר"י דגזרו אטו כלים שאינן מחוברין בקרקע דהנהו ודאי פסולין ומקבלין טומאה מן התורה דכתיב וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא עכ"ל הרי אומר רק אטו כלים שאינן מחוברין בקרקע משמע בהדיא דכלים המחוברים בקרקע אינן פוסלים מדאורייתא ואמת התוספות ושאר פוסקים בשם ר"י לא כתבו לשון אטו כלים שאינן מחוברים לקרקע רק דלמא אתי לאטבולי במנא דטבילה דבתוך הכלי ודאי אסור לטבול דאורייתא והמרדכי נ' דס"ל דלא שייך לגזור ג' לוגין שנפלו לתוך המקוה אטו טבילה בכלי דמה ענין זה לזה ע"כ מפרש דגוזר אטו שאובין שנפלו לתוך המקוה ע"י כלים תלושים המקבלים טומאה דהנהו פסולין מדאורייתא וזה כמ"ש הר"ש פ"ב, מ"ג משום דהווייתן ע"י טהרה בעינן וא"כ לענין טבילה תוך הכלי אין ראיה כלל מהמרדכי לומר דבכלי המחובר לקרקע אינו מדאורייתא אף בקבעו ולסוף חקקו דהמרדכי אינו מיירי רק לענין שנפלו לתוך המקוה וע"ש מ"ש המרדכי סי' הנ"ל כתב רבינו יואל כו' מה מעיין שעיקרו בקרקע שהמים נוגעים בקרקע אף בור שעיקרו בקרקע לאפוקי בתוך הכלי דלא עיקרו בקרקע שהרי יש לו שוליים כו' עכ"ל וא"כ לפ"ד ר"י רחוק מאד הדין לפסול את המקוה מדין לטבול בתוכו דלפסול את המקוה ה"ל שאיבה דרבנן מדין לטבול בתוכו דה"ל דאורייתא לכן י"ל דצינור שקבעו ולסוף חקקו פסול לטבול בתוכו מדאורייתא אף שאינו פוסל אם כל המקוה נעשה על ידו אבל לפר"ש והרא"ש והרשב"א בתשו' סי' ת"ת והטור כיון דאינו פוסל את המקוה כולה. א"כ מדאורייתא בטל מתורת כלי לכן ס"ל דאף טובלין בתוכו דה"ל כמו מעיין דעיקרו בקרקע דה"נ קרקע הוא משום דנתבטל מתורת כלי ומהמשניות דמסכת מקואות הנז"ל משמע דהיכא דתנן אינו פוסל את המקוה היינו שאין תורת כלי עליו כלל מדאורייתא ולא מדרבנן וכן גבי טבלא אם אין לה לבזבז כו' פ"ד וא"כ זה ראיה קצת לשטת ר"ש וסיעתו עכ"פ מוכח משטת ר"ש דהיכא דתנן אינו פוסל את המקוה ה"ה לטבול בתוכו כמו בצינור שקבעו ולסוף חקקו א"כ אף לפר"י דצינור שקבעו ולסוף חקקו יצא מכלל זה לרבנן דר' אליעזר מ"מ בשאר מקומות דתנן אינו פוסל את המקוה ה"ה לטבול בתוכו וא"כ גבי השוקת שבסלע כו' היתה כלי כו' נוקבה כו' כשפ"ה י"ל דטובלין גם בתוכה ובפרט דהכא מוכח כן דהא רישא השוקת שבסלע ודאי שרי אף

לטבול בתוכו כיון דהוא צור משי"ב א"כ גם בסיפא היתה כלי כו' נוקבה מלמטה כו' כשרה היינו דומיא דרישא דהשוקת שבסלע שכשרה לטבול בתוכה ולהכי נקט לשון כשרה ולא לשון אינו פוסל את המקוה ולפ"ז מ"ש הרמב"ם פ"ו ה"ד הלוקח כלי כו' יצא לו זה ממשנת השוקת שבסלע כו' וכ"כ בתשו' פמ"א ח"ג סי' מ"א שיצא לו ממשנה זו ודלא כהכ"מ ואף דהרמב"ם ס"ל כפר"י בדין כולו שאוב ודלא כהר"ש מ"מ ס"ל כיון שנתבטל מתורת כלי וקבעו בקרקע ה"ז כמו מעיין שהוא בקרקע כו':

הרי נתברר דבתוך כלי שניקבו נקב גדול וקבעו בארץ מותר לטבול בתוכו לא מיבעיא לפר"ש והרא"ש פ"ה דפרה מ"ז גבי אלא שקבעו ולבסוף חקקו וספ"ד דמקואות גבי השוקת שכ' אין תורת כלי עליו לכל דין ובהרא"ש הל' מקואות סי' ו' ה"ל כחוקק בקרקע ובסי' ח' במשנת השוקת וה"ה כו' ואח"כ חקקה והרשב"א והטור דלדבריהם היכא דתנן אינו פוסל את המקוה ה"ה שטובלים בתוכה. א"כ כ"ש וק"ו בכלי שנקבו וקבעו בארץ כנ"ל אלא אפילו לשטת ר"י ודעימיה דגבי קבעו ולסוף חקקו יש חילוק בין שלא לפסול את המקוה ובין לטבול בתוכו היינו משום דקביעות לא מהני רק מדרבנן אבל כל שניקבו נקב כשפ"ה או בכלי עץ כמוציא רמון דנתבטל מתורת כלי לגמרי ולאו כלי הוא כלל ודאי דכמו שאינו פוסל את המקוה אפילו בתלוש כך טובלין בתוכו כשקבעו בקרקע עכ"פ ולכן אף להראב"ד והריטב"א אם לא היה עליו תורת כלי מעולם ודאי דטובלין בתוכו וכנ"ל וראיתי בתשו' משכנות יעקב חי"ד סס"י מ"ד מה שהחמיר בזה חנם מ"ש בד"ה הנה הש"ע סי' ר"א. מ"ש רק שהמים הבאים דרך כו' והביא שם בשם ריו"ו כו' כבר נת' שאינו כן ובפרט כשלא היה עליו תורת כלי מעולם אין שום מי שמחמיר וגם לא ראה כל תשו' האחרונים שהקילו בזה בפשיטות הבאר יעקב והמעיל צדקה סי' ל"ט והפנים מאירות ח"ג סי' מ"א ועם כי בדבריהם יש מקום עיון שהקילו בקצת ביותר מ"מ עכ"פ בנד"ז אין שום מקום לפקפק והנה ברי"ו ראיתי דלענין צינור שקבעו ולבסוף חקקו (דאינו פוסל את המקוה) היינו רק להשלים את המקוה כשיש במקוה כ"א סאין מים כשרים וא"כ תפש דעת ר"ש דכולה או רובה שאובה ה"ל מדאורייתא דאילו לפר"י והרמב"ם דכולה שאובה מדרבנן ודאי אף אם כל המקוה נעשית ע"י צינור זה כשרה וכיון שתפש דעת ר"ש הרי לדעת הר"ש והרא"ש מוכרח דצינור זה כיון שקבעו ולסוף חקקו ה"ל כקרקע לגמרי ואפילו לטבול בתוכו שרי וכ"ש שאינו פוסל את המקוה אפילו כולה וצ"ל דתפש כפי' הר"ש וגם כסוגיא דב"ב דס"ו דרק בדרבנן לבד הקילו בצינור שקבעו ולסוף חקקו אך מ"מ גם לשטתו לענין כלי שנקב בו נקב גדול וקבעו בארץ י"ל

שטובלים בתוכו שהרי בסוף כ' שמעתיק כל לשון הרמב"ם בהל' מקואות והרי הרמב"ם מתיר זה בהדיא פ"ו ה"ד:

והנה מ"ש לעיל דלפר"ש והרא"ש ע"כ צ"ל דלא קיי"ל כהתירוץ שאני שאיבה דרבנן כ"כ בתשו' מהרח"ש ח"ג סי' כ"א ובבאר יעקב בסי' ר"א אלא שחלוקין בטעמן:

דמהרח"ש כתב משום דהרשב"ם כתב שמעינן מינה דסוגיא דשמעתא כרבי אליעזר סלקא דכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע כו' מיהו צנור שחקקו ולסוף קבעו אינו דומה לדף כו' והבאר יעקב כתב משום דרבנן דר' אליעזר דדף ס"ה ע"ב פרשב"ם דמחלקים לענין מכירה בין מכתשת החקוקה דהיינו שקבעו ולסוף חקקו ובין מכתשת הקבועה דהיינו שחקקו ולסוף קבעו וא"כ הם פליגי על רבנן דדף של נחתומין ופרשב"ם דס"ו ע"ב דהאבעיא דרב יוסף מי גשמים שחישב עליהן להדיח את האצטרובלין מהו לזרעים האבעיא אינו לרבנן דדף דלדידהו ודאי כתלוש דמי כ"א האבעיא היא לרבנן דברייתא דפליגי על ר' אליעזר במכתשת הקבועה דס"ה ע"ב ובעיא זו היינו בחקקו ולבסוף קבעו כמ"ש רשב"ם דס"ז רע"א דקודם שיקבענו בקרקע הוי בנוי ועומד א"כ נהי דנשאר בתיקו מ"מ בקבעו ולבסוף חקקו י"ל ה"ל כקרקע ואתיא הברייתא דצנור שקבעו ולסוף חקקו כפשוטה להנך רבנן:

והנה בהתיבות דנ"ד שקובעין אותה תוך הארץ והוי כבנין גמור י"ל דלכ"ע אילו הוה קבעו ולסוף חקקו מהני והוא עפמ"ש האגודה פרק המוכר את הבית סי' קט"ו וז"ל בעי רב יוסף מי גשמים שחישב להדיח בהן את האצטרובל מאי תיקו כו' ונראה לר"י דלרבנן דדף קא מיבעיא ליה (והוא מבואר בתוספות דס"ו סע"ב) דחשבי ליה תלוש לענין טומאה וה"ה לענין הכשר זרעים דהכשר וטומאה דמו להדדי ואליבא דמ"ד פ"ק דחולין דט"ז ע"א דתלוש ולבסוף חברו דכותל בנין לענין הכשר זרעים. ה"ל כמחובר והכי קא מיבעיא ליה אצטרבול דבטיל אגב קרקע לרבנן דמכתשת אי הוה בטיל לגמרי כמו כותל והוה נמי מחובר לענין הכשר זרעים או דלמא לענין הכשר זרעים לא חשיב מחובר כמו כותל אלא דוקא במכר משום עין יפה וסליק בתיקו לפ"ז נ"ל דאין ליטול מים לאכילה מאותן אבנים שנקבעו בכותל ויש להן ברזות או תרנגולי נחושת שנוטלין מהן עכ"ל והקשה ע"ז הט"ז בא"ח סי' קנ"ט סק"ח ב' קושיות האחד אמאי פסק בתיקו זה לחומרא לענין נט"י דספק בנט"י יש לפוסקו להקל וי"ל דהתיקו לא הוי אלא באצטרובל אם דמי לכותל בנין או לא אבל בכותל בנין הא פשיטא ליה דהוי כמחובר לענין הכשר זרעים ולענין טומאה והש"ס מדמה ג"כ מקוה ג"כ לטומאה שהרי הביא מדף של נחתומים לענין צינור שקבעו ולסוף חקקו כו' וא"כ כיון דהני אבנים נקבעו בכותל בנין הא עדיפי

מאצטרובל ולרבנן דדף ג"כ חשיבי כמחובר ולכן אין נוטלין מהם לידים והקושיא הב' שהקשה כיון דקיי"ל כרבנן דר"א דדף ולדידהו אפילו קבעו ולסוף חקקו ה"ל כלי מן התורה רק גבי שאיבה דרבנן הקילו א"כ מכ"ש גבי נט"י יש להקל ביותר להעמיד על דין תורה דחשוב כלי ונוטלין ממנו לידים וג"ז מתורץ עם הנ"ל דעד כאן לא אמרי רבנן דקבעו ולסוף חקקו הוה נמי כלי אלא דומיא דקביעות דדף אבל כותל בנין מודו דאע"ג דהוה תלוש ולסוף חברו חשוב מחובר לענין הנ"ל וא"כ הני אבנים שקבועין בכותל בנין ממש הרי חשיבי מחובר גמור אף לרבנן דדף ולכן גם לגבי נט"י א"א לומר דחשיבי כלי: יח אך לכאורה נגד מה שהרווחנו בזה שלא יהיה על התיבה ת"כ מעולם לצאת לדעת הראב"ד והרא"ש והריטב"א לעומת זה נתחדש חומרא גדולה לדעת הרמב"ם פ"ז מהל' כלים ה"ג שכתב וז"ל כלים שעשאן מתחלתן נקובים כמוציא רמון כגון הסל והפחלץ של גמלים והאפפירות מקבלים טומאה עד שיקרע רובן עכ"ל מבואר דס"ל דכלי שהיה שלם מתחלה וניקב כמ"ר טהור מלקבל טומאה ונתבטל מת"כ משא"כ אם מתחלתו עשאו נקוב כמ"ר ה"ז כלי לקבל טומאה עד שיקרע רובו וא"כ בתיבה זו שעושין בה מתחלתה נקב כמ"ר לדבריו הוי' כלי עד שתפחת רובה וא"כ תמוה מ"ש רבינו ז"ל שע"י נקב זה שמתחלתו לא יהיה עלי' ת"כ מעולם. דאדרבה להרמב"ם גרע טפי שגם עתה יש עלי' ת"כ ואין הנקב מבטלה מת"כ כלל. אך הנה הראב"ד השיגו שם והביא ראיה מהתוספתא פי"ג דקתני הסל והפחלץ ופפירות שעשאן מתחלתן מקבלים רמונים טמאים הא למדת דאם אינם מקבלים טהורים עכ"ל הראב"ד והכ"מ נדחק שם לפרש דמ"ש מקבלים היינו שאין מקבלים רמונים כו' והוא דוחק גדול בעצמו מלבד דבתוספתא גופא משמע להדיא שא"א לפרש כן שהרי ז"ל התוספתא הסל והפחלץ של גמלים והאפיפירות שעשאן מתחלתן מקבלים רמונים טמאים כו' וחמת חדשה אע"ג שמקבלת רמונים טהורה ע"כ ובודאי דגבי חמת חדשה יהיה הפירוש שמקבלת ממש דאל"כ מהו הרבותא וא"כ מסתמא כה"ג נמי יש לפרש מקבלים דגבי סל ופחלץ כו' וממשנה דספ"ג דכלים משפך של עץ ושל חרס כו' דכל זמן שאינו פקוק היטב אינו מקבל טומאה מפני שיש בו נקב מוכח כדעת הראב"ד דאע"ג שעשאו מתחלה מנוקב וזהו דרך תשמישו הוא טהור וכמ"ש מזה בסי' ג' סי"ב ואף גם להרמב"ם צ"ל דסל ופחלץ כו' הן כלים שדרך להשתמש בהן תשמיש הראוי להן אף אם נקובים כרמונים ודומיא שכ' שם גבי סלין של פת ששיעורן בככרות של פת ולא במ"ר ודכוותיה צ"ל לשטתו גבי סל ופחלץ כו' דמש"ה לא מהני בהו נקב כמ"ר משא"כ בתיבה זו שעושים אותה להחזיק מים והרי בכ"ח המיוחד למשקין טהור בנקב ככ"מ אלא דבכלי עץ לא סגי בהכי מ"מ לא בעי' יותר מכמ"ר ואע"ג שעושים אותה

אדעתא שיסתם ע"י הנסרים שישימו תחתיו מ"מ ודאי אין דרך תשמישה בכך ויותר בטוב הרבה היתה מחזקת המים אילו לא היתה נקובה א"כ נקב זה מקלקלה ומבטלה מת"כ ול"ד כלל לסל ופחלץ (וראי' מים של שלמה דעשאו מתחלה נקוב כמ"ר שלא יטמאוהו ושלא יהיה כלי אלמא דאינו מקבל טומאה בכה"ג) מלבד שהתיבה היא גדולה ואינה מקבלת טומאה כלל אפי' שלימה אלא דמ"מ בעי' כמ"ר להחמיר כמו בשאר כלי עץ אבל יותר מכמ"ר אין להחמיר וכ"ש שהראב"ד חולק לגמרי אהרמב"ם שם והכי משמע מפשט התוספתא וכיון שכן א"כ בודאי יותר טוב לעשות התיבה באופן שלא יהיה עלי' ת"כ מתחלתה לצאת לדעת הראב"ד והרא"ש לפי' רי"ו וב"י ולדעת הריטב"א כנז' לעיל באריכות:

חלק ב הנה נתבאר ת"ל ענין שהצריך רבינו ז"ל שלא יהיה על התבה תורת כלי מעולם שזהו תיקון לצאת דעת גדולי הראשונים הנ"ל:

א מעתה יש לבאר בעזה"י מ"ש עוד וז"ל. ויהיה הנקב טפח על טפח מרובע שהוא יותר מעט ממוציא רמון לפי שאין אנו בקיאין כמוציא רמון (שי"א שהם ג' אחוזים זה בזה) עכ"ל ולכאורה הוא חומרא יותר ממ"ש בש"ע סעיף ז' שרמ"א שם כ' שי"א דבעינן נקב כשפ"ה משמע דבהא סגי בודאי ואע"ג שבד"מ כ' שי"ל דלהרא"ש בתשו' ורי"ו בעי'. כמ"ר. הרי בש"ע השמיטם מהלכה בשגם שלפמשנ"ת בביאור בחלק הקדום הנה להראב"ד, והרא"ש צ"ל דבכלים גדולים שאין מקבלים טומאה הוי נקב כשפ"ה כמו נקב כמ"ר דאל"כ בטלה כל השגת הראב"ד (עיין בחלק הנ"ל אות ב' ג' ואות ה') אלא שלשטתם צריך שלא יהיה עליה ת"כ מעולם וא"כ סגי לכאורה במה שיעשו בתחלה נקב כשפ"ה ול"ל כמ"ר. וא"כ מה שהצריך רבינו שיהיה הנקב כמ"ר לכאורה הוא רק לחוש לדעת יחידאה היינו דעת הריטב"א שבבד"ה. אכן באמת נלע"ד דאדרבה גם דעת הרמב"ם שהעתיק הרב"י לשונו להלכה בסעיף ז' משמע ג"כ דבעי' נקב כמ"ר דוקא. שהרי ז"ל הלוקח כלי גדול כו' וניקבו נקב המטהרו כו' ולא חילק אם הכלי היא של חרס או של עץ א"כ משמע ודאי דאף גם בכלי עץ צריך נקב המטהרו והיינו כמ"ר דווקא ולא סגי בזה נקב כשפ"ה וכ"כ בס' באר יעקב סי' ר"א ע"ש בתשו' בעל המחבר הג"מ יאקב ז"ל שהאריך להוכיח כן ודלא כדפי' הרב"י בהרמב"ם וכ' שם שהרמב"ם יצא לו דין זה מן הירושל' דיומא דהים של שלמה היה מנוקב כמ"ר בכדי להוציאו מת"כ אלמא דבעי' נקב המטהרו ולא סגי בכשפ"ה ולכאורה ק' איך אפ"ל כן הא התם היה עירוב מקואות ע"י זה הנקב וכמש"ל בחלק הקדום אות ה' ואות י"א וכן מצאתי ג"כ במרדכי פ"ב דשבועות בשם ריב"ם וז"ל דרגלים של שוורים שהיה הים מוטל עליהם היו חלולים ובאים המים

דרך שם לתוכו עכ"ל וכיון שהיה עירוב מקואות א"כ למה הצריכו כמ"ר הא בודאי סגי בשפ"ה אעכצ"ל כמ"ש המפרשים שיבואו המים בשפע או כדי שלא יטמאוהו כו' וא"כ מנ"ל להרמב"ם להוכיח מכאן שזה מעכב ואם נאמר דס"ל כמש"ש לדעת ר' אלחנן א"ש אך הוא דוחק קצת ונלע"ד דהרמב"ם מפרש דגבי הים לא היה מהני עירוב כלל אלא דוקא הנקב המבטלו מת"כ הוא דמהני כפשטא דירושל' והטעם דהא מוכח במשנה רפ"ה דמקואות דלא מהני עירוב מקואות לטבול תוך כלי כדתנן מעיין שהעבירו ע"ג השוקת פסול. ופסול משמע ליה להרמב"ם דהיינו מדאורייתא ולא משום גזירה דרבנן וכדתנן בפ"ו דפרה המפנה את המעיין כו' ופסול לזבים דהיינו ודאי מדאורייתא וכן בפ"ח שם גבי מים המוכים כו' וכן בפ"ה דמקואות גבי ימים שמטהרין בזוחלים ופסולים לזבים כו' דהיינו ודאי מדאורייתא ומסתמא גם לשון פסול דגבי מעיין שהעבירו ע"ג השוקת נמי לא יצא מכללן ועוד דהא במ"ב בהעבירו ע"ג כלים תנן דהרי הוא כמקוה ומשמע מדינא וא"כ כ"ש דגבי העבירו לתוך השוקת דא"א לומר דמדאורייתא הוא כמו שהיה. א"ו ס"ל דפסול לגמרי מדאורייתא ולק"מ להרמב"ם מה שהקשו הר"ש והרא"ש דהא קיי"ל דמטבילין כלים בתוך כלים שיש בפיהם כשפ"ה שי"ל דס"ל דשאני התם שהכלי הפנימי נטבל כולו תוך מי המקוה בעצמו וכמ"ש הרא"ש. ונמצא דל הכלי החיצון מהכא היה הכלי הפנימי נטבל תוך המקוה ומש"ה לא חשיב זה שמטבילי' אותו תוך כלי החיצון כמו טבילה בכלים דהחיצון לא הוי רק כמו בית יד מאחר שהפנימי נטבל תוך המקוה ממש וכ"ש דהתם מיירי דגם החיצון נטבל תוך המקוה א"כ אין לחוש רק משום שלא נימא שהמים שבתוך הכלי החיצון חשובים כנפרדים ממי המקוה ולזה אין לחוש כיון שיש נקב כשפ"ה ונמצא הוי כלא נפרדו וכיון שהם תוך המקוה ה"ז כמקוה ממש ואין בזה שום טבילה בכלי שהרי גם זולת הכלי היה הכלי הפנימי נטבל אם היה במקום שהוא עתה דהיינו במים אלו שבמקוה משא"כ גבי מעיין שהעבירו ע"ג השוקת שנותנין השוקת כדי שתתמלא מים ויהיו יכולים לטבול בהן ואם לא שהיו משיהין את השוקת היו מי המעיין מתפזרין אנה ואנה עד שא"א לטבול בהן כל גופו ותדע דמי המעיין מבחוץ אין מקיפין את השוקת הלכך ה"ל טבילה בכלים וע"ז לא מהני העירוב כלל דסוף סוף הוא טובל בכלים ומה יושיענו העירוב:

קיצור. להרמב"ם דבעינן נקב המטהרו פירש בספר באר יעקב דהיינו בכלי עץ כמוציא רמון וראיה מים של שלמה שלכן היה רגלי השוורים נקובים בשיעור כמוציא רמון וא"ת הרי התם היה עירוב מקואות וא"כ עכצ"ל דהנקב היה רק לרווחא דמלתא לבד. אך י"ל דהתם לא היה עירוב מקואות דאם היה כלי לא מהני עירוב מקואות כמו שהקשו הר"ש

והרא"ש ממשנת מעיין שהעבירו ע"ג השוקת פסול ולא ס"ל דמשום גזירה הוא כ"א מדאורייתא פסול ולא מהני עירוב מקואות לטבול בכלי אא"כ דוגמת השידה והתיבה שבים ולכן כמ"כ בים של שלמה לא היה מהני עירוב מקואות כשפ"ה אלא ע"י נקב כמוציא רמון לבטלו מתורת כלי ועמ"ש מדין זה בהמשנה מעיין שהעבירו ע"ג השוקת פסול:

ב וביאור הענין הוא דהנה בשו"ת בית אפרים חי"ד סי' נ"ג הקשה על הרא"ש מאחר דס"ל דטבילה תוך כלים דאורייתא משום דדומיא דמעיין בעינן שהוא בקרקע א"כ איך כ' שמותר לטבול מדאורייתא בתוך כלי כשהוא מחובר למעיין או למקוה דחיבור זה אינו מועיל אלא לענין שלא יהיה עליו שם שאובין אבל מ"מ אין זה דומיא דמעיין שהוא בקרקע ותי' וז"ל אך אחר העיון נ' דלק"מ דמעיין או מקוה שהמשיכו לכלי וטובל בתוכו כיון שלא הופסק מן המעיין וגוף המעיין או המקוה הוא בקרקע אף שנמשך לתוך הכלי לא נתבטל מעליו שם מעיין אף במקום שהכלי שם וכל עיקרה של הטבילה שטובל אדם זה הוא מחמת המעיין או המקוה שנמשכה לשם והרי הוא בקרקע ואין משגיחין בכלי כל עיקר עכ"ל ובאמת שאף שדבריו נכונים דעכצ"ל כן לדעת הרא"ש. מ"מ לרמב"ם שפיר י"ל דלא ס"ל כלל סברא זו שבתירוץ שלו במ"ש שלא נתבטל מעליו שם מעיין אף במקום שהכלי שם דהוא מילתא בלא טעמא. ומ"ש דהיינו כי עיקרה של טבילה הוא מחמת המעיין או המקוה שנמשכה לשם מה בכך מ"מ הוא ג"כ מחמת הכלי ושניהם מעכבים בהטבילה שהרי אם לא היה הכלי שם לא היו יכולים לטבול במים שבאותו מקום כנ"ל אות א' ואכתי ה"ל טבילה בכלים ולא שייך לומר כן רק אם מי המקוה מקיפים להכלי מכל צד שאף אם היו נוטלים הכלי משם היו יכולים להטביל שם במים שבאותו מקום שהיו כמו שהן עתה בהכלי בכה"ג שפיר י"ל דכל עיקרה של טבילה זו הוא במקוה או מעיין שבקרקע ואין זה ענין לטבילה בכלים כלל דדל הכלי מהכא הרי יש כאן המעיין או המקוה שהוא בקרקע אלא דבעינן כשפ"ה בכלי שיהיו המים מעורבים כו' ויש קצת ראיה לשטה זו דגבי עירוב בטבילה תוך כלי תנן בפ"ו שני משניות הא' דלי שהוא מלא כלים כו' והב' השידה והתיבה שבים כו' ובשניהם עכ"פ הכלים מוקפין מהמקוה עד שבהנטל הכלי החיצון היה הכלי הפנימי בתוך מי המקוה כנ"ל ואלו בשפ"ה תנן ומטבילין בחריצין ונעיצין ובפרסות החמור כו' ולא תנן התם כלים א"ו משום דשם לא מהני בכלים כיון שאין מוקפין לגמרי מהמקוה ושוקת יהוא דביבמות ט"ו י"ל דמיירי בענין שאינה כלי כדפי' הרא"ש בתשו' ועכצ"ל כן לריה"ו דפ"ו דמקואות משנה ה' וע"ש בר"ש דריה"ו ס"ל דב"ה נמי מודו בהא דבכלי בעי' ד"ט א"כ שוקת יהוא עכצ"ל

שהיתה שוקת שבסלע שאינה כלי (וע' בפי' המשניות להרמב"ם בפי' משנת השוקת שבסלע וע' בערוך בפי' סלע). והנה לכאורה היה אפ"ל דלהרמב"ם לא מהני כלל הטבלה תוך כלי אפילו ע"י עירוב אפילו המים של המקוה מקיפים הכלי החיצון מצדדים ומתחת אא"כ הכלי החיצונה נטבלת כולה תוך המים כדמשמע לכאורה בחגיגה כ"ב בפי' ואם לא טבל דאמרינן מאי קאמר הכי קאמר ואם א"צ להטבילו כו' דלפ"ז י"ל דאם אינו מטביל את החיצון כלל אפילו כשפ"ה לא מהני וממשנת השידה ותיבה שבים אין ראיה להפך די"ל דהתם נמי מיירי שהשידה והתיבה היו נטבלין תוך הים והא דתנן אא"כ היו נקובין ר"ל שיהיה עכ"פ נקב בכסויין שממעל אך לכאורה יש ראיה להפך ממשנה ו' דפ"ו גיסטרא שבמקוה והטביל בה את הכלים טהרו מטומאתן וטמאים ע"ג כ"ח ופי' הרמב"ם שם שתהיה חיצונה נותרת על המים חוצה מן המקוה וכ"כ הר"ש שם ששפתותיה למעלה מן המים ואפ"ה סלקא טבילה בגווה אלמא דא"צ שיהיה הכלי החיצון נטבל תוך המקוה ואפשר לדחות לפי משמעות הר"ש שם ששפתותיה למעלה מן המים ואפ"ה כיון דשבר כלי הוא בטלי מימיה אגב מקוה וכשרים להטביל בה כלים דלפירושו מאחר שכל שפתותיה למעלה מהמים רק כיון דשבר כלי הוא כו' ור"ל שאינו כלי לגבי מקוה כגון שנקוב בתחתיתו א"כ אין זה ענין כלל לטבילה תוך כלי אבל י"ל שאין כוונתו כן אלא כדפי' הרא"ש לשם שיש פגימות בשפתה ונכנסים המים לגיסטרא דרך אותן פגימות ומש"ה הכלים שהטביל בה טהרו מטומאתן כי מי המקוה מחוברים למעיין שבתוכה עכ"ל הרא"ש (וגם הר"ש י"ל שנתכוין לזה ומ"ש כיון דשבר כלי הוא בטלי כו' היינו לומר דלא בעי' כשיעור עירוב לגבי שתי מקואות שהוא על רום כקליפת השום ועל רוחב כשפ"ה וגם זה צ"ע מנ"ל הא). וא"כ הרי מוכח מכאן דלא בעי' שיהיה הכלי החיצון נטבל כולו תוך המקוה דהא הכא שפתותיה קצת למעלה מהמים כנ"ל ועוד ראיה מהתוספתא שהביא הר"ש בפ"ו מ"ה עריבה שהיא מליאה כלים והשיקה למקוה צריכה שפ"ה כו' והתם משמע ודאי שהעריבה אינה נטבלת כולה דאל"כ ל"ל שפ"ה דהיינו מן הצד תיפוק ליה שמעורבת למקוה ע"י פיה שיש בו ודאי יותר משפ"ה כסתם עריבה דעלמא אבל אין מכ"ז סתירה לומר דלא בעי' נמי מדינא שיהיה המקוה מקפת לכלי החיצון עכ"פ מצדדיו ומתחת באופן שהכלי הפנימי נטבל עכ"פ תוך המקוה והן אמת כי מהתוספתא הנ"ל משמע לכאורה דגם זה אינו צורך מדקאמר והשיקה וכן הבין הרא"ש בפירושו רפ"ה. אכן להרמב"ם י"ל שאין זה הכרח כלל תדע דאל"כ למה לא הזכיר עריבה שהיא מליאה כלים מים כו' אעכצ"ל דמ"מ נטבלים הכלים הפנימיים תוך מי המקוה והיינו שמכניס העריבה תוך המקוה ממש רק ששפתותיה למעלה מהמים

שבמקוה כדי שלא יפלו הכלים מתוכה למקוה ומש"ה צריכים נקב מן הצד כשפ"ה ובמעיין כ"ש וגבי קומקום תני בתוספתא והשיקו אע"ג דמיירי שהמים צפים ע"ג יעו"ש ובב"י דמיירי שמטבילו כולו א"כ מלשון והשיקה דגבי עריבה אין ראיה עכ"פ לשאין המים מקיפים אותה עכ"פ אבל מ"מ היכא שאין המים מקיפים אותה מכל צד כגון גבי מעיין שהעבירו ע"ג השוקת כו' שפיר י"ל דלהרמב"ם לא מהני כלל בזה עירוב מקואות מדאורייתא כנ"ל אות א' ויתיישב בזה על נכון משנה זו דמעיין שהעבירו כו' דמפרשה נמי כפי' הרא"ש דהטעם משום שאין הכלי הפנימי נטבל תוך המעיין עצמו כיון שאינו מקיף להשוקת מכל צד כו' והלכך לא מהני עירוב אלא דלהרא"ש הוא משום גזירה ולהרמב"ם י"ל שהוא מדאורייי':

קיצור. בתשו' בית אפרים חי"ד סי' נ"ג הקשה על הרא"ש כיון דטבילה תוך כלי הוא דאורייתא מה מועיל עירוב מקואות ואע"פ שכ' לתרץ י"ל להרמב"ם לא ס"ל כלל תירוצו ולא מהני עירוב מקואות לטבול בתוך כלי אלא כשהטובל בהכלי ה"ל כטובל בתוך מי הים עצמו. כמו השידה והתיבה שבים ומהתוספתא עריבה שהיא מליאה כלים והשיקה אין סתירה לזה וכבר נתבאר בחלק הקדום שהראב"ד ודאי סובר כן:

ג ועפ"ז יצא לנו דגבי ים שעשה שלמה לא מהני העירוב כלל שהיה המעיין מעורב לו ע"י הנקב שברגלי השוורים דמאחר שאין המעיין מקיפו מצדדיו ממש רק בתחתיתו היה מחובר והשוורים היו מפסיקין בין הים למעיין כמש"ל (בחלק הקדום אות י"ב בשם התוס' דפסחים דק"ט ע"ב) א"כ בכה"ג הטובל בתוך הים לא שייך כלל לומר שנטבל בתוך המעיין כו' ולזה אילו היה הים כלי לא היה מהני העירוב כלל דדמי ממש למשנתנו דמעיין שהעבירו ע"ג השוקת דלא מהני בזה עירוב שמעורבת למעיין כמ"ש המפרשים רק דלהרא"ש הוא משום גזירה ולהרמב"ם י"ל שהוא מדאורייתא כנ"ל ומש"ה הצריכו לבטלה מתורת כלי ע"י נקב כמ"ר ומסולק בזה הקושיא שהקשו המפרשים אמאי לא הוה סגי בשפ"ה שהוא דין עירוב מקואות כו' דבודאי אילו היה כלי לא מהני בזה עירוב כמו בשוקת דרפ"ה ולפ"ז מוכח מכאן דכלי עץ וכלי נחשת וכה"ג צריכים לבטלם מתו"כ ע"י נקב כמ"ר דווקא ולא סגי בנקב דכשפ"ה כדקס"ד דהב"י לשטת הרמב"ם וגם מוכח מכאן דכלי שניקב בכדי טהרתו דהיינו כלי עץ בכמ"ר רשאים לטבול תוכו ומזה יצא להרמב"ם מ"ש הלוקח כלי כו' ונוקבו נקב המטהרו וקבעו בארץ ועשהו מקוה ה"ז כשר דהיינו ממש ענין הים שעשה שלמה (וי"ל שגם הוא היה מחובר לבנין) ומסולק ממנו תלונת הראב"ד לפמש"ל דהיינו משום שאין להקל יותר ממה שפי' חכמים דהא מבואר להדיא להקל בכה"ג מן הים שעשה שלמה וכמבואר בירושל' וס"ל להרמב"ם

דה"ה בכ"ח כשנקוב כמוציא זית ולהראב"ד צ"ל דס"ל דגבי ים שעשה שלמה היה עיקר הטעם מצד עירוב מקואות וס"ל דאע"ג שאין המים מקיפין להים נמי מהני עירוב מדאורייתא עכ"פ וכמו שכתב הרא"ש ולהר"ש והרשב"א אפילו מדרבנן מהני בכלים תלושים ואפשר הים לא היה מחובר) ועכצ"ל דהתוס' והסמ"ג ושאר מפרשים נמי סברי כהני פוסקים דבכה"ג נמי מהני עירוב דאל"כ אין מקום והתחלה לקושייתם שהקשו למה הצריכו בהים כמ"ר ולא הוי סגי בעירוב מקואות כשפ"ה כנ"ל ומאחר דלהראב"ד התם מצד עירוב מקואות נגעו בה א"כ אין ראיה דבכלי שניקב כמ"ר מטבילים בו בלא עירוב ומש"ה פליג אהרמב"ם בזה כנ"ל ועכ"פ למדנו מזה דלהרמב"ם בכלי עץ בעינן דוקא כמ"ר ולא סגי בנקב כשפ"ה כמ"ש הבא"י ודלא כפי' הרב"י בהרמב"ם וכמו שכבר השיג ע"ז הבא"י ומה שהכריחו להרב"י לומר כן הוא ממ"ש הרמב"ם ה"ח בשידה ותיבה שבים שמטבילין בהם אם נקובים כשפ"ה ובאמת שאין זה ענין לזה כלל דהתם מצד עירוב מקואות נגעו בה ועירוב כה"ג שהים מקיפן מהני אפילו להרמב"ם כנ"ל וכבר נת' לעיל שכל המפרשים פירשו משנה זו מצד עירוב מקואות והכי משמע מדלא קבעו מקום להנקב שיהיה למטה באופן שלא תוכל לקבל מים מהנקב ולמטה ואילו באו ע"ז מתורת ביטול כלי ודאי שאין היתר אא"כ הנקב באופן כזה כדתנן סוף פ"ד דמקואות א"ו צ"ל דמיירי מצד עירוב מקואות וכיון שכן אין לנו ראיה דהרמב"ם ס"ל דבכלי עץ סגי לבטלו מתו"כ ע"י נקב כשפ"ה ומאחר שאין לנו ראיה ע"ז מדבריו:

ושפתיו ברור מללו דבעינן נקב המטהרו א"כ ודאי דבכלי עץ בעינן כמ"ר וכן פסק הרא"ה בס' החינוך פ' מצורע מצוה קע"ה דבעינן דווקא כמ"ר, וע"ש דמשמע מיניה דאפילו לענין שלא לפסול את המקוה בעינן כמ"ר וע' בב"י גבי מ"ש וצ"ל דבדליי' של חרס איירי כו' דמשמע ג"כ דהפוסקים שם ס"ל כהחינוך בזה גבי דליי' של עץ דשיעורן כמ"ר:

קיצור. ולכן בים שעשה שלמה אם היה כלי לא היה מהני עירוב מקואות כמו במעיין שהעבירו ע"ג השוקת דפסול מדינא אלא הוצרכו לבטלו מתורת כלי ע"י נקב כמוציא רמון וס"ל מזה דבנקב כמ"ר מהני בלא עירוב מקואות ולהתוספות וסמ"ג מהני שם מצד עירוב מקואות וכדעת הר"ש והרא"ש במעיין שהעבירו ע"ג השוקת:

ולהרא"ש בתשו' י"ל דתרתי בעינן לטבול בתוך כלי שיהיה נקב המטהרו מתורת כלי וגם עירוב מקואות כשפ"ה וכמש"ל ח"א אות י"ב:

ד והנה מדברי רבינו שמשון יש להוכיח ג"כ דס"ל דבכלי עץ בעי' נקב כמ"ר שהרי פי' בפ"ה דמקואות בהא דאמר ר' יוסי שם כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילין בו כלומר אין מעמידין בו הזחילה כיון דסתימה זו גורם הכשר מקוה כו' א"כ כ"ש וק"ו

כשהכלי עצמו שבו טובלין מקבל טומאה ול"ד לגיסטרא שבמקוה דהתם הוי כעירוב מקואות כמ"ש הרא"ש ומה"ט נמי ל"ד ליש"ש שכ' הר"ן הובא ב"י א"נ (דמש"ה עשו הנקב כמ"ר) שלא יטמא הכלי בטומאה הנכנס לתוכו קודם טבילה עכ"ל והסמ"ג סי' רמ"ח דחה סברא זו משום שכהנים טמאים לא היו נכנסים לעזרה משמע הא אם היו נכנסים שפיר הוה מצ"ל הכי אלמא דס"ל דטובלים בדבר המקבל טומאה י"ל ג"כ דשא"ה שהי' עירוב מקואות כדלעיל באריכות והנה גם הרא"ש שחולק על ר"ש י"ל דמודה בנדון אם הכלי שטובלים בו מקבל טומאה דפסול שהרי מחלקותו על ר"ש הוא משום דל"ד להה"א דמס' פרה פ"ו מ"ה כיון שהמקוה כשר ומונע פסולו ע"י דבר טמא כו' וכ' עוד דשאני הכא שהמקוה כשר וע"י דבר המקבל טומאה הוא מונע שלא יפסול כו' וא"כ היכא דגוף הכלי שטובלים בו מקבל טומאה לא שייך לומר כן ועבמ"ש הרע"ב ספ"ה דמקוואות דלר' יוסי לא קיי"ל הא דתנן התם ומודים שגודר כלים כו' וא"כ כ"ש בזה ולמ"ש התוי"ט דקיי"ל כן הרי כ' הטעם דהתורה לא הקפידה אלא על הוי' המתהוית שתהיה ע"י טהרה ולא על מניעה א"כ התם הוא דשייך לומר כן שמה שגודר בכלים אינו אלא מניעה שמונע זחילתן אבל אינו הוי' שהרי המים היו שם מקודם משא"כ כשנותן כלי מנוקב שמקבל טומאה וממשיך לתוכו מים י"ל דנקרא הוי' ע"י דבר המקבל טומאה שהרי הכלי המקבל ומחזיק המים לא גרע מהכלי שדרך עליו עוברים המים דחשיב מהוה כמ"ש הפוסקים גבי סילונות המוליכים מים למקוה מיהו אפשר גרע ותדע דהא גבי קידוש מי חטאת הרי ממלא המים בחבית של חרס אע"פ שמקבלת טומאה ועכצ"ל דל"ד לנתן ידו או רגלו כדי שיעברו מים לחבית כו' שידו או רגלו מהוים המים והחבית אינה רק מחזקת. א"כ המקוה עצמה שבו טובלים יש לדמותו לחבית אכן לפמ"ש הרמב"ם בפי' המשניות פ"ו דפרה מ"ה אין ראיה לחילוק זה דמשמע התם דהא דהוי ע"י דבר המקבל טומאה פוסל בקידוש מי חטאת היינו דוקא בדבר שאינו כלי אבל אם הוא כלי לא איכפת לן וא"כ שפיר י"ל דהחבית שהמים עוברים לתוכה ע"י שנתן עלי קני' ועלי אגוז חשיבא נמי מהוה אלא דאינה פוסלת כיון שהיא כלי וא"כ גבי מקוה דאדרבה כלי גרע טפי א"כ שפיר י"ל דכשהכלי מנוקב שטובלים בו מקבל טומאה חשיב הווייתו ע"י דבר המקבל טומאה. וע' ברמב"ם בחיבורו פ"ו מהל' פרה ה"ח מפני שלא נתמלאו בכלי כו' וצ"ע אמאי השמיט הטעם שבגמ' דזבחים דכ"ה ב' דהווייתו ע"י טהרה בעינן והנה מד' הראב"ד בהשגות פ"ו הנז"ל שכ' איך אפשר שלא יהיה בקרקעיתו חרס הראוי מלקבל טומאה ע"י יחודו כו' ונמצא טבילה בכלים מבואר ג"כ דבכלי עץ שניקב כשפ"ה כיון שמקבל טומאה אסור לטבול בו משום טבילה בכלים כנ"ל. וגם הנה לפמ"ש הב"י

ד"ה ומכל מקום שיעור כונס משקה כו' דהתוס' וסמ"ק ס"ל ששיעור הנקב לבטלו מתורת כלי לענין שאוב הוא שיעור נקב המטהרו מטומאתו כו' א"כ לפ"ז ודאי דבכלי עץ בעי' כמ"ר כמבואר מד' הב"י לשם במ"ש ולפ"ז צ"ל דבדליים של חרס איירי אבל אם הם של מין אחר שיעורם בכדי טהרתם וזה דעת החינוך סי' קע"ה ואע"ג דלקמן ית' אי"ה דמ"ש הב"י דדייקא בדליים של חרס הוא דוחק מ"מ הדין אמת לשטתם לענין הטבלה תוך כלי דבעינן נקב המטהרו דייקא ובאמת דמאד גדלה התמי' על הרב"י והכ"מ דמשמע דדעתו להקל בכלי עץ הנקוב כשפ"ה שזהו נגד כל הפוסקים הנ"ל הרבים ועצומים וגם לכאורה סותר ד"ע למה שכ' בש"ע סעיף נ' ואם בא לסתום הסדק כדי שישארו בו מ"ס לא יסתום אותו בידו ובכל דבר המקבל טומאה וזהו דעת הר"ש וא"כ לפ"ז כ"ש שאסור לטבול תוך כלי עץ הנקוב כשפ"ה כיון שמקבל טומאה ואע"ג שהביא שם ג"כ יש מי שמתיר הלא נודע שבכ"מ ס"ל דהסברא ראשונה שהביא בסתם היא העיקרית אצלו להלכה. ועוד דגם לסברא ההוא יש לחלק כנ"ל דזה י"ל שנקרא הווייתו ע"י טומאה וע' בסעיף ל"ה וסעיף מ"ח. ואין דרך ליישב דבריו אם לא שנאמר דלא היקל בכלי עץ הנקוב כשפ"ה אא"כ אין מקבל טומאה דהיינו שמחזיק מ"ס בלח לא הוצרך לפרש כן משום דסתם כלי שטובלים בו ע"כ מחזיק מ"ס שהוא שיעור מקוה הגם שיש לצייר ג"כ שיטבלו בו גם אם אינו מחזיק מ"ס כמ"ש בספר באר יעקב סי' ר"א כגון דעג עוגה ותחב בו החבית או עריבה והמים הולכים יותר על החבית ועריבה על שפתו להשלים על ידו מ"ס כו' מ"מ זה לא שכיחא:

אך מל' הכ"מ שכ' אבל בשידה ותיבה שהם כלי עץ ששיעור המטהרן גדול מאד שהוא כמ"ר ראו חכמים דלבטלו מת"כ לענין מקוה סגי ליה בכשפ"ה כו' דאע"ג דלבטלו מתו"כ לענין טומאה צריך שיהיה נקב יותר גדול שיעורא דלענין טהרה לחוד ושיעורא דלענין מקוואות לחוד עכ"ל מל' זה משמע דמיירי בכלי המקבל טומאה דאל"כ לל"ל שיעורא דלענין טהרה לחוד כו' הא אינה מקבלת טומאה:

ועוד דכלים עגולים כגון חבית של עץ מקבלת טומאה אפי' מחזקת מ"ס והוא דרדור עגולה דפט"ו דכלים וע' רמב"ם פ"ג מה"כ ה"ב והרב"י וגם כלי שאין מחזיק ששים סאה ביבש ובכ"מ היקל לדעת הרמב"ם בכל כלי עץ הנקוב כשפ"ה וזה ודאי נגד כל הפוסקים הנ"ל:

וליישב דעת הרב"י צ"ל שנשען בזה עמ"ש הרא"ש בפסקיו ה' מקוואות סס"י ח' שכ' ולמדנו מזה שמותר ליקח גיגית גדולה של עץ כו' ויעשה למטה בשולי' נקב כל שהוא ויושיבנה על הארץ וימשוך לתוכה מים ויטבול בה עכ"ל הרי דהרא"ש התיר אפי'

בנקובה כל שהוא והטור התיר עכ"פ בנקב כשפ"ה וכן פי' הוא ג"כ בדעת הרמב"ם להקל בנקב כשפ"ה ועם היות שכתבתי בחלק הקדום אות ג' שי"ל דהרא"ש לא מיירי רק בגיגית שאינה כלי לטומאה מצד גודלה כמ"ש להדיא גיגית גדולה כו' והיינו שתחזיק שיעור מקוה. ובכה"ג שפיר י"ל דנקב משהו מבטלה מת"כ לענין מקוואות ג"כ מאחר דבלא"ה אינה כלי לטומאה אבל בכלי המקבל טומאה כגון כלי עץ הפחות ממ"ס מודה דבעינן נקב כמ"ר המטהרו אפ"ל דהרב"י לא ניחא ליה לפרושי הכי דהא בתשו' סוף כלל למ"ד השיב דנקב משהו מבטל ת"כ ומשמע התם דמיירי גם בכלים קטנים שדולים בהם המים מהמקוה אע"ג די"ל דלא היקל התם רק מצד שהחשש משום נפילת ג' לוגין מים שאובים שהוא איסור דרבנן מ"מ משמע דלאו מה"ט אתי עלה (גם ממ"ש בתשו' כלל ל"א סס"י א' דבנקב כ"ש אינו פוסל המקוה ולא התנה דדוקא בכלים גדולים עכצ"ל דס"ל דלענין זה סגי בנקב כ"ש מיהו זה דוחק דמ"ש מסלונות של מתכת שם סי' ז' ויש ליישב דמיירי שאינו נופל ממנו ממש לתוך המקוה כו'). והטעם י"ל דס"ל להרא"ש בפסקיו והרב"י דאע"ג דטבילה תוך כלים אסור דאורייתא משום שאינו דומי' דמעיין שהוא בקרקע מ"מ י"ל מהו נק' כלי לענין זה דמצינו כמה חילוקים לכמה דברים לענין קידוש מי חטאת דבעינן כלי קיי"ל דאם ניקב בכונס משקה בטל מת"כ כדאיתא בשבת ס"פ המצניע דצ"ה ע"ב וכמ"ש הרמב"ם פ"ו מהל' פרה ואע"ג דשם נז' כלי חרס והתוס' בנדה דמ"ט ע"א כ' דלכאורה החמש מדות הנז' שם הן בכ"ח דווקא נ' דלאו כל החמש מדות דהא הא דניקב כמ"ר שייך ג"כ בכלי עץ ודאי וא"כ י"ל דה"ה הא דניקב ככ"מ פסול לקידוש מי חטאת שייך בכלי עץ ג"כ. ותדע דהא ודאי גם כלי חרס המיוחד לאוכלין אע"ג ששיעורו כמוציא זית לענין טומאה ודאי דלענין קידוש מי חטאת מ"מ נפסל בנקב ככ"מ. שהרי רבא אמר סתם חמש מדות בכ"ח. משמע בין מיוחד לאוכלין בין למשקין וכ"מ בתוס' שם שכ' אם היה מיוחד למשקין משמע דלענין פיסול מי חטאת הוא אפילו אם היה מיוחד לאוכלין וכ"מ מלשון הרמב"ם פי"ט מהל' כלים דין א"ב ע"ש וכן מצאתי אח"כ שכתב כן הלח"מ פ"ו מהל' ברכות הי"א וכיון דכ"ח המיוחד לאוכלין אע"ג ששיעור טהרתו בכמ"ז לגבי טומאה מ"מ לענין קידוש מי חטאת לא אזלי' בתר האי שיעורא אלא בכ"מ א"כ י"ל דה"ה והוא הטעם בכלי עץ אע"ג ששיעורו כמ"ר מ"מ לענין קידוש מי חטאת נפסל בכונס משקה ותדע דאפי' לענין נט"י כ' התוס' והסמ"ג דכלי עץ נמי בטל מת"כ ע"י נקב ככ"מ וכמ"ש הב"י בא"ח רס"י קנ"ט ובודאי לא נראה שיחמירו חכמים בנט"י יותר ממה שהחמירה תורה בקידוש מי חטאת וגם לכאורה משמע במשנה שהן שוין כדתנן בפ"ק דידים שאין ממלאין ואין מקדשין כו' ואין נותנים לידים אלא בכלי

ואין מצילין בצמיד פתיל אלא כלי כו'. ומדערבינהו נט"י עם קידוש מי חטאת בחדא בבא ולא ערבינהו בהדי צמיד פתיל יש לדקדק דנט"י עם קידוש מי חטאת שוים לכל דיני הכלי (משא"כ צ"פ ע' ס"פ המצניע ולענין צ"פ כו') וכ"מ בחה"ר חולין ק"ז כדלקמן ובזה יתיישב הטעם שהחמירו בנט"י בכלי עץ שניקב בכ"מ (ע' תוס' נדה מ"ט דרבא סתמא אמר ויש להקשות על רבא גופא מ"ט ולפמ"ש א"ש שזה למד מדין קידוש מי חטאת דס"ל דכלי עץ נמי נפסל בכ"מ וא"כ ה"ה בנט"י מטעם הנ"ל. וע' בחי' הרשב"א חולין ק"ז שכ' בשם ההלכות דהא דקפדינן אמנא בנט"י היינו משום דאסמכינהו אמי חטאת. וא"כ מאחר דנקב ככ"מ פוסל בנט"י ודאי דהיינו משום דפוסל נמי בדאורייתא בקידוש מי חטאת והנה אע"ג שלדברי הרמב"ם פ"ו מהל' ברכות דין י"א משמע דלענין נט"י לא פסל נקב ככ"מ רק בכ"ח המיוחד למשקין ולא בכ"ח המיוחד לאוכלין או בכלי שטף כמ"ש הכ"מ מ"מ הרי לגבי קידוש מי חטאת לא כתב כן וכמ"ש הלח"מ לשם וצ"ל דהיקל בנט"י להיותו רק מדרבנן ולא החמיר בזה כמו בקמ"ח א"נ אפשר ס"ל דנט"י אסמכינהו אקידוש ידים ורגלים דמקדש ולא אקידוש מ"ח (ע' בב"י רס"י קנ"ט) אבל עכ"פ בקמ"ח משמע דלכ"ע השיעור בנקב ככ"מ. ומ"ש הרמב"ם פ"ו מהל' פרה כלי חרס כו' אע"ג דה"ה בכלי שטף י"ל מפני שדרכו להעתיק ל' הגמ' ובגמ' נז' חמשה מדות בכלי חרס כו' אבל ה"ה בכלי שטף דהא אין לחלק בין כ"ח המיוחד לאוכלין ובין כלי שטף ששניהם אין טהרתן בכ"מ כנ"ל וא"כ עכצ"ל דשיעורא דחשיבות כלי לגבי קמ"ח לאו בשיעורא דטהרתן מידי טומאה תליא מילתא וכמו שכלים שאין מקבלים טומאה כשרים לקמ"ח כשהן שלימין כדתנן בכל הכלים מקדשין אפילו בכלי גללים כו' כמו"כ בהפך אם ניקבו בכ"מ אע"ג שהם כלים לטומאה עדיין מ"מ לא חשיבי לקמ"ח. דבקמ"ח העיקר תלוי שיהיה כלי ושלם לאפוקי ניקב ככ"מ (והא דגיסטרא לפרש"י בשבת צ"ה ב' ונדה מ"ט א' פסול בנקב כמ"מ אפי' לקמ"ח צ"ל משום דהוי שבר כלי ול"ד כלי גללים כו'). נמצא העולה מזה דלענין ביטול מתו"כ מדאורייתא יש חילוק לפי מה שהוא הענין שצריכים בו כלי היינו בקמ"ח השיעור בנקב ככ"מ בכל הכלים בשוה ולגבי טומאה יש חילוק בכל כלי לפי מה שהוא חשוב בכ"ח המיוחד למשקין שיעורו ככ"מ ובמיוחד לאוכלין כמ"ז ובכלי שטף בכל ענין השיעור כמ"ר ולענין חשיבות כלי לגבי צמיד פתיל לחד מ"ד ס"פ המצניע השיעור בכל הכלים עד שיפחת רובו לפרש"י שם או בכמ"ר לפי התוס' שם בכלים גדולים ע"ש:

עוד יש למצוא חילוק בין קמ"ח לטומאה דבקמ"ח תנן פ"ה דפרה דנקב שבכלי מן הצד אין מבטל הכלי מת"כ וממלאין בו ומקדשין בו כמ"ש הרמב"ם פ"ו מה"פ ה"ז (ומדכ'

ממלאין בו נ' דלא ס"ל כמ"ש הרא"ש בפי' המשניות שם דמה שלמעלה מהנקב אין ת"כ עליו אלא ס"ל כמ"ש הרשב"א בתה"א בענין נט"י שאין מחלקין את הכלי לשנים וע' במג"א סי' קנ"ט מ"ש בזה) ואילו לענין טומאה לדעת הסמ"ג וסמ"ק שבתה"ד סי' רס"א ובב"י בא"ח סי' קנ"ט צ"ל דאפילו למעלה מהצד פוסלו מתורת כלי כמ"ש להדיא דלאו כלי חשוב כו' ואין לדחות דהסמ"ג וסמ"ק מפרשי' כהרא"ש שם דלענין קמ"ח נמי לאו כלי הוא רק מהנקב ולמטה דאכתי למה לא יטלו דרך הנקב ומ"מ ק' להסמ"ג אמאי מחמרי' בנט"י יותר מבקמ"ח וצ"ע והנה בתה"ד שם נסתפק בדין זה אך לכאורה (תלוי זה בהא דתנן פ"ב דכלים הדקין שבכ"ח הן וקרקרותיהן כו' דלפרש"י והתוס' בחולין נ"ה ושאר דוכתי בלא יחוד אין מקבלין טומאה נמצא צ"ל דנקב מהצד ג"כ מבטלו מתורת כלי אא"כ יחדו ואף גם ביחדו יש גוונא דלא מהני כגון אם מחזיקים פחות מהשיעור המפורש במשנה שם ולהר"ש בפ"ב דכלים דאפי' בלא יחדו מקבל טומאה א"כ נקב מהצד אין מבטל מת"כ אא"כ אין מחזיק למטה מהנקב כשיעור הנ"ל ולענין קמ"ח סתמא תני דנקב מהצד אינו פוסל משמע לכאורה אפילו מחזיק למטה מהנקב פחות מכשיעור המפורש בפ"ב דכלים א"כ ל"ד כלי לגבי קמ"ח לכלי גבי טומאה מיהו יש לדחות דלענין קמ"ח נמי בעינן שיחזיק למטה מהנקב כשיעור המפורש שם דאל"כ חשוב שבר כלי וכמו גיסטרא שניקב במ"מ דפסול לקמ"ח אע"ג דשיעור דקמ"ח הוא בכ"מ עכצ"ל משום דהוי שבר כלי כו' ועכ"פ לענין שיעור כמה יהא בנקב ודאי יש חילוק בין קמ"ח לטומאה ולצמיד פתיל כנ"ל:

ועפ"ז י"ל דה"ט דהרא"ש בפסקיו והרב"י דס"ל דכלי עץ שניקב במשהו לפ"ד הרא"ש ובשפ"ה להב"י אע"ג דמקבל טומאה עדיין מ"מ כשר לטבול בו משום דס"ל דאע"ג דחשיב כלי לטומאה מ"מ לגבי מקוה נתבטל מתורת כלי ואע"ג דטבילה תוך כלי הוא דאורייתא וזה הוא כלי עדיין ומקבל טומאה מ"מ לגבי מקוה לא הוי כלי דלגבי מקוה לא חשוב כלי להרא"ש אא"כ מקבל מים שאז אין המים שבו כמו מקוה שבקרקע אלא כמו מים שבכלים אבל אם אינו כלי לקבל מים לא חשוב כלי לגבי זה וה"ז כמקוה כשר ול"ד כלל לטומאה דשם אזלי' בתר חשיבות שהוא חשוב כלי אע"פ שניקב נקב זה מפני שיחזיקו בו זיתים כו' ולגבי מקוה ל"ח כלי מאחר שניקב במשהו וכמו בקמ"ח אלא דבקמ"ח השיעור בכ"מ ולגבי מקוה להרא"ש השיעור במשהו ולהרב"י השיעור בשפ"ה לדעת הרמב"ם:

קיצור ישוב דעת הב"י דס"ל דשיעורא דלענין מקוואות לחוד שיש קצת פנים לזה מהא דקידוש מי חטאת דהשיעור בנקב ככונס משקה עי"ז מתבטל מתורת כלי אע"פ שעדיין

כלי הוא לקבל טומאה וכך י"ל לענין מקוואות כיון דהוא ג"כ ענין קבלת מים מתבטל מתורת כלי ע"י נקב ככונס משקה אלא די"ל שאין למדין קולא מחומרא ובמקוה גופא השיעור להב"י כשפ"ה משום במקוה יש מים רבים ע"כ נקב ככונס משקה אינו מפקיעו מדין כלי:

ו והשתא נמי יתיישב לנו דעת האומרים דהשיעור הוא ככונס משקה כמ"ש הב"י (סד"ה הלכך הרוצה להוציא מים מן המקוה כו') בשם התוס' והסמ"ק שהדליים צ"ל נקובים ככ"מ ותמה שם הב"י עליהם דבתוספתא משמע דנקב מלא מחט כו' ותירץ שהם ס"ל ששיעור הנקב לבטלו מת"כ לענין שאוב הוא שיעור נקב המטהרו מטומאתו כו'. ולפ"ז צ"ל דבדליים של חרס איירי אבל אם הם של מין אחר שיעורם בכדי טהרתם עכ"ל וזהו דוחק גדול דסתם דליים הם של עץ גם הב"ח ושאר אחרונים כ' סתם לנקוב הדליים בכ"מ והיינו אפילו דליים של עץ שהרי לא נשמע כלל אצלנו דליים של חרס וא"כ בדליים של עץ הרי הם מקבלים טומאה עד שינקב בכמ"ר (ואפילו הם כלים המיוחדים למשקין כמ"ש התוס' בנדה דמ"ט א' והראב"ד פי"ג מהלכות כלים וע' פמ"ג בא"ח במשבצות רס"י קנ"ט ובתשו' בית אפרים חי"ד סי' נ"ג ששגג בזה ע"ש דכ' דהתיבה של עץ כיון שהיא מיוחדת למשקין בטילה מתורת כלי ע"י נקב ככונס משקה דדבריו נגד התוס' והסמ"ג בב"י בא"ח סי' קנ"ט וגם ים דשלמה היה כלי המיוחד למשקין והצריכו נקב כמוציא רמון לבטלו מתורת כלי) וא"כ מהו השיעור בכ"מ וממ"נ או נקב משהו יהיה סגי או כשפ"ה או כמ"ר ולפמ"ש א"ש דהם ס"ל כמ"ש לדעת הרא"ש דחשיבות כלי לענין לפסול את המקוה אין הכרח לומר כלל דתליא בחשיבות כלי לענין טומאה ויותר י"ל דדומה לחשיבות כלי לענין קמ"ח דשניהם ענין א' כוללים והוא ענין קבלת מים רק דבקמ"ח בעינן דייקא שיהיו המים בכלי ובמקוה להפך וא"כ מאחר דחזינן שבנקב ככ"מ ל"ח כלי לגבי דבר שצריכים כלי לקבל מים. ממילא דה"נ ל"ח כלי לגבי מקוה גם מהמשניות דפרה ודמקואות ודידים מוכח קצת שקמ"ח ומקוה שוין ומובדלין מטומאה שהרי כלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה או כלים גדולים של עץ ל"ח כלי לגבי טומאה וחשיבי כלי לגבי קמ"ח ומקוה ונט"י כו' כדתנן פ"ה דפרה ופ"ד דמקואות ופ"ק דידים ומהשוקת שבסלע דשם נכלל טומאה ג"כ הרי שם נכלל צמ"פ ג"כ והיינו משום דמחובר מעיקרו ער"מ שם מפקיע ת"כ לגמרי אפילו לענין צמ"פ ותלוש ולבסוף חברו חשוב כלי לכל הדברים) הלכך כיון דלגבי קמ"ח מתבטל מת"כ ע"י נקב ככ"מ והיינו אפילו בכ"ח המיוחד לאוכלין אע"ג דעדיין כלי הוא לטומאה וכן לענין נט"י קיי"ל בחולין ק"ז דאי בזיע דוולא ככ"מ בטל מת"כ לגבי נט"י והיינו אפי' בכלי עץ כמ"ש התוס' בנדה

מ"ט ואע"ג דהוי כלי לטומאה עד שינקב כמ"ר לכך י"ל דלענין מקוה נמי השיעור בכ"מ והיינו שפסקו כר' אליעזר בר' צדוק בתוספתא אלא דמפרשי' דכל שהוא לאו דוקא אלא ככונס משקה וכמ"ש להדיא הסמ"ג הובא ב"י (ד"ה וסמ"ג כ' כשם שמועלת השקה כו') וכל שהוא לאו דוקא אלא צריך כשפ"ה או ככונס משקה עכ"ל ור"ל למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה והתוס' וסמ"ק וסיעתם דס"ל שהשיעור הוא ככ"מ הם מפרשים דכ"ש היינו ככ"מ דבהכי מתבטל מת"כ לענין מקוה משום דדמי ממש לקמ"ח ומסולק בזה תמיהת הב"י דשיעור דכ"מ מנין להם כו' דלפמ"ש א"ש דילפי מחשיבות כלי לגבי קמ"ח ונט"י ומפרשי דכ"ש שבתוספתא היינו ככ"מ כמ"ש הסמ"ג להדיא ומ"מ לטבול בו י"ל דמודו דצריך כשפ"ה עכ"פ כמ"ש ב"י דדלי שמחזיק מים מעט שפיר מתבטל בנקב ככ"מ מת"כ אבל מקוה גדולה י"ל שאין מתבטל בכך אא"כ בנקב כשפ"ה:

קיצור. ובזה יתיישב דעת האומרים דהדליים ששואבים המים מהמקוה לנקותו צ"ל נקובים ככונס משקה ועיין בש"ע סעיף מ' ואע"פ שהם של עץ וחשוב כלי לקבל טומאה עד שינקב כמוציא רמון מ"מ אינו פוסל את המקוה וס"ל דכל שהוא דקאמר ראב"צ היינו ככונס משקה כמ"ש הסמ"ג:

ז וכאשר כתבנו בפי' דעת התוס' וסמ"ק וסייעתם כן צ"ל בדעת ה"ר אליעזר מוורדינא הביאו הרוקח סי' שע"ז והמרדכי פ"ב דשבועות הובאו ב"י סס"י ר"א וז"ל על גלגל המגלגל במי נהר ובגלגל קבועים כלים קטנים נקובים ככ"מ וכשהגלגל מתגלגל מתמלאים הכלים קטנים ושופכים במרזב שאינו עשוי לקבל ומורידים המים כו' לכלי אבן גדולה העומדת במרחץ כו' והתיר לטבול בתוכה וראייתו מדאמרינן בחולין פכ"ה דק"ז ואי בזיע דוולא בכ"מ מילף לייפי ומטבילין בה את הידים וקיי"ל דכל מקום שאדם טובל בהם ידים וכלים טובלים בהם כו' עד וכיון דבזיע דוולא בכונס משקה בטל ליה מתורת כלי לגמרי ואינו פוסל את המקוה עכ"ל הנה פשיטא ליה דבניקב ככ"מ בטל ליה מת"כ לגמרי ומוכח לה מההוא דחולין דבבזיע דוולא ככ"מ מטבילין בה כו' ועכצ"ל שיש לחלק בין ביטול ת"כ לענין מקוה דסגי בנקב ככ"מ אע"ג דלא סגי בהכי לענין טומאה ואין לומר משום דהגלגל הוא גדול מאד באופן שאין מקבל טומאה כמ"ש מהרי"ט בתשו' חי"ד ס"ז. חדא דגבי דלי שבחולין פרק כל הבשר דק"ז לא שייך לומר כן והרי הרב ר"א לומד משם ועוד דמלשונו שכ' ובגלגל קבועים כלים קטנים כו' הרי אפשר שהם היו כלים קודם שנקבעו בגלגל וא"כ היו מקבלים טומאה אפילו ניקבו ככ"מ ואז הקביעות שקבעו אח"כ בגלגל אין מבטלים מת"כ כמו בחקקו ולבסוף קבעו והנה הגם שהרוקח והמרדכי והב"י חולקים על הר"א הדבר מבואר שלא נחלקו עליו רק במ"ש דנצוק הוי

חיבור אבל במ"ש בפשיטות דנקב ככ"מ מבטל מתורת כלי לא מצינו שנחלקו וכמו שמשמע בפשיטות שהבין מהרי"ט בתשו' הנ"ל (מיהו אפ"ל יותר שהתוס' וסמ"ק גבי דליים לא הקילו ע"י נקב ככ"מ רק לענין ג' לוגין מים שאובין דהוי דרבנן וגם יש בזה כמה ספיקות אם יפלו הג' לוגין ובדרבנן סמכו ע"ז מהא דחולין פכ"ה דק"ז ואי בזיע דוולא כו'). מיהו בלשון הב"י אפשר לומר דפליג נמי בהא וס"ל דבעינן נקב כשפ"ה כנראה מלשונו בסוף ענין הנ"ל אבל ליישב דעת הר"א וסיעתו צריך לומר כדפרישית מיהו אכתי קשה נהי דנימא דביטול כלי לגבי מקוה סגי בנקב ככ"מ ומסולק בזה החשש מחמת דין טבילה בכלים דאסור משום שאינו דומיא דמעיין כדפר"י, שע"ז י"ל דע"י נקב ככ"מ נתבטל מת"כ לענין זה אבל אכתי יהיה פסול מחמת דבעינן הווייתו ע"י טהרה מיהו על הרא"ש בפסקיו לק"מ דאפשר מיירי בכלי גדול שאין מקבל טומאה כדלעיל אבל על קשה מיהו כיון שהרב"י כ"כ לדעת הרמב"ם והרמב"ם ס"ל דבמקוה לא קפדינן בהא כמ"ש בב"י א"כ לק"מ ועוי"ל כיון דלא משכחת לה טבילה תוך כלי המקבל טומאה אא"כ עג עוגה כו' כדלעיל סוף אות ה' א"כ בכה"ג ליכא נמי משום הווייתה ע"י טהרה דהא גם בלתי הכלי היו המים מתקיימים ע"י הקרקע וכדתנן בפ"ו דמקואות מעיין שהוא יוצא מתוך התנור וירד וטבל בתוכו הוא טהור וידיו טמאות וצ"ל אמאי הוא טהור הא בעינן הווייתו ע"י טהרה א"ו צ"ל משום דאף גם בלא התנור היו יכולים לטבול במעיין א"כ בכה"ג ליכא משום הווייתו כו' מיהו מתנור אין קושיא דאין לו שוליים ואינו כלי כלל א"נ אפשר ס"ל להרא"ש דדווקא אם המים באים למקוה ע"י דבר המקבל טומאה הוא דפסול אבל מה שהמקוה המחזקת המים מקבלת טומאה אין לחוש וכמש"ל אות ה' והכי משמע קצת ממ"ש הרא"ש בתשו' כלל ל"א סי' ז' וז"ל ויותר מזה שנינו ומודים שגודר כלים וטובל בהם. פי' גודר כלים עושה מחיצה בכלים טמאים שיעכבו הילוך המים שלא יהיו זוחלין וטובל במים העומדין מקובצין למעלה מהכלים כו' אלמא אע"ג שכל המקוה נעשה ע"י כלים טמאים לא מקרי הווייתו ע"י טומאה כיון דירידת המים למקוה לא היו ע"י טומאה עכ"ל הרי דלא קפיד אלא אירידת המים לתוך המקוה ואפשר דמשנה דמעיין שהוא יוצא מתוך התנור מסייעא ליה שהרי שם ג"כ יוכל להיות דלולי התנור לא היו יכולים לטבול כל גופו בבת אחת תוך המעיין מפני שהיו מימיו מתפזרים כו' ואפ"ה לית לן בה ומיהו תנור אינו כלי כלל כנ"ל:

ח וכל זה ליישב דעת הרא"ש בפסקיו והרב"י אבל לענין מעשה ודאי דיש להחמיר לענין טבילה תוך כלי שהוא איסור דאורייתא לחוש לדעת הרמב"ם והראב"ד והרא"ה והריטב"א שלדבריהם צריך לעשות נקב המטהרו לענין טומאה כמבואר למעלה

באריכות והכי משמע לכאורה מהירושל' דיומא שעשו נקב כמ"ר דוקא כנ"ל והשתא את"ל דלגבי מקוה סגי בנקב ככ"מ למה להו להחמיר דבשלמא אי בעי' כמ"ר שפיר י"ל דלאו סמכו אעירוב מקואות שאינו נראה כ"כ העירוב אבל מאחר דבכ"מ סגי ל"ל להחמיר וגם אם היו עושים כשפ"ה שיהיה ג"כ עירוב מקואות היה בזה ג"כ חומרא יותר משורת הדין ולמה הוצרכו למ"ר א"כ משמע קצת דבעינן כמ"ר דייקא ומהתוס' וסמ"ק דלעיל אין ראיה ג"כ שיהיו חולקים ע"ז משום שי"ל שלא הקילו בנקב ככ"מ רק לענין שלא יפסלו המים הבאים מתוכן את המקוה אבל לגבי הטבלה תוך כלי אפשר דהוי מחמירי טפי גם י"ל שהיו פוסלים בזה משום דבעינן הווייתו ע"י טהרה ולא הקילו שם רק גבי חשש נפילת ג' לוגין מים שאובין שאין זה הווייתו של כל המקוה ממש וע' בר"ש פ"ב דמקואות דאע"ג שכ' דשאיבה ע"י כלים המקבלים טומאה פסול מדאורייתא היינו בכולו שאוב אבל בנפילת ג' לוגין שהוא מדרבנן י"ל שלא החמירו אא"כ נפלו מכלי שלם כנ"ל ולכך יפה עולה פסק רבינו ז"ל דבעינן נקב כמ"ר דייקא:

והנה לדברי הרמב"ם י"ל דגם כלי עץ גדול אע"ג שאינו מקבל טומאה אפילו הכי בעינן דייקא נקב כמ"ר. וכ"מ מספר החינוך סי' קע"ה שכ' וז"ל וכיצד ובאיזה כלי יקראו המים שאובין שאילו שאובה בכלי נקוב כמ"ר אין אלו שאובין שאין עליו תורת כלי מעתה ואפילו סתמו הנקב סתימה שאינה יפה כו' וראויה לטבול בה עכ"ל הרי שגם לטבול בה שמסתמא מחזקת מ"ס בעינן ג"כ נקב כמ"ר בדוקא. וכ"מ ממ"ש הריטב"א בחי' בפ"ק דמכות שהצריך בכל כלי נקב כמ"ר ומשמע ודאי ג"כ במחזקת מ"ס עד שאינה מקבלת טומאה וכ"כ עוד בחידושיו בחולין פכ"ה דף ק"ז אהא דאמרינן ואי בזיע דוולא ככ"מ כו' וז"ל ואע"ג דבעלמא בעינן עירוב מקואות כשפ"ה או כמוציא רמון כים שעשה שלמה כדברירנא בפ"ב דמס' גיטין בטבילה זו דדרבנן הקילו וכדפרש"י ז"ל עכ"ל. הרי דס"ל דבעלמא בעינן עירוב כשפ"ה או כמ"ר ונשמע דהיכא דליכא עירוב מקואות בעינן ודאי נקב כמ"ר ומשמע דאפילו בכלי גדול קאמר גם הד"מ כ' לדעת הרא"ש בפסקיו לפי' הרי"ו וב"י בעינן נקב כמ"ר והיינו בכלי גדול דעלה קאי והטעם בזה דלכאורה ק' דמאחר שאינה מקבלת טומאה א"כ למה צריכים נקב כמ"ר שזהו נקב המטהרו מאחר דבלא"ה אינו מקבל טומאה וא"כ יהיה סגי עכ"פ בנקב כשפ"ה לכל היותר או אפילו בנקב בכ"מ לדעת הפוסקים כר"א דתוספתא אך אפשר לומר משום גזירה כדמשמע בהד"מ וכעין שכ' הרב"י אנקב משהו לפ"ד הרא"ש עיי"ש אך מלבד זה י"ל דאפשר יש בזה איסור דאורייתא לדעת הני פוסקים והוא דמאחר דאיסור טבילה תוך כלי הוא אסור מדאורייתא אף גם בכלי שאינו מקבל טומאה משום שאינו דומיא דמעיין שהוא

בקרקע ומה"ט אין טבילה בגל כשהוא באויר וע' ברש"י פ"ב דחגיגה ובש"ע סעיף ה' ובב"י משום שאינו דומיא דבור ומעיין שדרכם להיות בקרקע וה"נ י"ל כן דמה"ט פסול הטבילה בכלים והלכך כלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה נמי פוסלי' את המקוה עד שיהיו נקובים כשפ"ה וכלי עץ המקבל טומאה אף כשניקב כשפ"ה אסור לטבול בתוכו מדאורייתא לפי סברא זו כיון דהוי כלי עדיין לקבל טומאה ה"ז טבילה בכלי ואינו דומיא דמעיין שהוא בקרקע (מלבד החשש דהווייתו ע"י טהרה שבזה אפשר לא ס"ל להרמב"ם כנ"ל או לפמ"ש להרא"ש) וא"כ לפ"ז י"ל דגם בכלי גדול הנקוב כשפ"ה או יותר כל שהוא פחות ממוציא רמון נמי אסור לטבול בתוכו דה"ל טבילה בכלי ולא בקרקע שהרי נקב זה אין מבטל התורת כלי מכלי עץ ששיעורן ברמונים וכל שניקב פחות מכמ"ר עדיין חשוב הוא כלי והלכך כיון דהוא חשוב כלי הרי אינו דומיא דקרקע ואע"ג דאינו כלי לגבי טומאה התם לאו משום דלא חשוב כלי אלא משום גזה"כ דבעינן דומיא דשק דמיטלטל מלא וריקן אבל לענין חשיבות כלי ודאי חשוב הוא ולא גרע מכלי קטן שניקב פ' מכמ"ר דחשוב כלי מפני חשיבותו שמצניעין אותו לשמש בו רמונים וא"כ כ"ש בכלי גדול אלא דלענין קבלת טומאה גזירת הכתוב הוא אבל לגבי מקוה בעינן שלא יהיה חשוב כלי כלל דהיינו שיהיה שבר כלי ר"ל שהשבירה דייקא תוציאנו מתורת כלי וא"כ שבר ונקב דפחות מכמוציא רמון אינו מוציא כלי עץ מת"כ דעדיין לא חשוב שבר כלי מחמת נקב זה שהרי מצניעין אותו לרמונים וכאילו לא ניקב כלל דמי ול"ד לכלי גללים וכ"א וכ"א דמתבטלים מת"כ ע"י נקב כשפ"ה. דהנהו גריעי בעצם מכ"ח הלכך שבר ונקב כזה עושה אותן שבר כלי במכ"ש מכ"ח שאפי' ע"י נקב כמ"ז נעשה שבר כלי וכ"ש הני ע"י נקב כשפ"ה ולמ"ד בתוספתא דסגי בנקב משהו אפשר דס"ל דנקב משהו עושה אותן שבר כלי כיון דגריעי מכ"ח. משא"כ כלי עץ אין נעשה שבר כלי בפחות מנקב כמ"ר וס"ל להני פוסקים דלענין טבילה תוך כלי מנוקב לא שרי מדאורייתא אא"כ חשוב שבר כלי מצד הנקב:

אבל לא די במה שאינו כלי לקבל טומאה וגם מנוקב שאין ראוי להחזיק מים אם מ"מ הוא חשוב כלי ולא שבר כלי כגון כלי עץ גדול הנקוב פ' ממ"ר והיינו משום שאינו דומיא דמעיין שהוא בקרקע (ולכאורה יש ראיה לזה מהא דס"ל להרמב"ם דבכלי גללים וכ"א וכ"א נמי בעינן נקב כשפ"ה ולא סגי בנקב ככ"מ אע"ג דאין מקבלים מים כו' א"ו צ"ל דבעינן שיהיה בטל מחשיבות כלי מיהו ז"א ראיה די"ל דלגבי מקואות בעינן שלא יוכל לקבל מים ביותר עד שהמים ישפכו ממנה במהרה יותר הלכך צריך נקב כשפ"ה שנקב זה שיעורו בענין תערובת מים ממקוה למקוה ולגבי קמ"ח שהמים פחותים מסתמא

ואע"ג דבספינה נמי מקדשין בה י"ל דאזלינן בתר רוב כלים והלכך סגי בנקב ככ"מ ותדע דהתם נמי לא סגי בנקב ככ"מ אע"פ שע"י נקב זה היו נשפכים המים מהכלי אלא משום דבעינן שישפכו בקל במהירות יותר כו' ומש"ה לגבי מקוה צריך נקב יותר גדול דהיינו כשפ"ה). ונלע"ד להביא קצת ראיה למ"ש מהא דתנן רפ"ד דמקוואות אחד כלים גדולים ואחד כלים קטנים ואפילו כלי גללים כ"א כ"א פוסלים את המקוה ופירשו התוס' בשבת דט"ז ע"ב א' כלים גדולים שמרוב גודלן אין מקבלים טומאה כגון כלי עץ שהן יתירים על מ' סאה אפ"ה חשיבי כלים לענין שאיבה ואחד כלים קטנים פרש"י דלא תימא מחמת קטנן אינן נחשבים כלים והתוס' שם ס"ל דאין מקבלים טומאה ודין זה הוא במחלוקת שנויה וצ"ל לפ"ז מהו ואפילו כלי גללים כו' מהו הרבותא יותר בכלי גללים וכ"א וכ"א מבכלים גדולים אי משום שהן אינן כלי לקבלת טומאה הא כלים גדולים נמי אינן כלים לקבלת טומאה וכן כלים קטנים לפ"ד התוס' ולפמ"ש א"ש דה"פ לא מיבעיא כלים גדולים דאע"ג שאין מקבלים טומאה מ"מ הן כלים חשובים שהרי במינן מקבלים טומאה ומצד שהן גדולים יותר סברא הוא דלא גריעי מזה אלא דלא מקבלי טומאה מצד גזה"כ דבעינן דומיא דשק אלא אפילו כלי גללים כו' דלא מקבלי טומאה מצד פחיתותן שאינן כלים חשובים אפ"ה הוו כלים לגבי שאיבה וע"ש בפי' המשניות להרא"ש ומעתה שפיר י"ל דבכלי עץ אף הגדולים מ"מ מצד חשיבותן אסור לטבול תוכם כל שלא נתבטלו ונכללו בכלל שבר כלי. משום דכל כה"ג ל"ח טבילה בקרקע ומה"ט פסלינן טבילה באויר בחולין ל"א וחגיגה כ"ב הלכך בעינן בהו נמי נקב כמ"ר מדינא עוי"ל כיון דבמינן מקבלים טומאה ובעינן בהו נקב כמ"ר לכן בהו נמי בעינן כמ"ר וכה"ג צ"ל גבי כלי גללים דבעינן נקב כשפ"ה אע"ג דבכ"ח סגי בנקב כמ"ז להרמב"ם והרי כ"ח חשיבי כלים יותר מכלי גללים וצ"ל הטעם כיון שבכלי גללים לא שייך שיעורא דכדי טהרתו. נתנה התורה שיעורא דשפ"ה. וכמ"כ י"ל בכלי עץ הגדולים כיון דבכלי עץ הקטנים יש שיעורא דמ"ר מש"ה בעינן בהו נמי מ"ר כיון שהם ממינן עוי"ל דכלים גדולים דעץ אע"ג דאין מקבלים טומאה מדאורייתא אפשר דמרבנן מקבלים טומאה דהא הטעם דטהורים היינו משום דאין מיטלטל מלא וריקן דומיא דשק ומזה נמי ילפינן דפשוטי כלי עץ טהורים כמ"ש הר"מ והר"ש רפ"ב דכלים ואפ"ה פשוטי כלי עץ מקבלים טומאה מדרבנן לדעת כמה פוסקים וא"כ י"ל כמ"כ על כלים גדולים והכי משמע ממ"ש בגמרא שבת נ"ח וצ"ה גבי כלי גללים וכ"א וכ"א שאין מקבלים טומאה ולא מד"ת ולא מד"ס ולא שמעינן כי האי לישנא אכלים גדולים של עץ וע' בפי' המשניות להרמב"ם רפ"י דכלים מיהו לד' התוס' בב"ב ס"ו א' וכ"כ הריטב"א סוכה י"ג דפשוטי כלי עץ דמטמאין מדרבנן היינו

דוקא אם משמשין את האדם ומשמשיו (אבל משמש משמשיו לבד טהור לגמרי) א"כ אפשר הני ל"ד לכלים גדולים שאין חשובים כ"כ משמשין את האדם ומשמשיו אבל לד' האומרים דמשמשי אדם ומשמשיו טמאים מדאורייתא כמ"ש התוס' מנחות צ"ו ב' וחי' הרמב"ן בב"ב שם ומשמשי משמשיו טמאין מדרבנן א"כ לכאורה כלים גדולים נמי משמשי משמשיו הם מיהו אפ"ל דתיבה זו שטובלין בה חשיבא משמשי האדם ג"כ שהרי הוא טובל בתוכה ומיקר עצמו תוכה ולא גרעא מסולם דחשוב משמש את האדם וגם חשיבא ג"כ משמשת משמשי אדם כיון שהיא משמשת את המים שבתוכה שהן משמשי האדם ג"כ ולפ"ז ממ"נ מקבלת טומאה אז מדאורייתא או מדרבנן עכ"פ אלא שצ"ע לפ"ז דא"כ מאי מהני הנקב אפילו כמ"ר הא משמשי אדם ומשמשיו טמאין אפילו פשוטי כלי עץ וא"כ מאי אהני לן שאינו מקבל ע"י הנקב מ"מ לא גרע מפשוטי כלי עץ וי"ל דודאי גרע טפי דפשוטי כלי עץ הם בפשיטותן משמשים את האדם ומשמשיו כמו השולחן כו' משא"כ תיבה זו שטובלין בה לא חשיבא משמשת את האדם ומשמשיו רק ע"י שמקבלת המים והרי ע"י נקב זו שוב אינה ראויה לקבל אם לא ע"י שמושיבה בארץ א"כ בעצמה אינה ראויה לשמש את האדם ומשמשיו הלכך טהורה (ומ"מ צריך נקב כמ"ר מאחר שאם לא הנקב היתה טמאה א"כ נקב המטהרה צ"ל כמ"ר וצ"ע). אך עוד יש ב' טעמים אחרים לומר שתיבה זו אינה מקבלת טומאה א' משום שהיא כלי העשוי לנחת הב' משום שנעשה לשמש את הקרקע מיהו אפ"ל כיון שלפעמים מוציאים אותה כשמנקים את המקוה ל"ח נעשית לנחת:

חלק ג א הנה נת' ת"ל טוב טעם למה שהצריך רבינו ז"ל נקב כמוציא רמון ושוב מצאתי בס' החינוך להרא"ה סי' קע"ג שפסק ג"כ שצריך נקב כמוציא רמון רק מעתה אני אומר שי"ל ג"כ שאינו כלל נגד פסק הש"ע דאע"ג דבב"י נ' דס"ל להב"י דלהרמב"ם די בכלי עץ ג"כ בנקב כשפ"ה מ"מ הרי בש"ע הקבוע להוראה נשמר להעתיק רק ל' הרמב"ם במ"ש הלוקח כלי גדול כו' ע"ש ס"ז שהוא ממש ל' הרמב"ם וא"כ מה שיש לפרש בלשון הרמב"ם יש לפרש ג"כ בלשון הש"ע וכיון שנת' שלדעת הרמב"ם היכא שאין המים מעורבים וליכא עירוב מקואות בעינן בכלי עץ נקב כמ"ר כמ"כ י"ל ג"כ בדעת הש"ע ומ"ש רמ"א וי"א דבעי' נקב כשפ"ה היינו להחמיר בכ"ח וכדמשמע ממ"ש וכן יש להחמיר דקאי אכ"ח דאילו אכלי עץ א"כ שפ"ה הוי קולא מנקב המטהרו כו' ואף את"ל שבב"י לא נתכוין לזה מ"מ עכ"פ מלשון הש"ע אין היתר מפורש דסגי לכלי עץ בכמ"ר הלכך מה שהחמיר רבינו ז"ל בזה אינו נגד הש"ע וכ"ש שנת' שכ"ד גדולי הראשונים וע' תומים במ"ש (בביאורו לס' תקפו כהן בס"ק קכ"ד) על בעלי הש"ע שרוח ה' נוססה

בקרבם להיות לשונם מכוון להלכה בלי כוונת הכותב וחפץ ה' בידם הצליח כו' ע"ש הלכך אף את"ל שהב"י לא נתכוין להצריך כמ"ר מ"מ מלשון הש"ע נ' לפרש דבעי' כמ"ר וכמ"ש הרמב"ם וכיון שנת' שכן העיקר א"כ ודאי שאין להקל כלל נגד זה ומ"ש רבינו ז"ל שהנקב יהיה טע"ט מרובע שהוא יותר מעט ממוציא רמון לפי שאין אנו בקיאים במ"ר שי"א שהן ג' אחוזים זה בזה זה מתבאר ממה ששנינו בפי"ז דכלים משנה ז' הרמונים שאמרו ג' אחוזים זה בזה ופי' הרא"ש שם הא דאמרן לעיל שיעורן ברמונים צריך ג' אחוזים זב"ז וקשה כו' ונ"ל דבעינן שיצאו בנקב ג' רמונים (הגדילים ביחד ויצאו שלשתן וכמה שהם גדילים יחד) זה אחר זה ואז יהא הנקב גדול מעט ממ"ר כו' והביא התוי"ט שם שכן פי' התוס' בעירובין ד"ד ע"ב ובסוכה ד"ו ע"ב ועוד פי' שם פי' שני וכן פי' בשבת דקי"ב ולפי' ההוא א"צ להיות הנקב רק כרמון בינוני מן הרמונים הגדילים שלשה ביחד והראב"ד בהשגות פ"ו מהל' כלים הביא ג"כ ב' פירושים הנ"ל ומדברי הרמב"ם בפי' המשניות נ' ג"כ דצ"ל הנקב גדול מעט מכדי רמון א' ע"ש אכן מד' רש"י נ' דס"ל דהנקב צ"ל כשלשה רמונים ממש דקיימא כחצובא כו' ע"ש ונ' שרבינו ז"ל פוסק שהנקב יהיה יותר מעט ממוציא רמון בינוני א' וכפי' הראשון של התוס' שהוא להחמיר מן הפי' השני ועוד שכ"ד הרא"ש והרע"ב אבל לא חש לפי' הר"ש דיחידאה הוא נגד התוס' והרמב"ם והראב"ד והרא"ש ועוד שכן תפסו האחרונים הרע"ב והתוי"ט שם אבל אין לומר דבטפח על טפח מרובע יש כדי ג' רמונים ממש ומ"ש שהוא יותר מעט ממ"ר כונתו שטע"ט הוא רק יותר מעט ממ"ר לפי ששיעור מ"ר הוא ג' רמונים ובטע"ט יש יותר מעט מג"ר דא"כ יהיה בציר טובא שיעורא דרמון שהרי טע"ט הוא ד' אגודלין על ד' ס"ה י"ו אגודלין א"כ את"ל שהוא ג"ר יהיה שיעור רמון א' ה' אגודלין והב"י כ' דשפ"ה בציר טובא ממ"ר ושפ"ה הוא ב' אצבעות על ב' עגולים דהיינו יותר מעט מן ג' אצבעות מרובעים א"כ אין כאן בציר טובא כ"כ מיהו מזה אין ראיה דשפ"ה הוא באצבע לא בגודל ובאצבע יהיה בטע"ט כ"ה אצבעות א"כ רמון א' יהיה ח' אצבעות ומ"מ נ"ל שהעיקר כדפרישית דפסק כהתוס' והרא"ש דלהר"ש הוי נפיש שיעורא טובא כיון שמשער בג' רמונים העומדים כרגלי הקנקן א"כ יחשוב גם חלל מועט שביניהם כו' ע"ש לפי הטעם שלו. ומ"מ יוכל להתברר זה ע"י ראית הרמונים וגודלן ומ"ש שזהו טפח על טפח מרובע אפשר ששיער בעצמו כן ע"י רמונים שהובאו לו ושיער בבינוני כו' ואפשר שמצא כן להפוסקים וכעת לא מצאתי גילוי דעת לזה ואחר כתבי זה מצאתי ראיה שהוא קרוב לערך הנ"ל מברייתא דעירובין דכ"ח דמשמע התם דרמון גדול מתפוח ויש עוד ראיות אלא שאין כאן מקום

להאריך ודודי הרב מוהרי"ל נ"י הביא ראיה שהוא קרוב לערך הנ"ל ושאינו גדול יותר ממלכים א' קפיטל ז' פסוק מ"ב ואת הרמונים ארבע מאות כו' יעו"ש:

ב ומעתה יש לבאר מ"ש רבינו ז"ל עוד וז"ל ולא יכניס השוליים תוך הדפנות אלא יכניס הדפנות תוך חריצים שבשוליים בכדי שהנקב שבשוליים יהיה סמוך מאד וסתום יפה בנסר חלק שישימו תחתיו כמשי"ת עכ"ל. וכוונתו מבוארת שאם יכניס השוליים לתוך הדפנות נמצא יהיה שולי הדפנות עודפים על שולי התיבה ויהיה חלל בין שולי התיבה להנסר ולא תסתום יפה את הנקב שבשוליים. משא"כ כשיכניסו הדפנות תוך השוליים נמצא שיכולים להדביק היטב הנסר לשולי הנקב ויהיה הנקב שבשולי התיבה סתום היטב ע"י נסר זה והנה לכאורה אין זה נוגע להדין כלל דמה שייכות יש כאן ע"פ הדין שיהיה הנקב נסתם ואדרבה כל שאין הנקב נסתם יפה היא בטילה מתורת כלי יותר וכמ"ש בספר החינוך סי' קע"ה סתימה שאינה יפה כו' ע"ש:

ואף שלדעת הרמ"א בש"ע ס"ז בהג"ה לא איכפת לן אם נעשי' כלי אח"כ בקביעותם בארץ כל שלא היה תורת כלי עליה בתלוש וכ"ד הרא"ש והטור מ"מ הרי אין כן דעת רבינו ז"ל וכדמשמע ממ"ש לקמן ואעפ"כ אין נעשי' כלי ע"י סתימה זו של סיד דוקא מכלל שע"י סיד וגפסיס יחד שנעשי' כלי עי"ז המקוה פסולה אע"פ שנעשית כלי במחובר וכ"ה באמת ממשמעות הגמ' בב"ב דס"ו וכמ"ש בס"ט סי' קצ"ח סס"ק ס"ג וכדלקמן אי"ה ולפ"ז ודאי משמע לכאורה דכשאין נסתם יפה א"כ רחוקה יותר מתורת כלי ונהי דסתימה זו אינה סתימה מדינא כיון שאין סותמים בעץ תוך הנקב רק ממעל להנקב ודמי להושיבו ע"ג סיד וגפסיס שבתוספתא מ"מ אם אין הנקב נסתם יפה ודאי דעדיף טפי לענין ריחוקה מתורת כלי וא"כ נ' לכאורה דמהדין אין קפידא בזה שיכניס הדפנות תוך כו' ולא בהפך אלא שהוא רק עצה טובה בהיות שכל עיקר מגמתו בתיקון התיבה הוא כדי שיהיו יכולים לחממה ע"י שיטילו מים חמין לתוך התיבה כדי שלא יזיקו המים הקרים ביותר במדינות אלו ובפרט בימות החורף וגם שתוכל לטבול במתינות קצת ולא תהיה דחופה ומבוהלת מחמת קרירות המים ביותר שיש לחוש שמחמת בהילותה לא תפשוט קמטי' כ"כ וכה"ג וע"ד שמצינו בש"ס אשה לא תטבול ע"ג כ"ח משום דבעיתא ופרש"י ולא טבלה שפיר וכן בנמל לפר"ח. שממהרת לטבול מפני שבושה מבנ"א המצויין שם. וכמ"כ י"ל לכאורה כשהמים קרים ביותר שג"כ ממהרת לטבול משום דבעיתא שלא יזיקו לה המים או משום שקשה לסבול הצנה והלכך עדיף טפי להטיל חמין לתוך המקוה וכן נשמע ממנו ז"ל שהתפאר מאד במה שתיקן מקואות שיהיו יכולים לחממן (וכמדומה לי ששמעתי מאיש נאמן ששמע ממנו בנסיעתו בדרך לפני

הסתלקותו שזה א' מן ג' דברים שהתקין הוא ז"ל בחייו זי"ע) ולכך התחכם שיהיה הנקב שבשוליים נסתם יפה בכדי שלא יכנסו בו מים צוננים שמתחת לרצפה כמ"ש להלן גבי סתימת הסיד אלא דק"ל ע"ז דא"כ הל"ל יכולים לסתום יפה בנסר חלק כו' כמ"ש גבי סיד ואח"כ יכולים לשום סיד כו' יכולים דייקא משום שע"פ דין א"צ לזה אף גם לדעת הרמב"ם כיון שכבר חיברו בבנין אלא שאינו מקלקל ע"פ הדין ג"כ מש"ה יכולים לשום סיד והוא עצה טובה שלא יכנסו צוננין כו' ואי איתא דהנסר הוא ג"כ רק לעצה טובה הל"ל ג"כ יכולים כו' והגם שיש לדחות לומר דמשום דכבר יש סתימה א' ע"י הנסר חלק מש"ה אין לסיד צורך כ"כ לכן כ' אסיד לשון יכולים כו' (וגם אפשר לומר דבסתימת סיד יש לפקפק קצת אע"ג דס"ל דאינה נעשית כלי ע"י סתימה זו מ"מ כיון שיש לפקפק קצת כדלקמן אי"ה הלכך כ' יכולים כו' ולא רצה לכתוב בסתם כאילו צריכים לעשות כן משא"כ בסתימה זו דס"ל שאין לפקפק עליו כלל הלכך כ' לשון שצריכים לעשות כן בכדי שיוכל לחמם המקוה שהוא באמת צורך גדול כנ"ל) מ"מ אף שאפשר שכן הוא אך לענ"ד נראה שיש מקום לומר שיש בזה ג"כ קפידא מדינא:

ג והוא בהקדים מ"ש הטור בסי' ר"א קרוב לסוף הסי' וז"ל מקוה שנסדק א' מכותליו והמים יוצאים דרך הסדק יש פוסלים אותם אפילו יש בו כמה סאים בענין שישארו בה מ' סאה אחר שיצאו דרך הסדק לפי שכיון שמים העליונים ננערים לצאת חשוב כולו כזוחלין וא"א הרא"ש ז"ל כ' ודאי אם ישארו בו מ' סאה אחר שיצאו קצתן דרך הסדק כשר אבל אם לא ישארו בו מ' סאה פסול עכ"ל הטור והנה בהרא"ש בפי' המשניות פ"ה ובהל' מקואות במשנת נוטפין שעשאן זוחלין כו' נ' דס"ל דאף הדעה הראשונה אינן אוסרים אלא כשגוף אדם הטובל טובל ג"כ במים העליונים הזוחלין וכמ"ש השתא מיהא הוא טובל גם במים העליונים שהם זוחלים כו' הובא ב"י אבל מלשון הטור נ' דלהאוסרים אפי' הוא טובל כל גופו במ' סאה שישארו בהמקוה אחר שיצאו העליונים שהרי כ' הטעם שחשוב כולו כזוחלין וכ"נ מלשון המרדכי שבב"י אפי' יש בו אלף סאין כו' וע' בתשו' מעיל צדקה מענין זה בסי' ל"ט שהביא דברי התוס' ביומא דל"א ופי' ג"כ דס"ל כהמחמירים שהרי לשם ביאר דמצד שחסרו ממ' סאה אין קפידא כיון שמחוברין לעין עיטם אלא מצד שהעליונים זוחלים ואע"פ שהוא טובל בהתחתונים שאין זוחלין והיינו כדפי' בדעת המחמירים לדעת הטור והמרדכי. והנה הגם שבש"ע פסק הב"י כהרא"ש מ"מ הרמ"א כ' שיש להחמיר לכתחלה כהמרדכי ובת' מ"צ הנ"ל הביא שבב"ח משמע שיש להחמיר אף דיעבד וכן גדולי פוסקי ראשונים ואחרונים ה"ה הר"ש והרשב"א והמרדכי כו' עכ"ל וכן מצאתי ג"כ בתשב"ץ חלק א' סי' י"ז ועפ"ז יש

מקום להחמיר בתיבה הנ"ל שעושין בה בשוליה נקב טפח על טפח והוא נקב גדול שהמים יוצאים דרך בו בשפע רב ועצום שייך לומר דהמים שבתיבה חשיבי כזוחלין על ידו ולא גריעי מסדק כו' ולא דמי כלל למ"ש הב"י בשם שער המים שאע"פ שניקב המקוה ומימיו נוטפין מעט מעט או נבלעין בקרקע מעט כשר לפי שאין זחילתן ניכרת ואם אי אתה אומר כן אין לך מקוה מים כשר שהקרקע מתחלחל ובולע מעט מעט עכ"ל דהיינו דוקא בנקב קטן וכדמשמע מלשונו שכתב ומימיו נוטפין מעט מעט כו' משא"כ בנקב גדול כזה שהוא טפח ע"ט י"ל שהוא הזחילה הניכרת ול"ד ג"כ לגודר כלים וטובל בהם שאע"פ שלא הוזכר שיטוח בסיד כמ"ש הרא"ש מ"מ אין שם נקב גדול כזה וכיון שכן הגם שבאמת כיון שתיבה זו נתונה בחפירה שיש שם ג"כ מים הרבה ובודאי גובה המים שבחפירה ושבתיבה הן במדה א' וא"כ אין המים זוחלין מן התיבה לחפירה כיון שבשניהן גובה המים הוא במדה א'. מ"מ כשמטילין חמין הרבה לתוך התיבה שאז גובה המים הוא בהתיבה יותר הרבה מבהחפירה ושוהה כך משך שעה מועטת עד שיוצאין עודף המים שבתיבה להחפירה ע"י סדקים ונקב הנ"ל וא"כ אם היה הנקב טפח על טפח פתוח י"ל דכל המים חשיבי זוחלין על ידו בשעה מועטת הנ"ל והיה אסור לטבול שם סמוך להטלת החמין עד שישתוו המים בתיבה עם החפירה ולא מיבעיא לפי שטת הטור והמרדכי אלא אפי' לשטת הרא"ש בדעת המחמירים יש להחמיר הכא כיון שהנקב למטה וא"כ המים התחתונים הם זוחלים שהוא טובל בהן בהכרח ואפילו לדעת הרא"ש עצמו לפי מה שכתב הטור משמו שמיקל כשישארו במקוה מ' סאה יש לפקפק בנד"ז משום דאפשר שלא היקל הרא"ש אלא בשהסדק הוא למעלה ויש מלמטה תחת הסדק מים מ' סאה שלא ננערו לצאת כלל כיון שהסדק הוא למעלה מהם משא"כ הכא שהנקב למטה א"כ כל המים שבתיבה ננערו לרדת ממקומן שהרי כשהמים שלמטה יוצאים דרך הנקב ממילא שגם המים העליונים נשפלים ממקומן וא"כ י"ל דחשיבי כולן כזוחלין ומודה הרא"ש בהא שה"ז דומיא דמעיין שכולו זוחל כו' דמודה הרא"ש דכה"ג הוי זוחלין אלא שי"ל דכיון דהעליונים אין סופן לירד ולצאת חוץ מהתיבה דהרי כשיצאו מעט המים עד שיהיה גובה המים בהתיבה והחפירה שוה יעמדו עוד המים א"כ מה שננערו העליונים לצאת היינו שזוחלין ממקום למקום במקוה גופא ובכה"ג לא חשיבי זוחלין וכדתנן ספ"ז דמקואות מחט שהיא נתונה על מעלות המערה היה מוליך ומביא במים כיון שעבר עליה הגל טהורה והובא בטוש"ע סס"י הנ"ל וכה"ג איתא בתשובת הריב"ש סי' רצ"ב הובא ג"כ בש"ך ס"ק למ"ד שכ' ולא מקרי זוחלין כיון שמשם יצאו ואליו הם שבים כו' ומ"מ לא ברירא מלתא כ"כ לפמש"ש ואין נקרא זוחלין כו' כיון שמן

המקוה באו ואליו הם שבים אלא שנתפחו בהכרח מחמתו או דבר אחר שבתוך המקוה והרי הוא כההיא דתנן מחט כו' וא"כ לפ"ז י"ל דבמחט ובנידון של הריב"ש ה"ט משום שנתפחו בהכרח מחמת אדם או דבר אחר כו' משא"כ הכא שזחילתן בא מצד הנקב ומניעת יציאתן בא מצד המים שבחפירה י"ל דיש להחמיר בזה מיהו ז"א דה"נ זחילתן בא מחמת דבר אחר היינו המים חמין שהטילו להתיבה ומה שמניעת זחילתן בא מחמת המים שבחפירה לא גרע מגודר כלים כו' וא"כ להרא"ש יש להקל כיון שבהכרח ישאר בתיבה שיעור מקוה שאין סופן לצאת מהתיבה אלא דעכ"פ להמחמירים יש להחמיר כיון שטובל ג"כ במים תחתונים שהן זוחלין ממש וגם מ"מ אפשר לפקפק גם לדעת הרא"ש עצמו מטעם אחר דכיון שטובלת במתיחת גופה לארכה תחת המים כעין דג כמש"ר א"כ אפשר טובלת כל גופה במים תחתונים לבד ובכה"ג אפשר שהרא"ש ג"כ לא היה מיקל כיון שמים תחתונים הם זוחלין כו' וע' במהרי"ק סוף שרש קנ"ו דפי' דלהרא"ש כשהזוחלים הם מיעוט בטלים ברוב א"כ י"ל דאף לטבול תוך הזוחלים לחוד שפיר דמי וכ"מ מהא דפ"ה דמקואות דזוחלין שרבו על הנוטפים שהם כשרים מ"מ עכ"פ להרשב"א והמרדכי יש להחמיר בהא וכ"ד התוס' דיומא לפי' המ"צ ולכן כ' רבינו ז"ל שלא יכניס השוליים תוך הדפנות כו' בכדי שהנקב יהיה נסתם יפה בנסר חלק שתחתיו וא"כ גם כשיטילו חמין הרבה לתוך התיבה לא יהיו המים יוצאים וזוחלים דרך הנקב רק מעט מעט וההיא לאו זחילה הוא כדכ' הרב"י בשם שער המים כנ"ל והובא להלכה בש"ע סעיף נ"א ומוכרח לומר כן ממתני' דגודר כלים דספ"ה דמקואות שהביא הרא"ש: קיצור. שמ"ש רבינו שיהיה הנקב נסתם יפה בנסר חלק שתחתיו י"ל זהו כדי לחוש לדעת המרדכי דעי"ז הנקב חשיבי זוחלין מה גם שטובל בהזוחלין דא"כ יש להחמיר גם לפי' הרא"ש בהמחמירים מיהו לדעת הרא"ש עצמו אין להחמיר בזה:

אך הנה לכאורה אין מקום לחוש לכל זה רק אם המים שבחפירות המקוה אינן מי מעיין אלא דינן כמי מקוה ואשכחן כי האי גוונא אף גם במקואות שלנו שהן חפורין עד שמוציאין מים שמ"מ יכול להיות שאין להן רק דין מי מקוה כדכתב מהרי"ט בתשו' חי"ד סס"י י"ז אבל אם המים שבחפירה הם מי מעיין הנובע לשם לכאורה אין לחוש לכל זה דמה בכך אם יכניס השוליים תוך הדפנות כו' ויהיה חלל בין שולי התיבה לקרקעות ורצפת החפירה הגדולה ויהיה מי התיבה זוחלין מ"מ הרי אותן המים שבין שולי התיבה לרצפת החפירה הם מי מעיין שהרי מחוברין להחפירה ממש הגם שאין שם חלל כשפ"ה הרי תנן רפ"ו דמקואות כל המעורב למקוה כמקוה חורי המערה וסדקי המערה מטבילין בהן כמו שהן כו'. ופי' שאפי' אין מעורבין כשפ"ה מטבילין בהן כו'. וא"כ מסתמא י"ל

דכמ"כ חורי המעיין כמעיין דהא החיבור למעיין להיות כמוהו אפשר שהוא בקל יותר מלמקוה ועכ"פ לא גרע מינה עבמ"ש הב"י בענין המכניס כלי לתוך המקוה ובתוכו כלי אחר כו' שכ' שם ד"ה ודע דתניא תו בתוספתא עריבה שהיא מליאה כלים והשיקה למקוה צריכה שפ"ה ובמעיין כל שהוא) וכיון שמים שתחת שולי התיבה דין מעיין יש להן א"כ גם המים שבתיבה שמחוברין להן ע"י נקב טפח על טפח דהוי טפי טובא משפ"ה יש להן ג"כ דין מעיין והמעיין מטהר בזוחלין וא"כ לא איכפת לן במה שהמים שבתיבה יהיו זוחלין ע"י הטלת מים חמין דמה בכך כיון שמחוברין למעיין והמעיין מטהר בזוחלין ואין לדחות משום דאם החלל שבין שולי התיבה לרצפת החפירה הוא פחות משתי אצבעות דהיינו פחות משפ"ה, א"כ אפשר דלא חשיב עירוב דהא למעלה הוא דסגי בשהמים מתערבי' כקליפת השום אבל מהצד בעי' כשפ"ה וכ"ש למטה. דהא ליתא דהא דבעינן מהצד כשפ"ה היינו שיתחברו בשיעור זה אבל לא נת' להדיא בשום מקום דבעינן ג"כ שהמים המתחברים יהיו עוביין ג"כ כשפ"ה דאף שהביא הב"י בשם ריב"ש (ע' סס"י ר"א ד"ה ואם נפרץ הכותל כו') דלרבינו שמשון בעי' ששיעור המים הוא כשפ"ה מ"מ היינו שיתחברו בכל שיעור זה ולאפוקי מר"ת דאמר שגם אם אין ממלאין הנקב רק כקליפת השום סגי אבל מ"מ לעובי המים לא נתן ר"ש שיעור אלא דמסתמא התם עובי המים הרבה כיון דהוא מקוה שלימה אמנם בנ"ד דהמים שלמטה תחת שולי התיבה חשובים כמעיין אף שאין עובייין (דהיינו גובהן מהרצפה של החפירה עד שולי התיבה) גדול משום דהוי כחורי המערה כו' א"כ למה לא יחשב עירוב כיון שמתחברים להתיבה בשיעור נקב טע"ט שהוא יותר גם משפ"ה שהוא שיעור העירוב וגם אין לדמות זה למ"ש הט"ז ססק"ג דלא מהני חיבור דלמטה למי שטובל למעלה דהתם שאני שאין הזוחלין מקלחין להנוטפין אלא בהיפך וכדפי' בת' מ"ץ סי' ל"ט הנ"ל משא"כ הכא שע"י נקב זה עולי' מי המעיין להתיבה ודמי לרגלי השוורים שבים שעשה שלמה שהיו נקובים דמשמע מהפוסקים דהוי עירוב מקואות וסגי מדינא בשפ"ה ואע"פ שהנקב הוא למטה אלא שיש לומר דהמים שבין שולי התיבה לרצפת החפירה אינן דינן כלל כחורי המערה וסדקי המערה דהוי חיבור בכל שהוא דהתם עכ"פ אין מחיצה החוצצת בין המים שבחור וסדק להמקוה משא"כ הכא שהדפנות של התיבה שהיו עודפים על שולי התיבה (אם היו מכניסים השוליים תוך הדפנות) הם מפסיקים מן הצד במקום חיבור המים. בין המים שתחת השוליים להמעיין שבחפירה אלא שלמטה בסיום הדפנות מתחברים בכל שהוא החלל וזה לא מהני ודמי לכותל שבין שני מקואות שנסדק לשתי דבעי' כשפ"ה ע"י צירוף עכ"פ ולא סגי בכל שהוא וע' בש"ך ס"ק קי"ח דלדידן לא מהני צירוף ובעי'

במקום א' כשפ"ה וגם אני הוכחתי מסוגיא דערובין דט"ז ב' גבי ומקיפין בקנים דהעיקר כפי' הרמב"ם דמצד זה לצד זה נקרא ערב ובעי' דוקא במקום א' כשפ"ה וא"כ כל שאין במקום א' כשפ"ה אין להמים שתחת השולי התיבה דין מעיין ומקוה והלכך פשיטא דלא מהני הנקב שמלמטה לטהר המים שבתיבה בזוחלין אף אם המים שבחפירה הם מי מעיין ממש:

קיצור. שי"ל שהמים שמלמטה לא מהני לומר דהוי חיבור מפני שהשוליים מפסיקים: ה הן אמת דבמ"צ שם כתב דע"י נקב לא חשיבי זוחלין כלל ומשמע התם דגם נקב כשפ"ה לא חשיבי זוחלין על ידו והביא ראיה מקסטילון דבעינן נקב בתחתיתה כשפ"ה ולא מצינו שהסתימה מעכב ואינה נק' זוחלין בשביל נקב כזה ומשמע התם דאפי' יש הרבה נקבין כאלו לא נק' זוחלין עי"ז אלא דייקא ע"י סדק גדול עיי"ש ואמנם לענ"ד אין דבריו מוכרחים ומלשון הש"ע סעיף נ"א משמע להפך דדוקא ע"י נקב שמימיו נוטפין מעט מעט כו' הוא דלא חשוב זוחלין משא"כ בנקב רחב ומקסטילון שבתוספתא אין ראיה דשאני התם שהושיבוהו על הארץ וא"כ הארץ סותמת הנקב ורק מימיו נוטפין ועוד דהראב"ד מפרש דההוא היינו לענין להביא מים על ידו למקוה וגם לשאר מפרשים י"ל דהכי פי' אלא דס"ל דה"ה לענין לטבול בתוכה היכא דליכא למיחש לזחילה ולהרמב"ם פשיטא דלא מוכח מידי משם דבעינן סתימה מדינא וא"כ ליכא זחילה ומסברא נ' לכאורה דע"י נקב גדול חשיבי טפי זוחלין מע"י סדק ועירוב מקואות יוכיח דע"י נקב כשפ"ה הוי חיבור וסדק לערב אינו מצטרף לשפ"ה וליכא למימר דהתם גזה"כ הוא דהא ליתא דנהי דשיעור זה הלמ"מ עכ"פ הטעם מצד שעי"ז מתערבים המים בטוב יותר ותדע דמש"ה למעלה סגי בקליפת השום משום דלמעלה שהמים רואים את האויר מתערבים בטוב יותר כמ"ש המפרשים וא"כ עכצ"ל דע"י נקב כשפ"ה מתערבים המים יותר מע"י סדק וא"כ ה"ה לענין זחילה דכיון דע"י סדק לערב או לשתי הוי זחילה כ"ש ע"י נקב ועכ"פ גם להמ"צ י"ל דדוקא בנקב כשפ"ה לא חשיבי זוחלין אבל בנקב שהוא טע"ט י"ל דחשיבי זוחלין וראה זה מצאתי בתשב"ץ ח"א סי' י"ז שהביא באריכות דברי הרשב"א המובאים בקצרה בש"ע סנ"א וז"ל ומשום זחילתו אינו נפסל דאע"ג דקיי"ל מקוה אינו מטהר בזוחלין כבר כ' הרשב"א ז"ל שלא נאמר זה אלא בנקב רחב דכיון שזחילתו ניכרת דנין אותו כזוחל ממש וצריך סתימה אבל מקוה שנסדק או ניקב מעט עד שלא יכיל המים ונוטף מעט מעט והולך וחסר אין זה נק' זוחל דהא אמרינן פ' חומר בקדש וארעא חלחולי מחלחלא ומטפטפת בכל שעה ונבלעין המים מעט מעט במקומן ואפ"ה כשר ועוד הביא ראיה הרב ז"ל מדתנן מקוה שנמצא חסר כל טהרות שנעשו על

גביו למפרע טמאות ודוקא חסר הא נמצא בו מ' סאה אע"פ שחסר ממדתו הראשונה טהורות ואם מקוה שמימיו יוצאין דרך סדקיו היה נפסל מפני שהוא זוחל היה לנו לחוש שמא נשבר למטה ונעשה זוחל דספיקא דאורייתא הוא א"ו לא פסלי נוטפין שעשאן זוחלין אלא בזוחל ממש שזחילתו נראית לפי שכל המים שבמקוה נדונין בזוחלין אבל מפני טפטוף מעט שאינו ניכר לעין לא מקרי זוחל עכ"ד ודברי טעם וראוי לסמוך עליהם הלכה למעשה עכ"ל התשב"ץ שם. ושמחתי שכוונתי לדעת הגדול דע"י נקב רחב חשיבי המים זוחלין ופשיטא דנקב טע"ט הוא ודאי נקב רחב וכ"ש למסקנתו דכ' אבל מפני טפטוף מעט כו' דלפ"ז י"ל שאפי' נקב כשפ"ה חשיבי המים זוחלין על ידו שוב ראיתי מבואר בהג"א ס"פ במה אשה דכשיוצאין המים מצד אחד ע"י נקב חשיב ליה ר"י דרך זחילה ע"ש איברא ראיתי ברבינו ירוחם נתיב כ"ו ח"ד שכתב וז"ל מקוה שנעשה ממי גשמים או ממעיין ונפסק המעיין שאינו מטהר אלא באשבורן ונסדק כותל המקוה או ניקב אפי' נקב גדול אינו נפסל בשביל זה שלא טהר באשבורן אע"פ שמימיו זבין קצת לחוץ כך כתבו הגאונים בתשו' עכ"ל, ונ' דנתכוין לתשו' הרא"ש כלל ל"א סס"י ד' שכ' וז"ל ואל יעלה על לב אדם לפסול את המקוה אם מימיו זבין קצת לחוץ ואף רבינו (פי' רבינו שמשון) לא פי' אלא שנפרץ על שפתו ומימיו יוצאין וזוחלין ומשמע שנפרץ כ"כ עד שכל מימיו זוחלין ומתנענעין לצאת ולא ישאר בו מ' סאה אם לא יסתום אותו עכ"ל וכמ"כ כ' ריי"ו בנסדק היקל בפשיטות ור"ל דאפילו ר"ש מודה בהא ובנפרץ על שפתו כ' שם אח"כ מחלוקת הר"ש ושא"פ יעו"ש וס"ל נמי דניקב דמי לנסדק אכן אין כן דעת הרשב"א והמרדכי והג"א והתשב"ץ ובש"ע סעיף נ"א הובא דעת הרשב"א להלכה וא"כ ע"י נקב גדול כטע"ט ודאי דחשיבי כל מי המקוה זוחלין (הג"ה ובתוס' פב"ת דבכורות דנ"ה ע"ב בד"ה שמא:

נראה דספוקי מספקא להו אם ע"י נקב כזה חשיבי זוחלין ע"ש גבי דרגל השוורים נקובים כמוציא וא"כ אפשר שיהיו זוחלין כו' ור"ל שנקובים כמוציא רמון וכוונתם דא"כ ע"י נקב כזה י"ל דחשיבי זוחלין ומ"מ אין זה ברור אצלם והיינו מפני מ"ש הרא"ש בהל' מקואות סי' י"א דומיא דמעיין שכולו זוחל והולך כו' ובתשו' אחת שכתבתי בזמן רב אחר שכתבתי קונטרס זה הארכתי בזה בעזהי"ת עכ"ה):

קיצור המע"צ ס"ל ע"י נקב כשפפ"ה לא חשיבי זוחלין ולא משמע כן מהרשב"א והג"א וריי"ו מיקל לגמרי דע"י נקב לא חשיבי זוחלין ובתוס' פב"ת דבכורות נ' מספקא להו ע"י נקב כמוציא רמון י"ל חשיבי זוחלין:

ומעתה נראה דיפה הצריך רז"ל שלא יכנסו השוליים תוך הדפנות כו' בכדי שיהיה נסתם הנקב ולא יהיה נקרא זוחלין ולפ"ז כוונתו בזה הוא דינא ממש ולא תקנה ועצה טובה בלבד ומ"מ אחר שכתבתי כל הנ"ל נפל סברא בלבי לומר דמן הדין אין שום חשש במה שיהיו המים זוחלין מן התיבה לחפירה בעת שיטילו החמים והוא משום שיש כאן נקב כטע"ט שהוא עכ"פ עירוב מקואות שדינן כשפ"ה ואף אם המים שבחפירה אינן מי מעיין רק מי מקוה ממש ואין מטהר בזוחלין מ"מ כיון שזחילה זו של מי התיבה אינו לחוץ משתי מקואות אלו דהיינו לחוץ מן התיבה ומן החפירה דא"כ היו זוחלין אלא הזחילה היא מן התיבה לחפירה דהיינו ממקוה למקוה וכיון ששני מקואות אלו יש עירוב ביניהן כשפ"ה א"כ ה"ל כמקוה אחת ואע"פ שהתשו' מע"צ סי' ל"ט כ' בשם הט"ז סק"ג דקטפרס דרך מטה לא הוי חיבור. הרי שם בתשו' הנ"ל ביאר דיש לחלק בין חיבור לטהר בזוחלין דלא מהני מה שמי המקוה נוגעים למעיין ובין חיבור לטהר בכל שהוא דמהני ע"י נגיעה ע"ש וא"כ הוכחתו מהט"ז י"ל ג"כ דלא הוו חיבור לטהר בזוחלין אבל לעולם הוי חיבור לעשותן מקוה אחת ובנ"ד א"צ לזה דכיון שהם עכ"פ מקוה אחת אין זה חשוב זוחלין מה שזוחל מזה לזה כמשי"ת מיהו בב"י קרוב לסס"י ר"א בבד"ה כ' עוד שם במרדכי ראבי"ה הקשה משמע הא דהקטפרס אינו חיבור היינו אפילו לענין ארבעים סאה היכא דבחד מינייהו ליכא מ' סאה בלי צירוף דאידך כו' אלא י"ל דהכא אינו ענין לקטפרס כ"א נצוק ובשדבוקים זה בזה הוי חיבור והנה ודאי פשוט במקוה אחת לא שייך זחילה אע"פ שהמים ניידי עד"מ וכמו במשנת מחט שהיא נתונה על מעלות המערה היה מוליך ומביא במים כיון שעבר עליה הגל טהורה ספ"ז דמקואות וכתב הב"ח סס"י ר"א והביאו הש"ך סעיף נ"ז ס"ק קכ"ג דכשלא נעקר ונתלש הגל לגמרי לא חשוב זוחלין כ"א אשבורן והיינו דמה שזוחל ממקום למקום במקוה גופא לא חשוב זחילה אא"כ נעקר לגמרי מהמים שבמקוה אז חשוב זחילה ואדרבה ממ"ש הרא"ש בהל' מקואות שלו פב"ת דנדה סי' כ"ג יש לשמוע קצת דאף שנתלש לגמרי כיון שמ"מ הוא על מעלות המערה לא חשוב זוחלין וכמ"ש הש"ך שם אלא דהש"ך פי' דהיינו במעיין ודבריו תמוהים דא"כ אם מטהר בזוחלין כ"ש דא"צ מ' סאה ומ"מ זה אין להחליט כ"כ מהרא"ש אבל נקוט מיהו כשלא נעקר לגמרי ודאי חשוב אשבורן והסברא נותנת לזה דעכ"פ מ"מ נק' אשבורן כיון שאינו יוצא חוץ מכותלי המקוה וגם לא נתלש ממי המקוה. וא"כ ה"ה נמי בשני מקואות המעורבים יחד כשפ"ה דחשיבי נמי כמקוה א' (עד שאם בזו רק כ' סאה ובזו כ' מצטרפין אע"פ דמ"ס בעי' מדאורייתא) א"כ מה שלפעמים המים זוחלין מזו לזו ה"ל כזוחלין ממקום למקום במקוה א' דלא נקרא זוחלין כנ"ל כיון שמ"מ

הוא אשבורן שאינו יוצא לחוץ לכותלי המקוה וה"נ הוא אשבורן שאינו יוצא וזוחל חוץ מכותלי שני המקואות שהם התיבה והחפירה רק שזוחל מתיבה לחפירה שהכל כמקוה א' כיון שיש כאן עירוב מקואות כנ"ל (וגם המים מחוברים זל"ז ול"ד לנעקר הגל גבי מחט) ועוד ראי' לזה דהנה מהרי"ק שרש קנ"ו [הקשה] על הטור והמרדכי דכ' דאפילו יש במקוה אלף סאין יש ליזהר שלא יעלו המים על שפת המקוה משום דה"ל זוחלין כו' ממה ששנינו פ"ו שלשה מקואות בזה כ' סאה ובזה כ"ס ובזה כ"ס מים שאובים והשאוב מן הצד וירדו שלשה וטבלו בהם ונתערבו המקואות טהורים והטובלים טהורים דמשמע בהדיא דאע"ג שעלו המים על שפת המקוה אפ"ה הטובלים טהורים עכ"ד מהרי"ק ומה שתירץ שם ע"ז כבר דחה הש"ך סק"ל ואין דרך ליישב אלא משום שנאמר דכשיש עירוב מקואות לא שייך פיסול זוחלין מה שזוחל ממקוה זו לזו כיון שנתערבו יחד ואם משום שזוחל חוץ לשפת שני מקואות החיצונים זה עכצ"ל מיירי שהכותלים החיצונים הם גבוהים בענין שאין המים יוצאים מחוץ לגמרי רק שהמים יוצאים ממקוה למקוה בג' מקואות הנ"ל וכמ"ש הריב"ש סי' רצ"ב הביאו הב"ח סעי' ס' והש"ך סעי' נ"ז ס"ק ק"ך:
וכן מבואר בתשב"ץ ח"ג סי' ל"ד ונראה שהשיב ג"כ זה על השאילה שנשאל הריב"ש סי' רצ"ב יעו"ש ותשובתו עולה ג"כ על דרך תשובת הריב"ש הנ"ל וא"כ כיון שג' מקואות אלו נתערבו בשיעור עירוב מקואות שהוא למעלה כקליפת השום וכדכתב ריב"ש בתשובה הנ"ל ה"ל כמקוה א' ומה שהמים יוצאים מזה לזה לא חשוב זחילה כיון דעכ"פ אינן יוצאים מחוץ לכותלים החיצונים ואפשר שלזה נתכוין הש"ך סס"ק למ"ד שתי' קושיית מהרי"ק הנ"ל וז"ל ועוד דהתם המקוואות מתערבות זו אל זו מכח המים שיצאו על שפתם ואין כאן זוחלין אלא עירוב מקואות הוא עכ"ל. ור"ל דכיון דהמקואות מתערבות כדין עירוב מקואות א"כ יציאת המים מזו אל זו ה"ל כזחילה ממקום למקום במקוה א' דלא הוי זחילה:
קיצור כשיש עירוב מקואות אזי מה שזוחל ממקוה זו לזו חשוב אשבורן וראי' ממשנה ספ"ז דמקוואות מחט וכמ"ש הב"ח וש"ך על מתניתין הנ"ל. ועוד ראיה ממשנה פ"ו שלשה מקוואות כו':
ממהרי"ק נראה לכאורה דלא ס"ל סברא זו דאל"כ לא היה אפשר להוכיח דינו ממשנה הנ"ל דמי מעיין שנפסק מטהר בזוחלין כו' דשא"ה דליכא זוחלין כו'. מיהו יש לדחות ולומר דמהרי"ק ס"ל דמיירי בענין שכותלים החיצונים אין גבוהים והמים יוצאים לחוץ מהמקוואות ג"כ וה"ל זוחלין אלא דא"א לומר כן דא"כ לא נשארו מ' סאה מים כשרים והאיך יהיו המקוואות טהורים עב"ח סעיף ס' ואע"ג שבין הכל יש מ' סאה שהרי סך

הכל יש כאן ס' סאה וא"כ אע"פ שיצאו עשרה סאין לחוץ ישאירו נ' סאה מ"מ הרי כ"ס הם שאובין ושאין שאובין אין רק מ"ס וכשיצאו לחוץ לא ישאר מ' סאה ויש לדחוק דאעפ"כ השאובים מהנו להשלים דה"ל רבייה והמשכה אלא שזה דוחק דלא פסיקא מלתא דאיכא המשכה כמ"ש הט"ז ס"ק ס"ט ומ"מ י"ל דמהרי"ק לא ס"ל כהט"ז ותופס פשיטות ל' הר"ש דלעולם הוי המשכה ע"ש בט"ז ומ"מ נראה דא"א לומר כן דלא שייך לומר שיש המשכה אלא במים שיצאו ממקוה השלישית השאובה ונכנסו לתוך ב' מקוואות הכשרים אבל המים שנשארו במקוה השאובה ודאי לא נמשכו וא"כ את"ל שהמים מהמקוואות יוצאים לחוץ ממש א"כ ליכא בחלל ב' מקוואות הכשרים רק מ"ס. ואין כאן מים כשרים מ"ס ופסולים המקוואות מדאורייתא ושוב לא מהני המקוה השאוב להשלים דה"ל שאוב בלא המשכה אעכצ"ל דהמים אינן יוצאים מכותלי המקוואות לחוץ בענין שיש מ' סאה וא"כ אין כאן זחילה רק ממקוה למקוה וחשיב ליה מהרי"ק זחילה אע"פ שהמקוואות מעורבים בשיעור עירוב מקוואות שהוא כשפ"ה ואין לומר דמיירי בכה"ג שכותלי המקוואות שלצד חוץ משופעי' לצד המקוה דה"ל כמחוברים למקוה כמ"ש ריב"ש סי' רצ"ב דא"כ זוחלין נמי לא הוו אעכצ"ל דמהרי"ק לא ס"ל זו הסברא דכשיש עירוב מקוואות המים היוצאים ממקוה למקוה המעורבת לה לא חשיבי זוחלין אלא ס"ל דחשיבי זוחלין לולי דס"ל דבמעיין שנפסק מטהר בזוחלין כו' והנה אע"פ שהש"ך השיג על דין של מהרי"ק הנ"ל בענין מעיין שנפסק כו' מ"מ בסברא זו לא השיג עליו רק את"ל שנתכוין במ"ש ועוד דהתם המקואות מתערבות כו' לסברא זו כנ"ל אות ו' אבל אפשר שלא נתכוין כלל לסברא זו והראי' ממ"ש בס"ק ק"כ וז"ל ומיירי שהמים שיצאו חזרו למקומן דאל"כ הרי הן כזוחלין ולא עלתה להן טבילה כשהמקוואות הם ממי גשמים ומיירי בשלא חסר כלום בשעת יציאת המים על שפתם כלום כגון שכותלי המקוה גבוהים כו' עכ"ל והשתא כשכותלי המקוה החיצונים הם גבוהים א"כ מ"ש שהמים שיצאו חזרו למקומן כו' עכצ"ל דהיינו המים שיצאו ממקוה זו לזו שבצידה ע"י הטובל שם וחזרו למקומן על ידי כניסת השני במקוה שני' כו' דא"א לומר דכוונתו על המים שיצאו מחוץ דהא לא יצאו כלל מבחוץ כיון שכותלי המקוה גבוהים כו' וא"כ שמעינן מינה דס"ל דאף יציאת המים ממקוה זו לזו שבצידה נקרא זחילה ואע"פ שהמקוואות מעורבים בשיעור עירוב מקואות דבכה"ג מיירי התם. ומש"ה לא מכשרינן אלא כשהוא באופן שהמים שיצאו חזרו למקומן דזה לא חשיב זחילה וכמ"ש הרמ"א בסעי' נ' בהג"ה והש"ך עצמו סק"ל הא לאו הכי ה"ל זחילה אע"ג שהמקוואות מעורבים למעלה כקליפת השום ולפ"ז א"כ ה"ה בנ"ד דאע"ג שהתיבה והחפירה הם מעורבים

למטה בשיעור עירוב מקוואות שהוא כשפ"ה ויותר דהיינו טע"ט מ"מ לא מהני לאכשורי המים שבתיבה שהן זוחלין לתוך החפירה כשמטילין החמין לתוך התיבה כנ"ל כיון שהמים אלו היוצאים מהתיבה לחפירה בשעה הנ"ל אין חוזרין אח"כ למקומן שהרי אח"כ ישתוו המים ויהיה בגובה א' בתיבה ובחפירה א"כ המים שהיו בתיבה העודפין על הגובה שבחפירה בשעת הטלת חמין הרבה הנ"ל הם יוצאים ואינן חוזרים וה"ל זוחלין אע"פ שהמקואות מעורבים לדעת מהרי"ק והש"ך ולפ"ז צ"ל דמ"ש הש"ך סק"ל ועוד דהתם המקואות מתערבות זה אל זה כו' ואין כאן זוחלין כו' אין הפי' כמ"ש למעלה דאע"פ שבאמת יוצאין המים מזה לזה אין נידונין כזוחלין משום שהם כמקוה א' דזה אינו וכמ"ש ס"ק ק"ך דדוקא כשחוזרין למקומן כו' כנ"ל אלא ה"פ דהתם באמת בשעה ששניהם טובלין זה במקוה זו וזה במקוה שבצידה אין המים זוחלין ויוצאין מזו לזו כלל אלא שהמקואות מתערבים ור"ל שהמים עולים בשני המקואות ע"י ששני בני אדם נכנסים זה בזו וזה בזו וכשעולים המים בשניהם א"כ אז לא אמרי' שהמים שממקוה זו יוצאים למקוה שניה ודמקוה שניה לזו אלא שאדרבה המים של כל א' דוחה את המים של חברתה מלכנוס בה רק שבמקום שנוגעים יחד שם יש קצת תערובת המים והיינו ממש דברי הט"ז סס"ק ס"ט ומשום תערובות זו לא שייך לקרוא זוחלין רק דה"ל עירוב מקואות וכשאר ב' מקואות המעורבים ע"י נקב שביניהם בתמידי' שבמקום הנקב מתערבים המים קצת ואפ"ה פשיטא דלא חשיבי זוחלין מה"ט ולפי האמת אע"פ שהמים מתחלפין לא חשיבי זוחלין כיון שעכ"פ אין נחסרין למאי דבעינן למימר קמן אי"ה אלא דהש"ך קושטא דמילתא נקט:

קיצור דממהרי"ק משמע דס"ל אף כשיש עירוב מקואות שייך זוחלין כשזוחל מזו לזו ובש"ך ס"ק ק"ך ג"כ אינו מוכרח דכשיש עירוב מקואות לא נק' זוחלין אלא רק כשיש עוד תנאי שהמים שיצאו יחזרו למקומן והוא מהריב"ש סי' רצ"ב:

ח ובתשב"ץ ח"ג סי' ל"ד שנשאל שם ג"כ על השאלה שבהריב"ש נראה דהיכא שיש עירוב מקואות אין שייך זוחלין כיון ששניהם חשיבי מקוה אחד דז"ל שם ואם כותלי החדר שבו הוא עוקת המקוה הם סמוכות למקוה ושהמים הם צפים בשעת טבילה ויוצאים לחוץ לעוקה הם עומדין באשבורן והכותלים מעכבי' זחילתם בלי ספק שהמקוה כשר והטובלים טהורים והרי הם בעוקה קטנה בתוך מקוה גדול שהטובל בתוך העוקה ויוצאים המים לתוך מקוה הגדול שהטובל בו הוא טהור כאילו לא היתה שם עוקה שאפילו כלי שהוא בתוך המקוה וניקב כשפ"ה הטובל בו הוא כשר עכ"ל הרי לא התנה התנאי משום שהמים שיצאו מהעוקה יחזרו להעוקה כמו שהתנה הריב"ש והביאו

הש"ך ס"ק ק"כ. רק טעמו והרי הם כעוקה קטנה בתוך עוקה גדולה ור"ל דהכל חשוב מקוה א' ע"י שיש עירוב מקואות שאפי' כלי כו' וניקב כשפ"ה א"כ עכ"פ מובן מזה מה שהמים יוצאים מהעוקה לתוך מקוה הגדול אין זה חשוב זוחלין וה"ה בשני מקואות שיש ביניהם עירוב כשפ"ה דחשיבי מקוה אחת כמ"ש הרמב"ם בפי' המשנה פ"ו דמקואות מ"ז וכ"כ הר"ש שם שאם בזו כ"ס ובזו כ"ס מצטרפין א"כ מה שזוחל מזו לזו היינו כמו שזוחל במקוה אחת ממקום למקום דחשוב אשבורן כיון שלא יצא מחוץ לחפירת המקוה כלל וכנלע"ד ראיה מהמשנה ספ"ז דמקואות הטביל בו את הסגוס והעלהו מקצתו נוגע במים טהור והיינו אף שיטבול בו אדם בשעת מעשה. אף שאין במי המקוה מ' סאה אלא ע"י צירוף המים שבסגוס הן מצטרפין וכמ"ש בב"י ובש"ע סעיף ס"ג וע"ש בבאר הגולה וקשה דעכ"פ המים שבסגוס הם זוחלין מהסגוס אל המקוה ואינן נחין וא"כ לא נשארו מ' סאה שאינן זוחלין ואיך כשר לטבול בהמקוה א"ו דמה שזוחל במקוה זו ממש ממקום למקום לא חשיבי זוחלין כלל ומקרי שפיר אשבורן:

קיצור מהמשנה פ"ז הטביל בו את הסגוס מוכח מה שזוחל במקוה גופא ממקום למקום אינו נק' זוחלין וכ"נ דעת התשב"ץ ח"ג סי' ל"ד:

ט ולכאורה היה נראה ראיה עוד לסברא זו ממתניתין דפ"ו דמקואות כותל שבין שני מקואות שנסדק לשתי מצטרף כו' ומשמע ודאי דיכול אדם א' לטבול יחידי באיזו מקום שירצה בלי שיטבול חבירו ג"כ אז במקוה שבצידה דאל"כ ה"ל להשמיענו האי חידושא ומדלא אשמעינן הכי משמע ודאי דכשרים כשאר מקואות ואי איתא הרי כשאדם טובל בא' מן המקואות אז עולים המים כשיעור מה שהאדם מחזיק שהוא מ' סאה או עכ"פ כ' סאה כמ"ש הריב"ש סי' רנ"ה והתשב"ץ חלק סי' וכשעולים המים במקוה זו ונעשים גבוהים פעמיים ממה שהיה בתחלה וכענין שיתפחו המים שבספ"ז דמקואות הרי אז הם יוצאים ע"י הסדק שבשתי למקוה השני' שלא הוגבהה אז כי טבע המים שיורדים מגבוה לנמוך וא"כ אמאי עולה טבילה במקוה זו ליפסלו משום זוחלין א"ו צ"ל דמשום דהמקוואות מתערבים בשיעור עירוב מקוואות ע"י הסדק שבשתי תו לא מיפסלי משום זוחלין במה שהמים יוצאים מזו לזו וכנ"ל אות ו' ואות ח' דזה לא הוי זחילה איברא דבאמת אין מכאן סיוע כלל. דהא י"ל וליטעמיך הא דתנן ולערב אין מצטרף עד שיהיה במקום א' כשפ"ה משמע דלא מצטרף להכשיר מקוה זו ע"י זו שבצידה הא אם שניהם יש בכל א' מהם מ"ס מים כשרים מותר לטבול בא' מהם לבד ואמאי הא ה"ל זוחלין והכא ל"ל משום שיש כאן עירוב מקואות שהרי אין כאן עירוב מקוואות דהא לערב אין מצטרף כו' אעכצ"ל בישוב קושי' זו שהוא בא' משני אלו או דמתניתין לא איירי רק בענין

כשרות המקוואות ולא בפיסולא דזוחלין ומיירי באמת שיטבלו שני אנשים יחד בשני המקוואות אך זהו דוחק אלא העיקר דכה"ג לא חשיבי כלל זוחלין ולכאורה מכאן ראי' למ"ש לעיל אות ה' בשם רבינו ירוחם דע"י נקב גדול וסדק לא חשיבי זוחלין כלל מיהו יש לדחות ולומר דהכא היינו טעמא כיון שהמים היוצאים עתידים לחזור למקומן בעלות הטובל מהמקוה ול"ד כלל לזוחלין דהיינו דומי' דמעיין שהמים הניגרים לא ישובו אחור רק שיבואו אחרים ממקורן משא"כ הכא שממקום שיצאו לשם דהיינו להמקוה שני' משם ממש ישובו בחזרה למקום שיצאו משם בעלות הטובל ממקוה זו שיצאו משם ע"י טבילתו והיינו דומי' דריב"ש סי' רצ"ב וש"ך סק"ל וס"ק ק"כ ואע"ג דל"ד ממש לנדון של הריב"ש דהתם אותן המים שיצאו על שפת המקוה דהיינו בחצר המשופע הן עצמן ישובו בחזרה ע"ש משא"כ הכא שיתערבו המים היוצאים עם מי המקוה השניים ויחזרו למקוה הראשונה ממי תערובות ולא ממי מקוה הראשונה לבד וא"כ י"ל לכאורה דהמים היוצאים נקרא זוחלין כיון דאין עתידין כולן לחזור והרי במעיין נמי יבאו אחרים תחתיהם ממקורן ואפ"ה נקרא זוחלין איברא דלא דמי דבמעיינות ונהרות המושכים אין עתידים לבוא אחרים ממקום שיצאו לשם המים היוצאים דהיינו מצד עומת המים רק ממקורן ומש"ה שפיר חשיבי זוחלין שזוחלין ונמשכים להלאה ושוב לא ישובו ממקום שיצאו לשם לא הם ולא מים אחרים משא"כ הכא שממקום שיצאו לשם משם ישובו בודאי בחזרה תומ"י כשיעור היוצאין ממש אין זו זחילה כלל ואע"פ שישובו מי תערובות אין בכך כלום וכן יש לדקדק מד' הש"ך ס"ק ק"ך ממ"ש ומיירי שהמים שיצאו חזרו כו' והתם נמי חזרו מי תערובות ולא הם עצמן לבד לפמש"ל אות כ"ז. דכוונתו על המים שיצאו ממקוה זו למקוה שבצדה כו' עיי"ש ואפ"ה ל"ח זוחלין מה"ט וגם משום שיציאתן הוא ע"י דבר אחר ול"ד למעיין וכמ"ש הריב"ש. וכיון שכן שוב אין לנו ראי' דכשיש עירוב מקוואות המים היוצאים מזו אל זו שלא יהיו חשיבי זוחלין אע"פ שלא יחזרו כלל דמכאן אין ראי' דשא"ה דל"ח זוחלין משום שעתידים לחזור כנ"ל:

קיצור מהמשנה פ"ו דמקואות כותל שבין שתי מקואות שנסדק אין ראי' נגד מהרי"ק דלעיל אות ז'. מיהו לכאורה יש מכאן ראיה דע"י סדק ונקב לא חשיבי זוחלין כלל וכדעת רי"ו דלעיל אות ה' וגם זה יש לדחות:

ולכאורה יש ראיה מהא דתנן ספ"ו דמקוואות המטהרת שבמרחץ התחתונה מליאה שאובין והעליונה מליאה כשרין אם יש כנגד הנקב שלשה לוגין פסול כו'. ומבואר בר"ש שהמים באים מזו לזו דרך הנקב ונקב זה יש בו יותר מטע"ט צא וחשוב והשתא לכאורה בלא"ה מקוה העליונה פסולה משום דהוי כזוחלין דרך הנקב ואין לומר וליטעמיך דאף

אם נאמר דכשיש עירוב מקואות לא שייך זוחלין מ"מ הכא לא שייך לומר כן שהרי התחתונה היא מים שאובין אעכצ"ל דמיירי לענין שתהיה כשירה אם יסתמו את הנקב אח"כ וא"כ אז לא יהיה זוחלין אך ז"א דלעולם אימא לך דמיירי בלא יסתמו את הנקב ואפ"ה אם העליונה לא נפסלה מצד שאובין וכשירה להקוות עליה עד מ' סאה א"כ כשתהיה מ' סאה אז תטהר גם התחתונה השאובה ע"י הנקב שיש בו יותר מעירוב מקואות שהוא כשפ"ה ומאחר שהתחתונה תהיה ג"כ כשירה לא יהיה שייך לפסול מצד זוחלין אם נאמר שכשיש עירוב מקואות לא שייך פיסולא דזוחלין משא"כ את"ל דשייך פיסולא דזוחלין א"כ אכתי קשה דתהיה פסולה מצד זוחלין וכ"ש דקשיא טפי אר' אלעזר דמכשיר אפי' התחתונה מלאה כשרים כו' ומשמע כ"ש כשהעליונה מליאה כשרים כו' וא"כ אמאי לא פסל מצד זוחלין אעכצ"ל דכיון שיש עירוב מקואות ע"י הנקב זה לא שייך זוחלין ומ"מ אין זה הכרח גמור די"ל שכשירה לכשיסתם הנקב שביניהן ותדע דאל"כ הגע עצמך מאחר שהעליונה למעלה מהתחתונה והמים נמשכים מעליונה לתחתונה א"כ יוכלו לילך עד שיהיו יוצאים וזוחלים מכותלי התחתונה שהרי ידוע שהמים נמשכים עד כדי גובהם ומאחר שגובהם בעליונה למעלה מהתחתונה א"כ יוכלו לצאת חוץ מכותלי התחתונה ובכה"ג הוי ודאי זוחלין דלא מהני מה שיש עירוב מקואות בין עליונה לתחתונה מאחר שיוצאים חוץ למחיצת התחתונה ג"כ אעכצ"ל דמיירי כשיסתמו הנקב שבין העליונה לתחתונה וא"כ לא מוכח מידי בכאן ומצינן שפיר למימר דאפילו היכא שיש עירוב מקואות שייך פיסולא דזוחלין ע"ד שנתבאר ודע דבלא"ה אין מובן המשנה איך ע"י הנקב לא יצאו כל מי העליונה לתחתונה וא"כ איך משמע שאין כאן רק נגיעה ובפרט בר' אלעזר אפילו כו' והעליונה מליאה שאובים א"כ יוצאים השאובים מהעליונה לתחתונה ודוחק לומר דס"ל דדוקא כשנפלו ג' לוגין מהכלי הוא דפסול ולא כשנפלו מהשוקת ע"כ לכאורה צ"ל שהתחתונה גבוה ג"כ כמו העליונה וגובה המים בשניהם בשוה ע"כ לא יצאו מים מזו לזו כלל ומה שקורא לזו עליונה ולזו תחתונה היינו שזו מתחלת למטה ע"כ נקרא תחתונה וזו מתחלת למעלה יותר ע"כ נק' עליונה אבל גובהן שוה מיהו גם פי' זה דוחק וצ"ע והגר"א בסי' ר"א פי' בזה פי' אחר נגד הר"ש והרמב"ם: קיצור ממשנה המטהרת שבמרחץ ג"כ אין ראיה נגד מהרי"ק:

יא אך עכ"ז נ' הסברא דכשיש עירוב מקואות מה שזוחל מזו לזו אין זה זוחלין כ"א אשבורן וכמו במקוה אחת וכמ"ש בשם הב"ח והש"ך ממשנת מחט כו' וכ"מ ממשנה דהטביל בו את הסגוס כנ"ל ולכן נראה דמה שהצריך אאזמו"ר ז"ל שלא יכנסו השוליים תוך הדפנות כו' חש להיכא דליכא עירוב מקואות כגון היכא דליכא חפירה גדולה של

מקוה גדולה בצד התיבה ואין שם רק תיבה זו לבד דאז אם יהיו המים זוחלין מהתיבה דרך הנקב יהיה זוחלין למקום דליכא עירוב מקואות כלל וא"כ ה"ל מקוה זוחלין או אף אם יש חפירה של מקוה גדולה בצדה יש גוונא דליכא עירוב מקואות כגון אם מושיבים התיבה על רצפת החפירה הגדולה שאז כיון שהנקב שבתיבה הוא למטה לא הוי עירוב מקואות מאחר דליכא חלל כשפ"ה בין סוף דפנות התיבה לקרקעית החפירה ול"ד לחורי המערה וסדק המערה כו' אלא דמי לכותל מקוה שנסדק כו' כמבואר לעיל סוף אות ד' וכיון דליכא עירוב מקואות בודאי אם לא יהיה הנקב נסתם יהיה שייך פיסולא דזוחלין מאחר שהנקב גדול טפח ע"ט וכדלעיל. מש"ה הצריך שיהיה נסתם הנקב בנסר חלק שתחתיו שאז ליכא חשש זוחלין אף כשישפכו מים חמים הרבה לתוך התיבה ויצאו מעט מעט להחפירה כנ"ל אך יש לדקדק עמש"ש שי"ל דדמי לכותל מקוה שנסדק כו' משום שהדפנות של התיבה היו עודפים כו' דלכאורה אין זה כדאי לחלק ועוד דהא בכותל מקוה שנסדק לא שייך לומר שהדפנות עודפים ואפ"ה לא סגי בכ"ש וא"כ עכצ"ל שיש איזה טעם אחר לחלק בין דין כותל מקוה לחורי המערה והחילוק הוא פשוט משום דאפילו את"ל שהמים שבסדק שבכותל דינן כמקוה אכתי לא מהני לשיהיה עי"ז עירוב מקואות מאחר שהמים שבמקוה השניה החסירה או השאובה אין מחוברים להסדק בשיעור כשפ"ה רק בכ"ש וא"כ לא עדיפי מים שבסדק ממקוה שלימה שצ"ל עירוב מקואות כשפ"ה והא דבחורי וסדקי המערה לא בעינן כשפ"ה היינו להכשיר המים שבחור וסדק עצמו לומר דה"ל כאילו הן בגוף המקוה לפי שהסדק מכלל המקוה יחשב משא"כ לאכשורי המקוה אחריתי פסולה ע"י התחברות' לסדק מקוה כשרה א"א להכשיר מה"ט שהרי מקוה זו אינה מכלל המקוה הכשירה אא"כ מחוברת להסדק בכשפ"ה (גם א"א לומר שהוא בכלל הסדק דדייקא סדק שייך לומר בו שמכלל המקוה יחשב כמ"ש בפי' המשניות לרמב"ם אבל א"א לומר בהיפך דמקוה שלימה מכלל הסדק יחשב וזה פשוט). וא"כ גבי כותל מקוה שנסדק שאין בכל הסדק כשפ"ה א"א להכשיר המקוה הפסולה המחוברת לסדק זה אפילו את"ל שהמים שבתוך הסדק כשרים דהוה כמו סדקי המערה כו' משא"כ בנדון החור שבין שולי התיבה לקרקעית החפירה את"ל דהמים שבחור הוי כמקוה משום שחור זה הוי מכלל חורי החפירה הגדולה א"כ שפיר י"ל דהוי נמי עירוב מקואות עם המים שבתיבה שהרי שם בשולי התיבה יש נקב טע"ט (שגדול משפ"ה) להחור ונמצא מים שבתיבה מחוברים בעירוב מקואות לחורי החפירה הגדולה שהוא כמו החפירה כדתנן חורי המערה כמערה כו' ומהשתא את"ל דהיכא דיש עירוב מקואות לא שייך פיסולא דזוחלין במה שהמים יוצאים ממקוה למקוה אין לחוש

לכאורה אם לא יהיה נסתם הנקב כו' מיהו זה אינו דהא רוב הנקב יהיה נסתם א"כ ליכא עירוב מקואות ועוד י"ל דנהי דחורי המקוה כמקוה היינו לאכשורי הן עצמן אבל לא מהני כ"כ למים המעורבים עמהם בכשפ"ה שיהיו חשובים כאילו הם א' עם החפירה הגדולה דתרי רואין לא אמרינן וגם פעמים רבות יוכל להיות שהמים שמתחת התיבה לא יהיו נדונין כחורי המערה כגון אם דופן התיבה הסמוך לחפירה מגיע עד הארץ ממש ושאר הדפנות יש חלל ביניהן א"כ המים זוחלין מש"ה הצריך להכניס השוליים תוך הדפנות כו' ועוי"ל שזה החור שתחת דופן התיבה נידון מחצה על מחצה היינו מחצה שלצד החפירה הגדולה חשוב כחורי המערה וסדק המערה כמערה ומחצה שלצד התיבה אינו נידון כחורי המערה ודומה לזה פ"ו דאהלות מ"ג כותל המשמש את הבית ידון מחצה למחצה כו' ע"ש ובמשנה ד' וכמ"כ בכותל שבין שתי מקואות שנסדק הסדק שייך חצי עובי חללו למקוה זו וחצי למקוה זו משא"כ חורי המערה הם רק שייכים להמערה לבד:

קיצור בענין החור שבין שולי התיבה לקרקעית החפירה י"ל שיוכל להיות עירוב מקואות ול"ד לכותל מקוה שנסדק ויש לדחות דעכ"ז זה החור לא דמי לדין חורי המערה מכמה טעמים:

יב אך י"ל מ"ש שהנקב שבשוליים יהיה סמוך מאד וסתום יפה בנסר חלק שישימו תחתיו דלכאורה נגד מה שהרווחנו לסלק חששא דזוחלין לעומת זה יש כאן חשש גדול יותר והוא שיש לחוש שמא נעשית התיבה כלי ע"י סתימה זו שהרי כ' החינוך סי' קע"ב וז"ל ואפילו סתמו הנקב סתימה שאינה יפה כגון שנתנו בו אבן או פרי לפי שעה שאינו סותמן סתימה מעליא שעדיין ישארו בו, נקבים וסדקים בכונס משקה גם בזה שמעתי ממורי שלא תקרא שאובה וראוי לטבול בה עכ"ל וא"כ בנ"ד שסתום יפה ע"י נסר חלק שתחתיו יש לחוש דהוי כשאובה לפי דעת החינוך. ובאמת מוכח להדיא בשבת פרק ואלו קשרים דקי"ב ע"ב ובעירובין דכ"ד ע"א גבי ניקב כמ"ז וסתמו כו' דסתימה מהני בכלי עץ לעשותה כלי דדמי לסנדל שתיקנו ע"ש בפירש"י דמטמא מכאן ולהבא אי הוה נעיל ליה הזב כו'. ברש"י בשבת שם בד"ה אבל טמא מגע מדרס ובתוספות שם סד"ה סנדל שנפסקה דעדיין כלי הוא וחזי למילתיה ובדברי הרמב"ם פ"ו מהל' כלים ה"ב גבי ניקב כמ"ז וסתמו כו' כ' טהור שהרי נעשו לו פנים חדשות ולא ביאר שמקבל טומאה מכאן ולהבא אבל ודאי הדין אמת דמקבל טומאה מכאן ולהבא אכן לא נת' להדיא במה יהיה הסתימה והנה מד' הראב"ד ספי"ד מהל' כלים נ' דזפת הוא דלא הוי סתימה בשאר כלים חוץ מכלי חרס וז"ל סתם נקב בכ"ח בזפת א"א טעה בכל זה שאינו אלא בסתמו

בטיט אבל אם סתמו בזפת התנור טהור מפני שהזפת חיבור לה וכסתום דמי כו' אבל שאר הכלים אין הזפת חיבור להם והתנור טמא דכנקובים דמי וכ"ש אם סתמם בטיט שאינו חיבור והכי איתא בתוספתא עכ"ל והתוספתא היא בפרק ששי דכלים הביאה הר"ש בכלים פ"ח מ"ג וז"ל ואם עשאה בזפת התנור טהור שהזפת חיבור לה (ופר"ש עשאה בזפת יש תורת כלי עליה כאילו לא ניקבה) ושאר כל הכלים שעשאן בזפת אין הזפת חיבור להן עכ"ל וגם הרמב"ם שם פי"ד דין י' פסק כן וז"ל ושאר כל הכלים שסתמן בזפת וכיוצא בו אינו מציל מיד כלי חרס עכ"ל ודברי הראב"ד הנ"ל הביא הט"ז בא"ח סי' קנ"ט סס"ק א' והנה לכאורה מלשון ושאר כל הכלים משמע אפילו בכלי עץ אין זפת חשוב סתימה ובפ"ג דכלים מ"ג גבי חבית של חרס פר"ש כשניקבה במוציא זית וטהרה כשחזר ועשאה בזפת מקבלת טומאה מכאן ולהבא עכ"ל וכ"ה בהרמב"ם פי"ט מהל' כלים דין י"ד וע"ש במשנה ז' קומקום שניקב כו' ובמשנה ח' שם הביא הר"ש תוספתא דהזפת הוי חיבור אף בכלי מתכות בכלי שתשמישו בצונן יעו"ש והנה במשנה ח' משפך של עץ ושל חרס שפקק בזפת (נקב העשוי למשפך להכניס ממנו היין לחבית) רבי אלעזר בן עזריה מטמא (דחשיב ליה סתימה בשניהם א"נ גזר בשל חרס אטו של עץ) ר' עקיבא מטמא בשל עץ ומטהר בשל חרס (בתוספתא מפרש טעמא מפני שהוא מוכר לפי שהזפת יוצא מן העץ עכ"ל הר"ש מ"ש מוכר נ' דצ"ל מינו וכ"ה בתוספתא פ"ב ורע"ק מטמא בשל עץ מפני שהוא מינו) ר' יוסי מטהר בשניהם (ודבר תימה הוא כו'. לרע"ק מ"ש משפך של חרס מחבית של חרס כו' ונ' לפרש דהיינו טעמא משום דנקב של משפך שעשאו היוצר מתחלתו חלק הוא ונקלף הזפת ממנו ואינו מתקיים אבל חבית שניקבה לאחר שהוסקה בכבשן א"א לנקב להיות חלק ושוה ואין הזפת נקלף ממנו) עכ"ל המשנה עם פר"ש. והרמב"ם ס"פ י"ט מהל' כלים כ' משפך של חרס שפקקו בזפת אינו מקבל טומאה שאין הזפת משימו כלי קיבול אבל משפך של עץ שסתמו ה"ז ככלי קבול ומתטמא עכ"ל וכן פי' הרע"ו בסוף פ"ג ואגב מוכח מכאן דמשפך אע"פ שהוא כלי גמור ועשוי לכך שיהיה מנוקב עכ"ז אינו מקבל טומאה עד שיסתם. וכ"כ הרע"ו והרי הוא כאילו לא נסתם ואין לו בית קבול עכ"ל וע"כ אינו מקבל טומאה ולפ"ז יש ראיה מכאן נגד מ"ש הרמב"ם פ"ו ה"ג כלים שעשאן מתחלה נקובים כמוציא רמון כו' מקבלים טומאה עד שיקרע רובן עכ"ל והראב"ד שם השיגו וסיים הא למדת דאם אין מקבלים טהורים וממשנה דמשפך יש ראי' לדברי הראב"ד. ועמ"ש מזה לעיל סס"י א' סי"ח והנה קשה מכאן על הראב"ד פי"ד דזפת אינו סתימה רק בשל חרס והוא מהתוספתא שבהר"ש פ"ח מ"ג והרי משנה דספ"ג אומרת להפך שזפת הוא סתימה בשל עץ יותר מבשל חרס

מפני שהוא מינו וצ"ל דשאר כלים שבתוספתא ובראב"ד היינו כלי מתכות וכה"ג וג"ז צ"ע ממ"ש הר"ש פ"ג מ"ז אבל בכלי עץ ודאי י"ל טפי דזפת הוי חיבור כפשט משנה הנ"ל אך האחרונים בסי' קנ"ט לא הבינו כן ד' הראב"ד ועיין מזה בש"ע אאזמו"ר נ"ע שם סי' קנ"ט ססע"י י"א ואיך שיהיה לענין סתימה דזפת מ"מ אם תחב לתוך הנקב של כלי עץ ג"כ יתד של עץ ותיקנו היטב לסתום יפה. נראה דהוי ודאי סתימה. וכמ"ש במ"א שם סק"ו וראיתי בא"ר שם סק"א שעשה פלוגתא בין הט"ז ומ"א שכ' וז"ל אם תחב בנקב דבר אחר כיון דסתמו חשיב כלי אבל הט"ז כ' דלא מהני סתימה אלא בכלי חרס ודוקא בזפת ע"ש עכ"ל הרי שהבין דהט"ז ס"ל דבשארי כלים לא מהני סתימה כלל אבל לפענ"ד א"א לומר כן שהוא נגד הש"ס דשבת פט"ו דקי"ב ע"ב ודעירובין הנ"ל והט"ז לא נתכוין לזה כלל רק לומר דזפת לא הוי סתימה בשאר כלים כו' אבל בשא"ד י"ל דהוי סתימה וכ"ש בעץ עצמו דהוי סתמו במינו גם מד' החינוך הנ"ל מוכח להדיא דסתימה מהני אלא דמה שמשמע ממנו דבפרי נמי הוי סתימה אם נסתם יפה עד שאינו כונס משקה צ"ע דלא עדיף מזפת כו' ואולי ס"ל דפרי סותם בטוב יותר מזפת אבל עכ"פ מבואר ממנו דבעץ הוי סתימה בודאי שהרי עינינו רואות שיכולים להדקו בטוב יותר מאבן וע' תוס' פ"ק דשבת דט"ו סע"ב הביאם הפמ"ג בט"ז סס"ק א' והנה בב"י בא"ח סי' שי"ד הביא בשם הכלבו בענין לפתוח נקב ישן בשבת. דבחבית של עץ שמהדקים מאד הדודילאש הוי כנקב חדש אלמא דסתימה דעץ בעץ עדיפא מסתימת כ"ח ואף להחולקים שם מ"מ עכ"פ לא גרעא מסתימת זפת בכ"ח שמותר לפותחו בשבת ע"ש סעיף א' ב' אע"ג דמשוי לי' כלי ע"י סתימה זו אעכצ"ל דבשבת הקילו משום דאיסור עשיית הנקב בחבית אינו אלא מדרבנן כמ"ש רבינו ז"ל שם סעיף ח' וכן מבואר מד' אאזמ"ו נ"ע ז"ל בסי' קנ"ט ססע"י י"א דלכל הדעות עץ בעץ סותם שפיר משום דמיהדק טובא וא"כ לכאורה יפלא על רבינו ז"ל שהתיר כשיהיה נסתם הנקב יפה ע"י נסרים דא"כ נעשית כלי מאחר שעץ בעץ מתהדק היטב:

קיצור מהש"ס פט"ו דשבת דקי"ב ע"ב מוכח דסתימה מהני בכלי עץ שיהיה דינו ככלי שלם שלא מהתוספתא שבר"ש פ"ח מ"ג והראב"ד פי"ד משמע זפת לא חשיב סתימה רק בשל חרס וקשה שהמשנה ספ"ג דכלים אומר דזפת במשפך של עץ חשוב סתימה ולא בשל חרס. אבל עכ"פ עץ בעץ ודאי הוה סתימה וא"כ לכאורה קשה על מה שהתיר אאזמ"ו נ"ע לסתום הנקב של התיבה בנסר חלק שישימו תחתיו:

יג ולכאורה היה אפשר ליתן טעם לזה והוא דמאחר שסתימה זו נעשית אחר קביעותה בארץ והרי אנו קיי"ל דצנור שקבעו ולסוף חקקו אינו פוסל את המקוה משום שלא

היה עליו תורת כלי בתלוש וה"נ הרי לא היה עליה תורת כלי בתלוש ומה שנעשית כלי במחובר לא איכפת לן כלל וכדמשמע להדיא בהגהת רמ"א סי' ר"א סעיף ז' ודבריו לקוחים מהטור ומתשובת הרשב"א סי' ת"ת. אך כבר הארכתי בזה בתשו' דלפי הסוגיא דב"ב דס"ו מבואר דלרבנן דר"א לא מהני חקקו ולבסוף קבעו רק בשאובה דרבנן אבל בדאורייתא לא מהני וטבילה בתוך כלים הוא דאורייתא (וגם אנו קיי"ל דכולה שאובה דאורייתא וצ"ל לפ"ז דהתם מיירי בשאיבה דג' לוגין כמ"ש מהרש"א) הן אמת דלרשב"ם ור"ח שפסקו כר' אלעזר שם לק"מ אך דעת הרבה פוסקים דהלכה כרבנן ע' בטוח"מ סי' צ"ה וכמש"ש באריכות והבאר יעקב סי' ר"א אשתמיט לי' דברי הטוש"ע ח"מ הנ"ל וכ"מ בחי' הרמב"ן בב"ב ובפי' המשניות להרמב"ם רפ"ד דמקוואות דהלכה כרבנן מיהו לפמ"ש התוספות בב"ב דס"ו סע"ב גבי אצטרבולין י"ל אפילו לרבנן חשוב כקרקע וכ"מ המסקנא גבי אצטרבולין דמגבינן מנייהו ומזה הביא רשב"ם ראיה דהלכה כר' אלעזר. וא"כ להתוס' י"ל אצטרבולין שאני. וא"כ תיבת המקוה הקבועה היטב בקרקע ובבנין י"ל כאצטרבולין דמי מיהו באגודה בב"ב שם סי' קט"ו כ' דכיון דנשאר בתיקו לכן החמיר מזה אפילו לענין נטילת ידים מכלי כה"ג כהובא בא"ח סי' קנ"ט ססע"י זיי"ן בהג"ה א"כ מכ"ש לענין טבילה דיש לאסור ואף שהט"ז שם הקשה על האגודה. מ"מ פסקו שם כהאגודה ועוד דכאן לענין טבילת נדה בכלי כזה גם הט"ז יודה דהא לא שייך לומר דה"ל ספיקא דרבנן אלא דלכאורה יש ללמד ע"ז זכות אחר עפמ"ש בתשובת מהרמ"פ סי' ל"א בענין הנסרים שבמקואות דאפי' את"ל שהיו ראוי' למדרס מהתורה אפ"ה בטלים כיון שקבעו בבנין והמים צפין עליהן הוי כמו קבעו ובנו עלי' דמתבטל מתורת כלי כדתנן פ"כ דכלים מ"ה כופת שקבעו כו' ובנה עליו טהור וע' בס"ט סי' קצ"ח ס"ק ס"ג שביאר דבריו וא"כ ה"נ י"ל כן לכאורה לגבי התיבה עצמה מיהו לפמ"ש הס"ט שם ס"ק ס"ו גבי שליבות שבמקוה לא מהני זה דבשלמא גבי נסרים שהם תחת המים כיון שהמים עליהם דצפין ע"ג ואינו נראה מש"ה הוי כבנוי עליהן משא"כ בסולם וכ"נ מלשון מוהרמ"פ שם עכ"ל א"כ כ"ש גבי התיבה עצמה שנראית מחוץ למים דלא הוי כבנוי עליה וקבעו לחוד ודאי לא מהני כנ"ל וכ"נ ודאי דעת רבינו שכ' גבי סיד וז"ל ואעפ"כ אינה נעשית כלי ע"י סתימה זו של סיד דוקא עכ"ל מכלל דע"י סתימה מעליותא נעשית כלי ואע"פ שנעשית כלי במחובר והיינו ודאי להחמיר כפשטא דסוגיא דב"ב דס"ו הנ"ל דבדאורייתא לא מהני קבעו ולבסוף חקקו כנ"ל. וא"כ צ"ל אמאי לא הקפיד אסתימה דנסרים ונלע"ד דודאי אם סותמים ע"י עץ שתוחבים תוך הנקב ודאי הוה סתימה משום דכיון שהעץ ממלא

כל הנקב ומיהדק טובא בכה"ג ודאי סתימה מעליותא משא"כ ע"י נסר שאין נכנס תוך הנקב רק שהוא סמוך מאד להנקב אין זה סתימה מעליותא כ"כ:

ובודאי שבכל הסתימות אנו הולכים בתר מה שהוא סותם בטוב הוי סתימה מעליא ומה שאינו סותם בטוב לא הוי סתימה וכמ"ש בכ"מ פ"כ מהל' כלים דין ג' וא"כ אפילו בדבר שסותם בטוב נמי יש לחלק בין כשתוחבים אותו לתוך הנקב או אם מושיבו על גביו וכה"ג כ' הר"ש והרא"ש לענין סיד וגפסים דהוי סתימה מעליותא ואעפ"כ כשמושיבו ע"ג סיד וגפסיס לא הוי סתימה וכמבואר בב"י סי' ר"א ובש"ע שם סעיף מ' והוא מהתוספתא שהביא הר"ש ספ"ד דמקואות בסיד ובגפסיס פוסל את המקוה ע"ג הארץ וע"ג סיד וגפסיס כו' אינו פוסל את המקוה יעו"ש ועוד יש ראיה לחילוק זה ממ"ש הר"ש ספ"ג דכלים גבי משפך שפקקו בזפת דלא הוי סתימה ואילו בחבית הוי סתימה והקשה מאי שנא משפך מחבית ותירץ משום דנקב של משפך שעשאו היוצר מתחלתו חלק הוא ונקלף הזפת ממנו ואינו מתקיים אבל חבית שניקבה לאחר שהוסקה בכבשן א"א לנקב להיות חלק ושוה ואין הזפת נקלף ממנו עכ"ל וכהובא לעיל סעיף י"ב אלמא דאע"ג דזפת בכלי חרס סותם אפ"ה בנקב חלק שאין מתקיים כ"כ לא הוי סתימה א"כ ודאי י"ל כן גם אסתימה דעץ דאע"ג דסותם בכלי עץ היינו כשנכנס תוך הנקב ולא כשמושיבו ע"ג הנקב מבחוץ לבד וזו סברא נכונה בטעמה:

קיצור לכאורה י"ל להקל משום דה"ל קבעו ולבסוף חקקו ויש פוסקים כר' אליעזר גם לרבנן יש ספק דוגמת אצטרבולין להתוספות וגם משום שי"ל דה"ל קבעו ובנו עליו מיהו כל טעמים אלו אינן מספיקים אלא הטעם דאע"ג דעץ הוי סתימה היינו כשתוחבו לתוך הנקב:

אבל כשאין תוחבו לתוך הנקב כלל רק שסומכו ומדביקו על גבי הנקב מתחת י"ל אין זו סתימה כלל וגרע מזפת במשפך של חרס דאינו סתימה:

יד ועוד אפשר ליתן טעם שני לדברי רבינו ז"ל דמש"ה לא חש לה לסתימה דנסרים והוא משום דאף אם נאמר דהחיבור לארץ אינו מבטלה מתורת כלי כנ"ל. מ"מ אפשר שסתימת הנסרים אינו דיבוק חזק כ"כ עד שיהיו ניטלים עם התיבה אילו היו נוטלים ומגביהים את התיבה דאף שמחוברים לה במסמרים מ"מ יכול להיות שלא יוכלו המסמרים להגביה את הנסרים וגם הרי הנסרים מחוברים ג"כ להרצפה וא"כ יצטרכו להגביה הנסרים עם נסרי הרצפה ולא יוכלו להגביהן (אף אם יהיו תלושין מהארץ) ולפחות יתהווה חלל מועט בין התיבה להנסר וא"כ אז לא יהיה סתימה יפה וכמש"ל ב' החינוך דכשיש נקב בכ"מ לא הוי סתימה וכיון שהסתימה אינה ניטלת עם הכלי לא הוי

סתימה כמ"ש הרמב"ם פ"ה מהל' כלים הביאו הס"ט סי' קצ"ח ס"ק ס"ג ויש ראיה לזה ג"כ ממשנה שלימה ספ"ה דפרה והן יכולות להנטל כאחת כו' דייקא וכמ"ש הראב"ד פ"ז מהל' פרה וכמו שהארכתי בזה בתשו' אחת וזה אף בכלי תלוש לגמרי וכ"ש בנד"ז שהתיבה מחובר לקרקע היטב ונהי דלרבנן לא מהני זה בדאורייתא זהו דוקא עכ"פ שכשיפרקן קביעתו מן הקרקע יהיה עליו תורת כלי ממש אבל הכא גם כשיוציאו התיבה מן הקרקע לא יהיה עליה תורת כלי גמור כיון שהנסר סותם הנקב לא ינטל עמו כ"כ בטוב וא"כ אף שעכשיו שהוא קבוע בקרקע הנסר סותמו היטב כיון לכשינטל ויתלש הכלי שהוא התיבה ישאר בו נקב ואינו כלי סתום רק בזמן שהוא קבוע בארץ בכה"ג ודאי גם לרבנן אינו חשוב כלי כלל ומיהו אפשר הטעם השני הוא דחוק כיון שיוכל להיות עכ"פ שתהיה ניטלת עמהם אם חיברום לתיבה במסמורים היטב א"כ האיך סתם להקל והל"ל שיחברם באופן שלא יהיו ניטלים עמה כגון שהנסרים יהיו מחוברים תחלה במסמרים בטוב לנסרי הרצפה ביותר ממה שיהיו מחוברים להתיבה עד שהמסמרים המחברים את הנסרים להתיבה לא יהיה בכחן להגביה הנסרים ונסרי הרצפה המחוברים לנסרים אלו ומדלא הקפיד ע"ז ש"מ דלאו אהאי התירא סמוך אעכצ"ל דטעם הראשון עיקר היינו כיון שאין תוחב העץ תוך הנקב כלל כנ"ל סעיף י"ג ואפשר ס"ל דבלאה"ט נמי י"ל דדמי למ"ש הרמב"ם פ"ה מהל' כלים ה"א כלי עץ שאין עליו צורת כלי כו' וה"נ אין זה צורת כלי כלל שיהיה סתימה ע"י נסרים המחוברים לו ולנסרים אלו מחוברים נסרים אחרים מיהו י"ל דל"ד לדין הרמב"ם וע' ספ"ה דפרה שתי אבנים שהקיפן כו' הרי דחשוב כלי אע"פ שאינו נאה כ"כ מיהו י"ל דס"ל לרבינו ז"ל דע"י סמיכת הנסרים לא יסתום התיבה כ"כ עד שלא יהיה מוציא משקה וכונס משקה והכי משמע מדכ' גבי סיד שלא יכנסו המים מכלל דאי לאו הכי המים היו נכנסים וא"כ בכה"ג הא משמע מהחינוך סי' קע"ה הנ"ל סעיף י"ב דאין זו סתימה כלל. ואף דהזכיר שם דשיעור הנקב לבטל מתורת כלי צ"ל כמוציא רמון דוקא ולא סגי בנקב כשפ"ה ולא כמוציא זית וכ"ש נקב ככונס משקה מ"מ אחר שניקב כמוציא רמון וסתמו אם הסתימה אינה יפה עד שנשאר נקב ככ"מ אין זה סתימה:

וה"ל כנקוב במוציא רמון שהרי נקוב בכמ"ר רק שסתמו והרי סתימה זו לאוכלים היא כ"נ מדבריו שם וכמו לענין נט"י כלי שניקב בכ"מ אין נוטלין ממנו לידים אף כלי של עץ כמ"ש התוס' בנדה פרק בא סימן דמ"ט סע"א:

ועיין בחמד משה רס"י קנ"ט מ"ש דהרמב"ם לא ס"ל כן אבל כל הפוסקים ס"ל כן וא"כ לגבי כלי שניקב כמוציא רמון רק שסתמו והסתימה לא יפה עד שיש נקב ככונס משקה

י"ל כ"ע מודו דלא חשיב כלי דבהסתימה י"ל די נקב ככ"מ דוגמת מה שחילקו בגמ' נדה דמ"ט ע"א בין כלי לגיסטרא. דבכ"ח בעינן נקב ככ"מ ובגיסטרא סגי נקב כמו"מ. וה"נ יש לחלק בין הכלי ובין הסתימה:

קיצור עוד טעם יש משום כלי המחובר משני דברים ואין שניהם יכולים להנטל כאחת שיפסדו ויפרדו ע"ז אינו כלי וזה אף בכלי תלוש כ"ש בדבר שנעשה כלי רק במחובר ואי אפשר להנטל כאחת דממ"נ כו' ועוד טעם משום כשהסתימה היא בענין שנשאר נקב ככונס משקה י"ל לאו סתימה הוא כלל וחשוב הכלי נקוב כמוציא רמון:

טו ובבאר יעקב בסי' ר"א התיר אפי' באופן שאחר שקבעו הכלי של עץ המנוקב בקרקע סותמין את הנקב בעץ היטב להחזיק המים וטעמו משום דקבעו ולסוף חקקו מהני דהא דמשני הש"ס שאני שאיבה דרבנן ובדאורייתא לא מהני קבעו ולסוף חקקו זהו לרבנן דדף אבל לרבנן דבית מהני קבעו ולסוף חקקו וכבר כתבתי לעיל סעיף י"ג שבח"מ סי' צ"ה משמע דקיי"ל כרבנן דר"א דדף. (הג"ה אח"כ נדפס ספר פתחי תשובה ראיתי בסי' ר"א סק"ה הביא שבתשו' נו"ב מהד"ת סי' קמ"ב ג"כ פוסל בזה וכן בתשו' הגאון רע"ק איגר סי' ל"ט עכ"ה). ומ"מ בסתימה של נסר חלק מתחת לנקב ודאי לא נעשה כלי מטעמים הנ"ל ואעפ"כ נלע"ד שזה הנסר החלק שמתחת לנקב הסותם את הנקב לא יהיה מחובר להתיבה כלל במסמרים לא במסמר של ברזל ולא אפי' במסמר של עץ ואעפ"כ יהיה סותם ומה שצריך שתהיה התיבה מחוברת במסמרים להרצפה זהו תהיה מחוברת לשני נסרים אחרים שישימו תחתיה אליהם תהיה מחוברת במסמרים כדרך שביאר אאזמו"ר הגאון ז"ל אבל הנסר שמתחת לנקב יהיה נסר שלישי בלתי מחובר בשום מסמר להתיבה. רק יהיה מחובר במסמרים לרצפת המקוה וא"כ בכה"ג אין שום מקום ופקפוק לומר שהתיבה נעשה כלי עי"ז. ועכ"ז יהיה נסתם הנקב ע"י הנסר חלק הנ"ל ויוכלו להחם המקוה במים חמין ואם משום שמא ישאר מעט סדק בין הנקב לנסר חלק שתחתיו ויהיה חשוב זוחלין הא ודאי אין לחוש דע"י סדק קטן כזה ודאי לא חשוב זוחלין לכל הדעות במכש"כ מהדין הנזכר בש"ע סעיף נ"א וכ"מ ממ"ש בסעיף נ' שנפרץ אחד מכותליו כו' משמע עכ"פ סדק גדול כו' והארכתי בזה בתשו' אחת בעזה"י:

קיצור מה שהתיר הבא"י אפילו סתמו בעץ אחר שקבעו בארץ אינו נכון אכן בסתימה זו דנסר יש להקל. מ"מ נכון שנסר זה לא יהיה מחובר במסמרים אל התיבה. כ"א תהיה מחוברת במסמרים לשני נסרים אותן שאינן סותמין את הנקב:

טז ומ"ש אאזמו"ר נ"ע ואח"כ יורידו את התיבה לתוך המקוה לקרן זוית דהיינו שב' דפנות התיבה שהן דופן הארוך והקצר יהיו סמוכין ותקופין לדפנות המקוה שהוא בנין

קבוע מעצים עכ"ל ונשאלתי ע"ז מחכם א' וז"ל אם נצרך להיות מתחלה בנין קבוע דוקא ושיחברו התיבה להבנין דוקא או אפשר שאם יש בנין קבוע צריך לחבר התיבה אליו אמנם אין בנין מעכב אלא באפשר לקובעה ולקוברה בארץ וכמו שמשמע מהב"י לדעת הרמב"ם שזה בודאי טוב אך הדעת נוטה שדוקא נצרך בנין תחלה לדעת אדמו"ר נ"ע וצ"ל מהו טעמו עכ"ד השואל הנה בכ"מ פ"ו מה"מ ובב"י מבואר דלהרמב"ם לאכשורי מים שבחבית או עריבה של חרס תרתי בעינן חדא דניקב נקב המטהרו דהיינו במוציא זית ועוד צריך שיקבענו בארץ או שיהיה בו הוכחה שהוא דבר של בנין ולא דבר של כלי או שיורי כלי ופי' קביעה בארץ היינו שיקברנו בארץ ופי' הוכחה היינו אפילו לא קברו בארץ אלא שפקק הנקב בסיד ובצרורות (שהם אבנים קטנים) כעין בנין או שהושיבו וגררו והוליכו ע"ג הארץ ונסתם הנקב מחמת שנדבק בו באותה גרירה ואח"כ מירח בטיט מן הצדדין והשתא הוי שפיר כבנין עכת"ד הכ"מ והב"י והמתבאר מדברי הרמב"ם דאע"פ שכבר ניקב הכלי נקב המטהרו ומושיבו ע"ג הארץ אינו כשר לטבול תוכו אא"כ קבעו או בנו בארץ באופן שעי"ז יוצאת מתורת שיורי כלי לתורת בנין ומעתה צריכים אנו לדון מהו הקביעות או הבנין הזה ואיך ומה יהיה ובאמת שי"ל בפשיטות שיש לחלק בין כלי חרס דמיירי ביה הרמב"ם לפ"ד הב"י לכלי עץ. דכלי חרס מתחבר לארץ שהיא קרקע עולם בחיבור קל יותר מכלי עץ לפי שהחרס עם העפר הוא מין במינו ע"כ במעט דיבוק שמקברים אותו בארץ ומדביקים דפנותיו להעפר אזי ע"י לחלוחית עפר הארץ מתלחלחים היטב דופני החרס והיו לאחדים עם דופני הקרקע וה"ז קביעות ממש משא"כ בתיבה של עץ אע"פ שידביקו לעפר הארץ אין זה דבק טוב ובקל יפרידו ביניהן ואין זה קביעות כלל ויש ראיה לחלק ביניהם בענין איכות החיבור ממה שחילקו הפוסקים ביניהם לענין סתימה כמ"ש הט"ז בא"ח סי' קנ"ט ובודאי שאין הטעם גזה"כ אלא משום דבכלי חרס הוי סתימה יפה בזה ואינו סתימה בכלי עץ או להפך דאזלינן בתר מה שנראה סתימה יפה כמ"ש הכ"מ פ"כ מה"כ ד"ג וככה יש לחלק ביניהם לענין חיבור לקרקע ג"כ שהחוש מעיד שכלי חרס שיסודו מעפר וכן כלי אבנים מתדבקים ללחלוחית עפר הארץ בטוב יותר מכלי עץ וכנז' בר"ש ספ"ג מהל' כלים לענין זפת שסותם בכלי עץ ולא בכ"ח לפי שהוא מינו של עץ אלמא דאע"ג שהזפת אינו עץ כיון שהוא מינו של עץ מתדבק טפי בעץ מבחרס וכמ"כ י"ל אקרקע עם כ"ח דהוי מינן הלכך מתדבקין יחד ואע"ג שהראב"ד פי"ד מהל' כלים כ' דטיט אינו סתימה לכלי חרס א"כ כ"ש דקרקע סתמא אינו חיבור וא"כ נסתרה סברא זו שכתבנו לחלק בין חיבור דכ"ח לקרקע לחיבור דכלי עץ מאחר שבכ"ח נמי לא הוי טיט סתימה וחיבור וכ"ש שאר עפר

אך אי מהא לא איריא דשפיר יש לחלק בין סתימת הנקב לעשותה כלי דבעינן סתימה מעליא לענין חיבור ודיבוק וקביעות בארץ דלא בעינן דיבוק חזק כ"כ ועוד יש לחלק בין לסתום הנקב שאז אינו סתימה אא"כ סותמו בדבר המתדבק ביותר שאל"כ סופו ליפול מהנקב מאחר שאין לו דבר שיתאחז בו כ"כ משא"כ במחבר כלי לקרקע י"ל שא"צ דבר המתדבק כ"כ מאחר שהדיבוק הולך וחזק כי הקרקע שבצדו מאמצו מאחר שהן מונחים ואינן ניטלים ותדע דהא תנן פ"ד דמקואות ירד לתוכו עפר ונכבש כשר אלמא דאפילו עפר הוי סתימה אם נכבש בטוב והיינו משום שיש לו על מה להתאחז היינו שולי הצנור כו' יעו"ש וע' במשנה ז' פ"ג דכלים מיחם שטפלו בחומר כו' דטיט נמי הוי חיבור בכ"ח בטופל כו' וע"כ צריך לחלק בין סתימת נקב לטופל וככה יש לחלק בנ"ד ג"כ ואפי' בשאר קרקע עולם שאינו טיט נמי י"ל דמתדבק בטוב לכ"ח שהוא מינו כענין עפר ונכבש כו' משא"כ בכלי עץ י"ל שאין העפר חיבור לו כלל ול"ד לעפר ונכבש שבפ"ד דמקואות משום שי"ל דלא קאי רק אצינור של חרס ואת"ל דקאי נמי אשל עץ י"ל דשא"ה שהעפר מוקף מהצנור מלמטה ומהצדדים מש"ה כי נכבש הוי חיבור משא"כ הכא דאינו מתהדק להעץ רק מצד א' י"ל דלא הוי חיבור בכלי עץ ומעתה אין ראיה מהרמב"ם דקבועה בארץ לבד מהני בתיבה של עץ לענין שתצא מתורת שיורי כלי עי"ז דל"ד כלל כ"ח לכלי עץ וכ"ש דפקוק בסיד ואבנים ודאי אינו חיבור כלל בכלי עץ וכן מירוח טיט לכן י"ל דמש"ה החמיר רבינו ז"ל שיהיה בנין קבוע מעצים שיחברו התיבה לזה במסמרים של עץ ושל ברזל דפשיטא דאין לך חיבור גדול מזה ואין לומר דאכתי יש חסרון בזה במה שמחוברת לדבר המחובר לקרקע ולא לקרקע ממש דאין לחלק בזה כדמוכח ההיא דדף של נחתומים שבב"ב דס"ו אך כ"ז לשטת הרמב"ם אבל להרא"ש א"צ לכ"ז שהרי כ' שמותר ליקח גיגית של עץ ויושיבנה על הארץ כו' מיהו בס' באר יעקב פי' דהיינו שיקבענה היטב והנה לד' הראב"ד והריטב"א הנז"ל בחלק א' סעיף א' נמי י"ל דהקביעות היטב במסמרים נמי מהני לבטל הגזירה שהרי עכ"פ מדאורייתא ודאי נתבטלה מתורת כלי ע"י הנקב כמ"ר רק שלדידהו יש איסור דרבנן לטבול בזה וא"כ בדרבנן מהני הקביעות בארץ לבטלה מתורת כלי כדאיתא בב"ב דס"ו:

קיצור. אע"ג דבהרמב"ם סגי כשיקברנו בארץ י"ל בתיבה של עץ צריך חיבור טפי ע"כ צריך ג"כ שיחברנו בענין היטב:

יז והנה לכאורה יש סתירה למ"ש לחלק בין חיבור דתיבה של עץ דלא סגי בקבורה בארץ לחיבור כלי של חרס דסגי בקבורה כו' מתשובת הרא"ש כלל ל"א סי' ז' שכ' וז"ל ובשביל שכתבתי שהגדולים החמירו לפסול מקוה שהמים באים לתוכו ע"י סלונות של מתכת

אפשר אם הסלונות מונחות ע"ג קרקע ולא נתחברו בבנין עם הקרקע ואינם בטלים עם הקרקע אבל אם נתחברו בבנין עם הקרקע או שטמונים כולם בתוך הקרקע נתבטלו עם הקרקע וטהורין עכ"ל. הרי מבואר דס"ל להרא"ש דבסלון של מתכת נמי הטמין כולו בתוך הקרקע הוי ממש כמחובר לקרקע לענין שאין מקבל טומאה וא"כ הה"נ בתיבה של עץ הקבורה תוך הקרקע דהוי כמחובר לקרקע לפי סברא זו וע' בפי' המשניות להרמב"ם פי"א דכלים מ"ב להיות דבק בארץ כו' דמשמע כמ"ש הרא"ש ומיהו אפשר לחלק דהנה בס"ט סי' קצ"ח ס"ק ס"ג הקשה פסקי הרמב"ם אהדדי דפסק כמשנה הנ"ל דפי"א דכלים דכלי מתכות שנעשו לשמש את הקרקע טהורין ועכצ"ל דהיינו כר' אליעזר דס"ל בב"ב דס"ו דכל המחובר לקרקע כקרקע וא"כ האיך פי' הרמב"ם פי"א דכלים כרבנן דר"א ולכאורה הוא קושיא גדולה לפי הנ' מפי' המשניות להרמב"ם פי"א דכלים מ"ב דהטעם שהכלים שנעשו לקרקע אין מקבלים טומאה משום שכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע. וזהו דעת ר' אליעזר הנ"ל (וע' בפ"ה דכלים משנה י"א שהזכיר הרמב"ם ג"כ זה השרש וכ"כ הרע"ב שם וכ"מ בחיבורו פט"ו מכלים ה"ו ולא במחובר לקרקע ואפשר יצא לו זה מהא דשבת קכ"ה א' מ"ד כיון דחברינהו כו' קמ"ל והיינו דייקא בתנור של חרס ולא בשל מתכת ודו"ק). אבל באמת יש ליישב דלק"מ המשניות והגמ' דב"ב אהדדי דלעולם קיי"ל כרבנן דר"א ואעפ"כ מטהרים בכלים שנעשו לשמש את הקרקע משום דעכ"פ נעשו לשמש דבר שאינו מקבל טומאה ומש"ה אינן מקבלין טומאה ולאו משום דכל המחובר לקרקע הוא כקרקע דאי הכי אפי' בכלים שאין משמשין את הקרקע וכמו דף של נחתומי' וכה"ג כלים שאין משמשים את הקרקע רק שקבעום בארץ נמי ראוי שיהיו טהורים מה"ט ואנן לא קיי"ל הכי) אלא דכלים שנעשו לשמש הקרקע דייקא הוא דטהורין ומש"ה אינן מקבלים טומאה אפי' קודם שהניחום בקרקע וכ"מ להדיא בשבת דנ"ח ע"ב של בהמה ועשאן לדלת אע"פ שחיברו לדלת וקבעו במסמורים טמא כו' הרי מבואר דלא מהני החיבור לקרקע אא"כ נעשה (מתחלתו) לשמש את הקרקע (או שעושהו אח"כ לשמש את הקרקע ע"י שינוי מעשה ועפי"ד דכלים מ"ב) (ופליאה בעיני על הס"ט דאשמיטתי' תלמוד ערוך הנ"ל) ומאחר דבנעשו לשמש את הקרקע תליא מילתא. מש"ה י"ל דלא איכפת לן כ"כ באיכות חיבורו לקרקע דאע"פ שמונח תוך הקרקע נמי מקרי משמש את הקרקע משא"כ היכא דבאנו להצריך שיהיו מחובר לקרקע דייקא כמו בהכשר מקוה (דלא שייך בזה ענין נעשו לשמש את הקרקע כמ"ש בתו"ח פ"ו דמקוואות ועוד דאינו משמש את הקרקע). א"כ בעינן חיבור ממש היטב ולא סגי בהינוח לבד אפילו טמונין תוך הקרקע ומיהו י"ל שאין חילוק זה מוכרח משום שי"ל

דבלשמש את הקרקע נמי בעינן שמ"מ יהיה ג"כ מחוברים לקרקע וכדתנן פי"ג דכלים זה הכלל כל המחובר לטהור טהור (וע' ברא"ש הל' מקוואות סי' י"ב. דמשוה נעשו לשמש את הקרקע עם נעשו לשמש פשוטי כלי עץ מיהו יש לדחות דבנעשו לשמש פשוטי כלי עץ הוא דבעינן שיהיה מחובר להעץ משום דא"א לצייר שיעשו לשמש להן אא"כ מחוברין להן משא"כ בנעשו לשמש את הקרקע שפיר שייך לומר שמשמשין את הקרקע אע"פ שאין מחוברין לה כ"כ רק מונחים בתוכה כו' וא"כ לעולם אימא לך דלאו בחיבור תליא מילתא ודו"ק וא"כ לפ"ז צ"ל דלהרא"ש במונחין תוך הקרקע הוי כמחוברים לקרקע ומ"מ י"ל דעד כאן לא קאמר הרא"ש אלא כשהסלונות טמונין כולן תוך הקרקע כו'. משא"כ תיבה זו הרי ב' דפנותי' אינן מחוברים ודבוקים לקרקע כלל רק הב' דפנות תכופי' לקרקע בכה"ג י"ל דלא חשוב כמחובר לקרקע אא"כ מחובר ממש במסמרים והיינו לבנין הקבוע מעצים כי להקרקע ממש קשה לחבר במסמרים כנ"ל להעמיד דברי רבינו ז"ל וגם הס"ט סי' קצ"ח שם דעיקר הקביעות הוא ע"י המסמרים דוקא דלא כהט"ז שם ומ"מ אפשר שאינו מעכב אלא שאם יש בנין קבוע מעצים צריך לחברו במסמרים דעץ בעץ ודאי אינו מתהדק בהינוח לבד אבל איה"נ בדליכא בנין קבוע מעצים סגי כשמדביקים התיבה היטב לכותל וקרקע עולם ולשפוך עפר היטב בחלל מועט שביניהם והכי משמע מדכ' אח"כ וטוב לשפוך עפר כו' הגם שאינו מעכב מאחר שמחוברת היטב במסמרים כו' משמע דכשמחוברת במסמרים הוא שאין העפר מעכב הא לאו הכי מעכב וא"כ עכ"פ מהני בלא מסמרים ג"כ ואין להחמיר כ"כ בכ"ז מאחר שמקור הדין שצריך לקובעה בבנין הוא מהרמב"ם לבד וע"פ פירושו בתוספתא והנה הר"ש והרא"ש, ושא"פ מפרשי' התוס' הנ"ל בענין אחר. ולדבריהם יכול להיות שאין זה הכרח כ"כ רק להושיבה על הארץ כדי שלא יהיה טבילה באויר או בזוחלין כו' או כדי שיהיו דומי' דמעיין שהוא בקרקע כמ"ש הר"ש פ"ב מ"ג שלכן אין טבילה בכלי ואע"ג דהכא אין תורת כלי עליה מ"מ יש לחברה לקרקע אבל א"צ קביעות גמור בקרקע דאי איתא דצריך קביעות גמור א"כ אף אם, סתמו בסיד וגפסיס לא יפסול המקוה דה"ל כצנור שקבעו ולבסוף חקקו דאינו פוסל את המקוה כמ"ש הר"ש פ"ב מ"ג הנ"ל ושם יש ב' סברות א' דאפי' כל המקוה נעשה ע"י הצנור אינו פוסל וב' דדוקא כשרובו נעשה בהכשר גמור וא"כ לסברא הא' יהיה קשיא מתוספתא זו אע"כ קסטילון המקלח כו' מיירי שלא קבעו בקרקע א"כ אין לדבריהם הכרח שצריך המקוה להיות קבוע ומחובר היטב להארץ וגם לשטת הרמב"ם נמי צ"ל דבלא קביעות נמי אין כאן רק איסור דרבנן דאילו היה מדאורייתא לא הוה מהני הקביעות כדאיתא בב"ב דס"ו וא"כ כיון שי"ל

דבקבורה בארץ שפיר הוה קביעות אין להחמיר כ"כ ואפשר יכול להיות ששרש חיוב הקביעות נובע מהא דפר"י דדומי' דמעיין בעינן שיהיה בקרקע או במחובר לקרקע עכ"פ וא"כ הוא דאורייתא (עתו"ס חולין ל"א גבי כופין שהוא מדאורייתא וה"ט משום דבעינן בקרקע מיהו באמת כוונת ר"י הוא רק לאפוקי טבילה תוך כלי ממש אבל זה שאינן כלי וגם אינו באויר כ"א בסמוך לקרקע ממש אינו ממועט מדומיא דמעיין וז"ל תשובת הרשב"א סי' ת"ת שאלת מקוה העשוי למעלה על הגג כהלכותי' אם הוא כשר או לא תשובה אין הפרש בין שנעשה על הגג בין שנעשה על גבי קרקע וכל שנעשה בבנין ואינו בכלים כשר אם היה כלי אבן אחת חקוקה בכל מקום פסול והוא שחקקו ולבסוף קבעו משום דה"ל כלים ואין טובלים בכלים דמעיין ובור כתיב ואם אין כולו אבן אחת אלא שנעשה בית כנוס מים בבנין אבנים כשר. ובית הטבילה שהיה בחיל בבהמ"ק בגג היה דתנן ביומא בפרק אמר להם הממונה דף ל' חמש טבילות כו' ועוד תנן בפב"ת דמדות לשכת הפרוה שם היו מולחין עורות קדשים ועל גגה היה בית הטבילה לכה"ג ביוהכ"פ עכ"ל ועיין בפי' הר"מ והר"ש סוף מדות מענין בית טבילה זו ואפשר טעמו של הראב"ד שאסר לגמרי לטבול תוך כלי מנוקב משום דבעינן טבילה בקרקע אבל אם קבעו בארץ היטב מודי דשרי כמו בגג בית הפרוה והא דפליג אהרמב"ם היינו כשהיה עליו תורת כלי תחלה ומ"מ י"ל דבקבורה בארץ הוה שפיר בקרקע דאל"כ האיך מטבילין אגג הבית הא בית לא הוי כקרקע ממש לכל מילי עבח"מ סי' צ"ה. ואפשר שאני בית דהוי קבוע טפי וגם מדאורייתא יש חילוק בין קבוע טפי או לא קבוע כ"כ לפמ"ש התוס' ב"ב דס"ו סע"ב גבי החילוק בין אצטרבולין למכתשת וצנור ע"ש הלכך אפשר נכון להחמיר שיהיה קבוע בבנין מעצים אם לא שד' דפנות התיבה דבוקים לקרקע עולם ודאי אין להחמיר אבל בב' דבוקים נכון להחמיר לכתחלה והנה מים של שלמה לק"מ שלא היה קבוע כ"כ דשא"ה שהיה ג"כ עירוב מקוואות כי רגלי השוורים היו פתוחים כרמונים ומתחברים עם עין עיטם כדלעיל ועפ"ז נת' דעת רבינו מ"ש ויורידוהו עד למטה ממש על הנסרים הוא כדי שיסתם הנסר הנקב ויהיו המים חמים וגם לא יהיו זוחלין כו'. ועמש"ל מזה ססע"י ט"ו שאין להחמיר ביותר בחששא דזוחלין ומ"ש ויחברוה במסמרים כו' כבר נת' שזהו ודאי קביעות גמור כדאיתא בשבת נ"ח וע' ברמב"ם פכ"ה מה"כ. ומ"ש וטוב לשפוך עפר כו' היינו כענין מירוח שפי' הכ"מ וב"י וגם עי"ז מתחברת התיבה לקרקע ממש:

קיצור מתשובת הרא"ש נ' דאף בסלון של מתכת כשטמונין תוך הקרקע חשוב מחובר לקרקע מיהו הכא אין כולו טמון ממש ומיהו מקור החיוב שיהיה מחובר אין לו שרש בפר"ש והרא"ש כ"א בד' הרמב"ם. וגם לדבריו צ"ל דהוי מדרבנן רק שצ"ל שיהיה דומיא

דמעיין והיינו לאפוקי תוך כלים אבל כשאין עליו תורת הכלי וגם מונח תוך הקרקע י"ל הוה דומיא דמעיין ומ"מ אינו מוכרח ע"כ צריך לחברו היטב במסמרים:

יח ומעתה יש לבאר בעזהש"י מ"ש רבינו ואח"כ יכולים לשום סיד הרבה תוך הנקב שבשולי התיבה הנסתם בנסר חלק שתחתיו עכ"ל והנה דין זה מבואר בב"י בשם שער המים וז"ל סתמו בסיד לבדו או בגפסיס לבדו אין זו סתימה יפה כו' וזהו ע"פ פי' הר"ש והרא"ש בהתוספת' שפי' דהא דתני בתוספתא בסיד ובגפסיס פוסל היינו דוקא שעירב שניהם יחד כו' אכן לפי פי' הרמב"ם בהתוס' הלז הדבר מבואר שהוא מפרש בסיד וגפסיס היינו בסיד או בגפסיס כמ"ש להדיא סתמו בסיד או בגפסיס כו'. וא"כ יש לתמוה על הב"י האיך סמך להקל נגד דעת הרמב"ם דמאחר שלהרמב"ם יש לפרש דאו בסיד או בגפסיס הוי סתימה. ואע"ג שהרמב"ם מפ' התוספתא בע"א מ"מ גם לשטת הר"ש וסיעתו אפשר לפרש כפי' הרמב"ם דאו בסיד או בגפסים הוי סתימה וסיד וצרורות יחד גרע טפי מסיד לבדו כי הצרורות מקלקלים וכדתנן פ"ד דמקוואות היו צרורות מתחלחלים לתוכו כו' אלמא דעפר עדיף מצרורות וכ"ש דסיד עדיף וראי' דסיד לבדו הוי סתימה ממשנה שלמה ספ"ה דפרה עשאן בסיד או בגפסיס כו' הוי כלי למי חטאת כדפי' הראב"ד פ"ט מהל' פרה ה"ז וכ"מ מהא דתנן ספ"ד דמקוואות היתה כלי וחיברה בסיד כו' משמע דסיד הוי חיבור דאל"כ תיפוק לי' דבלאה"נ הוי כתלוש ומה שפי' הגמ"ר דקדושין סי' תק"ס שהטעם משום דסיד אינו חיבור הוא נגד פי' הר"ש והרא"ש במשנה הנ"ל (ואפשר כוונתו שאינו קביעות גמורה כאצטרבולין שבב"ב ס"ו סע"ב בתוס' ודוחק). מיהו אפשר לחלק בין כלי אבנים לשאר כלים דבכלי אבנים הוי סיד חיבור ולא בכלי חרס וערמב"ם פ"כ מה"כ ה"ג דלשטתו סיד וגפסיס אין סותמים הנקב בכ"ח מיהו הראב"ד והכ"מ הסכימו שם דסותם ושם דוחק גדול לומר דמיירי ג"כ בסיד וגפסיס מעורבים כו' שהרי כך ל' התוספתא בבעץ ובגפרית ובזפת ובסיד וגפסיס חיבור כו' וא"כ כמו שבזפת היינו זפת לבד כמו"כ י"ל אסיד כו' מיהו י"ל דאף את"ל דבכ"ח הוי סיד סתימה מ"מ בעץ אינו סתימה מפני שאינו מינו ול"ד לזפת דאדרבה הוא מינו דעץ. ועי"ל דהנקב שעושים בתיבה מאחר שהוא מרובע דמי למשפך מפני שהוא חלק שאין זפת סותמו וה"ה סיד וגפסיס דשוו להדי ואע"ג דבכלי עץ סותם זפת לר' עקיבא שאני זפת שהוא מינו משא"כ סיד. אך זה קשה לי על רבינו ז"ל מ"ש וכשיכנסו המים יתקשה הסיד ויסתום יפה את הנקב כו' ואעפ"כ אינה נעשית כלי ומ"ש מעפר ונכבש שבפ"ד דמקוואות מ"ג וכ"ה בהרמב"ם פ"ו דין ו' ובש"ע סעיף ל"ו ושם מיירי אף בצנור של עץ כדאומר בהדיא במשנה ז' החוטט בצנור לקבל צרורות בשל עץ כל שהוא כו' וע"ז אומר יורד לתוכו עפר ונכבש

כשר והן אמת שאם לא היה הנסר תחתיו יכולני לדחות דשא"ה ששולי הצנור מחזקים את העפר שעל גביהם ועתיד להתקיים. אמנם כיון שרבינו ז"ל התיר לקבוע הנסר תחת הנקב א"כ הנסר יחזק הסיד כמו הצנור להעפר ודוחק לומר שאאזמ"ו נ"ע מפרש דהא דעפר ונכבש קאי רק על סלון של חרס דה"ל מין במינו ולא על של עץ דפשט ל' המשנה משמע דקאי בין על סלון של חרס בין של עץ וכמ"ש לעיל וכ"מ בהרמב"ם וש"ע הנ"ל וצ"ל משום דלא דמי נסר זה לצנור דהתם שולי הצנור הוי גוף אחד עם חלל הצנור ע"כ העפר שנכבש במקום החטט יש לו מקום טוב על מה שיסמוך אבל הכא הנסר שתחת הנקב הוא גוף בפ"ע ולכשתנטל התיבה אפשר לא ינטל הנסר עמה א"כ אז לא יתקיים הסיד מיהו אם הנסר מחובר במסמרים לשולי התיבה אין שייך כ"כ לומר כן דשמא ינטל עמה. אבל לפמש"ל שיותר נכון שהנסר הסותם את הנקב לא יהיה מחובר במסמרים כלל לשולי התיבה אז שפיר י"ל דיכולים לסתום הנקב בסיד דאף אם יתקשה לא דמי לעפר ונכבש כיון שאין לו על מה שיסמוך היינו שבהנטל התיבה לא תתקיים סתימה ומ"מ טוב יותר לסתום הנקב רק בסמרטוטים דסמרטוטים מבואר במשנה פ"ה דפרה משנה ז' שאינו חשוב סתימה ואעפ"כ הסמרטוטים בצירוף הנסר שתחת הנקב יסתמו הנקב ועכ"ז אינו חשוב סתימה כלל ואי משום שהסמרטוטים יוכלו ליצא מתוך הנקב י"ל דרשאים לקובעם במסמר אל הנסר שתחת הנקב כיון זה המסמר לא יהיה תחוב רק בסמרטוטים ובהנסר ולא בהתיבה או יכולים להשיב אבן כבידה על הסמרטוטים וכל זה אינו סתימה:

קיצור. מ"ש אאזמ"ו נ"ע לשום סיד הרבה עם שכן דעת הר"ש והרא"ש דסיד לבדו אינו סותם. קשה ע"ז מהמשנה ספ"ה דפרה עשאן בסיד כו' ומהמשנה ספ"ד דמקוואות אם לא לחלק בין כלי עץ לשוקת ועוד קשה מהמשנה פ"ד עפר ונכבש מיהו אם הנסר שמתחת הנקב לא יהיה מחובר במסמרים אל התיבה יש קצת צד להקל ומ"מ טוב יותר לסתום הנקב בסמרטוטים ולשום ע"ג אבן ואם הנסר שתחתיו אף שלא יהיה מחובר במסמר יסתום הנקב יפה ועכ"ז לא נחשב כלי עי"ז:

הלבנה נדרים

סימן קעז

אחלה נא פני כ"ק להזדקק בענין הזה ע"ד שהשכרנו שו"ב שמו אהרן במו"ה מנחם מקאנאטאפ בשנה דאשתקד קודם ר"ה בעד מאה רוכ"ס לשנה בהסכמתו וכתב לו המ"ץ דמחנינו כתב ע"ז וכמה אנשים מחשובי דמחנינו באו עה"ח ונתן לו המ"ץ הכתב

שאבוא ג"כ עה"ח ואדהכי נסע השו"ב לקאנאטאפ מקום חנייתו וכשבא ממקומו הנ"ל בא בהשתדלות שרוצה שכירות מדי שנה שני מאות רוכ"ס והיינו דחוקים מאד שו"ב מחמת שהשו"ב השני היה צריך להשגיח עליו כפסק שיצא מן המ"ץ דמחנינו והוסכם לזה הפסק המאוה"ג מו"ה יצחק אייזיק מהאמי' ז"ל וכתב לו איש א' כתב על שני מאות רוכ"ס וכתב ג"כ בהכתב שבאם לא יקבל השני מאות רו"כ אזי לא ישחוט הוא וגם השו"ב השני ויהי' כחתיכא דאיסורא וכל העובר יהיה כעובר על תה"ק וחתמו ע"ז כמה אנשים אך לא רוב מהקהל בחתימות כפי הנהוג בינינו שעל כל ההתמנות וכ"ש לדבר שבקדושה צריכים ההסכם של כל בני העיר ולפחות חתימות מרוב הקהל דמחנינו וג"כ לא נעשה הכתב וחתימות באסיפת זט"ה אפי' שלא במעמד אה"ק רק שנים או שלשה אנשים קבצו חתימות אחת לאחת ובפירוש קודם חתימתי אמרתי להשו"ב הנ"ל שאינני מסכים כלל ע"ז להיות אגוד בח"ה רק שאני מסכים לתת להשו"ב איזה קצת ערך כפי שיעלה על חלקי בכללות העיר דמחנינו ובפירוש בתנאי זה אמרתי ג"כ להמ"ץ שאין ברצוני בשום אופן אחר ובאתי עה"ח וכמו"כ המ"ץ דמחנינו כשבא עה"ח אמר ג"כ להשו"ב בפירוש שלא יהא לעיכובא הח' הנ"ל רק אם יהיה איזה מראה מקום למאה שניה וכמה אנשים כשקראו הכתב לא באו עה"ח מצד זה ולא חתמו ואף כמה אנשים שחתמו לא קראו הכתב מחמת שאינם בקיאים בטיב הקריאה ובפרטות יש ד' או ה' אנשים שידעו על מה חתמו ומהם יש שמתחרטים ע"ז:

הנה מ"ש בהכתב שבאם לא יקבל השו"ב ר' אהרן השני מאות רוכ"ס אזי לא ישחוט הוא וגם השו"ב השני ויהיה כחתיכא דאיסורא וכל העובר יהיה כעובר על תקנת הקהל נראה לומר שאין בזה משום איסור נדר האמור בתורה משום דאומרם כחתיכא דאיסורא משמע כדבר האסור בעצם כמו נבלה וטרפה אף דלכאורה יש חתיכא דאיסורא שנאסר ע"י דיבור ובגמ' פ"ב דכתובות (דכ"ב ע"א) והא שויא נפשא חתיכא דאסורא היינו איסור א"א וצ"ע בדין האומר לאשתו הרי את עלי כאשת איש אחר דלכאורה יש לומר דאסור דלא שנינו היתר רק הרי את עלי כאמא שזהו איסור עצמי בודאי אבל אשת איש נאסרה ע"י דבור כדאיתא בגמ' ריש מסכת קדושין ומאי לישנא דרבנן דאסר לה אכולי עלמא כהקדש וע"ש בתוס' ומ"מ כיון שאין לה היתר כ"א ע"י גט לא דמי לדבר הנדור שיש לו היתר ע"י שאלה ועוד כי כחלת אהרן וכתרומתו נחשב דבר האסור ולא דבר הנדור וה"נ י"ל איסור אשת איש זהו דבר האסור כי היא לוקחה לו לאשה. ומחמת זה ממילא נאסרת ומ"מ חתיכא דאיסורא הפי' יותר איסור עצמי וכמ"ש בתוס' סוף נדרים גבי האומרת טמאה אני לך שאם מאמינה שויא אנפשיה חתיכא דאיסורא והוא איסור עצמי ובפרט

דבנדרים הלך אחר לשון בני אדם ובלשון בני אדם חתיכא דאיסורא משמע איסור עצמי כטרפה ונבלה דוגמא לדבר ממ"ש בי"ד סי' צ"ב ס"ד גבי לא אמרו חתיכה עצמה נעשה נבלה אלא בבשר בחלב כו' וע"ש בב"י בלשונות הפוסקים שהביא בזה ונעשה כל אחד עצמו של איסור כו' ועוד הנה ע' בי"ד סי' ר"ה בט"ז סק"ג ובש"ך סק"ז וע' מל"מ תחלת הל' נדרים ה"א בד"ה ודע דהרא"ש ובסוף דבריו הסכים למ"ש הש"ך סי' ר"ה סס"ק ז' עוי"ל כו' בשכוונתו במה שאמר יאסר ייני כו' ע"ש הרי בכונה שלא נתכוין לדבר הנדור אינו נאסר אף שהזכיר לשון יאסר א"כ כאן שאמרו חתיכא דאיסורא וכעובר על תקנת הקהל י"ל יותר שלא משמע רק שאוסרים הדבר אבל לא מדין נדר דכיון דאמר ג"כ וכעובר על תקנת הקהל משמע איסור שהם אוסרים לא מדין נדר דאיסור נדר אפילו יחיד יכול לאסור ומה זה שייך לתקנת הקהל אך אפשר ר"ת תה"ק אינו תקנת הקהל כ"א תורתנו הקדושה ועכ"ז משמע ג"כ יותר שאינו מדין נדר דא"כ היינו דין תה"ק ממש ולא כעובר בכף הדמיון ועוד דהנה במשתמע תרי לישני איכא פלוגתא דבמשנה פ' ואלו מותרין (די"ח ע"ב) שנינו סתם להחמיר ור' אליעזר בר' צדוק ס"ל להקל וכותי' אתיא סיפא דמתניתין סתם איסורין ביהודה מותרין כמ"ש הר"ן לשם והפוסקים פסקו כסתם מתניתן דסתם נדרים להחמיר מ"מ כשהלשון משמע יותר דלא נתכוין לדבר הנדור כנד"ז יש להקל וע' בב"י ה' נדרים סי' ר"ח ומ"מ צ"ע ממ"ש בב"י שם סד"ה ומ"ש ואם רוב ויש להקשות עליו ממ"ש בסי' רי"ז כו' עכ"ל והוא מהש"ס פ' הנודר מן המבושל (דנ"ג סע"א) מהו דתימא איזיל בתר רובא כו' וע' פרק קונם יין (דס"ב ע"ב) במשנה עד הקציר כו' קציר חטים אבל לא קציר שעורים כו' וע' בט"ז סי' ר"ח סק"א אלא שנקטו לסימן אז ודאי אנו מפרשים ההוא סימן בתר לישנא דרובא דעלמא ובנד"ד ג"כ חתיכא דאיסורא הו"ל כמו נקטו לסימן וא"כ הו"ל כמו עד הקציר דמפרשינן קציר חטים ה"נ יש לפרש חתיכא דאיסורא היינו דבר האסור ממש אך דברי הט"ז וחלוקו אינו מוכרח ויש להקשות גם עליו וע' בק"נ בנדרים ס"פ ואלו מותרין ס"ק י"ח שהביא מ"ש בזה בחי' הרשב"א שלא כהט"ז וצ"ע אם לדמות נד"ז לדין הנודר מן הדבש מותר בדבש תמרים כו' במשנה פרק הנודר מן המבושל שם ובש"ע סי' רי"ז סעיף י"ד ומ"מ י"ל דלא דמי וע' ביו"ד סי' א' סעי' י"א ובפר"ח שם ובת"ש סי' ב' סעיף כ"ב וע' פרי תואר שם סעי' א' ס"ק י"ט מה שהביא מרבינו ירוחם נתיב ט"ו אות ה' סוף ח"א שכך כתב הר"ד הכהן בתשובה וצ"ע בסוגיא דיבמות (דפ"ט ע"ב) וע' במסכת שביעית פ"ח משנה יו"ד בפי' הרע"ו והרמב"ם:

קיצור שאין בזה משום איסור נדר כ"א משום שהצבור יכולים לאסור דבר המותר למיגדר מלתא:

ב היחיד לא יכול לאסור אפילו על עצמו הדבר כמ"ש בתשו' הרשב"א הנ"ל שבב"י סי' ר"ה ולא מצאתי שיהיה נאסר בדבורו משרש הדין אא"כ התפיסו בדבר הנדור:

ומ"מ בשו"ע סי' ר"ה ס"ב הביא ב' דיעות בזה וא"כ בנד"ז שלא חתמו לו רוב הקהל כ"א מקצתן הרי אלו כיחידים ואין נאסרין אף הן עצמם כ"א מחמת ספק שני הדיעות וגם יש להם לצדד שאילו ידעו שלא יחתמו רוב העיר לא היו חותמים כי איך הם לבדם יהיו באיסור והשאר יהי' בהיתר א"כ לא יהיה להם בשר לאכול והו"ל כעין נדרי שגגות דתנן פ' ארבעה נדרים (דף כ"ה ע"ב) ראה אותם אוכלים תאנים כו' וע"ש. ובשו"ע סי' רל"ב ס"ח דכיון שהיה שם אביו כולם מותרים מפני שהיה טעות בעיקר הנדר וא"צ התרה. וה"נ י"ל כן שהי' טעות שבודאי לא נתכונו שהם לבדם ישארו באיסור אכילת בשר וכל העיר יהיו מותרין דא"כ יעלה בידם חרס וע' בתשו' מהרי"ט ח"א סי' ס"ח וע' בשו"ע סי' רכ"ח סעיף מ"ד וסס"י רל"ו בהג"ה אבל אם תלויין זב"ז כו' והכא הו"ל תלויין זב"ז כ"א לא יחתמו רובם ויהיו הם מותרים רק החתומים יהיו אסורים א"כ לא יהיה להם מה לאכול וזה כמ"ש הרא"ש בתשו' כלל ח' ססע"י י"ג כי לא נדר אלא על דעת החברה. והנה רי"ו נתיב י"ד סוף חלק ה' כתב נשבע שלא יעשה כך מטעם שהיה סבור שהוא איסור גדול ואח"כ נודע לו שאין בו איסור כ"כ לא חלה השבועה כלל כי היתה בטעות כך כתבו המפרשים עכ"ל והביאו ב"י סי' רל"ב גבי נדרי שגגות בד"ה כ' הרמב"ם וכ"פ בשו"ע שם סעי' יו"ד והט"ז שם הקשה עליו להצריך היתר ובשכנה"ג סי' רל"ב בהגהות הב"י אות ט"ו כתב על דברי רי"ו הנ"ל וז"ל ע' ברשד"ם חי"ד סי' קל"ו ובתשו' חי"ד סי' צ"ו וחלק ח"מ סי' ק"ו הארכתי בזה וע' בהראד"ב סי' פ"א עכ"ל ואין הספרים אצלי ובבל"י סי' רל"ח סס"ק ח' הביא ד' הט"ז הנ"ל וכ' דלשון השו"ע משמע דא"צ התרה וא"כ בנ"ד ג"כ שבודאי אדעתא דהכי לא חתמו החד"א וע' כה"ג בשו"ת מהריב"ל ח"א סס"י מ"ז וכיון שהאיסור בלא"ה קלוש כנ"ל א"כ לכאורה יש לסמוך על טענה זו להתיר לגמרי והיינו אם יאמרו כן שאדעתא דהכי שישארו הם לבד באיסור לא חתמו:

קיצור וכ"ז בצבור אבל אם היחיד יכול לאסור דבר המותר בכה"ג יש ב' דיעות בשו"ע סי' ר"ה ס"ב והכא אף להאוסרים הו"ל הקבלה בטעות שלא קיבלו עליהם אא"כ יעשה כן רוב הצבור ולא שישארו יחידים וכמ"ש כה"ג בשו"ע סי' רכ"ח סעיף מ"ד וסעיף רל"ו וכ"מ מהדין שבשו"ע סי' רל"ב ס"י וכ"מ בתשו' מהריב"ל ח"א סס"י מ"ז וכיון שאיסור היחידים בלא"ה מסופק אולי יש לסמוך ע"ז בכה"ג:

וגם האנשים האומרים שלא ידעו כלל מה שכתוב בהכתב כי לא קראו הכתב כלל מחמת שאינם יודעים בטיב הקריאה א"כ לכאורה יש לומר בפשיטות דאין זה שום קבלה. אך

כי יש להעיר חומרא ממ"ש הב"י בח"מ סי' ע"ה מחודש ב' בשם תשו' להרמב"ן סי' ע"ז שאף שידוע בודאי שחתם א"ע עד שלא קרא מ"מ מתחייב הוא כו' וכ"פ בשו"ע שם סעיף ג' וכ"כ עוד הרמ"א סס"י ס"ח יש לומר דהתם אסיק אדעתיה שודאי כתב החיוב היטב בהכתב אבל הכא יש לומר לא אסיק אדעתיה כלל שיעשו חד"א וכהא דאיתא בגיטין פרק מש"א (דע"ג א') אכלו ארי אין לנו שיהא גט דאונסא דלא שכיח לא אסיק אדעתיה ועוד כי הנה מקור הדין דתשו' להרמב"ן סי' ע"ז הוא ע"פ פי' התוס' בגיטין (דף ס"ד א') ד"ה שליש:

דהטעם ששליש נאמן הוא אף בלא מיגו רק כיון שמסר בידו ע"ד כן מסר בידו שיהא לגרושין כו' אבל לפירש"י דהשליש אינו נאמן רק משום מיגו אין ראיה משם כלל ואף שרוב הפוסקים פסקו כהתוס' יש לחלק דהתם על הגט שמסר בידו שביכולתו למסור להאשה שפיר אסיק אדעתי' וע"ד כן מסר בידו לא כן הכא שנבדה שחתם ג"כ על חד"א מנלן לומר כן. ועוד דבלא"ה רבו האומרים דקבלת שבועה ונדר בכתב לא מהני ולא מידי כמ"ש בתשו' מהריב"ל ח"א סס"י מ"ז והוכיח כן מהרמב"ם ומהגמ' דשבועות (דף כ"ה) גמר בלבו צריך שיוציא בשפתיו וגם כמו גבי עדים אמרינן מפיהם ולא מפי כתבם בגיטין (ע"א א') ושם ג"כ דלכן חרש אע"פ שיכול לדבר מתוך הכתב נדון כחרש גמור ואף שי"ח בגמ' שם היינו לענין חרשית דכיון שיכול לדבר מתוך הכתב יש בו דעה אבל מ"מ מוכח מכ"ז דכתיבה אינו כדבור כלל וגבי שבועה ונדר כתיב לא יחל דברו וכן האריך בשו"ת שב יעקב חלק יו"ד סי' מ"ט והביא הרבה פוסקים שכתבו כן ומכללן התה"ד סי' שכ"ו הובא בסמ"ע סי' ע"ג סק"ח ותשו' הרא"ם סי' ע"ב וחלק על תשו' חוות יאיר א"כ בנד"ד שלא ידע ולא קרא על מה שחתם י"ל דלכ"ע אין בזה שום חד"א וגם המ"ץ ומעל' שידעו מה שכ' בהכתב אך אמרו בפירוש קודם שחתמו שלא יהיה לעכובא החד"א ואין רוצים החד"א א"כ ודאי אין עליכם איסור החד"א גם על האנשים שידעו וחתמו המתחרטים כעת ע"ז יש לצדד כמש"ל סעי' ב':

קיצור:

האנשים שלא ידעו על מה חתמו אין לומר שיחול עליהם החד"א ע"פ ת' להרמב"ן סי' ע"ז שבשו"ע ח"מ סי' מ"ה ס"ג שיש לחלק דדבר חדש לגמרי שיש לומר דלא אסיק אדעתיה הבא עה"ח אינו מתחייב ואפילו אם נאמר שגבי ממון מתחייב אף בכה"ג מ"מ לענין חד"א ודאי יש לומר כן:

ד והנה מבואר בב"י סס"י ר"ה כתב עוד רי"ו בשם הר"ר דוד הכהן האומר יאסר ייני על כל ישראל וכו' עד צריך יו"ד שיתירוהו וזה ודאי קאי על שלא התפיסו בדבר הנדור

כ"א ע"ד שעושהו חד"א כנ"ל עכ"פ מהני התרה וכ"פ בשוו"ע סס"י ר"ה גבי ואפ"ה בע"ה יש להתירו ופי' הש"ך דהיינו ע"י שאלה ובנ"ד שהיחידים קבלו זה ע"ד איסור צבור יש להסתפק אם צריך שאלה או שיהיה כדין איסור צבור שמבואר בסי' רכ"ה סכ"ה ויש להם התרה בלא פתח וחרטה כו' ויש לומר דלא דמי דהתם הטעם ע"ד כל הנודרת ע"ד בעלה היא נודרת אבל הכא שעשו כן לבקשת השו"ב ולתקנתו שיהיה השכירות שלו קיים לכן ודאי שלא חתמו ע"ד שיכולו להתיר בעצמם וא"כ צריך שאלה והתרה אך נ' שאפשר להתיר אף אם לא יסכים השו"ב רק שיודיעוהו וכמ"ש הב"י סי' רכ"ח בבד"ה (דף צ"ד ע"ד) הלכך כיון שלא עשה בעל המלאכה שום טובה לפועל כו' מתירים לו אפילו שלא ברצונו כו' אלא שצריך להודיעוהו כו' וע' ש"ך סי' רכ"ח ס"כ ס"ק מ"א ובנד"ז יש לצדד להקל משום שהשו"ב שינה מהפסיקה הראשונה ועוד כי בלא"ה האיסור מפוקפק כמש"ל ס"א וס"ב וע' בשוו"ת ח"צ סי' מ"א דף מ"ג ע"ג ד"ה ובענין נודר ע"ד חבירו:

סימן קעח

בנדרים פרק קונם יין (דס"ב ע"ב) משנה עד הקציר עד שיתחילו העם לקצור קציר חטים אבל לא קציר שעורים ופי' הר"ן דהא הוא דחשיב להו לאינשי וקרו ליה קציר סתם עכ"ל ועיין בפסחים (ד"ג סע"ב) שעורים נעשו יפות צא ובשר לסוסים הכל לפי מקום נדרו אם היה בהר בהר אם היה בבקעה בבקעה וכ' הרמב"ם בפירוש המשנה ואמרו אם היה בהר ר"ל אם נדר בהר ימתין זמן הקציר או הבציר בהר ואע"פ שירד לבקעה כו' וכן פי' בקיצור פסקי הרא"ש סס"י א' אבל הר"ן פי' הכל לפי מקום נדרו כלומר מסתמא בכל מקום מקרי קציר קציר חטים אבל אם במקום נדרו הורגלו לקרות לקציר שעורים קציר סתם הכל לפי מקום נדרו וכן נמי אם היה בהר בהר אף בזה הולכים אחר מקום נדרו הנה מפרש הכל לפי מקום נדרו קאי ג"כ על קציר חטים אבל לא קציר שעורים ופשט ל' המשנה אינו מורה כן אלא דזהו מלתא פסיקתא דקציר סתם זהו קציר חטים ולא קציר שעורים רק הכל לפי מקום נדרו קאי על אם היה בהר בהר כו' והרע"ו נמשך אחר הר"ן ופי' דאזלינן בתר רובא וז"ל אם רוב תבואות המקום חטים עד קציר חטים ואם שעורים עד קציר שעורים והתוי"ט הביא דברי התוספות ובמקומות שיש קציר חטים וקציר שעורים עד שיתחיל קציר חטים דקציר המיוחד קאמר עכ"ל אפ"ל דפליגי על הר"ן או י"ל דמיירי שרוב תבואות המקום חטים ומ"מ דברי התוספות בפי' המשנה אינן

מורים כדברי הר"ן והטור סי' ר"כ כ' ג"כ כדברי הרע"ו וז"ל וקציר סתם הוה קציר חטים ואם המקום שנדר בו רובו קציר שעורים הולכים אחריו עכ"ל:

והב"י הביא מראה מקום על זה מדברי הר"ן והנה מהירושלמי מוכח שאין הפירוש בענין הכל לפי מקום נדרו כדברי הר"ן אבל מ"מ משם גופא מוכח שדינו אמת. וז"ל אמתניתן עד הקציר קציר חטים כתיב (רות סס"י ב'). עד כלות קציר השעורים וקציר החטים ואת אמרת כן ופי' הפני משה ואת אמרת כן בתמיה דקציר חטים לבד קרוי קציר ומשני מה דהוא קרייא בדרום היא מתניתא בגליל ופי' הפ"מ קרא מיירי בדרום א"י דשכיחי שעורים טובא ומתניתן בגליל מיירי דלא שכיחי שעורים כולי האי והכל לפי מקום הנודר עכ"ל א"כ מזה דהירושלמי אינו מפרש מ"ש במשנה הכל לפי הנודר כפירוש הר"ן דא"כ מאי מקשה הירושלמי מהפסוק על המשנה הא במשנה עצמה מבואר התירוץ א"ו מפרשי דמתניתן מלתא פסיקתא נקט דקציר זהו קציר חטים והכל לפי מקום נדרו קאי על אם היה בהר כו' כנ"ל ולכן מקשה דהא בקרא מצינו דשעורים נק' קציר שעורים וחטים נקרא קציר חטים וא"כ מנלן דקציר סתם הוא רק קציר חטים וע"ז מתרץ קרא בדרום ומתניתן בגליל ועיין במשנה פרק אע"פ (דף ס"ד ע"ב) א"ר יוסי לא פסק לה שעורים אלא ר' ישמעאל שהיה סמוך לאדום ובירושלמי שם מהו סמוך לאדום לדרומה ור"ל כמ"ש בירושלמי כאן קרא בדרום והיינו דשם שכיחי שעורים טובא ואוכלים שעורים משא"כ בשאר מקומות וכדמוכח מהגמרא דפסחים (ד"ג סע"ב) הנ"ל ואף דבש"ס דילן שם פי' לא פסק לה שעורים כפליים כחטין אלא ר' ישמעאל כו' י"ל הירושלמי מפרש המשנה כפשוטה ומ"מ מוכח מהירושלמי דבדרום ששם שכיח שעורים טובא לא אמרינן דסתם קציר זהו קציר חטים ולא קציר שעורים וזהו כדברי הר"ן וא"כ מוכח דינו אבל לא פירושו והקה"ע פי' הירושלמי באופן אחר וז"ל כתיב עד כלות קציר השעורים וקציר החטים משמע דשניהם כלים בבת אחת ובמתניתן תנן עד שיתחילו העם לקצור קציר חטים אבל לא קציר שעורים ומשני מה דהוא קרייה הוא בדרום א"י שם קציר חטים ושעורים שוין מתניתן איירי בגליל שם אין קצירן שוין עכ"ל וא"כ לפ"ז אין ראיה כלל לדינו של הר"ן אכן פירושו תמוה דאיך אמר שבדרום א"י קציר חטים ושעורים שוין הרי שם בקרא נאמר והמה באו בית לחם בתחלת קציר שעורים משמע בהדיא דקציר שעורים קודם:

וכן מבואר בהדיא בחומש ס"פ וארא.. כי השעורה אביב כו' והחטה והכוסמת לא נכו כי אפלות הנה ומ"ש בפי' הפסוק עד כלות קציר השעורים וקציר החטים מבואר בהדיא ההפך מפירושו במד"ר ברות שם וז"ל א"ר שמואל בר נחמן מתחלת קציר השעורים

עד קציר החטים שלשה חדשים עכ"ל ועיין בהרמב"ם פ"י מה' נדרים ה"ט והלכה יו"ד מבואר דמפרש המשנה דלא כפירוש הר"ן וריו"ו ני"ד ח"ו מפרש כהר"ן וז"ל ועד הקציר סתם עד שיתחילו העם לקצור קציר חטים אבל לא שעורים ואם המקום שנדר בו קציר שעורים הולכים אחריו עכ"ל:

ב והנה במ"ש הטור דאם המקום שנדר בו רובו קציר שעורים הולכים אחריו וס"ל דסמכינן ארובא להקל הקשה ע"ז הב"ח בסי' ר"כ מהגמרא פרק הנודר מן המבושל (דנ"ג סע"א) גבי הנודר מן השמן דלא אזלינן בתר רובא וכן הלח"מ שם פ"י מה' נדרים [ה"ט] הקשה קושיא זו וע"ש תירוצו דהלח"מ ולכאורה ראיה לדבריו מהגמ' בב"ק ר"פ המניח את הכד קמ"ל דאין הולכין בממון אחר הרוב משמע באיסורא בכה"ג אזלינן בתר רובא ע' תוספות ספ"ק דב"מ (דף כ' ע"ב) ד"ה איסורא ומ"מ מדברי הר"ן וריו"ו אין הכרח לדינו של הטור דהם לא הקילו רק אם במקום נדרו הורגלו לקרות לקציר שעורים קציר סתם אבל מה שבהמקום רובו קציר שעורים אפשר לא היו מקילים וכפשוטו של הש"ס (דנ"ג א') דלא אזלינן בזה בתר רובא והט"ז סי' ר"ח סק"א חילק באופן אחר דודאי כל שיש ספק בגוף הנאסר אזלינן לחומרא ולא אזלינן בתר הרוב כו' אלא דאם אין הספק בגוף הנאסר אלא נקטי לסימן כו' אמרינן דלא מחית אינש נפשיה לספיקא כו' עכ"ל וקשה דהא גבי עד לפני הפסח הוא בדבר הנאסר שאוסר א"ע לשתות דבר פלוני עד אותו זמן א"כ הזמן הוא הנאסר ואפ"ה ס"ל לחד תנא שם דלא מחית אינש נפשיה לספיקא ואפילו לספק שקול ודע שבחדושי הרשב"א בנדרים פרק ואלו מותרין (די"ט ע"ב) בד"ה ולענין פסק הלכה קיי"ל דסתם נדרים להחמיר הקשה דהא טעמא דסתם נדרים להחמיר משום דמעייל נפשיה לספיקא וכדאיתא בכולהו שמעתין ואילו לקמן פרק קונם יין (דס"א ע"ב) מסקינן דר' יוסי ס"ל דלא מעייל אינש נפשיה לספיקא וקיי"ל כר' יוסי נגד ר' מאיר ותירץ דהיכא דספיקו חמור מודאו לא מעייל אינש נפשיה לספיקא וגבי שתי כתי בנות דקדושין (דס"ד ע"ב) ספיקו חמור מודאו אבל היכא דאין ספיקו חמור מודאו אמרינן דמעייל אינש נפשיה לספיקא והיינו טעמא דסתם נדרים להחמיר וסיים ועוד צ"ת ובודאי שצריך תלמוד דהא הרמב"ם פ"י מה' נדרים ה"ז גבי עד לפני הפסח פסק דאינו אסור אלא עד שיגיע והיינו ע"כ משום דלא מעייל אינש נפשיה לספיקא והרי כ' הרשב"א דשם אין ספיקו חמור מודאו וא"כ איך פסק פ"ב מה' נדרים ה"ז דסתם נדרים להחמיר וצ"ל לדבריו דבסתם נדרים להחמיר אם נאמר דלא מעייל אינש נפשיה לספיקא הרי אין כאן נדר כלל וכיון דהוא נתכוין לנדור אמרינן דמעייל נפשיה לספיקא אבל התם גבי עד לפני הפסח שגם אם לא מעייל נפשיה לספיקא יש

נדר איסור עד הפסח עכ"פ לכן ע"ז אמרינן דלא מעייל נפשיה לספיקא להמשיך הנדר ביותר ודכוותי' גבי שתי כתי בנות אם לא מעייל נפשיה לספיקא גם כן נתקיימו דבריו ומתקדשת בתו הגדולה לכן אמרינן דלא מעייל נפשיה לספיקא אבל גבי סתם נדרים אם נאמר דלא מעייל נפשיה לספיקא לא נתקיימו דבריו כלל וכיון שנדר אמרינן דמעייל נפשיה לספיקא וראיה לחילוק זה ממה שבגמרא אמתניתן דסתם נדרים להחמיר הביאו כמה תנאים דפליגי בענין אם מעייל אינש נפשיה לספיקא או לא וקשה אמאי לא הביאו פלוגתא דר' מאיר ור' יוסי גבי שתי כתי בנות וגבי עד לפני הפסח דהפלוגתא ג"כ בענין אם מעייל אינש נפשיה לספיקא או לא אע"כ צ"ל דלא דמי דהתם גבי שתי כתי בנות וגבי עד לפני הפסח גם אם לא מעייל נפשיה לספיקא יש קיום לדבריו לכן לא דמי לסתם נדרים דאם לא מעייל נפשיה לספיקא אין שום קיום לדבריו ולא נדר כלל וע"כ מביא ממקומות כה"ג דג"כ אם לא מעייל נפשיה לספיקא בטלו דבריו ואין כאן נדר ונזירות ואפ"ה יש תנא דס"ל דלא מעייל אינש נפשיה לספיקא:

ג ולכן אתי שפיר פסק הטור והרע"ו דאם המקום שנדר בו רובו קציר שעורים הולכים אחריו דכיון דרובו קציר שעורים א"כ אף שקציר חטים חשוב יותר מ"מ כיון שהוא רק מיעוטא לכל הפחות ספיקא מיהו הוי וקיי"ל לא מעייל אינש נפשיה לספיקא היכא דעכ"פ מתקיים נדרו דהיינו עד קציר שעורים וה"ל כהא דעד לפני הפסח לשטת הרמב"ם וגבי שמן היינו משום די"ל שנתכוין לשניהם ואין הרוב סותר את המיעוט וע' כה"ג בחדושי הרשב"א פ"ק ד"י ד"ה אמר לך עצם ודאי פוגם ואע"ג דשם שבקינן הספיקא אף שאינו מכחיש הודאי הכא דמפרשין דבריו על שניהם י"ל שאני וא"כ כשהקהל חתמו שאם לא יתנו לו מאתים רו"כ יהיה שחיטת השו"ב השני חד"א כיון דע"כ הפי' או כנבלה וטרפה שזהו פי' חתיכא דאיסורא או ר"ל כאיסור שע"י נדר וא"א לומר ב' הענינים יחד אלא או זה או וכיון דהפי' משמע יותר דחד"א היינו איסור נבלה וטרפה ה"ל כסתם תרומה בגליל מותרת שאין אנשי הגליל מכירין תרומת הלשכה ואפילו יהיה ע"ד רוב ומיעוט יש לפסוק כן כדעת הטור גבי קציר שעורים אלא דיש לחלק דשאני התם בדין דהטור שעכ"פ אף אם נפרש דעד הקציר היינו עד קציר שעורים מתקיים נדרו ולהכי אמרינן דלא מעייל נפשיה לספיקא אבל בנדון זה דאם נפרש חתיכא דאיסורא נבלה וטרפה אין בנדרו כלום א"כ בכה"ג קיי"ל סתם נדרים להחמיר כמו שנתבאר סעיף ב' עכ"ז י"ל דדוקא כשהלשון מסופק אמרינן סתם נדרים להחמיר בכה"ג אבל כשהלשון מורה יותר לקולא מקילין אף אם יתבטל נדרו וכמו סתם תרומה בגליל מותרת מה"ט והא דגבי קציר שעורים אמרנו דהטעם ג"כ משום דלא מעייל אינש נפשיה לספיקא

כיון שאין נדרו מתבטל לגמרי ולא די במה שרוב הקציר שם שעורים י"ל משום דכיון דקציר המיוחד הוא קציר חטים כמ"ש התוספות ע"כ לא מהני בזה אם אין קציר שעורים רוב אבל בשא"ד דליכא עדיפותא כחטים על שעורים מהני כשהלשון מורה יותר וכמו תרומה בגליל דדוחק לומר דבגליל אין מכירין כלל תרומת הלשכה ואפילו מיעוטא ליכא זהו קצת דוחק אלא אפ"ל אע"פ שהוא ע"ד רובא ומיעוט אזלינן בתר רובא והא דשמן שבפרק הנודר מן המבושל (דנ"ג סע"א) י"ל כמ"ש הלח"מ דשם הטעם משום שי"ל שנתכוין לשניהם אבל הכא דע"כ נתכוין לאחד או לתרומה או לתרומת הלשכה אזלינן בתר רוב משמעות הלשון ולא חיישינן למיעוטא. ועוי"ל דאף אם נאמר דלא מהני רוב משמעות הלשון לבד מ"מ ה"נ גם אם יפרשו חתיכא דאיסורא י"ל מתקיים דבריהם שהצבור יכולים לאסור דבר המותר וכיון שלא חתמו רוב הקהל ע"ז נתבטל איסור זה ג"כ אבל אם נתכוין לחתיכא דאיסורא דדבר הנדור היה נאסר על היחידים ג"כ שגם כל יחיד יכול לאסור על עצמו מדין לאסור איסר על נפשו אבל כיון שי"ל יותר שנתכוונו שיהי' חד"א כנבלה וטרפה דכן משמע הלשון וגם אינו מתבטל נדריהם שהרי חתמו ע"ד שרוב הקהל יחתמו והקהל יכולים לאסור כה"ג אלא שאח"כ נתגלגל שלא חתמו רוב הקהל א"כ זה ודאי לא גרע מדין הטור והרע"ו גבי קציר שעורים והנה עכ"ז קשה קצת מהא דשמן שומשמין דחיישינן למיעוטא וקשה לסמוך על חילוקו של הלח"מ:

ועם היות כי לכאורה בירושלמי משמע דלא חיישינן למיעוטא דהא באותו משנה דהנודר מן השמן מותר בשמן שומשמין שנינו מן הכרישין מותר בקפלוטות איתא מתניתא מקום שאין קורין לקפלוטות כרישין אבל במקום שקורין לקפלוטות כרישין לא בדא לכן צריכא אפילו במקום שקורין לקפלוטות כרישין מן הכרישין מותר בקפלוטות וכ' הקה"ע הטעם כיון דרובן סתמן קפלוטות קורין אותן ולא כרישין עכ"ל משמע לא חיישינן למיעוטא דקורין אותן כרישין בסתם אך אנן ודאי קיי"ל כש"ס דילן וגם הפוסקים לא הביאו הירושלמי כלל ולקמן כתבתי די"ל דהירושלמי לא פליגא על דין דשמן שומשמין משום דקפלוטות זהו שם אחר לגמרי משא"כ שמן שומשמין זהו שם לווי לבד לכן אף אם בכרישין וקפלוטות אזלינן בתר רובא דקורין לקפלוטות קפלוטות ולא כרישין י"ל גבי שמן שומשמין לא אזלינן בתר רובא כיון גם אצל רובא זה נזכר עליו בקריאתם שמן רק שהוא בשם לווי שמן שומשמין לכן לא דמי לקפלוטות דאצל הרוב שקורין קפלוטות לא נזכר עליו כרישין כלל ע"כ שמן שומשמין במקום שמסתפקין ממנו ג"כ המיעוט קרוב יותר לשמן סתם מקפלוטות לכרישין ומ"מ בנד"ז יש למצוא טעם להתיר דכיון דהאיסור רק ע"י שחתמו על הכתב י"ל החתימה לא מהני כלל לפ"ד הרבה

פוסקים דס"ל דבעינן ביטוי שפתים וכמ"ש מזה בכנה"ג ובשו"ת שב יעקב חלק יו"ד סי' מ"ט:

ולכן בצירוף טעם זה לכל הנ"ל י"ל ודאי אינן נאסרים:

קיצור מתשו' הנ"ל א בפירוש הכל לפי מקום נדרו מפרש הרמב"ם דקאי עמ"ש אח"כ אם היה בהר בהר והר"ן מפרש דקאי אדלעיל מיניה ג"כ דאומר אבל לא קציר שעורים וע"ז מסיים דעכ"ז הכל לפי מקום נדרו וכן פי' רי"ו נתיב י"ד ח"ו. ופשט לשון המשנה מורה כהרמב"ם וכן מוכרח בירושלמי דמקשה על המשנה ומתרץ ואם הפירוש בהמשנה כמ"ש הר"ן ורי"ו אין שום התחלת קושיא כלל א"ו משמע הפירוש כמ"ש הרמב"ם וכן משמע שפירשו התוספות והנה הטור הוליד מפירוש זה שפירש בהמשנה ג"כ כהר"ן ומזה יצא לו דאם המקום שנדר בו רובו קציר שעורים הולכים אחריו דהא קאמר במשנה הכל לפי מקום נדרו אבל לפי' הרמב"ם אין דינו מוכרח ויש לומר דאעפ"כ אסור עד קציר חטים כיון שמ"מ קציר חטים הוי ג"כ מיעוט וגם חטים עדיפי ואתיא במכש"כ מדין הנודר מן השמן דמבואר בגמרא (דף נ"ג ע"א) דאסור בשמן שומשמין ג"כ אם אף רק מיעוטא מסתפקים ממנו וכ"מ מדינו של הרמב"ם והש"ע סי' רי"ז ססע"י ג' דפסקו אין הולכין אחר הרוב:

ב והלח"מ שם פ"ט דין ה' הקשה ע"ז כיון דבכל התורה אזלינן בתר רובא באיסורא הכא אמאי לא וי"ל דאם לא היה אפשר לפרש אלא משמעות אחד ודאי דהיינו מפרשים אותו המשמעות אשר הוא מסכים לדבר הרוב ולא המשמעות אשר הוא מסכים למיעוט אבל כיון שאנו יכולים לפרש השתי משמעות ונאמר דנתכוין לומר שמן על שני מינין של שמן נפרש הלשון ונאמר דנתכוין על הכל ונעשה הלשון הסתמי כולל כיון דהוי מלתא דאיסורא עכ"ל ועפ"ז יישב דעת הטור דלעיל משום דשם א"א לפרש רק משמעות אחד והש"ך סי' ר"ך סי"ד ס"ק כ"ד כ' לתרץ בשם העט"ז ואין דבריו מובנים לי דגבי שמן עד"מ אם רוב העיר מסתפקים בשמן זית וגם אותו הרוב קורין לשמן זית שמן סתם ולשמן שומשמין קורים בשם לווי שמן שומשמין רק מיעוט העיר אוכלין שמן שומשמין וקורין גם אותו שמן סתם אעפ"כ אסור בשניהם כ"כ הרמב"ם פ"ט דין ה' והט"ז סי' ר"ח סק"א חילק בענין אחר והעיר מהא דלא מעייל אינש נפשיה לספיקא גם בנדרים ג"כ והרשב"א כ' דאין אומרים כן אלא במקום שספיקו חמור מודאו מיהו להרמב"ם י"ל אף אם אין ספיקו חמור מודאו לא מעייל נפשיה לספיקא והיינו כשלא יתבטל נדרו לגמרי וישאר נדרו קיים חוץ מן הספק רק כעת ק"ל דא"כ ר' עקיבא ר"פ הנודר מן הירק דכל מידי דממליך שליח עליה הרי הוא ג"כ אסור ואמאי נימא לא מעייל אינש נפשיה לספיקא

וא"כ דין זה אתי רק לת"ק דרע"ק מדברי הר"ן וריו"ו אף שמפרשים הכל לפי מקום נדרו כהטור עכ"ז אין משמע בדבריהם להקל ברובא ומיעוטא:
ולכאורה רע"ק דס"ל הנודר מן הבשר אסור בבשר דגים זהו לא גרע מרובא ומיעוטא ואף ת"ק דמתיר בבשר דגים י"ל דיחמיר ברובא ומיעוטא דומיא דשמן שומשמין דהא לא אמרו בגמרא דזהו לרע"ק דוקא:
ג ומ"מ בדינו דהטור י"ל כמ"ש הלח"מ לכן לא דמי ג"כ לבשר דגים דשם י"ל ג"כ שנתכוין לשניהם אבל הכא דרק נתכוין לאחד י"ל דאזלינן בתר רובא וקצת משמע בירושלמי גבי כרישין וקפלוטות דאזלינן בתר רובא לפי' הקה"ע וצ"ל דלא דמי לשמן שומשמין דשם הרוב קורין קפלוטות ולא כרישין כלל אבל גבי שמן שומשמין אף הרוב קורין אותו שמן רק שמוסיפים שם לווי שמן שומשמין א"כ להירושלמי כשהשמות מחולקין לגמרי אף שהמיעוט קורין לקפלוטות כרישין אזלינן בתר רובא ולא חיישינן למיעוטא אף שיש לקיים שתיהן וצ"ע ובנדון שנשאלתי בכתב הקהל שיהיה כמו חתיכא דאיסורא שרוב העולם קורין כן על חתיכת איסור ממש כנבלה וטרפה אף אם המיעוט קורין כן על דבר שנאסר בנדר י"ל להטור ודאי אזלינן בתר רובא וגם י"ל לא מעייל נפשיה לספיקא כיון שלא יתבטלו דבריהם גם לחילוק הלח"מ י"ל כן דהכא ג"כ נתכוונו לחתיכא דאיסורא אחת ואעפ"כ אין לסמוך ע"ז להקל כיון מקור דברי הטור בנוי על פירושו בהמשנה הכל לפי מקום נדרו והרמב"ם והתוספות אין מפרשים כן ודבריהם עיקר וגם הר"ן וריו"ו שמפרשים כן י"ל דמיירו ששם כולם קוראים לקציר שעורים קציר סתם ולכן אין להקל רק משום שיש עוד צירוף עצום להקל כיון שהאיסור רק ע"י חתם ידם ולא ע"י דבור פה ובהצטרף טעם זה להא דרובא ומיעוטא ודאי אין להחמיר אגב אמינא שמהדין דשמן שומשמין דאמרי' ספק איסורא לחומרא אף נגד רובא יש קושיא להפוסקים דס"ל גבי טרפות דבספק שקול מוקמינן אחזקה דהתירא עיין ביו"ד סי' נו"ן דהא רובא עדיף מחזקה ואף אם זהו רק חומרא בנדרים מ"מ כיון שמחמירין הכא אפילו ברובא אין להקל בטרפות בספק שקול אף שיש חזקת היתר:

סימן קעט

בנדרים פרק ר"א (דס"ה ע"א) תניא המודר הנאה מחבירו בפניו אין מתירין לו אלא בפניו התוספות שם לא נהירא להו פי' הרא"ם שהביא הרא"ש וז"ל לכאורה משמע דלפניו משמע היינו דבעי מדעתו וקשה כו' לכן נראה דבפניו אינו אלא מפני החשד ואפילו בעל כרחו כיון שיהיה בפניו וכן משמע במדין לך והתיר נדרך אפילו בע"כ דיתרו עכ"ל

והנה נדר משה ליתרו הוא מפני טובה שעשה לו שנתן לו בתו כמ"ש הרא"ש בפסקיו שם בשם ר"ת והובא ב"י וכ"כ שאר המפרשים ואעפ"כ ס"ל להתוספות דמתירין אפילו בע"כ דיתרו רק שיהי' בפניו ובתוספות משמע דזהו לפי הטעם שכתוב בירושלמי מפני החשד אכן בחידושי הרשב"א כתב דגם לפי טעם מפני הבושה י"ל דצריך לפניו ממש ואפילו בעל כרחו דאילו להטעם מפני החשד מהני אף שלא בפניו ממש רק שיודיעוהו וכן הוא דעת הרמב"ם פ"ו מה' שבועות דין ז' וכמ"ש הלח"מ שם וחלק על הב"י שהסיע דברי הרמב"ם לכוונה אחרת וראיית הרא"ם מהא דאין חבין לאדם אלא בפניו דהיינו מדעתו י"ל דהוא דומיא דאין מקבלין עדות אלא בפני בעל דין ואם קבלו שלא בפניו רבו האומרים דאין דנין ע"ז כמ"ש בש"ע ח"מ סי' כ"ח סט"ו ובפניו היינו אפילו בעל כרחו וע' בב"ק פב"ת (דקי"ב ע"ב) והועד בבעליו ובפרק חזקת (דכ"ח ע"ב). א"כ כמ"כ גם כאן י"ל אין מתירין לו אלא בפניו ממש ואפילו בעל כרחו ועיין בירושלמי בנדרים פרק השותפין הלכה ד' והנה רוב הפוסקים חולקים ע"ז וס"ל דהנודר לחבירו נדר שהוא לתועלת חבירו וכמו נדר משה ליתרו אין מתירין לו אף בפניו אלא מרצונו וכן פסק בטוש"ע מ"מ כתבתי זה דלפעמים לסניף יש לסמוך ע"ז כגון בנדר שיש בו כמה טעמים דאינו נדר כלל כמו בנודר בכתב ולא הוציא הנדר מפיו וגם י"ל שהנדר הוא בטעות כעובדא דאתאי לידי לכן אף שיש לחוש להחולקים ע"ז ואומרים דגם בכתב חשוב נדר ושאין טעות כזה מבטל הנדר:

בכה"ג ודאי יש לסמוך דמהני התרה בפניו של מי שנדר בגללו אף שלא ברצונו ועיין כה"ג בשו"ת ח"צ סי' מ"א ד"ה ובענין הנודר לחבירו:

סימן קפ

קהל עשו כתב שבאם יעבור א' מהשני שו"ב שלהם וישחוט בלי חבירו יהיה שחיטתו אסורה עלינו הח"מ לעולם ועבר השו"ב ושחט בלי חבירו מצד איזה טענה שלא מצא את חבירו והשחיטה היה נחוץ:

בנידון השאלה על אודות השו"ב הרבני מו"ה לוי יצחק נ"י ההכרח להאריך כדי לבאר הענין והטעם הנלענ"ד בזה מה שכתבו שבאם שיעבור וישחוט בלי השו"ב השני יהי' שחיטתו אסורה עלינו הח"מ לעולם כיון שלא אמרו הבשר שישחוט יהיה אסור עלינו שאז היה הפשט שהבשר נאסר מדין נדר כי איסור בו ג"כ נדר כמו קונם כמ"ש בטוש"ע יו"ד רס"י ר"ד וז"ל הב"י תחלת סי' ר"ד ומ"מ לשון נמי אינו מדוקדק דאדרבה יותר עיקר נדר הוא זה שיאמר דבר זה אסור עלי וע"ש בב"ח רס"י ר"ד מה שהביא בשם הר"ן פרק

שבועות שתיים בתרא דעיקר הנדר אינו אלא בהתפסה בנדרים ואע"פ דבלא התפיסו נמי חייל ההוא מדין יד הוא דמהני שכשהוא אומר ה"ז אסור עלי אנו גומרים דבריו כקרבן כו' עכ"ל עכ"פ לדברי שניהם כשאומר אסור הוא נדר ממש ומקור הדין בגמ' פ"ג דשבועות (ד"כ) אבל כיון שאמר יהי שחיטתו אסורה א"כ לכאורה אוסרים השחיטה ולא הבשר והשחיטה אין בה ממש שתאסר מדין נדר וכמ"ש בשו"ע י"ד רס"י רי"ג וכן אם אמר דיבורי ועשייתי והליכתי אסורים עליך כו' אינו נדר, ומיהו מדרבנן צריך שאלה עכ"ל הרי גם באומר עשייתי אינו נדר וא"כ ה"ה שחיטתו דהיינו עשייתו מה שישחוט הבהמה ג"כ י"ל שאין חשוב נדר לאסור הבשר עליו ודין זה מבואר בטור והב"י לא הראה מקורו וז"ל הטור רס"י רי"ג נדרים אין חלין על דבר שאין בו ממש כו' וכן אם אמר דבורי ועשייתי והילוכי אסורין עליך עכ"ל והדין הוא מוכרח מדין המשנה ספ"ק דנדרים (די"ג ע"ב) קונם פי מדבר עמך ידי עושה עמך כו' ובגמ' באומר יאסר פי לדבורו ידי למעשיהם מבואר דעשייה לבד בלי שיזכיר ידי למעשיהם הו"ל דבר שאין בו ממש וע' בהרא"ש שם סס"י י"א בשם הירושלמי ידי עושה עמך אסור לחרש עמו בקרקע עד כמה הוא אסור עד כדי שכרו או עד כדי הניית קרקע מבואר דאם לא אמר ידי עושה עמך אלא אמר חרישתי עליך אסור לא נאסר כלל. והרשב"א בחידושיו ספ"ק דנדרים כתב ויש מי שפירש דקונם פי כו' קא קשיא ליה כו' אבל ידי עושה עמך שיש בו ממש הוא דמלאכת ידיו חפצא הוא ושפיר שייך למיסריה אנפשי' כו' ואינו מחוור חדא דלפי מה שהיינו סוברים עכשיו דלא אסר אלא הדבור והעשיה וההילוך כל אלו אין בהם ממש דודאי מה שנעשה הוא שיש לו ממש אבל ההילוך והעשיה אין בהם ממש כו' אפילו באוסר המעשה שיעשה בידיו דשלב"ל הוא כו' ואין אדם אוסר על חבירו דשלב"ל עכ"ל ובנ"ד תיבת שחיטתו לכאורה היינו דאסרו העשייה ולא דמי לאוסר המעשה שיעשה דהיינו אילו אסר הבהמה שישחוט אך אפ"ל שחיטתו היינו הבשר שישחוט דהיינו הבהמה והעוף:

קיצור לשון שחיטתו אסורה האי אסורה הוי מדין נדר שהוא ענין איסור הנזכר בגמרא רפ"ב דנדרים ובפ"ג דשבועות (דף כ') ומבואר בגמ' שם דהא איסור תורה לדעת הרב"י רס"י ר"ד זהו עיקר דין נדר והב"ח שם כתב בשם הר"ן דאיסורו משום יד דהיינו ידות נדרים אך עכ"ז לשון שחיטתו אסורה יש לומר שאוסרים מעשה השחיטה שלו ולא שאוסרים הבשר ששחט ומשמע פשט לשון הגמ' ספ"ק דנדרים (די"ג ע"ב) דעשייתי נחשב דבר שאין בו ממש ואין נדר חל עליו מן התורה עכ"פ וכן מסיק הרשב"א בנדרים

וכ"פ בטוש"ע רס"י רי"ג ועכ"ז יש להסתפק שמא פי' שחיטתו אסורה קאי על הבשר שישחוט:

ב והר"ן פרק הנודר מן הירק (דף נ"ז ע"א) אמתניתן קונם מעשה ידיך עלי כתב ולא תקשה לך מעשה ידיה דבר שאין בו ממש הוא דאיכא לאוקמי באומר קונם ידיך למעשיהן א"נ מעשה ידי אשתו לאחר שתעשה דבר שיש בו ממש הוא עכ"ל והביאו הש"ך בסי' רי"ו סק"ח והב"י שם. והתוס' ספ"ק דנדרים בד"ה ידי לעושיהם ס"ל דיש מעשה ידיה שיש בהם ממש והיינו כמו מה שעושה בצמר ויש מעשה ידיה שאין בו ממש כמו שלא אתן לפני בקרו תבן עכ"ל וא"כ השחיטה הוי כמו לפני בקרו תבן מיהו י"ל דפי' שחיטתו היינו הבשר כנ"ל ובספר נתיבות משפט אשר על רבינו ירוחם נכ"ג ח"ח הקשה על התוספות הנ"ל ממ"ש התוס' פרק אע"פ (דף נ"ט ע"א גבי שאני עושה על פיך אפילו גרסינן שאיני עושה לא הוי דבר שאין בו ממש דהא תנן פב"ת דנדרים קונם שלא אתן תבן לפני בהמתך אינו יכול להפר מזה משמע דס"ל שלא אתן תבן חשיב דבר שיש בו ממש הפך מ"ש ספ"ק:

וזה אפשר לתרץ דכיון שהזכיר אתן או לא אתן הו"ל כאומר ידי עושה עמך משא"כ התוס' ספ"ק לא מיירי כ"א מצד המלאכה דנתינת תבן חשיב דבר שאין בו ממש. עוד הקשה במ"ש דנתינת תבן לא הוי דבר שיש בו ממש דמ"ש ממעשה ידיה דחשבינן להו דבר שיש בו ממש משום דהפשתן או הצמר שטווה יש בו ממש וה"נ התבן יש בו ממש ואפשר שהטעם הוא משום שהנתינה אין בה ממש אבל גבי צמר בטווייה יש בה ממש בגוף הדבר עכ"ל (הג"ה. ועמ"ש בתשו' בדין מי שנדר שלא יהיה בורר בזבל"א אם חשוב נדר על דבר שאין בו ממש ושם הבאתי מ"ש התוס' רפ"ג דשבועות בד"ה שלא אוכל בשר והרא"ש שם סי' ב' ומ"ש הרמ"א בד"מ סי' רי"ג בשם רי"ו נתיב י"ד דנטילת אבן כו' עכ"ה) ואפ"ל כמו שחילקו השט"מ פרק אע"פ (דנ"ט סע"א) בד"ה באומר יקדשו ידי לעושיהן לענין וידים איתנהו בעולם וחל ההקדש אף על מעשה ידיה שלא באו לעולם שחילק בין מעשה ידיו ובין מה שתעלה מצודתי שהמלאכה היא באה מן הידים בטרחן ותנועתן הוי כמקדיש דקל לפירותיו אבל למה שתעלה מצודתי שאין הצידה בטורח המצודה אלא שהדגים נכנסים בתוכה לכאורה לא קנה הקדש ועוד כתב הרשב"א דכיון שהידים טורחות בכך לתקנו הרי הוא בדין זה כדקל לפירותיו ולא כמקדיש מצודה לפירותיה דלא חשיב כלום ועוד הא אמרינן יש שבח עצים בפת ומבואר בת"ש ה' שחיטה סי' יו"ד סק"ה כמה פוסקים ס"ל דבפת ובגד שארגו בכרכר אסור דאורייתא א"כ כש"כ מעשה ידיה מה שטווה הצמר וכמ"ש בזה בשו"ת אחת בדין פועל שנשכר אצל בעה"ב לאריגת

טליתים ואסר א"ע לארוג אצל אחר באמרו קונם ידי למעשיהן כו' משא"כ נתינת התבן לפני הבקר אינו משביח בהתבן מאומה עד שיהי' שייך לחקור אם יש שבח מעשה ידיו בהתבן אף שמטלטלו ממקום למקום:

ודמיון לדבר מדתנן רפ"ד דמעשר שני משנה א' המביא פירות מן הגורן לעיר וכדי יין מן הגת לעיר השבח לשני ויציאות מביתו הרי אף שהשביח מעשר שני עי"ז מ"מ כיון דאין שבחו ניכר לכן היציאות מביתו אלא דמשם אין ראיה דהתם גם עיסה של מעשר שני שאפאה והשביחה השבח לשני רפ"ב דמע"ש משום דאין שבח עצים בפת. וכ' התוי"ט דרק באיסורי הנאה יש שבח עצים בפת ע"ש אלא בלא"ה הרי לענין קנין שינוי קונה מדאורייתא לכן טוויית צמר חשוב קנין משא"כ מה שהביא תבן וגם י"א אומן קונה בשבח כלי ולכן שפיר חילקו התוס' ספ"ק דנדרים הנ"ל בין מעשה ידיה דחשוב לדבריהם יש בו ממש ובין נתינת תבן לפני בקרו דחשוב אין בו ממש ומעתה ענין השחיטה הרי עי"ז אין שום שבח הניכר בהבהמה ואדרבה מבואר בי"ד רס"י קמ"ב ס"ב דחשוב מקלקל והוא מהש"ס ואף שעי"ז הוכשר לאכילה חשוב כנתינת תבן לפני בקרו דנקרא דבר שאין בו ממש והרי מבואר בב"י בי"ד סס"י רכ"א ובש"ע שם הנודר הנאה מחבירו מותר לשחוט לו בהמה בריאה משום דמקלקל הוא כנ"ל אע"ג שהט"ז חולק ע"ז הנה הש"ך ובנה"כ חולק עליו ואף להט"ז לא הו"ל רק כנתינת תבן לפני בקרו ואינו חשוב דבר שיש בו ממש וא"כ אם פי' יהי' שחיטתו אסורה קאי על השחיטה לבד היינו איסור ענין שחיטתו הו"ל ודאי דבר שאין בו ממש:

קיצור הר"ן בנדרים פרק הנודר מן הירק (דף נ"ז ע"א) אמתניתן קונם מעשה ידיך עלי כתב א"נ מעשה ידי אשתו לאחר שתעשה דבר שיש בו ממש הוא והתוס' ספ"ק דנדרים חילקו דמה שהיא עושה בצמר חשוב דבר שיש בו ממש. ומה שהיא נותנת תבן לפני בקרו חשוב דבר שאין בו ממש ופי' בספר נתיבות משפט (ישן) שעל רבינו ירוחם דר"ל דהנתינה אין בה ממש אבל גבי צמר הטווייה יש בה ממש בגוף הדבר ומ"מ הקשה ע"ז מהתוס' בכתובות פ' אע"פ (דנ"ט) דנתינת תבן ג"כ חשוב דבר שיש בו ממש ובשט"מ בכתובות שם ג"כ ס"ל מעשה ידיו חשוב דבר שיש בו ממש רק מה שתעלה מצודתי חשוב דבר שאין בו ממש. והנה בת"ש סי' יו"ד סק"ה כתב בשם כמה פוסקים בכרכר שארג בו את הבגד הנזכר במשנה ספ"ג דעכומ"ז דאסור מדאורייתא אך הר"ן ספ"ג דעכומ"ז משמע דס"ל דארג את הבגד בהכרכר הנ"ל אין בהבגד איסור תורה שהרי כתב וז"ל דודאי ר' אליעזר לא שרי הכי אלא במה שאין גופו אסור מן התורה או מפני שאין שם גופו של איסור בפת שנאפה בעצי אשרה או שנתבטל מן הדין כחבית בחבית דאע"ג

דאכתי מיתסרא מדרבנן כו' עכ"ל הרי דבפת שאפאה בעצי אשירה לא מיתסרא רק מדרבנן מפני שאין שם גופו של איסור א"כ ה"ה בארג את הבגד בכרכר והנה השמ"ח סי' יו"ד ס"ג פסק דאפילו שחט בסכין של משמשי עכומ"ז מותר בהולכת הנאה לים המלח אפילו באכילה א"כ כש"כ באיסור נדר:

ג ועוד הקשה הנתיבות משפט שם דר"ז ע"ג ד"ה ובפרק הערל וז"ל וכתבו עוד דגם אם אומר עשייתי אסורה עליך הוי כאומר דיבורי או הליכתי אסורה דלא חל משום דאין בו ממש ובעיני יפלא דהא לכ"ע קונם מה שאני עושה לפיך בלא יו"ד הוי נדרא מעליא ויש בו ממש ולא נחלקו אלא באומר שאיני עושה ביו"ד אבל שאני עושה לכ"ע יש בו ממש. וא"כ באומר עשייתי אסורה עליך האיך כתבו דהוי דבר שאין בו ממש עכ"ל ולכאורה היה נראה לתרץ ולחלק דבאומר שאני עושה פי' אני כולל גופו וידיו והו"ל ממש כאומר קונם ידי עושה עמך דהו"ל כאומר ידי למעשיהם. אבל באומר עשייתי נזכר רק העשי' לבד ולא ידי למעשיהם והעשי' לבד אין בה ממש וכה"ג אמרינן ג"כ לענין קנין רפ"ק דב"ב (ד"ג ע"א) וכי קנו מידו מאי הוי קנין דברים בעלמא הוא ופירש"י ואין חליפין קונין אלא דבר הנקנה או מכר או מתנה או שעבוד קרקעות שהקנין חל עליו או מטלטלין עכ"ל וכ"כ הרא"ש שם רס"י ג' וז"ל למ"ד מחיצה פלוגתא שלא נתרצו אלא לחלוקה אין לו לקנין על מה שיתפוס וכ"פ בטוש"ע ח"מ סי' קנ"ז מיהו בחה"ר ספ"ק דנדרים מצאתי ע"ז וז"ל ועוד קשיא לי דאפילו לדבריהם אפילו באוסר המעשה שעשה בידיו והמלאכה שיתקן ברגליו מ"מ מעשה ידיו ומלאכת רגליו דשלב"ל הוא ואין אדם אוסר על חבירו דשלב"ל עד שיאמר ידי לעושיהם דידים איתנהו בעולם וכדאיתא בפרק אע"פ בכתובות והכי קיי"ל וכדאפסיקא הלכתא התם עכ"ל הרי מבואר מדבריו דהתם הענין שאוסר המעשה שעשה בידיו ואף שהוא דשלב"ל מיירי באומר יקדשו ידי לעושיהן הא לאו הכי לא נאסר כלל אע"פ שאמרה קונם מה שאני עושה לפיך בלא יו"ד כו' וכ"מ בטוש"ע אה"ע סס"י פ"א והחילוק שחילקתי לעיל בשם השט"מ פ' אע"פ והרשב"א דשם זהו לענין שיהי' מהני יקדשו ידי לעושיהם כמו דקל לפירותיו אבל לא לומר דחשוב עתה יש בו ממש וא"כ לכאורה האיסור בנד"ז הוא רק בל יחל מדרבנן אבל עכ"ז אינו מוכרח די"ל שחיטתו אסורה קאי על הבשר שישחוט שזה נקרא ג"כ שחיטתו ואע"ג דהו"ל דשלב"ל הרי אדם אוסר דשלב"ל על עצמו כמבואר בנדרים פרק השותפין (דמ"ז ע"ב) ובפ' אע"פ (דף נ"ט ע"א) ואע"ג דהוי דבר של חבירו ודשלב"ל אין לחלק דמ"מ עליו יכול לאסור כיון דהוא ברשותו ואם לא קראו האיסור בפיהם רק חתמו את עצמם על הכתב כיון דנדר שלא בדיבור כ"א בכתב לבד יש מקילים בו לגמרי כמ"ש בשו"ת מים רבים חי"ד

סי' ס"ח בשם שכנה"ג בי"ד סי' ר"י בהגהות הטור אות ו' ואות ט' בשם תשו' מהריב"ל ח"א כלל ו' סי' מ"א ומ"ז וח"ג בסי' כ"ד וכ"כ בשם עוד פוסקים ואע"פ שיש חולקים מ"מ בנדון דהנ"ל ודאי היה נראה להקל כיון בלא"ה יש ספק שהוא רק בל יחל מדרבנן אבל כיון שקרוב הדבר מאד שקראו ג"כ בפיהם טרם שחתמו כאשר כן הדבר מצוי א"כ יש להחמיר דה"ל בודאי בל יחל מדרבנן וספק בל יחל דאורייתא:

קיצור עוד הקשה מ"ש עשייתי מדין קונם שאני עושה דחשוב יש בו ממש ויש לחלק כי אני כולל גופו וידיו משא"כ עשייתי אינו רק המעשה שעשה וגם בענין שאני עושה אין דינו מוכרח כדמשמע בטוש"ע אה"ע סס"י פ"א וא"כ לכאורה האיסור בנד"ז הוא רק בל יחל דרבנן אבל עכ"ז אינו מוכרח די"ל שחיטתו אסורה קאי על הבשר שישחוט ואם לא קראו הנדר בפיהם כ"א שחתמו על הכתב הי' נראה להקל כיון בלא"ה יש ספק שהוא רק בל יחל דרבנן:

ד ועתה יש לחקור אולי יהיה דין איסור זה כדין איסור הקהל שכתבו התוס' ספ"ג דשבועות (דכ"ט רע"ב) בד"ה כי היכי דדעת הקהל כך הוא שיתירו כמו שירצו ואפילו בלא פתח וחרטה וכ"כ בפסקי תוס' שם סעיף כ"ט וכ"כ הרא"ש סכ"ג כעין גזרה ואיסור לכל מי שיעבור על גזירתם הלכך אוסרין ומתירים הם בעצמם עכ"ל והאגודה פ"ג דשבועות סי' י"ב איסורין שלנו יש להם היתר כיון שאומר ע"ד הקהל עכ"ל והרשב"א בחידושיו שם כ' שהם כמתנים להיות הדבר כאיסור להם עד שיסכימו להתירו והוה להו איסורי צבור ושבועותיהן כשבועות הנשים דא"ר פנחס כל הנודרת ע"ד בעלה היא נודרת פ"ה דנדה (דמ"ו ע"ב) עכ"ל. וכ"כ בחידושי הריטב"א שם וז"ל וטעם המנהג ההוא אינו אלא דכיון שנהגו כך הרי הוא כאילו פירשו בשעת החרם שיהיו אסורים בו ועד שיתירוהו כו' עד שיחרימו בפירוש שלא יוכלו להתירו דההוא ודאי אין לה היתר אלא כדין היתר שבועה דעלמא ע"י חכם או ג' מתירין את הנדר עכ"ל והנה בשמ"ח סי' ב' סכ"ב קהל שתיקנו שלא ישחוט כ"א שוחט ידוע ומה שישחוט זולתו יהי' אסור דבריהם קיימים דהרשות לצבור לאסור המותר עכ"ל מבואר מדבריו דאינו מדין נדר כ"א מצד שיש רשות בצד הצבור לאסור המותר וע"ש בפ"ת סי' א' סעי"א סקי"ט ומה שהביא כן בשם רבינו ירוחם והוא בריי"ו נט"ו אות ה' סוף ח"א וכמ"ש אאזמו"ר הגאון נ"ע סי' א' סעיף י"א ס"ק נ"ג הרי אע"פ שאמרו יהיה אסור דנין אותו כ"א ע"ד שהצבור אסרו המותר ולא ע"ד דין נדר האמור בתורה וע' בב"י סי' ר"ה בשם תשו' הרשב"א ח"ג סי' שי"ד והצבור יכולים לקנוס כו' ולעשות פתם כו' ע"ש אך צ"ל דכיון שאמרו לשון יהיה אסור מדוע לא נחמיר דהוי נדר דהא איסור בו נדר כמ"ש בגמ' פ"ג דשבועות וביי"ד סי'

ר"ד ואפ"ל משום דמשמעות דיהיה אסור לכל ישראל ואין אדם אוסר דבר של חבירו על חבירו כדאיתא בפרק אע"פ (דנ"ט ע"א) לפ"ז כאן בנד"ז שאמרו יהיה שחיטתו אסורה עלינו הח"מ. נמצא אסרו רק על עצמן ולא על כל ישראל ע"כ שפיר י"ל דפי' יהיה אסור היינו מדין נדר ולא ע"ד שהצבור אוסרים המותר וע' כה"ג בש"ך סי' ר"ה סק"ז מ"ש בשם הב"ח ואיכא למידק כו' אך עכ"ז אם יפרשו שנתכוונו רק ע"ד שהצבור מתנים לאסור המותר ולא לדין נדר נראה שנאמנים וראיה ממ"ש הרשב"א והר"ן פ"ב דנדרים אמתניתין סתם נדרים להחמיר ופירושן להקל כו' ולכאורה יש להחמיר מטעם אחר עפמ"ש בשו"ע סי' רכ"ח סכ"ו:

ה ולמעשה נראה שצריכים להתיר איסורם ע"פ שלשה. כדין התרת נדרים ומצאתי בחידושי הריטב"א ספ"ג דשבועות וז"ל ולמדנו משמועתינו שאף בדבר מצוה יש התרה ע"י פתח ראוי דהא שבועות התורה בדבר מצוה היה וחש מרע"ה להפרה וכן למדנו מכאן רבים שנשבעו בדבר אחד יכולים להיות מתירים אלו לאלו אם ראוים לכך דהא בשבועות התורה אין כאן מי שיתיר להם אם לא היו עצמן מתירים אלו לאלו עכ"ל וזה מועיל לנד"ז דאף שהי' לדבר מצוה יש לו התרה אמנם מ"ש יכולים להיות מתירים אלו לאלו זה פליגא עמ"ש בש"ע סי' רכ"ח סעיף למ"ד ויתירו להם ג' אנשים שאינן מבני העיר כו' והוא מתשו' להרמב"ן שהביא הב"י וע"כ יש להחמיר בזה כהשו"ע שיהיו המתירים לא מאותן שבאו עה"ח בהכתב והמ"ץ הר"פ נ"י יעמוד ע"ג להורותם דרך ההתרה והנה הפתח שיכולים למצוא כאן הוא כנז' בגמ' פ"ג דנדרים (דכ"ג סע"א) גבי דביתהו דאביי ומעשה דר"י והוא הדין המבואר בש"ע סי' רכ"ח סעי"ז אילו היית יודע שהיה עובר על דבריך לא היית נודר והוא אומר כן והיינו שמאחר שלפי מכתבם מה שהחמירו כן על השו"ב ר' לוי יצחק זהו לא מפני שלא האמינו לו בשו"ב לבדו כ"א מפני טעם אחר א"כ קרוב הדבר שאם היו יודעים שיעבור על גזירתם לא היו אוסרים שחיטתו לעולם ועוד יש לצרף לזה שיאמרו שמתחרטים ע"ז האיסור ואף כי צריך חרטה דמעיקרא דוקא ולא מה שמתחרט מכאן ולהבא כמ"ש הרשב"א והרא"ש והר"ן פ"ג דנדרים (דף כ"ב) הובא ב"י וש"ע סי' רכ"ח ס"ז ובנד"ז י"ל שאין מתחרטים אלכתחלה כיון שהיה להם תועלת ע"י זה האיסור שעי"ז שחטו שניהם ביחד וזה היה רצונם מ"מ י"ל שמתחרטים דלמה היה להם להחמיר כ"כ שיהי' שחיטתו אסורה לעולם ודי הי' לקונסו בקנס ממון כי למה להם להחמיר כ"כ כאשר עדיין לא מצאו שו"ב טוב יותר ממנו וגם אביו היה שם שו"ב ע"פ ציווי אאזמו"ר הגאון ז"ל ומן הדין בנו קודם וא"כ הי' חומרא יתירה להחמיר כ"כ באיסור דלעולם ולכל היותר היה די והותר לאסור שחיטה זו שישחוט בלא השני ע"כ

שפיר י"ל שיתחרטו מעיקרא כיון שהיה אפשר לתקן רצונם בלי איסור דלעולם ומלבד זה אפ"ל עוד טעם דמהני החרטה עפמ"ש הב"י סי' רכ"ח גבי ויזהר הנודר שלא יאמר בד"ה ובסי' רנ"ה כתב על מי שאסר אבל כל דבר כו' ואפילו בחרטה דהשתא סגי להו לומר שמעכשיו מתחרט מה שאסר עצמו וכ"כ עוד בשם הרשב"ץ בד"ה וכתב הר"ש בר צמח וא"כ בנד"ז ג"כ אע"ג דלא דמי לנדון דהרשב"א והרשב"ץ מ"מ מאחר שנת' לעיל שמצד עצם לשון יהיה שחיטתו אסורה יש ספק שמא קאי על השחיטה לבד והוי דבר שאין בו ממש ע"כ אף שנתבאר ג"כ שיש לומר דקאי על הבשר מ"מ יש פנים לומר דיש להקל להתיר בזה ג"כ בחרטה דהשתא ומ"מ לא שנסמוך ע"ז למעשה ח"ו אלא כיון שי"ל שיתחרטו למפרע ממש מטעם הנ"ל שהאיסור דלעולם על ר' לוי יצחק היה שפת יתר א"כ י"ל דהוה חרטה דמעיקרא ממש וגם בצירוף הפתח הנ"ל שיפתחו להם אילו הייתם יודעים שיעבור על הנדר לא הייתם נודרים ובפרט שיש לו קצת אמתלא על מה שעבר וע"כ יותר י"ל אילו היו יודעים לכן ע"י שני צירופים אלו הפתח והחרטה יכולים להתיר להם ע"פ שלשה שיהיו רשאים לאכול משחיטתו להבא ויש להוסיף עוד לעשות מהחרטה עוד פתח ג"כ כנזכר בשו"ע סי' רכ"ח ס"ז בהג"ה:

ו' ולענין ההיתר של האיסור שאסר על עצמו ר' לוי יצחק שבאם שיעבור כו' ג"כ יכולים להתיר לו כאשר יסכימו החתומים שיתירו לו כדין הנודר לחבירו שמתירין לו מדעתו והפתח והחרטה יוכל להיות ג"כ כנ"ל וכמבואר בב"י סי' רכ"ח שם בד"ה ובסי' רנ"ה כתב על מי שאסר על עצמו בשר ויין כו' נ"ל שכל כיוצא בו פותחין לו מן הנדר עצמו ומתירין כלומר אם היית יודע שתעבור על הנדר כו' יעו"ש אף שאין זה לשונו ממש וגם החרטה יוכל להיות אצלו חרטה דמעיקרא כי קרוב הדבר שגם אם לא היה אוסר ע"ע בחומרא כ"כ לא היו מעבירים אותו למעשה והיה די בהבטחה וכיוצא בו ע"כ יוכל להתחרט מעיקרא על האיסור ובצירוף הפתח הנ"ל יוכלו להתירו לו וגם לעשות מהחרטה פתח כמ"ש בשו"ע:

ובלא"ה אם השוחט אוסר שחיטתו כנבילה אם יעשה דבר פלוני יש לומר אין שחיטתו נאסרה דמלבד שמתפיס בנבילה ה"ז מתפיס בדבר האסור הרי כ' עוד בשו"ע סס"י ר"ה סעיף ב' ובב"י שם שאינו יכול לאסור אא"כ מתפיסו בקונם וזה שייך בדבר שלו משא"כ הכא גוף הבהמה אינה שלו ואינו יכול לאוסרה רק השחיטה שלו יכול לאסור והוא דבר שאין בה ממש ואף את"ל שאוסר הסכין הרי קיי"ל דאפילו סכין של עובד כוכבים מותר לשחוט בה בהמה בריאה בשו"ע רס"י יו"ד ואפילו במסוכנת דאסור לשחוט אותה

בסכין של עובד כוכבים מ"מ רבו הפוסקים דאין הבהמה נאסרת וכיון דלא אמר כן רק בכתב ודאי אין לחוש:

סימן קפא

במי שנדר שלא יהי' בורר בזבל"א ועשה כן מפני סייג לדבר מצוה שראה כי בזבל"א הבורר עושה לפעמים שלא כדת וכו' אך עכשיו נזדמן לאוהבו וקרובו עסק בזווג שמוכרח לאוהבו שיהיה בורר אם רשאי להתיר הנדר כי קיבל טובה ע"י הנדר שעי"ז דחה א"ע מלהיות בורר וזה נחשב אצלו לטובה וא"כ א"א לו להתחרט למפרע ועוד כי עסק זה של ענין הזווג של בן אוהבו ה"ל כנולד ואין פותחין בנולד אפילו מתחרט מחמת הנולד למפרע לפ"ד כמה פוסקים עיין ב"י סד"ה וסמ"ג כתב אחר דברי הרמב"ם:

הנה נכון כ' הרב וכו' מהרי"א מהאמי' שי' שהנודר שלא יהיה בורר בזבל"א הוי נודר על דבר שאין בו ממש כמ"ש בש"ע סי' רי"ג שאפילו באומר קונם שאני עושה עמך חשיב דבר שאין בו ממש והוא מבואר בחה"ר ספ"ק דנדרים וז"ל דלפי מה שהיינו סבורין עכשיו דלא אסר אלא הדבור וההילוך והעשייה כל אלו אין בהן ממש דודאי מה שנעשה הוא שיש לו ממש אבל ההילוך והעשייה אין בהם ממש כו' עכ"ל ואם אפילו העשייה נקרא אין בו ממש כ"ש ענין שלא יהיה בורר דה"ל רק כמו שאני מדבר וא"כ מדאורייתא אינו נדר שהנדר אינו חל על דבר שאין בו ממש. רק מ"מ יש בו משום בל יחל מדרבנן ולכאורה נראה שאין כן דעת התוס' (די"ג ע"ב) ד"ה ידי למעשיהם שהקשו וא"ת תיפוק ליה דמעשה ידים גופא יש בו ממש ובתוספות רפ"ג דשבועות הם נוטים יותר כדעת הרשב"א שם (דף כ' סע"א) בד"ה שלא אוכל בשר וכתבו דשלא אוכל הוי דבר שאין בו ממש כו' ומיהו שמא יש לחלק כו' והרא"ש שם סי' ב' כתב דשלא אוכל הוי דבר שאין בו ממש ובאגודה שם כתב ב' הסברות וז"ל שלא אוכל בשר פר"י לאו דוקא האי לישנא דהוי דבר שאין בו ממש אלא קונם אכילת בשר עלי דהוה כמו קונם עיני בשינה דחל הנדר א"נ דוקא קונם שאיני ישן לא חל הנדר דבשר הוי דבר שיש בו ממש ולא כשינה עכ"ל ולכאורה זה לא כמש"ל בשם חה"ר שכתב דודאי מה שנעשה הוא שיש לו ממש אבל ההילוך והעשייה אין בהם ממש וא"כ ה"נ אף שהבשר יש בו ממש מ"מ אכילת הבשר הוא כמו העשייה שאין בה ממש והרשב"א והרא"ש פשיטא להו כסברא קמא דר"י. ובד"מ סי' רי"ג בשם רי"ו ני"ד דנטילת אבן עלי יש מי שכתב דהוי כנדר ואסור ואע"ג דנטילה לית בה ממש כיון שהזכיר החפץ חל הנדר עכ"ל והביאו בהג"ה בש"ע שם בסע"י א' ובמח"כ אשתמיטתי' דהרא"ש לא ס"ל כן וכן התוספות מסופקים בזה עכ"פ

ועיין מזה ג"כ בהר"ן פ"ב דנדרים (די"ו ע"ב) גבי קונם ישיבת סוכה עלי שהביא בזה ג"כ ב' דיעות ועמ"ש בזה בדין שאמרו שבאם כך יהיה שחיטתו אסורה עלינו ושם הארכתי יותר בדין זה והבאתי מ"ש הר"ן פרק הנודר מן הירק (דנ"ז ע"א) אמתניתין קונם מעשה ידיך עלי ומ"ש התוספות ספ"ק דנדרים בד"ה ידי לעושיהם ומ"ש בנתיבות משפט אשר על רבינו ירוחם נכ"ג ח"ח עמ"ש מזה בסי' שלפני זה] וא"כ עכ"פ בנדר שלא יהי' בורר לכ"ע הוי דבר שאין בו ממש דה"ל כמו קונם שאני מדבר שאני מהלך דלכל הדיעות הוי דבר שאין בו ממש. אך יש לעיין דלמא האיסור משום דאמר הרי עלי שלא אוכל בשר דאע"ג דאכילת בשר הוי דבר שאין בו ממש להרשב"א והרא"ש מ"מ כיון שאמר הרי עלי שמא נאמר דלשון עלי ה"ל כאומר פי אוכל דה"ל כמו קונם פי מדבר עמך אך זה אינו דהא בגמ' ספ"ק דנדרים אמרינן דיקא נמי דקתני פי מדבר עמך ולא קתני שאני מדבר עמך מבואר דבאומר קונם שאני מדבר עמך ה"ל דבר שאין בו ממש ולא אמרינן דמ"ש שאני מדבר אני היינו שאוסר פיו לדיבורו זה לא אמרינן אא"כ אמר קונם פי מדבר עמך וכ"מ במשנה פ"ב דנדרים (די"ד ע"ב) קונם שאני ישן שאני מדבר שאני מהלך ה"ל רק בל יחל מדרבנן ולא אמרינן דפי' שאני היינו פיו וא"כ כמ"כ גבי הרי עלי נמי לא אמרינן קונם פי וכ"מ מהתוספות שלא מצאו לומר דהוי נדר רק משום שהבשר יש בו ממש ולא משום אומרו הרי עלי ועפ"ז בנ"ד אף שקיבל על עצמו בנדר לא אמרינן דאוסר אבריו שלא יעשו עסק הברירה דכיון שאמר שלא יהי' בורר ה"ל כאומר קונם שאני מדבר שאני מהלך וכמו הרי עלי שלא אדבר דה"ל דבר שאין בו ממש ולא אמרינן דפירוש שאני או עלי קאי שאוסר גופו ולכן לא נסתפקו התוס' רק משום דהבשר יש בו ממש וכמו נטילת אבן דרי"ו אבל בנ"ד דעסק הברירה אין בו ממש שהוא רק דיבור והילוך משמע דהוי דבר שאין בו ממש:

ועוד זאת כמ"ש הרב ר"ז מוועליז אשר הלשון שלא יהי' עוד בורר ה"ל נדר שאמרו בלשון שבועה כמ"ש הר"ן רפ"ק דנדרים בדף הראשון ע"ב בענין הרי עלי שלא אוכל בשר שזהו נדר בלשון שבועה דהא שלא אוכל קאמר והביא שם דעת ר"ת ור"י בן מיגש והרשב"א דאינו נדר ושכ"נ בירושלמי והוא מבואר בחידושי הרשב"א רפ"ק דנדרים ד"ה איידי דתנא ושכן מצא בתשו' הגאונים ואע"ג גבי שבועה שאמרה בלשון נדר כגון ישיבת סוכה עלי יש ב' דיעות ולחד דיעה מהני כמ"ש התוס' פ"ג דשבועות (דכ"ה ע"א) ד"ה משא"כ מ"מ גבי נדר כשאוסר עצמו על החפץ אינו חל אפילו על דבר הרשות כו'. ובהרא"ש שם סי' יו"ד וע' בש"ע סי' רל"ט ס"ד ובט"ז סק"ה ובש"ך ס"ק י"ז ובש"ע סעי' י"א:

והנה אף להרמב"ן דס"ל שנדר שאמרו בלשון שבועה מהני מדין יד י"ל דדוקא כשהנדר על דבר שיש בו ממש כיון דפיו ולבו שוים לאסור א"ע מדבר זה חשוב יד אבל בדבר שאין בו ממש שאמר בנדר ובלשון מיתסר נפשיה אדבר שאין בו ממש י"ל לכ"ע אינו חל ועכ"פ ה"ל פלוגתא בדרבנן ובשל סופרים הלך אחר המיקל וכ"ש שזהו דעת רוב הפוסקים א"כ בהצטרף שני הענינים יחד שהנדר הוי על דבר שאין בו ממש דאין כאן רק בל יחל דרבנן וגם אמרו בלשון שבועה יש לומר דאין הנדר כלום אך עכ"ז לא נסמוך ע"ז לבד כ"א בצירוף החרטה והיתר הנדר ואף שאומר שקשה לו להתחרט למפרע כ"א מכאן ולהבא וה"ל אין פותחין בנולד אך הנה מבואר בב"י בשם ת' הרשב"א דיש מין נדר דמהני ביה אף חרטה דעכשיו והוא בב"י סי' רכ"ח בד"ה ובסי' רנ"ה כ' ואפילו בחרטה דהשתא סגי להו וע"ש בתשו' המיוחסות להרמב"ן סי' רנ"ה שהביא ע"ז ג' ראיות הא' מנדר של משה הב' מנדר של צדקיהו הג' מנדר אלמנה פרק השולח (דל"ה ע"ב) דפריך וניחוש דלמא אזלא לגבי חכם כו' והשתא איך יפיר לה הלא אינה מתחרטת אלמפרע דהא לא היתה גובה הכתובה בלי הנדר וראיתי התוס' ובחה"ר והריטב"א ובהר"ן גיטין שם הקשו מדין המודר הנאה מחבירו בפניו כו' וקושיא הנ"ל לא הקשו ועכ"פ לדעת הרשב"א דס"ל דנדר שאסר על עצמו דבר שלא מחמת עצמו של דבר הנדור אלא מחמת קנס בעלמא קיל משאר נדרים כו' ואפילו בחרטה דהשתא סגי להו ואף שמ"מ הנדר אסור מדאורייתא ממש א"כ לפ"ז כ"ש בנדר שאינו רק בבל יחל מדרבנן שמתירין לו אפילו בחרטה דהשתא דאף שבנד"ז הנדר הוא מחמת עצמו של דבר מ"מ כיון שמדאורייתא אין הנדר חל כלל ורק מדרבנן א"כ ודאי אין להחמיר בו יותר מנדר דאורייתא שאינו מחמת עצמו של דבר זה נראה ודאי סברא נכונה וכיון שמתירין לו אף בחרטה דהשתא א"כ אף שמתחרט מחמת הנולד לא איכפת לן דהא דאין פותחין בנולד זהו בנדר שצ"ל החרטה למפרע דוקא וכמ"ש בש"ע סעי' י"ג בהג"ה דודאי אינו מתחרט רק מן הנולד ואילך אבל היכא דסגי בחרטה דהשתא לבד מה איכפת לן ממה מתחרט ומיהו יש להקשות על הרשב"א מהא דאיתא פב"ת דגיטין (דפ"ג ע"ב) גבי היכן מצינו שזה אוסר וזה מתיר הרי נדרים דנודר אוסר וחכם מתיר הא א"ר יוחנן אין חכם מתיר כלום אלא בחרטה ופירש"י שפותח פתח לנודר בדברים הבאים לו ע"י נדר זה שאילו ידע מתחלה שכן עתיד לא היה נודר נמצא שמתחלתו אינו נדר עכ"ל ור"ל דא"כ האוסר היינו הנודר הוא המתיר ע"י שמתחרט מעיקרו והשתא אם מהני גם חרטה דעכשיו לפעמים א"כ ה"ז זה אוסר וזה מתיר ואין לומר דכשמתחרט עכשיו ג"כ הוא המתיר שע"י חרטה זו מהני ההיתר דהא חכם עוקר הנדר מעיקרו והוא אינו מתחרט מעיקרו א"כ זה אוסר וזה מתיר

כ"כ מהרי"ט בתשו' חלק יו"ד סי' כ"ו ומזה מוכרח דחרטה דמעיקרא בעינן וכ"מ עוד בכתובות פרק המדיר (דף ע"ד ב') גבי מה בין חכם לרופא חכם עוקר את הנדר מעיקרו ופירש"י שהרי פותח לה בחרטה אדעתא דהכי מי קא נדרת כו' נמצא כמי שלא היה עליה בשעת קדושין עכ"ל והיינו ע"כ משום דמתחרטת מעיקרו ועיין פ"ד דנזיר (דכ"א ע"ב) גבי איבעיא להו בעל מיעקר עקר או מיגז גייז כו' ובנדרים (דע"ז סע"ב) מוכח ודאי דחכם מיעקר עקר וצריך לדחוק ולומר דבנדרים שהן רק דרך קנס כיון שאינו מכוין בכוונה לאוסרם רק דרך קנס ע"כ אף ע"י חרטה דהשתא יוכל החכם לעוקרם למפרע והנה אם נאמר דלא כהרשב"א ובכל ענין חרטה דמעיקרא בעינן ובהא דאלמנה ג"כ היינו ע"י חרטה דמעיקרא א"כ מוכח אף שקבלה טובה גדולה ע"י הנדר היינו שעי"ז קבלה כתובתה עכ"ז יכולה לומר שמתחרטת מעיקרא משום שאין זה כדאי לה משום דסבורה הייתי שאני יכולה לסבול בלא אכילת פירות ועכשיו איני יכולה ואילו הייתי יודעת לא הייתי נודרת אלא הייתי מודה בנכסים שבידי כו' עכ"ל כ"כ מהרי"ט בהתשובה ח"א סי' א' כדלקמן וא"כ בנד"ז נמי אף שזה הנודר קבל טובה מהנדר עכ"ז יכול להתחרט למפרע במכ"ש מהנדר דהאלמנה שקבלה טובה גדולה כו' ואיך יהיה החרטה הנה אם מתחרט מעיקרא מחמת הנולד דעת הרמב"ם והרא"ם ותשו' להרמב"ן סי' רע"ג ורמ"א וט"ז ס"ק י"ז דמהני אך דעת הרב"י דלא מהני ומ"מ בנד"ז יש למצוא עצה ממנ"פ דהנודר הוא גברא רבא ויש לו להתחרט מצד הנדר גופא כדפתח ר"ג להההוא סבא מפסוק יש בוטה כו' דאע"ג דאין פותחין בזה כמ"ש בטוש"ע סי' רכ"ח ס"י מ"מ כ' הט"ז ס"ק י"ד דהוא עצמו יכול לפתוח לעצמו כן ואף שבנדר שהוא לדבר מצוה דהיינו להזהר מהטיית הדין י"ל אין שייך יש בוטה כו' מ"מ י"ל דיוכל להתחרט עד"ז דלמה הי' לו לנדור ולבטא בשפתים. הלא גם אם הי' רק נודר בכתב בלא ביטוי שפתים היה די לו. כי בודאי לא הי' עובר ע"ז כיון שיש פוסקים מחמירים בזה ולכל המבקשים היה יכול להשיב שכבר נדר א"כ זה יוכל להתחרט וה"ל חרטה מחמת הנדר עצמו ולא מחמת הנולד וא"ת אולי באמת לא נדר רק בכתב ולא ביטא בשפתיו כלל ע"ז י"ל א"כ הנדר א"צ התרה כלל כי כיון שהנדר הוא על דבר שאין בו ממש וגם אמרו בלשון שבועה וגם רק בכתב ולא ביטא בשפתיו אין צריך התרה כלל דהא לכל הפחות ה"ל שני ספיקות להקל ובנדר דרבנן:

קיצור ועוי"ל דממ"נ אם לא נדר רק בכתב י"ל דא"צ היתר כלל מה תאמר שמא ביטא בשפתיו א"כ יוכל לפתוח פתח לעצמו דלמה הי' לו לבטות בשפתים כי אפילו הי' רק נודר ע"י הכתב בודאי לא הי' עובר וא"כ יש להתחרט למה היה [לו] לידור וזה מספיק בחרטה ועיין ט"ז סעיף יו"ד ס"ק י"ד:

והנה הגם כי בתשו' מהרי"ט ח"א סי' א' הקשה על הרשב"א ועיין מזה בספר תורת גיטין פרק השולח דל"ה ע"ב) ד"ה וכן קשה מ"מ בח"ב חי"ד סס"י כ"ו הביא דעת הרשב"א וכן הב"ח בסי' רכ"ח ס"י הקשה על הרשב"א ובסעי' י"ב כ' ליישב דבריו ובתשב"ץ ח"א סס"י צ"ג סמך ע"ד הרשב"א כהובא ב"י ואפשר קצת ראיה יש להרשב"א משטת רש"י בערובין פרק הדר (דס"ד ע"ב) ד"ה פותחין בחרטה וד"ה אין פותחין וכן פי' בנדרים פרק נערה דע"ז ב') ואע"ג שחלקו עליו התוספות והרא"ש והרשב"א ועיין מזה בב"י ד"ה תניא בתוספתא שדחו סברתו וגירסתו גם בפרק ארבעה נדרים (דכ"א ע"ב) פירש"י עצמו בסגנון אחר מ"מ בנדר שהוא רק על דרך קנס ס"ל להרשב"א להקל כדרך פירש"י וטעמו דהרשב"א י"ל שכל נדר שהוא ע"ד קנס זהו כעין אסמכתא ובסנהדרין פרק זה בורר (דכ"ה ע"א) ס"ל לריה"ו משום ר' טרפון דאף גבי נזירות שייך אסמכתא דהיכא דהוי כעין אסמכתא לא משעבד נפשיה לנזירות לכן אע"פ שנדר בנזיר אינו נזיר יעו"ש מיהו חכמים פליגי עליה דריה"ו משום ר"ט והלכה כדבריהם ועיין מזה בתשו' מהרי"ט ח"ד סי' כ"ו ועיין בב"י סס"י רנ"ח ולכן החולקים עליו י"ל דהיינו בכה"ג דמ"מ אף שהוא דרך אסמכתא עכ"ז חל הנדר מדאורייתא אבל היכא שהנדר אינו רק בבל יחל מדרבנן י"ל שהם ג"כ יודו להרשב"א:

וכשאמרו בלשון שבועה כנ"ד וכ"ז אף אם לא יתחרט רק מהשתא אבל אם יתחרט למפרע מחמת הנולד התיר הט"ז סי' רכ"ח ס"ק י"ז אף בנדר גמור דאורייתא כדעת רמ"א סעיף י"ג וגם אפשר שרו"מ לא ביטא בשפתיו ממש הנדר כ"א כתב כן בכתב ובדין שבועה בכתב עיין בשו"ת שבו"י סי' מ"ט העלה דאין הכתיבה כמוציא שבועה מפיו ובתשו' מים רבים חלק י"ד סי' ס"ח הביא הרבה פוסקים המקילים בזה ואף שיש ג"כ מחמירים כהובא בבאר הגולה סי' רל"ב סעיף י"ב וכנרשם בפתחי תשובה רס"י ל"ו. ולכן גם אם מספקא ליה לכבודו שמא לא הוציא הנדר מפיו הוא צד גדול להקל

סימן קפב

משנה (רפ"ח דנדרים) קונם יין כו' ואם אמר יום אחד שבת אחד חדש אחד שנה אחת שבוע אחת אסור מיום ליום ופירש"י ואם אמר שאיני טועם יום אחד מעת לעת שאם היה עומד בשעת הנדר בחצי היום אסור למחר עד חצי היום וכן אם אמר שבת אחד באיזו יום שעומד בשבוע אסור עד יום שמיני לאותו יום שנדר וכן בשנה אחת וכן בשבוע אחת אסור שנה שלימה ושבוע שלם מיום ליום עכ"ל משמע מלשונו דלא דמי שבת אחד ליום אחד דיום אחד אסור משעה לשעה כ"ד שעות אבל גבי שבת אחת פירש שאסור

עד יום שמיני ולא קאמר שאם נדר ביום שלישי חצי היום יהיה אסור עד יום שלישי הבא חצי היום רק עד יום שמיני משמע לכאורה עד תחלת יום שמיני וכן משמע מלשון הרא"ש שם אמנם בש"ך סי' ר"כ סעיף ה' ס"ק י"ג לענין חדש אחד דאם נדר בחצי יום ט"ו לחדש תמוז אסור עד חצי יום ט"ו לחדש אב הנה ס"ל בפשיטות דמונין שעות לחדש. וכ"מ בהרמב"ם פ"י מה' נדרים דין ג' וז"ל שאיני טועם יין חדש אחד אסור שלשים יום גמורים מעת לעת עכ"ל דלשון מעת לעת היינו משעה לשעה כמבואר בגמרא פב"ת דערכין (דל"א ע"א) ובפירש"י שם ד"ה ורבנן ולע"ד שזה צ"ע כי לשון אסור מיום ליום שבמשנה אינו במשמע מעת לעת דהיינו שעות שוין וכמו שמבואר בגמרא יבמות פרק הערל (דע"א סע"א) גבי חלצתו חמה נותנין לו כל שבעה ונימהליה מצפרא בעינן מעת לעת פירש"י כגון שחלצתו חמה אחר חצות היום זה שמונת ימים עכ"ל הרי מעת לעת היינו שבעה ימים אשר כל יום כ"ד שעות שלימות וכמ"ש ג"כ הרמב"ם פ"ב מה' מילה דין י"ו. משא"כ לענין מילה דכתיב וביום השמיני הרי נק' יום שמיני אפילו אין שבעה ימים מעת לעת שאם נולד בשבת קודם שקיעת החמה מלין אותו בשבת הבא מיד בהנץ החמה אע"פ שאין שבעה מעת לעת משעה שנולד והא דבלילה אין מלין אע"פ שמתחלת הלילה מתחיל חשבון יום שמיני זהו מדכתיב וביום השמיני ימול ביום דוקא ובמסכת שבת פר"א דמילה (דקל"ב ע"א) משמע דיליף לה מבן שמונת ימים וכבר עמדו ע"ז התוספות פ"ב דמגלה (דף כ' ע"א) ד"ה דכתיב לפ"ז ענין חדש אחד הגם דאסור מיום ליום מ"מ י"ל מתחלת ליל שלשים ואחד מותר אע"פ שאין כאן רק כ"ט ימים מעל"ע וכמה שעות עד"מ דכל שנכנס לילה מתחלת חדש השני מותר שלא אסר על עצמו אלא חדש אחד והרי יש כאן חדש אחד מיום ליום:

ובערכין פב"ת (דל"א א') אמרינן דאי כתב רחמנא עד תום שנת ממכרו הוה אמינא מיום ליום אין מעת לעת לא כתב רחמנא ימים ופירש"י ד"ה דכתיב וימים מיבעי למעת לעת שאם מכרה באחד בניסן בחצי היום אין מונין לו שנה עד שיגיע חצי היום של אחד בניסן הבא עכ"ל וא"כ הכא דשנינו רק מיום ליום מנ"ל להצריך מעת לעת וקשה על הרמב"ם והש"ך:

קיצור. גבי שבת אחד וחדש אחד דאסור מיום ליום פי' הרמב"ם והש"ך דהיינו מעת לעת וקשה דמבואר פב"ת דערכין (דל"א ע"א) דהיכא דנאמר רק מיום ליום א"צ מעת לעת וכ"מ בגמ' ביבמות פרק הערל (דע"א ב') רק היכא דפירשו בהדיא דבעינן ג"כ מעת לעת:

ב והנה אע"ג דלענין יום אחד בהכרח בעינן מעת לעת אבל לענין שנים וחדשים כיון דקיי"ל אין מונין שעות לחדשים בפ"ק דמגלה (דף ה' ע"א) י"ל דלא בעינן מעת לעת

ולכאורה יש לדמות ענין זה למ"ש בגמרא בנדה ס"פ יוצא דופן (דמ"ז סע"ב) שנה האמורה בקדשים (היכא דכתיב כבש בן שנתו) שנה האמורה בבתי ערי חומה שתי שנים שבשדה אחוזה שש שנים שבעבד עברי וכן שבבן ושבבת כולן מעת לעת (מיום ליום ולא אמרינן למנין עולם שתכלה שנתו ערב ר"ה). וכ' התוספות ד"ה כולן מעת לעת בפ"ב דזבחים (דף כ"ה סע"ב) אמרינן דשעות פוסלות בקדשים וכן בבתי ערי חומה כדמשמע בפ"ב דזבחים (הג"ה נראה שצ"ל כדמשמע בפב"ת דערכין (דל"א ע"א) ע"ש בפירש"י ד"ה דכתיב כהובא לעיל בסע"י א' עכ"ה) ולא דמו לאחריני דלא בעינן בהו מעל"ע לשעות כדפרישית לעיל (דף מ"ד ע"ב) גבי שלשים יום בשנה איכא בינייהו עכ"ל וכ"ד הרמב"ן שם וכ"מ מלשון רש"י דכתב מיום ליום ולא אמרינן למנין עולם שתכלה שנתו. ערב ראש השנה הרי מיעט רק דלא אזלינן בתר מנין שנות עולם אלא בעינן מיום ליום אבל משמע דבתחלת היום סגי אע"פ שחסרו כמה שעות רק בבתי ערי חומה לבד בעינן שעות ואע"ג דבכולן בעינן ויום אחד כמו עד"מ בבן בעינן י"ג שנה ויום אחד זהו רק כדי שיהי' נשלם כל שנת הי"ג שכשלא נכנס יום אחד של שנת י"ד א"כ עדיין גם לא נשלמו כל י"ג שנה ואנן בעינן י"ג שנים שלימים לכן צ"ל ויום אחד משנת י"ד כן משמע ברש"י בנדה (דמ"ז ע"ב) ד"ה בכוליה פרקין אבל אף שנכנס יום אחד בשנת י"ד עדיין יוכל להיות שחסרו לו עשרים שעה מי"ג שנים ועכ"ז נחשב בן י"ג שנה ויום אחד המשל כגון שנולד ביוהכ"פ כמה שעות אחר חצות היום הנה כשנכנס ליל יוהכ"פ שאחר י"ג שנה נחשב לו י"ג שנה ויום אחד וחייב להתענות אע"פ שחסר לו עשרים שעות למנין י"ג שנים משעה לשעה אמנם התוספות בערכין שם ד"ה מיום ליום ומעת לעת מעד תום שנת ממכרו נפקא הביאו פלוגתא בזה אם בהנך דספ"ה דנדה דאמרינן כולן מעת לעת אם סגי במיום ליום כדפירש"י והתוספות בנדה שם או דבעינן ג"כ משעה לשעה כמו בבתי ערי חומה וז"ל במסכת נדה (דמ"ז סע"ב) פי' הר"ר אלחנן דדוקא בבתי ערי חומה בעינן מעת לעת לשעות אבל אינך דהתם דמצי למימר דאזלינן בהם בתר שנים שלהם ולא בתר שנות עולם בכולהו לא בעינן מעת לעת לשעות דבבתי ערי חומה הוא דגלי ליה קרא (מלשון עד תום כו') אבל דאינך לא והתוספות כתבו כאן הוא הדין בכולהו בעינן מעת לעת לשעות דילפינן שנה שנה מבתי ערי חומה כדאמר הש"ס לקמן גבי מלתא אחריתי עכ"ל ולכאורה נראה שכמ"כ דעת התוספות פ"ק דר"ה (דף יו"ד ע"א) דה"ה בכולהו בעינן מעל"ע לשעות שכתבו שם בד"ה בן כ"ד וז"ל ולא לכל מילי אמרינן דיום אחד בשנה חשוב שנה דיש דברים דאפי' מעת לעת בעינן כדתנן בפרק יוצא דופן (דף מ"ה סע"א) בן תשעה שנים ויום אחד בן י"ג שנה ויום אחד בת י"ב שנה ויום אחד דאותו

יום אחד כדי להשלים מעת לעת כו' עכ"ל ולכאורה פי' להשלים מעת לעת ר"ל לשעות אבל אינו מובן דהא פי' ויום אחד היינו מקצת היום ככולו אע"ג דליכא מעת לעת משעה שנולד כמ"ש בתוספות שם (דף מ"ד ע"ב) ד"ה שלשים יום וא"ת ולימא כו' דלר' מאיר במקצת היום סגי ולרבנן בעינן מעת לעת עד שעה שנולדה כו' וי"ל דקים להו דלרבנן לא בעינן מעת לעת עכ"ל הרי אע"ג דרבנן נקטו בת שלשת שנים ויום אחד עכ"ז קים להו דלא בעינן להשלים מעת לעת ושעות כ"א במקצת היום סגי וצ"ל הפירוש להשלים מעת לעת לימים ולא לשעות וכ"כ הרשב"ץ בנדה (דף מ"ד) בת שלשה שנים ויום אחד ואפילו נולדה בסוף היום ועכשיו היא בתחלת היום מתקדשת בביאה וכ"כ שם (דף מ"ז) ס"פ יוצא דופן וז"ל כל השנים הנזכרים בבן ובבת כולן הן מעת לעת שצריכים שנים שלימות ויום אחד מיהו לא בעינן שעות שלימות אלא כיון שנכנס באותו יום דיו עכ"ל וע"ד הרשב"ץ שזהו שנים שלימות מעת לעת אע"ג דליכא שעות שלימות כך הוא פי' התוספות דר"ה הנ"ל באומרם דאותו יום אחד להשלים מעת לעת ור"ל אע"ג דליכא שעות שלימות וכ"כ הט"ז והמ"א בא"ח סי' נ"ג ססע"י יו"ד עמ"ש הרמ"א שם אין לקטן לעבור לפני התיבה אפי' הגיע לכלל י"ג שנים ביום השבת אין להתפלל ערבית של שבת דהרי עדיין אין לו י"ג שנה עכ"ל וע"ז כתב הט"ז שם סק"ו וז"ל דהרי עדיין כו' מבואר שם (היינו במהרי"ל) הטעם שהרי אנו מתפללין ערבית בע"ש מבע"י משמע דאם מתפללין ערבית אחר יציאת כוכבים שפיר דמי וכ"כ מו"ח ז"ל עכ"ל וכן המ"א שם ס"ק י"ג כתב וז"ל אין לו י"ג פי' דבמדינתינו מתפללין ערבית מבע"י והוא לא נכנס בשנת י"ד עד תחלת ליל שבת שהוא יום שנולד בו אבל אם מתפללין ערבית בלילה מותר לירד לפני התיבה והא דאמרינן בכל מקום י"ג שנה ויום אחד פי' דבעינן י"ג שנה שלימים וכיון שמתחיל היום שנולד בו יום אחד קרינן ביה (ב"ח) ונ"ל שגם דעת רמ"א כך היא עמ"ש סי' נ"ה ס"ט וכ"כ הש"ך בח"מ סי' ל"ה באורך ובסמ"ע עכ"ל המ"א:

קיצור גבי מ"ש ספ"ה דנדה כולן מעת לעת כ' התוספות דלא בעינן בהו מעל"ע לשעות רק בבתי ערי חומה לבד וכ"ד הרמב"ן וכ"נ מדברי רש"י ובערכין פב"ת (דל"א ע"א) הביאו התוספות שכ"ד רבי אלחנן (ולא כמ"ש באו"ת סי' ל"ה בשם ר' אלחנן להפך) ושהתוספות דערכין שם כ' דה"ה בכולהו בעינן מעל"ע לשעות והש"ך בח"מ רס"י ל"ה כתב שהלח"מ כ' שכ"ד התוס' פ"ק דר"ה (די"א ע"א) מיהו י"ל דהתוספות דר"ה ס"ל ג"כ כדעת הרמב"ן ורש"י וכ"כ הרשב"ץ ספ"ה דנדה וכ"כ הב"ח בא"ח סי' נ"ג הביאו הט"ז שם סעיף יו"ד סק"ו והמ"א שם ס"ק י"ג:

ועוד דמסייע להו מ"ש בגמרא פ"ק דמגלה דאין מחשבין שעות לחדשים וכה"ג כ' הב"י בא"ח סי' נ"ה בד"ה כתב בספר האגור וז"ל ועוד כי חדשים אתה מונה לשנים ואי אתה מונה ימים לשנים עכ"ל וע"ש בשו"ע סעיף יו"ד ועוד דבכל מקום אמרינן מקצת היום ככולו וכמו גבי מילה זולתי לענין יום הבראתו דעדיף מיום הולדו ובעינן מעל"ע לשעות כנ"ל סעיף א' וכן לענין נזירות תנן במשנה רפ"ג דנזיר (דף י"ו ע"א) וזו עדות העיד ר' פפייס על מי שנזר שתי נזירות כו' עד שיום שלשים עולים לו מן המנין וע"ש בתוספות ד"ה שיום שלשים הרי עולה יום שלשים אפילו לשני נזירות וכ"ש שמקצת היום עולה להתחלת נזירות אם נזר ביום א' קודם שקיעת החמה וכמ"ש התוס' פ"ק דנזיר (ד"ו ע"א) ד"ה ולרב מתנא בענין מי שנזר שתי נזירות שאם גלח הראשונה ליום שלשים מגלח את השניה לכתחלה ליום ששים דנחשב ל"א יום מיום שלשים מידי דהוה אאדם דמקבל נזירות בחצי היום כו' עכ"ל ובאדם דמקבל נזירות בחצי היום היינו אפילו שתה יין מקודם משא"כ במי שנזר שתי נזירות אף שנשלם נזירותו ביום שלשים א"א לו לשתות יין דהא כבר קבל עליו נזירות השני מקודם אבל מי שמקבל עליו נזירות מחדש ביום א' עד"מ אע"פ שכבר שתה יין באותו היום קודם שקבל עליו הנזירות כשאח"כ קבל עליו הנזירות באותו יום אזי מקצת היום עולה לו מן המנין ולא דמי להא דמתענין לשעות ואמר רב חסדא פ"ק דתענית והוא שלא טעם כל היום דזהו לענין תפלת תענית שלא יתפלל תפלת תענית כל היום אבל לענין נדר אם קבל עליו תענית לשעות אף אחר שאכל צריך לקיים קבלתו וכמו שהביא הרא"ש שם פ"ק דתענית להשוות הירושלמי דאומר דמתענין לשעות אפילו אחר שאכל עם הש"ס שלנו דאומר והוא שלא טעם כלום דהש"ס שלנו קאמר לענין תפלת תענית והירושלמי קאמר לענין שצריך לקיים נדרו דלא תימא שלא מקרי נדר כו' עכ"ל ועיין מזה בהר"ן שם תוך ד"ה גרסינן בגמרא מתענין לשעות וע"ש בש"ג ד"ה רבינו השמיט דין מתענין לשעות ועוד דיש לחלק בין תענית ובין נזירות דתענית ענינו עינוי הנפש מאכילה ושתייה וכיון שכבר אכל ושתה בחצי היום א"כ מה שאינו אוכל ושותה בהנשאר מן היום אינו תענית אבל לענין נזירות שאינו ענין תענית כ"א שמצער עצמו מן היין שפיר י"ל שאע"פ שאכל ושתה נחשב לצער מה שמצער א"ע מן היין בחצי יום הנשאר לכן גבי נזירות ודאי י"ל שמי שמקבל עליו נזירות אף בחצי היום נחשב מקצת היום ככולו ועוד דגבי נזירות הרי המקצת יום מצטרף לימים הרבה שאחריו:

קיצור דגבי נזירות נראה דמקצת היום ככולו אף אם שתה יין תחלה וקבל אח"כ עליו נזירות נחשב מקצת היום ליום א' לענין נזירות ומגלח ליום שלשים ואחד ואם גלח ליום

שלשים יצא ולא דמי להא דלענין מתענין לשעות בעינן שלא יטעם ג"כ כל היום דזהו רק לענין תפלת עננו אבל צריך לקיים נדרו אף אם אכל ושתה תחלה ועוד יש לחלק בין תענית לנזירות:

ד ונחזור לענינינו דמכל הנ"ל יש ראיה דלענין אם אמר שאיני טועם יין חדש אחד אע"ג דאסור מיום ליום לא בעינן לשעות דאם נדר חצי יום בט"ו לחדש תמוז י"ל דמותר ביין בתחלת יום ט"ו לחדש אב ושלא כדברי הש"ך משום דמקצת היום ככולו וכן משמע מפי' הרא"ש שם במשנה רפ"ח דנדרים גבי קונם יין שאיני טועם כו' ואם אמר יום אחד שבת אחת חדש אחד כו' אסור מיום ליום וז"ל אם עומד באמצע היום ואמר יום אחד אסור עד למחר כעת הזאת וכן אם אומר בשמונה בחדש ואמר חדש עלי אסור עד שמונה לחדש הבא וכן בשנה וכן בשמטה עכ"ל הנה רק גבי יום אחד אסור יום שלם לשעות אבל גבי חדש אחד דכ' דאסור עד שמונה לחדש הבא משמע רק עד תחלת יום שמיני אע"פ שנדר בחצי היום דאל"כ ה"ל לבאר כמו שביאר הש"ך דאם נדר בחצי יום שמיני אסור עד חצי יום שמיני של חדש הבא ולמה סתם דבריו רק עד יום שמיני א"כ משמע דס"ל דדוקא גבי יום אחד הוא דמחשבין שעות משא"כ גבי חדש אחד אין מחשבין שעות ומותר בתחלת יום שמיני והאי עד יום שמיני היינו עד ולא עד בכלל ר"ל שאסור עד תחלת יום שמיני דאין לומר עד יום שמיני ועד בכלל דא"כ הפי' שאסור כל יום שמיני והא ליכא למ"ד דאף להרמב"ם והש"ך מותר בשעות הנותרים מיום שמונה בחדש אחר שעה שנדר וא"כ ה"ל להרא"ש לפרש דאסור עד שעה שנדר ביום השמיני ומדסתם עד יום שמיני לחדש הבא משמע דלא בעינן שעות א"כ משמע יותר עד ולא עד בכלל וכן משמע מלשון הר"ן שם וז"ל ואם אמר יום אחד שבת אחת כו' מיום ליום כלומר היקף אחד וביום אחד אסור מעת לעת עכ"ל משמע ביום אחד חשוב היקף אחד מעת לעת לשעות אבל שבת אחת חשוב היקף אחד עד תחלת יום שמיני לאותו יום שנדר כדפירש"י. וכמו עד"מ אם נדר ביום השבת שעה שלישית אחר חצי היום להיות אסור שבת אחת מותר בתחלת יום השבת ואע"פ שאין כאן שבעה מעת לעת וכמו גבי מילה אם נולד בשבת קודם שקיעת החמה מלין אותו בתחלת יום השבת הבא אלא דמילה דוקא ביום וכאן לענין נדר י"ל דמותר מתחלת ליל שבת הבא כל שהוא ודאי לילה ועיין בבית מאיר סי' נ"ג ס"ב ס"ל ג"כ היכא דלא בעינן שעות מותר ג"כ מתחלת הלילה וא"צ להמתין עד תחלת היום ועיין בפירש"י פ"ק דמגלה (דף ה' ע"א) בד"ה מניין שאין מונים ימים לשנים וז"ל כגון דאמר קונם יין שאיני טועם לשנה מונה י"ב חדש מיום ליום ואם נדר באחד בניסן אסור עד אחד בניסן הבא כו' עכ"ל לענינינו דאין לומר עד ועד בכלל ושכל יום אחד בניסן הבא

אסור דאין טעם לזה א"ו הוא ג"כ עד ולא עד בכלל דהא לא הזכיר איסור שעות ביום אחד בניסן הבא ואדרבה שם נזכר דאין מחשבין שעות לחדשים וכ"ש לשנים וא"כ אין לך לפרש רק עד ולא עד בכלל ע' ספר בית מאיר דף מ"ב סע"ד:. קיצור שי"ל דלענין חדש אחד אע"ג דאסור מיום ליום לא בעינן לשעות וכן משמע מפי' הרא"ש והר"ן במשנה רפ"ח דנדרים דדוקא ביום אחד מחשבין שעות ולא כן בחדש אחד ואפילו בשבת אחת ולכן י"ל דשרי ביום שמיני לחדש שכ' הרא"ש היינו אפילו בתחלת הלילה וכן בשבת אחת ועיין בפירש"י פ"ק דמגלה (דף ה' ע"א):

ה אך קצת קשה אמאי לא פירש"י שם הא דאין מונין שעות לחדשים על כה"ג דאם אמר שאיני טועם יין חדש אחד אע"ג דאסור חדש אחד לימים עכ"ז לא בעינן שעות כנ"ל סעיף ד' ומדוע פירש כגון האומר זה גיטך אם לא באתי מכאן עד חדש זה והיה חדש חסר ובא משחשיכה ליום כ"ט אין אומרים עדיין הוא בתוך החדש שהרי חדשה של לבנה כ"ט יום ומחצה ויש לתרץ דרוצה לפרש דומיא דאין מונין ימים לשנים והיינו דפירושו יש לפרש אף אם לא עמד בח' לחדש עד"מ כ"א בתחלת החדש וכן בענין שעות לחדשים לפירושו א"צ לפרש דוקא שנדר בחצי היום ולא בתחלתו כ"א אף אם אמר בתחלת (החדש) [היום]זה גיטך אם כו' ועוד ראיה לזה דהא גבי פדיון הבן דבעינן חדש ומעלה היינו אחר שלשים יום כמ"ש במשנה וגמרא פרק יש בכור (דף מ"ט ע"א) אעפ"כ נראה שאין מחשבין שעות ואם נולד ביום השבת קודם שקיעת החמה י"ל דרשאי לפדותו תחלת ליל שני בשבת שלאחר ד' שבועות אע"ג דליכא רק כ"ט מעת לעת ושעה א' מיום הולדו א"ו משום מקצת יום ככולו חשבינן מקצת יום השבת ככולו היינו מקודם ששקעה החמה ועד ששקעה וביהש"מ נחשב ליום ועוד כ"ט ימים מיום א' זה עד סוף יום א' שאחר ד' שבועות ויום א' בשבת שאח"כ. עד שבתחלת ליל ב' נק' חדש ומעלה דהיינו מעלה מן חדש של שלשים יום אע"ג דבאמת ליכא רק כ"ט מעל"ע ושעה א' מעת הולדו. ועיין ביו"ד סי' ט"ו בפתחי תשובה שם סק"ב לענין שמונה ימים בבהמה דהפמ"ג ס"ל דדווקא כשהיום שמיני הוא אחר ז' מעל"ע וא"כ ה"ה לענין ל"א באדם אכן כל האחרונים שם חלקו עליו ועיין תב"ש סי' י"ד ונחזי אנן הנה ז"ל הש"ס פרק יש בכור דמ"ט ע"א (משנה) מת הבן בתוך שלשים (אבכורות וודאין דעלמא קאי נמי) אע"פ שנתן לכהן יחזיר (דנפל הוה ולא מיחייב בפדיון עד לאחר שלשים) לאחר שלשים יום אע"פ שלא נתן יתן מת ביום שלשים כיום שלפניו (אע"פ שנתן יחזיר לו) רע"ק אומר אם נתן לא יטול ואם לא נתן לא יתן מ"ט דרבנן גמר חדש חדש ממדבר (כתיב הכא בפ' קרח י"ח י"ו ופדויו מבן חדש תפדה וכתיב בפ' במדבר ג' ט"ו פקוד את בני לוי כו' כל זכר מבן

חדש ומעלה תפקדם) מה התם ומעלה (משמע לאחר שלשים) אף ה"נ ומעלה ורע"ק מספקא ליה מדאצטריך למיכתב למעלה גבי ערכין (ואם מבן ששים שנה ומעלה כו' וה"ה לענין בן חדש דיום שלשים כלמטה אע"ג דלהקל ולא גמר חדש חדש ממדבר דלא יהא ערך עד לאחר שלשים) ולא גמרי ממדבר הוו להו שני כתובים הבאים כאחד וכל שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין (על פדיון הבן) והנה גבי ערכין ג"כ שנינו במשנה פ"ג דערכין (דף י"ח) יום שלשים כלמטה ממנו משמע הא יום ל"א ללידתו חשוב בן חדש ומעלה משמע אע"ג דליכא שעות שלימות דאת"ל דשעות בעינן א"כ תמצא שגם יום ל"א עד קרוב לסופו יהיה כלמטה ממנו כגון אם נולד בשבת מעט קודם שקיעת החמה א"כ לענין מילה מוהלין אותו בשבת הבא אע"ג דליכא שבעה מעל"ע עכ"ז נחשב שמונה ימים כמש"ל סעיף א' א"כ גם לענין פדיון הבן נראה דביום ב' שאחר ד' שבתות מלידתו נחשב יום ל"א היינו דמחשבין יום שנולד בו ג"כ יום אחד כמו לענין מילה ויום ל"א נחשב מתחלת לילה של יום ל"א כמ"ש בבאה"ט סי' ש"ה סעיף י"א ס"ק י"ב וא"כ כשנולד בשבת מעט קודם שקיעת החמה אזי פודין אותו תחלת ליל ב' עם היות דליכא רק כ"ט מעל"ע שלימים ופורתא דהיינו ערך שעה אחת וכן לענין ערכין נחשב מבן חדש ומעלה דאל"כ אלא דבעינן למעלה משלשים יום שלימים לענין פדיון הבן ולענין ערכין איך תנן לענין ערכין יום שלשים כלמטה ממנו וכן לענין פדיון הבן יום שלשים כלפניו משמע הא יום ל"א לעולם הוי כלאחריו והרי לפ"ז מצינו דגם יום ל"א פחות שעה נחשב רק יום שלשים דהיינו כל יום ב' שלאחר ד' שבתות עד מעט קודם שקיעת החמה אם לא שנאמ' דפי' יום שלשים היינו ג"כ כל המעת לעת השלשים משעת לידתו וכ"ז דוחק וגם יום שמיני של מילה יוכיח כנ"ל א"ו משום דמקצת יום לידתו שקודם שקיעת החמה נחשב ככולו לכן בתחלת ליל ב' שאחר ארבעה שבועות נק' בן חדש ומעלה דהיינו יותר מחדש:

קיצור:

דקצת קשה אמאי לא פירש"י שם גבי הא דאין מונין שעות לחדשים על כה"ג ויש לתרץ דרוצה לפרש דומיא דאין מונין (שעות) [ימים[לשנים ועיין בספר טורי אבן במגלה דף ה' ע"א ד"ה מנין שאין מונין ימים לשנים וכן דאין מונין שעות לחדשים ג"כ באופן אחר מפירש"י והנה גבי פדיון הבן דבעינן אחר שלשים יום וכן לענין ערכין דיום שלשים כיום שלפניו אעפ"כ נראה דאין מחשבין שעות ואם נולד ביום השבת מעט קודם שקיעת החמה י"ל בתחלת ליל יום שני שלאחר ארבעה שבועות אע"ג דליכא רק כ"ט מעל"ע מלידתו נקרא חודש] דאל"כ איך אמרינן לענין פדיון הבן רק יום שלשים כיום שלפניו

וכן לענין ערכין יום שלשים כלמטה ממנו הא לפעמים גם יום ל"א כולו פחות שעה אחרונה חשוב כלמטה ממנו:

ו ונשוב לשאילתינו דא"כ כמ"כ לענין נדרים אם נדר בט"ו לחדש תמוז שאינו טועם יין חדש אחד וטעם יין ליל ט"ו באב יצא י"ח נדרו כי יום ט"ו תמוז נחשב יום שלם וא"כ סוף יום י"ד באב נשלם חדש אחד כמו דלענין פדיון הבן ולענין ערכין נשלם חדש אחד בכ"ט יום מעל"ע ומעט כנ"ל אלא דהתם לענין פדיון הבן ולענין ערכין בעינן חדש דשלשים יום ומעלה משום דבלשון תורה חודש היינו שלשים יום ועיין בתוספת פ"ק דסנהדרין (די"א א') ד"ה רשב"ג אומר חדש כתבו בחד תירוץ דלשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד דבלשון חכמים סתם חדש הוא חדש חסר דהיינו כ"ט יום וכן לענין נדרים י"ל כמ"ש הש"ך ביו"ד סי' ר"ך ס"ה ס"ק י"ג דהיינו כפי החדש שנדר בו ואם חסר חסר ואם מלא מלא וא"כ נשלם חדש אחד סוף יום י"ד באב דהיינו לפי שחדש תמוז הוא חסר ולכן כששתה יין תחלת ליל ט"ו באב י"ל יצא י"ח נדרו ואע"ג דהרמב"ם ורי"ו ס"ל דגם לענין נדרים אמרינן חדש היינו שלשים יום ועיין תשו' ח"צ סי' קי"ד לענין עונה בינונית שלשים יום ובדברי הגאון אאזמ"ו ז"ל סי' קפ"ט סעיף [א'][ובמשנה ר"פ המדיר את אשתו מליהנות לו עד שלשים יום יעמיד פרנס כו' ריה"ו אומר בישראל חדש אחד יקיים ובגמרא שם (דע"א א') היינו ת"ק (דאיהו נמי שלשים יום קאמר) רבא אמר חדש מלא וחדש חסר איכא בינייהו וע"ש בשט"מ בשם רש"י מהדורא קמא וז"ל ת"ק סבר חדש מלא כדאמר עד שלשים כו' וריה"ו חדש חסר קאמר וכיון שנכנס יום שלשים הרשות בידו להוציא וליתן כתובה רש"י במהדורא קמא עכ"ל ות"ק י"ל דלא פליג לומר דחדש היינו מלא אלא משום דלא הזכיר המדיר כלל חדש הרי חדש אחד דקאמר ריה"ו במתניתן הפירוש חדש חסר וכיון שנכנס יום שלשים הוי לאחר חדש לכן היכא שהחדש שנדר הוי חסר י"ל כמ"ש הש"ך בזה דאף הרמב"ם ורי"ו יודו דא"צ שלשים יום אלא דלדברי הרמב"ם צריך כ"ט יום משעה לשעה וכבר נתבאר אשר חולקים ע"ז גדולי הראשונים:

קיצור. אם נדר ביום ט"ו בתמוז שאינו טועם יין חדש אחד נשלם הנדר סוף יום י"ד באב דהיינו לפי שחדש תמוז הוא חסר ולכן אם שתה יין תחלת ליל ט"ו באב יצא י"ח נדרו אע"ג דליכא רק כ"ח מעל"ע ועוד כמה שעות קצת ראיה ע"ז מר"פ המדיר מהא דריה"ו דאמר חדש אחד יקיים עכ"פ כשאומר חדש אחד והחדש שנדר היה חסר כנדון שאילתינו סגי לפעמים בכ"ח מעל"ע וכמה שעות:

ז והנה פ"ק דר"ה (די"ב ע"ב) המודר הנאה מחבירו לשנה מונה י"ב חודש מיום ליום ובטורי אבן שם העלה דמודר הנאה לשנה משמע כמו שנה זו של שעת נדרו ועיין בנדרים פרק קונם (דס"ג ע"א) בהר"ן בהמשנה קונם יין שאיני טועם השנה (שם סע"א) וז"ל ואני חוכך עוד לומר דאפילו בנדר שנה אחת סתם אסור בה ובעבורה דמסתמא שנה זו משמע כו' עכ"ל וזה כהרמב"ם שם ולא כהרשב"א שהביא הר"ן שם וכ"פ בש"ע סי' ר"כ ס"ז וא"כ אף אנו נאמר בנודר לחדש אחד דמשמע ג"כ חדש זה של שעת נדרו כ"ש הכא בשאילתינו שהנודר אמר שהיה כוונתו לחדש זה שנדר בו ונהי דמונה מיום ליום מ"מ כיון החדש היה חסר נראה דסגי ג"כ במיום ליום דהיינו כ"ט ימים אע"פ שאין בהם רק כ"ח מעל"ע ועוד כמה שעות וזכר לדבר עוד בטוש"ע יו"ד סי' קפ"ט ס"ו אע"פ שאחד מלא ואחד חסר אין מדקדקין בכך:

ונשוב לענין אם בעינן שעות הנה המל"מ פ"ב מה' אישות דין כ"א וז"ל החלוקה הרביעית דבעינן שנים שלימות מעת לעת ממש ונפ"מ לשעות כגון ההיא דאמרינן פ"ב דזבחים (דכ"ה סע"ב) ובבכורות פרק על אלו מומין (דל"ט ע"ב) אמר רבא זאת אומרת שעות פוסלות בקדשים כגון כבש דרחמנא אמר שיהי' בן שנה ואם נולד בר"ח ניסן לעת ערב אף שבר"ח ניסן הבא בתחלתו נמצא שנכנס בשנה שנייה שכבר שלמו לו י"ב חדש מ"מ מותר להקריבו בר"ח ניסן עד הערב לפי שלא שלם לו שנה תמימה מעת לעת משעת הלידה עד שעת הערב ונמצא שדבר זה הוא קולא לגבי קדשים דאי לאו האי דינא תיכף שנכנס ר"ח ניסן היה נפסל הכבש עכ"ל ואפ"ל דמשמש ג"כ חומרא אם נדר להביא כבש בן שנתו צריך להביא כבש שיהי' לו שנה מיום ליום ומשעה לשעה וצ"ע ומ"מ משמע בגמרא שם דכל השעה כשר הוא ולא נפסל רק בשעה עשירית ומ"מ צ"ע דהא אמרינן פ"ק דפסחים (די"א) דאדם טועה בשני שעות וא"כ איך מותר להקריבו בשעה ט' שנולד בה שמא עכשיו זהו שעה יו"ד. וצ"ע וז"ל הרמב"ם פ"א מה' מעה"ק הלכה י"ג שעות פוסלות בקדשים אם הוסיפו שעה אחת או פחתו שעה א' פוסלין עכ"ל והנה הא דהוסיפו שעה א' ביאר שם אך ענין אם פחתו צ"ל שהרי אם חייב להביא כבש כשר מיום למ"ד ואילך ואף ביום שמיני כמבואר במשנה ספ"ק דפרה עוד כ' המל"מ וז"ל ובשאר השנויים כאן לא נתבאר אי בעינן מעל"ע ממש דומיא דקדשים ובתי ערי חומה או לא:

והתוספות כתבו דדוקא גבי קדשים ובתי ערי חומה בעינן מעל"ע ממש לשעות כו' וכ"כ הרשב"א בחידושיו כו' אך ראיתי לרש"י בס"פ השג יד (די"ח סע"ב) שכתב מעת לעת אותו יום ואותה שעה לשנה הבאה ע"כ משמע דס"ל דכל השנויין שם בכולם בעינן מעל"ע דשעות עכ"ד. והנה רש"י עצמו בנדה ס"פ יוצא דופן (דמ"ז סע"ב) ד"ה מעת לעת

מיום ליום ולא אמרינן למנין עולם שתכלה שנתו ערב ר"ה עכ"ל ולא הזכיר כמ"ש ס"פ השג יד אותו יום ואותה שעה כ"א מיום ליום דהיינו אותו יום משמע שא"צ ג"כ אותו שעה אלא דצ"ע דהא קאי ג"כ אקדשים ובתי ערי חומה ובהנהו בעינן שעות כנ"ל וצ"ל דמשום דבהשאר לא בעינן שעות ע"כ הזכיר רק מיום ליום א"כ שמא חזר בו מפירושו ס"פ השג יד או דעכ"פ מספקא ליה וראיה לזה דהנה בס"פ יוצא דופן שם (דמ"ח ע"א) אמרינן שבבן ושבבת למאי הלכתא אמר רב גידל אמר רב לענין ערכין ורב יוסף אמר לפרקין דיוצא דופן פירש"י להיכא דלא תנן ויום אחד כגון בן עשרים בת עשרים וקשה דהא יש לפרש לכל הנזכר פרק יוצא דופן אף היכא דתנן ויום אחד עכ"ז אשמעינן רב דבעינן מעת לעת לשעות ולא די בתחלת כניסת היום וכן צ"ל לכאורה לפירש"י בערכין ס"פ השג יד (די"ח סע"ב) דשם ג"כ איתא מימרא דרב גידל ורב יוסף ושם פירש"י לפרקין דיוצא דופן במסכת נדה (דף מ"ה) בן י"ב שנה נדריו נבדקין בן י"ג נדריו קיימין בת אחת עשרה שנה נדריה נבדקין בת שתים עשרה שנה נדריה קיימין וכן הרבה שנות בן ובת שנינו שם וקאמר הכא דכולן מעת לעת שנולדו עכ"ל וכיון שפירש"י שם מעת לעת היינו אותו יום ואותה שעה א"כ צ"ל דמפרש שם דקמ"ל דבעינן מעת לעת לשעות וא"כ למה כאן בנדה נשמר רש"י לפרש דקאי רק להיכא דלא תנן ויום אחד אלא י"ל דכאן בנדה חזר בו רש"י מפירושו בערכין ואף היכא דשנינו ויום אחד סגי בכניסת היום ולא בעינן מעל"ע לשעות רק בבתי ערי חומה וקדשים. ע"כ א"א לפרש דברי רב יוסף על היכא דתנן ויום אחד דא"כ פשיטא דבעינן כניסת היום דשנה שאחריו ושעות לא בעינן וא"כ מאי קמ"ל ע"כ הוצרך לפרש להיכא דלא תנן ויום אחד עכ"פ מסקנת המל"מ שם וז"ל שוב ראיתי שדין זה הוא פשוט ונלמד מאותה סוגיא דפרק שלישי דיבמות (דף ל"ד ע"א) גבי אלא נדות היכי משכחת לה אמר רב עמרם אמר רב כגון בשופעות מתוך י"ג לאחר שלשה עשר לאחיובי אינהו מתוך שנים עשר לאחר שנים עשר לחיובי אינהי עכ"ל (וע"ש בפירש"י שביאר הדברים) והמעיין בסוגיא זו היטב יראה איך הדבר פשוט דלא בעינן מעת לעת אלא תיכף שמתחיל יום שנולד בו מקרי גדול. ומש"ה חל הנדות והקדושין לעולם כאחד והדבר הוא פשוט עכ"ל והמגיה שם חיזק דבריו ומלשון רש"י שם וז"ל נמצאו הקדושין ואיסור הנדות חלה עליהן כשחשכה ר"ה של שלשה עשר לנקבות שהוא שנת י"ד לזכרים עכ"ל מלשון כשחשכה משמע דתחלת הלילה של שנת י"ד לזכר וי"ג לנקבה נחשבו בר מצוה ובני עונשין כדעת המג"א סי' נ"ג ס"ק י"ב והט"ז שם סק"ו והב"ח וכ"ד הש"ך בח"מ רס"י ל"ה והאו"ת שם. וא"כ י"ל כמ"כ לענין נדר לחדש אחד לא בעינן שעות וכמש"ל סעיף ד' והנה אם אמנם שהרמב"ם פרק יו"ד מה'

נדרים ה"ג הוציא דינו מהירושלמי דנדרים פ"ח שפירש בהדיא בההוא דתנן התם אסור מיום ליום דהיינו מעת לעת משמע דר"ל משעה לשעה. וכ"ד רי"ו נתיב י"ד ח"ו שכ' וז"ל ואם אמר חדש אחד אסור משעה שנדר עד תשלום שלשים יום מעת לעת עכ"ל אפ"ל דהירוש' ס"ל ג"כ בהנך דס"פ יוצא דופן ג"כ דבעינן שעות אבל לדידן דהתם לא בעינן שעות וכמ"ש הש"ך והאו"ת בח"מ רס"י ל"ה והט"ז והמ"א בא"ח סי' נ"ג כמש"ל אפשר גם כאן יש להקל תדע דהתם פרק יוצא דופן איתא מעל"ע ואעפ"כ פירשו דא"צ שעות כ"ש היכא ששנינו רק מיום ליום שוב מצאתי דאתאי לידי בספר בית מאיר סי' נ"ג ס"ב הביא בשם שו"ת פ"מ ח"ב סי' קע"ד דהא דבנדרים בעינן שעות זהו מספק עכ"ד ואפ"ל כונתו אף להרמב"ם וש"ע דבעינן שעות זהו מספק ועיין בבית מאיר סי' קס"ט סעיף יו"ד ועיין בטוש"ע אה"ע סי' קמ"ג סעיף זיי"ן ובמכמ"א שער שמיני סס"י י"ב ומהר"א ששון סי' קנ"ד:

סימן קפג

פועל אחד נשכר אצל עושה טליתים ולא רצה לקבלו עד שיאסור עליו בקונם שלא יחזור לילך ממנו להשכיר עצמו אצל עושה טליתים חוץ ממנו וקיבל עליו בזה"ל קונם ידי למעשיהן במלאכת אריגת טליתים על כל העולם אם אעשה אצל איש אחר ולסוף הלך ממנו ונשכר אצל אחר ועשה שם הרבה טליתים:

הנה מעשה ידי האדם י"ל דה"ל דבר שלא בא לעולם כמ"ש החמ"ח סי' פ"א. וכ"מ עוד ברש"י פ' אע"פ (דנ"ח ע"ב) ד"ה דבר שלא בא לעולם ומשמע בפרק אע"פ (דנ"ט ע"א) שאין אדם יכול לאסור דשלב"ל על חבירו וכן משמע בנדרים פרק השותפין (דמ"ז סע"א) ומ"ש הר"ן בפרק הנודר מן הירק (דנ"ז ע"א) גבי קונם מעשה ידיך עלי אי נמי מעשה ידי אשתו לאחר שתעשה דבר שיש בו ממש הוא מ"מ מקרי דשלב"ל אלא דמשום דלא בא לעולם לא איכפת לן שם דאדם אוסר דשלב"ל על עצמו וחל האיסור כשיבא לעולם משא"כ בדבר שאין בו ממש ואהכי קאמר דלאחר שיבא לעולם דבר שיש בו ממש הוא מיהו כיון שאמר קונם ידי למעשיהן באריגת טליתים על כל העולם הרי ידיו איתנהו בעולם וכדאמרינן בפרק אע"פ שם א"כ הרי נאסרו ידיו על כל העולם לגבי מלאכת אריגת טליתים וכמ"ש בגמרא ספ"ק דנדרים (די"ג ע"ב) גבי קונם פי מדבר עמך וידי עושה עמך באומר ידי למעשיהם אע"ג שם נאמר לענין דאין זה דבר שאין בו ממש מ"מ מה"ט גופא הוי ג"כ דבר שבא לעולם וכ"כ הרשב"א בחדושיו שם ד"ה אמר רב יהודה אמר רב וז"ל ויש מי שפירש דקונם פי מדבר עמך ורגלי מהלכת עמך קא קשיא ליה כו'

אבל ידי עושה עמך שיש בו ממש הוא כו' ואינו מחוור כו' דודאי מה שנעשה הוא שיש לו ממש (וכמש"ל בשם הר"ן) אבל ההילוך והעשייה אין בהם ממש כו' ועוד דאפילו באוסר המעשה שעשה בידיו מ"מ מעשה ידיו דשלב"ל הוא ואין אדם אוסר על חבירו דשלב"ל עד שיאמר ידי לעושיהן דידים איתנהו בעולם וכדאיתא בפרק אע"פ בכתובות והכי קיי"ל כו' והלכך מתניתן לית לה פתרי אלא בהאי שנוייא דשני דפי לדבורי וידי למעשיהן כו' עכ"ל הרי עכ"פ באומר ידי למעשיהן אוסר מעשה ידיו על חבירו ג"כ משום דידים איתנהו בעולם וכמו בקונם ידי לעושיהן שבפרק אע"פ וכן כפל הרשב"א עוד שם בסד"ה הנ"ל דהכא בשאוסר דבורו ומעשה ידיו על חבירו הוא כו' והיינו ע"י שאמר קונם ידי עושה עמך כנ"ל ודלא כמו שעלה ע"ד חכם דבקונם ידי למעשיהן לא נאסר מעשה ידיו על חבירו שדבריו אינן נכונים כלל ויתבאר עוד מזה לקמן בסוף התשובה:

קיצור:

אע"ג דמעשיהן של ידיו הוא דשלב"ל וגם העשייה אין בה ממש מ"מ כשאומר קונם ידי למעשיהן על פלוני נתפס האיסור במעשה ידיו על חבירו כמ"ש בחה"ר ספ"ק דנדרים:

ב אך מה שיש לדקדק בזה הוא דהנה לכתחלה ודאי אסור לעשות לחבירו וגם בדיעבד אילו היה אפשר לצייר שמעשה ידיו לא נתערב בדבר המותר כ"א עומד בפני עצמו ודאי אסור גם בדיעבד אבל בנדון זה שעשה טליתים לחבירו שגוף הטלית מצמר דהיתר הוא וגם הצמר הוא של חבירו אך מעשה ידיו מעורב בו יש להסתפק אם גוף הטלית ג"כ אסור כולו לחבירו מחמת האיסור המעורב בו או יש איזו תקנה לדבר וחכם אחד כתב דממ"ש הרא"ש ספ"ק דנדרים בשם הירושלמי מוכח דלא נאסרו הטליתים וע"ש בירושלמי ספ"ק ובפי' קה"ע דהאיבעיא עד כמה נאסר ממלאכתו עד כדי שכרו או עד כדי שהשביחה הקרקע ע"י מלאכתו ולא איפשיטא. והנה אם האיסור רק עד כדי שכרו א"כ מאחר שאינו עושה בחנם כ"א בשכר א"כ מדוע יאסר עוד מהמלאכה כדי שכרו. והירושלמי י"ל דמיירי בעושה עמו בחנם מיהו זה אינו דבשלמא אם אסר הנאת מעשה ידיו על חבירו שפיר י"ל כן דכיון שנתן לו שכרו משלם ויותר מעט י"ל שאין כאן הנאה וכמ"ש במשנה ספ"ג דנדרים (דל"א ע"א) שישראל נהנין לי לוקח בפחות ומוכר ביותר והיינו בזבינא מציעאה וה"ה בשכירות בדיעבד עכ"פ כשבעה"ב משלם השכר להפועל יותר מכדי שכר אינו נהנה ממעשה ידיו של הפועל אבל כשאסר מעשה ידיו על חבירו כמו ידי למעשיהן ולא ידי להנאת מעשיהן א"כ אפילו אין חבירו נהנה ממעשה ידיו אסור לו מעשה ידיו כמ"ש הר"ן שם בפי' המשנה הנ"ל וז"ל וכי אמרינן כו' שלא יהנה כו' אבל אי אסר על עצמו נכסיהם כו' והובא בי"ד סי' רכ"ז בש"ך סק"ו ובט"ז סק"א ומש"ש

בט"ז שאסר עצמו מישראל ט"ס הוא וצ"ל כשאסר הנאה מישראל כו' וא"כ הירושלמי ספ"ק דנדרים דמיירי באומר קונם ידי עושה עמך ולא נזכר הנאת ידי א"כ לא מהני מה שנותן לו שכרו משלם ויותר מעט כ"א הפי' צ"ל דמגוף המלאכה שעשה עמו יהיה אסור כדי שכרו או כדי שהשביחה כו' רק דשאר המלאכה מותר אך ג"ז אינו מובן כיון שמעשה ידיו מעורבים בכל המלאכה א"כ איך יהיה ניתר שאר המלאכה כולה שיש בהן תערובת מעשה ידיו ע"י שיאסר מקצת מהמלאכה אף שיאסר כשיעור מעשה ידיו מה מועיל שהרי בזה לא לקח כח מעשה ידיו משאר המלאכה:

קיצור אך לענין דיעבד כיון שעשיית ידיו מעורב בהיתר יש להסתפק אם לאסור ההיתר מפני זאת התערובות:

ולכאורה נדון זה דומה ממש למה ששנינו במשנה ספ"ג דעכום"ז (דמ"ט ע"ב) נטל הימנה כרכור אסור בהנאה ארג בו את הבגד אסור בהנאה נתערב באחרים כו' ר' אליעזר אומר יוליך הנאה לים המלח אמרו לו אין פדיון לעכום"ז וקיי"ל כר' אליעזר והנה הרא"ש שם סי' ט' כתב דנראה לו כפי' ר"י דלא שרינן בהולכת הנאה לים המלח רק כשנתערב הבגד בבגדים אחרים כו' רק בזה נ"ל כפירש"י דסגי בהולכת הנאה של האיסור לבד ולא של כל הבגד וגם המרדכי שם כתב בשם ר"י דר' אליעזר לא פליג רק בתערובות כו' אבל בעיני' מודה כו' ופי' בעיניה היינו שהבגד בפני עצמו וכן משמע בהדיא מדברי הרי"ף שם כמ"ש הר"ן שם וכתב שכן דעת הרמב"ם והרמב"ן והר"ן ז"ל עצמו חלק עליהם והכריע כדעת רש"י דבאפה בו את הפת אפילו לא נתערבה יוליך דמי העצים לים המלח ומותר דתערובות שבח עצים בפת קיל טפי משאר תערובות לפי שאין ממש האיסור בהיתר וה"ה בארג בו את הבגד כו' והת"ש כ' שכ"ד הרשב"א וכדלקמן ובש"ע י"ד סי' קמ"ב ס"ג פסק בפשיטות כדעת ר"י והרי"ף והרמב"ם וסיעתם וא"כ בנ"ד שכל טלית הוא כבגד הנ"ל ולא נתערבו בטליתים אחרים דהיתר לא מהני הולכת הנאה ומיהו מהא לא איריא דדוקא בעכום"ז ויין נסך ממש פסקו כן אבל בסתם יינם מתירים הרי"ף והרמב"ם והרמב"ן בהולכת הנאה אפילו בנתערב יין ביין לפמ"ש הר"ן שם בשמם ושאר איסורין שבתורה מסיק הר"ן בשם הראשונים דלסתם יינם מדמינן להו א"כ אפילו להרי"ף והרמב"ם והרמב"ן שרי הכא בהולכת הנאה ואע"ג דהר"ן פליג עליהם ביין ביין אפילו בסתם יינם הרי לדידיה שרי הכא מטעם אחר לפי שאין ממש האיסור בהיתר כנ"ל אך תמיהני על מ"ש הר"ן על שם הרמב"ן דבמלחמות פרק כל שעה מסיק הרמב"ן בהדיא שלא התיר רבי אליעזר אלא חבית בחבית אבל יין ביין לא בין ביין נסך בין בסתם יין ובשאר כל האיסורין ומוכח לה ממתניתן דפ"ג דערלה דתבשיל שבשלו בקליפי ערלה

ידלק וכן הפת תדלק ואין לו תקנה בהולכת הנאה לים המלח ע"ש אלא שהדבר הקשה אפילו לדעת הר"ן הוא לפי שהר"ן שם העלה דלא מהני תקנתא דהולכת הנאה אלא באיסור דעכומ"ז מתוך שתופס דמיו אבל בשאר איסורין אין לנו וכן פסק הש"ך בי"ד סי' ק"י סק"ב וכ"כ המ"א סי' תמ"ה סק"ו אך באמת הרי הרשב"ם והראב"ד פי"ו מהמ"א דין ז' בהשגות ס"ל דאפילו בשאר איסורין מהני תקנתא זו ועיין כ"מ שם ס"ל ג"כ כן וכן מסקנת הרמב"ן במלחמות פרק כל שעה ומ"ש הש"ך דהתוספות בפרק הערל (דפ"א ריש עמוד ב') פליגי עלייהו אינו מוכרח כלל כי זהו רק לתירוץ הראשון שבתוס' שם אבל לפי תירוץ השני שכתבו דדוקא בתנור כו' לפי שאין ממשות האיסור בעין לפ"ז י"ל דאין חילוק כלל בין עכומ"ז לשאר איסורין ומה דלא תני תקנתא זו בפ"ג דערלה היינו משום דהתם יש ממשות האיסור בעין אע"ג דבדין שבמשנה ד' וה' שם ג"כ ליכא ממשות האיסור בעין הנה לפי' ר"י דר' אליעזר לא פליג רק בנתערב באחרות ודאי לק"מ דהא במשנה ד' וה' בנתערבה באחרות א"צ לתקנה זו דהא תעלה באחד ומאתים ואע"ג דיש נפ"מ בתקנתא דר"א לענין אם נתערבה בפחות מאחד ומאתים י"ל דלא חש להאריך מאחר שעכ"פ שנה תקנה אחת היינו ביטול באחד ומאתים והתוי"ט פ"ג דערלה כתב ולהתירוץ השני דהכא מתניתן ד' וה' אינן מתורצים ואין זה מוכרח אבל אין לומר דכוונת התוספות דגם לתירוץ השני עכ"ז אמת גם התירוץ הראשון והיינו דתרתי בעינן דדוקא היכא דתופס דמיו ושלא יהי' ממשות האיסור בעין דלא משמע כן בר"ש פ"ג דערלה (מ"ח) שהביא שם ב' תירוצים הנ"ל דהתוספות משמע דבכל חד לחוד סגי לתרץ וכן הבין התוי"ט שם מ"ו וכיון שכן הרי בזבחים (דע"ב ב') בתוספות ד"ה כולן ידלקו משמע קצת דהתירוץ הב' אמת לדינא שהרי כ' דלתירץ ראשון גבי טבעת וכוסות דלקמן דמיירי בעכומ"ז סגי בהולכת הנאה לים המלח ומדלא נזכר זה בגמ' שם מזה משמע דתירוץ הב' נכון יותר דאין לומר דדמי להההוא דאתעריב ליה חביתא דחמרי' דהא כבר חילקו התוספות שם ביניהם והנה בחדושי הריטב"א בפרק הערל (דפ"א) שם מבואר ג"כ דס"ל בפשיטות דתקנתא דרבי אליעזר מהני ג"כ לפת שאפאו בעצי ערלה וכ"כ ג"כ בשט"מ רפ"ק דביצה וגם במרדכי ספ"ג דעכומ"ז הביא רק סברת רשב"ם וכיון שבלאה"נ אפילו לתירוץ הא' שבתוס' עכצ"ל דחילוק זה לחלק בין עכומ"ז לשאר איסורים אינו רק מדרבנן דאע"ג דעכומ"ז תופסים דמיהם מדאורייתא משא"כ בשאר איסורים מ"מ מה בכך הא מדאורייתא אע"ג דתופסת דמיה עכ"ז אין האיסור דעכומ"ז ניתק עי"ז כלל וזהו שהשיבו חכמים לר' אליעזר אין פדיון לעכומ"ז כלומר דלא דמי להקדש שתופס את דמיו ויוצא לחולין כמ"ש במסכת קדושין (דנ"ח ע"א) ובמס' עכומ"ז (דנ"ד ע"ב) משא"כ בעכומ"ז

אין האיסור נעשה היתר ע"י פדיון וטעמא דר' אליעזר כתב הר"ן בסוף הסוגיא דודאי ר' אליעזר לא שרי בהכי אלא במה שאין גופו אסור מן התורה או מפני שאין שם גופו של איסור כפת שנאפה בעצי אשרה או שנתבטל מן הדין כחבית בחבית דאע"ג דאכתי מתסרי מדרבנן כיון דעכשו"ז תופסת דמיה הקילו שיהא אותה איסור קל ניתק משם עכ"ל ולשאר פוסקים דס"ל דאע"ג דאין ממשות האיסור בהיתר עכ"ז כדי הנאה שבהם אסור מדאורייתא הרי באמת הרבה פוסקים ס"ל דלא מהני תקנתא דר"א רק כשנתערבו הפת והבגד באחרים דאז הוי רק דרבנן ולהאומרים דמהני תקנתא זו בלא תערובות אף דס"ל ג"כ דהוי דאורייתא כבר עמד על זה הת"ש רס"י יו"ד סק"ה ויישב זה בטוב דכיון דאין כאן שום ממש אע"ג דאסור מדאורייתא כיון שמסלקה לא נשאר כאן כלום וא"כ כך י"ל ג"כ בשאר איסורי דאורייתא כערלה וכה"ג דהא קילי מאיסור עכומ"ז כמ"ש הרמב"ן והר"ן דדמיא לסתם יינם כו' אלא דעכ"ז הר"ן מסיק דלא הקילו רק בעכומ"ז מתוך שיש לומר שהוא חל על תמורתו מתוך שתופסת דמיה משא"כ בשאר איסורין וכיון דסוף סוף אין החילוק וההפרש רק מדרבנן א"כ באיסור דרבנן אמאי נדחה כ"כ בפשיטות דברי רשב"ם והראב"ד והרמב"ן במקום שהתוספות לא הכריעו בפירוש להפך וראיתי בחמד משה סי' תמ"ה סק"ה חולק ג"כ על הש"ך והמ"א מיהו לכאורה לא ירד לדעת הש"ך שמחלק כמ"ש הר"ן כנ"ל ומ"מ כשהאיסור בעין כמו תבשיל שבשלו בחמץ או בעצי ערלה בלא"ה אוסר הרמב"ן אע"ג דס"ל דתקנתא זו מהני גם בשאר איסורין וא"כ בכה"ג ודאי אין להקל כלל. והנה הירושלמי דספ"ק דנדרים הנ"ל הנה לפ"ד הרשב"ם והראב"ד א"ש דכיון דבכה"ג שנתבטל מן הדין סגי בכל האסורים בהולכת הנאה לים המלח א"כ ה"נ בחרש עמו בקרקע או גרר עמו בתנור מה גם ששם אין האיסור בעין והוי ממש דומיא דארג בו את הבגד כנ"ל וגם למ"ד דלא התיר ר' אליעזר רק כשנתערב ג"כ הבגד באחרים הרי התם נמי ה"ל כתערובות:

ולכן כשאסור כדי שכרו מותר השאר אבל לפ"ד הפוסקים החולקים ע"ז צ"ל מאי טעמא דהירושלמי ויש לומר דהתם ה"ל זה וזה גורם כגון חרש עמו בקרקע הרי החרישה שלו ה"ל רק גורם אחד והקרקע הוא גורם שני עכ"פ לא מיבעיא לפירש"י ספ"ג דעכומ"ז (דמ"ח סע"ב) גבי נטע אגוז של ערלה דהקרקע עצמה עם החרישה הוי רק גורם אחד והאגוז או שאר. הזרע הוי גורם שני וכן נראה דעת הרמב"ם ספ"י מהלכות נטע רבעי וכן משמע בטוש"ע י"ד סי' רצ"ד אלא אפילו לפ"ד התוספות שם דפליגי על רש"י דאין נקרא זה וזה גורם אלא כששניהם מענין אחד כו' אבל אגוז וקרקע שני ענינים הם. מ"מ הקרקע והחרישה שחורש הקרקע י"ל דשניהם ענין אחד הוא שהחרישה באה לרפויי ארעא

וא"כ ה"ל החרישה גורם אחד והקרקע עצמה גורם שני עכ"פ וה"ל זוז"ג מיהו י"ל אפשר החרישה לגבי קרקע ה"ל כמו תנור חדש שהסיקוה בעצים דאיסורא דנקרא התנור כולו גורם אחד דאיסורא כדאיתא בפרק כל שעה (דף כ"ו ע"ב) והיינו משום שע"י היסק זה נגמר ומתקיים כולו הרי אע"פ שעצם התנור כולו דהתירא הוא עכ"ז מפני שגמרו באיסור נקרא כולו גורם דאיסורא א"כ כמו כן הקרקע אע"ג דכולו התירא הוא מ"מ מאחר שלולי החרישה א"א לזרוע בה כלל וע"י החרישה נעשית הקרקע ראויה לזרוע א"כ הרי כוליה גורם דאיסורא הוא אך יש לחלק דהתם שאני שעי"ז נגמר ומתקיים כולו והגמר הוא העיקר אבל הכא עצם הקרקע וכח הצומח אשר בה ישנם בשלמות גם בלא החרישה רק שהחרישה מועיל לרפויי ארעא אין זה דומה כלל לגמרו באיסור דהיסק התנור שעצם כלי התנור לא נתקיים כלל רק ע"י היסק עצים דאיסורא ועוד י"ל דפי' הירושלמי חרש עמו וגרר עמו היינו ששניהם גררו בתנור או חרשו בקרקע או שהיא חרישה שנייה דהוה ודאי זה וזה גורם ואע"ג דזוז"ג שרי דיעבד לגמרי מ"מ כאן גבי מודר הנאה עכ"פ הוי הנאה ולכן כיון שאפשר לתקן ע"י איסור כנגד שכרו או מה שהשביחה אסור וכדפירש"י בפסחים (דכ"ז ע"א) גבי ישן יוצן ובתוספות שם (דף כ"ו סע"ב) ולפ"ז בנ"ד בארג טליתים דה"ל כארג בו את הבגד שבמשנה באנו למחלוקת הרשב"ם והראב"ד עם שאר פוסקים אי מהני הולכת הנאה ועוד משום דאיסורא בעין וכנ"ל:

קיצור ולכאורה דומה לדין נטל הימנה כרכר וארג בו את הבגד דשם יש מתירים בהולכת הנאה אפילו בלי תערובות וגם להאוסרים שם כשהאיסור בעין י"ל דבשאר איסורים שרי ומ"ש הר"ן דלא מהני תקנה זו רק באיסור שתופס את דמיו הרי הרשב"ם והראב"ד והרמב"ן פכ"ש והריטב"א פרק הערל והשט"מ ריש ביצה לא ס"ל כן ובתוס' יש ב' תירוצים גם החילוק דכשאינו תופס דמיו גרע א"א לומר דהוי מדאורייתא כיון דאפילו בתופס דמיו לא ניתק כלל האיסור מהראשון א"כ כשאינו תופס דמיו לא שייך שמחמת זה יהיה חילוק מדאורייתא וא"כ לפ"ז י"ל לכאורה טעם הירושלמי ספ"ק דנדרים גבי קונם ידי עושה עמך דמשמע שם דמהני כעין תקנתא דר"א דהיינו כדעת האומרים דתקנתא דר"א מהני בכל האיסורים. אבל להאומרים דלא מהני בשאר האיסורים ועוד משום דאיסורא בעין צ"ל טעם הירושלמי משום דהתם ה"ל זוז"ג:

ד והנה לפמ"ש לעיל בשם הר"ן ספ"ג דעכומ"ז משמע דאיסור זה שבבגד מדרבנן הוא וכ"כ התבואות שור רס"י יו"ד סק"ה בשמו ושכן משמע ג"כ במלחמות פרק כל שעה. אמנם מסיק הת"ש דשאר הפוסקים רובם ככולם מודים דגבי פת ובגד הוי כדי הנאה שבהם דאורייתא וכ"כ בשמ"ח שם סעיף ג' אפילו לענין שוחט בסכין משמשי עכומ"ז

דרוב גדולי הפוסקים משמע מדבריהם דאיסור הבהמה מדאורייתא הוא אף ששחיטת הבהמה אינה הנאה כ"כ כארג בו את הבגד ע"ש:

ולכאורה מסוגיא דספ"ק דנדרים באומר וידי למעשיהן מוכרח בהדיא דהוי דאורייתא ממש וכמ"ש בהדיא הר"ן שם דאפילו מדאורייתא נמי אסור וכ"כ בפסקי הרא"ש שם וכ"כ הרשב"א שם ופשוט הוא וא"כ מי נימא דלהוי מזה תיובתא דהר"ן ספ"ג דעכום"ז הנ"ל ואפשר ליישב דהתם היינו דלכתחלה אסור מדאורייתא לעשות עמו וכה"ג גבי נטל הימנה כרכר ודאי ג"כ לכתחלה אסור מדאורייתא לארוג בו לכולי עלמא אבל לענין שיהא מה שעשה עמו אסור אפשר דאינו מדאורייתא וה"ט דלכתחלה הרי ידיו הוי איסור בעין שנאסרו על חבירו משא"כ לאחר שעשה עמו אין כאן רק תערובות וגם אין ממש האיסור כלל בהתערובות וכמ"ש כ"ז הת"ש שם להשיב על הב"ח. אך קשה מהא דכתובות פרק אע"פ (דנ"ח ע"ב) גבי המקדיש מעשה ידי אשתו כו' דאמר ריש לקיש לא תימא טעמא דרבי מאיר משום דקסבר אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם אלא טעמא דרבי מאיר מתוך שיכול לכופה למעשה ידיה נעשה כאומר לה יקדשו ידיך לעושיהם משמע דבכה"ג הוי מעשה ידיה הקדש מדאורייתא והיינו אם עשתה בצמר הוי השבח אסור מדאוריי' וא"כ מה בין זה לארג בו את הבגד דאין בו איסור דאורייתא לפ"ד הר"ן מאחר דה"נ א"א שיומשך ההקדש על מעשה ידיה רק משום הקדש הידים עצמן והרי כח ידיה אח"כ אינו רק בתערובות בתוך הצמר דהתירא וגם אין ממש האיסור בהתערובות כנ"ל וא"כ מדוע הוי הקדש מדאורייתא ומ"ש הרמב"ם פ"ו מהלכות ערכין דין כ"ח וז"ל הא למה זה דומה לאומר אילן זה קדש שכל פירות שיעשה להבא קדש וכן כל כיוצא בזה עכ"ל יש להשיב ע"ז דהתם הפירות באו רק מהאילן שהוא הקדש ואין כאן תערובות דהתירא ואילו יצוייר מעשה ידיה כה"ג היה דומה לאילן אבל באמת הרי במעשה ידיה הצמר כולו היתר רק שכח מעשה ידיה מעורב בהן כח בעלמא וא"כ איך נדמייה לאומר אילן זה הקדש כו' והרי גם בהקדיש אילן ואח"כ נתמלא פירות פליגי תנאי במשנה ו' פ"ג דמעילה אם מועלין בגידוליהן ועיין תוי"ט שם שהרמב"ם בפי' המשניות שם פסק דאין מועלין בהפירות אלא דבמסכת ב"ב פרק הספינה (דע"ט ב') משמע לכאורה דהלכה כרבי יוסי דאמר מועלין בהן מדמסיק אלא אמר רבה כו' אבל בשדה ואילן ד"ה מועלין בהן ובמה שבתוכן וכ"פ הרמב"ם פ"ה מהלכות מעילה וע"ש בכ"מ מזה ובתוי"ט וא"כ י"ל כיון דאפילו בגידולי שדה ואילן פליגי תנאי א"כ עכ"פ במעשה ידיה אף שאמר יקדשו ידיך כו' כיון דכח ידיה דהוי כגידולי האילן הם מעורבים בהצמר דכולו התירא י"ל דאין בזה איסורא דאורייתא וכמו שובך ואח"כ נתמלא יונים דאפי' רבי יוסי מודה שם

אע"פ שגם כן השובך בו מתגדלים היונים. ואף שי"ל דהנאת מעשה ידיה גדול משובך לגבי יונים מ"מ כיון דפליגי תנאי אפילו בגידולי שדה ואילן וא"כ מנלן להחמיר כ"כ לומר דביקדשו ידיך כו' הוי מעשה ידיה הקדש מדאורייתא. ועוד קשה דבכ"מ שם איתא דרבי מאיר ס"ל בתוספתא פ"ק דמעילה דאין מועלין בגידולי שדה ואילן ומדוע ס"ל כאן גבי המותר מעשה ידיה דהוי הקדש מיהו יש להקשות על התוספתא הנ"ל דהא ר"מ ס"ל אדם מקדיש דשלב"ל ואע"ג דאמרו בב"ב (דע"ט ב') אימור דשמעת ליה לר"מ כגון פירות דקל דעבידי דאתו כו' היינו לאפוקי בור ואח"כ נתמלא מים משא"כ בהקדיש שדה ואילן הרי עבידי דאתו הפירות ואפשר ליישב עפמ"ש התוספות שם סד"ה אימור ועוד קשה דמשמע דאי הוה עבידי דאתו כו' ע"ש ועוד משמע כזאת דיש בזה איסור דאורייתא ממש מהא דפרק אע"פ (דנ"ט ע"א) גבי יקדשו ידי לעושיהן דאמרינן דקונמות מפקיע מידי שעבוד אלמא דמעשה ידיה נאסרין עליו מדאורייתא הגם שיש לדחוק דכיון דהידים אסורין עליו כהקדש מדאורייתא למלאכתן עי"ז נפקע מידי שעבוד אף שהמלאכה שעשתה אינה אסורה לו דיעבד מדאורייתא אם היא מלאכה כאריגת בגד וכה"ג אא"כ עושה לו מלאכה ושמוש כמזיגת הכוס דהוי איסורא דאורייתא לכתחלה עכ"פ מיהו כ"ז דוחק. וא"כ לכאורה מכ"ז יש ראיה לומר דגבי פת ובגד ספ"ג דעכומ"ז יש ג"כ איסור דאורייתא בהפת ממש וכן בהבגד ודלא כהר"ן וכן משמע בתוספות דפסחים (דע"ה ע"א) ד"ה וגרפו דבאבוקה כנגדו יש בהפת עצמו איסור דאורייתא מדכתבו אסור כו' אסור כו' משמע דעל הפת עצמו קאי וכ"כ בעל המאור פרק כל שעה סד"ה ואע"פ וז"ל כיון דיש שבח עצים בפת כמאן דאיתא לאיסורא בעיניה דמי כו' שהרי רואה אני את הפת כאילו הוא עצים דאיסורא עכ"ל וכ"כ הרמב"ן במלחמות שם סד"ה ועוד ואע"פ בשם הראב"ד וז"ל והראב"ד ז"ל סובר דשבח עצים בפת כו' איסור בעינו עכ"ל אמנם הרמב"ן עצמו כתב וז"ל ולמדנו שאין שבח עצים בפת ושבח כרכר בבגד ושבח קליפין בצביעה חשוב איסור בעיניה שיהא הכל נחשב כאיסור עצמו כמו שעלה על דעת רבים עכ"ל מיהו אין בדבריו הכרח לומר דהוי רק איסור דרבנן כמ"ש הר"ן דלא אתו לאפוקי רק שאינו איסור בעיניה כאיסור שאינו מעורב בהיתר אלא כאיסור שע"י תערובות וכמש"ש לעיל מיניה גבי שבח עצים בפת וז"ל שכיון דאיסור והיתר מעורבים בה הוה ליה כיין נסך יין ביין שאין לו היתר עולמית עכ"ל הרי מדמה זה לתערובות יין ביין שיש ממש האיסור בהיתר אלא דביין ביין בטל במיעוטו מדאורייתא אבל הכא כיון דיש שבח עצים בפת ושבח כרכר בבגד א"כ ה"ל כמו יין הרבה דאיסור שנתערב ביין דהיתר בענין שאינו בטל

מדאורייתא וגדול וחמור יותר מדבר המעמיד דלא בטיל אלא דלכאורה בלא דברי הר"ן יקשה על הסוגיא דיקדשו ידיך לעושיהן מהמשנה דפ"ג דמעילה שבב"ב (דע"ט) כנ"ל: קיצור קשיא על הר"ן מיקדשו ידיך לעושיהן דמשמע דמעשה ידיה הוי הקדש מדאורייתא ומה בין זה לכרכור שארג בו את הבגד דאין איסור דאורייתא בהבגד לפ"ד הר"ן ומ"ש הרמב"ם פ"ו מהלכות ערכין הכ"ח הא למה זה דומה כו' הנה אפילו באילן ואח"כ נתמלא פירות איכא למ"ד בב"ב (דע"ט) דאין מועלין בגדולין א"כ נהי דהתם קיי"ל דמועלין הלא הכא שהצמר כולו דהתירא י"ל דודאי לא היו מועלין כו' ולכאורה מדין דיקדשו ידיך לעושיהן ראיה להחולקים על הר"ן שם וע' בעל המאור פכ"ש ס"ל דבפת ובגד הוי הכל כאיסור בעין וכ"ד הראב"ד שם וגם להרמב"ן דפליג י"ל מ"מ הוי איסור דאורייתא:

ה וליישב דעת הר"ן י"ל בב' אופנים האחד עפמ"ש בחידושי הריטב"א בכתובות (דנ"ט ע"א) וז"ל באומרת יקדשו ידי לעושיהם וידים איתנהו בעולם פי' והוי כמקדיש דקל לפירותיו דחייל עליה הקדש הכא נמי חייל עליה איסור קונם ואע"פ דאין המלאכה יוצאת מגוף הידים כשם שהפירות באים מגופו של דקל קים להו לרבנן דכיון שהידים טורחות בכך לתקנו הרי הוא לדין זה כדקל לפירות ולא כמקדיש מצודה לפירותיה דלא חשיב כלום דמצודה לא עבדא אלא מעשה עץ בעלמא והכי גמר לה עכ"ל וא"כ כרכר דעצי אשרה שארג בו את הבגד ג"כ מעשה עץ בעלמא קא עביד להכי אין איסור דאורייתא ממש בהבגד משא"כ ידים כיון שטורחות בהמלאכה ה"ל המלאכה לגבי הידים כפירות דקל. אמנם קשה על חילוק זה מתרי טעמי הא' כמשנ"ת לעיל כיון דאפילו במקדיש אילן פליגי תנאי אם הגידולין הם הקדש אע"פ שיוצאים מגופו של אילן ממש א"כ מנלן להוסיף ולומר דגם מה שהידים טורחות לתקן איזה דבר ה"ל הדבר ההוא הקדש מחמת שהידים הם קדש הב' דהא דשבח עצים בפת י"ל דלא גרע מידים לגבי המלאכה וא"כ מדוע ס"ל להר"ן שם דבפת ליכא איסורא דאורייתא ולכן יותר י"ל אופן שני והוא מ"ש בשט"מ פ' אע"פ על דנ"ט ע"א בשם הרשב"א בד"ה באומרת יקדשו ידי כו' וז"ל עוד קשיא לי דהא לא דמו ידים לדקל דדקל לפירותיו דינא הוא דבקניית הדקל יקנה הפירות דעבידי דאתו מיניה דמגופו של דקל הן אבל מעשה דלאו מגופן של ידים נפקו אלא מעלמא אתו בהקדש הידים האיך יקדשו מעשיהן הא למה הדבר דומה למקדיש מצודתו למה שתעלה דלכאורה לא קנה הקדש כו' ואולי נאמר בזה דלקנות לשעה כדי לקנות בו דבר אחר כגון דקל לפירותיו וחצר לאוירה וידים למעשיהן קני דמ"מ אין הכוונה ועיקר ההקנאה לגוף הדבר שהוא בעולם אלא לקנות על ידיהן דבר שאינו בעולם

בקנייה כל דהו סגי ואע"פ שאינו יוצא מגופו לגמרי כפירות מן הדקל אלא כל שבאין ממנו קצת כגון המלאכה שהיא באה הידים בטרחן ותנועתן וכן האויר שנראה כאילו הוא מן החצר אבל מצודתי למה שתעלה שאין הצידה בטורח המצודה אלא שהדגים נכנסים בתוכה וכן עבד שמכרו רבו לקנס בפרק השולח (דף מ"ב סע"ב) ופרה לכפילא ע' ר"פ המפקיד דכיון שהקנס ע"י נזקין אחרים שהזיקו את העבד או שגנבו את הפרה שאינן מגופן כלל ולא באין בסבת עצמן אינן נמכרין על ידיהן והיא עצמה איבעיא לן בפרק השולח ולא איפשיטא עכ"ל (ועיין בפסקי מהרא"י סס"י ק"ל שהביא ראיה מפרק המפקיד כו' והרי התם הקנה לו הפרה ממש מעכשיו משא"כ פרה לכפילא לא מהני כנ"ל ובנדון מהרא"י הקנה לו רק הוולדות ולק"מ דהא פרה לולדותיה ודאי קנה דלא דמי לפרה לכפילא כו' א"כ ראיית מהרא"י היינו רק דאמרינן נעשה כאומר לו כו') ועיין בתוספות ר"פ המפקיד סד"ה כגון פירות דקל ובשט"מ שם בשם תלמיד הר"פ שכתב ג"כ כמ"ש הרשב"א ועיין בההמגי"ד פכ"ג מהלכות מכירה דין ג' שהביא דעות בזה. ועכ"פ נשמע מדברי הרשב"א דודאי ידים למעשיהן לא דמי מצד עצם כדקל לפירותיו דהתם גבי דקל אפילו הקדיש הדקל בעצמו לבד לא בשביל פירותיו מ"מ הפירות הוי הקדש ממילא כיון שמגופו של דקל ממש הן משא"כ בידים כה"ג אילו יצוייר שיהי' מקדיש הידים לבד ולא היה כוונתו בשביל למעשיהן לא היה מעשה ידים קדש ממש כיון דהמעשה לאו מגופא דידים נפקו ואע"פ שהרשב"א לא הביא ראיה ע"ז נלע"ד שיש ראיה גדולה לזה מפלוגתא דתנאי במשנה פ"ג דמעילה שהובא בב"ב (דע"ט) כנ"ל. אלא הטעם דהכא גבי קונמות קדשי מעשה ידיה היינו משום דעיקר ההקדש נתכוונה רק למעשה ידיה ולא לידים עצמן כלל אלא שלפי שא"א להקדיש דשלב"ל ע"כ מוכרח להיות ע"י אמצעות יקדשו ידי לעושיהן וה"ל ענין יקדשו ידי ע"ד קני ע"מ להקנות שבנדרים ס"פ השותפין וז"ש הרשב"א אלא לקנות על ידיהן כו' ולכן שפיר חל ההקדש והאיסור קונם על מעשה ידיה אף דלא דמי לפירות דקל מאחר שעיקר כוונת ההקדש היה על מעשה ידיה והקדש הידים היה רק כדי שיחול עי"ז ההקדש למעשה ידיו ומ"מ גבי מצודה ושובך אפילו כה"ג לא מהני וצ"ל לדעת הרשב"א דאע"ג דעשייה של ידיה הוא דבר שאין בו ממש שאין חל ע"ז איסור קונם כלל ולא הקדש וכמ"ש לעיל בשם הרשב"א ספ"ק דנדרים מ"מ לא נצטרך לומר שעיקר ההקדש חל על ידיה לבד אלא אע"פ דהעשייה דבר שאין בו ממש הוא עכ"ז ע"י הידים שיש בהן ממש חל ההקדש על העשייה ממש וכמו במוכר חצר לאוירה שהביא מהירושלמי דפרק חזקת וכ"ש לפמ"ש הר"ן פרק הנודר מן הירק (דנ"ז ע"א) אי נמי מעשי ידי אשתו לאחר שתעשה דבר שיש בו ממש הוא מיהו דברי

הר"ן ע"כ צ"ל דהיינו שכר מעשה ידיה כמו המעות שנתנו לה עבור טורחה דהוי דבר שיש בו ממש רק דהוי דשלב"ל והר"ן מיירי שם באומר קונם מעשה ידיך עלי דאדם אוסר על עצמו דשלב"ל אבל בארגה בגד הרי העשייה עצמה אין בה ממש ולא מסתבר שיהיה שכר מעשה ידיה חמור ממעשה ידיה עצמן דאדרבה נהפוך הוא דהשכר מעלמא אתי לגמרי תמורת כח מעשה ידיה ואף שמדברי רש"י פרק הנודר מן הירק שם מבואר שהפירות שנתנו לה בשכר מעשה ידיה נק' מעשה ידיה ממש ולא חילופיהן י"ל דהיינו משום דהתם מיירי באומר קונם מעשה ידיך עלי ועל עצמו יכול לאסור דשלב"ל לגמרי כנ"ל לכן מאחר שאסר על עצמו מה שיהיה ניתן לה בשכר מעשה ידיה ודאי חל האיסור ע"ז ממש אבל לגבי חבירו דאין אדם אוסר דשלב"ל על חבירו לא מסתבר שיהיה שכר מעשה ידיה חמור ממעשה ידיה עצמן ומעשה ידיה עצמן הרי העשייה הוא דבר שאין בו ממש אלא צ"ל כמ"ש דאע"פ כן כיון שהקדש זה נמשך להן באמצעות דבר שיש בו ממש חל ההקדש ע"ז ממש דהא ע"כ מבואר בגמ' דבקונם ידי לעושיהן חל ההקדש על מעשה ידיה אף שהעשייה אין בה ממש א"כ סוף סוף על כרחינו נמשך ההקדש על דבר שאין בו ממש ומוכרח לומר דאע"ג דקונם והקדש אינו חל על דבר שאין בו ממש היינו כשתחלת ההקדש חל עליו לבד אבל כשתחלת ההקדש חל על דבר שיש בו ממש ממילא הוא חל על דבר הנמשך ונולד ממנו אף שאין בו ממש. א"כ כך לי כשעיקר כוונת ההקדש הוא על הדבר ההוא שאין בו ממש רק שהוא ע"י אמצעות הדבר שיש בו ממש כמו כשההקדש על הדבר שיש בו ממש ואעפ"כ נמשך וחל על הדבר שאין בו ממש היוצא ממנו והכל ענין אחד הוא והתוספות ספ"ק דנדרים ד"ה ידי למעשיהם כתבו דמעשה ידיה יש בו ממש כדמוכח בכתובות (דנ"ט) דאם אמר קונם מעשה ידי דחייל לרבי מאיר דאמר אדם מקדיש דשלב"ל עכ"ל ועיין מ"ש ע"ז בספר נתיבות משפט להר"ח אלגאזי במשרים נתיב כ"ג חלק ח' וכמדומה שעל דברי התוספות הנ"ל נתכוין הרשב"א בחידושיו שם במ"ש ויש מי שאומר כו' ידי שעושה עמך שיש בו ממש הוא כהובא לעיל אות א':

קיצור. ויש ליישב ע"פ מ"ש הרשב"א דביקדשו ידיך לעושיהן שאני שאין הכוונה ועיקר ההקנאה לגוף הדבר שהוא בעולם אלא לקנות על ידיהן דבר שאינו בעולם ולכן בקנייה כל דהו סגי עכ"ל וצ"ל דאע"ג דהעשייה ג"כ דבר שאין בו ממש הוא נתפס הקנייה ע"י אמצעות דבר שיש בו ממש כמוכר חצר לאוירה בירושלמי פרק חזקת:

ו ומעתה מתורץ דעת הר"ן ספ"ג דעכומ"ז דס"ל גבי פת שאפאו בעצי אשרה ובגד שארגו בכרכר דעצי אשרה ליכא דיעבד בהפת והבגד רק איסורא דרבנן דלק"מ דיקדשו

ידי לעושיהן דהוי מעשה ידיה איסור קונם דאורייתא ממש דאף אם נאמר דשבח עצים בפת הוי כמו מעשה ידיה מ"מ התם שאני דעל כרחך האיסור לא נמשך על הפת והבגד בתחלה כי אם שהעצי אשרה לבד הן האיסור רק שמהם באנו להמשיך האיסור על הפת והבגד אבל הכא גבי יקדשו ידי לעושיהן עיקר ההקדש היה למעשה ידיה רק שעובר דרך הקדש הידים לכך חמיר טפי טובא דהוא איסור עצמי דאורייתא אע"ג שהוא דשלב"ל ואין בו ממש כיון דאעפ"כ חל על זה איסור תורה ממש ע"י אמצעות דבר שיש בו ממש. סוף סוף זהו איסור דאורייתא לא כן התם שעצם האיסור הוא רק הדבר שיש בו ממש לבד לכך בתולדה שלו שאין בה ממש ס"ל להר"ן דכשמעורב בהיתר ליכא איסור דאורייתא והנה אף גם לשא"פ דס"ל דגם בפת ובגד הוי איסור דאורייתא ממש כמ"ש הת"ש סי' יו"ד סק"ה:

מ"מ נראה דענין יקדשו ידי לעושיהן חמיר טפי טובא מטעם הנזכר דלא דמי כלל זה לזה וכמו בשאר איסורי איכא למ"ד טעמו ולא מששו אינו דאורייתא משא"כ היכא דגלי קרא דטעמו אסור הוא דאורייתא כדאיתא בפרק גיד הנשה (דצ"ח סע"ב) דבקדשים אסור ובשא"ד שרי מדאורייתא וכן אפילו לדידן דקיי"ל דטעם כעיקר דאורייתא מ"מ ה"ל איסורא בעלמא ואין לוקין עליו משא"כ היכא דגלי קרא בהדיא דטעם כעיקר כמו בבשר בחלב (חולין דף ק"ח ע"א) ודאי דהיה לוקה על זה וכדמשמע בגמרא שם וכ"כ בפמ"ג בפתיחה להלכות בשר בחלב ועד"ז ג"כ יש לחלק בנד"ז דהנה התולדה והשבח דעצי אשרה שבפת ובגד הוי עכ"פ כטעמו ולא מששו:

ונהי דס"ל דזהו אסור מדאורייתא מ"מ לא דמי ליקדשו ידי לעושיהן דהתם הוי הך טעמו ולא מששו איסור עצמי דאורייתא כמו שאר מששו דאיסורא אלא דמ"מ ה"ל תערובות איסור בהיתר ול"ד לבשר וחלב רק לנ"ט דקדשים בהתירא ומעתה לא מיבעיא להר"ן דס"ל דרבי אליעזר לא התיר בהולכת הנאה רק גבי פת ובגד דבלא"ה ליכא בהם רק איסורא דרבנן א"כ הכא דאיכא איסורא דאורייתא ודאי לא מהני בלאו הטענה דהולכת הנאה לא מהני רק בדבר שתופס דמיו. אלא אפילו לפ"ד שאר הפוסקים דס"ל דגם שם בפת ובגד איכא איסורא דאורייתא מ"מ לא דמי כלל לאיסורא דאורייתא שבקונם ידי למעשיהן כנ"ל ולכן י"ל דכאן לא מהני לכ"ע כ"ש, שגם שם ס"ל לרוב הפוסקים דלא מהני בפת ובגד עצמן כ"א כשנתערבו ואף דשאר איסורים לסתם יינם מדמינן להו הרי הרמב"ן במלחמות פכ"ש כ' דגם גבי סתם יינם לא מהני ביין תקנתא זו כמש"ל כ"ש שהרבה פוסקים ס"ל דתקנתא זו לא מהני רק באיסור שתופס את דמיו כנ"ל מכל הלין טעמי פשיטא דלא מהני כאן תקנתא דהולכת הנאה וגם תקנתא דימכר כולו חוץ

מדמי איסור שבו לא שייך הכא דהא אסר ידיו למעשיהן על כל ישראל א"כ למי ימכור והירושלמי דספ"ק דנדרים עכצ"ל משום זוז"ג ולכן נקט גרר עמו בתנור ולא עשה התנור דאז באמת יותץ:

קיצור ומעתה מתורץ דעת הר"ן והנה גם לשא"פ זולת הר"ן דס"ל דבפת ובגד איכא איסורא דאורייתא עכ"ז לא דמי כלל לאיסורא דגבי ידי לעושיהן מטעם הנ"ל דהתם הוי רק גורם דאיסורא והכא בעיקר האיסור נתכוין למעשה ידיה ולכן לא מהני כאן תקנתא דהולכת הנאה לכ"ע:

ואין לצדד להקל משום דאיתא פלוגתא דתנאי ואמוראי ספ"ב דחולין (דף מ"ם) אם אדם אוסר דבר שאינו שלו וא"כ למ"ד שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו יש לצדד להקל מיהו בגמ' שם איתא לאו כל כמינך שתאסור ייני לאונסי א"כ אם המשכיר ששכר את הפועל לעשות טליתים ידע שאסר א"ע לאריגת טליתים לכ"ע אין זה לאונסי דאיהו דאפסיד אנפשיה דלא הוה ליה לשוכרו א"כ מרצונו נאסרו ולא לאונסו אך אפילו אם לא ידע מזה וה"ל לאונסו אפ"ה אין כאן שום קולא מתרי טעמי דהא הרשב"א בתה"א (דף יו"ד ע"ב) ובמ"ה שם האריך דקיי"ל אדם אוסר דבר שאינו שלו ע"י מעשה ושגם רב נחמן ורב עמרם ורב יצחק לא פליגי אלא כשי"ל לצעורי קא מיכוין ואע"פ שהרא"ה בבד"ה שם חלק ע"ז וכ"ד הר"ן ספ"ב דחולין מ"מ כ' הפר"ח סי' ד' שדעת הרמב"ם והרא"ש ורוב הפוסקים והטוש"ע סי' קמ"ה כהרשב"א וכ"נ דעת התוספות שם (דף מ' סע"ב) ובפ"ד דעכומ"ז (דנ"ט ע"ב) סד"ה אמר רב אשי וא"כ בנד"ז שהאיסור מפני הקונם דלא שייך כלל לצעורי קא מיכוין שהרי נדר כן מקודם וע"י שחבירו הכריחו לזה מפני הטובה שקיבל ממנו א"כ ודאי אדם אוסר דבר שאינו שלו במעשה רב ועצום כזה וגם דס"ל לר"ח דבמעשה רב לכ"ע אוסר אלא אפילו לפ"ד הרא"ה והר"ן הרי כ' הר"ן וז"ל וליכא למימר לענין איסור אכילה אין אדם אוסר דבר שאינו שלו דהכא לאו איהו אוסר לה אלא דלא שרי לה והוה ליה כאילו לא נשחטה אלא שמתה מאליה עכ"ל מבואר דאפילו למ"ד אין אדם אוסר דבר שאינו שלו מ"מ הפעולה שעשה בה הוא ודאי אסור:

א"כ בנד"ז ג"כ הצמר של הטלית לא נאסר אבל השבח שהטלית יפה הרבה יותר מן הצמר שבו זהו מעשה ידי האומן ועשייה זו ודאי אסור שהרי זהו שלו:

קיצור. ואין להקל למ"ד אין אדם אוסר דבר שאינו שלו דהיכא דלא שייך לצעורי קא מכוין קיי"ל דאדם אוסר דבר שאינו שלו כמ"ש בטוש"ע י"ד סי' קמ"ה ובפר"ח סי' ד':

ח וראיתי חכם אחד שכתב להקל בשאילתינו וז"ל משום שאין אדם אוסר דשלב"ל אלא באומר יקדשו ידי לעושיהן דהיינו להקב"ה שעושה גוף הידים קדש וממילא מעשה ידיו

הן קדש כאומר אילן זה הקדש שממילא פירותיו הקדש אע"פ שעדיין לא באו לעולם משא"כ באומר יקדשו ידי למעשיהן שאין הידים עצמן הקדש רק שאוסר אותן למעשה ידיו הרי זה מיתסר נפשא אחפציה לכן לא נמשכה קדושה במעשה ידיו ועוד דאפילו ביקדשו ידי לעושיהן ליתא לחצאין דמם"נ כיון שהידים עצמן קדש מה לי טליתים או שאר דברים אלא על כרחך כוונתו למעשיהן א"כ לא נאסר מה שלא בא לעולם עכת"ד והנה מ"ש דבאומר יקדשו ידי לעושיהן הוי גוף הידים קדש כאומר אילן זה כו' אע"פ שמשל זה כ' הרמב"ם פ"ו מהלכות ערכין הכ"ח מ"מ אי אפשר כלל לומר דהוי ממש גוף הידים קדש כאילן ממש כאשר כתב הרשב"א בפרק אע"פ הובא בשט"מ שם בד"ה באומרת יקדשו ידי וז"ל תמיה לי דבשלמא אילן תפיס הקדש בגוף האילן להיות הפירות כפירות דקל של הקדש אבל ידי האשה אין הקדש חל בהן חדא דאינן שלו להקדיש כו' ועוד שאין חל הקדש בבן חורין דגופיה לא קדיש כלל כו' וכדאמרי' בגיטין פרק השולח (דל"ח ב' ודל"ט א') וכן הוא שהקדיש עצמו עושה ואוכל שלא הקדיש אלא דמיו כו' א"כ המקדיש ידי אשתו האיך יקדש ידיה והאיך יקדיש מעשה ידיה דהא לא דמי לדקל לפירותיו ואפילו במקדיש ידי עצמו כדאמרן והניח זה בצריך עיון ועיין בפירש"י בגיטין (דל"ח ע"ב) גבי המקדיש עבדו גופיה לא קדיש והתוס' שם כ' ונראה לפרש גופיה לא קדיש ליאסר בהנאה כמו בהמה טמאה כו' אבל לפירש"י י"ל אם הקדישו בהדיא לבדק הבית הוי קדיש ליאסר בהנאה כ"כ בחידושי הריטב"א שם. אמנם בבן חורין אפילו לפירש"י גופיה לא קדיש כלל גם מ"ש ואפילו ביקדשו ידי לעושיהן ליתא לחצאין תמוה דהא המשנה דפרק בתרא דנדרים דף (פ"ה) קונם שאני עושה על פיך כו' אוקמוה בגמרא שם ובפ' אע"פ (דנ"ט ע"א) באומרת יקדשו ידי לעושיהן ועכ"ז הקונם רק על פיך ולא על פיה ולא על שארי בנ"א א"כ איתא לחצאין ואשתמיטתיה מ"ש ע"ז הב"י בי"ד סס"י רל"ד וז"ל ומשמע לי דכיון דעל מתניתין דקתני התם קונם שאני עושה על פיך הוא דאמרינן באומרת יקדשו ידי לעושיהן דלאו למימרא שהיא מקדשת מעשה ידיה לגמרי עסקינן דא"כ מהו קונם שאני עושה על פיך דקתני שאני עושה הקדש מיבעיא ליה אלא ה"פ באומרת יקדשו ידי לעושיהן על פיך כלומר שידי יהיו אסורות על פיך כהקדש עכ"ל וכ"כ הב"ח שם. וכ"כ עוד בשט"מ (דנ"ח ע"ב) גבי מתוך שיכול לכופה וז"ל וי"ל דלשטת התוספות אין פי' לעושיהן למלאכתן אלא להקב"ה שעשאן והלכך חייל הקדשו אמאי דאית ליה בה רשות עכ"ל ור"ל דמותר מעשה ידיה קדש ומעשה ידיה אינן קדש ע"ש הרי איתא לחצאין ואפשר דמכל זה מתורץ ג"כ קושיית הרשב"א דלעיל דודאי עכצ"ל דאין גוף הידים נעשי' קדש ממש כאילן דא"כ איך האיסור רק על פיך כו' אלא הכוונה שהם

אסורות על פיו כהקדש אבל לא נעשו קדש ממש באמת. גם מ"ש משא"כ באומר יקדשו ידי למעשיהן כו' כבר נתבאר בתחלת דברינו ראיות ברורות דביקדשו ידי למעשיהן ג"כ נאסרו מעשה ידיו וכמו בידי לעושיהן וגם בשט"מ דכתובות שם יש מפרשים גם לעושיהן למלאכתן כו' ומ"ש דבלמעשיהן ה"ל מיתסר נפשיה אחפצא הוא טעות גדול וכ"כ בהדיא בחידושי הרשב"א ריש נדרים ד"ה איידי וז"ל והא דתנן קונם פי מדבר עמך ופרישנא בגמרא דה"ל כמאן דאמר יאסר פי לדבורי הא נמי מיתסר חפצא אנפשיה הוא דהכי קאמר יאסר עלי פי להנאת דיבורי עמך עכ"ל וכ"כ מהר"ר יחיאל באסאן בתשו' מהרי"ט ח"א סס"י נ"ד ע"ש באריכות ומהרי"ט שם בסי' נ"ג לא פליג רק על מה שדימה מהררי"ח נזירות לענין זה:

אלא דנזירות הוא איסור נפשיה אחפצא ועוד דאילו היה מיתסר נפשיה אחפצא א"כ לא היה שייך איסור זה אחבריה רק עליו לבד דהוא אסור לו לעשות ולדבר עם חבירו אבל על חבירו ליכא איסור קונם דבמיתסר הנפש על החפץ אין בידו לאסור נפש חבירו אפילו על חפץ שלו כמבואר בטוש"ע סי' רל"ו ס"ג ובב"י שם ובט"ז שם סק"ז דהרמב"ם ס"ל כרמב"ן דמהני מדין ידות והיינו לומר דנתכוין לאסור החפץ אבל להטור והתוספות שבר"ן ריש נדרים וכ"מ ממ"ש הב"י סי' ריי"ג בשם הרשב"א אני אוסרך ביתי שלא תדור בו משמע דוקא בכה"ג ודברי הט"ז בישוב דעת הרמב"ם צ"ע דהרמב"ן לא קאמר דמהני מדין ידות אלא להיות נדר כשהזכיר לשון נדר אע"פ שאמרו בלשון מיתסר נפשיה אחפצא וכן להפך כשהזכיר לשון שבועה הוה שבועה אע"פ שאמרו בלשון מיתסר חפציה אנפשא דאע"פ שלא אמרו בלשון מדוקדק יד מיהו הויא משא"כ כשאומר בהדיא לשון שבועה שנעשה אנו מזה נדר זה לא שמענו כלל מהרמב"ן ועכ"פ הרי מבואר בש"ע סי' ריי"ג סעי' א' יאסר עליך פי לדבורי כו' וכ"כ בחה"ר ספ"ק דנדרים דהמשנה מיירי שאוסר פיו וידיו לדבורו ומעשיו על אחרים וא"כ עכצ"ל דמיתסר החפץ הוא ועיין עוד בחה"ר פ"ב דנדרים (דט"ו ע"ב) ד"ה באומר מה שהניח שם דברי התוספות בקושיא ועיין בש"ע י"ד סי' רל"ד סעיף ס"ז בט"ז שם בענין דעת התוספות ודעת הרשב"א והשתא את"ל דדוקא ביקדשו ידי לעושיהן הוא דנאסר על חבירו ולא בידי למעשיהן א"כ לק"מ דפשיטא כשהזכיר סתם ידים אין הפי' אפילו לפ"ד התוספות רק למעשיהן כמו שאמרה קונם מה שאני עושה כו' וא"כ מהו הקושיא הרי התוספות לא אמרו רק דהוי כאומר למעשיהן ונאסר עליו לבד וכן גבי הנאת תשמישך עלי וישיבת סוכה עלי ג"כ האיסור עליו לבד ובכה"ג אמרו התוספות דכשהזכיר את החפץ כו' משא"כ גבי קונם שאני עושה על פיך דאוסרת מעשה ידיה עליו דצ"ל לעושיהן דייקא לפ"ד כת"ר א"ו דבלמעשיהן נמי נאסר

על חבירו וע' תוי"ט פרק בתרא דנדרים מ"ד שיישב דעת הרמב"ם דס"ל כהתוספות ולא בעינן שיאמר לעושיהן וכ"כ הט"ז והש"ך סס"י רל"ד בשם הר"ן שבב"י סי' רל"ט והוא בר"ן פ"ב דנדרים (די"ו ע"ב):

קיצור. השגה על חכם א' שרצה לומר דביקדשו ידי למעשיהן אינו אוסר על חבירו דשלב"ל שזהו נגד הרשב"א ספ"ק דנדרים וטוש"ע י"ד סי' רי"ג גם מ"ש ביקדשו ידי לעושיהן ליתא לחצאין הוא נגד המשנה דקונם שאני עושה על פיך וכמ"ש הב"י בי"ד סס"י רנ"ד ומשמע לי דכיון דעל מתניתין כו':

סימן קפד

בעה"ב יש לו כתב בח"י הפועל שנשבע בש"ח לבעה"ב שלא יזוז ממנו להשכיר עצמו לאחר בלי רשותו וליתר תוקף אסר ידיו למעשיהן בקונם על אותו שישכיר א"ע לו בלי רשות בעה"ב הנ"ל ועתה נשכר לבעה"ב אחר בלי רשותו וכבר נתבאר תשו' ע"ז באריכות למעלה:

אך מקום הספק הוא רק אם הפועל יטעון שלא נשבע בפ"מ רק שחתם א"ע אכתב הנ"ל ובנידון שבועה בכתב יש בתשו' חו"י שני תשו' בדבר הסותרות זו את זו מסי' ט"ז שהיקל בזה לסי' קצ"ד שהחמיר ובשבו"י ג"כ החמיר אבל בשב"י חי"ד סי' מ"ט היקל וגם כתב כן בשם כמה אחרונים וע' תומים סי' צ"ו שהאריך בזה ונטה להקל ולבסוף מסיק דיש מקום להחמיר עפ"י דעת ר"ת שבטח"מ סי' כ"ח ובתשו' מהריב"ל ח"א סי' מ"ז וסי' ל"ט כתב בפשיטות להקל ובשכנה"ג בי"ד סי' ר"י בהגהת הטור אות ו' הביא כן בשם הרבה גדולי האחרונים ומכללן מהרי"ט ח"א סי' י"ד וחלק י"ד סי' כ"א וכ"כ בתשו' מים רבים חלק יו"ד סי' ס"ד בשם הרב בעל גינת וורדים כלל ג' סי' א' שהוכיח כן בראיות ובתשו' נ"ב חי"ד סי' ס"ו וחח"מ סי' למ"ד אות יו"ד מסיק דגם לאומרים דשבועה בכתב לא הוי שבועה מ"מ קבלת איסור מהני ג"כ בכתב ע"ש הטעם דלא גרע קבלת עצמו בלי ביטוי שפתים ממה שאחרים יכולים להטיל עליו ומהני בכתב לכ"ע עכ"ל ובשכנה"ג סי' ר"י בהגהת הטור אות י"ב כתב ג"כ וז"ל הסכמה בחרם אע"פ שלא הוציא בפיו אלא בכתיבה קבלה הוי וחייב לקיימה משפטי שמואל סי' ק"א ק"ב עכ"ל והובא ג"כ בתשו' מים רבים סי' הנ"ל ותלמידו של הנ"ב הגאון מוה' מרדכי בנעט ז"ל משמע דלא ס"ל בזה כהנ"ב כהובא בספר פתחי תשובה בי"ד רס"י רל"ו ואפשר לחלק דמהר"מ בנעט לא אמר רק בגזירת ח' בכתב אבל בהסכמה שזה מקבל עליו בכתב י"ל דלא פליג על הנ"ב מיהו בתשו' נ"ב חי"ד סי' ס"ו מבואר דס"ל בפשיטות דגז"ח נמי מהני בכתב. ובנ"ד מבואר ג"כ

שהפועל קבל בח' מיהו קבלה זו לא שייך בענין ידיו למעשיהן עוד מסיק שם בנ"ב דאפי' למ"ד דשבועה בכתב לא מהני מ"מ אם כ' קבלתי בשבועה אמרי' דהודאתו כק' עדים דמי ומסתמא נשבע בפ"מ יעו"ש שהאריך בזה ובתומים סי' ע"ג ס"ו כ' דאם נותן אמתלא נאמן וא"ל אינו נאמן ואני חוכך עוד להחמיר לפמ"ש הרמב"ם רפ"ב מה' שבועות דלאו דוקא העונה אמן אחר שמשביעו חבירו כמוציא שבועה מפיו דמי אלא ה"ה שא"ד שענינו כמו אמן בכל לשון כו' יעו"ש א"כ אפ"ל אם קורין לפניו ענין השבועה והוא חותם ע"ז חתימה זו הוי כקבלת שבועה וא"ת א"כ איך משכחת לה מושבע מפי אחרים דאם אינו מקבל השבועה לא הוי אפי' מושבע מפי אחרים ובעונה אמן או שא"ד כעין אמן הוי מושבע מפי עצמו כדאי' בגמ' ספ"ג דשבועות י"ל דמשכחת לה בשבועת העדות שהשיבו אין אנו יודעים לך עדות וכן בשבועת הפקדון וכמ"ש התוס' רפ"ד דשבועות (דל"א ע"ב). אבל לענין שבועת ביטוי דלא מיחייב רק מפי עצמו כמ"ש בגמ' ספ"ג הנ"ל לא משכחת רק בעונה אמן ואפשר דה"ה בנ"ד ולכאורה יש קצת ראיה לזה מתשו' הרשב"א שהביא הב"י באה"ע סי' צ"ו קרוב לתחלת הסימן בד"ה ומ"ש אבל נתגרשה ומתה כו' על אלמנה שנשתתקה שאם השביעוה מפי אחרים שלא נטלה כלום משל בעלה והרכינה בראשה הוי כשבועה דהרכנת הראש כדבור וכדגרסי' בירושלמי היא שמיעת הקול היא הרכנת הראש אלא שחשש אח"כ שמא נתכוונה להפך כו' יעו"ש:

ולכאורה נראה דלאו דוקא הרכנת הראש דגבי גט בהדיא תנן פ' מש"א שחט בו רוב שנים ורמז כו' הוי כהרכין בראשו וה"ד פקח שכתב בכת"י לכמה פוסקים וא"כ י"ל דכת"י נמי הוי קבלה. ומעתה גם אותו בעה"ב שהשכירו יש לו לחוש מאיסור זה דלאו עכברא כו' אלא חורא כדאי' בגמ' פ"ב דקדושין ובערכין ובגיטין פ' השולח וע' בתשו' צ"צ סס"י ל"ו מענין חורא יעו"ש:

ואחר שובי נחמתי דמתשו' רשב"א הנ"ל נ' להפך דדוקא הרכנת הראש הוי כשמיעת הקול ולא כת"י הגם שבר"פ מש"א מוכח דשאר רמיזה נמי מהני י"ל דמ"מ רמיזה עדיפא מכת"י לפי שמתוך הרמז מובן וניכר ממש הענין:

משא"כ ע"י כתב אין ניכר רק ע"י קרי' לא בשעה שכותב. ומ"ש במכמ"א שער א' סי' ה' בשם ריא"ז ועוד כמה פוסקים דכת"י לפני הסופר ועדים הוי כהרכנת הראש י"ל משום דס"ל דלא בעינן ממש שמיעת הקול ודבור וכמ"ש התוס' פרק מש"א (דע"ב א') ד"ה קולו כיון דקים לן שמתרצה לא בעינן שמיעת הקול כמו כו' שאינה אומרת כלום כו' ובברייתא דתנא עד שישמעו קולו לא אתא אלא למעוטי חרש ולא ס"ל הטעם שכ' הרשב"א דהרכנה מהני משום דהיא שמיעת הקול היא הרכנת הראש וכ"מ בגמ' גיטין

(ד' ע"א) דכת"י ל"ד לדבור היכא דבעי' דבור לכן לא קיי"ל כרב כהנא דאמר חרש שיכול לכתוב הוי כפקח משום דבעינן מדבר דוקא ומעתה גבי שבועות ונדרים דכתי' דבור לבטא בשפתים נ' דוקא דבור ולא כתיבה ואפילו קרו לפניו השבועה והוא חתם וכן משמע ג"כ בתומים סי' צ"ו שם דכה"ג לא מהני רק לענין כפירה אחר השבועה כמו בשבועת הפקדון דה"ל כמושבע מפי אחרים והוא משיב אין לך בידי ע"ש אבל אין זה כעונה אמן וכמוציא שבועה מפיו אך לפמ"ש המכמ"א בכוונת דברי הרשב"א פרק מש"א דס"ל ג"כ דכת"י הבעל בפני הסופר והעדים מהני בגט והרשב"א ס"ל דטעמא דהרכנה מהני היינו כירושלמי דהוי כשמיעת הקול א"כ י"ל כן גבי שבועה אבל נ"ל אילו ראה המכמ"א תשו' רשב"א הנ"ל במ"ש ולא שנלך אחר רמיזותיו כו' לא כ"כ ועכ"פ מרוב הפוסקי' שם נשמע דכת"י לא מהני בשבועה לא מיבעיא להאומרים דבגט נמי לא מהני מדאורייתא משום דבעי' שישמעו קולו וכת"י ל"ד לקולו א"כ ודאי ה"ה בשבועה דכתיב קול אלה וביטוי שפתים אלא גם להאומרים דמהני בגט היינו משום דלא בעי' קולו כמ"ש תוס' ושא"פ א"כ בשבועה דבעי' קול ודבור ל"מ כת"י וכמ"ש קולו לאפוקי מר"כ דכת"י לא הוי כהגדה גם בהרשב"א לא נ' כלל פי' המכמ"א והת"ג סי' קכ"א לא דקדק בזה כל הצורך ואין כאן מקום דין ההוא:

סימן קפה

נדון שבועה בכתב ע' נ"ב חח"מ סי' למ"ד אות י"א י"ב שצידד דהוי שבועה ובאיסור החמיר בודאי ומה שהיקל בקבלו נ"ל דהיינו משום שאחרים אומרים לשון זה אבל כשכותב קבלתי יש לדמותו לנתתי שדה פלוני בגיטין (מ' ב') דפי' שנותן עתה ע"י שטר זה כדאי' בשו"ע סי' רמ"ה א"כ ה"נ י"ל שמקבל עתה ועיין חו"י סי' קצ"ד לא היקל רק כשמתחיל בל' מודה אני כו' ע"ש ובגוף הדין עיין תשו' רשב"א שבב"י אה"ע רס"י צ"ו דהרכנת הראש כשמיעת הקול והרשב"א ס"ל דכת"י לא הוי כהרכנה וא"כ נשמע ממנו להאומרים דכת"י שכותב לפנינו הוי כהרכנת הראש (עת"ג באה"ע סי' ק"כ שכ"כ בפשיטות ואשתמיטתי' ת' רשב"א הנ"ל ולא שנלך אחר רמיזותיו וכו' ועיין במכמ"א האריך בדין כת"י בגט) א"כ לדידהו י"ל דכת"י נמי הוי שבועה מיהו להתוס' גיטין (ע' ע"א) דכ' בפשיטות דלענין ואמרה דחליצה לא מהני כת"י א"כ הה"ד לענין לבטא בשפתים דשבועה ושאני גט דלא בעי' הגדה בפה ולכאורה הרמב"ם יוכיח דלגבי גט מהני לי' כת"י ולענין עדות בעי' מפיהם דוקא מיהו הנ"ב כ' דבאמת להרמב"ם בכותבי' לפני ב"ד מהני ועדיין ל"ד עדות לשבועה עיין שב"י. ומ"מ אפשר שיש לדין זה כספק

דאורייתא ועיין תשו' מי"י לס' הפלאה גבי ת"כ שנהגו להחשיבו כמו ברית כו' כמו"כ י"ל עכ"פ על שבועה בכת"י עונ"ל שאם אחרים מדברים לפניו שישבע כך וכך ועל פיהם כותב קבלתי עלי באו"ש כו' אפ"ל דהוי כמוציא שבועה מפיו דהא הרמב"ם כ' אמן לאו דוקא אלא כל אמירה שנ' שמקבל עליו שבועה זו א"כ לענין זה י"ל דמהני נמי כת"י שמקבל הביטוי שביטו האחרים השבועה וצ"ע:

סימן קפו

שאלה בדיני שבועה מושבע מפי אחרים על דבר שהוא עבר או על להבא ושתק ולא מיחה לומר שאינו מקבל שבועתם וגם לא ענה אמן אי חשיב שבועה או לא:

הנה בר"ן ספ"ג דשבועות וספ"ד משמע להדיא דכה"ג לא חשוב שבועה כלל שהרי כ' וז"ל אפי' מושבע מפי אחרים אין כאן שהרי לא אמרה כלום אחר שבועה כו' וכן מבואר בטוש"ע סי' רל"ז ס"ב ועב"ח שם דאפי' לא שתק אלא אמר שעשה כן או שלא עשה פטור וכן משמע ברמב"ם ה' שבועות רפ"ב ורפ"ז ורפ"ט מיהו בלהבא אם אמר אעשה או לא אעשה אפשר דהוי כקבלת דברים דהוי כמוציא שבועה מפיו אך בחי' הריטב"א בשבועות ספ"ד בדף ל"ו ע"ב אההיא דארור בו שבועה כו' כ' בשם הראב"ד דאף בשבועות ביטוי אם עמד שם ושתק הוי כמושבע מעצמו ולכאורה ראי' לדבריו ממ"ש ביומא פ"א (די"ח ב') במשנה משביעי' אנו אותך כו' ולא הזכירו שם שהכה"ג עונה אמן או שיאמר כן אעשה מכלל דשתיקתו היינו קבלה וצ"ע:

עוד יש להוכיח דין א' ממתני' דיומא הנ"ל והוא דלכאורה יש להבין דמאי אהנו בשבועה זו שמשביעי' את כה"ג:

דממ"נ אם חושדים אותו בצדוקי א"כ לדידי' הוי אנוס בשבועה דאם לא ישבע לא יניחוהו לשמש בפנים והוא צריך לשמש כדי לקיים המצוה כמו דסבירא להו ועכצ"ל דכה"ג לא חשיב אונס דמ"מ מי מכריחו לעבוד והרי הוא מאנס עצמו מאונסא דנפשי' וע' בח"מ סי' ר"ה וזהו הדין שיש להוכיח ממשנה זו:

אך עוד צ"ע דמ"מ לדידי' הוה נשבע לבטל את המצוה וצ"ל דמ"מ גם אם הי' צדוקי לא הי' נשבע שבועת שוא ועוד כיון שמשביעי' בלשון לא תשנה דבר מכל מה שאמרנו לך א"כ הוה כולל דברים המותרים עם דברים האסורים (לצדוקי') וכה"ג חיילא שבועה כדאי' בי"ד סס"י רל"ו:

סימן קפז

משנה ספ"ג דשבועות אחת זו ואחת זו המושבע מפי אחרים חייב כיצד אמר לא אכלתי היום לא הנחתי תפילין היום משביעך אני ואמר אמן חייב ובו יתבאר ג"כ שאלה מושבע מפי אחרים אם אכל היום והוא לא ענה אמן כ"א אמר לא אכלתי היום או ששתק לגמרי כגון שאמר תחלה לא אכלתי היום משביעך אני ושתק או שהשיב שנית לא אכלתי ובאמת אכל אם חייב:

הנה הר"ן ספ"ג דשבועות אהא דאמר שמואל כל העונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו דמיא דכתיב ואמרה האשה אמן אמן כתב וז"ל ואי לא דמיא כמוציא שבועה אמאי מבדקה אפילו מושבע מפי אחרים אין כאן שהרי לא אמרה כלום אחר שבועה דלא דמי למשביע עדים (ר"ל דשם אפילו אינם עונים אמן אחר השבועה חייבים דזהו פי' מושבע מפי אחרים כדפירש"י במשנה ר"פ שבועות העדות דף למ"ד ע"א ד"ה ומפי אחרים ועיין בתוי"ט שם משנה א' ד"ה ומפי אחרים שכ' ואע"ג דלא ענה אמן ובמשנה ה' ד"ה שבועה שאין אנו יודעים לך עדות הקשה דא"כ שבועה זו איני יודע למה כו' והביא שם מחלוקת הרמב"ם והראב"ד וקצת משמע מהמשנה ספ"ג דשבועות אחת זו ואחת זו המושבע מפי אחרים חייב משמע דגם בעונה אמן נק' מושבע מפי אחרים) שהרי הם כופרים אחר שבועה ועונים על דבריו אין אנו יודעים לך עדות (ור"ל משא"כ האשה אינה אומרת כלום אחר השבועה רק אמן אלא ודאי כמוציא שבועה מפיו דמי עכ"ל והוא דברי רש"י אות באות בפירש"י (דל"ו ע"א) ד"ה ואמרה האשה. וכדלקמן והנה לעיל מיניה בהמשנה אחת זו ואחת זו כ' הר"ן אבל לא אמר אמן פטור כגון משביעני עליך אם אכלת ואם לא אכלת ואמר לא אכלתי או אכלתי עכ"ל ור"ל שאף אם אמר הפך האמת פטור וצ"ל מ"ש משבועת העדות דאע"פ שלא ענה אמן חייב כשעונה על דבריו ואמר אין אנו יודעים לך עדות וה"נ עונה על דבריו ואומר לא אכלתי והוא אכל. והטעם פשוט כמ"ש התוי"ט שם משום דגבי שבועות העדות כתיב ושמעה קול אלה וחייב בה מושבע מפי אחרים והיינו אף כשלא ענה אמן משא"כ בשבועות ביטוי וכדברי הר"ן מבואר ג"כ בב"ח סי' רל"ז ס"ג ודברי התוי"ט מבואר בגמרא ורש"י (דף ל"א ע"ב) וכן מוכרח בגמרא דמושבע מפי אחרים אינו חייב בשבועת ביטוי כלל כדמסיק בגמרא ספ"ג (דכ"ט סע"ב) דמקשה המשניות אהדדי דבתחלה אומר שבועת בטוי נוהגת באנשים כו' מפי עצמו מפי עצמו אין מפי אחרים לא ואח"כ בסוף המשנה אומר אחת זו ואחת זו המושבע מפי אחרים חייב קשיין אהדדי אלא ש"מ הא דענה אמן הא דלא ענה אמן והיינו משום דכשעונה אמן ה"ל כמוציא שבועה מפיו אבל בלא ענה

אמן דאינו כמוציא שבועה מפיו אף אם נחשב מושבע מפי אחרים אינו חייב כלל גבי שבועות ביטוי וכמו לר' מאיר שם גבי שבועת העדות חוץ לב"ד יעו"ש והיינו משום דהא דמושבע מפי אחרים חייב לא נאמר בתורה רק גבי שבועת העדות כדאמר בגמרא (דל"א ע"ב) ופירש"י שם משום דבעדות כתיב ושמעה קול אלה ומושבע מפי אחרים בפקדון דחייב גמרי לה רבנן משבועות העדות ופירש"י מגזרה שוה גמרי לה מעדות והיינו מגזרה שוה דתחטא תחטא כמ"ש רש"י (דל"א סע"א) ועל שבועות ביטוי ליכא גז"ש לחייב במושבע מפי אחרים דהא לא כתיב ביה תחטא ומ"ש במשנה אחת זו ואחת זו (היינו שבועת ביטוי ושבועת שוא) המושבע מפי אחרים חייב אין ר"ל כמו מושבע מפי אחרים דגבי שבועות העדות ושבועת הפקדון אלא במושבע מפי אחרים וענה אמן בזה חייב אף בשבועת ביטוי ושבועת שוא וכנ"ל משום דמושבע מפי אחרים וענה אמן ה"ל כמוציא שבועה מפיו אבל מושבע מפי אחרים ולא ענה אמן כגון שאמר משביע אני עליך שתתן לי פקדוני שיש לי בידך והשיב אין לך בידי חייב בשבועת הפקדון משום דגמרי לה בגז"ש משבועת העדות כנ"ל וגבי עדות כתיב ושמעה קול אלה משא"כ בשבועת ביטוי ושבועת שוא דליכא גז"ש ללומדו משבועת העדות פטור כה"ג וכן משמע בהדיא ג"כ בהרמב"ם רפ"ז מה' שבועת דרק בשבועת הפקדון חייב במושבע מפי אחרים ולא ענה אמן ומשמע אבל לא בשבועת ביטוי ושבועת שוא דשם אינו חייב רק כשעונה אמן וכמ"ש רפ"ב מה' שבועות ומה שקורא במשנה ספ"ג מושבע מפי אחרים כשענה אמן. צ"ל דאין זה מושבע מפי אחרים דגבי ושמעה קול אלה דשבועת העדות דשם מיירי אע"פ שלא ענה אמן. וא"כ יצא לנו אם אמר לא אכלתי היום לא הנחתי תפילין ואמר הלה משביעך אני ולא ענה אמן אע"פ שהשיב שנית לא אכלתי לא הנחתי תפילין והוא באמת אכל והניח תפילין אינו חייב כלל משום שבועות ביטוי וזהו משמע ג"כ מדין המשנה זו גופא דדוקא כשאמר אמן חייב ולא כשלא ענה אמן אף אם נחשב מושבע מפי אחרים כגון שענה שנית על דבריו לא אכלתי היום אינו חייב:

ב ויש להסתפק במשביעו אלהבא כמו משביעך אני שלא תאכל היום והוא השיב לא אוכל ואח"כ אכל אם פטור משום דלא [ענה] אמן וה"ל מושבע מפי אחרים דפטור בשבועת ביטוי או דלמא כיון שהרמב"ם רפ"ב מהל' שבועות כתב ואחד העונה אמן או האומר דבר שענינו כענין אמן כגון שאמר הן או מחוייב אני בשבועה זו קבלתי עלי שבועה זו כו' ה"ז כנשבע לכל דבר עכ"ל וא"כ ה"נ כשמשביעו שלא יאכל והוא משיב לא אוכל ה"ל כמקבל עליו שבועה זו ויש לדחות דאומר לא אוכל אבל לא שמסכים שיהיה זה בשבועה דאמן היינו שמסכים על השבועה וצ"ע ומ"מ י"ל דנהי דאינו חייב בשבועת

ביטוי במושבע מפי אחרים ולא ענה אמן י"ל איסורא מיהא איכא כשעונה אחר השבועה הפך האמת אף בלשעבר אבל אם שותק לגמרי י"ל ודאי אין איסור ועיין רש"י (דל"א ע"ב) במשנה בד"ה או שאמרו דאף בשבועת העדות דמושבע מפי אחרים חייב אם שתקו אחר השבועה אין כאן קבלת שבועה אף אם מתחלה קודם השבועה אמרו אין אנו יודעים לך עדות אך בחידושי הריטב"א ספ"ד (בדף ל"ו ע"א) אההיא דארור בו שבועה כתב בשם הראב"ד דאף בשבועת ביטוי אם עמד שם ושתק הוי כמושבע מעצמו ובחדושי הרשב"א פ"ד דשבועות (דף ל"א ע"ב) בד"ה או שאמרו אין אנו יודעים לך עדות כתב שהרמב"ן כתב דמושבע מפי אחרים אפילו שתקו חייבין והוא ז"ל הקשה עליו הגם שיישב בדוחק הנה אף הרמב"ן לא אמר רק היכא דמושבע מפי אחרים חייב דהיינו בשבועת העדות שם ס"ל דגם כששתקו אחר שהשביעם חייב אבל בשבועת ביטוי דאינו חייב במושבע מפי אחרים ודאי כששתק אחר שהשביעו פטור אא"כ אמר אמן דה"ל כמוציא שבועה מפיו דאל"כ איך הוכיח שמואל מן ואמרה האשה אמן אמן דאמן כמוציא שבועה מפיו דמיא דלמא לא ולא גרע משתיקה אלא צ"ל כיון גבי שבועת האשה כתיב והשביע הכהן את האשה ולא כמ"ש בשבועות העדות ושמעה קול אלה י"ל דמושבע מפי אחרים אין מועיל גבי האשה לכן גם להרמב"ן לא מהני שתיקה אע"ג דבמושבע מפי אחרים מהני שתיקה הכא לא מהני אא"כ במוציא שבועה מפיו והר"ן שכתב אפילו מושבע מפי אחרים אין כאן דלא דמי לאין אנו יודעים לך עדות זהו משום דלא ברירא ליה דגבי והשביע הכהן את האשה לא מהני מושבע מפי אחרים דהא כתיב והשביע הכהן דה"ל מושבע מפי אחרים ע"כ הוצרך לומר דאפילו מושבע מפי אחרים אין כאן אבל להרמב"ן דס"ל דבמושבע מפי אחרים די לחייבו בשתיקה עכצ"ל דס"ל דגבי והשביע הכהן את האשה לא מהני מושבע מפי אחרים דאל"כ מנלן דאמן ה"ל כמוציא שבועה מפיו. הא לא גרע משתיקה וא"כ עכ"פ בשבועת בטוי דלכ"ע לא מהני מושבע מפי אחרים א"כ שתיקה לא מהני לכ"ע היינו אף להרמב"ן אך בעונה אחר השבועה ואומר לא אכלתי היום יש להסתפק להרמב"ן דלדידיה במושבע מפי אחרים אף בשותק חייב א"כ בעונה אחר השבועה י"ל מהני אף היכא שצ"ל מושבע מפי עצמו אך אינו מוכרח די"ל גם להרמב"ן מושבע מפי עצמו לא הוה אלא בעונה אמן ורש"י ס"ל כהר"ן ולא כהרמב"ן כמ"ש (בדף ל"ו ע"א) ד"ה ואמרה האשה אמן אמן. דאי לאו כמוציא שבועה דמיא אמאי מבדקה כו' יעו"ש כלשון הר"ן וממנו העתיק הר"ן מ"ש ספ"ג:

סימן קפח

מה שנסתפקו כבודם אם דוקא כל העיר או רוב העיר זה מבואר בש"ע יו"ד סי' רכ"ח סעי' ל"א קהל שרוצים להתיר ההסכמה ויש מוחים הולכים אחר הרוב כו' וזהו כדברי הרא"ש בתשובה שהביא הב"י וגם הרמ"א בד"מ שם ס"ק כ"ג הביא כן מהמרדכי פ"ק דב"ב סי' תפ"ב שהכריח כן מהסוגיא פ"ק דהוריות (ד"ג ע"ב) וכ"כ הרד"ך בית י"ב חדר א' וע' בשירי כנה"ג סעי' רמ"ב הביא שגם הרשב"א בתשובה ס"ל דהולכים אחר הרוב הובאה ב"י סס"י רכ"ח גבי וכתב עוד שאלת אם הסכימו הקהל כו' כל שהרוב מסכימים כו' וגם בתשו' מה"ר בצלאל אשכנזי סי' כ"ה כ' ליישב ב' תשובות דהרשב"א כתב בתקנות וגדרים ראוי לילך אחר הרוב אבל בעניני הצבור הרי כולן כשותפין הן והמיעוט יכולים למחות וכיוצא בזה כ' מהרי"ק שרש קפ"א מ"מ אף לדבריו בנד"ז זהו תקנת וגדרים א"כ יש לילך אחר הרוב וע' בגמ' ספ"ק דכתובות (דט"ו ע"ב) ובטוש"ע אה"ע סי' ד' סעי' ל"ד. וע' בשו"ת זכרון יוסף חלק יו"ד סס"י י"ד ואין ספק כלל שאם היו מסכימים כל הקהל או רובם שהיו בעת ההיא לבטל התקנה כו' ועכשיו שמסכימים רובם ככולם כו' ע"ש ג"כ ס"ל דמהני כשהרוב מסכימים לבטל התקנה אף שעשו אבותיהם באיסור חמור כו' גם כיון שרוב העיר א"י לעמוד בה ע' פסקי מהרא"י סס"י רנ"ב ובש"ע סס"י רכ"ח אלא דזהו לכתחלה אך כאן גזרו כשהצבור יכולים לעמוד בה ומיהו כיון דעכשיו אשתני ע"כ נקל יותר לבטלו כדמוכח פ"ג דעכומ"ז (דל"ו סע"א) בענין שריה"ו הנשיא התיר השמן שגזרו תלמידי הלל ושמאי בצירוף האי טעמא שאין הצבור יכולים כו' אך לכאורה יש להסתפק אם הולכין אחר רוב נפשות לבד או גם אחר שבח ממון ר"ל מי שבביתו קונים בשר יותר הרבה חשובה דעתו יותר ממי שאינו קונה רק מעט בשר לשבת ויו"ט לבד דיש פנים לכאן ולכאן. כי י"ל דאין הולכין אחר רוב ממון אלא כשהענין הוא על עסקי ממון כמ"ש בתוספות פ"ק דב"ב (ד"ז ע"ב) ד"ה לפי שבח ממון אבל הכא תקנה זו נעשית בשביל עשירים ועניים בשוה שלא יהי' הבשר ביוקר וכך חשוב הליטרא בשר של העני כמו חמשה ליטרות של העשיר ול"ד למ"ש בהגמי"י שם סק"א גבי שכר חזן דמחשבין מחצה לפי ממון ומחצה לפי נפשות דהתם פי' הטעם שעל עסקי ממון הוא כדאי כו' משא"כ הכא וע' מזה בש"ע א"ח סי' נ"ה סעי' כ"א ובמג"א שם ס"ק ט"ז ובש"ע אזמ"ו נ"ע שם סעיף כ"ג כי יש סברא כו' ויש סברא כו' וע' עוד בש"ע א"ח סס"י תרנ"ח וגובין מעות אתרוג לפי ממון כו' וכ"ז אינו שייך כאן ול"ד ג"כ למ"ש בש"ע ח"מ סי' רנ"ט ס"ו דהולכים אחר רוב טבחי ישראל להתירה באכילה אע"פ שרוב העיר כותים דהתם שאני כיון דרוב מוכרי הבשר בעיר אף לכותים הם ישראלים א"כ אין להלוך רק אחר רוב זה

וכן לא דמי להא דאיתא בחולין פג"ה (דצ"ה ע"א) דבבשר מבושל הולכין אחר רוב אוכלי בשר ומ"מ למעשה אפשר להחמיר שלא להלוך אחר הסכם רוב הנפשות לבד אם יש כנגד זה רוב אוכלי בשר אבל אם ברוב הנפשות יש ג"כ מחצה מערך הבשר הנאכל בעיר אף שבהמיעוט שאין מסכימים נשאר מחצה מהבשר בכה"ג ודאי יכריע הרוב נפשות דעדיף מהפשרה דלילך חציה לפי ממון וחציה לפי נפשות וע' בשירי כנה"ג י"ד סי' רכ"ח בהגהב"י סי' רנ"ג מענין רוב ממון והנה אם בנד"ז יסכימו רוב בע"ב פורעי המס ורוב נפשות לבטל התקנה עד"מ כשיש מאה בע"ב יסכימו עכ"פ ששים או שבעים בע"ב הרי רוב נפשות וגם שיהיה ברוב בע"ב הנ"ל ג"כ רוב יותר מקוני הבשר עד"מ כשנמכר מאה ליטרא בשר בשבוע יהיו הם הקונים ערך שבעים ליטרות א"כ יש רוב בנין ורוב מנין המסכימים לבטל התקנה אז יש לדמותו לענין תרי רובי הנזכר בגמ' ספ"ק דכתובות (דט"ו ע"א) דמהני אף ליוחסין כ"ש דמהני לבטל התקנה:

ז"ל הראב"ד שהובא בספר תמים דעים סי' רמ"ה פרק מקום שנהגו אעובדא דבני ביישן שאין כל המנהגות שוות שכל מנהג שנהגו בו מצד איסור וקבלו אותו על עצמן סתם אותו מנהג אין הבנים רשאים להתירו ולא לשאול עליו לחכם להתירו להם כו' אבל מנהגים אחרים שאינם מחשש איסור אלא מהסכמת קהל לדבר אחד אפילו קבלוהו על עצמן אין הבנים נתפשים עליהם ואם יסכימו כולם לשנותו הרשות בידם עכ"ל וא"כ מנהג זה שלא לשלם עבור ליטרא בשר לא יותר מחמשה קטנים כסף אין שייך בזה חשש איסור כ"א הסכמת הקהל לדבר אחד אע"ג דמנהג טוב הוא כדי שלא ייקר את השער שהקפידו ע"ז מאד במשנה וגמרא ובש"ע ח"מ סי' רל"א ס"ך ובסמ"ע שם ס"ק ל"ו מ"מ מאחר שמצד היוקר שנתהוה על בהמות ודגים עוברים ע"ז המוכרים והקונים לכן יכולים להתירן אם יסכימו כל העיר כדין התרת איסור צבור שבש"ע יו"ד סי' רכ"ח סכ"ה ולשון ההתרה מבואר בב"י סי' רכ"ח בתוך ד"ה ויש להם התרה בלא פתח וחרטה וז"ל ולשון ההתרה יאמר הש"צ הסכמת כל הקהל להתיר האיסור ומותר הוא עכ"ל והיינו כשיהיה כן הסכמת כל הקהל ובמעמד הקהל אכן אם יכולים ע"י התאמצות והשתדלות להחזיק שלא יעברו על התקנה נכון הוא והברירה בידם:

סימן קפט

בדבר התרת נדרים דסגי בשלשה הדיוטות כבר פי' הט"ז והש"ך רס"י רכ"ח אפילו לית בהו חד דגמיר מעצמו אלא כל דגמרי להו אחרים וסברי ומ"ש הירושלמי שיודעין לפתוח פתח היינו כפשוטו כמ"ש הש"ע סעי' ז' שיוכלו לומר לו אילו ידעת כך כו' לא היית נודר

אבל ודאי שא"צ להיות בקיאין בדיני נדרים אפילו בהא דאין פותחין בנולד וכיוצא וכ"מ ממ"ש הש"ך בשם הלבוש שא"צ שיהיה סברי היטב אלא כל דסברי קצת כדי שידעו מה יתירו סגי דלא כמי שעלה על דעת א' מהלומדים דלרבנן (דר' יהודה בבכורות (דל"ז א') דא"צ שיהי' א' מהן חכם וא"כ מי ילמדם) צ"ל כולם יודעים דיני נדרים הפשוטים כמו אין פותחין בנולד דאם א"י כלום בנדרים לא מהני התרתם דמאי שנא מהא דטבח שאינו יודע הלכות שחיטה כו' דאפי' אומר שלא שהה ולא דרס לא סמכינן עלי כו' דכל מלתא דלא רמיא עלי' דאינש עביד לה ולאו אדעתי' וה"נ כשאין יודעין דיני נדרים יש לחוש שלא התירו כדין כו', וכל זה דברים בטלים ואשתמיטתי' מ"ש התוס' ר"פ מצות חליצה אהא דתנן התם ואפילו שלשתן הדיוטות רק שיודעין להקרות כעין דיינים וכ' התוס' אבל בשאר דברים אין צריך שיהיו בקיאין בהן וכי לא עשו בטוב יוכלו לישאל לבקיאין כו' הרי דסמכינן על מה שישאלו אחר המעשה אע"ג שלא היו בקיאין מקודם ולא מדמינן זה לשחיטה דאין לומר דהתוס' ס"ל דגבי שחיטה נמי סמכי' עליו אם אומר שלא שהה ולא דרס כמ"ש הרשב"א בחי' פ"ק דחולין (ד"ט) בשם חכמי הצרפתים ואזדי הכא לשטתייהו דזה אינו דהא התם עכ"פ אסור לאכול משחיטתו קודם שישאלו ממנו ואיך קפסיק הכא דסמכינן לגמרי על חליצתם, וא"צ לשאול מהם איך ומה עשו רק דסמכינן ע"ז שאם לא עשו בטוב היו שואלין כו' א"ו עכצ"ל דלא דמי כלל חליצה לשחיטה ואין כל הענינים שוין וכמו שחילקו בש"ס בהדיא בין דיני קדושין וגיטין לחליצה דגבי גיטין וקדושין אמרו כל מי שאינו יודע בטיב גיטין וקדושין לא יהא לו עסק עמהן ולכן כ' רמ"א בסי' קנ"ד בסדר הגט סעי' א' דגט שסדרו אותו הדיוטות יש לפוסלו ועיין בב"ש סי' מ"ט סק"ד:

והיינו משום דאמרו בגמ' כל מי שאינו יודע בטיב כו' משא"כ גבי חליצה אמרו בהפך במשנה וגמ' דסגי בג' הדיוטות רק שיודעין להקרות וטעם החילוק ביניהן נ' משום דבגט יש הרבה פרטים ע"כ אסור לסדר אא"כ יודע בטיב גיטין כמ"ש הב"ש סי' מ"ט סק"ד בשם הט"ז משא"כ בסדר חליצה אין שם פרטים רבים ועוי"ל דגם בסידור הגט י"ל דאין לפסול דיעבד מדינא אף אם לא היה בקי כ"כ בטיב דסתם ספרי דדייני מיגמר גמירי ולכן פי' רש"י אהא דכל מי שא"י בטיב גיטין וקדושין לא יהא לו עסק עמהן להיות דיין בדבר כו' ועיין מזה בתשו' הריב"ש סי' רע"א ואיך שיהיה בדין סדור הגט עכ"פ גבי סדר חליצה מבואר בהדיא בגמ' דסמכינן על הדיוטות אף שאין בקיאין בדיני חליצה כנ"ל וסמכינן ע"ז דכי לא עשו בטוב ודאי ישאלו כו' וק"ו להתרת נדרים:

דהא חליצה הוא דין ונק' המסדרים דיינים ובעינן ב"ד של ישראל וכ"ש בהתרת נדרים דמכשרינן בהו כל ישראל דגמרי' משחוטי חוץ דודאי סמכינן אהדיוטות ממש רק שיודעין לפתוח ולא חיישי' שלא ידעו לשאול אם עשו כדין ולכן אפילו לפ"ד הנ"י שהביא הב"ש בפי' סדר חליצה דס"ל דצריך שיהיו בקיאין בדיני חליצה נ' דמודה גבי התרת נדרים דא"צ לזה דהתם ה"ט משום שנק' דיינים משא"כ הכא ותדע דהא הב"י רס"י רכ"ח כ' דפשטא דסוגיא דנדרים (דע"ח) משמע דכל ההדיוטות ממש כשרים וא"כ אע"ג די"ל דהפי' הוא הדיוטות דגמרי להו וסברי כמ"ש בבכורות (דל"ז) מ"מ פשיטא ופשיטא דאין להחמיר בהו יותר מדיינים דחליצה לפ"ד התוספות עכ"פ וגם הנ"י מוכרח להודות כאן ע"ז ובספר חוסן ישועות על מסכת יבמות כ' וז"ל ונראים דברי התוספות דמשמע הא דילפינן מזקני עירו זקנים בעלמא או מבישראל אפילו ישראל כל דהו דלא בעינן שידעו שום דין מדיני חליצה והא דבעינן שידעו להקרות אינו אלא כדי לקיים מצות קריאה בלבד עכ"ל ועוד דהא אפילו חלצה לפני ע"ה גמורים שא"י להקרות ג"כ חליצתה כשרה כמ"ש בש"ע רס"י קס"ט א"כ עכצ"ל כהתוס' וגם באמת התרת נדרים אין בו ידיעת פרטים אפילו כמו בסדר חליצה כו' בפרט שעכשיו רואים בספר מ"ש בש"ע סי' רכ"ח סעי' ז' וא"כ גם לאחר ההתרה אם נראה שהתירו כדין ודאי מהני התרתם ומ"ש הרא"ש בתשו' כלל י"ב סי' ז' יודעים בטיב נדרים צ"ל דזהו לרווחא דמלתא וגם כדי שלא יצטרכו לשאול אח"כ אם התירו כדין דאל"כ מנ"ל להרא"ש דבעי' בקיאי' בטיב מ"ש מחליצה דל"ד לגיטין וקדושין כנ"ל ועוד דאם בקיאי' בטיב ה"ל ב"ד חשוב כמ"ש בב"י בח"מ סי' ר"ז גבי והוא דקנו מיני' בב"ד חשוב דהיינו שבקיאי' בדיני אסמכתא ואיך נק' הדיוטות א"ו דהרא"ש כ"כ לרווחא דמלתא כנ"ל וראיה לכ"ז מהגמ' דהנה בבכורות (דל"ז ע"א) אמר רבינא דמסתברי להו וסברי וכה"ג אמר רבינא רפ"ק דערכין (ד"ג ע"א) גבי הכל כשרין לראות את הנגעים כו' אמר רבינא לא קשיא הא דמסברי ליה וסבר כו' וכ' התוס' אע"ג דמסברי ליה וסבר מקרי כהן שוטה שאינו בקי לראות בפ"ע וכ"כ הכ"מ פ"ט מהט"צ בשם הרא"ש האי שוטה לאו דוקא כו' ועכ"פ מדנקרא שוטה עכצ"ל דאינו גמיר כלל. וא"כ ודאי כה"ג הוא הדיוטות דגבי התרת נדרים. ואע"ג דגבי נגעים צריכים שיהי' ישראל חכם מלמדו זהו רק גבי נגעים שיש בהם דינים רבים משא"כ בהתרת נדרים א"צ לזה דהא לא קיי"ל כר' יהודה שיהיה אחד מהן חכם ואין לומר דנחוש למ"ש התוס' שם ועי"ל כו' וכ"כ בשבועות (ד"ו סע"א) דמסברו ליה וסביר קאי על הישראל האומר לכהן אמור טמא כו' והכהן הוא אפי' שוטה דלא סביר כלל וא"כ לפ"ז נימא דמסברו לי' וסביר הוא מדרגה יותר מעולה לפי' קמא דתוס' דהא אפילו לפי' זה אין

ראי' שהוא גמיר כלל כיון דצ"ל עמו עוד ישראל אחר המסבירו כמ"ש התוס' בשבועות שם א"כ עיקר הסמיכה הוא על אותו ישראל המסבירו אבל הישראל דמסברי לי' וסבר ודאי אינו גמיר כלל ובהתרת נדרים כבר נת' דא"צ יותר כלל ומזה ראיה לדעת הש"ך ולבוש רס"י רכ"ח דדי כשהוא סביר קצת מאחר לפי' ראשון דתוס' וכ"ד הרא"ש והכ"מ נק' זה שוטה כו' כנ"ל ועוד יש טענה וטעם גדול בנד"ז שלא לחוש כלל שמא לא ידעו הדין איך להתיר או שמא לא פתחו כדבעי מאחר שמי שהתירו לו הוא למדן חשוב ויודע בטיב נדרים והוא אינו חשוד כלל ח"ו לקלקל א"ע בכדי שיהיה באיסור נדר כל ימיו ומסתמא עיין בש"ע איך לעשות ההתרה וא"כ בכה"ג נ' דאף שהמתירים לא ידעו מעצמם לפתוח הפתח מהני התרתם מאחר דמסברי להו וסברי א"כ מסתמא מצא לו הפתח והסביר להם ואף שבאמת א"צ לכ"ז מאחר דהוכחנו דכל ג' הדיוטות דמסברי להו וסברי סמכינן עלייהו כנ"ל ואמרינן דמסתמא ידעו לפתוח הפתח ואם לאו היו שואלים כו' מ"מ לרווחא דמלתא י"ל ג"כ סניף זה ובאור זה דבהג"ה בר"ש בפי' המשניות ספ"ג דנגעים כ' אהא דאין חכם מתיר נדרי עצמו כו' דלא משום חשדא כו' ע"ש הרי ס"ל דלא שייך חשדא וכנ"ל ואע"ג דהר"ש עצמו שם כ' דמחשדינן לי' דלמא מיקל גבי אשתו כו' הרי אדרבה סיים ותימא כו' וכן בשאר כל איסור והיתר אטו מי לא מהימן כו' ועוד תניא כו' ונאמן הוא על נגעי עצמו כו' וכ"כ הרא"ש שם בפי' המשנה נאמן הכהן כו' פי' שיאמר הוא לכהן ע"ה נגע זה טהור הוא ויטהרנו הכהן ע"ה הרי דאפי' המנוגע נאמן לגמרי לטהר א"ע אף שהוא דבר שאין בידו לתקן וכ"ש בנדרים דנק' בגמ' יבמות ר"פ האשה רבה דבידו לאיתשולי' עלי' ולכן ל"ד לשא"ד דאתחזק איסורא כו' ולכן מ"ש הר"ש שם ושמא יש לחלק בין היכא דאתחזק איסורא כו' צ"ל דלא קאי רק אבכור משא"כ בנדרים דכיון שהוא בידו הרי אע"ג דאתחזק יש לו דין לא אתחזק כדמוכח בגמ' הנ"ל וכ"מ בתשו' להרמב"ן סי' רנ"ח ובש"ע י"ד סי' רל"ד סעי' נ"ז דהא דאין אדם מפיר נדרי אשתו אינו משום חשדא וכדעת ההג"ה שבר"ש שם. והא דפירש"י בבכורות (דל"א א') וחד מי מהימן כו' ע"פ שלשה כו' אין ר"ל משום חשדא דנידוק מיני' דה"ה גבי התרת נדרים דבעי' שלשה אלמא דשייך חשדא כו' כי לא מהימן אינו כלל ענין חשדא ועוד דהכא יש בידו לעשות בהיתר וע"ש בגמ' ורואה את קדשיו דאיבעי מתשיל עלייהו כו' וע"ש בתוס' ד"ה דהא כו' תימא כו' מכל הלין יש לומר דלא שייך חשדא בנד"ז כי רחוק לצייר שלא יוכלו למצוא פתח כלל כו' שאז היה מקום לומר חשדא כו' וכיון שכן הרי נאמן בעצמו כו' ולכן אע"ג שלא היו יודעי' לפתוח י"ל דשפיר דמי מאחר דמסברי להו

וסברי וכ"ש שבודאי ידעו לפתוח ולא היו הדיוטות כלל כמ"ש זה המשיג בעצמו שא' מהג' היה תלמידו של הנשאל כו'

סימן קצ

ע"ד האיש דלא מיתדר ליה עם אשתו ובראותו שלא יוכל ליפטר ממנה הדיר הנאת תשמישה עליו ונדר עד"ר בלי התרה:

הנה מ"ש כת"ר שהדין מפורש באה"ע סי' ע"ו ס"ט ובי"ד סי' [רל"ה ס"א דיוציא ויתן כתובה זהו ודאי אמת אך היינו בזמן הש"ס שהיו מגרשים בע"כ וגם היינו כשאינו מוצא פתח לנדרו משא"כ כשמוצא פתח לנדרו כמ"ש בכתובות (דף ס"א ע"ב) ועכשיו שא"א לגרש בע"כ נ' ודאי אפילו אינו מוציא פתח לנדרו א"א לגרש בע"כ כמשי"ת ולענין אם יכולים להתיר נדר זה הנה אם משום שנדר עד"ר דאין לו התרה אלא לדבר מצוה ולכאורה פשוט דלעשות שלום בין איש לאשתו נק' דבר מצוה כדמשמע ממ"ש בש"ך סי' רכ"ח ס"ק ס"ד ס"ה צ"ז אלא דיש לפקפק דשאני הכא דלא מיתדר לי' עמה א"כ אולי הוא שלום קטיעא א"כ שמא בכה"ג אינו דבר מצוה כ"כ. אך נראה לצדד משום דכיון דאף אם לא יוכל להתיר הנדר לא יוכל לגרשה בע"כ אף אם יהיה מעוגן מחמתה כדמוכח ממשנה שלימה פי"ג דיבמות (דף קי"א ב') הנודרת הנאה מיבמה כו' ואם נתכונה לכך כו' וע' תוס' שם. וגם מתחייב לה בשאר וכסות כדמוכח מהסוגיא דכתובות (דנ"ב ע"א) וש"ע אה"ע סי' ע"ח ס"ה וחמ"ח שם סק"ו וב"ש סק"ה דנשבית ולבסוף הדירה חייב לפדותה אע"ג דאין אני קורא בה ואותבינך לי לאנתו והיינו משום דאתי לאערומי וכ"ש הכא שנתכוין בפי' לכך וכיון שכן אם מבקשים הימנה לקבל גט ואינה רוצה בשום אופן א"כ יש מצוה בההתרה כדי שלא ישב בלא אשה דזה הוי ודאי דבר מצוה להנצל מהרהור עבירה כמבואר ממ"ש התה"ד סי' רס"ג והביאו רמ"א סי' א' וסעי' ח' בהג"ה ויוכלו לפתוח לו פתח מזה גופא אילו היה יודע שלא יועיל כלום ליפטר ממנה ע"י נדר זה (לא לגרשה בע"כ ולא ליפטר משאר וכסות לא היה נודר) ואם יאמר לא ה"ז פתח וכההיא דנדרים (דכ"ג ע"א) גבי דביתהו דאביי ומעשה דרב סחורה שם (דכ"ב סע"ב) וכהא דתנן (דף ס"ה ב') פותחין לאדם בכתובת אשתו כו' (ודס"ו) מה ראתה אמן של אלו כו' וכ"ש הכא שי"ל דהוי כעין נדר בטעות שלא נדר אלא משום דקסבר שעי"ז יפטר ממנה והא דיבמות גבי הנודרת הנאה מיבמה כו' י"ל דמיירי שאיננה רוצה להתיר הנדר גם עוד יש לצדד כאן עפמ"ש בש"ע י"ד סי' רכ"ח סכ"א וכגון כו' וי"א כו' דלפ"ז בנד"ז אין זה נק' ע"ד רבים אע"ג דהש"ך שם ס"ק ס"ו מחמיר כהר"ן וריב"ש מ"מ יודה דיש לו

התרה לדבר מצוה כנד"ז ואם משום שאמר בלא התרה זה הדין מפורש בש"ע י"ד סי' רכ"ט ס"ד דנשאל תחלה על מה שאמר בלא התרה ואח"כ נשאל על עיקר הנדר והוא מתשו' הרשב"א שבב"י סי' רכ"ח קרוב לסס"י:

סימן קצא

עיין ר"ן בנדרים פ' נערה (דע"ג ע"ב) דהפרת הבעל גזה"כ הוא דקשה ע"ז מסוגיא דנדה (דמ"ו ע"ב) דמשני כדרב פנחס ופירש"י דאתו נשואין דרבנן ומבטלי נדרא דאורייי' מה"ט דעל דעתו נדרה ובתוס' שם ד"ה כדרב פנחס שכתבו אפילו אינה אשתו כגון הכא כו' שמזה מבואר להדיא דמה"ט לחוד מצי מפר אפילו אינה אשתו כלל דלהר"ן דה"ט לא סגי כלל אלא בהפרה דבעל גזה"כ הוא דמהני מה"ט א"כ לא שייך דנשואין דרבנן יבטלו נדר דאורייתא כיון שאינו בעלה כלל מדאורייתא וכמ"ש התוס' אינה אשתו כנ"ל ומה שהקשה הר"ן למה צריך שהבעל יפיר לה באותו לשון שקצבה לה תורה לק"מ לפמ"ש התוס' שם ד"ה הנ"ל וא"ת א"כ כו' וי"ל דאצטריך כו' הרי הגזה"כ הוא לחומרא גבי בעל לענין קיים ליכי משא"כ באיש אחר אע"פ שנדרה על דעתו ממש י"ל שיכול להפר גם אחר שקיים כמ"כ י"ל לענין הני לישני דהבעל מפר ג"כ גזה"כ הוא גבי בעל לבד ולריישב דעת הר"ן צ"ל שמפרש הסוגיא דנדה הנ"ל כמו שפירש"י תחלה בד"ה על דעת בעלה וכי אמרינן אין הבעל מפיר בקודמין כו' דלפי' זה לא אתו כלל נשואין דרבנן ומבטלי נדר דאורייתא אלא אם מפיר לה אחר שבעל כשגדלה דהוי נשואין דאורייתא רק דמהני הא דע"ד נדרה לענין דלא לחוש לדין אין הבעל מיפר בקודמין (ע"ש דלזה אין לחוש כיון שנדרה על דעתו כו' אף שלא היתה אשתו מדאורייתא כלל וצ"ע דא"כ אם נדרה ע"ד איש אחר שלא היתה אשתו כלל גם מדרבנן ואח"כ נשאה יפר בקודמין וזה פלא) אבל לא דמה"ט יוכל להפר נדר אלא דרק בבעל גזה"כ הוא דמפר כשנדרה על דעתו ולכן כשאינו בעלה מדאורייתא לא מהני הפרתו כלל ולפ"ז הרי גדולי הפוסקים חולקים על סברת הר"ן היינו הרמב"ן בחי' בנדה (דמ"ו) שם שכ' שעיקר הפירוש דהפרה שהפר תחלה בעוד הנשואין דרבנן מבטלי הנדר דאורייתא וכמש"ל בשם רש"י ותוס' וכן פסק בפסקי הרשב"ץ שם בנדה וז"ל יתומה שנדרה בעלה מפיר לה שהרי על דעתו נדרה עכ"ל וצ"ע שהרמב"ם וטוש"ע השמיטו הדין וא"כ היה ראוי להכריע דמי שנדר על דעת חבירו ה"ז יכול להפר נדרו שלא ע"פ חכם כמו ביתומה הנ"ל לפ"ד רוב גדולי הפוסקים רק שיש לדחות עפמ"ש הר"ן עוד בנדרים וז"ל ועוד דנהי דאמרינן הכא על דעת כו' אבל מאן לימא לן דעל דעת הכי משמע (דאין בלבו שיתקיים הנדר אם לא ירצה פלוני) דנימא

דנודר ע"ד חבירו מצי חבירו למישרי ליה עכ"ל וזה טענה אך גם לפ"ז בנודר או נשבע לחבירו דלכאורה ודאי תלוי ברצון פלוני מצי חבירו למישרי ליה וא"כ יש לעמוד על קושיית מהריב"ל בתשו' ח"ד סי' כ"ד מהא דכתבו מקצת רבוותא דהיכא דקיבל טובת הנאה מחבירו דאין מתירין לו אלא מרצונו ואם איתא דכעין נדון דידן לא צריך התרה (לפמ"ש דחבירו מצי למישרי ליה כיון שנדר לו) מאי אמרו אין מתירין אלא מרצונו הרי אפילו התרה לא אצטריך והתירוץ הנכון בזה הוא כמש"ש בשם נמוק"י וז"ל ויש שואלים למה ליה למשה כולי האי דהא ליתרו חמיו נדר וכבר אמר לו לילך לשלום והוה ליה כאומר כלום נתכוונת אלא מפני כבודי זהו כבודי (ור"ל א"כ למה היה צריך התרה מלבד רשות יתרו ובהדיא מבואר בגמרא (דס"ד ע"ב) דהקב"ה פתח לו פתח להתיר הנדר באומרו לו כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך ופסוק זה הוא אחר הפסוק שאמר לו יתרו לך לשלום הרי דאע"פ שמחל לו יתרו על השבועה היה צריך התרת הנדר אך בגמ' (דס"ה ע"א) משמע דפסוק זה נאמר לו קודם שהיה במדין ופי' במדין לך היינו לך למדין וזה כדעת הראב"ע בפי' החומש ולא כהרמב"ן ע"ש וא"כ י"ל שהצריכו רק לילך למדין לשאול רשות מיתרו לבד וא"צ התרה אחרת אך זה אינו דא"כ איך רצה ר"א להוכיח מכאן דפותחין בנולד מדהתיר למשה ע"י פתח כי מתו כו' ורבנן דחו דמתו היינו שהענו ומאי שייך הכא ענין פותחין כיון שרשות יתרו לבד סגי) והתירוץ דמשה לא לרצון יתרו בלבד נדר אלא אף לרצון עצמו מפני בריחתו ממצרים והיינו דכתיב ויואל משה ולא כתיב וישבע מפני שמשמש גם בלשון רצון כתרגומו ולכך צריך רשות יתרו וצריך נמי התרת חכם עכ"ל ופי' לרצון עצמו ר"ל שמשה היה רוצה בשבועה זו לגדור עצמו ג"כ כאדם הנשבע מעצמו באיזו דבר כדי שלא יעבור ע"ז ע"ד נשבעתי ואקימה כו' והיינו כמ"ש הר"ן והרא"ש (דס"ד ע"ב) אלא שהיה בזה ג"כ טובת יתרו והיה א"כ שבועה זו אתרי ריכשי שהיה בה שני כחות כח נשבע לחבירו וכח נשבע שבועה בפ"ע ועל כן כח של שבועה דלעצמו צריך התרה ולא מהני ע"ז רשות יתרו וכח שנשבע ליתרו סגי באמת רשות יתרו לבד ומש"ה בפתח ההתרה לא נזכר כלל מענין יתרו זולת הפתח היה רק במה ששייך לעצמו של משה וכמבואר בגמרא (דס"ד ע"ב) הנ"ל וא"כ מזה מוכח ג"כ דרשות יתרו מהני להסיר השבועה שנשבע לו דאל"כ אלא דהרשות מהני עם התרה היה צ"ל הפתח ג"כ מעין שיתחרט מה שנשבע ליתרו ג"כ א"ו דעל מה שנשבע ליתרו סגי מחילתו זולת שצריך התרה מפני שבשבועה זו פתיכא ג"כ כח נשבע לעצמו וע"כ סגי בפתח השייך לעצמו לבד ומהריב"ל כ' שצריך לעיין אם הרא"ש והר"ן יסכימו להנ"י י"ל שהספק משום שהרא"ש כ' (דס"ד ע"ב) מ"מ עיקר הנדר היה כו' משמע דלולי זה

לא היה מהני פתח זה ואמאי אף אם עיקר הנדר היה ליתרו היה מהני הפתח הזה כיון דיתרו מחל וא"צ התרה רק משום כח שבועת עצמו אבל את"ל דס"ל דמחילת יתרו בלבד לא מהני (גם בצד הנוגע ליתרו) רק עם התרה מש"ה היה צ"ל הפתח ג"כ במה שנוגע בשבועת יתרו והוכרחו לתרץ אהא דהפתח היה רק בהנוגע לעצמו משום דעיקר הנדר היה כו' ומ"מ צריך רשות יתרו כו'. ומ"מ י"ל דאין זה מוכרח אלא דכונת הרא"ש והר"ן הוא לבאר למה צריך כלל להפתח דהא ליתרו נדר וא"כ ממ"נ אם יתרו ימחול א"צ התרה ואם לא ימחול מאי מהני ההתרה וע"ז תירצו דבשבועה זו דמשה היה ג"כ כח שבועה בפ"ע זולת יתרו כו' והוא עיקר השבועה וכן הבין מהר"א ב"ש בתשו' סי' ר"ל:

והוציא מזה דהרא"ש והר"ן מקילים יותר מהנמוק"י דדוקא משום שעיקר הנדר היה משום משה צריך התרת ב"ד הא לאו הכי לא כו' ואין דבריו מוכרחים או י"ל דכונתם דבגמ' לא נזכר עדיין שצריך רשות יתרו משמע דהפתח לבד מהני וקשה מה זה פתח על מה שנשבע ליתרו וע"ז תירצו דהוי פתח והיינו משום דעיקר הנדר היה כו' (וי"ל דאיה"נ היכא דעיקר רק לחבירו אם התירו ב"ד שלא מדעתו אינו מותר כיון דחבירו לבד מצי למישרי ליה בלא ב"ד סברא הוא דב"ד לחוד לא מהני מיהו ע"ז קשה מצדקי' דמשמע דמהני דיעבד) ועכ"פ יצא לנו מזה דלהנמוק"י בנודר לחבירו ממש א"צ התרת ב"ד וסגי ברשות חבירו אא"כ מעורב בזה ג"כ כח שבועה דרצה לישבע בפ"ע גם אם לא היה חבירו מבקשו לישבע לו ומהר"ן והרא"ש אין גילוי שיחלקו ע"ז והיכא דפתיכא בהשבועה ב' כחות אז כשחבירו מוחל סגי בהפתח רק מענין הנוגע לעצמו כ"ה להנמוק"י אבל להר"ן ורא"ש י"ל דדוקא כשעיקר השבועה היה מצד עצמו סגי בפתח כזה ואם לאו צריך שבהפתח יהיה ג"כ על מה שנשבע לחבירו כו' ומ"מ אין זה מוכרח להר"ן והרא"ש ג"כ:

ובאור החיים פ' שמות ע"פ ויאמר לו יתרו לך לשלום כ' וז"ל פירוש מחל לו השבועה וכל כיוצא בזה אינו צריך התרה אלא כל שמוחל המשביע אין כאן שבועה עכ"ל וצ"ע דדבריו נגד הש"ס הנ"ל דהקב"ה פתח לו פתח הרי מלבד מחילת יתרו צריך התרה וכמש"ל וי"ל ליישב דעת האוה"ח עפמ"ש במדרש רבה פ' שמות סוף פרשה ד' פליגי אמוראי בפי' וילך משה וישב לחד מ"ד וילך אל פרעה תחלה קודם שהלך ליתרו ואם יאמר לך יתרו מן השבועה אמור לו בעל השבועה התיר לי את שבועתי א"כ מ"ש בגמ' דפסוק לך שוב כו' כי מתו כו' הוי פתח להתרה אתיא כמ"ד הנ"ל דא"צ התרת יתרו ואע"ג דקיי"ל שאין מתירין רק מדעת המשביע כאן שאני שהקב"ה שהוא בעל השבועה התיר לו ומ"ש שיתרו התיר לו אתי כמ"ד דוילך היינו ליתרו ויתרו התיר לו ע"י שמחל

לו וא"צ התרה אחרת כלל וכ"מ לכאורה בפירש"י בחומש שם פ' ד' פסוק י"ח דרשות יתרו סגי ומהריב"ל הביא זה בתשובתו הנ"ל:

והנה בב"י סי' רכ"ח (קרוב לסס"י) פלפל בדיני' אלו והביא תשו' הרשב"א ח"ג סי' שי"ג שהנשבע ע"ד חמיו וחמותו אין הם יכולים להתירו וצריך היתר חכם וכתב עליו הב"י ונראה מפני ששבועה זו לא היתה ממש לתועלת חמיו כו' והנה שבועה זו היא ממש כמו שבועת משה ליתרו חמיו שלא יצא חוץ לעיר כו' והרי להנמוק"י בכה"ג מהני התרת חמיו לבד והא דמשה היה צריך התרה מפני שאף לרצון עצמו נדר מפני בריחתו ממצרים כו' כנ"ל משא"כ בשאלת הרשב"א הנ"ל דלא מיירי בכה"ג היה ראוי שיהי' מהני רשות חמיו לבד ודוחק לחלק דמשה נשבע ליתרו לפיכך היה מהני רשותו משא"כ זה נשבע ע"ד חמיו ולא לחמיו דזה דוחק דמסתמא סיבת השבועה היה מחמת רצון חמיו וחמותו ואפ"ה ס"ל להרשב"א דלא מהני רשותם בלי היתר חכם ומש"ה כדי שלא יקשה אתשו' הרשב"א מתנאי חזרת הנדוניא חילק הב"י כנ"ל איברא דעכ"פ זה נגד הנימוק"י לכן נלע"ד שי"ל דהרשב"א לשטתו אזיל דס"ל אפילו בהני גוונ' דתנן ס"פ קונם שיכול להפר נדרו שלא ע"פ חכם ולומר כלום אמרת אלא מפני כבודי זהו כבודי דדוקא בקיום מעשה כו' אבל בביטול מעשה לא כמו שהאריך בחי' פרק ארבעה נדרים (דכ"ד) הביאו הר"ן שם הרי שאפילו במקום שהשבועה היא לתועלת שלו ממש דומיא דנתינת כור חטים לא מהני מחילתו בביטול מעשה (ומה שהקשה ע"ז בתשו' מהר"א ב"ש הנ"ל ד"ה ולכאורה היה נראה דהרשב"א בתשו' לא הזכיר רק הטעם משום דזה שנשבע ע"ד חמיו וחמותו אין הענין שיוכלו הם להתירו כו'. לק"מ דטעם זה מספיק להסיר טענת מ"ש בשבועה על דעת חמיו כו' דלא דמי לדין על דעת בעלה היא נודרת כו' אבל משום דבלא"ה הוא נשבע לתועלת חמיו וא"כ למה לא יועיל רשות חמיו צ"ל טעם דבביטול מעשה כו' וזה פסיקא ליה להרשב"א ע"כ לא הזכירו) משא"כ להחולקים ע"ז י"ל שבאמת יתירו בנדון דתשובת הרשב"א ח"ג סי' שי"ג ע"פ רשות חמיו בלי התרת ב"ד וכסברת הנימוק"י וא"כ נראה דמוכרחים אנו להחילוק בין שני תשובות רשב"א הנ"ל כדחילק מהריב"ל משום דזהו ביטול מעשה וזהו קיום מעשה אבל לחלק כמ"ש הב"י בענין ריבוי או מיעוט התועלת א"א להעמיד לדעת הנמוק"י כנ"ל וע' בתה"ד סי' שי"א ס"ל בפשיטות דבביטול מעשה נמי מהני רשות ורצון המשביע שלא כסברת הרשב"א דטעמא הוא משום דאי בעי כו' אפוכי מטרתא למה לי דא"כ התינח בתנאי שהן בממון כו' א"ו הטעם הוא משום דכל תנאים כו' נגד רצונם אבל כשנעשו רצונם נתבטל התנאי עכ"ל ובש"ע סי' רנ"ח סי"א העתיק ד' תה"ד הנ"ל וע"ז רמז הש"ך סס"י רל"ב לומר דהעיקר כדיעה זו:

ועפ"ז נבואה לדין שנשאל הרמב"ש מעיר פראג בשנים שנשבעו זל"ז שלא יעשה שום א' מהן איזה פרנסה ממכירת ארי"ק כי חשש זה שאם יעשה חבירו פרנסה זו ירגיל לביתו הקונים מהן שא"ד ויפסיד לו עי"ז וכן חשש חבירו ואח"כ מחלו זל"ז או שנתרצו כאשר יאמר פלוני ואותו פלוני התיר לאחד מהן אם מהני מחילה זו בלא היתר ב"ד ולדעת הרשב"א דדוקא בקיום מעשה מהני מחילה ודאי לא מהני. אבל לפ"ד רוב הפוסקים דהטעם דמחילה מהני דה"ל כקבלה ומשום להרוחה היה התנאי והא לא אצטריך כמ"ש בגמ' גיטין (ע"ד ב') ול' תה"ד שלא יעכב איש את חבירו נגד רצונם אבל כשנעשה רצונם כו' וכן בל' הר"ן שבב"י סס"י רל"ב שאותו תנאי עצמו לא אמרו מתחלה אלא להשלים רצונו שהיה רוצה שלא ילך ועכשיו כיון שאינו חושש אם ילך אם לאו כבר נשלם רצונו עכ"ל ולכן משמע בתה"ד וש"ע סי' רנ"ח סי"א באיש ואשה שקבלו באיסור להתגרש ואח"כ נתפייסו שלא להתגרש האיסור בטל וא"צ התרה ובתה"ד משמע דה"ה להפך שקבלו להנשא ואח"כ נתפייסו לבטל כו' והטעם כנ"ל דהאיסור היה שלא יעכב א' נגד רצון חבירו ועכשיו כיון שאין חבירו חושש הרי נשלם רצונו וא"כ לפ"ז ה"ה בדין הנ"ל שהת"כ היה שלא יקנה ארי"ק בלי רצון חבירו אבל כשחבירו מחיל או שסמך כאשר יגזור פלוני הרי נשלם רצונו רק הספק משום דבשבועה זו י"ל שאין לה דין נשבע לחבירו לבד כ"א ארכביה אתרי ריכשי ר"ל דכלול בה ג"כ כח הנשבע בפ"ע לבד משום שמצד עצמו י"ל שהיה חפץ בשבועה זו אף אם לא היה חבירו מבקשו ומכריחו ע"ז והוא כדי שיהי' קיום לפרנסתו שעי"ז ישבע חבירו ג"כ שלא יקנה וימכור ארי"ק ועי"ז תתקיים פרנסתם משא"כ כשלא ישבעו יש לחוש שיקלקלו זא"ז וא"כ כיון שמצד עצמו חפץ בשבועה זו שהיא טובתו מאן מחיל דמחילת חבירו לא שייך רק בדבר שהוא טובת חבירו וכההיא דכור חיטין או שילך למקום פלוני שהיה נגד רצון חבירו לבד אבל אטובת עצמו לא שייך מחילת חבירו וצריך התרה וכמו דלא אהני מחילת יתרו לבד למשה מפני שהיה רצון משה מצד עצמו בשבועה זו כנ"ל וכן מצאתי בתשובת מהר"א ב"ש סי' ר"ל אחר שנשא ונתן טובא בתשובת מהריב"ל הנ"ל כ' וז"ל ומיהו נקטינן מדבריו ז"ל (ר"ל מדברי הנמוק"י הנ"ל בענין משה ויתרו) דבהנאת תרווייהו הנותן והמקבל (ר"ל המשביע והנשבע) בעינן התרת ב"ד ורשותו (של המשביע) כו' עכ"ל הרי דבהנאה תליא מלתא דכל שהיה תועלת והנאה להנשבע בשבועה זו אע"פ שהמשביע ג"כ נהנה לא סגי בנתינת רשות המשביע וצריך התרה מב"ד וכמו במשה שאע"פ שהיה הנאת יתרו בזה שלא יוציא בתו ממדין מ"מ לא מהני רשותו לבד מפני שמשה היה ג"כ לו תועלת בשבועה זו שלא ילך למצרים מפני שהיה ירא מדתן ואבירם וא"כ לכאורה בנד"ז

ג"כ כיון שהנשבע היה לו ג"כ הנאה בשבועה זו צריך התרה כנ"ל זהו מקום הספק וכד מעיינינן נראה דלא דמי דאם כן באיש ואשה שקבלו על עצמן להתגרש כו' אמאי מהני כשנתפייסו בלי היתר ב"ד הרי מסתמא נהנה הנשבע במה שעי"ז קיבל ג"כ חבירו השבועה וא"כ עי"ז יושלם הנאתו ורצונו להתגרש כו' א"כ ה"ל כשבועת משה ליתרו א"ו בעינן שיהנה מעצמו של השבועה היינו על מה שנשבע שלא יצא ממדין מזה ממש יהיה לו הנאה משא"כ הכא ממה שנשבע שיגרש אין לו הנאה כ"א ממה שעי"ז נשבע לו חבירו ג"כ שיתגרש וא"כ ההנאה היא משבועת חבירו רק ששבועתו גרמה לו הנאה זו מה שעי"ז נשבע חבירו אבל שבועתו היה לתועלת חבירו משא"כ בשבועת משה דבשבועה זו לבדה היה הנאה למשה כמו ליתרו ומש"ה דוקא בשבועה כזו לא מהני רשות יתרו כיון שעצמותה של שבועה זו היא ג"כ רצון משה כמו רצון יתרו ר"ל הדבר הזה שלא יצא ממדין זה עצמו הוא הנאת משה מה מועיל רשות יתרו ע"ז אבל בנשבע לגרש או שלא ימכור ארי"ק עצם שבועה זו אינה תועלת לו כלל רק תועלת חבירו שמכריח א"ע להשלים רצון המשביע כ"א שיצמח לו ג"כ טובה מזה והוא מה שעי"ז יעשה רצון חבירו ג"כ כרצונו ונמצא התועלת אינה בעצם שבועתו כ"א היא נצמחת ממנה וכיון שעצם השבועה היא לתועלת חבירו י"ל דמהני רשות חבירו לבד בלי היתר ב"ד:

ובלשון אחר י"ל החילוק דבשבועת משה היה תועלת משה מיראת דבר שאינו שייך ליתרו ותיקון יראה זו היה ע"י שבועת משה לבד ע"כ ה"ז ג"כ כשבועת משה בפ"ע משא"כ הכא השבועה היא מיראת היזק הנמשך מהמשביעו שלא ימכור גם הוא ארי"ק וגם תיקון יראה זו אינה ע"י שבועה זו ממש כ"א ע"י שהמשביע נשבע אח"כ דאם המשביע לא ישבע אין שום תיקון ע"י שבועה זו רק אדרבה קלקול שחבירו יוכל למכור ארי"ק והוא אסור למכור וכיון דהכי שבועה זו שלו ה"ל רק נשבע לחבירו וכש"כ לדעת האוה"ח הנ"ל וגם יש לעשות סניף ממ"ש בתשו' הריב"ש סס"י קפ"ה וז"ל ועתה אומר שדעתו היה לכך שיוכל אותו פלוני כו' ע"ש. ובנד"ז ודאי נתכונו לכך:

סימן קצב

היות שבמחנינו נעשה תיקון זה זמן כביר שיתנו מכל דברי' פרטי' הן מן מו"מ והן מהוצאות באיסור חמור ובאסיפת כל העיר והישובים בעת ההכרזה וכעת רובם ככולם מאנשי עירנו והישובים מועלים מעל בהתיקון מראשו עד קצהו ויש מהם שמועלים מחמת דוחק עוני ר"ל ויש מהם שעושים במרד ומעל באמרם שגם חביריהם עושים כזה ובפירוש נאמר והותנה בעת עשיית התקנה שלא לצרפם לדבר שבקדושה וכעת הרבה

מהם אומרים שאינם רוצים לבטל את התיקון בשום אופן אפי' כעת ואנחנו לא נדע מה נעשה הן בנידון אם מחוייבים אנחנו ליתן להתיבה כפי התקנה או אולי בטל הוא מצד שרובם מועלים בהתיקון:

[ע"כ לשון השואל] נידון מה שכתבתם אם מחויבים אתם ליתן להתיבה כפי התקנה או אולי בטל הוא מצד שרובם מועלים בהתיקון עכ"ד נלע"ד שאין התקנה מתבטלת ממילא אלא צריכים לומר הותר התיקון כמ"ש במשפט האיסורין להרמב"ן ובתשב"ץ ח"א סי' קכ"ג ואע"ג דתשב"ץ שם מסיק דבגלוי דעתא נמי מתבטל האיסור היינו דייקא בנדון שלו שאמרו שגוזרים בכח איסור ומשום שכח איסור אינו איסור ממש וא"כ אדרבה דוק מינה דבאיסור ממש אינו מתבטל בכה"ג וגם אין להביא ראיה ממ"ש התוס' והרא"ש ספ"ג דשבועות (דכ"ט ע"ב) איסורי צבור אינן ענין שבועה אלא איסור על העובר על תקנתם ובכל עת שיסכימו רוב הקהל להתירו יש להם כח להתירו וא"כ י"ל לכאורה דבגילוי דעת דלא ניחא להו בטלה הגזרה כיון שאין לה דין שבועה ממש מ"מ זה אינו דאפילו יהיה כמו איסור ודאי אינו מתבטל אא"כ יבטלוהו בפירוש וכ"מ להדיא בתשובת הרא"ש כלל ה' סס"י ד' ואם לא הסכימו להתירה כו' והשתא את"ל דמה שעושי' מעשה נגד התקנה הוי התרה א"כ אין לך התרה גדולה מזו א"ו דהתרה ממש בעינן וכ"מ להדיא בתשו' הרא"ש סוף כלל נ"ה שבשביל המנהג אין לעבור על התקנה שנעשי' באיסור כל זמן שלא עשו חכמי העיר קיבוץ והסכמה ואף גם לד' הר"ן ספ"ג דשבועות הנ"ל שכתב בטעם היתר איסורי צבור בלא פתח וחרטה שהוא מפני שהם כמתנים להיות אסורים בדבר עד שיסכימו להתיר עכ"ל ולפ"ז י"ל לכאורה דכל שמסכימים להתיר ממילא בטלה האיסור מ"מ אין להקל בזה כיון שאדרבה שלדבריהם מעיקר הדין יש לזה דין שבועה ואיסור אלא שטעם ההיתר שהוא מפני שנהגו כן אני אומר שהם כמתנים כו' א"כ אין לך בו אלא מה שנהגו דהיינו כשמתירים האיסור ממש וכה"ג כ' התשב"ץ שם וכ"ש כפי ששמעתי שבמחניכם ענו אמן אחר ר"ש ומהראוי שאם יתירוהו יהיה שם ר"ש הנ"ל ג"כ וראיתי בתשו' הרמב"ם סי' קנ"א שהחמיר שבעונה אמן על האיסור אין לו התרה אלא ע"י חרטה כשאר נדרים מיהו דעת הש"ך לסמוך בזה על הריב"ש דניתר ג"כ כשאר איסורי צבור כמובא בש"ך סי' רכ"ח ס"ק פ"ו אבל עכ"פ בלא התרה לית מאן דפליג שאינו ניתר וכן משמע מדהתיר ר' יהודה נשיאה את השמן מפני שלא פשט איסורו בכל ישראל משמע להדיא דביטול היה צריך ולא היה מותר מאליו במה שעושי' נגד התקנה (הג"ה וצ"ע בפסקי מהרא"י סס"י קע"ז ע"ש):

וצ"ע מדין מיאון שהוא ביטול הקדושין ע"י שאומרת אי אפשי בפלוני בעלי ואמרו בגמרא ביבמות פב"ש (דק"ח ע"א) קטנה שלא מיאנה ועמדה ונשאת משום ר' יהודה בן בתירא אמרו נישואיה הן הן מיאוניה ואע"ג דרבנן שם פליגי עליה ואמרו דצריך שתוציא מיאוניה בפירוש לומר אי אפשי בפלוני בעלי ולא ע"י שעושה מעשה שדעתה ניכר מתוך מעשיה שממאנת בו כגון שנשאת או נתקדשה לאחר ס"ל דלא מהני ואין זה מיאון מ"מ איפסיקא הלכתא בגמ' כר' יהודה בן בתירא וא"כ ה"נ כיון שע"י שיאמרו בדבור שאין חפיצים עוד בהגזרה והאיסור בטל הגזרה והאיסור א"כ ה"ה כשהם עושים מעשה שדעתם ניכר מתוך מעשיהם שאין חפצים עוד בהגזרה וי"ל דוקא גבי מיאון שהוא קדושי דרבנן הקילו כריב"ב ולא באיסורין שהוא דאורייתא וגם כאן א"א להתיר כ"א בהסכמת הרבים ומה שכל יחיד עושה מעשה אין זה קיבוץ הרבים כלל אע"פ שרובם עושים כן לא דמי כלל לכשהרוב הם יחד:

[תשובה בקצרה] הגיעני מכתבם. והגם שהיה מהראוי למשוך ידי ולא להשיב בעניני איסורים ושבועות החמורים מאד אשר ראוי לכל אדם לברוח מהן כבורח מן הנחש כמ"ש בגמ' ופוסקים עכ"ז לא אוכל להשיב פניהם ריקם והנה מ"ש אם מחוייבים ליתן להתיבה או שמא האיסור בטל מאליו כיון שרובם עוברים על האיסור עכ"ל ודאי אין האיסור מתבטל ממילא אלא עד שיתירו אותו הצבור בפיהם ממש ולא ע"י מה שעושים מעשה ח"ו נגד האיסור והטעם בזה תמצאו בב"י סס"י רכ"ח שהביא כמה לשונות מהראשונים שנלאו למצוא הטעם להיתר איסורי צבור שנהגו להתיר אותם שלא ע"י פתח וחרטה ושלא ע"י יחיד מומחה או ג' הדיוטות (אלא הש"ץ עומד ואומר בפני כל הקהל בזה"ל הסכמת הקהל להתיר האיסור ואומר הותר האיסור) והעלו דמשורת הדין איסורי צבור אין להם היתר לעולם אלא מה שנהגו הצבור להתיר ה"ל כמתנין שיהיה קיים עד זמן שירצו וכיון שמצד המנהג לבד הוא שאנו מתירים א"כ אין לך בו אלא מנהגו ומעולם לא נראה ונשמע בפוסקים שיהיה היתר איסורי צבור אם לא ע"י התרה בפה דייקא ובהסכמת כל הקהל או רובם עכ"פ ואין נק' רוב אא"כ היה במעמד כולם עכ"פ כ"כ בב"י דקצ"ו ע"א בשם הרשב"א ואז אע"פ שמיעוטם מוחים בטלה דעתם כמ"ש בש"ע וא"כ פשיטא מה שכל א' עובר על האיסור בפ"ע אפי' שיהיה רובם ח"ו לא נקרא רוב דרוב מתוך כולו בעינן וראיתי מי שכתב דאם לא היו כולם במעמד א' רק שהשמש הולך לכל אחד ואחד בפ"ע מלתא דפשיטא הוא דלא חשוב רוב למימר אחרי רבים להטות כו' עכ"ל ולכן מתירים איסורי צבור בשבת משום דאז איכא כנופיא כמ"ש בא"ח סי' שמ"א. ומ"מ בזה אפשר להקל אם יתאספו הקהל והשמש ילך להודיע לכולם ואיזה יחידים לא ירצו

לבוא אם יהיה רוב מסכימים להתיר יתירו מטעם שי"ח על הדעה הנ"ל בענין הסכמות ותקנות אבל בלא התרה מלתא דפשיטא היא שאין שום היתר ח"ו למעול באיסור ע"י מה שהרוב מועלים ח"ו וכ"מ בב"י דקצ"ו ע"ב בשם התשב"ץ וזאת א"צ לפנים:
נידון אשר שאלני מור"י נ"י בחורף העבר בתשב"ץ סי' קכ"ג ראיתי היקל בזה אבל אין כן דעת תשו' להרמב"ן סי' ר"פ והרא"ש כלל ו' סי' כ"ט הובא בד"מ סי' רכ"ח ס"ק כ"ה ולמחמירים שומעים בשל תורה ועוד שהמה הרבים:

סימן קצג

והר"ן כתב שכיון שנהגו בכך הרי הם כמתנים להיות אסורים בדבר עד שיסכימו להתיר וה"ל איסור צבור כדאמרינן לגבי נדריהם של נשים כל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת עכ"ל ועיין מזה בב"י סי' רכ"ח בד"ה ומ"ש ויש להם התרה בלא פתח וחרטה שהרשב"א בתשו' ח"א סי' תרצ"ה כתב כדברי הר"ן וז"ל שורת הדין איסור צבור אין להם היתר לעולם משני טעמים כו' שפתחו של זה אינו פתחו של זה כו' והב' לפי שאין אדם מתיר לעצמו כו' אלא מה שנהגו הצבור (להתנין) ה"ל כמתנין ודמיא ליה כאשה שהבעל מתיר משום משום דרבי פנחס דאמר כל הנודרת ע"ד בעלה היא נודרת כו' עכ"ל וכ"כ עוד בתשו' ח"ג סי' ש"ג (מדברי הרמ"א בהג"ה סעיף כ"ה משמע שעושה חילוק בין טעם של הרא"ש ובין טעם של הר"ן והש"ך שם ס"ק פ' כתב שהרב"י אינו מחלק ביניהם ולכאורה לשון התוספות נוטה יותר לפי' הרשב"א והר"ן דהא כ' הטעם דדעת הקהל וזה כמ"ש הרשב"א על דעת בעלה כו' וכיון שכן מסתמא גם הרא"ש אינו חולק על התוספות) ועיין ברבינו ירוחם נתיב י"ד סוף חלק ב' ומה שמתירים איסור הקהל כו' ולעיל מיניה כ' וכבר צווחו הראשונים כו' והוי כאילו התנו מעיקרא כו' ועוד לעיל מיניה כ' אבל מה אעשה שהרבים שומעין להקל ולא להחמיר ועוד שיש להם עכשיו פתחון פה כו' ולזה הם מתכוונים כשאומרים ע"ד הקהל כו':
והנה בש"ע סי' רכ"ח סעי' כ"ח אם היתה ההסכמה גדר לרבים כו' והוא בתשו' הריב"ש שלפנינו סי' קפ"ה:
וראייתו מהירושלמי חד בר נש נדר דלא מרווחא (פ"ה דנדרים ה"ד) לפע"ד אינה ראיה דבהתרת נדר שצ"ל חרטה דמעיקרא ועי"ז החכם מתיר ע"ז שפיר אין להחכם להתיר לו משא"כ הכא גבי איסור צבור דאמרינן דה"ל כאילו התנו מעיקרא. א"כ ה"ז כאילו קבלו הסייג והגדר עד זמן פלוני והריב"ש עצמו נרגש בחילוק זה באומרו שם ואין לומר שכיון שעל דעתם נשבעו כו' וע' תשב"ץ ח"ב סי' קל"ב בשם תשו' הרשב"א סלק את האיסור

כמי שאינו כו' וע"ש שם סי' רל"ט ובחלק ג' סי' ק"ז סיים ונשאר הדבר באיסורו בלא מכשול ומ"מ נראה דבריו נוטים לדעת ריב"ש ועיין פר"ח בא"ח סי' תצ"ו בדיני המנהגות סעי' א' הקשה על הרב"י בש"ע יו"ד סי' רי"ד דסתם כדעת הרא"ש פרק מקום שנהגו בההיא דדברים המותרים כו' וא"כ איך בסי' רכ"ח סעיף כ"ח כ' אם היתה ההסכמה גדר כו' שזהו ע"פ שטת הרמב"ן והרשב"א שהוא היש מי שאומר שהביא בש"ע סי' רי"ד ולפע"ד אין זה ענין לזה שאפילו להרא"ש פמ"ש שהוא הסברא הראשונה שבש"ע סי' רי"ד הרי לא היקל רק בדברים שהן רשות כו' וגם רק נהגו בהן איסור בלא ח' ואילו בש"ע סי' רכ"ח סכ"ח מיירי בדברים שיש בהם קצת איסור בלאו הכי דומיא דשחוק וגם שקבלו בח' ע"ז ס"ל שאין לזה הקולא שיש באיסורי צבור ועיין בש"ע סי' רכ"ח סט"ו הביא ב' דעות לענין דיעבד:

והנה בתשו' מהריב"ל ח"ד סס"י ד' העיר לענין ההסכמה שהיא לגדר וסייג אי מדמינן לה להיא דגיטין פרק השולח (דל"ו ע"ב) גבי פרוזבול דאי לדריה עלמא תקון א"א לבטל אא"כ יהיה ב"ד גדול ממנו בחכמה ומנין כו' ובהסכמה שאינה לסייג פשיטא לי' דלא שייך זה דכי היכא דאמרינן לגבי המתקנים בעצמם לפי שנהגו בכך (ה"ל כאילו מתנין כו' גם אנו שנהגנו בכל דור ודור בתקנות שאינן למיגדר מלתא שמתירין אותו הדור האחרון ואינם משגיחים אי איכא כיוצא בהם או קטנים מהם עכ"ל ועיין תוספות פרק השולח גט (דל"ו ע"ב) סד"ה אלא ומיהו בדבר כו' במקום אחד דוקא כו' גדול יכול להתיר ולא קטן וע' בהרמב"ם פ"ב מה' ממרים דהראב"ד ס"ל דהיכא שנתבטל הטעם שבגללו גזרו האיסור אזי אף ב"ד קטן בחכמה ובמנין יכול לבטל כו':

והנה בנד"ז אם היא לא נתקנה בשביל סייג וגדר כ"א לתיקון העיר בהכנסת ממון ודאי יכולים להתיר מה גם שכעת נתבטל הטעם שבגללו אסרו:

והא דבעובדא דבני בישן פרק מקום שנהגו (ד"נ סע"ב) משמע לכאורה דאין הבנים יכולים להתיר מה שנהגו אבותיהם י"ל שאני התם שהוא למצוה שלא יתבטלו מצרכי שבת כדפירש"י שם משא"כ בדבר הרשות ועיין פר"ח בה' פסח סי' תצ"ו בדיני המנהגות סעיף א' שהביא ב' השטות שבטוש"ע יו"ד סי' רי"ד סעיף א' וע"ש בפר"ח סעיף ח' מה שנחלק על מהרשד"ם בענין מקום שנהגו בו איסור בדבר אחד משום סייג ופרישות ונמשך הדבר לבנים כפי הדין ורוצים להתיר אי מצי להתיר או לא הויא פלוגתא כו'. ודעת הפר"ח להקל וכ"מ בירושלמי וכ"ד הרא"ש והפרי תואר בי"ד סי' ל"ט ס"ק ל"ב ד"ה מסקינן בפירוש דסוגיא העלה ב' דרכים הא' דכל מנהג דהוי משום גדר לית ליה התרה כדעת הרמב"ן והראב"ד והר"ן וכפשטא דסוגיא דפסחים כו' ופליג על הירושלמי והדרך

הב' הוא דאפילו מנהג דנהוג לצד גדר מצי להתיר ודוקא האבות אבל הבנים לא כו', וא"כ בנד"ז שאין המנהג משום גדר וסייג גם להפר"ת יכולים הבנים להתיר ואף במנהג שיש בו קצת פרישות וזהירות יתירה כל שאינו סייג וגדר גמור דומיא דבני בישן שיש בו משום צרכי שבת י"ל שאף הבנים יכולים להתיר ואף לשטת הפר"ת והוא כי הפר"ח שם ססע"י א' כתב דגם לשטת הרמב"ן שמנהג שהוא לסייג וגדר אין יכולים להתירו היינו דוקא במידי דהוה מחמת סייג ולא בדברים הנעשים משום פרישות וחסידות כו' דלא מקרי סייג כו' ונראה ראיה לדבריו שהרי ז"ל הרמב"ן במלחמות ר"פ מקום שנהגו שכן הנשבע לקיים את המצוה ונשאל אין מתירין לו כדאיתא בגיטין ובבכורות וכן ה"ר אברהם ז"ל אומר עכ"ל ומ"ש כדאיתא בגיטין ובבכורות נראה דהיינו מה ששנינו בבכורות ס"פ מומין אלו (דמ"ה ע"ב) הנושא נשים בעבירה (גרושה וחלוצה) פסול עד שידיר הנאה ופריך וליחוש דלמא אזיל לגבי חכם ושרי ליה קסבר צריך לפרט את הנדר ופירש"י הבא להתיר נדרו צריך שיפרט לפני חכם על מה שנדר. וכי שמע דמשום דפסולה לו נדר לא שרי נדריה עכ"ל וכ"ה בגיטין פרק השולח (דל"ה סע"ב). הרי מדמה הרמב"ן נידון דבני בישן לנשבע לקיים את המצוה ובכה"ג דוקא הוא שאינו יכול לישאל על נדרו להתיר אבל מנהג שאין בו מצוה אף שיש בו איזה זהירות יתירה לא דמי כלל לנשבע לקיים את המצוה ולכן יכול לישאל עליו ולהתיר וה"ה גם הבנים יכולים להתיר. דהא להרמב"ן אין הכרח לחלק בין האבות להבנים דמקור הסברא מהא דבני בישן ולהרמב"ן שם הטעם דגם האבות עצמן לא יכולו להיות נשאל להתיר וה"ה לבניהם וכן פי' בהדיא הראב"ד הובא בספר תמים דעים סי' רמ"ה וז"ל שכל מנהג שנהגו בו מצד איסור וקבלו אותו על עצמו סתם אותו המנהג אין הבנים רשאים להתירו ולא לישאל עליו לחכם להתירו להם כו' אבל מנהגים אחרים שאינם מחשש איסור אלא מהסכמת קהל לדבר אחד כו' אין הבנים נתפשים עליהן ואם יסכימו כולן לשנותן הרשות בידם כו'. וסיים הטעם שבמנהג שיש בו חשש איסור שוב אין נשאל עליה שמי שנשבע לקיים את המצוה או שלא לעבור עבירה ובא לישאל אין מתירין לו וכענין שאמרו נודר ועובד ויורד ומגרש דלא חיישינן דלמא אזיל לגבי חכם כו' כנ"ל:

עכת"ד א"כ מזה מובן דזהו דוקא בדבר שיש בו סייג וגדר ממש עד שאפשר לדמותו להא דבכורות וגיטין הנ"ל אף דלא דמי לגמרי משא"כ במנהג שהוא רק זהירות יתירה לא שייך לומר כן עכ"פ לדברי הראב"ד והרמב"ן אין חומר בבנים מבאבות וא"כ אף את"ל שבנדון זה יש בו קצת זהירות יתירה כי אף שהשוחטים דק' פאלעצק ודאי עדיפי מהשו"ב דעבה"נ קאבעק מ"מ אולי בעיר קטנה הקצבי' יודעי' ומכירי' אותו יותר

מהקצבים שבכרך מ"מ כיון שזהו רק זהירות יתירה ואין בו שום איסור כלל גם להראב"ד והרמב"ן יכולים להתיר להאבות וה"ה לבניהם וכ"ש הרא"ש דס"ל דגם בהא דבני בישן יכולים להתיר גם להבנים ע"י שאלה לחכם כו' וכ"ש בנד"ז שמבואר בהשאלה שיש בזה מניעת כבוד שבת ויו"ט וגם כמה אנשים פרצו וקונים בשר משחיטת פאלעצק והרי בש"ע סי' רכ"ח סט"ו בהג"ה מבואר ואם יש מכשול בנדר זה כגון שיש לחוש שיעבור בלא התרה מתירין לו כו' ואף שהש"ך שם ס"ק כ"ח הביא תשו' להרמב"ן סי' רנ"ב כ' ואין אומרים לאלו שיזדקקו לעבירה קטנה כדי שלא יעבור חבירו עבירה גדולה יש לעיין בתוספות רפ"ק דשבת (דף ד' ע"א) ד"ה וכי אומרים לו לאדם חטא והא דתנן בהשולח כו' שאני פריה ורביה דמצוה רבה היא כו' עכ"ל ופ"ג דערובין (דל"ב ע"ב) בד"ה ניחא ליה ובגיטין פרק השולח (דמ"א סע"ב) בד"ה כופין ועיין בב"י ה' שבת סס"י ש"ו שחילק בין התוספות להרשב"א דלהתוס' יש היתר במצוה רבה או כשלא פשע חבירו יעו"ש וא"כ הנד"ז שאין כאן חטא להתיר הנדר. יש להתיר בשביל שלא יכשלו בו רבים והנה יש עוד ראיה דמנהג דבני בישן הוא משום דה"ל כעין נדר לקיים המצוה כמ"ש הרמב"ן והרשב"א ולא כמו שחשב זה הרא"ש דה"ל כדין דברים המותרים ואחרים נוהגים בו איסור דהא אביי לא הביא הא דדברים המותרים רק על ענין בני חוזאי דהוה מפרשי חלה מארוזא ועוד דהא פב"ת דנדרים (דפ"א ע"ב) משמע דרק רבן גמליאל ס"ל הא דדברים המותרים שנהגו בהם איסור צריכים התרה ע"ש בפירוש הרא"ש:

והר"ן ובתוספות שם וא"כ איך פשיטא ליה לר' יוחנן דיש בזה משום ואל תטוש תורת אמך ולפמ"ש הרמב"ן אתי שפיר דשם מיירי בדברים המותרים לגמרי משא"כ בהא דבני בישן שלא לפרוש בים בערב שבת אין זה דברים המותרים לגמרי ועיין מזה בב"י בה' שבת רס"י רמ"ח ועיין בפרי תואר בי"ד סי' ל"ט ס"ק ל"ב שהקשה הא לא קיי"ל כרבן גמליאל כמבואר בטוש"ע יו"ד סס"י רל"ד סעיף ע"ג וע"ש מה שתירץ ולכן עכ"פ בנד"ז שהמנהג הוא שנהגו איסור בדברים המותרים לגמרי יש לזה היתר אף לבניהם ומצד האיסור ה"ל כדין איסור צבור שיכולים להתירם כנ"ל ועיין שו"ת זכרון יוסף חלק יו"ד סי' י"ד מ"ש ג"כ בענין זה:

ולשון התרת איסורי צבור מבואר בב"י סי' רכ"ח תוך ד"ה ומ"ש ויש להם התרה בלא פתח וחרטה. וז"ל ובסי' רע"ז כתב שאם יסכימו להתיר איסורי הצבור מותר כו' ולשון ההתרה יאמר ש"צ הסכמת הקהל להתיר האיסור ומותר הוא עכ"ל והוא בתשו' המיוחסות להרמב"ן סס"י רע"ז וצריך להיות במעמד הקהל:

סימן קצד

נשאלתי מאנשי ק' רודני אודות האיסור שיש בעירם משנים קדמוניות שלא להוציא ספרים מן בהמ"ד שלהם למקום אחר אא"כ יצטרך מורה לעיין באיזו ספר. ועתה בהמ"ד הנ"ל נתיישן ומי גשמים דולפים לתוכו ומתקלקלים הספרים בקצת וגם והוא העיקר שרוב יקירי העיר בנו להם בהמ"ד אחר ומתפללים ורוצים ללמוד שם זולת מקצת בעה"ב מתפללי' ולומדים בבהמ"ד הישן הנ"ל. ולכך רוצים אנשי בהמ"ד החדש ליקח מחצה או רוב מהספרים שבהמ"ד הישן ולהניחן בקביעות בבהמ"ד החדש כדי שיוכלו אנשי בהמ"ד החדש ללמוד בהן ויהי' בזה מצות ת"ת דרבים ומפני שאין ידוע להם ענין איסור הנ"ל איך הי' אם שיהי' הספרים מונחים באיזו בהמ"ד דייקא אלא שאז לא הי' רק בהמ"ד א' וא"כ עכשיו שיש שני בהמ"ד אין זה כנגד האיסור שיניחו מקצת ספרים בבהמ"ד השני:

אך אולי הי' האיסור שלא להוציא הספרים מבהמ"ד ההוא דייקא לכן נפשם בשאלתם אם יכולים להתיר האיסור אם יתרצו ע"ז רוב אנשי העיר או כולם עכ"פ:

והנה מתחלה יש לעמוד בענין התרת האיסור אם יכולים להתיר והנה הגם שפשוט בטוש"ע י"ד סי' רכ"ח סכ"ה מהתוספת והרא"ש ספ"ג דשבועות דכ"ט ע"ב והר"ן שם דהצבור יכולים להתיר איסור שלהם בלי פתח מ"מ י"ל דהיינו דייקא אותן הצבור האוסרין הן שיתירו משא"כ בנ"ד שהאוסרים כבר מתו אפשר דהנולדי' אין יכולים להתיר ואע"ג דלכאורה חלות האיסור הוא על האוסרים עצמן בפשיטות טפי מעל הנולדים כדמוכח בש"ע סי' הנ"ל סל"ה מתשו' הרא"ש כלל ה' סי' ד' דשבועה אינה חלה כלל על הנולדים א"כ נהי דאיסור חל על דורות הבאים מ"מ י"ל דלא יחול עליהם בחומר יותר מעל מקבלי האיסור עצמן וכמו שמקבלי האיסור הי' יכולים להתיר האיסור כמ"כ דורות הבאי' ג"כ יכולים להתירו אלא שהוא חל עליהם וכל זמן שאין מתירי' אותו יש עליהם האיסור. מ"מ הא לאו מלתא היא. דאשכחן כי האי גוונא שקבלת הרבים חלה על זרעם בחומר יותר ממה שחל עליהם שהם יכולים להתיר וזרעם אין יכולים להתיר וכמו שהביא הפרי תואר סי' ל"ט ס"ק ל"ב בשם מהרשד"ם בענין בני בישן שנהגו אבותיהם שלא לפרוש בים בע"ש כדאי' בפ' מקום שנהגו שאמר להם ר' יוחנן כבר קיבלו אבותיכם עליהם כו' דשאני בעלי מנהג מבניהם דבניהם חמירא להו מלתא וז"ל מה שאמרו שיש לו היתר ע"י שאלה לחכם היינו בדבר שאסרו עליהם בני המקום דבר חדש שלא נהגו בו אבותיהם אבל דבר שנהגו בו אבותיהם לא אפשר להתיר והראי' ממעשה בני בישן עכ"ל הביאו הפר"ח בא"ח סי' תצ"ו בדיני מנהגים סעיף ח' ואע"פ שהפר"ח חלק עליו והביא

ראיה מהירושלמי מ"מ פשט ל' הש"ס שלנו שם משמע דאין לזה התרה וכ"כ הק"נ שם בשם מהרר"א ברודא וכן הפר"ת בי"ד סי' ל"ט ס"ק ל"ב בד"ה וראיתי מהרשד"ם דסבר השיג על הפר"ח וכן כתב הקרבן נתנאל בפרק מקום שנהגו והוסיף בטעם וז"ל דהא עיקר התרת חכם אחר שהנודר מתחרט שקיבל עליו מתחלה בתורת נדר והוי כנדרי שגגות זה שייך באדם עצמו כו' משא"כ בבניהם מאי מהני פתח חרטה של הבנים אם הם מתחרטים אבותיהם אשר בארץ המה אינן מתחרטים עכ"ל בקיצור ואע"ג דטעם זה לא שייך אלא גבי התרת חכם דהוי ע"י ההתרה כנדרי שגגות כו' ובהתרת הבנים לא נעשה נדר האבות כנדרי שגגות כו' משא"כ באיסורי צבור שאין צריכים התרת חכם וגם ע"י ההתרה אין הנדר נעקר למפרע רק מכאן ולהבא ואין צריכין חרטה וא"כ לא איכפת לן אם האבות אינן מתחרטים כו' מ"מ עכ"פ מדבריהם יש ראי' דאפשר שיחול האיסור על הנולדים בחומר יותר מעל מקבלי האיסור עצמן אי איכא טעמא במלתא. וא"כ נהי דגבי איסור צבור לא שייכו הני טעמי שבפר"ת ובק"נ מ"מ יש ליתן טעם אחר. והוא דלפמ"ש התוס' והרא"ש ספ"ג דשבועות (דכ"ט ע"ב) ושאר פוסקים הובאו ב"י סי' רכ"ח בטעם היתר איסור צבור שהוא מפני שאינן אלא איסור על העובר תקנתם ובכל עת שיסכימו רוב הקהל להתירו יש להם כח להתירו:

מ"מ הרי גבי איסור נמי אין יכולים להתיר אלא אותן האוסרין או גדולי' כמותן בחכמה ובמנין וא"כ בדור אחר לא שייך לומר כן דמי יודע אם הם גדולי' בחכמה ובמנין כמותן וכ"מ להדיא בסוף משפט האיסור להרמב"ן שאין דורות הבאים יכולים להתיר אא"כ הם גדולים כמותם בחכמה ומנין כו' אמנם לפמ"ש הרשב"א והר"ן בטעם היתר איסור צבור שהוא מצד המנהג שמפני שנהגו כן אנו אומרים שהם כמתנים להיות אסורים בדבר עד שיסכימו להתיר. וכענין כל הנודרת ע"ד בעלה היא נודרת בנדה פרק יוצא דופן א"כ לגבי הסכמה לא בעינן שיהיו גדולים בחכמה ומנין כמותם דאין כאן התרה כלל אלא שמתחלה לא נאסרו רק עד שיסכימו להתיר ויאמרו הותר האיסור כו' אלא שאפילו לפי טעם זה יש להסתפק עדיין דכיון שמצד המנהג אנו אומרים שהם כמתנים כו' א"כ אין לך בו אלא מנהגו והבו דלא להוסיף עלה וא"כ אפשר שהם רק מתנים שיהיו מותרים אם יסכימו הן עצמן להתיר או רוב ממקבלי האיסור אבל אם הן עצמן כל ימיהן לא יסכימו להתיר מפני שנראה להן דבר טוב ומתוקן ומקובל אינן מתנין כלל על שאם בניהם יסכימו להתיר יבוטל האיסור משום דלא שמו אדעתייהו לדקדק כ"כ להתנות דכיון שאם הם לא יתחרטו כל ימיהם עכצ"ל שהוא דבר טוב ומתקבל מהכ"ת שירצו בניהם לבטל כו'. ועכ"פ כיון דלא שכיחא הא מלתא א"כ ליכא מנהגא בהא כ"כ וא"כ

אין ראי' להקל בזה מצד המנהג והרי מדינא אין יכולים להתיר אא"כ הם גדולים כמותם בחכמה ומנין:

ב ובחפשי באמתחת הספרים מצאתי שדין זה כבר דברו בו גדולי עולם בתשו' מים רבים חי"ד מסי' ס"א עד סי' ס"ה ושמה ראיתי שהביאו ד' מהריב"ל ח"ד סס"י ד' שנטה להקל בזה אלא שסיים שצריך לחקור אם כך המנהג כדכתיבנן. אלא שהגאון מ' יהושע חנאדלי ז"ל בתשו' מ"ר הנ"ל סס"י ס"ה כ' וז"ל. אבל כל איסור שאסרו הראשונים וסעו הם למנוחות אין כח ביד הרוב להתיר ואפילו יסכימו כולם כאמור וטעמא דמלתא היינו משום דכל אבזרייהו דהרא"ש ובעלי התוס' ז"ל דמתלו בענין זה היינו משום דה"ל כמאן דמתנו באיסור שהסכימו:

שעל דעתם הוטל האיסור אם ירצו להתיר יתירו מעצמם אבל כל שקבלו על עצמם ועל זרעם והראשונים סעו למנוחות שאננות פשיטא ודאי שלא הרשו הגאונים הנז' לבנים להתיר איסור שתלוי על דעתם ויש לי ראיות ראויות וברורות על דבר זה עכ"ל אבל המחבר ת' מ"ר הנ"ל הגאון מ' רפאל ז"ל כ' שם סי' ס"ג וז"ל ואף כי בנ"ד הסכימו בכח בגזרת איסור כו' ואף שהקדמוני' מתקני ההסכמה סעו הם למנוחות ולא קבעו זמן למשך הסכמתם אפ"ה יכולים הבנים להתירה כי לא פירשו שקבלו ההסכמה עליהם ועל זרעם ואפילו הי' כתוב בה קבלנו עלינו ועל בנינו כתב הרב החביב בי"ד סי' רכ"ח אות קצ"ב בשם הרב בעל מ"צ ח"ב סי' ב' דלטפויי אתא שאין לה היתר אלא ע"י שאלה הרי דמ"מ התרה אית לה עכ"ל והשתא בנדון זה אם לא הזכירו באיסור שבמחניכם בפי' שמקבלים עליהם ועל זרעם י"ל דגם הגאון מ' יהושע ז"ל הנזכר מודה ג"כ שיכולים להתיר שהרי כל עיקר טעמו אינו אלא מפני שקבלו על עצמם ועל זרעם כו' אמנם אם לא יוכלו לעמוד על החקירה איך הי' התקנה הי' קשה להקל לכאורה אלא שאפשר יש להקל ע"י שאלה לחכם עכ"פ מצד שיש בזה כמה ספיקות א' ספיקא דגוף המעשה דמנין לנו שקבלו על זרעם ג"כ ואחזוקי איסורא לאו מלתא היא הב' דאפילו את"ל שקבלו על זרעם שמא ההלכה כדעת הרב החביב והמ"צ והגאון מ' רפאל ז"ל הנ"ל דע"י שאלה יש להם התרה. הג' דעיקר החומרא משום שאין ב"ד יכול לבטל כו' אא"כ הם גדולים מהם בחכמה ובמנין וע' בסי' של"ד דלענין התרת איסור וגזרה א"צ גדולים מהן רק שוין כמותן ולהרמב"ם אין קפידא אפילו אינן כמותן עיי"ש בש"ע סעי' כ"ה וא"כ מידי ספיקא לא נפקא שהרי במנין י"ל דודאי גדולים מהם שעכשיו הק"ק גדול יותר ובחכמה י"ל דהוי ספיקא שמא הן שוין ועוד שבת' מ"ר סי' ס"ב נ' דעת שני גדולים דהא בשקבלו על זרעם

אין הבנים יכולים לבטל היינו דוקא כשהתנו מתחלה שלא יוכלו הבאים אחריהם לבטל כו' אבל אם לא התנו מתחלה יכולים לבטל הבאים אחריהם כו':

ג והנה מדברי מהרי"ק שרש נ"א נשמע ג"כ דיכולים להתיר האיסור אע"פ שהאוסרים כבר סעו הלכו למנוחות דהכי משמע קצת גבי אנשי אנקונ"ה שכתב א"א שלא יהי' הרבה קטנים נגזלים בזה הענין מצד אביהם או מצד מורישם כו'. אלמא דהאיסור הי' מכבר ואפ"ה שם כ' בפשיטות להתיר האיסור מכאן ולהבא כו' אלא שי"ל דמיירי באופן שלא קיבלו בפי' על זרעם אחריהם ואין מזה סתירה כ"כ להגאון מ' יהושע חנאדלי הנז"ל אות ב' אמנם בתשו' הרא"ש סוף כלל נ"ה משמע להדיא שהדור הבאי' אחריהם יכולים לבטל האיסור של הראשונים שסעו למנוחות ומשמע קצת גם אם הדור הראשון כיונו שינהגו כן הבאים אחריהם שהרי כ' וחכמי הדור שעמדו אחריהם אם נמלכו לשנות את התקנה הי' צריכים לעשות קיבוץ והסכמה להתיר תחלה את האיסור שהטילו הראשונים עכ"ל:

משמע דיכולים להתיר איסור הראשונים אע"פ שהטילו איסור שלא לעבור על התקנה כו' ומסתמא לדרי עלמא תיקנוהו והשתא ק' אמאי יכולים להתיר שמא אין גדולים כמותם בחכמה כו' א"ו צ"ל דס"ל להרא"ש בפשיטות דאיסורי צבור ניתרין ג"כ בדור שאחריהם אע"ג דלא ידעי' אי גדולים בחכמה ומנין כמו הראשונים ומיהו ק"ק לפמש"ל אות א' דלהרא"ש היתר איסורי צבור הוא מדינא ולא מצד המנהג והרי מדינא נ' דס"ל להרא"ש כראב"ד דבעי' גדולים כמותם בחכמה ומנין ומיהו עכצ"ל ישוב להרא"ש (ועי' ברמב"ם פ"ז מה' ת"ת הלכה נ' ע"ש בלח"מ) דאל"כ אפי' בדור א' לא יבטלו אם מתו מגדולי הקהל וע' ת' הרא"ש כלל ה' סי' ד' ובכל עת כו' (ועי' בנ"ב חי"ד סס"י ס"ז כ' בפשיטות שמצד המנהג יכולים להתיר אף אם מתו הגדולים שבהם כו' י"ל דמיירי ג"כ כנ"ל או דמיירי שרובן בחיים ועיי"ש וע' בתשו' עה"ג סי' ב' שכ' בפשיטות שהקהל היו יכולים להתיר האיסור אף שכבר נסע משם הרב הגדול מהרר"ף שקבע דירתו בצפת תובב"א כמבואר בת' שער אפרים חי"ד סי' ס"ז יעו"ש והיינו משום דכל שרוב האוסרים עצמן מסכימי' לבטל האיסור ודאי דא"צ שיהיו גדולים בחכמה ובמנין כו'):

ד עוד יש צירוף להקל בנ"ד דקיי"ל דהולכים אחר כוונת הנודר כמ"ש בטוש"ע סי' רי"ח וע' צ"צ סי' מ"ד ובנ"ד ודאי הסיבה שבגללה עשו האיסור הוא כדי שלא יאבדו הספרים ושיהיו מצויים בבהמ"ד ללמוד וא"כ י"ל דלא הי' כוונתם רק שלא ישאילום לבתי יחידים אבל לא לבהמ"ד שני אם יבנוהו וכה"ג כ' בריב"ש סי' של"א ע"ש ואע"ג דהכא נולד הוא ואין פותחין בנולד היינו אם באים לעקור הנדר מחמת הנולד כמו שיהנה לבית שאסר

עליו בשביל שנעשה בהכ"נ משא"כ בנ"ד אין עוקרים הנדר והאיסור כלל ונשאר קיים על כל בתי יחידים זולתי על בהמ"ד החדש שלא נתכוונו לאסור כלל בהמ"ד א"כ אין שייך כאן ענין אין פותחין בנולד כלל ואף גם בענין פותחין בנולד אם הבהמ"ד הישן צר מהכיל כל האנשים שבב' בהמ"ד ושיסתעף מזה קטטות ומריבות יש מקום ללמוד מתשו' פני משה סי' נ' הובאה בתשו' מ"ר הנ"ל סי' ס"א דאמרי' אומדנא דאדעתי' דהכי לא אסרו כו' וא"כ ה"נ כה"ג וא"כ כל הני טעמי חזו לאצטרופי להתיר האיסור ע"י הסכמת הצבור וגם ע"י ג' חכמים מעיירות אחרים אך ורק שיהיו ההיתר רק ליקח חלק מהספרים בבהמ"ד החדש אבל בשאר בתי יחידים ינהגו איסור חמור כמקדם בלי שינוי ח"ו הג"ה עיין בספר תמים דעים סי' רמ"ה פרק מקום שנהגו:

הג"ה עוד יש סניפים לזה ממ"ש הראב"ד פ"ב מה' ממרים דאפי' גבי תקנת ב"ד אם נתבטל הטעם שבגללו תיקנו יכולים להתיר אפי' ב"ד קטן ממנו א"כ לגבי בהמ"ד הב' עדיף טפי מנתבטל הטעם ועמ"ש לח"מ פ"ז מהת"ת ה"ט דכיון דעשה תשו' הרי אלו אין מבטלין כו' וא"כ ה"נ י"ל כן דהכנסת ספרים לבהמ"ד ב' לא חשוב כ"כ ביטול התקנה ומש"ה גם קטנים מהן יוכלו להתיר האיסור ועיין בהג"א רפ"ק דכתובות מ"ש בשם מורו קרובו כו' דדמי ממש לנ"ד שנשתנה הענין. ע"כ הג"ה:

סימן קצה

ע"ד השאלה שמדפיס א' הדפיס שסי"ן וקיבל הסכמות מהרבנים שאין שום מדפיס אחר רשאי להדפיס שסי"ן עד כלות משך חמשה עשר שנים מעת יום כלות הדפסת ש"ס זה: והנה המדפיס הוא מכר כל השסי"ן שלו והרויח סך עצום רק נשאר אצלו ערך משלשים עד ארבעים שסי"ן ונתעורר מדפיס אחר ברחוק ממנו מאה פרסאות במדינה אחרת רק שהוא תחת ממשלת הקיר"ה להדפיס ש"ס מחדש מפואר ביותר וקיבל הסכמות מכמה גדולים וכעת נתעורר המדפיס הראשון להדפיס ש"ס שנית ומערער לומר שהמדפיס האחר מדפיס באיסור גמור כי עדיין נחסר שני שנים לתשלום ט"ו שנה:

הנה מתחלה יש לעמוד על שרש ענין ההסכמות מאיזה מקום הוא נמשך דלכאורה הרי מצינו להפך בגמ' שאפילו במקום דין השגת גבול מ"מ במלאכת שמים התירו שאין איסור השגת גבול כדי שעי"ז יהיה קנאת סופרים תרבה חכמה והוא מ"ש בגמ' פרק לא יחפור (דכ"א סע"ב) אמר רב יוסף ומודה רב הונא (דאמר לעיל בר מבואה דאוקי ריחייא כו' דאית ליה כרשב"ג מודה הוא במיקרי דרדקי דלא מצי מעכב לבר מבואה מללמד גם הוא התינוקות שמתוך כך יזהרו באומנתן שיראו זה מזה דאמר מר קנאת סופרים תרבה

חכמה) במקרי דרדקי דלא מצי מעכב דאמר מר עזרא תיקן להן לישראל שיהיו מושיבין סופר בצד סופר וניחוש דלמא אתי לאתרשולי א"ל קנאת סופרים תרבה חכמה ופסקו כן הפוסקים ואף לדידן דקיי"ל כרב הונא בריה דרב יהושע דס"ל דבר מבואה לא מצי מעכב אבר מבואה אחרינא אפילו ברחייא מ"מ נפ"מ לבר מתא אבר מתא אחריתא כי לא שייך בכרגא דמתא מצי מעכב עלי' ברחייא מודה במקרי דרדקי דלא מצי מעכב וכמ"ש הב"י בח"מ סי' קנ"ו ריש ד"ה החלק השלישי שכ"ד הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור ורבינו ירוחם וז"ל הרמב"ם ספ"ב מהלכות ת"ת וכן מלמד תינוקות שבא חבירו ופתח בית ללמד תינוקת בצדו כדי שיבואו תינוקת אחרים לו או כדי שיבואו מתינוקת של זה אצל זה אינו יכול למחות בידו שנאמר ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר עכ"ל וא"כ ה"ה בהדפסת הש"ס נמי אף אי הוה שייך ביה משום השגת גבול אם היה זה עסק הדפסה אחרת כמו בר מתא אבר מתא אחריתא מ"מ בהדפסת ש"ס אין איסור כלל כדי שמתוך כך יזהרו באומנתן כו' והיינו ענין מושיבין סופר בצד סופר (וגם להתוס' דלא גריס זה מ"מ הדין א') וכ"ש שאדרבה גם בהדפסה אחרת אין בזה כלל מדינא משום השגת גבול שהרי המדפיס כן במדינה אחרת בריחוק מאה פרסאות ואיך תיקנו כן הגאונים לאסור למדפיס אחר בהדפסת שסי"ן ושארי ספרי קדש ה"ז נגד סברת הגמ' לכאורה וצ"ל משום שראו שיש בזה חשש דלמא אתי לאתרשולי דאע"ג גבי סופרים ומלמדים לא חשו לזה התם משום דלא שייך חשש הפסד עכ"פ. משא"כ גבי הדפסה שהמדפיס מוציא ע"ז ממון רב יש לחוש דלמא מימנע ולא עביד כשיתיירא מהשגת גבול הן אמת שגם זה אינו חשש ברור כמ"ש הגאון מ' יונתן ז"ל בהקדמת ספרו כו"פ וז"ל והנה לא רציתי ליקח הסכמה מגאוני הזמן כסדר חובר חיבור כי לא מצאתי בהם תועלת כי בלא"ה כל זמן שספרי אינו נמכר ונתמלא חסרוני בהוצאת רב שהיה לי על הדפוס מי ידפיסו כתבניתו ויפזר הונו על מגן ספק אתי ספק לא אתי ואחרי הנמכר גאולה תהי' להם אשר מורשים להדפיסו שנית וא"כ מה תועלת יש בהסכמה רחוק משכר וקרוב להפסד עכ"ל וא"כ כיון שזה החשש אינו גדול הי' לנו לומר שאין מהראוי כלל ליתן הסכמה דאדרבה יגדיל תורה ויאדיר ולא לומר חתום תורה ח"ו וע' בתשו' רמ"א סס"י יו"ד שכ' כן דהמדפיסים אדעתא דנפשייהו קא עבדי כו' ולכן גם אם יפסידו פעם א' לא ימנעו מחמת זה מלדפוס ואדרבה יהיו בהולים למלאות חסרונם ועכ"פ אף שנהגו ליתן הסכמה מ"מ ודאי אין מהראוי לאסור יותר מן אחרי נמכר שאחר נמכר ודאי אין ראוי לנעול בפני מדפיסים אחרים שזהו הפך כוונת חז"ל שאמרו אדרבה דמושיבין סופר בצד סופר כדי שיתייראו זמ"ז ויזהרו באומנותן וגם ענין אחרי נמכר ודאי אין להקפיד אם נשאר מיעוט ספרים

ושהרויח כבר סך רב דפשיטא דמשום מיעוט כה"ג שנשאר לא שייך מימנעי ולא עבדי מיהו כ"ז לכתחלה אבל לענין דיעבד שכבר ניתן ההסכמות עד משך זמן ט"ו שנה צריך לעמוד אם יש איסור אחרי נמכר. והנה מאחר שמדינא אין בזה כלל משום השגת גבול כשמדפיס במדינה אחרת א"כ תוקף כח ההסכמות צ"ל שנמשך מהא דגרסינן פ"ק דב"ב (ד"ח ע"ב) ורשאין בני העיר להתנות על המדות (להגדיל סאת העיר או להקטין) ועל השערים (שער החטין והיין שלא ימכרנה שנה זו יותר מכך וכך דמים) ועל שכר פועלים ולהסיע על קיצתן (לקנוס את העובר על קיצת דבריהם ולהסיעם מדת דין תורה) וגרסינן התם (ד"ט ע"א) הנהו בי תרי טבחי דעביד ענינא בהדי הדדי דכל מאן דעביד ביומא דחבריה נקרעוהו למשכיה (עור הבהמה) אזל חד מינייהו עבד ביומא דחבריה קרעו למשכיה אתו לקמיה דרבא חייבינהו רבא לשלומי איתביה רב יימר בר שלמיא לרבא ולהסיע על קיצתם לא אהדר ליה רבא אמר רב פפא שפיר עביד דלא אהדר ליה מידי ה"מ היכא דליכא אדם חשוב אבל היכא דאיכא אדם חשוב לא כל כמיניהו דמתנו (אלא בפניו) מזה י"ל דהסכמות שנותנין הרבנים שהם הם החשובים שלא יהי' רשאי מדפיס אחר להדפיס תוך משך זמן המוגבל תנאי גמור הוא וקיים כמ"ש ורשאין בני העיר להתנות כו' וכמו תנאי של הטבחים שלא יעבוד זה ביומא דחבריה וכך הוא ממש תנאי הסכמת הדפסה שלא יכנוס מדפיס אחר להדפיס תוך גבול של משך שהגבילו להמדפיס הראשון אך מ"מ קשה לי דודאי כמו שהטבחים אינם יכולים להתנות אא"כ בפני האדם חשוב כמו כן וכש"כ שהאדם חשוב עצמו אינו יכול להתנות ולגזור שלא יעבוד חד ביומא דחבריה בלתי שיתנו הטבחים עצמן כן בפניו. כמבואר מלשון הגמ' ורשב"ם לא כל כמיניהו דמתנו אלא בפניו משמע דתרווייהו בעינן שהם יתנו בפניו וז"ל חי' הרמב"ן הא דאמרינן בהנהו תרי טבחי דהיכא דאיכא אדם חשוב לאו כל כמיניהו דמתנו נראה משום דלמא איכא פסידא דלקוחות דמיקרי זביני הילכך לאו תנאה הוא עד דשקלי רשות מיניה ואע"ג דחזיא השתא דליכא פסידא לא הוי תנאייהו תנאה ומשמע היכא דליכא אדם חשוב א"נ ליכא למיחש לפסידא דוקא דמתנו כל טבחי מתא א"נ כל אומני דההוא אומנות משום דהוו להו בני עיר לגרמייהו אבל תרי תלתי דמתנו במאי קני עכ"ל ויש לעמוד על לשונו דלכאורה משמע דדוקא היכא דליכא אדם חשוב אז הוא דבעינן שיהיה כל בני האומנות מתנים התנאי משמע הא כשיש אדם חשוב א"צ לזה וסגי ביה לחוד א"נ ביה עם מיעוט בני האומנות וא"כ זה סותר דברינו שאמרנו שגם האדם חשוב לא מהני כלום בלתי שיתנו ג"כ בני האומנות כנ"ל אכן באמת כל הפוסקים לא משמע כן וז"ל רבינו ירוחם במישרים נל"ב ח"ב בעלי אומניות רשאין להתנות ביניהן איזה תנאי

שירצו ואם יש אדם חשוב בעיר שהוא ראש ומנהיג בעיר אין רשאים בלתי ידיעתו ואין קיום התנאי בלתי ידיעתו ואפילו שלא כדין תורה עכ"ל מבואר דידיעתו בעינן אבל מ"מ הם עצמן צ"ל המתנים התנאי וכן משמע מלשון הרמב"ם פי"ד מה' מכירה הי"א שכ' אין התנאי שלהם מועיל כלום כו' אא"כ התנה עמהן ועשו מדעת החכם עכ"ל הרי בעינן ג"כ שהם יתנו ויעשו בצירוף דעת החכם וכן מבואר מלשונות שאר הפוסקים וצ"ל דכוונת חי' הרמב"ן הוא דבאדם חשוב יש פעמים דמהני תקנתו לחוד כגון ע"ד שכ' המרדכי פ"ק דב"ב סי' תפ"ב אם הוברר מתחלה להנהיג קהלו בכל דבר אפילו יחיד שביררו מה שעשה עשוי ויפתח בדורו כשמואל בדורו כו' וע' בהמגיד פי"ד מה"מ הי"א דפי' אבן מיגש דאדם חשוב שבגמ' מיירי קרוב לכה"ג שהוא ממונה על כך לתקן מעשה המדינה כו' א"כ בכה"ג י"ל דס"ל להרמב"ן דתנאו לבדו קיים וכמ"ש המרדכי אבל בסתם אדם חשוב כמו רבני העיר הנהוג עכשיו ודאי מודה הרמב"ן לכל הפוסקים דאין תקנתו לבדו מהני אא"כ בצירוף כל אנשי העיר וא"כ הדרה קושיא לדוכתה על כח ההסכמות שנותנים הרבנים לבדם וגוזרין על המדפיסים מבלי ידיעתם ורצונם כלל ונותנים כח למדפיס א' וששארי המדפיסים לא ידפיסו ספר זה הלא תנאי זה לא מהני כלל מדינא דגמ' דבעינן תרתי שיתנו כל הבעלי אומניות עם ידיעת אדם חשוב והיינו כשהיו מתנים כן כל המדפיסים בעצמן בצירוף הסכם וידיעת הרבנים שבעירם אבל הרבנים עצמן מנ"ל לבדם בלי המדפיסים משמע אדרבה שאין להם כח כלל ליתן כח למדפיס א' וליטול זכות שאר המדפיסים שלא יהיו רשאים להדפיס ספר ההוא וכבר נת' שמדינא דגמ' אין בזה כלל משום השגת גבול אף שיוליך למכור הספרים במקום של הראשון ובזמנו דאדרבה יגדיל תורה ויאדיר וגם בלאו ה"ט אין שייך בזה השגת גבול וכמו שהביא דודי הרב הגאון יהודא ליב ז"ל מתשו' רמ"א ס"י שלא מצא לומר שהיענטראל משיג גבול דהגאון מהרמ"פ רק משום שהכריז שכל ספר יוזיל טפי מהגאון מבואר בפי' שההדפסה עצמה שהדפיס הרמב"ם אף שכבר הדפיסו הגאון מהרמ"פ אין בזה כלל ענין להשגת גבול אף בלאו ה"ט דיגדיל תורה כו' שלא הזכירו רמ"א כלל. וכ"ש בהצטרף טעם זה שהוא תלמוד ערוך דאף במקום שיש איסור השגת גבול בשא"ד מתירים זה היכא דשייך קנאת סופרים תרבה חכמה כנד"ז שעינינו רואות דשייך בזה קנאת המדפיסים תרבה יפוי השסי"ן להיות נייר יפה ודיו שחור ואותיות גדולים ביתר שאת ויתר עז מאליו לא יתיירא מן מדפיס אחר כלל כאשר נראה בחוש שהשסי"ן אלו הנדפסים כעת בסלאוויטא מהודרים הרבה יותר משסי"ן הראשונים וכמו"כ השסי"ן דווילנא ויפוי הספרים הוא דבר גדול שעז"נ זה אלי ואנוהו ס"ת נאה כו' גם על דינא דמוזיל שהזכיר רמ"א צ"ע

דאדרבה שנינו במשנה ס"פ הזהב וחכמים אומרים זכור לטוב ואם כן הוא במכירת פירות כ"ש במכירת ספרים וצ"ל התם הוזיל יותר מהערך רק בשביל להפסיד את הגאון מהרמ"פ ז"ל:

ולכאורה היה נ"ל לומר דהוה כהא דגרסינן פרק אלו מציאות (דכ"ז ע"ב) אמר רבא את"ל סימנים לאו דאורייתא היכא מהדרינן אבידתא בסימנין (כלומר מה תקנה ראו חכמים בדבר ליכנס בספק להחזיר ממון למי שאינו שלו) דניחא ליה למוצא אבדה דנהדר בסימנים כי היכא דכי אבדה ליה לדידיה נמי נהדרו ליה בסימנין א"ל רב ספרא לרבא וכי אדם עושה טובה לעצמו בממון שאינו שלו (ובניחותא דמוצא מאי איכפת לן אם מי שאבדה ממנו לא ניחא ליה) [הרי] התקינו חכמים להחזיר האבידה בסימנים אף אם מדאורייתא לא מהני כלל הסימנים משום דכיון דניחא ליה כן ה"ז כאילו רצונו כן בבירור ואין כאן הפקעת ממון שלא כדין וגם מבואר דזה שניחא ליה כן משום טובה העתידה לבא לו בפעם אחר אף אם עתה אדרבה מוציאין ממנו המציאה חשוב ניחא ליה דהיינו הא דאמרינן תחלה דניחא ליה למוצא אבידה דנהדר בסימנין כו' ורב ספרא לא הקשה רק משום דניחותא דהמוצא אבידה לא מהני כלל כיון שאין הממון שלו הא אילו בדידי' הוה תליא היה זה מהני ואם כן יש לומר שכל המדפיסים ניחא להו כן שתהא נוהג דת זו של ההסכמות בכדי שכשידפיס הוא ספר לא יוכלו להדפיסו שאר המדפיסים ויהיה לו פרנסה משא"כ בלי ההסכמות ספר שידפיס זה ידפיס השני ג"כ ויוזילו זע"ז גם לא ימצאו קונים כ"כ ברווחא וכיון דניחא ליה כן שתהא דת זו נוהג לכן הגם שעכשיו נוטלים ממנו הזכות של ספר א' ונותן למדפיס א' מ"מ ניחא ליה כן כדי שכשידפיס הוא יתנו לו ג"כ זכות זה וכיון דניחא להו כן י"ל דהסכמת רבני העיירות חשוב כאילו התנו ג"כ המדפיסים עצמן כיון דניחא להו כן וה"ל כתנאי דבעלי אומניות עם ידיעת האדם חשוב דתנאן קיים מדינא דגמ' עד שיכולים להסיע על קיצתן אלא דמ"מ אין הנושאים דומים כל כך דהתם גבי השבת אבידה א"צ רק שיהיה ניחא ליה אבל הכא י"ל דבעינן שיהיו הבעלי אומניות עצמם מתנים התנאי דמש"ה כשמקבל כן בעצמו ממש שוב חל עליו התנאי אלהבא אבל היכא שאינו מתנה כן בעצמו אף את"ל דניחא ליה אין זה דומה כלל לאילו מתנה הוא התנאי לשיהי' מהני גם על להבא משא"כ גבי אבידה דהוא ענין הוה שפיר מהני במאי דניחא ליה. ועוד דמ"מ התם מסייעי' הסימנים דאף אם סי' לאו דאורייתא מ"מ מוכח הוא שהאבידה של הנותן סי' ע"כ בכה"ג סמכי' אסברא זו דניחא ליה משא"כ הכא ועוד דהתם למסקנא טעם החזרת האבידה אינו כלל מה"ט דניחא ליה ע"ש מסקנא דגמ' ועוד דבאמת בנד"ז אין זה ניחא כלל לשאר המדפיסים דאם היה

ההסכמה רק עד אחרי נמכר אפשר הי' זה ניחא להו אבל כשנותנין ההסכמה על ט"ו שנים עד"מ אחר כלות הדפוס ושיהיה האיסור אפילו אחר נמכר ומיד קודם סיום הזמן הנ"ל ב' או ג' שנים אפילו אחר שכבר נמכר והיו שאר המדפיסים רוצים להדפיס הש"ס אין מניח להן המדפיס הראשון וחוזר המדפיס עצמו ולוקח עוד הסכמות על שנים רבות כדאתמול עד שלא יוכלו שאר המדפיסים להדפיס הש"ס כלל רק הוא לבדו א"כ אנן סהדי דזה לא ניחא להו כלל והיא על אפם ועל חמתם להיות מפקיעים זכותם לגמרי בחנם ח"ו לכן הדבר ברור שאין זה כלל כדין תנאי שהתנו בעלי אומניות כו' לא מיניה ולא מקצתיה:

ולכן צריכים אנו לחפש מקור ומוצא ממקום אחר והוא מסוגיא דגיטין פרק השולח (דל"ו ע"ב) מהא דרבא ור' אלעזר דס"ל דהיה הפקר ב"ד בממון הפקר וכבר מצינו לגדולי הראשונים ז"ל שנשתמשו בזה אפילו לענין הפקעת קדושין כמו שהובא בב"י באה"ע סס"י כ"ח בשם תשו' הריב"ש סי' שצ"ט שיכולים הקהל לתקן שכל מי שיקדש שלא בידיעת נאמני הקהל ובפניהם ובפני עשרה יהי' הקדושין מופקעין ובטלים ומעתה באותו זמן מפקירים הקהל כסף או שוה כסף שיקדש בו והמקדש כנגד תקנתם זו אין קדושיו קדושין זהו מה שנ"ל להלכה אבל למעשה הייתי חוכך להחמיר כו' וכ"כ הרשב"א בתשו' סי' אל"ף ר"ו עכ"ל הב"י. וכ"כ בתשב"ץ ח"ב סי' ה' שכן נראה משורת הדין רק שמשום חומר איסור אשת איש לא נעשה מעשה בזה. וא"כ י"ל דמזה נמשך כח ההסכמות שהב"ד היו יכולים להפקיע זכות שאר המדפיסים דרק משום חומר איסור א"א לא עשו מעשה כן. משא"כ בדבר שבממון סמכו על זה כדי שיהיה הדפסת הספרים בטוב ונכון ואין להקשות דא"כ למה הוצרכו הפוסקים גבי תנאי בעלי אומניות שיהי' בפני אדם חשוב דא"כ כיון שצ"ל בפני האדם חשוב למה צ"ל כלל להבעלי אומנות די"ל התם אדם חשוב יחידי שאינו ב"ד ממש דב"ד בעינן שלשה משא"כ שנים וכ"ש אחד אף שיהי' גדול הדור אין לו כח ב"ד כלל לאפקועי ממונא וכמ"ש הר"ן בגיטין שם גבי פרוזבול דסגי בשנים משום שאינו דבר שיהא צריך משא ומתן כו' ע"ש:

ומש"ה גבי תנאי בעל אומנות בפני אדם חשוב דהוא יחידי אף שהוא גדול כרבא לא מהני כלל בלתי בעלי אומניות עצמן כמש"ל משא"כ בהסכמות שהן רבנים הרבה י"ל ע"ז דיש בכחם להפקיע זכות שאר המדפיסים ומש"ה מהני הסכמתן אלא שצריך לחקור אם יש ללמוד כן מדברי הרשב"א והריב"ש הנ"ל דהם מיירו בכח תקנת הקהל לגבי בני עירו ומוכחי לה מסוגיא דב"ב הנ"ל מהא דרשאין כל בעלי אומניות כו' כמבואר בהריב"ש סי' שצ"ט וכ"ה בתשו' הרשב"א סס"י אל"ף ר"ו:

ואדרבה הריב"ש מקשה לנפשי' מסוגי' דגיטין (דל"ו ע"ב) הנ"ל גבי פרוזבול דאמרינן דלמא כי תקון הלל לדרי עלמא כגון בי דינא דרב אמי ורב אסי דאלימי לאפקועי ממונא אבל בי דינא אחרינא לא דאלמא אין כל ב"ד יכולין להפקיע ממון אף אם נאמר כן לא קשיא לנדון זה דהתם הוא כגון פרוזבול להפקיע ממון של זה שלא כדין לכתוב עליו פרוזבול אבל מה שהיו עושין בני העיר בעירם לענין תקנותיהם הרי הם כבי דינא דרב אמי ורב אסי ועדיפא מינייהו עכ"ל א"כ הרי דוקא בתקנת בני העיר על עירם כ' כן דמהני כב"ד דרב אמי ורב אסי דכיון שכל אנשי העיר (או רובם לפ"ד הריב"ש ומהר"ם אלשיך סי' נ"ט ומהרי"ק סי' א' וק"פ מצריך כולם דוקא ולא רובם) מתנים כן על עצמם או הקהל שמינו עליהם כל אנשי העיר והאנשי העיר מסכימים להם זהו ודאי יש לו כח גדול ועצום כמש"ש דזהו קבלת הרבים על נפשם ופשיטא דהיה להם כח להפקיר ממונם וכ"כ בתשו' להרמב"ן סי' ר"פ וז"ל דע שכל צבור וצבור היה להם רשות על יחידיהם שכל צבור היו רשאין לגדור ולתקן בעירם כמו שב"ד הגדול היו יכולים לגדור לתקן על כל ישראל ומקרא מלא דבר הכתוב במארה אתם נארים הגוי כולו והרוב ככולם כדאי' בפרק אין מעמידין וגרסינן פ"ק דב"ב רשאין בני העיר וכו' ולהסיע על קיצתן עכ"ל הרי דכח הצבור בעירו גדול משום דה"ל הגוי כולו והרוב ככלו. ולכן יש להם כח כמו ב"ד הגדול ממש שהי' לו כח עד"ז על כל ישראל. משא"כ שאר ב"ד אפילו בעירו כיון שאינו הגוי כולו ולא רובו כל שאינו כב"ד דרב אמי ורב אסי לא אלים לאפקועי ממונא כלל ותדע שכן הוא שהרשב"א בתשו' סי' אלף ר"ו גבי הפקעת קדושין כ' וז"ל והצבור בב"ד של עירם היו יכולים להפקיע ממון אם ראו בדבר תקנה לבני עירם עכ"ל הרי הצריך תרווייהו הצבור ובב"ד ולא סגי בב"ד לחוד בלי הצבור משום דאין כח בב"ד להפקיר ממון רק ב"ד דר"א ור"א והא דהצריך ב"ד עם הצבור הוא ע"ד מ"ש בב"ב (ד"ט) גבי תקנת בני העיר דהיכא דאיכא אדם חשוב לא היה מהני תנאי הבעלי אומניות בלי ידיעת האדם חשוב וס"ל דב"ד בעירם לא גרע מאדם חשוב וגם ס"ל דגם בתקנת אנשי העיר לא סגי בלי ידיעת האדם חשוב וכמ"ש הש"ך בח"מ סי' רל"א סק"ד בשם הרא"ש וזהו דלא כהריב"ש סי' שצ"ט הביאו הכ"מ פמ"ד מה' מכירה דס"ל בתקנת בני העיר א"צ ידיעת אדם חשוב ואיך שיהיה אין ללמוד מזה לכח הב"ד עצמם כלל ונחזי אנן דגרסינן בגיטין (ל"ו ב') איבעיא להו כי התקין הלל פרוזבול לדריה הוא דתקין או דלמא לדרי עלמא נמי תקין כו' ת"ש דאמר שמואל לא כתבינן פרוזבול (דלא אלים לאפקועי ממונא) אלא אי בבי דינא דסורא (רב) אי בבי דינא דנהרדעא (שמואל) (דכי אמרה שמואל להך מלתא וכי איתשל הך שאלתא בבי מדרשא הוה בי דינא דרב אמי ורב אסי והיינו דמשני דלמא כי

תקין הלל נמי לדרי עלמא לא תיקן אלא כגון בי דינא דרב אמי ורב אסי) ואי סלקא דעתך לדרי עלמא נמי תקון בשאר בי דינא נמי לכתבו דלמא כי תיקן הלל לדרי עלמא כגון בי דינא דידיה וכרב אמי ורב אסי דאלימא לאפקועי ממונא אבל לכולי עלמא לא ולא אפשיטא האיבעיא ולקמן גרסינן רבנן דבי רב אשי מסרי מילייהו (בלא כתיבת פרוזבול אלא כך אמר לחברים הרי אתם בית דין וחובי מסור לכם לגבותו כל זמן שארצה) להדדי וכ' הרמב"ן בחי' ואע"ג דלא איפשט אי לדריה בלחוד תקין כיון דחזינן לרבנן דבי רב אשי דמסרי מילי להדדי ולא מסרי מילי לדבי רב אשי דאיהו אלים בשעתייהו אלמא אפילו בי דינא אחרינא דלא אלים כולי האי כתבי ולדרי עלמא תקין ועוד דאי לדריה תקין וצריכא אפקעתא חדא היכי מפקעי ממונא דגברא במסירה מילי בעלמא בלא דייני דמכנפן ויתבן ואשכחן נמי לרב נחמן דאמר בשנים אלמא לא בעינן בי דינא דאלים אלא דגריע משאר דיני ממונות וש"מ כי תקין הלל לאו בכגון ר' אמי ורב אסי בלחוד תקין עכ"ל אבל הרשב"א כ' בחי' וז"ל ולענין כתיבת פרוזבול כתבינן בכל בי דינא אע"ג דלא אלים כבי דינא דסורא ונהרדעא ותדע לך דהא רבנן דבי רב אשי מסרי מילייהו להדדי ואי אפשר דכולהו רבנן דבי רב אשי אלימי לאפקועי ממונא כו' ואע"ג דלא איפשט אי לדריה תקין אי לדרי עלמא כיון דחזינן לכולהו רבנן דבי רב אשי דמסרי מילייהו להדדי כוותייהו עבדינן דסבירא להו דכי תקין הלל בכל בי דינא תקין ואע"ג דלא אלים עכ"ל ומשמע מדבריו דס"ל דלא כהרמב"ן דפשיט מהא דרבנן דבי רב. אשי דהלל לדריה עלמא תקין והוא ז"ל ס"ל דיכול להיות דאע"ג דלדריה תקין מ"מ מתקיים הדין דרבנן דרב אשי דמסרי מילייהו להדדי משום דכי תקין הלל בכל ב"ד תקין אע"ג דלא אלים וזה תמוה לכאורה דכיון דתקין רב) [הלל[לדרי' א"כ בדריה הוא שי"ל כן דתקין שיהיה כל ב"ד שבדריה נוהגין כן אע"ג דלא אלימי דעיקר ההפקעה נמשך מכח תקנתו דתקין כן בדריה משא"כ בדרי עלמא כיון דלא תקין הלל עלייהו כלל ודאי א"א לכתוב פרוזבול אלא ב"ד דאלימי לאפקועי ממונא וזהו סברת הש"ס דאמר ואי סלקא דעתך בדרי עלמא נמי תקין בשאר בי דינא נמי לכתבו משמע הא אי רק בדריה תקין א"ש דא"א לכותבו בדרי עלמא בב"ד דלא אלים ובחי' הר"ן מצאתי כ' וז"ל ולענין בעיין אע"ג דלא אפשיטא אי לדריה תקין אי לדרי עלמא תקין כיון דחזינן לרבנן דבי רב אשי דמסרי מילייהו להדדי ולא אזלי לגבי רב אשי דהוה בי דינא רבה ש"מ דאפילו בי דינא דלא נפיש מצי למיכתביה דלדרי עלמא תקין עכ"ל ואפשר שגם כוונת הרשב"א כן הוא ומ"ש דסבירא להו דכי תקין הלל בכל בי דינא תקין ואע"ג דלא אלים ר"ל לאפוקי מדחיי' הש"ס דאפילו אי לדרי עלמא תקין לא תקין רק בכגון בי דינא דרב אמי ורב אסי וע"ז אמר דס"ל דבכל בי דינא שבדרי

עלמא תקין ואע"ג דלא אלים אבל ודאי מודה הרשב"א דאת"ל לדרי תקין א"א לכתוב פרוזבול בדרי עלמא בב"ד דלא אלים כפשט הסוגיא ושוב ראיתי בהר"ן שפי' ענין לדריה תקין לאו לדריה בלחוד אמרינן אלא כל שיהיו נוהגין כדריה שהיו נמנעים מלהלות כו' וכיון שכן עד שתתבטל תקנת הלל הרשות ביד ב"ד אע"ג דלא אלים לכתוב פרוזבול מכח תקנת הלל עכ"ל והשיג על הרמב"ן ועכ"פ הדין מוסכם דא"א לב"ד לאפקועי ממונא מצד תקנת עצמם אא"כ הם ב"ד דאלימי לאפקועי ממונא. ומעתה יש לפקפק לכאורה על ההסכמות הב"ד והרבני' דמי הוא זה בדורנו כרב אמי ורב אסי דהא כ' הפוסקים דרבנן דבי רב אשי לא אלימי לאפקועי ממונא וא"כ מי הוא זה שיאמר דהוא עדיף מדרבנן דבי רב אשי ועיין במרדכי פ' השולח הביאו בד"מ בח"מ סי' ס"ח סק"ז יש שם סברא א' דבעינן שיהיה אלימי כרב אמי ורב אסי ממש וזה דבר שאינו וכ"כ הב"י שם בשם בעה"ת שער מ"ה דאיכא מ"ד דהאידנא לית לן ב"ד הגדול ולית לן למכתב פרוזבול ואי עביד לא מהני מיהו לדינא אינו כן דהא כ' שם הב"י דאע"ג דהרמב"ם כ' פ"ט מה' שמיטה הי"ז אין כותבין פרוזבול אלא חכמים גדולים ביותר כבית דינו של ר' אמי ורב אסי שהן ראויין להפקיע ממון בני אדם אבל שאר בתי דינין אין כותבין וע"ז כ' הב"י ונ"ל שדעת הרמב"ם ג"כ דכל ב"ד חשוב בדורו כותבין ומ"ש כבית דין של רב אמי ורב אסי והיינו שהם גדולים בדורם כרב אמי ורב אסי בדורם דכל ב"ד חשוב בדורם ראוי להפקיע ממון דיפתח בדורו כשמואל בדורו וז"ל הרא"ש בתשובה סוף כלל ע"ח (צ"ל כלל ע"ז) הא דנקט תלמודא בי דינא דסורא ונהרדעא ובי דינא דרב אמי ורב אסי לאו דוקא הני אלא אורחא דתלמודא דאמוראי דשקלי וטרו בשמעתין מזכירין דבר ההוה בימיהם דאלו היו ראשי ישיבות בדורם וה"ה בכל דור ודור המופלא שבכל דור ודור המופלג שבכל מדינה ומדינה יכול לכתוב פרוזבול וכיוצא בזה ר"ג ובית דינו אביהם של יתומים וה"ה גדולי דור ודור וכ"כ בתוספות שרבינו יעקב כ' פרוזבול עכ"ל וכיוצא בזה כ' בתשו' הריב"ש סי' תצ"א בשם הרשב"א עכ"ל הב"י סי' ס"ח וכ"כ בכ"מ פ"ט מה' שמטה בקצרה. ונמצינו למדים לדעת הרא"ש בתשו' הנ"ל המופלג שבכל מדינה ומדינה יכול ליתן הסכמה להפקיע זכות שאר המדפיסים אם רואה שזהו דבר הנצרך מיהו שאר בתי דינים אין להם כח זה דדוקא גדולי הדור כנ"ל אך עוד כ' שם הב"י בשם בעה"ת שכ' ומסתברא דכל ג' בקיאין בדין ובענין פרוזבול ויודעים מצות שמיטה והמחום רבים עליהם באותה העיר שהם דרים בה הרי הם באותה העיר ובאותה זמן כב"ד דרב אסי והיו ראויין להפקיע ממון בני עירם כתקנתם הנראה להם כמו הם בדורם. עכ"ל הרי מיקל יותר מהרא"ש דכל ב"ד בעירו חשוב כב"ד דר"א ור"א רק כשהם בקיאים בדין השייך להפקעה זו וכיוצא לזה ממש

מצינו בתשו' מי"י ספר קנין סי' כ"ו תשו' רש"י לענין אסמכתא דבעי' ב"ד חשוב וז"ל דקיי"ל אסמכתא קניא והוא דקנו מיני בב"ד חשוב ואפילו אם יש חשובים מהם בשאר מקומות אין לנו אלא ב"ד חשוב של אותה מקום דא"כ אין לדבר סוף שאין לך ב"ד חשוב שלא יהי' חשוב ממנו ואומר אל השופט אשר יהיה בימים ההם וכל שלשה שנתמנו שופטים על ישראל הרי הן כב"ד של משה לעונש נכסים ולהיות הפקרן הפקר עכ"ל וק"ל ע"ז דא"כ איך יפרשו הגמ' דגיטין דדוקא ב"ד דרב אמי ורב אסי הוא דאלימי לאפקועי ממונא לא זולת כמש"ל ורבנן דבי רב אשי דמסרי מילייהו להדדי היינו משום דסומכי' אתקנתו של הלל כנ"ל וצ"ל שהם מפרשים דכיון דרבנן דרב אשי מסרי מילייהו להדדי אע"ג דלא איפשיטא אי הלל רק לדרי' תקון ש"מ דס"ל דלאפקועי ממונא לא בעינן כלל כב"ד דר"א ור"א אלא כל ב"ד בעירו חשוב הוא ולפ"ז א"ש כפשוטו ד' חי' הרשב"א שכתבתי לעיל וכ"מ בתשו' הריב"ש סי' שצ"ט ועיין בב"י סי' ר"ז ססע"י י"ט ד"ה ומ"ש רבינו ונקרא ב"ד חשוב כל ג' שבקיאין בדיני אסמכתא כו' וע' בר"ן בנדרים (דכ"ז ע"ב) ובחי' הרשב"א שם היוצא מזה דלכ"ע ב"ד המופלג שבמדינה מהני הסכמתו ואפילו כל ב"ד קבוע בעירו מהני לגבי אותה העיר לפ"ד רש"י ובעה"ת וא"כ לכאורה מצינו מקור טוב מדינא דגמ' לענין מנהג ההסכמות אחר כותבי זה מצאתי בתשו' מהריב"ל בתשו' האחרונה דספר א' וז"ל ואחר שכתבתי כ"ז אני אומר השלשה מחלוקת וסברות יש בדבר זה הסברא הראשונה דכל ב"ד קבוע בעירו היו יכולין להפקיע ממון (ור"ל לגבי אותה העיר מהני הפקעתם) והסברא השנית סברת מאן דס"ל דרב אמי ורב אסי דוקא קאמר דאינהו ודכוותייהו אלימי לאפקועי ממונא אבל בדורות הללו אפילו הגדולים שבדור לא אלימי לאפקועי ממונא ולהפקיע הקדושין הסברא הג' דב"ד חשוב שבדור היה אלים לאפקועי ממונא וסיים דהוי ספקא דדינא ומהא דגבי אסמכתא מהני בד"ח אין שובר לדבריו דהתם אין כאן הפקעה גמורה שהרי היה ג"כ קנין סודר וגם שמרצונו נתחייב לזה וכן מפרוזבול תירץ בעצמו משום דס"ל כהרמב"ן דהלל לדרי עלמא תקין א"נ כמ"ש הר"ן והשתא לדבריו יהיה ספק אם מהני ההסכמות להפקיע זכות שאר המדפיסים עדיין יש לפקפק ע"ז דהא מבואר מכל הפוסקים דזה עכ"פ צ"ל שהב"ד זה יהיו בקיאין באותו הדין של ההפקעה כמו גבי פרוזבול צ"ל בקי בדיני פרוזבול כמ"ש בעה"ת שבב"י ס"ח וכן לגבי אסמכתא צ"ל בקיאין בדיני אסמכתא כמ"ש ב"י סי' ר"ז שם בשם מהר"מ והרא"ש והיינו ודאי כדי שיזהרו עכ"פ שלא יפקיעו הממון כנגד הדין וכל שאין בקיאין בדיני' אלו ל"מ הפקעתם אף אם היה כדין כמבואר בטור סי' ר"ז סי' ט' והוא כיוצא ממ"ש בגמ' דב"ב (ד"ח) גבי בעלי אומניות דאם יש אדם חשוב לאו כל כמיניהו לאתנויי אלא

בפניו ופי' הרמב"ן כדי שיראה שלא יהא פסידא דלקוחות שלא ייקרו השער וכל שהתנו שלא בפניו אף אם לא היה פסידא ללקוחות אין בתנאם כלום כיון שלא נעשה התנאי בזהירות שצריך להעשות וכך גבי הפקעת הב"ד צריך שהב"ד יהיו בקיאין בדינים אלו של הפקעה זו עכ"פ כגון בפרוזבול בדיני פרוזבול וכן באסמכתא בדיני אסמכתא וכל שלא היו בקיאין לא מהני הפקעתם אף שנעשה כדין וא"כ ה"ה גבי הסכמות צ"ל בקיאין בדיני ההסכמות לידע מאין נמשך כח זה ואיך יהיה ענין ההסכמה וכל שאינן בקיאין בזה אין זה נק' בד"ח לגבי דיני ההסכמות ואין ההסכמה כלום אף אם נעשה כדין וכ"ש כשלא נעשי' כדין וא"כ לפ"ז רבים מהמסכימים אינן יודעים מקור מוצא הדין וא"כ אין הסכמתן כלום וכ"ש אם ניתן ההסכמה שלא כדין ממש דפשיטא דהיא בטילה לגמרי במכ"ש וק"ו מאם נעשי' כדין רק שלא היה הב"ד בקי בדין ולפ"ז הרי כבר נת' למעלה דמדינא דגמרא גבי מלאכת שמים כסופרים ומלמדי תינוקות וכה"ג אדרבה מקפידים שיהיה קנאת סופרים בכדי שיתייראו זמ"ז וא"כ לא היה ראוי כלל ליתן הסכמה ואיסור על שאר מדפיסים שמסירים הקנאת סופרים והוא הפך דינא דגמרא וגם בתשו' רמ"א נתבאר דאין לחוש לדלמא ממנעי ולא ידפיס כמש"ל ואם כן אם באנו לקיים מנהג ההסכמות צ"ל דוקא בענין שבלא ההסכמה לא יוכל להדפיס ומלבד שזה רחוק עכשיו וכמש"ל בשם הכו"פ שלא מצא תועלת בההסכמה כו' אך עכ"פ עוד זאת אין ראוי כלל להרחיב הזמן יותר מן אחרי נמכר וא"כ כשנותנין הסכמה עד"מ על עשרה שנים מכלות הדפוס צריך להתנות ג"כ שבאם ימכר הספרים רובן ככולן קודם הזמן הנ"ל ג"כ בטלה ההסכמה ואם לא התנה כן מפקיע זכות שאר המדפיסים בחנם וזה אינו ראוי וכמ"ש הרמב"ן בב"ב (די"ט) דחיישי' לפסידא דלקוחות וכ"ש שיש לחוש כן לזכות המדפיסים שמפקיעין זכותן וא"כ לא נעשי' ההסכמה כדין ואין לנו לתרץ ולקיים ההסכמה אא"כ נאמר דסתמו כפירושו דכל שנמכרו רוב הספרים בתוך הזמן ודאי בטלה ההסכמה רק שלא חש לפרש כן אבל את"ל דהמסכים לא כיוון לזה א"כ הסכמתו בטלה לגמרי לכן יצא לנו דעכ"פ לכל הסברות אחרי נמכר רוב הספרים רובן ככולן בטלה כח ההסכמות אף אם הוא תוך הזמן שקבלו המסכימים:

ועתה יש לעיין אם מ"מ מהני ההסכמה שנעשי' על ט"ו שנה אף אחר נמכר מצד הח' הן אמת שבמלכות הקיר"ה אין גוזרי' כלל בח' מצד שהוא נגד דינא דמלכותא אך בארץ ישמעאל ששם גוזרים ההסכמות בח' יש לעיין אם מהני ולכאורה נ' דלא מהני דהא ענין הח' זה הוא כמו ח' צבור דמבואר במשפט הח' להרמב"ן שהוא כעין גזירה ונדוי על העובר על תקנתם וכל נדוי שנעשה שלא כדין אף אם הוא מגדול הדור אינו כלום

כדאי' במסכת מ"ק (די"ז א') ריש לקיש הוה מינטר פרדיסא אתא ההוא גברא וקאכיל תאיני רמא ביה קלא ולא אשגח ביה אמר להוי ההוא גברא בשמתא א"ל אדרבה להוי ההוא גברא בשמתא אם ממון נתחייבתי לך נדוי מי נתחייבתי לך אתא לבי מדרשא א"ל שלו נדוי שלך אינו נדוי (לאו בדינא שמתיה) והרא"ש שם סי' נ"ט כ' ומיירי שנדוהו לאחר שאכל אבל אם אמר לו אל תאכל ואעפ"כ אכל הי' יכול לנדותו כי הרואה שחבירו עושה אפילו איסור דרבנן היה חייב לנדותו כדאמרינן בפ' הדר (דף ס"ג) רבינא שמתיה להההוא גברא שהיה משתמש באילן בשבת ע"כ אבל אין כן דעת התוס' שכ' במ"ק ול"ד לאיסורא דמנדין לאלתר כדאמר בההוא גברא דקאכל תמרי שנשרו בשבת וכן ר"פ הדר (דף ס"ג) והשתא מה התם דההוא גברא עשה שלא כדין ומש"ה נדהו ר"ל כדי להציל ממונו שלא יאכל התאנים כפי' התוספות והרי עביד אינש דינא לנפשיה ואעפ"כ כיון שאין מנדין ע"ז אמרו שאין הנדוי כלום:

כ"ש בהסכמות הנ"ל לפמ"ש שלגזור על ט"ו [שנה]בסתם אפילו אחר נמכר הוא ודאי שלא כדין דאפילו עד אחר שימכור כמה עקולי ופשורי יש אם יש כח לגזור ע"ז כמש"ל דהב"ד חייבים לראות זכות שאר המדפיסים בעלי אומניות זו שלא להפקיע זכותם בכדי וכן חייבים לראות זכות כל הלקוחות ישראל הלוקחים ש"ס שלא יתייקר השער מהש"ס ע"ז כמבואר ברמב"ן בב"ב ד"ט) וא"כ זה שיהיה גזרה חלוטה בסתם ט"ו שנה עד אחר כלות הדפוס [הוא]ודאי גוזמא ומלתא יתירתא בכדי. כי עכשיו נוהגין שמוליכין השסי"ן ע"י שלוחי' למכור בעת ההדפסה ששוהה ערך חמשה או ששה שנים ורוב השסי"ן או כולם נמכרים בעת משך ההדפסה ומרויח יותר מהקרן במכירה זו בודאי. לכן הוא ודאי גזרה והפקעה שלא כדין דלכל הפחות היו להו להזכיר שני הקולות ט"ו שנה או אחר נמכר וכיון שזה שיהיה ט"ו שנה סתם דמשמע אפילו אחר נמכר הוא שלא כדין א"כ אין האיסור חל ג"כ כמ"ש רש"י דכיון דלאו בדינא שמתיה אין זה נדוי כלל דאין לומר שאין זה ממש שלא כדין כי מפני הספק שמא לא יהיה נמכר עד ט"ו שנה גזרו כן דכבר נת' שלכל הדיעות אין ראוי לגזור יותר מן אחרי נמכר רוב השסי"ן שכזה כבר הוציא קרן וריוח ומפני מיעוטא דמיעוטא שישאר אצלו מהשסי"ן שזהו כולו ריוח אין ראוי לגזור כלל דמשום זה ודאי לא מימנעי כו' ורובא דרובא מהשסי"ן נמכרין במשך ההדפסה כנ"ל וא"כ רחוק מאד שיצטרך שהות ט"ו שנה והוי ודאי מלתא יתירתא עד בלי די ואין לחלק ולומר דדוקא בנדוי של יחיד אף שהוא אדם גדול כריש לקיש הוא שאמרו כן דאם נידה שלא כדין אינו נדוי אבל באיסור ב"ד ובפרט בהסכמת שהם רבנים גדולים ועדה קדושה שמא אפילו האיסור שלא כדין מ"מ הוא חל דלא משמע כן במשפט האיסורין

להרמב"ן שכ' וז"ל אבל באיסור אע"פ שלא קבל עליו ולא היה שם בשעת גזירה כיון שב"ד היה רשאין לאסור דכתיב ואקללם וגו' הרי האיסור חל עליו ואסור לו לעבור על אותה גזירה כמושבע מפי עצמו וכן הדין באנשי העיר אם הסכימו כולם או רבים במעמד טובי העיר לאסור כיון שהם רשאים להסיע על קיצתן ולאסור בדבר ח' שלהם חל על כל החייבים לילך בתקנתו עכ"ל הרי דקדק לומר כיון שב"ד רשאין לאסור כו' כיון שהם רשאים להסיע כו' ולאסור כו' כל החייבים לילך בתקנתו כו' משמע הא אם אינן רשאים לאסור ע"ז שאירע שאסרו אינו חל כלל וכמו אם אסרו על מי שאינו חייב לילך בתקנתם ועוד דכ' בתה"ד סי' רע"ד בשם הירושלמי ת"ח שנידה לצורך עצמו אפילו כהלכה אין נדויו נדוי וע"ש וא"כ מדכ' אפילו כהלכה י"ל מכ"ש אם היה שלא כהלכה אף שלא היה לצורך עצמו ועוד דג"כ יש לפקפק דזה שנותני' זמן גדול ט"ו שנה שמא הוא שנכנס עמו לפנים משוה"ד עבור שנותן לו מתנה אח"כ ש"ס או שמוזיל לו הש"ס וה"ל לצורך עצמו וכמ"ש התה"ד שם דבעינן שלא יכוין כלל לעצמו לשום הנאה ותועלת ואם לא כן אין ממש באותו נדוי אך מה שעומד לנגדי הוא לשון תשו' להרמב"ן סי' ר"פ שכ' וז"ל אפילו יהיו מוחים באיסור כיון שהמוחי' מיעוט אין מועיל להם המחאה כיון שרוב הצבור מסכימים ואפילו יהא הדבר שלא כדין כיון שיראה להם כדין רשאים ובלבד בהסכמות אדם חשוב עכ"ל הרי מבואר שאפילו אם באמת שלא כדין רק כיון שנראה להם כדין רשאים וצ"ל דמחלק בין יחיד לצבור דבצבור אע"פ שהאיסור שלא כדין כיון שנראה להם שהוא כדין חל האיסור משא"כ ביחיד אפילו אדם גדול ודאי לא חל האיסור כל שהוא שלא כדין אע"פ שנראה לו שהוא כדין כדמוכח מעובדא דר"ל שמסתמא היה נראה לו שנידה כדין כדי למונעו מלקחת התאני' ואפ"ה כיון שבאמת אינו כדין לא חל האיסור אך ק' מנ"ל הא וי"ל שיצא לו זה ממ"ש באגדה הביאו הרמב"ן במשפט האיסורין על מכירת יוסף אמרו נחרים בינינו שלא יגיד אחד מכם ליעקב אבינו א"ל יהודה [ראובן]איננו ואין הח' מתקיים בפחות מיו"ד כו' עד ואף הקב"ה אע"פ שכתוב מגיד דבריו ליעקב דבר זה לא הגיד מפני הח' עכ"ל:

והרי ח' זה ודאי היה שלא כדין דשלא כדין מכרוהו וא"כ היה ראוי להגיד ליעקב שאז יגזור עליהם שילכו לפדותו אלא כיון שהיה נראה להם שהוא כדין חל האיסור וזכר לדבר בברכות (דף כ"ז ע"ב) חילקו בין טעות יחיד לצבור גבי קבלת שבת בטעות מיהו אין משם ראיה לפמ"ש הפוסקים שם דלענין איסור מלאכה גם הצבור מותרין כיון שהיה הקבלה בטעות רק דלא מטרחינן להו להתפלל שנית וא"כ מזה אדרבה דמות ראי' להפך דכל קבלה שהיא בטעות אינו חלה אך האלי' רבא בא"ח סי' רס"ג סק"ל הביא הרבה

פוסקים דס"ל דקבלת הצבור בטעות הוי קבלה אף לענין איסור מלאכה מיהו הרב"י בש"ע שם פסק דלא הוי קבלה לענין מלאכה ועוד דמבואר שם בב"י דדוקא אם קבלו בטעות מפלג המנחה ואילך אבל קודם לכן לכ"ע מותרים במלאכה וא"כ גבי נתינת איסור שלא כדין ה' כמו קבלה שמקודם פלג המנחה ואפשר כונת התשו' להרמב"ן ג"כ אין ר"ל בענין שע"פ דין לא היו רשאים כלל לאסור שאעפ"כ יהיה קיים כיון שהיה נראה להם דרשאים אלא ר"ל ע"ד מ"ש הש"ס בב"ב שרשאין להסיע על קיצתן דפירש"י להסיעם מדת דין תורה וע"ז כיוון בעל התשו' ההוא באומרו ואפילו יהיה הדבר שלא כדין ר"ל שמדין תורה אין להכריח כלל בזה את בני העיר רק שנראה להם כדין שצריך להיות כן וז"ש ובלבד בהסכמת אדם חשוב שזה נז' בגמ' דב"ב שם בענין הנ"ל ואם הפי' כן אין זה שובר כלל על מש"ל בשם משפט האיסור להרמב"ן דדוקא היכא שהם רשאין חל האיסור ולא כשאין רשאין ע"ז דהא הכא אע"פ שאינו ע"פ ד"ת הרי רשאין הם בזה משא"כ כשבאמת אינן רשאי' כלל אך מאגדה הנ"ל הובאה בילקוט פ' וישב משמע כפשוטו דאפי' היה שלא כדין ממש כיון שנראה להם כדין חל האיסור אך אין ללמוד כ"כ מחרם של השבטים לאיסור ב"ד דעכשיו לאפקועי ממונא שהרי באגדה זו עצמה נז' שאין האיסור מתקיים בפחות מיו"ד ומסתמא צ"ל עשרה דכניפי כחדא משום אלהים נצב בעדת אל וא"כ בהסכמות הרבנים אף אם יקובץ עשרה או יותר מ"מ אין כולם כאחד כ"א זה בכה וזה בכה ועל כיוצא בזה אין לנו לומר שיהיה חל אף אם נעשה בטעות ושלא כדין וע' בחמ"ח סי' י"ז ס"ק ע"ח גבי ב"ד שכ' אין ב"ד אלא במותב תלתא כחדא וה"ה לנד"ז ובעל התשו' שבתשובת להרמב"ן לא כ' כן רק על ח' הצבור בעירם שהקדים שם שכל צבור וצבור בעירם הם כמו ב"ד הגדול על כל ישראל בכה"ג הוא דס"ל ואפילו יהיה הדבר שלא כדין כו' משא"כ איסור ב"ד דעכשיו על כל ישראל אין בו כח כלל כאיסור ב"ד הגדול על כל ישראל מכמה טעמים הא' שהרי מהריב"ל ס"ל דהוי ספיקא דדינא אם יש כח בב"ד דעכשיו לאפקועי ממונא משא"כ בצבור על אנשי עירם ודאי גם עכשיו הדין כן הב' דאפי' נניח שיש בידם לאפקועי ממונא מ"מ י"ל שאין להם כח רק על אנשי עירם שקבלוהו לב"ד ולא לגזור על כל המדינות שלא קבלוהו עליהם כלל אלא שזה צ"ע שבתשובת הר"ן סי' מ"ח (דל"א ע"ב) גבי חרם דר"ג כ' וז"ל אבל ב"ד הגדול שהח' דבר אחד על כל אנשי גלילותיו עליהם ועל זרעם וקבלוהו עליהם כו' עכ"ל הרי קורא לחר"ג חרם ב"ד הגדול וכפל שם כן בתשו' ההיא כמה פעמים וצ"ל אע"ג שודאי אינו דומה לכח ב"ד הגדול שהיה בירושלים בלשכת הגזית שממנו תורה יוצאה לכל ישראל אעפ"כ גם ב"ד הגדול שבמדינה נקרא בגמרא ב"ד הגדול כמ"ש בגמ' ס"פ זה בורר לב"ד הגדול קא

אזלינא וע"ד שכ' בתשו' הר"ן שם שבני מקום א' חייבים לנהוג כרב גלילותיהם ואפילו היכא דרבים חולקים עליו כדאמרינן במקומו של ר' אליעזר היו כורתין עצים לעשות פחמין לעשות ברזל. מיהו י"ל אדרבה גם משם ראיה דאין זה כאיסור ב"ד הגדול ממש מדהוצרך לומר אבל ב"ד הגדול שהח' כו' וקבלוהו עליהם משמע דמשום דקבלוהו ממש משא"כ בסתמא ועוד דשאני רבינו גרשון שהיה מאור הגולה וכר' אליעזר במקומו:

משא"כ כלל בגאונים דעכשיו שעם היותו גדול בדורו ומקומו אינו ממש רבם שאינו מלמד להם כלל ולכן שיהיה חל איסור זה אף אם לא קבלוהו בפ"מ ואף שהיה שלא כדין אין לנו ראי' דל"ד כלל לאיסור הצבור בעירו דהוי ככח ב"ד הגדול שבירושלים ממש עוד יש לצדד משום דכל ההסכמות הם רק מפי כתבם וכ' מהריב"ל בתשו' ח"א סי' מ"ז וז"ל דאפילו אם היה מקבל שבועה או איסור בפי' בכתב אשר כתב כיון שלא הוציא הדברים בפיו אין בכתיבתם ממש כו' ועל זאת הסברא אנו סומכין ואנו עושין מעשה בכל יום עכ"ל וע' בח"ג סי' פ"ח על הסכמה שלא הוכרזה שכ' וז"ל והן אמת שאני כתבתי באחד מהפסקים שכל הסכמה שנמצאת כתובה וחתומה אפי' שנאמר שההסכמות צריכות הכרזה בחזקת שהכריזוה קיימא עכ"ל הרי נראה שמסתפק שמא ההסכמות א"צ הכרזה כלל נ' דאין הפי' דמהני בהו מפי הכתב אלא ר"ל שא"צ הכרזות ופרסום אבל לעולם כל איסור ב"ד או צבור ודאי בעי ביטוי שפתים ומה שבתשו' נ"ב חח"מ סי' ל' חילק בזה בין שבועה לאיסור אין דבריו מוכרחי' ונגד המדרש שאמרו השבועה הוא האיסור והאיסור הוא השבועה ואי איתא ששבועה צריך ביטוי שפתים משא"כ איסור א"כ אינן ענין זל"ז כלל גם במשפט האיסור להרמב"ן שכ' שם ויש צד חמור באיסור משא"כ בשבועה כו' אמאי לא הזכיר חילוק זה ועוד מדין חרמי גבוה נלמוד דודאי בעי' בהו ביטוי שפתים וכן בחרם דמודר הנאה כשאומר הריני עליך ח' צריך ביטוי שפתים וכמ"כ באיסור צבור החידוש שאין כל העיר צריך לומר אמן אבל הב"ד או הצבור האוסר צריכים ביטוי שפתים וכ"מ בפי' ברמב"ן שם שכ' אבל כשאומר ב"ד זה"ל על אדם עצמו הם איסורי בטוי הגוף כלומר שאומר על העושה דבר זה כו' ע"ש הרי בעינן אמירה רק שא"צ לענות אמן ע"ש:

ועוד נראה דעכ"פ אחר נמכר מהני ודאי הסכם הרבנים שבמדינת המדפיס השני שמתירים לו שידפיס מחמת יגדיל תורה להסיר נדנוד האיסו' ולא יהי' חמור איסו' זה מאיסו' הקהל דנהגו להתיר גם תוך הזמן ובלי פתח ובלי חרטה דכיון דנהגו כן אמרי' שע"ד כן נדרו כמו כל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת כמ"ש הרשב"א והר"ן עב"י סי' רכ"ח וה"נ י"ל כן בהסכמות שהרי בהסכמות על הדפסת הש"ס דאמשטרדם פרופס

בשנת תקי"ב התירו תוך הזמן דמדפיסי ברלין ובכמה הסכמות מגדולי הרבנים כ' הטעם משום שהנייר ודיו יפה מאד ושנשארו להם רק שנים מקוטעות לתשלום הזמן כו'. הרי ממקור מוצא ההסכמות נהגו כן שיוכלו להתיר כשיש טעם מבורר כו' וא"כ באחרי נמכר מה גם כשהמדפיס ההוא רוצה להדפיס שנית א"כ אמאי לא יוכל ג"כ מדפיס אחר להדפיס שהרי על כרחין אין לו היזק מהדפסה שניה להדפסה ראשונה כיון שרוצה בעצמו להדפיס שנית א"כ אז י"ל שממילא בטלו ההסכמות דה"ל ההסכמה כתולה נדרו בדבר שלא יבוא אחר להדפיס ואיך יחול זה בזמן שהוא עצמו רוצה להדפיס וע' משפט האיסור להרמב"ן גבי יוסף כ' סברא זו דה"ל כתולה נדרו בדבר ע"ש ועיין בהרמב"ם פ"ב מה' ממרים ה"ב דס"ל להראב"ד כל שנתבטל הטעם יכולים להתיר ב"ד אחר אע"פ שאינו גדול כראשונים ואף דהרמב"ם לא ס"ל כן שאני הכא דמדינא קרוב יותר שלא חל כלל הגזירה והאיסור אחר נמכר כנ"ל א"כ בכה"ג ודאי יש לסמוך ע"ד הראב"ד ועיין בהגמי"י בהלכות יו"ט פרק ו' ובמ"מ ר"פ זי"ן בשם הירושלמי:

א"ר אבא בר ממל אילו היה שימנה עמי התרתי שיהיו עושין מלאכה בחולו של מועד כלום אסרו אלא שיהו אוכלין ושותין ויגעין בתורה וכדין אנן אוכלין ושותין ופחזין עכ"ל הירושלמי הרי בהבטל טעם האיסור הי' נראה לו להתיר במינוי ב"ד אפילו מלאכה בחש"מ כ"ש וק"ו שבמינוי ב"ד יש להתיר ענין ההסכמות ועוד נ' דבעיקר ההסכמות אפילו תוך הזמן יש לגמגם אם חל הסכמת רבני וואלין במדינת רוססיא צפוני' דהא ודאי אף את"ל דב"ד גדול שבמדינה אלים גם עכשיו כב"ד דר"א ור"א היינו ודאי רק במדינתו לבד לא במדינה אחרת שיש להם שם רבנים אחרים שהם גדולים אצלם וא"כ איך יוכלו הם לגזור על מדינה אחרת וע' בתשו' הריב"ש סי' רע"א שכ' שאין לרב א' לגזור ולאסור במלכות אחרת וא"כ אין ההסכמה חל אא"כ יסכימו ג"כ רב המדינה ההוא ועוד דלא גרע ממ"ש בח"מ סי' רל"א סעי' י"ט אבל אם יש שם אדם חשוב כו' כ"ש אם יש ג"כ דפוס במדינה ההוא ואף אם יסכימו רבנים דרוב המדינות אם לא לקחו הסכמה ממדינה א' י"ל שאין חל עליה כלל וראי' ממ"ש מהר"ם אלשיך סי' נ"ט בשם הרשב"א דרוב עיירות אין יכולין כלל להכריח עיר אחת שאינה רוצה לקבל הסכמות רוב עיירות ולא שייך בזה אחרי רבים להטות כלל ע"ש באריכות וכיוצא בזה תנן רפ"ד דפאה אפי' צ"ט אומרים לחלק וא' אומר לבוז לזה שומעין שאמר כהלכה אלמא דלא אזלינן בתר רוב דיעות אפילו נגד היחיד למנוע ממנו זכותו הקצוב לו שיוכרח לבטל דעתו כרצונם ה"נ איך יטלו זכות מדפיסי מדינה א' מבלי הסכמת גדוליהם ובתשו' מהריב"ל ספר א' דס"ג גבי סוחרי אנקונא דלא פסק כן י"ל סכנה שאני דכתיב לא תעמוד על כו' והרי זה

חובה עליהם משא"כ בנדון הדפסה לא שייך לומר הכי וע' במרדכי פ"ק דב"ב שהביא משנה דפיאה הנ"ל אפילו צ"ט כו':

סימן קצו

מי שנתן ת"כ לחותנו שישא בתו השנייה תמורת אשתו ועכשיו טוען שא"א לו להמתין עליה עוד שנה עד שישלמו ימי חדשי היניקה שמניקה בנה ויבוא לעבירות:

הנה הגם שהנשבע לחבירו לתועלת חבירו אין מתירין לו אלא מדעת חבירו הנה הסנהדרין שהתירו לצדקיהו את השבועה שלא מדעתו של נ"נ ושלא בפניו כתבו התוספות שני תירוצים הא' משום שהיה צדקיהו מצטער ביותר הב' דמצוה על החכמים לעשות רצון המלך ולדבר מצוה מתירין ובגמרא (ס"ה א') משמע קצת כתירוץ הראשון שהיה מצטער כו' והביאו דבריהם הרשב"א והר"ן ושא"פ והראב"ד שם ס"ל דאף דיעבד אין זה התרה ואפ"ל ע"כ לא פליג הראב"ד אלא משום דהתם הוא מצער את עצמו שהרי לא נצטער רק מזה גופא שהיה רצונו לגלות את השבועה כו' ע"כ איבעי ליה ליתובי דעתא ולא לצער נפשיה אבל הכא דבעל כרחו מצטער שיצרו מתגבר עליו שפיר חשוב לדבר מצוה וחילוק כזה מבואר בהדיא בגמרא בסוכה פרק הישן (דף כ"ה ע"ב) גבי אבל חייב בסוכה. ואע"ג דמצטער פטור מן הסוכה והאי נמי מצטער הוא ה"מ צערא דממילא אבל הכא איהו הוא דקא מצטער נפשיה איבעי ליה ליתובי דעתיה ועיין תשו' הריב"ש סי' קפ"ו שם היה חילול ה' דלגבי עכו"ם יש חילול ה' בדבר:

עוד י"ל כאן חשוב כמו נדרי אונסים שמצטער ונאנס בזה כמו הדירו חבירו שיאכל אצלו וחלה הוא או שחלה בנו דחשוב נדר אונסים שנאנס מלקיים השבועה מחמת חולי בנו אף שהריב"ש סס"י שפ"ז פי' דהיינו דוקא משום שלא עלה על דעתו שיאכול אצל חבירו אף באונס כזה הא כשאין שייך לומר כן חייב ליתן כל ממונו יעו"ש לפע"ד אין דבריו מוכרחים דמ"ש ואם יאמר שהוא דין מיוחד בשבועה כו' גם זה אינו כלום נלע"ד דשפיר יש לחלק בין שבועה שהוא איסור שהביא על עצמו ובין שאר איסורים דממילא שבאיסור שאינו איסור עצמי אלא שהוא הביאו על עצמו יש לומר דכל שנאנס בענין דאנו אומדים דעתו שאלמלי ידע כן תחלה לא הי' נשבע חשוב נדרי אונסים ואינו מחוייב לקיים שהרי לא הביא האיסור על עצמו ע"ד כן ויש ראיה לזה מתשו' הרא"ש כלל ל"ד סי' א' דאזיל בתר אומדנא כה"ג לומר דאדעתא דהכי לא עשה השידוך גם פשטא דגמרא דנדרים פ"ג (דכ"ז ע"א) אמתניתין דנדרי אונסים הנ"ל משמע שהם חשובים אונס ממש. ואע"ג שהרא"ש והר"ן פירשו הטעם דאדעתא דהכי לא נדר:

היינו כנ"ל דכיון שהוא הביא האיסור על עצמו יש לדון בכזה דין אונס ממש וא"כ צער דגופיה שמצטער לישב בלא אשה שנה שלימה י"ל דחשוב אונס ואע"ג שגם מתחלה ידע שצריך להמתין עליה שנה מ"מ הוי אונס כדאמרינן במשנה ספ"ז דכתובות סבורה הייתי שאני יכולה לקבל ועכשיו איני יכולה לקבל ואע"ג דחכמים פליגי עליה דר"מ היינו שאין כופין אותו להוציא כיון שהתנה עמה כן אבל הכא להפך שיהיה כופין אותו אין לנו כ"ש דטענתו טענה שבא לידי עבירה והרי מצינו דניחא ליה לחבר לעבור איסורא קלילא כדי שלא יעשה ע"ה איסורא רבא פרק בכל מערבין (דל"ב) כ"ש שי"ל כן על עצמו דניחא ליה לעבור על ת"כ שנק' איסורא זוטא לגבי הרהורי עבירה וזרע לבטלה כו' ולכן יכול לומר סבור הייתי שהייתי יכול לקבל כו':

והנה ראיה לדברי לחלק בין איסור עצמי ובין איסור שהביא על עצמו מבואר כה"ג פ"ק דתמורה (ד"ו סע"א) בתוספות ד"ה והשתא דאף לרבא דס"ל כל מילי דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני מודה באיסור שהביא על עצמו כמו שבועה דלא אמרינן בזה אם עביד לא מהני ואף שהגמ"ר דשבועות לא ס"ל כהתוספות ועיין מזה בסמ"ע סי' ר"ח ס"ק ג' והש"ך בי"ד סי' ר"ל ס"ק ד' הביא שהרא"ש בתשו' כלל ז' סי' ד' ס"ל ג"כ בפשיטות כדעת התוס' וא"כ לדעת התוספות והרא"ש יש ללמוד במכ"ש הדין שכתבתי דבאיסור שהביא על עצמו יש להחשיב ענין כזה אונס היכא שאומדנא הוא דאדעתא דהכי לא נדר באונס כזה דהיינו משנתינו דנדרי אונסין כו' והקצה"ח ונתי"מ סי' ר"ח כמדומה שלא ראו תשו' הרא"ש הנ"ל:

ועוד כיון דהכא אין כאן שבועה רק ת"כ צידד הח"צ בתשו' סי' מ"א בד"ה ובענין נודר ע"ד חבירו כו' כי אין שבועה זו אלא תקיעת כף ואיכא מ"ד אפילו התרה אין צריכה ואין בה אלא משום שארית ישראל לא יעשו עולה כו' כ"ש כשכבר התירו לו ב"ד דנלע"ד שהוא מותר לישא אחרת עכ"ל גם בנ"ד אינו מקובל טובה מחמת השבועה גם לצרף פי' הרא"ש בנדרים (דס"ה) שחלק על הרא"ם ופי' דבפניו היינו אפי' בעל כרחו ובלח"מ פ"ז מה' שבועות פי' שכן דעת הרמב"ם שם:

א"כ יש כאן חמשה צדדים הא' דמצטער טובא ולא צערא דאיהו מצער נפשיה מתירין לו אף להראב"ד וכ"ש להתוספות ב' די"ל חשוב כמו נדרי אונסים משום באיסור שהביא על עצמו אמרינן דאדעתיה שיצטער כ"כ לא נדר ג' כיון שלא נשבע רק נתן ת"כ וגם לא היה מקובל טובה ד' צירוף פי' הרמב"ם לפ"ד הלח"מ וכ"ד הרא"ש בפירושו ה' ע"ד ניחא ליה לחבר דליעביד איסורא קלילא כדי דלא לעביד איסורא רבא ואפ"ל שע"ז אמרו בכל דרכיך דעהו אפילו לדבר עבירה. דהיינו כה"ג:

הלכות כבוד רבו

סימן קצז

תנן פ"ד דבכורות (דכ"ח ע"ב) דן את הדין כו' וטיהר את הטמא מה שעשה עשוי וישלם מביתו כו' ובגמ' לימא תנן סתמא כר"מ דדאין דינא דגרמי ומשני כגון שנשא ונתן ביד משמע דלא צריך לאוקמי בשנו"נ ביד רק כדי להעמיד המשנה כרבנן לענין תשלומין ג"כ אבל לענין מה שעשה עשוי י"ל דאפי' לא נו"נ ביד הדין כן וכ"ש לפי האמת דקיי"ל כר"מ א"צ לאוקמי כשנו"נ ביד וכן בסנהדרין (דל"ג) דמייתי הך מתניתא יש שם כמה אמוראים שלא העמידו משנה זו בשנו"נ ביד ובסנהדרין שם מקשה ורמינהו דיני ממונות מחזירין כו' אמר רב יוסף ל"ק כאן במומחה (יש בו כח לחזור) כאן בשאינו מומחה (מצי אמר לי' מי יימר דטעמא בתרא דידך עיקר דלמא קמא עיקר) כן פירש"י אבל הרי"ף פי' להפך:

והסכימו המפרשים לפירש"י ע"ש:

והנה התוס' שם ד"ה מה שעשה עשוי הקשו וא"ת טיהר את הטמא אמאי מה שעשה עשוי כו' וי"ל דהשתא ס"ל כשעירבן בעה"ב כו' וכ"כ התוס' עוד באריכות בב"ק (ד"ק ע"א) שא"א ליישב טיהר את הטמא בשום ענין אלא כשעירבו עם פירותיו דאם היה בעין לא מה שעשה עשוי איכא ולא ישלם מביתו איכא עכ"ל ונ"ל דהתוס' לשטתייהו אזלי פ"ק דע"ז (ד"ז ע"א) שכ' לענין חכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר אבל אם התיר חבירו רשאי לאסור וע"ש דס"ל כמסקנא דר"ח דאפילו בטועה בשיקול הדעת חוזר הדין כשלא נו"נ ביד וממילא דגם לענין חכם שאסר חבירו רשאי להתיר בכה"ג כשטעה הראשון בש"ה (אלא) אבל בהורה בשיקול הדעת וליכא ראיה מסוגיא דעלמא בזה חכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר ואפי' בכה"ג חכם שהתיר חבירו רשאי לאסור ומש"ה כ' שא"א ליישב טיהר את הטמא בשום ענין כו' דאם הם בעין לא מה שעשה עשוי איכא כו' שהרי חבירו רשאי לחזור ולטמא אפי' ליכא סוגיא דעלמא כאידך וכ"ש בדאזלא כאידך:

אבל הרא"ש פ"ק דע"ז סי' ג' כ' וז"ל ומיהו בירושלמי אמר חכם שטיהר אין חבירו רשאי לטמא התיר אין חבירו רשאי לאסור וצריך לאוקמי שכבר חלה הוראת הראשון טרם שנחלק חבירו עליו וכגון שלא טעה בדבר משנה כו' מדקאמר וכגון שלא טעה בדבר משנה משמע דבטועה בש"ה אין חבירו רשאי לאסור ופליג בתרתי אהתוס' דהתוס' ס"ל כר"ח ולכן אפי' בחכם שאסר וטעה בש"ה חבירו רשאי להתיר והרא"ש פוסק כרב ששת לכן בחכם שאסר וטעה בש"ה ודאי אין חבירו יכול להתיר (אך צ"ע לפמ"ש הרא"ש

בסנהדרין שם דרב ששת מודה בד"מ דכשיש גדול ממנו מחזירין, וא"כ לענין או"ה אמאי אין חבירו רשאי לאסור עכ"פ וע' תומים סי' כ"ה ס"ק י"ג אך י"ח אפירוש הרא"ש דר' ששת אינו מודה כלל בזה ועיין נ"י שם) דקם דינא וכמ"ש בגמ' שם בסנהדרין אא"ב טעה בדבר משנה אינו חוזר אלמא קם דינא ופירש"י כלומר מה שהורה הורה וא"נ איתא קמן לא הדרא מתכשרא (וע' קם דינא ביבמות (דל"ז ב') דאפשר יש דמות ראי' לפסק הרי"ף דהלכה כר' אבא שם דאמר קם דינא והא דהתם דוקא בתר דפליג כמ"ש התוס' שם היינו משום דהתם איכא ממ"נ וגרע מטעות בש"ה כו' אע"ג שאינו מין טעות ועוד דגם כאן י"א דאין מוציאין מהנתבע ע' לקמן אות יו"ד) כו'. ועוד פליג הרא"ש ע"פ הירושלמי דחכם שהתיר וטעה בש"ה ג"כ קם דינא ואין חבירו יכול לאסור אך צ"ע מנ"ל להרא"ש הא שמא הירושלמי מיירי בליכא טעות ממש ר"ל דלא אזלא סוגיא כאידך ממש וצ"ל דס"ל דהירושלמי דאמר חכם שהתיר אין חבירו רשאי לאסור הוא ממש דומי' שחכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר וכמו דהתם אפי' טעה בש"ה אין חבירו רשאי להתיר לרב ששת כדמוכח להדי' מגמ' דקם דינא כמ"כ הוא בחכם שהתיר כו' מאחר דקם דינא וע' ברמזים שם הביא ב' דיעות:

ובמרדכי פ"ק דע"ז סי' תשצ"ו משמע לכאורה כדעת הרא"ש אך מספקא לי דהנה במש"ל שלפי דעת התוס' דע"ז אפי' לא אזלא סוגיא כאידך יכול חכם לאסור מה שהתיר חבירו בזה ודאי פליג ר"י שבמרדכי שם אבל במ"ש הרא"ש דאפי' טעה בשיקול הדעת א"י לאסור מספקא מה יאמר ר"י בזה אך מדכ' כיון דלא מוכח ממשנה ובריייתא משמע דוקא בכה"ג שהוא טעות בד"מ יכול לאסור וכן מדכ' אבל ע"י ראיות התנן דיני ממונות כו' והטהרות כו' מחזירין כו' וזה אוקימנא לרב ששת בטעה בדבר משנה דוקא כנ"ל א"כ ממילא מובן דר"י ג"כ ס"ל דלרב ששת חכם שטיהר אין חבירו יכול לאסור אפי' טעה הראשון בש"ה אא"כ הי' טעות בדבר משנה:

(נת' התוס' בסנהדרין (ל"ג וב"ק ק') שכ' דטיהר את הטמא א"א ליישב בשום ענין אא"כ עירבו כו' לשטתייהו אזלי בפ"ק דע"ז. אבל להרא"ש ומר' שם דס"ל דחכם שהתיר וטעה בש"ה אין חבירו יכול לאסור א"צ לזה):

ב והנה לפ"ד הרא"ש והמרדכי א"ש כפשוטו טיהר את הטמא דהיינו כמו טימא את הטהור דאוקים רב ששת דטעה בש"ה וקם דינא והיינו מה שעשה עשוי אך ענין וישלם מביתו צ"ל דלא קאי רק אטימא את הטהור ולא [אטיהר כו']. ואין זו תימא כ"כ דהא לפי' התוס' ג"כ א"א להיות מה שעשה עשוי עם ישלם מביתו בחד גוונא אלא מה שעשה עשוי כשעירבן עם פירותיו מרובין וישלם מביתו כשעירבן עם פירותיו מועטים ועוד

דלהתוס' אין כאן כלל מה שעשה עשוי דלא עשה ולא כלום והטמא טמא כמקדם רק תערובתו גרם לו שנתערב בהיתר עוד אפ"ל להרא"ש יוכל להתפרש ג"כ וישלם מביתו אטיהר את הטמא דאע"ג דמה שעשה עשוי ונשאר בהיתר מ"מ אם אין המורה רוצה שיאכלנו בעה"ב ושיסמוך על הוראתו כיון שהיתה בטעות אזי אין בעה"ב חייב לצייתו אא"כ ישלם לו מביתו ולפ"ז קמ"ל בזה דאף שהמורה עצמו חוזר בו ואומר טעיתי בש"ה עכ"ז קם דינא ואין בעה"ב חייב לצייתו וכן משמע להדי' בגמ' דסנהדרין שם גבי פרה דר"ט דאע"ג שר' טרפון חזר בו מההוראה עכ"ז אמרי' דדוקא אי טעה בדבר משנה חוזר אז אמרינן דאי הואי פרה דינך לאו דינא כו' מבואר להדי' דהיכא דטעה בשיקול הדעת דינא דינא אפי' הוא עצמו חוזר בו מההוראה וכבר נת' דלהרא"ש אין לחלק בין מאיסור להיתר וכן מהיתר לאיסור:

להרא"ש א"ש טיהר את הטמא מה שעשה עשוי וענין ישלם מביתו לא קאי רק אטימא את הטהור עוי"ל ישלם מביתו אם רוצה החכם שלא יאכלנו בעה"ב דהוא עצמו א"י לחזור בו):

אך מה שיש להקשות על הרא"ש והמרדכי הוא (דלא] יתכן פי' טיהר את הטמא כפשוטו [אלא] לאוקימתא דרב ששת דאוקים לי' בטעה בש"ה אבל לאוקימתא דרב יוסף וכן לאוקימתא דרב חסדא איך יפרשו טיהר את הטמא. ועכצ"ל כפי' התוס' אכן אפשר לאוקימתא דרב יוסף כיון שכ' התוס' ד"ה במומחה דמיירי ג"כ בטועה בש"ה וכ"מ בפשיטות לעיל (ד"ו ע"א) א"כ אין כאן [דוחק] אם נפרש טיהר את הטמא כמו לרב ששת דקם דינא רק דס"ל לר"י דדוקא באינו מומחה קם דינא כיון דמ"מ לא טעה רק בש"ה ויש תנא דס"ל כפיסקא קמא דידי' וגם הוא אינו מומחה לסמוך כ"כ על בחירתו נגד פיסקא קמא אבל במומחה חוזר ורב ששת ס"ל דמומחה ג"כ אינו חוזר אך לרב חסדא צ"ל לכאורה כפי' התוס' ועיין בהר"ן פ"ק דע"ז שם שנו"נ בדין זה אם או"ה דומה לד"מ לדעת ר"ח והוא ז"ל הכריח דהן שוין דאל"כ ל"ל לרב חסדא לאוקמי טימא את הטהור דאגע בהו שרץ כו' אך א"כ י"ל דלהרא"ש דס"ל דטימא את הטהור וטיהר את הטמא שוין א"כ אפשר בטיהר את הטמא כשנו"נ ביד ג"כ קם דינא אע"ג דעירבן עם פירות מועטים ולעמוד ע"ז הוא בהקדים להבין טעמא דר"ח גבי ד"מ דבעי' נו"נ ביד ובחי' הר"ן שם כ' ב' שטות בזה א' להרי"ף דרבנן תקנו כו' שיחזרו את הדין כל היכא דדיין מיפטר מתשלומין אבל היכא שהדיין חייב כו' מה שעשה עשוי כיון שלא טעה אלא בש"ה ובשם הרשב"א והרמב"ן פי' דס"ל דטעה בש"ה מתקיים הדין כשעשו בו מעשה כו'. ולשני הפי' י"ל דה"ה בטיהר את הטמא מתקיים הדין כשעשו בו מעשה עכ"פ ואדרבה

לשטת הרי"ף אפשר לחלק בין או"ה לד"מ דבאו"ה א"צ מעשה והא דאוקמי טימא את הטהור אגע בי' שרץ היינו לחייבו בתשלומין אך זה דוחק וצ"ע בפירש"י (דל"ג ע"ב) גבי טיהר את הטמא דמשמע שעירבן בפירות מועטים וסיים רש"י והרי הכל טמא ואמאי (הא] להרא"ש קם דינא והכל טהור ועוד דלרש"י אין כאן שום פי' במה שעשה עשוי דפשיטא דמה שעירבן א"א כלא עירבן משא"כ להרא"ש מה שעשה עשוי הכל טהור אך זה אינו ראי' דהא גבי דאגע בי' שרץ ודאי אין פי' אחר במה שעשה עשוי וי"ל דרש"י מפרש דלר"ח לא קם דינא כיון שטעה רק דחייב בתשלומין כיון שנו"נ ביד לכן אין שייך להקל בטיהר את הטמא משא"כ לפי' הרמב"ן הנ"ל דס"ל לר"ח ג"כ דקם דינא כשנו"נ ביד י"ל להרא"ש כנ"ל:

אך צ"ע אם י"ל כן לפירש"י דכיון דלא קם דינא אמאי לא יוציאו הממון ממי שנתן לו ואפשר הוי כמו ספק ממון דאין מוציאין ממי שתפס ברשות משא"כ באו"ה אין שייך כן: (נת' דגם לאוקימתא דר"י ור"ח אפשר לפרש טיהר את הטמא כנ"ל לרב ששת כי בנו"נ ביד קם דינא מיהו רש"י לכאורה לא ס"ל כהרא"ש):

ג אך בלשון הרי"ף ז"ל בעצמו מסופק אני שכ' וז"ל וטעמא דהא מילתא משום הפסד ממונו של בעל דין דהיכא דלית לי' פסידא לבעל דין כגון שנשא הדיין ונתן ביד דחייב לשלם מביתו אמרי' מה שעשה עשוי כו' עכ"ל שמזה נראה דהא דמה שעשה עשוי אינו שורש הדין דקם דינא כך כיון שהיה הטעות רק בש"ה אלא כיון דלית לי' פסידא כו' אמרי' מה שעשה עשוי כו' אבל לא דקם דינא:

ולפ"ז באו"ה כשטיהר את הטמא לא שייך לומר קם דינא ותדע דהא להרי"ף אפי' נו"נ ביד אם הדיין מומחה שקבלוהו ופטור מלשלם חוזר הדין ואי איתא דבטעה בש"ה קם דינא איך יטלו מזה מעותיו שכבר זכה בהן בדין כו' הגם שיש לדחוק ולומר שזהו תקנת חכמים להחזיר הדין היכא שהדיין פטור מלשלם אף אם מעיקר הדין הי' ראוי להיות קם דינא וכ"מ קצת בהרמב"ן במלחמות שהבין כן בהרי"ף דטעמא דרב חסדא דמחזירין משום הפסד ממונו של הבעל דין כו' אך לפענ"ד לולי ד' הרמב"ן י"ל דהרי"ף ס"ל דהא דמחזירין דין גמור הוא כיון שהיה טעות בדין ורב חסדא לא ס"ל כרב ששת דבטעה בש"ה קם דינא דא"כ אפי' לא נו"נ ביד נמי אלא ס"ל כיון דטעה לכן ראוי להחזיר הדין רק דהיכא שהדין הוא שהדיין חייב לשלם אמרי' מה שעשה עשוי ולפ"ז באו"ה לא שייך לומר כן:

(נת' מה שנלע"ד דהרי"ף ס"ל דלרב חסדא כל שטעה בש"ה אפי' נו"נ ביד אין שרש הדין נותן לקיים הדין אלא דתקנו היכא שהדיין יהיה חייב לשלם כשיתקיים הדין אזי יתקיים ולפ"ז באו"ה בטיהר את הטמא הדין בטל):

וגם בטור רס"י כ"ה סעי' א' ראיתי לשון דמשמע מיני' כנ"ל אפי' לרב ששת שהרי כ' אם הטעות בש"ה כו' מה שעשו עשוי וישלמו מביתם אפי' לא נו"נ ביד (וזהו כרב ששת) ואינו יכול לומר לבע"ד שזיכה תחזיר מה שנתן לך כי טעיתי כו' דקנס הוא שקנסו חכמים שיתקיים הדין וישלם מביתו עכ"ל. ואי אי' דקם דינא מצד שרש הדין כיון שלא הי' טעות רק בש"ה א"כ למה הוצרך לומר דקנס הוא כו' הא מדינא אין הבע"ד חייב להחזיר שכבר זכה ע"פ הדין א"ו צ"ל דס"ל ג"כ כנ"ל דמשרש הדין לא זכה בו הלה (ותדע דהדיין חייב לשלם. מיהו מזה אין ראיה דבירושלמי הביאו הנ"י ר"פ אד"מ מה שעשה עשוי מפני שטעה ודנן בש"ה וישלם מביתו מפני שהגיס דעתו לדון יחידי כו' א"כ י"ל דהתשלומין הוא רק קנס מפני שהגיס כו') רק קנס הוא כו' אמנם מלשונו בסעי' ז' כ' בעה"ט כו' וא"א הרא"ש ז"ל כ' כו' אלא קם דינא משמע קצת להפך:

והנה באמת מקור הדברים הנ"ל הם מהרא"ש בסס"י ה' שכ' וכל היכא דקם דינא וחייב הדיין לשלם לא מצי דיין למימר לבע"ד החזר מה שנתן לך כי טעיתי דאי יחיד שאינו מומחה הוא חייבוהו חכמים לשלם כיון שנשתדל לדון יחידי והוא אינו מומחה ואין הדין חוזר אפי' ע"י גדול הדור דקנסוהו לקיים הדין וישלם מביתו ושלשה הדיוטות ויחיד מומחה ולא קבלינהו עלייהו דינייהו דינא ומשלמי עכ"ל:

הרי נת' לנו דמ"ש קנסוהו קאי רק על יחיד שאינו מומחה וענין הקנס הוא מה שאין הדין חוזר אפי' ע"י גדול הדור שזה אינו רק קנסא ליחיד שאינו מומחה משא"כ במומחה חוזר הדין ע"י גדול הדור לאוקימתא דרב נחמן ורב ששת לא פליג אדרב נחמן כמ"ש הרא"ש שם. אבל בדליכא גדול הדור להחזירו קם הדין מדינא ממש:

אך כבר כתבתי לעיל אות [א'] דאני חוכך לפמ"ש הרא"ש דגדול הדור יוכל להחזיר הדין רק גבי הדיוט קנסו כו' א"כ לפ"ז אין סברא לומר דבטיהר את הטמא יהי' קם דינא כו' אפי' אין גדול הדור לפנינו מאחר דאילו היה לפנינו היה חוזר בודאי כיון שידוע שיש כאן טעות עכ"פ אך באמת הרא"ש כ' שם בשם הראב"ד דאפי' גדול ממנו אין מחזיר אלא קם דינא ולא משלם והביא ראי' ע"ז וכ' הרא"ש וכן נראה ולפ"ז צ"ל דרב ששת פליג אשינויי' דרב נחמן וגם הטור פסק כן וכן ברמזים א"כ לפ"ז י"ל קם דינא אפי' לענין או"ה ומ"ש הרא"ש גבי יחיד שאינו מומחה דקנסוהו הגם דלהראב"ד אין שייך לומר כן כיון

דבמומחה ג"כ אין הדין חוזר אפי' ע"י גדול הדור נצטרך לומר דכ"כ לשטה הראשונה רק הטור שהביא רק שטת הראב"ד לא היה שייך לכתוב דקנסוהו כו':
נת' מהטור משמע ג"כ דרק קנס הוא מה שמתקיים הדין. אך הקנס רק איחיד שאינו מומחה ולשטה הראשונה:
משא"כ למסקנא דהרא"ש כהראב"ד אין שייך קנס):
ד אך מה שעומד לנגדי הוא לשון הרא"ש פאד"מ סס"י ה' מוכח שם דבטיהר את הטמא וטעה בש"ה לא אמרי' מה שעשה עשוי אלא ה"ז טמא ע"ש במ"ש ולא הוא כו' דא"כ טיהר את הטמא אמאי חייב כו' ואין לדחות עפמש"ל אות ב' [דמיירי] כשהחכם אינו רוצה שיאכלנו בעה"ב דהא כ' להדיא כיון דאי לא עירבו הוה הדר כו' וכ"כ אח"כ דדוקא בטימא את הטהור אז קם דינו ע"י דיבורו של חכם ואי אפשר בחזרה ולא בטיהר את הטמא דבריו מבוארין דס"ל בטימא את הטהור וטעה בש"ה קם דינא וכמו שארז"ל חכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר וס"ל להראב"ד דשוי' חד"א ממש ולא משום כבודו של חכם לחוד נגעו בה וזה כדעת הרא"ש כאן דפסק כרב ששת וכבר נת"ל אות ב' ג' די"ל דלר"ח נמי הדין אמת אבל לענין טיהר את הטמא ס"ל דאפי' לרב ששת לא אמרי' מה שעשה עשוי אמנם מה שנלע"ד ליישב הוא עפמ"ש הרא"ש פ"ק דע"ז סי' ג' דמשמע שם בהרא"ש דלפי ש"ס דידן יש לחלק בין חכם שאסר שאין חבירו רשאי להתיר כשטעה הראשון בש"ה לבד דקם דינא ובין חכם שהתיר וטעה בש"ה שיכול חבירו לחזור ולאסור וכמ"ש שם בפי' או היו דברי המתיר תחלה ובהכי א"ש דלא אמרו בגמ' חכם שהתיר אין חבירו יכול לאסור כמו שאמרו ספ"ב דנדה חכם שאסר כו' וגם אמרו הנשאל לחכם וטימא לא ישאל לחכם ויטהר כו' ולא אמרו להפך וליכא למימר דיש לחוש לטועה בדבר משנה דא"כ אפי' חכם שאסר יכול חבירו להתיר אבל לפמ"ש הרא"ש שם אח"כ בשם הירושלמי דחכם שטיהר או התיר וחלה הוראתו אין חבירו יכול לחזור ולטמא ולאסור כל שלא טעה הראשון בדבר משנה דמשמע להדיא דבטעה רק בש"ה קם דינא א"כ לפ"ז ברור דיכולים ליישב טיהר את הטמא דמתני' כפשוטו והרא"ש כאן פאד"מ נמשך למ"ש בע"ז בשם הש"ס דידן ולכן כ' בפשיטות דטיהר את הטמא לא קם דינא משא"כ להירושלמי ולכאורה היה מקום לומר דזה תלי' בענין אם רב ששת מודה לר"נ דכשיש גדול ממנו מחזיר הדין דלמ"ד דמחזיר א"כ לא שייך כ"כ לומר קם דינא שהאיסור יהיה נהפך להיתר משא"כ למ"ד דאינו חוזר בשום ענין א"כ י"ל שקם דינא מיהו אינו מוכרח דהא הראב"ד ס"ל דאינו חוזר ואעפ"כ ממ"ש בחה"ר בשמו רפא"ט משמע כשאסר המותר וטעה בש"ה הוא דאין חבירו יכול להתיר משום דנפיק עלי' שמא דאיסורא אבל

בהתיר את האיסור דלא שייך לומר דנפיק כו' משמע דיכול לאסור א"כ אין לנו סמך רק על הירושלמי שבהרא"ש הנ"ל:

(נת' דמלשון הרא"ש פאד"מ סס"י ה' משמע בטיהר את הטמא אפי' לא טעה רק בש"ה לא אמרי' קם דינא. וי"ל דכן האמת לפמ"ש הרא"ש פ"ק דע"ז סי' ג' למשמעות ש"ס דידן אבל לפמ"ש אח"כ בשם הירושלמי נראה דקם דינא):

ה אך צ"ע דהתוס' עם הרא"ש פ"ק דע"ז נ' דמכחישים א"ע בלשון הירושלמי דהרא"ש כ' בירושלמי אמר חכם שטיהר אין חבירו רשאי לטמא התיר אין חבירו רשאי לאסור ובתוס' דע"ז (ד"ז ע"א) ד"ה הנשאל משמע דליכא כלל הלשון בירושלמי רק ז"ל פרק י"ט דשבת ולא כן תני הנשאל לחכם והתיר לא ישאל לחכם שמא יאסור ומפרשים הם דה"פ ולא כן תני כלומר והלא אין שנוי בשום מקום כו' וראיתי מי שהביא לכאורה ראי' גדולה לפי' זה מהא דאמרינן שלהי ברכות (דס"ג ע"ב) בשלמא הוא מטהר והם מטמאין לחומרא אלא הוא מטמא והן מטהרין והתניא חכם שאסר כו'. דמבואר דחכם שהתיר חבירו יכול לאסור ולפענ"ד אין זה מוכרח די"ל דגבי חכם שאסר יש איסור ממש להשני להתיר אע"פ שהראשון טעה בש"ה מאחר דשוי' חד"א א"כ פן יסמוך הנשאל על המתיר ויאכל איסור משא"כ בחכם שהתיר ליכא איסור לחבירו לאסור דאע"ג דקם דינא של הראשון מ"מ אם הנשאל יחמיר ע"ע ולא יאכל ודאי אין בזה נדנוד איסור וגם י"ל בכה"ג המחמיר תע"ב ומ"ש בשלמא כו' לחומרא כו' לחומרא דוקא טימאו אבל מדינא לא היו צריכים לזה אמנם ראיתי להמפרש שם בירושלמי פי' כפי' התוס' הנ"ל ולא כהרא"ש ומרדכי ומלבד זה יש לתמוה דאפי' נניח פי' הירושלמי כהרא"ש מ"מ שם בירושלמי אין מוכרח דהיה טעות בש"ה לומר דסוגיא דעלמא אזלא כאידך רק סתם מחלוקת בש"ה ובכה"ג הוא דאמרי' לא ישאל לחכם אחר שמא יאסור כנ"ל אבל מנ"ל דאפי' בטעה בש"ה קם דינא ועמש"ל אות א' מזה וצ"ל שיש ללמוד זה מדיני ממונות לפ"ד ר"ש דקם דינא ומה גם דתנן במתני' טיהר את הטמא כו' ולא נצטרך לשנויי דחיקא דהתוס' וצ"ע אם יש ללמוד איסורא מממונא כיון דטיהר את הטמא יש להעמיד כמ"ש התוס':

(נת' דמ"מ ראיות הרא"ש מהירושלמי אינו מוכרח דהתוס' מפרשים להפך ושיש לכאורה ראי' להתוס' מברכות ודחיתי הראי' גם מ"מ הירוש' אפי' להרא"ש אינו מבואר דמיירי בענין דסוגיא דעלמא אזלא כאידך):

ו ולכאורה יש להביא ראי' מהא דפ' החולץ (דל"ז) דבאשת כהן דלא אפשר סמכינן אדרבנן והרי"ף ס"ל דלרשב"ג הוי ספק דאורייתא ממש כמ"ש פר"א דמילה וביאר זה בשו"ת שבסוף ספר בית אפרים סי' ב' ואעפ"כ בדיעבד סמכינן אדרבנן והתם ודאי אם

יפסוק לכתחלה כרבנן ה"ל טועה בש"ה דהא ש"ה היינו דפליגי תרי תנאי ולא איפסק הלכתא כו' והתם איפסקא הלכתא דלא כרבנן אלא דכיון דרבים נינהו א"נ דלרשב"ג נמי לא הוי רק ספק דאורייתא סמכינן בדיעבד עלייהו מיהו לשא"פ דלרשב"ג לא הוי רק חששא דרבנן אין זה ראיה גם להרי"ף יש לדחות כיון שכבר נשאת שאני וגם כיון דלרשב"ג נמי לא הוי רק חששא וספק וע' בתשו' הריב"ש סי' שע"ט שהאריך בזה לפסוק דחכם שהתיר וטעה בש"ה מחזירין הוראתו אמנם לכאורה היה נראה לענ"ד לחדש בזה ב' דברים הא' דדוקא בדאורייתא אמרי' כן אבל בדרבנן י"ל דבטעה בש"ה והתיר לא מהדרינן עובדא כיון שלא טעה בדבר משנה הב' דאפי' בדאורייתא דוקא בטעה בש"ה דהיינו שברור שיש כאן טעות בש"ה עכ"פ כיון דסוגי' דעלמא אזלא כאידך אבל כשהתיר בש"ה ולא נתברר שיש כאן טעות כגון דפליגי תרי תנאי וליכא ראיה מסוגיא דעלמא לא לכאן ולא לכאן י"ל דלכ"ע לא מהדרי' עובדא ובחלק זה צ"ע בהריב"ש שם דמשמע דלא ס"ל כן והראיות לזה הנה לענין דרבנן מוכח קצת בהר"ן פ"ק דע"ז בשם הרשב"א דשוו לדיני ממונות דהולכין אחר לישנא בתרא ע"ש. א"כ כמ"כ יש להשוותם לענין טועה בש"ה דקם דינא אך עיקר הראיה מהא דפ"ק דנדה (ד"ט וד"י) מעשה ועשה רבי כר"א לאחר שנזכר (שלא הורה יפה) אמר כדאי הוא ר"א לסמוך עליו בשעה"ד ובגמ' מאי לאחר שנזכר אילימא לאחר שנזכר דאין הלכה כר"א אלא כרבנן בשעה"ד היכי עביד כוותי' אלא דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר וכיון שנזכר דלא יחיד פליג עלי' אלא רבים פליגי עלי' (ובטלין דברי היחיד והתחיל להתחרט) אמר כדאי הוא ר"א כו' והדבר מבואר דהתם בודאי הוי כטועה בש"ה שהרי כיון דרבים פליגי עלי' א"כ היינו סוגי' דעלמא אזלא כאידך שרוב הדיינים נראים להם דברי השני ועוד דיחיד ורבים הלכה כרבים וגרע לענ"ד מענין סוגי' דעלמא כאידך (ומ"ש שרוב הדיינים י"ל שלא נחלקו עם היחיד ממש ואין זה רוב מתוך המיעוט) ואפ"ה לא החזיר רבי את ההוראה והיינו ודאי משום דבדיעבד לא מהדרינן עובדא ומה שהוצרך ג"כ לשעה"ד (ועיין תוס' שם ד"ו ע"ב פי' שה"ד) י"ל משום דרבים ממש פליגי עלי' גרע מטועה בש"ה כו':

(נת' לכאורה ראי' מיבמות היכי דפליגי תרי תנאי דלחד יש כאן ספיקא דאורייתא ולחד מותר ועשו דיעבד מעשה כדברי המתיר אין מוציאין אשה מבעלה אע"ג דסוגי' דעלמא אזלא כאידך או אפי' איפסק הלכה כדברי האוסר רק שהחולקים עליו הם רבים אך אין הראי' רק לשטת הרי"ף שם עוד נת' שבדרבנן י"ל דלא מהדרינן עובדא כשהתיר וטעה בש"ה וראי' מפ"ק דנדה ושגם בדאורייתא כשהתיר בש"ה ואין הטעות מתברר מסוגי' דעלמא לא מהדרינן עובדא):

והנה הב"ח והש"ך נחלקו דלהב"ח בכללי הוראה ס"ל דדוקא בשכבר הורה פסק רבי דלא מהדרינן עובדא אבל לא לסמוך לכתחלה ע"ד יחיד כנגד רבים אפי' בש"ה שיש בו הפ"מ והש"ך סס"י רמ"ב השיג עליו וס"ל דלא משמע כן מתשו' הרשב"א סי' רנ"ג והרמ"א אלא דאפי' לכתחלה סומכין ע"ד היחיד בהפ"מ וע' עירובין (דמ"ו ע"א) בפירש"י שם ד"ה אלא דלא אהדר כו' ולא אהדר כו' משמע לכאורה כמ"ש הב"ח ובפסקי הרשב"ץ פ"ק דנדה שם משמע כמ"ש הש"ך לפ"ז לכאורה להש"ך אין זה ענין לדין טועה בש"ה דלא מהדרינן עובדא דלעולם אימא לך טעה בש"ה מהדרינן עובדא:

אלא התם עיקר הטעם משום שעה"ד דלכך אפי' לכתחלה נמי אמנם להב"ח י"ל דמשום דלא מהדרינן עובדא דוקא הוא אע"ג דבעי' נמי שעה"ד י"ל משום דרבים כנגד יחיד חמור מסוגי' דעלמא אזלא כאידך דהא הלכה כרבים מדאורייתא מאחרי רבים כו' ואע"ג דבכללים שבסוף ס' ג"פ כלל ה' כ' דהא דאמרי' אחרי רבים להטות היינו דוקא בשעת מעשה אמנם אותו פסק אינו נשאר לדורות ואם יבא ב"ד אחר ומסתברא להו טעמי' דיחיד יוכל לפסוק אך רבי משמע דלא רצה כלל לחלוק בעיקר הדין על רבנן רק בשעה"ד רצה לסמוך על ר"א וכיון שכן ה"ל יחיד נגד רבים להכי לא סמך אפי' דיעבד כשכבר הורה רק משום שיש ג"כ שעה"ד ואי לאו שעה"ד היה מהדר עובדא כיון דהלכה כרבים מדאורייתא ותדע דאפי' אי איכא שעה"ד ג"כ אם היה נפסק בפירוש הלכה כרבנן משמע בגמ' שם דהיה מהדר עובדא אבל כיון דלא איפסק בפי' לא אהדר עובדא כיון שיש ג"כ שעה"ד (וצ"ל הא דהלכה כרבים לא הוי כפסק בפי' משום דלפעמים מצינו בדרבנן שעושין כיחיד נגד רבים כמו בעירובין ע"ש (דמ"ו ע"א) אבל בשאר ש"ה שאין הטעות מתברר מן התורה רק מסוגיא דעלמא י"ל דלא מהדרינן עובדא אע"ג דלי'כא שעה"ד וכמו בדיני ממונות לרב ששת וכן לרב חסדא כשעשו מעשה לפ"ד הרמב"ן והרשב"א וסייעתו (והא דלא מוקמינן טיהר את הטמא בבכורות בטעה בש"ה בדרבנן די"ל דא"כ טימא את הטהור ה"ל לחזור בכה"ג דהש"ך פסק דאם עשו כדברי היחיד להחמיר בדרבנן חוזר הדין וצ"ע בכ"ז) ולפ"ד הש"ך דדוקא משום שעה"ד לחוד נגעו בה ואפי' לכתחלה י"ל דכש"כ שיודה מסברא דבדיעבד לא מהדרינן עובדא כשהיה טעות רק בש"ה:

(נת' דלהש"ך דס"ל בנדה שם דרק משום שעה"ד לחוד נגעו בה אין ראי' לכאורה לדין הנ"ל אמנם להב"ח יש ראי' והא דבעי' גם שעה"ד משום דרבים נגד יחיד חמור טפי מסוגיא דעלמא ונת' דגם להש"ך י"ל דהדין אמת מסברא):

אך לכאורה קשה על פסק זה מסוגי' דע"ז פ' רי"ש (דנ"ז סע"ב) שריי' רבא כו' ואח"כ נפקי שיפורי דרב הונא בר חיננא ורב הונא בר"נ ואסרי' והתם הוה רק איסור דרבנן כמבואר

בהרמב"ם פי"א ה"ד דיין שנגע בו עכו"ם דינו כסתם יינם וכיון שכן מאחר שרבא התיר לא הי' להם לשלוח שיפורי לאסור דהא בדרבנן לא מהדרינן עובדא ולכאורה י"ל דהתם שאני כיון דהביא לו אביי (שם דנ"ח ע"א) ראיות משמואל ור' יוחנן ומברייתא דאגרדמים לאסור והוא לית לי' ברייתא אחרת דס"ל כוותי' (עיין. בחי' הרמב"ן שם שיטות בזה) ה"ל טועה בדבר משנה כדאית' בהדי' בפאד"מ אפי' בדר"ח ור' אושעי' ואפי' בדידי ודידך כו' ועיין בהר"ן שם שלפ"ד הרי"ף י"ל דת"ק ס"ל כרבא ואפ"ה דחו דברי רבא מברייתא משום דמעשה רב. והנראה פשוט דענין מעשה רב לא עדיף מסוגי' דעלמא כוותי' ונשמע לפ"ז הדין הנ"ל דאפי' בדרבנן אם התיר חכם א' וטעה בש"ה לא קם דינא ויוכל חבירו לאסור הפך מכל הנ"ל אמנם למ"ש הר"ן עצמו שם ורבים מהפו' דת"ק דר"נ אין לו ענין לדינא של רבא ודינו של רבא שייך רק בברייי' לבד לפ"ז אין ראי' כלל לדין טעה בש"ה דלא קם דינא והש"ך ביו"ד סי' קכ"ד סעיף י"ט ס"ק נ' תפס עיקר כדעת הר"ן ע"ש:

(נת' דמסוגי' דע"ז (דנ"ז ע"ב) לפי' הרי"ף יש ראי' לכאורה דאפי' באיסור דרבנן כשטעה בש"ה והתיר מהדרינן עובדא אמנם לשא"פ אין שום ראי' משם ופירושם תפס הש"ך עיקר גם להרי"ף אפשר איסור זה חמור טפי כיון דאסור בהנאה):

ועכשיו אכתוב הראי' לענין היתר בש"ה בדאורייתא דקם דינא כשלא שייך לומר סוגי' דעלמא כאידך והוא מהא דאיתא פ"ק דעירובין (ד"ז) דכל היכא דפליגי תרי תנאי או תרי אמוראי ולא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר רצה לעשות כדברי זה כקולו וכחומרו או כזה כקולו וכחומרו עושה והקשה בחה"ר פא"ט דמ"ד איך תולה הדבר ברצונו הא אמרינן פ"ק דע"ז בשל תורה הלך אחר המחמיר כו' ותירץ דהתם ליכא למימר הלך אחר המחמיר כיון דלכל חד איכא קולא וחומרא ע"ש בענין מחלוקת ב"ש וב"ה בשדרה וגולגלת והשתא י"ל אפי' כן אמאי לא יעשה כתרי חומרי כיון דלא ידע הלכתא כמאן וא"כ שורת הדין נותן דבשל תורה הלך אחר המחמיר וא"כ כשבא לידו דין זה יש לו לעשות כהמחמיר שמא הלכה כמותו וכשיבא לידו דין השני יש לו לעשות כהשני המחמיר שמא הלכה כמותו (רק כשיבאו לידו שני הנושאים בדין א' שיהי' ממ"נ מותר אז הוא שיש להקל) ומ"ש מדר' עקיבא עירובין שם דעביד כתרי חומרי משום דגמ' אסתפק לי' איך אמרו ב"ה ומ"ש ספק זה דהלכה כדברי מי ונלע"ד שא"א לתרץ אא"כ נאמר דאע"ג דבשל תורה הלך אחר המחמיר מ"מ בדיעבד כשעשה כדברי המיקל קם דינא כיון דאין שייך כאן טעות עכ"פ ומש"ה הכא אפי' לכתחלה יוכל לבחור ולעשות כקולו של אחד שירצה אע"ג דמספקא לי' שמא הלכה כדברי המחמיר בזה דה"נ כדיעבד דמי דע"כ מוכרח לעשות כקולו של א' מהן אע"פ שאינו יודע איך הלכה דא"א להמלט

מזה אא"כ יעשה תרתי חומרי דסתרי אהדדי וזה לא חייבוהו חכמים ומה שלא חייבוהו הוא מטעם הנ"ל כיון דבדיעבד כשעשה כדברי המיקל עשה הכא עושה אפי' לכתחלה ועי' בחי' הריטב"א בעירובין שם ד"ה גמרי' שכ' אע"פ ששורת הדין כו' שכ' לכאורה נגד דברי חה"ר אך א"א לומר כן דא"כ מהו שהי' ללמוד ולא למד איך ילמוד כיון דלא אתמר הלכתא אלא מיירי בדאתמר הלכתא כחד רק שהוא לא למד הלכתא כמאן אז יש לו לעשות אפי' תרי חומרי דסתרי דומי' דר"ע דגמרי' אסתפק לי' דהיינו הך ממש ומיהו החילוק בין ספק איך אמרו ב"ה לספק דהלכה כדברי מי דהתם כיון דהלכה כב"ה א"כ אם נסתפק לו איך אמרו ב"ה א"א לו להקל בספק דה"ל ספיקא דאוריי' שהרי אם עשה כב"ש לא עשה ולא כלום דהא צרת ערוה לב"ש מותרת ואנן סמכינן אדב"ה ומתירין אותה לשוק בלא חליצה והולד ממנה כשנתיבמה ממזר הלכך אין חילוק בין ספק זה לשאר ספיקא דאורייתא משא"כ בפלוגתא דתרי תנאי ולא אתמר הלכתא אין דנין זה כספק דאורייתא ממש כיון דאלו ואלו דא"ח ובדיעבד אם עשה כחד מינייהו עשה וזה מוכרח דאל"כ מאי הספיקות אלא דלכתחלה אמרי' בשל תורה הלך אחר המחמיר אבל בדיעבד כשעשה כדברי המיקל קם דינא ובזה יובן טוב טעם למ"ש בתה"ד סס"י קע"ח דשאני ספיקא דפלוגתא מספיקא דגוף המעשה וע"ש דעדיף אפי' מספק שנוטה להיתר כמש"ש דהקנה רוב פעמים למעלה כו' דאפ"ה בספק זה אסור למכור לגוי ובספק פלוגתא התיר ואע"ג דהש"ך סס"י נ"ז גמגם בדין זה מ"מ יודה ג"כ דספק פלוגתא עדיף משאר ספק (ועוי"ל דיש לחלק בין הפלוגתות דהיכי די"ל אלו ואלו דא"ח הוא דאמרינן הכי משא"כ אם יש לדמותו לספק זה מה אמור בי' קמאי וצ"ע ועיין במנ"י בדיני ס"ס) ועוד ראי' מפ"ק דברכות (די"א ע"א) עשה כדברי ב"ש לא עשה ולא כלום מ"מ היינו כיון דב"ש במקום ב"ה אינו משנה אבל בעלמא היכא דפליגי תרי תנאי כעין מחלוקת ב"ש וב"ה כו' כדאמרינן בעירובין (ד"ז) עשה כדברי א' מהן עשה אפי' להקל. ולא תימא דוקא דומי' דפלוגתא דב"ש וב"ה הנ"ל דב"ה נמי הא שרי כדברי ב"ש כו' דאה"נ דגבי עשה כדברי ב"ש מוכרח לומר דדוקא בכה"ג מיירי אבל בשאר פלוגתא דתרי תנאי כעין מחלוקת ב"ש וב"ה י"ל דבכל ענין עשה כדברי א' מהן עשה ומש"ה ס"ד דרב יחזקאל לדמות מחלוקת ב"ש כשאינו נגד ב"ה ממש לפלוגתא דשארי תנאי כשהוא לנגד ממש דכמו דשם עשה כדברי א' מהם עשה כמ"כ עשה כדברי ב"ש עשה כשאינו לנגד ומסקינן דז"א כיון דב"ש במקום ב"ה אינו משנה לא עשה ולא כלום אפי' בכה"ג ועיין בירושלמי אמתניתן דברכות הנ"ל עד שלא יצתה ב"ק כו' ועוד כתבתי במקום אחר ראיות לזה מה דיש מקילים בעיגונא בפלוגתא דרבוותא כמ"ש בב"ש סי' י"ז ס"ק מ"ז וממ"ש הרא"ש

בתשובה גבי מורדת דמאיס עלי דבדיעבד אם סמכו על הרמב"ם מה שעשה עשוי ועי"ל אות א' מהירושלמי ור"י שבמרדכי דכתבתי דמיירי בכה"ג:

(נת' ראיות מחה"ר רפא"ט דבדיעבד עשה כדברי המיקל עשה אפי' בדאורייתא ועיין תה"ד סי' קע"ח ובברכות (די"א ע"א) ובאה"ע סי' י"ז ססע"י ט"ו בב"ש ס"ק מ"ז ובב"י באה"ע סי' ע"ז אמנם מה נק' עשה דעת הח"ץ סי' נ"ג כהט"ז סס"י רמ"ב ודעת פמ"א ח"א סי' ב' והגאון ר' אברהם ברודא כד' הנה"ך):

ט וכ"ז בענין חכם שהתיר אם חבירו רשאי לאסור אבל בענין חכם שאסר שאין חבירו רשאי להתיר ס"ל להפמ"א דאפי' טעה בש"ה וסוגיא דעלמא כאידך א"י חבירו להתיר ומהרא"ב חולק ע"ז מדברי התוס' דע"ז ויפה כ' הפמ"א בזה דהתוס' ס"ל כרב חסדא אבל לרב ששת י"ל דא"י לחזור ובענין אם יש לו קבלה מרבו נראה דזה ודאי לא עדיף מסוגי' דעלמא כאידך והח"ץ סס"י נ"ג שהיקל בזה צ"ל דס"ל העיקר כרב חסדא וס"ל דקבלה מרבו הוה לי' כסוגי' דעלמא אך הרא"ש שפסק פא"ט סי' ז' דהיכא דאגמרי' סמך רשאי להתיר ופ"ק דעכו"ם משמע דטעה בש"ה וסוגי' דעלמא כאידך א"י להתיר עכצ"ל דמפרש אגמרי' סמך שיש לו קבלה מרבו דכן הלכה ובתשו' פמ"א כ' דהרא"ש פא"ט מיירי בדין שלא נזכר הוראה זו בשום מקום רק שמדמה למלתא בזה מהני קבלת רבו לדעת הרא"ש והטעם דש"ה זה כשמודה הראשון שטעה ה"ל טועה בד"מ להפמ"א לכך מהני ג"כ קבלת רבו אעפ"י שאינו מודה וצ"ל להפמ"א דהא להרי"ף ענין ש"ה ל"ח טעות כמו ש"ה שבגמ' כמש"ש פאד"מ ראי' מר' יוסי ס"פ זה בורר וצריך לחלק דהתם לא הודה ר"י שטעה הלכך אדרבה אין שייך ע"ז דין טעות אבל כשיודה שטעה ה"ל כטעה בדבר משנה ועח"ץ סס"י נ"ג ולכאורה אינו מסכים לחילוק זה ולכאורה הש"ך בח"מ סי' כ"ה ס"ק כ"ט ס"ל כהפמ"א אך ז"א דהתם פשוט לכל שטעה אבל כשיש פנים לכאן ולכאן רק דעכשיו מודה דמסתבר טפי כחבירו אין מוכרח דיקרא טועה בדבר משנה וי"ל טעה בש"ה:

(נת' חכם שאסר וטעה בש"ה מחולקים בזה התוס' והרא"ש וקבלה מרבו ה"ל כסוגי' דעלמא ויש עוד מין ש"ה דלא פליגי בי' תנאי ובזו כשהראשון אינו מודה שטעה כ' הרי"ף קם דינא וכשמודה ס"ל להפמ"א דה"ל טועה בד"מ ואינו מוכרח):

ויש לחקור עוד חקירות הא' עמד עליו מהריב"ל ס"ג סי' ל"ב הב' עמד עליו הלח"ח פא"ט ס"ק פ"ד ועי' בח"ץ סס"י נ"ג והוא זה מהריב"ל כ' וז"ל בההוא עובדא דרי"ש בר' יוסי איך הדר דינא בההוא פלגא דלא יהיב להו כיון דכתב הרי"ף דלא טעה רי"ש בר"י כיון שיש פנים לכאן ולכאן ותי' דהיינו משום דלא קבלוהו עלייהו אלא דאזלו קמי' למידן

בסתם דודאי היה דיין מצויין אבל כשקבלוהו עליהם ונגמר הדין אינו חוזר כיון דליכא טעות בש"ה עכ"ל ור"ל אע"ג שיש ש"ה בדין זה והוא הכריע כסברא א' ויש סברא להפך מ"מ אין שייך טעות דהא ליכא לברורי כו' ומוציאין מיד הנתבע ובש"ך בחו"מ סי' כ"ה ס"ק כ"ט אות ד' לא משמע כן ולדברי שניהם בטעה ממש אפי' בש"ה אם לא הוציאו מהנתבע אין מוציאין מידו לפ"ז פלוגתא דרב ששת ורב חסדא היינו כשכבר הוציאו ממון רק שהדיין לא נו"נ ביד אבל הטור ומהרי"ק סוף שרש יו"ד מפרשין דמוציאין מיד הנתבע לרב ששת וכדבריהם משמע בהרמב"ן פאד"מ דאמר דאפי' לרב חסדא לאו דוקא נו"נ הדיין רק שנעשה איזו מעשה ממילא דלרב ששת אפי' לא נעשה מעשה מוציאין ובתומים ס"ק ט"ו הכריע כהרמ"ה ולא שת לבו לראי' הנ"ל מהרמב"ן (ועוד דלדבריהם ה"ל לרב ששת להעמיד ב' המשניות דפאד"מ ודבכורות הכל בטעה בש"ה אלא דפאד"מ מיירי כשלא נעשה מעשה עדיין דומי' דדן דודאי מיירי שלא הרגו הנדון ובבכורות מיירי שנעשה מעשה מיהו י"ל דלא יתיישב בזה מחזירין לחובה דד"מ כיון דהנתבע מוחזק א"צ למעשה) אך א"כ יהי' קשה מעובדא דר"י ור"ח וע' ש"ג פאד"מ הביא כמ"כ עובדא שברי"ף ס"פ הכונס מהירושלמי דמבואר להדי' דמה שלא נתן חוזר ותירץ של ריב"ל הנ"ל דוחק אשר ע"כ אפ"ל כתי' התומים שם דכיון דלר' חייא טעה רי"ש בסברא ע"כ הספק שמא הי' מודה ואז ה"ל טעות בד"מ וכנ"ל בשם הפמ"א וכן משמעות הטור וי"ל להש"ך א"כ אמאי כ' שם דטיהר את הטמא וטעה בש"ה אינו חוזר וס"ל בנה"ך סי' רמ"ב דאפי' לא נעשה מעשה מ"ש ממון דאין מוציאין מהנתבע אפי' להרא"ש חקירה הב' אם הטועה עצמו חוזר בו אם יכול לחזור וזו עמד עלי' הלח"ח ודעת הש"ך בח"מ שם ס"ק י"ד אות י"ד י"ח דהטועה בש"ה ואסר אינו יכול לחזור ולהתיר ובאורים ס"ק כ"ח כ' דכשהוא מומחה יכול לחזור ונמשך אחר מה דס"ל דלרב ששת ג"כ במומחה ויש גדול ממנו אפי' בש"ה חוזר וסברא זו אינה מכרעת כלל ועיין בכתובות (פ"ד ב') ומ"ס טועה בד"מ אינו חוזר דקשה מ"מ ר"ל הי' גדול מהם וא"כ מחזיר אפי' בש"ה ועמש"ל אות א' ג' מזה והח"ץ סס"י נ"ג פשיטא לי' דיכול לחזור ונעלם ממנו הש"ג פ"ק דע"ז שכ' שזהו מחלוקת הראשונים אם האיסור משום דשוי' חד"א אינו יכול לחזור ולהתיר ואם רק משום כבודו יכול כו' ועמש"ל אות ב' סד"ה והנה ראי' מהגמ' דאינו יכול לחזור ולהתיר אולם מש"ש ונמצינו למדים דלדברי הרשב"א חכם שהתיר כו':

אינו מוכרח די"ל טעם ג' לא חד"א ולא כבודו רק דבש"ה קם דינא כר"ש וכמ"ש הש"ך מיהו יפה כ' לל' הרשב"א דנקט חד"א זה אינו שייך כ"כ בהיתר אבל להרא"ש דקם דינא י"ל אינו יכול לחזור ולאסור וע' ש"ך ס"ק י"ד אות י"ד וכמו שבד"מ כשזיכה את החייב

ואמר לו פטור אתה אינו יכול לחזור בו כך כשהתיר את האיסור כיון דהרא"ש ס"ל דקם דינא אע"פ שחוזר בו אח"כ יוכל בעל השאלה לומר לדבריך הראשונים אני שומע כיון דאיכא תנא כדבריך הראשוני' וכמש"ל אות ב' אלא שבלא"ה הנחתי ד' הרא"ש בצ"ע בדין טעה בש"ה והתיר כו' אבל בשאין שום טעות בש"ה דנת"ל אות ח' דקם דינא בזה י"ל כן:

כלל העולה ממ"ש שיש ו' מיני טעיות הא' טעה בדבר משנה ב' בש"ה דפליגי תרי תנאי ונתברר שטעה כגון דסוגי' דעלמא כאידך ג' ע"ל אות ח' דליכא לברר מסוגיא דעלמא לא לכאן ולא לכאן ד' מין ש"ה שלא נחלקו בו הפוסקים רק סברא חדשה וזה המורה אינו מודה לסברת השני ה' כשמודה לסברת השני וטעה ו' אם הדבר פשוט לכל שטעה בסברא והנה לענין דיני ממונות בחלק הא' לכ"ע חוזר:

בח"ב לרב ששת דקם דינא י"א (ראב"ד עיי"ל אות א' ואות יו"ד) שאפי' גדול ממנו אינו מחזיר אפי' הראשון ג"כ מומחה וי"ח בזה (ע"ל אות ב' ואות יו"ד) וי"א דדוקא בשכבר הוציאו הממון מיד הנתבע אבל אין מוציאין מידו כשנודע שטעה קודם שהוציאו ממנו (טור בשם מהרי"ק) וי"ח בח"ג נראה דלכ"ע קם דינא וע' כתובות (פ"ד) למ"ד מטין כו' ואפשר בכה"ג לכ"ע מוציאין וצ"ע בח"ד זהו כעין דינו של הרי"ף בענין רי"ש ור"ח בפז"ב וירושלמי שברי"ף ס"פ הכונס דשם י"ל שרי"ש לא הי' מודה) מה שהוציא הוציא אבל אין מוציאין מידו כיון שעכשיו יש חולק עליו וגם זה צ"ע די"ל דבכה"ג קם דינא ומוציאין והתם שאני דלמא הוה רי"ש מודה לר"ח בח"ה:

להפמ"א ה"ל דין טועה בדבר משנה וצ"ע וע"ל אות ט' שאינו מוכרח בח"ו כ' הש"ך דהוי טעות בד"מ. ולענין או"ה הנה בענין חכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר יש ג' טעמים א' משום (חה"ר פא"ט) דנפיק עלי' שמא דאיסורא ב' משום כבודו ובחכם שהתיר שחבירו רשאי לאסור היינו בכה"ג ל"ח לכבודו וכל הנ"ל למ"ד כרב חסדא אבל לרב ששת י"ל דקם דינא ממש וא"צ למשום דנפיק כו':

ונפ"מ הנה בח"א פשיטא דחוזר ובכה"ג ל"ח לכבודו בח"ב (התוס' פ"ק דע"ז) ס"ל דחוזר חכם שני ומתיר וצ"ל דס"ל משום כבודו ובכה"ג שטעה בודאי אין לחוש לכבודו כמו בטועה בד"מ ולהרשב"א כיון דנפיק עלי' שמא דאיסורא א"י להתיר כיון שיש שאוסר (ש"ג פ"ק דע"ז) ואם האוסר חוזר ג"כ להרשב"א לא מהני מה שחוזר בו וע"ל אות ב' ואות יו"ד:

בח"ג ודאי קם דינא וכמ"כ י"ל בח"ד בח"ה להפמ"א יכול לחזור ולהתיר ולפמ"ש יש לספק שמא ה"ל כמו דין דח"ב:

בח"ו ה"ל כטועה בד"מ וכ"ז בחכם שאסר אבל לענין חכם שהתיר אם חבירו יכול לאסור בח"א פשוט דחוזר:

בח"ב י"ל להרא"ש נשאר ההיתר כיון דקם דינא ורוב המפרשים חולקים ע"ז משום דאולי אין דומה ד"מ לאו"ה אפי' לר"ש וכ"ש דלר"ח אין הדין מוכרח כלל ומ"מ בדרבנן נת"ל (אות ח') שהרוצה לסמוך על הרא"ש אין מזחיחין והחכם המיקל ג"כ א"צ לחזור וכמו שאמר רבי כדאי הוא ר"א כו' ח"ג י"ל דקם דינא כנ"ל אות ח' ולענין אם המתיר עצמו חוזר בו נראה דאם חוזר מפני דלמה לו ליכנס לבית הספק י"ל שאין חזרה שלו מעלה ומוריד ח"ד צ"ע אם לפי האוסר יש כאן איסור דאוריי' אם יסמוך הנשאל על הראשון דאינו דומה כ"כ לח"ג שיש תנא המתיר כו' ובדרבנן פשיטא שיש לילך אחר המיקל ח"ה בדאורייתא ודאי יש להחמיר כיון אפי' בח"ד יש לספק כש"כ בח"ה דלהפמ"א ה"ל טועה בד"מ ועוד דגם לדידי' י"ל דדומה לדין דח"ב דשם ג"כ העיקר להחמיר אמנם כשהנושא באיסור דרבנן יש לספק דלפמ"ש שי"ל דדומה לדין דח"ב ושם כתבתי לסמוך על הרא"ש אך יש חילוק דשא"ה די"ל כדאי הוא פלוני לסמוך עליו משא"כ הכא כיון שאין תנא מתיר רק זה התיר ועכשיו חוזר בו אמאן ניקום ונסמוך והרי אפי' בד"מ משמע להתומים אילו הודה ר"י לר"ח היו מוציאים מידו א"כ ה"ה בדרבנן כיון דהוה טעות בד"מ:

אמנם צ"ע כיון דנת"ל דחכם שאסר בכה"ג וחזר בו א"י לחזור ולהתיר דלהכי אמרי' גבי ר"ט דאי אילו איתא פרה הוה מתכשרא משום דטועה בד"מ ממש כפירש"י דמשנה פא"ט או כמ"ש הש"ך דפשוט לכל אך כשאין פשוט לכל אע"ג דיש פנים לכאן ולכאן י"ל אינו יכול לחזור ולהתיר מעתה י"ל דקם דינא כשהתיר בדרבנן. וקשה לומר כיון דבלא"ה י"א דהחכם יכול לחזור בו אמנם זה נ' אם חכם החוזר אינו חוזר לומר איסור ממש רק דמספקא לי' ואינו אומר לא איסור ולא היתר בכה"ג אין זה דומה כ"כ לחלק הה' דהא גם עכשיו לא ברירא לי' שטעה א"כ ה"ל כמו הורה בש"ה דח"ד. כיון שעכשיו ג"כ ש"ה אצלו לכאן ולכאן כו' וצ"ע דשא"ה שיש מי שמתיר ממש בח"ו ה"ל טועה בד"מ וחוזר אפי' בדרבנן כדמוכח בנדה (דף ט') אלימא לאחר שנזכר דאין הלכה כר"א בשעה"ד היכי עביד כוותי'. הרי דמהדרינן עובדא אפי' בדיעבד ואפי' בדרבנן:

ועכשיו יש לברר בס"ד בנדון שנזדמן שהתירו עגונה שבעלה נפל למשאל"ס ועם היות שלא שהו עשת"נ וגם לא היה ראיה אטביעה גמורה מ"מ היה שם אומדנות והוכחות טובא שטבע ושא"י מצאו אותו ע"י שמצאו אצלו מכתבים שידוע שהיה אצלו מונח במלבושיו הפנימים שאצל גופו גם היה חזקה המסייע להנ"ל גם היה איש גדול מסויים ונסע ע"מ לחזור לביתו תומ"י והיה לו אהבה עם אשתו וזה שמונה שנים שלא נראה

ולא נשמע ממנו כלום אשר בהצטרף כ"ז ראוי לומר בפשיטות דהוי דין משאל"ס כמ"ש אצלינו באריכות אנדון זה ואח"כ נמצא א' סמוך לנהר הנ"ל והיה טב"ע בזאקין ועל סמך זה התרתי ויצא ההיתר מעשרה רבנים ועתה נסתפקתי מצד הריעותא שיש מצד אחר אשר כעת נ"ל שלכתחלה לא הייתי מתיר אך לא הייתי אומר איסור ג"כ וכעין מ"ש מהרא"י סס"י רכ"א ולכאורה דין זה כדין חלק ה' הנ"ל דהא ליכא למימר דדמיא ממש כעובדא דרבי בנדה דשא"ה שר"א מיקל בפי' לכך י"ל כדאי הוא כו' משא"כ הכא לא מצינו מי שהקיל בפי' בכה"ג רק נת' סברא דלהט"ז וב"ש יש להקל דלדבריהם צ"ל דמשאל"ס דמי לשאר איסור דרבנן כיון דמתירים בספק דגוף המעשה וא"כ ה"ה כשיש ס"ס להחמיר ועכשיו נ"ל יותר די"ל דכאן ליכא חזקת איסור כמ"ש בחי' רפט"ז דיבמות בענין שנתעסק לבטל החזקה כו' דהכא הטביעה ה"ל נתעסק לבטל החזקה גם כיון דאם נל"ת י"ל דליכא חזקה. ובדליכא חזקת איסור דעת שער המלך להקל אפי' לר"י דפ"ט דמקוואות גם במש"ש בפשיטות די"ל דהלכה כר"י לגבי ת"ק משום בעירובין מ"ו א') אפי' מחביריו וצ"ע בפ' שבועת העדות גבי אין הלכה כר"י גבי שמות שאינן נמחקים ע"ש וע' במשניות פ"ג דפרה ופ"ד דאהלות) או שי"ל דאין כאן ס"ס להחמיר דהספק להחמיר בנ"ד אינו דין ספק ועכ"פ ליכא למימר כדאי הוא פלוני לסמוך עליו דהא אין כאן רק סברות שלנו (האמנם יש לצרף ד' הפמ"א שהתיר בסי"ב בבגדיו במשאל"ס דאיכא ג"כ שני ספיקות להחמיר כנ"ד ספק דשאלה וספק דסי"ב וגרע מנ"ד דספק השני אין לו דין ספק כ"כ ויש לחלק דשם י"ל דגם את"ל סי' דרבנן יש להקל בדרבנן דמשאל"ס) רק שכעת חוזרני משום דסברת הט"ז א"נ כ"כ להקל בגוף המעשה וכיון שכן אף אם בגוף דין שלו י"ל כדאי הוא כו' אבל במה שאינו בנדון שלו רק שיש לומר להקל ע"פ דבריו אין לומר כדאי הוא וכדאי' ספ"ז דשבועות הבו דלא לוסיף כו' רק מ"מ כיון שיש עוד צד מעט לומר דאין כאן ס"ס להחמיר י"ל דל"ד לטעות בדבר משנה ממש כיון שיש פנים לכאן ולכאן רק מצד א' מסתברא לי עכשיו טפי הו"ל שיקול הדעת ע' ת' מהריב"ל ח"ג סי' ל"ב ודי כשנאמר דה"ל טעות בש"ה ואיך נדמוהו [לטועה] בד"מ כיון דעכשיו ג"כ אין רצוני לומר איסור בפירוש וגם היה סי' גרועים בגופו מסייע לטב"ע בבגדיו. ע"כ אולי יש לדמותו לדין דח"ב. ואפי' להפמ"א דדוקא כשהדיין מודה שטעה ושיש לאסור אבל בנ"ד הטעות רק על שהתרנו אבל לא לאסור ועוד כיון שיש רבנים העומדים בדבריהם ומתירים אין הלה מוכרח לציית לזה החוזר בו כיון שאינו אומר לא איסור ולא היתר הרי י"א דלא שבקי' פשיטותא דאביי מפני ספיקא דרבא כמ"ש הרא"ש פ"ג דכתובות ואף שי"ח ע"ז מ"מ בדרבנן י"ל ע"ז:

האשה העגונה הנ"ל נשאת ע"פ המתירים וזה יותר מעשרים שנה שנשתקע שמו ואבד זכרו של בעלה הראשון ובודאי מת ועם בעלה השני יש לה בנים ובני בנים:
הלכות צדקה

סימן קצח

אחד התנדב מעות לצדקה ונתן ליד א' שיחלק לעניים כפי ראות עיניו ואותו האיש גזבר בעירו וחלק הממון לעניי העיר והבדיל מתחלה מן הסך שהגיע לידו ב' רוכס"ף ואמר הר"ז לפלוני עני שאינו מעניי העיר כי היה בדעתו לשלוח לו לפי שהיה באותו זמן במקום קרוב מהעיר ועתה שנסע משם לביתו שהוא רחוק הרבה ממקום הגזבר וקשה להגיע לידו המעות הנ"ל ושאל הגזבר אם מותר לו לשנות המעות הללו ליתנם לעניי העיר או לא מפני שזכה בהן לפלוני העני:
במשנה ט' פ"ד דפאה תנן מי שליקט את הפאה ואמר הר"ז לפלוני עני ר"א אומר זכה לו וחכמים אומרים יתננה לעני שנמצא ראשון ובפ"ק דמציעא (ט' ב') פי' עולא א' ריב"ל שמחלקותם מעשיר לעני (שעשיר הוא שליקט לצורך העני) דר"א סבר מיגו דאי בעי מפקר נכסי' והוי עני וחזי לי' השתא נמי חזי לי' ומיגו דזכה לנפשי' זכה נמי לחברי' (דאי בעי זכי לנפשי' אם הגביה לעצמו) ורבנן סברי חד מיגו אמרי' (מעני לעני) תרי מיגו לא אמרי' אבל מעני לעני ד"ה זכה לו דמיגו דזכי לנפשי' זכי נמי לחברי' ורב נחמן שם אמר דמעני לעני מחלוקת והנה פסקו הרמב"ם והר"ש בפי' המשניות שם כעולא וכן פסק הרמב"ם בחבורו פ"ב מה' מ"ע הי"ט ולפ"ז אם היה הגזבר הזה עני שהנותן צדקה רצה שיטול גם לעצמו בודאי זכה לפלוני העני אבל אם היה עשיר לא זכה דקיי"ל כרבנן דתרי מיגו לא אמרינן אך מ"מ י"ל דנ"ד שאני לפי שזה שאמר ה"ז לפלוני עני הוא גזבר ובגזבר י"ל שהוא יד עניים וה"ז כאילו זכה בזה פלוני העני והגיע לידו ממש ויש לכאורה הכרח לסברא זו מהא דאיתא בפ"ד דב"ק (דל"ו ב') א"ל רב יוסף כבר זכו בי' עניים ואע"ג דליכא עניים הכא אנן יד עניים אנן (ר' יוסף היה גבאי בשלהי החובל דצ"ג) ומבואר שם ברי"ף ותוס' ורא"ש דמ"ש ר"י כבר זכו בי' היינו מטעם מעמד שלשתן דקני במלוה אפי' בהדיוט (כי במלוה אין בהקדש כח יותר מבהדיוט לפי שאין אדם מקדיש דשלב"ל ע"ש באורך) ולפי שר"י היה יד עניים ה"ז כאילו העניים שם כמ"ש ועכצ"ל דגבאי הוא יד עניים אפי' הוא עשיר דאל"כ דגבאי עשיר אינו יכול לזכות לצורך עני כנ"ל באדם דעלמא משום דתרי מיגו לא אמרי' א"כ האיך זכה ר"י לעניים משום מעמד שלשתן השתא אפי' הגיע לידו לא יוכל לזכות לעניים כ"ש במעמד שלשתן דהלכתא בלא טעמא היא ולומר

דר"י היה עני ומקבל צדקה הוא דוחק שלא היה מקבל כלום קודם שמלך כדאי' דאפי' אומנא לביתי' לא קרא ולאחר שמלך שהיו מקבלים היינו דרך דורן ע' ב"ח ביו"ד ועוד בב"י סי' רנ"ח הביא מ"ש המרדכי משם ר"י בעל התוס' על הרא"ם שאפי' [אם יטעון רא"מ] שהוא כיד עניים כו' ומניין לנו שרא"מ היה עני אלא עכצ"ל דגבאי שהוא יד עניים שאני שאפי' הוא עשיר יכול לזכות לעניים ולפ"ז בנ"ד אפי' היה הגזבר עשיר זכה לפלוני העני איברא שיש לדחות הראי' שהבאנו מההיא דרב יוסף כי הנה באמת צ"ל מ"ש במשנה דפאה הנ"ל שאין אדם יכול לזכות לעני אא"כ במקום שיכול לזכות לעצמו ומטעם מיגו דאי בעי כו' ולכן היכא שהוא עשיר דתרי מיגו לא אמרי' אינו זוכה לו ולמה לא יוכל לזכות אפי' במקום שאינו יכול לזכות לעצמו שהרי אילו היה העני כאן היה יכול לזכות והרי זכין לאדם שלא בפניו אא"כ הטעם משום דהוי כתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים שכשזוכה לעני פלוני הוא חב לעניים אחרים שהיו יכולים לזכות בזה וקיי"ל דהתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים לא קנה ולכן בעי מיגו דאי בעי זכי לנפשי' שלנפשי' יכול [לזכות] גם שחב לאחרים ולכן מיגו דאי בעי הוה זכי לנפשי' זכי נמי לחברי' הגם שחב לאחרים וכמ"ש בב"מ (ד"י ע"א) דתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים אם יש לו מיגו קנה וכ"פ בשו"ע סי' ק"ה ולפ"ז היכא שאינו חב לאחרים גם היכא דליכא למימר מיגו כגון מעשיר לעני דתרי מיגו לא אמרינן אעפ"כ יכול לזכות וכ"כ בפנ"י למציעא שם וא"כ אין ראיה מעובדא דר"י לומר דגבאי אע"פ שחב לאחרים והוא עשיר יכול לזכות דשאני התם שר"י זכה לעניים סתם ולא לעני פרטי וא"כ אינו חב לאחרים משא"כ בנ"ד שאמר לפלוני עני שהוא חב לאחרים אימא שאפי' הוא גבאי כיון שהוא עשיר אינו יכול לזכות בו דליכא מיגו כי תרי מיגו לא אמרי' כנ"ל מיהו לשטת הרמב"ן שבשטה מקובצת לב"מ (ד"י ע"א) שמקשה מהא דמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו אהא דקיי"ל תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים לא קנה ולא ניחא לי' במ"ש התוס' דהיכא דאיכא מיגו גם בתופס לבע"ח קנה כי אינו מחלק בזה אלא דגם היכא דאיכא מיגו לא קנה היכא שהוא חב לאחרים ובמציאה ס"ל דאינו חב לאחרים כלל לפי שלא זכה בה אדם עדיין ומי שאבדה נתיאש הימנה וא"כ גם גבי לקט ופאה הוי דומי' דמציאה לפי שעדיין לא זכה בהן אדם (ואנו מוכרחים לומר כן דאל"כ אפי' חד מיגו לא מהני וכל הפוסקים פסקו כעולא דמעני לעני ד"ה זכה) וא"כ במה שזוכה בשביל עני פרטי אינו חב לאחרים ועכ"ז אינו זוכה אלא במקום שיש מיגו והוא חולק עמ"ש למעלה דהיכא דאינו חב לאחרים זוכה גם במקום דלא שייך מיגו שלדבריו ז"א וא"כ לדבריו תקשי מההיא דר"י והרא"ם שזכו לעניים שהרי אע"פ שזכו לעניים סתם ואינו חב לאחרים עכ"ז בעינן

מיגו דוקא אלא עכצ"ל דיד עניים שאני ואע"פ שכל הפוסקים המובאים בטוש"ע סי' ק"ה לא ס"ל ההיא דהרמב"ן דבתופס לבע"ח לא מהני מיגו כנ"ל מ"מ בענין שגם היכא שאינו חב לאחרים בעי' מיגו לא ראינו שנחלקו עליו כ"א הפנ"י כ"כ לדעת התוס' וגם את"ל שנחלקו עליו גם בזו מ"מ יש ראי' ממנו עכ"פ דגבאי שהוא יד עניים שאני ועוד שגם לפמש"ל שרב יוסף והרא"מ זכו לעניים סתם מ"מ י"ל שמקרי חב לאחרים כי הם זכו לעניי עירם כדאי' בשלהי החובל גבי ההוא ארנקא כו'. וכן על הרא"ם מבואר בב"י שם שרצה לזכות לעניי העיר דוקא והיורשים רצו ליתן ג"כ לעניים אחרים והרי עכ"פ הוא נק' חב לאחרים גבי עניים דעלמא ואפ"ה זכו בזה ועכצ"ל משום דגבאי שהוא יד עניים שאני. ומיהו גם זה יש לדחות דהתם יש דעת אחרת מקנה אותו והוא המזכה כגון בעובדא דר"י היה ההוא גברא המזכה שאמר ניתבי' לעניים ואם נאמר שר"י זכה לעירו ע"כ היינו מפני שכן היה כונת ההוא גברא המזכה ע"ד שאמרו האומר תנו ק' זוז לעניים ינתנו לעניי אותה העיר דאל"כ בלא"ה לא היה יכול ר"י לעבור על דעתו ולזכות לעניי אותה העיר אפי' היה ר"י עני ועיין בעובדא דרא"ם שכ"כ ר"י במרדכי ובב"י שם יו"ד סי' רנ"ח ומכיון שיש דעת אחרת מקנה אותו ומזכה והוא מי שהמעות שלו ודאי שיכול לזכות גם ע"י עשיר (הגם שאין כאן מיגו דלא בעי' מיגו דאי בעי הוי זכי לנפשי' כו' אלא היכא שהוא הזוכה מעצמו לחבירו כגון במציאה) וכמ"ש בש"ע ח"מ סי' ק"ה גבי תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים כשהלוה אמר לאדם א' זכה בחפץ זה לפלוני כו' זכה ע"ש סעי' ג' ועוי"ל שלפ"ז אין כאן חב לאחרים כלל במה שזוכה לעניי העיר כיון שדעת הנותן כן דלא מקרי חב לאחרים אלא במציאה ופאה שהוא הפקר לעניים מתחלה וכיון שזוכה בה לעני א' הוא חב לאחרים שיכולים לזכות בה. משא"כ כאן שהמעות המה של ההוא גברא ואין לעניים יד בהם כלל ועתה בעת שנותנן לצדקה דעתו ליתנן לעניי העיר א"כ מעולם לא היו עניי עיר אחרת יכולים לזכות בהן ואין כאן חב לאחרים כלל ול"ד לתופס לבע"ח דמקרי חב לאחרים דשא"ה שמגיע מהלוה לבע"ח אחרים ויש להם שיעבוד על כל אשר לו דמיני' מגלימא דעל כתפי' והנה נת' שאין מעובדא דר"י ורא"מ ראי' כלל לנ"ד שיהי' הגבאי עשיר יכול לזכות לעני א' ממעות צדקה שת"י כשהוא חב לאחרים משני פנים הא' שבעובדא דר"י היה מזכה והיכא שיש מזכה לא בעי' שיהי' למי שמזכים ע"י מיגו הב' שלפ"ז לא היה שם שייך ענין חב לאחרים כלל ומ"מ אע"פ שאין ראי' מעובדא דר"י ודרא"מ מ"מ הדין אמת דהגבאי יכול לזכות לעניים פרטי' גם שהוא עשיר כשאינו עובר בזה ע"ד הנותן כגון שזוכה לא' מעניי העיר הרבה או שהיה דעת הנותן לחלק גם לעניי עיר אחרת כמו בנ"ד והגבאי אמר הרי סך זה לפלוני עני

שזכה לו והטעם בזה פשוט דלא מיבעי' לשטת רש"י דס"ל דתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים אם עשאו המלוה שליח לתפוס קנה א"כ גם אם נאמר שבמה שהגבאי שהוא יד עניים אינו רק כשלוחם ולא כאילו הם ממש עכ"ז יכול לזכות להם שהרי כבר נת' דלשטת כל הפוסקי' בסי' ק"ה הא דתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים דלא קנה הוא דוקא היכא דליכא מיגו ואפ"ה ס"ל לרש"י דבעשאו שליח קנה וא"כ ה"ה גבי גבאי ממש אף שאדם דעלמא שאינו שליח העניים והוא עשיר אינו יכול לזכות לעניים כיון דליכא מיגו כנ"ל והוי תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים מ"מ הגבאי שהוא יד עניים ונחשב כשלוחם קנה וזכה עבורם אלא אפי' לפמ"ש התוס' שם בב"מ דאפי' עשאו המלוה שליח אינו יכול לתפוס אם הוא חב לאחרים אא"כ יש מיגו מ"מ הגבאי יכול לזכות להם גם שאין לו מיגו כי באמת פי' יד עניים שנא' על הגבאי הוא גדול משליחות אלא שתפיסתו של הגבאי הוא כאילו תפסו העניים בידם ממש כי הוא כמו יד שלהם ולא מצד שלוחו של אדם כמותו בלבד אלא שכאילו ממש תפסו בעצמם וכמ"ש הש"ך בח"מ סי' קכ"ו ס"ק פ"ו דגם למ"ד דמעמד שלשתן לא מהני ע"י שליח המקבל מ"מ הגבאי של עניים זוכה להם במעמד שלשתן כי מה שהוא עומד הוי כאילו הם עומדים ודמי לאפטרופוס של יתומים דעדיף משליח והוי ממש כאילו היתומים עומדים בעצמם וכמ"ש שם ס"ק פ"א ע"ש וכ"ד הגי"ת שער כ"ח סוף ח"ד ע"ש שבזה יישב תמיהת בעה"ת על הרי"ף פ"ד דב"ק שהבאנו למעלה שרב יוסף זכה לעניים בתורת מעמד שלשתן כו' ונ"ל להביא ראי' לדבריהם מהא דאי' בב"מ (ד"י ע"א) גבי מציאת פועל כו' של בעה"ב הוא אלמא המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו אע"פ שהוא תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים ומשני שאני פועל דידו כיד בעה"ב הוא א"כ מוכח מכאן דהיכא דאמרינן שהוא יד של פלוני הוא כאילו הוא ממש ועדיף משליח דהא השתא ס"ל עדיין לגמ' דמגביה מציאה לחבירו הוי ממש כתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים וכבר נת' לשטת התוס' וסייעתם שאפי' שליח אינו יכול לתפוס וכ"כ כל הפוסקים ואעפ"כ היכא שהוא יד בעה"ב יכול לתפוס ש"מ דעדיף משליח וכאילו הבעה"ב ממש תופס בידו וא"כ ה"ה הכא גבי גבאי כיון שהוא יד העניים ה"ז כאילו העניים ממש תפסו ואע"פ דליכא כאן מיגו דזכי לנפשי' כיון שהוא עשיר מ"מ זוכה להם ולא מיבעי' לפמ"ל בשם הפנ"י דהטעם דא"א לזכות אא"כ יש מיגו הוא משום דחב לאחרים א"כ בכה"ג שהוא יד עניים אפי' חב לאחרים יכול לזכות כיון דהוי כאילו העניים ממש תפסו בידם והרי כל אדם יכול לזכות לעצמו אפי' הוא חב לאחרים אלא אפי' לפמ"ל בשם הרמב"ן דאפי' אינו חב לאחרים אינו יכול לזכות לאחרים אלא היכא דאי בעי הוה זכי לנפשי' מ"מ היינו ג"כ אם הוא זוכה

בזכי' שהיא בתורת שליחות אבל בנ"ד דחשבי' לי' כאילו העניים עצמם תופסים א"כ לא בעי' מיגו שהרי כל אדם יכול לזכות לעצמו אע"פ שבגבאי זה יש בחי' עצמו שאינו יכול לזכות בו ור"ל לעצמו ממש מ"מ עוד בחי' עצמו יש בו שיכול לזכות לו והם עניים ולגבי עצמו לא בעי' מיגו לומר מיגו דאי בעי הוי זכי לעצמו ממש זכי לעצמו שהם עניים ומכיון שאינו יכול לזכות לעצמו ממש שהרי הוא עשיר לא זכי גם לעניים שז"א כי לא בעי' מיגו אלא היכא דזכי לחברי' אבל בנ"ד דזכי לעצמו שהם העניים לא בעי' מיגו ואפי' א"י לזכות לעצמו ממש זכי לעניים גם שהוא חב לאחרים כגון שזוכה לעניי עירו וחב לעניים דעלמא ואע"פ שהוא עשיר ולא בעי' מיגו הוא הדין והוא הטעם דגם לעני א' פרטי יכול לזכות שהרי הוא יד לכל עני ועני וא"כ בנ"ד שנטל הגבאי השני רוכ"ס ואמר הרי הן לפלוני עני זכה לו ואינו יכול ליתנם לאחרים כי הם של אותו עני ממש ומ"מ עדיין י"ל שאין זה ראיה כ"כ לנ"ד כי לא אמרו יד עניים אנן אלא לעניי עירם כיון שהוא גבאי שלהם הוא יד שלהם אבל אינו יד לעניים דעלמא ואפשר שלגבי עניי דעיר אחרת הוא כשאר כל אדם ובנ"ד שהגזבר אמר ה"ז לפלוני עני מעיר אחרת כיון שאינו גבאי שלו ואינו רגיל ליתן לו צדקה אפשר שאינו יד שלו והרי הוא אצלו כאדם דעלמא ומכיון שאין כאן מיגו כנ"ל לא זכה לו ויתננה לעני הנמצא ראשון וצ"ע:

אחר שכתבתי למעלה להביא ראיה לדעת הש"ך דגבאי הוא ענין עדיף משליח מההיא דפועל שהוא יד בעה"ב דעדיף משליח לפי משמעות הגמ' ובאמת שכ"ד הש"ך בח"מ סי' ק"ה סעי' א' ראיתי שבאו"ת חלק בזה על הש"ך והסכים עמו בס' נתיבות משפט דפועל לא עדיף משליח ואינו יכול לתפוס לבע"ח במקום שחב לאחרים ובמרדכי פ"ק דגיטין נסתפקו בזה מ"מ מש"ל הכל אמת גם אליבייהו שבנדון גבאי שהוא יד עניים אף הם מודים דעדיף משליח שהרי גם האו"ת דימה בסי' קכ"ו גבאי לגבי עניים כמו אפטרופוס דיתמי ובהדיא מבואר בשו"ע סי' ק"ה סעיף א' שאפטרופוס יכול לתפוס בשביל יתומים אע"פ שהוא חב לאחרים וכ"ד כל הפוסקים והוא מדברי תה"ד והרא"ש משום דעדיף משליח וא"כ ה"ה בנ"ד דחדא מלתא היא כמש"ל בין לשטת הפנ"י (שלדבריו הא בה"ת ממש שהרי מה דבעי' מיגו הוא כדי שלא יהיה תופס לבע"ח כו' כנ"ל ובנ"ד הרי יכול לתפוס כו' ולא בעי' מיגו) ובין לדעת הרמב"ן (דמשמע מיני' שאפי' במקום שאינו חב לאחרים א"א לו לזכות לאחר היכא שאין מזכה משלו אא"כ [יש מיגו]. מ"מ יודה בנ"ד כיון שהוא כמו זוכה לעצמו כנ"ל):

סימן קצט

שאלה מה שנת"ל [בתשו' הקודמת שהיכא שיש מזכה לא בעי' שיהי' למי שמזכים על ידו מיגו דאי בעי הוה זכי לנפשי' כו' דאע"פ שאין לו מיגו זכה כדמוכח ממש בשו"ע ח"מ סי' ק"ה סעי' ג'. עדיין יש לשאול אי בעינן שיהיה עכ"פ מיגו להמזכה דאי בעי הוה מזכה חפץ זה למי שמזכים על ידו או לא בעי' מיגו כלל ונ"מ בא' שהפריש צדקה ת"י [איזה]סך בבת אחת ליתנם לעניים ואח"כ זיכה ע"י עשיר מעות קצת מן הסך הזה לעני א' אי זכה העני או לא כי מה שמבואר בש"ע ח"מ סי' ק"ה סעי' ג' אינו מוכח אלא כשיש להמזכה מיגו דאי בעי הוה נותנו למי שמזכה ע"י דהתם מיירי בלוה או בסתם אדם שמזכה חפץ לאדם ע"י א' דודאי הגם שיש עליו בעלי חובות היה יכול ליתנו למי שירצה הגם שאינו בע"ח שלו דהא ע"כ מיירי היכא דלא שיעבד מטלטלי אגב מקרקעי דאל"כ לא היה מהני התפיסה ואפי' אם תפסו המלוה בעצמו היו מוציאים מידו והיו נותנין למי שהוא בע"ח מוקדם כמבואר בסי' ק"ד סעי' ה' א"ו מיירי במטלטלי שלא שיעבדם אג"ק וכן מוכח ממ"ש הסמ"ע סי' ק"ה שם דל"ד זיכה לבעל חובו אלא אפי' לאדם אחר כו' ע"ש וכיון שיש להמזכה מיגו דאי בעי הוה מזכה למי שמזכה ע"י יכול לזכות ע"י לאחר הגם שהוא חב לאחרים דלא גרע מהיכא שתופס הלה לבע"ח במקום שחב לאחרים שלא מדעת הלוה דמהני אם יש מיגו להתופס כמ"ש שם סעי' ג' וה"ה הכא דיש מיגו להמלוה (ואפשר שהוא כש"כ וגם הרמב"ן ז"ל יודה בזה) אבל במקום שאין מיגו להמלוה לזכות וליתנו במתנה למי שמזכה ע"י אינו יכול לזכות ע"י לאחר הגם שאילו היה נותן לאותו אחר ממש היה זוכה מ"מ הוא אינו יכול לזכות לו וכגון בנ"ד שמיד שהפריש הנותן מעות אלו לצדקה אינו יכול ליתנם לעשיר ולכן אינו יכול לזכות ע"י עשיר לעני א' ואין העני זוכה ע"י הגבהת העשיר כיון שהעשיר הוא כמו תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים או כמו מלקט פאה לעני א' שלא זכה לו ואע"פ שיש כאן דעת אחרת מזכה מ"מ כיון שאותו המזכה אין לו מיגו ליתנו למי שמזכה ע"י לא מהני כנ"ל ויש סברא לומר ג"כ בהפך דכיון דיש דעת אחרת מזכה שאותו המזכה יש לו יד במעות הללו ויכול ליתנם למי שירצה מהני אפי' אין כאן מיגו ליתנם למי שמזכה ע"י שהרי בדוכתי טובא אשכחן דדעת אחרת מקנה אותן שאני כמ"ש בפ"ק דב"מ (די"א) ואדרבה יש כמו דמות ראיה לכאורה לסברא זו מסתימת לשון הטוש"ע סי' ק"ה סעי' ג' אם הלוה אמר לאדם א' זכה בחפץ זה לפלוני כו' זכה לו ואין א' מבע"ח אחרים יכולים לגבות כו' ויש לפרש לשון זה דכל היכא שאילו היה תופס אותו פלוני החפץ לא היו [יכולים] בע"ח אחרים להוציא ממנו מהני ג"כ תפיסה זו של האדם הא' שזכה לפלוני

כיון שזכה ברשות הלוה כן משמע לכאורה מסתימת לשון דאל"כ הוה להו לפרש וא"כ הרי יש ויש אופני' שאין הלוה יכול ליתן החפץ במתנה למי, שמזכה ע"י ואילו נתנו היו מוציאים אותו מידו הבע"ח האחרים ואעפ"כ אילו תפסום אותו פלוני המלוה אין יכולים להוציא מידו כמשי"ת וא"כ אם נאמר דגם מה שזיכה לו הלוה ע"י אדם א' מהני הרי מבואר דגם שאין מיגו לא להמזכה ולא למי שמזכים ע"י מהני כשיש דעת אחרת מזכה והאופנים אלו הוא מ"ש בטוש"ע ח"מ סי' ק"ד ס"ו דלענין מה שקנה אח"כ הגם שכתב דאקני אין שייך דין קדימה ובע"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה אבל ודאי אילו נתנם במתנה לאחר מוציאי' מידו כיון שכ' לבע"ח שיעבוד מטלטלי אגב מקרקעי ודאקני הרי הם כקרקעות שכ' דאקני כמ"ש בשו"ע סי' קי"ג וא"כ אם זיכה ע"י אדם א' לפלוני בע"ח שלו מטלטלי' שקנה אח"כ הרי אין לו מיגו נגד בע"ח אחרים שכ' להם דאקני ואילו נתנם למי שמזכה ע"י היו מוציאים מידו ואעפ"כ אם תפסם פלוני הבע"ח א"י להוציא מידו וא"כ אם נאמר דזכה אותו האדם לפלוני בע"ח כשאמר לו הלוה זכה כו' מבואר דמהני דעת אחרת מזכה אע"פ שאין להלוה ולמי שמזכים על ידו מיגו:

ויש עוד אופן כזה והוא אפי' במטלטלי' שקנה כבר (או אפשר אפי' בקרקעות כשציווהו שיחזיק בהן לצורך פלוני הבע"ח) וכשכתב לכל הבע"ח שיעבוד מטלטלי אג"ק אלא שכולן זמנן ביום א' דבכה"ג אם נתנן לאותו אדם שמזכה ע"י במתנה ודאי דמוציאים מידו כל הבע"ח ואם תפס פלוני הבע"ח א"י הבע"ח האחרים להוציא מידו כמ"ש בש"ע סי' ק"ד. ואם כן נאמר דמהני כשמזכה הלוה אותן ע"י א' לבע"ח א' וא"כ מבואר דמהני דעת אחרת מזכה אע"פ שאין להלוה ולמי שמזכה ע"י שום מיגו שיוכל לזכות אותן למי שמזכה ע"י אבל באמת אע"פ שסתימת לשון הטוש"ע יש לומר דקאי ג"כ על אופנים הנ"ל אבל המעיין ברמב"ם פ"כ מה' מלוה ה"ב שממנו מקור דין זה שכ' וכן אם אמר לו הלוה זכה בחפץ זה לפלוני כו' מבואר בעליל דקאי אמטלטלין שלא שיעבדם אג"ק כלל וכן נראה מהסמ"ע שכ' בס"ק ד' דאפי' זיכה לאדם אחר שאינו בע"ח זוכה וא"כ מבואר דמיירי במטלטלין שלא שיעבדן אג"ק וכנ"ל ובזה יש לו מיגו ובאמת שממקור הדין בגמ' שלמד משם הרמב"ם דין זה א"א להוכיח משם כלל דאפי' היכא שאין מיגו להמזכה יהיה יוכל לזכות כי עיי' מ"מ ולח"מ וב"י סי' ק"ה שדין זה נלמד מהא דאי' בגיטין (די"א) האומר תן שטר שחרור זה לעבדי אם רצה לחזור לא יחזור לפי שזכין לאדם שלא בפניו כו' ובגמ' שמעת מינה התופס לבע"ח במקום שחב לאחרים קנה לא כל האומר תנו כאומר זכו דמי עכ"ל הגמ' וכ' המ"מ דמכאן מוכח דכל היכא דלוה אמר תנו זכה עכ"ל. ר"ל דל"ד לשאר תופס לבע"ח שלא ברצון הלוה אבל ברצון הלוה זכה כמו במשנה הנ"ל

שכיון שהאדון (שהוא כמו הלוה) אומר זכה להעבד (שהוא כמו המלוה) זכה אע"פ שהוא חב לאחרים ובכאן מבואר שהאדון (שהוא כמו הלוה) יש לו מיגו לזכות החפץ שהוא העבד למי שמזכה על ידו שהרי יכול ליתן עבדו במתנה למי שירצה. וכיון שיש לו מיגו יכול לזכות ע"י לאחר משא"כ היכא שאין לו מיגו א"א למשמע מינה ואדרבה לכאורה יש להפליא על המ"מ האיך כ' שהרמב"ם למד מכאן דין זה דשאני הכא שפי' חב לאחרים דכאן היינו האדון וא"כ כיון שהאדון הוא עצמו המזכה ורוצה לחוב לעצמו פשיטא שיכול ומי יעכב על ידו ואין ללמוד מכאן כ"א שיוכל לזכות במקום שאינו חב לאחרים כלל דומי' דהכא שמה שחב לעצמו א"א לקרוא בשם חב לאחרים דא"כ כל נותן במתנה ומזכה ע"י אחר נאמר שהוא חב לאחרים וזה ודאי אינו והגמ' לא דימה זה לתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים אלא לס"ד דתנו לא הוה כזכה והאדון יכול לחזור וכשהוא חוזר אז הוי זה תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים ר"ל להאדון כיון שהוא חוזר בו ויכול לחזור מהדין אלא שזה תופס משא"כ למסקנא דתנו כזכה והוא נותן אין כאן חב לאחרים כלל אלא כשאר כל מזכה ע"י אחר ויותר פליאה בעיני על הלח"מ שם שכתב שמראיה הראשונה של המ"מ אין ראיה דשא"ה דאינו חב לאחרים כו'. אבל מראי' הב' יש ראי' והרי גם בזה אינו חב לאחרים כנ"ל ואין מכאן ראיה להיכא שחב לאחרים ובאמת י"ל שהרמב"ם למד דין זה מהא דקיי"ל המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו וקיי"ל דהתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים לא קנה וקשיא הלכתא אהלכתא ותירצו התוס' דהא דתופס לבע"ח לא קני היינו כשאין לו מיגו לזכות לנפשי' אבל היכא שיש לו מיגו כמו במציאה זכי לחבירו וא"כ כמו דמהני מיגו של התופס אע"פ שתופס שלא ברצון הלוה ה"ה וכש"כ דמהני מיגו של המתפיס והמזכה שהוא הלוה שגם מי שמזכים ע"י הוא תופס ברצון שאע"פ שאין להתופס מיגו לזכות בו מצד עצמו ולא ברצון הלוה הרי ברצון הלוה יכול הוא לזכות בו וכאן הלוה מרוצה לזכות פלוני ע"י וגם הוא מרוצה ויש כאן מיגו כן היה נראה לכאורה אלא שמי יבא אחר המ"מ בודאי ידע איהו טפי מינן וכ' שהרמב"ם למד משם אבל מ"מ גם לפ"ז א"א להוכיח משם אלא היכא שיש להמזכה מיגו דאי בעי הוה מזכה למי שמזכה ע"י לו ממש ומיגו דאי בעי הוה מזכה לו מזכה ג"כ ע"י לאחר אבל היכא שאין לו מיגו זה אין להוכיח מזה שיוכל לזכות במקום שחב לאחרים וא"כ בשאילתינו שמי שהפריש מעות צדקה א"י לזכות להעשיר וליתנם לו ממש:

א"כ אין להוכיח שיוכל לזכות ע"י לעני ויש לכאורה להביא ראי' דלא (מצאו) (מצי) לזכות ע"י מהא דפיאה פ"ד מ"ט הנ"ל מי שליקט את הפיאה (ופירש"י אדם דעלמא

שאינו בעל השדה דאילו בבעל השדה לא אמר ר"א זכה דליכא כאן מיגו דאי בעי הוה זכה לנפשי' דאפי' הוא עני מוזהר הוא שלא ללקט פיאה שלו) ואמר ה"ז לפלוני עני רא"א זכה לו וחכ"א יתננה לעני הנמצא ראשון. והר"ש והרא"ש בפי' המשניות שם השיגו על רש"י משום דלעולא דקיי"ל כוותי' דמחלוקת ר"א וחכמים במעשיר לעני ופליגי אי אמרינן תרי מיגו א"כ מתוקמא אפי' בבעה"ש מיגו דאי בעי הוה מפקר נכסי' ושדה זו בכלל ואז היה מותר לו ללקט פאה ממנה ומיגו דאי בעי הוה זכה לנפשי' כו' ולחכמים דס"ל דתרי מיגו לא אמרי' א"כ הוה כאילו אין לו מיגו ולכן לא זכה לו ועיין בש"מ שישבו ד' רש"י ועכ"פ יש להוכיח מכאן דאפי' ביש כאן מזכה בעי' מיגו דהא בעה"ש הוא המזכה וגם הזוכה בשביל אותו העני וא"כ הוה כמו דעת אחרת מזכה ואי בשיש דעת אחרת מזכה לא בעי' מיגו א"כ עדיפא ה"ל לר"ש ורא"ש לאקשויי אפירש"י דבבעל השדה אפי' חכמים מודו דזכה לעולא ומדלא קאמרי הכי אלא דבהא פליגי ר"א וחכמים ולחכמים לא זכה משום דתרי מיגו לא אמרי' וליכא כאן מיגו א"כ ש"מ דאפי' בשיש דעת אחרת מזכה בעי' מיגו אמנם לקושטא דמלתא אין זה ראיה כלל כי בעה"ש לענין פאה אין לקרותו מזכה כלל משום שאין לו אפי' טובת הנאה בהן כדתנן בפ' בתרא דנדרים (דפ"ג ב') קונם שאיני נהנה לבריות כו' יכול הוא ליהנות בלקט שכחה ופיאה והיא הלכה פסוקה בי"ד סי' רל"ד סעי' ה' והטעם כיון דכתי' בו תעזוב יתירה אין להבעלים בהם שום טובת הנאה ודמי להפקר ממש כמ"ש הש"ך שם שלמד הפקר מזה וא"כ אין שייך לקרוא לבעה"ש מזכה כיון שאין לו יד בזה כלל משא"כ במעות צדקה שיש להבעלים טובת הנאה בהן ליתן למי שירצה ומ"מ נ"ל דבצדקה אין שייך לומר דעת אחרת מזכה כיון שכבר התנדב אותם לצדקה שוב אינן שלו וכיון דליכא מיגו א"א לזכות ע"י עשיר משא"כ למתפיס לבע"ח ע"י א' אף שהם משועבדים אג"ק מ"מ כיון דקי"ל כרבא דבע"ח מכאן ולהבא הוא גובה א"כ עד שיגבה אותן הבע"ח הם שלו ויכול ליתן אותם מתנה ע"מ להחזיר וא"כ יש לו מיגו:

שוב הקשה לי א' עמש"ל דבצדקה בעי' מיגו שאין ללמוד זה מההיא דפיאה דשא"ה שא"א לעני לזכות בעצמו ואם כן אינו נק' תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים כו' כי אינו חב כיון שהעני לא יכול ליקח בעצמו ואמרתי לשטת הרמב"ן דאפי' היכא דלא חב בעי' מיגו ודאי דאין בדבריו כלום:

הלכות מילה

סימן ר

א מה שהקשה לרומ"ע עמ"ש בשבת ס"פ ר"א דמילה בנוסח מילת הגו"ע שאלמלא דם ברית לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה ירמיה ל"ג. דהא ספ"ג דנדרים (דל"ב א') אמרינן ופליגא דר' אלעזר דס"ל דאם לא בריתי יומם ולילה קאי על התורה וא"כ לדבריו לא שייך בנוסח המילה שאלמלא דם ברית לא נתקיימו שמים וארץ כו'. נלע"ד דאינו כן כי גם עסק התורה תלוי בברית מילה כמבואר בגמרא פ"ב דחגיגה (די"ג ע"א) וא"ר אמי אין מוסרין ד"ת לכושי שנאמר לא עשה כן כו' וע"ש בתוספות ד"ה אין מוסרין ועיין במד"ר פ' משפטים פ"ל (דף קמ"ו א') הה"ד מגיד דבריו ליעקב כו' לא עשה כן כו' ומבואר שם יותר במד"ר פ' משפטים שם דקמ"ו ג' ד"א ואלה המשפטים הה"ד מגיד דבריו ליעקב פעם אחת אמר לו עקילס לאנדריינוס המלך כו' אינו יכול ללמוד תורתן אם לא מל שכן כתיב מגיד דבריו ליעקב כו' יעו"ש וכן משמע עוד במד"ר פ' בא פי"ט גבי זאת חקת הפסח נתנו עצמן ומלו כו' לקיים מ"ש מגיד דבריו ליעקב כו' מסתוריו כו' והיינו כמ"ש במד"ר פ' וירא פמ"ט כתיב סוד ד' ליראיו ובריתו להודיעם איזהו סוד ד' זו מילה גם בספר הזוהר פ' אחרי דע"ג א' ע"פ מגיד דבריו ליעקב מבואר כדברי המד"ר פ' משפטים דקמ"ו ג' כנ"ל יעו"ש ולכן אף לר' אלעזר דספ"ג דנדרים שפיר שייך לומר כנוסח המבואר בשבת ס"פ ר"א דמילה גם לענין ברהמ"ז אמרינן וצריך שיקדים ברית לתורה פ"ז דברכות (דמ"ח ע"ב). ועוד דהא ספ"ד דמגלה (דל"א ב') אמרינן שאלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי והנאמר דפליגא על סתמא דגמרא ס"פ ר"א דמילה וע' שבת פרק במ"מ (דל"ג א') ע"פ אם לא בריתי מפרשו על התורה וכן ר"פ לפני אידיהן (ד"ג ע"א). גם דברי ר"א הם כמ"ש במד"ר ר"פ בחקותי ע"פ אם בחקתי תלכו חוקים שבהם חקקתי את השמים ואת הארץ שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי והנה בברכת שאחר המילה אנו אומרים וחוק בשארו שם וכמבואר בשבת שם ופי' הרד"א (דף קי"א א') ואמר חוק שאין בה טעם ידוע אלא גזרת מלך וכן נאמר עליה אשר כרת את אברהם כו' ויעמידה ליעקב לחק וא"כ היא ראשית כל המצות הנק' חוקים שבהם חקק שמים וארץ שלכן נאמר אם לא בריתי כו' חקות שמים וארץ לא שמתי לכן שפיר שייך זה בנוסח המילה לכולי עלמא:

סימן רא

שאלה תינוק שנמול כהלכתו ואחר זמן חזר העור וכסה כל החוט הסובב ונדבק שם מאד בכל החוט בכל גובהו וכל הקיפו אך בבשר אשר בראש הגיד לא נדבק העור כלל וכשמתקשה נראה כל הבשר אשר בראש הגיד ופעם א' תיקנו זה ע"י שדחקו את העור מעל החוט בכח ונקלף מהחוט לגמרי והיה מזה צער גדול לתינוק וכמעט יצא דם ואח"כ חזר העור ונדבק בכל החוט כמקדם אם צריכים לחזור לדוחקו מעל החוט:

הנה בפלוגתא דבין שמואל ומתניתא דרשב"ג כ' הב"י בי"ד סי' רס"ד שהרי"ף והרא"ש לא הכריעו בזה כלום. אבל דברי הרמב"ם נראה שהם כדברי שמואל כו' ודלא כרבינו ירוחם שפסק כרשב"ג עכ"ל אכן בתשו' הרדב"ז ח"ה (דפוס סדילקאוו) סי' ש"א קע"ג כ' לפסוק כרשב"ג כיון דהוי במידי דרבנן ועוד טעם כו' ע"ש וע' לקמן שכ"ד הסמ"ג וקיצור פסקי הרא"ש (ודעת הסמ"ק משמע כשמואל) וכ"פ בבה"ג ה' מילה שכתב על דברי רשב"ג וכן הלכה והנה הא דפירש"י במשנה ואם היה בעל בשר מתקנו ומשפע באיזמל כו' נראה לכאורה דהיינו הך דינא דשמואל או דרשב"ג לכל מר כדאית ליה לשמואל מיירי המשנה בנראה ואינו נראה דאמר דצריך למול דהיינו מ"ש רש"י ומשפע באיזמל כו' ולרשב"ג מיירי באינו נראה מהול דהא מ"ש רש"י בפי' קטן המסורבל הנז' בדברי שמואל ורשב"ג ונראה כמכסהו הוא כענין מ"ש במשנה ואם היה בעל בשר ונראה אותו בשר שלמעלה מערלתו כו' כאילו אותו בשר חוזר וחופה כו' ועוד דהא היינו בעל בשר היינו מסורבל בבשר וכדפירש"י ששמן ועב וכ"כ במשנה שהיה שמן כו' וכן בערוך ערך סרבל פי' מסורבל מסובך בבשר כו' וכן משמע בסמ"ג במ"ע דמילה (סי' כ"ח) שהביא רק הברייתא תניא רשב"ג אומר קטן המסורבל בבשר כו' ע"ש ולא הביא דין המשנה כלל ואם היה בעל בשר אלמא דהא דרשב"ג הוא פי' דין המשנה ומקור דבריו מבה"ג ה' מילה שם שג"כ לא הביא דין המשנה רק דברי שמואל ורשב"ג:

והא דבמשנה תנן מתקנו מפני מראית העין ואילו בהא דרשב"ג ודשמואל נזכר צריך למול. מ"מ הכל א' דהא מוכרח דצריך למול היינו רק מדרבנן כיון דכבר נימול כדת וכדאיתא ביבמות (דע"ב) דאפילו משוך חשוב מהול מדאורייתא ע"ש:

ומשוך היינו במשמע שנדבקה ערלתו להעטרה וכ"ש הכא דאינו רק חופה ונראה כמכסהו משמע שאינו דבוק רק שמכסהו אבל יכולים להמשיכה מהעטרה בלי שיצטרכו לקולפה ולהסיר הדבק כי אינה מודבקת כלל רק שמכסה כלבוש בעלמא וא"כ קיל ממשוך (ובמ"א כתבתי דמשוך ג"כ י"ל אע"פ שאינו נדבק) ומש"ה שייך ע"ז מפני מראית העין (וגם מוכח מדברי סמ"ג הנ"ל דהלכה כרשב"ג. דהא לא הביא דברי

שמואל כלל רק דברי רשב"ג דאם אינו נראה שהוא מהול כו' וכן פסק ג"כ בקיצור פסקי הרא"ש סי' ט' בהדיא כרשב"ג) וכן משמע לכאורה בפי' המשניות להרמב"ם שהרי על דין המשנה כ' והעיקר שיבוקר כו' והיינו דינא דרשב"ג ודשמואל משמע דמ"ש במשנה היינו הך דבמתניתא דרשב"ג ובדשמואל וכן משמע בקיצור פסקי הרא"ש שהביא רק הדין דרשב"ג ולא הזכיר דין המשנה כלל:

אמנם מדברי הרמב"ם בחיבורו פ"ב מה' מילה דין ה' מבואר שעשה מזה שני חלוקות מדכ' אם בעת שיתקשה נראה שהוא מהול א"צ כלום וצריך לתקן את הבשר מכאן ומכאן מפני מראית העין אשר זהו ל' המשנה מתקנו מפני מראית העין הרי דמפרש דין המשנה שהוא בענין שא"צ למולו ודין דרשב"ג ודשמואל פי' אח"כ ואם בעת שיתקשה לא נראה מהול חוזרין וקוצצין כו' והכ"מ כ' דלהרמב"ם מיירי דין המשנה באינו נראה מהול וצע"ג דמדברי הרמב"ם מוכח בהדיא להיפך ע"ש ומ"ש הרמב"ם דגם כשצריך למולו הוא רק מד"ס אינו מדין המשנה כמו שפי' הכ"מ אלא זה יצא לו מסוגי' דיבמות גבי משוך כנ"ל וצ"ל שיצא לו להרמב"ם לומר דדין המשנה אינו הא דרשב"ג ושמואל משום דהם אמרו צריך למולו משא"כ במשנה נז' רק מתקנו מפני מראית העין ולכן פי' מתקנו לא שיחתוך הבשר כ"א תיקון בעלמא כדפי' בתה"ד סי' רס"ד לדחוק העור לאחוריו ויקשור אותה סביב הגיד כו' וא"כ מדאינו צריך למול מוכרח דמיירי כשנראה מהול בעת שיתקשה ולא מיירי בגוונא דשמואל ורשב"ג וכן הוא בתה"ד שם דמה"ט חלקינהו הרמב"ם לב' גווני והנה בטוי"ד סס"י רס"ד נמשך ג"כ אחר לשון הרמב"ם ועשה מזה שני חלוקות אלא דנראה מדבריו דגם בדין המשנה צריך לתקן הבשר באיזמל ולא כדעת הרמב"ם שא"צ רק] לדחוק כו' ע"ש בב"ח וכן מבואר ברבינו ירוחם נתיב א' סוף ח"ב וכ' הב"ח שכן משמע מפירש"י דכ' בדין המשנה מתקנו ומשפע באיזמל כו' וגרם לו שהבין מפירש"י דהמשנה מיירי בנראה מהול שהוא מתקשה וכן כ' בתה"ד סס"י רס"ד אכן באמת נלע"ד דמשמע יותר דלפרש"י המשנה היינו דינו דרשב"ג ושמואל כמ"ש התה"ד שם בתחלה וז"ל ואם הוה אמר דפרש"י במתני' קאי אאינו נראה מהול כשמתקשה אתי שפיר עכ"ל דכך מוכרח ודאי מלשון הסמ"ג כנ"ל מדלא הביא דין המשנה כלל רק דין דרשב"ג וכן גם הסמ"ק סי' קנ"ז לא הביא דין המשנה כלל רק הא דשמואל א"כ מוכח דהמשנה ודשמואל ורשב"ג חד דינא הוא (רק משמעות הסמ"ק שפוסק כשמואל) וגם בתה"ד כ' שכן משמע מדלא כ' החיבורים שגם בנראה מהול כשהוא מתקשה צריך שום תיקון כו' אלא דאח"כ נטה מזה דא"כ אמאי נקט במתניתין צריך לתקן מפני מראית העין ושמואל נקט צריך למול כו' ומדברי הכ"מ מוכרח דאין כדאי לדחוק מחמת זה שהרי

הביא מראה מקום למ"ש הרמב"ם דצריך למול מד"ס ממ"ש במשנה מתקנו מפני מראית העין הרי ס"ל דמ"ש מתקנו מפני מראית העין זהו מ"ש שמואל ורשב"ג צריך למול כו' ואע"ג שפירושו בהרמב"ם דוחק וכמ"ש התה"ד דהרמב"ם חלקינהו לתרי גווני עכ"פ נשמע דאין כדאי לחדש מחמת שינוי לשון זה חידוש דין דלפירש"י גם בנראה מהול כשמתקשה יהיה צריך לחתוך כו' א"ו לפירש"י וסיעתו הסמ"ג וסמ"ק דין המשנה ודין דשמואל ורשב"ג חד גוונא הוא וכן מבואר בהדיא בספר יריאים סי' י"ט וז"ל תניא אם היה בעל בשר מתקנו מפני מראית העין וכמה בעל בשר אמר שמואל קטן המסורבל בבשר כו' ע"ש. הרי בהדיא דשמואל ורשב"ג קאי על מ"ש במשנה אם היה בעל בשר מתקנו וגם בתה"ד הוכרח לדחוק דמתני' לפירש"י מיירי רק לתרומה ולהכי לא מייתי ליה החיבורים וזהו דוחק גדול שיהיה אכילת תרומה חמור מעצם חיוב תיקון המילה ולא משמע כן ביבמות פרק הערל (דע"ב א'). והרמב"ם פ"ז מה' תרומות דין יו"ד פסק דמשוך אוכל בתרומה אף שמד"ס צריך שימול פעם שנייה וגם רש"י ותוספות דס"ל דאינו אוכל מדרבנן היינו לפי שמדרבנן צריך שימול ויצא לנו מזה דלפירש"י וסיעתו בנראה מהול כשהוא מתקשה או בנראה ואינו נראה לרשב"ג א"צ אפי' לדחוק הבשר ע"ד שכ' הרמב"ם. כי הרמב"ם כ' כן לפי פירושו דזהו דין המשנה משא"כ לפרש"י דהמשנה מיירי באינו נראה מהול כשמתקשה א"כ בגוונא דאמר שמואל ורשב"ג א"צ למול לא נצרך שום תיקון כו' גם לפי' התה"ד ברש"י יש לומר כן דזולת לתרומה א"צ שום תיקון כו' וע' בנקה"כ סי' רס"ד ג"כ כתב לפרש פירש"י לא כמו שפי', התה"ד ולפמ"ש י"ל יותר בפירש"י כמו שכ' התה"ד בתחלה כנ"ל והנה בנדון דתה"ד דאף כשהוא מתקשה אינו נראה רק ראש המילה עד שליש העטרה אעפ"כ מחשיב ליה נראה מהול ובנקה"כ הקשה הא זהו נראה ואינו נראה וע"ש מה שתירץ ולפמ"ש דהעיקר כהפוסקי' כרשב"ג בלאה"נ הדין אמת אך לכאורה יש להקשות ע"ז דהנה בתה"ד כ' אבל בנ"ד שכבר מהול כהלכתו כו' והואיל ונראה מהול רק בראש העטרה ולמטה קצת נראה מהול קרינן ביה עכ"ל ולכאורה זהו ע"פ דעת החכם שבב"י סי' רס"ד דעטרה דלגבי מילה היא הבשר אשר בראש הגיד כולו עם החוט הסובב דלפ"ז כיון כשמתקשה נראה ראש המילה ה"ז נראה מהול בראש העטרה אבל לפמ"ש הבכ"ש במס' שבת פ' המילה דהחוט לבד מקרי עטרה והבשר המשפע נק' למטה מהעטרה וא"כ הרי העטרה כולה מכוסה וא"כ י"ל שזה נק' אינו נראה מהול ושמעתי מדודי הרב הג' מהרי"ל זצ"ל ששמע מאחיו רבינו הג' נ"ע שהט"ז באה"ע סי' ה' ס"ל ג"כ כהבכ"ש והוא שם בט"ז סק"ב וע' ביבמות (נ"ה ב') פירש"י עטרה ראש הגיד הוא ואינה מן הגיד אלא בשר ול' רמב"ם פ"א מהא"ב

כיון שהכניס ראש העטרה כו' משמע לכאורה כשטת החכם שבב"י אמנם (בנדה י"ג) משמע בגמ' ורש"י כדברי הבכ"ש ולכאורה היה נראה שזהו מחלוקת בירושלמי דאיתא בירושלמי ביבמות פ' הערל ובשבת פ' המילה אלו הן ציצין המעכבין את המילה כו' ר' אבינא בשם רבי ירמיה בחופה רוב גובהה של עטרה ר' יוסי בן יוסי אומר בחופה רוב גגה של עטרה וכ' בקה"ע ומיקל מר' אבינא ואינו מצריך גילוי כל העטרה והשתא י"ל דהקולא היא דגם הגג שהוא הבשר שלמעלה מהחוט מצטרף להחוט שהוא עיקר העטרה ואינו נק' רוב גובהו אא"כ הוא רוב גובה של הבשר עם החוט ולא רוב גובה החוט לבד מיהו אפ"ל דרוב גגה היינו רוב הקיפה אכן באמת י"ל דנ"ד אין שייך לזה דאף אם התה"ד סובר ג"כ כהבכ"ש דלגבי ציצין המעכבין את המילה הוא תולה בהחוט מ"מ הכא שכבר נימול כהלכתו פ"א וכל הענין אינו רק מדרבנן שפיר י"ל דאף כשהחוט כולו מכוסה כיון שנראה ראש המילה עד שליש הבשר שבראש הגיד נראה מהול קרינן ביה דהא אפילו לפ"ד החכם שבב"י הרי חופה רוב גובהה של עטרה ורוב הקיפה ואפ"ה חשיב לי' התה"ד נראה מהול מטעם הנ"ל א"כ גם להבכ"ש אין לחלק דשפיר נק' נראה מהול שהרי הערלה חופה ג"כ כל בשר שבראש הגיד וע"י המילה הוא מתגלה הבשר א"כ נק' נראה מהול ומ"ש והואיל ונראה מהול בראש העטרה כו' היינו משום דגם בשר זה נק' עטרה בלשון העולם ואע"פ שהט"ז סי' רס"ד סק"ט השיג על תה"ד כבר דחה דבריו בנקה"כ וכ"ש לפמש"ל דרש"י מיקל טפי מהרמב"ם וגם דהרבה פוסקים ראשונים ואחרונים ס"ל כרשב"ג ודאי אין לזוז מדעת תה"ד והש"ע:

ועפ"ז נבואה לשאילתינו דהנה בנ"ד כל העטרה זולת החוט מגולה בעת שנתקשה וא"כ עדיף מנדון תה"ד. אלא שמ"מ י"ל דכאן גרע כי כאן הבשר חופה ומודבק ממש לכל החוט משא"כ בנדון דתה"ד משמע שאינו נדבק ממש כ"א שמכסהו כלבוש הן אמת שנת"ל דאפילו בדבוק ממש אין החשש רק מדרבנן דעיקר הטעם דהוי דרבנן הוא כמ"ש הרמב"ם פ"ב מה' מילה דין ה' אבל מן התורה אע"פ שהוא נראה כערל הואיל ומל אין צריך למול פעם שניה עכ"ל וא"כ גם כשנדבק ממש שייך לומר כן הואיל ומל כו' וכן משמע מהסוגיא דיבמות (דע"ב) דמשוך אוכל בתרומה ומשמע אפילו נדבקה ערלתו דאל"כ ה"ל לפרש ועוד דבתוספתא דשבת (פי"ו) המשוך כו' ואח"כ תני קטן המסורבל כו' משמע דהם ב' ענינים ומשוך היינו שנדבק ומש"ה פליג ר' יהודה דמשוך לא ימול מפני שסכנה היא לו דכיון שמודבק להעטרה א"א לחתוך פן יחתוך ג"כ בשר הגיד משא"כ במסורבל לא פליג ר' יהודה אדרשב"ג דאם נראה ערל בשעה שמתקשה מלין אותו והיינו משום דשם ליכא סכנה כיון שאין מודבק יכול לימשך הבשר מראש העטרה

ולחותכו בפ"ע מכאן ומכאן שלא יגע בבשר הגיד וכן משמע ג"כ מדברי הפוסקים דהב"ח סס"י רס"ד הביאו הש"ך סקי"א כ' מיהו היכא שנולד מהול אבל לא לגמרי שהעור חופה העטרה רוב גובהה או רוב הקיפה כו' דע"כ לא קאמרינן כו' אלא כשנמולו תחלה כהלכתן עכ"ל מבואר בהדיא דבנמולו תחלה כהלכתן אף שאח"כ נדבק העור דומיא דמי שנולד מהול אבל לא לגמרי דשם העור מודבק א"צ למול כשנראה מהול קצת בעת קשויו כו' וע' במ"ש הט"ז סס"י רס"ד ומסתפקא לי כו' והשאגת ארי' פשט ספיקו להקל דמדברי הש"א מוכח דכל שא"צ למול רק מדרבנן דהיינו משום שכבר נימול כהלכתו פ"א אזי הדין כמ"ש התה"ד דכשנראה מהול קצת בעת קשויו א"צ למול וכן משמע ג"כ בתשו' מים רבים חי"ד סי' חמשים שהרי שם נסתפק שמא מעיקרא לא נימול כדין שמעיקרא לא חתכו הערלה כשיעור שצריך א"כ משמע דהבשר החופה היה דבוק ממש להחוט דאם אינו דבוק כלל מנ"ל לומר שמא לא חתכו כדין (דאף לפ"ד החכמת אדם דאם החיתוך קטן ביותר אף שגילה העטרה ע"י הפריעה ה"ל ציצין המעכבין כו' מ"מ מנ"ל להחזיק ריעותא לומר שלא חתכו כשיעור כיון שהעטרה כולה מגולה רק הבשר מכסהו היינו דין קטן המסורבל שבגמ' דאין מחזיקין ריעותא שמא מעיקרא לא נימול כהלכתו) א"ו משמע שהבשר היה דבוק בהחוט או יותר ואעפ"כ העלה שאם היה ברור להם שנימול כהוגן מתחלתו אפי' שלעת עתה נראה כערל אין צריך לחתוך בו כלום כו' וכן ביאר שם אח"כ בפי' דלאו דוקא במסורבל ומדולדל לבד מהני בדיקת הקישוי אלא ה"ה בכל ענין כשהריעותא נולד אחר שכבר נימול כהוגן פעם א' וכוונתו ודאי דאפילו הבשר מודבק ממש מהני בדיקת הקישוי. ומעתה יש להסתפק אם בנד"ז צריכין עכ"פ לעשות התיקון שכ' בתה"ד לדחוק העור לאחורי' די"ל דלא הצריך כן רק בנדון שלו שאין כאב לתינוק מזה כיון שהעור אינו מודבק משא"כ הכא שהעור מודבק ויהיה לו כאב שמא א"צ לזה כיון דמדאורייתא א"צ למול כלל רק מדרבנן הרי מוכח דלא החמירו רבנן כל שאינו נראה ערל בעת קישויו ובס' מים רבים כ' עצהיו"ט יש לדחוק:

אך נראה שדין זה מפורש במהרי"ל סוף ה' מילה מעשה בנער בן שנה שנחזרה העור של הפריעה וכסה רוב הגיד והראהו למהריסג"ל ואמר מתיירא אני להפריעו שנית כו' עד שאיקלע שם מהר"ז סג"ל שהיה מוהל אומן ומובהק והיה ממשמש בגיד ופתאום חזרה הפריעה למקומה עכ"ל. הרי הצריכו לדחוק העור לאחוריו. רק שלהפריעו ממש לא רצה מהרי"ל וגם היו מתונים בזה עד שאיקלע אומן ומובהק כו' וי"ל הטעם שהצריכו לזה דאף לפמש"ל לפירש"י דכשנראה מהול בעת קישויו א"צ שום תיקון אפילו לא לדחוק העור כו' זהו במסורבל ומדולדל דבכה"ג מיירי רשב"ג אבל בנדון שנדבק העור י"ל דהיינו

משוך שביבמות (דע"ב) ושם לא נז' קולא זו דרשב"ג דאף כשנראה ואינו נראה א"צ תיקון ולכן י"ל דבכה"ג גם לפירש"י צריך לדחוק העור לאחוריו כו' אכן למול ממש י"ל דא"צ כל שנראה שליש העטרה מגולה בעת קישויו כדמשמע מהב"ח ותשו' מים רבים הנ"ל הגם שי"ל שיש לחלק דמשוך חמיר טפי ממסורבל ולכן כל שחופה רוב העטרה צריך למולו מ"מ אין להחמיר בזה נגד הפוסקים המקילים דהא ר' יהודה אמר אפילו משוך לגמרי לא ימול מפני שסכנה היא לו ונהי דקיי"ל כרבנן היינו במשוך לגמרי משא"כ בנראה מהול קצת בעת קישויו א"צ למול כפסק תשו' מים רבים ס"נ והב"ח וכן מבואר בהדיא במהרי"ל שלא רצה אפילו להפריעו כו' וכ"ש דא"צ לחתוך כו' אבל מ"מ יש לטרוח לדחוק העור לאחוריו ולקולפו ממקום שנדבק אך יש להמתין על מוהל אומן ומובהק שהוא יתקן זאת כמ"ש במהרי"ל ולא דמי למסורבל דכשהיא דבוקה וכבר מל פ"א קשה מאד לחתוך כמ"ש בתשו' מים רבים סי' כ"ד וז"ל כי איני יודע המציאות באיזו מקום יתכן לאחוז ולחתוך כי בשלמא כשהערלה שלימה בקל אוחזים בה ומושכים אותה כפי הצורך וחותכים במקום שרוצים אבל בשכבר היא חתוכה ומהודקת עומדת על ראש הגיד איני יכול לצייר בדעתי המקום אשר יאחז בו כי ודאי צריכא מילתא למיבדקא יפה יפה בידים ובמראית עינים כו' ולא יביאהו לידי סכנה עכ"ל ע"כ דוקא גבי משוך פליג ריה"ו ולא גבי בעל בשר וא"כ אפ"ל גם רבנן לא פליגי כל שאפשר לדחוק ע"י היד ולהפריעו שנית ועכ"פ אין להחמיר בו יותר מבבעל בשר שאינו מהודק:

ונידון מ"ש בסוף ספר חכמת אדם שיש ראיה מיבמות (דע"א ב') דציצין של בשר הערלה מעכבין אף אם נתגלה כל העטרה אח"כ ע"י הפריעה הנה ראייתו משם אינה ראיה כלל דאדרבה לפי שאברהם לא נצטוה על הפריעה מש"ה ציצין של בשר הערלה מעכבין כיון דלא פרע אח"כ וע"ז אמרי' שם המול ימול כו' משא"כ אם פרע אח"כ:

אפס מ"מ בלא ראי' לכאורה סברא הוא דבעור הערלה צריך כריתה דוקא ולא די כשמעבירו ע"י פריעה ומ"מ אינו מוכרח להיות כה"ג הציצין מעכבין דציצין המעכבין י"ל כשהן במקומן ולא כשהן שלא במקומן וכמו צואה שלא במקומה בגמ' דיומא (דף ל' ע"א) דשלא במקומה לא נפיש זוהמא. (וכן שכבת זרע שלא במקומה לא מבשלא ביבמות ע"ו א') ורב חסדא שם ובפ"ג דברכות (דכ"ה ע"א) י"ל דיודה כאן כיון שהציצין לא מדובקין כלל בהעטרה ה"ל כערלה על היד. ולכאורה יש ראיה מהתוספות דיבמות (דע"א ב') ד"ה סוף מילה שהביא החכ"א הפך מדבריו דנדחקו ר"ת ור"י ליישב הא דשנית. והא דימול ימול ואמאי לא תירצו דשניהם קאי על ציצין דעור הערלה אלא דהמול ימול מיירי גבי אברהם אבינו שלא נצטוה על הפריעה וא"כ הציצין דעור הערלה מודבקי'

ממש על העטרה והאי דשנית דיהושע היינו אע"פ שגילה כל העטרה ע"י הפריעה עכ"ז מאחר שלא נכרתו ציצין דהערלה אע"פ שאינן כלל על העטרה עכ"ז מעכבין א"ו משמע לכאורה דס"ל לר"ת ור"י דכה"ג לא מעכבי אא"כ נשאר ג"כ מעור הפריעה שלא פרע שם ואין העטרה מגולה אלא דא"כ עור הפריעה חמור עכשיו מעור הערלה דכשנשארו ציצין מעור הפריעה ה"ל כלא מל משא"כ מעור הערלה כיון שפרע אח"כ וג"ז אינו קושיא דהא דעור הפריעה היינו כשדבוק על העטרה ולא קלפוהו כלל משא"כ עור הערלה שאינו מעכב זהו כשנפרע וסר כולו מהעטרה ומשום דלא נתקיים מצות כריתה בהערלה אין לחוש (את"ל דשלא במקומה לא מעכבא וא"כ עכשיו אינה פוסלת) דהא ערבי שנתגייר כשהוא מהול ג"כ לא נתקיים מצות כריתה ואעפ"כ ס"ל לב"ה דא"צ להטיף וגם לב"ש דצריך להטיף הרי כאן עדיף מהטיף דחתכו רוב הערלה וצ"ע בפוסקים דמלשון הרמב"ם פ"ב ממילה דין ג' משמע דציצין המעכבין היינו רק בעור הערלה ור"ת בתוס' דיבמות הנ"ל פי' בהדיא דכמ"כ בעור הפריעה ולשון הרשב"א שם ציצין דפריעה דאינהו נמי מעכבי כן תירץ ר"ת ז"ל עכ"ל. משמע דלולי ד' ר"ת אין מוכרח דאינהו מעכבי וא"כ לר"י בתוס' שם דתירץ בע"א אין הדין מוכרח ומתוס' דשבת (קל"ז ב') ד"ה מל משמע בפשיטות כמ"ש החכ"א ועיין תוי"ט שם ס"פ המילה דדברי התוס' הנ"ל תלוים לגירסא א' שביבמות (דע"א) דמ"ד לא ניתנה פריעה לאברהם איתותב ובמ"א על המשניות פר"א דמילה כתבתי הרבה בדין זה ואח"כ נדפס תשובת מהר"ר יעקב מאיר ושם סי' כ"א הביא דברי החכ"א וחלק עליו דדיעבד מהני כשע"י הפריעה נתגלה כל העטרה:

סימן רב

משנה ס"פ י"ט דשבת אלו הן ציצין המעכבין את המילה ציצין רצועות של בשר שנשארו מן הערלה:

רש"י ובפי' המשניות להרמב"ם ציצין הם קצוות של בשר החופה ראש האבר עכ"ל. והרע"ב כתב ציצין כמין נימין של בשר שנשארו מן הערלה עכ"ל החליף לשון רצועות דפירש"י על נימין ובערוך ערך צץ וז"ל אלו הן ציצין המעכבין את המילה תשובת רב האי גאון ואביו רב שרירא ז"ל בשר החופה את רוב העטרה דאמריתו אמאי אפקוהו בלשון ציצין כך הוא כל הבשר החופה העטרה אינו נקרא ציצין אלא אם ניטל מקצתו ושייר מקצתו הנה מעט והנה מעט נקראו אותן מעט הנותרים ציצין מפני שדומין לסנפירין ותרגום סנפיר ציץ עכ"ל עוד הביא הא דאיתא בשבת פרק המצניע (דף צ"ד סע"ב) צפורן שפירשה רובה וציצין שפירשו רובן ופירש"י ציצין כמין רצועות דקות הפורשות מעור

האצבע סביב הצפורן עכ"ל ורבינו ירוחם נ"א ח"ב כ' ציצין כלומר שיורי ערלה עכ"ל וצריך להבין הנך ציצין האיך מיירי אם שהם דבוקים עדיין בראש האבר או בהחוט וזהו פירש בשר החופה דפירש חופה יש לפרשו שמודבק שם וכמו בשר החופה את רוב הכרס בגמרא ר"פ אלו טריפות (דמ"ב סע"ב) דחיפוי זה הוא בטבעו ותולדתו ומסתמא מודבק שם קצת בטבעו:

אפשר כמו דיבוק עור הערלה לראש האבר שנקרא ג"כ חיפוי כמ"ש הרמב"ם פ"ב מה' מילה ה"ב חותכין את כל העור המחפה את העטרה וכ"ה בש"ע סי' רס"ד. הרי קרי לעור הערלה קודם המילה בשם חיפוי שמחפה את העטרה והיינו כענין בשר החופה את רוב הכרס כנ"ל גם בכתוב ד"ה ב' סי' ג' ז' ויחף את הבית הקירות וכו' זהב מסתמא היה החיפוי מחובר היטב א"כ עד"ז י"ל ציצין החופה את רוב העטרה י"ל היינו מה שנשאר דבוק שם או י"ל דהנך ציצין היינו שכבר ע"י המילה הוסרו מן העטרה לגמרי רק שלא נכרתו לגמרי אלא נשארו אחוזין בבשר הגיד שלמעלה מהעטרה לצד הגוף ומ"מ עולין וחופין את רוב העטרה לא חיפוי בדרך דיבוק כ"א סתם שחופין ומכסין רוב העטרה שגם זה נקרא חיפוי אף שאינו דבוק וכמו וכנפיו חופין את רובו גבי חגב במשנה ס"פ א"ט דודאי אין ר"ל שהכנפים דבוקים ברובו אלא חופין שמכסין את רובו וכמו וראש לו חפוי בש"ב סי' ט"ו ל' דפירושו מכוסה בכיסוי לא ע"ד דיבוק מיהו בת"י שם פי' מכורך ויש נפקותא גדולה בין הפירושים דהנה בספר פתחי תשובה בי"ד סי' רס"ד ס"ק י"א עמ"ש בש"ע שם ס"ג כיצד מלין חותכין את הערלה כל העור החופה העטרה והוא לשון הרמב"ם וע"ז כ' בספר חמודי דניאל כ"י יש מוהלים שאין חותכים רק מעט מעור הערלה ומתקנים זה ע"י הפריעה וצ"ע מניין להם זה דמשמע בש"ע דלא מהני זה רק שצריך לחתוך כל העור עכ"ל ובודאי דלכתחלה צריך לחתוך כל העור אבל לענין דיעבד אם לא חתך כל העור אף שנשארו ציצין המעכבין את המילה. ר"ל שהיה סיום הערלה דבוקה בהחוט שהוא עיקר העטרה וע"י הפריעה שפרע הקרום הרך שלמטה מהעור הערלה עי"ז פרע ג"כ שיורי הערלה ונתגלה כל העטרה ואעפ"כ לאחר שנתרפא אזי הבשר חופה את החוט אך אינו דבוק כלל ויכולים לגלות כל החוט ביד דלפירש הראשון דציצין המעכבים זהו כשנשאר מודבק כמקדם י"ל דכאן כיון ע"י הפריעה נפרע כל העור מהעטרה אפשר חשוב כבר נימול מהתורה כדין לכן מה שאח"כ קצת שיורי ערלה הדבוקים למעלה מהעטרה חוזרים ומכסים את החוט אין זה כלל ציצין המעכבין וא"צ לחתכם כלל ולא דמי אף לציצין שאינן מעכבים דצריך לחתכם בחול ולא בשבת דשם מיירי ג"כ בדבוקין (שבת קל"ג ב' חתיכת ציצין שאינו מעכבין נק' ואנוהו יפוי

מצוה ואם אינן דבוקים כלל אין בזה יפוי כ"כ) משא"כ הכא שאין דבוקים כלל אבל לפירוש השני דציצין היינו אף שכבר אין דבוקים כלל בהעטרה והחוט כ"א אחיזתם ודיבוקם בבשר שלמעלה מהעטרה לצד הגוף אעפ"כ כיון שהם שיורי ערלה שהיה חופה ומודבק על העטרה שזהו הנקרא ערלה וגם עכשיו אף שנקלף ופירש לגמרי מהעטרה עכ"ז חופה ומכסה רוב העטרה י"ל זהו ציצין המעכבין את המילה. וא"כ גם דיעבד לא מהני ולא דמי לעור הפריעה שאם פרע כל צרכו אף אם אח"כ חוזר ומכסה רוב החוט כיון שאינו מודבק לא איכפת לן. דשאני התם דעור הפריעה אין צריך לחותכו כלל כ"א לפורעו מהעטרה וכיון שפרעו ועשה מצוותו ונתגלה כל העטרה לא איכפת לן מה שחוזר ומכסה אם אינו מודבק אבל עור הערלה דמצוותו לכרות אותו לגמרי מכל העטרה לכן כששייר רצועות מבשר הערלה אף שפרעם מהעטרה אין זה מצוותו ואם חוזר ומכסה רוב העטרה ה"ז ציצין המעכבין את המילה וחשוב עדיין לא נימול כלל. וכ"ד החכמת אדם בתשובתו סוף ספרו ויתבאר מזה לקמן באריכות בד"ה מל ולא פרע כאלו לא מל ולכאורה מלשון פירוש המשניות להרמב"ם מורה כפירוש הראשון דקצוות של בשר החופה ראש האבר י"ל יותר שמודבק שם לכן מגיע עד רוב גובהה של עטרה דאילו לפירוש השני דאינו מודבק כלל בראש האבר ולא בהחוט כ"א למעלה מהעטרה איך תגיע הרצועה שתהיה חופה על ראש האבר כי בקל ישכיבו אותה לצד הגוף ולא תהיה חופה ראש האבר וא"כ אמאי פסקו בהחלט שהוא חופה רוב העטרה אם לא שנאמר דאף שמושכב לצד מעלה כיון שאם היה מושכב לצד מטה. ר"ל לצד העטרה היה חופה רוב העטרה נק' בשר החופה רוב העטרה. וזהו אינו נראה כלל ע"כ יותר משמע לפירוש הרמב"ם שהם חופין ומדובקין על האבר וא"כ פרש"י ג"כ שפירש רצועות של בשר מיירי ג"כ שהרצועה חופה רוב גובהה של עטרה במקום אחד כדפירש הרמב"ם שכן מבואר בגמרא רוב גובהה של עטרה. וא"כ עכצ"ל דמיירי שהרצועה מודבקת שם:

קיצור פי' רש"י בענין ציצין ופי' הרמב"ם ופי' הרעב"ט. ומ"ש הערוך בשם הגאונים רב שרירא ורב האי ויש להסתפק אם ר"ל חופה שהם חופין ומדובקין כמקודם. או אף שאין מדובקין כלל כ"א חופין היינו שמכסין ונפקותא אם לא חתך כל הערלה לגמרי ותיקן זה ע"י הפריעה אם דיעבד נקרא נימול כהלכתו לכן אף שאח"כ שיורי הערלה מכסין רוב הקיפו של החוט בלי דיבוק אין חוששין לזה. או שמא ציצין המעכבין את המילה היינו כל שמכסין אף שאין דבוקין דעור הערלה שאני מעור הפריעה לכאורה מפי' הרמב"ם ורש"י יש ראיה לפירוש הראשון דחופה היינו דבוק:

ב אמנם לפי' הערוך בשם הגאונים דנק' ציצין דומיא דסנפיר. י"ל דהיינו שאינו דבוק לגמרי:

כ"א דבוק בצד אחד דכעין זה הוא הסנפירין שאינן דבוקים מכל צד שהרי הוא שט בהם וכמ"ש הרמב"ן בפירש החומש בפ' שמיני כל אשר לו סנפיר וקשקשת ופירש"י סנפירים אלו ששט בהם קשקשין אלו הקבועים בו ופי' הרמב"ן וז"ל לא תבין מלשונו שהן קבועים בגופו ממש ודבוקים בעור הדג אבל קראם קבועים שאינם נדים ממנו ולא מזדעזעין בו כסנפיר עכ"ל הרי הסנפיר נקרא אין קבוע בו אע"פ שמחובר בו היטב אלא לפי שהוא נד ושט בו. ולכן הם הנקראים ציצין וכן פירש"י בירמיה סי' מ"ח ט' ע"פ תנו ציץ למואב תנו כנף למואב כל דבר תלאי התולה ובולט מן האדם ומן הבהמה קרוי ציץ כמו והיה לכם לציצית ויקחני בציצית ראשי עכ"ל הרי הכנפים שפורח בהן דוגמת סנפיר נק' ציץ וכן פי' הרד"ק שם א"כ הנך רצועות של ערלה הנקראים ציצין י"ל ג"כ דמיירי בענין שאינן קבועים ממש על העטרה כקשקשת שאינן נדין ממנה אלא הם שנקלפו מהעטרה רק קבועים ומחוברים בתחתיתן והם תולין ובולטין משם ואעפ"כ אם ע"י תלייתן על העטרה הם חופים רוב גובהה של עטרה נקרא זה ציצין המעכבין את המילה וצ"ע במלכים א' סי' ו' כ"ט ל"ה ופטורי ציצים י"ל ג"כ כן יעו"ש ועוד קצת ראיה מהא דשבת (קל"ג ב') כל צורכי מילה לאתויי מאי לאתויי הא דת"ר המל כל זמן שהוא עוסק במילה חוזר בין על הציצין המעכבין בין על ציצין שאינן מעכבין ופירש"י ציצין שיורי ערלה כו' ע"ש והשתא אם מיירי בדבוקין וכשיחתכם יש בזה קצת סכנה פן יגע בעטרה עצמה כמ"ש בשו"ת מים רבים חי"ד סי' נו"ן דבשלמא כשהערלה שלימה בקל אוחזים בה ומושכין אותה כפי הצורך וחותכים במקום שרוצים אבל בשכבר היא חתוכה ומהודקת עומדת על ראש הגיד איני יכול לצייר בדעתי המקום אשר יאחז בו וכו' עכ"ל וכך י"ל על שיורי ערלה המדובקין בעטרה שאינו בנקל כ"כ לחותכם בטח שלא יגע בהעטרה כמו כשהערלה שלימה. וא"כ בציצין שאין מעכבין את המילה אמאי מחוייב לחזור כל זמן שלא פירש ולחד מ"ד בגמרא אפילו פירש חוזר ובחול לכ"ע אפילו פירש חוזר אמאי לא חיישינן לסכנה במקום שאין מעכב מהדין אלא ש"מ דמיירי שהציצין כבר פירשו רק שמלמטה הם מחוברין לכן בקל יוכל לחתכם ולא יגע בודאי בבשר העטרה ולכאורה עלה בדעתי ראיה להפך ממ"ש בחידושי הרשב"א (דקל"ג ע"ב) דבציצין שאין מעכבין ג"כ יש בחיתוכן איסור דאורייתא ואם מיירי בציצין שכבר פירשו א"כ מ"ש מהא דציצין שפירשו רובן בפ' המצניע (צ"ד ב') דגם בכלי פטור אבל אסור ושוב ראיתי דלק"מ דשם החיוב כשלא פירשו רובן רק משום גוזז כמ"ש המג"א סי' שכ"ח סל"א ס"ק ל"ה וכ"מ

מדברי הרמב"ם פ"ט מה' שבת ה"ט ומדברי הסמ"ג לאוין ס"ה דנקט לה גבי הגוזז ועיין בספר תוספת שבת שם סי' שכ"ח סל"א מוכח דמשום חבורה ליכא חיובא והיינו מפני שהוא עור וצ"ל שלא יצא דם. לכך כשכבר פירשו רובן ליכא חיוב דגוזז אבל הכא גבי ציצין דבשר הערלה בודאי יצא דם ויש בו משום חיוב דחבורה לכך אע"פ שפירשו רובן י"ל בכלי חייב חטאת משום חבורה אך בלבוש שם סי' שכ"ח סעיף ל"א נקט נמי טעם דחבורה שיצא דם הביאו הפמ"ג בט"ז שם סס"ק כ"ג ובפירש"י פב"ת דעירובין (דק"ג ע"א) מבואר דחתיכת יבלת ג"כ ה"ל משום גוזז וזה כדברי הרמב"ם וסמ"ג ומ"מ אף לפ"ז דציצין דערלה היינו רצועות שפירשו מקצתן או רובן מ"מ י"ל דדיבוקן שהם דבקים בתחתיתן הוא ג"כ על העטרה או על החוט דכיון שהם דבקים על העטרה מעט וגם חופין רוב העטרה ע"כ ה"ל כאילו לא נימול אבל אם דיבוקן הוא למעלה מהעטרה אפ"ל גם לפ"ז שמה שחופין רוב העטרה אינו מעכב את המילה אך קצת קשה א"כ ציצין שאין מעכבין מיירי ג"כ שדבוקים על החוט רק שאין חופין רוב העטרה וא"כ היכי משכחת לה שיהי' קצתו דבוק וקצתו מופרש ואעפ"כ אינו חופה רוב העטרה. וי"ל דשפיר משכחת לה למאי דמוקי בגמרא דהיינו רוב גובהה של עטרה ורוב גובהה הסכימו דהיינו גובה החוט וגם גובה ראש הגיד כמ"ש החכם הספרדי שבב"י סי' רס"ד לכן שפיר בקל יוכל לצייר גם בציצין שאין מעכבין שמקצתו דבוק בהחוט ומקצתו עולה ע"ג ראש הגיד ואעפ"כ אינו חופה רוב גובהה מיהו הבכ"ש השיג על החכם הספרדי בזה וס"ל דרוב גובה החוט הסובב נק' רוב גובהה וכמ"ש ברש"י יבמות פ' החולץ (דמ"ז ע"ב) שכתב בסוף העמוד בד"ה רוב גובהה רוב גובהה של אותה שורה. ומיהו מהרמב"ם לא נראה כן וכדלקמן סעיף ד' בד"ה ועבב"י. ולפמ"ש החכם הנ"ל דפשט רוב העטרה שבמשנה היינו רוב הקיפה ואע"פ שאינו רוב גובהה וא"כ היינו רוב הקיפו של חוט א"כ לפ"ז לכאורה דוחק לפרש כן. דמיירי שהם מחוברין קצת על החוט ומ"מ יש לצייר כן אבל עכ"ז אין הכרח לסברא זו ואפ"ל דלפירש זה אף שפירשו לגמרי מהעטרה עכ"ז כל שחופה רוב גובהה או רוב הקיפה של העטרה מעכבת את המילה:

קיצור ממ"ש הערוך בשם הגאונים דציצין הוא כענין סנפיר ושם אינו דבוק רק בצד אחד י"ל גם בציצין דערלה שהן רצועות שפירשו מקצתן או רובן ומ"מ גם לפ"ז י"ל שהמעט שמדובקין הוא ג"כ על העטרה. אך אין לזה הכרח די"ל דבמה שחופין רוב גובהה או רוב הקיפה של עטרה תליא מלתא אף שדיבוקן והשרשתן הוא רק למעלה מהעטרה:

ג אך בפירש"י בהחולץ (דמ"ז ריש ע"ב) כ' ציצין חתיכות בשר שלא נפרעת מילה כהלכתה מזה מוכח דאילו נפרעת מילה כהלכתה ע"י הפריעה אף שהיו ציצין מבשר

הערלה דזהו פי' חתיכות בשר אינו מעכב כיון שנפרעו ע"י הפריעה וזה כפי פירש הראשון שכתבתי. שוב ראיתי בערוך הלקט הראשון והשני שבראשון הביא הא דסוף מסכת שבת (דקנ"ו סע"א) כמין הלקטי קטנה היתה בין שני בתים ופירשו מלשון תל המתלקט וזה לא כפירש"י שביל ובערך הלקט השני הביא הא דשבת (קל"ג ב') מהלקטין את המילה ופי' בה ג' שטות הא' לשון לקט שמלקטין ציצין המעכבין כפירש"י ב' דמהלקטין היינו שעושין שיהי' העטרה כהלקטי דהלקטי היינו זיז וכנ"ל שהוא כענין תל המתלקט וכך החוט המקיף את העטרה הוא כמין זיז שעודף על שאר הגיד וכשנשתיירו ציצין מהערלה אין הזיז נגלה וכשמחתכין הזיז נעשה העטרה כהילקט וזיז ג' שהציצין עצמן נקראין הילקטין כמו הקרקס ספ"ה דמעשרות מ"ח שעוקציהן מועטים והלקטיהם מרובים ר"ל התרמילין וענין תרמילין כמ"ש במשנה פרק שני דשביעית מ"ח האפונין הגמלונים משתרמלו ופי' בערוך ערך תרמיל שהקשו ונעשו כמין כיס ותרמיל הביאו הר"ש שם. וכן פי' הרעב"ט שם ולכל הפירושים י"ל שהן דבוקים בהעטרה דלפירש השני הרי כ' יש שמשתיירין ציצין בעיקר העטרה שכשנוטל אותה עטרה מתלקטת ויוצא אותו הזיז כהילקטי עכ"ל. הרי דבריו מבוארין שהציצין נשתיירו בעיקר העטרה גם לפירוש השלישי שיוצאים כמין תרמיל מהאפונין שקורין באב י"ל ג"כ שעיקרן דבוק בהעטרה כמש"ל ססע"י ב'. וכן לפי' הראשון י"ל כן ולכן לחתכן נק' לקט ללקטן מעל העטרה אך בערוך ערך פרע מענין שחיטה מפורעת פ"ק דחולין (ד"ל ע"א וע"ב) דפירש"י מגולה א"כ לפ"ז שמא י"ל מ"ש רש"י יבמות (דמ"ז) גבי ציצין שלא נפרעת מילה כהלכתה אין ר"ל ע"י הפריעה כ"א שלא היה המילה עצמה מפורעת שלא נתגלה כל העטרה דוגמת שחיטה שאינה מפורעת ופי' נפרעת המילה זהו לבד הפריעה אלא כמ"ש הרמב"ם פ"ב מה' מילה חותכין כו' עד שתתגלה כל העטרה ואפשר זהו מ"ש רש"י בחומש ס"פ לך אבל ישמעאל שהיה ילד הוזקק לחתוך ערלה ולפרוע המילה והקשו עליו ממ"ש ביבמות דלא ניתנה פריעת מילה לאברהם ואפשר לומר דאין כוונתו על פריעה ממש רק לפרוע שלא יהיה ציצין מיהו ממ"נ אם לפרוע ע"י קריעת הציצין ביד כדרך פריעה א"כ תצטרך לומר דזה מהני אף שלא ע"י כריתה ואם ע"י כריתה באיזמל הרי אברהם ג"כ היה צריך לחתוך כל עור הערלה ובש"ע סי' רס"ד כ' עד שתתגלה העטרה השמיט תיבת כל שבהרמב"ם ונמשך אחר לשון הטור ומ"מ אפ"ל כיון שלמדנו מדברי רש"י דגילוי כל העטרה שע"י המילה נקראת מילה מפורעת כהלכתה. א"כ אפ"ל דה"ה אם המילה לא נפרעת לגמרי ואח"כ ע"י הפריעה נפרעת המילה י"ל דשפיר דמי דפריעה זו ממלא ג"כ חסרון מה שהמילה לא נפרעת כהלכתה ומיהו מהא דמהלקטין את הציצין ע"י איזמל

ולא סמכינן שיפרעם ע"י הפריעה מוכח דשיורי הערלה צריך כריתה לגמרי ולא סגי להו בפריעה ועמ"ש מזה סד"ה מל ולא פרע:

קיצור. לכאורה יש ראיה מפירש"י ביבמות (דמ"ז תחלת ע"ב) דאף אם רק ע"י הפריעה נפרעו הציצין ונתגלה כל העטרה ה"ז חשוב מילה כדין וכהלכה ובסוף נתבאר שאין ראיה מלשון רש"י מהערוך ערך הלקט מוכח דציצין היינו שהן דבוקין ממש בהעטרה היינו מה שנשתייר מבשר הערלה דבוק בהעטרה ולא נחתך ע"י המילה ומ"מ מהא דמהלקטין משמע דהציצין צריכים לכורתם דוקא ולא סגי ע"י הפריעה ועוד יתבאר ענין ספק זה לקמן בד"ה מל ולא פרע:

ד במשנה שם. בשר החופה את רוב העטרה. פירש"י עטרה היא שפה גבוה המקפת כו' ובערוך ערך עטר הראשון כ' וז"ל בסוף פרק ר"א אומר בשבת (דקל"ז) בשר החופה את העטרה פירוש מקום שמהל את הערלה נשאר הבשר כעטרה סביב לגיד עכ"ל מפרש המשנה שהבשר חופה רוב הקיפה וכ"כ החכם הספרדי שבב"י סי' רס"ד דפשוטה של משנה כך היא אמנם מ"ש הערוך דעטרה היינו הבשר המקיף לא כן פירש"י ושאר מפרשים. מכללם הרמב"ם אלא דעטרה היינו ראש הגיד והשפה הסובב י"מ דעיקר העטרה הוא השפה והציצין היינו בשר החופה את העטרה זו רוב הקיפה אע"פ שאינו רוב גובהה או רוב גובהה אע"פ שאינו רוב הקיפה והנה מדברי הערוך משמע ג"כ דהפירש בשר החופה שלא נחתך כלל משם דאם ר"ל שמהל היטב עד שחתך כל בשר הערלה המחפה את ראש הגיד והחוט א"כ אף שהבשר כעטרה סביב לגיד אינו מעכב כלל המילה דזהו דין ואם בעל בשר הוא אע"כ מיירי שנשאר בשר מהערלה המחפה את הגיד והשפה מה שלא נחתך מהשפה והגיד ונשאר כעטרה מקפת:

ועבב"י סי' רס"ד והנה בהיות ספרד כו' והכריע דעטרה דלגבי מילה כו' וכבר כתבתי דמפירש"י ביבמות (דמ"ז תחלת ע"ב) משמע דאם חופה אפילו רק גובהה של השורה המקפת נמי חשוב מעכב אמנם מלשון הרמב"ם פ"ב מה' מילה נראה ברור דגם ראש הגיד נק' עטרה לענין מילה שהרי כ' ה"ב חותכין כל העור המחפה את העטרה והדבר ידוע שעור הערלה חופה ראש הגיד כולו אלמא דהוא נקרא עטרה והבכ"ש השיג על החכם והנה בירושלמי בשבת שם וביבמות פרק הערל איכא למ"ד רוב גובהה של עטרה ואיכא למ"ד רוב גגה וכ' הקה"ע דמ"ד רוב גגה מיקל יותר וא"כ אף לפירש"י ביבמות דרוב גובהה היינו רוב גובה השורה אבל למ"ד רוב גגה י"ל ודאי הפירוש רוב גובה ראש הגיד שהוא גגה של השורה המקפת אכן לענין רוב הקיפה י"ל ודאי רוב היקף החוט ואפשר אפילו רוב היקף מקצת גובה החוט ולכן בריי"ו נ"א ח"ב משמע דס"ל דזה שרוב

הקיפה מעכב הוא חידוש יותר מרוב גובהה שהרי כתב ולא רוב גובהה אלא אפילו רוב הקיפה כו' והיינו משום דס"ל דרוב גובהה זהו ראש גובה ראש הגיד משא"כ רוב הקיפה הוא גם רק בהשורה המקפת בלבד וע' תשו' שארית יהודה של דודי הרה"ג רי"ל זצ"ל חי"ד סי' י"ד ותשובתו זה היה אלי:

ואינו אוכל ע' רש"י דמשמע בערל ממש ע"י ציצין המעכבין וביבמות (דע"ב) יש גירסא דמשוך אוכל בתרומה מדרבנן ג"כ אף שצריך להמול וזה לא כתה"ד שהחמיר בתרומה יותר מלענין צורך לתקן המילה דמגירסא הנ"ל מבואר הפך אך לגי' אחרת שם אינו הפוך:

קיצור מהערוך ערך עטר משמע ג"כ שהבשר דבוק בעטרה פי' רוב גובהה י"ל כהחכם הספרדי ולא כהבכ"ש:

כ"מ מהרמב"ם ומהירושלמי ומרבינו ירוחם בענין ואינו אוכל בתרומה י"ל לא כמ"ש התה"ד:

ה ואם היה בעל בשר בפירש"י בשר שלמעלה מערלתו ור"ל לא בשר דערלה שנחתך כולו רק בשר שלמעלה מערלתו וזהו ענין המסורבל בבשר שבגמ' ובגמרא פרק לפני אידיהן (ד"ב ע"ב) ומסורבלים בשר כדוב פירש"י שמינים כמו (שבת קל"ז) קטן המסורבל בבשר ולשון מלבוש הוא כמו כפיתו בסרבליהון (דניאל ג') עכ"ל וכ"ה בגמ' פ"ק דמגלה (די"א א') ופירש"י מסורבל מלובש ופב"ת דקדושין (דע"ב א') הביא רש"י ג"כ הא דקטן המסורבל המלובש בבשר נשמע לפ"ז פי' מלובש היינו כמו הלבוש שהוא דבר נבדל מהאדם רק שמלובש בו כן זה הבשר אינו כלל מבשר שע"ג ראש הגיד והשפה כ"א מלמעלה מהשפה רק שמלביש העטרה משא"כ בשר החופה רוב העטרה הוא מבשר ערלת הגיד וגם חופה היינו מודבק כתולדתו משא"כ המסורבל אינו מודבק כלל. ובערוך סוף ערך סרבל כ' קטן המסורבל בבשר פי' מסובך בבשר הפרסיין המסורבלים בבשר כדוב תרגום גדלי בשר מסרבלי בישרא עכ"ל א"כ מסורבל שייך ג"כ בלבוש המחובר ודבוק כהבשר לעצמות ולגוף מ"מ שייך ג"כ בלבוש שאינו מחובר כמו כפיתו בסרבליהון כנ"ל וע' במתורגמן ערך סרבל שהביא ממ"ש בנחום סי' ב' ד' והברושים הרעלו ות"י ורבני משרייתא מסרבלין בצבעונין ופירש"י מלשון מדיות יוצאות רעולות ודלא כהקורק' בשרש רעל עשה מזה שני פנים ולכן פי' קטן המסורבל בבשר אין הבשר דבק כלל בהעטרה כ"א שמלביש עליו ומכסהו ולפ"ז ממ"ש רש"י לאחר שניטלה ערלתו כולה משמע דאם מסורבל בבשר הערלה אף שכבר נפרעת המילה ע"י פריעה אינו בדין זה וצריך מילה ומ"מ יש ליישב בדוחק דהכא צריך רש"י להשמיענו גוף דין זה דאפילו כבר

מהול כדין ונכרת הערלה כולה רק הבשר שלמעלה מערלתו מכסה המילה עד שנראה אינו מהול צריך ג"כ מילה מד"ס:

והנה ממ"ש רש"י שלא יהא נראה כערל מוכח דזהו דינו של רשב"ג בברייתא שאמר ואינו נראה מהול אז צריך למולו אלא דא"כ מהו ומתקנו וכן בירושלמי משמע דדינו של שמואל זהו פירושא דמתניתן דקתני ר' טבי בשם שמואל בודקין אותו בשעה שמתקשה ולא קתני כמו בש"ס דילן אמר שמואל קטן המסורבל כו' וא"כ ע"כ אמתניתן קאי והש"ך פי' דקאי ג"כ אהא דתנן בשר החופה רוב העטרה שע"ז ג"כ שייך בודקין אותו בשעה שמתקשה אם גם בעת קישוי יהיה חופה רוב גובה של עטרה והחכ"א חלק עליו דקאי רק על דין ואם בעל בשר וכן בתוספתא פי"ו דשבת רשבג"א אם היה מסורבל בבשר רואין אותו בשעה שמתקשה אם נראה ערל מלין אותו ואם לאו אין מלין אותו משמע שזהו פירוש דין המשנה:

ואמנם מדברי הרמב"ם פ"ב מה' מילה דין ה' מבואר בהדיא דדין המשנה וצריך לתקן מפני מראית העין הוא בגוונא דאמר שמואל שא"צ למולו אעפ"כ מתקנו כו' ואחריו נמשך הטור סס"י רס"ד ורי"ו נ"א סוף ח"ב חילקם ג"כ לשני דינים באופן אחר דדין המשנה מיירי בעת המילה ודינו דרשב"ג מיירי לאחר זמן ובתה"ד סס"י רס"ד כ' ואם הוה אמר דפירש"י דמתניתן קאי אאינו נראה מהול כשמתקשה אתי שפיר ומה שהקשה דא"כ אמאי אמר שמואל צריך למול ובמתניתין תנן מפני מראית העין זה אינו קושיא כ"כ כמ"ש דודי הרב בעל שא"י ז"ל ומהירושלמי מוכרח דשמואל מפרש המשנה כנ"ל וכ"כ הרא"ם בס"י סי' י"ט אם היה בעל בשר מתקנו כו' וכמה בעל בשר אמר שמואל קטן המסורבל בבשר כו' עכ"ל דבריו מבוארים כמ"ש דהמשנה מיירי באינו נראה מהול כשמתקשה:

קיצור פי' בעל בשר מסורבל כמו לבוש שהוא נפרד וא"כ ממ"ש רש"י לאחר שניטלה ערלתו כולה משמע דאילו מבשר הערלה אף שרק מסורבל כלבוש שאינו אדוק אינו בדין זה וזה כפירוש השני דלעיל סעיף א' מפירש"י נראה דדין המשנה ואם היה בעל בשר זהו דינו של רשב"ג כשאינו נראה מהול וכמ"ש התה"ד ואם הוה אמר דפירש"י דמתניתין קאי אאינו נראה מהול וכ"כ בס"י:

איכא בינייהו נראה ואינו נראה בתה"ד סס"י רס"ד משמע דאם כשהוא מתקשה נראה ראש המילה עד שליש העטרה זהו חשוב נראה מהול וא"צ למולו כלל וא"כ פי' נראה ואינו נראה זהו כמ"ש הש"ך בנקה"כ סי' רס"ד שזהו כשמצד א' סביב הגיד אינו נראה העטרה כלל אף שמצד א' נראה מהול לגמרי אבל כששליש העטרה מגולה מכל צד

חשוב נראה מהול והחכ"א כ' דדינו דתה"ד נקרא נראה ואינו נראה אלא שפסק כרשב"ג ומדברי החכם הספרדי משמע דפי' נראה מהול היינו שיהיה רוב העטרה מגולה אע"פ שיש ציצין מכאן ומכאן יעו"ש בסוף דבריו אמנם אם בשעת קישויו כו' רק שיש ציצין מכאן ומכאן כו' ומ"ש הב"י לפסוק כשמואל בנקה"כ הביא הרבה דיעות שפסקו כרשב"ג וכן פסק בתשו' הרדב"ז חלק חמישי סי' ב"א קע"ג דקיי"ל כרשב"ג. וגם כ' פירוש נראה ואינו נראה שאינו נראה בבירור שהוא מהול ואינו נראה בבירור שהוא ערל עכ"ל:

קיצור בדין נראה ואינו נראה דעת הרדב"ז לפסוק כרשב"ג:

ו והנה בדין קטן המסורבל שגם כשמתקשה לא נראה מהול דבין לשמואל בין לרשב"ג צריך למולו כ' הרמב"ם שם שקוצצין את הבשר מכאן ומכאן עד שתהא העטרה גלויה בעת קישוי וצ"ל מדוע לא יקצצו עד שתהיה העטרה גלויה אף שלא בעת קישוי כמו בכל מילה שמלין עד שתתגלה כל העטרה משמע שתהא גלויה אף שלא בעת קישוי והתירוץ פשוט דהא הכא אמרו דאם כשמתקשה נראה מהול א"צ למולו א"כ גם כשאינו נראה מהול די למולו עד שבעת קישוי יהיה נראה מהול ומלשון הטוש"ע סי' רס"ד שכתבו עד שיהא נראה כנימול בשעת קישויו משמע דא"צ למולו עד שיהא כל העטרה גלויה בשעת קישוי רק שיהא נראה כנימול והרי לדעת התה"ד גם כששליש העטרה מגולה נקרא נראה מהול. וגם להחכם שבב"י ברוב העטרה נקרא נראה מהול אך מלשון הרמב"ם שתהא העטרה גלויה בעת קישוי י"ל דצריך שיהיה כל העטרה גלויה בעת קישוי דכיון דע"כ צריך למולו שיהא נראה מהול לכן יש למולו שתהא העטרה גלויה לגמרי. ואפשר שגם בהרמב"ם י"ל דסגי שיהא נראה מהול דלכן לא כתב שתהא כל העטרה גלויה בעת קישוי כמו שכתב בהלכה ב' שתתגלה כל העטרה דלעיל בתחלת מילה הדין שתהא כל העטרה מגולה משא"כ כאן דסגי כשנראה מהול לכן דילג תיבת כל והנה יש לחקור בדין חדש והוא שאפשר אפילו בתחלת מילה דעלמא אם מל וחתך הערלה עד שבעת קישוי נתגלה כל העטרה וכן פרע עור הפריעה שבעת קישויו נראה מהול לגמרי באופן שכל העטרה גלויה אף אם שלא בעת קישויו חוזר הבשר ומכסה רוב העטרה או עכ"פ רוב הקיפה א"צ למולו והרי לכאורה כן עושין המוהלים בשעת המילה מקשין את האבר שיהיה כמו קישוי שעי"ז נקל יותר לידע שיעור חתיכת הערלה:

ולכאורה זהו ספק ותולה במ"ש המ"א סי' של"א סק"ד בש"ע שם ס"ד ונולד כשהוא מהול כו' אין מילתן דוחה שבת וע"ז כ' המג"א וז"ל מ"כ צ"ע למה לא נהגו עתה לראות אחר זה וצ"ל כמ"ש הב"ח בי"ד סי' רס"ד דצריך שיראה מהול אפילו שלא בשעת קישוי ע"ש וה"נ אם לא נראה מהול שלא בשעת קישוי מוהלין בשבת עכ"ל וצ"ע אם יש לסמוך

ע"ז לחלל שבת החמור עכ"ל המ"א והביאו הא"ר והתוספות שבת שם סי' של"א ס"ק י"א ואאזמו"ר הגאון ז"ל בשולחנו שם סי' של"א ס"ו כתב וז"ל וכן נולד כשהוא מהול (ש"ך ונקה"כ סי' רס"ד דלא כב"ח) אפילו אינו נראה מהול אלא בעת הקישוי אע"פ שצריך להטיף ממנו דם ברית אינו דוחה שבת (רש"י) מפני שאין זה חיוב ברור מן התורה. עכ"ל והנה מ"ש שאין זה חיוב ברור מן התורה קאי על כל נולד מהול ר"ל אפילו נולד בענין שנראה מהול אף שלא בשעת קישוי עכ"ז צריך להטיף ממנו דם ברית אלא שאין זה חיוב ברור מן התורה ולכן ציין ע"ז רש"י דכ"כ רש"י שבת (דקל"ה ע"א) בד"ה שצריך להטיף חיישינן שמא ערלה כבושה היא מבואר דאף לר' שמעון בן אלעזר אין זה חיוב ברור מן התורה ועל זה שאינו נראה מהול אלא בעת הקישוי ס"ל דהוא כנולד מהול גמור וציין ע"ז ש"ך ונקה"כ סי' רס"ד דלא כב"ח ובאמת בב"ח שם סס"י רס"ד דעתו היה ג"כ דכשנראה נימול לגמרי בעת קישויו סגי אלא שאח"כ כ' שהחכם הספרדי החמיר יותר שתהא העטרה מגולה אפילו שלא בשעת קישוי והש"ך חלק על החכם הספרדי וכיון שגם דעת הב"ח עצמו תחלה היתה כן וכ"פ הש"ך לכן פסק כן אאזמו"ר הגאון ז"ל ונשמע כן לענין חקירתינו אם בשעת מילה מל עד שבעת קישוי נראה מהול וכן פרע ושלא בשעת קישוי הבשר חופה על העטרה רוב הקיפה או רוב גובהה לדעת הש"ך והב"ח בשטתו הראשונה נק' זה נימול כהלכתו ואפילו מדרבנן א"צ תיקון לדעת תה"ד הנ"ל אבל לדעת החכם הספרדי והב"ח בשטתו האחרונה י"ל שאין זה חשוב נימול. שהרי החכם הספרדי כתב ויראה שבדיקת הקישוי לא נאמר אלא לגבי המסורבל והמדולדל שנימולו תחלה כהלכתן אבל לכל השאר צריך שתהא העטרה מגולה אפילו שלא בשעת קישוי עכ"ל מזה מוכרח דס"ל דעיקר המילה הוא שתהא העטרה מגולה אף שלא בעת קישוי ולא הקילו בבדיקת הקישוי אלא למי שכבר נימול תחלה כהלכתו שאז מן התורה אף שנמשכה הבשר וחופה כל העטרה א"צ לימול כיון שמל פעם אחד כמ"ש הרמב"ם פ"ב דין ה' והוא מהש"ס דיבמות (דע"ב) גבי משוך לכך בכה"ג שאין המילה אלא מד"ס הקילו לסמוך על בדיקת הקישוי אבל המילה שחיובה מד"ת צריך למול באופן שתהא העטרה מגולה אף שלא בשעת קישוי ודעת הש"ך ואאזמו"ר הגאון ז"ל נראה דהקולא שהקילו במי שנימול תחלה כהלכתו לרשב"ג היינו אף בנראה ואינו נראה דאף להמחמירים היינו שאינו נראה רק שליש הגיד שעד העטרה כמ"ש בתה"ד סי' רס"ד שנמצא הבשר חופה רוב הקיפו ברוב גובהו אפילו בעת הקישוי אעפ"כ הקילו שא"צ לימול וזהו משום שנימול תחלה כהלכתו ולשמואל דבעי נראה מהול כשמתקשה הרי גם החכם הספרדי פי' אע"פ שיש ציצין מכאן ומכאן גם בעת הקישוי ור"ל ודאי אף

שמחופה רוב גובהה במקום אחד או רוב היקף החוט שהן ציצין המעכבין בלא נימול תחלה כהלכתו עכ"ז בזה שנימול תחלה כהלכתו נקרא זה נראה מהול כיון שרוב העטרה מראש הגיד מגולה בשעת קישוי אף שהחוט אינו נראה וכ"ש לי"מ דנדון דהתה"ד ג"כ נראה מהול חשוב אף לשמואל אלו הקולות הקילו רק במסורבל שנימול תחלה כהלכתו אמנם אם בעת הקישוי כל העטרה כולה מגולה מרישיה לסיפיה י"ל בכה"ג סגי אפילו אם מעיקר המילה מל כן ולכאורה זהו עדיף מדין משוך שנמשכה בשרו עד שנראה כערל לגמרי וגם דבוק בהעטרה בענין שאי אפשר לגלות העטרה אם לא ע"י איזמל או ע"י משיכה בכח כמו פריעה אבל בלתי זה הרי נראה ערל וע"ז נאמר ופקדתי על כל מול בערלה בירמיה סי' ט' דמבואר בילקוט ובערוך שהיו מולין ומשכו להם ערלה ואעפ"כ מן התורה חשוב מהול כיון שמל פעם אחד. כ"ש זה שבעת קישויו נראה מהול לגמרי ככל המולים. א"כ בכל שעה יכול לגלות העטרה וגם שלא בשעת קישוי יוכל לגלות כל העטרה ע"י שימשוך העור וידחקנו לאחוריו ע"י שיקשור שם ברצועה הרי נראה הוא מהול בכל עת איך לא יחשב מהול מן התורה. הרי יותר קרוב הוא הרבה למהול מן המשוך גם י"ל בשעת הקישוי נקרא אבר חי ושלא בשעת קישוי נקרא אבר מת א"כ י"ל באבר חי משערינן ודוגמא לדבר מהא דריאה דכל מילי דריאה כשהיא נפוחה משערינן הגם דאין ראיה. ומהש"ך משמע יותר דאפילו לא נימול תחלה כהלכתו אם אח"כ בעת קישויו כל העטרה מגולה כשר דהרי עכשיו אין הבשר חופה העטרה כלל בעת קישויו ואפשר גם החכ"א לא חלק על הש"ך אלא דכשנראה רק שליש העטרה ולא כל העטרה בשלימות דכוונתו דהש"ך ס"ל דאפילו לא כל העטרה מגולה בשעת קישוי מהני כיון דנראה מהול וע"ז חלק אבל אם בעת קישויו מגולה כל העטרה מרישיה לסיפיה אפשר גם הוא אינו חולק כלל ואפשר גם החכם הספרדי אינו חולק ע"ז דמ"ש לכל השאר צריך שתהא העטרה מגולה שלא בשעת קישוי ר"ל דמה שהקילו במסורבל שאם רוב העטרה מגולה בשעת קישוי סגי אף שאין כל העטרה גלויה ובכל השאר צריך שתהא רוב העטרה מגולה אף שלא בשעת קישוי שא"כ נראה מהול אף שלא בשעת קישוי וסגי אם בעת קישוי נראה כל העטרה גלויה לגמרי אלא דצריך שגם שלא בעת קישוי יהיה נראה מהול:

השגתו מ"ש דדברי הש"ך תמוהים דהך דאמר טבי ובעצם אמר שמואל לא קאי רק על ואם דהך בעל בשר כו' יש להשיב דבירושלמי ביבמות פרק הערל ג"כ הובא כ"ז ומתחיל רק אלו הן ציצין המעכבין כו' ולא הביא כלל הא דאם היה בעל בשר וע"ז הביא ד' מ"ד רוב גובהה ורוב גגה והא דטבי אמר שמואל שמזה משמע דטבי אמר שמואל קאי גם על

בדיקת רוב גובהה ורוב גגה דבודקין בעת הקישוי ומ"מ י"ל דהירושלמי דיבמות סמך עמ"ש במס' שבת ושם הפי' דקאי על אם היה בעל בשר וכ"מ מהא דרשב"ג בגמרא דידן ובתוספתא פי"ו דקאי על קטן המסורבל א"כ מסתמא הא דשמואל ג"כ קאי על זה אך כבר כתבתי דמזה שגבי אם היה בעל בשר סומכין על בדיקת הקישוי אף אם נראה רק כשליש העטרה והבשר חופה רוב הקיפה ברוב גובהה מזה מוכח דבדיקת הקישוי היא מדאורייתא לענין אם בעת קישויו נראה מהול לגמרי חשוב מהול דאם מדאורייתא אינו חשוב מהול אא"כ נראה כן שלא בשעת קישויו כדעת החכם הספרדי לא היו מקילין לענין בעל בשר תרתי קולי עצומים לבודקו בשעת קישוי ושגם אז חופה הבשר רוב העטרה יהיה מהני א"ו משמע דאם בשעת קישויו נראה מהול לגמרי זה מהני מדאורייתא והקולא בבעל בשר אף שלא נראה רק כשליש העטרה כיון דכבר נימול מה"ת כהלכתו ומ"ש הב"ח וכן הוריתי הלכה למעשה הנה זהו בתשו' הב"ח סי' ק"כ ושם מבואר בהדיא שהעור הי' חופה ע"ג העטרה גם בעת קישויו בכה"ג החמיר אבל אם בעת קישויו היה כל העטרה מגולה י"ל לא היה מחמיר כלל:

קיצור. בדין קטן המסורבל י"ל די למול עד שיעור שיהא נראה מהול בדין תחלת מילה אם סגי כשכל העטרה גלויה רק בשעת קישוי ושלא בשעת קישוי מחפה העור מיעוט העטרה ברוב הקיפו מדברי המג"א סי' של"א ס"ד נראה דהוי ספק ומדברי אאזמ"ו ז"ל נראה דחשוב ודאי מהול, וכ"ד הב"ח בשטתו הראשונה ואפשר גם החכם הספרדי אינו חולק ע"ז ואף אם חולק נראה בזה כהש"ך דכיון דמקילים במסורבל אף שאין העטרה גלויה בשעת קישוי אלא שליש יש להוכיח דעיקר שיעור מילה מדינא הוא בשעת קישוי משערינן וק"ו ממשוך:

ז מל ולא פרע (גילה) את המילה כאילו לא מל והרמב"ם בפי' המשניות כ' ואמרם כאילו לא מל ר"ל שישוב ויפרע בשבת ואע"פ שסלק ידו מן המילה עכ"ל וכתבו התוספות תימא אמאי אצטריך למתני האי כיון דכבר תנא דבשר החופה את רוב העטרה מעכב המילה וכי לא פרע עדיין רוב עטרה מכוסה עכ"ל והקשה התוי"ט דהא למ"ד ביבמות פרק הערל (דף ע"א ב') לא נתנה מצות פריעה לאברהם מתניתן טובא קמ"ל במאי דחזר ושנה מל ולא פרע דלא תימא כיון דאעא"ה נצטוה במילה לבדה אף שאנחנו בהלמ"מ נצטוינו אף בפריעה מ"מ כי מל ולא פרע לא הוי כאילו לא מל לגמרי מכיון שאברהם אבינו ע"ה מל ולא פרע כו' קמ"ל כו' דאם לא פרע שהוא כאילו לא מל לגמרי ותירץ דקושיית התוספות הוא לפי גירסת ר"ח בפ' הערל שם דמ"ד לא ניתנה פריעה לאברהם קאי בקושייא ותירוצו דוחק ובספר חפץ ה' להפרי תואר בשבת כאן כ' ג"כ

לתרץ קושיית התוספות ע"ד קושיית התוי"ט על התוספות וז"ל ונלע"ד דהוצרך התנא לאשמועינן דלא תימא דדוקא בבשר הערלה הוא דבעינן כל כך לחזור על בשר החופה רוב העטרה ולא על עור הפריעה דאיכא מאן דסבר לא ניתנה לאברהם כו' והגם דקתני ברישא פורעין עכ"ז איצטריך למיתני דדינו כדין ציצין המעכבין את המילה כו' עכ"ל והחכ"א בתשובה שבסוף ספרו כתב דלכאורה מוכח מזה דהתוספות ס"ל כדמשמע מהט"ז סי' רס"ד סק"ט דאף אם לא נחתך כל הערלה כולה בשלימות ונשתייר ממנה מעט החופה רוב הקיפה של החוט הסובב עכ"ז אם ע"י הפריעה נתגלה החוט הסובב כי בהסרתו עור הפריעה הסיר ג"כ הציצין שנשתיירו מבשר הערלה ופרע וגילה המילה מהציצין דערלה ומהקרום הרך הנק' עור הפריעה ונתגלה כל העטרה היטב יצא בזה ידי מילה ולכן כתבו תימא. והיינו משום דס"ל שרחוק שיחתוך כ"כ הערלה עד שלא ישאר ממנה ציץ החופה כ"א זה סר ע"י הפריעה שע"י הפריעה רואה לגלות כל העטרה וא"כ אם לא פרע עדיין נשארו ציצין מבשר הערלה החופין רוב העטרה היינו רוב הקיפה של חוט וכן יש ראיה קצת ממנהג העולם שעושין הפריעה בזריזות תומ"י ממש אחר המילה ואין ממתינין מלבדוק היטב אם כרת וחתך כל הערלה עד שנתגלה כל העטרה והחוט הסובב מהערלה ולא נשאר רק הקרום הרך הוא עור הפריעה והרי אם נשאר מהערלה גם מעט מה שמקיף מעט מהחוט בכל הקיפו זהו ציצין המעכבין וגם מיעוט הוא מציצין שאין מעכבין ג"כ צריך לחזור עליו ומ"ש מבדיקת הסימנים אחר השחיטה בבהמה. דאם לא בדק מעמידין אותה בחזקת שלא שחט רובן פ"ק דחולין (ד"ט ע"א) א"ו דהכא כיון שרוב הערלה ודאי כרת וחתך רק על מיעוט יש לחוש שנשאר אף דהוה ציצין המעכבין עכ"ז אם ע"י הפריעה הוסר הציצין ונתגלה כל העטרה חשוב מילה וזה נראה דעת הט"ז כמ"ש החכ"א ואין לומר להפך דהתוספות ס"ל דאפילו ע"י הפריעה נתגלה כל העטרה כיון שיש ציצין מהערלה אף שאינן דבוקין עכ"ז כיון שחופין על העטרה ה"ל ערל וכמו שהאריך בזה החכ"א לכן צריך שע"י המילה דוקא יתגלה כל העטרה היינו שיחתוך כל הערלה החופה את העטרה אלא דאעפ"כ ס"ל לתוספות דבלא פריעה יחזור הבשר ויכסה העטרה וכמו שמשמע בכלבו במצות מילה בסס"י ע"ג וז"ל והמושך ערלתו ולפיכך אנו פורעין המילה שלא יוכל אדם למשוך ערלתו עכ"ל נשמע דע"י הפריעה לא יוכל למשוך ערלתו הא קודם שפרע תוכל הבשר להיות חופה העטרה ויראה כמשוך ע"כ כתבו התוספות למה הוצרך המשנה להשמיענו מל ולא פרע כאילו לא מל הרי מלבד צורך פריעת הקרום הרך מצד עצמו הרי עוד נצרך בשביל עור הערלה שלא יעלה הבשר על העטרה ויהיה כמשוך וזהו שמכסה רוב העטרה אך זה אינו דאם

חתך כל הערלה החופה את העטרה. א"כ הבשר הנשאר אינו בשר הערלה כלל כ"א בשר שלמעלה מערלתו כדפירש"י במשנה גבי ואם היה בעל בשר ולכן אף אם בשר זה יכסה העטרה ויהיה כמשוך אין לו דין ערל כלל דד"ת משוך חשוב כמהול א"כ סוף סוף אין עור הפריעה מעכב רק מצד עצמו לבד שנצטוינו לפרוע הקרום הזה וא"כ מאי מקשה התוספות תימא אמאי איצטריך למתני א"כ לכאורה הדרך לתרץ את התוס' שתמיהתם קיימת הוא אם נאמר כסברת הט"ז וכנ"ל מיהו בספר חפץ ה' פי' דהתוספות פשיטא להו דעור הפריעה מעכב כמו עור הערלה:

קיצור מ"ש התוספות תימא וקושיות התוי"ט ומ"ש החכ"א לכאורה בפי' דברי התוספות: ח ולכאורה היה נ' ליתן טעם לסברא זו דדייק החכ"א והט"ז דאף שהמצוה לכרות כל הערלה דוקא ורק בקרום הרך סגי בפריעה מ"מ כיון שבאמת כרתו רוב הערלה רובה ככולה רק מיעוט נשאר ואף שזה המיעוט מעכב את רובו כשהוא מציצין המעכבין מ"מ י"ל שאין מיעוט זה מעכב אא"כ מחובר ודבוק בהעטרה שם הוא מעכב אבל כשע"י הפריעה הוסר לגמרי מהעטרה אינו מעכב וכמו צואה שלא במקומה בגמרא דיומא פ"ג (ד"ל ע"א) דאמרינן במקומה נפיש זוהמא ומעכב לקרות ק"ש ושלא במקומה אע"ג שדבוקה בבשרו לא נפיש זוהמא ומותר לקרות ק"ש וכ"פ הרי"ף והרא"ש ואף לרב חסדא שם יש לחלק וכן ביבמות פרק הערל (דע"ו ע"א) לענין פצוע דכא אמרו שכבת זרע במקומה מבשלא שלא במקומה לא מבשלא כמ"כ י"ל הערלה שלא במקומה לא מעכבא גם כי הערלה נק' מום כמ"ש במד"ר ע"פ התהלך לפני והיה תמים העבר אותה ובטל המום בפ' לך ר"פ מ"ו וא"כ כיון שכרתה ומיעוט דמיעוטא ג"כ העבירו מע"ג העטרה י"ל שבטל המום וזה הנשאר שלא במקומו הוא דלדול בעלמא שאינו מום דכה"ג חילקו במומין בין מום לדלדול בעלמא עיין בפירש"י בבכורות פרק מומין אלו (דמ"ה ע"א גבי אם יש בה עצם ושם עמוד ב' במשנה אף בעלי הדלדולים פסולין באדם וכשרים בבהמה ומפרש בגמרא דכשרין בבהמה משום שאינו מום ופסולין באדם משום דאינו שוה בזרעו של אהרן וגם הרי אפילו נשאר מיעוט מעור הערלה דבוק בעטרה כשאינו חופה רוב הקיפה של חוט ולא רוב גובהה אינו מעכב אלמא לא כל מיעוטו מעכב את רובו ולא כמו הנך דתנן פרק הקומץ בתרא דכ"ז ע"א) דמעוטן מעכב את רובן דמשמע אף משהו אלא מיעוט שיש בו שיעור מעכב היינו כשחופה רוב העטרה בגובהה או בהקיפה. א"כ אפ"ל דאינו מעכב אלא כשנשאר במקומו ולא כשנתפרע העטרה כולה ע"י הפריעה:

גם הנה מהא דעושין לה חלוק ופירש"י שלא יחזור העור ויכסה העטרה וברי"ו נ"א ח"ב פי' עושין כעין כיס דחוק ומלבישין ראש הגיד עד העטרה וקושרין שם כדי שלא ישוב

העור לכסות הגיד עכ"ל מבואר מזה שעכ"פ בכל מילה אף שכורתין הערלה נשתייר מהעור שיוכל לחזור ולכסות העטרה וצריך לזה תחבולות לעשות חלוק אלא שי"ל שזהו רק מהעור שלמעלה מהעטרה ומ"מ אפשר שיש מזה פנים קצת לסברא הנ"ל ועיין בפירש"י ביבמות (דף ע"ב א') משוך מהול שנמשכה ערלתו וכסתה את העטרה עכ"ל הרי אף שהוא מהול כדין אם נעשה משוך נקרא שנמשכה ערלתו אף דכבר חתך כל עור הערלה בשעת המילה וזה העור המכסה אינו מעור הערלה שע"ג ראש הגיד והחוט כלל כ"א מהעור שלמעלה מהעטרה אעפ"כ נקרא שנמשכה ערלתו א"כ כמ"כ י"ל להפך כשהציצין שנשתיירו מעור הערלה נפרעו וקשרן שם ע"י רצועה עד שאין מכסות החוט והעטרה כלל שפיר נקרא מהול וכ"ש אם שוב אין מכסות כלל ממילא בשעת קישוי עכ"פ ועי' סנהדרין פרק נגמר הדין (דמ"ז ע"א) גבי עכן משוך בערלתו היה שם בפירש"י לא כ' שנמשכה ערלתו ובילקוט בירמיה קפיטל ט' ע"פ על כל מול בערלה שמשכו להן ערלה וכ"ה בערוך ערך מל הששי הרי נקרא שמשכו להן ערלה אף שהיו מהולין תחלה כדין יעו"ש:

והנה טענתו דהחכ"א בתשובתו הנ"ל לדחות בשתי ידים סברא זו הוא ממ"ש שהרי ביבמות (דע"א ב') אמרינן בגמרא דאברהם אבינו לא נצטוה על הפריעה ואפ"ה אמרינן שם דהמול ימול לרבות ציצין המעכבין את המילה וא"כ עכצ"ל דר"ל ציצין של בשר הערלה ולא של הפריעה עכ"ל. ודבריו אלה תמוהין דמה לו להביא ראיה ממרחק הלא במקומו במשנה אלו הן ציצין המעכבין פירש"י בהדיא רצועות של בשר שנשארו מן הערלה וכ"כ הרמב"ם פ"ב ה"ג אם נשאר מעור הערלה כו' וכ"כ הסמ"ג במ"ע כ"ח אם נשאר מעור הערלה כו' וכ"כ רי"ו ציצין שיורי ערלה כו' ואדרבה ראייתו זו מיבמות י"ל שאינה מכרעת כלל דהיא הנותנת דכיון שלא ניתנה מצות פריעה לאברהם א"כ אם נשארו ציצין מעור הערלה:

כיון שלא יפרע א"כ תשאר המילה בלתי מפורעת כלל לכן נתחייב מהמול ימול על ציצין המעכבין למולן כדי שתהא המילה מפורעת אבל לאחר שנתחדש הלכה וניתן לנו מצות פריעה ויש בה חומר כמו במילה א"כ מעתה אפ"ל שאפילו נשתיירו מעור הערלה ציצין המעכבין ועי"ז אין המילה מפורעת כדפירש"י ביבמות פרק החולץ (דמ"ז תחלת ע"ב) אם אח"כ ע"י הפריעה נעשית המילה מפורעת ומגולה כל העטרה כולה י"ל ה"ל כאילו מל א"כ משם אין ראיה כלל לסתור זו הסברא רק מפירש"י והרמב"ם שכתבו כן עתה להלכה שאם נשארו מעור הערלה ציצין המעכבין ה"ל כאילו לא מל אף שמבואר אח"כ דמחוייב לפרוע ומל ולא פרע כאילו לא מל א"כ מסתמא ע"י הפריעה יפרעו ג"כ

הציצין הנ"ל ותהיה המילה מפורעת ואפ"ה כתבו דציצין דעור הערלה מעכבין מזה מוכח לכאורה דלא מהני להו פריעה אף שנפרעו לגמרי אלא כריתה דוקא בעינן בהו:
קיצור קצת טעם לזה דציצין אף המעכבין הם מיעוט עור הערלה ואף שמיעוטו מעכב את רובו י"ל כשהוא שלא במקומו שאני וקצת דמדומי ראיה מדין עושין לה חלוק וראיות החכ"א ממ"ש ביבמות (דע"א) בציצין המעכבין אינה מכרעת כלל רק מהרמב"ם ורש"י יש ראיה לכאורה לדבריו:
ט אך אפ"ל דמיירי בענין דכשפרע אח"כ את המילה לא פרע מקום זה ונשאר הציץ והרצועה של בשר הערלה דבוקה ממש על הגיד וממ"ש רש"י (בדף קל"ג סע"א) ופורעין את העור המכסה ראש הגיד אפ"ל שלפעמים העור הזה מכסה רק ראש הגיד ואינו מגיע עד החוט הסובב. ע"כ שפיר יתכן שישארו שיורי ערלה הסובבים החוט ברוב הקיפו ולא יפרעו ע"י הפריעה אם אין עור הפריעה מגיע עד לשם ממש וקצת ראיה דלפעמים אין עור הפריעה כ"כ גדול ממ"ש רש"י בפירוש החומש ס"פ לך ע"פ בהמולו את בשר ערלתו דגבי ישמעאל וז"ל באברהם לא נאמר את לפי שלא היה חסר אלא חתוך בשר שכבר נתמעך ע"י תשמיש אבל ישמעאל שהיה ילד הוזקק לחתוך הערלה ולפרוע המילה עכ"ל ופי' בחידושי הרשב"א ביבמות פרק הערל (דף ע"א ע"ב) בד"ה לא נתנה:
דישמעאל הוצרך לפריעה היינו מ"ש רש"י לפרוע המילה (ומזה קצת ראיה דמ"ש רש"י ביבמות (דמ"ז רע"ב) גבי ציצין המעכבין שלא נתפרע המילה היינו שלא עשה פריעה וא"כ יהיה משם ראיה לסברא זו דאם ע"י הפריעה נתעברו הציצין דערלה מהני ועמש"ל אות א' מזה) ואברהם לפי שנתמעך לא הוצרך לפריעה דה"ל כאילו פרע ולכן הקשה הרשב"א מזה על מ"ד לא נתנה פריעת מילה לאברהם אבינו וכן ביאר הרא"מ בספר יריאים סי' י"ט וסיים ומזה הטעם תירצנו הא דאמרינן במסכת עכומ"ז בפ"ק (ד"י סע"ב) קטיעא בר שלום נפל על רישיה דערלתא וקטעה אמר יהבית מכסא חלפית ועברית. והקשינו מהא דתנן מל ולא פרע כאילו לא מל והוא לא פרע ותירוץ הדבר כיון שהיה גדול לא היה צריך לפרוע כדאשכחן באברהם אבינו מ"מ שמענו דניתנה פריעה לאברהם אבינו עכ"ל וע' במד"ר ס"פ לך ס"מ ז ע"פ את בשר ערלתו פי' המ"כ את לרבות עור הפריעה ואברהם שכבר נתמעך מפני דרך ארץ לא הוצרך לזה כך פירש"י עכ"ל ולכאורה אינו מובן דהרי עור הפריעה הוא תחת עור הערלה וכ"מ בהרמב"ם פ"ב מה' מילה ובשו"ע ובלבוש וכ"ה בספר החנוך ר"פ לך (ומ"ש בפי' המשניות להרמב"ם שהוא על הערלה צ"ע) א"כ כיון שהערלה לא נתמעכה אצל אברהם והוכרח לכרות איך עור הפריעה שתחתיה תהיה מעוכה עד שלא הוצרך לפרוע. ע"כ אפ"ל שעור הפריעה

מתחיל מראש הגיד למעלה מהתחלת בשר הערלה. לכן שפיר שיגיע המיעוך בעור הפריעה אף שלא נתמעך הערלה וא"כ לפ"ז אפשר ג"כ שמסתיים עור הפריעה קודם שמסתיים עור הערלה וא"כ לפ"ז שפיר יוכל להיות שישארו ציצין משיורי ערלה חופין רוב הקיפה של חוט הסובב:

אף לאחר שפרע וישארו מדובקים בהחוט כי הפריעה לא הגיע עד שם וכ"ש לפירש"י ביבמות (דמ"ז ע"ב) בד"ה רוב גובהה דאף אם חופה רוב גובהה של החוט הסובב נקרא רוב גובהה של עטרה וכמ"ש הבכ"ש בשבת פרק המילה נמצא לפ"ז אף אם רק במקום אחד חופה רוב גובהה של החוט הסובב נקרא ציץ המעכב את המילה א"כ י"ל בקל יוכל להזדמן שבמקום זה לא פרע כלל ולא נצרך לפרוע שם ונשאר זה הציץ המעכב דבוק בהעטרה לכן הוא מעכב וכאילו לא מל אף שפרע עור הפריעה וגם לפמ"ש הספר יריאים סי' י"ט דקטיעא בר שלום שמל ולא פרע זהו מפני שהיה גדול לא הוצרך לפרוע מפני שכבר נתמעך ע"י אשה בדרך ארץ כדפירש"י בחומש ס"פ לך לך גבי אברהם א"כ לפ"ז אשכחן במילת גדול דא"צ לפריעה כלל ואז שפיר ציצין המעכבין את המילה מעור הערלה שהרי לא נפרעו כלל ע"י הפריעה מיהו היש"ש ביבמות פרק הערל סי' ג' חלק על הס"י ופסק דגם גדול חייב לפריעה וקטיעא בר שלום שאני יעו"ש דהיה אונס או שפרע: קיצור אך אפשר לדחות ראיה זו דמיירי שהם מעכבין כשלא נפרעו ע"י הפריעה ויתבאר איך משכח כה"ג שלא נצרך לפרוע שם:

י עוי"ל דרך אפשר כי הנה בכל המפרשים והפוסקים גבי ציצין המעכבין את המילה נזכר הכל מה שנשאר מעור הערלה כמבואר בפירש"י שבת (קל"ג ב' קל"ז א') וביבמות (מ"ז ב' ע"א סע"ב) וכן בהרמב"ם והסמ"ג וריי"ו כנ"ל אך התוספות ביבמות שם ד"ה סוף מילה כתבו ותירץ לו ר"ת דהכא ציצין המעכבין את הפריעה קאמר ולר"י נראה דאע"ג דנצטווה אברהם על הציצין דריש להו שפיר מקרא דיהושע א"כ ממה שתירץ ר"י תירוץ זה ולא נראה לו תירוץ דר"ת אפשר שסובר דדוקא ציצין מהערלה מעכבין את המילה שיהיה כאילו לא מל כלל ונחשב ערל מדאורייתא אבל בציצין דעור הפריעה לא שמענו שיהי' מעכב כ"כ מדאורייתא כיון דאף אם חופה רוב גובהה במקום אחד או רוב הקיפה הוא רק מיעוטא דמיעוטא מכל עור הפריעה שנפרע ונתגלה א"כ המיעוט הנשאר י"ל שאין לו דין ערל מדאורייתא כ"א מדרבנן וכן משמע ממ"ש בגמרא המל חוזר על ציצין המעכבין כו' נזכר חזרה זו רק לגבי המל ומדוע לא נזכר כן על הפורע אלא מזה משמע דעיקר ציצין המעכבין מדאורייתא הוא מעור הערלה. מיהו בחידושי הרשב"א והריטב"א ביבמות שם הביאו רק פירוש ר"ת ואפשר מש"ה בטוש"ע סי' רס"ד ס"ה כ'

אם נשאר מהעור עור החופה כו' ודילג מ"ש בהרמב"ם מעור הערלה. משום דס"ל דגם אם נשאר ציצין כאלו רק מעור הפריעה הדין כן וכמ"ש ר"ת ושוב ראיתי דמ"ש מהעור לפי שהם קראו הערלה בשם עור ואת עור הפריעה קראו קרום הרך ע"כ כשכתבו אח"כ אם נשאר מהעור כוונתם רק על עור הערלה וא"כ מכ"ז י"ל דאין ראיית החכ"א ראיה מהא דציצין לסתור דעת הט"ז די"ל שגם בפריעה שייר הציצין מהערלה וגם מהפריעה במקום זה ואעפ"כ מה שנחשב כערל זהו רק מצד הציצין דהערלה לפ"ד הרמב"ם ורש"י ור"י וגם לר"ת והרשב"א הוצרך לאשמעינן דין זה דהא מ"מ ציצין דעור הערלה מפורשין יותר מהקרא דהמול ימול ובמשנה וגמרא אבל אין ה"נ אם ע"י הפריעה נקלפו לגמרי הציצין מהערלה י"ל חשוב מילה ומה גם כי בירושלמי בפ' המילה וביבמות פרק הערל דריש מהמול ימול גזרה שוה לשתי מלות אחד למילה ואחד לפריעה אחת למילה ואחת לציצין מבואר דציצין ופריעה שניהם מחד תיבה דרשי מהא דימול והיינו משום דשניהם ענינם שיהיה המילה פרועה ומגולה וא"כ אפ"ל דדיעבד אם שייר הציצין מהערלה ופרע אותם ע"י הפריעה עלתה לו המילה והגם דעיקר מצות ערלה היא בכריתה ולא בפריעה מ"מ לגבי הציצין דנפקא לן מחד קרא עם פריעה אפ"ל כן והא דקיי"ל דחוזר על ציצין המעכבין אף בשבת ולא סמכינן על הפריעה דכיון דמהני להו פריעה ה"ל כאינן מעכבין יש לדחות דכיון דלכתחלה קודם שפרע אותם מצוותם בכריתה דוקא לכן חוזר עליהם תדע דהא איכא למ"ד דאף על שאין מעכבין חוזר ונהי דלא קיי"ל כן מ"מ בכה"ג ודאי חוזר ועוד דסוף סוף יחלל שבת ע"ז אם ע"י כריתה אם ע"י פריעה ע"כ חוזר למול ועוד דחיישינן שמא ע"י הפריעה לא יתגלו היטב מכ"ז נראה שאין לפסוק הדין כדפסק החכ"א דחשוב לא נימול מה"ת אלא כמש"ל סעיף א' בשם הפתחי תשובה סי' רס"ד ס"ק י"א בשם חמודי דניאל כת"י דמשמע דמספקא ליה דין זה ואם אח"כ בעת קישויו נראה מהול לגמרי בלי שום חיפוי מהערלה על החוט כלל יש להורות דחשוב מהול כד"ת דאף את"ל שזה חשוב לא נימול תחלה כהלכתו כדעת החכ"א מ"מ כיון אח"כ נתגדל האבר עד שכל העטרה מגולה בשעת קישויו זה מהני כמש"ל באריכות דזה עדיף ממה שפ"א נימול כהלכתו אף שאח"כ לא נגלה רק שליש העטרה והכא הרי בכל שעה שמתקשה הוא מהול לגמרי מן התורה. ואם משום שעדיין נשתייר בו שיורי ערלה הנה כיון שאינה חופה העטרה כלל ודאי דמי לצואה שלא במקומה וכאילו דבוקה על הרגל כו':

סימן רג

בנידון איש שבשעת קישויו העטרה וחוט הסובב הכל מגולה לגמרי ושלא בשעת קישויו יש בשר חופה על העטרה ועכ"ז מגולה ממנה ב' שלישי הגובה בה ויש מקום לחוש שמא גם מתחלתו לא נימול כהוגן אף שהפריעה ודאי היה כהוגן שנתגלה כל העטרה ע"י הפריעה:

והנה גם לדעת החכם הספרדי אם הדבר ספק אם נימול תחלה כהלכתו י"ל יודה דדי בנראה בעת קישויו מהול. דהא ספיקא לא דמי לודאי כמו ערלתו ודאי דוחה את השבת ולא ערלתו ספק וכן לענין נולד מהול דחיישינן שמא ערלה כבושה היא מ"מ רב ס"ל כת"ק אליבא דב"ה (דף קל"ה ע"א) דלא חיישינן לזה הספק וא"צ להטיף ממנו דם ברית וע"ש בהרא"ש סי' ה' ס"ל לפסוק כרב מיהו י"ל שם לרב אין זה ספק כלל אבל כאן הוי ספק. ובתשו' מים רבים סי' נ' משמע שמחמיר אף בספק ובתשובה שמש צדקה חי"ד סי' י"ג היקל בספק אם נימול תחלה כהלכתו או לא כאשר בשעת קישוי נראה מהול לגמרי אף שדעתו נוטה להחכם הספרדי יעו"ש דברי השאגת אריה סי' נ"ה אינו מובן מה שחלק אהט"ז סס"י רס"ד גם בנולד מהול קצת דא"כ מעולם לא נימול כהלכתו גם ד' הט"ז אינו מובן מה צורך שנמשך אח"כ העור ת"ל כיון דלא נולד מהול לגמרי רק קצת ה"ל כדין ציצין המעכבין את המילה ועיין בחתם סופר סי' רמ"ח ד"ה ונראה וד"ה וכל וע"ש בהתשובות שמש צדקה נמשך אחר הט"ז דאם הפריעה כהוגן חשוב נימול כראוי מה"ת אלא שבנדון שלו הספק שמא גם הפריעה לא הי' כהוגן ושנשאר ציצין חופין רוב הקיפה. אעפ"כ פסק דכאשר בעת קישוי נמצא מהול א"צ למולו שנית ובנד"ז דבני שי' הפריעה ודאי היה כהוגן לגמרי עד שנתגלה כל העטרה כולה והספק רק על הערלה אם נחתכה כולה לגמרי או שמעט מזעיר לא נחתך רק עבר ע"י פריעה וא"כ יש ג' או ד' ספיקות להקל הא' שמא נחתכה הערלה כולה גם המוהל ר' שמשון שו"ב ז"ל אמר לי כמה פעמים שבודאי המילה והפריעה היה כהוגן הב' דעת הט"ז ודעימיה דגם אם ע"י הפריעה נתגלה כל העטרה לגמרי חשוב נימול כהוגן הג' אף שאם זה אינו חשוב נימול כהוגן הרי דעת הש"ך דבדיקת הקישוי מהני כה"ג אף אם לא נימול כהוגן ומלשונו משמע אף אם אין כל העטרה מתגלה גם בשעת קישוי מהני בדיקה זו מאחר דלדידי' שוה נימול כהלכתו עם לא נימול כהלכתו ומ"מ י"ל היינו בשאינו מודבק ויכולים לגלות העטרה אז מהני בדיקת הקישוי הד' דאף אם לא קיי"ל כהש"ך זהו בדיקת הקישוי כשבשעת קישוי ג"כ אינו נראה מהול לגמרי מכל וכל אז לא מהני רק בנימול תחלה כהלכתו אבל כשבשעת קישוי כל העטרה מגולה לגמרי י"ל דודאי סגי דלא דמי לציצין

המעכבין את המילה דשם גם בעת הקישוי הם חופין כיון שמדובקין על העטרה וא"כ גם ציצין מהערלה אף את"ל דמעכבין אף אם נפרעו ע"י הפריעה ולא מהני להו הפריעה כ"א בעי חיתוך זהו עכ"פ כשאח"כ חופין על העטרה גם בעת קישויו ו אף שחיפוי זה ג"כ אינו דומה לעצם דין ציצין המעכבין שהם מדובקים שם בדיבוק גמור אבל כשנפרעו ע"י הפריעה אף אם חוזרין וחופין זהו חיפוי בלא דיבוק מ"מ אף אם נאמר דכה"ג ג"כ נק' חופין זהו עכ"פ כשחופין כן אף בשעת קישוי אבל אם בשעת קישוי אינן חופין כלל לא דמו לדין ציצין המעכבין דהם חופין ומדובקין אף בשעת קישוי לא כן הני ציצין שמלבד שנפרעו מעל האבר ואינו דבוקין כלל ואינן כמו ציצין החופין שהם דבוקין אך אף כשתאמר שאין חילוק בין חופין בלי דיבוק לחופין ומדובקין זהו עכ"פ כשהחיפוי הוא שוה והרי אינו שוה כלל שהחופין ע"י שהן מדובקין חופין כן אף בשעת קישוי וכיון שאלו החופין בלי דיבוק כלל אינן חופין כלל בשעת קישוי י"ל לא נק' ציצין החופין:.

סימן רד

תינוק שנולד ביום לעת ערב ולא נודע אם קודם שקיעת החמה או אחר שקיעת החמה אבל עדיין היה יום כי נולד ביום א' סוף שעה ששית אחר חצות היום והתחלת הלילה הוא ערך עשרים מינוט על שעה שביעית:

הנה מלשון השאלה אבל עדיין היה יום נראה שלא היו נראים שום כוכבים ברקיע בעת שנולד וא"כ שודאי הוא שלא נראו כוכבים מבואר בב"י בי"ד סס"י רס"ב בשם הגהות אחרונות דמרדכי ר"פ ר"א דמילה דעדיין הוא יום וכ"נ ממש"ש בשם המרדכי פרק במה מדליקין כי יש לסמוך על הכוכבים לספק כו' וכ"מ ממש"ש בשם הגמי"י והוא מהש"ס פרק ב"מ (דל"ה ע"ב) כוכב אחד יום שנים ביהש"מ כו':

הלכות ספר תורה

סימן רה

ע"ד הס"ת שהחטוטרת דחתין רובם עשוים בטישטוש דיו ע"ג הב' זיינין והגובה הוא כמו גולם ובאמת תמונת החטוטרת צ"ל חלול וכ' מעל' וז"ל ובאמת תמונת החי"ת שנמסרה למשה בסיני צ"ל הגג היא החטוטרת חלל כתמונת גג ממש כזה ו וכלל מסור בידינו שכל אות שנכתבה שלא כמו שנמסרה למשה בסיני אין שם אות עליו ע' חמ"ח סי' קכ"ה ס"ק כ"ב כו' והאריך מעל' דלית דין צריך בשש שבודאי צריך לתקן וכל המיקל בזה לקרות בס"ת זו מיפר תורה הוא ואפילו בתפילין ומזוזות דבעו כסדרן חוששני להחמיר כו'

עכ"ד ואני אומר על מעל' כמה נפיש גברא דעביד כשמעתיה נגד כל הפוסקים ראשונים ואחרונים (האומרים בפירוש שאין פיסול אם לא עשה חטוטרת זו כלל ומעל' לא די לו שמחמיר בזה אלא אף גם אם אינה עשויה כתיקונה כו'). כמו שארשום בקצרה הרא"ש בתשו' כלל ג' סי' י"א שבטוי"ד סי' רע"ד צורת האותיות כו' ואין פיסול בזה השינוי רק שלא יעשה ההין חתין ביתין כפין כמו שמפורש בגמרא והביא תשו' זו הפנים מאירות בתשו' ח"א סי' ס"ו במה שנשאל על ס"ת שנכתבו האלפין בהיפך יודין והשיב וז"ל אומר אני חלילה לנו לפשוט יד ולפסול כו' ושפיר כ' הרא"ש בתשו' כו' ויותר מזה כ' רבינו תם דטית כו' אפ"ה אין פוצה פה לפסול כו' ע"כ חלילה לנו לשלוח יד בס"ת כאלו וכן השינין כו' עד דכל דבר שאין לו שרש בגמ' כשר דיעבד עכ"ל ומלשון חלילה לנו לשלוח יד מובן שלא הצריך אפי' תיקון ואף שהטית נעשה ודאי נגד פר"ת שהביאוהו הסה"ת וכל הפוסקים והובא ב"י סי' ל"ו כי כן הכריח ר"ת כו' אפ"ה העיד הפמ"א שאין שום פוצה פה לפסול ס"ת שבארצו שהיו כולם בלי שום כפיפה כו' והיינו משום דאין פיסול רק שלא יעשה ביתין כפין הנז' בגמ' וזולת זה הוא למצוה לא לעכב וזה אפילו בנדון שלו כ"ש וק"ו בן בנו של ק"ו בנדון שלנו הרמב"ם פ"י מה' סת"מ ה"א בתנאי הט"ו כ' שנפסדה צורת אות אחת עד שלא תקרא כל עיקר או תדמה לאות אחרת כו' עכ"ל מבואר דס"ל כדעת תשו' הרא"ש הנ"ל שאין פיסול בשינוי צורת האותיות רק שלא תדמה לאות אחרת כו' וכן דקדק מלשונו בשו"ת דבר שמואל סי' קס"ג על שנשאל באותיות ששינו קצת בצורת האותיות וז"ל ולחולשת דעתי מעולם לא מלאני לבי בכגון זה לפסול דיעבד מהאי לישנא דכייל לן הרמב"ם בפ"י מהס"ת בא' מעשרים דברים הפוסלים בס"ת וז"ל סימן ט"ו שנפסלה אות א' עד שלא תקרא כלל או שתדמה לאות אחרת כו' עכ"ל:

קיצור. מתשו' הרא"ש שבטוי"ד סי' רע"ד מבואר שאין לפסול הס"ת מצד שינוי צורת האותיות רק שלא ישתנו לצורת אות אחרת וכ"כ הרמב"ם פ"י מהס"ת בתנאי הט"ו וכן למד מזה תשו' פמ"א סי' ס"ו ותשו' ד"ש סי' קס"ג:

ב הן אמת דיש לגמגם על לשון הרמב"ם דלא הזכיר פיסול באותיות רק כשלא תקרא כלל או שתדמה כו' וכ' התשב"ץ ח"א סי' נ' דלפ"ז אם הפריד רגל האלף או ראשה מאמצעה וכן נמי תוך העי"ן והשי"ן והפ"א אם הפרידן מאמצען כשרים כיון שהתינוק יכול לקרותן כו' ע"ש וזה נגד מ"ש בש"ע סי' ל"ו ס"ב לפסול בזה וכ"ד כל הפוסקים כמ"ש הריב"ש בתשו' סי' ק"כ ובב"י רס"י ל"ו הביא שכ"ד הרמב"ן והרשב"א ומהר"מ מרונטבורק בתשו' הובאה בברוך שאמר (דף ח') האריך בזה וכ"כ בהגמי"י בשמו וז"ל והנה הר"מ פסל לי כו' הובא בב"י סי' ל"ב בד"ה כתוב בהגמי"י פ"א אם נדבקו כו'

וכ"כ הטור סי' ל"ו והן אמת שהתשב"ץ שם כ' להליץ בעד הרמב"ם ולתרץ ההוכחות של הפוסקים לפסול בזה דמ"ש מהר"ם בהגמי"י דלא גרע מקוצו של יו"ד דמעכב ע"ז כ' התשב"ץ שאפשר הרמב"ם אינו מפרש שם כר"ת אלא כרש"י שהוא רגל היו"ד ומש"ה מעכב לפי שהתינוק יחשוב שהיא נקודה ולא יקראנה יו"ד עכ"ל וגם ראיות הריב"ש מפירושו בגימלין צדין שבגמ' דפ' הבונה ואלפין עיינין והוא פי' הר"ן שם אינו ראי' כי י"ל הרמב"ם יפרש כפי' סה"ת סוף ה' תפילין בזה אך מ"מ זהו להליץ קצת בעד ל' הרמב"ם אבל להלכה ולמעשה ודאי נקטינן ככל הפוסקים הפוסלים בזה וגם בהרמב"ם אינו מבואר להכשיר רק שיש משמעות מלשונו ופשיטא דאין זה כדאי לספק נגד כל הפוסקים הפוסלים בפירוש ואין להקשות ע"ז מהש"ס דמנחות (דכ"ט ע"א וע"ב) ניקב ירכו אם נשתייר כו' כרעא דה"א כו' אם משתייר כו' כרעא דוי"ו כו' אי קרי ליה כו' ומשמע אפי' הנקב מפסיק בין עליונות הוי"ו לכרעו אפ"ה כשר כשהתינוק קורא כו' דאין לומר דדוקא כשהנקב למטה בסוף כרעא דה"א וי"ו דוקא ולא בתחלת הכרעא או באמצעיתה דא"כ ה"ל להש"ס לפרש גם ל' איפסיקא מורה שהנקב מפסיק בין הכתוב וכ"כ בהדיא הר"ר מנחם המאירי שנפסק הרגל צידו העליון מן התחתון הובא ב"י סי' ל"ב בד"ה ואם נפסק אחת מהאותיות ועד"מ סק"ד כ' שדברי הטור מטין כהר"ר מנחם ובודאי לדברי הר"ר מנחם המאירי ה"ה כשהנקב מפסיק בין כרעא דוי"ו לגגו דחד טעמא הוא דהא כשהנקב מפסיק באמצעיתו ג"כ התינוק יצרף גם מה שלמטה מהנקב לחלק העליון כמ"ש הט"ז סי' ל"ב סק"י ולכן חלק שם ע"ז וכ' ובאמת אין לו צירוף וזה דומה לנפסק רגל האלף שזכרתי בשם ריב"ש שאין מועיל תינוק עכ"ל הט"ז אמנם מ"מ הא"ר ס"ק כ"ה הקשה על פסק הט"ז שהרי מדברי הב"י בשם המאירי מוכח להפך ובפמ"ג סק"י כ' דזה תלוי במחלוקת המאירי עם המרדכי שהביא הד"מ סק"ד והשתא לפי' המאירי יש ראי' לדברי הרמב"ם וכמ"ש הט"ז דזה דומה לנפסק רגל האלף כו' וקשיא לכאורה על הפוסקים הפוסלים כשלא היו יודי האלפין נוגעים כו'. אמנם באמת לק"מ דיש לתרץ בכמה גווני הא' כמ"ש הא"ר ס"ק כ"ה דכ"ז שנעשה כן אחר הכתיבה אבל בשעת כתיבה נראה דאין מצרף ואע"ג דהט"ז ס"ק כ"ד כ' ואין לדחוק ולומר דלענין שנכתב כבר בהכשר ואח"כ נפסק מהני קריאת תינוק בכל מילי זה אינו כו' עכ"ל אין דבריו מוכרחים וכ"מ בב"ח סי"ב לחלק בכה"ג וז"ל ומשמע לי דבין בנפסק בנקב בין נפסק שלא ע"י נקב אלא שנראה הגויל והחלק באמצע האות לא מכשרינן ע"י תינוק אא"כ שנכתב מתחלה האות כתיקונו ואח"כ נפסק האות אבל אם נכתב כך מתחל' לא מהני תינוק עכ"ל הרי אף שיש גויל וחלק באמצע האות כשר כשנכתב מתחלה כתקונו

ואח"כ נפסק וכ' הא"ר דמיירי הב"ח בענין שצריכין לצרף גם קצת האות שנכתב אחר ההפסק ולא כפי' והבנת הט"ז בהב"ח וע"כ השיג עליו וא"כ לפ"ז לק"מ על כל הפוסקים הפוסלי' כשלא היו יודי האלפין נוגעין כו' כי המה מיירי שנכתב כך מתחלתו עוי"ל דאפשר נפסק באמצעית הרגל קיל טפי מנפסק הרגל מגגו וכן יודי האלפין שאינו נוגעין הוי כנפסק הרגל מגגו ובזה י"ל אפי' נכתב כתיקונו מתחלה ונפסק אח"כ לא מהני אפי' לפי' המאירי (עוי"ל דלהפמ"ג שכ' שהמרדכי חולק על פי' המאירי ודינו אפשר הפוסקים ס"ל כהמרדכי וא"כ לפ"ז יהיה פסק הט"ז סק"י אמת וצ"ע בזה) ושוב מצאתי בספר יריאים סי' י"ו במצות תפילין אחר שכ' שם צורת קצת אותיות כמו כרעי' דקוף שלא יגע רגלו למעלה כ' ואם נכתבו האותיות כדינן ונקרעו או נמחקו מייתינן ינוקא דלא חכים ולא טיפש אי קרי להו כדמעיקרא שירי מצוה נינהו וכשרין והכי אמרינן בהקומץ רבה כו' זיל אייתי ינוקא כו' וגבי אם נשתייר בו כשיעור אות קטנה כשר פי' ג"כ משום דבהכי קרי לי' ינוקא כו' ע"ש מדנתן טעם משום דשירי מצוה נינהו י"ל דהכוונה דמש"ה מכשרינן בענין שלכתחלה לא היו מכשירים עי"ז וכמו בגרדומי תכלת וגרדומי אזוב בפרק התכלת (דל"ח ב' ודל"ט א') אלא דקשה דהא בפרק הקומץ (דל"ה ע"ב) אמרינן דגרדומי רצועות אינן כשרים כיון דתשמישי קדושה נינהו ולא דמי לגרדומי תכלת ואזוב דתשמישי מצוה נינהו וה"ה הכא באותיות שבסת"מ דהן עיקר הקדושה אין להכשיר גרדומים כו' ואפשר לחלק בין גרדומים דהיינו אפילו איגרדם הרבה מאד דזהו כשר רק בתשמישי מצוה ולא בתשמישי קדושה משא"כ הכא כיון דהתינוק קורא יפה אין זה רק חסרון מועט וכשר אף בענין שבתחלה היה פיסול בחסרון זה המועט ג"כ וקצת ראיה מתשו' הרשב"א ותשו' להרמב"ן סי' רל"ו בפי' הירושלמי דאחר שנגמרה צורת האות כתיקונו אם נדבק אח"כ כשר כו' אף שאינו מוקף גויל כיון שבתחלה היה מוקף גויל ועיין בש"ע סי' ל"ב ססע"י ט"ז וצ"ע:

קיצור אלא דא"כ לתכשר גם אם לא נגעו יודי האלפין לגוף האלף וזה נגד כל הפוסקים ואין להביא ראיה מהש"ס דמנחות דאפי' יש הפסק בהאות כשר די"ל דהתם כשנכתב מתחלה כדין רק אח"כ נפסק או י"ל התם מיירי כמ"ש הט"ז סל"ב סק"י:

ג והשתא כיון דעכ"פ הסכימו הפוסקים לפסול ביודי האלפין והשינין שאינן נוגעים אף שהתינוק קורא אותה אלף או שי"ן ואינה דומה כלל לאות אחרת ואין בה פיסול התנאי הט"ו שברמב"ם הרי ע"כ חידשו לנו פיסול אחר והוא משום שלא נעשה האות כהלכתה כ"ה ל' הריב"ש סי' ק"כ דהיינו הכלל שכל הקוין צריכים להיות מחוברים כדי שתהי' האות שלימה ולא תדמה לשתים (חוץ מן הה"א והקוף שצ"ל מפורד הרגל מהגג) וכ"ה

ל' מהרי"ק שרש ס"ט שאין האות בצורתה הובא ב"י בסי' ל"ו קרוב לסס"י. ומהר"מ בהגמי"י אסברה לה דלא גרע מקוצו של יו"ד דמעכב וכ"ה הסבר התשב"ץ ח"א רס"י נ' והביא שכ"כ הרמב"ן ז"ל בחידושיו פ' הבונה שאם שינה צורת האותיות פסל והפסיד הכל וכ"ה ענין הפיסול המבואר בש"ע סי' ל"ב סעי' כ"ה נגע רגל האלף בגג האלף כו' דמבואר שם בפי' דפיסולה משום שנכתבה האות שלא כתיקונה ואין צורתה עלי' ואין הפי' שאינו מובן שזהו אלף דזה ודאי אינו שע"י נגיעת רגל האלף בגג האלף לא יטעו שהיא אות אחרת ועוד דמבואר מהש"ע שם סכ"ה דקריאת התינוק לא מהני בכה"ג וא"כ הרי דמיירי אף שהתינוק קורא אותה אל"ף אפ"ה פסול מפני שאנו רואין שנכתבה האות שלא כתיקונה וא"כ לפ"ז נימא דה"ה כששינה מתמונת האותיות בשא"ד כגון שנכתבו האלפי"ן בהיפוך היודין כנדון דהפמ"א או שהחזיר ראש צואר הלמד לאחוריו כנדון דמעל' דלקמן נמי יהי' פסול שהרי לא נעשית האות כתיקונה כפי שלימדונו הפוסקים תמונת האותיות ובפסקי מהרא"י סי' מ"ג כ' בפי' ד' מהר"מ הנ"ל על יודי האלפי"ן שאינן נוגעין לגוף האות וז"ל דלא גרע מקוצו של יוד ובעינן לכתוב האותיות כמו שניתנו לנו מסיני שיהיו כל האותיות מחוברים גוף אחד חוץ מן הה"א והקו"ף עכ"ל א"כ מדכ' כמו שניתנו לנו מסיני נימא כסברת מעלתך דאפילו אם שינה והחזיר גג צואר הלמד לאחוריו יהיה פסול (ואפילו בחטוטרת החי"ת עלה ע"ד מעל' כן אלא שזוהי שגיאה גדולה והפך מהגמ' וכל הפוסקים כדלקמן). והרי כל הפוסקים ראשונים ואחרונים כ' בפירוש להיפך כמש"ל בשם תשו' הרא"ש שהביא הטוי"ד וכ"כ בהדיא רמ"א בש"ע סי' ל"ו וז"ל ולכתחלה יכתוב בכתיבה תמה כמבואר בטור ובשאר פוסקים והוא ידוע אצל הסופרים מיהו אם שינה בצורת הכתב לא פסל עכ"ל וכן הלבוש אע"פ שהאריך בתמונות האותיות ע"פ סודות הקבלה פסק למעשה כדעת רמ"א הנ"ל וכן הסכימו כל מפרשי הש"ע ולא ערער אדם ע"ז זולת מעלת כת"ר אשר אינו נושא פנים לשום פוסק כו' וכן הסכימו כל תשו' האחרונים כמש"ל בשם תשו' פמ"א ח"א סי' ס"ו וכ"כ בנודע ביהודה חי"ד סי' פ' שכל אלו התמונות המבוארים בב"י לא לעכוב נאמרו רק למצוה ומה שאינו מבואר בתלמוד אינו מעכב כו' ואפילו לתקן לא הצריך אלא כשאפשר לתקן בקל כו' ע"ש:

קיצור. וכיון דכשלא נגעו יודי האלפין שלא נעשה האות כהלכתה פסול אף שלא נשתנה לצורת אות אחרת א"כ מנלן דכשר כששינה צורת האותיות:

ד אלא ודאי טעמם ונימוקם עמם דאין זה דומה כלל וכלל להפיסול דשלא נעשה צורת האות כתיקונה ומתחלה נקדים שמצאתי בזה ב' שטות הא' הוא דעת התשב"ץ ח"א

סי' נ' אשר נראה מדבריו דטעם פיסול הנ"ל דשלא נעשה צורת האות כתיקונו אע"פ שהתינוק קורא אותו יפה הוא משום דבעינן כתיבה תמה ולכן כ' דהרמב"ם את"ל שאינו סובר פיסולים הנ"ל מפרש הא דתני פ' הבונה וכתבתם שתהא כתיבה תמה שלא יכתוב אלפין עיינין כו' בכלל ופרט שאין בכלל אלא מה שבפרט וכל פסול צורת האותיות שהוא משום כתיבה שאינו תמה קתני בההוא ברייתא ואין להוסיף עליהן עכ"ל ומזה מבואר דשא"פ מפרשי דהא דוכתבתם שתהא כתיבה תמה כלל זה כולל עוד פיסולים מה שלא נפרטו שם והן הן כשלא נעשה צורת האות כתיקונו ע"י שלא נגע יו"ד שע"ג האלף בגוף האות וכה"ג כנ"ל דכ"ז פסול משום דאינו כתיבה תמה ואף שהתינוק קוראו בלי גמגום פסול ולפ"ז גם קוצו של יוד דמעכב הוא ג"כ מהאי טעמא לבד והרמב"ם דס"ל אין בכלל דכתיבה תמה אלא מה שנפרט שם בפ' הבונה ושם לא נז' דין קש"י צ"ל דס"ל דפיסול דקש"י הוא שי"ל שהתינוק לא יבין שזהו יו"ד כמ"ש התשב"ץ ובאמת שהשמיט דין קוצו של יו"ד דמעכב ובאמת שזה צע"ג על הרמב"ם דדוחק עצום הוא לפרש הגמ' דקש"י מעכב דהוא כשאין התינוק קוראו יו"ד א"ו דמעכב אף שהתינוק קוראו יו"ד וא"כ אמאי השמיטו וגם דלפ"ז מוכרחים לומר דפסול דכשאין הכתיבה תמה הוא כולל עוד ענייני' שלא נפרטו פ' הבונה וא"כ ה"ה כשאין יודי האלפין נוגעי' וכמ"ש מהר"מ דלא גרע מקוצו של יו"ד כו' וא"כ אמאי פסק בתנאי הט"ו דהפיסול רק כשנפסדה צורת האות כו' כנ"ל ואפשר להרמב"ם הפסול דה"ל כמו עשה רק חצי האות כיון דחסר רגל היו"ד כפירש"י וכ"כ בתה"ד סי' ר"ל דאינו אות אלא כמו נקודה בעלמא עכ"ל וכמו אילו חסר רגל האלף לגמרי דודאי פסול. מיהו א"כ אמאי השמיט דינו כו' אמנם לשא"פ נ' ודאי הטעם פיסול חסרון קש"י משום שאינו כתיבה תמה דהא לפר"ת בקש"י לא שייך טעם הנ"ל דהרי ה"ל יוד גמור בלא קוץ השמאלי א"כ אין פיסולו רק משום שאינו כתיבה תמה). וכ"ז לפי' התשב"ץ אמנם בתה"ד סי' ר"ל ובפסקיו סי' מ"ג שכ' י"ל דמהר"ם תרי טעמי קאמר חדא דלא גרע מקוצו של יו"ד ובעינן לכתוב האותיות כמו שנתנו לנו מסיני כל האותיות מחוברים גוף אחד כו' ועוד משום דבעינן כתיבה תמה ולא שבורה ופסוקה כו' ולכן אפי' בגט דמשום כתיבה תמה לא מעכב מ"מ יש לפסול כשלא נגעו יודי האלפין מטעם הראשון דבעינן לכתוב האותיות כמו שנמסרו לנו מסיני עכ"ד אך אח"כ כ' בתה"ד סי' רל"ו וז"ל אמנם כי דייקינן שפיר נוכל לומר דדוקא לענין כתב שבתפילין פסלי הנהו חסרונות מטעם דמסיק מהר"ם דבעינן כתיבה תמה כו' וכן קש"י דמעכב הוא ג"כ רק מה"ט ולכן בגט אינו פסול ע"ש וכן בסי' ר"ל ובפסקיו

סי' מ"ג כ' אח"כ בקצרה סברא זו אלא דשם החמיר למעשה כסברא ראשונה גם בגט ובסי' רל"ו נטה יותר לסברא האחרונה מדסיים ואעפ"כ כמדומה לי כו':
וכ"פ הרב"י בפשיטות באה"ע סס"י קכ"ו אמנם קש"י דפירש"י נ' מהתה"ד אף בסי' רל"ו דמעכב אף בגט אע"ג דלא בעי כתיבה תמה. ואף אם יודי האלף שאינן נוגעין אין מעכבין כו' ע"ש משום דדמי ליוד שנכתב מעשי"ט ובסי' ר"ל כ' יותר דאינו אות אלא נקודה בעלמא כנ"ל:
קיצור אך ענין פיסול הנ"ל הוא משום דבעינן כתיבה תמה לאפוקי פסוקה ושבורה או כך נמסרו לנו מסיני שיהיו האותיות גוף אחד:
ה ואחר הקדמה זו נשוב לענינינו ונאמר דלא מיבעיא לפ"ד התשב"ץ וסברא אחרונה דהתה"ד דהפיסול משום שאינו כתיבה תמה ופי' כתיבה תמה היינו לאפוקי שבורה ופסוקה כמש"ל בשם תה"ד והיינו כשלא נגעו יודי האלפין כו' שהאות אינה גוף אחד וחלוקה לשנים וזהו ודאי כתיבה שאינה תמה משא"כ בנדון שינוי צורת האותיות ותמונתן מעט כיון שלא נשתנו לאות אחרת והתינוק קוראה בלי גמגום הרי זוהי כתיבה תמה שאינה שבורה ופסוקה אע"ג דאות שאינו מוקף גויל נמי פיסולו משום שאינו כתיבה תמה כמ"ש התוס' בגיטין (ד"כ ע"ב) זהו חסרון שחסר הקפת הגויל להכי אין הכתיבה תמה וכן כתב שאינו מתקיים פסול משום שאינו כתיבה תמה כדאי' במנחות (דל"ד ע"א) ע"ש בתוס' משא"כ הכא שאינו חסר כלל ומתקיים כתיבה תמה הוא אלא אפילו לסברת החומרא דתה"ד דבעינן לכתוב האותיות כמו שנמסרו לנו מסיני וזהו ענין בפ"ע זולת ענין דכתיבה תמה מ"מ הפירוש מבואר דקאי רק על ענין זה שנמסר לנו מסיני שיהיו כל האותיות מחוברים גוף אחד חוץ מן הה"א והקו"ף וזה נמסר לנו לעכב אבל לא קאי כלל על פרטי תמונת האותיות וצורתן המבוארים בב"י וזה מבואר ומובן מדברי מהר"ם שבהגמי"י שממנו מקור ד' מהרא"י אך בהגמי"י הם בקצרה אבל בספר ברוך שאמר (דף ז' ע"ד) הובא לשונו באורך בד"ה והא לך יסוד של מהר"מ מרוטנבורג כו' עד דף ח' ע"ב דהרואה שם יראה שכל חפצו וכל ישעו רק להכריח דבר זה לבד שכל אות ואות יש לה להיות דבוקה בלי הפרש דכל חדא וחדא אות אחת ולא שנים לבר מה"א וקו"ף כו' וע"ז הביא שם ראיות הרבה מהש"ס להכריח שכן צ"ל אבל זה שיהיה מעכב גם שינוי התמונה לא נזכר שם כלל אפילו ברמז וגם על זה לא יהיה אפילו אחת מהראיות ראיה ע"ז יעו"ש אלא הראיות הן רק שמוכרח מהגמרא שצ"ל האותיות דבוקים בלי פירוד לבד מה"א וקו"ף וממילא מוכרח דאם הפרידן כל דהוא הם פסולים דלא גרע מחסרון הקפת גויל כו' אבל על ציור תמונת האותיות לא נתבאר ההכרח מהגמ'

איך ומה שצ"ל כמו שנתבאר ההכרח שצ"ל גוף אחד כו'. ואיך נאמר שהשינוי לא גרע מחסרון הקפת גויל דהא הקפת גויל מבואר בגמ' בפירוש משא"כ פרטי התמונות אין להם שרש בגמרא וזהו טעם תשו' הרא"ש שכ' ואין פיסול בזה השינוי רק שלא יעשה ההין חתין ביתין כפין כמו שמפורש בגמרא ור"ל משא"כ כשאין השינוי עד"ז אע"פ ששינה צורת האותיות אין בזה פיסול כיון שאין מפורש בגמרא שצ"ל הצורה כך וכך כו' והרי בהלכות ס"ת הביא הרא"ש שאם לא הדביק יודי האלפין הוא פסול דנשתנו צורת האותיות וק' נימא ג"כ שאין פיסול רק שלא יעשה ההין חתין כו' כמ"ש בתשובה א"ו החילוק כי לזה יש שרש בגמ' שהאותיות כולם יש להם להיות גוף אחד בלי פירוד לבד מה"א וקו"ף כמו שהכריח רבו מהר"מ מרוטנבורג בראיות עצומות מהגמ' (והריב"ש סי' ק"כ אמר כן מדנפשי' ולא ראה תשו' מהר"מ גם הביא ראיות אחרות ע"ש) ולכן אם לא הדביק ה"ל שינוי המעכב משא"כ בשאר שינוי שמשני' הצורה כיון שמ"מ קוראים אותם התינוק בלי גמגום אין לזה שרש לפסול מאחר שאין ראי' והכרח ושרש מהגמרא שכך צ"ל האות דוקא:

(והפמ"א שהעיד שמקילי' בשינוי הט' אף שיש לזה קצת שרש כו' י"ל משום שהוא רק קצת ראיה כו') ועוד יש ראיה ברורה דאין שינוי תמונה מעט מעכב כלל וכלל ממ"ש המרדכי בה' תפילין בשם ר"י גבי חטוטרת דחית וז"ל ואומר ר"י נהי דאין צורתה כך מ"מ לא מפסלא בהכי וזימנין דמתרמי דעבד הכי עכ"ל. הרי דר"י ר"ל דאין צריך כלל לעשות חטוטרת באמצע גג החי"ת דכ' ר"ת ואין צורתה כך ומ"מ לא מפסלא בהכי כו' וכלשון זה כ' הר"י אסכנדרני בשם ספר יריאים ואין בתוספות זה משום קלקול אות הובא ב"י סי' ל"ו וכ"כ עוד הטור סס"י ל"ו גבי זיוני האותיות שהזכיר בשמושא רבא והרמב"ם לא כתבם וכתב אחרים כי אין פיסול בשינוי ולא בתוספות כו' ועבב"י והוא לשון הרא"ש בה' תפילין והשתא נחזי מ"ש שינוי זה והוספה זו משינוי דהיפוך יודי האלפין וכה"ג דאם נאמר שיש לפסול האלפין שנכתבו בהיפוך יודין מפני שינוי הצורה קצת כמ"כ יש לפסול כשעשה חטוטרת על הח' כפי' ר"ת את"ל שאין זה צורתה וא"צ כלל לחטוטרת זה דהוא שינוי גדול יותר משינוי שבאלף כשהיפכו היוד שבו וכן היה ראוי לפסול בהוספה דעשיית זיינין על האות מלמעלה את"ל שאין צריך לעשות זה כמו שכ' שם הרא"ש והרבה דברים כ' בשמושא רבא שאין לסמוך עליהם ועוד דהרמב"ם לא כתבם בחיבורו וכ' לזיין אותיות אחרים ואלו לא נזכרו בשמושא רבא וא"כ יש ספק שמא א"צ לזיין כולם ואיך הסכים הרא"ש ואחריו הטור דטוב שיעשה כולם כי אין פסול בשינוי ולא בתוספות כו', ור"ל אף אם א"צ לעשותם אין פוסל זה שעשה שם ואף שכ' שם

לעשותם תגינים גדולים כמו מקלות כו' אעכצ"ל דס"ל לכל הפוסקים בפשיטות שאין פוסל השינוי בצורת האותיות כל שאין האות פסוקה לשנים ואין בה נגיעה והתינוק קוראה יפה כו'. ודי בזה ואין להאריך עוד יותר:

קיצור משא"כ בשינוי צורת האותיות הרי יש כתיבה תמה שהרי אין האות נפסק לשנים וגם לא שייך ע"ז לומר שנמסר למשה מסיני שיהיה כך צורת האות שזה לא אמר האומר רק על שלא יהיה האות נפסק לשנים שזה מוכרח בגמ' משא"כ צורת האותיות ותמונתן שיהיו כך וכך דוקא אין לזה שרש בגמרא איך נימא שנמסר למ"מ שיהיה כך וכך דייקא:

' אך כ"ז שאין לפסול הס"ת ועתה נחזי לענין אם צריך לתקן והנה ע"ד חטוטרת דחתי"ן כ' בתשב"ץ ח"א סי' נ' (דכ"ו ריש ע"ג) וז"ל ואין לומר שבחטוטרת גגה דחי"ת יפסל ס"ת שאם כן לא תמצא ספר כשר שהרי לא נהגו כלל בשום חטירה לא כזה ולא כזה עכ"ל וגם הריב"ש סי' ק"כ שהחמיר יותר מהתשב"ץ בעניין תליית כרעא דה"י כ' שחטוטרת דחי"ת אינו רק למצוה ולא לעיכובא ושרק ספרי דוקני היו עושי' זה גם במהרי"ק שרש ע"א כתב כן דוקא ספרי דוקני (ועוד כ' שם ופשיטא דאין אנו רגילין בחטירת החי"ת בגיטין ואפילו לכתחלה. וא"כ לתה"ד סי' ר"ל דס"ל דאע"ג דבגיטין לא בעי' כתיבה תמה מ"מ צ"ל האותיות כמו שנמסרו לנו מסיני א"כ עכצ"ל דחטירת החי"ת הוא רק מצוה לכתחלה בסת"מ ולא שייך לומר ע"ז שנמסר לנו כו'). ומשמע מהתשב"ץ שלא הצריך תיקון כלל להחתין אף שנעשו בלי שום חטירה כ"ש בנד"ז שנעשה חטירה דפי' רש"י דלא הי' צריך תיקון לדבריו אף אם לא נעשה כלל חטירה דפי' ר"ת וכ"ש וק"ו שנעשה ג"כ חטירה דפר"ת רק שלא היה החטירה חלול והרי כ' בהגמי"י פ"א מה' תפילין וז"ל ובערוך משמע כפי' ר"ת שכתב זוקפין מעט לגגו של חי"ת כמקל עכ"ל מזה משמע שא"צ כלל שיהיה חלול גם ר"ת כ' מלשון חטוטרת גמל והרי היא אינה חלולה גם מ"ש מעל' כמו גג ממש שהוא חלול הרי ידוע דהגגים שבמשנה וגמ' שבא"י לא היו חלולים. רק ממ"ש התוס' ראי' לר"ת מנטלו גגו של חי"ת ועשאו שני זיינין משמע קצת שהגג היה חלול וכ"ה הציור בתוס' דמנחות אמנם פשיטא דאף שאינו חלול נק' חטירה גם לפר"ת כדמוכח מל' הערוך שכ' זוקפין כו' כמקל. כנ"ל:

וע"ד הלמ"ד שצ"ל צואר וכמו ו' ובנ"ד החזירו ראש הוי"ו (לצד שמאל) כזה ל ה"ז ודאי לא חמור מהשאלה של הפמ"א בדבר האלפין שנכתבו בהיפוך יודין שהכשיר בפשיטות כנ"ל ומשמע שלא הצריך תיקון כלל גם כאאזמו"ר הגאון נ"ע גבי הלמד כ' וכ"ז לכתחלה כו' משמע בדיעבד אם שינה מעט כנ"ד א"צ תיקון ואין לומר להחמיר לתקן חדא דבלמדין שבאותיות השמות דשם אלקים ודאי דאסור לתקן כמבואר ממ"ש בש"ע סי'

רע"ו סי"א בהג"ה א"כ תו אין לטרוח לתקן שאר הלמדין ג"כ כיון דבלא"ה א"צ כ"כ תיקון כלל ועוד דאפשר ג"כ דאין זה כבוד השם שבו דוקא ישתנו הלמדין ועוד שלפ"ד התשב"ץ ח"א סי' קכ"ה יש איסור בתיקון זה משום מנומר ע"ש במ"ש שהרי אין זקוק אלא לגרוד ולהניח כו' וגם סס"י נ"א גבי תיקון גרירת כרעא דההי"ן ואח"כ לכותבן כ' גם יש לדקדק בזה שלא יוסיף התיקון פסול מטעם מנומר מפני הגרידה כו' ע"ש וה"ה בנד"ז אמנם לפמ"ש הריב"ש סי' ז' ואף אם יאריך מעט כו' מבואר שאין בזה פיסול דמנומר מ"מ גם לדבריו א"צ לתקן מטעמים הנ"ל:

וע"ד שכ' רומע"ל עוד שיש בס"ת הנ"ל ביתי"ן שהם עגולים למעלה כמו רי"ש הנה הגם שבהיותי במחניכם לא הזכיר לי מעל' מזה כלל רק עיקר דבריו היה נידון החתין ואח"כ אמר נידון הלמדין אמנם באמת מבואר מלשון אאזמו"ר הגאון נ"ע רס"י ל"ו שאין בזה פיסול דיעבד מדכתב ע"פ הסוד צ"ל מרובעת מכלל דמדינא אינו פסול ותדע שהרי הביתין שבכתב וועליש הם עגולים למעלה כמו ריש והרי בשו"ת נ"ב חי"ד סי' פ' הביא ראיה מכתב וועליש להכשיר בתמונות האותיות הרי פשיטא לי' דכתב וועלי"ש כשר דיעבד דהיינו שכן כותבין בספרד ע"ש וכן בספר ברוך שאמר כ' לאפוקי סופרים בורים שעושים הבית עגולה למעלה ג"כ כוונתו שהם בורים במה שעושין כן לכתחלה אבל דיעבד משמע ודאי דהוא כשר ואין זה דומה כלל לביתין כפין הנז' לפסול בפרק הבונה דכיון שיש לה עקב טוב למטה אינה דומה לכף שהיא עגולה למטה ומ"מ נ"ל דזה יש לתקן לעשותן מרובעי' דכיון דא"צ לגרור רק להוסיף מעט דיו ודאי ראוי לתקן:

סימן רו

א ובענין החתי"ן שנכתבו כפירש"י אבל מ"מ לא בשלימות כפי' רש"י יען כי אמצע גג החי"ת רחבו הוא דק יותר הרבה מרוחב שני קצותיו כזה ח לפע"ד ג"כ אין בזה שום חשש מדינא וכמ"ש המרדכי בה' ס"ת בשם ר"ת גבי חטירה דחי"ת שהיה אומר ר"ת לעשות החטירה באמצעיתה (הגם דלרש"י הוא יתר גמור) מ"מ לא מיפסלא בהכי אפילו אינו נעשית בדרך כתיבה כיון דקרי לי' תינוק דלא טיפש ולא חכים כו' וכ"כ שם בשם ר"י נהי דאין צורתה בכך מ"מ לא מיפסלא בהכי ומה לי יתר מה לי חסר וכן מבואר בהדיא ממ"ש בב"י סי' ל"ב גבי ניקב רגל הה"א דאמרו בגמרא אם נשתייר בו כשיעור אות קטנה כשר ואם לאו פסול וגבי וי"ו ז' בגמ' עובדא שנפסק בנוקבא ואמרו להראות לתינוק כו' וממש"ש בב"י וד"מ סק"ד מבואר שיש ע"ז ב' פירושים דלהר"ר נחם המאירי ב' תיקונים אלו הם על שני מיני נקבים כו' והמרדכי אינו סובר חילוק זה אלא

דתיקון הראשון דנשתייר אות קטנה הם לאות ה' ודכוותה ותיקון דתינוק שייך באותיות הפשוטו' כמו ו' ז' ן' פשוט' כו' ועתה לדברי המאירי מבואר בהדי' דנ"ד שיש חסרון בגג הח' מבפנים היינו מן הנקב שהכשירו בו בנשתייר אות קטנה וכמש"ש דמאחר שנשתייר בארכו כו' רגל דקה כו' שהרי אם עשה רגל מתחלתו דק כשר כו' והרי בכאן נשאר גם באמצעית גג החי"ת רוחב כמלא אות קטנה. שהרי פי' קטנה דקה כגון וא"ו כו' א"כ כל שנשאר רוחב קו דק זהו בכלל אות קטנה וכדיהיב טעמא שהרי אם עשה רגל מתחלתו דק כשר ובודאי בנ"ד אם היה כותב כל גג החי"ת דק כפי הקו שבאמצע הגג היה כשר כמ"ש כת"ר ג"כ וא"כ מפני שבצדדיו יש עובי יותר לא נפסל דהיינו ממש דין הגמ' דנשתייר אות קטנה לפי' המאירי ומ"ש כת"ר שמדברי המאירי מוכח לפסול בנקב אע"פ שאין מפסיק כל עוביו לא הבינותי כלל. דאדרבה לפירוש המאירי כשאין הנקב מפסיק כל רוחב הרגל זהו ענין נשתייר בו כשיעור אות קטנה דמבואר בגמ' דכשר. ואין לומר דהמאירי מיירי שלא נשאר בקצותיו עובי יותר דאז דומה כאילו נעשה הרגל דק מתחלתו כן דכל זה אינו במשמע ל' נקב שבגמרא וגם המאירי כ' בפירוש וניקב מקצתו מצד רחבו כו' באופן דלפי' המאירי נ"ד מבואר בפירוש בגמרא דכשר. והמרדכי דאינו סובר פי' זה היינו משום דמפרש ב' הנקבים שנז' בגמרא גבי ה' וגבי ו' הכל שהנקב עובר בכל רוחב הרגל. וניקב יריכו דה' שבגמרא פירושו כנקב דגבי ו' מש"ה כ' הטעם הא דגבי ו' אין שיעורו בנשתייר כמלא אות קטנה משום דאדרבה כו' א"כ מזה מוכח דס"ל שאם הנקב אינו בכל רוחב רגל הה' אינו נקב כלל וכמו שהוא ג"כ דעת המאירי דזה כשר אלא דלהמאירי זהו פי' נשתייר בו כשיעור אות קטנה. ולהמרדכי ענין נקב כזה לא מבואר בש"ס כלל אפילו לשאול עליו משום דאינו נקב כלל כיון דמצד א' ארכו קיים וא"כ אין זה רק ענין חסרון מבפנים ופשיטא דאינו פוסל דהא בחטירת החי"ת עושין בה חסרון מבפנים לכתחלה לפי' ר"ת לפמ"ש התוס' דמנחות (דכ"ט ב') צורת חטירה זו ומבואר ביסוד טעם ר"ת דאף אם אין צורתה כך לא מיפסלא בהכי כו'. אלא נקב שנשאלו בגמ' היינו שעובר בכל רוחב יריכו דה' וכמו שכתב איפסיקא ליה כרעא דה"י כו' והגם דגבי טריפות פסוקה היינו אפילו כשנפסק רוב חוט השדרה ורוב הגרגרת התם אמרו שנפסקה ברובה ופירשו דפסיקה זו סגי ברובה וכמש"ש פא"ט (מ"ד א') כמה פסוקת הגרגרת ברובה כו' משא"כ סתם איפסיקא ליה משמע כולו וכאותה שאמרו במשנה פ' השוחט (דל"ב א') או שהחליד את הסכין תחת השני ופסקו. דהפי' הוא ג"כ כולו ועוד דהתם גבי טריפות פסוקת הגרגרת ברובה פירש"י (דף מ"ה ע"א) דמתוך שהריאה מושכת למטה והצואר מושך למעלה ניתק והולך לגמרי ולא הדר חלים כו' א"כ סוף סוף

הטעם שסוף כולו ליפסק ולכן בנסדקה לארכה כשירה אפילו בנשתייר רק משהו מכאן ומשהו מכאן וא"כ הכא גבי יריכו דה"י דמינח נייח איפסיקא היינו דוקא כשנפסק כולו וגבי צומת הגידי' נז' בחולין (ע"ו ב') לשון איפסיק אלימא איפסיק קטיני היינו נפסק כולו לגמרי בין לאמימר בין למר בר רב אשי ע"ש עד אח"כ ברב יהודה אמר רב דאמר בפי' ברובו ולרבנאי אמר שמואל אפילו נשתייר בכל א' רק כחוט הסרבל אין זה פסוקת הגידין ע"ש ואע"ג דהתם קיי"ל דברובו טריפה זהו לפי שפירשו כן אבל הכא מנלן לחדש פסול מדעתינו דהא המאירי כ' טעם יפה להכשיר בזה שהרי אם עשה הרגל מתחלתו דק כשר ולכן פשוט פי' איפסיקא לי' כרעא דה"י היינו שנפסק כל רוחב רגל הה':

ב וכן הבינו בפשיטות כל האחרונים בא"ח סי' ל"ב פירש וענין נפסק שבגמרא כאן דהיינו הט"ז סק"י שכתב נראה לי דהך נפסק מיירי כו' אבל אם נשתייר גם למטה מן ההפסק כו' בזה לא מועיל תינוק דהתינוק יצרף גם מה שלמטה ממנו לחלק העליון ובאמת אין לו צירוף וזה דומה לנפסק רגל הא' שזכרתי בשם ריב"ש שאינו מועיל תינוק עכ"ל ואי איתא דנפסק היינו אפילו רק ברוב עוביה ודאי מצי מיירי בפשיטות אפילו להט"ז אף אם נשתייר גם למטה מן ההפסק כו' ומועיל קריאת תינוק אף שיצרף גם מה שלמטה ממנו לחלק העליון שהרי באמת יש לו צירוף כיון שעדיין מחוברין ממש ולא דמי כלל לנפסק רגל האלף שכתב הריב"ש דמיירי ודאי בנפסק לגמרי הרגל מגוף האלף כמ"ש שאין רגל השמאלי נוגע כו' דאם נוגע אפילו כל שהוא ודאי כשר לכ"ע:

וכן ממ"ש האליה רבא ס"ק כ"ה על הט"ז הנ"ל והב"ח מבואר הכל דפי' נפסק היינו ע"פ כל רוחבו דוקא מזה נשמע דלא עלתה על דעתם שיהיה שום פיסול בנפסק רוב רוחב הרגל כיון שמיעוטו קיים ומחובר הכל זה לזה וכ"מ ג"כ שהבין הב"י דפריך וא"ת והיכי מכשרינן בנפסק שום אות בנוקבא והא אמרינן בהקומץ (דכ"ט) כל אות שאין גויל מוקף לה מד' רוחותיה פסולה עכ"ל ומדכ' שום אות משמע דקאי ג"כ על אות ה' שבגמ' וא"כ את"ל דנפסק כרעא דה"י היינו רק מבפנים אע"פ שאינו מגיע עד לחוץ. א"כ מהו הקושיא הא שפיר רגל הה' מוקף גויל מלמטה ומצד חוץ ואע"פ שמבפנים אינו מוקף גויל הא כבר כ' הב"י לעיל (בד"ה י"א אפילו) בשם כמה פוסקים דתלמודינו לא בעי היקף גויל מבפנים א"ו מדמקשה הב"י בכח עכצ"ל דמפרש דניקב ירכו דה"י היינו ג"כ שהנקב ע"פ כל רוחב הירך מש"ה מקשה שפיר דהא אינו מוקף גויל מלמטה וזהו כמ"ש אח"כ בענין רגל הכף שהיה מגיע לסוף הקלף כו' ואע"פ שיש לדחות דהב"י מקשה כשהנקב מצד חוץ ואינו מגיע עד סוף צידו הפנימי דאז שפיר הקושיא דאינו מוקף גויל בקצת צידו החיצון מ"מ האמת הוא שכולם הבינו פי' נפסק דהיינו בכולו לא

ברובו ועוד נלע"ד ראיה מדפריך בגמ' (בהקומץ דכ"ט א') אהא דתנן ואפילו כתב אחד מעכבן פשיטא כו' ע"ש ואמאי לא תירץ הש"ס דמיירי בכה"ג דאף שכל האות מחובר זל"ז רק שחסר רוב עובי הרגל במקום א' יהיה פסול אף דאם עשה מתחלתו דק כזה היה כשר דזהו רבותא גדולה ועצומה וגם מתפרש בלשון המשנה יותר ממה שהעמידו שאין גויל מוקף כו' וא"ת ולטעמא דידי אמאי לא מוקי לה כשאין האות גולם א' כגון שרגל האלף אינו נוגע לגוף האלף. כי ע"ז י"ל כמו שתירצו הפוסקים דלא גרע מקוצו של יו"ד דמעכב משא"כ בנד"ז שכל האות גולם א' ואילו עשאו מתחלתו דק כשיעור שנשתייר הוא כשר לכ"ע ועכשיו שמתחלתו היה עב יותר רק שאח"כ נחסר עוביו הוא פסול זהו חידוש גדול ועצום וה"ל להשמיענו חידוש זה אלא ודאי דבאמת אין שום פיסול בזה כלל:

ג ומה שכ' כת"ר דמשמע קצת להחמיר בזה מפרק העור והרוטב (קי"ט ב') דמבואר שם דנקב כחוט השערה מוציאו מידי כתב שלם ע"ש בפירש"י ובסתם אותיות נקב כחוט השערה אין מפסיק כל עביו עכ"ל ואע"ג דאח"כ לא קיימא סברא זו היינו מטעם אחר דנקב שהדיו עובר עליו אינו נקב כלל הא בנקב שהדיו עובר עליו משמע דמוציא מידי כתב שלם אף שאינו מפסיק כל עוביו דומיא דנקב כחוט השערה להקס"ד ולפע"ד אין משם ראיה כלל לחידוש דין זה מכמה טעמים הא' דבתשו' מהר"מ מרוטנבורק שהובאה בברוך שאמר דף ז' ע"ד) נראה דמפרש דמיירי התם כשהנקב מפריד לגמרי את האות דכ' שם להביא ראיה לדין אם האות נפרדת באיזה מקום ואינו גולם א' דפסול מסוגיא הנ"ל וז"ל ועוד דאמרינן פ' שמונה שרצים כל נקב שהדיו עוברת עליו אינו נקב ושאין הדיו עוברת עליו הוי נקב ופסול לפי שהאות נפרדת באמצעיתו מחמת נקב ובהפרש כל דהו פסולות עכ"ל הרי מבואר דהטעם משום שהאות נפרדת באמצעיתה לגמרי זה מזה וצ"ל דמפרש דהיינו טעמא דנקב שאין הדיו עובר עליו דוקא הוי נקב משום דבכה"ג יוכל להיות הפסק ופירוד לגמרי באמצע האות משא"כ בנקב (שאין) הדיו עובר עליו אין האות נפרדת עי"ז ולכן אף אם נאמר כמ"ש כת"ר דמשמע דנקב כחוה"ש מוציא מידי כתב שלם אף שאינו מפסיק כל עוביו זהו להקס"ד. אבל לבתר דאסיקנא דבעינן דוקא שאין הדיו עובר עליו א"כ אינו פוסל עד שיפסיק כל עוביו וכמ"ש מהר"מ מרוטנבורק. דודאי אם היה משמע בסוגיא זו דאפילו נקב שאין מפסיק כל עובי האות פוסל היה לו למהר"מ להביא ראיה לדין שלו דמיירי בפירוד לגמרי בהאות בדרך כל שכן וקל וחומר: וכדאמרינן בחולין (דנ"ב ע"א) אם כן מירתח קא רתח חדא טרפה תרתי מיבעיא וע"ש בפירש"י ד"ה סברו דרב כהנא ורב אסי בנו בנין ע"ז דאי מהדר לן טרפה בלא ריתחא

פשטינן מינה דבחדא ס"ל כשרה כו' וה"נ אם איתא דמסוגיא הנ"ל מוכח דאפילו נקב שאינו מפסיק ומפריד האות לגמרי פוסל:

וא"כ כש"כ וק"ו כשנפרד האות לגמרי אפילו בלי נקב כמ"ש הב"ח בא"ח סי' ל"ב א"כ ה"ל למהר"מ לומר בריתחא דאם נקב שאינו מפסיק האות פסול כ"ש וק"ו כשנפסק האות לשנים בכדי להשמיענו חידוש דין זה כדי שלא נטעה דדוקא כשנפסק האות לגמרי פסול א"ו משמע דס"ל למהר"מ דנקב שאינו מפסיק האות כשר וכמ"ש בפי' שהאות נפרדת באמצעיתה מחמת נקב משמע כשאינה נפרדת לגמרי ומחוברת מצד א' כשר:

קיצור מפרק ט' דחולין (קי"ט ב') אין ראיה דנקב שאינו מפסיק כל עובי האות מוציא מידי כתיבה תמה כי מהר"מ מפרש דלמסקנא דאינו פוסל אלא נקב שהדיו אינו עובר עליו היינו משום שע"י נקב כזה נפרדת האות לגמרי באמצעיתה:

ד עוד נלע"ד דאדרבה מסוגיא הנ"ל דפרק העור והרוטב לא מוכח מידי אפילו להקס"ד דגם נקב שהדיו עובר עליו הוי נקב ומוציא מידי כתיבה תמה כי התם אינו מדבר מנידון נקב אחד לבד או שנים ושלשה נקבים כאלו כ"א שהעור מליאה ע"פ כולה מנקבים כאלו שהרי העור מליאה שערות וכל שערה חלחולי מחלחלא וא"כ אם נקבים אלו הם חשובים נקבים שפיר פריך תפילין היכי כתבינן דאינו כתיבה תמה כיון שבכל קוי האות יש נקבים רבים מאד וכל קו וקו מעובי האות מופסק מנקבים רבים מאד עד"מ רגל החי"ת עוביו ג' שערות עשה מהם ג' קוין שכל קו עוביו כחוט השערה הרי כל קו מופסק ע"פ כולו מנקבים הנ"ל שהרי הקו עוביו רק חוה"ש:

והוא מופסק בנקבים שכל נקב הוא כחוה"ש א"כ הוא מופסק ע"פ כולו מנקבים הנ"ל וא"כ כה"ג ודאי אינו כתיבה תמה:

ואף שמ"מ י"ל שבכללות האות השלם שבין נקב לנקב מחובר זל"ז ואין האות מופסק לגמרי מ"מ כל כה"ג ודאי אינו כתיבה תמה כ"א שבורה ופסוקה מטעם הנ"ל כיון שכל קו כחוה"ש מופסק ע"פ כולו מנקבים כהנ"ל וממש כמו ניקבה, כנפה שבגמ' פא"ט (דף מ"ה) ואין מזה שום ראי' לפסול בנקב א' שאין מפסיק כל עובי האות ואפילו בשנים או שלשה נקבים ודאי י"ל דנק' כתיבה תמה כיון שאין האות מופסק לשנים משא"כ כשמליאה נקבים כנפה זהו ענין וסוג אחר:

אך מהא דאמרינן (שם) ושבת (דק"ח) כל נקב שהדיו עובר עליו אינו נקב דמשמע הא נקב שאין הדיו עובר עליו ה"ל נקב ואפי' נקב א' מוציא מידי כתיבה תמה וכדאיתא ג"כ בגמרא פרק הקומץ (דף ל"ה ע"א) דאמר אביי האי קילפא דתפילין צריך למיבדקיה

דילמא אית בה ריעותא (נקב) ובעינן כתיבה תמה וליכא ורב דימי מנהרדעא אמר לא צריך קולמסא בדיק לה הנה גם רב דימי מודה בעיקר הדין דאפילו נקב א' מוציא מידי כתיבה תמה בזה יש לספק דכבר כתבתי דמדברי מהר"מ מרוטנבורק משמע דאינו פוסל אא"כ הנקב מפסיק האות לשנים אמנם בט"ז בא"ח סי' ל"ב סעי' י"ג סק"ז לא כתב כן וז"ל לכאורה משמע דאם יש נקב בתוך גג האות או ירך שלו אע"פ שנראה חלל הנקב מ"מ כשר כיון דהנקב באמצע ודיו מקיפו דאז אינו חלוק לשתים אבל באמת אינו כן כו' דאף שהדיו מקיפו מ"מ מקרי חלוק לשתים שם באותו מקום הנקב אלא בעינן שיהיה שם נקב קטן כ"כ שהדיו סותמו ואינו נראה כלל נגד השמש והיינו בשעת כתיבה אבל אם אחר שנכתב ניקב בתוך האות כשר עכ"ל הט"ז. אבל המ"א שם ס"ק ט"ו כ' לא כהט"ז וז"ל ואז אפילו ניכר הנקב נגד השמש כשר (ב"ח) עסט"ו עכ"ל וכ"כ במחצית השקל דהמ"א חולק על הט"ז דאינו פוסל כל שהדיו מקיף את הנקב ולא נחלקה האות לשתים וכמ"ש עוד המ"א ס"ק כ"א בשם ר"י הלוי וכן ראיתי בספר עיקרי דינים בדיני תפילין אות י"ט כ' ס"ו ע"ש ומדברי הרמב"ם ספ"א מהלכות תפילין ה"כ יש להבין ג"כ דאין הנקב פוסל דיעבד כשהדיו מקיפו דז"ל הרמב"ם עור שהיה נקוב לא יכתוב ע"ג הנקב וכל נקב שהדיו עוברת עליו אינו נקב ומותר לכתוב עליו כו' נקב בירך של אות עד שנפסקה אם נשתייר ממנה מלא אות קטנה כשר עכ"ל והנה לשון לא יכתוב ע"ג הנקב משמע דהוא רק קפידא דלכתחלה לבד דהיינו שאין מותר לכתוב עליו אבל מ"מ דיעבד משמע דאינו פסול וכן מבואר בפסקי מהרא"י סי' צ"ג דלכ"ע לא יכתוב דהגמ' וכל החבורים כתבו בלשון לא יכתוב ולא קאמר לא יהיו כתובים משמע דדוקא אסופר קאי שלכתחלה לא יכתוב כך עכ"ל וכך ודאי י"ל בפי' עור שהיה נקוב לא יכתוב ע"ג הנקב דבהרמב"ם דהיינו רק לכתחלה ונ' דיצא לו להרמב"ם דין זה ממ"ש בגמ' דכל נקב שהדיו עובר עליו אינו נקב ומותר לכתוב עליו לכתחלה דמזה מבואר הא נקב שאין הדיו עובר עליו אין לכתוב עליו ומשמע אפילו הדיו מקיף הנקב כגון שהאות עבה או עכ"פ האות מחוברת מצד א' לכך ס"ל דבכה"ג הוא רק קפידא לכתחלה אבל דיעבד אין לפסול אא"כ נפסקה האות לשנים והוא מ"ש אח"כ נקב בירך של אות עד שנפסקה כו' אבל ברישא מיירי דלא נפסקה האות לשנים ע"י הנקב לכך אינו רק קפידא דלכתחלה ומ"ש בגמ' דמנחות (דל"ה) ובעינן כתיבה תמה וליכא אם מיירי אפילו כשלא נחלקה האות לשתים יהי' הפי' דאין זה כתיבה תמה דלכתחלה ואאזמו"ר הגאון נ"ע בשולחנו סל"ב סט"ז פסק כדעת הט"ז שאף שהדיו מקיף הנקב מכל צד כו' מ"מ פוסל מצד חסרון הקפת גויל כו' ע"ש:

קיצור (ואפילו להקס"ד דסוגיא דפרק העור והרוטב שאפילו נקב כחוה"ש פוסל אין משם ראי' כי שם מיירי בשהקלף כולו מלא נקבים אלו וה"ל ניקבה כנפה אך מ"מ בהא דקיי"ל שנקב שאין הדיו עובר עליו הוי נקב בזה מחולקים המ"א ס"ק ט"ו עם הט"ז סק"ז דלהמ"א כשלא נחלקה האות לשנים כשר וכ"מ בהרמב"ם דדיעבד אינו פוסל והט"ז ס"ל דפסול וכ"כ אאזמו"ר נ"ע):

ולפ"ז בנ"ד בענין החתי"ן שיש בהם חסרון מבפנים בלי שום נקב בהקלף ח"ו והאות כולו מחובר יחד. מובן דאין בזה שום קפידא לכל הדיעות דלא מיבעיא לפ"ד המ"א דאפילו בניקב גם הקלף כשר בכה"ג כשאין האות מופסק לגמרי כנ"ל דלפ"ז ודאי בנד"ז שהקלף כולו שלם דאין שום קפידא כלל אלא אפילו לפ"ד הט"ז דבנקב כה"ג אינו כתיבה תמה היינו נקב דוקא משא"כ הכא שאין שום נקב כלל רק חסרון דיו גם הט"ז יודה דכשר גמור הוא וכמו שכ' אאזמו"ר נ"ע דגבי נקב טעם הפיסול משום חסרון הקפת גויל כו' משא"כ הכא הרי מוקף גויל מכל צד הרי מבואר ממחלוקת הט"ז ומ"א דהחתי"ן הנ"ל כשרים לד"ה בלי שום פקפוק:

ה ועי"ד מ"ש כת"ר אבל בענין לאסור התיקון משום מנומר נגד פסק השו"ע סי' רע"ד ס"ד דביתירות לית לן בה ויגרוד וירחיב האותיות דליכא מנומר כ"א בתלייה דביני שיטי דבר חידוש הוא עכ"ל והנה תשובתי היה ע"ד תיקון חטוטרת דחתי"ן שרובם עשוים החטוטרת בטשטוש דיו ע"ג הב' זיינין והגובה הוא כמו גולם ובאמת תמונת החי"ת צ"ל חלול על חתי"ן אלו היה תשובתי שלא להצריך תיקון וע"ז כתבתי דלהתשב"ץ יש איסור בזה לתקן משום מנומר ואף שאין כן דעת הריב"ש סי' ז'. מ"מ גם לדידי' אין צריך לתקן נמצא עיקר תשובתי היה שאין חיוב וצורך לתקן וטעמי הוא ע"פ מה שראיתי בתשו' פמ"א ח"א סי' ס"ו שנשאל על ס"ת שהיו היודי"ן שעל האלפי"ן הפוכים והכשיר בפשיטות ולא נמצא בדבריו שהצריך שום תיקון (אף שהי' בקי בכל כהאריז"ל כנודע מהגהותיו בספר הגלגולים). וגם גדול האחרוני' מהרא"י בפסקיו סי' צ"ג שנשאל על ס"ת שנמצא בה בכמה מקומות שנכתב חוץ לדף שלש אותיות כו' והשיב שאין למנוע לקרות בה אפילו כשיש אחרת כשירה כו' יעו"ש ולא הצריך תיקון אע"ג דהוא דינא דגמ':

ואין לומר משום דא"א לתקן אף ע"י גרירה אלא ע"י שימעט הכתב להקטין האותיות וא"כ יצא שכרו בהפסדו דהא גם זה הוא דינא דגמ' דהא ליתא דע"י שיגרור שנים או שלשה תיבות שפיר יוכל להעמיס אח"כ להעמיד אות א' עכ"פ מהשלשה אותיות שחוץ לדף בתוך הדף מבלי שיהיה זה בגדר ולא ימעט את הכתב שבגמרא ועוד שהרי מניחים ריוח בין תיבה לתיבה יותר מהשיעור שבגמרא ולכן כשיצמצם באיזה תיבות

שיגרור למעט הריוח כשיעורו ע"י כל זה ודאי בקל להעמיד אות א' תוך הדף. ואמאי לא כ' מהרא"י לתקן ואדרבה מדיוק לשון מהרא"י שם שכ' וז"ל דאין להקפיד בדיעבד שכבר נכתבה הס"ת כו' ולא קאמר ולא יהיו כתובים כו' שלכתחלה לא יכתוב כך עכ"ל מזה משמע דא"צ לתקן כלל והיינו משום דמוכח מהגמ' והחיבורים שהיא רק קפידא דלכתחלה שלא יכתוב כך לכן בדיעבד לא הצריך לגרור ולתקן אע"פ שאפשר לתקן ואין להקשות מאי שנא מהא דכ' המ"א סי' ל"ב ס"ק מ"ז דכשאפשר לתקנו לא מיקרי דיעבד והצריך לתקן ע"י גרירת כמה שיטין כו' וכיוצא בזה בתשו' מהרמ"ל סס"י ס"ח שהביא המ"א שם ובסי' ל"ט ס"ב אך החילוק נ' משום דבנדון דהמ"א יש פוסלים אפילו דיעבד ע' בתשו' הרמב"ם סי' ס"ט ובב"י בי"ד סי' רע"ו בשם הרשב"ץ לכן אע"ג דהעלה להכשיר דיעבד מ"מ הצריך תיקון כשאפשר:

וכן בנדון דמהרמ"ל ג"כ יש שרצו לפסול וגם הוא כ' שלפום רהיטא נראה דעת הפוסלים לכן אע"ג דהעלה להקל מ"מ הצריך לתקן כשאפשר בקל כו' ע"ש משא"כ בנדון דמהרא"י דס"ל דמהגמ' וכל החיבורים מוכח שאין זה רק קפידא דלכתחלה לכן לא הצריך שום תיקון דיעבד וזה כעין שנז' בחולין פא"ט (דמ"ד) לחלק לענין שלא אכלתי מבהמה שהורה בה חכם בין מלתא דתליא בסברא ובין היכא דאגמריה סמך:

וכן משמע ג"כ מדברי אאזמו"ר הגאון נ"ע בסי' ל"ב סמ"ח מ"ט דגבי נדון דהמ"א כ' סמ"ט אבל בס"ת יכול לתקן כו'. משא"כ בסמ"ח שהוא נדון דמהרא"י לא הזכיר להצריך תיקון אפי' בס"ת והיינו מטעם הנ"ל ונ"ד דחטירת החתי"ן הרי כל עיקר החטירה אף אם לא היתה נעשי' כלל קילא מנדון דמהרא"י שהיא קפידא בגמ' לכתחלה לכ"ע והחטירה היא רק קפידא ספרי דוקני לבד כ"ש כשנעשי' החטירה כפירש"י וכפר"ת רק קצת לא כדבעי לפר"ת דפשיטא דא"צ שום תיקון דיעבד כלל:

ו ועתה י"ל שגם לומר שיש לחוש לתיקון זה משום מנומר אין זה כלל נגד הש"ע סי' רע"ט ס"ד דודאי אין בזה משום מנומר הנז' בגמרא שמצריכין גניזה לכל הס"ת מחשש מנומר ההוא דבתיקון יתירות שיגרוד וירחיב האות כו' ליכא משום מנומר שבגמ' וכדי שלא להצריך גניזה להס"ת מקילין בזה אבל הרי יש עוד כמה גווני מנומר שחוששין בו לכתחלה אף שאין בו משום נימור שבגמ' מ"מ חיישינן לזה לכתחלה כמ"ש בתשו' מ"ב סי' נ"ו בשם מסכת סופרים דכשגורר ג' שיטות וכותב במקומן ד' או ה' מחזי כמנומר כו':

ומ"מ מסיק דדיעבד אין לפסול הס"ת בשביל נימור זה כיון שלא נז' בגמרא ע"ש ובתשו' הרא"ש כלל ג' סי' ז' הובא בש"ע סי' רע"ט סעי' ה' דלגרור ב' שיטין ולכתוב במקומן ד' מחזי כמנומר ומוטב לסלק היריעה ופי' נימור זה כ' הט"ז סי' רע"ה סק"ג משום

שהאותיות יהיו קטנים כו' וכ"מ בתשו' הרא"ש הנ"ל שם שכ' למעט הכתב דמחזי כמנומר וזהו חומרא יותר ממנומר שכ' המ"ב ע"פ מ"ס ועם היות דרמ"א כ' סס"י רע"ט שהסופרים נהגו לתקן זה היינו כדי שאל"כ נצטרך לגנוז היריעה משא"כ בנ"ד שאף אם לא נתקן חטירת החתי"ן הוא כשר וישר לכ"ע כנ"ל ודאי י"ל שיש לחוש לתקן משום מנומר דמנומר שבנד"ז לא גרע מנמורין הנ"ל שבמ"ב ושבש"ע סי' רע"ט ס"ה. כי אפשר יהיה עשרה או עשרים חתי"ן בכל דף שנצטרך לגוררם ולתקנם ובין הכל יהיה כפלי כפליים מג' שיטין שבמ"ב ועוד דלהתשב"ץ ח"א סי' קכ"ה מבואר שיש בזה משום מנומר גמור לדעת הרמב"ם ומ"ש בגמ' ביתירות לית לן בה היינו שיגרוד היתר ויניח כך ואע"פ שנראה כשתי תיבות לא מפסיל בהכי ומה שכת"ר כ' שחזר בו אח"כ מכח פסק הרמב"ם דתיבה שנחלקה לב' פסול. לפע"ד אין כאן חזרה שהרי כ' ואפילו היה כן כו' משמע דלא ס"ל כן ובאמת גם מסקנת המרדכי פ' הקומץ סי' תתקנ"ז בשם רבינו שמשון הוא דיגרוד היתירה ויניח אויר ולא ירחיב האות וכ' לתרץ דהא דאמרינן במ"ס שאם הפסיק באמצע השם יותר ממלא אות קטנה לא יקרא בו זהו בשם דוקא ולא בשאר תיבות כו' יעו"ש ולכן צ"ע על מה שנרשם בש"ע סי' רע"ט ס"ד וכשגורד ירחיב האות כו' ב"י ומרדכי דאדרבה מסקנת המרדכי אינו כן דאדרבה על תיקון דירחיב כ' שיש לטעות שהן מאותיות גדולות רק הב"י מסיק כן וא"כ כיון דהתשב"ץ יש לו תנא דמסייע לתירוצו הוא רבינו שמשון למה לא נחוש לו לכתחלה ונאמר דזהו עכ"פ כמנומר דהרא"ש ומ"ב אע"פ שאין בזה משום מנומר גמור שבגמ' שיצטרך גניזה לס"ת מחמתו כפסק הרמ"א סי' רע"ט ס"ד ועוד דגם הריב"ש סי' ז' דס"ל ג"כ דיגרוד וירחיב כמ"ש רמ"א. מ"מ מסיק דאם כל האות כתובה על מקום הגרד וד' בכל דף מחזי כמנומר גמור להרמב"ם ולכן יגנז ולא יתקן ולפ"ז ודאי י"ל דכשמקצת האות כתובה על הגרד וארבע בכל דף או יותר ג"כ יש לחוש לכתחלה עכ"פ אלא דאין מצריכין לגנוז ס"ת מחמת זה ואע"ג דכ' דהרשב"א פי' יגנז עד שיתקן מ"מ לכתחלה יש לחוש לפי' הרמב"ם דמחמיר בחששא דנימור:

וגם במרד' שם פי' דיגנז שבגמ' היינו דלא מועיל תיקון ולכן נהי דהסופרים מקילי' כפי' הרשב"א היינו במקום שאל"כ יביאו יריעה לידי גניזה משא"כ בנד"ז:

והנה כת"ר הביא ג"כ ראיה ממ"ש בדברי חמודות ה' ס"ת ס"ק ע"ד דפיסול דספר שנקדו אפילו מחק הנקודות הוא משום מנומר וכן הביא כת"ר עוד מתשו' דבר שמואל סס"י שס"ב והיינו אפילו בענין שלא נצרך לכתוב אח"כ על מקום הגרר וכ"ש בנ"ד דנצטרך לגרר גג החתי"ן ולכתוב אח"כ על מקום הגרר דיש בזה חששא מנומר טפי מכשגוררין ואין כותבין ע"ג מקום הגרר כמ"ש הריב"ש סי' ז' שכיון שגורד ומניחו חלק לית לן בה

כו' לא מחזי כמנומר אבל כשכל האות כתובה בגרירה כו' מחזי כמנומר עכ"ל וכ"כ התשב"ץ ח"א סי' קכ"ה הנ"ל וא"כ נראה דלפי' הד"ח יש לחוש כאן יותר מבספר שנקדו ומחק הנקודות עכ"פ העולה מזה דכמו שבמנומר גמור הפוסל מדינא דגמ' אין מתקנין הס"ת אף שנשארה פסולה כמו כן בתיקון דגרירת הרבה אותיות מאד מהס"ת כמו ערך כל גגי החתי"ן כשנצריך לגוררם ולתקנם אף שאין בזה משום מנומר גמור שמדינא דגמ' יש בו חששא דמנומר הנז' בפוסקים ולכן מוטב שלא לתקנם כיון שאין התיקון רק לסלסול בעלמא וכעין מ"ש במשנה פ"ח דזבחים (ד"פ) ועוד אמר ר' יהושע כשנתת עברת על בל תוסיף ועשית מעשה בידיך וכשלא נתת עברת על בל תגרע ולא עשית מעשה בידיך וכיוצא בזה יש שאנו שוקלין דבר כנגד דבר שלא יצא שכרו בהפסדו בענין זיוני האותיות בגט שלא להוציא לעז כו' וביאר זה בג"פ סי' קכ"ה ס"ק ל"א מדברי תה"ד סי' רל"ב דיש ג' חלוקות והנה ההפרש בין חלוקה הא' לחלוקה הג' הוא כמו ההפרש בין הנדון שברמ"א סי' רע"ד ס"ד לנדון זה ומיהו כ"ז על החתי"ן העשויים החטוטרות בטשטוש דיו ע"ג השני זיינין אבל על החתי"ן שכ' כת"ר ח אע"פ שלענ"ד הם כשרים גמורים מ"מ יש לתקנם גם הלמדי"ן שנכתבו בהפך הווי"ן ל אע"פ שאין צריך תיקון לפע"ד כנ"ל ע"פ תשו' פמ"א מ"מ היינו שאין צריכות לתקנם אבל אם ירצו לתקנם יוכלו לתקנם כיון דכאן לא יצטרכו לכתוב על מקום הגרר ומיהו הלמדי"ן שבשם פשיטא דאסור לתקנם אבל ודאי שגם קודם שיתקנו רשאים ויש לקרות בה אפילו יש בצבור ההוא ס"ת אחרת שבלי שום פקפוק וכמש"ל בשם מהרא"י:

סימן רז

בדין אופן כתיבת שירת הים בס"ת גרסינן בגמרא ספ"ק דמגילה (דט"ז ע"ב) כל השירות כולן נכתבות אריח (הוא הכתב) על גבי לבינה (הוא חלק שהוא כפליים מן הכתב והאריח חצי לבינה) ולבינה על גבי אריח חוץ משירה זו ומלכי כנען שאריח ע"ג אריח ולבינה ע"ג לבינה מאי טעמא שלא תהא תקומה למפלתן שלא יהא להם מקום להרחיב צעדיו תחתיו) עכ"ל והאגודה ספ"ק דמגילה כתב פירש"י אריח הוא הכתב ולבינה הוא האויר ואין נראה לר"ת דחלק לא יקרא לבינה אלא השטה ארוכה קרויה לבינה והקצרה אריח וכל ואת זה למטה מזה וכל השמות הארוכים זה למטה מזה ושירת הים אלו הן ראשי שיטין:

אז לאמר ורוכבו לישועה אבי. שמו שלישיו כו' האזינו פירש ר"ת דהויא לבינה ע"ג לבינה וכן מוכרח במסכת סופרים שעשה השיטות ארוכות זו כזו וכן שנינו האזינו

שעשאה שירה ושירה שעשאה האזינו לא יקרא בו עכ"ל והוא מדברי המרדכי ספ"ק דמגילה ופי' לבינה ע"ג לבינה היינו שהשיטות ארוכות זו כזו אבל מ"מ כל שיטה יש בה ריוח באמצע ונמצא כל שטה חלוקה לשנים כמ"ש בשו"ע סי' ער"ה ס"ד והוא א"כ כמו שירה זו דמפלת המן אלא שכאן השטה חלוקה לשנים ע"ד שיהיה בהן אריח ולבינה. ושם היא חלוקה לשנים והם שני לבינות וכ"כ הר"ן שיותר נכון פר"ת וז"ל וקורא השטה הארוכה לבינה והקצרה אריח כעין שכתובין שירת הים ושירת דבורה כו':

קיצור. ענין פירש"י דאריח הוא הכתב ולבינה הוא האויר היינו החלק ופר"ת דאריח ולבינה שניהם מן הכתב אלא שטה הארוכה נקרא לבינה ושטה הקצרה אריח ושהמרדכי והר"ן והאגודה הסכימו לפר"ת ושירת האזינו השטה חלוקה לשני לבינות ואויר בנתיים:

ב והרמב"ם ספ"ח מה' ס"ת כתב שירת הים כותבין אותה בשלשים שטות שטה ראשונה כדרכה:

ושאר השטות אחת מניחין באמצעה ריוח אחד ואחת מניחין הריוח בשני מקומות באמצעה עד שתמצא השטה חלוקה לשלש (ור"ל והשטה שמניחין באמצעה ריוח אחד היא חלוקה לשנים היינו כדרך השטות דשירת האזינו) ונמצא ריוח כנגד הכתב וכתב כנגד הריוח וזה הוא צורתו כו' עכ"ל יעו"ש וממ"ש ונמצא ריוח כנגד הכתב כו' מבואר דזה פי' אריח ע"ג לבינה ולבינה ע"ג אריח והיינו כשטת רש"י ומ"מ אין זה הצורה נגד שטת ר"ת כי מ"מ בשטה שחלוקה לשלש הרי הם כמו אריחין ובשטה שחלוקה לשתים הם כמו לבינים נמצא אריח ע"ג לבינה ולבינה ע"ג אריח וז"ל מס"ס פי"ב הלכה יו"ד ר' זעירא ר' ירמיה בשם רב אמר שירת הים ושירת דבורה נכתבות אריח ע"ג לבינה ולבינה ע"ג אריח הלכה י"א שירת הים שלשים שטין אז לאמר ורוכבו. לישועה כו' ונ' דהצורה שבהרמב"ם במן הצד הוא כפר"ת ששורה קצרה ע"ג שורה רחבה ורחבה ע"ג קצרה וכנ"ל אבל באמצע הוא כמו פירש"י אויר ע"ג כתב וכתב ע"ג אויר ונמצא י"ל שיוצאין בזה שתי הדיעות אבל אם כפירש"י לבד היה צ"ל שטה אחת חלוקה לשתים היינו שיהיה חלק אחד ביניהם באמצע ושטה שתחתיה יהיה הכתב רק שטה אחת באמצע ומשני צדדין יהיה אויר וחלק וחוזר חלילה כן וצורה זו מצוייר בט"ז בי"ד סי' ער"ה היינו שכל השטות חלוקות לג' חלקים אבל ההתחלקות אינו שוה אלא שבשטה א' הכתב הוא שני שטות קטנים וחלק ג' חלק ואויר ביניהם ובשטה שתחתיה יש שטה א' כתב ושני אוירין מן הצדדים ואילו היינו סוברים כפר"ת לבד היה צ"ל כל שטה חלוקה לשנים לבד וחלק בנתיים רק באחת יהיו אריחין ובשניה לבינים אבל אנו אין

לנו אלא כהצורה שבהרמב"ם שהועתקה בשו"ע אשר י"ל שהיא כשר לכל הדיעות כי לשטת ר"ת היא כשר כיון השטה החלוקה לשתים היא ודאי לבינה ע"ג אריח וכן השטה החלוקה לשלש ג"כ בשני חלקים שמהצד הוא אריח ע"ג לבינה רק הכתב שבאמצע מהשטה החלוקה לשלש אינה כ"א כתב נגד אויר ולא תפסל בשביל זה כי ג"ז אינו עכ"פ אריח ע"ג אריח ולפירש"י ג"כ הוא כשר כיון שמ"מ הוא כתב כנגד אויר ואויר כנגד כתב היינו השני אוירין שבשטה החלוקה לשלש הם נגד הכתב שבשטה שתחתיה וכן האויר האחד שבשטה החלוקה לשנים הוא כנגד הכתב שבשטה שתחתיה ועד"ז השני כתבין שבשטה החלוקה לשנים יש כנגדן שני אוירין בשטה החלוקה לשלש והכתב האמצעי שבשטה החלוקה לשלש יש ג"כ אויר כנגדו תחתיו בשטה החלוקה לשתים רק השני כתבים שמהצד שבשטה החלוקה לשלש אין אויר תחתיהן כ"א כתב, א"כ מ"מ גם לפירש"י רובה אריח ע"ג לבינה:

קיצור. שצורת שירת הים המבואר בהרמב"ם י"ל שיוצאי' בו גם לשטת ר"ת וכן לשטת רש"י ומ"מ לכאורה לשטת רש"י הצורה היא כמצוייר בהט"ז סי' ער"ה:

אך נראה שראוי היה שהחלק והאויר שבשטה החלוקה לשתים לא יהיה קצר מהכתב שעליה בשטה החלוקה לשלש דהא בזה יוצאין במה שפירש"י אריח ע"ג לבינה ולפירש"י הלבינה היא כפליים מהאריח לכן עכ"פ לא יהיה הלבינה שהוא האויר קצר מהאריח שהוא הכתב שעל גבה אך מתשו' הריב"ש סי' רפ"ו לא משמע כן דהא כתב שהאויר שבשטה החלוקה לשנים יהיה כשיעור פרשה סתומה דהיינו ט' אותיות ובשטה שיש בה שני אוירין מניח הריוח כשיעור הנ"ל בין שניהן דהיינו שכל אויר יהיה ערך חמשה אותיות או ארבעה וחצי' ורוחב הדף יש בו לפחות שלשים אותיות גדולות וא"כ כשחולק השטה לג' חלקים ושני אוירין נשאר בשלשה חלקים כתב כ"א אותיות ומסתמא חלק האמצעי הכתוב רחב יותר משני הצדדים א"כ י"ל שיהי' בו יותר מתשעה אותיות וגם השלשים שטים שבשירת הים יש בכל שטה יותר משלשים אותיות ע"כ אפ"ל שהקפידה רק שיהיה החלק נגד הכתב שלמטה ממנו ומ"ש רש"י שהחלק הוא כפליים מן הכתב אפ"ל דמדבר בכל העמוד בכלל האויר שבין שטה לשטה ובין אות לאות ולמעלה ולמטה בין הכל יהיה כפליים מן הכתב א"כ עיקרו של דבר למעשה בהשטה שיש בה אויר אחד יהיה האויר כשיעור ט' אותיות היינו ג"פ אשר. ובהשטה שיש בה שני אוירין יהיה כל ריוח ערך ד' אותיות וחצי והכתב בשטה החלוקה לשתים מסתמא יהיו שוים כתב שמצד זה כמו כתב שמצד השני וכ"ז בערך לא שיתחייב כן בצמצום ובשטה החלוקה לשלשה. יהיה הכתב שבאמצע רחב כמו ערך שני השטין

שמהצד כזה $ציור בספר$ מיהו נראה שבס"ת דעכשיו בשטה שיש בה שני אוירין כל אויר הוא יותר מן ד' אותיות וחצי אלא ערך ששה אותיות ובודאי דזהו ג"כ כשר וישר וטוב יותר כדי שלא יצטרך להרחיב הכתב של האותיות ביותר ולמעשה צויתי להעתיק לו מהס"ת שכתב הסופר המפורסם של אאזמו"ר נ"ע ה"ה הסופר מ' ראובן ז"ל ויעתיקו לו השורות הכל כפי שנכתב שם וע"ז יכול לסמוך:

סימן רח

ע"ד השאלה וז"ל שנהגו הסופרים לכתוב ס"ת בווי העמודים וכל עמוד הוא מ"ב שטין ויש להם סימנים מקום התחלת כל דף כדי שהדף הבא אחריו יהיה תחלתו בוי"ו. והנה סופר אחד דילג שטה שלימה ואחר שגמר העמוד נזכר הדילוג שנחסר לו שטה בסוף העמוד נגד שארי העמודים:

ומחק ג' שטין במקום הדילוג ומילא החסרון באותיות דקות דהיינו שעשה משלשה שטין ארבעה וסוף הדף נשאר שטה חלק ועמוד השני התחיל מראשו כמנהגם שלא יחסר הוי"ו וגם שלא יהיה בזה העמוד יותר ממ"ב שטין ועתה אנחנו לא נדע מה נעשה ביריעה ההיא דהא הב"י הביא דברי הר"י אסכנדרני שמצא ברייתא וז"ל גמר בסוף הדף מניח שטה בתחלת הדף ואם נשארה שטה בסוף הדף מתחיל מתחלתו עכ"ל אלמא דשטה חלק בסוף הדף נמי הוי פרשה ובנ"ד אין למחוק ולתקן דיש בשטה אחרונה שם. א"כ יש להסתפק אי מקרי פרשה בזה שהשאיר שטה והוי פרשה במקום שאינו צריך וכבר פסלו אותה הש"ך והט"ז בי"ד סי' ער"ה וחלקו על הב"ח עכ"ל גוף השאלה. והאריך מעלתו בביאור הצד שיש לומר דלא הוי פרשה משום כיון שיש בה מ"ב שטין כמו בשאר דפין א"כ הם מוכיחים שלא לשם פרשה הניח חלק כו' וכיון דאיכא הוכחה יש לצדד להקל עפמ"ש הב"י בי"ד סי' רע"ו בבדק הבית בשם שו"ת הרשב"ץ ח"א סי' קע"ו שהרי הכתיבה מוכיח שלא לשם פרשה נשאר פנוי כו' עכ"ל אלמא דכשיש הוכחה שלא לשם פרשה הניח המקום פנוי רק לכוונה אחרת אין המקום פנוי שבשיעור פרשה פוסל כלל זהו תוכן השאלה:

והנה אני איני מבין כ"כ הוכחה זו שהרי אדרבה יש לומר דהניח השטה לשם פרשה ומפני שרצה שמ"מ יהי' מ"ב שטין על כן כתב ד' שטין בכתיבה דקה יותר מכתיבת שאר הדף ויעלו בידו כל רצונותיו שיהי' ההתחלה בוי"ו כמנהגו ושיהי' הפסק כשיעור פרשה בין דף לדף ושיהי' מ"ב שטין וכדי לצאת כ"ז כ' ד' שטין בכתיבה דקה וא"כ לא ידענא מה היא ההוכחה ממה שיש בדף זה מ"ב שטין שלא לשם פרשה הניח

השטה התחתונה חלק וצריך לומר דכוונתו דמעל' הוא כך שאפשר ניכר שהד' שטין שבכתיבה דקה לא נכתבו כך בתחלה אלא שנכתבו על מקום הגרר. וכיון דמוכח וניכר כן נאמר שגררם מפני שתחלה דילג כאן שטה ונזכר לאחר שכ' כל העמוד ומפני כן הוצרך לגוררם ולהעמידם על ד' שטין ואם כן ממילא נבין שהשטה שהניח חלק י"ל דלא לשם פרשה הניח אלא כדי שלא יהי' יותר ממ"ב שטין בדף זה אך גם לו יהי כן היא הוכחה קלושה שנצריך לעמוד עליה ע"פ העיון והשכל והחקירה. ואינה מערך ההוכחה שבתשו' הרשב"ץ הנ"ל שהיא הוכחה הנראה למראית עין ממש. שהכתיבה דקה שבין השטין ניכר למראית העין שלשם תלייה נכתב להשלים החסרון הנראה ג"כ למראית העין נגד כל הס"ת וכיון דמוכח בהשקפת העין ממש שלשם תלייה נכתב להשלים החסרון משום הכי ס"ל להתשב"ץ שי"ל שאין המקום פנוי הנשאר בסוף התלייה פוסל משום פרשה שהרי מוכח ונראה לעין דשלא במתכוין הונח רק כדי למלאות החסרון כמו דלא חיישינן שמא לא יקרא על הסדר דהיינו שלא יקרא תחלה ג' וד' שטין התלויות ביני שיטי ואח"כ יחזור לקרות אל הפסוק שלפניהם שמשם התחיל לתלות וניחוש שמא לא יקרא כן אלא כסדר השטין שטה אחר שטה ונמצא קורא למפרע ואין קורין למפרע אפי' בנביאים כמבואר בר"ן במגילה פרק הקורא את המגילה עומד גבי מדלגין בנביא כו' ע"ש. והובא בש"ע א"ח סי' קמ"ד ס"א וע' ט"ז ומ"א וא"ר שם וכ"ש בתורה א"ו מדלא חיישינן להכי היינו משום שבודאי לא יטעה הקורא בזה כלל כי התליי' נראה לעין שנכתב בכתיבה דקה ושנתלה ביני שיטי למלאות החסרון ומש"ה ודאי יקרא תחלה כל מה שנתלה ביני שיטי ואח"כ יחזור לקרות אל הפסוק הראשון שמשם התחילו לתלות וכו' וא"כ כמו דסמכינן שיובן סדר הקריי' ע"פ ראיית והשקפת העין כמו כן ממילא יובן ג"כ דהמקום פנוי אשר בסוף מה שנתלה ביני שיטי לא הונח לשם פרשה כלל כי איך יונח שם בשביל פרשה והרי משם חוזר אל הפסוק הראשון שלמעלה ממקום זה כמה שטין וא"כ הוכחה זו אינה הוכחה היוצא מתוך הסברא כ"א נראית לעין בעין השכל עכ"פ ומש"ה כ' הרשב"ץ להקל ולא לחוש לשמא יאמרו שהניח פרשה כו'. משא"כ בענין ההוכחה דנ"ד שבהשקפת העין נראה אדרבה שהונח שטה חלק בין סוף הדף לתחלת דף השני במקום דשם הכתיבה כדבעי א"כ ודאי לשם פרשה הונח אלא שנוכל להבין שי"ל ג"כ דלא לשם פרשה הונח אלא שלא רצה להוסיף על מ"ב שטין ושהי' דילוג וגרר וכו' ופשיטא דלא סמכינן על הוכחה כזו לדחות דבר הנראה ברור לעין אף אם היתה הוכחה בריאה מזו רק שאינו דבר הניכר ע"פ השקפת עין כהנדון דהתשב"ץ שבבד"ה כנ"ל. דהנה בתשב"ץ שם ח"א סס"י קע"ו מבואר שלמעשה שם ציוה לתקן בענין אחר

שלא ישאר מקום חלק ע"ש וסיים שאפשר להקל אבל מ"מ כו' ע"ש. רק שלא הועתק בב"י בבד"ה:

וצ"ל הטעם אע"ג דהתם הוי הוכחה הנראית כמעט לראיית העין לא סמך ע"ז משום דהרי ראינו בגמ' ופוסקים בענין כתיבת ותמונת האותיות שבספרים תפילין ומזוזות לא סמכו כלל על הבנות כאלו כ"א בעינן שיהי' האות ניכר לתינוק דלא חכים ולא טיפש אבל על הבנות איש גדול לא מהני כלל וכמ"כ י"ל בענין הנ"ל דהבנה זו להבין שהמקום פנוי אינו רק מחמת מילוי החסרון וכו' הרי ודאי לא יובן לתינוק כלל ומש"ה י"ל דלא סמכינן ע"ז כלל (והא דלא חיישינן שיקרא למפרע ר"ל אפילו כשאין מקום פנוי כו' י"ל דהקורא הוא איש גדול ודאי לא יטעה וכיון שענין הקריאה אינו פיסול שבגוף הס"ת סמכינן אההוכחה משא"כ במעשה הכתב וע' בתשו' הר"ן סי' ט"ל שצ"ע מיהו גם פירושו בסה"ת צע"ג אך הנה אם תולין גם ג' שטין אע"פ שלא יובן הסדר לתינוק דלא חכים צ"ל דרק בהאותיות בעינן שיובן לתינוק וכן בהפסק התיבות כו' ולא בכה"ג אבל למ"ש הטוש"ע דתולין רק תיבה או יותר י"ל משום דזה יובן גם לתינוק). ואת"ל דסמכינן ע"ז כמ"ש הרשב"ץ והביאו הב"י בבד"ה שאפשר להקל בכך צ"ל דרק במהות האותיות בעינן שיובן לתינוק. משא"כ בשא"ד כנדון זה דסידור הפרשיות סמכינן על הוכחה והבנה של הגדול אע"פ שהתינוק לא יבין אך מ"מ אין לנו רק מ"ש הפוסקים הרשב"ץ והביאו הבד"ה לסמוך על הבנה הנראית בהשקפת עין השכל בהשקפה ראשונה ממש כהנדון דהתשב"ץ הנ"ל אבל לא לסמוך על הבנות שיצאו אחר החקירה ומשא ומתן שאז נשיג בדברי נביאות שהונח לא לשם פרשה ע"ז ודאי לא סמכינן כלל וכלל:

ואע"פ שלע"ד א"צ כ"כ לראיות ע"ז אך מ"מ נראה להביא ראיות ודוגמות לזה שמצינו בפוסקי' שלא סמכו על הוכחות גדולות יותר דמוכחא טובא להתיר עי"ז פיסול הנראה לעין ולומר דמוכח שהוא טעות והוא בפסקי מהרא"י סי' י"א בגט שנכתב בשנת חמשת אלפים ושני מאות ושבע עשרה לבריאת העולם ואחר הנתינה כמה ימים נמצא בגט ההוא שנכתב בטעות וכן כתוב שנת חמשת אלפים ושבע עשרה לבריאת עולם ודלג ומאתים ופסל הגט משום דה"ל מוקדם ואע"ג דידוע לנו ומוכח לפי רוב השנים דע"כ דילוג טעות יש כאן כו' דמסתמא לא נכתב גט זה לפני מאתים שנה כו' או אפי' הי' הטעות שנכתב לפני אלפים שנה ע"ש לא סמכינן ע"ז לומר שודאי מסתמא לא נכתב גט זה לפני אלפים שנה כו' אלא כל היכא שכתוב זמן מוקדם לפנינו פסול הגט ומה שהתיר הרא"ש בענין הטעות הוא משום שהטעות מוכח מיניה וביה כו' ע"ש וכמה יובן שהוכחה הנ"ל גדולה ביתר שאת ויתר עז שלא בערך כלל ההוכחה דנ"ד שהיא

הוכחה קלושה ואם שם לא סמכינן על הוכחה זו להכשיר פיסול הנראה לעין שנכתב הזמן בשינוי אא"כ ההוכחה מיני' וביה ר"ל בהזמן עצמו שנכתב בגט בתשו' הרא"ש כש"כ וק"ו שלא נסמוך על הוכחה קלושה דנ"ד להתיר פיסול הנראה לעין שהונח להיות פרשה במקום שא"צ שפסלוהו הט"ז וש"ך וכ"ד כל הפוסקים וגם מה שהשטה חלק היא בסוף הדף ה"ל כשטה חלק באמצע הדף דמורה על פרשה וכמ"ש מעל' בשם הב"י בי"ד סי' ער"ה וכ"כ כאאזמו"ר הגאון ז"ל בפשיטות בשולחנו הטהור בא"ח סי' ל"ב ססע"י נ"א עיין שם ואף את"ל דהא בנ"ד נמי ההוכחה מיני' וביה ולא מבחוץ אבל היא הוכחה קלושה משא"כ בתשו' הרא"ש דממ"נ כו' שנראה לעין הממנ"פ כו' ופשיטא דהוכחה מיני' ובי' שבנ"ד גרועה טובא מהוכחה שמבחוץ דמהרא"י הנ"ל והאריכות בזה למותר ועוד זכר לדבר לנ"ד ממ"ש בתה"ד סס"י רס"א דבהוכחה בעלמא קשה לסתור דברים המפורשי' בהדיא כו' ע"ש דאע"פ שאין ראיה לדבר משם לנ"ד זכר לדבר הוי:

סימן רט

בדבר הס"ת שביריעה א' שורה גבוה משורה שביריעה אחרת הסמוכה לה ואי אפשר לתקנם בתיקון התפירה רק למחוק ולהשפיל שורה אחת בעמוד אחרון כי ביריעה אחת שורותיו מרווחות ובאחת דחוקות ולזאת נראה שורה פנויה שלימה נגד הכתוב אף שבמנין הם שוות ויש שמשורטטת על הפנוי כנגד הכתוב ויש שאין משורטט על הכתב כנגד הפנוי עכ"ל השאלה:

הנה בשו"ת חינוך בית יהודה סי' ע"ג כתב בדין סופר שכתב בעמוד אחד שורה אחת יותר מעמוד שלפניו:

כשר ושכן הסכים הגאון מהרשש"ך בדבר ס"ת שיש לה שורה יתירה ביריעה מבחברתה איני יודע שום פיסול ומותר לקרות בה לפי הדין עכ"ד משמע אף שהשורה היתירה היא למטה מהעמוד שמסתיים ביריעה השנית:

אך השואל בתשו' שב"י סי' נ"ג לא פי' כן בדבריו וז"ל כי שם משמע שאין הכתב באותו עמוד נכנס יותר בתוך הגליון שלמטה מעמודים אחרים עכ"ל ומ"מ כאשר כתבתי כ"כ בשכנה"ג ביו"ד ה' ס"ת סי' ער"ה בהגהת הטור אות יו"ד וז"ל היו כל הדפין מ"ב שטות ובאחת כתובה מ"ג ושטה אחרונה למטה יוצאת חוץ מן הדפין שאצלו אע"פ שמצוה מן המובחר שיהי' שוות בדיעבד לא מיפסל הר"ם מטראני ח"ג סי' קע"ט עכ"ל. ובתשב"ץ ח"ג סי' קנ"ה דף ל"ה ע"ד נשאל ג"כ בזה וז"ל ס"ת שיש בו דפין אחת קצרה ואחת ארוכה ממנה בשני שטין או בשטה אחת אם הוא פסול מפני שהדף הקצר מחבירו אותו המקום

הפנוי יראה כמו ריוח שבין פרשה לפרשה כו' תשובה וענין הדפין אשר קצתם ארוך מקצתם אם הקצר הוא הרבה לצד אחד והארוכים הם הרבה לצד אחד אינו נפסל בכך שזה היה ספר מחובר משני ספרים וכבר הוא ניכר שאין זה פרשה וכן אם אין הארוך כי אם דף אחד באמצע הרבה קצרים והוא כתוב בשרטוט גם זה הוא כשר אבל אם דף אחד קצר בין דפין ארוכין בזה יש לחוש לפסול שזה נראה כמו הפסק פרשה אלא שאם לא היה שם שום שרטוט אפשר להכשירו שבהפסק הפרשיות יש שרטוט ובזה כיון שאין שם שרטוט ניכר שאין זה פרשה ובדיעבד יש להכשירו אם א"א לתקן ולא לפסלו לאבד ס"ת עכ"ל ועיין תשו' חתם סופר חי"ד סי' רס"א שפסל בפשיטות בדף אחד קצר בין דפין ארוכין ולא הזכיר היתר אם אין שם שום שרטוט מפני שבמחכ"ת לא ראה דברי התשב"ץ דאילו ראה דבריו ודאי לא היה חולק עליו:

קיצור. מדברי התשב"ץ שאין לפסול כ"א בשדף אחד הקצר שטה אחת הוא בין שני דפין ארוכין וגם שיש בו שרטוט שאז נראה כמו הפסק פרשה וכ"נ דעת שו"ת מהר"ם מטראני ושו"ת חב"י:

ב ולפ"ז נראה דאם יש שני דפין סמוכין זל"ז שהם קצרים משאר הדפין ששאר הדפין ארוכים מהם יותר שטה אחת אין לפסול דהא אין כאן היכר הפסק פרשה:

דדוקא כשדף אחד קצר שטה אחת שיש משני צדדיו דף ארוך יותר שטה אחת חשוב כמו הפסק פרשה. משא"כ בכה"ג שרק מצד א' יש אורך יותר שטה א' ומצד השני שוה לדף שבצדו הרי ניכר שאין זה הפסק פרשה יותר ממה שניכר ע"י שאין שם שרטוט אמנם בשו"ת דבר שמואל סי' ר"פ שהביא השבו"י בתשובתו שבשו"ת שב יעקב סי' נ"ג משמע דאף בכה"ג יש לפסול דמ"מ חשוב ליה נראה כצורת פרשה במקום שאין בו פרשה שהרי אפילו ביריעות שכל דפי יריעה א' שוין ולא נראה השינוי כ"א בין דפי היריעה האחת לבין דפי היריעה שנית ג"כ ס"ל לפסול הרי אף שהדפים הקצרים שטה אחת הם שלשה סמוכים זה אצל זה ס"ל לפסול ע"ש במ"ש האופן האחד כשהיה השינוי מחמת מנין השטות הכתובין גורעין ומוסיפין מדף אל דף או מיריעה ליריעה כגון שהאחד הוא בת חמשים שטין והאחרת בת מ"ט אז הסכמת רוב החכמים היתה לפסול ולאסור עכ"ל הרי דאף כשהשינוי מיריעה ליריעה בכה"ג פסל וגם משמע דס"ל לפסול אפילו אינו משורטט שם ומה שמשמע אח"כ שכשאין שרטוט יש פנים שלא להחמיר כשהשינוי מיריעה ליריעה ע"ש במ"ש ובפרט היכא שהשינוי הזה אירע בדף אחד באמצע דפי היריעה זהו כשמספר השטות הכתובות היה שוה בכולן אלא שהסופר לא דקדק להשוות הריוח שבין שטה לשטה כו' וגם ע"ז פקפק שם משום דלא אשכחנא

שהשרטוט מעכב בשטה הנשארת חלוקה בין פרשה לפרשה אבל בשו"ת שב יעקב סי' נ"ג ס"ל כשכל הדפין ביריעה אחת שוין אין זה בכלל סימן פרשה מה שביריעה הב' שלפניו או שלאחריו אינו שוה והיינו כי צורת פרשה להניח למטה או למעלה שורה אחת חלק בלא כתב ובשני הדפין שבצדה מזה ומזה המה כתובים אותן מלמעלה ונראה השינוי משני הצדדים משא"כ בנ"ד שדף הראשון ביריעה שנית נראה חלק למטה או למעלה נגד סוף הדף שביריעה שלפניו ואח"כ שני דפין הנותרים שבאותה היריעה המה שוה לדף הראשון כו' אין זה צורת פרשה ולזה יש לצרף נמי ההיתר של תשו' באר עשק שאין שרטוט באותם השורות הנשארים חלק והוה תרתי למעליותא להצטרף שאינו נראה כצורת פרשה לפסול הס"ת בשביל זה עכ"ל ודבריו נכונים כיון שהתשב"ץ מצדד להקל מצד חסרון השרטוט אף בדף א' קצר בין שני דפין ארוכין כנ"ל א"כ יש להקל עכ"פ בכה"ג דהשב יעקב ודלא כשו"ת דבר שמואל הנ"ל:

קיצור. בתשו' דבר שמואל החמיר אף כשהשינוי רק מיריעה ליריעה והדפים הקצרים הם שלשה סמוכים זה לזה וגם אין החלק משורטט ס"ל לפסול אבל בשו"ת שב"י מיקל בזה כשיש תרתי למעליותא ויש לסמוך עליו דהא התשב"ץ מיקל אף בחדא למעליותא:

והנה בנד"ז באותן שאין משורטט כנגד הכתוב על הפנוי א"כ פשוט להקל לפ"ד שו"ת שב יעקב ואף לפ"ד הדבר שמואל אין ברור לפסול דלא פוסל בפשיטות גם כשאין משורטט בשורה הפנוי אלא באופן האחד כשהיה השינוי מחמת מנין השטות אבל באופן הב' כשמספר השטות היה שוה בכולן אלא שהסופר לא דקדק להשוות הריווח שבין שטה לשטה של דף אחד לדף שאצלו בזה לא פסל בפשיטות אף כשאין הפנוי משורטט אלא היכא שהשינוי הזה אירע בדף אחד באמצע דפי היריעה שנראה כחסר שטה אחת בסופו בין לגבי הדף שלפניו ובין באותו שלאחריו שדומה יותר לצורת פרשה מהיכא שכל דפי היריעה שוין ומכוונים מתחלתן לסופן ולא נראה השינוי כ"א בין סוף דפי היריעה האחת לסוף דפי היריעה השנית עכ"ל וא"כ בנדון זה שאין השינוי בהדפין שביריעה אחת רק השינוי בין סוף דפי היריעה הא' לסוף דפי היריעה השנית גם לדידי' אין לפסול בשיש עוד תרתי למעליותא והוא כשמספר השטות הוא שוה בכל היריעות וגם אין שרטוט במקום הפנוי שכנגד הכתב:

אך באותן שמשורטט על הפנוי כנגד הכתוב בזה פסל הדבר שמואל אבל כיון שהתשב"ץ היקל בזה בהדיא כשאין השינוי בדף א' קצר בין שני דפין ארוכין כנ"ל כ"א מדפי יריעה זו לדפי יריעה אחרת הסמוכה לה. דבכה"ג ס"ל שאין זה צורת פרשה כלל וכ"ד תשו' מהר"ם מטראני והיינו אף כשהשינוי מחמת מנין השטין א"כ יש לסמוך ע"ז עכ"פ בנד"ז

שמספר השטין שוין וכן לפ"ד תשו' שב"י שלא הכשיר כ"א בתרתי למעליותא עכ"ז היינו אף שמספר השטין אינן שוין ומחמת זה בא השינוי כנזכר בהשאלה שם רס"י נ"ג דקצת היריעות הם מס"א שטין וקצתן מס"ב וקצתן מס"ג כו' ע"ש בזה היקל כשבכל יריעה הדפין שוין ובאין שרטוט במקום הפנוי' א"כ בנד"ז אף במקום שיש שרטוט כיון נגד זה יש מעלה שמספר השטין הוא שוה בכל היריעות ה"ל ג"כ תרתי למעליותא וא"כ יצא לנו שלפ"ד השב"י שראה והביא שו"ת דבר שמואל אעפ"כ ס"ל להקל בכה"ג וכ"ש לפ"ד התשב"ץ ומהרמ"ט ותשו' חב"י קיצור בנד"ז באותן שאין שרטוט במקום הפנוי יש לצדד אף לפ"ד הדבר שמואל ובאותו שיש שרטוט אף שהד"ש פסל יש לסמוך ע"ד השב"י דלדידי יש להקל בכה"ג שיש ג"כ תרתי למעליותא מה שמנין השטות הם שוים והשינוי רק מיריעה ליריעה וכ"ש דלהתשב"ץ ומהרמ"ט והחב"י בשם מהרשש"ך יש להקל:

ד והנה השואל שבשו"ת שב"י סי' נ"ג הביא מ"ש במס"ס פ"ג ה"ג אין עושין תורה חומשין כו' אבל עושה חומשין תורה אימתי בזמן שמדתן ושטתן שוין עכ"ל וכ' ע"ז הרב הנ"ל די"ל דהיינו לכתחלה אבל בדיעבד אינו נפסל אך בנד"ז הרי שטתן הן שוין כמ"ש רומע"ל שבמנין השטין הן שוין וגם מדתן י"ל נק' מדתן שוין דהיינו אורך יריעה עם אורך יריעה חברתה הן ודאי שוין בכל היריעות רק הכתב שבתוך היריעות אינו שוה לגמרי בכל היריעה בערך רוחב שורה א' לפעמים י"ל שאין זה בכלל שאין מדתן שוין דעיקר פי' מדתן היינו אורך הקלף של היריעות ובפתחי תשובה סי' רע"ג סק"ד הביא בשם בני יונה ובשם תשו' פנים מאירות להקל בנדון כזה של שאילתינו כמ"ש רומע"ל והנה בתשו' שב יעקב שם סס"י נ"ג סיים וז"ל והנה כל שאני מצדד להקל כדי שלא יבא הס"ת לידי גניזה בכן עכ"פ מה שאפשר לתקן יש לתקן כו' לתקן במחיקות עוד שורות ולכתוב שורות אחרים בכתב אותיות גדולות או קטנות עד שיתכוונו בשוה כו' עכ"ל:

ומדברי תשו' חתם סופר סס"י רס"א נראה שחולק על זה דאסור לתקן ע"י מחיקה כיון דלחד מ"ד הס"ת כשר (דהיינו (אף) רק להב"ח בפירושו דברי הטור ובאמת דחה הט"ז ובתשו' שב"י ד' הב"ח לגמרי) א"כ אסור למחוק ולכתוב על המחק דאין כאן מעלין בקדש כו' ע"כ לא פסק רק לגנוז אותה היריעה ולכתוב אחרת במקומה אך זהו בנדון שלו שהיה הפיסול פסול גמור שכל היריעות היו בני חמשים שטים ודף אחד היה בו רק מ"ט שטין והניח שטה אחת בסוף העמוד פנוי והוא ממש כפרשה פתוחה אעפ"כ לא היקל למחוק כ"א לגנוז היריעה:

אבל בנד"ז שלדעת התשב"ץ אין זה צורת פרשה כלל כיון כל הדפין שביריעה אחת הן שוין ועוד שגם מנין השטות בכל היריעות שוין י"ל אין לגנוז יריעות בשביל חששא

דהדבר שמואל לבד נגד רוב האחרונים וקצת ראשונים כנ"ל וגם השו"ת נו"ב ותשובה מאהבה שבפתחי תשובה סי' רע"ג י"ל שלא הצריכו לתקן אלא בנדון שלהם שהיה הקלקול מחמת תפירת היריעות שלא דקדק לתפור היריעות מיושרות שיהיו הדפים שוים כו' ע"כ הצריך להתיר התפירות לעשותן מכוונות וזה ודאי ראוי ונכון שאין בזה שום ביזוי לס"ת רק תיקון טוב ובקל אבל כשאי אפשר לתקן אא"כ ע"י גניזת יריעה וכ"ש כמה יריעות י"ל שלא היו מחמירים כלל וזהו דין של הבני יונה. שע"ז י"ל שאין חולק כלל הנו"ב וגם השב"י שהיקל בתקון ע"י מחיקה זהו בנדון שלו שהי' שינוי גדול במספר השיטות מס"א לס"ב וס"ג וס"ד משא"כ בנד"ז שמספר השיטות שוין י"ל יודה ג"כ שאין למחוק כלל. והנה נידון אם רשאי לסלק היריעות ולגונזן ולכתוב אחרים במקומן ג"כ אפשר לומר כיון מדינא הס"ת כשר אין לחוש בשביל חומרא יתירה להוריד היריעות מקדושתן ולגונזן אף דמצינו במנחות (ד"ל ע"ב) ס"ל לרבי מאיר דטוב יותר לסלק היריעה מלכתוב את השם על מקום הגרר. אף שיש שם כמה תנאים שמתירים לכתוב את השם על מקום הגרר. ובמרדכי פוסק כרבי מאיר הובא ב"י סי' רע"ו ד"ה טעה ודילג א"כ ס"ל להמרדכי דאין חומרא כ"כ בסילוק יריעה. מ"מ הרי בש"ע סי' רע"ו ס"ח משמע דיש לכתוב על מקום הגרר וא"צ לסלק היריעה והיינו כיון דכשר כן אף שיש מי שמחמיר א"צ להחמיר כיון דזהו חומרא יתירה ואתאי לידי קולא לגנוז היריעה וכ"ד שו"ת מ"ב סי' נ"ו דס"ל להכריע כדעת הרשב"א בתיקון פתוחות וסתומות ולא כהרמב"ם והרא"ש שמחמירין לסלק היריעה משום דחומרא הבאה לידי קולא הוא להביא היריעה לידי גניזה ולהוריד כמה שמות הקדש מקדושתן וזהו בזיון וגנאי לכתבי הקדש כו' ע"ש וכ"כ עוד בתשו' סי' נ"ז וז"ל נראה דודאי אין ראוי לסלק היריעה אלא יתקן באחד מן הדרכים הנזכרים דכל מה דאפשר לתקן אסור לזלזל בקדושת ס"ת ובשמות הקדש להורידן מקדושתן ולהביאן לידי גניזה. ולכן התיר שם לתלות את היו"ד דשם אלקינו שדילגו ולא לגנוז היריעה כהובא בט"ז סי' רע"ו סק"ז א"כ לדבריו פשיטא שאין לסלק היריעות בנ"ד ולגונזם מאחר שמן הדין זהו כשר גמור אין להביא יריעה לידי גניזה דנ"ד עדיף טובא מהתיקון לתלות את היו"ד דשם אלקינו ואף שבתשו' מהרמ"ל חולק עליו ולא התיר לתלות היו"ד מ"מ התיר למחוק נ"ו:

וג"כ לא חייב לסלק היריעה כ"א שיכולים לסלק והט"ז שם לא הסכים בשני היתרים אלו לא בתליית היו"ד ולא במחיקת נ"ו דס"ל שכבר קדשו השם לכן הצריך לסלק היריעה וגם להרמב"ם דגבי פרשה פתוחה שעשאה סתומה הצריך גניזת היריעה זהו מפני שהתיקון באופן אחר קשה הרבה אבל בנד"ז שא"צ שום תיקון משורת הדין י"ל

דאין לגנוז יריעה בשביל הידור וכעת מצאתי עוד ראיה לשאילתינו ממ"ש הב"י סי' רע"ו בבד"ה בשם הרשב"ץ על ס"ת שחסר ממנו פסוק שלם אם יכולים לכותבו ביני שיטי כו' עד ואם השלים לכתוב החסרון באמצע שטה שלא לפוסלו לפי שנשאר שאר השטה פנוי כדמות פרשה שהרי התיבה מוכיח שלא לשם פרשה נשאר פנוי אלא ששם נשלמה תליית החסרון כו' יעו"ש הרי אף שנשאר פנוי כשיעור פרשה הכשיר משום שיש הוכחה שלא לשם פרשה נשאר פנוי כו' אף שלעין הרואה נדמה פרשה פנוי. כ"ש וק"ו בנד"ז שגם לעין הרואה מוכח שאין זה הפנוי שבדפי יריעה שלימה נכתב בשביל פרשה ודינו דהרשב"ץ הנ"ל הביא ג"כ בשכנה"ג סי' רע"ו ואף שבדין זה יש לגמגם דעדיף בכה"ג לסלק היריעה מ"מ בנדון שאילתינו א"צ לסלק היריעה ובפרט שבודאי לא יריעה א' יהיה כן אלא כמה יריעות:

קיצור מ"ש במס"ס פ"ג בזמן שמדתן ושטתן שוין י"ל יש בנ"ד ג"כ ועיין בא"ח סי' תרצ"א ס"ח מ"ש בשב"י לתקן במחיקות כמה שטין חלק ע"ז הח"ס סי' רס"א:

רק הצריך גניזת היריעה וזהו כשיש פסול גמור משא"כ בנד"ז א"צ לגנוז הנו"ב לא הצריך תיקון רק כשאפשר לתקן ע"י להתיר התפירות ולחזור ולתפור ע"כ אינו חולק כלל על הבני יונה וע' בגמרא דמנחות (ד"ל ע"ב) ובש"ע סי' רע"ו ס"ח התירו בתיקונים ע"י מחיקה וגרירה ולא לגנוז יריעה וע' בתשו' מ"ב סי' נ"ו וסי' נ"ז ובט"ז סי' רע"ו סק"ז וע' ב"י רס"י רע"ו מ"ש בשם התשב"ץ מזה יש ללמוד דנד"ז א"צ תיקון לא במחיקות שטין ולא לגנוז איזו יריעות:

ה והראיה שהביאו בשם הגאון מוהרש"ק נ"י מהא דשירת הים דמשמע מלשון הרמב"ם שצ"ל רק ארבעים שטין בעמוד שנכתב בו שירת הים ושטה א' פנויה לפני השירה ולאחריה הרי בין כולם מ"ב שטין והרי כתב ג"כ שנהגו הסופרים שיהיו בכל העמודים לא פחות ממ"ח שטין ולא יותר מששים א"כ נשאר בעמוד דשירת הים שאין בו אלא מ"ב שטין חלק הרבה נגד שאר העמודים ויש בזה חשש פרשה במקום שא"צ להיות פרשה אלא ע"כ דלא הוי פרשה אלא בשהניח מקום פנוי בדרך הכתיבה דהיינו שטה משורטטת כו' עכ"ד יפה כ' מעל' שבודאי לא יצא זה מפי הגאון הנ"ל רק לאיזה סניף בעלמא דאל"כ לדבריו שגגו כל גדולי האחרוני' בזה שהרי בשו"ת דבר שמואל סי' ר"פ כ' בפירוש לפסול אף שהמקום החלק אינו משורטט וז"ל שאף אם לא נחוש לדעת ר"ת ז"ל שהשרטוט אינו מעכב בס"ת כמובא בטור סי' רע"א מ"מ אפילו לרובא דרבוותא דקפדי אשרטוט לא אשכחנא שהשרטוט מעכב בשטה הנשארת חלקה בצורת הפרשה בין באמצע הדף בין בתחלתה בין בסופה וא"כ לאו משום חסרון השרטוט בסוף הדף באותה שטה החלקה

הנראה חסירה או יתירה יצאנו מידי ספק וחשש דמות צורת הפרשה עכ"ל וכבר כתבתי שכן נראה דעת הגאון תשו' חתם סופר סי' רס"א שפסק לפסול בפשיטות ולא העיר שום היתר מצד אולי לא היה השטה הפנויה משורטטת וגם השב יעקב סי' נ"ג לא צירף מה שהחלק אינו משורטט רק לסניף בעלמא דהיינו להיכא שכל הדפין ביריעה אחת שוין הן למטה או למעלה אע"פ שיש שינוי בין דפי יריעה האחת לדפי יריעה השנית ודאי אין זה נראה צורת פרשה כו' ובאופן זה צירף ג"כ ההיתר מה שאין שרטוט באותן השורות הנשארים חלק להיות תרתי למעליותא יעו"ש בד"ה א"כ בנ"ד כפי מבואר שעל מה שאין שרטוט בלבד לא היה סומך וא"כ יקשה עליו איך נעלם ממנו הראיה הנ"ל משירת הים שאין בהעמוד רק מ"ב שטין ובשאר העמודים מלפניו ומלאחריו יש שטין הרבה יותר וע"כ דסמכינן על שאין שרטוט גם התשב"ץ ח"ג סי' קנ"ה שכתב אפשר להכשירו יקשה איך נעלמה ממנו הראיה משירת הים להכשיר בפשיטות לכן לפע"ד אין משירת הים שום הכרח לסתור סברת הדבר שמואל דאף שנאמר שבעמוד שירת הים היה רק מ"ב שטין ובעמוד שלפני' ושלאחריה יש מ"ח שטין או נ"א שטין עכ"ז מירי שהדף דשירת הים ג"כ שוה ארכו לאורך שאר הדפין ממש ולא נשאר שום שטה פנוי חלק לא למעלה ולא למטה אלא דהיינו שהרחיב הריוח שבין שטה לשטה שהוא בכל הדפין שיש בהם נ"א שטין יש בהם חמשים רווחים בין שטה לשטה כמלא שטה ויהיה ס"ה בהעמוד הכתב עם הריוח כשיעור ק"א שטין ובעמוד שירת הים י"ל עשה הריוח שבין שטה לשטה כשיעור שטה וחצי ויהי' אורך העמוד ג"כ ערך ק"א שיטין. וזה שהניח ריוח בין שטה לשטה כמלא שטה וחצי ודאי אינו נראה כצורת פרשה שאף לדברי הדבר שמואל שהריוח שבין פרשה לפרשה שהוא שטה חלק אינו מעכב אף שאינו משורטט עכ"ז עכ"פ צריך להיות הריוח כשיעור שטה ממש משא"כ כאן שאין הריוח יותר על ריוח שבין שטה לשטה רק ערך חצי שטה לבד וגם זהו הכל שרטוט א' ריוח שבין שטה לשטה פשיטא דאין כאן חשש צורת פרשה כלל וכש"כ כיון שבכל השטות שבעמוד זה כן מוכח ודאי דלנוי נכתב עמוד זה כן להיותו שירת הים אבל אם היה מניח ריוח בין שטה לשטה כשיעור שני שטין י"ל הי' זה פוסל מצד צורת פרשה אף שאין שם שרטוט וכ"ש אם הוא כן בסוף העמוד ריוח כשיעור שטה דפוסל אף שאין שם שרטוט אך אם שאר העמודים הם בני ששים שטין ועמוד שירת הים הוא בן מ"ב שטין והרחיב הריוח שבין שטה לשטה עד שיהיה אורך העמוד בהכתב שוה לשאר העמודים י"ל אז יגיע הריוח בין שטה לשטה קרוב לשני שטין ואפ"ל בכה"ג צריך להוסיף בעמוד דשירת הים שיהיה למטה יותר מחמש שטין באופן שהריוח בין שטה לשטה לא יהי' יותר מערך

שטה וחצי (ע' שו"ת מים רבים חי"ד סי' נ"ד נ"ה ג"כ מענינים כאלו) ועוי"ל דבשירת הים אף אם הניח בהשירה ריוח בין שטה לשטה כמו שני שטין י"ל דאינו פסול משום שבלאו הכי השירה נכתב בפיזור ע"כ י"ל שאינו פוסל להיות נראה צורת פרשה אף אם הניח בה ריוח שני שטין אם השני שטין הם בשרטוט אחד ניכר שהניח כן ריוח יותר בין שטה לשטה לנוי השירה וגם כיון שבכל השלשים שטים של השירה הניח כן ריוח בין שטה לשטה כמלא שני שטין הרי נראה שאין זה צורת פרשה כמ"ש כה"ג בתשו' הריב"ש סס"י רפ"ו דאע"ג דבאויר אחד כשיעור פרשה פוסל כשעשה כצורת השירה עדיף טפי דנראה שאין זה פרשה אלא כסדר השירה נכתב ומש"ה אצטריך למימר דעשאה כשירה פסולה עכ"ל וא"כ מזה יש ללמוד דאם הרוויח הריוח בין שטה לשטה בשטות השירה אם הריוח בין כל שטות השירה שוה נראה שאין זה צורת פרשה והיינו אם זהו בשרטוט אחד בין שטה לשטה ומשום שהשירה נכתב בלא"ה בפיזור אבל אין ללמוד מזה כלל אם הניח שורה א' פנוי בדף אחד למטה אף בלי שרטוט י"ל נראה כצורת פרשה כמ"ש התשו' דבר שמואל:

סימן רי

א ע"ד הס"ת שכתב כס יה בשני שטין והנה לפי גירסא שלנו בש"ס פרק ערבי פסחים (דקי"ז א') ס"ל לרבה דכס יה ב' תיבות הן אבל ר' יוחנן ורב ס"ל דתיבה אחת הן וא"כ ודאי אין הלכה כרבה דדוקא מאביי ורבא ואילך הלכה כבתראי ואין לומר דאידך דריב"ל דאמר גדול שבכולם הללויה שכולל שם ושבח בבת א' יהיה ס"ל כרבה לפי' מהרש"ל בישו"ש פ' השולח והט"ז בא"ע סי' קכ"ט גבי עמינדב ותשו' פנ"י חלק א"ח סי' ו' שפי' דאידך דריב"ל ס"ל דב' תיבות הן והללו חול י"ה קדש ופליג אדריב"ל קמייתא וא"כ נאמר כמו דס"ל בהללויה דב' תיבות הן ה"נ בכסיה ואם ריב"ל ס"ל כרבה י"ל דאפשר אין לדחותם מהלכה וכמ"ש מהרא"י בפסקיו סי' קפ"ח בשם ר"ת במגלה דהלכתא כוותי' אפילו נגד ר' יוחנן אך באמת זה אינו דאפי' לפירושם דאידך דריב"ל ס"ל בהללוי' דב' תיבות הן מ"מ אין ראיה דס"ל כן בכסי' וראיה ברורה מרב דס"ל דכסיה תיבה א' היא אע"ג דס"ל דהללוי' ב' תיבות הן מלבד דבספר שמות פי' דאידך דריב"ל ג"כ ס"ל דהללוי' תיבה א' הוא וכן ודאי פי' מהרא"י בפסקיו סי' הנ"ל דברי ריב"ל וחנם השיג עליו מהרש"ל בזה וכדבעינן למימר קמן ומאחר דתיבה א' הוא י"ל דפסול כשנכתב בב' שטין וכמ"ש הרשב"א בתשו' לרמב"ן סס"י קמ"ח שאין זו כתיבה אמנם התשב"ץ ח"א סס"י קע"ז כ' לא מלאני לבי לפוסלו משום דהתם פליג רבא על ר' יוחנן ורב ודלמא

הלכתא כוותיה משום דבתרא הוא והיא ג"כ הגירסא שבתוי"ט פ"ד דסוכה ולהתוי"ט פשיטא לי' דהלכה כרבא לפ"ז כשר לכותבו גם בב' שטין דומיא דהללויה שבתלים דר' חייא ואפשר עפ"ז נכתב הס"ת הזאת ומ"מ הצריך התשב"ץ לתקנה כהובא בב"י בי"ד סי' רע"ו בבד"ה אמנם לגי' שלנו הדבר ברור דמוכרח לתקנה והג"פ בא"ע סי' קכ"ט ס"ק קל"ד הכריח דהעיקר כגי' שלנו דגרסי' רבה ותמיהני על תשו' שב יעקב חי"ד סי' נ"ז שהשואל הכריח דכסיה תיבה א' היא משום דאין הלכה כרבה נגד ר' יוחנן ורב והשב"י צידד להקל משום דרבא ס"ל דב' תיבות הן ולא הרגיש כלל בחילוף גירסאות שיש בזה גופא דהגי' שלנו רבה ולא דיבר רבא מאומה בדין זה כלל:

ב והנה בגמר דבריו הביא עוד ראי' דכסי' ב' תיבות הן מהפסיקתא שאין השם שלם ואין הכסא שלם עד שימחה זרעו של עמלק שנאמר כי יד על כס יה א"כ מזה מוכח דפשטא דקרא ב' תיבות הן וכס חול ויה קדש כמו דס"ל לרב בידידי' עכ"ל ותוכן כוונתו בראיה זו היינו דמאחר דדרשינן דאותיות י"ה הן השם א"כ עכצ"ל דהוא תיבה בפ"ע דאת"ל דהוא תיבה א' עם כס א"כ אינו קדש ולא שייך לומר שאין השם שלם דהא אין כאן שם קדש כלל (והנה לדבריו אין אנו צריכין לראיות מהפסיקתא כ"א מתלמוד ערוך בברכות (דנ"ח א') ובסנהדרין (ד"כ ע"ב) דפי' כס ל' כסא ממילא דיה הוא שם ויש לדחות דגם כסי' הוא לשון כסא ולכן הוצרך להביא ראי' מהפסיקתא דנק' כסא ושם) אכן באמת אין זו ראי' כלל דאפילו לר' יוחנן ורב דס"ל כסי' תיבה א' מ"מ התיבה זו האחת כולל ענין כסא ושם רק דנכללין בתיבה א' וזהו שאין הכסא שלם ואין השם שלם וכן הבין התשב"ץ סס"י קע"ז ממדרש זה דתיבה א' הוא הפך סברת השב"י במדרש זה וראיה לזה מאידך דריב"ל דאמר דהללויה כולל שבח ושם בבת אחת. הרי דפי' י"ה דהללוי' שהוא שם:

ואעפ"כ ס"ל דתיבה א' הוא כמו שהאריך בזה בספר שמות (דף ל"ג ע"א) ויש ראי' לפי' זה מהירושלמי רפ"ק דמגלה שהביא הס"ש (דף מ' ע"ב) מילהון דרבנן פליגי דאמר ר' סימון בשם ריב"ל כו' הללויה שהשם והשבח כלולין בו ע"כ ור"ל דפליגי על רב דאמר ב' תיבות הן והם ס"ל דתיבה א' הוא כמ"ש ריב"ל או דפליגי גם אשמואל ע"ש בס"ש ומ"מ ס"ל דתיבה א' הוא ויש נפ"מ דלפי' ראשון כיון דתיבה א' היא אין השם קדש ולפי' שני דהס"ש אע"ג דתיבה א' היא מ"מ השם הוא קדש יעו"ש. ואיך שיהיה עכ"פ מזה ראי' דריב"ל ס"ל דתיבה א' היא גם מלשון שכולל שם ושבח בבת אחת שבגמרא משמע כפירושם דתיבה א' הוא וזהו בבת אחת ר"ל בתיבה אחת:

וכן משמע בזוה"ק פ' ויחי דרל"ב ע"ב דאומר ובג"כ הללויה שבחא ושמא כחדא כלילן כחדא מדאמר כחדא כלילן כחדא:

משמע ודאי דתיבה א' הוא שכוללת השבח והשם משא"כ לפי' הרש"ל וט"ז ושו"ת פנ"י דר"ל דב' תיבות הן א"כ איך הוא בבת אחת וכ"ש דאין שייך לומר כלילן כחדא וכ"ה ג"כ ל' הירושלמי הנ"ל שהשם והשבח כלולין בו ובגמרתינו ג"כ שכולל שם ושבח וכיון שכן הרי אנו רואים דאע"ג דתיבה א' הוא מ"מ דרשי' בה שבח ושם כמ"כ בכסי' אע"ג דתיבה א' היא דרשינן בה כסא ושם לכן אין שום ראיה מהפסיקתא כלל דכסיה ב' תיבות הן:

ג ועוד יש צ"ע על התשב"ץ בתשו' דסי' קע"ז הנ"ל שכ' וניקוד הסמ"ך בשב"א אינה ראיה כ"כ שכן מצינו מימינו אש דת השי"ן נקודה בשב"א ואחרים כמוהו ובודאי שהן ב' תיבות עכ"ל התשב"ץ והובא תחלת לשון זה בבד"ה סי' רע"ו נמצא בנה בנין להקל דכסי' ב' תיבות הן מהא דאש דת דבודאי ב' תיבות הן ובאמת זה אינו כמ"ש הרמ"ה בספר מסורת סייג לתורה באות אלף וז"ל מימינו אשדת למו אשדת חדא מלה כתיב וקרי תרין וכ"כ בשו"ת מעיל צדקה סי' כ"ט אש דת צ"ל מלה אחת וקריין תרין והנ"ל אם הי' כתוב בשני שטין אפשר שיש לפסול דהרי הוא כהנהו כתיבין וקריין שבתורה שהשינוי בהם פוסל וצ"ע כי לא אוכל כעת לברר אם המסורה הזה בלי חולק עכ"ל והגאון ר' זלמן מרגליות ז"ל בספר שערי אפרים ש"ו סמ"ט פסק דפסול אלא דמ"מ גבי כסי' כ' הרמ"ה בספר מסורת הנ"ל באות כ' בנוסחי דיקי תרתין מילי כתיב ואפשר דר"ל דפסיק להו לתרי תיבות אבל בחדא שטה דוקא ע"ד שנז' בפא"ט דס"ה ועוד אפי' את"ל דהרמ"ה ס"ל דב' תיבות הן ואפילו לחלקן בב' שטות שרי הרי ודאי שפיר קאמר כת"ר כיון דהתשב"ץ סס"י קע"ז הביא שיש מסורה דס"ל ב' תיבות הן ויש מסורה דס"ל חד תיבה הוא וא"כ ודאי י"ל דמסורה האומרת ב' תיבות הן ס"ל כדעת רבה בש"ס ואנן קיי"ל כר' יוחנן ורב וכ"ד רבנן שבירושלמי דמגילה וכ"ד הזוהר ויחי כנ"ל וע' בתשו' שב"י סי' נ"ז הביא ד' הרמ"ה הנ"ל שהובאה בס' אור תורה והשואל שם הכריח דהמסורה האומר דכסי' תיבה א' היא ראוי לסמוך עלי' יותר כו' ע"ש ולא דמי למ"ש בתשו' הרדב"ז (ובנדפסות מחדש הוא ח"ד) סי' ק"א בשם הרשב"א והוא בתשו' להרמב"ן סי' רל"ב וע' בב"י בי"ד סס"י ער"ה שאין מוסיפין וגורעין בכל מקום ומקום בספרים ע"פ המסורת ולא ע"פ מדרשי אגדה כו' ומ"מ מה שבא בגמרא דרך עיקר דין כקרנות קרנת בסוכת בסכת וכו' בזה ודאי מתקנינן עכ"ל א"כ בהנהו דערבי פסחים י"ל כיון דאינו עיקר דין לא מגיהין עפ"ז אך ז"א כיון דהוא מימרא דאשמעינן סדר כתיבת תיבות אלו ודאי ה"ל כמו דרך עיקר דין ועוד דהא דין גמור הוא אם יה חול או קדש כמש"ש לפיכך וכו' גם מלשון איבעיא להו מובן דזהו דרך עיקר דין ועוד דלא כ' הרדב"ז אלא שאין להגיה ע"פ הדרשות נגד והפך מ"ש ברוב הס"ת ומשום דאחרי רבים להטות א"כ י"ל דזה מהני לנד"ז שא"צ להגיה לכתוב

כסיה תיבה אחת ממש כיון שבס"ת שלנו כתובה ב' תיבות אבל מ"מ כיון דגם בס"ת שלנו הכל בשטה א' ודאי דאין להקל אפילו נגד המדרשות לכותבה בב' שטין כ"ש נגד תלמוד ערוך הבא דרך עיקר דין כנ"ל:

ד והנה ע"ד התיקון לכאורה היה נ"ל לגרר כס שבסוף השטה ולהרחיב למ"ד של על כמ"ש בבד"ה בשם הרשב"ץ ולכתוב כס אצל תיבת יה שבתחלת השטה היינו בריוח שבין דף לדף ונמצא יהיה תיבת כסי' בס"ת זו כמו בכל הס"ת בשטה א' ואע"פ שאותיות כס יהיה חוץ לשטה אין בכך כלום דאע"ג דקיי"ל בי"ד סי' רע"ג ס"ג וסי' רע"ו ס"א דתיבה שלימה אפילו אין בה אלא שתי אותיות לא יכתבנה חוץ לדף היינו תיבה שלימה אבל שני אותיות שהם רק חצי תיבה או אפילו רובה יוכל לכתוב אפילו לכתחלה חוץ לדף וא"כ הרי שני אותיות כס הם רק חצי תיבה באמת לפמ"ש דקיי"ל כר' יוחנן ורב דכסי' תיבה א' היא ואף שהסופרים נוהגים לכותבן בשני תיבות מ"מ הרי באמת רש"ל כ' ע"ז ואי איישר חילי אבטליני' ואף למנהג זה מ"מ כיון שכותבין רק בשטה א' דוקא נק' זה תיבה אחת וכמ"ש בשו"ת פנ"י חא"ח סי' ו' דלד"ה אע"ג דתיבה א' היא מ"מ שרי לחולקם לשתים והיינו בשטה א' דייקא אבל לא בשני שטין וא"כ עכצ"ל דאינן שני תיבות ממש דא"כ אפי' כתבם בשני שטין לא יפסל א"ו מדפסל בכתבם בשני שטין עכצ"ל דאין רשאי לחלוק אותם ממש להיות תיבה זו מובדלת מזו ואעפ"כ בשטה אחת רשאי לכותבן בב' תיבות דכיון דבשטה א' הן אין זו התחלקות גמור וכתיבה א' יחשבו ואע"ג דבשאר תיבה כמו יהודה שכתבה ב' תיבות יהו דה אף בשטה א' ודאי פסולה כמ"ש הרמב"ם פ"י מהס"ת ה"א תנאי י"ו א"כ מזה נשמע דאף בשטה א' נקרא התחלקות כשהפסיק בין האותיות כשיעור ריוח שבין תיבה לתיבה ונקרא עי"ז שני תיבות וא"כ גם בכסי' נימא הכי כיון דתיבה א' היא יהיה פסול כשהפסיק ביניהן. ומ"ש מכתבם בשני שטין. וכבר עמד ע"ז הג"פ סי' קכ"ט ס"ק קל"ג אכן באמת לק"מ דהא מוכח בהדיא בגמ' בחולין (דס"ה ע"א) דבשטה א' אין זו התחלקות להיות נק' תרתי תיבות אא"כ פסקם בב' שטין אז ודאי נק' תרתי תיבות כמש"ש ומדפסק להו ספרא בתרתי תיבות ש"מ כו' ואח"כ ביאר דבריו דהיינו בתרתי שטין משא"כ כדרלעמר כו' ע"ש הרי דבשטה א' לא נק' תרי תיבות דאין לומר דאפילו בשטה א' נק' ודאי תרין תיבין דא"כ לא הל"ל בתחלה ומדפסק להו ספרא בתרי תיבות והל"ל בתרי שטין אלא משמע דבאמת לא נק' תרתי תיבות אא"כ פסקם בתרי שטין וא"כ על כרחנו צריכים אנו לחלק ולתרץ גמרא זו שלא יקשה הלכתא אהלכתא דקיי"ל שאם הפסיק תיבה א' לשנים אפילו בשטה א' פסולה כמש"ל בשם הרמב"ם:

והחילוק הוא כמ"ש הר"ן בחולין שם אבל בשטה א' אפשר שפוסקין קצת שמות שסובלין כן דומיא דכדר לעמר ור"ל דשמות שהם תיבה א' מורכבת משני שמות יוכל לחלקן לשני תיבות בשטה א' כיון שהיא באמת מורכבת משני ענינים. אע"פ שעשאום תיבה א' סובלות התחלקות זו דשני תיבות בשטה א' משא"כ תיבה א' שהיא בלתי מורכבת משני תיבות כמו יהודה אין סובלת שום התחלקות אפילו בשטה א' כי בזה נשתנה משמעותה לגמרי משא"כ בתיבה א' המורכבת משנים לא נשתני' ע"י התחלקות זו שבשטה א' ואע"ג שהר"ן כ"כ רק לענין גט אבל בס"ת י"ל דאין רשאי לחלקה אפילו בשטה א' דבס"ת בעינן כתיבה תמה ולא פסוקה ושבורה משא"כ בגט מ"מ הרי למנהגינו לכתוב כסיה בב' תיבות בשטה א' עכצ"ל דגם בס"ת ס"ל דזה נק' כתיבה תמה ועוד דהא הר"ן למד זה מענין כדרלעמר שבגמ' דמיירי גבי ס"ת וכיון דהכי הוא דהא דכותבין כסי' בשני תיבות בשטה א' אינן נקראי' עי"ז שני תיבות חלוקות רק מ"מ אחת היא. א"כ י"ל דכשכותב כס חוץ לדף אין זה נקרא שכותב תיבה חוץ לדף דהא אין כס תיבה בפ"ע רק חצי תיבה ולא אמרו שאין לכתוב תיבה חוץ לדף אלא תיבה ממש מן התיבות שרשאי לכותבה בשטה אחרת. אבל תיבת כס דאין רשאי לכותבה רק בשטה אחת עם יה א"כ אינה תיבה בפ"ע ושפיר דמי לכותבה חוץ לדף וכ"ש הכא דדיעבד הוא וכדי שלא יגנוז היריעה דרשאי לכתוב כן וא"ת הרי בש"ע סי' רע"ג ס"ג בהג"ה כ' ואפילו כו' ונראים כו' וכ"ה בפסקי תוס' דמנחות סי' נ"ג וא"כ כ"ש כס אך הרי הש"ך שם סק"ג כ' דמדברי הטור ופוסקים נראה דאין קפידא. גם בסמ"ק לא כ' חומרא זו רק בשם וי"א ע"ש:

ואפילו אם יהיה הלב נוקף לסמוך על חילוק זה ונוכל לחוש דמ"מ מאחר שחולקי' אותם לב' תיבות אף שהוא בשטה א' מ"מ נק' כס תיבה א' ואין לכותבה חוץ לדף הרי יש להשיב דהא אפילו בתיבה שלימה ממש שכתבה חוץ לדף אין שום קפידא בדיעבד כמבואר ממ"ש בש"ע סי' רע"ג ס"ה וכמו שהביא בד"מ בשם פסקי מהרא"י סי' צ"ג ומהרי"ק שרש ק"ל. ומבואר במהרא"י שם דאין למנוע מלקרות בה אפילו כשיש ס"ת אחרת וא"כ הכא בנד"ז נמי כדיעבד דמי דאל"כ תצטרך לגנוז היריעה לכן תיקון זה דלכתחלה י"ל דכדיעבד דמי כ"ש כשנצרף לזה הטעם הראשון דהא כס אינו תיבה בפ"ע מעיקר הדין:

ה אמנם הנה הרשב"ץ ח"א סי' קע"ז הביאו הב"י בבד"ה סי' רע"ו כ' לתקן בענין אחר היינו לגרוד כס ולהרחיב למד של על ולכתוב כס בין השיטין על י"ה ולכאורה יש לתמוה ע"ז דלכאורה טוב יותר לכתוב כס חוץ לשטה אצל יה ויהיה כמו בשאר כל הס"ת שיהיו בשטה א' ממש:

מלתלות כס בין השטין. וגם שיהיה על יה ולא אצל יה:
כמו בכל הס"ת וחפשתי לבקש טעם לדברי רבינו התשב"ץ. ומצאתי לשני גדולי האחרונים שכתבו דרך אגב קצת טעם ע"ז הא' הוא השב"י בתשו' סי' נ"ז וז"ל אלא ודאי מיירי (הרשב"ץ) בענין דמלת יה בריש שטה דלכך צריך לכתוב כס ממש על יה משום דבריוח שבין דף לדף אין לתלות עכ"ל הב' בתשו' מעיל צדקה סי' נ"ה הבין דהרשב"ץ מיירי שנכתב כס יה בשטה א' וצוה למחוק כס ולהרחיב הלמד ולכתוב כס ע"ג בין שני התיבות הרי אפילו אם אינו נוגע בקצה השם אלא אם הי' מדחיק לו כס בתיבה אחת היה בכלל מוחק השם עכ"ל המע"צ. והנה בפי' ד' הרשב"ץ הלא מבואר בהדיא בתשו' שם שהענין היה שנכתב כס בסוף שטה ויה בריש שטה האחרת. וזה כדברי השב"י ומ"מ נלע"ד דהטעם שכ' השב"י אינו מספיק כלל דנהי שבריוח שבין דף לדף אין לתלות היינו לתלות דוקא ר"ל שיהיה נכתב נגד הריוח דביני שיטי ואיכא תרתי שנכתב חוץ לשטה וגם אינו ביושר אצל השטה אבל למה לא יכתבו אצל תיבת י"ה כמש"ל ואפשר כוונת השב"י דבריוח שבין דף לדף אין לכתוב לכתחלה אפילו אצל השטה:
כיון דמלת יה בריש שטה א"כ א"א לכתוב כס אצלו רק חוץ לשטה ואין כותבין תיבה א' חוץ לשטה ומ"ש אין לתלות. י"ל דמה שכותבין חוץ לשטה נק' אצלו כמו תלייה וס"ל דעדיף לתלות ביני שיטי מלכתוב חוץ לשטה אף שהוא אצל השטה ממש אכן לפע"ד נ' הסברא להפך וראי' לזה מתשו' הר"ן סי' ל"ט דהביא הירושלמי פ"ק דמגלה תולין בספרים ואין תולין לא בתפילין ולא במזוזות וכ' לפרשה ע"פ סה"ת משום שהתלייה הנכתבת באמצע שטה שלא במקומו הוא נכתב לפי שהקריאה כדרכה היא לקרות אחר שטה ראשונה התלייה שבין שטה לשטה ואח"כ שטה שנייה ונמצא שנכתב שלא כסדרו לפי שמה שכתוב בראש השטה שנייה הוא מוקדם לתלייה שהיא ההשמטה שבאמצע השטה ולפיכך בתפילין שהוזכר פסול שלא כסדרן אין תולין אבל בס"ת שלא הוזכר תולין והוא ז"ל עצמו השיב ע"ז דבירוש' שם משמע שמה שתולין בספרים ואין תולין בתפילין ומזוזות אינו מחומר תפילין ומזוזות ולא מקולן של ספרים אלא מפני דרך כתיבתן אמרו כן שלפי שהספרים כתיבתן גסה ויש ריוח הרבה בין שטה לשטה תולין אבל תפילין ומזוזות מתוך שכתיבתן דקה אין תולין ולפיכך ספרים שכתבן כתפילין ומזוזות אין תולין בהם תפילין ומזוזות שכתבם כספרים תולין בהם עכ"ל והנה באמת על הבנת הר"ן בסה"ת יש להקשות דלחד פי' בסה"ת סס"י ר"ה דטעמא דאין תולין בתפילין ומזוזות לפי שנכתבו שלא כסדר ותניא במכילתא כתבן שלא כסדרן יגנוזו אין ר"ל דהפיסול משום שהתלייה הנכתבת באמצע שלא במקומו הוא נכתב כו' כפי' הר"ן.

דהא בהדיא כ' שם הסה"ת דאסור לכתוב אפילו בריוח שהניח בסדר השורה משום שלא כסדרן ע"ש סס"י הנ"ל והרי כשכותבו בסדר השורה נכתב במקומו ממש ואפ"ה פסול א"ו פי' שלא כסדרן לפי סברא זו היינו מה שהקדים לכתוב האות המאוחר ואיחר לכתוב האות המוקדם אע"פ שכתבן במקומן שצריכים להיות ונמצא הקורא קורא כסדרן אפ"ה פסול משום שלא נכתבו כסדרן וכמבואר בא"ח סי' ל"ב אמנם מ"מ ודאי יש דיעה א' הובאה בסה"ת שם דפיסול דאין תולין בתפילין ומזוזות אינו נמשך מדין כתבן שלא כסדרן והוא ענין בפ"ע ואף אם אין שייך שלא כסדרן אפ"ה אין תולין ותדע דכ' שם דמהאי טעמא אסור לכתוב בתפילין ע"ג המחק או ע"ג הגרר דהא לא נתברר איזה עדיף ר"ל אם תליי' עדיף או על המחק והגרר עדיף וכיון די"ל דתליי' עדיף ואפ"ה בתפילין ומזוזות אין תולין לכן אין לכתוב בהם ג"כ ע"ג המחק והגרר וע' בסס"י קצ"ט ובסימני' שם הרי מבואר לפי' זה דסה"ת שהחמירו בתפילין ומזוזות יותר מבס"ת לענין תלייה דאין תולין בתפילין ומזוזות בלאו טעמא דשלא כסדרן ואילו לענין כתיבת האותיות חוץ לשטה מבואר בב"י בא"ח סי' ל"ב (בד"ה ולא יכתוב ג' אותיות חוץ לשטה) שאין חילוק בין ס"ת לתפילין ומזוזות דכל מה שכשר בס"ת דיעבד כשר ג"כ בתפילין. הרי שלא החמירו וחילקו בזה מאומה בין ספרים לתפילין ומזוזות משא"כ לענין תליי' חילקו ביניהם א"כ מזה מוכרח לומר דעדיף טפי לכתוב אותיות חוץ לשטה מלתלותן ביני שיטי וכן לפי' הר"ן עצמו בהירושלמי לפעמים אשכחן דתליי' גרועה יותר אפילו בס"ת כגון כשהכתיבה דקה כו' ובכתיבת חוץ לשטה ודאי אין שום חילוק בין כתיבה גסה או דקה. וא"כ לפ"ז תלייה זו לכתוב כס ממש על יה י"ל דג"כ אינה תלייה טובה משום דלא נדע כ"כ מה להקדים בקריאה דהא מנהג הסופרים כשתולין התיבה שדילגה בריוח שביני שיטי מקרבה קצת יותר לימין מהתיבה שצ"ל אחריה למטה בכדי שנדע שהיא מוקדמת: משא"כ הכא את"ל שיכתוב כס ממש על י"ה ולא יצא כס חוץ לריוח שבין הדפין א"כ לא נדע כ"כ מה יוקדם אם כס או יה ע"כ נ"ל דבכה"ג טוב יותר לכתוב כס אצל יה בריוח שבין דף לדף והנה אף דלפי' השני שבסה"ת בטעם דאין תולין כו' דהוא משום שלא כסדרן אין ראי' דתליי' גריעא מכתיבת אותיות חוץ לשטה די"ל דלא גריעא כלל אלא דמ"מ פסולה בתפילין ומזוזות משום שלא כסדרן ונ' דהפוסקים תפסו פי' זה עיקר כמ"ש בב"י בא"ח סל"ב. י"ל דהפוסקים לא תפסו כן רק לחומרא אבל לא היכא שיומשך מזה קולא ואע"ג דהקילו לכתוב על הגרר והמחק ולפי' זה כ' סה"ת שאין לכתוב על הגרר והמחק מזה אין ראי' שדוחי' הפירוש הזה לגמרי רק י"ל דס"ל דאין לדמות גרר ומחק לתליי' ולא אמרו אלא אין תולין כו' והבו דלא להוסיף כו' ועוד הא עכ"פ אף לפי'

השני אין שום ראי' לומר דתליי' יהיה עדיפא מכתיבת אותיות חוץ לשטה וכיון שמפי' הראשון מוכרח דכתיבת אותיות חוץ לשטה עדיף מתלייה ומפי' השני ג"כ אין שום סתירה ע"ז נראה דיש לתפוס בזה כפי' הראשון:

ו אך לכאורה יש להקשות ע"ז דלכאורה משמע מדברי ר"ת דתולין עדיף מחוץ לשטה דהנה התוספות במנחות (ד"ל ע"ב) כ' אור"ת דשם צריך שיהיה כולו בתוך הדף והן אמת לשון צריך י"ל שאינו רק לכתחלה לפ"ד הט"ז בי"ד סי' רע"ד סק"ה אך הפמ"א ח"א סי' ס"ו חלק על הט"ז דלשון צריך מצינו ג"כ במקום דמעכב וכן מצאתי בפסקי מהרא"י סי' צ"ג מדנקט ר"ת והרא"ש צריכין משמע אפילו בדיעבד וכן הביא בבד"ה סי' רע"ו בשם הרשב"ץ אך בסה"ת סי' קצ"ז כתב וז"ל פי' רבינו יעקב נזדמן לו שם בסוף השטה לא יכתוב חוץ לגליון אפילו אות אחת עכ"ל וא"כ לפ"ז י"ל דדיעבד לא מיפסיל ס"ת בהכי לפמ"ש בפסקי מהרא"י סי' הנ"ל דלשון לא יכתוב דהגמרא וכל החיבורים משמע שלכתחלה לא יכתוב כך כו' ע"ש וכלשון סה"ת כך כ' ג"כ הסמ"ג במ"ע סי' כ"ה לא יכתוב כו' וכ"ה לשון הסמ"ק סי' קנ"ה וכן בהגמי"י פ"ז מהס"ת אות ג' שאין לכתוב כו' וגם ממ"ש וכן כו' משמע שאינו רק לכתחלה גם ממש"ש אבל בשם ר"ת משמע דהבין דלהרמב"ם שרי אפילו לכתחלה וזה צע"ג דברמב"ם שם ליכא שום משמעות ובתשו' פאר הדור להרמב"ם סי' ס"ט נשאל ע"ז בס"ת אשר נמצא השם כתוב חציו בתוך השטה וחציו חוץ לשטה והשיב מעולם לא ראיתי מעשה זה והנראה לי הוא כי צריך להחליף זאת היריעה ולגנזה ולכתוב אחרת ואז יקרא בו בצבור לכתחלה וכתב משה עכ"ל וכן רבינו ירוחם נ"ב ח"ב כ' שאינו יכול לכתוב ממנו חוץ לדף שום דבר כי צריך כו' והשתא לפ"ד הרמב"ם והרא"ש ורי"ו בשם ר"ת לפ"ד מהרא"י דזה מעכב אפילו דיעבד א"כ מוכרח לומר דכתיבה חוץ לדף גרע מדין תליי' ביני שיטי דהא קיי"ל דתולין את השם ואין לחלק ולומר דלעולם כתיבה חוץ לדף לא גרעא מתולין ביני שיטי אלא שאני הכא דהא גבי תולין ג"כ קיי"ל כר' שמעון שזורי דאומר כל השם כולו תולין מקצתו אין תולין והכא הרי כ' מקצתו חוץ לדף וה"ל כדין מקצתו אין תולין דהא בורכא דודאי גבי תולין גרע טפי כשתולין מקצתו מכשתולין כולו דכשמקצתו הרי נכתב בשני שטין זו למעלה מזו אבל גבי לכתוב חוץ לדף דנכתב הכל בשטה א' פשיטא דעדיף כשנכתב רק אות א' מהתיבה חוץ לדף ממה שנכתב כל התיבה חוץ לדף כדאיתא בהדיא בגמ' וכל הפוסקים גבי שאר תיבות וא"כ כיון דבשם אפילו נכתב ממנו רק אות א' חוץ לדף מעכב דיעבד מכ"ש וק"ו כשנכתב השם כולו חוץ לדף וא"כ מוכח דכתיבת תיבה א' חוץ לדף ואפילו אות א' גרע מתולין ביני שיטי. אמנם זהו לפ"ד ר"ת ונ' דר"ת לשטתי' דכ'

התוס' במנחות (ד"ל ע"ב) בשמו דתולין עדיף מגורר ומוחק מש"ה י"ל דס"ל ג"כ דעדיף מכתיבה חוץ לדף דהא גורר ג"כ עדיף מחוץ לדף שהרי תיבה א' אסור לכתוב לכתחלה חוץ לדף ועל מקום הגרר שפיר דמי לכתוב לכתחלה א"כ ש"מ דלכתוב על מקום הגרר עדיף מחוץ לדף וכיון דתולין עדיף מגורר כ"ש דעדיף ג"כ מלכתוב חוץ לדף אבל לפ"ד התוס' וסה"ת שחלקו ע"ז והסכימו דתולין גרע אף ממוחק וכ"ש מגורר והביאו ראיה ע"ז מירושלמי וא"כ י"ל דכתיבה חוץ לדף לא גרע כלל מתולין ואפשר עדיף מיני' והא דאין כותבין אפילו אות א' מהשם חוץ לדף י"ל דהיינו רק לכתחלה ומש"ה כ' הסה"ת וסמ"ג וסמ"ק לשון לא יכתוב וגבי תולין את השם ג"כ כ' סה"ת דאסור לתלותו עד שיהיו שלש תיבות כו' מיהו בדיעבד כו' ואף לדידן דקיי"ל בש"ע סי' רע"ו דתולין את השם י"ל דמ"מ על כרחנו מיירי בדיעבד כשטעה ושכח כו' וגם כ' הש"ך דאם אפשר לתקן ע"י גרירה או מחיקה אין לתלות כו' ועוד נראה דאפילו לפ"ד ר"ת והרא"ש ורי"ו והרמב"ם דלענין כתיבת השם גרע חוץ לדף מתולין עכצ"ל דזהו רק לענין כתיבת השם לבד ואין למידין מזה לשאר תיבות דשם אדרבה י"ל להפך כדמוכח מהירוש' שהבאתי מענין אין תולין בתפילין ומזוזות כו' כנ"ל:

ועוד דהא מוכרח כן מהגמ' דכתיבת אות א' חוץ לשטה עדיף מתולין תיבה דהא גבי תולין ודאי אין לתלות תיבה א' לכתחלה אם לא ששכח ודילג תיבה א' אז רשאי לתלות והרי לכתוב חוץ לשטה רשאי אף לכתחלה לכתוב שתי אותיות מתיבה בת חמש אותיות כדאמרינן בגמ' (ד"ל) נזדמנה לו תיבה בת חמש לא יכתוב שתים בתוך הדף ושלש חוץ לדף אלא שלש בתוך הדף ושתים חוץ לדף מבואר דאפילו לכתחלה רשאי לכתוב כן וכדפרש"י אע"פ שהתרנו לכתוב כו' ועוד דהא כ' מהרא"י דהא דלא יכתוב שתים בתוך הדף ושלש חוץ לדף אינו אלא לכתחלה מכלל דשלש בתוך הדף ושתים חוץ לדף אפילו לכתחלה שרי וא"כ מוכרח דזה עדיף מתולין דפשיטא דאסור לכתחלה לתלות כנ"ל ואפילו בדיעבד י"ל דכשאפשר לתקן ע"י גרירה אין לתלות כמ"ש הש"ך סי' רע"ו סק"ח ואף שכ"כ גבי שם מ"מ מ"ש וכמדומה לי שכן נהגו י"ל דקאי על כל כתיבת סת"מ וכיון דמוכרח דכתיבת שתי אותיות חוץ לשטה עדיף מתולין א"כ לכאורה הפוסקי' דכ' דתולין את השם וכ' דאם כתבו מהשם אפי' אות א' חוץ לשטה הוא מעכב דיעבד א"כ דבריהם הם נגד הש"ס אעכצ"ל דלעולם מודו דבשאר תיבות ודאי עדיף לכתוב שתי אותיות חוץ לדף מלתלות אלא דגבי כתיבת שם החמירו כן לפסול כשכ' אפילו אות א' חוץ לשם ואע"ג דתולין את השם ובגמ' מוכרח דאות א' או שתים חוץ לדף עדיף מתולין כנ"ל, ס"ל דזהו בשאר תיבות אבל אין ללמוד מזה לכתיבת השם דחמיר טפי טובא מכתיבת שאר

תיבות. ע"כ אין להקל בו מה שלא נז' בגמ' בפי' להקל ולא מצינו שהקילו רק בתולין ובחוץ לדף דלא מצינו שהקילו בו החמירו אע"ג דבשאר תיבות זהו עדיף מתולין כו' לגבי כתיבת השם אולי יש סברא להפך כו' וכיון דמוכרח דמדברי ר"ת והרא"ש גבי כתיבת השם אין ראי' לומר דתולין יהי' עדיף מכתיבה חוץ לדף א"כ הראיה מהירושלמי דמגילה קמה וגם נצבה דכתיבה חוץ לדף עדיף מתולין והיינו אפילו בכתיבה תיבה שלימה חוץ לדף דהא בתיבה שלימה שכתבה חוץ לדף בתפילין ומזוזות כשר דיעבד והא דאין תולין י"ל דהיינו אפילו דיעבד כמו דלהפוסקים המפרשים הטעם דאין תולין משום שלא כסדרן דא"כ ודאי אפילו דיעבד פסול כמבואר בטוש"ע א"ח סל"ב כמו כן לפי' הראשון דסה"ת דאין תולין הוא ענין בפ"ע ג"כ י"ל דהוא פיסול דדיעבד ג"כ מאחר דלשון אין תולין סובל ג"כ פיסול דיעבד כנ"ל. וא"כ אפילו למ"ד דכס הוא תיבה בפ"ע י"ל דעדיף לכותבו חוץ לדף מלתלותו ע"ג כיון דהוכחנו דכתיבה חוץ לדף עדיף מתולין ואפילו את"ל דלכתוב תיבה שלימה חוץ לדף לא עדיף מתולין ושקולים הם מ"מ איכא הכא מעליותא טפי לכתוב כס חוץ לשטה מלתלותו ע"ג י"ה דהא חזינן בגמ' בשבת (דס"ג ב') דבציץ היה כתוב קדש למד למטה הויה למעלה ופירש"י כדי שלא להקדים שאר אותיות למעלה מן השם וע' תוס' שם נראה לר"ת כו' וה"נ אין לתלות כס ע"ג י"ה ממש בין השטין. ואע"ג דמשנה שלימה שנינו שלהי מסכת ידים ולא עוד אלא שאתם כותבין את המושל מלמעלן ואת השם מלמטן. הרי דאין קפידא בזה בכתיבת סת"מ ועכצ"ל דלא דמי לציץ אך נראה דהחילוק הוא משום דשאני כתיבת ספרים ותו"מ שהם פרשיות התורה אשר א"א לסרסן דא"כ יהפכו דברי אלקים חיים משא"כ בפיתוחי חותם שעל הציץ דאינו ספר קפדינן שלא להקדים שאר אותיות למעלה מן השם והשתא אפשר דענין לתלות ביני שיטי דהוא ג"כ שלא כדרך שאר כתיבה י"ל דיש להקפיד מלתלות שאר אותיות למעלה מן השם כשאפשר לתקן בטוב שלא בדרך זה כנ"ד שיש לכתוב כס אצל יה למה לנו לתלות ע"ג וכל זה הוא אפילו אם כס הוא תיבה בפ"ע אבל באמת הא קיי"ל דכסי' תיבה א' היא וא"כ כס הוא חצי תיבה. וא"כ אפילו נאמר דבתיבה שלימה עדיף תולין מלכתוב חוץ לדף. מ"מ בחצי תיבה ודאי דעדיף לכותבה חוץ לדף מלתלות אפילו תיבה שלימה כנ"ל דמוכרח כן מהש"ס וכ"ש דעדיף מלתלות החצי תיבה דהא תליי' תיבה שלימה עדיף מתליית מקצת התיבה כדמוכח מדין תולין את השם וקצתו אין תולין וא"כ כיון דלכתוב חצי תיבה חוץ לדף עדיף אפילו מלתלות התיבה כולה כ"ש וק"ו דעדיף מלתלות החצי תיבה וא"כ כיון דקיי"ל דכסי' תיבה א' היא מוטב לעשות

התיקון לכתוב כס חוץ לדף אצל יה מלתלותו ע"ג ונידון חשש שכ' המע"צ דהוי כמוחק נ' דאין שייך כאן מאחר שיניחו קצת ריוח בין כס לי"ה:

ז אך א"כ יש להבין דעת הרשב"ץ למה כ' התיקון לתלות כס וראיתי בתשב"ץ שם ח"א סי' קע"ו דס"ל שמה שנכתב בין הדפין הוא כמי שלא נכתב אא"כ הוא ב' אותיות מתיבה בת ה' אותיות שכיון שהרוב הוא בפנים כו':

והשתא א"ש דלפ"ז הוכרח לעשות התיקון לתלות כס דאם יכתבו כס חוץ לדף ה"ל כמי שלא נכתב אפי' למ"ד כסי' תיבה א' הוא דמ"מ אין כאן רוב בפנים כו' ועוד דבתשו' סס"י קע"ז גריס דרבא ס"ל כסי' ב' תיבות הן א"כ לרבא נכתב תיבה שלימה חוץ לדף ופסול לשטתו דס"ל דה"ל כמי שלא נכתב והוא בכלל ס"ת חסר ע"ש משא"כ לדידן דקיי"ל דאפילו כ' תיבה שלימה חוץ לדף כשר דיעבד כמ"ש בפסקי מהרא"י סי' צ"ג ובמהרי"ק שרש ק"ל וכנלע"ד מוכח דעת הר"ן בתשובה סי' ל"ט (ע"ש בלשון השאלה ואפ"ה לא התירו לכתחלה כו' וגם כל השאלה אם ההשמטה באמצע שטה והגיה וכתב מה שהשמיט חוץ לדף דה"ל כנכתב שלא במקומו לפי שסדר הקריאה הוא לקרות מה שחוץ לדף תחלה משא"כ בנד"ז) גם גירסתינו שהיא עיקר כמ"ש הג"פ הוא רבה א"כ עדיף התיקון לכתוב כס אצל י"ה בשטה א' אע"פ שיהיה כס חוץ לדף כנ"ל אלא שמ"מ מלשון שאלה שבר"ן הנ"ל שכ' ומה שכתוב בין דף לדף אין ראוי לקרותו לפי הנחת הכתוב רק בדרך אחד משלשה דרכים כו' ע"ש י"ל דאע"ג דמהרא"י ומהרי"ק מכשרי כשכתב חוץ לדף זהו דוקא כשהוא בסוף השטה ונמצא שיקרא כסדר בסוף השטה אבל בנד"ז שיזרוק כס בין הדפין בתחלת השטה יש לחוש שנכתב שלא במקומו דהיינו שמא יקרא כס אחר סוף השטה שכנגדה בדף שלפניו כמש"ש בהשאלה שבר"ן ומיהו ודאי אם היה מסמיך כס אצל יה ממש ולא להניח שום ריוח עד שיהיה תיבה א' ממש אז ודאי לא היה מקום לספק הנ"ל דמהכ"ת יחלק כס בפ"ע אבל מכיון שנהגו הסופרים לכתוב כס תיבה בפ"ע צ"ע (ואין נ' לשנות מנהגם אע"ג דרש"ל רצה לבטלו ע' רדב"ז סי' ק"א). מ"מ באמת נ"ל דליכא שום חששא דהא כ' שם בשאלה דר"ן וז"ל או שיקרא אחר סוף השטה בדף שכנגדה אם קרוב אליה עכ"ל משא"כ בנד"ז שהוא סמוך לתיבת יה שבדף זה אף שיש הפסק כמו בין תיבה לתיבה מ"מ הוא רק כשיעור אות קטנה אבל משטה שבדף שכנגדה יהיה רחוק הרבה שהרי הריוח בין דף לדף הוא שני אגודלין א"כ אין שום ספק שמא יקראו אחר סוף השטה שבדף שכנגדה שהרי רחוקה משם הרבה וניכר אפי' לתינוק דשייך לשטה שבדף זה וכמש"ש בשאלת הר"ן או שיקרא קודם שטה שכנגדה בדף שלפניו אם סמוך אליה עכ"ל ומש"ש גם הוא ט"ס וצ"ל אם:

ואין לך סמוך יותר מבנדון זה וע' בתשו' הר"ן הנ"ל דיש סברא אצלו ז"ל לסמוך להקל שאף אם ההשמטה היא באמצע השטה והגיה וזרק התיבות בין הדפין דכשר אלא שמ"מ לא היקל כן אך מזה מובן עכ"פ דבנד"ז שתיבת כס יוכתב אצל יה ממש ביני דפי דכשר וישר וגם עדיף הרבה ממ"ש בבד"ה רס"י רע"ו בשם התשב"ץ סי' קע"ו דאין לחוש לסירוס זה כיון שהתלייה בכתיבה דקה כו' ע"ש דא"כ כ"ש וק"ו בן בנו של ק"ו בנד"ז דבודאי יובן ויהיה קורא כסדרן כסיה אלא דהתשב"ץ שם פוסל בתיבה שנכתבה חוץ לדף מטעם אחר וכבר נת' דיחידאה הוא נגד הר"ן ומהרא"י ומהרי"ק והטוש"ע:

קיצור מתשו' הנ"ל א ב ג התשב"ץ ס"ל מדינא אין לפסול כשכ' כסיה בב' שטין וכ"מ לפ"ד התוי"ט וכ"מ במסורת להרמ"ה אמנם זהו לגירסתם רבא ס"ל כן אבל אנן גרסי' רבה וא"כ הלכה כר' יוחנן ורב דתיבה א' היא וכ"ד הירושלמי דמגילה כמ"ש בס"ש ד"מ דלא כהתוי"ט וכ"מ בזוה"ק פ' ויחי דרל"ב ע"ב ול"ד למ"ש הרדב"ז סי' ק"א שאין להגיה כו' דאחרי רבים להטות דה"נ הרי בשום ס"ת אין נכתב בב' שטין ועוד דהנהו דפרק ע"פ יש לסמוך ע"ז כמו על מה שבא בגמ' דרך עיקר דין:

ד ואיך לתקן נ' לגרר כס שבסוף השטה ולהרחיב למ"ד של על ולכתוב כס אצל תיבת יה שבתחלת השטה ואע"ג דאין לכתוב תיבה שלימה חוץ לדף היינו לכתחלה דוקא ולא דיעבד כנד"ז ועוד דהא כס חצי תיבה הוא מכסי' כנ"ל:

ה והתשב"ץ כ' לתלות כס בין השטין על יה וס"ל דעדיף לתלות ביני שיטי מלכתוב חוץ לשטה אמנם יש ראי' להפך מהא דאין תולין בתפילין ומזוזות ולפי' א' בסה"ת סס"י ר"ה אין הטעם משום שלא כסדרן וכ"כ המפרש בירושלמי פ"ק דמגילה ולענין חוץ לדף שוה תו"מ לס"ת אלמא דחוץ לדף עדיף מתולין:

אך ממ"ש הפוסקי' דאם כ' אות א' מהשם חוץ לשטה דפסול וכ' דתולין את השם משמע דלתלות עדיף אך זה אינו ראי' דהא מוכרח בגמ' דלכתוב חוץ לדף שתי אותיות מתיבה בת חמש אותיות רשאי אפילו לכתחלה משא"כ לתלות ודאי אין תולין לכתחלה אא"כ טעה ושכח הרי דקצת אותיות חוץ לדף עדיף מלתלות תיבה שלימה וכ"ש מלתלות חצי תיבה דהיינו כס וכתיבת השם שאני:

ז והתשב"ץ לשטתי' בסי' קע"ו דס"ל כשכ' חוץ לדף ה"ל כלא נכתב כלל וכאילו הס"ת חסרה אותיות אלו אלא רק בשתי אותיות מתיבה בת חמש ע"ש ומש"ה הוכרח לתקן ע"י לתלות כס אבל אנן לא קיי"ל כוותי' כמ"ש מהרא"י סי' צ"ג ומהרי"ק שרש ק"ל וכ"מ בתשו' הר"ן סי' ל"ט:

והגם שיש לחלק בין כשכ' בין הדפין בסוף השטה לנד"ז שצריך לכותבו בתחלת שטה ולהניח ריוח כמו בין תיבה לתיבה מ"מ אין לחוש כיון דהוא סמוך לתחלת שטה זו שבדף זה ורחוק הרבה מסוף השטה שכנגדה בדף שלפניו ודאי יהיה הקורא קורא כסדרן כס יה:

סימן ריא

תשובה קצרה על נדון הנ"ל ע"ד הס"ת שמצאו כתוב כסי' בתרי שיטי שביאר כת"ר והביא דברי התשב"ץ ח"א סי' קע"ז הובא בבד"ה בי"ד סי' רע"ו הצריך לתקן וכן מסיק בתשו' שב"י חי"ד סי' נ"ז:

ואמנם כ' כת"ר דלפי גירסת התוי"ט פ"ד דסוכה דרבא ס"ל דכסי' ב' תיבות הן וקי"ל כוותי' דהוא בתראה א"כ לפ"ז אפילו בתרי שיטי יוכל לכותבם ובאמת גם גירסת התשב"ץ כהתוי"ט ולכן כ' לא מלאני לבי לפוסלו כו' אלא דהג"פ באה"ע סי' קכ"ט ס"ק קל"ד הכריע כגירסא שלפנינו בש"ס דערבי פסחים דרבה בהא ס"ל דב' תיבות הן ורבא לא דיבר בדין זה כלל. וא"כ אין הלכה כרבה נגד ר' יוחנן ורב וריב"ל כי גם אידך דריב"ל ס"ל ג"כ דהללוי' תיבה א' היא (וכסי' ק"ו מהללוי' כמובן מדברי רב) דלא כרש"ל וט"ז כמו שהשיג עליהם בספר שמות והביא ראיה נכונה מהירושלמי פ"ק דמגילה וכ"מ בזוה"ק פ' ויחי דרל"ב ע"ב באומרו כלילן כחדא והרמ"ה בס' מסורת כ' דב' תיבות הן מ"מ אין ראי' דס"ל דנכתב בב' שטין אלא י"ל ס"ל כמ"ש בתשו' פנ"י חא"ח סי' ו' שהביא כת"ר לכותבה תרי תיבין בחד שטה והרד"ק בשרש כסא כ' כסי' תיבה א' היא הובא בשירי כנה"ג בי"ד סי' רע"ו וע' בתשו' להרמב"ן סס"י קמ"ח במ"ש שאין זו כתיבה והנה אע"ג בתשו' המיוחסות להרמב"ן סי' רל"ב כ' שאין מוסיפין וגורעין בכל מקום ומקום בספרים ע"פ המסורת ולא ע"פ מדרשי אגדה כו'. ומ"מ בכל מה שבא בתלמוד דרך עיקר דין כמו קרנות קרנת בסוכת בסכת וכו' בזה ודאי מתקינין עכ"ל ועבב"י בי"ד סי' ער"ה ובתשו' הרדב"ז סי' ק"א (והוא בדפוס סדילקאב בחלק ד'). נ' דסוגי' דערבי פסחים ה"ל ג"כ כמו דרך עיקר דין ולא כמדרש אגדה לבד כיון דבאו להשמיענו סדר כתיבת תיבות אלו גם דין גמור הוא אם י"ה דהללוי' קדש או חול גם ל' איבעיא להו זהו דרך עיקר דין ועוד דהא מסיק הרשב"א שם בתשו' להרמב"ן הנ"ל דבכל מקום ומקום אפילו בחסירות ויתירות מתקנים המיעוט ע"פ הרוב דמקרא מלא הוא אחרי רבים להטות כו' יעו"ש ובנד"ז ודאי בכל הספרים נכתב רק בשטה א' כמ"ש בתשו' פנ"י הנ"ל לכן מכ"ז נראה שצריך לתקן ואין זה לעז על גדולי הצדיקים שבידם היה ס"ת זאת אשר קטנם עבה

מממתנינו. כי הא רבה ס"ל כן או רבא לגי' התשב"ץ והתוי"ט אלא דמ"מ יש לנו לתקן כפי רוב הספרים וכפי גירסת הש"ס שלנו וכהוראת התשב"ץ והב"י:

ובענין התיקון. הנה אע"ג שהתשב"ץ כ' לתלות כס בין השטין על יה לשטתי' אזיל דס"ל בסי' קע"ו הובא בבד"ה רס"י רע"ו שמה שנכתב בין הדפין הוא כמי שלא נכתב אא"כ הוא ב' אותיות מתיבה בת ה' אותיות שכיון שהרוב הוא בפנים כו' ע"ש על כן לא אפשר לתקן ע"י לכתוב כס בין הדפין אצל תיבת יה דא"כ אפילו למ"ד כסי' תיבה א' היא יהיה נכתב ב' אותיות חוץ לדף מתיבה בת ד' אותיות וה"ל כלא נכתב כלל כס וכ"ש למ"ד דכס הוא תיבה בפ"ע יהיה פסול שנכתב תיבה חוץ לדף אבל אנן דקיי"ל כמ"ש מהרא"י סי' צ"ג ומהרי"ק שרש ק"ל דאפילו נכתב שלש אותיות חוץ לדף מתיבה בת חמש כשר דיעבד:

וכ"ש תיבה בת שתי אותיות וכמ"ש ג"כ בשירי כנה"ג בי"ד סי' רע"ג בשם תשו' מ"ב סי' נ"ו וכ"ד הב"י בפי' בא"ח סי' ל"ב כדלקמן וכן מוכרח בשו"ת הר"ן סי' ל"ט וכ"ד הטור וש"ע וכל האחרונים בא"ח סי' ל"ב סעי' ל"ג וכ"פ שם באזמו"ר הגאון נ"ע סעי' מ"ח א"כ לפ"ז נלע"ד דעדיף לתקן (לגרר כס שבסוף השטה ולהרחיב למ"ד של על כמ"ש התשב"ץ) ולכתוב כס אצל תיבת יה. ונמצא יהיה כסי' ב' תיבות בשטה א' ממש דזה עדיף משיהי' תיבת כסי' קצתו תולה על קצתו ואף למ"ד ב' תיבות הן אין תיקון זה גרע מתולין ועדיף מיני' וראי' מהירוש' דפ"ק דמגלה דאין תולין בתפילין ומזוזות ולפי' א' בסה"ת סס"י ר"ה זהו פיסול בפ"ע לא מחמת שלא כסדרן ואילו לענין כתיבה חוץ לדף מבואר בב"י וש"ע בא"ח סי' ל"ב דכל מה שכשר בס"ת דיעבד כשר ג"כ בתפילין כנ"ל ואין להביא ראי' לנגד ממ"ש בפסקי מהרא"י סי' צ"ג דאם כ' אות א' מהשם חוץ לדף מעכב אפילו דיעבד לפ"ד ר"ת והרא"ש וע' בתשו' הרמב"ם סי' ס"ט ולענין תולין קי"ל דתולין את השם דמזה משמע דחוץ לדף גרע מתולין וזהו ראי' לדעת התשב"ץ אכן זה אינו דהא מוכרח ופשוט בגמ' וכל הפוסקים דכתיבת ב' אותיות מתיבה בת חמש אותיות עדיף מתולין שהרי רשאי לכתוב כן לכתחלה ופשיטא דלתלות לכתחלה אסור אא"כ טעה ודילג תיבה א' ואף ג"ז אם יכול לתקן ע"י גרר עדיף כמ"ש הש"ך סי' רע"ו וא"כ הפוסקי' שהתירו לתלות את השם ופסלו כשכ' אות א' חוץ לדף יהי' דבריהם נגד תלמוד ערוך וכל הפוסקי' אעכצ"ל דמודו דבשאר תיבות עדיף לכתוב מיעוט התיבה ב' אותיות חוץ לדף מתולין רק גבי כתיבת השם החמירו כן דמגודל החומרא בקדושת השם לא רצו ללמוד ק"ו מתולין ולהקל בדבר שלא נתפרש בגמ' ובאמת דאנן לא קי"ל הכי כמבואר בא"ח סי' ל"ב במ"א ס"ק מ"ז וכ"פ הע"ת והאלי' רבא וכ"פ באזמו"ר הגאון

ז"ל שם סעי' מ"ט וע"ש במ"א ס"ל דלכתוב קצת התיבה חוץ לדף עדיף מלתלות מקצת התיבה (מדכ' דהא איסור תלייה נז' בגמ' ואיסור זה לא נז' בגמ' בהדיא רק הוא מדברי ר"ת). א"כ למ"ד כסי' אחת היא ודאי עדיף לכתוב כס חוץ לדף אצל י"ה מלתלותו ע"ג והרי הכי קיי"ל כמ"ד אחת היא ואף שי"ל כיון דעכ"פ נהגו לכותבה ב' תיבות ה"ל לענין זה כמו תליית תיבה שלימה הרי י"ל דאפילו למ"ד ב' תיבות ממש הן כמו לרבה בגמ' לא גרע תיקון זה מתולין ואפשר עדיף מיני' כנ"ל מההוכחה דאין תולין בתו"מ לפי' א' דסה"ת ועוד דהא מדינא אחת היא:

ורש"ל ס"ל באמת לכתוב תיבה א' אלא דהאחרונים כ' להעמיד מנהגינו לכתוב ב' תיבות כיון שהוא בשטה א'. א"כ היינו למאי דנהוג נהוג בשטה א' ממש אבל לענין תליי' נ' דדנין ע"ז כדין תליי' מקצת תיבה ולכן עדיף לכתוב כס חוץ לדף אצל יה מלתלותו ע"ג כנ"ל בשם המ"א ונ"ל ראי' לדבריו מהש"ס דאל"כ בנזדמנה לו תיבה בת חמש אותיות בסוף השטה שאמרו שיכתוב ג' אותיות בתוך הדף ושתים חוץ לדף הל"ל ושתים יתלה בין השורות בתוך הדף מיהו יש לדחות ראי' זו דהתם ה"ט דחיישי' שיקרא אותיות התלויי' קודם לשתי אותיות שבסוף השטה (וע' ט"ז סי' רע"ד סק"ב) או עכ"פ קודם לאות האחרון שבסוף השטה אלא דא"כ ה"נ גבי תליי' כס על יה לפ"ד התשב"ץ אפשר ההכרח לכתוב מקצת כ' חוץ לדף ביני שיטי בכדי שיוקדם קריאת כס לקריאת יה אלא דבלא ראי' זו ודאי ד' המ"א מוכרחי' הן מצד הגמרא הן מצד הסברא ואין לחלק ולומר דדוקא כשכתב בין הדפין בסוף השטה בזה מכשרי הפוסקי' ולא כנ"ד שצריך לכתוב כס בין הדפין ושיהי' תחלת שטה:

וניחוש שמא הקורא יטעה לומר דתיבת כס שייך לסוף השטה שכנגדה בדף שלפניו ע' בהשאלה שבתשו' הר"ן סי' ל"ט או שיקרא אחר סוף השטה כו' אך זה אינו דכיון דהוא סמוך לתיבת יה שאין ביניהם ריוח רק כמלא אות קטנה ומסוף השטה שכנגדה בדף שלפניו הוא רחוק הרבה ודאי יהיה נקראת עם שטה זו ואין בזה שום חשש רק שיש ליזהר לקרב תיבת כס לתיבת יה דהיינו שלא יהיה ריוח ביניהם רק כמלא אות קטנה שהיא יו"ד כמ"ש אאזמו"ר בא"ח סי' ל"ב סעי' מ"ו:

סימן ריב

ע"ד שנכתב בס"ת פ' וישלח אשר דבר אתו שם אלקים בית אל ויסעו מבית ויהי עוד כברת הארץ לבא אפרתה ותלד רחל ותקש בלדתה ונחסר תיבת אל בשטה המתחלת אשר דהיינו ויסעו מבית אל כך היה צריך להיות ונכתב רק ויסעו מבית וחסר תיבת אל

וגם שטת אשר היא בסוף העמוד ושטה ויהי עוד היא בראש עמוד השני צריך לגרור ד' או ה' תיבות בשטה ויהי עוד כברת הארץ ויעמידו שם תיבת אל. ויהי עוד כברת ארץ. וע' בטוש"ע יו"ד רס"י רע"ו:

סימן ריג

בענין מ"ש בפתחי תשובה סי' רע"ו ס"ק כ' וז"ל עיין בתשו' גנת וורדים חלק או"ח כלל ב' סי' י"ב שכתב דהשם צ"ל כתוב כסדרן דוקא ובאם לא כן פסול לס"ת כו' וכן בתשו' נו"ב קמא חלק יו"ד סי' ע"ו בשאלת הה"ג מו"ה טיאה ווייל כתב ג"כ שהשם צ"ל כסדרן דוקא גם בס"ת וכן משמע בספר תפארת למשה עכ"ל לכאורה תמוה דהא קיי"ל פרק הקומץ רבה (דף למ"ד ע"ב) תולין את השם ומ"ד מקצתו אין תולין זהו משום גנאי ולא משום של"כ ע"ש בתוספות בשם הירושלמי דרק משום גנאי וצ"ל הם יפרשו הא דמקצתו אין תולין משום של"כ דבהשם עצמו יש קפידא משום של"כ דהא הדין דשל"כ פסול בתו"מ משום דאמרינן בירושלמי אין תולין בתו"מ וא"כ כמ"כ כיון דאין תולין מקצת השם י"ל ג"כ פסול של"כ ומיהו גם שם י"א דהא דאין תולין אינו משום של"כ כלל כמ"ש בסה"ת סי' ר"ה וכ"ד הר"ן בתשו' סי' ל"ט וכ"כ הש"ך ביו"ד בנקה"כ סי' רפ"ח וא"כ מהא דאין תולין מקצת השם אין ראיה כלל לפסול של"כ בס"ת באותיות השם ועוד הא דמקצתו האחרון של שם אין תולין א"א לומר משום של"כ דהא השם עצמו נכתב כסדרן עתה ומה שנכתבו שאר תיבות קודם לא איכפת לן דהא כל השם תולין אף שנכתבו שאר תיבות קודם לו א"כ כמ"כ בדילג מקצתו האחרון א"א לפסול משום של"כ רק משום גנאי וא"כ כמ"כ מקצתו הראשון דאין תולין ג"כ מה"ט הוא ועוד הנה עיקר שרש הפיסול של"כ נובע ונמשך מן המכילתא ס"פ בא דאומר כתבן שלא כסדרן יגנוזו וע' תשב"ץ ח"א סי' ט' והוא מסה"ת סי' ר"ה אמנם י"מ דטעמא דאין תולין כו' ותניא במכילתא כו' ע"ש משא"כ הכא עכצ"ל הא דאין תולין מקצתו הוא רק משום גנאי גם בסה"ת שם דבירושלמי דספ"ק דמגילה אמרינן תולין בספרים ואין תולין בתו"מ ולא מפליג בין שם לשאר התיבות עכ"ל ועוד ראיה מהא דבן קמצר ספ"ג דיומא דמשמע לכתוב ד' אותיות השם בבת אחת עדיף מלכותבם זה אחר זה ואמאי הא אינו כסדרן שהרי סדרן תחלה יו"ד אח"כ ה"א כו' וגם ניחוש שמא כשכתבן בב"א הקדים קצת מהאות שמאוחר קודם לקצת מאות המוקדם והוי של"כ אעכצ"ל בס"ת לא שייך פסול שלא כסדרן ועיין רי"ו ני"ט ח"ד בענין אין תולין בתפילין ואח"כ הביא המכילתא דכתבן של"כ. משמע שהם ב' ענינים דהא דאין תולין אינו שייך לענין של"כ וע"ש נכ"א ח"ו גבי מזוזה דאין תולין

ג"כ לא הזכיר ענין של"כ וכ"ש דעת סה"ת שהביא הב"י שבתפילין אין כותבין על מקום המחק והגרר כמו שאין תולין ע"ש סד"ה וכ' הר"י אסכנדרי אלמא דהא דאין תולין לא שייך לשל"כ:

וא"כ עיקר פסול של"כ נמשך מהמכילתא וגבי ס"ת אין זה שייך כלל וכ"ש לפמ"ש הב"י בשם הר"י אסכנדרי דפיסול של"כ בתו"מ הוא משום דכתיב והיו בהוייתן יהא דהיינו ע"ד שאמרו רפ"ב דברכות מן והיו בהווייתן יהו שלא יקרא למפרע. ופ"ק דמגילה (ד"ט ע"א) אמרו כן על תו"מ דאין נכתבין אלא אשורית מה"ט וכ' שם בספר טורי אבן דמחמת זה ג"כ נפסלו כשכתב אות אחת שלא כסדרן א"כ כיון דילפינן זה מוהיו בהווייתן יהא וזה אינו רק בתו"מ ולא בס"ת ולכן אין לפסול בס"ת של"כ אפילו באותיות השם ועוד כיון בהדיא ס"ל לחד תנא דתולין אפילו מקצת השם וכ"כ במס"ס א"כ מכשיר של"כ גם באותיות השם א"כ גם למ"ד אין תולין אין לנו לחדש דפסול משום של"כ רק כפשט הסוגיא משום שאין זה כבוד השם שיהיה מקצתו כשורה ומקצתו תלוי דומיא דאין כותבין על המחק אבל היכא דנכתב כשורה בטוב אין לחוש כלל משום של"כ וכ"מ דעת פסקי מהרא"י סי' ע"א ע"ב ותשו' מהר"ל מפראג בתשו' חב"י סי' ע"ה דמיירי ודאי גם בה"א ראשונה שבשם דהא כ' והרבה הם ואף בשמות נוגעים כו' וא"א להעמיד כ"ז רק בה"א אחרונה שבשם בלבד שוב ראיתי שכן מבואר ומוכח בהדיא בתשו' הרמ"ע סס"י ל"ו ואולם אם כל ההה"ן שבספר כו' ואפילו השמות כו' והמתקן ע"ד שזכרנו ה"ז זריז ונשכר כו' ע"ש והביאו בכנה"ג בי"ד סי' רע"ו בהגב"י דמשם מבואר שאע"פ שה"א ראשונה שבשם הוי' או ה' שבשם אהי' ושם אלהים לא נתקדשה תחלה כלל מחמת דהיה חשוב כמו חי"ת לשטתו אפ"ה כי מוחק רגל הח' ועושה ה' מתכשר לגמרי אלמא דלא עלתה על דעתו שיהיה בזה חשש שלא כסדרן כלל:

סימן ריד

אודות ס"ת שהיו"ד דשם הוי' נפל הדיו מן הקלף ולא נשאר רושם אם יכולים לתקנו או שצריך לגנוז היריעה ע"פ מ"ש בפתחי תשובה סי' רע"ו ס"ק כ' בשם תשו' גנת וורדים דהשם צ"ל כתוב כסדרן דוקא ובאם לא כן פסול לס"ת ושהרמ"א שם בש"ע סעיף י"א בהג"ה גבי ה"א של שם שכרעה נוגעת כו' מיירי בה"א אחרונה הנה ספר גנת וורדים אין אצלי ומ"ש כן בשם תפל"מ לא מצאתי שם מאומה מזה:

ומ"ש דהרמ"א בהג"ה מיירי בה"א אחרונה דוקא לפע"ד לא משמע כן בפסקי מהרא"י סי' ע"ב שמשם מקור דברי הרמ"א שכתב ההה"ן שבשמות הקדש ולא התנה דדוקא

בה"א אחרונה ויותר מזה מבואר בתשו' הרמ"ע סס"י ל"ו אם כל ההה"ן שבספר או רובן דבוקות כו' יש לסמוך להתיר התיקון בהן אפילו בשמות הקדש כו' יעו"ש מבואר ומשמע בביאור שאין לחוש בזה משום שלא כסדרן דהא כשכל ההה"ן או רובן דבוקות ודאי גם בה"א ראשונה שבשם היה דבוק וס"ל שם בפשיטות שלא נתקדשה האות כלל ואח"כ כשגורר את כל הרגל השמאלי ויכתוב אותו אח"כ מחדש לשם קדושת השם מתקדש השם והשם מתקדש לחצאין כו' שישנה הקדושה מתחלה ועד סוף ע"ש והרי נתקדש שלא כסדרן וכ"מ בתשו' מהר"ל מפראג הובאה בשו"ת חב"י סי' ע"ה ובבל"י סס"י רע"ו והדין עמם דפסול שלא כסדרן נובע מהמכילתא ס"פ בא והיינו רק בתפילין ומזוזות וכן לפמ"ש הר"י אסכנדרני בב"י סי' ל"ב משום דכתיב והיו בהווייתן יהו זה נאמר ג"כ רק בתפילין ומזוזות כדאיתא פ"ק דמגילה (דף ט' ע"א) על המשנה שם אין בין ספרים לתפילין ומזוזות כו' גם מהדין הנז' בש"ע סי' רע"ו ס"ו לא מיבעיא לדעת הב"ח שהביא הבאר היטב שם סק"ו מבואר דא"צ להיות כסדרן אלא אף גם לדעת הש"ע שם מבואר בגמ' ותוספות דהא דאין תולין מקצת השם זהו משום דה"ל גנאי וכ"כ בבל"י שם סק"ה הטעם דאין תולין מקצת השם משום דה"ל גנאי ביותר כו' ע"ש משמע הא משום שלא כסדרן אין פיסול וכן מבואר בהדיא בתשו' מ"ב סי' נ"ז שכ' בפשיטות דלתלות מקצת השם אין איסור אלא מדרבנן אפילו באותיות השם עצמו לא באותיות הנטפלות וז"ל אפילו לר"ש שזורי אין צד איסור בזה כו' אלא דלאו הידור מצוה להיות קצת מאותיות השם למעלה וקצת למטה כו' ע"ש מבואר דאף באותיות השם עצמו ס"ל דאין בזה רק משום הידור מצוה ואי איתא לדברי הגנת וורדים הרי לפעמים יש בזה איסור שלא כסדרן דה"ל דאורייתא א"ו ס"ל בפשיטות דבס"ת אין שייך הפיסול דשלא כסדרן אפילו באותיות השם ואף שבתשו' מהר"מ לובלין סי' קי"ב נחלק עליו דאין לתלות היו"ד הרי שפתיו ברור מללו וז"ל וכיון דהיו"ד היא מקצת השם אסור לתלותו בין השיטין עכ"ל אבל לא עלה על דעתו ג"כ איסור דה"ל שלא כסדרן. א"כ אדרבה ממנו ג"כ משמע דאין שייך איסור שלא כסדרן בס"ת ע"כ נלע"ד שמוטב לתקן היו"ד כפסק הרמ"ע ומהר"ל מפראג והמ"ב וכ"נ דעת מהרא"י והש"ע ולא לחוש לדברי הגנת וורדים ולגנוז כל היריעה חנם וכמ"ש המ"ב שם דכל מה שאפשר לתקן אסור לזלזל בקדושת ס"ת ובשמות הקדש להורידן מקדושתן ולהביאן לידי גניזה כו' ע"ש ע"כ חומרת הגנת וורדים הוא חומרא דאתי לידי קולא וכיון שלפי הנראה אין שורש לחומרא זו ורוב גדולי הפוסקים לא ס"ל כן כנ"ל וכדבריהם נראה פשט הגמרא ע"כ אין לחוש לחומרא שלו ויכתוב היו"ד של השם ותהיה הס"ת כשר וישר:

סימן רטו

סופר שכתב בס"ת במקום האמורי טעה וכתב השם הוי' ואח"כ תיקן בעצמו ועשה מתיבת השם תיבת האמורי. היינו הה"א דשם נשאר ה' דהאמורי אם רשאי לקרות בס"ת זו ואם צריך תיקון איך יהיה אופן תיקונה אם לגנוז כל היריעה אם לקדור תיבת האמורי ולהניח מטלית ולכתוב תיבת האמורי:

גרסי' פ"ק דערכין (ד"ו ע"א) יגוד וישתמש במותר ופירש"י יגוד יחתוך מקום השם ויגנוז החתיכה וישתמש במותר ויבננו בבהכ"נ עכ"ל נראה שאין צריך לחתוך כל הקורה לשנים חלקים ולחתוך לגמרי מקום השם ויהיה א"כ מהקורה שלשה חלקים חלק אחד שהוא כנגד מקום השם יגנוז והשני חלקים יבנה בבהכ"נ דמלשון וישתמש במותר ויבננו משמע שנשאר הקורה אחת ולא חתוכה לחלקים וכן משמע בפירש"י בשבת פרק במה אשה דס"א ע"ב) בד"ה יגוד יקוץ מקום השם ויגנזנו עכ"ל ולשון מקום השם משמע רק כמו נטילת מקום שבפוסקים שהוא כעובי אצבע עד"מ כמ"ש במשנה בפסחים פרק כיצד צולין (דע"ה ע"ב) יקלוף את מקומו כו' יטול את מקומו ופירש"י יטול דלא סגי ליה בקליפה אלא בנטילה יפה יפה בעובי כו' והרשב"א בתה"ק פי' דנטילת מקום היינו קליפה עבה כו' אבל התוספות כתבו יגוד וישתמש במותר משמע ע"י שיחתוך הקורה ולא יהנה מאותה חתיכה שכנגד השם דבמקומו מיהא קידש השם ויש ליזהר כשכותבין ס"ת או תפילין וגוררו מקום השם שאין לכתוב במקומו עכ"ל והגם שזה הדין מ"ש ויש ליזהר כו' גם לפירש"י אמת ויציב שהרי הקלף שתחת מקום השם הוא לא עב יותר מכדי נטילת מקום א"כ לא שייך בו יגוד. אך עכ"ז מדבריהם משמע שכל עובי הקורה שכנגד מקום השם היא קדוש וטעונה גניזה אף אם יש בה יותר ויותר מכדי נטילת מקום:

קיצור:

שי"ל דרש"י ס"ל דפירוש יגוד הוא נטילת מקום ותוספות ודאי ס"ל דכל המקום שכנגד השם יגוד ויגנוז:

ב ולכאורה זה תלוי בשני הפירושים שהביא רש"י שם. בד"ה שם שלא במקומו אינו קדוש:

דלפירוש ראשון דרש"י כלומר אינו קדוש אלא מקום השם. א"כ כיון דמקומו מיהא קדיש אף כשכתוב על ידות הכלים א"כ י"ל כל מקומו קדוש וכ"נ מהתוספות שמפירוש זה דקדקו שהחתיכה שכנגד השם טעונה גניזה דכל עוביה נקרא מקומו של השם אבל לפירוש שני דרש"י שכשכתוב על ידות הכלים או על הקורה זהו נקרא שם שלא במקומו ולא קדיש לכן י"ל דלא קדיש כל עובי הקורה רק כדי נטילת מקום אך קשה דהא רש"י

כתב שהפירוש הראשון הוא עיקר א"כ עכצ"ל דרש"י ס"ל ג"כ כהתוספות שיחתוך כל המקום שכנגד השם ולא כמש"ל בשמו והנה כמו שכתבתי שתלוי בשני הפירושים דרש"י עד"ז מצאתי בפר"ח בביאורים ללשונות הרמב"ם פ"ו מה' יסוה"ת ה"ו כ' ודע דאיתא פ"ק דערכין דשם שלא במקומו לא קדיש ופירש"י כו' ואיכא בין הני תרי פירושי כו' ולפירוש תניינא כו' וק"ל דא"כ שם שכתוב על הכלי למה יגוד ויגנז והא לא קדיש וניחא לי דנהי דלא קדיש מדאורייתא מדרבנן מיהא קדיש עכ"ל ובזה אין דבריו נראים דגם לפירש תניינא השם מיהו קדיש רק שאינו מקדש כל המקום שכתוב עליו ולכן צ"ל יגוד ויגנז דכיון דהשם עצמו מיהו קדיש. והיינו עם כדי נטילת מקום דזהו בכלל השם עצמו כמו הגויל הסובל את הכתב וכן מבואר בשו"ת מהרלב"ח סי' ב' שהביא בשם בה"ג וסמ"ג דפירשו כפירוש שני דרש"י דשם שלא במקומו פירוש במקום שאין ראוי ליכתב לא קדיש כולי גליון דידיה כו' שנראה מזה שכהשם הוא במקומו מחולף בדינו לכשאינו במקומו עכ"ז החלוף הוא לענין קדושת כל היריעה או לא כי כשהוא במקומו מקדש כל היריעה וכשהוא שלא במקומו יגוד ויגנוז אבל לענין קדושת השם בעצמו לא הוזכר שם חלוף בין זה לזה עכ"ל והנה עם היות שזה הפירוש לא קדיש כולה גליון דידיה מבואר רק בסמ"ג וספר יריאים סי' ט' אבל כפי עצם פירוש שני דרש"י אפ"ל דגם מקומו כולו בעובי אינו קדוש רק כדי נטילת מקום כנ"ל אבל זה עכ"פ דהשם בעצמו מיהו קדיש אף לפירוש שני דרש"י ודלא כהפר"ח שלא ראה תשו' מהרלב"ח:

קיצור לכאורה דין זה תלוי בשני הפירושים דרש"י דלפי' שני דשם שלא במקומו כגון על ידות הכלים לא קידש י"ל דאינו קדוש רק השם ומקומו כדי נטילת מקום. משא"כ לפירוש ראשון דרש"י וגם לס"י וסמ"ג אף דס"ל כפירוש שני דרש"י מחמרי טובא השגה על הפר"ח דס"ל דגם השם עצמו אינו קדוש רק מדרבנן:

וגם ראיה נגד הפר"ח מהש"ס דשבת פי"ו (דק"כ ע"ב) הרי שהיה שם כתוב לו על בשרו לא ירחץ וכו' לא תעשון כן משמע דאסור מדאורייתא והרי השם נכתב שלא במקומו ואעפ"כ אסור מן התורה למוחקו וכ"מ בפירש"י פ"ק דיומא (ד"ח ע"א) בד"ה לא ירחץ ואזהרה למוחק כו' משמע דזהו נמי מדאורייתא ובתוס' ישנים שם לא חלקו על פירש"י רק משום דזה הוי גרמא והמסקנא בפרק כ"כ דגרמא שרי אך אף שהשם עצמו קדוש אף שלא במקומו עכ"ז י"ל דאין מקומו קדוש כולו רק כדי נטילה ואפ"ל קצת ראיה לסברא זו מדאמרינן בשבת שם דעשייה הוא דאסור הא גרם מחיקה שרי כיון שאינו מוחק ממש רק גורם כגון שטובל במים ועי"ז המים מוחקים השם א"כ כמ"כ כשנוטל השם עם כדי נטילת מקום דעדיף טובא מגרמא דמחיקה שהרי נשאר השם שלם עם מקום חשוב

ממש י"ל דשרי ולא דמי להא דאיתא בסנהדרין פרק ד' מיתות (דנ"ו ע"א) ואימא דברזיה מיברז. דהתם פירש שעשה נקב בהשם עצמו וע"ז פירש בס"י ומניין שהחותך אסור דאמר ואימא דברזיה מיברז משא"כ הכא שחותך בהעץ ומשייר בו למעלה מהחתך כדי עובי אצבע והנה הס"י וסמ"ג כתבו שהעיקר כפירוש השני דרש"י אלא דמחמרי טובא וס"ל דשם במקומו מקדש אף הגליון דהיינו כל הגויל. ושלא במקומו אינו מקדש רק מקומו ונראה התוספות לא ס"ל כס"י וסמ"ג שהס"י כ' הלכך אם כו' והתוספות לא ס"ל כן אך י"ל זהו מפני דס"ל כפירוש ראשון דרש"י אח"כ ראיתי בתשב"ץ ח"א סי' קמ"ט מפרש פירש יגוד שכל המקום שכנגד השם יגוד ויגנוז ומזה הביא ראיה לאסור לקלוף השם וז"ל וכן יש להביא ראיה שדבר זה אסור כו' (ר"ל לקלף את השם מהגויל באופן שישאר השם שלם עם קצת גויל שתחתיו נגד כל השם יעו"ש) מדאמרינן בערכין היה שם כתוב כו' יגוד ויגנז ופי' יגוד יחתוך כמו גודו אילנא ואם הגירסא היא יגור מלשון מגוררת במגירה בלשון משנה פי"ז דשבת (דקכ"ב ע"ב) מגירה לגור בה את הגבינה ואילו היה אפשר להתיר קליפה לא היה לו לגוד ולא לגור כל מקום השם אלא יקלף אותו בקרדום ויגנז דהא אסיק התם דשם שלא במקומו לא קדיש ויותר קל הוא זה בקורה ולא בגויל עכ"ל והנה מדבריו אלו מוכח דמקום השם שלמטה מהקליפה לא קדיש אלא דאעפ"כ יגוד כולו ולא ליקח כדי קליפה משום שיש לחוש שמא לא תהיה הקליפה שלימה ויבא לידי מחיקת השם יעו"ש דמפני טעם זה אסר לקלוף השם:

והנה בחלק ב' סי' ק"ט כתב שאין למחות על הנוהגים לקלוף את השם א"כ לפ"ז כ"ש דיש לומר כן גבי יגוד בקורה שיטול כדי עובי אצבע דרחוק מאד שיבא לידי מחיקת השם ועוי"ל שאף אם ח"ו יבא שלא תהיה הקילוף שלם. אין זה נקרא רק גרמא אך עכ"ז מאחר דחזינן להתשב"ץ שמפרש יגוד כולו בטלה סברתי והטעם י"ל משום דמקום הקורה שכנגד השם קדוש כולו אף שהתשב"ץ נ' דלא עלה על דעתו סברא זו דאם כן אין ראייתו כלום:

קיצור ראיה נגד הפר"ח מהש"ס דשבת (דק"כ ע"ב) וביומא (ד"ח ע"א) ומפירש"י שם מהתשב"ץ ח"א סי' קמ"ט משמע דלפי' שני דרש"י הנ"ל סעיף ב' שם שלא במקומו לא קדיש המקום שתחתיו רק כדי נטילת מקום. ומ"מ ס"ל דאסור לקולפו גם כי לפירוש ראשון דרש"י שהסכימו כן רש"י ותוספות נראה דמקומו כולו קדוש:

ד והנה בנד"ז שבמקום תיבת האמורי כתב שם י"ל שנקרא שם שלא במקומו לפירוש השני דרש"י הגם דלכאורה נראה מלשון רש"י דשלא במקומו היינו כגון ע"ג כלים וקורות משמע הא כשכותבו בקלף בס"ת נקרא במקומו אף אם כתבו במקום שא"צ

להיות שם כלל אך ממ"ש רש"י דלא הוי מקומו אלא על הנייר ושיכתב המקרא עם השם כנתינתו א"כ כשכתבו במקרא שאין בו השם כלל הוי שלא במקומו ולכאורה כן משמע מהתוספות במש"ש ויש ליזהר וכו' משמע דזה נקרא שלא במקומו אלא שהתוספות ס"ל כפירוש ראשון דרש"י ולכן אין מדבריהם ראיה ובשו"ת שיבת ציון סי' מ"ג ע"פ פירושו במס"ס ס"ל דהוי כמו קדושה בטעות. הביאו בפתחי תשובה סי' ער"ה סק"ד ומ"ש דהוי הקדש בטעות אינו נראה וראייתו מהמס"ס אינו ראיה כמו שדחה בעצמו מדברי רבי יהודה שם ותירוצו על זה דוחק גדול ועצום רק דה"ל ככותב השם שלא במקומו וג"ז צ"ע כנ"ל. אך לנדון שלפנינו אין נפקותא דלו יהא דהוי שם שלא במקומו עכ"פ השם קדוש מדאורייתא וכמו כן הגויל שתחתיו ודאי קדוש כולו וכשעשה ממנו תיבת האמורי עבר, על ל"ת דלא תעשון כן והרי התוספות דערכין (ד"ו ע"א) אוסרים אף אם גררו ומחקו מלכתוב שאר תיבות דס"ת וכ"ש כשלא גררו וכ"ש תיבת האמורי דהוא בזיון גדול. דאף שתיבה זו היא ג"כ מקדושת ס"ת מ"מ הרי גם אל אחר נכתב בס"ת. והנאמר שאין זה בזיון כשעשה מהשם הנכבד והנורא תיבה שנאמרה לרעה ולקלס אין לך בזיון גדול מזה וחלילה להניח הס"ת כן:

ה והנה הש"ך סי' ער"ה סק"ג הביא בשם תשו' הרא"ש כלל ג' סי' ז' שכתב וח"ו לקדור את האזכרות וכן בתשו' מהרלב"ח סי' ב' בשם הרא"ש ג"כ כמ"ש הש"ך ובהג"ה שם שבדפוס ווניציאה אינו וכ"כ בספר תפל"מ שבתשו' הרא"ש שלפניו לא נמצא כן ומ"מ מהרלב"ח שם כ' שמדינא מותר לקדור את האזכרה והביא ראיה מהא דיגוד ויגנוז הנזכר לעיל הרי כשקוצץ השם שלם שהוא מותר (ומזה ראיה לכאורה שמפרש יגוד ע"ד שכתבתי לעיל סעי' א' לפירש"י ולא כפירוש התשב"ץ דלעיל סעיף ג' דאם הפירוש שקוצץ הקורה מעבר לעבר אין זה דומה כלל לקודר) אך אח"כ העלה כיון שהרא"ש כ' וח"ו לקדור כו' ע"כ תירץ ההיא דיגוד ויגנוז משום שהשם שלא במקומו וחילוק זה אין לו יסוד דהא שם שלא במקומו ג"כ הוא קדוש עכ"פ מדאורייתא ועוד דהכא שנכתב השם במקום שא"צ להיות שם י"ל הוי ג"כ כמו שלא במקומו ובשבת פי"ו (דקי"ו א') קודר את האזכרות שבהן וגונזן כו' התירו לקדור את האזכרות בשביל שלא יהיה גנאי להשם מיהו משם אין ראיה ובתשו' נ"ש סי' ל"ז הביא ראיה ממ"ס דמותר לקדור את השם שנכתב יתיר ועדיף מלגנוז את היריעה וחלק על תשו' מהרלב"ח הנ"ל ובתשו' שבו"י ח"א סי' פ"א השיג עליו והבל"י השיג על השבו"י גם בתשב"ץ ח"א סי' קמ"ט אע"פ שאסר לכתחלה לקלוף את השם התיר לקדור וז"ל ויותר טוב היה לקדור כל האזכרה ולדבק במקום הנקב מעט גויל בדבק כו' אלא שעכ"ז לדבריו מוכח מהרמב"ם פ"ח מהס"ת ה"ג דסילוק היריעה

עדיף מלקדור את השם ואין מזה ראיה דשם יש עוד טעמים כמ"ש הכ"מ פ"ח ה"ג ובט"ז סי' ער"ה סק"ב:

ועוי"ל דשם יצטרך לקדור כמה אזכרות וגם התשב"ץ בעצמו בתשו' ח"א סי' קכ"ה האריך בטעמו של הרמב"ם דיגנוז. ולדבריו שם אין מוכח כלל דין הנ"ל דגניזת היריעה יהיה עדיף מלקדור את האזכרה יעו"ש ולכאורה י"ל כיון אפילו גרם מחיקה אין איסור כמבואר מהש"ס פי"ו דשבת (ק"כ ע"ב) כנ"ל כ"ש קודר דאינו אף גרמא דמחיקה כלל שהרי השם שלם רק לכל היותר י"ל דנראה קצת כמחיקה ובודאי זה קיל מגרמא דמחיקה ממש וא"כ אפ"ל דזה קיל מגניזת יריעה שלימה:

כ"ז כשהאזכרה כתובה כמו שהיא אזי שייך חקירה הנ"ל איזה דרך טוב יותר אם לקדור את האזכרה או לסלק כל היריעה ולגונזה אבל בנד"ז שכבר קלקל הסופר ועשה מהאזכרה תיבה אחרת היינו תיבת האמורי פשיטא דיותר טוב לקדור תיבה זו מלגנוז היריעה וכמ"ש בספר תפל"מ בסי' ער"ה וז"ל מ"מ נראה דהיינו דוקא כשהשם הוא כתקונו וא"צ תיקון אלא שס"ת צריכה תיקון משום פתוחות וסתומות וכההיא דתשו' הרא"ש או שכתובים ב' אזכרות ואחד מיותר אבל אם השם בעצמו אינו כתיקונו וצריך תיקון ועי"ז תפסל היריעה נ"ל דמותר לחתוך כיון דנפסל אין בו משום קדושת השם כ"כ וכההיא דסי' רע"ו סי"א עכ"ל כ"ש בנד"ז דכבר עשה מהשם תיבה אחרת לגמרי דמותר לקדור התיבה ההיא מהס"ת ולגונזה וידבק במטלית ויכתוב עליה תיבת האמורי:

סימן רטז

על ענין הנ"ל בקצרה באגודה פ"ק דערכין דשם שלא במקומו לא קדיש כדתנן היה שם כתוב על ידות הכלים יגוד ויגנוז והוא גמ' פ"ק דערכין (ד"ו ע"א) והתוספות כתבו משמע דתחת מקום השם מיהא קודש עיין פתחי תשובה סי' ער"ה סס"ק ד' ובסי' רע"ו ס"ק י"ג בשם פרי תבואה:

נשמע צריך לקדר תיבת האמורי ולעשות מטלית ולכתוב ע"ג תיבת האמורי וע' ט"ז סס"י רע"ו והבל"י שם הביא תשו' שבו"י סי' פ"א שחלק ע"ז ודחה דבריו וע' תפל"מ שם היכא שהשם נכתב שלא כתיקונו לכ"ע רשאי לקדר וראייתו מסי' רע"ו סי"א ולבד זה כבר עבר הסופר ושינה השם לתיבת האמורי פשיטא דרשאי לקדרו ויותר טוב מלגנוז יריעה שלימה וראיתי בפ"ת חששא כשיכתוב על המטלית שמא תקלף המטלית ולא ירגיש ויהיה ס"ת חסר תיבה א' ואפשר לתקן חששא זו ע"י שיקדור תיבת האמורי וישאר

הריוח שע"ג שטה זו בשלימות כי יצמצם לקדור מהתחלת כתב תיבת האמורי וא"כ בריוח שעל גביו יוכל לתלות תיבת האמורי ולא ישאר עוד חשש הנ"ל:

סימן ריז

ס"ת שחסר יריעה אין קורין בו מדינא אע"ג דהא דאין קורים בחומשים הוא רק מפני כבוד הצבור היינו משום דלא מחסר במילתי' אבל ס"ת שחסר יריעה דמחסר במילתיה אין קורין בו מדינא כ"ד הר"ן והרשב"א בתשו' לפ"ז אפילו חסרון היריעה הוא בחומש שאינו קורא בו עכשיו כגון שהוא צריך לקרות בפ' בראשית והיריעה חסרה בספר דברים אפ"ה אין קורין בו ובחסר רק פסוק א' י"א שאין הס"ת נק' מחסר במילתי' אלא מוטעה לכן מקילי' אם הטעות הוא בחומש שאינו קורא בו וי"א דאפילו חסר אות א' נק' מחסר במילתי'. והגמ"ר ס"ל דס"ת שחסר בו יריעה ג"כ אין קורין בו משום כבוד הצבור לבד וכ' הא"ר שי"א לפ"ז דכשחסרון היריעה הוא בחומש שא"צ לקרות בו עכשיו קורין בו אמנם העיקר כסברא ראשונה דמחסר במילתי' שאני מחומשים:

והנה הרא"ש בה' ס"ת סי' י"ו פי' חסר יריעה שנשאר יריעה א' שלא חיברה אע"פ שמונחת כאן לפ"ז כ"ש בנ"ד שנפסקו התפירות ביריעה א' בפ' בשלח דאין קורין אפילו בפ' בראשית מדינא משום דנק' הס"ת מחסר במילתי' שהרי חסר רובו שנפסק ממנו אמנם י"ל דלפי' הר"ן והרשב"א בתשו' אין פי' הרא"ש מוכרח כי י"ל כיון שהיריעה מונחת אצלו רק שאינה תפורה אינו נק' מחסר במילתי' ולא גרע חסרון התפירה מחסרון פסוק א' די"א שקורין בחומש השלם ומ"מ כיון שלא נמצא בפי' מי שחולק על הרא"ש ועוד דגם בחסרון פסוק א' י"א דנק' מחסר במילתי' ע"כ ודאי לכתחלה אין קורין בו רק לענין דיעבד יש לצדד שהי' לו על מי לסמוך ולא היו ברכות לבטלה ח"ו:

סימן ריח

דין חדש בח"ל הנה בענין חדש בח"ל נראה שיש במשנה ובגמרא שלשה דעות האחד סתם מתניתן דסוף ערלה דהחדש אסור מן התורה בכל מקום וכן ר' אליעזר דספ"ק דקדושין (דל"ז ע"ב) משמע ג"כ בודאי דאוסר חדש בח"ל מדאורייתא מאחר דדריש מושב בכל מקום שאתם יושבים וכן ס"ל לר' עקיבא שם והא דבריש פרק ט' דמנחות (דפ"ג סע"ב) גבי ממושבותיכם דשתי הלחם אמרינן דהיינו לא מחו"ל ומשמע שם דר' עקיבא ג"כ ס"ל כן צ"ל דבמושבותיכם דשתי הלחם דריש כן ולא במושבות דגבי חדש וכן משמע לכאורה בתורת כהנים פ' אמור דבפרשה י"א גבי בכל מושבותיכם דגבי חדש

פי' דהיינו בארץ ובח"ל ובפרשה י"ג גבי ממושבותיכם דשתי הלחם פי' ולא מח"ל ועיין במנחות פרק ר' ישמעאל (דס"ט ע"ב) אמרינן ג"כ בפשיטות ממושבותיכם ולא מח"ל ויש לומר הטעם דבכל מושבותיכם הוא דמשמע אפילו ח"ל אבל ממושבותיכם לא משמע רק א"י ואפשר גם ר' יוסי ברבי יהודה במנחות רפ"ט (דפ"ד ע"א) לא פליג רק על פי' מושבותיכם דגבי חדש ולא על פי' ממושבותיכם דגבי שתי הלחם והיינו מטעם הנ"ל וז"ש רש"י שם דמושבותיכם דכתיב בההוא קרא כו' דהיינו גבי חדש דאל"כ ה"ל לר' יוסי בר' יהודה לומר עומר ושתי הלחם באין מח"ל ומדלא קאמר רק עומר ושביק לשתי הלחם ש"מ דלא דמי וכן רשב"י ספ"ק דקדושין (דל"ח ע"א) ס"ל דחדש אסור בח"ל מן התורה וכן רבי יוסי ברבי יהודה במנחות שם קסבר חדש בח"ל אסור מן התורה. וכן אמוראי רבנן דבי רב אשי קסברי דחדש בח"ל אסור מדאורייי' במנחות פרק ר' ישמעאל (דס"ח ע"ב) וכן אביו דרבינא כדפירש"י שם וכן פסקו הריי"ף והרא"ש שלהי פסחים והרמב"ם והטוש"ע י"ד סי' רצ"ג וכ"מ לכאורה דעת בה"ג סוף פסחים שהביא דברי אביו דרבינא וכ"מ בתשו' הרשב"א סי' רע"ט:

הב' הת"ק במשנה דקדושין (דל"ו סע"ב) משמע דס"ל דחדש בח"ל מותר לגמרי ואפילו מדרבנן אינו אסור כדמשמע בתוס' שם ד"ה כל מצוה במ"ש ואין לומר לפי שאינם אלא מדרבנן כו' דלפ"ז אילו לת"ק היה חדש בח"ל אסור מדרבנן הל"ל ג"כ חוץ מן החדש כמו דאמר חוץ מן הערלה והכלאים וכ"מ עוד בתוס' (דל"ז ע"א) ד"ה הרי תפילין במ"ש דהא חשיב ערלה כו' דאינו אלא מדרבנן כו' ומשנה שלימה שנינו דהכלאים אינו אלא מד"ס והנה ר' ישמעאל בקדושין שם ור' אלעזר בר' שמעון שם (דל"ח סע"א) ס"ל ג"כ כת"ק דקדושין שם וכן בחי' הריטב"א בקדושין במשנה הנ"ל משמע ג"כ בדעת ת"ק כמ"ש התוספות והט"ז בי"ד סס"י רצ"ג כ' שעל דעת הת"ק סמכו במדינתינו בשעת הדחק משום דלא אתמר הלכתא בהדיא כר"א והביא ראי' לזה מפ"ק דנדה דבשעת הדחק סמכו על היחיד במקום רבים ובנה"כ השיג ע"ז דהתם היינו משום דהוי מידי דרבנן ויש לתרץ דעל היחיד במקום רבים הוא דלא סמכינן אפילו בשעת הדחק רק בדרבנן. משא"כ הכא הת"ק אינו יחיד בדבר כנ"ל ועוי"ל משום דאיכא עוד דיעה ג' דהוי דרבנן ודו"ק מיהו עוד הקשו ע"ז דהא עכ"פ לכל האמוראים במנחות (דס"ח ע"ב) עכ"פ חדש בח"ל אסור או מדאורייתא או מדרבנן וה"ל כמו איפסיקא הלכתא דלא כת"ק דקדושין הנ"ל והמ"א סס"י תפ"ט ס"ל ג"כ דהעולם סומכין ע"ד הת"ק וס"ל דלת"ק ג"כ חדש אסור מדרבנן ודוקא במקומות הסמוכין לא"י ולא במקומות הרחוקים מא"י. ודומיא דתרומה בתוס' דקדושין (דל"ו סע"ב) ובספר המקנה בקדושין (דל"ו) סד"ה בא"ד ונראה דחדש נוהג

בזמן הזה כתב טעם לסברת האומרים דהלכה כת"ק דהא פלוגתא זו תליא בענין אם קירבו נסכים במדבר והרי ר' שמעון בן ננס פ"ד דמנחות (דף מ"ה) ס"ל ג"כ כת"ק דהיינו ר' ישמעאל דלא קירבו נסכים במדבר ודבריו אלה צ"ע דהא ר' שמעון בן יוחאי יוכיח דס"ל ג"כ דהלכה כר' שמעון בן ננס ואעפ"כ ס"ל כאן בקדושין (דל"ח) בהדיא דחדש אסור בח"ל מן התורה אלמא דלאו הא בהא תליא ואפשר לומר דהא רש"י פי' כאן (דל"ז ע"ב) בד"ה במאי קמיפלגי מה ראה ר' עקיבא כו' משמע קצת דהסברא נוטה כדעת ר' ישמעאל רק ר' עקיבא הוכרח לחלוק עליו משום דס"ל קירבו נסכים במדבר א"כ ממילא למאן דס"ל לא קירבו נסכים במדבר ס"ל לענין חדש ג"כ כת"ק ור' שמעון בן יוחאי ה"ט משום דיליף מק"ו:

הג' איתא בגמרא דמנחות (דס"ח ע"ב) דרב פפא ורב הונא ברי' דרב יהושע קסברי חדש בח"ל דרבנן וכ' בפנ"י שכ"ה סתם משנה דמנחות ר"פ כל הצבור והיחיד כו' דהכי משמע בגמרא שם דלבתר דמסיק מתניתן דלא כרבי יוסי ברבי יהודה כו' מאריך עוד ואומר וקסבר חדש בח"ל מדאורייתא כו' משמע דסתמא דתלמודא בעי למימר דפלוגתא דסתמא דמתניתן ורבי יוסי ברבי יהודה תליא בהא מילתא אי חדש בח"ל מדאורייתא או מדרבנן ודלא כהרמב"ם עכ"ד ולדבריו יהי' עוד סתם משנה כן והוא רפ"ב דפרה ע"ש עוד כתב הפנ"י בק"א שם שאפשר לומר דרבנן דבי רב אשי לא חשיבי בתראי לגבי רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע כדמשמע קצת בכתובות (דף כ"ב) ובסנהדרין ודלמא רבנן דבי רב אשי כשמואל ס"ל כו' ורבינא נמי לאו משמיה דנפשיה קאמר כו' עכ"ד ותדע דהא לענין חדש גופא פסק הרמב"ם ג"כ פ"י מהמ"א דלית הלכתא כוותייהו במאי דס"ל דריב"ז דהתקין שיהא יום הנף כולו אסור דמדרבנן הוא אלא דמן התורה הוא אסור והיינו כמו רבינא בשם אביו או כמו רב נחמן בר יצחק והכי ס"ל בזה ג"כ לרב פפא ור"ה בדר"י ומ"ש הרי"ף והרא"ש ספ"ק דקדושין וקיי"ל כר' אליעזר משום דסתם לן תנא כוותיה צ"ע דהא הרא"ש עצמו כתב בכתובות פרק נערה סימן ל"א דבמקום דאיכא פלוגתא דאמוראי לא אזלינן בתר מחלוקת ואח"כ סתם. מיהו מדברי הרי"ף והרמב"ן שם שהביאו ראיה מהסתם משנה דהלכה כשמואל מוכח דלא ס"ל כהרא"ש בזה וגם הרז"ה שחלק על הרי"ף לא הזכיר טעם זה ועיין פ"ק דחולין (די"ח ע"א) דפסק הרי"ף כלישנא דהש"ס משמיה דרבא ולא כרבינא והרא"ש שם סי' כ"ד תמה ע"ז. וצ"ל משום דרב אשי עבד עובדיה כוותי' דרבא ומעשה רב וא"כ אפשר לומר גם כאן כיון דרב פפא ור"ה בדר"י עבדי עובדא להקל כדבריהם מעשה רב משא"כ רבנן דר"א ורבינא אין שייך לומר דעבדי עובדא דהא הם עבדי להחמיר ובמניעת דבר שלא לאכול עד אורתא אלא

דעכ"פ גם לר"פ ור"ה אסור מדרבנן עכ"פ גם בח"ל וא"כ אין די בזה ליישב מנהג העולם המתירים לגמרי:

הד' דעת הב"ח דס"ל דאף לר' אליעזר וסתם מתניתן דערלה דחדש בח"ל אסור מן התורה מ"מ היינו בחדש של ישראל אבל בחדש של אינו יהודי אין בו אפילו איסור דרבנן וכ"פ בתשו' כנסי"ח סי' מ"א ובתשו' שב"י סי' ס"א רק ס"ל דוקא בח"ל ולא בא"י משום דאין קנין כו' וע' בספר המקנה בקדושין (דל"ח) דכתב ליישב דעת הב"ח מהשגת הט"ז והש"ך עליו ע"פ סברא זו דחדש בא"י נוהג אפילו בשל אינו יהודי ובח"ל אינו נוהג רק בשל ישראל והנה טענת הב"ח במה שחלק על התוספות דקדושין (דל"ו) שהוכיחו מהירושלמי דחדש נוהג בשל אינו יהודי מדפריך עלה דמתניתין דקתני אף החדש אמאי לא תני חלה ומשני לפי שאינה בשל אינו יהודי משמע דחדש דקתני במתניתן נוהג בשל אינו יהודי עכ"ל וע"ז דחה הב"ח באומרו דהירושלמי אינו מקשה רק על הת"ק והחזיק אחריו השב"י רס"י ס"א והגאון רבי יהודה מילר שם השיב עליו דהקושיא בירושלמי היא על מתניתין דערלה דתנן החדש אסור כו' אמאי לא תני שם חלה וההיא אתיא כרבי אליעזר דקדושין ש"מ דלר"א חדש נוהג בח"ל גם בשל אינו יהודי והשב"י חזר והשיב עליו דהקושיא היא דוקא על משנה דקדושין ודבריו נכונים בזה דבלא"ה אין מקום לקושיא זו כלל אמתניתין דערלה אמאי לא תני ג"כ חלה דהא לעיל מיניה במסכת חלה מיירי מזה רפ"ב פירות ח"ל שנכנסו לארץ כו' יצאו מכאן לשם ר' אליעזר מחייב ר"ע פוטר וכן בפ"ד דחלה משנה ז' רבן גמליאל אומר שלש ארצות לחלה כו' גם אסוריא פליגי שם ר"ג ור' אליעזר ע"ש אבל אמתניתין דקדושין פריך שפיר אבל מ"מ אין דברי הב"ח והשב"י נכונים דבירושלמי דקדושין מוכח דלרבי אליעזר פריך דהכי איתא בירושלמי ולמה לא תנינן אף החלה והלשון מורה דקאי על ר' אליעזר שנקט בלשונו אף החדש ע"ז אמר אמאי לא תנא ג"כ אף החלה אבל אי קאי את"ק לא הל"ל לשון אף החלה אלא הכי הל"ל ולמה לא תנא נמי חלה וכן פי' המפרש בירושלמי סוף ערלה ג"כ דארבי אליעזר פריך והיינו משום דהכי משמע הלשון מיהו זה לגירסת הירושלמי ספ"ק דקדושין דגריס כנ"ל אבל לגירסת הירושלמי סוף ערלה שעם היות שהביא שם ג"כ מתניתין דספ"ק דקדושין הנ"ל ומשמע דעלה פריך דלא כהגאון ר' יהודה מילר הנ"ל אך מ"מ הכי גריס שם ולמה לא תנינן אף החלה עמהן. ולשון זה מורה שפיר דאת"ק ג"כ פריך אך בהמפרש שם לא נז' תיבת עמהן ואיך שיהיה עכ"פ פשט הירושלמי משמע יותר כפי' התוספות דחדש נוהג בשל אינו יהודי ג"כ בין לת"ק בין לר' אליעזר:

לת"ק רק בא"י ולר"א גם בח"ל:

והנה הבה"ז הביא ראיה דחדש נוהג בשל אינו יהודי ג"כ מדאמר רשב"י וק"ו לערלה בשנים ואם חדש אינו נוהג בשל א"י אף בא"י. הל"ל וק"ו לערלה בג' שהרי ערלה נוהג מן התורה בשל אינו יהודי ג"כ בא"י וכן בח"ל הלמ"מ שוה ג"כ של יהודי לשל אינו יהודי ועד"ז הל"ל וק"ו לכלאים בד' והשב"י דחה דאין ע"ז לימוד מהתורה דערלה נוהג בשל אינו יהודי והגאון רי"מ שם השיב עליו והשב"י חזר ודחה בתשובה השנייה אות ה' ובמחכ"ת נעלם משני המאה"ג הת"כ פ' קדושים פרשתא ג' הלכה ב' כי תבואו ונטעתם פרט לשנטען א"י עד שלא באו לארץ יכול שאני מוציא את שנטעו א"י משבאו לארץ ת"ל כל עץ מכאן אמרו כו' עכ"ל הרי מביא מקרא ע"ז מהתורה דערלה נוהג בשא"י והובא הת"כ הנ"ל בהר"ש פ"ק דערלה משנה ב' ואין לדחות דמיירי בא"י הנוטע ליהודי דזה אינו במשמע לפי' הר"ש שאינו מחלק בהכי כמ"ש במשנה הנ"ל בפי' והנכרי שנטע דיליף מכל עץ ולא כפי' הרמב"ם במשניות שם דמיירי שנטע לישראל שכבר חזר בו בחיבורו וכדמשמע ג"כ בהדיא במתניתן ספ"ג דתרומות דלא פליגי רבנן ורבי יהודה אלא אם יש בשל אינו יהודי דין כרם רבעי וגם בזה ס"ל לרבנן דיש לו אבל בערלה אפי' ר' יהודה מודה דיש לו וכ"מ בהר"ש שם בשם ברייתא ומ"ש השב"י בתשובה השניה אות ה' שהתוס' דקדושין (דל"ו סע"ב) ד"ה כל שהוצרכו להוכיח מש"ס בבלי וירושלמי דערלה נוהג בשל אינו יהודי עדיפא ה"ל להוכיח מקראי א"ו דליכא קרא ע"ז י"ל דהוכחתם היינו להוכיח מהגמרא דקיי"ל כן דהא אין למידין הלכה ממשנה ועוד דבאו להוכיח דגם בח"ל דהוי מהלמ"מ אסור ג"כ בשל א"י וע"ז אין הוכחה מהקרא דקאי בארץ ישראל. משא"כ מהגמרות שהביאו מוכח בהדיא דנוהג אף בח"ל א"כ לפ"ז ראיית הבה"ז נכונה מאד. וראיתי בתשובה כני"ח סי' מ"א הביא ראיית הבה"ז וכ' עליו וז"ל ותמיהני פה קדוש יאמר זה דודאי לרשב"י דיליף כלאים וערלה מק"ו מחדש ודאי היה לו לומר דכלאים וערלה אינו נוהג בשל אינו יהודי משא"כ מתניתין דערלה דלא ס"ל ערלה וכלאים מק"ו כי אם ערלה הלכה והכלאים מד"ס אפשר שם היה ההלכה והגזירה אף בשל אינו יהודי משא"כ חדש עכ"ל ותימה רבה על תמיהתו דהא אין נפקותא בין מתניתין דערלה ובין רשב"י רק לענין לימוד ערלה וכלאים בח"ל לבד דרשב"י יליף מק"ו מחדש ומתניתין דערלה לא ס"ל מק"ו כ"א ערלה הלכה וכלאים מד"ס אבל לענין ערלה וכלאים בא"י לא נשמע שום הפרש בין רשב"י למתניתן דערלה ושאר תנאים וכיון דאיתא בת"כ ובמשנה פ"ק דערלה וספ"ג דתרומות דערלה נוהג גם בשל כנעני בא"י עכ"פ כמו בשל ישראל ודאי דגם רשב"י אינו חולק ע"ז ועוד דא"כ ה"ל להביא במשנה ספ"ג דתרומות סברת רשב"י לומר דמיקל יותר מר' יהודה ורבנן א"ו דרשב"י אינו חולק בזה כלל וכיון שכן

אם איתא דחדש אינו נוהג בשל אינו יהודי אפילו בארץ ישראל ה"ל לרשב"י לומר בק"ו שלו והוא הדין לערלה בשלש א"ו מוכח דחדש נוהג ג"כ גם בשל אינו יהודי כמו ערלה: אך בסהמ"ק בקדושין (דל"ו ע"ב) בביאורו על התוספות ד"ה כל כתב ליישב קושיית הבה"ז דאף המתירים בחדש של אינו יהודי היינו רק בח"ל אבל בא"י מודים דאיסור חדש נוהג גם בשל אינו יהודי משום דאין קנין לערבי בא"י ומש"ה לא אמר רשב"י לערלה בג' ואין זה מספיק דהא התוספות במנחות (דס"ה סע"ב) הביאו בשם הירושלמי פ"ה דדמאי דרבי שמעון ס"ל יש קנין וכ"ה ג"כ בהר"ש פ"ה דדמאי משנה ט' ואע"ג דמשמע לשם דסוגית הגמרא שלנו במנחות פליגא על הירושלמי ומוקי פלוגתייהו אי מירוח האינו יהודי פוטר היינו משום דס"ל להגמרא שלנו דאפילו לרבי מאיר יש קנין אבל לא שמעינן דלר' שמעון יהי' הדין דאין קנין הן אמת דלפרש"י בגיטין (דף מ"ז ע"א) משמע דמאן דס"ל מירוח האינו יהודי פוטר ס"ל דאין קנין ולפ"ז כיון דלגמרא שלנו ס"ל לר' שמעון דמירוח האינו יהודי פוטר ממילא ס"ל דאין קנין אבל כבר חלקו ע"ז התוס' שם ובמנחות וא"כ כיון דבירושלמי מבואר להדיא דס"ל לר' שמעון יש קנין ובש"ס שלנו לא מבואר להפך אין לנו לחדש מחלוקת מדעתינו וכיון דס"ל יש קנין ואפ"ה חדש נוהג בשא"י [ה"ה בח"ל] דמאי שנא מא"י כיון דגם בארץ ישראל יש קנין כו' וא"כ ראיית הבה"ז נכונה אך עפמ"ש השב"י סוף תשובתו השני' יש ליישב והוא דלרבי אלעזר דס"ל בגיטין (דמ"ז ע"א) יש קנין להפקיע מיד מעשר מ"מ אין לו קנין לחפור בורות כו' והיינו משום דלגבי מעשר יש קרא האומר יש קנין דגנך ולא דגן כו' כמ"כ ס"ל דלהפקיע איסור חדש אין קנין כמו דאין קנין לחפור כו' ולגבי הבאת העומר יש קנין דאיכא קרא קצירך ולא קציר כו' והשתא שפיר יש ליישב קושיית הבה"ז דאע"ג דר' שמעון ס"ל יש קנין מ"מ היינו לענין מעשר אבל חדש נוהג ג"כ בשל אינו יהודי בארץ ישראל משום דלענין חדש אין קנין אבל לענין ח"ל עדיין י"ל דאינו נוהג בשל אינו יהודי ובזה נדחה ג"כ הראיה שהביאו הט"ז והש"ך מסוגיא דר"ה (די"ג) די"ל אה"נ דודאי נוהג בא"י גם בשל אינו יהודי משום דאין קנין לערבי כו' וכמ"ש זה השב"י סוף תשובתו השנייה ואעפ"כ קשה מאחר דסוף סוף הוכרחנו לומר דבארץ ישראל אין שום חילוק והפרש בין חדש של ישראל לחדש של אינו יהודי א"כ מנלן לבדות מלבינו לומר דבח"ל אינו נוהג בשל אינו יהודי מאחר שאין שום קרא על זה דע"כ הכתוב אינו מחלק כלל בחדש בין של יהודי ובין חדש של אינו יהודי דהא הקרא בארץ ישראל קאי ובארץ ישראל על כרחנו אין שום חילוק כנ"ל וא"כ כיון דליכא רמז בקרא ע"ז לחלק א"כ כיון דשמיעא לן דחדש נוהג בח"ל מן התורה מנלן לבדות דבשל אינו יהודי מותר מאחר דהתורה לא תלתה איסור

זה בקציר יהודי כו' רק גבי עומר כתי' קצירך כו' משא"כ גבי חדש דכתיב סתם ולחם כו' לא תאכלו בכל מושבותיכם אין שום חילוק וכמו דלא מחלקינן בערלה כו' וכ"כ הפנ"י בק"א בד"ה אמנם כעת מקרוב ובד"ה נחזור לענינינו דלשטת הסוברים דחדש בח"ל מדאורייתא פשיטא להו מילתא דאין לחלק בין של יהודי לשל אינו יהודי היכא דליכא קרא למעוטי עכ"ל ועוד ראיה דאי איתא דחדש אינו נוהג בח"ל בשל אינו יהודי א"כ לרשב"י דיליף ערלה וכלאים מק"ו מחדש עכצ"ל דיו לבא מן הדין כו' וא"כ ערלה וכלאים אינו נוהגים בח"ל בשל אינו יהודי ומלבד שזה הפך כמה גמרות הרי מלשון רשב"י עצמו משמע דהק"ו לא בא להקל על דברי ההלכה שהרי אמר שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ ונוהגות בין בארץ בין בח"ל והדין הוא שינהגו מק"ו כו' משמע דכמו מההלכה ידענו שנוהגות בין בארץ בין בח"ל כך יש ללמוד מק"ו והרי מההלכה ידענו דערלה וכלאים נוהגים גם בח"ל גם בשל אינו יהודי א"כ עכצ"ל דגם מהק"ו יש ללמוד כן ואם איתא דחדש אינו נוהג בח"ל בשל אינו יהודי הרי אי אפשר ללמוד מהק"ו לערלה וכלאים שינהגו בח"ל בשל אינו יהודי וא"כ איך אומר והדין הוא שינהגו דמשמע שמהק"ו לבד יש ללמוד ג"כ כל מה שידענו מההלכה א"ו עכצ"ל דס"ל לרשב"י בפשיטות דחדש נוהג בח"ל גם בשל אינו יהודי כמו בשל יהודי ומש"ה שפיר יש ללמוד ערלה וכלאים מק"ו מחדש גם לענין של אינו יהודי בח"ל:

השטה הה' הוא שטת הפנ"י דלהאומרים דחדש בח"ל מדרבנן נ"ל פשוט דאינו נוהג בשל אינו יהודי דהא לדידהו של אינו יהודי אף בא"י שרי מקרא דקצירכם ולא קציר אינו יהודי ע"פ מה שכתבתי לעיל בשטת המקילין דודאי הבאת עומר ואיסור אכילת חדש הא בהא תליין וכדמשמע פשטא דלישנא דתלמודא דר"פ כל קרבנות הצבור. וא"כ ממילא דבח"ל אפילו מדרבנן שרי. כל כמה דלא אשכחן שגזרו חכמים ואפילו בארץ ישראל לא אשכחן כ"ש בח"ל עכ"ל והנה הרמב"ם והתוס' ע"כ ס"ל הפך זה דאפילו למ"ד חדש בח"ל מדרבנן אין להתיר בשל אינו יהודי ג"כ דהא הרמב"ם פ"ו מהלכות תמידין ומוספין ס"ל דהבאת העומר ואיסור אכילת חדש לאו הא בהא תליין דס"ל דהעומר אינו בא מח"ל אף דחדש בח"ל מדאורייתא וא"כ לפ"ז ממילא י"ל דגם להאומרים חדש בח"ל דרבנן מ"מ בארץ ישראל אסור מדאורייתא אף בשל אינו יהודי אף דגבי הבאת העומר ממעטינן קציר אינו יהודי הא הבאת עומר ואיסור אכילת חדש לאו הא בהא תליין וכיון שכן מנלן לחלק בח"ל ג"כ בין חדש של יהודי לשל אינו יהודי ועוד דהכי משמע פשטא דגמרא דמנחות (דס"ח ע"ב) רב פפא ורב הונא ברי' דרב יהושע אכלי חדש באורתא דשיתסר נגהי שבסר קסברי חדש בח"ל דרבנן ולספיקא לא חיישינן דמלשון זה משמע

בהדיא שלא טעמו ולא אכלו חדש כלל קודם אורתא דשיתסר כו' ואילו לדברי הפנ"י היו יכולים לאכול חדש גם מקודם שהרי היו בח"ל בבבל והיו יכולים לאכול חדש של אינו יהודי כיון דקסברי חדש בח"ל דרבנן א"ו משמע דגם למ"ד חדש בח"ל דרבנן אין הפרש בין של יהודי ובין של אינו יהודי וגם התוספות במנחות שם שכתבו אהא דאמר וקסברי חדש בח"ל דרבנן דפליגי תנאי בספ"ק דקדושין א"כ ע"כ ס"ל דגם ת"ק דר' אליעזר ס"ל דחדש בח"ל אסור מדרבנן וכ"כ המ"א סס"י תפ"ט:

והרי מהירושלמי דקדושין מוכח דבין לת"ק בין לר"א אין שום חילוק בין חדש של יהודי בין חדש של אינו יהודי וא"כ לת"ק גם בח"ל דחדש אסור מדרבנן האיסור שוה בין של יהודי לשל אינו יהודי:

והנלע"ד לצדד היתר ע"פ דעת האומרים חדש בח"ל דרבנן והוא שלפ"ז י"ל דעכ"פ לא חמיר מערלה בח"ל דהוי הלמ"מ אלא דכך נאמרה ההלכה דספיקא שריא וכ' הר"ן ספ"ק דקדושין דכל ספיקא שריא ואפילו קרוב לודאי ואפילו לספוקי להדדי נמי שריא עכ"ל וא"כ לפ"ז גם בחדש יש לומר כן דכל שיש לו ספק שמא אינו חדש יש להתיר אף אם קרוב לודאי שהוא חדש ואין לומר דרק גבי ערלה מקילין כן כיון דנאמרה ההלכה דספיקא שריא היינו אפילו כל ספק משא"כ גבי חדש אף שהוא דרבנן לא מקילין רק בספק שקול דהא כלאים שהם מדברי סופרים מקילים בספיקן יותר מספק ערלה א"כ גם בחדש עכ"פ אין להחמיר יותר מספק ערלה אך התוס' בקדושין (דל"ו סע"ב) שהקשו גבי ערלה בח"ל דהוה לנו לילך אחר הרוב משמע דלא ס"ל כהר"ן דאילו להר"ן כיון דאפילו ספק קרוב לודאי שריא א"כ ה"ה אפילו מיעוט נגד רוב שריא ועיין מזה בסהמ"ק בקדושין (דל"ו) על דברי התוספות שם:

והנה שמעתי מדודי זקני הרב מוהרי"ל ז"ל ששמע מאחיו אאזמו"ר ז"ל שיש לו צד ליישב מנהג העולם המקילים בחדש ע"פ הא דנהוג עלמא כר' יאשיה בכלאים כו' ולא שמע ממנו יותר ולכאורה י"ל ביאור דבריו ע"ד מ"ש בספר שו"ת תשואת חן סס"י כ"ו וז"ל דמשם מבואר היכא שיש מנהג ויש להם על מה שיסמכו עוקר ההלכה אף דקיי"ל הלכה כסתם משנה א"כ ה"ה בחדש כו' עכ"ל יעו"ש אמנם אפשר יש להעמיק עוד דבריו יותר כי הנה במשנה דספ"ק דקדושין שמשם מקור האיסור דחדש בח"ל מבואר עכ"פ דכלאים אסור ג"כ אלא דת"ק ס"ל ערלה וכלאים לבד ור' אליעזר מוסיף אף החדש. ועיין פנ"י שם שכ' דעיקר הפי' דאסרי כלאים היינו מדאורייתא וגם להתוס' שם דס"ל דפי' איסור כלאים שבמשנה הוא מדרבנן וכמתניתן דספ"ק דערלה מ"מ עכ"פ עכשיו דנהוג עלמא כר' יאשיה המתיר לגמרי כלאי הכרם עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן כו' היינו

דלא כמתניתין וכיון דעכשיו נהוג עלמא דלא כמשנה זו לענין כלאים והוא ג"כ דלא כמתניתן דספ"ק דערלה דאוסר כרם הנטוע ירק א"כ ה"ה לענין חדש אם נהוג עלמא כת"ק דר' אליעזר עכ"פ אין למחות בהם דהא בלאה"נ לא נהוג עלמא כלל כמתניתן זו וכמתניתן דערלה לענין כלאים:

ומ"מ כ"ז ליישב מנהג העולם ודוקא בחדש של אינו יהודי ובח"ל דהושוו הב"ח והפנ"י להקל בזה ע"כ בזה הוא שיש לצדד אלא דלפמ"ש נת' שמ"מ אין לצדד אפילו בכה"ג אלא כשיש עוד ספק שמא הוא ישן ואף דהוא ספק קרוב לודאי שהוא חדש מ"מ צד גדול הוא להקל כמו ספק ערלה בח"ל להר"ן וסיעתו ומסתמא בכל חדש של אינו יהודי יש ספק כזה ומ"מ ודאי שכל ירא שמים יחמיר לעצמו כדעת הרי"ף והרמב"ם והטוש"ע דחדש בח"ל אסור מדאורייתא דלפ"ז העיקר שאין שום חילוק בין חדש של אינו יהודי לשל יהודי וגם לפ"ז כשיש ספק בזה לא דמי כלל לספק ערלה כי אם כשאר ספיקא דאורייתא כדאיתא במנחות (דס"ח ע"ב) במימרא דרבינא וכדפירש"י שם הלכך חייש לספיקא ואע"ג דספק דקביעי דירחא אינו ספק אמיתי לדידן וכ"ש בשאר ספק ממש ועיין בכתובות פ"ב (דכ"ד ע"א) בתוספות ד"ה שלי חדש דלכאורה מוכח משם דכולהו ס"ל דחדש אסור מדאורייתא. דאל"כ אין תימא כ"כ אם הקילו בו כמו בדמאי אע"ג דבדמאי רוב ע"ה מעשרין הן הא גם בחדש איכא ספק שמא הוא ישן ואם חדש בח"ל דרבנן הוי ספק דרבנן עכ"פ וה"ל כמו רובא בדאורייתא וכ"ש לפמ"ש התוס' דקדושין (דל"ז ע"א) דרוב השעורים נזרעו קודם י"ו בניסן כו' א"ו משמע דס"ל דחדש הוי דאורייתא מיהו י"ל דתנא דמתניתין דדמאי בארץ ישראל קאי דשם לכ"ע הוי חדש דאורייתא:

ובדין שכר הנעשה מחדש שנזכר בפנ"י בק"א דקדושין:

כתבתי מזה קצת על המשנה רפ"ג דפסחים גבי שכר המדי ועוד כתבתי מזה בתשו' בדין יי"ש שלא נמכר קודה"פ במכירה הגונה כדבעי:

סימן ריט

עיין תשו' הרא"ש כלל ב' סי' א' ודבר תימה הוא למה לא לנהוג בשל כנענים דמאן דאמר יש קנין כו' דריש לי' מקרא כו' עכ"ל ותימה לתמיהתו הא התם אי לאו קרא ה"א דאין קנין ועוד דלפמ"ש התוס' בקדושין ספ"ק (דל"ח סע"א) בד"ה וה"ה לערלה בשתים וא"ת טבל ותרומה ומעשר נילף מק"ו כו' וי"ל דאיכא למיפרך מה לחדש כו' וא"כ לענין לנהוג בשל א"י נילף ק"ו מטבל ותרומה ומעשר ועוד שבתוס' (שם ע"ב) ד"ה והכלאים מד"ס הקשו דנילף ק"ו מחדש וא"כ לענין לנהוג בש"ג נילף חדש מכלאים בק"ו דמן

התורה אינו נוהג וליכא למימר דמה להנך שכן ישנן בשאלה ואינן נוהגות בחו"ל דהא בכור וראשית הגז ומתנות אליבא דרבנן דרבי אילעי יוכיחו וגם הא פשיטא אין לומר דממשמעות דמושבותיכם משמע אפי' של כנענים דא"כ למה לו להביא ממרחק לחמו ממעשר ומערלה ומסברא מגופא דקרא הוה לי' לאתויי וכן התוס' הביאו ראי' מירושלמי וה"ט משום דאמרינן בפ"ג דפסחים (דל"ח ע"ב) דחלות תודה ורקיקי נזיר נאכלין בנוב וגבעון וקרינן בהו בכל מושבותיכם משום דנאכלין בכל ערי ישראל וכ"ה שם בירושלמי בהדיא ואדרבא מושבותיכם מיעוטא כמו עריסותיכם ולא של כנענים וכ"מ קצת ברפ"ב דפסחים (דכ"ג ע"א) קצירכם דכל ישראל וע' בפירש"י פי"א דחולין (דקי"ו ע"א) ד"ה ארצך דארצכם נמי מיעוטא הוא אלא דלא הוה מיעוטא כ"כ כמו ארצך ולא הוה ממעטי' ח"ל מינה ומשמע דש"ג שפיר ממעטי' מארצכם ומש"ה מוקמי' ארצך לשל ח"ל וכ"מ רפ"ט דמנחות אליבא דר"י בר"י דעומר ושתי הלחם באין מח"ל דקרינן בה מושבותיכם ואפ"ה אמרינן בפ"ק דר"ה (די"ג ע"א) קצירך ולא קציר כנעני ומשמע דליכא מאן דפליג עלה מכלל דממושבותיכם לא הוה מרבינן של כנעני אלא של ח"ל (ואע"ג דפ"ג דפסחים דלעיל אמרי' דחלות תודה ורק"נ נאכלין בנו"ג ולא בח"ל והייינו משום דאין קרבנות כשרים בח"ל דכתוב ובאתם שמה והבאתם שמה ואכלתם שם) ומ"ש ובחדש כתיב מושבותיכם כבר נת' דאדרבה מושבותיכם מיעוטא הוא ומ"ש והלא ערלה כו' לק"מ דש"ה דכתיב כל עץ וכדמסיק ומ"ש וכן כלאים אמת כן הוכיחו התוס' מירושלמי אבל י"ל דהיינו מדרבנן ודוקא בערלה וכלאי הכרם דאסירי בהנאה דומי' דהא דאסרו בח"ל כה"כ דאסירי בהנאה בארץ כו' כדאיתא בגמרא ומ"ש שר"י כ"כ והביא ראיה מירושלמי הנה בתוס' הביאו ראי' מדתני במתני' חדש מכלל דלאו דומי' דחלה וקשה דהא לת"ק דלא תני חדש ודאי אינו נוהג בשל א"י. וכ"מ להדיא בירושלמי בפ"ב דחלה ממה שתגרי כנענים מוכרים להם וכר"י כו' ות"ק דמתני' ר"י הוא וכדאמר אביי וכ"מ בהדיא בגמ' דילן בפ"ו דמנחות (דס"ח ע"ב) דר"פ ור"ה ברי' דר"י סברי חדש בח"ל דרבנן והיינו כת"ק דמתני' וכמ"ש התוס' שם וא"כ תקשי להו אמאי לא תני להו במתני' לת"ק דאסור מד"ס עכ"פ כמו כלאים וערלה למ"ד ה"מ א"ו דס"ל דאינו נוהג בשל א"י כמו חלה ור"א ל"פ עלי' אלא במן התורה וא"ל דהא בהא תליא דהא כבר נת' דליתא גם א"א לפרש כמ"ש הב"ז ותיו"ט דא"כ מנ"ל לר"א דת"ק לא ס"ל הכי דלמא בחדש גם ת"ק מודה אלא דלא תני לה משום דאינו נוהג בשא"י דהא לפי האמת מוכרח ע"כ לומר הכי אליבא דר"פ ור"ה ברי' דר"י דרבנן נמי מודו בחדש דאסור מדרבנן עכ"פ ולא תני להו משום דאינו נוהג אע"כ צ"ל דהתוספות הוכיחו דר"א ס"ל עכ"פ דנוהג בשל א"י מדתני להו במתני'

ובתרתי פליגי וא"כ מאן יימר דהלכה כר"א דהא כיון דלאו הא בהא תליא הא קיי"ל כל המיקל בארץ כו' מיהו בהא י"ל דהתוס' לטעמיה בפ"כ דשבת (דקל"ט ע"א) אבל הרא"ש לטעמיה בה' ערלה דס"ל דאמרינן כל המיקל כו' אפי' בכה"ג:

סימן רכ

שאלה מנידון מה שזורעים א"י שדות של ישראל למחצה וכן זורעים ישראל שדות של א"י למחצה איך להתנהג שלא יהא בתבואה דין חדש של ישראל ונתפשט המנהג שחולקי' העמרים אחר הקצירה ואח"ז מחליפין עם א"י ואנכי לא ידעתי ההיתר הזה ומתחלה נדון בחלק של גוי שהגיע לו בעת החלוקה הנה הרב ברטנורה (מס' דמאי פ"ו) בפי' שאפי' בדרבנן בתלוש אין ברירה א"כ אף אם חדש דרבנן בחו"ל כהנך רבוותא דס"ל כן לא מהני החליפין ואם נאמר לחלוק בקמה ובזה פסק הרב הנ"ל דיש ברירה לא פסק כן אלא בדמאי. אבל במידי שהוא דאורייתא אפי' בקמה אמרי' דא"ב וכמ"ש הרמב"ם בהל' תרומות פ"א אלא שבזה מחולק הרמב"ם עם הברטנורה דס"ל דבדרבנן אפי' בתלוש י"ב וצ"ע על הרמב"ם מירושלמי (מסכת דמאי פ"ו) דא' ר' יוחנן שם בהדי' דא"ב בתלוש אף בסורי' דמעשרות מדרבנן והנה הרי"ף ורמב"ם וסמ"ג וסמ"ק וכלבו והרא"ש וטור ורוקח כולם ס"ל דחדש בחו"ל דאורייתא כמ"ש בס"י ה"פ בשמם ובד"ת אף חלקו בקמתה אמרי' א"ב ולייישב המנהג היה נראה שהוא ספיקא דדינא מחמת פלוגתא דרבוותא ופלוגתא דאמוראי (מנחות ד' ס"ח) אם חדש דאורייתא או דרבנן וא"כ חלקו של א"י יש להתיר מחמת ס"ס שמא יש ברירה אף בדאורייתא דהא תנאי טובא ס"ל דאף בדאורייתא י"ב וכ"פ רש"י וכ"מ בתוס' פ' כל הגט (דף כ"ד) ומכ"ש בנ"ד שקנו ע"מ לחלוק ואמרי' בירושלמי דמאי א' ר' הושעיה הדא דתי' שקנו ע"מ שלא לחלוק אבל אם קנו ע"מ לחלוק אפי' ר' מודה לרשב"ג שזה החלק המגיע לו משעה ראשונה ואף שאין לסמוך ע"ז לבד להתי' כי נראה מרמב"ם ומשו"ע שסתמו דבריהם ולא חלקו בזה משמע דלא ס"ל כוותי' כ"א כר"י שם דפליג עליו אבל מידי ספיקא לא יצא ואף את"ל דבדאורייתא א"ב שמא חדש בחו"ל דרבנן ולא מה"ת כמ"ש המ"א באו"ח סי' תפ"ט וכתב בשם כמה גאוני' כן דחדש בחו"ל דרבנן ואף שבדשל"מ א"א ס"ס להקל אך כבר כ' בתשו' הרא"ש כלל ב' דדוקא היכא דאתחזק איסורא אבל ס"ס דלמא אין כאן איסור כלל מהני אבל ז"א דהא י"ל הס"ס לחומרא שמא חדש דאורייתא ואת"ל דרבנן שמא הלכה כהברטנורה דאף בדרבנן בתלוש א"ב ועוד איך אפשר להתיר לזרוע לכתחלה על ההיתר להחליף עם הא"י ולעשות ס"ס בידים והוי כמבטל איסור לכתחלה גם א"ל דכיון

שהקרקע של א"י אפשר שאין בה דין חדש ש"י וכמו החוכר שדה מא"י הישראל פטור מתרומות ומעשרות ומה שמחליפין הוא לרווח' דמלתא ז"א דלענין תרומות ומעשרות חובות גוף הקרקע הוא אבל חדש בכ"מ שגדלה תבואה של ישראל ברשות ישראל אסור לאכול עד זמן העומר:

ומעתה נדון על חלקו של ישראל שהגיע לו בעת החלוקה הנה זה פשוט שזה חמור טפי דממ"נ אם א"ב הרי בכל קלח מעורב כו' ואם י"ב ה"ה חדש ש"י לגמרי:

וא"כ איך מחליף עם הא"י הרי אסור למכור איסור לא"י (וע' במס' גיטין פ' השולח (דף מ"ז) גבי ישראל וא"י שקנו שדה בשותפות טבל וחולין מעורבין כו' וברש"י ותוס' שם דיש לצדד להחליף לא"י אבל ד' הרמב"ם הוא כרש"י שכ' בהדיא שמעורבי' זב"ז ובכל קלח וקלח יש חלק שניהם וכ"ה בירושלמי) ונראה שהמחוור לעשות הוא בענין זה שאחר שיזרע קודם שתביא שליש ימכרנו לגוי בכסף ובשטר ואחר שתגמו' ותגדל התבוא' יקנה ממנו ובזה בודאי אין שום מיחוש דקודם שתביא שליש אין איסור חדש כדאיתא בר"ה (דף י"ג ע"א) וכיון שמכר לא"י קודם שהביאה שליש הרי כל גידולה היה ברשות הא"י ומותר בפשיטות לאותן האוכלי' חדש שא"י אך זה לכתחלה אבל בדיעבד שלא מכר אין אנו אחראין לסתור המנהג שנהגו לחלוף הואיל שיצא הדבר מגדולי המורי' וצ"ל שתפסו העיקר כהנך דס"ל דחדש בזה"ז דרבנן דאל"כ לא מצאנו ידינו ורגלינו שאנו רואים שכמעט כל חכמי ישראל אינם נזהרים מחדש של א"י וכמ"ש הט"ז ודלא כהב"ח דחדש דאורייתא ואפ"ה טרח למצוא היתר על של א"י וכבר חלקו עליו כל הבאים אחריו אלא שהעיקר שאנו סומכים על הפוסקים דחדש דרבנן בחו"ל וכמ"ש הט"ז ומה שהקשה בנקוה"כ על הט"ז שמעתי מהה"מ דיאנוויץ ששמע מאחיו אדמו"ר שיישב הט"ז והביא כמה ראיות לו רק שבמדינת וואלין אין שעת הדחק כ"א על שכר שעורים אבל במדינות אילו שעת הדחק גם על חטין ולפ"ז התיר רבינו הגדול הנ"ל אפי' חדש של ישראל במקום מצוה מצות שמורה אבל שלא במקום מצוה לא רצה להתיר אפי' בשכר שעורים אף שדעת המ"מ להתיר שכר ואף בי"ש לא התיר לערב שעורים כ"ז שמעתי מהרב הנ"ל ומאחר שתפסו דחדש בחו"ל דרבנן אמרי' יש ברירה כרמב"ם וברטנורה אך באם אפשר יותר טוב להחליף בקמה לצאת דעת הברטנורה אבל בדיעבד כדאי הרמב"ם לסמוך עליו רק שיקנה הישראל חלקו תחלה במשיכה או בהגבהה או שיקנה רשות חצירו ואח"כ יחליף עמו ועל מה שפקפקו לעיל האיך נותן לא"י דבר איסור י"ל כיון שחדש דרבנן ויש כאן כמה ספיקות שמא יאכלנו הא"י בעצמו

או ימכרנו לנכרי או יתן לאוצר עד אחר הפסח על זריעה או ימכור שאז תבואה יותר ביוקר וכן נראה ע"פ מה ששמעתי מהרב מהרי"ל הנ"ל:
תשובה אתו הסליחה על איחור תשו' מחמת הטרדא בשגם כי רציתי לכתוב בזה באורך לכן לא נגמר הענין ולמעשה נלע"ד שאין לסתור המנהג בדיעבד כשא"א בע"א ולכתחלה טוב למכור כמ"ש מעל' ושורש הטעם בקצרה הוא דנראה שהדרך היותר קרובה אל האמת בטעם המנהג להקל בחדש של א"י הוא משום דסמכי על האוסרים דחדש בחו"ל דרבנן דלדידהו י"ל שבש"נ יש היתר לגמרי וכמ"ש הפנ"י בקו"א דקידושין אבל לומר כמ"ש הב"ח הוא רחוק משמוע וא"כ כיון שסמכו על האומרים דחדש דרבנן יש לסמוך על ברירה ולכתחלה (ר"ל בדיעבד שלא מכרו רק דהוי לכתחלה קודם הקצירה) יש להחליף בקמה ובדיעבד שקצרו יש לסמוך אהרמב"ם דגם בתלוש יש ברירה בדרבנן ור"י המחמיר בירושלמי י"ל דלשטתיה אזיל בביצה (דף ל"ח) דס"ל אף בדרבנן א"ב מש"ה מחמיר טובא וגם בחשש דהוי כמכירה לא"י יש לצדד בדיעבד כנלע"ד שאין אנו אחראין לסתור המנהג רק עכ"פ צריך שיזכה הא"י בשלו כד"ת וכן הישראל ואח"כ יחליפו זול"ז יקבל החו"ש ידידו מ"מ:
הלכות כלאי אילן

סימן רכא

בדין ישראל שיש לו גינה והשכירה לגראדניק א"י שיתקנה והפירות ג' שנים יהיו שלו והרכיב אילן תפוח יערי באילן תפוחי גינה היינו שלקח עיקרים ושרשים מתפוחי יער ונטע בהגינה והרכיב בהם שרביטין טובים מתפוחי הגינה ואמרו אנשים שזהו כלאים אם יש לחוש לזה או לא היינו אם רשאי לקיימם:
במשנה פ"ק דכלאים משנה ד"י ובאילן האגסים והקרוסטמולין הפרישים והעוזרדין אינם כלאים זה בזה התפוח והחזרד הפרסקין והשקדים השיזפין והרימין אע"פ שדומין זל"ז כלאים זב"ז והנה הרע"ו פי' חזרד תפוח יערי ועפ"ז כ' הלבוש בי"ד סי' רצ"ה דתפוח הגינה עם תפוח יערי הם כלאים זה בזה וכ"פ הלבושי שרד בלקוטי דינים שבסוף ספרו סעיף ק"ו ואין פירוש זה נראה כלל דא"כ הל"ל התפוח ותפוח יערי הם כלאים זב"ז כמו שאומר דלעת יונית עם המצרית כו' ועולשין ועולשי שדה ועוד הל"ל כמ"כ באגסים עם אגסים יערים דהם כלאים זב"ז ומדאגסים אף עם קרוסטמולין אינן כלאים זב"ז משמע כ"ש אגסים עם אגסים יערים ובאגודה כ' הקרוסטמולין מין אגסים וא"כ מדוע תפוח עם תפוח יערי ה"ל כלאים זב"ז דהא אגסים יערים הוא במדרגה א' עם תפוחים יערים

וגרועים מהם עיין ט"ז בא"ח סי' ר"ג סק"א שממנו ג"כ מקור חומרת הלבושי שרד ועוד כי מ"ש מחזרת וחזרת גלין עולשין ועולשי שדה. דאין כלאים זב"ז וכן התורמוס והפלסולוס פי' באגודה שהפלסולוס הוא תורמוס מדברי ואינן כלאים זב"ז כמ"כ תפוח יערי וא"ת הלא מצינו אשר דלעת עם דלעת יוונית הם כלאים זב"ז אף שהכל שם אחד י"ל דכיון דברוב המינים אינם כן כמ"ש הר"ש רפ"ק דכלאים בשם הירושלמי שני מיני חטין שני מיני שעורים אינם כלאים זב"ז וכן חזרת וחזרת גלין כו' אע"פ שזו יש לה שם לווי רק בדלעת יוונית לבד אמרו שהוא כלאים א"כ גבי תפוח ותפוח יערי מסברא יש לנו לומר דדומה לשני מיני חטין שהרי אפילו החטין והזונין שהם גרועים יותר אינם כלאים זב"ז מכ"ש תפוח ותפוח יערי ועיין בפרק שני דפאה משנה ה' שני מיני חטין פי' הרע"ו כגון שחמתית ולבנה ובש"ע ח"מ רס"י רל"ג שהם חטים אדומות ולבנות ודלעת יוונית שאני שהיא גדולה כאילן כדפי' הרע"ו וספ"ק דשביעית מ"ז גבי הנטיעות והדלועים מצטרפין לתוך בית סאה בדלעת יוונית דוקא קא אירי לפי שהיא גדולה כאילן ולא בשאר דלועין עכ"ל והוא מדברי הרמב"ם בפירושו שם ועיין ג"כ במשנה ספ"ג דכלאים בפי' הרע"ו ודלעת השנויה במתניתין היא דלעת יוונית בלבד כו':

ב ע"כ נראה כדפי' הר"ש שכ' כעין תפוח יערי ומשליכין פריו לחזירים וכן פי' הרא"ש בהלכות כלאים סי' ב' וז"ל חזרד גלנ"ש מין תפוח וגדל ביער ומאכילין אותו לחזירים וגלנ"ש פי' בשו"ת משכנות יעקב חי"ד סי' ס"ו דהוא הנק' זאלודעש שנקרא (חאזערשי ניש) וא"כ לפ"ז חזרד יש לפרשו ג"כ על שהוא מאכל חזירים כן משמע מדברי הר"ש והרא"ש ואמת הערוך ערך חזרר פי' חזרר מין תפוח כמו התרגום חיזור עכ"ל ושם בערך שלפני זה כ' רמון גם תמר ותפוח ביואל סי' א' י"ב תרגום רמונין אף דקלין וחזורין בב"ר פ' ויגש תפוחי זהב במשכיות כסף ת"א חיזורין דדהב בגו דסקרין דכסף עכ"ל מזה משמע דחזרר הוא מין תפוח אך לפי גירסתינו חזרד אינו מוכרח שכן ועוד י"ל שנק' חזרד ע"ש שני דברים שהוא כעין תפוח וגם מאכל חזירים והנה רש"י פי' בפ' תרומה (כ"ה ל"א) כפתור כעין תפוח והרלב"ג שם כ' כפתור היה כמין צורת ביצה ששני ראשיה חדין וזהו כענין הזאלודעש הנ"ל שהיא עגולה כעין ביצה ושני ראשיה חדין ולא כמו התפוח שהוא עגול ואין בו חד כלל הן תפוח גינה הן תפוח יערי ואפ"ל כי רוב תפוחים שבפסוק אינן מתורגמים כלל חיזרין כ"א תפוחין בשה"ש ע"פ כתפוח בעצי היער וריח אפך כתפוחים תחת התפוח כו' רק ביואל סי' א' תרגם חיזורין כנ"ל (כ"א) [וכן] תפוחי זהב מתורגם חיזורין לפי שאינן תפוחים ממש רק כעין תפוחין ולכן גם כפתור מתורגם חיזור ובגמרא פרק הקומץ רבה דכ"ח ע"ב) כפתורים מה הם דומים כמין תפוח הכרתיים

פרש"י שם מקום והיינו כמ"ש רש"י בצפניה סי' ב' ה' גוי כרתים שהיא מדינה בארץ פלשתים והרמב"ם פ"ג מה' בית הבחירה הלכה ט' והכפתורים כמין תפוחים כרותיים שהן ארוכין מעט כביצה ששני ראשיה כדין עכ"ל וז"ל והכפתור הוא דמות כדור שאינו עגולה מכל וכל רק שיש בה אורך מעט קרוב לצורת ביצת העוף עכ"ל א"כ חיזור הוא כענין זה אבל תפוח יערי עגול הוא מכל וכל כמו התפוחי גינה לכן נראה מפשוטו של משנה דתפוח עם תפוח יערי אינו כלאים כלל ומה גם לפי פשוטו של מקרא כתפוח בעצי היער משמע תפוח הגדל ביער נק' תפוח ג"כ סתם כמו תפוחי גינה אמת ראיתי בספר חמד משה בא"ח סי' ר"ג סק"ג השיג על הט"ז שם דמפרש כתפוח בעצי היער שהתפוח הוא ג"כ גדל על עץ היער והוא כ' דמפירש"י בשה"ש אינו נ' כן אלא שהוא עץ תפוח הנטוע בעצי היער אכן ראיתי במקראות גדולות בשה"ש שם בשם ר"מ ערמאה משמע כדפי' הט"ז וכ"מ מסמיכות כשושנה בין החוחים כתפוח בעצי היער ובילקוט בשה"ש ע"פ כתפוח בעצי היער אפילו ריקנין שבך מלאים מצות כרמון א"כ משמע ג"כ דקאי ג"כ על תפוח יערי ובזה א"ש מ"ש בגמרא פ"ט דשבת (דפ"ח סע"א) למה נמשלו ישראל לתפוח כו' שהקשו ע"ז דהא כתפוח קאי על הקב"ה כמ"ש כן דודי ולפי הילקוט אינו כן אלא דבאמת קאי על הישראל ופי' הפסוק כן הוא כתפוח שהם ישראל בין עצי היער שהם העכומ"ז כן דודי היינו הקב"ה בין הבנים שהם המלאכים הנק' בני אלהים כו' וא"כ כתפוח קאי על ישראל וא"ש דהוא תפוח יערי וכמ"ש באתי לגני כו' אכלתי יערי כו' דאי קאי על הקב"ה קשה איך המשילו לתפוח יערי וכמו שהקשה המקובל הערוגת הבושם על שה"ש אבל לפמ"ש דקאי על ישראל אתי שפיר ללמדנו שאפילו ריקנין שבך הם כתפוח כו'. עכ"פ מזה למדנו שתפוח יערי נק' ג"כ תפוח בסתם וכ"מ קצת עוד ברבות סוף אסתר ע"פ ויאמר לה המלך תפוח אמר כו' משמע כל תפוחים בין דגינה בין דיער נק' תפוחים וכ"מ מהש"ס פ"ג דעירובין (דכ"ט ע"א) מערבין בתפוחים וכ' הב"י סי' שפ"ז בשם המרדכי דבתפוחים של יער קאמר וכן הריטב"א שם פי' קרוב לזה דהיינו מין תפוחים גרועים אף דהתוספות שם (דכ"ז ע"ב) סד"ה מאן דמתני מפרשים דהיינו תפוחי גינה מ"מ נ' מהמרדכי והריטב"א דתפוחים יערים נקראו תפוחים סתם. ומהתוספות אין סתירה דמערבין ג"כ בתפוחים יערים וכמ"ש בש"ע סי' שפ"ז וכיון דתפוחים יערים נקראו תפוחים סתם משמע ודאי שאינן כלאים עם תפוחי גינה:

ג וראיתי בשו"ת משכנות יעקב סי' ס"ו שפסק כן וחלק על הלבושי שרד שהחמיר בזה בחידושי דינים בסוף ספרו סי' ק"ו ומ"ש דה"ל כמו הרכבת אילן מאכל באילן סרק ז"א דמבואר במשנה פ"ו דכלאים משנה ה' דאילן סרק זהו שאינו עושה פירות וכמ"ש בש"ע

י"ד סי' רצ"ו סכ"ז דהיינו ארז וברוש ודוגמת הדס שבש"ל בב"י בא"ח סי' ר"ג משא"כ תפוח יערי נק' עושה פירות וגם ראייתו מהט"ז סי' ר"ג הרי ביאר הא"ר סי' ר"ג סק"ג דרק תפוחים ואגוסים יערים גרועים מברכין שהנ"ב ואפשר תפוחים יערים טובים מברך בפה"ע והנה בירושלמי פ"ק דכלאים אמתניתן הנ"ל בתחום אריח היו מרכיבין תפוח ע"ג חזרד עד שבא תלמיד אחד ואסר להם וקצצום אפ"ל אף שאסר להם אינו לוקה ע"ז כיון שדומין זל"ז ע' רמב"ם פ"א מה' כלאים דין ה' גבי ה"ז לוקה ופ"ב דין ב' הרי אלו אסורין מיהו אינו מוכרח ועוד ראיה ממתניתין פ"ק דכלאים מ"ו הזאב והכלב כו' ובירושלמי הא כלב עם כלב כופרי אינו כלאים ודלא כרבי מאיר כו' ואע"פ שהכופרי מין כלב קטן כעין שועל כו' ובהרמב"ם פ"ט מה' כלאים דין ה' מין שיש בו מדברי וישובי כגון שור הבר עם השור והרמך עם הסוס מותר להרכיבן זע"ז מפני שהם מין אחד והוא מהמשנה ספ"ח דכלאים ומהירושלמי שם הביאה הר"ש שור עם שור הבר אינן כלאים ובהגמי' ציין ע"ז כדין כלאי זרעים לעיל משנה רפ"ח דכלאים עכ"ל א"כ מבואר כמ"כ בהרכבת האילן דאילן שיש בו יערי וגיניי כמו תפוח הגינה עם תפוח היערי אינן כלאים ולא דמי לאווז עם אווז הבר דאסור משום כלאים בספ"ה דב"ק דאדרבה משם ראיה להקל דהקשה ע"ז אלימא משום דהאי ארוך קועי' כו' ומסיק משום שזה ביציו מבחוץ וזה ביציו מבפנים ע"כ מוכח שהם ב' מינין משא"כ תפוח גינייי עם יערי דאדרבה הכל שוה רק שהוא גרוע ממנו בטעם משום זה ודאי אינו כלאים כו': ד ראיתי בהמשנה פ"ו דכלאים מ"ד מוכח דסדן של שקמה חשוב עץ סרק ולא אילן מאכל. שהרי פי' הרע"ו גבי תחת קורה זו אסור והשאר מותר שאני רואה כל קורה וקורה כאילן בפני עצמו וכ' בתוי"ט שכ"ה בתוספתא והביאה הר"ש וכ' התוי"ט ואני תמיה כיון שאילן מאכל הוא כו' ואולי שכיון שהוא מין תאנה מדברית לא חשיב כאילן מאכל. והרי הרע"ו פי' שהיא אילן תאנה הגדל ביערים. והוא מדברי הרמב"ם וראיתי שכן פי' הראב"ע והרד"ק בעמוס סי' ז' י"ד ובמלכים א' סי' יו"ד וכ"כ המצ"ד בתלים סי' ע"ח מ"ז ע"פ ושקמותם לחנמל. וכ"כ במכלול ערך שקם וא"כ לפ"ז גם אילן דתפוחי יער חשוב אילן סרק ויהיה חשש כלאים עם אילן תפוח גינייי משום הרכבת אילן סרק באילן מאכל כדברי הלבושי שרד אך נ"ל דלא אמרו דאילן סרק אסור משום כלאים באילן מאכל אלא כשהוא אילן סרק לגמרי שהוא מין אחר ממנו וכ"ש אילן סרק דתאנים יערי עם תפוחי גינה אבל אילן דתפוחי' יערים עם אילן תפוחי גינה כיון שהוא ממין אחד הכל תפוחים לא שייך שיוחשב כלאים אף אם נק' אילן סרק דהיינו שאינו עושה פירות חשובים מ"מ כיון שמין פירות שלו הוא תפוחים אף שהן גרועים ולא נק' פרי מ"מ אינו כלאים כלל עם

תפוחי גינה שהרי לר' מאיר כל האילנות נק' אילני סרק חוץ מן הזית והתאנה וא"כ לדבריו גם תפוחי גינה נק' אילן סרק א"כ בשביל זה שנק' אילן סרק לא אבד המין שלו עם אילן תפוחים ועוד דלא גרע מהחטים עם הזונין דאינן כלאים כיון שיש להם שייכות למין חטים ועיין תוי"ט שם דהרמב"ם מחשיב שקמה אילן מאכל וענ"ל דרש"י לא ס"ל דשקמה הוא תאנים יערים אלא הוא עץ סרק לגמרי שעושין אותו לקורות וכ"מ בישעי' סי' ט' ט' ותחת שקמים ארזים ומנא אמינא לה מדברי רש"י פסחים פ"ד (דנ"ג ע"א) שכ' שקמה אינו עושה פרי וכ"מ בפ"ט דב"מ במשנה גבי שנה ראשונה יש לו בקורות שקמה ויותר מזה משמע במשנה ובגמרא פ"ב דתמיד גבי אבל באלו רגילין במורביות של תאנה כו' ומפרשים בגמ' שם דהיינו תאנים שאינם עושי' פירות וע' בהמפרש ובתוי"ט שם ואעפ"כ מבואר בגמרא שם דלאו היינו שקמה שהרי ביארו כן בגמרא בהדיא יעו"ש א"כ מוכח דשקמה אינו אילן תאנה יערי:

ועוד משמע בגמרא כשמגדל התאנה קורות זהו לאחר שגרמו שלא יעשה פרי יעו"ש שאז דוקא עושה קורות לבנין א"כ במשנה פ"ו דכלאים מ"ד שאמרו גבי שקמה ובו קורות הרבה אף את"ל דהוא אילן תאנה יערי כפי' הרמב"ם י"ל זהו אחר שגרמו שלא יעשה פרי אז הוא שעושה קורות הרבה. ע"כ י"ל דמש"ה נחשב אילן סרק כיון שאינו מוציא עוד פירות אבל סתם אילן תאנה יערי י"ל שלא נחשב אילן סרק א"כ יש כמה טעמים לומר דאילן תפוח יערי אינו נחשב כלאים עם אילן תפוח גינייי ולא כשאר אילן סרק דהוי אסור משום כלאים באילן מאכל וזה א' משום דאף אם הוא אילן סרק אינו כלאים עם מינו ממש ב' משום לפירש"י י"ל שקמה אינו עושה פרי כלל או התאנים יערים גרועי' ביותר עד שאינן פרי כלל ג' י"ל מה שאילן שקמה חשוב אילן סרק זהו אחר שגרמו שלא יוציא פרי כ"א יעשה קורות וכן משמע במשנה פ"ק דשביעית מ"ג אחד אילן סרק ואחד אילן מאכל ובתוי"ט שם ד"ה אילן סרק בירושלמי פריך כיון דאין פרי הרי נראה כמתקן שדהו לצורך שביעית ומשני דעד זמן זה מעבה הקורות עכ"ל מזה משמע דאילן סרק היינו שאינו עושה פירות כלל:

הלכות פדיון בכור

סימן רכב

הנה הט"ז סי' ש"ה סע"י ס"ק [י"א] מסיק דאם מת האב לא יפדה עד שיגדיל וכן איתא במהרי"ל עכ"ל והנה ז"ל מהרי"ל בדיני פדיון הבן אמר מהרי"ל בכור שאין אביו קיים אין צריך פדיון עד שיגדל ואז יפדה את עצמו מכהן אחד ואין האשה חייבת לפדות את

בנה וכן ראיתי באיגרא מעשה שנהרג האב במלחמות בני חושים קודם פדיון בנו הבכור וצוה מה"ר נתן ע"ה ליטול טס כסף ולכתוב עליו בן כהן ולתלות בצואר הילד לכשיתגדל ידע דעדיין הוא קרוי בן כהן עד שיפדה את עצמו עכ"ל והנה מדברי מהרי"ל אינו מוכרח רק דאין צריך פדיון אבל אם רוצים לפדותו ע"י זיכוי י"ל דרשאים. רק ממעשה דאיגרא משמע קצת דלא יפדה עד שיגדיל כמ"ש הט"ז שהרי היה עשיר כמ"ש ליטול טס של כסף כו' וקצת ראיה מהמשנה פ"ח דבכורות (דמ"ח סע"ב) האבות פטורין והבן חייב לפדות א"ע וכ"ה בש"ע סי' ש"ה ססע"י כ"ט וס"ל ולא נזכר כלל שיהי' הב"ד פודין אותו למצוה גם משמע שם בכל משניות פרק יש בכור דדין חמשה סלעים לכהן דין ממון יש לו ובספק הממע"ה ולא כדין ספק חלה דספק איסורא לחומרא במשנה פ"ג דחלה (מ"ו) כמש"ש ואם ספק חייב משא"כ גבי חמש סלעים מבואר במשנה פרק יש בכור משנה ג' זכר ונקבה אין כאן לכהן כלום וכן אפילו בשני זכרים כשמת האב שניהם פטורין לר' מאיר שם אע"ג דודאי יש כאן בכור וכן סוף משנה ד' שם ואע"ג דחלה וחמשה סלעים שניהם מתנות כהונה החילוק פשוט עפמ"ש בגמרא בחולין פרק הזרוע (דף קל"ד סע"א) דמקשה ממתניתין דחלה הנ"ל דתנן ואם ספק חייב. על מתניתין פרק הזרוע שם גבי מתנות כהונה הזרוע והלחיים והקיבה דתנן ספק פטור שהממע"ה ומשני ספק איסורא לחומרא ספק ממונא לקולא ופירש"י חלה ספק איסורא שיש בה עון מיתה הלכך לא סמכינן אחזקה אבל מתנות אין בהם דין קדושה אלא דין ממון הלכך הממע"ה עכ"ל וא"כ הכא גבי חמש סלעים דאמרינן הממע"ה. ע"כ רק דין ממון יש לו ולא דין איסורא על הבן שאסור לו לעמוד בלי פדיון ואין לומר דרק גבי חלה דהוא עון מיתה החמירו בספיקו ולא בשאר איסורא דזהו נפ"מ רק לענין כשיש חזקה דפירש"י כיון שיש בו עון מיתה לא סמכינן אחזקה אבל בדליכא חזקה ודאי כל ספק איסורא לחומרא וגם בספק איסורא י"א דלא מוקמינן אפילו אחזקה כמ"ש הפר"ח והת"ש בי"ד סי' כ"ט וא"כ גבי פדיון הבן דמקילין בספק אף בדליכא חזקה לקולא כמו בזכר ונקבה כנ"ל ואדרבה אפילו בשני זכרים לר"מ דדומה לספק דשני שבילין עכצ"ל דרק דין ממון יש לו וכן מבואר בהדיא בגמרא בחולין שם (דקל"ד) גבי ראשית הגז ומתנות ופדיון הבן ופדיון פטר חמור ספיקן לפטור ופירש"י כל הנך כולהו לא רמיא איסורא עלייהו אלא ממונא הלכך ספיקן לקולא ועיין בש"ך בי"ד סס"י קע"ז גבי איסור רבית שי"א דאזלינן לחומרא משום דהוי ספק דאורייתא וי"א דדינו כספק ממונא והש"ך דעתו לדמות זה לדין ספק דמתנות כהונה הזרוע והלחיים והקיבה ולספק פדיון פטר חמור ואין דבריו מוכרחים שי"ל שיש לדמותו לממונא דאית ביה איסורא בחולין (קל"ד סע"א) כמו ספק פטר חמור

יעו"ש וע' בגמרא ס"פ שבועות העדות בענין איסורא דאית ביה ממונא ולא דמי לאיסורא לבד יעו"ש א"כ כמ"כ לא דמי לממונא בלבד משא"כ מתנות כהונה ופדיון הבן הם ממונא לבד ולא איסורא:

ע"כ לא דמי זה לזה כלל וכיון שעכ"פ פדיון הבן הוי ממונא לכן א"ש דין האבות פטורין והבן חייב ולא נזכר בפוסקים שישתתפו האבות למצוה לפדותו כי י"ל כיון דאין בזה איסורא רק חיוב ממון לבד והם פטורים אין לחייבם אף לשם מצוה לפדותו א"כ לפ"ז א"ש דעת מהרי"ל והר"נ שאין לפדות הבן עד שיגדיל כו':

קיצור במהרי"ל משמע דא"צ כלל לפדותו עד שיגדיל ויפדה א"ע ויש קצת זכר לדבר מהמשנה פ"ח דבכורות משנה ג' ואפ"ל הטעם משום דפדיון הבן יש לו דין ממון ולא דין ממון שיש בו איסור כמו חלה ואפילו לא כמו ספק רבית שי"ל דהוה ג"כ ממונא דאית ביה איסורא ולכן מקילין טובא בספק ממון פדיון הבן לפטור אף דומיא דספק דשני שבילין משום דהממע"ה משא"כ גבי שני שבילין דה"ל ספק איסורא. ולכן י"ל שאין מצוה לפדותו עד שיגדיל:

ב והנה בעל צדה לדרך פסק דב"ד יכולים לפדותו והביא ראיה מהגמרא בנדרים פרק אין בין המודר (דל"ו ע"ב) דגרסינן שם איבעיא להו התורם משלו על של חבירו צריך דעתו או לא מי אמרינן כיון דזכות הוא לו (פירש"י שמרויח שתורם עליו משלו ולא צריך ליתן לו כלום וכ"כ בפירוש הרא"ש שם דזכות הוא לו שהוא פוטר כריו בתבואתו) לא צריך דעת (פירש"י דזכין לאדם שלא בפניו וכן פי' הר"ן ומסיים ומסתמא ה' כשלוחיה. והרא"ש כתב דאנן סהדי דניחא ליה וה"ל כשלוחו) או דלמא מצוה דיליה הוא (דבעל הכרי הוא) וניחא ליה למעבדיה (שיקיים הוא את המצוה וצריך שיודיעו רש"י וז"ל הרא"ש שם ויותר הוא חפץ בחסרון ממונו ממה שיעשה אחר מצוותו הלכך חוב הוא ולא הוי שלוחו) ולא איפשיטא האיבעיא ובפסחים (דף ד' ע"ב) אמרו דניחא ליה לאינש דנעביד מצוה בממוניה. ולכן המשכיר בית לחבירו בי"ד בחזקת בדוק ונמצא שאינו בדוק אינו מקח טעות וכמ"ש בש"ע א"ח סי' תל"ז ס"ג אפ"ל דנהי דניחא ליה ואינו מקח טעות מ"מ אם חבירו פוטרו זכות הוא ולדעת הה"מ פ"ב מה' חמץ סוף דין י"ח דצריך לשלם לו א"ש טפי והנה הרמב"ם רפ"ד מה' תרומות פסק דא"צ דעת בעלים וז"ל אבל התורם משלו על של אחרים ה"ז תרומה ותקן פירותיהם עכ"ל וכ' הכ"מ שהטעם משום דבתר הכי אמרינן בגמרא שם התורם משלו על של חבירו טובת הנאה של מי ואסיקנא דאמר רבי אבהו אמר ר' יונתן התורם משלו על שאינו שלו טובת הנאה שלו ומשמע דממילא נפשטה גם בעיא ראשונה עכ"ל והמל"מ שם כ' על הכ"מ ודבריו תמוהין דבעיא

שנייה אין לה שייכות כלל עם הבעיא ראשונה דבין אם צריך דעת בעלים בין אם א"צ שייך בעיא השניה ואם צריך דעתו של בעל הכרי מיירי הבעיא השניה בתורם משלו על של חבירו מדעת חבירו וע"ז אמרו דמ"מ טובת הנאה שלו ולכאורה ביבמות ר"פ האשה רבה (דפ"ח ע"א) משמע דלא נפשטה האיבעיא ראשונה דהא איתא שם בהדיא מאי קסבר אי קסבר תורם משלו על של חבירו אין צריך דעת בעלים משום דבידו לתקנו ואי קסבר צריך דעת בעלים ואמר אנא ידענא ביה דמתקן היא גופה מנלן עכ"ל ונלע"ד טעמו דהרמב"ם משום דבירושלמי בנדרים שם מבואר להדיא דתורם משלו על של חבירו א"צ דעת חבירו וז"ל הירושלמי המתקן פירותיו של חבירו שלא מדעתו (משלו שלא מדעתו של בעל הפירות) טובת הנאה של מעשרותיו של מי ר' אבהו אומר של מתקן ר' זעירא אמר של בעל הפירות הרי עכ"פ בזה שוין ר' אבהו ורבי זעירא דיכול לתרום משלו על של חבירו שלא מדעתו של חבירו וע"כ ס"ל דזכות הוא לו גם בש"ס בבלי הביא דין זה דטובת הנאה של התורם בשם ר' אבהו א"כ גילה לנו הירושלמי דרבי אבהו מיירי בתורם שלא מדעתו וא"כ נפשטה הבעיא ראשונה ג"כ בגמרא שלנו מדברי ר' אבהו כדברי הכ"מ ולא כהמל"מ. גם אפשר דאף להמל"מ שלפי ש"ס דילן לא נפשט הבעיא מ"מ כיון להירושלמי ס"ל בפשיטות דא"צ דעתו סמכינן דהעיקר כהסברא שא"צ דעת בעלים ועיין בנ"י פרק כיצד הרגל גמ' התרנגולין מועדין להלך כדרכם שכ' הרמ"ה דסמכינן על מה דפשיטא ליה לרבה אף דרבא שהוא בתרא מספקא ליה והריטב"א כ' כיון דרבא בתרא הוא חיישינן לספיקו דרבא א"כ כמ"כ י"ל בענין פשיטות הירושלמי וספיקו דבבלי מיהו בש"ס דילן משמע ג"כ קצת דבעיא השניה קאי בתורם שלא מדעתו של בעל הכרי. מדאמרינן לדחות הפשיטות מהמשנה לא משל בעל הכרי על של בעל הכרי ולדעתו דבעל הכרי משמע דכשמיירי משלו על של בעל הכרי מיירי לדעתו של התורם ולא מדעתו של בעל הכרי:

קיצור הספר צל"ד הביא ראיה מהש"ס דנדרים (דל"ו) בענין תורם משלו על של חבירו שפסק הרמב"ם כמו הסברא שא"צ דעת בעלים משום דזכות הוא לו אף שלא נפשטה הבעיא וכ"מ ביבמות (דפ"ח) או י"ל משום בירושלמי ס"ל בפשיטות כן. והכ"מ כ' דגם בש"ס דילן נפשטה והשיג עליו המל"מ ומ"מ משמע כן קצת בש"ס:

ג אך קצת קשה דבירושלמי שם ר' זעירא פליג על ר' אבהו בענין טובת הנאה של מי דס"ל שהוא של בעל הפירות והביא ראיה מהא דרשב"ל דאמר הפריש קרבן מצורע של חבירו המתכפר הוא שעושה תמורה. וה"נ בעל הפירות יש לו הטובת הנאה ולא המתקן משמע דר' אבהו לא ס"ל כן ובגמרא דידן לא פליג כלל ר' אבהו ע"ז וס"ל דמתכפר עושה תמורה

והתורם משלו על שאינו שלו טובת הנאה שלו וכ"ה ביומא (דף נו"ן) ופ"ק דזבחים (דף ו') ובתמורה (דף יו"ד) וכ"פ הרמב"ם פ"א מה' תמורה ה"ד והיינו דהתורם אין לו רק טובת הנאה אבל שם גבי תמורה דהוא על עצם הבהמה והיא ודאי של המתכפר. א"כ אין הירושלמי בשטה אחת עם ש"ס שלנו ומ"מ אין זה שובר למה שכתבנו דסמך בהנ"ל על הירושלמי והמל"מ פ"ד מה' תרומות כ' וז"ל והנראה אצלי דרבינו סמך על ההיא דאמרינן פ"ק דבכורות (עלה י"א) אמר רב הונא הפודה פטר חמור של חבירו פדיונו פדוי והביא דין זה בפרק י"ב מה' בכורים דין י"ג וא"כ יש ללמוד מכאן דכי היכא דאמרינן הכא דפודה משלו בלא דעת בעל החמור דפדיונו פדוי ה"נ גבי תרומה הפודה משלו על של חבירו בלא דעת בעל הכרי תרומתו תרומה עכ"ל אך התוספות שם כתבו וז"ל לא דמי לתורם משלו על של חבירו דאיבעיא לן פרק אין בין המודר (דל"ו) אם צריך דעת דהתם כתוב גם אתם לרבות שלוחכם ובעינן מה אתם לדעתיכם אף שלוחכם לדעתיכם אבל הכא לא כתיב בעלים עכ"ל ואגב י"ל דענין פדיונו פדוי לבעלים זהו דומיא דמתכפר עושה תמורה. (וע"כ י"ל דמה"ט גבי פט"ח א"צ דעת כיון דכולו של כהן משא"כ הכא גבי תרומה וא"כ בבכור אדם י"ל דל"ד לפט"ח דמ"מ אין כולו לכהן כמו פט"ח וצ"ע) והמל"מ הביא שהריטב"א פ"ק דקדושין (דכ"ג) וז"ל ודכוותה אשכחן בההוא פירקא דאיבעיא לן התורם משלו על של חבירו צריך דעת או אין צריך כו' ולא איפשיטא התם ומצינו כיוצא בזה דפשיטא ליה לרב הונא דאמר רב הונא הפודה פטר חמורו של חבירו פדיונו פדוי ולא פשטוה מיניה משום דמימרא הוא עכ"ל. וכן הוא בחידושי הרשב"א שם ולפע"ד אינו מובן דהא גבי התורם משלו על של חבירו הסברא דא"צ דעת הוא משום דזכין לאדם שלא בפניו והיינו התם דנתכוין לזכות לו שהוא מרויח לו ממון שפוטר כריו מתרומה בתבואה שלו משא"כ הכא גבי הפודה פטר חמור של חבירו הרי לא נתכוין לזכות לחבירו כלל שהרי סברו לומר דהפטר חמור יהיה של הפודה א"כ אדעתא דנפשיה קא עביד ולא להרויח לחבירו ממון ואף דמסקינן שהפטר חמור שייך לבעלים היינו מפני שאין ביכולתו להפסידו שהרי יש לבעלים מה דביני וביני ופירש"י והאי פודה הניח מעותיו על קרן הצבי ור"ל שלא נשלם כוונתו שיהיה הפטר חמור שלו א"כ עכ"פ מוכח דשם לא נתכוין לזכות לבעל הפטר חמור וא"כ תמוה דברי הרשב"א והריטב"א דאפילו נאמר גבי התורם משלו שא"צ דעת מדוע כאן א"צ דעת הא התם הטעם משום דזכין לאדם שלא בפניו וכאן לא נתכוין לזכותו כלל וצ"ל דכוונתם משום דבאמת הרי הפטר חמור שייך להבעלים א"כ כשזה פודה הרי זה זכות לבעל הפטר חמור כמו גבי תרומה אבל קשה דהא ע"כ הפודה לא נתכוין לזה כלל אע"כ צ"ל דהתם

טעמא אחרינא הוא ואינו שייך כלל בדין התורם משלו על של חבירו דאף אם שם צריך דעת ואין זה זכות מ"מ הכא פדיונו פדוי והוא כמ"ש התוספות בפרק מרובה (דס"ח סע"ב) דמקשו אהא דמשמע שם דר' יוחנן ס"ל דכמו שאין אדם יכול להקדיש דבר שאינו ברשותו כך אינו יכול לחלל פירות רבעי שאינן ברשותו וע"ז הקשו וז"ל ומיהו קשה דבפ"ק דבכורות משמע דהפודה פטר חמור של חבירו פדיונו פדוי ואפילו שלא מדעתו מדבעי ליה פדיונו פדוי לפודה או דלמא פדיונו פדוי לבעלים ואי מדעת בעלים דומה היה דפדיונו פדוי לבעלים וי"ל דפטר חמור לא דמי לכרם רבעי דכיון דאסור בהנאה הוי כמו הקדש לענין זה שיכול כל אדם לפדותו ולא ממש הוי כהקדש דבהקדש פשיטא לן דפדיונו פדוי לפודה ובפטר חמור מסקינן דפדיונו פדוי לבעלים עכ"ל הרי טעמא אחרינא דהפודה פטר חמור של חבירו פדיונו פדוי משום דחשבינן ליה לענין זה כהקדש שמאחר שהוקדש יצא מרשות בעלים וכמו שהבעלים יכולים לפדותו כמ"כ אחר וא"כ איך אפשר לפשוט מזה האיבעיא דנדרים (דל"ו) גבי התורם משלו על של חבירו דהתם על כרחך הפירות הם של בעל הכרי ולא יצאו מרשותו כלל וכלל כ"א שחייב ליתן מהן תרומה ולכן אתי שפיר דלא פשטוה בנדרים מהא דרב הונא דבכורות (דף י"א) משום דאין זה ענין לזה כלל:

קיצור. בש"ס דילן מבואר דאע"ג דאמר ר' אבהו טובת הנאה היא של התורם עכ"ז מתכפר עושה תמורה ובירושלמי משמע דלר' אבהו כמו שטובת הנאה של התורם כך התמורה עושה המפריש המל"מ כ' דהרמב"ם גבי תורם משלו שפסק שא"צ דעת סמך על דין דאמר רב הונא פ"ק דבכורות הפודה פטר חמור של חבירו פדיונו פדוי וכ"נ דעת הרשב"א והריטב"א פ"ק דקדושין (דכ"ג ע"ב) ובשטה זו הלכו ג"כ התוספות בבכורות שם ואעפ"כ מחלקים בין שני הדינים דלא נפשט זה מזה אך קשה על שטה זו דגבי תורם משלו הטעם משום זכייה וגבי הפודה פטר חמור משמע דכוונת הפודה היה שהפטר חמור יהיה שלו ולא נתכוין לזכות חבירו כלל אלא שם הטעם כמ"ש התוספות במרובה (דס"ח ע"ב) דחשבינן ליה כהקדש שיצא מרשותו:

אך זה קשה על התוספות דמרובה שכתבו דכיון דאסור בהנאה הרי הוא כהקדש דהרי בגמרא בבכורות שם מבואר דגם לרבי שמעון דס"ל דאמר מותר בהנאה וממונא דבעלים הוא אפ"ה פדיונו פדוי אלא דהפטר חמור שייך לבעלים. וא"כ לכאורה לא דמי להקדש כלל וצ"ל דכיון דמ"מ קודם הפדיון שייך לגמרי לכהן ושנינו לא רצה לפדותו (וגם לא ליתנו לכהן טור סי' שכ"א ותוי"ט ספ"ק דבכורות וע' בהרמב"ם פי"ב מה' בכורים ה"ד) עורפו בקופיץ מאחוריו וקוברו ע"כ נחשב לענין פדיון כהקדש שכל אדם יכול לפדותו

רק שהפטר חמור שייך לבעלים דהא אפילו לרבי יהודה דאסור בהנאה עכ"ז לא דמי להקדש דגבי הקדש פדיונו פדוי לפודה ובפטר חמור פדיונו לבעלים והיינו משום דמ"מ ממונו הוא כיון שיכול לפדותו בשה שאינו שוה אלא מעה והפטר חמור שוה הרבה ולכן חשבינן ליה שלו גם כן לענין תשלומי כפל שהגנב משלם תשלומי כפל לבעלים כמ"ש בגמרא בבכורות שם וא"כ הרי אע"ג דשלו הוא ולא דמי להקדש אעפ"כ לענין זה דומה להקדש שיכול כל אדם לפדותו א"כ כמ"כ גם לר' שמעון י"ל כן ואפשר שלרבי שמעון הטעם משום דזכין לאדם שלא בפניו דכיון דמותר בהנאה וממונא דבעלים הוא ופשיטא דפדיונו לבעלים. א"כ הפודה לא נתכוין רק לזכות הבעלים אבל לריה"ו דקיי"ל כוותיה דאסור בהנאה י"ל כמ"ש התוספות דמרובה לכן כתבו דכיון דאסור בהנאה כו' וא"כ אתי שפיר דלא סתרי התוספות דמרובה עם התוספות דפ"ק דבכורות דס"ל דהוא מטעם זכייה דהתוספות דמרובה מיירי אליבא דהלכתא דקיי"ל כריה"ו דאסור בהנאה והתוספות דבכורות מיירי לר' שמעון דס"ל דמותר בהנאה ולכן ס"ל דל"ד לפדיון הקדש ורק הוא משום זכייה ומ"מ גם לפ"ז י"ל דאין לפשוט מזה האיבעיא דנדרים דהכא שאני שהפטר חמור קודם הפדייה אינו שלו וא"כ הזכות גדול יותר משא"כ בתרומה שצריך ליתן רק חלק א' מחמשים אין זה ענין כ"כ לגבי המצוה כו' א"כ לר"ש י"ל כמ"כ בפדיון הבן ויש לדחות:

ולריה"ו ודאי ל"ד כלל כנ"ל ע"כ לכאורה נכון יותר דעת מהרי"ל וט"ז מ"מ זה נכון לא כט"ז משום שמא המצוה ניחא לי' יותר ליכא חשש כפסק הרמב"ם בהא דנדרים ואין חילוק בין קטן לגדול ונהפוך הוא:

קיצור אך יש להקשות על התוס' דהניחא לר' יהודה דס"ל דפטר חמור אסור בהנאה לכן ה"ל כהקדש אבל לר' שמעון דמותר בהנאה מה יש לומר ויש לתרץ דמ"מ קודם הפדיון הוא שייך כולו לכהן לכן לענין פדייה ה"ל כהקדש דהא גם לריה"ו לא דמי להקדש ונחשב ממונו לענין תשלומי כפל ואעפ"כ לענין פדייה ה"ל כהקדש או אפ"ל דלר' שמעון הטעם משום זכין דלר"ש י"ל דנתכוין לזכות דהא מותר בהנאה וא"כ מובן דממונו הוא וא"כ י"ל התוספות דבכורות קאי לר' שמעון ומ"מ גם לפ"ז י"ל אין ללמוד מכאן זכייה דגבי תרומה:

ה והנה התוספות במרובה שם הקשו וז"ל ומיהו דבר תימא דהיכי מדמה הקדש כלל לחלול דלמה לא יוכל לחלל נטע רבעי ומעשר שני של חבירו שלא מדעתו כיון דזכות הוא לו דזכין לאדם שלא בפניו דהא דמיבעי לן באין בין המודר (דל"ו ע"ב) התורם משלו על של חבירו צריך דעת בעלים או לאו היינו טעמא כדקאמר התם דדלמא ניחא ליה

למיעבד מצוה בממוניה אבל הכא וכי אין טוב להם למלקטים שיחללו אותם הבעלים ממה שיאכלו בלא חילול עכ"ל ובספ"ב דקדושין (דנ"ו סע"א) כתבו בשם ה"ר מאיר לתרץ וז"ל אבל בההיא דצנועים ליכא למימר הכי שהרי הגזלנים עצמם אינן יכולים לתקן כלום מה שבידם שהרי אינה שלהם והוי גזל ולא נתייאשו וכיון דאינהו לא מצי עבדי שלוחייהו נמי לא מצו עבדי עכ"ל וזהו ע"ד מ"ש בנזיר פ"ב (די"ב ע"א) כי משוי שליח במלתא דקיימא קמיה במלתא דלא קיימא קמיה לא משוי שליח וכמו שפירשו התוספות שם דלא מצי אינש משוי שליח אלא במלתיה דמצי עביד נפשיה בשעה שעושה שליח דהא נסיבא לא מצי לשוייה שליח לקדש לו אף כשתתגרש. וע"ש שהקשו בעצמם על זה ובסה"ת ה' חלה בהסימנים סי' פ"ג כתב י"ל דהכי קאמר לא דעתא דאינש לשוייה שליח לקדש אשת איש אחר גירושיה ואפילו גירשה לא מצי משוי שליח שאני התם דאין בידו לגרש אשת חבירו עכ"ל ובתשו' א' כתבתי שי"ל שהם שני תירוצים ולתירוץ הראשון היינו כמ"ש מהרי"ט בתשו' חלק ח"מ סס"י כ"ג דהיינו דמסתמא לא אסיק אדעתיה ולא משוי שליח אבל אי פריש פריש עכ"ל וכ"מ קצת בפירש"י בנזיר שם ומ"ש פ"ק דקדושין (דכ"ג ע"ב) דאי ס"ד שלוחי דידן נינהו מי איכא דאנן לא מצינן עבדינן ואינהו מצי עבדי תירץ בספר תבואת שמש שעל הרמב"ם דהתם לא מצי למיעבד לגמרי קאמר אבל הכא לכי שליח מצי למיעבד איהו נמי מצי עביד והנה התם בקדושין מסיק דאע"ג דעבד אינו יכול לקבל גיטו שליח מצי משוי משום דאיתא בתורת גיטין א"כ גם בההיא דצנועים איכא למימר הכי שגם הגזלנים ישנם בתורת חילול ועוד דמבואר בתוספות שם דאפילו לפי הסברא דעבד לא מצי משוי שליח לקבל גיטו מיד רבו כיון דאיהו לא מצי מקבל לכן לא יוכל לעשות שליח ע"ז אעפ"כ יכול אחר לזכות לו בתורת זכייה ולא בשליחות שלו דהיינו הא דתנן ובשטר ע"י אחרים ע"ש בתוספות ד"ה מהו שיעשה שליח וכ"כ בחדושי הריטב"א שם וכתב ואגב אורחיה שמעינן מהכא דזכייה אינו בכלל שליחות דהא הכא דזכין לעבד בגיטו ומספקא לן אי מצי משוי שליח הלכך אע"פ שאין שליחות לקטן זכין לו מן התורה עכ"ל וא"כ בנד"ז נמי אע"ג דהמלקטים אינם יכולים לעשות שליח לתקן מ"מ הבעלים זכין להם מתורת זכיי' לחלל מה שלקטו כדי שלא יאכלו בלא חילול א"כ לכאורה נראה יותר כפירוש ריב"א שם דאין אדם מחלל דבר שאינו ברשותו וכמ"ש ג"כ התוספות במרובה וכדי ליישב קושייתם דלמה לא יוכלו לחלל כו' כיון דזכות הוא לו כו' עכצ"ל דלא דמי להא דפרק אין בין המודר דזכין לו דהיינו שמזכהו ממון ממש שפוטר כריו בתבואתו ע"כ בכה"ג הוא דזכין לו שלא בפניו. אבל הכא אין מזכהו שום ממון רק שעושה לו טובה שלא יאכל איסור וזהו אינו דבר שיש

בו ממש שיהיה שייך ע"ז לומר זכין לו ואע"ג דמצינו זכות שנק' זכייה אע"פ שאין בו הנאת הגוף כהא דהיה מטבילין אותו על דעת ב"ד פ"ק דכתובות (די"א ע"א). י"ל שאני התם דהוא זכות גדול וא"כ לענין נ"ד אם נחשב זכות להקטן מה שעושה לו מצות פדייה מן הכהן מצד עצם המצוה י"ל שאין זה נחשב זכין לאדם במכ"ש מדין חילול ושאני גבי תרומה דהזכות שמזכה לו מתבואה שלו לפטור כריו ובודאי שזה פשוט דממעות ירושה של הקטן אינו יכול לפדותו משום זכות קיום המצוה דהא גם גבי תרומה זהו רק כשתורם משלו ודלא כמשמעות הש"ך בנקה"כ שכתב וז"ל אבל הכא כשהב"ד פודין אותו הרי הן מזכין המעות לקטן כו' וכן כשיש בלא"ה מעות לקטן עכ"ל משמע מדבריו שגם במעות של הקטן יכולים לפדותו וזה אינו נראה כלל:

קיצור. התוספות הקשו למה לא יוכל לחלל נטע רבעי ומעשר שני של חבירו שלא מדעתו היכא דזכות הוא לו והר"מ בתוספות דקדושין (דנ"ו סע"א) תירץ דשם גבי כל המתלקט זהו משום דכיון דאינהו לא מצו עבדי גם שלוחייהו לא מצו עבדי ויש להקשות ע"ז מש"ס מפורש בקדושין (דכ"ב כ"ג) ובשטר ע"י אחרים שזכין לו אף אם הוא לא מצי עביד שליח ועכצ"ל דאין זה דומה לדין זכין אע"פ שעי"ז מצילו מעבירה א"כ כ"ש גבי מצות פדיון הבן אין שייך זכייה לקטן מצד עצם קיום המצוה וכ"ש דהקטן לאו בר קיום מצוה הוא. ולכן במעות של הקטן ודאי אינן יכולים לפדותו ודלא כמשמעות הנקוה"כ רק לכאורה [חסר]:

סימן רכג

חשבון כל המטבעות הנזכרים בתורה ובש"ס ופוסקים מטבעות הנזכרים בתורה הק' אלו הם וזה חשבונם. ככר הוא שלשת אלפים שקל (רש"י פקודי ונ"ל שאינו מטבע כ"א משקלו כך שקלי') שקל הוא ב' בקעים כי בקע הוא מחצית השקל השקל הוא עשרים גרה:

כל כסף סתם האמור בתורה הוא סלע (בכורות דף נ' ע"א) א' רבי חנינא ובקצוב בתורה כמו חמישים כסף וכיוצא מיירי בסלע צורי ובאינו קצוב אין הכרע כלל ובשל דבריהם כמו התוקע לחבירו נותן לו סלע מיירי בסלע מדינה. עוד שם ע"ב א' רב אסי בנביאים ליטרין בכתובים קנטרין לבר משל אברהם לעפרון שנאמר עובר לסוחר ע"ש. וע' פירש"י בחומש:

מטבעות הנזכרים בגמרא מנה ד' דינרי זהב דינר זהב הוא ששה סלעים של צורי ורבע דהיינו כ"ה דינר כסף (סלע הוא השקל הנ"ל הנז' בתורה. מפורש בכמה מקומות במשנה

וגמרא ופשוט והוא אונקיא של כסף כ"כ הט"ז ביו"ד סי' ש"ה סק"א ומ"ש הטור ביו"ד סי' רמ"ט לענין חיוב צדקה שלישית השקל שהוא שתות אונקיא זהו לדעת רש"י לענין פה"ב שחמשה שקלים הם ב' אונקיא וחצי כמ"ש הב"י שם וכן מבואר ברש"י על חומש פ' משפטים גבי ל' שקלים של עבד שהשקל הוא חצי אונקיא (הובא בתוס' בכורות ד' מ"ט ע"ב ומשמע מלשון רש"י ותוס' שם שהוא משקל ואיננו מטבע) אבל לדעת הגאונים לענין פה"ב דקיי"ל כוותיי' שם ביו"ד סי' ש"ה שה' שקלים הם ב' זהו' ריינעש והוא ה' זהו' פולעש כמ"ש הש"ך וט"ז שם והוא ג"כ ה' אונקיות ט"ז שם וע' ש"ך סי' רמ"ט ס"קד מזה נמצא דהסלע והאונקיא שיעור א'):

סלע הוא ד' דינרי כסף דינר כסף הוא ב' סלע מדינה (וע' רמב"ם לענין כתובה מבואר דסלע צורי הוא כסף צרוף ונקי וסלע מדינה משקלו שוה לצורי אבל יש בו ז' חלקי' פסולת וסיגי' וא' כסף) והסלע מדינה הוא ד' זוזי מדינה ובלשון המשנה רגיל לקרותו זוזי ובלשון הגמרא פשיטי (תוס' בכורות דמ"ט) וסלע מדינה נק' לפעמים ג"כ בגמרא אסתרי או טרעפיק הנז' בכתובות (דס"ג) ובגיטין (דמ"ה ע"ב) לענין ספרים:

סלע מדינה הוא ג' מעין (מעה הוא גרה כדמתרגמינן על גרה מעין וזהו לפי חשבונינו שהשקל האמור בתורה דהיינו סלע צורי הוא ד' דינרין והדינר ששה מעין יעלה כ"ד מעין לשקל והוא לבתר דאוסיפו על השקל שתות מלבר כי מעיקרא הי' עשרים גרה השקל כמ"ש רש"י בפי' החומש כי תשא (והוא מאמ' רבא בבכורות ד"נ ע"א) שהשקל הי' ג' דינרי' ושליש) ומעה הוא המטבע שהי' בזמן הגמרא ולא הי' בימי משה רבע"ה אע"פ דמתרגמינן על גרה מעין פירושו משקלה הי' שוה למעין שנעשי' אח"כ (תוס' שם ד"נ ד"ה כל הכסף):

מעה ב' פונדיון פונדיון ב' איסרין (איסר משקל ד' שעורות) איסר שמונה פרוטות דנקא הנז' בגמרא אינו מטבע רק הוא שתות מאיזה מטבע ומשתנה לפי המקום שהוזכר בו ע' גמרא שבת (דל"ה) לענין בה"ש פלגא דדנקא וברש"י שם ד"ה פלגא (ע' תוס' בכורות ד"נ שבימיהם הי' שוה דינר זהב כשנים עשר של כסף אם משקלן שוה ממעלת הזהב על הכסף והא דדינר זהב הוא כ"ה דינרי כסף הוא לפי שהי' משקלו פי שנים כשל כסף וא' היה להכריע ע"ש ובזמנינו אלו הזהב שוה ט"ז פעמים ככסף נקי מטבע על מטבע וע' תוס' ב"מ דף (מ"ד ע"ב):

מטבעות הנז' בפוסקים וחשבונם רייחעש טאלער הוא זהב ריינעש וחמישית זהוב ריינעש הוא ב' זהובים פולעש וחצי נמצא דהרייחעש טאלער הוא ג' זהו' פולעש (ע' ש"ך וט"ז רס"י ש"ה וש"ך סי' רמ"ט בשם הגהש"ד) זהוב פולעש הוא השקל והסלע

שאמרנו לעיל (מבואר בש"ך וט"ז שם) זהוב פולעש הוא ד' דרייער (כי הדרייער הוא הדינר כסף שזכרנו לעיל) דרייער הוא א' דרהם וחצי (שנז' בשו"ע מקומות הנ"ל) והוא משקל א' אדום זהב כמ"ש באה"ג סי' ש"ה ולפ"ז בפה"ב סגי במשקל שלשים אדומים אך בהג"מ הובא בד"מ סי' זה כ' מ"ח שעורים והוא משקל דוקאט וא"כ צריך משקל דוקאטין כאן בפה"ב ע"ש ומשמע שהוא אדום זהו' ע' ש"ך סי' רצ"ד ס"ק ט"ו שמצא בס' שה"ק בשם רע"ס שמעה הוא משקל דרה"ם ובס' יוסיפון שמשקל דרהם הוא קוינט והוא צ"ו שעורות נמצא משקלו ששה מעין ע"ש:

ולדעתי זהו אדכרמוני זהב שבס' עזרא ויעלה לחשבון ב' אדומי' להג"מ הנ"ל ולבאה"ג לאדום וחצי אבל הדראה"ם הנמצא כעת באפטייק בזמנינו גדול מזה מעט כי הוא פחות מזאלאטניק בחלק ט"ו כידוע ולפי חשבון הט"ז בסי' ש"ה ק"ך מעין הוא משקל ה' לוט ורביעי והוא ט"ו זלאטניק וג' רביעי זלאטניק נמצא עולה במשקל הזלאטניק קכ"א שעורות לי"ט חלקי' מן כ"א ולפ"ז יעלה לדרהם שלנו קי"ג ומ"ט חלקי ס"ג שעורות ולעיל ביוסיפון מבואר שהוא צ"ו שעורות דרה"ם הוא ב' גדולי' שלהם (שהוא ל"ו בר"ט כמ"ש הש"ך בשם הגש"ד סי' ש"ה. ומטבע קטנה הנז' בשו"ע סי' של"א הוא א' וחצי בגדול שלהם ומטבע אשפירו עיטומאנ"י הנז' בסי' של"א סעיף קל"ד ורצ"ד שהוא מעה הוא ב' בגדול זה):

גדול הוא ב' גדולי' וחצי שלנו שהוא שלשי' בזהו' פולעש (ולזה הגדול כיון הש"ך סי' רמ"ט סק"ד וז"ל וא"כ חיוב הצדקה הוא עשרה גדולי' וזהו שלישי' השקל ואלו גדולי' שלהם היינו חצי דרהם הוא רק י"ב בשקל כי שקל או סלע הוא שליש ר"ט (ש"ך שם ובסי' ש"ה בשם הגש"ד) וא"כ חיוב הצדקה הוא רק ד' גדולי' ההם והוא עשרה גדולי' שלנו):

ה' גדולים שלנו הוא ששה עשר ווינער הנז' באחרוני' לענין שיעור פרוטה ויש לו עוד שם אחר פעניק ליטועש והוא איסר הנז' בגמרא (ועוד הי' אצלם מטבע חצי מזה נק' חצי ווינער והוא ד' פרוטו' כי ווינער הוא איסר וזה שהקשה הש"ך ביו"ד סי' רצ"ד ס"ו ע"ש תירוצו כי משקל השעורה איננו מטבע ע"ש):

מטבעות הנהוג בזמנינו אלו וחשבונם רובל סיג הוא עשרה זהובי' סיג טזינפעק שלנו או זהו' פולעש הוא ששה זהו' סיג זהו' סיג' הוא חמשה גראשין מ"נ:

גראשען הוא ב' קאפקעש קאפיקע ב' דעניקעת דעניקע ב' פאלושקעת פאלושקע ב' שילינגער הפחותה שבמטבעות נחושת שהי' לנו מעט מקודם מיוקר המעות וזול הסחורות שהיה אז הי' נחשב גם השלינגער לדבר מה טאלער פרייס הוא ששה זהו'

פולעש הנ"ל ונ"ל שאותו זהו' פולעש שהי' בימי הש"ך וט"ז שהי' ל' גדולים כמשנת"ל הוא ג"כ הזהו' פולעש כעת שהוא ל' גראשין וע"כ רגיל בפי ההמון לקרות הגראשין גדולים וגם ידוע שאין אצלינו כעת מטבע פחותה כפרוטה ולחשבון זה א"ש כי לא יהי' הפרוטה רק ה' שמינית שילינגער כמו שאבאר וכן שמעתי ממו"ר הר"י בר"א ז"ל (וכמדומה לי שא' ששמע זאת מפי אדמו"ר ז"ל) שהפרוטה הוא פחות משמינית קאפקעש והוא מכוון למ"ש:

ומכל זה משמע לי שהזהו' פולעש הנהוג עתה הוא הזהו' פולעש שהי' בימי הש"ך וט"ז והגראשען דכעת הוא הגדול שהי' בימי הש"ך וכנ"ל:

ועל כן על כל דברינו אלה אם כן הדבר נבואה לחשבון לצרף כל המטבעות יחד הנז' בתוה"ק עד מטבעות הנז' באחרוני' ולבאר אותם כמה הם במטבעות הנהוג בזמנינו הנה ככר כסף הוא י"ח מאות רובל שלנו (ולדעתי הוא משקל ק"ך מנה ולא מטבע וכנ"ל) מנה הוא ט"ו רובל שלנו סיג דינר זהב הוא ג' רובל סיג ע"ה קטני' רייחעש טאלער הוא א' רובל ח' זהובי' מ"נ זהו' ריינעש הוא א' רובל וחצי שקל הנזכר בתורה או סלע צורי הנז' בגמרא הוא הזהו' פולעש שהזכירו אחרוני' והוא ששה זהו' מ"נ בקע או מחצית השקל הוא ג' זהובי' דינר כסף או זוזי צורי הוא הדרייער הנז' באחרונים כי הוא ג' גדולים שלהם והוא א' זהו' וחצי מ"נ. דרהם הוא א' זהו' סלע מדינה (שמינית שבסלע צורי) או אסתרי פשיטי הנז' בחולין ד' מ"ד (ע' רש"י שם איסתרי סתם הוא סלע צורי אסתרי פשיטי סלע מדינה או טרעפיק (הנז' בכתובות דף ס"ג ובגיטין ד' מ"ה וע"ש רש"י שהוא פלגא דזוזי צורי היינו סלע מדינה ושם בגמרא נז' סתם אסתרי וצ"ע על רש"י דחולין) הוא שבעה קאפעקעת וחצי:

הגדול שבימיהם הוא ה' קאפעקעת קטעא הוא ג' קאפעקעת וג' פאלושקעת גרה או מעה הוא אשפירו עיטומאנ"י שהוזכר באחרוני' הוא ב' קאפעקעת וחצי גדול האחרון (הנז' בש"ך סי' רמ"ט שהוא א' משלישי' זהו' פולעש וכנ"ל) הוא גראשען אצלינו זוזי מדינה (שמינית מדינר כסף) הוא א' קאפעקע וז' שילינגער פונדיון הוא א' קאפעקע ופאלושקע איסר האיטאלקי הוא פעניק ליטוועש או ווינער שהוזכר באחרוני' כנ"ל הוא א' דענישקע ושילינגער חצי ווינער הוא א' פאלושקע וחצי שילינגער א' שילינגער ורבע הוא משקל שעורה כסף ה' שמינית שילינגער הוא פשיטה:

קנטער הוא משקל מאה סלעים ליטרין משקל מנה שהוא כ"ה סלעי' ולחשבון הט"ז לענין פה"ב משקל ליטרא יעלה כ"ו לוט ורבע ואינו ליט' שלנו שהוא ל"ב לוט. סיימנו חשבון המטבעות:

והנה לפ"ז בכתובת בתולה אפילו להאו' שהוא נ' סלעי צורי א"צ ליתן כעת רק ל' רו"ס אך בזה פסק רמ"א באה"ע סי' ס"ו שהכל לפי המקום כל כמה שמחמת זה לא יהי' קל בעיניו לגרשה ע"ש בב"ח ובב"ש אבל בפה"ב סגי אפי' לדידן בה' זהו' פולעש שהוא לפי הנ"ל ג' רובל סי"ג ע' ש"ך סי' ש"ה אבל הפרישה וט"ז העלו שצריך להיות שוה דווקא כמשקל ק"ך מעין והוא ה' לוט ורביעי ע"ש ולפ"ז אם יהדר ליתן בכסף מטבע ולא בשוה כסף יהי' ערך ט"ו רובל סי"ג (אך אדמו"ר בסי' שלו הצריך דווקא שמונה לוט' פיין זילבער וכוונתו וטעמו נעלמת מאתי ועתה שקלתי אל"ף תתק"ך שעורי' בינוני' ולא הי' רק ערך ד' לוט וחצי שלנו) ע' סמ"ע סי' פ"ח מצריך גם בפרוטה שיהי' שוה ממון דבר מה (ואפשר דווקא בפה"ב הצריכו שיהי' משקלם דווקא כמשקל המטבע של ה' סלעים מדכתיב חמשה שקלים בשקל הקודש) וע"כ מוכרח לומר שבימיהם הי' המטבע בזול כיון שהסלע הוא הזהב פולעש ולפי הנ"ל משקל הסלע יותר מן לוט והזהו' פולעש שלנו יהי' ערך ה' בלוט ועוד ראי' דמבואר בש"ע סי' מ"ח דרחב סלע הוא שליש טפח וע"ש פר"ח שכ' דלדעת רש"י ור"נ יהי' רחב שני שלישי טפח ע"ש ודוחק לומר שהי' דק מאד מאד (ממחלוקת זו דרש"י ותוס' מוכח שבזמנם כבר לא הי' נמצאים הסלעי' דלא שייך לפלוגי בחוש הראות) אך בדוחק אפשר לומר דלדעת התוס' קאי על סלע שהוא מחצה מזה הסלע והוא כי סלע שבגליל הי' רק ב' דינרין מחצה מסלע דיהודה כמבואר במסכת תרומות (הובא ברא"ש גיד הנשה) עשרה זוז ביהודה שהן ה' סלעים בגליל וע"כ הנ"מ בהסלעי' ולא בזוזי' כי שם בירושלמי מבואר שבליט' הוא מאה זוז והליט' הוא כ"ה סלעים ע"ש וגם באיסר אמרו לשער בגרגרת סי' ל"ד וע"ש בש"ך בשם הראשונים שהוא גדול יותר מגרגרת של עוף ומשמע לי פשוט שהוא של כסף ולפי חשבונינו שהוא רק ערך קאפעקע ופחות מזה וכעת קאפעקע כסף שהוא בחשבון ד' קטנים מ"נ ג"כ קטן מן גרגרת של עוף ועוד ראי' שהרי הרמב"ם בפי' המשנה עדיות פ"א מ"ב כ' ששקל רביעית חיטים והוא כ"א כספי' הנק' דרה"ם ע"ש ולחשבונינו יעלה ערך ג' זהו' וחצי והוא רק ערך לוט ומשא שעורים קלי' מחטים בערך שליש ומצינו בגמרא משא אדם בינוני הוא ת"פ רביעו' שעורים ולפ"ז יהי' רק עשרה ליט' והיתכן וגם בסוף משנה ז' מסיק דשיעור חלה הוא תק"ך דרה"ם קמח ע"ש וידוע דשיעור חלה ערך ג' ליט' אצלינו ועולה ה' דרהם ורביע לוט ורביעית שהוא כ"א דרה"ם כנ"ל הוא ד' לוט בחטים ובשעורים כ"א דרה"ם יעלה ב' לוט וב' שליש ות"פ רביעית יעלה פוד שלנו ואפשר זהו משא אדם בינוני דרך הילוכו מכל הנ"ל משמע שנתייקר המטבע אצלינו כדמצינו עלי' וירידה במטבעות ע' פ' איזהו נשך שער בינוני מאה בדנקי אך כיון שהפרוטה נחשב

אצלם לענין קדושין וש"ד לשוה כסף ע"כ מוכרח לומר להיפך שבימיהם הי' הסחורה בזול לנגד המטבע וכמ"ש הסמ"ע סי' פ"ח וצ"ע. ואולי בימי החכמים שנחשב אצלם הפרוטה ג"כ כבר נתייקר המטבע ובימי האחרוני' הוזלו כבר עוד הפעם כמקדם א"כ לא סגי בפרוטה במקום הצריך שוה כסף וע"כ בפה"ב לא סגי בה' זהו' פולעש שהוא ה' סלעים כנ"ל מהשתלשלות המטבעות כי זהו רק בעת יוקר המטבעות קנו בעד כסף מטבע כ"ה זהו' פולעש כמו שקנו מקדם בעד ה' סלעים שמשקלו הרבה יותר כנ"ל אבל בימי האחרונים שנעשה כמקדם כנ"ל צריך דווקא משקל ה' סלעים כו' (ויתורץ קושי' הש"ך סי' ש"ה על הסמ"ע סי' פ"ח בטוב):

ודע דכל השיעורים האלו אינו מוכרח ליתן במטבע או בכסף דווקא רק אפי' בשוה כסף (בכורות ד' נ"א) חוץ משטרות עבדי' וקרקעות (משנה שם) ומ"ש בכמה מקומות כסף צרוף פיין זילבער הכוונה שוה משקל כך כסף צרוף וכן בקדושין אפי' בשוה פרוטה רק עכשיו החמירו שיהי' שוה כסף וכנ"ל בשם סמ"ע ומה שנהגו עכשיו לקדש בטבעת הוא רק עפ"י קבלה בסוד מ"ם סתומה דלמרבה המשרה כמ"ש הלבוש סי' ס"ה בשם התיקוני זוהר ע"ש:

הלכות בכור בהמה טהורה

סימן רכד

שאלה בהמה מבכרת שגנבה א"י וילדה אצלו אם נפטרה מהבכורה מחמת שקנה הולד ע"י שינוי לכאורה הרי פ"ג דעכומ"ז (דמ"ז א') אמרינן דאין זה שינוי כי רק דשא אחידא באפא כו' וכן קיי"ל דולד נעבד אסור לגבוה הגם שהתוספת שם ד"ה הכא פי' משום דניחא ליה בנפחיה כדאמרי' פ"ו דתמורה (ד"ל ע"ב) ופי' בתוספות שם ד"ה דניחא ליה בנפחותיה ודעתו להשתחוות לכל הנפח מ"מ עכצ"ל ג"כ דהלידה אינו שינוי. דאי הוה שינוי הרי אף שהשתחוה לכל הנפח מ"מ כיון שנשתנה אינו אוסר דוגמת קמת חטים שנעשו סלת. וא"כ הא דקיי"ל פרק הגוזל קמא דלידה ה"ל שינוי לגבי הולד עכ"פ לכולי עלמא אפשר דהוא ג"כ רק מפני תקנת השבים כמ"ש התוספות בעכומ"ז שם (דמ"ו סע"ב) לענין האם מיהו יש לדחות דרק בנעבד לא חשוב הלידה שינוי מטעם הנ"ל דניחא ליה בנפחיה וכן משמע לשון האיבעיא יש שינוי בנעבד או אין שינוי בנעבד וכמ"ש התוספות שם (דמ"ו ע"ב) סד"ה יש משום דעכומ"ז יש לאסור אע"ג שנשתנה עכ"ל אי מדרבנן אי מדאורייתא אבל בשא"ד ודאי יש שינוי ולכן אין להביא ראיה לאסור בנ"ד מפסק הרמב"ם פ"א מה' ציצית וטוש"ע א"ח סי' י"א ס"ח דהמשתחוה לבהמה

צמרה פסול לציצית משום דאין זה שינוי גמור והרי לידה שוה לגיזה רפ"ט דב"ק די"ל דרק גבי נעבד אין זה חשוב שינוי ותדע דלהתוספות שם נשאר האיבעיא אפילו בקמה ועשאו סולת כמש"ש ד"ה היינו דהא בכלל בעיא דרמי בר חמא היא שהרי נשתנה ע"י טווייה א"כ ע"כ האיבעיא היא דשום שינוי לא מהני בנעבד אפילו כבעיא דרמי בר חמא דמשתחוה לקמה דהא ה"נ גבי המשתחוה לבהמה איכא תרי פעמים שינוי הא' גיזת הצמר דחשוב שינוי רפ"ט דב"ק הב' מה שטוואו ועשאו חוטין דמשמע בש"ע א"ח סי' י"א ס"ו בהג"ה דהוי שינוי גמור כדפי' המ"א שם סק"י. וכ"מ בתוספות רפ"ט דב"ק (דצ"ג ע"ב) ד"ה טוואו דטווייה הוי שינוי א"כ ב' פעמים השינוי לא גרע מקמת חטים דעשאו סולת ואפ"ה לא מהני בנעבד א"כ לפ"ז גם מה שאמרו התם מעיקרא בהמה והשתא בהמה כו' לומר דהלידה אינו שינוי י"ל ג"כ זהו רק בנעבד ודלא כהקצה"ח רס"י שנ"ד דאטו אשתמיט סוגיא זו לכל הפוסקים ועוד יקשו הסוגיות אהדדי ומיהו בשט"מ פ"ט דב"ק שם (דף צ"ה ע"א) סד"ה גזל פרה מעוברת וילדה כו' אינו מחזיר אלא את הפרה לבדה ולא את הולדות דהא אתעביד בהו שינוי כו' וגדולי המחברים כתבו בזו דוקא כשנתייאשו הבעלים כו' לא מפני ששינוי מעשה צריך ליאוש אלא שאין זה אצלם שינוי מעשה גמור ורוב מפרשים דנים משנתינו בשינוי מעשה וא"צ ליאוש עכ"ל ודעה זו של גדולי המחברים הוא דעת הרמב"ם פ"א מה' גניבה ועוד אפ"ל דאף לפ"ד רוב הפוסקים דהלידה היא שינוי לגבי הולד י"ל דאינו יהודי אינו קונה כלל הגניבה והגזילה בשינוי דהא דשינוי קונה נפקא לן מוהשיב את הגזילה אשר גזל אם כעין שגזל יחזיר ואם לאו אלא שנשתנית לא יחזיר **(כך היה הדין לפנים בישראל)** וכל פרשה זו נאמר רק בישראל כמ"ש וכחש בעמיתו וגם בסנהדרין (דנ"ז ע"א) פירש"י בהדיא דמ"ש והשיב את הגזלה לא קאי רק אישראל כו' ע"ש. וכיון שכן שוב אין ראי' דא"י קונה הגזילה בשינוי מאחר דאשר גזל לא קאי עליה והרי גבי קנינים דכסף ומשיכה אינן שוים א"כ מנלן דבקנין דשינוי יהיו שוים מה גם שיש מאן דס"ל דשינוי אינו קונה אפילו בישראל כדאיתא בגמרא פרק מרובה (דס"ז סע"א) א"כ עכ"פ בעכומ"ז מישראל י"ל דאינו קונה וכמו שמצינו בפסחים פכ"ש דאע"ג דישראל מישראל קונה משכון אבל עכומ"ז מישראל אינו קונה משכון הרי קליש קנין העכומ"ז שאינו קונה בדרך שישראל קונה ומה גם לר' מאיר יעו"ש. וא"כ כמ"כ לענין הא דשינוי קונה אין ראיה מהא דישראל קונה שכמ"כ יהיה עכומ"ז קונה אלא שלכאורה בפ"ג דסוכה (ד"ל ע"ב) גבי וקרקע אינה נגזלת משמע דאי הוה נגזלת היה העכומ"ז ג"כ קונה הגזלה ע"י יאוש ועיין פב"ת דב"ק (דף קי"ד ע"א) והנה כיון שעכ"פ לא ברירה דקנה הגנב הנ"ל ע"י שינוי של הלידה ועוד דהא מצד

דינא דמלכותא ודאי לא קנה וא"כ אפ"ל כדיניהם דיינינן ליה דלא קנה וכיון שכן ודאי מה שציוו להא"י להטיל בו מום לא מהני כלל להתיר הבכור כמבואר בהדיא בפסקי מהרא"י סס"י קס"ט דבהבכור דהתם היה צדדים טפי להקל מבנד"ז שהרי הפרה היתה חולבת וגם היה קנין כסף ואפ"ה כיון דס"ל להחמיר לא מהני ההטלת מום אם היה ציווי כו' כ"ש בנדון זה שציוו לו להטיל מום דזה לא מהני ולא מידי:

סימן רכה

ע"ד בכור תם שגנב אותו אחד ושחטו אם רשאי הישראל לקבל התשלומין עבורו מהגנב: משנה פ"ק דמעשר שני מ"ב הבכור מוכרים אותו תמים חי ופירש"י פ"ק דב"ק (די"ב ע"ב) בזמן הזה כדמוקי לה לקמן והכהן מוכר אותו לכהן ובב"י בי"ד סי' ש"ו לכהן או לישראל תמים חי ולוקח ימתין עד שיפול בו מום וישחטנו אבל תמים שחוט לא דאין לו תקנה אלא קבורה דאסור בהנאה דקדשים השחוטין בחוץ הוא ועיין במשנה פב"ת דתמורה (דל"ב ע"א) גבי ואם מתו יקברו ופירש"י אי נמי האי מתה כגון שעבר ושחטה כו' ובהרמב"ם פי"ט מה' פסולי המוקדשין דין י"א ומקדשים בו (כהנים בבכור תמים חי) את האשה (דממונן הוא דבעליו של בכור היינו כהן דמשנולד הבכור שלו הוא) אבל הרא"ש פ"ק דב"ק סי' ט"ו כתב ולרבנן אפילו בכור בעל מום חי בזמן הזה לא הוי ממון בעלים לקדש בו את האשה וראייתו מהש"ס פ"ה דב"ק (דנ"ג ע"ב) וע' בהר"ש לא משמע כן דהביא בירושלמי פליגי בשחוט ואי איתא דלרבנן אפילו בחי אין מקדשין אמאי לא הביא וע' באה"ע סס"י כ"ח סכ"ג וא"כ לענין השאלה כשהגנב גנבו ושחטו אם רשאים לקבל ממנו תשלומין המעות נראה לדמות זה להא דאיתא פרק ד' דעכום"ז (דף נ"ט ע"ב) דהתיר רב אשי לקבל תשלומין עבור יין כשר שבא עכום"ז ונסכו דשרי לקבל דמי היין מאותו עכום"ז כ"ש הכא ול"ד לחלופי קונם דאסירי בנדרים (דמ"ז) וע' במשנה פרק הנודר מן הירק גבי קונם פירות האלו כו' אסור בחלופיהן דהתם שאני דהן אסורים בהנאה ע"כ אסור בחלופיהן אבל הכא הבכור תם מותר בהנאה א"כ זה שבא ועשאו אסור בהנאה קלייה ושרפו לכן מותר לקבל התשלומין ממנו ומה שהעיר מעל' מהא דבי ר' ינאי יזפי פירות כו' בפב"ת דעכום"ז (דס"ב) נראה כאן א"צ לזה:

סימן רכו

ישראל שקנה עז חולבת מן הא"י וילדה זכר אצל הישראל וגם נולד ומומו עמו היינו אזנו אחת גדולה ואזנו אחת קטנה וניכר השינוי מאד לעין הרואה:

מה שרצה מעל' להקל משום שהטור חשיב זה למום ודעת רמ"א סס"י ש"ט לסמוך על הטור במומין שחשב בסי' הנ"ל עפ"ד אביו הרא"ש וגם בש"ך דעתו לסמוך ע"ד הלבוש כו'. הנה דעת רמ"א אינו אלא להכריע רק בענין אותן המומין שהן מומין אליבא דכ"ע' רק שהב"י שם בד"ה ושאר מומי העין הביא מחלוקת הרמב"ם והטור דלהרמב"ם לא שרינן האידנא אלא אמום גלוי ומובהק טובא אבל אזן סדוקה או כפולה או עין א' גדולה וא' קטנה לא הוו מום מובהק כולי האי דלא משתמע לי' לאינשי דהוו מומין ולהטור נ' מדעת אביו הרא"ש שהם מומין מובהקין כיון שהם נראי' לעין ובהא הכריע הרמ"א לסמוך ע"ד הרא"ש כיון דמעיקר הדין גם לדעת הרמב"ם הוי מום. ואף שאינו מתירין ע"י מום זה י"ל דגם להרמב"ם הוו האיסור רק מדרבנן כמו בדין כששחט הבכור קודם שהראה את מומו לחכם ואחר שחיטה הראה את מומו לחכם דר' מאיר אוסר במתניתין פ"ד דבכורות (דף כ"ח ע"א) אף במומין שאינן משתנין משום דגזר אטו מומין המשתנין והאיסור רק מדרבנן וכמבואר בטוש"ע יו"ד סי' ש"י וכ"כ בסמ"ע סי' רל"ד סק"א אסור בהנאה מדרבנן וא"כ י"ל ה"ה מומין שאינן מובהקין אם אירע שהתירו בח"ל שלשה בני הכנסת אע"ג דבודאי יקבר מ"מ אין האיסור רק מדרבנן דע"כ גם כאן האיסור משום גזירה לבד שמא יתירו מה שאינו מום כלל וכיון דהאיסור רק משום גזירה י"ל דהאיסור רק מדרבנן אבל מדאורייתא כיון שיש כאן מום גמור שרי וכ"מ ממש"ש במשנה מי שאינו מומחה וראה את הבכור כו' ובגמרא לימא תנן סתמא כר"מ כו' משמע דהוי רק איסורא דרבנן וכיון דלהרמב"ם ג"כ הוי רק איסור דרבנן ע"כ הכריע רמ"א שהסומך ע"ד הטור לא הפסיד להקל בדרבנן אך עכ"ז יש לחלק דהתם כיון שעכ"פ אחר שחיטה ראוהו מומחה שיש כאן מום קבוע ע"כ אין האיסור רק מדרבנן אבל בנד"ז שלא תקנו חז"ל ששלשה בני הכנסת יראו רק מומין מובהקין ולא מומין שאינן מובהקין א"כ כשראו מומין שאינן מובהקין י"ל הוי הדין כבכור שלא הראהו למומחה כלל אפילו אחר שחיטה דאע"ג שיש בו מום משמע לכאורה שאסור מדאורייתא ומשמע לכאורה כן מהמשנה ספ"ה דבכורות השוחט את הבכור ומכרו ונודע שלא הראוהו כו' ובגמרא כגון דזבין ליה ממקום מומא ועכ"ז משמע דנחשב בכלל מוכר איסורי תורה דהא כתב ההמגי"ד ס"פ ט"ז הי"ד וז"ל ראיתי שלא נשנה בגמרא אלא איסורין של תורה או איסורי הנאה של דבריהם כגון יין נסך שהכונה סתם יינן עכ"ל וקשה למה הוצרך להביא מיי"נ הרי גם השוחט את הבכור הוא רק איסור הנאה של דבריהם דאע"ג שלא הראהו הרי אנו רואין שיש בו מום כמ"ש בגמרא דזבין ליה ממקום מומא אע"כ כיון שלא ראהו מומחה כלל ואכלוהו חשוב איסור דאורייתא אף שהלוקח ראה שהיה בו מום מיהו זה אינו דרש"י במתניתין גבי ויחזור

להם את הדמים פי' משום קנס דאיסור ספק הוי אלמא הספק שמא לא היה זה מום גמור כלל כיון שלא ראוהו רק הלוקח אבל היכא שראוהו שלשה בהכ"נ דהוי מום י"ל שאין כאן איסור דאורייתא אבל בנדון שנשאל מעל' שהוא אזן א' גדולה וא' קטנה הנה לדעת הרמב"ם רפ"ב מה' איסורי מזבח אינו מום כלל וכמ"ש להדיא שאם היתה אזן א' גדולה וא' קטנה אפי' קטנה עד כפול כשר עכ"ל והובא ב"י סי' זה וא"כ כיון דס"ל דכשר אפי' ליקרב ע"ג מזבח א"כ אינו מום כלל לשטתו והאוכל בכור על מום זה ה"ז אוכל קדשים בחוץ ממש לשטתו שהוא איסור כרת וא"כ כיון דלהרמב"ם יש בזה איסור כרת אף שלדעת הטור יש להקל לגמרי מי יכריע ביניהם ומעולם לא עלה ע"ד רמ"א להכריע בזה וכן נ' בלבוש שעם היות שמנה שאר מומי' שכ' הטור אבל מום זה דאזנו א' גדולה כו' השמיט לגמרי והיינו ודאי מטעם הנ"ל כיון דלהרמב"ם אינו מום כלל:

קיצור מ"ש הרמ"א סס"י ש"ט שהסומך ע"ד הטור לא הפסיד היינו היכא שהוא מום גמור מדינא רק המחלוקת אם דומה למומין מובהקין שבגמרא אבל באזן אחת גדולה ואחת קטנה דס"ל להרמב"ם דאינו מום כלל בזה לא דיבר רמ"א כלל וכ"מ מהלבוש:

ב והנה הב"ח סי' ש"ט ס"ה כתב שבגמרא משמע כהרמב"ם מדנקטו הא דורבנן עד כמה אפיסקא דמתניתין אזנו אחת גדולה כו' אבל הרא"ש כ' כפירש"י וכ"כ רבינו עכ"ל וכ"כ בד"ח פ"ו דבכורות ס"ק י"ח וז"ל המשנה פ"ו דבכורות (ד"מ ע"ב) רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר את שיבלת בעינו כו' עינו אחת גדולה ואחת קטנה אזנו אחת גדולה ואחת קטנה במראה (שלכל נראה שזו גדולה מזו אבל לא במדה (שאם אינו ניכר אלא במדה אינו מום) רבי יהודה אומר אחת מביציו גדולה כשתים בחברתה ולא הודו לו חכמים (ארבי יהודה קאי) ובגמרא עינו אחת גדולה כו' תנא גדולה כשל עגל וקטנה כשל אווז וכן מצינו במשנה פרק מומין אלו (דף מ"ד ע"א) עיניו גדולות כשל עגל או קטנות כשל אווז ועוד שם בגמ' (ד"מ ע"ב) אזנו אחת גדולה כו' ורבנן (דלא הודו לו בביצים עד כמה תהא קטנה דמכשרי) עד כמה תניא אחרים אומרים אפילו אינה לשניה אלא כפול כשרה ועיין בגמרא בחולין פא"ט (דף נ"ה ע"ב) הכוליא שהקטינה בדקה עד כפול בגסה עד כענבה בינונית משם משמע ג"כ דשיעור דכפול שייך רק על הביצים שהוא דבר עגול שאין לו תוך וחלול דוגמת הכליות ופול וענבה. משא"כ האזנים שהן חלולים לא שייך בהן כ"כ שיעורא דכפול וצריך להבין אמאי לא שאלו באזנים כלל השיעור כמו בעינים שאמרו גדולה כשל עגל וקטנה כשל אווז ומדוע באזנו אחת גדולה ואחת קטנה לא יהבו שיעורא וצ"ל דזה שאמרו במשנה במראה אבל לא במדה זהו השיעור לאזנים אע"ג שי"ל דקאי ג"כ על עינו א' גדולה כו' מ"מ על זה פי' בגמרא דדוקא גדולה כשל עגל כו' אבל באזנים

נשאר שעור המשנה במראה אבל לא במדה ובגמרא (דף ג' ע"ב) בעינו אחת גדולה ואחת קטנה משמע הטעם משום דה"ל שרוע ופירש"י דשרוע האמור בתורה זו היא שאברו אחת גדול מחברו משא"כ כששני עיניו גדולות אינו מום דאינו שרוע אף שבאדם הוה מום היינו משום דבעינן איש שוה בזרעו של אהרן ועוד יש שם תירוץ אחר דעינו אחת גדולה ואחת קטנה המום משום דה"ל שינוי אבל כששניהן גדולות לא הוה מום דמחמת בריאותא יתירתא הוי וכן בשתיהן קטנות הוי מחמת כחישותא יתירתא וכן תפס הרא"ש כאן סי' ו' והנה לפי שני התירוצים נראה דכמ"כ גם באזניו דבין לטעם דה"ל שרוע כמ"כ שייך באזנים. בין לטעם דשינוי י"ל כמ"כ באזן ולא דמי לביצים דאינן גלויים כ"כ כמו אוזן אע"ג דאין לו אלא ביצה א' הוי מום א"כ ע"כ דחשוב מומין שבגלוי מ"מ הרי אם א' דבוקה בכסלים פליגי רע"ק ור"י בן נורי אם הוה מום (במשנה דף מ' ע"ב) אע"ג דקיי"ל כרע"ק דהוי מום מ"מ מצינו לגבי עבד דיוצא בראשי אברים ואינו יוצא כשעשה בו מום בביצים וכמ"ש הרמב"ם פ"ה מה' עבדים דין ד'. מה שן ועין מומין שבגלוי ואינן חוזרים אף כל מומין שבגלוי ואינן חוזרין יצא בו העבד לחירות אבל המסרס עבדו בביצים או החותך לשונו אינו יוצא לחירות שאינן מומין שבגלוי עכ"ל. הרי דמום שבביצים אינו נקרא כלל מום שבגלוי לגבי עבד:

והוא מהסוגיא דפ"ק דקדושין (דכ"ה ע"א). הן אמת שהרא"ש שם רס"י ל' כתב ובסירוס דביצים פליגי כשכרתן ועודן תלויים בכיס אבל אם נתקן מן הכיס לגמרי לכ"ע הוה מומין שבגלוי עכ"ל והב"י סי' רס"ז כתב דע"כ צ"ל דאין חולק בזה דמאי שנא מהיתה עינו סמויה וחטטה דיוצא לחירות עכ"ל אבל בכ"מ פ"ה מה"ע דין ד' כתב וכתב הרא"ש בפסקיו ובסירוס דביצים כו' לכ"ע הוי מום שבגלוי ורבינו לא חילק עכ"ל הרי הבין הכ"מ דלהרמב"ם י"ל דבכל ענין לא חשוב סירוס שבביצים מום שבגלוי לגבי עבד וצ"ל דלא דמי לבכור והנה מצאתי שכדברי הרא"ש מבואר בתוספות רי"ד וז"ל כתנאי מעוך וכתות ונתוק וכרות כולן בביצים פי' כל אלה החלוקות אינן אלא כשלא תלש הביצים לגמרי שאם תלשן וחתכן אפילו בביצה א' הוי מום כש"כ בשתים כדתנן פרק על אלו מומין אין לו ביצים אין לו אלא ביצה אחת כו' וכמו שמצאנו לגבי מומי הבכור דעד כאן לא פליגי כו' ה"נ יש לנו לפרש גם בסירוס דעבד כו' ונ"ל דכל המומין ששנו חכמים לגבי בכור בכולן עבד יוצא בהן לחירות כו' נפגמה אזנו כו' ריס של עין שניקב כו' בכל אלו העבד יוצא לחירות אכן כתבו שהתוספות דבכורות ס"ל דנפגמה אזנו אע"ג דהוי מום בבכור אין עבד יוצא בו לחירות דאל"כ ליחשבה גבי ג' פגימות דקחשיב פ"ק דחולין כו' וכן ריס של עין אין עבד יוצא בו לחירות ובעל תוספות רי"ד חלק עליהם א"כ הרמב"ם י"ל

דס"ל כהתוס' דבכורות שהביאו התוספות רי"ד פ"ק דקדושין שם שדבריהם נוטים יותר לפי הפשטא דסוגיא ולפ"ז אפשר דגם לענין סירוס דביצים יש לחלק בין עבד לבכור דאע"ג דלענין בכור אמת כמ"ש התוספות רי"ד והרא"ש שאם נתקן מן הכיס לגמרי הוה מום שבגלוי לענין עבד י"ל מ"מ לא חשוב מום שבגלוי ואינו יוצא לחירות ומ"ש הב"י דמאי שנא מהיתה עינו סמויה וחטטה י"ל דלא דמי כלל דהתם מחוסר אבר שבגלוי גמור משא"כ הביצים לא חשיבי מום שבגלוי גבי עבד ואם כן כיון שעכ"פ אין הביצים דומים לאזנים ועינים לענין עבד א"כ אפילו לענין בכור י"ל דרק גבי ביצים הוא דאע"פ שאחת גדולה כשתים בחברתה לא הודו חכמים לרבי יהודה דהוי מום אבל גבי אזנים שאחת גדולה הרבה מחבירתה לא נחלקו כלל דהוי מום ואפילו לשטת הרא"ש ותוספות רי"ד הרי גבי בכור עצמו מצינו לענין מעוך וכתות ונתוק וכרות בביצים פליגי תנאי על ר' יהודה פ"ו דבכורות (דל"ט ע"ב). א"כ אין תימא אם ג"כ רק על מאי דאומר רבי יהודה אחת מביציו גדולה כשתים בחברתה ע"ז הוא דלא הודו לו חכמים דרבי יהודה מחמיר במומין דביצים אבל לא קאי כלל על הא דר"ח בן אנטיגנוס אזנו אחת גדולה ואחת קטנה:

קיצור. הא דתנן ולא הודו לו חכמים קאי רק על הא דריה"ו אומר אחת מביציו גדולה כשתים בחברתה אבל הא דאזנו אחת גדולה ואזנו אחת קטנה במראה אבל לא במדה אינו כלל דברי ריה"ו כ"א דברי ת"ק דה"ל כמו עינו א' גדולה כשל עגל וא' קטנה כשל אווז ומשום דה"ל שרוע:

ולא דמי לביצים דהם בכיס ואין זה גלוי וכמו גבי מומים שעבד יוצא בהן לחירות אינו יוצא בסירוס דביצים בקדושין (דכ"ה ע"א) לת"ק ובן עזאי אף דהרא"ש שם ס"ל דאם נתקן לגמרי מהכיס יוצא בהן לחירות הרי הכא הם בתוך הכיס רק שאחת גדולה ואחת קטנה: ועוד נלע"ד ראיה לשטת רש"י והטור דאזנו אחת גדולה ואחת קטנה הוי מום בבכור דמצינו במשנה פרק מומין אלו (דף מ"ד ע"א) לענין מומין הפוסלים באדם ולא בבהמה הושוו אזנים לעינים דכמו ששתי עיניו אם הם קטנות כשל אווז פסולים כמ"כ הצומע דהיינו שאזניו קטנות פסול ומצינו בגמ' דאע"ג דלענין בהמה אם שתי עיניו קטנות אינו מום מ"מ אם אחת גדולה כשל עגל ואחת קטנה כשל אווז הוי מום כמ"כ באזניו כיון שאם שתיהם קטנות הוי מום באדם לכן אם אחת גדולה הרבה מחברתה חשוב מום בבהמה והרא"ש כ' הב"י דעומד בשטת רש"י מאחר שגבי ועד כמה לא הזכיר כלל אזנו אחת רק ולא הודו לו וכן מצאתי במעד"מ בד"ח ס"ק י"ח ומה שהביאו המעד"מ והב"ח ראיה לשטת הרמב"ם מדכתב בגמ' הציון אזנו אחת כו' ורבנן עד כמה כו' נלע"ד שאינה

ראיה כלל שבודאי ימצא בגמרא בכמה מקומות שציינו התחלת פיסקא מהמשנה ועכ"ז דבריהם סובבים על מה שמבואר במשנה אחר כך ולכן ציינו כו'. ובגיטין פרק בתרא (דף פ"ו ע"א) פיסקא כתב בכתב ידו ואין עליו עדים אמר רב כתב ידו שנינו ומסיק הגמרא דקאי אסיפא ולא על דין זה ועיין תוספות שם פרק הזורק (ד"פ ע"ב) סד"ה זו דברי רבי מאיר ור"ת גורס והאיכא שלום מלכות וכו' ולא פריך משלום מלכות אלא מבבא שלאחריה היה במזרח וכתב במערב עכ"ל אלמא הכא שיש וכו' פשוט שי"ל דקאי אבבא שאח"כ אף שאין מוכח דקאי אבבא שאח"כ כ"ש הכא שנזכר וכו' וגם מוכח דקאי אבבא שאחריה כמ"ש לקמן בשם הלח"מ ועיין פ"ב דברכות (דט"ז ע"א) פיסקא הקורא למפרע ודבריהם סובבים על דין קרא וטעה פ"ק דשבת (די"א ע"א) ואם התחילו כו' מפסיקין לק"ש ודבריהם סובבים עמ"ש במשנה אח"כ ואין מפסיקין לתפלה פ"ב (דכ"ד ע"ב) ולא באליה כו' ודבריהם עמ"ש אח"כ ולא בחלב ועוד דהלח"מ פ"ב מה' איסורי מזבח דין ב' כתב שמשמע מהגמרא דקאי רק על דין א' מביציו ושאדרבה קשה על פי' הרמב"ם שמפרש דקאי על אזנו א' דבשלמא לפירש"י בעי שפיר ורבנן עד כמה משום דחכמים פליגי בביצים כדאמר ע"ז ולא הודו לו חכמים ולהכי בעי עד כמה אבל לפי' הרמב"ם ז"ל קשה דהיכן ראה דפליגי רבנן באזן דבעי עד כמה אדרבה משמע דכי היכא דלא פליגי אעין לא פליגי באזנו עכ"ל ומאחר שהוא עצמו מנושאי כלי הרמב"ם ועכ"ז הסכים יותר לפירש"י משמע דפירש"י והרא"ש והטור עיקר יותר ועכ"ז ודאי אין לסמוך להקל ח"ו נגד דעת הרמב"ם וגם שי"ל דאפילו לרש"י והטור שמא אינו מום מובהק לישחט עליו בזמן הזה:

מיהו לכאורה הרי עינו אחת גדולה ואחת קטנה משמע בפ"ק (דף ג' ע"ב) דה"ל מום קבוע דהיינו שרוע א"כ י"ל ה"ה אזנו אחת גדולה ואחת קטנה כו':

קיצור ועוד ראיה מהסוגיא פרק מומין אלו (דמ"ד) דשוו אזנים לעינים לענין מומי אדם י"ל כמ"כ לענין מומי בהמה וגם הלח"מ ס"ל דשטת רש"י מחוורת יותר:

ד ולכן הנה בנד"ז שהיא היתה חולבת אשר הרמב"ם והרמב"ן והרא"ש ס"ל דחלב פוטר כהובא בב"י סי' שי"ו. א"כ אף דנוהגין כהאוסרים כמ"ש רמ"א שם. מ"מ כיון דלפירש"י וסיעתו יש כאן מום גמור א"כ לא גרע משני ספיקות שמא בכרה כבר שהרי היא חולבת ואת"ל שלא בכרה שמא זהו מום אע"ג דכתב בש"ע שם וז"ל אבל בעזים שדרך שחולבות בלא ולד לא סמכינן על כך אפילו במקום דאיכא ספק ספיקא הנה הט"ז שם סק"ה הניח בצ"ע אמאי לא ניזול בתר ס"ס גמור וכ"ד הש"ך שם סק"ז דס"ס גמור מהני גבי בכור ומ"ש בפסקי מהרא"י סס"י ק"ל כיון דספק הראשון דאורייתא אינו בטל אפילו ברוב כו'

והיינו כמ"ש בתה"ד סי' רע"א דאמרינן סמוך מיעוטא לחזקה וה"ל פלגא ופלגא וכ"כ בתוספות רפ"ג דבכורות (דף כ' ע"א) ד"ה מחוורתא וס"ל להתה"ד דהיינו מדאורייתא י"ל ברוב דוקא אינו בטל וכמ"ש הש"ך בדיני ס"ס סעיף א' אבל בנדון זה שיש כאן שני ספיקות שמא אין כאן שום איסור כלל ושני הספיקות באים כאחת ובענין אחד ובגוף אחד ה"ז כמ"ש האו"ה הובא בש"ך שם דין ד' בביצה שנולדה מאחד משני תרנגולת שנתערבו אחת כשרה ואחת ספק טרפה דהביצה מותרת ע"ש וה"נ ממש דומה שעל הולד כשנולד ומומו הנ"ל עמו הרי באו שני ספיקות כאחת האחד שמא אינו בכור כלל כיון שאמו היתה חולבת מקודם הרבה השני אף את"ל שהוא בכור שמא זהו מום גמור כפירש"י וסיעתו ואף שי"ל כיון דרובא לא מהני נגד החזקה. א"כ כ"ש ספק ספיקא ועיין בפנ"י בקו"א דכתובות סעיף מ"ה מ"ו אך הכא פשיטא דמהני כיון שאחד מהספיקות הוא רוב גמור היינו מה שהיא חולבת א"כ אף לפר"ת וכמ"ש בתה"ד דע"י סמוך מיעוטא לחזקה ה"ל פלגא ופלגא מ"מ כיון דה"ל פלגא ופלגא עכ"פ א"כ בהצטרף לזה עוד ספק שקול ה"ל כדין שני ספיקות בדליכא חזקת איסור דשרי לכ"ע:

הג"ה וכעת אחר זמן רב מכתיבת התשובה הנ"ל מצאתי ראיה לזה דהנה פ"ג דבכורות (ד"כ ע"ב) מדמה הא דחלב פוטר לדין יצתה מליאה ר"פ בתרא דיבמות דאומר ר' יהושע אינה חוששת ורע"ק דס"ל חלב אינו פוטר ס"ל כת"ק דשם דיצאה מליאה חוששת והנה במשנה וגמרא ביבמות שם היתה לה חמות אינה חוששת משום דאיכא חזקה לשוק ורובא לשוק וע"כ צ"ל ביצתה מליאה ליכא חזקה ורובא כמו בהיה לה חמות וכמ"ש הרמב"ן דאיתרע לה חזקה וחלב ס"ל לרע"ק דדמי ג"כ רק ליצתה מליאה דליכא חזקה ורובא כ"א רובא לבד והפוסקים דס"ל חלב פוטר ס"ל דהאי רובא עדיף מרובא דיצתה מליאה וא"כ בנד"ז שנוסף על הרובא דחלב עוד ענין המום נלע"ד דהמום לא גרע מחזקה דגבי היה לה חמות וכמדומה דעדיף מיניה וא"כ כיון גבי היה לה חמות לכ"ע אינה חוששת משום רובא וחזקה ה"ה או כש"כ בנד"ז של רש"י והטור זהו מום גמור וחולבת לכ"ע פטורה עכ"ה):

קיצור ולכן עכ"פ בנד"ז שהיא חולבת יש לומר ודאי מהני דאפילו לר"ת דחלב אינו פוטר משום צירוף חזקת שלא ילדה למיעוטא עכ"ז ה"ל ספק שקול לכל הפחות ובהצטרף הספק מצד המום יש כאן שני ספיקות גדולים ובריאים וגם לא גרע מדין גמל"ת עם חלב פוטר דמהני לפ"ד מהרא"י בתה"ד סי' רע"א וצירוף המום עדיף טובא מצירוף גמל"ת:

ה אך לכאורה יש להוכיח דאפילו ס"ס כי האי לא מהני ממ"ש בפסקי מהרא"י סי' קס"ז אין נ"ל לצרף קנין הכסף לטעם דחולבת ולהתיר מביניהו דשניהם לא שייכו אהדדי כלל

כו' הביאו ג"כ בתשו' צ"צ סי' ס"ד והרי קנין כסף אם מהני הוא ג"כ פלוגתא דרבוותא מיהו באמת המל"מ רפ"ד מה' בכורות תמה על דברי מהרא"י וכ' לא ידעתי מהו כו' ע"ש וכמדומה שגם בתשו' זכרון יוסף תמה ע"ז וליכא למימר דטעמו דמהרא"י משום דכיון דס"ל שיש כאן חזקת איסור תו לא מהני ס"ס דזה אינו כמש"ל כיון שאחד מהספיקות הוא רוב גמור א"כ על ידו לבדו יוצא מהחזקת איסור לידי ספק שקול עכ"פ לכל הדיעות ועוד דבפסקי מהרא"י סי' ק"ל משמע דאפילו שני ספיקות שקולים שאין אחד מהם רוב מהני וזה צ"ע לשטתו דחשוב ליה חזקת איסור כו' וצ"ל משום דאמרינן רפ"ג דבכורות רוב בהמות יולדות תוך שנתן ואע"ג דרבינא ס"ל דהוי רובא דתלי במעשה י"ל דהיינו שלא מהני להיות מבטל החזקה והמיעוט אבל מ"מ מהני להיות על ידו ספק שקול כדתנן מכאן ואילך ספק (ועמ"ש אאזמו"ר נ"ע בקו"א דה' נדה סי' קפ"ז סק"א בהג"ה דרוב שבמקרה דומה לתלי במעשה ובתשו' אחת כתבתי דה"ט דתנן פ"ג דגיטין ועל ספינה שאבדה בים שנותנין עליו חומרי חיים אע"ג דאמרינן פ"ט דב"ב (דף קנ"ג) דרובן לאבד משום דה"ל רוב שבמקרה ומיהו בהריב"ש סי' שע"ט כ' בענין אחר ואין כאן מקומו). ולכאורה י"ל טעמו דמהרא"י דס"ל דפלוגתא דרבוותא אינו חשוב כמו שאר ספק שקול כמ"ש בזה הבל"י בדיני ס"ס במחודשים סק"א אך זה אינו דאדרבה בתה"ד סס"י קע"ח מבואר דס"ל דספיקא דפלוגתא עדיף מספיקא דגוף המעשה. ואפ"ל בכוונת מהרא"י סי' קס"ז דהנה בהריב"ש סי' שע"ב הקשה עמ"ש התוספות פ"ק דכתובות (ד"ט ע"א) ד"ה ואיבעית אימא וא"ת בספק ספיקא נמי תיאסר כו' דאמאי תיאסר נימא סמוך מיעוטא דאונס למחצה דאין תחתיו וה"ל תחתיו ברצון מיעוטא כמו סמוך מיעוטא דמפילות למחצה דנקבות וה"ל זכרים מיעוטא בפ"ג דבכורות ובשט"מ בכתובות שם ד"ה ואיבעית אימא תירץ דבשלמא הא דאמרינן סמוך מיעוטא דמפילות למחצה דנקבות וה"ל זכרים מיעוטא ניחא דתרווייהו המפילות והנקבות מגרעים כח הזכרים מחד טעמא ולכך ה"ל זכרים מיעוטא ולמיעוטא לא חיישינן אבל מיעוטא דאונס ומחצה דאין תחתיו שריותייהו לא הוו מחד טעמא וכל אחד עומד בפני עצמו כו' רובא דרצון נגד מיעוטא דאונס והרי הוא בטל ולא נשאר אלא ספק תחתיו ספק אין תחתיו כו' עכ"ל וכך י"ל בכוונת מהרא"י כאן שכ' שם דרוב הגאונים פסקו דקנין כסף לא מהני כו' א"כ ה"ל כמ"ש השט"מ בענין רוב דרצון שכנגד מיעוטא דאונס נשאר רק הספק דחולבת דס"ל למהרא"י דה"ל פלגא ופלגא מחמת החזקה כדלעיל והשגת המל"מ משום דס"ל ספק דקנין דכסף הוי ספק שקול או משום דנגד זה חולבת אינו ספק שקול ממש אבל עכ"פ בנ"ד דהספק של המום ה"ל ספק שקול בודאי יש להקל לכ"ע וכן בחולבת שילדה אח"כ זכר ונקבה

אפשר שיש להקל כמ"ש הט"ז סי' שי"ו ואפילו בעזים דמ"מ הוא חשוב רוב וה"ל כפלגא אף לפר"ת א"כ כשיש עוד ספק שקול יש להתיר וכמו שהיקל המל"מ בקנין דכסף עם חולבת ועיין בספר פתחי תשו' סי' שי"ו סק"ב ועוד הכא הספק דשמא הנקבה נולדה תחלה עם הספק דחולבת שניהם מגרעים כח הזכר לומר שאינו בכור מחד טעמא ולכך ה"ל החשש שמא הוא בכור כמו מיעוטא דמיעוטא דאפילו במקום חזקת איסור גמור לא חיישינן כמו ברוב מצויין אצל שחיטה מומחין הם:

קיצור. ומ"ש מהרא"י אין נ"ל לצרף קנין כסף לטעם דחולבת חלק עליו המל"מ וגם למהרא"י צ"ל דס"ל דקנין כסף אינו ספק שקול ואינו מצטרף כמו מיעוטא דאונס אין מצטרף לספק אין תחתיו וכ"ז לא שייך בנדון זה דהמום הוה ודאי לכל הפחות ספק שקול:

ו וכש"כ דמ"ש ר"ת שיש כאן חזקת איסור אין הכל מודים לו כמו שהביאו התוספות ד"ה חלב פוטר ראיה לזה מדפריך הש"ס ומי חייש רבי יהושע למיעוט והתנן היה לה חמות כו' ומאי קשה בההיא דיבמות ליכא חזקה בהדי מיעוטא כו' עד ואי הוה אמרינן דלא חשוב מיעוט דאיכא חזקה בהדה מה (שיהא) [שהיא] בחזקת. שלא ילדה שאדרבה העמד ולד בחזקת שאינו קדוש בבכורה שהוא חולין במעי אמו אז אתי שפיר עכ"ל וכ"כ הרא"ש וכ"כ עוד התוספות רפב"ת דיבמות (דקי"ט ע"א) ולפע"ד יש לומר עוד טעם דהנה ביבמות פרק אלמנה לכה"ג (דס"ז ע"ב) תנן ספק שהוא בן תשעה שנים ויום אחד ספק שאינו כו' חולצת ולא מתייבמת ובדף (ס"ח סע"א) הקשו התוספות וא"ת וספק בן ט' האיך פוסל בביאתו דנוקמא אחזקה קמייתא דהוה פחות מבן תשעה ונוקי אשה בחזקת כשרות כו' וי"ל דהכא כגון דהשתא דאתי קמן הוה ודאי בן תשעה כו' ע"ש והוא קצת דוחק להעמיד המשנה דוקא בכה"ג דכל כה"ג ה"ל לפרש וכן מצאתי בפנ"י בקו"א דקדושין סעיף צ"ד שהקשה עליהם והעלה דחזקת קטנות לא הוי חזקה גמורה כיון שבכל יום הולך וגדל ואי אפשר לומר כמו שהוא עכשיו כן היה מקודם ואע"ג דקיי"ל דכל חזקה אע"פ שעשויה להשתנות אפ"ה מקרי חזקה נראה דהיינו דוקא בדבר העשוי להשתנות מספק משא"כ הכא שהשינוי הוא בודאי שבכל עת ורגע הקטן הולך וגדל איכא למימר שפיר דלא הוה חזקה גמורה עכ"ל וכ"כ בתשו' מהרי"ט ח"א סי' מ"א אבל חזקת קטנות אינה חזקה דהא כל יומא גדלה ואתאי כו' ועדיפא מינה אמרינן ריש נדה והלל כו' אתתא כיון דמגופה קא חזיי' לא אמרינן אוקמא אחזקתה כו' ואע"ג דמעל"ע שבנדה לא מטמא אלא לקדש אבל לא לחולין לאו היינו משום דמוקמינן אחזקתה אלא כדכתבו התוספות בריש מכילתין דלא ילפינן מסוטה לטמאה למפרע כו' והביא עוד

ראיות לזה וע' בתוספות רפ"ק דגיטין (דף ב' ע"ב) סד"ה עד אחד דאינה בחזקת שתהא רואה כל שעה כו' ולא אתחזק איסורא ועיין במ"א סי' ח' ס"ק י"א בשם תשו' הר"ן סי' ס"ו הובאה בב"י בי"ד סי' ר"א ובש"ע שם סעיף ס"ה אלא שהפנ"י דלעיל שכ' ואע"ג דקיי"ל כו' לא ס"ל כן ואין כאן מקומו:

ועפ"ז י"ל כמ"כ חזקה זו להעמיד הבהמה בחזקת שלא ילדה אינה חזקה לא מיבעיא להר"ן והמ"א אלא אפילו להפנ"י (וע' בתשו' מי"י דשייכי לספר קנין סי' ל"א ובמרדכי פרק יש נוחלין סי' תרכ"א והגמי"י פ"ח מה' זכייה דפסקו כרבי נתן ולא כהר"ן וגם לרבי יעקב אין דברי הר"ן מוכרחים לפמ"ש המרדכי שם דמיירי שלא היה ידוע שמתחלה היה בריא כו' וע' בט"ז בי"ד סי' א' סס"ק ו' ובמ"א כתבתי מזה) מ"מ נ"ד אפשר לדמותו לחזקת קטנות דהא כשגדלה הבהמה איכא רובא דרוב בהמות מתעברות ויולדות כמ"ש בגמרא א"כ אז מתבטלה החזקה וה"ל כדין פלגא ופלגא ר"ל ספק שקול בדבר שאין לו חזקה א"כ אף דלא ידעינן בודאי שהעז היא שנה שלימה והפרה שלש שנים מ"מ עכ"פ ליכא חזקה ועוד דמסתמא ניכר שהיא בודאי בן שנתה:

והפרה בת ג' שנים מאחר שהיא חולבת וא"כ דל מהכא מה שהיא חולבת ליכא עכ"פ חזקה להעמיד הבהמה בחזקת שלא ילדה כיון דאיכא רובא להיפך וא"כ לרבא אדרבה יש כמו ספק שקול בדבר שאין לו חזקה ולרבינא דהוי רובא דתלי במעשה עכ"פ מהני דליכא חזקה וגם בלא הרובא הרי אפילו בתוך שנתה מצוי טינוף כמ"ש הרא"ש פ"ג דבכורות סי' א' בשם הר"ר יונה א"כ מכ"ז י"ל שהרוב דחולבות ה"ל רוב גמור בלי שיש חזקה כנגדו אלא דמ"ד דאינו פוטר היינו משום דחיישינן למיעוטא. ואפשר באיסור כרת חיישינן למיעוטא וכדאמרינן ביבמות ר"פ בתרא (דקי"ט סע"א) רישא דאיסור כרת חששו סיפא דאיסור לאו לא חששו:

קיצור. ונוסף ע"ז דמ"ש ר"ת אוקי הבהמה בחזקת שלא ילדה אין התוספות והרא"ש מודים לו ולא עדיף מחזקת קטנות שי"ל דלאו חזקה הוא כדמוכח מקושיית התוספות ביבמות פרק אלמנה לכה"ג (דס"ח ע"א) ויש כמה טעמים לומר דהרוב דחולבות הוה רוב גמור בלי שום חזקה כנגדו:

וע' בתשו' אאזמו"ר הגאון ז"ל השייך לי"ד סס"י ט"ו שהביא דהש"ע בי"ד סס"י ט"ו מחמיר בספק שקול שבאיסור דרבנן [כהרשב"א] (מחמת שיש רוב להתיר) ושבאה"ע סי' קנ"ו ס"ה פסק להתיר בספק ע"פ תשו' הרא"ש כלל נ"ב. והטעם משום שלא לאכול גדי זה הוא ענין קל מלאסור אשה לבעלה עד שתחלוץ א"כ לפ"ז לכאורה נדון דהט"ז סי' שט"ז סק"ה הנ"ל דומה לנדון שבי"ד סס"י ט"ו דהא התם הוי רק איסור דרבנן והכא לר"ת

חלב אינו פוטר מדאורייתא מיהו יש לחלק דהתם שאני שאין לפנינו דבר לתלות בו לומר שעי"ז יש לספק שמא הוא בן שמונה ימים משא"כ בנדון הט"ז שנולדו זכר ונקבה ויש לפנינו דבר לתלות שמא הנקבה נולדה תחלה ועיין בתשב"ץ ח"ד הטור הראשון סי' ב' מדבריו יש ראיה למה שכתבתי לחלק וראיתי בכנה"ג בי"ד בסי' ט"ו הביא מ"ש ריא"ז בש"ג בשבת פרק ר"א דמילה וז"ל ונראה בעיני שהגדיים הקטנים שהם מסופקים אם יש להם שמונה ימים או לאו אסורין שמא נפלים הם ולא כלו להם חדשיהם כמבואר בקונטריס הראיות עכ"ל וזה לכאורה לא כדברי נכד התשב"ץ הנ"ל ועכ"ז יש לחלק דאפשר שם דקדק מלשון הש"ס כל ששהה שלשים כו' דבעינן שידעו בודאי ששהה וכל שאינו ידוע ברור ה"ז לא נפק מכלל חומרת חכמים שהוא ספק נפל וכ"ש להתוספות דיבמות (דס"ח סע"א) גבי ספק בן תשעה שהקשו ונוקמי אחזקה קמייתא דהוה פחות מבן תשעה כו' וה"נ י"ל נוקמא אחזקה דהוה בעת שנולד שעדיין לא עברו עליו שמונה ימים ואף לפמש"ל שי"ל שאין זו חזקה מ"מ יש לחלק כנ"ל וראי' לחילוק זה ממ"ש בסה"ת סוף ה' טרפות סס"י כ"ה וז"ל נשבר העצם ויצא לחוץ מעוף למעלה מהארכובה ולא ידע אי מחיים אי לאחר שחיטה כו' כל כיוצא בזה כו' יש לנו לאסור הכל ואין להתיר מטעם נשחטה הותרה עד שיודע במה נטרפה דהני מילי כשיש לתלות בהיתר כגון זאב שנטל בני מעיים והחזירן כשהן נקובים דיש לתלות הנקב בזאב אבל במקום שתלוי בחסרון הלב כו' ויש ריעותא בדבר שתלוי הטריפות יש לאסור הכל כדברי הגאון עכ"ל ועיין מזה בש"ך סס"י חמשים ועיין בש"ע סי' נ"ז סעיף י"ג ודוקא כשיש לפנינו כלב וארי כו' פשט הלשון משמע כל שיש לפנינו דבר היתר לתלות בזה אף שהוא ספק שקול עדיף טפי מכשאין לפנינו דבר לתלות מיהו הפר"ח שם סי' נ"ז לא כתב כן ועכ"ז בנד"ז יש לחלק כן דהכא כשאין לפנינו דבר לתלות ה"ל בכלל הדין דכל ששהה כו' בעינן אבל כשיש דבר לתלות שזה אינו בכור כנדון דהט"ז יש פנים להקל ומצאתי בתשו' הריב"ש סס"י תמ"ו שצידד להקל בספק פלוגתא דרבוותא אם חשוב כלו לו חדשיו וזה ראיה לתשו' הרא"ש דלעיל ובסס"י תמ"ז שהחמיר זהו משום שדברי הרמב"ן לאו בפירוש אתמר אלא מכללא אתמר כו' ומדבריו ראיה לנדון שאילתינו דה"ל פלוגתא דרבוותא אם חשוב מום והאומרים דהוה מום הם רבים רש"י והרא"ש והטור וגם פשט המשנה והגמרא נוטה קצת יותר לפירושם לכן בחולבת יש להקל כדבריהם:

קיצור. יש לעיין בדינו דהט"ז סי' שט"ז סק"ה שדעתו להקל בזכר ונקבה מ"ש מהדין שבש"ע סי' ט"ו ס"ג. אך החילוק פשוט דהתם הספק שמא הם ח' ימים הכל ענין אחד עם הרוב שרוב הוולדות הם בני קיימא משא"כ בנדון דהט"ז סי' שט"ז סק"ה הספק שמא

הנקבה נולדה תחלה זהו הוספה גמורה על הרוב וה"ל המיעוט שמא הוא בכור מיעוטא דמיעוטא (וכנ"ל ס"ד בהג"ה מדין היתה לה חמות. דמשום שנוסף חזקה להרובא אינה חוששת ונק' מיעוטא דמיעוטא כ"ש לכאורה כאשר נוסף עוד ספק שקול דלכאורה עדיף מחזקה והראיה דבחזקת היתר ויש ספק אחד שקול רבו האומרים דלא מוקמינן אחזקה ואילו בשני ספיקות שקולים וליכא חזקה לא להיתר ולא לאיסור לכ"ע מתירין הרי דספק עדיף מחזקה) ונדון שלפנינו עדיף מנדון דהט"ז דהכא הספק נוטה יותר לצד ההיתר לומר דהוי מום גמור:

סימן רכז

בדין ספק בכור צירוף גמל"ת ע"י שאלה להיתר דחולבת:

מ"ש בתשו' צ"צ סי' ס"ד דצירוף גמסל"ת. ע"י שאלה לא מהני בבכור אינו מוכרח דהא גבי קפילא פירש"י בחולין (דצ"ז ע"א) דנק' לפי תומו כשאין מודיעין לו שצריכין לו לדבר איסור והיתר וכ"כ הרא"ש שם. גם הרשב"א דאינו מצריך לפי תומו מ"מ מבואר שם מדבריו ג"כ דזה נק' לפי תומו כמ"ש בב"י רס"י צ"ח והט"ז שם וסק"ב ביאר זה דאף דבעדות אשה לא מהני זה מ"מ כאן מהני וכיון דמצינו דזה נק' לפי תומו גבי איסור והיתר אע"ג דגבי עדות אשה לא נק' זה לפי תומו מ"מ בכור דהוא ג"כ דבר איסור יש ללומדו מאיסור ולא ממידי דבעי עדות גמור וכמו שחילק הט"ז שם בינייהו ועוד דבפסקי מהרא"י סי' קל"ח כ' דגם בעדות אשה י"ל דשאלה לא גרע ממשאל"ס ע"ש ועוד דשאני התם דכל ההיתר ע"פ גמסל"ת משא"כ הכא דלא הוי רק סניף בעלמא ול"ד למ"ש בחולין (ס"ד א') דאע"ג דסימני' מסייעי' לא סמכינן עליו דעכומ"ז אא"כ אומר של עוף פלוני טהור הוא ולא באומר של עוף טהור הוא דהתם שאני משום דסימני' לאו דאורייתא וגריעו טובא מחולבת בבכור דהוה רובא מעליא והמיעוט לא שכיח כלל (ועוד התם אומר עוף טהור א"כ יודע דלענין או"ה הוא הנפ"מ מיהו עיקר הוא החילוק הראשון) ועוד דהתה"ד סי' רע"א ובפסקיו סי' ק"ל שצידד לסמוך אסניף דגמל"ת משום מ"ש האשרי פ"ג דבכורות באמת אנן לא ק"ל כהאשרי בזה כמ"ש בט"ז סי' צ"ח סק"ב וא"כ עיקר יסוד ההיתר משום דמיעוט חולבות אף שאין יולדות הוא בבהמה גסה מיעוטא דלא שכיחא כלל ולכן נ' דיש לצדד לסמוך על סניף דמסל"ת ע"י שאלה רק כשאינו יודע שהנפקותא הוא לדבר איסור והיתר והנה ספ"ב דכתובות אמרינן כיון דרוב נשים בתולות נישואות גלוייא מלתא בעלמא הוא ובתוספות רפ"ב דט"ז ע"ב) ד"ה וזו מבואר דאע"ג דאיתרע לה רובא דרוב נשים בתולות נישואות מפני שרוב נשים הנישאים בתולות

יש להן קול וזו הואיל ואין לה קול איתרע לה רובא אפ"ה משום דרוב נשים בתולות נישאות עדיף מרוב הנישאות בתולות יש לה קול כו' לכן נק' גילוייא מלתא יעו"ש והנה התשב"ץ ח"א סי' פ"ג דמ"א ע"ג כ' שאם במלתא דעבידא לאיגלויי ע"א נאמן כ"ש בגילוייא מלתא כו' וע"ש עוד דף הנ"ל סע"ד דלהרי"ף ורמב"ם א"צ אחר עמו ולהתוספות דצריך אחר עמו הרי כתבו (דכ"ח א') ד"ה והוא שיש גדול עמו לא קאי אתרומה. כיון דאין מעלין מתרומה דרבנן ליוחסין כו' א"כ גם באיסור דאורייתא שאין מעלין ממנו ליוחסין י"ל דנאמן כיון גלוייא מלתא בעלמא הוא וא"כ גבי פרה חולבת דלא אתרעי רובא כלל ועוד שגם עצם הרוב ודאי עדיף טפי מרוב נשים בתולות נישאות דשם ודאי מיעוטא דשכיחא טובא הוא שאין נישאות בתולות משא"כ הרוב פרות אין חולבות אא"כ ילדו המיעוט לא שכיח כלל כמ"ש בתה"ד סי' רע"א ובפסקיו סי' ק"ל וא"כ ודאי נק' גלוייא מלתא בעלמא וא"כ לכן נאמן בזה גמל"ת כי מאחר דנאמן בעדות אשה לפי שהוא מלתא דעבידא לאיגלויי כ"ש שנאמן בענין כזה שנקרא רק גלוייא מלתא בעלמא מחמת שיש רובא מעליא דלא איתרע שכן הוא וצ"ע באה"ע סי' קס"ט ס"ח גבי ואשתמודעינהו לא נז' גמל"ת משמע דאינו נאמן על זה אע"ג דגלוייא מלתא בעלמא הוא ויש לחלק דהתם אין הגלוייא מלתא עד"ז שיש רוב ממש שכן הוא ולכן איכא מ"ד בגמרא דצריך שני עדים ע"ז ועיין בש"ע אה"ע סי' ז' ס"ב יש דיעה דאין גמל"ת נאמן בשבויה. י"ל הכא עדיף דשם רוב עו"ג פרוצים בעריות ורק משום דמנוולה נפשה לגבי שבאי. אבל הכא הרוב מעליא להתיר והרי כמה גדולי הפוסקים מתירים ע"י רוב זה לבד ולכאורה י"ל בפרה בת ג' שנים כיון אפילו לא ראינוה חולבת מחשב ספיקא שמא ילדה כמ"ש במשנה רפ"ג דאף לר' ישמעאל נחשב ספק א"כ כשנוסף ע"ז הרוב דחולבת ה"ל המיעוט מיעוטא דמיעוטא ואין לומר דהכל ענין אחד דזה אינו דיש שני טעמים שילדה א' מפני שהיא בת ג' שנים וכדאמרינן בגמרא רפב"ת דיבמות ואמאי לימא הלך אחר רוב נשים ורוב נשים מתעברות ויולדות כו':

הב' משום דחולבת וזוהי רוב גמור כו' א"כ הוי כמו תרי רובי ועכ"פ ספק ורוב ולכן בגמל"ת יש להתיר כמ"ש מהרא"י ועיין בתשו' חוות יאיר סי' ל"ז שהביא הפתחי תשובה סי' שי"ו סק"ג נוטה להקל בחולבת אף ע"י שאלה רק כשלא היה ש א) השאלה לענין איסור והיתר דומיא דטעימת קפילא כו' אף דהריב"ש סי' קפ"א כ' דשאני התם דהוי מלדעל"ג ולהתברר מיד ועדיף משאר מלדעל"ג מ"מ הכא דהוי גילויא מלתא בעלמא מחמת הרובא מעליא וכו' כנ"ל י"ל דלא גרע מהתם:

סימן רכח

הנה מה שנסתפק מעל' בספק בכור שמא יש להקל אף שלא הראה מומו לג' בהכ"נ כיון דאינו אלא משום גזירה משום דוקין שבעין כו'. י"ל בספק בכור לא גזרו ודאי לפ"ד הגאונים והרמב"ם והטוש"ע סי' ש"י דפוסקין כר"מ דגזרינן משום דוקין כו' אין להקל כלל אף בספק בכור וראי' מפסקי מהרא"י ס"ס קמ"ט שכ' א"כ לית דין ולית דיין להתיר אפי' בכור שיש בו כמה ספיקות כו' ע"ש ואע"ג דגבי ודאי בכור אין בכה"ג רק איסור קנס דרבנן כמש"ש מהרא"י וכמבואר בש"ע סי' שי"ג סס"א. מכש"כ בנידן דמהרא"י דהוי אמירה ואמירה דאמירה כו' ע"ש אפ"ה לא הוי שום סברא למהרא"י להקל בכה"ג אפי' בבכור שיש בו כמה ספיקות ולרוב הפוסקים לא הוי בכור כלל כיון דהיא חולבת כמש"ש סי' קס"ז כו' וא"כ ודאי ה"ה בנ"ד אין להקל אע"ג שהוא ספק בכור אך מה שי"ל לכאורה כיון דהתוס' דבכורות וביצה וסייעתם פסקו כר"י י"ל אע"ג דקיי"ל כר"מ מ"מ בספק בכור שמא יש להקל ולסמוך ע"ז בהפסד מרובה עכ"פ והנה ממ"ש הרא"ש והב"י סי' ש"י מובן לכאורה דבשאלתות פוסק כר"י וז"א דבהדי' איתא בשאלתות ר"פ בא דהלכה כר"מ רק דהרא"ש כ"כ ע"פ מ"ש התוס' בבכורות (דכ"ח סע"א) ובשאלתות כו' אבל התוס' והרא"ש לא נתכוונו להביא ראיה מן השאלתות רק דאין הלכה כר"מ בקנסותיו ואינהו ס"ל דהכא נמי קנסא הוא אבל השאלתות עצמו ס"ל דהכא גזירה היא כו' אלא הטור כ' ובשאלתות פוסק כר"י וצע"ג וא"כ כיון דהשאלתות ובה"ג פוסקים כר"מ א"כ נראה דעת הגאונים כר"מ ולכן קשה לסמוך להקל ומ"מ בצירוף מה שראו ג' הדיוטות המום (ע' רש"י שבת דמ"ו ע"ב ד"ה הכא ותוס' שם) מחיים והוא מום קבוע ובצירוף המל"ת שאינו בכור ובצירוף מה שנתערב ברוב היתר הסומך על ד' התוס' וסייעתם אין מזחיחין אותו ומ"ש מעל' בשם רש"י ביצה כ"ז א' ד"ה אטו ואלו אדם אחר שחטו כו' הרי הרמב"ן כ' בהדיא להפוך ומדקדק כן מהמשנה והואיל ונשחט כו' גם מ"ש דמשמע מההוא עובדא דשרוע (בכורות ל"ו ב') דמום קבוע א"צ להראות רק משום כבודו כו' ז"א דר"ל דסגי בג' בהכ"נ ע' תוס' שם ד"ה משום ידידו דו"ש מנחם:

סימן רכט

ואשר שאל עוד רומע"ל ע"ד צרימת אוזן בבכור דתנן רפ"ו דבכורות מן הסחוס ולא מן העור אשר מלשון לא מן העור משמע דאינו ממעט רק האלי' הרכה שבתחתי' האוזן דשם הוא דלא הוה מום דהדרא בריא אבל כל מקום הקשה הוי מום אמנם הט"ז סי' ש"ט סק"ד כ' דהסחוס הוא דוקא גדר האמצעי דלפ"ז אף מקום הקשה שבעליוניות לא

הוה מום כיון שאינו גדר האמצעי וביקש רומע"ל דאף דתנוך היינו גדר האמצעי אבל סחוס דגבי בכור לא בעינן גדר האמצעי דסחוס הוא ת"י דבדל אוזן (שבעמוס סי' ג') שהוא הקשה שבאזן אבל אינו מוכרח שהוא גדר האמצעי דוקא ושאני תנוך דהוא לשון תוך ונוך כדאיתא בת"כ שבר"ש פי"ד דנגעים מ"ט: משא"כ סחוס:

הנה לכאורה אין לחלק כלל בין סחוס לתנוך דבתרגום יונתן פ' תצוה (פ' כ"ט פסוק כ') תרגם תנוך חסחוס. וכן תרגום בדל אזן וכיון דחסחוס היינו תנוך ותנוך ודאי הוא גדר האמצעי דוקא וכדאי' בת"כ פ' צו (דצ"ה ע"ב) לפרש תנוך אזן אהרן דפ' תצוה הנז' שנית בפ' צו שהוא גדר האמצעי (ובפ' מצורע ביאר דתנוך תוך ונוך כו') ממילא למדנו דסחוס דת"י פ' תצוה היינו גדר האמצעי ולפ"ז משמע לכאורה דעליונית האזן אע"פ שהוא קשה אינו סחוס כדמוכח ממ"ש הקרבן אהרן פ' מצורע וז"ל יש לה (להאזן) ג' חלקים הא' מחוץ יש לה בשר רך מקיף בסיבוב האזן כולה והפנימי הוא אשר תוך האוזן ובאמצע אלו השנים יצא על שטח האוזן שחוט (נ"ל שהוא ט"ס וצ"ל סחוס) שכאשר יגע בו האדם ימצאהו חזק דומה לעצם כו' וזהו גדר האמצעי עכ"ל הרי כ' שיש בשר מקיף בסיבוב האוזן כולה אשר אינו נק' סחוס א"כ עליוני' האוזן צ"ל דלאו היינו סחוס כיון שאין דבר אחר מקיף לו ואע"פ שהוא קשה צ"ל דאינו דומה לסחוס אשר הוא קשה כעצם וכ"כ התוס' י"ט רפ"ו דבכורות ד"ה אבל לא מן העור והל"ח בשם הרמב"ם פ"ז מה' ביאת מקדש שהזכיר מעל' אמנם בשם רש"י כ' שם שי"ל דרק האלי' הרכה שבתחתית האוזן הוא היינו דמיעט התנא באמרו אבל לא מן העור ולפ"ז עליוני' האוזן כיון שהוא קשה אע"פ שאין לו דבר מקיף נק' סחוס אך צ"ע א"כ איך הוא גדר האמצעי אמנם לכאורה נ"ל ראי' לשטה זו מתרגום אונקלוס דפי' תנוך בפ' תצוה ופ' צו ופ' מצורע רום אודניה אשר לכאורה תמוה שפי' נגד הת"כ דתנוך היינו גדר האמצעי וכשאמר רום אודניה משמע אפי' סמוך לשפת האוזן רק שהוא ברום ועליוני' האוזן ולא בתחתיתו ולפ"ז קשה האיך הוא גדר האמצעי אעכצ"ל דכיון שהוא קשה היינו בכלל תנוך ומ"מ נק' ג"כ גדר האמצעי כיון שזה הקשה שבאוזן הנה יש לו דבר מקיף בתחתי' האוזן והוא האליה הרכה הרי א"כ זה הקשה שבאוזן הוא למטה באמצע בין תוך האוזן להאלי' ונופל עליו ל' גדר האמצעי. לכך אע"פ שבעליוני' האוזן אין להקשה דשם דבר מקיף מ"מ נק' גדר האמצעי כיון שיש לו דבר מקיף למטה בחלק גדול מן האוזן ועוד דגם שם בעליוני' האוזן יש קצת עור רך קצת ע"ג הקשה ויוכל להיות שתהיה פגם בהעור הרך כשיעור פגימה דבכור ועדיין לא יגיע כלל הפגם עד הקשה ובכה"ג ודאי אינו מום אבל כשהגיע ונחתך הקשה שבעליוני' האוזן י"ל דהיינו סחוס. והיינו נמי תנוך וזהו שתרגם אונקלוס רום אודני' כלומר דשם

כמעט הכל תנוך משא"כ בתחתי' האוזן יש תנוך ויש אלי' וגם הראיה שהביא רומע"ל לשטה זו מהגמרא דקדושין (דכ"א ע"ב) ובכורות (דל"ז ע"ב) דמוכח לשם דבגובה של אוזן הוי מום בכל מקום ראיה נכונה היא וכ"מ בערוך ערך סחוס דפי' שהוא גובה של אוזן ומילתא פי' שהוא תחתית האוזן והיא האלי' הרכה וע' עוד בפירש"י דבכורות (ד"מ ע"ב) במשנה בזמן שהיא עצם אחד שנכפל תנוך העליון לתוכו ונתחבר למטה משמע קצת דעליוני' האוזן כולו נק' תנוך וכן משמע בירושלמי פ"ק דקדושין גמ' על משנה עבד עברי נקנה בכסף כו' וז"ל דרש ר' יהודה בי ר' בון המילת הזה נרצע שלא יהא כהן ויפסל ר' מאיר אומר מן הסחוס היה נרצע מכאן היה ר' מאיר אומר אין הכהן נרצע שמא יעשה בעל מום ויפסל מן העבודה וירצע הסחוס פחות מן הכרשינה שמא יבא לידי כרשינה עכ"ל הרי כל האוזן זולת המילת נק' סחוס וכן ביאר בקה"ע שחלק העליון שבאוזן שם הוא נרצע והוא נק' סחוס ותנוך ומ"ש שמא יעשה בעל מום דמשמע שאינו רק ספק פי' קה"ע שם דר"ל שמא יבא לידי כרשינה והרי בגמרא שלנו דקדושין ודבכורות מבואר דנרצע בגובה של אוזן ומילת ע"כ צ"ל דאינה רק למטה והוא האלי' הרכה של אוזן. הרי מבואר דגובה של אוזן נק' סחוס וכן פירש"י להדיא בבכורות (דל"ז ע"ב שם). ואם באנו לומר דהיינו ג"כ תנוך הוא ממש כתרגום אונקלוס רום אודני'. ואף אם נחלק כמ"ש מעל' דגדר האמצעי' ותנוך הוא דוקא מה שבאמצע האוזן ממש אבל עכ"פ גובה האוזן נק' סחוס ובמומי בכור תנן מן הסחוס:

אמנם כ"ז כתבתי להלכה אבל למעשה קשה בעיני להקל נגד פסק הט"ז שבש"ע יו"ד סי' ש"ט והביאו הבל"י גם הל"ח והתוי"ט מספק עלינו והעיקר שאני חוכך להחמיר הוא מפני שזכרתי המעשה שהי' מפורסם בלאדי בשנים הראשונים של דירתינו אשר אירע עובדא בצרימת אוזן בבכור והתיר השמש דשם שהיה מ"ץ ג"כ שם ונשחט הבכור על פיו אח"כ בא המעשה לדודינו הרה"ג מוהר"י ליב ז"ל מיאנאוויטש שהיה אז ג"כ בלאדי וקשה בעיניו פסק ההיתר הנ"ל ובא עם השאלה לפני כאזמו"ר הגאון נ"ע ונשא ונתן טובא בדין זה וכפי שהי' מפורסם אז צוו לקבור בשר הבכור הנ"ל וכמדומה שכ' ע"ז שו"ת באריכות ומסתמא החמיר כדעת הט"ז או אולי איזה טעם אחר דלכאורה י"ל עוד כי כל הנ"ל דברנו על אוזן האדם שיש בה אלי' רכה למטה בסוף האוזן אבל באוזן הבהמה אין בה כן וא"כ אם נאמר דכל מה שהוא קשה קצת נק' סחוס א"כ מהו עור אשר תנן אבל לא מן העור ונהי' מוכרחים לומר דהעור הוא מעט מעט מאד בשפת האוזן אשר ע"כ אפשר מחמת זה החמיר לומר דסחוס הוא הקשה ממש לתוך חלל האוזן וצ"ע אמנם לשון הגמרא בבכורות (דל"ד ע"א) ובביצה (דכ"ז ע"ב) ויניחנה על האוזן כדי

שיבא הכלב ויאכלנה דחוק לומר דלא יהא מום אא"כ יאכל הכלב כל האוזן עד הסמוך לחללו אך אין זה ראיה כ"כ די"ל איה"נ מיהו בגמרא בכורות (דל"ה ע"א) ובפירש"י ד"ה גדיא באודני' נראה לכאורה דאין לומר דדוקא הקשה הגמור הסמוך ממש לחלל האוזן הוא לבדו הנק' סחוס דא"כ מה בין גדיא לאימרא וע' תוס' שם ד"ה איכא דאמרי כיון שרואה עכשיו מיעוט אוזן כו' משמע לכאורה שמטיל המום באותו המיעוט שמבחוץ וכ"נ בהש"ך סס"י שי"ג:

סימן רל

אודות בכור היינו פרה שלא ילדה נתנה לא"י לזונה ופסק לו שכרו ואחר זמן מכרה לו ונתן ע"ז אוף גאב וילדה זכר אם פטורה מן הבכורה דהא יש כאן כסף וחצירו זוכה לו וה"ל כמו משיכה ויש אומרים דלא נפטרה דכיון דהיתה מופקדת אצלו מקודם שמכרה לו כ' הטור ח"מ סס"י קפ"ט וביאר דבריו הט"ז שם דלא נחשב חצירו של הנפקד וא"כ נשאר רק קנין כסף לבד:

הנה בפסקי מהרא"י סס"י ק"ל כ' דכיון דברשות האינו יהודי הוה בשעת התנאי כמו שנראה ממכתבך וקנה לו רשותו במקום משיכה ומעות נמי נתן כו' והובא בש"ע יו"ד סס"י ש"ך הרי חצירו הוה כמו משיכה משמע אף שהיה בחצירו מקודם וע"ד ערער הט"ז שם הנה גבי ברשות המופקדים אצלו שבפרק הספינה (דף ע"ה) אף לפ"ד הרשב"ם שם דמשוי ליה כמו רשות מוכר וכ"ד הרמב"ם לפי' הכ"מ זהו כשהקונה איש אחר ולא הנפקד וגם בזה פליגי התוספות ושאר פוסקים אבל כשמוכר להנפקד עצמו ודאי לכ"ע חצירו קונה לו וסברת הט"ז כבר נזכר בשו"ת מהרי"ט ח"א סי' ס"ה ודחאה בשתי ידים כהובא בקצה"ח סי' קפ"ט אף שרצה לעשות סניגורין לסברת הט"ז הנה בנתי"מ סס"י רי"ש כ' בפשיטות דהעיקר כדעת מהרי"ט וגם הרב"י בבד"ה פסק כן בפשיטות והגיה כדברי הטור:

ולכאורה ע"פ דברי בד"ה נולד חשש אחר דכיון דלא כיון האינו יהודי שיזכה לו חצירו ושיהי' כמו משיכה א"כ שמא לא קנה לפי סברת הראב"ד שהובא בטח"מ סי' רי"ש סי"ג דמדמה לה להא דיבמות פר"ג (דנ"ב ע"ב) העודר בנכסי הגר וקסבר דשלו הן לא קנה משום דלא נתכוין לזכות כמ"ש בטוש"ע ח"מ סי' ער"ה סעיף כ"ה אך א"כ קשיא מזה אהא דקיי"ל בב"ק (דמ"ט ע"ב) ובב"מ (די"א א') דחצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו ואיך קונה לו הא לא נתכוין האדם לזכות ומה אם הוא עצמו עושה זכייה בלתי מתכוין לא קנה א"כ איך יקנה לו חצרו אע"כ צריך לחלק בין עשייתו ובין חצרו ועוי"ל דהכא

כיון האינו יהודי רוצה לזכות ולקנות אף שהוא מתכוין שיקנה ע"י האוף גאב מ"מ גם חצירו זוכה לו בכה"ג:

ולא דמי כלל לעודר בנכסי הגר וקסבר דשלו הן דשם לא נתכוין לשום קנין אבל הכא מתכוין לקנות ע"י כסף לכן ממילא גם חצירו זוכה לו והנה דין זה מבואר בשט"מ פ"ק דב"מ (דף יו"ד) בד"ה כיון דנפל גלי דעתיה דבנפילה ניחא ליה דליקני בד' אמות לא ניחא ליה דליקני איכא מ"ד דדוקא בקנייה דרבנן אמרינן הכי כו' אבל הרשב"א כתב דה"ה בקניות דאורייתא חדא דאינו קונה בע"כ ועוד דגרסינן ביבמות פר"ג עשאוהו כעודר בנכסי הגר וקסבר דשלו הן דלא קנה אבל הרא"ה חולק בדבר אף בקניות דרבנן כו' עכ"ל ועיין מזה בב"י בח"מ סי' רס"ח ס"ה וסיים וכבר כתבתי שדעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל כדעת הרא"ה ז"ל עכ"ל הרי מוכרח דס"ל דלא דמי להא דפר"ג בעודר דשם לא מתכוין לשום קנייה כלל אבל הכא שמתכוין לקנות אף שמתכוין לקנות ע"י שנפל לו עליה וזה באמת אינו קנייה אעפ"כ קנו לו ד' אמות אף שלא נתכוין להם כלל א"כ כמ"כ בנד"ז אף שהאינו יהודי מכוין לקנות ע"י כסף וזה לא מהני לפ"ד כמה פוסקים מ"מ מהני לו קנין החצר ממילא ג"כ:

והנה בקצה"ח סי' ער"ה סק"ד הביא בשם שו"ת צ"צ סי' קכ"ט ותשו' עה"ג סי' ק"ב דהעירו ג"כ לענין קניית בהמה מבכרת אהא דפר"ג בעודר וכו' וקסבר דשלו הן הנ"ל והוא דחה דבריהם ע"פ מה שהביא בשם גדולי הראשונים שבדעת אחרת מקנה אותו לא שייך הא דעודר וכו' וקסבר כו' עיין עליו אך בנד"ז שנתכוין לקנין לא דמי כלל להא דתשו' צ"צ ששם יש סברא שלא נתכוין לשום קנין כלל. ע"כ רצה לדמותו להא דעודר כו' וקסבר כו' אבל הכא שנתכוין לקניי' גמורה זכה לו חצירו ועיין במסכת ע"ג ר"פ השוכר את הפועל (דס"ג ע"א) גבי וכגון דקאי בחצרה כו':

סימן רלא

שאלה ישראל שהיה מגיע לו מעות מישראל שאע"פ שח' ישראל הוא ולקח האדון המושל מהלוה פרה מעוברת ונתנה להמלוה במשכון והיא היתה שוה יותר מהחוב הרבה ולהיות שלא פדה אותה כמה חדשים חשב הישראל שכבר היא שלו ומכר אותה לישמעאל קודם לידתה כדת ואח"כ ילדה בכור ודאי והישראל לפ"ת שחשב שמכרה כדת שחט את העגל ונתן העור לבע"ק ונתערבה עם כמה וכמה עורות עגלים ועתה הלוה מחזר לפדות הפרה:

ראשונה כתב כת"ר שלפ"ד התוספות בפרק השוחט (דכ"ט ע"ב) שפסק כר"ל משמיה דלוי סבא דאינה לשחיטה אלא לבסוף א"כ בנדון זה שלא שחטה אלא באונס הטעות מכי שחיט בה פורתא אין לך מום גדול מזה וכדאיתא התם בגמרא (דף ל' ע"א) ובפירש"י שם (סע"א) ואי משום דנשחט שלא ע"פ חכם הא התוס' בכורות (דכ"ח סע"א) פסקו כר' יהודה דלא אסרו אלא בדוקין שבעין ולא בשאר מומין עכ"ל ונוראות נפלאתי ע"ז דא"כ לסברת כת"ר גם בשרו יהיה מותר באכילה מה"ט לר' יהודה וא"כ מצינו היתר לבכור תם ששחטו בחוץ ע"י שגגה וטעות וא"ת באמת מצינו א"כ הגע עצמך דין שוחט קדשים בחוץ דמיחייב כרת ע"ז במזיד וחטאת בשוגג כמ"ש במשנה דפ"ק דכריתות למ"ד אינה לשחיטה אלא לבסוף היכי משכחת לה. הא מכי שחיט בה פורתא אין לך מום גדול מזה ואינה ראויה עוד למזבח וכל שאינו ראוי למזבח אין חייבין עליו אם שחטו בחוץ כדפירש"י במשנה פ"ב דבכורות (דף י"ד ע"א) ד"ה והשוחטן בחוץ אבל בשאר מומין לא והוא הלכה פסוקה בלי שום חולק ועיין במשנה ר"פ אותו ואת בנו וכיון דלמ"ד אינה לשחיטה אלא לבסוף לא מיחייב אשחיטתו בחוץ רק בסוף שחיטה כמבואר בגמרא פרק השוחט (דכ"ט ע"ב) שהביא כת"ר. והרי לא משכחת לה כלל שיהיה אז ראוי למזבח כמ"ש כת"ר דמכי שחיט בה פורתא אין לך מום גדול מזה א"ו עכצ"ל כמ"ש התוספות בב"ק פרק מרובה (דע"ב ע"א) ד"ה דאי. למ"ד ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף ואשחוטי חוץ לא מצי למיפרך מכי שחטה פורתא אסרה ואידך מחתך עפר בעלמא הוא דכיון דאין שם פסול אחר אלא דשחוטי חוץ לבדו איכא למימר דבהכי חייב רחמנא וכ"כ בשט"מ שם ד"ה דאי וסיים דהא בהכי חייב רחמנא שוחט בחוץ דבענין אחר לא משכחת חיוב דשוחט בחוץ אבל כשיש שם פיסול אחר כגון השוחט לעכומ"ז כי ההיא דפרק השוחט (דמ"א) אז יש לפטור עכ"ל והכי נמי למ"ד אינה לשחיטה אלא לבסוף עכצ"ל דמיחייב אשחוטי חוץ אע"ג דמכי שחטה פורתא אינה ראויה למזבח מחמת שאין לך מום גדול מזה מ"מ כיון דמה שנעשית אינה ראויה למזבח הוא רק מצד השחיטה בחוץ עכצ"ל דבהכי חייב רחמנא דבענין אחר לא משכחת לה חיוב דשוחט בחוץ ואין לחלק בין שוחט במזיד לשוחט באונס הטעות כנ"ד מאחר דבהכי חייב רחמנא מה לי במזיד מה לי בשוגג וגם מבואר בהדיא כן במשנה ראשונה דכריתות והשוחט והמעלה בחוץ כו' ועל שגגתו חטאת וכ"ה בהרמב"ם פ"א מהלכות שגגות דין ד' משא"כ גבי ההיא דחולין (דף ל' ע"א) שהביא כת"ר דאמרינן דחזי לדמי פסח שראוי לצאת לחולין מחמת המום היינו משום דהתם לא שייך כלל לומר דבהכי חייב רחמנא שהרי נשחט לשם קדשים וגם אדרבה עי"ז באנו להעמידו בחזקתו הראשונה שיצא לחולין להיות לדמי פסח אבל הכא גבי

בכור תם ששחטו בחוץ ה"ל שוחט קדשים בחוץ כמ"ש הרמב"ם פי"ח מהלכות מעשה הקרבנות דשייך ג"כ בקדשים קלים ופשוט הוא וא"כ מאחר דאסור משום שחיטת חוץ כדתנן פרק אותו ואת בנו קדשים בחוץ כו' ושניהם פסולים פשיטא דעורה אסור ויעויין פי"ב דזבחים גבי המפשיט את הבכור כו' דאפילו בבכור בעל מום ובשהשחיטה כשרה ונמצא בו טרפות העור אסור כ"ש וק"ו בבכור תם ששחטו בחוץ. והאריכות בזה למותר: ומ"ש כת"ר עוד לצדד לומר דהעור בטל ברוב ע"פ דעת הרמב"ם דס"ל כרבנן דר' מאיר פ"ג דערלה דאין אוסר אלא שבעה דברים בלבד ואת שדרכו למנות בטל ברוב הנה הרמ"א רס"י ק"י פסק כהתוס' וסיעתם וגם הרב"י בש"ע שהביא דעת הרמב"ם להלכה נלע"ד דהיינו משום שלא הביא כלל בב"י שם מה שהרמב"ן והרשב"א והר"ן והריטב"א כולם פסקו כר' יוחנן אליבא דר' מאיר כמבואר בחידושי הרשב"א והריטב"א ביבמות פ' הערל (דף פ"א) ובהר"ן פב"ת דעכומ"ז בסוגיא דמתניתין דהתם אלו אסורין ואוסרין בכל שהן וכ"כ בחידושי הרמב"ן שם. וגם לדעת הרמב"ם הרי פסק דלאו דוקא הנך שבעה דברים בלבד אלא כל דבר שהוא חשוב אצל בני מקום מהמקומות כו' ובודאי דעור עגל לא גרע מאגוז פרך ועוד דמשנה שלימה שנינו פב"ת דעכומ"ז הנ"ל (דף ע"ד) אלו אסורין ואוסרין בכל שהן יי"נ ועכומ"ז ועורות לבובין ולפירש"י והתוס' שם דהיינו משום דדברים חשובים נינהו ומחמת החשיבות לא בטלו וכ"מ בהרא"ש שם במשנה זו וכן פי' הרע"ו בפי' המשניות א"כ לפ"ז מוכרח דעור דבר חשוב הוא וה"ט דעורות לבובין אמנם בחידושי הרמב"ן שם פי' דיי"נ ועכומ"ז ועורות לבובין משום חומרא דעכומ"ז הוא ואפילו קיתון של יי"נ בריבוא קיתונות כו' וכן עור קטן שאין דרכו להמנות כלל אלא כולן משום חומר עכומ"ז אוסרין בכל שהן עכ"ל וכ"כ הר"ן שם ומ"מ גם לפ"ז י"ל בפשיטות דה"ה בתערובות קדשים בחולין משום חומרא דקדשים ג"כ אוסרין בכל שהן כדמשמע בכמה משניות הא' פ"ג דערלה גבי האורג מלא הסיט מצמר הבכור בבגד כו' ובמוקדשין מקדשי' כל שהן וע"ש בפי' הר"ש דבכור תם היינו מוקדשין ובמשנה ספ"ו דמעילה פרוטה של הקדש שנפלה לתוך הכיס כו' ובגמרא פרק כל שעה (דכ"ז ע"ב) איתא בהדיא הכי השתא ערלה בטלה במאתים הקדש אפילו באלף לא בטיל הן אמת שהתוספות הקשו שם תימא מה חומר היא זו הלא הקדש דבר שיש לו מתירין ע"י חילול ומטעם זה אין דינו להיות בטל אפילו באיסור קל אפילו מדרבנן כדאמרינן בריש ביצה עכ"ל. משמע דס"ל דטעמא דהקדש אפילו באלף לא בטיל אינו רק כשהוא בענין שהוא דשיל"מ וכ"ד הראב"ד ספ"ג מה' בכורות לפרש כן ההיא דפ"ג דערלה דובמוקדשין מקדשין בכל שהן דאיירי בקדשים שיש להם מתירין שיש להם פדיון אבל מדברי

הרמב"ם שם לא משמע כן וכן נראה מדברי הר"ש בפי' המשניות שם דמוקי לה בגיזת בכור תם דודאי הגיזה שנשר מחיים אין לו מתירין ולדבריהם מתורץ תמיהת התוספות פרק כ"ש הנ"ל דבאמת מה שהקדש אינו בטל אינו כלל מטעם דדשיל"מ רק מצד חומר הקדש וכדמשמע שם דחמור מערלה והלא אפילו ערלה אינה בטילה בפחות ממאתים אף שהוא דבר שאין לו מתירין ואיך הקדש החמור ממנו יהי' בטל ברובא כשהוא בענין שאין לו מתירין וכ"מ פשט המשניות רפ"ג דערלה דהקדש חמור טובא מערלה ולשטת הראב"ד נהפוך הוא לגמרי דערלה וגם תרומה חמירי מהקדש גם לכאורה קשיא טובא על התוס' במ"ש דעצי הקדש דלא בטילי הוא משום דשיל"מ ע"י חילול דהא תנן ר"פ י"ב במנחות (דף ק' ע"ב) העופות והעצים והלבונה וכלי שרת אין להם פדיון שלא נאמר אלא בבהמה ומשמע דאפילו עצים שנטמאו אין להם פדיון ואפילו עד שלא קדשו בכלי וכ"ש עצים טהורים וכ"כ בתוי"ט וכמבואר בגמרא שם (דק"א א'). וע' ברמב"ם פ"ו דה' איסורי מזבח דין ד' ה' ובלח"מ שם מה שהקשה על הרמב"ם וע' בשעה"מ שם שיישב דכשנפסלו יש להם פדיון קודם שקידשו בכלי מיהו גם לפ"ז דוחק גדול לאוקמי עצי הקדש שבגמ' פכ"ש דמיירי בעצים שנפסלו וקודם שקידשו בכלי אלא סתם עצי הקדש משמע וא"כ הרי אין להם פדיון ואינן דשיל"מ ואע"ג דבמעילה (די"ט ע"ב) גבי איכא בינייהו עצים מבואר דלרבנן דרבי עצים לא דמו לכלי שרת וע"י מעילה נפקו לחולין צ"ל דאע"ג דלענין שאין להם פדיון דמו לכלי שרת מיהו לגבי מעילה לא דמו דכלי שרת דקדושת הגוף נינהו כדפירש"י במעילה שם בפי' המשנה ד"ה אין מועל אחר מועל לכן לא נפקי לחולין אפילו ע"י מעילה משא"כ עצים דלאו קדושת הגוף נינהו אלא דהא דאין להם פדיון היינו משום דאע"ג דנטמאו כטהורים דמו כדאיתא במנחות (דק"א ע"א) לכך מ"מ ע"י שמעל בהם נפקי לחולין ועיין ברש"י פכ"ש (דכ"ז ע"ב) ד"ה והלא מעל ואע"ג דבמנחות שם משמע דכלי שרת נמי לאו קדושת הגוף נינהו. אפשר דהיינו לרבנן דרבי נחמיה במעילה שם אבל במתניתין שם דאתיא כר' נחמי' י"ל כדפירש"י שם דקדושת הגוף נינהו וכן פי' בשעה"מ שם לדעת הרמב"ם שכתב בהדיא פ"ו מהלכות מעילה דין ה' שכלי שרת קדושת הגוף הן וא"כ מכ"ז י"ל דמ"ש בגמ' פכ"ש דעצי הקדש אפילו באלף לא בטיל אינו כלל משום דהוי דשיל"מ כ"א משום חומר הקדש בעצמו וע' במשנה ספ"ג דמעילה דקן שבראש אילן של הקדש חמור מקן שבאשרה. וכ"פ הרמב"ם פ"ה מה' מעילה דין ז' ובפ"ז מה' עכומ"ז דין י"ב וביי"ד סי' קמ"ב ס"ח וע' במל"מ שם. וע' תוי"ט בשם רש"י בעכומ"ז (דמ"ב ע"ב) א"כ גם לענין דלא בטיל אפי' באלף י"ל דודאי לא קיל מעורות לבובין כנ"ל. והנה גם לפי' הרא"ש והטור בי"ד סי' ש"ח גבי האורג

מלא הסיט מצמר הבכור בבגד דפליגי אהרמב"ם וס"ל דהיינו בדעבד מיניה ציפרתא דוקא כמ"ש בתמורה (דף ל"ד) מ"מ לפ"ז ג"כ הסיפא דובמוקדשין מקדשין בכל שהן ע"כ מיירי בכל גווני דהא מכל שהו אי אפשר לעשות ציפרתא והנה דברי הראב"ד דמוקי בקדשים שיש להן מתירין שיש להם פדיון נראה דלקוחים מהירושלמי שם פ"ג דערלה דאיתא שם ובמוקדשין מקדשים בכל שהן הדא דתימר בקדשים שיש להן מתירין אבל בקדשים שאין להם מתירין צריכין סיט ופי' המפרש בקדשים שיש להן מתירין כגון קדשי בדק הבית שיוצאין לחולין ע"י פדיון דכל דבר שיל"מ קי"ל דאפילו באלף לא בטיל ה"נ אוסרין בכ"ש אבל בקדשי מזבח שהן קדושת הגוף אין להם מתירין לעולם צריך מלא הסיט ושכן פי' בספר שדה הישועה עכ"ל וא"כ הר"ש שם שפי' דבכור תם היינו ובמוקדשין נראה דפליג ע"ז ואפשר משום שכן מוכח מהגמ' פכ"ש (דכ"ז ע"ב) הנ"ל ועיין בתוספות ספ"ו דמעילה (דכ"א ע"ב) ד"ה פרוטה שפירשו ג"כ הטעם דהפרוטה לא בטילה משום דשיל"מ או משום דמטבע חשוב ולא בטיל ועיין מזה במל"מ פ"ז מה' מעילה דין ו' דמשמע דס"ל דצ"ל מן התורה לא בטיל והנה התוס' אזדו לשטתייהו בפסחים (דכ"ז ע"ב) אכן להר"ש והרמב"ם י"ל דמשום חומר הקדש הוא בעצמו וביבמות פרק הערל (דפ"א סע"ב) אבל חתיכה של חטאת טהורה שנתערבה במאה חתיכות של חולין טהורות כו' דברי הכל לא תעלה:

ופירש"י דהטעם הואיל ואפשר למוכרן לכהן בהפסד מועט כו' משמע לא כפי מ"ש בשם ר"ש והרמב"ם דלדידהו א"צ לטעם דפירש"י כ"א דכך הוא דין מוקדשין בחולין דאפילו באלף לא בטיל ומ"מ אף לפי הטעם דמטבע חשוב ולא בטיל ודאי דעור עגל חשוב יותר ממטבע פרוטה אחת:

ומ"ש כת"ר עוד להקל משום שי"ל דהישראל קנה המשכון כדין ישראל מישראל שאע"פ שחטא ישראל הוא:

והיכא דקני משכון לקדש בו את האשה ממילא דה"ה שמכירתו מכירה כמ"ש הש"ך וא"כ מה שמכר הישראל את הפרה קודם הלידה להעכו"ם הוי מכירה מעליא עכ"ל הן אמת שבמ"ש דקנה משכון אע"ג דלא שייך ולך תהיה צדקה י"ל שזו סברא נכונה בשגם שבלא"ה ההמגי"ד פ"ד מהלכות חמץ סוף דין ה' כתב דהרמב"ם נראה שהוא פוסק דישראל מעכו"ם קונה משכון והובא ב"ש בא"ע סי' כ"ח ס"ק ל"ב וכ"כ הנ"י פרק איזהו נשך בגמרא אמתניתין מלוה ישראל מעותיו של נכרי כו' דהא ישראל מגוי קונה משכון ואע"ג דאנן לא קיי"ל כן מ"מ בכה"ג יש לומר דכ"ע מודו דקונה משכון אך מ"ש כת"ר דממילא דה"ה שמכירתו מכירה לא נהירא לענ"ד דנהי שיש לו איזה קנייה

בו מ"מ הרי עדיין אינו שלו ממש ואיך יוכל למוכרו לחלוטין ושוב מצאתי כן בהדיא בחידושי הרשב"א פ"ק דקדושין (דף ח') בד"ה התם במשכון דאחרים וז"ל ואע"ג דגופו אינו קנוי לו ממש ואי אקדיש מלוה או זבין מלוה לא עבד כלום מ"מ לענין קדושין כיון שיש לו בו מקצת קנין מעכשיו לענין שביעית ולענין שאינו נעשה מטלטלין אצל בניו ה"ל כדידיה לענין קדושין ולא גרע כו' עכ"ל ואין לומר דלא כתב כן רק אמשכנו בשעת הלואתו אבל במשכנו שלא בשעת הלואתו קני ליה לגמרי ואי זבין מלוה שפיר זבין דהא הלשון שיש לו בו קנין לענין שביעית ולענין שאינו נעשה מטלטלין אצל בניו אמרו בגמרא בפ"ט דב"מ (דקט"ו רע"א) לגבי משכנו שלא בשעת הלואתו וכן משמע עוד בחידושי הרשב"א פרק השולח (דל"ז) ד"ה הא דאמרינן דקני ליה כדרבי יצחק וכן מבואר ג"כ בהדיא בחידושי הריטב"א פ"ק דקדושין שם דשאני קדושין מזביני כו' אלא דס"ל דאם לא פדאו הלוה והחליטוהו לו ב"ד אזי הוה זביני למפרע ע"ש משא"כ אם יפדנו לוה לא הוה זביני דמלוה דמקודם זביני ובקדושין הוה קדושין ולהרשב"א י"ל ג"ז אינו מוכרח כלל דאפילו יחליטוהו לו ב"ד מ"מ לא הוה זביני למפרע זביני והנה גם הש"ך סי' ע"ב סק"ט ד"ה עוד כתב הרמב"ן הביא כן בשם הרמב"ן והר"ן אלא שהוא ז"ל נחלק ע"ז ובודאי שעל דברי הרמב"ן והרשב"א והר"ן והריטב"א יש לסמוך יותר כ"ש שדבריהם מסתברא יותר. וגם הש"ך לא כתב שיכול למוכרו וע' בקצה"ח סי' ע"ב סק"ו שהשיג על הש"ך וע' בא"ח סי' תמ"ג בט"ז סק"ד שכתב ג"כ דמ"מ הוה גוף המשכון של הלוה והביא ראיה לזה מהדין שבש"ע ח"מ סי' ע"ב סעיף ל"ו ועיין ש"ך ס"ק קמ"ט דגם הוא בסוף דבריו מסכים לזה וכ"כ בפשיטות באו"ת שם ס"ק קל"ז בשם חידושי הרשב"א בב"ק הן אמת כיון דלגבי בכור שותפות עכומ"ז אפילו היה לו רק חלק אחד מאלף פוטר מן הבכורה כמבואר בי"ד סי' ש"ך ס"ג א"כ כיון שזה הישראל יש לו קצת קנין בו כשנתפוס דקונה משכון ואילו מכר זכות זה שיש לו בו לעכומ"ז י"ל דפטור מן הבכורה דעדיף מחלק א' מאלף שהרי קנין זה הוא סך גדול וקרוב לסך כל הבהמה. וגם לפחות ה"ל כמו בהמת ארנונא לפי האיכא דאמרי בפ"ק דפסחים (ד"ו ע"א) דאפילו מצי מסליק ליה בזוזי פטור מן הבכורה שכן פסקו הרי"ף והרא"ש וטוש"ע י"ד סי' ש"ך ואף שכתב מהרא"י בפסקיו סי' ק"ל דהיינו טעמא משום דסתם הארנונא מוטל רק על הולדות עצמן כו' וכל כמה דלא סילק ליה ידו שייכא בגווה משא"כ העושה עדרו אפותיקי לא"י איתא בשט"מ דב"מ פא"נ (ד"ע ב') דאינו פוטר מן הבכורה:

דלא דמי לארנונא מ"מ הכא שהישראל יש לו בו קנייה א"כ כשמכר זכות זה ממש להעכומ"ז לא גרע מבהמת ארנונא אך זהו כשמכרו לו והודיעו שהוא משכון ומכר לו

כל כח וזכות שיש לו בו אבל בנד"ז שמכרו לו מכירה חלוטה מה שאין לו עצמו זכות בה בהפרה כלל א"כ י"ל דהוי מקח טעות לגמרי:

שזה לא נתכוין לקנות זכות הנ"ל כ"א כל הבהמה ממש מה שאין יכולת כלל להישראל עצמו בזה ואתיא בק"ו מדין המשנה פרק הספינה (דפ"ג ע"ב) שחמתית ונמצאת לבנה כו' וכמ"ש בח"מ סי' רל"ג ולא דמי כלל לדינו דתה"ד סי' שכ"ב המובא בהג"ה שם וע' בשט"מ פ"ק דביצה גבי ביצה דפחיא כו' וע' בב"ש סי' כ"ח ס"ק ל"א וצריך להודיע לה שאינו שלו אלא משכון הוא כו' ובגיטין (דמ"א ע"א) בתוס' סד"ה אשה. הוי כשמכרו לשעה אינון קיימין אבל מכרן לעולם ד"ה אינן מכורין וכ"כ הרא"ש שם סס"י ל"ד וה"ה בנד"ז:

אך יש לצדד ע"פ תשו' מהרי"ו סי' קל"ח הובא באה"ע סכ"ח ססע"י י"ב בהג"ה הרי אע"ג דישראל מעכום"ז לא קנה משכון עכ"ז אם מכרו כו' ועב"ש שם סס"ק ל"א ה"ה הכא לגבי זה דכל הטעמי' דהתם שייכי בנד"ז ג"כ ועיין בה' רבית של אזמו"ר ז"ל בסופם ועוי"ל דהנה בתוספות רי"ד פ"ק דקדושין (ד"ח) כ' דבמשכנו שלא בשעת הלואתו רשאי למוכרו ולהפרע ממעותיו כדתנן ומשלשים יום ולהלן מוכרן בב"ד עכ"ל והוא כרשב"ג במשנה ס"פ המקבל (דקי"ג ע"א) ובהרא"ש שם פ' המקבל סי' מ"ז דלת"ק אינו יכול למוכרו לעולם כיון שלקחו בתורת משכון כו' והובא בטור ח"מ סי' צ"ז סל"ה ובב"י שם: וכ"פ בש"ע שם סכ"ב ולכאורה הרמב"ם ספ"ג דמלוה שכ' ומשלשים יום ולהלן דהיה מוכרן בב"ד לא ס"ל כהרא"ש אע"ג דפוסק כת"ק מ"מ בדברים שא"צ להם ס"ל דמודה ת"ק לרשב"ג דמשלשים יום ולהלן דהיה מוכרן בב"ד וכ"מ דעת בעה"ת שבב"י שם ססע"י ל"א ובש"ע אזמו"ר ז"ל ה' הלואה סעיף י"ו משמע דהרא"ש מודה להרמב"ם א"כ לפ"ז בנד"ז מדינא אפילו במשכון ישראל כה"ג היה שרי למוכרו אחר שלשים יום. והגם דלא מכרו בב"ד י"ל אולי ע"פ נימוס הקיר"ה רשאי למוכרו בכה"ג וצ"ע בש"ע ח"מ סי' ע"ג סעי"ד בהג"ה ועוי"ל קולא ע"פ מ"ש בתשו' צ"צ סי' ס"א בשם חתנו העה"ג. ומ"ש התוס' דב"מ (ד"ע ע"ב) סד"ה ואי דמתחלה הבהמה כו' וכ"כ בפ"ב דבכורות זהו לל"ק דרבא משא"כ לל"ב והלכה כל"ב ומיהו נד"ז לא דמי להא דעה"ג ועוד שגם שם דחה הצ"צ את ד' העה"ג והנה בר"ש פ"ג דערלה משנה ז' כ' והא דלא אמרינן בכל הני דמתניתן ימכר כולו לכותי חוץ מדמי איסור שבו כו' מפרש בירושלמי משום דחיישינן בכולהו דלמא הדר כותי ומזבין להו לישראל כו' ובשו"ת נו"ב מהד"ת חי"ד סי' קצ"ג גבי גיזת בכור שנתערב בשאר צמר התיר למוכרן לאינו יהודי ולא לחוש שמא ימכרנו לישראל משום דס"ל שבנדון שלו יש כמה טעמים להקל בהתערובות לגמרי יעו"ש הובא בספר

פתחי תשובה על יו"ד סי' ש"ח ועפ"ז י"ל בנ"ד ג"כ אף דהעור חמור טובא מהגיזה מ"מ כיון שיש לו טעמים לצדד להקל לגמרי ע"פ תשו' מהרי"ו כנ"ל ע"כ אם נכון בעיני כת"ר לסמוך להקל עכ"פ למוכרם חוץ מדמי איסור שבהם לאינו יהודי גם אני נמנה עמו אך היינו דוקא בעיר שרובה אינו יהודים:

סימן רלב

ישראל לקח רחל מא"י וילדה בחדש חשוון והרחלה היתה בתוך שנתה כי זמן לידתה בחצי חורף או בניסן א"כ היתה בשעה שילדה שבעה או ט"ח ואותו הולד נתגדל ושכחו שהוא בכור או ספק בכור עכ"פ וגזזו אותו ונתערב גיזה זו עם גיזת שני רחלות אחרות וא"א להכיר ביניהן מה דינה:

הנה הרמב"ם פ"ג מה' בכורות הי"ט פסק דגיזת בכור אפי' בעל מום שנתערבה בגיזי חולין אפי' אחת בכמה אלפי אלפי' הכל אסורים וכתב הכ"מ שיצא לו מברייתא פ"ג דבכורות (דכ"ה ב') דתני' בעלי מומים אסורים בכל שהוא ומפרש לה ר"נ בגיזת בכור בע"מ שנתערבה בגיזי חולין כו' אך הראב"ד בהשגות הקשה ע"ז ממתני' פ"ג דערלה מ"ג באורג מלא הסיט מצמר הבכור בבגד ידלק הבגד משמע הא פחות ממלא הסיט בטל ברובא וא"כ בגיזה לא כש"כ דליבטל וכ' שנ"ל שמשום קנסא קאמר ור' יהודה קתני לה ומשום דשהי' כדאי' התם ויש לשאול בדבריו לפ"ז בנ"ד שי"ל שהוא ספק בכור למאי דקיי"ל כר"ע במתני' רפ"ג דבכורות יעו"ש אי שייך גזירה דדלמא אתי לשהויי דאפשר לא גזרו אלא בודאי בכור אבל לא בספק בכור וכש"כ לד' האומר דס' מדאורייתא אסור מדרבנן לבד אבל אין לומר דדוקא בבכור תם או בעל מום שייך גזירה זו דדלמא אתי לאשהויי וחיישינן שמא יבא לידי איסור גיזה ועבודה הלכך אסרי לי' בזה כדי שישחטנו תומ"י כגון תם יקריבנו ובע"מ יאכל במומו כו' משא"כ בס' בכור והוא תם הרי ע"כ צריך לשהויי עד שיסתאב ויאכל במומו ואין לו תקנה אחרת א"כ כיון דע"כ צריך לשהויי אפשר דלא גזרי בי' כלל (דז"א דא"כ תם בזה"ז יהי' צמר הנושר ממנו מותר ובודאי ליתא) אמנם לתי' הב' שכ' הראב"ד שם משום דעביד איסורא קנסי לי' עלח"מ שם א"כ ה"ה בנ"ד עביד איסורא במה שגזזו אמנם הרא"ש השמיט ברייתא ואוקימתא דר"נ לגמרי וכן הטור סי' ש"ח והטעם לזה נ"ל דאזיל בשטת הר"ש פ"ג דערלה מ"ג שפי' דכל שהוא דאמרי' בגיזה נמי לאו דוקא אלא מלא הסיט:

ועוד הקשה הר"ש דהא מלא הסיט דהכא לא אסר אלא בציפרתא כדאמרי' סוף תמורה (דל"ב ע"א) ובגיזה לא שייך ציפרתא עכ"ל ולכן י"ל דמה"ט השמיטה הרא"ש ודחאה

מהלכה וס"ל דגיזת צמר בכור בטלה ברוב ואל יפלא איך אפשר לדחות ברייתא שנאמרה במקומה בפשיטות כ"כ ע"י דקדוק קל דהא יש לתרץ הדקדוק באופני' אחרים כמ"ש הרמב"ם ע' כ"מ הא ל"ק דהא אדרבה פשטא דגמ' בבכורות שם משמע דאוקימתא דר"נ נדחי' מהלכה דאמרוהו קמי' דר' ירמיה וא' בבלאי טפשאי כו' עד שהכ"מ פ"ג מה"ב הי"ט הקשה זו על הרמב"ם למה פסק כר"נ ותי' שם די"ל דהרא"ש לא ס"ל תי' זה וסוגי' דתמורה וקושיי' הר"ש מתיישבת לפ"ז ויש להביא ראי' לדברי' מהירושלמי פ"ג דערלה ה"ג דמשמע דלמסקנא שם צמר בכור בטל ברוב אפי' ליטרא שהוא יותר הרבה ממלא הסיט ע"ש אך בש"ע סי' ש"ח ס"ז העתיק לשון הרמב"ם אמנם הנה הי"א שברמ"א סס"י הנ"ל י"ל דקאי ג"כ על סעי' שלפניו והנה הב"ח כ' שאין לסמוך על הי"א משום דהוי איסורא דאורייי' ודבריו תמוהים שהרי הר"ש פ"ג דערלה שם כ' שאין גיזת צמר בכור אפי' תם אסור רק מדרבנן וכ"כ התוס' בבכורות (דכ"ה) באריכות ע"ש דהא דדרשינן תזבח ולא גיזה היינו שלא נגוז אבל אם גזז אין כאן רק איסורא דרבנן כו' ע"ש ואמנם צ"ע בנ"ד שהוא בכור תם ותנן בפ"ג דערלה ובמוקדשין מקדשין בכ"ש ופירש"י דאיירי בבכור תם וא"כ הרא"ש לא יחלוק על סתמא דמתני' מיהו לפמ"ש הראב"ד בהשגות ספ"ג דבכורות מיירי דוקא בקדשים שיש להם פדיון וכ"כ התוי"ט פ"ג דערלה ומ"מ למעשה אין להקל בודאי גיזת בכור ולסמוך על דקדוק בד' הרא"ש נגד ד' הרמב"ם ושו"ע המפורשי' לאיסור אבל מ"מ יש למוכרן לא"י חוץ מדמי איסור שבהן וכ"נ דעת הש"ך שרמז בסי' ש"ח וז"ל וע"ל סי' ק"י סק"ב ור"ל דשם נת' היתר זה וע"ש ובנ"ד שהוא ס' בכור יש להקל ע"י תערובות אפי' בלא פדיון:

סימן רלג

ישראל קנה פרות משר א' עבור כמה מאות רובל ונתן לו ערבון שקורין אויף גאב בתורת תחלת פרעון סך מאה רובל והבהמות הניח אצל השר עד שישלם לו כל המעות כי לא האמין לו השר עד שיסלק וכ' ג"כ כתב עם השר על קנין הנ"ל בנייר פשוט והשר חייב באחריות של הבהמות מגניבה ואבידה ואונסי' ומשיכה לא עשה הישראל ואח"כ ילדה פרה א' וכשבא אח"כ הישראל וסילק כל המעות וקיבל הבהמות שואל על הבכור אם יש בו קדושת בכור אם לא:

הנה רבינו ז"ל בקו"א לאו"ח סי' תמ"א סעי' י"ב פסק כדעת הח"י שם דישראל מא"י וא"י מישראל אינו קונה אלא במשיכה ומשמע שם שאינו ס' דדינא ודלא כהמ"ב סי' ל"ה וא"כ בנ"ד לא קנה הישראל את הפרות ופטור מבכורה. אך בתשובת רמ"א סי' פ"ז

משמע דחשש להחמיר שמעות קונות עכ"פ מדרבנן משום סיטומתא ולא משמע כן מרבינו ז"ל שם:

דא"כ אמאי לא קנה והרי סיטומתא חשוב אצלו לקנין גמור גבי חמץ בפסח כמ"ש בסי' תמ"ח סעי' י"א ואפשר דבכה"ג דאיכא ג"כ כתב הגם שאינו בניר (הערבאווע) שיהיה חשוב קנין מצד דינא דמלכותא מ"מ חשוב קנין מצד סיטומתא ועיין במכירת בכור לרבינו ז"ל שבנימוסיהם אין נוהגין לכתוב קאנטראקט על מכירת פרה ומ"מ י"ל דהרבה פרות שאני וגם אם אין נוהגין מ"מ כיון דהקאנטראקט חשוב סיטומתא במכירת יי"ש וכה"ג אם כתבו על פרות ג"כ קנה ועב"י ח"מ סי' קצ"א שכ' בשם הר"ן דקדושין שבשטר לא קנה קרקעות עד שיתן כל הדמים כו' ור"ל היכא דהקנין ע"י שטר וה"ה בנ"ד שהכסף אינו קונה וא"כ לא יהא סיטומתא דשטר עדיף משטר של קרקע שקונה קנין גמור מה"ת דאינו קונה אלא בנתן כל הדמים אבל לא במקצת אפי' כנגד מעותיו לא קנה ומ"מ אינו מוכרח דכיון שקונה מצד המנהג א"כ אם נהוג נהוג אפי' בלא דמים ולכאורה יש להקל מצד אחר כיון שכ' רמ"א בתשו' הנ"ל דסיטומתא הוא רק קנין מדרבנן וא"כ י"ל דקלוש קנינו ולא מהני כלל להיות הבכור קדוש עי"ז מה"ת רק מדרבנן לבד ואשכחן כה"ג בזכי' קטן שיש לו זכי' לאחרים מדרבנן לשטת התוס' בגיטין (ס"ד ב') ואפ"ה לא מהני קנינו לאפקועי עי"ז איסור דאורייתא כמו מעשר שני בזמן הבית כדמוכח התם רק בשיתופי מבואות דרבנן שאין לו עיקר מדאורייתא ע"ש בגמ' ועיין ר"נ שם שכ' דאע"ג דקיי"ל הפקר וכו' מיהו אשכחן זכי' מדרבנן דקלישא מזכי' דאורייתא כמו מוכר שט"ח לחבירו כו' ע"ש וע' במרדכי רפ"ח דגיטין בענין דברי ש"מ כו' משמע ג"כ כזה וכן בחי' רמב"ן במשנה דעירובין בענין ד' אמות קונות בגט משום כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש כו' דוקא וא"כ י"ל דה"ה קנין סיטומתא שאינו אלא מדרבנן לרמ"א לא מהני להיות קדוש בכור עי"ז דאורייתא רק מדרבנן ובדרבנן יש להקל בפשיטות כיון שהוא ספק בכור וספק דרבנן לקולא ועוד שהא"י מסל"ת שכבר ביכרה ובדרבנן יש להאמין א"י מסל"ת ועיין ש"ע א"ח סי' תרנ"ח סי' ז' וי"א דאם הגיע לעונת הפעוטות מותר ועיין פמ"ג שם שמחלקותם אי קטן זכי לנפשי' מה"ת מכלל דאי זכי מה"ת לכ"ע לא נקנה לו משום שמתנתו אח"כ אינו אלא מדרבנן ולא הוי לכם מדאורייתא וכמ"ש לח"מ פ"ח מהל' לולב ה"י והיינו כשיטת התוס' בגיטין דקנין דרבנן לא חשיב זכיה גמורה להפקיע איסור דאורייתא אמנם לשטת רש"י בגיטין שם והסכים עמו הר"ן דקנין דרבנן חשוב קנין אפי' מה"ת כו' וקטן אין לו זכי' לאחרים אפי' מדרבנן רק בשיתופי מבואות דרבנן הקילו כו' וכ"מ בחי' הרשב"א גבי ד"א קונות בגט עם שהד"א רק בדרבנן משום כו' וחשוב קנין

דאורייתא וכ"כ בש"ס פ"ק דמציעא גבי קטנה יש לה ד"א ע"ש (ושני שטות אלו י"ל שיש להם מקור בגמ' עוד בגיטין (ל"ה ב') רבא אמר הפקר ב"ד כו' עב"י חו"מ סי' ס"ז כ' דלהרמב"ם לא אמרי' הפקר כו' בקום ועשה) א"כ בנ"ד חשוב בכור מדאורייתא למ"ד דזהו סיטומתא ע' מפתח וגם לשטת התוס' יש לחלק בין זכיות קטן או מכירת שט"ח שאין להדבר שום קנין מצד עצם מדאורייתא לסיטמותא שהקנין יש להדבר מדאורייתא רק שקנין זה דסיטומתא הוא דרבנן י"ל דזה חשוב יותר (עב"י ה' מילה סי' רס"ד בשם ר' יחיאל ומשם תקיש לענין זה) בשגם [שמה] שכ' רמ"א שסיטומתא הוא דרבנן צ"ע קצת עיין תוס' ב"ב רפ"ק וכי מסירה ומשיכה מצות הן כו' ועיין חינוך פ' בהר מצוה של"ו שהקניות כולם מדבריהם כו' וי"ל שהתורה אמרה שיקנו במה שדרך לקנות וכ"מ ברבינו ז"ל סי' תמ"ח סעי' י"א דסיטומתא מהני לאפקועי איסור ב"י וב"י שהוא דאורייתא ומ"מ בנ"ד לא ברירא מלתא כ"כ דהוי סיטומתא אמנם העיקר להתיר בנ"ד הוא מצד אחר והוא כיון שהשר עיכב אצלו הבהמות עד שיסלק לו הישראל מעות ואי לא אשכח הישראל מעות יעכב השר הבהמות לעצמו מקרי יד אחר באמצע ופטור מהבכורה וכדאסיק רבא פ"ב דבכורות ובפ"ה דמציעא (ד"ע ע"ב) בענין המקבל צאן ברזל מן הא"י שולדות פטורות מהבכורה הגם דברשותא דמקבל קיימא אפי' לאונסא וזול' מה"ט דאי לא אשכח מעות תפיס לבהמה כו' ופסקו כן כל הפוסקי' ביו"ד סי' ש"כ ואין לומר דשא"ה משום שיש להא"י חלק בריוח הולדות דהא הטור יו"ד שם סס"י הנ"ל כ' בשם הרמב"ם שאפי' אין לו על הישראל רק ריוח ממון לבד נמי דינא הכי וגם ל' הגמ' משמע שהבהמות הם של ישראל מכל וכל והישראל נותן לו אח"כ משלו ועיין רש"י במציעא שם אפי' ולדות המגיעים לחלק הישראל פטורין מן הבכורה כשיתעברו וילדו כו' מטעם דאי לא משכח בהמה תפיס ולדות והנה בולדות המגיעי' לחלק ישראל אין להנכרי מהם שום. ריוח עוד אפי' ממון ואפ"ה פטורים מן הבכורה כשיתעברו וילדו מה"ט דאי לא משכח בהמה תפיס ולדות והולדות עצמן לא היו מעולם של הנכרי רק כיון דאמו הי' של הנכרי ואי לא אשכח בהמה תפיס ולדות חשוב יד נכרי באמצע כש"כ בנ"ד שהבהמות עצמן היו של השר ועדיין יש לו בהם כח זה דאי לא יהיב הישראל זוזי תפיס אותן שהן פטורין מהבכורה וכ"ה דעת התוס' שם ד"ה ואי וכ"ד מהרא"י בפסקיו סי' ק"ל שכ' וז"ל דהתם שאני לפי שגוף הבהמה של הישראל היתה אבל הכא גוף הבהמה של הא"י היתה כו' ע"ש וכ"כ בשטה מקובצת לב"מ שם לפירש"י ע"ש רק שלפ"ז צ"ע על תשו' צ"צ סי' ס"ג הובא באה"ט סי' ש"ך למה לא יהיב טעם זה ומצאתי אח"כ תשו' זו בספר בא"י ועיין תשו' מהרש"ל סי' ל"א ועליו יש להקשות ג"כ כן ויש ליישב דעדיפי' מיני' קאמר א"נ

שם הניח הישראל מרצון ולא עיכב השר ואם ירצה ישראל ליקח הבהמה יתן לו בלא מעות דאז אין לו בה תפיסת יד וע' חילוק זה במשנה דע"ז לענין יין נסך והלה כותב לו התקבלתי כו' אבל אם ירצה ישראל להוציאו ואינו מניחו כו' ע"ש וצ"ע ובתשו' מהר"י הלוי אחיו של הט"ז סי' ג' מביא סברא זו להקל מיהו דבריו צ"ע דהרי התם לא היה הולד של א"י מעולם ובכה"ג לא אמרי' ס' זו כמ"ש מהרא"י שם והוא מהתוס' ובש"מ האריך יותר בזה שאפי' אפותיקי מפורש לא מהני בזה ע"ש ועוד יש להקל משום דאחריות גניבה ואבידה ואונסים על הא"י ומהני לאביי אפי' למאי דס"ל דברשותא דנותן קיימא ועיין תשו' מהרי"ו סס"י קע"ד הובא בהג"ה ש"ע סס"י ש"ך ואין לו חלק בה רק קיבל עליו אחריות חייבת בבכורה עכ"ל ובמהרי"ו שם משמע דבכיוצא בזה אם היתה הבהמה תחלה של א"י ומכרה לישראל פטורה מבכורה ע"ש משני צדדים אלו מבואר שאין הולד קדוש בבכורה כלל והוא חולין גמורים עיין יו"ד סי' רל"ב ס"ה אם אעשה כו' וכן עיקר וראיה מגמ' דגיטין (פ"ג) לא תיכול ולא תגרש ולכן לא חשוב מתנה עמ"ש בתורה וה"נ כה"ג ממש:

הלכות פטר חמור

סימן רלד

שאלה. ישראל שקנה מכהן חמור שלא בכרה ונתן הכסף ולא משך אם חייבה בבכורה: לכאורה י"ל דפטור כיון דמ"מ מדרבנן לא זכה א"כ אינו שלו שהרי קנין דרבנן אלים לאפקועי ממונא כמו ד"א שקונין מדין חצר מדרבנן ולענין גט בא"ע סי' קל"ט וחמץ בשעות דרבנן אין חוששין לקדושין בא"ח סי' תמ"ג אפס מוכח מהא דאמר רבא בהזהב (מ"ח א') מתנית' מסייע לריש לקיש אבל מידי אחריתי דמחסרא משיכה לא מעיל ומשמע דלר"י לא אתי שפיר אע"פ שמדרבנן יכול לחזור בו מ"מ מעל מדאורייתא כיון דד"ת מעות קונות וה"ט דלגבי איסורא לא תיקנו כ"כ ב"ש לשם ובפ"י תי' בע"א וא"כ ה"ה גבי בכור כיון דד"ת מעות קונות הוי של ישראל ולא של כהן וחייב בפטר חמור ועמ"ש במ"א בתשו' הקודמת שהעליתי שם דקנין דרבנן מהני באיסור דאורייי' וכנ"ל וקושיי' המרדכי רפ"ח דגיטין י"ל משום דמתנת ש"מ קונה אח"מ ואין גט אח"מ ע"ש.: הא לא"ה מהני קנין דרבנן וע' פ"י ב"מ שהביא מהשואל (צ"ט) המשאיל קרדום לחבירו [כו'] כדרך שתיקנו כו' אע"פ שהוא דרבנן ואין כ"ז נגד מש"ל די"ל דודאי קנין דרבנן היכא שאינו בא להחליש קנין דאורייתא מועיל כמו קנין דאורייתא כמו משיכה לר"י אע"פ שהוא דרבנן לבד וכן ד"א משא"כ היכא שבא להחליש קנין דאורייתא:

הלכות חלה

סימן רלה

ונידון השאלה שראית במדינתכם מנהג חדש בהפרשת חלה ממצה שחולקים המצות לב' או ג' חלקים וכל א' וא' מבני הבית מפריש חלה מחלק א' ואיזה אנשים באו לשאול ממעלתך איך להתנהג בזה וצוית שלא יעשו כן רק שיצרפו כל המצות בסל ויקחו חלה א' לכולן וכששמעו זאת האנשים נוהגי מנהג חדש הנ"ל באו לשאול ממך מה דין מצותיהם שחלקום לב' או לג' חלקים והפרישו ב' או ג' חלות ודעת מעלתך לומר דבדיעבד אם באו לשאול ע"ז ביו"ט א"צ להחמיר כלל ויש לפסוק דמהני ההפרשה שהפרישו מכאו"א נלע"ד דהדין עם מעלתך אבל לא מטעמך שכתבת ממ"נ (אם כוונת האשה שמכוונת שלא לפטור חלק הב' כוונה היא הרי לא נפטר חלק הב' כו' ואם נאמר דכוונתה לאו מלתא היא והפרשת חלה שמצבור הא' עולה ג"כ לצבור הב'. הרי כל מה שבצבור הב' פטורים כמבואר בשו"ע אדמו"ר נ"ע ה' פסח בסי' תנ"ז שאפילו בב' עיסות שהיה בכל א' שיעור חלה אם הפריש שלא מן המוקף בדיעבד הוי הפרשה וכולם פטורים מה תאמר שלענין המצה שבצבור הב' שיש עליהם ספק שמא באו מאותה עיסה שבא ממנה אותה מצה שהפריש ממנה חלה בצבור הא' לזה לא מהני כוונתה שלא לפטור כיון שמעיסה א' באו ולענין מצות אחרים שבאו מעיסה אחרת מהני כוונתה שלא לפטור. חדא דאין סברא לחלק בענין הכוונה כו' עכ"ל ובמח"כ הן דברי תימה דהא רבינו ז"ל שפתיו ברור מללו בסי' תנ"ז סי"ג דבשני עיסות לא מהני שלא מ"ה אא"כ היה בדעתו לפטור בחלה זו גם את השני' כו' הרי דבעי' כוונה לפטור אבל בסתם שלא נתכוין לפוטרה לא נפטרה ואילו בעיסה א' למ"ד דאפילו כיונה שלא לפטור לא מהני כוונתה כ"ש דבסתם ודאי נפטרו ואפשר כ"ע מודו בהא וא"כ אם באת לחוש למ"ד זה דחושש בעיסה א' אפי' בכיונה שלא לפטור וכ"ש דיש לחוש בסתם ובשני עיסות ודאי סתם לא מהני וכ"ש כיונה שלא לפטור י"ל דבסתם נפטרו כיון דלא בעי' מ"ה בעיסה א' משא"כ בשני עיסות דבעי' מ"ה לכך בסתם לא נפטרו אא"כ היה בדעתו כו' וא"כ ליכא ממ"נ דאם כיונה שלא לפטור לאו מלתא היא היינו דה"ל כסתם לכן בעיסה א' נפטרה משא"כ בשני עיסות דלא נפטרו אא"כ נתכוין לפטור). אלא דמ"מ לדינא יפה כוונת דהעיקר שאפילו בעיסה א' אם הפרישה ממנה חלק גדול וכיונה שלא לפוטרו לא נפטר כדהוכיח בס' מקור חיים סי' תנ"ז מדברי הט"ז בי"ד סי' שכ"ד סקי"ג וש"ך שם סקכ"א ובאמת שאינן ד' הט"ז וש"ך עצמן רק כוונתו מדברי תה"ד סי' ק"ץ שהובא שם בט"ז וש"ך ומדברי מהרי"ל

שבש"ך שם שז"ל התה"ד רגילין הנשים ליקח מעט בצק מעיסה הגדולה ומשהין אותה לשאור להחמיץ בה עיסה אחרת ונוטלת אותו בצק מהעיסה קודם הפרשת חלה כדי שיהיה אותו בצק מן החיוב שאם היו נוטלין אחר הפרשה הי' כל העיסה פטורה כו' עכ"ל הרי דכשנוטלים קודם ההפרשה ומבדילין אותו לא נפטר ע"י החלה שנוטלים אח"כ מהעיסה משום שלא היה דעתה לפוטרה או שהיה דעתה שלא לפוטרה הרי עכ"פ דכוונה שלא לפטור מהני אפילו בעיסה אחת וכ"כ הש"ך בשם מהרי"ל ע"ש אך לכאורה בתשו' מ"ב סי' א' משמע להיפך. והשיא ד' תה"ד לכוונה אחרת וז"ל והשתא מה מועיל זה כו' מ"מ אח"כ כשיפריש החלה מהעיסה הנשארת יפטר גם זה שלקח לשאור בכל מקום שהוא שהרי לא בעינן מן המוקף היכא שנלושה בבת אחת מדאמר שמואל חלת ח"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש אעכצ"ל שאני הכא דבדעתו תליא מלתא וכיון שדעתו היה מתחלה ליקח עיסה לשאור ולחלקו מהעיסה הנשארת הרי לא נכנס מעולם בחיוב אחד וכאילו נלוש בפני עצמו עכ"ל הרי מבואר מדבריו להפך ממה שהוכיח המק"ח מהתה"ד דבעיסה א' שנילושה אדעתא שלא לחלקה בצק לא מהני כוונה שלא לפטור והתם ה"ט דתה"ד כיון שהיה דעתו מתחלה ליקח עיסה לשאור ולחלקו מהעיסה הנשארת ור"ל לחברו לעיסה אחרת ומ"ה ה"ל כנילוש בפ"ע ולפענ"ד פירושו בהתה"ד הוא דוחק גדול דאם כדבריו א"כ תהיה העיסה שלוקחים לשאור פטורה לגמרי מחלה אם אין בה בעצמה שיעור חלה מאחר דה"ל כאילו נלושה בפ"ע ולא נכנסה מעולם בחיוב א' עם העיסה הגדולה א"כ אינה חייבת בחלה אא"כ יש בה שיעור חלה בפ"ע דאין סברא לתפוס החבל בשני ראשין ולומר דלגבי חיוב חלה ה"ל כאילו נילושה ביחד. ולגבי שתפטר בחלה שמפרישים מן העיסה הגדולה ה"ל כאילו נילושה בפ"ע דבודאי זה לא ניתן להאמר כלל (הג"ה. ושוב מצאתי בתשב"ץ ח"ב סי' רצ"א ספ"ה וז"ל מנהגן של נשים ליטול שאור מן העיסה קודם שמפרישין חלה ומנהג יפה הוא כדי שלא יכניסו עצמן לערב דבר הפטור מן החלה עם דבר החייב ועוד שלפעמים לשות פחות מכשיעור ופטור מן החלה והם אינן בקיאות בשיעורין ועל ידי מנהג זה יכולות להפריש חלה אפילו בפחות מכשיעור וחייבין בכך לפי שהשאור נתחייב בחלה ודומה לשאור של חטים שנתנו לתוך עיסת אורז שאם יש בנותן טעם שחייב להפריש חלה כמו שביארנו עכ"ל הרי הפך מדברי המ"ב דהשאור לא נתחייב בחלה רק מצד שהיה נלוש יחד עם עיסה גדולה ועל כן אף שאין בו שיעור חלה וגם נותנים אותו ללוש עיסה שהיא פחות מכשיעור אעפ"כ חייב בחלה משום שכבר מקודם נתחייב בחלה:

קיצור:

דמשמע מדברי תה"ד שכשלוקחים קצת מהעיסה קודם הפרשת חלה ומניחים אותה לבד אינה נפטרה ע"י החלה שלוקחין אח"כ מהעיסה הגדולה [הוא] משום שלא היה דעתו לפוטרה ולא כמ"ש המ"ב (משום) דה"ל כאילו נלוש בפני עצמו וראיה ברורה לזה מהתשב"ץ ח"ב סי' רצ"א ספ"ה עכ"ה):

ב אך לכאורה באמת קשה על המנהג שבמהרי"ל ובתה"ד הלא המעט בצק ראוי להיות פטור מחלה לגמרי כדין העושה עיסה לחלקה בצק דפטורה מן החלה כדאמר רבי יוחנן בירושלמי הביאו הר"ש פ"ק דחלה משנה ז' ופי' הר"ש דהיינו כשאין בכל חלק וחלק כשיעור וא"כ ה"נ הרי בהשאור שמחלק אותו מהעיסה הגדולה להיות בצק בפ"ע אין בו שיעור חלה וכיון שלשו מתחלה ע"ד שיחלק ממנה חלק פחות מכשיעור אמאי לא יהיה אותו החלק פטור מן החלה ונציע מקודם המשנה פ"ק דחלה משנה ז' נחתום שעשה שאור לחלק חייב בחלה נשים שנתנו לנחתום לעשות להם שאור אם אין בשל אחת מהן כשיעור פטורה מן החלה וכ' הרא"ש בה' חלה סי' ג' גרסינן בירושלמי אמר רבי יוחנן העושה עיסה על מנת לחלקה בצק פטורה מן החלה א"ל והא תנן נחתום שעשה שאור לחלק חייב בחלה א"ל לא תשיבוני נחתום נחתום לאו בדעתו הדבר תלוי שמא ימצא לקוחות ונטבלו מיד כלומר אם ימצא שיקנה הכל ביחד לא יחלוק עכ"ל והוא מדברי הר"ש פ"ק דחלה מ"ז והרמב"ם שם גריס להפך שמא לא ימצא לקוחות ופי' לפי שהוא מתכוין אם לא ימצא קונה לזה השאור שיעשה ממנה עיסה ויאפה אותה כמו שקדם מאמרם למכור בשוק חייב עכ"ל וע"ש בהר"ש סוף משנה ו' גבי למכור בשוק חייב והנה הרא"ש בה' חלה שם סי' ב' כתב עוד בירושלמי אמר רבי יוחנן העושה עיסה על מנת לחלקה בצק פטורה מן החלה אלמא אע"פ שיש שיעור בשעת גלגול כיון שדעתו לחלקו בצק לפחות מכשיעור ולמוכרה פטור מן החלה וה"ה נמי העושה ע"מ לעשות סופגנין עכ"ל והנה הרא"ש שם כתב וה"ה לעיסות כותח אם לקח ממנה מעט כדי לאפותה נתחייב כל העיסה עכ"ל וכ"כ פ' כל שעה סי' י"ו והוא מדברי הר"ש בפ"ק דחלה משנה ה' א"כ ה"ה בעושה עיסה ע"מ לחלקה בצק שדימה אותו לזה אם עשה שעכ"פ בחלק אחד דבצק יהי' כשיעור חלה אזי כל העיסה חייבת אף אותו החלק דפחות מכשיעור דומיא דעיסת כותח והנה הראב"ד בהשגות ספ"ו מה' בכורים פוסק כר"ל ולא כר' יוחנן מחמת הך טעמא שבירושלמי שהביא הרא"ש גבי עיסת כותח אם לקח ממנה מעט כו' שמא תמלך כו' שמחמת זה ס"ל דגם בעושה עיסה ע"מ לחלקה בצק ראוי שיהיה חייב שמא תמלך לעשותו עיסה. וא"כ אף להרמב"ם והר"ש והרא"ש והפוסקים כר' יוחנן י"ל דמ"מ אם עושה שחלק אחד יהיה בו כשיעור אזי גם שאר החלקים חייבין

דבכה"ג י"ל ודאי לא גרעא מעיסת כותח שאופה ממנה מעט וכן מדינא דנחתום שעושה שאור לחלק דחייב בחלה משום שמא ימלך וה"נ באשה א' כשעושה שחלק א' יהיה כשיעור וז"ל התשב"ץ ח"ב סי' רצ"א ספ"ג נשים שעשו עיסה כדי לחלקה והיא עיסה אם אין בשל אחת כשיעור פטורה שכל העומד ליחלק בעיסה הרי הוא כחלוק (ונראה שזהו פירושו לדברי ר' יוחנן שבירושלמי) וכן נחתום שנתנו לו נשים לעשות להם שאור אם אין בשל אחת כשיעור פטורה (זהו דין המשנה) העושה עיסה על מנת לחלקה יש מי שאומר שהיא פטורה ויש מי שאומר שהיא חייבת שמא ימלך שלא לחלקה (נ' דזהו פלוגתא דהרמב"ם והראב"ד ספ"ו מה' בכורים) עכ"ד:

קיצור העושה עיסה לחלקה בצק פטורה כשאין בכל חלק כשיעור אך י"ל אם בחלק אחד יש כשיעור אזי אף החלק שאין בו כשיעור חייב בחלה דומיא דעיסת כותח. והראב"ד פוסק דעושה עיסה לחלקה בצק חייבת בחלה והתשב"ץ הביא ב' הדיעות:

ג והנה בפי' וענין לחלקה בצק יש ב' פירושים הלבוש בסי' שכ"ו פי' דהיינו לחלקה לאחרים בעודה בצק אבל הל"ח בה' חלה סק"כ כ' דאין זה במשמע הל' דלחלקה בצק אפי' לעצמו היא ומיהת דהיינו שיחלקה שלא לאפות עכשיו הכל אלא ליומא אחרא או מסעודה לסעודה אחרת כו' אבל המחלק העיסה בצק לאפות מיד הכל לא נפטר כלל דא"כ דוקא ככרות גדולות שבכל אחת מהן שיעור חלה הוא דחייב אא"כ שנאמר דהתנור מצרפן ובזה יש מחלוקת לקמן סעיף ל"ז אם לא שנחלק דהכא היה מתחלתו עיסה אחת:

לכן נ"ל מה שכתבתי דאין החילוק בבצק פוטר העיסה אא"כ דעתו שלא לאפות כשיעור בפעם אחת אבל כשאופה כשיעור אע"פ שנתחלק לעיסות קטנות לא נפטר כלל ובהכי אין אנו צריכים למ"ש רבי מרדכי יפה דדוקא לחלקה לאחרים היא דפשטא דמימרא לא משמע הכי עכ"ל והנה מ"ש דאם כן דוקא ככרות גדולות זה ודאי אי אפשר דהא בכמה דוכתי מוכח דדרכם היה לעשות ככר לחם מרובע הקב קמח כדאיתא במשנה פרק בתרא דפאה משנה ז' מככר בפונדיון מארבע סאין בסלע ופי' הרע"ו שם דהיינו שהוא רובע הקב וכ"ה בעירובין פרק שמיני (דפ"ב ע"ב) וזהו חלק חמישי משיעור חלה ובודאי אי אפשר להעלות על הדעת שהיו מפקיעין ככרותיהן מחיוב חלה ועיין בפרק שני דחלה משנה ג' ובעירובין שם (דפ"ג ע"א) אייתי חלתא כו' ועיין בטוש"ע א"ח סי' רמ"ב וכיון דתנאי פליגי אי התנור מצרף לחלה כמ"ש בירושלמי הביאו הר"ש פ"ב דחלה מ"ד א"כ למ"ד אין התנור מצרף איך היו מפקיעין עיסתן מחלה א"ו פשוט דזה שמחלק העיסה לככרות קטנות בצק אין זה נקרא כלל לחלקה בצק א"כ לפ"ז גם כשמחלקה

לאפות הככר לסעודה אחרת ג"כ מדוע תפטר דמהו החילוק בין אופה הכל ביחד או מסעודה לסעודה. ע"כ לכאורה נראים דברי הלבוש יותר דפי' לחלקה היינו לחלקה לאחרים בעודה בצק וכענין לחלקה בצק הנזכר בשו"ע סי' שכ"ו ס"ד והוא מהירושלמי וכן פירש הש"ך סי' שכ"ו סק"ה לחלקה בצק לאנשים הרבה עכ"ל. והיינו דומיא דנחתום שעושה לחלק אלא דנחתום חייב משום דלאו בדעתו הדבר תלוי ואדם אחר שעושה לחלק כה"ג ובדעתו הדבר תלוי פטור וכן פי' הט"ז שם סק"ב לחלקה בצק פי' לכל אחד פחות מכשיעור הרי עכ"פ פירש לחלק לכל אחד היינו לאנשים הרבה אבל העושה לחלקה לעצמו אין זה נק' לחלקו כלל דכך הוא הענין שמחתכים העיסה לככרות קטנים ומה לי כשאופה הכל יחד או זה אחר זה:

קיצור. בענין לחלקה בצק פירש הלבוש לחלקה לאחרים בעודה בצק דומיא דנחתום שעושה שאור לחלק. אלא בנחתום חייב ושאר כל אדם פטור כה"ג והל"ח פירש דלחלקה בצק אפילו לעצמו רק היינו לאפות חלק אחד היום וחלק אחד למחר אבל מה שמחלק לעיסות קטנות ואופה כולן יחד לכ"ע אין זה לחלקה בצק וחייבת בחלה ומוכרח הוא מהמשנה וגמרא וכיון שכן נראה יותר פי' הלבוש:

ד ומצאתי בספר תפארת למשה שכתב בה' חלה סי' שכ"ו וז"ל בש"ך סק"ה אבל שאר אדם העושה עיסה לחלקה בבצק לאנשים הרבה כו' עכ"ל וכ"כ גם הלבוש וב"ח ודרישה ליישב מנהגינו שנוהגים הנשים בע"ש ללוש רק שיעור חלה אף דדעתם לחלקם ללחמים שקורין קיטקע"ש שאין בהם שיעור חלה משום דלא הוי [דעתם] לחלקם לאנשים הרבה דאין לומר דלחומרא נוטלים חלה שמא יצטרפו אח"כ בסל או לחד מ"ד בתנור דא"כ לא יברכו ועוד נ"ל דאפילו נצטרפו אח"כ פטורים כיון שהיה פטור כשהיה לו שעת חובה דומה למ"ש ס"ד בהג"ה עיין סק"ט אבל לא משמע כן בירושלמי ופוסקים שכתבו סתם העושה עיסה ע"ד לחלקה וכ"מ בתוספות כיצד מברכין הביאם הב"י סי' שכ"ט וראיתי במעד"מ ה' חלה סק"כ שחילק בע"א בין היכא שנאפה הכל ביחד ובין היכא דלא היה בדעתו לאפותו יחד ול"נ דמתוספות הנ"ל (דף ל"ח) משמע אף שנאפו ביחד מקרי חילוק וצ"ע עכ"ל ומדבריו נראה דס"ל דאף העושה עיסה לחלקה לככרות ולאפותם ביחד י"ל שנקרא לחלקה בצק והן דברי תימה וכמו שהוכחתי לעיל מהמשנה והגמרא דמככר בפונדיון כו' וז"ל התוספות פרק כ"מ. ורבינו יחיאל ז"ל היה מסופק אם ווירמייש"ש חייבין בחלה משום עושה עיסתו כדי לחלקה בצק פטורין מן החלה דלית בהו שיעורא הכא גבי ווירמייש"ש פעמים מחלקין שאין משימין שיעור חלה בקדרה אחת אך היה מצריך ליקח חלה בלא ברכה בשביל הספק עכ"ל והשתא מדקדק התפל"מ מזה דכשאין

בקדרה אחת כשיעור נקרא לחלקה בצק אף אם מבשל שני קדרות לסעודה אחת ובשניהן יש שיעור:

ואין דבריו מוכרחים דמסתמא קדרה אחת היינו סעודה אחת וקדרה שניה היינו סעודה אחרת א"כ בזה הוא שנסתפק רבינו יחיאל אם נקרא לחלקה בצק כסברת המעד"מ או דלחלקה בצק היינו לאנשים הרבה כמו שזהו דעת רוב האחרונים הלבוש וב"ח ודרישה וט"ז וש"ך וצ"ע בהר"ש פ"ק דחלה משנה ה' מהירושלמי ר"פ בתרא יש דברים שהן חיבור לטבול יום ואינו חיבור לחלה דאמר רבי יוחנן העושה עיסה לחלקה בצק פטורה מן החלה משמע קצת כסברת התפל"מ מיהו מהמשנה ר"פ בתרא דחלה שתי נשים שעשו שני קבין ונגעו זה בזה כו' ובזמן שהן של אשה אחת מין במינו חייב ושלא במינו פטור. ועיין בפי' הרמב"ם דמשנה זו היא ע"ד בית הלל דס"ל שיעור חלה שני קבין וקשה הרי אף שנגעו זה בזה הרי אח"כ תחלקם וה"ל כעושה עיסה ע"מ לחלקה בצק ומדוע חייבים בחלה:

אע"כ כיון דתאפם יחד אין זה ענין כלל לענין לחלקה בצק ודלא כהתפל"מ ואין לומר דהתם מיירי שיאפו ג"כ נשוכים יחד דהא אשה אחת היא דומיא דשתי נשים. ושתי נשים שעשו שני קבין אע"פ שנגעו זה בזה מיירי ודאי שכשיבואו לאפות יחלקו ויסירו הנשוך וכ"מ בהרא"ש שם בה' חלה סי' יו"ד כיון דסופם לחלקם בצק ואהא תנן דבזמן שהם של אשה אחת חייב ואע"פ שג"כ תחלקם בצק אע"כ דאין זה נקרא כלל לחלקה כיון שיהיו נאפים יחד ושניהם של אשה אחת ומ"מ נ' לומר כיון דהראב"ד ס"ל דלא קיי"ל בהא כר' יוחנן ולדידיה אף העושה עיסה ע"מ לחלקה בצק לאנשים הרבה חייב בחלה ואין פטור רק באנשים שנתנו לנחתום כו' גם בהר"ש שם מבואר דהגירסא דר"ל הוא דאמר דהעושה עיסה ע"מ לחלקה בצק פטורה מן החלה ור' יוחנן פליג א"כ אף דהפוסקים ס"ל דפטורה מ"מ בפי' לחלקה בצק די לתפוס כסברת הלבוש וב"ח ודרישה וט"ז וש"ך ולא לחוש לפי' המעד"מ:

קיצור והתפל"מ נ' ס"ל דאף מה שמחלק לעיסות קטנות ואופה הכל ביחד נקרא לחלקה בצק וראייתו מהא דרבינו יחיאל אינו מוכרח ומהמשנה פב"ת דחלה ובזמן שהן של אשה אחת מין במינו חייב משמע לא כוותיה ואף בפלוגתא דהלבוש והל"ח נראה לפסוק כהלבוש כיון הראב"ד חולק לגמרי על דין לחלקה בצק:

ה ונחזור לענינינו להמנהג שבמהרי"ל ותה"ד שלפ"ד הלבוש והש"ך וסייעתם המעט בצק שרגילין ליקח מהעיסה הגדולה ומשהין אותה לשאור להחמיץ בה עיסה אחרת אין זה דומה לענין לחלקה בצק מאחר ששני העיסות שלה אבל לפ"ד הל"ח זהו לחלקה בצק

וא"כ אין זה המעט בצק נקרא מן החיוב שהרי לית ביה כשיעור ונעשה לכתחלה על דעת לחלקו מהעיסה הגדולה וא"כ מי נימא שדברי מהרי"ל ותה"ד והתשב"ץ והמנהג הן תיובתא דהל"ח ומסייע להו להלבוש וש"ך וסייעתם ונצטרך לומר לפ"ד הל"ח דהא דלחלקה בצק פטורה היינו כשאין בשום חלק שיעור חלה אבל אם יש בחלק א' שיעור חלה אז גם החלק שאין בו כשיעור חייב. וכמש"ל סעיף ב' וכ"מ לכאורה פשט, המשנה פ"ק דחלה נשים שנתנו לנחתום לעשות להם שאור אם אין בשל א' מהן כשיעור פטורין מן החלה משמע אם יש בשל א' כשיעור כולם חייבים מיהו בפי' המשניות להרמב"ם שם כ' וכן נשים כו' ויש בשל כל אחת מהן שיעור חלה חייב בחלה משמע דאין חייבת רק אותה שיש בשלה שיעור חלה ועוד דאפילו תימא דדוקא כשאין בשום אחת מהן שיעור חלה אזי דוקא הם פטורים היינו משום דאם יש בשל אחת מהן שיעור חלה אע"פ שבשל השאר אין שיעור חלה הוה ליה כתערובות שנתערבו עיסה החייבת עם עיסות פטורות ולכן כולן חייבות דהרי יש לחוש שמא חלק החיוב ביד אשה זו אלא דא"כ הכא נמי א"א להקל אא"כ נאמר יש ברירה וע' רמב"ם פ"א מה' תרומות ה"כ מיהו עכ"פ באדם אחד העושה עיסה לחלקה בצק י"ל יותר דכשחלק אחד יש בו שיעור חלה עי"ז נחית חיוב חלה על כל הבצק שנילוש עמו יחד בגלגול אחד אף לדעת הל"ח ולכן י"ל דלק"מ על הל"ח מהמנהג שבתה"ד דאין זה ענין לעושה עיסה לחלקה בצק מטעם הנ"ל שחלק א' יש בו כשיעור אך גם דין זה אינו מוכרח ולכן אפשר ליישב בע"א דהא בלא"ה דעת הראב"ד דאפילו בשנים שעשו עיסה לחלקה בצק אם אח"כ השלים על כל חלק כשיעור חייב בחלה ודלא כהירוש' עב"י סי' ש"ל:

ונהי דלא קיי"ל הכי היינו בעושה עיסה ע"מ לחלקה ושתשאר חלוקה לפחות מכשיעור אלא שאח"כ נמלך להשלים לכשיעור. משא"כ במנהג הנ"ל שגם לכתחלה עושה ע"מ לחלקה ולחזור ולחברה לעיסה אחרת וא"כ גם המעט בצק עשאו מתחלה וסוף ע"ד שיהיה עם עיסה החייבת בחלה מש"ה חייב בחלה לכ"ע:

ומעתה אפשר שאין לדחות כ"כ פי' המ"ב בהתה"ד די"ל דהטעם שלא נפטר המעט בצק שלקח לשאור ע"י החלה שלקח מהעיסה הנשארת היינו משום שהי' דעתו לחלקה ולא נכנס מעולם בחיוב א' ואעפ"כ אינה פטורה מחלה כדין העושה עיסה לחלקה בצק שהרי לא היה דעתו שתשאר כך פחות מכשיעור רק הי' דעתו לחזור ולחברה לעיסה אחרת וא"כ אין ראיה מהתה"ד ומהרי"ל לנדון שאילתינו שלא תפטר העיסות או המצות שהגיעו לחלק אחרת ע"י החלה שהפרישה זו מחלקה כיון שהן מעיסה אחת והכל של בעה"ב אחד ובנדון דתה"ד שאני דהתם לא פטרתו החלה משום שעשו מתחלה ע"ד

לחלק בצק מיהו אפילו לפ"ז א"כ גם כאן י"ל כן שלשים מתחלה על דעת לחלק אח"כ המצות לכמה חלקים ולהפריש מכל חלק בפני עצמו אך בלא"ה דוחק גדול הוא לפרש בהתה"ד כטעמו דהמ"ב דממ"נ אימתי יורד חיוב חלה על המעט בצק אם בשעת גלגול ולישה עם העיסה הראשונה א"כ ליכא למימר מ"ש המ"ב לא נכנס מעולם בחיוב א' כו' ואם באמת אנו רואין המעט בצק כאילו נילוש בפ"ע ולא ירד עליו מעולם חיוב חלה עד שנתחבר לעיסה השנייה שהי' דעתו לחברה אליה דבתר דעתו אזלינן וכדין העושה קב והוסיף עליו רובע. א"כ מהו שהצריכו מהרי"ל ומהרא"י ליטול המעט בצק קודם הפרשת חלה שאם היו נוטלים אח"כ היה כל העיסה פטורה דמאחר שהמעט בצק עדיין לא ירד עליו חיוב מעולם לא שייך לומר שנפטר ע"י חלה מהעיסה. ומשנה שלימה שנינו פ"ד דחלה משנה ה' שני קבין שנטלה חלתו של זו בפ"ע ושל זו בפ"ע חזר ועשאו עיסה אחת רע"ק פוטר וחכמים מחייבין הרי החלה שנטלו ממנה בעודה פטורה לא מהני ולא מידי וה"נ זה המעט בצק שהי' דעתו לחלקו לא נתחייב בחלה וא"כ החלה שנטלו מהעיסה לא פטרו ואין לומר כיון שבשעת ההפרשה עדיין לא חלקו נפטר דאין טעם בזה דהא בתר דעתו אזלינן ואין לומר משום אין ברירה דהא עכצ"ל דס"ל להמ"ב יש ברירה (בדרבנן אפי' בחלה ובחלת א"י שעיקרו מה"ת צע"ג) דאל"כ אפי' הפריש קודם לא שייך טעמא דהמ"ב אם אין ברירה ועוד נ' ראיה לדחות סברא זו דהא בהתשב"ץ ח"ב סי' רצ"א ספ"ה שהבאתי לעיל מבואר אף אם אח"כ מחברים השאור הזה למעט קמח עד שאין בין הכל שיעור חלה עכ"ז חייב בחלה משום שזה השאור כבר נתחייב בחלה וכנ"ל אות א' גם המ"ב כתב ולא אתא חיובו רק משום שנכנס עם עיסה גדולה בשעת לישה עכ"ל והיינו עם עיסה הראשונה הרי עי"ז נתחייב בחלה וזהו סתירה למש"ש הרי לא נכנס מעולם בחיוב א' וכאילו נילש בפני עצמו לכן פשט הפשוט בדעת מהרי"ל ותה"ד הוא כמו שהבין המק"ח דאפי' בעיסה א' שלא עשה אותה ע"ד לחלקה בצק אם אח"כ נמלך וחלקה לשנים והניח חלק א' ליטול ממנו חלה בפ"ע אחר כך ומחלק השני נטל חלה כעת לא נפטר החלק הא' אף דלא בעינן מן המוקף מ"מ היינו כשרוצה לפוטרו לא בעי' מ"ה אבל כשאינו רוצה לפוטרו כלל מחלה כעת אין סברא שיהיה נפטר נגד דעת המפריש דבחלה ותרומה בתר דעת המפריש אזלינן כמבואר ברמב"ם פ"ד מה"ת ה"כ כ"א ועוד שנינו במשנה במסכת מעשרות פ"ה מ"ד לא ימכור אדם את תבנו (שנידושו ופעמים יש בהן חטים ר"ש) ואת גפתו (פסולת של זיתים) ואת זגיו (פסולת ענבים) למי שאינו נאמן על המעשרות להוציא מהן משקין (פי' הרמב"ם דקאי על גפת וזגים ור"ל להוציא משקים מן הגפת ומן הזגים וללקוט חטים מן התבן) ואם הוציא חייב במעשרות

ופטור מן התרומה שהתורם בלבו על הקוטעין (שבולת קטועות שלא נדושו) ועל הצדדים (צידי הכרי) ועל מה שבתוך התבן (שאי אפשר בלא חטים) והרמב"ם כ' ענינו שהמוציא תרומה אינו מוציא אלא על כל הנגלה והנסתר עכ"ל וכ' הרע"ו וכן התורם את הבור בלבו על מה שבחרצנים ועל מה שבזגים והתורם בבית הבד בלבו על מה שבגפת עכ"ל ולכן אם הוציא מהם משקין פטור מן התרומה וז"ל הר"ש דתניא בתוספתא דתרומות התורם את הגורן צריך שיכוין את לבו על מה שבקוטעין ועל מה שבצדדים ועל מה שבתבן התורם את הבור צריך שיכוין את לבו על מה שבחרצנין ועל מה שבזגין התורם את הגת צריך שיכוין את לבו על מה שבגפת ואם לא כיון תנאי ב"ד שיתרום על הכל עכ"ל משא"כ במעשר אין נפטר מה שבתוך התבן ומה שבחרצנים וזגים ומה שבגפת והתוי"ט פירש הטעם וז"ל ודוקא בתרומה הניטלת באומד אבל מעשר הא קא חזינן שלא עישר כפי המדה על אלו הדברים עכ"ל. ועיין בהרמב"ם ספ"ד מה' תרומות ופרק שני מה' מעשרות ה"ו לא נזכר טעמו דתוי"ט עכ"פ אנו רואים שמדינא גם לענין תרומה אף שניטלת מאומד עכ"ז צריך כוונה לפטור וכשלא כיוון לא נפטר רק משום שתנאי ב"ד הוא אבל אם לא זה לא היה נפטר רק מה שהוא נגלה לפניו ולא הנסתר וא"כ הכא דעדיף מלא כיוון לפטור מהחלה את המצות הנשארים שאינן לפניו דאדרבה יש גילוי דעת שמתכוין רק לפטור אלו בלבד שהרי כורכם ומקיף אותם ומכסה אותם לבד ואת השאר הפרידו בפני עצמן ודעתו להפריש עליהם חלה בפני עצמם א"כ ודאי לא נפטרו מהחלה אף דא"צ מן המוקף מ"מ בעינן כוונה לפטור ועל חלה ליכא תנאי ב"ד מכ"ש הכא דהוי גילוי דעת שלא לפטור:

קיצור ולכן לענין המנהג שבמהרי"ל ותה"ד לפ"ד הלבוש אין זה לחלקה בצק ולהל"ח זהו לחלקה בצק וצ"ל כיון שיש בחלק אחד כשיעור אזי הכל חייב בחלה כנ"ל סעיף ב' ועוד כיון שמחלק החלק הפחות מכשיעור לחברו לעיסה שיש בה כשיעור לכן לכ"ע חייב וא"כ לכאורה יש מקום לקיים פירוש המ"ב בתה"ד כמ"ש לעיל סעיף א' אך עכ"ז הוא דוחק לכן פשט התה"ד הוא כמש"ל סעיף א' שכיון שלקחו מהעיסה חתיכת בצק קודם הפרשת חלה ואח"כ נוטל חלה מהבצק הנשאר ואין דעתו לפטור החתיכת בצק שהפריש אזי החתיכת בצק לא נפטר מחלה. ויש ראיות לזה ממסכת מעשרות פ"ה מ"ד דבדעתו הדבר תלוי וא"כ כשמחלק המצות לב' או ג' חלקים בכדי ליטול חלה מכל חלק בפ"ע א"כ דעתו בפירוש שבחלה זו לא יפטר רק חלק א' לבד ע"כ אינו נפטר החלק הב' אף שיש בהחלק הב' מצות מהעיסה שבחלק הראשון:

והנה בעיקר הקס"ד של המק"ח סי' תנ"ז שהיה נ' לו מסברא דלא מהני בעיסה א' כוונה שלא לפטור החלק הב' הוא משום דבעיסה א' לא בעינן מן המוקף וע"כ דאין צריך לתרום מזה על זה רק כיון שקורא שם חלה ממילא נפטר כל העיסה דאם היה צריך לחשב להפריש מזה על זה אז היה צ"ל מן המוקף כמו בתרומה עכ"ל וזהו מדברי המ"ב שכתב כן כנ"ל אות א' הנה מה שהחליט דבחלת חו"ל לא בעי' מ"ה הנה באמת שאין דין זה מוסכם כמ"ש הפר"ח בא"ח סי' תנ"ז והק"נ פ"ק דביצה ס"ק ס"ה דהר"ן ס"ל דבעי' מ"ה אפי' בחלת חו"ל ושכ"כ התוס' דבכורות (דכ"ז). והא דאוכל והולך לא חשוב שלא מ"ה וע' בט"ז בא"ח סי' תנ"ז ססק"ה כ' ג"כ דהא דאוכל והולך חשוב מ"ה יעו"ש אך הטעם הוא כיון שמשייר קצת יותר משיעור חלה ודלא כהט"ז שכתב טעם אחר והנה כשנעיין בדין זה בראשונים נמצא ג' דיעות בזה הנה הרא"ש פ"ק דביצה סס"י י"ג כתב וז"ל ומיהו מוקף ודאי לא בעינן מדשרינן אוכל והולך ומה שנהגו בפסח להניח כל המצות בכלי א' לאו משום דבעינן מוקף אלא משום דנהגו למיפא קפיזא קפיזא בפסח משום חמוץ ואם היה מפריש חלה קודם שצירפה בכלי לא מיפטרא בהכי (ר"ל משום שלא נתחייב עדיין בחלה כדאיתא בגמרא פ"ג דפסחים (דמ"ח ע"ב) ופירש"י משום דקפיזא הוא שלשה לוגין) ואם יבאו אח"כ לידי צירוף נתחייב בחלה (כדאיתא בגמרא שם) ואוכל טבל עכ"ל וכ"כ הטור ברמזים שם סי' י"ג חלת חוצה לארץ אוכל והולך ואח"כ מפריש ובלבד שבשעת הפרשה היה יותר מכדי חלה ואינה צריכה מן המוקף ובפסח נהגו להקיף לפי שאין בכל עיסה שיעור חלה לבדה עכ"ל הרי הפשט הפשוט משמע דס"ל דאפי' בב' עיסות יכול לפטור לכתחלה מזו ע"ז שלא מ"ה דאל"כ למה הוצרך ליישב המנהג משום דנהגו למיפא קפיזא כו' שהוא פחות משיעור חלה אדרבה אפילו יש בכאו"א שיעור חלה אסור לתרום שלא מ"ה כיון דהם מכמה עיסות ודוקא בעיסה א' שרינן שלא מ"ה א"ו ס"ל דאין חילוק ואם שרינן בחו"ל שלא מ"ה בעיסה א' ה"ה בשני עיסות וראי' לזה דבבכורות פ"ד (דכ"ז ע"א) איתא הלשון תרומת חו"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש ופירש"י אוכל והולך הטבל וישייר כדי תרומה ויפרישנה באחרונה וקאי אתרומה ולא על חלה וכמ"ש בתוספות שם ד"ה אוכל כו' ישאר מכריו כו' הרי קאי על כרי תבואה וכ"כ הר"ש רפ"ק דמעשרות בשם הירושלמי חלת חו"ל ותרומת חו"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש וכרי מלא תבואה אינו דומה לעיסה אחת ממש שהיא מחוברת כולה יחד משא"כ גרגירי התבואה כל אחד נפרד בפ"ע ועוד די"ל שם לענין תרומה הדין אפילו כשיש לו שני קופות של תבואה אוכל והולך כל קופה זו על סמך שיפריש תרומה מקופה השנייה לבסוף דהא שמואל לא התנה כרי אחד בדוקא אלא מאי אית לך למימר

כיון שמכוין שתרומת כרי זה יהיה ממה שנשאר בכרי השני שפיר דמי בתרומת חו"ל להיות אוכל והולך כמ"כ גבי חלה שרי כה"ג לאכול כל עיסה זו על סמך שישייר חלה מהעיסה השנית וגם ראיה לזה מהמשנה ששנינו במשנה פ"ד גבי חלת דמאי שניטלת שלא מן המוקף דאפילו בשני עיסות הוא הרי לא מצינו במשנה חילוק לענין מ"ה בין עיסה א' לשני עיסות כלל דבחלה שאינה של דמאי אפי' בעיסה א' אין לתרום שלא מ"ה ובחלת דמאי דלא בעינן מ"ה אפילו בשני עיסות הוא להכי כיון דס"ל להרא"ש דבחלת חו"ל א"צ מ"ה ס"ל דה"ה אפי' בב' עיסות (ואע"פ שאינה שוה לחלת דמאי לענין מן הטהור על הטמא עס"י שכ"ו ובתה"ד סי' קפ"ט וצ"ע מ"מ לענין מ"ה דשוה לה אין לחלק כצ"ל לדעת הרא"ש ונ"ל שדברי הרא"ש לקוחים מהסמ"ג במ"ע סי' קמ"א שכתב ומה שנהגו בפסח כו' ע"ש דהם ממש כדברי הרא"ש פ"ק דביצה הנ"ל) ומ"ש הרא"ש פ' אלו עוברין סי' ו' אלא הקפה בעלמא כדי לתרום מ"ה יישבו הפר"ח וק"נ דמיירי בחלת א"י וכ"כ הט"ז סי' תנ"ז סק"ה לחד תירוצא זוהי שטה א'. ושטה ב' הוא מ"ש הק"נ פ"ק דביצה ס"ק ס"ה בשם הר"ן דגם חלת חו"ל צ"ל מ"ה רק הקילו להיות אוכל והולך כו' וז"ל הר"ן פ"ק דביצה שם וכ' ר"ת ז"ל דמהא שמעינן שא"צ להפריש מן המוקף בחלת ח"ל אבל יש מי שאומר שצריך להניח לבסוף יותר משיעור חלה כדי שיפריש מן המוקף וכן משמע בהרמב"ם ספ"ה מהלכות בכורים שפסק הא דאוכל והולך ואח"כ מפריש ותומ"י כתב שצריך להפריש מן המוקף וגם הם אינם מחלקים בין עיסה א' לב' עיסות והנה לפמ"ש רמ"א בי"ד סי' שכ"ג בהג"ה וצריך לשייר מעט יותר כו' א"כ לפ"ז ממילא משמע לכאורה ג"כ דהעיקר כשטה זו דבעינן מן המוקף כמובן מהתוס' דבכורות (כ"ז) והר"ן פ"ק דביצה דהא בהא תליא. וכן משמע בסה"ת סי' פ"ב גבי לבד מעט שישאיר כו' חלה שא"צ מוקף כו' מיהו מצינן כו' ע"ש אך לפי שבסמ"ג שם ובהרא"ש שם משמע דלא הא בהא תליא א"כ גם מהרמ"א אין ראיה:

ושטה ג' היא מ"ש הסמ"ג בשם מורו לחלק בין עיסה א' לב' עיסות ותפסו כל הפוסקים הפשט דבב' עיסות צ"ל מ"ה:

ובחד עיסה א"צ מ"ה הגם שלכאורה אינו מוכרח שהרי לשונו כלשון הרא"ש פ"ק דביצה ומיהו מוקף ודאי לא בעי' כו' ומה שנהגו כו' ומלשון זה הוכחתי מהרא"ש דס"ל דאפי' בב' עיסות א"צ מ"ה כנ"ל ומ"ש הסמ"ג אח"כ בשם מורו ר"י היינו בענין אוכל והולך ואח"כ מפריש דזהו קולא יתירא טפי מלא מ"ה להסמ"ג והרא"ש ובזה הוא דיש לחלק בין עיסה א' לב' עיסות אבל לענין שלא מ"ה י"ל דמודה שאין לחלק ביניהם דאל"כ אין פי' למ"ש הסמ"ג ומה שנהגו כו' כנ"ל בהרא"ש:

אבל באמת סיום ל' הסמ"ג סברא הוא שלא יועיל בלא הקפה משמע דבב' עיסות צריך ממש הקפה ומ"ש הסמ"ג תחלה ומה שנהגו כו' קפיזא קפיזא כו' ולא כ' הטעם משום דבלא"ה בב' עיסות צריך הקפה י"ל היינו משום דטעם זה טוב יותר:

או שמתחלה סבר שטה אחרת והוא כמש"ל בשטת הרא"ש פ"ק דביצה ועכ"פ כן ג"כ דעת סה"ת סי' פ"ב דאין שום סברא להקל בחלת חו"ל לומר שא"צ מוקף רק בעיסה שנלושה יחד דוקא והנה מלשון התוספות דביצה (ד"ט ע"א) משמע לכאורה כדפרישית דגם בב' עיסות א"צ הקפה רק שלא הקילו להיות אוכל ואח"כ מפריש דהנה הרא"ש והסמ"ג ס"ל דענין אוכל והולך הוי עכ"פ שלא מ"ה וגרע מיני' דהא מה שאכל אינו מ"ה עם החלה והנה התוס' שם כ' אבל במצות בערב הפסח אם שכח ולא הפריש צריך לשייר מכל אחת ואחת מפני שגיבולן כל אחת ואחת בפני עצמה (ואפ"ל הטעם משום דבעינן שיהיה שיריה ניכרין כמ"ש לעיל מיניה וכיון שאין שום שיירים מהעיסה אין זה תרומה על העיסה הנ"ל אבל אם נשתייר מכל עיסה מצה א' הרי זו שיריה ניכרין) ולמחר יניח כל החתיכות בסל אחד ומצרפן לחלה ומפריש מן כולם אחת עכ"ל והרי זו האחת היא מעיסה אחרת ואינה ג"כ מן המוקף עם מה שכבר אכל מעיסה השנית וא"כ מוכח לכאורה דגם בב' עיסות א"צ מן המוקף שהרי זו החלה אע"פ שהיא מן המוקף עם אחת שנשארה מעיסה השנית מ"מ אינה עי"ז מן המוקף עם מה שכבר אכל ולא מהני רק להיות שיריה של החלה ניכרין אבל לענין מן המוקף אינו מן המוקף רק לשיריה ולא למה שכבר נאכל וכמ"ש התוספות בפשיטות פ"ק דנדה (דף ז' ע"א) סד"ה ומקפת דאין מוקף למה שאכל כבר ואין דרך לפרש בהתוספות רפ"ק דביצה רק ב' אופנים א' דהתוס' ס"ל כנ"ל שיוכל להפריש גם בב' עיסות שלא מ"ה רק שאסור לאכול עיסה א' לגמרי ולהפריש עלי' מעיסה אחרת לכך אם לא אכל לגמרי ונשתייר מצה א' אז יכול להפריש ג"כ על המצה ועל מה שכבר אכל מעיסה האחרת דמ"ל שמפריש מהמצה או מעיסה אחרת הא גם כשמפריש מהמצה אינו מ"ה למה שכבר אכל כמ"ש הסמ"ג והרא"ש ותוספות דנדה אלא דלא בעי' מן המוקף וא"כ גם מעיסה אחרת יכול להפריש כשמצה א' נשארה מאותה העיסה דאיכא עכ"פ שיריים מאותה העיסה ושייך לומר תרומה אשיריים עתו"ס שם (וגם לרש"י י"ל דבעיסה א' לא בעי שיריים משא"כ בב' בעי' שיריים מעיסה האחרת ודו"ק) משא"כ כשאכלה כולה ליכא שיריים או י"ל בע"א דהתוס' ס"ל כמש"ל בשם הר"ן ותוספות בכורות (דכ"ז) והרמב"ם דהא דאוכל ואח"כ מפריש חשוב מן המוקף דכיון דמשייר מעט יותר משיעור חלה נמצא שהחלה הוא מוקף להמעט היותר על שיעור חלה והוה ליה כאילו הוא מוקף ג"כ עם מה שכבר אכל

וכיון דזה חשוב מן המוקף גם למה שכבר אכל מזה הוכיחו התוספות דביצה דה"ה גם בהרבה עיסות כיון שנשתייר מכל אחד מצה והחלה מוקפת להם ה"ל כאילו מוקפת החלה ג"כ עם שאר כל המצות שנילושו יחד עם מצות אלו אע"פ שנאכלו אע"ג שהחלה לא נילוש עמהן יחד משא"כ כשנאכל עיסה א' לגמרי דליכא שיריים לא יכול להפריש מעיסה הב' משום דהוי שלא מן המוקף ועוד גרע מיני' דליכא שיריים וא"כ י"ל לפ"ז דאפי' בעיסה א' אין לתרום שלא מן המוקף ולא דמי לאוכל והולך כו' וכנ"ל עכ"פ מובן דגם להתוס' אין חילוק בין עיסה א' לב' עיסות לענין שלא מן המוקף אך התוס' פ"ק דנדה (ד"ז ע"א) כ' לחלק בין עיסה א' לב' עיסות לענין מן המוקף. שמתחלה הוכיחו דמוקף היינו נגיעה דוקא ולא מהני לזה צירוף כלי ואח"כ כתבו ונכון להגיע המצות כו' ואע"ג דאמרינן תרומת חו"ל אוכל והולך כו' אע"ג דאין מוקף למה שכבר אכל היינו בעיסה שנילושה יחד והיתה כבר מחוברת הקילו בתרומת חו"ל עכ"ל וע' סה"ת סס"י פ"ב דס"ל כהתוס' דנדה וכנ"ל העולה ממשנ"ת שיש ג' שטות בענין מ"ה בחלת חו"ל לשני שטות שוין עיסה א' וב' עיסות היינו לשטת הרא"ש לפ"ד הפר"ח והק"נ פ"ק דביצה בשניהם א"צ מן המוקף. ולפ"ד הר"ן ותוספות בכורות (כ"ז) בשניהם צריך מן המוקף:

והא דאוכל והולך כו' חשוב מ"ה וכן משמע בתשב"ץ ח"ב סי' רצ"א פ"ז וז"ל אבל בחלת ח"ל א"צ לתרום מן המוקף שהרי אמרו חלת ח"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש ונראה שיכול לאכול עד שלא ישאר אלא כדי חלה בלבד ויש מי שאומר שצריך לשייר יותר מעט כדי שיהא מוקף לו אע"פ שאינו מוקף לכשיעור והראשון נראה עיקר עכ"ל לכאורה נראה מדבריו דלדעה אחרונה חשוב הא דאוכל והולך ואח"כ מפריש תורם מן המוקף מיהו יש לדחות דהא כ' שאינו מוקף לכשיעור ונחזור לענינינו הנה לפי ב' שטות אלו אין מקום לספיקו של המק"ח אולי בעיסה א' לא מהני כוונה שלא לפטור משום דא"צ מן המוקף דמש"ה לא איריא דמ"ש מב' עיסות דג"כ לא בעי' מן המוקף ואפ"ה בעי' כוונה לפטור ואי לא לא א"כ בעיסה א' עכ"פ כוונה שלא לפטור איך לא יהיה מהני לשלא לפטור וכ"ש לפ"ד הר"ן דבעיסה א' נמי בעי' מ"ה כנ"ל אין מקום לספק זה:

קיצור:

שטת הרא"ש פ"ק דביצה סי' י"ג דמאחר דחלת ח"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש א"כ לא בעינן לתרום מן המוקף ואף בשני עיסות הדין כן שטה ב' דגם בחלת ח"ל בעינן מן המוקף אלא דהא דאוכל והולך ואח"כ מפריש חשוב מ"ה והוא נזכר בהר"ן וכ"מ דעת הרמב"ם שטה ג' דבעיסה א' א"צ מ"ה ולא בשני עיסות כ"כ התוספות פ"ק דנדה וסה"ת סי' פ"ב ובדברי התוספות דביצה (ד"ט ע"א) יש לומר ב' אופנים או דס"ל כשטת הרא"ש

או דס"ל כשטת הר"ן וא"כ לשני שטות הראשונים אין מקום לספיקו של המק"ח ולפ"ז פשוט דאף בעיסה אחת כוונה שלא לפטור ודאי מהני:

ז אמנם אפילו לשטת התוס' דפ"ק דנדה וסה"ת שנראה לעיקר בהש"ע ואחרונים דמחלקים בין עיסה א' לב' עיסות אעפ"כ נלע"ד להביא ראי' ברורה דכוונה שלא לפטור מהני לשלא לפטור רק דאי כיונה לפטור לא בעי' מ"ה לשטתם והוא זה משנה שלימה שנינו פ"ד דחלה מ"ו נוטל אדם כדי חלה מעיסה שלא הורמה חלתה לעשותה בטהרה להיות מפריש עליה והולך חלת דמאי עד שתסרח שחלת דמאי ניטלת מן הטהור על הטמא ושלא מן המוקף עכ"ל. וכ' הרמב"ם ספ"ז מה' ביכורים עושה אדם עיסה טהורה ואינו מפריש חלתה ומניחתה או מניח מקצתה להיות מפריש עליו והולך חלות של עיסות אחרות כו' עד שתעשה העיסה שהניח כולה חלה ויתננה לכהן עכ"ל הרי מבואר היטב מל' המשנה והרמב"ם דעיסה זו הטהורה אינו עושה כולה חלה בפעם א' אלא בכמה פעמים דהיינו על כל עיסה שעושה מחלות דמאי קובע חלה בעיסה טהורה הנ"ל וכשעושה עיסה שנית קובע עוד מעט בהעיסה הטהורה שתהיה לחלה וכן כמה פעמים עד שתסרח כו' ואי איתא לסברת המק"ח הרי מיד שקבע לחלה פעם א' נפטרה ג"כ כל העיסה הטהורה אפי' כיוון שלא לפטור כולה מאחר שהיא נילושה יחד ואיך יקבע בה חלה שנית ושלישית ה"ז מפריש מן הפטור על החיוב א"ו כוונה שלא לפטור מהני והכא כיוון שלא לפוטרה שעשה אותה להיות מפריש עליה והולך כו' ואין לומר דמתני' מיירי דוקא בחלת א"י דלא משמע הכי מסתימת לשון המשנה והרמב"ם והרי הרמב"ם כבר ביאר תחלה דין ג' ארצות לחלה שמכללם חלת ח"ל ואח"כ כ' הדין הנ"ל עושה אדם כו'. וה"ל לפרש בד"א בחלת א"י. א"ו האמת יורה דרכו דאין לחלק בהכי כלל ואין לומר דלעולם המשנה מיירי בא"י והא דלא פי' כן להדיא היינו משום דממילא מוכח מדתנן חלת דמאי ודמאי אינו נוהג אלא בא"י ממש ולא בח"ל כמ"ש הרמב"ם פי"ג מה' מעשר ה"ג הא בורכא דהא תבואת דמאי דא"י שהובאה לח"ל הרי שייך בה דמאי כמ"ש הרמב"ם שם ה"ד בסוריא כו' ובסוריא נוהג דין חלת ח"ל ממש כמ"ש הרמב"ם פ"ה מה' ביכורים ה"ח וא"כ ה"ל להמשנה להשמיענו בד"א בחלת א"י כו':

דהא משכחת לה ג"כ בחלת ח"ל ג"כ ונוכל לטעות לומר דחד דינא הוא ותו דהרמב"ם ספ"ז מה' ביכורים פי' דחלת דמאי היינו עיסה שהיא ספק אם הורמה חלתה כו' וא"כ שייך זה אפי' בתבואת ח"ל ממש א"ו מוכח דכוונה שלא לפטור מהני וכפשט הפשוט של המנהג הפשוט שבמהרי"ל ותה"ד כנ"ל וכ"פ המק"ח והלב"ש:

קיצור וגם לשטה הג' הרי יש ראיה ברורה מהמשנה פ"ד דחלה מ"ו נוטל אדם כדי חלה כו' דכוונה שלא לפטור מהני אף בעיסה אחת ממש:

ועוד ראיה הנה בדינו דהמ"ב סי' א' המנהג בקצת מקומות כו' ופסק יראה דאין לפקפק על מנהג זה בנחתום ישראל כיון דמתחלת הלישה היה דעת הנחתום לחלק כו' ע"ש וכנז' מעט לעיל והב"ח בי"ד סי' שכ"ו חלק על זה הובא בש"ך שם דהלא מיד שגלגל הנחתום כו' האיך נתיר כו' ותו משום ברכה שא"צ כו' ע"ש והש"ך מסכים להמ"ב והנה לעיל נתבאר שראיית המ"ב מהתה"ד אין בה ממש וא"כ גם ראייתו מהירושלמי י"ל שאינה ראיה דמ"מ ודאי העיסה נתחייבה בחלה א' מצד גלגול הנחתום. ומצאתי בתפארת למשה שכתב על הש"ך סי' שכ"ו סק"ד דלחומרא יש לחלק כו' אבל לא לקולא כו' וז"ל וכן נ"ל עיקר בלאו האי טעמא דאף דמתחלה חל עליהם חיוב חלה אחד מ"מ אם לא הפריש עד אחר שחלקם חל על כל אחד חיוב חלה כאילו נילוש כל אחד לבדו וכמ"ש בסי' שכ"ד סי"ב דכן משמע בתשו' הרא"ש עכ"ל והוא שהקשה על הדין שבש"ע סי' שכ"ד סי"ב ויצרפנה בכלי כו' וקשה בסיפא כשמפריש משהו כיון דודאי מפריש מאחד מהככרות של טבל ונילושו ביחד אמאי צריך צירוף סל כו' וצ"ל דס"ל להרא"ש כיון ששכחו להפריש עד אחר שכבר נתחלקו לעיסות (היינו לקיטקעש אפויים) ובאים עכשיו להפריש מהם חלה מהככרות ה"ל כאילו נילוש כל אחד לבדו ואילו הוי בכל אחד כשיעור היה כל אחד בפני עצמו חייב בחלה אף דמתחלה חל עליהם חיוב אחד וכשאין בהם כשיעור צריכים צירוף סל כאילו נילוש כל אחד לבדו עכ"ל ודבריו אלה הן נגד דברי השו"ע ה' פסח סי' תנ"ז ס"א בהג"ה ואם היה בו שיעור חלה ושכח להפריש יפריש אח"כ ואפילו צירוף סל לא צריך כו' (והתפל"מ נ' דלשיטתיה אזיל גבי לחלקה בצק) וא"כ לפ"ד הש"ע בטל טעמו אבל עכ"ז דינו אמת שכשנתחלקו לכמה בנ"א חל על כל אחד חיוב חלה כאילו נילוש כל אחד לבדו ודין זה הוא משנה מפורשת רפ"ה דדמאי הלוקח מן הנחתום כיצד הוא מעשר נוטל כדי תרומת מעשר וחלה כו' וכתב הר"ש שבירושלמי הקשו דהא במשנה פ"ב דדמאי מ"ד תנן הנחתומים לא חייבו אותם חכמים להפריש אלא כדי תרומת מעשר וחלה הרי דחיוב חלה הוא על הנחתום להפריש וכאן אומר דהלוקח מן הנחתום מפריש החלה ומתרץ תירוץ אחד כאן כשמוכר במדה גסה כאן במדה דקה וחילוק זה תפס הרע"ו בפי' המשנה רפ"ה דדמאי:

ועוד יש תירוץ כאן בעושה בטהרה כאן בעושה בטומאה ועיין בהרמב"ם רפ"ו מה' ביכורים הלוקח מן הנחתום חייב בחלה ומפריש מן החמה על הצוננת ומן הצוננת על החמה ואפילו מדפוסין הרבה עכ"ל ועיין בכ"מ שם ובמשנה פ"ה דדמאי משנה ג' והרי

בין כשהנחתום עושה בטהרה בין בטומאה בין כשמוכר במדה גסה בין כשמוכר במדה דקה העיסה נתחייבה בחלה אצל הנחתום ונתחייבה רק חלה אחת מכל העיסה. וא"כ אם עשה עיסה גדולה מאד עד"מ כשו"ת דהמ"ב סי' א' ומכרה לאנשים הרבה לכל אחד שיעור חלה הרי כל אחד מפריש חלה ממה שנמכר לו ומברך עליה ואע"פ שהעיסה נתחייבה רק בחלה א' וברכה אחת א"ו פשוט נהי דאם הנחתום היה מפריש חלה היה די ליקח חלה פעם א' וברכה א' מ"מ עתה שלא הפריש החלה ומכר לכמה אנשים כל א' לוקח חלה בברכה ואין עיסה של לוקח אחד נפטר בחלה שהפריש לוקח אחר אף שהם מעיסה גדולה אחת והיינו מפני שהוא אינו מפריש חלה רק על מה שלקח הוא ואיך תפטר את של חבירו מיהו התם י"ל משום תורם משלו על של חבירו יש סברא שצריך דעת בעלים פ"ד דנדרים (דל"ו ע"ב). מיהו הרמב"ם רפ"ד מה' תרומות ה"ב פסק דה"ל תרומה וא"צ דעת בעלים ועוד נראה דדין המשנה דדמאי דהלוקח מן הנחתום אין שייך לזה כלל דהכא הרי לא כיוון כלל להפריש חלה רק על שלו וא"כ ודאי לא נפטר של חבירו והנה לדין המשנה שהיה שיעור לחלה אחד מכ"ד או ממ"ח פשוט כן שהרי לא הפריש רק על שיעור שלו אך אפילו עכשיו אין לחלק דודאי ברור שלא נתכוין לפטור רק את שלו ממילא של חבירו חייב וא"כ הרי ברור כהמ"ב והתפל"מ ולא כהב"ח אך לא מטעמיה דהמ"ב ולא מטעמיה דהתפל"מ שצריכים צירוף סל כו' דזה אינו אלא כמ"ש בסי' שכ"ו דאף דמתחלה חל עליהם חיוב חלה אחד מ"מ אם לא הפריש עד אחר שחלקם חל על כל אחד חיוב חלה כיון דכל אחד אינו מתכוין לפטור מהחלה רק חלק שלו:

וגדולה מזו משמע ממשנה ג' פ"ה דדמאי גבי מן החמה על הצוננת כו' ואפילו מטפוסין הרבה כו' דר"ש מתיר בחלה והכי קיי"ל. והרי אף אם הלוקח הזה לקח מכל הטפוסין רק שיעור חלה אחד מפריש חלה וכן גם הלוקח השני כשלקח רק כן מפריש חלה ולא אמרינן דשל טפוס א' כשהפריש לוקח זה ממנו נפטר מה שמטפוס זה אצל לוקח השני. ויוכל להיות ששני הלקוחות מפרישים מטפוס אחד לבד על כל הטפוסין ואעפ"כ היא חלה גמורה ולא אמרינן שאחד מהן מפריש מן הפטור על החיוב:

דכיון שכל לוקח אינו מתכוין לפטור רק ככרות אלו א"כ מה שביד לוקח שני אף מה שמטפוס זה שהפריש לוקח ראשון החלה לא נפטר כלל וחייב בחלה חיוב גמור:

קיצור עוד ראיה מהמ"ב והש"ך והתפל"מ ומהמשנה רפ"ה דדמאי וממשנה ג' פ"ה דדמאי:

סימן רלו

דין לעקוך אם חייב בחלה ושייך קצת למשנה פ"ק דחלה מ"ד הסופגנין והדובשנין כו':
א אודות מ"ש בבל"י סי' שכ"ט בשם ספר בית הלל בעיסה שנילושה עם דבש דבורים שיפריש חלה בלא ברכה וז"ל הבה"י סי' שכ"ט ס"ט עיסה שנילושה במי פירות כו' היינו שנילש ביין או שמן או דבש ודבש הוא דבש דבורים חייבת בחלה וה"ה שאר פירות ולפ"ז מה שנוהגים ללוש עיסות גדולות עם דבש דבורים שיש בהם שיעור חלה למכור בשוק חייבת בחלה והעולם אין נזהרים בזה ואפשר דסומכין דלהרא"ש עיסה שנילושה במי פירות פטור מן החלה כמ"ש הטור בשמו ולכן נוהגים להקל ונראה שיש לחוש גם לדעת הרמב"ם ויפריש בלא ברכה ועיין בש"ך עכ"ל הבה"י וע"ז תמהתם דמלשון הרא"ש מבואר שאינו מסתפק רק במי ביצים או במי פירות שאינם משבעה משקין אבל בדבש דבורים דהוא אחד משבעה משקים המכשירים ליכא מאן דפליג על הרמב"ם דודאי חייב בחלה עכ"ד וכן ראיתי בפתחי תשובה סי' שכ"ט סק"ב שהשיג כן חכם אחד על הבה"י והנה ליישב דעת הבה"י לכאורה י"ל דס"ל דהוא מחלוקת האמוראים בירושלמי פרק שני דחלה שהביאו הרא"ש בהלכות חלה סי' ג' וז"ל ר' חייא בר אבא בשם ריב"ל אמר אין לך מחבר מכולם אלא שבעה משקים בלבד ר' יוסי בעי מה את אמרת לחלה או לטומאה אי תימא לחלה כ"ש לטומאה אי תימא לטומאה הא לחלה לא ר' יונה פשיטא ליה לחלה וכ"ש לטומאה עכ"ל וי"ל דבה"י מפרש דספיקו דר' יוסי היינו בז' משקין שי"ל לטומאה ולא לחלה דאפילו ז' משקין אינן חיבור לחלה רק מים לבד אך באמת זה אינו אלא דהפי' דר' יוסי מיבעיא ליה דשמא לחלה אפילו שאר מי פירות שאינן שבעה משקין הוי חיבור דלחלה הוי חיבור יותר מלטומאה כדמוכח שם בירושלמי אבל ז' משקין דהוי חיבור לטומאה ודאי הוה חיבור לחלה וכן פי' בפשיטות בתשו' הרשב"א סי' תס"ד ואע"ג דלפירוש זה אינו מובן כ"כ מה שרבי יונה מכריח דינו מברייתא דרשב"י דמרבה חלת שמן לחיוב חלה דמנ"ל מזה דשאר מי פירות אינן חיבור דאין לומר דשמן דוקא דא"כ נמעט ג"כ שאר הששה משקין כו' ור' יונה עצמו סובר דכל השבעה משקין הוי חיבור ולפ"ז צ"ל דשמן לאו דוקא א"כ י"ל דה"ה לשאר מי פירות וא"כ מהו ר' יונה כדעתיה איזו ראי' יש לו מברייתא זו וכמ"ש בתשו' הרשב"א הנ"ל דברייתא לא תני בהדיא כר' יונה אלא דרבי יונה הוא דמפרש לה הכין אבל את"ל דהפי' כמו שכתבתי דר' יוסי מסתפק שמא לחלה אפילו שבעה משקין אינן חיבור רק מים ור' יונה ס"ל דז' משקין הוי חיבור ע"ז שפיר מייתי ראיה מברייתא דרשב"י דשמן הוי חיבור לחלה וה"ה לשאר ששה משקין אלא דמ"מ הרי הרשב"א פי' בפשיטות להפך וגם

דבריו מוכרחים דהא בירושלמי שם משמע דלחלה הוי חיבור בקל טפי מלענין טומאה לסברת ר' יוחנן דאומר דאע"ג דר' עקיבא ס"ל במסכת טבול יום פ"ג מ"ד שאין מי פירות מחברין לטומאה מודה הוא דמי פירות מחברין לחלה וכ"כ הר"ש בפי' המשנה במסכת טבול יום שם ובמסכת חלה פ"ב משנה ב' וגם לר' יונה הם שוים חלה וטומאה ואיך נאמר דר' יוסי מסתפק להפך דגם ז' משקין יהי' חיבור לטומאה ולא לחלה זהו ודאי אי אפשר והפירוש בירושלמי פשוט כנ"ל ע"כ יפה אמרתם שדברי בה"י בזה אין נכונים כלל ועיין בהגהת הרא"ש על פי' ר"ש במסכת חלה פרק שני משנה ב' הנ"ל ס"ק א':

קיצור שדברי בה"י מ"ש דהמנהג שאין מפרישים חלה מלעקוך הוא ע"פ פי' הרא"ש שפסק כאמוראי בירושלמי הדוחים המשנה ב' פ"ב דחלה מהלכה הוא תמוה דדבש דבורים שהוא משבעה משקים לכ"ע חשוב חיבור אפילו לחלה:

ב אך למעשה מפני שהעיד הבה"י שהעולם אין נזהרים בזה להפריש כלל חלה מלעקוך רק שהוא ז"ל בא להחמיר להפריש חלה בלא ברכה ע"כ צ"ע לחפש הטעם של המנהג דודאי אין לומר שהוא מחמת דין המשנה פ"ק דחלה מ"ד הסופגנין והדובשנין כו' פטורין מן החלה דזה אינו דמוקמינן לה פכ"ש (דל"ז ע"א וע"ב) כשלא נאפו בתנור ע"ש דגם לפר"ח שפסק כר"ל דאמר הללו מעשה אלפס הן משום דאמרינן שם (דל"ז ע"ב) דכ"ע מעשה אלפס פטורין והלעקוך שאופין אותו במחבת של ברזל בתוך התנור לכאורה המחבת ה"ל כאלפס דאלפס היינו מין קדרה שמבשלין בה ספ"ק דמעשרו' ופ"ג דשבת (דמ"ה) וה"נ המחבת מ"מ כיון המחבת הוא תוך התנור וגם אין לה דפנות גבוהות כלל כ"א כמו זר קטן מאד א"כ חום התנור ממש שולט על הלחמים שבתוך המחבת מלמעלה ורק מלמטה מפסיק המחבת בין התנור להלחם א"כ י"ל זה נקרא מעשה תנור וראי' מספ"ק דשבת (דף י"ט סע"ב) גבי אלא כדי שיקרמו פניה כו' ובגמרא שם (ד"כ ע"א) ועוד ראיה ממ"ש במשנה וגמרא במנחות ר"פ שתי הלחם ובדפוס היה עושה אותן ובגמרא שם (דף צ"ד סע"א) וכמין דפוס היה לה בתנור ובפי' המשנה להרמב"ם משמע שזהו כעין מחבת הנ"ל וכ"כ בחבורו ה' תמידין ומוספין פ"ה ה"ח וג' דפוסין של זהב היו להם אחד שנותנים בו החלה והיא בצק והשני שאופין אותו בו והשלישי שנותנין אותו בו כשרודה אותו מן התנור כדי שלא תתקלקל עכ"ל וכ' הלח"מ ואע"ג דבמשנה לא הזכירו אלא שני דפוסין כבר יישב זה הרב מהרא"ם ז"ל בפ' תרומה עכ"ל ורש"י בפי' החומש פ' תרומה כ"ה כ"ט ע"פ ועשית קערותיו כו' והיה עשוי לו דפוס של זהב ודפוס ברזל בשל ברזל הוא נאפה וכשמוציאו מן התנור נותנו בשל זהב כו' עכ"ל הרי בין לרש"י בין להרמב"ם היה נאפה בדפוס של ברזל לפירש"י ושל זהב להרמב"ם ונאפה בו בתוך

התנור והרי הוא נק' לחם גמור וא"כ יקשה מזה לר"ל דאמר מעשה אלפס פטורין א"ו ע"כ לא אמר ר"ל דמעשה אלפס פטורין אלא כשנאפה באלפס שלא ע"י תנור כלל כ"א שמרתיחין את האלפס מתחתיו באור אבל כשאופה תוך התנור רק שאופהו בדפוס כמין אלפס לכ"ע הוי לחם גמור ועוד ראיה ממ"ש בב"י בי"ד סי' שכ"ט ובכ"מ פרק ששי מה' ביכורים דין י"ב גם אפאו במחבת דכשהאו' מהלך מן הצד ולא מלמטה בהא אפי' ר"ל מודה ע"ש והוא מהירושלמי ספ"ק דחלה הביא הרא"ש שם משנה ה' וא"כ כ"ש כשאפאו בדפוס תוך התנור וכנ"ל. ושוב ראיתי בתשו' פמ"א ח"א רס"י ס"ח שכתב כן לענין עיסה שנילושה בדבש דחייבת בחלה והא דאמרינן הסופגנין והדובשנין כו' וא"כ היכא דבלילתה עבה ונאפה בתנור פשיטא דכ"ע מודו דחייבת בחלה עכ"ל רק שלא ירד לחקור כשנאפה בטפוס תוך התנור אם חשוב כאפוי בתנור או כמעשה אלפס דשייך פלוגתא דר' יוחנן ור"ל ולפמ"ש ודאי חשוב כאפוי בתנור ממש:

קיצור דפלוגתא דר' יוחנן ור"ל בענין מעשה אלפס זהו כשנאפה ע"י האור שתחת האלפס אבל לחם הנאפה בטפוס תוך התנור לכ"ע ה"ל מעשה תנור:

ג והנה הט"ז בא"ח סי' קס"ח סק"ז הביא דהב"ח כתב בשם מהרש"ל דעל הלעקוך אין לברך עליו במ"מ אא"כ התבלין והדבש עיקר והקמח מעט ור"ל דאם הקמח הוא הרוב מברך עליו המוציא והט"ז כתב נראה דלא חיישינן לזה דדברי יחיד הם והפמ"א בתשו' הנ"ל כ' דאינן דברי יחיד והנה יש להעיר מהא דתנן פ"ג דחלה העושה עיסה מן החטים ומן האורז אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה ואע"ג דרובא אורז כדאיתא בזבחים (דע"ח) ומשמע שם דחייב בחלה מדאורייתא אך בירושלמי פ"ג דחלה נחלקו אמוראים די"א דוקא רובא דגן וגם להאומרים דאפילו רובא אורז היינו דוקא באורז ומטעם גרירה שהחטין גוררין את האורז הא בשאר מינים בעינן רובא דגן לכ"ע ועבב"י בא"ח סי' תנ"ג דאפ"ל דבשאר מינים ג"כ אם יש כזית בכא"פ יוצא בה י"ח בפסח מיהו י"ל (זה להראב"ד אבל להרמב"ם דדוקא באורז וחטים אז) בשאר מינים אפי' בכא"פ לא מהני וגם להראב"ד י"ל כן וכן פי' הפמ"ג בביאורו למ"א סי' הנ"ל סק"ד והטעם שלענין מצה אין אדם יוצא י"ח הוא משום שאין באין לידי חימוץ כמ"ש בהרא"ש סוף ה' חלה וי"ל דכמ"כ לענין חלה בעינן בא לידי חימוץ כמ"ש בירושלמי דחלה פ"א ה"א וה"ג וכן הוא ברבינו שמשון פ"א מס' חלה ה"א ה"ג ומוכרח שם הלכה ג' דלכ"ע הדין מוסכם דבעינן שיהא בא לידי חימוץ דלא כפמ"ג בפתיחה לא"ח ה' פסח בחלק שני פרק א' עיין עליו דמשמע דס"ל שהוא פלוגתא אם בעינן לגבי חלה בא לידי חימוץ וזה נגד הירושלמי ורבינו שמשון הביאו ומש"ה א"ש הא דלענין חלה בעינן ג"כ בשאר מינים חוץ מאורז שיהיה רובא דגן

כמו שמפורש בירושלמי פ"ג דחלה בהדיא בדוכתה שוב מצאתי דאתאי לידי בתשב"ץ ח"ב סי' רצ"א פרק ה' וז"ל ודין זה אינו אלא בחטים עם אורז אבל חטים עם שאר מינים שאינן חייבין בחלה כו' העושה עיסה מהן אם יש כשיעור חלה במין המחויב ויש בו רוב וטעמו דגן חייב בחלה ואם אין בו רוב דגן אינו לחם ופטור מן החלה עכ"ל לפ"ז הלעקיך דרובו דבש ומיעוטו דגן פטור מן החלה ועיין' בפמ"ג בפתיחה לה' פסח בחלק שני פרק א' אות ה' עד סוף אות ח' שר"ל דהאמוראים בירושלמי פ"ג דחלה דס"ל דבעינן רובא דגן היינו דמהני אפילו אם אין בדגן כשיעור חלה אבל אם יש בדגן לבדו שיעור חלה א"צ רובו דגן כ"א אפילו יש רק בכל בכא"פ מהתערובות דשאר מינים כזית דגן נמי חייב בחלה כיון בהדגן לבדו יש שיעור חלה אלא שלסוף (שם אות ז') הוכיח דהרשב"א לא פי' כן הירושלמי וכבר כתבתי שכ"פ התשב"ץ:

קיצור גבי העושה עיסה מן החטים ומן האורז י"א דאינו חייב בחלה אא"כ רובו חטים וטעמו חטים וי"א אפי' אין רובו חטים והיינו משום גרירה אבל העושה עיסה מן החטים ומן הדוחן בעינן רובו וטעמו חטים ושיש בהחטים כשיעור חלה לפ"ז הלעקוך כשרובו דבש ומיעוטו דגן פטור מן החלה:

ד אלא שצ"ע הא דרבינו שמשון השמיט ירושלמי זו ולא הזכירה כלל פ"ג דחלה רק הזכיר מחצה דהיינו פלוגתא דרשב"ג דס"ל בתוספתא פ"ב דחלה דבעינן שיהיה שיעור דגן כשיעור חלה אבל לא הזכיר דבעינן רוב דגן וצ"ל דס"ל לר"ש דסוגיא דגמ' שלנו בזבחים (דע"ח) דהוכיחו ממשנה זו דנותן טעם ברוב דאורייתא פליגא על ירוש' דלירושלמי בעינן רובא דגן לר' הילא אפי' באורז (וא"כ לדידי' מוכח להפך דנ"ט ברוב לאו דאורייתא מיהו יש לדחות דאין מוכח זה מיניה אלא י"ל דלעולם נ"ט ברוב דאורייתא והא דאינו חייב בחלה אא"כ רובו דגן משום דכשהרוב ממין אחר אינו מניח לדגן לבא לידי חימוץ כמ"ש הפמ"ג שם אות ז' אלא דלכאורה הוא נגד המשנה פ"ק דחלה נתערב אחד מהן בכל המינים ה"ז עובר בפסח א"כ מוכח דבא לידי חימוץ ואיך שיהיה עכ"פ לר' הילא ודאי לא מוכח דנ"ט ברוב דאורייתא) וגם לרב הונא דבאורז לא בעינן רובא דגן היינו מטעם גרירה וא"כ ג"כ לא מוכח דבעלמא נ"ט ברוב דאורייתא. וכיון שכן מאחר דש"ס שלנו מוכיח ממשנה זו דנ"ט ברוב דאורייתא הרי פליג אירושלמי ולכך השמיט רבינו שמשון את הירושלמי לומר דלא בעינן רובא דגן רק טעם לבד בין באורז בין בשאר מינים רק הא דבעינן שיהיה דגן לבדו שיעור חלה ע"ז אין ראיה לנגד מהש"ס דזבחים דאע"ג דנ"ט ברוב דאורייתא ולא נתבטל הדגן אבל מ"מ שיעור חלה הוא דוקא מדגן ולא יהא עדיף מאילו לא נתערב על כן הביא פלוגתא זו ולא פסק בה דבר והרמב"ן כתב לתרץ

ולומר דש"ס דילן לא פליג על הירושלמי וכמ"ש הרא"ש בשמו סוף הלכות חלה. ודיוקא דדייק רבא כו' ע"ש אלא דדבריו אין מספיקין רק לומר דאין חולק עמ"ש בירושלמי פ"ק דחלה ה"א ר' הילא בשם ר"ש בן לקיש כו' דטעמא דחטים ואורז משום גרירה הוא:

אהא כ' דאין מוכרח דש"ס דזבחים פליג ע"ז דאע"ג דמשום גרירה הוא בעינן לסברא דנ"ט ברוב דאורייתא (ומהני טעמא דגרירה דאפילו ליכא שיעור חלה רק מחטים עם אורז חייב בחלה כן משמע שם) אבל אהא דאמרי' בירוש' פ"ג דחלה דבעינן רובא דגן ודאי דפליג ש"ס דילן וע"ש בירושלמי דר' הילא עצמו האומר דחטים ואורז משום גרירה הוא בעי רובא דגן ואפילו על רב הונא דאמר בשאר מינים בעינן רוב דגן י"ל דחולק ש"ס דילן דכשיש שיעור חיוב חלה מדגן לבדו אמאי לא יתחייב בחלה כו' ולא הוצרך הרמב"ן לגרירה רק כשאין שיעור חיוב חלה מדגן לבדו ע"ש בהרא"ש דמקשה אהרמב"ן משום דנהפך כו' וזה לא ס"ל להרמב"ן אבל מ"מ מובן מזה דמיירי בכה"ג או י"ל דמש"ה הוצרך הרמב"ן לגרירה אפילו אם ליכא כבכא"פ נמצינו למידים דלרבינו שמשון והרמב"ן י"ל דגם בעושה עיסה מדגן ושאר מינים כל שיש שיעור חיוב חלה מדגן לבדו אפי' רובא משאר מינים רק שיש כבכא"פ חייב בחלה ודלא כהירושלמי דבעי רובא דגן אבל התשב"ץ פסק כהירושלמי דאע"ג שיש שיעור חלה מדגן בעינן שיהיה ג"כ רובו דגן והפמ"ג כ"כ בשם הרשב"א:

קיצור לרבינו שמשון והרמב"ן אפ"ל דגם בעושה עיסה מדגן ושאר מינים כל שיש שיעור חיוב חלה מדגן לבדו אפילו רובו משאר מינים שאין חייבים בחלה רק שיש דגן כבכא"פ חייב בחלה כיון שיש בדגן כשיעור חלה והרשב"א והתשב"ץ פליגי וס"ל דאינו חייב בחלה אא"כ רובו דגן:

ה והנה הפמ"ג כ' בטעמו של הרשב"א דאם רוב ממין אחר אין מניחים לחטים לבוא לידי חימוץ ושוב אינה חייבת בחלה ואין יי"ח בפסח עכ"ל והנה לכאורה יש לו ראיה מסברת רבינו חיים שהביא הרא"ש סוף הלכות חלה שכ' וז"ל כיון דרובא אורז אינו בא לידי חמץ כו' ע"ש אך כוונתו שהאורז לא בא לידי חמץ (לולי טעם דגרירה כו'). אבל הדגן ודאי יבא לידי חמץ וכדתנן ואלו עוברין בפסח וכו' ובגמ' דפסחים (דמ"ד) הנח לכותח הבבלי דלית בי' כבכא"פ אבל אם יש כבכא"פ אסור ולוקין עליו והנה עכ"פ לכאורה נ"ד בענין הלעקוך שרובו דבש ומיעוטו דגן י"ל דבמחלוקת שנוייה אם חייב בחלה כשיש בדגן לבדו שיעור חיוב חלה דלר"ש וסייעתו י"ל דחייב בחלה כמשמעות סוגי' דזבחים (דע"ח) משום דנ"ט ברוב דאורייתא וא"צ לגרירה מאחר שיש שיעור חלה מהדגן לבדו וגם יש כבאכ"פ. אבל התשב"ץ פטר מהחלה כנ"ל וכ"ד הרשב"א אך

עוד אפ"ל סברא דאפילו לרבינו שמשון יהיה פטור מחלה אם רובו דבש והיינו טעמא דאע"ג דנ"ט ברוב דאורייתא היינו בתערובות שני מינים שוין אבל הדבש שטעמו מתוק בהפלגה הוא מבטל טעם הדגן ביותר ולא שייך לומר ע"ז נ"ט ברוב דאורייתא וחילוק זה מבואר להדיא בתוספות דזבחים (דע"ח סע"א) דמרור מבטל טעם המצה מה"ט וכ"כ עוד במנחות (דכ"ג ע"ב) סד"ה אלא ומתיקות הדבש ה"ל כמרירות דמרור ועיין ט"ז בא"ח סי' ר"ח סק"ג שכתב כן דכל שיש דבש אין מרגיש רק טעם הדבש וע' עוד בסי' רי"ו וא"כ עפ"ז יש מקום לקיים המנהג דא"צ להפריש כלל חלה מן הלעקוך מיהו כשרובו קמח ומיעוטו דבש באנו למחלוקת רש"ל וט"ז הנ"ל בא"ח סי' קס"ח סק"ז ולפמ"ש יש מקום לדעת הט"ז דכיון דמתיקות הדבש מבטל טעם הקמח ה"ל ענין הקמח שבלעקוך כמו ממשו ולא טעמו מיהו י"ל דמ"מ יש טעם דגן ג"כ והנה הט"ז בא"ח סי' ר"ח סק"ד נסתפק בלעקוך אפילו כשהקמח רוב שאפשר לומר שאין לברך עליו כ"א שהכל ולא במ"מ מיהו החמד משה שם סי' ר"ח סק"א חלק עליו וכן הפמ"ג כ' שם שחלקו עליו וכ"ד רבינו ז"ל בברכת הנהנין פ"ג ה"ד ופ"ב ה"ט אך משם אין ראיה לחייב בחלה דהא התם אע"פ שאין דגן כבכא"פ מברכין במ"מ ע"ש פ"ג ה"ב משא"כ בחלה והנה החמד משה סי' קס"ח ססק"ה כ' דמ"ש רמ"א שם בהג"ה ססע"י ז' אא"כ יש בהם הרבה תבלין או דבש שכמעט התבלין הם עיקר אין כוונתו שיהיה הרבה תבלין יותר מן העיסה עד שכמעט הן עיקר ואין הדרך כן כמ"ש התוספות פרק הקומץ רבה (דף כ"ג ע"ב) ד"ה קס"ד אלא כוונתו שמרגישין טעמן הרבה מאד עכ"ל נשמע דס"ל כדעת הט"ז שם סק"ז ודלא כמהרש"ל וב"ח וא"כ לענין חלה הוא ג"כ כדין פת הבאה בכיסנין:

קיצור. כשרובו דבש ומיעוטו קמח פטור מן החלה וכשרובו קמח ומיעוטו דבש ה"ל כדין פת הבא בכיסנין:

סימן רלז

לשו"ע סי' רמ"ו וסי' של"ד סמ"ב ע"ד החשד שהיה על ההמ"צ דמחניכם ששחק עם נער א' בפורים והכניס ידו לתוך מכנסים של הנער אך נותן אמתלא ע"ז כי [הוא] חשוכי בנים מפני שאין לו ג"א מצד שהביצים שלו קטנים ביותר ולכן רצה לידע אם כמ"כ הם אצל שארי אנשים:

הנה בירושלמי הביאו בב"י סס"י של"ד ובכ"מ פ"ז מהת"ת זקן שסרח אין מורידין אותו מגדולתו לפ"ז מ"ש בש"ס שלנו במ"ק (די"ז) הכבד ושב בביתך אין ר"ל להורידו מגדולתו כלל והנה צ"ל דהפוסקים פסקו כר"ל דאמר ת"ח שסרח אין מנדין אותו כו' ופסקו ג"כ

כרב יהודה דשמתי' להההוא צורבא מרבנן דהוי סאני שומעני' ושניהם במ"ק שם. והרי הם זה לעומת זה הן אמת מדברי הרמב"ם נ' דהחילוק כך דפוסק כרב יהודה כמ"ש בפ"ו מהת"ת בסופו וז"ל חכם ששמועתו רעה ומ"ש רפ"ז מהת"ת אין מנדין היינו דוקא חכם זקן מופלג או אב"ד כו' וכן מצאתי בב"י סי' של"ד שחילק בכה"ג בד"ה ומ"ש וכן כל ת"ח כו' אך בטור שם משמע דמחלק בענין אחר והוא דרב יהודה מיירי בסני שומעני' דהיינו מתביישים משמועתו וזה גרע טפי מפני דה"ל חילול השם וכדאיתא ביומא דפ"ו ומעתה בנד"ז י"ל דה"ל חילול השם ויש להחמיר להרא"ש אבל לפ"ד הרמב"ם כיון דהוא כמו אב"ד בעירו וראש העיר אין להעבירו כו' ועיין בתשו' שער אפרים סי' ס"ד ס"ה אך בנ"ד שנותן אמתלא טובה על הדבר י"ל דלכ"ע אין להעבירו כלל דאמתלא מהני בגמ' נגד כמה דברים:

סימן רלח

שאלה יהודי כהן איש חיל והוא משמש בבית אישפיטאל אצל החולים אם רשאי לטמא לקבור מת יהודי אם נק' מת מצוה כיון שגם אם לא יטפל בו יקבר ע"י עממין היינו אנשי חיל שאינם יהודים שהם ג"כ משמשים שם בשפיטאל:

משנה רפ"ז דנזיר כה"ג ונזיר אינן מטמאין בקרוביהן אבל מטמאין למ"מ כו' והנה ז"ל הירושלמי בנזיר פרק כה"ג ונזיר איזהו מת מצוה כל שהוא צווח (שיבואו אחרים לעסוק במת זה והן רחוקי' ממנו ואין שומעין קריאתו) ואין בני העיר באים באו בני העיר ה"ז מושך את ידו (ולא אמרינן הואיל והתחיל בהיתר גמור) עד היכן (כמה יבואו לעסוק במת וימשוך את ידו) עד כדי נושאי המטה וחילופיהן וחילופי חילופיהן (שכן דרך שמתחלפין לשאת לפי שהכל צריכים לזכות בו). בשאינן צריכין לו (כלל הוא דמושך ידו אבל אם בלעדו אינו נקבר מהר כל כך אינו מושך ידו) בד"א בשאינן מכירין אותו אבל אם היו מכירין אותו (שהוא צורבא מרבנן אינו מושך את ידו עד כדי שיעור) לא בד"א בשאין כבודו אבל אם היה כבודו לכן (שהוא גברא רבא אינו מושך ידו דאין לו שיעור) לא והנשיא כבודו לכן (שכל ישראל חייבין לעסוק בו) ומהו שיטמא כהן לכבוד הנשיא כד דמך ר' יהודה נשיאה אכריז ר' ינאי ואמר אין כהונה היום כו' עד א"ר נסא במיתתן עשו אותה כמת מצוה עכ"ל והנה לכאורה מדמטמא עד שיהיו כדי נושאי המטה וחילופיהן וחילופי חילופיהן כ"ש בנ"ד דליכא ישראלים כלל ועיין בתוספות פ"ב דכתובות (די"ז ע"ב) למאן דלא קרי ותני אין מבטלין אם יש לו מתעסקין כדי קבורתו וכ"כ הרא"ש שם. מ"מ י"ל דהיינו כדי נושאי המטה וחלופיהן וחילופי חילופיהן ומיהו בהר"ן שם

איתא דכתבו הגאונים ז"ל דבעשרה סגי וכ"כ בטוי"ד סי' שס"א בשם רב נטרונאי לפ"ז כ"ש בנד"ז דליכא שום ישראל אע"ג דאיכא א"י דמטמא הכהן ועוד דהא בשצריכין לו דאינו נקבר כ"כ מהר כשימשוך ידו אינו מושך ידו א"כ ודאי בנד"ז אם לא יטפל בו לא יהיה נקבר במהרה וגם אולי לא יקברוהו בעומק כ"כ כדרך שקוברין היהודים מתיהם ועוד כיון בצורבא מרבנן אינו מושך ידו עד כשיעור שית אלפי גברי וכו' א"כ לפחות בסתם ישראל איך יתכן שימשוך ידו בדליכא שום יהודי בלעדו אך הנה הב"י בי"ד סי' שע"ד כתב בשם הרמב"ן דכ"ז כשהוא מת מצוה ומצאו כהן דכיון דקבורתו מוטלת על המוצאים אותו אין הכהן מטיל מצוה שעליו על אחרים כל זמן שהוא צריך לה כלל כו' ולפ"ז בשמת בעיר כל שיש מי שיתעסק בו אסור לכהן להטמא לו וליטפל בו וכן מוכרח ממשנה שלימה רפ"ז דנזיר יטמא נזיר ואל יטמא כהן מוכח דעכ"פ די באחד לבד וא"צ שנים וכ"ש שא"צ עשרה לפ"ז הירושלמי דאומר עד כדי נושאי המטה וחילופיהן צ"ל התם משום שכבר התחיל בדבר אינו מושך ידו וכן מצאתי ברוקח סי' שט"ו שחילק ג"כ בין הירושלמי והמשנה כמו שחילקתי וז"ל והא דאמר בירושלמי עד כדי נושאי המטה בשכבר נטפל לו קודם שבאו בני העיר ואינו מושך ידו עד שיבואו כדי נושאי המטה אבל לכתחלה אינו מיטפל לטמא אם יש אחר עמו דתנן כה"ג ונזיר יטמא נזיר ואל יטמא כהן מאחר שאפשר ע"י אחר (כמדומה שהוא ט"ס וצ"ל ע"י אחד) אבל אם אי אפשר ע"י אחר (גם כאן כמדומה שצ"ל ע"י אחד) אמרינן בפרק שלשה מינין (דף מ"ג ע"ב) כיון דקא אזיל באורחא כמי שאין לו קוברין דמי עכ"ל ומלבד הטעם שכ' הב"י דכיון דקבורתו מוטלת על המוצאים אותו כו' עוד זאת י"ל דכיון שכבר נטמא שאני שהרי הראב"ד פ"ה מה' נזירות ס"ל דמדאורייתא לא הזהיר הכתוב מהטומאה על הנזיר והכהן אלא בזמן שהן טהורים עיין במל"מ פ"ג מה' אבל סד"ה ואחד הנוגע ובקה"ע פ"ז דנזיר בתוס' ד"ה אכריז ר' ינאי ולפ"ז צ"ע מ"ש הט"ז רס"י שע"ד בשם רש"ל שכתב בשם הרוקח דלעולם הוא מת מצוה עד שיהיו שם נושאי המטה וקוברים עכ"ל צ"ל דמיירי בשאי אפשר ליקבר ע"י אחד ולא ע"י שנים ודוחק והט"ז והמ"א בא"ח סס"י תקכ"ו כתבו בשם רש"ל והאידנא הכל נקרא מת מצוה עכ"ל והוא בישע"ש פ"ק דביצה סס"י ו' ולכאורה צ"ל דס"ל למהרש"ל כמו שהבין הב"י בי"ד סי' שע"ד בדברי הרא"ש דלעולם הכהנים מטמאין לו עד שיהא שם השיעור המפורש בפ"ב דכתובות וא"כ לכל מאן דמתני מטמאין לו כל הכהנים שבעיר אכן הרי הב"י עצמו הקשה טובא על פי' זה וגם הלח"מ פ"ג מה' אבל דין יו"ד סתר פירושו זה בהרא"ש וכן במעי"ט בהל"ק ה' טומאה כ' כפי' הרמב"ן ועיין במ"א סי' תרפ"ז סק"ד וכ"מ לשון הרמב"ם שבט"ז שם סק"ב וכן מוכרח מהמשנה דכה"ג ונזיר

הנ"ל א"כ לפ"ז בנד"ז שהמת בעיר אף שאין שם יהודים זולתי זה הכהן מ"מ כיון שגם אם לא יתעסק הכהן מצווים אנשי חיל האינן יהודים לקוברו א"כ י"ל שזה לא דמי למת מצוה ואין קבורתו מוטלת עליו דוקא ואם משום שהם א"י הרי אמרו בגמ' פ"ק דביצה (ד"ו ע"א) מת ביו"ט ראשון יתעסקו בו עממין וכיון שאין קבורתו מוטלת עליו דוקא הרי י"ל שאסור לו לטמאות כדמוכרח מהמשנה דכה"ג ונזיר הנ"ל. ומ"ש התוספות פ"ו דנזיר (דמ"ג ע"ב) אם יש שם ישראל כו' וכ"כ התוספות ביבמות (דפ"ט סע"ב) וכ"כ הרא"ש והנ"י ריש הל' טומאה אין מוכרח דאתא לאפוקי אף אם עכומ"ז רוצה לטפול בו אלא י"ל משום מן הסתם לא יטפלו בו ועבי"ד סי' שע"ד ס"ג בהג"ה אך בנד"ז גם מחוק הממשלה מוטל הקבורה עליו כמו על שאר אנשי חיל הא"י ואפשר יותר כיון שהוא יהודי. וכיון שכן י"ל דדומה לדין הירושלמי שאינו מושך ידו אף אם לא התחיל עדיין כל שאין כשיעור נושאי המטה כו' ולא דמי לדין המשנה דכה"ג ונזיר דמצאו מת ואין חיוב הקבורה מוטלת על הכהן כשיש ישראל ועוד נראה דאף אם לא דמי זה לדין הירושלמי כ"א לדין המשנה עכ"ז י"ל דדוקא כשכהן וישראל מטמא הישראל ולא הכהן אבל בכהן ועמו רק עכומ"ז י"ל דמטמא הכהן משום דגנאי הוא שיתעסק בו עכומ"ז ולא ישראל כמ"ש בתה"ד סי' פ"ב בשם המרדכי דשבת פרק תולין והאריך בזה ג"כ בתשו' עה"ג סי' ס"ז וכ' זכר לדבר ממה שציוה אבינו יעקב ע"ה שלא יגעו במטתו כ"א בניו ולא בני בניו שנולדו מן הכנענית ע"ש והנה מצינו שמשום חלוקת כבוד עשאוהו כמת מצוה והוא לענין הנשיא וכמ"ש הרמב"ם פ"ג מה' אבל דין יו"ד וע"ש בהגמי"י ובירושלמי דנזיר הנ"ל מבואר אף באחותו דנשיא הדין כן והביאו הרוקח סי' שט"ו והיינו אפילו מת בעיר ויש הרבה מאד ישראלים מחוייבים הכהנים לטמא לו א"כ י"ל ה"ה הגנאי של כל אדם מישראל שקול ככבוד הנשיא במה שאין שום גנאי כלל ועוד דהא עיקר הטעם שהכהן מטמא למת מצוה זהו משום דגדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתור' כדמשמע בגמרא פ"ק דמגלה (ד"ג ע"ב) גבי מת מצוה עדיף דאמר מר גדול כבוד הבריות שדוחה את ל"ת שבתורה ועיין פ"י דשבת (דצ"ד ע"ב) וכ"כ רש"י פ"ג דברכות (ד"כ ע"א) ד"ה שב ואל תעשה וטומאה גופא שהותרה לנזיר ולכהן לטמא למ"מ כו' מפני כבוד הבריות כו' ואע"ג שרש"י פי' דמעיקרא כשנכתב ל"ת דטומאה לא על מ"מ נכתב י"ל דהיינו שמשום כבוד הבריות לא נכתב ל"ת דטומאה על מ"מ ועוד שהתוספות שם חלקו על פירושו וכ"כ בחידושי הרשב"א שם שיש נוסחאות דגרסי בגמרא כפי' התוספות וכיון שעיקר הטעם משום כבוד הבריות א"כ ה"ה כשגנאי לו שיקבר רק ע"י עכומ"ז אם לא יתעסק בו הכהן ע"כ מותר לכהן לטמאות לו ואין לחלק עפמ"ש התוספות פ"ד דשבועות (ד"ל ע"ב) דגנאי

גדול הוא למ"מ שאין לו קוברים כו' אבל זה שיקבר ע"י עכומ"ז י"ל אינו גנאי גדול דהא לפמש"ש ועוי"ל דכשעושים איסור כו' לפ"ז אין צריך לחלק בין גנאי גדול לגנאי קטן ועוד דלדעת הרמב"ן ביבמות פרק הא"ר (דפ"ט) בענין אשתו קטנה וז"ל לפיכך עשאוה כמ"מ והטילוה עליו וכיון שהיא מוטלת עליו גנאי הדבר לקוברה ע"י אחרים וגדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת זה עכ"ל ובודאי דגנאי זה אינו גדול יותר מגנאי הנ"ל וגם הנ"י שם בשם הריטב"א כ' כדי שתהא קבורתם מזומנת יותר ע"י הקרובים כו' ע"ש וג"ז שייך בנ"ד לבד הגנאי וגם לפמ"ש התוס' שם (דפ"ט) סע"ב דיש כח ביד חכמים כו' ע"ש וצ"ל לפ"ז כמ"כ גבי נשיא ה"ט דמשום כבודו עקרו חכמים כו' א"כ כמ"כ ראוי לומר בנד"ז דגנאי הוא וכבוד הבריות כו' וכ"ז אפילו לפי' הרמב"ן והריטב"א והתוס' ביבמות שם וכ"ש לפי הפי' שכתב הנ"י שם דכל מת שאין לו קרובים ואע"פ שיש רחוקים שיתעסקו בו מ"מ חשיב שיטמא עליו אפילו כהן ונזיר כו' לפי שמפרשים קורא ואחרים עונין על המת קאמר ולא על הכהן אלא שדחו פירוש זה ע"פ הירושלמי דנזיר הנ"ל דמשמע דעל הכהן קאמר ובאמת בגמרא דילן בנזיר פרק שלשה מינין (דמ"ג ע"ב) גבי והא אית ליה ברא וכפרש"י שם משמע דעל המת קאמר וכ"כ בשט"מ דנזיר שם וז"ל קורא ואחרים עונין אותו פי' שאם היה המת יכול לקרות היו לו קוברין עונין אותו ויש מפרשים קורא הכהן ואחרים עונין אותו לבא לקוברו וחומרא גדולה היא דאם הכהן יכול לחזר ולמצוא לו קוברין לא יטמא לו ולישנא דפרק האשה ביבמות משמע כפירוקא קמא דבקורבת' תליא מילתא כו' הרא"ש ז"ל בפי' עכ"ל השט"מ ואף שהסכמת הפוסקים ודבריהם מוכרח מהמשנה דכה"ג ונזיר דכל שיש ישראל אין הכהן מטמא מ"מ בנד"ז שאין שום ישראל י"ל כן וא"ש כפשוטו מ"ש התוס' בנזיר (דמ"ג ע"ב) וביבמות (דפ"ט סע"ב) והרא"ש והנ"י בה"ק דנק' מ"מ כשאין ישראל אחר זולת הכהן דמשמע אף שיש עובדי כוכבים אף שיש לדחות דמזה אינו ראיה מטעם שנז' לעיל ומיהו לכאורה קשה מהא דמת ביו"ט ראשון יתעסקו בו עממין דנהי דלא דמי לטומאת כהן משום דטומאת כהן אינו לאו השוה בכל ועוד דהוי יו"ט עשה ול"ת. ואף את"ל בטומאת כהן נמי איכא עשה ול"ת עיין ביבמות פרק כיצד (ד"כ ע"ב) דכתיב קדושים יהיו כו' מ"מ ל"ד כלל וכלל ליו"ט עיין ביבמות (דף ה' רע"א) ובתוס' ד"ה שכן ישנו אך הא קשיא אמאי יתעסקו בו עממין ילינוהו ליו"ט שני ויתעסקו בו ישראל דהא מותר להלינו לכבודו כדתנן בסנהדרין פרק נגמר הדין (דמ"ו ע"א) ובטוש"ע יו"ד סי' שנ"ז ומדוע פסק בש"ע א"ח סי' תקכ"ו ס"ב דאסור להלינו ובא"ר שם סק"ו בשם תשו' הרמ"ע סי' ט"ז החמיר ביותר אפילו דיעבד אם הלינו לא יתעסקו בו ישראל כ"א עממין וא"כ מזה מוכח דזה שיתעסקו בו ישראל לגבי אם יתעסקו בו עממין

לא הוה כהלינו לכבודו להביא לו ארון ותכריכין וא"כ אין ההיפך גנאי גדול עכ"פ וא"כ לפ"ז לתירוץ קמא של התוספות דשבועות (ד"ל ע"ב) אין לדחות בכה"ג ל"ת דטומאת כהן כמש"ל מיהו בב"י סי' תקכ"ו הביא בשם הראב"ד שצוה להלינו ושחלקו עליו ועיין בתמים דעים סי' ק"כ ובתשו' עה"ג סי' ע"ז כ' דהא ודאי ליכא מאן דפליג דהא יש קפידא גדולה בין אם המתעסקים הם בני ברית כו' כמ"ש בתה"ד סי' פ"ב אלא טעם דהחולקים על הראב"ד דאסור להשהותו עד למחר משום דכשמת ביו"ט ויתעסקו בו עממים הכל יודעים דהא דלא מתעסקים בו ישראלים שו משום דאסור לישראלים להתעסק בו ביו"ט לא זילא ביה מי לכן אין להשהותו דאסור להלינו עכ"ד. ובשט"מ פ"ק דביצה הי' הטעם דכל שאפשר לקברו היום ע"י עממין אסור לשהותו עד למחר שיקבר ע"י ישראל שלא יהא כמכוין מלאכתו ליו"ט ומיהו אם הוא אדם כשר ונכבד שיש לו בזיון ליקבר ע"י עכומ"ז מותר לשהותו למחר דה"ל כמלינו לכבודו עכ"ל לפ"ז אפשר אפילו דם ה"ל גנאי שיקבר ע"י עכומ"ז אך אעפ"כ לא סגי אחר דאל"כ ה"ל כמכוין מלאכתו ליו"ט ויו"ט ה"ל עשה ונ"ה פים ואף שיו"ט שני הוא דרבנן מ"מ עשה ול"ת דרבים חמור טובא עיין בי"ד סי' שצ"ט ססע"י י"ג גבי והעולם נוהגים כו' (ודברי תשו' הרמ"א הואיל ואתי לידן נימא בהו מלתא שמה שהחמיר דיעבד לענ"ד הוא נגד הש"ס אמר מר זוטרא והוא דאשתהי הרי אפי' מר זוטרא התיר במה שאסר הרמ"ע וכ"ש רב אשי דמיקל טפי) ע"כ אפשר לצדד להקל בנד"ז. וכ"ש לפירש"י בברכות (ד"כ ע"א) שכתב דמעיקרא כשנכתב ל"ת דטומאה לא על מ"מ נכתב כו' בלע המות לנצח:

מתשובות השייכות להלכות נדה מה שכתבת על בדיקה זו שחידש רבינו נ"ע לא יכולת לסמוך מפני שאינו דומה מכל צד כו' דע שבדיקה זו מבוארת בס"ט סי' ק"צ ס"ק ט"ז בתשו' שאלה שפסק להקל לתלות בכנים אלו ולא התנה שיהיה נמצא דוקא בצדדי העד ולא בראשו כו' מה גם דבנ"ד איכא עוד צד גדול להקל משום שנבדקו בשריי' ג"פ ולא נמוחו ובאמת שזה לבד מהני ומשנה שלימה היא אך מה שיש לפקפק בזה הוא משום שיש קצת קרטין מובלעים בבגד וכיון שהם מובלעים לכאורה היינו שנמוחו קצת ועי"ז נבלעו בבגד דדוחק לומר דלעולם לא נמוח כלל רק שנכנס כמו שהיא יבש בבגד ומצאתי בתשו' שב"י סי' ל"ט (דנ"ט ע"א) וז"ל ולפעמים הן קרטין קטנים ונימוחו ונבלעים בבגד פשתן עכ"ל הרי אמר שאותו הנבלעים היינו משום שנימוחו כו' וזה בשכבר איזה שנים עמדתי בזה על תשובת אאזמו"ר הג' נ"ע איך פ' אם לא נמוחו הקרטין טהורה בכ"ע כו'. ולמה יתיר המובלעות שהרי שנימוחו ומבואר בש"ע סי' קפ"ח ס"ה בהג"ה אם נתמעכו ונמוחו קצתן וקצתן לא נימוחו דטמאה וצ"ל דס"ל לרבינו ז"ל דמה שנבלעו בבגד אין

זה נימוח דנימוח הוא היינו שנימוח כליחה ממש ונהפך לדם ואז היה בלוע וניכר בבגד מעל"ע אבל בזה שמובלע בבגד ואינו כמט"ד רק כמו קורט י"ל שלא נמוח כלל וגם י"ל דמיירי שאינו ניכר מעל"ע וזה ראיה שלא נימוח ואפשר שדעתו הק' דאפי' יהיה ספק אם זהו נמוח או לאו יש לתלות שודאי מן המכה אתא ולא נימוח כיון דע"כ יש כאן מכה שהרי רוב הקרטין לא נימוחו א"כ בהני קרטין המובלעים בבגד שמסופקים אנו עליהם אם לא נמוחו והם ג"כ ממכה כשאר הקרטין אי נימוחו ודם הוא יש לתלות במכה מיהו בס"ט סי' קפ"ח ססק"ז אע"ג שג"כ הסכים לכעין סברא זו עכ"ז י"ל מל' מהרא"י דלא ס"ל כן. ומ"מ בסי' קצ"א ססק"ז בתשו' ח"צ כ' בשם חכם א' להקל בספק נמוחו גבי קרטין ומש"ה י"ל שהתיר רבינו ז"ל גם המובלעות בבגד דמידי ספיקא לא נפקא שלא נימוחו גם אפשר לומר דס"ל שודאי אין זה נימוח כשאין ניכר מעבר לעבר הלכך כיון שבקרטין הנגלפים נתברר ג"פ שלא נימוח גם המובלעים הם כמ"כ ועוד כיון שגם הם נשרו ולא הוסיפו לחלוחית הרי ניכר שלא נימוחו וזה עיקר יותר. ומה גם בנ"ד דאיכא תרי טעמים להקל היינו מצד השרייה ומצד הכנים ונדון המכה נלע"ד שזה נקרא שידוע שמכתה מוציאה דם כיון שמגעת שם יוצא דם ומשמע שבשאר מקומות אין מוצאת וכן פי' בס"ט סי' קפ"ז ס"ק יו"ד (ד"ה והנה הש"ך) כשהיא מטה המוך ע"ש ולכן יש לטהר הדם (אך כיון שהמכה בביה"ח א"א לטהר רק דם שאינו ידוע שבא מן המקור כדכתב רז"ל סי' קפ"ז סק"כ ע"ש) והגם שהרשב"א כ' וא"א לה לידע אלא בבדיקת שפופרת הנה לפי הש"ך וח"צ ר"ל לידע שדם זה מן המכה אבל שתדע שהמכה מוציאה לפעמים אפשר לידע בלא בדיקת שפופרת כמ"ש הח"ץ להדי' בסי' מ"ו וז"ל אבל אפשר לה לידע שמכתה מוציאה דם אפי' בלא בדיקה כו' עכ"ל והיינו ע"י בחינה כנ"ד ואף דלפי' הרמ"א בהרשב"א צ"ל דאפילו לידע שמכתה מוציאה דם לפעמים א"א לידע אלא ע"י שפופרת מ"מ הא להרמ"א א"צ לידע שמכתה מוציאה דם וא"כ ממ"נ יש להקל ותו דלרמ"א נמי יש לידע ע"ד נידון דהש"ע ס"ז ע"כ:

ונדון המכה כיון שמגעת שם באצבע במקום הכואב לה (והוא בולט קצת בצד א' כעין מכה עגולה) מוצאת דם ממש א"כ נראה די"ל שזה נקרא שיודעת שמכתה מוציאה דם הגם שי"ל שהדם בא באותו מקום המכה מן המקור ולא דם המכה הוא כלל מ"מ אין לחוש לזה כיון שנראה שמוצאה כן כמה פעמים רק במקום ההוא לבד והוא מקום המכה א"כ רגלים לדבר דדם המכה הוא דא"א שדם המקור הוא איך יתמיד המקרה להיות נמצא ע"ג המכה אע"ג דלכאורה משמע בפ' מהרא"י סי' מ"ז הובא בב"י סי' קפ"ז וש"ע ס"ז דבכה"ג ל"ח ממש שיודעת שמכתה מוציאה דם רק דהוי הוכחה דמן המכה כו'

ולהכי הצריך שם עוד צד להקל משום שיש לה וסת ושלא בשעת וסתה (אך צד זה ג"כ ישנו בנ"ד דמינקת ה"ל כיש לה וסת כו' כמ"ש בתשובת הב"ח סס"י פ"ג או פ"ד) נ' דיש לחלק דשא"ה דלא היה לה מכה מבוררת ממש כנ"ד שהרי כתב וכ"ש אם מרגשת בשעת בדיקה כשהיה נוגעת בצד מקום ההוא כואב לה קצת ובשאר חורין וסדקין אינה מרגשת כאב כלל הרי דלא מצא להוכיח שיש שם מכה רק משום שבאותו מקום כואב קצת ומ"מ לא הוה ברירא ליה כדכתב וכ"ש אם מרגשת בשעת כו' וכל עיקר ההוכחה לומר דיש מכה היא כיון שמוצאה רק במקום א' וכ"כ להדיא כאאזמו"ר הגי' נ"ע סי' קפ"ז ס"ק ל"ז דמיירי בשא"י אם יש לה מכה כלל כו' משא"כ בנ"ד דבלא"ה ברור ומורגש המכה בחוש המישוש א"כ הא דמוצאה דם על המכה ע"פ רוב ע"י בדיקה זהו נקראת ידיעה שהמכה מוציאה דם ואף שאין זה ידיעה ודאית כידיעה הנז' בגמרא בשבועות דל"ד גבי ידיעה בלא ראיה דהתם אינה נקראת ידיעה אא"כ אין שום ספק אפי' רחוק זהו לענין דבר שצריך עדות כד"מ וד"נ. משא"כ באיסורים ודאי תולין במצוי ועוד שהרי י"א שא"צ כלל שתדע שהמכה מוציאה דם א"כ אף להמצריכים שיודע מ"מ י"ל שאין להחמיר כ"כ שתדע בחוש ההרגשה ממש שהמכה מוציאה דם ודי בידיעה כזאת שמוצאה דם תמיד במקום המכה. דאל"כ ה"ל להפוסקים להשמיענו איך תהיה הידיעה ומה גם שרבינו ז"ל שם כ' שי"ל שלא אמרו אשה מרגשת בעצמה אלא במציאת דם המקור ולא בדם המכה וכן מובן ממ"ש בזה בד"ה אך מלשון הרמב"ם ע"ש וא"כ איך תדע שמכתה מוציאה דם הרי אין עיניה בין מכתה א"כ ע"כ צ"ל דבכה"ג דנ"ד נמי חשיב יודעת כו':

והגם שהרשב"א כתב שא"א לה לידע (שהדם שותתת ויורד מן המכה) אלא בבדיקת שפופרת והנה לפ"ד הש"ך וח"ץ היינו שא"א לידע שדם זה שהיא רואה עתה הוא מהמכה זהו שא"א לה לידע אלא על ידי בדיקת שפופרת אבל לידע, שהמכה מוציאה דם לפעמים י"ל דודאי יכולה היא לידע אפילו בלא בדיקת שפופרת וכנ"ל וכ"ד הח"ץ להדי' סי' מ"ו וז"ל אבל אפשר לה לידע שמכתה מוציאה דם אפי' בלא בדיקה כו' עכ"ל והיינו ע"י בחי' כנ"ד ולרמ"א דס"ל דלהרשב"א א"א לידע שהמכה מוציאה דם אלא ע"י בדיקת שפופרת א"כ ממ"נ לדידיה ס"ל להרשב"א שא"צ לידע שמכתה מוציאה דם ותו דלרמ"א נמי יש לידע כשהוא ע"ד ענין דהש"ע סי' קפ"ז ס"ז כמ"ש רז"ל סי' קפ"ז ס"ק כ"ג והרי נ"ד הוא קרוב לזה:

אך בתשו' צ"צ סי' פ"ו (ד"ה והיינו) מובן קצת דס"ל דענין יודעת שהמכה מוציאה דם היינו כשנוגעת בהמכה מרגשת איך שיוצא דם מן המכה ממש וז"א בנ"ד דלא נז' רק שמוצאה שם דם ומ"מ אם בשאר מקומות אינה מוצאה רק במקום הזה היינו נדון הש"ע

סי' קפ"ז ס"ז ובאשה שיש לה וסת או מינקת לכ"ע שרי' וכמ"ש ג"כ הצ"צ שם. אך באמת זאת צריך לדעת דכיון שהמכה הוא בביה"ח א"כ א"א לטהר רק דם שאינו ידוע שבא מהמקור כמ"ש רז"ל סי' קפ"ז ס"ק כ"ו ע"ש:

וראיתי חומרא גדולה להב"ח בתשו' הנז' שכתב וז"ל ומ"מ ודאי דלא תלינן במכה לד"ה אא"כ יודעת בבירור דממקום שרואה דם ומשם באותו מקום הוא המכה והשתא לפי הנראה בנ"ד א"א לה לתלות במכתה במה שהיתה סבורה שהרי בבדיקתה מכניסה הבגד בעומק לתוך בה"ר למעלה והסבירה כפי הנשמע היא למטה מזה עכ"ל אשר מדבריו אלה מבואר דכשמכניסה עד בעומק למעלה ממקום המכה שוב אינה תולה במכתה שלמטה אף שידוע שהמכה מוציאה דם ודבריו נפלאו ממני דמה בכך שמכנסת העד למעלה מהמכה מ"מ הרי הוא עובר ג"כ במקום המכה וא"כ אמאי אינה יכולה לתלות בו ומ"ש מהא דתנן עד שהוא נתון תחת הכר ונמצא עליו דם עגול טהור כו' הרי אם אפי' אחר הבדיקה נתנתו תחת הכר תלי' בזה כ"ש בנד"ז שבהכרח היה העד במקום המכה קודם שהכניסתו בעומק וגם אח"כ בחזרה והכא אין שייך לחלק בין עגול למשוך וכמ"ש הט"ז סי' ק"צ ס"ק כ"ג דאפי' במשוך תלי' כשנעשה בקינוח הביאו רז"ל סי' ק"צ ס"ק כ"ו:

ע"כ נראה דאין מקום לחומרת הב"ח אלא כשי"ל שלא נגעה כלל במקום המכה אבל אם נגעה ג"כ במקום המכה היינו דינו של הט"ז הנזכר שהתירו להדי' ואף אם לא נגעה שם לא ידעתי החומרא כיון שעכ"פ יש שם מכה המוציאה דם א"כ יש לתלות שממקום המכה טפטף למקום שנגע ואע"ג דאמרינן בנדה (דנ"ח א') דאין מחזיקים ממקום למקום הלא הכא א"צ כלל להחזיק ממקום למקום רק לומר שממקום המכה טפטף על העד ואין זה החזקה ממל"מ כמ"ש בב"י סי' ק"פ סד"ה וכן אם נמצא על ידיה כו' וכש"כ דהוי הכל כמו מקום א' (דמסתמא בשר הרחם נגע להמכה לא גרע מהא דסי' ק"ץ ס"ק דתולה בבעלה אע"ג שהעד לא נגע בו כיון שעכ"פ נגע הוא בה ושמש עמה וה"נ דכוותיה) לכן י"ל דאפי' בבדיקה יש להקל בכה"ג וכ"מ ממ"ש רמ"א בש"ע סי' ק"צ סל"ד בהג"ה ועמ"ש רבינו ז"ל שם ס"ק ס"ו:

אך זאת היה עומד לנגדי דהרי דעת הרמב"ן דאין תולין במכה כלל ורא"ייתו מדם בתולים ולא מצינו שנחלקו עליו ארשב"א ור"ן רק משום כדי שלא לאסור אשה על בעלה לעולם וא"כ טעם זה לא שייך רק גבי רמ"ת אי עכ"פ בסתם רואה רק שיש כאן משך הרבה טובא אבל במכה העשויה להתרפאות י"ל דלא עדיפא מד"ב דאין תולין עכשיו וכן משמע לכאורה בהירושלמי שהביא הרי"ף פ"ב דשבועות מהו לתלות בדם המכה כו' ופי' הב"ח

בתשו' דמיירי במכה דד"ב לא הבינותי דא"כ ב' הבעיות הם הכל דבר א' אך הנה ברמב"ם פי"א הי"ג מבואר להדיא דברואה מחמת מכה לא החמירו עכשיו כלל אעפ"י שהחמירו בד"ב (וזה אשתמיטתי' להב"ח בתשו' שנסתפק בדעת הרמב"ם) ולא כ' כלל הטעם שלא לאסור כו' א"כ ש"מ דס"ל דל"ד מכה לד"ב גם לפי טעם של הרא"ש בחומרא דד"ב אין שייך זה במכה אולם לשון הרמב"ם שם וכן אם היתה בה מכה והי' דם שותת ממנה משמע דמיירי בידוע שדם זה שותת מהמכה וא"כ י"ל דדווקא בכה"ג הוא הוא דלא החמירו דל"ד לד"ב דהתם צריך לתלות בד"ב. משא"כ הכא דידוע שדם זה שותת כו' ומהתימא על הרב"י סי' קפ"ז שהביא שם מחלוקת בין הרשב"א ובין הגה"מ אם צריך שיהיה ידוע שמכתה מוציאה דם ולא הביא ד' הרמב"ם דלכאורה מחמיר טובא טפי מהגה"מ דבעי שתהא מרגשת שדם זה מהמכה כו'. ומצאתי בס"ט סי' קפ"ז ס"ק י"ב ור"ס קצ"ג שחקר בדין זה נדון לתלות במכה עוברת והעלה דמשמעות הפוסקים דאין לחלק ולפע"ד אין זה מוכרח כ"כ לד' הרמב"ם אא"כ ידוע שדם זה בא מן המכה כו' אולם בסה"ת סי' צ"ב משמע שגם שאינו ידוע שדם זה בא מן המכה רק שיודעת שמכתה מוציאה דם ג"כ לא החמירו עכשיו יעו"ש דא"א לומר דמיירי ג"כ במרגשת שדם זה בא מן המכה דא"כ אמאי החמיר בשעת וסתה משום וכי לעולם לא תהיה טמאה הלא תהיה טמאה כשלא תרגיש כו' כמ"ש הש"ך מהתוס' דס"ז. אלא ש"מ מדנקט לשון וכי לעולם כו' משמע דלא מיירי במכה העשויה להתרפאות מיד שוב ראיתי בתשו' ושב הכהן סי' ל"ג שהחמיר במכה עוברת אפי' באשה שיש לה וסת ושלא בשעת וסתה להצריכה ז' נקיים אפי' ידוע שהמכה מוציאה דם כל שאינה מרגשת שדם זה בא מהמכה ואף שהרוצה להקל יש לו על מה לסמוך כמש"ל ב' הס"ט דאין לחלק כלל במכה עוברת כו' מ"מ המחמיר תע"ב משום דכנלע"ד מהרמב"ם כנ"ל. מ"מ מה שמוצאת דם על העד כשנוגעת במקום המכה י"ל דדמי קצת למרגשת שדם זה בא מהמכה והלכך אפשר לצדד ולהקל אפילו לדעת השב הכהן למי שירצה להקל:

השמטה שנייה מהלכות נדה מה שכתבת שמקשים רבים על מ"ש אדמו"ר הגאון נ"ע בהל' נדה סי' ק"צ ס"ק י"ז דמעה גדולה מפונדיון ממ"ש הרא"ש פרק הזהב סי' כ' שאין מטבע של כסף פחותה ממעה ולפ"ז הפונדיון שהוא חצי מעה אינו של כסף כ"א של נחושת. וא"כ לפ"ז אדרבה מובן לכל שהפונדיון גדול יותר ממעה מאחר שזאת נחושת וזאת כסף כו' זה ל"ק מידי דכבר השיג הב"ח בח"מ על הרא"ש בזה וכ' דהעיקר כפרש"י שפי' שם בהזהב ד' כ"ו דגם איסר שהוא חצי פונדיון הוא מטבע של כסף וכדפרש"י ג"כ במשנה ראשונה דמסכת קידושין דכ' רק הפרוטות הם נחושת והביא ראיה ע"ז מהמשנה

והגמרא דהפורט סלע של מעשר שני כו' וא"כ הפונדיון שהוא שני איסרים הוא ג"כ ודאי של כסף וכן פירש"י בהדיא בכתובות דף ק"י ע"ב אהא דתניא כ' בכסף סתם ולא פי' מאה כסף (ולא פי' אם סלעים או דינרין או פונדיון) מה שירצה לוה מגביהו ואפי' איסרין עכ"ל הרי בפיר' דפונדיון ודאי מטבע כסף ואפי' איסרין וגם רוב גדולי הראשונים הרשב"א והר"ן והריטב"א רפ"ז דשבועות ס"ל בזה כפרש"י ולא כהרא"ש דהנה הרא"ש שם כ' והא דאמרי' הטענה שתי כסף זהו ב' מעות כו' ואם היה מטבע פחותה ממעה אמאי בעי' שתי מעות נפרש מטבע הפחות אמנם הרשב"א בחידושיו רפ"ז דשבועות בד"ה הטענה שתי כסף ף כ' וז"ל ושתי כסף הם שתי מעין שהן סוף מטבע האמורה בתורה דהיינו גרה וכדמתרגמי' עשרים גרה עשרים מעה עכ"ל וכ"כ הר"ן שם וז"ל והאי שתי כסף היינו שתי מעות של כסף כו' וטעמא של דבר מפורש בירושלמי שאמרו סוף מטבע כסף מעה כלומר שכיון שאמרה תורה כסף כדכתיב כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים ואי אתה מוצא מטבע כסף מוזכר בתורה פחות ממעה שהיא גרה כדמתרגמינן עשרים גרה עשרים מעין אין לך לחייב בפחות ממטבע זה עכ"ל. הרי מבואר בדבריהם בפי' דמ"ש סוף מטבע כסף מעה אין הענין כמ"ש הרא"ש שאין מטבע של כסף פחותה ממעה אלא שבתורה לא נזכר מטבע כסף שהיא פחותה ממעה ולפיכך מפרש"י כסף דקרא גבי טענה דקאי על מטבע זו דגרה המפורשת בהדיא בתורה ואין לחייב על כפירת שתי פונדיון או שתי איסרין הגם שהן ג"כ של כסף משום שי"ל שלא כיונה התורה בכסף דקרא לגבי טענה רק על אותה מטבע כסף הנזכר בהדיא בתורה כמשמעות לשון הר"ן והרשב"א בפי' אבל אי הוי ס"ל כהרא"ש דאין מטבע פחותה ממעה כלל לא היו צריכים לומר משום שאי אתה מוצא בתורה מטבע כסף פחותה ממעה כנ"ל אלא בפשיטות הוה להו למימר דהא ליכא מטבע כסף פחותה ממעה אלא ודאי ס"ל כפרש"י דאפי' איסר הוא מטבע כסף וכ"ש פונדיון וכדי ליישב קושי' לשון הרא"ש שהקשה בהזהב כך אמאי בעי שתי מעות ונפרש מטבע הפחות דהיינו איסר ע"ז תירצו דסוף מטבע כסף המוזכר בתורה הוא מעה וכיון דהפונדיון הוא ג"כ של כסף מש"ה צדקו דברי הגאון אאזמו"ר ז"ל שכתב שהמעה גדולה מהפונדיון כנ"ל ולפע"ד ראיה גדולה לשטת רש"י ורשב"א ור"ן דאפי' איסר הוא ג"כ מטבע של כסף מהא דמקשה הש"ס פרק קמא דקדושין די"א ע"ב (ארב אסי דאמר כל כסף האמור בתורה כסף צורי פרש"י צורי מטבע של כסף ליכא) והרי הקדש דכתיב ונתן הכסף וקם לו ואמר הקדש שוה מנה שחיללו על הפרוטה מחולל ור"ל וא"כ שמעינן מינה שמחללין הקדש גם על פרוטה דנחושת וקשה לרב אסי דאמר בכל מקום שנאמר כסף אינה מטבע דנחושת. והשתא להרא"ש דגם איסר הוא

מטבע דנחושת דסוף מטבע כסף היא מעה למה ליה להש"ס להקשות משמואל דאינה קושיא עצומה כ"כ הא יש לתרץ דרב אסי פליג אדשמואל עדיפא הו"ל לאקשויי ממשנה שלימה רפ"ה דערכין דכ"ז ע"א דתנן התם מעשה באחד שהקדיש את שדהו מפני רעתה אמרו לו פתח אתה ראשון אמר הרי היא שלי באיסר הרי דמחלל הקדש על איסור וקשיא לרב אסי. א"ו מזה משמע כמ"ש רש"י דאיסר הוא מטבע של כסף וא"כ לק"מ מהמשנה מש"ה מוכרח להקשות מהא דשמואל דאמר שמחללין על הפרוטה אף שהיא בודאי נחושת ועוד יש ראיה דהפונדיון היא של כסף מפ"ק דעדיות משנה י' וברביעית כסף וברביעית מעות ופי' הרע"ב ברטנורא דהדינר של כסף יחלוף ויקח עבורו ג' רביעית חלקי דינר מטבע כסף ועבור חלק רביעי מהדינר יקח פרוטות נחושת ואיך יצוייר זה אם המטבע הקטנה שבכסף הוא מעה והיא ששה בדינר א"כ א"א כלל ליקח ג' רביעית דינר מטבע כסף או ד' מעין דהוא שני שלישי דינר או ה' מעין דהם ה' חומשי דינר אלא עכצ"ל דהפונדיון הוא ג"כ מטבע כסף לכן יכול ליקח ד' מעין ופונדיון דזה ג' רביעי דינר ועבור השאר יקח פרוטות נחושת ומה שמביא הרא"ש בהזהב ס"ך ראיה מהתוספות נגד פי' רש"י כבר תירץ הב"ח ועוד יש לתרץ ע"פ התוספות במנחות דף ק"ז ובבא בתרא דף קס"ו שיש מקומות שהולך בהן מטבעות מעה ופונדיון ואיסרין הכל של כסף ויש קצת מקומות שאין בה מטבעות הנ"ל של כסף וכמש"ש הש"ס באתרא דלא סגי פרוטות דכספא דר"ל המטבעות מעה ופונדיון ואיסרין וא"כ התוספתא דקתני הנחושת קונה את הכסף כיצד נתן לו שלשים איסרין בדינר כסף הרי זה קונה כסף בכל מקום שהוא מיירי במקום שהאיסרין הם של נחושת אבל ברוב המקומות הם בודאי של כסף ועוד אפשר לתרץ דהנה דינר שבתוספתא הוא בודאי כסף צורי כדמוכח מהמשנה פ' הזהב דף נ"א ע"ב גבי איסר לדינר כו' וגם להתוס' דקדושין דף י"א ע"ב הדינר הוא בודאי מטבע צורי שהוא כסף נקי אמנם האיסר אף שהוא מטבע כסף אפשר הוא כסף מדינה ולא כסף צורי לא מבעיא להתוספות בקדושין דס"ל דסוף כסף דמטבע צורי הוא דינר. אבל אפי' מעה אינו מטבע צורי א"כ כ"ש איסר אלא אפי' לפרש"י שם משמע סוף מטבע כסף צורי הוא מעה וא"כ האיסר אינו מטבע צורי רק כסף מדינה. והנה הרמב"ם פ"י מהל' אישות ה"ח פי' דכסף מדינה הנז' בדברי רז"ל היה שבעה חלקים נחושת וא' כסף הביאוהו האחרונים באה"ע סי' ס"ו מעתה שפיר יתיישב דברי רש"י דאיסר הוא מטבע של כסף עם מ"ש התוספות שהביא הרא"ש דהנחושת קונה את הכסף כיצד נתן לו שלשים איסר בדינר של כסף דכיון שהאיסר הוא כסף מדינה והרי יש בו רק חלק א' משמינית כסף ושבעה חלקים נחושת א"כ לגבי דינר צורי שהוא מטבע כסף נקי שפיר נקראו האסרין

הנחושת קונה את הכסף שהאיסרין רובן נחושת והדינר הוא כסף טהור ומ"מ לא נסתור פירש"י דאיסר הוא מטבע כסף שהרי גם כסף מדינה נק' כסף בגמרא וזהו כסף דבריהם. משא"כ הפרוטות הם נחושת ממש (אך ראיתי להגאון בס' המקנה בקדושין די"א סד"ה והרי טענה כ' דסוף מטבע הפחותה שבצורי היא איסר וצ"ע כדלקמן) אך שיטת הרא"ש ג"כ יש לה מקום לכאורה לשיטת רש"י בשם רבותיו בקדושין די"א ע"ב שכ' ורבותינו מפרשים שהדינר הוא מטבע הפחותה שבצורי ור"י שבתוספות הסכים לדבריהם ועפ"ז כתב הרשב"א בחי' דסוף מטבע כסף הוא מעה ר"ל דליכא מטבע כסף פחותה ממעה וזה כדברי הרא"ש אמנם התוס' עצמם במנחות ק"ז ובבא בתרא קס"ו לא ס"ל כמ"ש הרשב"א בדבריהם שהרי מבואר בדבריהם בפירוש דמעה ופונדיון ואיסרין ישנם ברוב המקומות של כסף ויש מקום שאין מכסף הרי כולם שוים בזה. ופי' סוף מטבע כסף מעה יתפרש לרבותי' דרש"י כמש"כ בתוס' דקדושין די"א סד"ה והרי משקל שהיה בימי משה שהי' שוה מעה כנ"ל ולפי שמשקל זה נז' בתורה ע"כ סוף מטבע כסף שנז' בתורה היא מעה וכעין מ"ש הרשב"א והר"ן בעצמם רפ"ו דשבועות:

העולה מזה עכ"פ דהעיקר הוא דפונדיון היה ג"כ של כסף ולק"מ קושיית העולם על מ"ש אאזמו"ר ז"ל בהלכות נדה אלא אי קשיא הא קשי' הא רש"י פי' בקדושין דף י"א ע"ב וז"ל נהי דהמעה היא מטבע הפחותה שבצורי עכ"ל משמע דמטבע הפחותה שבצורי היא מעה. וכ"כ התוס' שם אליבא דרש"י וכן הוא במהרש"א שם וכ"כ בחי' הריטב"א רפ"ו דשבועות וז"ל והני שתי כסף (דהטענה שתי כסף) פי' שתי מעין של כסף שהוא סוף מטבע צורי כדאיתא בקדושין וכדמתרגמינן עשרים גרה עשרים מעין ולפיכך סתם כסף של תורה היא מעה כי היא מטבע של כסף שבימי משה ותפסת מועט תפסת עכ"ל הרי בהדיא דסוף מטבע צורי הוא מעה וא"כ הפונדיון והאיסרין עם היות שהם ג"כ מטבע כסף עכ"פ אין מטבע צורי א"כ לפ"ז יש לומר שהם כסף מדינה שהוא כסף מועט ורובה נחושת כנ"ל בשם הרמב"ם וא"כ לפ"ז יש לומר שהפונדיון גדול יותר מהמעה לפי שיש בו ג"כ הרבה נחושת על הכסף משא"כ המעה שהיא מטבע צורי דהוא כסף נקי כנ"ל היא ודאי קטנה הרבה מהפונדיון אך הרי כתבתי לעיל דבעל ספר המקנה כ' דאיסר הוא ג"כ מטבע צורי ולדבריו צ"ל דמ"ש רש"י דמעה היא מטבע הפחותה שבצורי היינו כמ"ש הריטב"א שהוא היה כעין בימי משה שאז היה זו המטבע כסף היותר קטנה במטבע צורי אבל אח"כ נתחדשו ג"כ פונדיון ואיסרין גם במטבע צורי ועוד כ"ז הוא לפירש"י אבל להתוס' שהסכימו עם שיטת רבותיו של רש"י ולדבריהם סוף מטבע צורי הוא דינר אבל המעה אינה מטבע צורי א"כ הוא והפונדיון שניהם ממטבע אחרת שאינה צורי

וא"כ לפ"ז שפיר י"ל דהמעה גדולה מהפונדיון כיון ששניהם מין מטבע אחת והמעה שני פונדיון כנ"ל ואין תימא אם בכתמים שהוא מדבריהם סמך אאדמו"ר הגאון ז"ל ע"ד התוס' ורבותיו דרש"י נגד פירש"י שהרי משנה שלימה שנינו ס"פ דם הנידה שלא אמרו חכמים להחמיר אלא להקל ועוד דר"י בעל התוס' בתראה הוא ומ"מ דודי הרב הגדול ר' ליב ז"ל כתב אלי שאדמו"ר נ"ע אח"כ העלה שיעור הגריס והתורמוס פחות מעט ממ"ש בשולחנו:

השמטה מהלכות מקוואות שאלה אם אפשר שיטבלו הנשים ע"י עמידת צאפ בנהר במקום שאין מקוה:

להעמיד צאפ גדול בתוך הנהר שיהיה הנהר מקיף את הצאפ כל סביביו ולטבול בתוך הצאפ ע"פ אופנים שיתבאר:

א הצאפ יהיה מחזיק ערך ששים סאה שהוא ערך שלשים וחמשה פוד מים במשקל הקיר"ה:

ב בשוליו יעשו נקב קטן עגול כשיעור שיוכלו להכניס בתוכו אצבע הקטן ויכולים לעשות נקב זה שבהשוליים הסמוך לשפת הנהר אע"פ שהצאפ יעמוד שם ע"ג קרקעית הנהר ונמצא יסתום הנקב בעפר קרקעית הנהר אין בכך כלום:

ג עוד יעשו בדופן הצאפ נקב שני בתחתית הדופן סמוך ממש לשוליו ויהיה הנקב כדי שיהיו מתהפכות בו ג' אצבעות (שהן זרת קמיצה אמה) ונקב זה יהיה בדופן הסמוך לאמצע הנהר ולא בדופן שאצל שפת הנהר ויעשו ברזא של עץ כמדת נקב זה שלפעמים יסתמו אותו בו ופעמים יפתחו כמו שיתבאר אבל לנקב הראשון לא יעשו שוב ברזא של עץ ח"ו רק אם ירצו יסתמו אותו בעפר הקרקעית הנהר כנ"ל:

ד בצד הסמוך לשפת הנהר יעמידו הצאפ ע"ג קרקעית הנהר כנ"ל רק שמי הנהר יהיו מקיפים ערך שבעה טפחים בגובה הצאפ עכ"פ ובצד הסמוך לאמצע הנהר אע"פ שיצטרכו להעמידו ע"ג קלעצליך רשאי ומותר ושפיר דמי לעשות כן ה באם שהצאפ יהיה ארכה ארבעה עשר טפחים דהיינו שיהיה באורך שוליו כן וכן למעלה אזי אינו נצרך שיהיו בו מים רבים כל כך בגובה רק ערך שבעה טפחים ותטבול במתיחת גופה לארכה תחת המים כעין דג דהיינו שתדחוק רגליה בדופן א' של הצאפ ובידה תאחוז בדופן השני (ויעשו שם איזה דבר תחוב שתאחז בו) סמוך לשוליו בכדי שלא יהיה שערה צף על פני המים אפי' משהו ח"ו ואם הצאפ לא יהיה ברחבו כל כך צריך שיהיו המים בגובה כל כך עד שיהיו למעלה מטבור האשה כמו ערך חצי אמה דהיינו כמו שלשה טפחים וכן יהיה גובה מי הנהר אצל שפתי המקיפים את הצאפ. ו כשירצו לשפוך חמין

לתוך הצאפ אזי יעשו תחלה סימן תוך הצאפ בדופנו הסמוך לאמצע הנהר לידע עד כמה מגיע גובה מי הנהר והיינו ע"י שיפתחו הנקב של הצאפ שבדופן ההוא סמוך לשוליו ויוציאו הברזא של עץ ויהיה פתוח כן זמן מה ערך רבע שעה או יותר ואז יהיה מסתמא גובה המים שבתוך הצאפ כגובה מי הנהר לא פחות ולא יותר. ויעשו שם סימן לתחוב צוויעקיל בהדופן במקום ההוא ואח"כ יסתמו הנקב שבדופן סמוך לשוליו בברזא של עץ המוכנת לו ויוציא המים קרים מתוך הצאפ ויכולים להוציא ממנו הרבה ע"י כלים כמו דליים עד שישאר בו מים רק מעט היינו בערך גובה שלשה טפחים לבד. ואח"כ יטילו לתוכו מים חמים הרבה כפי רצונם ואחר שיגמרו להטיל החמין צריך להוציא הברזא כדי לפתוח הנקב ותמתין מלטבול בו עד שיצאו מים מן הצאפ ולא יהיה בו יותר מן הסימן הצוועקיל שבדופן אשר עד שם מגיע גובה הנהר בכדי שלא יהיה מים שבתוך הצאפ זוחלין לתוך הנהר כ"א יהיו נחים ויזהרו שיהיה הנקב פתוח כל זמן הטבילה בכדי שיהיה נקרא עירוב מקוואות: